

IOANNIS DŁVGOSSI

SEV

LONGINI

HISTORIÆ POLONICÆ

TOMVS SECVNDVS.

SEV

LONGINI

CANONICI QVONDAM CRACOVIENSIS

LIBER XIII ET VLTIMVS

IN MSCTIS CODICIBVS TANTVM NON OMNIBVS DESIDERATVS, NVNC TANDEM IN LVCEM PVBLICAM PRODVCTVS

EX BIBLIOTHECA

RVSSORVM CÆSARI A CONSILIIS INTIMIS, BELLICIS ET IVSTITIÆ &c.

ACCEDVNT OB MATERIÆ AFFINITATEM

LIBRI HACTENVS RARISSIMI:

POLONICA CVM COMMENTARIO ANONYMI.

II. STANISLAI SARNICII ANNALES, SEV DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM ET LITVANORVM LIBRI VIII.

III. STANISLAI ORICHOVII, OKSZI, ANNALES POLONICI AB EXCESSV SIGISMVNDII CVM VITA PETRI KMITHÆ.

IV. ILLVSTRIVM VIRORVM EPISTOLÆ IN TRES LIBROS DIGESTÆ, OPERA STANISLAI CARNCOVII.

V. STANISLAI SARNICII DESCRIPTIO VETERIS ET NOVÆ POLONIÆ, ITEMQVE RVSSIÆ ET LIVONIÆ.

TOMVS SECVNDVS.

Jomy d. l. Merie

Magdalenæ Vrky

& MAVRITII GEORGII WEIDMANNI.
ANNO M DCC XII.

SERENISSIMO
ET
POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
AVGVSTO
SECVNDO,
POLONIARVM
REGI,
MAGNO DVCI LITHVANIÆ, RVSSIÆ, PRVSSIÆ, MAZOVIÆ, SAMOGITIÆ, KIOVIÆ, VOLHINIÆ, PODOLIÆ, PODLACHIÆ, LIVONIÆ, SMOLENSKIÆ, SEVERIÆ, CZERNICHOVIÆ ETC.

NEC NON

DVCI SAXONIÆ, IVLIACI, CLIVIÆ, MONTIVM, ANGRIÆ, ET WESTPHALIÆ, SACRI ROMANI IMPERII ARCHI-MARESCHALLO ET ELECTORI, LANDGRAVIO THVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, SVPERIORIS INFERIORISQVE LVSATIÆ, BVRGGRAVIO MAGDEBVRGI, COMITI PRINCIPALI HENNEBERGICO, COMITI MARCÆ, RAVENSBERGÆ ET BARBIÆ, DYNASTÆ IN RAVENSTEIN ET RELIQVA.

REGI AC DOMINO
NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO.

REX

SERENISSIME ATQUE POTENTISSIME

PRINCEPS AC DOMINE
LONGE CLEMENTISSIME.

ANnus nunc elapſus eſt integer, ex quo MAIESTATI TVÆ REGIÆ principem, qui operæ fecerit pre-

tium, rerum Polonicarum Scriptorem Ioannem Dlugossum maiore sui parte tunc primum in lucem publicam impensis nostris prolatum offerre atque AVGVSTISSIMO SACRÆ MAIESTATIS TVÆ NOMINI consecrare sumus ausi: quem quidem MAIESTAS TVA REGIA vultu excepit tam benigno tamque sereno, vt peccaturi nobis videamur insigniter in Clementiam MAIESTATIS TVÆ Regiam, si vel minima nunc etiam de gratia TVA Regia dubitatio nostrum subiret animum. In hanc igitur erecti fiduciam reliquam etiam istius auctoris particulam in omnibus codicibus, quorum tunc nobis copia suppetebat aut notitia, desideratam & a solis Cracouiensibus hactenus inter cimelia rarissima custoditam SERENISSIMO NOMINI TVO, REX AVGVSTISSIME, sacram esse iubemus. Neque putamus consilium, quod cepimus, coram SACRA MAIESTATE TVA hic denuo nobis excusandum esse sollicitius, cum, quod totum dicauimus olim TIBI, eius & pars ex eo iam tempore consecrata SACRÆ TVÆ MAIESTATI fuisse iure meritoque censeri debeat: ita vt, quod dudum destinatum TIBI, aut potius TVVM omnino fuit, nunc solummodo

a no-

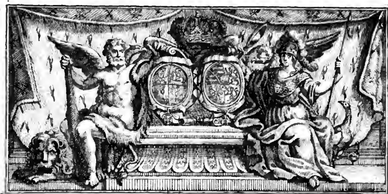
a nobis subditis SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS TVÆ fidissimis atque deuotissimis, cultu & obseruantia, queis par erat, exhibeatur. Nihil itaque superest, quam vt diuturnum, felix faustumque SACRÆ MAIESTATI TVÆ Imperium & Augustos, tantoque Principe dignos rerum quarumcunque successus voueamus, nosque & nostros hos, quamuis tenues, pro re publica & litteraria conatus denuo MAIESTATI TVÆ SERENISSIMÆ humillime commendemus

SACRÆ TVÆ MAIESTATIS

REX AVGVSTISSIME

Ciues subiectissimi & deuotissimi

JOH. LVDOVICVS GLEDITSCH
&
MAVRITIVS GEORG. WEIDMANNVS,
Bibliopolæ Lipsienses.

L E C T O R I
HISTORICAE REI STVDIOSO
S. D.
IO. GOTTLIEB KRAVSE.

Historicorum Polonicorum raritas.

Erum a gente Polonica pace belloque gestarum commentarios qui stylo consignarunt, eorum si numerum ineas, pauci quidem illi sunt, neque cum numeroso, quem aliæ pleræque gentes producere queunt, Historicorum exercitu omnino comparandi. Penes hunc etenim populum mos iste inde ab origine eius inualuit, vt laude digna facere, quam sua ipsi laudare facta satius ducerent, studiaque mansuetiora, nescio num probando satis consilio, fere aspernarentur atque negligerent: cumque litterarum studia demum ætate Iagellonum, id est, si omnem gentis computemus ætatem, admodum sero attigerint, non potuerunt ea tantum roboris ex eo tempore acquirere, vt viros literatos, qui animum ad scribendum insignia populi sui facinora applicarent, quod facere plerumque solent ex eruditis paucissimi, eo numero producerent. Poterant tamen vel in hac etiam scriptorum paucitate sitim vtcunque saltem explere Historiarum cupidi, si vel in lucem publicam darentur copiosius, qui monasteriorum in pluteis, in scriniis virorum illustrium eruditorumque museis cum blattis colluctantur, atque tineis, vel illi, qui publico etiam stanno sunt intra Poloniam exscripti in tabernis nostris librariis venum prostarent frequentius.

tius. Sed isti negotio cum obstet officinarum typographicarum per Poloniam, Patronorumque, qui sumptus in libros excudendos erogent, raritas, huic vero commercii librarii cum Polonis, propter bibliopolarum in tota fere Polonia defectum, difficultas, saltem non male de publico mereri operamque historiarum cultoribus non inutilem nauare videntur, qui dispersos hinc inde Scriptores bonos atque difficillime reperiundos vni eidemque volumini inclusos lectoribus exhibent vna perlustrandos. Tentarunt id superiori ætate, vt in colligendis Scriptoribus Hispanicis Rob. Belus & Andr. Schottus, in Gallicis Petrus Pithoeus, Marq. Freherus & Quercetani, in Belgicis Wæchelii, in Anglicis Commelini Henr. Sauilius, Guil. Camdenus, Rogerius Tvvysdenus, Io. Fellus, qui *ἀνωνύμως* Rerum Anglicarum Scriptores ex Theatro Sheldoniano edidit, Th. Galeus & qui Collectionem Londinensem anno cIↃIↃCCVII euulgauit, in Germanicis Sim. Schardius, Io. Pistorius, Iustus Reuberus, Marq. Freherus, Erpoldus Lindenbrogius, Io. Kulpisius, Christianus Vrstisius, Io. Schilterus, Henr. Meibomius & Illustr. Leibnitius, in aliis alii; ita in Polonicis etiam nonnulli. Quos inter merito suo primas tenet *Ioannes Pistorius Nidanus*, Medicinæ Doctor, Archiater & Consiliarius Badensis, postea vero quam eiurata religione patria ad castra Romanensium transierat Theologiæ Doctor, Canonicus Constantiensis & Wratislauiensis, itemque Rudolphi II. Rom. Imp. a consiliis, vir, nisi hac labe seipsum adspersisset, præstantissimus *admirandique*, vt inquit Scioppius, *ingenii & doctrinæ*, colligendis præterea eiusdem argumenti scriptoribus inque vsum eruditorum simul euulgandis quasi natus. Edidit is Guagnini, Cromeri, Michouiensis, Herbersteinii aliorumque de rebus Polonorum scripta, quæ typis expressa ad manus eius peruenerant, vno quidem, sed in Tomos III. distincto volumine; quod *Corpus Historiæ Polonicæ*, vt librum inscripsit Pistorius, Basileæ per Sebastianum Henricpetri anno cIↃIↃLXXXII folii forma excusum est. Pistorium modico temporis interuallo secutus est, qui sub ementito Alexandri Guagnini nomine rerum Polonicarum Tomos III ex auctoribus variis, plerisque tamen a Pistorio iam editis collectos octo foliorum forma Francofurti apud Io. Wechelum cIↃIↃLXXXIV edidit orbique literato obtrusit *Sigismundus Feyerabendius*, æmulus, vt videtur, Pistorianæ collectionis, sed impar congressus Achilli. Minus adhuc operæ fecit pretium, qui *Scriptores rerum Polonicarum ex recentioribus præcipuos*, vt habet inscriptio, *quotquot exstant latinos in vnum corpus congestos & in III. Tomos distinctos collectore C. T. L. Sornic. Misnico* edere se finxit Amstel. cIↃIↃCXCIX, 4. cum fraudem librarii Gedanensis statim subolfecerint eruditi, qui libris istis dudum apud Foersterum Gedanensem bibliopolam excusis nouam modo inscri-

Collectiones.

ſcriptionem iſtam præfixit, prioribus titulis refectis. Sed Piſtorii qui veſtigia ſequeretur æquis paſſibus, ab ipſo prætermiſſa ſuppleret, poſt collectionem eius in lucem emiſſa ſuperadderet, aut inedita forte quædam etiam in lucem ſimul protraheret, hactenus inuentus eſt nemo. Nos in hoc, quod præ manibus habes, volumine; vt potuimus, ferente ſic occaſione, congesſimus Scriptores quosdam non infimæ caueæ, magis vt volumini iuſta conſtaret menſura, quam Corpus quoddam Scriptorum Polonicorum colligendi animo. Cum enim Ill. Vir HENRICVS L.B. ab HVYSSEN ex Bibliotheca ſua vulgaſſet anno ſuperiore in Polonia repertam a ſe *Io. Dlugoſſi* Hiſtoriam Polonicam: non tamen integram; maior enim pars libri XII^mi^ deſiderabatur in omnibus manu exaratis codicibus, ſolis Cracouienſibus inſigne hoc cimelium penes ſe cuſtodientibus: non deſtitit Vir Illuſtr. donec bonum ſcriptorem etiam ſic magna ſui parte mutilum publico dediſſet integrum. Nactus itaque, qua valet apud Proceres Polonos gratia & auctoritate, codicem Cracouienſem, auctor fuit bibliopolæ, vt ne diutius pateretur *Dlugoſſi* Hiſtoriam iacere mancam, ſed etiam reliquum eius typis expresſum in vſum eruditorum luci exponeret publicæ. Accepit conditionem Vir integerrimus atque hæc poſtrema quoque *Dlugoſſi* prelo ſubiecit; communicato tamen per abſentiam Viri Illuſtr. cum eruditis quibusdam aliis conſilio, ſtatuit nonnullos præterea ſcriptores Polonicos illis iungere, vt voluminis prioris alterum hoc æquaret magnitudinem, nec nimia, quæ alioquin futura erat, voluminum inæqualitas opus inſigne deformaret. Horum itaque Scriptorum legendorum & emendandorum etiam, vbi opus id eſſe cenſerem, cum data mihi fuerit prouincia, reddenda mihi nunc eſt coram Lectoribus muneris adminiſtrati ratio. Quo in negotio, ne tædioſa nimis ſint quæ ſum prolaturus, ita me geram, vt cuiuslibet Scriptoris, antequam dicam, quid in eo hac editione præſtitum ſit, vitam, teſtimonia & quæ de reliquis eius ſcriptis ad notitiam meam peruenerint, præmittam: præſertim cum plerique libri ex quibus haurienda ſunt, quæ de Scriptoribus Polonicis notatu digna ſciuntur, non adeo noſtris in oris ſint obuii.

Præſentis Collectionis occaſio.

Ac de IOANNE DLVGOSSO pauca quidem monenda ſupereſſe videntur poſt deſcriptionem vitæ eius ſatis copioſam primæ Scriptoris huius editioni præmiſſam atque ſub initium etiam Tomi I. poſtremæ huius ἐκδόσεως noſtræ repetitam. De qua dubitare merito poſſis, quonam ſcriptore ad nos peruenerit. Philippum Callimachum vitam Dlugoſſi tradidiſſe auctor eſt Martinus Cromerus*: quanquam & ipſe de eo ſubdubitare videatur, dum a *Callimacho ſeu a quoquam alio* ſcriptam ait: quem ſequitur Henricus Spondanus.† Hæc tamen de Callimacho auctore, cuiuscunque fuerit, ſententia quo minus mihi probetur, mouet me iudicium de Hi-

De IO. DLVGOSSO.

Quis Scriptor vitæ eius?

*Hiſt. Polon. lib. 29. ad an. 1480.

† Continuat. Baronii ann. 1480. n. 8.

de Historia Dlugossi sub finem istius vitæ his verbis prolatum: *Historiam scripsit perpetuam Polonorum stylo. mundissimo & magnifico, cuius vestigia postea nonnulli secuti, in scriptionibus suis abstergere cæperunt ac reiicere barbariem sermonis, quæ vsque ad ea tempora in promiscuo apud omnes erant.* Iam ab excessu Dlugossi nostri ad obitum Callimachi XVI. non amplius intercesserunt anni, intra quos adeo barbariem sermonis exterminasse Polonos, scriptores nonnullos cultiori dictionis genere vsos Dlugossum esse secutos, quorum nunc ne memoria quidem vlla superet, mihi non videtur vero simile. Sunt qui Felicem Herbultum Dobromilensem, primum Dlugossi editorem, vitæ quoque præfixæ credunt auctorem; quod facere video Actorum Sanctorum Collectores Henschenium Papebrochiumque * & nonnullos alios: eos tamen, quod pace ipsorum dixerim, sat validis argumentis destitutos esse puto. Non me latet Sim. Starouolscium scribere †, *vitam* Dlugossi a *Felice Herborto Tomo illius primo per se euulgato præfixam* esse: sed hoc non est Herbortum auctorem facere. Sane Herbultus in præfatione ad Dlugossi Historiam ne minimum quidem vitæ istius a se scriptæ reliquit vestigium: & vitam Longini denuo prolixe recensere, si iam Cromerus eam legebat * *diserte ac diligenter conscriptam*, quid aliud erat, quam Iliada canere post Homerum? Circumspectius igitur egit politissimus, dum viueret, iuuenis Sam. Ioach. Hoppius Magnifici iurisque nuper peritissimi Hoppii nepos, scribens **: *Io. Dlugossi vita Tomo I. Annal. eius Dobromili impressorum præmittitur:* & hic ipse, quem dixi Papebrochius alio loco *** his modo verbis vsus: *Vita eiusdem extat late deducta ante eius Historiam Polonicam.* Quem autem vita isthæc agnoscat parentem, id est de quo ab harum rerum intelligentibus edoceri velim. Cromerum eum antecessisse ex dictis apparet veritati esse proximum; Miechouio vero posteriorem credere quis possit non absurde, quod is fuse de eo agens † nullam vitæ ipsius a quoquam scriptæ mentionem iniciat.

Sed quandoquidem primus nobis de Dlugosso scriptor putatur Miechouius age ipsum audiamus. Sic vero ille *: *Anno Domini* 1480. *die Veneris*, 29. *Maii vir celebris conditione ac insignis reputatione* Ioannes Dlugosz, *senior de* Nyedzelno, *Canonicus Cracouiensis diem vitæ clausit extremum. Erat autem statura proceræ, faciei gracilioris & macræ, nasi longi & aquilini, ætatis grandæuioris & prouectæ, vt ipse de se scripsit. Sexaginta quinque annorum, moribus probus, virtutibusque fulcitus, industria sagax, sermone eloquens, inter alia Historiarum maximus amator & Chronicorum scriptor. Huius Æneas Syluius de Picolominibus P. L. deinceps Cardinalis & Papa creatus Pius II. vocatus, meminit, & in Epistolis Sbigneo Cardinali tituli S. Priscæ Episcopoque Cracouiensi missis magnifice extollit, afferendo eum hominem doctissimum & in promtu habentem eloquentiam*

* ad d. IV. Martii ante vitam S. Casimiri p. 340.

† In Elogiis Centum Script. Polon. Elogio XIV. p. m. 31. Ed. Frftanæ.

* Cromerus vbi supra.

** in Schediasm. descript. Hist. Polon. Dlugosso præmisso §. 48. p. 128.

*** Act. Sanct. Maii T. II. ad d. VII. Maii p. 198. n. 3.

† Chronic. Pol. L. 4. c. 72. *De vita eius.*

* In Chron. l. c.

multo sale conditam, quem præter nullus tam clare, tam diserte tamque prolixe res Polonorum in pace & bello intus & foris gestarum quoadusque viueret, scripsit. Vnde in hoc anno D. 1480. *vita & Chronica ipsius finitur. Præterea scripsit diserto stylo Legendam beatissimi Stanislai Præsulis Craconiensis & Patroni Polonorum gloriosi vitamque beatæ Kunigundis coniugis & perpetuo virginis Boleslai Pudici Ducis ac Monarchæ Polonorum in Sandecensi Cœnobio vita functæ & sepultæ. Scripsit & Geographiam, imo verius Chorographiam regni Poloniæ, vrbes, castra, oppida, flumina, montes atque villagia, cuius situs & dispositionis sint. Scripsit & libros inuentarios prouentuum Cathedralis Ecclesiæ Cracouiensis & cunctarum Ecclesiarum collegiatarum conuentualium & parochialium diœcesis Cracouiensis, ad quem, vel ad quos pertineant, distinctius annotando. Item scripsit familias, arma & clenodia Nobilitatis Polonorum cum origine & causa eorum & alia opera regno Poloniæ frugem & decorem æternum paritura. Erudiebat Præceptor constitutus illustrissimos natos Casimiri III Regis Poloniæ; quibus cum non paucis annis contritis, dum postulatus & electus fuisset in sedem Archiepiscopalem Leopoliensem, obiit antequam consecraretur, anno, mense & die, quibus supra: in Ecclesia S. Stanislai Kazimiriæ Cracouiens. de Rupella nominatæ iuxta sepulchrum beatissimi Stanislai tumulatus, cuius Ecclesiam præfatam in Rupella personis religiosis Pauli primi Eremitæ & prouisionibus largis ac priuilegiis ante prouiderat ac dotauerat, Principibus filiis Regiis ipsius discipulis cum cœtu vniuersitatis prælatorum ac populorum funus eius sequentibus & exequias eius cohonestantibus; quibus interfui & prædicta omnia vidi.* Patet hinc fallos esse Vossium * Cauium, ** Freherum, *** Olearium * & qui eos sequuntur, cum Dlugossum Episcopum aut Archi-Episcopum Leopoliensem dicunt; id quod Halleruordius ** circa annum MCCCCLXV factum ait, quod longe deterius est; erat enim *non multo ante mortem*, inquit Cromerus, † *designatus Archiepiscopus Leopoliensis; verum antequam sacris pontificalibus initiaretur, obiit*, vt loquitur Odoricus Raynaldus †† In Frehero quidem eo minus id est tolerandum, quod sequi se Sim. Starouolscium clare profiteatur, qui tamen *nominatum* saltem *Archiepiscopum Leopoliensem* recte scribit. Grauiter vero lapsus est Io. Gottlieb Olearius cum nuper venerandi parentis sui *Abacum Patrologicum* faceret locupletiorem atque sub nomine *Bibliothecæ Scriptorum Ecclesiasticorum* recudi curaret, afferens * vitam istam a Io. Herburto de Fulstin, Regni Polonici Senatore grauissimo atque Historiæ Polonicæ scriptore non inficeto fuisse exaratam, patremque Ioannem cum filio Felice non obscure confundens. Tandem dubio quoque non caret, quousque ætatem Longinus protulerit. Auctor quidem vitæ ipsius diserte tradit eum natum esse A. MCCCCXV. mortuumque A. MCCCCLXXX. com-

* de Histor. lat. L. 3. c. 6. p. 565.
** f. potius Rob. Gerius in Appendice ad Hist. Lit. Scr. Eccl. an. 1465.
*** In Theatro Vir. illustr. p. 22.
* In Biblioth. Scr. Eccl. T. I. p. 445.
** Bibl. Curiosl. p. 186.
† Hist. Polon. L. 29. a. 1480.
†† Annal. Eccles. post Baronium To. XIX. a. 1480. num. 45.
* Tomo I. p. 446.

communis est Historicorum sententia; quod annos vitæ ipsius efficit circiter LXV: sed Sandiwogius de Ezechel, Præpositus Monasterii Cladawensis, in Epistola, qua gratias egit A. MCCCCLXVI Dlugosso, quod vitam S. Stanislai sibi inscripserit, quæ vitæ huic est annexa,* dicit se *a teneris & circiter a LVI. annis ab ipso amari.* Hoc si pro vero accipiatur, vt iam MCCCCLXVI Longinus vltra LVI. habuerit annos, inde consequitur eum septuagesimum ad minimum annum viuendo superasse. Sed si quid coniiciendum, scribendum forte erat in ista Epistola XLVI pro LVI. ita vt numeri denarii notam scriptor omiserit; qua adiecta cuncta conuenient aptius.

* Vita S. Stanislai L. III. c. 7. num. 62. in Henschenii & sociorum Actis Sanctorum Maii Tom. II ad d. VIII. Maii p. 273.

Elogia DLVGOSSI.

Dlugossum plures, vt merebatur vir tantus, laudibus sunt prosecuti. Nobis sufficiet paucos ex multis adduxisse. Primus in scenam prodeat dictus nobis paulo ante Sandiwogius de Ezechel, qui in Epistola modo allegata his cum ornat elogiis:** *Tibi* (Deus) *singulariter*, inquit, *inter coætaneos tuos docile ingenium cum studiositate donauit virtutum; vt in tenera, quam noui ætate tua, inter maturos obuersatus viros cresceres semper moribus & meritis. Conuenit in te satius flos ætatis & maturitas mentis vt æquo gradu eloquentia tua & conscientia pariter incederent. Accessit etiam oris veritati castitas animi, vt ab ore tuo cana semper manarent verba, cursusque annorum vsque ad hos canos laudis tibi & honoris procuraret augmentum ex Dei dono, vnde virtutum omnium sumitur manifesta cognitio. --- --- --- Hæc te resplendere fecit æqualem actionis merito & dictionis eloquio ac specialibus tuam inclinauit mentem, vt oratoriam colendo diligeres artem, quæ vtique apud veteranos Chaldæos, Hebræos & Latinos litterarum omnium humanarum est ornamentum. --- --- --- In hac te censeo arte sub nostris præclarum æuis, vt & suauiter scias persuadere animosque audientium orando possis mulcere. Verum existimo inter egregios nostri dictatores seculi tu ipse haberis, qui toto nisu de Italia, vbi Latina est ipsius scientiæ scaturigo, plures libros in eadem magno pretio congregasti, nec vsque modo desistis colligere: vnde ex tuo dictatu in his ferme oris omnes hauriunt, tuisque vasis ditescunt.* De Dlugosso quid senserit Æneas Syluius, quid Matthias Miechouius, superius vidimus. Nunc iuuat Martinum Cromerum Historiæ Polonicæ scriptorem cultissimum atque præstantissimum audire, qui,* *Neque memoratu dignum quicquam*, inquit, *tum in Polonia, pace per circuitum parta, accidit, præterquam quod* Io. Dlugossus *Canonicus Cracouiensis, non multo ante designatus Archi-Episcopus Leopoliensis viuere pariter & annales Polonicos scribere desiit; Vir nobilis de gente Vienauia, virtute & constantia summa, eruditione & facundia, vt illis temporibus, non vulgari & industria ac dexteritate in rebus gerendis singulari præditus. Quas ob res quamuis Cazimirum Regem Sbignei ac deinde rursus Iacobi Senneniorum ornamentis impensius studendo, grauiter offendisset,* ita-

** Vita S. Stanislai l. c. num. 61. in Actis Sanctorum d. l. p. 272.

* Hist. Pol. LXXIX. an. 1480.

ita vt sacerdotiorum fructibus spoliaretur, Cracouia a præfecti apparitoribus contumeliose eiiceretur proscriptusque de vita periclitaretur: postea tamen idem Rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atque dignitatis & in erudiendis liberis suis vsus est: vnde ditatus insignia reliquit beneficentiæ suæ pietatisque monimenta. Sed quoniam extat vita eius s. a Philippo Callimacho s. a quoquam alio diserte ac diligenter conscripta, satis sit obiter hæc paucula de eo perstrinxisse. Cromerum atque Miechouium sequuntur iisdem fere verbis retentis Odoricus Raynaldus * atque Henricus Spondanus; ** quare verba eorum describere hic supersedemus, miramur tamen Abrahamum Bzouium & ipsum Polonum primarium hunc gentis suæ scriptorem Annalibus suis Ecclesiasticis inserere omisisse. Io. Herburtus de Fulstin nobis superius etiam dictus in Chronico suo s. Compendio Historiæ Polonicæ † de nostro agens ipsa Cromeri verba & apices exscripsit; quem ducem sequitur Guil. Caueus * seu potius Robertus Gerius eiusdem continuator. Omittimus de industria Simonis Okolski, Sim. Starouolscii & Gerh. Ioannis Vossii loca, quæ Tomo Historici nostri primo in editione hac recentiori nouimus esse præfixa: Simonis tamen Starouolscii ex ipsius Hecatontade Scriptorum Polonicorum non possumus non adscribere verba ibidem prætermissa, a quo noster hoc tulit ** elogium: *Ioannes Dlugossus alias Longinus dictus, Io. Dlugossi de domo Wieniauia, Præfecti Crociuensis F. Canonicus Crac. nominatus Archiepiscopus Leopoliensis, liberorumque Cazimiri Iagellonidis, Regis Poloniæ, præceptor, eo quod in Academia Crac. optimis artibus a fundamentis esset eruditus, earumque laureis pro more insignitus; primus ipse in signum gratitudinis & rei litterariæ incrementum, auctor contubernii Iurisperitorum & fundator extitit. Idemque fatiscentium Ecclesiarum instaurator & Xenodochiorum, pauperumque omnium communis velut pater.* Et post pauca: *Vir enim indefessa mentis aciei & diuinæ prope memoriæ fuerat, cui & arguta verborum ac sententiarum compositio non defuit. Præterea pietas syncera, deuotio summa, contemplatio rerum diuinarum assidua: qui & ieiuniis disciplinisque asperrimis & orationibus prædicationibusque assiduis, & Regiis insuper negotiis distentus, mirum quomodo tantum temporis scriptioni lectionique insumere potuerit. Plura de eo cognoscere qui exactius volet, legat vitam illius a Felice Herborto Tomo illius primo per se euulgato præfixam, & morum castitatem, animi demissionem, laborem assiduum, humanarumque rerum contemptum luculentissime in ipso fuisse perspiciet.* Non attingo nunc alios, ad scripta potius eius enarranda pergens.

* Continuat. Annal. Baronii ad an. 1467. n. 6. itemque ad an. 1480. n. 8.
** Annal. Eccles. T. XIX. a 1480. n. 45.
† L. XVII. c. 10. Meminit. etiam eius lib. eod. c. 2.
* Hist. Lit. Script. Eccl. in Append. an. 1465.
** Elog. & Vitis 100. Script. Pol. n. 14. p. m. 30.

Historia eius Polonica. Scripsit Ioannes Dlugossus, quæ familiam ducat, *Historiam Polonicam* in tres Tomos digestam, quæ edita primum est Dobromili in officina Ioannis Szeligæ, Anno Domini MDCXV. fol. autoritate

tate & ſumtibus, viri omni fere doctrina liberali imbuti, ſi Starouolſcium* audiamus, oratoriſq; diſertiſſimi, Felicis Herborti, quem idem Starouolſcius *non modo inter Præmislienſis terræ apices ponendum* putat, *ſed inter totius Roxolaniæ primates, ſi rebꝰ bellicis tam felix, quam ingenio fuiſſet;* qui Dlugoſſi Tomum primum à ſe editum Senatui Veneto inſcripſit. Ipſe vero auctor opus ſuum Zbigneo de Oleſnica S.R.E. Cardinali & Epiſcopo Cracouienſi, cuius plurima in ſe extare beneficia gratus agnoſcebat, cuiusque hortatu ad ſcribendam hiſtoriam acceſſerat, poſt mortem ipſius dedicauit, vt apparet ex his verbis Epiſtolæ dedicatoriæ: *Ego opus præſens meum Paternitati Tuæ iam ex mortalium conuerſatione ſubtracto, & abſenti etiam corpore concreto & mortali exuto dedico, tuo ſuffragio mortali orbandum tutela. Idque eo libentius mea tenuitas aggredietur, quod me ad id in corpore mortali poſitus tua exhortatione, cuius authoritas apud me etiam poſt fata magna eſt, impuliſti.* Ex eo autem *præcipue veniam* ſe ſperat impetraturum, vt inibi ait, ſi forte non pro rerum maieſtate ſcripſerit, *quod aliis doctis & eruditis viris ſilentibus prior ad ſcribendum conſurrexerit, malens aliquid parum culte parumque concinne, quam nihil ſcripſiſſe.* Vt autem ſe geſſerit in hiſtoria ſcribenda, ipſe his verbis ediſſerit: * *Aetatis ſiquidem ſuperioris tempora aliorum adminiculis; quæ vero in noſtram incidere ætatem, marte, vt aiunt, noſtro; quasdam vero res, quibus vetuſtas fidem certam abrogauerat, aut illas litterarum vnica fidiſſima cuſtodia non perennauerat, ex fama, qua ſola durabat, ſcrupuloſius ſinceriusque, quam poteram, deſcripſi & quæ per varias Eccleſias & Bibliothecas & alia loca ſparſa erant, curaui colligere & collecta in præſens opus vtcunque deducere. Plura vero, quæ parum concinne parumque vere inſerta fuerant, allatura factis aut dictis pudorem, omiſi.* Quo vero res Polonorum plenius veriusque exponeret, vicinarum etiam aut fœderibus quandoque cum Polonis coniunctarum gentium facta tanto inquiſiuit ſtudio, vt etiam ſenex Ruſſicam linguam addiſcere non dubitaret. *Vnde eam ob rem*, inquit, *cano iam capite ad perdiſcendas litteras Rutenas me ipſum appuleram; quatenus Hiſtoriæ noſtræ ſeries certior redderetur.* De cætero videamus quid alii etiam de opere Dlugoſſi ſenſerint. Cromeri verba non repetimus, quibus ſatis reſponſum eſſe videtur ab Illuſtri præfationis ad Tomum huius operis primum auctore. Stanislaus autem Sarnicius in Epiſtola dedicatoria Annalibus ſuis præmiſſa Dlugoſſum, Miechouium Cromerumque contendens inuicem, *Dlugoſſus*, inquit, *materiam nobis ipſam tradidit, Miechouius rudem illam & indigeſtam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatiſſimam ex thalamo cincinnis verborum & ſententiarum veſtitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit.* Io. Herburtus a Fulſtin in Dedicatione Compendii ſui Hiſtoriæ Polonicæ ſcribit: *Poſt eum* (Cadlubcum) *vero ſequuti ſunt Ioannes Dlugoſſus & Mie-*

* Elog. ſcript. Pol. n. 22. p. 43.

* Sic forte legendum.

* Hinc periodum inchoandam puto.

Miechouienſis diligentia & fide in perſcribenda Hiſtoria ſingulari: cæterum non eo ordine ac verborum ſententiarumque grauitate vſi, vt ad externorum optimis literis exculta ingenia purgataſque & teretes aures ſcripta illorum penetrare poſſent. Simon Starouolſcius * hoc de opere iſto tulit iudicium: *Sed & rerum a Polonis geſtarum ipſe primus ſcriptor & illuſtrator, quamuis ante eum Cadlubcus Epiſcopus Crac. ſuis Commentariis connotauerit. Verum quia connotauerit tantum per modum Epiſtolarum aut Dialogi, non ſtilo hiſtorico ſeriem rei ſcripſerit, idcirco primas huic noſtro damus, vt qui & circumiacentium populorum fortia, aut ſecus, facta veraci calamo depinxerit. Quare & in lucem prodire baud permittitur, quod pleraque ſine reſpectu ſcripſerit.* Eandem fere, ſed paulo clarius, exprimit ſententiam Dan. Papebrochius, ** ita de noſtro ſcribens: *Ioannes Longinus ſ. Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis ſcripſit Hiſtoriam Polonicam in duodecim libros diuiſam, cuius ſex priores libri auctoritate & ſumptibus Herbulti Dobromilski anno MDCXV. extant curati. At ne reliqui libri imprimantur, probibent Poloni, arbitrati in biſce plurima regni ſui ſecreta prodi.* Henricus Spondanus ait, * Dlugoſſum *res Polonorum inſigniter deſcripſiſſe, vnde Cromerus non pauca excerpſerit;* additque *baberi etiam eius Commentarium* (nempe MS.) *Romæ in locupletisſima Bibliotbeca Vallicellana Patrum Oratorii, quo frequentisſime vſus fuerit Baronius in ſuis Annalibus.* Hæc eadem iisdem fere verbis tradit & alibi † Spondanus. *Laboribus* Dlugoſſi *ſæpius in annalibus vſum ſe* gratus agnoſcit etiam Odoricus Raynaldus, * qui Baronianos Annales continuauit omnium luculentisſime, ipſius Baronii collectaneis atque ſchedis adiutus. Is autem noſtrum minus recte Dlugoſcum aut Dlugoskium vocat.

* Elog. Scr. Polon. n. 14. p. 30. ſq.

** Acta Sanctorum Maii Tom. II. ad d. 7 Maii p. 198.

* Annal. Eccleſ. an. 1467 n. 6.

† l. c. ad an. 1480. n. 8.

* Annal. To. XIX. an. 1480. n. 45.

Vita S. Staniſlai. Alterum opus Dlugoſſi, quod quidem typis vulgatum eſſe conſtet, eſt *Vita S. Staniſlai* Epiſcopi Cracouienſis & martyris, quam auctor anno Chriſti MCCCCLXV. conſcripſit tribusque libris diſtinxit. Inſcripſit autem hunc librum Sandiwogio de Ezechel (qui ſeipſum Santhkonem de Ezechel vocat) artium & ſacræ Theologiæ magiſtro, monaſteriis & domo Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini in Clodawa Gneznenſis Diœceſis Præpoſito, ſuo a teneris amico, & deinde poſt dedicationem etiam factam miracula a S. Staniſlao patrata vlterius recenſendo, vsque ad annum MCCCCLXXV. atque ita fere ad obitum ſuum continuauit. Hæc Vita Staniſlai impreſſa primum fuit Cracouiæ anno MDXI. atque ſub titulo: *Decus Polonorum* recuſa anno MDCLXVI. cura Staniſlai Dobiełowicz, Decani Chodolienſis, Parochi Opolienſis, qui ſingulis capitibus ſummatim præfixit compendium & latini idiomatis aſperitatem non nihil caſtigauit, addiditque miracula, quæ in tabulis eccleſiæ Piotrauinenſis fuere reperta. Hanc inueniri etiam apud Laur. Surium in Vitis Sanctorum ab ipſo editis aſſeruerat Card. Baronius in notis ad Martyro-

tyrologium Romanum, quo nomine reprehenditur a Dan. Papebrochio in Actis Sanctorum * Maii. Sed habetur ea ibidem ** *ob nimiam prolixitatem mutato fere ſtylo redacta in compendium per F. Laur. Surium: ita tamen, vt hiſtoriæ integritati nihil detractum ſit*, vt in titulo legitur. Omiſit autem Surius, ſtylo mutato, non modo Prologos, vt ait Voſſius † & qui eum ſequuntur, ſed ipſum librum ſecundum atque tertium ferme integros, cum animus ipſi fuerit ſolummodo vitam Stanislai recenſere, præteritis, quorum ipſum forte puduit, miraculis, qui libris iſtis fuſiſſime & ad nauſeam recenſentur; quod ex collatione vtriusque didicimus. Sed Papebrochius eandem Vitam exhibet integram,* ſeruato auctoris ſtylo, editionem Cracouienſem anni MDXI. plerumque ſecutus. „Nam etſi priorem partem, quæ res in vita geſtas & glorioſum martyrium continet, ex ipſo, vnde facta videtur impreſſio, libro pergameno haberet excerptam & ſigillo venerabilis Capituli Eccleſiæ Cracouienſis Cathedralis communitam, tamen eam cum impreſſis conferens in ea notauit eadem fere omnia ſcriptionum, transpoſitionum, omiſſionum menda, quæ in illo inueniuntur: quorum cauſam in ſtyli nimium diffluentis luxuriam refert, qua in primo tractatu præſertim vſus eſt auctor; quod librariis, quos non exercitatisſimos habuit, difficilem fecit transſcriptionem. Optat igitur vt inueniatur alicubi ipſiusmet Longini autographum exemplar, vel aliud eius manu emendatum." *Interim*, inquit, *exemplaris melioris defectu, curauimus ipſi per coniecturam ſupplere biantes periodos, diſtortas ad ſanum ſenſum redigere, mendoſas caſtigare, ſaluis tamen verbis & ſtylo, quem hac neceſſaria & leuicula correctione non videmur nobis immutaſſe; illibenter alias tantillum quoque diſcedere ſoliti ab originalibus.* De cætero extare eandem Vitam MS. in folio Swednicii in Sileſia in collegio Societatis Ieſu, ex P. Theodoro Moreto eiusdem ſocietatis Wratislauiæ ſacerdote variis libris eruditis editis noto cognouit idem Papebrochius, addens & aliud exemplar MS. in Bibliotheca domus Profeſſæ extare Cracouiæ. Addidit ibidem Papebrochius vetera quædam Acta de Stanislao in MS. reperta, qualia etiam habere ſe ſcripſit Baronius; itemque miracula ex tabulis eccleſiæ Piotrauienſis a Dobielowicio deſcripta. Longino noſtro vſus eſt etiam, qui non ita pridem Vitam Stanislai deſcripſit atque ſub titulo: *Byſſus & Purpura*, typis Clarimontis Czeſtochouienſis edidit anno MDCXCIII. Bartholomæus Sotareuius Ord. S Pauli primi Eremitæ Presbyter, Wilkowiecium etiam quendam a ſe adhibitum eſſe aſſerens. Auxerunt, vt ait in præfatione, „miraculorum numerum votiuæ tabellæ in Eccleſia Rupellana appenſæ; acta item Monaſterii Rupellani, nec non manuſcriptæ gratiarum Diui Stanislai pandectæ, quas ab eodem monaſterio porrectas habuit. Nec gratias, vt vocat, prætermiſſas voluit

* Loco ſupra citato.

** in Laur. Surii Vitis Sanctorum ad d. 8. Maii p. 99. ſqq. edit. locupletioris Colon. Agripp. 1618.

† de Hiſt. Lat. L. III. c. 6. p. m. 565.

* in Actis Sanctorum l. c.

"voluit ex tabellis Petrauinensibus & Zembocensibus: ex illis a Do-"bielouicio Parocho Opoliensi, ex his a Sebastiano Piskorski I. V. "Doctore & Professore Cracouiensi & Veluncnsi Canonico, Pleba-"no Zembocensi, laudatissimo, inquit, æui nostri Dlugossio colle-ctas." Tandem, ne cui mirum videatur memoriam Stanislai a Surio exhiberi ad d. VIII. Maii, a Bollandianis vero ad eiusdem mensis diem VII. addimus, factum id esse ab his, quod Clemens VIII voluerit festum huius sancti celebrari die VII Maii, ad quem diem etiam primo loco inscriptus est Martyrologio Romano ac vita eius variis Legendis seu Historiis Sanctorum inserta.

Reliqua DLVGOSSI scripta. Nunc ad reliqua Dlugossi scripta progredimur. Scripsisse eum *Vitas Episcoporum Plocensium*, quæ in Operibus posthumis Stanislai Lubienski, Antw. MDCXLIII. in f. vulgatis exhibeantur, ex Schediasmate de Scriptoribus Historiæ Polonicæ * Tomo I. huius operis præfixo didicimus; vbi etiam statim additur, eundem & *Posnaniensium Episcoporum seriem* contexuisse, quam a Iacobo Brzemezkio continuatam ediderit Thomas Treterus, Canonicus Varmiensis, Brunsbergæ MDCIV, 4. Sed Guil. Caueus † tradit Dlugossum scripsisse *Catalogum omnium Episcoporum per omnes vniuersi Poloniæ regni cathedras ab ipsa cuiusuis fundatione ad sua vsque tempora*; cuius operis exemplar MS. avtographum a Mart. Cromero acceptum habuerit Thomas Treterus, (quem falso Canonicum Wormatiensem vocat) ex quo *Vitam Episcoporum Posnaniensium a Iordano Antistite ad Vrielem de Gorka Præsulem XLV^um^* id est, ab anno 966. (non 1466 vt mendose ibi legitur) ad an. 1479. cum Appendice sua ediderit Treterus loco & anno superius dicto. Possemus forte hac de re dare certiora, si ad manus nobis esset ipse liber a Tretero editus, ex quo sua hausisse Caueum coniicimus, vel etiam Lubienskii opera posthuma potuissent hic loci a nobis reperiri. Præter *vitam Stanislai*, de qua supra diximus, *Vitam* etiam "*B. Kunegundis*, coniugis & perpetuo virginis Boleslai Pudici Ducis "& Monarchæ Polonorum in Sandecensi Cœnobio vita functæ & se-"pultæ scripsisse nostrum auctor est Matth. Michouius * & qui Vitam ipsius operi præfixam concinnauit; Sim. Starouolscius ** vero addit, *aliorum quoque sanctorum Hungarorum & Polonorum vitas*, ab ipso fuisse exaratas, cuius rei fides sit penes auctorem. Idem testatur nostrum confecisse & *Ecclesiæ Cracouiensis Acta & Benefi-"ciorum in Diœcesi illa Ecclesiasticorum synopsin*, vbi omnes paroe-"ciarum immunitates, erectiones & prouentus in certas classes dis-"posuerit, manuque & ingenio indefatigabili connotauerit. Idem hoc puto esse opus, quod Miechouius * describit his verbis: *Scripsit & libros inuentarios prouentuum cathedralis Ecclesiæ Cracouiensis & cunctarum Ecclesiarum collegiatarum conuentualium & parochialium diœcesis Cracouiensis, ad quem vel ad quos pertineant distinctius*

* §. 3. p. 7.

† seu potius Rob. Gerius in Append. ad eius Hist. Lit. Scr. Eccl. ad an. 1465.

* loco supra cit.

** loc. cit. p. 31. ad marginem.

* loc. cit.

ctius annotandum. Præterea Miechouius etiam meminit conscriptæ ab ipso "*Geographiæ* immo verius *Chorographiæ regni Poloniæ*," urbes, castra, oppida, flumina, montes atque villagia cuius situs &" dispositionis sint;" quæ vtrum diuersa sint ab iis quæ auctor operi historico libro primo inseruit, (vt quidem videtur) dicant alii quibus istam descriptionem regni Poloniæ licebit inspicere. Addit tandem Miechouius scripsisse nostrum quoque "*Familias arma &* " *Clenodia nobilitatis Polonorum* cum origine & causa eorum & alia " opera regno Poloniæ frugem & decorem æternum paritura." Quæ vtilissima indefessi huius rerum Polonicarum indagatoris scripta optamus, vt proferant ex bibliothecarum angulis in lucem publicam omnia Poloni, magnam ea re non solum a ciuibus suis, sed ab exteris etiam, atque adeo ab vniuerso orbe litterario gratiam inituri.

Ad postremum dicendum, quid in noua hac Dlugossi editione fuerit præstitum. Sex itaque libri priores repetiti sunt iuxta editionem eorum primam atque vnicam, de qua supra dixi; retentis dedicationibus atque vita auctoris vt ibi habebantur. Tribus tamen potissimum rebus ista differunt a priori editione. Primo namque curatum est, vt omnia cohærerent aptius, neque inscriptionibus illis quamplurimis ab inuicem discerperentur. Ne tamen & in his periret aliquid, aut nouæ editioni deesset quicquam quod reperiatur in priori, tituli isti ad marginem libri collocati sunt; quo factum est, vt primo statim intuitu in oculos incidat legentium, quid pagina quauis referatur. Deinde appositi sunt in fronte paginæ cuiusuis anni secundum æram vulgarem, vt temporum rationem semper ante oculos habere posset lector. Tandem cuncta locorum aut hominum nomina diuerso typo distincta sunt a reliquis, vt omnia facilius ab inquirentibus reperiri queant. Cum reliquis libris sex, quos ex Cod. MS. protulit Vir Illustris HENRICVS L. B. ab HVYSSEN, eadem prorsus ratione fuit actum, non in priori solum, sed in hoc posteriori etiam, quantum ad Dlugossum attinet, volumine: a quo ego quidem manus prorsus abstinui. Quod ideo monere volui, vt scirent lectores, nihil in edendo toto hoc auctore mihi, nihil cuiquam se debere; omnia vero Viro Illustri, quem dixi, accepta esse ferenda. Licet autem ea, quæ hoc volumine posteriori eduntur, ad duodecimum Historiæ Dlugossianæ pertineant librum, tamen Bibliopolæ placuit ista vocare librum decimum tertium, ne scilicet vnum eundemque librum in duobus diuersis voluminibus quærere necesse haberent lectores. Commodum tunc accidit, vt paulo ante (anno nempe MDCCVII.) ductu celeberrimi viri Gabrielis Grodekii Prof. P. & Bibliothecarii apud Gedanenses optime meriti Schediasma de Scriptoribus Historiæ Polonicæ diligentissime elaboratum edidisset iuuenis politissimus Sam. Ioach. Hoppius: quod cum dignum videretur vt iterata editione

Quid in hac editione præstitum fuerit.

harum rerum ſtudioſis notius redderetur atque familiarius, Operi Dlugoſſiano tum præfixum eſt, additionibus tum B. Groddeckii, tum viri nobiliſſimi atque eruditiſſimi Valentini Schlieffii, Patricii Gedanenſis hiſtoriæ litterariæ Patriæ ſuæ peritiſſimi auctum. Qui cum longius abeſſet a loco impreſſionis, non potuit aliter fieri quam vt plures committerentur errores typographici, præſertim in tot nominibus ab vſu noſtrorum hominum prorſus remotis inque titulis librorum Polonicis, cum huius linguæ typothetæ noſtri ad vnum omnes ſint ignari. Miſit itaque vir doctiſſimus, quem vltimo loco laudauimus, ad nos catalogum errorum ſatis amplum cum additionibus non contemnendis, quas Lectoribus non ingratus fore conſiſi hic ſubiunximus, mendas typographicas ad calcem Præfationis huius reiecturi. Addi ergo debet:

Additamenta ad Hoppii Schediaſma de Script. Hiſtoriæ Polon.

P. 14. lin. 2. Vide alias ab hoc autore Schediaſma ſub titulo: *La deſcription des contrées du Royaume de Pologne contenuës depuis les confins de la Moſcouie iusques aux limites de la Tranſiluanie, à Rouen 1651, 4.* publicatum Regique Ioan. Caſimiro dedicatum; quodtamen cum hic allegata deſcriptione idem eſſe credo. I. H. S. Beſchreibung der Königreiche Pohlen, inſonderheit Podolien, oder der ſo genanten Ukraine, ſambt einer Land-Karte über dero Situation. Nürnberg 1672, 12. IACOBI SANDRART, Chalcographi Noribergenſis, des Königreichs Pohlen Lands-Staats-und Zeit-Beſchreibung. Sultzbach 1687. 12. cuius pars prima inſertis Tabulis plurimis Geographicis, Regni Poloniæ, Ducatus Lithuaniæ, cæterarumque Prouinciarum Topographiam ſiſtit.

P. 16. l. 43. Poſt WACLAVIO, quod prænomen auctoris iſtius eſt, adde (ſiue WENCESLAO) POTOCKIO.

P. 24. in not. l. 9. adde: IOH. MELESANDRI Schauplatz Polniſcher Tapfferkeit, Sultzbach 1685, 12. qui liber omnium Regum Poloniæ vsque ad Ioannem III. vitas, inſertis quoque eorum effigiebus continet, quas quoque IAC. SANDRART in parte III. allegatæ ſuperius deſcriptionis Poloniæ exhibet.

P. 28. l. 33. Obtentam alias per hunc Generalem 1620. d. 6. Octobr. victoriam MARTINVS BRONIOWSKI Polonice deſcripſit in 4.

l. 41. adde: De qua Confœderatione Leopolienſi communiter dicta peculiaris informatio Polonica extat, in 4.

In Notis lin. 1. Ad Hiſtoriam Stephani ſpectant Epiſtolæ ad eundem Regnique Senatores aliquos ab Auguſto Electore Saxoniæ perſcriptæ, quæ reperiuntur in DAVIDIS PEIFERI Conſiliarii Saxonici *Epiſtolis publico nomine ſcriptis*, nuperque A. 1708. Ienæ in 8. à *M. Fried. Gotthelff Gottero* cum Præfat. *D. Ioh. Franciſci Buddei* publicatis. *ANDR. RECICII Inſtigat. Regni Accuſationis in Chriſtoph. Sborouium Actiones III. Crac. 1585. 4.*

P. 31. In Notis lin. 4. Huc pertinet *IOHANN. DOBROCIESKI Relatio victoriæ contra Turcas 1626. 7. Oct. ad Bialaquerquam per Steph. Chmielecki obtentæ*, Polonice. Leopoli, in 4.

P. 33. ad fin. §. 18. adde: Huc pertinet *Hiſtoria ſiue deſcriptio plurimarum rerum memorabilium, quæ tempore belli Suecici in Regno Poloniæ ab anni 1655. menſe Iulio vsque ad anni 1661. menſem Maium geſtæ ſunt*, edita in lingua Polonica, non tamen addito Autoris nomine aut loco & tempore impreſſionis. 4.

P. 34. l. 31. Eſt hoc Diarium Liber I. *Hiſtoriæ arcanæ.*

P. 35. l. 4. *Gallico* & 1700. Hagæ Comitum Belgico *idiomate publicatæ:*

lin. 29. Huc refer Carl Chriſtoph Bergmanns Hungariſch-Polniſch-Venetianiſche Kriegs-Thaten wider den Türcken von an. 1400. biß 1687. Franckfurth

und

und Leipzig, 8. in quo libro tum Regum antecessorum, tum inprimis Iohannis III. res gestæ contra Turcas exponuntur.

Lin. 40. adde: In Germanica tamen versione, quæ sub tit. des curieusen und vollkommenen Polnischen Staats-Manns 1698, 4. prodiit & allegatur infra p. 115. nouum caput, quod agit de electione Regis Augusti, additum est.

P. 36. l. 52. add. tum separatim edita est Cracouiæ 1548, 8.

P. 37. l. 10. add. item Cracou. 1548. separatim prodiit.

L. 46. add. & Patauii 1685, 12.

P. 45. l. 47. Solennitates in nuptiis cum Anna Austriaca obseruatas prolixe describit MICHAEL HEBERER von BRETTEN Cancellariæ Palatino-Electoralis Registrator in libro Heidelbergæ sub tit. *Ægyptiaca Seruitus*, German. 1610, 4. publicato & quidem Libr. IV. c. 4--9.

P. 47. lin. 11. imo in *Plinii Polonici* Tom. I. (qui non addito anno & loco in 12. prodiit & Orationes aliquot Oratorum e Societate Iesu Polona Vladislao IV. & nonnullis Regni Senatoribus sacras continet) ipsum hoc *Tropæum* sub KVHNII nomine reperitur.

P. 48. l. 22. & in allegato Tom. I. *Plinii Polonici* item *Manipulo Orat.* Romæ edito habetur.

P. 49. l. 16. quos inter *Kiwockianos* Panegyricos numeratos, (cum eum, quem Vladislao IV. Vilnam ingredienti nomine Academiæ Soc. Iesu 1634. dedicauit, tum istum, quem nomine eiusdem Academiæ eidem Regi sub titulo *Theatri gloriæ* 1636. consecrauit) editos nouimus in *Plinii Polonici* Tom. I.

P. 50. lin. 5. qui habetur in *Manipulo Orationum* Romæ publicato.

P. 53. in Notis lin. 4. adde: 17) FRID. MEIBOHMIVS, S. Theol. D. Archi-Presbyter Elbingensis, Canonicus Gustadiensis concionem funebrem Germanicam in exsequiis laudati Regis Elbingæ habitam sub latino titulo *Principis Magni* publicauit Elbingæ 1649. 4.

P. 63. lin. 41. post 1697, 4. add. Polonice, item Latine prodiit Varsauiæ, 4.

P. 79. l. 4. post, *à secretis* add. (imo secundum *Curicke* in Beschreibung der Stadt Dantzig pag. 118 & 130. primum Secretarii, post Syndici Gedanensis, quod & probatur è Præfat. allegati hic Poëmatis, in qua dicitur illum aliquot annos nostræ vrbis causa in aula Regis Stephani substitisse.)

P. 84. l. 29. Ad profligandum e Prussia Gustauum CASPAR TWARDOWSKI ciues suos excitauit carmine Polonico, cui titulum præfixit: *Feriat quiuis cordatus Gustauum. Leopoli 1629.* fol.

P. 85. l. 26. Quidam amator Patriæ Discursum Polonicum euulgauit, in quo ostenditur Deum hoc anno æterno opprobrio Regni Polonici copiosum exercitum puniuisse. 1648 4.

P. 88. l. 2. post 1657. add. quæ seorsim etiam 1657, 12. excusa est.

P. 101. l. 7. Ipsi vero articuli pacis inter illos initæ habentur tum in *Theatro Pacis* Tom. II. p. 221. & in collectione Tractatuum Pacis Gallica T. IV. p. 163. tum separatim prodierunt 1666, 4.

P. 105. l. 17. quæ & in lingua Polonica seorsim prodiit f. Descripsit alias ANDR. GORKOWSKI legationis ad tractandam pacem cum Aula Turcica Secretarius integram hanc legationem subque titulo: *Compendium Legationis Stanislai Malchowski Palatini Posnaniensis & a Rege & Statibus Pol. constituti Plenipotentiarii* in lingua Polonica edidit. fol.

In Notis, lin. vlt. Nec omittenda sunt 1) *Considerationes modernum Reipubl. Polon. Statum & machinationes Suecorum concernentes a Nobili quodam Polono in maiori Polonia conscripta* lat. & germ. Gedani 1675. 4. 2) Copia der bey öffentl. Audienz an den K. in Pohlen vom Königl. Schwedischen Ambassadeur gehaltenen Rede 1676. 4. Cæterum Ioannis III. Historiam illustrant ANDR. CHRYSOST. ZALVSKI t. t. Episcopi Kiouiensis, postea Varmiensis *Orationes diuersis temporibus*

ribus in Comitiis & Senatus-Consiliis Polonico idiomate habita & publicatæ Calissii 1702. fol. Omnia vero, quæ sub trium Regum, quorum in hoc §. XL. historia describitur, imperio vsque ad finem anni 1710. memorabilia euenerunt, idem illustris Auctor multa cura complexus est in editis nuper *Epistolarum Historico-Familiarium* Tomis III. Brunsbergæ 1709. 1710. 1711. f. vbi quampluríma ad tempora Interregnorum, Electionum, Comitiorum, bellorum, &c. pertinentia Memorialia, Epistolæ & alia Acta publica inserta sunt. Iungenda tamen his est GRATIANI SEVERINI LIPINSKI Nobilis Prutheni ad Vincentium Constantinum Starodobrski Nobil. Pol. *Epistola, Sictlimenta quædam in* laudatarum *Epistolarum Zaluskianarum loca nonnulla, terras Prussiæ, speciatim Ciuitatem Gedanensem concernentia exhibens* 1711. & recus. 1712. 4. Cuius continuatio vlterior expectatur.

P. 114. l. 46. prima editio prodiit Leopoli 1630, 4. sub tit. *Apocalypseos*.

l. 50. postea Leopoli 1632. Ex Scriptis *Orichouii* alias *HIERONYMVS BOZDARZOWS. Klafflicta Reipub. Polon. exemplar & solidum auxilium* Polon. descripsit 1625. 4.

lin. 58. *Defensionem titulorum Principum à Republ. in laudis comitialibus concessorum IEREMIAS BIELEIOWSKI* in vernacula adornauit. 1641. 4.

P. 115. l. 18. vt & editio de A. 1654. 4. extat; in vtraque tamen editione antiquiori non titulum *Iuuenalis rediuiui*, sed tantum *Satyrarum ad emendationem morum in Polonia facientium* gerit.

l. 39. quod Schediasma est versio gallici tractatus, quem Mr. de la *BIZARDIERE des Dietes de Pologne pour les elections des Rois* edidit & supr. p. 35. allegatur. In hac tamen versione nouum caput de Electione Regis Augusti accessit.

In Notis l. 6. Status Politicus Regni Pol. formaque Regiminis describitur etiam in IACOBI SANDRART citata superius *des Königreichs Pohlen Land-Staats- und Zeit-Beschreibung*, P. II. Adiici merentur sequentia in lingua Polonica euulgata Scripta: *Dialogi III. Poloni & Itali de libertatibus & Iuribus Poloniæ* 4. non addito loco aut tempore impressionis. LVCÆ GORNICKI, Capitanei Tykocinensis &c. *Via ad perfectam libertatem*, quem tr. post obitum Auctoris filius ipsius eiusdem nominis, Decanus Varmiensis & Canonicus Wilkensis itemque Sigismundi III. quondam Secretarius publicæ luci exposuit Elbingæ 1650. 4. S. S. (qui forte est *SIMON STAROVOLSIVS*) *Reformatio morum Polonicorum* 4. Eiusdem forte Auctoris & idem etiam Schediasma est, quod quidam nobilis Antiquo-Polonus (*Szlachcic Staro-Polski*) sub titulo *Correctionis nonnullorum morum Polonicorum* 1625 4. publicauit. Non minus, sequens versibus Polonicis scripta Satyra: *Interesse priuatum Poloniam gubernat Reipublica cordatus minister (Stateczny Sługa) sequitur.* 1649. 4. *M. SEBASTIANI MICZYNSKI speculum Regni Poloniæ, graues offensas & ingentes afflictiones, quas à Iudæis patitur, filiis regni exhibens & ad Comitia generalia 1618. propositum* Polonice Cracou. 4. In eadem lingua CHRISTOPH. FRANCISCVS FALIBOGOWSKI discursum de *profusione & superfluo luxu Regni Pol.* Cracou. 1625. 4. edidit.

P. 120. l. 10. Idem *Verum equitem*, adiecta IOH. KOCHANOVII satyra pol. descripsit. 1648. 4.

l. 23. & nuper de eodem morbo CHRISTIANVS de HELWICH, Med. D. Vratislauiensis HONVPHRII BONFIGLI Liburnens. *Tractatum Medico-Physicum cum remediorum methodo* edidit. Accedunt *Excerpta de eod. affectu ex historia morborum Vratislauiens.* Vratisl. & Lignicii 1712. 4.

P. 122. fin. §. 47. Referri huc quoque potest: SAM. FRID. LAVTERBACH, Fraustadii ad Præsepe Christi Past. *Fraustädtisches Zion, d. i. historische Erzehlung desienigen, was sich von A. 1500. biß 1700. im Kirchwesen zu Fraustadt in der Cron Pohlen zugetragen*, Leipzig 1711. 8.

P. 123. l. 52. Eiusdem (MARKIEVICII) postea Varmiensis Canonici & Tarnouiensis

ſis Præpoſiti opera Prodiit Pariſ. 1672,4. *Informatio ſummo Pontifici Innocentio XII. de duplici inſtituto Soc. Ieſu data.*

P. 124. l. 22. vt & IACOBI SLIWSKI Plebani Grodzicenſis *Defenſio ſpiritualis Plebanorum ratione agrariarum.* *Iaroslauiæ 1623. 4.

P. 126. in Notis l. 11. cuius autor fuit ANDR. OLSZOWSKI Archiepiſc. Gneſn. & habetur hic tractatus etiam ad calcem Part. I. Tom. I. *Epiſtolarum hiſtorico-famil.* Dn. ZALVSKI.

P. 127. l. 6. *Agenda vel forma ordinis ſacrorum in Eccleſiis Reformatorum Regni Pol. & M. D. L.* edita in lingua Polon. Gedan. 1637. 4.

P. 129. l. 1. quam etiam Continuatio I. (erſte Fortſetzung) ſubſecuta eſt 4. & agit de vita huius Cardinalis etiam der Agent. l. Fonction p. 107. & 2te Fonct. p. 111.

P. 132. l. 1. poſt *Lithuaniæ* add. prima vice Cracouiæ 1588, ſecunda Vilnæ 1619. tertia. l. 2. poſt 1648. & denique quarta Vilnæ 1693.

l. 27. Hæc tamen MVLLERI item HENNINGII *Chronica* ad inſtantiam Regis Polon. Sigismundi III. à Frid. Wilhelmo Duce Saxoniæ in Academia Ienenſi prohibita & confiſcata fuerunt, vti apparet è laudati principis Saxonici ad pariter laudatum Regem epiſtola Torgæ 1590. Cal. Febr. data, quæ reperitur in *Dav. Peiferi epiſtolis* p. 127.

P. 134. l. antepenult. Nuper IOAN. HENR. BOECLERVS V. I. D. & in Vniu. Argent. Iuris Publ. Profeſſor de acquiſito & amiſſo Imperii Romano-Germanici in Liuoniam Iure Diſputationem publ. euulgauit, Argent. 1711, 4.

P. 136. l. 38. (quem Dantiſcanum fuiſſe, ipſum vero Chronicon parum accurate, inprimis qua Chronologiam conſcriptum eſſe annotat *Henneberger* in Præfat. iteratæ editionis huius Chronici allegatæ mox p. ſq.)

P. 138. l. 17. Nuper quoque *Tractatus de origine & moribus gentis Boruſſicæ* [illegible] *veterum, binis Declamationibus Academicis* productus & publici iuris factus (non addito tamen autoris nomine) Francof. ad Oder. 1708. 4.

P. 140. l. 29. Sic quoque IOH. RYWOCKI Soc. Ieſu *vitam Simonis Rudrackii Epiſcopi Varmienſis* ſcripſit Brunsbergæ 1624. 4.

P. 142. l. 44. Ius Culmenſe emendatum (quod nouisſime vna cum *proceſſu Iuris pro Diœceſi Varmienſi, Conſtitutionibus Mauritii* (Epiſc. Varmienſ.) *nec non Sigismundi Regis & Alberti Marchionis, IOAN. GEORG. KVNIGK*, I. V. D. Cuſtos, Canonicus & Adminiſtrator Epiſcopatus Varmienſ. edidit, cui in fine adduntur *Flores legum*, Autore THOMA DE THOMASETTIS, I. V. D. Brunsberg. 1711. fol.)

P. 144. in Not. l. 4. *IOH. GRODWAGNERI Diſcurſus de pretio pecuniæ moderna, nonnullisque inde orientibus effectibus; addito remedio vel modo diminutionis pretii pecuniæ ſine vllius damno* pol. 1632. 4. In eadem lingua exiit *Demonſtratio euidentis damni, quod patitur Regnum Polon. ex peregrina moneta, præcipue vero ex moneta Sileſiaca* &c. *in Comitiis Regni generalibus 1645. exhibita.* 4.

P. 153. l. antepen. *D. Ioan. Gottl. Molleri* Dec. IX. p. 1388. & *D. Nath. Falckii* Decad. IV. p. 522.

P. 156. l. 5. & Baranovvæ 1628. 8. vbi etiam 1632. 8. ipſa *Confesſio Sendomirienſis*, idiomate Polonico ſcripta, recuſa eſt, cuius prima editio prodiit Cracouiæ 1574.

In Notis lin. 9. Sic & *GEORGIVS TYSKIEWICZ reſponſionem ad libellum inſcriptum:* Patrocinium veritatis *Crac. 1615.* edidit.

P. 157. l. 52. & aliam 1711. ob iterum ſublatum à ciuitate malum. f.

P. 158. l. 15. Pariter M. IO. SARTORII t. t. Gymnaſii Elb. Rectoris *Oratio Panegyrica ipſis Encæniis Gymnaſii Elb. reſtaurati ſecularibus anno iſtius primum Iubilæo 1699. d. 26. Nou. dicta* ibidemque excuſa 1701, 4.

lin. 48. vt & eiusdem *Druſidos conſeruata ſ. Elbinga cum vicinis locis Pol. ſceptro reſtituta Vladislao IV. gratulantis expresſio* ſtylo Poëtico conſcripta, Elb. 1636. fol.

P. 159. l. 4. in latinam linguam quoque ſub tit. *Repræſentationis Iuris clari ac liquidi* &c. translata.

"Episcopi Cracouiensis, accersitur. Is namque permotus "Beati Viri vitæ integritate, Diuinarum humanarumque re- "rum peritia, consilii maturitate, agendique dexteritate, "Præpositum Sendomiriensem eum instituit: vbi sane inter "reliquos eius Ecclesiæ Prælatos Vincentius haud aliter atque stella "matutina in medio nebulæ emicuit. Vnde &, Fulkone e viuis ab- "eunte, per liberam solius Capituli Ecclesiæ Cathedralis Cracoui- "ensis electionem, idem Vincentius ad Episcopatum Cracouiensem, "nemine renitente, Anno Domini MCCVII. eligitur, ac per Inno- "centium III. Papam confirmatur: demum per Henricum Archi- "episcopum Gnesnensem consecratur. Hic igitur in tanto digni- "tatis Pastoralis gradu constitutus officium sibi commissum strenue "aggressus, ab officio pietatis, & cultus diuini cura illud exorsus est. "Etenim non contentus, quod plurimorum egenorum prouisor, "debilium curator, pupillorum Patronus, viduarum & personarum "afflictarum & oppressarum protector indefessus fuerit, quod inge- "nia felicia adolescentum fouerit, plurimum liberalitatis plurimis "Ecclesiis, tam ex bonis mensæ Episcopatus sui, quam (quod magis "est) de proprio & hæreditario patrimonio præstitit. Ecclesiæ "namque Kielcensi, pro tunc exiguos prouentus habenti, in hono- "rem Beatissimæ Virginis MARIÆ fundatæ, decem præbendas "attribuit & donauit. De bonis vero paternis Conuentui An- "dreouiensi, a Ioanne Episcopo Wratislauiense & eius fratre de "Armis Gryphonum erecto & fundato, villas Czernikow & Soy- "czow in præsentia Henrici Archiepiscopi Gnesnen. Gedeonis Plo- "censis, Ogieri Cruswicensis, Episcoporum in perpetuum dona- "uit. Insuper Conuentui Coprzywnicensi duas villas itidem pater- "næ hæreditatis, Nickisiałkę & Karwow iure perenni dicauit, ana- "themate graui contra nepotes ex fratre suos, scilicet Boguslaum "& Sulislaum, interposito, ne bona præfata Ecclesiæ collata adime- "rent. Tantæ autem authoritatis, dumadhuc Præpositum Sen- "domiriensem ageret, apud Lesconem Album Monarcham Polo- "niæ B. Vincentius est habitus, vt eidem custodia & officium Ora- "toris, in reducenda ad Regnum Haliciæ B. Salomea filia eiusdem "Polonorum Monarchæ, delegaretur. Summa itaque cum laude, "spatio decem annorum Ecclesiæ Cracouiensi præsidens, de ea- "demque & Regno Poloniæ optime meritus vita sancta monastica "præ opibus Episcopalibus electa, impetrata ab Honorio summo "Pontifice Romano licentia simul atque se Episcopatu Cracouiensi "abdicat, ac Monasterium Andreouiense ordinis Cisterciensis ingre- "ditur: susceptoque habitu ac probationis expleto anno, eandem "Regulam profitetur. Vbi sub Regulari disciplina in maxima vitæ "austeritate, obedientia, humilitate, ieiuniis, vigiliis, assiduis oratio- "nibus, quinquennio commorans; plurimis cœpit clarere virtuti-

"bus & miraculis. Vnum hic referre licet. Cum quodam tempore fra-
"tres de more Vigilias matutinas canerent, Vir Dei altæ orationi ac
"cœlestium meditationi intentus, in sua cella se continuit. Quod dum
"Abbas cum fratribus aduertisset, sciscitari cupiens, quid Beatus
"in cella conclusus ageret, rima per fores conspicatus, Virum Dei
"immenso circumfusum lumine genibus flexum, & extra se quasi
"raptum conspexit: nihilque horum fratribus indicans, ex visione
"hac & cæteris donis Beato collatis, summopere lætabatur. Tum
"vir Dei ex illa meditatione ad se rediens, e cella egressus, Abbatem
"supplex precatur, vt neglecti diuini officii sibi veniam daret. Ab-
"bas vero, vtpote quem res ipsa non latebat, culpam hanc facile di-
"misit & fratribus, ne eidem in aliquo molesti sint, mandauit. Volens
"autem Præsul pius gratificari genti Polonæ & egregia ipsius facta
"ab obliuione memoriæ vindicare, *Chronicon Regni Poloniæ* (quod
"nullus ante eum fecerat) alto contextum stylo, in modum Dialo-
"gi conscripsit: opus certe vtilissimum, quod his temporibus nu-
"per est impressum. Tantis igitur ornatus virtutibus & donis,
"ætate matura, pluribus laboribus in vinea Domini superatis, die-
"rum bonorum & operum plenus Sacrosanctis Sacramentis sum-
"mo cum desiderio ac deuotione susceptis, lætus animam puram
"in manus Creatoris sui reddidit anno a salutifero Virginis partu
"MCCXXIII. die VIII. Mensis Martii, sepultus in eodem Monasterio in
"choro templi ante Altare maius, cum insculpto Epitaphio in hunc
"modum:

HIC IACET ILLVSTRIS VINCENTIVS KADŁVBKONIS DE VILLA KAR-
"WOW, DE ARMIS ROSARVM, VIR ACRIS INGENII, DIVINA ET HVMA-
"NA LITTERATVRA INSIGNIS, EX PRÆPOSITO SANDOMIRIENSI ANNO DO-
"MINI MCCVIII. PER CAPITVLVM IN PRÆSVLEM CRACOVIENSEM ELECTVS,
"PER INNOCENTIVM III. PAPAM CONFIRMATVS, ET PER HENRICVM AR-
"CHIEPISCOPVM GNESNEN. CONSECRATVS. PRÆSEDIT ANNIS DECEM.
"DEMVM OBTENTA LICENTIA AB HONORIO PAPA RENVNCIANDO EPI-
"SCOPATVI, RELIGIONEM CISTERCIENSIS ORDINIS IN MONASTERIO AN-
"DREOVIENSI PROFITETVR, ATQVE IBI SVB REGVLA IN OBSERVANTIA
"LVSTRO VNO EXACTO, CHRISTO CHRISTI MILES SPIRITVM REDDIDIT,
"ET IN MEDIO CHORI CORPVS EIVS A FRATRIBVS TERRÆ COMMENDA-
"TVR. ANNO DOMINI MCCXXIII. VIII. MARTII.

Fusius Vincentium nostrum descripsit Angelus Manrique in Annalibus Cistertiensibus, quod is *Andræouium inter alia*, vt loquitur,* *illustrauerit post infulas Monasticen professus in ea domo, in qua & sancte vixit obiitque.* Hæc cum ad laudem nostri non parum faciant, adscribemus ea, lapsusque Manriquii simul ad oram paginæ notabimus. Sic autem loquitur:** "Vincentius cognomento Cadlubeus, [1] natione Polonus, genere Roseus, ex præposito Ecclesiæ
"Sendomiriensis, Episcopus Craconiæ, vir pietate ac doctrina æque
"præcellens, & cui debet Polonia, quod primus suæ gentis histori-
am

* Annal. Cistert. To. II. ad an. 1149. c. 9. n. 9. fin.

** Ann. Cist. T. IV. ad an. 1218. c. 7.

1 Potius scribendum Cadlubcus.

"am texuit, hoc item anno Ciſtercium illuſtrauit, Pontificalibus in-
"ſulis ſpretis, vt monachum indueret & renunciata gratia ſui prin-
"cipis, qua præ aliis pollebat, ac ſæculi potentia, diuitiiſque, vt vi-
"tam ageret humilem, ſed quietam, & ſoli Deo vacans, in An-
"dreouienſi Cœnobio, quod ſibi prælegit, conſummaretur. Præ-
"fuerat Cracouienſi Eccleſiæ per annos vndecim,[2] quippe electus
"Anno 1207.[3] cum ea Eccleſia vacaſſet morte Fulconis (Peleam[4]
"alii dicunt) poſtquam ipſo agente & procurante, prima totius Pro-
"uinciæ poſt Metropolitanam ab Innocentio tertio decreta eſſet.
"Martinus mihi Cromerus auctor eſt, Polonicarum rerum Scriptor
"haud contemnendus.[a] *In ſequenti Anno*, ait, (ſcilicet 1207.) a Rer. Polon. lib. 7.
"*Fulco quoque ſiue Pelea[5] Cracouienſ. Epiſcopus, Palatini frater vi-*
"*ta exceſſit, qui ſibi & ſucceſſoribus ſuis prærogatiuam loci & ſuf-*
"*fragii ſecundum Archiepiſcopum in Gneſuenſi Prouincia ab Innocen-*
"*tio tertio Pontifice Max. impetrauit. Succeſſit autem ei Magiſter*
"*Vincentius cognomento Cadlubeus,[6] Præpoſitus Sendomirienſi gente*
"*Roſeus, vir doctus, vt tunc ferebant tempora, & pius, qui primum Po-*
"*lonorum hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit.[7]* Ita Cromerus.

2. Hiſtoria Polonica collecta ex Bibliotheca Io. Piſtorii & Baſileæ ex-
"cuſa[8] de genere Vincentii ingenioq; & de ipſa electione paulo diffu-
"ſior.[b] *Anno* (ait) *Domini* 1207. *Magiſter Vincentius Kadlubkonis de* b Tom. 2. l. 3. c. 32.
"*Karbo-Vuiuco[9] prope Opalbuic, nobilis de domo Koſce, Præpoſitus*
"*Sendomirienſis propter ingenii excellentiam per Capitulum Cracouien-*
"*ſe in Epiſcopum Cracouienſem electus eſt,[10] ab Innocentio tertio confir-*
"*matus & ab Henrico Archipræſule Gneſnenſi conſecratus; electus eſt*
"*in epiſcopum, quamuis in Eccleſia Cracouienſi nullam obtineret Præben-*
"*dam.* Hactenus ibi de electo & electione. Geſta in Epiſcopatu clara il-
"luſtriaq; longum eſſet ad vnguem recenſere. Illud compertũ, quam
"primum ſedem poſt Metropolitam impetrauerat Fulco, Vincentiũ
"gloria atq; dotibus condignis non ſolũ repleuiſſe, ſed cumulaſſe. Co-
"lomanum Andreæ Regis Vngarorum filium, vt ad Haliciæ Regnum
"perueniret ex patris teſtamento, egregie iuuit: regno potitum ſole-
"mniter inunxit & coronauit. Nec multo poſt (quod ſupra infulas eſſe
"videri poſſet) e ſolo per vim pulſum audacia æmuli; auctoritate
"potentiaque reſtituit, hoſtibus etiam ipſis reuerendus. Vladislais
"Parruo nepoteque inter ſe diſſidentibus atque vniuerſas conter-
"minas Prouincias per inteſtina bella lacerantibus, concordiæ &

2 Decem ſaltem anni numerantur in Epitaphio quod præmiſimus.

3 Anno 1208. electus dicitur in Epitaphio, quamuis varient hic Scriptores.

4 Pelkam vocant Dlugoſſus & Cromerus.

5 Pelka habet editio Cromeri Piſtoriana.

6 Cadlubeus vocatur ibid. ap. Cromer.

7 Addenda adhuc erant ex Cromero verba: *liberis collegii ſacri ſuffragiis creatus, & expetitus, quamuis ipſe in eo collegio non eſſet.*

8 Non hiſtoriam, ſed Corpus hiſtoricorum Polon. collegit Piſtorius; quare allegandus potius erat Matth. Michouius L. 3. c. 32. Chron. Pol. quod habetur in Piſtorii Collectione Tom. II.

9 Lege *de Karuow, vico prope Opatow.*

10 Hac male tranſpoſita, ſequuntur enim ſtatim verba, *quamuis in Eccl. Crac. null. obtin. Præb. ab Innocentio* &c.

“pacis auctor & qui vtriusque firmaret conditiones & confirmandas
“Innocentio præstaret, primus vel inter primos Vincentius fuit. At-
“que hæc pro regno.

3. Nec minora aut pauciora pro sacerdotio aut pro Ecclesia
“sua, atque ex religiosiori fortasse zelo & quæ minus communem
“vtilitatem longiori duratione compensarent. Decem Præben-
“das in Ecclesia Kielecnsi fundauit, dotauitque: “ Diuino cultui
“æternum seruituram Cracouiensem de cœlo fulmine tactam instau-
“rauit decenter, atque vestibus sacris, vasisque quæ ab igne combusta,
“& plura numero & opere illustriora, materiaque, (nulla prorsus
“omittens) subrogauit: quin & distributiones quotidianas, annuis
“ad id reditibus prouisis, pro Canonicis, auxit: quo temporali in-
“cremento velut illecti, frequentiores ad diuina officia concurre-
“rent, sicque ad cœlestia auidius aspirarent. Denique quibus De-
“um promereretur, multa & egregia fecit, quibus se ipsum præsenti-
“bus ingereret, posteris sui memoriam commendaret nulla non fecit
c dicto lib. 7. “opera, vti vere magnus, nec sibi soli natus, sed suis omnibus. Atque
“hæc omnia idem qui supra auctor Martinus Cromerus [c] neque
d l. 3. c. 32. “non & historia Polonica ex diuersis [11] collecta, [d] nonnulla etiam
e ad hunc Ann. “Bzouius adnotarunt, [e] in quibus latius videat, quicunque volet.

4. Mihi inter cunctas Vincentii glorias, vna pro multis [seu ca-
“su factum felicitati tribuas, seu per iudicium zelo & pietati] quod
“magnum illud totius Poloniæ lumen imo & totius orbis S. Iacyn-
“tum [quem sibi in socium & coadiutorem non multo post asciuit
“S. Dominicus] & Discipulum habuit & Canonicatu donauit suæ
“Ecclesiæ [quippe qui ei successit Iuo, Sancti filius, & Iacynti auun-
f vbi supra. “culus Cracouiensem Canonicum inuenit, vt in Cromero [f] & aliis
“videri potest,] fatali quadam nostrorum propensione in illud in-
“stitutum, cuius non solum cunabula fouere, sed præuenire datum;
“& quod magis mirandum, præueniri: quippe non tantum pro-
“fessi erga professos erga prædicatores Cistercienses, & erga pro-
“fessuros professuri, etiam cum non cogitabant, profundebantur.
“Ita Dominicum, Oxomensis Didacus, Oxomensi præbenda, cum
“neq; Cistercium cogitasset, neque ille edendum fœtum concepisset,
“ita Iacyntum Vincentius Cracouiensis Cracouiensi donauit, cum
“neuter adhuc de deserendo sæculo, neuter de conuersione deli-
“berasset.

5. Ergo Vincentius his, & aliis rebus charus, clarusque & Princi-
g ibid. “pi & clero *cum Basilicæ Cracouiensi* [ait idem Cromerus, [g]] *cuius sup-*
“*pellex vniuersa tacto de cœlo ærario conflagrarat, multa contulisset,*
“*decimasque nonnullas collegio eiusdem Basilicæ in distributiones quo-*
“*tidianas & in lucernam, quæ perpetuo in templo arderet, addixis-*
“*set, Episcopatu se abdicauit, ne quidquam aduersante Principe ac*
dissua-

11 Desunt forte quædam, nam hic lucernam perpetuo ardentem, & mox, Basilicam Cracou. indigitare videtur.

12 Id est Miechouius, vt dixi.

dissuadente collegio sacerdotum: & in Andreouiensi Monasterio (ordinis Cisterciensis) *reliquos quinque vitæ annos religiose exegit, cum decem annis episcopus fuisset.* Decem, inquam, completis, inceptis vndecim, ita Cromerus. Neque aliter historia illa Polonica,[13] cuius etiam hic verba libet transscribere.[b] *Idem Vincentius Kadlubkonis Cracouiens. Episcopus habitum & ordinem religionis Cistercii in Monasterio Andreouiensi professus, resignato Episcopatu assumsit; & ex bono factus optimus, nudus nudum Christum sequutus est Anno Domini*[14] 1208. Hæc satis nunc de Magistri Vincentii Monachatu atque Pontificalis dignitatis resignatione: reliqua eius in tempore dicemus." Est autem locus, ad quem hic prouocat, eodem Tomo IV. paulo inferius, vbi sequentia leguntur: "Hoc item anno ad superos transierunt duo insignes Pontifices, Vincentius & Guillelmus, quos spretis infulis Cistercium amplexatos, alterum in Polonia, in Gallia alterum, superioribus annis commemorauimus. Vincentium Cracouiensem olim Episcopum post quinquennium peractum in Monachatu, excepit mors ipsi soli læta & felix: nam Andreouiensibus plane deploranda, qui tanti viri non solum Magisterium amisissent, verum exempla. De eo in Polonica historia ex Bibliotheca Ioannis Pistorii collecta & Basileæ excusa, post infulas spretas & Monachatum assumtum commemorata, hæc habentur scripta. *Nudus nudum Christum sequutus est Anno Domini 1218. & post 5. annos ergastulo carnis solutus in Domino quieuit, octaua die mensis Martii Anno Domini 1223. in Monasterio Andrezeouiensi*[15] *in medio chori sepultus. Hic dum Cathedram Cracouiensem regeret, Chronicam Polonorum, quæ incipit:* Fratres[16] tribus ex caussis theatrales odere solennitates; *scripsit, plura de exteris, quam Polonorum gestis nodose & inuolute in primis tribus libris perstringens. Hic etiam decem Præbendas in Ecclesia Kielcensi fundasse & dotasse asseritur.* Hactenus ibi de Vincentii morte & scriptis. Consonant Mart. Cromerus[i] & Ioan. Herbertus, & quotquot res Polonicas scripserunt. Meminit eius inter Scriptores ordinis Cisterciensis in sua Bibliotheca Phil. Seguinus[k] biennio tamen ante ponens illius mortem, sicut & Monachatum & electionem in Ecclesiam Cracouiensem. Meminit & Henriquez in Menologio ad secundum diem Mensis Februarii."

b vbi supra.

a ad an. 1223. c. 3. n. 7.

i lib. 7.

k lit. 5. c. 3.

Neuter tamen ex his scriptoribus inspexisse videtur bina Ioannis Longini de Kadlubkone loca, quæ quidem hic repetere, cum Tomo præsentis operis primo reperiantur, forte nihil erat necesse, nisi haberemus ea edita ex MS. a Felice Herbulto ante editionem Kadlubkonis Dobromilensem, ante scilicet quam Dlugossi Historia ab ipso in publicum ederetur; quæ differunt ab impressis non paucis in locis, quæ nos hic typorum diuersitate indicabimus, vt

13 f. potius Miechouius.
14 Scribendum 1218.
15 lege *Andrzeouiensi.*
16 Lege *Tres tribus.*

ea cum impressis contendere lectores queant facilius. *Fulco*, inquit Dlugossus, † *alias Pelka Cracouiensis Episcopus cum annis vno & viginti sedisset, vndecima die mensis Septembris moritur & in Ecclesia Cracouiensi sepelitur, genere nobilis, sed actionibus nobilior, plures libertates, priuilegia & immunitates Ecclesiæ Cracouiensi apud sedem Apostolicam, & signanter, vt Episcopus Cracouiensis omnibus aliis Prouinciæ Episcopis ac Ecclesiæ Polonicæ loco & voce prior sit &* inprimis * Gnesnensi *Archiepiscopo in consecrando manum imponat, obtinuit. In locum eius conformi electione Magister Vincentius Kadlubkonis de Karvvovv vico prope Opatovv sito, Præpositus Sandomiriensis, cum esset genere nobilis de domo & familia* Kosze, *licet aliquam dignitatem aut Præbendam in Cracouiensi Ecclesia non obtineret, propter excellentiam ingenii & doctrinæ, qua pollebat, postulatus & ab Innocentio tertio confirmatus. Cui natura prægnantis* dotes *& fœcundus vterus præclarum ingenium contulerat, quem* tam *benigno lumine astra respexerant, vt sine externæ opis adminiculo condendo corpus* Historiæ *de Annalibus Polonorum* magnificum perscriptum *literarum* sensu *expresserit & literarum studiis decus & ornamenta, mores ingenuos & normam* certam *viuendi* adiecerit: *Et quamuis ad illa vsque tempora Duces & Monarchæ Poloniæ, qui apud Cracouiam principabantur, ad suum beneplacitum sedem Cracouiensem contulissent, decedentibus* ipsis *nouos pro suo laicali more substituendo, quidam tamen Prælati & Canonici* Cracouiens. *viri elegantes & fortes columnæ huic abusioni & corruptelæ viriliter restiterunt & vnanimiter præfatum Magistrum Vincentium in Episcopum* Cracouien *elegerunt, & electionem eius Innocentio tertio summo Pontifici præsentarunt, qui præsentatum* confirmat *& per Henricum Gnesnen. Archiepiscopum* mandauit *consecrari. Fuit autem ex Prælatis* Cracouien. *vnus Ioannes Archidiaconus, qui liberam electionem ipsi a* Capitulo Cracouiensi *obtinuit.* De morte Kadłubkonis paulo infra * Dlugossus ita loquitur: *Vincentius Kadlubkonis olim* Cracouien. *Episcopus, cum annos quinque in ordine Monasterii Andrzeiouien. religiose exegisset, octaua die mensis Martii laborum suorum immarcescibilem coronam a* Christo, *propter quem omnia derseruerat, percepturus, carnis ergastulo solutus est & in eodem monasterio in chori medio sepultus est. Qui dum Episcopalem adhuc rexisset* Cathedram, *viuacitate ingenii, qua pollebat*, de *rebus gestis patriæ diserto politoque stylo [qua incipit: Tres tribus ex causis theatrales odere solennitates] edidit* Chronicam, *quam sic accurate cogitateque* scripsit, *vt ad priscorum laudem maxime accesserit, quos tantopere* admirantur. *Multa de exteris gestis, plura quam de propriis perstringens, per varia Historiarum, quicquid concinnum & aptum Polonis fuit, pulcerrima varietate intexuit. Quæ a multis Polonorum* celebratur & legitur, *& ob* raritatem *tam domesticæ, quam peregrinæ histo-*

† Lib. 6. ad an. 1207. p. 602. nov. edit.

* *primus Gnesnensis* legitur in noua edit. mendose & contra priores ed fidem.

* L. 6. ad an. 1223. p. 629. nouæ edit.

historiæ & ob elegantiam scripti, *grauitate verborum* lucens *non vulgarium, licet* taxetur *a quam plurimis, quod verbosus fuerit, alienarum Historiarum diligens, propriarum negligentior scriptor.*

Subiungemus hic obseruationes quasdam ad vitam Kadlubkonis facientes. Ac primo quidem de familia Vincentii dubitatur non immerito, auctoribus in partes discedentibus, quorum alii ad *Koszarum*, alii ad *Rozarum* eum referunt familiam. Quare Simon Okolski † in Orbe Polono litem sententia sua terminandam ratus, *De illo*, inquit, *dixit Miechouius & Cromerus in sua historia, Dlugossus & vltimo Commentator ipsius Historiæ Dobromili editus 1612. Kantscius in Vitis Archiepiscoporum & Episcoporum Cracou. carmine vitam ipsius expressit, sed armorum dicit fuisse Roza. At Dlugossus, Miechouius & Commentator in Historiam ipsius armorum Koßy seu Kosium; errore igitur commisso typographi in Cromero pro Kosseus Roseus ponitur, seu pro Kosæ Rosæ.* Sed gratis hæc ab Okolskio, numero, vt putat, testium confiso, adstrui, paucis ostendemus. Et commentator quidem ille Historiæ Vincentianæ, vt de postremo primum dicamus, nullibi, quod sciam, armorum Kadlubkonis meminit. Quodsi vero is Herbultum editorem, errore ipsi cum Starouolscio communi, eundem putet cum Commentatore, vel sic etiam causa cadet; cum Herbultus in Epistola dedicatoria diserte eum *perantiquum ex Rosarum familia scriptorem* dicat. Sed errorem inde natum puto, quod Herbultus editioni suæ statim post titulum adiecerit Dlugossi testimonium, quod supra a nobis est repetitum, atque ab Okolskio forte pro verbis Commentatoris est habitum. Erit itaque Commentator iste testis cum Dlugosso idem, aut potius nullus. In Dlugosso enim errorem calami agnouerit oportet Herbultus, cum triennio post, ipsum Dlugossi Tomum I. typis exscriptum exhibens, locum hunc ita restituerit, vt Dlugossus etiam testatetur Kadlubkonem *de domo & familia Rozæ* fuisse. Solus igitur a partibus Okolskii restat Miechouius, cuius verba corrumpi potuerunt a librariis æque facile ac Cromeriana; saltem facilius, quam loca reliquorum omnium. Quinimo ipse Sim. Okolski * non multo post, sui quasi oblitus, in contrariam concedit sententiam, Vincentiumque ad familiam Rosarum refert, natumque Boguphalo patre, matre Bogna, fratrem habuisse similiter Boguphalum dictum & ex fratre isto nepotes duos Boguslaum & Sulislaum, incertum quo auctore, tradit.

Obseruationes ad vitam KADLVBKONIS.

† In gente Prussorum Tom. II. p. 548.

* Orb. Pol. T. II. in famil. Roza p. 637.

Liberalitatem Vincentii nostri erga clerum his verbis laudat Dlugossus **: *Hic decem Præbendas in Kielcensi Ecclesia fundasse & dotasse asseritur, decimas quoque manipulares iuxta Czchovv consistentes ab Ecclesia Parochiali in Brzezie abstractas Capitulo & Ecclesiæ Cracouiensi pro administratione vini & olei contulisse.* Sed

** L. VI. l. c.

†Chron.Pol. L.3.c.32. Matth. Miechouius eadem latius persequitur † hunc in modum: *Hic vndecim manipulares Decimas & septem pecuniales in villis circa oppidum Czchovv sitis, ad mensam Episcopalem, vel, quod alii adstruunt, ad Ecclesiam in Brzeze pertinentes, Ecclesiæ Cracouiensi perpetua donatione contulit. Ex quarum introitibus in vino, oleo, luminaribus cæterisque necessitatibus Ecclesia Cracouiensis & Prælati cum Canonicis eam frequentantibus quotidianis distributionibus prouidentur. Nomina villarum manipularium decimarum sunt hæc: Gnoynik, Gothprzidovva, Thymovva, Thvvorkovva, Iurkovv, Vyasd, Opathkovvicze, Lusczlauice, Fasczessovva, Conczi ska, & Zdanya: Nomina vero pecunialium Brzozovva, Olszovva, Slona, Byesznik, Polichta, Poszna, item de Cazimiria vrbi vicina.*

* Annal. Pol. L. VI. c. 18. ad an. 1222. Causam, cur monachum induerit Vincentius, cæteris omnibus hac in re oculatior scil. nobis aperit Stanislaus Sarnicius * de eo scribens: *Ærarium Basilicæ Cracouiensis tactum de cœlo conflagrat: vbi & supellex vniuersa Cadlubci absumitur. Itaque Episcopatu Cracouiensi se abdicat aduersante Principe & dissuadente collegio sacerdotum (incompatibile tum fuit, vt annotant, monachum & Episcopum esse) & in Andreiouiensi monasterio reliquos quinque suæ vitæ annos exegit.* Desumta hæc absque dubio sunt ex Cromero, qui tamen non de suppellectili Kadlubkonis, sed Ecclesiæ Cracouiensis loquitur. Fallitur etiam Sarnicius cum hæc ad an. MCCXXII. refert, quæ annis qunique mortem Vincentii, qui an. MCCXXIII. obiit, antecessisse ipsemet tradit.

* De Hist. Lat. L. II. c. 57. p.m. 457. ** De Historicis Part. II. p. 29. † Notis ad Voss. de hist. lat. ad p 457. †† Biblioth. Script. Cisterciens. p. 315. Quo anno in viuis esse desierit noster, de eo quidem non consentire auctores video. Vossius * & qui eum vbique κατὰ πόδα sequitur Mart. Zeilerus ** obitum eius ad annum MCCXXVI. referunt; Sandius, † Vischius †† & alii annum MCCXXIV. substituunt, Abrah. Bzouius *** an. MCCXIX eum obiisse putat: sed hos omnes satis refellit, quod superius Vitæ Kadlubkonis subiunctum dedimus, ipsius Epitaphium, cui recte adstipulantur Dlugossus, Miechouius, Angelus Manrique & alii, mortem eius anno MCCXXIII. accidisse asserentes.

*** Annal. T. XIII. an. 1219. n. 6. edit. 2dæ Colon. 1621. * Cistertii Bis-tertii Tit. VI. de Cistertiensibus Sanctis & beatis p. 240 seq. Num inter Sanctos relatus fuerit à Pontifice Romano Vincentius, non facile dixerim. Sane de eo actum fuisse non multis abhinc annis Augustino Sartorius * refert. *Hoc vnum*, inquit, *instar portenti est, quod Cistercio per publicum statutum omnimodis subterfugienti suorum Canonizationem pene ab Ecclesia fuerit obtrusa tot Virorum illustrium publica Apotheosis, vt proinde noua experientia verissimum esse videatur, quod honor fugientem sequitur. Intelligo quidem efficaciter nunc a Sancta Sede petendam procurandamque esse beatificationem Serui Dei* Vincentii Kadlubek *Episcopi quondam Cracouiensis & Monachi Andræouiensis, quæ est domus Ordinis Cisterciensis apud Polonos, adeoque hanc Veterum Cistercii Patrum legem nunc ex parte euacuandam;*

At

At vero simul audio, non vnius Cistercii esse hæc Vota, sed insuper, & præcipue popularium, qui summis desideriis cupiunt Magnum hunc Virum pro Patriæ splendore atque solatio spectare colereque inter Sanctos. Non debent vtique Cistercii leges esse præiudiciosæ fidelibus Populis, quorum pietas insuper augeri debebat per nostros. Hoc obiter notare volui, ne pusilli scandalum sumant, si audiant, a Cistercienfibus olim prohibitum promouere Diuorum Apotheoses, hodie v. ab iisdem sollicitari Vincentii *publicos in Ecclesia honores.* Idem alio loco ** scribit: *Iam & Polonica cum gloriosa panegyri in Scenam prodire posset magnas dictura laudes Serui Dei* Vincentii Kadlubkonis *ante annos quadringentos & amplius Episcopi Cracouiensis, & subinde de consensu Honorii Papæ III. positis infulis in Cœnobio Andreouiensi Monachi Cisterciensis; verum nolim ego præuertere Polonorum amplissimos plausus, quos proxime adornaturi sunt, cum in Vrbe ad Votum successerit Viri Dei Beatificatio, quam iam etiam Patres Ordinis vniuersi in Capitulo Cistercii superiore Anno Mense Maio congregati pro Viribus a Sancta Sede procurandam decreuere. Habebunt deinceps felices & illustres reliquiæ vetustæ prosapiæ de Rosa, ex qua stirpe Vincentius progenitus est, habebit Cracouia Andreouiumque, habebunt Sarmaticæ Gentes augustissimam gloriæ messem, quam in cumulatissimas laudes veluti in totidem manipulos felicissime mox colligent, cum per Romana oracula decreti fuerint Patrono suo solemnes honores. Possem quidem ex serie Vitæ, quam Authore Simone Starouolscio ex Bibliotheca nostra apud me habeo, possem, inquam, exinde glorioso Præsuli concinnare elogiorum Compendium: sed, quoniam noua & ampliora sub hæc Beatificationis tempora a Polonis Scriptoribus expecto, suspendo calamum, ne forte tanto Antistite aliquid minus dignum contingat me hic dicere. Id solum cum admiratione & reuerentia obseruo, vix fortassis esse post Deum & Diuam quempiam e Diuorum cœtu, cuius auspiciis & Patrocinio felices indigenæ tot experiantur prodigia, quam per merita Magni Præsulis Vincentii, adeo vt citatus Starouolscius sua iam ætate anno nempe* 1642. *præter numerosa alia & probatissima portenta, octo omnino de nomine personas recenseat, quæ ab an.* 1633. *quo sacra Viri gloriosi lipsana eleuata fuere, Vincentii nostri inuocatione ad Vitam denuo a mortuis sint reuocatæ. Norit, credo, Eruditus Lector Stylum Curiæ, qui ad formandas Diuorum Apotheoses expeditior festinat, si contingat eum per voces ad vitam resuscitatorum efficacius interpellari. Et hæc quidem euenere sub cultus publici primordia, postquam scilicet venerandæ exuuiæ e veteri & humili tumulo in splendidius celebriusque Mausolæum sunt translatæ, inter* 9. *duntaxat annorum non adeo longa spacia, vltra quæ tempora nihil notauit Starouolscius. Quanta, obsecro, nunc amplitudine & numero dispensata diuinitus per Vincentii patrocinium beneficia recensere posset Scriptor quispiam Starouol-*

** l. c. Tit. XIV. de Archi & Episcopis p. 391. sq.

rouolſcio longe poſterior, qui ſuperioris Seculi nuperrimum finem attingens omnia ſingulaque in grandi Volumine eſſet complexurus, quæ omnipotentis Dei dextera pro Serui ſui apud Polonos Populos glorificatione per tot iam annorum periodos ſit operata? Expectet igitur mecum optimus Lector de Magnæ Poloniæ Maximo Thaumaturgo maiora volumina & inde ſuppleat, quod hic interim prætermiſſum eſt.

Teſtimonia de KADLVBKONE. Laudarunt præter iam adductos Kadlubkonem multi, ex quibus paucos audire ſufficiet. Dlugoſſus in Epiſtola Dedicatoria: *Res Polonorum*, inquit, *ſcriptorum iniuria & ſegnitie ex claritate magnifica ad obſcuritatem & anguſtiam pertractæ, nec, vt decuit, pro iuſto atque integro celebratæ, adeo, vt nec a* Vincentio *Cracouienſi Epiſcopo ſuæ ætatis ſcriptore egregio, potuerint præclaro ingenio extolli.* Stanislaus Sarnicius* de eo ſcribit: *Cadlubkus primus ſcriptor hiſtoriæ Polonorum præmium laborum & eruditionis Epiſcopatum Cracouienſem conſequitur. Fuit autem ſynchronus Innocentii Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, ſeu Galatiæ Regnum inſtituitur, cuius Regem idem Kadlubkus primus inaugurat.* Et paulo poſt:** *Et hoc modo Vincentius Cadlubkus genere Roſeus, vir doctus, vt tunc tempora ferebant, electus eſt a collegio, quamuis ipſe præſens non adeſſet.* Kantſcium in Vitis Archiepiſcoporum & Epiſcop. Cracouienſ. Vitam Kadlubkonis carmine expreſſiſſe auctor eſt Sim. Okolski,† qui etiam ex eo Verſus ſequentes recitat:*

* Annal. Polon. L. 6. c. 17.

** l. c. c. 18. ad an. 1206.

† Orb. Pol. T. II. p. 548.

* l. c. p. 637.

Munere perfunctus biſſenis Præſulis annis
Fit Monachus, charum deſeruitque gregem.
Officium graue Paſtoris ratus: Arrigat aures,
Qui capit intrepida tanta pericla manu.
Conſcripſit Regum vitas & geſta ſuorum,
Hinc Patria æternum nomen ab orbe feret.

Ioach. Paſtorius in Floro Polonico † hoc ipſi elogium ſcripſit: *Huic* (Epiſcopo Cracou.) *Vincentius Cadlubcus ſucceſſit, vir pro ſeculi ſui genio eruditus, primusque hiſtoriæ Polonicæ conditor.* Et in Prooemio eiusdem libelli: *Equidem ante Iagellonem,* inquit, *paucisſimos hic literis eruditos nouimus: certe vnum tantum, qui facta ſuorum poſteritati tradere aggreſſus ſit, Vincentium Cadlubcum; Virum ob antiquitatem, laboremque a nullo ante tentatum, venerabilem, quanquam alioqui Romanæ facundiæ cultu, ſeculi ſui vitio, minus niteſcentem.* Odoricus Raynaldus locum ipſi in Annalibus ſuis * his verbis reliquit: *Porro defuncto Fulconi Vincentius generis nobilitate (quod Dlugoſſus ſubdit) doctrina moribusque præclarus Cracouienſis Epiſcopus renunciatus eſt & ab Innocentio Papa confirmatus. Hunc Polonorum Hiſtoriam conſcripſiſſe memorant.* Carolus de Viſch noſtri meminit ** his verbis: *Vincentius cognomento Cadlubaus, natione Polonus, ob raras animi dotes*

† L. 2. c. 12. §. 1.

* Tom. XIII. an. 1207. n. 14.

** Bibl. Ciſterc. p. 315. edit. ſec.

dotes electus & consecratus Episcopus Cracouiensis &c. Centuriatores Magdeburgenses, ** Abrahamum Bzouium *** atque Io. Herburtum a Fulstin * in testimonium vocare nil attinet, cum ipsissima Cromeri verba repetant. Denique egit etiam de nostro, teste Vischio, Caspar Iongelinus in Purpura S. Bernardi, quæ nobis visa non est: vidimus autem eius Notitiam Abbatiarum Ordinis Cistertiensis, in qua sequentia † habentur: *Anno deinde MCCXIX. Vincentius Cadlubcus, Cracouiensis Episcopus & Historiæ Polonorum conditor relicto Episcopatu vltro in hoc Cœnobio Cistert. babitum assumsit, de quo nos plura in* Theatro Cistertiensi *inter Episcopos Cracouienses.* Theatrũ illud Cisterciense editum non esse puto, cum de Scriptoribus Cistertiensibus Iongelinus multa concesserit Carolo de Visch, quod hic laudat in Elencho Bibliothecæ Cistertiensi præmisso. Neque licuit nobis etiam inspicere Chrysostomi Henriquez Phœnicem reuiuiscentem, in suo Menologio * Cistercienfi quitem nostrum ex Bzouio & Seguino describit, Philippi Seguini Bibliotheca Cisterciana, quam laudat idem Vischius * & fusius describit ** in sua Bibliotheca, neque edita, neque ab auctore ad vmbilicum est perducta; Henriquez tamen eius verba † adducit.

** Centur. XIII. c. 6. p. 627. Adde c. 10. p. 1107. *** Annal. Tom. XIII. an. 1219 n. 6. * Comp. Hist. Pol. L. 6. c. 5. & 8. † Lib. IV. p. 47. * Ad d. 2. Februarii. * l. c. ** pag. 280. † l. c.

Scribit idem Vischius * de nostro: *Monasticen professus, reliquos V. vitæ suæ annos religiose peregit; quibus nonnulla egregia exarauit opuscula.* Sed vereor vt fidem inueniat apud lectores cordatos hæc Vischii assertio. Mihi quidem in omnibus istis quos de Kadlubkone legi auctoribus, nihil scriptorum eius præter vnam Historiam illius Polonicam obuenit. Neque etiam adduci possum, vt credam Vincentium Historiam suam in religioso isto secessu suo concinnasse; eam enim a Vincentio adhuc Episcopo Cracouiensi scriptam esse auctores habeo grauissimos Dlugossum & Miechouium **. Hanc Historiam ad Vladislaum Iagellonidem vsque pertingere dixerat Nicolaus de Chvvalkovv Chvvalkovvski in Sylloge Scriptorum de rebus Polonicis ipsius Iuri publico Regni Poloniæ in repetita editione auctiori adiecta, quem idcirco castigat Auctor Exercitationis ad Chvvalkovvii Ius publicum Christophorus Hartknochius, his * vsus verbis: *Vincentius Kadlubko non contexuit historiam Polonicam vsque ad Vladislaum Iagellonidem, vt scribit Dn. Chvvalkovvius, sed tantum ad Casimirum Iustum, qui Sec. XII. Polonis præfuit, vt babet Hartknochius & inspectio ipsa libri ostendit. Nam ex lib. IV. Hist. c. 1. manifestum est, Kadlubkoni munus Historiæ scribendæ esse a Casimiro Iusto iniunctum, vt Commentator eius docet pag. 185. Discere bæc potuisset Auctor noster ex Starouolscii Vitis Episcoporum Cracouiensium, quas citat, si ipsius Kadlubkonis*

Historia Polonica KADLVBKONIS. * Bibl. Cist. p. 315. ** locis supra adductis. * pag. 17.

ei non erat copia. Fontem erroris aperire haud erit difficile. Nimirum Commentator Kadlubkonis adiecit quadam in fine Commentariorum de Vladislao Iagellonide, ex quibus Commentatoris quidem ætas, non vero Kadlubkonis ipsius, potest cognosci. Obstupui, cum ista legerem, ad viri confidentiam. Quæ enim hæc est consecutio? Kadlubkoni historiæ scribendæ munus a Casimiro Iusto est iniunctum, ergo historia eius in hoc Principe finitur. Inspiciendum potius erat libri istius caput vltimum, ex quo manifestum redditur Kadlubkonem quidem non pertingere ad Wladislaum Iagellonidem, qui A. MCCCCXXXIV. atque adeo diu post Kadlubkonis obitum ad regnum peruenit, neque tamen etiam in Cazimiro Iusto subsistere, qui A. MCXCV. vita excessit, sed ad initia Vladislai Lasconogi, qui A. MCCII. principatum obtinuit, narrationis filum produxisse. De Commentatore verius pronunciauit Hartknochius: desinunt enim ea, quæ is in fine adtexuit in anno MCCCCXXXIV, quo Vladislaus III. est coronatus. Cœcutiit hic Sim. Starouolscius,* qui Kadlubkonem ab ipso editore Felice Herbulto *notis ac sententiis grauissimis exornatum esse* nugatur: quo quidem errore liberare eum poterat vel leuissima libri perlustratio: quem ipsi non inspectum esse fidem faciunt tum quæ dixi, tum Kadlubkonis ætas † atque adeo ipsum eius nomen, * cum elogia hæc scriberet, illi ignorata. Subit itaque mirari qua fronte quidam talia commenta secure transscribant, pro suis sententiis venditent atque iuuenibus vt eximia commendare non erubescant. Sunt enim *sententia* istæ *grauissima*, vt nunc patet cuiuis, ex summulis atque poëtastris emendicatæ, collectæ & consarcinatæ atque in vniuersum ita comparatæ, vt iis nihil possit esse ineptius, nihil putidius. Starouolscio certe non credet, qui etiam non inspecto Commentario, solam præfationem ab Herbulto additam perlegerit; is siquidem sub finem: *Commentator*, inquit, *iste quis fuerit, scire non possumus, posteriorem tamen fuisse facile intelligimus, cum Iagelloniorum meminerit. Nec ouum ouo similius, quod aiunt, eadem ratio & rerum & verborum.*

*Elog. Scr. Polon. n. 22. p. 43.

† Vide mox infra

* Vid. supra p. 17.

Num ea primum de Hist. Polon. sit scriptum.

Ad laudes libri huius pertinet, imo primaria & fere vnica est, quam ei passim tribui videmus ab auctoribus, scilicet eum omnium, qui de Historia Polonica fuere conscripti, primum esse atque antiquissimum Hanc tamen ipsi facere dubiam nonnulli fuerunt annisi. Sane vel ipse Historiæ Kadlubkonis editor Felix Herbultus hanc fouet sentiam: sic enim in præmissa libro ad lectorem præfatione loquitur: *Hoc te solam moneo, mirari me, quod Cromerus, summus reuera Patriæ nostræ mystes, illum* (Kadlubkonem) *primum historiam scripsisse dicat, cum nos duos priores, Gallum Anonymum & Baskonem custodem Posnaniensem habeamus, tibique daturi, Deo duce, simus.* Eadem chorda oberrat Sim. Starouolscius * cum dicit: *Scripserunt ante Cadlubcum adhuc res gestas Polonorum Gallus Anonymus & Basko Custos Posnaniensis.* Cum Gallo isto Anonymo

* Elog. Scr. Pol. n. 14. p. 31 ad marginem.

num

num idem ſit quem Dlugoſſus ** aliquoties ſub nomine Martini Gallici laudat, dicere non habeo, nec etiam an adhuc alicubi inter MS. cuſtodiatur. Stanislaus Sarnicius† certe adhuc videtur eum legiſſe, cum miretur eum S. Stanislai Epiſcopi Cracou. a Boleslao rege occiſi non meminiſſe: ſed quo tempore vixerit Anonymus iſte Gallus, in dubio relinquit. Definiant igitur ætatem eius certius, qui antiquiorem Kadlubkone fuiſſe contendunt. De Baskone autem, cuius Scripta & Annales laudat etiam Dlugoſſus,* certiora ſunt annotata. Prætulerat eum Kadlubkoni noſtro etiam Hartknochius in Catalogo quorundam Scriptorum Poloniæ, quam ſuæ Reipubl. Poloniæ præmiſit, reprehenſus ideo a Chwalkowio ſupra laudato. Sed cum is nec hoc ſicco, quod aiunt, pede tranſierit in Exercitatione ad Chwalkowii Ius publicum ** ἀνονύμως edita, hic etiam cauſam dicat ipſe. *Primo*, inquit, *loco Baskonem poſuit Iuris publici Auctor, additque antiquiſſimum hunc ſcriptorem Polonicum cenſeri, fortaſſe non ex alio fundamento, quam quod Dn. Hartknochius illud in ſuo Catalogo aſſeruerat. Verum noui Dn. Hartknochium, qui Baskonem ipſe nunquam viderat, nec videre poterat, ſed eum tantum ex aliorum fide citaſſe ſe ingenue confeſſus erat, ſimul ac Reſpubl. Polonica ab ipſo conſcripta prodiiſſet in lucem, hoc ipſum improbaſſe, quoniam interea dum liber imprimitur, ex Chr. Varſeuicii Catalogo Scriptorum Polonicorum didicerat Baskonem an.* MCCCLXX. *ſub Caſimiro M. Hiſtoriam ſuam conſcripſiſſe, cum iam Vincentii Kadlubkonis Chronicon circa confinia Sec. XII. & XIII. editum eſſet.* Poſterior igitur non ſolum eſt Kadlubkone Basko, ſed etiam deperditus ſcriptor, ſi Hartknochium audimus, qui eum inter auctores collocat,* quos Chwalcouius videre non potuerit, quoniam iniuria temporis iam fortaſſis interciderint.

** Hiſt. Pol. L. I. p. 36. fin. & p. 65. ſub init.
† Annal. Pol. L. VI. c. 9.
* l. c. L. VII. p. 751. init.
** pag. id.
* Exercit. ad Chvvalkow. p. 9.

Iudicia de Hiſtoria KADŁVBKONIS.

Iudicia de Hiſtoria Polonica Vinc. Kadlubkonis iam dedimus cum ſupra de Vita & elogiis ipſius auctoris ageremus: Iuuat tamen hic etiam alios quosdam audire. Stanislaus Sarnicius* ait: *Hic primus, cum regeret eccleſiam* Cracouienſem, *Polonicam Hiſtoriam Gentis ſuæ conſcripſit, quam ita incipit: Tres tribus ex cauſis theatrales odere ſolennitates. Hæc ita non ſine traductione quadam Miechouienſis, vt is, qui elegantiorem ſe ſcriptorem eſſe putabat, refert.* Ego quidem in verbis Miechouii traductionem, vt vocat Sarnicius, nullam video: video autem Miechouium non obſcure traduci hoc loco a Sarnicio; qui ſi elegantiorem Miechouio ſcriptorem ſe eſſe putauit, vereor vt quenquam habeat ea in re ſibi conſentientem. Io. Herburtus a Fulſtin in Dedicatione Compendii ſui Hiſtoriæ Polonicæ ad Regem Sigismundum Auguſtum ſcribit: *Primus, quod ego ſciam, Vincentius quidam Cadlubcus rudi ac impolito ſtylo res Polonorum annotauit veriùs quam deſcripſit.* Simon Starouolſcius* ſcribit, *Cadlubcum res a Polonis geſtas connotaſſe tantum per modum Epiſtolarum aut Dialogi, non filo hiſtorico*

* Annal. Pol. L. 6. c. 18. ad an. 1206.
* l. c. p. 31.

ſeriem

feriem rei fcripfiffe. Carolus de Vifch in fua Bibliotheca Scriptorum Ciftercienfium * hæc annotauit: *Exarauit Chronicon fiue Annales Polonorum, vsque ad fua tempora. Quod opus in Polonia magni folet fieri: vtpote primum, quod complet am gentis illius hiftoriam continet.* Auguftinus Sartorius etiam fuperius nobis laudatus ipfum hoc inuidendo fere exornauit † elogio: *Ex Polonia a magno illo patriæ Thaumaturgo B. Vincentio Kadlubkone Crac. olim Epifcopo Ciftercienfium apud Andreouienfes alumno vtrobique fanctiffimo (cuius memoria in benedictione commendata iam fupra inter Epifcopos Tit. XIV.) inclytis Annalibus aucta ornataque eft, quod nempe ii literarii Vincentii fœtus primi omnium fint, qui gloriofæ illius gentis Hiftoriam integram exhibeant, quæ alioquin apud alios fcriptores per frufta diuifa fparfim legitur.* Qui plura volet, quædam lectu non indigna inueniet in Schediasmate de fcriptoribus Hiftoriæ Polonicæ Tomo I. huius operis præfixo * quæ nolumus repetere.

* loco fupra cit.

† Ciftercii Bis-tertii Tit. XX. de Ciftercienf. Doctoribus & Doctis p. 527.

* §. 12. p. 20.

De noua hac editione.

Quamuis autem tanto in pretio fit apud plerosque hæc Vincentii Hiftoria, non dubito tamen fore non paucos, qui eam noua hac editione iudicabunt indignam, cum viderint eam neque fermonis elegantia neque apta rerum compofitione nec alia quapiam re nitere. Sed alia nobis mens, quibus abiiciendi non videntur hiftoriarum fcriptores quanquam maxime horridi atque inculti, dummodo antiqui. Placet nobis inprimis Io. Piftorii Nidani, viri in re hiftorica exercitatiffimi * fententia, qui, *Vapouius vero,* inquit, *Gallus Dlugoffus & alii, etfi opus fuiffe non videtur, translatis eorum & inclufis in Michouii & Cromeri librum commentationibus, tamen, fi vel in publica luce fuiffent, vel fe nobis obtuliffent diligenter multumque perquirentibus, inferti in libro noftro, locum etiam tenerent fuum: quanquam eadem, quanquam eodem modo, quanquam non plura fcripfiffent: quanquam eorum omnia a fexcentis fcriptoribus & fcripta & melius ornata & commemorata prolixius effent. Nam quod antea monui, habet in hiftoriis antiquitas authoritatem & ftimulos ad faciendam fidem multo acriores, quam recentium hominum fermones: quibus fi lumen veritatis fuæ vetuftas non præfert, iacent illi fine authoritate & fine fide neglecti primaque ftatim condemnati omnium hominum opinione.* Idem absque dubio de Kadlubkone noftro Piftorii fuiffet iudicium, fi ei Hiftoria eius innotuiffet. Sed pro noftro quidem fatis egit primus editor Felix Herbultus in præfatione hic etiam denuo adiecta; vbi eis refpondet, qui auctorem hunc forte vt perplexum, confufum, fabularum architectum peffimumque dicendi magiftrum traducturi fint. Quæ autem de fua editione dicit Herbultus, eadem & de hac noua dicta fibi putent homines delicatuli: qua quidem plurimorum defideriis fatisfactum effe non dubitamus. Solent enim, qui ftudio Hiftorico paulo maiori cum cura incumbunt, vix fuis, multo minus aliorum credere oculis atque de fcriptoribus iudiciis, maluntque libros

* In Epift. nuncupatoria Corpori Hift. Polon. præmiffa.

bros

bros ipſos coram inſpicere & vniones, quod aiunt, etiam in fimo quærere, quam ſcriptoribus antiquiſſimis laudatisque a plurimis, carere. Quo quidem voto, quantum ad Kadlubkonem noſtrum attinet, damnari potuerunt longe pauciſſimi. Præterquam enim quod vnica hactenus editio anni MDCXII. Dobromili, id eſt, eo in loco fuit impreſſa, vnde ad nos libri perferuntur rariſſime; etiam in ipſa Polonia liber hic adeo rarus eſt, vt nonnulli ineditum adhuc eſſe crediderint, quidam etiam calamo deſcribendum ſibi curauerint. Longe plurimum itaque ſibi hiſtoriarum cultores vniuerſos obſtrinxiſſe exiſtimandus eſt, quem ſuperius laudaui, Vir Nobiliſſimus atque Eruditiſſimus, *Valentinus Schlieffius*, qui librum hunc rariſſimum ex inſtructiſſima Bibliotheca ſua beneuole nobis conceſſit. In hoc recudendo nos ita verſati ſumus, vt in priori iſta editione minime nitida mendisque ſcatente quamplurimis & grauiſſimis, qui ſenſum turbarent, emendaremus plurima ita tamen vt auctori relinquerentur ſenſus ſui: nihil enim nobis hic voluimus permittere, quamuis eum in locis quibusdam aperte falſa dicere atque ridiculos committere errores non ignoraremus. Sane quantum in emaculando eo ſubeundum nobis fuerit moleſtiæ credent ii, quibus contigerit aliquando priorem oculis uſurpare editionem eamque cum noſtra hac conferre. Prima ſtatim vox in mendo iacebat, cum liber ſic inciperet: *Veteres tribus ex cauſis*; quod etiam in Commentario ad eum locum non aliter fuerat poſitum. Sed nos emendauimus libere, cum ſcribendum *Tres* pro *Veteres* & ſequentia Vincentii verba & Dlugoſſi Miechouiique teſtimonia euincerent. Fatemur interea, fuiſſe loca quædam, præcipue L. IV. c. XIV. quibus medicam manum adhibere non potuimus. Addidimus etiam in margine annos; id quod eo magis videbatur eſſe neceſſarium, quod eos ab auctore tantum non ſemper fuiſſe prætermiſſos animaduerteremus. Neque Commentatorem abeſſe voluimus, quamuis labor eius minime nobis placeret: vt nempe nihil omnino ſupereſſet, quod lectoribus iuſtum prioris editionis poſſet excitare deſiderium.

Vita STANISLAI SARNICII.

Alter huius voluminis auctor, qui Polonorum hiſtoriam non ab origine gentis modo, ſed inde ab initio propemodum rerum omnium repetiit, eſt STANISLAVS SARNICIVS: de quo tamen breuiores eſſe cogimur, quod rarior eiusdem apud auctores iniiciatur mentio. Erat autem Lipſia Ruſſiæ, ſolo gentis ſuæ hereditario, vt refert ipſe, * oriundus ex antiquiſſima Sarniciorum Chelmenſium ** familia, qui genus ſuum ad Sarnecios Plocenſes referebant, atque commune cum ipſis ſtemma, quod *Coruinus* vocatur, habebant. Nam ſub exitum Seculi XV. Iacobus Sarnecius, auus noſtri, relicta terra Plocenſi iſthuc ſe contulerat, Regique Ioanni Alberto gratiſſimus extiterat, legationibus ad Scythas obeundis ab eo adhibitus, quod linguæ ipſorum probe gnarus eſſet. Huius ex Ioanne filio

* In Deſcript. V. & N. Pol. voce *Lipſia.*

** Sim. Okolski in Orbe Pol. T. III. p. 127. in Slepovvroniis.

filio & Elisabetha Gorzkowska nepos fuit noster Stanislaus: qui, ſicuti animum omnis doctrinæ melioris cupidum acceperat, ita nihil omiſit, quod ad acquirendam omnium ferme artium atque diſciplinarum notitiam quoquo modo facere poterat. Tirocinium ſtudiorum ſuorum in Academia Regiomontana poſuit, ſumtus ipſi & menſam in arce ſuppeditante Illuſtriſſimo duce Pruſſiæ Alberto Marchione ſeniore; quod ipſe gratus profitetur.* Suorum quoque in ludo litterario comilitonum meminit, † filiorum nempe Andreæ Gorkani & Lucæ Epiſcopi Cuiauienſis nepotum, cum quibus coniuncta opera ſtudiis incubuit ſub præceptore Ioanne Coſmio, viro erudito, qui poſtea Theologus & a concionibus fuit apud Sigismundum Auguſtum Regem Poloniæ anno MDXLII. Neſcio num idem forte, aut ſaltem conſanguineus huius viri docti putandus ſit Theologus pariter & Profeſſor in Academia, vt puto, Cracouienſi Benedictus a Coſmin, cuius mentionem iniicit Starouolſcius.* Idem Starouolſcius tradit ** maximam Sarnicio noſtro cum Leonardo Gorecio interceſſiſſe neceſſitudinem, quem habuerit & ſtudiorum domeſticorum ſocium & itineris per præcipuas quasuis Europæ nationes comitem. In his itineribus ſuis, vt vero videtur proximum, cum diuerſarum gentium coram aſpiceret mores & ſacra, eo adductus eſt, vt potiora fidei capita expenderet curatius, mox de dogmatibus aduerſæ partis ſentiret mitius, tandemque plane mutata priore ſententia in reformatorum, quos vocant, caſtra tranſiret. Quo quidem hominibus Pontificis Romani partibus addictis priorisque inſtituti tenacioribus mouit ſtomachum, meruitque hoc Starouolſcii *** elogium, vt *in religione inconſtantem* diceret, *qui ideo minus apud probos & doctos ſit acceptus*, fuiſſe decusque ſeculi ſui non vulgare futurum exiſtimat, ſi ſacras litteras non attigiſſet. Imo Caſp. Cichocius in alloquiis ſuis Officienſibus † acrius & maiori cum indignatione in eum inuehens, eum *apertiſſimum hæreticum* vocat. Sacrarum itaque literarum cum amplexus eſſet ſtudium, atque in eo pro felicitate ingenii ſui, non leues, vt coniicere licet, feciſſet profectus, ſacro muneri admotus eſt * in Eccleſia Niedzuiedenſi, ibique A. MDLXII. Arii Seruetique dogma introducentibus fortiter ſeſe oppoſuit; eo meritus, vt anno ſequenti, in locum Felicis Crucigeri, conſtitueretur primus ſacrorum antiſtes, quem Superattendentem ſ. Seniorem vocant. Inde tamen, neſcio quo fato ductus, *ex Miniſtro Caluiniano*, ſi fides Cichocio, ** *cum faſtidiret ſe miniſtrum vocari, repente eques & cataphractus Polonus factus eſt*. Fatendum interea eſt, me nuſpiam alibi huius rei vel minimum inueniſſe veſtigium, cum Sarnicius quidem in Epiſtola præliminari conquseratur, ſi quid ſibi ſit ingenioli, id in medio laborum Oeconomicorum exaruiſſe; ſed caſtra ſecutum ſe, quod ſciam, nullibi dixit: quod quidem facere non omiſiſſet homo appetens gloriæ. Nam quod ibidem ait, exhauſtum ſe eſſe ſeruitio, quod Reipublicæ impende-

* In deſcript. Polon voce *Kinsberg.*
† l. c. voce *Gorka.*
* Elog. p. 8. in marg.
** l. c. p. 65.
*** l. c.
† L. I. c. 24. pag. 98.
* Adr. Regenuolſcius Hiſt. Eccl. Prouinc. Slauon. L. 3. c. 15. num 1. de diſtrictu Cracou. p. 413.
** l. c.

penderit per annos decem, id quidem ego de laboribus litterariis & historicis iussu Stephani Regis ab ipso susceptis capio, quos labores & impensas certe non paruas fuisse ipse paulo ante innuerat. Sed esto! Sarnicium credamus militem, dubium tamen manet, quando militiæ nomen dederit aut quousque armis vacauerit. Ignoratur pariter annus mortis: quanquam eum ad annum MDXCIV. quo fœtus quidam eius in lucem prodiit, superfuisse, admodum sit credibile. Oculi namque cæcutientes, perspicilla & propemodum orbitas visus, quam se contraxisse in Epistola præliminari queritur, non inferunt necessario, eum iam tum ætate fuisse decrepita. Cæterum Simon Starouolscius † scribit, eum *cum externarum rerum, remotissimi etiam sæculi peritum, tum domesticarum maximopere* fuisse *gnarum:* & paulo post, *Fuit illi,* inquit, *varium fœcundumque ingenium, quod nullis inclusum spaciis per omnes fere disciplinas liberius euagaretur, esset que non vulgare æui nostri decus, si intra professionis litterariæ terminos subsistisset seque totum hisce studiis, quibus inprimis natus erat, missis sacris litteris, dedidisset.* Adiecit præterea Starouolscius etiam Io. Iascrouicii in Sarnicium nostrum carmen, non indignum sane, quod hic etiam legatur: † L. c.

Sarnicius *mores externos vidit & vrbes,*
Lechiaco regno iam procul esto timor.
Mille nocendi attes *hostis cognouit & astus,*
Hos euitandi tradidit ille modum.
Tradidit & raram Campiductoribus *artem,*
Prælia qua tuti fausta ciere queant.
Ergo Sarnicio *multum Respublica debet.*
Sarmati hostiles præcauet ille dolos.

De Scriptis etiam Sarnicii optaremus vt licuisset nobis plura inuenire. In Epistola, quam laudauimus aliquoties, præliminari dicit, "se collegisse ante decem annos (anno circiter 1577.) *Exempla & formulas electionum, Pontificum* nimirum *Romanorum, Imperatorum & Ducum Venetorum,* excusaque typis ad vsum Reipubl." in lucem edidisse." Præterea elucubrauit etiam *Commentarios, quibus totam scientiam rei militaris in artem redegerat,* quam variis exemplis historicorum & schematis pulcherrimis illustrauerat; de quibus ipse * scribit: *Hic liber per me Regiæ Maiestati fuit traditus, non tamen typis est mandatus: quamuis ex Regio mandato a deputatis reuisus approbatusque & Maiestatis Regiæ testimonio diplomateque solenniter comprobatus fuerit. Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio instructionis exercituum, quæ profanare neutiquam consultum iudicaui. Sed ea quotannis magna cum diligentia adhuc artificiosius illustro atque expolio, adhibito consilio magnorum virorum, qui diu inter strepitus armorum versati sunt. Huius libri copiam* *Scripta SARNICII.* * Annal. L. VIII. ad an. 1581.

piam qui sibi fieri volet, sciat eum apud me, dum vixero, & post mortem meam apud hæredes meos futurum, a quibus id facile impetrabit, adhibita tamen quadam sponsione & cautione, ne temere euulgari possit. Et iam pluribus viris illustribus ab ipsis requisitus cum ipse curaui describi. Sane librum ita describit auctor, vt maximam eius apud lectores excitet desiderium, spemque faciat eum longe maiori cura ab ipso, quam reliqua eius scripta, elaboratum fuisse, adeo vt optandum sit, vt ab aliquo nunc post fata auctoris in lucem proferatur. Librum hunc eundem esse cum *libello Campiductoriæ*, quem Starouolscius * dicit monitis militaribus Politicisque refertissimum, quemque auctor in historia sua subinde ** laudat, quod putauerat Vir quidam doctissimus, id quidem difficulter mihi persuadere possum. Nam illum quidem vniuersam rei militaris scientiam complexum esse ipse auctor dicit, idque forte non paruo volumine; hunc auctor libellum vocat, partemque saltem istius artis in eo fuisse traditam titulus prodit. Adhæc & auctor ipse, & Starouolscius ita de hoc loquuntur, vt typis exscriptum eum fuisse credere possis; illum vero in vulgus edere nefas esse putabat auctor. Imo Iascrolauius in carmine superius recitato diserte ab inuicem distinguit *modum euitandi artes hostium, Artemque campiductoriam.* Præterea scripsisse Sarnicium *Triumphum Regis Stephani* carmine heroico, tradit Sim. Starouolscius; * ast non heroico solum, sed vario carminis genere conscriptum eum fuisse, ipsi potius auctori credimus, qui, *Ego vero*, inquit, ** *tradidi ipsi Regi* Triumphum, *hoc est libellum, in quo victori vario poëmatum genere efformaueram & more priscorum Romanorum etiam consecraueram aras, columnas, pyramides & arcus triumphales exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus.* Addit Starouolscius *libellum de eligendo Principe*, de quo aliunde nihil mihi innotuit, nisi is forte fuerit idem cum exemplis & formulis electionum de quibus primo loco dixi. *Topographia* locorum a Stephano Rege Moschis ademtorum, cuius pariter meminit Starouolscius, non alia est, si quid sentio, quam pauca illa folia, quæ auctor suæ Descriptioni Poloniæ adiecit, quæque ad calcem huius voluminis reperiuntur. *Historiam Ecclesiasticam* [quam tamen editam esse non puto] scripsisse nostrum, ex ipsius Annalibus * discimus, vbi cum conuersionis Liuonum ad fidem Christianam, inieciflet mentionem, subiungit: *de qua in nostra Historia rerum Ecclesiasticarum fusius tractatur.* Demum non omittendum est etiam *Volumen Constitutionum Regni*, teste Hartknochio ** typis elegantissimis a nostro vulgatum Cracouiæ A. CIƆIƆXCIV. quod indigitare videtur etiam Simon Okolski † videtur, cum nostrum *Historiæ Regni adnotatorem latino idiomate & Statuti Regni vulgari lingua* vocat.

Marginal notes: * l. c. ** L. VI. c. 20 an. 1241. & c. 21. an. 1282. 1283. L. VII. c. 5. an. 1411. c. 10. an. 1514. 1531. — * l. c. — ** Annal. L. VIII. an. 1581. — * L. VI. c. 16. fin. — ** Exercit. ad Chvvalkovii Ius Publ. p. 18. — † Orb. Pol. T. III. p. 117.

Super-

Supereſt, vt nunc etiam de ipſius Annalibus, quos in ſuperioribus de induſtria omiſimus, agatur paulo vberius. Horum Annalium conſcribendorum munus auctori ab ipſo Stephano Rege iniunctum fuerat: quare is *volens laborem ſibi a Regia Maieſtate impoſitum ſedulo & gnauiter abſoluere*, vt ait in Epiſtola præliminari, labores & impenſas hanc in rem per annos decem fecerat non paruas atque propemodum orbitatem viſus contraxerat, ediderat que Cracouiæ iam A. MDLXXXII, 4. *Synopſin Annalium edendorum:* cum interea Rex A. MDLXXXVI. cum luctu omnium bonorum rebus mortalium eximeretur. Ideoque Sarnicius non differendum longius negotium ratus, librum Cracouiæ A. MDLXXXVII. edidit atque Proceribus Polonis quos inter complures ipſum, adhuc viuente Rege, ad ſubeundum hunc laborem & verbis & litteris ſuis cohortati fuerant, in conuentu electionis obtulit. Conſtituerat autem opus hoc ſuum in Polonicam linguam transferre, vt ipſe nos docet; † quod vtrum perfecerit, necne, affirmare non auſim: feciſſe tamen valde dubito. Equidem non opus eſſe videbatur, vt daremus hic rerum in opere illo contentarum compendium; cum tamen ipſe auctor *Argumentum Operis* libro, *loco indicis*, præfixerit, *in quo*, vt ait, *vtilitates libri ſuccincte enumerantur*, idque, cum nos ad calcem libro ſubiiciendum conſtituiſſemus, typothetarum incuria plane prætermiſſum ſit, non inique feret lector beneuolus ſi illud, ne omnino pereat, hic a nobis inſeratur. Id autem ſic ſe habet:

De Annalibus SARNICII.

† L. VI. c. 2. circa fin.

I. *Illud peculiare eſt autori, quod tertia parte chronica Polonorum adauxit, recuperauitque hiſtoriam rerum ante aduentum Lechi geſtarum in iſtis regionibus per ſpacium quatuor monarchiarum, hactenus ab aliis autoribus omiſſam ſuppreſſamque. Recuperatam autem eſſe hanc ſcias ex Hebraicis, Chaldaicis, Ægyptiorum, & Latinis hiſtoricis: Ex ſacro codice videlicet, ex Beroſo, Manetone, Metaſthene, Herodoto, Xenophonte, Thucydide, autoribus aurea ætati vicinioribus: & ex Diodoro Siculo, Polybio, Ioſepho, Cornelio Tacito, Plinio, Dione, Iornande, Procopio, &c. Ex poëtis, Homero, Vergilio, Ouidio, & aliis poſterioribus probatiſſimis autoribus. Hac tractantur libro primo, ſecundo, tertio & quarto.*

II. *De vera origine Gotthorum, Vandalorum, qui cum eſſent proprie ſtirpis Sarmatarum, primi vlti ſunt iniuriam totius orbis terrarum de victoribus Romanis, & ab his veriſſime depreſſio Romani imperii incepta fuit, fere ante 1200. annos: de qua Blondus. Habentur hac L. IV. c. 5.*

III. *De limitibus veteris Sarmatiæ temporibus Cyri, Darii, Alexandri M. Auguſti, Conſtantini M cognitio digna nobili Polono & ipſo Poloniæ Monarcha. L. III. c. 8. 9. 10. 12. Et de vera origine Polonorum, & quod non aduenæ fuerint, nec inquilini in terra aliena, licet Lechus ad eos venerit a meridie, non ab aquilonari parte, L. IV. c. 14. Et quod hæc terra iam tunc habitata, non deſerta fuerit, L. IV. c. 14.*

c.14.22. Nec inops signati auri & argenti, L.IV. c. 14. L.VI.c.26. Nec barbara, L.VI.c.14. Vrbes habuit & arces, L.IV. c. 14. satisque commode habitauit, vt ex Cosmographorum tabulis clare liquet, quorum descriptiones certiores sunt, fueruntque semper annotationibus historicorum, p.1879. chorographia. Hæc & alia inueterata opiniones pugnantes tamen cum superioribus propositionibus vt falsæ & erroneæ confutantur. Sicut enim pertinebant ad infamiam nostrarum gentium, sic conficta fuerunt ab iis, qui decora nostra & res gestas suis adaptare, & nostris adimere conati sunt, L.IV.c 14. Ibidem discursus, vt vocant, qua ratione apud nos possent esse tam celebres, & tam frequentes vrbes, vt apud Gallos & Italos, si id ratio constitutæ Reipub. nostra pateretur.

IV. *Opinio item noxia de veteri Germania ad Tanaim & Pontum, L. IV. c.5. & de Transyluanis Saxonibus, quos reliquias Gotthicæ stirpis per errorem quidam fabulantur, refutatur; tecte enim quidam victorias Gotthorum suis adscribunt, L. II.c.4.*

V. *Quod non ad Istulam terminabatur olim Germania L. III. c. 8. Nec Germani hic habitarunt ante Constantini Magni tempora ad ripas Istulæ, vbi est vmbilicus Maioris, Minorisque Poloniæ, vt plerique etiam ex nostris litteris mandarunt: sed maxima Gentes Venedæ (stirpis Sarmaticæ): verba sunt Ptolomæi, & post eum Procopii. Imo tota antiquitas non modo ita sensit ac scribit, sed etiam spectandum tabulis, figurisque in ipsos oculos incurrentibus exhibuit, L.IV. c.6. Vide & in chorographia nostra.*

VI. *Occasio controuersiæ inter Pontifices & Imperatores Romanos orta de primatu, quæ potissimum inualuerat sub quinque Imperatoribus: Carolo Magno, L. V. c.1. Othone Magno, L.VI. c.1. Henrycho Quarto, L.VI.c.9. 11. Friderico Secundo, L.VI.c.20. Ludouico Bauaro: idquod temporibus Lociiconis debet adscribi. Istis temporibus Reges Poloniæ ex Gibelinis facti sunt Guelphi. Absque autem huius historiæ exacta cognitione historia Polonica de Corona acquisitione, & corona ademptione, eiusdemque recuperatione, & aliis sexcentis rebus nullatenus intelligi potest. Ideo per occasiones tractatio huius rei hic breuiter inseritur.*

VII. *Cur ab Imperatoribus potissimum Chobrius Rex coronari & axioma regium petere voluit. Contra, quæ causa Pontificem Gregorium septimum impulerit, ad abrogandam ei coronam, L. VI. c.5.9 20. Commentum Schafneburgensis de tributis, & lapsus Guagnini, quasi olim Polonia Imperio seruierit, & tributum pependerit, confutatur, L. VI.c.5 10.fin. & c.11.*

VIII. *Merita nostrarum Gentium peculiaria erga Rempub. Christianã commemorantur, declaranturq́, L.VII. c.10.an.1512. & de quinq́ regnis institutis ante ducentos annos in iis regionibus, quæ sese extendunt fines dominii Regum Poloniæ, L. VI.c.20.an.1260. Compendium historiæ Lituanicæ, & collatio ad illustrandas res vtriusque gentis magnopere*

pere

pere necessaria, & de Columnarum Centaurorumque huc aduentu, L. VI. c. 20. an. 1266.

Adiecta est in calce libri tabula chorographica Sarmatiarum non inelegans, absque qua vir consularis de finibus regundis, cum Suecorum Rege, Moscho, Tartaro, & Valacho consilia agitare & pacta facere non poterit. Gloriari autem nobilem Polonum de latifundiis Sarmatici dominii, nec interim nosse, qua sese longitudo eius & latitudo extendit, sub quo climate & parte cœli versemur habitemusque: nec nosse limitaneas metas patriæ suæ, quas nos Vroczyska vocamus: ignorare distantias locorum celebriorum & portuum, vt Rigæ, Naruæ, Kaczibcy, & Bielogrod: nec nosse fluminum ortus, vias Scythicas Schliag vocatas, cum turpe tum incommodum plane est. Nam nec historia patria, nec acta Postouiensia nouissima cum Moscho intelligi, nec accessiones Velisii, Liuoniæ & aliorum territoriorum superioribus bellis partorum percipi possunt absque adminiculo huius typi, in quo effingendo oculi mei cæcutire & caligine obduci cœperunt. Sed vobis Illustres & Mag. Domini Senatores, vestræque fidei & discretioni, vt vocant, labores meos & sumptus, quos in bonum Reipub. nostræ suscepi, prouocatus litteris Regiæ Maiest. & inuitatus priuatim a multis vestrûm, humillime commendo & offero. Vtque statim vsus huius historiæ cerni possit, Campiductoria ars addi debet: quæ vbi quæri & inueniri debeat, inferius monstrabitur.

His auctoris ipsius de Annalibus suis verbis præmissis, nunc etiam aliorum de eodem sententias audiamus. Casp. Cichocius in suis Alloquiis Osiecensibus *scribit: *Stanislaus Sarnicius ex Ministro Caluiniano, cum fastidiret se Ministrum vocari, repente Eques & Cataphractus Polonus factus est, qui etiam suos Annales, quos de Origine & rebus gestis Polonorum, quasi Cromerum illum magnum emendaturus conscripsit & mendacia suis illis præclaris Annalibus & vanis, leuibus ac pene anilibus fabulis infarsit, apertissimum se prodens hæreticum, quamuis id videbatur velle occuluisse.* Hunc Cichocii locum debere me Viro Nobilissimo atque Amplissimo *Laurentio Gereth*, Reipubl Gedanensis a Secretis, in antiquitate Patriæ suæ, si quis vnquam, versatissimo, publice hic præ me fero; in quo quidem eo maius collatum in me beneficium gratus agnosco, quod liber ille in vrbe nostra anxie a me quæsitus prorsus inueniri non potuerit. Sed, vt aperiam, quid ego sentiam; videtur Cichocius pro austeritate ingenii sui, pessimoque in Sarnicium animo, hæc verba in immerentem euomuisse iraque excæcatus, cæcus, quod aiunt, de colore iudicasse. Demus Cichocio Sarnicium priorem de religione sententiam mutasse; demus, ex sacrorum antistite cataphractum factum esse; demus etiam, quod negare nemo sustinebit, eum hinc inde lapsum, a veritatis tramite aberrasse: sed qui possit affirmare Cichocius, eum Annales suos conscripsisse *quasi Cromerum illum magnum emendaturus*, sane non video. Nam quod in Epistola præliminari dicit reliquos Historicos

Censura Annalium SARNICII.

*L. I. c. 24. p. 93.

ricos ſua ruinoſo fundamento ſuperſtruxiſſe, ſe vlterius progreſſum fundamentum ſolidius inueniſſe; id non Cromerum, ſed omnes ante noſtrum hiſtoricos ferit: quod, locutione paulo duriori, hiſtoriam deprauatam, a ſe vero redintegratam ſcribit, id minime Cromero derogat, quem pariter atque Miechouienſem eum ſuis annalibus coniungendum ſuadet. Si opus ipſum paulo æquiori in auctorem animo legiſſet Cichocius, vidiſſet noſtrum quidem a ſententia Cromeri aliquando modeſte diſceſſiſſe, præcipue vbi de limitibus veteris Germaniæ ad Iſtulam * ſcribit; ſæpius tamen eius ſenſus, & quandoque ipſa verba adoptaſſe;** imo loco non vno eximiis ornaſſe elogiis.† Cæterum nolle ſe notata ab aliis perſequi, ſed tantum ab iis prætermiſſa ſupplere conſtitutum ſibi eſſe, quotieſcunque ſe offerebat occaſio,†† monuit. Alterum accuſationis caput eſt, quod eum *apertiſſimum ſe prodere hæreticum* dicat Cichocius, *quamuis id videretur velle occuluiſſe.* Sed vbi tam aperte prodiderit animi ſui ſenſa Sarnicius, velim ab actore Cichocio additum eſſe, cum ego in his quidem Annalibus nihil inuenerim, quod non potuerit etiam ab homine Pontificio, ſaltem non nimis ſuperſtitioſo, proficiſci. Huc refero, quæ de traiectu Stanislai,** de Epiſcopis vxoratis,*** de indulgentia Sigismundi Augusti Regis in tolerandis ſecus circa fidei capita ſentientibus* habet. Imo hac in re modum ita exceſſit, vt etiam aliquando Romani Pontificis eccleſiam orthodoxam††† & ordines monaſticos contra hæreſes, quas futuras ad finem mundi prædixerat Dominus, inſtitutos† diceret. Qua re noui motum eſſe virum quendam doctum, vt pontificium non inſulſe crederet Sarnicium, ſed πρόσκαιρον, quales tunc erant plures, vt didicerat ille ex Hartknochio.†† Sane credidiſſem eadem & ipſe, niſi meliora me docuiſſet Regenuolſcius.** Non erat itaque cauſa Cichocio, vt adeo in noſtrum debaccharetur, tanquam in eum, qui hæreſin ſuam apertiſſime proderet: debuerat potius ipſe a noſtro diſcere de rebus fidei paulo ſaltem moderatius ſcribere, ne periculum, quod vix, morte interueniente, effugit,*** incautus incurreret. Subiungimus huic longe diuerſum, eruditum nempe & omnino æquiſſimum de auctore noſtro iudicium Viri, quem ſupra laudauimus, eruditiſſimi *Laurentii Gereth*, quod is, amiciſſimo nobis viro docto Io. Sartorio interprete, ad nos miſit, his vſus de Sarnicio noſtro verbis: "Diffitendum non eſt, non pauca limam quandam in hiſce "Annalibus mereri, ægre cæteroqui ſecum cohærentia. Fallitur enim, "dum *L. II. c. 4. p. 894. fin. & L. VI. c. 14.* Vincentium Kadlubkonem "ſynchronum fuiſſe tradit Crivoufti, cum tamen hic An. 1139. ille An. "1223. vita decederet, interiecto inter vtrumque octoginta quatuor "annorum ſpatio. Idem *L. VI. c. 17.* affirmat, Kadlubkonem, primum "ſcriptorem Hiſtoriæ Polonorum, præmium laborum & eruditionis "Epiſcopatum Cracouienſem conſecutum: mox *cap. ſequenti ad* "*an* 1206. huius aſſerti oblitus, ita ſcribit: *Hic primus, cum regeret Eccleſi-*

*vt in Deſcr. Pol. p. 1886. & in Annal. L. III. c. 8. ſq.
**vt in Deſcr. Polon. voce *Bialogrod* & alibi ſæpius.
† Vide Epiſtolam prælim. item Deſcr. Pol. voce *Elsberg* & alibi.
†† Annal. L. V. c. 9. L. VI. c. 20. ante an. 1612. L. VII. c. 7. init.
**Deſcr. Pol. voce Piotrauia.
***Annal. L. VI. c. 12. & c. 15. Add L. VI. c. 18. an. 1226.
*L. VII. c. 11. Add. L. VI. c. 1.
†††L. V. c. 10 an. 859.
†L. VI. c. 18. an. 1206.
††Hiſt. Eccl. Pruſſ. L. VI. c. 3. n. 2.
** loc. ſup. cit.
***Starouolſcius Elog. n. 79. p. 100.

clesiam Cracouiensem, Polonicam Historiam gentis suæ conscripsit &c."
Quo ipso sibi contradicit, modo iam Episcopum fuisse, modo Epi-"
scopatum in præmium confecti laboris accepisse contendens. Eo-"
dem *c.* 17. *&* *c.* 18. *an.* 1220. statuit Regis Colomani coniugem, So-"
lomeam nomine, fuisse Lechi sororem, cum huius tamen esset filia,"
iuxta *Henning. in Polon. pag.* 289. Idem *cap. eod. an.* 1206. *sub fin.* mul-"
tis agit de donatione Culmæ & Toruniæ Cruciferis facta, re interea"
nec dum perorata, num Thorunium ante Cruciferos exstiterit. Con-"
feratur de tota hac controuersia *Schützius lib. I. pag.* 20. *seqq.* Histo-"
riam de Hircho milite in ignem coniecto *L. VI. c.* 19. *expedit.* 4. Li-"
thuanis adscribit, quam tamen Schützius ad A. 1261. Natangensibus"
paganis, aduersus Cruciferos rebellantibus, adiudicat. *Cap.* 20. *an.*"
1257. Richardum appellat Regem Angliæ, qui duntaxat Dux erat"
Cornubiæ, Henrici III. Regis Angliæ frater, electus a quibusdam"
Principibus Imperator, contra Alphonsum regem Hispaniæ. *Hen-*"
ning. Germ. & Gall. part. I. pag. 144. *in Hispan. p.* 42. *in Angl. p.* 95."
Wladislai Epitaphium sepulchrale, cuius mentio fit *L. VII. c.* 2. *an.*"
1375. hunc in modum legendum: HIC IACET VIR ILLV-"
STRIS ET DEVOTVS DOMINVS WLADISLAVS AL-"
BVS, DVX POLONIÆ, QVONDAM MONACHVS HV-"
IVS MONASTERII, POSTMODVM PER PAPAM DI-"
SPENSATVS IN REGNI SVCCESSIONEM VOCATVS. AR-"
GENTINÆ OBIIT IN REDITV, ANNO MCCCLXXXVIII,"
CVIVS ANIMA SIT IN BENEDICTIONE. Hoc Epita-"
phium cum Illustrissimis Dnn. Firleis *αὐτόπτης* legit Salomo Neuge-"
bauerus. *Lib. eod. c.* 11. errat Sarnicius, scribendo Elisabetam, Fer-"
dinandi Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis filiam, quam Si-"
gismundus Augustus duxerat, nulla prole relicta, sequenti mox an-"
no, qui erat 1545. mortuam fuisse; quoniam Elisabeta hæc nuptias"
celebrauit An. 1543. d. 6 Maii, & decessit A. 1545. 15 Iunii, vixitque"
in coniugio annos duos, mens. 1 dies 10. *Henning. in Lithuan. p.* 326."
Sub fin. c. 5. *eiusd. Libri* magnus in historia comparet hiatus; cum"
auctor ab An. 1418. ad Annum 1450. & quod excurrit, saltum fecerit,"
parum pensi habens, quæ c. 7. monuit, *Annalistam proprie decere, vt*"
singulis annis aliquid adscribat &c. *L. VIII. ad an.* 1581. memorat, in"
Comitiis Regni A. 1581. promulgatam fuisse ab Ecclesiasticis Corre-"
ctionem Calendarii, Romam transmissam a Gregorio, eius nominis"
XIII. Pontifice Maximo. Guagninus vero *in Descript. Polon. p.* 218."
assignat An. 1582 diem 4 Octobr. Idem fecit Bielski *pag.* 790. Quin"
ipse Auctor, sui oblitus, idem innuit supra *L. VI. c.* 20. *an.* 1250.

Alia quoque *παροράματα* occurrunt in his ipsis Annalibus, in"
noua, si quæ expectanda sit, editione emaculanda, vel ad marginem"
notanda. *Lib. VI c.* 3. Sigismundus Baro ab Herberstein, perperam"
auctori dicitur Eberteius. Quem in scopulum denuo incidit c. 18."

"dum eundem Baronem ab Herberſtein, nominat Eberſtinum, Idem
"*eodem c. 3.* Cromerum citat vt Epiſcopum Elpergenſem, craſſo ſa-
"tis errore, cum ſubſtituendum fuiſſet nomen Heilsbergenſis, ſeu Var-
"mienſis. L. *VII. c. 7. an.* 1457. Carolus Danorum rex, exul &c. ſcri-
"bendum, *Suecorum.* Ibidem, arce Magdeburga potitus, ſcribendum,
"*Mariæburga.* Nec dubitandum, ſubinde næuos quosdam maio-
"res irrepſiſſe, quos emendare prohibet temporis anguſtia. Plane vt
"ex vero ſcriberet B. Hartknochius *in Hiſtor. Polon. pag.* 19. Sarnicium
"in Annalibus ſuis Polonicis caute legendum eſſe. Cuius tamen in-
"duſtria non ita euileſcere apud poſteros debet, vt ob ſubreptitios
"quosdam næuos e cenſu Hiſtoricorum Polonicorum, limatioris iu-
"dicii, proſcribi debeat. Feret ætatem eius labor & recto poſteri-
"tatis iudicio æſtimabitur. Sub eo profecto Principe (Stephano
"ſcilicet Bathoreo) ſcripſerat, qui, Characteris Regii obſeruantiſſi-
"mus, nihil minus concoquere poterat, quam Regiam Maieſtatem in
"perſona ſua deſpici, ſaltem irreuerentius tractari. Quid enim tan-
"to Rege his verbis dignius, queis in Comitiis Thorunenſibus A 1576.
"celebratis Nuncios, vt vocari ſolent, Terreſtres, Eidem valedictu-
"ros, dimiſit: *Non ſum incola, ſed alienigena: homo liber natus, neque
"ante quam in has terras veni, mihi victus & amictus defuit. Liber-
"tatem ergo meam amo & conſeruabo, Deo volente. Per vos in Regem
"Veſtrum ſum electus; Vobis poſtulantibus & inſtantibus huc veni, per
"vos corona capiti meo impoſita eſt. Sum igitur Rex Veſter, non fictus,
"neque pictus: volo regnare & imperare. Cuſtodes Libertatis veſtræ
"eſtis; non igitur volo vos Pædogogos meos fieri. Cuſtodes igitur ſitis
"ſaltem Libertatum veſtrarum, ne hæc Libertas veſtra in abuſum ver-
"tatur.*

Non paſſus eſt etiam ſuam hic deſiderati ſymbolam V. C. *Io. Sartorius*, cuius prolixam in nos voluntatem & miram in curandis ad nos, quæ ad præſens volumen Gedano accepimus, induſtriam plus ſimplici vice iam deprædicauimus: cui ſequentia de Sarnicio ſubmonere viſum eſt: "Auctor Sarmatarum gentem L. I. c. 1. 9. 10.
"ab Aſarmoth, filio Iaketan, (frater hic erat Pelegi, vt liquet ex Gen.
"X. 26.) nepote Semi deducit: qui tamen ſui turpiter oblitus,
"hunc ipſum Aſarmoth dicit fuiſſe nepotem Moſoch, filii Iaphet,
"c. 13. quo pacto Sarmatæ non a Semo deſcendent, (quod tamen
"expreſſe contendit *c. 1.*) ſed a Iapheto. Eodem c. I. & L. II. c. 4.
"Beroſi Babylonii auctoritatem multum extollit, affirmans, iſtis
"duobus teſtibus, Scriptura ſcilicet ac Beroſo, mundum nihil ha-
"bere antiquius. Eundem Beroſum anteponit Ioſepho, Iudai-
"carum rerum Scriptori. Iam vero nemo literatorum hodie re-
"peritur, qui neſciat, Beroſum ab Annio Viterbienſi confictum,
"& luci publice eſſe expoſitum. L. *I. c.* 6. ridicule ſatis docet, gen-
"tes meridionales ſcientiam curulem, vt loqui amat, a ſeptentrio-
nali-

nalibus, inprimis Polonis, didicisse; quod Itali, docente Gomero, " [floruit is Seculo XV.] castra vel vrbem ex curribus componerent, in-" deque vrbem suo nomine *Vey* appellarent, quod a Polonico voca-" bulo *Vus*, currum denotante, originem deducat. Incepta omnia. Neq;" enim vel Itali ad gentes meridionales referendi, sed occidentales;" neque insignes illæ Ciuitates in Africa olim, v.g. Carthago, Alexan-" dria, Hippo, Vtica, &c. vnquam ex curribus constructæ. *Cap.* 9." statuit, multos Heroes a deuictis gentibus sua accepisse cognomina," vt alius quidem audiret Asiaticus, alius Africanus: Sarmaticum au-" tem qui sese diceret, nunquam esse inuentum. Cuius asserti veri-" tatem nummi veteres, & Inscriptiones Gruterianæ aperte infrin-" gunt. *Cap.* II. *fin.* perridicule scribit, Coniugis reginæ Stephani I." Poloniæ regis insigne, fuisse Serpentem: & exinde concludit, eam" ab Osco, Thuscorum rege, (qui vixerat iuxta ipsum temporibus Io-" suæ ducis) originem & antiquitatem suorum Insignium posse osten-" dere, siquidem huius quoque gentilitium insigne Serpens fuit. Atqui" Iosuæ temporibus ne nomen quidem Thuscorum, nedum regum" istius gentis vlli Historico notum. Et quis Insignium originem ad Io-" suæ vsq; ætatem extendat? *Cap.* 15. statuit Berosum synchronon fuisse" Ezechielis prophetæ, cum tamen *c.* 10. assereret, Berosum suam hi-" storiam ante Mosen complexum fuisse: & c. 17. citando Berosum," anteponeret cum Mosi. *L. III. c.* I. memorat se legisse priuilegium," vt vocat, Alexandri M. genti Sarmaticæ concessum: vbi varia hære-" dum (quos Alexander, sine prole mascula decessurus, in spem im-" perii designauerat) nomina citata legas: contra omnem, quotquot" sunt, Historicorum fidem, vno ore fatentium, Alexandrum nullum" sibi successorem designasse; sed quærentibus amicis, cui relinque-" ret regnum, respondisse: Ei, qui esset optimus. Conf. *Curt. lib. X.*" *cap.* 5. *Cap.* 4. existimat Ouidii poëtæ descriptiones, Iulii Cæsaris," non Augusti Temporibus adscribi debere: crasso plane in" Chronologiam errore, quem ipse Ouidius manifeste ostendit *lib. IV.*" *Trist. Eleg.* 10. vbi annum suum natalem his verbis diserte docet:

Sulmo mihi patria est, gelidis vberrimus vndis,
Millia qui nouies distat ab Vrbe decem.
Editus hinc ego sum: nec non, vt tempora noris,
Cum cecidit fato Consul vterque pari.

Quis iste Consul vterque? Hirtius nempe, & Pansa, qui ad Muti-nam pugnantes aduersus Antonium, a Senatu hostem iudicatum, interfecti sunt ambo. Factum vero id, vt Suetonius obseruat in vita Augusti, post Cæsarem in curia Romana confossum. Eodem anno natus etiam Tibullus, qui hoc ipso carmine, idem significans, vsus est *lib. III. Eleg.* 5. Natalem primo nostrum videre parentes, cum cecidit fato Consul vterque pari. *Cap. eod. p.* 898. non citra ludibrium inclytæ gentis Polonæ refert, vt vulgo depingi solet, habitum, ab anti-

quis-

quiſſimis longe temporibus repetendum eſſe; ſiquidem pictores verum habitum Polonorum penicillo expreſſuri a nigromantis eſſent ſpecialiter edocti, qui arte malignorum ſpirituum, iis veteres Polonos proprio habitu ac forma viſendos demonſtrarint. *Loco citato priori huius capitis* Ouidium mire extollit, vtpote e cuius ſcriptis, ſi quo alio, Sarmatarum ac Getarum indoles penitius ſit dignoſcenda: mox tamen *ſub finem capitis p.* 902. auctoritatem eius eleuat, quod Sarmatas ac Getas barbariei inculat, dicitque eum talia more ſuo effutiiſſe, imo furioſe his gentibus indignatum fuiſſe. *L. III. c.* 10. hiſtoricam fidem fere decoquere videtur, dum ita ſcribit: "*Quare cum* "*agitur de fama & de finibus, non admodum noſtri Scriptores Ptolo*-"*mæis & Corneliis fidant, alias a ſcopo aberrabunt.* Et tamen Beroſo, futili auctori, multum tribuit; imo, ad Ptolomæi & Taciti auctoritatem ſubinde prouocat, quoties ſuæ cauſæ patrocinatos intelligit. *Cap.* 13. docet Philippum Arabem, primum religionem Chriſtianam cum magna animi humilitate amplexum fuiſſe: quod pugnat cum Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptoribus, & videtur ſumptum eſſe e male intellectis Euſebii verbis, qui Philippum Araba non ſimpliciter, ſed iuxta quorundam relationem ſcribit primum ex Imperatoribus fidem Chriſtianam fuiſſe amplexum. *Cap. XIIX. & LIV. c.* 1. Romanos Imperatores a Sarmatis in eas anguſtias docet redactos fuiſſe, vt eos tributum Sarmatis pendere oporteret: id quod nulla idonea auctoritate ſubnixus ſtatuit. *L. IV. c.* 5. dicit, duodecim vrbes Græciæ de patria Homeri rixatas fuiſſe, cum alii ſaltem ſeptem fuiſſe teſtentur, quarum nomina ſequens continet verſus: Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ. *Cap. eod.* Iſtrogetas contendit dictos fuiſſe, qui ad Iſtrum fluuium habitabant, eosque poſtmodum dictos Oſtrogothos; quod aperte falſum ex hiſtoria rerum Suecicarum apparet. *Cap.* 5. *p.* 969. de Adulpho, Gothorum rege, memorat, eum Placidiam Gallam, ſororem Imperatoris Arcadii & Honorii in matrimonium duxiſſe: paucis mox interiectis lineis, hunc Adulphum nominat, nouum generum Imperatorum, Honorii Arcadiique. Idem nomen pagina ſequenti repetit, vbi tamen Arcadium & Honorium affines ſalutat. Sub finem capitis ſcribit, ſuo etiam æuo fuiſſe Reges Romanorum, qui ex gente Gothica originem ſuam traherent: idque inde coniici, quod ſignum aurei velleris pro ſymbolo quodam gererent, ſignificantes ſe ab illis Gothis lineam originis ſuæ ducere, qui deſcendunt ab Amaleshutis, id eſt, raptoribus aurei velleris. Rem Hiſtorico indignam! Nam Maximilianum II. & Rudolphum II. eius ætatis Imperatores, Inſigne aurei velleris non a Gothis, ſed Hiſpaniarum regibus, quibus ſanguinis affinitate iuncti fuere, accepiſſe quis neſcit? *Cap.* 14. mentionem iniicit Seueri Campani, Romani Pontificis, Seculo VI. viuentis: conſtat vero neminem e Pontificibus hoc nomine gauiſum fuiſſe. Ibidem paulo

paulo inferius scribit, Lechum pro sede regia sibi elegisse Gnesnam, cui adiunxit Vismariam: & tamen *cap.* 15. Vismariam dicit" post Lechum a Vissimiro fuisse exstructam, & a suo nomine Vismariam vocatam. *Cap.* 16. dicit Vandalos ad Rheni ripas consedisse, quod factum putat A. 370. Subiungit mox: Sed meminisse" hic oportet, quod ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit" eis a Constantino M. possessio Pannoniæ. Id plane absonum." Oportuisset enim id factum fuisse A. 240. qua ætate Constantinus M. nec dum erat in viuis. *Cap.* 18. Cracum principem, Seculo VIII. viuentem, deducit a Tiberio Graccho, Equite Romano," supra centum annos ante Christum natum florente, sed ob leges" agrarias in inuidiam populi R. attracto, ac proinde Roma in Sarmatiam commigrante. Sed insulse reuera. Iuxta hanc enim" denominationem non dicendus esset Cracus, sed Gracchus. *L. VI., c. 5.* de Ottone III. Imperatore adfirmat, eum in numerum diuorum ob insigne pietatis studium a Pontifice R. relatum fuisse:" quod eget fide. Sub finem capitis errat, dum Imperium Romanum a Gallis ad Germanos translatum temporibus Ottonis M." adscribit, dum constat, iam ante huius ætatem, sub Conrado I." id contigisse."

His possemus & nos addere, quæ nobis in lectione Sarnicii forte se obtulerunt monenda, qualia sunt, quod nimium omnino in rebus historicis tribuit argumento ab etymo nominis ducto, quod tamen ipse alia occasione reiicit *; quod in recensenda Lesci II. historia ** prorsus a reliquis abit; quod Kadlubkum inuidiæ insimulat, vt † qui S. Stanislai trucidati non meminerit, quem tamen is omnino †† celebrat; quod Sigismundum Regem loquentem inducit *, atque filio Sigismundo Augusto salutaria dantem monita, qui tamen per id tempus in Lithuania aberat, vt Orichouius ** testatur; quod monstra nominum sibi fingit, vt sunt Carolus *** Narbonensis, quem Carum Imp. esse puto, itemque Honoratius † & alia eiusdem farinæ; quod hinc inde quædam, non absque nausea lectoris, iisdem fere verbis †† repetit, & alia complura: sed cum videam, me iam longius fere processisse, quam decuit in Præfatione, nec etiam ista opera purgari omnino posse istud augiæ stabulum, vela nunc contraho meque ad ea, quæ restant, absoluenda confero.

* Annal. L. IV. c. 5. n. 1 L. V c. 2. fin ad marg. ** L. V. c. 1. † L. VI c. 9. †† Hist. Polon. L. II. Epist. 21. * L. VII. c 10. in fine. ** Annali I *** L. III. c. 18. † L. IV. c. 4. ad an. 363. †† Conf. L. VI. c. 24. & c. 26 ad an 1310.

Antequam autem a Sarnicio discedam, dicendum est, quid in noua hac editione Sarnicii præstiterim. Hic cum obseruarem tot lapsus auctoris & aberrationes etiam typothetarum numero non pauciores, visum mihi est tutissimum auctori omnia sua relinquere, etsi quandoque quam maxime erronea; atque sola emendare typographorum sphalmata. Sed dubium sæpe fuit, de erro-

Quid in noua hac Editione præstitum.

de erroribus quibusdam, in quotum nam ex his habendi forent numero. Sic vbiq; legitur *Syllesii* pro *Silesii*, *Magdeburgū* pro *Mariæburgum*, *Zaichostia* pro *Zauichostia*, *Myssia* pro *Mysia*, *Erberstimus* pro *Herbersteinius*: quædam etiam indolem linguæ polonicæ redolere videntur, vt *Saffnaburgensis* pro *Schaffnaburgensis*, *Marsalcus* pro *Mareschalcus*; qualia cum sæpius recurrerent, non mutaui, sed pro indicio habui, auctorem ipsum nomina illa ita efferre solitum esse. Præterea annos, vt in superioribus factū erat, ad marginem posui, &, quod commodo lectorum conducere posse arbitratus sum, Libros in capita distinxi: quod quidem licere mihi eo magis existimaui, quod auctor ipse singulos libros pro numero Principum in minores partes distinxisset, ita vt præter numeros, quos adscripsi, nihil omnino foret addendum aut mutandum.

STANISLAI ORICHOVII Vita.

* Orichouii Dedic. Annal. præmiss.

** Sim. Starouolscius Elog. Scr. Pol. n. 58. p. 78.

Accedimus nunc ad STANISLAVM ORICHOVIVM, Orzechowsky vulgo dictum, de antiquissima Oksziciorum gente oriundum, Equitem Rutenum rurisque paterni Zurowicze in diœcesi Præmisliensi * dominum. Studiorum causa is Wittebergam** adierat, vbi Lutherum audiuit atque Philippum Melanchthonem, inque Græcis pariter atque Latinis litteris insigniter profecit. Inde in Italiam missus a parentibus, celeberrimi illius apud Venetos Oratoris atque Historici Io. Baptistæ Egnacii vsus est institutione: quo duce tantam sibi acquisiuit dicendi facultatem, vt, Starouolscio teste, *Demosthenes Roxolanus, ob dicendi libertatem & sermonis vehementiam appellaretur.* Sane cum *potenti illo suo eloquio* sacerdotibus plurimum nocuisse idem auctor est, *cum ingenio summis quibusque, etiam antiquæ memoriæ Philosophis par fuisset, dicendi vero facultate ipsum Demosthenem aut Periclem exæquaret.* Reuersus tandem ad suos sacrisque ordinibus suasu parentum initiatus, inter Canonicos Cathedralis Ecclesiæ Præmisliensis haud contemnendum locum sortitus, siue sacerdos, vt ait

† c. 3.

auctor Vitæ Petri Kmithæ, † Decanus Præmisliensis ac Plebanus factus est. Cum autem a puero magnopere Philosophiæ deditus esset, religionemque non fucatam, sed veram & integram, vt fatetur

* Annal. III. p. 1509. nou. edit.

ipse,* priuatim ac publice coleret atque doceret, odium incurrit Episcopi Præmisliensis Ioannis Dziaduski. Hic itaque cum in capitulo, quod vocant, sæpius grauiterque hominem increparet, ægre admodum id tulit Orichouius. Quare cum neque Episcopum, neque cœlibatum sacerdos ferret, de amicorum sententia statuerat, repudiato sacerdotio, quo erat in Ecclesia Præmisliensi per complures annos functus, vxorem ducere e Gynecæo vxoris Petri Kmithæ Sophiam Straszonis filiam: qua de causa etiam a scriptore [illegible]æ Petri Kmithæ a-

** c. 7. sub fin.

nonymo* seruitor Petri Kmithæ, homo seditiosus ac turbulentus vocatur. Episcopus itaque iratus, ipsi aqua & igni interdixit, eoque Oricho-

chouium permouit, vt caufam ad Comitia Regni Petricouienfia anni M D L. deferret: in quibus tamen nil aliud effecit, quam vt iuberetur Papæ conceffionem expectare. Epifcopi interim, qui, ne quid detrimenti caperet, edito hoc exemplo, ipforum auctoritas, verebantur, Kmitham permouerunt vt virginem, de qua diximus, Orichouio negaret. Nihilominus tamen Equites, quibus inuifa erat Epifcoporum potentia & inprimis Andr. Gorkanus & Martinus Zborowski, Palatinus Califfienfis cum Io. Chelmio Cracouienfis municipii equite honefto & nobili diligenter egerunt per litteras, vt ille vnicam filiam fuam Magdalenam Orichouio in matrimonium daret; id quod etiam A. M D L I. obtinuerunt. Ducta igitur * in matrimonium hoc anno ipfis Bacchanalibus in rure Lfczino, Andrcioulo vicino, Magdalena, Orichouius in iudicium vocatur ab Epifcopo, & quamuis veniret, non admittitur & pro abfenti excommunicatur. Prouocauit quidem ad iudicem fuperiorem Orichouius, fed adeo nihil efficere potuit, vt etiam Rex lege in eum agere iuberet; tuliffetque grauia extremaque omnia reus, nifi Petrus Kmitha rem procraftinaffet. Sequenti demum ** conuentu anni M D L I I. Orichouius, omnium fere Equitum fauore nixus, cum Proceres, Kmitham atque Tarnouium fibi conciliaffet, cum Epifcopis in gratiam rediit *fideique confeffione* illis exhibita, abfolutus eft atque in priorem locum inter facerdotes, quod ne fperauerat quidem, reftitutus. Latius hæc omnia perfequitur ipfe Orichouius in Annalibus fuis. Traditam effe ab Orichouio fidei confeffionem A. M D L X I. Starouolfcius * perhibet; quod tamen aliter fe habere, ipfe Orichouius nos docuit. Quæ deinde fecerit, ex Starouolfcio audiamus, qui: *Atque iam ex eo tempore*, inquit, *ferio contra hæreticos pro Chrifti Ecclefia fcribere cœpit: difputauitque primum in præfentia Archiepifcopi Gnefnenfis Iacobi Vchanicii cum Andrea Fricio Volboriæ poftea Varfauiæ in præfentia Regis Augufti cum Staucaro Mantuano; tum & aliis in pluribus locis, illuftrium & doctorum virorum corona affiftente, præcipue vero Pinczouiæ atque Præmsliæ, femper Deo fauente cum victoria fummaque cum vtilitate fatifcentis tum Ecclefiæ Polonæ.* Hæc homo pontificius pro fectæ ftudio. Eadem prorfus ratione poftrema Orichouii recenfet. *Ille vero ipfe*, inquit, *a facerdotio funditus remotus, in media plebe, cor contritum & humiliatum gerens, recompenfabat Ecclefiæ fraudata dicto, fcripto & facto. Et quamuis multorum in fe prouocaffet odia, quod reuocato gradu ab æterno præcipitio illorum refpexiffet fe ipfum aliquando & receptui canente Ecclefia collegiffet fe ex illo ærumnofo fectarum falo ferueuter & frequenter impugnans errores ipforum, licet & ftipendiis illis priuatus, quibus ab antefignanis hæreticorum abunde alebatur; lætus attamen & lubens conftantem & indefatigabilem animum contra quosuis fidei Romanæ hoftes geffit, & vt ipfe in typo Chimeræ de fe loquitur:*

* Orichou. Annal. IV.

** Orichov. Annal. V.

* l. c. p. 79.

Pro Patria, pro Legibus
Proque Religionibus
Auitis atque patriis
Paratum vitam fundere.

Quomodo conciliari debeant Starouolſcii verba cum iis, quæ ſupra de recepto ab ipſo ſacerdotio ex ipſis eius Annalibus attulimus, de eo viderint alii. Sane Simon etiam Okolski refert eum ſacris muniis iterum fuiſſe admotum: ſic enim de eo loquitur:* *Stanislaus, qui repulſis erroribus ex animo & hæreſi in gremium S. matris Eccleſiæ rediit atque Presbyter ordinatus Sereniſſ. Regis Eccleſiaſtes factus, plurimis ſcriptis proficuis Regno, ſtatui nobilium & Eccleſiæ Romanæ æuiternum nomen ſibi atque ſuæ familiæ reliquit.* Fratres germanos noſter habuit duos, vt Sarnicius docet, qui noſtri locum natalem *Lacuchow* ſic † deſcribit: *Spectatæ nobilitatis domicilium Orechouiorum & locus natalis. Tres ſunt fratres, viri ad res magnas nati; eorum frater vterinus eſt Ioannes Sienienius Leopolienſis Caſtellanus.* Horum fratrum alter vocabatur Nicolaus* eratque Notarius, vt ait Sim. Okolski.** Hic memoratur etiam in Vita Kmithæ, † vbi inter alia eius facta in alios iniqua recenſetur, quod *Nicolao Orzechouio ſyluas exciderit, vſum Sani fluminis per vtramque bonorum eius ripam fluentis vi ademerit, matri eius Broniſſiæ, item Kraſicio & aliis eundem fluuium Sanum a bonis eorum auerterit & Piſcatoribus Præmislienſibus certa pecunia locauerit.* Nam etſi Kmitha tandem maximus fieret Orichouii noſtri quidem patronus, tamen & is offenſionum † meminit, ob quas in gratiam cum eo redire neceſſe habebat. Alter ex fratribus Orichouii, Valentinus nomine, erat Iudex terræ Præmislienſis, vt Okolski * teſtatur. Orichouii noſtri lites his verbis deſcribit Ioach. Paſtorius:** *Inde cum Epiſcopis actum, quorum potentiam vt inique pridem ordo equeſtris aſpiciebat, ita apertis ſententiis tum inuadere cœpit: præbita per Orichouium anſa; qui Canonicus Præmislienſis cum eſſet, ab Epiſcopo oppugnati cælibatus cauſa, munere & ditione motus fuerat. Is igitur & affinitatibus potens & gratioſus apud alios tacite eadem molientes publica aura priuatæ cauſſæ tum velificabatur. Nihil tamen in ea re his comitiis ob diſcordiam procerum concludi potuit. Ille audentior factus matrimonii ſacerdotum modo aſſertor, mox exemplum fuit, ducta in vxorem Chebnſcia. Nec Antiſtites remittebant odia, ſed ſtrictis ſubinde in hunc Orichouium grauioribus ſententiis, mox in Oleſnicios quoque, Staduicios, Oſtrorogios, Laſſouicios aliosque hæreſeos damnatos inſurgebant. His Rex tertiis comitiis Petricouiæ habitis acceſſerat; ſed & Regio decreto ab ordine nobilium tam pertinaciter reclamatum eſt, nullus vt Epiſcoporum exercere poteſtatem ſuam ſuſtineret.*

Scripta ORICHOVII. Scripſit Orichouius quamplurima, vtpote homo diſertiſſimus; ex quibus hæc ad notitiam meam peruenerunt: *Orationes II. de bello*

ſuſci

* Orb. Pol. T. II. p. 341. in Orzszis f. Okiciis.
† Deſcript. Polon. in voce Lacuchow.
* Orichovv Annal. IV. p. 1525.
** l. c.
† c. 4.
† Annal. V. p. 1544.
* l. c.
** Flor. Pol. L. III. c. 7. §. 3.

suscipiendo contra Turcas. Basil. 1551. *Oratio de lege Cœlibatus contra Siricium, addita Supplicatione ad Iulium III. de approbato matrimonio a se inito.* Ibid. an. eod. *Fidei Catholicæ Confessio* Colon. 1563, 4. *Oratio pro dignitate Sacerdotali.* ib. eod. *Chimæra s. de Stancari funesta Regno Poloniæ secta.* Ib. eod. *Oratio in funere Sigismundi R. Pol.* habetur Tomo III. Corporis Hist. Pol. Pistorii it. in Volumine Orationum Gratulatoriarum &c. Hanouiæ 1613, 8. excuso Parte II. inter Orationes funebres; in Collectione sic dicta Guagniniana p. 613. *Panegyricus nuptialis Regis Pol. Sigismundi Augusti,* & eiusdem *Panegyricus Io. Christophoro, Comiti Tarnouio dictus,* editi a Gabriele Ioanintio Prof. Reg. Cracouiæ 1605, 4. *Idea Apocalyptica, in qua facies perturbatæ & afflictæ Reipubl. eiusque restaurandæ ratio repræsentatur;* quam edidit Blasius Lipowski, Cracou. 1660. 12. recudi fecit Paul Ant. Radzinski Varsau. 1696, 8. *Fidelis subditus s. de Institutione Regia ad Sigism. Augustum libri II.* Cracou. 1684, 4. & Varsau. 1696. 4. Reliqua ipsius Scripta, verbis Sim. Starouolscii * recenseam. "Scripsit, inquit, multa, & in re ciuili & in nostrorum hominum laudibus, sed præcipue tamen in olores Religionis Christianæ, hoc est *Quincuncem & Apologiam illius, Chimæram, Mediatorem, Fricium, Dialogos, Fidelem subditum. Orationes de uotis Ecclesiæ. Exequias Tarnouii. Gesta sui temporis* (nam & Historicam attigit) *id est, regnantibus apud nos Sigismundo seniore & Augusto F. Item Panegyrin nuptiarum eiusdem Regis Augusti & alteram sui Polemarchi Ioan. Tarnouii. Orationem pro dignitate Sacerdotali, de præstantia Legum Polonicarum, in obitum Sigismundi I. Turcicas tres, pro & contra cœlibatum, pro Ecclesia Christi ad Samuelem Maciejouium Episcopum Cracou. Institutionem Principis, Epistolas familiares, quarum maxima pars adhuc in obscuro iacet, & librum de summa Regni.* Audio & alia quædam de Republica autographa ipsius a quibusdam priuatim cum nominis eius forsan, certe cum publicæ vtilitatis iactura, detineri. Nobis hæc tantum, quæ retulimus, innotuere." Dixerat etiam supra Starouolscius de Epistolis Orichouii, quas manuscriptas asseruent viri docti, testatusque fuerat, se eas vidisse Cracouiæ apud Io. Rybcouicium Theologum Professorem.

* l. c. p. 79.

De Annalibus ORICHOVII.

Annales Orichouii, de quibus adhuc aliqua sunt superaddenda, opus elegans & concinnum, quodque probat ex re & ex vero Starouolscium de nostri facundia pronunciasse, scripti esse videntur ab auctore ea mente, vt lites suas cum ordine sacerdotum suæ ætatis hominibus pariter atque posteritati excusaret. Sane ea solummodo tempora hi Annales complectuntur, quibus contentiones istæ quam maxime efferbuerant, maximamque horum Annalium partem complectitur istarum recensio. Cum autem Orichouius artes suas, quibus vsus est contra Episcopos, præsertim Annali IV. perquam

candide exponeret, inde primus horum Annalium editor (quem Felicem Herbultum Dobromilensem fuisse Sim. Starouolscius * memoriæ prodidit) ne forte id in exemplum traheretur ab hominibus male feriatis, prorsus omittenda esse consultius duxit, Lectoremque suum hac de re in fronte Annalis istius his verbis monuit:

*Elog. Scr. Pol. n. 22. p. 43.

LECTOR. Magnam partem huius quarti Annalis Orichouius in "commemorandis suis & Stanislai Stadnicii hæredis olim in Dubiecko "contentionibus cum Ioanne Dziaduski Episcopo Præmislensi con-"sumsit. Quia vero ea plus Reipublicæ nocere, quam lectorem "docere possent, hanc partem consulto omisimus. Cum enim no-"bis hoc præcipuum studium sit, vt in Republ. charissima patria no-"stra ciues bene ac beate viuant, & Rempub. florentissimam con-"seruent, quod sine pace omnium ordinum esse non potest, adferre "exempla, quæ turbulentis hominibus possent esse vsui præter men-"tem nostram & contra communem vtilitatem iudicauimus. Nul-"la enim in mundo gens ita tenax est eorum, quæ a maiori-"bus suis in vtramque partem gesta cognouit, quam hæc nostra. "Nec contra manes Orichouii putamus nos delinquere. Scimus "enim, & ex scriptis eius posterioribus, quam hi Annales, & ex se-"nibus magnæ autoritatis & amicitiæ cum Orichouio, doluisse illi, "quod ad has deuenerit discordias. Cumque superuixisset vxori, "cuius causa hæc machina fabricata ab illo fuit, non modo serio re-"diisse ad Ecclesiam Catholicam Romanam, contra quam nun-"quam aperte fuit: sed etiam voluisse iterum Sacerdotia amplecti. "Qua de re dum deliberatur, morte, magnus hic vir, si intempesti-"ua Venus illi contra non venisset, absumtus est. Non inutilis "certe Reipublicæ est cognitio huius contentionis, si absque acer-"bitate referretur; & nos tibi alibi eam proponemus. Minorem "ergo partem Annalis, sed Reipublicæ longe vtiliorem accipe.

Nos hac minime ducti religione librum istum non maluimus mancum habere, quam integrum; scientes etiam longe nunc aliam esse rerum in Polonia faciem, non putauimus id cuiquam nunc futurum impendio, si Orichouium duabus iam editionibus mutilum, hac tertia demum Lectoribus exhiberemus integrum. Factum autem id esse beneficio Viri Magnifici atque Amplissimi IO. ERNESTI von der LINDE Ciuitatis Gedanensis ab excessu B. Hoppii Præconsulis gratissimi, norit Lector: qui partem istam Annalis IV. a viro quodam Iurisperitissimo ex autographo auctoris, quod in intimiori, vt vocant, Archiuo Cracouiensi custoditur, descriptam, editioni huic inserendam liberaliter nobis concessit: cui ob id habemus nos, habebuntq; gratias immortales, qui litteras has amant, vniuersi. Interim hic Lectores præmonendos esse omnino putauimus, quod ista, quam exhibuimus, Herbulti admonitio in errorem induxerit quamplurimos, atq; adeo ferme omnes. Scilicet, cum in altera editione, quæ Dantisci A. MDCXLIII, 12. pro-

12. prodiit, etiam repeteretur ista admonitio, crediderunt fere omnes, qui in eum locum inciderunt, Hartknochius,* Varseuicius,** B. Hoppius † & alii, qui eos sequuntur, prætermissa ibidem esse quædam in editione Gedanensi, quæ fuerint in Dobromilensi; quam scilicet, vtpote rarissimam inspicere ipsam & cum Gedanensi conferre non potuerant. Nos Dobromilensem anni MDCXI. editionem, quam eodem cum Kadlubkone compactam volumine vtendam nobis concessit, quod denuo grato agnoscimus animo, Vir Nobilissimus atque politissimus *Valentinus Schliessius*, atque Gedanensem, de qua diximus, contendentes inuicem, deprehendimus hanc longe quidem priori nitidiorem atque emendatiorem, nulla tamen omnino in parte auctiorem: neque etiam, quod credidit B. Hoppius,* Vitam Petri Kmithæ in Gedanensi demum, sed iam in Dobromilensi ab ipso Herbulto fuisse adiectam. Vidimus autem prætermissam esse a posteriori editore dedicationem Herbulti neque inutilem, neque inelegantem: quod consilium cum nobis probaretur minime, eandem nunc denuo Annalibus præfiximus, omissis potius Bibliopolæ Gedanensis dedicatione & præfatione, quibus nihil notatu dignum continetur. In edendo porro hoc auctore secuti sumus editionem Dobromilensem; ita tamen vt mendas innumeras eiiceremus. Quo in negotio semper consuluimus exemplum Gedanense; a cuius tamen lectione, vbi vidimus meliora, discedere non fuit nobis religio. Ab initio statim deprehendimus desiderari titulū Annalis primi dubiumq; esse vbi is sit inchoandus: præterea primam libri periodum, quæ cum sequenti cohæret arctissime, incertum quo consilio, a reliquo corpore seiungi. Quod ne turbaret lectores vlterius, periodos binas priores non interrupta serie exhibemus; quæ Auctor præfatur, (vt ipse dicit) iis Præfationis titulum dedimus, atque vbi in prioribus editionibus inscriptio de *origine Polonorum* legebatur, ibi Annalem I. atque adeo ipsum librum inchoandum censuimus. Addidimus præterea ad marginem argumenta libri & annos in singulis paginis. In Annali autē sexto, cum verba auctoris orationibus singulis tantum ad modum titulorum, non sine incommodo legentium præfigerentur, nos, vt omnia cohærerent aptius, non curauimus ea distinguere aliter ab inuicem, quam per vncinulos orationibus adiectos, titulosque orationum ad oram libri reiecimus. In Vita Petri Kmithæ ab anonymo scripta annalibusque subiuncta nihil mutauimus, nisi quod singulis sectionibus, quibus ab auctore iam additi erant tituli, nomen & numerum capitum adiecimus, vt commodius deinceps allegari possent. Denique, ne putet forte aliquis hoc in studio minus exercitatus librū hunc post binas eiusdem editiones vbique obuium esse, vt noua editione minime fuerit opus, adscribam ea de re duumvirorum ab ἐμπειρίᾳ βιβλιακῇ præ cæteris celebratissimorum Io. Henr. Boeclerus, cui vulgo tribui solet Bibliographia politico-curiosa, ita de libro hoc iudicat: *Orichouii Annales de rebus Sigismundi Augusti plane insignes & magna prudentia conscri-*

* In Catal. quorund. Script. Pol. Reipublicæ Poloo præmisso.
** in Sylloge script. Pol. Iuri publ. adiecta.
† Sched. de Script. Hist. Pol. p. 25.
* l. c.

pti

ptisunt, sed rarissime reperiuntur, quod dolendum. Ipse Senator Regni fuit & rebus ipsis interfuit. Senatorem Regni quidem perperam dicit. Burc. Gotthelff. Struuius in eandem fere * sententiam: *Insignes sunt*, inquit, *atque rarissimi Stanislai Orichouii Annales Dantisci 1643, 12. quibus historiam Sigismundi Augusti magna cum grauitate & iudicio pragmatico describit.*

* Bibl. Hist. c.30. § 4.

Scitum Nobilium in opere ipso omissum.

Ad postremum doleo in imprimendo hoc opere præualuisse rationibus solidis aliquando typographi pertinaciam, qua sui adactus vt laborem in me susciperem molestissimum, reddendi latinis verbis litteras Equitum Polonicorum ad Regem datas, * stylo in Polonica etiam lingua scriptas impeditissimo, sensu dubio sæpius, ac hianti. Cum autem nunc inuentus sit, qui Polonica quædam typis dare se posse affirmauit, vt isti malo quodammodo saltem mederemur, curaui Polonica, quæ loco suo plane contra auctoris mentem latinis sunt permutata, hic subiicere.

* Annali VI. p.1592. sqq.

Nobilitatis Scitum per Generosum

MARTINVM BRONIOWSKI,

Notarium Terræ Leopoliensis.

Najásnieyszy Miłośćiwy Krolu, około tych Artykułow oktoresmy się nie zgodźili z Pány ich Mośćiami, ták ná Seymie, jáko y tu, oktore Wászey Krolevvskiey Mośći jáko to Páná nászego Miłośćiwego pokorme prośiemy, mieliśmy iusz dosyć stánowienia y declárácyy z Pány ich Mośćiámi. Nic inszego te stánowienia y declárácye nie przynoszą, jedno szkody, á obćiąźliwośći więcey przymnożenia. Ná ten Artykuł około tego cłá nowego nád práwá á wolnośći, my jáko wierni poddani W. K. M. to też ábyśmy mogli mieć rychłą executią práwom nászym y wolnośćiomy przywilejom, zktorych ukróćiło to cło, Pozwolilismy byli W. K. M. do żyvvotá to mieć, słyszelismy odpovviedź W. K. M. á zwłaszczá od Je" Mośći Páná Krákowskie", iż te W. K. M. raczy mieć przećiw práwom á wolnośćiom nászym vstáwione, A W. K. M. przećię niechce na tym przestáć. Abowiem y przez nas y przez Posłow nászych vstáwiono iest, co się vkazuie Státutem tám stoi, o tym cle nowym, iż iedno przez W. K. M. y przez rádę vstáwione, tego odpieramy státutem Krolá Alexándrá świętey pamięci brátá W. K. M. cap. XV. A gdyż to przez W. K. M. y przez rádę tylko, á bez nas y Posłow nászych, vstáwiono: á mysmy ná to nie zezwolili, nie powinnismy go też dáć, áni ma być z nas áni z poddánych nászych brano, á kto ie vstáwił, vstáwił ie ná poddane swoie, á nie ná nas y poddáne nasze, jáko się to okazáło z statutu tego, iż tylko przez W. K. M. á przez rádę W. K. M. teżby nie miáło być bráne, tylko od poddanych W. K. M. y od rad, jákoż też to ná tym Seymie blisko przed tym stało się, iż W. K. M. z Radami raczyli vstáwić, y uchwalić ná poddáne swe, ktore też tylko poddani W. K. M. á poddani rad ich Mośći dáyą, á my nie powinnismy dáwáć, jedno według praw, Przywilejow, y wolnośći nászych. A ten státut nowy de transgressoribus, *srogi á ostry, ktory jest przez W. K. M. á przez Pány ich Mośći vstáwiony, przez nas á przez Posłow nászych, aby był skáżon, na ktory státut my sami śiebie y swych poddánych niechcemy wdawáć, jáko ktory ná nas á przez nas, vstáwiony jest.* Item *Co się tycze Metryki, jákosmy W. K. M. prośili Páná nászego Miłośćiwego, aby* autentice *nie byłá, jáko y pierwey, áni oną żaden dowod był czynion strony W. K. M. ná dobrá násze, áni listy ku szkodźie czyiey nie były wydawáne. Co nam W. K. M. przez Páná Posnáńskiego już to obieczáć raczył, iż tak jákosmy żądali Metrykę tę W. K. M.* non autenticam *już zostáwił, Zácosmy W. K. M. dźiękowáli. Tu záśię odpowiedźi nam dane, wyrozumielismy iż tá rzecz o Metrykę do Seymu W. K. M. oddalić ráczył. Co się nam zda rzecz być obćiąźliwa powolnym poddánym W. K. M. Zeby tu tá rzecz końcá wźiąć nie miáłá, á może jeszcze wźiąć, jákoż jusz byłá wźięłá pierwey słowem á Mśćiwym wyrokiem W. K. M. Abowiem gdźieby ta Metryká* autentica *miáła być, byłáby ku obćiąźliwośći praw y Przywilejow nászych, y wolnośći nászych, nie prośiemy áby ią W. K. M. ráczył skáźić, gdyż jest W. K. M. potrzebna, ku rzeczom Pruskiem y Mázowieckiem y ku summom Krolewskim, ale iżby tey W. K. M. używáć nie raczył, ták jáko Oćiec y bráćia y sam W. K. M. przed tym raczyli. Abowiem listy iednym wydawáją, á drugim nie, jáko się miedzy námy ozwá-*

ło

ło ich kilká. A co ſię tycze dignitates & officia regni, *prosilismy áby juſz były dane według praw á wolności náſzych, na walnym Seymie, á coby kto nád prawo y nád Przywileie trzymał, áby puścił ná ten Artykuł Pánom ich Mościom, rádom, Bráciey náſzey ſtarszey, nád prawa á Przywileje náſze pozwolilismy byli, doſtoyności, vrzędooo, ktore przećiw práwun dzierżą trzymáć do żywotá ich Mości, álbo do podwyżſzenia ooyżſzego, tosmy byli oczynili, jesliżeby práwá á wolności náſze w tym: w czym ſię przećiwko im okroczyło, á obliżyło executią oożięły, áby ich Mość Pánowie tym chutniey á chciwiey przyczynili ſię ku W. K. M. o executią prawo náſzych y ſwoich. A iż nie znamy áni rozdziemy przyczyny ich Mościow, ato iż práwá náſze executiy nie máią, á przeto gdy ſię nie zſtáłá executia w rzeczách, y jáko práwá y Przywileie náſze obmawiáją, tedy y my też nie odſtępniemy.* Item. *Co ſię tycze też przećiwko temu Przywilejowi Władysławá Jágiełá,* Quod nemini Ducum, & ex genere Ducali Castra & descendenti ciuitates pro tempore & in æuum non conferemus. *Krolowa Jey Mość raczy wykupowáć dobrá W. K. M. Zamki, Miáſtá, á trzymáćby miałá Jey K. M. áczkolwiek nie náwieczność, ale do żywotá jákosmy słyſzeli, á wſzakoż to oołaśnie przećiw práwom á Przywilejom náſzym, izby Jey K. Mość miała trzymáć do żywotá, ábowiem nie bez przyczyny ten Artykuł przez przodki náſze v przodkow W. K. M. jeſt wysłużon. A ſnadź wielcy ludźie Páńskie osoby kśiążętá muśieli ſię byli bárzo ſprzykrzyć przodkom náſzym w ſąsiedztwie ſobie rownym, á ſnadź z krzywdą wielką z wielkiem żalem z obciążliwośćią opuśćić dobrá, á ponechać muśieli. Jeden dla przyjáźni, drugi dla niedoſtátku, trzeći dla wstydu, álbo iż ſię zyskáć nie ſpodziewał. A ták prosim pokornemi prozbámi, ták jákosmy prośili, áby Jey K. M. imienia żadnego wykupowáć nie raczyłá, á coby raczyłá wykupić, áby to ſpuſzczono ku ręce W. K. M. było, á W. K. M. ono dzierżeć raczył, y Stároſtę ſwego ośiádłego jáko indźie mieć. Abowiem zá żywotá Jey K. M. mogłyby ſię wielkie trudności dźiáłáć Koronie, co ſię káżdy snádnie domyślić może* per alienationem Iuris alicuius personæ.

Najáśnieyſzy Miłośćiwy Krolu, jeſt inſzych wiele Artykułow z Przywileymi, ktore potrzebuią executiy, ktoreſmy dawáli ná Seymie, y tu juſz nie máły czás, jáko nic inſzego nie czyniemy jedno piſzemy, á mázemy áz powagą ſię ſobie declárujemy. Nagłupſzy álbo namłodſzy by jedno mowić vmiał, nánczyłby ſię tego, czego nam rozumieć niechcą, niechcemy ſię wdáwáć w tráctaty, á w odpowiedź dálſząby jeſzcze nam káżda rzecz słuſzną odpowiedź mieć mogłá. Jedno tylko my wierny poddani W. K. M. pokornie prośiemy, żeby práwá y przywileie náſze, y wolności wſzyſtkie, w cáłości nam záchowane á dzierżáne były. Albowiem wielkie krzywdy, gwałty nam ſię dźieją, przez to wykrocenie prawa, przez Stárosty, Celniki, y inne urzędniki W. K. M. y Pánow Rad W. K. M. vkáżniemy, y prośimy: áby ſpráwiedliwość ſię ſtała, á dáley żeby ſię to nam nie dźiáło. A ták prośimy W. K. M. áby W. K. M. raczył nas od tych krzywd y vćiſkow bronić, á nam tego nie dopuśćił czynić nád práwá y wolności náſze. Bo práwa náſze obmawiáią, że tákowym ktorzy przećiwko práwom náſzym co dźierzą y czynią, nie powinniſmy posłuſzenſtwá. Co ſię tycze ruſzenia poſpolitego, ktore W. K. M. raczył czynić, a my jáko wierni poddáni W. K. M. posłuſzni oczynilismy W. K. M. jáko Pánu náſzemu Miłośćiwemu ktorego Pánem náſzem wyznawamy bydź, przeto prośimy áby W. K. M. raczył nam oznaymić, á powiedźieć ieśli W. K. M. ma nie przyjaćioły w źiemi, á raczyſzli ćiągnąć, myſmy dawno gotowi, y chcemy ćiągnąć z W. K. M. á pieniądze nam dáć w Mieśćiech głownych powiátnych, czego W. K. M. nie raczył oczynić, á wſzákoż my jáko powolni z tego ſię wymáwiáć niechcemy, rádźi chcemy z W. K. M. ćiągnąć, jeśli nam tu W. K. M. pieniądze raczy dáć, według Przywileiow náſzych. Przeto W. K. M. prośiemy, áby nas dźierżeć dáley nie raczył, á czynić to, co W. K. M. raczy. Abowiem nie powinniſmy leżeć wedle prawo á Przywileiow náſzych, zá takiemi vtrátámi náſzemi, y tych ná ktorych leżemy gruntách, y prośiemy W. K. M. aby juſz tym rzeczom W. K. M. czynić koniec raczył. Abowiem my juſz amplius *żadnych ziázdow czynić nie będźiemy, y niechcemy: á przy práwich y Przywileiách náſzych ſtać chcemy, w niwczem ich nie odſtępowáć.*

Annales Orichouii, ſeu potius annexam illis Vitam Kmithæ proxime excipiunt Epiſtolæ Virorum illuſtrium; in quibus inſignis theſaurus rerum ad hiſtoriam illorum temporum Polonicam continetur. Habentur enim Libro primo Epiſtolæ Summorum Pontificum, Nuncii Apoſtolici, Cardinalium, atque Epiſco- *Epiſtolæ Virorum Illuſtrium.*

porum; in secundo litteræ Imperatoris, Regum, Principum & aliæ lectu non indignæ ad Carncouium, in tertio autem Carncouii ad has plerasque Responsiones. Præ cæteris autem scio non ingratas fore lectoribus multas Martini Cromeri principis historiæ Polonicæ scriptoris epistolas, quæ sub finem libri primi leguntur. Quare probandum omnino est Polonorum de hac Epistolarum collectione iudicium, apud quos eam magno semper in pretio fuisse constat. Monuit etiam B. Hoppius, * ex hoc *rarissimo libro multa singularia cognosci posse, quæ ab an.* 1564. *vsque ad* 1577. *in Poloniæ regno acciderunt.* Rarissimum autem hunc in ipsa Polonia esse librum, fidem facere potest, quod B. Hartknochius, qui omnia, quæ ad scribendam historiam Ecclesiasticam Prussiæ conducere poterant, vndique magno labore & sumtu conquisiuit, se has Epistolas nusquam reperire potuisse & sub finem Præfationis suæ, & in ipsa historia ** conqueratur. Subiunxit Epistolis his typographus Orationes Stanislai Hosii, antea ex Bibliotheca Carncouii Cracouiæ MDXCIX, 4. editas, quas eidem cum epistolis his volumini inclusas inuenerat; ex quibus quidem non nisi duæ posteriores ad institum nostrum faciunt. Adiecti sunt epistolis in nostra editione, ob rationes supra dictas, numeri, præfixaque argumenta, quæ tamen non me, sed alium quendam auctorem agnoscere hic publice profiteor. Eidem iniuncta est a bibliopola, cum ego tempore excluderer cura mutandi interpunctiones verborum, quæ mire turbabant sensum in priori editione; cui negotio num recte satisfecerit, penes lectores esto iudicium: mihi enim ne nunc quidem vacat singula sub examen vocare. Id tamen lectores celare non debui, Libro tertio binas epistolas, nescio cuius negligentia, loco suo prætermissas, tandem ad calcem eiusdem libri fuisse positas. Habuerunt itaque duæ illæ epistolæ postremæ in priori editione alium locum, prior nempe decimum nonum; posterior autem octauum & vigesimum. Denique neminem puto mouebunt, quæ Hosius, Carncouius & alii in his epistolis contra Lutherum eiusque sequaces, & contra ciuitates quasdam, pro more eorum qui solidis destituuntur argumentis effutiunt scommata atque maledicta; quæ cum memini derogent, noluimus ea prætermittere, ne mutila dici posset editio nostra.

* Sched. de Scr. Hist. Pol. §. 31. p. 76.

** Hist. Eccles. Pruss. L. 6. c. 3. p. 1085.

Vita STANISLAI CARNCOVII.

Addenda nunc forent etiam quædam de vita Stanislai Carncouii Episcopi primum Wladislauiensis & Pomeraniæ, tum vero Archiepiscopi Gnesnensis, quem alii Czarncouium, quidam etiam Karnkowski vocant: sed cum non habeam de eo, quo iuuari magnopere possint lectores, Elogium saltem, quod illi scripsit Starouolscius * & ex eo ad verbum exscripsit Freherus, huc transferre suffecerit; quod his verbis conceptum est: STANISLAVS "KARNCOVIVS Vir multiplici præditus eruditione, atque "inprimis Iuris Pontificii cognitione: in Episcopatu Vladislauiensi

* Elog. Scr. Pol. n. 4. p. 12.

post

post Iacobum Vchanicium constitutus, a fundamentis plane la-" bantem illam Diœcesim erexerat, templa a hæreticis profanata" aut spoliata innouauerat, vestibus sacris & imaginibus decenter or-" nauerat, clerum reformauerat, atque dignitatem eorum auxerat," editis in vsum illorum *Constitutionibus Synodalibus Diœcesanis*," quibus & *Catechefes lingua vernacula* pro meliore informatione" addiderat, simulque seminaria & scholas, vbi hæc talia sacris initi-" andi ordinibus iuuenes, ediscere possent, instituerat, assignatis in" alimentum ipsorum de mensa sua reditibus annuis. Cumque vir" & in Politicis rebus prudens & bene versatus esset, id circo multos" sibi a Repub. impositos labores, multa negotia, multasque lega-" tiones strenue peregit, atque rerum earum omnium testes, *libros*" *Epistolarum familiarium* edidit, tum *Panegyricos nonnullos ac li-*" *brum de iure prouinciali terrarum ciuitatumque Prussiæ.* Scripsit" & *sermones ad Parochos*, *Messiam*, atque *Historiam Interregni*" post discessum e Polonia Henrici Andegauensis, & *Orationem*" *longe disertissimam*, qua eum aduentantem in regnum exceperat," tum & *aliam in Comitiis Varsouiensibus in Senatu habitam*, qua" explicantur Acta legationis Gedanensis. Cumque Regem Ste-" phanum solus & promulgasset electum & inaugurasset exceptum," præter morem auitum & voluntatem dissentientis tum ab electio-" ne Archiepiscopi Gnesnensis, qui ipse hanc in rem ius & aucto-" ritatem habet, ideo iste post decessum discordantis, ex Episco-" po Vladislauiensi in Metropolitanum promotus, meruit & alte-" rum nobis Regem Serenissimum Sigismundum III. legitima iam" potestate inungere, Stephano e rebus humanis sublato. Hac igi-" tur in specula locatus, verbo & exemplo gregem suum verus pa-" stor pauit plane absque omni reprehensione, vt vult Apostolus." Sacris enim tam sancte vir pius quotidie operabatur, vt inter sacri-" ficandum & lacrymas effunderet frequenter & easdem aliis excu-" teret, scripseritque annis labentibus, egregium *de Ecclesia vtra-*" *que libellum*, tum & alium lingua natiua *Eucharistia* intitulatum," cuius dum vixit vehemens assertor enituit. Quem, cum plurimi," qui se ab Ecclesia, priuata sui cerebri opinione segregarunt, paulo" diligentius reuoluissent, confestim ad gregem & gremium illius" postliminio quasi sint reuersi, exemplo bono cæteris in socie-" tatem præclari facti adductis; quos tanti viri vel ipsa auctoritas" allexerat. Erat enim nomen ipsius propter summam virtutem & eru-" ditionem tum apud suos, tum exteros summum; eoque magis incla-" rescebat in dies, quo magis ad doctrinæ singularem opinionem," vitæ perpetuam innocentiam adiungeret. Quid hic liberalitatem" ipsius in egenos? quid munificentiam in religiosos ordines com-" memorem? quid collegium P.P. Societatis IESV, sumtu opero-" so Calissii extructum? quid Seminaria Gnesnæ, Vladislauiæ, atque"

"tidem Calissii instituta? quid Iuris Theologiæque Magistros in "eis? nonne & hinc erunt qui compellent, compellenturque intrare? "cum vel ex ipsis scholis tot agmina iuuenum pietate & literis præ-"stantissimorum in singulas Regni prouincias, singulis annis euolent? "o magnum & laudabilem Præsulem; atque vtinam sint, qui se ad "præclaram Præsulis maximi virtutum diuinarum conforment imi-"tationem: dignus vtique hoc sepulchri titulo ac marmoris orna-"mento, quod in æde a se Calissii extructa spectatur, atque etiam "Gnesnæ ante sepulchrum Diui Tutelaris (S. Adalberti) supra fores "Conclauis 20 Capituli legitur.

D. O. M.

"*Æternæ memoriæ inclyti Præsulis & Principis D. Stanislai Karn-"couii, Archiepiscopi Gnesnens. Legati Nati Regni Poloniæ Primatis "Primique Principis, &c.*

"*Quod præstantium salubriumque consiliorum in Ecclesia & Repub. "Dux, Auctor & Moderator semper feliciss. cum exsolutis pie liberaliter "& magnifice suis vtrinque muneribus, erectoque & fundato Calissii "Soc. IESV Gymnasio ampliss. Bursa item Karnkouiana, Seminarioque "Archidiœcesano, felici nihilominus ex honesta lautaque parsimonia "opum prouentu floreret,*

"*Basilicam hanc venerandam Capituli aliorumque Collegiorum eius "sacerdotalium adauctis liberalitate incomparabili censibus illustrio-"rem reddiderit, luculenter sac. indumentis instruxerit, aram maxi-"mam sumtuosi operis iconibus exornauerit, XII. Clericos ad eiusdem "ministerium coëmptis in eorum alimenta iurisque sacri studium fixis "reditibus, instituerit, gratumque in templa complura, cœnobia, procho-"dochiaque beneficen. & in clerum vniuersum paternæ charitatis & "indulgen. memoriam reliquerit,*

"*Capitulum almæ huius Ecclesiæ metropolitanæ Gnesnensis pro æ-"terna eius requie perpetuum singulis mensibus Missæ sacrificium ad "Mausoleum D. Adalberti facien. decreuit, gratique hoc & memoris a-"nimi M. P.*

"*Vixit annos LXXVIII. D. XXIX. sedit in Archiepiscopatu A. XXI. "M. IV. D. V. obiit Louicii VI. idus Iunii Anno Domini M. DC. III. "Calissii in templo Societatis Iesu inter sacrarium aramque maximam "sepultus.*

SARNICII Descriptio Poloniæ. Devenimus tandem ad eiusdem, de quo supra diximus STANISLAI SARNICII *Descriptionem Veteris & Nouæ Poloniæ*, quæ ad calcem huius voluminis reiecta est, quamuis prior eius editio Annalibus addita haberetur. Fatemur nos ipsos primum dubitasse, an ea huic volumini foret inserenda, tum quod ea non adeo multum ad Poloniæ notitiam Geographicam conferre videbatur; tum quod præter ea, quæ ab ipso auctore forte perperam sint dicta, etiam erat credibile, multa ab operis typographicis fuisse peccata, quibus emen-

dan-

dandis omnino impares nos esse sentiebamus; tum etiam, quod in nostro exemplo prioris editionis deesse quædam putabamus, quæ in aliis eiusdem editionis exemplis haberentur. Sane, quæ præcipue adesse debuerat, & fere necessaria ad libellum intelligendum erat Tabula chorographica f. typus Poloniæ, ad quem in descriptione Liuoniæ, voce *lamna*, prouocat, certorumq; signorum † in ea mentionem facit, hic nullibi apparebat. In fine quoque legebatur vox *Debno*, quæ indicabat, voluisse auctorem adhuc aliqua subiicere: id quod etiam liquet ex ipsa Descriptione Poloniæ, voce *Pinczow*, vbi diserte ait, plura se addidisse *in fine ex professo de insigni Debno*; cuius etiam alibi in hac descriptione* Poloniæ & in ipsis præterea Annalibus** meminit. Huc pertinet, quod alicubi † ad Topographiam ostiorum Borysthenis infra adiectam prouocat, quam tamen hic legere me non memini. Sed ad argumenta duo priora respondere sufficiet, quod voluerimus priorem editionem integram exhibere, ita vt nihil deesset in nostra Sarnicii, quod quidem in illa habebatur: quamuis hanc descriptionem Poloniæ ad finem totius voluminis reponere maluerimus, ne series historiæ interrumperetur. Neque etiam adeo exsanguis est ista scriptio, vt plane nihil inde discere lector possit. Sunt etiam huic auctori notata nonnulla, quæ ab aliis non attinguntur. De tertio securos nos esse iussit Vir Cl. Io. Sartorius, certissimum afferens, nihil deesse, nihil præterea etiam in aliis, quæ manibus tereret, exemplis haberi; sed auctorem, forte quod Proceres Regni non satisfecissent ipsius exspectationi in remunerandis laboribus eius, quæ habebat in animo, non adiecisse. Nec etiam Tabulam Geographicam libro præfixisse; quam noster confecerat ex annotationibus Ioannis Sienienii Castellani Leopoliensis, a Rege missi, vt omnem inferiorem Russiam perlustraret atque describeret; vt ex epistola ad Regem, libro præmissa patet: quem virum noster * subinde laudat. Dedimus itaque descriptionem hanc Poloniæ atque Russiæ plane ad veterem editionem, vt nihil mutaremus, præterquam quod nomina locorum, de quibus agitur, charactere, vt vocant, Italico expressimus, vt facilius inueniri possent. Cæterum errores auctoris nobis non imputabit æquus lector, a quibus hic se non fuisse immunem ipse † fatetur.

† De cruce picta in voce *Bardenlandt* atque alibi de cruce rubra.

* voce *Mons crucis*.

** L. VI. c. 20. an. 1160.

† in fine literæ S.

* in vocibus *Monasterziska*, *Sienno*, *Szlak* & alibi.

† Voce *Czechowce* & *Lublinum*.

Denique, vt nihil iure desiderare possent lectores, Indicem a iuuene quodam industrio diligenter confectum huic etiam Volumini subiecimus.

Habes, Lector beneuole, quæ de toto hoc volumine librorumque eidem inclusorum auctoribus dici debere aut posse videbantur. Ne autem ingrati in quenquam fuisse merito dici queamus, amplissimis præconiis extollimus beneficium, Senatus huius vrbis Magnifici, cuius indulgentia licuit nobis libris rarissimis atque pretiosissimis ad hunc laborem ex Bibliotheca publica instructissima

vti liberrime: cuiusque adeo liberalitati debent lectores, si quid ex bonis auctoribus in hac præfatione a nobis prolatum est. Grato quoque agnoscimus animo aliorum Patronorum beneuolentiam, qui ex penu suo librario nobis exhibuerunt, quæcunque vsui nobis esse putauimus. De cætero non dubito contigisse vt aliquando lapsus fuerim, tum in edendis his scriptoribus, tum etiam in hac præfatione; fui namque toto hoc tempore perimpeditus & festinandum sæpius erat magnopere, cum bibliopola vrgeret quotidie & cum præfationem scriberem, non quotidie, non singulis horis, sed singulis ferme horæ quadrantibus. Adhæc homo sum, nihilque humani a me alienum puto. Labuntur sæpe & magni viri & bonus quandoque dormitat Homerus: quidni & ego errasse me fatear? qui non sum adeo mihi suffenus, vt me quacunque in re parem iis existimare ausim, quem & ætas, &, quam inde consequimur, experientia rerum & ingenii mediocritas iis longe reddit inferiorem. Orandi itaque sunt Lectores, vt errores ipsis forte obuios mihi condonare velint, si fuerint leuiores; si grauiores, amice me de illis monere atque cogitare, quod opere in longo fas sit obrepere somnum. Quod si hæc non displicuisse tibi, Lector beneuole, intellexero, dabo operam, vt SIMONIS quoque STAROVOLSCII *Ε'κατοντὰς Scriptorum Polonicorum* Annotationibus nonnullis instructa, cum aliis quibusdam libellis ad historiam Poloniæ literariam facientibus proxime recudatur, *nouaque Scriptorum Polonicorum hactenus ineditorum Collectio* in vsus tuos edatur.

Quod superest, vale, meisque conatibus faue.

SPHAL-

SPHALMATA TYPOGRAPHICA.

in Schediasmate de Script. Hist. Polonicæ primo Dlugossi volumini præfixo occurrentia; de quibus supra p. 13. dictum est.

Pag. 7. in Notis lin. 1. pro *enim* lege *etiam*. lin. 5. pro KAKSK lege Katski. pag. 14. lin. 1. pro *lie* lege *le*. lin. 2. pro *Rauen* lege *Rouen* pag. 16. lin. 11 pro *Gniardo* lege *Gniazdo* & pro *zkącd* lege *zkad*. lin 13. pro *Księnstvva* lege *Księstwa*. lin. 15. pro *inzych* lege *inszych* & pro *naleza,,zych* lege *nalezazych*. lin. 16. pro *Ksia,za,t* lege *Kriazat* & pro *poczratek* lege *poczatek* lin. ead. pro *swoymaiaç* lege *swoy maiä* lin. 18. pro *gentilitiarum* lege *gentilitiorum*. lin. 44. post *Cracoviense* add Cracouiæ. pag 20. lin. 15. post *Nicolai* adde 1658. In Notis lin. 1. pro *Kria,za,t* lege *Kziazat* lin. 2. pro *drieiow* lege *dzieiow*. lin. 3. pro *dlatych* lege *dla tych* & pro *siz bawa* lege *się bavva* lin. 4. pro *drukuna* lege *druku na* pag. 24. lin. 21. dele *de* lin. vlt pro *1900*. lege 1600. In Notis lin. 2. pro *Xia, za,tsla,kich* lege *X'azat Slaskich* lin. 3. pro *rozodriemaich* lege *rozrodzienia ich* lin. 6. pro *Zodwaga,c* lege *Zodwaga* & pro *Zastazonego* lege *zasłużonego* lin. 7. pro *ordobiona* lege *ozdobiona*. pag. 26. lin. 8. pro *Koroni* lege *Koronie*. pag. 27. lin. 27. pro *editus* lege *editis*. pag. 31. lin. 28. in Notis lin. 1. pro *ZSKRYPNEY* lege ZSKRZYPNEY. pag. 37. lin. 7. pro *HOBIVM* lege *HOSIVM*. pag. 39. in not. pro *Pissorouius* lege PISCOREVIVS. pag. 43. in Notis lin. 10. pro *Moscouitu ex* lege *ex Moscouitis*. pag. 45. In Notis lin. 1. pro *carmen* lege *carmine* lin. 5. pro *lina* lege *bina*. pag. 47. in Notis lin. 7. post *gratulata est* add Cracov. a. e. 4. lin 9. pro *Ei*, lege *Equitis* lin. 14. pro *Hdami* lege *Adami* lin. 15. post *Vladislai* add. *carmine Heroico descriptus*: pro *KARVTMAN* lege *KARATAN* lin. 18 pro *&* lege *ex* lin. 22. pro *SIEMECK* lege SIęMEK. pag. 48 lin. 20. post *1635*. add. *Cracouiæ fol.* pag. 50. In notis lin. 10. post *1633*. add. & 1634. pro *Ruchtamouii* lege *Rachtamouii*. lin. 15. pro MICHOVII lege MICHONII. lin. 17. pro *Ioh.* lege *Daniel* lin. 23. pro *OBRYVSKI* lege OBRYNSKI. lin. 30. pro *LESNIWOLSKI* lege *LESNIOWOLSKI*. lin. 34. pro SMIESZKOWIE lege SMIESZKOWIC lin 35. pro *1633*, lege 1634. & add. *dicatum* pag 52. lin. 2. pro *Alexandri* lege *Alexandru* lin. 32. dele *de*. In Notis lin. 6. post *Licentiatus* add. Elbingæ. 4. lin. 11. pro *Iohannes* lege *Matthias*. pag. 55. in Notis lin. 2. pro PARTORIO, lege PASTORIO lin. 4. pro *Bąkowski* lege *Bąkovvski*. pag. 57. lin. vlt. post *Thorunii*. add *dea*. In Notis lin. 2. pro Korst, lege Horst. pag. 59. in notis lin. 6. post ZAWISZA add. Notarides M. D. L. & in Acad. Viln. Eloquentiæ Auditor. lin. 8. pro Korst/ lege Horst. pag. 61 lin 22. pro ROLCZYCKI lege KOLCZYCKI lin. 34. pro *veruoso* lege *neruoso*. p. 62. lin 38. pro *recordationes* lege *recordationis*. lin. 40. pro 1669. lege 1696. pag. 63. lin. 32. post *relatione* add. im *Agenten* lin. vlt. post *introductionem* adde *reliquiarum*. pag. 64. lin. 5. post worden add. Breslau. 4. lin. 29. post *affectato* add. *Varsauia* 1697. 8. pag 65. lin. 17. post: *polonice* add. *vt & latine*. In notis lin. 11. pro PLATOVIVS, lege PLVTOVIVS. pag. 67. lin. 21. pro *hauriri* lege *haurir*. lin. 34. pro *A*. lege 4. pag. 70. lin. 36. pro *Wechocensis* lege *Warhocensis*. lin. 49. pro GEMBECKI lege GEMBICKI lin. penult. pro 1688. lege 1638. pag. 71. in notis lin. 14. post *Bogustai* adde *Boxæ* lin. 29. pro *e. a 4.* lege *1639. fol.* lin. 33. pro *Bąkoovski* lege *Bąkovvski*. pag. 73. lin. 31. pro *Stanislai* lege *Stanislao* lin. 33. pro *Duci* lege *Duce* lin. 34. pro *Sckaliensis*, lege *Sokaliensis* lin. 39. pro *Rhetoricis* lege *Rhetorica*. In notis lin. 2. pro *Regni* lege *Regia* lin. 7. pro KOZYWONEGA lege KRZYWONOGA. pag. 74. lin. 28. pro *Rubstinensis* lege *Rabstinensis* lin. 37. post *&c.* add. *Præfecti Elbingæ*. lin. 38. post *concelebrauit* add. *Elb. a. e. 4.* lin. 39. post WASSENBERGIVS add. *ibid. a. e. 4.* lin. 44. post *M. D. L.* add. *exercituum*. pag. 81. lin. 4. post 1595. add. *2. Mart.* pag. 82. lin. 19. post *Succ.* add. *Societ. Ies.* lin. 39. pro *innestieura* lege *Inuectiua* & add. *contra Rigenses*, pag. 85. §. XXXV. lin. 19. post 1655. lege *Stetini & 1656. Helmstadii* pro *sequentique anno* lege, *atque hoc ipso anno*. pag. 87. §. XXXVI. lin. penult. post 1684. 8. add. *& seorsim 1657. 4. & 12. produit.* pag. 88. In Not. lin. vlt. pro 1659. lege 1658. pag. 89. in not. lin. 25. post wie adde die. pag 91. in notis lin. 35. pro *Lancicez* lege *Lanczicz* lin. 38. post andern add. auß gedachtem Lager dele von & post Lublin add. zu verhindern. pag. 93. in notis lin. 3. pro *Cręstochovva* lege *Częstochavva*. lin. 32. pro *Kary* lege *Kazy*. lin. 34. post auß add. Cracau, darin der Verlauff der Victorie in. lin. 38. pro dritten lege zweiten lin. vlt. post wollen add. 1658. 4. pag. 96 lin. 7. pro (2) lege (3) in Notis lin. 7. pro von lege vor. pag. 100. lin. 4. post *latine* add & *Belgice*. pag. 102. lin. 5. pro *Chauignac* lege *Chauagnac*. lin. 25. pro 563. lege 576. In Notis lin. 13. pro *c'est* lege *s'est* lin. vltim. post *Poloniæ* add. *lat. & germ.* pag. 103. in notis lin. 13. post *Chocim* add. 1673. 4. lin. 23. pro *Butracz* lege *Buczacz*. lin. 25. post Entsetzung add. 1683. 4. lin. 28. post 1683 add. gegen Gran. pag. 105. lin. 5. post 1697. add. *d. XXVI. Ianuarii*. lin. 9. pro 787. lege 767. lin. 14 post *Vbi* add. (In den auffgefangenen Brieffen.) pag. 105. In Notis lin. 2. post Graff add. *Wielopolski*. pag. 107. §. XLII. lin. 6.

pro

pro *LASK* lege *de LASKO.* pag. 111. lin. 1. pro 1646. lege 1647. pag. 113. lin. 48. pro *Dania*
lege *Dania.* pag. 114. lin. 28. pro 1678. lege 1578. lin 39. dele *Leopoli* 1630. 4. lin. 49. pro
1684. 4. lege 1584. pag. 115. lin. 26. post *Germania* add. *Lipsia* 1702. In notis lin. 2. pro SIE-
NECK lege SIęMEK. pag. 116. lin. 26. pro *Fragmnentis* lege *Fragmentis* lin. 46.
pro *Italico* lege *Italice* pag. 117. lin. 27. pro zur Korst lege zur Horst. pag.
120. lin. 19. pro *Gvvordziec* lege *Gvvozdriec* lin. 20. pro *Kolthumam* lege *Kolthunan.* pag. 121.
lin. 46 pro 286. lege 289. pag. 122. §. 48. lin. 4. post *Scriptus &* add. *Cracoaia primam.* 1615. 4.
In Notis lin. 3. pro *Ioh.* lege *Ioaa.* pag. 123. lin. 40. pro 1646. lege 1647. pag. 125. lin. vlt.
post *Leodiensi* add. *edidit Colon. Aprippina.* 1658. 4. pag. 126. lin. 8. pro *Dziergovvski* lege
Dzierzgovvski. lin. 15. post *Povvodoau* add. *Canonici & Archi-Presbyteri Cracouiensis.* lin. 33.
pro *Fokio* lege *Foxio.* pag. 139. lin. 21. pro *quero* lege *quercu.* lin. 38. post *723.* add. *& 727.*
p. 140. In Notis lin. 5. post *&c.* add. Königsberg 1568. 4. pag. 152. in Notis lin. 11. pro *Ha-*
baldi lege *Hubaldi,* pro *Macchinatio* lege *machinatio* lin. 28. pro 4. lege 8 p. 153. in Notis lin. 8.
post *eruditam* add. *& Musica imprimis peritissimam.* lin. 9. post *suo* add. *p. 498. confer. & p. 438.*
pag. 154 §. 58. lin. 11. *pro 1464.* lege *1644.* p. 156. lin. vlt. pro *f.* lege 4. pag. 157. lin. 16. pro *Ioh.*
lege *Iacob.* lin. 18. post *Thorunensis* add. (Kern der Thornischen Chronicke) lin. 19. post
sunt. add. *iam prodierunt 1711. 4.* lin. 23. pro *Sacrum* lege *Sacram* lin. 38. pro *Parem* lege *similis*
pro *consignationem* lege *consignatio.* lin. 46. pro vergifftetes lege verpestetes.

ERRATA EXTANTIORA
in hac præfatione commissa.

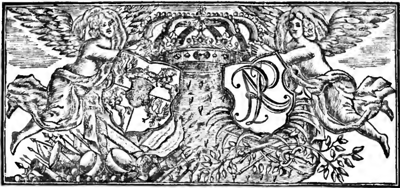
Pag. 5. lin. 35. tota periodus *Grauiter vero* vsque ad *confundent,* inseri debuit p. 4. lin. 26.
post *Polonicam.* p. 6 l. 9 ad marg. pro *VIII.* lege *VII.* l. 37. ad marg. l. *L. XXIX.* p. 10. l. 9. *qui* l. *qua*
l. 35. leg. *Piotraainensis* p. 12. l. 1. leg. *annotando.* p. 13. l. 11. leg. *ingratas* l. 14. leg. *Vidi.*
p. 16. l. 11. leg. *I Fonction p. 227.* p. 17. l. 30. pro *nona* leg. *non a.* p. 20. l. antepenult. l. *Hac.*
p. 25. l. 23. leg. *annos quinque.* p. 26. l. 28. leg. *dignum* p. 28. l. 16. leg. *qui in f. Men. Cist.*
nostrum. p. 30. l. 10. pro *quam* l. *quem* l. 37. leg. *obscure.* p. 31. l. 23. *Gallus, Dlugossus.* p. 32.
l. 14. pro *qui* l. *qua.* p. 33. l. 26. dele *fuisse,* l. 27. leg. *vulgare fuisse,* l. 28. leg. *Oswecensibus* l. 37.
leg. *Cichocio.* p. 35. l. 5. leg. *maximum.* lin. antepenult. dele *videtur.* A pag. 42. ad 44. vnci-
nuli ad marginem male omissi sunt. p. 47. lin. 9. 10. in marg. leg. *Okszu* s. *Oxiciis.* p. 48. l. 12.
leg. *facies.* p. 49. l. 4. l. *ea prorsus.* p. 50. l. 42. l. *ea de re iudicia.* p. 55. l. penult. pro *eat* l.
erat. p. 56. l. 15 leg. *editionem Sarnicam.* l. 16. dele *Sarnicii* P. 57. l. 5. l. *esse posse.*

Sæpius autem positum est *l* simplex pro *ł* virgula notato, quod ex defectu harum litterarum in typographia factum. Sicuti & in Scito Nobilitatis p. 51. adiecto eadem de causa literas *s* & *z* non puncto sed accentu saltem distinguere potuimus.

Ex opere ipso vt colligaotur sphalmara, temporis prohibet angustia. Illud saltem monendum, quod in annalibus Orichouii primæ paginæ numeris 1. 2. 3. &c. notatæ sint, pro quibus substitui debent 1478 & sequentes, vt recte respondeant indici.

IOANNES

IOANNIS DLVGOSSI

SEV

LONGINI

CANONICI CRACOVIENSIS,

HISTORIÆ POLONICÆ

LIBER DECIMVS TERTIVS.

A.C. 1445.

Rumore de Wladislai Regis morte dubio vigente,

CAsu *Wladislai* Regis in *Hungaria* & *Polonia* regnis fama & rumore in mense Decembre vulgato, diu fides ambigua, in pectoribus *Polonorum Hungarorumque*, mansit. Verum dum circa finem Mensis Decembris aliqui *Poloni*, pauci tamen, fuga salvati, in *Poloniam* revertissent, & rem gestam plenè detexissent, credulitas casui data est, & mœror ingens universorum animos occupavit, fletusque & lamenta, cum virorum, tum matronarum suos necessarios, charos, & pignora deplangentium, singulas domos opplebant. Id tamen vnum erat solatio, quod *Wladislaus* Rex, incolumis B esse & vivere nunciabatur: & iam in *Constantinopolim*, iam in *Venetias*, iam in *Valachiam* vel *Transylvaniam*, iam in *Albaniam* & *Rasciam*, illum cum suis secessisse, multorum grauium hominum literæ denunciando testabantur. Quæ res & novitas sicut grata & desiderata, ita facilius, & acceptabatur & credebatur. Et quoties literæ de vita & sanitate *Wladislai* Regis *Cracouiam* afferebantur, toties gaudio immenso Civitas repleta, pulsu Campanarum, & ignium extructione, lætitiam testabatur. Et sicut invictæ virtutis Regem sciebant, ita eum nullatenus eo prælio occidisse A opinabantur. Placuit posthæc languescentibus relationibus, vitam *Wladislai* Regis firmantibus, in *Romaniam*, *Graciam* & *Bulgariam* nuncios, sciscitatum de vita Regis mitti. Missique fuerunt & publicis & privatis expensis, varii Nuncii, & signanter *Ioannes Rzeschowski*, & *Ægidius Suchodolski*. Qui cum Provincias easdem investigando, subodorandoque vitam Regis lustrassent, & nihil certum, aut desideratum de ejus sospitate, retulissent, altior mœror mentes *Polonorum* invasit: cogitantium, differentiumque *ex quàm alto fortuna statu casu Regis deciderint, quam inclytum Regem, in universo orbe famosum & gloriosum, amiserint, quantis debitis obligationibusque Regnum suum, & se involuerint, quanta* B *damna perceperint, quot bella, nullum fructum habitura gesserint, quantos Regni & Urbium Poloniæ ornatus, per Regem Wladislaum conceptos, :ferint, quem denique illo mortuo, habituri nt, aque strenuum, aque prudentem, aque lestum, aque liberalem, aque Regno Polon. a affectum, Regem.* In hisque querelis & doloribus, menses aliquot absumpti sunt, Casus Regis *Wladislai*, per *Ioannem* de *Syenno* militem, *Casimiro* Duci *Lithuania*, in *Polocensi* tunc regione agenti, consiliariorum Regni *Poloniæ* nomine patefactus, plures in eo mœrores

1445.

mittuntur ex Polonia Nuncii in Graciam, sciscitatum de vita illius.

De cujus incolumitate cum nihil certi renunciaretur, magnus mœror

Casimirum fratrem suum,

1445.

& lachrymas, excessum fratris vnici, immodice deplangente, excivit. Luctus ex occisione *Wladislai* Regis & clade, sui exercitus, non in *Polonia* modo, aut *Pannoniis*, sed per universas regiones Catholicorum, fuit: dolentium tam optimum, & tam sanctum Regem, validum suum scotum & fidei, non *Europa* solum, sed & *Syria* futurum liberatorem, & unicam Christianitatis adversus Barbarorum rabiem, spem, immatura morte sibi ereptum. Eoque emplior in pectoribus nonnullorum dolor mœstitiaque insederat, quod defensore tam animoso, tamque forti & impigro perempto, grassaturum liberius in Regna Catholica, *Turcam*, & sui juris illa facturum ominabantur. Ipse siquidem *Wladislaus* Rex, potentia Domini accinctus, in splendore armorum, ad ejus prælium præliandum, jugiter mentem intenderat: primævæ substantiam suæ juventutis, suave & delectabile ei sacrificium oblaturus, qui se in holocaustum pro nobis morti tradiderat.

ac alios occupat.

Cum autem orbitas in Regno *Polonia* vbique appareret, & incerto vagoque ordine omnia volutarentur, scitumque esset *Hungaros*, repudiata spe vitæ Regis, *Ladislaum* filium posthumum *Alberti* Regis, pro Rege sibi assumsisse, conventus pro die *S. Adalberti Siradia* indictus est; Quo cum major numerus Prælatorum & Baronum Regni *Polonia*, quam solito convenisset, & de provisione Regni futura tractatus interpositi essent, atque in varias iretur sententias, dum nonnullis placebat, certificationem ampliorem de vita & occasu Regis *Wladislai* expectari, aliis dilationem deliberationis in aliud tempus breve transferri. Vicit tandem sententia *Sbignei* Episcopi *Cracoviensis*, qui censebat eligendum Regem, eligebatque *Casimirum* Ducem *Lithuania* germanum *Wladislai* Regis: *Nihil se hac electione innovaturum, etiam si Wladislaus Rex annis aliquot in vitam resurgeret* asserens, *dum pro ordine in Regno habendo, non hostis, sed germanus, non extraneus sed naturalis, in locum Regis Wladislai surrogaretur, ut eadem facies & status Regni, sine aliqua variatione, remaneret.* Et quamvis nonnulli ex Primoribus electionem ipsam immaturam, sibique & publice & privatim nocituram, portenderent: ab omni tamen Concilio, juxta sententiam Episcopi *Cracoviensis*, decretum habitum est, & *Casimirus* ipse universali consensu, in Regem *Polonia* electus est, & magna commendatio *Cracoviensi* Episcopo *Sbigneo* attributa. A Regina quoque *Zophia*, quæ etiam in ipsa conventione prius aderat, ipsi Episcopo *Cracoviensi* actæ gratiæ, quod in rebus dubiis, cæteris trepidantibus, certam sententiam, firmantem Regnum, in statu suo dederit. Verum quia in animis omnium *Wladislaus* Rex vivebat, & omnes illum aliquando appariturum sperabant, visum est electionem, de *Casimiro* Duce *Lithuania*, vigorem quidem habendam, non prosequendam tamen. Sed ipsi Duci, per speciales nuncios, ex ipsa Conventione mittendos, intimandam, & rem integram, ad diem S. *Bartholomai* Apostoli, asservandam, ut interim plenior certitudo de vita vel morte *Wladislai* Regis proveniret, & ut Nuncii ad *Lithuaniam* ituri, rogarent, & requirerent Ducem *Casimirum*, quatenus pro festo S. *Bartholomai* in Conventionem, *Pyotrkouia* institutam, personaliter venire dignaretur: de statu Regni *Polonia*, cum Consiliariorum Regni, deliberatione provisurus. De Nunciis deligendis, cum diversitas suborta, longo tempore transigi nequiret, Pontificibus nominandi, quos videretur, Nuncios, potestas delegata est. Nominati itaque sunt, quatuor milites, videlicet *Petrus Chrzastowski, Petrus Szhamotulski, Petrus Oporowski*, & *Nicolaus Czarnocki*, atque in *Lithuaniam* destinati, injunctumque illis, ut responsionem Ducis *Casimiri* ad Conventionem *Pyotrkoviensem*, pro die S. *Bartholomai* tenendam, referre non negligant.

Casimirus Dux Lithuania

variantibus primum Procerum sententiis

tandem in Regem Polonia nominatur, cæteris Principibus rejectis.

Et licet apud *Hungaros*, mors *Wladislai* Regis, diu non credita fuerit; Quidam namque, ut invictæ virtutis illum sciebant, sic & nondum mortuum esse rebantur. Quæ res per plures menses, absque novatione, Regnum suspendit. *Laurentio* præterea de *Hedrevara* Palatino *Hungaria*, acris ingenii, viro, vivere Regem constanter prædicante, & nunc in *Polonia* sospitem esse, nunc intra dies paucos venturum, asserente, placuit tandem Conventum haberi in *Pesth*; illicque Prælati, Baronesque Regni *Hungaria* convenientes, unanimi voto *Ladislaum*, *Alberti* filium, in Regem eligunt, Vicarios Regni ordinant, decretaque pro communi pace faciunt. Oratores nominant, qui ad *Fredericum Romanorum* Regem, petituri puerum *Ladislaum*, & Coronam materialem, eant, destinantque. Placet tamen in *Poloniam* mitti, investigarique Regem *Wladislaum*, ac certô tempore notitiam expectari. Verum dum Nuntius, in *Poloniam* missus, & matrem Regis *Zophiam* Reginam alloquens, nihil certi de vita Regis reperisset, lapso expectationis terminio, Oratores *Hungarorum*, *Dionysius* Cardinalis & Archiepiscopus *Strigoniensis*, *Ladislaus* de *Gara* Banus, ad Regem *Romanorum* *Fredericum*, in novam Civitatem perveniunt, *Nicolaus Fristaczki*, etsi designatus fuerat, venire tamen, nescio, qua diffidentia ductus, fastidivit, donec *Vlricus* de *Sumborg* Comes, & *Caspar Szlik* Cancellarius, eum convenientes, venire induxerunt. Petitio Legatorum fuit, *ut quoniam in Conventu Pesthensi, Ladislaum in Regem elegissent, orabant, ut tam puer Ladislaus, quam corona Regni materialis, illis consignaretur, quoniam illis habitis, coronare eum in Alba Regali, & sibi, ut par est, homagia præstare promittebant.* Quibus per *Fredericum* Romanorum Regem responsum est. *Qui semel coronatus sit, eum non esse amplius corona-*

Legati Hungarorum ad Fredericum Romanorum Regem missi,

ut Ladislaum filium posthumum, olim Alberti Hungariæ Regis postularent,

nan-

1445.

nandum: Ladislao, & paterno, & avito, & materno jure, Regnum deberi Hungaria. Bene tamen fecisse Hungaros, quod verum suum haredem, & non alium elegerint. Quod in Regno teneatur puer, assentire se velle; quamvis illum & alia Regna, Dominiaque respiciant. Post plures tractatus, utrinque habitos, nulla concordia secuta est. Nam *Hungari* quoque inter se contendebant, usque ad probra, quod novam coronationem *Ladislai* expeterent, quæ partem *Ladislai*, quæ unius fuit tenoris & fidei, reprobaret, aliam, quæ fidem mutaverat, justificaret. Tandem cum ultimum responsum, post varios tractatus, postulatum esset, in hanc ferè sententiam, à *Frederico Romanorum* Rege, datum est. *Coronationem novam, quamvis necessaria non esset, unctione tamen omissa, pro pace & unione Regni, permissurum se, velle tamen publicis literis Regni caveri, primam ex hoc nullatenus violari, securitatemque dari, & puerum & coronam posthac sibi restitui, quos in Posonio,* qui est locus insignis, *tenere vellet, si nomine pueri, cujus est arx, sibi consignaretur. Obligationem,* quam jam *Hungari* petebant, *puerum non abduci, absque voluntate Vicariorum Regni Hungaria, fieri non decere, cum sibi solum, tanquam proximo Consanguineo, & per matrem, & per alios commendatus ille fuisset.* Promittebat tamen, literisque se firmaturum dicebat, *deficiente puero, nec Coronationem, nec Castrum Posonium alienari, à Regno Hungaria.* Novitates autem fieri, dissuasit magnopere. Nam *Hungari* in defectu Regis, surrogare sibi in Regem, jam Ducem *Burgundia*, jam *Georgium Despotum*, jam Comitem *Cilia* disponebant. Prædicens eis, *verum Hungaria Regem Ladislaum esse, nec sine ipso pacem reddi Hungaria Regno posse.* Sic re infecta *Hungari* recesserunt, quos *Fredericus* Rex extra urbem est comitatus.

re infecta redeunt in patriam,

Cum rogaretur *Nicolaus Fristaczki*, suum Regem visere, qui suo proximus erat itineri. *Nescio adhuc,* inquit, *quem Regem sum habiturus, nec puerum hunc venerabor, nisi prius sciero, eum Dominum meum esse.* *Ioannes* de *Huniad*, Voievoda *Transylvaniensis*, bello *Turcorum* occupatus, huic legationi interesse non potuit.

& Ioannes de Hunniad

Sed & quamvis aliquot conflictibus victor evasisset, & quædam Castella obtinuisset, opitulante sibi classe *Eugenii* Papæ, quæ ex *Ponto* per *Istrum*, contra fluminis impetum trajecit, majori tamen mole, quam suæ vires ferre poterant, *Turcorum* obrutus, & bellum & campum deseruit.

Turcorum viribus inferior cedit.

Superveniente S. *Bartholomai* die, cœpit esse Conventus in *Piotrkow* juxta constitutionem *Siradiensis* Conventionis. Et tam *Zophia* Regina, quam Prælatis & Baronibus Regni *Polonia* convenientibus, nuncii, qui in *Lithuaniam* destinati erant, responsum *Casimiri* Ducis retulerunt, non aliud fuisse, quam quod vellet per proprios Nuncios respondere. Hi dum aliquanto tempore expectati, tandem venissent, videlicet *Martinus* Archidiaconus *Vilnensis*, & *Ioannes Nyemierowicz*, in hanc sententiam responderunt, *Casimirum Ducem de casu, germani sui Wladislai Regis, cladeque exercitus sui, & populi Christiani, plurimum anxium afflictumque esse, nec ad aliqua publica negotia obeunda, virium sibi satis suppetere: Videri sibi immaturum tempus, quo vel de assumendo, vel de gubernando Regno Polonia, se deberet ingerere, expectarique oportere longioris temporis transactionem, ut plenior certitudo de vita vel morte Wladislai Regis obveniat. Ad quam habendam,* asserebant *eum, in varias orbis oras, multifarios Nuntios destinasse, Regnum interim Polonia per eosdem Vicarios, qui à Rege constituti erant, administrari posse, quod & Rege existente impubere, & tandem absente, etiam Vicariorum cura regebatur.*

Vt animum Casimiri Lithuania Ducis dubiũ ad regnum Polonia accipiendum impellant, 1445.

Ingrata visa est hæc responsio consiliariis Regni *Polonia*: nam se multo benigniorem recepturos fuisse arbitrabantur. Indeque in novas deliberationes res producta est. Sed dum neminem, æque utilem & justum successorem *Wladislao* Regi surrogari posse rebantur, placuit ex utroque statu, Nuncios ad illum mitti, & sibi electionem denunciari, rogareque, ut Regnum *Polonia* assumere, & ad coronationem venire, Regnumque regere, succisis quibuslibet dilationibus, dignaretur. Nominatique sunt, *Vincentius Gnesnensis* Archiepiscopus, *Sbigneus Cracoviensis*, *Wladislaus Wladislaviensis* Episcopi, *Ioannes* de *Thoczin*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Liebin Brzestensis*, *Petrus* de *Sprowa Leopoliensis*, Palatini, & *Joannes* de *Konieczpolie* Cancellarius Regni *Polonia*.

Primarii in rep. Polonia viri, legationis nomine, ad eum in Lithuaniam mittuntur,

Approximante die Sanctæ *Hedwigis*, quo constitutum erat, Nuncios in *Lithuaniam* proficisci, omnes per Conventum *Pyotrcoviensem*, præter Episcopum *Wladislaviensem Wladislaum*, qui valetudinem prætendebat adversam, profecti sunt: *Zophia* Regina illos præcedente. Quæ etsi ad eundum nominata non fuerit: ire tamen, materno affectu impulsa, voluit: ad inclinandum animum Ducis *Casimiri*, in consensum, quem jam senserat, *Lithuanorum* multiplici persuasione, & instantia, aversum. Dum itaque Nuncii Regni præfati, pro die Sanctæ *Hedwigis* in *Grodno* convenissent, & per Ducem *Casimirum*, Prælatosque & Barones *Lithuania*, benignè excepti fuissent, legationem Regni, *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis* in audientia publica (nullus enim prohibebatur interesse) in hanc ferè sententiam disseruit.

Legati Polonia Regni ad Casimirum Ducem in Lithuaniam pervenientes,

legationem ei nomine Regni Polonia referunt,

Nomine, inquit, *Regni Polonia, & ejus universi deliberatione & consensu, Serenissime Princeps, ad te missi, id imprimis commemorandum censuimus. Patres nostros Regno Polonia, per mortem Casimiri & Ludovici Regum, vacante, non Sigismundum vel Ioannem Lucenburgenses Duces, qui magna, non Vilhelmum Austria Ducem, qui majora dominia offerebant, non denique Duces Masovia vel Slesia Si-*

1446.

movitum & Wladislaum, qui hæredes videbantur: sed pro dilatatione religionis Christianæ patrem tuum, qui cum gentibus idololatris, in culturam veræ fidei transire, terras Lithuaniæ, Samogitiæ, & quascunque alias, sub ditione sua tunc consistentes, Regno Poloniæ perpetuo incorporare, se cum fratribus suis Ducibus Lithuaniæ, pro eo fidejubentibus, obligantem, suscepimus, & illi Illustrissimi sanguinis virginem, in decore nulli secundam, Ludovici Regis Poloniæ & Hungariæ filiam, & unicam Regni Poloniæ hæredem, in matrimonium dedimus, terras Lithuaniæ, & Samogithiæ, Cruciferos de Prussia occupare conantes, juxta ac si nostræ naturales essent, cruore nostro & impensa gravissima, in difficillimo temporum articulo defendimus, & ex Lithuanorum causa, propriam faciendo, bellum illorum, in nos conversum, annis pluribus gessimus. In conditionibus, quibus unica hæres & filia patris tui Heduigis, Frederico Brandeburgensi Marchioni, desponsata fuit, eam providentiam tenuimus, patre tuo, prolem masculinam, in futurum producente, Regni Poloniæ successionem ad filiam, quamvis avito & pristino jure hæredem, non posse devolvi. Agente in humanis patre tuo, publica illi fide spospondimus, unum è duobus fratribus sibi nos in Regno substituturos. Quod opere, morte patris tui secuta, complevimus, & germanum tuum Wladislaum propter jus & respectum primogenituræ, in Regem nostrum, abrogatis quibuslibet impedimentis, quæ interponebantur, assumpsimus, & pro illius honore, promotione & profectu, magnopere institimus. Nec minor nobis de te incessit cura, solicitudine interpositioneque nostra, in Regem Bohemiæ, morte Sigismundi Imperatoris secuta, te eligi, ac ad prosequendam electionem tuam, duos Palatinos, cum forti exercitu, in Bohemiam misi, non sine gravissimis expensis, procuravimus. Bella deinde pro tuo jure, cum Alberto Romanorum & Hungariæ Rege, & universa Almanorum natione, gessimus, ut germanus tuus Wladislaus, etiam cum potentiis suis, vix quindecimum annum agens, bella pro jure tuo administrando in Slesiam, cum exercitu iverit personaliter, adeoque electio tua promota, ut bonum finem, nisi Albertus Rex immatura morte diem obiisset, habitura fuerit. Regno insuper Hungariæ vacante, operam navavimus, qua Wladislaus germanus, & Elizabeth Regina, & universorum Prælatorum, & Baronum Hungariæ, decreto & assensu, in Regem Hungariæ assumtus & electus est. Atque cum illo personaliter in Hungariam transeundo, gravissimosque sumptus faciendo, multis nos periculis objecimus, totius Christianitatis, quem propterea sequi credebamus, prout nos nec opinio fefellit, nec privato id agentes respectu. Sed nec illa grandi occupatione distenti, tui & Ducatus Lithuaniæ potuimus oblivisci, quin ad providendum statui Ducatus ejusdem, quod verebamur, in intestinam divisionem, nisi celeriter occurrissemus, posse adduci, notabili Baronum Regni & exercitus caterva stipatum, te Regni thesauro procuratum, provisumque, in Lithuaniam, pro illius pace, & gubernatione transmisimus: majores copias, si necessitas expostulasset, transmissuri. Quo effectum est, ut motus omnes tuo adventu in Lithuaniam, parte adversa, obedientiam præstante, conquiescerent. Verum cum germanus tuus Wladislaus, Rex noster, in Turciam cum exercitu Catholico trajiciens, Cæsarem Turcorum, contra opinionem omnium, aliquot præliis fudisset adversis, & castris castellisque exuisset, in eam famam, non sibi solum, sed & tibi, Regnisque & Dominiis suis nativis, quæsitam evaserat, ut reditus suus, ex triumphali bello, omnium ferè Regum Nunciis, & muneribus honoratus, adeò terribilem eum, & inclytum, in conspectu orbis universi, fecerit, & ut Turcorum Imperator, quod monstro par visum est, pacem ab eo quæsitam, ad decennium firmari obtinens, castris fortissimis, à ducentis annis occupatis, in præmium datæ pacis, excesserit, & notabiles captivos à servitute dimiserit. Quo vel uno, fama, potentia, atque opibus auctus, Principem in orbe, si Consiliariorum Regni Poloniæ secutus esset consilia, non haberet secundum. Verum contra fœdus, cum Turcis ictum, temerato juramento de observanda pace præstito, obauditis patriæ consiliis, expeditione secunda, contra Turcos instaurata, in vigilia S. Martini, cum Turcis congressus, licet plurimas eorum copias decernendo fuderit, ab Hungaris tamen, Valachis, Rascianis, Albanis, cæterisque nationibus sui exercitus desertus, ab hostibus captus, aut occisus est. Quam novitatem, non nobis solum, sed universo orbi lugubrem, Serenitati tuæ crebro nunciamus, & ut Serenitas tua in Poloniam veniret, & de statu Regni, in absentia fratris, provideret. Serenitate autem tua, adventum differente, in Conventione Siradiæ celebrata, attentis virtutibus celebris memoriæ parentis tui, & clarissimis triumphis, ejus auspiciis, per nos relatis, te in fratris locum elegimus regnaturum, & nomine totius regni Poloniæ venimus, & electionem de te factam, tuæ Serenitati insinuamus, & publicamus, rogantes Serenitatem tuam, ut pro die Dominico, ante festum S. Nicolai, in Cracoviensem Urbem, in qua Poloniæ Reges coronari consueverunt, personaliter advenire digneris: Diadema, & unctionem Regalem, de manu Pontificum recepturus. In hac autem re tua Serenitas, omnem dilationem, velut Poloniæ Regno perniciosam, rescindat, & nos cum finali & certo responso, remittat. Cum eo enim respectu, legationem hanc, ad te perferre jussi sumus, ut majores ordine natuque, ad te super hac re venturos minime speres. Te enim dissimulante, cogeretur Regnum, de alio sibi Rege, ne prolaberetur in varia divisionum monstra, providere. Nec Serenitatem tuam, ab acceptando Regno Poloniæ, spes vana vitæ Wladislai Regis retrahat: Nemo quidem est, qui altius quam

in qua sua in Iagiellonem

& stirpem illius

studia enumerant

& tandem persuadent acceptationem Regni.

1446.

1445. *quam nos, vitam suam expetimus & suspiramus, velut hi, quibus mors sua non solum acerba, sed etiam damnosissima est. Sed transactio* A *anni integri, quo nemo vita sua spectator apparuit, nos eum mortuum magis, quam viuum, credere compellit. Praeterea populus noster, dono Dei multus, est indigens Rectore. Etiam si Wladislaus Rex, vel captus sit, vel suapte sponte latet, nemini aque congruum est, suum Thronum, iuxta ac tibi conscendere, & populos Regni Polonia, regionesque illi subiectas, gubernare, non sugillationem aliquam, aut ambitionis notam, qua in te spargi non potest, sed laudem maximam. etiam si Wladislaus redierit, pro conseruata hareditate sua, & patrio Regno, tibi cum illo communi, quod forte alii possit esse vitio, habiturus. Vnde iterum atque iterum rogamus, ut beneuolum, facilemque te in assum-* B *ptione Regni Polonia, prastes, atque illud pro laude nominis Diuini, consolatione populi Christiani, exterminio Barbarorum, in iustitia & iudicio regendum, assumas.*

Casimiro deliberationem suam de Regno Polonia acceptando

Audita legatione, *Casimirus* Dux *Lithuania*, pluribus diebus, cum suis deliberabundus, priuata consilia tenuit. *Et licet omnis intentio sua ad gerendum morem legationi propositae, acceptandumque Regnum *Polonia*, inclinata esset, retrahebatur tamen hinc suspicione fraternae vitae, hinc consiliariorum *Lithuania* dissuasione, qui per translationem suam, in *Polonia* Regnum redire *Vithawdi*, aut *Sigismundi*, fratris sui horrenda tempora, quibus in capita eorum, pro libito saeuitum est, & transmigrate simul cum *Casimiro*, partam libertatem re- C bantur. Veniebatque in mentem filius *Sigismundi*, *Michaël* Dux, ne is *Casimiro* succederet, patria necem multiplici nece vlturus. Praeter haec & respectus de Castro *Luzko* interponebatur, ne illud, iuxta conclusa, *Casimirus* Regno *Polonia* applicaret: quod *Lithuani* sui iuris facere nitebantur. His cogitationibus distractos, apparebat illos omni nisu, consilio & autoritate, Ducem *Casimirum*, ne Regnum *Polonia* acceptaret, retracturos. Nuncii itaque & Consiliarii Regni *Polonia*, hos inter se *Lithuanos*, voluere intelligentes, tractatus, plures rationes viasque apperiunt, quibus metu conce- D pto soluantur, idque pro summa rerum offerunt, *ut nihil cunctentur, nihilque vereantur Ducem Casimirum, pro regendo Regno Polonia inducere ad consensum. Daturos se cum illis operam, ut pro futuro magno Lithuania Duce, personam illis, & Ducatui Lithuania vtilem, & gratam eligant. Sin vero reputant statum suum & Ducatus Lithuania, mutatione Ducis Casimiri, periclitari debere, assensuros se, ut Dux Lithuania Casimirus, in Ducatu magno Lithuania praesideat, & alius Princeps in Regni Polonia assumatur regimen, vtrique Dominio gratus, concordiam inter vtraque Dominia seruaturus, aut ipse Dux Casimirus, in vtroque Dominio praesideat.* Omnes hae conditiones graues duraeque *Lithuanis* visae sunt. Nam neque libertatem captam, si alius in *Lithuania* 1445. Ducatum succederet, astruebant fore posse diuturnam, neque Ducem *Casimirum*, vt alius in Regnum *Polonia*, eo neglecto, succederet, aequo animo laturum sciebant, dilationibus res tam ambigua interpositis, suspendenda videbatur, quas *Poloni* plurimum abhorrebant. Factaque publica protestatione, in Ducis *Casimiri* & *Zophia* Reginae, omniumque *Lithuanorum* Consiliariorum, praesentia, quod satis superque Ducem ipsum *Casimirum*, de assumenda Regni *Polonia* Corona, variis Nunciis & requisitionibus solicitassent, & quod omni debito suo, si quo sibi iure naturali, Diuino & humano aestimabantur obnoxii, sufficientissime perfuncti essent, discessum animis amaricatis, & irritatis parabant. Interim solicitante Regina *Zophia*, a Consiliariis *Polonia*, huiuscemodi conclusio, cum magna difficultate, & renitentia, vix accepta est, vt Dux *Casimirus*, qui tunc super re alta & grandi, neque consentire, neque dissentire voluit, Conuentionem generalem, cum terris *Lithuania*, & *Samogitia*, ac *Russia* teneat, deliberetque in ea ad plenum, super Regni *Polonia* acceptatione, & deliberationem, responsionemque suam finalem, Praelatis & Baronibus *Polonia*, per Nuncios suos, in Conuentione *Pyotrcouiensi*, pro die *Epiphania*, tenenda remittat. Casu vero quo contingeret illum acceptare electionem, obligabat se pro Dominica Carnispriuii *Esto michi Cracouiam* venturum, nisi forte interim veraces & approbatae interuenirent, de vita *Wladislai* Regis *Hungaria* & *Polonia*, nouitates. Hac conclusione habita, & literis Ducis *Casimiri* firmata, Nuncii Regni *Polonia*, muneribus honorati, in *Poloniam* reuersi, quae egissent caeteris insinuant, & Conuentio *Pyotrcouiensis*, pro die *Epiphania* celebranda decernitur.

in futura Comitia reiicit.

Sub iisdem temporibus pax cum *Nicolao* Duce *Rathiboriensi* reformata, & castrum *Syewyer* per eum interceptum, *Sbigneo* Episcopo, & suae Ecclesiae *Cracouiensi* restitutum est.

Festo *Epiphaniarum* adueniente, generalis 1446. Conuentio in *Pyotrkow* tenta est. Ad quam, cum Praelati & Barones Regni *Polonia* in frequentia copiosa conuenissent, responsionem *Casimiri* Ducis *Lithuania* audituri. Venerunt illuc suo nomine, duo Duces *Russia*, videlicet *Basilius* cognominatus *Krasny*, & *Georgius Syemienowicz* Dux de *Ostrow*, quatuor Boiari *Lithuania*, *Ioannes Nyemierowicz Onacz* Capitaneus *Brzestensis*, *Andrusko Dowoynowicz*, & *Michaël Muntulowicz*. Et data audientia vigore literarum Credentialium, id inprimis, longo sermonis schemate, per organum Ducis *Basilii*, referunt: *Ducem Casimirum, non vt Principem a Regno Polonia ad tempus beneplacitum mutuatum & concessum, & pro libito, ad regimen Regni aduocandum, sed vt verum & iustum haeredem Lithuania Ducatum intrasse, & illum pleno iure & Dominio, more praedecessorum*

Senatores Regni Polonia

1446.

suorum magnorum Ducum Lithuaniæ possedisse, & plenam in eo administrationem hactenus habuisse. Deinde adstruebant, *tali & tante animo illum esse, vt vltra magnum Ducatum Lithuaniæ, terras & Prouincias amplissimas, & illius diuitias, ac potentiam, nullius eum amplioris Dominii possessio, aut regimen delectaret nec ipse vnquam Regni Poloniæ vellet ambire gubernacula, & solium altius regium conscendere: ratus sibi Ducalem sufficere maiestatem, præsertim dum adhuc germani sui Wladislai, Hungariæ & Poloniæ Regis, mors esset ambigua, & vitam suam pluribus respectibus, quam mortem, magis conueniret sperari, indignumque deducebat, Prælatos, & Barones Poloniæ, ad surrogandum alium, in Regni Poloniæ regimen accelerare, & non annis aliquot, certitudinem vitæ, vel mortis Regiæ præstolari: cum electio futuri Regis, ad quam conuenerant præfati Prælati & Barones Poloniæ, in euentum, de se factæ electioni, negati consensus, opus arduum sit, longoque tempore digerendum & limandum, ne celeritate operis, longam pœnitentiam subsequi contingat. Extare præterea optimam in Regno Poloniæ quietem, & posse Regnum per Vicarios & Præsides regi, quemadmodum in ætate tenera Wladislai Regis, Hungariæ & Poloniæ, & in absentia sua, qua Regno Hungariæ præsidebat, annis pluribus regebatur. Cauendumque Consiliariis Regni Poloniæ summopere, ne ex nimia acceleratione bellorum suboriantur deformitates: cum Dux Casimirus Lithuaniæ, non solum non æque, sed amaro & modesto animo laturus sit, si solium suum, paternumque Regnum Poloniæ, alius quicunque Princeps, eo inuito & dissentiente, conscenderit.* Postremo rogabant, *vt temperarent animos, ad electionem Regis futuri, destinatos, nec tam celeriter memoriam & nomen Wladislai Hungariæ & Poloniæ Regis, in cordibus suis exoleuisse, permitterent.* Hæc *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ* Legati.

Legatione ac responsione Casimiri Ducis audita,

Legatione, seu magis responsione *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ*, per organum suorum Nunciorum audita, & in deliberationem per aliquot tempus posita, cum appareret Ducem *Casimirum, Lithuanorum* consiliis, persuasionibus, & repromissionibus fascinatum esse, & Regni *Poloniæ* clare recusasse regimen, omnium Prælatorum, & Baronum nobiliumque animi, non secus quam vt par erat, ad iustam iram, super indignitate & contemptu conuersi, contemptum contemptu expiando, singuli ad electionem alterius Regis, qualibet mora circumscripta, neque amplius Ducem *Casimirum* nouis legationibus honorandum decernebant, vt tandem intelligeret, quos spernebat Sed & genitrix sua *Zophia* Regina, quæ etiam illi Conuentioni præsens aderat, quamuis maternis quatiebatur visceribus super filii inconsulta recusatione, quamuis etiam intelligebat, portante altero Regni *Poloniæ* Diadema, deuotionem & studia *Lithuanorum* in illum in- de facile occasura, & ipsum vel veneno, vel ferro aliquoties, & si assertioni plurimorum stan-

ira percisi ex contemptione illius sæpe pensi Regis, ad electionem alterius procedunt.

A dum est, septies iam sibi superioribus diebus, per conspirationem aliquorum destinato, immature periturum, ad eligendum tamen alium Regem Consiliarios processuros animabat. Vt autem electio futuri Regis sancte & legitime proueniret, & in Regium solium vir secundum cor DEI surrogaretur, omnes sibi Diuinitatem propiciandam faciebant, missarum sacrificiis, in quibus, & Pontifices, & Barones, de manibus celebrantis, Diuinissimum sacramentum Eucharistiæ percipiebant. Pro quare explenda dum dies constituta aduenisset, omnes certatim Consiliarii ad Ecclesiam conueniunt, & per *Sbigneum, Cracouiensem* Episcopum, missa de S. Spiritu in cantu celebrabatur. In qua, vt con- B stitutum erat, omnes Pontifices, *Gnesnensis* videlicet, *Wladislauiensis, Posnaniensis, Plocensis* & plures Barones, pane cœlesti, per celebrantem porrecto, refecti sunt. Et missa expleta, ad fundenda vota de eligendo futuro Rege concursum est. Antequam vero ad electionem alterius Regis procederetur, animos nonnullorum Consiliariorum pœnitentia subingredi cepit, veritos, ne electio ipsa duos quodammodo simul Reges offenderet, & Ducem *Casimirum*, iam ex electione, superiori tempore celebrata, & ex successione pristina, ius clarissimum habentem, & *Wladislaum Hungariæ* & *Poloniæ* Regem, de cuius vita haud contemnendi rumores tunc afferebantur, irritarent. Plurimis itaque electionem futuram improbantibus, & eiusdem celeritatem, commodis Reipublicæ detrimentum allaturam asserentibus. Primores ex C Consiliariis his, qui electionem ipsam, non tam rationibus, quam vociferationibus damnabant, eodendum rati, supersedendum, a qualibet electione decreuerunt. Ne tamen progressus de eligendo Rege futuro, intermitterentur, alteram Conuentionem pro die Dominico *Lætare*, in eodem oppido *Piotrkow*, generalem constituunt, & ad *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ*, noua legatione illum flectendum, duos Barones, *Przedborium* de *Konyeczpole Sandomiriensem*, & *Stiborium Sarleyski* de *Stiborzice* Iuniwladislauiensem, Castellanos, quos constabat, celebrandæ de futuro Rege electioni propensius, quam cæteros aduersatos fuisse, transmittunt. Quorum persuasionibus & monitis, tam publi- D ce quam priuatim proponendis, spes dabatur, Ducis *Casimiri* animum ad consentiendum electioni, factæ de se, inflectendum iri, aut si id minus procederet, eos de cætero, & quoslibet alios, qui electionem alterius suspendere, & impedire vellent, quieturos. Commissumque Legatis est, vt responsionem *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ*, eis fiendam, quam celerrime, per veloces Nuncios, ad Seniores Consiliarios transmittant, vt qualitate eius cognita, pleniꝰ conferant, & deliberent, qualem sint de cetero processum, in promouendis Reipublicæ negotiis, habituri. Et his quidem sic compositis, Conuentus dimissus est. Baro-

1446.

Sed re dilata, genser expensa,

iterum Legatos ad Casimirum mittunt.

1446. *Legati Polonorum,*

Barones itaque præfati, *Sandomiriensis* & *Iuniwladislaniensis* Castelli, ex Conuentione *Pyotrcoviensi*, itinere arrepto, in *Lithuaniam* perveniunt, & adita Ducis *Casimiri* præsentia, verba legationem eorum deprimentia, in hunc modum faciunt. *Iustum quidem, & rationabile fuerat, Poloniæ Regni, Prælatos & Principes ac Barones, post spretas eorum de suscipiendo a te Regno paterno & fraterno, preces & instantias, & præsertim post eam, qua per organum tuorum Nunciorum in proximè præterita Pyotrcoviensi Conventione, nunciata est responsione, renunciationem tuam expresse continente, de altero Rege sibi perficiendo electionem celebrasse, & nullis de cetero legationibus & instantiis, pro dando consensu, & inducendo alio animo, dum res integra est, solicitasse, cum se existiment satis superque debito suo perfunctos esse, & circa te jura Divina & humana custodisse, ut, ultra quam fert Regni eorum honestas, tuum de suscipiendo Regni Poloniæ consensum, implorasse: ad sanandum tamen ægrum animum tuum, vafris & dolosis consiliis inescatum, etiam cum quodam suo pudore, eo se usuros moderamine decreverunt, ut te de dando consensu, novis legationibus, per nos defatigent. Nomine itaque totius Regni Poloniæ, pro superabundanti puritatis & benevolentiæ nostræ cautela, & ut magis propiciam nobis efficiamus Divinitatem, quæ rectarum mentium consuevit esse adjutrix, te & petimus & requirimus, digneris intentionem tuam, dum licet, dumque fas est, & antequam in solium Regni, te potentior, cui te subesse oportebit, conscendat, corrigere, & propositum animi tui, prudentiori via mutare, nec in animum tuum, persuasus malignorum consiliis, inducas, te Regni Poloniæ, si concordi voto substitutus non fueris, solium conscensurum: cum Polonorum mentes, ut cæterarum nationum, neque fluxa, neque variabiles sunt, sed in custodienda fide semel præstita, solida & constantes. Sed & talem Principem, pro Rege futuro repertum iri speramus, cujus conditio, non solum spes tuas inanes, quibus hactenus permulcetur tuus animus, evacuabit & conteret. Sed & insuper te, & statum tuum, in quo nunc es, vehementer infirmabit. Quibus omnibus juxta ac si jam agerentur, patris tui recolentes beneficia affligimur. Et antequam in laqueum, statui tuo periculosum, incidas, avisamus.* Movere, mollireque hæc legatio etiam ferream mentem potuisset, Dux tamen *Casimirus Lithuanicus*, singula, quæ pro depellendo futuro suo periculo, si *Poloniæ* Regni acceptationem abnueret, leuia ducens, *Lithuanorumque* prudentiam & ingenia, qui sibi contrarium persuadebant, præstantiora, & sibi vtiliora, cum nondum aliorum expertus foret, iudicans, Nunciis Regni *Poloniæ* respondit, *se in priori, & dudum Prælatis, & Baronibus Regni Poloniæ, declarato voto consistere, & fixum esse, neque sceptra Regni Poloniæ, sibi iam aliquoties oblata, suscipere velle, præsertim cum de morte fratris sui Wladislai, nondum plena haberetur certitudo, sed sede magni Ducatus Lithuaniæ se esse* astruebat *contentum. Si quis tamen, eo inuito, Thronum Regni Poloniæ vellet conscendere, eum se pro hoste habiturum, laboraturumque omnibus suis viribus & potentiis, pro eius deiectione & exterminio.* Ex qua quidem responsione satis constabat, animum *Casimiri Lithuaniæ* Ducis, ad acceptandum Regni *Poloniæ* regimen, non solum facilem & beneuolum, sed etiam procliuum & auidum esse, sed consiliis & persuasionibus *Lithuanorum*, ne mentem suam publicet, quadam dolositate impediri. Multa siquidem *Lithuanos* vereri intellectum est, Duce *Casimiro*, in Regem *Poloniæ* promoto. Sed hæc præcipua erant, ne sibi in magno Ducatu *Lithuaniæ*, filius Ducis magni *Lithuaniæ*, olim *Sigismundi Michaël* succederet, mortem indignam patris sui, vltione debita, puniturus, neue *Lithuani* per futurum Ducem, à Ducis *Casimiri*, quas illis, liberali adolescentia in eos vsus, concesserat, deiicerentur donationibus, aut ne in priorem seruitutem redacti, gustata, & sub diebus Ducis *Casimiri* continuata, priuarentur libertate, vel ne spe, qua ad obtinenda Castra & terras *Lucensem* & *Podoliæ* anhelabant, frustrarentur. Quæ omnia se assecuturos indubiè præsumebant, Duce *Casimiro* apud illos principante; Altero vero in magnum Ducatum succedente, suspicabantur omnem curam *Lucensis* & *Podoliæ* terrarum, Rege *Poloniæ* faciente resistentiam, illum, quo magis in aliis pacificus consisteret, omissurum. Frustrati spe sua *Sandomiriensis* & *Iuniwladislauiensis* Castellani, qui ferocius factum Ducis *Casimiri* prosequebantur, ex *Lithuania* mœsti discedunt, & quali ordine & tenore legationi eorum responsum sit, Prælatos, & Barones Regni *Poloniæ*, per suas literas efficiunt certiores. Monent & ipsi Consiliarios, *ne cunctentur, de cetero, ad futuri Regis electionem procedere, sed ad Conuentionem futuram Pyotrcouiensem, pro Dominica Lætare, se ituros præparent, ad electionem Regis futuri, cum de Duce Casimiro in Regno Poloniæ acceptando, nulla legitima spes relicta sit, processuri.*

accepto a Casimiro Duce de non acceptando regno Poloniæ tristi responso

ex Lithuania in Poloniam redeunt.

Responsione *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ* diuulgata, ex omnibus Regno *Poloniæ* subiectis terris, ad Conuentionem *Pyotrcouiensem*, pro die Dominico *Lætare* institutam, concursum est: ut de substituendo nouo Rege, maturo, digestoque consilio prouideretur. Quo cum frequens numerus Prælatorum & Baronum, sicute totius nobilitatis *Poloniæ*, velut ad rem præcipuam, & grandem, suaque nouitate celebrem & mirandam, confluxisset, votis omnium diligenti scrutatis indagine, placuit singulis ordiri, & consumare futuri Regis electionem. Quo decreto ab omnibus approbato, & firmato, placuit superiori more, missa de S. Spiritu per Metropolitanum *Gnesnensem* in cantu celebrata, cæteros Pontifices, & Consiliarios, de ma-

Casimiro Duce Lithuaniæ difficili in acceptando Poloniæ Regno existente

1446.

1446. de manu celebrantis suscipere Eucharistiæ communionem. Quare in diem alteram, quæ fuit vigesima octava, mensis Martii, dilata, cum A omni solennitate & devotione, per *Vincentium* Archiepiscopum *Gnesnensem*, celebratio missæ, & tam Pontificum, quam Baronum, procuratio expedita, cum magnaque humilitate, silentio & devotione, Consilii locum ingressi, tractatus haberi novi, per eos Prælatos, & Barones, quibus altior de futuro intestino bello inerat formido, sunt interiecti. Ponebatur enim primum in deliberationem, *an jam ad electionem futuri Regis procedendum esset: Duce Casimiro, & ejus priori electione penitus abrogatis, an novis Nunciis de suscipiendo Regni Poloniæ regimine solicitandus nihilominus adhuc esset Dux Casimirus.* Post varios autem tractatus, placuit *ad electionem alterius Regis procedi. Cujus uniformi electione secuta, Casimiro Duci* B *corrigendi remansiones suas, & ad bonam mentem redeundi, facultatem relinqui. Futurum enim esse*, prout evenit, rati, *ut Ducem Casimirum, non solum electio alterius, quam in aliud longius tempus præsumebat differendum, sed etiam ipsius electi qualitas, & conditio irritaret, & ad melius sapiendum impelleret.* Hæc via etsi à maiori parte accepta esset, cum per illam satis ingenue, pro evitando intestino schismate, provideretur: plures tamen illam improbabant, veriti *ex ea plures simultates, & odia, inter electos & eligentes, secutura, studiis & livore partium, enixius unum quam alterum promovere gestientium.* Eo tamen non obstante, juxta sententiam majoris partis placuit ad electionem C procedi. Metropolitanus itaque *Gnesnensis Vincentius*, electionem hujusmodi orsurus, plures Principes & Propinquos, & longius positos commemorando, etiam de vita, moribus & actionibus eorum plura disseruit, comparatione que illorum ad invicem facta. *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, & propter prudentiam, quæ in eo etiam in annis adolescentiæ relucebat, & quæ tandem successu temporis aucta & amplificata est, tum propter *Polonicis* idiomatis peritiam, Dominiorumque suorum vicinitatem, cæteris reprobatis, eligebat: Hunc *Sbigneus Cracoviensis* Episcopus, qui secundo loco sententiam dabat, secutus, *neminem* D *æque utilem, æque idoneum, ad regimen Regni Poloniæ, quam præfatum Marchionem Fredericum* disseruit. *Illum omnibus Principibus Alamaniæ prudentiorem, illum continentem, illum modestum, illum Regni Poloniæ alumnum, cui, propriis Principibus neglectis, per priscos Consiliarios, una cum filia olim Wladislai Regis Hedvigi, repromissa erat Regni successio. Illum enim futurum, in ædificiis, in locatione urbium, in portuum maris, & terrarum Russiæ & Podoliæ provisione instauratorem. Illum in Regni defensione, contra hostes quoslibet, & signanter contra Ducem Lithuaniæ Casimirum, si hostile quid moliretur, velut eum, cui Magister & Ordo Cruciferorum, de Prussia, parere & favere multiplici respectu cogeretur, strenuum & animosum defensorem. Illum in procuranda pace & ordinatione, ac policie Regni studiosum & solicitum provisorem*, differebat *fore. Adventusque Divina propiciatione* astruebat, *tempus, quo Regnum Poloniæ, multis malis moribus, oppressionibus, malo ordine, pejori politia, angariis servituteque Poduodarum, pluribusque aliis abusibus jactatum, gubernatione providi Principis, hæc omnia execrantis, ad frugem multiplicis decoris consurgeret, cæterorumq; Catholicorum Regnorū, & terrarum nunc rutilantium splendori. Scire se Regnum Bohemiæ, quamdiu per proprios & naturales administrabatur Principes, tenue & deforme extitisse, sed ex parvo & ignobili nobilitatum per Almanos Principes, in ejus regimen ex Lucenborg accersitos, fuisse. Regnum quoque Poloniæ optimo ordine nobilitandum, & Imperii Romani gubernacula in illud transferenda fore, si Fredericum Marchionem pro Rege assumpserit. Sed & pacis, justitiæ & boni ordinis, omniumque bonarum artium, quibus Regnum instituerctur & regularetur, abundantiam per eum proventuram.* Duo posthæc Episcopi *Wladislaus Wadislaviensis* & *Andreas Posnaniensis* vota fundendo, *Gnesnensem, Cracoviensem*que Pontifices secuti sunt, & propter probitates per *Sbigneum Cracoviensem* Episcopum deductas, *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, Solio Regio dignissimum judicabant, beatamque fore Rempublicam Regni *Poloniæ*, si illius regimen *Fredericus* nactus esset; *Paulus* deinde *Ploeensis*, rogatus sententiam dicere, ita votum absolvit. *Non placere sibi extraneos, quantumcunque virtuosos Principes ad regimen Regni Poloniæ assumi: cum extent duo Principes Masoviæ, Wladislaus & Boleslaus, satis præstantes & virtuosi, ex antiqua Regum Poloniæ prosapia ducentes originem, qui omnibus, velut fideliores, forensibus debeant præferri, attento, quod singula incumbentia onera Regni, quantumcunque periculosa, fideliter tulerint, & contra quoscunque hostes, arma induerint, iniquum & injustum sibi videri, illis neglectis, alios eligi.* Dum finem dicendi Pontifices fecissent, *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus *Cracoviensis*, primum electionem *Frederici* Marchionis, à quatuor Pontificibus factam, improbavit. *Ex quo*, inquit, *ad electionem futuri Regis perventum est, ex tantibus propriis Principibus, non placet aliquo modo Almanum assumi, & hæreditatem, successionemque Masoviæ Principum, alüs, cum eorum injuria, dari. Sed & mores Polonorum regulationesque cum Theutonicis non convenire, & Poloniam magis florentem fore, si per vetustos suos regulettur mores. Neque id attendendum, quod filia Wladislai Regis Heduigi maritus, non de propriis, sed extraneis lectus sit: Nulli enim tunc proprii Principes extabant, qui in gradu prohibito filiam Regis non contingerent. Nunc aliud esse tempus, quo* Re-

1446. *Regnum Poloniæ, Lithuaniæ Principibus olim introductu, ad naturales hæredes redeat*, ex duobusque Principibus, *Masouiæ*, Ducem *Boleslaum* singulari prudentia, prouidentia & sactiuitate pollentem, eligebat. Cuius in Regnum successionem Regno *Poloniæ* profuturam, multifarie deduxit, eum *quod Principatus sui & Dominia ad reintegrationem Regni accederent, quæ quibuscunque aliorum Principum terris, propter vicinitatem, & identitatem linguæ, & regionum, censeri deberent potiora*, tum *quod Dux ipse præcipuus esset cultor iustitiæ, & in eos, qui furto & rapto viuere soliti sunt, rigidus animaduersor, Domusque & Curiæ suæ solicitus prouisor, ac morum aui sui Ianussii, qui Ducatum suum tunc sterilem, ad optimam frugem reduxerat, imitator. Futurumque esse, vt Regnum Poloniæ per prouidentiam suam reflorescat. Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis*, primum, post Castellanum *Cracouiensem*, locum tenens, sententiam suam explicando. *Multorum Principum ea tempestate florentium, vitam & mores inducens, neminem tamen pro regimine Regni Poloniæ aptiorem, quam Boleslaum Ducem Masouiæ* astruxit, & ipsum pro suo voto futurum Regem declarauit. *Cuius singulas virtutes enumerans, nullam tamen æque in eo, iusta ac iustitiam relucentem, Regno Poloniæ, & cuilibet Reipublicæ, necessariam* monstrauit, *animumque in defensionem Dominiorum suorum vastum & ferocem sibi inesse* deducens, *in pluribus quidem, sed in eo maxime, quod potentiis Lithuanorum occurrens, ea peritia disciplinaque militari ordines instruxerat, vt Lithuanos illum formidantes, & futuram illi, si decerneretur, victoriam portendentes, ad aquas pacis conditiones pertraheret*. Palatinus deinde *Posnaniensis*, *Lucas* de *Gorka*, in commendationem Ducis *Boleslai Masouiæ*, verbis pluribus vsus, illum eligebat: asserens *illum genus Polonorum, vltra alios Principes amaturum*. Hunc *Ioannes* de *Oleschnica* Palatinus *Sandomiriensis* secutus, & *Boleslai virtutem, præcipue in administranda iustitia, Throno dignam Regio*, indicabat. In cæteris Palatinis & Dignitariis, sententiam dicere iussis, diuisa vota erant, in *Boleslaum Masouiæ* Ducem, & *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*. Maior tamen pars, & præsertim multitudo Nobilium, quæ aderat, concordi acclamatione & voce Ducem *Masouiæ Boleslaum* Regem *Poloniæ* declarabat. Itaque & Pontifices, qui *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem* eligebant, videntes maiorem partem in *Boleslaum* Ducem consensisse, vt fortior esset electio, mutato voto, Ducem *Masouiæ Boleslaum* elegerunt. Cumque nullo dissentiente, ab omnibus Dux *Masouiæ Boleslaus* electus esset. *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, a cæteris mandato recepto, *Boleslaum* Ducem *Masouiæ*, Regem *Poloniæ* futurum pronunciat, & eius canonicam, iustam & vniformem, vniuersis publicat electionem. Qua secuta, a Clero, *Te DEum laudamus*, à populo vero *Bogarodzicza*, per cantum, cum magna animorum alacritate, expleta sunt, & dies ille, in magna celebritate deductus. Altera vero die, *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Andreas Posnaniensis* Episcopus, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, & *Ioannes* de *Oleschnicza Sandomiriensis*, Palatini, electi sunt, totius Regni Nuncii, ad Ducem *Masouiæ Boleslaum*, pro festo Pentecostes, si interim Dux *Lithuaniæ Casimirus* voluntatem suam non contexerit, transituri, & sibi electionem de eo factam insinuaturi, rogaturique, vt electione suscepta, *Cracouiam* pro die sibi beneplacita adueniat, coronationem Regiam accepturus. Aderat huic Conuentioni quidam leuis nuntius *Casimiri*, *Lithuaniæ* Ducis, cum literis missus: explotaturus singula, quæ gererentur. Cui etsi responsales datæ fuissent, non prius tamen inde discessit, donec audiuit *Boleslai* electionem. Qua cognita, tristis abscessit, & Domino suo Duci *Lithuaniæ Casimiro* cuncta, quæ circa vniformem electionem Ducis *Masouiæ Boleslai* gesta erant, ex ordine declarauit. In dierum autem & annorum processu, dum super electione tunc habita, sermo digestior haberetur, audiui ego a viro graui & prudente, *Ioanne* de *Thaczin Cracouiensi* Castellano, sagaciorem Pontifices, & Regno Poloniæ vtiliorem, in eligendo *Frederico* Marchione *Brandeburgensi*, quam se & cæteros in Duce *Masouiæ Boleslao*, viam tenuisse, & magnopere illorum sententiam extulisse, atque si obueniret occasio secuturam fore.

1446.

Boleslaus Masouiæ Dux in Conuentione Pyotrcouiensi Rex Poloniæ designatur.

Certificatus *Casimirus* Dux *Lithuaniæ*, & sui Nuncii oraculo, & plurimorum auisamentis & scripturis, Ducem *Masouiæ Boleslaum* vniformiter in Regem *Poloniæ* electum esse, & in gravem mentis anxietatem collapsus, cœpit non tam ipse, quam omnes sui *Lithuani*, vehementer timere suæ parti, & futurorum suorum periculorum & discriminium, in quæ, si electio Boleslai, *Masouiæ* Ducis, sortiretur effectum, casuus erat, sibi ominari successus, *Lithuanique*, qui alias electionem quamlibet irritaturos, se credebant, & ferociter contra illam loqui insueuerant, singulas suas spes, & machinamenta, recidisse videntes in irritum, per Electionem *Boleslai Masouiæ* Ducis, non tam de bello, *Polonis* inferendo, quam de repellendo cogitarunt. Tuncque suis *Polonorum* præstare animaduerterunt ingenia, & in arcto se tardius viderunt conclusos. Nouerant siquidem, Ducem *Michaëlem*, filium olim Ducis magni *Lithuaniæ Sigismundi*, longum in *Masouia* tenuisse domicilium, & velut Ducis *Boleslai*, electi Regis, generum & alumnum, in eius potestate & directione futurum, per quem *Boleslaus* electus. Ciuili bello posset faciliter *Lithuaniam* inuoluere propter *Lithuanorum* fluxas, & in assistentiam Duci *Michaëli* præstandam, procliues mentes, qui Duci *Casimiro* erant infensi, quod Rempublicam eorum, non per se, sed per *Gastoldum*, cui parere indignum iudicabant, admi-

Timor Casimiri Ducis Lithuaniæ & gentis, ob designatum Boleslaum Masouiæ Ducem in Regem Poloniæ.

1446.

administrabat, & in pace atque otio, *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ*, vel ad debitam subjectionem humiliatum compellera, vel penitus ex terris *Lithuaniæ* eiicere & debellare, ac Ducem *Michaëlem* surrogare, cuius dominatum, velut sibi pestiferum, abominabantur. Sed & Dux *Casimirus*, qui vicibus aliquot conspirationes eorum, quibus in mortem destinatus erat, se sciebat euasisse, angebatur, quod cum Regno fraterno, & paterno, per alterius surrogationem, sibi etiam vitam augurabatur ademptam. Quam eum ægre in pace seruasset, nullatenus eam se seruaturum iam, naturam *Lithuanorum* expertus, *Boleslao* Rege futuro, partesque Ducis *Michaëlis* promouente, & ipsum sua assistentia, & viribus defendente. Serius itaque quam conditioni suæ & qualitati rei conueniebat, pœnitere sui propositi cœpit, & *Lithuanos* suorum Consiliariorum aurigas corripere, quod ipsum Regni *Poloniæ* sceptra, sibi cum omni honestate oblata, suscipere auertissent.

Mutationisque animi sui secreta enunciatio Zophiæ matri Reginæ, ac quibusdam Senatoribus Regni Poloniæ.

Itaque primum matri suæ *Zophiæ* Reginæ, deinde paucis quibusdam Baronibus, mutationem suam secretissime intimat. Hortaturque illos, vt rem corrigant, electionem *Masouiæ* Ducis *Boleslai* impediant, & ipsum pessundari, & ex vtroque Dominio eiici non permittant. Nunc se primum sapere cepisse, & in quanto versetur periculo, si Regni *Poloniæ* abnueret gubernacula, serius intellexisse. *Martinus* de *Schadek*, Archidiaconus *Vilnensis*, Vir & ingenio pollens & eloquentia, a longo tempore *Lithuanicis* consiliis interesse solitus, cum aperte non auderet, clanculo tamen *Casimirum Lithuaniæ* Ducem, singulis diebus, ne Regni *Poloniæ* Diadema negligeret, admonebat: maximum profectum & decus ex acceptatione, ignominiam vero & periculum sui status ex refutatione consecuturus.

Appetebat tempus, quo iuxta Comitia *Pyotrcouiæ* habita, Duci *Masouiæ Boleslao*, electio per Nuncios, ad id designatos, erat intimanda. *Boleslausque* Dux certior de illorum aduentu factus, suscepturos se illos & honoraturos disponebat. Verum interim plures Barones *Cracouienses*, Regalia bona tenentes, vehemens suspicio pauorque cœpit, Ducem *Masouiæ Boleslaum*, pro prudentia sua, occupationem Regalium bonorum, Regno adepto, nullatenus toleraturum, sed variis viis & circumstantiis reintegrationem Regni effecturum. Versabatur igitur iam tunc ante eorum oculos, quod bona Regalia, diuturno tempore possessa, essent amissuri, diminutisque substantiis, etiam statum suum in equorum, familiarium, vestium, & expensarum profusarum, ornatumque vxorum & filiarum, & superba suppellectili, augurabantur diminuendum, abrogaturumque *Boleslaum* Regem futurum largitiones profusas, & singula ad moderamen libramque reducturum ominabantur. Vehemensque illos vrgere cruciatus cepit, quod habita, & habenda, essent prouidentia *Boleslai* Regis futuri amissuri, & in statibus suis magnam diminutionem passuri.

Rursus mutatur Senatorum Regni Poloniæ animus, verentibus nonnullis bona regalia tenentibus, ne eorum reintegratio per Boleslaum repetatur,

Fit ob eam rem etiam *Zophia* Regina, plures Barones, ad id inclinatos sua sponte, pollicitationibus plurimis solicitante, in *Belsfick* Conuentus. Vbi secretius his, quæ in animo versabantur, digestis, simulque futurum bellum cum *Lithuanis* veriti, ex quo *Lublinensis* terra, & aliæ, illis confrontatæ, desolationem & vastitatem essent passuræ. *Petrum* de *Kurow* Castellanum *Sandecensem* in *Lithuaniam* priuata potestate transmittunt. Is dum verba apud *Lithuaniæ* Ducem *Casimirum*, nomine eorum, a quibus mittebatur, faceret, benignius quam pro more auditus est, faciliusque animus Ducis *Casimiri*, in pluribus tempestatibus iactatus, & multo amplioribus, si *Masouiæ* Ducis, *Boleslai*, in Regem *Poloniæ* Coronatio sequeretur, iactandus, persuasiones & consilia ad eum per *Petrum Kurowski* allata, acceptabat: Vnde commendata Baronum *Cracouiensium*, qui illum miserant, affectione & fide, accepturum se Regni *Poloniæ* regimen, certificatione amplissima intimat. De quo plurimorum animis, eorum præcipue, qui Regalia amissuri erant, exhilaratis, *Cracouiam* pro festo S. *Stanislai* in Maio concurritur, & *Casimiri*, Ducis *Lithuaniæ*, animi mutatio cunctis denunciatur. Quam cum *Sbigneus Cracouiensis* Episcopus, *Ioannes* de *Thaczin Cracouiensis*, *Ioannes* de *Olyeschnicza Sandomiriensis*, Palatini, *Creslaus* de *Kurozwaki*, Castellanus *Lubliuensis*, pluresque alii Barones, & milites, velut priuatam, & quadam leuitate refertam, contemnerent, ad *Boleslaumque* Ducem *Masouiæ*, electionis negotium perferendum, publicisque non priuatis pactis, & ordinationibus, parendum censerent, facies intestinæ diuisionis, aliis Baronibus contrarium censentibus, subito orta est. Ad quam, priusquam coalesceret, extinguendam, *Sbigneus* Episcopus *Cracouiensis*, vt Vir erat prudentissimus, a sententia sua, ne Regnum in diuisionem ciuilem verti contingeret, facile discedens, ad Prælatorum & Baronnm maioris *Poloniæ* decisionem, vniuersis id probantibus, ortam quæstionem reiecit. Consiliarii autem *maioris Poloniæ*, Conuentu apud *Colo* facto, his auditis, quæ ex parte Consiliariorum *Cracouiensium* referebantur per *Ioannem Pilyeczki*, (hic enim munus huiusce rei sibi assumserat: arbitratus se Reipublicæ multas commoditates effectornm) deliberatione habita, parti, quæ Ducem *Casimirum* in Regem assumendum censebat, *Boleslai Masouiæ* Ducis electione non obstante, morem gerunt, & potestate sibi attributa, Ducem *Lithuaniæ Casimirum*, nouis studiis & nuntiis, pro euitando Ciuili bello, vt Regnum *Poloniæ* acceptet, solicitandum decernunt, festumque S. *Michaëlis*, pro Conuentione generali, in Oppido *Parczow* constituunt. Denunciantque *Casimirus* *Casimiro Lithuaniæ* Duci, vt illuc veniat, vel si *Dux Lithua-* molestum esset, ex *Brzesczye Ruthenicali*, in villa *niæ ad Re-* *Polubicze*, vel *Lomazi*, velut in loco inter *gnum accer-* *Parczow* & *Brzesczye* medio, conuenire, cum *situr.*

1446.

Præ-

1446.

Prælatis & Baronibus *Poloniæ*, non negligat. His ita in *Kolo* propositis, & legatione, quæ ad *Boleslaum* Ducem *Masouiæ* perferenda erat, impedita, alia etiam Conuentio pro terris *Cracouiensi*, & Russiæ, in noua ciuitate *Korczin*, pro festo Sanctæ Mariæ Virginis indicitur: vt in præsentia *Zophia* Reginæ facilius Decretum in *Kolo* cœptum stabiliatur. Ibique conuenientibus Baronibus (neq; enim Pontifex aliquis aderat, sed & *Sbigneum Cracouiensem* Episcopum, ne veniret, aduersa valetudo impediebat) facile vniuersorum consensu, solicitante *Zophia* Regina, & tam precibus quam lachrymis expetente, ne vno filio mortuo, altero a Principatu Regni excluso, orbam illam vtroq; efficiant, animis omnium in misericordiam versis, conclusio *Colensis* accepta est: ea tamen cautela adhibita, vt Duci *Casimiro* acceptationem Regni, vel differente, vel renuente, *Boleslai* Ducis *Masouiæ* electio, circumscriptis quibuscunque obstaculis, suum sortiatur progressum & effectum, cum illum, spes non ambigua sit, & defensionem pro singulis *Poloniæ* Regni oris oppositurum, & *Lithuanorum* motus, cum robore Regni, & Ducis *Michaëlis* assistentia, qui priuatus, illis parem vel superiorem se præstitisset, facile compressurum.

Casimirus Masoniæ Dux & Belzensis terræ Dominus peste obiit nulla prole relicta.

Quarta decima mensis Septembris, *Casimirus Masouiæ* Dux, & Dominus tunc terræ *Belzensis*, in terra *Chelmensi*, prope villam Miczi, ab epidimia, tunc quam maxime serpente, dum per Oppidum *Krassnistbaw* ex *Masouia* iret in *Belz*, correptus obiit, & in *Plocensi* Ecclesia sepelitur: nulla prole ex coniuge sua *Heduigi*, filia *Vincentii* de *Schamotuli*, Castellani *Miedzirzecensis* relicta, quam anno eodem, die Solis, vigesima sexta Iunii, celebratis apud oppidum *Thurobin* ex more nuptiis, in consortem acceperat, *Ioanne Chelmensi* Episcopo illos desponsante. Ad artem fabrilem ita naturaliter procliuis & intentus, vt frequenter illam tractando, sagittas, secures, enses, & alia fabrilia opera, manu propria excuderet.

Festo S. *Michaëlis* adueniente, instauratur in Oppido *Parczow* generalis Conuentio, & Prælatis ac Baronibus, in magno numero illuc confluentibus, quid faciendum restaret, consultatur. Plures rumores nunciabantur aduersi, hi præsertim, quod *Lithuanorum* multitudo *Thartaris* permixta, in locum *Parczouiensem* deberet intempesta nocte irrumpere, & Consiliariorum Regni *Poloniæ* spolium patrare cum captiuitate. Propter quod frequentes excubiæ pro securitate, in locis pluribus sunt institutæ, *Zophia* Regina solicitudine materna in *Brzesczye Ruthenicali* se contulerat: Ducem *Casimirum* allocutura, ne contumacia solita vsus, cum *Poloniæ* Regno fido & nobili, toties sibi oblato, vitaque per subsecuturum bellum, eripi permitteret. Quem nequicquam mollitum aut mutatum videns, magna angustia mentis tenebatur. Consiliarii vero Regni *Poloniæ* leuibus nuntiis. Ducem *Casimirum* re-

Casimirus Lithuaniæ Dux incertus animi in Regno Poloniæ suscipiendo

quirebant, & iuxta intimationem per *Petrum Kurowski*, Castellanum *Sandecensem* factam, in *Parczow* veniret, de sua in Regnum *Poloniæ* electione consensum præstaturus, aut tractatus, quos vellet, interpositurus. Ille autem, cum iam in *Brzesczye* in frequenti Consiliariorum *Lithuaniæ* numero aduenisset, renunciat se genitrici suæ *Zophia* Reginæ, & aliquorum Baronum Regni *Poloniæ*, de statu Regni tractatus quoslibet non recusaturum. Per *Petrum* vero *Kurowski* aliquam intimationem, vel de suscipiendo *Poloniæ* Regno, vel de tenenda in *Parczow* Conuentione inficiabatur se fecisse. Proinde si quid rei esset, sibi cum illo in *Brzesczye* descenderent, & tam de sua in Regnum assumptione, quam de eiusmodi stabilimento, quæ opportuna essent, secum transigerent. Itaque cum pluribus placeret, etiam in *Brzesczye* ire, & omnia, quæ ad susceptionem Regni, per Ducem *Casimirum* fiendam, conferre possint, experiri. Aliquibus tamen molesta nimis, & magna leuitate redolens, huiusmodi sententia visa est, suspitionem etiam futuri discriminis interponentis, ne si singuli irent, captiuitas eorum pareret Regno irremediabilem ruinam. Verum dum hæc prudens & grauis consultatio, pro impedienda Ducis *Casimiri* assumptione ingeri crederetur, & plures in *Brzesczye* eundum acclamarent, deferendumque consiliis & desideriis maioris partis decernerent; *Non adduceris*, inquit *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis*, *vt morem Pilati, ad clamores Iudæorum Christum condemnantis, secutus, & Regni statum, grauitatemque, & caput meum ponam in discrimen.* Quo quidem tam faceto dicto, de transeundo in *Brzesczye*, sententia abrogata est. *Ioannes* tamen *Leopoliensis* Pontifex, *Andreas Posnaniensis* Episcopus, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Olesschnicza Sandomiriensis*, *Petrus* de *Sprowa Leopoliensis*, Palatini, *Ioannes* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Petrus* de *Sczekoczin* Vicecancellarius in *Brzesczye* transmittuntur: cæteris videlicet *Vincentio Gnesnensi* Archiepiscopo, *Sbigneo Cracouiensi*, *Wladislao Wladislauiensi* Episcopis, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino *Cracouiensi*, & pluribus aliis in *Parczow* remanentibus. His mandatum est, vt honestis modis *Casimirum* Ducem, ad assumendum Regni *Poloniæ* regimen induceant, a promissis & pactis quibuslibet abstineant, si quæ a Duce *Casimiro*, & *Lithuanis* deposcerentur.

Parczouiensem Conuentum in Brzesczie secum abducit, illic de summa rei consultaturus.

Prælatis & Baronibus Regni *Poloniæ*, in Oppido *Brzesczye* venientibus, per Ducem *Casimirum* benigne exceptis diebus subsequentibus, plures inter eum, & Consiliarios Regni *Poloniæ*, intercesserunt de suscipiendo Regno *Poloniæ* tractatus. Per quos, non aliud, variis cautelis, viis & ingeniis, quam terrarum *Podoliæ*, *Lucensis*, & *Olyesschko*, pro Ducatu *Lithuaniæ* cessio, quærebatur. Sed & ipse Dux *Casimirus*, con-

Casimirus, vt a Regno Poloniæ Po-

1446. consiliis & ingeniis *Lithuanorum* inescatus, veteribusque & nouis iuramentis de vniendis terris præfatis, pro Ducatu magno *Lithuaniæ* constrictus, non nisi cessione, per Regnum *Poloniæ*, de terris huiusmodi subsecuta, se *Poloniæ* Regni regimen declarabat suscepturum. Misceram tunc, & languentem & pene labantem Rempublicam Regni *Poloniæ*, quis sanæ mentis, non dictaret? quæ ad eam necessitatem & leuitatem trahi videbatur, vt solicitaretur quo pro habendo Rege, latissimis & fortissimis terris, brachio & sanguine quæsitis, cederet, quæ per susceptionem, & illius & alterius cuiuscunque Regis, nouarum terrarum additamenta, sperare debuit sibi prouentura. Cum autem Consiliarii Regni *Poloniæ* conditiones, à Duce *Casimiro* petitas, nullatenus se admissuros respondissent, iamque singuli reditum in *Praczow*, & exinde ad Ducem *Boleslaum* in *Masouiam* transitum, & probassent, & conclusissent, aliqui *Poloniæ* Barones, quibus Principatus *Boleslai*, propter restituenda Regalia bona, grauior visus est, solicitis studiis, nunc Ducis *Casimiri*, nunc *Lithuanorum* animos in consensum, plurimis pollicitationibus inclinabant. Habiturumque Ducem *Casimirum* regimen Regni *Poloniæ*, habiturum de donandis & alienandis terris *Lucense*, *Podoliæ*, & *Olyczko* (morem patris secutum, qui illas *Spithkoni* de *Melsthin*, deinde Duci *Swytrigielloni*, ad extremum Duci magno *Withawdo* contulerat) plenam facultatem astruebant, seque omnem operam ad id impensuros pollicebantur. Quæ quidem consilia, tam facile prolata, vt referemus in sequentibus, magna Regno *Poloniæ* incommoda procurarunt. His persuasionibus Dux *Casimirus* expugnatus, Legatis Regni *Poloniæ* in consilium accersitis, cunctationem suam de suscipiendo *Poloniæ* Regno pluribus verbis, & signanter spe vitæ fratris sui *Wladislai* extenuat & excusat, & ad extremum, electionem de se, ad *Poloniæ* Regnum factam, ad honorem benedictæ Trinitatis, & totius Hierarchiæ cœlestis acceptat, iuraque Regni *Poloniæ*, & libertates se confirmaturum, repromittit, & pro Coronatione sua diem S. *Ioannis* Baptistæ anni futuri constituit. Petentibusque Consiliariis Regni *Poloniæ*, literis patentibus, acceptationem & repromissionem suam firmauit: quæ *Petro* de *Sczekoczin* Regni *Poloniæ* Vicecancellario traditæ fuerant, in thesaurum Regium *Cracouiam* deferendæ. Ingens posthæc allacritas animos *Polonorum* cepit, quod & labores eorum speratum comprehenderunt brauium, & Dux *Casimirus* futurus Rex, plurimis commoditatibus, Regnum *Poloniæ* esset ampliaturus, & regimiue suo plures deformitates correcturus. Aliis alius sensus fuit, iam tum ingemiscentibus, *singula præcipitatum & & perditum iri, & malis pluribus Regnum inuolui, & variis pestibus pessundari.* In hunc modum rebus compositis ex *Brzesciye*, & ex *Parczow* discessum est, & Rex electus *Casimirus*, villarum *Lomazi*, & *Polubicze*, & aliarum, quas pater & frater suus Reges *Poloniæ* pacifice possederant, discedens ex *Brzescie*, abstrahi à tenuta *Parczow*, & pro tenuta *Brzestensi*, applicari mandauit: primitias regiminis sui, huiusmodi abstractione intimans, & quantum in amplitudioem *Lithuaniæ* esset, quam in Regni *Poloniæ* propensior demonstrans. Scrupulosus autem vniuersa rimanti, mens in admirationem quandam, vel &, vt verius loquar, religionem trahi potest, quod licet Regno *Poloniæ*, per mortem *Ludouici* primi, vacante, vniuersorum consensu Dux *Semouitus* Rex *Poloniæ* declaratus fuisset. Decretum tamen pro eo factum, leui quodam momento fuit abrogatum, & alterius nationis & linguæ Princeps, moribus & conuersatione incognitus, excluso eo, prælatus est. Quod & in *Boleslao* iidem *Masouiæ* Duce, nepote suo, vides contigisse. Cuius sceptra in ipso pene limine considerunt, prius passa aborsum, quam partum. Iusto, vt pie credi potest, Diuinitatis iudicio, sceleribus patrum illorum irascente, & quæ fructum Dei *Stanislaum*, per *Boleslaum* Regem, & quæ in Ecclesiam *Cracouiensem* per *Conradum Masouiæ* & *Cuiauiæ* Ducem *Crucifororum* fundatorem, commissa nouimus. Stirpemque eorum ne regnaret, reprobante. Nam licet decus & splendor Regni *Poloniæ*, occisione beati viri S. *Stanislai* deformata, mutationem & distractionem eiusdem diuturnam effecissent, & propiciante Deo, sceptra Regni *Poloniæ*, primum *Przemislaus*, deinde illo a suis occiso, *Wladislaus Cuiauiæ* Dux, ægre tamen, post multa secula resumpsissent, mox tamen in *Casimiro*, *Wladislai* filio, Principe quidem prudentissimo, & Regnum *Poloniæ*, vltra omnes Reges magnificante. sed alioqui leges Diuinas in Sacerdotis submersione, vxoris repudiatione, Ecclesiarum oppressione præuaricante, iterum vidimus extincta, & illius gubernacula in aliorum sortem translata esse.

Missis *Hungari* ad *Fredericum Romanorum* Regem, iterum atq; iterum Legatis, expetunt *Ladislaum Alberti* filium, per eos in Regem coronandum, in *Hungariam* mitti. A quo responsum acceipiunt: *Recte Hungaros egisse, qui Ladislaum Regem tandem suum aliquando recognouerint Coronatione Ladislaum, qui semel coronatus sit, non indigere. Egere magis illum tutore, nullius tutelam magis salutarem ei esse, quam Frederici Romanorum Regis & Consanguinei, & cui sit à matre commendatus. Expectarent ætatem Regis sui idoneam, interea per se Regnum administrarent.* Ea responsio longas inimicitias inter *Hungaros* & *Fredericum Rom.* Regem constituit, armisq; Regis repetitio tentata est. *Ioannes* de *Huniad Hungariæ* Gubernator, infestis copiis *Austriam*, vice geminata ingressus, quamuis ferro & igne agros vastauerit. Regem tamen, & coronam, & quæ repetebat, pro *Hungaria* Castella, obtinere non potuit.

Exploratum autem & pro certo habitum erat, quod

Marginalia (left): *doliâ, Luczko & Olieschko auerteret, praebet se difficilem in Regno Poloniæ suscipiendo.* — *Quo tandem ægre assumpto.* — *duos pagos Lomazi & Polubicze*

Marginalia (right): 1446. *Lithuaniæ adiungit.* — *Hungari à Frederico Romanorum Rege Ladislaum suum Regem* — *armis repetunt.*

Section letters: A, B, C, D

1446. quod si Dux magnus *Casimirus*, gubernacula Regni *Poloniæ* suscipere detrectauisset, actum erat de suo capite atque vita. Eo siquidem apud *Lithuanos* principante, petitus est septies coniuratorum insidiis, Consensu deinde iudicum, & eorum, qui coniurauerant, non minori leuitate facinus occultantium, quam adnitentium, seruatus est. De quibus sat erit, vnum attigisse. Erat inter coniuratos *Schnthe Rutenici* generis & ritus Dux, adolescens forma rara, *Casimiro* Duci magno *Lithuaniæ* dilectus imprimis & acceptus. Cui cum a coniuratis primariæ partes parricidii (quoniam vnice, a Duce magno *Lithuaniæ* dilectus, faciles habebat ad illum ingressus) mandatæ fuissent, occasione sæpius tentata, & tandem offensa, in venationum loco, militibus venationum munere occupatis, solitarium *Casimirum* magnum Ducem *Lithuaniæ*, ad locum corpus curantem, reperiens, nobilem vestem, qua tunc *Casimirus* magnus Dux amiciebatur, sebellinis pellibus onustam, ab eo petit: strangulaturus illum continuo si abnuisset. Verum eum vltro, quod petebatur, Dux magnus *Lithuaniæ Casimirus* concessisset, dono tam magnifico *Snchta* inescatus, parricidium in tempus distulit diffusius Sub quo coniuratione detecta, & ipse *Suchtha*, & cæteri coniurati, præter indicem, infelici cruore sunt damnati.

Coniuratio Lithuanorum in Casimirum Lithuaniæ Ducem, electum regem Poloniæ

nunciatur, & coniurati plectuntur.

1447. Tertia Februarii, *Eugenius* Papa quartus, per Concilium *Basiliense* depositus, *Romæ* moritur, & in Ecclesia Sancti *Petri* sepelitur. Venerant autem, eo languente, & propediem morituro, Legati *Romanorum* Regis *Frederici*, & duorum electorum *Maguntinensis* Archiepiscopi, & *Frederici* Marchionis *Brandeburgensis*, videlicet *Aeneas Siluius* de *Senis Italus*, & *Nicolaus* de *Cusa Almanus*, *Romam*, & prædicto *Eugenio*, in lecto decumbenti, neutralitate, quam in eam diem seruauerant sublata, plenam obedientiam præstiterunt, nomine *Frederici* Regis *Romanorum*, & prædictorum duorum electorum. Vix Pontificem inuenies, cui plura contingerunt secunda & aduersa, Concilium congregauit, dissoluit, *Romæ* captus est, fugit, rediit, *Marchiam* perdidit, recuperauit *Sigismundo* Cæsari prius bellum intulit, post Diadema concessit. *Alphonsi Aragonum* Regis prius hostis post amicus, Vir alti cordis, sed nullum in eo maius vicium erat, nisi quia sine mensura fuit, & non quod potuit, sed quod voluit, aggressus est, Cuius funere, in ecclesia S. Petri, prope satristiam sepulto. Cardinales conuenientes in Conclaui apud Mineruam, *Thomam* de *Sarsena Genuensem*, tituli sanctæ *Zuzannæ* Præsbiterum Cardinalem Episcopum *Bononiensem*, septima die Mensis Martii, vltimum inter Cardinales & minorem, elegeruot: qui Nicolaus quintus vocatus est. Hic pater optimus *Thomas*, anno prædicto, qui in Papam electus est, promotus fuit in Episcopum *Bononiensem*, deinde in sanctæ *Zuzanna* Præsbiterum Cardinalem, & post hæc in Papam, & anno vno omnes illos tam subitos, & altos habuit ascensus, Clementia Saluatoris, gradus huiusmodi sibi conserente, quem præuidebat Ecclesiam suam multifarie scissam, sua modestia, prudentia, & benignitate vniturum. Origo illi ex *Sarsena*, quod *Genuensium* est Oppidum in *Tuscia*, iuxta *Lignsticum* mare, ex parentibus quidem honestis, sed sortis humilis, & ignotæ. Iuris Diuini & humani, & totius triuii & quadriuii, peritus, In pauperes, & egestate aliqua grauatos, clemens. In administranda iustitia vir optimus.

Eugenio quarto Papa mortuo in locum illius Nicolaus quintus, inter Cardinales vltimus,

Episcopus Bononiensis sufficitur. 1447.

Nicolao & *Venceslao* *Rathiboriensibus*, *Boleslao Theschnensi*, cum multis terrarum suarum Consiliariis & Nunciis Principum de *Ofswieczim Craconiam*, pro Dominica Quadragesimæ, venientibus, & factis cum *Sbigneo* Cracouiensi Episcopo, *Ioanne* de *Czizow* Castellano, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino *Craconiensi*, tractatibus. pax perpetua, cum Regno *Polonia* firmata & inscripta est, sub æquis conditionibus, & parti vtrique accommodis.

Cum Rathboriensibus, Theschnensibus & Offwiacensibus Dn. cibus Regnum Poloniæ perpetuam init pacem.

Feria tertia, post octauas S. *Stanislai* in Maio, Claustrum *Mogila* cum vniuerso suo corpore, exceptis parietibus & testudine, igne, qui de balneo exiuit, conflagratum est. Quæ conflagratio, pessimum omen a multis vocata est: oppressionem ecclesiarum & præsertim Monasteriorum, quasi quandam conflagrationem futuram, augurantibus, sub tempore & regimine *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ*, qui eodem die Regnum *Poloniæ* ingrediebatur, sæuituram. Quod quidem Vaticinium, *Casimiro* Rege grauante multipliciter Monasteria, fuit impletum.

Casimiro ex Lithuania Regnum Poloniæ ingrediente, Monasterium Mogila conflagratur.

Sbigneus Episcopus *Craconiensis*, cultum Diuinum in Diœcesi sua, in diebus suis, pro laude nominis Diuini & salute animarum aucturus. Ex duabus Ecclesiis Parochialibus, scilicet sanctæ *Margarethæ*, in *noua Sadecz*, & S. *Iacobi* in *Podgrodzye*, quarum vtraque ad collationem, prouisionem & dispositionem Episcopi *Cracouiensis*, pertinebat: fundat nouam Ecclesiam in *Sadecz* Collegiatam, & tres Prælatos videlicet Præpositum, Decanum, Archidiaconum, quatuor Canonicos, & octo Vicarios, in ea instituit: quos earundem Ecclesiarum prouentibus, & Decimis, dotat sufficienter, & de huiusmodi Dignitatibus & Prebendis, personis optimis & maturis prouidet, creat. Et ex altari, ad collationem Ciuium *Sandecensium* pertinente, Custodiam: cuius ius patronatus & collationem Consulibus & Ciuibus *Sandecensibus* reseruat.

Ex duabus Ecclesiis parochialibus Collegiata in noua Sandecz, per Sbigneum Episcopum Craconiensem fundatur.

Casimirus, magnus Dux *Lithuaniæ*, Regni *Poloniæ*, Coronam suscepturus, ex *Lithuania* in *Brzesczye*, vbi aliquot diebus commoratus, comitantibus illum Principibus Boiaris, & militibus *Lithuaniæ* in *Lublin*, & a *Ioanne* de *Sczekoczin*, tunc *Lublinensi* Capitaneo, diebus aliquot omnibus necessariis splendide procuratus, *Sandomiriam* post Octauas Corporis Christi, transiit, ibique diem Dominicum absumpsit. Vbi illum *Zophia* Regina excepit. Feria

Casimirus Lithuania Dux accepturus Poloniæ Regnum,

 secun-

1446. secunda *Sandomiria* egressus *Pokrzywniczam*, feria tertia in *Polanyecz*, feria quarta *nouam Ciuitatem* peruenit. Quo *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Craconiensis*, cum *Ioanne* de *Thaczin* Palatino *Cracouiense* venit suæ Serenitati obuiam, & eum excepit. Feria quinta exiuit *noua Ciuitate*, & facto prandio in villa & Curia *Podolani* venit in *Proschenicze*. Feria vero sexta post meridiem, intrauit *Cracouiam*, cum magna populi solennitate: Omnes enim processiones Vrbis, illi obuiam exiuerant. Item vniuersitas, cum suppositis, item *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Sbigneus Craconiensis*, *Andreas Posnaniensis*, & *Paulus Plocensis*, Episcopi, suæ Serenitati iuere obuiam. Et in magna & graui multitudine intrauit vrbem *Craconiensem*, processionibus omnibus eum præcedentibus. Et ascendens Castrum, intrauit Ecclesiam maiorem S. *Stanislai* adoratisque reliquiis sanctorum, & posito quinquaginta florenorum offertorio, recepit se ad aulam. Sequenti die videlicet festo *Ioannis* Baptistæ, interuenerunt Dux *Boleslaus* & Dux *Wladislaus Masoniæ*. Habuit quilibet secum in Comitiua mille equites, pulchrum de se videntibus præbentes spectaculum. Qui in quandam ducebantur admirationem, tantam duos Duces, & tam ornatam militum, quæ etiam Regibus sufficeret, habuisse Comitiuam.

Cracouiam aduenit.

Venerunt item duo Masouiæ Duces duabus millibus equitum comitati.

Die Dominico, in crastino sancti *Ioannis* Baptistæ, omnibus indumentis Pontificialibus, & Cappa Chorali indutus, in aula Regali, in ecclesia Cathedrali *Craconiense*, *Casimirus* Dux *Lithuaniæ* in Regem *Poloniæ*, ante altare S. *Stanislai*, in medio ecclesiæ, per *Vincentium* Archiepiscopum *Gnesnensem* coronatus est: *Sbigneo Craconiense* & *Wladislao Wladislaniense*, Episcopis, latera eius cingentibus. Aliis insupec Episcopis, videlicet *Ioanne Leopoliense* Archiepiscopo, *Andrea Posnaniense*, *Paulo Plocense*, & *Paulo Camenecense* Episcopis præsentibus. Aderant autem huic Conuentioni, *Zophia* Regina *Poloniæ*, mater sua, *Wladislaus* & *Boleslaus Masouiæ*, *Wladislaus* & *Boleslaus Theschnenses*, *Venceslaus Ratiboriensis*, & *Venceslaus Osswiaczimensis* Duces. Item duo fratres Cruciferi de *Prussia*, *Henricus* de *Plawen* de *Elbing* & *Ludouicus* de *Meue*, Commendatores per Magistrum *Prussiæ Conradum*, missi, de *Erlichsauszen* ad solennitatem Coronationis huiusmodi cohonestandam. Item Dux *Boleslaus*, *Switrigal*, cum aliquot Principibus *Russiæ*, videlicet *Georgio Syemyonouicz*, *Vassilone Olyeschkouicz*, & *Vassilone* dicto *Krasni*. Item Barones *Lithuaniæ*, *Syenko Gedignltowicz*, *Andreas Syenkouicz*, & plures alii. In ipsa autem coronatione *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus *Craconiensis* tenebat in scutella aurea coronam, *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Craconiensis*, sceptrum, *Lucas* de *Gorka* Palatinus *Posnaniensis*, Pomum regale, & *Ioannes Glowacz* de *Olyeschnica* Palatinus *Sandomiriensis*, ensem, qui *Sczerbyecz* dicitur. His enim officiis ex annexione suarum Dignitatum & Magistratuum vsi id etiam suis successoribus perenne reliquerunt. Aderant & plures Barones de *Bohemia*, *Morauia* & *Slesia*, aspicientes Cerimonias, præfatæ Coronationis, qui *Cracouiam*, vel inuitati, vel spontanei, ad ferendum Coronationi *Casimiri* Regis decus aduenerant. Oblatio omnis, centum florenorum, per *Casimirum* tunc nouum *Poloniæ* Regem, ad altare, circa quod coronabatur S. *Stanislai*, facta vniuersitati Vicariorum Cracouiensium, cessit ex jure, & more. Improbabant Mathematici multifarie eam Coronationem, quod in die execrabili & pessima, perfecta sit, & in hora tunc quando.

Casimirus Lithuaniæ Dux in Regem Poloniæ coronatur.

& quæ quisque Dignitariorum insignia Regalia tenebat, sub infertur.

Altera Coronationis die, Rex *Casimirus*, in apparatu Regio, in equo iuit in circulum Ciuitatis *Craconiensis*, comitantibus eum *Vincentio* Archiepiscopo *Gnesnense*, *Sbigneo Craconiense*, *Andrea Posnaniense* & *Paulo Plocense*, Episcopis. Et dum esset prope Thronum, sibi iuxta Prætorium præparatum, Duces *Masouiæ Wladislaus* & *Boleslaus*, tenere dextram partem lateris *Casimiri* Regis conati, ac per hoc habere locum superiorem, supra Pontifices, nouum scisma introducunt. Pontificibus id non ferentibus, sed incontinenti factis, perprius variis tractatibus, a *Casimiroque* Rege, in Domos suas discedentibus. Rex molestissime eorum discessum ferens, nec thronum sibi præparatum ascendit, nec homagium a Ciuibus cepit, sed gyrato circulo Ciuitatis, ad Castrum tristis rediit. Sequenti vero die Duces *Masouiæ* magna tenuit pœnitentia, quod Pontifices ex loco primo, & superiori pellere nitebantur: cum in omnibus Conciliis, Conuentionibus & vniuersitatibus, Pontifices locum eminentiorem capere soliti sunt.

Episcoporum cum Ducibus Masoniæ de loco contentio in Throno, ante Prætorium Craconiense Regi præparato, vnde propterea re infecta discessum est.

Pignoratæ insuper fuerant, die eodem Monasterii *Thinyecensis*, recusantes dare *Casimiro* nouo Regi stationem insolitam, aliquot villæ. Ob quam iniuriam, rusticanæ fœminæ villarum præfatarum, sua pecora, eis ablata, secutæ, fletibus & lamentis vniuersam Ecclesiam *Craconiensem*, in re Diuina tunc occupatam, & impleuerant, & turbauerant. Molestissimaque res plurimis visa est, quod *Casimirus* Rex talibus iniuriis suum Printipatum initiauerit.

Casimirus Rex Monasterium Thinyecz, ad insolitam pensionem, pignoribus captis, cogit. Quapropter ecclesia Craconiensis eiulatu eorum, qui iniuriam passi sunt, repletur.

Feria quinta post Festum Visitationis Sanctæ Mariæ Virginis, habita deliberatione, cum Prælatis & Baronibus Regni sui *Poloniæ*, in Camera picta *Casimirus* Rex, cui ex duobus, contendentibus de Papatu, præstanda esset obedientia, an videlicet *Fælici* Papæ, quinto, per Concilium *Basiliense* electo, qui in solitudine Ripariæ *Gebenuensis* Diœcesis, iam à pluribus annis honeste conuersabatur, prout eius Serenitatem Oratores Concilii videlicet Magistec *Marcus Bonisflii*, in Theologia Magister, de *Cathalonia*, & *Stanislaus Sobnowski*, Præpositus *Tridentinus*, petebant & requirebant, an *Nicolao* Papæ quinto, qui *Romæ* præsidebat, & qui Regem solum per literas, de præstanda obedientia habebat rogatum. Fecit pro *Nicolao quinto*

Casimirus Rex à Nicolao quinto

Roma-

1447.

Pontifici Romano, vti obedientiam schismatis tempore prestitit, tria petit.

Romano declarationem, Prælatorum & Baronum aliquorum, optime pro Republica consulentium, qui dilationem esse securiorem, deducebant, suasione improbata. Quorum spretis Consiliis, declaratio fuit secuta, nominatique fuerunt Nuncii, ad Papam *Nicolaum*, ex parte *Casimiri* Regis, & Regni *Poloniæ* ituri, videlicet *Visota* de *Gorka*, Præpositus *Posnaniensis*, & *Petrus* de *Schamotuli*. Quibus Rex, de consilio Baronum secularium, tria petenda commisit. Primo *omnes collationes omnium Beneficiorum iure ordinario semper saluo*. Secundo *decimam decimæ, per totum Regnum suum, ad sex annos*. Tertio *Denarium sancti Petri, in annos aliquot percipiendum*.

Casimirus licentiatis & remuneratis Lithuanis in Nyepolomicze, gratia venationis, procedit.

Principes & Barones *Lithuaniæ*, magnificis, & sumptuosis, non solum remunerati, sed ditati, donis in *Lithuaniam* reuertuntur. Quos *Casimirus* Rex, extra portam conducebat magnam illis impendens humanitatem, & honorem. Quibus remissis, & licentiatis Rex, vadit in *Nyepolomicze*: solatia sua in captione ferarum habiturus, & die Dominico reuertitur *Cracouiam*.

Feria tertia, ante festum Sanctæ *Margarethæ*, egreditur *Casimirus* Rex *Cracouia*, in *maiorem Poloniam* transiturus, quem genitrix sua *Zophia* Regina comitabatur, & facto in *Schlomniki* nocturno, vadit per *Myechow*, *Lyelovv*, *Czastochovva*, *Klobuczko*, *Krzepicze*, *Wyelun*, *Stradiam*, *Calisch* & *Posnauiam*. Feria secunda in vigilia S. *Iacobi* Rege in *Calisch* agente,

Michael filius olim Sigismundi Lithuaniæ Ducis, misere interfecti, frustra veniam a Casimiro Poloniæ Rege precatur.

venit ad eum Dux *Michael Lithuaniæ*, & procumbens obtulit se, atque submisse deiecit, verbis in mollius suppliciter inflexis, se & sua omnia *Casimiro* Regi promittens, non tam Regis, quam *Lithuanorum* indignationem mitigare contendens, quibus *Casimirus* Rex morem gerendo, inexorabilem se præbebat. Ad pedes Regios precatur veniam, & gratiam, & bonorum paternorum restitutionem. At Rex *Casimirus*, quem tanta rerum conuersio admonere debuit clementiæ, spreuit homi iacentem, nec aliqua spe calamitosum & supplicem refouit, sed factis secum aliquibus tractatibus, sine fine remisit. Ipseque Dux *Michaël Casimiro* Rege insalutato, sentiens sibi *Casimirum* Regem implacabilem, & demissam suam humiliationem infructuosam, discessit.

Posnania in aduentu Regis Casimiri tota conflagrat, & diripitur a propriis.

Cum autem *Casimirus* Rex, ex *Calisch Posnaniam* aduenisset, Ciuitas *Posnaniensis* casu incensa est, & tota fere, præter domos muratas, igne consumpta, & Ecclesia sanctæ *Mariæ Magdalenæ* exusta, *Poloni*, *Lithuani* & *Thartari*, qui erant cum *Casimiro* Rege, ceperunt agere direptiones & spolia. Propter quod, plures ex eis erant interfecti, & aliqui, iussu *Casimiri* Regis decollati. Ciuitas ipsa magnos egit luctus & lamenta, cum pro exustione, quæ ei acciderat, tum pro spoliis, quæ a propriis pertulerat. Sed & *Casimirus* Rex, per continuos tres dies, casum tam damnosum deflebat.

1447.

Conradus Episcopus Wratulauiensis moritur.

Feria quarta in vigilia S. *Laurentii*, *Conradus* Episcopus *Wratulauiensis*, in Curia Episcopali *Wratulauiæ* moritur, & in Ecclesia *Wratulauiensi* sepelitur. Tertia quoque dies Septembris, per Capitulum *Wratulauiense* instituitur, & nominatur, pro futuri Pontificis electione. Hic Pontifex erat Dux *Slesiæ* de *Olyeschuicza*, & annis prope quadraginta rexit illam ecclesiam. Sed sub eius regimine, pene tota corruerat. Vnde quadam pœnitudine ductus, cesserat tribus annis ante mortem honori & oneri Episcopatus, postea vero pœnituit, & tam Dignitatem, quam possessionem, quæ iam per Capitulares, eo resignante tenebatur, repetiit.

Prima Conuentione generali Piotrcouiæ facta per Casimirum Regem Poloniæ,

Feria quinta, in vigilia S. *Bartholomæi*, intrauit *Casimirus* Rex Oppidum *Pyotrkovv*, & tenuit cum Prælatis & Baronibus, atque Nobilibus suis in magno numero, illuc conuenientibus, septem diebus generalem Conuentionem. Aderant autem huic Conuentioni, *Vincentius Gnesnensis* Archiepiscopus, & Primas *Sbigneus Cracouiensis*, *Wladislaus Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, *Paulus Plocensis*, *Nicolaus Przemisliensis* Episcopi, & omnes Palatini, Castellani, Dignitarii, & Officiales. Et quoniam per leges a *Casimiro* secundo, Rege *Poloniæ* conditas, non sufficienter singulis emergentibus, erat prouisum, summopereque appositio nouorum iurium iudicabatur, opportuna, factæ sunt in eadem Conuentione,

nonnulla leges reip. Poloniæ salutares feruntur.

approbantibus & laudantibus vniuersis, hæ leges & Constitutiones. Primo *quod frater primogenitus, aut senior, non possit bona paterna, ratione primogenituræ, aut senii distrahere aut consumere, vltra portionem eum concernentem, nisi onus debitorum paternorum id exigeret. In quo nihilominus casu, debet interuenire, consilium, consensus & voluntas seniorum paternorum, & quod bona vendita se vltra summam debitorum non extendant. Si vero aliquid pecuniæ, debitis solutis, resultauerit, integre & fideliter conseruetur, inter cæteros fratres diuidenda æqualiter.* Secundo, *quod flumina Visla, Varta, Dunayecz, Bug, Dnyesther, Duyepr, Vulok, Vuloka, Pilcza, & alii quicunque in Regno Poloniæ existentes sint liberi, nullis obstaculis, aut sepibus captiuandi, vt omnes homines per eos ire & natare possint, cum suis rebus venalibus, de quacunque specie vel genere, liberumque habeant, infra & supra transitum. Si autem alicui complacet, habere obstaculum, habeat in illo portas, quæ transeuntibus pateant, & præbeant ingressum, alias in nullo erit obnoxius, qui illud ruperit. Quod si aliquis ratione obstaculi, aut ruptionis, quicquam exegerit, restituere cogatur per Capitaneum loci, omnia recepta, & pœna nihilominus Siedmnadziestha Polonice vocata irremissibiliter exigenda puniatur.* Tertiò *quod Colloquia generalia, & termini, sine aliqua interruptione, pacis tempore, celebrentur, & iustitia administretur pau-*

peribus

1447. *peribus. Teneanturq; omnes Palatini, Castellani, Iudices, & Officiales, illa personaliter frequentare, exceptis duntaxat duobus casibus, si videlicet aliquis fuerit gravi languore oppressus, aut in negotiis Regni destinatus. In quibus nihilominus casibus tenebitur & poterit locum suum, per aliam personam, supplere: contradictione qualibet non obstante.* Quarto, *quod quilibet, pro vice prima inculpatus, notatus vel infamatus, de furto, vel spolio, teneatur innocentiam suam, duodecim testibus, viris bonis, & octodecim eligendis, quasi nobilitatem suam probaturus esset, demonstrare. Ei autem tantummodo purgatio debet prodesse, qui semel, bis, & ad maximum, ter culparetur. Quarta autem vice culpatus, debet legibus municipalibus, contra fures aditis multari.* Quinto, *quod nullus, quacunq; lacessitus iniuria, damno vel offensa, belligeret, contra intraneos, aut extraneos, alias omnia damna exinde secuta, in bonis eius, aut capite repetantur.*

Casimirus Rex.

Fuit in eadem Conuentione Rex *Casimirus* per omnes Prælatos, & Barones, & nobiles, communi voto rogatus, *vt literas antecessorum suorum Regnicolis concessas firmaret iuramento, & literis.* Item *vt nullas terras, & signanter terras Russiæ, Lucensem & Podoliæ, à Regno Poloniæ alienaret.* Fama enim communis, eum Regni *Poloniæ*, terras *Podoliæ*, velle *Lithuaniæ* Ducatui adiungere, vulgauerat. Item *vt in Lithuaniam transiturus, aliquos Barones, prudentes, & maturos, ex Regno Poloniæ secum assumeret, quorum consilio, facta, Regnum Poloniæ conueruentia. gubernaret.* Item *vt indignationem suam Theodorico Buczaczki, Capitaneo Podoliæ*, quam ideo contra eum conceperat, quia Castra terræ *Podoliæ*, videlicet *Myedziboze, Chmyelnik, Karawol*, quæ *Lithuani* nouiter occupata detinebant, eum terrigenis *Podoliæ* recuperauit, *indulgeret.* *Casimirus* autem Rex, quamuis dixit, se cum Baronibus *Lithuaniæ*, qui tunc erant, velle super petitis deliberare. Deliberatione tamen facta, respondit. *Se nullatenus aliquot petitorum esse facturum, propter iuramentum, primum factum Lithuanis*, contemptisque patriæ precibus, feria quarta in die SS. *Fælicis* & *Aucti*, nullo in Regno *Poloniæ* posito ordine, in *Lithuaniam* velocissimo cursu, cum magna amaritudine, nausea, & dolore omnium processit: asserens se in *Lithuaniæ* Ducatu, magna habere & ardua negotia disponere & ordinare. Et primum nocturnum in *Opoczno*, alium in *Radom*, tertium in *Kozyenicze*, & quartum in *Lukow* faciens, iter suum in *Lithuaniam* continuauit.

spretis Polonorum precibus, vtpote in Lithuanos propensior, in Lithuaniam magnis itineribus peruenit.

Feria tertia, ante festum Natiuitatis sanctæ Mariæ Virginis, Prælati & Canonici *Wratislauienses*, celebrato capitulo generali, *Nicolaum* dictum *Nowak*, Decretorum Doctorem, Præpositum & Canonicum *Wratislauiensem*, eligunt vniformiter, in Episcopum *Wratislauiensem*. Hic fuit ortus de villa Ecclesiæ A *Wratislauiensis*, prope *Niszam* dicta *noua villa*, & ab inde sortitus fuit cognomen *Nowak*, vir frugi & humilis, prudens & industrius. Electionem autem suam *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, tanquam Metropolitanus, specialibus, & notabilibus nunciis suis, videlicet *Andrea Schkoda*, & *Iaroslao Kakolewski* Canonicis *Wratislauiensibus*, rogatus, confirmat, ipseq; postea in ecclesia sua *Wratislauiense*, fuit in Episcopum consecratus, statimque bona Ecclesiæ *Wratislauiensis*, per antecessorem suum *Venceslaum* obligata & distracta, cœpit redimere & instaurare. Consecratus est autem præfatus *Nowak* de mandato præfati *Vincentii* Archiepiscopi *Gnesnensis*, in Ecclesia *Wratislauiense*, per *Ioannem* Episcopum *Naturiensem*, B fratrem Ordinis Minorum, *Gnesnensis* Ecclesiæ Suffraganeum, die Solis vigesima secunda Mensis Octobris.

Nicolaus Nowak in Episcopum Wratislauiensem consecratur.

Post discessum *Casimiri* Regis ex Regno *Poloniæ* in *Lithuaniam*, omnes hostes Regni, & signanter *Slesitæ*, grassari contra Regnum, & illud rapinis, & spoliis, captiuationibus, & interfectionibus, Nobilium & Subditorum Regni *Poloniæ*, affligere cœperunt. Duo enim Nobiles de *Wladzin*, fulti subsidio Ducum aliquorum, & nobilium *Slesiæ*, per dolum & fraudem Oppidum *Badzin* subintrant. Onerauerant enim decem currus hominibus armatis, & illi oppidum, quasi cum aliquibus mercibus, & rebus ingressi, aliis gentibus, quæ erant in campo, securum patefecerunt aditum. C Hostes itaq; Oppidum prædictum ingressi, illud spoliant, & spoliatum succendunt. multisq; prædis onusti, & spoliis, sine aliqua offensa redeunt.

Badzin Oppidum Slesitæ dolo ingressi diripiunt, & incendunt.

Die Dominico sanctæ *Heduigis* habita est Conuentio in Ciuitate *Wyelun* cum Ciuibus de *Wratislauia*, & *Namislow*. Ad quam *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Martinus* de *Sławsko* Palatinus *Calissiensis*, *Ioannes* de *Konyeczpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarius, Capitaneus *Siradiensis* descenderant. Et post aliquot tractatus, cum prædictis ciuibus *Wratislauiensibus* & *Namislouiensibus*, qui illuc personaliter aduenerant, habitos, treugas, ad decem annos duraturas conficiunt, literisque inscribunt, & firmant.

Pacem Poloni cum Wratislauiensibus, & Namislouiensibus, ad decennium conficiunt.

D Oppidum *Lublin* feria quarta, post festum Sancti *Michaëlis*, Oppidum vero *Zneyno*, feria sexta, post festum sanctæ *Heduigis* casibus fortuitis, adeo igne consumpta sunt, ut nec aliqua domus in illis salua remaneret. Asserunt & anno eodem *Bochnyam*, *Xzyast*, *Siradiam*, sed in aliqua sui parte arsisse.

Quædam Oppida in Regno Poloniæ igni ardent.

Secuta, & commissa fuerunt hyeme illa in Regno *Poloniæ* signanter vero circa *Oszini*, & circa *Grabow*, per fures de *Slesia* & *Hungaria*, spolia multa, currus mercatorum pannis optimis

Pradonum externorum,

1447.

optimis onerati, diiepti sunt, res notabiles, in Clenodiis, & pecuniis, mercibusque mercatoribus ablatæ. Miles notabilis *Svvantopelkus* de *Zavada* Subpincerna *Cracoviensis*, dum venatum ivisset, feria quarta, ante festum sanctæ *Elisabeth*, per eosdem fures & latrones de *Slesia* interfectus est, & filius suus. Item postea *Nicolaus Bawelna* Subpincerna *Siradiensis*, & alii plures capti sunt, & in *Wladzim* in captivitatem deducti. Nullus tamen tanta mala fortius promovebat, quam proprii Regni *Poloniæ* nobiles, subditi, & terrigenæ, rapto & furto vivere soliti, quorum aliqui in *Wladzim*, in captivitatem deducturi res & homines iverant, & abinde exeundo, tanquam domestici, cum aliis, qui in Regno habitabant, libere bona mercatorum & subditorum Regni *Poloniæ* diripiebant. Videntes enim, ex Regno *Poloniæ*, omnem bonum ordinem, & correctionem malorum exulasse, & in his, qui multa spolia, & furta absente Rege patraverant, nullam vindictam subsecutam fuisse, erexerunt animum propter impunitatem, ad omnia mala, & ex bonis nobilibus fures effecti. Nec inventus est aliquis, ex omnibus Regni *Poloniæ* Baronibus, qui interponeret se ad submovendum tanta spolia & furta. Ubique enim viæ & stratæ completæ erant furibus. Et quamvis Prælati, & Barones Regni *Poloniæ*, eventum tantorum malorum *Casimiro* Regi Nuntiis suis & literis specialibus significassent, & multis persvasionibus peruisionem Regalem invocassent: Sua tamen Serenitas, rebus *Lithuaniæ* intenta, distulit, succurrere provisioni Regni sui. Propter quod hostes invidi, & fures Regni, dissimulatione Regis & Baronum Regni *Poloniæ* cognita, liberius ad omnia desideria grassabantur. Sub eodem siquidem tempore, *Ioannes Kathowski*, bis terram *Wyelunensem* subintrans, multas villas, in ea spoliavit: *Laurentio Zaroba*, Castellano *Siradiense*, & Capitaneo *Wyelunense*, nullam resistentiam, aut defensionem opponente: quamvis idem *Ioannes Kathowski*, occasione privatæ iniuriæ, sibi per eundem *Laurentium Zaroba* factæ, huiusmodi spolia in terra *Wyelunense*, asserebat se commisisse.

& domesticorum in Regno Poloniæ

magna vis & copia viget.

Ioannes de Huniad Gubernator Regni *Hungariæ*, collecto non mediocri exercitu, simulans se contra *Turcas*, iturum in *Bessarabiam*, cum *Stanculone*, præfecturus illum *Bessarabiæ* in Voievodam, *Vlad* Voievoda expulso, descendit. Subintrans autem clandestine terram *Besserabiæ*, & *Vlad* Voievodam, nullam hostilitatem huiusmodi suspicatum, incautum & securum reperiens, una cum filio interfecit, talique vicissitudine, & retributione dictum *Vlad*, pro eo, quod eum ex conflictu, infœliciter cum *Turcis* prope *Varnam* commisso, fugientem exceperat, & per suos captivatum, relaxaverat, & remuneratum dimiserat, præmiat. *Stanculonem* deinde, quem in Voievodam *Bessarabiæ* reponere promiserat, exoculat, & terram *Bessarabiæ*, sibi vsurpare molitur. Ut autem facilius cogitata perficiat, *Petro* Voievodæ *Maldaviæ*, cui *Vlad*, olim *Bessarabiæ* Voievoda, erat infestus, eo quod *Romano* etiam Voievodæ *Maldaviæ*, filio *Heliæ*, cuius idem *Vlad* germanam habuit in vxorem, de Voievodatu *Moldaviæ* disceptabant, sororem suam germanam, iam annum quinquagesimum provectam, dat in vxorem: spondens illum reponere in terræ *Maldaviæ* pacifica possessione. Mittitque cum eo aliquas gentes suas, ad expellendum *Romanum*, de *Maldavia* terra. *Romanus* autem intelligens, contra se *Petrum* Patruum germanum, cum auxilio gentium *Ioannis* de *Huniad* adventare, & maritum sororis suæ, *Vlad*, Voievodam *Bessarabiæ*, à quo magna solebat habere in gentibus subsidia, interfectum, & animos *Valachorum*, probè intelligens erga se, non esse rectos, præcavens sibi in futurum, fugam iniit. Et de terra *Valachorum* fugiens, ad terram *Podoliæ* confugit. Ubi securus existens, *Casimirum* Regem *Poloniæ* tam per literas, quam per Nuncios, tanquam propinquo sibi sangvine iunctum (erant enim ex duabus sororibus geniti) de dando sibi subsidio, multipliciter solicitavit. *Petrus* autem Voievoda, totius terræ *Moldaviæ* apprehensa possessione, dolos *Ioannis Huniad* expertus, nulla cum eo fœdera facere, nec cum Regno *Hungariæ*, iuxta eiusdem *Ioannis* de *Huniad* persvasionem, tenere voluit, sed per literas, & Nuncios, *Casimirum* Regem, Prælatosque & Barones *Poloniæ*, humiliter rogavit, quatenus eum à se non abiicerent, sed tanquam subditum, & homagialem Regni *Poloniæ* tuerentur, offerens se fideliter sacræ Coronæ Regni *Poloniæ*, & Regi *Casimiro* seruiturum.

Ioannes de Huniad Gubernator Regni Hungariæ Vladum Palatinum Bessarabiæ,

optimè de se meritum, vna cum filio necat.

Petrus Palatinus Valachiæ, Huniadi dolos expertus,

Casimiro Regi Regnoque Poloniæ supplex se subiicit.

Perseverante *Casimiro*, *Poloniæ* Rege, per tempus hyemale in *Lithuania*, & continuis venationibus insistente, multi ex Boyaris, nobilibus, & communitate *Lithuanorum*, Ducis *Michaëlis* Principatum expetebant, & propterea secretis consiliis ac conspirationibus exquirebant modos, vias & ingenia, quibus Ducem *Michaëlem*, possent in Ducatum magnum *Lithuaniæ* reponere, & illius frui Principatu. Sed nec ipse Dux *Michael* omnes, quos sciebat favere sibi, negligebat inducere muneribus, & promissis, quatenus negotia sua dirigerent, & promoverent. His autem omnibus *Casimirus Poloniæ* Rex cognitis, omnes Boiaros, & Barones *Lithuaniæ*, quos suspicabatur esse Ducis *Michaelis* amicos, de tenutis Castrorum destituebat, & suis fidelibus ea committebat, Majorique industria, & diligentia, struebat modos, per quos posset prædictum Ducem *Michaelem*, in terris tunc *Masoviæ*, apud suos affines, Duces *Masoviæ*, *Wladislaum* & *Boleslaum* delitescentem comprehendere. Solicitavit, & Magistrum *Prussiæ*, fratrem *Conradum*, Nunciis & literis, quatenus in casu, quo idem Dux, *Michael*, per terras Dominiorum

Dux Michael, filius olim Sigismundi, Lithuaniæ Ducatum affectans,

1447. rum suorum, vellet latenter fugere, captivare illum, & *Casimiro* Regi tradere dignaretur. Annuens autem petitioni Regiæ, præfatus A *Conradus Prussiæ* Magister, in omnibus desertis nemoribus, inter *Masoviam*, & *Livoniam*, *Prussiamque* sitis, per quæ verisimiliter præsumebat, dictum Ducem *Michaëlem* transiturum, posuit excubias, pro ejusdem Ducis *Michaelis* captivatione. Contigit autem, dum idem Dux *Michael*, ex terris *Masoviæ*, versus *Samogithas*, quos sibi noverat affectos plerimum, per sylvas, & nemora procederet, metseptimus, obviavit illi Commendator *Pruthenicus* metnonus, continuam curam de sua captivitate gerens. Congressu autem invicem facto, Commendator vibrato ense, & capiti sellæ apposito, irruit in Ducem *Michaelem*. Sed Dux *Michael*, nudis manibus ense Com- B mendatoris arrepto, illum sibi abstulit, & conatus suos elisit. Sensitque in manibus, non modica vulnera, tandem novem contra septem prævalentibus. Dux *Michael* fugere in paludes, & luta, coactus est. Omnes autem servitores sui sex, per Commendatorem, & suos, fuerunt capti. Altera autem die commendator, cum hominibus pedestribus, & canibus, dictum Ducem *Michaelem*, longo tempore quæsitum, invenit & comprehendit, & donec vulnera sua, & suorum curata fuerunt, tenuit, postea verò illum dimisit remuneratum. Dimissus autem rediit in *Masoviam*, & exinde in *Slesiam* devenit, & per Duces *Slesiæ Conradum Canthner*, & alios *Oleschnicenses* C est recollectus, & in Castris eorum conservatus. Sed & ibi quoque plures insidiæ sibi tendebantur per *Petrum Schaffraniecz* Succamerarium *Cracoviensem* largitione ad id subarratum.

a quodam Commendatore in sylva comprehensus dimittitur, & primum in Masoviam, deinde in Slesiam fugit.

Conclusiones de pace Ecclesiæ Lugduni factæ.

Carolus Rex *Franciæ*, tenta pro danda pace ecclesiæ, & extinguendo scismate in *Lugdano* Dieta, quæ duravit à festo S. *Jacobi* Apostoli, usque ad diem S. *Lucæ* Evangelistæ, ad quam Nuncii *Nicolai* quinti Papæ. Item Nuncii Concilii *Basiliensis*, item Nuncii *Felicis*, gerentis se pro Papa, item Nuntii *Romanorum*, *Angliæ*, *Castellæ*, *Navariæ*, *Ceciliæ* Regum, item Nuncii Electorum Imperii, & aliqui Electores præsentes, item Nuntii diversorum Principum, Spiritualium & Secularium, cum plena D potestate, item, multi doctores, iuris Divini & humani, fuerunt congregati. Ubi multis tractatibus, pro pace Ecclesiæ habitis, quamvis certa media, pro pacificanda Ecclesia DEI reperissent: intelligentes tamen illa sine *Felice* concludi non posse, iverunt ad illum in *Gebennas*, inveneruntque animum ejus, ad pacem Ecclesiæ dandam, non solum inclinatum, sed etiam dedirissimum. Et tandem Spiritu Sancto dictante, idem *Felix* in omnia pacis media consensit. De quo omnes incredibili lætitia erant completi, sperantes indubiè, per dictum medium, pacem veram & integram, ecclesiæ secuturam, cum fidei integritate, authoritatis Ecclesiæ, & generalium Conciliorum conservatione, serenitate conscientiarum. Statimque ex *Gebennis* iverunt ad Reges suos, & abinde *Romam*, aliquorum Regum prædictorum Oratores, ad *Nicolaum*, quintum Papam, rogaturi, ut ipse *Nicolaus*, omnia media, sic concepta, & compacta, ratificaret. 1447.

Qui ut vir magnæ prudentiæ & sanctitatis, & nihil amplius quam pacem, & unionem Ecclesiæ summopere desiderans. Nunciis, & Oratoribus, Regum & Principum prædictorum, benigna audientia præstita, ferè singulas Ordinationes, in *Lugduno* digestas approbat, acceptat, & admittit.

Nicolaus quintus Pontifex Romanus approbat.

Casimirus Rex *Poloniæ*, Natalis Domini dies celebravit *Vilnæ*, ubi ad suam Serenitatem, Ducis *Moschoviarum*, item Ducum de *Sygwior*, item *Tartarorum* Imperatoris, item Communitatis *Novogrodensis*, item Magistrorum, *Prussiæ* & *Livoniæ*, Nuncii & Oratores confluxerunt: plurima illi offerentes dona, & congaudentes de sua in Regnum *Poloniæ* exaltatione. Quos votivè, & prudenter expediens, ad propria remuneratos remisit. Ex *Vilna* processit in *Brzesczye*, & ibi ferè totâ Quadragesimam continuavit. Pro Dominica verò Palmarum, *Vilnam* reversus est, & ibi egit dies festos Paschæ, illuc ad suam Majestatem *Zophia Poloniæ* Regina, genitrix sua, advenit, & multis salubribus, cum eo habitis tractatibus, remunerata, in Regnum *Poloniæ* post conductum Paschæ redit. Non enim poterat ipsa Regina, cum curia sua notabili, illic longos stare dies, propter nimiam penuriam, atque famem, quæ tunc vehementer terram *Lithuaniæ*, affligebat. 1448.

Casimiro Regi, nonnulli Principes, de illius ad Regnum Poloniæ exaltatione, muneribus etiam oblatis congratulantur.

Peractis diebus Paschæ & Pentecostes, *Casimirus Poloniæ* Rex, pro festo S. Trinitatis, venit in *Brzesczye Ruthenicale*, deinde per *Parczow*, Sabbato post festum Corporis Christi, intravit Oppidum *Lublin*, ubi *Zophia* Regina *Poloniæ* ei occurrens, ipsum excepit. In quo decim diebus generalem tenuit Conventionem. Convenerant enim illuc, utriusque Dominii Prælati, Principes, Dignitarii, & Barones, tam videlicet Regni *Poloniæ*, quam Ducatus magni *Lithuaniæ*. De Regno siquidem venerant, *Vincentius* Archiepiscopus, & Primas, *Ioannes* Archiepiscopus *Leopoliensis*, *Sbigneus Cracoviensis*, *Wladislaus Wladislaviensis*, *Andreas Posnaniensis*, Episcopi, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus & Capitaneus, *Ioannes* de *Thoczin* Palatinus *Cracoviensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Oleschnicza Sandomiriensis*, *Albertus* de *Male Lanciciensis*, *Petrus Odrowasz Leopoliensis*, *Hriczko Podoliæ*, Palatini, *Przedborius* de *Konyeczpolie Sandomiriensis*, *Creslaus* de *Kurozwoki Lublinensis*, *Theodoricus Podoliæ*, Castellani, & alii multi nobiles, Barones & milites. Ex parte vero magni Ducatus *Lithuaniæ*, advenerant, *Mathias* Episcopus *Vilnensis*, Dux *Georgius Langwmowicz*, Dux *Georgius Syemienowicz*, Dux

Altera Conventio generalis facta per Casimirum Regem in Lublin.

1448. Dux *Vasillo Krassni*, Dux *Ostrowski*, *Gastoldus Vilnensis*, *Monividus Trocensis* Palatini, *Petrus Montigerdowicz*, Marsalcus magni Ducatus *Lithuaniæ*, & alii multi nobiles, & Barones de *Lithuania*. Omnes autem hi de *Lithuaniæ* Consiliarii, in tentoriis suas habebant mansiones, circa fluvium *Bistrzicza*: *Casimiro* Rege, in necessariis, in abundantia illos tractante. Conventione autem prædicta instaurata, & omnibus Consiliariis utriusque Dominii convenientibus, cœperunt Prælati, Principes, & Boiari, magni Ducatus *Lithuaniæ*, Prælatis, Baronibus, & Dignitariis Regni Poloniæ proponere, *qualiter per inscriptiones, fœdera, & ligas, inter Regnum Poloniæ ab una, & Ducatum magnum Lithuaniæ, partibus ab altera, sub divis principibus, Wladislao Rege Poloniæ, & Vithawdo, Duce magno Lithuaniæ, confectas, nimium gravarentur, ex his præsertim verbis, ubi prædicti duo Principes, Wladislaus Rex Poloniæ, & Alexander Vithawdus, magnus Lithuaniæ Dux, omnes terras Lithuaniæ, & Russiæ, Regno Poloniæ perpetuo uniendo, in suis literis, terras Lithuaniæ, Samogithiæ, & Russiæ, Regno Poloniæ perpetuo, scribunt se incorporasse, univisse, & appropriasse.* Petentes, *ut verba hujusmodi ex literis inscriptionum tollerentur, ne verba prædicta, Prælatos, Principes & Baronos Lithuaniæ declararent Regno Poloniæ perpetuo esse obnoxios, & quodammodo inferiores & subjectos.* Rogabant deinde, *quatenus terra Podoliæ, item Castrum Olyeschko, & Districtus Wiethly, Lopaczin, & Hrodlo eis redderentur, attento, quod Dux magnus Lithuaniæ Withawdus, in diebus sui regiminis, illa possedisset*, & allegantes *terram Podoliæ, post mortem Ducis magni Withawdi, à magno Ducatu Lithuaniæ præter justitiam abstractam fuisse.* Prælati verò & Barones *Poloniæ*, per *Casimirum* Regem rogati, quatenus cum Boiaris *Lithuaniæ*, benignè & charitative se gererent, & modeste illis, atque amice, ad eorum postulationes, responderent, talemque viam reperirent, prudentem, quæ eos non exacerbaret, neque molestos, atque gravatos efficeret. Habita notabili deliberatione, illud invenerunt medium, quod omnia proposita Baronum *Lithuaniæ* facile solveret, ut videlicet Regnum *Poloniæ*, cum Ducatu magno *Lithuaniæ*, secundum intentionem primorum Principum, *Wladislai Poloniæ* Regis & *Vithawdi*, magni Dueis *Lithuaniæ*, sub uno Rege, & Principe foret, & utrumque Dominium, de cetero vocatur Regnum *Poloniæ*, titulo magni Ducatus *Lithuaniæ* extincto. Quodque *Lithuaniæ*, *Samogithiæ* & *Russiæ* terræ, quæ nunc Ducatui magno subsunt, in eadem sorte, conditione, iure, primilegio, & libertate, qua terræ *Cracoviensis*, *Sandomiriensis*, *Lublinensis*, *Leopoliensis*, *Podoliæ*, & aliæ consistant. A Polonorum itaque Proceribus, quæstio & interrogatio tunc in *Lithuanos* mota, & proposita est, *an vellent amplius & de cetero sub uno Rege & Principe, cum illis perpetuo esse:* Quoniam, ea quæstione absoluta, nulla posset de cetero, neque de privilegiis seu fœderibus, neque de terra *Podoliæ*, & Districtibus prædictis, differentia suboriri: cum omnia essent vnum, neque limitibus aliquibus, velut corpus vnum, possent disterminari, & secerni. Tali propositione Boiari *Lithuaniæ* requisiti, deliberatione habita, respondent, *se cum Regno Poloniæ non recusare esse, sub vno rectore, & Principe, non in perpetuum quidem, sed ad illud tempus, quo modernus Casimirus Rex Poloniæ, & proles, ex radice, & femore suo descendens, vixerit. Nullatenus autem posse in eam conditionem annuere, & consentire, ut terra Lithuaniæ taliter Regno Poloniæ vnirentur, & eiusdem conditionis essent, qualis sunt terra, Cracoviensis, & Siradiensis & alia: cum turpe esset illis, & titulum Ducatus magni Lithuaniæ supprimere, & omnem gloriam, famamq; & nomen, in communem Regni Poloniæ titulum infusum obfuscare.* Postulant igitur, & multis precibus exposcunt, *vt corrigantur literæ, & terra Podoliæ cum Districtibus supra descriptis dentur.* Super qua postulatione, tale eis, per Regni *Poloniæ* Proceres, æditur responsum. *Non est vetustate deletum, nec diuturnitate abolitum, sed recens & publicum vulgare factum, quando Regnum Poloniæ, spretis multis excellentissimis Principibus Catholicis, quibus affectabant regimen, Principem vestrum Wladislaum, olim Regem Poloniæ, tunc Iagyel vocatum, in Dominum & Regem Poloniæ receperit, quatuor conditionibus, prius per eum firmatis. Prima quidem, vt fidem Catholicam, cum omni sua gente susciperet. Secunda, vt omnes terras ditioni suæ tunc subiectas Regno Poloniæ perpetuo appropriaret, & incorporaret. Tertia, vt thesauros omnes, in Regnum Poloniæ induceret. Quarta, vt omnes Catholicos captiuos relaxaret. Eo autem accepto in Regem, illustrissimam illi dederunt pro Consorte Heduigim, Ludouici Regis Poloniæ & Hungariæ filiam. Qui promissionum suarum non immemor, omnibus diebus, quibus vixit, tam a propriis, quam a forensibus, quæsiuit modos, ingenia & consilia, quibus terras Lithuaniæ Regno Poloniæ perpetuo uniret. Reperit autem modum optimum, vt vos primum sacro fonte renatos, nobis in Dignitatibus, honoribus, & nobilitate æquauit, & arma, quæ in signum nobilitatis detinlimus, glutinando uos vobis, deferenda dedit, per multasque inscriptiones, diuersis temporibus habitas, Regno Poloniæ, Ducatum magnum Lithuaniæ laudante, consentiente, & approbante Duce magno Lithuaniæ Withawdo, & vniversis antiquis, quorum aliqui adhuc supersint, Ducibus & Boiaris Lithuaniæ appropriauit, & incorporauit. Non licet igitur nobis aliqua inscriptionibus prædictis addere, corrigere, vel detrahere, quæ multorum capitum prudentia, solertia, & industria, cum magnis sumptibus & expensis sunt confecta, quoniam correctio huiusmodi, & detractio, omnes inscri-* 1443.

in qua de Lithuania Ducatu cum Regno Poloniæ coniungendo disceptatur,

ac de proprietate terra Podoliæ, aliisq; nonnullis districtibus.

1448. *scriptiones, vniones, & incorporationes viciaret, & prorsus redderet cassas & inanes. Caeterum satis miramur, quod dari sibi terram Podoliae, quam nos pro dimidietate Regni nostri, propter faecundum solum computamus, expetitis: allegantes illam esse de Ducatus magni Lithuaniae proprietate, cum notorium, publicum, & clarum sit, quod terram praedictam Casimirus secundus Rex Poloniae, sub Tartaris conquisiuit. Et multis illam tenens pacifice temporibus, multa castra, videlicet Camyeniecz, Chaczen, Czeczny, Bakuta, Braczlavv, Myedzyboze, & alia vel muro, vel lignis construxit. Fuitque terra praedicta, in Regni Poloniae longa diuturnaque possessione: quam, morte Casimiri Regis secuta, Rex Poloniae Ludouicus tenuit; Quo sublato Wladislaus Iagyel eius possessor, vt Rex Poloniae fuit: quam iure suo regali Spithkoni de Melsthin, militi suo, propter eius seruitia & merita, perpetuo in feudum donauit. Et eo mortuo, iterum eam Duci Svvitrigal, fratri suo contulit, ad vitae tempora, de quo apud nos clarissima testimonia seruantur. Ex eo vero, quod illam magnus Dux Vithaudus aliquot annis tenuit, nullum ius a vobis potest vendicari: cum illam ex donatione Wladislai Regis Poloniae tenuerit: Duce Svvitrigellone ex ea fugiente. Quod & moriturus praedictus Dux Vithavvdus recognouit. Et perpendens Wladislaum Regem esse perplexum, ne morte sua secuta, terra praedicta, a Regno suo Poloniae abstraheretur, illico pro omnibus Capitaneis, & terrigenis terrae Podoliae mittens, omnes sacramentum praestare iussit, ne post mortem suam, eandem terram alicui alteri, praeterquam Wladislao Regi, aut Regno suo Poloniae, resignarent. Qui iussa praefati Ducis & promissa complentes, terram Podoliae praedictam, morte Vithavvdi, magni Ducis Lithuaniae, secuta, Wladislao Regi Poloniae sponte reddiderunt. Nec vnquam super illa, inter nos & vos, fuit aliqua concertatio, quaestio & differentia. Sed Regnum Poloniae, in eius fuit quieta & pacifica possessione. Sed neque liberalitas Wladislai Regis Poloniae, in Lithuaniae Ducem praedictum, magnum Vithavvdum, largitione temporali, praedicta terra Podoliae collata, trahi debet per vos, in alicuius proprietatis vsurpationem, aut debiti necessitatem. Si tamen existimatis nos, vobis, occasione praedictae terrae Podoliae, in aliquo iniurios esse, offerimus nos bonorum, iustorum, & proborum hominum, sine passione, affectu, vel metu indicantium, stare decisioni & decreto. Et non solum super praefata terra Podoliae, sed etiam super praefatis Districtibus Olyeschko, videlicet Lopaczino, Wyethli, & Hrodlo, qui de proprietate, iure & titulo, Regni Poloniae esse dinoscuntur, & quos Dux magnus olim Lithuaniae Sigismundus, per literas suas patentes, recognoscit, non esse suos, neque aliquid iuris proprietatisue, se, aut Ducatum magnum Lithuaniae, in illis habere, similem vobis offerimus iuris, iusticiae & aequitatis conditionem.* Quibus auditis Boiari Ducatus magni *Lithuaniae*, videntes se in iustitia deficere, destiterunt amplius loqui, & interpellare Barones *Poloniae*, pro terrae *Podoliae* restitutione. 1448.

Cum Legatis Polonicis, qui ad Pontificem Romanum Nicolaum quintum, declarandi obedientiae causa, missi erant, eiusdem Pontificis Legatus, in Poloniam venit, rosam auream & quasdam Bullas muneris loco Casimiro Regi ferens.

Ad hanc Conventionem *Lubliuensem*, redierunt Nuncii *Casimiri* Regis, alias in Urbem, ad *Nicolaum* quintũ Papam, cum obedientia missi, videlicet *Vischota* de *Gorka* Praepositus *Posnaniensis*, & *Petrus* de *Schamotuly*, Castellanus *Calissiensis*. Cum quibus *Baptista* Episcopus *Cameriensis*, praefati *Nicolai* Papae, ad *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniae*, cum potestate Legati de latere, Nuncius & Orator missus advenit. Qui feria quinta in Octava Corporis Christi, habita audientia publica, & facta brevi oratione, commendavit plurimum *Casimirum* Regem, de data obedientia. Deinde loco muneris, praesentavit Regi, ex parte Papae Rosam auream, pensantem centum aureos. In audientia autem secreta, praesentavit Casimiro Regi Bullam super nonaginta nominationibus, super tota Provincia *Gnesnense*, aliam pro subsidio contra Tartaros, exactionem in Clero Provinciae *Gnesnensis*, super decem millibus florennorum. Vltimo exposuit, quod *Nicolaus* quintus Papa, creationem *Sbignei*, *Cracoviensis* Episcopi, factam olim, per *Eugenium* quartam Papam in Cardinalem, pro honore Regis, & Regni *Poloniae*, innovavit, & confirmavit. De quibus omnibus *Casimirus* Rex gratias summo Pontifici *Romano Nicolao* quinto agens, eundem *Ioannem Baptistam* Episcopum & Legatum expensis largis procuravit.

Feria quarta, in die sancti *Bonifacii*, licentiatis *Casimirus* Rex Praelatis & Baronibus Regni sui *Poloniae*, & Ducatus magni *Lithuaniae*, dissolutaque Conventione, ex *Lublin* discedit, & per *Vrzadow* & *Zavichost*, feria sexta post prandium, venit *Sandomiriam*, ubi stetit ad feriam quintam. Fecerat tamen, intra dies illos, descensum in *Przischow* ad venationes. Feria quinta recedens *Sandomiria*, per *Opathow* venit ad sanctam Crucem, in Calvum montem. Vbi adorato ligno sanctae Crucis, per *Shidlow*, & *Proschenice*, cointante eum *Zophia* Regina *Poloniae* genitrice sua, venit *Cracoviam*, feria quinta, ante festum S. *Ioannis* Baptistae. Vbi iam eum *Ioannes Baptista*, Nuntius Apostolicus diebus aliquot praecesserat, & fuit, per Praelatos, & Canonicos Ecclesiae Cathedralis *Cracoviensis*, & omnes Conventuales Ecclesias, ac Cives *Cracovienses*, qui in mille videlicet equorum Comitiva sibi exiverant in obviam, splendide receptus. Vniversitas tamen *Cracoviensis*, nullam ei, etiam monita & rogata, voluit facere reverentiam, propter tractatum, quem profitendo veritatem condiderat, & in quo *Basiliense* Concilium, rite congregatum, *Eugenium* quartam deponere, & *Faelicem* eligere potuisse, ex scripturis pluribus declaravit. Fremebat autem praedictus Episcopus *Baptista*, contra Vniversitatem, & nisi prudentissimis persvasionibus, & ra-

Legatus Nicolai quinti Papae a Sbigneo Cracoviense Episcopo, & eius Clero Civibusque Cracoviensibus, praeter Vniversitatem, quae Eugenium Papam agnoscebat, cum summo honore excipitur.

1448. rationibus, per *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracoviensem*, fuisset mitigatus, decreverat plures de Universitate suis privare beneficiis, & eiicere eos de consensu *Casimri* Regis ex Regno. Ipse tamen Cardinalis dedit viam, per quam hæc omnia, in pulchro ordine composita fuerunt, & restricta, & pax *Cracoviensi* studio atque honos servatus.

Rathiborienses & Oszvviaczimenses Duces Casimiro Regi assistentiam & fidem promittunt.

Casimiro Poloniæ Rege mansionem suam *Cracoviæ*, decemocto diebus continuante, *Nicolaus* & *Venceslaus* Duces *Rathiborienses*, ac *Venceslaus*, & *Janussius Osszwiaczimenses*, venerant ad suam Serenitatem, promittentes, omnem assistentiam & fidem. Quos *Casimirus* Rex *Poloniæ* magnifice honoravit, & Regaliter remuneratos, ad propria remisit.

Boleslaus Dux Thesschnensis Annam, neptem ex sorore Zophiæ Reginæ Poloniæ, ducit in vxorem.

Sub idem tempus, *Boleslaus* Dux *Theschnensis*, neptem germanam ex sorore *Zophiæ* Reginæ *Poloniæ*, Virginem *Annam*, Ducissam *Russiæ*, die Dominico, ante festum Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis, accepit in vxorem. Cui *Casimirus Poloniæ* Rex, ex munificentia Regali, pro dote, duo millia florenorum assignavit, de thesauro Regni *Poloniæ*. Obligans eum affinitate huiusmodi, ad amicitiam, Regno *Poloniæ* præstandam arctiorem; qui & ipse sua sponte in Regni *Poloniæ* amplitudinem fervidum habebat, & præproperum ante eam affinitatem, ingenium. *Fælicem* & beatum se publice astruens, si Ducatus *Slesiæ*, singuli, ad corpus Regni *Poloniæ*, a quo abstracti, per iniquitatem erant, reddi, & reuniri, in suis diebus contigisset.

Casimiro Regi in Russiam iter facienti, mors Romani Palatini Moldauiæ nunciatur.

Feria secunda, ante festum sanctæ *Margarethæ*, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, exivit *Cracoviæ*, in *Wyeliczkam* ad prandium, & ad noctem, & per solitas stationes suas, iter suum versus terras *Russiæ* maturabat. Quo in *Woynicz* agente, ad illum Nuncius allatus est, referens sibi verbo & literis, Voievodam *Moldaviæ Romanum Heliæ* Voievodæ fratrem amitalem, toxico, dato sibi a suis qoibusdam Baronibus, feria tertia, in die Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis, diem obiisse, super cuius morte compatiens, tanto celerius, in terras *Russiæ* processit, ut terras *Moldaviæ*, ad pacem & bonum ordinem reponeret. Die Dominico post festum sanctæ *Margarethæ* intravit *Przemisliam*, deinde procedit versus *Leopolim*.

In templo Sandomiriensi

signum Passionis Dominica

& plerique

Eadem feria secunda, qua Rex *Casimirus Cracouiæ*, versus terras *Russiæ*, fuerat egressus, in Ecclesiam beatæ *Mariæ* Virginis *Sandomiriensem*, fulmen aduenit, & tectum medii verticis templi, ex aspectu pinnaculi linealiter, a summo deorsum mouit, & per foramen testitudinis ingressum faciens, in templi interiora, primum Crucem Passionis, in medio Ecclesiæ pendentem, in tenues portiones dissipavit, & manum sinistram, a iunctura cubiti disiunxit, ferrum quo Passio sustentabatur, frangens, & aliquot quadratos lapides, de muro templi euulsit. Virginem *Magdalenam*, filiam Aduocati de *Lagow*, tunc coram *Petro* Baccalaureo & Viccario facientem confessionem, in capitis dextro tempore percutiens, interficit. Eundem vero *Petrum* Baccalaureum in manu sinistra graviter adussit, & calceum vnius pedis mirabiliter laniavit. Vnum ex Sanctuariis, in humeris percussit. Multi insuper alii in pedibus adusti, de templo, aut ducebantur adiuti aut portabantur. Nemo in Ecclesia fuit, qui vel subito terrore percussus, non corruit, vel obstupefactus, in obliuionem sui non venit. Ignis enim fulminis, totam Ecclesiam repleuerat. Qui si eum primo impetu, in numero densiore, per Ecclesiam discurisset, omnes in Ecclesia positi, aut mortui, aut insanabiliter læsi fuissent. Verum impetus materiæ, propter tot reflexiones, & ad tantam distantiam deportatas, languidatus est. Sed & ignis ipsius densitatem tantum subtiliaverat, quod illi, qui circa terram diffundebatur, propter materiæ raritatem, non inferebat vstionis nocumenta. Erat Ecclesia prædicta, plena foetore sulphureo, & fumo, ex huiusmodi fulminis percussione.

1448. *homines ictu fulminis afflantur.*

Ad Casimirum Poloniæ Regem delectum militum habentem, proretinenda Moldauia,

Die Dominico, ante festum sanctæ *Mariæ Magdalenæ*, venit *Casimirus Poloniæ* Rex *Leopolim*, vbi stetit diebus undecim. Intra qvos deliberabat, exercitualiter ire, versus terras *Moldauiæ*, anisatus, quod *Petrus* Voieuoda *Moldaviæ*, de subsidio, *Ioannis* de *Huniad* Regni *Hungariæ* Gubernatoris, confidens suæ Serenitati facere resistentiam, parabat. Vnde omnibus terris *Rusiæ*, videlicet *Przemisliensi*, *Leopoliensi*, *Podoliæ*, *Chelmensi*, & *Belzensi*, mandat ad arma consurgere, & exercitualiter in *Halicz*, pro die Domioico, post festum S. *Petri* ad vincula, venire. Ibi venit ad suam Sereoitatem *Maria* relicta *Heliæ* Voieuodæ, *Moldaniæ*, habens in Comitatu, ducentos eqvos de *Valachis*, qui partem filii sui *Romani*, dum viueret, sequebantur, & eo mortuo, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, taoquam principalem declinabant. *Casimirus* autem Rex conditioni præfatæ *Mariæ*, amitæ suæ, compatiens, Oppidum *Colomiæ* sibi donat ad manendum. Baronibus vero *Valachiæ*, notabile facit in pecuniis subsidium: mandans eis secum proficisci, eorum statui & personis prouisurus.

Maria coniux Heliæ defuncti, comitatu ducentis equis, venit Leopolim.

Exercitus terrarum Russiæ Halitiam ad Casimirum Regem confluit,

Feria quarta, ante festum S. *Petri* ad vincula. *Casimirus* Rex *Poloniæ*, de *Leopoli* in *Bobrka* egressus, feria sexta post festum sancti *Petri*, venit in *Halicz*. Vbi stetit quatuor diebus: Exercitu terrarum *Rusiæ*, illuc ad suam Serenitatem confluente. Quo illic stante, & venationi auium insistente, familiaris suæ Curiæ, *Ioannes Grzimyaczki*, *Polonus* nobilis, sibi ex diuturno seruitio, per totum tempus, quo erat in *Lithuania*, præstito, singulariter charus, volens vadum, in fluuio *Lippa* tentare, subito submersus est, & post aliquas horas vix repertus: quamuis flumen facilis esset vadi, & paruam haberet aquam in alueo, & tandem in Ecclesia parochiali in *Halicz* sepultus.

& Ioannes Grzimyaczki Regi charus in fluuio Lippa submergitur.

1448. Feria tertia egressus *Casimirus Poloniæ* Rex de *Halicz* per *Buczacz*, *Iagyelnicza*, & alia loca consueta, venit in Ciuitatem regalem *Camie-* A *niec*, feria sexta in vigilia S. *Laurentii*, vbi diebus duodecim mansionem suam egit. Tanta autem fuit exultatio, omnium terræ *Podoliæ* nobilium, & terrigenarum de Regio aduentu, per quem sperabant terram *Podoliæ* ad bonum ordinem & pacem reduci, ut liberaliter Regi, de villis suis, duplicem præstarent stationem. Præmiserat autem *Casimirus Poloniæ* Rex, de *Iagyelnicza*, duos Barones, videlicet *Petrum Odrowasz* Palatinum *Leopoliensem*, & *Przedborium* de *Konyeczpolc*, Castellanum *Sandomiriensem* ad *Petrum* Voieuodam *Moldauiæ*, ut prædictum *Petrum* bonis & honestis mediis inducerent, & requirerent, ad præstandum Regi *Casimiro* homagium, & ut Ducem *Mi-* B *chaelem*, filium olim *Sigismundi*, magni Ducis *Lituaniæ*, quem apud se fouebat & sustentabat, sibi, tanquam hostem, præsentaret. Et quamuis ipse *Petrus* Voieuoda *Moldauiæ*, consentiebat huiusmodi homagium facere, & omnem fidelitatem debitam, more suorum prædecessorum, *Casimiro* Regi *Poloniæ* præstare: venire tamen ad præsentiam Regis *Casimiri* timuit. Suggestum enim sibi fuit, per quosdam, ex consilio *Casimiri* Regis, quod captiuitatis, laturus esset, si adueniret, molestias. Igitur misit ad Regem, nuncios suos notabiles, videlicet *Nagon* Baronem, & *Michaelem* Cancellarium, cum aliis duobus Baronibus supplicans, vt Rex *Casimirus* non imputaret sibi C ad culpam, quod venire ad suam præsentiam, propter metum non poterat, offerens se, dummodo esset securus, & homagium, & fidelitatis præstare iuramentum. Ducem vero *Michaelem*, nullatenus se posse aut velle Regi *Casimiro*, præsentare asserebat, cum magnum incideret dedecus, si Principem innocentem Regiam gratiam, & iustitiam postulantem, qui ad illum confidenter, velut ad amicum, venerat, Regi dederet. Obtulit tamen eundem de cetero in molestiam, & nauseam Regis *Casimiri*, in suis Dominiis, non tenere. Rex autem *Casimirus*, deliberatione habita, mittit *Petro* Voieuodæ *Moldauiæ* largum saluum conductum; asse curans eum de omni timore. Dum au- D tem ipse *Petrus* Voieuoda, huiusmodi saluo conductu assecuratus, venire ad præsentiam *Wladislai* Regis, in *Camyeniec* disponeret, & iam in Castrum *Choczim* aduenisset, *Casimirus Poloniæ* Rex, moram temporis sufferre non valens, & nimio æstu in *Lithuaniam* redire desiderans, ne conuentionem, pro die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *Nouogrodek*, iuxta conclusionem, cum *Lithuanis* habitam, negligeret, ex *Camyeniec*, rebus omnibus, quæ consumationi erant proximæ, neglectis & omissis, feria quarta, ante festum sancti *Bartholomæi* discessit, missis quatuor Baronibus, ad *Petrum Moldauiæ* Voieuodam, videlicet *Ioanne*

Petrus Palatinus Moldauiæ Casimiro Poloniæ Regi obedientiam promittit,

de *Czizow* Castellano *Cracouiensi*, *Petro* 1448. *Odrowasz*, Palatino *Leopoliensi*, *Ioanne* de *Konieczpolye* Regni *Poloniæ* Cancellario, & *Ioanne* de *Pilcza*, cum plena potestate. Qui cum illo certis habitis tractatibus, omnia bono ordine concludunt, iuramentum fidelitatis, tam ab eo, quam suis omnibus Baronibus, vice & nomine *Casimiri* Regis, & Coronæ *Poloniæ* exigunt, nouas inscriptiones, & fœdera firmant, per quæ ipse *Petrus* Voieuoda *Moldauiæ*, *Casimiro* Regi, & Regno Poloniæ, fidelitatem & obedientiam debitam exhibere, ac pro præstando homagio, pro tempore & loco beneplacito, iuxta *Casimiri* Regis ordinationem, & mandatum, venire se astringit, & obligat. Hac autem conclusione, cum eodem *Petro* Voieuoda *Moldauiæ* habita, exercitus terrarum *Russiæ*, qui in Campestribus, circumquaque Ciuitatem *Camyeniecz*, multis diebus, erat commoratus, licentia habita, ad propria regressus est. Miserat etiam Dux *Michael*, filius Ducis magni *Lituaniæ* olim *Sigismundi*, specialem Nuncium, rogans *Casimirum Poloniæ* Regem, ut illum in gratiam assumere dignaretur. Barones autem Regni *Poloniæ* requirens, ut suarum promissionum, & iuramenti memores, ad iustitiam illum admitterent. Contemptæ autem fuerunt, & spretæ huiusmodi suæ preces, & non solum ipse Dux *Michael* ad gratiam ob idq; Dux exauditionis non admissus, sed etiam firmatis, cum *Petro* Voieuoda *Moldauiæ*, fœderibus, ex *Moldauia*, tanquam hostis Regis *Casimiri* pulsus, ad *Tartaros* barbaros se contulit; postquam inter Catholicos iustitiam & gratiam non reperit. Venerat etiam, stante *Casimiro* Poloniæ Rege in *Camyeniec*, ad præsentiam suæ Maiestatis, *Tartarorum* Imperatoris nuncius, *Kalina* vocatus, offerens nomine *Tartarorum* Imperatoris subsidium exercituale, contra *Petrum* Voieuodam *Moldauiæ*, casu, quo *Casimiro* Regi nollet subiici & obedire. Huoc Nuncium remuneratum *Casimirus* Rex, habitis secum secretis tractatibus, remisit, & quædam mandata, ignota multis, ad Cæsarem *Tartarorum* illi dedit.

ob idq; Dux Michael Moldauia eiectus ad Tartaros fugiens se confulit.

Egressus *Casimirus Poloniæ* Rex, de *Camyeniec*, feria quarta ante festum S. Bartholomæi, per *Czarnekunicze*, venit in *Trebowlam*, feria quinta. Vbi licentiatis omnibus Curiensibus Polonis, quibus certam & notabilem summam per Zupparium *Cracouiensem* erogari & distribui mandauit. Ex *Trebowla* feria sexta, in vigilia S. *Bartholomæi*, properat in *Lithuaniam*, & per *Kozlow*, *Swizenie*, aliaque consueta loca, feria secunda post festum S. *Bartholomæi* venit in *Luczko*, vbi stetit duobus diebus: ibique venit ad suam Serenitatem nuncius, significans *Vincentium* Archiepiscopum *Gnesnensem* feria quarta in Vigilia Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, in Castro Ecclesiæ suæ *Vrycziow*, mortuum esse, & expost Sabbato proximo,

Vincentius Archiepiscopus Gnesnensis moritur.

1448. ximo, in Ecclesiam *Guesnensem*, cum debita honestate tumulatum.

Casimiro Poloniæ Rege

Feria quarta post festum sancti *Bartholomæi* exiuit *Casimirus Poloniæ* Rex de *Luczko*, & per *Piuskó*, pro die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, venit in *Nouogrodek*. Vbi ad suam Serenitatem, pro tenenda Conuentione, Prælati & Barones *Lithuaniæ* conuenerunt. Cum quibus, habitis tractatibus, secretis & ignotis, ad *Grodno*, & ad alia venationum loca processit, & in illis fuit longo tempore immoratus.

rebus Lithuanicis occupato,

Misit tamen exercitum terrarum *Lithuaniæ*, & *Samogitiæ*, contra Ducem magnum *Twercusem*: cuius gentes quoddam castrum, quod fuit pro Rege *Casimiro* conquisitum, volentes illud reacquirere vallauerunt. Vix autem quindecim elapsis diebus, postquam *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Podolia* discesserat, Imperator *Thartarorum*, cum exercitu venit improuise contra illam, & crudeliter eam vastans, nulli parcens sexui vel ætati, magnam multitudinem hominum & pecorum in perpetuam seruitutem abduxit.

Scytha in Regnum Poloniæ irruunt.

Congesto tamen *Theodoricus Buczaczki*, Capitaneus *Podoliæ*, aliquali exercitu, in locis arctis & limosis, cum eis congressus, plurimos homines, de potestate eorum liberauit. Iruptio autem hæc *Thartarorum*, & terræ præfatæ vastatio, quemadmodum literæ præfati *Theodorici Buczacki* Capitanei, & *Petri Odrowasz*, Palatini *Leopoliensis*, Baronibus Regni *Poloniæ* missæ declarabant, non fuit facta, sine singulari subornatione eorum, qui prædictam terram *Podoliæ* sibi nitebantur vsurpare: quoniam & ille Nuncius *Thartarorum Kalina*, qui ad *Casimirum Poloniæ* Regem, in *Camyniecz*, paulo ante venerat, etiam in exercitu *Thartarorum*, tunc temporis visus est, & ipse exercitus *Tartarorum*, dum rediret, circa *Bruczlaw* per *Jurscham* fuit exceptus procuratus & honoratus.

Die Dominico, in vigilia S. S. *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, Prælati & Canonici Ecclesiæ Metropolitanæ *Gnesnensis*, pro Capitulo generali ad diem huiusmodi instituto, conueniunt. Ad quos *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania*, *Miklasch*, Notarium, & *Creslaum Woyszik* Cubicularium, transmittit: rogans illos, & requirens, vt *Wladislaum* Episcopum *Wladislauiensem* in *Gnesnensem* Archiepiscopum postulent;

Wladislaus Episcopus Wladislauiensis

Certificatus enim Rex literis parentis suæ *Zophiæ Poloniæ* Reginæ & Baronum, quod *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, nullatenus poterat, ad suscipiendum regimen ecclesiæ prædictæ induci, *Wladislaum Wladislauiensem* Episcopum, iudicauit digniorem, in sedem Metropolitanam succedere. Placuit autem Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, pro electione futuri Antistitis, per viam scrutinii procedere, existimantes illam esse efficaciorem.

variatis eligentium votis

Verum votis singulorum scrutatis, magna diuisio inter eligentes suborta est, & vnus fuit postulatus, tres verò electi. Nouem enim Prælati & Canonici, condescendendo votis & precibus Regiis, *Wladislaum Wladislauiensem* Episcopum postulant, alii octo *Ioannem Grusczinski* Custodem *Cracouiensem*, duo *Nikliuum Chebde*, Præpositum *Cruszwitiensem*, vnus Magistrum *Thomam Strąpinski* Theologiæ, & iuris Canonici Doctorem, Canonicum *Gnesnensem* & *Cracouiensem* eligebant. In crastino tamen electionis huiusmodi, *Ioannes Grusczinski*, veritus, ne Regem *Poloniæ Casimirum*, cuius erat Notarius, & per quem fuit, ad Ecclesiam Wladislauiensem, *Wladislaueufe* in *Gnesnensem* promoto, nominatus & designatus, offendat, cedit suæ electionis iuri, & vota sua in *Wladislaum Wladislauiensem* Episcopum, cum de iure non poterat, de facto transfudit: *Niklino Chebde*, a iure electionis, & suis duobus electoribus, *Ioanne* videlicet *Chebde*, & *Nicolao Glaboczki*, ex proposito nullatenus volentibus cedere. Publicatur itaque *Wladislai Wladislauiensis* Episcopi postulatio.

in Archiepiscopum Gnesnensem

Sed & *Ioannes Chebde* & *Nicolaus Glaboczki*, sui electi. *Nikliuy Chebde* electionem publicant. Decretumque postulationis conficitur. Cui *Wladislaus Wladislauiensis* Episcopus, dum sibi fuisset oblatum, tanquam a maiore, & saniore, Capituli parte postulatus, de Regio fauore non incertus, præbet rogatus congruum consensum.

a parte maiore eligitur.

Ioannes de *Huniad*, Regni *Poloniæ* Gubernator, quem largitione, liberalitate, & fauore *Wladislai Hungariæ* & *Poloniæ* Regis, ex paruis minimisque principiis, ad multum gloriæ & potentiæ, constabat emersisse, collecto magno ex *Hungaris*, *Polonis*, *Bohemis*, *Almanis*, aliisque nationibus, quos largo stipendio conduxerat, exercitu, fecit expeditionem contra *Turcas*, & circa festum S. *Michael* Archangeli, cum notabilibus Baronibus *Hungariæ*, & exercitu prædicto omni genere, rerum bellicarum, copiose instructo, vadum transit *Danubii*.

Hungari, Duce Ioanne de Huniad

terras a Turcis occupatas ingressi,

Cœpit autem per medium Despoti *Rasciæ*, *Turcorum* Cæsar, pacem petere, offerens pro maiori illius firmitate, totam terram *Bulgariæ*, quam a multis annis sui prædecessores subiugatam detinebant, liberam relinquere, & expeditam, notabilemque auri soluere quantitatem. Ipse vero *Ioannes* de Huniad, habito cum *Nicolao Lyassoczki* Decano *Cracouiensi*, qui tunc ad tractatum huiusmodi, rogatus, venit, & aliorum Baronum *Hungariæ* consilio, & deliberatione, ultra oblata, per *Turcum*, petebat, ut etiam fines *Romaniæ* excederet, & ad solum natale in *Nathuliam*, vnde exiuerat, rediret. Quod dum *Turcus* facere negaret, pacis tractatus ruptus est, & exercitus Catholicus sub ductum, prædicti *Ioannis* de *Huniad*, transfretato *Danubio*, versus terras & Dominica *Turcorum* processit. In eundo autem ad *Turcorum* Dominia, transitum fecit, per terras *Rasciæ* & *Albaniæ*, Dominio Despoti subiectas, quas hostili crudelitate non spoliis solum, sed etiam cedibus

Rasciamque magna clade afficientes,

1448. bus & exustione fœdauit. Indignationem enim & furorem tam Gubernator ipse, quam exercitus *Hungariæ*, induerat contra Despo- A tum, quod requisitus, personaliter, & cum omnibus potentiis, ire contra *Turcos* recusabat, cum pro iniuriis suis, bellum ceptum sit, & circa recuperanda Dominia sua, iam in faucibus *Turcorum* consistentia, tam *Wladislaus Hungariæ* & *Poloniæ* Rex, quam notabiles ex *Hungariæ* & *Poloniæ* Baronibus, vitam effuderint in superiori prælio, cum *Turcis* facto. Offerebat quidem præfatus Despotus, partem sui exercitus Gubernatori: quam ipse dedignabatur suscipere. Incertus siquidem Despotus, de futuro belli successu, suadente id sibi vxore sua, diuinationibus Phytonis assueta, conferre se personaliter in bellum, & ponere suarum gentium vniuersum exercitum, in dubium B euentum, metuebat, non ignarus de *Turcarum* Cæsaris potentia, & exercitus sui robore & numerositate. Confidens itaque *Ioannes* de *Huniad Hungariæ* Gubernator, in exercitus sui potentia, & credens se posse illius brachio, ampliorem potentiam, quam *Turcorum* debellare, in eorum Dominia, pluribus diebus processit: igne, & gladio singula consumens. Et usque ad Campum *Koffouo* peruenit. Vbi feria quinta, ante festum S. *Lucæ* Euangelistæ. *Turcorum* Imperator, cum triencis millibus equitum, & sexaginta millibus peditum, sibi occurrit, & prælium per partem vtramque, cum magna animorum constantia, committitur. Prima die, videlicet feria quinta, æquo quidem C Marte pugnatum est: licet per malum regimen, & ordinem *Hungarorum* exercitus, multos nobiles milites amiserit. Altera vero die, videlicet feria sexta, *Turci* superiores fuerunt, in omnibus fere certaminibus, & exercitum *Hungarorum* in partes & cuneos diuisum, multitudine & velut quadam voragine excipiebant, & concludebant, ut nemo quantumcunque fortis, haberet animum pugnandi, sic conclusus, & in tali discrimine positus. Nocte sequenti, de feria sexta in Sabbatum, *Hungarorum* exercitus, videns se confractum & debilitatum, fugam arripuit: paucis ex Polonis & Bohemis in curribus remanentibus, qui Sab- D batho, a mane vsque ad meridiem, continuabant certamen, bombardis & balistis se tutando, superueniente tandem *Turcorum* multitudine, ad extremum victi sunt, & *Turci*, tam spoliis & armis eorum potiti. Quindecim millia ex Catholicis occisa fuisse feruntur, duodecim millia capta. Barones fere omnes *Hungariæ*, aut capti aut occisi. Inter quos *Emericus Woyde*, *Firlich*, *Thomas* de *Secz*, germanus *Dionysii* Cardinalis. & Archiepiscopi *Strigoniensis*, *Franco Banus*, *Emericus* de *Marcellis*, & plures alii desiderati sunt. Dux exercitus, *Ioannes* de *Huniad*, Sabbatho ante meridiem, videns se omne robur exercitus amisisse, non sine lachrymarum profluuio suos, adhuc certantes, deserit, & fugere cœpit. Ne autem ex multitudine familiarium, & fidelium suorum, qui eum sequebantur, agnosceretur, quis & qualis esset, veritus ne agmeo persequentium *Turcorum* in se conuerteret, omnia armorum insignia reiecit, familiares omnes licentiat, & solus & vnicus, fugæ se committit. Quod tamen saluationis sperabat remedium, id exitii, & perpetuæ calamitatis, atque opprobii, nisi fortuna aliter rexisset, fuisset causa. Deserentibus enim eum familiaribus, a *Turcis* tribus, qui fugientes persequebantur, comprehensus est. Qui dum vestimenta, equum, & res atque pecunias, apud eum repertas, æqualiter inter se diuisissent, tertius, duobus eius cura & custodia mandata, discedit, & alios fugientes insectatur. Quo abeunte, de Cruce aurea, quam in collo gestabat, cum reliquiis, tum primum (quoniam latebat sub camisia) deprehensa, inter duos exoritur contentio. Fortunam igitur tentauit extremam experiri, arreptaque framea, vnum occidit, alterum vulnere prostrauit: potitus eorum & suis spoliis. Per plures tandem dies errans, in Dominia Despoti *Rasciæ* peruenit, & in Castrum quoddam Despoti fiducialiter ingressus, mandato Despoti captus est, tentusque in captiuitate mensibus tribus, donec vniuersis Prælatis, & Baronibus *Hungariæ* iuramento corporali, cum ipso Gubernatore, quædam Castra in *Hungaria* Despoto dare, & perpetuo donare, permittentibus, datoque in obsidem filio, solutus est. Non solum autem castra promissa non reddidit, sed & quædam alia, quæ iuris Despoti erant, per vim expugnata recepit. *Hungarorum* autem exercitus, qui de prælio fugiebat, magnas commissorum in terra *Rasciæ*, eundo in *Turciam*, spoliorum & damnorum pœnas dedit. Nam fere omnes, & equis & rebus spoliati, plures membris truncati, multi interfecti sunt. Ita neque fugientibus *Hungaris*, fortuna commodior fuit. Assidui enim imbres & fames, lassitudoque, *Rasciani* insuper, quos in pugnam eundo, vt præmisimus, expilauerant, iniuriæ memores, spoliis miseros, plerosque morte multabant. 1448.

a Turcis victi, cæduntur

& fugantur.

Huniades vero captus, & primum a Turcis duobus occidit, mox a Despoto Rasciæ, in vincula conicitur. A quo postea & sacramento, & obside filio accepto dimittitur.

Natali Domini anni huius. *Casimirus Poloniæ* Rex, & dies frequentes apud *Vilnam* celebrato, etiam totum tempus hyemis, quadragesimæ, veris & æstatis absumit in *Lithuania*, venationibus assiduis operam dando. Circa festum vero Assumptionis Sanctæ *Mariæ* Virginis, collecto ex *Lithuanis* & *Ruthenis* exercitu, paucis *Polonis*, duntaxat aulicis accersitis, iuit contra Ducem *Michaëlem*, aduersarium suum, qui *Stharodub*, *Schewerski*, *Nowogrodek*, & alia castra occupauerat, & *Thartarorum* auxilio, terras *Lithuaniæ* infestabat, Lithuaniæque exercitum contra illum perprius missum, profligauerat, & verterat in fugam. Sentiens autem Dux *Michael Casimirum Poloniæ* Regem, cum magna potentia aduenire, veritus faciem suam *Michael* 1449.

Casimirus Poloniæ Rex receptis castris, quæ Dux

1449.

auxilio Thartarorũ occupauerat, Vilnam reuertitur.

suam, fugit. Sed & castra occupata, resignare suis mandauit. Itaque *Casimirus Polonia* Rex potitus votis, expulso præfato *Michaele* Duce, sospes rediit *Vilnam*, & illic, tam æstatem, quam autumnum transegit.

Fælix quintus Papa, per Concilium Basiliense electus, iuri suo cedit, a Nicolao Papa & nonnullis Regibus & Principibus requisitus.

Amedeus Dux *Sabaudia*, qui & *Fælix* quintus in sua obedientia nuncupatus, per Concilium *Basiliense*, in Papam electus, videns sibi suffragia adhærentium, & obedientiam omnium Regum deficere. Captus etiam humillimis literis *Nicolai* quinti Papæ, quas sibi manu propria non fastidiebat scribere, inducendo illum ad cessionem, omni iuri, quod competebat, sibi in Papatu cessit, & publice in Ciuitate sua *Gebenensi*, vbi tunc habitabat, in præsentia omnium Cardinalium Prælatorumque suæ obedientiæ, & Legatorum *Nicolai* Papæ, & Regum *Franciæ*, *Hispania*, *Angliæ* & aliorum, qui eum de cessione sollicitabant, ascensa ambona, renunciauit: factis certis capitulis & firmatis. In quibus primum continebatur, *vt Concilium Lugduni fieret, vt quorum de Cardinalibus, suis assumerentur, in Cardinales, & vt pensio quindecim millium florenorum, de Camera Apostolica, singulis annis illi solueretur.* Hæc *Roma* veloci nuncio nunciata: magnum attulerat Papæ *Nicolao*, & vniuersis gaudium. Venerunt, decima septima Mensis Iulii, ad suam sanctitatem, apud *Spoletum* agentem. *Ioannes* Episcopus *Pictauiensis* nomine Regis *Franciæ*, cum duobus Comitibus, & Episcopus *Gebenensis*, nomine *Amedei*. Et in publica audientia declarata huiusmodi vnione, etiam obedientiam plenam præstitêre. Per huncque modum scisma, quod annis prope decem Ecclesiam Dei vexarat, fuit sublatum, & nonnulli Cardinales *Fælicis*, pauci tamen admodum, in Cardinalatu retenti sunt.

Nicolaus V. Papa de Ecclesia Gnesnensi Wladislao Wladislauiensi Episcopo prouidet, & contra voluntatem Casimiri Regis, qui Ioannem Grusczinski promouebat, Wladislauiensem Episcopum Nicolaum Liasoczki renunciat, cui possessio negatur.

Nicolaus Papa quintus, agens tunc in *Spoleto*, Sedecima Mensis Iunii *Wladislaum* Episcopum *Wladislauiensem*, in Archiepiscopum *Gnesnensem* pronunciat; De Ecclesia vero *Wladislauiense*, *Nicolao Liassoczki* Decano *Cracouiensi* in *Spoleto* præsenti, neglecto *Ioanne Grusczinski*, pro quo *Casimirus Polonia* Rex, cum consiliariis suis intercedebat, prouidet. Propter quod, motus nonnulli in *Polonia* Regno, & partialitates multæ, fuerunt exortæ; cum Rex *Casimirus*, & aliqui Barones, prouisioni, de *Lyassoczki* factæ, aduersarentur, licet nonnulli negotia sua promouissent. Non permisit autem *Casimirus* Rex dari possessionem *Wladislauiensis* Ecclesiæ *Nicolao Lyassocki*. Sed per Prælatos & Canonicos *Wladislauienses*, Castra & bona Episcopalia gubernantur. Magister vero *Prussiæ Conradus*, parendo Apostolicis mandatis, ad possessionem omnium, quæ Ecclesia *Wladislauiensis* in *Pomerania* obtinet, ipsum admiserat.

Cardinalatus insignia Sbigneo Episcopo Craconiensi a Nicolao V. Papa, per Ioannem Dlugosch Canonicum Craconiensem adferuntur.

Prima die mensis Augusti *Nicolaus* quintus Papa, attendens *Sbigneum* de *Oleschnicza*, Episcopum *Craconiensem*, per *Eugenium* quartum Papam, & per quintum *Fælicem*, fuisse in Cardinalem promotum. Cognitis suis pluribus virtutibus, quas odor famæ optimæ per immensum diffuderat, sibi Capellum rubeum, Dignitatis Cardinalatus insigne, ex *Fabriano*, vbi tunc cum Curia residebat, per *Ioannem Dlugosch* Custodem *Vnlicienses*, & Canonicum *Craconiensem*, eiusdem *Sbignei* Secretarium, Nunciis & literis Regiis, quibus missio huiusmodi, plus quam biennio, velut maximum scismatum ignem in Regno *Polonia* excitura, impediebatur, nequicquam attentis transmittit. Qui prima die mensis Octobris, *Cracouiam* veniens, per omnes fere Prælatos & Canonicos *Craconienses*, & plures notabiles Barones, qui sibi in obuium exiuerant, cum lætitia magna, & reuerentia fuit exceptus, & in Castrum *Cracouiense* ad Ecclesiam deductus, vbi præfatus *Sbigneus* Cardinalis, cum Baronibus, *Ioanne* de *Czizow* Castellano, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino Cracouiense, *Ioanne* de *Olesnica* Palatino, *Przedborio* de *Konieczpolie*, Castellano *Sandomiriense*, *Creslao* de *Kurozwoki Lublinense*, *Nicolao* de *Zakrzow*, *Vislicense*, *Georgio* de *Branicze Radomiense*, *Ioanne* de *Bobrek*, *Biecense*, Castellanis. *Nicolao* de *Brzezye* Regni *Polonia* Marsalco, *Ioanne Granowski* de Picza, necnon Doctoribus, Magistris, Scholaribusque totius Vniuersitatis *Craconiensis*, & alia infinita multitudine Procerum & nobilium, ac Ciuium, promiscui sexus, qui ad huiusmodi spectaculum conuenerant, sibi ad valuas Ecclesiæ occurrens, ipsum excepit, & in Chorum eiusdem ecclesiæ deducit. Vbi cantu Missæ maioris intercepto, præfatus *Ioannes Dlugosch*, Capellum rubeum, cappam, & baculum argenteum, Dignitatis Cardinalatus insignia, item literas Apostolicas, præfato *Sbigneo* Cardinali præsentat, habita perprius, ad suam promotionem, cunctis certatim admirantibus insigni Oratione. Literarum autem Apostolicarum talis tenor fuit.

Litera Nicolai V. Papa, quibus Sbigneo Episcopo Craconiensi confert Cardinalatus insignia.

Nicolaus Episcopus, seruus seruorum Dei. Dilecto filio Sbigneo, tituli Sanctæ Prisca Presbitero, Cardinali, Salutem & Apostolicam benedictionem. Licet annis superioribus fælicis recordationis, Eugenius quartus Papa, Prædecessor noster, attentis tuis virtutibus, & meritis, de fratrũ suorum consilio, vt moris est, in sancta Romana Ecclesia, te creasset Cardinalem, nosque more eiusdem Eugenii secuta, creationem huiusmod. innouassemus, & confirmassemus, vt tua bene gerendis Ecclesiæ Dei, rebus, opera vti possemus: Capellum tamen, eiusdem Dignitatis insigne, tibi aliquanto tempore mittere, ex bonis respectibus distulimus, in finem illum, ut cum ampliori nostro, & tuo honore, sublatis singulis, quæ missionem illius retardarunt, mittere possemus. Nunc autem aduenisse tempus idoneum, & aptum, existimantes, quo dispositio nostra, debita consumationi, per dilectum filium Ioannem Dlugosch, Canonicum Craconiensem transmittimus. Munus quidem altum &

1449. *insigne, quo non, nisi viri præstantes, & præclari consueuerunt insigniri. Et ideo hortamur te, in visceribus Iesu Christi, quatenus dignitate huiusmodi, in te collata, taliter vtaris, vt ex operibus tuis, honor DEO, fidei Catholicæ, defensio & augmentum, Sedi Apostolicæ reuerentia perueniat, & Dignitas ipsa amplius ex te resplendeat. Tu quoque per actus virtuosos, fama tua, odorem diffundens, in conspectu DEI, & hominum, honore ipso dignior habearis. Datum Fabriani Camerensis Diœcesis. Anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo Quadringentesimo, Quadragesimo, nono. Quarto Calendas Augusti, Pontificatus nostri, anno tertio*

Cardinalatus insignia Sbigneus Cracouiensis Episcopus intra missam accipit,

Præfatus autem *Sbigneus* Cardinalis cum omni humilitate & mansuetudine, in lachrymas resolutus, insignia præfata accipiens Cardinalatus, agens gratias Omnipotenti DEO, & suæ genitrici, totique cœlesti Curiæ, atque *Nicolao* quinto, *Romano* summo Pontifici, dirigendo verba, ad prædictum *Ioannem D'ugosch*, est vsus responsione. Qua expedita, Chorus continuate Missam, alta voce exclamans, *Gratias agimus tibi.* Ibi enim casualiter, intermissus fuit cantus, cœpit: non sine multorum admiratione, qui Diuinæ Ordinationi, cuncta dirigenti, placere actum illum credebant: Postquam in tali loco cantus & desineret, & inciperet. Finita autem missa, quam *Georgius Laodicensis* Episcopus cantauit. Vniuersitas *Cracouiensis*, per organum Magistri *Matthia* de *Labischin*, tunc Rectoris, ad conspectum eiusdem Cardinalis veniens, pulcherrimam orationem coram eo habuit: extollendo virtutes suas, quibus in vniuersa Christianitate celebris habitus est, & in fine gratias egit *Ioanni Dlugosch*, quod pro honore Regni, & Ecclesiæ, fideliter rem gessisset, & capelium attulisset. Missa finita, omnibus Prælatis, & Baronibus eum comitantibus, ex Ecclesia, in Curiam suam descendit, & illic omnes Prælatos & Barones, splendide & comiter tractauit.

& Oratio ad eum per Rectorem Vniuersitatis Cracouiensis habita.

Ioannes de Huniad Gubernator Hungariæ Czaklonem sororinum suum cum exercitu mittit, contra ciuitates rebelles. Quem conterit Ioannes Giskra,

Circa festum Assumptionis, beatæ Virginis *Mariæ*. *Hungariæ* Gubernator *Ioannes* de *Huniad*, congregato exercitu, versus *Cassouiam*, contra *Bohemos*, & Ciuitates sibi rebelles, illum misit: præposito ei in Capitaneum sororino *Czaklone*. Hic in villa *Sumusth*, prope *Cassoniam* Castra ponens, aliquanto tempore illic perstitit, sine fructu, donec *Ioannes Giskra*, ex *Bohemis* & *Polonis*, ducens collectum exercitum, aduenit, & feria sexta, ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, mane congressu campestri facto, illum contriuit. Pauci quidem ex *Hungaris* mortui erant, & inter eos, Capitaneus exercitus *Czakiel*, sed multi capti, Castra etiam omnia *Hungarorum*, in quibus fuit præda non medioeris reperta, fuere direpta. Ita *Hungari* nondum anno vno elapso, duplici clade obruti sunt. Hac victoria *Ioannes Gukra* obtenta, *Hungarorum* possessiones vehementer vastat, & fortalicium *Moldaua* erigit. His malis successibus *Ioannes* de *Huniad* Gubernator *Hungariæ*, commotus, collecto notabili exercitu, in quo etiam fuit non paruus *Polonorum* numerus, contra *Gukram* processit. Sed dum se *Giskra* in Castra cum suis, & fortalicia recepit. Gubernator fortalicium *Moldaua* nouiter erectum, vi capit, & omnibus; *Bohemis* & *Polonis*, quos in eodem fortalicio comprehendit, vtrasque manus & sumitatem maiorem nasi truncat, & vnum oculum euelit: reddans illos penitus, & sibi, & aliis inutiles, & horridos: barbaricum & amplius expromens feritatem. A *Moldaua*, subiiciendo, omnia igni & vastitati, per *Viglyesch* in *Kremniczkam*, cum exercitu aduenit: existimans posse, iuxta spem, illi secreto, a Ciuibus de *Kremnicza* datã, illius possassione, & adeptione potiri. Quod *Ioannes Giskra* persentiens, personaliter illuc adueniens, cum gentium suarum caterua, illum opinione sua fefellit, & populares, ac Ciues in fide continuit. Quod vbi Gubernator animaduertit, omnes villas, circumquaque *Kremniczam* sitas, sed & opera lignea subtilia, quibus aurifodinarum aquæ purgabantur, igne consumit, longo tempore, & multis impensis laborata, volens exinda in terram *Scepusiensem*, quoniam ibi *Bohemi* ampliora tenebant præsidia, descendere, & illam ignis voragine redigere in fauillam.

& Castrum Moldaua erigit.

Quod capit Huniadus & in captiuos nimium sauit.

His malis, quæ in *Hungaria* Regno agebantur, & agi parabantur. *Zophia Poloniæ* Regina, & *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, commoti. Conuentione in noua Ciuitate, cum primoribus Baronibus partium *Cracouiensium* habita, ad intercipiendum huiusmodi, tam atrox bellum, quo fere vniuersum Regnum *Hungariæ* feruebat. *Ioannem Zagorzenski* Magistrum Reginalis Curiæ, & *Ioannem Dlugosch* Canonicum *Cracouiensem*, nomine *Casimiri* Regis *Poloniæ*, quamuis tunc absentis, & agentis in *Lithuania*, in *Hungariam* transmittunt. Ea præsertim consideratione moti, quoniam sciebant & sentiebant vicinis Principibus, desolationem Regni *Hungariæ*, quæ per illud bellum, sequabatur intestinum esse, plus gratam quam molestam. Nuncii autem ipsi circa *Kremniczam*, tam *Ioanne* de *Huniad*, Gubernatore Regni *Hungariæ* cum exercitu, quam *Ioanne Gukra*. Sabbato in die S. *Andreæ* Apostoli, reperto, de pace verba faciunt. Et sex diebus continuis laborando, bellum atrox & crudele nimis intercipiunt, & nomine *Casimiri* Regis, & Regni *Poloniæ*, partes ad concordiam & pacem inducunt. Quæ res non solum ipsis *Hungaris*, qui & vastatione patriam, & se bello intempestiuo, liberatos gaudebant, sed & ipsi summo Pontifici *Nicolao* quinto, fuit gratissima. Vnde præfatum Cardinalem *Sbigneum*, quem sciebat, & belli intercepti, & pacis confectæ, autorem fuisse, per literas speciales commendat. & gratias agit, atque de pace Christianorum solicitus, ipsi *Sbigneo* Cardi-

Zophia Regina Poloniæ & Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis nomine Casimiri Regis, tum in Lithuania agentis. Nuncios mittunt in Hungariam ad intercipiendum ciuile bellum. Qui inter Ioannem de Huniad Gubernatorem, & Ioannem Iskram pacem componunt.

1449.

dinali, Legationis officium, per literas, in *Hungariam* transmittit, vt pacem, si expedierit, præsentialiter illuc adueniens, conficiat. Quarum literarum Apostolicarum, tale fuit exemplum.

Litera summi Pontificis, quibus Sbigneo Cardinali & Episcopo Cracouiensi gratias agit, pro composita in Hungaria pace.

Nicolaus Episcopus, seruus seruorum Dei. Dilecto filio Sbigneo, tituli Sanctæ Priscæ Presbitero, Cardinali, & Episcopo Cracouiensi. Salutem & Apostolicam benedictionem. Intelleximus ex literis tuis, quod in Regno Hungariæ, non modica perturbatione bellorum incendiis, nuper exortis, æmulo pacis instigante, dilectos filios, nobiles viros, Ioannem de Huniad, dicti regni Gubernatorem, & Ioannem Gifkra, qui se dicit Regni Capitaneum, Charissimus in Christo filius noster, Casimirus Rex Poloniæ illustris, totumque Poloniæ regnum, tuo consilio, & exhortatione moti, miserunt illuc, ad restinguendum incendia huiusmodi, suos Oratores, & Nuncios. Qui Dei gratia cooperante, inter partes fædus, ad certum terminum fecerunt, vt interim possent de concordia, & pace tractare. Cum autem ab intimis cordis nostri desideremus, vt Regnum illud, quod diutius fuit, tanquam scutum fidei, aduersus perfidiam Teucrorum, vires suas potius contra hostes fidei conuertat, quam seipsum aliqua discordia, aut bello conficiat, & consumat. Et propterea existimantes necessarium fore, pro salute Christianorum, vt omnis discordia, inter dissidentes auferatur, & vt pax firmetur, inter eos. Ad hoc autem, iudicantes, aptissimam esse, circumspectionem tuam, propter eius singularem prouidentiam, multaque præclara virtutum dona, quibus personam tuam altissimus insignuit, exhortamur in Domino circumspectionem tuam, eidem nihilominus iniungentes, quatenus ob Dei reuerenciam, & pro bono Regni illius, ne gladium proprium, in sua viscera conuertat, velis suadere Regi præfato, & etiam proceribus, & Communitatibus Regni sui, vt ad componendam hanc pacem, iterum destinent suos Oratores. Ad quod opus perficiendum, tua quoque sapientia velit accedere, & ibi autoritate nostra, & tanquam noster ad hanc rem missus Legatus, hanc concordiam & pacem, inter partes, tractes, componas & concludas. Proque eius votiua Compositione, omnes Regni Hungariæ Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos & Barones, tuis suasionibus, vt tibi sua opera assistant, inducas. Nos enim tibi partes ipsas, ad huiusmodi concordiam, & pacem autoritate nostra, hortandi, monendi, inducendi, & requirendi, illamque tractandi, & eam perpetuo, vel ad tempus firmandi, & concludendi, ac eam sub pœnis, de quibus visum fuerit statuari, mandandi, & faciendi. Fœdera insuper & sufferentias, de nouo ad tempus firmandi, & concludendi, ad quod tibi videbitur, ac vt ab armis & violentia cessent, per Censuras Ecclesiasticas, de quibus tibi videbitur, mandandi, & cogendi. Inhibendi quoque omnibus & singulis personis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, sub eisdem Ecclesiasticis Censuris, ne parti, per quam pax impediretur, donet, ad faciendum bellum, aliquod auxilium, consilium, vel fauorem, omnia quæ alia & singula, agendi, faciendi, mandandi, & exequendi, quæ pro bono pacis huiusmodi, consequendo necessaria cognoueris, seu etiam opportuna, plenam, & liberam autoritate Apostolica, concedimus tenore præsentium facultatem. Datum Romæ, apud S. Petrum. Anno Domini, Millesimo, Quadringentesimo, nono. XIIII. Calendas Aprilis. Pontificatus nostri, anno quarto.

Iniungens ei, vt bellum intestinum ibidem curet penitus submoueri.

1449.

Ex tertia generali Conventione Pyotrkouiensi,

Ordinato terrarum *Lithuaniæ* statu, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Lithuania* processit, & in Regnum suum *Poloniæ* venit, & Conuentionem generalem, generalem omnium terrarum in Oppido *Piotrkow* tenuit. *Sbigneus* autem Cardinalis in insigniis Cardinalatus, vna cum *Zophia Poloniæ* Regina, ante *Kozyenicze*, circa *Vislam*, sibi occurrit. Quem *Casimirus* Rex, cum omni charitate, veneratione & honore excepit, & tractat; congaudens plurimum de sua sublimatione, & honore. Comitabantur autem *Sbigneus* Cardinalis *Casimirum Poloniæ* Regem, vsque in *Radom*, vbi Rex ipsum Conventioni futuræ *Pyotrcouiensi*, interesse renitentem, multa prece & suasione ad veniendum solicitauit, & induxit. *Casimiro* igitur Rege, pro die S. *Nicolai* in *Pyotrkow* veniente, Prælati, Principes, & Barones Regni sui conueniunt, & super rebus grauibus, faciebant deliberationes. Quibus, in huiusmodi deliberationibus occupatis, *Sbigneus* Cardinalis, magna animorum & fratrum stipatus caterua, superuenit. Audiebat enim quosdam Barones, *maioris Poloniæ*, quasdam minas, & minutias, aduersus se locutos esse. Et cum magna pompa & splendore Curiam ingressus Regiam, ad consilium Regis descendit, *Wladislaus* autem *Gnesnensis* Archiepiscopus timens, ne locum inferiorem tenere cogeretur, ex loco consilii, vna cum *Andrea* Episcopo *Posnaniense*, *Luca Posnaniense*, *Alberto Malski Lanciciense* Palatinis, & aliis Dignitariis, *maioris Poloniæ* discessit. Qui male de amplitudine, & promotione ipsius Cardinalis contenti, ad iniuriam quoq; & depressionem, eorum, Dignitatem hanc Pontifici *Cracouiensi* allegabant collatam, vt locum superiorem, & eminentiam Archiepiscopalem, sibi vendicaret, & hac vna, quæ restabat eis excellentia, terræ *maioris Poloniæ* nudarentur pro *Cracouiense*, cum in omnibus aliis primæuitatem, & præcedentiam occupassent. Discedentibus autem Prælatis & Baronibus *maioris Poloniæ*, ex consilio, *Casimirus* Rex nihilo minus Consilium non dissoluit. Sed cum præfato *Sbigneo* Cardinale, & Baronibus partium *Cracouiensium*, *Sandomiriensium*, Russiæ, negocia quæque deliberat, & expedit. Sed & Nuncios *Frederici Romanorum* Regis prædicti, videlicet, *Conradum* Ducem *Coslensem*, & cæteros audit, qui nomine *Romanorum* Regis, petebant, *ne Casimirus Rex Wladislaum Massouiæ Ducem, eiusdem Regis Romanorum, auunculum germanum, in terris & Dominiis terrarum Massouiæ, Rauæ, &* Bel-

primum ambitione Archiepiscopi Gnesnensis, & Sbignei Cracouiensis Episcopi, primum locum habere in Senatu contendentium, turbata,

1449. Belzensi, quæ per obitum duorum suorum germanorum, Semouiti & Casimiri, sine prole viriliter mortuorum, successione legitima, ad Casimi- A rum Regem deuoluta erant, vexaret, sed tanquam Principem, Regni sui Poloniæ fidelem, & sibi stricta consanguinitate iunctum, liberaliter ipsum huiusmodi terris, vti permitteret. Rex autem Casimirus deliberatione habita, benignum dedit, huic petitioni responsum. Quamuis, inquit, terras notabiles, ad me deuolutas, Dux Massouiæ Wladislaus teneat; in fauorem tamen Romanorum Regis, & propter merita ipsius Ducis Wladislai, & suorum prædecessorum, repetere illas, ab eo hactenus differam, vt successu temporis, res ipsa possit bono ordine transigi. Moleste autem ferentes Wladislaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniensis Episcopus, cum Baronibus partium ma- B ioris Poloniæ, post recessum suum a Consilio, deliberationes, de rebus grauibus, in sui absentia fieri, & Sbigneum Cardinalem, in Regis consilio præsidere, missis Nunciis, precibus a Casimiro Rege obtinent, vt priuatum consilium, cum illis teneat. Rege itaque Casimiro annuente, in dotem Plebani, ibi enim hospicium Archiepiscopale erat, & illic partium Maioris Poloniæ Barones conuenerant, itum est, omnes tamen Barones Cracouiensium Partium, Ioanne de Czizow Castellano, Ioanne de Thaczin Palatino Cracouiense, & Petro Odrowasch Palatino Leopoliense, duntaxat remanentibus, ab huiusmodi priuato consilio excluduntur. Et exclusione facta, tristi voce, & C vultu queruntur Prælati & Barones maioris Poloniæ, se per dignitatem Cardinalatus, Sbigneo Episcopo Cracouiensi collatam, depressos & vehementer diminutos esse, omnemque culpam Sbigneo Cardinali imponunt. Rogant Regem Casimirum, ne in opprobrium, & contumeliam eorum, permittat eis hanc iniuriam irrogari. Casimirus autem Poloniæ Rex, huic eorum petitioni, in hunc modum e regione respondit, Precibus & persuasionibus ego quondam vestris motus, non literis solum, sed & Nunciis, Summum Pontificem vexabam, vt Capellum, Sbigneo Episcopo Cracouiensi mittere distulisset, in eum finem vt discordiam, quæ verisimiliter oriri præsumabatur, bono ordine com- D posuissem. Verum ex quo Papa aliter visum est, & Capellus missus assumptus sit, & acceptus, non licet mihi contra authoritatem maiorem calcitrare. Neque adeo potens sum, vt possim, ipsi Sbigneo Dignitatem suam legitime sibi collatam, detrahere. In hanc sententiam, & a Castellano, Palatinoque Cracouiense, item a Palatino Leopoliense Petro Odrowosz, itum est, & pluribus respectibus, & euidentissimis rationibus persuasum Prælatis & Baronibus maioris Poloniæ, nihil illatum eis iniuriæ esse: & quod res hæc, nullo humano studio & ingenio, iuxta eorum conceptus, abrogari aut variari posset. Hac responsione audita, maiori dolore accenduntur. Credebant enim suæ opinioni, Casimirum Regem, & hos, qui cum Rege relicti erant, partium Cracouiensium Barones, fauere magnopere debuisse. Dissoluitur itaque consilium hoiusmodi priuatum, & Prælati Baronesque maioris Poloniæ, rem ipsam videntes vndique contra suum propositum firmari, tepidius illam prosequuntur. Barones siquidem partium Cracouiensium exclusione sua, a consilio priuato, plurimum irritati, omnes, quasi vir vnus, in hospicium Sbignei Cardinalis conueniunt. Vbi de exclusione sua, & dedecore, eis per Maioris Poloniæ Consiliarios irrogato: questi pluribus sermonibus, contra illos absentes, tum inuecti sunt, & concordi, communique consilio, & voluntate firmant, & concludunt, nullatenus permittere vt aliqua aduersitas, de cetero Sbigneo Cardinali, irrogetur, neque sine illo res publicæ tractentur. Asserentes se non secus illius autoritate, & dignitate frui velle & gaudere, quam maioris Poloniæ sui Gnesnensis Metropolitani. Hæc & plura alia, priuatim concepta, in præsentia Regis, & Consiliariorum, maioris Poloniæ, non sine indignationis nota publice effundunt, & nisi deferatur in omnibus Sbigneo Cardinali, protestantur se omnes ex Conuentione discessuros. Mitescere Consiliarii, maioris Poloniæ, his auditis, & sensim de proposito cedere cœperunt. Ne tamen aliqua pars, quicquam suggillationis, aut dedecoris contraxisse videatur, precibus apud Cardinalem Sbigneum obtentum est, quod & Wladislao Archiepiscopo Gnesnense discedente, ex Pyotrkow discessit. Post quorum abscessum, super rebus publicis, & præsertim, super defensione terrarum Russiæ & Podoliæ, a Thartaris, item super coërtione spoliorum, & furtorum, quæ plus solito, in Casimiri Regis absentia grassati cœperant, multi tractatus salubres habiti sunt. Sed & hæc conclusio capta fuit, vt in singulis terris Regni Poloniæ Rug & Inquisitio, examenque de furibus, & prædonibus fieret. Hanc conclusionem, plurimum Rei publicæ vtilem, sed & alias plures, illico Casimiri Regis recusatio, & responsio, facta de confirmandis iuribus Regni infirmauit. Quamprimum enim respondit, petente vniuersa congregatione, non posse in præiudicium, magni Ducatus Lithuaniæ, iura Regni Poloniæ confirmare, illico consensu omnium, conclusa rupta sunt. Et plurimum irritatis animis omnium, & à Rege Casimiro alienatis & auersis, sine aliquo fine discessum est, ex Conuentione. Significantque Regi Casimiro, non posse ordinationes suas, aut decreta assumere, aut assumpta exequi. Sed neque obedientiam solidam præstare, donec iura Regni Poloniæ, effectualiter, literis & iuramento firmasset. Conventione dissoluta, Casimirus Rex ex Piotrkow, vna cum genetrice sua Zophia Regina discedens, per Zarnow, Radoschice, Bodzecin, Opathow, 1449.

deinde Rege Casimiro, infra Regni Poloniæ non confirmante, rebus plane infectis discedittur.

1449. *thow*, *Sandomiriam* in die *S. Thomæ* Apostoli peruenit, & illic aliquot Septimanis commoratus. Natalis Domini dies, præsente *Sbigneo* Cardinale, & Diuinam rem agente, exegit.

1450. Exactis in *Sandomiria*, *Casimirus* Rex, natalis Domini, diebus, per festa etiam Circumcisionis Domini, & Epiphaniarum, illic est moratus. Postque *Sandomiria* discedens, per *Pokrziwniczam*, *Polaniecz*, *nonam Ciuitatem* venit in *Niepolomicze*. Vbi diebus aliquot in venatione absumptis, die Dominico ante festum Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, *Cracoviam* ingressus, & cum maxima honestate, per processiones, omnium Ecclesiarum exceptus. Mansit autem *Casimirus* Rex *Cracoviæ*, cum *Zophia* Regina genitrice sua, non solum per Carnisprivii dies subsequentes, sed etiam per tempus medium Quadragesimæ, negotia Regni publica dirigendo; Iotra quod tempus, plures Principes Cometanei, & signanter, *Boleslaus* Dux *Masoviæ*, *Nicolaus* & *Venceslaus*, Duces *Rathiborienses*, & *Boleslaus Thesnensis*, ad suam Serenitatem coouenerant. Propter quorum præsentiam amplius honorandam, ludi hastarum, mandante *Casimiro* Rege, per milites *Poloniæ*, per dies omnes Carnisprivii fuerunt instaurati, cum aliis spectaculis. Et qoia anno proxime transacto, certi mercatores *Cracouienses*, & signanter *Nicolaus Wierzinek*, de quinque millibus florenorum in auro prompto, & aliis nobilibus mercantiis fuerant spoliati, & suspicio quosdam nobiles vehementer accusabat, fuit *Casimirus* Rex, & mercatorum, & Consulum *Craconiensium*, non tam precibus, quam fletibus, quæ etiam *Casimiro* Regi, abunde excutiebant lachrymas, rogatus *quatenus dignaretur, huic tam grandi eorum damno, calamitati, & nimia iniuria prouidere, ac Regali brachio, cogere raptores ad restitucionem, & purgare Regnum suum, ab intestino prædonum opprobrio.* Motus, vt dignum erat, *Casimirus* Rex, huiusmodi precibus instaurari Rug, in terra *Cracouiensi*, vt furum & prædonum, horum præsertim, qui de spolio mercatorum *Cracouiensium*, notati & suspecti iudicio communi erant, personæ declararentur, summopere expetebat. Propter quod particulari Conventione indicta, ad quam *Sbigneus* Cardinalis, & fere omnes *Cracouiensium* & *Sandomiriensium* terrarum Barones & Dignitarii, *Cracouiam*, pro Dominica secunda Quadragesimæ, accesserant, tam ipsi Cardinali *Sbigneo*, quam maiori parti Baronum, res optima & salubris visa est, examen furum, & latronum, alias Rug, pro ipsorum correctione, & exterminio, sine dilatione practicari: ne lues amplior, prouocata sceleris impunitate sequeretur. Pars minor, cuius *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis* erat, caput, dissentiebat plurimum, & autoritate sua, qua apud populares valebat, traxit in suam sententiam plures mortales, eos præsertim,

1450. qui, vel quorum sanguinei notam aliquam, & labem pertimescebant. Nec idcirco, a partis maioris sententia prædictus *Ioannes* Palatinus, creditus est dissensisse, quod vellet furibus & prædonibus ignosci, aut eorum iniquitatem non detegi, quippe, qui in omni vita sua visus est, illos & verbis, & opere multifarie odisse. Sed quia dolebat Conuentionis generalis *Piotrcouiensis*, recenter transactæ decreta, huiusmodi examine, rescindi, & per consequens Thronum & Imperium *Casimiri* Regis firmari: cui idem *Ioannes* Palatinus, non esse parendum, & alii omnes censuerant, donec iura Regni, nude & simpliciter, non interposita aliqua difficultate, aut excusatione, confirmasset: Is tamen suus purus, quantum capi poterat, respectus, non solum Regem *Casimirum*, sed & multos ex Prælatis, Baronibusque offendit, nec sugillacionem, nec infestos sermones vitare potuit. Ipso enim, & his qui sententiam suam sequebantur, resistente. Decretum Regis *Casimiri* & Baronum, super conficiendo huiusmodi examine, alias Rug interceptum, & dilatum est. Ex quo fures & prædones erecto, quem iam suffocauerant, animo, grassari in bonos & domesticos liberius ceperunt, & punitio *Petri Schafraniecz* Succamerarii *Craconiensis*, quem *Wyerzinkoni* Consuli *Craconiensi*, quinque millia florenorum prope *Secemin* abstulisse, fama voiuersalis, & testimonium euidens vulgauerat, intermissa, qui contra timorem animi sceleris notorii & vulgati, impunitatem adeptus, tetrior, iam non in priuatos Ciues & Regnicolas, quorum aliquos capi noctu, & in *Slesiam* aut *Morauiam* portari, depactarique, sorte sibi impii premii reseruata, procurauerat. Sed io ipsum quoq; *Casimirum* Regem, exquirendo vias, quibus illos enecaret, & liberius in quemlibet spolia & predas debaccharetur, crudelis esse cepit. Nonnulli, & tunc enormium patratores scelerum, pecuniarum interueniente suffragio, eximebantur à pœna. Et tam ipsi, quam alii, ad eorum exemplar, spiritu elationis assumpto, in viros iustos, pacificos, & modestos deseuiebant, ex impunitateque scelerum, aucta est malicia delinquentium. Ita quoq; tunc se mores habebant, vt nonnulli maiores Consiliarii protectores se exhiberent, in prædonibus publicis, misericordes, in furibusq; & latronibus. Et dum sceleratos, & omni pœna atq; supplicio dignos, liberant, bonos omnes, perditum ibant. Ignoscere autem illis sceleratis hominibus, pia consideratione, aut compassione motos, æquo animo ferendum foret, ni constaret misericordiam ipsam, in publicam perniciem recisuram. Itaque satius fuit, & alioquin tutius, homines improbos, non accusari, quam dimitti: quoniam dimissi, audentius in mortes, & captiuitates insontium, direptiones, & expilationes fortunarum, & in quæq; alia grassabantur, gementibus virtuosis, quod reprobi pro suæ perversitatis operibus, condignis non multabantur suppliciis, nemine deinde extante, qui

Impunitas in Regno Poloniæ furum & prædonum audaciam nimium auxit.

1450.

scelcratos homines opprimeret, cœperunt rursus factiones reuiuiscere, & scelera.

Solicitatus pluribus Nunciis & literis *Casimirus Poloniæ* Rex, *Alexandri Voieuoda Moldauiæ*, & Baronum sibi adhærentium, habita deliberatione, cum Prælatis, & Baronibus suis, dum festos dies Natalis Domini *Sandomiriæ* ageret, exercitum ex terris *Russiæ*, & *Podoliæ* collectum, contra *Bohdanum*, occupatorem terræ *Moldauiæ*, misit, qui se filium naturalem *Alexandri* olim *Moldauiæ* Voieuodæ, & defunctis liberis legitimis, ad se terram *Moldauiæ* pertinere asserebat. Cui *Ioannem Oleski* de *Sienno* in Capitaneum præfecit. Qui suscepto exercitu, celeritate summa omnia perfecit. Terram *Moldauiæ* ingreditur, *Bohdanum* fugat & eiicit, Castris notabilioribus, videlicet *Nyemecz Suczawa*, *Choczim*, illum exuit, & castra conquisita *Ilichnoni* alias *Alexandro* filio *Heliæ* Voieuodæ resignat, & exercitum, fidei & gubernationi creditum incolumem ad propria reducit. Quamprimum autem Regius exercitus, ex *Moldauia* recessit, præfatus *Bohdan*, qui ad Montana confugiens, in desertis, & abditis locis se occultabat, audito Regii exercitus recessu, in *Moldauiam*, collecta prædonum, & latronum manu, quibus possessiones amplas, rebellantium sibi, promittebat, rediit: & fideles sibi obedientiam præstare, sed & ipsum *Ilichnonem*, cum matre sua fugere, in terras *Podoliæ* coegit. Antequam itaque *Casimirus* Rex *Cracouia* discederet, pluribus diebus habuit super hac re deliberationem, *an videlicet nouus exercitus contra Moldauiam, & Bohdanum, mittendus esset, & an cura & defensio Ilichnonis, suscipienda, & continuanda: neglecto Bohdano, qui per nuncios suos fidelitatem, obedientiam, & subiectionem, seque & omnia sua repromittebat.* Consultum autem fuit *Casimiro* Regi, *vt tempus opportunum, sibi oblatum, non negligeret, sed terram prædictam Moldauiæ, fæcundam rebus omnibus, sed & portu suo Albo Castrensi, opulentam, personaliter cum exercitu aggrederetur. Et Bohdano expulso, vel capto, Ilichnone vero aliqua sorte in terris Russiæ contentato, terram ipsam perpetuo Regno Poloniæ vniret & incorporaret.* Verum, quia res hæc laboriosa videbatur, aliam deliberationem *Casimirus* Rex secutus est. Hanc videlicet, *vt omnes terræ Russiæ consurgant, & Ilichnoni suffragium ferant, ad propellendum Bohdanum.* Exercitui autem ex ipsis terris colligendo, *Petrum Odrowąsch* Palatinum *Leopoliensem*, & *Przedborium* de *Konyeczpole*, Castellanum *Sandomiriensem*, & Capitaneum *Premisliensem*, in Duces & Capitaneos præficit.

Missus per Regem Casimirum Ioannes Oleski de Sienno cum exercitu, fugat Bohdanum, Castraque conquisita Ilichnoni tradit.

Redeunte autem exercitu Bohdan

Ilichnone fugato,

Regi obedientiam promittit.

At Rex denuo contra illum exercitum consti-tuit.

Moldauiæ rebus taliter ordinatis, feria secunda, post Dominicam Lætare, *Casimirus Poloniæ* Rex egreditur, & per solitas stationes videlicet *Myechow*, *Czysthebrow*, *Kobilnicko*, *Krzepicze*, *Wyelun*, in *Calisch* peruenit; Vbi Pascha Domini celebrauit. Ex *Calisch*, per solita loca *Posnaniam*, deinde *Gnesnam* transiit. Et peragrando partes *maioris Poloniæ*, totam æstatem consumpsit. Rege autem *Casimiro Posnaniæ* agente, Ciuitas ipsa in aliquot locis incensa fuit: Studio vt præsumitur, eorum, qui furto vel rapto viuere consueti sunt, vt facilius præda Ciuitatis, potiri possent. Prouiderant autem sagaci industria Ciues *Posnanienses* huic malo. Nam quamprimum senserant *Casimirum* Regem appropinquare, ad partes *maioris Poloniæ* omnes res, & fortunas suas, in alia loca, tuta magis, deduxerant: suspicati id ipsum, quod contigit. Propter quod de rebus securi, flammam erumpentem, ad incendium comprimendum, intenti, faciliter extinxerunt. Ex *maiori* vero *Polonia*, in *Radom*, & *Lublin* transiit, & ex *Lublin*, per *Lukovv*, & *Myelnik*, in *Lithuaniam* diuertit. Vbi hyemis, & Veris tempus, tractando venationes est immoratus.

1450.

Posnania intrante Rege Casimiro iterum accenditur.

In Die Ascensionis Domini, quæ fuit tredecima mensis Maii, beatus *Bernardinus*, de *Senis*, Ordinis sancti *Francisci*, seu minorum, de obseruantia Romæ, in Ecclesia beati *Petri*, per *Nicolaum* Papam quintum, præsente magna multitudine Prælatorum, & fratrum sancti *Francisci*, Cathalogo Sanctorum adscribitur. Hic tempore *Martini* Papæ quinti, & *Eugenii* Papæ quarti, per omnem *Italiam* discurrens, in vicis, & plateis verbum DEI, mira deuotione audientium prædicabat: nomen sculptum IESVS, semper gestans, & populo ostendens. Vir miræ sanctitatis, & in vita, multis prodigiis claresceret, & vitæ suæ exemplo, plurimos, vitiorum fœditate obstinatos molliret. Tres ecclesias Cathedrales *Senensem*, videlicet *Perusinam*, & *Ferrariensem*, sibi oblatas contempsit. Mortuus *Aquilegiæ* in *Marchia Napulia*, ibique sepultus, in Monasterio, fratrum minorum, magnis illico cepit coruscare miraculis. Et antequam canonizaretur, iam consensu omnium sanctus, & celebris, per totam *Italiam* habebatur, & imaginibus suis, non Ecclesiæ solum, sed & cameræ, & vici ornabantur. Comites insuper sui, atque discipuli, in magna veneratione habebantur, præsertim vir doctissimus & insignis, *Ioannes* de *Capistrano*, qui multa visus est ostendisse, virtute Dei & auxiliis suffragiisque beati *Bernardini*, miracula.

Bernardinus Senensis sanctorum Cathalogo refertur.

Exercitus *Casimiri Poloniæ* Regis, in *Moldauiam*, contra *Bohdan* missus, pro festo S. *Ioannis Leopolim* aduenit. Ex Leopoli pedetentim *Camyenyecz* accessit. Ibi & gentibus terræ *Podoliæ*, & *Valachis*, qui cum *Ilichnone* circa *Camyenyecz* manebat, auctus est. Ex *Camyenyecz* Castra mouens, tripartito exercitu cum *Valachis*, *Petrus Odrowąsch* Palatinus *Leopoliensis* & *Przedborius* de *Konyeczpoly*, Castellanus *Sandomiriensis*, cum *Leopoliensis* & *Premisliensis* terræ nobilibus. & *Theodoricus Buczaczki*, Castellanus & Capitaneus terræ *Podoliæ*, cum gentibus *Podoliæ* procedebant. Peruenerant autem, ad Castrum *Czoczym*, quod pro *Ilichnone* Voieuoda tenebatur, & ibi

Exercitus Polonorum contra Bohdan pro parte Ilichnonis missus.

1449. ibi aliquot diebus commorati, venerunt ad fluuium *Pruth*; Vbi exercitu ordinato (de prope enim stationes hostium nunciabantur) superatoque fluuio *Pruth*, venit exercitus ad oppidum *Lipowyecz*, sperans illic *Bohdanum*, & suos gentes reperire. Ille autem non in robore exercitus, sed in dolis & fraude, fiduciam suam reponens, cessit ex *Lipowiecz*, & in nemora contulit se, cum omni exercitu, cepitque Capitaneos Regios, cum nunciis, tum literis rogare, de pace. Omnibus pax melior *visa est*, præsertim cum homine latebris & *sylvis* assueto. Treoga itaque firmata, septem dies in tractatu pacis, exercitu ad flumen *Lipowiecz* stante, absumpti sunt, & iuxta certas conditiones & capitula, quibus gubernatio terræ *Valachia*, vsque ad quindecimum annum *Ilichnonis*, sub annuo, septuaginta millium aureorum *Turcorum* censu, in manus Regias tradendo, *Bohdano* permittebatur, pax Sabbato, ante festum natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis inscribitur & firmatur, & dextræ complexusque inuicem per reconciliatos iunguntur. Eam pacem etsi *Burgulab*, vnus ex *Valachis*, fidem Regi seruans astrueret, ostenderetque in dolo conditam, plus periculi quam officii, propediem exituram, non tamen fides illi habita est. Eodem itaque die pace confecta, Regius exercitus, a *Lipowiecz* Castra mouet in propria reversurus. *Bohdan* vero dolum conceptum amplius ferre non valens, suis omnibus, ut parati sint, mandat, & in sylva post villam *Krassne* consistente, angustam habente, & vnicam viam, inuadere primum currus, & impedimenta Regii exercitus non negligant, facilius postea exercitum Regium inuasuri. Dolum hunc Capitanei Regii exercitus illico agnoscentes (denunciatus enim erat eis, per prædictum *Burgulabonem*, qui partes pupilli *Ilichnonis* strenue defendebat, idem per notarium *Bohdani*, qui nocte ante sequente, ad Regium exercitum perfugerat, singula quæ *Bohdan* moliebatur, indicans) deliberatione inita, hostium præstolabantur, in loco aducturum, ex curribus pugnam conserturi. Placuit postea currus & impedimenta, celerius per syluam traiicere, qui liberior fieret dimicatio futura. Monente autem *Burgulabone*, vt currus, & impedimenta, sylua, quæ per detruncationem arborum erat exaggerata, omissa, per plana traiicerentur, non fuit ei, salubriter consulenti, paritum. Committitur tamen illi curruum, & *Ilichnonis* cura, & currus, cum impedimentis remittuntur, vt ex altera parte syluæ consistant, & exercitus præstolentur aduentum. Tutatur ergo cum ala *Podoliensium* militum *Valachus*, quos sibi in præsidium assumpserat currus *Burgulab*, & eos, licet non sine crebra hostium *Valachorum* invasione, per syluam, in planum campum deducit. Interim Die Dominico mane, ante festum natiuitatis, sanctæ *Mariæ* Virginis, videlicet, sexta die Septembris, *Bohdan* cum aliquot millibus *Valachorum*, partes suas sequentium, & aliorum auxiliariorum suorum in magna multitudine, in ortu Solis superuenit. Regius autem exercitus, nihil cunctatus, arma induit. Quem *Petrus Odrowasz* Palatinus, oratione facunda animauit, orans, & contestans, *ut nobilitatis suæ memores, a priscorum strenuis, non denegarent actibus, sed campum, quem calcabant pedibus, aut victoria, aut sepultura dedicarent.* Consternatus erat Regius exercitus, quod & plures contra imperium Ducum sequendo, currus abstesserant, & gentes *Ilichnonis*, ex *Valachis*, qui se eis coniunxerant, hostium, multitudine visa, perterritas, & fugere magis, quam pugnare paratas, apertissime cognoscebat. Audendum tamen omnia, & experiendum fortunæ munus, in tam ineffabili necessitate statuit. Aciebus itaque ordinatis, & vna ala *Nicolao Porawa Haliensi* Capitaneo, altera *Michaeli Buczaczki* commissa, in campo, qui *Krasnepolye* appellatur, ad torrentem *Krasni potok*, prope oppidum *Vasz ni*, signis canere iussis, per *Poloniæ* milites, sub quatuor signis, videlicet *Przemisliense*, *Haliczense*, *Sanocense* & *Podolia* consistentes, & octo turmas equitum, nonam peditum, habentibus, fit congressus. Vna turma equitum hostilium tegebat peditem, in quam, cum Regius exercitus, in acie stantem intuitus esset, illa retrorsum cedens, peditem ostendit. Cum quo exercitus Regius confligens, multos milites amisit. Feruet inter utrosque crudelis pugna, & neq; hac, neque altera parte inclinata, in totum diem dimicatio protenditur. Multi de *Polonis* cadunt, plures tamen de hostibus, & campi cadaueribus sternuntur. *Petrus Odrowasz*, Palatinus *Leopoliensis*, non Capitanei solum, sed optimi & strenui militis, officia exercens, fortiter pugnabat. Hostium exercitus pedestrium robore, magis quam equestrium valebat. Equestribus pro maiori parte deletis, in pedites, *Petrus Odrowasz* Palatinus, cum *Nicolao Porawa*, *Michaële Buczaczki*, pluribusque aliis inuehuntur, occidunt, sternunt, & pedestrium molem plurimum debilitant, pugnando tandem, à pedestribus cadunt interfecti. Mæror ingens de amissis, tam inclitis pugnatoribus, & Capitaneis, exercitum Regium inuadit. Fuissetque, & trepidatio non minor, & inclinatio aciei subsecuta, nisi *Burgulab*, qui iam syluam superauerat, cum gentibus, pro conductione curruum, sibi adiunctis, veloci doctus Nuncio, Regium exercitum, victoria potiri, superuenisset. Is, aduentu suo hostes, cæde nostrorum militum exultantes, terruit, vt repente terga darent, & fugam capesserent: Regius exercitus victoriam quidem, sed cruentam, amissis pluribus militibus insignibus, retulit. Persequi tamen fugientes, diuturna fatigatos pugna, non poterat. Sub eius præsentia quoque hostium residuitas, quæ fugiendo,

Marginal notes: A, B, C, D.

in sylva post villam Krassne consistente, ex Valachis fidefragis

mœstam & cruentam propter Duces occisos, videlicet Petrum Odrowasch & alios

1449.

1450. do, & retrogradendo, exercitum Regium lacessebat, aut extincta, aut fugata est. Plures qui arbores conscenderant, sagittis confecti decidebant. In aliqua enim arbore, plures quam sedecim concidebantur. Præfatus autem *Burgulab*, quatuor diebus fugientes, & dispersos persequebatur, & nonnisi quinta die, ad stationem exercitus Regii, onustus præda ingenti, & captiuis multis, rediit. Cessauit pugna circa occasum Solis, cum in ortu cepisset. Hac pugna ædita, exercitus Regius, ad propria est reuersus. Corpora examina *Petri Odrowasz* Palatini *Leopoliensis*, in *Clara tumba*, *Nicolai Porawa*, & *Michaëlis Buczatzki*, *Leopoli* sepulturæ mandata sunt, cum luctu ingenti. Vltra eos quoque *Nicolaus Klusz*, *Ioannes Nyeczwoiowski*, *Ioannes Bieskowski*, *Stanislaus Dauidowski*, *Adam* miles, *Ianussius Samek* Ciuis *Leopoliensis*, fuere desiderati. *Bohdan* vero fugiens in *Barloth*, oppidum se recepit. Maiorque aliquanto ex amissis militibus mæror, quam lætitia, fusis hostibus fuit. Sed & amplior victoriæ huiusmodi gloria, quam lætitia habita est, propter fortes, & insignes milites, propter eius euentum desideratos.

Thartari absente Nobilitate Rutena & Podolien-se, qua contra Bohdanum progressa erat, idoneam occasionem nacti Russiæ & Podoliæ terras magna vastitate & calamitate afficiunt.

Cognito *Thartarorum* Cæsar *Sadachmath*, quod terrarum *Russiæ*, & *Podoliæ* nobiles, terras ipsas egressi, vicino bello *Valachico* fuerunt implicati, optimum tempus ratus, quo terras ipsas, a suis desertas, & vacuas inuaderet, congregata omni potentia suarum gentium, terras ipsas improuisæ aggreditur, & in aliquot turmas partito exercitu, terras *Podoliæ* & *Russiæ* vastat, & barbarica feritate, homines vtriusque sexus, cuiuslibet conditionis, paruulis & lactantibus occisis, in magna multitudine, eum pecoribus, & pecudibus, abducit in perpetuam seruitutem. Tunc quoque exercitus ipse *Tartarorum*, vsque prope *Grodek* grassatus est, & totum Districtum Castri *Olsesthko* percurrens, vsque ad terminos terræ *Belzensis* peruenerat, nec parum abfuit, quin *Wladislaus Masouiæ*, & *Belzensis* Dux, venationibus, sub id tempus deditus, ab illis caperetur. Prouidentia tamen Diuina, ab hoc malo seruatus est. Geminato malo, mentes hominum concussæ erant, hinc subita inuasione *Tartarorum*, hinc suorum nobilium, & defensorum absentia, vt victoria cruenta. Tantusque terror corripuerat, vt nullus de patriæ, & suæ gentis defensione, omnes de fuga, & latebris cogitarent. Saciata tunc fuit *Tartarorum* rabies, cæde sanguinis Christiani saciata, captiuitate hominum vtriusque sexus, quos velut bestias, aut feras pro præda abegit, & pecorum more quosdam venundedit, quosdam ritibus suis fœdis mancipandos reseruauit. Quantis tunc credis, Regnum *Poloniæ*, & præsertim terras *Russiæ*, & *Podoliæ* vacasse fletibus, & lamentis, quantis querelis, quantis cruciatibus, quantis doloribus, dum intelligerent, terras nobiles perpetuæ subiici vastitati, dum plures ex illis, a *Valachica* reuersi

A expeditione, vxoribus, sororibus, fratribus, consanguineis, filiis, filiabus, charis pignoribus, Cmethonibus suarum villarum se conspicerent spoliatos. Non lachrymas solum res hæc illis excutiebat, sed cruentos fletus: meditando vxores, sorores, & natas suas, aut venditas, aut libidine barbarica prostitutas, aut in aliorum transiisse concubitus, & ampleaus. Accedebat his mæror ingens, quod spem defensionis suæ, aut iniuriæ vlciscendæ, vnicum in malis solatium, sciebant sibi ademptum: cum ad alia defensoris animus conuersus, hæc pro nihilo duceret, nec tot & tantis malis orbitateque suorum moueretur. 1450.

Ioannes Odrowasz Archiepiscopus Leopoliensis audita fratris sui per Valachos occisione Petri Odrovvasch Palatini Leopoliensis, & Nicolaus Liassoczki Episcopus Wladislauiensis Romæ moritur.

Ioannes Odrowasz Archiepiscopus *Leopoliensis*, audita germani sui *Petri Odrowasch*, Palatini *Leopoliensis*, per *Valachos*, occisi, morte, graui dolore contracto, & ipse moritur, & in Ecclesia *Leopoliensi*, non nisi post duos menses, obtenta absolutione (nam sententiis excommunicationis, autoritate Sedis Apostolicæ irretitus fuerat) sepelitur, dum in Cathedra *Leopoliensi*, annis prope quindecim præsedisset. In ecclesia maiore *Leopoliensi* sepultus est. Feria autem quarta proxima, post festum Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, quæ fuit nona mensis Septembris, *Nicolaus Liassoczki*, de Domo *Dolaga* nobilis Episcopus *Wladislauiensis*, in ecclesia *Camerinensi*, in *Italia* in *Marchia Anconitana*, propter pestem, ex vrbe *Roma* egressus, morbo epidimiæ correptus, moritur, & in Ecclesia Cathedrali *Camerinensi*, honorifice tumulatur. Vir miræ industriæ, & ingenii sublimis, & præclari, ad omnia genitus, quæcunque agenda incumberent. Doctrinæ & prudentiæ, cultor præcipuus. Qui propter suas virtutes, & merita, in toto orbe magnam famam adeo sortitus est, vt simile germen in annis multis, *Polonia* non produxerit & difficulter sit postea productura. Sed neque in *Dolæzitarum* familia, neque in *Polonorum* gente, sub illa ætate & tempore, tantam indolem, & tantæ virtutis specimen, extitisse, & fulsisse in aliquo alio æque crediderim.

Dux Thoszecensis in se terram suam hostem concitauit.

Feria tertia, post festum sancti *Francisci*, *Przemislaus* Dux *Thoschecensis*, congregata sui Ducatus potentia totali, & aliquorum prædonum contractis viribus, venit clandestine contra Castrum *Syewior*, Ecclesiæ *Cracouiensis*, & illud omni ingenio, & nisu comprehendere nitebatur. Exclusus autem fuit, cum ignominia ab illo, vt nec fossas eiusdem, videre admissus fuerit. Qui perculsus pudore, ad rapinas se conuertit, & terram *Syewieriensem*, in nullo sibi obnoxiam, in pluribus locis spoliauit. Abunde tamen sibi temeritas sua refusa. Nam gentes *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, cum terrigenis *Syewieriensibus*, terram *Thoschecensem*, vicibus aliquot vastare non cessarunt, donec fœdus interpositum est, & satisfactio damnorum, per Ducem *Przemislaum* exhibita. Adhæc autem singulæ faci-

castrum Syevvyor expugnare conatus

no-

1450. nora,per *Petrum Schaffranyecz* Succamerarium *Cracouiensem*,ioductus erat.

1551. Natalis Domini diem,& sequentes,*Casimirus Polonia* Rex,*Vilna* egit. Et quamuis Nunciis,& literis Prælatorum, & Baronum Regni *Poloniæ* fuisset solicitatus,vt venire io Regnum *Polonia* dignaretur,ad prouidendum pluribus malis, quæ continue erumpebant: venire tamen distulit. Et ad res *Lithuania* ordinandas conuersus Conuentionem generalem,*Vilna*,omnium terrarum *Lithnania* egit. In qua, noo instinctu proprio, sed aliquorum Baronum *Lithuania* ordinatiooe,fuit res,in tractatum,& deliberationem deducta,qualiter terræ *Podolia*, & *Luczko*, a corpore Regni *Polonia* sequestratentur. Omnes autem viæ aut iniustæ, aut difficiles,visæ sunt. Propter quod maior pars & sanior,imo fere vniuersi,duobus aut tribus exceptis, omittendam haoc rem censueruot. Ne tamen rem ipsam nude omisisse viderentur, petebant,& apud Prælatos,& Barones Regni *Poloniæ* instabant, vt Conuentio cum illis in *Brzesc*[illegible]*e*,pro festo Sancti *Stanislai* in Maio,ageretur. Sed Prælati & Barones Regni Poloniæ,detrectaruot illam suscipere, cum quod iotempestiue,tum quod in loco remoto, & insolito posita esset. Soluta autem Conuentione *Vilnensi*,*Casimirus* Rex in terras *Russiæ*,*Lithuania* subiectas,*Vitepsko*, videlicet *Smolensko*,& *Poloczko* descendit, & illas peragraodo, notabile tempus hyemis absumpsit. Pro media vero Quadragesima *Vilnam* rediit, illicque Pascha Domini celebrauit. Post festum Paschæ, in *Grodno* processit. Vbi aliquot Septimanis immoratus,in Regnum *Polonia* felieiter aduenit,& per *Lukow*, *Radom*, *Opoczno*,*Sulieyow*,feria sexta,ante festum Pentecostes *Piotrconiam* iotrauit.

Rursus Lithuani de terris Russia & Podolia, à Regno Polonia anellendis inter se publicè consultant.

Ioannes *Gruszczinski* de *Iuanouicze*,de Domo *Rosa*,in Episcopum *Wladislauiensem*, morte *Nicolai Lyassocki* vacantem, a *Nicolao* Papa permotus,& in *Colo*,per *Wladislaum Gnesnensem* Archiepiscopum. Magister vero *Gregorius* de *Sanok*,in *Leopoliensem* Archiepiscopum promotus,per *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem*, die Dominico, intra octauas Corporis Christi,in Ecclesia Cathedrali *Cracouiense* fuere consecrati.

Ioannes Gruszinski in Episcopum Wladislauiensem. Magister verò Gregorius de Sanok,in Archiepiscopum Leopoliensem consecrantur.

In festo Pentecostes, in Oppido *Piotrkow*, Conueotio tenta est. Ad quam *Casimirus* Rex, & *Zophia* Regina *Polonia*, genitrix sua, *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Ioannes Wladislauiensis*,*Andreas Posnaniensis*, Episcopi,*Ioannes* de *Czizow* Gastellanus,& Capitaneus *Cracouiensis*,*Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Olieschnicza Sandomiriensis*, *Albertus* de *Male Lanciciensis*,*Iarlandus Siradiensis*,*Hriczko Podolia*,Palatini,cum pluribus Castellanis veoere. *Sbigneus* autem Cardinalis & Episcopus *Cracouiensis*,consulto, & literis Regalibos rogatus,ad eam venire distulit,

InConuentione quarta Piotrconiensi

1451. *Ioannem* de *Thaczin*,Palatinum *Cracouiensem* valetudo retraxit. In hac primum Barones aliqui maioris *Polonia* questi sunt, *Sbigneum Cardinalem, & Episcopum Cracouiensem, eorum Metropolitano Gnesnensi, primum locum abstulisse, & terras ipsas ex illa, qua vnica eis restabat, excellentia deiecisse.* Culpare deinde Barones Cracouienses ceperunt,qui illum sua assistentia,consilio & viribus adiuuarent, & io depressionem terrarum maiorum *Polonia* conseouirent. Tum *Ioannes* de *Czizow* Castellanus, & Capitaneus *Cracouiensis*, sumpta a reliquis informatione, & autoritate dicendi, io hanc sententiam querentibus respoodit. *Summa vos, & vestrum quemlibet, laude, & commendatione decebat viri optimi, honorem dignitatis Cardinalatus, Sbigneo Cracouiensi Episcopo, a tribus summis Pontificibus delatum, prosequi, non iniuria, non murmure, non querela, & primum in Deum celebrare gratiarum Actionem, deinde & ipsi Sbigneo Cardinali, & Episcopo Cracouiensi, gaudio & gratitudine affici singulari, quod suis virtutibus, & meritis, Regnum nostrum splendore immenso, quem noster Sol, nunquam ante viderat, ornauerit, vt cæteris Regnis Catholicis, vel superiores vel æquales, videamur. Si enim iusti rerum æstimatores simus, non in vltimis laudum Regni nostri, promotionem, & amplitudinem hanc numerabimus. Instabant enim apud summos Pontifices, superiores Reges nostri, huius Regni Pontificibus pro illa, & sumptus effundendo maximos, potiri votis nequiuerunt, hanc Deo optimo, nostro Cracouiensi Pontifici Sbigneo, reseruante laudem, qui, quod nulli vnquam legitur contigisse, a tribus Summis Pontificibus, designatus Cardinalis, in fastigium, tam alta dignitatis, nullo humano aut Regio adiutus suffragio, tractus conscendit, vt exteras nationes, & vicinos populos fœlicitas hac nostra, ad inuidiam concitauerit, vt nomen nostrum apud illas, & celebrius, & formidolosius sit. Quæ mentes vestras caligo detineat? vos ipsi diffinite. Non caret magno dedecore, nec apud homines prudentes versatur sine suggillatione nostra, & communi irrisione hac fabula, quod in acceptanda, & vtroque brachio complectanda, dignitate amplissima tergiuersamur, & quasi quadam mordemur & angimur inuidia, vt non falso memoria proditum sit, cæteras nationes mendacio, superbia, dolo, rapinis, nostram inuidia abundare. Nihil Gnesnensi Ecclesia, nihil suo Metropolitano, detractum est, nihil depressionis accessit, suam illa excellentiam, suum decus, non amisit. Neque Gnesnensis Archiepiscopus, ad iniuriam sibi imponat, si locum inferiorem tenere cogatur. Non illi hac tantummodo irrefragabilis sanctio. Sed & Coloniensem, Maguntinensem, Lugdunensem, & quoscunque in Catholica Ecclesia Primates ligat, & constringit, vt honorare Cardinalatus excellentiam, & sibi tam loco, quam sermone deferre teneantur. Ab omni itaque scelere, & culpa, nos exi-*

1451.

stimamus, puros & innoxios, si virum & Pontificem nostrum, priuato etiam nobis colendum officio, veneramur, eandem venerationem, circumscripto omni livore, & inuidia, Wladislauiensi, Posnaniensi, Plocensi, Przemisliensi, Chelmensi, Episcopis, impensuri, si nostro Cracouiense neglecto Episcopo Sbigneo, aliquis ex illis in dignitatem ipsam inuectus fuisset. His sermonibus *Casimirus Poloniæ* Rex, & omnes Prælati, Baronesque qui aderant, calefacti, nihil primum agendum in ipsa Conuentione rati sunt, nisi vt omnis ambiguitas, & tergiuersatio de Cardinalatu tolleretur. Primoribus igitur Prælatis & Baronibus *Casimirus* Rex lectis, vniuersorum approbatione, & consilio decreuit, *vt Sbigneus Cracouiensis Episcopus, ab omnibus teneatur & veneretur, vt Cardinalis. Si autem Wladislaus, Archiepiscopus Gnesnensis, existimat, praeminentiæ suæ Metropolicæ, per promotionem Sbignei Episcopi Cracouiensis, in Cardinalem in aliquo derogari, licet nulla derogatio censeri possit, in hospicio se contineat, dum Sbigneus Cardinalis, in consilio Regis stat, & illic stando de rebus publicis consulat. Si vero locum voluerit tenere inferiorem, quandolibet Consilium Regium accedat: Cardinale tamen se inferiorem non dubitet.*

communi omnium consensu sancitum est, vt Sbigneus Cardinalis superiorem locum in Senatu obtineat

Adiectum insuper est, *vt de cætero Archiepiscopi & Episcopi Poloniæ, nisi Rege consulto, & Consiliariis, pro dignitate Cardinalatus, aut officio legationis non instent.* Hæc constitutio etsi neminem afficiat, aut liget, cum conditores illius, nullam habuerunt condendi, & DEO, summoque Pontifici, scribendi potestatem, vt ridiculum prorsus videatur huiuscemodi legem promulgasse, quæ virtutem conscendere in alta vetet. In ipsius tamen *Sbignei* Cardinalis, amplissimam laudem redundat, quasi ille vnicus Cardinalatus & Legationis fascibus, dignus fuerit, & post illum alius nunquam extabit. Omnes tamen hos funes & nodos, sola virtus vno flatu dissoluet & disrumpet. Vix statuere apud animum meum possum, an perniciosior ipsa ordinatio, an perniciosiori gereretur exemplo; redundans in vniuersi Regni *Poloniæ* dedecus, & iniuriam omnium, qui bene mereri satagunt, tam præsentium, quam futurorum. Item in eadem Conuentione, fuit conclusum, *vt pecunia minuta sine contradictione, recipiatur per vniuersum Regnum, aliis monetis externis reiectis*: pœna in contra facientes graui apposita. Item innouatæ fuerunt *Constitutiones diuæ memoriæ, Casimiri Regis secundi, de ordine Zupparum*, eo quod Barones maiores, contra prohibitionem Constitutionum huiusmodi, passim Zuppas intrabant: Zupparum & earum officium perturbando.

& ne quis ius audeat postea Cardinalatus honorem, vel ambire vel suscipere, Rege ac Senatoribus Regni Poloniæ inconsultis.

Conuentione Piotrcouiensi absoluta Casimirus Rex Cracouiam intrat.

Conuentione *Pyotrcouiensi* expedita, *Casimirus Poloniæ Rex, per Przedborz, Andrzeiow, Myechow*, transiens, feria quarta in vigilia Sancti *Ioannis* Baptistæ, *Cracouiam*, in magna militum & familiarium multitudine intrauit. Cui *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Craco-* A *uiensis*, cum pluribus Baronibus, & Canonicis circa *Pradnik* occurrens, ipsum cum honestate excepit, & in Castrum *Cracouiense* deduxit. Altera die, videlicet feria quinta, festum Corporis Christi, actum est; quod in diem S. *Ioannis* Baptistæ ceciderat. Et maiori celebritate, quam antea vnquam celebratum: cohonestante illud *Casimiri* Regis præsentia. *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* Missam cantauit, & Sacramentum Eucharistiæ, per circulum Ciuitatis *Cracouiensis* detulit. *Casimirus* Rex, cum *Zophia* Regina genitrice sua, & omni Baronia, sonante clangore tubarum, sequebatur. Processiones Ecclesiarum parochialium, & Conuentualium, processionem B ecclesiæ maioris *Cracouiensis*, vbique comitabantur.

Vbi festum Corporis Christi magna celebritate absoluitur.

Stetit autem *Casimirus Poloniæ* Rex, a die vigiliæ festi beati *Ioannis* Baptistæ, vsque in feriam sextam, crastinum diem Diuisionis Apostolorum. Sub quo tempore die quolibet, fiebat Regale consilium, [illegible] multa proponebantur in deliberationem. Ex quibus etsi multa ponebantur ad conclusionem, pauca tamen executioni mandata sunt. Et licet conclusum fuerit, *vt inquisitio, alias Rug, de furibus fieret*, & omnes huiusmodi conclusionem comprobassent, ac plurimum salutiferam Reipublicæ agnoscerent: Conuenientibus tamen nobilibus & terrigenis ex Cracouiense terra, qui *Cra-* C *couiam* literis Regalibus accersebantur, per aliquot primores Barones, impedimenta non mediocria, & iniecta, & subministrata sunt, ne aut ipsi, aut ipsorum fratres, & consanguinei, de furtis, spoliis, & aliis multifariis factis, fuissent notati. Iam enim quidam & notabiles, conscientia scelerum suorum expauefacti, fugerant, & facere resistentiam, si impeterentur, parabant. Inter communitatem autem magnum erat exortum dissidium; quibusdam inquisitionem ipsam tanquam necessariam, & vtilem acclamantibus, quibusdam reclamantibus. Vicit tamen eorũ sententia, qui inquisitionem abnuebant. Sed & Baronibus nec vtilis nec D necessaria visa est, cum furto & rapto viuere asuetos publica vox & fama proderet, & qualibet inquisitione circumscripta, poterat ad executionem iustitiæ, contra eos per Regem procedi. Nescio tamen qua segnitie aut pusillanimitate, vtrumque omissum est, & furibus atque prædonibus animus grassandi in bonos creuit.

Consultatio de inquisitione furum ac prædonum cœpta habita rursus dissoluitur: dum executionem eius impediunt plurimi ex Senatu, ne scelerum suorum pœnas luant.

Agitabantur & aliæ deliberationes, de obsidione fortalicii *Velczin*, quod *Gelcz*, fur & prædo *Slesia* insignis, a *Gawin* coëmerat, inferenda. Continuis enim & spoliis, & prædis regnum infestabat. Petebant hanc obsidionem, Barones maioris *Poloniæ*, *Lucas* Palatinus, & Capitaneus *Posnaniensis*. *Nicolaus Skora* Castella-

1451. lanus *Calissiensis*, & *Laurentius Zaraba* Castellanus *Siradiensis*, & Capitaneus *Wielunensis*, qui ad consulendum pro rebus publicis, nomine omnium ex *maiori Polonia* missi. *Cracoviam* advenerant. Solicitabatur etiam rex *Casimirus*, vt Duci *Toschecensi*, qui terram *Syewieriensem*, anno trausacto spoliauerat, bellum moueret. Solicitabatur vt *Wlodkonem* de *Skrzin*, & vxorem eius, rapro & furtis operam dantes, & qui nec iuribus, nec imperiis parebant Regalibus, in Castro *Berwalth* obsidione cingeret, facilem enim hæc omnia laborem præ se ferebant, & gloriam, famamque in sublime apud circumiacentes homines promittebant, dum hostes, & quasi quædam pestes genetis humani fuissent depulsi, & ignominia toleratarum hactenus iniutiarum, & spoliorum vindicata. Verum *Casimirus* Rex aliis rebus curam iniecerat, nec afflictio & grauamen subditorum eum mouebat.

Oscitantia Casimiri Regis Poloniæ in depellendis, aut vindicandis subditorum iniuriis,

Solicitabatur etiam tunc *Casimirus* Rex *Poloniæ* concordi non prece solum, sed & clamore Prælatorum & Baronum, populique ut iuxta, Privilegia, & immunitates Regni *Poloniæ* confirmaret, more prædecessorum suorum. Non mouit tamen illum vox, & interpellatio, tam iusta & honesta. Ne tamen infensos relinqueret animos, & præcipue popularium, inducias sibi dari expetiit; sub quibus Conuentio generalis, cum *Lithuaniæ* Baronibus ageretur, & omnes differentiæ, de metis terrarum, inter *Poloniæ* Regnum, & Ducatum magnum *Lithuaniæ* exortæ, illic quietarentur, vt facilius, tunc iura Regni toboraret. Missusque extemplo est *Miklas*, Custos *Cracouiensis* in *Lithuaniam*, cui præceptum est, vt pro die Natiuitatis sanctæ Virginis *Mariæ*, Conuentionem in *Parczow Lithuanis* indicat. *Lithuani* vero die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis reiecta, in diem Sancti *Michaëlis* consentiunt, ne visi essent scitis Regiis paruisse.

Solicitatur Casimirus Rex de iurium confirmatione Regni Polon.

Qui prius de metis inter Regnum Poloniæ & Ducatum Lithuaniæ statuendis Conventum cum Lithuanis necessario agendum interponit.

Constitutum insuper tunc fuit, ut ad reprobandum exterminandumque fora Annalia *Wratislaviensis* civitatis, quibus homines Regni *Poloniæ* per impositionem novorum teloneorum, gravabantur, transitus Mercatoribus Regni *Poloniæ* in *Wratislaviam* prohibebentur, & pro die S. *Ioannis* Baptistæ in *Posnania*, pro die sanctæ *Elisabeth* in *Wyelun*, & pro medio Quadragesimæ in *Calisch*, salvis teloneis antiquis, annalia fora frequentarentur. Molestè tulerunt hanc Constitutionem Cracovienses mercatores, vnde petebant eam, ex multis respectibus abrogari. Sed responsum illis fuit, ut paterentur eam, donec experientia melior, vtile a damnoso discuteret. Edictum insuper fuit, vt *Norimbergenses* mercatores ex *Cracovia*, & aliis Regni *Poloniæ* Civitatibus pellerentur: ex eo, quod domesticis & intraneis, omnia lucra, & emolumenta eriperent, & res nobiliores, velut quædam spolia ex regno efferrent, plus vrbi suis mercibus, quam *Iudæi* vsuris, nocituri.

Profectio Wratislaviam mercatoribus Poloniæ interdicitur,

ac Norimbergenses mercatores Cracouia, ac aliis Regni Poloniæ ciuitatibus eiciuntur. 1451.

In crastino Divisionis Apostolorum, feria sexta, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Cracovia* egressus est, & per *Wieliczkam*, *Bochnyam* & *Dopczicze*, in novum Civitatem *Korczin*, feria tertia, ante festum sanctæ *Mariæ Magdalenæ* pervenit, illicque particularem Conventionem vocatis nobilibus ex Cracoviensi, Sandomiriensi, & Lublinensi, terris, tenuit: In qua consensu omnium, pro defensione terræ, ne generalem motionem facere contingeret, sex grossos de laneo quolibet dari, & in manus duorum Palatinorum, *Cracoviensis* videlicet & *Sandomiriensis*, & duorum nobilium consignari, non nisi pro ardua necessitate distribuendos, universitas Baronum, & nobilium consensit. Affuit huic Conventioni *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracoviensis*. Qui opportunitatem nactus temporis, his verbis, *Casimirum* Regem alloquebatur. *Experiris*, inquit, *Serenissime Rex, & vides omnia opera tua & actiones, quæcunque diligentia & consilio administratas, pati dispendium & aborsum. Nec sine causa proveniit. Aut enim tam tu quam nos, aut tu solus in aliquod facinus prolapsi sumus. Quod quia diluere renuimus, iusto DEI iudicio, omnium actionum fœlix euentus, subtractus nobis est.* Ad quem Rex *Casimirus Sentisne*, inquit, *aut vereris aliqua me contagione teneri?* *Sentio*, respondit *Sbigneus* Cardinalis. Tum Rex *Casimirus*. *Pande quæso quæ sit.* Ad quem Cardinalis *Sbigneus*. *Inter mortalium*, inquit, *& præcipue Christianorum actiones, & opera, nihil est, quod æque sit appendendum, & servandum, nisi iuramentum. Id tu, fratre tuo Duce Michaele Lithuaniæ, filio olim Ducis magni Sigismundi, à sorte paterna deiecto & excluso, prævaricatus es, & præuaricaris. Et quod amplius Divinæ Maiestatis oculos offendit, prostrato & supplici, iurique sortis suæ, ut te placabilem reperiret, renunciant, veniam negasti. Expergiscere obsecro, & fœdam hanc labem, quæ & tuæ Serenitatis, & nostras conscientias lædit, meliori consilio dilue. Redde Duci Michaeli, quæ sua sunt, & revoca illum placide, ex Thartarorum, aliorumve barbarorum sedibus, quos sæpius in tuarum terrarum vastationem conduxit. Ad id non solum te movere debet naturalis & Divini iuris sanctio, sed etiam genitoris tui iuramentum. Quod non solum pro se, sed & pro liberis, ac Regno etiam, vna nobiscum, me vidente, præstitit, & conditiones pacis, cum Sigismundo magno, tum Duce Lithuaniæ inscriptas, se illibatè pollicitus est servaturum. Verearis Dei vindictam, quam pro simili transgressione iuramenti Wladislaus Hungariæ & Poloniæ Rex germanus tuus pœnas dedit.* Ad hæc Rex *Casimirus*, *Nunquam* inquit *rebar, tam acerbum sermonem, ex te audisse. Non est persvasio tam fortis, quæ me stringat, agere quod hortaris. Cadendumque est multis mortalibus, antequam*

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis, Casimirum Regem in Conuentione particulari publice arguit,

quod Ducem Michaelem supplicem, contra ius & fas non recipit in gratiam.

1451.

Dux Michael, in suum recipiatur patrimonium. Ad hæc Cardinalis, manibus in cœlum porrectis. *Ex quo*, inquit, *inexorabilem te ad ea, quæ salutis & honoris tui sunt, publice admonitus, præbes, testem, nunc Deum Omnipotentem, & eius cælestem Hierarchiam, cœlum quoque & terram, & illorum virtutes, tam meo, quam totius regni nomine, contra te inuoco, illosque contestor, quod multifarie te adhortatus sum, quæ dispendium animæ tuæ & vindictam prohiberent. Nunc posteaquam in perniciem & tuæ salutis, & honoris pergis, nec præuaricationem iuramenti formidas, sanguinem innoxium, si quis ob id fusus fuerit, & omnia mala inde secutura, non in nos Omnipotens Deus retorqueat, sed in te, qui & preces, & monita consiliaque præsentia, & repellis & fastidis.* Huic adhortationi & protestationi omnes Barones assensi sunt, & certatim id ipsum consulebant, & precabantur licet frustra. Fuit & vniuersorum Prælatorum, & Baronum obnixe sollicitatus precibus, vt Palatinatum *Leopoliensem*, alicui viro maturo & prudenti conferret, attento, quod plaga illa, cum propter continuum *Tartarorum* insultum, tum propter dispendia bellorum, crebro accepta, Palatinum prudentem exigeret.

Feria sexta in crastino festi, sanctæ *Mariæ Magdalenæ*, in die Diuisionis Apostolorum, *Casimirus Poloniæ* Rex, exiuit de noua Ciuitate, & per *Stobniczam, Schidlow*, venit, in die beati *Iacobi* Apostoli, in Monasterium *Calui* montis sanctæ Crucis, in modica Comitiua, omnibus Aulicis, ex *Schidlow*, in *Opathow* reversis. Venerato ligno salutari, in conuentum fratrum receptus est. Tandem per *Opathow* venit *Sandomiriam* feria tertia post festum S. *Iacobi* Apostoli, & ibi quatuordecim dies continuos mansit. Miranda & nunquam visa alias fuit, tunc cœli intemperies. Nam diebus quindecim continuis, & totidem noctibus, sine repausatione & intermissione, pluuia ingens descendebat: quæ post quindecim dies interpellatim superueniebat, quasi videres fontes aquarum disruptos, & maria, & flumina, cum *Neptuno* in Cataclysmum conspirasse. Non solum autem messium labor fuit, tunc pluuiam suspensus, sed etiam villarum, quæ in locis demissis prope alueos fluuiorum consistebant, frumenta, vel absorpta, vel raptu fluminis, deorsum fuere transportata. Quod idem contingebat in fœno. Propter quod inundatio illa aquarum damna plurima mortalibus intulit, & collectionem frugum, seminationemque autumnalem, plurimum retardauit, sequensque tempus æstatis, & autumni, plus de humore, & pluuia habuit, quam de siccitate aut calore.

Tempestatis valida descriptio

ex qua plurima incommoda prouenerunt.

Stante *Poloniæ* Rege *Casimiro Sandomiriæ*, venit ad suam Serenitatem *Dauid*, *Turcorum* Imperatoris filius. Pater siquidem suus *Mustapha*, dum esset magnæ animositatis, & prudentiæ vir, veritus frater suus *Omarath*, ne Imperium subriperet, eum captum exoculauit. Qui cum vxore, & filiabus, de *Turcia* fugiens, in *Hungariam* peruenit. Ibique a *Sigumundo* Rege recollectus, vitam absumpsit. Filius autem suus prædictus, fide Catholica suscepta, in terris Catholicis fotus, nutritus, & conuersatus est. Et quotiescunque contingebat Reges *Hungariæ*, in expeditionem ire contra *Turcos*, toties & ipse fideliter & constanter, cum *Turcis*, quos tanquam expulsos, & exules tenebat, bellum pro Catholicis administrabat. Is literis Imperatoris *Constantinopolitani* certior factus, Imperatorem *Turcorum Omarath*, & filium eius, diem obiisse, induxit animum in *Turciam* redire: existimans solium auitum, & paternum posse, fretus amicorum consilio apprehendere. Itaque rogat *Casimirum Poloniæ* Regem, ut ei liceat per terras suas, versus *Constantinopolim* transire. Annuit Rex *Casimirus* petitioni suæ, & remuneratum pecunia, & veste duplici, etiam ipsi Conductores assignavit. Cassus tamen fuit labor suos. *Turci* enim iam de alio Imperatore sibi prouiderant. Propter quod *Dauid* ipse rebus suis desperans, per Regnum *Poloniæ*, in *Hungariam* rediit.

Dauid filius Imperatoris Turcarum Christianus, degens in Regno Hungariæ

post mortem Omarathi Imperium Turcarum

nequicquam ambit, & iterum in Hungariam reuertitur.

Feria secunda, in vigilia Sancti *Laurentii*, exiuit *Casimirus Poloniæ* Rex, *Sandomiria*, & genitrice sua *Zophia* Regina *Poloniæ*, in nouam Ciuitatem remissa, per *Liczeysko Iaroslaw*, venit *Przemusliam*, die Dominico in festo assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, & illic stetit duodecim diebus, Feria secunda, in vigilia sancti *Bartholomæi* Apostoli, exiuit de *Przemuslia*, & venit in *Schambor* feria tertia, in die sancti *Bartholomæi*, stetitque ibi diebus tredecim. Illic venerunt ad suam Serenitatem, in Podvvodis, *Ioannes* de *Bobrek*, Castellanus *Byccensis*, & *Ioannes Dlugosch*, Custos *Vislitiensis*, & Canonicus *Cracouiensis*, & nomine *Zophiæ* Reginæ, *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, *Ioannis* de *Czizow* Castellani, & *Ioannis* de *Tbaczin*, Palatini *Cracouiensis* propositione, in consilio secreto facto, petebant, *vt quoniam Dux Switrigal ex infirmitate, quæ illi contigerat, & ex naturali cursu, proximus erat morti, dignaretur, omnibus aliis curis, quantumque grauibus, sepositis, intendere, & dare ordinem, vt castrum Luczko, cum terra sua, super quo Regnum habet iura clarissima, & cui Dux magnus Sigumundus, Prælatique & Barones Lithuaniæ, expresse, & per suas literas patentes, renunciarunt à Regno Poloniæ, non alienaretur, cum propter hoc in Regem assumptus esset, vt iura Regni, non solum tueretur, sed etiam dilataret, alias certus esset, quod in defectum suum, Barones Regni Poloniæ velint consurgere, & iuxta omnes vires prouidere, ne tam nobilis portio abrumperetur à corpore*

Duce Swvitrigal animam agente Casimirus Rex a Polonis, & maxime per Legatos admonitus, vt terram Lucensem restituat.

Re-

1451.

Regni Poloniæ. Si quoque sua dissimulacione & consensu, castrum Luczko occuparetur, per Lithuanos, in Conuentionem Parczouiensem, venire eos nullatenus posse. Vnde dignaretur pensare, non esse sibi honestum, vt eo præsente Barones belligerarent, & obedientiam solitam, illi non præstarent. Et ne crederet, Prælatos & Barones Regni Poloniæ, aliquid sibi oneris imponere, quod soli ferre nolent. Paratos eos esse, sequi illum, quocunq; vellet ducere. Pro defensione Castri prædicti, tantummodo mentem bonam assumeret: enim nulla possent interponi obstacula, dummodo pura mens adesset. Ioannes autem de *Koniecpolye* Regni *Poloniæ* Caocellarius, & *Nicolaus* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marsalcus, *Iacobus* de *Syenno*, *Cracoviensis*, & *Ioannes Sprowski*, *Sandomiriensis* Præpositi, cæterique Consiliarii Regii, qui præsentes aderant, per organum Cardinalis rogabant, *vt dignaretur Casimirus Rex, preces matris Reginæ Zophiæ, Prælatorumque & Baronum Regni Poloniæ, audire: cum & ipsi, cum illis sentirent, & idem precarentur, quod & ipsi Prælati & Barones.* Eodem die Legatio ipsa fuit, coram omnibus Aulicis Regiis, in hospicio Præpositi *Cracouiensis* congregatis, iterata, & peticio nomine eorum, *Casimiro* Regi facta, vt dignaretur in admittenda tam iusta & honesta peticione esse beneuolus. *Casimirus* autem Rex deliberacione habita, per suos nuncios, respondendum duxit, & missis *Iacobo* de *Syenno*, Præposito *Cracouiensi*, & *Bartholomæo Obu-liecz* Iudice *Cracouiensi*, rogabat, *ne aliquid de Castro Luczko innouarent, neque mouerent. Sed pro die constituta, venirent in Parczow, vt illic, & de Lucko, aliisque rebus, quasi oues placide transigerentur, Se ita institutum esse, vt & de Lucko, & omnibus aliis, plus faueret Regno Poloniæ, quam Lithuaniæ Ducatui. Prouidendum tamen esse, ne Ducatus ipse Lithuaniæ ex obedientia decideret.*

in Parczouiensem Conuentum hanc consultationem reiicit.

Venerant in *Schambor*, pro eodem tempore, relicta *Heliæ* Voieuodæ *Moldaniæ Maria*, *Casimiri* Regis *Poloniæ* matertera, cum omnibus Baronibus *Valachiæ*, partes filii sui *Alexandri*, sequentibus. Hi magnopere rogabant, *vt dignaretur eis ferre auxilium, contra Bohdan, & prohibere spolia, quæ in eorum possessionibus, per Bohdan & suos fierent.* Quibus responsum est, *Regem Casimirum, velle ad omnia intendere, quæ eorum profectum respiciunt: consilio Prælatorum, & Baronum habito. Proinde duo ex illis irent ad Conuentionem Parczouiensem: plenius responsum super petitis habituri. Interim Regem, Andream Odrowasz Capitaneum Leopoliensem depuτasse, qui eos ab inuasione Bohdan tutabitur.* Responsione hac benigna data, etiam vnicuique munera, & donariua adiecta sunt. Ita enim tunc eorum pannosa deiectaq; conditio exposcebat.

Valachi contra Bohdanum à Polonis petunt auxilia.

Æstate illa, vir celebris, & venerandus, frater *Ioannes* de *Capistrano*, ordinis fratrum minorum de obseruantia. Genere quidem no- A bilis, & inclytus, sed operibus & gratia diuina gloriosior: Ordinatione Diuina, quæ per eximiam suam charitatem, etiam inuitos saluare cupit, & de licentia *Nicolai* quinti Papæ, ex *Italia*, in qua annis prope quadraginta, semen verbi Dei diffuderat, multosque mortales Christo lucrifecerat, egressus, primum in *Morauiam* descendit, & in *Olomuniec* Mensibus aliquot in Monasterio fratrum minorum recollectus stetit, Omnique die posita in circulo, seu Ciuitatis medio Cathedra (populos enim audientes Ecclesiæ quantumcunque amplæ non capiebant) verbum Dei diligentissime per duos interpretes, vnum *Bohemum* alterum *Almanum* prædicabat. Deducens rationibus & B exemplis, *non esse de necessitate salutis, vt populus Laicalis, vteretur Sacramento Eucharistiæ, sub vtraque specie.* Prædicationes autem suas, signis & operibus stupendis confirmabat. Nam mortuis vitam, cæcis visum, mutis linguæ vsum, claudis gressum, paralyticis membrorum sanitatem solo verbo. In nomine Domini nostri Iesu Christi conferebat. Et vt vno verbo eius actiones enumerem, plenus hic Spiritu Domini, omnes languores, Spiritu etiam pollens prophetico curabat. Erecta erat, ad suum aduentum omnis *Bohemia* & *Morauia*, multa hominum millia, infecta heresi *Hussitarum*, in qua erant aliqui eorum nati, & enutriti, damnata & abnegata, visis signis quæ faciebat, Catholicam C puritatem profitebantur, *Bohemiæ* & *Morauiæ* Barones, hi præsertim, qui sectam hæreticam tuebantur, *Ioannem Rokuzanum*, eiusdem hæresis principalem, defensorem, stringunt, vt cum præfato fratre *Ioanne* de *Capistrano*, publicam disputationem ineat, & sectam, quam predicebat, defendat, prefatumque *Ioannem* de *Capistrano* aut conuincat, aut predicare cohibeat. Aut si victus fuerit, sit illis salutis causa, vt vnitatem fidei profiteantur. Trepidus, & anxius *Ioannes Rokuzyan*, duellum offert, quod hilarissime frater *Ioannes* de *Capistrano* suscipit. Et proinde *Olomuniec* egressus, securitatem sibi præstantibus Catholicis, quoniam per hæreticos tendebantur sibi plures in- D sidiæ, in *Bohemiam* diuertit. Vbi ab *Virco* da *Rozemberg* recolligitur. Et omnis populus, etiam heresi infectus, eius aduentum gratulabundus vidit. Fit indias *Ioannes* de *Rokiczyan* meticulosior, non vult congressum Disputationis, coram iudicibus eligendis: cum se non ignoret succumbere, legem Diuinam, pro iudice eligit: vt facilius se disputationi subtrahat. Huic viro *Ioanni* de *Capistrano*, tam claro & insigni, *Sbigneus* Cardinalis *Cracouiensis*, volens humanitatis exhibare officium, sibi literas scribit: rogando, vt si a *Bohemis* contemptus fuerit, in *Poloniam* descendat. Idem facit *Casimirus* Rex, Cardinalis *Sbignei* consiliis persuasus. Respondit litaris ipsis mi-

1451. *Ioannes Capistranus*

Morauiis concionatur,

hæresim Hussitarum constitant, & fulget variis miraculis.

1451. 1451.

Litera Sbignei Cardinalis & Episcopi Cracouiensis, quibus Ioannes Capistranus ad reductionem Bohemorum accenditur, & si spretus ab eis fuerit, in Poloniam accersitur.

mira benignitate. Quæ vt latius cognosci possint, literas ipsas & earum tenorem inserui.

Sbigneus, miseratione diuina, tituli sanctæ Priscæ, sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsbiter, Cardinalis & Episcopus Cracouiensis. Venerando & celeberrimo patri, Domino Ioanni de Capistrano S. culo, Ordinis fratrum minorum, beati Francisci de obseruantia professo, sacræque Theologiæ Doctori, eximio hæreticæ prauitatis Inquisitori generali. Aduentus tuus, Vir venerande, in oras nostras, non mediocri gaudio animos populorum Slauonicæ linguæ compleuit. Adaugetur enim illis, non doctrina solum tua charitatis, sed & stupendis operibus, spes indubia, quod Bohemorum gens, Slauonum pars nobilis, in varias opiniones & superstitiones, dudum dogmate nefario prolapsa, tuo ductu, tuis auspiciis, & meritis, ad Catholicæ fidei puritatem, redibit. Dantur propterea laudes altissimo. Summus Pontifex Vicarius eius. Sanctissimus Dominus noster Papa quintus Nicolaus, ore omnium celebratur, quod virum Diuinum, & charitate feruentem, ad resoluendam aquam tenebrosam, dudum in nubibus aëris condensatam, de salute populi Christiani solicitus transmiserit. Sed & tu ipse pater, mihi magna commendatione dignus probaris, qui pro dilatione, & incremento fidei sanctæ, in qua vna salus fidelium reportatur, lare natiuo & cognatione propria, velut alter Abraham, desertis, extera regna, vel potius barbara adisti: non difficultate itineris, non ignorantia sermonis, non diuturnitate erroris, non ferocitate plebis ab incepto reductus. Perge quæso, homo Dei, calle, quo cœpisti, & animas Diabolica fraude deceptas Deo nostro redde. Repete animo superiora tempora, quot militares expeditiones indicta, quanti exercitus collecti, & thesauri emuncti, quanta clades cladibus addita, vt Bohemorum error, velut aliquibus asserere placuit, natio deleretur: Et dum animo omnia lustraueris, intelliges omnes conatus humanos, in cassum euanuisse: operante occulto iudicio Dei, qui palmam reductionis gentis prædictæ, aliis negatam tibi seruauit. Hæresis quidem vetus est, & quæ non fallaci, ac dolosa solum doctrina, sed etiam manu armata prodierat, contra Catholicam fidem Christi. Sed nihil Deo, cuius causam agere crederis, difficile & arduum est, in veteri, aut nouo, operari. Si gentem ipsam, prout credula spe, singuli afficimur, reduxeris, non vnam tantummodo gentem ipsam, sed & Poloniæ, Slesiæ & Slauoniæ nationes, perpetuo tibi obligabis, Scito: qui pro identitate idiomatis, quo cum Bohemis iungimur. Salutem illorum, quasi propriam suspiramus. Hæc tanto principio repetita, quorsum tendant, tu, vt vir prudens, & doctus non ignoras. Currenti enim stimulos addo, & properantem accendo. Nam si Diuina mente egeris, humanas tamen persuasiones contemnere, aut fastidire non soles. Est & alia causa, cur ad te, fatie quidem ignotum, famæ autem notissimum, hæc scripta mittere institui. Incidit vehemens suspicio mihi, & animus meus ex præteritis præsagiens de futuris, veretur, ne Bohemorum obstinata pertinacitas, te repellat, monitis tuis salutaribus parere contemnat, & ex tanto A labore, quo hactenus desudas, nihil, præter bonæ intentionis fructum, referas. Et proinde charitatem tuam, per passionem Domini nostri Iesu Christi, & per eius terribile tribunal, tuamque, & communem salutem deprecor, vt postquam Bohemorum reductionem, suffragante DEO, consumaueris, aut si ab illis te, & tua dogmata, sperni senseris, in Regnum Poloniæ, & ad Diœcesin meam Cracouiensem, neglecta ad tempus Italia, venire personaliter non graueris. Reperies Regnum fidele, & Catholicum, & quod à suscepta fide, monstris hæreseos semper caruit. Aduentum tuum personalemque visionem summe desiderans. Si in aliquo opere existimas placere Deo, hoc vnum erit, quod inter prima numerari B poterit, si huc personaliter venire dignaberis. Moueat te deuotio populi, moueat salus animarum, moueant preces meæ, quas, fatigando hunc fratrem specialem, tibi significo. Relinques populo huic magnum profectum, corda inflammabis arida & frigentia, tolles abusus, plantabis virtutum normam, & agrum hunc Dominicum, vitiorum sentibus, & spinis sterilem, in vberem & & fœcundam reduces culturam. Arripe laborem hunc, ad quem te & ego, & virtus professionis tuæ inuitant, vt non Bohemiæ solum reductionis, sed & Polonicæ salutis dicaris author, nomenque tuum, cum multis & magnis rebus, tum hac præcipuè splendidum & gloriosum, mittas ad posteros, nec viatici tuam charitatem à veniendo hui C retrahat defectus. Illum enim. & pro te, & omni tua comitiua polliceor, & iuxta ordinationem tuam, in locum, quem volueris, tuis informatus literis transmittere in occursum, non negligam. Incolumem te, & mei in orationibus memorem, conseruet Christus Dominus, amen. Datum Cracouiæ secunda die mensis Augusti, Anno Domini Millesimo, Quadringentesimo, quinquagesimo primo.

Ex *Schambor Casimirus Poloniæ* Rex, feria sexta ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis exiens, in *Grodek*, deinde in terram *Chelmensem* descendit. Vbi per solitas statio- D nes immoratus, in *Parczow*, ad tenendam Conuentionem, feria secunda, in die sancti *Venceslai* venit. Licet autem Barones & Prælati Regni *Poloniæ*, pro die consignata, in duodenario numero aduenisseot. *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Andreas Posnaniensis*, Episcopus, *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Olyeschnicza Sandomiriensis*, *Hricko*, *Podoliæ*, *Ioannes Kretbkowski Brzestensis*, Palatioi, *Petrus* de *Schamotuli Posnaniensis*, *Przedborius* de *Koniecpolie Sandomiriensis*, Castellani, *Ioannes* de *Konieczpolie*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Nicolaus* de *Brzezye*

Re-

1451.

Regni *Poloniæ* Marſalcus. Barones autem *Lithuaniæ*, niſi præſtaretur eis ſaluus conductus, recuſarunt venire. Is conſenſu omni- A um, expreſſe illis denegatus eſt: ne fœderibus communibus aliquid cenſeretur detractum. Formidantibus itaque eis venire, *Caſimirus* Rex eis, prope vſque *Lomazi* exiens obuiam, eos in *Parczovv* venire coegit. *Gaſtoldus* licet eſſet ioclusus, in duodenario numero, in *Lithuaniam* rediit. Conſilio inito, *Mathias Vilnenſis* Epiſcopus, nomine Baronum *Lithuaniæ*, commemoratis veteribus contractibus, inſcriptionibus & literis, graues illas, & plurimum inhoneſtas, parti ſuæ adſtruxit: cum in illis ponantur verba hæc. *Iugo ſeruitutis obnoxios, item hac incorporamus, inuiſceramus, appropriamus, & vnimus terras Lithuaniæ, & Ruſſiæ Regno Poloniæ.* Petitque *vt illis caſſatis, noua* B *inſcriptiones fiant: cum in priores, Barones Lithuaniæ, ignari contentorum, ſolo iuſſu Principis, conſenſerint. Quodque noua, non incorporationem, aut ſubiectionem, terrarum Lithuaniæ, & Ruſſiæ, ſed ſocietatem & ligam, cum Regno Poloniæ contineant.* Petit deinde, *vt terra Podoliæ & Lucko, item Caſtrum Olyesko, item Wittfy, item Ratno, cum ſuis Diſtrictibus, velut ad Ducatum Lithuaniæ pertinentes, eis reddantur: aſſerens illorum omnium poſſeſſionem Ducem Wutawdum tenuiſſe.* Reſpondit hic *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, non quidem ſolito acumine, ſed mira modeſtia & benignitate, quoniam vt blande & pacifice, depoſita ſeueritate, eos alloqueretur, per C *Caſimirum* Regem erat rogatus. *Stolidi*, inquit, *eſſemus, & deliris ſimiles, ſi inſcriptiones, & fœdera, per duos Principes prudentiſſimos, videlicet, Wladislaum Poloniæ Regem, & Vithavvdum, Ducem magnum Lituaniæ, ſtabilita, caſſari, & retractari conſentiremus: cum in illis, nihil aliud contineatur, quam quod Regno Poloniæ, dum ad regimen eius & ſocietatem matrimonialem nobiliſſimæ Heduigis Reginæ Wladislaus aſſumebatur, fuit repromiſſum. Et ſi præfatæ inſcriptiones, quaſi ſine conſenſu Prælatorum, & Lithuaniæ confectæ, inefficaces ſint, licet de earum efficacia nulla poſſit ambiguitas interponi: cum vicibus plurimis, non ſolum per illos duos Principes, ſed & per alios eis ſuccedentes, videlicet Du-* D *cem Sigismundum innouatæ ſint, & confirmationis robur corporali iuramento, per Ducem, & Prælatos Baroneſque præſtito, adiectum, multo fortius, ſi quas nunc confecerimus, arguerentur de inefficatia: cum per poſteritatem veſtram, pari paſſu, in dubium poterint reuocari. Nolite itaque rem impoſſibilem, à nobis exigere, quam nullo colore, aut ingenio ſumus admiſſuri. Terram verò Podoliæ & Diſtrictus, quos nominaſtis, ſed & Caſtrum terramque Lucenſem, nemo dubitat Regni Poloniæ iuris ſemper eſſe & fuiſſe, & Polonos, Tartaris, ex Podolia excluſis, ſuas ſedes illic poſuiſſe, ea tempeſtate, qua nec nomen veſtrum, erat in nationibus nominatum, nec vobis quicquam iuris confert, ſi illam Dux Vithavvdus tenuerit. Largitione enim, & liberalitate* A *Regis noſtri Wladislai, id actum erat, quæ trahi non debet, ad debiti neceſſitatem. Scitum enim eſt, milites Poloniæ, Povvalam Stupovvski, & alios illam gubernaſſe. Deinde Spitkoni de Melſthin, Palatino Cracouienſi, largitione perpetua, cuius adhuc apud nos habentur literæ, donatam eſſe. Quod in prælio, cum Tartaris, per Ducem Vithavvdum infeliciter commiſſo, morte abſumpto, Duci Boleslao Svvitrigal, & poſtea illo fugiente, Duci Withavvdo Lithuaniæ, in tenutam, & gubernationem commiſſam extitiſſe, omnibus Capitaneis, Officialibus & nobilibus, ſacramento adactis, vt terram Podoliæ, & eius caſtra, ſecuta morte Ducis Vithavvdi, Regi & Regno Poloniæ redderent. Quæ omnia ad Diſtrictus, quos pe-* B *tiſtis, vt caſtrum Luczko, quod antiqui Reges Poloniæ poſſidebant, referimus, liberalitate videlicet & gratia, Wladislai Regis, illos Alexandrum Vithavvdum magnum Ducem Lithuaniæ temporaliter tenuiſſe. Cuius morte ſecuta, ad proprietatem Regni Poloniæ redire. Vt tamen omnis, quæ allegari poſſit, per vos tollatur ambiguitas, extant literæ Sigismundi magni Ducis Lithuaniæ veſtris ſigillis munitæ, iuramento corporali, quod tu Vilnenſis Epiſcope in manibus meis præſtabas, firmatæ, in quibus expreſsè, terræ Podoliæ, terræ Lucenſi, & Diſtrictibus prædictis, renunciatis & ceditis. Recognoſcitiſque omnia illa, ad Regnum Poloniæ pertinuiſſe, & pertinere debere.* Monſtrantur deinde, & exhibentur literæ, fi- C dem reſponſioni, & ſermoni præſenti facientes. Quas Barones *Lithuaniæ*, cum oculos eorum & petitionem, tam impertinentem, fortiter verberarent, nec videre nec audire voluerunt, credentes, Regis *Caſimiri* fauore, immenſo, cuncta ſe pro libito conſecuturos. Vnde nec ſequentibus diebus quieſcebant, inſtando importunius, ſuper terræ Podoliæ, & Diſtrictuum reſtitutione literarumque caſſatione. Vt autem ceſſaret eorum importunitas, & querela, obtulerunt Poloniæ Conſiliarii, *velle cum illis, ad iudicium Regum, Principum, Eccleſiaſticorum aut Secularium virorum, fidem Catholicam tenentium, ſuper omnibus differentiis deuenire:* promittentes *in omnibus deciſioni* D *Iudicum eligendorum, ſe parituros. Et dum omnia quieta & integra forent, verbis potius, iure, iuſtitia & arbitrio, de terris & proprietate earum diſceptarent. Quod ſi etiam id non probarent, deciſionem quæſtionis Caſimiro Poloniæ Regi, & magno Duci Lithuaniæ, vtrumque Dominium habenti, æquo iure, pro vtriſque ferre iuſtam ſententiam permitterent, quam fœdere ſocietatis, & vnionis diſrupto, Poloniam & Lithuaniam funeſto bello inuoluerent.* Sed cum hanc quoque conditionem reſpuerent, ne prorſus viderentur in diſcordia ab inuicem diſceſſiſſe, res in annum integrum contemplatione regis dilata eſt, vt *in eodem loco, pro feſto Sancti Michaëlis teneatur Conuentio, ad quam partis vtriuſque* 1451.

Rurſus Lithuanorum temeritatem importunam experiuntur Poloni in terris Ruſſiæ & Podoliæ aliiſque nonnullis repoſcendis, ac caſſandis literis Iagellonis, & Vithavvdi, de vnione. Lithuaniæ, cum Regno Poloniæ confectis.

Præ-

1451.

Prælati & Barones veniant: de terra & Districtibus prædictis, ac literarum reformatione, nouas deliberationes, per quas concordia sequi posset habituri. Tali fine Conuentione expedita, *Casimirus* Rex, qui versus *Valachiam*, pro rebus *Valachiis* reformandis, transire debuerat, pluribus Prælatis, & Baronibus nequicquam dissuadentibus ex *Parczovv* in *Lithuaniam* secessit. Nec sibi curæ fuit, mors recens notabilium militum, videlicet *Clementis, Wieruscb, Nicolai Kapienski*, & aliorum plurimorum, de terra Wyelunense, nobilium, qui cum *Ioanne Gelcz*, prædas in Regno *Poloniæ* agente, prope *Biczinam* congressi, infœliciter pugnaverant. Pro rebus autem *Valachiæ* componendis, *Ioannem* de *Czizovv* Castellanum, & Capitaneum *Cracoviensem*, *Petrum* de *Schamosudi Posnaniensem*, & *Przedborium* de *Konyecpolie Sandomiriensem* Castellanos transmittit.

Feria sexta ante festum sancti *Dionysii*, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Parczow* egressus in crepusculo, paucis *Polonis* assumptis in *Lithuaniam* per *Brzesczye, Camienyecz, Krinki*, & alia loca processit illicque hyemis & veris tempora, dando venationibus operam, absumpsit. Feria autem quinta, in die Sancti *Martini*, *Casimiro* Rege in *Kowno* agente, venit ad suam Serenitatem nuncius, nomine *Burgundiæ* Ducis *Philippi*, vir nobilis *Petrus Vasquesz*: rogans, *vt sibi & Alphonso Regi Aragonum, pro conquisitione terræ sanctæ, expeditionem paranti, auxilium contra Zoldanum Babyloniæ ferret.* Cui per *Casimirum* Regem responsum est. *Bellum sibi sine induciis, cum Tartaris, fortissimis, & bellicosis barbaris esse. Continentus, se non posse aliis bellis vacare, & Catholica Dominia, sibi subiecta, exponere Tartaris in prædam, cum præstantior res sit Tartaros, ne in Catholicos debacchentur, & terras eorum occupent, reprimere, quam Zoldanum, qui diu occupatis contentus, a bello abstineat lacessere.* Tali responso accepto, remuneratus magnifice a *Casimiro* Rege, in *Prussiam* contendit: Magistrum *Prussiæ* & ordinem, pro simili suffragio, Ducis sui *Burgundiæ* nomine rogaturus. Cassa autem & inanis fuit Ducis *Burgundiæ*, tam ampulosa legatio, solam verborum speciositatem continens, sed virtute carens, & ab omni effectu & executione longius distans.

Philippi Burgundiæ Ducis & Alphonsi Aragonum Regis nomine à Casimiro Poloniæ Rege, & Magistro Prussiæ contra Zoldanum petunt auxilia.

Annus iste pluribus Regnis & Dominiis pestem ingessit. Sed & in Regno *Poloniæ*, in terris præsertim *maioris Poloniæ*, grauis pestis inualuerat, quæ multos mortales extinxit. Tota fere Diœcesis *Cracouiensis*, exceptis paucis Oppidis: pura fuit ab illa contagione quod cedebat, præsertim de Ciuitate *Cracouiense*, in magnum miraculum, quæ nullam infectionem sensit, licet illic plurimi homines de regionibus peste infectis, causa consequendæ gratiæ anni iubilei, aduenirent, & domicilia sua, vitando pestem illic ponerent. Opera enim, & intercessione *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, *Nicolaus* quintus Papa annum iubileum, pro vniuerso Regno *Poloniæ*, & Ducatu magno *Lithuaniæ* concesserat, a mense Decembre, vsque ad finem Augusti, ea lege, vt quilibet illum mereri volens, in Cracouiensem, aut Gnesnensem, aut Leopoliensem, aut Vilnensem, ecclesiam, in capsam ad hoc ordinatam, medietatem earum expensarum, quas in eundo *Romam*, & redeundo, & illic quindecim diebus stando, verisimiliter esset expositurus, reponeret, & quorum Ecclesias consignatas, per Ordinarium tribus diebus continue vel interpellatim visitaret. Ordinauitque idem *Nicolaus*, quintus Papa, vt medietas pecuniarum deponendarum, pro *Casimiro Poloniæ* Rege cederet, pro defensione Catholicorum à *Tartaris* conuertenda. Quarta pars *Zophiæ* Reginæ applicaretur necessitatibus, quæ Virgines pauperes sui generis desponsare consueuerat. Reliqua pars quarta, ipsi *Nicolao* Papæ consignaretur ad Ecclesias vrbis reficiendas. Confluebat pro tali consequenda gratia *Cracouiam* magnus populorum numerus, sed multo maior cœpit confluere, postquam eiusdem *Sbignei* Cardinalis opera, medietas pecuniarum in sumptus *Romani* itineris exponendarum, ad quartam partem restricta erat. Et lapso Mense Augusto, gratia prædicta, cum restrictione quartæ partis, ad primam diem Ianuarii prorogata. Tunc enim sine discretione sexus certatim, ex vniuersis angulis regni *Poloniæ*, plurimi fideles *Cracouiam*, ad merendam gratiam huiusmodi concurrebant; aliis locis, videlicet *Gnesna*, *Leopoli*, & *Vilna* præteritis & contemtis, quasi *Cracouiæ* loci dignitate, aliquid ipsi gratiæ authoritatis adderet, vel virtus gratiæ, ibi esset præstantior. Propter quod in Capsis *Gnesnensis, Leopoliensis*, & *Vilnensis* Ecclesiarum, parum de pecunia compertum est. *Cracouiæ* vero tres Capsæ notabiles, plenæ aureis, mediis, & latis grossis, minutaque pecunia congestæ.

In Polonia pestilente aura grassante Cracouiensis Diœcesis paucis exceptis Oppidis, ab hoc malo immunis erat.

Gratia Iubilei Cracouia multum pecunia collegit.

Rebus *Valachiæ*, quarum componendarum gratia, *Cracouiensis*, *Posnaniensis* & *Sandomiriensis*, Castellani, ex *Parczow* erant missi, melius non poterant adhiberi remedium, nisi vt ex authoritate Regia, & decreto, *Bohdan* in gratiam Regiam receptus, cum pro reconciliatione & iustificatione sua, *Cracouiam* se venire, & subire iudicium obtulisset, terræ *Valachiæ*, propter industriam suam & iusticiæ administrationem præsideret, in manus Regias annis singulis pro *Alexandro*, filio *Heliæ*, vero hærede quinquaginta millia florenorum repositurus, & excessurus de Principatu quam primum per ætatem *Alexander* principari potuisset. Peruenerant iam Nuncii Regales in *Camyeniecz*, nec longe absuit, quin & æquas conditiones pacis cum *Bohdano*, qui de aduentu nuntiorum Regalium summam gratulationem acceperat, fuisset deuentum. Interim tamen, quidam *Petrus*, qui se ad Voieuodatum *Moldaniæ* asserebat ius habere, & *Alexandro* confæderatus, omnia se-

1451.

Bobdanus dolo circumuentus occiditur à Petro, Alexander vero ab eodem ipso Petro, fœderum oblito, ex Valachia pellitur.

secum ex æquo partiturus, explorato tempore, quo *Bobdan*, apud germanum auunculum, eiusdem *Petri*, in villa quadam inuitatus, mero erat ebrius, in nocte intempesta, cum centum duntaxat *Valachis* adueniens, omnes custodias *Bobdani* fefellit, & *Bobdano* comprehenso, caput illi abstulit. Credebat *Alexander Petrum* secum fideliter acturum. Vnde cum matre sua, & Baronibus partis suæ, vsque in *Soczauam* descenderat, Baronesque *Poloniæ* precibus suis venire in *Sniathin* obtinuerat. *Petrus* tamen eorum, qui sibi, *Bobdano* occiso adhæserant, consilium secutus, fœderis, cum *Alexandro* initi, oblitus, publicum se illi hostem professus est, & nisi celeriter *Alexander* ex *Valachia* fugisset, acta res fuisset, eodem tenore, quo & *Bobdano*. Succursum tamen est, ei fugienti, per Barones *Poloniæ*. Quorum adiutus suffragio, *Petrum* hostem querebat profligare. Sed *Petrus* suffragium *Polonorum* veritus, in interiora secessit. Barones vero *Poloniæ*, cum tempus hybernum omnia exequi prohiberet, in Regnum sunt reuersi: certificato *Alexandro*, de mittendo ei in gentibus, quam primum opportunum fuerit, subsidio. Portus tamen maris & *Album Castrum*, occiso *Bobdano*, fuit per *Burgulab* pro *Alexandro* comprehensum, sed & Castrum *Nyemiecz* pro ipso *Alexandro* tenebatur.

Ioannes de Huniad Gubernator Hungariæ.

In *Hungaria* Regno bellum ex integro, inter *Ioannem* de *Huniad* gubernatorem, & *Ioannem Giskra* de *Brandis*, resumptum est. Nuptiæque, quibus gubernator sororem germanam viduam tradere *Giskræ* firmauerat, in suspitionem venerant vehementer, quasi in illis Gubernator *Giskram*, & omnes suos esse occisurus. Locat itaque Monasterium *Lucense Giskra* gentibus, & apertum se hostem gubernatori profitetur. Gubernator vero nihil cunctatus, repente, cum multitudine hostium, Castrum *Lucense* obsidione cingit: cum locus debilis sit, nec arte, nec natura munitus, crebrisque vicibus tentat gentium impetu fortalicium expugnare. Sed cum haberet defensores prope quingentos, animosos & strenuos, cum magna strage suorum, à conquisitione fortalicii cogitur desistere. Duplici itaque vallo inter sepes incluso, & cophinis terræ plenis, fortificato, fortalicium concludit. Sperans pro libito fortalicii, & gentium deditionem. Et licet fortalicii, cum equis & rebus omnibus, personis duntaxat exceptis, sibi oblata esset deditio: contempsit tamen illam, aut natura arroganti, & superba, aut persuasione dissuadentium deuictus. Sustinent itaque obsessi, inter quos *Poloni*, & *Bohemi* erant multiplices, fames, sitis, vigiliarum, damnorum & vulnerum molestias, præsertim cum aqua carerent. Nihil tamen difficile erat, persuasis mori. Verebantur enim oculorum & narium, orisque ac manuum detruncationem, si deditionem de personis fecissent, *Giskra* interim solicitus pro suis, qui longo iam tempore obsessi, fame contabuerant, in Campum, contractis vndique viribus egreditur. *Ioanne Berczal*, *Bohemo*, Tenutario in *Kyesmark*, eum deserente, qui ad Gubernatorem defecerat. Nihil tamen hac defectione, aut multitudine hostium, territus, vix cum quatuor millium equitum, & peditum manu, ad hostes contendit, qui sedecim millia armatorum habere æstimabantur. Feria tertia in Vigilia, natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, ad *Lucenses* peruenit: extremam belli, pro liberatione suorum, initurus fortunam. Nec Gubernator, moram pugnæ facit, decernere & ipse æstuat: nihil dubius, ex paucitate hostium, & suorum multitudine, sumpta fiducia de triumpho. Vallum itaque, quo exercitus suus cinctus erat, paucis pro Castrorum custodia, & curruum, multis vero ad excubias obsessorum, ne euaderent, relictis, egressus, dato signo pugnandi, copiam facit. Sed hi, qui obsidebantur, ex desperatione animo assumpto, in eos qui excubabant, animose irruunt, & plurimis occisis, eos in fugam vertunt. Periculo suorum Gubernator cognito, & pedites & equites illis mittit in succursum. Interim prælium inchoatum est, & magna pars exercitus Gubernatoris, illos qui suis accurrebant in succursum, credens fugere, pauore nimio constricta, quasi acies eorum, quæ vix tunc pugnare cœperat, confracta esset, fugere cœpit, & omnem exercitum Gubernatoris fugam arripere, licet eam diutius Gubernator inhiberet, coegit. Fatigatus erat omnis exercitus *Giskræ*, vincendo, captiuando, & occidendo, fugientes. Multi mortales occisi, multi capti. Inter quos & *Ioannes* de *Hedrewara*, Episcopus *Agriensis*, qui se huic bello miscuerat, captus fuit. Castris omnibus Gubernatoris potitus *Giskra*, quæ omnia militi in prædam concessa sunt. Ingens thesaurus in illis, multarum nobilium rerum repertus, *Ioannes* de *Huniad* Gubernator, dum suorum fugam sistere nequiret, fugam & ipse iniit, seque fuga saluauit. Multasque res nobiles, & plurima Clenodia preciosa, à victoribus direpta, amisit.

Giskra, vincitur, & exuitur Castris.

ab exigua manu Ioannis Giskra

1452.

Poloni de castro Luczco soliciti Comitia celebrant,

NatalemDomini anni huius, & dies sequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex *Vilnæ* egit, tenendo illic Conuentionem terrarum *Lithuaniæ*. In qua, de negociis cum Regno *Poloniæ* in differentiam, pro terra *Podoliæ* & Lucensi, ac districtibus petitis, omnis tractatus absumptus est. In *Opathow* vero pro die Epiphaniæ Conuentio particularis acta. Ad quam Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis Sbigneus*, item *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus, & Capitaneus *Cracouiensis*, *Ioannes* de *Olyesnicza*, Palatinus *Sandomiriensis*, & alii plures Barones conuenerant. Res enim castri *Luczko*, & languor Ducis *Switrigal*, qui intendebatur eos conuenire coegerat. Deliberatione autem habita, scriptum est *Casimiro Poloniæ* Regi, *vt meminerit se*

1451. *Regem Poloniæ esse, & à moribus prædecessorum suorum non degeneret, neque Castrum Luczko, iuris Regni Poloniæ, per Lithuanos, qui eidem Castro, corporali præstito iuramento renunciarunt, occupari permittat.* In *Luczkam*, *Nicolaus* de *Panchow*, subiudex *Sandomiriensis*, missus, qui res ibi versantes inspieeret, & iam Ducissæ *Switrigalonis*, quam Capitanei *Nyemirze* (genere hic nobilis *Ruthenus* erat de domo *Ciphorum*) Ducibusque & Boyaris *Lucensibus* persuaderet, fidem Regno *Poloniæ* præstitam obseruare, illosque ad custodiam promissorum, & terrore, & promissis alliceret, ac *Lithuanorum* fidem eis oblatam, sed ex eo solum duntaxat capite, quia illam *Wythawdus*, magnus Dux *Lithuaniæ*, concessione *Wladislai Poloniæ* Regis, precario tenuerat, quasi propriam, satis infirmo, & potius nullo iure repetebant.

& in Luczko mittunt,

vt fidem Lucensium, si moreretur Switrygiellus, sibi confirmarent.

Feria quarta, in crastino sanctæ *Priscæ*, quæ fuit decima nona, mensis Ianuarii, in Oppido *Brzozow* Episcopali, *Petrus* de *Chrzastow*, Episcopus *Przemisliensis*, vir nobilis de Domo *Strzegomya*, sedecim annis in Pontificatu exactis, moritur, & in ecclesia *Przemisliensi* sepelitur, qui præfatum Episcopatum notabiliter adauxerat. Eius morte *Casimirus* Rex *Poloniæ*, qui tum in *Lithuania* agebat, audita, Prælatis & Baronibus *Poloniæ* inconsultis, Episcopatum prædictum, *Miklasch* de *Blazeowicze Slesita*, confert: quem velut Secretarium suum singulari gratia prosequebatur. Quæ res omnium Prælatorum, & Baronum animos, plurimum offendit & contristauit. Et licet *Casimirus* Rex scripsisset Capitulo *Przemisliensi*, vt præfatum *Miklasch* elegissent, in Episcopum, Capitulumque respondisset, pariturum se voluntati Regiæ. Postea tamen literis Prælatorum & Baronum acceptis, quibus prohibebantur *Miklasch* eligere, ne aut Regiam offensam, aut Prælatorum, & Baronum molestiam, inciderent, continuerunt se ab omni electione. Notariusque Regius *Nicolaus Smirzinski*, qui & in ecclesiæ *Leopoliensis*, & in eiusdem *Przemisliensis* vacationibus, mandata Regia attulerat, vt bona Capituli, quæ in communi, & in priuato habebant, per Capitaneos regios occuparentur, ni eum quem Rex nominauerat, eligerent, ferendo huiusmodi mandata, in Ecclesiæ *Przemisliensis* grauamen, & præiudicium, in villa *Sopoth*, subito sine Sacramentis extinctus est. Omnibus tamen præmissis, non attentis, & precibus patriæ neglectis, *Casimirus* Rex, præfatum *Nicolaum* de *Blazeowicze*, in Episcopum *Przemisliensem*, per *Nicolaum* quintum Papam promouit.

PetroEpiscopo Przemisliense mortuo,

NicolausSlesita Senatu & capitulo reluctante, per Casimirum Regem obtrusus, sufficitur,

& Notarius cum literis eo nomine à Rege missus

subito moritur.

Feria quinta in die sanctæ *Scholasticæ*, quæ fuit decima mensis Februarii, Dux *Boleslaus*, alias *Switrigal*. germanus frater. olim *Wladislai* Regis *Poloniæ*, in Castro *Luczko* mortuus est. Qui in humanis agens, plurima pericula, in suum caput comparata, frequentius eluserat. Agens autem in humanis, & in lecto ægritudinis decumbens, nihil beneficiis, à Regno *Poloniæ*, sibi impensis motus, non ignarus per *Lithuanos* Castrum *Luczko*, sibi fuisse ereptum, & per *Polonos* restitutum, oblitus fœderum, iuramentorum & inscriptionum, quibus pollicebatur, pro Regno *Poloniæ*, Castrum *Luczko* tenere, & in morte sua illud Regno dimittere. In quem finem, de introitibus Regiis, duo millia marcarum pecuniæ, annui Census, in Oppido *Grodek*, & aliis bonis Regalibus, sibi inscripta percipiebat cæco (vt solebat) festinantique consilio, sanæ mentis inops, anima deterius ægrotante, quam corpore, passus est *Lithuanorum* promissionibus, & muneribus frangi. Nec ipse solum, sed & Capitaneus suus *Lucensis Niemyerza*, Ducesque *Michaël*, & *Iwan Czartoryski*, cæterique Boiari, & nobiles *Lucenses*, *Lithuanis* Castrum *Luczko*, morte sua secuta tradi mandauit: pessimum exemplum suæ fidei, & testamentum ignobile relinquens. Venerunt & in vita sua Dux *Georgius Pinski*, *Radziwil*, *Hosticonicz*, & *Iurscha Ruthenus* a *Lithuanis*, apud quos tunc *Casimirus* Rex agebat, propter suspicionem mortis imminentis Duci *Switrigal*, cum gentibus, ad recipiendum Castrum missi. Quibus *Niemyerza* Capitaneus, Duces, Boiari, & nobiles *Lucenses*, mandante Duce *Switrigal*, præstiterunt iuramentum corporale, quod Castrum *Luczkam* fideliter pro *Lithuanis* tenebunt, & quod morte Ducis *Switrigal* secuta, illud eis tradent. Manserunt igitur in *Luczko* gentes *Lithuanorum*, vsque ad Ducis *Switrigal* obitum. Ex morte sua secuta, licet casum & ruinam, huiusmodi Barones Regoi *Poloniæ*, præsertim Primores, releuare & corrigere potuissent, dissimulauerunt tamen, ne facerent *Casimiro* Regi, nauseam & fastidium. Propter quod nullo ferente impedimentum, Castrum *Luczko Lithuanis* per *Niemyerzam* resignatum est. Ducis *Switrigal* funus *Vilnam* ex *Luczka* deductum, & io ecclesia Cathedrali sancti *Stanislai* tumulatum. Paulo ante mortem Ducis *Switrigal*, Dux *Michaël*, filius Ducis magni *Sigismundi Lithuaniæ*, qui propter metum *Casimiri* Regis in *Moschouiam* fugierat, à veneno sibi, vt asseritur, per Ducem *Moschouiensem* propinato, intra paucos dies extinctus est. Fertur veneoum huiusmodi fuisse tantæ virtutis, vt eiusdem Ducis *Michaëlis*, testam capitis, tanqoam gladio acuto, frangeret. Senticos autem sibi, præfatus Dux *Michaël*, mortem imminere, cum hujusmodi literis, & mandatis, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, Nuncium transmittit. *Etsi, serenissime Princeps, a patrimonio meo, per te exclusus fuerim, nec vnquam tuam gratiam multiplici humiliatione quasitum, offerens me de patrimonii iure cedere, inuenire potuerim, & exul atque vagus per nationes barbaras discurrendo, veneno & turpissima morte extinctus, sine confessione Catholici Presbiteri*

Switrigiellus Dux moriens,

1452. *oblitus fœderum & fidei,*

Lithuanis castrum Luczko tradi iubet.

Cum quo Michaël Dux apud Moschos veneno extinctus,

petitione humili Casimiro Regi facta

1452. *biteri & viatico vita excesserim, gratiam tuam, quam viuo præstare noluisti, saltem præstes mortuo, & cadauer meum, cum corporibus auorum, & patrum meorum, in Vilnense Ecclesia sepeliri, & seruari permitte.* Annuit *Casimirus* Rex huic peticioni, & mortem eiusdem Ducis *Michaëlis* amare defleuit. Pœnitebatque illum Prælatorum & Baronum suorum *Poloniæ* non audiisse consilia, & illi portionem ipsius patrimonii non reddidisse. Sub vno itaque tempore, & *Swidrigelli*, & *Michaëlis* Ducum, corpora sepulturæ mandata sunt, & per *Casimirum* Regem, iusta illorum corporibus soluta. Inter *Lithuanos* partim mœror, partim alacritas, de morte Ducis *Michaëlis*, erat, cum alii Principem mansuetum, & benignum, Ducisque *Vithawdi* sanguine genitum, sibi suspirarent ademptum, alii solutos se metu gaudebant, propter Patris sui trucidationem, autoritate & consilio eorum patratam, & eiusdem Ducis *Michaëlis* persecutiooem, iniustam & indignam. Insimulati sunt, & de morte Ducis *Michaëlis* nonnulli *Lithuanorum* Primores, quasi propellendi periculi cupidine, quod semper eo viuo impendere suis capitibus augurabantur. Ducem præfatum summissum, & humiliatum, se & omnia sua deditum iri offerentem, eorum insuper adorantem procumbentis more, Tribunalia, per insidias, & fraudem veneno sustulerint, sibi quidem libem, interfecto vero gloriam cumulaturi, quasi videretur, aliter vinci non posse.

tandem Vilnæ se obtinet sepeliri.

Castro Luczko occupato per Lithuanos.

In Regno *Poloniæ* magni motus super alienatione Castri *Luczko* consurrexerant. Dolebant quippe omnes boni, tam notabilem portionem & terram vberrimam, a Regno tam fœde & turpiter, sub præsentia *Casimiri Poloniæ* Regis detruncari. Vnde aliquot Conuentionibus in *Cracouia, Sandomiria,* & *Leopoli,* ob eam rem celebratis, omnium animi irritati, & commoti erant, vt consurgerent ad arma, & Castrum *Luczko*, quanta vi possent, oppugnando conquirerent. Nuncius interim Regius *Nicolaus* de *Borzischowicze,* Magister Coquinæ Regalis, ex *Lithuania* aduenit, rogans & requireos, nomine *Casimiri* Regis, *vt ab armis abstinerent, & nullum motum exercitualiter, contra Luczko facerent, se in breui in Regnum reuersurum, quæsiturumq; vias quibus differentia ipsa emendari possent. Si secus facerent, multum vereri, ne in Regnum, ex aliqua parte hostiles impetus fiant.* Aoaris, & irritatis animis hæc ab omnibus audiebatur legatio. Vode a pluribus subclamatum fuit. *Cur & Lithuanos simili mandato, ab occupatione Castri Luczko, non restrinxit.* Ad hæc Nuncius Regius. *Quæsiui*, inquit, *similem quæstionem à Rege, & accepi responsum, Multoties inquit, simili mandato terrebam Lithuanos, sed contempserunt parere meis imperiis.* Pluribus deinde deliberationibus habitis, conclusum est, vt *Ioannes* de *Olyeschnicza,* Palatinus *Sandomiriensis*, & *Albertus* de *Mnichow, Zawichostiensis* Castellanus irent in *Lithuaniam*, illaque a *Casimiro* Rege peterent. Primum, *ne pateretur, Castrum Luczko, turpiter, & fœde, à corpore Regni Poloniæ abstrahi, & truncari, cum in illo, Regno Poloniæ ius maximum, ex multiplici capite, competat.* Secundum, *vt iura Regni corporali iuramento, & literis confirmet.* Tertium, *vt nominationem factam de persona Miklasch, ad Ecclesiam Przemisliensem, reuocat: cum ignominiosum esset, Slesitas propriis & præstantioribus præferri.* Dum autem cum his mandatis, præfati Barones progrederentur, Conuentio In *Sandomiria*, pro Dominica Oculi, cui & *Zophia Poloniæ* Regina interfuit, habita est, & præfati Nuncii, pene ex medio itinere reuocati, ex eo præsertim respectu & causa, quod Castrum *Luczko*, prout *Ioannes* de *Czyzow,* Castellanus *Sandomiriensis,* & Capitaneus, suis literis intimabat, *Casimiro* Rege mandante, & imperante, fuit resignatum *Lithuanis.* Inane igitur, & vacuum putebant omnes, super re huiusmodi, aliquid posse obtineri precibus: cum in leuioribus rebus preces eorum *Casimirus* Rex excluderet. Omnium autem sententiæ in hoc concurrebant, vt Conuentio generalis, pro die sancti *Vrbani* in *Piotrkow* Oppido fieret, vt in illa reperiri posset aliqua via, per quam respublica multipliciter oppressa, & pene desolata, & nisi prouideretur amplius opprimenda, de suis ærumnis respiraret. Conclusum & postea fuit propter multorum crebra consilia & auisamenta, vt terræ *Sandomiriensis*, *Lublinensis*, & *Russiæ* exercitualiter consurgerent, & procederent versus *Luczko*, Castrumque *Wlodzimyerz,* quod metu aduentus Polonorum, fuit per *Lithuanos*, in tertia parte exustum, reficeretur, & firmaretur vallis & fossatis, & forte præsidium *Polonorum* in illo locaretur. Et nihilominus conquisitio Castri *Luczko*, omni modo, via & ingenio tentaretur, præsertim cum Castrum ipsum vacuum esset, omnibus propugnaculis, & victualium alimentis. Verum quia huiusmodi expeditionem multi, cum ex Baronibus, tum ex nobilibus improbabaot, & aliqui metu, aliqui ambitione & spe in altiora conscendendi, nolebant Regi displicere, expeditio ipsa per eos, quibus ea res erat quæstui, impedita, & res omnes publicæ, remanserunt pœnitus desolatæ & infectæ. 1452.

Legati ad Casimirum Regem mittuntur à Polonis.

Quibus tandem ex itinere reuocatis,

Conuentio Piotrconiæ indicitur

& consultatur de Castro Luczko recuperando.

Interim *Casimirus Poloniæ* Rex, auditis rumoribus, qui in Regno *Poloniæ* consurgebant, intelligens ex pluribus auisamentis animos *Polonorum* alienatos, à se esse, magnam indignationem, contra *Sbigneum* Cardinalem & Episcopum, *Ioannem* de *Thaczin*, *Cracouiensem*, *Ioannem* de *Olyeschnicza Sandomiriensem* Palatinos, concipit: hostibus & inuidis præsatorum, Cardinalis & Palatinorum, Choleram

Casimirus Poloniæ Rex, omnes indignationis suæ aculeos, in Sbigneum Cardinalem, & Episcopum Craco-

1452.

…uienſem, ac nonnullos alios Senatores Regni ſtrinxit, quod improbis ſuis conatibus reſiſterent.

Caſimiri Regis, pluribus incentiuis inflammantibus. Mittit itaque Rex *Caſimirus Thomam Seczignyewski*, militem, ad Prælatos & Barones Regni *Poloniæ maioris*. Per quem graui querela, contra *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſcopum *Cracouienſem* proponit, *quod Conuentiones particulares Sandomiriæ, cum aliquibus Baronibus, quos ſibi attrahere potuit, animando Communitatem contra Regem, tenuerit, quod illum volens facere inuiſum eidem communitati ſuggeſſit. Omnes introitus Regni Poloniæ, & omnia arma in Lithuaniam deſerre, quod ſibi obedientiam ſubtrahi mandauerit, & de Regalibus prouentibus, reſpondere inhibuerit. Et ne Miklaſch Secretarius ſuus, ad Eccleſiam Przemulienſem eligeretur, prohibitionem fecerit*, vocans Cardinalem in qualibet propoſitione, *virum ſuperbum & hoſtem ſuum.* Hortatur deinde ipſe *Seczignyewski, Caſimiri* Regis nomine, Prælatos & Barones partium *maioris Poloniæ*, præſertim eos, quos ſciebat erga ſe, & ſua opera conſtantiores, vt ad eum *Sandomiriam*, pro feſto Pentecoſtes adueniant, de ignominia Regia prouiſuri. Cæteris enim omnibus Conſiliariis, tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus per largitiones promiſſionesque ad ſuam ſententiam traductis. *Sbigneum* ſolum Cardinalem, & Epiſcopum *Cracouienſem*, ſuis conatibus obſtare videbat: nulla re aut ingenio vincendum. Illumque vnicum fideliter pro ipſo & republica Regni conſulentem, hoſtem & vocabat, & tenebat, quam maxime illi infeſtus: quem potius, perniciem ſuam, & Regni ſui auertentem, & prohibentem, Conſeruatorem ſuum, & fidelem conſultorem tenere debuerat.

Legatione huiusmodi, per *Thomam Seczignyewski*, in *maiorem Poloniam* miſſa, & per ipſum in *Colo* in Conuentione particulari die Dominico, poſt feſtum ſanctæ *Zophiæ* expoſita, damnabat omnium Sententia *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſcopum *Cracouienſem*, & Barones, qui *Caſimiro* Regi obedientiam ſubtraxiſſent: ignari omnium quæ agebantur: cum nulla obedientia, ſubtracta fuerit, aut redditus inhibiti. Sed duntaxat Vicethesaurario & Zuppario ſcriptum, ne arma iuxta mandatum *Caſimiri* Regis *Luckam* mittere auderent. Itaque vbi debebat, meritum & laudem reportare, damnationem referebat. Lætus tamen hac aduerſitate, Spiritum maximum concipit, Rex *Caſimirus* præterea, ex *Lithuania* diſcedens, per *Brzesczye, Parczow, Lublin, Zauichoſth*, Sabbatho in vigilia Pentecoſtes, venit *Sandomiriam.* Vbi ad ſuam Serenitatem *Ioannes* Epiſcopus *Wladislauienſis, Lucas* de *Gorka Poſnanienſis, Nicolaus Scharlieyski Brzeſtenſis, Boguslaus Iuniwladislauienſis* Palatini, cum aliquibus Baronibus partium *Cracouienſium*, quos ſpecialibus literis acciuerat, conueniunt. Si vero aliqui non vocati, iuxta antiquum morem, pro ſua, & Regis *Caſimiri* honeſtate veniſſent, à conſilio Regio, velut ſuſpecti excludebantur. Agit Rex *Caſimirus Sandomiriæ* ſeptem dies: intra quos priuata habet conſilia, qualiter indignationis ſuæ aculeum contra *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſcopum *Cracouienſem*, & Palatinos, *Ioannem* de *Thaczin Cracouienſem*, & *Ioannem* de *Olyeſchnica Sandomirienſem* extendat. Sed dum nihil culpæ, ex eorum operibus trahi poſſet, ex *Sandomiria* Sabbato, ante feſtum ſanctæ Trinitatis diſcedens, per *Pokrziwniczam, nouam Ciuitatem*, feria quarta in vigilia Corporis Chriſti aduenit: pœnitentibus Baronibus, quod opera *Sbignei Cardinalis* improbaſſent, ex *noua Ciuitate Cracouiam* diuertit.

Caſimirus Poloniæ Rex quærens, nullas tamen inuenit iuſtas occaſiones Sbignei Cardinalis & Epiſcopi Cracouienſis accuſandi.

Ioannes Epiſcopus *Chelmenſis*, nobilis de Domo *Cholyewa*, Theologiæ Magiſter, & frater ordinis Prædicatorum. Sabbato poſt Conductum Paſchæ, quæ dies fuit vigeſima ſecunda menſis Aprilis, moritur, & ſepelitur in Eccleſia *Chelmenſe*. Poſt euius mortem, *Ioannes Kraska*, nobili de domo *Bilina*, per *Nicolaum* Papam quintum prouiſum fuit: *Caſimiro Poloniæ* Rege inſtante.

Ioanne Epiſcopo Chelmenſi mortuo, Ioannes Kraska ſuccedit.

Corporis Chriſti feſtum *Cracouiæ*, propter *Caſimiri Poloniæ* Regis, & *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Cracouienſis*, multorumque Prælatorum, Ducum, & Baronum, qui ad *Caſimirum* Regem conuenerant, præſentiam, cum magna ſolennitate peractum eſt. Quo expedito, *Sbigneus* Cardinalis, ac *Ioannes* de *Thaczin Cracouienſis*, & *Ioannes* de *Olyeſchnieza Sandomirienſis*, Palatini, in conſilium Regium aduenientes, quæruntur amariſſime de accuſationibus, per *Caſimirum* Regem, contra illos propoſitis: offerunt purgationem, & iuſtificationem quamlibet. Grauiter ſe læſos huiusmodi accuſationibus aſſerunt: cum nihil peccauerant, nihil ſe vereri, quominus iudicium de eis fiat. Et licet omnium par eſſet amaritudo: Cardinalis tamen acerbius contra Regem inuehitur, quod eum *ſuperbum & hoſtem ſuum* vocauerit. Rex vero *Caſimirus*, videns ſe aſſentatorum conſiliis ſeductum, Cardinalem, & Palatinos ſine cauſa accuſaſſe, paucis verbis, pro ſua excuſatione vſus, in Conuentione generali, de hoc ſe acturum reſpondet. Fit in Conuentione generali deliberatio, & omnibus placet, vt pro feſti S. *Bartholomai* Apoſtoli teneatur, Decretoque Regis, vt faueret votis Conſiliariorum, de *maiori Polonia*, *Siradiam* pro loco Conuentionis eligit: *Piotrkouia*, quam *Cracouienſes*, propter ſitum remotum terrarum *Ruſſiæ* nominabant, excluſa. Non ob id tamen ceſſauit feruor & zelus Cardinalis, & Palatinorum *Cracouienſis*,

1452.

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Craconiensis

sis, & *Sandomiriensis*. Aggrediuntur Regem in consilio Cardinalis verba faciens, *longo prohemio vsus*, obiurgat *Casimirum* Regem, *velut parum vtiliter commodis Regni consulentem.* Asserit *se Regem pluries pro suis transgressionibus, & moribus coarguisse, sed nihil profecisse*, Replicat Regis excessus, *quod iura Regni, annis quinque rogatus, nunquam confirmare consenserit, quod eadem iura, in multis tememnerit, quod Monasteria, & Ecclesias Stationibus insolitis, & equorum locationibus, & vniuersum Regnum Stationibus & Podwodis, affixerit & grauauerit, quod Episcopatum Przemusliensem externo homini contulerit, quod terras Podolia, & Lucensem à Regno Polonia abstraxerit, & abalienauerit, quod nationem Polonicam tenui charitate & fauore tractauerit, quod in hodiernum diem, non alios in suo Cubiculo quam Lithuanos continens, Polonos excluserit, quod Regnum Polonia, à variis hostibus, pradonibus & latrunculis grauissime laceratum, nunquam defenderit, nec aliquam impensam, pro defensione, & tutela illius fecerit, quod omnes introitus Regni, in Lithuanorum vsus, & amplitudinem conuerterit: quod viduarum, orphanorum, & oppressorum, querelas & voces raro audierit. Causas diffidentium, & in necessitatibus suis, Curiam sequentium, non deciderit, quod suis volnptatibus, ociis, balneis, & comessationibus, rep. tendente, continue in perniciem, & ruinam, vacauerit.* Monet deinde illum, *vt aliquando mores huiusmodi, in se reformet, & Diuinam vltionem, tam in se, quam in subditos, non prouocet. Et quoniam*, inquit, *multoties, à me paterne, secrete, & publice monitus, & correctus, emendam, aliquam non exhibuisti, de catero me à tuo consilio abdico, nolens illud quoquo modo frequentare, ne horum malorum omnium, qua aguntur, dicar, vel suspicer esse particeps. Nihil tamen de his, qua causas Monasteriorum, Ecclesiarum, viduarum, orphanorum, concernent, intermittam, quin pro illius meam defensionem, vsque ad sanguinem, & necem opponam.* Sermonem hunc, non solum Cardinalis vox gracilis, & modesta, ad pronunciandum, proportionatim composita, sed etiam lacrymæ, per ora ipsius Cardinalis defluentes ornabant. Audiebatur oratio sua, à circumstantibus, cum magna attentione. Pauci erant, quibus similes lachrymas, non extorsisset.

Ioannes Thaczinski Palatinus Craconiensis.

Orsus deinde *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Craconiensis* loqui, vt erat vir dextri ingenii, & eloquentiæ suauis, ita in rem eandem, quæ & Cardinalis, pulcherrime disseruit. *Graui*, inquit, *vulnere, à te Serenissime Rex carpimur. Terram Lucensem antiquissimam Regni Polonia hareditatem, abstrahis à nobis. Et cum Lithuania & Russia terra, Regno Polonia vnita, & inuiscerata sunt, conaris transferre terras Regni in Lithuaniam: quas nunquam a patre tuo, sed & ab antiquis Regibus conquisitas, optimo iure Regnum Polonia possedit legitime. Dudum & ante superiora tempora, quæsiuit Dux Vitbawdus, per ingenia, non sua solum, sed etiam forensium, funiculum iurium Regni Polonia, qua super terris Lithuania & Russia obtinet disrumpere, & in finem illum coronari se, & creari in nouum Regem Lithuania parabat. Repressa est tamen, sua & omnium aliorum importunitas, & ratione, & armis, & Coronatio inhibita, litera de coronando intercepta. Corona vix per fugam in Hungariam relata. Extabant enim tunc Prælati, & Barones quercina fortitudinis, qui & patri tuo, quamuis illius fauerent Coronationi, & Vithawdo se animosissime opponebant. Non credas omnium animos, tuo metu aut largitionibus concidisse. Supersunt plures boni, qui iniurias Regni & perniciem non silebunt. Ego de assentatorum & adulatorum tuorum numero, vnus esse nolo, meque de catero tuo consilio abdico: certus existens, quod postquam ad plenam, gratia Dei, mentem recurreris, nos, vere tibi consulentes diliges, & pessimos adulatores damnabis.* Neque

Ioannes Oleschniczki Palatinus Sandomiriensis Casimirum Polonia Regem

Palatinus *Sandomiriensis*, *Ioannes* de *Olyschnica*, sibi silendum duxit. *Lustrum*, inquit, *integrum exactum est, Serenissime Rex, ex quo tecum, de iurium Regni Polonia confirmatione certamus. Multa ob id Conuentiones habita, multa impensa facta. Et licet tua Serenitas, repromittat multis vicibus finem facere: fit tamen in infinitum processus. Quo id animo, quoue colore fiat, omnes vident: non omnes tamen loqui possunt, vel audent. Omnia hac, qua ex Cardinale, & Palatino Cracouiense audisti, laudo. Et quoniam videmus, quod tua Serenitas, Consilia nostra, & spernit, & fastidit, & consilia priuata, malorum hominum sequitur, à consilio tuo me abdico, nolens illud frequentare, donec Serenitas tua reformationem fecerit, ne sanguis pereuntium, de meis requiratur manibus.* Et licet

approbante fere cuncto Senatu publice coarguunt.

fere omnes Consiliarii, huiusmodi sermones probassent, paucis exceptis, irentque submurmurando in præfatorum Cardinalis, & Palatinorum Sententiam, nemo tamen per claram vocem, animi sui intentionem expressit. Tantum priuatis sermonibus *Sbigneum* Cardinalem, velut virum optimum commendando: cœlotenus efferebant: Ordinationem *Casimiri* Regis suique regiminis, modesta & vulgata admonitione corrigentem.

1452. *Rege Casimiro Cracouiæ* Venerant ad *Casimirum* Regem *Poloniæ*, *Cracouiam*, plures Duces, in personis propriis, venerant, & aliorum Ducum, & *Wratislauiensium* Ciuium Nuncii: Petebantque omnes audientiam. Rex etsi petentibus audientiam libenter præstitisset: sine Prælatis tamen & Baronibus illam facere videbat, dedecorosum esse. Omnes siquidem Barones partium *Cracouiensium*, Cosilium Regis exibant: postquam videbant Cardinalem, & Palatinos, *Cracouiensem* & *Sandomiriensem*, se consilio abdicasse. Fit ob hoc multis diebus, in Ecclesiæ *Cracouiensis* Capitulari deliberatio. In qua fere omnes, recensitis his quæ agebantur, aliis suspiriis & lachrymis, quasi iam de republica actum esset, deplorabant. Capiatur vnanimis hæc conclusio, omnia ad Conuentionem *Siradiensem*, pro festo S. *Bartholomæi* tenendam, differri. De Ecclesia dumtaxat *Przemisliense*, reformatio petenda, ne *Casimirus* Rex, nominationem *Miklasch*, vergentem in notabilem offensam iurium Regni prosequatur, aut Nunciis, vel literis promoueat, donec in Conuentionem *Siradiensem* veniatur, & omnium consensu vulnus huiusmodi, vel suscipi posset, vel resc indi. Et de hoc Consiliarios literis patentibus certificet. Quod si *Casimirus* Rex admittere noluerit, omnes se consilio suo abdicent. Proponitur res, per Organum, *Ioannis* de *Czizow* Castellani, & Capitanei *Cracouiensis*. *Casimirus* Rex, pluribus deliberationibus habitis, paret necessitati, & per literas patentes, promittit nominationem *Miklasch*, non prosequi, donec Conuentio *Siradiensis*, fuerit transacta. Qua quidem differentia decisa, tunc demum Legationes Principum, & Ciuitatum auditæ sunt, & vnicuique responsum congruum factum. Mansit autem *Casimirus* Rex *Cracouiæ*, vno Mense & amplius: negotia Regni pertractando. Quo illic stante, *Tartari* feria quinta, ante festum S. *Ioannis* Baptistæ, terras *Podoliæ*, hostiliter intrantes, multa damna faciunt, in occisione populi Christiani, & villas cremando. Castellum quoque Rovv conquirunt, & nobilem *Stogneum Rey* de Domo *Olescha*, cum vxore & liberis in illo captiuant, Terrigenam *Mroczkonem*, cum aliis terrigenis interficiunt, & alios homines in seruam captiuitatem abducunt. Quod malum ideo afferebatur, accidisse, quoniam Capitaneus *Podoliæ*, *Theodericus* de *Buczacz*, fingebat se custodiam in campis posuisse: quæ subitam inuasionem *Tartarorum* pronunciasset. Quod nunquam egisse compertus est.

Legationes externas audiente.

Tartari Podoliam magna vastitudine, hostiliter intrantes, cadibusq, afficiunt, & Stogneum Rey, cum vxore & liberis captiuant.

Cum Rex Casimirus Die Dominico, ante festum Sanctæ *Margarethæ*, *Casimirus Poloniæ* Rex exiuit *Cracouia*, & per *Myechow*, *Przedborz*, *Malogoscz*, & alia loca solita venit *Lanciciam*, ibique à pluribus Prælatis, & Baronibus, *maioris Poloniæ*, & signanter, à *Wladislao* Archiepiscopo *Gnesnense*, exceptus est. Abinde discedens, in crastino S. *Iacobi* Apostoli, venit *Nieschouiam*. vbi Magistrum *Prussiæ* cum Episcopis, & Commendatoribus, feria quinta, post Festum Sancti *Iacobi* inuitans, magnifico conuiuio, & vestibus Sabellinis, aliisque muneribus honorauit. Altero quoque die, videlicet feria Sexta, Rex ipse *Casimirus*, ab eodem Magistro inuitatus, dissuadentibus omnibus Consiliariis, in *Thorun* descendit, & in Castro prandium, cum Prælatis, ac Baronibus Regni *Poloniæ* habuit. Ibi quoque Magister *Prussiæ* suam Serenitatem, honestis muneribus donauit. Fœdus etiam pacis perpetuæ, inter Regnum *Poloniæ*, & *Prussiam* firmatum, innouatum est, & dissensiones hinc inde, exortæ, sopitæ. Ex *Nieschow*, per stationes consuetas *Casimirus* Rex, venit *Gnesnam*, feria quinta, ante festum Sancti *Petri* ad Vincula. Ibi suæ Serenitati velox nuncius allatus est, significans *Boleslaum* Ducem *Oppoliensem*. & Regnu, & Regni *Poloniæ* diffidasse, & proiectis diffidationum literis, eadem die, terras Regni videlicet *Syewioriensem*, in vna parte, & *Wyelunensem* in altera damnificasse, elatus in mente sua propter thesauros, quos ex spoliis Regni conquisiuerat, plures Stipendiarios ex *Bohemia*, & *Morauia*, quorum inuasione, credebat se posse, in bello superiorem, conduxerant. Dabant quoque illi animum multa, & præsertim disordinationes multæ, in Regno *Poloniæ*, & quod animi Prælatorum & Baronum Regni, non solum erant alienati, à *Casimiro* Rege, sed etiam sibi grauiter infensi. Misera tunc erat Regni *Poloniæ* conditio, cum ab vna parte *Tartarorum* grauī inuasione præn eretur, ab altera Dux tenuis, & paruæ potentiæ, non propulsabat bellum (quod illi iuste *Poloni*, si viri non fœminæ fuissent, mouere debuerant) sed inferebat, Rex quoque ipse, in vtram partem claudicans, insimulabatur *Polonis* purus non esse: cum & iura Regni confirmare, in fauorem *Lithuanorum* dissentiret. Audita tamen huiusmodi nouitate, fretus Prælatorum, & Baronum, tunc ad latus suum sedentium, consilio, omnes aulicos suos ad reprimendum inuasionem hostium, in *Wyelun*, quamuis esset locus, iam peste Epidimiæ infectus, transmittit, & vniuersum Regnum *Poloniæ* mouet, & cosurgere, damnat in bellicam expeditionem. Sed usque ex *Gnesna*, in *Siradiam* procedit, Conuentionem generalem, pro festo Sancti *Bartholomæi* Apostoli illic acturus, quoniam omnium Prælatorum & Baronum sententiæ, conformiter recusabant ire in expeditionem, nisi prius Regni iura, in præfata *Siradiensi* conuentione confirmasset.

continuis operam dat,

firmant fœdus cum Prussia Magistro,

Boleslaus Oppoliensis Dux fracta fide Syewioriam, & Wyeluniam magna clade afficit.

Quamobrem ad opprimendum hostem Aulicos mittens Rex, expeditionem generalem bellicam indicit, & Siradiam Conuentionem proferat.

Feria

1452. Feria quarta in vigilia Sancti *Bartholomæi* Apostoli, Rex *Poloniæ Casimirus*, ex *Calisch* discedens (vbi ad illum *Conradus, Oleschnicensis*, & *Wladislaus Theschnensis* venerant, assistentiam, & suffragium, contra Ducem *Oppoliensem Boleslaum*, repromittentes) venit *Siradiam*, ad tenendam generalem Conuentionem. Et licet illic omnes Prælati & Barones Regni *Poloniæ*, paucis valetudinariis exceptis conuenissent. *Sbigneus* tamen Cardinalis, & Episcopus *Craconiensis*, studiose venire distulit. Cuius absentia omnium corda concussit; cum pro illa tempestate vir integrior, pro republica non putabatur. Vnde & absentiam suam, non solum querelis, sed etiam maledictis improbabant. Venerant ad conuentionem præfatam, *Lithuanorum* Nuncii, videlicet *Andrusko Dowoynowicz*, & *Michaël Montolthowicz*. Hi in Consilium, præsente *Casimiro* Rege introducti, Legationem exponebant inuolutam, quæ magis in *Polonia*, quam *Lithuania* credebatur concepta. Petebant in summa, *vt relinquerentur, circa metas terrarum, & signanter Podoliæ, & Lucensium terras, quas Dux Vithawdus possidebat: cum diminutionem nullatenus vellent admittere.* Et circa id questi sunt, *quod Poloni solicitassent Nyemierzam de resignatione Luczko, in præiudicium eorum.* Item *quod vellent cum Regno Poloniæ stare in liga & paritate, & non in aliqua subiectione.* Item, *quod nullatenus vellent esse incorporati, aut subiecti Regni Poloniæ, malentque mites, aut vnum mori antequam paterentur, se esse Regno incorporatos aut subiectos. Alias vbi denegaretur eis hæc conditio,* protestabantur, *quod vellent alios auxiliatores quærere: ab obedientia Casimiri, non discedendo.* Huic legationi, fastum redolenti, modeste responsum est. *Polonos semper illos non pro subiectis, sed fratribus, & sociis vsos esse, nec incorporationem illis dedecori esse, sed honori. Terras insuper Podoliæ, & Lucenses, ad Regnum Poloniæ constat pertinuisse, & Ducem Vithawdum, ad vitam concessas, precario illas tenuisse. Regnumque, optimo iure fultum, velle stare, & Casimiri Regis, & cuiuscunque alterius Principis Catholici, iusta decisionum.*

Rursus Lithuani Podoliam & Luczko importune, in Conuentu Siradiensi petunt, & incorporationem Regno Poloniæ renuunt.

Consilio pleno, per dies aliquot, & vsque ad vesperorum horam tento, omnis labor, ad hoc eum summa diligentia impensus est, vt *Casimirus* Rex *Poloniæ* faceret iuriumRegni confirmationem. Nec Prælatorum & Baronum solum, sed & *Zophiæ* Reginæ precibus & consiliis, ad id vehementer stringebatur, sed cassi fuerunt omnes conatus: respondente *Casimiro* Rege, *quod nullatenus vellet, aut posset facere huiusmodi confirmationem, iuramento contrario, prius Lithuanis facto, obstante.* Petebatque flexis genibus, vt dilatio in annum fieret, & interim conuentio, inter *Polonos* & *Lithuanos* teneretur, pro differentiis componendis. 1452.

Confirmatione iurium regni in annum

Verum dum nobiles ex communitate hanc conditionem plurimum improbarent, & grauibus verbis inueherentur, contra Consiliarios, qui tepide rempublicam administrarent. *Casimirus* Rex petiit, vt Consilio publico suspenso, secretum fieret. Quod dum impetrasset, omnibus aliis exclusis, octo Consiliarios vocat, videlicet *Wladislaum* Archiepiscopum *Gnesnensem*, *Ioannem Wladislauiensem*, & *Andream Posnaniensem*, Episcopos, *Ioannem* de *Czizow* Castellanum, & Capitaneum, *Ioannem* de *Thaczin*, Palatinum, *Cracouienses*, *Lucam* de *Gorka Posnaniensem*, & *Ioannem* de *Oleschnicza Sandomiriensem*, Palatinos, & *Przedborium* de *Koniecpolie* Castellanum *Sandomiriensem*, illisque Sacramento adactis, vt secreto rem teneant, asserit *se nullatenus posse, sine sui capitis periculo, & magni Ducatus Lithuaniæ amissione, iura Regni Poloniæ confirmare. Futurum enim esse, vt si persentirent Lithuani, confirmationem iurium, suo capiti apertas & clandestinas structuros insidias, & à sua obedientia, cum Castris & fortaliciis discessuros.* Rogat ergo, *vt tam suæ saluti, quam honori commodisque consulant, & dilationem in annum vnum patiantur, intra quem adire rex possit Lithuaniam, & Castra fortiora, & præsertim Castrum Luczko redigere in suam potestatem, & ea fidelibus suis commendare, thesaurosque Ducales in Poloniam traducere.*

secreto Regis & Senatus Poloniæ consilio

Moti fuerant Consiliarii Conditionibus tam salutiferis, & vtilibus, & omnes dilationem admittendam censebant. Duobus tamen diebus super hac re, inter illos, longa deliberatio habita est: quoniam *Ioannes* de *Oleschnicza* Palatinus *Sandomiriensis*, scrupulum grauem injecerat: Veritus, ne res aliquam calliditatem, & dolum, sub dulci oblatione contineret, nullum insidiosius ratus malum, quam vbi blandiciis credulitas oppugnatur. Itaque decernebat, *vt admitteretur dilatio, si Rex Casimirus inscriberet se anno ipso, confirmationem iurium facturum & obligationem in manus eorum reponeret.* Facileque ab omnibus hæc sentencia accepta est: & in hunc modum cogebatur *Casimirus* Rex inscriptionem facere, & obligationem, quæ in vno scriniola fuit conclusa, & Sigillis omnium octo Consiliariorem sigillata, & in manus *Wladislai Gnesnensis* Archiepiscopi, consignata, & peticio totius Regni, consentientibus vniuersis, suspensa. Hæc tamen omnia tunc erant, & ignota & secreta. Dum hæc in Conuentione prædicta agerentur, exercitus terrarum *maioris Poloniæ*, contra *Boleslaum* ad arma consurgens, versus terras hostiles campestraliter procedebat. In procedendo *Oppoliensem* autem in propria, & signanter in bona Ecclesiarum grassabatur, clamorque hominum oppressorum, continue ascendebat, *Qui tandem* nec vlla opponebatur prouisio. Aulici Regii su-

& obligatione à Rege Casimiro exacta, contra Boleslaum Ducem Oppoliensem exercitus ducitur.

1452.

gii fugere ex *Wyelun*, propter pestem, quæ plures eorum absumpserat, coacti sunt. Pestis enim valida totam *Slesiam*, *Wyelunensem* plagam, *Cracouiensem* vrbem, & multa loca Diœcesis *Cracouiensis*, inuaserat, multique mortales, per illam extinguebantur. Propter quod omnium Baronum sententiæ, magis de ineundo fœdere, quam prosequendo bello congruebant. Futurum rati, quod lues exercitum inuadens, dissolutionem illius turpem efficeret, oblata tunc quoque honesta occasio, differendi belli. Nam Dux præfatus *Boleslaus Oppoliensis*, misit literas, æquitatem exposcens & pacem. Quæ propter pestis sæuitiam, minus cunctanter accepta est, & fœdus in vnum annum firmatum, ea conditione, vt partes pro die Circumcisionis Domini, conueniant: damnorum hinc inde illatorum, decisionem facturæ. Multis tunc *Poloniæ* Regnum premebatur incommodis, peste, fame, bello. Nam & fruges, illo anno male prouenerant. Hostes vero libere terram *Wyelunensem*, faciendo incendia, & spolia intrabant. Exercitus autem Regius, adeo segnis, & piger visus est, vt nunquam hostilem terram contingeret. Itaque vario premebatur Regnum *Poloniæ* malo, hinc hostium, hinc suorum vastatione, hinc valida peste, hinc parum bono Regni regimine. Et licet plures viri notabiles, tam Ecclesiastici, quam seculares, per pestem fuissent extincti, mors tamen *Ioannis* de *Elgoth*, Decretorum Doctoris eximii, Scholastici, & Canonici *Cracouiensis*, in sancti *Bartholomæi* die defuncti, molestius lata. Erat enim vir in prudentia, doctrina, & mansuetudine singularis, omnium bonarum virtutum officina & sedes Laciali eloquentia redolens. In componendis ornatissimis, & disertissimis literis, pro illa ætate nulli secundus. Omnium pauperum orphanorum, miserabiliumque personarum, refugium & portus. Cui sepulchrum Domini, & caluariæ locum, in *Hierusalem*, ortum in *Betleem*, baptismum in *Iordane*, videre corporeis oculis, datum erat. Nec de facili simile germen Domus *Wyeniaua*, ex qua nobilitatis suæ traxerat originem, producet.

datis hosti induciis in annum, propter auram pestilentem, in patriam, non sine damno suorum redit.

Ioannes Helgod meritur.

Vt autem terris *Russiæ* & *Podoliæ*, pluribus confractis eladibus, daretur aliqua prouisio. *Casimirus* Rex *Poloniæ*, *Ioannem* de *Czizow*, Castellanum, & Capitaneum, *Ioannem* de *Thaczin* Palatinum, *Cracouienses*, velut Capitaneos, cum exercitu, ad faciendam resistentiam, deputat, & transmittit. Dat eis aliquot millia marcarum, quibus & gentes bello exercitatas, ex *Polonia* conducant, & necessaria belli prouideant. Accersitisque terrigenis *Russiæ* & *Podoliæ*, Voieuodaque *Moldauiæ Alexandro*, & gentibus suis, cum Thartaris, si inuasionem fecerint, in nomine Domini congrediantur & confligant.

Exercitus Siradiæ, contra Thartaros decernitur.

His & pluribus aliis, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consiliariis suis, in præfata Conuentione compositis, die Dominico proximo post Festum Sancti *Ægidii*, tertia videlicet die Septembris, egressus *Siradia*, celeriter & propere per *Schadek*, *Inowlodz*, *Kozyenicze*, intrauit. Ex *Kozyenicze*, in die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis discedens, in *Lithuaniam* profectus est: non ignarus, quod iam plagam illam totam *Lithuaniæ* pestis occupauerat, adeoque peste graui premebatur, vt homines ambulantes, sedentes, dormientes, aut comedentes, subito correpti extinguerentur. Propter quod *Casimirus* Rex, *Vilnam*, *Throki* (ibi enim pestis virus suum amplissime diffuderat) accedere prohibitus est. Sed circa *Grodno* venationibus intentus in syluis, & nemoribus, morabatur.

[Casimirus] Poloniæ Rex, *ab Oppidis Lithuaniæ lente exclusus venationibus intendit.*

Sub tempore autem conuentionis *Siradiensis* præfatæ, *Thartarorum* Imperatoris *Sadachmeth* exercitus, terras *Russiæ* inopinate inuasit, & vsque ad *Leopolim* grassatus est: opportunum tempus sibi deligens, in quo & Barones absentes erant, & homines ex latebris prodire, gratia messis cogebantur. In loca itaque vacua defensoribus venientes, communem populum, velut pecora, in seruitutem perpetuam, mactando impuberes abigebant. Tuncque nouo genere fraudis, etiam in eos, qui se abdiderant, vsi sunt. Nam fingentes se, cum prædis ex terra discessisse, subito redibant, & incautos occupabant. Hancque dolositatem quinquies resumebant: Miles nobilis *Ioannes Kniachnyczki*, Castellanus *Haliciensis*, rebus pluribus, & curribus suis per *Thartaros* interceptis, parum abfuit, quin eorum manus, per huiusmodi versutias, & laqueos euaderet. Reuersis autem *Thartaris* ad propria, Barones *Lithuaniæ*, inter quos principales tunc erant *Gastowdus*, & *Moninid*, Nuncium specialem *Radiuilonem Hostikowicz*, ad Imperatorem *Tartarorum Sadachmet*, cum pluribus muneribus variarum manerierum transmittunt. Qui gratias pro vastatione, in terris Regni *Poloniæ* facta agat, & ipsum incitet, & animet, atque deprecetur, vt impressiones maiores terris Regni facere non desistat. Fidelis autem Deus, qui populum suum tunc dignatus est aspicere, & consilia *Lithuanorum* praua dissipare, potentiamque *Tartarorum* conterrere. Quam primum enim præfatus *Radiwil*, ad exercitum *Sadachmeth*, in campestribus agentem, accessit, illico contra *Sadachmeth*, alius Imperator *Eczigeri* irruit. Et congressu facto, acerrime hinc inde pugnando, *Sadachmeth* contritus, & victus est, & multi ceciderunt interfecti. Exercitus omnis *Sadachmeth* in potestatem *Eczigeri* venit. *Sadachmeth* vero fuga se saluauit, & in *Lithuaniam* perfugit. Vbi per *Casimirum Poloniæ* Regem, tunc illic agentem, ex fuga susceptus, & rebus necessariis fotus, & recreatus est. *Radiwil* vero Nuncius *Lithuanorum*, quia tarde requisitus, munera victori *Eczigero* præsentare distulit, per exercitum eius,

Lithuani missis muneribus Tharraro Schadachmeto, agunt gratias quod terras Russiæ inuaserat, & iterum, illum ad idem facinus adhortantur, sed frustra. Nam ab Eczigero Thartaro victus Schadachmetus, in Lithuaniam fugit.

Legatus Lithuanorum ab Eczigero

1452. *contumelia afficitur.*

eius, in prædam expositus, omnia perdidit, & in morem latronis captus, nudatusque pluribus opprobriis subiacoit. Sed & ipse *Sadachmet*, tam *Casimiro*, quam *Lithuanis* suspectus esse vehementer cœpit. Quapropter, cum omnibus famuliis & filiis, qui secum, in *Lithuaniam*, quasi ad tutum domicilium diuerterant, mandato *Casimiri* Regis, & *Lithuanorum*, captus est, & in vincula coniectus. Quo *Ezziger*, hostis suus in tenaciori fide contineretur. Ex vinculis autem relaxatus, in *Kowno*, cum omnibus suis relegatus est: Vbi perpetuum agens exilium, in miserabili senecta & vita degens, quemadmodum misero homini & barbaro conueniebat, miserabiliter defunctus est.

Schadachmet tandem in Kowno extrema egestate oppressus improbitatis suæ pœnas dedit.

Fredericus Rex Romanorum Imperialis,

Fredericus Romanorum Rex, cum suscipiendæ Coronæ Imperialis gratia, *Romam* se transferre statuisset, ab *Hungaris*, *Bohemis* & *Australibus*, *Ladislaum*, olim *Alberti Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regis, filium posthumum reposcentibus, conuentus, omnibus postulata negauit. Ad *Bohemos* tamen legatione speciali vsus. *Ladislaum in ea ætate esse* monstrat, *qua nulli vsui adiungi possit. Qui si Bohemis remittitur, Bohemos illum, apud quos, nullum ærarium esse dinoscitur, sumptibus, & præsentia sua grauaturum. Expectarent proinde pubertatem Ladislai Hungaris, in eius remissione, si in fide persistant præferendi.* Ea legatio cum fauore a *Bohemis* excepta, & *Frederico*, gratiæ actæ, quod *Bohemos* cæteris in dimittendo Rege præferret. *Fredericus* post hæc placatis *Bohemis*, *Hungaris* tamen & *Australibus* frementibus, transitum versus vrbem, per *forum Iulii*, *Padwam*, *Bononiam*, & *Senas* faciens, *Mediolanum* attingere, indignum duxit. Vbi alii sui prædecessores Corona secunda insigniri, consueuerant, ne *Franciscum* Comitem, qui Ducatum *Mediolanensem*, post mortem *Philippi Mariæ Angeli*, sine suo consensu occupauerat, suo aduentu honorare, & in Ducatu illo confirmare cogeretur. Dum autem *Senas* peruenisset, filia Regis *Porthugaliæ*, virgo nobilis & speciosa, & neptis *Alphonsi* Regis *Aragonum*, *Elionora*, eidem *Frederico* Imperatori desponsata, primum ad portum *Pisanum*, licet pluribus tempestatibus maris iactata, deinde *Senas* peruenit. Ex quorum aduentu magna lætitia *Senarum* ciuitas feruebat. A *Senis* Rex *Fredericus*, cum eadem sponsa sua progressus, feria quarta, quæ erat octaua mensis Martii, venit ad vrbem, habens in Comitiua patruelem suum, *Ladislaum Hungariæ* Regem, Ducem *Albertum* germanum, & alios plures Principes. Cui in obuium omnes Cardinales, omnium Regum, Ducum, & communitatum Legati, Senatores & Conseruatores, ac seniores vrbis, venerant. Et cum magna multitudine venit vsque ad portam muri S. *Petri*, & in parua domo, collocatus quieuit. Feria vero quinta, nona mensis Martii, Imperator *Fredericus* intrat, præcedente eum *Ladislao Hungariæ* Rege, vrbem, & perueniens ad *Nicolaum* quintum A Papam, qui eum cum Cardinalibus, & multitudine copiosa Prælatorum, in prima porta graduum Sancti *Petri*, expectabat, susceptus est a Papa, ad osculum pedis, & manus & oris, Imperatrix vero, solum ad osculum pedis & manus, & impositionem manus in caput, & scapulas. Deinde oblationibus ad aram Sancti *Petri* factis, in Palatio Apostolico, & cameris ad hoc dispositis, collocantur. Feria vero quinta, ante Dominicam Letare. *Fridericus* Rex, cantante Papa missam, indutus Dalmatica, vt Diaconus, secunda Corona, qua *Mediolani* coronari debuerat, præsente spunsa sua coronatus est. Et licet Oratores *Mediolanenses*, illic præsentes, protestarentur de iniuria, plura allegantes pro violatione iu- B ris sui, & petentes a Papa iustitiam. Rexque *Fredericus* respondisset, quod propter pestem, & quia comes *Franciscus* verus Dux non erat, ire illuc non poterat: Papa tamen mandauit eos excludi de Cancellis, asserens rigide, quod sicut poterat transferre Imperium de *Græcis* ad *Alamanos*, ita & fortius illam Coronationem de *Mediolano* in *Romam*. Eodemque die Papa in propria persona desponsat *Fredericum* Regem, cum Sponsa sua, benedicendo aras, & per osculum amborum ad inuicem, & traditionem annuli. Et audita missa, in qua obtulerunt panem & vinum, lumina, & pecunias aureas, dissoluuntur stola, qua erant colligati, eductique sunt extra Cancellum.

Mediolano neglecto in quo Corona secunda coronari solent Imperatores,

cum sponsa sua

Corona gratia Romam venit.

C Die Dominica Letare Coronatio *Frederici* Regis & consortis suæ in imperatorem peracta est in hunc modum. In Capella Ecclesiæ Sancti *Petri* vbi Sanctus *Petrus* dicitur legisse missam. Imperator induitur, vt Diaconus, & per duos Cardinales Episcopos, *Isidorum Sambinensem Ruthenum*, & *Franciscum Albanensem*, ducitur ad altare, vbi Sanctus *Syluester* vnxit *Constantinum*, & prostrato Imperatore, vnus Cardinalium, *Franciscus Albanensis*, Episcopus & Vice Cancellarius, legit certas orationes, tenendo pedem, super collum eius, qui tenebat ventrem, & faciem ad terram. Et inde surgens, flexis genibus, stans ante al- D tare, apertis vestibus vngitur, & reducitur ad Cancellum suum. Vbi iterum induitur sicut Diaconus, posthæc Imperatrix ducitur, per Regem *Ladislaum*, & Ducem *Albertum* præcedentibus dictis Cardinalibus, ad prædictum altare, & illic ostenso solum musculo dextro, infunditur eidem de Chrismate, & reducitur ad cancellum suum. Proceditur in missa, quam celebrabat Papa, stat Imperator ad dextram Papæ ministrans, & seruiens cum Cardinalibus Diaconis. Appropinqoante tempore celebrationis Euangelii, surgit Papa de sede sua, venit ad altare summum Sancti *Petri*, ducitur Imperatrix, ponitur à Papa, cum certis orationibus Corona Imperialis Imperatori,

Fredericus cum sponsa sua in Imperatorem Romana coronatus (cuius Coronationis progressus describitur)

1452. tori, similiter & Imperatrici, datur sceptrum & pomum Imperatori, cingit palla illi ensem. Quo cincto ponit Imperator pomum, & tribus vicibus euaginat ensem vibrando, secundum orationes, quas Papa dicebat. Canitur Euangelium stante Imperatore cum Corona, tenenteque sceptrum in sinistra, & ensem nodum in dextra. Quo lecto Euangelio, repositisque ense & sceptro, accipit Euangelistam, dat Papæ osculum Euangelii, Canitur credo, portat Imperator calicem, cum patina oblata & vino, dat manibus Papæ, & his omnibus interest Imperatrix. Proceditur in missa. Dicto Pax Domini. Papa vadit ad sedem suam communicat. Et post sumptionem sanguinis, communicat ad hostia Imperatorem. Qua data, suscipit eum ad osculum oris. Deinde Imperatricem communicat, & suscipit, ad osculum manus. Deinde Diaconum & Subdiaconum. Et omnes ducuntur ad altare, vt suscipiant oblationem. Finita missa Imperatrix recedit in domum suam. Imperator super Dalmatica induitur pluuiali, iam ad hoc dedicato per Papam. Post equitat Papa, dextra tenet equum Papæ Imperator, tres vel quatuor passus. Mandat Papa, vt Imperator equum ascendat. Fit ita, portat Papa in manu rosam, equitat Imperator, ad sinistram: Papæ aliquantulum postpositus. Vt autem peruenerunt circa sepulturam *Remi*, dimissa Papa Imperatorem: duos sibi tosam, in ponte *Tyberino*, cingit Imperator vltra trecentos milites. Iuit in illo apparatu ad Sanctum *Ioannem* in *Laterano*, ibi facit prandium, & ad Sanctum *Petrum*, quinta hora noctis reuertitur. Feria sexta in vigilia Annunciationis Sanctæ *Mariæ* Virginis, Imperator cum consorte sua, & Duce *Alberto* fratre, relicto *Roma Ladislao Hungariæ* Rege, iuit in *Neapolim*, ad *Alphonsum* Regem *Aragonum*, cuius res tum florentes erant & multi excellentes honores per Regem *Aragonum* prædictum in *Capua*, in *Gaieta*, in *Neapoli*, & Imperatrici impensi: Multa & varia dona oblata. Die Festo Paschæ, fecit Rex *Aragonum*, pro Imperatore, & Imperatrice grande conuiuium. Et in audiendo missam, vbi ad ostendendam magnificentiam suam, posuerat omnia ornamenta suæ Capellæ, per certos Oratores *Barchinonenses*, præsentata fuit Regi *Aragonum*, vna imago Sanctæ *Eulaliæ*, quæ est caput & protectrix illius ciuitatis, in statura vnius magnæ virginis, in argento deaurato, tenens in dextra aculeum, vbi fuit martyrisata, & in sinistra titulum. *Veni domine ad nos, & libera nos, quia salui erimus.* Feria sexta post Festum Paschæ Imperator, & Imperatrix ex *Neapoli* recedentes, per *Gaietham Romam* reuersi sunt. Vbi dum aliquot dies, in tractatibus secretis & mutuis cum Papa & Cardinalibus absumpsissent, Imperatrix freto vsque ad portum *Grauarum*, cum sua

Neapoli Alphonsum Aragonum Regem inuisit, & ab eo tractatus est honorifice & muneratus.

Deinde Romam descendens

comitiua vecta est, Imperator autem terrestri itinere, quo venerat, rediit. 1452.

in patriam reuertitur.

A In ipso autem reditu *Roma Frederici Romanorum* Imperatoris, sæpe *Ladislaus* Rex fugam molitus est, consilio Pædagogi fretus, qui postea captus, longo tempore vincula sustinuit. Imperatori *Frederico*, in *Florentia* agenti, notabilis legatio Regnorum *Hungariæ*, *Bohemiæ* & Ducatus *Austriæ*, cuius *Augustinus* Episcopus *Iauriensis*, erat Princeps, occurrit. Quæ audientia obtenta, in summa petit, & requirit, *vt illis Ladislaum, eorum Regem & Dominum restituat, aut bellum expectet.* Qui dum eorum peticionem silentio & recessu insperato absoluisset. *Romam* profecti, coram Papa *Nicolao* quinto, & Cardinalibus, graui querela obruunt, *quod Principem eorum, sub suo teneret, quasi vinctum, imperio, nec curaret illum plures rogatus, restituere. Licet Regna & Dominia, sua intelligeret, pluribus bellis deformata, claudicare.* Dumque

Ladislaus per Hungaros, Bohemos & Austriacos, à Frederico Imperatore redeunte, nequicquam repetitur.

B illic nullam tribulationis, & angustiarum suarum possent repetire medellam, ad proates reuersi, omnem spem ad arma conuertunt. *Austriaci*, in vnum exercitum glomerati, *nouam ciuitatem*, imo ipsum Imperatorem, qui tunc in ea degebat, obsidione cingunt. Et bombarda maiori admota, ciuitatem adeo fortissime concutiunt, & vniuersa ciuitas, tribus duntaxat ictibus bombardæ in vtraque porta rumperetur. Pugnatum est ad portas aliquando in æquo marte. Postremo cæsariana acies multitudine superata, terga vertit, atque C in vrbem trepidanter fugit. Parumque abfuit, quin vrbs cum Cæsare caperetur. Ægre hostibus repressis iactibus Bombardarum & saxorum, cæterorumque missilium. Quo malo territus *Fredericus* Imperator, missis caduceatoribus, *Ladislaum Austriacis*, interuentu *Caroli* Marchionis *Badensis*, & *Sigismundi* Archiepiscopi *Salczburgensis* restituit. Qui abinde *Viennam* deductus, summis honoribus exceptus est. Imperator enim *Fredericus*, qui *Romæ*, & *Neapoli*, Diuinis fere honoribus celebratus est, domum reuersus, à propriis, & domesticis, contumelia, & confusione obruitur singulari. *Ladislaus* Rex deinceps in Comitis *Ciliæ Vlrici* potestate fuit, non sine plurimorum inuidia, æmulatione & liuore.

Tandem per Austriacos nouam ciuitatem obsidentes,

bello extorquetur acie Cæsariana superata.

Stante *Casimiro Poloniæ* Rege in *Lithuania*. Nuncii sui, videlicet *Nicolaus Scharlieyski* Palatinus *Brzestensis*, & *Derslaus* de D *Rithwyani*, Capitaneus *Sandomiriensis*, quos *Elizabetha Cracouia*, ad procandum virginem *Elizabeth olim Alberti* filiam olim *Alberti Romanorum* Regis, missi reuertuntur, & *Lithuaniam* adeunt, significantque *Casimiro* Regi, tam *Ladislai* ptias *Hungariæ* Regis germani Virginis, quam Comitis *Ciliæ Vlrici* & *Ioannis* de *Huniad* Gubernatoris *Hungariæ* & omnium Consiliariorum

Casimirus Poloniæ Rex virginis filiæ Romanorum Regis, nu- ambit.

Hun-

1452. *Hungariæ* & *Austriæ*, tulisse vltroneum consensum, vt matrimonium inter ipsum *Casimirum* Regem & præfatam Virginem *Elisabeth*, iungeretur. Veniunt & cum illis Nuncii duo præfatorum, *Hungariæ* Regis & Comitis *Ciliæ*, *Sigismundus Filschdorph Almanus*, & *Caplerz Bo hemus*, ad sciendum plenam certitudinem & animo, ex ore Regis *Casimiri*, si huiusmodi affinitatem consumare pergeret, & ad requirendum eum, si ad contrahendam affinitatem ipsam, suo motu, an Consiliariorum impressione afficeretur, simulque ad videndum morum suorum conuersationes, & indolis atque corporis formam & effigurationem. Quibus omnibus in *Grodno*, pro die Sancti *Martini* callide perquisitis, & perscrutatis, dum etiam à *Casimiro* Rege pro finali, & determinato responso accepissent, *in omnia, & præsertim in petitum matrimonium, quæ in honorem Dei cederent, & quæ Consiliarii sui decernerent, se libentissime consensurum*, læti in *Austriam*, procurati omnibus necessariis, & abunde variis muneribus honorati, regrediuntur. Remittitur & *Derslaus Rithwyanski*, Capitaneus *Sandomiriensis*, vt voluntatem & dispositionem *Casimiri* Regis, non solum *Ladislao Hungariæ* Regi, sed & Imperatori *Romanorum Frederico* significet, & de die ac loco, quo matrimonii huiusmodi solennia tractari, concludique debeant, componat.

Terra Cracouiensis per Duces vicinos Thoßecensem, & Osswyaczimensem

Subortum autem est eo autumno, contra terram *Cracouiensem*, bellum, quod a *Przemkone Thoschecense* & *Iannszio Osswyaczimense* Ducibus gestum est. Qui licet cum Regno *Poloniæ*, alter pacem perpetuam, alter inducias haberent. Indignati tamen quod *Petro Schaffraniecz* Succamerario *Cracouiensi* coacti fuissent, vt ex eorum finibus bellum, inter præfatum *Schaffraniecz*, & *Wlodkonem* de *Berwalth*, motum, pelleretur, ad duorum millium florenorum, solutionem se obligasse, Regno *Poloniæ* diffidant. Et vocatis stipendiariis noningentis, tam equestribus, quam pedestribus, multa spolia in Regno committunt, exillimantes, per huiusmodi bellum, solui se à præmissa obligatione. Et quoniam de vniuersa terra *Cracouiense*, nobiles & terrigenæ, metu pestis, aufugerant. Castrum quoque *Cracouiense*, pluribus morbo percussis, pene vacuum erat, hostes libere in omnes villas, & oppida, agendo spolia grassabantur. Vnde opportunitatem huiusmodi, & licentiam nacti, oram illam terræ *Cracouiensis*, versus *Oswyaczim* situatam, exponebant quottidie in prædam. Et licet *Casimiro Poloniæ* Regi, tanta mala, à leuibus hostibus illata fuissent, per multiplices tamen Nuncios rogatus, distulit illis remediare, *Schafranyecz* ipse, cuius occasione, hæc ipsa mala prouenerant, fortalicium *Malecz* adeptus, centum equites, & totidem pedites illic, & castro *Badzin* tenebat, quibus vniuersam terram *Osswyaczimensem*, & *Thoschecensem*, cogebat ad tributum. Duces ipsi etsi magnas prædas è Regno agerent, tredecimque currus mercatorum *Cracouiensium Wratislauiæ* transeuntes cepissent, iu quibus non leui præda potiti sunt, magno tameo dolore de bello moto torquebantur, cum quod intelligebant vicissitudinem, sibi à Regno *Poloniæ* debere rependi, tum quod omnibus bonis, tam ipsi, quam eorum terrigenæ erant priuati, tum quod stipendium continue, velut quædam vorago & vsura, augebatur, quod vnde soluerent non extabat. Proprio itaque confossi gladio, de pace agendum duxerunt, & per duos Arbitros, videlicet *Nicolaum* Ducem *Ratiboriensem*, & *Nicolaum Slop*, Marschalcum *Teschinensem*, pacem duntaxat cum *Schaffraniecz* tam sibi quam domui suæ, turpem inierunt. Coacti enim sunt, & omnes captiuos restituere, & summam duorum millium florenorum, obligatam dare, & pro damnis octingentos florenos, ipsi *Schaffranyecz* soluere. Coacti insuper sunt, per conditionem pacis, per publicas, & patentes literas profiteri, bellum se iniuste, tam Regno, quam *Schafranyecz* mouisse. Quibus sic compositis, & executioni mandatis. Castellum *Malecz*, ipsis restitutum est, & tributa relaxata.

depopulatur.

Cuius mali occasio erat Petrus Schafranyecz.

Turcus forti Castro in stricto maris constructo, Constantinopolim obsidet, qua opera

Turcorum Imperator, cum multitudine exercitus veniens, in opprobrium *Græcorum*, ædificauit castrum inexpugnabile, ad sex milliaria, à *Constantinopoli*, in stricto maris, quod sancti *Georgii* brachium appellatur, vigore cuius nauigatio & transitus, nisi de permissione *Turcorum* intermissa. Et peracto castro, posuerat se *Turcus*, cum nauigiis, in latus *Constantinopolis*, quod respicit mare, opprimendo dictam ciuitatem. Sub illo autem tempore veniebat à *Roma* missus, per *Nicolaum* quintum Papam, Legatus de latere, in *Graciam Isidorus*, Episcopus *Sambinensis* Cardinalis, *Græcus* natione, & Archiepiscopus *Kiionensis*, siue *Russiæ*, nec tamen propter Exercitum *Turcorum* audebat appropinquare *Constantinopoli*, *Constantinopolis* ignaris, quid facesent, nec valentibus iuuare dictum Cardinalem, qui in naui erat, & quatuor Galeis grossis de mercantiis in portu *de la Petra*, pertinente ad *Gennenses*. Venit ergo præfatus Cardinalis ad castrum *Rog*, quod Rex *Alphonsus Aragonum*, in opprobrium *Saracenorum*, anno etiam illo perfecerat. Petens vt *Bernardus*, *de villa marina*, Capitaneus Classis Regis præfati, veniret cum sua potestate, & iuua-

Capitanei Classis Aragonum Regis,

1452. iuuaret dictam Ciuitatem *Constantinopolitanam*. Qui precibus eiusdem Cardinalis, & necessitate publica *Christianorum*, permotus, illico venit, cum duodecim Galeis suis, & sex Galeatis, id est, Galeis subtilibus bene armatis: dimissa prouisione defensionis, in Castro *Rog*. Et inuentis octo Galeis *Venetorum* ac sumptis prædictis, naue *Gennensium*, & quatuor Galeis, mercantiarum, ab omnibus vnanimiter electus Capitaneus, venit ad locum. Vbi *Turcus*, cum sua potentia erat. Et cum impetu terribili, dictum *Turcum*, & exercitum suum, nihil tale suspicantem, inuadens oppressit, dissipauitque. Et dato suffragio Ciuitati, discurrens, per maria illa, cum suis solum nauigiis, sex Galeatas grossas captiuauit: plenas *Turcis* nobilibus. Alter insuper Imperator *Turcorum*, in Orientis partibus, cum grandi potentia obsidebat *Rhodum*, & iam Magister *Rhodi*, necessitate constrictus, petebat auxilium ab omnibus. Sed alter Imperator *Turcus*, inimicus obsidentis, venit contra obsidentem. Et facta est magna, inter *Turcos* strages, per quam *Rhodi* Insula liberata est. Zoldanus insuper, cum maximo exercitu, quem præparauerat, veniebat ad destruendum castrum *Rog*. Sed quoniam Imperator *Turcorum*, magnus hostis erat Zoldano, propterea irruit in Zoldanum, & fugat exercitum suum, & victor est reuersus. Sicque duplici bello Ciuili, liberata fuerunt *Rhodus* insula, & Castrum *Rog* prædictum.

Rhodus vero & Rog, ciuili bello liberantur, ab obsidione Turcorum.

In Italia bellum ardet ciuile.

Maxima siccitas vniuersam terrebat *Italiam*. Quæ res plures mortales, febribus debilitatos, absumpsit. Accessit omni siccitati grauius, bellum videlicet non quidem externum, sed intestinum & ciuile. Nam *Alphonsus* Rex, *Aragonum*, facta liga cum *Venetis*, graui bello premebat *Florentinos*. *Florentini* vero, facta liga cum *Francisco* Duce *Mediolanense*, & *Gennense* resistebant. Propter quod vniuersa *Italia* premebatur bellis, nec a longo tempore, memoratur *Italia*, tot & tantis bellis collisa esse.

Romæ simul septem filii nascuntur.

Mulier quædam septem filios peperit, vno partu. Quorum cum duo mortui essent, quinque tamen superstites viuebant, & nutriebantur. Resque ipsa & multiplicatio fœtus in admirationem, & vt vulgo aiunt in Religionem veniebat.

Res Hungarica, Bohemica, Austriaca, componi non possunt, per Germanicos Principes. Ladislao adhuc impubere existente.

Ad res *Hungaricales*, & *Bohemicales* & *Austriacas* componendas dum dictus dies foret, & omnes ex Germania Principes, statum *Ladislai* Regis firmaturi conuenissent, nihil tamen salubre agi potuit. Cuncta pro arbitrio *Vlrici*, Comitis *Ciliæ*. gerebantur. Et quamuis *Ladislaus* Rex appellaretur, in trium tamen virorum potestate positus, nihil ex se decernebat, *Ioannes Smirziczki*, vnus ex *Bohemia* Baronibus, *Ladislao* Regi literis significat, *non alio pacto eum Bohemiam ingressurum, nisi si biceps*
A *caput habeat, & vnum Austria relinquat, aliud Bohemia, credat*. Ea literæ parum prouide ad *Bohemos* remissa. *Ioannes Smirziczki*, velut patriæ proditor, capite damnatus est: vir nobilis, & facundiæ gratia, inter primos acceptus, atq; iussu *Georgii* de *Pozdzyebrath*, decollatus. 1452.

Boleslaus Theschinensis Dux, Regno Polonia amicissimus,

Octaua die mensis Octobris, *Boleslaus* Dux *Theschensis* filius *Boleslai*, filii *Przemulai*, in *Theschin* moritur, & ibidem in Monasterio Fratrum Prædicatorum, sepelitur. Regno *Polonia* amicissimus. Petens sibi à DEO optimo eam vitam, eamque fœlicitatem concedi, vt non videret prius mortem, donec vniuersam
B *Slesia* regionem videret, ad integritatem, subiectionem, & obedientiam Regis, & Regni *Poloniei* rediisse. Reliquit vnum filium *Casimirum* & duas filias *Zophiam* & *Annam* ex *Anna* Ducissa *Russia*, filia *Ioannis* alias *Iwan* Ducis de *Byelsko* susceptas. Quarum vna nupsit *Zeganensi* Duci *Ioanni*, ex altera *Victorino*, filio *Georgii Pozdziebracki*, Duci *Monsterbergensi*, *Boleslaum Theschnensem* Ducem, *Nicolaus*, qui & *Miklasch* appellabatur, Dux *Rathiboriensis*, filius *Ianussii* secutus. Qui die Veneris tredecima mensis Septembris absumptus in *Rybniki* in Monasterio Sanctimonialium, apud *Rathibor*, Ordinis Prædicatorum sepultus est, duos filios, *Ioannem* & *Venceslaum*, ex prima vxore *Margaretha*, *Clema* terrigenæ sui relicta, &
C vnam filiam *Barbaram*, idem ex secunda vxore *Barbara*, filia *Rokemberg*, Ciuis *Cracouiensis* & *Vilhelmi* ac *Georgii Orienth*, Ciuium *Cracouiensium* relicta, tertium filium *Nicolaum*, qui postea immatura morte diem obiit, in *Cracouiensi* Ecclesia maiori tumulatus, & aliam filiam *Margaretham* relinquens.

& Nicolaus Rathiboriensis, obeunt.

Prodigium mirandum innocentis hominis à capitali pœna liberati Lublini factum.

Penultima mensis Decembris, apud *Lublin* Oppidum *Cracouiensis* diœcesis, ad fluuium *Bistrzicza* situm, humilis sortis, & rusticani generis vir, *Stanislaus* alias *Iwanek*, & ipse ex Scismaticis parentibus *Ruthenis* ortus, & recenter, ad fidem orthodoxam conuersus, seruitutem *Lithuanicam* fugiens, in *Lublin* diuerterat. Is cum apud vnum, ex ciuibus *Lublinensibus*
D *Swyecz* nomine mercede conductus, seruilia implendo opera in nemus vicinum Oppido, in equis, causa scindendorum lignorum, iuisset, & onerato curru lignis, reuertens, ad tabernam meritoriam villæ *Maczina*, sitim extincturus, descendit. Quo illic stante, rustici iurgati, ex se vnum occidunt, & omne crimen in *Stanislaum*, alias *Iwanek*, innocentem torquent. Qui in *Lublin* diffugiens, à Germano occisi, calente adhuc cadauere, captus, instaurato Ciuili iudicio, in quo *Nicolaus Teschna* Aduocatus præsidebat, neci addictus, & extra muros eductus est. Hunc plerique Ciues *Lublinenses*, & signanter herus suus *Swyecz*, & *Marcus* Consul, ac alii,

colla-

1452. collatione viritim vsque ad summam septem marcarum facta, liberare innocentem, non tam precio, quam prece instantissime tentassent, in furorem germanus, Consanguinei occisi, qui glomerati, in Coronæ modum stabant, versi, responderunt. *Non, si de Cœlo Deus personaliter, cum genitrice sua, & Sanctis omnibus, descenderet, & rogarent, se illi indulsuros.* Non tulit tantam blasphemiam rusticorum Deus, & innocentis necem, omni consolatu, & multitudine plebis, ad huiusmodi spectaculum effusa, non secus, quam si migratura Ciuitas foret, spectante supplice, condemnato flexo, oculis in cœlum suspexit, & lachrymis rorantibus, ora fundens. *Tu*, inquit, *omnipotens, scrutator secretorum nostri, quod innocenter pereo: cum nihil horum fecerim, quæ accusatorum meorum confinxit, aduersus me calumniosa impietas.* Tunc lictor postea accessit, & iugulum innocentis feriturus, micantem eleuans, exercitata dextra, mucronem, totis concitat viribus, sed in viro lethali, ad primum tactum stetit. Quem cum rursus marcescentem, iratus carnifex, in secundos impetus torsisset, amplius languitatus dilabitur. Non tamen lictor exterritus, sed furens & non tam plectendo, quam ferro iratus, totas, brachiis distentius retortis, expandit vires. Sed ferro tertio resiliente, & leniter cutem, in locis tribus, quæ gladius attigerat, modico ratuiæ, sanguine aspersis, perstringente. Sacramento Trinitatis spiculator exterritus, acinace proiecto, in Cænobium fratrum & sororum Sanctæ *Brigittæ*, sibi vicinum, populo vniuerso, laudes Deo vociferante, & innocentem certatim eripiente diffugit. Euestigioque condemnatus, in Oppidum, tres cruentas lineas, quas acutissimus gladius sulcauerat, secum deferens, & his, qui actum illum non viderunt, fidem faciens incolumis reductus. Et stipe Ciuium adiutus, ad peregrinas regiones abiit: omne residuum vitæ tempus, in obsequiis Diuinis, ob grande beneficium, sibi a Deo præstitum, expensurus.

1453. Natalis Domini diem anni huius, *Casimirus Poloniæ* Rex, ex venationibus, & lustris syluarum reuersus, in *Throki* tenuit & celebrauit. *Tartari* circa Festum Circumcisionis Domini, in modico exercitu, & quantitate exigua congregati, habentes secum, vt quorundam relatio habuit, adolescentes, & fœminas in comitatu, terram *Lucensem* ingressi, fere omnem, nullo prohibente, aut opponente defensionem peragrantes, captis hominibus vtriusq; sexus, versus *Olyeschko* tenentes viam, vbi etiam aliquos improuisos, captiuauerunt, ad propria, cum ingenti præda hominum & pecorum, reuersi sunt. Captorum autem, & abductorum, numerus fuit nouem millia animarum, quos omnes manus impia *Tartarorum*, inter se partitos, velut pecora vendidit, aut suo spurcissimo cultui appropriauit.

Terram Lucensem Thartari depopulantur, nullo prohibente.

1453. Ad reddendam vicissitudinem huius belli, quod Duces *Ianussius Osswiaczimensis, & Przemislaus Thoszecensis*, peste premente Regnum intulerant, consilio & deliberatione Baronum *Poloniæ*, qui Conuentionem in *Lublin* tenebant, *Ioannes Sczekocki* Capitaneus, & *Ioannes Kurepathwa* Succamerarius *Lublinenses*, pro Capitaneis electi, cum gentibus precio conductis transmittuntur. Qui illico Castrum *Osswiaczim* obsidione cingunt. Et obsidione continuata, facile ad deditionem obsessos coëgissent, nisi Dux *Ianussius Oswiazimensis*, qui obsidionem veritus, ex Cracouia discesserat *Cracouiam*, pro festo Purificationis Sanctæ *Mariæ* Virginis: & plures Barones (pestis enim iam cessauerat) illic repertiens, scelus suum confessus, veniam humillime postulasset. Cum quo per aliquas conditiones æquas, sufferentiæ pacis factæ sunt. Castro tamen *Osswiaczimense* in potestatem Regis, & Regni *Poloniæ* tradito. Quod *Ioannes Czizowski* Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis* accepit in tenutam, non aliter de illo cessurus, donec certæ pecuniarum summæ, pro stipendiariis Regiis expositæ, cum damnis, per eum regno illatis, per Ducem *Osswiaczimensem* soluerentur, aut ipse Dux, cum terra sua feudum, & homagium Regi, & Regno præstaret. Rexque alteram ex his conditionem eligeret. Ad quem placandum Dux ipse personaliter, se in *Lithuaniam* contulit. Cum germano vero suo Duce *Toszecense*, induciæ ad Festum S. *Iacobi* Apostoli firmatæ, & bellum quamuis iusta stimulabat ira, dilatum, quoniam & niues, & frigus contra illum instaurari bellum non sinebant. Sæpe tamen illas temerare non erubuit, velut homo malæ fidei, & promissi parum constantis. Pendentibusque illis aliquot currus mercatorum de *Cracouia*, ex *Wratislauia* euntes, spoliauit, & familiares suos, qui prædas & furta in Regno agerent transmittebant. Qui faciliter etiam hyeme durante domari potuit. Vacuo tamen existente Regio Ærario, singuli enim prouentus Regii deferebantur in *Lithuaniam*, aut erogabantur in priuata negocia. Baronibusque simultates inter se & odia nutrientibus, nulla cura, aut solicitudo de publica re habebatur.

Osswiaczimia in potestatem Casimiri Poloniæ Regis traditur.

Die Dominico Lætare, quæ fuit vndecima mensis Martii, *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesnensis*, hora tertiarum, in patrimonio, in Castro suo *Oporow*, quod ipse, vna cum Ecclesia Parochiali à primis fundamentis cocto latere ædificauerat, ægritudine apoplexiæ laborans, quæ illum dudum ante percusserat, proeuratus Sacramentis Ecclesiæ, in optima deuotione moritur, & in Monasterio *Oporouiensi*

Wladislao Archiepiscopo Gnesnense mortuo,

1453. *nienſi*, fratrum hæremitarum S. *Pauli*, quod ex Eccleſia parochiali fundauerat, die *Veneris*, mortem ſuam ſequente ſepelitur. Et licet Capitulum Eccleſiæ *Gneſnenſis*, miſſis ex gremio ſui duobus Canonicis, reddi ſibi corpus, & ſepeliri more vetuſto prædeceſſorum, in Eccleſia *Gneſnenſe* expediiſſet, fratres tamen & conſanguinei ſui, nullatenus in id annuere voluerunt: aſſerentes ſe mandato, & iuramento, dum ageret in humanis conſtrictos, vt corpus ſuum non alibi, quam in *Oporow* terræ mandarent, & iuſta funeri perſoluerent. Sedit in ſede *Gneſnenſe*, annis quatuor, menſibus duobus. Pro electione futuri Primatis, dies benedictæ Trinitatis, quæ fuit vigeſima ſeptima menſis Maii, indicta, *Iacobus* de *Syenno* Protonotarius Apoſtolicus, & Præpoſitus *Cracouienſis*, & *Iacobus Roth*, Decanus *Gneſnenſis* in *Lithuaniam* ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, legari miſſi, vt Capitulo, libera electio futuri Præſulis permitteretur: His reſponſum eſt, *nolle Regem, in hac re quicquam conſtituere, niſi Prælatis & Baronibus, in futura Parczouienſi Conuentione, quindecima die poſt feſtum Pentecoſtes, tenenda conſultis.* Verum cum dies conſtituta Comitiorum adueniſſet, ſuperuenere Nuncii, videlicet *Iacobus Kobilienski*, & *Thomas Scigniewski* ex *Lithuania* a *Caſimiro* Rege miſſi, petentes Capitulum, *vt dilatio electionis fieret.* Quod vbi *non poſſe procedere*, reſponſum eſt, *propter breuitatem exiguam, reſidui temporis. Quo lapſo, & menſibus tribus, à die mortis tranſactis, poteſtas eligendi eripiebatur.* Rogabant Nuncii Regii, & requirebant, *vt nullus alius, niſi Ioannes Sprowski, Præpoſitus Sandomirienſis, & Canonicus Gneſnenſis, Notarius Regius eligeretur.* Adibantque quemlibet ſeorſum, cum literis credentialibus, ſolicitando, vt in nominationem Regis conſentirent. Electione inſtaurata, quam placuit per modum Scrutinii teneri, tredecim Capitulares, ſequendo votum *Caſimiri* Regis *Ioannem Sprowski* de Domo *Odrowaſz* elegerunt. Reſidui vero vndecim, viri timorati, & Zelatores Diuinæ legis nequicquam peticionibus Regiis moti, Magiſtrum *Thomam Strzapinski* Theologiæ, & Canonum Doctorem, Canonicum *Gneſnenſem* & *Cracouienſem*, de Domo *Pruſſ* nobilem elegeruot. Conclaueque egreſſi, monſtroſam electionem duorum prædicant, & pars partem, probris inſectatur, & odiis. Adeoque furor quidam Capitulares cæpit, vt per eos, qui *Sprowski* elegerant, alius Adminiſtrator *Przedzogius Gradzki*, Præpoſitus *Gneſnenſis* eligeretur. Nec verus Adminiſtrator, communiter ab omnibus electus, *Ioannes Lutkonis de Brzezye*, quoniam Magiſtrum *Thomam* elegerat, prodeſſe poſſet amplius parti ſuæ.

& electionem Caſimiro Rege turbante,

duo videlicet Sprowski & Strzapinski eliguntur.

Abſumptus eſt, pro eodem tempore, nona videlicet menſis Maii *Matthias* Epiſcopus *Vilnenſis*, & in Eccleſia *Vilnenſe*, præſentia *Caſimiri* Regis, funus ſuum cohoneſtante, ſepultus. Qui primum *Samogithiæ*, deinde *Vilnenſis* Epiſcopus, vltra quadraginta annos in Pontificatu exegerat. Vir in amplianda fide catholica, inter populos neophytos, optimus & ſingularis, ſuper commiſſum ſibi gregem ſtudioſiſſime inuigilans. Huius pater ex *Liuonia* ortus, continuum habebat incolatum in *Vilna*. Vbi & ipſe *Matthias* Epiſcopus, ab eo productus, natione *Lithuanus* putabatur. Huic ſucceſſit *Nicolaus*, patre *Polono* natus, nobilis de Domo *Wyenyaua*. Abſumptus, & *Paulus* Epiſcopus *Camenecenſis*, in Dominica Iudica, quæ fuit decima octaua menſis Martii, & ſepultus in Eccleſia ſua *Camenecenſe*, Vir miræ benignitatis, qui omnem Subſtantiam ſuam, in vſus pauperum præsbiterorum, ſecum degentium, liberaliter erogabat. Ita in breui tempore tres Pontifices Prouinciæ *Gneſnenſis* ſublati ſunt. Huic ſucceſſit *Ioannes Labuczki*, nobilis de domo *Zagroba*. Conſtabat autem præfatum *Matthiam* Epiſcopum *Vilneuſem*, & in vita, & in morte, graui pœnitentia, ſuper his, quæ pro *Lithuanis*, contra *Polonos*, parum vere, parumque iuſte ſuper proprietate, & iure terrarum Lucenſium & *Podoliæ*, priuatim, & publice aduocauerat, qui totius veritatis fuit conſcius ſe multipliciter affeciſſe, expetendo a Deo, dari ſibi ſpacium & locum, in quo male in pectoribus *Lithuanorum*, per eum ſata, meliori veriorique poſſet retractatione reſcindere.

Matthia Vilnenſi

Nicolaus de Domo Wieyaua, & Paulo Cameneccenſi, optimus Epiſcopis mortuis

Ioannes Labuczki, ar-morum Zagroba ſuccedit.

Circa Feſtum Paſchæ, quod cadebat, in primam diem Menſis Aprilis, exercitus *Tartarorum*, terras *Podoliæ*, velut omni defenſione vacuas, prædandi animo, & Diſtrictum *Trebowlienſem* ingreſſi ſunt. Dumq; nullo obſtante, paſſim diſcurrendo, multos homines vtriusq; ſexus, & pecora capta, læto abduceret, & bifarie diuiſus eſſet. Vir quidam animo & ingenio inſignis, *Ioannes Laſcz*, Tenutarius in *Zinkowiecz*, nobilis de domo *Pomyani*, cum *Ioanne Niemjecz* in *Lesbiczow*, & *Maczieiek* in *Miedziboze*, Tenutariis, collecta exigua, equitum & peditum agreſti manu, eos inſequitur. Verum quia, & viribus, & numero, ſe, videbat hoſtibus imparem, aperte decernere veritus, oportunum tempus, ad dimicandum, noctis latebras ratus. *Tartarorum* inſecutus agmen, id quod animo deſtinauerat, omnes ſopori deditos, feria ſecunda, poſt Conductum Paſchæ, in campo *Kraſznow*, prope fluuium *Skucz*, inter *Oſtrog*, & *Zinkowiecz* reperiens, & ſuorum animos exhortatione ſtrenua confirmans, in caſtra irruit. Et nulli

Thartari in Podoliam irrumpentes

exiguo Polonorum manu auſpiciis Laſcz

in campo Kraſnow

1453. nulli parcens conditioni. *Tartarorum* omne illud robur, nihil minus quam tale quid veritum, prosternit cedendoque interficit, ac prædam per *Tartaros* captam libertati restituit. Prædam vero omnem hostilem, tam pediti, quam equiti diuidit. Tricenti *Tartari*, qui inter tumultum euaserant, ortum diei expectabant, pugnandi copiam facturi, aut cladem acceptam resarturi. Quo comperto, *Ioannes Lascz*, nihil cunctandum sibi, in fortunæ, quam acceperat, euentu, ratus, videns suorum animos, & vires creuisse, à recenti clade, ad reliquos exercitus *Tartarorum*, qui haud longe aberant eos ducit. Ibi non nocte sed interdiu fit congressus, DEO autem optimo gubernante, inprimis Duces partis vtriusque concurrunt, & *Tartarorum* Duce deuicto & occiso, reliquus *Tartarorum* exercitus, in trepidationem versus, paulullum impetum *Polonorum* sustinuit. Deinde cum *Poloni* perculsis metu audacius instarent, in fugam omnes conuertuntur, nec dimicatio amplius, sed cædes durabat. *Poloni* duplici conflictu victores, suis omnibus recuperatis, læti ad propria reuertuntur, & alacres. *Tartarorum* vero reliquiæ, ex fuga collectæ, dum circa *Braczlaw* aduenissent à *Braclauiensibus* de eorum clade certificatis, omnes ad vnum obtriti sunt. Plures captiui in signum victoriæ Regi *Casimiro* præsentati.

omnes fere delentur.

Romani per idem tempus, dum essent ex anno iubileo, auro multo, ad eos importato, locupletes, pristinæ suæ gloriæ & fortitudinis memores, qua aliquando, non solum *Italia*, sed & *Asia*, & *Aphrica* dominati, iura reddebant, erexerunt animos, in spem eiusdem gloriæ, & virtutis, potiundæ & recuperandæ. Conspirationeque facta, constituerant, *Nicolao* Papa quinto, viro bono & simplici, omnibusque Cardinalibus, & maioribus Curiæ trucidatis, *Roma* primum, deinde cæteris vrbibus *Italia* potiri. Conueniens Dux ad hanc rem maturandam, delectus erat, *Stephanus* de *Porcariis* vtriusque Iuris Doctor, non solum nobilitate, doctrina, & eloquentia, sed etiam astu, & ingenio celebris. Cuius quia ingenium suspectum Papæ erat, *Roma* relegatus, *Bononiæ* morabatur: Pro die tamen Epiphaniæ, qui rei perficiendæ constitutus erat, tempestiue aduenit. Et nisi tractatus conspirationis, Diuina potius, quam humana industria, detectus fuisset, trucidatio Papæ subsecuta fuisset. Cum multa itaque cura & diligentia, præfatus *Stephanus* quæsitus, tandem in domo sororis, in cista vna, fœminis vbique obsessa, quo magis latere posset, repertus est, & tormentis adhibitis, facinus suum non solum confessus est, sed etiam conscios sceleris detexit. In Castro *Angeli*, suspendio iugulatus, triduo populo spectaculum præbuit. Quinquaginta *Romani*, quos notauerat capti: de quibus quinque, quorum Consilio compertum erat Conspirationem initam, inter quos *Angelus* maximus, cum filio Doctore insigni, vix duo de viginti annos habente, de *Columnarum* Domo, ante Capitolium, inspectante vniuersa *Roma*, & fletu atque eiulatu, per aëra resonante, fœminis præsertim, & his, quorum erant, aut viri, aut filii, aut affines, patibulo vitam finierunt. Summus Pontifex, omnium, taliter damnatorum, bona quælibet, in fiscum suum redegit. Vis magna auri, vetusto opere signati, apud *Angelum* maximum reperta est. Qui & suis facultatibus *Stephanum* de *Porcariis*, nutriendo, & promouendo huiusmodi conspirationem releuabat. Creditus est a nonnullis *Alphonsus Aragonum* & *Siciliæ* Rex, huiusmodi conspirationis, non conscius solum, sed & particeps fuisse, & ipsam suis callidis ingeniis sumptibusque adiuuisse.

Conspiratores multi nobiles in Nicolaum quintum Romanum Pontificem, & Cardinales, *nonnulli pœna capitis Romæ plectuntur.*

Ex *Lithuania Casimirus Poloniæ* Rex discessum faciens, primum in *Parczow* die Dominico, intra octauas Corporis Christi, quæ fuit dies tertia mensis Iunii aduenit. Conuentionem, cum vtriusque patria, Regni videlicet *Poloniæ* & Ducatus magni *Lithuaniæ*, Prælatis & Baronibus, celebraturus. Conueneant ad Conuentionem istam, *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, *Ioannes Wladislauiensis*, & *Andreas Posnaniensis* Episcopi, *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis*, *Ioannes* de *Thaczin Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, Palatini, cæterique Dignitarii Regni, in notabili numero. Ex Prælatis vero & Baronibus *Lithuaniæ*, nullus visus est venisse. Peruenientes siquidem in *Brzescye*, substiterunt illic, nolentes amplius progredi, asserentes *sibi tensas esse per Polonos, quam primum aduenirent, de quo essent aliqui Polonorum literis auisati, mortis insidias.* Quæ res plurimum Prælatis *Poloniæ* molesta erat: quoniam videbant, non solum impensas, & fatigas suas perditum iri, sed Regem quoque, & se in leuitatem trahi. Vnde & *Casimirum* Regem multipliciter coarguebant, *cur se & eos ad huiuscemodi ignominiam perduxisset, & in tempore scita Lithuanorum voluntate, ne in vacuum fatigarentur, auisasset.* Venerunt tamen *Lithuanorum* Nuncii, Dux *Georgius Syemienowica*, Dux *Borisch*, *Onacz*, *Andreas Zakonicz*, & *Ioannes Nyemierouicz*. Qui in præsentia Regis, & Consiliariorum duo petebant, *vt terra Podolia, Rathno, Oliesch-ko & Wyetli, Lithuanis restituerentur, & Ducatus magnus Lithuaniæ, eos haberet fines, quos tempore Ducis magni Withawdi habuit.* Item *vt litera & inscriptiones veteres, penitus abrogarentur, & noua firmarentur.* His petitionibus, per organum *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, responsum est:

Rursus Lithuanorum temeritatem in repetendis quibusdam terris Poloni experiuntur.

1453. est: *Non esse aequum aut iustum literas, inscriptiones, atque ligas, per annos quinquaginta, cum magna maturitate confectas & firmatas, rumpi debere nouarum respectu, cum posteritas Lithuanorum, eadem leuitate, qua & nunc, illas inficiatura, nec terras antiquas Regni Poloniae, cruore & Brachio, à Barbaris & fidelibus quaesitas, ab eodem Regno sequestrari. Quas etsi Dux magnus Withawdus, habebat in Tenuta, concessione tamen Wladislai Regis, ad vitam facta, id actum erat, quae trahi non debet, ad perpetuitatis conditionem: cum publicum sit, terram Podoliae Regem donatione perpetua Spitkoui de Melsthin donasse.* Dumque per *Onacz Lithuanum* replicatio adiecta esset, *terram Podoliae, in quadraginta millibus, latorum grossorum, per Wladislaum Regem, Duci magno Withawdo inscriptam fore. Ex hac*, inquit Cardinalis, *tua confessione, certum est, ius ad terram Podoliae Polonis non Lithuanis esse, & ius pecuniarum, Vithawdo mortuo ad Regem reuolutum, & extinctum esse, neque Barones Lithuanos, dignam & iustam aestimationem rerum facere. Nam cum Poloni, propter eos bellum atrox & difficile cum Cruciferis de Prussia suscepissent, & Cruciferos ipsos aliquot praeliis fecundis fudissent, terras etiam Samogitharum & Sudorum, pro quibus ortum erat bellum, ex faucibus Cruciferorum ereptas, propriis, quae ad eos remanserunt neglectis, Lithuanis restituissent, pro beneficio amplissimo, occupando terram Lucensem, foedam iniuriam redderent, ex restitutione terrarum Samogithiae & Sadorum aucti, ad occupationem terrae Lucensis, callidius aspirarent: Nihil tamen velle, ex proprio arbitrio Polonos agere, & in causa propria decreta facere: Si in literis, vel in terris se Barones Lithuaniae, quemadmodum asserunt, circumuentos existimant, primum in Regis Casimiri, qui est eorum, & Polonorum communis Dominus, deinde si id displicet, in Papae, Imperatoris, vel alicuius ex Regibus, & Principibus Catholicis, iustum iudicium, venire non formident. Polonos de omni iure, iuxta pronunciantis arbitrium cessuros, sin minus, non dubitent Polonos, iure & iustitia vsuros, & tempore opportuno, cum adiutorio Dei Omnipotentis, & assistentia sui Regis, suas iniurias prosecuturos:* Nihil, oblatio tam humilis, mouit animos eorum. Scrutabantur tamen, *an in Thartarorum Imperatorem, consentirent Poloni compromittere*, vbi *id Christianis, contumeliosum esse* responsum est. Pene se illa responsione victos & oblatione, nihil amplius ingerendo, confessi sunt. Cum hac & non alia responsione *Lithuani* dimissi, nec aliqua suspensio rerum, vt alias, licet aliqui Consiliarii callide, & vafre nimis, pro illa instabant, admissa est. Scitum enim fuit, per suspensionem, cum *Lithuanis* fiendam, alteram suspensionem Confirmationis iurium *Poloniae* Regni, literis Regiis, iam in praeterita Conuentione *Siradiensi* repromissam, propter quam futura conuentio *Pyotrconiensis*, pro die Sancti *Ioannis* Baptistae instituta erat, necessario emersuram. 1453.

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis obiurgat Casimirum Regem, Nunciis Ducum Masouiae petentibus Goniadz & Thikoczin terras, per Lithuanos occupatas reddi superbe respondentem.

Nunciis Ducum *Wladislai* & *Boleslai Masouiae*, terras *Gonyadz*, & *Thikoczin* per *Lithuanos* occupatas, repetentibus, crudum & minax responsum, organo *Casimiri* Regis, Consiliariis inconsultis, datur. Ob quod à Cardinale *Sbigneo* Episcopo *Cracouiense*, Rex ipse correptus est. *Non est*, inquit, *Conditionis Regiae, acerbis factis aut verbis minacibus grassari: cum & inter apes Rex, nullum aculeum habeat. Principes Masouiae, ex sanguine Regum Poloniae descendunt, tibi etiam stricta necessitudine affinitatis iuncti sunt: tam terris & Dominiis, quam milite numeroso insignes. Quorum obedientia & feudo gloriari potes, cum tam potentes, & generosos Duces, pauci Reges orbis feudales habeant. Noli illis pro iusticia, quam à te expetunt, minari bellum. Non aliud, quam fines terrarum suarum, à te repetunt, iniuste occupatos. Quaecunque vis illata illis fuerit, nostra erit, necessique habebimus, arma & dextras nostras pro eis, qui nobiscum vnum corpus sunt, opponere. Proinde omitte hunc animum, nullatenus sinemus Principes Regni nostri, in aliquam conculcationem aut oppressionem, nobis vigentibus perduci.* Hanc reprehensionem, iustam quidem & necessariam, vniuersi ex Consiliariis probabant. Rexque *Casimirus* moderatior, in Legatos *Masouiae* Ducum esse coepit. Cardlnali *Sbigneo* gratiae à Consiliariis, & Nuntiis *Masouiae* Ducum habitae, quod iustam eorum petitionem & exanditionem dignam monstrauerit.

Casimirus Rex Poloniae rogatus, per Nuncios eorum Pruthenos inter se dissidentes

Venerant ad ipsam Conuentionem *Parczouiensem* Nuncii *Conradi* Magistri & Ordinis *Prussiae* ab vna, & Militarium Ciuitatumque totius etiam Populi *Pruthenici*, partibus ab altera. Dissidebant enim vehementer pro quibusdam Constitutionibus, Liga & foedere contractis, quas Magister & Ordo, quoniam eorum potentiam plurimum, si contra fas & ius agerent, dubitabant rescindere omni conatu nitebantur. Petebat Magister, & Ordo, *ne Casimirus Rex & Regnum Poloniae releuamen aut assistentiam eis praestaret, & foederum perpetuae pacis memor esset.* Petebant militares & populus, *vt Rex haberet eorum iusticiam commendatam, & apud Fredericum Romanorum Imperatorem, coram quo, iudicialem essent contentionem, pro die Sancti Ioannis Baptistae, inituri, eorum iusticiam promoueret, cum ex ea pax Regni*

1453. *Polonia penderet, & ea disrupta, satultas restitueretur, Magistro & Ordini, patem pro libito rumpendi.* Vtrisque responsum est: *Dolere Regem & Regnum, de mutuo dissidio eorum, neutralem se velle gerere, & neque hanc, neque illam partem promouere, praesertim, ex quo contentio earum, in Iudicium Imperatoris deducta erat, cuius decreto, & decisione dirimenda veniret, se, velut Catholicum Principem, non odia aut diffidia nutriturum, sed pro ontone, & pace pristina laboraturum. Viderent, si opera eius ad compositionem ott vellent, animo grato, & facile, se illam praestaturum.* Vtraque pars cum gratitudine discessit. Ab eo autem tempore pacis perpetuae, inter Regnum *Poloniae* & Magistrum, atque ordinem Crucifericum firmatae, tranquillitas, cui vtraque pars, nimium coafidere videbatur, non secus quam solis serenitas intensa, in bellorum nimbos, sensim coepit deferuescere repentinos.

compositionem se promittit.

Solicitatus est & tunc *Casimirus Poloniae* Rex, vt iuribus Regni *Poloniae* Confirmationem daret. O susque *Sbigneus* Cardioalis, & Episcopus *Cracouiensis* materiam hanc in longum differuit. *Attendendum*, inquit, *Serenissime Rex, in quanto honore simul & periculo apud Lithuanos verseris: Quorum voluntati deferendo, in hanc diem iura Regni confirmare protelasti. Non te Ducem, non te Regem existimant, proprio viuunt, & singula publica, & priuata regunt negotia suo arbitrio. Nos, qui pro te annis sex graui onere premimur, tuo nihilominus parentes imperio, huc venimus. Illi apud quos, & autumnum & hyemem, partemque veris maiorem exegisti, euocari non poterant, vt venirent. Maiorque illis fructus, de culpa prouenit, quam nobis de virtute. Quorum nonnulli in tuam necem septies conspirauerant: executuri malignum propositum, nisi benignitate superum, nobis conseruatus fuisses. Taceo Suchtam Ducem Ruthenum, quem tam immoderato complexus fueras amore, ot lecto vno & eodem, tecum frequenter cubauerit: qui precio corruptus, occidere te, nisi à coniuratis fuisset proditus, maximo studio, & cura saepe moliebatur. Consurge aliquando, & excute hunc contemptum. Non metuas Lithuanorum rebellionem, cogemus illos in virtute Dei omnipotentis, ad tui obedientiam atque subiectionem. Polonorum fides studium & assistentia te Dominum Lithuaniae constituet. Quod si Polonos amiseris, frustra de Lithuanis confidis: qui te modo florentem despiciunt, magis te certo contemnent à nobis desertum, Imperium tuum Poloni, velut naturale perferunt, Lithuani non secus, ac violentum. Consilium ab his salubrius dari scito, qui amant, quam qui metuunt. Si tibi aliquis ex Polonis aliud persuadet, scito illum, infestissimum tibi hostem, falsumque consultorem, & men-*

Casimirus Rex neq; fidei Polonorum sanctae sibi consulentium, neque fraudibus ac inobedientia Lithuanorum.

dacem esse. In hancque sententiam omnium ab dignitatum ordinibus, itum est tam conformi consiliorum & votationum tenore, vt quilibet aliquid singularis rationis adiiceret, visusque sum mihi Senatui prisco Romano interesse. Rex tamen capite demisso, tellurem oculis intuens, & ab alto pectoris suspiria trahens, & tristitiam vultu praeferens, nequicquam persuasus est. 1453.

mouetur, quo minus quam illis magis faueret.

Sabbato ante festum Sancti *Viti*, *Casimirus Poloniae* Rex, *Parczow* egressus per *Lublin*, *Casimirz*, *Solecz*, *Opoczno*, ad tenendam Conuentionem generalem, in *Piotrkow* die Dominico Sancti *Ioannis* Baptistae, aduenit. Ad quam & *Zophia* Regina, Praelatique, Barones, & nobiles, in multitudine copiosa aduenerant. Ibi inprimis scriniolum, in quo obligatio Regia de Regni iuribus confirmandis recondita fuit, productum est, & literae obligationis publicatae & lectae. Iuxta quas requirebatur Rex, de iurium confirmatione. Qui die vno ad deliberandum obtento, licet *confirmare iura Regni se beneuolum, & voluntarium* responderet, *ea tamen, vt Rex Poloniae, non vt Dux Magnus Lithuaniae confirmaturum* distinxit, *nec in literis confirmationum, titulo Magni Ducatus Lithuaniae, vti se velle* astruxit, *ne superius iuramentum, Lithuanis praestitum, temerare videretur, aut si suppressio tituli, Magni Ducatus Lithuaniae, displiceret, se in morem patris & fratris titulo supremi Ducatus Lithuaniae* obtulit, *vsurum.* Obligatio Regia, etsi fucum quendam aequae rei videbatur habere: re tamen in consultationem deducta, intellectum est, magno dolo & veneno eam redolere. Quapropter omnium consensu decretum, *vt obligatione Regis, velut sibi & Regno nociua, tum per eam litera, cum Lithuanis confecta, in dubium reuocarentur, & maior illis abrogatio, quam confirmatio superinduceretur, reiecta, omni instantia & prece Rex de confirmatione iurium solicitaretur*, quinque diesma, na cura, maiori prece in solicitando Rege nequicquam absumpti, & pro qualibet die, vicibus aliquot, varii Praelati, & Barones, ad extremum *Zophia* Regina, *Sbigneusque* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* mittebantur, multiplici persuasione vrgendo, ferream mentem, mollire non poterant. Et dum nihil spei restaret, actum est de republica Regni *Poloniae*, & ruinam eius aduenisse, publica voce deplorabant. Quaesitae & inductae Primorum sententiae, *quid in tam periculoso, & deformi publico statu agendum esset.* Aliqui, *abrogata Casimiri Regis dominatione, imperioque & obedientia Regi subtracta, substituendum alium Regem* decernebant. Verum cum haec sententia etsi salutaris, festina tamen & aspera videretur, placuit illam in tempus aptius reseruatam differre. Consilio bipartito, quo facilior, matu-

Aegre tandem Casimirus Rex,

H

1453.

maturiorque æderetur, pro stabilimeoto Regni, in tam difficili euentu, prouisio, ita vt primores vnum locum tenerent, nobilitas, cum mediocribus Baronibus, alterum locum obseruarent, concordes conclusiones, ab vtrisque æditæ, & ab omnibus acceptatæ sunt, *vt in descēn, quo Rex plena forma, pleno titulo, confirmare iura Regni recusaret, Prælati, Principes, Barones, Nobiles, iuramentis, & inscriptionibus firment, & mutuo obligent se, iura & libertates, tam Ecclesiasticas, quam Seculares, metasque Regni nunquam deserturos, sed illas manu tenere, & defendere, ac pro illarum integritate, & conseruatione resistere sanguine, factis, & armis. Personam vero ad violationem iurium, libertatum, & metarum Regni intendentem, etiam si Regali perfulgeret dignitate, omni prosequi castigatione, studio & conatu. Vtque Regi adiungerentur quatuor Consiliarii, sine quorum consensu, nihil ei agere in rebus grauibus liceret, omniaque Regia decreta eis dissentientibus essent irrita. Vt omnes Lithuani relegarentur in Lithuaniam*, quorum fascinatione, & instinctu, compertum erat, *Casimirum* Regem, animum, de non confirmandis iuribus Regni, obstinasse. *Vt in stationibus Regiis, vetus moderamen seruaretur, simul & in Podwodis, nouis grauaminibus & aliis diariis abrogatis.* Hæ Conclusiones, cum *Casimiro* Regi, per organum *Sbignei* Cardinalis, recitatæ essent, rogareturque, *vt Ducatu magno Lithuaniæ, altero Duci, sibi & Regno beneuolo & fideli, in tenutam & commendam dato, ipse gubernationi Regni Poloniæ operosius intenderet, cum sub eius regimine, diuiso & distracto, vtriusque dominii respublica plurimum vacillaret*, dolorem tristitiamque animi tam verbis quam gestu, cœpit ostendere, & maiorem beneuolentiam, petitioni iustæ præstare. Alteraque die, quo res secretior fieret, Primoribus aduocatis, & duodecim ex Communitate accersitis, in Confirmationem iurium consentiens, in manibus *Sbignei* Cardinalis iuramentum, cum pleno titulo præstitit, corporale: sub hac verborum forma: *Ego Casimirus, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, & hæres Russiæ, iuro, spondeo, & promitto, ad hæc sancta Dei Euangelia, quod omnia iura, libertates, priuilegia, literas, immunitates Regni mei Poloniæ Ecclesiasticas, & Seculares, Ecclesiis, & Regno Poloniæ, Prælatis, & Principibus, Baronibus, Nobilibus, Ciuibus, incolis, & quibuscunque personis, cuiuscunque status, aut conditionis existant, per diuos Principes, Reges, Duces, & quoscunque Dominos, & hæredes Regni Poloniæ, & signanter, per Wladislaum genitorem, & Wladislaum Germanum, meos, Reges Poloniæ concessas, largitas & donatas, manutenebo, seruabo, custodiam, & attendam, in omnibus conditionibus, atque punctis. Et omnia illicite ab eodem Regno alienata, & distracta, pro posse meo, defendam, & dilatabo, sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Euangelia.* Exacto huiusmodi iuramento substiterunt Prælati, & Barones, maiora velle, à Rege exigere, existimantes, animum infirmum, etsi non ratione saltim tempore sanari, attento, quod intellexerant, fidem *Lithuanorum*, erga eum labilem, fluxamque esse. In quorum fauorem tam fortem, se de non confirmandis iuribus exhibebat agonistam. Nouem diebus durauit Conuentio: omni multitudine, cum iam singula precio quadruplo ascenderent, graues sumptus tolerante.

& ferè decretis sanctionibusque Polonorum coactus,

Iura Regni Polonici omniumque eius ordinum confirmat, iurisiurandi sacramento, quod hic insertum est.

Ducibus *Boleslao Oppoliensi*, *Przemmislao Toschecensi*, induciæ in biennium, petentibus Nunciis eorum concessæ: non enim placuit geri, etiam cum leuibus hostibus, bellum. *Casimiri* Regis animo non stabilito, neque ad plenum maturato, & sanato.

Oppoliensi & Thoschecensi Ducibus dantur in biennium induciæ.

Venerant ad Conuentionem ipsam *Piotrkouiensem*, *Ioannes Sprowski*, a Præposito *Gnesnense*, & duodecim Canonicis, & Magister *Thomas Strapinski* à decem, in Archiepiscopos *Gnesnenses* electi: petentes suarum electionum consensum. *Casimirus* Rex negato Magistro *Thoma Strzapinski*, quamuis id sibi Prælati aliquot & Barones, zelum Dei habentes, dissuadebant, consensum illum transtulit, in *Ioannem Sprowski*, & literas ad Apostolicam sedem necessarias, in fauorem *Ioannis Sprowski* dari decreuit. Fauisset summus Pontifex *Nicolaus*, quintus, in prouidendo magis *Thomæ Strazapinski*: quippe, qui eius doctrinam, & præstantiam, dudum habebat cognitam, quam *Ioanni Sprowski*. Sed *Thoma* suo iuri (spoliationem enim & suam & sibi adhærentium verebatur) renuntiante, *Ioannes Sprowski*, a Sede Apostolica confirmatus, in anno subsequenti, apud Ecclesiam *Gnesnensem*, consecratus est, per *Ioannem Gruszczinski* Episcopum *Wladislauiensem*, die sexta Ianuarii.

Iuri suo Thoma Strzapienski renunciante, Ioannes Sprowski in Archiepiscopum Gnesnensem consecratur.

Feria tertia in crastino festi Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis. *Casimirus Poloniæ* Rex, ex Conuentione *Pyotrkouiense* discedens, vna cum genitrice sua *Zophia* Regina *Poloniæ*, per *Przedborz*, *Malogoscz*, *Andrzeiow*, *Vuliciam*, *Proschewicze*, feria secunda, ante festum sanctæ *Margarethæ*, quæ fuit nona mensis Iulii, *Cracouiam* intrauit. Vbi per omnes dies, consilia habita sunt, de rebus occurrentibus, Rege *Casimiro* illic commorante, molestissima nouitas literis & nunciis *Alexandri* Voieuodæ *Moldaniæ* allata est. *Constantinopolim Græcorum Metropolim, per Imperatorem Turcarum, captam esse.* Prædictus siquidem *Turcorum* Imperator, anno proxime trans-

Constantinopoli per Turcum expu-

1453. transacto, congregata sui Imperii potentia, ad strictum maris, quod brachium *Georgii* appellatur, veniens, duas turres miræ fortitudinis, ex muro erexit, iterque omnibus mercatoribus in *Graciam*, & ex *Gracia* euntibus aditum interclusit. Periculum ingens, parari sibi vrbs *Constantinopolis* intelligens, solicitauit variis Nunciis *Nicolaum* Papam quintum, *Alphonsum* Regem *Siciliæ*, & *Aragonum*, *Venetos*, *Genuenses*, cæterosque Reges & Christianitatis, vt auxilium ferre, & periculum superimpendens auertere dignarentur, futurum, vt euenit, rati, Vrbem *Constantinopolim*, nisi turres, in stricto erectæ demolirentur, in potestatem *Turcorum* deuenturam. Sed Rex *Aragonum* omnesque Communitates *Italiæ*, propriis bellis intendendo, publico malo occurrere non poterant. *Turcus* itaque innumeris coactis vndique copiis, mirabili apparatu, fornidoloso cum impetu, cuniculis latentibus, fossis altissime actis, aggere late ædito, ponte, qua *Peram* Oppidum versus mare, muros alluit, vrbis longitudinis, ad duo millia passuum raptim extructo, turribus ligneis eo vsque erectis, vt muros vrbis, qui altissimi essent, excederent, machinamentorum, tormentorumque multiplici adhibito genere, contra inita fœdera, contra iusiurandum, liberius, & à mari, & à continenti, *Constantinopolim* obsidione vexabat. Et videns Patriarcha *Constantinopolitanus*, Ciuitatem in arcto esse, iuit solus, quamuis iam Centenarius esset, *Romam* & *Napuliam* ad sollicitandum & Papam & Regem *Aragonum* de subueniendo. Ostendens in quanto esset periculo vrbs *Constantinopolitana*. Interea dum tardius omnia administrarentur, neque enim Summus Pontifex, neque Reges orbis, poterant concipere ardorem pro defensione *Graciæ*, attento, quod post multos sumptus, & labores, pro vnione fidei habitos, *Græci* vicibus quinque vnione suscepta in pluribus Conciliis, ad id institutis, & diuersis temporibus, *Latinos* quinquies fefellerant. *Turcus* vrbem opprimebat. Verum quia tam *Gracorum* Imperator cum suis, quam *Teucrorum* Præfectus *Ioannes* de *Auria* viriliter resistebant. *Turcus* spe potiundæ vrbis, multos conatus, pro eius conquisitione impendit. Bombardisque & arietibus, tam nocte quam interdiu, quassare muros non destitit. Itaque cum muros & turres altas & munitas Ciuitatis strauisset, & solo æquasset, fossasque Ciuitatis repleuisset, vrbem fortem, & nobilissimam, tam situ, quam munitione, quæ in vniuerso mundo, secundam non habuit, vigesima nona mensis Maii, post quartum, & quinquagesimum diem, postquam illam oppugnare cæpit, summa vi, & extrema pugna capit: quam *Pausonias* primus condidit. *Constantinus* magnus instaurauit, & in æmulationem antiquæ *Romæ* amplificauit, & magnificauit. In ea *Gracorum* Imperator, & ipse *Constantinus* nomine, in extremo periculo vitæ suæ pugnans, obtruncatur, & caput eius lancea infixum, spectaculo ferebatur. Maodanre enim Imperatore *Gracorum* caput interfecti Imperatoris *Turcorum*, a cadauere iam mortuo fuit abscissum, & sibi præsentatum. Turba ingens trucidata. Templa veri Dei polluta sunt. Inter quæ nobile opus *Iustiniani*, Sanctæ *Zophiæ* vocatum, tetro *Machometis* ritu fœdatum est. Flamines *Turcorum*, per altaria salientes, *Machometi* laudes pronunciabant: verum illum, & summum Prophetarum, destructorem fidei Christianæ vociferantes. Beatæ *Mariæ* Virginis, matris Domini, & aliorum sanctorum imagines deletæ sunt, altaria diruta, matronæ, puellæ, & sacræ virgines, ad libidinem raptæ. Saluatoris nostri simulachrum, in cruce pendentis, per derisionem, atque contemptum, præcedentibus, qui dicerent, *hic est Christianorum Deus*, in Castra delatum, sputo, luto, atque omni fœditate iactatum est, omnia luctu plena, cæde, cruore, cadaueribus erat cernere. Cædes passim virorum, mulierum, & paruulorum, per feritatem barbaricam, fieri cæptæ sunt. Nulli ætati, sexui, vel conditioni, discurrentibus vndique barbaris parsum est, donec Imperator ipse *Turcorum* cædem prohibuit, ne vrbs tam magna, vacua habitatoribus maneret. Ad Ecclesias deinde discursum est, & primum aurea, & argentea vasa direpta, Imagines Sanctorum in ludibrium expositæ, Campanæ nobiles in bombardas conuersæ. Imperator *Turcorum* per se turrim, apud Ecclesiam sanctæ *Zophia* ascendens, Imaginem passionis Domini Iesu Christi, de petra sculptam, quæ ab vniuersa Ciuitate videbatur, loco suo mouens, deorsum, cum vituperio deiecit: quæ in partes comminuta est. Virgines insuper tam Sanctimoniales, quam Seculares, incestate, & ludibrio habitæ. Cæteræ mulieres, aut in *Turciam* abductæ cum viris, aut venundatæ. Ossa & reliquiæ sanctorum disiecta, & à prophanis hominibus conculcata, aut porcis obiecta. Miseratus Imperator *Turcorum* venditionem multifariam hominum instituit apud *Gerlukam* proditorem, *vt pecuniis suis captiuos, ne illos in alienas nationes abduci contingeret, redimeret: sumpturus sibi postea pecuniam de introitibus Imperialibus.* Qui cum semel, & secundo, & tertio, maximas summas in liberandis captiuis, precibus *Turcorum* Imperatoris consentiens, & in solutione fu-

Gnata & dirrepta, sedes sua illic posita Turcis.

1453. ne futura, ſpem ponens expoſuiſſet, miranti Imperatori *Turcorum*, atque à *Gerluka* quærenti, *vnde tantas ſummas pecuniarum conquiſiuiſſet, quibus multa captiuorum millia liberaſſet.* Dum vero *Gerluka* respondente didiciſſet, *hæc omnia ex donatione Imperatoris Græcorum habuiſſe*, decollari illum illico præcepit, cum hac exprobratione. *Si pro tantis beneficiis, iam receptis, proditorem te tui Imperatoris, tam liberalis & benefici, conſtituiſti, quomodo mihi fidelis eſſe poteris pro promiſſis & ſperatis.* Filium verò ſuum, quod *Ioannem* de *Auria*, Præfectum Claſſis *Venetorum*, in dolo occiderat, iuſſit viuum excoriari: Aſſerens *virum eam ſtrenuum & animoſum, ſuam gentem & Ciuitatem defendentem, indigna morte peremptum, quem Imperator ipſe Turcorum, pro ſua probitate & virtute, magis, quam vnam terram appenderet.* *Genuenſium* Ciuitas *Pera*, verita ſimile periculum, miſſis ad *Turcorum* Imperatorem Nunciis, deditionem fecit. Poſtea muri, mænia, & turres Ciuitatis, mandante *Turco* diſruptæ ſunt, & ſolo æquatæ. Campanæ ſublatæ, & in bombardas reſolutæ, ſedecim millia florenorum, pro tributo annuo impoſita, vicina inſuper Caſtella, portus, telonea, & poſſeſſiones, *Turcus* iuris ſui fecit. Videns inſuper *Turcorum* Imperator, Vrbem *Conſtantinopolitanam*, ſitu & ſpacio eſſe latam, & protenſum, in duabus eius partibus muris, turribusque & domibus altioribus demolitis, tertiam eius partem, ſitu & munitione firmiorem ſeruauit. Et excluſis *Græcis* & *Catholicis*, præſidium ſuarum gentium illic poſuit, & arcem erexit, ſedem ſui Imperii, quo facilius reſiſtentiam, & defenſionem, contra Chriſtianos, recuperationem facere intendentes, opponeret: illic collocans. Hæc quidem *Conſtantinopolitana* clades, tam miſerabilis, quam miſeranda. *Turcornm* ingens victoria. *Græcorum* extrema ruina. *Latinorum* infamia fuit: per quam vulnerata eſt fides Catholica, confuſa Religio, nomen Chriſti blaſphematum, & oppreſſum eſt. Ex duobus Chriſtianitatis oculis, alter erutus, ex duabus manibus altera amputata. Bibliothecis combuſtis & *Græcarum* litararum doctrinis, ſine quibus nemo ſe doctum æſtimabat iri, exterminatis.

Pera Genuenſium Colonia terrore nimio adacta hoſti deditur, & tam Conſtantinopolis quam Peræ muri, in magna parte demoliuntur.

Turcorum genus

Non ſunt autem Turci, vt plerique autumant, ab origine ſua *Aſiani*, *Scytarum* genus eſt. Qui trans *Tanaim*, *Aſiam* verſus, nulla ſtabili ſede, nullis vrbibus, nullis certis, & perpetuis domiciliis, campos patentes vage paſſimque incolere ſoliti ſunt, ex media Barbaria profectum. Quod vltra *Euxinum*, *Pyrrichiosque* montes, ad ſeptemtrionalem Oceanum ſedes habuit. Gens immunda, & ignominioſa, fornicaria, innumeris ſtuprorum generibus. Quæ regnante apud *Francos Pipinos*, montes *Caſpios* exiuit, ac longo itinere ſe in Aſiam recepit, ibique poſthac morata eſt. Et quamuis ſub miti cœlo, & mundiori terra, per tot ſæcula, parum excultam ſe præbuerit: ſapit tamen adhuc multum priſtinæ deformitatis, nec omnem barbariem deterſit. *Conſtantinopoli* expugnata, Principes, Optimatesque captos, crudelis & ſanguinarius Carnifex fœde miſereque iugulans. *Peram* ſubinde è illuſtre regione, vrbis conquiſitæ, ſitum oppidum, opulentiſſimam & claram *Genuenſium* Coloniam, tanta vrbis clade, tam improuiſa calamitate, tam vicino excidio, territam & deiectam perditionem, vt præmiſimus accepit. Eius demolitus, pulcherrimos murus, templa ſpoliari, ſancta violari, reliquum ornatum Ciuitati adimi. Ciues alioquin tetre & indigne vexari permiſit: quibus ad hanc diem, proh ſcelus, nequiter & neſarie dominatur. Audiebantur aſſidue & tritæ querelæ, de tam aſpera, & immani barbarorum crudelitate, in cæde & ſanguine fidelium debacchata, à quibusdam ſuſcepta augebatur, verbis calamitas, futuraque populi Chriſtiani ominabantur pericula. Singulorum erat hæc ſententia, nullam prioribus ſæculis, neque pernicioſiorem vrbi alicui captiuitatem accidiſſe. Erant nonnulli, qui etſi tantæ vrbis ruina ad commiſerationem mouerentur: *Græcos* tamen, propter eorum naturam, mores, vitam, perfidiam, deſidiam, luxum, auariciam, omni ſupplicio indicabant digoos, quod Catholicorum exercitus, ad recuperandum terram ſanctam, proficiſcentes, calce in farinam mixto, extinguebant, quodque aliquot iam vicibus, fidei catholicæ profeſſionem, in generalibus Conciliis, ſolenniter factam, *Latinis* illudendo aboegabant, & quod in præfata vrbe *Conſtantinopolitana*, publica ephæborum, cuiusmodi ſcelus in terris vrbibus igne expiatur, conſtituerant lupanaria. Ob quæ conſtat Pentapolim ſulphure, & igne cœleſti diſperiſſe, & in ſteriles, ac olidas vndas redactam eſſe. In quorum pectoribus tanta inualuerat ignauia & auaricia, vt ne minimum quidem ex auro & argento, quo abundabant, volebant impendere, ad ſuæ vrbis tutelam, vt prædam *Turcis* opulentiorem relinquerent.

& mores Conſtantinopolitanorum deſcribuntur.

Inſtante Conuentione *Wratiſlauienſe*, *Caſimirus Poloniæ* Rex, legatos ſuos ſolennes illuc transmittit, videlicet *Ioannem Wladislauienſem*, *Andream Poſnanienſem* Epiſcopos, *Ioannem* de *Czizow*, Caſtellanum & Capi- 1453.

1453. Capitaneum, *Ioannem* de *Thaczin* Palatinum, *Cracouienses*, *Ioannem* de *Koniecz-polte* Regni *Poloniæ* Cancellarium, *Derslaum* de *Rithwyani*, Castellanum *Rosperiensem*, *Petrum Zaiaczek* Succamerarium *Siradiensem*, *Andream Zakowiecz*, Capitaneum in *Poloczko*, & *Ioannem Nyemirowicz*, *Lithuaniæ* Barones. Qui in magna pompa & apparatu, cum mille ducentis equis, feria sexta, in die *Laurentii*, *Wratislauiam* ingressi sunt, & ab Legatis *Ladislai* Regis *Hungariæ*, qui eos aliquot diebus præcesserant, Ciuibusque *Wratislauiensibus*, cum honore magno excepti. Miserat enim *Ladislaus* Rex, pro illa Conuentione, *Ioannem* Episcopum *Olomnucensem* *Otonem*, Ducem *Bauariæ*, *Henricum* de *Rozenberg*, *Rupertum* de *Valsche*, *Rupertum* de *Lippa*, *Marsfalcum Bohemiæ*, *Georgium Grawirski* de *Strasnieza*, *Viricum Eczyngier*, *Rupertum* de *Eborzdorff*, *Stephanum Aloch*, Cancellarium *Austriæ*, *Stephanum* de *Warda*, *Sigismundum Eczingyer*, & *Osswaldum Reychow*. Altero die, videlicet Sabbato, in crastino S. *Laurentii* tractatus cœpti sunt, & decem diebus integris continuati. Conclusioque matrimonii, inter *Casimirum Poloniæ* Regem & Illustrissimam Principem *Elisabeth*, natam, quondam *Alberti*, *Romanorum*, *Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regis, facta, & literis hinc inde Regum, *Ladislai Hungariæ*, & *Casimiri Poloniæ*, firmata. Feriaque Secunda post festum Assumptionis, Sanctæ *Mariæ* Virginis, in Prætorio *Wratislauiense*, excellenti, & magnæ religionis viro, *Ioanni* de *Capistrano*, Orationem disertam, cuius thema erat. *Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea*, faciente publicata est. Conditiones autem, sub quibus affinitas huiusmodi contracta erat, hæ sunt. *Vt Casimirus Rex Poloniæ, præfatam Elisabeth sibi vsque in Teschin, die Dominico post festum Purificationis sanctæ Mariæ Virginis adducendam desponset, & coronari procuret.* Item *ratione dotis Centum millia florenorum, Ladislaus Rex Hungariæ sibi soluat: nulla Conditione restituenda, si prior Regina decesserit, etiam prole aliqua non habita.* Item *Poloniæ Rex Casimirus sibi dotem, & dotalicium in terra Sandomiriensi, Lanciciensique in Oppidis Colo, Opoczno, & Przedecz inscribat.* Ipsa autem dotis tam solennis, & publica obligatio, nunquam habuit aliquem effectum.

Matrimonii Casimiri Poloniæ Regis, cum Elisabetha olim Alberti Rom. Regis filia conclusio per Legatos Ladislai Hungariæ, & Casimiri Poloniæ Regum perficitur & publicatur Wratislauiæ.

Rebus matrimonii consumatis, Legati *Poloniæ Cracouiam* reuertuntur, ducentes secum in Comitiua *Ioannem* de *Capistrano*, fratrem ordinis minorum, virum excellentis sanctitatis: Et feria tertia, in die sancti *Augustini Cracouiam* ingrediuntur. Itum autem est præfato beato viro obuiam, non A solum ab omnibus Ordinibus, sed & Sacerdotes vniuersi Vrbis *Cracouiensis*, cum Magistratibus, processionibus sacris & vexillis, obuiam illi profecti sunt. Ciuesque mares & fœminæ suscepturi illum, ad duo milliaria gregatim effluxerant. Obuiam illi effusa fere vniuersa ciuitate, *Casimirus* quoque Rex cum *Zophia* Regina, genitrice sua, & *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, cum magno numero totius militiæ & Cleri, in Campo ante *Clepars*, eum excipiunt, & cum magno triumpho in Ciuitatam introducunt. Magna fuit de eius aduentu Cleri, & populi exultatio, vnde & omnis sexus, in obuiam sui fuit effu- B sus. Pro mansione sua domus *Georgii Sworca*, io Circulo *Craconiensi*, consignata est, & circa Ecclesiam *Adalberti* thronus factus, in quo quolibet die, antequam intensa frigora aduenirent, lecta missa verbum Dei, in latino more suo, spacio duarum horarum, populo vulgari audiente, & nullam nauseam sumente, prædicauit: ea prudentia, eloquentia, atque doctrina præditus, vt mente atque lingua cœlesti loqui videretur. Prædicatioque sua, aliis duabus horis, in vulgari resumpta est, Sic quatuor horis continuis, quolibet dia durauit prædicatio. Vbi vero gelua, & niues adueniunt, io Ecclesiam sanctæ *Mariæ* Vir- C ginis, prope sacrarium, thronus collocatus est, & pro dia quallbet predicatio, primum io latina, deinda In vulgari lingua continuata. Mansit autem in Ciuitata *Cracouiensi*, a die sancti *Augustini*, vsque ad quindecimum diem, mensis Maii, sub quo tempore magnam multitudinem, infirmorum, cæcorum, claudorum, aridorum, & aliis languoribus oppressorum, inspectante populo curauit. Propter quod vniuersum Regnum *Poloniæ*, sed & de vicinis Prouinciis, maxima hominum multitudo, & ad curandas necessitates, & infirmitates suas, & ad videndum verbum Dei confluebant. Centum & amplius per- D sonæ, sacram Religionem suam ingressæ sunt.

Ioannes Capistranus ordinis minorum de obseruantia, sancti Bernhardini, summa omnium ordinum lætitia, Craconia excipitur.

Concionatur ibidem, & curat infirmos.

Sbigneus Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, locum in *Stradomia*, pro Conuentu & Monasterio fratrum *Ioannis Campistrani*, de obseruantia in area germani sui, *Ioannis* de *Olesschnicza* Palatioi *Sandomiriensis* erexit, Et constructa Ecclesia lignea, illam in die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, In honorem sancti *Bernhardini*, omnibus processionibus totius vrbis, ipsum Cardinalem, & fratres conducentibus, consecrauit: quæ post biennium sumptibus eiusdem Cardinalis, coctili

Sbigneus Cardinalis, & Episcopus Cracouiensis Monasterium & templum dino Bernardino sacrum in Stradomia fundat.

1453.

coctili muro ornata est. Tanta fuit Ciuitatis *Craconiensis* & vniuersi populi *Polonici*, charitas erga illum, vt egredientem, & personis propriis, & vberibus lachrimis, omnes ordines, & omnis status honores, ad longissimom spacium extra portam, aliqui ad duo milliaria prosequerentur. In id Monasterium, atque ordinem, temporis processu, *Ioannec Melschtinski*, adolescens magoarum opum ingressus, vitam arctisfimam egit. Quod eo magis mirari dignum fuit, quia nobiliter, & longe aliter educatus, ad extremam se egestatem & patientiam, locupleti calcata heredirate, coegerat. Vnus solus ex Diuitibus Euangelicam perfectionem fortitus, Cuius Conuersionem plurimi admirati, laudabant Dominum, quod in taotis diuitiis, tamque clari generis, & viridis adhuc ætatis adolescens, subito, omni vitæ temporalis vanitate calcata, ascendere desiderauit, ad æternæ vitæ fastigia.

Quod Ioannes Melschcinski, summo loco natus adolescens, religionem illam professus ornat.

Feria tertia ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Craconia* egressus, per *Nouam Ciuitatem, Sandomiriam, Lublin, Hrubieschow*, in *Lithuaniam* iit, & venationes exercere cœpit. Immoratus est in venationibus, authumni & hyemis tempus. Sub eius absentia *Ianussius* Dux *Osswiæczimensis*, considerans Barones Regni *Poloniæ*, per plura loca distractos esse, congregata aliquali potentia, Castrum *Osszwiaczimense*, quod tunc per *Ioannem Kuropathira* Succamerarium *Lublinensem*, pro Rege *Casimiro* & Regno *Poloniæ* tenebatur, obsidione cingit, Monasterio fratrum Prædicatorum incastellato. Verum cum ab huiusmodi obsidione, cum ignominia & iactura suorum repulsus fuisset. Castrum antiquum, & per olim patrem suum vocatum *Volek*, ruinatum, reformat & reficit, in eoque ponit præsidium. Quod non solum terram *Osswiæczimensem*, sed & confinia Regni spoliat & infestat, Barones itaque Regni, tarde tamen, postquam hostium est firmatum præsidium, *Craconiam* conueniunt, & per Aulicos Regis, atque familiares, bellum gerere instituunt. Summa itaque totius belli *Ioanni* de *Thaczin* Palatino *Craconiensi* Commissa. Obsidetur castrum *Volek*, mensibus aliquot, & per notabiles Regni Barones, & adolescentes, videlicet præfatum Palatinum *Craconiensem*, *Ioannem Tarnowski*, *Ioannem Rythwianski*, Capitaneum *Sandomiriensem*, *Creslaum* de *Knrozwaki Lublinensem*, *Ioannem* de *Bobrek Ryecensem* Castellanos, *Ioannem Kuropathwa*, *Petrum Schafraniecz* Succamerarium *Craconiensem*, *Andream* de *Syenno*, *Ioannem Melschtinski*, & alios. Et poterat intra dies aliquot faciliter conquiri, sed parua, vel nulla diligentia interponebatur pro conquirendo, periculosum existimante. Duce belli *Craconiense* Palatino, tot insignes iuuenes, pro conquisitione castri, natura loci plurimum muniri, morti exponere. Intra itaque tempus obsidionis, tractatus de pace habiti sunt, & pax eo respectu conclusa, quoniam indignum iudicabant. *Poloni* enim Castro conquisito, Ducem *Ianussium* patrimonio suo violenter spoliari. Dantur ergo *Ianussio* Duci *Osswiaczimensi* ex pacto viginti millia latorum grossorum, pro terra *Osswiæczimensi* & cessio per eum fit terræ perpetua, & ad Regni *Poloniæ* corpus, vnde olim exciderat, reuertitur. Literæ publicæ de Contractu venditionis & emptionis conficiuntur, & in thesaurum Regium *Craconiæ* reponuntur.

Ioannes Osswyaczimensis Dux ab Osswyaczimia repulsus in Castro Voleck restaurato collocat præsidium: quo Regni Poloniæ fines turbat.

Sed à Polonis, ad pacis conditiones compulsus, Ducatu Osswiaczimensi cedit: acceptis vendi tionis nomine viginti millibus latorum grossorum.

In die Dominico, festo sancti *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum. *Ladislaus Hungariæ* Rex, & Dux *Austriæ*, in Regem *Bohemiæ Pragæ*, per *Dionisium* Cardinalem & Archiepiscopum *Strigoniensem* coronatur. Coronatione autem peracta, confirmat iura eorum, & consuetudines, & præsertim, *vt quilibet liberum arbitrium, quomodo velit sub vna vel vtraque specie communicare.* Sed hæc confirmatio, multos bonos Catholicos offendit, *Bohemi* in Regis sumptus, suorum quisque Censuum, tertiam partem contulere, ex eaque pecunia Coronationis solennia peracta sunt, supportata Curiæ onera, & nonnulla bona regia, a pignore redempta. Quamuis autem non paruo tempore, Rex *Ladislaus Pragæ* manserit: nunquam tamen hæreticorum Ecclesias, licet instanter rogatus, intrauit, neque eorum sacris interesse dignum duxit. Propter quod, molesta nimis Regis mansio in *Bohemia* hereticis erat. Quorum ritus damnati, & ab eo, & ab vniuersis, ad eum confluentibus, contemnebantur, & frequens eorum, qui peste hereseos infecti erant, ad puritatem Ecclesiasticæ veritatis, accedebat numerus.

Ladislaus in Regem Bohemiæ Pragæ coronatus, permittit Bohemis alteram aut vtramque speciem Sacramenti percipere, non tamen ipse vnquam interest hæreticorum sacris, quamuis à singulis tertiam prouentuum partem haberet.

Hungaria Regnum per id tempus, *Ioannes* de *Huniad*, & omnes fere arces Regias atque introitus, in potestate habuit, illique soli à pedestribus, atque equestribus Copiis parebatur: Id dum primores Regis *Ladislai* Consiliarii, signanter *Vlricus Ciliæ* Comes, molestius ferret, criminari *Ioannem*, & inuisum Regi facere moliebatur: asserens *illum, cupidine Regni incensum, de Rege vi vel veneno enecando, animum intendisse.* Propter quod Comes ipse sæpius in Caput *Ioannis*, Rege non abnuente comparabat insidias. Sed cum arcanum sileri non posset, *Ioannes* de cassibus, sibi tensis, certior factus, omnes conatus Comitis vel declinauit, vel elusit.

Ioanni Huniado per Vlricum Ciliæ Comitem tenduntur insidiæ.

Sub

1453. Sub huius anni spacio, bellum grauissimum, & tanto durius, quanto insperatius, inter *Ludouicum* Magistrum, Commendatores, ordinemque Crucifericum, ab vna & militares, Nobiles, & Ciues *Prussiæ*, partibus ex altera, subortum est, & tanta atrocitate gestum, vt militaribus, Nobilibus & Ciuibus, quasi ex composito in prædictos Cruciferos consurgentibus, ex omnibus Castris, Ciuitatibus, & fortaliciis, illos per expugnationem eiicerent. Et direptis bonis, longo tempore quæsitis, in solo castro *Marienborg*, illos includerent. Tam subitam autem *Pruthenicæ* Oræ mutationem, etiam Cometarum apparitiones, & non nulla prodigia præcesserant. *Michael* enim de *Perlibog*, *Saxo* genere, arte Balistarius, & Ordine Crucifer, retulit se præsentem fuisse, quod vno anno, ante inchoatum bellum, in die Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *Marienburgense* Castro, fratribus ordinis laicis, ex more, pro sumendo viatico, ad altare accedentibus, omnes hostiæ, quæ per celebrantem præparatæ & consecratæ fuerant pro Communicantibus, subito disparuisse. Pro qua re prodigiosa, fratres ordinis laici, non in religionem, sed in choleram versi, sacerdotes sui ordinis, qui rem agebant diuinam, deducebant infatuatos. Nec prodigii miraculo deterriti, ad ecclesiam parochialem vrbicam, ex castro fremendo progressi, illic corpore Dominico se procurarunt cibari.

Belli ciuilis apud Pruthenos orti præsaga prodigia.

1454. Venationibus multorum dierum, *Casimirus Poloniæ* Rex exactis, dum magnam multitudinem ferarum cepisset, & in *Poloniam*, pro solennitate nuptiarum, transmisisset. *Vilnam* pro diebus Natiuitatis Christi venit. Quos cum illic peregisset in Regnum *Poloniæ* rediit. Et *Sandomiriam*, conuenientibus ad eum certis Prælatis, & Baronibus, pro capiendis consiliis super imminentibus periculis, & negociis, sabbato, ante diem sanctorum *Fabiani*, & *Sebastiani* martyrum aduenit. Tres dies in expediendis rebus publicis absumpti sunt, sub quibus deliberatione habita, Nunciis militarium, & Ciuium Prussiæ, videlicet, *Gabrieli* à *Bayssen* & Magistro Ciuium *Prussiæ* de *Gedano* deditionem quinquaginta Sex Ciuitatum, quas notabiliores habet *Prussia*, subiectionem, & obedientiam plenam offerentibus, responsum, *vt Cracouiam, post Festum sanctæ Mariæ Virginis Purificationis, Nuncios cum plena potestate mitterent: efficax se illis responsum ad petita daturum.*

Quinquaginta sex primaria Prutbena Ciuitates per tæsæ belli ciuilis, missis Saudomiriam, ad Casimirum Poloniæ Regem Legatis vltro deditionem offerunt Casimirus Rex.

Feria quarta, in crastino sancti *Vincentii*, *Casimirus Poloniæ* Rex *Sandomiria* egrediens, per *nouam ciuitatem*, & *Proschenice*, *Cracouiam*, Sabbato in die Conuersionis sancti *Pauli* Apostoli ingreditur, & curam omnem adhibet, vt futura nuptiarum, iuxta Regalem magnificentiam, celebretur solennitas, *Ioannem* de *Czizow* Castellanum & Capitaneum, *Ioannem* de *Tacziu* Palatinum *Cracouiensem*, cum vxoribus, *Stanislaum* de *Ostrorog* Palatinum *Calisiensem*, *Petrum* de *Schamotu'i*, Castellanum *Posnaniensem*, & *Ioannem Fælix* de *Tharnow*, cum vxore, ad excipiendum nouam Coniugem Virginem *Elisabeth*, filiam *Alberti*, *Romanorum*, *Hungariæ* & *Bohemiæ* Regis, versus *Thesin*, pro die Purificationis *Mariæ* Virginis, adiunctis aliquibus ingenuis adolescentibus, Curiæ suæ, ad satisfaciendum pactis conditis *Wratislauiæ*, duo millia, ad minus equestrium facientia transmittit. Nec ab Austriacis pactis minus paritum est. Venit namque & ipsa Virgo *Elisabeth* regina, in decentia & pompa Regali, in *Theschin*, in die Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, vt etiam Barones *Poloniæ*, vna hora præueniret. Comitabantur eam Barones, & Matronæ *Bohemiæ*, *Austriæ*, & *Morauiæ*. videlicet *Henricus* de *Rozenberg*, *Ladislaus* de *Huniad*, filius *Ioannis* gubernatoris *Hungariæ*, Comitis *Bistricensis*, *Henricus* de *Vn'sche*, *Libierstien*, *Zolemek*, *Konopuicki*, *Sigismundus Eczingyer* nongentorum equorum Comitiuam habentes. Item vxor Comitis de *Schnniborg*, & *Ioannis* de *Thonaczow* & aliæ. Duobus diebus in *Thersin* pausatum est, & virgo Regia *Elisabeth*, in potestatem Baronum *Poloniæ* tradita. Plures exinde *Austriam* remisit. Ex *Theszin* per *Peznam*, *Osswieczim*, & *Skawinam*, itum est. Poterat *Cracouiæ* feria quinta, in crastino festi Sanctæ *Dorotheæ*, fieri ingressus. Sed Regis ordinatione, tribus diebus in *Skawina*, substitit noua sponsa, cum Comitiua sua, non sine eorum, qui Reginam comitabantur amaritudine, verentibus, ne pœnitentia subiret aliqua, animum Regis, matrimonii fœdus rescindendi. Sed dilationis causa, alia extabat: quoniam apparatus pro splendore magnificentiæ Regiæ, ad obuiandum, nouæ sponsæ, nondum erant perfecti.

certos Barones, cum vxoribus eorum ad excipiendam Elisabeth sponsam suam Theschinum vsque transmittit:

quam Cracouiam deducunt.

Frigoris autem & hyemis in sextam Februarii mensis diem protelata, obuenerat eo anno austeritas, profundissimeque niues, cunctas obstruxerant semitas. Pabulationes etiam, non domesticis tantum, sed & feris syluestribus abstulerant: Multique equorum periere greges, & plerique vici, apud *Podoliæ* oram, pondere niuium absorpti.

Hyemis & niuium austeritas nimia.

Sabbatho in die sanctæ *Appolloniæ*. *Casimirus* Rex *Poloniæ*, tertiarum hora, cum *Zophia* Regina genitrice sua, item cum *Ioanne* Archiepiscopo *Guesnense* & Primate, *Georgio Leopoliense* Archiepiscopo, *Ioanne Wladislauiense*, *Andrea Posnaniense*, *Nicolao Przemisliense* Episcopis & multi,

Elisabeth sponsa Casimiri Poloniæ Regis, per ipsum Regem ac Senatum,

1454. multitudine Baronum & Procerum *Poloniæ*, item cum Ducibus, *Venceslao Rathiboriense*, *Venceslao* & *Ioanne Osswiaczimensibus*, in obuium egressus, nouam sponsam suam virginem Reginam *Elisabeth* suscipit fronte leta, & hilari. Magnificus fuit, & plurimum spectatus, tunc *Casimirus* Rex, in splendore apparatuum suorum, quooiam sella, frenum, strepe, & indumenta, præter equos, staminibus de serico villoso, cum filis auro textis coopertos, quadraginta millibus florenorum æstimabantur. Æmulati sunt, & nonnulli Barones *Poloniæ*, hunc splendorem, qui & se ipsos & familiares, & equos, splendidis ornamentis, auro & purpura superbis vestierant. Non fauit tamen cœlestis intemperies Regio egressui, sed à mane vsque ad vesperam largos dedit Cœlum imbres. Propter quod suppellex vestimeotorum uobilium, aqua pluuiali balneata, pro maiori parte fuit corrupta. Itum est cum Processionibus omnium Ecclesiarum, & omnium statuum, & ordinum, Reginæ nouæ in obuium, sed nemo poterat loca sua tenere, pluuia inundante, coactique sunt, omnes celerius, in tecta redire. Dextris datis, Virgo *Elisabeth*, a *Zophia* Regina in vehiculum suscepta est, & cum clangore tubarum in Castrum *Craçouiense*, circa horam vesperotium (nec enim propter pressuram celerius rediri potuit) deducta, & a *Sbigneo* Cardinale & Episcopo *Cracouiense*, Prælatisque & Canonicis Ecclesiæ Cathedralis *Craconiensis*, in foribus eiusdem Ecclesiæ suscepta. Adoratione & oblatione in templo facta, in Regiam deducta est.

reliquosque omnes ordines,

Craconiam splendide deducitur.

Sequenti Domioico die sanctæ *Scholasticæ*, magna, inter Barones *Craconienses*, & *maioris Poloniæ* altercatio, an *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, an *Ioannes* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Casimirum Poloniæ* Regem, cum virgine *Elisabeth*, noua nupta desponsaret, suborta est: quæ diem prope ad meridiem perduxit. Cardinalis iure cogebat hospicii, neminem fas esse in Diœcesi & Ecclesia sua, sacramentorum agere administrationem. Archiepiscopus verò iure Metropolico refellebat. Maior tamen & sanior pars Cardinalem, iure superiorem esse clamitabat. Et dum differentia ipsa faciliter eo die decidi non poterat, placuit, vt pro dirimenda questione, in posterum, summus consuleretur Pootifex: venerandus interim *Ioannes* de *Capistrano*, ordinis minorum frater, sedis Apostolicæ nuncius, opus desponsationis expediret. Qui accersitus ad Regium Consilium, sicut nullum ius Archiepiscopo *Gnesnensi*, ita omne Cardinali, & Episcopo *Cracouiensi*, in administrandis sacramentis, in Ecclesia *Craconiense*, euideotissimis rationibus deduxit. Nec aliter Sacrameotum copulæ se administraturum spospoodit,

Post longas altercationes Cardinalis Sbignei, & Ioannis Archiepiscopi Gnesnensis

desponsationis facultatem Casimiri Regis, & Elisabeth Reginæ datam sibi. Capistranus,

nisi, si id Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis Sbigneus* permittendo ratum habuerit. 1454.

A Cardinalis sub hac altercatione, ad aram Diuina agebat. Quibus expletis, Pootificibus *Poloniæ* astantibus, Pontificalibus iodutis, tam *Casimirus* Rex, quam *Elisabeth* virgo Regina, ad cootrahendum matrimonium, accessit. Frater *Ioannes* de *Capistrano*, cum magna humilitate prostratus, licentiam à Cardinale, desponsandi Regem, & Reginam obtinuit. Qua obtenta, dum rite desponsationem ipsam peragere non posset, velut *Polonici*, & *Theutonici* idiomatis ignarus, coactus est Cardinalis, officium desponsationis, qui vtramque lioguam nouerat conficere. Qua confecta *Ioannes* Archiepiscopus *Gnesnensis*, ad Altare accedens, missam de Spiritu, cum torrenti festinatione, propter B tempus aduesperascens, in cantu egit, & præfatam virginem *Elisabeth*, in Reginam *Poloniæ* vnxit & coronauit. Dies octo sequentes celebres io choreis & ludis habiti suot. & omnes Barones *Hungariæ*, *Bohemiæ*, & *Austriæ*, omnibus necessariis, per dies illos tractati, feria secunda, post sanctæ *Iulianæ*, magnificis, & regalibus doois, vna cum matronis, quæ nouam reginam comitabantur remuoerati, gratiarum actionibus mirum in modum Regi *Casimiro* actis, io propria reuersi suot.

ignarus linguæ Polonicæ, ac Germanicæ, in Sbigneum Cardinalem refert. quam cum Cardinalis absoluisset, Archiepiscopus Elizabeth coronat in Reginam.

Feria qoarta, ante festum, beati *Petri*, ad Cathedram, Legati Militarium & Ciuitatum *Prussiæ*, in numero frequenti *Craconiam* adC uenıunt. Quibus in Curiam introductis, *Ioannes* de *Bayssen* miles, coram Regia maiestate & Consiliariis legationem exponit. *Superioribus*, ioquit, *annis, Serenissime Rex, protaui, aui, & patres nostri, & tandem nos, quanta, & quam indigna, fœda, & execranda, à Magistro, & Ordine Cruciferorum Prussiæ, perpessi sumus, nec tuam excellentiam, nec tuos Consiliarios, sed nec, vicinas nobis nationes putamus ignorare. Pauca tamen ex multis commemorare cogimur, vt magnitudo iniuriæ, patientiaque nostra possit dinosci. Primum quidem Magister, & Ordo ipse, fragili, & fluxa fide vsi, terram Pomera*D*niæ per scelus & iniquitatem à Regno Poloniæ abstraxerunt. Deinde rupto fœdere, quod per Casimirum Regem Poloniæ ictum erat, sola libidine occupandi terras Regni tui permoti, arma intulerunt, & terram Dobrzinensem primum, deinde Cuiaviæ iuris sui facere conati sunt. Sed cum clade magna, per genitorem tuum, victi essent, & Castra, Ciuitatesque Prussiæ paucis exceptis, in ditionem suam concessissent, fœdus iterum, à genitore tuo, multatis tamen perprius Castro & Districtu Nieschouiensi, centum sexagenarum latorum grossorum millibus, clementia Regali, illis, cum Castris, & ciuitatibus redditum est.*

Legati Nobilium, & Ciuium Pruthenorum, iugum Magistri, & Ordinis Cruciferorum excutere cupientium facta cum lachrimis iniuriarum à Magistro & Ordine acceptarum, ennumeratione,

Quo

1454. *Quo haud longo post tempore, per eos præuaricato, coacti sunt armis genitoris tui, pacem petere. Quam cum diu pati nequiuissent, cum hoste Regni, & patris tui, Bolcslao Switrigal, iungere nouas amicitias, ruptoque fœdere, hostilibus armis, patre tuo bello cum Switrigal occupato, terram Dobrzinensem, & Cuiauia, flammis dederunt. Sed cum scelus suum, clade exercitus sui, & ex post victrici exercitu tuo, terras eorum igne, & gladio vastante. Deumque fœderum violatorum, vindicem superesse recognoscere, tandem coacti fuissent, quartum fœdus (quod nisi nos restitissemus, celerius quam priora violandum erat) iureiurando sancitum est. In ipsis autem bellis, per annos, cum Regno tuo continuatis; quot orbitates in parentibus, liberis, sociis, & necessariis, quot Ciuitatum notabilium exustiones, villarum perpetuas desolationes, quanta coniugum & familiarium nostrarum stupra, quantas fortunarum nostrarum amissiones, experti sumus, vestigia recentia, clamore valido insinuant. Sed hæc omnia, non tam nobis molesta sunt, quod illa pertulimus, sed quod bella ipsa, quæ, velut iniusta, execrabamur, ruptis fœderibus, suscipere & gerere, ac nostris, ac nostrorum capitibus expiare Magistro, & Ordine, qui nunquam nobiscum rem integram communicati sunt, in arce fortiori reclusis, & nostras clades magis spectantibus, quam releuantibus cogebamur. In tot autem, & tantis malis, si quando foris hostis deerat, maior intus imminebat. Commendatoribus & tenutariis Castrorum, turpe non erat, bona nostra, nulla causa præcedente, nullo seruato iuris ordine, occupare, Coniuges in virorum, & filias in parentum conspectibus abstrahere, & suas satiare libidines. Et tam omnes querentibus iniurias, non iustitiæ administratio, sed seua capitum truncatio, & bonorum ablatio parabatur. Tantis malis pressi, certam vnionem & ligam, qua à tot pressuris, tuti esse possemus iniuimus. Hæc, velut omnem iustitiam, & æquitatem reddens, a duobus Magistris, Paulo & Conrado, non solum tolerata, sed etiam admissa est. Verum cum illam præsens Magister Ludouicus, priuato, prauoque seductus consilio, rescindere & penitus abrogare conatus esset, & quæstio nostra communiter, ad cognitionem Frederici Romanorum Imperatoris deducta fuisset, reiectis nostris rationibus fortissimis, iustificationem nostram, clarissime deducentibus. Sententia ipsius Imperatoris, liga nostra iusta cassata, pro maiori nostra calamitate, damnati sumus in sexingentis millibus florenorum, vt Magistro, & Ordini perpetui serui, perinde ac si precio empti essemus decernerentur. Quo decreto obtento, minabantur in nos seuire. Sed nec tunc Procuratores Magistri, & Ordinis quieuerunt, sed instabant, vt tricentos ex nobis capite plecterent. Quæ quidem tam A iniusta & tam iniqua cæsarea nos impulit sententia, vt obedientia Magistro & Ordini subtracta, hostilia illis inferemus arma. Existimantes non viris solum, sed & fœminis fœdum & intolerabile, ad tantam obnoxietatem detrudi. Nec defuit Diuina propiciatio, fauens nostro proposito, armis nostris, viginti & amplius castra fortia, intra dies viginti, subacta sunt, videlicet* Thorun *nouum & vetus,* Gdansk, Elbing, Grudzancz, Elzburg, Golub, Kovvalye, Gnyevv, Svvyecze, Papovv, Tucholia, Holand, Krolovvgrod, Radzim, Brandeborg, Nidborg, Prusmorg, Morak, Brodnitza, Chelm, Dzialdovv, Ragneth, Osterod, Brathian, *& sub nostra B potestate tenentur. Itaque cum sacra Maiestas tua Regia, quod publicum, notoriumque est, & quod etiam Magister & Ordo suis profitentur literis, sit Ordinis ipsius Patronus, fundatorque & dotator, terræque Pomeraniæ, Chelmensis & Michaloniensis, sint impressione violenta, à corpore Regnique tui abstractæ, omnium ad tuam Maiestatem venimus, vt nos in perpetuos tuos Regnique tui seruos, subditos, subiectos, & fideles assumas, & ad corpus Regni tui, vnde quondam exciderámus, redeuntes, non spernas. In fidem, gubernationem, & regimen tuum, sponte venimus, tibi nos, coniuges, liberos C & necessarios nostros, tibi ciuitates, villas, & oppida, tibi Castra, per nos conquisita, & in post conquirenda, dedimus. Superest, vt precibus nostris, & eorum, quorum vice, & nomine huc venimus, motus, in fidem tuam venientes, non abiicias. Aut tui, si deditionem accipis, aut hostium, si deseris, simus oportet: Conquisitis castris residuis, hostibusque in totum deletis, & summotis. Quod propediem spondet virtus, fortitudoque tua. Sub cuius auspiciis, præteritam atque præsentem fœlicitatem adepti sumus, Continens imperium, à mari Leonino, vsque ad occidentale habebis. Non D Te fœdus, non iusiurandum, quod pepigisti cum illis, in quo & nos, velut pars maior, continemur, moueat. Dum illud Magister & Ordo, iam securi Ciues de Thoczno percutiendo, iam cum Lithuanis nouas ligas, & fœdera, contra te, & regnum tuum iungendo prænaricati sunt. Non turpe illis fuit, terras tuas, & Regni tui, partim fraudibus, & dolis, partim vi & armis conquirere, & conquisitas, tantopere detinere: licet Summi Pontifices, illas tuas, & Regni tui semper fuisse pluribus sententiis declarando, censuris Ecclesiasticis, quarum apud illos rigor semper fuit contemptui; restituendas cogerent. Tu turpe iudicabis terras ipsas, ad suum corpus, & na-*

1454. *deditionem Regi offerunt, petentes se Regno incorporari.*

1454. *naturam reuersas, accipere, & illas Regno tuo aunectere, & vnire. Extat in terris ipsis Ecclesiæ Romanæ tributum, à Regibus Polonorum, Principi Apostolorum Petro collatum, quod terras ipsas, si euidentissima alia silerent testimonia, tuas esse clamitabit. Moueant te preces nostræ, moueant lachrymæ, & non nostræ solum, sed & horum, qui reditum nostrum, inter metum, spemque suspensi, obseruant, gaudium aut mœrorem, de tua responsione habituri.* Atque sic lachrimis obortis, in consilii vestibulo procubuerunt: deditionem verbalem, gestus etiam officio testati. Facile erat, Orationem apud fauentes, æquis auribus excipi; nemo illam, nisi gratus audiuit. Extemplo, per verisimilem prudentum hominum coniecturam, apparuit, res *Polonicas*, & *Pruthenicas*, bello inuoluendas fore: Peritis astrorum, id maxime censentibus futurum, qui a motu cœlestium corporum, inter mortales ferebant nasci litigia, & a motu superiorum corporum, plerique in coniectura industrii, bellum *Pruthenicum*, tam atrox & subitum interpretabantur, exortum.

Licet variantibus sententiis Consiliariorum Regni Poloniæ

Legatione huiusmodi ad consilium reiecta, cum sententiæ Consiliariorum variassent. *Sbigneus* enim Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, in cuius sententiam pauci ibant, summopere disuadebat, contra fœdus, & iusiurandum, deditionem accipiendam esse. Cæteri omnes Ecclesiastici, & Seculares consentiebant, nec occasionem recuperandi terras Regni *Poloniæ* abstractas, negligendam decernebant. *Ioannes* de *Cz zovv*, Castellanus, & Capitaneus *Cracouiensis*, acceptandæ deditionis terrarum *Prussiæ*, primarius author fuit, *deditionemque ipsam, non aspernandam, sed acceptandam* censuit: *multiplici, tam ratione, quam respectu, iniquum fore & damnosum Reipublicæ dictitans, id, quod votis omnibus expetendum erat, vltro oblatum, fastidire, nec semper licere, quod nunc licet, nec sæpe ac diu talem, ac tantam occasionem manere.* Iuxta cuius persuasionem murmur obortum, etiam dissidentes, ad consensum pertraxit. Statutumque est id, quod plures censuerant. Et quamvis *Sbigneus* Cardinalis & Episcopus *Cracouiensis*, *Ioannes Wladislauiensis* Episcopus, nonnulliq; alii dissuaderent. *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis*, & ceteri differri rem expeterent: secundum consultationem, tamen *Ioannis* de *Czizovv*, Castellani, & Capitanei *Cracouiensis*, & aliorum decretum sit. Quindecim & amplius dies in consultando absumpti, vt etiam iuniores ad consilium adhiberentur. Placuit nonnullis, rem ad Conuentionem generalem differri, & præcipue *Ioanni* de *Thaczin*, Palatino *Cracouiensi*, & interim *Lithuaniæ* Barones consuli, *Pruthenorum* Legati, mentione de differendo audita, iterum venerant oratum, *ne qua dilatio fieret. Alioqui, si crederent Regem Casimirum, de sua ditione, minus solicitum esse (quod tam omni iure honestateque in restituendis terris his, quorum erant, satis perfuncti essent) Principes finitimos quæsituros, qui deditionem eorum gratius celeriusque susciperent.* Apparebat eos in *Bohemiam* extemplo ituros ad *Bohemiæ* Regem *Ladislaum*, per quem, & suos de deditione, per eos acceptanda, iam spes Legatis *Prussiæ* facta erat. Is respectus perpulit *Casimirum* Regem, & Consiliarios *Poloniæ*, vt dilatione qualibet circumscripta, sine cunctatione deditio acciperetur. Interim & de *Prussia*, noua certa nunciabantur, *cum militaribus & populo Prutenico fortunam stare, & residuas Ciuitates, atque Castra, aut conquisita esse, aut sponte in deditionem venisse.* Commendator de *Brodnicza* obsidionem perferens, dum se ad extrema deductum videret, turpe putans a propriis vinci, accersito *Johanne* de *Kosziehcz*, Palatino *Junivvladislaviensi*, & Capitaneo *Dobrzinensi*, castrom *Brodnića* eidem tradit. Magister & Cruciferi, cum suis adhærentibus, ad vnum angulum redacti, non nisi Castrum *Marienburg*, & *Schtum* obtinebant; quod etiam faciliter posse conquiri, *Prutenorum* Legati, si celetius dimitterentur, astruebat. Erant & nonnulli ex Polonorum Consiliariis, qui in tanto terum *Pruthenarum* prosperitatis fluxu, tam cæcam fortonam habuere, quam maxime suspectam. Mutationemque ipsius, & refluxum, propediem contingere reformidabant: veloti, quam pro sua conditione nouerant, nullam rem sine inuidia mortalibus gratificarà consueuisse. Missus etiam fuit ex parte Magistri, & Ordinis Thesaurarius maior, pro solennitate nuptiarum. Cui per Magistrum & Ordinem secrete mandatum erat, *vt quinquaginta millibus florenorum, quæ secum ferebat, in Regem & Consiliarios distribuens, & si id magnitudinem periculi viderit postulare, etiam Magistrum, & Ordinem, ad homagium, Regi, & suis successoribus, præstandum obliget, à ditionemque Nobilium, & Ciuitatum Prussiæ, accipere Regem auertat.* His omnibus tam salubribus mandatis, neglectis Thesaurarius præfatus, obtenta licentia, & intelligens Regis, & Consiliariorum animos, ad acceptandam deditionem militarium, & ciuium *Prussiæ*, procliues esse, festine *Cracouia* discedit, & directiori cursu, in *Slesiam*, & tandem *Missnam*, & *Saxoniam* contendit: quinquaginta millibus florenorum, gentes, ad defensionem Magistri & Ordinis, illic mercaturus. Prius tamen, quam *Cracouia* discederet, intelligens *Casimirum* Regem *Pruthenicam* deditionem acceptasse, *seminarium Zizaniæ inseruit. Erat siquidem sub hoc tempore *Petrus Szafranyecz*, Succamerarius *Cracouiensis*, ex Baronibus vnus, *Casimiro* Regi, propter suas factiones plurimum inuisus, do-

deditionem tamen Prussiæ Casimirus Rex acceptat,

& Petrus Szafraniecz

1454. dolis nulli versutorum secundus, furum, & sicariorum fotor, & socins, fallendi artifex argutus, mendaciis elegantiæ ducens proprios, A & sibi fidentes circumuenire, venumque mercenariis, emptoribus, circumuentos exponere, promprus ad conspirandum, vehemens ad audendum, cautus, & fallax ad dissimulandum. Hunc Thesaurarius Crucifer aggreditur, aoroqne da to, & ampliori promisso, inescatum, velur efficacissimum, ad nocendum Regi & Regno, ad prodessendum sibi, & ordini, instrumentum. Ciuile bellum, quo facilius distineret extrinsecum, pellicit excitaturum. Et qno secretius flagitium meditatum, velaretur, noctu, rem paucis conscíis conficiunt. Quæ fraus, etsi Regem, Consiliariosque non latuerit, in consilium tamen delata, suppressa est. Alii enim incredibilem rem, B scelus suum tecturi, rebantur. Pars etsi verum nouerat: in tali tamen tempore, hominis temerariam audaciam, leniri magis, quam exasperari suadebant. Qoo pacto inter bonos & malos, non poterat celebrari iustum discrimen.

per Thesaurarium Magistri & Ordinis Prussiæ, ad excitandum in Regno ciuile bellum, largitione inducitur

Fatis itaque iam Ordinem Cruciferorum apperentibus, deditio publice & solenniter Prussiæ accepta est. Et Legati fidelitatis, subiectionis, & obedientiæ præstiterunt iuramenta, *Ioanne* Archiepiscopo *Gnesuense*, iuramenta huiusmodi in præsentia *Casimiri* Regis, & Consiliariorum *Poloniæ* exigente. Et vt Nobiles, & Ciuitates *Prussiæ* agnoscerent, cum Ducibus, & Magistratibus suis, mutatam etiam C esse fortunam, tributum vniuersale, quod plurimum eos premebat, dictum *Fnnthezol*, item datiam annalem, vocatam *Poreus*, alias *Narzasch*, quæ vna ex illis vetustis *Polonicalibus* consuetudinibus remanserat, in totum relaxat. Teloneis in terra, & mari, quomodolibet imponendis, se & suos successores, Reges *Poloniæ*, abdicat, mercibus, naufragio demersis, renunciat; decernens eas Dominis, quorum fuerant ante Naufragium, aut eorum proximioribus restitui. Omnium insuper iurium, libertatum, consuetudinum & prærogativarum Regni *Poloniæ*, & signanter, ad communem electionem, cuiuslibet Regis *Poloniæ*, communionem, & participationem eis donat, & attribuit. Qua- D tuor Palatinatus in *Thorun, Elbing, Krolowgrod*, & *Gdansk*, creat: dotando illos, notabilibus prouentibus. Quorum *Elbingensem*, confert *Stiborio* de *Bayssen*, *Gabrieli* de *Bayssen Chelmnensem*, siue *Thorunicnsem*, *Ioanni* de *Bayssen Gdanensem*, & *Augustino* de *Schene Kinsbergensem*. Et hos omnes ceterosque Legatos, Regalibus ornat donis, & vestimentis. In hunc modum *Prussia, Pomerania*, & *Chelmenses* terræ, in obedientiam & corpus Regni *Poloniæ* reuersæ, in formam Prouinciarum redactæ sunt. Parum autem duratura, nec in sua serie perseueratura, à prudentibus credebatur tam non lenta Regis *Poloniæ*, & suorum fœlicitas.

Legati Prusthenorum subiectionis, & obedientia Regi & Regno Poloniæ præstant iuramentum. Quibus Rex certa grauamina relaxat

& participationem omnium libertatum Regni attribuit.

Ac ne rerum, tam insignium, obliterari possit memoria, copiam literarum, sub quibus deditio, & facta, & accepta est, inserui. 1454.

Casimirus Dei gratia Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, & heres Russiæ. Ad perpetuam rei memoriam, Benignitas Regalis excellentiæ nostræ, qua illi propicia inspirat Diuinitas, & naturalis, originalis iusticia, etsi vniuersos, iustum præsidium nostrum, & tutelam expetentes, in sinum suæ miseracionis suscipit, & protectionis: ad illorum tamen profectus, defensionem, & commoda inclinatur vberius, qui erga nos, & regnum nostrum, tam feruido cordis feruntur affectu, vt calamitates, oppressionesque suas, hactenus illis, regentium tyrannide, multifarie illatas, non per alterius, nisi per nostram dexteram, credant facilius rescindi, nec B enimpiam throno, quam nostro, a quo priscis temporibus illicita alienatione exciderant, non tam superbo, & amaro, quam iniusto, renunciando imperio, iustius posse, & regi & contineri. Talium siquidem firma constantia, fidesque syncera, non solum laudum dignis præconiis attolli, verum etiam Regalibus meretur, & debet beneficiis compensari. Significamus itaque vniuersis, tam præsentibus quam futuris, qualiter, etsi Magnificorum, Strenuorum, Nobilium, & prudentium Militarium, videlicet terrigenarum Ciuium, & vniuersa Communitatis terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michaloniensis, crebris precibus, & legationibus, superioribus temporibus fuissemus C rogati, quatenus ipsos, in eorum iuribus, libertatibus, immunitatibus, & priuilegiis insistentes, & signanter in vnione & liga, per ipsos rite & sincere inita, & condita, per Magistrumque, & Ordinem Prussiæ admissa, ad cuius eneruationem, & violationem Magister & Ordo variis viis, coloribus & violentiis, hactenus vsus est, in quorum firmitate, vel coll. ipsum, fœdus pacis perpetuo, cum Magistro & Ordine Cruciferorum sanctæ Mariæ de Prussia, per germanum nostrum, diuæ memoriæ Serenissimum Principem Wladislaum Poloniæ, & Hungariæ Regem firmatum, dependet, vel eximium, quod præfatus Magister, & Ordo, liga & vnione eorum demolita dirumpere fœdera, novaque D bella nobis & Regno nostro inferre destinabant, ipsosque Militares & Ciues iniusta secum gerere bella impellebant, manutenere, & defensare dignaremur, asserentes se iugum oppressionum, calamitatum, & grauaminum, hactenus a Magistro, & Ordine, ceruicibus eorum, violenta tyrannide innixum, & præfata liga & vnionis rupturam nullatenus, nisi provisio nostra, qui ordinis illius fundator, dotator & patronus sumus, celeriter interuenerit, toleraturos. Nos tamen nullum eorum calamitati præstandum, censuimus tunc suffragium. Sed parti vtrique reconciliationi persuasimus esse insistendum: ne alere oriens incendium videremur. Verum cum temporis processu differentia partium adeo cre-

Litera Casimiri Poloniæ Regis, acceptam per Regem, & Regnum Poloniæ Prusthenorum spontaneam deditionem testantes.

1454. *crescens invalescere, vt militares, terrigenæ, & Ciues terrarum prædictarum, spe extrema destituti, & iniuriarum magnitudine pressi, violentis Dominis, iura, & priuilegia, immunitatesque eorum, pro libito frangentibus, nullatenus sibi de cetero parendum duxerunt. Sed legibus Diuinis, & humanis innixi, quæ iniustis Dominis, scelus & nephas agentibus, nullatenus parendum decernunt, obedientia, & obiectione Magistro & Ordini suberacta, nosque per Magnificos, & spectabiles milites, Prudentesque viros, Ioannem de Bayssen, Augustinum de Scheve, Gabrielem de Bayssen, Nicolaum de Valkovo, Iudicem Derschoviensem, Laurentium Zaeretas Culmensem, Rudgerum de Birken Thorunensem, Laurentium Pilgum Elbingensem, Proconsules, Ioannem Kaul Brunsbergensem, Georgium Swach, Krologrodiensem, Nico-* B *laum Rodemau, de Knipaw, Vilhelmum Iordan, Militem, & Ioannem Maydeburg, Gdanensem, Consules, Legatos & nuncios suos, cum pleno mandato, & legatione ad nos transmissos, imo vero legationibus, & precibus solicitarent, quatenus, non iam tantum eorum defensioni, quantum gubernationi, & regimini insistere, deditionemque eorum, subiectionem, fidelitatem, & perpetuam obiectionem, quam nobis suo & omnium Militarium terrigenarum, Ciuium & incolarum totius vniuersitatis, terrarum prædictarum, nominibus, obtulerunt, suscipere, velut legitimus, iustus & verus Dominus, & hæres terrarum prædictarum, ac terras præfatas, ad naturam & sortem suam redeuntes* C *Regno Poloniæ, a cuius corpore, noua & recenti memoria, contra ius fasque sequestratæ fuerant, incorporare, inuiscerare, reunire, appropriare, atque consociare & consolidare dignaremur, alterius Principatum, & deditionem, si regimen, si imperium, non tam per eos, nobis delatum, quam redditum, abiici contingeret, quæsituri. Nos superiora cogitantes, & animo reuoluentes, tempora, quibus nonnulla ex terris prædictis, per Reges & Principes Poloniæ, iure legitimo, & hæreditario possessa, tandem prædecessori nostro Wladislao Regi Poloniæ, bello cum finitimis, & infidelibus occupato, vi & armis per Magistrum, & Ordinem Prussiæ abstracta,* D *nunquam iuris, & proprietatis Regni nostri Poloniæ, esse desierant: quemadmodum aliqua sententia diffinitiua, Sedis Apostolicæ Delegatorum, terras ipsas Regno Poloniæ adiudicantium, infallibili concludunt argumento. Reuoluentes insuper Magistrum & ordinem Prussiæ, a Prædecessoribus nostris, quondam Poloniæ Principibus, & Dominis, ad impugnationem infidelium, accersitis, institutum, & dotatum, magis fidelium, & præsertim horum, quorum beneficio instituti, dotatique erant, quam barbarorum, & infidelium, impugnationi, contra quos indefesse se militaturos patentibus literis astrinxerant, vacauisse, terrasque eorum vsurpasse, nec contra professionem religionis suæ,*

contra infideles, aut Thartaros, aut Turcos, Catholica Regna, & Dominia infestantes, 1454. A *quamuis crebro fuisset expetitum eorum auxilium, militasse. Sed & insuper Reges Poloniæ, cum Thartaris, aliisque infidelibus, bella gerentes, a tergo inuasos, a gerendo bello in præsens, & imposterum infidelibus auertisset, suspitionem belli, ab illis imminentis, veritus, potentiis distractis, & contra illorum insidias rebellis, vacare infidelium impugnationi, nullatenus, sicut expediebat Christianæ fidei potuisse. Quam insuper fragili & fluxa fide, erga charissimum nostrum genitorem, Dominum olim Wladislaum Poloniæ Regem fuerunt: quater per illos rupta violataque sibi fœdera, toties per illos illata arma, quibus Regnum Poloniæ, in suam redigere ditionem destinauerant: nisi cladibus* B *multiplicibus domiti, obrutique fuissent. Nec illis vnquam voluntatem, nos & Regnum Poloniæ lacessendi, sed facultatem defuisse, petita per illos a Consilio Basiliense, & Sede Apostolica, de rumpendo fœdere, vltro cum Regno Poloniæ sancito, licentia demonstrat. Silentio tegere non possumus, iniuriam Magistri, & Ordinis Prussiæ, in exigenda a mercatoribus, subditisque nostris datia, Pfunthczol: quæ licet ex fœdere exigi, a nostris transmarinisque mercatoribus, non debebat: si Prussiæ mercatores ab illa soluti quoquomodo contigisset: continuata tamen fuit pluribus annis, huiusmodi in nostris transmarinisque mercatoribus exactio: Prussiæ mercatoribus, illius obtinentibus, in notabi-* C *li parte relaxationem. Portiones insuper, & sortes terrarum, regni nostri Poloniæ, & magni Ducatus Lithuaniæ, priscis temporibus, per Magistrum & Ordinem occupata, non solum nobis, & Regno Poloniæ, & Ducatui magno Lithuaniæ, iuxta fœderis ordinationem. Magister & Ordo Prussiæ, restituit, sed insuper, plura & ampliora occupauit. Accedit tristis, horrendaque tyrannidis memoria Ciuium de Thoczno, qui in præterito bello, in fidem patris nostri concesserant, facta cædes, & trucidatio: quorum à se defectionem, nedum ferro, aut mucrone, sed nec aliquo leui verbo, aut memoria, nullo vnquam tempore, se iuramento corporali, & literis repromiserunt multaturos, per fœdus* D *vltimo cum illis ictum: quod huiusmodi execrando scelere, publice violarunt. Quo non contenti, multatorem Vitum Morschyer, ex eo, quod nauigiis, per flumen Visla, in coronam merces deuexerat, capitali damnauerunt sententia, ne memorabilis sui facti, exemplum, cæteros in sequelam similem traheret, sed potius sana multatio, quoslibet deterrendo, profectum regni nostri aboleret. His itaque & pluribus aliis euidentibus legitimisque respectibus, persuasi, admoniti, & inducti, communicato, cum Prælatis, Principibus, Baronibus, cæterisque fidelibus Regni, Ducatuum & Dominiorum nostrorum consilio, ac de eorum expressa voluntate, approbatione, ratificatione, & consensu,*

ne

1454 ne Diuinæ voluntati, quæ hereditatem nostram, occupatione illicita soluendam, nobisque reddendam, pia miseratione censuit, videamur resistere, A & calamitosis, afflictisque subditis nostris, opem nostram implorantibus, deesse, veritique, ne Dominia, sortes, terras, & hereditates nostras, alius illicitus occupator, tyrannusque, ex quo nobis hostilitas maior consurgeret, inuadat, ad honorem Omnipotentis Dei, eiusque genitricis sanctæ Mariæ Virginis, sancti Adalberti martyris, sancti Stanislai Prothomartyris Poloniæ, & totius Hierarchiæ cælestis, præfatorum militarium, ciuitatum, terrigenarum, & omnium incolarum terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michalouiensis, in terra, marique sitarum, beneuolam, & spontaneam deditionem, regimen, tutelam, gubernationem, subiectionem, obedientiam, accepimus, assumpsimusque, & te- B nore præsentium, non per errorem, aut improuide, sed de certa nostra scientia & voluntate, in Dei nomine assumimus, & acceptamus, terras prædictas & Dominia prædicta, Regno Poloniæ reintegramus, reunimus, inuisceramus, & incorporamus, ac vsum participationemque omnium bonorum, iurium, libertatum, & prærogatiuarum, quibus Prælati, Barones, & Nobiles regni Poloniæ, hactenus potiti sunt, & signanter, & futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque, super illorum electione, & coronatione fieri deliberationem contingeret, electionem & coronationem admittimus, annectimus, & includimus. Promittentes pro nobis heredibus, & successoribus nostris, ac vniuerso Regno Poloniæ, C quod prædictas terras, & Dominia, atque Prælatos, Barones, Militares, Nobiles, Ciues, oppidanos, & cuiuscunque status, conditionis, & præeminentiæ homines existant, hactenus in illis commorantes, & in posterum commoraturos, fauore, gratia, beneuolentia, & affectione Regali prosequemur, & contra quascunque aduersitates, & impugnationes quorumcunque hominum, illis præstabimus, velut fidelibus & subditis nostris Regalem assistentiam & defensam. Nec illos aut terras prædictas, à corpore, & integritate, Regni nostri Poloniæ alienari, sequestrari, scindi, aut amoueri, patiemur. Promittentes insuper pro nobis, & hæredibus, nostris successoribus, quod præfatos Nobiles, D Barones, & Ciues, atque singulos incolas terrarum nostrarum prædictarum Prussiæ, in iuribus, libertatibus, literis, & immunitatibus eorum, quæ à Principibus, Regibus & Dominis, prædictarum terrarum, obtinent, obseruabimus, fouebimus, & defenderimus, nec vnquam ea violabimus, aut præuaricabimur, aut præuaricari, aut violari quomodolibet permittemus. Si autem alicui ciuitati, vel priuatæ personæ Priuilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum terrarum illarum gratiose dabimus, & largiemur, dummodo in hæreditatis, & bonorum illorum, quorum à nobis petetur, literalis innouatio, petens fuerit, in pacifica,

1454 & continua possessione, & præscriptionem habente. Vt autem nostra liberalitatis, æquitatis, A & iustitiæ dextram, in his subiectionis eorum, & nostræ acceptationis, fœlicibus, dante Domino primitiis sentiant in vniuersos, & quemlibet eorum effusam, & in mutatione Principum, mutatam etiam, & sublatam deprehendant oppressionem, datiam, quæ in vulgari Psuntbczol dicitur, item omnia telonea in aquis & terris, noua aut antiqua obseruantia, in terris duntaxat Prussiæ, quomodolibet constituta, item in terra Pomerania exactionem, siue Datiam, quæ porcus alias Narzasch, veteri institutione Ducum Poloniæ vocabatur: Regia munificentia tollimus, abrogamus, & deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resoluimus, dimittimus, & relaxa- B mus, nullo vnquam tempore, per nos, aut Successores nostros Reges Poloniæ, ex quacunque causa, aut occasione instituendam, aut imponendam. Item licet Magister, & Ordo, tempore occupationis terrarum prædictarum, omnia bona, & merces, quarumcunque mercium, Diuina permissione, naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio, quasi iuris sui facta occupabant: Nos tamen, qui rex Catholicus sumus, & sortem huiusmodi, naturali & diuino iure, Sedis Apostolicæ damnatam decreto, velut crudelem & iniustam execramus, pollicemur, quod res & bona, cuiuscunque ponderis, aut valoris existant, earum personarum, quæ maris naufragio periclita- C bantur, nunquam per nos, aut officiales nostros, velut nostras, aut iuris nostri factas, petemus aut requiremus. Sed illas, absque aliqua diminutione, per eos, quorum ante naufragium fuerant, aut per illorum propinquiores demonstratione euidenti propinquitatem probantibus, colligendas, & in vsus conuertendas, beneplacitos decernimus, contrariæ consuetudini, aut iuri, vel potius corruptelæ, pro nobis, & successoribus nostris renunciando, nisi forte nullus bonorum huiusmodi exstaret, iustus hæres, & successor. Quoniam in casu tali, bona ex naufragio habita, nostræ potestati volumus subiacere. Item omnes militares, Nobiles, Ciues, & incolas terrarum prædictarum, in ius, Conditionem, & proprietatem Regni D Poloniæ translatos, & inuisceratos, hac etiam prosequimur prærogatiua, quod Dignitates, & Officia, hactenus illic consistentia, & in posterum constituenda. Item Castra, & tenutas Ciuitatum, & locorum, in terris prædictis, nulli extraneo, aut forensi, sed proprio indigenæ, iuxta obseruantiam, aliarum terrarum Regni nostri conferemus. Item omnes causas notabiles, dictas terras concernentes, cum communi consilio Consiliariorũ prædictarũ terrarum tractabimus, & terminabimus, diffiniemus. Item terras prædictas, sub nostro regimine, & Regni nostri Poloniæ corpore consistentes, in suis antiquis gadibus, limitibus, & terminis conseruabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos, & gades terrarum ipsarum, in aliquo dimi-

 nui,

1451. *nui, vel periclitari, vel diuidi, a limitibus regni vti partes indiuiduas, nullatenus patiemur. Item cum terra ipse, & homines, ipsas incolentes, variis hactenus legibus, siue iuribus, videlicet Magdeburgensi, & Culmensi, Polonicali hæreditario, & Pruthenico, in decidendis eorum quibuscunque quæstionibus, & administratione iustitiæ vtebantur, quod etiam illis, sub nostro Principatu, & regimine, volumus firmum esse, & perenne: ea licentia attributa, vt liceat vnicuique de vno iure, in aliud, sine tamen præiudicio aliorum, quo voluerit transmigrare. Item, cum moneta, iustam & fidelem libram, pondusque habentis, cussio, terram quamlibet vehementer, & nobilitet, & fæcundet, volumus, vt in quatuor locis terrarum prædictarum, videlicet Thorun, Elbing, Kinsberg, & Gdansk, bello præsente durante, fidelis, & iusta, imaginem nostram, & inscriptionem, tituli nostri continens, cudatur, moneta, præfatorum militarium, ciuium, terrarum prædictarum, impensis. Pace autem Domino suffragante, habita, tantum in Thorun, & Gdansk, sine præiudicio Priuilegii Torunensis Ciuitas, Regalibus nostris cudatur impensis: prouisio tamen, quod moneta ipsa, in pondere & grano, libraque debita, nullatenus minuatur: Item, quia nos pro bene gerendis rebus, nostrorum Dominiorum, in varia sæpe loca, & a terris prædictis distantia, necesse est facere descensum. Ne igitur, per nostram absentiam terræ ipsæ aliquod possint contrahere periculum, vel periclitationem, Nobilem Ioannem de Bayssen, pro illarum tuitione, & legalitate eorum, fide & merito confisi ad nostra duntaxat beneplacitum voluntatis, ac cum consilio, Consiliariorum terræ prædictæ deputamus. Ad quem, sub nostri absentia, super quolibet defectu & euentu, habeatur recursus, prouidentia, prouisione, authoritate, & decreto illius, supplendus, & emendandus. Item Mercatoribus, terrarum prædictarum Prussiæ, in Regnum Ducatus, & Dominia nostra, venientibus, hanc prærogatiuam & libertatem, de cætero volumus obseruare, vt quoties illos, in quaecunque loca, Ciuitates, & Oppida Regni, & Dominiorum nostrorum, venire cum mercibus eorum, cuiuscunque speciei, & maneriei existant, contigerit, licitum eis erit huiusmodi merces in loca, cestndines, cameras, aut tecta, quarum illis libera præstari debet arendatio, deponere, & pro suo arbitrio exponere venum, stratasque omnes, versus Hungariam, Russiam, Morauiam, Slesiam, Austriam, Saxoniam, Valachiam, liberas habeant: depositis tamen teloneis, & stratis antiquis Ciuitatum, Regni & Dominiorum nostrorum semper saluis.*

Litera terrigenarum Prussiæ renunciationem fidei, subiectionis & obedientiæ, Magistro & Ordini Cruciferorum subtractam in Prussia, & Regi Regnoque Poloniæ addictam testantes.

In nomine Domini, Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Legum diuinarum, humanarumque saluberrima sanctiones, instituta, & decreta, quoslibet feudales, & subditos, iugum subiectionis, & obedientiæ permittunt excutere, & in fortem, regimenque iustorum Dominorum se conferre, & Rectorum, & Principantium temeritas, frenis laxatis licentia, demta, & obruta graditur, & manus non solum iniquas ad irrogandas iniurias, sed etiam ad effundendum sanguinem innocentum, cruenta immoderataque audacia porrigens, quasi apud Dominum vltionum, omnis vindictæ ratio conquieuerit, debacchatur. 1454. *Sed neque ad culpam contumeliamque, iustus rerum æstimator retorqueat, sed potius ad prouidentiæ argumentum, si onere oppressionum subditi impulsi, opportuno iustoque mutationis remedio, superbum, iniustum, atque auarum abrogent imperium, & in ditionem, potestatemque alterius transmigrent, conditione, & varietate actionum & temporum, facultatem illis administrante. Proinde nos Prælati, Barones, Militares, nobiles, Ciues, Oppidani, & incolæ, videlicet terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ, & Michaloviensis, Status Ecclesiastici, & Sæcularis, Significamus tenore præsentium, vniuersis, & singulis, tam præsentibus quam futuris. Qualiter etsi temporibus superioribus, proaui, aui, & genitores nostri, & tandem nos ipsi, graues innumerabilesque a Magistro, & Ordine Prussiæ, pertulissemus, oppressiones, dum non solum Magister, sed & sui Commendatores, in nos desæuiendo, plerosque ex nobis, nullo iure seruato, capitibus plecterent, alios proscriberent, alios bonis temporalibus multarent. Et quod dictu quoque nefas est. Coniuges & filias nostratium, stupris, & adulteriis violentis viciarent. In quosdam ex nobis, vt trucidaremur, & venundaremur, caperemur, & depectaremur, facultatem conferendo. Totque recognoscere cogeremur, & profiteri Dominos, superbe auareque nobis imperitantes, quot terra Prussiæ gessit Commendatores, cum vnusquisque illorum, plenam principandi & imperandi, apud se consistere arbitrabatur potestatem. Quæ quidem infasti licentia obliti professionis suæ, quæ contra infideles militare spoponderant, nulla offensa, aut iniuria prouocati, in Reges, Principesque Poloniæ, quorum beneficio accersiti, ad impugnationem infidelium, dotatique & instituti fuerant, arma conuertebant. Fœdere primo, cum Domino Casimiro, deinde cum Domino Wladislao, Regibus Poloniæ, quater per illos firmato, & toties violato, Regni Poloniæ terras, nisi cladibus domiti fuissent, decreuerant occupare, cogentes nos, ad gerendum secum iniusta bella, licet nobiscum nunquam rem ingratam communicaci fuissent: cum illos ad illa obeunda, alienos fines occupandi, fomes aut liuor, fastusque, non iusta causa vrgeret. In quibus, clades, orbitates, fortunarumque & rerum nostrarum periclitaciones illic exceptas, tanto maiori amaritudine prosequimur, quanto constat nos, imperio nostrorum Præsidum, coactos, non solum corporum, & rerum, sed etiam animarum nostrarum, per iniustas acies sæpius distraxisse, discrimen, & capitibus nostris omne scelus, iniusti belli expiasse, Magistro & Ordine, nostras clades magis ex arce spectantibus, quam releuantibus. Verum cum tot mala, nullo, termino aut spacio videremus finiri: atque nobis, posterisque nostris,*

1454. *nostris, maiores calamitates, orbitates, pauri, Ma-
gistro & ordine Prussia, ad rumpendum, cum
Rege, & Regno Polonia, vltimo corporali inter-
posito iuramento, a quo se absolui Consilii Basi-
liensis, & summi Pontificis authoritate, multi-
plici instantia expetebant, per cassum, fœdus &
bella, de nouo gerenda aspirante, conanteque li-
gam nostram & vnionem dissolvere, omnem iusti-
tiam, aquitatemque redolentem. Non qua illis
potestatem iustam adimeret, sed qua iniusta illos
bella suscipere, & in nos, absque iure & deme-
rito, vacuo vti mucrone, nosque fortunis & re-
bus nostris spoliare prohiberet. Hanc, cum an-
nis pluribus per nos, Magistri & Ordinis consensu,
ac Imperialibus Priuilegiis, & Confirmationibus,
desuper dotati, habuissemus in vsu, obseruantia,
& praxi, tanto ardore, & cura, & solicitudine,
pro illius perpetua abolitione, certatim non eru-
buerunt insistere, vt nos, velut Ethnicos, hareti-
cosque, coram summo Pontifice assererent, & de-
inde ad Imperiale traherent Tribunal. Non
quo per abrogationem, violationemque huius-
modi nostra vnionis & liga, aliquid Commodi
aut profectus capesserent. Sed vt eo liberius, ob-
stante illis nemine, execranda bella Regi & Re-
gno Polonia, caterisque finitimis, nostris tandem
ceruicibus, vt sape alias accidebat, expianda
mouerent. Licet autem coram Tribunali Ca-
sareo comparendi, nulla nos conditio arctaret,
vel potestas: cum Imperiali ditioni, nunquam
nos, remur esse subiectos: vt tamen nihil resta-
ret, quo nostra argui posset iustitia & pura inten-
tio, quam in his ad pacem reconciliationemque
cum Magistro & Ordine gerebamus accusari.
Tribunal huiusmodi accessimus, & anno prope
vno exacto, cum personarum nostrarum amplis-
simo discrimine, in querelis, propositionibusque,
& replicationibus, versati sumus. Et licet cau-
sam pluribus iustificationibus fundatam habe-
remus, tantus tamen fauor, Magistro & Ordini,
in pronunciando Imperiali sententia, habitus est,
vt liga & vnio nostra huiusmodi, pro qua omne
certamen fuit exortum, inhibitione Casaris, per
nos tanquam arbitrio, iure facta, reiecta cassare-
tur: Magistro nihilominus & Ordine posthac
instantibus, vt in sexingentis florenorum millibus,
Magistro & Ordini soluendis, & adeo Magistro,
& Ordini obnoxii fuisse & fore, iuxta ac precio
empti essemus, noua Casarea sententia damna-
remur. Vigore cuius, ad tricentorum ex nobis
principalium, capitalem trucidationem processu-
ros se, & vltionem quamlibet, de nobis, velut ser-
uis empticiis & obnoxiis sumpturos, terrore pu-
blico & clamore disponebant. Qua quidem Ca-
sarea sententia, & eiusdem Magistri, & Ordinis
Prussia instantia, vltioque in nos extendenda,
adeo nobis indigna, prout erat visa est, vt non vi-
ris modo, sed etiam faminis, non Catholicis, sed
Scythis, fœdum, & intolerabile esset, ad tantam
obnoxietatem, calamitatemque detrudi. Tot
igitur & tantis, pluribusque aliis quas (vt nostro
consulamus honori) silentii tegimus velamine, op-
pressionibus, grauaminibus, atque iniuriis lacessi- 1454.
ti, prasertim, cum illas videremus in infinitum
A trahi, & nouo genere crescere, & augeri, super-
bo, auaro, & iniusto prefati Magistri & Ordi-
nis Dominio, autoritate & suffragio, natura-
lis & humana legis renunciauimus: omnem obe-
dientiam, fidem, subiectionem, illis, & cuilibet
eorum subtrahendo. Verum cum Regem &
Coronam Polonia, prafati Ordinis patronum,
fundatorem, & dotatorem, ac terras pradictas,
videlicet Prussia, Culmensis, Pomerania & Mi-
chaloniensis, a corpore & proprietate Regni Po-
lonia, prater iustitiam, & aquitatem, per vim
& arma alienatas constat extitisse, prisco nostro
capiti, & primeuo corpori, a quo excideramus,
postquam iuris nostri esse capimus, illico nos
reuniendos, reintegrandosque censuimus, quo
B amplius posset liquere renunciationem, & sub-
tractionem obedientia Magistro & Ordini, ex-
cutiendo tyrannicum iugum, & superbum, aua-
rumque prasidium per nos factam, non solum
vendicationem libertatis, sed iustum principa-
tum, Imperium, & solium quasiuisse: In hunc
itaque morem, ad Serenissimum Principem Do-
minum Casimirum Polonia Regem, magnum
ducem Lithuania, & haredem Russia, & Co-
ronam Polonia, in quos iure diuino & humano,
prafatarum terrarum hareditatem & omnimo-
dam successionem comperimus deuolutam, so-
lennes nostros Nuncios videlicet Magnificos, No-
biles, & prudentes Dominos, Ioannem de
Bayssen, Augustinum de Szewe, Gabrielem
C de Bayssen, Nicolaum de Vorclau, Iudicem
Dersbouiensem, Laurentium Zakrzcz de
Culmensi, Rudgerum de Birken, Thorunen-
sem, Laurentium Pilgrun, Elbingensem, Pro-
consules, cum plena facultate transmisimus,
ac sua Maiestati, & in suum Regale Thronum,
solium, ditionem, & potestatem, terras pra-
dictas Prussia, Culmensem, Pomerania & Mi-
chaloniensem, & quascunque alias annexas in
terra vel mari consistentes, personas nostras, Ca-
stra, fortalitia, Ciuitates, Oppida, Villas,
res, fortunas, qua hactenus in nostra potesta-
te sunt, & in futurum erunt, dedimus & sub-
iecimus, & prasentibus voluntarie, & sponta-
nee, perpetuo damus, & subiicimus. Ipsum-
D que Casimirum Regem Polonia, pro vnico, iusto,
legitimo Domino & harede suscepimus, recipi-
mus, & acceptamus, ac nos & terras pradi-
ctas in ius, sortem, proprietatem, & titulum
Corona Polonia, reintegramus, reunimus, in-
corporamus, & inuisceramus, omnium Priui-
legiorum, libertatum, & prarogatiuarum Re-
gni Polonia, vsum & participationem, & si-
gnanter communem cum aliis Regnicolis, futu-
rorum regum electionem, & Coronationem
habituri. Ipsamque deditionem, subiectio-
nem, susceptionem, & obedientiam, iterum
atque iterum profitemur, atque innouamus,
Subiicientes nos, terrasque pradictas, in per-
petuam prafati Domini Regis, & suorum suc-
ces-*

1454.

cessorum, & Regni Poloniæ, ditionem, gubernationem, protectionem, fidem, potestatem, imperium, & regimen. Promittentes pro nobis, hæredibus, & successoribus nostris, sub fide, & honore, atque onere præstiti, per nos iuramenti, quod præfato, Illustrissimo Principi, Domino Casimiro, Poloniæ Regi, eiusque successoribus Poloniæ Regibus, velut fideles & subiecti, quemadmodum cæteri incolæ eiusdem regni, parebimus, auscultabimus, & obediemus, fideliter & constanter, perpetuo in æuum, Iuribus nostris semper saluis. In ipsiusque Domini Regis, & suorum successorum Poloniæ Regum, ditione, potestate, gubernatione, subiectione, imperio, & regimine, ab hac hora, & in perpetuum semper perdurabimus, & consistemus, nec vllo tempore, nos a Corona Poloniæ, cuius sumus indiuiduum, scindi, sequestrari, aut alienari permittemus, aut consentiemus. Promittentes, præfato Domino Casimiro Regi, & suis successoribus Regibus Poloniæ, in omnibus fælicibus, & aduersis, & quibuscunque casibus, ope, præsidio, consilio, & auxilio, fideliter contra quoscunque eorum hostes, & aduersarios, & quascunque personas Ecclesiasticas, vel Seculares, quæcunque præfulgeant dignitate, Communitates, Vniuersitates, & signanter contra Magistrum, & Ordinem quondam Prussiæ, Almaniæ, Liuoniæ, fideliter animo, & rebus, & cum effectu assistere, & bonum, vtile, commodum, & honestum, eiusdem Domini Casimiri Regis Poloniæ, & suorum Successorum Regum Poloniæ, iuxta vires & potentias nostras extremas, efficere, dirigere, & procurare, nec vnquam quibuscunque colore, arte, necessitate, casu, opportunitate, vel ingenio, præfatum Dominum Casimirum Regem, & suos Successores Reges Poloniæ, & Coronam Poloniæ deserere, aut in præiudicium, læsuram, vel offensam, præsentis subiectionis, & deditionis nostræ, cum Magistro & Ordine, & Magistris Almaniæ, & Liuoniæ, aliquos tractatus, reconciliationes, inscriptiones, amicitias, fœdera, colloquia vel sermones, absque eiusdem Domini Regis Poloniæ licentia speciali vel consensu inire, vel per quascunque summissas personas, directe vel indirecte, palam vel clandestine, absque dolo vel fraude sub fide & honore. Cui quidem Serenissimo Principi, cum primum ingressus fuerit terras Prussiæ, ad suam requisitionem, plenam præstabimus, præstareque adstringimur, fidelitatis, Subiectionis, & obedientiæ perpetuæ, corporali interposito iuramento homagium.

Legatis Pruthenorum existentibus Cracouiæ, & deditionem facientibus, quatuor arces principales a Pruthenis demoliuntur. & Marienburgum obsidetur.

Legatis Prussiæ in propria reuersis, cum maxima gratulatione, & gaudio occursum est, & magna læticia omnium ciuitatum, conclusio, & consumatio, per *Casimirum Poloniæ* Regem accepta, celebrata est. Illis autem apud Regem *Cracoviæ* commorantibus, quatuor Castra principalia, videlicet *Thorun nouum, Gdansk, Elbing*, & *Kinzberg*, per ciues demolita sunt. Quorum demolitio, non solum *Casimiro* Regi & suis Consiliariis, sed & Nobilibus *Prussiæ*, non parum displicuit, & exercitus proprius, stipendio ex *Bohemis* & *Polonis* conductus, ex templo ad *Marienburg* ducitur, & Castrum illud obsidione vallatur. *Choynicza* interim Oppidum, deditionem abnuens, *Plawienski*, cum mille equitibus Magistro, & Cruciferis, in auxilium veniente, accepit. Contra quem *Nicolaus Sarlieiski*, Palatinus *Iuniwladislauiensis*, cum mille ducentis equitibus, & septingentis peditibus veniens, in castris *Tucholya*, & *Stuchow*, nomine Regio in manus suas traditis, consedit. Et ipsum *Plawienski* particularibus congressionibus sæpe fudit, & populationem agrorum prohibuit, *Andrea* Episcopo *Posnaniensi*, & *Ioanni* de *Konieczpolie*, Regni *Poloniæ* Cancellario, feria secunda Paschæ, in *Thorun*, per omnes Nobiles, & Ciuitates *Prussiæ*, in persona Regis, homagium factum est. Episcopi *Prussiæ*, in Regis aduentum reseruati, & posthæc maior vis bombardarum & hominum ad continuendam obsidionem Castri *Marienburg* accessit.

Nouam Marchiam Fredericus Brandeburgensis Marchio per deditionem accipit.

Sub hoc etiam tempore, *Fredericus* Marchio *Brandeburgensis*, deditam sibi *nouam Marchiam* accipit; *Casimiro Poloniæ* Rege magis dissimulante, quam approbante. Ita non solum in *Prussia*, sed & in *Marchia*, & in quibuslibet orbis regionibus, vniuersæ vrbes, vici, atque Oppida, tectis atque communione excludebant Cruciferos: violentum eorum atque superbum dominium, perosi. Cum siquidem florere res Cruciferorum viderentur, fœlicesque se & beatos existimarent, nec perpenderent, suum nefandum facinus, quo suorum conditorum, fundatorumque terras *Pomeraniæ*, *Chelmensem* & *Michalouiensem* detinerent occupatas, conuertit fortuna orbem suum, & insuspicabili casu & tempore autoritatem eorum prostrauit & statum.

Casimirus Rex in Synodo Brzestensi

Feria secunda in vigilia Annunciationis, sanctæ *Mariæ* virginis, rebus publicis & priuatis in ordinem repositis, *Ioanne Lutbkonis* de *Brzezye* Iuris vtriusque Doctore insigni, Canonico *Gnesnense*, ad *Nicolaum* Papam quintum, *Romam*, & ad *Fredericum Romanorum* Imperatorem, Conuentum Electorum, & Principum *Almaniæ*, apud *Ratisbonam*, pro die sancti *Georgii* agentem, & *Nicolao Chrzastowski* Tribuno *Cracouiense*, ad Regem *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, *Ladislaum Pragam*, ad contradicendum querelis, si quæ à Cruciferis proponerentur, transmissis. *Cracouia Casimirus* Rex egreditur, matre, & consorte *Cracouiæ* relictis, & per *Visliciam*, *Sandomiriam*, & *Lublin*, pro die Dominica Iudica, in *Brzesczie Ruthenicale*, ad agendum Conuentionem, cum *Lithuanis* institutam, comitantibus eum, *Ioanne* de *Czizow*, Castellano

&

1454. 1454.

& Capitaneo, *Ioanne* de *Thczin* Palatino *Cracouiensi*, & *Petro* Regni *Poloniæ* Vice-Cancellario, peruenit. Vbi *Lithuaniæ* Baronibus exposito, *Prussiam* in suam & Regni *Poloniæ* ditionem concessisse, imperat illis, *vt gentibus Liuoniæ, in subsidium Magistro, & Cruciferis Prussiæ, transire volentibus, transitum prohibeant, & præcludant, & si necessarium fuerit, pro æstate instante, exercitualiter venire in subsidium sint parati.* His confectis *Saudomiriam* regreditur, & ibi festos dies Paschæ, matre, & consorte, ad eum venientibus agit. Quibus transactis, *Sandomiria* egressus, in Conuentionem *Lanciciensem*, pro prima die Mensis Maii institutam, comitante eum vtraque Regina, transiit.

imperans Lithuanis, vt & Liuones transire in Prussiam, ad ferendum auxilium Cruciferis, volentes prohiberent, & æstate proxima ipsi expeditionem pararent, si opp fuerit. ad aliam Conuentionem Lanciciam reuertitur.

Adueniente, sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, die, conuentio generalis, in *Lancicia* teneri cœpta est, & ad diem octauum continuata. Et cum *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ad eam præsencialiter venisset, singuli etiam Prælati, præsertim *Poloniæ maioris*, ad illum venerunt. Cardinalis & Episcopus *Cracouiensis Sbigneus*, studiose illi interesse, noluit, ne res *Prussiæ*, quas a principio non probauerat, temporis processu, promouere cogeretur. De terris *Cracouiensi*, & *Russiæ* præter *Ioannem*, de *Czizow*, Castellanum, Capitaneumque, & *Ioannem* de *Thczin* Palatinum, *Cracouienses*, nullus ibi interfuit. Aucta tamen fuit Conuentio, præsentia *Wladislai* & *Boleslai Masouiæ* Ducum, qui magna militum caterua stipati, illuc splendide accesserant. Acta est in primis deliberatio, super rebus *Prussiæ*, ad quas promouendas, *Gabriel* de *Baysseu*, Palatinus *Culmensis*, cum aliquibus ciuibus *Prussiæ* aduenerat. Et vnanimi voto, decretum est, *vt Rex Casimirus, in Prussiam iret, & mansione sua in Thorun firmata, omnes aulicos suos, & terras Cracouiensem & Dobrzinensem ad continuandam obsidionem Castrorum Marienborg, Schtum, & Oppidi Choynicza transmitteret, atque die Dominico, in crastino Vrbani, homagium à nobilitate, & populo Prusthenico acciperet.* Auditi sunt posthæc nuncii, *Frederici* Marchionis *Brandeburgensis*, *Barthosius Vissemburg*, & *Clemens* custos *Lubucensis*, petentes, *vt Casimirus Rex, illum in possessione noua Marchiæ, quam occupauerat: non impediret.* Auditi & Nuncii Ducis *Stolpensis*, qui petebat, *vt Rex adiuuaret eum, ad repetendam nouam Marchiam, sibi hæreditario iure debitam, offerent maiorum suorum more homagium, & in subsidium cuiuslibet belli, duo equitum millia, & pro bello præsenti, etiam præsentiam suam.* Vtrique indeterminata responsio data est: *Non posse Regem quicquam decernere, duobus amicis, vnam terram petentibus: quam & Rex Bohemiæ Ladislaus repetit, velut suam.* Ad hanc etiam conuentionem, *Nicolaus Chrzastowski Praga*, à Rege *Bohemiæ Ladislao*

In Conuentione Lanciciensi, de multis quidem aliis,

de rebus autem Prussiæ plurima tractantur.

rediit: qui *se proprio Nuntio daturum postulationi Regiæ responsum* respondit: Eo *Praga* agente. *Albertus* Marchio *Brandeburgensis*, germanus *Frederici*, cum Cruciferis affuit, & nomine Magistri, & Ordinis *Prussiæ*, terrarum *Prussiæ*, deditionem Regi *Bohemiæ* exhibuit: querelas ingeminans, contra Nobiles, & ciues *Prussiæ* quod contra proprios Dominos, rebellionem temerariam, spoliando illos terris, & Castris, attentassent. Exortum subinferens ignem, quo *Polonicum*, & *Almanicum* idiomata, perpetuo inter se odiorum stridore flagrarent, postquam *Poloni Prussiam* iuris sui facere conarentur, quæ erat *Theutonici* sanguinis, perpetuum horreum, quo omnes Principes, Comites, & Nobiles, extrema passi, faciliter in priorem, & aliquando maiorem fortunam, ingressu religionis resurgebant. Suggestum etiam *Chrzastowski* per aliquos *Bohemos* principaliores, vt quingentis millibus florenorum, *Poloniæ* Rex acceptis, quorum totidem *Bohemiæ* Regi offerebatur, de iure, & possessione *Prussiæ* excederet, & perpetuo *Prussiam* recipiendo, decem millia florenorum annuatim tributariam haberet. Ducibus *Masouiæ*, *Wladislao* & *Boleslao*, nullum conueniens responsum, terras suas per *Lithuanos* occupatas, repetentibus, datum, & non sine molestia, amaritudineque ampliori, ex Conuentione *Lanciciensi* discessum: quamuis ambo, ad res *Prutheuicas* promouendas personale auxilium, cum omnibus suis potentiis, si *Casimirus Poloniæ Rex*, super terris per *Lithuanos* occupatis, iusticiam se administraturum polliceretur, offerrent laturos.

Ex *Lancicia* in *Prussiam* itum est, & multitudo magna militum & adolescentum Regem comitabatur. Aderat *Ioannes Wladislauiensis*, & *Andreas Posnaniensis*, Episcopi, *Ioannes* de *Thczin Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calisiensis*, *Petrus* de *Oporow Wladislauiensis*, *Nicolaus Scharleyski Brzestensis*, Palatini, *Petrus* de *Schamotuli*, *Posnaniensis*, *Petrus* de *Gay*, *Calisiensis*, Castellani, *Ioannes* de *Koniecpolye*, Cancellarius, *Petrus* de *Szczekoczin* Vice-Cancellarius Regni *Poloniæ*, & multi alii Dignitarii. Tanta autem erat cum *Casimiro* Rege numerositas gentium, vt duodecim turmas insignes, quarum sex præibant Regem, sex subsequebantur, facerent. Itaque *Casimirus* Rex cum magna gloria, & admiratione hominum, primum *Thorun*, feria quinta, ante diem sancti *Vrbani* ingressus, ab vniuerso Clero, Nobilitate, & populo, ac ab vniversis Ordinibus, cum magna leticia, & pompa susceptus, & omnibus necessariis procuratus. Feria tertia, ante festum Ascensionis Domini. *Casimirus Poloniæ* Rex, thalamum, & solium, in Circulo *Thorunensis* Ciuitatis, ad id constructum, & exornatum conscendens,

Homagium præstant publice terræ

1454.

Prusfia, in foro Thorunensi.

dens, indutus cappa, & Diademate Regali vestitus, vniuersis insigniis Regalibus, Pomo, sceptro, & ense ornatus, assistentibus sibi Prælaus, & Baronibus *Poloniæ*, homagium a terrà *Culmensi*, *Gabriele* de *Bayssen* Palatino, cum nobilibus, & Seniotibus, Ciuitatum *Chelm*, & *Thornu*, banderium & signa, quibus vti terra *Culmensis* consueuit, serentibos, & in signum subiectionis, & deditionis, illud pedibus Regiis substernentibus, ac corporale iuramentum, de fidelitate, obcdientia, & subiectione, perpetuo custodienda, præstantibus, homagio suscepto, in Ecclesiam Parochialem S. *Ioannis*, *Casimirus* Rex transiit. Vbi tanta fuit pressura, vt vix Rex ipsa Ecclesiam prædictam, attingere potuerit. Oblatione ad altare maius, iuxta decentiam Regalem facta, & *Te Deum laudamus* hymno, à Ciero, & populo cantato, dies ille in leticia & hilaritate vniuersæ plebis, absumptus est.

Stante *Casimiro Poloniæ* Rege in *Thorun*, venerunt ad suam Serenitatem nuncii *Ladislai Hungariæ* & *Bohemiæ* Regis, videlicet, *Ioannes Perstenski*, & *Zdenick Kostka*, & legationem orsi. *Moleste ferre Ladislaum Regem* asserebant, *quod terras Prussiæ Casimirus Rex, eo inconsulto in deditionem accepisset, cum aliud se facturum per Rozembarski, & Zdenyek, a nuptiis reversos, intimasset.* Petentes *vt Rex Casimirus Pragam legatos suos, cum plena facultate, celerius transmitteret, ad tractandum & concludendum, cum Rege Ladislao, super terris Prussiæ, noua fœdera, profectum vtrique Regno afferentia: & interim a vexatione Castrorum Marienburg, & Schtum, & Oppidi Choynicza, Casimirus Rex se contineret: cum Regi Ladislao displiceret Cruciferorum depressio, qui ordinis eorum extabat dotator & Patronus.* Mirabatur Rex *Casimirus*, cum suis omnibus, de legatione affinis, & sangoinei sui, tam cruda, & indigesta, nec Regi *Ladislao*, velut puero, qui per ætatem res librare non posset, de hac legatione, sed *Georgio* de *Posdziebrad*, & qoibusdam *Bohemis*, qui hæresim *Viclephisticam* tenebant, per Crucisetos donis, & promissionibus inescatis, succensebat. Gentisque præfatæ. & temeritatem, & arrogantiam tacitus irridebat, quæ propriis cladibus, & diuisionibus non attentis, sibi, & Regno suo, belli pacisque iura darc, æquum cenlebat. Itaque eo solo, responsione purgato, *quod Casimirus Rex nunquam per Rozembarski & Zdenyek, aliquam intimationem, de non accipienda terræ Prussiæ deditione, Rege Ladislao inconsulto fecerit, responsurum se ad cætera, per proprios Legatos Regi Ladislao* respondet, *quo magis liquere possit, Regem Bohemiæ Cruciferorum Ordinis, in terris Prusfiæ, nunquam dotatorem, sed Reges & Principes Poloniæ fuisse.* Consternati mente *Bohemiæ* Regis nuntii quod dolos *Girzikonis* detegendos intelligerent, blande, & mite loqui cæperunt, & per summissas personas Regi suggerere, *vt Res Pruthenicas, quo cæperat ordine, viriliter prosequeretur.* Petebant tamen *sibi præstari licentiam, vt curru ascenso possent in Marienburg Castrum adire Magistrum*, pecunias, vt suspicio erat, promissas, ibi recepturi. Sed hæc licentia ipsis expresse negata est. Muneribus itaque insignibos, tam a *Casimiro* Rege, quam ab *Elisabeth* regina acceptis, dum *Pragam* Nuncii, responso allato rediissent. Rex *Ladislaus*, & Consiliarii *Bohemiæ*, sed & ipse *Girzik*, *Pozdziebraczky*, ineptam legationem, affini suo Regi *Poloniæ Casimiro*, se misisse dolens, illico eam, misso celerrimo Nuncio, & fideli, *Ioanne Rabsschtin* correxit. Rogans *Casimirum* Regem, ne *Legatione priore, sine suo scitu missa, moneretur. Fauere sibi de terris Prussiæ, fauere de successibus fælicibus*, multifatie deducebat. *Nunquam se acturum aliquid* repromittens, *quo ex parte sua, a prosecutione rerum Prusfiæ debeat reuocari.* Hac legatione *Casimirus* Rex motus, quo maiorem cum *Ladislao* Rege habeat intelligentiam, *Ioannem* de *Tlaczin* Palatinum *Craconiensem*, & *Petrum* de *Schamotuli*, Castellanum *Posnaniensem*, mittendos *Pragam*, ad Regem *Ladislaum* decreuit. Conspectam in *Thorun*, *Ioannes* de *Rabschtin*, Regis *Casimiri* militiam, reuersus in *Bohemiam* vulgauit: *dementissimum hominem* astruens, *qui Regi Poloniæ, de propriis familiaribus, & Aulicis electissimis, & exercitatissimis, tantam militiam habenti, omnibus reliquis hominibus, in terris Regni Poloniæ, & Dominiis Lithuaniæ, Russiæ & Valachiæ, adhuc quiescentibus, vellet pro recuperatione terrarum Prusfiæ, quarum omnia Castra, & Oppida, præter tria, in Regia consisterent potestate, vellet aduersari.* Multosque *Bohemos*, in subsidium Cruciferis ituros, huiusmodi relatione, & perterruit, & auertit.

Ladislaus Hungariæ & Bohemiæ Rex Legatos iterum, ad Casimirum Poloniæ Regem mittit, qui legationem priorem, eiusdem Ladislai nomine, eo inscio, de non prosequendo negocio rerum Prusfiæ factam, cuius eum valde puduit. Consiliariorum suorum culpa tribuerunt.

Feria quarta, ante festum Pentecostes. *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Thorun* discedens, venit pro festo Pentecostes in *Elbing*. Vbi sua serenitas, cum magno honore, pompa, & gloria, ab vniuersis Ordinibus, suscepta est, & feria secunda Pentecostes, in Solio, ad Prætorium præparato, *Casimirus* Rex Regalibus omnibus indutus, homagium a tribus Episcopis, eorumque Capitolis, *Arnoldo* videlicet *Culmense*, *Casparo Posnamense*, & *Nicolao Sambiense*. Item a Capitolo Ecclesiæ *Varmiensis* (illius enim Præsul *Franciscus*, cum Magistro Cruciferorum, & cæteris de ordine, conclusus in *Marienburg* obsidione tenebatur) item a *Stiborio* Palatino, Nobilibusque Districtibus *Elbingensis*, item a ciuibus *Elbingensibus* præstito, de custodienda fide, & obedientia, in posterum, corporali iuramento suscepit. Post cuius præstitionem, præfati Episcopi *Culmensis*, *Pomesnaniensis* & *Sambiensis*, cum suis Capitulis, qui ad illud vsque tempus Ordinis Cruciferorum habitum deferebant, exuto & deiecto habitu, communem induere vestem. Petentes

Homagium Elbingi Casimiro Regi præstatur a tribus Episcopis & Capitulo Varmiense.

Episcopi, reiecto habitu Cruciferico, ad habitum Canonicorum, sancti

se

1454. *Augustini redeunt.*

st per Regem Casimirum, ad observantiam Ordinis, & habitus sancti Augustini Canonicorum Regularium reflituti, quam Magistro impellente, & egente, sumpro Cruciferico habitu (nec enim aliquis aliter in Episcopum, aut Canonicum promotus fuisset) reiecerant. Ad Ciuitatem vero *Kinsberg* alias *Krolowgrod*, suum aduentum, feruentissime desiderantem, & expetentem, descendere non valens. *Ioannem* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarium, transmittit. Cui in *Kinsberg* venienti, maximus honos, non minus, quam ipsi Regi delatus est, & homagium in solio, ad id præparato, cum iuramentis corporalibus præstitum.

Ioanni de Konieczpolie a Rege Casimiro transmisso Kinsbergenses præstant homagium.

Rex *Poloniæ Casimirus*, ex *Elbing* honoratus, & muneratus multifarie, per castra, & Ciuitates suas, in *Thorun* rediit. Vbi Ciuibus *Gedanensibus*, *Elbingensibus*, *Thorunensibus*, *Kinzbergensibus*, liberalissimas donationes, Villarum, molendinorum, & aliorum introituum fecit: *Gedanensium* præcipue Ciuitati. Cui & censum, septingentarum marcarum, ex Ciuitate prouenientem indulsit, & omnia molendina Ciuitatis, cum insula, & villis omnibus, in ea consistentibus, tredecim dunraxat villis, & duabus Curiis, pro se reseruatis donauit. Ea tamen conditione apposita, *vt singulis annis Ciuitas soluat Regi, duo florenorum millia, & quatuor diebus, ipsum, & enixam suam, omnibus necessariis procuret: ac in locum castri, per eam demoliti, Curiam Regiam, de latere coctis, sumptuque notabili, ac magnifico ædificet.* Ad faciendam autem, tam liberalem donationem, Ciuitati *Gedanensi*, *Casimirum* Regem, non solum liberalissima impensa, quam in administrando bello, & tenendis Stipendiariis, contra Magistrum, & Cruciferos faciebat, induxit, sed & literæ *Metthovin*, & *Samboriis* Ducum *Poloniæ*, & *Pomeraniæ*, quibus molendina, & insulam ipsam, Ciuitati *Gedanensi*, donabant, permouere. Stabat autem *Casimirus* Rex in *Thorun*, administrando res singulas, præsertim quæ erant, pro continuandis, obsidionibus Castrorum, *Marienburg*, *Schtum*, & Oppidi *Choynicza*, necessariæ, & de singulis necessariis prouidendo. Ambæ vero Reginæ, *Zophia* mater, & *Elisabeth* coniunx, stabant in *Nyeschova* Castro, & crebris vicibus, ad solennitates chorearum, in *Thorun* descendebant. Sed & *Casimirum* Regem occupatio, & apparatus ludorum cœperat, & per dies, non feriatos tantum, sed & feruiles, intra belli locum, & tempora, animum, velut in pace media, remittebat: parum memor, quas res gerendas suscepisset.

Casimirus Rex Thorunium redit, vbi Ciuitatibus Prussiæ, plurima donat & remittit.

& quasi iam debellatum esset, operam dat choreis.

In die beatæ *Margarethæ*, *Casimirus Poloniæ* Rex, in Oppido *Grudzanz* cum omnibus Prælatis, Baronibus, ac Ciuitatibus Prussiæ, generalem agit Conuentionem, eo præsertim respectu, ut *Bohemos* Stipendiarios, Castrum *Marienburg* obsidentes, qui homines credebantur ambiguæ fidei, expeditos solutione licentiaret, quoniam nobiles, & Ciuitates *Prussiæ*, ante aduentum Regis in *Prussiam*, veriti, ne ad hostes Cruciferos deficerent, de altissimo, cum eis stipendio, pro quolibet videlicet equo, pro Quartuali anni, viginti sex florenos dando, conuenerant. Quo euenit, ut sine aliquo profectu, in obsidione *Marienburg* stando, maximum auri meruerant, sine opera aliqua, numerum, & vsura continue ascendebat. Itaque in conuentione ipsa, de hoc imprimis, prouisum est, *vt exactione in qualibet capita imposita, meritum stipendium, Bohemis licentiatis persolueretur.* Item *vt Castra Ecclesiarum & Episcoporum, durante bello, nobilibus Prussiæ traderentur. Vt ex nobilibus, & Ciuitatibus, sedecim in Consilium regni consignarentur, qui super omnibus occurrentibus, cum Rege prouiderent.* His itaque ordinatis, in *Bohemorum* licentiatorum locum, aulicos suos Rex *Casimirus*, in obsidionem Castri *Marienburg*, Præfecto eis *Ioanne*, de *Szczekoczin*, Capitaneo *Lublinensi*, in Ducem, & Capitaneum transmittit. Ipse vero cum *Ioanne Wladislauiensi*, *Andrea Posnaniensi* Episcopis, *Ioanne* de *Koryczpolie* Cancellario, *Petro* de *Szczkoczin*, Vicecancellario Regni *Poloniæ*, aliisque Baronibus, *Thorun* regreditur. Nuncios ex *Ratisbonensi*, quæ per *Fredericum* Imperatorem *Romanorum*, pro festo sancti Philippi indicta erat, Diæta, ad eum transeuntes, audirurus.

Bohemis stipendio persoluto dimissis,

Marienburgum ab Aulicis Regiis obsidetur,

atque Rex Thorunium redit. Nuncios Romanorum Imperatoris auditurus.

In *Thorun Casimiro Poloniæ* Rege, reuerso, Nuntii ex *Ratisbonensi* Diæta, nomine summi Pontificis *Nicolai* quinti Papæ, *Frederici* Imperatoris & Electorum imperii, *Philippi Burgundiæ*, *Ludouici Bauariæ*, Ducum, *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis*, quinque numero aduenerunt, videlicet *Ioannes Volroth*, *Petrus Burgundius*, *Christophorus Bauarus*, *Iacobus* Decretorum Doctor, Prouincialis, Ordinis Canonicorum Regularium *Augustini* & Prior Ordinis Prædicatorum de *Ratisbona*. His feria secunda, post festum *Iacobi* Apostoli, in prætorio Ciuitatis *Thorunensis*, vbi *Casimirus* Rex, mansionem tenebat, data audientia, *Iacobus* Doctor Prouincialis, *breui oratione Casimirum Regem, de multiplicibus donis Dei, & virtutibus, supra omnes Reges, & Principes orbis, efferens, tres virtutes præcipuas, ipsum necessario habere disseruit, Iustitiam, Clementiam, & Strenuitatem.* Petens nomine totius *Ratisbonensis* Conuentus, *terras Prussiæ Magistro & Ordini Cruciferorum, veteribus illarum possessoribus, restitui, vigore iustitiæ: errata eorum ignosci, ratione clementiæ, pro recuperatione Vrbis Constantinopolitanæ, cum aliis Principibus Catholicis consurgere, ratione strenuitatis*, subinferens *Principes Ecclesiasticos, & seculares, ve-*

Legati Papæ, Imperatoris, & Electorum Imperii, à Casimiro Rege petunt terras Prussiæ, Cruciferis restitui, errata eorum ignosci, & pro recuperatione Constantinopolis, vna cum

1454.

alijs Catholicis consurgit.

hementer turbatos esse, de subactione Prussiæ & aliam Diætam, pro festo Michaelis in Noremberga, aut Francofordia, prope Rhenum constituisse ad promouendum rebus fidei, & Cæsarorum. Casimirus Rex deliberatione sumpta, etsi efficacem, digestamque congessisset responsionem, vt tamen *Almanos*, bellum sibi inferre molientes, diutius in spe destineret, leuitate etiam Nuntiorum pensata, *missurum se in Diætam Norembergensem, pro festo S. Michaelis tenendam, speciales Nuntios, coram Imperatore, & Principibus, qui illic aderunt, iustitiam, clementiam, & strenuitatem suam demonstraturus*, respondit. Quo responso accepto, Nuncii ipsi petebant, *se ad Magistrum, & Ordinem in Marienburg, & Schtum, Castrorum ac Oppidi Choynicza, solui*, sed dum id nullatenus fieri posse accepissent, remunerati a *Casimiro* Rege, vestibus Sabellinis, reuertuntur. Admonebatur tunc *Casimirus* Rex, a *Sbigneo* Cardinale, & Episcopo *Cracouiense*, per Nuntium, *quatenus captis Prussiæ rebus, solertius incumberet, & si in aciem procedendum foret, sine veteranis, & Aulicis, non se pugnæ committeret: cladem potius quam victoriam, si sine exercitatis militibus decerneret, procul dubio relaturus.* Cardinalis siquidem præfatus, etsi bellorum *Prussiæ* non probabat initia, suscepta tamen non deserebat.

Ad quorum legationem, in futuram Germanorum Diætam, responsum Casimirus reiicit.

Feria sexta, in vigilia sancti *Laurentii*, Commendatores aliquot numero. Cruciferi plures de Ordine, & Nobiles aliqui *Prussiæ*, qui castrum *Schtum* Mensibus sex defendebant, propter panis, & cereuisiæ defectum, hydropidi & dissenteria pressi, pestibusque, ex quibus quinquaginta eorum, centum & quinquaginta remanentibus, & eandem sortem expectantibus, morte absumpti erant, non valentes vltra ægritudines ipsas perferre, obsessis opitulante nullo, Castrum *Schtum Casimiro Poloniæ* Regi tradunt, & omnes incolumes, cum rebus propriis, bombardis, cum pulueribus, sagittis, & aliis propugnaculis, in Castro remanentibus, abire, quoniam ita pactum erat, permittuntur. Quorum non nisi quinquaginta abierunt in *Marienburgum*. Ex quorum aduentu, magnus gemitus, & luctus, subsecutus est. Maciei enim confecti, imaginem mortis ferentes, exhausti fame & tabe, luridineque aduenerant. Centum alii, inter quos erant Cruciferi, ad *Casimirum* Regem se contulerunt. Sabbato autem, post festum Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, inter obsidentes, gentes videlicet Regias, & obsessas gentes Magistri, circa *Marienburg*, magna dimicatio coorta, maximam fecit in Magistri gentibus stragem. Editaque fuisset & amplior, nisi pulvis fugientes texisset. Captus tamen per Magistri gentes tunc fuit, vir animosus, *Ioannes Koth*, de *Dabno*, & intra triduum, ex vulneribus mortuus. Qui in *Thorun* relatus, in Ecclesia S. *Ioannis* Baptistæ sepultus est. A Strages ipsa *Masouitas*, & *Bohemos* transfugas, præter quos, nullos alios Magister Stipendiarios habuit, vehementer perterruit, & cum hac infœlicitate pressi, tum quod *Masouitarum* Principalis Capitaneus *Miczovvski*, pro scorto cum *Bohemis* disceptans, miserabiliter occisus erat, mittunt ad *Casimirum* Regem, petentes sibi ignosci, & promittentes, fidem fractam, melioribus actionibus se reformaturos. Nauis insuper a *Gedanensibus* præparata per *Vulam*, omni vacua Gubernatore, dimissa est versus pontem, flammam ante ignibus adultam, præseferens, ea causa instructa, quatenus pontem consumeret. Nec res caruisset effectu. Ignis enim pice, sulphure, & B cæteris incendii nutrimentis, in vniuersum diffundebatur pontem; Singulam enim compositionem depasturus, nisi hostilis multitudo, ex Castro decurrens, & certatim aquas superiacens, impetum grassantis incendii extinxisset.

Castro Schtum Polonis dedito

Marienburgum fortiter oppugnatur.

1451.

Inter hæc rumor, a veritate non abhorrens, ad Regem *Poloniæ Casimirum* allatus est, *exercitum in Almania partibus, diligentia, studio, & impensis, Magistri Almaniæ, qui pro auro, ad id opus habendo, fere vniuersos sui Ordinis redditus, aut vendiderat, aut distraxerat, & Prussiæ Thesaurarii, ex Cratonia, cum quinquaginta millibus florenorum digressi, com- C parari.* Diu tamen rumor ipse, pro ficto habitus est, sed continua auisamenta exploratorum in *Almaniam* missorum, & amicorum scripta, relationesque fecerunt de rumore fidem. Propter quod terris duntaxat, *maioris Poloniæ*, ut versus *Moynicziam* exercitualiter procederent, mandatum est. Sed gentes illæ, etsi Regio mandato parendo procederent: in transeundo tamen, in bona Ecclesiarum, & Monasteriorum, villarum, & decimarum, crudelitatem expromebant, vt ne hostes quidem, etiam *Scythæ*, aut barbari, simili vterentur conditione. Spoliis complebant omnia, & singula redigebant, in desolationem, & vastitatem. Rapientes etiam, nec tempe- D rantes se a violatione, & spoliis fœminarum. Pro qua re, clamor & fletus, spolia, & iniuriam pastorum, & lachrymæ viduarum, & orphanorum, ad Tribunal Dei, vindictam expetendo ascendebant. Ventum est igitur, in locum designatum, ad villam *Czerekwiczam*, Archiepiscopi *Gnesnensis*, duobus milliaribus a *Choynicza* sitam, quæ per gentes Regias obsidionem ferebat, licet illic exercitus Regius, vtpote, in rerum magna copia constitutus, magis voluptatibus, & petulantiæ, quam expugnationi vacasset. Et hostium aduentus, vicinus, & propinquus, denunciatus est, quem ex *Almanis*, *Slesitis*,

1454. *ftis*, *Bohemis* collectum, in Oppidum *nouæ Marchiæ Schibelken*, quod adhuc partes Cruciferorum sequebatur, aduenisse, certum erat. A Horum duces præcipui erant, *Rudolphus* Dux *Zeganensis*, & *Bernhardus Schumborski Bohemus*, octo millia armatorum equitum, & peditum vix explebant. *Casimirus* Rex, de aduentu hostium certus (de quibus non solum a propriis certificabatur, sed a *Frederico* etiam *Brandeburgensi* Marchione, qui eis contra fœdus pactum, & promissum, Regi factum in *Francofordia*, transitum per fluuium *Odram* præstitit, & quod scelus Nuntiis ad Regem in *Thorun* missis purgabat) cum paucis aulicis suis (omnes enim ad obsidionem *Marienborg*, Aulicos suos dudum transmiserat) ex *Thorun* descendit: vbi longum tempus, cum *Bohemis*, stipeo- B dio conductis, qui meruerant, & pecunias meritas exposcebant, in tractatibus, & ordinationibus faciendis, absumpserat. Monebat & tunc literis, & nuntiis, *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, *Casimirum* Regem, *ne fine aulicis, & exercitatis militibus, pugnam committeret, Aulicosque soluta Marienburgensi obsidione, deduceret in certamen. Futurum enim esse, vt victor, obsidionis interuallum, & dispendium, facile compenset, victus vero, baluas amittat, & soluere cogatur obsessa.* Verum fortuna, aliqua calamitate subactura Regem, Cardinalis aduersabatur, & *Ioannis* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarii, qui C contrarium fortissime suadebat, blandiebatur consiliis. Multa præterea nunciabantur signa futuræ in Regem cladis, tam à religiosis viris, & fœminis, quam ab astrorum peritis, omnia tamen pro formidinis, leuitatis & ignauiæ, velamentis habita, non secus, quam falsa oraeula, repudiata. Præfatus siquidem *Ioannes* Cancellarius, & contra Cardinalis, & multorum aliorum consultationem, author fuisse scitus est, non accersendi eorum Militum, qui *Marienborg* obsidebant, auxilii, licet ipsi *Ægidio Suchodolski* misso, magnopere non se deseri, sed ad certamen adhiberi flagitassent. Tanta fiducia, & ardore capiendi, vel expugnan- D di Castri, captus, vt Regem exercitumque omnem, grandi clade, periculoque inuolueret, saluberrimaque Cardinalis consilia, neque Regem, neque Consiliarios suscipere, & exequi pateretur. Feria quinta deinde, ante festum Exaltationis sanctæ Crucis, in *Czerezwiczam* venit, exercitusque *maioris Poloniæ*, palantes, & distractos reperiens, adunauit. Qui veteris militaris disciplinæ, obedientiæ, & reuerentiæ, erga Reges, & Rempublicam, quam patres eorum exhibebant, obliti, cum in deliciis, voluptatibus, comessationibus, & ociis nutriti, adoleuissent, in contentionem versi. Confirmationem iurium Regni, & largitionem nouorum, nec aliter in ordines aut pugnam ituros, exposcebant. Et dum eorum importunitatem, confirmatis, Rex antiquis iuribus, sanasset: Sabbato in die Exaltationis sanctæ Crucis, Rex ordinauit exercitum, & eo in septem turmas diuiso, atque *Luca* de *Gorka*, *Posnaniensi*, *Stanislao* de *Ostrorog Calissiensi*, *Nicolao Sarlieysky Iunwladislauiensi*, Palatinis, & *Derslao* de *Rithwyani*, Castellano *Rosperiensi*, ducendum, atque regendum, sibi id munus magnopere, cæteris expertis, & in disciplina militari bene peritis, omissis, deposcentibus, tradidit: qui non modo cætera, sed ne Incum quidem, quo copias in hostem ducerent, aut in quo satis tute concurrerent, aprusne videretur, an iniquus, licet sub conspectu foret, expediebant. Ipsi siquidem, pugnæ ordinandæ studio, pro extendenda nominis sui, & gloriæ fama illecti, licet struendarum acierum, parum gnari, munus Ducale, quod se gessisse, clade secuta, inficiati sunt, aliis peritis neglectis, assumpserant, ad Martialia opera ardentiores, quam naturæ, moribusque eorum, & viribus conueniret. A plerisque autem disciplinæ militaris peritis, moniti, oihil quod salutare foret, in animum admittebant. Sed & priuatis contendebant odiis, satisque apparebat, nihil in commune consulendo, prouidendoque singula per discordiam, & alterutrius contemptum, ignauiamque neglecturos. Vnde non immerito ipsos, totius illius cladis, subsecutæ, pulsabat, tangebatq; inuidia. Feria secunda, ante diem S. *Lamperti*, mouit à *Czerekwicza*, & applicuit ad *Choynitzam*, quoniam illic certum erat hostes, pro liberanda obsidinne, aduenire debere: trepidis & inuitis *Polonorum* cohortibus, illuc transeuntibus, quasi iam imminens exitium præsagirent, pauorque iam & pigricies, in quorundam vultibus, eminere notabatur. Tristabatur tamen Rex, videns gentes, parum obedire scientes, & paucos veteranos, fere omnes tyrones, neque bellis, neque pugnis assuetos, & male armis vestitos. Vnde pro Aulicis suis, & exercitu, qui *Marienborg* obsidebat, & pro gentibus, quæ erant, cum *Ioanne Czarnkowski*, Castellano *Gnesnensi* & *Ioanne Vedelski*, numerum quinque millibus explentem, mittere, nec sine illis decernere, in animum induxerat. Sed dum à certis exploratoribus, & præcursoribus, hostium paucitas conspecta, & Regi, atq; Consiliariis relata fuisset, à Rege, qui in proposito fixus erat, nec sine Aulicis, ciendam pugnam, per Consiliarios *maioris Poloniæ*, maximis precibus ægre victus est, vt pugnam committere consentiret, *Bohemis nequaquam prælium committere, sed hostes libere ciuitatem ingredi Choyniczam permittere* censentibus. *Futurum enim esse, vt noui cum veteribus in*clu-

Poloni inobedientia militum

& imperitia Ducum

1454.

1454. *clusi hostes, sine certamine, & sanguinis effusione vincerentur, Regique, & exercitui suo continua auctio, defectio hostibus, & tabes ex fame accederet.* Hocque consilio, tanquam vafro, & callido repudiato, decernere Rex statuit. Exploratores, vel potius Speculatores, partis vtriusque, dum fortuito in se incidunt, graui pugna, & dira commissa inter se, *Poloni* cruciferos propellunt. Quæ primitiæ belli, *Polonis* victoriam, non tamen absque incruento ancipitique certamine portendebant. Feria itaque quarta, in crastino sancti *Lamperti*, in campo ante oppidum *Choynicza*, integratis, instauratisque aciebus, stabat exercitus integra die, præstolando, cum magno desiderio, & alacritate, pugnam, à mane vsque ad vesperorum horam. Circa vero vesperorum horam, hostium exercitus, in tres tantummodo cuneos diuisus, apparere cæpit. Qui viso exercitu Regio, & eius multitudine, magno pauore correptus est, & non de pugna, sed de fuga, aut honesta deditione cogitabat. Corripuit, & idem metus, *Casimiri Poloniæ* Regis, dum hostilem aduentare, vidisset, exercitum: cum pauci milites exercitati, pene omnes tyrones fuerint, vt est fere omnibus hominibus naturaliter insitum, trepidare, dum ad conflictum ventum est, cæperunt. Verum ea formido à peritis ducibus, facile leniri summouerique potuisset, si ante dimicationem, vidisse hostem, & agnoscere exercitum suum, consueuissent. Sed his omnibus neglectis, in locum iniquum, & limosum, raris distinctum ordinibus, deducere exercitum: non inuasis, nec turbatis, per lenis armaturæ homines, hostilibus cuneis, licet sibi id munus, *Albertus Kostka Bohemus*, magnopere dari expetisset: cum magna pars existat victoriæ disturbare hostem prius, quam dimices. Verum temeritati fuere omnia, ob indoctis & imperitis ducibus permissa. Ex nouitate siquidem hostium, & hostilium armorum, quos velut tyrones, nunquam in conspectu habuerant. *Polonorum* milites territi, non debebant subito, & non, nisi post aliquot dies, in aciem produci, vt videndi consuetudine leniti, pauorem dimicandi posuissent. Ducibus tamen vtriusque exercitus, suos animantibus, acies congrediuntur. Et fortuna exercitui Regio fauere cæperat, multique de hostibus cadebant, & omnes acies hostiles primæ, ad extremum confractæ, & contritæ, omnesque hostium duces, inter quos, & *Baltazar*, Dux *Zegauensis* cæsi, & principalis Dux *Bernhardus Schumborski* captus. Hostes deinde glomerati, in *Polonos* disiunctos, & disparsos, acrius instare, obterereque rarefactos cuneos, aut in fugam vertere cæperunt. Tunc demum Duces Ordinum, qui nec iniquitatem loci, licet propinquam, nec quoduis aliud adminiculum præuiderant, trepidare, & concursare, cohortesque in pugnam, timide licet, subducere nitebantur. Omnia tamen in irritum recidebant. Quod plerumque in rebus accidit, quæ in ipso negocio, temerario consilio expediuntur. Interim vero feruente pugna, exercitus Regius, qui partes tenebat vltimas, quodam subito terrore perculsus, & haud dubiam victoriam, per stoliditatem deserens, nulla necessitate impellente, terga vertit, & a paucis, in omnes terror diffusus, in ignominiosam fugam, cæteros traxit. Desertis itaque aciebus, desertis signis, & locis, passim fuga cæpta est, & hostibus concessa victoria. *Casimirus* Rex quantum poterat, cum magna diligentia, & solicitudine, restituere pugnam, & reuocare fugientes, tentabat. Sed difficile erat, metu perculsis, reddere animum. Parumque absuit, quod Rex in manibus hostium, non venit, obstinato enim animo, perseuerabat in pugna, restituendo prælium, nisi hi, quibus eius custodia fuerat commissa, vi illum reluctantem abstraxissent, & fugere compulissent. Sexaginta de Regio exercitu, vix desiderati sunt. Inter quos hi fuere principales. *Petrus* de *Szekoczin*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, *Nicolaus* de *Mokrsko*, Vexillifer *Sandomiriensis*, *Ioannes Rudzinski*, *Ioannes Zauisza* de *Roznow*, in *Colo* Capitaneus, *Zanissii* nigri, militis insignis, filius vnicus superstes. Pauci admodum, videlicet tricenti triginta, quibus metu potior fuerat pudor, capti. Sed & nonnulli ex eis, non tam in loco certaminis comprehensi, sed ex fuga, quasi meliori consilio, à se ipsis reuocati, sua sponte captiuitati se, ne illis deesset honos dedidere. Perniciosi in vtroque, quod & fugam simulatione velabant, & magno apud proprios, & hostes patebant ludibrio. Detrahebatur itaque etiam bonis militibus, quod se soli ex fuga retrahentes, captiuitati voluntariæ, addixerunt, & tam in strenuos, quam timidos infamia vulgabatur. Inter quos hi fuerunt primi, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Nicolaus Sarlycyski*, *Iunivladislaziensis*, Palatini, *Ioannes Fælix Tharnowski*, *Ioannes* & *Nicolaus Ruthwienscz*, *Ægydius Suchodolski*, *Ioannes Melsthinski*, *Sandiuogius Lasinski*, Succamerarius *Sandomiriensis*, *Petrus Strukowski*, Castellanus *Inowlodzensis*, *Bartossius Ogrodzienski*. Ibi illa fortuna, quæ tot fauoribus Regem *Casimirum* & *Polonos* efferrens, semper suspectissima fuerat, circumacta, & mutata est. Nec diutius quam sui mores sunt, suo progressui indulsit, Castris Regiis, & totius exercitus curribus, quorum ad minus erant quatuor millia, in quibus multæ fortunæ erant, hostes potiti, & Oppidum *Choynicza*, obsidione solutum est. Notabiles Barones, & milites insignes

Po-

1454. *partum ab initio victoriam apud oppidum Choynicza, in hostem Cruciferum refernne cum ignominia & clade sua ingenti.*

1454.

Poloniæ, inter quos erant aliqui, diuisam Regis *Hispaniæ* ferentes, quos honestatis causa sileo, vt eorum, & publico pudori, consulam, elegerunt tunc potius fugere turpiter, quam in prælio honeste mori, vel capi. Et ut fit, in certamine, parum fœliciter gesto, etiam ad insignes milites obtrectatiinnis infamia, quasi ignauiter pugnassent, peruenerat. Alternabat tunc fortuna vices suas, & rerum statum, exiguis versabat momentis. Nam in primitiis pugnæ Rex euaserat superior, in processu vero prælii, forte mutata inferior, vt vinceretur ab his, quos vicerat. Nec mirum, obrepserat enim apud Regem, & *Polonos*, in prosperis audacia, & inconsulta temeritas, quæ omnia incauta, & neglecta, eo certamine administranda, ex nimia sui præsumptione fecerat. *Ioannes* de *Konieczpolye* Regni *Poloniæ* Cancellarius, plurimum incusabatur, quod & anthor primarius fuerat deditionis *Prutheniæ*, & dum præliandum foret, non accersendi eorum militum, qui *Marienborg* obsidebant, auxilii. Creditum est a pluribus, plagam, & cladem huiusmodi, Regi *Casimiro*, *Poloniæque*, propter eorum iniquitatem accidisse, quoniam in bellum procedendo, hostiles, & plusquam hostiles, faciebant in propriis, & domesticis, & præsertim bonis, & hominibus Ecclesiæ, prædas, & crudelitates. Neque in committenda pugna, auxilium e cœlo postulabant: propria virtute credentes vincere. Libertates insuper in fidei sanctæ dedecus, per Regem, & Consiliarios, concessæ *Iudæis*, pro quibus a *Sbigneo* Cardinale, & Episcopo *Craconiense*, & fratre *Ioanne* de *Capistrano*, diuo homine, *Casimirus* Rex publice argutus, & correptus, illas reuocare distulit, prouocauerunt iram Dei in Regem & populum. Vitia insuper alia multa, præda, furta, & rapinæ, quæ nulla animaduersione plectebantur, adeo promeruerunt vltionem diuinam, vt magna multitudo *Polonorum*, ante hostium paucitatem corrueret. Et superbia, iniquitas, & auaritia Polonorum, clade tam turpi, & insigni, a iusto feriretur Deo. Clade huiusmodi Nunciis & literis delata, vniuersos *Polonos*, tantus dolor, tantaque amaritudo corripuit, vt non nisi luctibus, & fletibus vacarent: cum similis ruina, a tam tenui, & debili hoste, nunquam in annalibus, Regno & populo *Polonico* legitur accidisse. Tum primum *Poloni*, licet tarde, intelligere cæperunt, quod benignitas Dei, quæ omnis immunditiæ, atque iniquitatis, execratrix est, iusta clade obrui illos permisit: cuius inclinationem & indicium, per impietatis facinora prouocantes, non hostium viribus, sed suis sceleribus corruerunt. Meritoque & Rex & omnis Præsidium cœtus, confusioni & ruinæ subiacuit, partamque victoriæ gloriam amisit, qui facinora impunita dereliquit. Cladesque illa *Polonorum* imputabatur demeritis, qui in id bellum procedendo, expilationibus Ecclesiarum & agrestium, stuprationi virginum, ceterisque id genus concussionibus intendendo, facinorum suorum, clamoribus, indignationem diuinam, prouocare non destiterunt, quam tunc maxime propitiare debuerant. Itaque ex infœlicitate quadam magis, quam *Polonorum* ignauia *Choynicensem* cladem constat prouenisse, vt pote, qui deletis hostium, tam Ducibus quam copiis, tenendo victoriam in manibus, victis illam tradiderunt. Magna iucunditas apud Magistrum, & Commendatores in *Marienborg* obsessos, postquam illis victoriæ, apud *Chyniczam* partæ, Nuncius allatus erat, exorta est, quam pulsu assiduo campanarum testabantur. Non omnium tamen Cruciferorum pectora, victoriæ hoiusmodi, & nouitatis, demulcebat dulcedo. Fuere enim, qui se post illam, non pugnam, sed ærumnam, maius naufragium, maiusq; periculum, quæsiuisse quererentur. Propter quod, & multi sibi per discessionem, & renunciationem ordinis consulebant. Neqne in sua ominatione, falsi facti sunt. Adeo enim Diuinitate sibi propiciante, *Casimirus Poloniæ* Rex, casum suum vltus est posterioribus præliis, adeo Cruciferos afflixit, vt vnam illam suam victoriam, iuxta atque ruinam deplorarent. Victoriamque suam de *Polonis* relatam, non finem belli, sed causam maioribus bellis, & occasionem delendi ordinis fore exortam, & illo prælio quæsitam fuisse. Marsfalcus insuper Cruciferieus *Ioannes*, Vir inter Cruciferos prudens, & sagacissimus, tristem vultum, audita suorum victoria, & tristiorem, quam ante gessit: *Vereri se* inquiens, *ne ille triumphus perinde, ac vanus euadat; plus detrimenti victoribus, quam victis allaturus. Pauidum se astruens, atque tremulum, ignorantem in quem finem relata, per Cruciferos victoriæ, invidiam fortuna conuertat, & post prosperitatis munus, mutationis aduersa ostendat refluxum.*

Dux *Masoniæ Boleslaus*, decima die Mensis Septembris, in curia sua & villa *Oppinagom*, religiose, & deuote mortuus, & in *Varschouiense* Collegiata Ecclesia sepultus. Morte sua cladem huiusmodi venturam portendebat. Fleuit illum *Casimirus Poloniæ* Rex, & Primores luctu magno, quoniam inter Principes orbis, prudens, industrius, modestus, ac religiosus, & deuotus, censebatur. Quatuor filios, videlicet *Conradum*, *Casimirum*, *Boleslaum*, *Ianussiumque*, & duas filias, *Annam* & *Zophiam*, reliquit: quatuor filii dudum absumpti erant, duobus nomina *Boleslaus*, duobus *Ianussius*.

Boleslaus Masouiæ Dux moritur,

quatuor filiis & duabus filiabus relictis.

Rex *Poloniæ Casimirus*, cum paucis venit *Bidgostiam*, mœrens, & fortunam suam increpans, sero, ac nequicquam laudans, probansque *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Craconiensis*, ne sine Aulicis decerneret, consilia, ibique diebus aliqnot consumptis, transiit in *Nyeschenam*.

Vbi

1454.

Vbi ad eum omnes Principales Ciuitates, *Prusiæ* venerunt: rogantes suppliciter, *ne casu illo frangeretur, sed vt celerius instauraret exercitum*: offerentes *omnia bona sua, pro correctione casus huiusmodi se largituros, & à fidelitate sua nunquam, vsque ad mortem discessuros*. Rex *Casimirus* collaudatis ciuibus, asserit *se, clade illa magis irritatum, quam fractum, & in breui, cum Dei adiutorio, prouisurum, vt hostilis lætitia, de victoria suscepta, non posset esse diuturna*. Et quoniam castra *Prusiæ*, debili manu tenebantur, per terrigenas *Prusiæ*, veritus Rex, ne in Cruciferorum venirent potestatem, quoniam iam castrum *Schtum*, nouiter magna cura, & labore quæsitum, & castrum *Prusmorg*, propter paucitatem hominum familiarium, *Ioannes* de *Bayssen*, qui *Schtum*, & *Gabrielis* de *Bayssen*, Palatinorum, qui *Prusmorg*, tenebant, ad Cruciferos delecerant, mandat Rex aulicis suis, vt obsidionem Castri *Marienburg* soluant, & ad se veniant. Quibus venientibus, Castra *Prusiæ*, ad tenendum committit, & illis præsidia necessaria super imponit. Vniuersis vero terris Regni *Poloniæ*, *Leopoliense* duntaxat, & *Podoliæ* excepta, celeriter ad arma consurgere imperat. Cui mandato, illico paritum est, & cum omni festinatione & celeritate, vniuersum Regnum consurrexit, magnoque animo, quilibet illuc properabat, vnus alterum exhortando, ad communem ignominiam detergendam. Quamuis enim, hybernum, & gelidum tempus aduentaret, præstare tamen visum est, omnes difficultates perpeti, quam contumeliam, & cladem, ad *Choyniczam* acceptam, vtcunque inexpiatam, relinquere, ne hostibus foret diuturnior lætitia, & vt *Casimirus* Rex, maiorem, clarioremque, reparato exercitu, se cunctis ostenderet, de clade recenter accepta, terribiliorem. *Polonorum* tamen animos, grandis afflictio, & tristicia, qualis poterat, pro tam infœlicis pugnæ, ad *Choyniczam* habitæ, significatione prouenire, longo tempore detinuit; metientium, quantam fortunæ varietatem, sub patre & filio viderant.

Solum Marienburgi obsidione Castra Prusienorum præsidiis Polonorum firmantur, & bellum contra Cruciferos indicitur.

Hostes diebus aliquot, apud *Choyniczam* commorati, versus *Czczow* processere, cinxeruntque obsidione *Czczow*, quæ deditionem sponte fecit, & eius exemplum Oppidum *Gnyew* secutum est. Magister Interea opportunitatem temporis nactus, solicitat Pontifices, Nobiles, Ciuitates, literis & Nunciis, vt mutato proposito, redirent ad suam obedientiam: *Casimiro* Rege *Poloniæ* deserto. Promittens illis, omnium præteritarum culparum perpetuam obliuionem. Sed cum omnes, Pontifices, Nobiles, Ciuitatesque solidam fidem, obedientiam, & constantiam promissam fortissime custodirent, solus *Nicolaus* Episcopus *Zambiensis*, alias de *Quedzin*, repertus est, qui iure iurando fracto, cum Castris, & Ciuitatibus suis *Casimirum* Regem deseruit, & ad Magistrum in *Marienburg* venit. Quem Magister, vt meruerat, omnibus suis, & Ecclesiæ quæ secum ferebat, fortunis, clenodiis, & rebus spoliauit. Exercitus hostilis, oppidis *Czczow*, & *Gnyew*, in suam potestatem redactis, transito flumine *Vuta*, in *Marienburg* deuenit, illicque degendo, ostenderunt se victoria illa, & tempore, nescire vti hostes, & secum captiuos, illuc deductos, Magistro præsentant, ac a Magistro meritum per plures iam menses stipendium petunt. Magister vero nullum penitus Ærarium habens, de spoliis Episcopi *Zambiensis*, & de pecunia hinc inde cum graui difficultate, mutuata, conflatis etiam imaginibus sanctorum, crucibus, & calicibus, dudum in thesauro conditis, non nisi cuilibet personæ sex grossos largitur. Fingitque *se omnem thesaurum Prusiæ, in Rhenum traduxisse*, & optat cum magnis precibus, *vt solutionem suorum Stipendiorum, in aliquod tempus differri patiantur*. Stipendiarii hac responsione offensi, non enim solummodo plenas arcas thesauris, sed etiam plenas turres, rebantur reperire. Dissimulato tamen dolore, post varias altercationes, ad eam conclusionem perueniunt, *vt pro vniuerso stipendio, soluant illis, pro tempore Carnisprivii, quadraginta millia florenorum, aut Castrum Marienburg, cum cæteris Castris, & Ciuitatibus eorum ditionis, ipsis ad plenum resignent*.

Tczew, & Gnyevo Cruciferis sedunt.

Episcopus vero Zambiensis à Polonis deficiens,

Magistro Cruciferorum laborante difficultate rei nummariæ, omnibus bonis exuitur, vt stipendium soluatur militi.

Captiui interea *Polonorum*, inhumane, & crudeliter apud castrum *Marienborg* asseruabantur. Et plures numero, aut fame tabefacti, aut carceris squalore anxiati, dietim moriebantur, neque aliqua compassionis tangebatur cura, quin etiam in absumptos sæuiebant, negando illis sepulturam, & singulos qui obierant, equis tractos, in flumen *Vula* proiiciebant. In quo Cruciferorum apparuit, cruenta sæuicia, quod in eos, quos cæperant, superbos se, & inhumanos gererent. Missis autem in omnes *Almanorum* terras, Nunciis, & literis, triumphum suum, quantus fuerit, ex frequenti captiuorum nomine, & numero, ostendunt, multoque pleniorem, & vberiorem Cladem *Casimiri* Regis, quam, vt erat, latius atque inflatius perscribunt. Et quo gratior fieret denunciatio, adfingebant Regem *Casimirum* necatum, seque illius amictu potitos esse, vt de suis Successibus homines insolentes solent prædicare.

Cruciferorum sæuicia in captiuos

& de relato triumpho fastus.

Rex *Poloniæ Casimirus*, *Prussiæ* Nobilibus, & Ciuitatibus, in propria, cum bona spe, licentiatis, ex *Nyeschovv* in *Brzesczye* diuertit. Ibi, ad illum Pontifices, *Gnesuensis*, *Wladislauiensis*, & *Posnaniensis*, ac plures Barones adueniunt, & super rebus male gestis, vt celerius erigi, reformarique possint, plures dies in consulendo absumunt. *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, quoniam personaliter adesse nequibat, per literas, & Nuncios horta-

tur

1454.

1454. *Æger Regis Casimiri animus, à Senatu erectus, in bellum Prutbenicum accenditur.*

tur *Casimirum Regem, vt spem bonam resumeret, cladisque Choyniczensis, tam in memoriam, quam ignominiam oblitteraret. Proprium esse ignauorum,* ostendens, *trepidare offensionibus: e contra vero, virorum fortium, meliora etiam, post res infœliciter gestas, sperare, & victorem posse effici faciliter, ex victo, si se gesserit perseueranter, cum iterum variauerit fortuna regressum.* Nec Cardinalis tantum, sed & cæteri, omnes Consiliarii, nihil *Choyniczense* clade territi, summæ, rerum suarum, prosperum, ex multis respectibus, & ex eo maxime, quod Ciuitates omnes *Prussiæ*, & principales, fidem, clade secuta, non mutauerant, ominabantur, portendi euentum. Plus etenim constabat ignominiæ, quam cladis ad *Choyniczam*, acceptum: præsentia *Casimiri* Regis augente ignominiam. Interim ei *Ioannes* de *Thaczin*, Palatinus *Cracouiensis*, & *Petrus* de *Schamotuli*, Castellanus *Posnaniensis*, qui *Pragam*, ad *Ladislaum Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regem, missi erant, de clade Regia, speciali Nuncio, in *Praga* auisati, mœstissimos vultus ferentes, aduenerant. Et licet omnia eis commissa, iuxta vota ordinassent, & tam cum Rege *Ladislao* conclusionem captassent, vt pro festo S. *Nicolai*, ambo Reges *Wratislauiæ*, aut præsencialiter, aut per Nuncios conuenirent, & fœdus aliud iungerent, quo caueretur, vt Reges sibi inuicem, contra quoscunque hostes, Christianos, & barbaros, pro omni tempore præsidium ferrent, omnia tamen hæc, insipida erant animis superiori clade afflictis. C *Casimirus* tamen Rex, æquanimiter Dei digitum, & toleranti animo sufferens, nec altitudinem mentis suæ, ex casu secuto, in aliquo deflectens, in hostium Cruciferorum oppressionem, & exterminium, potentiæ suæ concitauit, dexteram, & ad eripiendum illis triumphi, quo in omnes gentes gloriabantur, materiam, fortissimo militum, & frequenti succinctus robore processit: decernendique copiam fecit, prouocans, apparente nullo, si quis dimicare auderet.

& Legati interea à Ladislao Hungariæ Rege redeunt.

Stante *Casimiro Poloniæ* Rege in *Brzesczye*, venit ad suam Serenitatem Magister Studii *Cracouiensis*, *Sandigouius*, alias *Sandek*, Theologiæ Doctor *Parisiensis*, Canonicus *Gnesnensis*, *Polonus* natione, nobilis genere, de familia & Domo *Chorabitarum*, raræ vir religionis, & deuotionis, maximi vero amoris in Deum. Hic cum cognouisset, *Casimirum* Regem, & suum exercitum, infœliciter ad *Choyniczam* pugnasse, assiduis aliquot noctibus, cilicio indutus, & pronus, ante imaginem passionis Christi, quam secum *Parisiis* detulerat, cadens in terram, singultibus, & lachrymis profundis, deprecabatur Deum, *quatenus illi reuelaret, ob quam culpam, Casimirum Regem Poloniæ, suamque gentem, iustum bellum agentem, coram paucis hostibus corruere permisit.* Atque illi per noctem eiulanti, reuelatum est, D

Histor. Polon. Lib. XIII.

ob enormia scelera Regis magis, quam populi, cladem illam accidisse. Consurgeret itaque, & A *Poloniæ Regem Casimirum, personaliter adeat, illique facinora sua grauia, tunc eidem Sandkoni, ad liquidum reuelata, exprobret: reformationem rerum suarum habiturus, si præuaricationes suas, digna pœnitentia correxerit.* Amictus itaque hispida stola, & pede discalceato, in *Brzesczye* venit, & sub audientia *Casimiri* Regis, & multitudine populi, sermone in vulgari habito, in arcem Regem secutus, secretam dicendi audientiam, omnibus exclusis, obtinuit: In qua Rege surgere, & stare, interim dum legationem Diuinam, ediceret, sic orsus. *Ego, te, inquit Dominus, cum esses, nata maior, & in omnium oculis contemptus, ex paruo magnum feci, & primo in Ducem Lithuaniæ, deinde in Regem Poloniæ erexi, de sipiformi nece, in caput tuum comparata liberaui, splendido coniugio ornaui. Prussiæ & Pomeraniæ oram, tuæ ditioni subiugaui, gloriosum te Orbi vniuerso feci, vltra omnes Poloniæ Reges, te extuli, tu tamen sceleribus grauissimis, me ad iracundiam prouocasti, flagella mea posuisti in ludibrium, nec in diem hanc voluisti conuerti, ad patrem castigantem.* Exprobrauitque illi teterrima vicia, in specie ab illo commissa. Denuntians, *nisi cessaret, casuram, in grauem Dei vltionem, nec vllum opus suum prosperari posse, stirpemque suam, quantumcunque multiplicatam, & multiplicandam, occasuram.* 1454. B

Sandiuogius Theologus, Canonicus Gnesnensis, vir religiosus, causas cladis Choyniczensis, Casimiro Regi, à Deo iussus enarrat.

Exercitibus terrarum Regni *Poloniæ*, ad villam *Opoki* (ibi enim designatus erat illis locus) conuenientibus, à quibus in transeundo, non ab omnibus tamen, nullum genus iniuriæ, in rapinis, & spoliis, omissum est. *Casimirus* Rex, de *Brzesczye* mouit, & in *Opoki*, quindecim diebus, & amplius absumptis, sub quibus gentium, & Regni sui, & aliquorum Stipendiariorum, ex *Bohemia*, *Morauia*, & Slesia accersitorum, præstolabatur aduentum. Quibus ad plenum confluentibus, motis Castris, ad *Niescheva* peruenit, & ibi omnem exercitum suum (de cuius magnitudine, & numerositate, *Prussiæ* Nobiles, & Ciuitates, magna admiratione, & leticia perfusi erant) per pontes, in nauibus situatos, per fluuium *Vistula* traducit, iuribus tamen Regni, predecessorum suorum perprius confirmatis, & aliquibus libertatibus, & prærogatiuis, de nouo adiectis. Venerunt autem illuc *Ladislai*, Regis *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, Nuncii, videlicet *Zdeniek Konopnicki*, & *Ioannes Rabstbin*, Petentes *Casimirum* Regem, *vt pro decidenda controuersia, occasione terrarum, Ciuitatum, & castrorum, inter Regem Bohemiæ ab vna, & Marchiones Missnenses, partibus ab altera, super qua in eum, ab vtraque parte est compromissum. Wratislauiam pro Festo S. Nicolai venire, & vtriusque partis iuribus & allegationibus cognitis, sententiam pronunciare dignaretur.*

Dux Rex Casimirus, cum exercitu Istulam traiecisset. Legati Regis Hungariæ & Bohemiæ Ladislai ad ipsum veniunt, petentes, vt Arbiter, pro tertis terris, inter ipsum, & Marchiones

L His

1454.

Misnenses electus, Wratislauiam veniret. Verum Casimirus, bello Pruthenico occupatus Nuncios suos mittit.

His responsum est: *Non posse Casimirum Regem, propria causa deserta, aliena intendere. Missurum tamen Legatos notabiles, qui suam personam repræsentent.* Hoc responso ædito, *Ioannem* Archiepiscopum *Gnesnensem*, *Creslaum* de *Kuroziwoki*, Castellanum *Lublinensem*, & *Ioannem Luebkonis* vtriusque Iuris Doctorem, Palatii Apostolici Auditorem, Archidiaconum *Gnesnensem*, *Wratislauiam* transmittit. Inutilis tamen fuit eorum aduentus, licet & per *Ladislaum* Regem, & per Clerum, ac populum, magnus fuit illis honos exhibitus: quoniam Marchiones *Missnenses*, explorato, quod *Casimirus Poloniæ* Rex, personaliter non veniebat; distulerunt venire, *non in Legatos Regis Poloniæ, sed in ipsum Regem*, asserentes *se compromisisse*. Ne tamen in totum res esset infecta, nouum compromissum, ab ipsis partibus in Regem *Poloniæ*, celebratum est, & dies S. *Iacobi* Apostoli, ad audiendum pronunciationem sententiæ institutа. Petebant insuper Nuncii Regis *Bohemiæ, vt Casimirus Rex, armis omissis, super terris Prussiæ, in Regem Bohemiæ, compromitteret: cum & Magister Prussiæ, plenum super hoc iam mandatum fecisset.* Super quo illis responsum est. *Non abnuere Casimirum Regem, sui affinis Regis Bohemiæ, arbitramentum, dummodo illum certificet, in tractanda, & decidenda causa, Almanicis Consiliariis exclusis, Bohemorum tantummodo se consiliis vsurum.*

Exercitus Casimiri Poloniæ Regis tendens in Prussiam

Feria quinta, post festum sanctæ *Catharinæ*, mouit *Casimirus Poloniæ* Rex, a Stationibus, prope *Thorun* diebus aliquot habitis, & venit in *Chelmza*. Abinde continuando transitum, per aliquot statiua, peruenit feria sexta, in die S. *Luciæ*, ad fluuium *Ossa*, inter *Radzim* Regium, & *Lasin* hostium, Oppida, fluentem. Et licet hostes molendinum ex muro factum, in prædicto fluuio *Ossa*, gentibus firmauerant, volentes transitum exercitui regio prohibere, quam primum tamen velites, & præcursores Regii venerunt, hostes deserto molendino fugierunt.

Ossam flumen transit.

Rex *Casimirus* transito fluuio *Ossa*, vnum milliare ab Oppido in silua Castra posuit, vt facilius exercitus suus, pro ignibus ligna, & pro se, & pro equis possit habere commeatus. Tanta autem fuit in Castris regiis, curruum multitudo, vt vltimum agmen, vix die altera, ad stationes possit pertingere. Nam & aeris intemperies, & terræ resolutio & lubricitas, magnum prebebant, tanto exercitui impedimentum, ad celerius transeundum. Eo autem respectu, *Casimirus* Rex cum tam frequenti exercitu, sub tempore hybernali, profectus est, vt aut cum hoste decerneret, acceptamque, apud *Choyniczam*, rescinderet ignominiam, aut, si detrectarent pugnam hostes, timoris confessione, hostilis, Militarium, & Ciuium *Prussiæ* animos contineret in fide. Quæ quidem expeditio, nutantes, & dubias Ciuitates in fide continuit, iam in defectionem spectantes.

Duo Oppida Episcopi Zambiensis capta, in prædam militi dantur, & incenduntur. Hostis vero nullam pugnandi copiam facit.

A die Sanctæ *Luciæ*, vsque ad octauas festi Epiphaniorum, in sylua, ad *Lasin*, continuata statiua habita sunt: neque enim vlterius progredi placuit, ne hostes in *Lasin* inclusi, commeatus, qui largissime ad exercitum ducebantur interciperent. Sub illo tempore, duo Oppida, Episcopi *Zambiensis*, *Bissowwerder* & *Niekisfialka*, nequicquam hostibus, in eo conclusis, resistere valentibus, conquisita sunt, & præda omnis militi concessa. Ciuitates ambæ combustæ, captiui plures, & notabiles, *Casimiro* Regi dati. Nulla autem res, quantumcunque aduersa, & indigna, hostes, & eorum Stipendiarios, ad pugnam potuit pellicere. Vniuersali enim, & concordi decreto sanxerant, *astu potius & ingenio, particularibusque congressibus, tum tamen vincendi facultas, ex loco & tempore suppeteret, vtendum aduersus Polonos esse, quam iusta acie dimicandum, quod victi, priorem obscurarent victoriam, & non facile, possent suum reparare casum, & excidium, Polonis vero diuersa sors sit. Nam si vincant, intolerabiles fore, nec quieturos, ante plene confectam victoriam. Si vincantur, facile supplementum ex nouis, & recentibus militibus, vtpote qui gente abundent & sumptu, habituros.*

Tanto, vt præmissum est, tempore, in Statiuis, in sylua, ante Oppidum *Lasin*, absumpto, 1455.
quoniam Oppidum ipsum, exercituali impetu expugnare non placuit, ne in vilis Oppidi conquisitione, aliqui insignes milites caderent, & pacis tractatus, aliquoties, per Nuncios Magistri, & Cruciferorum, ex *Marienborg* missos, ad plenam conclusionem, peruenire non possent (cauebatur enim, ne si treuga, cuiuscunque temporis, Magistro & Cruciferis, iuxta eorum peticionem concederetur, animi aliquarum Ciuitatum *Prussiæ*, in fide Regia fluxi, & teneri, in totum auerterentur) hyemsque validissima, niuibus, etiam illam augentibus, exercitum *Casimiri* Regis premeret, & iam in circuitu aliquot ad miliaria commeatus consumpti, reperiri non possent, soluitque Rex campum, & exercitum feria tercia, post Octauas Epiphaniæ licentiat.

Dimisso Regis Poloniæ Casimiri exercitu, propter tempestatem hyemis, positisque in terris Prussiæ præsidiis.

Principes militiæ legit, bello distribuit loca, quibus quisque præesset, quæ munia singuli, quos ordines, quid muneris exequantur. Tribusq; Capitaneis in Terris *Prussiæ*, cum notabili, & valido stipendiariorum, numero, relictis, *Andream* de *Thęczin*, terræ *Culmensi*, *Petrum* de *Schamotuly*, Castellanum *Posnaniensem*, terræ *Pomeraniæ*, & *Ioannem Colda Bohemum*, terræ *Prussiæ* inferiori præficit. Cæteri milites *Poloni*, & *Bohemi*, quibus castra, in gubernationem commissa sunt, his tribus Capitaneis, parere iussi, Castrum & Oppidum *Dzialdow*, in confiniis *Masouiæ* situm, quoniam non putabatur, ex longitate situs debere, in re-

Oppidum Dzialdovv,

bel-

1455.

fraude Slavvkonis de Wierzbovvo, vltro Cruciferis deditur.

bellionem aspirare, in fide *Slawkonis*, de *Wierzborg*, Vexiliferi *Dzialdouiensis*, cuius Rex integritati plurimum confidebat, dimissum. A Sed is, Rege discedente ex *Prussia*, iuramenti & fidei oblitus, nulla cogente necessitate, Magistro & Cruciferis illa tradit. Ex eo autem tempore, inter *Polonos*, & Cruciferos, pulcherrima contentionis materia suborta est. Nam quantum *Poloni*, venisse cum maximis, & freqoentibus copiis, & vim hostilem, in terra *Prussia*, ne diuturna foret relati triumphi læticia, ponebant in gloria compressisse, tantum Cruciferi, ad pudorem illorum, & ad suam leuandam, refellendamque ignominiam, circa vnius oppidi ignobilis muros, longo tempore *Polonos* versatos, cæpto irrito discessisse depromebant.

Licentiato exercitu, qui circa *Thorun Vislam*, spissa glacie congelatam, pluribus itineribus transiit, & tanta velocitate Penates repetiit, vt omnem famam dissoluti campi præcesserit, Rex *Casimirus*, factis pluribus Ordinationibus, in *Thorun*, & *Nyeschoua*, rebus etiam *Prussiæ*, vtcunque poterat, in bono ordine constitutis, per *Brzesczye* in *Lanciciam*, vbi Prælatorum & Baronum aliquorum cenuit Conuentum, & vbi militibus suis *Prussiæ* Castra tenentibus, stipendium soluebat, feria quinta, ante festum Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis peruenit, & ibi aliquot dies, in expeditione retum occurentium moratus, ad exigendum, de quolibet laneo, vnum fertonem, C in Regno *Poloniæ*, pro subsidio belli *Prutheníci*, in Castris, ante *Lassia* habitis, per Exercitum Regni promissum, collectores transmittit. Sed tardius omnia, pro necessitate indigentium fiebanc, numisma nouum, in mediis grossis, in monetaque communi, in vrbe Regia *Cracouiensi* cudendum decernunt: quo facilius impensæ ex ærario, pro bello continuando sufficerent. Rex ipse, maiori parte consilii sui improbante, quo se occupationibus, plus solito, eum vexantibus, subduceret, cum *Elisabeth* regina consorte sua, quæ ex *Siradiensi* Castro, in quo tempore belli *Prutheníci*, manebat, ad eum in *Lanciciam* aduenerat, remissis omnibus fere au- D licis suis *Polonis*, die Dominico, Purificationis sanctæ *Mariæ* virginis, ex *Lancicia*, vbi tunc, pro ferendo Regi charitativo subsidio prouincialis Sinodus habita est, egressus, in *Lithuaniam* processit, & plures motus, studio *Gasthowdi* excitatos, compescuit, & animos *Lithuanorum*, nouis rebus studentes, a proposito auertit. In *Lithuaniaque* tempus omne veris, moratus, multorum Principum Nuncios, cum preciosis muneribus, ad eum venientes accipiebat. Sed & Imperator *Tartarorum Ecziger*, missis Nunciis, de clade ad *Choyniczam* accepta, compassus, omnium potentiarum suarum, quascunque

Casimirus Rex, & fertonem, ex singulis laneis promissum, a Polonis exigit,

& in Lithuaniam profectus, & Lithuanos rebus nouis studentes in officio continet, & Tartarorum Nuncios contra Cruci-

haberet vires, in euentum futuri congressus cum Cruciferis in *Prussia*, se proprio suo capite adducturum, aut necessitate aliqua ineuitabili interueniente, per filium suum missurum, & obtulit, & respondit. *Lithuani* quoque de ferendo exercituali subsidio, contra Magistrum & Ordinem, correcta priori voluntate, fidem præstant.

1455.

feros auxilia promittentes excipit.

Quieuisse videbantur horribiles motus bellorum, & clade, apud *Choinicam* accepta, per vicissitudinariam reciprorationem, correcta. Per singularia enim certamina, sæpios inita, in quibus *Poloni*, semper extabant victores, animi *Polonorum*, euentum alacrioris fortunæ, in dies præstolabantur. Sed paulo minor turbatio, quam quæ apod *Choynic*- B *czam* acciderat, in morte *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, subito coorta est. Qui regressione fœlici ex campo *Casimiri* Regis, & sui exercitus comperta, ex *Cracouiensi* urbe, in qua ad prouidendum singulis emergentibus, durante bello *Prutheníco* præsentialiter morabatur, versus *Sandomiriam*, & illic in arctiori abstinentia, iuxta consuetudinem, diutius obseruatam, dies Quadragesimæ absumeret, processit, & fere omnem Quadragesimam illic, deditus obsecrationibus, & missis exegit. Dum vero diem Dominicum Palmarum, & eius officium diurnum, pariter & nocturnum, solenniter, & cum voce sonora expleuisset, & ad vesperam, in chrismandis hominibus vacaret, in crastino vero, videlicet feria secunda, in funere *Ioannis* de *Koniecpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarii, missam mortuorum, in Pontificalibus decantasset, reuersus de Ecclesia, in grabatum se proiecit, & febribus vexatus, grauissimum cæpit habere, & præclusum anhelitum, & cruorem flegmate mixtum proiicere. Et dum tam ipse, quam sui familiares, omnes illum grauedinem fortem, naturam suam superaturam existimassent. Physicusque, *Sbigneo* Cardinale, iam frustra consenciente, incidendam venam ad phlebotomiam persuaderet, feria tertia post Ramis palmarum, quæ erat, prima dies mensis Aprilis, sub tempore, quo Domini nostri passio, in Ecclesia *Sandomiriensi* prounnciabatur, generosum suum illum spiritum, cuiuslibet potentiæ mundanæ, contra fidem, aut libertatem Ecclesiasticam, aut iustitiam se extollentem contemptorem, ad sydereas mansiones, angelico ministerio deuehendum, emisit. Cuius morte, in Regno *Poloniæ* vulgata, vniuersos Ordines, & homines vtriusque status, tantus mæror & luctus occupauit, vt illum, non solum, tanquam Ecclesiæ Cardinalem, Pontificem, & Columnam, & verum Apostolicum successorem, sed veluti parentem & liberatorem patriæ, & defensorem, atque aduocatum, vberrimis lachrymis certatim lu-

Sbigneus Cardinalis, & Episcopus Cracouiensis moritur,

1455. gerent, & actum de republica, actum de se, & sua libertate, pignoribus, & fortunis, publicis fletibus, lamentabantur. Nec mirum, A erat enim ille, velut sydus clarissimum, quo Sol noster, nihil vidit fulgentius, neque in posterum est visurus, illustrans, non solum Regni *Poloniæ* & Ecclesiæ *Cracouiensis* splendorem, sed etiam Cardinem *Romanæ* Ecclesiæ, insigniens sua persona, & nobilitans. Talisque tunc Pontifex, defensor, patronus, & pater patriæ est ablatus, Regno *Polonico*, qualem (vt augurot) secula nulla testituent. Quo in defendenda fide Catholica, & libertate Ecclesiastica, nemo animosior, in pronunciando, & decernendo iusto iudicio, & defendendo paupere, & pupillo, nemo constantior, in alendo egeno, peregrino suscipiendo, ære alieno oppresso, relevando, nemo profusior, in dilatando honore, & B amplitudine patriæ, nemo vigilantior. Corpus suum *Sandomiriæ*, *Cracouiam* adductum, feria quarta post festum Paschæ, quæ fuit, nona mensis Aprilis, ecclesiasticæ sepulturæ, in vrna ærea, per eum, dum vixeret, ordinata, in Choti medio, Cathedralis Ecclesiæ *Cracouiensis*, traditum, & sibi adeo omnia iustissima lege, a Cleto, & populo persoluta sunt, vt Corpus Summi Pontificis, Cæsareum, aut Regium, plus honestatis, & celebritatis, non esset accepturum. Capelli tres rubei, ad sepulchrum suum suspensi, designant illum, a tribus summis Pontificibus, *Eugenio* quarto, *Fœlice* quinto, & *Nicolao* quinto, sacræ *Romanæ* Ecclesiæ Cardinalem, ter, quod nemini, priscorum C legitur contigisse, declaratum. Præcesserat autem *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem*, diebus octo, *Nicolaus* Papa quintus, & dimissis in manibus Cardinalium, mille millibus, & ducentis millibus florenorum, pro vrbis *Constantinopolitanæ*, de manibus *Turcorum* liberatione, deuotissime & religiose, vti Pontifici *Romano*, dignum, & conueniens erat, die vigesima quinta mensis Martii obiit. In cuius locum *Alphonsus* Cardinalis, tunc quatuor coronatorum. Episcopus *Valentinus* vir senex, & decrepitus, sed iuris vtriusque interpres copiosissimus, mitanda concordia Cardinalium, per electionem Canonicam, octaua die, mensis Aprilis, in Conclaui, in Palatio *S. Petri* habitam successit, & *Calixtus* tertius, voluit appellari, vigesima mensis Aprilis coronatus. Exegit autem *Sbigneus* Cardinalis in vita, annos sexaginta sex, in Pontificatu *Cracouiense*, triginta duos, in Cardinalatu vero sedecim. Pro eligendo autem futuro pontifice *Cracouiense*, dies vigesima quinta mensis Maii, io diem Dominicum Pentecostes, eadens, designata est. Testamentum suum, in quo omnes thesauros suos, non necessatiis, aut propinquis, sed studentibus, egenis, Monasteriis, Ecclesiis, & miserabilibus personis, distribui ordinauit, executioni debitæ mandatum. Nunquam illum constat hæreticis pepercisse, sed omni studio, aut ad A eorum reductionem, aut deiectionem, extirpationemve adeo insudasse, vt non secus illum hæretici, quam aliquod fulmen pertimescerent, & hostili odio, hostes Ecclesiæ, ipsum quoque insequerentur, velut hostem. Ciuilis, & benignus homo, in hospites officiosissimus, moribus generosis, rara in singulos gratia, ad omnem aduersitatis impetum, scutum rationis, & patientiæ indesinenter opponebat. 1455.

item & Nicolaus Papa quintus.

Cui concordi electione Cardinalium Calistus tertius succedit.

Nondum hybernalia tempora transacta erant, cum Magister, & Ordo Crucifetorum, gentes suas interim contrahit, & ex *Marienborg*, cum tribus duntaxat millibus hominum, versus *Thorun* procedit, spe potiundæ veteris B Ciuitatis *Thorunensis*, illectus. Duo enim Ciues *Thorunenses* de principalibus, videlicet *Elbingus*, *Geleniovvsky*, vna cum *Andrea Thorunense* Plebano, conspiratione, ad cuius etiam notitiam, duodecim fratres Ordinis Prædicatorum asciuerant, facta de tradenda Ciuitate *Thorun*, per eosdem fratres Prædicatores & per literas, quas præfatus *Andreas* Plebanus scribebat, tradimentum componunt, & certam diem, ad perficiendam rem constituunt. Redundasset que huius conspirationis series, ad vniuersæ Ciuitatis periculum, ni Ciuitatis *Thorunensis* apparitor, quadraginta florenis a *Bernhardo Schumborski*, tunc in *Thorun*, velut captiuo, agente, subarra- C tus, de tribus fœminis, similem fraudem molientibus, & ad portas Ciuitatis, adulterinas claues, seris cera expressis parantibus, ad quas *Bernhardus* apparitorem, solicitando eas de re maturanda, mittere solitus erat, rem aperuisset. Et licet mulieres ad portas, prout index detulerat comprehensæ, vltimo supplicio extinctæ fuerint, appareret que, manifestam in Ciuitatem proditionem existere: per quas tamen Personas, aut quo tempore, vel ordine, huiusmodi proditio constari deberet, nullis signis, aut suspitionibus poterat deprehendi, donec Magistro generali, cum exercitu, ad diem compositam in *Thorun* venienti, *Elbingus* vnus ex proditoribus, D qui ægritudine pedum, & alia varia valetudine impeditus, nusquam solitus erat egredi Ciuitate, extra portas processit. Magistro periculum, in quod iam duo aroldi, & plures Equestris ordinis viri, à Magistro, velut ad quietam Ciuitatem præmissi, inciderunt, denunciaturus, ab omnibus conspectus suspicionem omnium in se vertit, & comprehensus, conscios proditionis, tormentis vrgentibus expressit. Et illico illi proditores duo, literas Magistri, illis sæpius scriptas, in testimonium sui sceleris, in manibus in altum, quo ab omnibus conspici possent, erectis, in forum producti, primum capite truncati sunt, deinde cadauera exanima, in quatuor

Proditoribus veteris Thorunii

1455.

extremo supplicio affectu,

tuor partes diuisa, portionesque ad portas Ciuitatis suspensæ. Plurimique alii *Thorunenses* Oppidani, aut gladio occisi, aut vndis suffocati, & Ciuitas vtraque sentina proditorum purgata. Cum itaque in nullo prosperatus Magister, se illusum animaduertisset (*Andreas* enim de *Thaczin* Capitaneus *Culmensis*, Ciues *noua Thorun*, qui sibi ambiguæ fidei videbantur, in *Veterem Thorun* transferrens *nouam Thorun* suis gentibus, oe quid fraudis Ciues moliri possint, locat, & omne periculum, si quod erat conflatum, tali prouisione, & sua prudentia auertit) regrediendo a *Thorun*, in *Marienburg*, plures villas Igne vastauit. Poterant tunc Regiæ gentes, multo eo superiores, ad iustum descendere, cum Magistro certamen, sed oon persoluta stipendia, quemlibet intra parietes continebant.

Magister frustratus spe,

Marienburgum cum exercitu redit, gentibus Regiis, ob non soluta stipendia, intra parietes se continentibus.

Immunes erant partes inferiores *Prussiæ*, à belli stridore, ibique belli vicini contagio peruenit. Duo enim Oppida *Kinzberg*, ad rebellionem inclinata, Magistro, & suis portas aperiunt, & se in potestatem eius dedunt, tertium, quod appellatur *Knipolth*, in fide Regia permanens, gentibus, ex *Gdansk* missis, adiutum est. Reliqua duo rebellia, bombardis, & tormentis adeo concussit, & terruit, vt plures domus ruinarentur. Hæc auersio, duorum Oppidorum à fide Regia, Cruciferorum stipendiarios, qui fallacibus verbis Magistri, in illam diem suspensi, executionem de occupandis castris Magistri, differebant, meliori spe reffecit: Suggerente Magisto, quod omnes Ciuitates, exemplum illorum duorum oppidorum essent secuturæ. Interim & *Ioannes Colda*, Oppidum *Dzyaldow*, simulato nomine Commendatoris *Elbingensis*, ingressus, multos stipendiarios Cruciferorum, & populum Oppidi interfecit. Et captis potioribus, numero septuaginta, illud incendit. Intra dies quindecim, quatuor vicibus particulari congressu, dimicatum, & toties de Cruciferis, per geotes Regias, triumphatum est: & multi ex ordine, & stipendiariis interfecti, ducenti capti sunt, & spolia, militibus distributa.

Duo Oppida inferioris Prussia deduntur Cruciferis, tertium in fide Casimiri Regis persistit.

Ioannes vero Kolda oppidum Dzyaldow Cruciferorum stratagemate captũ incendit.

Solicitatus pluribus euentibus, Nunciis & monitis *Casimirus Polonia* Rex, pacificata *Lithuania*, ex illa discessit, & ad consulendum rebus terrarum *Prussia*, Conuentionem generalem in *Piotrkow*, pro die Ascensionis Domini instituit. Ad quam cum *Zophia* geoetrice, & *Elisabeth* Coniotte, Sabbato, post festum Ascensionis Christi aduenit. Et conuenientibus Prælatis, & Baronibus Regni *Polonia*, *super bello contra Cruciferos continuando, & solutione stipendiariis fienda*, primum deliberatio cæpta est. Instabant enim Capitanei, Nobiles, & Ciuitates *Prussia*, qui ad Conuentionem ipsam personaliter aduenerant, vt potentiæ nouarum gentium illis in præsidium, & Ciuitati *Kuipholth*, alias *Krolowgrod*, quæ per gentes Magistri, quarum Commendator *Elbingensis Henricus* & *Balthasar* Dux *Zeganensis*, erant Capitanei, obsidebatur, in liberationem mitterentur, quoniam stipendiarii Regii, deficiente solutione, solos muros Ciuitatum, aut Castrorum deffendere contenti, nullatenus in campum prucedere, aut cum hostibus decernere, volebat. Et quoniam Consiliariis Regni, motio vniuersarum terrarum Regni, ad bellum *Pruthenicum*, ea æstate gerendum, sumptuosa & onerosa nimis, imo nec necessaria videbatur, præsertim hostium paucitate pensata: quibus faciliter, per Stipendiarios Regios resistentia opponi poterat: cum essent & numero & robore superiores, dummodo solutio illis præstaretur. Conclusum est, *expeditionem terrarum Regni, pro maiori necessitate reseruari, & pro pecuniis habendis, soluere de vniuersis laneis fertones.* Hæc conclusio, cum placida magis, quam vtilis videretur, accepta est, & sub hac spe Capitanei, Nobilesque, & Ciuitates *Prussiæ* remissæ, & pro soluendis fertonibus, particulares Conuentiones, in singulis terris decretæ, & altera Conuentio generalis, pro festo S. *Ioannis* Baptistæ, in *Piotrkow* instituta: quo melius omnibus defectibus & nouis emergentibus prouideri, & expeditio generalis, si necessitas cogeret, instaurari possit. In terris *maioris Polonia*, quoniam vicino, & pene domestico, malo vrgebantur, fertonum solutio, vniuersali consensu, decreta, & tandem exigi cæpta est. in terris vero *Cracouiensibus* plures resistentiæ, de soluendo oppositæ, nec in solutionem fertonum Nobiles trahi poterant, nisi ea conditio admitteretur, *vt bona Regalia, quocunque modo tenentes, omnium introituum soluerent medietatem.* Per quam quidem conditionem, magis de terris *Cracouiensibus* fertones sperare, quam habere licebat: cum Tenutarii bonarum Regalium *nullatenus se in hanc conditionem, velut sibi onerosam, & grauem*, astruebant *consensuros.*

De fertonum ex singulis laneis contributione in Conuentione Piotrcouiensi disceptatur, tandem vt soluantur conclusum, & expeditio Regni, ad bellum Prussia pro maiori necessitate reseruatur.

Vigesima quinta mensis maii die, quæ in diem Pentecostes, & S. *Vrbani* cadebat, pro electione futuri Pontificis *Cracouiensis.* Viginti octo in numero pro celebranda huiusmodi electione congregati, peracta maiori missa, in qua vnusquisque eorum sacramento Diuinissimæ Eucharistiæ fuit procuratus, Conclaue ingressi, Venerabilem virum Magistrum *Thomam* de *Strzapino* Sacræ Theologiæ, & Juris Doctorem, Canonicum *Cracouiensem*, & Regni *Polonia* Vicecancellarium, per viam inspirationis, concorditer elegerunt. Pro quo eligendo, *Casimirus Polonia* Rex, Prælatique & Barones, ex Conuentione *Piotrcouiensi*, pro festo Ascensionis Domini habita, specialibus Nunciis, videlicet, *Ioanne* de *Bobrek*, Castellano *Biecense*, & *Alberto Zichlinski* Secretario Regio, intercedebant; licet ipsa intercessio, ad eligendam personam suam,

Thoma Strzapienski in Episcopum Cracouiensem electio,

1455. suam, apud eligentes, nullum patrocinium afferebat. Hanc electionem duo prodigia, quæ clementia Saluatoris, vertat in melius, vitiis hominum, diuinam vltionem prouocantibus, *Cracouia* secuta sunt. Nam & in die electionis hora vesperorum, campana optima *Sbigneus* vocata, dulcem ædens sonum, quam *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, suis impensis effecerat, suumque illi nomen, in benedictione indiderat, à loco suo mota, cecidit, & casu suo, partes superiores, auriculares confregit. Pro memoria tamen illius, clarissimi Præsulis, & Cardinalis, renouanda, cum ex confractione eiusmodi, reddita est inutilis, impensis Ecclesiæ, noua fusione reintegrata est. Aliud die sequenti, vesperorum hora, ignis ex domo *Thomæ Lorificis*, tunc *Cracouiensis* Consulis, ædi beati *Petri* proxima, erupit. Et dum primordium, leui vel pene nulla interceptione negligeretur restingui. (omnes enim fere Mechanici ad auem sagittandam, cæteri homines ad spectaculum, extra vrbem, ad locum solitum descenderant.) Flamma cœpit augeri in immensum, quam etiam ventus validissimus ab Aquilone, in ipsa incendii hora superueniens, in plures partes detulit, & dilatauit, & asper ipse incumbens, subito promouebat incendium Septentrio. Sed & in quibusdam domibus, quæ ab igne corrupta erant, bombardici pulueres, adeo ignis auxerunt virtutem, vt flamma horrendissima vnumquemque a defensione arceret. Propter quod defensione omissa, ad res & fortunas, in tutum deportandas, discursum est, & ventum, & amplius domus in Castrensi, & Canonicali plateis, & quatuor ædes sacræ, videlicet Sanctorum *Petri*, *Andreæ*, *Martini*, & *Mariæ Magdalenæ*. Collegium insuper nobile Canonistarum arsere. Duæ duntaxat domus Canonicales, vna quæ erat Magistri *Nicolai Spicziner* Cantoris, altera *Ioannis Dlugosch*, Canonici *Cracouiensis* ægre defensæ. Sed & in castrum quoque *Cracouiense*, vecto carbones viuos deferente, manauerat incendium, sed solicitudine continua suppressum est. Plures hoc incendio periere mortales sexus vtriusque, qui vel fortunas suas igni eripiebant, aut se cum illis, in celariis abdiderant, triste spectaculum etiam hostilibus oculis. Creditum est a plerisque tam crudele incendium, ob iniuriam nominis Diuini, in libertatibus *Iudæis* concessis, irrogatam accidisse, eum & *Iudæi Cracouienses*, apud *Thomam*, sua conseruabant potiora deposita, de cuius domo primum ignis erupit. Ambo ipsa prodigia, iudicata sunt à sapientibus hominibus, perniciem futuram Ecclesiæ Cathedrali *Cracouiensi*, & personis eius, portendere, & persecutionis flammam, quæ obeunte præfato *Thoma Strzapienski* electo, *Cracouiensi*, Prælatis, & Canonicis *Cracouiensibus*, illata est, secuturam.

Campana in pulsu loco suo mota cecidit

& magna pars Ciuitatis Cracouiensis, & Canonistarum Collegium conflagrat.

Sed nec *Gnesnensis* Ciuitas, pro illa tempestate caruit. Duabus siquidem vicibus, fulmen in Ecclesiam maiorem irrupit. Et prima quidem vice, post diem S. *Stanislai* in Maio, globus deauratus, in pinnaculo templi consistens, vi fulminis ictus, & in terram deiectus est. Altera vero vice, feria sexta, post festum Corporis Christi, superuenientibus terrificis, tonitru, & coruscationibus, fulmen in idem pinnaculum templi, ictum suum repetens, in Sacristiam se intulit. Et ibi globo pinnaculi, qui ibidem seruabatur, percusso, fouea, ad modum mitræ circulariter in terra, quæ cemento per totam sacristiam est superposita, eculsa, in turrim eiusdem Ecclesiæ, vim suam dirigens, hominem, quem ibi reperit, vestibus in eo exustis, & pilis in corpore, crinibusque in capite crematis interfecit. Per totam æstatem, in variis locis, coruscationes, fulmina, & tonitrua horrenda, fine tamen damnorum subsecutione habita sunt, & iumentorum, anno eodem, interitus, & caritas annonæ erat.

Globus deauratus, fulmine de Ecclesia Gnesnensi deiicitur, & in detectum, repetens suum ictum,

fulmen hominem interficit in Ecclesia.

Feria tertia, in die sancti *Ioannis* Baptistæ, in Oppido *Pyotrkow*, iterum Conuentio generalis habita est. In qua de rebus *Prussiæ*, multæ habitæ deliberationes, & tractatus, & viæ plures exquisitæ, quibus pecuniæ Stipendiariis soluerentur. Sed dum potior, & celerior inueniri, nisi sertonum solutio, non potuisset, etiam à terris *Cracouiensibus*, in eorum solutionem consensum est. Nonum interea mendax, plurium Nunciorum, testimonio & literis confirmatum erupit. *Gentes Regias hostilem exercitum, qui Krolowgrod obsidebat, fudisse, & Ciuitatem obsidione liberasse, & maximum captiuorum numerum, in suam potestatem redegisse.* Hæc nouitas ab omnibus credita, dum false vulgata, veri vicem obtinuisset, animos *Casimiri* Regis, & Consiliariorum exhilaratos, auertit, ne de soluenda obsidione Ciuitatis *Krolowgrod*, & vniuersi exercitus Regni, in terrarum *Prussiæ* defensam perductione, curam intenderent. Itaque ex Conuentione illa, expeditione generali non indicta, discessum est, omnibus existimantibus, victoria illa, in qua septem millia hostium cæsa referebantur, in *Prussia*, debellatum. Eaque rerum conditio, quæ vera erat, mouebat Regem, & Consiliarios, vt ab expeditione indicenda, pro illa æstate abstineret: quoniam Magister, & sui Cruciferi, dum in solutione, quæ ad milliones iam excreuerat, suis stipendiariis deficerent, de Castro *Marienborg*, & cæteris Castris, & Ciuitatibus, in fide eorum consistentibus, eiecti erant, & omnis facultas disponendarum rerum eis ablata, in stipendiarios, & eorum Capitaneos, summa rerum, & omnis dispositio traducta, qui & ipsi non solum ære, sed etiam victualibus inopes, sollicitabant Regem quatenus eorum stipendia persolueret, & tam Castrum *Marienborg*, quam alia Castra, & munitiones, in suam reciperet pota-

Dedita Ciuitate Knipolih hostibus. Poloni generalem expeditionem in Prussiam indicunt, & de dandis sertonibus conueniunt,

Marienburg & cætera Castra ob non stipendii eiectis Crucif. ris, per stipendiarios occupata.

di-

1455. ditionem. Ex Conuentione *Pyotrcouiensi*, *Casimirus* egressus, *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, & *Ioannem* de *Rithwyani* Capitaneum *Sandomiriensem*, in *Prussiam* mittit, cum hostilibus stipendiariis super castrum *Marienburg*, & aliarum munitionum, deditione, pactaturos. Qui etsi in *Grudzencz* conuenissent, & beneuolos se, recepta pecunia, Castrorum omnium deditionem facturos obtulissent. *Theutonicorum* tamen pars, ne conclusio huiusce rei tunc fieret, obstitit, & impediuit. Interim vero Ciuitas *Kniphofh* grauius obsideri, & fames vehementius vrgere obsessos cœpit. Nam & duæ Ciuitates, ei contiguæ, quæ deditionem, pro Magistro, & Cruciferis fecerant, & exercitus hostilis, ne aliquid ad obsessos importari posset, solicitudine extrema prohibebant, alueumque fluminis *Pregor*, qui Ciuitatem medius præterfluit, tignis, & roboribus, ne aliquid furtim importari obsessis posset, obstruxerant, rati: vt erat, non alio genere pugnationis, obsessos ad deditionem, nisi fame cogi posse. Intelligens *Casimirus* Rex, obsessos, in arcto esse. Nunciis & literis Capitaneos solicitat, vt celerius Ciuitati succurrant. Et quo ad id promiores essent, aliquot millia florenorum, inter stipendiarios, diuidendis transmittit. Paritum est illico a Capitaneis iussis Regiis, & Copiæ, ex præsidiis contractæ, iustum exercitum effecerant: qui ad hostes, ab obsidione deterrendos procedebat. Verum antequam Regius exercitus adueniisset, Ciues extrema desperatione, ferendi sibi auxilii adducti, (neque enim Nuncii, denunciaturi illis, ferendum auxilium, ad eos peruenire poterant, quin & vnus, cæteris audacior, fluuio Ciuitatem natando ingressurus, ab hostili exercitu, certatim in eum sagittas mittentibus, extinctus est) inito pacto cum hostibus, Ciuitatem dedunt, & non Magistro, aut Ordini, sed Duci *Zeganensi*, *Balthasaro*, fidelitatem repromittunt. Et abinde progressi, aliquot oppida inferiorum partium, hostes per deditionem accipiunt. Nouitas de deditione Ciuitatis *Kinsberg*, ad Regem *Casimirum* perlata, magnam illi intulit mentis amaritudinem, veritum, ne cæteræ Ciuitates principaliores, ad similem deditionem animum inclinarent, cum & de Ciuitate *Gdansk*, & *Thorun*, rumor vulgatus erat, eos ad deditionem spectare, huncque rumorem Magister, per literas suas, vicinis Principibus, & terris *Almania*, inflatius, quam verius diffundebat. Propter quod *Fredericus* Marchio *Brandeburgensis*, in *Polonia* alitus, qui alias literis, & Nunciis Regiis, solicitatus, secum conuenire differebat, conuectam suo totali fauore fortunam in partes Magistri, ex deditione Ciuitatis *Kinsberg* existimans, in *Prussiam* se contulit, & cum Magistro in *Gnyew* conuenit: partes suas, tractatu pacis, & officio Mediatoris, quod sibi asserebat, quo minus

quo minus dederentur Regi Alemanni impediunt.

A *Casimiro Polonia* Regi suspectior esset, per *Fredericum Romanorum* Imperatorem demandatum adiuturus. Rex interea *Casimirus*, maiora pericula horum, quæ euenerant, veritus, æstate iam licet deficiente, expeditionem bellicam, vniuerso Regno *Polonia*, in *Prussiam*, contra Magistrum & ordinem indicit. Ciuitates vero *Prussiæ* principales, vt fidei promissæ sibi meminerint, Nunciis solicitat. Illæ nullatenus hæsitandum, de constantia sua remandant, & plures viros suarum Ciuitatum insignes, ad fauendum partibus Magistri, & Ordinis procliuos, securi percutiunt, Regemque *Casimirum* orant, vt cum exercitu celerius adueniat, nihil se de priori fide, in quamcunque partem feriat fortuna, diminuturos. 1454.

B Exercitus interea hostilis, nihil sibi cunctandum ratus, apud oppidum *Fridlanth*, quod & ipsum in partibus inferioribus *Prussiæ* situm est, applicat. Id per vnum, ex stipendiatiis Regiis, *Bohemum* genere, *Skubyela* nomine tenebatur. Is stratagemate vsus, simulato metu, hostes maximo impetu ad muros vsque Ciuitatis penetrare, & animum illis crescere, ac plures ad muros, priorum visa incolumitate, venire permittit. Deinde locis omnibus completis, ipse cum suis exiliens, hostes vbique conglobatos, iam bombardis & fistulis, iam sagittis, & saxis, superne ferit, vt in breui spacio quingenti cæsi, centum captiui, intra muros remanerent. Cæteri magno metu perculsi, fuga ad Castra redierunt, quæ & C ipsa ægre defensa sunt, gentibus Regiis ex Oppido erumpentibus, & cæde, & captiuatione in tergis hostium hærentibus. Nec longe abfuit, quin & hostiles stationes interciperentur. In hac clade plures insignes hostium stipendiarii perempti sunt.

Apud oppidū Fridland *multi hostium stratagemate vnius Bohemi caduntur.*

Seditio Ciuitatis *Kinsberg*, quam aliqui Ciues eius, non necessitate aliqua subacti, sed quod pœnitentis animos subeunte, dominationem Regiam excutere quærebant, fecisse rebantur, impulit *Casimirum Poloniæ* Regem ad faciendam omnium gentium suarum, secundam expeditionem in *Prussiam*. D Desinente itaque iam æstate, & autumno, qui in Regione *Polonia*, frigidus, humidus, & imbrosus esse consueuit, milites ex vniuersis Prouinciis Regno *Polonia* subiectis, procedere in campum iubentur, multis & ferè omnibus de intempestiua vocatione gentium *Casimirum* Regem carpentibus, cum pro illo tempore in campum exire iubebantur, quando ex illo in hyberna merito forent deducendi. Paritum tamen est Regiis imperiis: licet in parendo, tanta fuerit varietas, vt cum aliquarum terrarum exercitus, pro indicta die conuenisset, cogeretur tamen alios exercitus lentissimo gradu procedentes, præstolari sex hebdoma-

Exercitus Polonici in Prussiam ten-

1455.

dentis inobediantia,

& damna ab eo suis illata.

madis. Neque enim mandata regia pro tunc, ponebant, in aliqua æstimatione, vel pauore, sed vnusquisque id agebat, ad quod vel necessitate, vel egestate, vel impetu animi ferebatur: ita vt in progrediendo in *Prussiam*, Regalia, & Ecclesiastica bona, crudelissime vastarentur. Decimæ quoque exponerentur in prædam, sine aliquo diuinæ vltionis respectu. Exercitus autem, qui primo conuenerat, passim ex agris *Craconsensis* terræ, frumenta ad statiua, quasi illic hybernaturus, conuehebat, speciemque magnorum aceruorum confecerat. Quæ omnia ex loco illo digrediens, ne aliis possent esse in vsum incendit. Vt hoc quoque tali facto, quali & quanta erga patriam charitate, erga Regem reuerentia, & in bello disciplina militari fungeretur ostenderet.

Casimirus Poloniæ Rex interim, dum exercitus conueniebat, morabatur in *Brzesczye*. Vbi ad illum legationes singulæ ex *Prussia* facilius perferebantur. Et Ciuitates principales *Prussiæ*, missis Nunciis, quali ordine bellum gerendum foret, cum Prælatis, & Baronibus *Poloniæ*, quorum frequentia ad Regem conuenerat, consultabant. Vna tamen res, non solutum militibus, mercede conductis, stipendium, omnia disturbabat: quoniam & milites, qui ordines ducebant, ex Castris, & præsidiis in *Brzesczye* veniebant, & Regem maledictis lacessebant, transitionemque ad hostem, & deditionem locorum, quæ tenebant, in hostilem potestatem minabantur. Quibus rebus *Casimirus* Rex, & Consiliarii, non secus vt par erat, moti, de conquirenda pecunia, in stipendiarios partienda, plures dies nequicquam profectuose deliberabant. Et quoniam via, de soluendis sertonibus, ex quolibet laneo parum prospere anno præterito successerat, ad res, & Clenodia Ecclesiarum, ne respublica pessundaretur, intentio omnium directa est. Consentientibus itaque *Ioanne Sprowski* Archiepiscopo *Gnesnense*, *Ioanne Wladislaniense*, *Andrea Posnanense* Episcopis, & de restituendis rebus, & Clenodiis Ecclesiæ, cautionem à Rege, & Consiliariis accipientibus. Ecclesiæ trium Diœcesum *Gnesnensis*, *Wladislauiensis*, & *Posnaniensis* suis charissimis vasis, & Clenodiis, cultui Diuino ad honorem Omnipotentis Dei & sanctorum eius, largitione fidelium dicatis, nudatæ sunt: quamuis extarent adhuc frequentissima, & valida remedia, nec eo malignitatis fuerit ventum, vt sacris debuerit vis inferri, vt templa, & superum ossa nudari, vt donaria Regum, Pontificum, cæterorumque Christi fidelium, in vsum stipendii conflari, singulis vtriusque sexus fidelibus, nudationem huiusmodi, non tam querelis, & vocibus, quam lachrymis prosequentibus, & Pontifices præfatos, de celeri, & leui consensu publice incusantibus. Rebus autem & vasis ab Ecclesia, per officiales, ad id constitutos, detractis, plus pudoris, quam alacritatis exinde, in animis Regis, & Consiliariorum insedit: reputantibus singulis quantam ignominiam apud Deum & homines, tenui illo spolio (quippe argentum Ecclesiarum, non nisi ad sex millia florenorum æstimatum est) contraxissent. Sola Ecclesia *Craconiensis*, & sua *Diœcesis*, illud malum audiuit magis, quam sensit, vel quia longior distantia illam excepit, vel quia, quod magis verisimile est, alieno spolio inspecto, nullatenus sciebatur, imperata factura: præsertim cum & Pontifex eius, *Thomas Strzępinski*, cum Capitulo, & Clero suo, a deliberatione illa aberat, & Conclusionem tam fœdam, dedecorantem nomen Regis, & Regni, & vtrique notam perpetuæ ignominiæ inurentem abhorrebat. Perfecto autem huiusmodi spolio, *Casimirus* Rex in bellum, cum exercitibus suis in *Prussiam* processit, & *Vislam* circa *Thorun*, facto, vti superiore anno, ex nauibus ponte, transiuit: Conscientia patrati in Ecclesias spolii continue vexatus, intelligens se irritasse Deum, cuius præsidio, cum in singulis, tum maxime in belli actionibus, sperare debuerat, se vsurum. *Fredericus* interea *Brandeburgensis* Marchio, apud Magistrum Ordinis in *Marienburg* diebus pluribus commoratus, tandem Regem in *Bidgostia* accedens, & *plura de sua fide, & beneuolentia, in Regnum Poloniæ differens*, supplicat Regi, *vt illo se dignetur honore, Arbitrum esse, sibi componendæ pacis liceret*. Quo obtento, ad Magistrum regressus, precatur Regem, per literas, & Nuncios, *secum conuenire*, asserens *se afferre, eas conditiones pacis, quæ rebus eius, maximum profectum essent allaturæ quæque tanti essent, vt Rex se nunquam apud Deum rebatur, meruisse illas*. Credulus Rex *Casimirus*, tam crassis promissis, neque enim tantus vir aliud, quam veritas haberet, creditus est nuociasse, curam gerendi belli, quod mox credebat finiri, intermittit, & circa *Thorun* aliquot dierum statiua facit, nunciosque notabiles, *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, Cancellarium Regni *Poloniæ*, *Ioannem* de *Tęczin Craconiensem*, *Petrum* de *Oporow Lanciciensem*, Palatinos, & *Hincza* de *Rogow* Castellanum *Siradiensem*, cum *Frederico Brandeburgense* Marchione, conuenturos & in pacem, sub æquis conditionibus consensuros, transmittit. Qui cum propè *nouam Ciuitatem*, in villa *Kosczielecz* cum Marchione *Brandeburgense*, & Nunciis Magistri, & Ordinis, conuenissent, tam conditiones æquas, & sibi placidas, se audituros. Nuncii Magistri, & Ordinis, licentia dicendi facta, petunt, *vt Casimirus Poloniæ Rex, ex terris Magistri & Ordinis, exercitum suum, deducat, nec illas vastari sinat. Castra quoque, & Ciuitates, suam obedientiam professas, Magistro, & Ordini restituat. Si quid quæstionis, sibi cum Magistro, & Ordine esset, in Summum Pontificem, Imperatorem, aut Ele-*

Casimirus Rex thesauris trium Diœcesium videlicet Gnesnensis, Wladislaniensis, & Posnaniensis, ex omnibus templis acceptis

1451.

contra Prutenos ducit exercitum, ac Istula superato

promissis Marchionis Brandeburgensis illectus,

de pace cum Cruciferis ineunda.

cto-

1455.

ctores Imperii, aut aliquos Reges, & Principes Catholicos illum esse compromissurum. Nuncii Regii, conuenienti ædito responso, & de A iustitia causæ Regiæ, largo sermone habito, in *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, grauius quo possunt inuehunt, *quod illos suis amplissimis promissis, ad illa ludibria pertraxisset, nec se ad disceptandum, sed ad audiendum, conditiones aquas, ab eo pollicitas, venisse* astruebant. Qui purgare obiecta aggressus, ne nihil prorsus, ex promissis attulisse videretur, *in præmium pacis componendæ, Magistrum, & Ordinem, de terris duabus Chelmense videlicet, & Michalouiense, cum solutione impensa, in bellum illud facta*, offert *cessurum.* Asserens *illas conditiones, sibi iustas videri.* Priuatimque multiplici ratione, Nunciis Regiis persuadet, B *ne cunctentur oblatas suscipere, nec in vnum tempus, conentur terras singulas Prussiæ, sui iuris facere, sed morem Sapientum sequuti, his quæ dantur, in ditionem plenam redactis, Stipendiariis Magistri, pace composita, discedentibus, & Magistro ac Ordine egestate grauatis, & præsenti bello afflictis, nec resistentiam opponere valentibus, occasionem, de redigendo residuo, in tempus magis aptum & propicium reseruare.*

frustra agit per Nuncios.

Nuncii Regii consilia *Frederici* Marchionis, velut ea, quibus manifestæ fraudes inerant, aspernati, à colloquio discedunt, nec de cetero promissis Marchionis, fides habita est, sed nec quicquam de pace agere, licet pluribus C Nunciis, & literis se id syncere facturum repromisisset, amplius permissus est. Videns itaque omnes conatus suos, ad irritum recidisse, Regique *Casimiro*, & Consiliariis suis, se inuisum, & suspectum fore, obtentis à Rege *Casimiro* conductoribus, quingentis, qui secum ad militandum venerant, cum Magistro, & Ordine remanentibus, ad propria rediit.

Destitutus à pacis spe *Casimirus Poloniæ* Rex, motis a *Thorun* exercitibus, versus *Ossa* fluuium procedit, Oppida *Gnyew*, & *Tczow*, in potestate hostili consistentia, pro vno tempore obsessurus, & ripa *Vulæ* expugnatis Oppidis, in suam potestatem redacta, hostibus D multas difficultates ingesturus. Simulque *Gdanensibus* Ciuibus, multas commoditates præbiturus, qui à gentibus Magistri, in illis duobus oppidis consistentibus, terrestri itinere merces, & commeatus deferre, aut inferre prohibebantur. Offerebaturque non mediocris spes Oppida præfata conquirendi, eo quod *Gdanenses*, tantam se bombardarum, & pulucrum sufficientiam largituros profitebantur, vt vtriusque Oppidi muri, solo tenus demolirentur. Ac deliberatione confestim variata, Rex iisdem locis, & stationibus, quibus anno superiore iuerat, ad *Lassin* Oppidum peruenit. Et illud prætergressus, quo facilius obsidendi illud hostibus suspi-

Relictis oppidis Tczow & Gnyew ad Lassin oppidum expugnandum Casimirus Rex ducit exercitum.

tionē adimeret, altera die retrogradu itinere illud obsedit, & plures hebdomadas in expugnatione vnius vilis oppidi, cæteris oppidis, quæ expugnari, aut deditionem facere sperabantur neglectis, hæsit: Cœlestibus iras in *Polonos*, pro ademptione vasorum Dei, vertentibus, & illam ipsis dementiam infundentibus. Et licet Oppidum præfatum, nec situ nec munitione, ad conquirendum difficile fuerit, & à principio obsidionis, paucas gentes, pro sui defensione habuerit: quia tamen in exercitu Regio, omnia neglecta, & soluta erant, quadringenti equites, de hostilibus præsidiis Oppidum ingressi, animos obsessorum, ad deditionem spectantes erexerunt. Et Oppidum egregie defendentes, cum parua manu, *Polonorum* excubias sæpius submouebant. Bombarda denique maior, qua muri quassati, notabilem oppidi partem nudauerant confracta est. Imberque, niue mixtus descendens, quem atrox frigus subsequebatur, lubricum gradum discurrendi, per aggeres, & fossata, quantumcunque audaci militi effecerat. Indignumque videbatur, propter conquisitionem, tam parui oppidi, milites in discrimen adduci debere, quamuis illius conquisitionem, non milites solum, sed etiam aurigæ indecorum, si irrito cœpto abscederetur, rati, recusante Rege, & Consiliariis non fauentibus deposcebant. Interim & plures aliæ difficultates, sed inter alias, cui difficile resisti potest, fames in equis alendis, exercitum premere capit. Nam in regione, & à proprio, & hostili exercitu, diuturno bello afflicta, nusquam pabula, pro equis, quibus exercitus Regius plurimum tunc valebat, reperiebantur, frumentis, quæ æstas produxerat, in munitiones deductis. Villarum quoq; habitatores, cubilibus suis desertis, quidam in *Russiam*, & *Poloniam*, cæteri in *Almaniam*, & in cæteras regiones, prout quemque ferebat sors, dilapsi, vacuas terras *Prussiæ*, pro maiori parte effecerant. Cogebaturque exercitus Regius, quod & ipsum quoque difficile inuentu erat, paleis & tuguriis detractis, aut graminibus in campis, aut aruis relictis, equorum famem sustentare. Auenæ venditionem in Castris, etsi plures inferebant, assequi tamen illam, non nisi pauci, quibus ampliores erant opes, poterant. Cæterorum equi adeo fame tabescebant, vt quarta pars de equis illius exercitus perierit. Propter quod *Casimirus* Rex, sero se consilia sibi dispendiosa elegisse, pœnitens, soluta obsidione, ex ignobili vico, famosum, & insigne effecit, quod bis se obsidionem tanti Regis, cum omnibus suis copiis, illud obsidentis, tolerasse, & toties aduersus illum triumphasse, poterit apud posteros, non sine ignominia tanti Regis, & exercitus, abunde gloriari. Tanta autem & iusta ira, & desperatione, Ciuitates, & incolæ *Prussiæ*, ob indebitam, & inhumanam suarum villarum, & ædium spoliationem, direptionem, & incensionem, expeditione illa per Regium exercitum, sine aliqua coertione, & vl-

Vnde infecta re postea cum summo dedecore discedit.

1455.

vltione, passim factam agebantur, vt iterum Magistrum, & Cruciferos, quamuis merito sibi inuisos, & infestos, rerum *Prussiæ* fieri dominos optarent.

Casimiro Rege bello Prutbenico occupato Irzik Sbosz de Olbrachczide Morauus, & Ioannes Swieborowski Polonus

Agente Rege *Prutbenicum* bellum, & obsidione Oppidi *Lassin* occupato. *Irzik Stosch* de *Olbrachczicze*, Morauus, & *Ioannes Swieborowski, Polonus*, qui propter priuatas, & prætensas iniurias, hostem se Regni *Poloniæ* agebat, opportunum tempus, ad inuadendum Regnum *Poloniæ*, militibus, & gentibus vacuum, factum, rati, cum equestribus, & pedestribus Copiis vndecunque poterant, contractis, sed & pluribus voluntariis, Ducum *Slesiæ* subditis, spe spoliorum solicitatis Regnum *Poloniæ*, circa Oppida *Ilkusch*, & *Slawkow* inuadunt. Et octoginta equis quibus in montibus *Ilkusiensibus*, plumbum gignentibus, aqua pellebatur, receptis, oppido *Slawkow*, contra quod priuatæ vltionis ardor instigabat, eo, quod *Nicolaus Gnnya*, fortalicii *Slawkoniensis*, Tenutarius, & Aduocatus, *Ioannem Swyeborowski*, pridem equis, & armis exuerat, cremato, tumultuario more, veriti insecutionem, cum præda reuertuntur. Et quoniam parum prosperè illis spes eorum successerat, in aliam Regni oram, videlicet terram *Wyelunensem* conuersi, in fortalicium *Kapino*, veste agresti, quo dolum facilius tegerent, amicti, adeunt, seque censum ex agris debitum, attulisse mentiti, intromittuntur. Et primis portas consecutis, cæteri ex propinquis latibulis superueniunt, & fortalicium occupant, & militem *Wyerzbyatam*, eius Dominum captiuant. Qua nouitate cognita *Burgrabius Wyelunensis*, vniuersos ex villis homines, festine collectos, ad *Kapino* ducit, & illud cœpit obsidere, prohibeteque, ne hostes fortalicium victualibus munirent. Sed & *Ioannes Guesnensis* Archiepiscopus, & *Ioannes Wladulauiensis* Episcopus, tunc in *Vnyeiow* agentes, familiam ad augendum vires obsidentium, transmittunt, ciuitates vicinæ, & plura etiam ignobilia oppida, quasi ad commune incendium restinguendum accurrunt. Rex quoque nouitate ad eum perlata, *Stanislaum* de *Ostrorog* Palatinum *Calisiensem*, & *Ioannem Zaraba* Capitaneum *Wyelunensem*, cum certis gentibus laturos obsidentibus, auxilia, transmittit. Qui postquam illuc venissent, licet hostes ad extrema deducti, aut fame contabescere, aut plenam deditionem facere cogerentur, veriti tamen, ne *Irzik Stosch* cum gentibus, prout fama vulgauerat, ad ferendum obsessis subsidium, superueniret, & bellum in longius hyemali præsertim tempore traheretur, fortalicium ab hostibus liberare contenti, hostes cum rebus omnibus, quibus potiri poterant, emittunt.

Ilkussia prædis abactis,

& Slawkow incenso,

fortalicium Kapino dolo capiunt,

vnde per pactionem, cum rebus suis à Polonis emittuntur.

Casimirus Rex

Discedens *Casimirus Poloniæ* Rex, feria quarta, post festum Omnium Sanctorum, cum omnibus Copiis, ab obsidione oppidi *Lassin*, in *Grudzacz* peruenit. Ibique diebus aliquot statiua habens, *qualiter bellum deinceps gerendum, & quibus impensis, deficiente Regio aerario, sustinendum esset* consultabat. Et damnatis veterum Baronum, & Dignitatiorum consiliis, quasi successus non lætos habentibus, quidam iuniores, ex communitate, ad formandum reipublicæ statum lecti. Qui consilium ingressi, petente Rege, vt prouisio sibi, de tenendo statu & continuando bello, fieret, decernunt, constituuntque, *vt ex omnibus terris Regni, Spiritualium, & Regii Cmethones de laneo anos, nobilium vero vnum fertones. Spirituales quoque & singulæ Ecclesiasticæ personæ, medietatem omnium prouentuum, de beneficiis suis soluant. Rex in Thorun, cum omni curia sua hybernet, & frequenti militum numero: motus omnes, si quos hostes facere molirentur compressurus, & laborantibus auxilia laturus. Ciuitatesque si quæ desciscere vellent, in fide retenturus.* A *Grudzacz* in *Thorun* itum est, & exercitus, qui nec per pontem, ex nauibus factum (quoniam is versus *Tczow*, consilio traducendi illic exercitus, postea retractato demissus fuerat) nec nauigiis, quæ nec tantæ multitudini suppetebant, nec congelacione prohibente amnis, passum liberum dabat, transfretari poterat, in varia itinera, versus *Masouiam*, ad quærendum, quibus in locis aptius superare *Vulam* posset, diuisus. Plures tamen circa *Thorun* nauibus transuecti, graui mercede naulum pendere cogebantur. Decreta popularia, magis quam Regia, ad *Grudzancz* scita, voce Præconis in foris, & ciuitatibus *Cracouiensibus*, nomine, & edicto Regio denunciabantur. Imperabaturque omnibus Ecclesiasticis personis, & medietatis, de singulis prouentibus veri valoris, & duorum fertonum, de quolibet laneo, sub districtis pœnis solutio. Apparebatque nouorum Consiliariorum, improba deformitas, & rusticana temeritas. Regio etiam nomini inutens nutam, quæ Ministris Dei, non precaria prece, sed imperiosa authoritate, velut quibusdam empticiis seruis, & mancipiis, tributa imponebat, & exigere satagebat. Oblitaque propriarum virium, aliis leges, constitutiones, & decreta imponendi, & exequendi, æquum censebat. Rex pluribus diebus in *Thorun* commoratus, intra quos, *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense* & *Ioanne* de *Czizow*, Castellano *Cracouiense*, in *Grudzancz* remissis, de concordia noui tractatus, nouæque viæ, ex quibus nulla conclosio elici poterat, terebantur. Postulantibus stipendiariis partis aduersæ, pro quolibet stipendiario equite, ducentos florenos, & Castri *Marienborg*, omniumque aliorum, quæ suæ potestatis fecerant, offerentibus resignationem. Ex *Thorun* discedens, in *Brzesczye*, & *Lanciciam* venit.

iuuenum consilio

nouis & grauibus tributis Spiritualibus & Secularibus imperatis.

Thorunia in Brzesczye, & Lanciciam peruenit.

Alexander, filius *Stephani Valachiæ* Voieuodatu, brachio & assistentia *Casimiri Poloniæ* Regis, potitus, illico petulantiæ, & nimiæ libidini,

Alexandro Palatino

1455. *Valachia à suis extincto, Petrus sufficitur*

dini, atque ebrietati deditus, veneno ab his, quorum vxores, filiasque stuprasse asserebatur, extinctus est. In cuius locum, *Petrus* quidam Valachus, qui filius Naturalis *Alexandri*, quondam Voievodæ *Valachia* dicebatur, surrogatus est. Quem etsi *Casimirus* Rex, à Voieuodatu excludere, & quendam *Lithuanum* instituere, nitebatur, bellis tamen *Prusia* eum distinentibus, cogitata non valens perficere. *Petrique* præfati, crebris precibus, & legationibus expugnatus, eum in Voieuodatu *Valachia* confirmat.

& confirmatur à Casimiro.

Sadachmatg Scytha, ab Eczigero Thartaro victus, cum filiis, & vxoribus Kiiouiam perfugit, vbi cum suis iussu Regis Casimiri, per Andream Odrowąs: captus,

Sadachmath insuper *Thartarorum* Imperator, ab alio Impetatore *Thartarorum* Eczigero campestraliter prostratus, & deuictus, in *Kiiouiam* cum nouem filiis, & pluribus vxuribus, Principibusque & Curiensibus suis aufugit. Ad quem *Andreas Odrowąsz* Palatinus, & Capitaneus *Leopoliensis*, iussu Regio, *Kiiouiam* vsq; B aduentens, ipsum filiosque, & Principes suos, licet renitentes, & resistentes, in Castro *Kiiouiense*, dissimulante *Simeone* Duce *Kiiouiense*, captiuat, cæteraque multitudo *Tartarorum*, quæ Imperatorem sequebatur, & in Ciuitate degendo, multa & horrenda grauamina *Kiiouiensibus* inferebat, comperta captiuitate *Sadachmath*, ab Oppidanis *Kiiouiensibus* trucidata est. Rex tamen *Casimirus*, ne *Lithuanis* displiceret, quorum etiam, in aliud tempus, magis profectibus, & commodis, quam *Polonorum* fauebat, captiuum *Sadachmath*, de Castro *Kiiow*, *Leopolim*, prout ordinatum erat, deduci prohibens, eum in *Lithuaniam* duci, & in *Vilno*, velut capti- C uum, cum vxore, & filiis teneri ordinat. Hæc res plurimorum *Polonorum* animos affligebat, aperte omnibus palpantibus, Regem *Casimirum* amplitudini, & paci *Lituanorum*, plus quam *Polonorum*, propensiori cura fauere. Tentus autem fuit præfatus *Sadachmath Thartarorum* Cæsar, cum filiis, per *Casimirum Polonorum* Regem in Castris *Lithuania*, sub diligenti custodia, annis pluribus.

Vilnæ in vincula conicitur.

In Hungaria, Austria & Carinthia pestis, in Polonia annona caritas.

Regnum *Hungariæ*, etsi pro anno illo, bellis externis aliquantulum quietatum erat, pestis tamen grauissima, quæ etiam *Austriam*, & *Carinthiam* peruaserat, illud premebat. *Polonia* vero Regnum, præter bella in *Prussia* gesta, etiam defectus annonæ affligebat. Nam anno eodem frumenta quæque male creue- D rant, & hæc ipsa per armigeros, in bellum progredientes, consumpta sunt.

Wladislao Duce Masouia mortuo, filiisq; duobq impuberibus relictis

Feria quarta, ante diem sanctæ *Luciæ*, *Wladislaus Masouia*, & *Plocensis* Princeps, de ægritudine Ethica, quæ Principibus *Masouiæ* est hæreditaria, in Curia sua Oppidoque *Wyedczwyedza*, prope *Sochaczow*, relictis filiis duobus, *Semouito* & *Wladislao*, ex filia *Kanthner* Ducis *Olyeschnicensis*, *Anna* susceptos, moritur, & in *Plocense* Ecclesia sepelitur. Princeps fortis viribus, & habens optima naturalia, si illa, potatione superflua, interdum non debilitasset. Nulla alia virtute, quam iustitia insignior. *Masouia*

extunc per fœminas Ducissas regi cœpit, omnibus Senioribus Principibus, in sexu virili ab- A sumptis. Consensu tamen, & electione omnium *Masouia* Baronum, *Paulus* de *Gizicze* Episcopus *Plocensis*, in patrem & Rectorem *Masouia*, donec Principes debitam ætatem attingerent, surrogatus est. Qui potestate sibi tradita vsus Seniorum Baronum consilio, grauissimas, & onerosas consuetudines, & obseruantias, quibus in illum diem *Masouia*, in administratione iudiciorum, & exactione pœnarum præmebatur, vix barbaris tolerandas, non sine nominis sui amplissima laude, & merito, abrogauit, & extinxit: quasdam ære proprio redemit.

1455. *summa potestas penes fœminas consistit, donec Paulus de Gizicze Episcopus Plocensis, Gubernator constitutus, Ducatum nimis grauatum releuaret.*

Posnaniæ, in Kosczyan, Kobilino & Wschowa, Monasteria Bernardinorum fundantur.

Tertia Octobris Mensis die. Monasteria fratrum minorum S. *Francisci* de obseruantia, in *Posnania*, *Kosczyan*, *Wschowa*, & *Kobilino*, per Consulatus, & Ciues earundem Ciuitatum, B fundata sunt, & sub breui tempore muris instaurata, atque ædificiis. Apud *Posnaniam*, extra muros Ciuitatis supra fluuium *Vartham*, sub titulo, & Ordine sancti *Bernhardini*.

1456.

Natali Christi, *Casimirus* Rex *Polonia*, cum consorte sua *Elisabeth Laucicia* exacto, venit in *Piotrkow*, ibique generalem Conuentionem feria tertia in die Epiphaniarum Domini tenuit. Vbi conuenientibus, omnibus Prælatis, & Baronibus Regni, antequam ad aliquas publicas res ordinandas procederetur, Conclusiones per quosdam Nobiles, per Communitatem electos, de soluendis duobus fertonibus de lancis Spiritualium, & Regiorum, & C medietate bonorum Ecclesiasticorum decretæ, querentibus Pontificibus, de sua iniuria, grauamine, & oppressione, & de indignitate huiusmodi decretorum, omnibus vno voto assentientibus, cum magna eorum, qui ea condiderant, ignominia, & vituperio, retractatæ sunt. Deinde ad Res *Prusia*, quæ magis vrgebant, expediendas, processum. Post multos variosque tractatus, decretum, vt expeditio generalis, statim post festum Penteostes mouenda, & tota æstate, in terris *Prussia* continuanda, fieret, & pacis nihilominus media, quæ Cruciferorum stipendiarii offerebant, tentarentur, præsertim, cum per illa captiuorum partis Regis, quorum tunc principales, ad conuentionem venerant, & non tam preci- D bus, quam lachrymis, se solui precabantur, liberatio offerebatur. Et quoniam ad Conditiones pacis, sine summis pecuniarum grauibus, quas Stipendiarii Cruciferorum pro damnis, & seruitiis, deposcebant, nullatenus deueniendum, omnes ferebantur, conclusum & decretum fuit, vt in euentum futuræ pacis, medietas omnium Censuum, tam de bonis Ecclesiarum Cathedralium, consentientibus Pontificibus, quam de bonis Regiis, & militum solueretur, & Consiliarii, ad tractandam pacem, quam *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, in *Gdansk* agens, posse sequi, sub æquis conditionibus, astruebat, mitterentur. Conuentione autem præ-

Dum de bello Pruthenico Piotrconia consultatur,

& medietas Census annui tam Spiritualium, quam Regis & Secularium militum decernitur, pro subsidio belli,

1456. præfata durante, Castrum fortissimum, in terra Culmensi Brathian, quod Rex Casimirus Ioanni Trzeska dederat in tenutam, per familiares eiusdem Trzeszka, qui tunc absens, in Conuentionem Pyotrkouiensem aduenerat, nulla cogente necessitate, hostibus deditum, & proditum, & pecunia recepta, venditum est. Quæ res animos Regis, & Consiliariorum nunciata, plurimum turbauit, & afflixit.

seu firmanda pace, Castrum Brathian hostibus vltro deditur, accepta pecunia.

Ex Conuentione Pyotrcouiensi, Casimirus Poloniæ Rex Cracouiam processit, & illic cum Zophia genitrice, & Elisabeth Consorte sua, tempus carnis priuii, & tempus quadragesimæ exegit. Intra quos dies, & hostes, ad Brodniczam clandestine, irrumpere satagentes (præscitus enim fuerat, eorum clandestinus, & nocturnus aduentus) cæsi, & pluribus particularibus præliis, in variis locis commissis, superati, Centum notabiles ex hostibus capti sunt.

Prutheni caduntur,

Vigesima quinta mensis Ianuarii, tunc in Dominicam Septuagesimæ cadente Thomas Strzapinski Electus Cracouiensis, consecrationem in Ecclesia Rodzaczinensi, per Andream Episcopum Posnaniensem, sibi impensam accepit.

& Thomas Strzapinski in Episcopum Cracouiensem consecratur.

Sexta die mensis Februarii, Petrus Episcopus Wratislauiensis, post noctis medium, in Ciuitate Wratislauiensi moritur, & nona Februarii in Ecclesia Wratislauiensi sepultus. Cuius morte secuta, Prælati, & Canonici Wratislauienses, octaua die mensis Martii, pro electione futuri Episcopi, indicta conuenientes Iodocum de Rozemberg, fratrem ordinis sancti Ioannis Hyerosolimitani, cum Cruce Priorem, Præpositum Pragensem, ordinis prædicti, ætatis, quam culmen Pontificale requirit, pacientem defectum, in Episcopum elegerunt. Cuius electio, tandem fuit per Calixtum tertium, Romæ, nona mensis Iunii confirmata. Ad quem eligendum Capitulum Wratislauiensi, ea traxit consideratio, quod & genitor eiusdem Iodoci Electi, Vlricus de Rozemberg, Regni Bohemiæ principalis Baro, fidelis semper, cæteris in hæresim Viclephisticam semper prolapsis, & Romanæ Ecclesiæ deuotus, cum filiis domoque sua permansit, & Rex Bohemiæ Ladislaus, per nuncios & literas, vt eligeretur studiose intercessit.

Petro Wratislauiensi Episcopo mortuo, Iodocus de Rozemberg, frater ordinis S. Ioannis Hierosolymitani, in locum illius sufficitur.

Agente Casimiro Poloniæ Rege Cracouiæ, subita tempestas, in tranquillo coorta est. Consulatus enim Cracouiensis, Nicolaum de Thurza, præsbiterum, gerentem se, pro Scholastico Cracouiensi, & patruelem eius germanum Nicolaum de Gnoynik Clericum, gerentem se pro Canonico Cracouiensi (vterque enim illorum sub viuis, & veteribus possessoribus, beneficia ipsa impetrauerat) de furto, in florenis & flaminibus examenticis commisso, vehementer suspectos, dum conscientia vrgente, ex monasterio S. Francisci diffugerent, feria secunda, in crastino Dominicæ Inuocauit, quæ fuit quindecima dies Februarii, comprehensos, & in prætorium perductos, eculei pœna examinatos, furtumque quo egerint modo, & quos arbitros, consortesque habuerint, locum etiam, in quo res sublatas abdiderint, confessos, sequenti nocte, nequicquam Capituli Cracouiensis, & Vicarii in Spiritualibus, qui eos sibi tradi, administratum cuilibet querenti, de illis instiam expostebant, instantia permoti, publico intra muros Ciuitatis, portæ scilicet S. Floriani proximos, percussit mucrone, illicque eorum cadauera condidit. Pro quo flagitio vniuersale, in Ciuitatem Cracouiensem & Oppidum Cazimyerz, eiusque suburbia, latum interdictum, & Consules singuli, excommunicationis sententia perculsi. Durauitque Interdictum huiusmodi sacro Quadragesimali tempore, per dies plures, vsque ad Dominicam Iudica, quousque Episcopus Cracouiensis Thomas Strzapinski, Regiis precibus, & omnium Baronum, tunc præsentium, intercessione placatus, & satisfactione, trecentorum florenorum, à Consulibus Cracouiensibus accepta, sustulit interdictum, quoniam & qualitas temporis, & præsentia Casimiri Regis, multorumque Principum, & hospitum, qui ad baptismum noui filii Regis inuitati, conueniebant, non sinebat Interdictum huiusmodi, ampliori extensione produci. Truncatio autem præfata, ferebatur, & credebatur, magis ex iussione Casimiri Regis, quam ex temeritate Consulum Cracouiensium prouenisse.

Duobus Thurzonibus, altero Presbytero, altero clerico, ob furtum, capitali supplicio affectis Cracouiæ, Cracouiensibus & Casimiriensibus interdicitur.

Feria secunda post Dominicam Oculi, quæ fuit prima dies mensis Martii post tertiam horam noctis, Elisabeth Regina Poloniæ, pulcherrimum infantem enixa est, corpore & membris optime dispositum, & proportionatum. Cui Astronomorum iudicio, figura coeli, & situatio Planetarum, in hora natiuitatis suæ proueniens, fœlicissimos successus, & multarum gentium & Regnorum Principatum portendebat. Qui tandem in octaua festiuitatis Paschalis, per Thomam Episcopum Cracouiensem sacro fonte renouatus est, & nomen illi auitum aptatum & impositum Wladislaus.

Wladislaus Casimiro Regi primogenitus ex Elisabeth, nascitur filius.

Sabbato ante festum sancti Adalberti, Casimirus Poloniæ Rex, rebus publicis ordinatis, & compositis, Cracouia, cum Consorte sua Elisabeth egreditur, & in terras maioris Poloniæ profectus, in illis totam commoratus est æstatem: expeditione nihilominus vniuerso Regno Poloniæ, indicta versus Prussiam, eo, quod plures Principes Almaniæ, & signanter Fredericus Marchio Brandeburgensis, laturi Cruciferis auxilium, a pluribus, quod tamen postea, in figmentum versum est, nunciabantur. Interpositi autem

sue-

1456.

fuerunt, plures tractatus eum stipendiariis partis aduersæ pro pace, & pluribus diebus, variisque temporibus, & locis, per *Ioannem Wladislauiensem* Episcopum, & aliquot Sæculares Barones, Nobilesque & Ciues *Prussiæ* conditiones, sub quibus pax perpetua confici deberet, cum *Vlrico Czirvvonka* aliisque Præfectis partis aduersæ, ventilabantur: Cogebaturque *Casimirus* Rex in *Thorun* pro festo Sanctæ *Magdalenæ*, vbi conclusio tractatuum huiusmodi captari debuerat, aduenire, sine cuius præsentia, vtraque pars arbitrabatur fiendas conclusiones, nihil roboris habituras. Quindecim itaque diebus, io *Thorun Casimirus* Rex commoratus, intelligensque animos Nobilium, & Ciuitatum, superiore bello plurimum attritos, ad pacem instaurandam accensos esse, io conditiones pacis consensit, quibus cauebatur, *quod Rex quadringenta triginta septem millia florenorum Vlrico Czirvvonka, & stipendiariis Cruciferorum, pro merito stipendio, & damnis perpessis, intra semestre tempus solveret*: quamvis ex Conditiones esseot sibi onerosæ, & iudicio multorum impossibiles: qui huiusmodi tractatus, & Conclusiones damnabant, quod sine Magistro & Ordine, qui præcipui in hac re existimantur, fierent: *Habiturus facta solutione Castri Marienborg, & omnium Castrorum, & Ciuitatum, quæ in potestate hostili consistebant, plenam resignationem, & captiuorum suorum militum relaxationem.* Et conclusione quidem huiusmodi peracta, tenebat solicitudo *Casimirum* Regem, vnde tanti auri moles prouenirer. Et licet Nobiles, & Ciuitates *Prussiæ*, dimidium summæ repromissæ se soluturos obtulissent, exactionem quoque, pro colligenda huiusmodi summa cuilibet sexui, & conditioni imposuissent, de soluendo tamen residuo, amplissima cura restabat, præsertim, cum & proprii Stipendiarii, quibus non minorem summam Rex debebat, vrgebant. Conuentionem itaque generalem Rex pro festo Natiuitatis sanctæ Mariæ Virginis in Pyotrkow indicit: petiturus in ea, & ab Ecclesiasticis, & Sæcularibus omnium Censuum medietatem, quo facilius vtrisque stipendiariis satisfactio impendi posset. Interim vero ex *Thorun* discedens, per *Raczasch* & *Calisch*, in *Wyelun* peruenit, conuenturus cum *Boleslao* Duce *Oppoliense*, & centum millium florenorum mutoum, obligata sibi terra *Wyelunense*, petiturus, quoniam per *Andream* Episcopum, & *Petrum* de *Schamotuli* Castellanum, *Posnanienses* Regios Nuncios solicitatus erat. Qui etsi ad *Casimirum* Regem in *Wyelun* venire repromisisset, postea tamen variato proposito, valetudinarium se simulans, conuenire cum Rege non posse renunciauit. Itaq; illa spe Rex delusus, persuadebatur ab his, qui cum *Vlrico Czirvvonka* fœdus inibant, Barooibus, & sanctuariis, & vasis omnium Ecclesiarum, in Regno consistentium, Rex manus iniiceret, confecta pace, ea Ecclesiis in eodem poodere redditurus. Rex tamen ex superiori vasorum Ecclesiæ receptione, pœnitentiam, & afflictionem animi gestans, se continuit, & ex *Wyelun* versus *Siradiam* pro festo Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, vbi & illius festi agebat octauas, procedens, rei huiusmodi integram deliberationem futuræ Conuentioni *Pyotrcouiensi* reseruauit.

Castro Marienburg cæterisque Castris hostilibus ab hostium militibus ex pactis emendo. Pruthenis dimidium petitæ summæ, videlicet 437. florenos, Casimiro Regi promittunt. De reliqua vero dimidia parte habenda consultatur.

Designatum tempus & aonus æstasque aduenerant, in quibus vigore recessuum per Imperatorem *Fredericum*, in crebris locis, conuentionibus eelebratis, ad quas & Nuncii, Summi Pontificis, & Regoum aecedere non oeeligebant, espeditio seu transitus debebat practari contra *Turcum*, & pro recuperatione *Constantinopolis*, omnes conatus impendi. Crux enim mandato & autoritate Apostolica, per varios Prædicatores, in voiuersis Regionibus Catholicis prædicabatur, & apparatus, pro futura expeditione, per Reges & Principes fieri vulgabantur. Vbi tamen tempus aduenit, neminem Regum aut Principum scitum est processisse, singulis, Summi Pontificis, & Imperatoris *Frederici* actiones, & diligentiam in rebus fidei inspectantibus. Et Summus quidem Pontifex, classem suis sumptibus, magna cura, maximaq; diligentia præparabat. Legatum autem de latere *Ioannem* tituli sancti Angeli Diaconum, Cardinalem, ad *Germaniam*, *Hungariam*, & *Poloniam*, locaque *Turco* vicina, prædicaturum, & alios Crucem, & excitaturum Imperatorem *Fredericum*, & Reges *Hungariæ*, & *Poloniæ*, in bellum barbaricum transmittit. Qui etsi diligentiam sibi possibilem, circa prædictos, Imperatorem & Reges impendisset. Imperator tamen *Fredericus*, tenuitatem Imperii, & dissensiones Principum *Almaniæ*, & quædam alia interponebat. *Casimirus* vero *Poloniæ* Rex, non solum bello *Tartarico*, quod æque periculosum toti Christianitati, vt *Turcorum* censeri debet, sed & proprio, & domestico, cum Cruciferis, se occupatum respoodit. In hunc modum rebus fidei, cum & cæteri Reges, priuatis bellis, & actionibus distinerentur, vacillantibus, omoipotentis clementia, virtutem foæ fortitudinis demonstrauit, quæ non in paruis, aut studio humano promotis, auxilium sui fauoris solet accommodare. Sed potius, in quibus humanam spem ad meliora non videt accedere. *Turcorum* namque Imperator, in Christianitatis regionibus, armari contra se militiam, & plurimos ad bellum præparari, & ab exploratoribus, & ex fama cognoscens, maiori audacia, quam conueniebat, prouocatus, noo repellere, sed inferre bellum constituit, & anticipationem in qualibet re, optimam ratus, Regnum *Hungariæ*, quod, cæteris in circuitu suo debilitatis, & contritis, posse verebatur sibi bellum inferre, inuasit,

Christianorum Regibus turpiter cessantibus,

1456. *Turca apud Thaurinum obsessum.*

ac contractis Dominoruio suorum potentiia, *Albam Regalem Rascia*, *Thaurinum* vere prisci, ad confluentes *Sauum*, *Danubiumque* situm, obsedit: ratus, vt erat, eo cooquisito, liberius se in Regnum *Hungaria* grassaturum, & potentiam *Hungarorum* debilitaturum. Quo quidem malo, ad superiores clades, quas a *Turco* Christianitas, & Regnum *Hungaria* pertulit, addito, magnam formidinem *Hungaria* Rex, & omnes sui induerant, si Castrum tam fortissimum, & insigne, portus, & introitus ad Regnum, caperetur. Et Rex quidem *Hungaria Ladislaus*, per ætatem huic malo mederi non poterat. Legatus tamen Apostolicus *Ioannes* Cardinalis, & Venerandus Pater *Ioannes Capistranus*, vir singularis Sanctitatis, de quo in superioribus fecimus mentionem, Consiliarios Regni *Hungaria*, & signaoter *Ioannem* de *Hunnad*, Gubernatorem Regni eiusdem, ad ferendum obsessis suffragium, omnibus persuasionibus, precibus, & lachrymis, impellebant. Et *Ioannes* quidem de *Hunad* in tot & tantis rerum difficultatibus, quæ Regnum *Hungaria* potentia *Turcorum*, premebant, magia ad meliorem spem, quam ad desperationem conuersus, expeditionem contra *Turcos* intrepide suscipit, & Patrem *Ioannem* de *Capistrano*, cum aliquibus Cruce signatis, qui *Budam* laturi auxilium fidelibus, ex *Polonia* & *Bohemia* conuenerant, in nauibus transmisit: data eis instructione, vt quam celerrime possent, *Albæ Regali* applicantes, obsessis præsidium ferrent, simulq; animoa a desperatiooe erigerent. Tredecim enim hebdomadis a *Turco* obsessis, & centum bombardis, miræ magnitudinis, vndecim turribus, & omnibus muris, continua interdiu, & nocte conquassatione, solo prostratis, omnes difficultates succreuerant, & aut de excidio futuro, aut de deditione cogitabant. Solus vero cum exercitu ex *Hungaris* & Cruce signatis, *Polonis*, *Bohemis*, & *Almanis* collecto, terrestri itinere pergebat, sperans Classem Apostolicam; & Regis *Aragonum*, dudum repromissam, *Constantinopolim* obsessuram, & *Turcum Albæ Regalis* obsidionem soluturum. Et pater siquidem, *Capistranus Ioannes*, voluntate diuina, cum octingentis duntaxat armigeris, quorum præcipua pars fuit de geote *Polonica*, ex mechanicis, & ruralibus, rudi, incompta, & agresti gente collecta, ad Castrum prædictum, per *Turcum* obsessum, peruenit, & cum magna difficultate, & aliquot aquaticia certaminibus, cum & in *Danubio*, qui Castrum alluit, naues consisterent *Turcorum*, Castrum ingreditur, & deiectos obsessorum animos, quorum maior pars vulneribus, aut continuis vigiliis, confecti erant, ad bene sperandum erexit, denuncians propediem exercitum Christianorum aduenturum, & obsidionem soluturum. *Turcus* vero exercitum Christianorum intelligens, & fratrem *Ioannem Capistranum* ad reprimendum suas impugnationes, Castrum subiotrasse, fertur ad suos dixisse, *nisi intra triduum expugnatio illius sequeretur, nunquam se illo potiturum*. Muris enim A & turribus, vna duntaxat excepta, prostratis, recipere se Castrum pro libito meditabatur. Per ingressum autem nouarum gentium, a spe decidens, voiuersumque exercitum in turmas diuidens, expugnationi illius in aqua & terra fortissime, sine vlla pausa, aut requie, tam die quam nocte insistebat, recentem fessis & laborantibus submittendo. Nec minore vi, a militibus per patrem *Capistranum* introducta, impugnantibus resistebatur *Turcis*, adeo, ut eorum turmas certatim, ad Castrum per foramina, arietibus bombardarum patefacta, irruentes, trina vice supra vires agentes negotium, & nocte atque interdiu summa contentione pugnaotes expellerent. Tertia autem impugnationis die quæ in festum *S. Iacobi* Apostoli ca- B debat, *Turcus* impugoatione Castri occupatis, & pugna inter obsidentes, & obsessos, feruente duobus diebus, totidemque noctibus, circa impugoationem Castri constantissime, *Turco* fessis nouos & recentes substituente, certatum est. Vtroque itaque exercitu certamini insistente, diu in die beatæ *Mariæ Magdalenæ*, anceps prælium fuit. *Turci* siquidem multitudioe vincebant, Catholicum vero exercitum, necessitas, & difficultas extrema, rerum omniom efficacissimum duramentum. Sed ante omnia patris *Ioannis* de *Capistrano* & suorum exhortationes, ad resistendum *Turcis* animabant. Accurrens enim pater *Ioannes Capistranus*, spe C & triumphi, & martyrii potiundi, ad pugnantium cuneos, & Victoriam certissimam de cœlo repromittens, singolos quosque animabat, docens *victoriam, non in multitudine, nec in plurimorum manibus esse, sed spem & Confidentiam Christi militum, prævalere oportere, contra totius barbarici exercitus quantitatem.* Quoties autem pater *Capistranus* Catholicum exercitum a multitudine *Turcorum* premi & vinci videbat, toties altissima voce, cum fratrum suorum caterua, porrectis in cœlum manibua, vociferando clamabat IESVS. Et quoties nomen Iesus clamore exercitus repeti contingebat, toties *Turcorum* ex- D ercitus cadendo, velut exercitus *Amalech*, & cadebat, & succumbebat. Tantus enim tremor, & formido, exercitum *Turcorum*, audito nomine Iesus inuadebat, vt velut attoniti, pugna remissa, & manibus collapsis, se exercitui Catholico libere, & sine aliquali resistentia cædendos præbereot. Interim & minor *Turcorum* Dux, per bombardam cæsus, subito exspirauit: in quo omnis machina belli administrandi consistebat. Quo effectum est, vt *Turci* extrema desperatione adducti victoria Catholicis tradita, in fugam cum suo Imperatore verterentur. Et tumidus ille Imperator *Turcorum*, insuperabilis antea creditus, & terror gentium appellatus, acie victus, & Castris exutus est. Quibus fugientibus, & metu, qui fugientibus inesse solet per-

1456. *Capistrani precibus*

1456. *memorabili clade afficiuntur, & vrbs obsidione liberatur.* perculsis, exercitus Christianorum illis institit, & viginti quatuor millia, & in prælio, & in fuga de exercitu eorum peremit. *Turcorum* Imperator, dum fugientes retinere non posse videbat, in fugam & ipse lapsus, cum gemitu & elulatu grandi, quod tantam cladem, & ignominiosam cædem, in victore multarum gentium exercitu accepisset, primum ad oppidum *Zophiam*, vbi insignes Barones sui exercitus propterea quod male pugnassent, & fugam capessendo, alios in fugam traxissent, gladio percussit, exinde in *Adrinopolim*, fugiendo peruenit. Catholicus exercitus Castris *Turcorum*, & omni præda, quam secum *Turci* vehebant, sed & centum insignibus bombardis, sexagintaque quatuor galeis, ac multitudine captiuorum, quibus fessæ manus pepercerant, gloriose potitus, actiones in Deum, qui illi de potentissimo hoste, in paucis contulit victoriam, celebrat, gloriante patre *Ioanne Capistrano*, cum bubulcis pastoribus, & ruralibus, non gentibus militaribus, pugnaces diu *Turcos*, virtute altissimi contriuisse. Hac victoria secuta, ruinatas turres & muros, *Ioannes* de *Hunyad* Gubernator, de consilio patris *Ioannis Capistrani*, instaurare cæpit, victoremque exercitum *Budam* reduxit, supplementum nouorum, & horum militum ordinaturus: ominatus *Turcorum* Imperatorem, pro detergenda clade, & ignominia accepta, celeriter cum nouis copiis aduenturum.

Cometæ apparitio. Nec silentio transeundum est, quod feria quarta post diem sancti *Viti*, Cometes in Regno *Poloniæ* apparuit, qui Sole occidente, inter occidentem, & septentrionem exortus, tota nocte, vsque ad Solis ortum, videntibus apparebat, dirigens facem, sed Cometam superiorem, versus Septentrionem, & in auroræ spacio, versus Orientem. In aurora etenim ad Orientem approximabat. Quantitatis vero non excellentis, sed mediocris. Et cursum suum mense vno exegit. Ex cuius apparitione, quidam pestem, aut bellum futurum, quidam Regum, & Principum mortem, & effectus molestos in fame, & caritate annonæ, quidam casum, & cladem *Turcorum*, quam secutam præmisi augurabantur. Maioresque effectus, prædictum Cometem, in *Prussia*, & *Lithuania*, & aliquibus partibus *maioris Poloniæ*, eo, quod proximior illis regionibus, quam cæteris, in suo cursu videbatur, operaturum, & effectus suos circa principium mensis Nouembris, iniciaturum prædicebant. Tanta autem pluuiarum moles, integræ æstatis spacio descendebat, vt vniuersæ fruges, circa maiores fluuios consistentes, inundatione perirent. In aliis locis, pro maiori parte, ad interitum redigerentur. Propter quod, salubri consilio expeditio æstate illa, in *Prussiam* dilata est: quæ & difficultates plurimas belligerantibus, & domesticis, iacturas nimias attulisset. Sed nec sola *Polonia* apparitione Cometis territa est, *Roma* etiam, & in *Italia*, pro eodem tempore idem, vel alius Cometes apparuit. Quo desinente, & vrbem, & *Italiam* grauissima pestis, qua multi consumpti sunt, mortales inuasit. In terris quoque *Cracouiensibus* circa *Crossno*, & *Rimanovv*, lenta pestis in autumno grassabatur. Pro eodem tempore *Ioannes* de *Hunyad* Regni *Hungariæ* Gubernator morte absumptus est. Vir in armis, & administratione bellorum, eorum præcipue, quæ contra *Turcos*, pro Catholicis gerebat, celebris, & magni precii. Cuius mors, non solum Regno *Hungariæ*, sed & vniuerso Catholico orbi, pro illa tempestate damnosa fuit: eum nemo inter Principes & Barones *Hungariæ* extaret, qui animosius bellum contra *Turcos* gereret. Duos filios dereliquit. Quorum vnus maior natu, patris opera æmulatus, paterno thesauro in milites abunde erogato, non spernendumque colligens exercitum, *Ladislao* Regi *Hungariæ*, qui *Vlrici* Comitis *Ciliæ* gubernatione regebatur. Castra *Hungariæ*, quæ ex obitu patris, in suam ditionem reciderant, resignare, aperta rebellione, renuebat, fauentibus eius proposito, maiore parte *Hungariæ* Baronum, & verentibus, ne *Almanis* gubernanda committantur. 1456. *Mors Ioannis de Hunyad* *ac eius filii maioris natu* *Ladislao Regi Hungariæ resistentia in resignandis Castris.*

Lithuani inita fœderibus Pruthenis, & superbam legationem ad Regem Casimirum mittunt, secretis cum Prælatorum Feria secunda, ante festum sancti *Ægidii*, agente *Casimiro Poloniæ* Rege *Lanciciæ*, venerunt tres *Lithuanorum* Nuncii, *Theophilus*, *Nicolaus Niemirowicz*, & *Ostaphey*, & nomine Prælatorum & Baronum, totiusq; Communitatis *Lithuaniæ*, audientia obtenta, etiam, quorum erant Nuncii, per legationem scabrose expositam, declararunt. Perebant enim imprimis, *vt Casimirus Rex in Lithuaniam rediret*, deinde, *terram Podoliæ cum cæteris coherentiis*, *Ducatui magno Lithuaniæ redderet: quemadmodum corporali pollicitus est iuramento, transiturus ex Lithuania, in Poloniam, pro suscipiendo Regali diademate. Quod si facere detrectaret, non amplius se eam iniuriam toleraturos, sed armis terram Podoliæ, & cætera, a Ducatu magno Lithuaniæ distracta recuperaturos.* Vltimo, *vt Rex attenderet, consilio Polonorum, fratrem suum Wladislaum, Hungariæ, & Poloniæ Regem, interiisse; seque in periculum capitis, Diuina miseratione euitatum, perductum fuisse. Rediretque in Lithuaniam, securam & beatam vitam, absque curis habiturus.* Huic legationi, tam temerariæ & superbæ, nihil tunc responsum est. Constabat enim *Lithuanos*, cum Cruciferis de *Prussia*, quędam fœdera, recenter, & clandestine iunxisse, & noua amicitia inescatos, animos tam superbos induisse. Nuncii tamen per *Casimirum* Regem remunerati, remissi sunt; denunciante Rege, se per proprios Nuncios responsurum. Sed & *Lithuania*, intestina diuisio exorta sciebatur. *Moniuidus* enim Regiarum partiū homo, cum Cancellario, & aliis de genere suo, his omnibus, quæ contra Regem, & *Poloniæ* Regnum, *Lithuaniæ* agitabantur, resistebat, nec conuentionibus,

&

1456.

& consiliis communibus interesse volebat, Alterius factionis princeps erat *Gasthavvdus*, & *Georgius* Dux *Ostrovoski*: qui nouum Ducem magnum creare adorsi, studebant animos popularium, ad se traducere, & *Seukonem Olesibkoević*, Ducem *Kiouia*, cui *Gasthavvdus* filiam desponderat, in Ducem *Lithuania* constituere. Quam rem *Olyechno*, inter paucos *Casimiro* Regi charus, & per eum ex humili sorte in altam erectus, multipliciter cum *Gasthavvdo* promouebat. Flagrabant insuper tunc *Lithuani*, occupatæ *Lucensis* terræ, & *Podolia* occupandæ desiderio, spem & fiduciam illis augebat, *Casimiri* Regis, quam plus Ducalis affectio, a puero innutrita, & si rumori standum est, iure iurando firmata. Inuitabat, & occasio belli *Pruthenici*, quo *Poloni* occupari, Regni sui propinqua, & remota latera, nudauerant, facilinegorio inuasioni obnoxia.

& nouis rebus studens.

Ex *Lancicia Casimirus Polonia* Rex procedens, venit io *Pyotrcouiam* sabbato in vigilia Natiuitatis Beatæ *Maria* Virginis, Conuentionem generalem illic acturus. Quæ ob eam causam præcipue fuit instituta, vt prouideretur, per quem modum solutio fieret stipendiariis Cruciferorum, & etiam propriis. Iam enim *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus Ostrorog Calissiensis*, Palatini, *Petrus de Schamotuli*, Castellaous *Posnaniensis*, & *Andreas* de *Tł ą z n*, Capitaneus *Culmensis*, pacis tractatores, cum *Vlrico Czervoonka*, & aliis Præfectis copiarum partis aduersæ, pacem integra æstate, in variis locis, & diebus practicatam concluserant. Per quam cauebatur, *pro quolibet equite, duobus pedestribus, pro vno equite computatis septuaginta septem florenos, Casimirum Regem dare debere, & pro festo Natiuitatis S. Mariæ Virginis, viginti quinq; millia florenorum, residuum vero vsq; ad festum Epiphaniarum, in hunc modum soluturum. Solutioneque facta, & Castrum Marienburg, & omnes munitiones occupatas, cum captiuorum relaxatione, Czirvoonkam Regi dimissurum.* Constabatque quod sex millibus equorum, duobus peditibus pro vno equite computatis, ad quadringenta septuagiota sex millia summam ascensuram. Cuius se medietatem, Nobiles, & Ciuitates *Prussia* soluturos obtulerant. Res igitur in deliberationem posita, & pluribus diebus ventilata, cum alii pacem, cum stipendiariis conclusam, non probarent, eo, quod Magistro & ordine, non interueniente, stabilis, & diuturna esse non posset. Aliis, conditiones pacis, graues, & onerosæ videbantur. Appareretq; pro soluenda summa repromissa, facultates non sufficere, præsertim in terminis, tam compendiosis, & coarctatis. Iamque festum Natiuitatis, Sanctæ *Maria* virginis, primus terminus transierat, in quo prima solutio neglecta fuerat, *Boleslao* Duce *Oppoliensi*, qui se de triginta, & amplius millibus florenorum mutuum *Casimiro* Regi, facturum repromiserat: sponsionem suam in fauorem Cruciferorum, precibus & literis eorum deuictus, pluribus figmentis variante. Metusque apud plures erat *Czirvoonkam*, ob negligentiam solutionis primæ rathæ, fædus percussum, non seruaturum. Ad quam rem, ex integro renouandam, missi fuerunt ad eum, *Ioannes Czarnkovvski*, Castellanus *Gnesnensis*, & *Stiborius Chełmski*, Succamerarius *Posnaniensi*, Regem *Casimirum*, de non solutione primæ rathæ, iustis rationibus excusaturi, & numerum equorum, qui adhuc iocertus erat, resciturі: eo quod Dux *Zaganensis Balthasar*, etiam cum *Almanis*, & *Slesitis*, a *Czirvvonka*, dissentiebat, sed & ab alia parte, si pace cooclusa damnata, bellum ex integro geri oporteret, magis duræ difficultates oriebaotur, cum æstas superior continuis imbribus traducta, ne dum bella geri, sed nec arua seri permittebat. Multique stipendiarii Regii, & signanter duo Duces *Ossvvyaczimenses, Ianussius* & *Przemislaus*, & *Ioannes Colda* non valentes dilatam stipendiorum suorum solutionem amplius ferre, discesserant. Cæterique Capitanei, & Castrorum *Prussia* Tenutarii, deserturos se Castra, & abituros inde, ni prouisio tempestiua illis fieret, denunciabant: omniumque vna erat intentio, factis in Regno *Polonia*, nouis præsidiis, Regem *Casimirum*, vastatione, & concrematione Regni, ad solotionem impulsurum. Accedebaot Ciuitatum *Prussia* fluxa fragilisque fides, quarum aliquæ euidentibus argumeotis, eo, quod per proprios stipendiarios, exquisitis grauaminibus vexabantur, & in *Gdansk*, stipendiarii Regii, ob neglectam solutionem, suburbia exusserant, & ad seditionem, ac ad rebellionem spectabant, expleturi illam, si pax conclusa non procederet. Dum itaque hæ difficulrares oculis omnium obseruarentur, & mæror pectora singulorum, quasi iam de Republica actum esset, perfunderet, neque in prouidentia sactiuitateque proprii Regis, & Principis, aliquid spei relictum viderent, cuius etiam negligentia. & torpore, plurima labefactara, non dubitabant. Pontifices opportuoitatem loquendi nacti. *Accidisse præsentia, & superiora mala, propter iniquitates, & scelera, & signanter propter auaritiam & superbiam oppressionemque pauperum*, efficacissime deducebant, *& dum in mandatis legibusque suis contemnitur Deus, prosperari hostium arma, resque Polonicas sensim diffluere*, ostendebant, suadebantque, *abscindendas præuaricationes singulas, & in humilitate placandum Deum, & priores fælicitates, correctis, & contritis indubie restituturum.* Et quoniam *Thomas Cracouiensis* Episcopus, vt vir magnæ prudentiæ, & literaturæ, scrupulosius, diffusiusque materiam ipsam pertractans disseruit, *acceptationemque primum Bohemia, deinde Hungaria Regnorum, contrarios effectus, cum exhaustione publici & priuati ærarii, & interitu multarum insignium personarum prouenisse, sibique acceptationem terrarum Prussia* nun-

1456.

1456. *nunquam placuisse, veritum ne in irritum, conatus & impensa r.cidant*, multorum perculsa erant corda, dolentium, iniustum bellum hactenus gessisse. Magister vero *Sandinogius* de *Czechel*, Professor Theologiæ Canonicus *Gnesnensis*, genete nobilis, de stirpe & familia *Gorab*, vir diuinarum ac humanarum literarum peritus, & modestiæ, atque religionis singularis, Regem & *Polonicum* populum, iustissimum bellum Cruciferis intulisse, & inferre deducebat: asserens *Cruciferos, terrarum Prussiæ, nunquam fuisse veros Dominos, sed violentes possessores, & à Principibus Poloniæ in suffragium, contra barbaras nationes, euocatos, proprios fundatores, & Patronos, crebris bellis afflixisse, & ex eorum hareditariis terris, partim dolis, & fraudibus, partim bello eos eiecisse, Regemque acceptando, deditionem terrarum Prussiæ, sancte & optime egisse, & denuo acceptandam deditionem, si facta, non fuisset, consulere & suadere vniuersos debere, nec clades, ante Choyniczam accepta, ex iniusta acceptatione Prussiæ terra prouenisse credenda est, sed ex ingratitudine beneficiorum Dei multiplicium, & insolenti superbia euentuum fœlicissimorum exorta. Qui cum pro vno tempore, & splendidum Conuiuium, & deditionem plenam, terrarum Prussiæ Regi contulisset, non est in aliquo per Regem, & per populum suum honorificatus, cum & filii Israel, quamuis mandante Deo, & Iudam Ducem dante, & vindicandum vxorem Leuitha, per Gabaonitas, in explenda libidine suffocatam, contra tribum Beniamin procedendo, geminata strage, & deuictione, propter præcedentes transgressiones, & scelera, vsque ad numerum, quadraginta quatuor millium fuerunt profligati, & post ieiunium, & humiliationem, extiterunt victores, vt & vrbes Beniamitarum disrumperent, & vniuersam tribum Beniamin, etiam impuberibus, & mulieribus non parcendo, præter sexagintos viros, delerent.* His & illos clamores Demosthenis adiungens, quibus plenum exultabat apud Athenas Theatrum, eos, qui in Marathone, in Artemisio, in Salamina, pro patria ceciderant, singulari extollentis commendatione. *At ego*, inquit Episcopus *Cracouiensis, non asseuero iniustam nos causam habere paratus in conspectu cuiuscunque Catholici Concilii, eam ostendere iustissimam, sed induco scelera nostra, & animos, ac euentus fœlices, consumationemque captarum rerum, nobis ademisse, & nos multis grauissimis incommodis inuoluisse.* Quibus argumentationibus finitis, ad prouisionem, qua moles super impendentium rerum resolui posset, ventum est: Et post multos variosque tractatus, conclusio capta est, *ut de singulis bonis, tam Regalibus, quam Nobilium, tamque Ecclesiasticorum, quam sacularium, etiam de Officiis, & Dignitatibus, omnium censuum, pro anno tunc currente, daretur vera medietas. Ciuitates & Oppida, à qualibet marca bonorum suorum mobilium & immobilium, duos grossos, Cmethones, & homines iuri dediti, de quolibet capite vtriusque sexus vnum grossum contribuant, Nobiles, Cmethones, non habentes, mediam marcam persoluant.* Hæc conclusio, & a Prælatis, Baronibus, Nobilibus, & vniuersa communitate terrarum *maioris Poloniæ* accepta est. Barones vero terrarum *Cracouiensium*, & *Russiæ*, etsi pro se quisque consentiebat, Communitatem tamen ad id obligare, cum res noua grauisque esset, nullo modo audebant: Vnde aliam Conuentionem, in noua Ciuitate *Korczin*, pro die sanctæ *Heduigis* agi placuit, præsertim propter terras *Russiæ*, ex quibus notabile suffragium, si in huiusmodi Conclusionem consentirent, erat prouenturum. Petebatur posthac magna instantia, ab Episcopis, & Clero, omnium Decimarum vera medietas, & vetus valor. Ad quod nemo erat, qui flecti posset. Et non solum dura, sed & impossibilis, hæc conditio tam Episcopis, quam Capitulis eorum, quæ ad hoc vocatæ conuenerant, videbatur. Quatuor itaque diebus in altercationibus consumptis, medietas taxæ Papalis, in subsidium huiusmodi oblata est, ex singulis beneficiis. Episcopi tamen vltro medietatem Censuum, ac etiam medietatem Decimarum pecunialium se daturos obtulerunt, præter Episcopum *Cracouiensem*, qui nihilominus, ad medietatem Censuum, tertiam partem, quarta sibi duntaxat remanente, adiecit. Et his taliter compositis, vasa aurea & argentea ab Episcopo, & Capitulo, Diœcesique *Cracouiensi* petebantur, non in conflationem, vt superiora, sed in commodationem, quatenus obligari possent, & tandem pecuniis suffragiorum redimi. Episcopus autem *Cracouiensis*, etsi diu constanter se id facturum negasset: fatigatus tamen multis instantiis, *non posse se aliquid, in tam grandi materia decernere, sine plena deliberatione sui Capituli*, respondit, & rem omnem ad Capitulum, quod in festo S. *Stanislai* agi solet, reiicit: haeque occasione Rex *Casimirus*, qui ex *Pyotrkow* in *Lithuaniam* ire disposuerat, consiliis Baronum impulsus, *Cracouiam*, non sine singulari fastidio, diuertit, commodationem vasorum Ecclesiæ *Cracouiensis*, & consensum ad suffragium de terris *Cracouiensibus*, & *Russiæ*, in conuentione nouæ Ciuitatis, pro die sanctæ *Heduigis*, sua præsentia, & solicitudine, facilius obtenturus. Tunc quoque, Consiliariis *Maioris Poloniæ* consulentibus & instantibus, *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, in partibus *maioris Poloniæ*, quo res *Prussiæ* fœlicius dirigi possent, Gubernator designatus est, & cura negotiorum *Prussiæ*, cæterarumque publicarum rerum partium illarum, sibi mandata. Quibus peractis, Conuentio

1456.

Indicitur ingens & graue tributum in omnes Regni Poloniæ Ordines, pro Marienburgo, cæterisque Prussiæ Castris à Czirwonka emendis stipendioque hostium militi persoluendo, quod ad quadringenta septuaginta sex millia excreuerat.

1456. uentin illa, quæ quindecim durabat diebus, soluta est.

Feria quarta, in die sancti *Matthæi* Euangelistæ, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Pyotrkow* discedens, *Cracouiam* die Dominico, ante festum S. *Stanislai* est ingressus, & feria quarta in die S. *Michaëlis*, locum Capitularem adiens, expositis reipublicæ necessitatibus & angustiis, cœpit non tam precibus, quam lachrymis rogare, vt tam maioris, quam omnium Ecclesiarum, vasa & Clenodia aurea, & argentea, quatenus ea sibi impignorare liceret, commodarentur: promittens eorum plenam & saluam restitutionem. Qua quidem peticione per *Thomam Strzapinski* & suum Capitulum digesta, etsi angustiæ in vtralibet parte occurrerent, indignum tamen, & quodammodo impossibile, in commodationem vasorum, ex qua multi fletus & gemitus secuturi essent, & indignatio Diuina, vnusquisque iudicabat: ne tamen rempublicam periclitari contingeret, tam Episcopus, quam cæteri Abbates, & Canonici, *summam sex millium florenorum se fideiussuros apud eos mercatores, qui Regi facturi erant mutuum*, obtulerunt, *gratiuque mercatores cautionem, quam vasa Ecclesiæ, pro pignore suscepturos, vt eo modo, & reipublica fieret prouisio, & Diuinitas vasorum alienatione non irritaretur.* De commodatione vero vasorum Dei, Regi responsum est, *vt omnem opem, curamq; Rex omitteret: prius se exilium, mortemque, & quæque extrema Episcopus, & Capitulares subituros, quam vasa Dei commodaturos*, aperte denunciabat: euidentissimis rationibus eos stringentibus, *cum in vasis fortis Diuina nulla esset eis relicta potestas disponendi, & præsertim, ne mortuorum, quorum deuotione largita erant, intentionem fraudarent, viuisq; scandalo essent.* Plus gratitudinis, quam modestiæ hæc responsio Episcopi, & Capitularium, tam apud Regem, quam Consiliarios habuit, quippe, & ipsi, paucis exceptis, amare ferebant, Ecclesiam *Cracouiensem* suis ornamentis nudari. Vnde non solum vlterior Regis, & Consiliariorum, super commodatione quieuit instantia, sed etiam Episcopo, & Capitularibus gratiæ pro responso, & defectui Reipublicæ prouidenti, & commodationem sacrorum vasorum refellenti, a Rege *Casimiro* & vniversis actæ sunt.

Thomas Strzapinski Episcopus Cracouiensis cum suis Canonicis sacrorum vasorum commodationem Casimiro Regi petenti, constanter denegat, sed cautionem fideiussoriam se facturum ad mutuum sex millium florenorum cum Abbatibus promittit.

Seditio Thorunii

Sub idem tempus Ciuitas *Thorun* intestinis agitata motibus, & studio aliquorum de communitate, ad rebellionem publice versa, Consulibus non solum Claues portarum, sed etiam gubernationem rerum, abstulerat, facilius in deditionem Magistri & Ordinis transitura. Sed *Gdanenses* periculo comperto, accersitis gentibus ex propinquis, præsidiis Regiis aduenerunt. Et ducentis ex communitate comprehensis, septuagintaque in die sancti *Michaëlis*, qui seditionis erant authores, publico gladio cæsis, non solum *Thoruniensium*, sed & aliarum quoque Ciuitatum motus compresserunt. Castigatisque factionum capitibus, A cæteris parsum est.

plexit defectionis authoribus septuaginta componitur.

1456. Feria secunda ante festum sanctæ *Heduigis*, *Casimirus* Rex *Poloniæ* *Cracouia* egressus, in *Nyepolomicze* descendit. Ab inde pro die sanctæ *Heduigis* nouam Ciuitatem *Korczin* aduenit, frequentemque Prælatorum, & Baronum *Cracouiensium* & *Russiæ* terrarum, numerum ibidem reperiens, decem diebus Conuentum celebrauit. Plures enim resistentiæ de ferendo subsidio in mediis Censibus interpositæ: Conuentionem illam, ad tam diuturnum tempus extraxerant, capta tandem est, finaliter conclusio, qualificatione rerum, pro ea tempestate pensata, *vt medietas Censuum, de singulis bonis Regiis, & terrestribus, pro rebus Prussiæ expediendis, & in posterum bene* B *gerendis, tam de terris Cracouiensibus, quam Russiæ, vsq; ad festum S. Nicolai conferatur, potestate Regi interdicta, ne aliquid de pecuniis colligendis mandet, aut disponat.* Ea etiam conditione apposita, *vt Cmethones singuli de laneo vnum fertonem, pro sorte medietatis, suos Dominos reuelare teneantur.* Episcopo *Cracouiensi Thoma*, *Gregorio* de *Branicze*, Castellano *Radomiensi*, *Ioanne* de *Rythwiani* Capitaneo *Sandomiriensi*, *Andrea* de *Thaczin*, *Ioanne* de *Melsthin*, & aliis de Communitate lectis, potestas eis disponendarum pecuniarum, commissa est: non in alios tamen vsus, nisi in publicos, & præsertim *Prussiæ*, & terræ *Osswyaczimensis* solutionem. In C solutione vero negligentes, pro constituto tempore, pro prima videlicet negligentia pignoratio de quatuor bobus, pro secunda intromissio totius villæ, non prius, nisi duplum solueret, reddenda pœna, quo celerior solutio perueniret, adiecta.

Potestas disponendi de tributo quibusdam Senatoribus Regni committitur.

Missi sunt ex Conuentione illa, nouæ Ciuitatis *Korczin*, *Ioannes* de *Taczin* Palatinus *Cracouiensis*, *Ioannes Olyeski*, de *Syeuno*, & *Podoliam* ad *Wnuczek* in *Podoliam*. Quibus fuit iniunctum, vt à Capitaneo *Podoliæ*, seu *Camenecensi*, cæterisq; Castrorum *Podoliæ* Capitaneis, noua exigant iuramenta, de tenendis pro Regno *Poloniæ* fideliter Castris, & ad ordinandum, vt Castra ipsa, cum in ædificiis, tum in D victualibus, aduersus quoslibet hostes & signanter *Lithuanos* sint sufficienter prouisa. Petebatur etiam tunc à Rege *Casimiro*, generalis conuentionis super iusticia cuilibet querenti administranda, celebratio, & vt in ea, de quibusdam differentiis, quæ inter Ecclesiam, & laicos interuenire solent, poneretur decisio. Sed celebrationem eius in Regis de *Lithuania* aduentum, placuit differri. Sancitum etiam tunc fuit, ne terram *Osswiaczimensem* Rex quoquomodo alicui donet, alienet, obliget vel inscribat: Agebatur similis, apud partes *maioris Poloniæ* in *Colo*, pro die Sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, Conuentio. Et

Mittuntur Nuncii in Podoliam ad exigendum noua iuramenta à Capitaneis, de tenendis pro Regno Poloniæ Castris,

& de non alienanda terra Osswyaczimensi constitutio.

Præ-

1456. Prælatis, Baronibusque partium illarum conuenientibus, conclusio Conuentionis *Pyotrcouiensis*, de soluendis medijs censibus, pro rebus *Prussiæ* innouata, & dispositiu rerum prædictarum *Prussiæ*, solutioq; & expeditio stipendiariorū *Prussiæ Ioanni* Episcopo *Wladulauiensi* Gubernatori, collectis pecuniis mandata.

Rex Casimirus cum Elizabeth Regina in Lithuaniam proficiscitur.

Sabbato ante festum sanctorum *Simonis & Iudæ* Apostolorum. *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ex noua Ciuitate *Korczin*, cum *Elisabeth* Regina discedens, per *Sandomiriam*, *Lublin*, & alia consueta loca, in *Lithuaniam* processit, & feria secunda, ante festum sancti *Martini*, ad fluuium *Narew* perueniens, ab Episcopo *Vilnense*, & Boiaris *Lithuaniæ*, cateruatim illic congregatis, susceptus est.

Transitus autem Regius in *Lithuaniam*, quem vniuersi Consiliarii, nec suasu, nec prece inhibere poterant, attulit rebus publicis, & B signanter *Pruthenicis*, quarum consumatio propter absentiam *Casimiri* Regis differebatur plurima dispendia, & impedimenta. In *Gdanense* enim Ciuitate, ab illis, qui partes, Magistri clandestine sequebantur, vulgatum erat *Casimirum Regem, de rebus Pruthenicis, non facere æstimationem, aut curam, & ex Lithuania difficulter, & tarde rediturum.* Consurgente autem seditione, *Martino Coga*, homine parum noto, sed industrio, & partes Magistri, & Ordinis, variis negotiis promouente, facile populares Ciuitatis *Gdanensis*, in suam pellicit opinionem. Depositisque antiquis C Consulibus, se, & eos, qui eadem secum sentiebant, in Consules procurat creari. Timebaturque granis seditio, cum prudentiores, nihil his territi, ad dissessionem trahi non poterant. Neque enim consilium vnum, nec voluntas vna, inter populares fuerat, sed dissensionis velut quidam morbus, iam horum, iam illorum pectora peruadebat, resq; in seditionē spectare cœperat, nisi *Vlricus Czirwonka*, audita nouitate, aduenisset, & tam principalibus, quam popularibus aduocatis, longo & prudenti sermone concionatus, *ne in rauienta Casimiro Regi facta, noua præuaricatione fœdarent*, monuisset: astruens *illos*, *discessione sua*, *non rebus Regiis*, *quibus Castro Marienborg in suam ditionem redacto*, *longa periclitatio*, *non* D *posset accedere dispendium*, *sed nihilominus suis perpetuam infamiam*, *& posteritati suæ perpetuum dedecus inusturos.* Tantumque concionatio *Czirwonczæ* apud *Gdanenses* valuit, vt ex admodum tristi, & deformi die, lætus, reunitis & conciliatis vniuersorum animis, prouenerit. Missique ex templo à *Gdanensibus*, in *Lithuaniam* Nuncii, ad Regem *Casimirum*, *vt celerius aduenīat*, *& defensioni eorum*, *pacificationiq; terrarum Prussiæ*, *iuxta ea*, *quæ cum Czirwonka conuenta sunt*, *intendat*: offerentes *se in pactorum complementum*, *omnem pecuniæ defectum suppleturos.*

Czirwonka seditione Gedanensium & Ioannis Czarnkowski compressa.

Histor. Polon. Lib. XIII.

Ab eoque tempore *Vlricus Czirwonka*, studiosissimus rerum Regiarum factus est solicitator, aduocatusque & patronus, maiori diligentia illas promouens, quam ante turbauerat. Missoque ad Consiliarios *maioris Poloniæ*, qui tunc apud *Colo* secundum Conuentum agebant, speciali Nuncio, carpebat illos vehementer, *quod cum fortuna illis serenior proueniret*, *segniter res*, *celeritatem expetentes*, *administrarent*, *& nescirent opportunitate temporum vti. Consurgerent tandem, & ad consumationem pactorum, si ro licet intenderent, præteritarum transgressionum memoriam, de facili se obliteraturum.* His verbis Consiliarii *maioris Poloniæ* calefacti, *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, *Petrum Calisiensem*, & *Ioannem Gnesnensem* Castellanos, in *Thorun* conuenturos cum *Czirwonka* transmittunt. Qui in die sanctorum *Fabiani* & *Sebastiani* conuenientes, singula negocia, quæ prò infectis habebantur, in hunc modum componunt. Tradunt siquidem *Czirwonczæ* Viginti quinque millia florenorum, ex terris *maioris Poloniæ* licconducta. Cui iam per *Gdanenses*, quadraginta aureorum millia tradita erant, eo pacto, vt ad festum Paschæ, residuā protelentur solutio. Pro illoque tempore, dimissio Castri *Marienburg*, & relaxatio captiuorum expleatur, atque eum singulis aliis Castris & munitionibus, hostibus treugas, ad Dominicam Reminiscere duraturas, indicunt. Ad Regem quoque *Casimirum*, in *Lithuaniam* plures delegant Nuncios, & inter alios *Nicolaum Sarliczyski*, Palatinum *Brzestensem*, persuasuros, *vt quam celerrime redeat*, *rebus Pruthenicis*, *aduentu suo*, *maximum adiumentum*, *& absentia maximam infectionem præbiturus.* Non quieuerat autem *Martini Coga* ciuis *Gdanensis* dolosa machinatio, sed assiduam seditionem moliebatur, in tantum audaciæ progressus, vt totius Ciuitatis, tam administratio, quam status, ex illius penderet arbitrio. Verum, ne latius, inclinatis semel ad Cruciferorum partem nonnullis *Gdanensium* animis, serperet defectio, *Ioannes Czarnkowski*, Castellanus *Gnesnensis*, in *Gdansk* aduenit, sub cuius præsentia Consules antiqui, & signanter *Reinoldus Menderoff*, & *Ioannes Lindaw*, audacia resumpta, *Martinum Coga* capite truncant. Quo necato, omnis, quæ sensim glisce bat, quieuit seditio.

ab eiusdem ex pacto Polonorum quadraginta aureorum millia, à maioribus autem millia florenorum accipit: quum post aliquod tempus acceptum, vt Marienborg & alia Prussiæ Castra restituit Poloniæ Regi.

Sub idem tempus, circa festum sanctæ *Hedwigis*, in *Hungaria* Regno *Ioanne* de *Huniad* Gubernatore Regni eiusdem, pestilentico morbo, septima die mensis Augusti absumpto, pater venerandus *Ioannes* de *Capistrano*, qui, vt in superioribus declaraui mus, magnum ea ætate defendendo, cum Cruce signatis, Castrum *Albam Regalem*, ex *Turcis*, qui cum omnibus Copils, illud impugnabant, triumphum retulerat, cœpit

Ioanne de Huniad Gubernatore Regni Hungariæ mortuo Ioannes quoque Capistranus

 demor-

1456. *doleus mortem illius*

de morte eiusdem Gubernatoris affligi vehemeoter, dolens tam prouidum, & factiuum Ducem subtractum esse, cuius operam, ad reliquam contra *Turcos*, quam io æstate futura paraturum sese per Crucesignatos, noo dubitabat expeditionem, sibi multum accommodam, & profuturam intellegebat, calculi, iliumque pressura, febribus quottidianis, & dissenteriæ languore, correptos est; Tanta autem mentis afflictione, pro rebus fidei angustiabatur, quod velut alter beatissimus *Augustinus*, ad extremam hotam perueniens, vigesima tertia die mensis Octobris, adeo lente & suauiter, iuxta ac si se sopori daret, in oppido *Hungariæ Vlak*, Christo Spiritum reddidit, & in Ecclesia Cooventuali sanctæ *Mariæ*, Ordinis sancti *Francisci*, io præfato oppido *Vlak* accepit sepulturam, cum iam annum vitæ septuagesimum vnum, in ordine, & continua, diligentissimaque verbi Dei disseminatiooe quadragesimum exegisset. Corpus suum post mortem adeo iucundum, clarumque apparebat, vt non exanime, sed viuum putaretur. Multique mortales sunt testati, per merita ipsius, tunc beoeficia sanitatum, à variis languoribus se accepisse. Prius autem quam Spiritum Domino redderet, die integro visus est, amaras lachrymas vbertim effudisse. Rogatus autem instantius, à fratrum suorum comitatu, quorum aliquos ex nomine mortem suam præcessuros, aliquos vero (quemadmodum impletum est) subsecuturos, signauerat, *quidnam tam profundus fletus suus sibi haberet*, respondit, *tam ingentia mala se vidisse, quæ Catholicis, ob eorum scelera, necesse est contingere: quæ ob sui magnitudinem, nemo librariorum posset in cute bouina exarare.*

moritur, & Vlaci oppido Hungariæ sepelitur.

Dum autem *Hungariæ* Rex *Ladislaus*, versus *Album Regalem* cum insigni exercitu, de proprio milite, & Crucesignatis comparato, procederet, quoslibet motus, si qui per *Turcos*, ex morte *Ioannis* de *Hunyad Hungariæ* Gubernatoris animatos, fierent, compressurus. Interim nunciatum est *Turcos quietos consistere, & nihil de inferendo bello, apud illos cogitari.* Rex tamen *Ladislaus* versus *Albam Regalem*, destituto filio Gubernatoris *Ladislao*, vt eius potentia Regi, & Comiti *Ciliæ Vlrico* suscepta, dimunueretur, id efficiente *Vlrico* Comite, qui in aliis Castrorum *Hungariæ* cessionibus, *Hungarorum* corda, committendo illa *Almanis* vel forensibus, quam maxime vulneraverat, in Tenutam, *Ladislaus* autem filius Gubernatoris, horum omnium, quæ contra illum gerebantur non ignarus, simulque de nece Comitis *Ciliæ*, quæ fere omnium Baronum *Hungariæ*, consilio & assensu dudum composita, sibique mandata erat, qualiter illam conficere posset, plurima secum voluens, pellicit Regem *Ladislaum*, & comitem *Vlricum* in dolo, vt exercitu vniuerso, qui sub ductu Comitis *Vlrici* militabat, consistere iusso, cum paucis, nauali itinere per *Danubium Albam Regalem* descenderet, astruens tantæ multitudini in terra, à proprio milite, & ab hoste vexata, victualia nullatenus suffectura. Dum autem *Albam Regalem* peruentum esset, altero die filius Gubernatoris *Ladislaus*, destinata animo exequitur, & Comitem *Ciliæ Vlricum*, ex Capella, post Diuinorum audientiam, egressum, ad portam, quasi quædam secreta secum tractaturus, eductum, cum armatis, quos sub gradibus occultauerat, inuadens, Rege *Ladislao* spectante, & nullum auunculo, quod simile m sortem pertimesceret, ferente auxilium, obtruncat: simile scelus in Regem *Ladislaum*, nisi saniori consilio, auersus & inhibitus fuisset, commissurus. Rex tamen *Ladislaus* prouideotia *Bohemorum*, & *Almanorum*, qui curam illius gerebant, in Camera obfirmatus, quadriduum illic, donec furor filii Gubernatoris quiesceret, exegit. Exinde vero data securitate eductus, ex *Alba Regali Budam* venit: nihil habeos liberi iuris, aut arbitrii, sed singula iuxta ordinationem *Ladislai* filii Gubernatoris agens, instituens, atque decernens. Cadauer Comitis *Vlrici*, io *Ciliam* relatum, iusto honore tumulatum est, & graue bellum inter *Ciliæ* Comitatum, & *Hungariæ* Regnum, eousque exortum est, vt *Ciliensis* collecto exercitu, inuaderent, regnum *Hungariæ*, & Castrum *Thebeu* conquærerent, per continuam expugnationem. Qua quiescente Comitatus *Ciliæ*, *Frederico Frederici*, Imperatori, deditus est.

Ladislaus Hunyadi, Ioannis Gubernatoris Hungariæ filius, 1456.

Vlricum Ciliæ Comitem spectante Ladislao Rege suo Hungariæ occidit.

Vnde bella inter Hungariam, & Ciliam, quæ postea venit in potestatem Romanorum Imperatoris orta sunt.

Ad has etiam domesticas clades, epidimiæ morbus, & *Budam*, & fere omnes *Hungariæ* oras peruasit. Sed & Regni *Poloniæ* regiooem, circa *Krosnam*, *Zwigrod*, *Strzizow*, & *Rimanow*, pestis similis, ex coo-tagione, aliquanto tempore affligebat. *Pestis in Hungaria & Polonia.*

In *Napulia* tantus terræ ttemor, sabbato aote festum sancti *Andreæ* Apostoli accidit, vt *Roma* audiretur, plutaque Castra & Castella, & signanter Ciuitas *Ascopolis*, ruinarentur. Subuersorum autem, ex terræ motu Castrorum, & Castellorum loca, vndæ superingrediebantur. *Terra motus ingens in Napulia.*

1457.

Die prima mensis Ianuarii, beatus *Osman-dus* Episcopus *Elberiensis*, de Regno *Angliæ*, qui à trecentis & quinquaginta aonis iacens in puluere miraculis coruscabat, per *Calixtum* Papam tertium, *Romæ* in Ecclesia sancti *Sanctus Osmandus Elberiensis Episcopus canonisatur.*

1457. sancti *Petri*, canonisatus est, & Cathalogo Sanctorum adscriptus.

Casimirus Poloniæ Rex *Casimirus Poloniæ* Rex, dum in *Lithuania* rum omne tempus hyemis exigeret, plura negocia *Lithuaniæ* componebat. *Lithuanos* quoque rebus nouis illudentes, & de substitutione alterius, magni Ducis *Lithuaniæ*, varios & crebros, agitantes sermones, compescuit. Conuentione autem generali *Vilnæ*, pro die natiuitatis Christi celebrata, & singulis Boiaris conuenientibus. Rex dicendi opportunitatem nactus, grauissime *Lithuanos*, de cruda legatione, fatuitatem, & superbiam, in se redolente, ad se *Lanciciam* perlata, corripit & obiurgat. *Redarguit Lithuanos* Quam cum omnes vniuersali acclamatione, inficiarentur se intimasse, sed nec de illa quicquam sciuisse, aut consensisse, deposcerentque authores tam fœdæ, & superbæ legationis, ad pœnam, omnis culpa in *Gasthawdum* relata, quasi ille vnicus fuisset, eius conflator. Qui cum se purgare de legationis temeritate iussus fuisset, in seditionem rem verti, & aliquod grauius periculum exoriri, Rex metuens, Conuentum dissoluit, sequentibusque diebus Rex more suo, scismata, & nouarum rerum motus, non punitione, aut coertione merita sedat, sed tractatibus beneuolis, largitionibus, & benignitate, ex quibus gens illa plus furoris & audaciæ expost ructandæ, quam curæ, & sanæ mentis concepit. *& seditione ac nouarum rerum studio, non pœna sed largitione compescit.* Nunciis quoque ex *Polonia*, & *Prussia*, ad eum venientibus remuneratis. *Carnis priuii dies in Radom, & Conuentum Consiliariorum in Pyotrkow, pro Dominica prima Quadragesimæ, celebraturum, & exinde in Prussiam se decursurum* respondit. *in Poloniam, deinde in Prussiam se recursurum promittit.* In hunc modum iubet literis, & Nunciis Consiliarios, vt conuenire, pro die instituta *Pyotrcouiam* non negligant.

Paritum est iussionibus Regiis, & plerique Consiliarii, non tamen in frequenti numero, pro Dominica Oculi *Petricouiam* conuenerant. *Casimirus Rex Poloniæ* Rex tamen *Casimirus* tardius aduenit *Petricouiam*, non nisi videlicet feria quarta, post Dominicam Oculi, cum vtraque Regina, *Zophia* videlicet matre, & *Elisabeth* Conforte, prohibente illum fluuio *Vislà*, tunc vehementius, quam cuiusquam ferebat memoria, inflato aquis. *plurimis rebus in Conuentione Pyotrcouiensi compositis ad aliud Conuentum in Kolo accelerat, de rebus Prussiæ consulturus.* Et pluribus rebus conclusis, & decretis, iterum alium Conuentum, in *Colo* pro Dominica Letare tenuit. Vbi ordinabatur, *vt Castra Stuchow, Swyecze & Tucholya, non stipendiariis, cum ærarium Regis exhaustum esset, sed propriis gentibus locarentur, vt Oppidum Choynitza, grauiori inedia, & rerum omnium importatione, premeretur.* Ex *Colo Casimirus* Rex transiit in *Brzesczye*, exinde per *Radzieiow Wladislauiam* iuniorem venit. feria tertia post Dominicam Iudica *Bidgosthiam*.

Sub eo autem tempore Rex *Hungariæ Ladislaus*, assistentiam primorum Consiliariorum *Hungariæ*, *Ladislaum* filium olim *Ioannis* de *Hunyad*, Gubernatoris *Hungariæ*, *Vlrici* Comitis *Ciliæ* interfectorem, & germanum eius *Matthiam*, item *Ioannem* Episcopum *Varadiensem*, item *Czanczilazlaw*, *Rosgon Sebastianum*, & plures commensales, necessarios, & amicos Gubernatoris captiuat. *Ladislaus Hungariæ Rex* Et *Ladislao* filio Gubernatoris capite *Budæ* obtruncato, germanum suum *Matthiam*, cum *Hunyadi* cæteris in ergallulis obseruabat. *Ioannes* *altero filio occiso, altero Varadiensis Episcopo, Dionysio Strigoniensi cum multis amicorum in vincula coniecto,* Cardinali, & Archiepiscopo, traditur iudicandus. Qua nouitate, mater filiorum Gubernatoris perculsa, non ad muliebres recurrit fletus, duobus pene vno die orbata filiis, sed ad arma. Ærarioque viri, pluribus annis congesto, incrassato, aperto, plura millia ex *Polonis, Bohemis, Hungaris*, cæterisque nationibus, conducit. *matris filiorum casum vlciscentis,* Quarum partem, ad multorum *Castrorum*, quæ post obitum viri, in ditione sua consistebant, reliquit custodiam, cum altera vero residuitate, iustum etiam, & copiosum conficit exercitum, & bellum *Ladislao* Regi *Hungariæ* infert, & singula, quæ potestatis Regiæ nouerat, omni genere hostili vastat, adeoque vehementer grassatur, vt nisi Rex celerius ex *Bohemia*, & *Austria* gentes quam celerius aduocasset, obsessura illum *Budæ* videbatur. *graue bellum in se excitat:* Gentibus autem Regiis venientibus, instauratum fuit magis, quam interceptum bellum, & aliquot conflictus vtrinque habiti. In quibus iam hæc altera pars victoriam occupabat, furorque & animorum, & belli continue intumescebat, multique mortales, præsertim ex *Polonis*, in graui multitudine, matris filiorum Gubernatoris augebant. Miseraque erat Regni *Hungariæ* conditio, quod nunquam superioribus annis, tam crudeli, & tyrannico bello premebatur. Illud enim, quod tunc gerebatur, omnia transacta excedebat. Vastitatem autem ampliorem, Regni eiusdem Primores pertimescentes, simulque ampliora mala veriti, quoniam & mater filiorum Gubernatoris, maximum quidem, & pessimum, sed suæ conditioni, conuenient facinus, introductionem videlicet *Turcorum* in *Hungariam*, & aliquorum Castrorum eisdem traditionem, ansuta, à certis nunciabatur, de pace agendum, omisso bello decernunt. Et tractatibus aliquot interpositis, pacem sub certis conditionibus componunt. *quod tandem pace interposita finitur.* Quibus cauebatur, *vt Rex Ladislaus, filium vtrinque Gubernatoris Matthiam, cum cæteris omnibus captiuis, sibi reconciliatos, soluat. Mater datur, filiorum Gubernatoris, Regi de certis castris cedat.* In hunc modum pace composita, & posita in executionem, ingens bellum extinctum est.

1457. Stante autem *Casimiro* Rege in *Bidgostia*, *Guesnensis* Archiepiscopus, & *Wladulauiensis*, ac *Posnaniensis* Episcopi, pluresque Barones, Consiliarii, militesque & adolescentes ingenui, de vniuerso Regno *Polonia*, in armis, & apparatibus pulcherrimis, ad illum confluxerunt. *Prussiam*, cum illo, ad recipiendam Castri *Marienburg* possessionem, quæ pro die Paschæ, promissa erat, processuri. Interim autem in *Thorun* solutio Stipendiariis de *Marienburg*, per *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Rythwiani*, *Ioannem Dlugosch Cracouienses*, & Magistrum *Iacobum* de *Schadek Sandomiriensem*, Canonicos, nomine Regni *Polonia*, & terrarum *Cracouiensium* præbebatur.

Summa pecuniarum mercenario militi Cruciferorum pro cessione Marienburgi promissa,

Quæ cum illic expleri non posset (non enim stipendiarii *Marienburgenses*, ad tam longum spacium, ad recipiendam solutionem, præsertim, cum illis in *Gdansk* promissa esset, poterant induci) coacti sunt Commissarii *Cracouienses*, ex *Thorun* descendere nauibus in *Gdansk* per aquam. Cum quibus, & *Vlricus Czeruonka*, habitis cum Rege *Casimiro* in *Bidgostia*, pluribus, & secretis tractatibus, facta *Pruthenica* firmantibus, & *Ioannes Sapienski* Iudex *Posnaniensis*, cui pecuniæ *maioris Polonia* terrarum creditæ fuerunt, descendebant. Et quoniam finalis terminus solutionis perficiendæ, in festo Paschæ, in cuius vigilia vix Commissarii Regni cum pecuniis, aduersantibus vndis, & ventis, aduenire potuerant in *Gdansk*, labebatur, pluraque soluenda restabant, quam quæ fuerant soluta. Et verisimile erat, & *Almanos* vniuersos, & aliquos ex *Bohemis*, lapso festo Paschæ solutionem, per lapsum temporis infectam, refutaturos. *Vlricus Czerwonka*, cum *Ioanne Rithwyenski* in *Marienburg* descendens, inducias, ad quindecim dies protelandas obtinuit. Sed cum hæ quoque faciliter transituræ viderentur, vlteriores etiam concessæ sunt. Sub quibus tam ex parte Regis, & Regni, quam ex parte Nobilium, & Ciuitatum *Prussia*, centum sexaginta millia stipendiariis *Marienburgensibus* persoluta.

præter triginta millia florenorum soluitur.

Verum, cum vltra soluta restarent, adhuc triginta millia florenorum, soluenda, quoniam nec ex *Polonia*, nec ex *Prussia* conuenta summa fuerat allata, quæ etiam vltra iustum, in duodecim millibus florenorum excreuerat, stipendiariis *Marienburgensibus* & equorum, & damnorum numerum excessiuum ponentibus. Tantam autem summam pro complenda solutione, iuxta qualificationem negociorum, impossibile erat sub breui tempore conquirere, vehemens dolor & anxietas *Petrum* de *Gay Calissiensem*, *Ioannem* de *Czarnkow Gnesnensem*, Castellanos, *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Rutwiani*, *Ioannem Dlugosch*, & Magistrum *Iacobum*, Canonicos *Cracouienses*, Commissarios Regni, cepit, ne ob defectum triginta millium florenorum, omnia data in perditum & ruinam reciderent, & iuxta spem *Almanorum*, non sine magno, & perpetuo dedecore, fabula, & infamia Regis, & Regni, sequeretur infectio negocii, principalis & accessorii, nec iam de retinendis terris *Prussia*, quam de defendendis aliis *Polonia* terris insederat animis cura. *Almanis* ad vastationem *Polonia* suapte sponte incensis, etiam hoc casu Regio magis, quam clade ante *Choyniczam* accepta, inflammandis. Verebatur & diuisio Regni intestina, propter parum prouidam ordinationem, cum *Marienburgensibus* Stipendiariis factam, & pecuniarum, ad solutionem tam arduæ rei collectarum, distractionem. Verebatur & *Prussia* Ciuitatum defectio, verebantur & plura alia, quæ vt fit in talibus rebus, pauor & suspicio suggerit, verisimili argumento concludebant euentura. In hac igitur difficultate, & pene desperatione, Commissarii Regni, animos non remittunt: Sed à *Gdanensibus* Ciuibus & Communitate *supplementum pecuniarum* petunt; *certificationem de soluendo offerentes*, exponuntque, *multiplicia mala*, *eos pro maiori parte contingentia*, *in defectu solutionis emersura*. Et quo magis animos eorum flectere possent, *imaginem argenteam Domina nostra virginis benedicta Maria*, *& imaginem similem*, *beata Barbara*, *ossa continentem*, *quam primum Rex possessionem Marienburg nactus fuerit*, *se apud eos pro vade deposituros* repromittunt: *non prius repetendam*, *donec illis plena solutio fuerit impensa*. Tam periculo, quam promisso *Gdanenses* moti, *supplementum pecuniarum se facturos* repromittunt, ad priores conditiones, de soluendo eis datas, ea apposita, *vt Casimirus Rex*, *quam celeriter Gdansk adueniat*, *pauida*, *ambigua*, *claudicantia*, *& infidelia*, *aliquorum Gdanensium corda*, *suo aduentu sanaturus*: astruendo *triginta millium florenorum deficientium mutuationem*, *nulla alia re quam Regio aduentu*, *celerius secuturam*.

Quos non prius Gedanenses mutuo dandos promittunt, quam Rex Casimirus propter intestinos motus componendos Gedanum veniat.

Commissarii autem deposita desperatione & mœrore, plures Nuncios ad Regem fatigant, & quantum periculum si celerrime non aduenerit, sibi & regno immineat, declarant, orantque & obsecrant, vt nocti non parcendo, *Gdansk* adueniat; consumationem fœlicem & optatam suarum rerum habiturus.

Casimirus Polonia Rex denunciatione sibi facta, non secus quam par erat motus, cum in *Bidgostia* tres hebdomadas exegisset. Sub quibus Castrum *Slucbow* extrema fame, hostibus ex *Choynicza*, quamlibet impor-

1457.

Casimirus Rex cum suo Comitatu Gedanum veniens, à Carolo Rege Suecia, à suis pulso, qui Gedanum ante peruenerat, & à Gedanensibus honorifice excipitur.

importationem prohibentibus, fessum & pene perditum, missa victualium copia, refecit, feria tertia, post conductum Paschæ, exercitibus ordinatis, versus *Gdansk* processit, & in *Swyeczie* perueniens, duobus diebus, illic quieuit. Ex *Swyecze* vero feria quinta in *Nowe*, feria sexta in *Stargad*, sabbato in villa quadam, vno miliari distante à *Gdansk*, nocturnauit. Die autem Dominica Sanctorum *Philippi* & *Iacobi*, Apostolorum, tertiarum hora, *Gdansk* ingressuro, primum *Carolus Suecia* Rex, qui recenter, a suis expulsus, illuc se contulerat, cum omnia familia sua, pedibus (nauigio enim *Gdansk* aduenerat) exiuit. Processiones deinde omnium Ecclesiarum, item omnium personarum, ordinum, & statuum, conditio atque sexus, ad vltimum lapidem, visuri, desideratum Regem, in ornamentis præstantioribus, & fulgentibus egressi. Pulcherrimus enim, gloriosus & magnificus, Regius, in tantam vrbem ingressus, tanta militum caterua, tanta præcedentium, & subsequentium multitudine spectabilis & decorus, præliant accinctus munimine, vt multarum gentium, & nationum animi, quarum illic, velut in Ciuitate maritima, & mercibus celebri, & opulenta, consueuit esse grandis congeries, & signanter *Bohemorum*, & *Almanorum*, qui ad huiusmodi spectaculum contemplandum, & ad videndum suppelectilem exercitus Regii conuenerant, non in admirationem tantum, quantum in stuporem verterentur. Et Rex quidem *Casimirus*, omnibus sibi obuiam egressis turmis, fauorabilem & benignum se præbuit, singulosque status & ordines, hilari tam vultu, quam gestu exceptioneque tractauit. Ad *Carolum* autem *Suecia* Regem, ab equo exiliens, & descendens, ipsum, non vt exulem, sed sibi parem excepit, & equo Regio, ad id præparato, locatum associauit. Miroque & mirando omnium fauore, per plateas vrbis, quæ ad cohonestandum ingressum suum, variis ludis, & spectaculis, erant refertæ, incedens, ad sanctæ *Maria* Ecclesiam, peruenit. Et illic descendens, gratiarum actiones in Deum & sanctos, pro incolumi suo, & sui exercitus, egit, aduentu. Et obligatione, iuxta munificentiam Regiam facta, licenciato *Suecia* Rege *Carolo*, in Prætorium, locum sibi pro hospitio præparatum, diuertit. Diesque ille in magna leticia & tripudiis, à *Gdanensibus* absumptus est. Ingenti multitudinis fauore, exceptus Rex erat, & in decus aduentus sui, plures numero ludi instaurati, & spectacula, & quibus aliis leticia effusa soleat ostendi. In sequentibus vero gladiatoria, & hastiludiorum opera, quam celerrime, per milites Regios, spectante populo vniuerso, & à laboribus suis auerso, ædebantur. Habuit autem *Casimirus* Rex secum *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, *Ianussium* Ducem *Osswyaczimensem*, *Luthconem* de *Brzezye*, Protonotarium Apostolicum, & Regni *Polonia* Vicecancellarium, *Stanislaum* de *Ostrorog Calissiensem*, *Derslaum* de *Rythwiani Siradiensem*, *Stiborium Sarlieyski Iuniwladislauiensem*, *Ioannem* de *Krethkow Brzestensem*, Palatinos, *Hinczam* de *Rogow Siradiensem*, *Ioannem* de *Labischino Wladislauiensem*, Castellanos, *Andream*, & *Ioannem* de *Thoczin*, filios *Ioannis* Palatini *Cracouiensis*, *Andream* de *Olyeschnicza* filium *Ioannis* Palatini *Sandomiriensis*, *Ioannem* de *Szekoczin* Capitaneum *Lublinensem*, *Petrum* de *Kmroszwaki*, filium *Creslai*, Castellani *Lublinensis*, *Creslaum Woyschik* Succamerarium *Cracouiensem*, *Ioannem* & *Ioannem Swidwas*, de *Schamotuli*, *Iacobum Dabienski* Subpincernam *Cracouiensem*, *Eustachium* de *Sprowa*, germanum *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, *Ioannem* de *Brzezye*, *Ioannem Cobiliensks* Dapiferum *Cracouiensem*, *Iacobum Slupowski*, *Ioannem Gorski*, *Ioannem Kosczielyecki*, *Nicolaum*, & *Sbigneum Czaykas* de *Ianor*, *Ioannem Lyubiessowski*, *Casparum Lyesczinski*, *Albertum Kosthka* de *Posthupicze*, *Ioannem Slawatha*, *Ioannem Colda* Bohemos, pluresque alios Barones, militares, & adolescentes ingenuos, quorum alius alium in armorum, & equitum genere excellere contendebat. Habebat & peditum aliquot turmas, qui suis ordinibus Regem sequebantur armati. Æstimatusque est Rex *Casimirus* sex millia gentium, tam in pedite, quam in equestri milite secum habuisse.

Aduentus Regius in *Gdansk*, sicut res regni *Polonia* plurimum auxit, firmauit, & correxit, ita Magistri & Crucif erorum partes, plurimum debilitauit, & infecit. Nam ampliori ardore congerebantur pecuniæ per *Gdanenses*, Rege instigante, & Consiliariis, ad explendam residuam solutionem. Propter quod *Almani*, & aliqui *Bohemi*, qui partibus Magistri fauebant, ad dolos recurrunt. Et *Vlrico Czernonka*, tunc absente, & apud Regem in *Gdansk* agente, facto in *Marienborg* tumore, altius Castrum *Marienborg* occupant, & redigunt in suam potestatem, asserentes se pactis fecisse satis, & Regem in solutione, pro constituto tempore, defecisse, nec velle amplius concedere aliquas dilationes. Qua quidem nouitate, & ad *Czernonkam* in *Gdansk*, & ad *Bohemos* principales, qui tunc in *Tczow* manebant, perlata, omnes continuo aduolant, & *Bohemi* quidem, quia porta non intromittebantur, nauigiis ad Castrum intrant, & rumorem sedant, *Czernonka* acceptis à Rege decem & octo florenorum millibus, liberius in *Marienborg* ingreditur. Et correptis *Nicolao Volsdorf*, *Frisdman*, *Panczerz*, *Fricz*, & *Viffek*, quos nouerat illius turbationis fuisse authores, eis primum debitum persoluit, & de Castro altiore, secedere coegit, asserens *eos inique agere, & crudeli vicissitudine, benignitati Regia respondere. Qui cum & Castrum Marienborg, & captiuos, & multorum millium summam, in eorum*

fidem

1457.

fidem & probitatem posuissent, non essent veriti tantum facinus, & tradimentum, in optimo, & modesto Rege admittere, & propter exigui A *temporis moram, perpetuam sibi, & cæteris innocentibus infamiam comparare.* Rex autem *Casimirus*, Nuncio *Czirnoncza*, de dispulsione periculi, quod iam imminebat, certior factus, cum residuitate pecuniæ, *Ioannem* de *Czarnkow* Castellanum *Gnesnensem*, *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Rythwiani*, *Ioannem Dlugosch*, *Stiborium* de *Bayssen*, *Vilhelmum* Cunsulem *Gdanensem* iungens illis nonnullos Ciues *Gdanenses* ex communitate, ad explendum cæptum negotium affectos in *Marienburg* transmittit. Qui illic tribus hebdomadis morati (multi enim interponebantur, noui nodi, & difficultates, sed & aliqui ex B *Bohemis*, & *Almanis*, numerum equorum & damnorum, plus iusto augebant: cum aliam pecuniam haberent in sua potestate, ex quo, & principali summæ duodecim millia addebantur) rem tamen omnem pro voto expediunt. Sed nec tunc *Almanorum* odium quieuit, qui principaliora sanctuaria ex Ecclesia maiori Castri *Marienburgensis*, videlicet crucem argenteam, notabilem portionem ligni vitæ habentem, imaginem beatæ *Mariæ* Virginis argenteam deauratam, Caput S. *Barbaræ*, & imaginem ac alia, clandestino noctis tempore, paucis consciis depromunt, & currui ad hoc præparato, includunt: In *Almaniæ* oras secum illa deportaturi. Qua re *Ioanni* de *Czarnkow*, *Andrea* de *Thaczin*, *Stiborio* de *Bayssen*, patefacta, illico *Polonis* omnibus, qui C iam tunc ex condicto, Castrum *Marienburg* ingressi, & *Almanis*, & *Bohemis*, superiores numero & robore, arma induere iussis, fauente etiam magis, quam adiuuante *Vlrico Czernonka*, celerrime accurrunt, & sanctuaria de potestate *Almanorum*, videlicet *Andrea Gwald*, ex *Austria* is erat, eripiunt, & in Ecclesiam deponunt, quæ postea *Bohemi*, & *Almani*, pluribus legationibus, ad Regem factis, repetere conati, minime potuerunt. Magister autem *Prussiæ Ludouicus*, qui vsque ad diem illam in *Marienborg* habitatione consueta, morabatur, omni sua domestica suppellectili perprius in *Prusmorg* transmissa, quo & ipse, si permissus fuisset descendere cogitabat, ex *Marienborg* in *Tczow*, comitantibus eum *Almannis* & *Bo-* D *hemis* discessit. In ipso etiam suo discessu manu vibrata, *Polonis*, & *Gdanensibus* minitans, & intra breuiusculum spacium, se tantam iniuriam correcturum, & vlturum, amplis & inflatis verbis significans, asserens *Regem Poloniæ non habere tot lebetes, & caldaria, qui sufficerent ad alendum eum exercitum, quem contra Poloniam ex Almania adducturus esset in breui.* Hisque verbis, passione magis animi, quam libra rationis perlatis, è Castro *Marienborg*, & eius possessione, cum omni familia sua, flens & eiulans discedebat, fortunam suam increpans, & *Vlricum Czernonkam* cæterosque *Bohemos*, & *Almanos*, stipendiarios suos culpans, quod eorum factione, & proditione esset de terra *Prussiæ* & Castro *Marienborg* eiectus.

Ex Castro Marienborg, Polonis tradito. Ludouicus Magister Prussiæ minitans, & eiulans discedit.

Pentecostes festo *Casimirus Poloniæ* Rex, celebrato in *Gdansk*, dum iam ex denunciatione *Vlrici Czernonka*, & Baronum *Poloniæ* intellexisset, de Castro *Marienburg* Magistrum, & Stipendiarios descendisse, feria tertia Pentecostes cum gentibus suis ex *Gdansk* egressus. Vbi per Ciues, per quinque hebdomadas fuit sufficienter necessariis procuratus, feria quarta Pentecostes, quæ fuit octaua dies mensis Iunii, tertiarum hora in *Marienborg* peruenit, & Castrum *Marienborg* fœliciter intrauit. Quod vbi per *Vlricum Czernonkam*, & cæteros *Bohemos*, & *Almanos* principaliores, fuit resignatum, vbi etiam captiui, tam Regii quam Cruciferorum, in *Choynicensi* clade, & postea in particularibus congressibus capti, fuerunt, dimissi, & liberati, & signa seu banderia, ante *Choynicza* m capta, simul, cum Castro *Marienborg* reddita, in maxima læticia, & hilaritate dies ille, & sequentes absumpti sunt. Nec immerito, cum constabat die illa, per Castri *Marienborg* apprehensionem fœdam cladem ante *Choyniczam* receptam, correctam esse, & captiuos ad libertatem rediisse, causamque Regis, & Regni *Poloniæ* instauratam, Magistri vero & Cruciferorum depressam, & deiectam fuisse, animosque omnium rebellium, inuidorum, & hostilium, & horum præcipue, qui partes Magistri, & Cruciferorum ex *Almania* iuuare nitebantur, & omnem spem, restaurandi Ordinis concidisse. In *Cracouiam* autem nouitas ipsa, ad vtramque Reginam, & Consiliarios illic præsentes, veloci nuncio perlata, suspensa, & formidolosa, fraudem per stipendiarios committendam, expauescentia, corda adeo reficit, vt pulsibus campanarum, & focorum per vniuersam vrbem extructione, magnitudinem læticiæ testarentur. *Bohemi* autem & *Almani* præfati, dum in *Tczow* fuissent, aliquot diebus commorati, resignatis Regi *Casimiro Gilawa*, & *Tczow* oppidis (non enim plura loca hi, quibus solutio facta est, habuere in sua potestate, cæteri autem, persuadentibus *Bernhardo Schumborski*, & Commendatore *Elbingense* detrectauere obseruare conuenta) feria secunda, ante festum S. *Viti*, ex *Tczow*, vna cum Magistro Cruciferorum, conducentibus eos exeuntes, sine omni læsione & impedimento, in oras suas diuertunt. Et quamuis propensiora, cumulatioraque dona, quam meritus erat, *Vlricus Czirnonka* tribui sibi æquum censeret. Milites vero *Prussiæ* immoderata eum cupisse refellerent. *Casimirus* tamen Rex, volens *Vlrici Czirnonka*, fidem, & constantiam præmiare sibi. Castra *Swyecze*, *Golub*, *Prusmorque*, *Kowalyow*, & *Gnyew* cum Oppidis & villis, ex

Casimirus Poloniæ Rex Marienburgum ingressus,

Vlrici Czirnonczæ fidem erga se præ-

antiquo

1457. *ditans amplissimis muneribus honestat.*

antiquo ad illa pertinentibus, ad suum beneplacitum donat, & sibi in illis quinquaginta sex millia florenorum largitur, & inscribit, A Castrique *Swyecze*, & *Golub* sibi realem tunc dat possessionem. Libet in præsenti facto, occulta Dei iudicia, & illius opera mirari. Qui cum Reges, & Principes *Poloniæ* hæreditate earum terrarum, videlicet *Pomeraniæ*, & *Culmensis*, promerentibus id eorum vicijs, permisisset per hostes leues, & per eos, in suffragium sui, contra barbaros accitos, eijci & expelli, & in cæteris terris Regni, & equidem multipliciter affligi & vexari. Tandem Regno *Poloniæ*, & populo eius repropiciatus, dudum ablatas terras mirabilius, quam abstulerat, reddidit: declarans nubilom indignationis suæ, contra gentem *Polonicam* quieuisse, & hostes illius Cruciferos, de terris, per eos occupatis, exclusisse: qui eas ad hoc vnum videbantur possedisse, vt eas *Polonis* redderent, post locationem multarum Ciuitatum, B Castrorum, & villarum, & instaurationem, ad repellendam alluuionem aquarum, aggetum meliorum. Quis insuper non miretur optimum Deum, in contrarijs successibus, contrarios effectus produxisse. Nam cum *Wladislao* Regi, genitori moderni *Casimiri* Regis, reportare de Magistro, & Ordine, in magno prælio, in die Diuisionis Apostolorum, insignem, & multis memorandam seculis victoriam, vniuersasque *Prussiæ* terras, sibi subijcere concessisset: Castri tamen *Marienburg*, quod pene vnicum Ordini restabat, & quod C post quindecim dies, si cœptam obsidionem continuasset, sibi resignabatur, non poterat habere possessionem. De quo postea singula ad ordinis ditionem sunt redacta. Filio autem Regis *Wladislai Casimiro* moderno Rege, per cladem apud *Choyniczam* acceptam, castigato, illud eidem Castrum, patri negatum, habere, & in plenam ditionem, & possessionem, redigere concessit, vt in ambiguo videatur relictum, pater, ne post triumphum, à Castro penitus secretus, an filius, post cladem Castro potitus, fœlicior existimandus sit: cum neutri potuit contingere, vtriusque boni largitio.

Regnum Poloniæ Præfectorum negligentia

In terris *Cracouiensibus*, sub eodem tem- D pore, grandis bellorum stridor, ex leui, & facile, si Primoribus aliquod studium fuisset, sedabili procella, coortus est, qui multifarias calamitates, & damna, oris illis subministrauit. Quædam enim gentium colluuies, ex *Bohemis*, *Polonis*, & *Slesitis*, quibus in *Prussia* stipendium solutum non erat, & quarum Ductores, *Kawka*, homo obscuræ sortis, & *Swyeborowski*, duo fratres iamdudum Regno *Poloniæ*, occasione debitorum, quæ se illis soluturum, *Wladislaus Hungariæ* Rex spoponderat, infesti, monte, qui *Zebracze* vocatur, prope *Osswyaczim* sito, incastellato, plurima damna Regno *Poloniæ* præsertim in terra *Osswyaczimense*, exustione, & rapina cœpit irrogare.

à manu latronum

Cuius insolentiam, centum equis rescindibilem, dum Præsides sua dissimulatione, & incuria, magis nutriuissent, quam compressissent, adeo illorum, pluribus ob non solutum in *Prussia* stipendium, ad eos dietim confluentibus, creuit congeries, vt loco *Zebracze* non contenti, oppidum *Mislimicze*, & montem Castro *Dobczicze* propinquum, vocatum *Vapiennagora*, nullis prohibentibus incastellarent. In quorum etiam consortium *Ianussius*, quondam Dux *Osswyaczimensis*, concessit, non quod aliqua iniuria, aut debito Regnum *Poloniæ*, esset sibi obnoxium, sed quod sperabat, talium auxiliatorum contubernio, ad restituendam sibi terram *Osswyaczimensem*, pro qua iustum, & plenum pretium acceperat, Regem, & Regnum *Poloniæ*, compulsum iri. Crebrescentibus itaque spolijs, & incendijs, præsidium militum in Castro *Osswyaczim* positum est, quod tantisper arceret hostium ingressum, ad spolia Regni, quousque ex terris *Cracouiensi*, *Sandomiriensi*, & *Lublinensi*, quibus expeditio, iam ad id, licet multis contrarium suadentibus, indicta erat, gentes conuenirent. Interim casus, vsque ad amissionem Castri *Osswyaczim* penetrans, quem in cautelam futurorum inserere huic operi placuit, ex leui (vt fit) accidit momento. Est Castro *Osswyaczimensi*, ex coctis lateribus turris, satis in altum, & spissum porrecta. Quæ cum Castro, ab omni parte immineat, facile vniuersum Castrum in suam ditionem, redacturus esset, quisquis illius sortiretur potestatem. In hanc, tum octo captiui, per milites Regios comprehensi, depositi fuissent, per funem, quo illis cibi mittebantur, non retractum, sed continue dependentem, summitatem turris conscendunt, & aliquot hominibus, negligentius custodias obseruantibus comprehensis, omnes ex turri præcipitant, & Regijs militibus, non formidinem solum, sed & desperationem, cum illos ad turrim accedere festinantes, lapidibus, telisque, dum ipsi ab omni inuasione, & ictu, tuti existerent superne obruebant. Quo nouo hostes cognito, maxima spe potiundi Castri concepta, parabant hominum caternam, quæ illuc accederet, & occupantibus turrim, aucto numero (facile enim quosque leuare ad se funibus poterant) præsidium ferret. Castrumque vniuersum, in suam ditionem redigeret, præsertim, cum turris occopata, omnium necessariorum, ad futuros casus, per Regios milites, & *Ioannem Sinowiecz*, illius tunc Capitaneum, esset fulcimento prouisa. Nec hostes, spes illa fefellisset, nisi celeriter *Ioannes Sinowiecz*, Capitaneus, sano vsus consilio, cum his, qui turrim occupabant, quique de auxilio, per suos fereodo, incerti erant, pacto inito, eos liberos, cum restitutione equorum, & armorum, quæ dum capiebantur, amiserant, datis etiam ducentis

1453.

collecto iusto exercitu, infestatur,

& Castrum Osswyaczim

captiuorum opera turri, præcipitatis custodibus, occupata

in magnum periculum adducitur.

1457. florenis, se promisisset dimissuros. In hunc morem, dum pactorum eis promissorum, accepto complemento, ad suos redirent. *Catherina Włodkoua*, *Włodkonis* de *Skrzin* vxor, quæ pro illa tempestate, arma, bellaque tractabar, dum etiam tunc in *Osswyaczim*, personaliter consisteret, missis gentibus suis, omnes illos octo, positis dissidiis, trucidari disposuit, & quodcunque illis in equis, armis, & auro datum fuit, auferri. Ita castrum *Osswyaczim*, in diebus paucis, pene perditum & seruatum est. Armigeri autem & Nobiles terrarum *Cracouiensis*, *Sandomiriensis*, & *Lublinensis*, & si illis tempestiue, & ante festum S. *Ioannis* Baptistæ egressus in bellum mandatus fuisset, pluresque illorum, principales etiam, specialibus literis & Nunciis denunciantibus, in quanto periculo respublica versaretur, auisati fuissent, nequicquam moti, magis ostentui & fabulæ, quam compassioni singula nunciata reputabant, multis tandem comminationibus Regiis, & Nunciis pulsati, non nisi circa festum Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis egressi, tardissimo gressu demoliendo quasque Ecclesiarum & Monasteriorum, villas, possessiones, & decimas, incedebant. Nec frugibus omnis generis, quæ in horrea iam collectæ erant, aut pecoribus, quæ remittebant in propria, sut venalitati exponebant, contenti, sed etiam rapacibus manibus, quæque interiora perscrutantes, omni genere iniuriæ & rapinæ, in proprios suot vsi, vt non ad hostile, sed ciuile, & domesticum bellum, eos crederes consurrexisse. Non deerat tamen vltio Diuina, quæ pro tam crudeli spolio, in eos, qui sorti suæ dicati sunt, correspondentem, retribueret vicissitudinem: Nam dum exercitus *Polonicus*, tot spoliis propriorum insignitus, ad Oppidum *Mislimicze*, in quo hostes se concluserant, obsidendum conuenisset, & turpe videretur, longo tempore, numeroso exercitui, qui ad sexaginta millia poterat æstimari, vni vico magis, quam oppido, nec arte, nec natura munito, assidere, impetum contra oppidum facit, & illud viriliter oppugnare cœpit. Quo iam pene expugnato, dum hostes se magna voce dedidisse succlamassent, repente adueniunt. Qui iussu primorum Baronum, eos ab expugnatione, & oppidi occupatione, dum iam hostes, non nisi proiectione panis, & luti, telis, & propugnaculis deficientibus, vterentur, segregant, & abducunt, & victoriam de hostibus, non sine interitu notabilium personarum multarum (quadragiota enim Nobiles terrigenæ, cum pluribus aliis minus insignibus desiderati sunt, centum vulnerati) iam adeptam, propriis eripiunt, & hostibus concedunt. Hostes autem tanto metu liberati, nocte sequenti, & ampliora valla iaciunt, & lapides, diruta Ecclesia, pro defendiculo conquirunt. Quamobrem rumor magnus in exercitu in crastinum, & deinceps coortus, fecit pauidos & suspectos, dum aliqui ex illis ex nomine, & certis euidentibus coniecturis, de proditione insimularentur. Itaque dum suspicionem in dies gliscentem, & plurima damna, quæ hostes exercitui, ad pabulandum eunti, inferebant, de quo nulla a Primoribus interponebatur prouisio, succrescere viderent, obsidionem, nulla cogente necessitate, soluunt, & exercitum, non sine grauissimis damnis collectum, circa festum sancti *Matthæi* ad propria remittunt, vt pene ridiculum monstrosumque extiterit, exercitum tam copiosum, & grandem, multo maiorem in rapinarum, & spoliorum propriæ terræ moram, quam in oppugnatione vnius vilis vici, & defensione in hostes fecisse, Deo, vt arbitror, *Polonos*, propter eorum viciosos excessus, rapinas, prædas, & spolia, tali dedecore puniente. Exercitu autem *Polonico*, ad propria discedente, creuit hostibus & animus, & ad spoliandum Regnum *Poloniæ*, ardor, libereque quæq; peragrantes, tam spoliis, quam incendiis villarum, & oppidorum abutebantur. Sed & Dux olim *Osswyeczimensis Ianussius*, collecta hostili manu versus oppidum *Klobuczko*, in festo sanctæ *Heduigis* descendens, illud spoliatum igne consumpsit, spoliaque illius & villarum vicinarum secum trahens, nullam resistentiam passus, discessit. Et quamuis durante circa *Mislimicze* exercitu, & obsidione, hostes æquas pacis conditiones sæpius obtulissent, & pro stipendio in *Prussia* emerito, non dimidiam solum, sed etiam minorem partem se recepturos in placitorum diebus, mediatore *Conrado* Duce *Olyeschnicense*, qui bellum illud, ne contagione sua ad interiora *Slesiæ* serperet, prouidebat, paciscerentur: obsidione tamen soluta, in superbiam elati, vniuersum sibi solui stipendium deposcebant. Quapropter Barones *Poloniæ* pacis tractatu infecto, rursus ad opponendam defensionem hostibus conuersi, munera belli, taliter inter se partiti sunt, vt *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis* in *Skauina*, *Ioannes* de *Tbaczin* de *Ilkusch*, *Przedborius* de *Konyecpolie* Castellanus *Sandomiriensis* in *Lelow* cum gentibus, & terrigenis terrarum, obseruent, contra hostes excubias, & vastationem Regni prohiberent. Et quod de fodinarum salis introitibus, quorum omnem dispositionem ditioni suæ subegerant, cuilibet equestri, militare in locis prædictis volenti, si tamen haberet arma competentia, duodecim grossi *Polonicales*, singulis septimanis pro donatiuo largirentur, facto Decreto, vt fodina salis vtraq; in soluendis debitis Censibus, & quibuscunque introitibus, solutione duntaxat Psalteristis, & Castri *Cracouiensis* Burgrabiis circumscripta, esset ab omnibus feriata: quo facilius eius introitus, & onera præsentis belli, cum cæteri prouentus Regii deessent, posset sufficere.

Die

1457.

Heduigis filia Casimiro Regi nata.

Die Mercurii, vigesima prima mensis Septembris, Completorii hora. *Elisabeth Polonia* iunior Regina, apud *Cracouiam* agens, fœmineam prolem parit. Quæ in baptismo, in *Cracouiense* Ecclesia suscepto. *Heduigis* nomen accepit.

Bartholomæus Buczaczki, & Ioannes Lascz

In beati *Ægidii* Confessoris Ionis die, noua terris *Russia* amaritudo, accessit. Nam dum Capitaneus *Podolia*, *Bartholomæus Buczaczki*, versus *Potilicz*, cum *Ioanne Lascz*, Succamerario *Podolia*, viro in armis strenuo, familiaribus tantummodo continuis stipatus, pergeret, nec quicquam de hostibus pensi haberet, subito nunciatur sibi *Tartarorum* agmen, haud longe consistere, & prædandi gratia illuc aduenisse. Qui continuo, rusticanis hominibus, ex villagiis proximis, operam suam ad id sponte & deuote offerentibus accersitis, nocte sequenti stationem *Tartarorum*, in qua plures, quam in altera viderat focos, quo facilius, cum paucis plures vincat, inuadit: existimans illa, velut principali profligata, residuam, in qua non nisi plebem, & impedimenta suspicabatur esse, in fugam conuerti. Et illam quidem stationem inuadens, cum ibi tantummodo vulgus promiscuum, præter suam opinionem offendisset, faciliter dimicans prosternit. Et omnibus fere interfectis (pauci enim beneficio noctis fugierant) se iam credebat plenarium victorem, sed illucescente die, alia statio *Tartarorum*, in qua primi *Tartarorum* pugnatores, militesque erant, quæ nocte illa fugisse se simulabat, apparuit. Quam si subito, iuxta consilium *Lascz* Succamerarii, in bellis *Tartaricis* plurimum exercitati, *Bartholomæus Buczacki*, antequam paucitas *Polonorum* à *Tartaris* conspecta esset, inuasisset, prouenisset Diuino fauore, sperata victoria. Cunctante autem *Bartholomæo Buczaczki*, *Tartari* id quod erat, tenuem exercitum *Polonorum* rati, illum insuper ex agrestium fuga, plurimum inermen videntes, turmis suis, in circuli modum ambiunt, & in omnes partes telis corripiunt. *Bartholomæus Buczaczki*, sero consilii à *Lascone* præstiti, pœnitens, nihil tamen periculo mortis motus, in hostes cum *Lascz*, & familiaribus suis, animose itruit, & omnes quosque obuios deuicit & prosternit. *Tartarorum* tamen abundante multitudine, & ab illis sæptus vndique, vt sibi generique suo dignum erat, cum suis omnibus cadit interfectus, hostibus non incruentam tam victoriam relinquens, dum vltima desperatione confectus, acerrime pugnans, plures prostrauisset. *Tartari* ersi victoriam sibi cessisse viderent: multa tamen strage suorum perculsi, veriti etiam, ne illos fatigatos, nouus & recens hostilis inuaderet exercitus, celeriori quo possunt passu diffugiunt, ab omni præda & spolio abstinentes, satis spoliorum se habere rati, si incolumes in propria reuer-

in acie cadunt: non incruentam Scytis relinquentes victoriam.

tissent. Spectatam vsque ad erudelissimam mortem *Bartholomæi Buczaczki*, & *Ioannis* A *Lascz*, ideo retuli fidem & virtutem, vt constantia illorum, in omni futuri temporis perennitate, singulari laude, cum aliorum incitamento, non eareat.

Sed neque in *Prussia* benigniorem se *Casimiro* Regi, & genti suæ præbuit fortuna. Nam licet Rex oppidum *Gnyew*, quod vnicum, inter oppida, quæ *Vistulæ* imminent, in hostium potestate remanserat, circa festum Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis, per Aulicos suos, obsidione terrestri einxisset, *Gdanensesque* naualia auxilia præbuissent, atque Rex ex *Marienborg* feria tertia, ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* virginis discedens, & Castrum *Marienborg Vlrico Czeruonecza* dans in tenutam, in supplementum militum, & Aulicorum *Gnyew* B obsidentium, eum quibus in *Poloniam* redibat, sufficientem gentium, quæ & pecunia conductæ, & ex maiori *Polonia* transmissæ erant, exercitum pro continuanda obsidione, reliquisset, obsessique deficientibus victualibus, fame dietim morerentur. Spes etiam haud incerta restabat, intra dies septem, Ciuitatem dedi oportere, exercitus tamen Regius propriæ voluntati studens, & neque obedientiam, neque disciplinam militarem obseruans, *Prandotha Lubyeschowski* Capitanei, nequicquam lachrymosis precibus inhibitus discessit, & obsidionem soluit. Pluresque labores & impensas, propter septem dierum interuallum, quod perferre non poterat, reeidere coegit in irritum. C Secessionem autem ipsam, *Ioannes Cromno* de *Ruszdorff*, terrigena de terra *Wschouensi*, de Domn *Kothwicz*, auro per Capitaneum loci *Gnyew*, *Fricz* vocatum, vt asseritur corruptus, cæteris persuasis, effecit. Propter quod, decreto Regis & Baronum, capite damnatus, interiit, *Dobrzinenses* quoque milites, dum cum hostibus numero octingentis, exercitatis, & arma portantibus, vallationem terræ *Dobrzinensis* prohibere volentes, pauci cum multis (erant enim tantummodo quadringenti, inter quos maior pars agrestium) confligunt, vincuntur, & plures aut occiduntur, aut capiuantur, & terra *Dobrzinensis* ab hostibus ex *Dzyaldow* descendeotibus subiicitur, partim iocendiis, partim homagiis. Alius D quoque exercitus Regius ex *Bohemis* stipendiariis congregatus, soluere volens Oppidi *Sepelben*, in partibus superioribus siti, obsidionem, cum hostibus confligens, eandem fortunam expertus, succubuit & aliquot notabiles *Bohemi* capti.

Autor soluendæ obsidionis oppidi Gnyew, Ioannes Kromno de Domo Kothwicz, per Capitaneum Gnyeuensem Fricz auro corruptus, Decreto Regis & Baronum plectitur. Dobrzinensis terra subiicitur, ab hostibus, & stipendiarii Regii vincuntur.

His successibus dum hostibus animus, præsertim Regio discessu auctus est, depressos erigunt animos, & ad occupandum Castrum, & oppidum *Marienborg* omnes conatus & studia conuertunt, inuitantibus & animantibus ad hoc illos proditoribus nonnullis rerrigenis, qui in Castro morabantur, & Ciuibus *Marien-*

1457. rienburgensibus, quibus Casimirus Rex in ingressu suo in Marienborg, licet contrarium Gdanenses, cæteræque Ciuitates suasissent, precibus Vlrici Czerwonka deuictus, ne interfecti, aut exiliati fuissent pepercerat. Itaque feria quinta sancti Michaelis die, Bernhardus Schumborski, ad oppidum Marienborg nocte veniens, à proditoribus intromissus, omnes turres, & munitiones Ciuitatis, in suam redigit potestatem, præsidiumque militum Regiorum in lectis decumbentium, nihilque minus quam irruptionem illorum verentium, aut captiuat, aut obtruncat. Nonnulli proditione comperta, ad Castrum refugientes, Vlricum Czerwonkam, & eos qui in Castro erant, faciunt de tradimento certiores. Quo effectum est, vt & hostes, qui iam in fossata, Castrum ab oppido diuidentia, irruperant, lapidibus obruti, depellerentur, & proditoribus terrigenis, qui in Castro morabantur, omnis facultas de adimplendo, quod conceperant, adempta. Die illucescente, & cæteris subsequentibus diebus, ictibus bombardarum Oppidum Marienborg, & omnes illius plateæ, adeo concussum est, vt nemo posset innocue in circulo & platea apparere. Vnus quoque ex proditoribus, bombarda, dum in oppido obequitat, ictus, temeritatis suæ soluit pœnam. Quapropter hostes in Oppido inclusi, ne à fulmine bombardarum obtererentur, de vna in aliam domum, ruptis parietibus, disponebant introitus. Sed neque illa cautela, illis præstitit incolumitatem, dum dietim plures promiscui, à proiectione bombardarum expirarent. Veriti autem hostes, ne ex Castro contra illos fieret irruptio, fossam cum vallo, quo possunt altiorem, ordinarunt. Bernhardusque Schumborski fauentem sibi fortunam prosequi exæstuans, octingentos equites per fluuium Istulam, qui in illo passu Nogath vocatur, nauibus versus Zulawam traducit, vt sibi vniuersam Zulawam faciat tributariam, & homagialem. Fuissetque id, quod moliebatur, assecutus, nisi Prandotha Lyubyeschowski, qui adhuc oppidi Gnyew, obsidionem, cum Gdanensibus, & exercitus Regii reliquiis, audita proditoria occupatione, oppidi Marienborg succurrendum Castro Marienborg, optimum salubreque ratus, in Zulawam & ipse cum gentibus suis, vix ad quadringentos æstimatis, de aduentu Bernhardi Sumborski ignarus, aduenisset. Et licet pauor exercitum Ioannis Liubyeschowski inuasisset, & refugere plures ad naues, quibus ex Gdansk fuerunt aduecti, tentauissent: Prandotha tamen Liubyeschowski acrius se in transfugam, quam in hostem, vibrato tunc gladio vsurum minitante, eos à fuga compescuit, & vt maximo animo, quem desperatio afferre solet, in extremo, essent, induxit. Pauci tamen qui refugierant a Gdanensibus capite cæsi sunt. Ingenio autem Prandotha Liubyeszowski, exercitus suus se ad aggerem, qui Thama vocatur, collocat, & in castelli speciem currus opponit. Bernhardus autem Sumborski, Prandotam Liubyeschowski, & gentes, quæ cum illo erant, prædam suam, propter paucitatem eorum ratus, ipsos incunctanter inuadit. In ipso autem pugnæ initio, quadringenti armati ex Stargard Prandotha Liubyeszowski venerunt in succursum. Propter quod acerrime ab vtrisque & concursum, & pugnatum est. Et dum Bernhardus, prima & altera vice repulsus, plures ex suis amisisset, in vehementem furorem actus, quod eos, quos victos credidit, videbat victores, omni nisu, potentiaque virium suarum glomeratus, tergum exercitus Prandotha Liubyeszowski, quod illic faciliorem irruptionem credebat, tam forti impetu inuadit, vt currus obstantes prosterneret, & viam suis aperiret. Sed dum exercitus Prandotha Liubyeschowski, cognito periculo, non minori animo resisteret, octoginta hastatis de exercitu Bernhardi occisis, ipso etiam vulnerato Bernhardo, fugatur, pelliturque, omnis eius exercitus, residuitas, & in oppidum Nyttich refugit, & oppidum illud communire capit: incolis & aliis agrestibus, quæque necessaria in lignis, & pabulis, certatim conferentibus. Sed dum animaduerteret locum, nec arte nec natura munitum, ad oppidum Marienborg refugit, & ripas Vule, ponte ligneo, geminata vice, coniungere parabat, vt faciliorem haberet in Zulauam descensum, omnes tamen sui conatus, per Gdanenses, Vistam obseruantes, elisi sunt. Comperto autem Magister Prussiæ oppidi Marienborg per suos interceptione, illic quasi triumphans, & gratulabundus aduenit: sperans etiam Czirwonkam, & eos, qui Castrum tenebant, ob inopiam victualium, ad deditionem posse pelli. Culmensis præterea Ciuitas, sub iisdem temporibus, dolo vnius Bohemi, vocati Morawa, qui per omne bellum, stipendium Regium merebatur, & accepta vxore, domicilium sibi in Chelm, Rege fauente, & fortunas suas promouente, Bernardo prodita acceptaque est. Is enim, cum aliquibus tenuis fortis Ciuibus conspirans, hostibus nocte intempesta, portam aperuit, & reliquos Ciues fidos, multitudine hostium territos, quamuis illis superiores facile esse potuissent, fugere, omnibus bonis derelictis, homo proditorius & infidus coegit. Oppidum etiam Gilaua, dum Regius Capitaneus Bistram Slesita, ab hostibus, in quos inermis ex Ciuitate prosilierat, interfectus esset, & gentes suæ in hostilia loca prædatum iuissent, paucis, qui remanserant, exclusis, portas gentibus Regiis claudunt, & hostile præsidium, in pauco tamen numero, quod facile postea eiicere possent, 1457.

Marienburgo,

Chelmno,

Gilawa oppidũ per proditionem suorum, Casimirus Rex amissis,

1457.

sex millia hominum bene armatorum mittit, præficiens illis in Capitaneum, Stiborium de Chelm, & nisi Czirnonka & Linbyeschowski conatibus Bernhardi Schumborski vi obstitissent, & Castrum Marienborg & Zolauam occupasset.

possent, accipiunt. Nihil tamen Rex de diligentia, quamuis cætera, tam insida sibi & suspecta existimare poterat, remisit: sed exercitu sex millium hominum tam in equestri, quam in pedestri milite, optime armis indutum, ex terris *maioris Poloniæ* lectum, versus *Marienborg*, præfecto eis pro Ductore *Stiborio* de *Chelm maioris Poloniæ* Capitaneo, transmittit. Tantum autem actalem exercitum *maioris Poloniæ* nobilium & Ciuium, iuxta quantitatem bonorum expediuit sollicitudo, & consensus. Conuentum enim erat inter illos, vt qui centum marcas Annui Census haberet, vnam lanceam, bene sulcitam expediret. Ciuitates vero, pedestres mitterent. Qua concordia effectum est, vt notabilis exercitus, & ad omnia promptus, facilis & expeditus, sub breui tempore, ad explendam ingruentem necessitatem conflaretur. Recensito Rex huiusmodi exercitu *Bidgostia*, data instructione Capitaneo, & aliis ordinum Ductoribus, animato etiam vniuerso exercitu, illum licentiat. Qui per terram *Pomerania*, superato flumine *Visla*, circa oppidum *Tczow*, in Castrum *Marienborg*, incolumis peruenit, & omne periculum, quod Castro *Marienburgensi*, & *Vlrico Czeruonka*, suisque in Castro conclusis, imminebat, dispulit, ac hostium ferociam, de successuum fœlicitate gloriantem & exultantem, potenter perdomuit, Castrumque *Marienburgense* sufficienti victualium prouisione muniuit.

Ex *Bidgostia Casimirus Poloniæ* Rex discedens, pro festo sanctæ *Catherinæ*, *Pyotrcouiam* peruenit, & illic generalem tenuit Conuentionem. Vbi ad suam Serenitatem, tam mater, quam coniunx peruenerunt. Et quamuis Prælati, & Barones ex terris *maioris Poloniæ* illic conuenissent; ex terris tamen *Cracouiensibus*, duo solum, videlicet *Thomas* Episcopus, & *Ioannes* de *Czizow* Castellanus, *Cracouienses*, veniunt: cæteris ad custodiam metarum, ne per hostes amplius infestarentur, remanentibus. Et in ipsa quidem Conuentione, etsi de his, qui ob non solutum eis in *Prussia* emeritum stipendium, Regnum ex tribus locis, per eos incallellatis, videlicet *Mislimcze*, *Zebracze*, & *Vapienna gora* infestabant, multa fuissent dicta ventilataque, & cunctis Cmethonibus imponere fertones, ex quibus solutio proueniret, placuisset, omnis tamen conclusio huiuscerei, in conuentionem in *Colo* priuatim tenendam, dilata est.

Regi Casimiro de rebus sui Regni consultanti, Piotrcouiæ triste Nuncium de morte Ladislai Hungariæ &

Rege autem *Casimiro* in prædicta Conuentione *Pyotrcouiense* stante, tristis illi & suæ consorti Nuncius allatus est. *Ladislaum videli-* [illegible] *Hungariæ, & Bohemiæ Regem, ac Ducem Austriæ, in Praga tunc agentem*, cui iam filia *Caroli* Regis *Franciæ*, virgo *Magdalena*, in matrimonium fuerat desponsata, & qui ad solennitates nuptiarum futurarum, *Pragæ* celebrandarum, *Casimirum* Regem *Poloniæ*, per solennes Nuncios inuitauerat, *in die beatæ Ceciliæ, subito infirmatum esse, & in die beati Clementis, ex morbis, etiam tunc latentibus, diem obiisse, ac in die beatæ Catherinæ, in Ecclesia Pragensi, in sepulchro Protaui sui Caroli Imperatoris Romanorum sepultum, & nouam nuptam ex medio itinere reuersam esse.* Quæ nouitas maximo dolore pectus Regium, simulque suæ consortis concussit, & omnis Regia luctu & fletibus plena, triste præbebat, etiam his, ad quos non pertinebat, spectaculum. Dolebant enim se tam optimo consanguineo & affine orbatos, simulque gemebant omnem prolem masculinam illius optimi Regis *Alberti* extinctam.

1457.

Bohemiæ Regis adfertur. Cuius etiam morte audita sponsa sua Magdalena, filia Regis Franciæ Caroli, ex itinere ad eum suscepto reuertitur.

De morte autem *Ladislai Hungariæ & Bohemiæ* Regis, ac Ducis *Austriæ* varii ferebantur rumores. Et licet illum nonnulli ex peste, diem obiisse astruerent; vulgatiori tamen, & crassiori sermone, in annos etiam plures perducto, *Georgius* de *Pozdziebraw*, qui summam rerum *Bohemicarum*, cui multis annis præerat, amare, & cum singultibus, & lachrymis, Rege *Ladislao*, in *Bohemiam* veniente, scitus erat dimisisse, de morte sua, quasi illam veneno procurasset, à notabilibus & grauibus insimulabatur. Idque quam maxime publica tenebat opinio. Occumbente autem præfato Rege *Ladislao*, *Georgius* ipse summæ rerum *Bohemicarum* præsidere cœpit, & se in Regem *Bohemiæ* erigere, in animum induxit. Insimulabatur, & de morte *Ladislai* Regis *Ioanna*, *Georgii Posdzyebracki* vxor, quod eam in pomo, Regi dato, veneno intexto effecerit: omnisque culpa in *Ioannam* præfatam retorquebatur, quasi Sellæ Regiæ, pro se & viro auida, veluti altera *Tanaquil*, adolescentem optimum sustulisset.

Georgius Pozdziebraczki & sua vxor, Ioanna, insimulantur de Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis morte, quasi eam procurasset spe regnandi concepta.

Casimirus Rex Poloniæ

Ex *Pyotrkow Casimirus Poloniæ* Rex discedens, per solita loca versus *Sandomiriam* fuit, & consorte illic cum parte impedimentorum relicta, venit in nouam Ciuitatem *Korczin*. Et die dominico, post festum sanctæ *Luciæ*, terrarum *Cracouiensium*, & *Russiæ*, tenuit aliam conuentionem, ad quam etiam *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, & Cancellarius Regni, *Stanislaus* de *Ostroroz Calissiensis*, & *Petrus* de *Oporow Lanciciensis*, Palatini, a terris *maioris Poloniæ* missi, aduenerant. Ibi, cum diebus aliquot, continua Regni *Poloniæ* periclitatio & ruina, sensim, dietimque ex malo regimine tam Regis, quam suorum officialium, longo latoque sermone deducta fuisset, Rexque ipse coram de inutili Regni administratione, & de eius continua distractione, publico sermone carperetur: prouisio tamen ad submouendum tantum malum stabilis & efficax reperiri non poterat: cum Rex in administratorem, & gubernatorem Regni, prout

in Conuentione Korczinensi mala administrationis arguitur, Gubernatorque efflagitatur.

1457. quibusdam complacuerat, aliquem surrogari, omni morte amarius ducebat. Itaque illa tempestate aliud sanciri, concludique non potuit, A nisi vt fertones per vniuersum Regnum, ad soluenda stipendia *Pruthenica* his, qui regnum lacessebant, imponerentur, & vt *Cracouia* poneretur Capitaneus, introitibus Regalibus prouisus: qui contra subitos insultus hostium, cum ducentis familiaribus suis, & aliis auxiliariis occurreret. Quæ conclusio illico effectui mandata est, & fertonum exactio collectoribus commissa. *Ioanne* autem de *Czizow* Castellano *Cracouiense*, à Capitaneatu *Cracouiense*, quem decem & septem annis rexerat, qui & ipse vacationem petebat, destituto. *Nicolaus Pyeniazek* de *Vithouicze* Capitaneus *Cracouiensis*, aucto sibi salario, quo maiorem familiam tenere posset, creatus est. B

fertones indicuntur Capitaneo Cracouiensi Nicolao Pieniazek, qui Ioanni de Czizow in Capitaneatu successerat, census augetur.

Venceslaus Rathiboriensis Dux, filius *Ianussii*, vltima die mensis Octobris, apud *Rathiboriam* vita excedens, in Monasterio sanctimonialium in *Rathibor*, ordinis Prædicatorum, sepelitur, vnum filium *Ianussium* & tres filias *Catharinam*, *Helenam* & *Annam* ex *Margaretha* filia *Vincentii*, de *Schamotuli*, Castellani *Myedzirzecensis*, & relicta *Casimiri Masouiæ* Ducis susceptos, relinquens. Processu autem temporis, *Catharina Wladislao* de *Damoborz* Castellano *Naklensi*, *Helena Ioanni* de *Ostrorog*, Decretorum Doctori, Castellano *Myedzirzecensi* nupsit.

Veuzeslaus Rathiboriensis Dux moritur vnum filium & tres filias relinquens.

Puerorum ingens turba, de diuersis regionibus coadunata, & spiritu sancto vt præsumebatur, instincta, peregrinationem longam, ad C S. *Michaëlem* magno zelo, ad mare *Britanicum*, laborioso conatu, in sexu vtroque arripuit. Et licet parentes illos in ædibus thalamisque, ne ad illam proficiscerentur detinendo, concluderent: omnium tamen obliti, per fenestras, foramina, & cancellos, deorsum se præcipitabant, & inuitis parentibus pergebant. Quod apud plerosque fuit horridum, & prodigii loco, & qui verebantur illos malo agitari spiritu, & ad peregrinationem insolitam, nunquam alias vulgatam, statum tenerum, & fragilem, per quietem visionibus quibusdam, illis apparentibus, impelli, Commotio tamen illa, pauco durauit tempore.

Pueri vtriusque sexus, nescitur quo Spiritu acti

inuitis parentibus peregrinationem nouam inceptant.

1458. Solennitatem Natalis Christi anni præsati, *Casimirus Polonia* Rex in noua ciuitate cum Matre sua *Zophia* Regina seniore, Prælatisque D & Baronibus, primoribus, celebrauit. Neque enim expeditio, rerum publicarum infra dies, festum Christi præcedentes, prouenire poterat, sed cogebantur ad illas, in diebus festum Christi subsequentibus, vacare: Rebus autem publicis, bono ordine compositis, *Osswyazimensisque* terræ nobilibus, qui per hostes plurimum attriti, depressique erant, congrua prouisione & largitione erectis, *Casimirus* Rex *Cracouiam*, feria quinta in crastino Innocentum, aduenit. Sub cuius præsentia, dum hostes clandestinis itineribus ex locis incastellatis *Zebracze* & *Vapienna gora*, Oppidum *Mislimicze* aggressi, incendissent, missi extemplo Aulici Regii, aliquos ex illis comprehendunt, aliquos occidunt, cæteri in syluarum latibula dilabuntur, & præda omnis illis erepta. 1458.

Oppidum Muslimicze opera latronum inceuditur.

Feria quarta, ante festum Epiphaniarum diem. *Casimirus Polonia* Rex *Cracouia* egressus, *Sandomiriam* contendit. Et illic Epiphaniæ die celebrato, solutisque & actis exequiis, in salutem, decus, & memoriam *Ladislai Hungaria*, & *Bohemia* Regis, in *Lithuaniam* cum Consorte *Elisabeth* transiit, & illic tempus omne hyemis exegit. Et quanquam prope abscissa res notabatur, tamen non ab re esse & Regi, & Consiliariis, visum est, vt ad vtrumque Regnum *Hungaria*, videlicet & *Bohemia*, Legati mitterentur. Iuerunt itaque ad *Hungaros*, *Creslaus Voysfik*, Succamerarius *Cracouiensis*, ad *Bohemos* vero *Nicolaus Chrzastowski* Tribunus *Cracouiensis*. Admoniturі vtrosque, vt meminerint, nulli alii, quam *Casimiro* Regi, & filiis suis, in Regnis ius competere. Ab vtrisque tamen parum æquis auditi auribus, cum vtrique in alios mentem iniecissent.

Casimirus Polonia Rex

Legatos in Hungariam & Bohemiam mittit, qui eos sui iuris in vtroque Regno admonerent.

Die Dominico S. *Vincentii*, Regni *Hungariæ* Prælati, Barones, & Nobiles, celebrato apud *Budam*, pro eligendo Rege Conuentu, ad quem ex omni ordine frequens numerus *Hungarorum* conuenerat. *Matthiam* filium olim *Ioannis* de *Huuyad* Gubernatoris *Hungariæ*, in tredecimo ætatis constitutum nondum ex captiuitate, qua apud *Georgium* de *Posdzyebrath*, Gubernatorem *Bohemia* detinebatur, solutum, nullo discrepante, in Regem, & *Michaëlem Zuladin*, auunculum suum germanum, qui cum quinque millibus gentium, stipendio conductarum, quarum maior pars ex *Polonis* erat, aduenerat; motus, siqui, pro alterius, quam nepotis sui *Matthiæ* electione, consurgerent, armis oppressurus, in Gubernatorem Regni *Hungaria* eligunt. Et quo solidius electio huiusmodi procederet, pro liberatione electi Regis congeruntur quinquaginta aureorum millia, & castrum *Budense*, per *Ladislaum* de *Gara*, Palatinum *Hungaria*. Castrum vero *Vischegrad* per *Nicolaum Frysthaczki*, Palatinum *Transyluania*, in potestatem *Michaelis Zuladin*, resignatur. Ad fluenta quoque *Danubii*, patibuli terror, funem & asciam continens, erectus, eos qui *Matthia* in Regem, & *Michaëlis Zuladin* in Gubernatorem, electioni contrauenirent puniturus. *Fredericus* Rom[illegible]rum Imperator, & *Austria* Dux, aut discordem, aut ineptam electionem veritus, persuadere *Hungaris*, & literis, & nunciis, conatus est, *quatenus in eligendo futuro Rege, omnem in Casimirum Polonia Regem, cui propter vxorem Regni Hungaria, debe-*

Matthiam Huniadi filium tredecim annorum in captiuitate apud Georgium Posdzyebraczki, in Bohemia detentum, Hungari sibi in Regem, & auunculum eius Zuladin in Gubernatorem eligunt.

Frederici Imperatoris Romanorum persuasione reiecta, qua illos hortabatur, vt Casimi-

1458.

rum Poloniæ Regem, cui in Hungariam ratione consortis suæ Elizabeth successio debebatur, eligerent.

debetur succesßi, respectum verterent, omnem aliam electionem, etiam si illam de se, aut fratre Alberto Austriæ Duce, & quocunque alio Principe, celebrari contingeret, ad tritum, non sine profluuio sanguinis Christiani, & Regni totius Hungariæ, collisione, recisuram. *Hungari* tamen nihil eorum, de quibus saluberrime admonebantur, pensi habentes, non solum iniustam, sed etiam infamem sibi electionem, conficere non sunt veriti, vt satis mirandum sit *Hungaros*, eo dementiæ progressos, hominem obscoræ stirpis, nolla adhuc probitatis dantem signa, & captiuum, seruumque, nondum liberatione eius ordinata, cuius germanum *Ladislaum*, vix vno anno exacto, B parentando *Vlrici*, *Ciliæ* Comitis, sanguini, in cuius necem se conspirasse, per huiusmodi electionem declararunt, neciderant, sprета illustri propagine, pronis, & concordibus votis, qood raro apud gentem illam contigisse, quis meminerit, pro Rege elegisse, & gubernacula Regni auunculo suo mandasse.

Sed nec *Bohemis* sanior mens, quam *Hungaris* ioerat, siue fato id accidebat, sioe cœlestium dispositio rectum auferebat. Celebrato enim apud *Pragam*, pro quatuor temporibus Cinerum Conuentu, Baronibus & Ciuitatum Nunciis præsentibus. *Georgius Pozdzyebraczki* Gubernator *Bohemiæ*, vir alioqui nobilis, & in administrandis publicis Regni C prouidus, & idoneus, sed in fide recta, sequendo errores *Viclephisticos*, ab Ecclesia damnatos, plurimum deprauatus, & erroneus, factione conspirationeque eorom, qui vetusta hæresi *Viclephistica* infecti erant, cæteris Baronibus fidelibus aut corruptis, aut metu expressu, sequentibus magis quam probantibus, in Regem *Bohemiæ*, feria quinta ante Dominicam Oculi, quæ secunda dies fuit mensis Martii, eligitur, contempta Christianissimi Regis *Franciæ Caroli* oblatione, qui per solennes Oratures suos tunc *Pragæ* præsentes, *affinis & filii sui Ladislai Regis immatura morte se vehementer afflictum* declarans, hortabatur *Bohemos*, *quatenus vnum ex filiis suis in Regis mortui, surrogarent, locum, offerens eorum beneuolentiam liberalissimo pacto D repensurum, quod nuuquam illis de cetero esset prouenturum:* & quod illis (si non fuissent stolidis mentibus, & deprauatis hæresi) omni quærendum, & optandum conatu erat & studio, *restitutione, videlicet Comitatus Lucemburgensis, per Ducem Burgundiæ occupati, & omnium bonorum, tam Ecclesiasticorum, quam Regalium, in quibuscunque summis obligatorum, redemptione, non tam pro sui filii, in crastinum forsitan, post expletas oblationes morituri, Principatu, quam pro bono Christianitatis.* Et ne quid huiusmodi peticione includeretur, a iusticia alienum, etiam id adiectum est. *Scire se Regem Franciæ, neminem in Regno Bohemiæ, nisi Casimirum Regem Poloniæ, ratione Con-* A *sortis suæ, ius habere, idque sibi saluum fieri, & velle & debere: etiam Regis Franciæ petitione, per Bohemiæ Barones admissis. Regis enim Poloniæ, filio, si illum in Regno Bohemiæ regnare decerueret, filiam suam, si vero Rex Poloniæ, proprio filio neglecto, mallet filiam in Bohemia regnare, se filium illi iuncturum, & oblatas conditiones impleturum* spopondebat.

Georgius Posdzyebraczki scismaticus

Hac itaque saluberrima, & sibi & toti Christianitati oblatione, pro qua Rex ipse *Franciæ* Christianissimus, maximum meretur laudis præconium, contempta, Marchionis insuper *Missnensis*, qui alteram, & seniorem Regis *La-* B *dislai* sororem, habebat consortem, per notabilem legationem, ne in iure suo pelleregaretur, admonentis, precibus repulsis, *Bohemorum* Proceres veriti, ne perfidum, & profanum ritum deserere, ne Ecclesiastica, & Regalia bona, longo tempore, per eos occupata resignare, ne viciosis moribus abdicare se, sub Principatu noui Regis, cogerentur, personam pro substituendo Rege, quamuis bonis & timoratis Baronibus, & in recta fide nunquam titubantibus, id quam maxime perosis, talem quæsiuerunt repereruntque, qui eorum detestando ritui, moribus, & vitæ, conueniret.

neglecto Casimiro Poloniæ Rege & conditionibus honestis Regis Franciæ Caroli

in Regem Bohemiæ eligitur.

Tuncque manifesta, in Regis *Ladislai* necem, conspiratio detecta est, & pro comperto habi- C tum, quod Rex ipse, & adolescens ingenuus, veneno, in pomo sibi, *Gyerzikonis Posdzyebraczki*, vt asseritur, calliditate & dolo propinato, quod & illum infestum suo ritui plurimum videbat, & se sibi successurum in Regno *Bohemiæ* portendebat, fuerit sublatus.

Vlricus Eczinger Australis Baro Regis Ladislai Consiliarius,

Insimulatus est *Vlricus Eczinger Australis* Baro, & præcipuus Regis *Ladislai* Consiliarius, quasi & ipse cum *Gyerzikone Posdzyebraczki*, & *Matthia* filio *Ioannis* de *Hunyad*, Electo *Hungariæ*, conspirationis de venenando *Ladislao* Rege *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, conscius fuerit, & quod practica ipsa, per tres Gubernatores prædictos, notabili tempore, fabricata fuerit, & tandem per *Gyerzikonem Posdzyebracki* executioni mandata. Vnde & ipse *Vlricus Eczinger*, per *Albertum* Ducem D *Austriæ*, germanum *Friderici* Imperatoris, & Consules *Viennenses* captus, adhibitis tormentis, singulas calliditates, tractatus, & ingenia, quibus venenatio huiusmodi per eos practibatur derexisse assertus est. Pro magno id certe, apud orbem Catholicum habitum monstro, vt duo insignes populi, duoque Regna, *Hungariæ* videlicet, & *Bohemiæ*, quasi ex composito, ad insaniam versa, spretis heredibus, Catholicisque Principibus, id dementiæ assumerent, vt vnum ephebum, alterum hæreticum, vtrumqoe obscuræ sortis hominem, sibi pro Rege deuouerent. *Gyerzikonem* enim constabat, etsi in gubernando *Bohemico* Regno solertem & decorum, pestifero

per Albertum Austriæ Ducem, & Viennenses captus, vi tormentorum omnes calliditates venenationis, de qua & ipse insimulabatur, Regis Ladislai detegit.

1458. fero tamen & hæreticali dogmate dudum putrefactum, ad quod insimulatio, de venenato Rege illustri *Ladulao* accesserat. Id quoque A mouebat & scandalisabat plurimos, quod *Gyerzik* Ipse, cognomento *Snopek*, à parentibus hæreseos in perfidia ortus, cum lacte matris, virus hauserat erroris, hostiliorem se & infestiorem Orthodoxæ religioni & eius cultoribus, quemadmodum processu temporis contigit, monstrare debuisset. Ad acceptandum, vel potius occupandum, *Bohemiæ* Regnum, animos *Gyerzikoni* faciebat, præter naturalem insitam cupidinem Regni, *Casimirum Poloniæ* Regem, bello *Prutbenico* implicitum esse, filios quoque illius, quibus iusta Regni *Bohemici* debebatur successio, nondum ætatem debitam attigisse, fauor popularium, & præsertim hæreticorum, auaritia *Bohemorum*, quorum principales auro dato fascinauerat, B vulgatus, in vnum solum *Ioannem Rozemberski*, decem & septem millia aureos effudisse.

Slesitis

. *Slesiæ* Principes, & Ciuitates electione *Georgii* in *Bohemiæ* Regem sibi ounciata, graui eam, vt par erat, ferre cœperunt animo, eum quod ad electionem Regis vocati non fuerant, tum quod non solum natu&conditione minori, sed hæretico etiam homini, parere cogerentur, duos agunt Conuentus. Et primum quidem in *Lyegnicza*, feria secunda post Dominicam Iudica, alterum *Wratulauiæ*, pro die S. *Adalberti*, vbi &, se contemptos, & hominem sibi indignum prælatum, pluribus sermonibus, & ingeminationibus accusationem queruntur. Et quamuis in *Lyegniczensi*, *Theodoricus Humlowski* & in *Wratulaniensi Zdenyek Conopniczki* Dietis, nomine *Georgii Posdzyebraczki* missi, lenire dolorem exacerbatorum C Priocipum & Ciuitatum *Slesiæ*, & eorum animos ad consensum electionis, & in obedientiam *Georgii* inclinare, pluribus mediis, oblationibus, & persuasionibus tentauissent: pari tamen voto & vnanimi, *Iodocus* Episcopus cum Capitulo & Clero *Wratulauiensi*, vniuersique Principes, & Ciuitates *Slesiæ* eam ceptarunt conclusionem, *malle omnia extrema subire & perpeti, quam hæretico parere regi.* Ne tamen patriam *Slesiæ* bellis, à *Georgio* mouendis inuoluerent, & Nuneiis insignibus *Arnesti* Marchionis *Misnensis* ius, quod sibi in terris *Slesiæ*, ratione Consortis, competebat, D seruari, & nulli alteri, nisi sibi, obedientiam præstari, postulantibus, & *Zdenkoni Conopnicki* suspensiuom responsum datum, *velle Episcopum, Principes, & Ciuitates, altiori calculo, & deliberatione de iure, & Marchionis Missnensis, & Georgii, facere scrutinium, & indaginem, & tandem responsionem facere limitatam.* Vt tamen ad omnes casus parati existerent, decernunt, & cuilibet Principi, Ciuitatique numerum armatorum, in pedite, & equite imponunt. In eoque omnes conueniunt, vt quilibet habens in facultatibus mille florenos, vnum peditem salariet & teneat, mutuoque auxilio Principes, & Ciuitates, quamlibet hostilitatem superuenientem excipiant. *Morauiæ* Ciuitates exemplum *Slesitarum* secutæ, principatum *Georgii* expresse abnuunt: licet Barones *Morauiæ*, pro comperto habuerint, in illius regimen consensisse. Eo tamen non obstante, die Dominico post festum S. *Georgii*, quæ fuit vltima dies mensis Aprilis, *Georgius* per *Augustinum* Episcopum *Iauriensem*, assistentibus sibi *Vincencio Vaciense* Episcopo, & *Prothasio* Electo *Olomuncense* (eos enim duos *Ianriensem*, & *Vaciensem* Episcopos, cæteris execrantibus, *Hungari* venire illic iusserant) in Regem. *Ioanna* vero consors, in Reginam *Bohemiæ* coronatur. *Matthiæ* autem, in *Hungaria* Regem Electi, Coronatio in annos plures, protelata est. In plures vero annos, & tempora, Coronatione vtriusque secuta, nunquam *Matthiam Hungariæ*, aut *Georgium*, pro *Bohemiæ* Rege scribi aut nominari placuit: ne filiorum *Casimiri Poloniæ* Regis iusta & hæreditaria, in vtrumque Regnum successio, pro præiudicato posset censeri.

1458.

& Morauis inuitis

Georgius Posdzyebratus in Regem

& Ioanna vxor suam Reginam Bohemiæ coronatur.

Præterita hyeme, pauca in rebus *Pruthenscis* innouata sunt. Quamuis enim exercitus terrarum *maioris Poloniæ*, de sex millibus armatorum in Castrum *Marienborg*, ac Ciuitatem *Gdansk*, & *Elbing*, præsidiorumque Regiorum auxilia illic conuenissent, expugnationi tamen Oppidi *Marienborg*, in quo, hostes se pluribus vallis, & subterraneis speculbus, firmauerant, non intendebant: importationem victualium tantummodo prohibere contenti. A qua illos auertere hostes cupientes, nimio rigore frigoris *Vulæ* congelato, in *Zolanam*, quasi eam incendiis demoliruri, in quatuor millibus descenderant armatorum, & aliquot villis incensis, gentes Regias, vt de *Marienborg* Castro egrederentur, & secum decernerent, prouocabant, vt interim importatio victualium, Oppido *Marienborg*, fame laboranti proueniret. Gentes tamen Regiæ, licet essent robore superiores *Czirnonka*, & *Stiborio Chelmski* Capitaneo prohibentibus, & verentibus fraudem, & dolum, à pugna se continebant, & præsartim ne importatio victualium Oppidanis proueniret, cum spes haud ambigua fuerit, Oppidanos & hostes illic inclusos, sola fame confici, & sedendo, ad deditionem impelli. Et quamuis erebris vicibus, & Magister *Prussiæ*, & *Bernardus Schnmborski*, subuenire laborantibus fame tentassent: id tamen nullo pacto, gentibus Regiis, qui omnes passus, & omnia itinera, atque loca occupauerant, prohibentibus, efficere potuerunt. Ad alia denique ingenia hostes conuersi, exercitum versus *Thornn* deducunt, & feria quarta, post Dominicam Palmarum, partem suburbanorum Ciuitatis *Thorunensis* exurunt. Quam rem *Thoruuenses* alto animo, quo minor hostibus cæderet leti-

Poloni pugnandi copiam hosti non faciunt, ne ad oppidum Marienburgum inferendo commeatui viam aperiant.

nia

1458. cia ferentes, etiam residua suburbana sunt demoliti.

Feria secunda, in die Sanctorum, *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Lithuania*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina adueniens, generalem tenuit in *Pyotrkow* Conuentionem, ad quam, & *Zophia* senior Regina, genitrix *Casimiri* aduenerat. Quo *Vlrico Czirnonka*, Capitaneo in *Marienborg*, & pluribus aliis Regiis in *Prussia* Capitaneis, aduenientibus, & faciem, ordinemque rerum *Prussiæ* declarantibus, expeditio generalis, totius Regni *Poloniæ* indicta, decretaque est, & dies S. *Viti*, locusque *Gnyewkow*, omnibus copiis ad veniendum consignata.

Casimirum Poloniæ Regem contra Prussiam bellum decernentem Pyotrcouiæ

Hostibus autem ex *Mislimieze Vapienna gora* & *Zebracze*, pro emerito stipendio in *Prussia*, Regnum *Poloniæ* infestantibus, solutio, ex fertonibus totius Regni, & Ciuitatum exactione, iuxta ordinationem, & modificationem, per *Nicolaum* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marschalcum, *Nicolaum Pyeniazek Cracouiensem*, & *Ioannem Sinowyecz*, *Osswyeczimensem*, Capitaneos, conclusam decreta. Ad quam conficiendam, *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus *Cracouiensis*, Cracouiam missus, quatenus expeditio *Pruthenica* cumulatius ageretur. Venerat ad Conuentionem ipsam *Ioannes Giskra* ex *Hungaris*, & obtenta audientia, multo longoque sermone persuadere *Casimiro* Regi, & Consiliariis *Poloniæ* nisus est, *quatenus Regnum Hungariæ, ratione Consortis suæ Elisabeth Reginæ, ad eum pertinens, occupari, detinerique per Matthiam de Hunyad Electum, non sineret, sed cum potenti exercitu suorum fidelium, illud quoque celerius intraret, plenam possessionem illius, sub breui tempore habiturus, operam suam, & fidem, quæ partes Ladislai, olim Regis Hungariæ adiuuerat, in Casimirum Regem, Consortemque suam & prolem de cetero translaturos.* Subiungens *plures Barones Hungariæ sibi adhæsuros. Castraque in Hungaria quam plurima, quæ per ipsum, aut suos tenerentur, extare, quæ in ditionem Regis Casimiri, vna cum Ciuitatibus singulis Regni Hungariæ, in obedientiam suam procliue & deuote, eo in Hungariam adueniente, sponte accessura sunt.* Super qua re, dum longa fuisset habita deliberatio, tandem ei, per organum *Ioannis* de *Tbaczin* Palatini *Cracouiensis*, in hanc sententiam, responsum est. *Gratum quidem, vir spectabilis, habemus tuæ propositum diligentiæ, qui syncer am fidem, nulla vacillatione permixtam, quam præterito tempore, vxoris nostræ, germano, illustrissimo Ladislao, Hungariæ & Bohemiæ Regi, exhibuisti, in nos conferendo, ad apprehendendam Regni Hungariæ possessionem, nos inducis, & animas, pro qua re fideque tua, & deuotione, meritus es, vt te singulari fauore, & beneficentia prosequamur. Et quamuis pro morte Ladislai*

Ioannes Iskra Hungariæ Baro, ad prosequendum in Regno Hungariæ ius suum incitat.

Hungariæ & Bohemiæ Regis, affinis nostri, plures dolores, & anxietates perferrimus, in eo tamen magis affligimur, & cruciamur, quod illum fama communi referente, quæ vniuersam Christianitatem complet, audimus veneno extinctum: De quo non aliis magis, quam Baronibus Bohemiæ, quibus ipse se in totum, propriis etiam Australibus prætermissis, permiserat, negligentius vitam suam prouidentibus succensemus. Petere autem Regni Hungariæ possessionem, quamuis multiplici iure nobis debeam, duo nos vetant. Primum nostra modestia, quæ de Regno Poloniæ & aliis Dominiis, in quæ iure paterno successimus, contenti, à cæteris vellemus auertere appetitum, præsertim pensata fide Prælatorum, Principum, Baronum, & subditorum nostrorum, quibus coram te agimus gratias, & in posterum astricti sumus, qui & Parentem meum, germanumque & me, magna integritatis suæ coluerunt, coluntque deuotione, & in eum statum, in quo me vides, conduxerunt. Alterum bellum Pruthenicum, quod pro recuperandis naturalibus Regni Poloniæ terris, per Magistrum & Ordinem Cruciferorum, per longa secula occupatis, gerendum iustissima, ex causa suscepi, quodque nullatenus possum deferere. Non ob id tamen aliquis autumet, me ius vacantium Regnorum, quod mihi & Consorti meæ, natisque competit, quod & Christianissimus Rex Franciæ, in legatione sua, ad Bohemos facta, non tacuit, neglectum velle iri. Quin si Prælati, & Barones Regni Hungariæ, sententiam suam, meliori ordinatione, non correxerint, opportunitate temporis nacta, & bello Pruthenico, fæliciter dante Domino, perfecto, ea agam, quæ & Diuinitas, iustas causas adiuuans, inspirauerit, & tu cum cæteris fidelibus meis consulueris. Ad hæc *Ioannes Giskra, si*, inquit, *bellum Pruthenicum tuæ Maiestati obstaculo est, si permittis in Prussiam vado, illud, qua potero arte (omnes enim Bohemi, qui in altera militant parte, familiares mei sunt) cum tuo tamen, & regni tui profectu, extincturus.* Annuit Rex desiderio suo, & prouisum viatico, in *Prussiam* ire iubet; præsertim, cum & per plures alias intermedias personas, spes haud dubia facta fuerit Regi, Magistrum & Ordinem summo æstu concordiam flagitare. Quibus sic peractis *Casimirus* Rex, cum Consorte sua, versus *Calisch* processit, ea, quæ pro futuro bello, in *Prussia* gerendo, necessaria sunt expediturus. *Ioannes* autem *Giskra*, sub conductu & viatico Regio, in *Prussiam* perueniens, varios de pace tractatus, cum Magistro, & Ordine, *Bernhardo Schumborski*, cæterisque partis aduersæ stipendiariis, nullum profectum afferentibus, agitare cœpit. Magnos enim magis, quam vtiles Magister & Ordo, suique stipendiarii, habebant spiritus, successuum fælicitate assumptos, qui illis rectum & sanum consilium auferebant.

Quem Casimirus Rex in Prussiam belli extinguendi gratia ablegat.

1458.

Exercitus Polonorum in Prussiam tendens Castrum Papow

Succedente tempore, dum tractatus *Ioannis Giskra*, pacem non afferrent, *Casimirus* Rex, Copiis omnium terrarum, ad illum in *Gnyewkow* congregatis, in terras *Prussiæ* procedit. Et circa *Thorun*, ponte ex nauibus constructo, *Visla* amne superato, ad Castrum *Papow*, quod hostes fraude, depulso Regio præsidio, interceperant & ex quo *Thorunenses*, variis afficiebant incommodis, feria sexta, in vigilia sanctæ *Mariæ Magdalenæ*, peruenit. Nemo erat qui illius expugnationem tentaudam consuleret. Altis enim muris, & profundis, aquosisq; fossatis vndique cinctum, spem expugnationis non faciebat. Famuli tamen militum, & agasones, ac aurigæ nobilium, nullo hortaote, ad id, vel commoniti, neque aliquo signo aut imperio accepto, sed suapte sponte glomeratim, & quasi ex composito, ad muros Castri accurrunt, & pertinaci diligentia, muros suffodere cœperunt. Quorum ausum omnis exercitus comprobans, armis correptis, bombardisque appositis, impugnatinnem cæptam instaurauit. Erant autem omnes, ad illius conquisitionem, tanto studio incensi, vt defensoribus Castri, in muris consistendi, & defensionem opponendi, omnem prohiberent imbre missilium, quoslibet feriendo, potestatem. Qui cum se extrema passuros non dubitarent, vociferatione magna miserationem precabantur. Ex authoritate itaque *Casimiri* Regis, & Baronum, *Petrus* de *Schamotuli* Castellanus *Posnaniensis* (is enim creatus erat, per Regem, Princeps militiæ) accurrens, hostes ex Castro, quod iam *Polonorum* milites, porta effracta, intrauerant, ne ab iratis militibus trucidarentur, per alteram minorem portam, educit. Ex qua re tantam bilem milites *Poloniæ* hauserant, vt expugnatione Castri intermissa, *Petrum* de *Schamotuli*, Principem militiæ, & com captiuis, nisi alteram viam tenens, eorum conatus fefellisset, occidendum statuerent. Cecidit tunc insignis adolescens *Sbigneus Czayca* de *Iawor*, de Domo *Dabno*, pixide caput rumpente, & cum illo duo *Dobrzicki Polonus*, & *Dauid Bohemus* Ductor curruum. Sed & vulnerati plures extabaot, quibus, quia subductis captiuis parentari non poterat, omnis exercitus in Regem fremebat, & Barones. Iustæ quoque iræ, alia iustior accessit. Nonoulli siquidem Barones, Castrum videntes expugnatum, familiam immittunt, promptuariaque & cellaria, omnium victualium, abundantia referta, occupant, & ne cætera multitudo, ex illis participaret, prohibent. Duplici itaque iniuria, permota multitudo, antequam victualium è Castro fieret exportatio, faces Castro iniicit, igneque grassante, non victualia tantummodo, quibus notabilis pars exercitus, refici poterat, sed & hi, qui ea diutius occupare præsumpserant, conflagrauere. Rex *Casimirus*, tribus diebus statiua illic tenuit, sub quibus Castrum prædictum, cum muris, & ædificiis suis, Rege mandante dirutum, & solo æquatum est. Adiunctus insuper in ea expeditione *Petro* de *Schamotuli*, Castellano *Posnaniensi*, ad regendum exercitum Regium, & in Capitaneum exercituum, præfectus fuerat *Petrus Schaffranyecz*, de *Pieskoua Skala*, succamerarius *Cracouiensis*. Idque vtrum, ad auertendum hominem à perfidia, per eum cum Cruciferis inita, factum sit, an vt inuisus suspectusque Magistro, & Ordini redderetur. Cur vtromque affirmem non habeo.

per aurigas

interceptum

incendit.

Feria secunda, in vigilia sancti *Iacobi* Apostoli, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, motis exercitibus, & aciebus ordinatis, à *Papow* discedens, versus *Chelm* Ciuitatem procedebat. Ad cuius defensionem, & *Bernhardus Schumborski*, & cæteri omnes Cruciferorum Duces, illuc confluxerant, expugnationem illius, omni nisu prohibituri. Nimis enim spaciosa est, neq; loci situ, neque natura munitum, facilem expugnationem sui, nisi multitudine defensorum muniretur, præ se ferens. Reliquit autem illam Rex inexpugnatam, & iuxta illam agens iter, hostibus se in illa continentibus, & nullam eruptionem facientibus, versus *Ossam* fluuium processit. Quo superato ad *Lasin* oppidum aduenit. Id impetu primo a militibus capi poterat, nullos enim tunc habebat defensores, sed periculum, casumq; militum Rex veritus, illius expugnationem vetuit fieri, non sine militum dolore, & stomachatione. Abinde Rex versus *Marienborg*. Castrum, exercitum ducebat, cum subito sibi nunciatur *Bernhardus Schumborski, cum suis copiis ex Chelm egressum, versus Schetum tendere.* Id aurimentum dum tardius Rex vulgasset, milites *Polonorum* more impacientes, insequi illum statuunt. Et *Bernhardus* quidem in tanta mora, facile quo tendebat peruenisset, sed vniuersa fere nocte, tanto viæ detinebatur errore, vt parum absuerit, ne in exercitum Regium errabundus incideret. Periculum itaque imminens, volens declinare, ordines suarum copiarum dissoluit, & vt quisque sibi prospiceret per fugam maodauit. Plures itaque ex suis per *Polonos* occisi, plures capti. Ipse tamen equos mutando, plutibus clenodiis, & pecuniis, quas secum deferebat, amissis, militibus *Polonorum*, circa spolia occupatis, se parum diligenter persequentibus, in *nouam ciuitatem*, quindecim miliarium eo die confecto, itinere, persequentium manus effugit. Ex eo autem tempore victus, reparare se nunquam deinceps poterat. Abiectisque armis, fuga turpi mortem euadens, ex hoste supplicem se præstitit, ex triumphatore fugitiuum. Et quamuis simulasset audaciam, apod plerosque casus sui ignaros, speciem magnanimitatis prætexens, vt supra erumnam, irrogatam, mentem habere videretur, animum tamen solicitudine, & anxietate turpis fugæ, distringebat.

Bernhardus Schumborski, & præsidium Culma deductum amittit, & ipse turpi fuga vix saluti suæ consulit, à Polonis insecutus.

1458.

Feria

1458. Feria quinta in die S. *Laurentii*, *Casimirus Poloniæ* Rex, ad *Marienborg* perueniens, Oppidum, quod fraude Oppidanorum defecerat, obsidione vallauit. Breuis enim & facilis oppidi prædicti existimabatur, sperabaturque expugnatio. Venerunt illuc & *Gdanenses*, & *Elbingenses* ciues, & populo, & bombardis, telisque & aliis necessariis pro expugnando Oppido bene fulciti, Bombardisque admotis, turres, & muri Ciuitatis, primum ex Castro superne, deinde terra, à quacunque percussione crebra, feriebantur. Interponebantur autem mediatore *Ioanne Gutkra*, plures tractatus pacis. Et licet magna vafricies, dolique, quibus hostes Regem & Consiliarios per huiusmodi tractatus, ne ad vlteriora, exercitum recentem promoueret, distinerent, suspenderentque probe noscitarentur: permisit tamen Rex, se tractatibus huiusmodi, spe pacis, in hebdomadas plures ludificari: Dum autem conquisitio oppidi *Marienborg*, secus quam speratum est procederet, optimo, sanoque consilio persuadetur Regi, vt oppidum, ædificatis turribus, & propugnaculis, sepibusque, quæ intra octo dies, & celerius poterant prouenire, in Coronæ modum cingeret, & relictis illic *Gdanensibus*, *Elbingensibusque*, qui ad militiam huiusmodi, & obsidionem continuandam, pronos se offerebant, ad terras inferiores, & ad castrum *Kinsberg*, alias *Krolowgrod*, cum potentia suorum exercituum pergeret: hostiles possessiones igne vastando, & præfatæ Ciuitatis *Kinsberg*, cæterarumque Ciuitatum deditionem, accipiendo, quam se indubie Regi facturas, si illuc eum exercitu accederet, missis crebris Nunciis significabant. Probabatur id consilium, ab omnibus, sed spes potiundi oppidi *Marienborg*, per conquisitionem, tractatusque de pace concludenda, saluberrimum conceptum damnabat. Interim & Oppidi *Nowe* in terra *Pomeraniæ* defectio, nunciata est, quod Regiis Stipendiariis illuc descendentibus, certificato Rege, quod propriis viribus sibi prospicerent, & Ciuitatem Regi seruarent, hostile præsidium accepit.

Polonicus exercitus in obsidione Oppidi Marienborg, Exercitus insuper Regius, pluribus incommodis, Rege & Consiliariis, nulla remedia prouidentibus, ex longa & diuturna mora, odore videlicet, & pabuli egestate, affligi cœpit. Si quidem omnibus victualium necessariis, in circuitu, a frequenti exercitu consumptis, fames primum equos, deinde homines macerare cœpit, pluresque mendicantium turbæ in Castris conspectæ, nec Regem nec Consiliarios, ad prouisionem flectere potuerunt. Magno itaque equorum interitu secuto, languor, pestis speciem præferens hominibus, cum ex fame, tum ex contagione, inuectus est. Sed neque hoc incommodo Rex & Consiliarii moueri pote-

inertia & languore, pestis speciem præ se ferente, turpiter

Histor. Polon. Lib. XIII.

rant. Agmine ergo facto, sæpe milites, & ad tabernaculum Regium, vbi consilium *imprudentia* agebatur, irrumpebant: petitionibus plurimis obsecrando Regem, Consiliariosque, *gis & Senatoribus non tam nobilem, & fortem exercitum, proprio sumptu militantem, inutili, & ridicula, sibique infami sessione, ad internitionem vsque conficeret. Paratos se esse, muris Oppidi Marienborg ruinatis, fossisque repletis, & impugnare oppidum, & obsidione soluta, sequi, quocunque duceret.* Fatigareque Regem prece multa, *ne tempus æstiuum, fauoremque aura, eorum proposito, plurimum faucntem, perditum iri, fineret.* Rex autem *Casimirus, consiliis se super his prouisurum*, respondebat. Prouisio tamen huiusmodi, Consiliariis discordantibus, non proueniebat, aliis quidem impugnationem Oppidi semidiruti probantibus, aliis ne strages militum proueniret, dissuadentibus. Crescebat ex his, aliisque multis, obsessis audacia, quoniam neque more militari, vigiliæ ducebantur, vtcunque libebat, à custodia bombardarum aberat. Eruptioneque hostes facta, quatuor bombardas Regias exterminare ausi sunt. Propter quod, exercitus in arma consurgens, iam ad impugnandum Oppidum suapte sponte, & iniussu Regis descendebat, sed illico Regis, & Consiliariorum mandato, receptui signum datum est. Quod exercitus moleste ferens, sæpe clandestinis conspirationibus impugnandum Oppidum concludebat. Sed regio mandato, conclusio huiusmodi dissoluebatur, milites que ne vrbem aggrederentur, prohibebantur. *Ioannes* de *Bayssen*, *Prussiæ* Gubernator, vir solertis, & perspicacis ingenii, frequentibus *Casimirum* Regem, & Consiliarios pulsabat monitis, *vt robore tam validissimi*, quem coram ostentabat, *exercitus, & blanda facie vteretur temporis. Nec fineret per desidiam, res suas collapsum, & exercitus vires, & potentiam, elanguitatam iri. Idque animo, & intellectu metiretur, & prospiceret, nullum diem naturalem labi, in qua exercitus Regius, tam frequens, vt erat, & numerosus, centum millia florenorum, referendo singula, sine quorum vsu esse non posset, ad iustam stateram absumere, non posse conuinci. Prouideret itaque & tot sumptus, qui ab exercitu suo, tot diebus aguntur, euacuatum, & incassum iri non fineret.* Omnia tamen & sua, & aliorum saluberrima consilia in aspernationem trahebantur. *Ioannes Luthek* Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, quasi clandestinis consiliis Regem, à profectibus rerum publicarum abstraheret, insimulatus, parum abfuit ne violaretur nisi sibi fuga consuluisset.

In suspitionem tam diuturna obsessio, impugnan-

1458. pugnandique prohibitio, apud militum animos, verti cœpit, pluresque Barones ambitus rei insimulati sunt. Aliqui insuper clandestine obsessos frequentantes, capti, & quis illuc eos cum mandatis, & instructionibus misisset, professi publice, suspitionem huiusmodi vehementer auxerunt. Audiebatur præterea, hostilis ex muris vociferatio, impugnationem auro suam redemisse. Flagitare itaque, crebrioribus vicibus Regem, milites adeuntes, missionem cœperunt: tabem non equorum solum, quæ & ipsa miseranda, & grauis erat, sed & hominum ostentantes. Orare insuper supplici & continua prece, adiectis interdum probris, Regem, & Consiliarios, non desistere, vt ad obsessos impugnandum permitterentur accedere. *Satius secum agi demonstrando, si in expugnando oppido, vi hostili quam fame aut morbo occiderent.* Concludebatur ad hos rumores militum, impugnatio, sed subsequenti die retractabatur. Quam ob rem militum animi magis, ob indignam belli administrationem, quam ob famem tabescebant. Extractum est, nouem hebdomadarum tempus in huiusmodi obsidione, sine fructu aliquo, omnis tamen Regio & Districtus *Chelmensis*, interim incendiis absumpta est, passimque & propriis, & hostilibus possessionibus, flammæ a *Polonis*, & *Tartaris*, quorum quadringenti tunc cum Rege militabant, iniiciebantur. Post multos deinde tractatus, super conficienda pace tentos, induciæ ad diem beatæ *Margaretha*, mediante *Ioanne Giskra* conclusæ, & firmatæ sunt. Ea tamen modificatæ conclusione, *vt interim Oppidi Marienborg, apud Ioannem Giskra consistat possessio, sedecim in Chelm, pro medio quadragesima locentur, in pari numero, pro parte vtraque arbitri: bellum decisione sua extincturi. Qua si conformis sequi non posset, Albertus Austria Dux, à parte vtraque, superarbiter electus. Quo renuente, Ioannes Giskra, in vicem eius surrogatus est, cuius decreto, pars vtraque se staturam astrinxit.* Morari diutius Rex in obsidionis loco, donec literarum, super conclusis robur perueniret, decreuerat, vniuersus tamen exercitus, siue prædam, multiplici suo incommodo Oppidi semidiruti *Marienburgensis*, per inducias eripi dolens, siue: quod famem suam, & equorum, non poterat diutius tolerare, præsertim cum discessio, sibi à Rege amplius, quam vicibus viginti fuisset promissa, nunquam præstita, feria secunda, ante festum S. *Francisci*, iniussu Regis & Consiliariorum, Castris motis, & his quæ relicturus erat incendiis, discedebat. Iam enim ad famem, imbrium, pluuiarumque algor, accesserat. Quem dum Rex reuocare frustra tentasset, & ipse exercitum sequi cogebatur, Castro *Marienborg* in manus *Stiboris Chelmski* commisso, & *Vlrico Czirnonka* destituto. Consulebatur insuper Regi, vt in Castro *Marienborg*, residentiam faceret personalem, multaque per Ciues *Gdanenses*, qui ea æstate prosperrima in pelago fortuna vsi sunt, de hostibus, & piratarum nauibus aliquoties, triumphauerant, in subsidium offerebantur, quibus quatuor millia militum conduci possent. Rex tamen desiderio videndi *Poloniam*, & liberos, parentemque & coniugem, ad remanendum non poterat induci. Discessionem autem exercitus, iniussu suo factam, adeo Rex moleste tulit, vt vouerat *se nunquam, cum tam inobedienti milite bella gesturum.* Exercitus vero regimine suo grauatus, pari execratione se deuoueret, *nunquam suo ductu, & auspicus sine donatiue militaturum.* Nusquam in aliquo superiori bello, plus iacturæ acceptum, septingenti homines fame & peste extincti, septem equorum millia fame tabefacta, sed nec minus ignominiæ. Insultabant enim hostibus obsidentibus obsessi, non armis modo, vt milites, sed vel ipsas sues rostris, oppidum, quod dimittebator inexpugnatum, expugnare potuisse. Insultabant, & plures alii vicini *Polonorum* segniciei, quod bellum potius sustinerent, quam inferrent. Discessionem autem exercitus, & motum Castrorum & omnem culpam in *Ioannem Nasthyan* de *Ostroweze*, de Domo *bipennium*, congerebant singuli, quod eius currus primi ad iter se accinxissent, ipseque discessionis autor fuisset primarius.

Factis induciis

exercitus Polonicus inuito Rege ac Senatu, ab insidione Oppidi Marienburgensis discedit,

non sine sua ignominia & insultatione hostium.

In primis statiuis, quæ Rex *Polonia Casimirus* post discessionem à *Marienborg* habuit, circa *Schtum*, *Bernhardus Schumborski*, & *Commendator maior Elbingensis*, ad illum conuenerunt, stipulationeque manuum, quæ conclusa fuerunt, seruaturos se obligarunt. Inde Rex, & exercitus lento passu (vix enim animalia attrita fame mouebantur) ad *Thorun* rediit, vbi per pontem, ex nauibus compactu, exercitus transuectus, in propria ferebatur. Rex autem per *Lanciciam*, vbi ad eum Prælati & Barones *maioris Polonia*, in frequenti numero conuenerant, transitum faciens, feria secunda, ante festum omnium Sanctorum *Cracouiam* peruenit. Vbi honore omnium processionum exceptus, die Dominico, post festum omniom Sanctorum, filium secundum, quem *Elisabeth* Regina, feria quinta in die S. *Francisci*, alias die Iouis tercia mensis Octobris, in diluculo in aurora progenuerat. *Casimirus* ei nomen imponens, per *Thomam Cracouiensem* Episcopum baptisari procurauit, solennitatem baptismalium, eo, & subsequentibus diebus celebrantibus. Postea vero dispositioni, rerum publi-

Casimirus Rex conclusionem, & stipulationem manuum, cum Schumborski & Commendatore Elbingense, firmans, Cracouiam redit

& baptismalia filio suo Casimiro celebrat.

1458. publicarum inuacabat, prouidendo: vt stipendiariis, qui anno transacto Regnum vexauerant, vndecim millium florenorum, pro festo S. *Martini* promissa obueniret solutio, quæ & tunc iuxta repromissum, fuerunt illis persoluta.

Tentæ insuper sunt pro festo sancti *Andreæ* particulares Conuentiones, Rege *Casimiro* absente, & *Cracouia* agente. In quibus id primum in deliberationem ponebatur, *ne militares crebris expeditionibus, & suffragiis, quæ ex suis introitibus pro re publica conferre cogebantur, penitus exhaurirentur.*

Legatio Regis Bohemiæ Georgii ad Casimirum Regem Poloniæ, in negocio succedendi deinceps, ad Regem Bohemiæ, stirpis Casimiri, & non Georgii,

Adueniunt & tunc *Albertus Kostka*, & *Boczek Puklicza*, à *Georgio* Rege *Bohemiæ* missi, & *Casimiro* Regi *Poloniæ* legationem exponunt, cuius hæc summa fuit. *Nouisse Georgium & nosse, ad Casimirum Poloniæ Regem, prolemque suam, post mortem Ladislai, Bohemiæ regnum recidisse, & tandem ex morte Georgii deuoluendum fore, posuisseque Georgium ordinem, vt ex filiis suis, iam propterea emancipatis, nemo sibi in Regno Bohemiæ succedat, sed Casimiro Poloniæ Regi, & proli suæ seruetur Regnum. Non ignorare insuper Georgium, se stirpis Regiæ non esse, neque illam velle vendicare. Quod si Diadema, imponi sibi permiserit, bono animo & respectu, id fecisse. Baronum Bohemiæ victus precibus, orareque, vt secum amico more, Casimirus Poloniæ Rex viuat, & magis illum adiutorem rerum suarum, quam hostem sola beneuolentia efficiat, omnibus enim copiis, viribusque, iturum illum personaliter in Prussiam, & adnisurum, vt integram pacificamque possessionem illius, exterminatis inde Cruciferis, Rex Casimirus habeat. Sed & Slesiæ latrocinia castigaturum, vt ne minima offensa Regno Poloniæ exinde proueniat.*

& obligatio eiusdem Georgii, ad ferenda auxilia Casimiro.

Cui legationi etiam preces persuasionesque priuatæ, per vtrumque Legatum adiectæ. *Casimirus Poloniæ* Rex, generali potius, quam singulari scommate, in responsione danda, vtendum ratus. *Gratam sibi inprimis* asseruit *veritatis & sui iuris esse, recognitionem, præsertim, si virtus verbis data fuerit, se semper eo animo fuisse, vt cum Regno Bohemiæ, amicitiam fouere malluerit, quam bellum. Scire se nullum in Bohemos commisisse scelus, propter quod, à iure Regni Bohemiæ, sibi & proli suæ competenti, excludi debeat, sed & iniuriam suam, æquo animo hactenus tolerasse: si qua fides, aut amicitia, ab eis sibi præstita fuerit, eam se merito officio repensurum. Nosse insuper probe Diuinam & humanam legem, ingeniis & calliditatibus humanis collidi posse, euacuari non posse: Georgium Regem bene fecisse, si Regnum Bohemiæ, bono respectu vsurpatum, non filiis, sed iustis hæredibus, & successoribus tradendum curauerit.*

Calixto Papa

Sexta mensis Augusti. *Calixtus* Papa tertius, vir grandæuus, moritur, & in Ecclesia beati *Petri*, tam miserabiliter, & pannose sepelitur. Vt corpus sepulturæ mandandum, non nisi quatuor præsbiteri, cum totidem cereis comitarentur, omnibus nepotibus, amicis, & familiaribus, & necessariis suis, quos extulerat, promouerat, ditauerat, & quod maiorem admirationem parit, ipsis etiam Cardinalibus, quorum aliquos ea dignitate insigniuerat, à funeris officio auersis. Successit autem sibi *Æneas* de *Senis Picolhomineus*, tituli Sanctæ *Sabinæ*, Præsbiter Cardinalis, Episcopus *Senensis*, natione *Italus*, in arte Poetica, & Oratoria, plurimum eruditus, qui *Pius secundus* vocatus est. Hic primum *Fælicis* quinti Papæ cum *Eugenio* quarto, de Papatu contendentis, expost *Frederici* Imperatoris Secretarius, tandem per *Calixtum* Papam tertium, & suum immediatum præcessorem Cardinalis creatus, summum Pontificatum sorte (*Ioannes* enim Cardinalis *Rotomagensis*, paribus votis secum concurrerat) est adeptus, Vir paruæ staturæ, sed magni ingenii. In *Almanos* propensum fauorem gerens, in *Polonos* parum propitius. Qui in Cardinalatus dignitate consistens, stilo suo, quo plurimum valuit, corpus historiæ *Bohemicæ* contexens, singula gloriosa, & heroica de *Polonis*, in *Bohemorum* Chronica notata, silentio prætermisit. Ignominiosa vero & genus *Polonorum* dedecorantia, plus iusto extulit. Vir eloquens, orator, & poëta laureatus. Qui in Concilio *Basiliensi*, priuatus, existens, a *Fælice* quinto Papa, in Secretarium assumptus, ædidit tractatum de *potestate Concilii & Ecclesiæ*, concludens fortissimis rationibus, Concilium esse supra Papam. Quem postea factus Papa retractauit, & alterum de *superioritate Papæ* ædidit. Caput beati *Andreæ* Apostoli, postquam *Constantinopolis* à *Turcorum* cæsare *Mathometo* capta est, in vrbem sua opera intulit. Ad ipsumque *Turcorum* Cæsarem *Mathometh*, inuitans illum ad fidei Christianæ susceptionem, multis rationibus, multis persuasionibus, specialem & pulchrum tractatum scripsit.

Pius secundus succedit.

Libellum à se priuato scriptum, de Concilii authoritate Pontifex factus retractat. Caput diui Andreæ Constantinopoli Romam defert, ac Turcum, conscripto libello, ad Christum inuitat.

In Hungaria

Premebatur eo anno bellis *Hungaria* intestinis, quæ illi à *Polonis*, & *Bohemis*, superioribus annis illic degentibus, inserebantur. In omnibus tamen conflictibus, *Hungari* secundo fortunæ fauore vsi, victoria contra *Nicolaum Comorowski*, & *Thelephum* potiti, *Ioannes Giskra*, & *Petrum Rathkowyecz*, certis castris, & munitionibus exuerunt. Dieque Dominico Pentecostes, circa *Pothok* oppidum *Hungariæ* cum *Thelepho* congressi, omnes eius copias profligarunt. Vbi notabiles ex *Polonia* adolescentes, prope sexingenti, aduersis cecidere vulneribus. Pulcherrima dixissem morte, si pro patria cecidissent. Pressit etiam *Georgius*

1458. *orgius Bohemiæ* Rex *Austriam* bello. Dum enim gentes suæ, duplici bello perpesso, turpiter ab *Alberto Austriæ* Duce profligatæ A refugissent, personaliter ipse cum forti exercitu, conducta quædam *Polonorum* habens secum auxilia, in *Austriam* venit, eamque aliquanto tempore igne, cædibus, & spoliis vastauit. Nec prius destitit, donec certis pactis factis, per quæ illi *Vlricus Ezinger* de venenatione regis *Ladislai* insimulatus, &, vt aliquorum ferebat relatio, confessus, cum certa pecuniæ quantitate, & *Austria* Ducatus, ex morte *Ladislai* Regis, vacans, *Frederico* Imperatori, in cuius suggestionem & fauorem, bellum gerebatur, redditus est. Multa eo bello, Ecclesiis, & ministris earum, imaginibusque Sanctorum, per *Bohemos* probra contumeliosa illata sunt. Circa festum autem S. *Martini*, *Henricus* de *Lyppa* Marschalcus *Bohemiæ*, cum mille sexingentis hominibus, *Austriam* inuadens, ab *Australibus* B vsque ad internitionem profligatus est. Ab eoque tempore *Australes* audacia sumpta, adeo igne, spoliis, & cædibus, in *Bohemiam* & *Morauiam* grassati vt *Georgio* Rege nequicquam ferente opem, vicos singulos & suburbana principalium Ciuitatum in *Morauia* videlicet *Olomuncz*, *Bruna*, & aliarum adurerent. Neque enim tanti fuit *Bohemica* potentia quanti ferebatur. Compertum siquidem fuit, quod & pudet scribere. *Georgium* non nisi duobus equitum, & sedecim peditum millibus, ex proprio, & mercenario milite, bellum contra *Australes* egisse, sæpiusque suorum paucitate conspecta, ne ab Australibus opprimeretur, grandi pauore C timuisse.

1459. Natali Christi *Casimirus Poloniæ* Rex vna cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, *Cracouiæ* feria tercia post festum sancti *Thomæ* Apostoli egressus, *Sandomiriæ* celebrauit. Quo peracto ad tenendam Conuentionem generalem feria secunda ante festum *S. Marcelli*, *Pyotrconiam* venit, & sub frequenti Prælatorum, Baronum, & nobilium numero, diebus tredecim Conuentum illic tenuit, exquirendo varias vias, quibus *Pruthenicum* bellum, compositione, aut armis promoueri possit. Ad difficultatem enim grandem singula reciderant: nobilitate vniuersa, D tam pecuniaria, quam personalia suffragia conferre, propter male administratum præterita æstate bellum, abnuente. Aduenerant & illuc militarium, & Ciuium ex *Prussia*, quinque Nuncii, & hi ad consilium introducti, declarant Regi *Casimiro*, per organum *Ramsch* militis, qui legationis illius erat princeps, *Magistrum Cruciferorum per literas, in terras Almaniæ directas, vulgasse, quod singulas terras, quas ante motum bellum habuerat, decisione Arbitrorum esset certitudinaliter rehabiturus. Alium quoque disseminasse rumorem, quod non solum priores terras Prussiæ, sed omnes regiones, terras & regna, vsque ad Syriam, & termum sanctam esset ipse, & ordo suus, iuxta vaticinium, dudum aditum, possessurus. Quibus rumoribus Almaniæ Principes, & homines, qui rebus suis velut perditis, & collapsis auxiliari destiterant, in spem erigi, & eos, qui in fide Regia continentur, terreri, & auertit. Tenuisse insuper Gubernatorem Prussiæ, Ioannem de Baysen cum militaribus, & Ciuitatibus in Elbing Conuentionem, & nouis iuramentis, pactis, & inscriptionibus fidem semel Regi promissam, firmasse, & innouasse, eamque constantiam induisse, vt omnia extrema prius subire, & experiri mallent, quam ditioni Magistri & Ordinis subesse. Orare Regem prouideret, ne aut arbitrorum, aut superarbitri decisione eos à suo iusto & legitimo sceudi permitteret imperio: scissionem huiusmodi nullatenus tollerantes.* His primum gratiæ actæ sunt, quod tam pura fide & constantia pacta & iuramenta custodirent. Certificatique deinde amplis verbis Regem, eos nullo pacto, aut conditione deserturum, Digestum insuper fuit longo tractatu, *an in futuro arbitramento in Chelm, aut Bidgostia tenendo, sub conditionibus per Magistrum, & Ordinem oblatis, pax componi deberet.* Offerebat enim Magister & Ordo, *centum millia florenorum pro damnis.* Item *singulis annis, perpetuis temporibus, tributum viginti millium florenorum.* Item *pro quolibet bello duorum banderiorum seruitutem.* Item *homagium & fidelitatis iuramentum, per quemlibet Magistrum præstandum.* Ita tamen, *quod omnium terrarum, quas ante bellum habuerat, sibi plena fieret redditio.* Videbatur hæc oblatio quibusdam Consiliariis ampla satis & bona, maiusque emolumentum, & Regi & Regno, quam si rex terras ipsas proprias haberet allatura. Verum dum pericula, quibus militares, & Ciues *Pruthenici*, fidem Regis secuti, & crudelitatis, quam Magister & Ordo in Ciuibus de *Thorczno*, tempore belli *Choynicensis*, Regi deditis, & pace reformata Magistro & Ordini restitutis, egerant. Altera quoque, quam in Ciues de *Krolowgrod* alias *Kinsberg*, quibus omnem impunitatem, dum illis, Rege deserto, Ciuitatis obsessæ deditionem facere consenserant, pollicebantur, monstrauerant, fuisset recensita, Sanguis quoque innocentum amicorum, & sociorum fusus, fondendusque ante oculos Regis, & Consiliariorum obuersaretur, *quamlibet Magistri & Ordinis oblationem, ea etiam qua offerebatur, ampliorem, sociis, & Ciuibus desertis, perniciosam & detestabilem esse* decernebant, *nec in aliquas pacis conditiones condescendendum, nisi quas Pruthenici milites, & Ciues probarent.* Minoris partis sententia erat,

In Conuentione Piotrcouiensi

Ciuitatis sententiæ

1459. erat, *perseuerandum in bello esse, & recuperandum ablata, nec deserendos militares, & Ciues Prussiæ, fidem suam sequentes. Satiusque fuisse multo, non moueri bellum, nec præberi fœdus, quam omitti motum, & in periculum extremum detrudi susceptos, omnemque spem ad rehabendum terras occupatas claudi, turpibus consultationibus, ac sentenciis, Regni Poloniæ, omnem gloriam, & expectationem, de recuperandis occupatis terris subuersum iri. Nunquam fore, vt Pntheni se Polonorum permittant fidei, si tam sacro sancta suscepti, abiectos se viderint. Nunquam Regem & Regnum habiturum recuperandi occupatas a Cruciferis terras occasionem, si eam, quæ tum esset prætermisisset. Nunquam aliter tutam pacem fore, minusque succensendum militibus, qui per fugam ad Choyniczam pugnam omiserint, quam Regi, & Consiliariis subditos fideles omittentibus, quod illos vis hostilis fugere compellebat, Rex & Consiliarii, nulla vi pressi, quod ferociter spoponderant, leuiter omittunt. Nondum ad extrema, viros, equos, arma, sumptus, commeatus, habentibus ventum esse. Quod si veniretur, tum Prutheni accersenti, vndique, vt sibi prouideant, & non pecorum more desendi. Nimis delicatos Polonos esse, & patriæ charitatem parum memores, si ob detrimenta leuiter ferenda, & Pruthenos prodiderint, & quæ iuris Polonici, terræ sunt Regni, illis se perpetuo abdicauerint.* Et quamuis Regis animus inclinatior ad pacem fuerit, illumque maior pars Consiliariorum secuta fuerit, eorum præsertim, qui enixius deditionem *Pruthenicam* acceptandam superiori tempore concludebant, sed ad consultationem tam solidam partis minoris, quæ maiori, & ratione, & pietate nitebatur, & Rex & cæteri suas sentencias retractando, dirigunt: intelligentes non finiri bellum, nec hostes amoueri, si desisterent, sed maius exoriri, & tam Cruciferos, quam alios ad se impugnandum inuitari. Ea sententia stabilita, & ab omnibus laudata Arbitris, qui pro parte Regis in futura Dieta, pro Dominica Lætare, tenenda arbitrio præessent, quique causam Regis aduocarent, iustificarent, proponerent, designatis, rebusque aliis Regni ordinatis, dissoluto Conuentu, die Dominico ante festum Purificationis sanctæ *Mariæ*, quod in Septuagesimam eo anno cadebat, ex *Pyotrkow* discedens, in *Lithuaniam* quo iam *Elisabeth* Reginam præmiserat, per *Opoczno, Radom, Liublyn, Parczow*, & *Brzesczye*, ac residuum hyemis, verisque tempus illic exegit. Gerendi belli qualitas, & conditio ad terrestres, & particulares Conuocationes reiecta est, quatenus Communitas nobilium, quæ & in militiam ire & subsidia pecuniaria conferre detrectabat, ad saniorem mentem reduci possit, ne hoste ingrauescente, & sociis periclitatis & amissis, suo maiori dispendio cogatur bellum repellere, quam nunc inferre. 1459.

Bellum tandem, reiectis conditionibus pacis, per Magistrum oblatis decernitur in Pruthenos

Dominica Lætare superueniente. *Thomas Craconiensis*, *Ioannes Wladislauiensis*, Episcopi, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, *Stiborius Elbingensis*, *Ioannes Gdanensis* Palatini, & *Ioannes* de *Syenno* Castellanus *Leopoliensis*, Magistri quoque Ciuium de *Gdansk*, *Thorun*, & *Elbing*, tempestiue in *Nyeschow*, & *Torun* superueniunt, pro parte Regis & Regni *Poloniæ* arbitrium expedituri. Tardius pars Magistri, propter subitam dissolutionem aquarum, & niuium, ac fluuiorum, qui non, nisi nauibus, transiri poterant, inflationem, in *Chelm* superuenit. In qua hi fuère principales, *Nicolaus* Episcopus *Culmensis* de *Liuonia*, duo Commendatores de *Almania*, *Elbingensis* olim Commendator, vocatus *Henricus Plawienski*, magnus Commendator *Bernhardus Schumborski*, Nuncii *Frederici Bauariæ*, *Frederici Saxoniæ*, & *Frederici Brandeburgensis*, Electorum Imperii, Ducum. Præmiserat autem *Casimirus Poloniæ* Rex, *Vincentium Kyelbassa*, Notarium, ad *Ludouicum* Ordinis Magistrum, *vt propter maiorem securitatem, & rerum fertilitatem, ex Chelm in Nyeschow sua partis Arbitri conuenirent: faciliorem rebus tractandis conclusionem reperturi.* Verum Magister *requisitioni Regiæ in nullo se delaturum*, respondit, *neque locum designatum mutaturum.* Ea superba Magistri responsio, nihil mouit Arbitros Regis, sed hebdomadis tribus fatigando in *Chelm* Nuncios, instabant, vt pars Magistri ad illos in *Nyeschouam*, aut *Bidgostbiam* descendisset. Quod cum nullatenus, obtinere possent, *Craconiensi* & *Wladislauiensi* Episcopis, in *Niesszwa* relictis, in *Chelm* ire consenserunt: dummodo saluus conductus illis plenarius concederetur. Is etsi præstitus fuisset, plures tamen viciosos defectus continebat. Quibus nihilipensis, altero nuncio fatigato, vt plenior saluus conductus præstaretur, omnes Arbitri Regis, Pontificibus exceptis, & *Ioanne Dlugosch* Canonico *Cracouiensi*, qui causam Regis, & Regni aduocandam, defendendamque coram duodecim Arbitris susceperat, nauali itinere feria secunda Paschæ in *Chelm* processerunt, communes securitatis literas, in debita forma, partem Magistri, eis, nullatenus dubitantibus, negaturam. His in *Solyecz* nocturnantibus, velox, quem in *Chelm* fatigauerant, Nuncius allatus, deferens literas, quibus pars Magistri denunciabat *se nullas alias salui conductus literas, præter eas, quas destinauerat, truncas & defectuosas concessurum.* Itaque ex *Solyecz* in *Nyeschewa*, & *Thorun* reditum est; Magna bilem omnibus de parte Magistri contra *Henricum Plawyenski* euomentibus, quod is autor fuit, plenam securitatem Arbitris Regiis non concedendi. Feria

Literis salui conductus Arbitris Polonorum à Cruciferis denegatis arbitrium pacis, vtrinque tractanda, rescinditur.

1459.

Thomas Cracouiensis Episcopus iustitiam Casimiri Polonia Regis in negotio Prutbenico publice Thorunii declarat, & bellum iuste eum mouisse demonstrat: allegationibus eorum, qui bus nituntur, iure confutatis.

Feria sexta Paschæ in *Thorum*, in prætorii loco, omnibus militaribus, & Ciuitatibus, quorum tunc frequens confluxerat numerus, A iustitia *Casimiri* Regis & Regni *Polonia*, per organum *Thomæ Cracouiensis* Episcopi, militario, & sententioso sermone declarata est. Qui omnibus, quibus Cruciferi se tuuntur commemoratis, eorum omnes allegationes, ex Canonibus & legibus, iureque naturali, Diuino, & humano confutauit, & Regem atque Regnum *Poloniæ*, iustum bellum mouisse, & mouere Cruciferis, clarissime monstrauit: *Se virum grandæuum, & Pontificem, atque iuris Diuini, & humani Magistrum, in ea fide moriturum*: Magnum in singulis *Pruthenicalium* terrarum hominibus, sermo suus fructum effecit, pluribusque fictum resoluit, & omnium, in eam vsque diem, pectora vacillantia stabiliuit, & sanauit. Decisione itaque arB bitraria, ex huiusmodi causa abrogata, amplior decisio ad superarbitrum pattium. *Albertum Austriæ* Ducem, reiecta est: qui & *Casimiri Poloniæ* Regis, & *Ludouici* Magistri Nunciis solicitatus, onus Superarbitri *Almanorum* Principum infectatus consiliis, & promissis, susceperat.

Lucas Slupeczki Rauitha

Præuaricationibus & transgressionibus nefariis, & detestabilibus, Armiger, & miles *Cracouiensis* Diœcesis, *Lucas* de *Slupcza*, terrigena *Sandomiriensis*, tempore diuturno in omne scelus violentiæ, concussionis, & iniuriæ, in Colonos suarum villarum, & in vicinos, sibi & suis villis confines, nobiles, & plebeios, C ad resistendum sibi languidos, grassabatur. Erat autem stirpe nobilis, de Domo, & familia *Rauitharum* genus ducens. Cuius parens *Groth* de *Slupcza*, dum ob scelus homicidii (Militem enim insignem, *Ioannem Ossolinski* Castellanum *Vislicienfem*, de Domo *Bipennium*, bona & villam Ecclesiæ & Præbendæ *Sandomiriensis* dictam *Dwyekozi*, violenter, & studiose irruens, cuius agrum sibi *Groth* vsurpabat, nomine & vice filii sui *Ioannis*, tunc eiusdem Præbendæ Canonici, desendentem, in fundo Villæ *Dwyekozi* necauerat) ob aliaque facinora, in Regnum & patriam commissa, bannitus. Castrum quoque suum *Conari*, à *Wladislao Polonia* Rege secundo expugnaD tum, & in perpetuam suæ iniquitatis vltionem disruptum foret, hunc non solum bonorum, sed & scelerum reliquerat hæreditarium successorem: in quo parentis sui *Grothonis*, quamuis mortui, viuebat tamen impietas. In conspectu itaque *Wladislai* tertii, deinde etiam *Casimiri* tertii, sibi succedentis, *Poloniæ* Regum, & suorum Satraparum, propter actiones suas violentas, habebatur ipse *Lucas* odiosus suis quoque concussionibus, in exitium & necem se protendentibus, resistere audebat nemo, ab omnipotente Deo dilatus longo tempore ad vindictam, vt pro tarditate durius feriretur. Itaque cum nobile, accipiendo *Sbigneam*, filiam *Sbignei*, de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marschalci, sortitus fuisset coniugium, filiosque procreasset & filias, & substantia sua ex spoliis inopum, in bobus, equis, ouibus, cæterisque armentis, creuisset in terra, blandiebaturque sibi, in delictis suis, vt pullus onagri lasciuiens, & incrassatus, impinguatus, dilatatus, indurabatur cor eius, quia non statim percutiebatur, sed differebatur ad pœnam. Contra cuius impietates, in caput eius relatura supplicia Diuinitas consurrexit, tradens illum in interitum Sathanæ, vt plagis suis afflictus, à sordibus suis quandoque resipisceret, & propiciationem quæreret Diuinæ pietatis. Anno itaque Domini Millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo, nono, die vigesima octaua mensis Decembris, inuasit illum Spiritus nequam, & permittente Deo, graui tortura exagitabat eum. Nec vxor sua filiusque suus *Ioannes*, cæterique cognati, seruitores, & necessarii, terrores dæmonum poterant ferre, sed in alias fugiebant domos, perculsi furore nimio: Ipsum vero dæmonium liberius, illis fugientibus, verberabat. Voces quidem Dæmonum insultantium, & exprobrantium illi facinora sua, & sonitus verberum, a circumstantibus audiebantur, nemo tamen loquens, sed nec verberans videbatur. Quo malo, & ipse *Lucas*, & Coniunx, atque filius, cæterique necessarii, attoniti, quippe, qui & ipsi assidua formidine, & vigilia adeo torrebantur, vt nec somnum capere possent, mittunt, & *Ioannem Warsji Cazymicerski* sacerdotem, præpositum *Chelmensem*, quod & eiusdem generis, & familiæ esset, & energuminos exorcismis curare intrepide solitus erat, accersunt. Sperabant enim expulso per eum, iuxta atque à cæteris, dæmone, plenam liberationem illum consecuturum. Is, cum & proximi, & fratris calamitate permotus, aduenisset, in dæmonis expulsionem, ieiuniis, & orationibus totus ferebatur, frequenterque omnibus ab ægro diffugientibus, solus cum illo remanebat: nihili pendens strepitus, & fragores horribiles dæmonum, quos plus solito cadentibus tenebris commouebant, dispellebatque virtute exorcismorum ab ægro exagitationes, verbera, & flagella, quibus à dæmone cruciabatur, leuiusque passionem dæmonicam ferebat. Nec dæmon tacitus eripi sibi suum mancipium in quod sæuiendi acceperat potestatem, querebatur, sed vociferans, quod minus in *Luca* explebat verberationis, se significat expleturum, pœna aliorum. Nec verbis minatoriis defuit effectus. Puerum enim duodecim annorum, qui ægro ministrare consueuerat, cum solitarium in stuba, cuius furnus iam incensus fuerat, offendisset, arreptum & contortum, caput eius in foramen furni, flammam cientis, valde angustum inclusit. Cumque casus hic omnes lateret, odore ad vniuersos pertingente, & singulorum nares implente, intellectum est ociosum non esse,

propter scelera & rapinas

1459.

1459. esse, quod tantam oliditatem, ad vniuersorum palatum infudisset. Dæmonisque opus aliquod, vt erat, portendi, autumabant. Tandem discursione per omnes ædes Curiæ facta, reperiunt puerum fumi foramini inclusum, cuius caput igni torrebatur. Hunc & ex igne & foramine conati extrahere, diu, nequicquam luctati, tandem summa vi adnisi, exanimem, testa capitis, in dimidia parte disrupta, ægre extrahunt. Nimia admiratione capti, quali arte, exiguo foramini, capite multo angustius dæmon puerum inclusisset. Qui etiam nec ministris præfati *Ioannis Cazymierski* pepercit, sed illos luto, pice, & stercore suffundebat: Omnes tamen has & plutimas molestias Dæmonis, *Ioannes Casimyerski* æquo animo sex hebdomadis ferebat, omni studio intendens, ad præfati ægri curationem. Dulcebatque cum eo noctes insomnes, quoniam sub illis æger durius a Dæmone, quam interdiu, torquebatur. Persuadebat ergo lucida interualla habenti, *si iniuste & per vim rapta restitueret, ad bonam illum valetudinem facile rediturum.* Longo & assiduo sermone in auribus ægri disserens, *lustrari illum à peccatorum labe, & vnicuique ablata reddi oportere, & sic illum consequi gratiam liberationis. Pro re certissima habiturus, quod nequam Spiritus, vt mundetur à culpis, sibi in conflatorium datus sit. A vexatione procul dubio cessaturus, si post pœnitentia dignos fructus conflator, non repererit, quod abstergat.* His persuasionibus *Lucas* de *Slupezo*, & vt pœnas dæmonis euaderet, motus, pollicetur se omnia, quæ suis & alienis subditis abstulerat, ad integrum resarturum. Ad quam rem exequendam, cum dies dicta fuisset, & spoliationem passi accersiti, ad tollendum sua venissent, boum, vaccarum, ouium, equorum, cæterorumque pecorum, & armentorum, iussu *Lucæ* grex appulsus est, & Procuratoribus, factoribusque, & villicis, districtius à *Luca* mandatum, vt omni metu circumscripto, recognitione fideli facta, purum separarent ab impuro, & hæreditarium a violento. Id eum illi impigre exequendo, inter pecora & armenta, perperam, & per iniuriam ablata, & quæ iuris *Lucæ* erant, iustum fecissent sequestrum, apparuit omnem illum boum, equorum, ouium, & armentorum gregem alienum, & propriis atque finitimis Colonis, per vim aut calumniose fuisse ereptum, & diuturno tempore iam detentum, præter duas macillentas vaccas, vnum bouem, & quinque oues, quas duntaxat sequestratores ad *Lucam* pertinere affirmabant. Stabant autem spolium, & iniuriam passi à longe, spe bona pleni, quasi extemplo sua animalia recepturi. Id *Lucas Slupeczki* eum vidisset, ægre atque grauiter ferens, se tanta possessione fructuque spoliari, inhibente dæmone, quo agebatur, senteneiam sui promissi, passione eum tunc deserente, retractat, & hominibus singulis, qui ad tollenda sua venerant, graui opprobrio, & improperio minaci inflicto, mandat tolli sequestrum, & omnia pecora, & armenta confundi, & in Curiæ suæ caulas reduci. Cuius obstinata duritia *Ioannes Casimyerski* Præpositus *Chelmensis* animaduersa, & intelligens illum forti suæ destinatum, nec Æthiopem pellem suam depositurum, eo deserto, in domum suam abiit, nec apposuit vltra, quamuis solicitatus, ad illum reuerti. Vixit autem *Lucas Slupeczki* post hanc plagam, & passionem prope annis duodecim. Iorra quos, certis temporibus, non tamen continuis, rescissiori & leniori flagello, quam ante agebatur. Non tamen per tam spaciosum, & extensum tempus, ad peruenientem se curauit reuerti, nec attendebat se, obumbrante dæmone eius sensus, ad districtum Dei iudicium perventurum. Itaque eum patientiam & longanimitatem Dei, per tot annos, duxisset in abusum, anno Domini Millesimo, Quadringentesimo, Septuagesimo primo, die Mercurii, decima octaua mensis Iunii, facta confessione, sumpto viatico, nulli tamen eorum, quos rapiois concusserat, substantia reformata, filio *Ioanni* & Coniugi *Sbignea* illam demandans, expirat. Huius funus dum apud Monasterium S. *Iacobi* fratrum Prædicatorum extra muros *Sandomirienses*, sepultum fuisset, horrendis strepitibus, terroribus, & infestationibus clamorosis dæmoniacis, per noctes singulas, Ecclesia, & Monasterium complebantur, adeo vt Ecclesia, & monasterium, contionenti incendio putarentur flagrare, & vicini finitimi ad extinguendam flammam facto concursu, ostiis Ecclesiæ clausis repertis, quid portenti intereessisset, per rimas exploraturi, viderunt ex sepulchro *Lucæ Slupeczki* igneam columnam consurgere, & in vniuersam Ecclesiam, flamma sua, quasi illam deuoratura, grassari: Fratres insuper Monasterii, ad soluendum matutinale officium, frequentibus terroribus acti, nunquam audebant consurgere, cogebanturque per plures menses ab ingressu Ecclesiæ, sub nocturnali tempore abstinere. Quodam insuper tempore, prior Monasterii *Andreas Ribka*, dum ab officio destitutus, nouo Priore *Nicolao de Sandomirta*, cum cæteris fratribus in stuba remanente, ad quiescendum absque comite, lucernam ardentem præferens, in manibus, in dormitorium transisset, facies *Lucæ Slupeczki* tota ardens, & ignea, cum magno sonitu & fragore, illum transeuntem cæpit consectari, vociferans, *Monache, redde equum meum, quem in funeralibus meis sustulisti.* Qua visione, & voce frater *Ribka* attonitus, cecidit semianimis in terram. Vbi cum, Spiritu coangustato, & incluso, per horæ spacium vnius iacuisset, à Priore & fratribus, omnium, quæ circa *Ribkam* agebantur, ignatis, superuenientibus, reperitur, 1459.

Annis vero quatuordecem exagitatus

tandem moritur.

1459. & pro mortuo habitus, in stubam cum mœrore deportatur. Vbi cum post multum rempus, spiritum & memoriam resumpsisset, Priori & fratribus suis ex ordine casum suum enarraoit. Alio insuper tempore *Lucas* ipse *Slupeczki*, ad sacrarium, in quo vnus fratrum, clausus dormiebat, sub intempesta nocte accedens, triplicem ædidit ad ostia pulsum, Sacristiano autem quærente, *quisnam esset, aut qua de causa pulsaret. Ego sum*, inquit, *Slupeczki Lucas, Vade quaso, à me monitus, ad Consortem olim meam Sbigneam, & ad filium Ioannem, requisiturus vtrumque, vt singula qua pauperibus abstuli, de substantia à me illis relicta, quanto celerius restituant, supplicia horrendissima, qua patior, si secus egerint, incisuri.* Sacristianus autem plagam, quam sibi loqoens minabatur, nisi sua mandara ad coniugem & filium deferret, enitaturus trucem, denunciationem, sibi demandatam, ad vxorem & filium deportauit, restitutionemq; ablatorum persuasit. Quæ pro deliramento accepta est, vt verificarentur patrum sanctorum monita & scripta. Per quos memoriæ proditum est, post mortem diuitis, litem inter necessarios, dæmones, ranas consurgere, super derelictis, allegantibus necessariis, non esse aliquem curam habere de anima, aut de corpore, sed solum de terrena substantia, vt illis integra remaneat. Dæmonibus, vt animam solam tollant: ranis, vt cadauere ad vescendum potiantur. Sub hisque conditionibus pax componitur, inter dissidentes, vt filiis & consanguineis, terrena cedat substantia, ranis cadauer, dæmonibus anima. Cuius contentionis euidentem figuram, in testamento veteri, constat præcessisse, Dicente Rege *Sodomorum* ad *Abraham*. *Da mihi animas, catera tibi tolle.* Morosiorem forsan me gessi, in referendo casu tam tetro & terribili, quam sat fuit: *Polonorum* Proceres ab insita eis rapina, & concussione, auersurus, dum animaduerterunt sui generis, atque gentis Satrapam *Lucam Slupeczki*, quamuis pœna gehennali, dum viueret, à dæmonibus tortum, vitam suam per annos tredecim, salutari pœnitentia non emendasse, reformationem vero iniuste ablaturum, neque filium, neque vxorem, quamuis in vita & post mortem demandatam, curæ habuisse.

Venti validissimi & inundatio aquarum damna & charistiam producunt.

In Dominica Lætare, & tribus diebus sequentibus, validissimus flatus Borealis venti superuenit, vt robustissimas turres, domos, & arbores, a suis fundamentis ruinando deiiceret. Fruges hyemales, præsertim siligneæ, à nimium multitudine depastæ. Inundatio aquarum duobus mensibus continue durans, annonæ caristiam effecit.

In *Hungaria* noui motus. Quidam enim Barones, quorum Princeps *Nicolaus Fristhaczki*, erat. *Matthia* reiecto, *Fredericum* Imperatorem, & *Austria* Ducem, in Regem assumunt. 1459. Qui electioni à paucis de se factæ consentiens, totam *Hungariam*, nouo & ciuili bellorum fremitu inuoluit. Omnis tamen motus, exinde coortus. *Frederico* Imperatore impensam quamlibet, ad prosecutionem negocii facere fastidiente breui refriguit. Exercitibus tamen vtriusque Regis inuicem conuenientibus, fit atrox, & crudelis hinc inde pugna. Et quamuis dimicationem ipsam præsentia *Matthia Hungaria* Regis adiuuaret plurimum. Præsens enim, & spectator pugnæ atque adhortator militum aderat, & labantem pugnam fessis nouos substituendo, in locis aliquot restituisset. Ad extremum Cæsarianis militibus, bellum, *Frederici* nomine, administrantibus, victoria cessit. *Hungari*, & eorum auxiliares, magna clade obruti, & fere omnibus aut captis, aut interfectis, omnis exercitus *Matthia Hungaria* Regis deletus. Rex ipse *Matthias*, ornamentis Regiis, ne proderetur abiectis, cum paucis fugiendo, persequentium manus, & captiuitatem euasit. Et *Budam* perueniens, meticulositate, & pusillanimitate ingenti, renunciare, cedere Regno, in animo suo firmauerat, & *Frederico* Cæsari victori, supplicem se facere destinabat, rogaturus illum, vt de iure *Hungaria* Regni vniuerso excedens, liceret sibi circa patrimonium tantummodo, & hæreditates, & Castra a patre quæsita, remanere.

Matthias à Frederico Romanorum Imperatore victus,

Ab hoc autem proposito *Michaelis Zeladin* auunculi sui, amicorumque aliorum consiliis, pusillanimem animum suum, meliora sperare iubentibus, ægre reuocatum, missis Nunciis notabilibus, Ecclesiasticis, & Secularibus, *Viennam* pacem, cum *Frederico* Cæsare, sub his conditionibus, perpetuam componit, *vt Casar Fredericus, titulo Regni Hungaria, sibi & suis successoribus, retento materialem Coronam Hungaria Regni, ab Elisabeth Regina Hungaria, Alberti olim Hungaria Regis relicta, apud illum inmanus fideles deposita reddat. De administratione quoque Regni Hungaria, ad vitam duntaxat Matthia cedat: post mortem Matthia, etiam si pignus susceperit Matthias, sibi successurus. Pro restitutioneque corona Hungaria, Matthias Rex Frederico Casari, octoginta aureorum millia soluat, & de successione Regni Hungaria, morte sua secuta, per suas literas, & omnium Consiliariorum, & per corporale sacramentum, operis effectu per Regem, & Consiliarios prastandum, Casarem certiorem faciat.* Sub his conditionibus dum pax, earum complemento securo, conuenisset, *Matthias Hungaria* Rex, etiam à Cæsare in filium susceptus, tum primum se coronari in *Alba Regali*, Corona huiusmodi obtinuit, & contra omnem spem suam, Regno *Hungaria* potitus, hæredibus etiam, filiis *Cazymiri* Regis *Polonia* extantibus,

tandem pacis conditionibus secutis. Rex Hungaria creatur.

nso-

1459. insolentius se erga Cæsarem *Fredericum*, erga *Michaëlem Zeladin* auunculum suum, quem processu temporis in miserabilem captiuitatem coniecerat, gerere cœpit.

Festo Paschæ lapso, *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania* reuerti cœpit, & feria quarta in vigilia corporis Christi, *Radom*, excipiente eum illic *Zophia* genitrice sua superuenit. Feria secunda ex *Radom* discedens, in terras *maioris Poloniæ* diuertit. Agebantur interim particulares Conuentiones, super expeditione bellica, Cruciferis in *Prussia* inferenda. Et Baronibus quidem *maioris Poloniæ*, qui in *Colo* conuenerant, visum est expeditionem instaurari, aut saltem militibus, iuxta facultatum possessiones expediendis, bellum geri. *Cracouienses* negarunt, aut militiæ aut bellis vacare, donec desormata, & collapsa erigerentur, & res publica, quæ pessimo ordine, & Regis *Casimiri* facilitate, pene perierat, reformaretur. Vnde petebant Conuentionem generalem in *Pyotrkow*, pro die sanctorum *Petri* & *Pauli* Apostolorum, teneri. Eam rem adeo moleste *Casimirus* Rex tulit, vt precibus *Cracouiensium* Baronum repudiatis, & Conuentionem teneri negaret, & Barones plerosque, quasi regimen regni erepturi sibi forent, assentatoribus suspicionem augentibus, pro hostibus duceret. Habiti proinde sunt particulares in terris *Cracouiensibus* Conuentus. In quibus dum *Cracouienses* pertinatius perseuerandum in proposito censuissent, Conuentio generalis pro die sancti *Ægidii* in *Pyotrkow* indicta est. Ne tamen *Prussiæ* res periclitatum iri contingeret, à *maioris Poloniæ* terris, collatione bonorum facta, vt is, qui centum marcas redditus haberet, lanceam vnam mitteret, & ciuitates, Oppidaque Regia, pedites, iuxta facultatem mitterent, exercitus congestus est, & in *Prussiam*, induciis, quæ labente sanctæ *Margarethæ* die, expirabant, missus. Nihil tamen memorabile illic egit, neque ad expugnationem hostilium munitionum intendit, ne duntaxat hostes in Regios grassarentur, hinc & inde gyrando, prouidit. Postremo in *Thorun* se recepit: vexationem quam *Bernhardus Schnmborski*, & hostes ex *Chelmno Thorunensibus* inferebant, prohibiturus. Exindeque, cum iam tempus hyemis appeteret, iniussu Regis, & Baronum, dum nemo esset, qui discussuros castigaret, in domos defluxit. Milites Regii in inferiori terra præsidia Castrorum & Ciuitatum obtinentes, etsi particularem, insignem tamen de *Ludouico* Magistro *Prussiæ*, retulerunt triumphum. Nec multum abfuit, quin & ipse Magister *Ludouicus* caperetur. Ducenti & amplius equestres capti, totidem & plures interfecti, spoliorum maior, quam pro numero, copia. In singulos Regios milites viginti millium aureorum numerus spolium diuisum.

Polonia non satis concordibus

aliquis tamen exercitus in Prussiam mittitur.

Qui nulla re memorabili adita

domos redeunt.

Præsidia tamen Castrorum Regia, insignem referunt ex Ludouico Prussiæ Magistro triumphum.

Lubow oppi- Oppidum *Lubow*, quod partium Regiarum

in eam diem erat, ne in blado suo ab hostibus 1459.
pateretur detrimentum, in partes Magistri concessit, & præsidium suscepit suum. Agitabantur & pro pace, aut pacis induciis, inter *Casimirum Poloniæ* Regem, & Ordinem plures tractatus. Dumque spes de firmanda treuga, per *Henricum Plawyenski* facta fuisset, missique vsque in *Marienborg* duo Barones, *Stanislaus Osthrorog* Palatinus *Calissiensis*, & *Ioannes Czarnkowsky* Castellanus *Gnesnensis*. Hi quamuis cum Magistro, & *Henrico Plawiensky* plures agitassent tractatus: non tamen pacis modus, aut eius induciæ, *Bernhardo Schnmborski*, & stipendiariis pactis aduersæ, illam inficientibus, poterat dari. Propter quod Magister & *Plawiensky* inuerecunde renunciarunt Regi, *omnem sibi à stipendiariis potestatem ereptam, neque in suo arbitrio, pacis aut belli ius consistere. Agi proinde dignaretur clementia, & tam sibi, quam Ordini, ne prorsus interiret prospicere.* Plures naues onerariæ, frumentum & ligna in *Gdansk* portantes, induciis temerarie à *Fricz*, qui in *Gnyew* præerat, captæ fuere, dum ad *Gnyew* appulissent. Quarum restitutionem Rege expetente, à Magistro *Prussiæ*, responsum æditum est, *Friczonem, sua temeritate vsum, prædam illam fecisse, suumque imperium, si restitutionem mandare vellet, pro nihilo habiturum.* Ita sub pace, & eius induciis, plus detrimenti ab hostibus, quam sub bello acceptum est, hostibus ad dolos & fraudes se conuertentibus, postquam se inimicibus vidissent assidue deficere.

dum ad Cruciferos deficiunt.

inducias vero toties tentat.

mercenarius miles Cruciferorum disturbat.

Feria sexta in die sancti *Bartholomæi* Apostoli, *Casimiro Poloniæ* Rege *Lancicia* agente, Consules & Primores Ciuitatis *Wratislauiensis*, venerunt. Qui tam suo, quam totius Ciuitatis & *Namslouiensium* nomine, qui soli in fide cum *Wratislauiensibus* stabant, petebant, *ut quoniam Ladislao Hungariæ & Bohemiæ Rege mortuo, virtusque Regni ius ad ipsum recidisset. Ipsi quoque ea mente stabilitis essent, vt Georgium Pozdzyebraczki, vt hominem hæreticum, & iniustum, Regnique Bohemiæ occupatorem, nullatenus pro Rege habituri forent, dignaretur personaliter venire, aut mittere, & Wratislauiensis, & Namslouiensis Ciuitatis, suscipere plenam possessionem, & regimen.* Iam enim præfatum *Georgium Pozdzyebraczki*, *Bohemiæ* assertum Regem audierant in armis esse, & omnes *Slesiæ* Principes, eos etiam, qui secum alias sentiebant, imperium suum acceptasse, & secum vna pro sui aut desolatione, aut expugnatione aduentasse. His à *Casimiro* Rege commendatis, quod in tempore tam periculoso & aspero, soli, quod iustum & sanctum esset, & facerent, & sentirent, responsum est. *Deditionem quidem eorum gratam sibi fore, se tamen & res suas ita qualificatum, & eorum Prutheníco bello implicatum esse, vt eam nullatenus possit suscipere. Redirent proinde, & Rege Casimi-*

Wratislauienses & Namslouienses Bohemiæ Regem non agnoscunt:

Quamuis deditio à Polonia

1459. *...ro non sit accepta.*

tam sibi, quam suis Ciuitatibus, vtcunque possent, prospicerent: Id vnum tamen cauerent, ne fidei Catholicæ, deprauarent puritatem. Eo responso, *Wratulanienses*, & *Namislouienses*, quamuis sibi molesto, magis soliditati, quam perculsi. Sciebaot enim, *Casimirum* Regem *Poloniæ* syncerum sibi responsum ædidisse, *Georgio*, Ciuitati suæ imminenti, resistentiam parabant.

Die sancti Ægidii, qui in Sabbatum cadebat, adueniente, eum *Casimirus Poloniæ* Rex, & frequens Prælatorum, & Baronum *Poloniæ* numerus, in *Pyotrkow* aduenisset. *Cracouiensium* terrarum Nuocii, quorum *Ioannes Rythwienski* Capitaneus *Sandomiriensis*, *Ioannes Tharnowski*, & *Ioannes Melslinski*, capita & Principes erant, cum ad propinquum coostitissent, negarunt se locum, sine Regis & Consiliariorum securitate, intraturos. Aulici enim & familiares Regii, & plerique Barones, de quibus Rex fidebat, Regio iussu constricti, in armis erant, & in frequentiori, quam voquam agmine, illue conuenerant. Iniectus enim erat *Casimiro* Regi scrupulus, destitutionem suam, velut praue Regnum administrantis, nonnullos Barones moliri. Ea res, eum & insoliti, & peroiciosi esset exempli, non sine amaritudine, & irritatione animorum, vt malum, quod serpebat, rescindi posset, admissa est, & Nuocii *Cracouiensium* terrarum, armis & ipsi vestiti, aduenituot, quasi eerneres, non domesticos fratres, & amicos, sed hostes & forenses, eonuenisse, Rege autem *Casimiro*, Consiliariisque, & magna multitudine, locum consilii ingressis, *Ioannes Rythuienski*, Capitaneus *Sandomiriensis* in lingua & animo promptus, ooo pro *Cracouiensibus* tantummodo terris, sed pro vniuerso regno, in huoe modum disseruit.

Ioannis Rithwyenski Nuncii dicendi libertas in Casimirum Regem coram tota Conuentione Piotrcouiensi ex vtraque parte armatis consistentibus.

Indigna, inquit, *sors, Serenissime Rex, & notoria calamitas, in quam te seriente prolapsi sumus, & nisi propiciatio Diuina, genus nostrum inspexerit, vsque ad interitum, & perniciem, prolapsuri sumus, nos impulit, vt præsentem Conuentum, deposceremus agi, publicarum rerum à te tuisque Consiliariis reformationem, & stabilimentum petituri. Qui licet ægre concessus fuerit, antequam tamen conueniret terræ Chelmensis nobiles, Sigismundus de Latbiczyn, & Wyerzbyatha de Schennicza, qui & ipsi nobiscum Causam agunt, per Præfectum tuum Ioannem Kuropathwa, violati, & captiuitate, atque vulneribus affecti sunt. Sed & nos cæteros, qui causam publicam, Prælatis, & Baronibus dissimulantibus, agimus: exosos, & inuisos habes, tuos semper appellas hostes. Cuius rei gratia, tantam hominum copiam in armis conuenire iussisti. Nos vero ingenue profitemur, tuos subditos, subiectos, & amicissimos esse. Sed ingemiscimus, miramur, & querimur, te infestum nobis, & Regno nostro hostem esse, qui terram Regni insignem Lucensem, & villas, numero plures, prope Brzesczye consistentes,* 1459. A *à Regno Poloniæ alienasti, & ditioni Lithuanorum adiecisti, nobisque pulsis & exclusis, terram notabilem, & villagia ipsa, iniustis Dominis concessisti. Neque his contentus, conaris & æstuas, vt & terram Podoliæ, à Regno sequestres, & Lithuanis subiicias. Pro gratoque munere accipis, si Lithuani Castra, possessiones, munitiones, in terra ipsa Podoliæ, & alias à Polonis surripiant. Qui à Ducibus Masouiæ, tuis & Regni Poloniæ feudalibus & vasallis, Ducatibusque eorum, duos Districtus Gonyacz videlicet, & Vagrowyecz per vim & iniuriam ereptos, Lithuaniæ Ducatui applicasti. Sed & ipsos Lithuanos, Regno Poloniæ feudales, & subiectos, in tam superbam mentem erexisti, vt neque arma* B *contra hostes nostros communes Cruciferos, ferre, neque imperiis tuis obedire vellint. Cussione leuissima, & iniusta moneta, quasi quodam vulgari incendio, nos consumis, furum, prædonum, raptorum, cæterorumque maleficorum, & eorum præsertim, qui monetam falsificant, malitiam grassari finis. Neque in hostes, Regnum deuorantes, neque in sceleratos animum aduertis. Bona Regalia, & introitus, inutiliter consumis. Vectigalibus, & stationibus Regnum adeo exhauris, & oneras, vt perpetuam Ciuitatum, & Villarum, videamus desolationem. Viduarum, pupillorum, & oppressorum, querelis, & fletibus non moueris, vt administratio quoque iusticiæ, sub tuo regimine perierit. Armis, equis, auro & argento, & quibusque preciosis Lithuaniam* C *exornas, Poloniam nudas; cum tam genitor tuus, quam frater tuus Wladislaus Hungariæ, & Poloniæ Rex, quam etiam tu ipse, omnia decora, omnia ornamenta, omnes denique honores, & plurima beneficia, à Polonis accepistis. Et cum genitor tuus, vnius Districtus exigui esset in Lithuania Dux, postea fauore Polonorum & Regni Poloniæ, & totius Ducatus Lithuaniæ Dominus effectus fuerit. Et ignotus, obscurus, atque gentilis, per Polonos, in noticiam totius Christianitatis, & in fidei lumen, atque claritatem amplissimam peruenerit. Lithuaniæ insuper, & Samogithiæ terras, à Cruciferis occupatas, brachio Polonorum ereptas, Lithuanis reddiderit, & victores* D *suos armis Polonicis vicerit. Quo in longæua ætate absumpto, fratrem tuum Wladislaum, non in Poloniæ tantum, sed & in Hungariæ Regnum proueximus. Quo fœlici, & gloriosa morte obeunte, te, & Corona Regali, & splendido matrimonio, insigniuimus. Bella cum Cruciferis agentem, non armis solum, & corporibus, sed & ære nostro, & singulis substantiis in eam diem adiuuimus: Propter quod magno dolore affligamur, & conficimur, postquam pro tot nostris, in genitorem, & germanum tuum, & postremo in te ornamentis, honoribus, excellentiis,*

1459. *tuis, & decoris praſtitit, Lithuanicam gentem, nihil de te, patreque tuo meritam, & ſi verum oportet fateri, patri & tibi parum fidam, nobis anteponis, & iniuriis, oppreſſionibus, & grauaminibus, nos vexas, conficis, & vsque ad perniciem conſumis. Oratum igitur venimus, & oramus, vt terram Lucenſem, & villas Parczowienſes, terra inſuper Podolia portionem, per te nobis iniuſte ademptam, reſtituas, moneetam tenuem, futilem, & Regno damnoſam. cudere deſinas, oneroſas ſtationes, & vectigalia ſubducas, Petentibus iuſticiam, & patrocinium tuum, te exorabilem, & benignum praſtes, & pro defenſione Regni, depoſita ſegnicie, te animoſum, & Virum oſtentes. Regemque Polonia, imo parentem te memineris, non vitricum. Id ſi impetramus, obedienter & iuſſionibus tuis parebimus, & pro tuis Regnique neceſſitatibus liberaliter ſubſtantias noſtras conferemus, & pro vtilitatibus excubabimus. Sin minus, neque de priuatis noſtris poſſeſſionibus quicquam collaturos, neque in militiam, niſi donatiuo accepto, nos, certus ſis ituros.* Magno fauore ſingulorum *Ioannes Rythwienski* auditus eſt, veriſſimaque illum dixiſſe, iuſtiſſima deprecatum fuiſſe, omnis concio, etſi non aſſertione ſermonis (plerique enim iram Regis verebantur) ſilentii tamen aut laudis confeſſione fatebatur.

Purgat ſe Rex Caſimirus de ſuperioribus obiectis. Cui idem Ioannes Rythwyenski conuenientem facit replicationem.

Huic propoſitioni, & querelæ, *Caſimirus Polonia* Rex reſponſurus, primum, *quod terra Lucenſis, Villa Parczowienſes, & portio Terra Podolia, non à ſe, ſed à Lithuanis occupata, & poſſeſſa ſit,* purgare niſus eſt, ſed conuenienter ſibi a *Ioanne Rythwienski,* audiuit replicatum. *Non alium, quam ipſum Ducem magnum Lithuania eſſe, & ex ſuo arbitrio & iuſſu, & Lucenſem terram & catera, qua Lithuani occupaſſent, pendere. Sed nec Lithuanos Lucenſem terram, niſi eo iubente, & permittente, occupaſſe: quam, eo Rege Polonia non extante, nunquam occupare auſuros. Moneta* deinde *cuſſionem, à Conſiliariis ſibi* deduxit *eſſe permiſſam, ab eaque ſe ceſſaturum* affirmauit. *Stationibus vero, & vectigalibus, non aliis ſe vti, quam pater ſuus vtebatur. Et Polonos iuxta ac Lithuanos diligere. Omnibusque petentibus, iuſticiam adminiſtrare. Defenſionem Regni ſibi quidem cura eſſe. Sed ærario Regni obligato, & deficiente, nulli rei ſatis proſpicere poſſe* reſpondit. *Agerent vt bona Regalia ſibi redderentur: opportune ſe ſingulis Regni neceſſitatibus, prouiſurum.*

De rebus Pruthenicis ſit conſultatio

Ad res deinde *Pruthenicas,* quoniam militarium, & Ciuitatum *Pruſſia,* Legati illis conſuli vrgebant, omnis cura conuerſa. Et *Stiborio de Chelm,* à Caſtri *Marienborg* tenuta deſtituto, gubernatio illius *Ioanni Koſcielyeczki* Palatino *Iuniwladislauienſi,* de armis *Powala,* & *Prandotha Lyubieſchowski,* de armis *Wyeniawa,* commiſſa. Pleriſque armigeris, qui in *Pruſſia* militabant, pecunia per Regem ſoluta, nonnullis promiſſa. Ad cuius ſolutionem perficiendam, ſex groſſorum ſolutio cuilibet laneo impoſita: quam *Cracouienſes* Barones, & Nobiles non acceptarunt, donec pro feſto ſanctæ *Catherina* particularem in *noua Ciuitate* Conuentum agerent. 1459.

& ſtipendium militi ex indictione ſex groſſorum ſoluitur.

Pontifices inſuper cum Clero obtulerunt ſe aliquam modeſtam ſubuentionem facturos, ad præſtandam nouo Papæ *Pio* ſecundo, qui altero anno electus fuerat, obedientiam, & ad intereſſendum congregationi *Mantuana.* Præfatus enim Papa *Pius,* recuperationi vrbis *Conſtantinopolis* prouiſurus. *Roma* die Lunæ vigeſima ſecunda menſis Ianuarii diſcedens, & *Mantuam* ſe conferens, quid facto opus eſſet, vocatis Regibus, & Principibus Catholicis, conſultabat. *Iacobus* de *Syenno* Apoſtolicus protonotarius, & *Gneſnenſis, Cracouienſiſque* Eccleſiæ Præpoſitus, in *Mantuam* miſſus. Cui ſpecialiter commiſſum, vt res *Pruthenicas,* contra Cruciferos, & ad cautelam pro Ciuitatibus *Pruſſia* excommunicationem generalem, per Calixtum Papam latam, tolli obtineat.

Legatus ad Papam Pium ſecundum Mantuam mittitur in rebus Pruthenicis.

Circa ſancti *Michaëlis* feſtum, Ciues & Oppidani, de Oppido *Paſchenbein,* in inferioribus partibus *Pruſſia* ſito, quod partium Regiarum erat, a Magiſtro *Pruſſia Ludouico* de *Erlichuſſen,* de deditione Oppidi, ſibi facienda, & expulſione Præſidii Regii, crebris Nunciis, & adhortationibus, promiſſiſque ſollicitati, rem cum *Michaële* de *Sromotny,* Oppidi, & Præſidii Capitaneo communicant, quo annuente, deditio ab Oppidanis promittitur. Cumque ad diem compoſitam, exercitus Magiſtri, in quo quingenti equites, & omne robur militiæ ſuæ erat, Oppidum poſſeſſuri aduenissent, *Michaël* Capitaneus, qui & ipſe, ad diem ipſam, frequentem militum Regiorum numerum acciuerat, trecentos, tantummodo præſtantiores, & inſigniores intromittit, ducentos ante portam ſtare iuſſit, ne ſi vniuerſi ingreſſi forent, res ad periculum recidiſſet. Trecentis autem intrantibus, portæ clauduntur, & omnes reſiſtere auſi, occiduntur. Cæteri cum armis, equiſque comprehenſi. Duo germani *Slwyenſczi, Georgius* & *Ioannes,* qui partes Magiſtri, & Ordinis, coixius in eam diem adiuuerant, vulnerati. Item vnus Commendator, & plures alii occiſi. Milites Regii, magna præda potiti.

Cruciferica militia robur in Oppido Paſchenbein, Polonorum ſtratagemate occiditur.

Georgius Poſdzyebraczki, pro Rege *Bohemia* ſe gerens, dum in *Sleſiam* cum exercitu aduenisset, à Ducibus *Sleſia* omnibus, *Zeganenſibus* duntaxat exceptis, cæteri enim fluxam ſe habuiſſe fidem, & fœdera, de non ſuſcipiendo *Georgio,* cum *Wratislauienſibus* inita, demonſtrarunt temeraſſe.

1459.

Item & à Ciuitatibus susceptus est. Sola *Wratislauiensis* Ciuitas, & *Namislouiensis* illi adhærens, hominis, per hæresim *Viclephisticam* deprauati, imperium perosi, illum suscipere contradixit. Cuius expugnationem, dum sibi impossibilem videret, multis Oppidis, vicis, villis, quæ *Wratislauiensium* iuris erant, exustis, spoliatis, & direptis, in *Psyepolye*, & pluribus aliis locis, positis præsidiis, in *Bohemiam* redibat. Præsidia autem huiusmodi, & *Bohemorum*, & Ducum *Slesiæ* gentes obseruabant, continuoque studio, qualiter *Wratislauienses* ad deditionem impellere possent consultabant. *Wratislauienses* è contra eorum molitiones, & præsidia, nihil pendere, & impetus frangere gentium, quas precio conduxerant, robore non cessabant. *Georgii* & Ducum *Slesiæ* milites ex præsidiis glomerati, triumphalem gloriam quæsituri, ad occupandum Monasterium S. *Vincentii*, extra *Wratislauiam* situm, descendunt, occupato Monasterio, ex loci propinquitate amplius *Wratislauienses* oppressuri. *Wratislauienses*, de eorum aduentu non ignari, positis in locis plerisq; insidiis, obuiam illis eunt Et congressu inito, dū hi, qui in insidiis latebant, prosiliissent, & *Georgii* gentes, & a tergo & a fronte vrgerentur, paruo negocio vincuntur. Cæsi plures sunt; alii viui venere in manus *Wratislauiensium*, nonnulli in flumine *Odra* suffocati, pauci fuga elapsi. Hac clade exercitus *Georgii*, qui residuus in *Psyepolye* fuerat, perculsus, concito gradu in *Bohemiam* diffugit. *Wratislauienses* nullo illos de cetero lacessire audente, & præsidium in *Psyepolye*, & Villas Ducum, Nobiliumque *Slesiæ* flammis exurunt. Vicinis quoque *Slesiæ* Ducibus inducias petentibus, respondent, *nullas se cum dolosis, & infidis vicinis inducias inituros*. Itaque incendiis continuis, *Slesiæ* Principatus, *Georgio Posdzyebracki*, suis deditis ferre, auxilium negligente, vexabantur. Fracti tandem Ducum precibus, inducias ad festum Circumcisionis Domini, conficiunt. Interim duo Summi Pontificis *Pii* Papæ Nuncii, videlicet *Hyeronimus Cretensis* Archiepiscopus, & *Franciscus* Decretorum Doctor, natione *Hispanus*, in fauorem *Georgii Bohemiæ* Regis missi, *Wratislauiam* adueniunt, persuadentque *Wratislauiensibus, Georgium Regem Bohemiæ Papæ obedientem fore, & pro vniendâ Bohemia, eiiciendisque erroribus, intentum esse, nec indignum, cui obedientia, velut Regi, communionem Ecclesiæ Catholicæ habenti, ab eis præstetur*, *Wratislauienses*, pacis auidi, conditionibus nonnullis *ne eorum rebellio vnquam eis detrimento foret, & ne Capitaneus ille, quem non probarent, constitueretur*, appositis, *in Georgii obedientiam, obtenta pace in triennium, si Georgium interim fidelem, & Catholicum esse constiterit*, obtulerunt *se ituros*. Satis industriosa vsi solertia, quoniam

Wratislauienses, Romani Pontificis adhortatione, Georgii Bohemiæ Regis, quem clade ingenti affecerant, imperium suscepturos se promittunt: acceptis in triennium induciis, & conditionibus

neq; hæretico Regi obedire cautum rebantur, neque reluctari sine periculo, postquam vniuersum Regnum *Bohemiæ*, singulique *Slesiæ* Duces, in suam obedientiam concessissent.

certis adiectis.

In festo sancti *Nicolai* Confessoris, generalis Conuentio in *Pyotrkow* habita est. In quam, cum *Casimirus* Rex *Poloniæ*, cum frequenti Prælatorum & Baronum numero aduenisset, viginti personas ex Primoribus eligi, qui cæteris omnibus exclusis, res publicas tractarent, & stabilirent, placuit. Ibi primum *Casimirus Poloniæ* Rex, de duodecim articulis, quibus reipublicæ partes pessundabat', argutus est. Qui ad singulos conuenienti dato responso, se de cetero non ab his solum, sed & aliis quibuscunque reipublicæ perniciem afferentibus, temperaturum spopondit. Ad prouidendum rebus *Prutheniciis*, quæ eodem anno à militibus Regiis prospere magis quam vnquam gestæ sunt, vectigalia mercatoribus & ciuibus, cæterisque lucra sectantibus, in annum tantummodo imposita. Fertones ex singulis laneis decreti, & octaua pars censuum Regi pro soluendis Stipendiariis, per Ecclesiasticos, & Sæculares promissa. Quo quidem decreto, animi omnium in *Prussia* militantium, adeo exhilarati sunt, vt in spem futuræ solutionis, & prorogaturos se terminos emeriti stipendii, & viuacius, quo possent de cetero militaturos vltro offerrent.

Rex Casimirus arguitur,

tandem vectigal fertonesque indicuntur, & octaua pars Census annui à Sacerdotibus promittitur in militiam Pruthenicam.

Iacobus de *Syenno* Protonotarius Apostolicus, *Gnesnensis*, & *Craconiensis* Præpositus, à *Casimiro Poloniæ* Rege, ad *Pium* secundum Papam, missus, dum illum *Mantuæ*, Conuentum Regum, & Principum, pro bello *Turco* indicendo, & *Constantinopolis* recuperatione agentem, offendisset, obedientiam illi nomine Regis, & Regni, vt iussus erat præstitit: eo primum per tractatus intermedios extracto, quod Papa Militares & Ciues *Prussiæ*, quos sub Censuris in Magistri, & Ordinis obedientiam redire iusserat, absoluit, & in quantum indigerent, pro absolutis declarauit. Et quamuis se verbis Regi & Regno fauere astrueret, Cruciferorum tamen partem, quam maxime promouebat. *Almanicæ* nationi, apud quam, in Curia *Frederici* Imperatoris longo tempore conuersatus fuerat, adeo deditus, vt etiam omnes alios, de quo illi Collegium Cardinalium, & Principum, Regumque Oratores, plurimum succensebant, negligeret: omnem suam fiduciam reponens, quod *Almanorum* potentia, & *Turcus Europa* pelli, & *Constantinopolis* recuperari deberet. Maximo insuper studio, & cura prefati *Iacobi* de *Syenno*, Regii Nuncii, laboratum & certatum est, vt Ordo Cruciferorum de *Prussia*, penitus inde tolleretur, ne Reges Catholicos, quibus confinis est, domestico bello inuolueret, & transferetur ad Insulā *Tenedum*, vt illic, iuxta suæ professionem regulæ, militiæ in barbaros vacans, *Turcos* bello lacesseret. Translationem autem huiusmodi, non solum

Iniquus animus in Polonos, & aequus in Almanos Pii Papæ secundi,

Iaco-

1459. *Iacobus* de *Syenno* Regius Nuncius, sed etiam omnium Regum, & Principum Oratores, feruidissime promouebant, & rogabant Apostolicum solicitis studiis, vt translatio ipsa, & Ecclesiæ Dei, & Christianorum paci necessaria, solis *Almanis* in aduersum nitentibus, vniuersali consensu decerneretur. Papa tamen Cruciferorum partem, maxime adiuuante, decretum huiusmodi tunc obtineri non potuit. Decretum autem in eo Conuentu fuit, *ne cui à processibus, & mandatis Apostolicis, ad futurum Concilium impune appellare liceret,* Respondendo Summus Pontifex *Pius* secundus, Oratoris Regis *Iacobi* de *Syenno*, Præpositi *Gnesnensis* & *Cracouiensis* venustæ orationi, per quam obedientiam, nomine Regis, & Regni *Poloniæ* publice præstabat, *Casimirum Poloniæ* Regem de potentia Ciuitatis *Gdanensis*, quæ quadraginta millia militum armare posset, suæ ditioni parentis, præteritis vniuersis, aliis Regiis virtutibus, potentiisque, commendauit. Innuens illa vafra commendatione, alia illum commendatione, magis propria, magisque antiqua indignum. De annnentiaque, & speciali consensu Papæ, vt quibusdam asserere placuit, & subordinatione in eodem Consistorio, Cruciferorum, Procurator, & ipse habitu & religione Crucifer, assurgens, orationem in *Casimirum Poloniæ* Regem, & eius Oratorem, *Iacobum* de *Syenno*, parum honestam, & vt plerique sensere, ab ipso *Pio* Papa formatam, pronunciauit: Carpens *Casimirum Poloniæ* Regem, quod sibi *Prussiam*, & eius titulum, contra ius fasque in præiudicium, & Summi Pontificis, & *Romanæ* Ecclesiæ, & Imperii, & Ordinis, Oratore Regio *Iacobo* de *Syenno*, nihil opponente, carpebat.

ad quem frustra laboratur de Cruciferorum ex Prussia in Insulam Tenedum translatione.

1460. Integro fere biennio. *Casimirus Poloniæ* Rex, per insignes & graues personas, crebro solicitatus, quatenus cum *Georgio Posdzyebraczki*, qui post mortem *Ladislai, Hungariæ* Regis, & *Austriæ* Ducis, in *Bohemia* Regem, per factionem Baronom, spe, precio, aut precibus corruptorum, vt nonnullorum assertio habebat, suffectus erat, ligam & amicitiæ vinculum iniret, & *Casimirus Poloniæ* Rex, ex bonis respectibus, ligam ipsam cunctando differret. *Przemislaus Theschnensis* Dux, fœderis prædicti inter Reges cæteris *Bohemiæ*, & *Morauiæ* Baronibus, qui id munus summopere deposcebant, resilientibus, tractator, pro Circumcisionis Domini die, in *Bythomiensi* Oppido Diætam tenendam, concludit; vt in ea communes Consiliarii conuenientes, & obstacula difficultatesque tam ortas, quam orituras dissoluerent, & de conditionibus quibus fœdus inter Reges sanciri, componique deberet, primum concordarent. In eam itaque Diætam, dum *Casimirus Poloniæ* Rex, *Stanislaum* de *Ostrorog* Palatinum *Calisiensem*, *Nicolaum Pyeniązek* de *Vitbouicze* Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, & *Ioannem Dlugosch* Custodem *Visliciensem*, & Canonicum *Cracouiensem*, cum certis instructionibus transmisisset. Affuerunt & ex parte Regis *Bohemiæ Georgii*, *Przemislaus* Dux *Theschnensis* prædictus, *Zdenyek Conopniczki*, de *Schtenbarg*, supremus *Pragensis* Burgrabius, & *Ioannes Zaymacz* de *Kunsthat*, Regis *Georgii* Patruelis. Inter qoos, dum ad tractatus mutuos ventum esset. Nunciique *Casimiri Polonorum* Regis, quemadmodum par erat singulas obstantias, & eam primum, *vt ius successionis, & hæreditarium Reginæ Polonorum Elisabeth, ad Regnum Bohemiæ, auitum, paternum, & fraternum, non aboleretur*, iullum solui censerent, *Bohemici* Nuncii, etsi id parumper refellerent, & *nedum fœminam, sed neque masculum, posse in Regno Bohemiæ hæreditare* astruerent: negabant tamen *se, super ea, aut quacunque alia obstantia decidenda. Sed tantummodo ad ineundam amicitiam atque ligam, à Rege suo mandata accepisse pro eo, quod Dux Theschnensis Przemislaus, vtrarumque partium Mediator, nulla obstantiarum huiusmodi, aut aliarum facta mentione, amicitiæ tantummodo fœdus commemorans, superficietenus rem absoluisset.* Instabant itaque *Bohemici* Nuncii, *breuem aliam Diætam indici, in qua personaliter Reges fœdus sarcituri conuenirent. Quo habito, maximus profectus vtrique Regno, Pruthenici belli finem p ouenire. Furta quoque & clandestinas inuasiones, ex Slesia posse conquiescere* amplo sermone monstrabant, abnuentibus Nunciis *Polonicis*, & *nondum maturam personalem conuentionem Regum*, euidentibus rationibus, docentibus, *cum & conditiones, quibus fœdus, inter Reges, & Regna feriendum esset, limari, stabilirique, & super damnis, à Ducibus Slesiæ, & signanter à Duce Bolkone illatis, ius dici primum, etiam si alia consopita essent oporteat.* Ea tandem conclusio, ab vtrisque capta est, *vt in eodem Bythomiensi Oppido, in festo sancti Ioannis Baptistæ, Consiliarii Regni vtriusque, conditiones fœderis moderaturi. Diætam teneant, & illic quo Reges personaliter conuenturi, fœdusque firmaturi essent constituant.*

De fœdere inter Casimirum Poloniæ & Georgium Bohemiæ Reges ineundo tractatur.

Huius anni Natiuitatis Christi diem, cum subsequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex apud *Cracouiam* exegit. Die autem Iouis, vigesima septima mensis Decembris, in die beati *Ioannis* Euangelistæ, filius illi tertius apud *Cracouiam* ex *Elisabeth* Regina, hora duodecima natus est, qui in die Dominico subsequenti in *Cracouiensi* Ecclesia, per *Georgium Laodicensem* Episcopum, suffraganeum *Cracouiensem* baptisatus, *Ioannes Albertus*, nomen binonimum accepit.

Ioannes Albertus Casimiro Regi filius nascitur.

Sabbato intra Epip[illegible]ti octauā, venerunt *Cracouiam*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, *Vilhelmo* Comes in *Tierschan*, *Georgius* de *Lapide* Can-

1460.

Cancellarius, & *Venceslaus Cussel* Camerarius, per *Albertum* Archiducem *Austriæ*, in pulchra Comitiua destinati. His, cum die Solis subsequenti, audientia data fuisset, *commemoratis pluribus officiis, quibus Albertus Archidux præfatus, in Casimirum Poloniæ Regem vti solitus est, offerebant illum, ad omnem fatigam, impensam, & laborem, per quam posset inter Casimirum Poloniæ Regem, & Cruciferos, pax & concordia perpetua firmari.* Quod vt facilius sequi posset, persuadebant, *vt Rex Casimirus in Ducem Albertum, de nouo omnino compromitteret, nihilque dubitaret, causam suam credere, fideli amico, commodū suum, & filiorum suorum, potius quam damnū, semper zelanti, per arbitramentum huiusmodi, dante Domino effecturum.* His responsum est *compromissum simile, in Sigismundum tunc Romanorum, & Hungariæ Regem, in causa eadem Cruciferorum, per Wladislaum Regem, patrem regis moderni, factum, horrenda bella & Christiani sanguinis profluuia, atque inter Reges tam detestanda odia exciuisse, vt vnus alterius capiti, famæ, & Principatibus, vsque ad mortem insidiari non desiuerit: Vereri igitur Poloniæ Regem, ne ex optimo & charo amico, infestum sibi hostem constituat, si per pronnnciationem iniustam, terras naturales Regi & Regno, quod constabat Sigismundum Regem fecisse Romanorum abiudicauerit. Vereri ne in alteram muscipulam cadat. Proinde, placere quidem Regi Poloniæ, vt Archidux Albertus Arbiter sit, non omnem, sed modificatam habens potestatem, & vt pro medio quadragesimæ Wratislauiam, aut alio die competenti, descendat: Et partibus auditis, in fori modum componere tentet. Et si quidem difficiliora, & principaliora, concordata per eum fuerint, non abnuiturum Poloniæ Regem, vt super minus difficilibus & accessoriis, in Archiducem compromittat.* Eo accepto Nuncii responso gratulabundi (quilibet enim eorum, quatuor nobiles vestes de Sabellinis, aut mardurinis pellibus, donatione Regis induerat) in *Austriam* reuertuntur. Quibus discedentibus, *Ludouici Bauariæ* Ducis, qui Reginam *Poloniæ Elisabeth* propinqua linea contingebat, Nuncius, miles *Barthfoldus Eympach* aduenit, & interpositionem prn pace, inter Regem & Cruciferos offerens, & fœdus secum feriri petens. Et fœdus quidem tunc, quoniam iustum & honestum petere rebatur, cum Duce ictum est: de interpositione gratiæ habitæ, neque recusaturum fuisse Regem, tam fidum arbitrum, si id munus *Alberto* Duci *Austriæ* non demandasset. Sed & Nuncii Apostolici, *Hyeronimus Cretensis* Archiepiscopus natione *Venetus*, & *Franciscus* de *Tholeto* sac[illegible]Theologiæ Doctor, Archidiaconus de *Ast*[illegible]natione *Hispanus*, dum per plures fatigas, & tractatus, bellum, inter *Georgium*, pro *Bohemiæ* Rege se gerentem, & *Wratislauienses* Ciues, hactenus gestum, ea conditione extinxissent, *vt per triennium Wratislauienses iuris sui, in singulis essent. Lapso vero triennio, Georgio, vt Regi, si se fidelem, & Romanæ Ecclesiæ obedientem, errore veteri abrogato*, vt in superioribus præmisimus, *præstiterit, parerent.* Ad extinguendum quoque bellum *Prutenicum*, iuxta mandatum, quod à summo Pontifice acceperant, se in *Poloniæ* Regnum ituros, disponebant. Regemque *Casimirum* solicitabant, de securitatis conductu. Sed is illos, ad se (iam enim quales viri essent, didicerat. *Venetus* enim ex mercatura, nouiter in sacerdotium translatus, etiam apud suos, propter quoddam scelus, censebatur infamis. *Hispanus* vero, plurimis ante annis *Romæ* causas Cruciferorum promouebat siue adiuuabat) venire, velut suæ parti suspectos, vetuit. Pro summi tamen Pontificis, & eorum honestate, *Ducem Austriæ Albertum, arbitramentum, futura inter se, & Cruciferos, concordia præoccupasse. Se insuper in remotas Russiæ, & Valachiæ partes, ad prouidendum rebus tam fidei, quam Regni sui, publicis, discessurum*, rescripsit. Quo responso habito, præfati Apostolici Nuncii, in *Italiam Senas*, vbi se Papa, Conuentione *Mantuana* absoluta, contulerat, ex *Wratislauia* remearunt.

Casimirus Poloniæ Rex Nuncios Romani Pontificis Pii secundi, ad se non admisit.

Albertum Austriæ Ducem Arbitrum accipit: gratia pacis inter se & Cruciferos in Prussia componenda.

Parauti *Casimiro Poloniæ* Regi ex *Cracouia* in *Ruthenicalem* oram discedere, duo tristes afferuntur Nuncii. Et vnus quidem denunciabat *Castrum & oppidum Valcz, negligentiùs à suo Tenutario, Ioanne Vedelski* (Saxo hic genere erat, in obsequiis tamen *Poloniæ* Regum adoleuerat) *custeditum, per Casparum Nostbwicz Slesitam, qui in parte Cruciferorum versabatur, esse interceptum.* Quod *maioris Poloniæ*, militibus Rex obsidere illico mandauit. Sed illi licet iussionibus paruissent, non conquisito Castro, soluunt obsidionem, nulla eos premente necessitate. Alter vero *Borziwoy de Skrzyn, Polonus, de Cygnorum Domo, montem Turza, fortem situ & natura, prope Dobczicze, in terris Cracouiensibus situm incastellasse, & hostilia tam ex illo, quam ex Zywiecz agere.* Et Rex quidem rebus *Prussiæ*, quarum etiam prouisio nullatenus negligenda erat, prouisurus. *Cracouia*, in qua duos cum dimidio menses absumpserat, Sabbato ante Dominicam Reminiscere, quæ fuit octaua dies Mensis Martii, recessit. *Nicolaum* tamen *Pyeniązek* de *Vithouicze*, Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, & *Petrum Comerowski*, ad obsidendum montem *Turza* & *Zywiecz* cum Aulicis suis, & *Sciricensibus* terrigenis, misit: Et mons quidem *Turza*, feria quinta ante Dominicam Palmarum, conquisitus, & exustus est, & præda omnis militi concessa. Abinde vero versus *Zywy-*

Castrum & Oppidum Valcz amittitur:

Terræ Osswiaczim monte Turza

1460.

& Ziuiec in potestatem Regis Casimiri redactu, à fece & manu latronum purgatur.

Ziwyecz processum est, & arctius fortalicium illud obsideri cæptum. Quod post vnum mensem, forti militum brachio, quinque tamen desideratis, & quinquaginta vulneratis, sabbato in die Inuentionis sanctæ Crucis obtentum est, & regio *Osswyaczimensis* à furibus, & prædonibus erepta & purgata est.

Russia terris peragratis, pro Dominica Ramis palmarum, *Casimirus Polonia* Rex in *Brzesczye Ruthenicale* venit, & octo illic diebus, cum *Lithuania* Primoribus, tam Conuentum, quam Consilium tenuit. Intra quos, infectas, *Lithuanorum* fere omnium mentes, & ad mouendum *Polonia* Regno bellum procliues, auertit & sanauit, quo facilius terram Regni *Podoliam* occupare possent asserentium: *nullum tempus aptius, ad inferendum Polonis à se bellum, affuturum, quam dum bello Pruthenico distenti essent.* Ex *Brzesczye*, feria secunda, ante festum sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, *Sandomiriam* venit. Vbi Rege de progressu futuri belli *Pruthenici*, cum Prælatis, & Baronibus consultanti, plures literæ Ducum *Slesia* allatæ sunt, denunciantes, *Georgium Regem Bohemia, contra Polonia Regnum, bellum magno fremitu, & apparatu indixisse, propter quarundam Bohemia Ciuitatum notabilium exustionem, qua incensoribus captiuis comprehensis, ordinatione Regis Casimiri, & Elisabeth Regina Consortis sua, attentata fuisse*, falso licet, narrabatur. Nihil hac denunciatione *Casimirus* Rex, & sui Consiliarii moti, bellum & inferendum contra *Prussiam*, & resistendum contra *Bohemum* parabant. Crescebatque militibus animus, pro tam notoria iniuria, & calumnia, in Regem & Reginam commentata, quam vix de vno impostore, & nebulone credere fas erat, facilem se victoriam de *Bohemis*, propiciatione diuina, arbitrantibus obtenturos. Ad *Tartarorum* Imperatorem *Eczigeri*, & ad *Valachia* Voieuodam *Stephanum* Nuncii missi, *vt eum potentiu sui, si quod cum Bohemis bellum agendum esset, auxilium Regi Casimiro ferrent.* Coniecturatum autem fuit, à prudentibus, & solertibus viris, coniectura efficaci, & probabili, quod *Prussia* Magister *Ludouicus*, & Ordo, & *Bernhardus Schumborski*, cum suæ partis *Almanicis*, & *Bohemicis* stipendiariis, callidissimo & doloso ingenio, incendia, quæ *Bohemico* inferebantur Regno, fucerant commentati; Videntes enim se ad extrema redactos, & propediem ad maiora redigendos, magno incensoribus, Vice & nomine Regis, & Reginæ *Polonia*, dato salario, vrbium vicorumque *Bohemia* procurauerant incendia, ea spe & intentione, vt *Georgio* Rege, & *Bohemis*, ex confessione incendiariorum irritatis, & in bellum contra *Polonia* Regnum, ob istiusmodi iniuriam consurgentibus, bellum *Pruthenicum* quiesceret, aut saltem retardationem & interceptionem acciperet.

Polonis à Bohemis indictum esse bellum nunciatur, ob quasdam Ciuitates, quasi iussu Polonia Regis Casimiri incensas.

1460.

In *maiorem Poloniam* ex *Sandomiria*, *Casimirus Polonia* Rex iturus, feria quarta in vigilia sancti *Stanislai* in Maio discedens, per *Opathow*, visitato monasterio sanctæ Crucis, in caluo monte, per *Opoczno* cæteraque loca, *Lanciciam* venit. Vbi Prælatorum, & Baronum *maioris Polonia* tribus hebdomadis Conuentum tenuit. Sub quibus plures prouisiones, & *de traducendo exercitu in Prussiam, & de obsidendo Castro Valcz, in metis Saxonia sito, quod ab hostibus interceptum tenebatur*, fecit. Misit & ex *Lancicia* in *Bohemiam* duos milites, *Iacobum Dabienski*, & *Albertum Gorski*, suam & Consortis suæ Reginæ *Elisabeth*, famam callide, vafre, & false, de procurata exustione Ciuitatum *Bohemia* insimulatam, etiam duello & pugna, licet missio ipsa, plerisque displiceret Consiliariis, purgaturos, non tam *Georgii Bohemia* Regis gratia, sed ne incendiorum huiusmodi commentata calumnia, *Casimiro* Regi, & *Elisabeth* Reginæ, apud improbos, & ignaros, sugillationem adferret. Qui *Pragam* aduenientes, a *Georgio Bohemia* Rege benignius tractati, quam suscepti sunt. Deinde, cum famam *Polonia* Regis, & Reginæ, plurimo sermone, data audientia, purgarent, & duellum assertoribus offerrent: astruentes *Casimirum Polonia Regem, & suam Consortem Elisabeth, non extra noxam modo, sed etiam extra noxa suspitionem, fore, Habere Regem Polonia, & gladios & arma, cæteraque generis bellorum, quibus prosequeretur, non licitamine, neque clanculo, sed propalam, suas hostilitates.* Si quis *aliud refellere audeat, se Regis sui, & Regina, innocentiam duello ostensuros*, Rex ipse *Bohemia Georgius, fama huiusmodi, velut ficta & mendaci nunquam se credidisse, sed eam, vt erat, ab inuidis conflatam, semper pro falsa tenuisse*: omnibus Baronibus *Bohemia* certatim in eius sententiam sermones multifarios fundentibus. Deducens *Iacobum Dabienski*, & *Albertum Gorski* muneratosque dimittens, etiam Conuentionem per Barones vtriusque Regni, communiter, in festo Sancti *Martini* agendam, condixit, militibus *Polonia* suscipientibus: excusans se, quod propter ortam simultatem, Barones ad diem transactam sancti *Ioannis* Baptistæ non miserat.

Casimirus Rex Calumniam apud Georgium Regem Bohemia purgat per Legatos, duellum offerentes de non incensis suo iussu Ciuitatibus Bohemia.

Oppidum interea *Marienborg*, quod per gentes Regias obsidione premebatur, dum quatuor prope mensibus obsidionem tolerasset, tandem tredecima mensis Augusti, veritum irruptionem per specus subterraneos, quæ iam maturata erat. Famem enim adhuc in sex menses poterat tolerare, in manus *Ioannis Kosczyelieczki*, Palatini *Wladislauiensis*, & Capitanei *Marienburgensis* deditum est. In deditos nihil sæuitum. Sed *Ioanne Bluma*, & duobus aliis Ciuibus, qui tradimenti

Oppidum Marienburg capitur à Polonis

1460.

causa, capta erant, in quatuor partes dismembratis. Stipendiariis vero Magistri, illic militantibus, in vincula coniectis, cæteræ omni multitudini parsum est. Sub eodem tempore *Bernhardus Schumborski*, ex *Moravia* aduenit: ducens secum ex *Bohemis*, & *Almanis*, non contemnendam cohortem, ad tria millia in equitibus & peditibus æstimatam. Quæ cum vsque *Francfordiam* supra *Odram*, vbi hostile erat receptaculum, *Frederico Brandeburgense* Marchione, fortunæ *Polonorum* inuidente, aduenisset, deditione *Marienburg* audita, Duce deserto, retrorsum abiit: præter quingentos, quos *Bernhardus* vanis promissionibus, & figmentis ægre retinuit. Obsidebatur & tunc à gentibus regiis Castrum & Oppidum *Valcz*. Fama quoque vulgatum erat, illuc primum *Bernhardum*, cum copiis peruenturum, & obsessis liberationem daturum. Dux exercitus Regii *Iacobus Dabienski*, Castellanus *Malogostensis*, de Domo *Odrowasz* obsidione soluta, in locum æquum, cum *Bernhardo* conflicturus, secessit, magnaque spe exercitus tenebatur, certaminis futuri. Sed *Bernhardus*, calliditate visus, obliquam viam tenens, & nocte vna, atque interdiu, duodecim milliaria superans, exercitum Regium, & Ducem fallens, *Choyniczam*, centum equis amissis peruenit. Quo cognito hostes, ex *Valcz* magna trepidatione Castro deserto, atque incenso, *Bernhardum* secuti sunt. Sed neque illos *Iacobus Dabienski*, persequi valuit: cum nocte discessionem fecissent. Itaque vterque hostis de manibus emissus, *Bernhardus* ex *Choynicza*, maioribus copiis auctus, versus *Gdansk* processit. Et insidiis collocatis, *Gdanensium* munitionem, vno miliari ante *Gdansk* sitam, & præsidio militum firmam, lacessere cœpit.

Gedanenses per hostem affliguntur.

Gdanenses, non prævisis insidiis, tumultuario more, sine ordine, sine lege, dum ex *Gdansk* incompositi decurrunt, in insidias incidunt, sexaginta cæsi, ducenti capti, inter quos duo viri Consulares numerabantur: Ea clades hostium animos erexit, occasionemque dedit *Gdanensibus* carpendi Regem, quod *Bernhardum* profligare tardasset.

Oppidum Golub hosti proditur.

Oppidum insuper *Golub*, Ciuium tradimento, *Bernhardo* traditum est: in quo plures *Dobrzinenses* terræ nobiles capti, & fortunæ eorum illic conditæ, ab hostibus interceptæ. Castrum quod, ab *Vlrico Czirnonka*, & suo Burgrabio *Puschkarz*, pro Rege *Casimiro* tenebatur, oppido superimminens, & gentibus, & fulcimentis necessariis, per Regem refectum est. Ab eo autem tempore, *Prutheniæ* res in euidentem vacillationem, conuersæ sunt, & terra *Dobrzinensis* hostibus, pendebat tributa.

Ericus Stetinensis Dux cum nonnullis aliis Oppidis ad hostem deficit.

Dux quoque *Stetinensis Ericus*, fœderatus, Regi propinquus, & affinis, in quem & eius insigniores familiares, Rex, dum apud illum in *Calisch* pridem ageret, Regalia dona effuderat, nullo verbo læsus, nulla iniuria offensus, fide temerata, & fœdere, duas Ciuitates suæ fidei, a Rege commendatas, videlicet *Lemberg*, & *Bythow*, hostibus sponte tradidit: Tertia *Puczkow* qua à Rege *Sueciæ* in pecuniis, *Poloniæ* Regi mutuatis tenebatur, intercepta. Veniebant ad *Ericum Stetinensem* Ducem, primum Ciues, deinde coniugatæ, & matronæ, vltimo Virgines, & pueri, de *Lemberg*, & flexis genibus, eo adorato, *ne se, & oppidum eorum Lemberg Cruciferis proderet: ne illos à corpore Regni distraheret*, plus fletibus, quam vocibus orabant: offerentes *collatione pecuniaria facta, se tredecim suos captiuos*, gratia quorum illud tradimentum se fingebat facturum, *redempturos*: Sed nulla re animus suus, siue largitione, siue spe corruptus, poterat peruinci. Oppidum insuper *Byelani*, quia non ferebatur obsessis subsidium, item altera Ciuitas, & vicina *Barthelsteyn*, hostibus se dedit. Oppidum *Kwidzin*, per gentes regias occupatum, nocte spoliatum, & exustum est. *Varmiensis* Ciuitas, quæ à *Paulo Legendorff Varmiense* Episcopo, Rege de ea cedente, tenebatur, a Regiis, & hostilibus Stipendiariis, nocte inuasa, conquisita, & direpta. Vbi tantæ opes repertæ, vt cuilibet capiti, ducenti floreni cederent. Duobus maximis prœliis hostes per gentes Regias, quæ in Monasterio *Paradisiensi* morabantur fusi. In vtroque certamine, multi de hostibus desiderati, plures capti.

Castrum Swieczie proditum hosti

In nocte die sancti *Martini*, quæ in feriam cadebat tertiam, Castrum superius *Swyecze*, quod nomine Regio ab *Vlrico Czirnonka*, & eius Burgrabio *Puschkarz* tenebatur, vnius *Prutheni*, qui in illo tenebatur, fraude ab hostibus centum numero, per casses, in supremum tractos, occupatum.

gentes Regiæ recuperant

Sed periculo intellecto, milites *Cuiauienses*, & *Bidgostienses*, item *Gdanenses* Ciues, qui nauibus in *Thorun* venerant, item *Thorunenses* Ciues, certatim aduenient, & tam terra, quam aqua hostes in superiori Castro circumsidentes, oppugnant, & continua cum illis gerunt certamina. Castrumque *Swyecze* de manibus hostium potenter eripiunt.

Fœdus ictum inter Casimirum Poloniæ & Georgium Bohemiæ, Reges, per communes eorum Nuncios.

Pro die sanctæ *Catharinæ*, in feriam tertiam cadente, Diæta in Oppido *Bythomiensi*, per *Ioannem* de *Thaczin*, Castellanum *Cracouiensem*, *Stanislaum* de *Osthrorog*, Palatinum *Calissiensem*, *Ioannem Luthkonis*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, *Nicolaum Pyeniazek* de *Vithonicze*, Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, & *Ioannem Dlugosch*, Canonicum *Cracouiensem*, cum Nunciis *Georgii Bohemiæ* Regis, videlicet *Zdenkone Conopniczky* de *Stenbarg*, supremo Burgrabio *Pragensi*, *Gwilhelmo Rozembarski*, de *Rabye*, & *Ioanne Niczymski* tenta est. Vbi post plures tractatus, sex diebus agitatos, fœdus inter Reges, æquis conditionibus sancitum,

1460.

1460. citum, & conclusum est, *vt videlicet Reges, puram & inuiolabilem amicitiam inter se obseruent, nec vnus aduersetur alteri, per se aut gentes suas, nec ferat subsidium cuicunque persona Ecclesiastica, aut mundana, solo Romano Pontifice excepto.* Et *vt Reges personaliter, post vnum annum, in festo Circumcisionis Domini, aut si impedimentum legitimum interueniret, tum prima die Maii, in maiori Glogonia conueniant: fœdus conclusum personaliter icturi.*

Turcis Hungariam igne & spoliis vastantibus, Matthias Rex Hungariæ in Georgium Bohemiæ Regem compromittit, in causa Ioannis Giskra.

Hungariæ Rex *Matthias*, conquisitis plurimis Castris, & munitionibus, quæ à *Ioanne Giskra*, aut sub suo nomine, tenebantur, à Castris *Scharisch*, & *Richnawa*, quæ obsidebat. Nunciis *Bohemiæ* Regis *Georgii* instantibus, discessionem fecit: Castris, quæ obsidebantur, primum in *Ladulai* de *Palonez Hungari*, & *Alberti Kostka Bohemi*, manus resignatis, compromisit in *Bohemiæ* Regem, obligantem *se, pro die Circumcisionis Domini, venturum in Oppidum Tranczyn; inter eumque & Giskram finalem pronunciaturum decisionem.* Hostilis exercitus *Turcorum* in Regnum *Hungariæ*, pro eodem tempore ingressus, vt minus cunctanter in conditiones huiusmodi *Matthias Hungariæ* Rex consentiret, effecit. Qui auunculo eius *Michaële Zeladin* profligato, vsque ad *Sermiensem* Prouinciam cædibus, & spoliis grassati sunt.

Thomas Strzapinski Episcopus Cracouiensis moritur.

Vigesima secunda mensis Septembris. *Thomas Cracouiensis* Episcopus, in quo memoriæ naturalis tanta erat tenacitas, vt quæ semel in pectus descenderant, in promptu haberet. C Qua propter Bibliam metricam à fratre *Petro* de *Mellico*, compositam, cursu velocissimo, ita vt nullo vnquam tempore, in serie eius falleretur, reddebat, lustro tantummodo vno, in Pontificatu exacto, in Castro suo *Ilza*, ter sacratissimo procuratus viatico, moritur: postquam sexta mensis eiusdem, languorem paralysis, & deinde calculi incurrisset. Vltima vero Mensis Septembris, in Ecclesia *Cracouiensi*, prope Ostium Sacristiæ sepelitur, vir magnæ deuotionis, & religionis. Reliquit *Cracouiensi* Ecclesiæ, Calicem aureum, duas pelues argenteas, duos calices deauratos, Cassulam axamenti rubei cum auro, & humerale margaretis contextum, Infulam paruam, valoris centum florenorum, & quadringentas marcas D pro anniuersario, Ecclesiæ Collegiatæ *Louiciensi*: mille videlicet florenos, pro fundandis mansionariis, Theologicales libros in Ecclesias, *Gnesnensem*, *Posnaniensem*, *Vniciouiensem*, & *Louicensem*, Canonicales in Vniuersitatem *Cracouiensem* distribuit. Biduo Nuncii Capitulares, *Paulus* de *Glowna* Decanus, & *Ioannes Tarnowski* Canonicus *Cracouienses*, ad *Casimirum* Regem, in *Lithuaniam* missi, orabant, *ne per gratiam*

A *Regiam, cuiquam Pontificatus triberetur, Cracouiensis, sed illius functio Spiritus sancti permitteretur substitutioni, & consilio.* Iussioni etenim Regis, atque fauori Conscientiæ, & legum libertas perlata est. Præfatus autem *Thomas* Episcopus *Cracouiensis*, in omni sui Pontificatus vita, cum cæteros Pontifices *Polonicæ* Ecclesiæ, & nonnollos Ecclesiasticos viros, monstruoso quodam abusu, in contumeliam Iesu Christi purpura illusi, purpureas vestes, saturatas murice, & ostro superbas, colorum rutilantium, gestare videret, fuscam ipse, & humilem gessit. 1460.

Cui vt Ioannes Wladislauiensis Episcopus succedat Rex Capitulares per Nuncios requirit.

Rogabat autem in electionis die, requirebat, & mandabat *Casimirus* Rex *Poloniæ*, per nuncios suos *Albertum* de *Zyblin*, Præpositum *Calissiensem*, & *Stanislaum Visleczki* Gladiferum *Craconiensem*, vt nemo alius, in B *Craconiensem* Episcopum, quam *Ioannes Wladislauiensis* Episcopus, postularetur: cum forsan indignum visum est, corpus *Cracouiensis* Ecclesiæ, licet in eo fuerint tunc spectatæ virtutis viri, vt ex illo ad moderamen *Craconiensis* Ecclesiæ aliquis assumeretur.

Trium summa autoritatu virorum de Cracouiensi Episcopatu contentio, videlicet inter Ioannem Wladislauiensem, nominatum Regium, & Ioannem de Brzezye Vicecancellarium Regni, ac Iacobum de Syenno, prouisum Apostolicum.

Festo Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, ad eligendum futurum Episcopum designato, adueniente, post processiones, obsecrationes, abstinentias & ieiunia, quæ apud Diœcesim *Cracouiensem* fuere indicta, *Ioannes Luthkonis* de *Brzezye*, vtriusque iuris Doctor, Archidiaconus *Gnesnensis*, Canonicus *Cracouiensis*, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, à viginti duobus Prælatis, & Canonicis electus est. *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, tantummodo à tribus præsentibus, a tribus vero absentibus, quamuis Rex *Casimirus*, efficaces requisitiones per *Albertum Zychlinski*, Præpositum *Calissiensem*, & *Stanislaum Vulieczki*, Gladiferum *Cracouiensem* interpusuerit postulatus. Duobus autem prædictis, videlicet *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense*, & *Ioanne* de *Brzezye*, Vicecancellario, in Conuentione generali *Pyotrcouiensi*, pro die sancti *Nicolai* habita, graui concertatione altercantibus, *Ioannes* de *Brzezye* electus, Vicecancellarius Regni, dum sibi, & suis exiliatio, & bonorum occupatio, cæterique terrores inicerentur, à iure electionis, Regia & Consiliariorum interpositione, vt *Wladislauiensis* Episcopus, in *Cracouiensem*, Vicecancellarius vero in *Wladislauiensem*, promoueantur, cedere coactus est. Iamque *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense*, plenam certitudinem, de acceptione Episcopatus *Cracouiensis* tenente, summus Pontifex Papa, *Pius* secundus, *Iacobo* de *Syenno*, filio *Dobeslai* de *Olesnica* Palatini *Sandomiriensis* Apostolico Protonotario, *Gnesnensi*, & *Cracouiensi* Præposito, *Sbignei* olim Cardinalis, & Episcopi *Craco-*

1460. *uienſis*, fratri germano patrueli, de Domo *Dabno*, cui ob ſuorum metitorum præſtantiam, *Thomas* Epiſcopus *Cracouienſis*, de Epiſcopatu duxerat cedendum. Procuratoresque pro ceſſione conſtituerat, Regiis Nunciis, & Aduocatis, nequicquam impedire valentibus, de Epiſcopatu præfato *Cracouienſi*, de poteſtatis plenitudine, in ſancti *Chriſogonus* die, anticipaodo Capitularium electionem diebus quindecim, vt caſſando illam, & omnia ex eo ſecuta, & ſecutura prouidit: Cui quoque & ipſe *Sbigneus* Cardinalis, de eodem *Craconienſi* Epiſcopatu, niſi morte ſubtractus fuiſſet, cedere ſtatuerat. Contentio itaque minime apto tempore, cum *Prutbenicum* bellum, ſeruet, oon ſine reipublicæ peroicie, inter tres: Prouiſum videlicet Apoſtolicum, Nominatum Regium, & Capitularem Electum, erupit.

Poſt mortem Boleslai Oppolienſis Ducis,

Vigeſima menſis Maii, *Boleslaus Oppolieuſis* Dux, filius *Boleslai*, praue ſentiens in fide & religione Chriſtiana, mulia in Deum, & Ecclesias Dei, quas de temporalibus bonis ſpoliauerat, impietate multa, inſuper & in homines ſubditosque tyrannide, inſignis, nec confeſſione, ab annis pluribus, per illum intermiſſa, neque ſalutari viatico percepto, nulla prole relicta, vtpote, qoi vxore legittima *Eliſabeth* de *Pilcza*, ex qua voicum filium *Venceslaum*, immature mortuum ſuſceperat, repudiata, filia *Ada Geſſ* de *Cuiauia*, *Heduigi* pro concubina vtebatur, apud *minorem Glogouiam* moritur, & in Eccleſia *Glogouienſi* Collegiata, ex qua, occupatis bonis, Canonicos eiecerat, ſepelitur. Cui frater ſuus germanus *Nicolaus*, ſimplicis, & recti vir ingenii, ſucceſſit. Sed illico graui bello à *Ianuſſio* olim *Oſſwyaczimenſi* Duce, laceſſitus, qui *Oppolienſis* Ducatus ſucceſſionem, ſibi aſſerebat, ratione auiæ ſuæ, licet præter veritatem, deberi, ſolutis mille videlicet florenis, quos communes arbitri ſoluendos decreuerant, pacificatus eſt, ampliſſimo vexatus damno: cum ducentarum & amplius villarum hoſtilem conflagrationem pertulerit. Petebat & *Georgius Bohemia* Rex, *Oppolienſis* Ducatus, velut ad ſe, ratione feudi, deuoluti poſſeſſionem. Ceſſit tandem peticioni, *Opauienſis* Oppidi medietate, & villarum, ad illam ſpectantium, quam *Boleslaus* Dux *Oppolienſis*, pro quadraginta millibus florenis coemerat, item Caſtri, & Oppidi *Czigenbolcz* reſignatione, à *Nicolao* Duce *Oppolienſe*, item aliquot ſcutellarum, de auro fabricatarum, donatione contentatus.

contentio de Ducatu oritur inter fratrem ſuum Nicolaum & Ianuſſium olim Oſſwiaczimenſem Ducem, nec non Regem Bohemia Georgium.

1461. Feſto Natalis Chriſti, *Caſimirus Polonia* Rex apud *Lauciciam* exacto, in *Brzeſczye Cuiauienſe*, ſe cum omni transfert Curia, & militia: *Cuiauienſem* terram, & eius confinia, ab inuaſione hoſtium defenſurus, cum militibus *maioris Polonia*, qui in Campeſtribus armati morabantur, hyems enim valida erat, & *Vulam* permeabilem ſuo frigore fecerat. Moleſte autem ferens, contra ſuum Nominatum, *Ioannem Wladulauienſem* Epiſcopum, alterum iure Apoſtolico, *Iacobum Syennenski*, pro Eccleſia *Cracouenſi* prouiſum eſſe. Diætam in Oppido *Pyotrkow*, pro die Dominico Septuageſimæ inſtituit. Quam tandem in *Brzeſczye* transponit: diſceſſionem militum *maioris Polonia*, ex terra *Cuiauienſi*, ſi ipſe in Conuentionem *Pyotrcouienſem* procederet, veritus. Vbi *Gneſuenſe* Archiepiſcopo *Ioanne*, ex valecudine aduerſa abſente, paucis autem admodum, ex *maiori Polonia* Conſiliariis, paucioribus, ex terris *Cracouienſibus*, præſentibus, *quid agendum ſit in Cracouienſis Eccleſia cauſa*, deliberat. Doctoresque vniuerſitatis *Craconienſis*, & Capitula Cathedralium Eccleſiarum, ad iuſſum ſuum illic aduenieotes, *quid facto opus ſit*, conſultat. Suadentibus autem concordi ſentencia omnibus doctis & peritis, *quatenus Caſimirus Rex, ius electi, Ioannis de Brzezye, Regni Polonia Vicecancellarii, ſuis Nunciis, ſuaque intercuſſione promoueat, & prouiſionem Iacobi Syennenski reſcindi poſtulet: facilius poſt electo vincente ius patronatus Regium retenturus.* Doctorum & peritorum virorum consultatione neglecta, ad ſummum quidem Pontificem Nuncios, *Ioannem* de *Rythwiani Sandomirienſem* Capitaneum, & *Ioannem* de *Raczyaſch*, Canonicum *Cracouienſem*, Decretorum Doctorem, transmittendos decreuit, non ius electionis Vicecancellarii, ſed ius nominationis, *Ioannis* Epiſcopi *Wladiſlauienſis* proſecuturos. Repudiatis deinde humilibus precibus, *Iacobi Syennenski*, Prouiſi Apoſtolici, quibus ſe ad poſſeſſionem *Cracouienſis* Eccleſiæ admitti, per ſolennes ſuos Nuncios, *Andream* de *Thaczin Ioannem* de *Melſthyn*, *Ioannem Raphaël* de *Tharnow*, Canonicum *Cracouienſem*, *Andream* de *Olieſchnica*, *Iacobum Birowo*, & *Iocobum Birowo* altera iam viee admitti, petabat, præfatum *Iacobum Syennenski*, & omnes ſuos fratres, amicos, conſanguineos, fautores, & adhærentes, proſcribit & exiliat: omnibus illum fouentibus, receptantibus, & conſilio, fauore, auxilioque adiuuantibus: Captiuis pœnam, & bonorum confiſcationem, publica Præconis voce interminatus. Circa deinde tempus Carnis priuii, ex *Brzeſczye* diſcedens, & verſus *Lithuaniam* tendens, in *Radom* Oppidum, ad genitricem ſuam *Zophiam* Reginam, venit. Grauiſſime quoque *Iacobo Syenneuski* infenſus, quod illuc, per eum accerſitus non venerat, honeſta excuſatione prætenſa, magis extrema ve-

Caſimirus Rex contra eruditorum ſententias Epiſcopum Wladulauienſem Ioannem ad Epiſcopatum Cracouienſem nititur obtrudere,

Iacobo Sienyenski, prouiſo Apoſtolico, & ſuis proſcripto.

ritus

1461. ritus, quam qoæ contra illum, & ſuos ædita erant, proſcriptionis deoretum contra illum, in vrbibus Regni inſignioribus, innouat: Sed & duos Canonicos *Cracouienſes*, *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem, & *Ioannem Dlugoſch* iuniorem, quod partes *Iacobi Syennenski* Apoſtolici prouiſi, enixius adiuuabant, bannit, & proſcribit. *Paulum* de *Glowno* Decanum *Cracouienſem*, prælati *Iacobi Syennenski*, apud ſedem Apoſtolicam dirigentem negocia, ſui Decanatus *Cracouienſis*, priuat poſſeſſione. Mandat deinde *Cracouienſi* Capitulo. *Vt præfatum Ioannem Epiſcopum Wladulauienſem, in Cracouienſem Epiſcopum acceptent, & ſibi, in omnibus pareant: omnium bonorum Epiſcopalium poſſeſſione aſſignata.* Quo renuente *Ioannes* de *Rythwyani Sandomirienſis* Capitaneus, Caſtrum *Ilza*, quod tunc *Iacobo Grocholski* deſtituto, Rege mandante, a *Ioanne Woytſik*, *Cracouienſe* Cuſtode tenebatur, occupat, & occupatum Factoribus *Ioannis* Epiſcopi *Wladislauienſis* tradit, Burgrabio eiusdem Caſtri *Raczlawski*, ſibi illius deditionem, ſpontanee faciente. Ad quod *Ioannis* de *Pnow* Archidiaconi, & adminiſtratoris *Cracouienſis*, etiam tunc præſentis interueniſſe conſenſum, & mandatum, grauium virorum relatio vulgauerat. Ab eo itaque tempore, & Caſtrum *Ilzenſe*, & Claues, *Kunouienſis*, & *Zlotenſis*, cum villis, & Decimis, per *Petrum* & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, nomine *Ioannis* Epiſcnpi *Wladislauienſis* detinebantur occupata, non ſine hominum pauperum oppreſſione & grauium exactione tributorum.

Ex *Radom Caſimirus Poloniæ* Rex in *Lithuaniam* cum *Eliſabeth* Regina, Coniuge ſua diuertit. Vbi Quadrageſimali tempore exacto, pro die feſto Paſchæ *Vilnæ* Conuentum, terrarum *Lithuaniæ* & *Pruſſiæ* tenuit. A quo vniformi ſententia rogatus, *quatenus, vel in Lithuania perſonaliter, & aſſidue reſideret, vel Simonem Olielkowicz, Ducem Kiouienſem, illis pro Duce magno Lithuaniæ conſtitueret.* Petitione ea, in aliud tempus, velut ſibi pernicioſa & moleſta, ſuſpenſa, Regnum *Poloniæ* ingrediebatur, & intelligens *Iacobum Syennenski*, Prouiſum Apoſtolicum, omnimoda poteſtate Pontificali, fulcitum eſſe, feria quinta, ante feſtum Pentecoſtes, quæ fuit vigeſima prima menſis Maii, *Sandomiriam* ingreſſus: Conuentum illic ad prouidendum de obſtaculo, agere inſtituit. Conſiliariis vero, qui accerſiti fuerant, varias excuſationes ſuæ abſentiæ allegantibus. *Caſimirus* Rex, feſto Pentecoſtes, apud *Sandomiriam* exacto, feria quarta, vigeſima ſeptima Maii, *Sandomiria* diſcedens, *Cracouiam* ire cœpit, & futuri belli contra *Pruſſiam* agendi, progreſſum & ordinem, & cauſam Eccleſiæ *Cracouienſis* multiplici differentia, & diſſenſione, propter trium contendentium rixas, vexatam, diffiniturus: aliquantis diebus apud *Nyepolomieze*, captioni ferarum dans operam, feria ſecunda, ante feſtum corporis Chriſti, die videlicet prima menſis Iunii, *Cracouienſem* vrbem fœliciter intrauit. Intelligens autem *Iacobum Syennenski* die tranſacta, feſto S. Trinitatis, in Epiſcopum *Cracouienſem*, apud Caſtrum *Pinczonienſem* conſecratum eſſe, noua anxietate, nouoque dolore exacerbatus, duxit agendum de pacificatione, & quiete *Cracouienſis* Eccleſiæ, & præfati *Iacobi Syennenski*, repulſa: *Ioanne* Epiſcopo *Wladislauienſe*, illum ad pleraque parum Regio officio conuenientia inſtigante. Et primum quidem *Georgium Laodicenſem* Epiſcopum, Sedis *Cracouienſis* Suffraganeum, fratrem ordinis minorum, virum raræ religionis, & ſanctitatis, quod præfato *Iacobo Syennenski*, cum aliis duobus Epiſcopis Eccleſiarum, videlicet *Gneſnenſis* & *Wratislauienſis*, Suffraganeis, conſecrationis munus impendit, *Cracouia* mandauit expelli & banniri. Qui inde, non ſine mulrorum mortalium, charo affectu illum diligentium, gemitu, digreſſus, in *Oppolienſi* Oppido, Monaſterio ſui ordinis receptus, gradum fixit, illicque in magna charitate hominum, ob religionem illum colentium, degens, mortuus, in eccleſia Minorum requieſcit. Prælatos deinde, & Canonicos *Cracouienſes*, *appellationi, quam Ioannes Luthek Vicecancellarius, à Prouiſione Iacobi Syennenski Epiſcopi, interpoſuerat, adhærere, iusque ſuum Regium defendere, & caſtra Epiſcopatus Cracouienſis, non niſi ei, qui cum ſuo Regio conſenſu Epiſcopus Cracouienſis fieret, reſignare*, polliceri iureiurando aſtrinxit. *Præceſſus inſuper, mandata & literas Iacobi Syennenski Epiſcopi acceptare, aut illis vel quibuscunque promonentibus rem, parere* prohibuit: *confiſcationem bonorum Eccleſiaſticorum, & bannitionem ſingulis minatus.* Executionemque ſui decreti *Nicolao Pyeniazek* de *Vithowice* Succamerario, & Capitaneo *Cracouienſi* delegauit: nullo ex Prælatis, & Canonicis *Cracouienſibus*, mutire audente. Ad Summum quoque Pontificem *Pium* ſecundum Nuncios, videlicet *Ioannem Rythwianski*, Capitaneum *Sandomirienſem*, *Mattiam* de *Rzezyaſch* Canonicum *Wladislauienſem*, Decretorum Doctorem, dudum decretos, tum primum mittit: rogaturos, præſentatis Regiis, & magnificis muneribus, *quatenus ſuam* prouiſ-

Multi Iacobo adhærentes proſcribuntur,

& executio contra illos facienda, per Regem Nicolao Pyeniazek Capitaneo Cracouienſi mandatur.

Interim Legati Caſimiri Regis ad

1461.

Pontificem Romanum mittuntur, vt prouisionem suam Iacobo Sienienski factam ad Episcopatum Craconiensem rescindat: eius consecratione non obstante.

prouisionem, de Iacobo Syennenski, & Cracouiensi Ecclesia factam, rescindat, Ioanni Grusczynski, Episcopo Wladislaniensi, de Craco- A *uiense ecclesia. Ioanni vero Lutbek, Regni Polonia Vicecancellario, de Wladislauiense prouideat. Vbi id minus dignum censeret, saltem Iacobum Syennenski in Wladislauiensem transferret. Ioanne Grusczynski ad Cracouiensem promoto.* Nunciis quoque presatis, mandatum est, ad Imperatorem *Romanorum Fredericum*, apud *Viennam* se continentem, & *Georgium Bohemia* Regem descendere, causisque itineris expositis, precari Reges, quatenus Legationi Regiæ, sua intercessione atque ope suffragentur.

Cum in Prussiam Casimirus Rex traduceret exercitum

In Cruciferos eo anno de *Prussia* expeditionem acturus, *Casimirus Polonia* Rex, sab- B bato post festum sancti *Ioannis* Baptistæ, quæ fuit vigesima septima mensis Iunii, *Cracouia* egressus est, & per *Myechow, Przedbon, Pyotrkow, Lanciciam*, primum in *Brzesczye*, deinde *Iuniwladislauiam* contendit, & illic copias gentium suarum, non nisi circa Assumptionis sanctæ *Maria* Virginis festum, ad eum conuenientes, anxius præstolabatur, duobus Oppidis, videlicet *Sempepel* & *Rosthembarg*, & tercio Castro *Morag*, à Cruciferis obsessis, eius interpellantibus auxilium. Verum etsi *Casimirus Polonia* Rex, obsessis bene sperare iussis, auxilium se propediem polliceretur laturum: obsessis tamen omnes celeritas tardior visa.

præsidium Regium in obsidentes erumpens, de Sempepel

Quapropter Regio non præstolato succursu, gentes Regiæ, quæ apud *Sempepel* in præsidio erant, facto agmine, animis mori, C vel viuere destinatis, irruunt in obsidentes. Magnaque cæde ædita, fugere compulsos, Castris omnibus eorum potiuntur, soluunt obsidionem; quæ post paucos dies maiori vi, maiorique exercitu reintegrata est.

& Rostenberg,

Alterius oppidi *Rostembarg*, Ciuium Magister, doloso pacto cum *Prussia* Magistro per internuncios acto, quasi illi traditurus Ciuitatem, diem constituerat, & horam tradimenti. Quo adueniente, nihil doli Magister suspicatus, deditionem accepturus, aduenerat, & ante portam Oppidi, à Ciuium Magistro exceptus, ingredi Ciuitatem disponebat. Vnus tamen ex suis militibus *Sliwienski*, dolum illico coniectans, gladio Magistro Ciuium trans- D fosso, Magistrum ne in paratum sibi laqueum incideret, auertit: præcipitique fuga, cætera obsidio, & illius Oppidi, & castri *Morag* soluta est.

nec non de Castro Morag se obsidione liberat.

Gentes deinde Regiæ, quæ in præsidiis Castrorum, & Ciuitatum inferiorum partium morabantur, aliquali exercitu, cuius *Ioannes Skalski Bohemus* Dux erat, in terram quæ *Zemlanth* appellatur, cum Ciuibus *Elbingensibus*, nauali itinere descendunt, & pluribus locis, atque villagiis depopulatis, & exustis, prædas etiam pecorum & spoliorum, magnam supellectilem inde abducunt. 1461.

A

Casimiro Polonia Rege in *Prutbenicam* expeditionem profecto, & iam tunc apud *Iuniwladislauiam* agente, Ciuitatem *Cracouiensem*, casus nefandissimus cepit: longo æuo inter illam & militares: præcipue tamen Domum *Bipennium*, execranda odia, simultatesque ingesturus. Die siquidem Iouis, sedecima Iulii mensis, miles insignis, *Andreas* de *Tbaczin*, quod parum tempestiue, parumque legaliter arma illi, in bellum profecturo, *Clemens* armifex parauerat, iratus *Clementem* verberat, leuiter & obiurgat durius respondentem.

Andreas Tbaczinski

Qui ad Consules in Prætorium profectus, quod cæsus grauiter B fuerit, in *Andream Tbaczinski*, querebatur. Reuertenti autem ex Prætorio, ante ædem *NicolaiKrid'ar* Regum sculptas imagines in se habentem. *Andreas Tbaczinski*, cum præfato *Nicolao Cr.d'ar*, & *Valthero Kiezlink* Consulibus *Cracouiensibus*, contubernium agens, occurrebat. In quem *Clemens* armifex grauiter, quod se cecidisset inuectus, *melius multo se illum breui casurum* manu protensa, siue id rabies, ex bili concepta, siue spes de vindicando, per Consules præstita ingerebat, minabatur. Eam comminationem *Andreas* de *Tbaczin*, parum modeste ferens, crassiora in *Clementem*, per se & familiares suos verbera ingeminat. Quæ res ad Consulatum, & per *Clementem* Armificem, & eos, qui coram aderant, *Nicolaum Cridlar*, & *Valsherum Kyz-* C *link*, delata, indignissime accepta est. Omniumqua Consulum animi in bilem, plusquam iustam, & necessariam, commoti, non tam de sedanda, sensim iam apud Mechanicos, cæterosque populares gliscente seditione, quam de accendenda, agitabant. Omnium itaque valuarum portis, quam firmissime obseratis, ad *Elisabeth Polonia* iuniorem Reginam, rem deferunt. Qua vadio octoginta millium marcarum interposito, *vtrosque pacificos esse iubens, in diem alteram* (iam enim hora diei tarda, vigesima videlicet secunda appetebat) *se causam ipsam decisuram* respondebat. Eo responso Reginæ, quamuis concinno, & limato. Consules offensi magis, D quam quietati, in prætorium descendentes, quos in arce retineri, donec *Andreas Tbaczinski*, in arcem rediret, nonnulli sano consilio, sed à Regina spreto, persuadebant, armatos ex omnibus vrbis ædibus adesse in prætorium iubent. Conuenit itaque illico armatorum numerus: Consulari ædicto pariturus. Monebatur interim *Andreas Tbaczinki*, & a Reginæ *Elisabeth* nunciis, & ab amicis, certatim illi adhærentibus, illumque comitantibus, *quatenus furia populari cedens, ex Ciuitate*, in qua libere, ciuibus inspe-

1461.

inspectantibus, & id grauiter, & iniquo animo ferentibus, deambulabat, *disgressus, in arcem se reciperet.* Qui salutari consilio, ne meticulosus putaretur, obaudito, ad domum *Nicolai Kiezlink*, quæ in media platea quæ fraterna appellatur, sita est, eum fratribus, amicis, & necessariis se ocludens, resistere illic cuilibet impetui ciuili destioabat. Signum deinde, siue Consulum siue eorum, qui in Prætorium conuenerant, mandato, pulsata apud sanctam *Mariam* in partem vnam campana, datum, orientem seditionem, quam Consulatus ipse, si quid sensus, si qnid maturitaris, si quid prudentiæ, & grauitatis, si quid deinde humanitatis, & Ciuitatis, in eo fuerat, merito censebatur extincturus, vehementius commouit. Omoesque armati, sed & vniuersum vulgus promiscuum, quod operibus derelictis concurrebat, non furia tantummodu, sed etiam ebrietate refertum, in necem *Andrea Thaczinski*, certaim & tumultuarie ferebantur. Moraque semel & in sedicionem iocensa multitudo, & frequens hominum colluuies, variæ conditionis, variæque artis, dum illam frenaret nemo, modum seruare non potuit. Quo *Andreas Taczinski* viso, fragilem ædem in qua constiterat, ad resistendum tantæ multitudini ratus, in monasterium sancti *Francisci*, *Nicolao Seczigniewski, Spitbkone Melschrinski, Ioanne* filio suo, & paucis quibusdam familiaribus, illum comitantibus refugit: in turrimque Monasterii se recipit, incolumitatem habiturus, si illic constitisset, sed iam sorti suæ destinatus, & turrim quoque sibi parum munimenti præstare credens, ex illa se, comitibus in ea remanentibus, & nequicquam illum retinere valentibus, euoluit, in Sacristia se occultauit: filio suo *Ioanne*, in gasim Monasterio vicinam, & furnum mulieris viduæ diuertente. Sed Mooasterii foribus violenter perfractis, post longam disquisitionem, dum eum in Sacristiam descendisse, coniectatum est, Sacristiæ fores disruptæ, & *Andreas Thaczinski* illic, *Ioanne Doizwon*, qui ducentos florenos, cooseruandæ rei gratia, ab eo acceperat, vt facilius aurum, fidei suæ commendatum, apud eum remaneret, illum proditorie, demonstrante, repertus, ab irruente rabida & furiosa mulitudine, ante corporis Christi præsentiam, in Monstrantia locatam nefarie inuasus. Testa capitis (diu enim restiterat) rupta, & cerebro effuso, occisus est. In cadauer quoque mortuum sæuitum: quod de ecclesia vsque ad Prætorium per plateæ caoale, luto oblitum, tractum, pluribus pugionibus, in singulis pene locis, confoderant, barbamque & capitis crines adusserant. Biduo corpus, in prætorio habitum, tertia demum die ad Ecclesiam sancti *Adalberti* illatum, quarta amicis redditum, & in magna *Xy.fch* sepulturæ, iusto quidem honore, sed lamentis referto, mandatum. *Ioannes* Filius vnicus *Andreæ Thaczinski*, cum à A populo, in patris odium ad necem quereretur, per ædem *Ioannis Dlugosch* Canonicalem acialem, & arci viciniorem effugit. Ad quintam, & amplius horam noctis, turris expugnatio, *Nicolao Seczignyewski*, & *Spitbkone Melstinski*, eorumque familiaribus animose resistentibus, tentata, altera demum die, cum vulgus nihilominus eos nocte, & interdiu obsideret, ex turri in Prætorium, pacti, quod incolumes eos esse sinerent, deducti, & tercia die reconciliatione cum Consulatu, & popularibus habita, dimissi sunt. Infecturus casus, tam horrendus *Pruthenicam* expeditiooem videbatur, militibus *Cracouiensibus*, & *Sandmiriensibus* in vltionem B facinoris se vltro deuoueotibus, expeditione omissa. Rege tamen per crebros Nuncius, ad *Ioannem* de *Thaczin* Castellanum *Cracouiensem* vltum iri scelus pollicente, destinatos, infectio conquieuit.

furente populo Cracouia

in ecclesia S. Francisci,

ante diuinissimum Eucharistia sacramentum, occiditur, & cadauer per canale, ad prætorium fæde trahitur.

Nicolao Seczigniewski & Spitbkone Melschinski nequicquam resistentibus.

Die Mercurii, quinta mensis Augusti, apud *Cracouiam Elisabeth* Regina iunior, quartum filium enixa est. Qui apud *Cracouiensem* Ecclesiam a *Ioanne Pnyowski* Archidiacono, & administratore *Cracouiense*, baptisatus, *Alexander* vocitatus est: tenui solennitate baptisteriorum, propter absentiam Regis *Casimiri*, & casum, super nece *Andreæ Thaczinski* interuenientem, C celebrata.

Alexander filius Casimiro Regi nascitur.

Regiorum exercituum Copiis, in festo Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis ad Oppidum *Iunwladislauiense*, tarde & segniter nimis aducnientibus. Iam enim hostium munitiones, Ciuitates & præsidia, herbas, & frumenta validam perniciem, si ab exercitu Regio depasta forent hostibus illatura, tuto inuexerant. Sed neque in tanto oumero, tantaque multitudine, quanta consueuerant milites conuenerunt; magoa parte militum, aut egestate laborante, aut in domibus remanente. *Casimirus Polonorum* Rex, quanam parte ad hostes exercitum duceret, cunctabundus, siue ingeniorum tenuitas, siue aliquod latens numen, faciebat, deliberabat, quamuis dudum omni- D um commuoi sentencia stabilitum erat, Regem in inferiores partes *Prussiæ* processurum, & regione *Zemlamb*, ex qua Cruciferi, eorumque milites reficiebaotur, præda & incendiis vexata, depopulataque etiam Castrorum & Oppidorum, *Morag, Sempepel* & *Rostemburg*, obsidionem soluturum. Ea tamen deliberatione, quamuis sibi & suæ causæ plurimum salutari neglecta, omisso itinere versus *Thornn*, vbi illi ad transfretandum exercitum, pons ex nauibus cura *Thorunensium* paratus erat, consilio nonnullorum Baronum, qui à Cruciferis largitione corrupti ferebantur, id maxime suadentium,

Casimirus Rex

contra decretum sui Senatus

in aliam partem Prussiæ

1451.

tium, in *Pomerania* terram, versus *Frydlanth*, & *Choyneiczam* Oppida, quod præsidiis nuda, facile in deditionem ventura fingebantur. A Abinde versus *Stetinensem* oram, insidam *Erici Stetinensis* Ducis, detectionem vlturus, Omnibus militaribus, & Ciuitatibus *Prussia*, qui partium Regiarum erant, progressum suum, velut quandam pestem, vehementer carpentibus, ire pergit. Castra, & oppida, *Morag*, *Sempcpel*, & *Rostemburg*, à gentibus Cruciferorum maiuri fiducia obsideri cæpta, ludibriumque ab obsidentibus de obsessis habitum, denunciantibus illis, *se non ferro, sed auro effecisse, quod ad soluendam eorum obsidionem, Polonia Regem non essent visuri.* Clausæ erant in Regis exercitu ad iocos, ad risus, ad solatia militarium, & ob indignam *Andrea Thaczinski* recentem necem, & ob belli, quod tunc gerebatur, parum sensatam administrationem aures & corda totius fere exercitus, nutantia singula, sibique infœliciter prouentura, sub auspiciis parum fœlicis Regis ominabantur. Periti quoque rerum militarium, *maxime Regem & eos, quorum consilio vtebatur, deliquisse* astruebant, *quod hostiles munitiones adire mallet, quorum incerta & periculosa, futura foret expugnatio, quam suis laborantibus certam opem ferre, & obsidionem, diutius speratam soluere. Minusque fidei apud suos, plus dedecoris apud hostes, propterea habiturus esset.* Quod, quam fideliter, quam probe, & syncere assererent, etiam rei, vt in sequentibus narrabimus, probauit effectus. Mandato deinde Regio, in quartis statiuis, postquam à *Iuniwladislauia* discessum est, apud flumen, & vicum *Kamyen*, exercitus *Polonicus* ordinatus, & in signa tantummodo C Regia seu terrestria, distributus est. Nemo enim ex omnibus *Polonia* Baronibus, signa seu banderia, propria, in ea expeditione, erexisse visus est, præter *Derslaum* de *Rythwiani* Palatinum *Sandomiriensem*, & *Eustachium* de *Sproua*, Castellanum *Radomiriensem*, *Ioannis Gnesnensis* Archiepiscopi germanum. *Casimirus* Rex, dum consulto signum principale, & primarium, aquilam albam extendere, & propter paucitatem exercitus, & vt etiam cætera signa militum numero refertiora essent distulisset, moleste ferens id à Primoribus, & insignioribus militum, qui sub illo militare D consueuerant. Erigere quoque sibi proprium banderium, omni signo carens, nisi Rex erigere illis albam aquilam festinasset, concluserunt. Biduo deinde Barones in Principes militiæ ad regendum vniuersum exercitum, videlicet *Petrus* de *Schamotuli*, Castellanus *Posnauiensis*, & Capitaneus *maioris Polonia*, *Ioannes Zaremba*, Castellanus *Siradiensis*, & Capitaneus *Wyelunensis*, aliis id munus detrectantibus, singuli vero Duces, ad singula signa creati sunt. Quintis Castris, apud tabernaculum Regium per vniuersum omnium terrarum exercitum, proposita est querela, cum graui indignatione, contra Consules, & Ciues *Cracouienses*, super crudeli & indigna nece *Andrea* de *Thaczin*, per organum *Ioannis Maior* de *Tharnow*, Castellani *Sandecensis*, Vltioque fremente, & deplorante vniuersi exercitu, & se in illo violatum esse querente, maxima cum vociferatione expedita. Post tersas lachrymas, quas & Regi & Consiliariis commiseratio excusserat, silentio indicto respondit *Casimirus* Rex, *se de occisione Andrea Thaczinski, non secus, quam alicuius ex propinquis suis, anxium & afflictum existere, neque vnquam necem suam secus, quam sibi & Regno perniciosam, quamuis aliter à nonnullis insimulatum iri se non ignoret, doluisse; Et si illum Pruthenica non distineret expeditio, dudum iam scelus nefandum, digna vltione vindicasse. Se* deinde *magnopere* astruit *discruciari, quod omnes pessimos casus* B *quosque & euentus, omnia pericula, omnes infœlices successus, in sui regiminis temporibus, transgressionibus forte suis, id causantibus videt incidisse. Quam primum tamen Pruthenica expeditione obita, in Regnum redierit, nulli rei primum se* pollicetur, *quam de vlciscenda eius morte vacaturum.* Satisfactum suis ratus, exercitus desideriis, gratiis actis Regi *Casimiro*, in papiliones se recepit.

non satis fœliciter exercitum ducit,

& militei necem Andrea Thaczinski expetunt vltum iri.

Ordinato in hunc modum exercitu, *Casimirus Polonia* Rex, cuneum vnum ex *Polonorum*, *Lithuanorum*, & *Tartarorum* militibus, sibi retinens, in *Pomeraniam* procedebat. Et transitum per regionem *Nauklensem* faciens, eam quamuis propriam, quod hostibus in *Choyniczam* grauia tributa ad quinquaginta C Marcarum extimata, millia, annis singulis ponderet, conflagratione ignis deleuit, acerbiore vastationis, & incendiorum genere in propria, quam in hostilia tecta vsus. Tandem feria tercia in crastino sancti *Bartholomei* Apostoli, vigesima quinta mensis Augusti, ad *Fridlandum* perueniens, ipsam obsidione coartat. Octaua demum die, dum ad illius expugnationem, vniuersus exercitus consurgeret, iussu Regio, exercitus, obsessi extrema veriti, si conquisitio fieret, missis Caduceatoribus, pacti *ne quid hostile paterentur, vtque liceret his, qui in præsidio erant, cum singulis* D *rebus egredi*, Oppidum Regi dedunt, quod Rex in tenutam *Wlodkoni Nauklensi* Capitaneo, præsidio imposito committit.

Nauklensis regio quamuis propria à Rege Casimire vastatur,

& Fridland conquiritur.

Motis ab Oppido *Fridlanth Casimirus* Rex *Polonia* Castris, versus *Choynicam*, statiua illic ad quartale miliaris ab Oppido, diebus quindecim tenuit, nulla extante necessitate, & non sine grandi totius exercitus incommodo: cum pabulatores frumentum passim, & sine ordine, atque excubiis egressi, ab hostibus, aut caperentur, aut trucidarentur. Milites nonnulli voluntarii, etiam iniussu Regis, ne nihil agere viderentur, *Tartarorum* globo,

Ericus Dux Stetinensis

1461. *per milites Polonos, iussu Regis, incendiis & spoliis afflictus,*

globo, qui sexingentos pugnatores tantummodo habere existimatus est, assumpto, in terram *Stetinensem*, Ducis *Erici*, facto descensu, eam spoliis, & incendiis vastant. Minorique *Stetin* Oppido, cæterisque oppidis expugnatis, ingenti præda potiuntur. Quam cum in Castra Regia referrent, gentes Ducis *Erici* Saxones, in magna multitudine, eos inuadunt. Vbi congressu inito, *Saxones* graui cæde confliguntur, pluresque ex illis capti, Regi oblati, & præda omnis in Castra adducta, & venundata est. Ea clade, eoque damno,

per vxorem

Zophia Erici Ducis consors perculsa, in Castra Regia, vigesima secunda mensis Septembris peruenit. Apud Regemque verba faciens, *coniugem suum Ericum Stetinensem Ducem, graui in Regem scelere, grauique perfidia* profitetur *deliquisse*. *Se quoque perfidiæ ipsius expertem, & à thoro suo diebus plurimis abstinuisse, & natos communes in conspectum perductos, patris, ut illos enecaret, ne in ludibrium humanum vita reliqua superessent, obsecrasse.* Orat deinde *vt Casimirus Rex magnitudine clementiæ suæ, non tam Erico Duci, quam sibi, & natis suis, ex cuius sanguine trahunt originem, propiciatus, perfidiam indulgeat, & scelus remittat.* Pollicens *se, & virum suum, fideliter, & enixe causam Regis contra Cruciferos, de cetero adiuturos.* Æquis auribus, tam à Rege, quam a Consiliariis, quod & facundia, præstaret, & forma, in petendaque venia, submisse se gereret, audita est, & post plures tractatus, in ea re habitos, post exprobrata quoque in Ducem *Ericum*, collata beneficia, perfidiæ tacitus, ea conditione parsum est, *vt Dux Ericus, præterita perfidiæ culpam, syncerissimæ fidei erga Regem, & Regnum, ingeminans, expiet.* Ad quod se præfatus *Ericus*, & iureiurando, & noua sponsione, tam literali, quam verbali astrinxit.

pacem & veniam defectionis suæ ad hostes sceleri impetrat.

Ferunt *Casimirum Poloniæ* Regem, Ducissæ præfatæ, solertiam, & formam, animo & cogitatione voluentem, sæpius non tacitum pœnituisse, quod procatam sibi sponsam sortitus non fuerit: cum raræ venustati, qua pollebat, etiam auri granolis, quantitas, ab *Erico Daciæ* seniore Rege sibi, velut nepti, in morte præstita, & terrarum *Stetinensium* deuolutio, dotem haud spernendam conficiens, accessisset. Eam tamen pœnitudinem, quoties animum Regium subibat charitas, & modestia sponsæ suæ *Elisabeth*, ex alto sanguine Cæsarum satæ, & prole quinaria iam suscepta, Regnorum quoque & terrarum, iusta & legitima deuolutio, ad illum, & natos suos Diuinitate propicia peruentura dispellebat.

Contentiones de Episcopatu Cracouiensi, tri-

Foris *Casimiro* Rege *Poloniæ* materiale tractante bellum, spirituale intus erupit. *Iacobus* enim *Syennensis Cracouiensis* Episcopus, qui à Rege exiliatus & bannitus, in *Pinconiensem* arcem se receperat, horrendo pœnali monitorio, à summo Pontifice *Pio* secundo, sub plumbo emanato. Administratorem & capitulares *Cracouienses* primum. Deinde *Ioannem Luthkonis* de *Brzezye* Vicecancellarium Regni, pro Electo *Cracouiensi* se gerentem, vt sibi obediant, possessionemque bonorum Episcopalium consignent. Item *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, vt illum in possessionem Episcopatus *Cracouiensis* admittat, nec eum infestet, & occupata restituat. Ad extremum, *Ioannem* Archiepiscopum *Gnesnensem* Prouinciali honore, quantum ad *Cracouiensem* Ecclesiam, priuat, & *Cracouiensem* Ecclesiam, ab illius subiectione, in perpetuum absoluit. Cæteros omnes grauibus Censuris, excommunicationibus, inhabilitationis, priuationis, interdicti, & degradationis sentenciis, irretit.

1461. *bus ad eum habere se tuo prætendentibus,*

De qua re, cum magnus rumor, per omnem Diœcesim *Cracouiensem*, & per Regnum *Poloniæ* manasset, & non facile malo imminenti mederi posset: cum hinc metus Regius, hinc vrgeret conscientia, & iurisperiti, parendum Apostolicis mandatis, non parentes in sentencias incisuros, censerent, a Capitularibus *Cracouiensibus*, *Casimirus* Rex, misso *Ioanne Rzeschowski*, Canonico *Cracouiense*, in equis velocibus, qui illum in Stratinis, apud *Choyniczam* habitis, offendit, consultus est. Qua nouitate Rex, ad magnam choleram prouocatus, *Petrum Kurowski Lublinensem*, & *Dobeslaum Kmitha Woynicensem*, Castellanos, è Castris versus *Cracouiam* transmittens. Administratorem & Capitulares, à monitorio pœnali prouocare, bona vero omnium, monitorio parentium, occupari, parentes quoque & parituros *Cracouia*, & aliis eorum sedibus propelli. Castrum vero *Pynczouiense*, vna cum *Iacobo Syennenski* Episcopo, obsidione vallari iubet. Capitulares *Cracouienses*, pro voto Regio, ad Papam appellantes, ea conditione apposita, *vt si oppressione Cleri cognita*, quam in appellatione, non sine ignominia Regiæ dignitatis, deducebant, *parere suo monitorio iuberet, parituros se* offerebant.

& multorum Sacerdotum publica & amara proscriptiones: Nicolao Pieniażek Capitaneo Cracouiensi Casimiri Regis ex parte, faciente executionem.

Pauli Decani, *Ioannis* Senioris *Dlugosch*, *Derslai Krzizanowski*, *Nicolai* Plebani in *Proschenieze*, *Demetrii* de *Seuno*, Præpositi *Schambimiriensis*, bona Dignitatum, & Præbendarum, Canonicorum *Cracouiensium*. Item *Ioannis Rogalya*, Scholastici *Scarbimiriensis*, per *Nicolaum Pyeniazek* de *Vithouicze* Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, quod hi cæteris appellatione se tuentibus, à profanatione abstinebant, occupantur, & distrahuntur, Præpositura etiam *Gnesnensis* possessio, Regio iussu, aufertur, *Iacobo* Episcopo *Cracouiensi*, per *Petrum* de *Schamotuli*, Capitaneum *maioris*

1461.

Poloniæ, quam postea *Lucas Posnaniensis* Palatinus, pro filio occupauit. Præfatus insuper *Derslaus Krzizanowski* Præpositus *Visliciensis*, & Canonicus *Craconiensis*, ex æde sua Canonicali, in platea Legati sita, per familiares Capitanei *Craconiensis*, *Craconia* egredi compulsus. Superpilitio & dalmutio, vt dinosceretur, se vestieos, comitante eum lectorum turba, item *Nicolaus Bogdan*, *Ioannes* Senioris *Dlugosch*, item *Ioannes Bialek*, *Leloniensis* Plebaoi, Canonicales Vicarii, item *Martinus Rincza* Mansionarius, in superpiliciis, ex media Ecclesiæ processione, per *Nicolaum Pyeniazek* Capitaoeum extracti, & extra portas Ciuitatis educti, regressu eis interdicto, vulgo communi ingemiscente & illachrymante, cum nonnulli Ecclesiastici iucundarentur, depulsi sunt. Item *Bartholomeus* in *Modliborzicze*, *Matthias* in *Pthanow*, *Nicolaus* in *Tczow*, *Michaël* in *Wyerzbicza*, Plebani, singuli singulis rebus exuti, & spoliati sunt. *Ioanni* de *Brzeznycza*, nobili Præsbitero, tenutario *Kyelcensi*, tenuta *Kyelcensis*, item *Matthia* de *Bng* Præposito *Sandecensi*, Villicatio *Sandecensis*, per *Nicolaum Pyeniazek*, Capitaneum *Cracouiensem*, ereptæ. *Casimirus* Rex, dum à timoratis viris, de ea sæuicia in Ministros Dei, neque citatos, neque conuictos, deprompta argueretur, omnis truculentiæ molem, in *Ioannem Wladulaniensem* Episcopum, retorquebat: asserens eum ad illius nutum, & libitum, se ignorante, & parum conscio, patratam. *Iacobus Syenienski Cracouiensis* Episcopus, ne occasione sui, patria intestino laboraret bello, quod indubie ab vniuersis rebatur, secuturum, si Castrum *Pynczow* obsideretur, ex Castro præfato descendens, in *Thaczin*, ad *Ioannem* de *Thaczin*, Castellanum *Cracouiensem*, fidelem suum, & suæ causæ suffragatorem, se conferens. *Romam* abinde discedere, rebusque suis, in præsentia Oratorum Regis *Casimiri*, *Ioannis Rytbutenski*, & Magistri *Matthia Raczyński*, prouidere destinabat. Sed ab adolescente ingenuo, parem pro ea tempestate suæ legalitatis, non habente, *Ioanne Melsthinski* exceptus est: licet & publicatio bonorum, exilium, mors, proponeretur receptatori, & vna cum *Ioanne* seniore *Dlugosch* Canonico *Cracouiensi*, cui varias insidias conflabat instructas, anno plus quam integro, in Castro *Melsztin*, omnibus necessariis, liberaliter, splendide, & iucunde tractatus, fotusque est: appellatione Capitulari non obstante. Nemo virorum timoratorum, & peritorum, Diuinis se miscere audens, profanationis, & irregularitatis labe se pollui abhorrebat. Quapropter missæ maiores, cæteræque res Diuinæ, Prælatis, & Canonicis *Cracouiensibus*, illaqueatum se iri irregularitate verentibus, & a Diuinis abstinentibus, per Vicarios, ægre tamen explebantur. Plerique enim ex illis viri timorati, quamuis mors, & exiliatio proponeretur, nullatenus ad rem Diuinam exequendam, induci poterant. Arguebatur & *Ioannes* Episcopus *Wladulaniensis*, à plerisque timoratis viris, quod tantam sæuiciam in viros Ecclesiasticos, nulli facinori obnoxios, non sine memorabili scandalo, in multa scandala traducendi depromeret. At ipse omnem culpam, in *Ioannem Luthkonis* Vicecancellarium Regni, quod omnium foret artifex, commentator, & suggestor, quæ agebantur malorum, retorquebat.

1461.

Casimirus Rex militum indignatione

Statiua ad *Choyniczam Casimiro* Rege, in dies quindecim producente, militum animos grauis, sed iusta indignatio, incessit: querentium *se ad torporem non militiam, ad ludibrium non ad bellum, ductos esse, eaque expeditione, longo grauius se ipsos grandi impensa & fatiga, quam hostes contudisse.* Sed & a pueris grandi vociferatione, Consilium Regium carpentibus, plus quam indigna vox, & exprobratio exaudiebatur, nocte interdiu, vulgari lingua *Zła rada.* Rex ipse *Casimirus*, quo gradum verteret, satis anxiebatur, cum & autumnus appeteret, & cœli intemperies pluuiam, niue mixtam, diebus aliquot producens, exercitum suum adeo fatigaret, vt nonnulli vi algoris extinguerentur, & pudor non subueniendi obsessis, ad quod vnum, indicta erat expeditio, pectus Regium lacesseret. Sero tandem consilii recordatus, quod sibi *Cracouia* agenti, *Ioannes Thaczinski*, Castellanus *Cracouiensis* præstiterat, *quatenus ea æstate, generali expeditione terrarum suarum omissa, fertonibus ab vniuerso Regno receptis, bellum per mercenarios milites administraret*, omnem processum expeditionis præsentis damnabat. Subuentiooem tandem pecuniariam, ab vniuerso exercitu, qua duo millia pugnatorum, ad dissoluendum Castrorum & Oppidorum, in terra inferiori labriantium, obsidionem, conduci possent, eo pacto, vt à quolibet milite, centum marcas in annuis redditibus habente, quinque marcæ conferrerentur, expetere cæpit. Quod cum pene omnes milites, maioribus Baronibus magnopere detrectantibus, & onus dandi variis ingeniis excutientibus, impleuissent: duo millia pugnatorum, præposito eis *Petro Dunin*, de *Prawkoff*, Succamerario *Sandomiriense*, de *Cygnorum* genere, in Capitaneum, plerisque Baronibus de soluendo Stipendio, fidem militibus dantibus, in terras inferiores transmittuntur.

& clamoribus puerorum compulsus,

soluit exercitum, indicto delectu mercenario.

Cui Dunin Capitaneum præposuit ad ferendum Ciuitatibus obsessis auxilium.

Sub eo autem tempore intestina seditio, in exercitu Regis *Casimiri*, sensim contra *Petrum* de *Schamotuli*, Castellanum *Posnaniensem*, à militibus *maioris Poloniæ* concitata, *ab admini-*

Contra Petrum de Schamotuli

quod

1461.

Petrus de Schamotuli ob administrationem Capitaneatus cum Castellania Posnaniensi, ingentem seditionem in exercitu ortam, Rex licentiato exercitu sedat.

quod Capitaneatum *maioris Poloniæ*, Magistratum Castellaniæ *Posnaniensis* gerens, contra iura communia, & seuere, & auare administraret, pene vniuersum exercitum, in arma commouerat. *Petro* vero de *Schamotuli*, cum fratribus, & necessariis, ad dimicandum ex Castris, in magna multitudine contra seditionis authores egresso. *Casimirus* Rex grassantem seditionem militum, absque armis restricturus, solerti vsus consilio, in die sancti *Michaëlis*, a statiuis *Choyniczensibus*, discessione facta, exercitu illum vsque in *Bidgosthiam*, comitante peruenit. Vbi exercitu licentiato, & in propria digresso, apud *Bidgosthiam*, diebus aliquot rebus necessariis, & præcipue transmissioni militum, in terras inferiores, nauando operam, quieuit. Sed & *Tartarorum* cuneo donatiuum largitus, redire eum in *Lithuaniam* iussit. Vt vero in partes inferiores, cum aliis *Polonorum* pugnatoribus mitterentur (quod vnum a Rege per Consiliarios ingenti studio petebatur, & ipsi *Tartari* pronos se exhiberent) nullo pacto poterat obtineri. Sex tantummodo hebdomadis, in ea expeditione, grandi instaurato sumptu, & exiguo gesta fructu, immoratus est. Nullumque ea expeditio belli finem afferre, nihilque ad pacem conducere visa est.

Zophia senior Poloniæ Regina parens Casimiri Regis moritur, & in sacello sanctæ Trinitatis, quod fundauerat & dotauerat, in Ecclesia Craconiensi sepelitur.

Zophia Poloniæ Regina senior, *Wladislai Lithuani Poloniæ* Regis relicta, ex nimia facietate molonum, febri acuta contracta, omnes medicinas perosa, rata morbum superaturam naturam. Ad extremum ægritudine inualescente, tacta paralysi, in Castro *Craconiensi*, die lunæ vigesima prima Septembris die, hora vesperorum, omnibus sacramentis religiose perfuncta, moritur, & diebus octo, apud Ecclesiam sancti *Michaëlis*, donec Rex *Casimirus* filius suus, consuleretur, & opportuna in tempus funeris compararentur, asseruata, die lunæ vigesima octaua mensis Septembris, apud maiorem *Craconiensem* Ecclesiam, in capella sanctæ Trinitatis, quam, a fundamentis quadrata petra erexerat, & octenario ministrorum numero, Clenodiisque & indumentis Regiis, splendide dotauerat, celebri apparatu, & honore funeris, sepelitur, vno & quadraginta exactis annis, ex quo *Wladislao* Regi coniugio iuncta, in *Poloniæ* Regnum aduenerat. Fœmina raræ liberalitatis, & in Ecclesias, & in miserabiles personas benefica; præsertim tamen in *Craconiensem* Ecclesiam, cui ornatum & capam, margaritis grauem, & auro insignem, cæteraque clenodia contulerat. Cordis alti & magnifici, sed in bilem proni, atque versatilis: profusius, quam ampla dos sua ferre poterat, expendere, largiri, & vestiri solita. Multorum ære alieno vita excedens, & *Casimiro* Regi filio, illius solutionem demandans, extitit irretita. Benignum fortunæ fauorem, per omnem fere ætatem, præter tempus exiguum, quo criminationem pertulit, experta. In Catholicum ritum, quamuis a *Ruthenis* & schismaticis parentibus oriunda extiterit, deuotissima. Carmine infra scripto nomen eius celebratum extat.

Epitaphium Zophiæ Poloniæ Reginæ.

Sanguine claro Ducum Russiæ, clarissima quondam
Laudibus ipsa meis gloria summa fui,
Iuncta Polonorum Diuino fœdere, Regi
Contraxi populos in mea vota meos.
Hinc nati vixere duo, duo fulmina belli
Iustitia clarus, clarus vterque fide.
Alter enim multis insignis ad astra triumphis
Prosiluit, Christi fortiter arma tenens.
Quem si facta virum seruassent, robore Martis
Turcorum rabies iam lacerata foret.
Alter vt ingratos expellat finibus hostes,
Horrida pro patria fortis in arma furit.
Ast ego delicto iuuenis viduata marito
Turturis exemplo, fœdera nulla tuli.
Cunctorum tandem senio confecta dolore,
Anno milleno, quadrigeno, sexies, deno
Hic vno adiuncto, in sacro Matthæi festo
Occubui: locus hic corpora nostra tegit.
Quem, celebrem petra, dotisque raro fulgore
Institui, laudes, Trinitati auo canendas
Condidi: vt fieret laus peræterna mihi
Reddite, qui legitis Christo pia vota Zophiæ
Dicere ne tædeat, spiritus astra petat.

Absumptis apud *Bidgostiam Casimirus Poloniæ* Rex, diebus luctus super matris obitu, tardius illi patefacto, funera iusta persoluens, & generalem Conuentum, apud nouam Ciuitatem *Korczyn*, pro die sancti *Nicolai* indicens, *Lanciciam* discedit, & illic atque in Pysdri, Conin, cæterisque oppidis Regiis, tempus autumni absumit. *Petrus Dunin* de *Prawkow*, Succamerarius *Sandomiriensis*, cum exercitu duorum millium pugnatorum, obsessis apud inferiores partes Castris, & Oppidis opem laturus, primum in *Swyeczie* peruenit, & obsidentibus Castri, superiorem partem, quam dudum hostes interceperant, se iungens, breui obsessos, ad deditionem, miseranda macie tabefactos, coëgit. Exinde, dum suorum paucitate pensata, ad hostium multitudinem, quos etiam agrestium, ex diuturno bello pugnare assuetæ cateruæ comitabantur, ducere veritus, cunctatius rem gereret, & fortioris exercitus supplementum sibi mitti postularet. Castrum insigne *Morag*, cum Oppido, per *Ioannem* filium *Stiboris*, Palatini *Gdanensis*, nulla necessitate cogente, item oppida *Rostemburg* & *Sempepel*, item Oppidum *Byeliawy*, quod vno anno obsidionem pertulerat, per Præsides Regios tres & salutem pactos, Magistro deduntur. Oppidum *Brunzberg*, Episcopi *Varmiensis*, quod *Ioannes Skalski Bohemus*, singularis pro-

Petrus Dunin de Prawkow

Castro Swieczie recuperato, dum deinceps negligentius & timidius rem gerit, efficit, vt multa Oppida & Castra Cruciferis proderentur.

1461. probitatis, & fidelitatis miles tenebat, præsidio Regio, per iniuriam eiecto, in suam se vendicans potestatem, *Paulum* Episcopum *Varmiensem*, recepit. Id dum *Ioannes Skalski*, sub opaca nocte, muros conscendens recuperare nititur, parum abfuit, quin in Oppidanorum manus, pluribus suorum rem segniter & timide agentibus, veniret. Nonnulli tamen ex gentibus Regiis, qui illuc aduenerant, & signanter *Ioannes Nosal* de *Turza*, adolescens probatæ audaciæ, de *Cancrorum* Domo, qui primas capiendi oppidi enixe nauauerat partes, deserti à suis, per Oppidanos obtriti sunt. His successibus Oppidani in *Fridlanth* permoti, cum vicibus aliquot præsidium Regium, eiicere tentauissent, ad extremum opportunitatem nacti, hostium globo, vna porta in diluculo intromisso, milites Regios, aut in muris, aut in ædibus consistentes occupant, & miserabiliter magna ex parte, paucis vitæ reseruatis B trucidant. Omnis quoque expeditionis transactæ fructus, tenuis quidem, & exiguus in perniciem conuersus est, Oppidum *Brodnicza* in *Culmensi* terra, dum negligeretur, à *Nicolao* de *Kosiyelecz* Palatino *Iuniwladislauiensi*, & filio suo, *Ioanne* Succamerario, asseruaretur, hostibus nocte in illud, per fossata aquea, nullo prohibente, sed nec vigilante quidem, irrumpentibus, interceptum: Vniuersoque hostium robore in *Brodnicza* confluente, arx propugnaculis in circuitu, ne aliquid in illam importari posset, constructis, obsideri cæpta. Cui taliter angustiatæ, & tam defensoribus, quam victualibus parum fulcitæ. *Petrus Dunin*, Capitaneus Regius, Succamerarius *Sandomiriensis*, succurrens, per medias hostium stationes, aliquot de suis desideratis, & victualia, parno tamen suffectura tempore, & milites immisit, occupationemque arcis ægre prohibuit. Ciues de Oppido *Fridlanth*, apud inferiores partes in *Prussia* sito, dum proditio per eos, contra præsidium Regium, sæpius tentata, secus cederet, militibus insidias, eorum deprehendentibus, & authores proditionis, capite plectentibus, muro Ciuitatis, qui ab ædibus tegebatur, pro maiori parte effracto, *Henricum Plawienski* Cruciferum, cum gentibus, nocte immittunt, & D ducentos quinquaginta, Regii præsidii milites, in lectis trucidant, Oppidum *Stbargard*, à tribus Consulibus, hostibus proditum est. Apud *Gdanenses* quoque & *Thorunenses* vrbes, tumultus nonnulli, & inclinatio ad Cruciferos fieri cæpta. Per practicam siquidem *Friczonis* & *Casparis Nosthwitz*, quam clandestine per *Martinum Suella* Priorem, natione *Gdanensem*, & *David Ruger*, natione *Thorunensem*, fratres Ordinis *Carthusiensis*, de Paradiso, solis tan-

Gedanum etiam ac Thorunium proditorum audacia penetraret.

tummodo duobus ciuibus *Gdanensibus*, *Nicolao Iunther* Sutore, & *Hermanno Zambek* A consciis, Ciuitas *Gdanensis*, hostibus prodi debuerat, quod si ad constitutum diem, hostes aduenissent, omnis eorum multitudo, insidiis, per *Gdanenses* ordinatis, qui iam suum periculum agnouerant, fuisset intercepta. *Carthusienses*, dum negarent, propria manu de tradimento conuicti, & in carcerem officialis *Gdanensis* trusi, nec prius dimissi, nisi per propriæ manus demonstrationem, facinus suum recognouissent. Aduenientibus autem Visitatoribus, ducebantur perpetuis carceribus tradendi: Sed per *Fricz*, & gentes suas, circa *Puczki* fuerunt de manu insidiatorum erepti. Abinde vero *Martinus* Prior ad Magistrum *Prussiæ* in *Kinzberg* se conferens. *Dauid* vero versus *Lubing* diuertens, vterque per apostasiam se subtraxit. 1461.

Castrum *Brodnicza*, cum cura, & vigilia hostium immensa, constaret in coronæ modum septum esse, & sedendo, propter paucitatem victualium, expugnari posse, nihil tamen salutare, pro illius defensione, quamuis periculum imminens, Regem & Consiliarios non lateret, prouidebatur. *Petrus* enim *Dunin* cum gentibus suis parum validus erat, qui exponeretur hosti, *Brodniczam* tuto, & in oppido, & in bastis, obsidenti. Vniuersalem autem expeditionem Regni, hybernum tempus prohibebat. Rex itaque *Casimirus*, satis tristis & gemebundus, autumno apud *maiorem Poloniam* exacto, feria tertia C ante festum sanctæ *Elisabeth*, in *Schadek* perueniens, exinde per *Volborz*, *Chaczini*, cæteraque solita loca, pro die Dominico sancti *Nicolai*, ad tenendam conuentionem, nouam Ciuitatem *Korczin* peruenit. Vbi multifarias legationes nonnullorum Principum, primum autem Legati *Eczigeri* Imperatoris *Thartarorum*, qui dudum aduenerant, & apud *Radom* continebantur, audIti sunt. Qui camelo vno, puniceo panno vestito, item aliquot insignibus purpuris, Regi *Casimiro* præsentatis, offerebant *Cæsarem ad omnes expeditiones & bella, cum quibuscunque hostibus gerenda, auxilia Regi laturum. Cum Regeque & omnibus terris, Dominiorum suorum, syncerum pacem seruaturum, & omnia in amici fidelis morem gesturum, nec impetiturum Podoliam, nec expugnaturum Camyenieck, quod Lithuani crebro ab eo, per multifarios Nuncios deposcebant.* Commendata Cæsaris deuotione, erga se *Casimirus* Rex, respondit. *Cæsarem soleter, in abnuendo precationes temerarias Lithuanorum, egisse: cum nihil iuris Lithuanis, in Podolia terras competat, & se, velut Domini vtriusque Principem, litigium, iure potius quam armis, diremptarum. Expetereque, vt in ea*

Casimirus Rex de Castro Brodnicza solicitus.

in audiendis variis legationibus tempus terit, in Conuentione noua Ciuitatis Korczin.

1461. *in ea deuotione, & synceritate Cæsar consistens ad ferendum Regi, gentium subsidia, dum auisatus fuerit se praparet.* Remissisque Cæsari A Regiis donis, & muneratis nunciis, atque licentiatis, *Borzutha* Marschalcus, & *Ienik Bohemorum* regis nuncii audiebantur. Hi rogabant, *vt Rex Casimirus iuxta conuenta, cum Georgio Rege Bohemia, in Glogouia maiori, pro prima die mensis Maii, conueniat. Item super omnibus differentiis, cum Cruciferorum Ordine & Magistro, qui se in omnibus iudicio, & decreto Regis Bohemia Georgii, statuum astrinxit, in Regem aquum & gratum iudicium, sibi quoque, & Regno propicium, compromittat. Vtrique rei Polonia Rex Casimirus, se per proprios Nuncios responsurum*, respondit. *Frederici* deinde Marchionis *Brandeburgensis*, vnicus quidam Nuncius, fed sensatus, auditus est. Is rogabat, *ne quid Casimirus Rex de eo, suggestione praua narratum, vel narrandum, crederet, neu hostem se illi monstraret: Se eo animo semper fuisse, erga Regem, & Regnum Polonia, vt nihil illi, nisi felix, & faustum optaret. Et si qua hostes aut inuidi, contra illum communicarentur, se omnibus iusta purgatione satisfacturum. Sique Regi Casimiro cum Cruciferis pax placeret, neminem eo, fidelius pacem, aquis conditionibus tractaturum.* In danda responsione compluribus iniuriis, quæ Regno à Marchione illata fuere, commemoratis *Casimirus* Rex, *nihilominus, quamuis multipliciter vexatus à Frederico Marchione irritatusque, nunquam tamen illi hostilia*, dixit *se retulisse. Sed neque cum hostibus suis Bohemia Rege, & Ludouico Bauaria Duce, quamuis id ab eo crebrius fuisset expetitum, sensisse. Si quoque Bohemia Rex Georgius desinat, qui id praoccupauit munus, licere Marchioni Brandeburgensi Frederico, compositionem pacis, cum Cruciferis intendere.*

Consules Cracouienses, ob necem Andrea Thaczinski, bis Korezinium citati, Feria quarta post festum sancti *Nicolai*, super indigna *Andrea Thaczinski* nece, Rege *Casimiro* in iudicio præsidente, iudicium ventilabatur. Et Consulibus *Cracouiensibus*, in eum diem, ad instantiam *Ioannis Thacziuski* Castellani *Cracouiensis*, germani, & *Ioannis Rabsthinski*, filii, occisi, citatis: quam-D uis plerique eorum in nouam Ciuitatem aduenerant, consulto parere negligentibus, *Ioannes Oraczewski*, genere hic *Szreniawa* nobiliserat, Consulum absentiam excusans, & literas secundi *Casimiri Polonia* Regis, quibus illos, & quemliber eorum, non nisi *Cracouia*, coram se responsuros priuilegiat, producens, dum Procuratorium mandatum non monstraret, pœnam trium marcarum incurrisse, decretus est. Quam cum e vestigio non solueret, in carcerem duci iussus, prope, nisi

dum absunt, Priuilegia opponentes, eorum Procurator Oraczowski, marcis tribus,

Rex subuenisset, discerptus esset. Alter deinde terminus peremptorius Consulibus *Cracouiensibus*, ad octauam, ad respondendum assignatus. Sed cum neque in illo comparerent, ad punitionem capitis, & solutionem vadii, octoginta millium, Actoribus petentibus, condemnantur. Pluribus deinde diebus *Casimirus* Rex, publicis rebus prouisurus, consilium agitans, & se atque ærarium suum exhaustum, bello *Prutbenico* monstrans, obtinuit, vt iterum tributum Ciuitaribus, & Colonis fertones indicerentur. 1461.

& ipsi octoginta millibus mulctantur. Tributum & fertones indicuntur.

Sabbato ante festum sancti *Thoma*, *Casimirus Polonia* Rex, ex noua ciuitate *Corczin* discedens, feria secunda *Cracouiam* intrauit. In cuius præsentia & conspectu, ædes *Ioannis Dlugosch* Canonicales, per *Stanislaum*, & *Dobeslaum*, de *Iurozwaki* effracta, & omnibus rebus nudata est. Quærelaque super his, ad *Casimirum* Regem delata, surdis (vt aiunt) auribus excepta, est. *Maioribus enim contumeliis, & probris, quam his, qua perferret. Ioannem Dlugosch*, quod iustitiam *Iacobi Syrunenski* Episcopi *Cracouiensis*, enixius promouebat, *dignum* respondebat.

Ioannis Longini Canonici Cracouiensis ades effringunt Kurozwaczki.

Apud *Russiam, Bohemiam, Podoliam*, & *Lithuaniam*, res eo anno quietæ, apud *Hungariam* prædonibus expulsis, aut magna ex parte trucidatis, pax redire, cura *Emerici Dyak* cœpit. Qui industria & factiuitate intra *Hungaros* pollens, ex admodum tenui homine, in C celebrem euaserat.

Pax in Russia, Bohemia, Podolia, Lithuania & Hungaria eo anno viguit.

Natali Dominico, *Casimirus* Rex *Polonorum*, apud Ecclesiam *Cracouiensem* celebratu, processum iudiciarium, contra Consules, & Ciues *Cracouienses*, *Ioanne* de *Thaczin*, Castellano *Cracouiense*, maximaque militarium turba, instante, resumit. Qui dum tercia Citatione vocati, in Castrum *Cracouiense*, sub saluo Regis conductu, ad terminum feria tertia, in vigilia Epiphaniæ venissent. Petebant *se in eorum iuribus & Priuilegiis seruari, & iudicium de se non in arce, sed in vrbe, non coram Rege, neque iure Polonico, sed coram Aduocato, & iure Maydeburgensi fieri.* Sed cum per Regem & Barones, in iudicio præsidentes, interlocutum fuisset, *eos hanc conditionem, in primo noua Ciuitatis termino, neglexisse*, Priuilegiaque eorum tunc lecta, eam illis prærogatiuam non conferebant, condemnantur, ad vadium, & ad capitis pœnam. Illisque ex Castro recedentibus, pignoratio, & executio sententiæ decreta. Sabbato deinde intra octauas Epiphaniarum, *Nicolaus Skora* de *Gay*, Castellanus *Calissiensis*, & *Nicolaus Pyeniazek* de *Vithowice*, Succamerarius & Capitaneus *Cracouiensis*, a Rege *Casimiro* missi, in prætorium, sententiam executuri, adueniunt: & Consu- 1462.

 les,

1462. les, ac communitatem ſimul congregatos, reperientes, quatuor ex Conſulibus, videlicet *Conradum Lang*, *Stanislaum Leymither*, *Iaroslaum Scharlycy*, & *Martinum Belze*. Item ex communitate, *Ioannem Theſchnar*, *Ioannem Volpbram*, pelliſicem, *Albertum* Pictorem, *Nicolaum Scharlang* Calcarificem, & *Nicolaum* Magiſtrum Lictorum, ad pœnam depoſcunt. Qui, vt reliquum corpus Ciuitatis, ſaluum fieret, deditii ſunt; Et ea quidem die in Prætorio aſſeruati, altera vero mane in Caſtrum deducti, & in turris partem demiſſiorem, truſi ſunt. Vbi quinque diebus commorati, ſacra confeſſione, ſacroque perſuncti viatico, die Veneris, quindecima menſis Ianuarii, ad ædem *Andreæ Taczinski*, quæ ſancti *Michaëlis* Baſilicæ proxima eſt, perducti, *Petro* de *Vaſchumuthow*, Iudice *Sandomirienſe*, decernente, ſex tantummodo ex deditis, videlicet *Conradus Lang* & *Stanislaus Leymither*, *Iaroslaus Scharlyey*, *Albertus* Pictor, *Nicolaus Scharlang*, & *Nicolaus* Lictorum Magiſter, *Ioanne Rauſchtinski*, filio *Andreæ Taczinski*, per iuramentum corporale, & iudicio Ragali delatum, de occiſione genitoris ſui illos conuincente, publico gladio, in Caſtro *Cracouienſi*, ſub turri, quæ *Thincienſis* appellatur, ad euitandam ſeditionem, ſi in Ciuitatis circulo executio iuſtitiæ fieret, damnati ſunt, & in eccleſia S. *Mariæ* ante Sacrarium in vno tumulo, non ſine vniuerſæ Ciuitatis, grandi comploratu, & lamento, ſepulti. Tres reſidui, videlicet *Martinus Belze*, cum pro eo vniuerſitas fratrum minorum de ſancto *Bernhardino*, magis fletibus, quam precibus obſecraret, item *Ioannes Theſchnar*, & *Ioannes Volpbram*, *Ioanni Rabſtinski*, iuxta ac condemnati, in poteſtatem traditi, altera die in *Rabſchtin* deducti, primum quidem in tetro carcere, deinde, vbi ira defluxit, in honeſta cuſtodia, habiti ſunt. Interceſſiones variæ factæ pro *Iaroslao Scharlyey*, à grauibus perſonis, vt in captiuorum potius quam occidendorum transferretur ſortem. Innocentiam eius iudicio veriſimili aſtruentibus. Sed neque *Eliſabeth* Reginæ perſonalis, ad exorandum *Ioannem Rabſchtinski*, vsque in domum ſuam acceſſio, quadrare quicquam valuerunt. Magna ſiquidem ſupplicii ſumendi auiditate, magna hauſiendi ſanguinis Conſularis ſiti, & *Ioannis Rabſchtinski*, & amicorum ſuorum animi incenſi, preces *Eliſabet* Reginæ aſpernabantur. Fuiſſet acrius in *Clementem* Armiſicem, velut principalem necis *Andreæ Taczinski* excitatorem, & *Ioannem Doizwon*, qui in illius necem, quem celare ſpopoderat, à ſe aliis in Sacriſtia proditum, ſerocius graſſabatur: Sed vterque poſt patratum facinus, illico effugerat. Conſulatus *Wratislauienſis Clementem*, ad ſe perſugientem, exprobrato illi teterrimo ſeditionis ſcelere, de Ciuitate deiecit. Qui in *Zeganum* ſe conferens, ab immenſa pectoris, & ſpiritus anxietate, vexatus, & attritus, diem obiit. *Nicolaus Cridlyar* vir Conſularis, depoſci ad capitis pœnam veritus, in *Melſchin* ſe cumulerat. Pro quo a nonnullis de Conſulatu, quaſi nocens, & timidus, parum iuſte carptus eſt. Suffragiis tamen *Iacobi Syennenski*, *Cracouienſis* Epiſcopi, & *Ioannis Melſchtinski*, ne culparetur, neue depoſceretur ereptus, haud paucos poſt dies, a Lethargico morbo, ex transacto panore concepto inuaſus, aliquot hebdomadis ab eo vexatus eſt. Sed clementia tandem Diuina ſolutus. 1462.

De occiſoribus Andreæ Thaczinski ſupplicium ſumitur.

Quarta die menſis Ianuarii, Semouitus, maior natu *Wladislai Plocenſis*, & *Maſoniæ* Ducis, filius, in villa, & Curia ſua Ducali *Sanniks*, immatura morte defunctus, in *Plocenſe* Eccleſia ſepelitur. Senſere nonnulli talſe, an vere neſcitur, illum fuiſſe veneno ſublatum.

Semouitus maior natu filius Wladislai Plocenſis & Maſoniæ Ducis moritur.

Sedecima die menſis Ianuarii, *Ioannes Rythwienski* Capitaneus *Sandomirienſis*, & Magiſter *Matthias* de *Raczyaſch*, Decretorum Doctor, Canonicus *Wladislauienſis*, a *Caſimiro Poloniæ* Rege, & Conſiliariis, magna ſpe præſtolati (præmiſſo etenim veloci Nuncio, omnia ſe pro nutu Regis, in cauſa Epiſcopatus *Cracouienſis*, ordinaſſe vulgauerant ex vrbe reuerſi, *Cracouiam* adueniunt, tribus prope Menſibus *Romæ* immorati, quod Papa *Pius* ſecundus, ex vrbe *Tiburtum* diſcedens, & ſe Nunciis Regiis apud vrbem opperiri iubens, tardius *Romam* aduenerat. Qui *Caſimiro* Regi in Conſiliariorum, & *Ioannis Wladislauienſis* Epiſcopi, cuius ſumptibus legationem obibant, præſentia, relationem facturi, exhibuerunt duas bullas Apoſtolicas, vnam, qua *Iacobo Cracouienſi* Epiſcopo, adminiſtrandi auferebatur, & *Ioanni Pnyowski* Archidiacono *Cracouienſi* conferebatur facultas, donec Apoſtolicus Legatus in *Poloniam* veniat, alteram, qua Papa Regi *Caſimiro*, *ſe omnia pro voto ſuo, quantum cum Deo poterit, facturum, & legatum miſſurum* pollicetur, *Hyeronimum videlicet Archiepiſcopum Cretenſem, ad inſpiciendum criminationes, & defectus, Iacobi Epiſcopi Cracouienſis, Promiſſi ſui, per nuncios Regios obiectas, & ad demendum litem Cracouienſis Eccleſiæ, multipliciter vexatæ, volens, vt eiuſdem Legati pareatur ordinationi.* In aduentuque Legati, conſecuturum Regem ſingula, quæ a Papa per eos expetierat, certo certius repromittunt. Præfati enim Regii Nuncii, variis oprobris, & criminationibus in *Iacobum Cracouienſem* Epiſcopum vſi, *virum illum ambitionis notoriæ, Regi, Clero & populo ingratum, ſediciones cientem, cum propinquus ſuus Andream Thaczinski, occupare Epiſcopatum Cracouienſem contendens, populari indigna-*

Legati Caſimiri Regis

Iacobum Syennenski, apud Pontificem Romanum,

1462. *dignatione necatus fuerit, & corpus in plateis diuisum. Ob seditiones quoque suas, multi de Regno proscripti, Renunciationem* A *infuper, à Thoma Episcopo agonisante, extorsisse* deducebant. Magnificentius his, in auribus Papæ, & Cardinalium iactatis, quam veritus, & à factoribus *Iacobi* Episcopi *Cracouiensis, Demetrio* de *Syenno* Præposito *Scarbimiriense,* germano Episcopali, & *Antonio* de *Forlinio* Decretorum Doctore, ad purum dilutia, noua arte Nuncii Regii Prouisionem *Iacobi* Episcopi, inficere conati, literas prædicti *Iacobi* Episcopi, *Casimiro* Regi, ex Conuentu *Mantuano* scriptas, originaliter producunt, quibus ausabat Regem, *Papa Pio, alemanica nationi vehementer affecto, & Legatis suis, quos mittebat, in Pruthenica causa, fidendum non esse,* magnoque suasu astruunt, B *Iacobum Episcopum hu iusmodi, deuotionem Regis in Papam, alienatum iri contendisse, & talem Iacobi Episcopi, insidam mentem non ferendam, à Papa multari oportere.* Maximum has literas Oratores Regii, suæ exauditionis neruum rati, infamatum, fulcatumque cum legationis authoritate, tum accusationis, forti quidem sed parum Regi, parum sibi, iusto genero, *Iacobum* Episcopum, a sede *Cracouiensi,* deiiciendum iri posse crediderant: de quo sæpius non taciti gloriabantur. Verum Summus Pontifex, etsi, vt Nuncii Regii futurum rebantur, non parum delatione huiusmodi irritatus fuerit, & *Iacobo* Episcopo infensus: tempus tamen, locum, & causam delationis, solerter pensans, facile *Iacobo* Episcopo, humano quidem sed pio in Regem, C & Patriam errore prolapso, stogula, quæ didicerat, perscribenti, ignouit: ne *Iacobum* deiiciendo, & *Ioanni* Episcopo *Wladislauiensi,* de *Cracouiensi* Ecclesia prouidendo, *Romana* Ecclesiæ, authoritate perfundata, non fuæ potestatis dispensator, sed alienæ tantummodo voluntatis, nudus haberetur minister. Plurimæ tunc in *Casimirum Polonia* Regem à grauibus, & sensatis viris exaudiebantur suggillationes, quod Oratorem suum, quem paulo ante mirificis laudibus extulerat, ornaueratque, pro fide synceriflima, premi- D anda magis, quam prodenda, in pœnam deferebat: Segniores in posterum Nuncios, feruosque, dum huiusmodi egregium tacitus iratus propalar, habiturus. Rex *Casimirus* Oratorum suorum relatione audita, *altam spem suam in irritum recidisse, & Oratores suos, quamuis operosius se omnia pro libito Regis effecisse, affirmantes, nihil solidum, nihil efficax, retulisse, grauesque sumptus, & munera perditum esse,* querebatur. Nihil tamen de superiori seueritate remitteos, quam illum *Ioannes* de *Tbaczin,* Castellanus *Cracouiensis* deponere, neque deinceps blandâ & vna reptomitteotibus fidere, fagaci suggestione suadebat, etiam *Ioannem Melfchtinski* requirit, per *Petrum Branicz*-*ki,* & *Ioanuem Gorski,* ne hostem suum, & Regni, *Iacobum Cracouiensem* Episcopum, in arce *Melfchtinensi* foueat. *Ioanne Melfchtinski* respondente. *Hostem censeri non posse, qui quiete viuens ac modeste, Regis se gratiam, nullo scelere inquinatus, adepturum non desperat, nihil indignum, ardnum, aut difficile, à Rege hactenus, præter solam iustitiam deprecatus.* 1462.

vituntur in odium adducere, vt Episcopatu Cracouiensi spolietur,

Periculo, quod Castro *Brodnicensi* renunciatum, crebro Regi est imminere, *Casimirum Polonia* Regem impulsum, ex *Cracouia* discessum maturante, caterua vero Stipendiariorum, emeriti stipendii, solutionem deposcentium, illum distinente, duo Barones, *Gabriel* de *Bayssen,* Palatinus *Culmensis,* & *Ottho Machwicz,* item duo *Gdanensium* consules, *Philippus Bischoph,* & *Ioannes Marburg,* nomine militariom, & Ciuitatum *Prussia,* missi, *Cracouiam* adueniunt. Et exposito Regi in quantis periculis, atque discrimine, res *Pruthenica* versentur, rogant illum, *vt consurgant ad tuitionem, correctionemque illarum, præsertim tamen ad soluendam obsidionem Brodnicensis Castri, cuius amissio, maximam rebus suis tacturam, defensio vero, decus & stabilimentum, allatura foret. In terrisque Prussia, cum robore militum, & gentium suarum obseruando, apud Castrum Marienburg domicilium ponat: se pro salariandis & manutenendis militibus suis, si Prussiam personali præsentia defendere, & in Marienburg residentiam figere, voluerit, medietatem tributi, & aliorum suorum introituum, thesauros quoque in eam diem congestos, & postremo, omnes fortunas suas effusuros.* Tam humana, & liberali legatione *Casimirus* Rex permotus, missis ad *Georgium Bohemia* Regem, duobus Baronibus, *Stanislao Ostrorog* Palatino *Calissiense,* & *Ioanne Tharnowski,* Castellano *Sandecense, se cum illo, apud Glogouiam, pro quindecima die Mensis Maii, conuenturum arbitrioque suo super rebus Pruthenicis, dum tamen se terras naturales, Chelmensem videlicet, Pomerania, & Michaloniensem, Regi Casimiro polliceatur adiudicaturum* respondit. A Consilibus deinde, & communitate Ciuitatis *Cracouiensis,* tributi solutione crebrius expetita, nec obtenta (receoti enim priuilegio se tuebantur, quo Rex *Casimirus* Ciues *Cracouienses* anno vno, quo tributi solutio exigebatur elapso, nunquam se vexaturum astrinxerat) decima die Mensis Februarii ex *Cracouia,* cum *Elisabeth* Regina, cui tunc omnia Castra & Ciuitates, possessiones, & villas, à *Zophia* Regina in dote habitas, priori dote, quod ære magno tenebantur, circum-

ingensque ipsius Regis odium incundem.

1462. circumſcripta, in dotem dat & inſcribit. Et cum primogenito *Wladulao*, primum tum equitature applicato, triburi tamen exactione, *Nicolao Pyeniazek*, Succamerario, & Capitaneo *Craconienſi*, demandata, diſcedit: multis florenorũm millibus, ſalariando milites & ſtipendiarios, erogatis, & per *Myechow*, *Malogoſcz*, *Przedborz* tranſitum faciens in *Lanciciam*, aliqualem illic moram facturus, peruenit. Quamuis autem *Caſimirus* Rex, *Petro Dunin* Succamerario *Sandomirienſi*, exercitui, quem ducebat, plures ex Aulicis ſuis, item nonnullos ſtipendiarios, de nouo conductos, item gentes apud *Ioannem Koſczyelieczki* Palatinum *Brzeſtenſem*, militantes, adiecifſet, exercitusque Regius, huiuſmodi ſupplemento auctus, verſus *Brodniczam*, laturus illi ſubſidium proceſſiſſet: cum hoſtibus tamen, qui ſe in oppidum, ex omnibus præſidiis conglobauerant, propter ſui paucitatem, & hoſtium multitudinem, dimicare veritus, nulla re memorabili tentata, retroceſſit. Ea deſperatione milites, qui in *Brodnicenſi* præſidio erant adducti, nondum ipſi extrema perpeſſi, cum hoſtibus de vita, & rebus pacti, illis Caſtrum *Brodnicza*, decima octaua die menſis Februarii produnt potius quam dedunt. Nemo ex *Polonis* erat, quem Caſtri tam fortis & nobilis, execranda deditio, graui mœrore non torſiſſet, fortunamque ſuam & Regis ſui, ſegniter & cunctanter omnia agentis, quam aduerſa & parum propicia illis eſſe cæpiſſet, metiebantur. Poterat enim *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſi oppidum *Brodnicza* forti obſidione tempeſtiue, quod illi crebrius, a diſciplinæ militaris gnaris ſuggerebatur, cinxiſſet, hoſtium ſuorum omne robur, ſedendo confeciſſe, & ſola obſidione vnius oppidi, de quo & apud hoſtes, ingens habebatur pauor, & admiratio, de vniuerſis hoſtibus, absque dimicatione, & bello, fortuna hanc illi optimam offerente occaſionem, triumphaſſe. Verum diuæ fortunæ munus negligens, fœlicitatem, quam ſibi obtinere potuit, ad hoſtes transmigrare permiſit. Hoſtes enim *Brodnicenſi* Caſtro & oppido potiti, non ſecus, quam ſi debellatum eſſet, & arcem *Marienborg* lætati cæpiſſent, ſingula ſibi deinceps proſpere ceſſura ominabantur, omnem etiam pacis mentionem, cuius hactenus ante obtentam *Brodniczam*, auidi fuerant, peroſi. In his autem fortunæ varietatibus, *Caſimirus Poloniæ* Rex, firmis viribus medium occupans, neque à proſpero flatu eius correptus eſt, neque à triſti oppreſſus.

Caſtro Brodnicza per præſidium Caſimiri Regis dedito,

melius ſperant hoſtes

Nondum luctus diebus, ſuper immatura, ſpectabilis adoleſcentis, *Semoniſi* Ducis *Maſoniæ* & Plocenſis, morte, expirantibus, reſiduus filius *Wladiſlai Maſoniæ* Ducis *Wladiſlaus*, apud *Rauam*, die Saturni, ſexta die menſis Februarii, immature decedit. *Gothardus* vero de *Ribna*, Caſtellanus *Sochaczonienſis*, nobilis de Domo *Wyerzbona*, alias *Radwan*, quaſi vtrumque Ducem veneno ſuſtuliſſet, inſimulatus eſt, quod auferre illi villam *Ribna* diſponebat, & apud maiorem Eccleſiam *Plocenſem* tumulatus, non exiguam ſuper Principatibus auitis, & paternis, à ſe hactenus poſſeſſis, *Plocenſi* videlicet, & *Belzenſi*, diſceptationis materiam competitoribus reliquit. Hinc enim *Caſimirus Poloniæ* Rex, iure illos depoſcebat feudi. Hinc *Conradus*, *Caſimirus*, *Boleslaus*, *Iannſſius*, filii *Boleslai*, olim *Maſoniæ*, & *Varſchouienſis* Ducis, ex vna ſtirpe cum mortuis procedentes, in quarta tamen linea conſtituti, hinc defunctorum Ducum matertera *Catharina*, Ducis *Michaëlis Lithuaniæ* relicta, hinc *Theſchnenſes* Duces, *Venceslaus*, & *Przemislaus*, ex altera matertera *Offka* geniti, hinc *Margaretha* Ducis *Conradi Canthner Olyeſchnicenſis* Conſors, & *Semoniſi* Ducis *Maſoniæ* vnica filia, defunctorum Ducum ſoror patruelis germana, iure ſucceſſionis. Et *Belzenſes* quidem milites, *Andrea Odrowaſch*, Palatino & Capitaneo *Leopolienſe*, *Ioanne Kuropathwa*, Succamerario *Lublinenſe*, & Capitaneo *Chelmenſe*, Regiis Nunciis, de præſtanda obedientia, requiſiti, quod terra *Belzenſis*, non ſucceſſione, ſed donatione *Wladiſlai* ſecundi *Polonorum* Regis, *Maſoniæ* Ducibus prouenerat, futura Competitorum litigia, nihil ad ſe pertinere, rati, miſſis ad *Caſimirum* Regem quatuor Baronibus, videlicet *Czambario* de *Likoſſin*, Succamerario *Belzenſe*, *Ioanne Maldrzik* de *Chodziwancze*, *Dobeslao Biſthowski*, nobili de Domo, & familia *Nyecznia* & *Swantoslao Labunski*, Caſtrum & terram *Belzenſem Caſimiro* dedunt Regi. Quam Rex *Ioanni Lyasnowski*, qui Capitaneus illius fuerat hactenus, tradit in tenutam. *Plocenſibus*, apud quos *Paulus* Epiſcopus *Plocenſis*, & eius ſententia, plurimum valebat, longe alius ſenſus, alia voluntas erat, qui & *Caſimiro* Regi, propter parum vtilem adminiſtrationem Regni, non affecti, & eadem Ducum *Maſoniæ* proſapia, Principatum *Plocenſem*, ſummopere ſatagentes continuari, primum *Catharinam*, Ducis *Michaëlis Lithuaniæ* relictam, in Caſtrum *Plocenſe* admiſerunt. Sed cum muliebris conditio ſucceſſorem (ſterilis enim fuerat) non derelictura, maius illis diſſidium, quam profectum allatura, videretur, ea amota & aliquibus hæreditatibus prouiſa. Duce *Varſchouienſe Conrado*, qui inter fratres maior natu erat 1462.

Regno Poloniæ Ducatus Belzenſis accedit.

1462. erat, accersito, Castrum illi *Plocense*, & terram deduxit, subiectionemque faciunt. Seiunxerat se ab hac deditione, & subiectione, *Rawa*, & *Gostinin* Castra, quæ à *Grothone Czesnik*, de *noua Ciuitate* supra *Pilczam*, post Ducum *Plocensium* obitum possessa, etsi quadam neutralitate tenerentur, donec Prælatorum, & Baronum, tam Regni *Poloniæ*, quam Ducatus *Masouiæ*, æqua decisione, quis iustior Principatus *Plocensis*, successor censeri deberet, decerneretur. In partem tamen Regiam, constabat ea procliuiora esse. Quapropter Ducissa *Catharina*, *Michaëlis* relicta, cum nonnullis *Plocensibus* Baronibus, gentibusque ex *Ploczko*, *Rawam* adueniens. Castra ipsa occupare, vi aut deditione voluntaria moliebatur. Sed dum a *Grothone Czesnik*, & militibus, cum illo sentientibus, deditio spontanea negaretur, visque repulsa, & aliquot ex familia Ducissæ occisi essent, vlteriori Castrorum prædictorum, expugnatione omissa (quoniam & Regii Nuncii, qui aduenientes denunciabant, vt à vi & armis Ducissa abstineret, pauorem illi non mediocrem incusserant) *Ploczkam* rediit. *Casimirus* autem *Polonorum* Rex, ad *Plocensem* Ducatum consequendum aspirans, in *Lowicz* cum Prælatis & Baronibus Regni, pro vigesima prima die Mensis Marcii aduenit. Per nunciosque tam Ecclesiasticos, quam seculares *Ioannem Wladislauiensem*, *Andream Posnaniensem*, Episcopos, *Lucam Posnaniensem*, *Petrum Lanciciensem*, Palatinos, *Ioannem Tharnowski*, Castellanum *Sandecensem*, in *Ploczkam* destinatos, apud *Plocenses* egit, *vt sibi Castro Plocensi*, *aliisque munitionibus eiusdem fortis redditis*, *fides & subiectio per Plocenses præstaretur*, *cum nemo illo superior*, *censeri posset iure*, hoc ipsum etiam literis & Priuilegiis illustrando. *Sed quid in aduersum nitantur Plocenses*, *parum probe suo honori consulturos.* Purgantibus *Plocensibus* suum facinus, & *nihil se aut indignum*, *aut inofficiosum egisse* astruentibus. Diætaapud *Lanciciense* oppidum, ad sedandum huiusmodi dissidium, pro secunda die mensis Maii, per partem vtramque accepta est. In quam, cum *Casimirus Poloniæ* Rex, & Consiliarii sui, præsente *Barbara*, *Boleslai* Ducis *Varschouiensis* relicta, cum *Vincentio* de *Gizicze*, *Masouiæ* Marsalco, & paucis aliis Consiliariis (Episcopo *Plocense*, & Primoribus *Masouiæ*, venire negligentibus) aduenisset. *Nicolaus* de *Myrzeniecz*, Decretorum Doctor, Canonicus *Plocensis*, verba pro Ducibus *Masouiæ* faciens, petiit *per Casimirum Regem*, *literas*, *& munimenta*, *super successionis*, *in Principatum Plocensem*, *in re monstrari.* *Casimirus* autem Rex, moleste ferens *Plocenses*, natu maiores, in præsentem Conuentum, eis expetentibus institutum, non venisse, & fœminam, cum qua nihil transigi, transactum vero infirmari posse, misisse: ad hæc insuper, productionem iurium, pro exploranda magis causæ conditione, quam dirimenda quæstione flagitatum, *nihil se allaturum*, *cum ea pauitate*, *qua aduenisset*, respondit. Alium quoque diem, apud *Pyotrcouiam*, pro festo sancti *Martini* constituit: in *Plocensem* Episcopum, & Barones grauiter inuectus, quod se vero, & naturali Domino deserto, *Varschouienses* Duces, causa non decisa, *Ploczkam* admisissent. Ad illumque principales ex *Plocensibus* venire iussit. Vbi tandem Ducissa *Barbara*, & Baronibus secum præsentibus, secum quam sperauerant, rem incidisse dolentibus, non sine quadam cunctatione accepta, conuentus dimissus est.

De Plocensi vero controuertitur.

Vigesima septima mensis Aprilis die Martis, *Craconiensis* Ciuitas, alteram calamitatem, altera necdum transacta, perferrens, igne immenso arsit, qui ex interioribus Monasterii Prædicatorum sanctæ Trinitatis, Alchimiæ opera certis fratribus laborantibus, ex leuissimis initiis ortus, tectum Ecclesiæ subita celeritate corripiens, & absorbens, in proximas plateas, potestate irreuocabili deseuire cepit. Itaque manante incendio, & nulla humana ope, restringi valente, Monasterium & ædem sancti *Francisci*, item Curiam Episcopalem, item Castrensem, Argentariorum, lixarum, Legati, Fraternitatis, Columbarum, Pistorum, & *Iudæorum*, plateas, comburit. Fereque media pars Ciuitatis igne horrendo, absumpta est, & vsque in horam noctis secundam, cum hora vesperorum cepisset, continuato. Plaga in & vix ducentis florenorum millibus instauranda, cum superiore collata, vehementer Deum, præuaricationibus humanis, iratum esse monstrabat. A nonnullis, ob indignam Episcopalem, sacerdotialemque exiliationem, propulsionem, spoliationem, & verberationem, à plerisque ob indignam *Andreæ Tyczinski* necem, Diuinissimo sacramento inhonorato patratam, & ædis beati *Francisci* violationem, accidisse credita. Castri deinde & oppidi *Lanciciensis* conflagratio, ex Castro habens ortum, vigesima tertia die mensis Maii secuta est.

Craconiæ magna pars, *mox deinde Lancicia cum arce conflagrat.*

Duo monstra, anno nondum reuoluto, apud *Craconiam* accidisse, michi visa sunt, *Andreæ Thęczinski* occisio voluntaria, & conflagratio vrbis violenta. Illam, cum inhibere singulis licuisset, singuli ad patrandum eam, maluerunt grassari. Hanc, cum restringere cuncti conarentur, omnibus tamen a flammigero vomitu, adimebatur facultas, vt satis mirandum sit, prioris qualitatem facinoris, casum subsequentem relatione opposita compensasse.

Conuentu *Lanciciensi* transacto. *Casimirus Polonorum* Rex, in Oppidum *Glogouo* tendens, (iam enim Nuncii sui, facto in *Georgium Bohemiæ* Regem, super rebus *Prutheniciis*, explorata primum mente eius, Compromisso plenario redierant) quarta die, mensis Maii in *Colo* ex *Lancicia*, abinde vero in *Wilhovva*, quindecima Maii die, frequenti caterua peruenit, comitantibus videlicet illum *Ioanne Gnesnense* Archiepisco-

1461.

piscopo, *Ioanne Wladislauiense*, *Andrea Posnaniense*, Episcopis, *Ioanne* Castellano *Cracouiense*, *Luca Posnaniense* Palatino, aliis- A que Dignitariis & Militibus ex *Polonia*, *Lithuania*, & *Prussia*, accersitis. Iam enim Rex *Bohemia Georgius*, die Veneris, quarta decima mensis Maii, in *Glogouiam*, *Iodoco Wratislauiense*, *Prothasio Olomuncense* Episcopis, *Conrado* nigro, & *Conrado* albo *Olyeschnicensibus*, *Henrico Glogouiense*, & *Ianussio Zegancense*, Ducibus, cæteraque *Bohemorum* multitudine stipatus, peruenerat. Constantibus autem *Zdenkone Conopniczki* Burgrabio *Pragense*, & *Wilhelmo Zaiacz*, a Rege *Bohemia Georgio*, ad conducendum Regem *Casimirum* missis. *Casimirus Polonorum* Rex deliberatione omissa, qua voluebatur, an satius foret Consiliarios vtriusq; Regis, pro dirigendis rebus, perprius conuenire, quam Reges, & quæ illum apud *Wschowam*, tribus B diebus distinebat, die Martis, decima octaua mensis Maii ex *Wschova* egressus, gentibus suis io sex agmina dispartitis, in pulcherrimo, maximoque tam apparatu, quam splendore, quinque agminibus præcedentibus, *Casimiro* Rege, cum Prælatis, & Baronibus, in sexto subsequente, à *Georgio Bohemia* Rege, Episcopisque, Principibus & Baronibus suis, ad vnum miliare, dum *Glogouiam* appropinquasset, illi occurrentibus, & in equis sese mutuo salutantibus, exceptus, atque in arcem *Glogouiensem*, *Bohemia* Rege, in Prætorii æde hospitato, deductus est. Rex *Bohemia Georgius* tam apparatu & numero, roboreque gentium, *Casimirum* Regem su- C perare magnopere exæstuans, quo potentiæ suæ fama, apud *Almania* Principes celebrior foret, ad Conuentionem *Glogouiensem* venturus, maiores quo poterat Copiis, solita vanitate contraxerat: spem illius *Alberto Kostbka* demulcente. Sed *Polonorum* robur, armorumque, gemmarum, equorum, auri, argentique ideam, & tantos apparatus, quantos nuoquam fuerat arbitratus, offendens, & asseruans, minora sibi, quam oculis cernere, *Konopniczki Zdenkonem*, miratus est, prædixisse: Atque ad *Albertum Kostbka*, vires & fortunam *Polonici* regis, apud aures eius extenuare solitum, cooersus, & non parum illi pro mendacio iratus, vinci se omnifariam, & plus qoam D triplicato numero cernens excedi. *Quantum probe* (inquit) *mentiri tantum, & assentari gestiens mihi, non satis ad liquidum Polonorum, licet apud illos diutius moratus es, potentiam æstimasti.* Altera die per Consiliariorum duntaxat, vtriusque Regis, tractatus, absumpta, tercia in epulis, & hilaritate traducta. *Polonorum* enim Rex *Casimirus Bohemicum* Regem, & omnes suos, prandio sumptuoso, magnifico, & splendido tractauerat: *Bohemia* Rege, dum etiam in hoc genere, vinci metuit: nullam reddente vicem: Nouem diebus deinceps coosiliis vacatum est, & fædus inter Reges, ad mortem tantummodo vtriusque duraturum, sub cooditionibus, apud *Bythomiensem* Diætam digestis, sancitum est. Quibus has adiicere, quo fœdus honestius, validiusque esset, placuit, *vt Turco terris, & Dominia Regni Polonia innadente, Bohemia Rex, auxilium Regno & Regi Polonia, omnibus potenciis ferat: par suffragium, si Bohemia innasa a Turco fuerit, à Polonia Rege habiturus. Vt super Castris Osswiecim, Volek, Zathor, Zywiecz, Syewior, Berwalth, Polonia Regem, Bohemicus non inquietet, & super dote, Regi Polonia, à Ladislao Hungaria, & Bohemia olim Rege, inscripta, Bohemia Regem, dum viuit, Polonicus non admoneat. Vt Diæta si eam inter Reges teneri contigerit, in ciuitate Regni Polonia fiat.* Super rebus *Pruthenicis*, gratia quarum militares, & Ciues *Prussia*, cum *Casimiro Polonia* Rege, *Glogouiam* accesserant, nulla ordinatio habita est, quod Magister & ordo Cruciferorum, iuxta sponsionem Regi *Georgio* factam, venire fefellerant: Castri & Oppidi *Broduicensis* conquisitione, pacis desiderium in eis variante. Missis tamen literis, petebant rem in sancti *Iacobi* diem differri, quod apud vtrumque Regem, pro ludibrio acceptum est. *Ludouicus Bauaria* Dux, missis in Diætam huiusmodi Nunciis, *Polonia* Regem *Casimirum*, de inferendo *Frederico* Marchioni *Brandeburgensi*, bello, precabatur: offerens se omnibus potentiis suis, contra Crociferos, auxilia Regi *Polonia* laturum.

Casimirus Polonia, & Georgius Bohemia Reges Glogouia congressi,

fædus feriunt,

& Bauaria Dux contra Marchionem Brandeburgensem Regem Polonia solicitat.

Datis ad inuicem muneribus, *Casimirus Polonia*, & *Georgius Bohemia* Reges, *Glogouia*, penultima mensis Maii discedunt, & *Bohemico* diuertente in *Lusatiam*, tunc enim primum illius consecutus est posesionem *Frederico* Marchione *Brandeburgense*, de ea excedente, Polonicus Posnaniam peruenit. Quo illic tribus diebus immoraote, hostes ex *Choymcza*, vsque in regionem, quæ *Paluky* cognominari consueuit, grassati, sex villis exustis, *Mathiam Slupski*, cum aliis aliquot militaribus, in Curiis eorum captiuant. De quo malo, *Wladislaus* Castellanus, & Capitaneus *Naklensis*, quasi eo instigante, & suffragante patratum fuerit, a pleris- que iosimulatus est: cuius pro eodem tempore gentes, numero quadringeoti, apod *Saxones* prædas ageotes, hostibus ex *Choymcza Saxones* adiuuantibus, profligatæ suot, & paucioribus euadentibus, plures desiderati. *Posnania Casimirus* Rex discedens, pro festo Visitationis sanctæ *Maria* virginis, *Iunivvladislauiam* venit, & Aulicos suos, adiuncta illis agrestium, falces gestantium, grandi caterua, versus *Chelmno* destinauit, a quibus omnia in circuitu blada, ne profectui hostium accederent, succisa sunt.

Reges Polonia, & Bohemia Glogouia discedunt,

& Paluki vastatur ab hostibus.

Pro festo sancti *Ioannis* Baptistæ die, secundus Iubilei apud *Wratislauienses* agebatur annus, *Wratislauiensium* enim Ciuium, fidei zelum & synceritatem, quod *Georgium Bohemia*

Re-

1462.

Summus Pontifex Pius secundus Wratislanienses pro fidelitate in ecclesiam indulgentiis onenat.

Regem, hæresis labe inquinatum suscipere, extrema etiam perprius toleraturi, detrectauerant: summus Pontifex Papa *Pius* secundus *Georgio Bohemiæ* Rege (quod crebra pollicitatione Papæ firmauerat) non abdicante errores, premiaturus, in annos quinque Iubilæi gratiam à primis duntaxat vesperis, pro die sancti *Ioannis* Baptistæ, ad secundas duraturam, concessit: ordinans, vt pecuniæ pro arbitrio, conferenda qui indulgentiam volentium, in capsas reponendæ, duabus partibus, in ædificationes Ecclesiarum, hospitalium, & pontium, sustentationemque egenorum, reseruatis, pars tertia Collectori Apostolico, in ædificationem Basilicæ sancti *Petri* de vrbe, conuertenda, consignaretur. Propinquitate itaque loci, & facilitate impensæ Christi fideles permoti, in multitudine adeo frequenti *Wratislaniam*, ex regionibus vicinis, præcipue tamen ex *Polonia* regno conuenerant, vt vicis, & plateis repletis, sine pressura non pateretur cuiquam incessus.

Ioannes Kraska Episcopus Chelmensis

Ioannes, cognominatus *Kraska*, Episcopus *Chelmensis*, de Domo *Bilinarum*, cum in sabbato Paschæ sacris ordinibus, in oppido *Krassnisthaw*, celebratis, in *Rubyeschow* Pascha Domini, quod tunc in vndecimam, mensis Aprilis cadebat diem, & duos dies sequentes incolumis, & alacer exegisset, quarto die ægritudine correptus, Sacramentis omnibus procuratus, & vltimæ voluntatis dispositione expleta, in Sabbato ante Conductum Paschæ, quæ fuit decima septima dies mensis Aprilis, annis decem in Pontificatu *Chelmensi* exactis, apud *Kumowo*, vicum sui Episcopatus, infirmitate corripitur. Qua tandem inualescente, ex Cubili in posticum Curiæ egressus, per somnum moritur, & in Ecclesiam suam *Chelmensem* relatus, in ea sepelitur: Vir mansueti ingenii, pacificus, & modestus, obessus corpore, & crassus, capite caluus, priapo magnus.

moritur.

Georgius Bohemiæ Rex simulatione Religionis confirmato prius sibi Regno.

Vafris suis pollicitationibus, quibus & Summum Pontificem, *Pium* secundum & Imperatorem *Romanorum Fridericum*, cæterosque Principes, ad fauendum sibi *Georgius Bohemiæ* Rex deuinxerat, satisfacturus, *Procopium Rabschten*, Cancellarium *Bohemiæ*, *Fantinum* de *Ragusio*, Decretorum Doctorem, genere *Dalmatam*, & *Albertum Kosthka*, ad *Pium* Papam transmittit. Qui Papa apud *Romam* offenso, & in publico Consistorio data audientia, duo exponunt. Præstant enim Papæ, & Apostolicæ Sedi, nomine Regis *Bohemiæ*, *Georgii* obedientiam, & vsum Communionis Eucharistiæ, sub vtraque specie, Regno *Bohemiæ*, & Marchionatui *Morauiæ*, petunt concedi, iuxta *Basiliensis* Concilii compactata, quorum etiam tunc producebant exempla. Summus autem Pontifex *Pius* secundus, cum primum dolosis promissionibus, *Georgii* Regis circumuentum se deprehendens, in altera publica audientia, die Mercurii vltima mensis Martii tenta, irritatum se potius, præstatione huiusmodi obedientiæ, quam placatum ostendens, respondet, *obedientiam insufficientem fore, nisi tollantur omnes noui ritus, & reducantur omnia, ad pristinam formam viuendi, & indignam, quæ à Romano Pontifice debeat acceptari.* Ad secundum vero petitionis articulum responsurus, *Communionem vtriusque speciei, ad laicalem populum, & ex scripturis sacris, & Decretis duorum conciliorum generalium, Constantiensis videlicet, & Basiliensis*, deduxit *esse erroneam, nec necessariam ad salutem, compactata vero Basiliensis Concilii nihil pro eorum desiderio, conducere* monstrauit: *cum illa communio Calicis, vsum illius tantummodo habentibus, & vnionem recipientibus Ecclesiasticam permissa sit: Quam conditionem Bohemiæ sacerdotes violando pueros, & dementes, sub vtraque specie communicando, & resistentes variis modis compellendo, non fuerunt eius capaces.* Concludendo autem decreuit *sacerdotes Bohemorum, absque vlla pietate, populum laicalem, ad communionem calicis admittendo, plurimum desipere, plebem decipere, & grauiter peccare, dignosque graui animaduersione. Et nisi resipuerint, se ac populum, eos sequentem perditum iri. Multas insuper nationes, & Regna, & præsertim Bohemiæ vicina, videlicet Polonos, Almanos, Hungaros, & plurimos ex Bohemis & Morauis, qui vsum calicis execrantur, & horrent, si à Pontifice concederetur, vehementer scandalisari, & Bohemis perpetuo infestos reddi, nec desisterent Bohemos, vsum calicis practicantes, quemadmodum, in eam diem faciunt, nominare & tenere hereticos, etiamsi nulla Apostolica extarent mandata.* Repellendo tandem eorum petitionem, dixit *eos summum quendam & inanis gloriæ ventum quærere, & animarum suarum damnationem potius, quam salutem optare.* Hortatus postremo illos, *vt non plus esse velint, quam illi duo discipuli euntes in Emaus, qui Dominum in fractione panis cognouerunt, nec plus sapere, quam sapiebant patres eorum, in Christo mortui, sub vna specie communicando, & vt se reliquæ conforment Christianitati: pro turpi parte habituri, quæ à suo discrepabit vniuerso.* Eam responsionem cum Oratores *Georgii* Regis retulissent. Rex generalem Conuentum, tam *Viclephistarum*, quam Ecclesiasticorum, apud *Pragam* pro die Martis sancti *Laurentii* indicit. Quo cum *Iodocus Wratislaniensis*, *Prothasiusque Olomuncensis* Episcopi, cum Catholicorum Baronum caterua accessissent, plures *Iodoco Wratislaniensi* Episcopo, à *Viclephistis*, quorum maior quam pro numero multitudo conuenerat, contumeliæ illatæ sunt, & in portis hospicii sui libelli famosi affixi. Responsione autem Apostolica audita, *Georgius* Rex, tum primum virus suum, quod in eam diem occultauerat, euomens, declarat *se, gratificante Viclephistarum turba, ritum communio-*

1462. *nis utriusque speciei, in quo genitor suus obierat, & ipse nutritus fuerat, cum Conforte sua, liberis vniuersisque Principatibus, & Dominiis suis, vsq; ad cerebri effusionem, tenturum, obseruaturum, & defensurum, & nullatenus, quoad hoc Apostolicis monitis pariturum.* Eamque declarationem, iubet Præconali voce in *Pragensi* Ciuitate vulgari. Pontificibus autem & Catholicis, qui aderant, nihil in adoersum, ne extrema pati cogerentur, mutire audentibus, vnus ex Oratoribus Regiis *Fantinus Dalmata*, qui à primordio promotionis *Georgii* in Regem, Procuratoris vice nomineque Regio in Curia *Romana* fungebatur, zelo fidei incensus, pluribus salibus publice in Regem inuectus, *non conuenire Regia excellentia*, astruit, *vt contra Ecclesiam, à qua ipsam excellentiam occepit, contemptu eius mandatis, & instructionibus, calcitret, & nomen Regium labe hæresis, & mendacii reatu, polluat. Sapius enim suo iussu, ad puritatem fidei, ipsum rediturum, & cæteros reducturum, Papa respondisse. Sed & grandes hostilitates, & odia sibi, & apud Romanum Pontificem, & apud Reges & Principes, quos multiplici spe, & expectatione fefellerat, conflaturus.* Hæc cum *Fantinus* libera fronte & voce *Procopio Rabschten*, Cancellario illius, aliqua ex parte adiuuante sermonem cecinisset, Rex in magnam bilem versus, altera die apud Pontifices, & Barones Catholicos, grauem questionem de *Fantino* facit, *quod parum honesto Regem in publico carpsisset sermone:* petens *in illum eorum decreto, si quid pensi, sacrosancta Regia in pectoribus eorum valeret maiestas, animaduerti.* Sed cum Pontifices & Barones Catholici, *Fantinum* purgarent, & *nihil illum indigne, nihil inhoneste, sed singula fideliter, & quemadmodum homini Catholico, conueniens erat, dixisse* astruerent. Rex in vehementem iram excandescens, tam *Fantinum*, quam *Procopium Rabstein* capit. Et *Procopium* quidem, Regina intercedente, in alteram diem soluit. *Fantinum* vero ex Curia sua, in prætorium *Pragense* deductum, die tercia ex *Praga* in *Carsthen* Castrum deportatum, captiuitati includit, & anno prope medio tentum relaxat. Lætis auribus id facinus *Wratislauiensis* excepit Ciuitas, plurimum commendationis apud vniuersam Christianitatem habitura, quod Principibus & Ciuibus *Bohemia, Slesia, Morauia*, in obedientiam *Georgii Bohemia* Regis ruentibus, nonnullis vero Principibus *Almania*, affinitatem cum illis iungentibus, sola curuare genua detrectans, solerter in futurum, non tam sibi quam fidei, & religioni Orthodoxæ prospexerit. Persecutionis quoque tempus, quod ceperat, non censebatur nouum, sed memoriam quodammodo renouabat antiquam, plures animas, sub pestifera pace, quam sub bello iugulaturum. Astuta enim versutia Regis, largitione insuper, fænore, spe, & promissis, plures ex *Bohemis* illecti, Catholicæ veritatis, puritate relicta, hæreticæ

Hussianam hæresim profitetur & defendit.

A B C D

impietatis sorbebant fecem. Deprauati vero secta hæresis, in suo peruerso dogmate confirmabantur. Accedebat & Conioris *Georgii* callida vafricies, non tam sibi, coniugio, quam erroribus, & ritu prophano coniuncta, quæ & ipsa pestifera dogmata hæresis radicare, & diffundere non desistebat. *Georgiusque* ipse Rex, verum se filium, verumque hæredem, *Bockonis* hæretici primarii tunc & vsque in mortem monstrauit.

Ceptam superiori anno seueritatem, *Casimirus Polonia* Rex in *Iacobum Cracouiensem* Episcopum, cæterasque Ecclesiasticas personas, quas ad profanandum induci, & cum Rege, suoque nominato *Ioanne Wladislauiensi* Episcopo sentire turpe putabant, ingeminatur, magis instigatione Consiliariorum, quam arbitrio proprio, videlicet. *Ioannis Wladislauiensis* Episcopi, *Ioannis Lutek* Vicecancellarii, *Ioannis* de *Picza Cracouiensis*, *Luca* de *Gorka Posnaniensis*, Palatinorum, *Stanislai Ostrorog* Palatini *Calissiensis*, & *Ioannis Rytwienski*, Marschalci Regni, & Capitanei *Sandomiriensis*, quod se anno transacto, Diuinam veritus irritare maiestatem, facturum negauerat, ad occupandas decimas, censum soli Deo, præstari debitum, animum intendit, & *Stanislao Vatrobka* de *Strzelcze* de Domo *Oksza*, ministerium occupationis, quod sibi à Rege demandabatur, excusante, *Iacobus Obulyecz* de *Gory*, Subpincerna *Cracouiensis*, de Domo *Odrowąż*, illud acceptans, decimas beneficiorum præfati *Iacobi* Episcopi, in Præpositura *Cracouiensi*, item decimas beneficiorum *Pauli* Decani, *Derslai* de *Krzizanowicze*. Præpositi *Vislicensis*, *Ioannis Dlugosch* senioris, *Nicolai* & *Demetrii* de *Syenno*, *Ioannis Dlugosch* iunioris Canonicorum *Cracouiensium*, item *Rogalyz* Scholastici *Scarbimiriensis*, occupat, & distrahit. Ipso autem ministerium huiusmodi exequente, feria quarta in die sancti *Bartholomei*, in *Proschovicze*, & plerisque aliis locis, sole vrgente ad occiduum, imago Crucifixi rubra primum, deinde pallida, ad extremum nigra, gladium habens exertum, in acre apparuit, & horis plus quam duabus, ab occidente in meridiem tendendo, magnum spectantibus miraculum præbuit. Testa insuper beati *Stanislai* aliquoties sudasse & dum à *Ioanne* Archidiacono & Administratore in processione portata siccaretur, non destitisse sudorem emittere visa est. Quibus prodigiis persecutionis Ecclesiæ *Cracouiensis*, & suorum ministrorum magnitudo, signari æstimabatur.

Casimirus Rex decimas quorundam vi occupat, propterea prodigia secuta sunt,

Sub idem quoque tempus, *Borziwoy* de *Skrzin* ex *Bithcza*, & *Wlodek* filius *Wlodkonis*, ex *Lethawa*, Castris, cum mille videlicet hominibus, rapto viuere assuetis, in Regnum *Polonia* aduenientes, in terra *Oswiacimensi*, *Petram*, situ & natura firmissimum, quam fluuius *Sola* abluit prope *Wolek* & *Zaristam*, spoliato oppido *Zari* incastellant: *Bukowieczque* ap-

Pradones Duce Borziwoy & Wlodkone expugnatis aliquot oppidis in Oswiacimensi terra. Petram na-

1461. appellant,& fere vniuersam *Osswiaczimensem* terram,flammis & spoliis deuastant. *Nicolao Pyeniazek* Succamerario, & Capitaneo A *Cracouiensi*,cum gentibus de *Stiricensi* regione, & aliis precio conductis, etiam restante, ne in vlteriora grassentor. Ampliori tandem stipendiariorum numero conducto, *Petra* & fortalicium prædictum, à *Nicolao Pyeniazek* Capitaneo *Cracouiensi*, feria quarta post festum sancti *Matthæi* Apostoli,obsidione coartata est. Et *Petro Komorovvski*, cum gentibus propriis, ex *Hungaria*,& *Przeczlao* de *Dmosthucze* ex *Scepusio* aduenientibus, hostibus prædatio, & pabulatio prohibita est. Fame autem grauissima premente obsessos,dum a *Borzivvoy*, in *Osthruvva* consistente, nullus præstaretur succursus, munitionis, quam *Bukovvyecz* appellauerant, B & omnium armorum, suppellectiliumque deditionem feria quarta, in vigilia sanctorum *Simonis* & *Iuda* Apostolorum, facere compulsi, vitam tantummodo, & vestimenta pacifcuntur.

tum munitum locum, cui Bukowiecz nomen dedere primum occupant & muniunt,

mox deinde amittunt.

Aliquot hebdomadis apud *Cracouiensem* regionem, *Casimirus* Rex *Poloniæ* immoratus, in *Thorun* diuertit. Vbi a Ciuibus *Thorunensibus* expensis procuratus, & æstatis, & autumni tempus, vna cum *Elisabeth* Regina,quæ in Castro *Nyeschouiensi* immorabatur, exegit: gentesque, quæ sub *Petro Tomin*, Succamerario *Sandomiriensi* militabant, & nonnullos aulicos suos, ad ferendum remedium *Ioanni Skalski*, & suis, in Castro *Varmiensi* a Magi- C stro & suis obsessis, & ad vastandum vicos, & villas in terra *Pomerania*, circa oppida *Puczki*, *Stargard*, *Buthovv*, & *Lemberg*, quæ in ditionem Cruciferorum concesserant transmittit. *Bernhardus* interim *Sumborski*, apud *Chelm* Oppidum agens, *Casimirum* Regem, propter propinquitatem lacessiturus,impositis in naues militibus, eos versus *Nyeschovam* transmittit. De quorum aduentu Rex auisatus, nihil quod salubre foret prouidendum duxit. Itaque hostes fluuio *Visla* vecti, in crepusculo, quemadmodum destinauerant, ad *Nyeschouam* perueniunt. Iam oppidum *Nyeschoua* eo anno, iussu *Casimiri* Regis, vt fides *Thorunensibus* promissa seruaretur, dis- D solutum, & ex veteri loco motum, in superiorem *Visla* ripam translatum, vnam tantummodo plateam, ad *Vislam* spectantem, habebat relictam. Hanc hostes ex nauibus egressi, & aliquanto tempore, inter Regis Aulicos conuersati, dum nonnulli damna, quæ in comprehendendis, hominibus & equis inferre tentauerant, non succederent, iam prope lucanum tempus incendunt, maioremque, quam pro effectu, & Regi in Castro *Nyeschovva* quiescenti, & suis terrorem incutiunt,statimque in naues diffugiunt. Pauore discusso aulici Regii & *Thartarorum* caterua, equis velocissime conscensis, hostes insectantur.

Nyeschouam oppidum

incendunt hostes,

Qui, etsi vndarum latitudine se sperarent euasuros: fluuii tamen profunditatem sectari eoacti, & ad alterum littus sæpius appulsi, a gentibus Regiis sagittis, ad vnum fere omnes, sex tantummodo exceptis, confecti sunt, duabusque tantummodo nauibus, cum sauciis, & ocisis euadentibus, cæteræ a gentibus Regiis comprehensæ sunt. 1461.

nec impune tamen.

Exercitus Regius ex proprio & mercenario milite conductus,dum in terras *Prussiæ* aduenisset, Duce *Petro Dunin* Succamerario *Sandomiriensi* laturus auxilium his,qui in *Varmiensi* munitione, de Ecclesia Cathedrali incastellata hebdomadis aliquot obsidebantur, & cum Magistro *Prussiæ* eiusque exercitu, *Varmiam* obsidente,fortunam belli experiri decreuisset, aciebus ordinatis, quasi in conspectu hostis foret, procedebat. Iamque haud procul a *Varmiensi* munitione statiua figens, in diem alteram, cum hoste dimicaturus, arma expediebat. Magister autem Cruciferorum *Ludouicus*,si decerneret,vinci metuens,cum exercitum suum maiori ex parte agrestium colluuie nosset refertum, & si clades sibi accideret, sibi ret se a Ciuitatibus, quæ illi parebant, excludendum, obsidione soluta, fugit magis quam discessit. Castraque omnibus commeatibus plena, reliquit. In quæ exercitus Regius ingressus, ea diripit, populationemque, & exustionem agrorum, & vicorum hostilium, latius, quo potuit extendit.

Ludouicus Cruciferorum Magister, ne faceret copiam pugnæ, Varmiæ obsidionem soluit, fugitque Castris opulentis in prædam hosti relictis.

Sub idem tempus, *Gdanensium* exercitus, terram *Semlanth*,in eam vsque diem intactam, & multo pecore refertam Colonis absentibus, & in exercitu Magistri militantibus, freto ingressus, omnibus fortunis, & quadrupedibus spoliatam incendit, spoliaque singula in *Gdansk* retulit. Cuius conflagratione ad exercitum Magistri perlata, agrestium copiæ, nulla arte, & ingenio inhiberi poterant,quin e vestigio de Castris,vxoribus & pignoribus subuenturi diffugerent.

Terra Semlanth opulenta & dites ferro & igne vastatur per Gedanenses.

Obsidione munitionis *Varmiensis* depulsa, & terra *Prussiæ*, pro magna parte, circa *Milimlyn*, & *Sychierka* vastata, *Petrus Dunin* Succamerarius *Sandomiriensis*, cum Magistrum ad pugnam elicere non posset, in terram *Pomeraniam* exercitum ducit, *Gdanensibus*, qui ab hostibus, ex vicinis præsidiis vehementibus afficiebantur incommodis, auxilia prebiturus, hostesque qui ad *Gdanensium* vsque grassabantur suburbia, repressurus. *Gdanensium* autem vrbem prætergressus, in agros, & vicos hostiles, flammis & spoliis sæuiebat. Iamque adeo processerat, vt ad extrema terræ *Pomeraniæ* perueniens, etiam ea loca, quæ Oceano & stagnis, lacubusque inclusa erant, vreret. Ad tremitum vsque eo populatio hostes impulerat, & militibus ex omnibus fere præsidiis deductis, nonnullis vero ex *Slesia*, in supplementum clanculo per literas, & nuncios accersitis, *Friczom Raunekke Austriaci*, & *Ca-*

1462.

Caſparo Noſthvvicz Sleſita, Ducibus, exercitum de pedite, & equite, ad quinque millia pugnatorum habentem, adiunctis etiam nonnullis agreſtibus, arma ferre, & dimicare aſſuetis, conſiciunt: illumque ad locorum anguſtias, per quas exercitui Regio redeundum erat, deducunt. Exercitum Regium, qui vix dimidium illius, quot hoſtes habuerat, robore & numero, iniquitateque locorum, facili (vt rebantur) negocio ſuperaturi. *Petrus Dunin* Dux exercitus Regii, hoſtes aduerſum ſe congregari exploratum habens, variis Nunciis *Caſimirum Poloniæ* Regem, quatenus illi ſorti, & novo exercitu ſubueniret, denunciato periculo in quo eſſet. Quem ex Aulicis propriis, Duce *Alberto Gorski* comparatum, Rex illico mittendum curauit. De quorum aduentu, hoſtes certiores facti, opprimere illum prius, quam cum altero exercitu Reglo coniungeretur, in paſſibus fluminis *Vislæ* ſtatuerant: faciliorem dimicationem cum *Petro Dunin*, & ſuis Copiis, ſi *Albertum Gorski*, & ſuas Copias oppreſſiſſent, habituri, ſed cum *Albertus Gorski* aviſatus de periculo, ab hoſtibus comparato, inſidioſos paſſus declinans, obliquis paſſibus & itineribus traducto exercitu, *Iſtulam* ſuperaſſet, *Fricz Ravvnekke*, & *Caſpar Noſthvvicz*, hoſtiles Duces, quam celerrime ad Caſtra ſua redeuntes, decernere in diem alterum, cum *Petro Dunin*, coniunctionem exercituum, anticipaturi, conſtituunt: Caſtraque eo die verſus exercitum *Petri Dunin* promouent. Robore exercitus hoſtilis ſibi denunciato, ab exploratoribus, & de craſtina dimicatione *Petrus Dunin* perterritus, periculum ingens, propter exercitus ſui paucitatem, veritus, fallere hoſtes ſeceſſione nocturna, & iungere ſe exercitui *Alberti Gorski* diſponebat. Quod cum efficere nequiret (hoſtes enim itinera omnia, arborum detruncatione ſepiuerant) colloquium cum hoſtibus nonnulli ex Regiis militibus poſcendum ſuadebant. Sed cum hæc conditio turpis cenſeretur, ferro iter aperiendum, cæteri impellebant. Qua ſentencia ob omnibus comprobata, *Petrus Dunin* exercitum, ad hoſtium Caſtra ducit, & prope Oppidum *Puczki* hoſtes offendens, die Veneris, decima ſeptima menſis Septembris, cum illis conſligit. Equite autem peditem velans, non prius illum quam ad congreſſum veniretur detexit. *Fricz Ravvnekke*, & *Caſper Noſthvvicz* hoſtium Duces, maxima ſpe ſuos in id prælium animauerant, & *Caſparo Noſthvvicz* autore, eo ſe pacto conſtrinxerat, *vt potius mortem oppeterent, quam fugerent. Et ſi quis profugeret, Poloniæ Regis ex tunc fieret captiuus, nec ſecus quam captus in Regiam captiuitatem ſe ſiſtere teneretur.* Ab vtraque itaque parte, maximo animorum ardore, maximaque vincendi ſpe prælium initum eſt. Vbi in ipſo congreſſionis acierum articulo, *Paulus Iasſienski* (Aulicus his Regius erat, de Domo *Gozdana*) in hoſtium iam protenſas

Poloni parua manu

imparem Prutbenorum exercitum

tum apud Puczki

lanceas per transuerſum velociſſime impingens, & lanceas hoſtiles diſpellens, omnes ictus eorum fruſtrauit. Qua propter milites Regii, in prima locati acie, facile hoſtium primos ordines, deiectis his, qui eos ducebant, & in terram vsque proſtratis, perfringunt. Nihil hoſtes, eo vulnere permoti, in pugnam ruunt. Certamine quoque a parte vtraque inſtaurato, tribus & amplius horis acerrime pluribus hinc inde cadentibus, decertatum eſt, donec vterque exercitus fatigatus, quaſi ex compoſito pugna omiſſa, in currus, quos vtraque pars pro Caſtris reliquerat ſe recepit. Vbi paululum immoratus, non ad pugnam, ſed ad perſequendum hoſtem (debellatum enim vterque exercitus, pro victo alterum ſeceſſiſſe credebat) regrediebatur. Illic maior quam pro numero, temerarie magis, quam ſtrenue, alteris in alteros ruentibus, cædes ædita eſt. Et *Friczone Ravvnekke*, Capitaneo Cruciferitiæ partis ſauciato, hoſtilis acies introcedere coacta, deterrioti loco eſſe cœpit. Multitudine tamen ſreta, propelli ad plenum non potuit, ſed in pugna, ad horæ vnius ſpacium, fortiſſime dimicans, à *Polonorum* peditatu, in latus ſuum dextrum, per baliſtarum ſagittas, incurrente, pluribus vulneribus confecta, ſuſtinere impetum *Polonicum*, hinc equitis, à fronte, illinc peditis à latere non valens, in fugam ſe vertit. Collecto deinde equite, & pedite, per ſugam primam hinc & hinc ſparſo, verbisque ad inſtaurandam pugnam animato, ad tentandum de integro certamen *Fricz Ravvnekke* rediit. Sed primis, & his, qui in acie conſtiterant, obritis, ipſo quoque *Fricz* occiſo, facile cæteri, pecudum more agebantur. Erant inter hoſtium agmina milites, pluribus bellis exercitati, qui non honoris tantummodo, ſed & pacti, ante pugnam initi, memores, capi maluerunt, quam fugere. *Caſpar Noſthvvicz*, alter hoſtilis partis Capitaneus, & qui author pacti, de non fugiendo fuerat, primus in fugam ſe recipiens, plures exemplum ſuum ſecutos, in fugam concitauit. Peditum copiæ, quibus etiam hoſtilis refertus erat exercitus, parum remedii ponentes in fuga, quippe, quæ ab equitatu *Polonico*, facile conſequerentur, & nonnulli equites ad currus, pro caſtris relictos diuertunt: quorum vnum latus tegebat ſtagnum, frons vero verubus, præacutis, & partim ferro, partim igne duratis conſepta erat, pugnamque bombardarum fulmine, & proiectione, ac ſagittarum emiſſione, reintegrant. *Poloni* ſi ſpatium hoſtibus, metu perculſis, ad recolligendum ſe, darent, victoriam ſuam, & illius diei ſudores, recidere rati in irritum, audaciſſime equis concitatis in veruum ſpicula inuehuntur. Multisque equis, vsque ad interemptionem confoſſis, verubusque confractis, Caſtris, & curribus potiuntur hoſtilibus, & plures ex hoſtibus reſiſtere, tunc etiam auſos, trucidant; aliquos, qui ſe vndis crediderant, præter paucos

1462.

1462. cos nandi peritos, suffocant, reliquos compreheodunt, triumphoque ad extremum potiuntur. Sed dum hæc Castrorum expugnatio ageretur, fere umnia eques fugiens, amissus est, prærer turmam vnam, quæ in syluam, densis arboribus a se sepram, inciderat. Illa enim impediente, effugere non valens, venire in captiuitatem *Polonicam* coacta est. Duceotis curribus, & quindecim bombardis, ac omni Castrorum armatura, *Poloni* potiti sunt. Cæsa eo prælio, duo hostium millia, sexingenti capti referuntur. Ex *Polonis* nemo, præter *Hectorem Chodorski*, de Domo *aceruorum*, ex ordine militum desideratus, & Centum alii, sine nomine tam ex equite, quam pedite. Non tamen cæteris incruenta fuit, victoria, quippe, inter quos rarus poterat, non nisi, saucius reperiri. Sed & Ductor exetcitus *Petrus Dunin*, in palma, graui non tamen lethali vulnere, & in femore, violatia impetu bombardæ armis, aliquantidum concussus tribus diebus, in prælii loco statina habita sunr. Intra quos, alter Regius exercitus, Duce *Alberto Gorski*, aduenit, & victorem exercitum, aut curantem viua corpora, aut humantem extincta, offendens se illi coniunxit. *Stolpensis* Dux *Ericus*, qui *Casimiro* Rege deserto, cuius neptem prope germanam habebat in Coniugio, in partem Crucifericam, nulla prouocatus iniuria, biennio prope exacto, transierat, & qui per eandem Coniungem se Regi pridem reconciliauerat, fidem iterum frangens, Cruciferico exercitui, cum sexingentis equitibus, in auxdium veniebat, sed a fugientibus de clade suorum edoctus, & ipse ad propria, citato agmine perfugit: pluribus tamen de suis per gentes Regias, aut captis, aut occisis. *Caspar Noshvvicz* & reliqui fugaces, literis eorum, qui in Regiam venere captiuiratem monentur, vt pacti memores, se in captiuitatem *Polonorum* Regi repræsentent. *Casimirus* Rex, milites, qui enixius in eiusmodi congressu pugnauerant, honoraturus. *Petrum Dunin*, Succamerarium *Sandomiriensem*, Capitaneum exercitus, de Domo *Cygnorum*, *Paulum Iassyenski*, quem in superioribus nominaui, *Venceslaum Nyeborski*, *Nicolaum Vilkanovvski*, de Domo *Pravvditarum*, *Tomkonem* de Domo *Odrovvasch*, *Ioannem Dlugosch* de Domo *Wyenaua*, & alios triginta decoris insigniis militaribus insigniuir. Fœlicibus auspiciis dies hæc decima septima mensia septembris prouenerat: eo siquidem die in tribus aliis locis, videlicet, circa vdlam *Iassyeniecz* in *Masouia* per *Nicolanm* de *Poderaiovv* Capitaneum *Plocensem*, item circa *Svvyecze*, per gentes *Wlodkonis ex Nakyel*, item circa fluuium *Pisch* hostes, qui ex *Chelmno*, *Golub* & *Brodnicza* egressi, spolia in *Masouia* Ducatu, & alibi, agebant, graui cæde conflicti sunt.

...um alibi fundunt fugantque.

Vlricus Czirvvonca captiuitate Georgii Bohemiæ Regis, opera Casimiri Poloniæ Regis, solutus, Oppidum Golub fraude ciuiū amissum, Casimiro recuperat.

Nec multo post, videlicet vigesima octaua mensis Octobris, *Vlricus Czerwonka*, per *Casimirum Poloniæ* Regem, ab iniuste captiuitate, quam apud *Georgium Bohemiæ* Regem, plus quam biennio pertulerat, solutus ex Castro Regio *Golub*, duodecim satellitibus suis, quos *Mikosch* Bohemus, ducebar in oppidum *Golub*, quod hostium frequenti tenebatur præsidio, in nocte opaca, silenter ex Castro iotromissis, ac vigilibus uccisis, portas illi aperientibus, cum gentibus ingressus, oppidum, fraude Ciuium interceprum, recuperat, & hostile præsidium partim necat, partim captiuat. Nonnullos, qui in duas turres fugerant, igne adhibito extrahit. Defectionis quoque authoribus, securi percussis, oppidum in Regiam vendicat potestatem, multis spoliis hostilibus potirus. Victoria autem apud *Pnczki* cum cæteris consequentibus obtenta, rursum in *Casimirum Poloniæ* Regem, plurimorum intra *Prussiam* conuersa sunt studia, renouataque belli negocia. Per illam enim & cladem apud *Choyniczam* acceptam, magna ex parte constabat detersam esse, & Crucifericam obscuratam victoriam, & illius gloriam sequenti clade defloratam. Ab eo siquidem tempore Cruciferi, primum terrestri prælio apud *Pnczki*, & mox apud *Elbingam* nauali victi, declinare & ad ruinam tendere cœperunt.

Quinta die mensis Septembris, *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, Synodum prouincialem, apud oppidum *Calisch*, super subsidio *Casimiro Poloniæ* Regi, & militibus terræ *Dobrzinensis*, per hostes expulsis, & grauatis, ferendo, celebrat. Ad quam, cum non nisi duo Episcopi Provinciales, *Ioannes Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, & tercius Administratur Ecclesiæ *Cracouiensis*, *Ioannes Pniewski*, cum suis Capitularibus, & pauci quidam Abbates, conuenissent (alios enim Episcopos, sub ditiune exteriorum Principum consistentes, vocari non placuit) post varios tractatus, super peticione Regia, quam etiam tunc per Nuncios resumebat, habitos, subsidium charitatiuum decretum est, & in *Gnesnensi* Diœcesi viginti grossi à marca, in *Craconiensi* vero, sex grossi, juxta taxam veterem instituti. Rogatus illic Archiepiscopus *Gnesnensis* Ioannes, à Prælatis, & Canonicis *Craconiensibus*, spolium Regio mandato passis, ut processus contra occupatores decernerentur, abnuendo peticioni, illos ad Administratorem *Cracouiensem*, qui & ipse, ob metum Regium allegabatur Censuras neganisse, remittebat. Ita vtroque non succurrente, spolia liberius continuabantur.

Viginti grossos Gnesnensis, sex Cracouiensis Diœcesis, à marca contribuunt Casimiro Poloniæ Regi, & militibus terræ Dobrzinensis.

Quinta feria, in die sancti *Martini*, generalis Conuentio *Piotrcouiæ* tenta est. Ad quam *Casimiro Poloniæ* Rege ex *Thorun*, per *Przedecz*, *Klodanam*, & Lancitiam veniente frequens etiam Prælarorum, & Baronum, *maioris Poloniæ*, numerus. Baronibus *Craconiensibus* fere omnibus detrectantibus, eam accedere, illuc confluxit. Venerunt & Dux

Con-

1462. *Conradus Masouiæ*, cum genetrice sua *Barbara*, *Boleslai* relicta, & matertera sua *Catherina*, *Michaëlis Lithuaniæ* Ducis, relicta, *Paulo Plocensi* Episcopo, Baronumque & militarium *Masouiæ*, multitudine grani, ad octingentos equites æstimata, comitatus. Item *Conradus* niger *Olyeschnizensis* Dux, cum suis Consiliariis, vterque Ducatum *Masouiæ Plocensem*, ex morte *Semouiti*, & *Wladislai*, filiorum olim *Masouiæ* Ducis *Wladislai*, Ducum, petiturus, *Conradus* quidem niger Dux *Olyeschniczensis*, ratione Consortis suæ *Margaretha*, filiæ vnicæ *Semouiti*, *Conradus* vero *Masouiæ* Dux iure successionis, cum *Casimirus Poloniæ* Rex, etiam eum ad se, & Regnum suum *Poloniæ*, iure feudi deuolutum astrueret. Omnibus autem de suo iure vehementer confidentibus, etiam studia sua partes ad vincendum intenderant. *Casimirus Poloniæ* Rex à Prælatis, & Baronibus suis, & a tribus Canonum doctoribus, *Ioanne* de *Dabrowka*, *Nicolao* de *Calisch*, & *Iacobo* de *Schadek*, quos ad Diœtam acciuerat, edoctus, se cæteris Competitoribus iure potiorem esse, iudicio dissidium dirimi malebat. Locatisque *Stanislao* de *Ostrorog*, Palatino *Calissiense*, pro Iudice, *Grothone Czzymirski* pro Subiudice, cæteris vero Palatinis, & Castellanis pro Assessoribus adhibitis, tredecima mensis Nouembris die iudicium instaurat. Et tribus Procuratoribus creatis, *Ioanne Rythwienski* Regni *Poloniæ* Marschalco, Capitaneo *Sandomiriensi*, *Iacobo de Schadek*, & *Ioanne* de *Ostrorog*, Decretorum Doctoribus querelam apud Iudices, per organum *Ioannis Rythwienski* Marschalci, contra Conradum *Masouiæ* Ducem, tunc cum genitrice sua, & Consiliariis *Masouiæ*, præsentem, deponit, *quod Plocensem terram & Districtus illi subiectos, ab eum & Regnum suum, feudi iure deuolutam, occupasset: Petens eum ad redditionem compelli, & ius feudi, si à quoquam inficiaretur, offerens se probaturum.* Duci *Masouiæ Conrado* & suis, omnis concertatio per viam iuris, præsertim coram Iudicibus, per Regem datis, suspectior duriorque visa est. Propter quod petebat rem, non iudicio, sed placitatione, per communes Consiliarios componi. Subinferens *se, non ad subeundum iudicium, sed decisionem communium Baronum, in Diætam accessisse.* Cum autem hæc conditio, à *Casimiro* Rege sibi negaretur, per *Nicolaum*, de *Mirzenicze*, Canonicum *Plocensem*, *Swantoslaum* de *Woyczieschino*, Archidiaconum *Varschouiensem*, in Ecclesia *Posnaniensi*, & *Paulum*, Decretorum Doctores, quos causæ suæ adhibuerat, non quidem respondendo Regiæ querelæ, sed contradicendo, refellebat. Astruens *Duces, & Ducatus Masouiæ, à Casimiro secundo, Polonorum Rege, per literas*, quas ostentabant originaliter, *solutos esse, & feudum extinctum, & damnatum.* *Iacobo*

Masouiæ & Olyeschnicensi Ducibus

A autem de *Schadek* Doctore, Procuratore Regio, oppositionem allegatam extenuante, & allegante, *Casimirum secundum Poloniæ Regem, solutionem ipsam facere, & tam insignem Ducatum, à corpore Regni, scindere & libertare, cum præiudicio notabili Regni non potuisse: tum omnis notabilis & enormis alienatio, sit cuilibet Regi, ne Regnum, per ademptionem partium diffluere contingat, iure quolibet interdicta. Casimiri insuper secundi, Regis, Priuilegium, actu contrario, per Semouitum, Casimirum, Ianussium, & Wladislaum, Masouiæ Duces, præstito Regi Poloniæ Wladislao homagio, penitus, licet in se nullum fuerit, emarcuisse*, Ducis *Masouiæ Conradi* Procurator, Doctor *Nakel*, allegationem Doctoris *Iacobi* confutaturus, *alienationem quidem notabilem, facere Regem non posse*, assensus est, *sed* B *solutionem feudi, à Casimiro secundo Rege de Ducatibus Masouiæ factam, notabilem non posse censeri.* Quæ responsio parum sensata, Contionem totam in murmur commouit, vno quoque perstrepente. *Procuratorem Ducalem, se sua responsione damnasse: nemine ignorante Ducatum Masouiæ, portionem Regni grandem esse.* Sedato murmure a *Nicolao Boglowski* Palatino *Varschouiense*, nomine *Casimiri* Regis, contra Iudices, a Rege locatos, exceptum est. *Quod parum idonei essent, Causam, Regem contingentem, cuius subditi essent, iudicare.* Petebatque propter *Cracouiensium* Baronum absentiam, in causa, C non procedi. Sed cum hæc exceptio repelleretur. *Conradus Masouiæ* Dux, cum suis omnibus, ex æde, in qua iudicium huiusmodi agebatur, se festinus proripuit, & nocte insequenti, relictis aliquibus, qui Regem secum mansuetius agere inducerent, aut si minus, à suorum Iudicum Decreto prouocarent, in *Masouiam* discessit. Iudices autem Causæ, cum *Conradum* Ducem *Masouiæ*, pro non paritione cuntumacem decreuissent, in diem octauam illum, & Procuratores suos euocarunt. Quo nec per se, nec per Procuratores, parente, petentibus Procuratoribus Regiis, vigesima mensis Nouembris die, diffinitiuam sententiam proferunt: per quam Re- D gi, & Regno *Poloniæ*, *Plocensem* Ducatum adiudicant, & illum in possessionem Ducatus præfati, mittendum, decernunt. Cumque ab illa Procuratores *Conradi*, *Masouiæ* Ducis, ad Summum Pontificem, vel ad eum, qui sciret, posset, & vellet. *Conrado* Duci *Masouiæ*, iustitiam administrare, prouocassent, & à Iudicibus appellatione insinuata, apostolos petissent, refutatorii tantummodo illis concessi sunt. Competitor alter *Conradus* niger *Olyeschnicensis* Dux, pro iure Consortis suæ *Margaretha*, videns principalem competitorem, *Conradum Masouiæ* Ducem, parum in causa sua, prosperatum fuisse, nihil agendum duxit, nullaque via iuris, aut facti tentata, in pro-

reiectio

Plocensis Ducatus, Casimiro Regi & Regno Poloniæ adiudicatur.

1462.

1462. propria, à *Casimiro* Rege, ducentis florenis, & duplici veste, de fabellinis pellibus, remuneratus, omne ius, quod sibi & suæ conforti *Margarethæ* competebat, in *Casimirum Poloniæ* Regem, & suum regnum transfusurum se pollicens, regressus est. In Barones *Cracouienses*, quod venire ad conuentionem neglexerant, aliqui ex Consiliariis iram exacuendo Regis, inuecti sunt, quod sine illis ad cætera reipublicæ prouidenda concludendaque negocia, procedi non liceat.

Maturanti *Casimiro Poloniæ* Regi, ex Diæta *Pyotrconiensi*, in *Lithuaniam* discessum (*Lithuaniæ* enim certo certius spoponderat se, conuentu *Pyotrcouiensi* concluso, illuc quam celerius venturum, Reginamque *Elisabeth* in *Radom* eum impedimentis subsecuturus propediem præmiserat) denunciatum est *Hyeronimum Cretensem* Archiepiscopum, Apostolicum Legatum, integro fere anno præstolatum aduenire. Hic etsi à Papa *Pio* secundo, ad sedandam turbationem in *Cracouiensi* Ecclesia exortam, & bellum *Prutheni*cum extinguendum, missus: tempestiue ex vrbe exiuisset: in componenda tamen pace inter *Fredericum Romanorum* Imperatorem, & *Matthiam Hungariæ* Regem, atque *Ioannem Giskram*, quæ æquis conditionibus secuta est, iteum inter eundem Imperatorem *Fredericum*, & germanum suum *Albertum Austriæ* Ducem, quam conficere nun valuit, item in reiciendis quibusdam motibus per Imperii Electures, & *Almaniæ* Principes, contra *Fredericum* Imperatorem, sensim glifcentibus, anno prope vno, apud *Germanos*, & *Pannonios* versatus, Regnum *Poloniæ* adire non potuit. Tardius itaque venientem, *Casimirus* Rex auidius excepit. Cui *Pyotrconiam* feria sexta in crastino sanctæ *Catharinæ* ingredienti, ab omnibus Prælatis, & Baronibus *Poloniæ* obuiam itum est. Qui Sabbato subsequenti, audientiam nactus, suo more *enarmis obstauit, & quali affectione, quanto amore, feratur Papa Pius in Casimirum Regem, & Regnum suum Poloniæ, quod Christianitatis scutum sit, & brachio suo illud à Tartaris protegendo, censeatur Christianæ fidei, murus & antemurale*, differens, *ad tria se principaliter*, commemorauit *missum*, *ad pacificandam*, *videlicet Cracouiensem Ecclesiam, ad bellum Prutheni-cum intercipiendum, & ad animandum Regem in bellum, Turco inferendum*. Et causam quidem Ecclesiæ *Cracouiensis*, in tempus aliud differens, *pacem cum Magistro, & Ordine Cruciferorum, armis depositis, vt fieret, ac simulatiusque bellum cum Turco agi posset*, multiplici ratione persuasit, in eaque re persuadenda tempus haud breue absumpsit. Altera die videlicet Dominico, honore mensæ, à *Casimiro* Rege exceptus, reliquum diei illius, sed & sequentem integram diem, in colloquiis secretis, cum Rege, *Ioanne* tan-

Legatus Papæ missus,

tummodo *Gnesnensi* Archiepiscopo, pro interprete adhibito, absumpsit: in quibus omni conatu, virtute, & nisu, iuxta quod à Summo Pontifice instructus fuerat: *Iacobum Cracouiensem* Episcopum, laborauit efficere pacificum, multisque euidentibus rationibus, ad eius pacificationem, & ad emolliendum animum Regium, vsus, certificat, *prouisionem Iacobi Cracouiensis Episcopi, etiam per Summum Pontificem, eo dissentiente, rescindi non posse*. Non tenuit *Casimirus* Rex Choleram, hac denunciatione audita, spes enim suas impleturum legatum Apostolicum aduenisse crediderat. Sed & dolore altæ suæ spei, ad irritum cadentis, & ira incensus *satius Regnum Poloniæ perditum iri, quam Iacobum ad possessionem Episcopatus Cracouiensis admittere* deduxit, Legato vero replicante, *minus fore iacturæ, si etiam tria Regna deperirent, quam Sedes Apostolica iura sua confundat*, cum magna animorum hinc inde exacerbatione discessum est, & ira Regia cum improperiis, in *Ioannem Rythwicuski* versa est, qui se capitis adiiciebat periculo, si secus, quam ipse prædixerat, rem verti contingeret. Feria tercia, modestiori sermone Rex vsus cum Legato conclusionem captat, vt alia in *Pyotrkow*, pro sedecima die mensis Ianuarii teneatur conuentio, ad quam *Iacobus Cracouiensis* vocetur Episcopus, & administrator cum capitulis, & illic agatur de pace, Rex interim *Casimirus*, nouo & veloci Nuncio, ad Diætam *Pyotrconiensem* reuersuro. Papam precibus conueniat, *vt si Iacobi Episcopi Cracouiensis prouisionem cassare non dignetur, saltem illum ad Wladislauiensem transferat*. Familiaris Legati *Nicolaus Merboth*, Canonicus *Wratislauiensis*, cum Regiis, & Legati literis, translationem huiusmodi suadentibus, extemplo missus, & *Iacobus Cracouiensis* Episcopus, literis Legati dato ei in equos triginta saluo conductu, accersitus est.

1462.

frustra nititur Iacobum Syrnienski Episcopum Cracouiensem fieri, in gratiam Casimiri Regis reponere.

Ducatus *Plocensis* & *Cracouiensis* Ecclesiæ, rebus eo ordine, vt præmisimus ordinatis, *Hyeronimoque Cretensi* Archiepiscopo, Legato Apostolico in *Brzesczye*, ad practicandum pacem *Prutheni*cam diuertente, *Casimirus* Rex ad *Rawam*, & *Gostinin* castra, quæ pro eo tenebantur, comitantibus eum *Ioanne Gnesnense* Archiepiscopo, & *Ioanne Wladislauiense* Episcopo, pluribusque militaribus, sabbato in die sanctæ *Barbaræ*, ex *Pyotrkow* discedens, processit, & in die sancti *Nicolai*, *Ravam* perueniens, Castri *Ravensis* à *Grothone Czeszik*, deinde in *Gostinin* progrediens, à *Nicolao Kuczienski*, sibi traditam possessionem, à militaribus quoque Districtus vtriusque fidelitatis recipit iuramentum. Fide autem *Grothonis Czeszik*, & *Nicolai Kuczienski* donatione perpetua, aliquarum villarum munerata, etiam ea Castra, quæ Regi tradiderant, dat illis ad vitam, in tenutam. *Io-*

Casimirus Rex Rawa & Gostinin Castrorum Plocensium possessionem recipiens, & immunitum fidelitatis ab vtroque Districtu exigit,

1462.

& marcam auri annuam, ex bonis Lovvicz solvi solitam Archiepiscopo Gnesnensi condonat.

anne quoque Archiepiscopo *Gnesnensi* rogante, marcam auri, quam *Gnesnenses* Archiepiscopi, Ducibus *Masouiæ*, ratione *Louiczensis* Domioii, soluere, & apud *Sochaczovv* repooere, obligabantur, perpetuo remittit & indulget.

Fredericus Imperator Romanorum in arce Viennensi, a Ciuibus Viennensibus obsessus,

Viennenses, a *Frederico Romanorum* Imperatore requisiti, de dandis sibi sex florenorum millibus, ad cooducendum mercenarios milites, quibus & Ciuitas, & patria tueri, & emerita stipendia militibus, qui illa infestabant, exolui possint, dum quatuor, ex Consulatu, ferentes excusationis tenorem, ad Imperatorem, in Castro *Viennensi* agentem, transmisissent, & *Fredericus* Imperator, tam illos quatuor, quam alios duos, dum primi oon compareot, destinatos, io vincula coniecisset, in seditionem versa Ciuitas, illum io Castro *Viennensi*, sabbato in crastioo sanctæ *Heduigis*, vsque ad festum Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, obsidere cæpit. *Albertum* qooque Ducem, germanum Imperatoris, cum viginti nauibus *Danubio* venientem, excipiens, omnium rerum potestatem illi fecit. *Georgius* interim *Bohemiæ* Rex, nomeo suum, & conditionem amplificaturus, suis velociter in arma coactis, primum in *Cornborg*, deinde *Danubio* nauibus illic superato, *Closternburg* applicuit. Feria deinde sexta, in crastino sanctæ *Catharinæ Viennam* latenter accedens, Imperatorem *Fredericum*, de obsidione erepturus, gentes in suburbia *Viennensia* misit, quæ ad iosidias, dudum præparatas (capto enim Regis exploratore, illum ea die præsciuerant) præcipitatæ, mille numero perierant. Filius Regius *Victorinus*, oppidum *Eczinsdorf*, conquirere volens quingentos de suis amisit. Ea clade secuta, pax bis conditionibus conuenit, *Viennenses*, filium Imperatoris *Maximilianum* acceperuot in Dominum, cuius Curator Dux *Albertus* coostitutus, Imperator *Fredericus*, ad sua abire permissus, bellumque atrox æquo & pulchro medio sublatum extinctumque est. Adeo Instabilis est humanæ fœlicitatis conditio, qua hactenus *Fredericus* Imperator spleodescere videbatur. Qui etsi infamia intactus, inuidia tamen, gloriam suam moleste ferentium, vrgebatur, fuscatus: maximum eteoim, & quod in ætate qualibet potest æstimari, fortunæ ludibrium *Frederico* Imperatori constat factum fuisse. Qui & Imperator, & Augustus, primum in obsidioois angustias, periculose toleratas, detrusus, deinde clade suorum perculsus defeosorum, ad extremum a possessione *Viennæ* excedere coactus est.

tandem sub certis conditionibus dimittitur.

Litera Ducis Pomeraniæ, quibus theloneí libertatem, integris suis Elbingensibus concedit.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis amen. Samborius Dei gratiâ Dux Pomeraniæ, Vniuersis Christi fidelibus, præsentem paginam inspecturis, Salutem in Domino. Notum esse cupimus, tam præsentibus, quam futuris, quod nos Ciuitati Elbingensi, propter seruicia specialia, quibus nobis sæpius parata fuit, contulimus in perpetuum talem telonei libertatem, quod vnusquisque Ciuium prædictæ Ciuitatis, per totum Dominium nostrum, transeat, tam in terra, quam in aqua, absque omni telonei exactione. Vt autem hoc factum a posteris ratum maneat, & inconcussum, præsens scriptum nostri Sigilli munimine roborauimus, ad Cautelam. Datum in Dirssone anno Domini. Millesimo, Ducentesimo, quinquagesimo quinto, decimo septimo Calendas Iunii.

Alterius Ducis Pomeraniæ similis libertas, Elbingensibus, de non soluendis teloneis concessa.

In nomine Domini amen. Memoriæ obliuio nouercatur, & longinquitate temporis gestorum series obscuratur, nisi viuacibus literarum indiciis propaletur. Quare præsentium, & futurorum indagine declaramus, quod nos Vestwinus Dei gratia Dux Pomeraniæ, respectis fidelibus seruitiis Ciuium de Elbingo, quæ patri nostro simul & nobis sæpissime impenderunt, contulimus eisdem pro quadam pecuniæ summa, omnimodam libertatem, tam in aquis, quam in aliis partibus nostris, quæ ad nostrum spectant Dominium, videlicet terram nostram intrandi, transeundi, merces suas vendendi, & emendi, quascunque voluerint, & nihilominus ad suas Prouincias, vnde veniunt redeundi, sine omni exactione telonei, & solutione. Adiicientes autem ipsis Burgensibus, de nostra liberalitate, ne aliquis hominum nostrorum ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum, a latere nostri Dominii, tempestate agitante (quod absit) naufragium pertulerit, grauare præsumat, in corpore, siue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summa pecuniam extorquere audeat, in tali periculo à Burgensibus prædictis. Volumus insuper & inhibemus, vt nullus omnino nostrorum successorum, seu officialium nostrorum, hanc nostram rationabilem donationem, & factum infringere audeat, vel ei ausum temerario contraire. Testes autem donationis sunt, dominus Henricus Abbas de Polpelin, dominus Vislaus Ecclesiæ Caminensis Custos, dominus Svvencza, Palatinus Danensis, Dominus Paulus Palatinus Svveczensis, dominus Andreas Castellanus Danensis, dominus Stanislaus Castellanus Svveczensis, Dominus Meslaus Succamerarius Danensis, & alii quam plures viri fide digni. Vt autem hæc nostra donatio, omni æuo inuiolabilis perseueret, hanc paginam nostri Sigilli munimine consulimus roboratam. Actum & datum in Gdansk, per manus domini Theodorici, Capellani Curiæ & Notarii. Anno Domini, Millesimo Ducentesimo nonagesimo tertio.

Confirmatio tertii Ducis literarum præscriptarum

In nomine Domini, amen. Dum viuunt litera viuit & actio literis commissa, cuius assertio nutrit memoriam, & roborata suscipit incrementa. Nos igitur secundus Przemislaus, Dei gratia Dux maioris Poloniæ, no-

1462.

Elbingensibus, de non solvendis in Pomerania theloneis, concessarum.

notum esse volumus vniuersis, tam præsentibus, quam futuris, præsentem paginam inspecturis, quod dilectus patruus noster, magnificus dominus Princeps, Vesimirus Dei gratia Dux Pomeraniæ inspectis fidelibus seruitiis Ciuium de Elbingo, quæ sibi sæpissime fideliter impenderunt, & adhuc impendere non omittunt, contulit eisdem Ciuibus, omnimodam libertatem, tam in aquis, quam in aliis partibus suis, quæ spectant ad Dominium ipsius, videlicet terram suam intrandi, transeundi, merces que suas vendendi, & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus ad Prouincias suas, vnde veniunt, redeundi, sine omni exactione telonei & solutione. Adiiciens ipsis Burgensibus, de ipsius patrui, mera, liberalitate, ne aliquis hominum ipsius, ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum, à latere sui Dominii, tempestate agitante (quod absit) naufragium pateretur, grauare præsumat, in corpore siue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summam pecuniæ, audeat extorquere, in tali periculo a Burgensibus supradictis. Insuper Voluntatis ipsius est, & inhibet, vt nullus omnino suorum successorum, seu Officialium suorum, rationabilem donationem, per ipsum factam, infringere audeat, vel ei ausu temerario contraire. Præterea nos, memoratos supra ciues Elbingenses, cupientes omni nostra prosequi gratia, qua possumus, & fauore, iam annotatam, libertatis donationem, quam ipsis inclytus Princeps, dominus Vesimirus, patruus noster, dux Pomeranorum, vt supra habetur, contulit, habito maturo Baronum consilio præsentibus confirmamus. Volentes inuiolabiliter, tempore procedenti, per nos, & nostros successores, dictam libertatis plenitudinem obseruari. In cuius rei testimonium, præsens scriptum nostri Sigilli munimine, fecimus roborari. Præsentibus his testibus, videlicet Domino Ruthigero Abbate de Oliuva, Domino Henrico Abbate de Polpelin, fratre Gerhardo de Cholbach, fratre Conrado, Roze dicto fratribus Ordinis, domus Theutonicæ, Domino Paulo Palatino Svveczense, domino Svvencza, Palatino Danense, domino Audrea Castellano Danense, domino Stanislao, Castellano Svveczense, domino Alberto, Castellano de Buchin, domino Bogusiao, Castellano de Vslhe, & Succamerario Posnaniense, domino Kelkone, Castellano de Santhok, & Domino Svventhemiro Castellano de Rechavv, & aliis quamplurimis fidedignis. Actum & datum in Dayrzich, in die beati Calixti Papæ, & Martyris. Anno Domini, Millesimo, ducentesimo nonagesimo quarto, per manus Domini Henrici Capellani Curiæ.

Similis confirmatio quarti Ducis literarum præinsertarum, Elbin-

In nomine Domini amen. Quoniam facta mortalium obliuionem inducunt, vel morte intercepta (sicut experientia docuit) solent annullari, si non fuerint legitimo virorum ac proborum testimonio roborata. Ea propter nos Wladislaus Dei gratia Dominus Regni Poloniæ, Dux Pomeraniæ,

1462.

gensibus de non solutione in Dominiis Pomeraniæ telonei concessarum.

Lancicia, Cuiauia, & Siradia, notum esse volumus vniuersis, tam præsentibus, quam futuris, præsentem paginam inspecturis, quod Magnifici Principes, scilicet Vesimirus Dei gratia, Dux Pomeraniæ, & eadem Dei gratia, Dux maioris Poloniæ Przemislaus, & Dominus eiusdem Pomeraniæ, inspectis fidelibus seruitiis Ciuium de Elbingo, quæ eis sæpissime fideliter impenderant, contulerunt eisdem Ciuibus de Elbingo omnimodam libertatem tam in aquis, quam in aliis partibus, quæ spectant ad eorum Dominium, videlicet terras eorum intrandi, transeundi, merces vendendi, & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus partes quas vellint, sine omni exactione telonei, & solutione redeundi. Insuper adiicientes de ipsorum mera liberalitate, si prædicti Ciues ad latus ipsorum dictorum Dominorum, hoc est ad littus Pomeraniæ, tempestate agitante (quod absit) naufragando, peruenire contigerit, nullus omnino subditus fidelis, memoratos Ciues grauare præsumat in corpore siue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summam pecuniæ, audeat extorquere in talis periculo. Deinde etiam voluntatis ipsorum est, vt nullus omnino successorum eorum, aut officialium ipsorum, rationabilem donationem, per ipsos factam, infringere audeat, vel ausu temerario contraire. Præterea nos Wladislaus Dei gratia, nunc Dominus Regni Poloniæ &c. memoratos Ciues de Elbingo, cupientes omni nostra prosequi gratia, qua possumus & fauore, iam annotatam libertatis donationem, quam inclyti Principes, fœlicis memoriæ, antecessores nostri, superius nominatis ciuibus contulerunt, habito Baronum nostrorum maturo consilio, præsentibus confirmamus, volentes, vt per nos & nostros posteros, inuiolabiliter obseruetur, eam Sigillorum nostrorum munimine roborando. Actum & datum in Danczk, in octaua Epiphaniæ Domini. Præsentibus his testibus, fratre Rudigero dicto, Abbate de Olivva, fratre Henrico dicto, Abbate de Polpelin, & Domino Svvencz, Castellano de Scholpen, Domino Adamo Castellano de Svvatez Comite, Matthia iudice Comite Kelchone Castellano Gnesnense Comite, Alberto dicto Gaska Densthvvalna Domino Rudigero Vicecancellario Cuiauiense, qui tenet Sigillum Dei, Domino Theslao Succamerario Pomeraniæ, sub anno incarnationis Domini Millesimo, Ducentesimo, nonagesimo, octano.

Die Solis XVII. die mensis Ianuarii adueniente, Diæta *Pyotrcouiensis* agi cœpta est. Ad quam, dum *Casimirus Poloniæ* Rex, ex Oppido *Radom*, in qua Natalis Christi dies, cum Regina *Elisabeth*, consorte sua, exegerat, & Consiliarii, tractatum de statu vtroque Ecclesiastico, videlicet & Sæculari conuenissent, *Ioanne* duntaxat de *Thączin*, Castellano *Cracouiense*, venire detrectante, causas tamen absentiæ, per literas declarante. *Hieronymus* quoque *Cretensis* Archi-Episcopus & Apostolicus Orator, ex *Cuiauiensi* 1463

1463.

Brzeſczye, in quo hebdomadis aliquot, immoratus, & non vltra progreſſus, Magiſtrum Cruciferorum *Ludouicum*, Ordinemq; ſuum & Militares *Pruſſiæ*, Ciuesque *Gdanenſes*, *Elbingenſes*, & *Thorunenſes* literis & Nunciis ſolicitauerat de pace, tempeſtiue reuerſus, vt prouiſus Apoſtolicus *Iacobus* de *Syenno*, *Cracouienſis* Epiſcopus, ad poſſeſſionem, rerum Epiſcopalium admitteretur, de poteſtate, & præeminentia Summi Pontificis, & quod Eccleſiarum Cathedralium, apud illum ſolum conſiſtat ordinatio, per Scripturas & exempla diſeruit, multa inſuper de fauore, charitate, & beneuolentia Papæ *Pii*, in Regem & Regnum *Poloniæ* commemorauit. Aduenit interim *Iacobus Cracouienſis* Epiſcopus, non niſi triginta equos, in ſua, fratrum & amicorum, comitatiua habere permiſſus. Sub cuius præſentia, Apoſtolicus Legatus *Hieronymus* ferocius corripiendo interdum & Regem, & Conſiliarios, pacem ſuam ſolicitauit. Verum, cum per dies plures omnes ſui conatus, & labores recidiſſent in irritum, & ex Conſiliariis inueniretur nemo, qui factum & Iuſticiam *Iacobi Cracouienſis* Epiſcopi releuandam auderet, maior quoque turbatio *Cracouienſis* Eccleſiæ, & perſonarum ſubſequi, Rege a propoſito recedere nolente, timeretur, pacis ſuæ & ſuorum *Iacobus Cracouienſis* Epiſcopus qui in eam diem, affligebantur ſpoliis, conſulturus, & velut legitimus pater & Pontifex, calamitatem filiorum, quorum indies multiplicatur Sectio, & colliſio, per clementiam auerſurus, *Wladislauienſi* eccleſia, quæ ei offerebatur, & pluribus aliis conditionibus repudiatis, de conſilio, & aſſenſu Legati Apoſtolici, cedendum Regiæ maieſtatis voluntati duxit, & audientia, ſub præſentia Legati & Conſiliariorum frequentia, obtenta, primum *de facinoribus, quæ illi ab Oratoribus Regiis, apud Summum Pontificem obiiciebantur multa diſſerens, purum ſe & maxime de illis reum eſſe monſtraret, & ſi quis quid ſibi opponere velit, non alium ſe iudicem, quam Caſimirum Regem præſentem, quamuis ſibi infeſtum, & iratum, & Legatum Apoſtolicum, Gneſnenſemque Archiepiſcopum Ioannem, habere velle*, dixit. *Et dum virum innoxiam nemo attaſtaret, admitti ſe ad poſſeſſionem rerum Epiſcopalium* flexis genibus expetiit. Subinferens *plures ante ſe Epiſcopos in Polonicis Eccleſiis*, quos & per nomen & per genus expreſſit, *abſque iuris Regii offenſa per ſolam Apoſtolicam prouiſionem præfuiſſe.* Sed dum hanc ſibi conditionem negari videret, in hunc modum orſus, ad Regem verba facit. *Quando* inquit, *Rex illuſtriſſime, nec Apoſtolico moueris ſuffragio, nec mea humili ſupplicatione placaris, audes quoque cum conſiliariis tuis, excluſionis meæ, de Sede mea, dedecus, in conſcientiam & animam tuam aſſumere. Ioanni quoque Wladislauienſi Epiſcopo, de ſua ſede parum contento, meam, ad quam diuina & humana vocatione promotus ſum, dulceſcit occupare, non aduerſabor amplius brachio tuo, maloque Pontificatum Cracouienſem, etſi legitime mihi quæſitum, deponere, quam cum virorum Eccleſiaſticorum, qui nihil deliquerunt vexatione gerere: ſciens iuſtum Deum, vnicuique noſtrum, opus ſuum repenſurum*, oborto deinde lachrymarum imbre, quæ plurimos auditores in fletum reſoluerant, *ceſſurum ſe de ſede ſua, & illam in Papæ manibus reſignaturum* promittit. Procuratoresque ad renunciandum conſtituit, duabus tamen conditionibus ſibi ſeruatis & impletis, *vt omnes ſibi ſoluantur expenſæ, & ſumptus, vtque pro ſtatu Pontificali, quem linquere, niſi per mortem poterat, ſibi de Cracouienſis Epiſcopatus, menſa fiat prouiſio.* In hunc modum Vir alioquin innocens, qui biennio, cum ſuis adhærentibus, ſpolia grauia & bannitionem pertulerat, ſponſam ſuam legitimam, *Cracouienſem* eccleſiam, relinquere coactus eſt, & in reconciliationis gratiam, cum *Ioanne Melſtbinski*, *Andrea Olyeſchowszki*, & *Ioanne Dlugoſch* ſeniore & iuniore, ac *Demetrio* de *Syenno*, Canonicis *Cracouienſibus*, qui illi in omni agone, in finem vsq; aſtiterant admiſſus, & beneficiorum, quæ ex tunc, ſub ea conditione vt non repetantur ablata, reddita poſſeſſio, nouique Nuncii *Romam* transmiſſi, ſupplicaturi ſummo Pontifici, vt *Ioanne Wladislauienſe* Epiſcopo, in *Cracouienſem* translato, *Ioanni* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Vicecancellario de *Wladislauienſe* fieret prouiſio. Sub hoc modo, poſt plures procellas, & turbines, tranquillitas reuocata eſt *Cracouienſi* eccleſiæ. Non deerant & tunc inter Barones viri timorati, qui dicebant *Iacobi Cracouienſis* Epiſcopi, grauamen, pudorem & lachrymas, Deum non poſt multum tempus inſpecturum, nec illum certitudo optimi iuris ſui erexit, nec depreſſit violentatio, nobilitate ſua, moribus, Epiſcopatu dignus, hoc tamen vno, quia contempſit, dignior.

Iacobus de Syenno Epiſcopus Cracouienſis

videns in cauſa ſua Legatum Apoſtolicum nihil apud Regem interpoſitione pro ſe facta proficere,

iuri & liti, occaſione Epiſcopatus Cracouienſis ſub certis conditionibus cedit.

Affuerunt & in hac *Pyotrcouienſi* conuentione, *Conradi* & germanorum ſuorum Ducum *Maſouiæ* Nuncii, *Nicolaus Boglyewski*, Palatinus *Varſiboarienſis*, *Vincentius*, *de Gizicze* Marſchalcus, *Nicolaus* de *Myrzewiecz*, & *Nicolaus Małek* Decretorum Doctores, petentes, ne *Caſimirus Poloniæ Rex, Ducatum Plocenſem, ad Conradum, & fratres ſuos deuolutum, appropriare ſibi contenderet, quemque appropriauerat redderet, & de iure feudi, coram non ſuſpectis iudicibus videlicet aut Frederico Brandeburgenſe Marchione, aut Alberto Auſtriæ, aut Ludouico Bauariæ Ducibus experiretur.* His reſponſum eſt, *nolle Caſimirum Regem ponere cauſam ſuam, in manibus peregrinorum iudicum: cum æque iuſtos, & legum peritos, habeat proprios. Neque cauſam ſemel deciſam reuocare in dubium. Duces quoque Maſouiæ, parum ſolerter agere nitentes, Caſimirum Regem prece & inſtantia ſua, a Ducatu Plocenſis ſubmouere poſſeſſione: non ſibi ſed Margarethæ, filiæ Semouiti Maſouiæ Ducis, & conſorti Conradi Cambner Olyeſchnicenſis Ducis, ſi feudi ius quieuerit, quæſiturus.*

Conradus Maſouiæ Dux, cum fratribus, Regem Caſimirum de Plocenſi Ducatu ſolicitat per Nuncios.

Ve-

1463.

Rursus Lithuani Podoliam, Belzsiam, Olyesko & Rathno repetunt.

Veneruot & Lithuanorum Nuncii *Thethphil* & *Kuczek*, petentes *vt illis terra Podolia, item terra Belzensis, item Districtus Olyrsibko, & Kathno redderentur, ne profluuia Christiaui sauguiuis, bello cousurgeute proueuiret.* Ad quam legationem diffidationis speciem redolentem, placuit propriis Nunciis responderi, extemploque decreti nuncii, *Stanislaus* de *Osthrorog* Palatinus *Calissiensis*, & *Ioannes Ritbwyenski*, Regni *Polouia* Marschalcus, in *Lithuaniam* pro die Dominico Ramispalmarum, ad Conuentum generalem illic tenendum ituri, qui petitionem Lithuanicam, nihil æquitatis, aut iuris habentem, refellant, *terrasque & Districtus per Lithuauos petitos, ad ius, proprietatem, & Dominium Regui Polonia, dudum & semper pertinuisse, Lithnanosque nihil iuris in eis habnisse* doceant.

His & aliis pluribus rebuspublicis eo ordine compositis, expeditiooe quoque generali contra *Prussiam*, consensu vniuersali pronunciata, & decreta, Capitaneis quoque & armigeris io *Prussia* militantibus, per dooatiuum salariatis. *Casimirus* Rex *Polouia* in *Radom*, vbi *Elisabeth* Reginam reliquerat, redit ex *Pyotrkow*, vigesima oona mensis Ianuarii, egressus, & abiode cum eadem *Elisabeth* Regina in *Lithnaniam* diuertit, diesque quadragesimæ illic egit.

Legatus summi Poutificis pacis componendæ causa à Magistro Cruciferorum accersitur.

Apostolicus Legatus *Hierouymus Cretensis* Archiepiscopus, à *Ludonico* Cruciferorum Magistro, & ordine, crebris Nunciis, & literis, vt ad se veniret, rogatus, ex *Piotrkow* datis per Regem armigeris, qui illum conducerent, in *Prussiam* per *Masouia* oram periit, & vsque *Kinsberg* vbi *Ludouicus* Magister morabatur peruenit: bellum *Pruthenicum*, pace perpetua, aut induciis, compositurus, vt vires suas *Polouia* Rex in *Turcorum Mahumetum*, qui etiam eo anno *Macilleua* insula conquisita, maximum *Græcorum* gregem captiuum duxerat, eum cæteris Catholicis Regibus conuerteret: præsertim cum & *Prussia* Magister, & ordo Cruciferotum, propter clades recenter à militia Regis, in se fuisque, eo anno transacto, susceptas, ad suscipiendam pacem ferebantur, flagrauisse.

Hostium in Prussia occisores, & gentes Regia sub Du-

Gentes siquidem *Pauli Varmiensis* Episcopi, qui iureiurando Regi præstito, in Magistri & Ordinis partes transierat, dum oppidum *Varmunth* partium Regiarum, auxilio Aulicorum Magistri fretæ, proditorie sub noctis caligine occupare tentant, eodem proditore, qui spem hostibus oppidi dedeodi fecerat, prodeote à *Ioanne Skalski*, pro maiori parte oppidum, iotrare permissi, ad voum omnes, qui iotrauerant, aut capiuntur, aut trucidantur. Plures qui fraude visa, diffugierant, in lacubus oppido viciois, fragiles glacies ingressi, suffocantur. Trecenti insuper eqoites, qui ex *Brodnicza* in terram *Dobrzinensem* prædatum descenderant, ab *Vlrico Czeruonka*, ex *Golub* prius egresso, quam gentes Regiæ mouereotur, quæ in præsidio apud *Brzesczye*, *Petro Duuin*

uin militantes ductu, caduntur.

Succamerario *Saudomiriensi* & capitaoee, morabantur apud oppidom *Skape*, duodecima die mensis Ianuarii, profligatæ sunt & paucis euadentibus, octoginta capti, cæteri cæsi.

Iurga de Rzuczeno scultetus de Domo Bipennium, Castri Slochouiensis Burgrabius exclusis his, qui secum dissentiebant. Castrum ipse cum paucis occupat.

Versabatur, & Castrum *Slochow*, superioribus annis, in magno pericolo, & paruni absuit, quin in hostium venirer ditionem. *Iurga* siquidem de *Zruczewo*, scultetus, oobilis de Domo *Bipeuuium Polonus*, cum illud, velut Burgrabius, à *Wlodkoue* Castellano & Capitaneo *Naklense* administrandum accepisset, fraudem, & in patriam, & in Dominum suum molitus, omnibus his, quos in facinus fraudis pellicere non poterat, sub specie hostes lacessendi, & spolia ex eorom terris agendi, exire iussis, Castrum occupat, fraudisque foæ facinus, sicne an verè parum constabat, coloraturus, asserit *se literas, sui Domini Wladulas Nakielski intercepisse, in quibus Castrensibus sua mandabatur captiuatio, & in turrim trusio, propterea castri occupatiouem iustè patrauisse.* Tentabat *Casimirus Poloniæ* Rex, dum io terra *Pomeraniæ* apud *Frid aut h* ageret, præfatum *Iurgam* sibi reconciliare, qui ab occupationis castri tempore, scitus fuerat cum hostibus sensisse, & datis ootabilibus obsidibus, cum aliter venire detrectaret, omne se facinus præsenti iodulsurum, si castrum redderet, promittebat. Verum mens ægra, & spectans in auaritiam & turpe lucrum, nulla poterat Regis clementia aut facilitate sanari.

Postea turri à suis inclusus, Castrum Regi deditur & occupatores illius plectuntur.

Satellites deinde sui, qui ex parte maiori terrigenæ *Pomernuici* erant, moleste ferentes fortunas suas augeri, conspiratione ioita, eum capiunt, & io fundum turris detrusum, Castrum in suam ditiooem redactum, nomioe *Casimiri* Regis gubernant. Ex quibus duodecim, securitate data, *Wladislaus Naklensis* Capitaneus, cepit, & horrendo mortis genere, palis infixos, enecauit.

Paulus Plocensis Episcopus moritur, & in ecclesia Pulthouiensi, quam erexerat, sepelitur.

Die Iouis, vigesima septima mensis Iaouarii die, apud oppidum *Pultowsko*, *Paulus Plocensis* Episcopus, dum viginti tres annos io Pootificatu exegisset, à scabie, quæ diutius illi inhæserat, vexatus, diuinissimo Eucharistiæ sumpto viatico, moritur, & in ecelesia sanctæ *Maria* collegiata, in *Pultowsko*, quam fundauerat, murisqoe erexerat, sepelitur: insigne litigium inter *Casimirum Polouia* Regem & *Conradum* fratresque suos, *Masouia* Duces, super iure consentiendi relinquens. Capitulum *Plocense*, *Nicolao* de *Myrzeniecz* Decretorum Doctore in Administratorem assumpto, & sexta die mensis Martii pro eligendo futoro Pontifice indicta, quamuis literas *Casimiri Polonia* Regis accepisset, ne ad electiooem, nisi per prius voluntate sua cognita procederet (præficere enim Ecclesiæ illi & suaspoote, & plurimorum Consiliariorum impulsu, *Iacobum* de *Syenno* Episcopom *Cracouieusem* æstuabat.)

in cuius locū Rex Iacobum de Syenno nominat.

Nuncisqoe Regiis *Martino Wroczimowski* milite, & *Iacobo Handa* Notario, ad diem electionis *Ploczkam* venientibus, & vt præfatum *Iacobum*

1463.

Capitulum vero Plocense eligit Stiborium Gizicki.

de *Syenno Cracouiensem* Episcopum elegissent, monentibus, *Stiborium* de *Gozazicze* Canonicum *Plocensem*, de Domo *Prussi*, admonitione Regia spreta Capitulares per viam compromissi eligunt, facto in tres, compromisso, videlicet *Paulum* de *Ostrałaka*, Decretorum Doctorem, *Petrum* de *Radzimino*, & ipsum *Stiborium* de *Gozazicze*.

Derslao de *Rithwyani*, Palatino *Sandomiriense*, & *Iacobo* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Vicethesaurario, *Cracoviam* in nonam mensis Martii diem, pro componendo grandi litigio, quod inter *Ioannem* de *Taczin* Castellanum *Cracouiensem* & Consules *Cracouienses*, pro quadraginta millibus florenorum, in quibus illos, vadii occasione, iudicialiter constabat esse condemnatos, iussu Regio aduenientibus, casso labore omnis mediatio pluribus diebus tentata, B *Ioanne* Castellano, octo millia florenorum, quoniam de tanto sibi spes fuerat facta, exigente. Consulibus vero, non nisi sex millia dare se submittentibus. *Iacobi* deinde *Cracouiensis* Episcopi interuentu, *Ioannes* Castellanus *Cracouiensis* placatus, duobus millibus remissis, sex tantummodo millia florenorum, & ducentos florenos, in certis terminis sibi soluenda, cum nepote suo *Ioanne Rabstinski*, acceptat, & cum Consulibus, Ciuitateque *Cracouiensi*, reconciliatione inita, fratricidii scelus illis remittit, Captiuosque *Martinum Betß*, Consulem, *Ioannem Thesſchnar*, & *Ioannem Volfram*, Ciues *Cracouienses*, quos in *Rabstin* anno vno, & hebdomadis octo tenuerat, C dissoluens libertate donat.

Thaćinski Ioannes à Consulibus Cracouiensibus nomine mulctæ, accipit pro nece parentis 6200 florenos, reliquo condonato & captiuis Ciuibus dimissis.

Crethensis Archiepiscopus & Apostolicus Legatus *Hieronymus* in *Kinsberg* perueniens, & illic *Ludouicum* Magistrum, & aliquos de ordine Cruciferos, cum his, qui apud eos militabant, offendens, plura cum illis de pace conficienda, non tam precibus, quam fletibus vniuersæ ciuitatis *Kinsberg*, & signanter matronarum & Virginum, quæ se fame & inedia contabuisse, & ni pax reddatur, perituras vociferabantur, exoratus disseruit: Ordini & causæ Crucifericæ se amicissimum, prout erat, demonstrans. Magistrum & Ordinem, omnesque militares suæ partis, qui illuc in frequenti numero conuenerant, de constantia laudans, & ad D perseuerantiam, multiplici persuasione animans. *Casimirum* tamen Regem, ferocius tamen Consiliarios suos, de iniquitate causæ carpens, gentemque *Polonicam* periculosam, & metus Dei ignaram asseuerabat. Quæ iniquitas, & dolus, in Legato Apostolico, iam tunc communi rumore vulgata, latius postea binis literis suis, quas Magistro Cruciferico mittebat, interceptis, illustrata est. Magistro itaque Cruciferico, & suis animatis, & in spes nouas, & magnas magis, quam vtiles, erectus per viam, qua venerat, in *Poloniam* redit, ducens secum Nuncios Crucifericos, *Plebanum* de *Kinsberg*, vnum Doctorem, & vnum Cruciferum, Magistro & ordini pollicitus, *aut se pacem perpetuam ordinaturum, aut si perpetua prouenire* A *non posset, inducias in annos duodecim confecturum.* Ob eamque rem Diætam in *Brzesczye Cuiauiensi*, ad diem primam mensis Maii indicit. Ad quam cum iussu Regis, *Ioannes Wladislauiensis*, *Andreas* de *Bnin Posnaniensis*, Episcopi, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, *Petrus* de *Oporow Lanciciensis*, *Nicolaus* de *Kosszielyecz Brzestensis*, Palatini, item *Sandiuogius* de *Czebel*, Præpositus fratrum Regulatium, ordinis sancti *Augustini* de *Klodawa*, *Ioannes* de *Dobrowka*, *Iacobus* de *Schadek*, *Mathias* de *Raczyasch* Doctores diuini & humani iuris, causam Regis & Regni per literas & iura, quas & quæ secum detulerant, fulciturі, accessissent, antequam ad tractandum, de pace ventum esset, acerba inter Legatum Apostolicum & Consiliarios Regios Doctoresque, qui conuenerant, de interdicto, quod in præsentia Ciuium *Gdanensium*, *Thorunensium*, & *Elbingensium*, illuc venturorum, Legatus seruandum decernebat, contentio suborta, rem omnem & pacis tractatum irritat. Doctoribus Regiis Legati causas & rationes confutantibus & refellentibus. Quibus deinde *Gdanensibus*, *Elbingensibus* & *Thornnensibus* in Diætam huiusmodi *Brzestensem*, quamuis illos non admitti Legatus Apostolicus expetiisset, venientibus, Stipendiarii Regii, iam plurimum Legato infensi, facto in Ecclesias concursu, campanas sunare, & *Te Deum laudamus* cantare cœperunt: Clericis se ab hoc munere retrahentibus, specie quidem exultandi, quod sub iisdem diebus *Ioannes Skalski*, oppidum hostile *Swiatha Sy.kierka* in *Prusia* intercipiens, spoliatum incenderat, & plures illis captiuos, & spolia tulerat, reuera autem mandata Legati contemnendo. Eo opprobrio Legatus irritatus, queritur, non se tantummodo sed etiam Summum Pontificem confusum, & contumeliose tractatum. In altiorem quoque bilem accenditur, dum diebus sequentibus, res Diuinæ in Basilicis, contra suam prohibitionem, in præsentiâ Ciuium *Gdanensium*, *Elbingensium*, & *Thorunensium*, agerentur. Consiliarii etiam Regii in Legatum, per organum *Stanislai* de *Ostbrorog*, Palatini *Calissiensis*, grauius inuecti, *non pacem illum, pro qua à summo Pontifice conficienda missus fuerit, sed ignem & gladium iecisse* disserebant. In huncque modum rebus turbatis, pacis tractatum, pro quo Diæta indicta erat, omittens, petebat se Legatus *Cracouiam* remitti circa *Cracouiensem* Ecclesiam, cuius erat Administrator, sub tempore, quo *Casimirus* Rex ex *Lithuania* in *Poloniam* rediret, mansurus. Sed cum quoque conditio hæc, sibi, à Consiliariis Regiis, denegata fuisset, non iam irasci, sed fremere in consiliarios, præcipue tamen in *Ioannem Wladislauensem* Episcopum, vehementius cœpit. Et ex *Brzesczye* se festine euoluens, *Wratislauiam* diuertit, & illic

Legatus Apostolicus cum Magistro & Ordine Cruciferorum, in Prussia, de pace cum Casimiro Rege firmanda agit.

1463.

Conuentio neque in Brzesczye, in absentia Regis, tunc in Lituania agentis indicta, eo cum Nunciis Cruciferorum venit.

Quorum causa fautor cognitus, licet rationes pro parte illorum adducta per Doctores Regios confutata essent,

à Consiliariis Poloniæ contumeliose tractatus, Wratislauiam discedere cogitur.

1463.

Qui de re hac cum Rege expostulans, & syncerum se offerens

illic mansionem mensibus aliquot continuans, ad Regem *Casimirum* literas dedit, quibus se parum honeste apud *Brzesczye* tractatum, & pene violatum, omnem culpam in *Ioannem Wladislauiensem* Episcopum retorquens, querebatur, offerens *se, post multiplices contumeliosas iniurias, si ingratum Regi non erit, & locus securus dabitur, cum Cruciferi omnem locum ditionis Regiæ, postquam apud Brzesczye parum fuissent tuti, haberent suspectum, pro pace fideliter laboraturum.* Non tamen post has literas se continuit, sed homines vtriusque sexus ex *Pomerania*, & *Prussia Wratislauiam*, pro die sancti *Ioannis* Baptistæ, ad merendum indulgentiam, anni iubilei venientes, in suum cubile introductos, vt *Polonia* Rege deserto, in obedientiam Magistri *Prussiæ* & ordinis tam persuasione, quam terrore admonuit.

nihilominus perseuerat in dolo

Mulieribus quoque, quæ viros in obedientiam Magistri & Ordinis pellicere non possent, connubia eorum deserere iniunxit. Sed & Summi Pontificis aures querelis, de *Ioanne Wladislauiensi* Episcopo, carpens illum, & multipharie accusans impleuit. Tum quoque primum etiam ab inuidis & obtrectatoribus compertum, & intellectum est, & multorum sermonibus celebratum, quam fidelis, syncera, & efficax, *Iacobi* de *Sienno Cracouiensis* Episcopi, fuerat persuasio, qui illum in causa *Prussiæ*, nullatenus in Arbitrum assumendum monuit, & quam fidei suæ parum probe, dum literæ illius ad irritandum Papæ & Legati animos, fuissent originaliter ostensæ, fuerit responsum.

Polonia Rege *Casimiro* apud *Lithuaniam*, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, tempus veris commorante, multorum vicinorum Principum legationes, ad illum fuere perlatæ. Nec Regni *Poloniæ* Nuncii, *Stanislaus* de *Ostrorog* Palatinus *Calissiensis*, & *Ioannes* de *Rithwyani* Regni *Polonia* Marsehalcus, negligendum duxerunt. Sed in Regis præsentia iure clarissimo, quod Regno *Polonia*, in terris *Podoliæ*, *Bilzensi*, *Olyesczko*, & *Ruthno* competit, ostenso, etiam instantiam *Lithuanicam*, super terris prædictis, efficacibus demonstrationibus confutarunt, Rege deinde mediante, inter vtrosq; placuit placitationis diem, super huiusmodi differentia assumi, & in Oppido *Parczow*, pro die sancti *Michaelis*, aut festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, conuentionem mutuam teneri.

Lithuanis & Polonis, communis Conuentus in Parczow indicitur.

Affuerunt & Ciuium de *Caffa* Nuncii, qui exposito periculo, in quo eorum Ciuitas, si a *Turco* inuasa foret, versaretur, rogarunt, vt permissione Regis, liceret eis, donatiuum in *Polonos* distribuere, & pro tuenda ciuitate *Caffensi*, à *Turco*, gentes *Polonicas* in *Caffam* transire. Rege autem *Casimiro* annuente, quingenti milites ex terris *Russiæ*, omnes *Polonici* generis, per *Galeaczer*, Ciuem & Nobilem *Caffensem*, mercede, de qua inter illos, & *Galeaczer* conuenerat, conducti, in *Caffam* leuo sidere procedebant.

Quingenti Poloni, Caffensibus auxilio missi contra Turcā

1463.

In oppidum autem *Braczlaw*, quod in ditione tunc *Lithuanorum*, per *Michaëlem Czartoryski Ruthenum* tenebatur, peruenientes, contentione cum oppidanis exorta, vnum ex oppidanis interimunt, oppidumque (grauiorem enim oppidanorum in se verebantur inuasionem) incendunt. Quos inde progressos, *Michaël Czartoryski*, suorum Ciuium & Oppidi conflagrationem vltum iri satagens, quater illos inuadens & toties ab illis victus, & fugatus, causas maiores pro suis, qui ceciderant, incurrens, dolis & insidiis rem committit, & ad fluuium *Bug*, pluribus agrestibus, sibi parentibus coactis, fluuium, quem *Poloni* declinare non poterant, truncis arboribus complet, & *Polonos*, superare fluuium volentes, quasi rete comprehensos, crudeliter, plus quam barbarice, omnes passim, quinque tantummodo diffugientibus cum *Caffensi Galeaczer*, & septem de suis vitæ reseruatis, occidit, & spoliis atque fortunis, ad triginta millia æstimatis, potitur.

in fluuio Bug à Michaële Czartoryski dolis irretiti conciduntur.

Prusthenicam expeditionem, in eum annum, quamuis nonnullis Consiliariis improbantibus, *Casimirus Poloniæ* Rex acturus, *Lithuanica* ora relicta, in *Poloniam* rediit, & feria quinta, ante festum sanctæ Trinitatis, quæ fuit secunda dies Mensis Iunii, in *Radom* venit, septimaque Iunii, abinde discedens, in *Lanciciam* diuertit, armarique omnes, & procedere in bellum iussit.

Expeditione in Prussiam indicta,

Sed dum Consiliariis, tam Ecclesiasticis quam Sæcularibus, quæ ad Regem *Lanciciam* confluxerant, parum eo anno vtilis expeditio videretur. Frequentia insuper, murmura militarium, querentium *se non ad bella, sed in depactiones, trahi*, & contra quosdam Consiliarios, huiusmodi depactationes suadentes, frementium personarent voces, conuentionem generalem, in noua Ciuitate *Korczin*, pro die quinta mensis Iulii indictam, illuc personaliter adueniens, diebus octo tenuit. In qua, expeditione in aliud tempus reiecta, vniuersale subsidium, de singulis laneis, molendinis, & tabernis, per sex grossos, pro die sancti *Bartholomæi* soluendos, & in milites, qui apud *Prussiam* merebantur conferre, pacis quoque tractatum cum Magistro & ordine resumere, per medium Legati Apostolici placuit.

de pace tamen interim acturi,

Pro quo, ex *Wratislauia* reducendo *Ioannes Rythwienski*, Regni *Poloniæ* Marsalcus (si tamen illum affectum, quem in Cruciferorum causam ostendebat, deposuisse compertus fuerit) desatigatus est. Generalis insuper Diæta pro die sanctæ *Hedwigis* apud *Pyotrkow*, ad prouidendum rebus Regni instituta. Feria tercia, ante festum sanctæ *Margarethæ*, Rex *noua Ciuitate* egressus, venatoriam apud *Nyepolomicze*, diebus aliquot exercuit, *Cracouiam* vero die Veneris sedecima mensis Iulii ingressus, sedecim diebus illic stetit,

1463.

tit, & poſtea ſecunda die Auguſti *Cracouia* egreſſus, per ſolita loca, in oram *maioris Polonia* diuertit. *Ioanne* de *Rithwyani*, Regni *Polonia* Marſchalco, & *Iacobo* de *Schadek* Canonico *Sandomirienſe*, ad *Hieronymum Cretenſem* Archiepiſcopum, ApoſtolicumLegatum *Wratislauiam* (illic enim tunc agebat) transmiſſis, qui hortarentur illum, & requirerent, *vt ſententias excommunicationis, quas contra Militares & Ciues Prutbenicos innouauerat reuocaret: cum ſummus Pontifex, in Conuentu Mantuano, illas dudum ſuſtuliſſet, & generalitas cenſurarum in Prutbenicos populos non vocatos, nec conuictos, prolata, neminem in ſpecie, & nomine afficeret: vt quoque neutralem ſe, in tractanda pace Prutbenica praſtaret, cum ex literis ſuis Magiſtro Pruſſia ſcriptis, & per Regios homines interceptis, ſibique oſtendendis, virum ſe partialem monſtraſſet, & parum ſyncere, officium legationis exercuiſſet.* Cum itaque Præfati Nuncii Regii *Wratislauiam* appulſiſſent, à *Wratislanienſibus* magnus illis honos impenſus eſt. Legatus vero Apoſtolicus *Hieronymus*, Legatione Regia audita, intelligens actus ſuos patefactos, rubore perfuſus, ſatis erubuit, plerasque etiam carptiones ſuas, & à Nunciis Regiis ingeſtas, vel ſilentio abſoluit, vel inficiatione diluit. Super principali autem negocio, reſponſum ædens, aſtruxit *ſibi & ſuo honori, non conuenire, vt latas ſententias in Prutbenicos populos reuocaret*, obtulit tamen *ſe omnes cenſuras pacis durante tractatu*, quem ſi ſynceriſſime, & amiciſſime, non vt *Italus*, *Gallus* aut *Almanus*, ſed vt *Polonus* acturum, repromittebat, *ſublaturum.* Nunciis autem Regiis conditionem oblatam improbantibus, & auſamentum, quod de ſuis moribus, *Iacobus* de *Syenno Mantua* perſcripſerat, impletum eſſe & verificatum deducentibus, in moleſtia, & amaricatione animorum diſceſſum hinc inde ex Wratislauia faciunt.

Legati Polonorum.

Wratislauiam veniunt, vnde exprobrata Legato Pontificis fraude,

infecto negocio domum redeunt.

Militarium & Ciuium *Pruſſia*, *Gdanenſium* tamen præcipue & *Thorunenſium*, quod eorum ab his, qui *Gnyew* detinebant, claſſica per *Viſlam* impediebatur nauigatio, *Caſimirus Polonia* Rex, multipliciter ſolicitatus, inſtantia & querela, exercitum de mercenariis militibus collectum, ad obſidendum Caſtrum & oppidum *Gnyew*, quod à quingentorum militum egregia tuebatur manu transmittit. Et quamuis militibus Regiis, obſidionem exequentibus, *Gdanenſium* Copiæ, tam terreſtres, quam nauales in auxilium peruenifſent: fiebant tamen, ab obſeſſis crebræ in obſidentes particularium certaminum excuſſiones, nec militibus Regiis, obſidentibus ſpes reſtabat, *Gnyew* per vim, propter ſitum loci, ſed per famem, & inopiam rerum, expugnandi. Propter quod ſæpibus & propugnaculis, argilla circumlitis, obſeſſis nequicquam impedientibus, caſtrum & oppidum conſepta ſunt, & omnis importatio rerum, ac irruptio hoſtilis prohibita.

Caſtrum & oppidum Gnyew per gentes Regias obſidetur.

Sub hoc autem rerum progreſſu, *Gdanenſis* vrbs in arduum, niſi miſeratione diuina ſeruaretur, traiiciebatur periculum. Duodecim ſiquidem ex Communitate, haud contemnendi ciues, per practicam, inductionem atque perſuaſionem *Matthiæ Szimman*, Licentiati in decretis, natione *Gdanenſis* & *Gregorii Goth* Ciuis *Gdanenſis*, conſpiratione facta, Ciuitatem in manus Magiſtri tradere concluſerant. Verum dum præfatus *Mathias Szimman* Licentiatus, de intromittendo Magiſtro, & opprimendis his, qui Regi fauerent, cum pluribus ſibi idoneis collocutus, vires aſſidue propoſito ſuo adiiceret, effecit, vt propalaretur. Nam ad ipſam rem conficiendam, cum dies tredecima menſis Iulii inſtituta foret, & Magiſter Cruciſericus, non longe cum mille quingentis equeſtribus abeſſet, coniuratique inſigni militum forenſium, qui ſub ſpecie merces ferentium, nauali itinere per pelagus Ciuitatem, in numero & quantitate notabili, ingreſſi fuerant, qui *Schewkindrowie* vocantur, præſidio tutarentur, vno ex coniuratis proditionem prodente, Coniuratis in prætorium, ſub ſpecie conſultandi pro republica venire iuſſis, & captis, coniuratio, & ingens totius Ciuitatis periclitatio, facile oppreſſa eſt, & Coniurati facinus ſuum profiteri coacti, gladio cum nonnullis auxiliatoribus, percuſſi, cæteri vndis ſuffocati, aut pœnas diuturnas, carceris coacti perferre. *Mathias Szimman*, captus, circumfuſo vndique pauore, ita obtorpuit, vt nec dicere, quod in rem eſſet, nec audire poſſet, nec inops modo conſilii, ſed nec mentis compos foret. Deinde in vincula carceris, officialis *Gdanenſis* truſus, & illinc ad petitionem *Ioannis* Epiſcopi *Wladislauienſis* exceptus, in Magiſtri ſe obſequia & Contubernium contulit. Difficile ſiquidem dictu eſt, quantum homines *Prutbenicam* oram habitantes, ad nouandum res ſint procliui. Morboque quodam eos peruadente, neque vna voluntas, neque vnum manet popularibus conſilium. Interdum enim *Caſimiro Polonia* Regi fauebant, interdum partes Cruciſericas, ſibi exiſtimabant potiores. Callidoque & vafro vſi ingenio, in varias ſtrages, pericula & difficultates, ſe ipſos coniiciebant.

Gedanum Ciuitas periclitatur,

tandem proditores in partes Magiſtri procli[illegible] punit.

Clandeſtino tradimento, ſpei Magiſtri Cruciſerici, Ciuitatis *Gdanenſis* non reſpondente, in apertam hoſtilitatem conuerſus, viginti naues apud *Kinsberg* armat. Et magis præſtantibus militibus, impoſitis, verſus *Gnyew* ad opprimendum Claſſem Regiam transmittit. Sed *Gdanenſium* claſſe, in quam milites Regii, futurum auerſurum periculum, con-

Cruciſeri Liuones, in auxilium Magiſtro Pruſſia venientes, hu certamine nauali per gentes Regias vincuntur,

1463.

conſcenderant, decima octaua die menſis Auguſti, vno milliari ab oppido *Elbing*, in duodecim nauibus tantummodo occurrente certamen nauale durum geritur, inter vtrosque tandem nauibus aliquot Cruciferi-cis, victis; & confractis; plena de hoſtibus relata eſt victoria, & mille deſiderati, ſexingenti cum nauibus, & vniuerſis armis, & fortunis comprehenſi, in *Gdanck* deducuntur. Obſidio *Gnyeuenſium* durius agi cœpta. Aduenit & poſt hæc *Linonitarum* Claſſis, priorem ſuorum caſum correctura: Sed hæc quoque a Regiis militibus, ex præſidiis *Nidborg*, *Paſſenhem*, & *Vormuth* coadunatis; auxilio inſuper, *Elbingenſium* freti; ſeptima octobris die, in Pelago, prope *Elbingum*; deuicta eſt. Et pluribus *Liuonibus* occiſis, duæ naues groſſæ, & ducenti *Liuonithæ*; cum centum equis; & plurimis fortunis interceptæ. Sub tempore autem, quo nauale prælium; prope *Elbing* inter gentes Regis & Magiſtri gerebatur. *Henricus* de *Plavven*, Commendator *Elbingenſis*, & *Bernhardus* de *Schumborg*; cum exercitu in *Zolauam* aduenerant: Claſſem ſuam, ſi vinceret, itinere terreſtri; pro diſſoluenda obſidione *Gnyevv* conducturi: Cui obſtaculum ingeſturus; *Stiborius* de *Bayſſen*, Gubernator *Pruſſiæ*, cum altero exercitu, decernente pararo, obuius ſtabat. Clade tandem ſuorum, à veloci Nuncio audita, vterque feſtinanti fuga abiit.

ob idque grauius Gnyevv obſidetur.

Vacationi, vexationique diuturnæ *Cracouienſis* Eccleſiæ, triennium prope protelatæ, Summus Pontifex *Pius* ſecundus, finem impoſiturus, cum conſtaret *Iacobum* de *Syenno Cracouienſem* Epiſcopum, vexationi Eccleſiaſticæ; & perſonarum compaſſum; Pontificiala diadema gerere nolle; ſed potius in humilitate frangere ſuperbiam, & alteram verberanti ſe offerre maxillam; Regis inſuper interceſſionibus, morem geſturus, renunciatione; *Iacobi* de *Syenno Cracouienſis* Epiſcopi admiſſa, die Lunæ ſexta menſis Iulii; *Ioannem Wladulauienſem* Epiſcopum in *Cracouienſem* transfert Eccleſiam. *Ioanni* vero *Luthkonis* de *Brzezye* Regni Poloniæ vicecancellario; de Eccleſia *Wladulauienſe* prouidet, & tam prouiſionem ſuam Apoſtolicam de *Iacobo Syennenski*, quam electionem Capitularem, & Canonicam, de *Ioanne Luthkonis* factam; temerat & confundit; & *Ioannem Wladulauienſem* Epiſcopum; de ſuo prouiſo Apoſtolico, & Electo Capitulari, triumphare permittit: ea tamen conditione oppoſita; vt *Iacobus* de *Syenno*, olim legitimus *Cracouienſis* Paſtor, & Epiſcopus, duo millia florenorum, pro penſione annua ad vitam, in Epiſcopatu *Cracouienſi*, & omnium decimarum, & introituum, ex claue *Sandecenſi* retineat. Et quatuor

Ioanne Wladulauienſe Epiſcopo ad Cracouienſem eccleſiam translato; Ioanne vero de Brzezie Regni Vicecancellario de Wladulauienſi prouiſo, per Pium Papam eccleſia Cracouienſi pax redditur, penſio-

millia, pro ſumptibus & impenſis habeat ſoluta. De quo factores *Ioannis Wladulauienſis* Epiſcopi, coacti ſunt in curia *Romana* ad ſoluendum dare campſores, & de penſione annua ſoluenda corporale, nomine *Ioannis* Epiſcopi; præſtare iuramentum. Et quamuis *Iacobo Syennenski Plocenſis* Eccleſia, multipliciter, per Summum Pontificem, & Cardinales oblata fuiſſet, detrectauit tamen; multipharie rogatus, illam ſuſcipere: mallens opprobrium ſuæ deiectionis in humilitate perferre, quam *Stiborium* Electum *Plocenſem* in ſuo iure impedire. Magiſque pendens, duorum millium Clauis *Sandecenſis* penſionem, quam & eum, a quo deiectus fuerat, *Cracouienſem*, & quemcunque alium *Poloniæ* Eccleſiæ Pontificatum. Intelligens Pontificatum, violentia quæſitum, nec ſibi, nec cuiquam alteri, poſſe ſalutarem fieri, ſed nec diuturnum. Spretus ab eo Pontificalis honor; & per humiliationem depoſitus, glorioſiorem illum, quam ſi vniuerſali conſenſu ipſum adeptus foret, reddidit. Pro quo facto, haud immeritam laudem a plurimis tulit. Sedit annis duobus, menſibus ſex, diebus tredecim, ex patre *Dobeslao* Palatino *Sandomirienſe*, & matre *Dorothea*, filia *Demetrii* de *Gorai* Regni *Poloniæ* vicethesaurarii.

1463.

ne annua Iacobo de Syenno ad vitam aſſignata. Quâ obtenta Epiſcopatui Plocenſi, ad quem a Rege nominatus fuerat, renunciauit.

In primordio æſtatis huius anni, *Mahumeth Turcorum* Cæſar, maximo & forti collecto exercitu, ex gentibus, & nationibus, quas ſibi ſubiecerat, in cuius collectione, propoſitum ſui animi, tam callide tamque tenaciter ſeruauit, vt nemo ex amicis, & conſiliariis ſuis, ad aperiendum; quid moliretur, illum pellicere potuit; primum Inſulam *Leibum* cepit, deinde in Regnum *Boſna* linguagii *Slauonici*, cuius indigenæ ſectam *Iacobitarum*, a Catholica eccleſia damnatam, ſeruantes, profitentur ſe Chriſtianos, quod nullius, quantumcunque perſpicaciſſimi poterat coniectaturi ſuſpicio, aduenit, & incautos adeo oppreſſit, vt fama victoriæ eius, famam belli præueniret: Omnes autem arces, & Ciuitates Regni eiuſdem, quantumcunque arte & natura munitas, facili negotio cepit, & in ſuam redigens celerrime ditionem, ſex tantummodo Caſtris, quæ fortiora conſpexerat, ſeruatis, & valido præſidio illis impoſito, cætera omnia tam Caſtra quam Oppida communiuit. Cæpit & Regem *Boſna* in Caſtro *Iaycze* fortiſſimo; qui ſalutem pactus ſe ſe dederat cum patruo ſuo, *Mahumetes*, ipſe humano ſaguine Inſaciabilis. In quo tantam auri & argenti; quorum Metallorum *Boſna* ferax eſt, molem reperit, vt humanis ſenſibus, parum credibile videretur: Et theſauros quidem ſibi ſeruauit, aut in milites diſtribuit. Regem vero *Boſna* (homines vtriuſque ſexus, ad centum millia æſtimatis, generis

Turcus Boſnenſibus per vim captis.

Regem eorum,

1463.

quod thesauris defensam sibi non parauis necat.

Bosnensis, in captiuitatem deducens, triginta millia ex illis, quod iuuenili pollerent robore in *Iancaaros* redegit) nudum, terræ infixum, prius tamen increpatum, quod tam inestimabili præditus auro & thesauro, in sui auxilium gentes non conduxisset, flagitiis militum obrui, & necari iussit. *Hungariæ* Rex *Mathias*, cuius Coniunx filia *Bohemiæ* Regis, ex puerperio, fatis absumpta est, occupationem Regni *Bosnæ* moleste ferens, quinque arces, & *Turcorum* in illis, præsidium expugnans, *Emericum Diak*, qui expugnationis prædictæ fuerat author, hominem magnæ lactiuitatis, magnarumque opum Regem *Bosnensem* constituit. Arcem vero *Lyczе*, quam septem millia egregie tuebantur, longa obsidione macerans, tandem per deditionem recepit.

Matthias vero Hungariæ Rex aliquot Castris, rursus in suam ditionem redactis, Regem Bosnensem creat.

Turcorum multitudinem, Hungariam vastantem, & agentem prædas

Sub tempore autem illo, quo hæc *Bosnensis* Regni fiebat per *Turcum* conquisitio, misit præiatus *Mahumeth*, *Turcorum* Cæsar, quatuor gentium millia, ex omni suo exercitu de principalioribus electa, ad Regnum *Hungariæ* depopulandum. Qui populatione latius extensa, decem & septem animarum, vtriusque sexus, ex *Hungaris* millia, cætera præda neglecta in captiuitatem ducebat. Sensit tam ingentem perniciem suorum, & cladem, qui tunc apud *Futak* & *Zaslon* futuram inuasionem Regni sui a *Turcis* veritus, cum omni exercitu agebat statiua. *Matthias Hungariæ* Rex, quingentos equestres, qui apud illum militabant ex *Polonis*, quorum *Falix* de *Panyovv*, genere *Godzyenba*, & *Ioannes* albus de *Srzeczkovv*, genere *Dolevva*, erant Ductores, septingentos equestres ex *Hungaris*, quorum *Sokolpether* Ductor erat, ad prohibendum populationem transmittit. Qui etsi excutere prædam, & congredi cum *Turcis* tentauissent, facile tamen pauci, ab ingenti *Turcorum* multitudine deterriti, in oppidum munitum, quod sanctus *Georgius* appellatur, nulla congressione facta, se ante hostes recipiunt. Vrgebat *Polonos* ingens dolor, mirumque in modum quatiebantur, pro abductione Catholicorum, illorum præcordia. Quapropter, omnes ad vnum destinarunt, aut mori aut vincere. Vespere itaque facto, & tenebris iam exortis, arma sumunt: faciliorem se de *Turcorum* multitudine rati, sub caligine, quam sub lumine, victoriam obtenturos. Quos cum vidissent *Hungari*, obstinata andacia, ad euidens periculum parati, desertis commilitonibus suis, omnes ad Castra Regia secedunt. Solus *Pannonicus* Dux *Sokolipeter*, deserere socios, pro gente, pro Regno, pro focis suis pugnaturos, turpissimum, vt erat ducens, ipsos cum familiaribus suis, sedecim tantummodo comitabatur. Iam *Turcorum* exercitus, simul cum captiuorum præda, ad fluenta *Saua*, nulla pausa facta, inuasionem veritus, peruenerat, nauesque quibus superaret *Sauam* frequentibus Nunciis transmissis, sibi in alteram ripam adduci deposcebat. Interim *Polonus* adueniens, illum animose nocte, octaua mensis Iunii die inuadit. Sed cum *Turcus* fretus multitudine, nouos pro desideratis, & sauciis submitteret. *Polonus* paucitate sua probe nota, ingeniis magis, quam viribus vtens, quinquies pugnam insiliendo in hostem, confertissime conseruit, & quinquies post defatigationem nimiam, vt vegetatior iterum fieret, remisit. Vniuersa autem nocte, pugnando absumpta, dum terris redditus foret dies, *Turcus* tum primum dinoscens, a quam parua manu, stragem ingentem pertulisset, rubore insuper nimio, quod ante tenuem hostem, plura stadia retrogradando, secessisset: cohortari se & appropinquari, atque in duas turmas, quarum vna a fronte, altera a tergo *Polonum* vrgeret, diuidere, ad re integrandam pugnam, cæpit. Stabat inter hæc captiuorum ex *Hungaris*, marium, fœminarum, & paruulorum frequens turba, variis locis assignata, & ne illa posset excutere, *Polonoque* auxilium ferre, a *Turcis*, scrupulosius id prohibentibus, custodita, magis vincendt suos, quam *Panonios* crediderat, quam in spe soluendi tabelacta *Polonus* itaque, ne vndique a *Turco* circumueniretur, nihil cunctandum ratus, caotum paterno ritu, & voce sonora, precando a Christo domino victoriam, præstari, sustulit. Tom quoque primum frequens ille captiuorum numerus, non *Hungarum*, sed *Polonum* illic adesse intelligens, deliberatione sua melius sperare cæpit. Sublato & a *Turcorum* exercitu, valido clamore, quo se a tam inmani barbarorum manu defendi precabatur, vterque congreditur exercitus, & durissima cæde feruente, *Polonus*, quoniam hastas in superioribus dimicationibus contriuerat, gladiis, & missilibus sagittarum vtebatur, ex quibus, multi *Turcorum* facile emortui, cæteri pauore perculsi, omissa pugna, ad naues, quas aduenisse, in sui transnatationem, conspexerant, diffugiunt. Et quoniam in *Polonos* non poterant, in captiuos sæuiendo, rabie barbarica, plures obtruncant. Sequebatur *Polonus* fugientes, & instando metu perculsis, cædem maiorem, quam pro numero ædidit. Vbi vero ad naues ventum est, equis desertis, naues glomeratim, *Polono* in tergis hærente insiliunt. Quæ cum à ripa præpropere soluissent, singulæ ferè, pondere nimio prægrauatæ, sub conspectu *Poloni*, in fundum perierunt demersæ. Solus Bassa, *Turcorum* exercitus Dux, quoniam prior naues fugiendo intrauerat, euasit. Spectabat ex loco paludinoso, syluestri, & iniquo, *Rascianorum* cohors pugnam, & *Turcos*, quod sæpe numero alias con-

paucitas Polonorum

ab Hungaris deserta,

fundit fugatque,

1463.

1463.

contingere ſolebat, vincere rata, iungere ſe *Turcis*, prædarum ſpoliorum, & captiuorum, potiundi gratia, parabat. Verum *Polonis* cesſiſſe victoriam, videns, deſertis *Turcis*, in quorum partem ſeceſſerat. *Polonis*, circa quos ſtetit victoria, ſe iunxit, & fugientes *Turcos* perſequi, ſtragemque ingentem ædere cœpit: quibus tamen non ſecus, quam ab initio, ſi in periculum aduenisſeot, *Polonus* de prædis, & ſpoliis, Captiuisque participare permiſit. *Hungariæ* Rex *Matthias*, dum *Polonorum* exercitum in ſtatiua ſua, & incolumem, & victorem, frequentem multiplicia manubia, & maximam *Turcorum* captiuorum, *Hungarorum* quoque, quos de *Turcorum* captiuitate ſoluerat, multitudinem, contraque omnem ſpem ſuam (periiſſe enim *Polonos*, ſimul & Ducem *Hungarorum Sokolipether*, & a *Turcorum* maximo & forti exercitu contritos fuiſſe, extrema internitione crediderat) reuerſum videret, gaudio exhilaratus eſt immenſo, & in laudem *Polonorum* & *Sokolipether Hungari*, concionatus, ſingulos ſpecialibus præmiis donauit. *Hungaros* autem, qui ſocios deſeruerant, periculi metu, plurimum obiurgatos, vniuerſo *Hungarico* inſpectante, exercitu, capitibus eorum braccis impoſitis, & vultibus velatis, extra Caſtra, non niſi poſt triduum reuerſuros, cauſa ignominiæ, vt cæteris forent in exemplum, propulit.

ac prædam eripit. Propter quod Poloni a Rege Hungariæ Matthia, præmio & honore. Hungari vero ignominia, & dedecore afficiuntur.

de Plocenſi Ducatu inter Competitores ambigitur.

Generalis Dæta apud *Pyotrcouiam*, ſabbato in die ſanctæ *Heduigis* agi cœpta eſt. Ad quam *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Brzeſtzye*, in qua rebus *Pruthenicis* prouidendo, aliquantisper ſteterat, die Dominico, decima ſeptima Octobris, cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina aduenit. Cauſa *Maſouiæ*, & *Plocenſis* ducatuum, credebatur non parum, & temporis, & negotii habitura. Citatus enim ad illam fuit, *Conradus* cum fratribus ſuis, *Varſchouienſi*, & *Maſouiæ* Ducibus, iuſtitiam per iudicium accepturus. Sed is, misſis ſuo more, *Nicolao Boglevvski* Palatino *Varſchouienſi*, *Vincentio Gieiczki* Marſchalko *Maſouiæ*, & *Nicolao* de *Mirzenyecz* Decretorum Doctore, Canonico *Plocenſi*, petebat *cauſam, datis ab vtraque parte Arbitris, Compoſitione potius, quam iuſtitia tranſigi.* Quod aliquoties tentatum, dum ſecus quam ſpes ferebat, cesſiſſet, petebat *neutrales iudices adhiberi: Aut conditionibus, & meritis cauſæ conſcriptis, ad aliquam Italiæ vniuerſitatem rem deferri, & deciſionem illius, pro ſententia perpetua haberi.* Sed dum neque pro ea oblatione vniforme decretum, accipi posſet, Ducalibus Nunciis, vera infirmitate citatos, Duces oppreſſos eſſe allegantibus, in Conuentionem generalem de proximo celebrandam, terminus, dilatus, & continuatus eſt. Duci altero, *Conrado* nigro, *Coslenſi* & *Olyeſchnicenſi*, qui perſonaliter adueniens, nomine Conſortis ſuæ *Margarethæ*, filiæ olim *Semouiti*, Ducis *Maſouiæ*, Ducatus vacationem petebat, adminiſtratio oblata, Iudicii collocandi, ex Baronibus Regni, qui pro veteri conſuetudine, ex iure præſidere in eo ſoliti ſunt. Moleſte id detulit *Conradus* Dux, & *periculoſum ſibi* reſpondit. *Cauſam in Conſiliariorum Regis, cum quo iure decertandum erat, manibus deponere*: Conſiliariis *Poloniæ* refellentibus, *Regi ſuo Poloniæ, qui ſuperiorem non recognoſcit, non conuenire, vt quisquam alius illum, quam ſui Barones, quoties iudicato eſt opus, diiudicent*, ſtomachatus deinde, & grauatum ſe quærens, diſceſsit.

Legatus Apoſtolicus

Apoſtolico Legato *Hieronymo*, *Crethenſi* Archiepiſcopo, per *Balthaſar* Doctorem, & Secretarium ſuum *Ioannem*, ad pacem *Pruthenicam*, pro qua principaliter, a Summo Pontifice ſe misſum commemorabat, expetenti, per *Iacobum* de *Schadek*, Decretorum Doctorem Canonicum *Sandomirienſem*, & *Ioannem Sapyenski*, ad eum *Wratislaniam* misſos, reſponſum eſt. *Fauere Regem ſibi de eo honore; & forte, dummodo ſingulos militares & Ciues Pruſſiæ, ſuæ ditioni ſubiectos; neque vitet, neque excommunicatos cenſeat, & id nitatur, atque efficere omni conatu fatigat, vt terræ naturales Poloniæ Regni, Pomeraniæ, Chelmenſis & Michaloüienſis a Cruciferis quondam per vim, & iniquitatem occupatæ, in perpetua posſeſsione Regni remaneant. Super terra Pruſſiæ & damnis ſumptibusque hinc inde factis, poteſtas arbitrandi, apud illum conſiſtat. Ad pacem tractandam, Poſnanienſis Ciuitatis locum eligat. Si hæc detrectauerit, intelligat ſe, velut ſuſpectum, repudiatum iri.* Qui cum hæc illi denunciata a Regiis Nunciis fuiſſent, in ſingulas conditiones conſentiens, *Pruſſiæ populos ſentire atque aſſerere excommunicatos non fuiſſe, ſibi illic tum* reſpondit. Atque propterea repudiatus ex *Wratislauia* diſcedens, negotiis ſingulis, pro quibus misſus fuerat, infectis *Romam* rediit. Ciuitati maritimæ *Lubeg*, quæ in *Polonico Bukovvyecz* (fortis enim aliquando *Polonicalis* erat) appellatur, per *Ioannem* Notarium ſuum, ad intercipiendum bellum *Pruthenicum*, & ad componendam, æquis conditionibus pacem, ſe admitti petenti, & mandatum plenarium, Magiſtri & Ordinis Cruciferorum oſtentanti, poteſtas facta eſt rem aggrediendi conſignatusque *Bidgoſtienſis* oppidi locus pro Rege, *Chelmenſis* pro Magiſtro, tempus feſti Penteeoſtes, licet Ciuitas venire in *Elbingum* Regem ſupplicauerit, ne Magiſter *Kinsberg* egredi cogeretur.

nulla pace inter Caſimirum Regem, & Cruciferos, confecta, Romam redit. Ciuitas vero Lubek per Nuncium ſuum mandatum Magiſtri & Ordinis plenarium oſtendans intercipiendi bellum Prutenicum facultatem a Rege obtinet.

Petitio *Iacobi Syennenski*, olim Epiſcopi *Cracouienſis*, qui ad penſionis Clauis *Sandecenſis* posſeſsionem, per ſedem Apoſtolicam ſibi factæ, per *Ioannem* de *Melſthein* & *Andream* de Sy

Iacobo Syennenski de Epiſcopatu Cracouienſi penſio denegatur.

1463. *Syenno* germanum suum se admitti deposcebat. Consiliariis nequicquam improbantibus, reiecta est: allegante Rege *Poloniæ Casimiro, scindi* A *Episcopatum Cracouiensem non conuenire.* Hine & appellatio a processibus pensionis eiusdem, quibus *Ioannes* Episcopus *Cracouiensis* monebatur, per præfatum *Ioannem* Episcopum *Cracouiensem* interposita: allegante *se in huiusmodi pensionem, sibi & Ecclesiæ suæ grauem, neque per se, neque per Procuratores consensisse.* Appellationi suæ per Capitulares *Cracouienses* adhæsum. *Iacoboque Syenenski* compositio, seeum acta, parum syncere seruata, necessitasque imposita, vt summum Pontificem, adire personaliter cogeretur.

Sub Conuentionis *Pyotrcouiensis* tempore, gentibus Regiis ex præsidio oppidi *Holanth* B prædatum egressis, Oppidani portas claudunt, & Magistro Cruciferico, per celerem Nuncium aufato, gentes suas quarum *Henricus Plawyenski* ductor fuerat, in oppidum recipiunt. Arx tamen a reliquo Gentium Regiarum præsidio, & porta, ad Castrum spectans, & duæ turres, portæ proximiores seruatæ. Quod vbi *Petro Dunin*, Succamerario *Sandomiriensi*, & Capitaneo gentium Regiarum, quæ *Gnyevv* obsidebant, nunciatum est, ad obsidionem vrgendam in propugnaculis, pedite relicto, eques fere omnis effusus, *Holanth* oppidum obsidere cæpit. Qui, quoniam nocte illuc (ita enim doctus erat) peruenerat, speciem multo maiorem exercitus, quam pro numero præbuit. Itaque toto oppido trepidatum, ne porta, quæ facultatis suæ erat irruens, *Henricum Plawyenski*, & suos occupans, fœde prosterneret. Oppido itaque *Henricus Plawyenski*, in aliquot locis incenso, inde se cum omnibus suis tumultuarie euoluens, diffugit. Gentes Regiæ, oppidum illico ingressæ, & flammam grassantem restingunt, & oppido facile potiti, in eos, qui proditionis fuerunt capita, animaduersionem exercent.

Holand oppidum, per proditionem a Cruciferis fere captum,

per gentes Regias recuperatur, & proditores illius plectuntur.

Pluribus salubribus decretis. *Casimirus* Rex, apud Diætam *Pyotrcouiensem* sanciitis, *Ioanne* de *Thęczin* Castellano *Cracouiensi, Derslao* de *Rythvvyani, Sandomiriensi*, & *Andrea* D *Odrovvasz*, *Leopoliensi*, Palatinis, in *Podoliam* transmissis, vt eorum ope & opera, arx & Ciuitas *Camyenietz*, solueretur de obligatione pecuniali. *Theodorico* olim *Buczaczki* inscripta, & muris quanto firmioribus posset, aduersus *Turcarum* vires, quæ suspitionem, & metum, non mediocrem iniecerant, reficeretur, tutiorque ad omnem casum & inuasionem consisteret. Et quoniam ex ærario Regio, quod nullum ea tempestate fuerat, impensa ad fabricam & redemptionem huiusmodi dari non poterat, per militares *Podoliæ*, de quolibet laneo, & Cmethone, vnam bouem se præ-

Arx & Ciuitas Camenecensis & obligatione pecuniali soluitur, & muris reficitur.

stare obligantes, liberaliter collata est, Rex ex *Pyotrcouia*, apud quam diebus decem & octo steterat, versus *Posnaniam*, & *Calisch* contendit, & aliquot hebdomadas, illic commoratus, die dominico, ante festum sanctæ *Luciæ Radom* venit, abindeque in *Lithuaniam* processurus, feria tertia, in die sanctæ *Luciæ* per *Iedlnam, Kozyenicze*, cæteraque loca discessit. 1463.

1464. Obsidione Castri & oppidi *Gnyevv*, in annum alterum producta, & omni belli mole ad illorum conquisitionem conuersa, expectatio ingens tam *Polonos*, quam Cruciferos tenuit, in quem finem longæ obsidionis res foret cassura. Militibus Regiis obsidentibus illa potius, quam oppugnantibus. Eiicere tandem obsessi contenderant feroitia & plebes, quas præ inopia conflabat famem non toleraturas, obsidentibus illas, retrudentibus ad obsessos. Concessere interim plurimi in arcem, quasi locum fortioris præsidii. Sed cum illic commeatus vix ad quindecimum diem notarentur sufficturi, obsessis insuper opitularetur nemo, arcis & oppidi deditio per Commendatorem magnum, *Vlricum Eyzenovven & Nicolaum Visembach Bauarum*, qui obsessis præerant, feria secunda in die sancti *Stephani* Prothomartyris, in manus *Petri Dunin Sandomiriensis* Succamerarii, & Capitanei exercitus Regii, ea conditione, *vt obsessis saluis abire, & quatuordecim quadrigis tantummodo res suas educere, liceret*, facta est. Iniecta e- C nim erat obsessis formido, ne vi captis, inferrent victores extrema. Quadringenti quoque milites Crucifericæ partis, cum suo Duce magno Commendatore, vsque in *Kinsberg*, ad Magistrum incolumes deducti. Ciues omnes clementia *Polonorum* seruati. Magister tantummodo Ciuium, cum vno consule, eiecti, qood hi procliuiores in partem Cruciferorum notabantur. Concessa tamen licentia, vt intra mensem bona immobilia venundari liceret, Arx *Thomcont*, Ciuitas *Gothardo* commissa. Militibus stipendium solutum. *Ioannes Skalski Bohemus*, vnus ex Capitaneis, partium Regiarum, oppido magno *Holstchtin*, per ingressum clandestinum potitus, singulis spoliatum rebus, incendit.

Oppidum & Castrum Gnyevv

ac Olschtin capit Polonus.

Oppidum suæ ditionis atque Episcopatus, *Caminensis* Episcopus in *Pomerania Heymingus*, vocatum *Kolberg*, recuperaturus (multo enim tempore rebellionem aduersus eum præstiterat) quingentos habens in propria gente armatos. Cui *Iurgilibell Slesita* vnus, ex Capitaneis Cruciferis, cum gentibus suis, de terris inferioribus, item cum gentibus, de *Choynicza*, quæ numerum Septingentorum equorum explebant, in auxilium aduenerat, ad Oppidum præfatum *Kolberg*, clandestinis itineribus, noctu, illud in-

1464.

interceptum, aecessit. Nec spes illum fefellisset, nisi Ciues de *Kolberg* beneficio Ciuium *Gdanensium*, de periculo, in illos comparato, A auisati, introductis gentibus, precio conductis, omnem potentiam Episcopalem, quam ante murum & antemurale conscendere permiserant, crudeliter obtriuissent, & cæteros, qui euaserant, insecuti, aut occidissent, aut captiuassent. Accidisse suis tam tristem sortem, Cruciferici milites, qui obsidionem in *Gnievv* tolerauerant, nec taciti quidem lætabantur, quod nonas Ciuitates conquirere, quam dudum quæsitis, & sibi, ferre suffragia maluissent. Milites Cruciferei, in præsidio oppidi *Fridlant* constitoti, dum ad extremam se indignarentur, propter non soluta stipendia peruenisse egestatem, oppido *Fridlanth* tyrannice spoliato, & incenso, discedunt. *Bernardo Schumborski* obsidionem suorum Castrorum vehementer pertimescenti, & propter hoc fœdus sibi præstari a *Casimiro* Rege expetenti (nouerat enim vires Magistri exangues esse) fœdus his condicionibus concessum est, *vt oppidum Chelmense, & Castrum antiquum, item Castrum & oppidum Brodnicza, absque impeditione Regiæ partis teneat: Regi omnia, bello finito, & terra Pruthenica conquisita, recepta competenti mercede, redditurus. Interim ab omni hostilitate in Regem, & suos, se contineat, Regios milites, mercatores & quoscunque subditos, in suas tenutas receptet, & foueat, Cruciferis propulsis.*

Oppidani Kolbergenses hostem magna clade afficiunt.

Oppidum Fridlanth a milite suo spoliatum incenditur.

Bernardo Schumborski certis conditionibus pax conceditur.

Casimirus Polonorum Rex in *Lithuauia* Du- C catum, cum Conforte sua *Elisabeth* Regina, adveniens, dies festos Natalis Christi, apud *Grodno* egit, & nonnullos *Lithuaniæ* Barones, nouis rebus studentes, compescuit. Diætam insuper *Parczouiensem* pro die Purificationis (quoniam verisimile inter *Poloniæ* & *Lithuanos* seminarium alicuius litis aut odii exeitura, pro terris *Podolia* & *Luczko*, quas vtrinque repetebant videbatur) in diem Natiuitatis sanctæ *Mariæ* virginis transposuit. Spectatores se quidem *Lithuani* in eam diem *Pruthenici* belli, magis quam adiutores præbuerant, nec conditionibus iustis, quibus illis aliqua pars *Prussiæ* terræ in *Samogitbiam* spectans, per Regem & Regnum debebatur, pellici poterant, D ad auxilia, *Polonis* contra Cruciferos ferenda, & quonam belli *Pruthenici*, decennio iam continuato, res euasuræ forent, quieti vsque in id tempus opperiebantur, rati ex discrimine, tam *Polonicarum*, quam Crucifericarum rerum, fuis accedere profectum. Nec vltra dilationibus vsuri, bellum *Polonis* inferre interim, dum *Pruthenico* distinerentur, concludebant, nisi Rex eos ab huiusmodi proposito deterruisset. Quo facto in *Lithuania* hyemis, & veris tempore perseuerans, plurium principum legationes audiebat. Sub euius præsentia *Georgius* Episcopus *Myedniccensis*, siue *Samogithia*, genere *Lithuanus*, de *Vilna* Ciuitate ortus, die Saturni, vigesima quinta mensis Februarii, procedendo *Vilnam*, in itinere, dum vix trium milliarium restaret iter, moritur, & relatus, in Ecclesia sua *Miednicensi* sepelitur. Cui *Matthias* de *Topolya*, *Lancicia*, genere *Polonus*, de Domo *Povvala*, succedit.

Iniquum Lithuanorum in Polonos animum Rex Casimirus auertit.

Lithuano Polonus in Episcopatum Miednicensem succedit.

Exacto autem *Casimirus* Rex, apud *Ruthenicale Brzesczye* festo Paschæ in *Poloniam* rediit, & *Cracoviam* vigesima Aprilis mensis die, intrauit, duplicem sortem, parum gratam & blandam, expertus. Vnam, quod Summus tunc *Romanorum* Pontifex, *Pius* secundus Papa Christianitatis, quæ a *Turcorum* Cæsare *Machumete*, post *Constantinopolitani* & *Trapesuntini* Imperiorum, miseram inte:emptionem, & cladem, grauiter opprimebatur, opprobrium, & grauamen auersurus, generalem expeditio- B nem contra illum, eo anno instituit. Et *Philippi Burgundiorum* Duce, quamuis veterano & sene, & *Venetiarum* Duce *Christophoro Mauro*, Classe. *Matthia* vero *Hungariæ* Rege exercitu terrestri, illum adiuuante, personaliter in expeditionem huiusmodi ire decreuit, omnibusque rem huiusmodi adiuuantibus, anni Iubilei, donauit gratiam. Q: æ, cum etiam Apostolico, apud *Cracouiam* fuisset vulgata præcepto, & plura ex *Polonis* hominum millia, Crucem, contra *Turcos*, pugnaturi, assumpsissent: feria tertia Paschæ, quæ in tertiam mensis Aprilis cadebat diem, conspiratione facta, in *Iudæos* & eorum domos, ad vesperam irruunt, & tam illis, quam Synagogæ Iudaicæ confractis, substantias eorum vniuersas diripiunt. Triginta insuper *Iudæos* de sexu vtroque trucidant, cum se cætera multitudo *Iudæorum* in ædem *Ioannis* de *Theczyn* Castellani *Cracouiensis*, habitationibus eorum contiguam recepissent. Et cum in crastinum amphori sedinone gliscente, omnis illa *Iudæorum* caterua apud domum *Ioannis* de *Theczyn*, a Cruciferis, trucidationem eorum vehementer sitientibus, fuisset inuasa, vix tandem, & ægre per armigeros, *Ioannis Cracouiensis* Episcopi, *Iacobi* de *Dabno* Vicethesaurarii Regni *Poloniæ*, & Capitanei, Consulumque & Ciuium *Cracouiensium*, defensa, & in areem *Cracouiensem* deducta est. Inuasisset eadem sors, cæteros *Iudæos*, in aliis oppidis, & vrbibus apud *Poloniam* habitantes, nisi in arces, & loca tutiora diffugissent. Consulatus *Cracouiensis*, ob stragem *Iudaicam*, quod illam non auertisset correptus, pecunia etiam trium millium florenorum, inquisitus est: quem nec inclemente verbo (nihil enim occasionis ad stragem contulerat) carpere oportuisset. Alteram quod *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, vir pro ea tempestate reipublicæ & vtilis, & necessarius, cum aliquandiu scabie, qnam ab adolescentia pertulit, vexatus languisset, die Saturni quarta decima Mensis Aprilis, in Curia sua apud *Vnyeiovv*, diem obiit, in Ecclesia *Gnesnensi*, in Choro ante malus altare, sub vrna ærea, eiusdem mensis, vigesima die se-

1464.

scopatum Miednicensem succedit.

Pius secundus, Pontifex Romanus, contra Turcam generalem expeditionem indicit:

adiutoribus gratiam Iubilei concedens.

Ad quam cum & Poloni norum plura millia se crucе signassent, conspiratione facta, Cracouia Iudæos pene omnes bonis, triginta vero etiam vita, spoliant.

Ioannes Archiepiscopus Gnesnensis moritur.

1464. sepultus, annis decem, mensibus quatuor, in Pontificio exactis. Donauit ecclesiæ *Gnesnensi*, duas pelues argenteas pulcherrimas. Tiaram Pontificialem, margaritis intextam, tres partes *Vincentii* speculi Historialis, cæteros omnes thesauros *Eustachio* fratri germano, Castellano *Radomiensi* reliquit. Murauit ex cocto latere Capellam in Ecclesia *Gnesnensi*, in parte septemtrionali, & eandem de bonis mensæ Archiepiscopalis dotauit.

Ioanni Grusczynski Episcopo Cracouiensi tum primum literæ sacræ Romæ allatæ.

Ioannes Grusczynski Cracouiensis Episcopus, etsi dudum, videlicet sexta mensis Iunii die, anni præcedentis, in *Cracouiensem* sedem, *Iacobo Siennenski* cedente, fuisset pronunciatus: propter tardam tamen literarum Sacræ expeditionem, non nisi vigesima mensis Martii die *Cracouiam* adueniens, honore processionum omnium exceptus, se Episcopum *Cracouiensem* gerere cæpit. *Ioannes Luthkonu* de *Brzezye*, in eadem sexta Iunii die, in Episcopum *Wladislauiensem* promotus, die Dominico Lætare, quæ fuit, quarta mensis Martii, in Episcopum apud Ecclesiam sanctæ *Mariæ Lanciciensem*, per *Andream Bninski* Episcopum *Posnaniensem* consecratus, sedem suam *Wladislauiensem* ex tunc obtinuit.

Cui Ioannes Luthkonu succedens in Episcopum Wladislauiensem consecratur.

Moratus aliquot diebus, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouiam*, in nouam ciuitatem *Korczyn* transiens. Conuentum illic terrarum *Cracouiensis*, *Sandomiriensis* & *Russiæ*, die Dominico ante festum Sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, diebus aliquot tenuit. Vbi expeditionem generalem, quæ in *Prussiam*, fuit dudum, in generali *Potrcouiensi* Diæta decreta, retractat: quoniam grauis nimis & onerosa, pro ea æstate censebatur. Fertonesque per vniuersum Regnum, laneis, molendinis, ad soluendum mercenarios milites, apud *Prussiam* militantes, impositi. Molesta plurimum ea retractatio, & consiliariis, *maioris Poloniæ*, & militibus, ciuibusque *Prussiæ* videbatur, quoniam bellum per illam trahi, quod ea finitum iri sperauerant, querebantur. Ex nouæ Ciuitatis conuentu. *Casimirus* Rex *Cracouiam* reuertens, metus nonnullos ex *Morauia*, & *Pannonia* glíscentes, quos nonnulli latrunculi suscitare moliebantur, compescuit. Sub cuius præsentia frequens crucesignatorum numerus, duntaxat ex terris Dominiorum suorum congregatus ad duodecim æstimatus millia, pulcherrimo armorum apparatu in *Turcorum* exterminium *Cracouiæ* processit.

In Conuentu Korczinensi Casimirus Rex, expeditionem bellicam in Prussia antea decretam, retractat, & pro salariandis militibus fertones imponit.

Casimiro Regi filia nascitur.

Regina *Elisabeth* Consors *Casimiri Poloniæ* Regis, sexta die mensis Maii, hora prima noctis filiam effudit. Quæ die solis quarta decima mensis Iunii in *Cracouiensi* Ecclesia, per *Ioannem Cracouiensem* Episcopum baptisata. *Zophia* nomen accepit. Ludi deinde in decus nouæ filiæ habiti, & præmia victoribus proposita, atque data sunt.

Vigesima mensis Iunii die, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Cracouia* solicitantibus illum *maioris Poloniæ* Consiliariis, egressus, celeri cursu per *Miechow*, *Pyotrcouiam* & *Lanciciam* peruenit, in *Colo*, & die Dominico sancti *Ioannis* Baptistæ, Conuentum habuit, expeditionem contra *Prussiam*, saltem ex militibus terrarum *maioris Poloniæ*, instauraturus. Sed cum illi quoque propter *Cracouiensium* militum absentiam, sumere arma detrectarent, fertones æque terris eorum impositi, sancitumque, *ut Rex, eo anno, bellum contra Cruciferos, tantummodo per Aulicos, & mercenarios milites agat.* Ea autem belli in eum annum dilatio, militares, & Ciues *Prutbenicos*, grandi molestia perculit, ingeminabanturque per nonnullos detrectatores murmura, *quod ignauia, imperitiaque Polonorum, res Prutbenicæ segniter, ridiculoseque gererentur, sustinerentque potius bellum quam inferrent.* Ex *Colo* Rex discedens, peruenit in *Brzesczye*. Vbi vsque ad diem Lunæ, post festum exaltationis sanctæ Crucis, quæ fuit decima septima mensis septembris dies, sub frequentia Consiliariorum, secum illic morantium stetit, prouidendo rebus *Prutbenicis*, quæ armis, & arbitrio agebantur. Iam siquidem Episcopus *Lubucensis*, *Arnoldus* cum duobus Canonicis suæ *Lubucensis* ecclesiæ, videlicet *Alberto* de *Rechen*, *Costoceuse*, *Alberto Cromendnik Ripeuse*, Archidiaconis. Item Ciues de *Lubeg*, *Henricus Kastborp*, Proconsul, *Heuricus Liperode*, Camerarius, & *Henricus Hachten* Legum Doctor, Consules *Lubucensis*, Ciues de *Lubeg*, in quos tam à Rege *Poloniæ Casimiro*, quam à Cruciferis compromissum fuit, pacem tractaturi, licet tardius, quam pro prima die mensis Maii, quemadmodum constitutum fuerat, aduenerant in *Thornn* ex *Gdansk*, itinere terrestri vecti, dum illic classe adnauigassent. Traxerant insuper secum quinque aliarum ciuitatum de *Ansa*, videlicet de *Costok*, de *Vissnar*, de *Luneburg*, de *Riga*, & de *Darbath*, consules, videlicet *Stephanum Slorff*, *Costhocensem*, *Vlricum Malchm Vissnariensem*, *Conradum Schelepepar Luuenburgensem*, *Ioannem Stolnap*, & *Conradum Barthman*, *Rigenses*, *Gothfridum Vansthede*, & *Henricum Beringhow Darbathenses*, Consules, faciliorem consumationem pacis rati, si illorum quoque præsentia adiuuarentur. Et quamuis præfati *Lubucenses* Arbitri, ad constitutam diem, primam videlicet mensis Maii, venire *Bidgosthiam* neglexissent, Regiis Consiliariis præsentibus, & tempestiue venientibus, delatum tamen fuit eorum conditioni. Cruciferica tamen pars, plurimum culpata & carpta, quæ nec miserat, nec venerat. Ostensurus autem *Casimirus* Rex, clarissimam suam iustitiam, eoram præfatis *Lubucensibus* arbitris, duos Doctores, *Ioannem de Dobrowka*, Canonicum sancti *Floriani*, & *Iacobum* de *Schadek*, *Sandomiriensem* Canonicum, item *Ioan*

1464. Casimirus Rex de rebus Prutenicis consultat.

filium capu

tandem aduenientibus Ciuibus Lubucensibus arbitris vtrimq; assumptis

1464 *Ioannem Dlugosch* seniorem, Canonicum *Cracouiensem* transmisit. Misit & Consiliarios, *Ioannem Wladulauiensem* Episcopum, Regni A *Poloniæ* Vicecancellarium, *Lucam* de *Gorka Posnauiensem*, *Stanislaum* de *Ostrorog*, *Calusiensem*, *Sandiuogium* de *Lanschcuicze*, *Sirrdiensem*, *Petrum* de *Oporow Lancicieusem*, *Nicolaum* de *Kosczyeliecz*, *Brzestensem*, *Ioannem* de *Koscżyelyecz Iuniwladulaniensem*, *Stiborium* de *Bayssen*, *Elbingensem*, & *Prussiæ* Gubernatorem, *Gabrielem* de *Bayssen*, *Chelmensem*, Palatinos, *Hinczam* de *Rogow Saudomiriensem*, *Nicolaum* de *Czarnkow Guesneusem*, Castellanos. Item militares *Prussiæ Otham Mahuicz*, *Mathiam Tołbk*, *Nicolaum Pilawski*, *Nicolaum Dzyalowski*. Item Magistros Ciuium, & Consules trium Ciuitatum, videlicet *Conradum Thendek*, *Rudigerum* de *Birgen*, *Mathiam Theschmar*, & *Ioannem* B *Kowschen*, *Thoruneuses*. Item *Augustinum Tirgarth*, Plebanum *Gdauensem*, Licentiatum in decretis, *Reynoldum Nederoff*, *Ioannem Mandeburg*, *Ioannem Augerinum*, *Ioannem Lindow*, *Gdanenses*, item, *Ioannem Vedler*, & *Henricum Bilauth*, *Elbingenses*, pacem ordinaturos, & sub æquis conditionibus pacem perpetuam conclusuros. *Prussiæ* quoque Magister, *Ludouicus* de *Herlychbaußen*, suos Consiliarios mittendum curauit: videlicet *Iodocum* Episcopum *Osiliensem* ex *Liuonia*, ordine Cruciferícum, *Henricum Richwsche*, de *Plawen*, olim *Elbingensem* Commendatorem, *Gothardum Mollingrade*, Marschalcum *Liuoniæ*, *Georgium* C Comitem *Heunebergensem*, *Andream Peper*, Decanum *Derbathensem*, *Ioannem Vmbeler*, *Nicolaum Thechant*, Decanum *Pomesaniensem*, Decretorum Doctores, *Vilhelmum* de *Eppingyen Ostherodensem*, *Vihelmum Schumdil*, *Ostherodensem* in *Liuonia* Commendatores, *Henricum* de *Kinsberg Gilauiensem*, *Ludouicum* de *Helbin Lubauiensem* Tenurarios, *Georgium Stembolth*, *Nicolaum Cromer*, antiquæ Ciuitatis *Kinsberg*, item *Ioannem Veltußen*, & *Henricum* de *Richnern*, Ciuitatis *Reualiensis*, de *Liuonia* Consules. Partibus itaque prædictis, apud *Thorun* conuenientibus, propositio primum pro parte *Casimiri* Regis, & Regni *Poloniæ* coram Arbitris, per organum vnius ex Doctoribus, *Iacobi* de *Schadek*, sub præsen- D tia omnium Consiliariorum Regiorum, die Martis, tertia mensis Iulii, in prætorio *Thorunensi*, facta est: in quindecim articulos diuisa. Quorum primus contioebat, *quod terra Pomerania, Culmensis, & Michalouiensis locata, & possessa sunt, per linguam, & genus Polonicum, quod Ciuitatibus, montibus, fluuiis, & locis nomina imposuit, priusquam Ordo Crucifericus esset in rerum natura.* Secundus *quod terras prædictas, primus parens, & princeps Polonorum Lech, & sui nepotes, in plurimas ætates populauit, & possedit, & terra prædicta fuerunt semper sub Monarchia Polonica.* Tertius *quod terra prædicta, & terra Prussia, sita & locata sunt intra limites Monarchiæ, & Regni Poloniæ.* Quartus, *quod Reges & Principes Poloniæ, possidebant terras prædictas vsque ad tempus spolii, cum omni Dominio, mero & mixto creando, & conferendo officia & Magistratus.* Quiotus, *quod Reges & Principes Poloniæ, fundauerunt in terris prædictis, Ecclesias Cathedrales, & Collegiatas, Conuentuales, & Parochiales, videlicet Wladislauiensem, Chelmensem, Camenensem, & plura Monasteria, de quo habentur originalia Priuilegia.* Sextus, *quod omnes terræ prædictæ, soluunt denarium sancti Petri, quemadmodum cæteræ terræ, sub Monarchia Regni Poloniæ constitutæ.* Septimus & octauus, *quod de terris prædictis Magister, & Ordo Crucifericus per violentiam spoliauit Regem & Regnum Poloniæ.* Noous, & Decimus, *quod autho-* B *ritate duorum Summorum Pontificum, videlicet Ioannis vigesimi secundi, & Benedicti duodecimi, lata sunt, duæ sententiæ diffinitiuæ, quæ in iudicatam rem transiuerunt, per iudices Apostolicos, quibus terra prædicta, Regi & Regno Poloniæ adiudicantur.* Vndecimus, *quod Prussiæ terra, & terra maritima, eidem adhærentes, intra fines Regni Poloniæ consistebant, & eidem Regno pendebant dacias, seruitia & tributa.* Duodecimus, *quod Magister Crucifericus, occupans terra Prussiæ, non solum recusauit soluere solita tributa, sed etiam Regnum Poloniæ, & per se & mercenarios milites vastabat, eo præsertim tempo-* C *re, dum Rex Poloniæ, bellis, contra barbaros susceptis, occupabatur.* Tredecimus, *quod milites & Ciues, & quique subditi terrarum prædictarum, non valentes ferre tyrannicum, superbum & vsurpatum Imperium Magistri, & sui Ordinis, redierunt ad legitimum, & naturale, Diuino & humano iure, authoritatem illis subministrante.* Quartus decimus, *quod Magister Crucifericus, modernus Ludouicus de Herlichhaußen, subditos terrarum prædictarum in ditionem iustam, & naturalem reuersos, multipliciter bellis vexauit & impugnauit, Regemque Poloniæ, in possessione terrarum prædictarum impediuit.* Quintus decimus, *quod ius vetus, & originarium, quod Rex Poloniæ in terra Prussiæ habuit, auctarius, & illu-* D *strauturus, apud Stipendiarios Magistri, & Ordinis Cruciferorum plenam ad vendendum potestatem, à Magistro & Ordine concessam habentes, pro quadringentis sexagenis latorum grossorum millibus, auro & argento parato, emit & comparauit ipsaque emptione tam alti precii, ius sibi legitimum quæsiuit.* Responsum fuit post triduum articulis Regiis, per Crucifericam partem, sed debiliter & languide. Nonnulli quoque articuli, pro parte Magistri & Ordinis propositi. Sed per Doctores & procuratores Regios, intra triduum aliud, solennes replicationes, quæ & responsa Cruciferorum confutabant, & articulos, reproductæ sunt. 1464

In Thorun iudicio arbitrario cum Cruciferis de Prussia contendit.

Quo

1464.

Quo facto, rogatu Arbitrorum, omissis exceptionibus; & replicationibus partis vtriusque, ad pacis tractatum, descensum est. Vno A quoque mense; & dimidio ad conficiendum, super æquis conditionibus, ab Arbitris laboratum, adeo varia spe partem vtramque peruadente, vt se nonnunquam pacificandas, nonnunquam in arma retrudendas, existimarent.

Causa quibus tractatio pacis per Lubucenses arbitros, vtrinque assumptos inter Regem, & Regnum Poloniæ ac Magistrum & Ordinem Crucifericum conficienda, dissipata sit.

Valuissent tam longi pro pace tractatus, partis vtriusque pectoribus, quam maxime in illam inclinatis, quoniam & *Casimirus* Rex *Poloniæ* & sui omnes, *seruandum non delendum Ordinem Crucifericum; & terras Prussiæ inferiores, Elbingense terra & Marienburgense Castro, cum suis districtibus; & pertinentiis exceptis, Ordini relinquendas* annuebant, pars quoque Crucifericа, B *terras Pomeraniæ, Chelmensi, Michaloviensi & Elbingensi, cum suis Districtibus, perpetuo cedere & renunciare. Castrum vero Marienborg; cum suis Districtibus, in Regia tenuta & potestate; in annos triginta consistere, vt sub illius; iure vel concordia, cui cederet perpetuo, ordinaretur*, contentiebat. Verum Principes *Almaniæ*, & signanter *Fridericus* Marchio *Brandeburgensis*, cum germanis suis, *Alberto* & *Ioanne*, item Marchiones *Misnenses*; bili & liuore exagitati, quod pax *Pruthenica*, per *Lubucenses*, eis neglectis, confici deberet, frequentibus Nunciis Cruciferos, qui pa- C cem apud *Thorun* tractabant, monebant; *ne in dedecus & opprobrium omnium Almaniæ Principum consumari pacem per Arbitros Lubucenses; consentirent. Almaniæ potius Principibus hunc honorem reseruarent. Si secus agerent, pro iniusta ignominia nota, scirent se per Principes Almaniæ, ex vniuersis locis, & domibus Almaniæ exterminandos.* Accedebat & Ciuitatis *Thorunensis* repromissa, per nonnullos Ciues, eius proditio, quam *Henricus Plawienski*, clandestina pactione, manendo in *Thorun* confecerat. Cuius spes adeo illum mulcebat, vt *Thorunensi* Ciuitate in suam ditionem redacta, facile se totam *Prussiam* recuperaturum existimaret. Iniectæ insuper fuerunt duæ D conditiones, vna per partem Regiam, altera per partem Crucifericam. Nam & Rex *Poloniæ* cum suis, non aliter pacem perpetuam, volebat concludi, nisi *vt Magister & Ordo Crucifericus, in terris Prussiæ, perpetuo fierent, Regi & Regno Poloniæ homagiales & subiecti:* asserens *non aliter pacem posse ratam consistere futuram.* Et Magister & Ordo deposcebant, *vt Casimirus Poloniæ Rex, omnibus his, qui apud Ordinem, per annos vndecim militauerant, stipendiarii duntaxat eis, qui præsidia munitionum, quæ in partem Regni cederent obseruabant, stipendium, & plures milliones assensurum persolueret;* asserens *se ad soluendum inopem esse.* Vtraque itaque parte alterius postulata abhorrente, Principibus insuper A *Almaniæ* impedimentum, quod retuli, inicientibus: re infecta post multos sumptus, fatigas; & labores, non sine *Lubucensium* grandi stomachatione, & acerbitate, qui sibi gloriam, & meritum finiendi *Pruthenici* per Arbitrium suum, belli, ereptum iri dolebant; ex *Thorun* discessum est. In ipso autem discessionis articulo; produxerunt *Lubucenses* quatuor; *Wladislai* primi, *Poloniæ* Regis, literas originales, primam *Samborii*, secundam *Mestwini*, Ducum *Pomeraniæ*, ternam *Przemislai* primi Ducis & postea Regis *Poloniæ*, quartam *Wladislai* primi, *Poloniæ* Regis, quibus in Ciuitate *Gdansk* ædem *Lubucensi* ciuitati, multis nobilitatam libertatibus, habere, & per totam *Pomeraniam*; B liberos eos, a teloneis quibuslibet, concedunt, petentes illas confirmari. Quæ exhibitio; iustissimam habere Regem causam, iustissimumque bellum, monstrauit. Itaque etsi tunc pax perpetua prouenire occulto Dei iudicio, non potuit: ex deductione tamen iustitiæ Regiæ, & ex literis per *Lubucenses* exhibitis; omnium militarium & Ciuium *Prussiæ* animi, in fide confirmati. Clarissime quoque tunc cognitum, & intellectum est, tam à propriis, quam à forensibus, *Pomeraniæ* terras, veteres Regum & Principum *Poloniæ* terras, & per iniquitatem & iniustitiam à Cruciferis occupatas fuisse. Id ne cui videatur incredibile, & memoriæ possit C succurrere, eas copias veras, ex originalibus sumptas, huic operi nostro superius inseruimus.

Pace infecta

Dissipato pacis tractatu, *Lubucenses* per vndas, & pelagus in *Lubek*, quam grauissima Epidimia constrictam, & omnes pene suos repererunt extinctos. *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Brzesczye* agens, spe pacis omissa, omnem curam ad belli apparatum intendit, & virum maioris animi, quam consilii *Thomconem*, ad obsidendum oppidum *Nowe*; cum peditatu transmisit. Sed cum is, iniussu Regis, equitatu, qui ex *Gnyew*, & ex aliis locis, sub ductu *Petri Dunin*, Succamerarii *Sandomiriensis*, venturus prope horam erat, non expectato sabbato, vigesima octaua Mensis Iulii, circumualasset, hostes, sua D paucitate visa, ex omnibus præsidiis glomerati, post triduum, in illum à tergo, & à fronte irruunt, & multitudine freti, facile illum & suos profligunt, & fugere ignominiose compellunt. Centum & amplius fuere gladio, & vndis desiderati, quoniam hostes, etiam ætatem infimam, pueros videlicet, quibus barbarus parcere consueuit, trucidabant. Prouenisset amplior in peditatu Regio clades, sed naues Regiæ in *Vusla* stantes, seruauerunt reliquias. Fuit *Thomek* ipse, de hostili inuasione tempestiue auisatus. Sed tamen agens, & hostilem manum nihili pendens, Cladem ipsam, quam hostes pro summa vulgauerant, victoria admisit.

Casimirus Rex ad obsidendum oppidum Nowe peditatum, Duce Thomkone transmittit, qui ab hostibus ob paucitatem suorum confligitur.

In eadem vigesima octaua, mensis Iulii, die.

Adam

1464.

Adam Vilkanovvski, Tenutarius Castri Sadlovv, ex Masonia prædam ducentes sternit. Casimirus vero Rex

Adam Vilkanovvski, Tenutarius Regius in *Nidborg* cum gentibus Regiis, ex præsidiis *Sarnovv* & *Nidborg* deductis. *Ioannem Skop*, & *Limbacher*, tenutarios Castri *Sadlovv*, magnam prædam ex *Masonia* ducentes, ante Castrum *Sadlovv* profligauit. Er pluribus cæsis, cæteros cæpit, & fugere compulit. Cladem autem sui peditatos, apud *Novve* acceptam, *Casimirus* Rex correcturus, (prædictum enim oppidum, quod se per fraudem contribuerat hostibus. primum placebat, aggredi, vt nauigatio *Vula*, qui prupe fluit mænia, esset libera Regiis, hostibus vero inhibita, Faciliusque hostes, ad pacem cogi possent, dum non superesset locus, circa quem tuto possent *Vislam* traiicere, in propinquo extabat copia materiæ, ad extruendos aggeres, & cætera opera) *Petrum Dunin*, Succamerarium *Sandomiriensem*, cum mercenariis, & *Pruthenicis* militibus. *Ioannem* vero *Synovviecz* de *Kozmin*, & *Paulum Iasyenski*, cum Aulicis, ad obsidendum *Novve* transmittit. Itaque oppidum *Novve* a *Petro Dunin*, sexta die mensis Augusti, ab Aulicis vero Regiis tredecima, obsideri cæptum est, & processu temporis, turribus seu bastis ac sepibus in circuitum coangustatum. Et licet hostes, plures principes, pro ferendo geotium subsidio solicitassent, nec impetrare quicquam valuissent, licet insuper ex omnibus præsidiis pediiatu, & equitatu deducto, qualiter obsidionem *Novve*, item obsidionem *Puczki*, quæ & ipsa a *Gdanensibus*, terra, & mari, tota illa æstate, obsidebatur, item obsidionem Castri *Sadlovv*, quod a *Conrado Masonia* Duce, & gente sua, decima octaua die mensis Septembris, obsideri cæptum est soluereot, varios tractatus detorquerent: viribus tamen suæ & Regiæ partis pensatis, non se manifesto committere periculo, sed ex insidiis lacessere obsidentes, censuerunt.

Petrum Dunin cum mercenariis & Pruthenicis militibus, ac aulicis suis ad obsidendum denuo Novve transmittit.

Tractatus de pace nequicquam reintegratur.

Instabant post hæc *Henricus* de *Plavven* & alii Cruciferi solicitabantque magna instantia militares, & Ciues *Prussia*, vt pacis tractatus resumeretur, quoniam & a stipendiariis & subditis suæ partis increpati, quod pacem in *Thorun*, sub conditionibua per Regem oblatis, non acceptassent, de periculo status sui, formidabant. Denunciantibus eis & subditis, se, etiam ipsis renitentibus. & iouitis, pacem consecturos. Missus ob id & ob alias res, cum *Gdanensibus* conficiendas, fuit io *Gdansk Ioannes Dlugosch*, Canonicus *Cracouiensis*, & Conuentum cum Gubernatore *Prussia*, & *Gdanensibus*, *Elbingensibus* ac *Thornnensibus*, apud *Marienborg* aliquot diebus tenuit. Verum quia loca illa pestis grauis inuaserat, discedere cæpto irrito, coactus est. Habiti postea fuerunt, & apud Schtum, & in campo prope *Marienborg*, de pace concludenda tractatua. Cruciferis in conditiones, quæ eis apud *Thorun* offerebantur deuouentibus se consensuros. Propter quod desebatur Rex, vt in *Marienborg* de latere suos Consiliarios, pacem tractaturos, transmitteret; Peste tamen dietim apud *Prussiam* inualescente, & plures absumente mortales, oeque placitare de pace, neque aliquem mitti ad notorium periculum, placuit.

1464.

Capitulum Gnesnense Ioannem Gruszynski Episcopum Cracouiensem R. P. Cancellarium Archiepiscopum eligit. Rex vero Ioannem Luthkonis Episcopum Wladislauiensem Vicecancellarium Regni, Cracouiensem, & Iacobum de Sienno olim Episcopum Cracouiensem ad Wladislauiensem ecclesias, nominat episcopos.

Gnesnensis Capitulares, tertia die mensis Iulii, adueniente ad eligendum nouum Antistitem, *Ioannem Gruszynski*, Episcopum *Cracouiensem*, & Regni *Polonia* Cancellarium, pro quo *Casimirus Poloniæ* Rex, literis & Nunciis, videlicet *Nicolao Skora* Castellanu *Calisiense*, & *Emerico* de *Oporovv* Cantore *Wladislauiensi*, & vtriusque, iuris Doctore, intercedebat, concorditer postularunt. Quam postulationem Rex, petentibus illum apud *Brzesczye* Capitularibus, admisit, & *Ioannem Luthkonis* Episcopum *Wladislauiensem*, & Regni *Polonia* Vicecancellarium, ad *Cracouiensem*. *Iacobum* vero de *Sienno*, olim *Cracouiensem* Episcopum ad *Wladislauiensem*, Ecclesias nominauit. *Conrado Masonia* Duce, cum genitrice sua *Barbara*, pro die sancti *Bartholomei*, & Conrado nigro *Olyesnicensi* Duce, pro festo Natiuitatis sanctæ *Maria*, in *Brzesczye*, ad *Casimirum* Regem venientibus, & pro se *Belzensem*, *Gostinensem*, & *Ravvensem*, terras expetentibus, dum res amicabili compositione transigi non posset, in Diætam *Pyotrcouiensem* pro die sanctæ *Hedvigis* est dicata.

Paulus Grabovvski in Episcopum Chelmensem consecratur.

Vigesima nona Mensis Iulii, die Solis, in *Brzesczye Cuiauiensi*, *Paulus Grabovvski*, ad ecclesiam *Chelmensem* confirmatus per *Ioannem Cracouiensem* Episcopum consecratur, in ecclesia parochiali *Brzestensi*, Nobilis de domo & stirpe *Povvala*. Qui propter tenuitatem Episcopatus, ecclesiam Parochialem, in *Cuiauiensi Brzesczye*, vsque ad mortem, dispensante secum summo Pontifice *Pio* secundo, qui illum ad petitionem, & nominationem *Casimiri Polonia* Regis in Pontificatum, promouerat, detinebat.

Pio secundo Papa mortuo,

Pius Papa secundus, dum in *Ancona* ageret, quam de mense Iulio prosecuturos expeditionem & passagium contra *Turcam*, intranerat, quarta decima mensis Augusti, moritur, & relatus *Romam* in ecclesia sancti *Petri* sepelitur: dum annos sex in summo Pontificio exegisset. In cuius locum, Cardinales conclaue apud sanctum *Petrum* ingressi, *Petrum* tituli sancti *Marci*, Præsbiterum Cardinalem genere *Venetum*, *Eugenii* olim quarti ex sorore nepotem, vnanimiter Papam eligunt: qui *Paulus* secundus appellatus est, in die Exaltationis sanctæ Crucis, in ecclesia sancti *Petri* consecratus.

Paulus secundus succedit

Serpeote dietim in Oppidum *Brzesczye* infectione. *Casimirus Poloniæ* Rex inde discedens, *Clodavam* venit. Vbi cuoi Regina *Elisabeth* ...

1464.

aliquot hebdomadis, immoratus, per *Lanciciam* in *Pyotrkovv*, in die sanctæ *Heduigis* aduenit. Vbi & Diætam generalem, diebus quindecim tenuit: sub quibus negotium, Ducatum *Masouiæ* contingens, tam cum *Conrado Varschouiense*, quam *Conrado Olyeschnicense* Ducibus, qui ambo personaliter aduenerant, ventilatum est. Post plurimos autem tractatus, in ea ipsa re interpositos, dum causa transactione amicabili, quæ frequentius tentata est, consumari nequiret, transactio vero iudicialis, plurimis dura & molesta videretur, bellum etiam domesticum, quod proprio Principi, si pro Rege & Regno pronunciatum foret, in expugnationem Castri & Ciuitatis *Plocensis*, mouendum foret secum trahens. Cum *Conrado* quidem *Varschouiense*, in Diætam vsque aliam generalem cum *Conrado* vero *Olyeschnicense*, ad festum Pentecostes, dilatione suspensa est. Ad quam etiam faciendam pestis impellebat, in pluribus locis, *maioris Poloniæ*, videlicet *Posnania*, *Varschouia*, & aliis circumiacentibus, ferociter sæuiens, in *Pyotrcouiensi* vero oppido, iam tunc aliquantulum gliscens, ex aduentu tam nonnullorom Consiliariorum, ex locis infectis Conuenientium, quam Curiensium, ex obsidione oppidi *Novve* redeuntium: Vbi pestis valida, quæ terras, *Pomeraniæ*, *Culmensem*, & *Prussia* premebat, illos vexauerat. Sed nec consultum videbatur, plurima bella assumere, *Pruthenico* bello nondum quietato, quod peste Epidimica, quæ regionem illam eo anno satis dire affligebat, non obstante, assidue gerebatur, Oppidique *Novve*, Aulicis Regiis disedentibus, dum illud bastis & sepibus coangustiassent, per gentes Regis mercenarias, quarum *Tomyecz*, & *Gothardus* fuerunt capita, continuabatur obsidio. Oppidi vero *Puczki*, quod per *Gdanenses* viginti sex hebdomadis, item fortalicii *Sadlovv*, quod a duce *Conrado Varschouiense*, & nonnullis Regiis gentibus, sibi adiunctis, obsidebatur, votiua expugnatio pronenerat per deditionem.

Oppidi Novve continuatur per Polonos obsidio. Puczki vero & Sadlovv Castra deduntur.

Ex *Pyotrcouiense* Diæta, in aliam *Parczouiensem* pro die sancti *Martini* tenendam, cum Baronibus *Lithuaniæ* itum est. Ad quam etsi *Casimirus Poloniæ* Rex, in frequenti Consiliariorum, tam ecclesiasticorum quam secularium numero aduenisset. *Lithuanus* tamen, qui & ipsi in *Brzesczye Rutenicale* aduenerant, venire in *Parczovv* detrectantibus, apud Villagium *Lomazr*, partialis quidam Conuentus, vtrorumque Consiliariorum, Rege *Casimiro* præsente habitus est. In quo, cum nihil omnino, de terris *Podolia*, & terra *Lucensi*, quarum alteram *Lithuani*, alteram *Poloni* suam iure affirmabant, agi posset, cum propter loci ineptiam, tum propter aeris intemperiem, res io annum vnum dilata est. Rex quoque *Casimirus*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, processit in *Lithuaniam*: liberiorem illic acturus incolatum, cum tamen & *Vilnam*, pestifer aër, contagione vnius chlamidis, ex *Liuonia*, quæ & ipsa peste premebatur, delatus, inuaserat.

Dum Poloni & Lithuani altercationibus tempus terunt

Sub eo autem *Parczouiensis* Diætæ tempore, *Henricus Plavvyenski*, cum nonnullis armigeris partis suæ adunatus, clam noctu reuersus *Thorun*, Ciuitatem intercepturus, aduenerat, & per eam partem, quæ insuspicabilis fuerat, a parte videlicet meridionali, versus *Nyeschouam*, vbi Piscatorum consistunt domicilia, antemuralibus impune & latenter, vt etiam omnes vigiles falleret, transcensis, scalas ad principaliores muros ceperat applicare. Deuentura res videbatur, in magnum discrimen, nisi interim tempus diluculi, superueniens, insidias, quæ Ciuitati imminebant, detexisset. Quorum magnitudine vigiles commoti, denunciato periculo, Ciuitatem vniuersam commouerunt in arma. Hostes quoque vigilantium & pulsantium deterriti rumore, discedere, cepto irrito, & fugere scalis relictis, coacti sunt. Maior tamen, quam pro nomero trepidatio, apud *Thorunenses* fuit, paucis admodum ad repellendum hostes insistentibus, reliquis vero metu compressis, iam iamque spectantibus in fugam, nonnullis in absconsionem. Post paucos denique dies, dum hostibus Oppidi *Thorunensis* tentata interceptio, parum prospere cessisset. Castrum *Czarnoschin* in *Masonia*, quod per gentes *Conradi Varschoniensis* Ducis, improuide seruabatur, intercipiunt. Quod illico a gentibus eiusdem Ducis, ne victualibus refici posset, obsidione vallatum est. Obsessi autem periculum Capitis, si arx conquireretur veriti, arcem, vitam tantummodo pacti, & fortunas dedunt.

Thorunium pene in manus hostium venit,

& Castrum Czarnoschin perditum, rursus hostibus eripitur.

Quarto decimo Calendas Nouembris, alias decima nona mensis Octobris, nouus summus Pontifex *Paulus* secundus, *Casimiri Poloniæ* Regis literis & Nunciis pulsatus, *Ioanni Grusczinski* Episcopo *Cracouiensi* de *Gnesnense* Ecclesia, ad quam fuit conformiter postulatus, prouidet. *Ioannem* vero *Luthkonis Wladislauiensem* Episcopum ad *Cracouiensem* ecclesiam transfert. *Iacobum* autem de *Syenno* in vniuersali ecclesia, Episcopum, ad *Wladislauiensem* Ecclesiam promouet, beneficiis, quæ obtinebat, videlicet Præpositura *Gnesnensi* & *Cracouiensi*, in ampliorem prouisionem, sibi reseruatis. Sedit autem *Ioannes Grusczinski*, in *Cracouiensi* Ecclesia, anno vno, mensibus quatuor, diebus vndecim. Quem tum primum ingens pœnitudo habuit, quod propter paucorum dierum, quibus in *Cracouiensi* ecclesia præfuit, accessionem, longam litem & periculosam, pluribusque perniciosam, texuisset. In cuius locum *Ioannes Luthkonis* succedens, die Veneris, septima mensis Decembris, *Cracouia*, omnium Ecclesiarum processionis, honore exceptus est. Nobilis de Domo *Dolivva*, & Villa *Brzezye*, prope *Calisch* sita, ex patre *Luthkone*, iudice *Calissiensi*, & matre *Dorothea*.

Papa Ioanni Grusczinski Episcopo Cracouiensi Archiepiscopatu Gnesnense prouidet, & Ioannem Luthkonis Wladislauiensem, ad Cracouiensem transfert. Iacobum vero de Syenno promouet ad Wladislauiensem.

Quinta mensis Nouembris die *Margaretha*, filia *Vincentii* de *Schamotuli* Castellani *Myedzir-*

Schamotulska vxor Ratschiboriensis

1464. *Cucis moritur.*

zirzensis, *Casimiri Masowiæ* Ducis primum, deinde *Vincentii*, *Rathiboriensis* Ducis relicta, in *Rathibor* moritur, & in Monasterio Sanctimonialium Ordinis Prædicatorum sepelitur.

Casimirus Rex iniuriam a Gubernatore Hungariæ illatam contemnit:

Grandem Iniuriam, grandiaqua spolia, *Casimirus Poloniæ* Rex, ab *Emerico Diak* Gubernatore *Hungariæ*, eo anno passus, ad inferendum *Hungaris* bellum, bello grauiori *Turcorum* occupatis, pellici nulla ratione potuit, quamuis axacarbatus esset, quod *Scepusiensis*, & omnis *Polonorum* Regi, subditus ager, diripitur, ferroque & igne, in plerisqua locis vastaretur.

1465. Saluatoris nostri diam natalem, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, eom diebus subsequentibus, apud *Grodno* tenuit; Neque enim propter pestem, quæ grassabatur in *Lithuania*, *Vilnensem* Ciuitatem, aut alia cultiora loca, poterat adire. Ex *Grodno* autem discedens, in *Govvno* se cor tulit, vbi non mediocre tempus hyemis exegit. In sextum mensem Oppidi *Novve* iam tendebatur obsidio, dum *Caspar Nostvvicz Slesita* genere, & qui se in Oppido *Choymicza* gerebat pro præside, sexingentos equestres, & quadringentes pedestres, exigua mercede, sed ampla placitarione, ex *Almania* partibus, in *Choymiczam* conducit: illic spondens largius donatiuum se præstiturum, quatenus eorum brachio, *Novve* obsidionem tolleret. Qui ob Hyemis asperitate, quæ solito rigidior proueoerat, itinerando, & arma in corporibus ferendo, vehementer violati, in *Choymiczam* peruenientes, plures aut oppetebant mortem, aut diuturno conficiebantur languore, cæteri, quibus integrior vigor remanserat, cognoscentes sa a *Casparo Nostbvvicz* ludificotos, remearunt ad propria. Ad quorum repressionem, si accedere obsideotes perrexissent, ex omnibus Regiæ partis *Pruthenicis*, partibus, vel præsidiis milites, a Ciuitate quoque *Gdansk* pedestrium & equestrium agmen, conuenerant: cum hostibus manum & prælium conserturi. Obsessi Itaque apud *Novve*, intelligentes suos rigora brumali confectos esse, plerosque discessisse, raliquos in seditionem contro *Casparum Nostbvvicz*, quod illos fasellerat, exarsisse, eum iam & alimoniæ inopia illos incesserat, & frangi facile murum, si paululum adniterentur, obsidentes, arbitrabantur, die Veneris, prima mensis Februarii, Magistro Cruciferico *Ludouico*, nequiequam prohibente, & pollicente se in tempora obsessis laturum subsidium, deditionem spontaneam pacti vitam & fortunas, Capitaneis obsessionis, videlicet *Thomkoni*, & *Iassyenski*, faciunt, oppidumque tradunt.

Oppidum Novve Polonis deditur.

Quod extone *Ioannes Iassyenski*, in teoutam accepit, sub annuo salario, milla ses ingentorum florenorum per *Casimirum* Ragam, quotannis dando, illud administraturus Atque præsata dic, iam Sole insuso iuxta co uentum, cum frequenti Regio præsidio, o ppidum intrauit, & tam militibus Magistri Cruciferici, quorum primarii hi duo, *Ioannes Meyssnar*, & *Albertus* A *Woyth*, fuerant, quique obsidionem tolerauerant, & nonnullis oppidanis, defectionis & proditioois in Regem authoribus, periculo capitis se adiiciandos, præfigurantibus, io quinquaginta tribus quadrigis recedendi, vacius *Stargard*, & *Quvidzin*, licentiam permisit. 1465.

Disponebat post hæc Magister Crucifericus, cum aliqua suorum militum manu, quam ax præsidiis deduxerat, dum fluuius *Visla*, glaciatus consisteret, *Zolavvam* exurere, emolimenta Castro *Marienborg*, & commeatus adempturus. Verum intelligens gentes Regios ad *Marienborg* auxiliis etiam *Gdanensium* auctas, conuenisse, flagrareque oecarneodi studio ex *noua Ciuitate* in qua consistebat, remissis militibus B ad prædia in *Kinsberg*, retrorsum abiit. Ad deditionem autem extemplo faciendam, tam milites, quam Oppidanos de *Novv Gdanensium* inclinauit, legatio reddens illos certiores *veniabile fore, quicquid esset ab his commissum, si modo in reliquum, positis armis, sibi confiderent. Sin minus, scirent non tam sibi, quam coniugibus, pignoribus, & quibuscumque charissimis, extrema, capta vel expugnata vrbe imminere.* Ne autem stipendiarii Magistri hyemis tempus defluere sinerent, sine fructu, altero vice opud *Stargard*, secretius quo possunt, conueniunt, & exinde, quoniam *Visla* adhuc glaciatus erat, minorem *Zolauam*, quæ a *Gdanensibus*, pro Rege tenebatur ingressi, illam pro maiori parte exurunt, C frumenta, pecora, victualia & singula, quæ raptim congerere poterant, prædam in *Stargard* inferunt: Obsidionis quam sibi propediem a gentibus Regiis imminere formidabant, difficultates & molestias facilius, prouisi tot commeatibus, toleraturi.

Cruciferici Zolavvam exurunt, & in Stbargard conuehunt prædam.

Iacobus da *Sycnno Wladislauiensis* Episcopus, *Roma* reuersus, *Cracouiam* primum adueniens, & exinda in patrimonium suum diuertens, non nisi die Veneris, vigesima prima mansis Martii, *Wladislauiam* aduenit. Vbi a Clero & populo omni honore & gratitudine susceptus, aduentus sui, & ingressionis suæ primitias, donando Ecclesiæ suæ *Wladislauiensi* Cappam Chora'em da adamasco, aoro intex-D to, circumsereotiis intextis nobiliter adornatam, item Casulam adamasei alterius rubei, auro similiter intexti, item duas Dalmaticas eiusdem adamasei, & alias duas Kythaicæ brunathicæ, ad mille florenos æstimata honestat.

Iacobus de Sycnno Episcopatum Wladislauiensem ingressus,

Post dies vero octo, noua molestia illi iniecta est. Nam *Mikyesch*, *Vlrici Czernonka*, qui nuper diem obierat, ex Castro *Golub* Capitaneus, descensu facto cum militibus armigeris, & his præsertim, qui se querebantur in stipendiis, apud *Novve* ameritis, non solutos, montem *Dobrzimensem*, qui *Visla* supereminet, & in quo quondã arx Regia habebatur incastellat. In Specie quidem *Plocensibus*, & *Masouitis* nociturus, reuera autem & *Masouiæ*, & *Cuiauiæ*,

1465.

omnem oram, item omnia nauigia sursum & deorsum cum mercibus, per alueum *Vislæ* transeuntia, in suam ditionem & tributum redacturus, Coegit itaque *Iacobus Wladislauiensis* Episcopus, magnitudine periculi pensata, primum in *Brzesczye*, pro die Dominica Iudica, quæ erat vltima mensis Martii, Consiliarios. Deinde *Wladislauiam* conuenere, Et *Mikyeschone* cum Senioribus accersito, & *Wladislauiam* veniente, cum *Nicolao* de *Kosczyeliecz* Brzestense, *Ioanne* de *Kosczyeliecz* Iunwladislauiensi, Palatinis, & aliis terræ *Cuiauiensis* Baronibus, per tractatus varios, diebus aliquot factos, solerti ostensione & persuasione, illum de loco incastellato dato sibi centum quinquaginta florenis, cedere induxit, & ingens periculum paruo auro dispulit. Quod nisi prouidus Pontifex festinanter auertisset, fuisset ecclesia sua *Wladislauiensis* omnibus Sanctuariis, calicibus, clenodiis, Prælati vero & Ecclesiastici *Wladislauienses* omnibus fortunis, in die Veneris sancto, qui dies, pro huiusmodi exequendo facinore constitutus fuerat, spoliati & captiuitati addicti. Castrum præfatum, ne iterum hostes eo potirentur, *Nicolao Dzialinski* militi, datum in tenutam, pecunia quoque & sumptus adiecta sunt. Constabat enim hostes, qui in *noua Ciuitate Prussiæ* prope *Brathiam* agebant, præsidium quod montem præfatum incastellare neglexissent, mutua primum contentione refellendo culpam alter in alterum, deinde strage, vsque quo, quo duodecim ex illis cæde mutua desiderarentur, graui & vulgata seditione litigasse.

paruo auro ingens periculum a se & suis auertit.

Vno periculo ex *Wladislauiensi* Ecclesia depulso, aliud in *Gnesnensi* consurgit. Ductores enim ordinum & capita stipendiorum Regiorum *Thomyeez*, *Ioannes Iassyenski*, *Nicolaus Chorcz*, *Nicolaus Bukowski*, & alii plures numero, qui mille numerum, equitum, præter pedites explebant *Lyabissin* oppidum ingressi, *Gnesnensem* Ecclesiam & monasterium *Trzemeschno* machinabantur, ob non solutum eis stipendium incastellare. Quo rumore latius vulgato, & vasa, clenodiaque *Gnesnensis* ecclesiæ, in Castrum *Vnietouiense*, deducta sunt, & vniuersi Prælati & Canonici *Gnesnenses* ab ecclesia diffugierunt. *Andreas* tandem Episcopus *Posnaniensis* incendium commune extincturus. Conuentum apud *Gnesnam*, cum Consiliariis habuit, & præfatos stipendiarios blandius alloquendo, datis illis mille florenis, quorum ducentos, de propriis largitus est, machinationes illorum vsque in fœlicem Regis ex *Lithuania* reditum, suspendit.

Ecclesiæ Gnesnensi & Trzemeschnensi imminens a stipendiariis Regiis periculum. Andreas Posnaniensis Episcopus datis mille florenis auertit.

Affligebat *Pannonicum* Regnum, tam spoliis quam incendiis, societas quædam, & colluuies gentium armatarum, quæ se fratres appellabant, paucos aliarum nationum habentes homines, quam *Polonos*. Cuius *Fœlix* quidam *Polonus*, & nobilis genere, primarius Capitaneus habebatur. Hæc ob non soluta per Regem *Hungariæum* stipendia, aliquot locis incastellatis, *Hungaros* longe lateque tributis & depopulatione premebat, & pro quolibet Quattuali anni, frequens & notabile accipiebat ab *Hungaris* vectigal. *Pannonici* autem Regis Capitaneus *Stephanus* in *Kyesmark* tenutarius, & *Emerici Diak* Gubernatoris *Hungariæ* germanus, dum aliquot præliis per præfatam societatem fusus esset, magna cholera excandescens, dum in præfatam societatem sæuire non posset, tredecim Ciuitates terræ *Scepusiensis* ad Regnum & Regem *Poloniæ* pertinentes, primum hostiliter spoliando attriuit, deinde septem millia florenorum illos dare compulit. Vindicandam eam temeritatem plurimi *Polonorum*, & inprimis *Przeclaus* Capitaneus in *Lyubovvka*, & *Scepusienses*, deinde præfata fratrum societas æstuabat. *Iacobo* tamen *Dabinski*, Vicethesaurario Regni *Poloniæ* & Capitaneo *Cracouiensi*, cæterisque Regni *Poloniæ* Consiliariis, prohibentibus, ne cum vicino & amico Regno, ob vnius insensati hominis temeritatem, bellum gereretur: cum a barbarico & *Turcorum* bello sufficienter vexaretur, Rege insuper *Pannonico Matthia*, per literas & nuncios petente conuentum, & si per suos paci communi derogatum esset, satisfactionem offerente, omnis motus & stridor bellicus conquieuit, & induciæ interpositæ. Diætaque ad reformandum res, per præfatum *Stephanum* deformatas, apud *Bardiouiense* oppidum condicta est.

Miles Polonus, ob non solutum stipendium Hungariam incommode afficit, & Stephanus Hungarus Kyepschmarci Tenutarius, Scepusium spoliat: extortis septem millibus florenorum.

Moldauiæ superioris Principe, *Vlado* nomine, per *Matthiam Hungariæ* Regem, quasi cum *Turco* contra illum sentiret, & clandestinis illum iuuaret contra *Pannonios* suffragiis, capto, & in carcere superioribus annis macerato, alter germanus eiusdem *Vladi*, *Radul* nomine, ad *Turcorum* Cæsarem *Machumetem* se conferens, feudalem & tributarium se illi præstitit, & præfatam maiorem *Moldauiam*, ab illo regendam, sub tributo suscepit. Oppidumque *Kilia* cum arce super *Danubii* littus situm, quod, *Græci Lycostomos* appellant, natura, situ, & arte munitum, quod per deditionem spontaneam, *Hungaris* exclusis, ipse *Radul* occupauerat, pro *Turco* tenebat. Vastationem terræ *Valachiæ Stephanus*, Palatinus *Valachiæ*, ex tam propinqua vicinitate, per *Turcum* fiendam, veritus, in tributum *Turci* & ipse quamuis Regis, & Regni *Poloniæ* Vasallus & feudalis, *Casimiro* Rege nequicquam per literas & Nuncios prohibente, concesserat, & tributum quotannis *Turco* reddebat. Tunc vero ipse *Stephanus* Palatinus *Valachiæ*, intelligens animos Ciuium de *Kilia*, in *Casimiri Poloniæ* Regis ditionem & obedientiam proclinos, & plurimum affectos, apud præfatum *Casimirum Poloniæ* Regem literis necessariis ad Ciues, de *Kilia* obtentis, & intelligentia de Ciuitate dedenda cum illis habita, dierum octo, cum forti exercitu *Kiliam* peruenit, & permissu

Vlado Moldano, per Matthiam Hungariæ Regem capto, Radul illius germanus, Moldauiam cum Cilia, Turco subiicit. Stephanus vero contra Turcum

Ci-

1465.

ob interceptam Giliam

Ciuium, ne proditionis viderentur rei, porta vna subferrata, Ciuitatem præfatam sub noctis medio comprehendit, duos arcis Capitaneos qui forte ad nuptiarum selennitatem invitati, delicatius epulati sunt, vnum cepit, alter vero, etsi in arcem effugisset: terrore tamen mortis, quæ sibi dum arx inteteiperetur, imminebat, & spe vitæ & munerum pereulsus, arcem in potestatem *Stephani* tradit. Maxima, his auditis *Turcorum* Cæsar, frangebatur molestia & ira, animumque Cæsaris, suapte furore plenum, *Radus* præsentia sua incendebat, & celeriter *Stephani* perfidiam vlciscendam admonebat, qui nunquam fidus fuisset Cæsari, & sub prætextu tributi, *Polonorum* seruiebat Regi, eiusquoque consilio & mandato *Kiliam* interceperat. Itaque *Turcus* armari exercitum, contra *Valachiam* iusserat, & *Stephanus* B omnibua, tam militaribus, quam agrestibus, ita vt solæ fœminæ & pueri in ædibus remanerent, in arma coactis, obuiam illi procedebat: mori cum suis vniuersis, aut vincere paratus. Imperator itaque *Turcorum*, qui alias Nuncium eiusdem *Stephani*, post interceptam *Kiliam*, cum tributo & muneribus ad se missum, & pro interceptione *Kiliæ*, aliquas satisfactiones asserentem, captiuauerat, & potentiam Regis *Polonorum* expauescens, & cum homine mori parato, periculosum decernere reputans, & Nuncium *Stephani*, quem tenebat, honoratum remisit, & excusationes de interceptione *Kiliæ* ad Satisfactionem accepit.

sibi minitantem

militem armat & educit.

Stradomia,

Septima mensis Aprilis, Oppidum *Stradomia*, vrbi *Cracouiensi* contiguum ab igne, quem mulier, coctis panibus parum prouide servaverat, in nocte cum Ecclesia sanctæ *Heduigis*, & hospitali conflagrauit. Monasterium sancti *Bernardini*, cum Ecclesia, propiciatione Diuina, & fratrum deuota inuocatione seruatum est. Sub eodem tempore *Klodawa. Vartha* in *maiori Polonia* arsere.

Klodavva, Vartha quoque ardent,

Hybernum & Quadragesimale tempus *Casimirus Poloniæ* Rex apud *Lithuaniæ* oram demoratus, festo Paschæ apud *Grodno* exacto, venit in *Brzesczye*. Et *Elisabeth* Regina D *Poloniæ* in *nouam Ciuitatem Korczin* cum impedimentia remissa, ipse cum paucis *Leopolim* contendit. Vbi in Dominica Conductus Paschæ perueniens, & frequentem ex terris *Prusiæ* & *Podoliæ* Baronum & Militarium conuentum offendens, querelas multiplices & atroces, contra *Andream Odrovvasz*, nuper defunctum, Palatinum & Capitaneum *Leopoliensem* sub præsentia *Georgii* Archiepiscopi *Leopoliensis*, *Ioannis Cracouiensis*, *Ioannis Camenecensis* Episcoporum, *Ioannis* de *Ruthvviany*, Regni *Poloniæ* Marschalci, audiuit, nulli tamen querentium administrata iustitia, contra fratrem suum *Ioannem*, qui sibi in bonis successerat, & qui trecentis citationibus impetebatur. Neque enim prolixitas, quereA larum, & magnitudo tam facinorum, quam iniuriarum, in longo tempore expeditionem suscepisset, cum ad alia Rex festinaret, præfatum *Ioannem Odrovvasch* de Castris *Leopoli*, *Zidaczovv*, *Schambor*, & aliis amouendum, & in locum suum, virum aliquem modestum, & administratione iusticiæ pollentem substituendum decreuit. Quod vt facilius Rex efficeret, consensu vnanimi terrarum *Leopoliensis*, *Podoliæ*, *Haliciensis*, & *Belzensis*, de vniuersis laneis, fertones, de singulis vero prælatorum terrarum habitatoribus, proprios focos & familiam, habentibus boues, decreti sunt, ad solvendas pecunias, in dictis Castris quomodolibet per Regem inscriptas. Decretumque in B executionem positum: vendito boum, ad viginti millia se extendentium *Ioanni Rzeschovvski* canonico *Cracouiensi*, & Capitaneo *nouæ Ciuitatis* mandata. Qui in hac re operose agens & fideliter, venditis bobus, terras *Leopoliensem*, & *Zidaczouiensem*, & Castrum *Gliniani* viginti millibus a præfato *Ioanne Odrovvasch* liberauit.

1465.

Ioannes Odrovvasz propter fratris mortui vim & rapinam Castris Leopoli, Zidaczovv & Gliniani amouetur.

Rebus *Russiæ* cursim, & persunctorie expeditis. *Casimirus Poloniæ* Rex ad Conuentionem generalem, pro die duodecima Mensis Maii apud *nouam Ciuitatem Korczin* institutam, properanter in equis Podwodorum die Lunæ sexta Maii aduenit: quam diebus quinC decim tenuit. Non solum enim ad illam Consiliarii partium *Cracouiensis* & *Russiæ*, & duo Episcopi, *Ioannes Cracouiensis*, & *Iacobus Wladislauiensis*, sed & Consiliarii quatuor *maioris Poloniæ*, cum plena potestate aliorum destinati, videlicet *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calisiensis*, *Petrus* de *Oporovv Lanciciensis*, Palatini, & *Stiborius Chelmski* Succameratius *Posnaniensis* conuenerant: illic post plures tractatus ad prouidendum, rebus *Prusiæ* digestos, decretum est, *vt noui fertones instituantur, & vsque ad diem sanctæ Margarethæ soluantur. Ciuitates & oppida, tam Regia, quam ecclesiastica, quam militaria, nullo excepto, exactionem quatuor grossorum ab vna* D *marca persoluat, atque his pecuniis, & emerita soluantur stipendiariorum obsequia, & bellum Pruthenicum continuetur.* His adiectum est, *vt terræ maioris Poloniæ consurgerent ad arma, & Choynicam obsidione vallarent, vallatamque sepirent, & discederent. Stipendiariique Regii illam continuarent. In quo casu, terræ maioris Poloniæ, non soluerent, nisi sex grossos in stipendiarios, qui Choynitensem obsidionem continuarent, conuertendos.*

Comitia habentur,

in quibus de bello Pruthenico,

& de obsidenda Choynicza consultatur.

Feria sexta post festum sanctæ *Zophiæ*. *Casimirus Poloniæ* Rex *noua Ciuitate* egressus, fuit in *Nyepolomicze*, & aliquot diebus illic exactis. Feria quarta ante Pentecostes,

1465.

quæ erat dies vigesima nona Maii, intrauit *Cracouiam.* Ante cuius ingressum, die Solis, vigesima sexta Maii, intra prædicationem ad populum, Clypeus Monasterii sancti *Francisci*, inter chorum & corpus Ecclesiæ consistens decidit. Post quem turris altissima, eiusdem Monasterij, à *Boleslao* pudico, Duce *Cracouiense* Magnifico sumptu ædificata, quoniam & eidem clypeo, adhærebat, & pro magna parte innitebatur, & per incendium, quod vrbs *Cracouiensis*, vigesima septima mensis Aprilis die pertulerat, languidata fuerat, solotenus decidens corruit: Neminem tamen ex hominibus lædens, & columnas, ac testudinem in corpore ac Choro, pro aliqua parte concussit.

Clypeus cum turri sacra ædis diui Francisci decidit.

Venerunt autem ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Cracouiam*, *Gabriel* de *Bayssen* Palatinus *Chelmensis*, *Ioannes Kyewszen*, Magister Ciuium *Thorunensium*, *Georgius Belk*, *Gdanensis*, & *Ioannes Eibingensis*, Consules, exponentes suæ Maiestati, quod prima die mensis Maii tenuissent Conuentum in loco, qui dicitur *Neria*, cum militaribus & Ciuibus partem Magistri secutis. Quorum Magister Ciuium de *Kinsberg* erat principalis. In quo Conuentu, post multos tractatus, nomine Magistri & Ordinis, consentiebant, & summopere deprecabantur, *vt iuxta conditiones, anno transacto in Thorun, Magistro & Ordini oblatas, pacis perpetuæ celebraretur consummatio, & vt Magister & Ordo fieret perpetuus Regis, & Regni Polonici Princeps, Consiliarius & Feudalis.* Eam petitionem dum *Stiborius* de *Bayssen* Gubernator *Prussiæ*, qui illuc personaliter aduenerat, de consilio militarium, & Ciuitatum, qui secum erant repudiasset, asserens *se pacis conditiones, per Lubucenses oblatas, penitus ignorare. Sed nec conuenire conditioni temporis, vt pax perpetua, his articulis, quibus anno præterito tractabatur concluderetur: Cum Rex postea, renuentibus bonam pacem Magistro, & Ordine multos sumptus, pericula, & impensas, subiisset*, instare vehementius pars Magistri cœpit, *ne spe pacis perpetuæ vacuos à se remitterent. Ita se stabilitos esse, vt nullam æquam conditionem, pro consequenda pace fastidiant. Nihil illis, nisi corpora, belli diuturnitas, reliqua fecisse.* Petebantque in summa, *vt pax æquis conditionibus, si minus tolerabilibus, concederetur: cum omnium ad pacem habendam, inclinata, & fixa sint sententia.* Quærente deinde *Stiborio* Gubernatore, *an ad conficiendam pacem, Magistri & Ordinis haberent mandatum*, responderunt, *se quidem pro vice illa, mandatum non habere, curare tamen velle, vt pleno fulciantur mandato.* Et dum *Stiborius* Gubernator iterum adiecisset, *nihil se in tanta re iniussu Regis Poloniæ, facere ausuros*, instabant, *vt celerius adirent Regem, & potestate, de tractanda pace obtenta, secum* A *iterum conuenirent.* Orabant itaque præfati Nuncii, *Casimirum Poloniæ* Regem, vt placitandi illis de pace potestatem permitteret. Super qua re deliberatione habita, data est Gubernatori, & cæteris militaribus, & Ciuibus partium Regiarum plena potestas, *vt spem quidem Magistro, & Ordini, & suæ parti, de pace habenda perpetua, sub æquis conditionibus, faciant, diem & locum ad consignandam pacem consignent. Consumationem tamen pacis, Consiliariis, à Rege mittendis reseruent.* Grati ea responsione Nuncii *Prutheni*, honoratique à Rege vestibus Sabellinis, & mardurinis, in pluribus quoque suarum necessitatum, auditi petitionibus, re- B dière.

Legatis Cruciferorum

obnixe petentibus

vt spes pacis ex parte Casimiri Poloniæ Regis promittitur.

Die Solis, in festum sanctæ Trinitatis cadente, nona die mensis Maii, sub missa maiori. *Elisabeth Poloniæ* Regina in Castro *Cracouiensi*, filiam partu septimo effudit. Quæ in altero die Solis, sedecima Maii, in Ecclesia *Cracouiensi* per *Ioannem Cracouiensem*, & *Iacobum Wladislauiensem*, Episcopos in præsentia *Przemislai Thesschnensis*, *Ianussii Rathiboriensis*, *Przemkonis Thoschecensis*, *Venceslai Zathoriensis*, *Ianussii Gliuicensis*, & *Ioannis Ribnicensis* Ducum baptizata, *Elisabeth* vocata est. Quæ apud *Sandomiriam*, eadem die, qua orta fuerat, anno subsequenti occidens, apud *Cracouiensem* ecclesiam, se- C pulturam in tumulo materteræ suæ Heduigis accepit.

Filia Elisabeth Casimiro Regi nata

mox moritur.

Casimirus Polonorum Rex, multorum Principum, sed & illorum, quos paulo ante nominaui, legationibus auditis, & benigniter expeditis largitus, insuper in stipendiarios, qui ex omni *Prussia* conuenerant, donatiuum insigne, ad plura millia marcarum se extendens, die Veneris quinta mensis Iulii, *Cracouia* discedens, & per *Myechow*, *Andrzeyow*, *Pyotrkow* transitum faciens, *Lanciciam* die vndecima mensis Iulii aduenit. Vbi cum Consiliariis, qui aduenerant, rebus plurimis publicis compositis, & stipendiariis, in *Prussiam* ituris, expeditis, in *Calisch* diuertit. Vbi & Diætam pro festo D S. *Iacobi* Apostoli, in diem Iouis vigesimam sextam mensis Iulii cadentem, cum *Conrado Cauthner*, nigro Duce *Olyeschnicense* tenuit. In qua pro terris, *Plocensi*, *Belzensi*, *Sochaczoniensi*, *Rauensi*, & *Gosthinensi*, quas nomine vxoris suæ *Margarethæ*, filiæ olim *Semouiti* Ducis *Masouiæ*, petebat sibi reddi, licet diebus octo, variis tractatibus, assidue fuisset placitatum: nulla tamen conclusio finalis, propter varietatem voluntatum subsequi potuit. Ad quam rescindendam aliam Diætam, in eodem loco, pro die S. *Michaëlis*, proxime subsecutura agi, parte vtraque consentiente, placuit. Ea tamen conditione seruata, *vt duo Consiliarii, Bohemiæ Regis Georgii, à parte vtraque mit*

Stipendium dat militanti Casimirus Rex.

& de terris Masoniæ cum Duce Oliesсhnycense.

1465.

ti

1465. *comordatuum se spem facit.*

ri obtinendi, Data interfint: partes ipsas aquis conditionibus concordaturi. Missus ex templo *Sbigneus* de *Gora*, Castellanus *Malogosthensis* in *Bohemiam* facile a *Bohemiæ* Rege, quod quæsiuit, obtinuit.

Wladislaum de Damoborz Castellanum & Capitaneũ Naklensem cum cateris, qui ob non solutum stipendium emeritum se patria hostes professi sunt,

Casimirus Rex ex *Calisch* tertia mensis Augusti egressus per *Schanissin*, & *Conin*, in *Brzesczye* octaua Augusti, rebus *Prussiæ* prouisurus, peruenit. Vbi illam post triduum, molesta excepit denunciatio, à plurimis intimata, quod videlicet *Wladislaus* de *Damoborz*, Castellanus & Capitaneus *Naklensis*, alcis quidem, sed cunfictis & simultaneis promissionibus, quinquaginta equites, quorum capita erant, *Nicolaus Pyothrowski*, *Jacobus Kressa*, & *Ioannes Bukowski*, qui apud Regem annis pluribus militauerant, & quorum opera, in vaiiis conflictibus, & conquisitionibus B ciuitatum hostilium Rex fœliciter vsus fuerat, auertisset, & ad bellum Regi, & Regno *Poloniæ*, secum vna pro emeritis stipendiis, inferendum, dato tenui, videlicet medii floreni, donatiuo, licet Rex cuilibet tres florenos, in parato auro offerret, stabilisset. Distinuit hæc res *Casimirum* Regem magna anxietate, quod & intestinum subeundum bellum, & ab externo *Pruthenicoque* cessandum, hostes, quoque singulos in *Prussia*, de dissensione ciuili, constabat magno gaudio, exultasse, magnosque animos sumpsisse. Propter quod frequenti Pontificum, & Consiliariorum in *Brzesczye*, coacto, numero, omnis cura ad tollendum vel opprimendum bellum, eiusmodi nauata. Mitte- C bantur autem, ad præfatum *Wlodkonem* & gentes, ab eo auersas, crebri Nuncii, ipsos à proposito, blandis & æquis conditionibus auersuri, denunciaturi illis *veniabile posse fieri, quicquid in Regem & Regnum deliquerunt, si modo positis armis in militiam, & Ordines redirent.* Sed cum omnes conatus reciderent in irritum, bellum, velut hostes, in infestos, decretum, & in aliquot locis, & præsertim in *Znena* oppido Archiepiscopali, forti locato, ad resistendum illis, præsidio, parabat se *Casimirus* Rex propediem ad procedendum in bellum: obsessuris illos in vtroque videlicet *Nakyel* & *Damoborz* præsidio, non prius obsidionem, nisi illis expugnatis, aut deditis, soluturus. Terruit hæc res D *Wlodkonem*, & omnes suos, grauissimumque iudicabant & amittere, quæ meruerant, & in hostium reputari numero, illicoque de pace duxerunt, missis vltro ad Regem Nunciis, agendum. Ad quam componendam *Casimirus* Rex, cum Consiliariis omnibus *Iunniwladislauiam* descendit. Vbi dum *Wlodek* præfatus, cum principalioribus aduenisset, de perfidia, & hostilitate in Regem proprium & rempublicam, tam diro & crudeli sermone argutus, & increpatus est, vt ante Thronum Regium in terram cum omnibus sequacibus corruens, *veniam sibi humiliter præstari, & facinora sua obliterari*, flens, & eiulans expeteret: pollicens *se ausus tam temerarios, nunquam amplius commissurum*, cui deprecanti, facile *Casimirus Poloniæ* Rex, clemen- A tia ignouit Regia, & ipsum fauori suo, & participationi consilii restituit. Distributis vero in Stipendiarios milites præfatos pecuniis, ipsos in *Prussiam* ad obsidendum oppidum *Stbargard* præfecto illis *Paulo Iassyenski*, milite de Domo *Gosdouubarnm*, in Capitaneum transmisit. Turbatio tamen ipsa, per ipsum *Wlodkonem* causata, multis rebus in *Prussia*, ex rumore diuulgato, infectis, magnam confusionem attulerat.

1465. *accipit in gratiam Casimirus Rex, & exercitum mittit in Prussiam ad obsidendum Stbargard.*

Soliciiatus *Casimirus Poloniæ* Rex per *Stiborium* de *Bayssen*, & militares ac Ciues *Prussiæ*, eorumque Nuncium *Hieronymum* præsbiterum, quatenus ad Diætam in *Nerga*, pro pace perpetua tenendam, pacis tractatores transmitteret, omnibus Ecclesiasticis, & Secularibus Consiliariis, ire illuc, & ob longitudinem viæ, & pestis sæuientis periculum, quæ omnia loca terræ inferioris peruaserat, se ab huiusmodi munere subtrahentibus. *Iacobum* de *Schadek* Decretorum Doctorem, & *Ioannem Dlugosch* seniorem, Canonicos *Cracouienses*, illuc transmittit, quamuis constabat *Prussiæ* Magistrum *Ludouicum*, ea æstate prospera fortuna vsum, pacem æquis conditionibus abnuiturum. Nam & quinta decima mensis Iulii die, milites & nobiles *Masouia*, dum de sua multitudine, & hostium paucitate confidentes ante *Czecchanow* incautius, cum *Mazikone* de *Dzialdow* Capitaneo, conserunt manus, quem aliquando habentes captiuum, inconsulto Rege, amiciriorem illum sibi effecturi, liberaliter soluerunt, in insidias lapsi, grandem cladem, multis desideratis, sed multo pluribus captis, pertulerant. Nauesque *Gdanensium* & *Thorunensium* multis fortunis onustæ, prope *Quiedzin* in *Vula*, diffugientibus ab eis *Batharum* conductoribus per insidias hostiles, sub frondibus arborum, tredecima mensis eiusdem Iulii captæ, multaque præda Hostes potiti sunt. Vltima insuper Iulii, milites & nobiles *Prussiæ*, in præsidio oppidi *Tsczow* demorati, & fœlici hactenus in congressione cum hostibus fortuna vsi, dum in equitatum hostium, ante valuas *Thsczow* animosius irruunt, à pedittibus, quos equites texerant, iuuasi, sex desiderati, octoginta vero capti sunt. Vigesima tertia denique die Saturni, mensis Augusti, dum ex Regio Castro *Gnyew* quinquaginta quinque satellites, *Thomcone* Capitaneo *Gnyeuensi* absente, prædatum egressi, villas amicorum diriperent, per hostes ex *Stbargard* in excedenti numero descendentes, quos de paucitate *Gnyewensium* & numero, coloni spoliati effecerant, ante portas oppidi *Gnyew* illos opperientes, facili negocio fusi, atque ad vnum omnes capti sunt. Altera vero die, *Ioannes* de *Szal*, Capitaneus de *Stargard*, interceptis literis oppidanorum de *Gnyew*, petentium sibi a *Gdanensibus* mitti auxilia, ac denunciantibus, & arcem

Cladibus vltro citroque in locis diuersis acceptis

&

1465. & Ciuitatem vacuam defensoribus esse, cum omnibus copiis, ad Castrum *Guyew* accedens, illud comprehendere, pluribus horis impugnans nitebatur. Sed *Martinus Brenski*, vnus ex militaribus *Prussiæ*, cum paucis illud egregie defendit, & plures hostium lapidibus obruendo, aut vulnerauit, aut extinxit, adeo vt desiderati, & vulnerati in aliquot quadrigis traherentur. Quo periculo comperto, vt ex *Marienburg*, sexaginta equites, & ex *Gdansk* septuaginta pedites transmissi, in *Guyew* adueniunt. Disparem aliquantum fortunam, *Henricus Stolpensis* Dux partium Regiarum adiutor habuit: qui hostes ex *Choymcza*, *Bithow*, *Lemberg*, *Stargard*, in trecentis equitibus, terram suam prædatum ingressos, die Saturni decima mensis per Aulicos & agrestes paucis notabilioribus captis, deleuit potius quam profligauit, includens captos in carcerem, nec prius soluturus, donec illi *Bitow*, & *Lemberg* Castra redderentur. Vltima die mensis Augusti, quemadmodum inter partes conuenerat in *Nerga* villa, inter mare & lacum, quem fluuius *Visla*, ingressurus mare conficit, sita Diæta habita est. Ad quam *Stiborius* de *Bayssen* Gubernator *Prussiæ*, *Gabriel* Palatinus *Chelmensis*, *Iacobus* de *Schadek*, *Ioannes Dlugosch* Canonici *Cracouienses*, item Consules Ciuitatum *Gdanensis*, *Thoruuensis*, & *Elbingensis*, pro parte Regia, pro parte vero Cruciferica, *Gerhardus Molingrade*, Marschalcus *Liuoniæ*, *Lubertus* de *Forschbein*, Commendator de *Goldin*, *Liuoniæ*, cum aliis duobus Cruciferis, flagronibus *Prussiæ* de *Balga*, & *Ragnetha*, cum paucis quibusdam militaribus & Ciuibus de *Kinsberg* aduenerant, *Vithelmo Schindel* Commendatore *Ostherodensi* de *Liuonia*, per pestem morte intercepto. Cæpit autem pars Cruciferica, euidentibus ambagibus, & venenis, in tractanda pace vti. *Matthia* siquidem *Buchse* milite, & *Georgio Stenepeth*, Magistro, Ciuium de *Kinsberg*, qui in superioribus Diætis, æquas conditiones ad pacem afferebant, & Cruciferos, ad illas suscipiendas magnopere, denunciato periculo, si abnuerent, coegerant, peste absumptis, apparebat Cruciferos, nihil salubre ad pacem allaturos. Itaque in primordio tractatuum, per organum *Stephani* præsbiteri, olim *Elbingensis* Plebani, longo sermone pax Cruciferica visa, persuadere parti Regiæ cæpit, sub præsentia *Pauli Legendorff* Electi & confirmati *Varmiensis*, quem parti vtrique pro mediatore, quo facilius, partes confirmari possent, habere placuit, *quatenus facietate belli aliquando expleti, pacem cogitarent, secessionemq; à Rege Poloniæ ad Magistrum & Ordinem facerent, nec paterentur terras, genus, & linguagium Almanicum à Rege, & gente Slauonica subpeditatum iri. Si quoque ipsis collibe ret, non abnuere Magistrum & Ordinem, vt Poloniæ Regi, de aliqua terrarum fieret cessio.* Refellentibus autem Gubernatore & Consiliariis Regiis conditionem tam callidam, & *prius se mortem, & omnia extrema passuros, quam Regem & Regnum Poloniæ deserturos*, vnanimi vociferatione astruentibus, pars Cruciferica iterum offerre cæpit, *quatenus militares & Ciues Prussiæ gubernatiouem Ordinis pro medietate, assumerent, fratres in Prussiam, pro medietate, ex terris Prussiæ oriundis assumerentur. Moderno quoque Magistro Ludouico obeunte, Pruthenicus frater in Magistrum, quo absumpto, Almanicus, per vices alternatas perpetuo succederent.* Qua oblatione repudiata, offerre itidem sustinuit, *vt milites & Ciues Prussiæ, singula Castra & Ciuitates in ditionem suam perpetuam reciperent, Crucem tantummodo, & habitum assumerent, & Magistro Ordinis nihilominus obedirent.* Sed cum hæc conditio à parte Regia irrideretur, & intelligerent animos partis Regiæ constantes, & infractos esse, conditiones æquiores cæpit proponere, offerrens primum *terras Chelmensem, & Michalouiensem cum Ciuitatibus Gdanensi, & Elbingensi.* Qua conditione non accepta, *medietatem terræ Pomeraniæ*, in secunda oblatione, interea vero *totam Pomeraniam, terram integram, & subiectionem Prussiæ, & Liuoniæ* offerebat, petens *vt castrum Marienborg & tota Prussia, sola Ciuitate Elbingensi, cum suo veteri Districtu excepta circa Magistrum & Ordinem remaneret*, exhibens *se, nihilominus* pars Cruciferica, *notabilem summam, non pro vice vna, sed in annos aliquot distribuendam soluturam.* Sed dum hæc quoque oblatio, multis sermonibus, à parte Regia repudiata, improbaretur, allegante parte Regia, *quod Rex sexcentis millibus sexagenarum grossorum latorum, Castrum Marienborg, & vniuersam terram Prussiæ à Stipendiariis Crucifericis, mandatum sufficiens, de vendendo à Magistro & Ordine, per patentes literas habentibus, coemisset, nec tam immensam summam conueniret simpliciter remittere*, re infecta, post quinque dies in tractatibus absumptos, ex *Nerga* discessum est. Petente deinde *Gerhardo* Marschalco *Liuoniæ*, alia diæta in mensem vnum, *Ludouico* vero Magistro *Prussiæ*, longiore expetente, in alterum mensem in *Nerga*, aut inter *Marienburg*, & *Schinin* in Campestribus tenenda, ea tamen conditione per regios Nuncios, per expressum interposita, assumpta est, *vt Magister omnem spem, de rehabendo Castro Marienburg omittat.* Sub quo tempore, dum nuncii regii, *Gabriel* de *Bayssen*, *Iacobus* de *Schadek* & *Ioannes Dlugosch* in *Marienburg*, constitutam diem, Mensibus duobus præstolarentur. Magister *Ludouicus*, Conuentu suorum omnium fratrum, militarium, stipendiariorum, & Ciuium, in *Kinsberg* habito, cum requisitæ fuissent omnium voluntates, & omnes concorditer suaderent, *terras qui-*

Poloni cum Cruciferis ad tractandam pacem Nergam conueniunt.

1465.

quidem Pomerania, Chelmensem, Michalouiensem, & Elbingensem Regi & Regno Poloniæ integraliter restituere. Castrum vero Marienborg A *& vniuersam terra Prussiæ, pro Ordine retinere.* Magister *Prussiæ*, militarium de *Zemlyand*, & Ciuium de *Kinsberg*, habens fidem multiplicitet suspectam (infecto enim pacis negocio, quod se illis, afflictionem suam apud illum deplorantibus, etiamsi de omnibus cedendum foret, confecturum repromittebat, capere illum & omoes suos, atque de Castris, & Ciuitatibus excludere per initam conspirarionem concluserant) accersito in *Kinsberg* stipeodiariorum partis suæ frequenti numero, Militares & Ciues *Kinsbergenses*, subsidium pecuniarium, sibi facere detrectantes, ad se io areem venire iussos, die Veneris, quarta mensis Octobris, ad solutionem tributi compellit, & viginti B sex ex eis potiores captiuat. Stipendiariisque suis per præsidia seruandos, & depactandos, distribuit. Quorum sex potiores in processu dierum, gladio damnat. *Se quoque Diætam aliquam pro pace tenere non posse, postquam omnis spes de rehabendo Castro Marienburg sibi subtracta esset*, respondit.

& primario Kinsbergensium Ciues a Magistro securi percutiuntur.

Antequam autem ex Diæta, quæ in *Nerga*, pro prima die Meosis Augusti renebatur, discessum esset, venit exercitus Reglus, sub ducto *Pauli Iassienski*, in *Pomeraniam*, & suadentibus Consiliariis *Prussiæ*, Oppidum *Stbargard*, ad comprimendum equitum impetum, & ferocitatem hostium, qui in frequentiori numero, sub ductu *Ioannis* de *Zal* & C *Hoyerz*, præsidium obseruantes, & suburbana Oppidi *Gdanensis*, & aroes regias *Gnyevv*, *Thsizovv*, & *Novve* vigesima prima mensis septembris die, duabus tantummodo bastis collocatis obsidere cæpit : Sub qua obsidione, dum obsessis, quoniam fere pares numero obsidentibus fuerant, liber ex Oppido pateret oocte & interdiu egressus die Martis, decima octaua Octobris sexaginta equites ex *Stbargard* clanculo egressi, eos, qui intus remanserant, quasi hostes simoltaoee sub vesperum lacessebant. Cuius pugnæ specie (nam ex Ciuitate hostes egressi, pugnam cum propriis, ex coodicto, quasi cum hostibus conferebant) *Paulus Iassyenski* io equo obequi- D tans, doli omnis, qui struebatur, sibi expers, admiratus, mittit voum de suis, interrogaturum qui essent. At illi, cum respondissent *se Thsizovienses esse, ex captis aliquot hostibus, ex terris hostilibus aduenissent. Paulus Iassyenski* vafræ eorum responsioni credens, congratulabundus, eis se miscuit, & illico ab eis, cum duobus satellitibus suis, qui illum associabant videlicet *Laurentio Sbrank*, & *Petro Schorcz* capitur, & in *Stbargard*, deducitur captiuus. De cuius captiuitate hostes magnam exceperaot exultationem, vt Campanis & tympanis, lnogo resonarent tempore : credentes omnem ad se deinceps victoriam Duce exercitus capto

Iassyenski Ductor gentium Regiarum

stratagemate hostili,

cum duobus familiaribus, circa Stbargard, capitur.

migraturam. Sed illico in locum eius *Gotbardus* de Domo *Tarnavva* successit, & hostes, A vano gaudio exultantes compescuit.

1465.

Saturni die vigesima prima mensis Septembris, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, apud *Iunivvladislauiam* agentem, venerunt Nuncii *Henrici* Ducis *Stolpensis* & Episcopi *Camyenenensis*, & omnium militarium ac Ciuium terræ *Stolpensis*, videlicet frater Ordinis sancti *Ioannis* Commeodator de *Slavvno*, *Ioannes Parchen*, Magister Ciuium, in *Stbargard*, & *Matthias Hunterzberg* de *Rabstin*, miles, petentes innouari & suppleri fœdera, dudom inter regnum *Poloniæ* & Ducatum *Stolpensem*, ioita, & filios Ducis *Henrici* in cooru- bernium filiorum Regis assumi. Hos *Casimirus* Rex benigne tractatos & remuneratos, B beneque de omnibus, quæ peuierant, sperare iussos, remisit, habita consultatione cum frequentiori Consiliariorum numero, fauorabile responsum æditurus.

Stbolpenses fœdera cum Polonis innouare intendunt.

Ex *Iunivvladislauia* aurem in *Calisch*, pro die sancti *Michaelis* reuersurus, Diætam alteram, cum *Conrado* nigro Duce *Olieschnicense* renuit, Et post varias difficultates, vsque ad infectionem rei procedenres, ad supplicatiooem, & interuentiooem *Iodoci* Episcopi *Wratislauiensis*, *Vilhelmi* iunioris de *Risemberg* & *Rabii* milites, qui ex parte *Bohemiæ* Regis, ad mediandum inter partes destinati aduenerant, hanc conclusiooem finalem captauit, *vt videlicet Marga-* C *retha, Semoniti, olim Ducis Masouiæ, filia, & Consort suus præfatus Conradus Dux Oliesschnitzensis, omni iuri in terris Masouiæ & Belzensi sibi competenti, cedat & renunciet, & post mortem Annæ, relicta olim Wladislai Masouiæ Ducis, Conradus ipse dotem ad se deuoluendam, repetat nunquam. Casimirus autem Rex, præfata Margaretha Ducissa, & Consorti suo Conrado Duci Olyeschnicensi, viginti aureorum millia, intra annos quatuor danda, primo anno pro festo S. Iacobi, quinque millia, in aliis residuis annis tribus, quindecim, millia soluat.* Ex *Calisch Casimirus* Rex, *Posnaniam* veniens, & plures dies illic agens, *Conradum* Ducem *O-* D *lieschnicensem*, cum Consorte sua Ducissa *Margaretha*, ad se venientem, & tam per literas patentes, quam voce viua, iuri, proprietati, & titulo terrarum *Masouiæ*, & *Belzensis*, renunciantem, plurimis donis honoratos, ad propria remittit : illuc veniunt ad *Casimirum* Regem Nunciimilitarium *Prussiæ*, *Gabriel* de *Bayssen*, Palatinus *Chelmensis*, *Ioannes* de *Bayssen*, filius *Stiboris* Gubernatoris *Prussiæ*, & *Nicolaus Pilavvski*. Petentes *vt Castrum Marienburg potestati & regimini, Gubernatoris, & militarium Prussiæ committat, pleniorémque confidentiam, quam hactenus de ipsis habeat.* His responsum est, *non posse Regem, nisi in Conuentione generali, tenenda,*

Conradus Olyeschnicensis Dux

viginti millium aureorum promissione a Casimiro Rege obtenta.

Ducatibus Plocensi & Belzensi renunciat.

1465. *quam primum possit, in pluribus locis grassans, quiuerit, respondere. Nec conuenire, vt absque consilio Ciuitatum Prussiæ, de Castro Marienburgensi, debeat quicquam disponi, quorum opera maiori ex parte, Castri præfati prouenit coëmptio.* Ex *Posnania* autem Rex *Poloniæ Casimirus*, die Veneris, quindecima mensis Nouembris egressus, pro die beatæ *Elisabeth*, in *Colo* aduenit. Vbi conuentu per dies quinque absoluto, die Solis in nocte, luna lucescente, *Lanciciam* aduenit, & exinde per *Radom*, & *Korzenicze* in *Lithuaniam* processit, illicque tempus hyemis exegit.

Poloni obsidentes Sthargard non minus obsidentur ipsi ab hostibus,

Die lunæ, sedecima mensis Decembris, hostes apud *Sthargard* obsessi, itinera omnia, ne quid ad *Polonos* importari posset infestabant. Ex hoc obsidentium conditio durior magis, quam obsessorum conditio reddebatur, famesque haud dubia, in Castris *Polonorum* imminebat. Quam B auersurus *Gotardus* Capitaneus, ne res ad magis extremas difficultates & angustias peruenirent, cum præstantioribus militibus in *Tczeovv*, ad expediendum commeatus abiit. At cum illis, spes & animi, ex captiuitate *Pauli Kessenski Laurentii Stank*, & *Petri Scheriz* creuissent, intelligentes se plures, quam qui obsidebant, esse, & viribus adeo superiores, vt repugnare & vincere apti essent, etiam in Campestri certamine, omnibus auxiliariis ex vniuersis præsidiis accersitis, inuadere ipsi obsidentes constituunt. Comperto deinde, per transfugam *Gdanensium*, quod *Gothardus* Capitaneus gentiom Regiarum, cum præstantioribus armigeris versus *Tczovv*, ad conducendum commeatus C pro exercitu, discessisset, trecentis equestribus, campestria obseruantibus, gentes Regias, in duabus bastis consistentes, eruptione facta, in frequenti peditum multitudine glomerati, inuadunt, pluribusque horis illos impugnant, non leui sed extrema impugnatione: rati sua multitudine, paucitatem *Polonorum* facile victuros, enim ex septem præsidiis, videlicet *Choynicza, Fridlanth, Hamersthen, Bithovv, Lemberg, Offyek*, & *Kischovv*, ad confundendum gentes regias conuenissent, donec multis cæsis, & pluribus multo lethaliter vulneratis, refugere in Oppidum sunt compulsi. Stans enim *Polonus* intra stationes, mœnia sua egregie tuebatur, non equitatu, sed nec peditatu emisso. Mi- D tificumque accendebatur, inter vtrosque certamen, adeo, ut hostes magna multitudine freti, tabulata *Polonorum* iam conscenderent, & *Poloni* succisis ab imo tabulatis, illos deiicerent, & in tantam experientiam venirent, vt hostes ter repulsi, rer furtonam experturi, *Polonos* inuaderent, & vix quarto repulsi, resilirent. Qua propter non parua interfectorum & vulneratorum, in parte hostili, congeries secuta est: aliquot plaustris in Oppidum *Polonis* non prohibentibus ad funerandum relata. Quamuis autem post hostilem repulsam, hostes ad opprimendum *Polonos* constaret omni conatu, studio, cura & ingenio adnixos (Nam *Polo-*

in numero superioribus

& strages vtrinque aditur.

nos longius a Castris, lignatum aut pabulatum, egressos, illico excipiebat hostis & repentino A incursu, frequentius vexabat illorum Castra. Solis quoque mulierculis, nocturna victualium importatione, *Polonos* reficientibus adempto fere omnium rerum vsu libero, iustius *Poloni* obsidentes, obsidebantur ab obsessis.) Subsistere tamen, & obsidionem continuare, etiam in tanta rerum penuria, & iniquitate, *Polonis* placuit: inita ratione, vt quod viribus deerat, perseuerantia, quæreretur. Itaque quoties occasio suberat, prælium æque pari impetu, quam perseuerantia committebatur ab hoste. Nec *Polonus* segnior fuit: tribuente necessitate vires. 1465.

Antiocenus Patriarcha, *Ludouicus* de *Bononia*, frater Ordinis Minorum, in Comitiua duodecim equitum, per summum Pontificem *Paulum* secundum, & *Fredericum* Imperatorem, & *Austriæ* Ducem, ad *Tartarorum* Imperatorem Eczigeri, pro obeunda legatione missus, superatis *Pannoniorum* terris in *Strigu*, & abinde per *Russiæ* terras, Regno *Poloniæ* subiectus sub conductu *Casimiri Poloniæ* Regis, transitum agens, decima mensis Augusti die, ad præfatum *Eczigeri* Imperatorem, & suum exercitum, statiua (vt moris illi genti est) in Campestribus, supra fluuium *Elze* agentem peruenit, qui paucis ante diebus, alterum Imperatorem *Tartarorum Chczimachmeth*, vltro *Volham* fluuium, habentem Imperium, maxima strage vtrinque ædita, profligaoerat, & omnibus ter ris, Castris, Ciuitatibus, gentibus, vxoribus, & omni ditissima suppellectili, potitus fuerat. Apud quem comiter & benigne, & plusquam conueniret barbaro Regi, susceptus, exhibitis bullis, & oblatis, quæ secum detulerat muneribus, in vim legationis exponit. *Quales & quantas strages & clades, Machumetus Turcorum Cæsar, absque vlla causa Christianis intulerit, quam copiosum sanguinem frequentius Catholicum fuderit, & fundere nusquam cessauerit, quanta regna, regiones, & imperia, dispulsis & exterminatis Catholicis, per vim & tyrannidem occupauerit: rogans, vt compassus tot malis, quæ generi humano, ab eodem Machumetho inferuntur, sua persuasione, atque denunciatione, ab effusione sanguinis, & occupatione terrarum Christianorum, illum coërceat. Quod si salubres suos monitus audire contempserit, bellum illi inferre, & ad eius exterminium, vires potentiarum suarum conferre, non postponat: habiturus ab omnipotente suffragium, & a summo Pontifice Paulo, & Imperatore Romanorum Frederico, sumptus necessarios in id bellum.* Eczigeri autem Tartarorum Imperator, plurimum super huiusmodi legatione exhilaratus, rem in deliberationem detulit, & post hebdomadas aliquot, ex statiuis campestribus, in Castrum suæ ditionis firmissimum *Krecher* apellatum, adueniens, præfato Patriarchæ *Ludouico*, respondendo, *dolere se primum de cladibus, quæ Christianis per Turcum inse-*

Pontifex Romanus, & Imperator Fredericus, Eczigeri Scytham in arma contra Turcum per Antiocenum sollicitant.

1465. *inferantur*, & *de occupationibus terrarum, fideli compasſione* deduxit. *Denunciationem autem, ad Turcum mittere, ne de cetero Chriſtianos bello* A *impetat, aut terras eorum occupet, neque ſua ditioni, neque qualitati temporis conuenire. Denunciaturum autem ſe illi ex templo, ad illum Nunciis mittendis, vt a bello, tam Valachia, quam Regno Hungaria inferendo, abſtineat. Bellum autem, an debeat nec ne Turco inferre, non in ſua tantummodo, ſed & in Caſimiri Polonia Regis, quem dudum in fratris, & Domini ſoleret loco, voluntate conſiſtere: nec licere ſibi, eo inconſulto, & re ſecum ad integrum non communicata, in vtramuis partem, quicquam dare reſponſi, ſed omne arbitrium, a ſe mouendi Turco belli, Caſimiro Regi permittere. Et ne quicquam ſimultatis, huic aſtimaret ineſſe reſponſo, iret ad Caſimirum Polonia Regem, & literas, reſponſionem & voluntatem ſu-* B *am, ſed & literas ſuas raſas ſecum ferret, ab eoque mouendi in Turcum belli, decretum peteret, ſe illius permittens ordinationi, ex tunc in ſingulis ſtaturum.* Protinusque, & ſcriptas literas, quibus id de ſe *Caſimiro* Regi promittebat, & alias raſas ſigno ſuo ſignatas, quibus *Turco* diffidatio, & bellum intimaretur, Patriarchæ tradidit.

Qui ſe omnia acturum ex arbitrio Caſimiri Regis promittit.

Latus hoc reſponſo Petriarcha, ex *Tartaria* diſcedens, & *Caſimirum Polonia* regem apud *Vilnam* in *Lithuania* offendens, reſponſionem *Ezzigeri Tartarorum* Imperatoris, ſibi inſinuat: rogans, *vt Catholicis, Catholicus ipſe princeps, poſtquam in eum omnis Tartarorum, relata eſſet poteſtas, ſuccurreret, & opportunitatem, tam collatæ poteſtatis, quam tem-* C *poris non negligeret.* Abunde quoque ſe *intelligeret fœlicem, poſtquam tam neceſſarii & Chriſtiano populo vtilis belli, in ſe videret recidiſſe arbitria: ingratitudinem in Deum, & homines monſtraturus, ſi ſe huius rei neglectorem geſſerit.* Reſpondit autem *Caſimirus* Rex *ſe quidem dudum ſtragem & exterminium Turci optauiſſe & optaturum ſemper fore, velut communis & priuati hoſtis, qui ſua ditionis terris occupandis inhiat. Velle tamen rem ad Pralatos, & Conſiliarios Regni Polonia, & ad Diætam Pyotrcouienſem, pro ſedecima die menſis Martii tenendam, referre, atque ex eorum ſententia reſpondere.* Tulit in acceptum Patriarcha *Antiocenus*, huiuſmodi reſponſionem, D atque a *Caſimiro* Rege pulcherrimis ornatus muneribus, *Cracouiam* quindecima Februarii peruenit: abinde ad ſummum Pontificem & Imperatorem *Romanorum* nunciaturus illi ſingula, quæ apud *Ezzigeri Tartarorum* Imperatorem, & *Caſimirum* Regem geſſerat, rediit.

Caſimirus Rex ſententiam Ezzigeri Imperatoris Thartarorum, per Ludouicum Patriarcham Antiocenum Legatum Apoſtolicum, ab eo venientem, de bello per ipſum Turco inferendo, ſibi expoſitam in deliberationem & comitia futura reiicit

1466. Manſionis ſuæ tempore. *Caſimirus Polonia* Rex, pro diebus hyemis, apud *Lithuanicam* oram ſtabilito, etiam ſacratos illic natalicii Saluatoris noſtri dies, vna cum Conſorte ſua Regina *Eliſabeth*, apud *Vilnam* exegit: rebus *Lithuanicis* prouidendo, & nonnunquam pertractando ferarum venationes. Principumque orientalium & aquilonarium audiendo legationes. Contigit interim cauſa & caſus horrendus & immanis, cuius magnitudo & raritas, impulit me ad ſcribendum, cui par A a tempore ſuſceptæ a *Polonis* ſacræ fidei, per ſimilitudinem, exemplum non reor apud eos contigiſſe. Et quanquam ſpeciem præfati facinoris ſilere magis & ſupprimere quam proloqui delectet: in fauorem tamen iuſtitiæ, & in ſceleris enormiſſimi, execrationem, mandabo illud literis, & annalibus. Lunæ enim die ſexta menſis Ianuarii in Epiphaniarum feſtum cadente, *Iacobus Boglyevvski*, de Domo *Kozlyerogi*, miles inſignis, dum in villa ſua ex fortalicio *Lancze ſyce*, apud *Maſouiam* ſito, in lecto quieſceret, procurante vxore ſua *Dorothea*, filia *Ioannis Rogalya*, de *Sucboczin* olim Palatini *Varſchouienſis*, quam tenerrimo, & plus quam maritali diligebat affectu, & cuius B eſſe facta publica & vulgaria, ſolus ipſe, quamuis frequentius ſibi a fide dignis relata, credere: ſed nec inſidias mortis, de quibus auiſabatur, cauere renuebat, manibus quidem *Ioannis Pyeniazek* de *Vithounze*, præsbiteri Archidiaconi *Gneſnenſis*, & Decani *Lancicienſis*, filii vero *Nicolai* de *Vithounze* Su camerarii *Cracouienſis* quamuis eiuadem eſſent genealogiæ, & armorum, tres haſtas pro inſigni, & proclama Ielitha deſerentium, adiuuantibus illum *Iacobo Ada Iaſtrzyechowski*, de domo *Bylina*, Notario & familiari domeſtico præfati *Iacobi Boglyewski*, & duobus familiaribus ſuis, *Plbta*, & *Kmaski*, in conſpectu præfatæ *Dorothea*, cum qua idem *Ioannes Pyeniazek*, C ſtupri conſuetudinem ferebatur habuiſſe, miſerabiliter quieſcens, & in malis ſibi comparatia indormiens, lanceis, gladiis, & ſecuribus, occiſus eſt, & in plurimas partes, ita vt altera die, conditio eius, non poſſet dinoſci, fruſtatim cæſus, atque ſectus eſt. Quamuis autem die altera illuceſcente, germanus *Iacobi* militis occiſi *Nicolaus Boglyevvski*, Palatinus *Varſchouienſis*, adueniens cum magna multitudine vicinorum militum, ſponte, ad deplangendum huiusmodi ſcelus, confluentium, præfatam infœlicem fœminam *Dorotheam*, dicti *Iacobi* occiſi relictam, & pediſequam eius, omnium actionum fædarum Dominæ ſuæ conſciam, dictumque *Iacobum* notarium & familiarem, D qui primus ſecuri Domini ſui caput diuiſerat (*Ioanne Pyeniazek* Archidiacono, cum duobus familiaribus ſuis, *Plubta*, & *Komaski* nocte illa, per viginti prope miliaria, verſus *Lanciciam*, vt facilius ſcelus poſſent inficiari, diffugientibus) captiuaſſet, & iudicium contra illos inſtauraſſet, damnationisque ſentencia & ex confeſſione facinoris, & ex literis, manu *Ioannis Pienyazek* Archidiaconi, præfatæ fœminæ *Dorothea* ſcriptis, & apud ipſam repertis, quibus omnis ordo interfectionis præfati *Iacobi* militis compoſitus ſignificabatur, deberet proferri: *Nicolaus* tamen *Boglyevvski*, Palatinus præfatus, pietatis commiſeratione, & precibus fratrum minorum, de obſeruantia ex Monaſterio ſancti *Bernardini* de *Varſchouia*,

Iacobus Boglevvski quieſcens in lecto

manu quidem Ioannis Pieniazek Archidiaconi Gneſnenſis, & Lancicienſis Decani, dolis vero vxoris ſua

minutim conciditur.

1466.

nia, incolumitatem fœminis ſaltem dari ſupplicantibus, motus: præfatam *Dorotheam*, & pediſequam eius virginem, a damnatione, quæ viuæ in terram infodi debuerant, abſoluit. Prædictum vero *Iacobum* notarium, ſententia Iudicum damnatum, extractis viuo viſceribus, in quatuor partes, vociferantem, ne quis ſuo extemplo, amore mulierum ſeducatur improbo, ſcindi mandauit.

Die Lunæ vigeſima menſis Ianuarii. *Ioannes Gruſczinski* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, in oppido *Lancicienſi* Prouinciali, tenuit Synodum. In quam cum tam ipſe, quam *Iacobus Wladislauienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, perſonaliter, *Ioannes* vero *Cracouienſis*, Epiſcopi, per Procuratores videlicet *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem, *Iacobum* de *Schadek*, & *Stanislaum* de *Kobilino*, Decretorum Doctores, cum Capitulis ſuis conueniſſent, tribus diebus de ſubueniendo *Caſimiro Poloniæ* Regi, & reipublicæ, petentibus & inſtantibus Nunciis, videlicet *Sandiuogio* de *Lanſienicze*, Palatino *Siradienſi*, & *Michaële Lyaſſocki*, Capitaneo *Lancicienſi*, tractatus habiti ſunt, & tandem vniformi concluſione conſenſum, vt *Gneſnenſis*, *Wladislauienſis*, & *Poſnanienſis*, Eccleſiæ, & Diœceſes, cum ſuis Pontificibus, & clero, per vnum fertonem a marca, taxæ ſolitæ. *Cracouienſis* vero Pontifex & Clerus, qui taxas habent exceſsiuas, ſex groſſos a marca, pro releuanda republica, contribuendo, ſubuentionem faciant.

Clerici Gneſnenſis, Wladislauienſis, Poſnanienſiſque Diœceſis per fertonem ab vna marca. Cracouienſis vero per groſſos ſex, Caſimiro Regi & Reip. contribuunt in Synodo Lancicienſi.

Deprompta eſt quoque in eadem Synodo *Lancicienſi*, organo *Sandiuogii* de *Lanſcheniecze*, Palatini *Siradienſis*, nomine *Nicolai Boliewski*, Palatini *Varſchouienſis*, & omnium fratrum Domus ſuæ, funeſta querela contra *Ioannem Pyeniazek*, Archidiaconum *Gneſnenſem*, ſuper nece crudeli, *Iacobo Boglyewski*, in Domo ſua irrogata; quam multi Eccleſiaſtici, publicis deplorabant lachrymis, & literæ originales, manu eiusdem *Ioannis Pyeniazek*, quibus occiſio præfati *Iacobi* ſignificabatur, oſtenſæ, & per multos recognitæ, totiusque Synodi concordi voto decretum, *vt Ioannes Gneſnenſis Archiepiſcopus, proceſſu iudiciario ſummarie contra Ioannem Pyeniazek inſtaurato, ſi per depoſitiones teſtium, facinus allegatum Ioannem Pyeniazek patraſſe compererit, & beneficiis illum priuet habitis & habendis, & perpetuo carceri, acturum illic pœnitentiam ſui reatus, includat: vt priuatione & damnatione ſua, placetur Deus, effuſurus iram ſuam in Sacerdotum Principes, ſi non fuerit placatus, & vt tollatur ſcandalum, propterea inter militares, & populares, propter conditiones, facinus adiuuantes, exortum, & Pyeniazek ipſe, in arctam tradendus pœnitentiam, ſaluus fiat.* Huic conſultationi & decreto Synodali, cum & ipſe *Ioannes Gneſnenſis* Archiepiſcopus, aſſenſus fuiſſet, & decretum probaſſet: debitæ tamen illud mandare executioni diſſimulauit, facinusque horrendum Clericale, & ſcandalum in ſua Diœceſi, & Polonica Eccleſia, ſub ſui regiminis tempore, impune graſſari permiſit.

Facinus Ioannis Pyeniazek Archidiaconi Gneſnenſis, & Decani Lancicienſis in occiſione Boglewski patratum Synodus Lancicienſis puniendum decernit:

Archiepiſcopus tamen nullam facit decreti executionem.

1466.

Februarii menſis prima die, & ſequentibus diebus, *Liuonitharum* gentes, quæ ſeptingentorum equitum, & peditum explebant numerum per Magiſtrum *Liuoniæ*, *Ioannem* de *Menyede*, dictum *Oſthovv*, expeditæ, terreſtri itinere, quoniam nauali mari, ventis & hyeme prohibentibus, non poterant in *Samogithiam*, exinde in *Pruſſiam* tranſituræ, & obſeſſis, apud *Stargard* auxilium laturæ, adueniunt. *Samogitha* autem eorum aduentu comperto, de quo dudum erant Nunciis & literis, *Caſimiri Poloniæ* Regis, & magni Ducis *Lithuaniæ*, auiſati, contra illas egreſſi, ipſas inciſis arboribus circumſepiunt, & pluribus diebus, illas obſeruabant, incluſas, donec *Liuonitha* fame excruciati, verſus mare procederent, vbi in foueas, quas dudum ante *Samogitha* effoderant, & ſarmentis contexerant, cadendo in manus *Samogitharum*, ſine prælio & Marte, viui venirent. Quos omnes, præter duos tantummodo vitæ reſeruatos, gens *Samogitica* necauit: ſpoliis eorum, equis & pluribus concupiſcibilibus, potita. Cæteri vero qui fouearum laqueos euaſerant: dum auidius, mortem euaſuri, lacum, quem fluuius miſcendo ſe equori, conficit, glacie tunc gelatum, tranſilire properant, glaciebus diſruptis abſorbentur. Relatione autem duorum præfatorum captiuorum ex *Liuonia*, indicatum eſt, quod paulo ante, quam hæc clades contingeret: quadraginta naues, quæ militibus ex *Rheno* onuſtæ, ſubſidio Cruciferis in *Pruſſiam* proceſſerant, vi tempeſtatis confractæ, perierunt.

Liuones Cruciferis Pruſſiæ ſubſidio miſſi

inſidiis Samogitarum,

duobus tantummodo exceptis, pereunt

Vndecima die menſis Februarii, *Paulus Legendorff* Electus, & confirmatus *Varmienſis*, qui ſe temporibus, retroactis, neutraliter, quatenus bona Eccleſiæ magis pacifica remanerent, geſſerat, videns Magiſtrum Ordinis *Ludouicum*, & Commendatores ſuos, inaffectos eſſe ad pacem, depoſita neutralitate, præfatum *Ludouicum* Magiſtrum, & Ordinem ſuum, improperata eis eorum ad pacem duricia, per literas diffidat. Gentes quoque Regias ex *Paſſenhen*, *Nidborg* & *Vormith*, & Capitaneos earum, videlicet *Adam Wilkanovvski*, *Georgium Tvvorkovvski*, & *Ioannem Zak* accerſiit: & illos in *Reſſel*, *Brunsberg*, *Elsberg*, *Zeburg*, *Vartemburg*, *Biſovvſthen*, magnum *Holſten*, & *Freumborg*, arces, & Ciuitates intromiſit. Ipſos quoque ingrediendi illas, hoſteſque ex illis impugnandi, plenam poteſtatem fecit. Qua nouitate *Ludouicus* Magiſter intellecta, quantum res ipſa ſibi nocitura ſit, ſilendo vberrime oſtendit. Et miſsis duplicibus literis, dum adhuc *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Lithuania* ageret, ad *Lithuaniæ* Barones, pacem precari, & de pace, tum primum, quam alias oſtentui habuit, agere cœpit, precationemque ipſam, *Caſimiro* Rege, ex *Lithuania* recedente, miſsis

Paulus Epiſcopus Varmienſis

vltro ſe atque ſua dedens Caſimiro Regi

Magiſtrum compulit, ad petendum pacem.

ad

1466. ad Barones *Lithuaniæ*, specialibus Nunciis repetiit. Sed & *Paulum Varmiensem* Electum, & confirmatum, quamuis hostem, vt se pro pace conficienda interponeret, multipliciter, antequam durioribus inuolueretur, expetiit. Propter quod, ad *Paulum* Electum, *Ioannes Sapyenski*, resciturus, si Magister æquas conditiones, ad pacem afferat, fuit destinatus: ne in placitationem pacis simultaneæ consentiendo, ludibrium Rex fieret.

Die Solis quarta decima mensis Martii, in Dominicam Lætare, Quadragesimæ cadente, generalis Conuentio Regni *Polonici*, dudum instituta, teneri cœpta est, ad quam *Casimirus Poloniæ* Rex, intemperie aëris, & aquarum resolutione, nequicquam obstante, tempestiue & celeri equitatu, eadem quarta decima Martii die, *Elisabeth* Regina, apud *Radom* relicta aduenit. In crastino vero magnus Consiliariorum Ecclesiastici, & Secularis status, item Militarium Ciuiumque frequens numerus confluxit. Tractata est autem inprimis causa cum *Conrado Masouiæ* Duce, & genitrice sua *Anna*, & matertera sua *Catharina*, personaliter illic præsentibus, super terris *Plocensi*, *Vissnensi*, *Sochaczouiensi*, & aliis, quas occupant, & per dies septem, ad liquidum digesta. Vbi declaratum fuit, *siue ius feudi, siue ius successionis, Duces Masouiæ, in terris Belzensi, Plocensi, Vissnensi, Rauensi, Gosthinensi, Sochaczouiensi allegent, non ipsos, sed Casimirum Poloniæ Regem contingere.* Omisso autem Duces *Masouiæ* tunc successionis iure, quod in aliis Conuentionibus, pro se quam maxime allegabant, cum scirent illud plenarie, per cessionem, & renunciationem, *Margarethæ* filiæ *Semouiti*, hæredis vnicæ Ducatuum *Masouiæ*, Consortis *Conradi* nigri Ducis *Olyeschnicensis*, in *Casimirum* Regem, & Regnum suum *Poloniæ* recidisse, *iure feudi*, in quo se alias negabant extitisse, *deuolutionem* petebant *terrarum*. Sed cum id quoque constitutum esset, ad petitiones versi, petebant *sibi ex fauore & gratia, terras omnes Masouiæ relinqui. Terra vero sola Belzensi Regem potiri.* Negauit id *Casimirus* Rex, asserens *id æquum non esse, vt terras, quæ ad illum legitimo iure reciderant, & pro quarum pacificatione, viginti millia aureorum Margaretha Ducissa consorti Conradi nigri Ducis Olyeschnicensis soluebat, deberet aliis donare. Offerebat se tamen terram Vissnensem, pro bono pacis Ducibus Masouiæ, si de Plocensi excederent, donaturum.* Sed cum oblatio ipsa, neque Duci *Masouiæ*, *Conrado*, neque Consiliariis suis grata esset, (ad magnam enim deputabant ignominiam, Cathedram Episcopalem & arcem *Plocensem*, sibi ademptum iri) causæ ipsius processus, in aliam Diætam generalem Regni dilatus, & inscriptus est.

Conradus Masouiæ Dux, Plocensem cæterasq́; terras, à Casimiro Rege Poloniæ repetit.

Tunc quoque per *Nicolaum Boglyewski*, Palatinum *Varschouiensem* de occisione germani sui *Iacobi*, contra *Ioannem Pienyazek* Archidiaconum *Gnesnensem*, audiente, & præsente patre, *Nicolao Pienyazek*, Succamerario *Cracouiensi*, sed nihil præter lachrymas opponente, ingeminata est, & vniuersorum concordi decreto conclusum est, *vt Ioannes Pyeniazek Archidiaconus captiuatus per Regios Capitaneos, repræsentetur Gnesnensi Archiepiscopo Ioanni: recludendus carceribus, ad pœnitentiam. Dorothea vero, olim Iacobi Boglyewski consors, & pedisequa eius, non obstante libertate eis concessa, capiantur, & pro enormitate sceleris multentur.* Minus etenim crimine, licet teterrimo, quam absolutione deliquisse, indicatum est. Et ob id adultera corripi, & puniri iussa est, vna, & cum pedisequa. Quarum rerum priusquam fieret executio, *Dorothea* relicta, ad hostile in *Prussiam* præsidium *Dzialdow*, tutioni se *Bohemi Mazik* committens aufugit, & *Ioannes Pienyazek*, apud cognatos latitando, manus comprehensorum euasit. Archidiaconatu tamen *Gnesnensi*, & Decanatu *Lanciciensi*, per sedem Apostolicam priuatus est. Creditum est a nonnullis, & illi, & propter sua propria, & ob paterna scelera, quibus Capitaneatui *Cracouiensi* præsidendo, durante scismate Ecclesiæ *Cracouiensis*, Sacerdotio, in persona & rebus, vim, probra, & spolia inferebat, qui & ipse, quod nunquam venturum sperauerat, de Capitaneatu *Cracouiensi* fuit destitutus, & tam ipse quam filius, qui Sacerdotium vexauerant, plagis pluribus percussi. Lentus quidem, sed certissimus humanarum præuaricationum vindex Deus, magno deterrendi cæteros exemplo, in caput decernentium, & exequentium Dei ministrorum exiliationes, expulsionesque immeritas regessit, vt iustissimo expiarent supplicio, quod per iniquas adinuentiones aut intulerant, aut inferri mandauerant, Sacerdotio, ab omni labe, vacuo, & alieno.

1466. *Nicolaus Boglewski Palatinus Varschouiensis, fratris sui Iacobi Boglewski, interfectorem Ioannem Pieryazek Archidiaconum Gnesnensem præsente patre accusat.*

Ad res deinde *Pruthenicas*, ad quas promouendas, *Gabriel* de *Bayssen* Palatinus *Culmensis*, *Nicolaus Pilawski*, *Ioannes* de *Bayssen*, filius Gubernatoris, & Ciuitatum *Thorun*, *Gdansk* & *Elbing*, nuncii aduenerant omnis cura versa. Pro quibus bene gerendis sancitum, *vt Casimirus Rex, cum Ecclesiasticis & Secularibus Consiliariis, & cum aliquot millibus gentium, equestrium & pedestrium in Prussiam vadat, & in Marienburg habitationem suam firmet, hostibus impressionem & bellum. Subditis vero, & auxiliaribus, animum & releuamen præstiturus.* Quod vt facilius perficere posset, *fertones ex agris, & molendinis, & nobilibus, Cmethones non habentibus, exactio vero duorum grossorum, & Czisia ad vnum annum duratura, item subsidium contributionis Ecclesiasticæ*, sibi decreta sunt. Qua conclusione ab omnibus approbata & accepta, conuentio *Pyotrcouiensis*, quæ diebus quindecim durauit, soluta est, & *Casimirus* Rex, vt facilius & me-

Tributum in bellum Pruthenicum decernitur, & vt Rex Casimirus Marienburgi habitet.

1466. lius rebus *Prutbenicu* prouideret, versus *Lancitiam* & *Brzesczye* ex *Piotrkow* processit, & apud *Lanciciam* Pascha Domini, cum Contho-rali sua egit.

Melsbak oppidum, concisis Cruciferis Ioannes Skalski ex parte Regis Casimiri intercipit. Die Veneris, decima mensis Aprilis, *Ioannes Skalski* partium Regiarum apud *Prusiam* maior Capitaneus, & in *Frumborg* tenutarius, coadunatis sibi ex aliis præsidiis Regiis, frequenti equite atque pedite, *Melschak* oppidum partium Cruciferorum, clam nocte ingressus, intercipit, & multis fortunis, quas illuc agrestes ad tuendum inuexerant, atque oppido potitus, sexaginta hostium armigeros, præsidium illic obseruantes (non enim pauidiores hostes faciebat) captiuat. Agebant tunc apud *Kinsberg* hostium principales Capitanei & Ductores ordinum, morato, quippe vocati, â Cruciferico Magistro *Ludouico*, vt terram *Sambiensem*, quam Classis *Gdanensis*, populatura illam, ingressura erat, tutarentur, illuc conuenerant. Quæ nouitas super interceptione *Melschak* intellecta, non secus quam par erat, & Magistrum & suos turbauit, obsidionis enim instar, capta â Regiis gentibus, *Melschak*, intelligebat se apud *Kinsberg* pressum iri. Et proinde *Henricum* de *Plawen*, quinta die post interceptionem (rarus milites regios ex *Melschak*, in præsidia solita defluxisse, & *Melschak* io languidato numero reliquisse) cum tribus millibus equestrium, & pedestrium in *Melschag* mittit. Qui in *Melschak* aduenientes, a media nocte, vsque ad meridiei horam, in quatuor partibus oppidum aggressi, illud adeo forti inuasione impugnabant, vt vna porta disrupta, recuperaturos se, quod amisetant existimabant. Sed vtrisque pro victoria adnitentibus, hostium ducenti, in disrupta porta, superne cæsi, cæteri vulnerati, & nonnulli capti. *Henricus* de *Plawen*, Commendator olim *Elbingensis*, magna ira & dolore perculsus, quod & eu proli bente, impugnationem oppidi aggressi fuerant, & plures, quam pro numero, Regiis militibus saluis, ceciderant, grauiter vulneratos, ad Castrum *Holand* spe impletos, quod illud facile interciperent, & temerariam cladem apud *Melschak* acceptam, meliori victoria corrigerent, ducit. Sed fortuna cum loco

& castrum Holand Regium defensum. mutata non est, Multo enim plures circa *Holand*, dum temerè simulantes se pauidos, & quasi resistere non ausos, milites Regios oppugnant, ceciderant, quam circa *Melschak*, occiderant. Ita Magister *Prusiæ Ludouicus*, vnum dispendium satagens, resarcire, altero, æque magno, obrutus geminum pertulit.

Ioannes Iassienski Castrum Osszyek pro Casimiro Rege capit, & hostes in Castro venientes profligat. *Ioannes Iassyenski*, Capitaneus Regii præsidii in *Nowe*, constructo in faucibus Castelli *Osszyek*, quod ab hostibus tenebatur, propugnaculo, alias *Basta*, graui obsidione eos, qui *Osszyek* tenuerant premebat. Quibus succursuri ex *Choynicza*, & *Stargard* hostes aduenerunt. Sed cum *Ioanne Iassyenski* congressi, profligantur. Ex quibus in certaminis loco plures fuere desiderati, cæteri apud villam *Czarnulyasz* extincti & sepulti, armis, equis, bombardis, hostium quæ fugiendo deseruerant, Regii milites potiti. Visa autem hi, qui castellum *Ossyek* obseruabant, suorum clade, Castello *Osszyek* incenso, & Capitanei sui cadauere, qui à gentibus Regiis fuerat per impugnationem interfectus, derelicto, vndis se credentes, mortis & captiuitatis euasere pericula, Regii milites Castri *Osszyek*, incendio facile restricto, etiam Castello facilius potiti sunt. Sub idem tempus, gentes Regiæ ex *Rissel*, cum hostili præsidio, ex *Vartbemburg* congressæ, pluribus necatis, cæteros aut comprehendunt aut in fugam vertunt. 1466.

Die Veneris in crastino Ascensionis Domini, *Elisabeth* iunior filia *Casimiri Poloniæ* Regis, pluribus ægritudinibus debilitata, in arce *noua Ciuitatis Korczin* diem obiit. Cuius corpusculum *Cracouiam* relatum, io sepulchro *Annæ* Reginæ conditum est. *Elisabeth filia Casimiri Regis moritur.*

Decima octaua mensis Maii, *Casimirus Poloniæ* Rex in *Brzesczye Cuiauiense* adueniens, dies Pentecostes, & festum Corporis Christi, illic exegit: assidua cum *Ioanne Gnesnensi* Archiepiscopo, *Iacobo Wladislauiensi* Episcopo, Palatinis quoque & consiliariis *maioris Poloniæ*, qui cum sua Maiestate immorabantur, de suo in *Marienburg* & in *Prusiam* progressu, agens consilia, legationes nonnullas confecit, & legationibus respondit. Et quoniam intelligebat se ante diem sancti *Ioannis* Baptistæ in *Marienburg* venire, iuxta constitutum non posse, frumentorum in hostili agro conculcationem, priusquam in vrbes importari possent effecturus, à suorum vero conculeatione hostes coerciturus. *Adam Vilkanowsk*. Capitaneum in *Nidborg* cum quingentis equitibus, mercato conductis, in *Nidborg* præmittit: iubens illum, vt cum *Ioanne Skalski*, in *Frumborg* & *Ioanne Zak* in *Vormith*, Capitaneis, illis quoque Regiis gentibus, quæ in *Passenien* morabantur, & hostilia conculcaret, & propria tutaretur. Recenseens insuper Legato Apostolico *Rudolpho* Episcopo *Lauantino*, apud *Wratislauiam* residenti, qui nomine Sedis Apostolicæ, obruerat se, specialiter eo missus, & iussus, pro pace, inter se & Cruciferos, fideleni operam, nauaturum, non satis plene respondisse, *Ioannem Dlugosch* Seniorem Canonicum *Cracouiensem* ad illum transmittit. Qui *Wratislauiam* adueniens, verba apud Legatum omnibus arbitris exclusis, die Saturni, vigesima prima mensis Iunii facit. Et *Regem quidem Casimirum, optime ad acceptandam cum Cruciferis pacem qualificatum* disserit: *quamuis & arma fidiam Cremus, & fortuna superiorem. Vereri tamen se ne & teusis Archiepiscopi Hieronymi Archiepiscopi Cretensis, à Papa episcopi iidem Pio secundo, ad eandem rem conficiendam missi, Legati æmuletur naturam, mores, & itinera. Qui quamuis non se aliter, qu*m *si filius Regius foret, pro pace admissarum depromeret, ad Magistrum tamen Cruciferis Prusiæ Ludouicum in Kinsberg, permissu & pace inii conductu Regio veniens calice aureo ab eo tetur.* *De sua Marienburgum profectione Casimirus Rex consultat,* *& ad Legatum Apostolicum Wratislauiam mittit, admonet ne per pacem facienda cum Apostolici, in consensu*

cor-

1466.

corruptus, disparem se, & verum Cretensem gerere, atque in Diata Brzestensi, pro pace instituta, quod primum, veluti pacis conclusionem infecturum, vitare debuerat, occupans; Militares & Cives Prussia pro excommunicatis & interdictis habere, causamque Magistri, contra Regem aduocare capit: iubens seruari tunc interdictum, in Casimiri Regis dedecus & ignominiam, vel contumeliam, & solus ipse dissoluenda pacis causas subministraus: eum potius euacuare debuerat materiam, homo callidus, & vafer, versutusque, quamuis eius actiones, parum sanas, nonnulli prudentiam vocitarent, qui bellum, quod extinguere venerat, accendit: quod finire se iactabat, in eam diem produxit: quieturum, nisi ipse prastitisset alimentum. Quicquid enim post eius discessum, vltro citroque sanguinis fusum, fundendumq; est, quicquid telorum hinc inde volitat, quicquid iurum serpit, id totum ex illo, optimo non pacis, sed belli sequestro & accensore, scaturiuit in Sedem Apostolicam, qua, ex suis operibus plus contumelia, quam honoris retulit, & in Cruciferos, quos maiori bello, vt literis eorum deprehensis, cognitum est, inuoluit, magis quam in Regem impius. Non recusaturum itaque Casimirum Regem, illum mediatorem, & Legatum Apostolicum, pro bello Pruthenico rescindendo suscipere, gratumque sibi in oras has aduentum suum fore, nec vlli quam sibi amplius de honore finiendi belli, & pacis conficienda fauere. Nosse tamen se & certificatum iri ante omnia velle, sequi & ipse vellet nec ne Crethensis Archiepiscopi, in eam diem fumantes ineptias. Commendata *Rudolphus* Apostolicus Legatus, *Casimiri* Regis solertia respondit. *Factiones omnes Hieronymi Crethensis Archiepiscopi, quibus in re Pruthenica vsus est, & illis maiores, deterioresque probe sensisse, precarique mentem à Deo praestari sibi, qua illarum inemulator existeret, confecisse se parum inter Fredericum Romanorum Imperatorem, & Regem Pannenicum Mathiam* commemorabat, *& ab omni excusisse munere, licet sibi offerretur munus. Ab Imperatoreq; incusatum, quod Almanus pro Hungaris contra Almanos plus fauerit. Gessisse insuper adolescentiam & virilem aetatem, cum omni integritate & absque omni corruptela labe, & iam in diebus suis profecisse. Non tempori & aetati dignitatique sua nunc conuenire, vt quod adolescens fastidiebat amplectetur senex. Se praeterea à moderno summo Pontifice Paulo secundo admonitum esse, vt pacem Pruthenicam aggressurus conficere, osorem se non sectatorem munerum ostenderet.* Proinde certum reddebat Regem *Casimirum* & Nuncium Regium *Ioannem Dlugosch, nihil se minus, quam dona sectaturum, nihil magis quam offensionem partium euitaturum. Non habiturum milites & Cives Prussia pro excommunicatis, remque Diuinam coram illis syncerè acturum. Daturumque breui sua puritatis, si res in praxim venerit, experientiam, & non verbis, vt Crethensis, sed effectibus se vsurum.* Cum hac responsione *Ioannes* ex *Wratislauia* in *Brzesczye* reuersus, & *Casimirum* Regem & Consiliarios bona spe, de practicanda syncere à Legato, *Pruthenica* pace, impleuit, animosque nonnullorum consiliariorum, Legati aduentum, iuxta ac pestem execrantium, mutauit.

Ingenti anxietate & dolore, super oppidi *Melschak* interceptione, & suorum qui ceciderant ad illud interemptione, *Ludouicus* Magister *Prussia* excruciatus, omnem sui pectoris, & suorum bilem & indignationem, in *Paulum Varmiensem* Electum & confirmatum, quasi ex suae discessionis culpa, haec omnia illi accidissent, vertit: publice quaestus, *plura se ab illo, quàm à Casimiro Polonia Rege, cum quo tot annis bellũ gesserat, dispendia passum esse.* Quapropter iras, in eum conceptas, continere non valens, in principio mensis Iunii, cum sexingentis equitibus, & totidem peditibus in campum progressus, habens in suo comitatu *Henricum Platyenski* Commendatorem olim *Elbingensem Gerardum Melingrade Liuonia* Matschalcum, *Georgium Sliwienski*, & plures alios suarum partium auxiliarios, omnium frumentum sata, vix dum in culmos pubescentia, circumcirca oppida Episcopi *Varmiensis*, videlicet *Brunsberg, Vormith, Elsberg, Ressel, Guthstad, Melszak* aut succidit, aut conculcat, & quod passurus ipse à gentibus Regiis fuerat pati Regias coegit. Ex quo secuta est à Ciuibus Ciuitatum praedictarum magna in *Paulum* Electum *Varmiensem* irritatio animorum, quaerentium *se ex adhasione sua, regi facta, vastatum & perditum iri: qui sub neutralitatis vmbra, nisi praecipitatio Pauli Electi causam praestitisset, latere incolumes poterant*, adeoque grauius iusto, frumentorum praefatorum destructionem ferebant, vt plerasque Ciuitates, nisi gentes Regiae illas ingredi praeoccupassent, deditionem Magistro facturas constaret, causa auertendae suarum segetum conculcionis, *Paulum* quoque Electum *Varmiensem* satis puduit, quod & suorum criminationes, & probra pertulerit, & sui ac suorum defensionem iuxta constitutum à Regiis militibus, non accepit. Nutabant enim *Adam Vilkanowski, Ioannes Skalski, Ioannes Zak*, Capitanei Regiarum copiarum, nec tute posse se cum Magistro & suis decernere calculabant, cum propter Ciuium ambiguam & suspectam fidem plures & praesidium Ciuitatum relinquendo, tam equitatum suum, quam peditatum reddunt diminutiorem. Literis tamen & nunciis Regiis, ob huiusmodi nutationem carpti, tardiuscule processerunt in campum, cum quanto maioribus poterant Copiis, rem fortunae, quam primum opportunitas daretur, commissuri. Verum *Ludouicus* Magister periculum ingens in summa rerum suarum, si congressione vinceretur, veritus, in oppidum ditionis suae *Bartensthein*, cum omnibus suis, se recepit. Quapropter gentes Regiae non faciente Magistro pugnandi co-

Magister Prussia

omnia fere frumenta conculcans Diœcesis Varmiensis,

hostem Polonum in se

1466.

1466.

ac sua etiam, vertit.

copiam, liberius & ipsæ conculcatione in frumenta, & igne in tecta hostilia sæuiebant.

Casimirus Rex acerbiore Pruthenorum sua partis legatione commotus,

Duobus prope mensibus, *Casimiro Poloniæ* Rege apud *Brzesczye* immorante, *Stiborius* de *Bayssen*, Gubernator *Prussiæ*, *Gabriel* de *Bayssen* Palatinus *Chelmensis* cum pluribus militaribus, & Ciuitatum *Thorunensis*, *Elbingensis*, & *Gdanensis* Nunciis adueniunt, & de pluribus suis oppressionibus, grauaminibus, & extrema egestate questi, orant *vt Rex celerius, cum fortitudine copiarum suarum adueniat, belloque admodum diuturno, quo se & omnia sua, aut deletos, aut exinanitos, & ad exignum numerum, exiguamque substantiam redactos, astruebant, quandoque finem imponat. Futurum enim esse, vt si iuxta condictum, cum copiis aduenerit, & Magistrum cum Kinsbergensi oppido obsidione vallauerit, & aliquot Ciuitates hostiles iuxta pactum, secreto cum Gubernatore illum, in suam potestatem deditam, & pacem æquis conditionibus confectum iri.* Orabant deinde, ingeminando, superiores preces, *vt & Castrum Marienburgense, & cætera Castra atque Ciuitates, ditioni suæ in Pomerania, & Prussia, eorum potestati permittat: Parum enim connenire suæ fidei atque honori, vt ipsis neglectis Præfecti exteri in arcibus Regiis præsideant. Et segniter illas administrando, neque agris serendis, neque hostibus pellendis, dent operam. Superbeque sibi & indigne qui intriuseciores, & magis fidi Regi esse debuerant, imperitent, assidueque fiscum Regis, paratum as expetendo, nihil ipsi prouidendo, rodant. Mirari se habere Regem tam inexhaustum ærarium, quod tanta rapacitati sufficiat. Conuenire vt post tam diuturnam moram, & ipsorum miserabilis status, & sui ærarii, nullatenus in tam effusam largitionem suffecturi, Rex rationem habeat, se diutius, quod hactenus tollerauerunt, toleraturos non esse, sed sibi vtrumque, si aspernatum iri preces suas viderint, prouisuros.* In haoc autem asperam legationem, etiam gestus, & voa aliquanto, quam apud conspectum Regis conueniebat tetrior, ipsam exasperans, à *Stiborio* de *Bayssen* Gubernatore, legationis Principe, & *Gabrielo* germano suo Palatino *Chelmense* ædebatur. *Casimirus* autem *Poloniæ* Rex, etsi cum omnibus Consiliariis, indigne ferebat, aspera se legatione altera vice iam peti, ab his, in quorum liberationem, amplificationem, & defensam, plurimum sanguinis & ærarii effuderat, ius succensendi, atque iurgandi, in aliud tempus aptius differens, militaribus & ciuibus *Prussiæ*, benigne pro tempore respondet. Aliaque aoimo, alia ore voluens, edicit *se in Marienburg, quam primum conuenerint, tempestiue aduenturum, & tam de Castro Marienburg, quam cæteris, iuxta eorum consilia opportune prouisurum. Neglectum transacta mora, non sibi aut suis, sed tempori imputari debere:* cuius caristia magna ac propemodum sine exemplo, tam voluntarios, A quam mercenarios milites, secum in Marienburg transituros (penuria enim panis & pabuli plus solito vbique inualuerat) venire prohibebat. Assiduus quippe in anni transacti autumno, imbrium descensus inebriatis nimia humiditate terræ visceribus, frumentorum voiuersi grani abortinos proiecit, potius quam ædidit fœtus. Ea spe Legatos impletos principalioribus dooatis, remittens, & ipse noua die mensis Iulii ex *Brzesczye* egressus, *Iuniwladislauiam* decima Iulii peruenit: egressione sua milites, ad accelerandum, post se transitum, tractaturus.

qua Castra & Oppida sua fidei committi postulabant,

Marienburgum proficiscitur.

Henrici Scholpensis Ducis ad Casimirum Poloniæ Regem vafra legatio: subsidiū promittens contra Cruciferos.

Duo Nuncii *Henrici Stholpensis* Ducis, *Henricus Schonebeken* præsbiter & *Nicolaus Massowey* miles, ad *Casimirum Poloniæ* Regem apud B *Iuniwladislauiam* offensum adueoiunt. Summa legationis eorum hæc erat. *Ducem Henricum Regio aduentu exhilaratum, cum omnibus potentiis suis in armis esse: laturum Regi, siue in Marienburg, siue quocunque alias ieris personalia auxilia, si & Rex in persona iuerit, sin minus. Copias suas, Copiis Regiis, in omnem vsum coniuncturus. Orare tamen, vt si Choyniczam, aut aliud oppidum hostile obsidendum Rex duxerit, donec conquirat, perseueret: ne consurgente exercitu Regio, ipse & sui apud hostes irritatos reddatur odibilior.* Quærebant deinde, *quid beneplaciti Regii fores, & an hostibus Choyniczam detinentibus soluere Dux Henricus octo millia florenorum, cum captiC uis eorum, & possessionem ab eis Lemberg & Bitow, iuxta compactata, cum ad id suorum subiectorum, qui aurum contulerunt, stringatur prece, accipere ne an continere se debeat, astruentes continentiam, si per Regem optabitur, non posse fieri nisi abscissam.* Adiiciebat postremo in fine, quasi sermone perfunctorio, *vt tribuatur illi potestas, per Regem, de oppidis Stargard, Choynicza, & quibusuis aliis arcibus, vel oppidis, in hostium ditione consistentibus pactandi, & in suam illas facultatem, datis pecuniis, quod propediem fieri speraret, traducendi, & traductas, in sua proprietate retinendi: Saluo Regis & Regni obsequio & feudo.* Tulit & hanc legationem *Casimirus* Rex, cum suis oD mnibus satis indigne, vafram eam, & callidam, vt erat ratus, *Henricum Stholpensem* Ducem, de vniuersa *Pomerania* occupanda, & in suam proprietatem, permittente se vendicanda, spem & ambitionem complexum, Nunciis nihil certi respondendo iniungit, *vt Ducem Henricum ad se post dies quindecim Bidgostbiam, personaliter venire ordinent: de singulis, quæ postulauerat, amico more cum Rege transacturum. Interim tamen summopere caueat, ne hostibus pactum, in reddendo captiuoe, & aurum, seruet: dispendium potius non restitutorum, munitionum Lemberg, & Bitow toleret, hostilem animum in Regem monstraturus,*

1466. *ras, si secum egerit.* Verebatur siquidem *Casimirus Poloniæ* Rex, & Consiliarii sui, ne auro, a Duce *Stolpensi* eis reddendo, nouas ex A *Almania* copias, solutionem huiusmodi iam dudum in locis certis opperientes, hostes compararent, & in *Prussiam* adducerent progressum rerum Regiarum, votiue prouenientium auersuri, & propterea tam stricta prohibitione, ne soluerentur aurum & captiui. Nuncios Ducis *Stolpensis* & Ducem *Stolpensem* onerauit.

Altero postea Lunæ die, videlicet vigesima secunda, Mensis Iulii, *Casimirus Poloniæ* rex *Iunivvladislauia*, comitantibus eum Nunciis Ducis *Stolpensis* egressus, *Bidgostiam* (iam enim haud contemnendæ copiæ ad illum conuenerant) vigesima tertia die mensis Iulii peruenit. Vbi illi velox quidem, sed parum lætus B nuncius allatus est, *Castrum suum insigne Slochovv, sub Georgio Dabrovvski eius Capitaneo, per Martinum Siczouicz, & eius germanos, Ioannem & Petrum, de Stolpensi Ducatu, interceptum esse.* Præfatus siquidem *Martinus Siczouicz*, in Domo sua, ab ipso Georgio *Dabrovvski*, & suis de *Slochovv* captus, & in vinculis tentus, cum inter suos opibus censeretur excellere, ad summam notabilem, pro liberatione sua soluendum, artabatur. Cuius solutionem elusurus, multa se comitate, & beneuolentia *Georgio Dabrovvski* insinuauerat. A quo indulgentius, quam sors captiui ferret, habitus est, & frequentius in Domum C repræsentaturus se viceuersa remissus: Duce *Stolpense Henrico*, vel instigante, vel permittente, incertum est, occupare Castrum *Slochovv*, videns illud parum vigilanter custodiri, in animum inducit. Et quo id facilius perficiat, offert se ad repræsentationis diem, quatuor farinæ currus, pro Castro *Slochovv*, quod Caristia frumenti laborabat, *Georgio Dabrovvski* accceptante adducturum. Itaque ad constitutum diem, farinam in quadrigis adducens, cuilibet quadrigæ quatuor expeditos pedites adiungens, Castrum *Slochovv* ingressus, & cum Saxonibus, qui in obsequiis *Georgii* in Castro morabantur, proditionem pactus, facile occupauit. *Georgiumque Dabrovvski* Capitaneum, & principaliores captos, fundo D turris retrusit. Turbatus *Casimirus Poloniæ* Rex hoc nouo, cum suis omnibus, primum vafriciem petitionis *Henrici* Ducis *Stolpensis*, qua se ad redemptionem oppidorum *Stargard*, & *Choynica*, & aliarum munitionum terræ *Pomerania*, admitti perseueranter expetebat, intelligere cæpit, & Castri *Slochoff* interceptionem, sub generalitate petitionis latuisse. Accersitisque Ducalibus Nunciis (nondum enim *Bidgostbia* recesserant) *non recte secum per Ducem Stolpensem Henricum agi, neque Henricum Ducem, sua linquisse callide ingenia* deducit: *cum Castrum Regium, a suis potioribus subditis sit interceptum.* Turbatos se Nuncii, & mæstos ostendunt, adnisurosque, vt quam primum reddatur Regi compromittunt, veriti vt reor, ne pro eorum dolosa legatione, aliquid in eos extremius Rex consuleret. Mittit & ad *Henricum Stolpensem* Ducem, Rex *Ioannem Marczinkovvski*, Capitaneum in *Dnechim*, questurum hanc iniuriam, restitutionemque Castri deposciturum. Mittit & ad *Martinum Siczouicz*, *Iacobum Czelbolcz*, velut fecialem: pluribus verbis, quibus *Martinum Siczouicz* conuenire debeat, instructum, vt Castrum interceptum restituat: Veniunt ad illum *Casspar Nosthvvicz*; *Ioannes* de *Zal*, Capitanei *Choynicenses*, Castrum *Slochovv* ab eo, certa pecuniæ quantitate, in promptu danda empturi. Venit & *Dinisch Frederici* Marchionis *Brandeburgensis* præcipuus Consiliarius, in quadraginta equorum comitatu, astu & solertia, quibus pollebat, facile se credens in Consortem B Castri assumendum, & *Martinum* procedente tempore, ex illius possessione detrusurum. Sed *Martinus Siczouicz*, Saxonica versutia & ipse refertus, & Regio Nuncio blandius respondens, offert *se, non pro alio, quam pro Poloniæ Rege idemptitatem, cum suo Duce Stholpensi habente, Castrum seruaturum Slochouiense*, eum bonaque spe remittens, in aliud tempus venire iussit. *Dinisch* vero *nullatenus egere auxilio, satisque se virium habere, ad Castri custodiam & defensam* respondit. 1466.

Perpendens *Casimirus* Rex *Poloniæ* a *Martino Siczouicz*, ambiguis responsis, se deludi frequenti coacto consilio, quid in tam periC culoso casu agere expediat, consultat, multumque secum, & cum Consiliariis, secretissimo consilio voluit, in *Marienburg* ne, an alibi ire pergeret, tumque primum, quod dudum animo tacitus voluebat, propositum suum aperit, vt transitu in *Marienburg* omisso, *Choynitzam*, portum & ingressum hostilem vniuersæ defectionis, & omnis belli hactenus durantis, & ni conquiratur, duraturi, caput petat. Cuius rei superiori bello, vtilis & necessaria, tentata potius, quam executa occasio fuerat, & non sine publica pernicie intermissa, cui tanto tempore sua temeritas impunita fuit, obsidione forti claudenda, auferendique ea obsidione hostibus frequentes, qui ex *Polonia* redduntur annis singulis, tam quæD stus quam commeatus, conterendo fruges, quarum *Choynicenses* gloriantur vbertate, hostibus venturis omnis opportunitas, & spes adimenda. Terrendus & *Martinus Siczouicz*, Castri *Slochovv* interceptor, qui & ipsa *Choynicza* obsessa, iam se obsessum iri putabit tandem & in Clade *Choynicensi* obsessis & decus tunc acceptum, si aliud non vrgeret, abolendum de frontibus. Probant omnes Consiliarii, multifariis, suffragiis, hanc regis sententiam, Soli militares & Ciues *Prussiæ*, qui illuc ad consultandum acciti fuerant, auersionem a *Marienburg* & transitum in *Choynitzam*, & decretum Conuentionis *Pyotrkouiensis* & pollicitationem Regis, frequentius factam, temerarie improbant. Verum cum illis maior vtilitas ex obsidio-

Margin notes:

Castrum Slochovv

per Martinum Siczovicz subditum Henrici Ducis Stolpensis,

dolo intercipitur, & captiuatur Georgius Dabrovvski Capitaneus illius.

Omissa in Marienburg ex certis rationibus Casimirus Rex profectione sua,

dio-

1466.

dione *Choynicze*, quam transitu in *Marienburg* deducta fuisset, allegantibus Consiliariis Regni *Polonia, transitum Regium in Marienburg parui* A *commodi, maximi vero dispendii fore, & ob caristiam commeatuum tam Regem, quam milites, nullo memorabili opere adito, ex Prusia dilapsuros, & si perseuerare illic velint, non aliam quam Kinsbergensis Ciuitatis obsidionem acturos, latus quoque terrarum maioris Polonia, hostibus Choyniczam tenentibus, nudum, vt in illas igne & spoliis quantum velint, grassari possint, relicturos. Verum ex Choynicza obsessa, plurima commoda Regi, dispendia & terrorem hostibus prouentura, & si illam expugnari contigerit, vniuersam Prussiam de cetero clausam, & obsessam teneri, & facilius in pacem, & in Cruciferorum expulsionem, si patim aspernabuntur, recepta Choynicza, posse peruenire, & maxime Castri Slochovv* B *restitutionem. Ob quod vnum rehabendum, si catera non vrgerent, etiam Marienburgensis transitus negligendus fuerat,* facile etiam ab ipsis tantorum commodorum ratio suscepta est. Omni itaque respectu, omnique conatu, *Casimirus* Rex, iuxta id saluberrimum decretum, quod non tam ratione prudentius, quam euentu & fortuna, illud prosperiori comprobante, fuit fœlicius, ad obsidionem *Choynica*, animum intendens, primum copias mercenariorum militum, quorum ductor erat *Fœlix* de *Panyovv*, alias *Szczeszni*, sexiogentorum equitom militum explentium, ad maturandum, & inchoandum obsidionem *Choynicza* præmittit.

exercitum gentium suarum ad obsidendum Choyniczam transmittit.

Qui propter maiorem hostilem numerum, in Oppido consistentem, obsidionem principiare non ausi, in *Tucholya* se receperunt, donec *Casimirus* Rex hostium multitudine intellecta, copias aulicorum, præficieos eis in Capitaneos *Petrum Dunin* Succamerarium *Sandomiriensem*, & *Ioannem Sinovvyecz* transmisit. Die itaque Veneris vigesima quinta mensis Iulii, exercitus Regius, sub ductu præfatorum *Petri Dunin*, & *Ioannis Sinovvyecz*, quem *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, & *Iacobi Wladislauiensis* Episcopi, *Luca Posnaniensis, Sandinogii Siradiensis*, Palatinorum, *Petri* de *Gay Calissiensis* Castellani, *Ioannis* de *Rythvvyan*, Regni *Polonia* Marssalci, familiares coauxerant *Bidgosthia* egressus, & Copiis *Fœlicis*, mercenariorum Capitanei coniunctus, vigesima octaua die Iulii *Choyniczam* perueniens, eam obsidione, in vna tantummodo parte *Bidgosthiam* versus, spectante, obsidere cœpit. Res primum *Choynicensibus* parum credibilis & ludibriosa visa est. Dum vero sepibus, & fossatis, contra ac ipsi rati, se circumduci viderent, vanæ existimationi, vera successit, Bombardisque & operibus machinarum, tam frequenti proiectione, & ad dimicandum prouocatione, vsi sunt, vt nec nocte, nec interdiu quiescere obsidentes finerent, pluresque in dies de exercitu Regis, aut desiderabantur, aut vulnerabantur. Docibus copiarom nulla castigatione suos, ne se pugnæ inseterent, valentibus auertere: pudore quodam concitatis *Polonis*, quod maior inesset animus ad certandum obsessis, quam obsidentibus: A studio pugnæ incensi, præcipitanter interdum ferebantur. Transmisit post hæc *Casimirus* Rex exercitum ex *Lithuanis*, & *Tartaris* comparatum, cuius *Iwaschko Chodkowicz* erat Ductor, ad augendam *Choynica* obsidionem, ad subitas obsessorum ex oppido eruptiones arcendas, opportunum. In furiam autem quantam & desperationem hostes, qui obsidebantur, versi, sagittis veneno interlitis, *Polonos* appetebant, pluresque ex thoxico moriebantur. Non tamen ea clades, quamuis trudelis & barbara constantiam *Polonorum* minuit. Sed non secus atqoe amentes & cæci, morte nihili pensa, in periculosas sagittas ruebant.

1466.

Vigesima tertia die mensis Julii, hostes a- B pud *Stbargard* longo tempore per gentes Regias obsessi, quamuis pro minori medietate, oppidum sepibus negligentius à *Polonis* absolutum esset, desperarione concepta, fame insuper excrueiante coacti, oe in Polonorum manus viui venirent, haud ignari, quam languidos nacti essent in *Choynicza* propediẽ obsidenda defensores, sub mediæ noctis caligioe, adeo silenti agmine, vt etiam obsidentes fallerent egressi, relictis bombardis, & quibuslibet operibus, relictis & captiuis, senem, & terciam iam obsidionem secum tolerantem, *Vlricum Eyssenowen*, magnum olim Commendatorem secum ducentes ex *Stbargard* diffugiunt. Et equitatus quidem in plures se turmas diui- C dens, celeri cursu *Choyniczam* contendit, parumque absuit, quin in manus *Fœlicis* de *Panyow* obsidionem *Choynicza*, iam tunc tentantis, incideret. Peditatus vero, retrorsum se egit, & in Ecclesiam *Santhir*, supra *Vislam* sitam, ab *Henrico Plawienski*, ad impediendum nauigationem, & cogendum agrestes de maiori insula, ad tributa, incastellatam, diuertit. Poterant vniuersæ illæ hostiles copiæ deleri, si *Polonus* fugientes & pauidos insequi perseuerasset. Sed & equi apud *Polonos* ex fame lassiores, & noctis obscuritas, persequendi opportunitatem ademerant. Altero die, vrbs, ab oppidanis, defectionis insontibus (authores enim defectionis remanere non ausi, vna cum D hostibus perfugerant) *Gothardo* de *Radlin*, Capitaneo gentium Regiarum dedita est. Cuius deditionem, quamuis vltima necessitate expressam, aspernari non placuit, quoad cætera belli munera ea æstate agenda, vacari posset licentius. *Casimirus Polonia* Rex, huius deditionis Nuncio, dom exercitum, *Choyniczam* obsessurum, extra portam *Bidgosthiensem* lustrando conduceret, accepto, laudes primum Deo in templo excluit, deinde omnes has copias, quæ euicerant *Stbargard*, paucis pro custodia oppidi, cum *Gothardo* Capitaneo relictis, ad vrgendum *Choynicza* obsidionem misit. Quibus aduenientibus, à sex prope millibus gentium Regiarum *Choynicza* obsessa, maioribus difficultatibus vrgeri cœpit.

Stbargard deditur

acrius Choynicza obsidetur a Polonis.

Op-

1466.

Castrum Slochow paulo ante per Martinum Siczowicz interceptum

Oppidi *Stbargard* deditionem, castri etiam *Slochow* recuperatio (cuius interceptio Cruciferorum animos plurimum erexerat, glorificantibus se Cruciferis, quasi *Slochow* in eorum potestate consisteret, plus ex adeptione *Sluchow* percepturos boni, quam ex amissione *Stbargard* passuros mali) secuta est. Die namque Martis, antepenultima mensis Iulii, quadraginta equites, ex Castro Regio, per *Ioannem* Palatinum *Wladislauiensem* dicti castri Capitaneum transmissi ad *Slochow*, fortunam recupetandi Castri, aut si id non procederet, aliquid rapiendi, tentaturi, aduentabant. Quos *Martinus Siczowicz* aduenire, a longe aspiciens cum suis omnibus Saxonibus, nullum veritus Castri discrimen, si illud vacuum relinqueret, contra illos, extra vltimam Castri portam prosiliit a proposito illos deterriturus. Erant in castro duo Sacerdotes, *Pomerani* genere, & Scholæ Magister, cum aliquot Clericis. Qui molestius ferentes *Casimirum Poloniæ* Regem, fraude *Saxonica*, castro suo naturali *Slochovv* fraudatum esse, & animaduertentes *Martinum Siczovvicz* cum *Petro* & *Ioanne* germanis, familiaribusque vniuersis ad opponendum, resistentiam peditibus egressum esse, claudunt portam castri superioris, & fracto ostio, turris carceralis, *Georgium Dabrovvski*, cum sedecim suis comitibus submissis velociter ferarum cassibus, vsque in fundum carceris, extrahunt. Castroque superiori potiti, in *Saxones* saxa superne iaciunt. Qui tam subito periculo & casu consternati, & quid primum agerent, peditesne propellerent, aur superius castrum repetere tentarent, ignari, conscensis quoque celerrime *Georgii Dabrovvski* & suorum, quos occupauerant, equis, seminudi, & discalceati, de inferiori Castro se euoluentes in *Stholpensem* regionem, Duci suo *Henrico*, qui de Castri *Slochovv* interceptione, & adeptione gloriabundus, parum sane exultauerat, casum suum narrando, diffugiunt *Georgius Dabrovvski*, vtroque castro potitus. *Casimiro* Regi, per vnum ex his, qui secum carcerales tolerauerant angustias, nouum id significat. Quem *Casimirus* Rex & Sacerdotes, Clericosque recuperati castri *Slochovv* authores, nouis vestibus honoratos munerat.

opera Clericorum, in potestatem Polonorum rursus venit,

& oppida Fridlanth & Emersthen dedunitur illis.

Oppida illico *Fridlanth* & *Emersthen*, obedienter se Regi dedunt, Capitaneosque & gentes illius, hostilibus eiectis, suscipiunt: quæ ob nimiam Seueritatem truculentiamque *Wladislai* Castellani *Naklensis*, credebantur a Rege desciuisse. Hæ res apud Magistrum & Cruciferos, hostesq; denunciatæ in summã rerũ illos desperationẽ traxere, & discrimen, castroq; *Slochovv*, quod Marienburgo par destinabant, in ditionem *Casimiri Poloniæ* Regis concedente, nihil sibi boni poterant amplius ominari.

Cruciferi angustis rebus suis, vt

Diè Veneris prima mensis Augusti, venit ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Bidgosthiam* *Bernardus* de *Schumborg*, Capitaneus in *Chelm*, & *Brodnicza*, obtentaque audientia, nomine *Ludouici* Magistri *Prussiæ* & Ordinis, pro Caduceatore ad Regem missus, ad placitandum de pace petebat colloquium, colloquii quoque diem & locum.

1466.

solent à Casimiro Rege pacem petunt,

Magister siquidem Crucifericus, obsideri & impugnari *Choyniczam* fortius in dies, & *Slochovv* recuperatum, oppidaque *Emersthen*, *Fridlanth* & *Stbargard*, Regi dedita intelligens, Commendatoribus, omnibus & partis suæ Militibus, etiam mercenariis in *Kinsberg* conuocatis, quid facto opus esset, consulit, primus ipse sentenciam edisserens, magnopere pacem suadebat.

mutuo prius ea de re consilio habito.

Nosse se ait *probe Polonorum Spiritus, nosse animos ingentes, iam diu iras pro ademptis sibi terris Pomerania & Chelmensi in pectore voluentes, nec quieturos nisi recuperent.* Cæterorum omnium eo inclinabant sententiæ & preces, vt pax si posset, æquis, si minus, tolerabilibus conditionibus acciperetur. Angebant enim tam Magistrum, quam omnes suos, curæ ingentes, in vniuersum euentum summæ belli, distentum, hostibus terra marique vrgentibus, Ciuitatum suarum *Prussiæ* ne ad *Polonos* deficerent, magno fluctuabat pauore. Iam enim plerasque senserat nouandi res habere cupidinem. His etiam & alia anxietas non mediocris accesserat; quoniam omnes *Almaniæ* Principes, a se & auxilio sibi ferendo, desciuisse cognouerat, qui & ipsi propriis bellis intenti, suffragium suum, quamuis frequentibus legationibus fatigati, nisi verbotenus illis præstabant: fauorem illis intelligentes fortunæ non adesse. Distinebat & *Casimirum Poloniæ* Regem & Consiliarios, quale *Bernbardo Schumborski* colloquium, ad pacem conficiendam petenti, daret responsum. Nam & abnuere tam supplicem petitionem pro pace, ad quam se Rex & apud Legatum Apostolicum *Rudolphum* Episcopum *Lauantinum*, literis & Nuncio, & apud alios Reges & Principes Catholicos, beneuolum exhibebat, & decori Regio, & feliciter rebus gerendis, ne irritaretur Diuinitas, videbatur non conducere, neque Militares, & Ciuitates *Prussiæ*, diem & locum colloqnii, ipsis inconsultis dando, negligere, & ex *Bidgosthia*, priusquam *Choyniczam* dedi vel expugnari contingeret, ad locum & diem placitandi, discedere, & opportunitatem propellendi suos ab obsidione *Choyniczæ Almaniæ* Principibus, de ipsa obsidione frementibus, præbere: cum succurrendi suis, si qua necessitas, ex aduentu hostium ingrueret, in *Bidgosthia*, maxima ratione se locarit. Concludit inter hæc absque militarium & Ciuium *Prussiæ* consilio & assensu, neque colloquium, neque diem & locum colloquii dare; *Bernhardumque Sumborski* moleste id ferentem, cum ambiguo responso, certum post quindenam daturus remittit. Verum *Bernhardo* discedente, scrupulus magnus iniectus est, ne ea supplex *Bernardi* submissio, Militaribus & ciuitatibus *Prussiæ*,

1466. *siæ*, aduersum nitentibus, perinde ac vana euaderet, & conclusa exequi pergit, eo respectu, vt Militares & Ciues *Prussiæ* inficiandi, quod conclusum est, licentiam non haberent. Mittuntur itaque & ad *Bernardum Schumborski*, & ad Militares Ciuesque *Prussiæ*, *Ioannes Dlugosch* Senior Canonicus *Cracouiensis*, *Scpinski Ioannes* cum altero, diem & locum colloquii conclusuri, apud alteros, Regem & Consiliarios, quod transitui *Marienburgensi*, velut parum utili, obsidionem *Choynicza* prætulerint, excusaturi, & diem atque locum colloquii, quem concluserint significaturi. Hi dum apud *Swyecze*, quarta die mensis Augusti, cum *Bernhardo Schumborski* conuenissent, diem natiuitatis Dominæ nostræ beatæ *Mariæ* Virginis, & locum Ciuitatis *Thorunensis*, pro *Casimiro* Rege *Poloniæ*, *Chelm* pro *Ludovico* Magistro *Prussiæ*, pro pacis verò vtriusque partis tractatoribus, intercapedinem mediam inter *Thorun* & *Chelm* distantem (*Swyecze* enim & *Elbing*, ad quæ *Bernhardus Schumborski* trahebat, videbantur Regi *Casimiro* parum accommoda) constituunt. Et conclusione *Casimiro* Regi, per literas significata, quatenus celerius, speciali Nuncio *Rudolphum* Apostolicum Legatum, ad diem constitutum venire hortaretur, ipsi *Marienburgum* contendunt, & Militaribus, Ciuitatibusque *Prussiæ* ad eos confluentibus, sub præsentia *Stiborii* de *Bayssen* Gubernatoris *Prussiæ*, causas obsessæ *Choynicza*, & neglecti in *Marienburg* transitus, conclusionemque diei & loci, pro pace colloquii factam, exponunt: Iubendo illos hujusmodi colloquio interesse. Commeodata est ab omnibus *Casimiri Poloniæ* Regis & Consiliariorum præsentia, lætabanturque admodum & *Choyniczam* obsessam & castrum *Slochow* recuperatum esse: exhibentes se obedientes Diætæ futuræ, pro pace apud *Thorun* tenendæ, interesse. Solus *Stiborius* de *Bayssen Prussiæ* Gubernator, rem probare non videbatur dolens, apud plerasque Civitates *Prussiæ*, quæ deditionem, *Casimiro Poloniæ* Rege veniente in *Marienburg*, repromiserant, fidem suam non respondisse. Sed cum à Nunciis Regiis iostructus esset *Choynicza* obsidionem, & futuram Deo propitio conquisitionem, omnibus Ciuitatibus *Prussiæ* præstare, & ipse sua sententia retractata, in Regis *Poloniæ* & Consi[illegible]riorum sententiam transiit.

Georgii Bohemiæ Regis Copiæ ad expugnandum Wratislauiam missa

Sub idem tempus, *Georgius Bohemiæ* Rex, collecto ex pedite, & equite exercitu, vix mille numerum explente, præfecto illi *Stiborio* de *Towaczow* in Capitaneum, ad obsidendum *Wratislauiam* illum transmittit, dum eos, qui se fratres vocant, & qui ex *Austria* pulsi fuerant, vt secum vna contra *Wratislauienses* irent, pellicere non potuit. Erat autem omnis ille exercitus paonosus, & tenuis, & ex colluuie vespillonum, & præda viuere assuetorum collectus. Erat & inter eos *Ioannes Buriian*, *Pukkcza* minor de *Schenberg*, *Puklicza Vilhelmi* nepos, non nullique alii, qui *Casimirum Poloniæ* Regem, sibi falso debito-

A rem, nunnullarum summarum astruxerant. His morem gesturus, vel quoniam ita à *Bohemiæ* Rege *Georgio* iussus erat, *Stiborius Thowaczowski*, primum ad *Poloniam* applicat, & nulla diffidatione præmissa, oppidum & Monasterium *Czastachoua*, cum aliquot villis spoliat. Poterat Capitaneus *Cracouiensis Iacobus Dobienski* Regni *Poloniæ* Vicethesaurarius, quem Rex *Casimirus*, ad Custodiam Regni, & partiom *Cracouiensium* reliquerat, facillimè opprimere illum, utpote, qui de illius adueutu, non ab exploratoribus modo didicerat, sed & à nonnullis *Morauis* & *Slesitis* oppressionem suam affectantibus, qui copias gentium, pro sua obtritione suffectu-

Czastochouam & villas circum circa iacentes spoliant: Ioanne Burziian Bohemo instigatore & authore

B ras, ex propriis & mercenariis collegerat. Sed eas *Przeczlao* de *Demoschice* Capitaneo *Scepusiensi* committens, vt solus ipse in *Osswyeczim* consistens, terrori hostibus foret, polcherrimi triumphi palmam neglexit. *Przeczlaus* autem se magis cunctatotem, quam persecutorem agens, præda *Czastochouensi* lætum *Thowaczowski*, & facile in villa *Dornyowicze*, apud quam, egressus de *Czastochoua*, nocturnabat, etiam robore centum equitum, oppressibilem (soporati enim ex itinere fatiga & Baccho omnes sul, velut ligati occumbebant) si quis fuisset, qui Inuaderet, inuadere distulit. Propter quod *Stiborius* ipse nullam repressionem sentiens, liberius versus *Namislouiam*, cum

C præda Polonica contendit. Et *Wratislauiam* obsidere perosus, *Namislouiam*, diebus quindecim obsedit. Verum cum sensisset, non *Wratislauienses* tantummodo, sed & *Polonorum* copias congregari, (rogatus enim à *Wratislauiensibus* Capitaneus *Cracouiensis*, *Iacobus Dabienski*, suas illis conjungere copias fuerat pollicitus.) *Namislouiensi* Districtu spoliato, congressum veritus, versus *Velczin* se receperat. Abinde vero cum præda rapta, superato apud oppidum *Chrapkouicze*, fluuio *Odra*, in *Morauiam* rediit. *Wratislauiam* ideo obsidere non ausus, quoniam *Fredericus Brandeburgensis* Marchio, in auxilium illi, iuxta pollicitationem *Georgio Bohemiæ* Regi factam non venie-

D bat. Misit illico *Casimirus* Rex, his cognitis ad *Georgium Bohemiæ* Regem, tunc in *Kloczko*, pro die Sancti *Iacobi* Apostoli, conuentum agentem. Fecialem soum *Nicolaum Grzimala*, Iudicem Curiæ. Misit & Capitaneus *Cracouiensis*, *Iacobus Dobienski*, alium, *Simonem* Notarium, vterque de violentia & rapina, per *Stiborium Thowaczowski*, contra fœdus *Glogoniæ* Initum, irrogata questus, accepit responsom. *Nihil suo iussu, sed iure Buriiam Pukkcza, actum per Thowaczowski esse. Proinde aut Poloniæ Rex refundat, in quibus Buriano Puklicza est obnoxius, aut si obnoxietatem abnuit, arbitrio suo decisionem questionis, aut saltem Baronum communium permittat.* Misso dei[illegible]e *Casimirus Poloniæ* Rex, *Sbigneo* de *Gora*, [illegible]llano *Malogo-*

1456. *gosthensi*, vsque in *Pragam* non Regis *Bohemia*, sed communium Baronum, acceptat arbitrium. Diesque ob eam rem, pro festo Sancti *Andrea* Apostoli venturo, in *Buhom* dicta est: ob grassantem pestem vsque in diem Sanctæ Trinitatis, anni subsequentis postea prorogata. Quæ etiam post nouos motus, iusto Dei iudicio, contra *Georgium Bohemiæ* Regem, per bellum ciuile, à Catholicis *Bohemis* exortum, abrupta est.

Die Solis decima septima mensis Augusti, *Henricus* Dux *Stholpensis* in comitiua, centum equorum *Bidgostiam*, ad *Casimirum Polonia* Regem aduenit: Vbi audientia obtenta innouari secum vetera fœdera, supplici instantia expetiit. Quod eum beneuolo animo obtinuisset, obtulit *cum suis omnibus copiis, si Rex aut sui, Choyniczam obsidentes, à quoquam inuadentur, se Regem adiuturum*, obtulit se deinde, *quoad liberet Regi, pecunias, pro Bithow, & Lemberg hostibus daudas, retenturum.* Obtulit se postremo, *Casparum Nostbwicz, Ioannem de Zal, & Hoyerz, Capitaneos Choynicensis oppidi, ad deditionē, extemplo Regi faciendam, de Choynicza, facili negotio pellicitum. Rogans vt filium suum natu maiorem, Casimirus Rex filiis suis seruiturum coniungeret.* Actæ sunt, & a Rege, & à Consiliariis Duci *Stholpensi* gratiæ, & filius suus applicandus Regiorum filiorum, obsequio & contubernio acceptus. Adiectumque in responsionis tenore, *oblationem Ducis Stolpensis, non nouam sed vsitatam esse, mens verò, vt noua cum opere sit, & oblationi ipsorum conueniat, id plurimum referre.* Quo nouam etiam mentem repromittente, sex pulcherrimis vestibus, pellibus subductis, peccuniis & equis in se suosque erogatis, donatus, & omnibus proeuratus necessariis, quarta die, ex quo ad Regem venerat, *Bidgosthia* recedens, *Choyniczam* peruenit. Vbi non per se, sed per *Diuisch*, & Cancellarium suum cum Capitaneis *Choynicensibus*, colloquium perfunctoriè agens, & deditionem magis inficiens, quam promouens, iniquiori in loco causam Regis relinquens, quam si illam promouendam non accepisset, in suum se recepit Principatum. Vbi quiescere non valens, *Henricum Schonebeke* Præsbyterum, *Choyniczam*, breui oblitus promissorum, Regi factorum, ad Capitaneos hostiles, de dedenda, non Regi, sed sibi accepta pecunia à se in promptu danda, pacturum transmittit. Is tamen à Capitaneis Regiis, *Petro Duuin*, & *Ioanne Sinowyecz*, obiurgationem & repulsam passus, cum dedecore rediit. *Choyniczam* intrare propter simultates, & dolos, quibus vti Dux *Stholpensis* insueuerat, non permissus.

Henrici Ducis Stholpensis perfidus animus, & simulata in Polonos amicitia, per Capitaneos gentium Regiarum deprehensa.

Postquam itaque ex magna spe, *Casimirus Polonia* Rex, de dedenda *Henrici* Ducis *Stolpensis* opera, *Choynicza*, decidit (non enim Capitanei tantummodo *Choynicenses Caspar Nosthwycz, Ioannes* de *Zal* & *Ioannes Hoierz*, sed & cæteri ferè omnes, præter paucos *Almanos*, in præsidiis *Choynicza, Bithow* & *Lemberg* demorantes, *Slesita*, omnes deditionem spontaneam, Regi *Polonia Casimiro* fiendam, fuerant A in tempus diuturnum obsidione, loquebantur, magis inimiee, quam Cruciferi, & *Almani*, eum quibus bellabatur, *Polonis* infesti, ne *Polonia* Regnum, cuius se vtero genitos meminerant sublimius *Bohemico*, cui se perperam addixerant, non sine sua contumelia relata, de Cruciferis victoria, emineret. Neque enim alterius gentis, aut regionis, tam prona contra *Polonos*, quam *Slesitarum*, ad inuidiam sunt ingenia, quod Regnum *Polonicum*, prosperatum iri dolent, vel quod generis proprii, atque linguæ, apostatarum more, magis quam alieni, bonum profectum oderint) maxima *Casimiri Polonia* Regem & Consiliarios eius, secum *Bidgosthia* demorantes, habebat cura intentos B ad hoc vnum, ne *Choynicze* obsidio recideret, ad irritum, expugnationem illius, nun tam ignominiam eladis, apud illam acceptæ, obliteraturi quam quod porta, qua Cruciferis adueniente solebant, ex *Almania* terris exercitualia auxilia, clausa & obserata, egregiorumque militum manu submota, quæ & illam tuebatur, & animos eruciferis, eorumque adhærentibus, faciebat, liberior potiundæ *Prussia* facultas sequeretur. Vnde & omnium Ciuitatum, Villarumque & oppidorum *maioris Polonia* & *Cuiauia* terris, operarios & rusticos, cum quadrigis & fossoriis, cæterisque instrumentis, conuenire ad *Choyniczam*, graui edicto iussit: sepibus fossatis, & vallis oppidum, quanto ceC lerius, obstricturos. Paritumque est illico imperanti, & magna vis, frequensque numerus quadrigarum, & operariorum conueniens, sepium in vna parte oppidi, & fossatarum opus impigre exequebatur, obsessis magnum terrorem incutiens, quibus ante sepium ædificatio, tardius à militibus absoluta, audaciam præstabat. Agrestibus autem laborantibus, nec Milites feriati stabant, quippe & ipsi ad opus expediendum, nunquam operam intermittebant. Accedebat & omnium rerum, auenæ præsertim & potus, grandis caristia, quæ illos & equus eorum, maxima maceratione vexabat. Tolerabilior quippe fuit oppugnatio aD pud *Gniew* & *Nowe*, quam *Sthargard* & *Choynicza*. Non quod & apud has excitandas sepes lignorum in propinquo copia deesset, sed quod apud illos, præterfluebat *Visla*, amnis ad omnia victualia, & quæque alia, comparanda, opportunus.

Choyniczam vallo & fossa cingit Polonus.

Tempore, quo *Thorunniensis* Dizta, pro paee *Thorunii* tractanda instituta, teneri debebat, appetente, *Casimirus* Rex, relicta *Bidgosthia*, mensibus prope duobus, in illa peste epidimiæ, quæ & *Cracouia*, & in pluribus Regni *Polonia* loeis inualuerat illam quoque peruadente moratus, die Saturni, sexta mensis Septembris, comitantibus illum *Ioanne Gnesnensi* Archiepiscopo, *Iacobo Wladislauiensi* Episcopo, *Luca Posnaniensi*, *Stanislao de Ostrorog*, *Calissiensi*, *Sandziuogio de Lanzenicze Siradiensi*, *Petro de Oporow*, *Lanciciensi*, *Ioanne* de *Koscyelecz*, *Iunwladislaui-*

de pace, eiusque conditionibus inter Cruciferos Poloniæ Regem, cum Magistrum & Ordinem Prussiæ tractatur.

1466.

lauiensi, Palatinis, pluribusque aliis Ecclesiasticis, & Secularibus Dignitariis, in *Nieschouam* peruenit. Et altera die, septima videlicet Septembris, honore magno, & gaudio populari immenso *Thorun* intrauit. Quo etiam die, sub vesperam, *Rudolphus* Episcopus *Lauentinus*, Legatus Apostolicus, *Wratislauia* veniens, *Lucam* Consularem *Wratislauiensem* secum ducens, honore processionum exceptus, ingrediebatur. Is in die Natiuitatis Dominæ nostræ, sequenti, in Minotum ecclesia, officium missæ solenniter, sub conspectu *Casimiri Polonia* Regis, Prælatorumque, Baronum, & populi, exegit, & in crastinum a Rege *Casimiro*, & consiliariis, in prætorii loco, auditus, pulchro sermone, & suam per summum Pontificem missionem, & operam fidam, pro consumatione pacis *Pruthenica* excluso omni ambitu, odio, & fauore interoonendam disseruit: Regem *Casimirum*, ad pacem magnopere cohortans, & pacem longo sermone suadens. Quem Rex, respondendo certum reddidit, *vt quamuis victoriam in manibus habeat: pacem se tamen non abnuere, daturus vniuersis documentum euidentissimum, bella, qua gerenda iuste susceperat, modeste se finiturum, atque aquis vsurum conditionibus, quamuis non parum sibi anscultet fortuna, & superiorem se, & pene iam victorem norit. Nec aliud, quam naturales terras, per vim & iniuriam sibi & Regno ereptas, & aliquam Prussia portionem, in signum tituli & dominii (quamuis se vniuersam Prussiam propediem habiturum confideret) petiturum.* Tardius posthæc *Ludouicus* Magister *Prussia*, cum suis in *Chelm* aduenit: ratus *Rudolphum* Legatum Apostolicum, iuxta literas primas, sibi directas, propter obsidionem *Namslouiensis* oppidi, & belli *Wratislauiensis*, a *Gregorio* Rege *Bohemia* moti, ad Diætam *Thorunensem* (quas tandem secundis, serius Magistro redditis correxerat) non venturum, multifarie a subditis suis, viaticum etiam (tanta paonositas habebat Magistrum *Prussia*) conferentibus, quatenus sine pacis conclusione, oon rediret, rogatus. Et quoniam *Chelmza* ad conueniendum vtrique parti, locus electus, parum, propter diuturnam desolationem suam, aptus videbatur, tum apud *Nieszovvam*, per *Iacobum Wladislauiensem*, & *Paulum Varmiensem*, Episcopos, qui consecrationis monus, die Solis, quarta decima mensis Septembris, a *Iacobo Wladislauiense* Episcopo, in Ecclesia Sancti *Ioannis* Baptistæ Parochiali, sub præsentia *Casimiri* Regis, sibi impensum acceptat. Item *Lucam Posnaniensem*, *Stanislaum* de *Ostrorog Calissiensem*, *Sandiuogium* de *Lanzenicze Siradiensem*, Palatinos, *Sthborium* de *Bayssen* Gubernatorem *Prussia*, *Gabrielem* de *Bayssen* Palatinum *Chelmensem*, *Ioannem* de *Ritvvyani* Regni *Polonia* Marschalcum, *Iacobum* de *Schadek*, Decretorum Doctorem *Ioannem Dlugosch* Seniorem Canonicos *Cracouienses*, *Thorunenses*, *Elbingenses*, & *Gdanenses* consulares, pro parte Regis *Casimiri* missos, & per *Gerardum Molingrade*, *Linonia* Magistrum *VlricumKinsberg*, Capitaneum in *Ilavva*, *Ioannem Vinthekiyer*, Decretorum Doctorem, *Georgium Slivvyenski*, *Ioannem Fomlar*, & *Michaëlem Cromer*, Consules de *Kinsberg*, pro parte Magistri *Ludouici* directos, pacis tractatus, *Rudolpho* Apostolico Legato mediante, sub tribus papilionibus, in eam rem dispositis, gerebatur. Cauente Rege *Casimiro*, ne si apud *Thorunum* pacis tractatus fieret, seminarium fraudis, quod in superioribus Diætis hostes iniecerant, etiam in hac misceretur. Sub hoc quoque tempore hostes in *Santhir* consistentes, per *Petrum Rambielinski* Burgrabium *Marienburgensem*, & *Thonczonem* partim cæsi, partim fugati, & Ecclesia concremata est.

Rudolpho Episcopo Lauentino, & Sedis Apostolica Legato mediante.

Singulis fere diebus inter obsidentes & obsessos, apud *Choyniczam* certaminibus feruentibus, die Solis quarta decima mensis Septembris hostes, quasi fortunam extremam tentaturi, sub hora tertiarum in frequenti numero, ex oppido ebulientes, pugnam cœperunt conserere. Qui a Regiis victi militibus, & in oppidum secedere coacti, paulo post, *Polonus* prandentibus, maiori conatu, maiorique fremitu, pugnam resumunt. In qua, dum horis aliquot, neutra parte referente pedem, pluribus tamen hinc inde, aut cadentibus, aut vulneratis, tandem *Choynicenses*, iterum victi, terga vertunt, & *Polono* fugientibus instante, multi trucidati, nonnulli insuper in oppidum refugientes, portis clausis, ne & *Poloni* simul irrumperent, aut cæsi, aut capti, aut in fossata, aquis plena, præcipitati sunt. Tanta tunc clade fuerunt attriti, vt in dies aliquot, obseratis portis, feriatum silentium agerent. *Poloni* interim geminas longe lateque sepes & fossas, sub hostium oculis inter infesta illorum tela, sub humidissimo & pluuiali imbre, omnem subsidiorum spem, & importunitatem adempturi circumducebant. Quindecima deinde dies mensis Septembris, milites Regii, sub noctis caligine, frequenti ignitarum sagittarum proiectione, in oppidum vsi, obsessis nequicquam ope magna in extinctionem adnitentibus (*Choynicensia* enim tecta constant ex culmis) oppidum incendunt. Ex quo quarta pars oppidi, cum commeatibus & substantiis conflagrauit: conflagraturum vniuersum, si modica vis venti illud infestare perseuerasset. Sub tempore autem huiusmodi conflagrationis, tantus obsessos pauor peruaserat, & formidinis cura omnisi pectora, ne illa inflammatione absumerentur, & viui in potestatem *Polonorum* venireot, vrgebat, vt flexis genibus, precarentur rescindi incendium: deuoueotes se quam primum de deditione oppidi pacturos, quod & in crastinum diem (victa tum demum fuæ pertinacitatis, qua vti consueuerant, ferocia) executi sunt.

Poloni Choyniczam obsidentes, eruptione in se hostium, non sine eorum clade bn reuerti coacta,

tandem oppidum succendunt.

Lenta

1466.

1466. Lenta tamen fuit tunc eorum pactatio, vt adumbrarent, non se illam vltima necessitate impulsos iniisse, donec parte media oppidi A sepita, exercitus Regius, in partem se alteram sepienda transposuit. Ab inflammationis siquidem die, maior Polonis cœpit esse, ad præmendam obsidione Choyniczam, & ad incendendum iterum eius tecta pertinatia, quam obsessis pro illius defensione. Quæ inflammatio nisi interuenisset, non prius, quam consumptis victualibus, ipsa videlicet famia necessitate, & non aliter traditum iri Choyniczam sibi destinabant. Tunc enim & captiuitatis ludibrium, & fortunarum amissionem veriti, dum renunciatum eis esset, nullam, inferenda obsessis ope, spem habendam esse, Vlricum Byssenowen, magnum commendatorem, Ioannem de Zal, & nonnullos alios, de B oppido dedendo, Nuncios, ad Capitaneos Regios mittunt. Quæ deditio, conditionibus deditionis compositis, quibus cauebatur, vt obsessis incolumibus, cum fortunis & rebus omnibus propriis, relictis omnibus machinis & operibus abire liceat, in Regem Polonia, regnumque suum pro Cruciferis nunquam machinari hostilia, solutis hinc inde, a parte vtraque captiuis, vbi etiam liberatio Pauli Iassyenski, Petri Schorcz, & Laurentii Schrank, quos in dura carceris captiuitate vinculis alligatos, vsque ad obsidionem Choyniczæ, detinuerant, secuta est. Die autem Solis vigesima octaua mensis Septembris, in manus Capitaneorum Regiorum, oppidum C machinas, bombardas & quælibet opera dedunt. Et in continenti ascensis equis, magna multitudine lachrymarum suffusi, in caput Almania Principum, qui eis promissa non tulerant auxilia, imprecati hostilia, offerentes se etiam in eorum exterminium, voluntaria suffragia, si quis illos impetere contendat, laturos, oppido excedunt. Et in verticem propinquiorem pergendo, aliquandiu versi fronte in oppidum, suæ mutabilitatem fortunæ spectaculo, vrbem execrati, tandem tuto, conducentibus eos militibus Regiis, in Lemberg perueniunt. De qua, & Bithow, post dies quindecim Henrico Duci Stolpensi, receptis ab eo n- D octo millibus florenorum, & relaxatis de pacto captiuis eorum Nobilibus, quos in frequenti numero, dimicando ceperat, excedunt, in propriaque, & in varias oras dilabuntur. Casimirus autem Rex, deditionis Choynicza, nouitate accepta, in hymnos & supplicationes diuinas prorupit, & oppidanis Ioannem Pnschkarz (insignem enim & pro Choynicza & pro Sthargard conquisitione, constabat illum nauasse operam) pro Capitaneo præfecit. Exercitus omnis tam ex Aulicis, quam ex mercenariis militibus à Choynicza, victor ad Casimirum Regem in Thorun reuersus, vsque quo pacis durabant tractatus cum Rege mansit: ad veram meritorum æstimationem, à Casimiro Rege præmiatus. 1466.

Et hostibus ex pacto incolumibus cum fortunis & operibus abire licet, dimissis, per deditionem capiunt, & Paulum Iassyenski cum sociis olim captum liberum dimittunt.

Choynicza dedita, Cruciferos apud Nyeschowam, de pace placitantes, magnus mæror affecerat, denunciationemque illius confictam, & ad terrendum se simulatam, donec Magistri literis certiores effecti, tenuerant. Nec dubium, quin recepta Choynicza, animos Cruciferorum, ad pacis, æquis conditionibus, subeundæ, respectum inclinatura videbatur. Stimulabant autem Casimirum Polonia Regem, & Consiliarios viris grauibus, & nonnullis exteris Principibus, id quoque suadentibus, iusta in Choyniczam, quatenus deleretur, ira, in nullam vnquam Ciuitatem, pro defectione, hostiumque receptione, & belli, prope in annos tredecim productione, iustius deponendam. Eius enim abrogatione, notam acceptæ cladis sublatum iri, & suis occisis, parentare suggerebant. Non potuit tamen Rex Clemens induci, vt etiam in maxime noxia, & defectionis authores animaduerteret, aut ruinis incendiisque, in tecta innocua sæuiret: indignanter ferentibus plerisque ei Ciuitati parsum esse, quæ sua defectione amplius deliquerat, quam vt ei debeat clementia Regia ignosci. Intestius enim in Regem, & Regnum Polonia, quam Cruciferi debacchata est.

Casimirus Rex non sine multorum indignatione adduci non potest, vt deleta Choynicza penitus comburatur.

* Linonia Marszaleus Molmgrade, & sui complices, auditis conditionibus, quæ per partem Regiam, pro pacis perpetuæ confectione, petebantur, ad Ludouicum Magistrum Prussia suosque Consiliarios, in Chelm reuersi, expositis ex ordine singulis tractatibus, quæ conditiones acceptandæ, quæque refutandæ forent consultant, pacemque sub quibuscunque Casimiro Polonia Regi placent conditionibus accipere concludunt, haud ignari, quantum sibi virium ad omnia Choynicza euicta decessisset. Veriti insuper, ne circa se quoque in Prussia omnia ruerent, qui probe nossent ciuium suorum animos, & stipendiarios suos, ad exiguum numerum redactos, & hos ipsos in seditionem, & rebellionem, contra se spectare, ob non solutum illis annis multis stipendium, ac in omnem seditionem defectioonemque, quam primum occasio subesset, serpturos. Victricia insuper Polonorum arma veriti, cumulatiori ordine in Prussiam deferri, & se ac suum ordinem deficientibus Ciuitatibus, quarum singulas, constabat ad defectionem inclinatas, exterminatum iri, validiorem occupaturi gratiam, se Regi & Regno Polonia vnire & dedere perpetuo, sero quidem, sed prudentissimo consilio, constituunt: meliorem fortunam, conditionem, & Statum, dediti, quam hostes habituri. Rogatus autem Rudolphus Apostolicus Legatus, eorum speciali Nuncio, & literis ad ipsos in Chelm processit.

Cui

1466. Cui *Casimirus Poloniæ Vincentium Kyelbasʃa*, Cancellarium *Posnaniensem*, Secretarium ſuum, ſufficienter de admittendis, & reiiciendis conditionibus inſtructum, adiunxit: facilius illic in abſciſſiori numero, ſuper omnibus pacis mediis, quam in *Thorun* transacturos. Plusquam gratus fuit, Magiſtro & ſuis, *Rudolphi* Legati, & *Vincentii Kielbaſza* in *Chelm* aduentus, & per dies aliquot de principalioribus pacis capitulis, extitit concordatum. *Rudolphus* enim Apoſtolicus Legatus, ad componendum *Prutbenicum* bellum, totis viribus incubuerat, maximaque illi, dum ſuaderet à Magiſtro & Cruciferis, pro conditione ſua, quod & *Almanus*, & Apoſtolicus Legatus eſſet, habebatur fides, vt *Poloniæ* Regem *Caſimirum*, *Prutbenico* bello extincto, ad ſuſcipiendum *Bohemicum*, quemadmodum in ſequentibus narrabimus, poſſet facilius pellicere. Comperendinata deinde apud *Chelm* pacis concluſione, *Rudolpho* Legato Apoſtolico, & ſecum vna *Vincentio Kyelbaſza* in *Thorun* reuertente, poſt factam, per eum concluſionis, de pace habitæ, relationem, nonnullis Conſiliariis concluſio ipſa, parum habere videbatur, Militaribus, & Ciuibus *Pruſſiæ* firmitatis & craſſitudinis, neque illam poſſe fieri diuturnam, *Prutbenici* Milites & Ciues (fere enim omnes, per eius conditiones in ſortem & ditionem Magiſtri & Ordinis redierant) aſtruebant, nouaque grauedo & moleſtia, apud *Rudolphi* Legati, & aliorum, pacem ſummopere optantium pectus inceſſit. Aduenit poſt hæc *Ludouicus Pruſſiæ* Magiſter, *Henricus Plauenski* Hoſpitalarius, *Gerardus* Marſzalcus *Liuoniæ*, *Gulhelmus* de *Epingen*, Commendator de *Oſterode*, *Vlricus Kinsberg* in *Ilawa* Capitaneus, *Georgius Sliwinski*, *Bernardus Schumborski*, Milites, & plures alii partium Crucifericarum, de terra *Sambienſi*, & *Pruſſiæ* milites, nobiles, & terrigenæ, & Ciues in *Thorun*. Cum quibus per plures dies, *Rudolpho* Apoſtolico Legato, mediante, plures tractatus, ſub diuerſis, qui exiles putabantur, articulis, ſtudiis partium, in magnam extimationem verſi, habiti ſunt, omnique difficultatum ſucciſſa radice, in ſummam pacis perpetuæ, deuentum eſt. Quam enim nonnulli, pauci tamen admodum *Poloniæ* Conſiliarii, omnes tamen fere Militares *Pruſſiæ*, *Paulus Varmienſis* Epiſcopus, & *Pruſſiæ* Ciues carperent, floccique facerent, moleſtius ferentes, quam ſat erat, *Pruſſiæ* Magiſtrum, & Ordinem, in omnem fere dominatum terræ *Pruſſiæ*, à qua facile, ſi Rex, poſt conquiſitam *Choyniczam*, enixius bello inſtando, *Kinsberg* obſidione vallaſſet, repellendus fuerat admiſſum. Durius tamen ob id à Pontificibus, cæterisque conſiliariis *Poloniæ* coarguti ſunt: differentibus, *ne, quod omnibus votis expetendum fuerat, & vltro offertur, faſtidirent, nec occaſionem, qua ſuberat negligerent: non ſemper licere, quod nunc licet. Acceptandamque non aſpernandam, tam fauorabilis fortunæ oblationem, in ſtultorum computandi ordine, ſi quod ſuperiori tempore, per arma & ſanguinem, grauemque mortem petitum eſt, oblatum impediant ſuſcipere*, tandem & ipſi ſanioris maiorisque partis ſententiam æmulati, in pacis conditiones, ſtudio *Rudolphi* Legati Apoſtolici & limatas & digeſtas conſentiunt.

De pace perpetua inter Cruciferos & Polonos opera Rudolphi Episcopi Lauantini, & Apoſtolici Legati, conuenit.

Qui caſte ſincereque in partem vtramque, duobus propè menſibus verſatus, fructum eſt ampliſſimum ſuæ miſſionis conſecutus: ſumma fide, probitate, continentia, puritate, modeſtiſſimisque moribus, partis vtriusque beneuolentiam & extimationem obtinuit. Talem ſe in pace conficienda, talem in dirimendis difficultatibus, talem in diſſoluendis, nodoſis diſceptationibus, talem inſuper, in admonendo & perſuadendo geſſit, parti vtrique integritate gratiſſima, vt ad rem ipſam optimo fine componendam, diuinam illi affulſiſſe gratiam, non ſecus, quam pacis angelo mirarentur vniuerſi. Gratias illi reddendo ingentes, quod bellum atrox horrendum, & diuturnum, conſilio ſaluberrimo, integritate admiranda, & virtute eximia, incendia & ſanguinis humani profluuia reſtrinxerit, disiunctiſſimosque populos, odiis prope maioribus certantes, quam viribus, ad pulcherrimam & conformem idemptitatem reduxerit, & ſolito conſociauerit fœdere atque glutinio. Quem dum gratificationis ſtudium, prorſus abdicaſſe partes viderant, facilius illius perſuaſiones acceptabant. Sed & pax ipſa *Caſimirum* Regem mulcebat, qui etſi ſe arbitraretur & iure & victoriis ſuperiorem, in meliori tamen ſua fortuna videns de pace agi, atque in ſecundis rebus, ſatius quam in aduerſis, ſapere ſolertiſſimum ducens, pacem acceptat. Eo à Rege & Conſiliariis credita ſolidior, quo æquioribus conditionibus, Legato Apoſtolico dictante, compoſita eſt. Eo inſuper, ad componendum notatus feruere ardore, vt quamuis peſtis epidimica, etiam in *Thorun* irrepſiſſet, & plures ex militibus ſuis, & interioribus conſiliariis, cæterisque mortalibus, ſingulis diebus, caderent. *Sandiuogius* inſuper de *Lanzenicze* Palatinus *Siradienſis*, poſteaquam à peſte inuaſus, tertia die occiderat. *Ioannes Gneſnenſis* Archiepiſcopus periclitatus ægre euaſerat: non ſe tamen torſit, quin quamuis ſuadentibus fugam Conſiliariis, donec pax omnis ad extremum perfecta fuit, ſubſiſtere in *Thorun* perſeuerauit, ſuoque huiusmodi mirabili duramento, Prælatos & Conſiliarios fugam, pauore mortis aſſidue graſſantis meditantes, ne abirent, circa ſe continuit, virumque ſe heroicum, luem peſtis nihili pendendo, monſtrauit.

Vi-

1466.

Hostis per milites Masouiæ profligitur.

Vigesima quinta mensis Septembris, hostes ex monte *Huzko* quem *Wkra* abluit, prope *Szarnovv* incastellato, dum in *Masouia*, in numero quadraginta equitum spolia agerent, a *Dadzibog* de *Goladkovv*, genere *Innoscha*, & Aulicis Ducis *Masouiæ Conradi*, profligati sunt. Mons ipse, qui a *Misibka*, & trecentis suis complicibus tenebatur, expugnatus, omnesque, qui illum tutabantur, a militibus *Masouiæ*, aut occisi, aut capti.

Pax perpetua

Die Solis, decima nona mensis Octobris, pace perpetua in vniuersis articulis, conditionibus, atque punctis, per dies plures digesta, limata, concordata, & in Priuilegium perpetui fœderis, sub latino idiomate cum subscriptione manus propriæ *Rudolphi* Legati Apostolici, & trium Notariorum publicorum Sigillis, insuper *Casimiri Poloniæ* Regis & *Ludouici* Magistri Ordinis *Prussiæ*, Prælatorum quoque & Consiliariorum partis vtriusque, redacta, atque roborata, apud domum *Gyelda*, *Thorunensis*, vterque cum suis, Rex videlicet *Casimirus*, & Magister *Ludouicus*, in magna multitudine personaliter conuenit. Et post mutuas exceptiones, salutationes, & amplexus, tum primum a Rege in Magistrum, & vicissitudinarie factas, silentio indicto, *Rudolphus* Episcopus *Lauentinus*, Legatus Apostolicus, pacem inter *Casimirum Poloniæ* Regem, suosque ex vna, & *Ludouicum Prussiæ* Magistrum, & Ordinem suosque ex altera, partibus, fœliciter initam, consumatam, & conclusam publicat, & primum idiomate *Almanico*, cum *Polonicum* ignoraret deinde per organum *Vincentii Kyelbassa*, Secretarii, in *Polonico*, singulos eius articulos ex ordine enarrat. Quibus a parte vtraque confessis, & approbatis, primum *Casimirus Poloniæ* Rex, deinde *Ludouicus* Magister *Prussiæ*, flexis genibus, in *Rudolphi* Legati Apostolici manibus, super lignum Crucis viuificæ, iureiurando se astrinxit, pacem conclusam in omnibus clausulis, conditionibus, atque punctis, custoditurum. Idem fecerunt, *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, *Iacobus Wladislauiensis*, *Paulus Varmiensis* Episcopi, omnesque tam Regii, quam Magistri Consiliarii, Palatini, Commendatores, Officiales & Dignitarii, atque Ciues. Itum est deinde ex *Gyelda*, in sanctæ *Mariæ*, fratrum minorum Basilicam, & hymnus. *Te Deum laudamus*, cantatus, Missaque in honorem benedictæ Trinitatis, *Rudolpho* Legato rem Diuinam explente, & sub præsentia *Casimiri* Regis & *Ludouici* Magistri, selenniter acta. Magister cum omnibus suis honore mensæ a Rege exceptus, & splendide tractatus, diesque illa in magno gaudio, iucunditate, & exultatione absumpta est.

vltro citroque iureiurando firmata: inter Polonos atque Cruciferos Thorunii consumatur.

Illo plane die, quantum omnipotens Deus, cum gente & natione *Polonica*, misericordiam suam mirificauerit, ostendit, dum & Prouincias insignes a Regno *Poloniæ*, diuturno tempore scissas, & alienatas restituit, & hostem infestum pacatum & vnitum reddidit, De iratis beneuolos, de suspectis placatos, de austeris mites, de hostibus amicos, & vnitos, fecit. Bella tumentia sedauit, pacificauit oram *Prutbenicam*, *Pomeranicam*, & *Dobrzinensem*, cæde & Ciuili sanguine madente. Nulla in parte orbis, tam diu Ciuilis Cruoris rabies debacchata, fines sui propagauit imperii, & plurimis illud, apud longe & prope positos populos, nobilitauit, & extulit præconiis, adeo, vt plerique *Almaniæ*, & Comemanei Principes & populi super tam magnifica Regni *Poloniæ* Sublimatione, singulari torquerentur inuidia, & pacis calumniarentur conditiones. *Wratislauiensis* tamen populus, & Ciuitas, haud mediocrem fidem, gratitudinem, & deuotionem, in *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ* tunc monstrauit. Quæ, pacis conclusæ nouitate, ad se literis *Rudolphi* Apostolici Legati perlata, laudes Domino, per singulas ædes sacras, alto clamore, cum pulsu campanarum, cecinit, & in noctem sequentem ignibus extructis frequentius effusa, lætitia gaudioque carmina iubilauit. Maiorem ob id apud *Georgium Bohemiæ* Regem, liuoris & indignationis contractura sarcinam, quem diuersum dolor, liuor, ira, mæror, quod se repudiato & neglecto, *Polonorum* Regis gratulabatur successibus, distrahebant, præcipiti, in alieno occupando Regno, gradiens via, & stabilem religionis nostræ ortodoxæ deserens ordinem, peregrina & erronea sectatus dogmata, lætos non habiturus exitus, prosperitatis suæ velocem cursum, quamuis, vt plerique rebantur, iniucundum, & noxium, & excelsam suæ potentiæ machinam, repentino atque insperato tandem fine, amissurus. Illo insuper die, Diuinitas consuetudinem suam ostendit, quæ non amouere initio pericula, sed multiplicata permisit. At tum demum confractis pene & exterminatis omnibus rebus, opem tulit, ac præter omnem spem, mirabili suæ prouidentiæ benignitate, bellum atrox, & in annum prorogatum tredecimum, extinxit: in ipso necessitatis articulo, cum bella plus solito intinuissent, & bellantium rabies, crudelia quæque & extrema moliretur, magnitudinem virtutis suæ indicans, & mortalium tolerantiam clementer excreens. Vicitque tunc, licet multis sæculis caligine suffusa veritas, & id, quod Cruciferi multis ingeniis, coloribus, & astu, ambiguum fecerant, vtrius populi *Pomeraniæ*, *Chelmensis* & *Michalouiensis* terræ forent, illustratum est, terræque ipsæ, pro quibus annis Centum quinquaginta certebatur, iuris Regni *Poloniæ*, vt erant declaratæ. Quarum recuperatione, *Casimirus Poloniæ* rex contentus, morigerum se Apostolico Legato *Rudolpho*, circa pacis confectionem gessit, ad cætera: ostendens se victoria non insoleuisse, & bello tam diu-

Terra, Pomerania, Chelmensis, & Michalouiensis, Regno Poloniæ,

1466.

1466. diuturno, non, nisi quæ sua erant, quæsiuisse. In hac autem re, Diuinum numen mortalibus quibusque, aliena per iniuriam occupantibus, formidandum est, quod iniustos rerum alienarum inuasores, dum se magis tutos crediderint, solet vlcisci seuerius. *Marienburgense* autem Castrum, ideo in sua ditione *Casimirus* Rex consistere, & perpetuo Regno *Polonico* applicare voluit: veritus, vna cum Consiliariis, ne situs bonitate, & murorum magnitudine, ac robore, in potentiam formidabilem, sibique periculosam euaderet, & ex Castri tam celebris ditione, ac nomine, Ordo, quandoque, opportunitate conspecta, superbiret: Succisurus eo pacto ab ordine omnem hostilitatis atq; rebellionis occasionem, materiamque, vt fideles illos subditos, & adiutores perpetuos haberet: quos annis multis hostes infestos pertulerat. *Culmensis* insuper Ecclesia, suæ matrici, & metropoli *Gnesnensi* ecclesiæ reunita est, quæ a *Lestkonis* albi, *Cracouiensis*, *Sandomiriensis* & *Pomerania* Ducis, ac *Polonorum* Monarchæ, vsque ad tempora moderni Regis *Casimiri* tertii, per annos citeiter ducentos, ab Ecclesia *Polonica* abstracta, *Liuonica*, *Rigensi*, in rerum natura, dum *Chelmensis* fundaretur, nondum extanti, per longa, non terrarum modo, sed & marium spacia adiecta fuerat. Quo quidem callido & vafro ingenio, *Carolus* quartus *Romanorum* Imperator & Rex *Bohemiæ* in abstrahenda a *Gnesnensi* Prouincia, Diœcesi *Wratislauiensi*, quasi quodam nouo præstigio vsus est vti, vt iuxta ac Dominium abstraxerat, ita & Diœcesim appropriando nouo Archiepiscopatui *Pragensi* abstraheret, nisi eius molitiones *Casimiri* secundi, *Polonia* Regis, scrupulosa cura repressisset. Conatus est insuper Magister *Prusiæ*, & Ordo Cruciferorum, denarii sancti *Petri*, in Diœcesi *Chelmensi*, veruftam redditionem, negata per annos quatuordecim, Sedi Apostolicæ debita eius solutione, & tolerando totidem annis censuras, extinguere eius vetus, & liquidum, quod terras & regiones Regni *Poloniæ* quoties vsurpantur, iniuste detineri clamitat: existimantibus callidis coniectoribus, quod ius Regno *Polonico* & Prouinciæ *Gnesnensi* in terra & ecclesia *Chelmensi* competens, tot tantisque adumbrationibus tollere, & perpetuo obliterare potuissent.

Et Archiepiscopatui Gnesnensi Diœcesis Chelmensis accedit.

Illo quoque die, beatæ *Brigitta*, *Scotiæ* Reginæ, in secundo reuelationum libro, Capitulo decimo nono, versus finem, constat, verificata esse: quorum & exemplar subnectimus. *Ostendi tibi supra de apibus, quæ habent triplex bonum, & de apiastro suo, Dico tibi nunc, quod tales apes, deberent esse illi Cruciferi, quos in illis finibus Christianorum posui, sed iam pugnant contra me, nam de animabus non curant, non patiuntur corporibus conuersorum ad fidem Catholicam, & ad me de errore. Opprimunt enim eos laboribus, priuant libertatibus, in fide eos non instruunt. Sacramentis priuant, & cum maiori dolore mittunt eos ad infernum, quam si starent in suo consueto paganismo. Etiam non ob aliud pugnant, nisi ut dilatent superbiam, & augeant cupiditatem suam. Ideo venit eis tempus, quo confringentur dentes eorum, manus dextra mutilabitur, & subneruabitur, dexter pes eorum, vt viuant, & se ipsos cognoscant, amen.* Ad prophetiam autem beatæ *Brigittæ*, etiam cœlestis numinis accedebat ostentum. Stella enim, vt in superioribus præmisimus, crinita per biennium exorta, quæ & bellum atrox diuturnumque, & Cruciferorum ex terris, quas occupauerant, portendebat amotionem.

Vaticinium diuæ Brigittæ, Sueciæ Reginæ, de exterminio Cruciferorũ.

Conditionum autem perpetuæ pacis *Pruthenica* Summa a me abscissius, quo poteram compendinata, hæc est, *vt cessantibus omnibus bellis, rancoribus & infamiis, Rex & Regnum Poloniæ, terras suas naturales, Chelmensem, Michaloujensem & Pomeraniæ, iuxta veteres limites, cum omni integritate habeat. Magister & Ordo de illis, & earum iure, quomodolibet competenti, perpetuo & in æuum, tribus villis duntaxat in Nerga exceptis, quas de speciali gratia Casimirus Rex Magistro & Ordini, ex terra Pomerania, propter commodiorem piscaturam in Hab, venatione sibi totius Nergia reseruata largitus est.* Item *Castra & oppida Marienburg, Schtum, & Cristburg, item Ciuitatem Elbing nouam, & veterem, cum suo districtu, & oppido Tolkmuth, & suo districtu, & officio Valdaphi, & sex villis Castri Holland, & omnibus militibus vasallis, ad Regem & Regnum Poloniæ, perpetuo pertineant, & Magister & Ordo perpetuo illis renuncient, item quod tota terra Prusia cum suis Castris, Ciuitatibus, oppidis, militibus, & villis, (Marienburgensi, & Elbingensi Castris, oppidis & districtibus, exceptis) & cum iure patronatus, & ditione Episcopatuum Pomesaniensis, & Zambiensis, Magistro & Ordini perpetuo remaneat, in illorumque iure & dominio perpetuo consistat.* Item *quod piscaturarum Reuuel, medietas cedat, Regi, & Regno medietas Ordini & Magistro.* Item *quod Ladouicus Magister & quilibet suus successor Magister Prusiæ, sit Princeps & Consiliarius perpetuus Regni Poloniæ, & Commendatores principaliores, a Magistro pro tempore deputandi, sint Regni eiusdem Consiliarii, in Regis & Regni Poloniæ protectionem, subiectionem, & defensionem, perpetuo duraturam, assumpti, & ab eis affectione Regia tractandi, honorandi, & diligendi, & in iuribus eorum conseruandi.* Teneburque quilibet Magister de nouo in Magisterium assumptus, Regi Poloniæ, cuilibet pro tempore, post sex Menses, in die assumptio-

Articuli seu conditiones initæ pacis perpetuæ

inter Casimirum Regem Poloniæ, & Ladouicum

1466.

1466. *Magistrum Prussiæ.*

ptionis se personaliter repræsentare, & tam pro se, quam Commendatoribus, & terris Prussiæ præstare Regi & Regno Poloniæ iuramentum, de obseruanda præsenti perpetua pace, & nunquam petenda absolutione, aut relaxatione iuramenti, nec concessa, aut concedenda vti: in sinistra Regum Poloniæ habiturus locum primarium & sessionem. Item, *quod Magister & Ordo, ac terra Prussia, & quæcunque alia per Magistrum*, & *Ordinem, sub barbaris conquirenda, sint perpetuo Regi & Regno Poloniæ connexa, iuncta, vnita, & inuiscerata, ita ut sint cum Regno Poloniæ vnum & indiuiduum corpus, vna gens, vnus populus in amicitia, fœdere, & vnione: nullum alium, quam Reges Poloniæ, præter summum Pontificem, pro Capite, & superiore recognituri.* *Laturi insuper illis contra omnes auxilia hostes, & nunquam illos in prosperis aut aduersis deserturi, nec sine eorum speciali scientia & consensu, celebraturi fœdera, aut bella Catholicis moturi.* Item *quod Chelmensis ecclesia ad suam matricem & primitialem Ecclesiam Guesnensem redeat, & illi reuniatur: ex regulari in secularem transferenda, in ditione Regis & Regni Poloniæ perpetuo duratura.* Item *quod Ecclesia Varmiensis, cum suo Capitulo & omnibus Castris & Ciuitatibus, ditionem & ius Regis Regnique Poloniæ, perpetuo transeat: renunciantibus illis Magistro & Ordine.* Item *quod ad ecclesiam Chelmensem præfatam promoueatur Secretarius Regius Vincentius Kielbassa: habiturus & Pomesaniensem in commendam, ad vitam: Eius morte secuta, ad regularitatem & ditionem Magistri reditura.* Item *quod Castra, Ciuitates, oppida, Villæ, & quælibet loca Ecclesiastica reddantur per partem vtramque, eorum ecclesiis. Soluantur hinc inde omnes captiui, Stratæ veterem habeant vsum. Abstineatur ab omni impositione, omnium teloneorum, & depositoriorum. Ad Ordinem sanctæ Mariæ Theutonicorum prædictum, etiam de subditis Regni Poloniæ personæ assumantur, capaces ordinis, ita tamen, quod non excedatur medietas, & in distribuendis Commendariis, & officiis, Ordinis habeatur etiam ad illos respectus. Magister eligatur idoneus, absque demerito, & sine scientia Regis, & Regni Poloniæ, non amouendus.* Item, *quod Rex, Regnum, Magister & Ordo, ad nullam Ecclesiasticam potestatem, vel mundanam recurret, & præsentis pacis solutionem petet, nec vtetur impetrata, vel motu proprio concessa.* Item *Castrum, Ciuitas, oppidum, munitio, in terris Regiis, Pomerania, Chelmensi, Michalouiensi, quomodolibet intercepta, vel Magistro tradita, debet Regi & Regno Poloniæ restitui, aut cum assistentia Magistri expugnari, & e conuerso reddi.* Item *quod Castra, Ciuitates, ad Regem, & Regnum Poloniæ, & vice reciproca, ad Magistrum & Ordinem, ex fœdere pertinentes, in festo sancti Ioannis Baptistæ cuilibet partium debent consignari, & reddi, & Ciuium & subditorum, omnis hostilitas, & rebellio perpetuo obliterari vitaque eorum, & fortunis securitas, plena haberi. Et quod omnes donationes, venditiones, & alienationes, hinc inde in bonis quibuslibet, in partem alteram cedendi, sub bello facta, debeant cassum & retractatum iri. Omnes profugi & exules, militares duntaxat, & nobiles, ad bona sua reuerti, de illis pro beneplacito dispositur, & omnis bonorum eorum alienatio irritari. Ciues vero exiliati, & profugi, in omnia æque bona, domos & agros, restitui, quæ non essent vendita, ante præsentis Diætæ inchoationem. Pro venditis quoque, licebit eis dare precium expositum, per emptorem.* Item *quod pacem ipsam omnes Episcopi, Duces, Palatini, Dignitarii, Commendatores, Militares, Ciues Regni Poloniæ, & Prussiæ, iurabunt seruare: renunciando omnibus exceptionibus iuris & facti.* Item, *quod Casimirus Poloniæ Rex, & Ludouicus Prussiæ Magister, etsi firmam, ratamque pacem præsentem, vel ex eo crediderint, quod a Legato Apostolico, Rudolpho Episcopo Lauantino, tractata, ordinata, approbata, & confirmata sit: pro maiori tamen eius subsistentia, & robore, per suos Oratores instabunt, vt præsens pax, fœdus & vnio, vltronee per partem vtramque celebrata, confirmetur, per Summum Pontificem, specialibus bullis, adiecta pœna Censurarum in transgressorem cum suppletione omnium defectuum, quacunque authoritate firmatorum, & specialiter cum cassatione allegationis, quæ prætendi quomodolibet possit: cum & in Diætam vtraque pars sponte venerit, & concordiam, fœdus, & vnionem inierit vltronee, & initam, in singulis conditionibus & articulis, speciali & expressa voluntate emologauerit.* Sic bellum in quatuordecim annos protractum, spe omnium propter cunctationem solam Principis in rebus omnibus, serius finitum est. 1466.

Tali itaque, quem, vt præscripsimus, modo, ordine, & fœdere, Prussia vniuersa, postquam *Polonos* vario Marte, multoque cruore, & sudore, annis prope tredecim, exercuisset, *Polonico* Regno vnita atque dedita est. Cæpitque ex tunc area Regni *Polonici* diffusis oris protendi, & nominis sui illustre præconium dilatari, salubri consilio, salubri arte, & magis Diuina quam humana prouidentia, victores victis, & nigræ Crucis osores, cultoribus illius permixti, ac post cruenta & sanguinaria bella, viribus copiarum, & ingeniis Callidis, terra marique gesta, post grauia odia, quæ annis tredecim sanguis fusus, vix explere potuerat, pax optima, solida, terra marique composita est. Cuius compositionis maximam partem laudis, atque æstimationis, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Apo-

1466. Apostolicus Legatus tulit: quoniam illo authore, atque agente, ab infestis armis, quæ magnam turbationem Catholicis tantopere A attulerant, fuit discessum. Qui priusquam *Wratislauia* ad *Thorunnensem* Diætam egrederetur, oraculo deuotæ & religiosæ *Veronicæ* Virginis, de *Cracouia* ortæ, sed circa *Wratislauiensem*, multis iam annis demorantis, Ecclesiam, & frequentes habentis reuelationes, ad liquidum edoctus, pacem *Pruthenicam* à se confectam iri; quemadmodum eidem *Veronicæ* per visionem, qua in conspectu altissimi Legatus ipse visus est, ab ea consistere, & acinacem ab vtraque parte acutum confringere, *Pruthenicum* bellum confringendum, ab eo Angelo interpretante monstratum est. Et quamuis pax præfata, & ipsa sui natura, & optimis æquisque conditionibus, suis læta esset, desiderabilis cunctis, & iucunda, vniuersi quoque viri, pacifici & timorati, *Casimirum Poloniæ* Regem, & Consiliarios suos, *Rudolphum* Apostolicum Legatum, cæterosque authores illius, summis laudibus ad cœlum efferrent: *Georgius* tamen *Bohemiæ* Rex dolore ingenti, cadentis suæ ad irritum spei, angebatur, quippe qui *Polonos Pruthenico* bello in multo longius tempus distineri, atque exhaustum iri optauerat, & per dissidentias cum Cruciferis, mutuaque bella, Regnum *Bohemiæ*, sibi & filiis male quæsitum, & quærendum, diuturnum fore crediderat. Qui, cum illam primum, ex rumore sonoro & præcipiti, confectam audisset, diu credere renuit, ne indolendum sibi vehementius foret, si crederet: asserens *ingenijs fuis abnuere prouidisse, ne pacem Pruthenicam confectam iri, & irarum atque bellorum flammas, largo hactenus cruoris mutui imbre productas, lenitescere contingeret.* Dum vero contra, ac ipse ratus, pacis *Pruthenicæ*, multorum relationibus, atque literis gloriosius confirmaretur exitus, stomachans & indignans, ac liuore sese excrucians, *stabilem & diuturnam fieri non posse*, apud suorum aures deducebat, *& ex impedimento, per Cæsarem, & Electores Imperij, Almaniaque Principes dando, vel ex eo solo, quod merenarij milites, in parte vtraque, in emerito stipendio negligendi, illam infesturi forent.* Eoque vno respectu se & secum sentientes, in communi anxietate & liuore, quam maxime solabatur. *Lithuanis* quoque ipsa pax sciebatur parum grata, molestius ferentibus, quod *Polonos* bellis *Pruthenicis* occupatos facultatem nocendi nacti, bello pulsare, pro conferenda eis *Podolia*, & iure ac proprietate terræ *Luceensis*, quæ *Volhinensis* antiquitus dicebatur, abdicanda, omiserint, & quod tempus expectatum amiserint, quæ *Polonos* & *Prussia* accessione, atque potentia auctos, & cæteris impedimentis vacuos, tam opportune iam aggredi non possent. Torsere denique se nonnulli Proceres *Poloniæ*, ex pacis præfatæ prospero atque inopinato euentu, cum, quod illis non adhibitis, fœdus ictum, deputabant ignominiæ, tum, quod republica bello exonerata, & ea, quæ emungere solebant, rapturi non essent, & quæ detinebant Regalia, Rege pecuniarum abundantiam consecuto, amissuri. Nitebantur etiam per cæcam inuidiam, qui pacem tractauerant, & confecerant, non sine manifesto & euidenti, propter pestem assidue grassantem, periculo, quod soli illa non assequebantur, honores corrumpere & premia: asstruendo *potuisse confici pacem meliorem, pacisque conditiones seniores, si præcipitatio non interuenisset, & rem integram, ad Conuentionem generalem in Pyotrkow tenendam, dilatum iri placuisset.* Ignari rerum humanarum, quæ fluxæ ac mobiles, in aduersa sæpe, quot es moderatio & æquitas illas non rexerit: Diuino nutu vertuntur: cum potius clementissimo Deo gratiæ immensæ ab vniuersis agendæ forent, quod ad pacem, æquis conditionibus ineundam, parti vtrique, animos mentemque tribuerit. Mercenariis insuper militibus, pax ipsa cordi non erat, pacisque non probabat capitula: qui veluti belli instrumenta, sub pace, minus se pensum iri, & precium suæ æstimationis & militiæ, ea secuta, sciebant casurum. De hac autem pace & victoria, *Polonis* neque superbiendum, neque gloriandum est, vtpote, quæ non eorum viribus, industria aut merito, sed sola peruenit propitiatione Diuina, Venerandumque ipsis, & assidue glorificandum nomen Diuinum, fortunæque expauescenda C murabilitas, & id maxime, & ante omnia intelligendum, sentiendumque *Dominia & regiones facile amitti, quas contigerit, aut occupari per iniuriam, aut iure & iustitia non administrari.*

Veronica virgo vates, Legatum Apostolicum Rudolphum pacem inter Polonos, & Cruciferos confecturum, Georgio Bohemia Regi prædicit.

Ac militibus, atque exteris pax ipsa non placet.

Honoraturus *Casimirus Poloniæ* Rex *Rudolphum* Apostolicum Legatum, suum iam ex *Thorun* in *Wratislaniam* appropinquantem discessum & labores, quos in conficienda pace mensibus prope duobus pertulerat, præmiaturus, quatuor illi argenteas scutellas, & duas pelues, quadringentos florenos in auro, quatuor pocula deaurata, vestes multiplices Sabellinas, & mardurinas, purpura nobili contextas, equos D pulcherrimos, & nonnulla alia magnifica dona iuxta meritum transmittit. Quæ pater ille, sua illa celebri modestia suscipere aspernatus, ne sibi probro haberetur, humiliter a *Casimiro* Rege expetijt, maius se donum ex recusatione, quam & natura sua, & Sedes prohibet Apostolica, quam susceptione ratus, ab ipsa Sede & Regis promotione, seruato cultu modestiæ, adepturum. Et quamuis ab insignibus, & grauibus viris, itidem & a *Casimiro* Rege ad illum destinatis, vt ex donis ipsis, saltem aliqua grata accipere in animum induceret, iterum atque iterum, cum multipliciter vexaretur, aspernatus est omnia & petitionis frequentem instantiam, & petentium

Rudolphus Legatus Apostolicus innata modestia, amplissima dona Regis Casimiri renuit.

Et quibusdam ex Polono Senatu

1466.

1466. *Magister vero Ludouicus* tium dignitatem, manus suas, ab omni munere incestas seruauit. Extendit & in Magistrum *Prussia Ludouicum* suosque omnes *Casimirus* A *Poloniæ* Rex suæ munificentiæ dextram, & vestibus triplicibus Sabellinis, valde optimis, Magistrum vestiens, dat insuper pro viatico, treceotos florenos, duos scutellas, & duas pelues argenteas, duos pulcherrimos equos. In *cum suis principalioribus* *Heuricum* vero *Plavienski* Hospitalarium, *Gerhardum Molingrode* Marszalcum *Liuoniæ*, *Vilhelmum* de *Epiugen*, Commendatorem de *Osterode*, *Vlricum* de *Kinsberg* in *Ilawa* tenutarium, duplicia vestimenta Sabellioa, & mardurina, florenos, & equoa contulit. In *Bernhardum* denique de *Schamborg*, Capitaneum *Chelmensem*, *Georgium Slrwienski*, milites, qui eum Magistro *Ludouico* aduenerant, simplicia Sabellioa. In duos vero B fratres Cruciferos Magistro & Cnbiculo assistentes suo, qui appellantur Compani, mardurina distribuit: non computatis his, quæ in Magistrum & omnes suos, dum apod *Thoranensem* diætam staret, per omne tempus conulerat. Nec his omnibus Rex optimus cootentus, nimia egestate & paupertie *Ludouici* Magistri cognita, quo sibi & Regno illum & Ordinem suum fideliorem efficeret, quindecim millibus florenorum eum donat, quibus suis stipendiariis facilius soluat, & recedentibus mercenariis ex *Prussia* militibus, amœnitas pacis robustiua vbique consurgat. *honoratur illis.* Qua quidem liberalitate *Ludouicum* Magistrum *Prussia*, C & omnes suos adeo Rex deuinxit, vt pro custodiendo pacis fœdere, impensius etiam quam exigebatur, operam suam nauaturos repromitterent: pœnitentia graui afflicti, quod *Frederici* Imperatoris Ducis *Austriæ* & Electorum Imperii, vania promissis delusi, in pacem perpetuam dudum ante, cum Rege & Regno *Poloniæ* veoire tardauerint, nec vnquam alias priuatim, & publice ordo Crueifericus, *Polonico* Regno fuit coniunctior.

Legati Romam pro confirmando fœdere inter Polonum & Cruciferam icto, mittuntur. Delegati posthæc Nuncii, ad Summum Pootificem, *Paulum* secundum in Vrbem à *Casimiro Polonia* Rege, videlicet *Vincentius Kielbassa*, ad Ecclesiam *Chelmensem* D nominatus & *Ioannes Ostrorog*, Iuris vtriusque Doctor, Castellanus *Myedzirzecensis*, à Magistro vero *Prussia Ludouico*, *Ioannes Vinkeler* Decretorum Doctor, sub vna comitiua ituri, & post præstitam præstandamque obedientiam, actaa quoque in Papam gratiarum actiones, pro bello diutumo, opera sui Legati *Rudolphi* summoto, eoofirmationem fœderis, de certa scientia, æquo tenore petituri. Quibus quoque & hoc iniunctum est, vt *Rudolphum* Episcopum *Lauantiuum* in Cardinalem, pro suo merito, enarratis suis virtutibus, & exactissimâ, quam in procuran- *Petituri etiam vt Rudolphus autor pacis Pruthenica*

da pace *Pruthenica* egit, cura, creari summo conatu exoptent & procurent. Quem A *Casimirus Poloniæ* Rex, dona sua abnuentem, in perpetuum ipso acceptante, delegit Coosiliarium, & ducentos florenos in Zuppia *Cracouiensibus*, pro annuo salario illi deputauit. 1466. *in Cardinalem creetur. Cui ducentos florenos Casimirus Rex annui salarii in Zuppis assignauit.*

Orditurua autem apud *Casimirum* Poloniæ Regem rem fidei, & *Bohemicam*, (concretæ enim erant) *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Apostolicus Legatus, gratia quarum principaliter, ad intercipiendum bellum *Pruthenicam*, omni conatu æstuauerat, petita à *Casimiro* Rege audientia, in *Ioannis Gnesnensis* Archiepiscopi, *Iacobi Wladulauiensis* Episcopi, *Luca Posnaniensis*, *Ioannis* de *Rythwiani*, Regni B *Poloniæ* Marszalci, præsentia, *Casimirum* Regem nomine Summi Pontificis, *Pauli* secundi, orat, rogat, requirit, & hortatur, *ne sacra fidei rem in Regno Bohemico ab improbo & callido hæretico Georgio Posdziebraczki, diutius in opprobrium totius orthodoxæ fidei conculcatum iri, & Regnum illud contra ius fasque detineri, ab eius iniusto occupatore, qui variis dolis, & vt fertur, etiam per venena, nobilissimo inter Principes adolescente, Ladislao Hungariæ & Bohemiæ Rege, enecato, quæsiuerat, detineri sinat: eo maxime attento, quod Regnum illud peue eiusdem linguagii & nationis cum suo Polonico sit, & nulli alteri, qaam sibi,* C *ratione consortis Reginæ Elisabeth, Regni illius ex patre, auo & protauo, vnica hæredis, & filiis suis, quos Dei dono frequentes in spem Regni eiusdem progenuit, debeatur.* Addidit præterea *esse in Regno illo plures insignes Barones, fideles, & orthodoxos, esse & plures numero Ciuitates, præsertim vero Wratislauiensem, esse, & Slesiæ Principes, dominatum suum, & susceptionem Regni Bohemiæ magnopere expetentes, & qui essent, non secus quam perniciosam pestem Georgium desertari. Consurgeret itaque, & Regnum illud primum pro Dei honore, & fidei sanctæ exaltatione, deinde pro iure, sibi debito, & gentis, ac linguagii ideruptitate, à monstris* D *hæreseos, ac detentione iniqua, solueret: amplificaturus eo ipso præmium sibi apud Deum, & nomen apud posteros. Quod si forte regni Polonia, & caterorum suorum principatuum, cum & claritas eum à suscipiendo distinerent, aut daret saltem pro Rege Bohemiæ filium suum Wladislaum natu maiorem, aut, si id quoque molestum esset, secundo genitum Casimirum, aut tertio gentum Albertum, & ad extremum, vltimo tunc genitum Alexandrum, tutissimam Regni sedem, apud Wratislauiam, donec catera in ditionem accederent, habiturus, siue solus præsidere vellet, siue filium aliquem instituere mallet.* Neqae- *Casimirus Rex nomine Summi Pontificis rogatar, vt Regnum Bohemis pro se ipso, vel aliquo filio suscipiat,*

 tum

1466. *enim fas ducunt cæteri Principes, suscipiendi Regni Bohemici, & exterminandæ hæresis, sub Georgio plurimum virus suum diffundentis, Casimiro Poloniæ Rege, filiisque suis superstitibus, regimen assumere, Casimirumque Poloniæ Regem, aut aliquem filium suum, & non alium, tam summus Pontifex, & Collegium Cardinalium, quam omnes Reges, & Principes orbis, iustum & legitimum, ad assumendum Regni illius Diadema, destinant, facile Diuinitate propicia, & pestiferum ritum, & iniquam Georgii dominationem, ac vna nem, obtriturum. Ad quam rem operosius expediendam, & summi Pontificis præstabuntur fauores amplissimi, & pecuniaria auxilia, & totius Slesiæ, ac Lusatiæ ego ipse plenam possessionem polliceor.* Breui Casimirus Poloniæ Rex cum suis deliberatione capta, respondit Legato Apostolico, *Legationis suæ seriem, continere ardua, nec super illa angustia temporis, & ab ipso, & Consiliariis suis, rerum Prutheuicalium expeditione fessis, & in recessum, ob grassantem in Thorun Pestem, festinantibus, posse quicquam bene transigi. Proinde ad Diætam Pyotrcouiensem, circa Principium mensis Maii, ab eo & frequentiori Consiliariorum numero tenendam, personaliter veniret: responsionem suæ legationis illic, fauente Domino, accepturus.*

Georgium Regem hæretum extirpaturg.

Omnibus apud Thorunensem Diætam, propicia Diuinitate, rite expeditis, mercenariis etiam militibus, sui stipendii solutionem, in diem vsque beati *Ioannis* Baptistæ, prolongantibus, *Rudolpho* Apostolico Legato *Wratislauiam, Ludouico* vero Magistro, cum omnibus suis in *Prussiam* diuertentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, die Martis vigesima octaua mensis Octobris, de *Thorun Nyeschotr am* egressus, per *Raczyasch Visluthi*, & loca villarum abstracta, vitando auram infectam, die Solis octaua mensis Nouembris, in *Kozyenicze* peruenit. Vbi extune ordinandis, expediendisque plurimis rebus, nonnunquam etiam tractandis venationibus, intentus, vsque ad vigesimam nonam diem mensis Ianuarii, cum Conforte sua Regina *Elisabeth*, mansit. Sub idem autem tempus, mercenarii milites, tam Magistri, quam Regii, ne sui stipendii solutionem, sufferendo cassas ferias, viderentur agere, grege de duobus millibus, in vnum coacto, Duce *Ioanne Srank*, iniussu Regis, & Magistri, in *Stholpensem* terram, quæ ab *Henrico Stholpense* Duce tenebatur, transeuntes, oppidum *Pelcznicza* occupant, & omne tempus hiemis illic agunt: Regis iussibus, non attentis, qui illos inde discedere, per *Ioannem Riczerz* Cubicularium suum, geminata voce, & iussionis efficaciam, iterato testaretur. Intereeptum & tunc fuit Castrum Regium *Drabim*, sub *Ioanne Marcziukowski* Cassubita, per

Mercenarii miles otii impatiens

Pelcniczam oppidum Stholpensis Ducis occupat.

voum ex *Stholpensibus*, cuius erat *Pelcznicza*. Qua propter concordatum fuit, vt *Polonus* cederet de *Pelcznicza, Saxo* de *Drabim*. Et in hunc modum pax reintegrata est, inter *Shrank* & Ducem *Stolpensem*, qui personaliter *Schrankum* & suos io *Pelcznicza*, cum quatuor millibus cinxerat. 1466.

Quod Castrũ Drabim Polonis restituto, illico reddit

Vndecima die mensis Nouembris, apud *Norembergam* generalis Diæta à *Frederico Romanorum* Imperatore instituta, ad prouidendum rebus fidei, & Catholicorum contra *Turcas*, in Catholicorum exterminium, & terrarum eorundem occupationem, assidue grassantes, habita est. Ad quam licet summus Pontifex, *Paulus* secundus, Legatum suum *Fantinum*, Auditorem, & Imperator *Romanorum* Oratorem suum, misissent, venisset insuper frequens numerus Principum *Almaniæ*, & quadraginta quatuor Ciuitatum, & Communitatum Nuncii comparuissent, variique tractatus, ingenia, ad reprimendam *Turci* sæuiciam, sudassent, singulis suam operam, in opus tam necessarium, pollicentibus, Duce tamen idoneo, qui onus in se susciperet, & susceptum gereret, non extante, omnis illa solicitudo, perinde ac radice non subnixa, euanuit. Nuncii *Bohemiæ* Regis *Georgii*, *Albertus Kostka* & *Benedictus Rithimiler*, licet in apparatu ducentorum & sexaginta equorum numero, in Diætam huiusmodi, venissent: *Fantino* tamen Legato Apostolico, *Georgium* præfatum, pro non Rege, sed hæretico, a Summo Pontifice deposito, priuato, damnato, censurato, & interdicto æstimante, neque fuerunt audiri, neque in Colloquium, aut in consessum admissi sunt, sed per omne tempus Diætæ præfatæ conuersatione orthodoxorum eis negata, magno ludibrio habiti, licet Regem suum, cum omnibus *Bohemiæ* potentiis in *Turcorum* bellum, callido satis ingenio, non quod præstare possent, sed vt æstimationem Regis sui, apud ignaros efferrent, & facinus suæ hæresis adumbrarent, obtulissent. Qui deinde subnectendo petebant, *ne Rex eorum Georgius denunciaretur, vt priuatus, damnatus, & hæreticus. Sed Diæta altera instituta, in fidei causa daretur sibi audientia, & defensionis facultas.* Ad hanc autem ignominiam *Georgio* præfato, & suis alia accessit pernicies. *Ioannes Rokiczan, Bohemica* hæresis vertex, dolosus auriga, & scelestus artifex, subita paralysi apud *Pragam* percussus, loquendi vsum amiserat. Iustissimo Dei iudicio id perpessus, vt qui pestifera lingua plurimos in errorem & damnationem, scorpionis more lingendo, & virus infundendo, traxerat, io lingua ipse viuens adhuc mutilationis sentiret tormentum.

Synodus Noremberga frustra fit, pro reprimendis Turcarum.

Vnde Legati Georgii Bohemiæ Regis vt hæretici, turpiter excluduntur.

Ioannes Rokiczana paralysi percussus.

Circa medietatem Mensis Augusti, *Tartarorum* Imperator *Eczigeri* absumptus est, & vt nonnulli ferunt, à suis veneratus. Qui sub omni tempore sui Imperii, pacem opti-

Eczigeri Thartarorum Imperator moritur.

1466.

optimam cum Regno *Poloniæ*, & terris *Prussiæ*, custodiuit & tenuit: humanus, ciuilisque, & bene agendi cupidus. Qui & suis potentiis A Christianos contra *Turcum*, dummodo *Casimirus Poloniæ* Rex id sibi imperasset, enixius se iuuaturum obtulerat, & *Thartaros* à prædis & rapinis abstrahens, agros colere, mechanicas artes agere, & elaborato, aut mercato coegerat viuere. In *Polonos*, qui frequenter apud illum agebant militiam, quod enixius in certaminibus, pro eo susceptis, operam suam pro victoria nauassent, & in omnes Christianos vndecunque ad se venientes, & in suo commorantes imperio, adeo humanus, ciuilis, & liberalis, vt nequaquam barbaro homini, & in ritibus *Mahumeticis* educato, quamuis nihil attinet mores natione perpendi, conuenire videbatur, maiori Christianorum, quam suo damno ex- B tinctus est.

Polonorum & aliorum Christianorum amicus.

Tempus apud *Polonos*, non in anni tantummodo præsentis, sed & transactorum, omni genere maliciæ, quodammodo fæcundum erat: siue ex diuturnitate vigentium assidue bellorum, siue ex cœlestium inclementia proueniens. Capillum enim aduersantem frangere, & in circinos cogere, ad muliebres blanditias amictum expolire. Cæsariem peplis, foris & domi, nocte & interdiu obuoluere, mollicie corporis cum fœminis certare, capillo ex Cæsarie permisso illas vincere, pectoris loca fasciis splendoris, quod alias vix fœminis permittebatur, obuoluere, illorum temporum grande extabat specimen, & peruersorum nequicia, per C dissolutam impunitatis licentiam, sopra solitum excrescente. Sic in annis illis scelerum diluuium inundauit, vt omnes facinorum terminos, & metas transcendisse videretur. Plerique nullam habendo patrimoniorum æstimationem, effuso censu, in furta dilabebantur & rapinas. In nonnullis enim *Polonis*, notabatur auarus, tener & degener animus, iustissimis obluctans imperiis, & de ordine religionis Christianæ, & quod omnia superat facinora, de legibus Diuinis, & Ecclesiasticis male existimans, non se malebat, & præuaricationes suas emendare, sed superiores. Ex superiorum suorum factis, virtutibus, aut imaginibus superbiens, loquebatur grandia, totus D tumebat, quasi alta & heroica ipsemet fecisset, & sine cultu virtuosæ actionis, semper se in anteriora, ridiculus *Thrasonis* imitator extendebat. Itaque vt non de singularibus personis, sed de vniuersis iustius scribam. Leges Diuinas, & scita, contemnendo irridemus, & floccifacimus, nec satis scripturarum comminationibus credimus, nec Diuina imperia aperto pectore haurimus, leuissimæque venturæ vitæ, & saluationi perpetuæ, iuxta ac semper hic victuri, insistimus, neque ad mortem, & rerum omnium consumationem aspicimus, portum, vt nunquam recusandum, ita aliquando ingrediendum optimos insuper nos,

Deprauati mores Polonorum recensentur.

& iustos, nostro, vel assentatorum, infatuati iudicio, rati existere, mutari & corrigi, dum A tempus est negligimus. In conferendis Magistratibus, & officiis, venalitas & mercatura, mutuas tunc exagitabant vices, nec plus honorato aut sensato, sed plus eroganti, Magistratus contingebant. Diuinam euacuare nonnulli, vt suum statuerent authoritatem, nitebantur: morituri, ob id scelus sine liberis, aut degeneres, & ignauos illos relicturi, in se finaliter aut in sobole puniendi. Multos denique eum statum, per vim & iniuriam Diuinam & humanam cepisse, qui diuturnus esse sine rerum mutatione non posset. Nec operiuntur cum tremore diebus ac noctibus, quas in solatiis deducunt, quod reddituri sunt tandem districtam, die nouissimo, de B minimo quadrante rationem. Quod non ex alio reor prouenire, quam quod non statim flagellum Omnipotentis Dei appropinquat eorum tabernaculis, nec cum hominibus verberari merentur aut flagellati, sed cum dæmonibus ipsis.

Annus hic apud *Polonos*, plurimum insignis & memorabilis, in quo, bellum *Prutenicum*, annis prope tredecim, assiduo vigente Marte, extinctum est, & æquis conditionibus, firmata pace, terræ naturales, *Michaloviensis* videlicet *Chelmensis*, & *Pomeraniæ*, Regno *Poloniæ* restitutæ, *Prussia* cæpit esse subiecta & vnita, Epidimiæ peste, regiones *Poloniæ* fere vniuersæ, ora tamen *Pruthenica*, *Pomerania*, *Russiæ* & *Maso-* C *uiæ*, excepta, quam grauiter vexatæ, & fere per vniuersum *Poloniæ* Regnum, in vicis, vrbibus, atque villis, discursione mirabili, dum nonnullas villas præteriret, cæteras inficeret, per nota & ignota Capita, late vis morbi peruagata est. Tractus enim cœli infectior pestem, longo durantem tempore, non quidem omnia peruadentem loca, sed hinc & hinc, & primum in vrbes, deinde in vicos, & rura se diffundentem, causabat humiditate, & inopia frugum. Singulis enim Mensibus, frequentes descendebant imbres. Insuper & hyeme calida, & fere sine exemplo, cuius caliditas pestem vehementius promouebat, & vsque in dies Quadragesimales produxerat, sub quibus propiciatione Diuina, D quieuit lues. Opportunus & ipse annus, ad rescindendum bellum *Prutenicum*, nec reconciliationis tempus aptius, eandem referens astrorum reuolutionem, sub quibus bellorum stridor cæperat: & Astronomorum iudicio, nisi præsenti, rescissum fuisset bellum, in multos futuros producendum. Accedit his, quod ex Dominio suo, annis multis, super mortales continuato, Saturnus, discordiarum, bellorum, rixarum, & pestium sator, excessit, & Ioui, benigno Planetæ, Dominium reliquit.

Pestilens annus cum imbrium frequenti descensione, vehemens in Polonia grassatur: quam & hyems nimia caliditate promouet.

Nec apud *Polonos* solum, sed & apud *Bohemos*, is annus Insignem se *Georgii Posdzyebraczki* Regis *Bohemiæ*, depositione, priuatione perpetua, per summum Pontificem *Paulum* secundum fa-

Georgius Posdziebraczki hæreticus declaratus,

1466. facta, præstitit. Vbi enim ad liquidum, quod dolosa simulatione celatum iri sudauerat, cognitum deprehensumq; est, qualis, & quam vafra, quamque adulterina, iuramenti sui, in Coronacione, de tenenda fide orrodoxa, præstiti, series extiterit, ex qua professionis, & operis effectus, fœdus & sceleratus erupit, præfatus summus Pontifex, *Paulus* secundus, præfatum *Georgium Posdziebniczki*, omni honore Regio, Ducali, vt & tanquam hæreticum relapsum, vigesima tertia die mensis Decembris, *Romæ* priuauit, & omnes subditos Regni *Bohemiæ*, ab eius obedientia, & iurisdictione absoluit, ac ipsum, & filios suos ac posteros, ad consequendas quaslibet dignitates & honores, inhabilitauit.

per summum Pontificem Paulum secundum, Regno Bohemiæ abdicatur.

1467. Cepit & me scribentem præsentia annalia, non mediocris, super bello *Prutenico* finito, & restitutis terris abstractis, dudum: *Prussia* quoque Regno vnita, voluptas, vtpote, qui molestius tuleram *Polonicum* Regnum à variis nationibus & populis laceratum in eam diem fuisse, fortunatum me, & cæteros coætaneos meos, ratus, quibus reintegrationem ipsam, post tot secula videre contigit: crediturus fortunatiorem, si *Slesia*, *Slupsensem*, & *Stolpensem* oras, in quibus tres Episcopatus, à *Boleslao* magno, *Polonorum* primo Rege, & patre suo *Myeczslao* fundati, *Wratislauiensis* videlicet, *Lubucensis* & *Camenensis* consistunt, reddi quoque & reuniri Regno *Poloniæ* per clementiam diuinam, me inspectante contingeret. Lætior enim ex hinc discederem, & in somno meo suauius, molliusque quiescendo accumberem.

Lætatur huius operis author, quod eo viuente, Prussia Regno sit Polonia vnita. Exoptans, vt Slesia quoq; Slupsensis & Stholpensis ora Polonis accedant.

In rure villæ *Kozyenicze*, in *Radomiensi*, supra *Vislam* consistente, districtu, *Casimirus Poloniæ* Rex, huius anni Saluatoris natalem, cum Regina *Elisabeth*, egit diem: propter epidimiæ pestem facilius deuitandam. Die autem Iouis, prima mensis Ianuarii, sub noctis medio, in diem succedentem, quintus filius, se octaua proles, *Casimiro* Regi, per *Elisabeth* Reginam apud *Kozyenicze* productus est: fonte baptismi, à *Ioanne Cracouiensi* Episcopo, sub præsentia nonnullorum Baronum, in loco eodem regeneratus est: geminati aui, *Romanorum* videlicet Imperatoris, & alterius magni Ducis *Lithuaniæ*, *Sigismundi* cognominationem sortitus.

Sigumundus filius Casimiro Regi Poloniæ in Kozinieze nascitur.

Casimiro autem Rege feria quinta ante festum Purificationis sanctæ *Mariæ* virginis, ex *Kozyenicze* in terras *Lithuaniæ* processuro, *Paulus* Præpositus Monasterii *Schenadensis* in *Praga*, sacri Ordinis Dominici *Hierosolymitani*, de rubea Cruce, a Rege *Bohemiæ Georgio*, missus aduenit: Id in summam literis & voce à *Casimiro* petens, *vt Clericos suæ ditionis, rumores disseminantes, quibus Casimirus Poloniæ Rex Wratislauienses in suam protectionem suscepturus significabatur, cohiberet, certioremque Georgium Bohemiæ Regem faceret, obseruare velit ne an non fœdera, secum Glogouiæ inita.* Iam siquidem præfatus *Georgius* cognouerat, se à Summo Pontifice *Paulo* secundo, solenni processu instaurato, à Regno *Bohemiæ* depositum, & vt hæreticum relapsum, damnatum & omni priuatum honore habito & habendo. Iam senserat Legatum Apostolicum *Rudolphum* Episcopum *Lanantinnm*, de suscipiendo Regno *Bohemico*, *Casimirum* Regem magna cura & conatu, Summi Pontificia nomine, solicitasse, & omnium Catholicorum, tam Baronum, quam Ciuium, & agrestium, in Regno *Bohemiæ* consistentium, quorum *Zdenyek Conopniczki* de *Sterbarg*, Burgrabius *Pragensis* erat Princeps, animos à se alienatos esse in bellum, illi publice monendum, spectare. Propter quod *Casimiri* Regis, vafra satis, & callida legatione, palpabat, explorabatque mentem. Literis insuper satis prolixis, & *Casimiro* Regi, & pluribus aliis Catholicis Regibus destinatis, processum depositionis, per Papam factum, infectum. Causam vero suam iustificatum iri, contendebat. In quibus degenere & indecora vafricie, dum se purgare & nobilitare exæstuat, maiori fuscamento denigrat: nonnullorum suorum Consiliariorum, & signanter, *Gregorii* de *Hamberg*, temeritatem, & insaniam suam cassis nutrientium præconiis, ad vesanam mentem pertractus. Depositionis autem suæ literarum Apostolicarum tenor talis extat. 1467.

Georgius à Regno Bohemiæ depositus per Legatum suum à Rege Casimiro exquirit, an fœdera secum inita sit reseruaturus.

Paulus Episcopus, seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam Saluator noster Iesus Christus, vitis vera, & pater eius agricola, discipulos cæterosque fideles suos, in illis, instituens inquit. Si quis in me non manserit, mittetur foras & arescet. Cnius summi Doctoris & Magistri doctrinam imitantes, & eius mandata exequentes, nos, qui, licet immeriti, ipsius vicem gerimus in terris, palmitem, iam diu aridum & ab ipsa vera vite, qua est Christus Saluator noster, à se ipso precisum in vinea Domini Sabaoth, Georgium alias Girzikum de Cunstath, & Poszdzyebrat, Regni Bohemiæ occupatorem, amplius ferre & inspicere non valentes, fama publica nobis ipsius Georgii hæreses & blasphemias, & sacrilegia referente. Causam inquisitionis, super his denunciatis excessibus. Venerabilibus fratribus nostris Visarioni Tusculensi, Ioanni Portuensi, & in ipsius Ioannis absentia, Guilerino, Hostiensi, Episcopis, ac Bernardo tituli S. Sabinæ præsbitero, sacro Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, ex certa nostra scientia commisimus, examinandam & finee essine coram ipsis, legitime constituto processu, citatione etiam personali decreta, cum prolixiori quam expediens fuerit, ex benignitate præfixione termini, ad comparendum, & se de prædictis criminibus, de quibus infamatus, & denunciatus fuerat, coram præfatis iudicibus excusandum, & ipsius non comparentis accusata contumacia, ac ipso ex nostra, & Apostolica sedis Clementia & pacientia, si forte resipisceret, & ad cor rediret, etiam post lapsum, dicti prolixioris termini præfixi, de mandato nostro expectato, seruatis terminis, & prolixiori cautela iudiciaria, quam

Depositionis à Regno Bohemiæ Georgis Posdziebraczki literarum summi Pontificis Pauli secundi exemplum.

1467.

quam ipsorum criminum euidentia & qualitas exigeret, & in ipsis terminis, singulis citationibus emissis, examinatis etiam diligenter, per alterum ex dictis delegatis iudicibus, testibus fide dignis, & ipsorum testimoniis, & attestationibus fideliter in scriptum redactis, & eorum omnium, quæ deducta, & probata sunt in processu, ab ipsis à nobis delegatis iudicibus, habita in præsentia, quum plurium doctissimorum, Venerabilium fratrum Archiepiscoporum, Episcoporum, & aliorum Diuini & humani iuris doctrina & experientia peritorum, plenaria relatione, & super his matura discussione, comperimus, præfatum Georgium Irzikum, fuisse & esse hæreticum pertinatem, euidentem, & in deterius semper prolabentem, hæreticorum fautorem, hæresiumque in generali Concilio Constantiensi damnatarum, defensorem blasphemum, periurum, Ipsumque in dictis iam diu damnatis hæresibus natum, nutritum, & educatum, Catholicorum in Regno Bohemiæ persecutorem, & vt talem, notorie & publice, à Christi fidelibus, ibidem & alibi existentibus, habitum, & pro tali seipsum publice profitentem. Idcirco nos, quibus ex officio cura Pastoralis, hoc præcipue onus humeris incumbit, ab his delegatis, & aliis quibuscunque iudicibus, Causam ipsam ad nos harum serie aduocantes, de Venerabilium fratrum nostrorum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, & Archiepiscoporum, & Episcoporum, aliorumque Diuini & humani iuris Magistrorum, nobis in his assistentium, vnanimi consilio, & assensu, præfatum Georgium alias Irzikum, hæreticum pertinatem, hæreticorum fautorem, ac hæresum iam damnatarum defensorem, periurum, sacrilegum, fuisse & esse, Ipsumque dignitate Regia, Marchionali, Ducali, aut quauis alia, si qua præfulgeat, bonisque omnibus ac temporalibus, dominiis & iuribus, priuatum, & ab ipsis ammouendum, omnes & singulas pœnas & censuras, à iure contra relapsos in hæresim, periurium, ac fautores, & defensores eorum, incurrisse, in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Apostolica autoritate, tenore præsentium, decernimus, pronuntiamus, & declaramus. Ac ipsum ab huiusmodi Dignitatibus, Dominiis & bonis, priuamus, & ammouemus, posterosque suos, filios, & liberos, inhabilitamus, & inhabiles fore declaramus, & à dicti Regni, Marchionatus, Ducatus, & cuiuscunque Dignitatis susceptione vel electione. Absoluentes omnes, & singulos Barones Ciues & Subditos dicti Regni, quoscunque, ab omni subiectionis, homagii & fidelitatis iuramento, vinculo & obligatione, quacunque. Actum Romæ in publico consistorio, vigesima tertia die mensis Decembris. Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Sexagesimo Sexto.

Ludouicus Prussiæ Magister

Die Saturni quarta mensis Aprilis, alias Sabbato, ante conductum Paschæ, *Ludouicus* de *Erlichaussen*, *Prussiæ* Magister vigesimus nonus, stabilitis & compositis pulchro ordine Commendariis, & officiis ordinis, & in ipsas commendarias, & officia fratribus ex ordine, qui sedato bello superstites fuerant, suffectis, *Pomeraniæ*, & *Chelmensi* ac *Michaloniensi* terris, in corpus Regni *Poloniæ* redeuntibus, nouas commendarias, & officia in terra *Prussiæ*, nouamque sedem pro Magistro apud *Kinsberg* creari & erigi oportebat, tactus infirmitate, quæ diebus quindecim illum macerauit, omnibus sacramentis potitus, Catholice & religiose apud *Kinsberg* moritur, & in Ecclesia *Sambiensi* sepelitur, cum annos decem & octo in Magistratu exegisset. Vir modestus, & linguæ latinæ aliquantulum gnarus. Io Bachum tamen & Venerem, parum asserebatur temperatus. Miro affectionis amore, in *Casimirum Poloniæ* Regem, propter præstitam sibi à Rege in *Thorun* liberalitatem, & beneuolentiam, ardens, adeo, vt frequentius languens ingeminaret, *non ob aliud magis se propter imminentem è vita excessum, afflictum iri, nisi, quia diu statione tam benignissima Regia, frui non valeret.* Cui etiam grabato decumbenti, *Casimirus Poloniæ* Rex, pulcherrima & insignia munera, per *Stanislaum Vuliczki* transmiserat. Quæ, cum maius vitæ desiderium in eo accendissent, suprema ad *Casimirum* Regem mandata dedit. *Et tu*, inquit, *Rex perpetua superum fælicitate floreas, ego, ex confecto sudore, pacem ordini meo relicturus, abunde, cæteris lætus, hoc vno torqueor, quod præcipiti morte subducendus, diutius tua bonitate defungi non possum. Moribundus autem Ordinem suum, in tuam defensionem dedo.*

moritur.

non sine tamen statione a moris in Casimirum Poloniæ Regem fit.

Die Solis tertia mensis Maii Diæta *Pyotrcouiensis* agi cœpta est, ad quam *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania* (in qua, vt in superioribus ostendimus, tempus hyemis absumpsit) per *Drochiczin* & *Radom* (Reginæ *Elisabeth* cum pignoribus & impedimentis, In *nouam Ciuitatem Korczin* remissa) aduenit. Et consiliariis tardius aduenientibus, in Legationibus audiendis, aliquot dies absumpti. Aduenerant etenim ex parte Cruciferorum, de *Prussiæ* Ordinis, *Henricus* de *Plawen*, Hospitalarius supremus, & *Conradus* de *Lichtenhaym*, Aduocatus in *Stbtum*. Qui literas super pace perpetua in *Thorun* confecta, Sigillis Magistri, commendatorum, ordinis Militarium, & Ciuium *Prussiæ*, plenas, reuersales Regis & Regni *Poloniæ*, simili plenitudine Sigillorum exactuti, attulerant. Sub quorum præsentia, à Prælatis, Baronibus, & Ciuibus *Polonici* Regni, qui in *Thorun* adesse non poterant, iurisiurandi religio, de pace tenenda, præstita est. Venerant & Militares Ciuesque *Pomeraniæ*, *Chelmenses*, & *Elbingenses*, apud quos etiam, *Casimirus Poloniæ* Rex, Statu rerum permutato,

Acceptis & datis literis pacis inter se & Cruciferos facta.

Casimirus

1467.

Rex nouos creat in Prussia Magistratus.

tato, mutare officia, & nouos Dignitarios instituere, inductus est. Creatoque Palatinatu, & Castellanatu apud *Marienburg*, qui alias in *Elbing* creati fuerant, Palatinatum *Marienburgensem Stiborio* de *Bayssen*, qui se tunc Gubernatoris officio abdicauit: Castellanatum vero *Fabiano* de *Maal*, contulit. In Palatinatum autem *Gdanensem*, *Otham Machwicz*, in Castellanatum vero *Nicolaum Pilawski* suffecit. Contulit & Castellanatum *Chelmensem*, *Ludouico* de *Morthangyen*, in Palatinatu vero *Gabriel* de *Bayssen* erat adhuc superstes.

Nurduwlad Thartarorum Imperator, exemplo Patris sui Eczigeri vita functi, amicum se fore Casimiro Regi & Regno Poloniæ declarat.

Aduenerat & noui Imperatoris *Thartarorum* vocati *Nurduwlad*, qui patri suo *Eczigero* in Imperio successerat, *Pyotrconiam* Nuncius. Qui *Eczigeri* morte commemorata, *hunc in Imperium, omnium Principum & Vlanorum vnanimi consensu, sublimatum, cæterisque fratribus prælatum* deduxit: offerens *illum in pari liga, amicitia & fœdere, iuxta ac pater suus Eczigeri manserat, cum Casimiro Rege & Regno Poloniæ, & Principatibus suis mansurum, & hostes & amicos Regios & regni, pro hostibus & amicis propriis habiturum, & contra quemlibet hostem, fidelia seruicia, Regi & Regno laturum.* Huic responsum est, *Casimirum Regem & Regnum Poloniæ, de morte Eczigeri sincere doluisse, & dolere. De filii vero sui, in Solium paternum & Imperium substitutione lætari conuenire: existimantibus illum, paternos mores, virtutes & vestigia sectaturum, & fœdus & amicitiam Regis & Regni Poloniæ, non secus, imo & enixius quam genitorem, custoditurum. Regem vero & Regnum Poloniæ, eius auxilio, si res vnquam postulauerit, vsurum.*

Militibus, qui in Prussia militauerant,

Ad res denique publicas expediendas & milites, qui annis tredecim apud *Prussiam* meruerunt, soluendos, qui in frequenti numero cum coniugibus & pueris, pannosi *Pyotrcouiam* aduenerant, gratia quorum Diæta ipsa principaliter noscitabatur instituta, omnis conuersio facta est, pluresque dies in inuestigando modo, per quem solui milites, cum ærarium nullum extaret, & priuatorum sumptus, superioribus annis, exinaniti, & inopes essent absumpti, adeo, vt Diæta ipsa in dies decem & septem protenderetur. Et quoniam in Conuentionibus particularibus, apud *nouam Ciuitatem Korczin* & *Srzoda*, decima octaua die mensis Aprilis tentis, de setendo subsidio, maiori militum parte renitente, statui non poterat quicquam, Consiliarii quoque maiores, à decernendo suffragio crediderant satius abstinendum, ne irritatis militum animis, qui collaturi erant suffragium, rem infectam iri contigisset. Institutæ itaque sunt nouæ conuentiones, vna pro militibus *maioris Poloniæ* in *Colo*, pro die sancti *Iacobi* Apostoli, altera pro militibus *Cracouiensibus*, pro festo sancti *Laurentii*, in *noua Ciuitate Korczin*, quatenus ex *Colensi* in *noua Ciuitatis*. Cui solus *Casimirus* Rex præesse rogatus est, veniretur. In singulos deinde stipendiarios, duo aurei collati sunt, quatuor intra Mensem polliciti, quo æquius residui stipendii dilationem tolerarent.

1461.

pars stipendii per Casimirum Regem soluitur:

Wladislaus de Domaborz Castellanus & Capitaneus Naklensis, de Domo Bipennium,

Wladislao de *Domaborz*, Castellano & Capitaneo *Naklensi*, imperatum est, quatenus fideiussores daret, ne seditionibus & bello intestino rempublicam turbaret. Solicitauerat enim stipendiariorum animos, quod & postea libere professus est, vt ex *Nakyel* & *Domaborz*, veteribus suæ possessionis Castris, ex *Wagrowiecz* quoque & *Pakosch*, de nono incastellandis, bellum secum vna, qui sibi *Casimirum Poloniæ* Regem in multis deberi, propter bellum, superioribus annis in Cruciferos gestum astruebat, Regno *Poloniæ* inferrent. Pace denique perpetua, vbique parta, ipse in armis erat, & *Sluchow* Castrum fraude intercipere vel vi expugnare adortus, quuniam secus cesserat, *Sluchouiensem* regionem pecore, *Naklensem*, tributo imposito, pecunia, multauit. Is cum, dissuadentibus sibi necessariis, dare vades negaret, tredecima die mensis Maii captus, & *Petro* de *Schamotuli*, Castellano, & Capitaneo *Posnaniensi* traditus, ac deinde in *Calisch* ab eo ductus, quatuordecima die mensis Maii, publicu gladio, truncatus est, & gliscens seditio extincta. Singulorum enim iudicio, si solutus foret, non dubitabatur ad sua ingenia reuersurus. Cæsum illum iustissimo iure lætabantur fere omnes, quod & superiori tempore *Sluchouienses* milites, ad eum, data securitate venientes palo infixerat, plerosque tormento, ex Castro proiecerat. *Gnesnenses* etiam milites spoliis afflixerat, sed & furtiuam multarum monetarum officinam asserebatur fabricasse. Non genus illi tunc suffragatum est, neque maiorum imagines, ex Domo siquidem *Bipennium* trahens originem. *Matthiam Iuniwladislauiensem* Palatinum parentem habuerat, sed nec splendidum Coniugium, quod cum filia *Venceslai* Ducis *Rathiboriensis* nactus erat. Quod si eadem iustitia in cæteros extenderetur malignos, benigniori oculo Deus *Polonicum* Regnum, & eius rempublicam intueretur.

capite plectitur ob seditiones & bella intestina, quibus Remp. Polonam frequenter turbabat.

Ioannes Raschowski Canonicus Cracouiensis, & Capitaneus nouæ Ciuitatis à prædonibus capitur & spoliatur:

Captus est sub eodem die, quo & Castellanus *Naklensis*, *Ioannes Rzesowski* Canonicus *Cracouiensis*, & Capitaneus *nouæ Ciuitatis*, dum ex *Pyotrkow*, à *Casimiro Poloniæ* Rege, *nouam Ciuitatem* rediret, à vespillonibus & furibus stratas infestantibus, & multis pecuniis, vestibus & Clenodiis Regiis & suis exutus. *Ioannes Nyemiecz*, propter furta proscriptus, habens coadiutores, plures, furto & rapi-

1467.

quorum capita erant, Ioannes Niemieć, & Ioannes Włosczowski, de domo Trzaski, alias Roch, tandem liberatur.

rapina viuere assuetos, ex Regno, inter quos *Ioannes Wlosczowski*, de genere & Domo *Trzaski*, qui *Roch* deseruot, huius facinoris, A asserebatur patrator. Captus tamen, ex manibus ducentium se, media die, circa villam *Konopiska*, prope *Czastochowam*, suffragio Diuino, & sanctæ *Mariæ* Virginis, ac sancti *Stanislai* patrocinio, quibus se frequenti oratione deuouerat, incolumnis, eodem fere, quo Castellanus *Naklensis*, truncatus est die, euasit: & qui voo die capti fuerant, vno die etiam pertulerunt destinata sibi a Deo stipendia, vnus liberationis, alter truncationis.

Legationes & Georgii Regis, & Senatus Bohemici, partis suæ, Casimirus Poloniæ Rex audit, petentis, vt fœdera, cum Regno Bohemiæ, Glogouiæ icta, seruet.

Aduenerat, & in Diæram ipsam *Pyotrcouiensem*, *Georgii* de *Poszdziebrat*, pro *Bohemiæ* Rege se gereotis, Nuncius, *Ioannes Hicziuski* de *Sumberg Morauus* Baro. Qui obteota audientia, orabat, *vt Casimirus Poloniæ Rex fœdera, apud Glogouiam inita, Bohemis & Regi eorum seruaret, neque fauorem rebellantibus sibi Baronibus, & Wratislauiensibus impende-* B *ret, ne se bellis eorum, factisque misceret. Si quibus iniuriis, damnis, prædisque Polonia Rex ex Dominis suis lacessitus sit, curare velle, vt hæc singula propediem, tam restitutionem, quam reformationem accipiant, & omnis tam hostilitatis, quam inuasionis succidatur respectus.* Huic responsum est *Casimirum Poloniæ Regem fœdera apud Glogouiam icta syncere in eam diem seruasse, a Regno vero Bohemiæ, & suis, frequentius violata fore. Non abnuere tamen Casimirum Poloniæ Regem, stare fœderibus, si à Bohemis quoque, & eorum Rege, fuerint custodita, & spoliatis, atque læsis, debita satisfactio impensa.* Lætus hoc respooso *Ioannes Hicziuski* ad Domioum suum *Georgium* assertum *Bohemiæ* Regem, redit: frequenti pol- C licitarione affirmans, *se singula pro voto Regis Poloniæ impleturum, & vniuersas transgressiones extemplo correcturum.* Multis siquidem & variis circumdatus bellis, & maioribus se circumdandum veritus, bellum, sibi à *Polonia* Rege mouendum, non secus, quam extremam status sui perniciem, exhorrebat, facile oppressurus cæteros, si duntaxat *Poloniæ* Rex quietus illi foret.

Quod se facturum Casimirus respondet, dummodo idem faciat ipse, & læsis satisfactionem impendat.

Conuentione *Pyotrcouiensi* dissolota, Consiliariisque io ædes proprias redeuntibus, dum *Casimirus Poloniæ* Rex, expeditioni stipeodiariorum militum intentus, apud *Pyotrcouiam* D consisteret. Nuocius Barooum *Bohemiæ*, fidem Catholicam tenentium, quorum *Zdenko Conopniczki* de *Stembarg* Princeps erat, cum literis illi allatus est. Quibus rogabatur obnixius, *ne Rex ipse Casimirus in Regno Christiano Slauonici generis, quod nulli alteri, quam sibi, & natis suis, iure multiplici debetur, Georgium hæreticum hominem principari, & in fideles grassari, ac opprimere sineret, ferretque ipsis laborantibus auxilium*, quorum sex Castra *Georgius* ipse *Posdzyebraczki*, obsidione coartauerat. His rescriptum est, *abscessisse singulos consiliarios ex Pyotrkow, nec posse super re nodosa, non nisi illis accitis & consultis, decerni* A *quicquam.* Cauebat siquidem *Casimirus* Rex, ne se quoquo modo bello *Bohemico*, quod *Prurhenico* sublato exarserat, misceret, quodque magnis vtrinque tam viribus, quam odii gerebatur, & aut dilationibus, aut ambiguis respoosis, ad partem vsus vtramque, exitum rerum *Bohemicarum*, in quem finem casuræ forent, tacitus opperiebatur.

Nuncius Bohemorum Catholicorū, quorum Zdenko Konopniczki de Stenborg Princeps erat. Casimirum rogat Regem, ne in Regno Bohemiæ, sibi & natis suis iure debito, Georgium hæreticum principari patiatur.

Contra quem iam Wratislauienses in campum exercitu emisso, loca illi parentia vastabant.

Iam enim *Wratislauienses* in armis erant, collectumque *Rudolpho* Legato Apostolico, ex mercenario milite, & vrbaoo populo, exercitum, in campestria deduxerant, atque cum illo loca, in *Slesia*, *Irzikoni* parentia, quo illum facilius detinerent, & ab obsidione Castrorum io *Bohemia* distraherent, vastabant, expugoabantque munitiones, & præsidia. Flagrabat & *Bohemia* iotestioo bello, cedibusque, igne & spoliis sese impetebat *Budzyeieuicze* primum post *Praga* B Oppidum, quinque Consulibus capite cæsis, in partem Catholicorum accesserat.

Singulis, quæ apud *Pyotrcoviam* agenda erant, *Casimirus Poloniæ* Rex, bono ordine compositis, feria secuoda in crastino sanctæ Trinitaris, quæ fuit decima octaua mensis Maii, exiuit de *Pyotrkow*, & per *Przedborz*, & *Chaczini* feria quarta in Vigilia corporis Christi peruenit, ac inde in *nouam Ciuitatem Corczin*, vbi diebus quiodecim exactis, in *Nyepolomicze* transiit, & exiode *Craconiam* Sabbato ante festum Sanctorum, *Petri* & *Pauli* Apostolorum, quæ fuit dies Saturni, vigesima quarta mensis Iunii, cum Coosorte sua *Elisabeth* Regioa inrrauit.

Milites Wratislauiensium oppidum & Castrum Frankschten quod acquisiuerant,

Interim autem dum *Wratislauienses* Oppido & Castro *Frankßten*, per C expugnatiooem potiti, in illo se inclusissent. *Georgii Posdzyebraczki* exercitus aduenit. Quem *Wratislauienses* facile (superiores enim & robore & numero erant) si decernere oon cuoctassent, profligassent. Verum propter literas indemnitatis, confligere cunctati, creuit hostium robur. Nam & *Vilhelmus Missnensis*, & *Thuringiæ* Dux mille equites. *Albertus* vero *Brandeburgensis* Marchio quingentos (vterque enim propter affinitatem contractam, qua summo Pontifice per literas & Nuncios prohibente, filias suas filiis *Irzikonis* matrimonialiter coniunxerat) pro auxiliis transmiserat. Propter quod *Wratislauienses*, non D ausi confligere, prope iustam obsidionem apud *Frankschten* tolerabant. Ad quam solueodam *Wratislauiensis* Ciuitas, nouum comparabat exercitom. Verum sub iisdem temporibus, sedicio sub noctis medio, quiodecima die mensis Iunii, ioter milites *Wratislauienses* apud *Frankschten*, ferocissima coorta est. Qua hostes excitati, Oppidum per scalas & muros irrumpentes, in obuios quosque debacchantur. Et euadente omni fere *Wratislauiensi* equitatu, pedites omoes, qui quatuor millia pugnatorum faciebaot, per *Bohemos* cæsi, aut capti, &

amittunt, & inde ob seditionem pergentes Irzikonis, auxiliis externis auctas, eiiciuntur cum cæde suorum.

1467. tam Ciuitate quam arce, & omnibus spoliis, & præsertim sexingentis machinis & operibus, quarum vna cæteris præstabat, *Bohemi* potiti sunt.

Nuncii Casimiri Regis à summo Pontifice, cum ambiguu responsis de fœdere cum Cruciferu per Polonos icto, confirmando, domum redennt. Romæ vero agens Vincentius Kielbassa, vnus ex Nunciis in Episcopum Culmensem, promotus est, & consecratus. Et translata ecclesia Culmensis de regulari in sæcularem Gnesnensi Metropolitana restienta.

Stante autem *Casimiro* Rege *Poloniæ* in *Nyepolomicze*, Regii Nuncii *Vincentius Kyelbassa*, & *Ioannes Ostbrorog*, nulla re, pro qua fatigabantur, votiue disposita, redierunt. Summus enim Pontifex *Paulus* secundus, suspensiua responsione vtens, & pacis *Pruthenicæ* confirmationem, pro qua petebatur, & Censurarum contra militares & Ciues *Prussiæ*, latarum, sublationem, in quam iam ordo Cruciferi cus consenserat, *Rudolpho* Episcopo *Lauantino*, se commissurum respondebat. Promotus tamen fuit præfatus *Vincentius Kyelbassa*, dum *Romæ* ageret, die Mercurii, octaua mensis Aprilis in Episcopum *Culmensem*, alias *Thorunensem*, & Ecclesia *Culmensis* de regulari in capite & in membris in sæcularem, iuxta capitula pacis perpetuæ per Papam translata, Ecclesiæque Metropolitanæ *Gnesnensi* reddita. Ipse quoque *Vincentius Kyelbassa*, in Episcopum *Chelmensem*, *Romæ* in Parochiali Ecclesia sanctæ *Luciæ*, per *Ioannem* Episcopum *Brixiensem*, Vicarium Vrbis, die Solis decima octaua mensis Aprilis consecratus. Cui & tunc administratio Ecclesiæ *Pomesaniensis*, ad vitam fuit commissa.

Electio Casimiri Poloniæ Regis aut eius filii ad Regnum Bohemiæ per Bohemiæ Proceres Casimiro offertur,

Sabbato, ante festum sanctorum, *Petri & Pauli* Apostolorum, quæ fuit dies Saturni, vigesima septima mensis Iunii. *Casimirus Poloniæ* Rex, ex *Niepolomicze*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, *Cracouiam* intrauit, ad quem secunda die mensis Iulii venerunt, *Helias* Plebanus, de *noua Domo*, Ecclesiæ *Luchomisliensis* Administrator, vice & nomine Baronum *Bohemiæ* Catholicorum, quorum Princeps *Zdenko Konopniczki* de *Sternbarg* erat, & *Ioannes Offman* Licentiatus in Decretis, nomine *Rudolphi* Episcopi *Lauantini*, Legati Apostolici, & *Lucas* Consul *Wratislaniensis*, nomine Ciuitatis *Wratislaniensis* missi. Qui audientiam sortiti, petebant, *vt Casimirus Poloniæ Rex Bohemiæ Regnum, sibi iure iusto, naturali & legitimo, & proli suæ, ratione consortis Elisabeth debitum, à quo Georgius de Posdzyebrat, sententia summi Pontificis Pauli secundi, depositus erat, vigore electionis de ipso, aut eo renuente, de filio suo, per Barones Catholicos,* cuius originale producebat decretum, *facta, acceptaret*, & plures causas, propter quas *Georgius* a Regno *Bohemiæ* depositus sit, subnectens, sed has præcipue, *quod fidei & religioni Christianæ, hostis infestissimus, & hereticus, relapsus sit, ac Ladislaum Hungariæ & Bohemiæ Regem, tunc Dominum suum veneno sustulerit.* Venit deinde feria tertia post festum sancti *Iacobi* Apostoli, quæ fuit dies Martis, vigesima octaua mensis Iulii, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Apostolicus Legatus honore omnium processionum, & oratione organo *Ioannis Dlugosch* senioris, Canonici *Cracouiensis* pronunciata, dum *Cracouiam* ingrederetur, exceptus. Quem frater *Gabriel* de *Verona*, ordinis minorum hæreticæ prauitatis generalis Inquisitor & *Petrus Ereleus*, Decanus *Aquensis*, *Leodicensis* Diœcesis, Cubicularius Apostolicus, ex vrbe missi præcesserant: euitato maximo periculo, quod *Georgius* de *Posdzyebrath* illis, mandando vnumquemque trucidari, & promittendo, quatuor florenorum millia percussoribus, struxerat. Hi omnes, die Sabbati prima mensis Augusti, data audientia, variis dolis, iniquitatibus, astutiis, fraudibus, & mendaciis, quibus Ecclesiam Dei & summos Pontifices, *Georgius* de *Posdzyebrat*, circumvenit, fefellit, & decepit, enarratis, producto electionis decreto, petebant, *Pauli* secundi, Summi Pontificis nomine, *vt Casimirus Poloniæ Rex, iuxta vnanimem electionem de eo Iglauiæ, per Barones Bohemiæ, de mandato Summi Pontificis celebratam, Regnum Bohemiæ, per se vel per filium susciperet: auxilia pro consequenda victoria, & Papæ, & Imperatoris, & omnium Principum Almaniæ item principum Slesiæ, item omnium Catholicorum Baronum Bohemiæ, Morauiæ, & Lusatiæ, qui Georgio Posdziebracki, ad imperium Papæ deserto, Principatum Casimiri Poloniæ Regis ardentissime desiderant, habiturus.* Rogabant deinde, *vt Casimirus Poloniæ Rex, Georgium de Posdzyebrath, neque nominaret Regem, neque teneret. Sed relapsum hæreticum, & Censuras, contra eum decretas, exequi. Crucemque & passagium prædicari in Regno Poloniæ, & Dominiis ei subiectis permitteret.*

Pauli ac Summi Pontificis Pauli secundi, ad hoc ipsum per Rudolphum Legatum admonicio accedit.

Produxit & tunc *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Legatus Apostolicus, duas Apostolicas bullas. In quarum vna, sibi pacis *Pruthenicæ* Confirmatio, in altera Censurarum, & interdicti, contra militares, & Ciues *Prussiæ*, per *Romanos* Pontifices, quod ab obedientia Magistri, & Ordinis desciuerant, latarum, condicionaliter, si videlicet *Casimirus Poloniæ* Rex, per se vel per filium Regnum *Bohemiæ*, susciperet, aut suscipientem, effectualiter adiuuaret, mandabatur sublatio. Tulit moleste *Casimirus Poloniæ* Rex, & Consiliarii conditionem, in literis Apostolicis appositam. Intelligens ex illa & pacis *Pruthenicæ* ordinem turbatum iri, & se in bellum *Bohemicum*, vixdum *Pruthenico* perfunctum trahi. Quem tamen consilio permisit. De qua vt maturior captari posset deliberatio. Conuentionem generalem, pro die sancti *Laurentii* apud *nouam Ciuitatem Korczin* indictam, attendens loca vicina peste epidimiæ infecta esse, *Cracouiam* transtulit. Vbi & Consiliarios *maioris Poloniæ* ad illam venientes accedere

Confirmacionem Pacis Pruthenicæ & absolutionem à censuris contra Pruthenos, qui à Magistro desciuerant, emanatis in scriptis productam, eo quod illa Regnum Bohemiæ acceptare stringebatur, ægre fert Casimirus Rex.

1467.

1467. dere iuſſit. Qui, cum diutius præſtolati, tredecima die menſis Augoſti aduenissent, & ſuper acceptaodo Regno *Bohemiæ* aſſiduum teneretur, prope menſe vno conſilium. Nec ſatis conſtaret, quali reſponſo vtendum eſſet, per quod, nec *Caſimirus* Rex, nec filii ſui, à iure Regni *Bohemiæ*, exciderent, nec in manifeſtum belli, quod in acceptatione facienda imminebat, veniretur diſcrimen, tandem die Veneris, vigeſima octaua menſis Auguſti, *Caſimirus* Rex tali reſponſo vſus eſt. *Agere ſe gratias immenſas, Summo Pontifici, agere Baronibus Bohemiæ, de oblatione Regni Bohemici, ſiue iure Diuino & humano, debiti*, reſpondit. *Verum non conuenire ſibi, neque rei, tam grauis, vt abſque Prælatorum, Principum, & Baronum Regni ſui, qui ad proſequendam Regni Bohemici ſuſceptionem, laturi ſunt auxilia, poſſit plenaria reſponſio dari. Sed dietam generalem oportere inſtitui, & deliberatione apud illam ſumpta, quod vniuerſi comprobauerint, reſponderi.*

Et reſponſum de acceptando Regno Bohemico dandum in Conuentionem generalem reiicit.

Mittit Caſimirus Rex Nuncios ad Georgium in Bohemiam ad intercipiendum bellum Bohemicum, & ſuadendum Georgio, vt ad vnitatem fidei reuertatur, & ne cenſuræ contra eum publicentur obtinet.

Obtulit deinde ſe *Caſimirus Poloniæ* Rex Nuncios notabiles extemplo miſſurum, videlicet *Stanislaum Oſthrorog*, Palatinum *Caliſſienſem*, *Iacobum* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarium, Capitaneum *Cracouienſem* & *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem Canonicum *Cracouienſem*, ad intercipiendum ſtridores belli *Bohemici*, & ad ſuadendum *Georgio*, vt ad vnitatem fidei reuerſus, ſe ſummo Pontifici humiliet: exoptans, vt interim, neque publicatio cenſurarum contra *Georgium* fieret, neque prædicatio Crucis: quo innocentius & liberius Nuncii deſignati, Regia mandata exequi apud *Georgium*, nihil opponere habentem, poſſent. Cum eo reſponſo Legatus Apoſtolicus *Rudolphus Wratislauiam*, *Petrus* vero *Ereleus*, Decanus *Aquenſis*, *Romam*, adiuncto illi *Ioanne Sapienski* milite, qui pacis *Pruthenicæ* Confirmationem, & Cenſurarum ſublationem ſolicitaret, remiſſi, & Nuncii deſignati in *Bohemiam*, ſunt profecti.

In Pruſſiam Caſimirus Rex ire nequiens tereos Barones mittit, obtenturus à Ciuibus pecuniarium ſubſidium pro ſtipendiis militibus ſoluendis,

In *Pruſſiam* autem quoniam ire *Caſimirus Poloniæ* Rex, perſonaliter, licet arduitas frequens negociorum, ſuam præſentiam magnopere efflagitaret, non poterat. *Iacobus Wratislauienſis*, *Vincentius Chelmenſis* Epiſcopi, & *Ioannes Koſczyelieczki*, Palatinus *Iuniwladislauienſis* transmiſſi, & ſingulas res, quæſtionesque curaturi, & Ciuitates, ad ferendum ſubſidium pecuniarium, quo debitorum nexus & ſtipendia ſolui poſſent, pertracturi. Iam ſiquidem ſtipendiarii Regii, qui annis tredecim apud *Pruſſiam* militauerant, beneuolentia *Caſimiri* Regis deuincti, eam conditionem acceperant, vt cuilibet equiti, pro merito ſtipendio, & pro ſingulis damnis, octo floreni in annos ſingulos, pediti vero medietas ſolueretur. Et calculo cum illis ex conditione facto, ducenta ſeptuaginta aureorum millia, compertus eſt, *Caſimirus* Rex illis debere. Quorum etiam ſolutio in ſemis & biennium protelata.

1467. *quib9 270000 millia aureorum debebantur.*

Rudolphus Legatus Apoſtolicus ob non acceptionem Regni Bohemici, ad quam Regem Poloniæ Caſimirum inducebat, triſtis Wratislauiam Cracouia redit.

Die Saturni, antepenultima die, menſis Auguſti, *Rudolphus* Epiſcopus *Lauantinus*, Legatus Apoſtolicus, triſtis, & vultu atque habitu, triſtitiam præferens, quoniam acceptatio Regni *Bohemiæ* ſecus, quam ipſe rebatur ceſſerat. Ciuitate *Cracouienſe*, egreſſus, in *Wratislauiam* rediit, filiorum Regiorum ſortem parum proſperam increpans, & tam *Caſimirum Poloniæ* Regem, quam Conſiliarios carpens, quod parum prudenter filiis ipſis, & Regno *Poloniæ* in futurum proſpexiſſent.

Nicolao Polono Epiſcopo Vilnenſi mortuo. Ioannes Iaczowicz Lithuanus Epiſcopus Lucenſis, huic vero ad Luczenſem Martinus Krzeczowicz Lithuanus ſuccedit.

Penultima die menſis Septembris, *Nicolaus* Epiſcopus *Vilnenſis*, paralytica valetudine, aliquando tempore vexatus, Nobilis *Polonus* de Domo *Wyenyawadum* annos prope quatuordecim, ſediſſet, moritur, & in *Vilnenſi* eccleſia ſepelitur. Cui *Ioannes Iaczowicz* Ciuilis *Vilnenſis Lithuanus* Epiſcopus *Lucenſis*, per translationem ſuccedit. In *Luczenſem* vero *Martinus*, dictus *Krzeczewicz*, genere *Lithuanus*, nobilis de Domo *Gryphonum*, prouiſus per Papam *Paulum* ſecundum, ſuccedit.

Paulus Legendorff Epiſcopus Varmienſis perit veneno, & ſepelitur in eccleſia parochiali Brusbergenſi, poſt cuius mortem Capitulum Nicolaū Thungen eligit.

Die Iouis, vigeſima ſexta, menſis Iulii, *Paulus Legendorff*, Epiſcopus *Varmienſis*, apud *Brunsberg*, vt communis ferebat opinio, de veneno moritur: in *Thorunenſi* Diæta, quæ pro pace anno ſuperiore acta eſt, toxicatus. Ab illo enim tempore languidatus, incolumitatem reſumere non potuit. Sed & morte ſua ſecuta, corpus exanime inflatum, & in latere, & in pede crepuit: in Eccleſia Parochiali in *Brunsberg* ſepultus. Capitulares electione indicta, feria ſecunda, in die ſancti *Laurentii*, *Nicolaum Thungen*, Ciuilis generis, de *Vormith* ortum, Decanum *Varmienſem*, & literarum Apoſtolicarum Scriptorem, *Romæ* pro tunc agentem, eligunt. *Caſimirus* vero *Poloniæ* Rex electionem huiusmodi parum probans. *Vincentium Kyelbaska* Epiſcopum *Chelmenſem*, Conſiliariis Eccleſiaſticis, & Secularibus id probantibus, ſuadentibusque nominauit. *Ioanni* quoque *Sapyenski*, Nuncio ſuo, in vrbem ituro, dat in mandatis quatenus illum ad Sedem *Varmienſem* transferri obtineat.

Caſimirus vero Rex Vincentium Kyelbaſſa Epiſcopum Culmenſem nominat.

Partem ſtipendii emeriti militibus Caſimirus Rex ſoluit, & partem ſe ſoluturum, ad cer-

Iacobus Wladislauienſis, & *Vincentius Chelmenſis*, Epiſcopi, cum *Ioanne* Palatino *Iuniwladislauienſe*, in *Pruſſiam* ad petendum, pro exoluendis ſtipendiariis, pecuniale ſubſidium, & ad decidendum nonnullas quæſtiones miſſi: *Caſimirus* vero *Poloniæ* Rex, tribus menſibus apud *Cracouiam* commoratus, notabiles ſummas auro & mercibus in ſtipendia-

1467. *tum tempus inscribit.* rios distribuit, residuas vero in biennium, à festo Christi computandum, anno vno & altero soluendas, ad ducenta millia aureorum florenorum, præter erogata, se extendentes inscripsit.

Die Iouis, prima mensis Octobris. *Casimirus Polonia* Rex *Cracouia* egressus, *Ioanne Dlugosch* seniore Caoonico *Craconiensi*, filiis suis in Directorem, & Magistrum præfecto, per loca indirecta, & abstracta, pestiferam sugiendo auram, in *Lithuaniam* se cum *Elisabeth* Regina transtulit, & illic omne tempus autumni, hyemis & veris, mansit. Filii quoque Regii, ob suspitionem pestis, *Cracouia* educti, apud *Tbiniciense* Mooasterium, vsque ad diem sanctæ *Apolonia* virginis, immorabantur. Consulebatur insuper *Casimiro Polonia* Regi, a notabilibus Consiliariis, vt ad *Varmiensem* Ecclesiam *Rudolphum* potius Apostolicum Legatum, id postulaotem, quam *Vincentium Kyelbaszka* promoueret: plurimis malis, quæ post secuta sunt, occasionem adempturus.

Ioannes Dlugosch liberis Casimiri Regis præceptor designatur.

Legatorum Casimiri Polonia Regis authoritate

Regis *Polonia Casimiri* Nuncii, *Stanislaus Osthrorog* Palatinus *Calissiensis*, *Iacobus* de *Dabno* Regni *Polonia* Vicethesaurarius, & Capitaneus *Cracouiensis* & *Ioannes* senior *Dlugosch*, Canonicus *Cracouiensis* *Pragam* vigesima prima die mensis Octobris ingressi, altora die legationem, apud aures *Georgii* & suorum, oon solum senatu spectante, sed & plebe, ornate & grauiter exponunt. Cuius hæc summa erat, *vt parceret ipse, & gens sua, in singulis Romano Pontifici, & sublato inueterati dissidii errore, Regibus & Principibus Catholicis se in ritu & religione conformaret, nec aliter crederet sibi, & Bohemia Regno tranquillitatem prouenturam. Rescinderet item bellum, quod cum Principibus, Baronibus, & Ciuitatibus Catholicis gerit, obsidionem quoque arcis Konopisczе*, quoniam itam altera *Sternberg*, priusquam *Pragam* Noncii Regii ottigissent, fame & necessitate pressa, in ditionem suam coocesserat, *dissolueret, & in vnionem atque pacem rediret.* Plus *Georgio*, quam suis purpuratis, hæc oratio displicebat. Catholica enim illi audire insueto, serotior aliquanto oratio Legatorum Regis *Polonie*, visa est, quam quæ deberet, apud suos aures exponi. Murmur quoque apud vulgum soboriebatur, nonnullis, pro varietate ingeniorum, legationem Regis *Polonia* cælotenus efferentibus, nonnullis improbantibus, quod illis denunciatio ipsa, nomine Regis *Polonia* proposita, in rebus, fidem, & ritum tangentibus, ius atque legem præscriberet. Frequenti deinde Legatorum Regis *Polonia* sermone, pectus *Georgii* durum, callidum, & difficillimum, forti & iusta persuasione emollitum est. Ædendo enim responsum, totum se Regi *Polonia*, & eius decisioni, atque arbitrio in his, quæ ad quietandum Regnum *Bohemia* spectant, permittebat: astruens *priscos Bohemia Reges, honorem tantum nulli vnquam Regi, sed nec Imperatori detulisse. In his vero qua religionem contingunt*, deducebat se, licet fallaciter, *compactata obseruasse, nec ex obedientia Papa vnquam excidisse, aut compactatis contraisse: correcturum se omnia* astruens, *qua in compactata deliquerit.* Verum quoniam responsum suum cooditione de Castro *Konopisczе*, sibi dedendo, constrinxerat, leui voluptate à Nunciis Regiis, susceptum est. Qui ne partem alteram neglexisse viderentur, in *Ilauam*, tribus de viginti miliaribus à *Praga* distaotem se conferuot. Vbi apud *Zdenkonem Konopniczki*, Burgrabium supremum *Pragensem*, & *Ioannem* de *Hassemburg*, Iudicem Regni *Bohemia*, quos solos duos illic tantummodo offeoderat, mandata Regia exponunt, pacemque multipliciter persuadent. *Casimirum Polonia Regem* edocent *impeditum, quod ex iustis & necessariis causis non possit Regnum Bohemia per se, nec per filium, hactenus suscipere, nec bellum Bohemicum in se, quod nondum respirauerat, transferre.* Duo autem Barones prædicti, oon abnuebant *se, causam suam, dummodo, & cateri societatis sua Principes & Barones, conuentum apud Wratislauiam, pro die sancta Lucia habendo, id probarent, in potestatem Polonia Regis deposituros*, astruentes: *nullum inter Reges orbis extare, cui fidentius, quam Polonorum Regi, Principi Christianissimo, illam committerent.* Addebant & ipsi exceptionem, singula elidentem, *vt videlicet arx Konopisczе foret libera, catera quoque bona eis, & cateris Catholicis ablata redderentur.* Decem enim & octo arces & Ciuitates ac munitiones ea æstate *Georgius* sub Catholicis conquisiuerat. *Arce autem Konopisczе, vel non soluta, vel expugnata, nullam restare de pace spem, sed nec de fœdere locum.* Cum denique Nuncii Regii *Ilauia Pragam* reuertissent, & operas suas, quamuis fideles, à parte vtraque viderent duris conditionibus circumlitas, magnopere contendere cæperunt, vt *Georgium* à proposito occupandi Castri *Konopisczе* detraherent, vt malum ingens, quod ex deditione sequi verebantur euerterent. Et quamuis *Georgius* iniquum asseueraret, & parum sibi honestum, vt hostilis arx, & eius obsidio, propediem io potestatem suam prouentura, & pro qua conquirenda copiosius sanguis certatim fusus est, & plurimæ impensæ emunctæ, solo sermonum vapore & fumo, de manu sua deberet rescindi: videns tamen animos Legatorum *Polonia* Regis infractos, & Castrum *Konopisczе*

inter Catholicos Bohemia Proceres,

atque Regem Georgium,

1467.

1467. *Sublato bello, foedus ictum est certis sub conditionibus.*

piscze (quod apud plerosque durum videbatur & impossibile) obsidione soluit, & foedus ad diem conuersionis sancti *Pauli* duraturum, firmatum Legatorum literis, accepit. Eius hae erant conditiones, *ut foedere durante, omnia cessent homagia & vituperia, captiui, ad sponsionem, dimissionem habeant. Castrum Konopiscze obsidionem non tolleret, sed nec propugnacula violet, aut plura victualia, quam quae pro tempore foederis sufficerent, inferat: subitrnum, lapsa treuga, cum eisdem personis & rebus, quae fuerant in illo, obsidionem, si in Diaeta Wratislauiensi, pro die sanctae Luciae tenenda, inducia vlteriores secuta, & in Poloniae Regem, per partem Baronum, iuxta ac per Georgium, compromissum non fuerit. Parem quoque conditionem Castrum Ossewald in Lusatia, a parte Catholicorum obseruabit. Catholicis autem in Poloniae Regem compromittentibus, inducia a die Cinerum, in annum vnum duratura, de nouo a Nunciis Regiis inscribi debeant, & pro die Circumcisionis anni futuri, diffinitiua per Poloniae Regem, absque renunciatione pronunciari. Nuncii quoque Georgii, ad roborandum praedicta, in Kloczko missi.* Honorauerat autem *Georgius*, Regis *Poloniae* Nuncios, donis magnificis in auro & equis, omnia tamen ab illis spreta, & *Georgio* remissa sunt: ne pirissima eorum actio, aliqua sugillatione incrustari vel leniter potuisset. Pro qua re, & a *Georgio*, & a Catholicis, haereticisque maxima illis laus, & commendatio tribuebatur, virtusque illorum ex huiusmodi continentia, & apud proprios, & apud exteros plurima fama & gloria praeluxit.

Legati Casimiri Poloniae Regis Wratislauiam Praga diuertentes, Die sanctae *Luciae* adueniente, dum & *Casimiri Poloniae* Regis Nuncii, *Stanislaus Ostroreg* Palatinus *Calissiensis*, *Iacobus* de *Dabno* Vicethesaurarius Regni *Poloniae*, & *Ioannes Dlugosch* senior, Canonicus *Cracouiensis*, a *Zdenkone Konopniczki*, caeterisque Baronibus *Bohemiae*, precibus deuicti, *Wratislauiam* aduenissent, & apud Pontifices, Principes, Barones, & Ciues Catholicorum videlicet *Rudolphum* Apostolicum Legatum, *Prothasium Olomuncensem*, Episcopum, *Nicolaum Oppoliensem*, *Henricum Glogouiensem*, *Balthasarum Zeganensem*, Duces, *Zdenkonem Konopniczki*, *Ioannem* & *Viricum* de *Hassenburg*, *Swantoslaum Swanberg*, *Henricum Hradeczki*, caeterosque *Bohemiae*, *Morauiae*, *Slesiae* & *Lusatiae*, Barones, legationem Regiam, quam apud *Itauiam* exposuerant, repetissent, omnium concordi instantia, diebus pluribus vrgebantur, *ut Regnum Bohemiae, nomine Regis sui Casimiri, acceptarent, vel de acceptando, certos eos redderent, iuuarentque catholicos, pro consequendo Regno, qui vice geminata, in* *diuersis vrgentur persuasionibus, vt nomine Casimiri vel*

spem dubiam consequendi Regni, annis superioribus haereticos adiuuerant: confecto Regno Bohemiae, quod propediem sperandum foret. Austriam etiam, Hungariae & Romanorum Regna, facile in potestatem Regis Poloniae, & filiorum suorum accessura. Meminerint insuper, quinque filios Regem Poloniae, non in vnius Regni, sed in plurimorum Regnorum spem, genuisse. Cauerent, ne intra vnius Regni fines, tot Principes concluderent, & haereditate iusta illos per negligentiam priuarent: Bellum Ciuile inter parietes, proprios dum exterum detrectant, acceptari, Regis *Poloniae Casimiri* Nunciis ad singula modeste respondentibus, & legitima excusatione Regem suum, de non acceptatione Regni *Bohemici*, purgantibus, impetebantur rursum, *vt saltem primogenitus Regis Poloniae Casimiri, illis, cum mille tantummodo equitibus traderetur: qui Coronatione apud Wratislauiam de manibus Rudolphi Legati Apostolici suscepta, summae rerum prouideret.* 1467. *Filii sui Regnum Bohemiae accepturi*

Sed cum Legati Regii, *id quoque non apud se, sed apud Poloniae Regem quaerendum esse* ostenderent. Nuncii, ad *Casimirum Poloniae* Regem, id petituri decreti sunt. Legati vero Regii, ab vniuerso *Wratislauiensi* conuentu, rogati, *Pragam* iterum reuertuntur: pacis inducias, cum *Georgio*, ad festum sancti *Adalberti* ordinaturi. Quibus etsi, omnis ille *Wratislauiensis* conuentus, elegantia dona in argento & equis misisset: eadem tamen modestia apud *Wratislauiam*, qua & in *Praga*, vsi, ad acceptandum illa, nulla ratione poterant induci, maximam & singularem laudem, ob id ab vniuersis consecuti: satis se munerum accepisse rati, si eis authoribus, ab armis tam infestis foret discessum. *Quod cum Nuncii proprii id ipsum petituri ad Casimirum destinantur.*

Nemini autem Catholicorum satis placuit, compromisso, in *Casimirum Poloniae* Regem, facto, exortum dissidium finiri. Non quod de Rege *Poloniae* ambiguitas esset, sed quod oporteret, ad id consensum summi Pontificis, cuius iussione bellum caeptum erat, adhiberi. Veniebat, & in considerationem, quod *Georgius* rebus suis magis mendaciis, & fallacia, quam aequitate, & iusticia, consulere consueuerit, nec vsurum eum decreti conditionibus. *Pragam* autem Nuncii *Casimiri Poloniae* Regis reuersi, licet plures difficultates, pars vtraque interposuerit: pacem tamen, ad Diem Ascensionis Domini duraturam conficiunt. Qua firmata, *Georgius* misso filio suo Victorino, cum gentibus, *Fredericum Romanorum* Imperatorem, & *Austriam*, graui bello vexare caepit. *In negocio nulli Catholicorum Bohemorum placet fieri compromissum in Casimirum Poloniae Regem.* *Pax tamen temporanea per illius Nuncios, Pragam reuersos componitur.*

Die Martis, vndecima mensis Nouembris, *Henricus Dux Glogouiensis*, alias *Ko-zucho-* *Henricus Dux Glogo-*

1457. *uienſis moritur & ſepelitur in Kozuchow. Henricum, filium vnum, filias vero duas relinquens.*

zuchouienſis apud *Kozuchow* moritur, & in Eccleſia Parnchiali, *Kozuchow* ſepelitur, vnicum relinquens filium, *Henricum* ſui nominis, & duas filias *Annam* & *Eliſabeth*, ex *Anna* filia *Conradi*, Ducis *Olieſchnicenſis*, ſuſceptas. Quarum *Anna* nupſit *Ioanni Rozembarski*, Baroni de *Bohemia*, *Eliſabeth* vero virgo extitit.

Iodoco Epiſcopo Wratislauienſi mortuo,

Die Martis, quindecima Menſis Decembris in aurora. *Iodocus*, Epiſcopus *Wratislauienſis*, frater ordinis ſancti *Ioannis* ſepulchri, ſancti *Hieroſolymitani*, vir eloquentiæ & literaturæ, atque prudentiæ, ſingularis, ſtaturæ altæ, grandibus oculis, ac capite, corpore vero craſſus, nobilis de domo *Rozembergenſium* ex *Bohemia*, rubeam roſam, in campo albo deferentium, dum in Pontificatu annos decem, menſes ſex exegiſſet, in oppido ſuo *Niſſa*, & in curia per ipſum ſplendide ædificata, religioſe & deuote, omnibus ſacramentis rite procuratus, ex calculo & crapula moritur. Et dum *Wratislauiam* relatus eſſet, Baronibus *Bohemiæ*, qui ad conuentum *Wratislauienſem* conueniebant, commitantibus illum, commune *Wratislauienſe*, pro eo, quia *Ioannem* Præpoſitum *Wratislauienſem* ceperat, aliquanto, ne intromitteretur, donec Præpoſitus in libertatem euaderet, obſtitit. Inductus vero, in eccleſia maiori in Choro, iuſta funeri, Baronibus *Poloniæ*, & *Bohemiæ*, ac Prælatis, & Canonicis *Wratislauienſibus*, illi perſoluentibus, ſepelitur. Die vero ſanctorum, *Fabiani* & *Sebaſtiani*, pro eligendo futuro Pontifice indicta,

Rudolphus Epiſcopus Lauantinus, & Legatus Apoſtolicus, ad petitionem Legatorum Regis Poloniæ, & Baronum Bohemiæ, per Capitulum Wratislauienſe, concorditer in Epiſcopum eligitur.

Rudolphus Epiſcopus *Lauantinus*, Sedis Apoſtolicæ, tunc apud *Wratislauiam* Legatus, per viginti Capitulares in Capitulo electus, concordi voto, via ſcrutinii, poſtulatus eſt: precibus & perſuaſionibus, Nunciorum *Caſimiri* Regis *Poloniæ*, & omnium Baronum *Bohemiæ*, *Wratislauiæ* præſentium, expugnatos. In Pontificem enim futurum, *Przemislaum* Ducem *Opaniæ*, Decanum ſanctæ Crucis, & Canonicum *Wratislauienſem*, eligere animis deſtinauerant. Cuius poſtulationem *Paulus* ſecundus *Romæ*, die Lunæ, vigeſima quinta menſis Aprilis confirmauit, & annatam plenarie indulſit: Gratiſſimum habens, quod Nuncii, ab eo in pacificationem Prouinciarum miſſi, in Pontifices depoſcerentur. Vir manſueti, periti, & religioſi ingenii, Decretorum Doctor, genere nobilis, ex oppido *Rukkerſchayn Moguntinæ* Diœceſis, de Domo & familia, quæ pro ſuperiori parte clypei, medietatem ſtellæ ſepticornutæ, in inferiori vero parte roſam albam in rubeo campo, & in medio planiciem albam defert. Ex patre *Henrico*, & matre *Catharina* ortus. Cuius genitor clarus inter *Rineſes* habebatur. In anno vigeſimo quarto ætatis, Auditor Rotæ, breui poſt, Auditor Cameræ, factus: duorum ſummorum Pontificum, *Pii* ſecundi, & *Pauli* ſecundi Referendarius, deinde Pontifex *Lauantinus*. 1467.

Nicolaus Labunski Epiſcopus Camenecenſis moritur.

Nicolaus Labunski, *Camenecenſis* Epiſcopus in *Podolia*, cum Cathedræ Pontificali, annis prope quatuordecim præſediſſet, tredecima die menſis Octobris in Caſtro Eccleſiæ ſuæ *Czarnekozyenicze*, de peſte epidimiæ moritur, & in *Camenecenſi* eccleſia ſepelitur, vir nobilis de Domo *Zagroba*.

Cui ſuccedit Nicolaus Procbniczki Canonicus Przemiſlienſis.

Cui ſuccedit in Pontificatu *Nicolaus Procbniczki*, Canonicus *Przemislienſis*, genere nobilis de Domo & familia *Ciphorum*, quamuis *Nicolaus Golabek*, nobilis de genere *Gryphonum*, ad illam primum nominatus fuiſſet, ſed à furibus, dum ex *Sorzina* in *Lanzeurko* iter faceret, prius quam promoueretur, occiſus erat.

Deſtinati ad curandas res *Pruthenicas* Nuncii, *Iacobus Wladislauienſis*, *Vincentius Kyelbaſſa Culmenſis*, Epiſcopi, *Ioannes* de *Koſczielyecz* Palatinus *Iuniwladislauienſis*, & Capitaneus in *Marienborg*, cum aliquot Conuentus in *Gdansk*, *Elbing*, & *Marienburg*, cum militaribus & Ciuitatibus, quibus & *Henricus* de *Plawen* Hoſpitalarius Ordinis, & locum tenens Magiſtri, cum cæteris commendatoribus, & fratribus, ordinis interfuiſſet. Stipendiarii quoque, qui apud ordinem militabant, emerita ſtipendia, ſibi ſolui, importune exigerent. *Henricus* vero de *Plawen*, & commendatores, redditi ſibi, ad ſoluendum ſtipendiariis quindecim millia, apud *Thorun*, circa pactum perpetuæ pacis, promiſſa requirerent. *Gdanenſes* vero & *Elbingenſes*, a Nunciis Regiis petiti, conferre huiuſmodi, quindecim millia, ære ſe alieno & egeſtate grauatos, allegando, detrectarent.

Animis militum mercenariorum in ſeditionem ſpectantibus,

Iamque res iterum, ſtipendiariis Ordinis, ob negatam ſolutionem, furentibus, ad bellum ſpectare videretur, neceſſe quoque haberet Rex, iuxta feudus, tueri Ordinem, ſi a ſtipendiariis laceſſeretur, magna tandem Nunciorum Regiorum ſolicitudine & induſtria,

Gedanenſes, Elbingenſes, & Thorunenſes, duodecim millia florenorum ægre iam plane exhauſti promittunt.

Gedanenſes, *Elbingenſes*, & *Thorunenſes*, ad dandum duodecim millia florenorum, ſex quidem pro feſto Purificationis, ſanctæ *Mariæ* Virginis, alia vero ſex reſidua, in duabus, poſt feſtum Paſchæ hebdomadis, ſe, licet ægre ſubmittunt, ac ſic & Ordini ſponſio impleta eſt, & Stipendiarii Ordinis ſoluti, & bellum ſerpens extinctum eſt.

Tribus de Voieuodatu *Moldauiæ*, videlicet, *Stephano*, *Petro*, & *Berenden*, annis aliquot contendentibus, & ſe de proſapia Principum *Moldauiæ*, & ſignanter

1467. ter *Alexandri*, descendisse, differentibus. *Stephaaus*, qnoniam astu, factinitate, ingenio & solertia, vigebat, facile, duobus aliis exclusis, apud *Valachos* obtinuit Principatum. Quos etiam sua seueritate & iustitia, nullum scelus, patiens esse inultum, pronos & obedientes, in omne suum imperium effecerat. Et non militares modo & nobiles, sed & agrestes, in arma cogerat: docens quemlibet patriæ defensionem tueri. Si quem agrestem comperisset, non habere sagittas, arcum, ant gladium, aut in expeditionem calcariatum non accurrisse, absque vlla commiseratione capite damnabat. Hunc etiam *Casimirus Poloaia* Rex, Præsidem *Valachis* fecit: neglectis aliis duobus *Petro* & *Berenden*, qui ad illum, vt in superioribus narrauimus, pollicendo plurima, si Rex illos, in sedem *Valachicam* restitueret, confugerant. *Matthias* itaque *Hungaria* Rex, qui *Berenden* ex *Polonia* discessionem facientem susceperat, & restituere illum in Principatum *Valachia* spoponderat, moleste ferens, à *Stephano* in ditione *Casimiri* Regis consistente, se desertum & contemptum iri, congregato forti exercitu, *Berenden* habens in comitatu, & restiturus illum in sedem *Valachicam*, *Stephano* propulsato, iusque Principatus *Valachia* Regi, & Regno *Poloaia* erepturus circa medium mensis Octobris, cum proprio & mercenario milite *Pannonias* egressus, *Ioanni Gukra* de *Brandisz Bohemo*, ordinacione exercitus & cura commissa, *Valachiam* ingreditur, & alpibus, siluisque, qoas vulgo *Plonini* appellant, superatis, aduenit in *Chotrusz*. Quo exusto, & in prædam dato, ibat de prope alpes vsque in *Bakow*, *Romanowtarg*, & *Nyemiecz*. Quæ omnia, & villas vicinas exurens, omnem terram possessam, & vtilem, cæde, igne, & gladio, nulli parcendo ætati, conditioni vel sexui, vastabat. Et quamuis *Stephanus* Voieuoda *Valachia*, cum gentibus & potentiis suis circa *Chotrucz* illi occurrisset, potentiam tamen suam (habebat enim *Matthias Hungaria* Rex, in exercitu suo circiter quadraginta millia) sed & suorum infida ingenia veritus, ob tyrannidem illi infensa, quod Primores fere omnes sustulerat, in totius pugnæ discrimen venire non sustinuit, sed illum ex locis occultis insidiosis vehementer, per dies quadraginta lacessiuit, pabulationemque & vastationem longiorem compressit. Cum autem *Matthias Pannonicus* Rex, in oppidum *Banya* deuenisset, & vallis, fossatis, atque quadrigis, oppidum (irruptionem enim hostilem verebatur) communisset. *Stephanus* Voieuoda, qui se &

Stephaaus Palatinus Valachia

per Casimirum Regem designatus.

Matthiam Hungaria Regem, Berenden in Palatiaum substituere conantem

exercitum suum, inter duos fluuios *Moldauam* & *Samasch*, locauerat, tempus oporA tunum ratus, quo cum pancis contra multos, congredi posset, equis & sarcinis, apud statiua relictis, pedester & expeditus in *Banya* aduenit. Et præmissis, qui oppidum in aliquot locis incenderent, flamma erumpente, in *Pannonios* prima vespera, quindecima die mensis Decembris irruit, & certamen vario Marte, vsque in diluculum extraxit. Pluribus autem ex *Hungaris* cadentibus pluribus flamma deuoratis, Rex ipse *Mathias*, ne viuus in potestatem *Valachicam* veniret, tribus vulneribus, non tamen lethalibus, saucius, in lectica, ex loco certaminis elatus est. Pars maior exercitus dum in *Alpes* aduenisset, & arboribus præcisis, obstructum offendisset iter, quadrigis & aliis impedimentis crematis, quingentis vero bombardis in sabulum, ne hostes illis potirentur, immersis, fuga se saluauit: Beneficio vnius ex *Valachis*, ne *Hungaria* Rex aut caperetur, aut desideraretur, effectum: Quem *Stephanus* Voieuoda dolo comperto, capite truncauit. Decem millia eo prælio ex *Huagaris* occisa referunrur, signa militaria aliquot capta, & ad *Casimirum Polonia* Regem, in *Vilna* agentem, in signum victoriæ per Nuncios *Stephani* Voieuodæ delata. *Stephaaus* ipse & suus exercitus, magnis spoliis, tabernaculis, curribus, & bombardis potitus. Effugierunt autem cum Rege vna, fere omnes *Hungaria* Barones videlicet *Ioannes Lanthsloër*, *Quinque Ecclesiensis* Episcopus, *Michaël Orsak* de *Gruth* Regni *Hungaria* Palatinus, *Iob* de *Gara*; *Ladislaus* de *Canischa*, *Ludouicus* de *Valkew*, *Andreas Cuper*, *Ioannes Gukra* de *Brandisz*, *Hardulath*, & alii quam plurimi. Solus *Ioannes* de *Daroch* Voieuoda *Transyluanus*, ex maioribus, cum suo vniuerso comitatu, qui ad quatuor millia pugnatorum æstimabatur habuisse, occisus, & vsque ad internitionem deletus est. In *Pannonias* autem *Matthias Hungaria* Rex reuersus, *Hearicum Dlak* Gubernatorem sibi reconciliat. *Transyluanienses* autem militares, & ciues, quod ab eo discessissent, & *Ioanni* comiti se adiunxissent, in quadringentis millibus florenis, quæ in auro parato, dare coacti sunt, multat. Ex qua pecunia nonum cæpit & grandem, ex forensibus, magis quam propriis, apparare exercitum: in quo nullatenus *Poloni* se militaturos astruebant, si Regnum *Polonia* aut eius feudales, & signanter *Valachia* oram, vellet inuadere. Illam enim suspicione communi, pro detergenda ignominia, petere credebatur. Quapropter *Stephanus Mol-* 1457.

profligat. Regi quidem inflictis tribus vulneribus,

exercitu vero illius occiso.

1467. *dauia* Voieuoda, frequentibus Nunciis, & literis, de ferendo sibi auxilio, *Casimirum Poloniæ* Regem interpellabat.

Pestilens aura

Annus hic in omnes ferte regiones, Regno *Poloniæ* subiectas, sed in regionem præcipue *maioris Poloniæ, Massouiæ, Russiæ*, & *Podoliæ*, sed & in partem *Slesiæ*, pestiferum epidimiæ virus, vsque in Ianuarium mensem diffundens, multos mortales extinxit, & plures villas & oppida in solitudinem redegit. Annonæ insuper caritas, regiones *Polonicas* peruaserat, peruasura amplius, nisi plures homines, pestilentia absumpsisset. Eam insuper moltitudo murium adiuuabat, qui siue ex hyeme callida & sicca, nullas niues, & paucos imbres fundente, siue ex Constellatione cœlesti, adeo ebuliuerant, vt frugibus, quæ in horreis condebantur, demolitis, in agros decurrerent, & hyemalia frumenta, in superficie & radice delerent.

atque fames, in plerisque Regni Poloniæ & Slesiæ paritibus, acerbe grassatur.

Duobus autem malis prædictis, pernicies tertia, æque mala, in *Cracouiensi* duntaxat & *Sandomiriensi* terris, accesserat. Nam nonnulli Nobiles adolescentes ex insignibus parentibus orti, quorum *Ioannes Pyeniazek* olim Archidiaconus *Gnesnensis*, primarius habebatur, absentia *Iacobi* de *Dabno* Capitanei *Craconiensis*, eis subministrante audaciam, frequentibus furtis, & spoliis, regiones ipsas non in mercatoribus solum, sed & in militaribus, affligebant. Patrimoniis enim suis, nonnulli corrosis, & effusis, supellectilem tamen fulgidam & raram, in equis & vestibus ac familiaribus, ne aliis contemptibiliores, & inferiores, censeri possent, habere conati in varia furtorum facinora dilabebantur. Parens *Ioannis Pyeniazek* Præsbiteri, *Nicolaus Pyeniazek* Succamerarius *Cracouiensis*, filii turpitudinem, ne ad se quoque & genus suum, & cæteros natos penetraret, rescissurus (sciebat enim illum, in omnia facinora, etiam dictu nefanda, & in blasphemias in Deum, & in profundum facinorum delapsum esse, & amplius delabendum) blanda vocatione ad se accersitum, vincit, & vinctum *Ioanni* Episcopo *Craconiensi* tradidit. Virum se bonum & misericordem agens patrem; filium satagens, per arctam licet pœnitentiam, saluum non perditum iri, & à generi suo notam turpitudinis aboleri. A *Ioanne* autem Episcopo *Craconiense* in carceres, apud Castrum *Ilza* trusus, facinora sua annis tribus, mensibus sex in tetro carcere, & fundo obscuro turris expiabat. Captiuitas autem præfati *Ioannis Pyeniazek*, & Capitanei *Cracouiensis Iacobi* de *Dabno* ex *Bohemia* reditus, singulos fures terruit, & audaciam eorum restrinxit. Minabatur enim se præfatus *Iacobus* Capitaneus vnumquemque furum, nobilitate eorum non obstante, in patibulum acturum.

Ioannes Pienyazek olim Archidiaconus Gnesnensis, per patrem suum captus, Episcopo Cracouiensi carceri coniiciendus, ob patratum homicidium traditur.

1468. Natali Domini nostri die, cum sequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum *Elisabeth* Regina, apud *Vilnam* celebrato, etiam reliquam partem hyemis, & principium veris, in *Lithuanica* ora exegit, aut legationes expediendo Principum, aut interdum tractando venationes. Pro diebus autem carnis priuii, *Henricus* de *Plawen*, Hospitalarius Ordiois Cruciferici, vices Magistri generalis tenens, cum commendatore de *Ragnetha*, vsque *Vilnam*, personaliter Regem *Casimirum* adiuuerat, & benigne susceptus, benigneque habitus, & tractarus, dies plures *Vilnæ* absumpsit. Sub quibus liberiorem audientiam nactus, negocia Ordinis, quæ promouenda susceperat, votiue expediuit. Secreta delatione Ciues *Gedanenses* apud Regem insimulans, quasi eius ditione reiecta, in *Ioannis Burgundiæ* Ducis obedientiam, super quo copiæ literarum, per eos Duci *Burgundiæ* scriptarum ostendebantur, forent concessuri. Sed eam criminacionem *Gdanenses* magnum sui nominis, vt erat, dedecus rati, & extenuare & purgare non negligebant. Pluribus deinde donis, tam ipse *Henricus Plawienski*, quam Comes suus Commendator de *Ragnetha*, à *Casimiro* Rege honoratus, in *Prussiam* rediit, Rumor de *Gdanensium* defectione, apud plures regiones vulgatus, apud nonnullos principes & Ciuitates, qui *Polonorum* fœlicitati inuidebant, hilaritatem causauit: quasi rebus nouatis, nouum etiam ordiri deberet apud *Prussiam* bellum. Sed *Gdanenses* frequentibus literis & Nunciis, ad *Casimirum* Regem missis, ostenderunt se efficaci testimonio & documento, *non solum in culpa criminationis non esse, sed & nec notam noxæ vnquam meditatos fuisse, & puro atque eodem tenore, in obedientia & fide Casimiri Regis, & Regni Poloniæ perseuerasse, & perseueraturos esse: rogantes fidem suam, non ex falsis relationibus, sed ex fidelissimis eorum actibus pensatum iri.*

Gedanenses defectionis accusati ad Ioannem Burgundiæ Ducem, per Henricum Plawienski secreto accusati.

se diligenter coram Casimiro Rege, & sufficienter purgant.

Linquens *Casimirus Poloniæ* Rex *Lithuanicam* oram in Regnum suum *Poloniæ* regrediebatur, & *Sandomiriam* quidem, pro Dominica Iudica, quæ fuit dies Solis, tercia mensis Aprilis, perueniens, aliquot diebus illic substitit, & cum Consiliariis suis, qui illic ad suam excellentiam confluxerant, pluribus rebus publicis expeditionem dabat.

Casimirus Rex ex Lithuania

Diuer-

1468.

cum conſorte ſua Eliſabeth Regina Cracouiam aduenit, duodecim pauperes, lotis eorum pedibus, nouis veſtit indumentis.

Diuertens poſthæc *Sandomiria*, itineribus ſolitis, Dominico Ramiſpalmarum, apud *nouam ciuitatem Korczin*, exacto, feria quarta ante feſtum Paſchæ, quæ fuit dies Mercurii, tredecima menſis Aprilis, *Cracouiam* cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina aduenit, & rebus tantummodo ſalutaribus (altera enim die, duodecim pauperum, quos amictu induerat, pedes lauit, altera viaticum ſumpſit) vacare cœpit, & dies Paſchæ in arce *Cracouienſe* ſolenniter egit.

Prothaſius Olomuncenſis Epiſcopus Caſimiro Poloniæ Regi, & Mathiam Hungariæ Regem, contra Georgiũ Bohemum delectum habere narrat,

Die Martis octaua menſis Aprilis, *Prothaſius Olomuncenſis* Epiſcopus *Cracouiam* aduenit. Qui die tertia audientia obtenta, *priuato officio, ad Caſimirum Poloniæ Regem ſe veniſſe primum, & à Matthia Hungaria Rege, Poſonio egreſſum eſſe*, commemorans *præfatum Matthiam Hungariæ Regem, fidei cauſam pro Catholicis Bohemis, contra Georgium de Poſdzyebrath, & ſibi adhærentes hæreticos, mandato quidem Apoſtolico, ſua vero admonitione & perſuaſione, inductum, ſuſcepiſſe, & ſpecialibus ſe literis*, quas originaliter producebat, *in bellum huiuſmodi denoniſſe, & iam cum copiis inſignibus, ex equite & pedite collectis, in armis eſſe. Turcorum cæſarem, Nuncios ad illum cum donis ampliſſimis Agriam vſque miſiſſe, & Nuncios reuerſales, Hungariæ Regem, quorum Ioannes Gukra princeps erat, cum viciſſitudinariis donis, ad conficiendum triennalem treugam, Turco remiſiſſe. Fredericum deinde Romanorum Imperatorem, ſingularem exercitum, contra Irzikonem inſtauraſſe, auxilia Hungariæ Regi præſtiturum. Magnam deinde multitudinem, ex variis regionibus, Crucem, quæ contra Georgium prædicabatur, voluntarie aſſumpſiſſe, & propediem in ſubſidium Pannonico Regi Matthiæ venturam fore. Zdenkonem Konopniczki, Catholicorum Bohemorum Capitaneum, cum cæteris Bohemicis Baronibus, & ſuffragiis, iam in exercitu Regis Hungariæ conſiſtere quem multifarie, non exercitatis ſolum gentibus, verum & bombardis, tormentis, equis, armis, quadrigis, & peritis Ducibus*, deducebat *fulcitum eſſe: eo maxime flagrante deſiderio, vt ſibi daretur opportunitas cum Georgio decernendi.* Rogans obnixius *Caſimirum* Regem, *vt omni cunctatione omiſſa, cum ſuis potentiis conſurgeret, & Regnum Bohemiæ, ſibi & ſuis filiis, oblatum, ac hæreditario iure ſibi debitum, à tyrannide Irzikonis, ſummi Pontificis, & tot Catholicorum Regum, & Principum, fretus auxiliis, ſolueret, & in Catholicorum ritum vendicaret: certus Mathiam Hungariæ Regem in ſuum, & filiorum ſuorum fauorem, quo celerius Bohemiæ Regnum illis accedat, arma induiſſe. Multiplex diſpendium & dedecus in ſe & filios incurſurus, ſi per deſidiam Thronum Regni Bohemiæ, alium prehendere permiſerit.* Secretiori deinde audientia, ad quam non niſi quinque Conſiliarii adhibiti fuere petita, *Mathiam Hungariæ* Regem, de pluribus virtutibus, magna laude efferens, ſuadebat perſuaſione multiplici, *vt Caſimirus Poloniæ Rex data ei filia ſeniore Heduigi, filio vero Frederici, Romanorum Imperatoris Maximiliano, iuniore Zophia, in Conſortes, affinitatem inſignem, & Regnis vtilem, ac neceſſariam cum vtroque, qui ſtrictiſſimo fœdere ſibi inuicem colligati ſunt, iungeret: magno metu vtrumque liberaturus, cum vterque ea diſtineatur ſuſpicione, ne Poloniæ Rex, Bohemiæ Regnum adeptus, vnum ex Pannonia, alterum vero ex Auſtria, iure filiorum naturali deturbet. Aſſumeret proinde Caſimirus Poloniæ Rex ac meliorem duceret, ceream per filias, in Hungariæ Regnum & Auſtriam, quam ſperatam per filios ſucceſſionem, nec pluris penderet, hæreditare filios quam filias: æque ex filiabus ac filiis, nepotes in Dominiis prædictis habiturus, inſignibuſque filias locaturus viris, quæ ad alios nihilominus tranſitura ſunt, & incertum, an ad æque inſignes viros. Cogitaret inſuper, non facile ſe Mathiam ex Pannonia, nec Fredericum ex Auſtriæ poſſeſſione, in quibus vterque, magna ſe ſolidauit firmitate, detracturum. Sed ſciret vtrumque aliorum quæſiturum affinitates, & auxilia, quibus ſe tutiores, ſiqua vis ingruerit, efficiant, ſi ſe ſpretum iri aduerterint. Fœdere potius, quam armis, rem gerendam perſuadens: plures fructus omnis hoſtilitatis ſuſpicione excluſa, habiturum: cum vterque Regum, per fœdus cauere contentus ſit, vt prole eorum non extante, filii Caſimiri Regis, in omnia Pannonica Dominia, & Auſtralica, ſuccedant. Nec in tam ſolum conditionem, ſed & in quamcunque aliam poſſibilem, & Caſimiro Regi beneplacitam Fredericum & Matthiam Regis, vltro conſenſuros. Hungaricis poſtremo conſiliariis, id curæ eſſe* monſtrauit, *ne inter Regna Poloniæ & Hungariæ, fœdus amicitiæ ſinant ſeneſcere, ſed nouis illud funiculis ſtudeant roborare: quibus nihil gratius accidere poſſet, quam affinitatem huiuſmodi, etiam ſi Primores, Polonia*

& affinitatem cum Mathia & Frederico Imperatore iungendam ſuadet,

nia

1468. nia Rex Cracouiam conuenire iubeat, confectum iri. Consilio frequentiori aduocato, & redigesta Olomuncensi Episcopo responsum est. Casimirum Poloniæ Regem, non abiecisse Regnum Bohemiæ, sibi à Papa, & Baronibus oblatum, sed deliberationem suam, ex optimis respectibus, in Diætam generalem, cuius pro die sancti Bartholomæi Apostolici appropinquabat celebratio, suspendisse. Ea non habita, & Principum & Consiliariorum suorum voluntate, non requisita nihil illum posse, in re tam grandi, in alteram partem responsi adere, nec tempori præfixo, & suorum consilio præiudicare. Si quis interim Regnum Bohemiæ, ad illum & filios eius multiplici iure pertinens, occupare contenderit: iniuriam suam in iusti Dei & fidelium suorum defensam commissurum, adnisurumque maxime, ne ei occupatio violenta, possit ei esse diuturna. Mathiam insuper Regem Hungariæ communi fœdere Regnorum primum neglecto, deinde temerato, pluribus damnis, & hostilitate Regnum Poloniæ affecisse, vice geminata, terram Scepusiensem prædasse, recenter insuper feudalem regionem Regni Poloniæ, & eius Principem Stephanum Moldauiæ diffidatione non præmissa, bello, & incendiis affecisse. Nec Casimiri Regis Poloniæ conuenire conditioni, vt tam notabilibus iniuriis neglectis, ex hoste generum legat. Si Pannonico Regi & Consiliariis suis cordi est, Casimiri Regis Poloniæ affinitas, intelligat non posse super ea quicquam agi, donec communium Regnorum Consiliariorum iudicio, Conuentu habito, singula ablata, reformata extiterint, & animorum irritatio succisa. Ea responsione Prothasius Episcopus Olomuncensis accepta, donis insigoibus a Casimiro Rege honoratus, in Hungariam molestus (magis enim super affinitate arbitrabatur, se votiuum responsum accepturum) regressus est.

ac quid ea in re retulerit responsi

Fredericus filius sextus Casimiro Reginæ nascitur.

Die Iouis, vigesima septima mensis Aprilis, post horam sedecimam, Elisabeth Regina in Castro Cracouiensi sextum filium, nonam vero prolem, parturiit. Qui in Ecclesia Cracouiensi, a Ioanne Cracouiensi Episcopo, ipso die Solis, octaua mensis Maii baptisatus, ad multiplices preces Prothasii Olomuncensis Episcopi, illum leuantis de sacro fonte, Fredericus appellatus est.

Legati Casimiri Poloniæ

Altero die, postquam Prothasius Olomuncensis Episcopus, ex Cracouia disgrediebatur. Nuncius Georgii de Posdzyebrath, Bohemiæ Regis, Albertus Kostka de Postupicze, aduenit. Qui sedecima mensis Maii die, à Casimiro Poloniæ Rege, sub frequentia Consiliariorum auditus, oratione extensa, acta Georgii iustificans, & depositionem illius, à sede Apostolica factam extenuans, magnas in Casimirum Poloniæ Regem gratias, nomine Georgii, & Regni Bohemiæ cumulabat, quod in opportuno tempore Nuncios misisset insignes, qui exortum intercepissent bellum, & Regnum Bohemiæ grandi damno soluissent, syncere inter vtrasque partes versatos, commemorans, se fiducialiter in Casimiri Poloniæ Regis potestatem, causam suam deposuisse. Nunc quoque quamuis induciis, à Nunciis Regiis confectis, & ad diem Ascensionis Domini duraturis, minus syncere à parte aduersa, seruata sint, intrepide depositurum. Orauit enixe & suppliciter Casimirum Regem, ne tenorem beneuolentiæ erga Georgium Bohemiæ Regem ceptum, remittat. Sed missis nouis Nunciis, bellum atrox, quod à Mathia Rege in Bohemia geritur, intercipiat. Summoque Pontifici Paulo secundo, & Ecclesiæ Romanæ, illum reconciliet: cum Georgius datis in loco competenti, ad quem ipse personaliter, accedere possit, audientia, se de singulis obiectis, purgaturum, & vniuersa, in quibus in sedem Romanam, & contra depactata, deliquisset, emendaturum vltro offerat, & beneuolentia magis, quam armis, in his, quæ ad fidem, & religionem, pertinent, cessurum. Georgium præterea prædictum, in eam qualificationem omnium Baronum, Ciuium, & Subditorum Bohemiæ, sibi parentium, prece, consilio, & persuasione, pertractum esse deduxit, & ita rem consumasse, vt filiis propriis exclusis, non alium, quam filium Casimiri Poloniæ Regis, in Bohemiæ Regnum ordinauerit, & disposuerit, se cessurum. Non quidem iure hæreditario, quod in successione Regni Bohemiæ propter libertates, eidem Regno datas, locum vendicare non possit. Sed sola Bohemorum in Regem Casimirum, & filios eius affectione & fauore. Mitteret proinde Casimirus Poloniæ Rex, Legatos in Diætam Regni Bohemiæ, futuram sponsionem Georgii, & suorum, de succedendo filio, publice & solenniter accepturos. Huic tam amicæ in verbis legationi, quam constabat magna necessitate expressam, Georgium, vt in sequentibus narrabimus, intimasse, altera die responsum est. Amico animo, Casimirum Poloniæ Regem, & in Georgium & in Bohemiæ Regnum,

1468. Regis ad petitionem Georgii Bohemiæ Regis,

1468. *Regnum, pro bello Ciuili intercipiendo, & vsum fuisse, & pro necessitate præsenti, vsurum esse, & eosdem vel alios Nuncios,* A *si tamen illis præstabitur securitas, ad extinguendum bellum, missurum. Georgium & Bohemos solerter agere, & sua republica optime consulturos fore, si pro Rege Bohemiæ, non alium quam filium Poloniæ Regis assumpserint, in quem iusta illius cedit successio: multas commoditates, si perfecta fuerit, multa bella, si neglecta, secum latura.* Interpositionem quoque de reconciliando *Georgio*, summo Pontifici & Ecclesiæ, *Casimirum Poloniæ* Regem, syncero animo non recusaturum fore, si tamen *Georgius*, certa suæ puritatis in fidem Catholicam, monimenta de se dederit, & facta errorum abdicatione, B non (quemadmodum hactenus fecisse visus est) *Papam, & Principes orthodoxos iactauerit.* Alacer hoc responso *Albertus Kosika*, in *Bohemiam*, Regiis pulchertimis donis, sibi in hospitium transmissis, neglectis, vt virtutem & modestiam Nunciorum Regis *Poloniæ Casimiri*, *Pragæ* & *Wratislauiæ* ostensam, & per ora virum celebratam, æmularetur, regressus est: maximo pauore liberatus. Verebatur enim ne robore fortissimo militum suorum & gentium, *Casimirus* Rex *Poloniæ* nudum aliquod latus Regni *Bohemiæ* inuaderet, & graui bello, à Rege *Hungariæ Mathia*, Regno *Bohemiæ*, & sibi moto, C quod nunc expedire pergam, grauior hostia *Polonus* accederet. Nuncii pro intercipiendo bello *Bohemico*, priores, præter *Ioannem Dlugosz* seniorem, Canonicum *Cracouiensem*, cui saa non erat, legationem eam perferre, & in cuius locum *Nicolaus Skop*, Castellanus *Osswyaczimensis* surrogatus est, decreti sunt.

pro intercipiendo bello, ex Hungaria illi impendente mittendi decernuntur.

Victorinus filius Georgii Posdziebraczki Austriam graui bello vexans,

Hebdomadis aliquot, *Victorino*, filio *Georgii Posdzyebraczki*, *Austriæ* bellum graue, vt in superioribus commemorauimus, licet belli causæ non extarent, inferenti, & ex Monasterio *Pulgyer*, ex quo Sanctimoniales eiecerat, & illud in arcis modum mu- D niuerat, omnem oram *Austriæ*, vsque ad *Danubium*, prædis, spoliis, & igne, ita vt omnis agricultura, & mercatio conquiesceret, vexanti, aliquando tandem *Fredericus Romanorum* Imperator, & *Austriæ* Dux, suorum clamoribus & querelis expergefactus, collectum ex mercenariis militibus exercitum, pro expugnando & deiiciendo *Victorino*, & eius præsidio mittit. Quod *Victorinus* præsentiens, & tardum auxilium in patris aduentu ponens, vno die, priusquam Cæsareus exercitus ad illum pertingeret, locatis in præsidio, qui illud ab *Australibus* tutarentur, quingentia militibus, solus ipse, præsidio relicto, *Henrico* germano, qui cum aliquantis copiis, ne ab hoste insecutus caperetur, sibi laturus auxilium, se coniungens, in *Moraniam*, ad Castrum *Spelberg*, quod *Brunnæ* imminet, secedens, grandi se periculo euolnit. Captiuari tunc *Victorinus* ab exercitu Cæsaris, qui magnam partem Cruciferorum habebat, poterat, sed saluti fuit *Kiercher* miles, qui illius liberationem procurauit. Cæsariani autem milites, quorum *Graffuekkar*, *Sueuus* genere, Dux erat, Monasterium præfatum accedentes, quassatis per bombardaa propugnacu- B lia, & muris, illud animose conquirunt. Et paucis *Bohemis*, præsidii defensoribua, vitæ reseruatis, cæteros omnea necant. Nec expugnare præsidium contenti, traducto in *Morauiam* exercitu, *Georgio* & suis bellum inferunt. Quorum paucitate *Victorinus* perspecta, gentibus ex *Bohemia* auctus, illos inuasurus, aduenit. Parumque abfuit quin illos occupaturus videretur, nisi illos *Znoyma* Ciuitaa, contra induciarium fœdus, ad se intromissos, tutasset. 1468.

inde recedere in Morauiam per Exercitum Frederici Romanorum Imperatoris & Austriæ Ducis cogitur.

Matthias interim *Hungariæ* Rex vetua odium, quod in *Georgium*, ob depactationem, qua illi, vindicaturus se in libertatem, se- C ptuaginta millia florenorum vno die persoluerat, & quod per affinitatem (filiam enim *Georgii* in vxorem acceperat) credebatur extinctum. *Frederici* quoque *Romanorum* Imperatoris, confœderati sui, frequentibus Nunciia, ipsum ad id exhortantis, iniuriam satagens vltum iri, requisitionibua insuper Apostolicis, & precibus *Prothasii Olomuncensis* Episcopi, ac *Zdenkonis Conopiczki*, cæterorumque *Bohemiæ* Catholicorum Baronum, qui à *Georgio* opprimebantur, persuasus, exercitum ex mercenario milite, *Polono*, *Bohemo*, & *Hungaro*, collectum, curribus, bombardis, cæterisque bellicia apparatibus, sufficienter iostructum, in *Austri-* D *am* personaliter promoueret. Et circa oppidum *Austriæ Lawy*, prope flumen *Dia*, in loco paludinoso, & aquia septo, illum locat: *Morauiæ* & *Bohemiæ* exinde bellum illaturua, *Zdenkonem Konopniczki*, cum trecentis equitibus, & Cæsarianos milites, pluresque allos *Polonorum* & *Bohemorum* belli peritos, habens secum, ex quorum sententia, singula in bellum huiusmodi subministrabantur. *Geor-*

Matthias Hungariæ,

& Georgius

gius

1468.

Bohemiæ Reges contra se cum exercitibus pugnaturi procedunt, & positis non longe vtrinque Castris

gius Posdziebracki, nihil *Matthiæ Hungariæ* Regis hostilitate, & aduentu deterritus, suos & ipse in arma cogens, exercitu haud mediocri, qui tamen plus pedite ex agrestibus, quam equite ex milite refertus erat, satis celeriter & propere comparato, solus illi, quamuis grandi & axcessiuo pressus abdomine, præstiro Ducatu, ad *Lawi* venit, & haud longe a fluuiis *Pannonicis*, *Matthiam* Regem *Hungariæ*, & suum exercitum pabulatione prohibiturus, sua ponens, quadrigis & vallo communiuit. Quapropter quatuor & amplius hebdomadis, in tam propinquis Castris, vterque exercitus considens, neuter in dimicationem (*Hungaricus* enim peditatum *Bohemicum*, *Bohemicus* equitatum *Hungaricum* verebatur) venit. *Bohemicus* tamen munitionem propinquam *Marthnicz*, in qua præsidium ex frequenti milite *Hungarus* locauerat, *Hungarico* exercitu inspectante, & nequicquam ferente opem, per deditionem, violentam conquisitionem deditione facta, præsidii milites auersuri, conquirit. Agirabantur post hæc per dies multos, de pace tractatus plurimi, & iam pax triennalis inter vtrumque conuenerat. Quæ mox, *Georgio* Castra, fortalicia, & bona, anno transacto conquisita, iustis dominis, cedere recusanta, parte autem *Bohemiæ* Baronum, & signanter *Zdenkone Konopniczki*, qui plura amiserat, absqua hac condirione, quamlibet pacem detrectante, fuit infecta.

de pace nequicquam tractatus fiunt. Georgio ablata Bohemis Catholicis restituere nolente.

Georgius ex statiuis

Fame deinde *Bohemum* premente, & equis plurimis, in suo exercitu labefactatis, aut mortuis (liberam enim pabulationem, exercitus *Hungaricus* magna ex parte illi ademerat) leuat *Bohemus Georgius* campum & nullo lacessente, nec inuadere audente, in *Bohemiam* rediit, & in Castro *Posdzyebrath* se locat, filium tamen *Victorinum*, cum insigni parte equitatus, apud oppidum *Moraviæ Trzebiczow*, suæ ditionis, situ & munitione firmum, *Hungarum* lacessiturum, reliquit. Mouit & illico *Matthias Hungariæ* Rex sua Castra, & oppido *Trzebicof* illa applicat. Pro illius aurem conquisitione, omnem operam nauaturus, suburbana incendit. Ex quo incendium vento validissimo ignem promouente, oppidum corripuit, & latius manare cæpit. Propter quod duplex periculum, incendii, & captiuitatis *Victorinus* euitaturus, cum duobus millibus, & quingentis equitibus, se propere euoluit, & in Monasterium, quod expulsis Monachis, diu ante ab hæreticis, incastellatum fuerat, oppido *Trzebiczow* imminens, se recepit. Ingens multitudo hominum, equorum, & armorum,

in Posdzyebrath se recipiens, filium Victorinum apud oppidum Moraviæ Trzebiczow Hungarum lacessiturus relinquit. Quo Hungarus incenso, Victorinum inde fugientem in Monasterio oppido imminente

1468.

A conflagrauit eo incendio, adeo, vt nihil vorax flamma, a cruenda elade distaret. *Hungariæ* Rex *Matthias*, milla quingentis captiuis, qui sequi *Victorinum*, igne & hostibus præoccupati, non poterant, potitus, *Victorinum* in Monasterio obsidere, & triplici sepe, prædam certam illum cum suis ratus, cingere cæpit: fame premente, in suam ditionem illum cum omnibus, non ambiens, propediem venturum. Sed *Victorinus*, turpe se & suos, dedere ratus, obsidionem, quamuis multiplici fame premente, carnes equorum, absque salis condimento coctas, manducans, & lympham cum suis omnibus bibens, in dies plures traxit. Sub quibus,

B per quotidianas dimicariones, multi mortalium hinc inde cadebant.

dura obsidione arctat.

Superuenit interim *Henricus*, alter filiorum *Georgii*, cum nouo *Bohemorum* suæ partis exercitu, quadrigis circumdato, & fratrem obsidione soluturus, in tam propinquo spacio ab exercitu *Hungarico* se locat, vt bombardæ, in alterutrum exercitum, facile pertingerent. Ex aduentu autem *Henrici*, plures difficultates, *Matthiæ Hungariæ* Regi, & suis illico creuerunt. Nam & frequentiores dietim oriebantur hinc inde particulares dimicationes, & sepium consumatio intermissa, pabulatio quoque & victualium importatio, magna ex parte impedita.

C Iam enim in circuitu cunctis vastatis, ab vtroque exercitu, non nisi, in sex miliaria & amplius, pabulationem, ab *Hungarico* præcipue exercitu, in quo frequentior eques erat, oportebat extendi. Hæc quoque non nisi laboriose & periculose, propter insidias hinc inde structas, poterat prouenire. Quapropter vterque exercitus, magna iactura, in equis tabefactis ex fame, suscepta, ipse quoque inedia laborans, carne deficientium, equorum grandem esuriem sustentabat: floreno enim vno, panes tantummodo quatuor à ditioribus emebantur. Aduenerat & Catholicis in auxilium, *Bauariæ* Dux *Otho*,

D habens secum *Sueuos*, & *Suiceros*, cruce signatos, *Dobeslaus Swamberg*, *Henricus Hradeczki*, & *Burzianus*. Sed ii quoque per *Ioannem Rozemberski*, qui Catholicum sa gerens, partes tamen *Georgii* & hæreticorum, enixius adiuuabat: & per *Michaëlem*, de *Mychalyecz* cæterosque *Bohemiæ*, partis *Georgii* Barones, & *Pragenses*, *Thaboritæque* fuere profligati. *Victorinus* interim perpendens, quod nec per

Victorino Posdziebraczki Henricus germanus.

Catholicis vero Dux Bauariæ Otho cum aliis in auxilium venit.

Victorinus

1468. *obsidione pressus,*

per tractatus, quos, personaliter petito colloquio, cum Rege *Hungariæ*, interponebat, & in quibus Rex *Hungariæ* conditionem, per *Victorinum*, de tradendo castro *Spelberg*, si illum cum paucis suis abire permitteret, oblatam, respuens. *Victorinum* cum suis omnibus in deditionem exposcebat. Sed nec per aduentum fratris sui *Henrici*, liberatio sua & suorum poterat prouenire, extremis se circumdatum videns, in periculosam desperationem versus, extrema insuper aggredi, cogente necessitate ausus est. Nocte diem Pentecostes antecedente, quæ fuit quinta mensis Iunii, cum mille trecentis equitibus, qui omnes animos, aut ad vincendum, aut ad moriendum destinauerant: ex arce (pro præsidio tamen illius, quingentos pedites relinquens) egressus, & hostilem custodiam, quatuor millia armatorum habentem,

tandem per vim nactus viam,

disrumpens, obsidentium manus euadens, in propria Castra *Henrici* confugit, & magna sui spe *Hungariæ* Regem, & suos, inescatos fefellit. Magnum insuper ausum suis ex fuga huiusmodi præbens, *Hungaricum* exercitum, in maiores difficultates coniecit. Et post paucos dies, *Hungariæ* Rege, non persequente, ad patris Castra, qui in *Polna*, quatuor miliaribus à *Trzebiczow* distante, & *Victorinus* & *Henricus* cum exercitu peruenit.

ad patrem cum germano fugit.

Arx *Trzebiczow* illis discedentibus, Regi *Hungariæ*, eo pacto dedita, *vt liceret omnibus incolumibus, medietate armorum, & equorum relicta, discedere.*

non sine afflictione & contusione rerum Georgii ingenti.

Tam ingentem autem cladem *Irzik*, circa *Trzebiczow*, in viris, armis, & equis pertulerat, vt nunquam se potuerit, præmente illum hominum & sumptuum penuria reparare. *Ioannes* deinde *Rozemberski*, eo deserto, Catholicis se iunxit, & *Michaële* de *Michalyecz*, *Procopio Rabschteu* Cancellario Regni, & *Ioanne Thirczka*, morte absumptis, *Zdenkone* vero *Kostbka*, circa oppidum *Mogilnicza*, *Georgii* copias ducente, prostrato, fugatoque, & ex vulnere mortuo. Tenebant autem vtrique exercitus, longo tempore, in campestribus statiua, explorando congrediendi opportunitatem. Et licet dimicationum particularium, aliquando gerebantur præludia: in vniuersæ tamen congressionis sortem, nunquam vtraque pars venit. Clandestine deinde *Georgius*, per *Albertum Kostbkam*, cum *Matthia Hungariæ* Rege conuenturum se pactauerat, fuisset quoque reconciliatio ex huiusmodi priuato Conuentu subsecuta, nisi Consiliarii *Hungariæ*, periculo intellecto, Regem suum in *Olomunc* reuocando, ingens periculum, quod Catholicis, ex ea reconciliatione imminebat, auertissent.

1468.

Legati Casimiri Poloniæ Regis suadens Irzikoni Bohemo,

Superuenerunt interea *Casimiri Poloniæ* Regis Nuncii, *Stanislaus Ostrorog* Palatinus *Calissiensis*, *Iacobus* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Thesaurarius, & *Nicolaus Skop*, Castellanus *Osswyeczimensis*. Et primum *Irzikone*, apud *Pragam* offenso, (pluribus enim diebus apud *Polna*, deinde apud pontem commoratus, & in pactis clandestinis cum *Hungariæ* Rege *Matthia* delusus, dissoluto, ob famem magnam exercitu, *Pragam* redierat,) multifarie illi, vt se Summo Pontifici reconciliet, errores relinquat, nomine *Poloniæ* Regis suadent.

vt se Summo Pontifici humiliet: erroribus relictis.

Tentant insuper, vt de Regno *Poloniæ*, alicui ex filiis *Poloniæ* Regis cedat. Ille cessionem Regni, interim dum viueret abnuens; à Consiliariis suis persuasus, *non filiis suis, sed Poloniæ Regis, Bohemiæ Regnum se relicturum* pollicetur, *idque iureiurando & literis firmaturum. Orans, vt Oratores Poloniæ Regis, induciis bellum intercipiant, audientiamque apud Papam ordinent.*

Is tandem à Rege persuasus vno ex filiis Casimiri, Regnum Bohemiæ se relicturum post mortem suam promittit.

Illi *Olomuncz* adeunt, quo & *Hungariæ* Rex *Matthias*, cum omnibus Consiliariis, copiisque, & duo Legati Apostolici, videlicet *Laurentius Ferariensis*, & *Rudolphus Wratislaniensis* Episcopi, conuenerant. Vbi parum æquis auribus, pacem aut inducias persuadendo, auditi, re infecta, & animis multorum, & præcipue Legatorum, bellum contra *Irzikonem*, aut geri, aut finiri exoptantium, offensis, casso labore reuertuntur.

Pacem tamen Legatis Casimiri, ne quicquam eam obtinere nitentibus,

Castra duo *Spilberg* supra *Brunnam*, & *Hradzisczе* supra *Olomuncz*, diutius obsessa, famem non tolerando, Regi *Hungariæ* deduntur. Deditur & castrum *Konopiscze*, *Irzikoni* fame vrgente, cui victualia *Zdenyek* inferre sæpius tentando, obstantibus propugnaculis, non poterat. *Wratislauienses* quoque *Frankschten* conquirunt, ruinantque oppidum: *Bohemis* ex *Szambicze* diffugientibus. Ita omnia circa *Irzikonem* ruebant, fatalemque illum annum habuit.

ab Hungaro habere nequit, & aliquot castra amittit. Konopiscze vero conquirit.

Casimirus Poloniæ Rex

Hebdomadis decem, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Craconiensem* vrbem exactis, certificatus per *Ioannem Sapyenski* militem, qui nuper *Romæ* nulla re, pro qua fatigabatur, apud *Paulum* secundum Summum Pontificem obtenta, redierat. *Pomeranis*, & *Pruthenis*, de suo propinquo aduentu, illum enixius deposcentibus. Missis quoque *Dobeslao Bischowski*, Castellano *Belzense*, & *Stanislao* de *Thaczin*, *Ioannis* Castellani *Craconiensis* filio, in *Valachiam*, qui animo bono, *Stephanum* Vole-

Nuntios ad Stephanum

uodam

1468. uodam *Moldauiæ* esse iuberent, in omnia necessitatis suæ articulo, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, & quemlibet alium hostem, auxilia *Casimiri* Regis experturum: de præstando quoque *Casimiro Poloniæ* Regi, & suo Regno, per *Stephanum* Voieuodam, homagio, diem & locum dicerent, Sabbato in crastino sancti *Ioannis* Baptistæ *Cracouiæ*, cum Consorte sua Regina *Elisabeth* egreditur. Et *Vislitiam* perueniens, Diætam illic tenuit: deposcens pro soluendis stipendiariis sibi suffragium decerni. Qua re ad deliberationem reiecta, quamuis singuli milites, & nobiles, reipublicæ, necessitate calculata subueniendum decernerent. Conclusionis tamen decretum, in Diætam generalem *Piotrcouiensem*, ne absque militibus *maioris Poloniæ*, in rem arduam præpropere assensisse viderentur, differebant. Ex omnibus deinde Districtibus, duos legunt Nuncios: potestatem ad consentiendum in modestum subsidium habituros. Die Veneris, prima mensis Iulii, *Casimirus* rex *Vislicia* egressus, per *Chacztni* cæteraque loca in *Colo* peruenit. Vbi aliam conuentionem, pro die sanctæ *Margarethæ*, cum Militaribus terrarum *maioris Poloniæ*, par ab illis deposcens suffragium, tenuit. Ibi quoque res, in alteram diætam, octo diebus, ante sancti *Michaelis* festum, in eodem loco tenendam, extracta est.

Palatinum V.Hachiæ mittit: diem præstando homagio dicturos, auxiliaque contra hoste quemlibet promissuros.

Ipse vero petit subsidium pecuniale, indictis Conuentionibus.

Ad qua Nuncii districtuum omnium leguntur.

Ex *Colo Casimirus Poloniæ* Rex, per solita loca *Bidgosthiam* processit, vbi diebus aliquot ex actis, *Ioanne* Archiepiscopo *Gnesnensi* (valetudinarius enim erat, & paralytica ægritudine in latere sinistro, dum apud *Bidgosthiam* foret, percussus) in propria remisso, ipse cum cæteris Prælatis, & Baronibus, atque Militibus Regni, in *Prussiam* processit. Tertia die mensis Augusti, *Bidgosthia* egressus, *Elisabeth* Regina licentiata, & *Nyeszouiam* remissa, per *Nowe*, *Gnyew*, *Stargard*, feria quinta in crastino sancti *Laurentii*, tertiarum hora, cum magna gloria, & in populi sui maxima multitudine, Ciuitatem suam Regiam *Gdansk* ingreditur: processione duorum Episcoporum, *Iacobi Wladislauiensis*, & *Vincentii Culmensis*, atque omnium Ecclesiarum, plausuque & iubilo omnium *Gdanensis* Ciuitatis populorum, obuiam illi ad vnum miliare euntium, exceptus est, omnium victualium prouisione abunde administratus. Tenuit autem pro die sancti *Bartholomæi* Apostoli, vnam Diætam in *Gdansk*, alteram pro die Dominico post festum sancti *Ægidii* in *Marienborg*. Sub quo tempore, dum tertia mensis Augusti die, luna in domo Martis fuisset eclipsata, vis magna imbrium, nunquam antea visa, quæ mortales, eorumque segetes & pecora, multis affecit incommodis, secuta est, adeo intensa, vt oppidum *Stradomia*, cum suis ecclesiis, & domibus, alia inundatione compleret, & vsque ad muros prope *Cracouienses* grassaretur: *Cracouienses* aquas ioundationes, piscinarum, adiuuante ruptura. Interponebantur autem Rege stante in *Gdansk*, per dies triginta, per Consiliarios Regis, varii tractatus, & suffragium pecuniale, pro soluendis stipendiariis, a Ciuitate *Gdanensi*, in summa notabili, petebatur. Quæ cum recusata fuisset, allegantibus *Gdanensibus*, se ære alieno in nonIogentis millibus teneri. Czissa annos octo, per vniuersas terras, & ditionis Regiæ Ciuitates, ad soluendum debita Regis *Casimiri*, & Ciuitatum consensu communi instituta est: ea conditione, vt per annos quatuor primos, *Casimirus* Rex, illius tres partes habeat, quartam Ciuitatibus tribus principalibus, *Gdansk*, *Thorun*, & *Elbing*, relinquat. In residuis vero quatuor annis, tres principales Ciuitates prædictæ, omnem pecuniam, in eorum Ciuitatibus ex Czissa prouenientem pro se tollant: omnium aliarum Ciuitatum & oppidorum Czissæ, pecunia in vsum Regium cedente. Reddidit & tunc Ciuitas *Gdanensis* Regi *Casimiro* tres Districtus, *Gdansk*, & tres *Dirpuczki*, & *Thsczow*: liberum faciens Regem de summis, in quibus illos fecerat *Gdanensibus* obnoxios, se quoque absolutam iri, imperrans, de triginta florenorum millibus: ad quæ per annos quindecim, bello durante, singulis annis, duo remenda millia, soluenda obligabatur. Fecit & mutuum *Casimiro* Regi, de quinque millibus, in solutione Czissæ illa repetitura: Cuius summa pro parte Regia, ad quindecim millia florenorum ascensura credebatur.

Imbrium magna vis vbique decidit, adeo vt vsque ad muros Ciuitatis Cracouiensis aquas inundata fit.

Tributum pro soluendis stipendiis militum dicitur Czissa, tributum Prussiæ,

Districtus obligati Regi restituuntur.

Feruebat & tunc inter *Cristinum Daciæ*, & *Casimiri Rē-Carolum Sueciæ*, Reges graue bellum: contagione sua etiam *Gdanensi* Ciuitate Regiæ incommodum afferens. *Cristinus* enim *Daciæ* Rex, propria ad largiendum militibus non habens, *Anglicorum* nauigia cum mercibus, ad ducenta florenorum millia æstimatis, in *Gdansk* tendentia, rapuit, illisque donatiuum militibus persoluit. *Anglici Cristinum* vero, cum in *Dacia* Regem fæuire non possent, in *Gdanenses* fæuitiam vertunt, & *Anglicorum* omnes merces eorum, apud se consistentes occupant, & arestant. Ad quas soluendas, *Casimiri Poloniæ* Regis sudabat labor & intentio. Agebatur, & inter *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, & *Henricum Stholpensem* Ducem, rigidum bellorum dissidium. Supplicabatque *Henricus Stholpensis*

Gdanensis cum pro soluendu mercibus Gedanensibus occupatis ob rapta per Cristinum Daciæ Regem nauigia Anglicorum, datum tendentia.

Dux

1468.

Dux *Casimiro Polonia* Regi, primum per Nuncios, deinde per Consortem suam *Zophiam*, vsque in *Gdansk*, missos, vt sibi laboranti, memor fœderis, auxilium contra *Fredericum* Marchionem ferret: Potentior enim illo erat, propter auxilia, quæ sibi Dux *Missnensis*, Duces de *Mikyelburg*, Episcopus *Maydburgensis*, & Dux de *Brunszwik* tulerant. Sin parum fœdus duceret, homagium & subiectionem se facturum exhibebat. Dissoluisse autem *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem* campum, *Casimirus Polonia* Rex intelligens, duos Barones illuc mittit, *Sbigneum Bank* de alto monte, Castellanum *Rospergensem*, & *Stiborium Chelmski*, Iudicem *Posnaniensem*: bellum æquis conditionibus, sin minus tollerabilibus, ad extremum induciis, intercepturos.

Et eiusdem Casimiri studium, pro intercipiendo bello inter Marchionem Brandeburgensem & Ducem Stolpensem exorto.

Pluribus iudiciis factis, & rebus variis compositis, ex *Gdansk* feria quinta in die Natiuitatis sanctæ *Maria*, discedens, feria sexta in crastino *Marienburg* aduenit. Illicque, prope mensem, teneodo alium Conuentum, moratus. *Henricum* de *Plawen* Magistri generalis vicem tenentem, cum Marszalco & Gommeodatoribus ad illum venientem, beoigno vultu excipiens, auditis, & magna ex parte impletis, eorum petitionibus, & necessitatibus illos remuneratos, & optime de se contentos, datis illis quinque millibus florenorum, & oppido *Nidborg*, quod in eam diem, à Præfecto Regio tenebatur: reddito remisit, hortatus illos, vt successorem Magistro celerius deligerent. Cuius electionem tantopere propter *Almania* & *Liuonia* Magistrorum, qui de iure habent electioni interesse, absentiam, purgabant se distulisse: Quibus & tunc, ad illorum preces, saluus conductus concessus est, pro acceleranda ipsa electione. Apparuit & tunc Cometes, circa finem vrsæ, & in temone, inter orientem & septentrionem consistens. Quo post dies quindecim, quibus cursum suum continuauit, desinente, alius mox in occidente, priore splendidior, & facem largiorem portendens apparere cæpit. Qui etiam cursum suum, aliis qoiodecim diebus explebat. Quorum apparitio, plurimorum hominum mentem perterruit. Iam tnoc aliqood malum, pestis, famis, & regionum mutationis, vel obitus Principum, annuociantium. Non a doctis enim tantummodo viris, sed & à vulgo stellæ crinitæ potestatibus summis, aut regionibus exitium putantur portendere. Consulti Commendatores, & Ordo, per *Casimirum Polonia* Regem, de Regni *Bohemia* acceptatione, suaseruot illius acceptationem, si absque bello pronenire poterit, sin minus abstinendum: ne illius acceptatio vires & opes *Polonici* Regni extenuet.

Nidborg oppidum, munerati etiam Cruciferis, Casimirus Rex restituit. Hortans illos, vt Magistrum eligere diutius non differant.

Duo Cometes apparent,

Consilium Crucifterorum de acceptando Bohemia Regno Casimirus exquirit.

1468.

A Iostituta est & tunc Diæta in *Elbingo*, pro die Purificationis sanctæ *Maria* virginis, quotaonis tenenda, vt duodecim personæ, pro parte Regis & Regni *Polonia*, & aliæ duodecim pro parte Magistri, & Ordinis *Prussia* locandæ, siogulas causas, querelas, & quæstiones, vtrinque definiant. Sub eodem tempore *Liuonia* Magister, & sui Commendatores, *Gerbardum* de *Melligrade*, Marschalcum *Liuonia* ab officio Marschalcatus, ablatis omnibus Castris deponunt, quod esset vir vegetoris ingeoii, *Pruthenico*, & *Liuonico*, pro sua factiuitate, dignus Magisterio, & qui ad pacem *Pruthenicam*, ardentius operam suam nauauerat, remque apud *Liuonitas*, B vt & ipsi io Regiam ditionem concederent, versabat. Ob quæ, sibi illud malom *Liuonita* insimulabantur parauisse.

Sub tempore, quo Diæta Elbingi quotannis ob iustitiæ administrationem habenda instituta fuerat, Gerbardus de Melligrade, Marschalcatu Liuonia à suis, quod Polonis esset affectus, deponitur.

Creat deinde priori creationi innitendo, *Casimirus Polonia* Rex in *Pomerania*, in *Chelmensi* & *Elbingensi* terris, nouos Magistratus, Dignitates & officia, videlicet Palatioatum *Marienburgensem*, quem *Stiborio* de *Bayssen*, Palatinatum *Culmensem*, & hunc *Gabrieli* de *Bayssen*, Palatinatum *Pomerania*, alias *Gdanensem*, quem *Otha Machwita*, Castellanatum *Culmensem*, quem *Ludonico* de *Mortangen*, Castellanatum *Gdanensem* seu *Pomerania*, quem *Nicolao Pilyawski*, castellaoatum *Elbingensem*, C quem *Fabiano* de *Legendorff* Succamerariatum *Prussia*, quem *Ioanni* de *Bayssen*, Succamerariatum *Gdanensem*, quem *Heykoni* alias *Hugoni* de *Smolang*, Succamerariatum *Schlogouiensem*, quem *Georgio* de *Drabowa*, contulit. Iudicium *Chelmense*, cuius Iudicem de *Thargouscze*, Iudicium *Marienburgense*, cuius Iudicem *Paulum* de *Vnschcyn*, Iudicium *Tlsczouiense*, cuius Iudicem *Ioannem Reyman*, Iudicium *Sweeense*, cuius Iudicem *Nicolaum Kawyecznik*, Iudicium *Slochouiense*, cuius Iudicem *Martinum Slesze*, Iudicium *Gdanense*, cuius Iudicem *Christophorum* D de *Woynari*, constituit. Hisque & aliis pluribus rebus compositis, & terrarum *Pomerania*, & *Chelmensis* ordinato statu, ex *Marienburg*, Feria quarta in die sancti *Venceslai* discedens, & per *Grudzancz* in *Thorun*, terrestri itioere feria sexta in die sancti *Hieronymi* venit. Vbi aliquot diebus pausatis, per Oram *Cuiauiensem* & *Lanciciensem*, Die Dominico sancti *Dionysii* in *Pyothrkow* cum consorte sua *Elisabeth* Regina, adueoit.

Casimirus vero Rex nouis Magistratibus in Prussia creatis,

Piotrcouiam reuertit.

Coouentione generali *Pyotrcouiensi*, pro die Solis oona mensis Octobris, per aduen-

1468.

Vxor olim Wladislai de Domaborz Castellani & Capitanei Naklensis iniustam viri sui necem queritur.

tum *Casimiri*, *Poloniæ* Regis, Prælatorumque & Baronum instaurata, dies aliquot in querela, per relictam olim *Wladislai* de *Domaborz* Castellani & Capitanei *Naklensis* proposita: adiuuantibus illam pluribus Baronibus & Consiliariis, quibus stricta cognatio fuerat, absumpti sunt: quasi iniuste fuerit occisus. Et licet singuli Consiliarii, occisionem suam damnarent, verbis, plerisque aliud mente, quam ore gerentibus: nemo tamen, qua vltione facinus suæ decapitationis plectendum foret, sententiam dixit. Castellanus autem *Posnaniensis Petrus* de *Schamotuli*, qui vel publico vel priuato incensus odio, illum præter sententiam Regis asserebatur damnauisse, præsenti se Conuentioni studiose subtraxerat, nec quicquam lege communi in absentem poterat decerni non citatum. Itaque post multas fatigas, quibus cognatio sua sudare visa est, citationem contra *Petrum Schamotulski*, Castellanum *Posnaniensem*, in qua dies illi, pro futura Diæta generali *Pyotrcouiensi* dicebabatur, recepit, & omnis interea motus quieuit, & querela.

Rudolphus Episcopus Wratislauiensis Legatus Apostolicus à Casimiro Rege permitti petit crucem in Regno Poloniæ contra Georgium Bohemum prædicari.

Georgius vero postulat à Polono se conciliari Papæ.

Auditus est post hæc *Balthasar*, Canonicus *Wratislaniensis*, qui, à *Rudolpho Wratislauiense* Episcopo, & Sedis Apostolicæ Legato, missus, petebat, *vt Casimirus Poloniæ Rex, censuras & crucem, contra Georgium Posdzyebraczki, in Dominiis suis prædicari permitteret.* Auditus etiam, & frater *Paulus*, Præpositus *Sderadensis*, in *Praga*, Ordinis sancti sepulchri *Hierosolimitani*, à *Georgio Posdzyebraczki* missus. Qui iustitia *Irzikonis*, qua fultus est, contra rebelles, & humili summissione, qua erga Papam vsus est, ad extensum commemorata, subintulit. *Res Irzikonis, à suæ fælicitatis cursu, retardatas & infectas fuisse per inducias, quas Irzik, motus precibus Poloniæ Regis, per Nuncios anno transacto factis, concesserat. Rogans Poloniæ Regem, ne pateretur Regnum amicum, & sui idiomatis Slauonici, conculcatum & direptum iri. Sed ferret illi auxilia, ac summum Pontificem Paulum secundum, faceret sibi reconciliatum: redditurum enim se omnium, quæ egit, rationem, si sibi concedatur licentia: Et singulis, quæ Summus Pontifex iusserit, obedienter pariturum.* Vtrique Nuncio & *Rudolphi* Legati, & *Irzikonis* responsum est. *Nuncios notabiles ad Summum Pontificem missurum, Casimirum Regem Poloniæ. Qui in vrbem eundo, descendent ad Legatum Rudolphum Wratislauiam, & ad Irzikonem Posdzyebraczki in Pragam: intentionem Casimiri Poloniæ Regis, vtrique in eo negocio enodaturi:* Nominati autem ad id fuerant, Nuncii, *Iacobus Dabienski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarius, & *Capitaneus Craconiensis*, & *Paulus* de *Glowna*, Decanus *Craconiensis*.

Quo in negocio Nuncii per Casimirum nominantur Romam ituri.

1468.

Nunciis nobilium in Conuentione ad id instituta, allegantibus, nullum se mandatum à suis accepisse ad consentiendum in suffragium pecuniale petitum pro stipendiariis salariandis, alii Conuentus ad id ipsum, vt veniant, plenis cum mandatis indicuntur.

Conuersi deinde erant, tam *Casimirus* Rex *Poloniæ*, quam Consiliarii ad quærendam viam, qua stipendia militibus possent persolui: ob quam vnam causam Conuentio ipsa fuerat instituta. Verum Nunciis ex parte Militarium & Nobilium missis, allegantibus, se, nullum mandatum, ad consentiendum in aliquot subsidium, accepisse. Ea allegatione, singulis turbatis, cum nihil præsentes decernere possent, duæ Conuentiones, vna in *Colo*, pro terris *maioris Poloniæ*, pro die sancti *Nicolai*, altera pro die Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *noua ciuitate Korczin*: quatenus in illis consensus Militarium, de ferendo pecuniario subsidio, posset obtineri. Duæ & aliæ Conuentiones, in eisdem locis, pro die sancti *Viti*, pro decidendis differentiis, inter Spirituales, & Seculares exortis, institutæ.

Casimiro Rege venationibus intento

Feria sexta, ante festum sanctorum, *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, ex Diæta *Pyotrcouiensi*, *Casimirus Poloniæ* Rex discedens, per *Opoczno* & *Skrzin* venit in *Radom* & deinde in *Iedlnam* se conferrens, illic plus, quam vno mense, venationibus vacabat. Exinde pro die Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *noua ciuitatis Korczin* Conuentionem venit: visitato & adorato ligno viuificæ crucis in Monasterio *Calui montis*. Vbi conuenientibus *Ioanne Craconiense*, *Iacobo Wladislaniense*, Episcopis, & Consiliariis ac Militibus, terrarum *Cracouiensium*, & *Russiæ*, præter *Ioannem* de *Thaczin* Castellanum, & *Ioannem* de *Pilcza* Palatinum *Craconienses*, quos valetudo retraxerat, post multos & varios, deferendo *Casimiro* Regi, pro soluendis stipendiariis suffragio, tractatus, dum singuli, & Barones, & militares, de proprio censu, pro quo à Rege rogabantur, nihil vellent, allegando suas egestates & defectus conferre: Vix tandem cum magna difficultate in Cmethonibus fertones, Nunciis etiam *maioris Poloniæ* terrarum consentientibus, decreti, eà tamen conditione, vt medietatem fertonis, videlicet sex grossos, hæres & dominus villæ soluat, alios residuos sex grossos Cmetholaneum retinens, pendat. Rarus tamen ex militaribus eam conditionem seruauit. Sed omne onus solutionis in Cmethones redactum: qui & ipsi maxima pauperie, propter frumenta, quæ æstate transacta, ob imbres cadentes, steriliter prouenerant, & imbres ipsi, fere omnem in autumno impediuerat sationem pressi, ægre illam adimplebant. *Casimirus Poloniæ* Rex

rebus

1468.

rebus publicis, in præfato Conuentu *nouæ Ciuitatis Korczin* perfunctus, *Cracouiam*, pro diebus Natiuitatis Christi, qui instabant, venire distulit: vexationes stipendiariorum, quibus pro festis Christi, solutio fuerat pollicita, & quorum iam multitudo *Cracouiam*, diem constitutam anticipando, coouenerat, euasurus. Sed apud *nouam ciuitatem Corczin*, vna cum consorte sua *Elisabeth* Regina, natalicium Christi egit. Annus hic, pluribus casibus raris, & effusione ampla sanguinis Christiani, insignis. Nam in singulis fere Regnis & regionibus, multiplicitate imbrium causante, & ea, quæ in frugibus prouenerant fuère corrupta, & omnium frugum satio hyemalis impedita: ex quo in plerisque regionibus annonæ caritas subsecuta est.

miles mercenarius Cracouiæ expectat stipendiorum emeritorum solutionem.

In *Valachiæ* regionem, dum illam *Matthias Hungariæ* Rex, a proprietate Regni *Poloniæ* abstracturus, suæ ditionis facere conaretur, clade ingenti, a *Stephano* Voieuoda *Valachiæ*, vt præscripsimus, obrutus, plurimis de suis desideratis, in Regnum *Hungariæ* trepidus refugit. Mox autem *Valachicam* cladem, nouo bello correcturus. *Irzikoni*, damnato, & deposito a Regno *Bohemiæ* Regi, bellum inferens, circa oppidum *Trzebiczow*, & alios multos partis *Irzikonis*, igne & gladio extinxit, multos etiam ex suis desiderauit.

Matthias Hungariæ Rex, Valachicam cladem correcturus, Bohemiam igne & ferro vastat.

Burgundiorum Dux *Carolus*, defectionem *Laodii*, nobilis vrbis, quæ suos Præfectos aut extinxerat, aut expulerat, vlturus, in illius expugnatione, quam per dies tres, noctes duas, quadraginta millibus de suis amissis, conquirens, omnes puberes & impuberes, mares & fœminas, nulli parcens sexui vel ætati, occidit, & Ciuitatem, ac omnes munitiones, & domos eius, Solo æquando ruinauit, habitationemque illius mortalibus interdixit.

Leodium deficiens à Duce Burgundiorum solo æquatur.

1469 Exactis apud *nouam ciuitatem Korczin*, *Casimirus* Rex *Poloniæ* natalis Domini diebus, in *Nyepolomicze* descendit. Et ferarum multitudine capta ac primum in filios, deinde in Episcopos, *Cracouiensem* & *Wladislauiensem*, Barones, & Consiliarios, Capitulum, Vniuersitatem, ac Consulatum *Cracouiensem* distributa, feria quinta in vigilia Epiphaniarum cum *Elisabeth* Regina consorte sua, fœliciter *Cracouiensem* vrbem intrauit, à filiis suis quatuor, *Wladislao*, *Casimiro*, *Alberto*, & *Alexandro*, oratione pulcherrima, per organum *Wladislai* primogeniti & natu maioris, pronunciata, exceptus. Stetit autem *Cracouiæ*, hebdomadis tribus, sub quibus à Stipendiariis, qui ad percipiendum promissam eis solutionem conuenerant, induciis vsque in diem Paschæ, vt sertones decreti, interim colligi possent, impetratis, in singula eorum capita, singulos florenos ad rationem debiti computandos, distribuit.

Wladislaus filiorum natu maximus, Regem Poloniæ Casimirum, Cracouiam venientem, fratrum suorum, natu minorum, nomine oratiuncula excipit.

Vbi Rex ipse, datu stipendiariis singulis florenis, reliqui stipendii militum solutio in diem Paschæ proximum reiicitur.

1469.

Cracouiam autem die Solis antepenultima mensis Ianuarii, *Casimirus Poloniæ* Rex linquens, in terras *Russiæ*, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, per solita loca & stationes processit, & apud *Przemuliam* carnis priuio exacto, *Leopolim* concedens. Quadragesimæ tempus illic mansit, homagium & fidelitatis corporale iuramentum, *Stephano* Voieuoda *Moldauiæ*, quod se per frequentes Nuncios & literas præstiturum obtulerat, recepturus. At ille variis causis & impedimentis, & signanter, ne illo Prouincia egrediente, *Turci* illam, *Hungari*, vel *Bessarabi* occuparent, allegatis, venire per notabiles Nuncios, videlicet. *Ioannem Mussilo*, Palatinum *Podoliæ*, & *Spitkonem* de *Iaroslaw* Succamerarium *Przemuliensem*, ad eum vsque missos, accersitus distulit. Et verbo quidem hostilem inuasionem, pro sui excusatione opponebat, re vera autem captiuitatem verebatur: quam se incursurum, ex nonnullorum Consiliariorum Regiorum auisamento, si veniret formidabat. Ne tamen *Casimirum Poloniæ* Regem in iustam indignationem prouocaret, in manibus Nunciorum præfatorum, *Mussilonis* & *Spitkonis*, homagium sacramentumque fidelitatis præstitit: iureiurando se constringens, ad præsentiam *Casimiri Poloniæ* Regis in *Kamyeniecz*, *Coloniam* vel *Snyathin*, dummodo duobus mensibus prius ante auisaretur, & solenne ac publicum homagium præstiturum. Aduenerant illuc etiam Imperatoris noui *Thartarorum Mengligeren* Nuncii: Cæsarem suum *Casimiro* Regi commendantes, & contra quemlibet hostem offerentes auxilia. Filium *Eczygeri* natu maiorem *Nardulab* expellunt, & fratrem eius *Mengligeren* substituunt: quem ægre illis *Caphenses*, apud quos tunc hospitabatur, collisionem ingentem *Tartarici* Imperii veriti restituerant.

Stephanus Valachiæ Voieuoda sacramento præstito pollicetur præsentem se Casimiro Regi solenne homagium præstiturum.

Tartarorum vero Imperatoris Mengligeren Nuncii auxilia offerunt.

Romanorum Imperator *Fridericus*, quingentos equos, in Comitatu habens, per *Forum Iulii* & *Venetias*, vbi illi magnus à *Venetis* impensus est honos, *Romam*, in vigilia noctis Natiuitatis Christi, quinta hora, *Paulo* secundo Papa, iam tunc matutinum in ecclesia sancti *Petri* agente, soluendi voti gratia, quod, dum à germano *Alberto Viennæ* obsideretur, vouerat, aduenit, Expleto matutino, cum *Paulo* Papa

Frederico Romanorum Imperatore, voti reddendi causa Romam profecto,

1469. primum pransus in Palatio Papali quieuit. Celebritati missæ, quæ in vesperum tendebatur, in Imperialibus, *Paulo* Papæ, tem diu unam exequenti, assistens, Euangelium, *Exiit edictum*, ex more legit. Quindecim dies, apud vrbem commoratus, sub quibus cum *Paulo* Papa, & Cardinalibus, Consistoria secreta agens, in vesperam extrahebat. In quibus vulgatum est illum, duorum Regnorum, *Hungariæ* & *Bohemiæ* successionem pro se & filio suo *Maximiliano* Confirmationem petisse, & ne *Prutbenica* pax confirmaretur. Summo Pontifice dilationibus vso, magnopere desudaote. Dum autem ex vrbe, quam plurimis donis, per Papam, *Venetos*, Ducem *Mediolani*, cæterasque *Italiæ* communitates, & Ciuitates, onustus, regrederetur familiaris suus *Bamkkircher* à *Matthia* Rege *Hungariæ*, cui iturus *Romam* Imperator tutelam commiserat, *Austriæ*, & quem filiali & honore & nomine compellabat, subornatus, aliquot arces & Ciuitates munitas, fraude, neglectum se in emerito stipendio allegans, intercipit, & in *Iudæos*, quos Imperator speciali dignabatur fauore sæuiciam exercens, omnes trucidat, fortunasque eorum, longo tempore, in quiete quæsitas, diripit, hisque gentes aduersus Imperatorem conduxit. Verum eum Imperator non secus, quam par erat, pro tam indigna iniuria motus, in *Bamkkircher*, & alios rebelles, videlicet *Groffinker*, *Sigumundum Groff*, & *Ioannem Vukowyeckz*, qui se illi coniunxerant, pararet exercitum, *Hungariæ* Rex *Matthias*, clandestinam hostilitatem amplius tegere, non valens, gentes suas illi in auxilium transmittit: *Austriam* vniuersam suæ ditioni subacturus. Ex filio crudelem priuignum, & ex amico hostem in festum se constituens. Ex quo & *Austria*, & *Stiria*, *Carinthiaque* partes, grauibus cladibus, & bellis, fuêre inuolutæ. Rediit tamen postea *Hungariæ* Rex cum Imperatore in gratiam, & fidelibus auxiliis illum iuuare cæpit, verum paruo tempore in fide perseuerauit.

Atque successionem Hungariæ & Bohemiæ Regnorum pro se & filio Maximiliano à Papa petente. Bamkircher familiaris illius, arcibus aliquot in Austria ex subornatione [M]atthiæ Hungariæ Regis, interceptis, Iudæisque eafis ac spoliatis, bellum Imperatori facit ab Hungaro adiutus.

Cum Matthias Hungariæ Rex Moraviam fere omnem sibi subiecisset atque Bohemiam crudeliter vastasset.

Sub primo Veris tempore, *Matthias Hungariæ* Rex, exercitum, ex decem millibus equitum, mercede conductum habens, cum iam omnem ferè *Moraniam* suæ ditionis fecisset, in *Bohemiam* versus montes *Kutne* venit, feratioresque agros & vicos, edacibus incendiis, per sedecim millia in longum, & in latum, ad quadraginta villas, cum pecoribus, iumentis, & hominibus, in cinerem & fauillam redegit, nonnullaque fortalicia, diruit, & euertit. Quæ res tantum pauorem hæreticis incussit, vt succlamarent, *supremum diem, & malorum imminere: eum nulla hominum memoria in Bohemia tam saua calamitas, audita fuerit.* Habebat *Georgius Posdzyebratzki*, haud longe in pratis Monasterii *Syedliecz* suum exercitum, ad quinque millia equitum, & decem & octo millia peditum, æstimatum: congredi tamen, ne vna dimicatione conflictus, perpetua cum suis omnibus obrueretur clade, non ausus aperto Marte, simulque suorum dolos & callida ingenia, ne ab illis proderetur, veritus, quos in diuersas voluntares esse dilapsos agnouerat, per *Albertum Kosthkam*, Internunciuum suum, *Matthiæ Hungariæ* Regis, colloquium expetiit. Quo impetrato, dum apud villam *Orschic-za* conuenissent, omnibus arbitris exclusis. Socer sic ad generum fertur locutus. *Cur me mi nate tanta atrocitate insectaris, quid me vita ac Regno priuare contendis, quod tantum meum in te facinus, qui multifariis beneficiis à me te exornatum inficiari non potes. Ex captiuo te in Regnum amplissimum remisi liberum, filiam meam tuo connubio iunxi, omni te honore & affectione prosecutus.* *Summi*, inquit Pannonius, *Pontificis, & Cæsaris actus iussu, non priuato odio, bellum in te gero. Hæretica enim infectus labe, per summum Pontificem, velut putridum membrum in fide, omni honore & dignitate Regia priuatus, in Catholicos amplius debaccharis, adeo, vt necesse fuit, Christi Vicarium ut te Principes conitare, Regium Thronum præter spem adeptus, religionem te Christianam, non hæreses tonuentbat promouere. At ego* respondit Bohemus, *nunquam summo Pontifici obedire tergiuersatus sum, neque me hinc, sine recta fide, migraturum spero, Proinde accerse Legatos, spondeo tibi eorum pariturum me iussis, & Fidei satisfacturum præscriptis.*

Georgius ad eum colloquium secus admittitur.

In hanc sponsionem bello inter *Matthiam Hungariæ* Regem, & *Irzikonem* suspenso, quarta dies Aprilis, ad placitandum de pace constituitur. Qua adueniente, cum duo Legati, *Laurentius Ferariensis*, & *Rudolphus Wratislauiensis*, & fere omnes insigniores *Hungariæ* Pontifices, Baronesque in *Olomuncz* accersiti, ad Regem conuenissent, cæpit, Socer, qui & ipse in propinquo apud *Stbenbarg* agebat, cum genero suo, apud villam, inter *Olumunez*, & *Stembarg* mediam, conuenire. Et omnibus

Hungariæ & Bohemiæ Reges de pace in Olomuncz agunt tractatus

1469.

1469.

bus arbitris remotis, frequenti & diuturno tempore agere de pace. Neque enim tutum vterque ducebat, licet vtriusque copiæ haud procul distarent, belli experiri fortunam: cum *Pannonius* superaret equite, *Bohemus* in pedite triplo excederet, perpetuam vterqoe sui perniciem, & deiectionem secuturam ratus, quisqois ab altero vinceretur. Suspecta illieo res, tam clandestine agitata, *Pannoniis* Consiliariis esse cæpit, Legatis suspectior. Vnde & taciti *se, & fidem Orthodoxam, & Sedem Apostolicam, à Pannonio proditam*, mœsti & corde consternati, *ad ludibrium quoque se accitos*, querebantur.

Quos nuncii Poloniæ Regis Romam destinati admonent, ne aliquid in præiudicium Regis Poloniæ concludant.

Superuenerant & in *Olomuncensem* Conuentum, Oratores *Casimiri Poloniæ* Regis in vrbem destinati, videlicet *Iacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarius, & *Paulus* de *Glowina*, Decanus *Craconiensis*, & *Hungariæ* Regem *Matthiam* & *Georgium*, ne quam conclusiooem ioireot, quam *Poloniæ* Rex pro præiudicato ferret auersuri. Gratus fuit singulis Legatis, præsertim Apostolicis, eorum adoentus, opperirique illos exitum rerum hortabantur. Sed dum conclusio pacis, ex dolosa industria protraheretur in longum, Oratores *Poloniæ* Regis *Casimiri*, ab Apostolieis Legatis, ne tam pernieiosæ cunctationi interessent, admoniti *Romam* petiêre.

Olomunyecz flagrat incendio.

Ciuitas inter hæc *Olomuncensis* fortuito, iosolentia ludenrium, in alea in præsentia Regis nocte incensa, in sui medietate graue ioeendium, graueque spolium pertulit: dum nonsolum ineensæ domus, sed etiam integre per vim à gentibus Reglis depilarentur: iosaustum fatum suo ardore illo portendens & spolio.

Hungariæ Rex Matthias in Regem Bohemiæ electus

Post varios deinde tractatus, non nisi induciæ, ad diem circumcisionis duraturæ, conclusæ sunt, & literis firmatæ. Tum demom *Matthias* Rex *Hungariæ*, à duobus Episcopis, *Rudolpho Wratislauiense*, & *Prothasio Olomuncense*, & aliquot Baronibus *Bohemiæ*, videlicet, *Ioanne Rozemberski*, *Zdenkone Konopniczki*, *Ioanne* & *Vlrico Zayacz*, de *Kosztbi*, *Swyatoslao Swambergo*, *Henrico* de *Hradecz*, & *Burziano*, in *Bohemiæ* Regem, die Mereurii, tertia mensis Maii electus, electionem de se factam, omoi deliberatione circumscripta, acceptans, *Olomuncz* egressus, *Wratislauiam* à Ciuibus & Ducibus *Slesiæ*, sumpturus homagium, die Veneris vigesima sexta mensis Maii, aduenit.

homagia à Ciuitatibus & Ducibus Slesiæ exigit,

Vbi cum magna gratitudine, & pompa, & processionum honore susceptus est, ac tertia deinde die, à Ciuibus homagio publico aecepto, etiam fere omnes Duees *Slesiæ*, iam censuris, iam promissis, iam terroribus, ad præstandum sibi homagium conduxit. Comitabatur enim eum illuc *Laurentius Ferariensis*, Episcopus, Apostolicus Legatus. Comitabatur & *Ioannes Lauantinus* Episcopus, ab Imperatore *Frederico*, cum vno comite destinatus. Archiepiscopus præterea *Strigoniensis Ioannes*, cum *Agriensi* Episcopo, & nonoullis *Hungariæ* Proceribus aderant. Quorum præsentia ad homagium, illi à Ducibus *Slesiæ* præstandum, conducebat.

& alia in rem suam facientia procurat.

Fredericus deinde Marchio *Brandeburgensis*, dum inuitatus *Wratislauiam* aduenisset, de duubus a *Matthia Hungariæ* Rege rogatus, *vt videlicet illi vocem pro imperio daret.* Quod se facile Marchio, facturum respondit, item, *vt secum fœdus, contra quemlibet hominem iungeret.* Quod ille plaoe negauit: asserens *non conuenire suæ conditioni, in Poloniæ Regem, ob cuius præcipue respectum, fœdus illud petebatur, arma sumi: cum sui Principatus Regno Poloniæ cohærentes, sub breui tempore, & prius, quam illi à Rege Hungariæ posset succurri, totalem inciderent vastationem.* Abiens post hæc *Matthias Hungariæ* Rex versus *Lygniczam*, & *Swidniczam*, homagium ab illis & cæteris *Slesiæ* & *Lusatiæ* Ciuitatibus accepit, & *Wratislauiam* reuersus, diebus aliquot illic commoratus, atque hastiludia, nouis quotidie vacando, vt publice ferebatur, nuptiis, prospectans: donaque in plures largiens, quinta die mensis Iulii *Wratislauia* egressus, *Brunnam*, Conuentum illie acturus, & deinde *Austriam* contendit; laturus Cæsari, ab eo inuitatus auxilium: cuius pulcherrimæ & validæ gentes, ex *Australibus*, *Missnensibus*, *Bauaris*, *Sueuis*, donatiuo collectæ, à *Bramkircher* & *Grossonibus*, graui cæde, pridem fuere conflictæ, aot saltem bellum illud pacationa aliqua compositurus, quatenus si bellum eum Rege *Poloniæ* immineat facilius gentes ex *Almaniis*, cessante bello posset condueere.

Casimirus Rex Leopoli Cracouiam veniens,

Ex *Leopoli Casimirus Poloniæ* Rex, post festa Paschalia, die Martis vndecima mensis Aprilis egressos, iisdem itineribus, quibus illuc ierat, vsus, die Iouis vigesima septi-

1469.

à Casimiro secundo genito, vulgari oratione excipitur. Vbi stipendiorum partem soluit militibus, residuum postea soluturus.

septima Aprilis, *Cracouiam* aduenit: honore processionum, & oratione in vulgari *Polonico*, per organum secundo geniti sui *Casimiri* diserte pronunciata, exceptus. Vbi Consiliariis *Cracouiensium* terrarum, ad illum confluentibus, hebdomadis octo stetit. Sub quibus militi tes, qui apud *Prussiam* meruerant, in centum quadraginta millibus florenorum, dato pro medietate auri, panno, de pecunia ferionum, per Cmethones datorum, & Ciuili exactione, pro rata prima persoluit, & dilationem longiorem, ad soluendam alteram & residuam partem, quæ ad annum integrum, à festo Natiuitatis Christi venturo, tenderetur, obtinuit.

Legatus Polonorum apud Casimirum Poloniæ Regem exponentibus,

Veniunt ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Cracouiam*, sedecima die mensis Iunii, *Prothasii Olomuncensis*, *Rudolphi Wratislauiensis*, *Episcoporum*, *Zdenkonis Conophniczki*, & *Ioannis Rożembarski*, cæterorumque *Bohemiæ* & *Morauiæ* Baronum Catholicorum, Nuncii, videlicet *Ioannes Zayacz*, de *Kostbi*, Regni *Bohemiæ* Cancellarius, & *Dobeslaus Czarnoborski*. Qui audientiam nacti, primum facinus suum, quod *Poloniæ* Rege, & filiis suis, quos primum in *Bohemiæ* Regem elegerant, desertis, *Matthiam Hungariæ* Regem, pro Rege elegissent, pluribus causis cunctationem Regi *Casimiro* obiiciendo, & plures clades, quibus a *Irzikone Posdziebraczki* premebantur, allegando, diluebant. Rogabant deinde, *vt parti eorum Rex Polonicus fauorem daret, hæreticis subtraheret. Fieri enim posse, Poloniæ Rege Catholicis ferente auxilium, vt hæresis Bohemica facile finem accipiat: cum sit iam pro maiori parte attrita.* Rogabant insuper, *vt cum Rege eorum Matthia, amice se gereret: plura commoda ostendendo, ex eorum amicitia rebus fidei & Regnorum prouentura, seque & cæteros Bohemiæ Proceres omnigene adnisuros, vt inter Reges, stabilis amicitia, proueniat.* *Casimirus Poloniæ* Rex, quamuis variationem electionis de se & filiis, ad Regnum *Bohemiæ* factam, & in *Matthiam Hungariæ* Regem translatam, D moleste ferret, probeque nosset, vt *Wratislauiensis* & *Lusacensis* Ciuitatum, sed & omnium *Slesiæ* Ducum, qui in *Matthiæ Hungariæ* Regis obedientiam transiuerant, pectora terroris sui metu peruasisse, futurum & graue bellum à *Poloniæ* Rege & filiis suis eis inferendum, iam tunc ominantium, id insuper metientium, quod sera in *Hungariæ* Rege, *Turcorum* bello &

quod ob eius cunctationem, Matthiam Hungariæ, in suum Regem elegerint, & petentibus, vt cum illo fœdus ineat,

aliis implicato, illis spes foret: Nuncios tamen benigne habitos, etiam vestibus pelliceis donauit. Ne quid tamen rebus suis, occasioni Regni *Bohemiæ* agendis, præscriberet, & legationem amicam flocci fecisse videretur. Respondit *se deliberatione Consiliariorum, quorum tunc copiam non haberet, sumpta, legationi eorum tempestiue responsurum.* Subibat tunc *Bohemorum* animos pœnitudo, super electione, de *Matthia Hungariæ* Rege facta. Nec *Ioannes Zayacz* vnus ex Nunciis, continere se poterat, qui filiis Regiis conspectis, & eorum familiari commercio vsus, *dolere se* cum Lachrimis ait, *quod electio à filiis Regiis, veris Regni Bohemiæ hæredibus, in Matthiam Hungariæ Regem translata sit. Seque in illam, non ex* B *suo ingenio, sed aliorum persuasione pertractum magis, quam spontaneum consensisse.* Illis autem nondum *Cracouia* excedentibus, venit rumor a vero non abhorrens, *Georgium Posdzyebraczki*, pro Rege *Bohemiæ* se tunc adhuc gerentem, & omnes partis suæ Barones, tam Catholicos, quam peste hæreseos infectos, Nunciis *Casimiri* Regis *Stanislao Marschalkowicz* de *Brzezye*, & *Georgio Lubranski*, quos sciscitatum ad illum, sub quibus conditionibus, pacem cum Rege *Hungariæ Mathia* confecisset, miserat, præsentibus, filium *Casimiri* Regis natu maiorem *Wladislaum* in *Bohemiæ* Regem, maxima gratitudine, conclamasse & delegisse. Lætior hoc tumore *Ioannes Zayacz*, quam molestior, suadebet, C *si Georgius Posdzyebraczki, fallere solitus, de Praga & Karsten, effectualiter excederet, electionem illam abnuendam non esse. Posse enim conditionibus, & præcipue connubio filiæ Regiæ, à prosequendo iure Regni Bohemiæ, Matthiam Hungariæ Regem auerti.* Electionem autem illam se viuente, ideo *Georgius Posdzyebracki*, etiam filiis suis, *Victorino*, *Henrico*, & *Hincone*, præsentibus, quibus successionem Regni maluisset destinasse, scitus est fecisse: quoniam & *Matthias Hungariæ* Rex clandestina pacta, quæ secum fecerat, & hoc præcipue vnum, gratia cuius in cætera se trahi permiserat. Vt *Georgio* & suis omnibus, vsum communionis vtriusque speciei, retinere liceret, confirmarique illum *Mathias Hungariæ* Rex à summo Pontifice *Georgio* & *Bohemis* obtineret, improbantibus Legatis Apostolicis, & pacta illa execrantibus, denunciauit se non posse implere, ex quo vno, cætera ruptum iri. Euenitque, vt pace firmata, ad irritum recidente, bellum inter socerum & generum grauiore odio, quam

1469.

interim Nuncius aduenit, filium Casimiri Wladislaum Bohemiæ Regem creatum & nominatum esse tam voce communi quam etiam ipsius Georgii Posdziebraczki.

1469. quam si nunquam interueniſſet', reintegratum.

Stephanus Voieuoda Moldauia Transyluaniam vaſtat,

Stephanus Voieuoda *Moldauia*, iniuriam ſuam vltum iri ſatagens, dum *Mathias Hungaria* Rex, apud *Wratislauiam* ageret, terram *Tranſyluanienſem*, cum mille octogentis equitibus tantummodo ingreſſus & rapido curſu, quaſi quædam tempeſtas, ſingula cæde & igne vaſtans, plura crudelia egit, & onuſtus præda rediit. Miſſis quoque tunc ad *Petrum* literis & muneribus, ſub nomine *Valachia* Baronum, vt veniret & Principatum *Valachia* acciperet, præfatum aduerſarium ſuum *Petrum* in Voieuodatu, qui patrem ſuum occiderat, & quem *Hungaria* Rex *Matthias*, contra *Stephanum* fouebat, viuum intercipit, ac ad ſe vsque perductum, capite truncauit.

& Petrum competitorem ſuum dolo interceptum occidit.

Die Lunæ decima nona menſis Iunii, *Caſimirus Polonia* Rex *Cracouia* egreſſus, per *nouam ciuitatem Korczin* verſus *Radom* contendit, vbi pro die *Petri* & *Pauli* Apoſtolorum, priuatum Conuentum Conſiliariorum egit: de defenſione Regni, ſi aliqua ſubita vis, ab *Hungaria* Rege ingrueret, prouiſurus. Illuc ad eum Nuncii *Georgii Poſdzyebraczki*, & *Bohemorum*, diutius expectati, videlicet *Stiborius Thouaczowski*, *Benedictus Vatnller*, & *Paulus* Præpoſitus *Zderadenſis*, aduenerunt. Hi extenſiori ſermone vſi, per *Benedicti* organum, cuius facundiæ non conditioni a *Stiborio Thowaczowski* delatum eſt, in repetendo legationes & reſponſiones ſingulas inter Reges *Polonia*, *Hungaria* & *Bohemia*, quomodo libet actas. Ad extremum declararunt, *Georgium & ſuos omnes, rerum qualitate, & Georgii imbecillitate, & craſſitudine prouenıente, penſata, filium natu maiorem Wladulaum, Caſimiri Polonia Regis, in Bohemia Regem concorditer delegiſſe, ea tamen conditione, vt Georgius ſceptra Bohemica ad mortem teneat. Polonicus Rex illum à qualibet hoſtilitate defendat, audientiam ſibi à Summo Pontifice impetret, & ſi impetrare nequiuerit, illum in nulla neceſſitate deſerat, nec prius niſi morte ſua ſecuta, filius Caſimiri Polonia Regis, ſibi in Regnum ſuccedens, Coniugem ſuam Ioannam in iure dotis, & filios ſuos in iure Principatuum, Barones ſingulos in Magiſtratibus repulſis, & damnatis his, in quos Hungaria Rex Matthias, Magiſtratus Bohemia contulerat, conſeruet & diſtracta reſtauret.* His ſuapte natura grandibus, vna alia conditio grandior, & quæ ſingulas alias fœdabat, clandeſtina ſubordinatione adiungebatur, *vt videlicet filius Caſimiri Polonia Regis Wladiſlaus, in Regem Bohemia promouendus & coronandus, filiam Georgii Ludmillam, vndecim annorum ſibi deſponſet: ſir naturus huiusmodi connubio Regnum ſuum, electionem vero ſuam & omnia inde ſecuta, rupturus, ſi abnuerit.* Nulli enim ſatis præter paucos, hæc placebat conditio, vt Princeps nobilis, hæreticæ ſe miſceret fœminæ vtriusque parentis abdomen faſtidiendum redolituræ: Cum autem Conſiliariorum ſententiæ non congruerent, & ad euidens periculum, tam hæreſis, quam belli filium Regium pars maior mitti non probaret, pauci ſub oblatis conditionibus acceptandum *Bohemicum* Regnum cenſerent, in Pontifices quoque & eccleſiaſticos fremitus à laicis fieret, quod in præſentia præfatorum Nunciorum tereri interdictum decreuiſſent, licet illud poſtea metu periculi, *Ioannes* videlicet *Gneſnenſis* Archiepiſcopus, *Ioannes Cracouienſis*, & *Iacobus Wladislauienſis*, Epiſcopi, temeraſſent, noui Nuncii, videlicet *Ioannes Tharnowski Woynicenſis*, & *Stanislaus Vstrobka Saudecenſis* Caſtellani in *Bohemiam* ituri, & conditiones graues, & eam præcipue, quæ matrimonium continebat, abrogaturi deſtinantur. Conuentio inſuper generalis, apud *Pyotrcouiam* pro feſto vndecim millium virginum, pro conditione rerum & temporis, his & rebus prouiſura, iuſſitura eſt. Legatique Regii ex vrbe, *Bohemia*, & Diæta *Hungaricali*, pro die Natiuitatis ſanctæ *Maria* virginis apud *Podolinum* & *Kyeſchmark* celebrata, reuertuntur.

Legati Georgii Bohemia Regis,

electionem de Wladulao factam, ad Regnum Bohemicum, eiusque conditiones apud Caſimirum Polonia Regem narrant.

A quo noui nuncii conditiones intolerabiles, & præſertim ne filia Georgii Ludmilla hæreſi infecta, Wladislao in matrimonium iungatur abrogaturi.

Duo Epiſcopi, *Iacobus Wladiſlauienſis*, *Vincentius Chelmenſis*, & *Petrus Duniu* Succamerarius *Sandomirienſis*, in *Pruſſiam* delegantur, iuſtum iudicium exhibituri, quærulantibus, & motus ſingulos qui orituri referebantur, oppreſſuri. Inſimulabatur enim Ordo *Pruthenicus*, *Frederici Romanorum* Imperatoris, & *Matthia Hungaria* Regis ſuggeſtu, rupto fœdere, in bellum ſpectare. *Caſimirus* vero *Polonia* Rex, die Iouis vigeſima menſis Iulii ex *Radom* egreſſus, per *Lublinenſem* & *Chelmenſem* terras, in *Luczko* prima die menſis Auguſti deſcendit. Et abinde *Litnauiam* petens, conuentionem in *Grodno* pro die Natiuitatis ſanctæ *Maria* Virginis feria tercia celebrauit. In reuerſione *Bohemorum* ex *Radom*, interdictum Eccleſiaſticum apud *Cracouiam* tenium, *Cracouienſe* Capitulum, errorem, quem Pontifices in *Radom* admiſerant, correxit.

In Pruſſiam, quæ in ſuſpitionem defectionis adducta ferebatur, Caſimirus Polonia Rex Nuncios mittit, nouos motus compoſituros.

Sub *Mathia Hungaria* Regis in *Morauiam*, *Matthia* aduen-

1469.

Hungariæ Rege Wratislauia discedente, Victorinus Georgii Posdziebraczki filius, à militibus eius dolo affinis sui *capitur.*

aduentu, bellum quod paululum, ipso *Wratislauiæ* degente, quieuerat, iterum cæptum est. Etenim, quædam munitiooes ab Rege *Mathia* obsessæ suot. Quas dum expugnare contendit *Victorinus Georgii Posdziebraczki* filius cum mille eqoitibus in oppidum *Veszele* venit (Partium enim suarum erat, & ab *Henrico Lipski* Marszalco *Bohemiæ*, genero *Irzikonis* tenebatur) idque assecuratus etiam à præfato *Lipski*, sororis marito: iam tunc in Partes *Hungariæ* Regis spectante. Quem illic consisteotem *Hungariæ* Rex exercitu admoto circumuallat. Ac oppido io locis aliquot ex pacto incenso, dum *Victorinus*, negato sibi ab affine *Lipski* Castri, quod oppido immioer, introitu, angustiatum se videns, de oppido erumpere nititur, a gentibus *Hungariæ* Regis, in ipsa eruptione, non sioe suorum clade, captiuatur, octingenti de suis aut occisi, aut flammis in oppido exusti, aut aquis suffocati. Corpore *Victorini Hungariæ* Rex, quod vnum solum longo tempore quærebat, cum vnus solus ille patris streouo gereret bella, potitus, ipsum in *Buda*, male ferentibus *Bohemicis* partis suæ Barooibus, quod *Pannonicam* fidem *Bohemicæ* præponeret, quo illic tutior esset transduxit. *Irzik* autem captiuitate filii audita non secus quam par erat, motus, exercitu non paruo ex militibus, ciuibus, & agrestibus congregato. Castra tria *Ioannis Zayacz* de *Kostki*, in quorum vno ipse cum filio admodum paruulo parens erat, dura obsidione constringit, & singula in expugnationem eorum, ferotius administrando, *Ioannem Zayacz* capere liberaturus illo filium contendit. Sed *Ioanne Zayacz* euadente, Castra eius fortius obsidebantur. Sub iisdem diebus, *Stephanus* Voieuoda *Moldaniæ*, misso exercitu, io Regnum *Hungariæ*, cuius *Philippus Pop* ductor erat, terram *Transyluaniensem* vastando, vsque ad riuulum depopulatur: vbi duobus præliis *Hungaris* illum opprimere satagentibus, victor exercitum, onustum præda, in *Valachiam* traducit. Exercitus interim ex *Wratislauiensibus*, *Lusatiensibus* & sex ciuitatibus *Slesiæ*, assidua prece *Ioannis Zayacz* pro suorum castrorum liberanda obsidione, iussu etiam *Matthiæ Hungariæ* Regis, collectus, in *Bohemiam* processurus, apud *Zithauiam* conuenit. Sed præsentiens *Bohemos* hæreticos conuenisse, & pactione cum his, qui obsidebantur inita, de dedendis castris, nisi sob certo tempore, illis feratur defensio, in multitudine quadrigarum montes, *Slesiam* à *Bohemia* disterminantes, superasse, pauidus in sua dilapsus est. Quo cognito *Bohemorum* exercitus, ex Ciuibus tantummodo & agrestibus, in duorum tantummodo millium oumero, quorum maior pars peditatus erat, aggregatus, *Zubauiam* oppugnans, post trinum insultum, igne molendinum obtinuit, & centum Ciuibus *Zithauiensibus* molendini defensoribus, captiuatis, duodecim trucidauit. Deinde circa *Laubin Slesiam* ingressus, duos habens Duces, *Samuelem Pragensem* & *Ioannem Czyarni Hradecensem*, Ciues, omnem regionem circa montes impune, nullo ferente auxilium, quamuis *Hungariæ* Rex frequentibus imploraretur Nunciis, igne, cædibus, & spoliis populatur: Et quamuis à militaribus *Slesiæ* rogatus, rura & ædificia ab igne tantummodo, & non à spoliis redimenti potestatem fecerit, & duodecim millia florenorum à redimentibus emunxerit: bona tamen & rura Ecclesiastica (vehementius spiritualibus, quam secularibus, offensus, & callido ingenio odium inter illos serturus, nullo pacto absolui permittens) igne singula deleuit. Adeoque metus tam imbecillis manus cunctos peruaserat, vt *Wratislauienses* obsidionis timore, intra muros trepidarent. Parumque a grandi seditione absuit: vulgo omni, omnem incensæ & depopulatæ regionis culpam in Episcopum *Wratislauiensem Rudolphum* & *Ioannem* Præpositum & Consulatum retorquente quod *Mathiæ Hungariæ* Regis, acceptandi, & in suam obedientiam transeundi, authores fuerunt. Mittit & *Matthias* Rex *Hungariæ* ad *Przemulaum Thesznensem*, *Vinceslaum Ribnicensem*, Duces, auri mille florenos, pro conducendo milite iubens, vt cæteros Duces *Slesiæ* cogendo in arma, Opauiam, ex qua altera ora *Slesiæ* vehementius à Præfecto *Irzikonis Ierka*, infestabatur, obsidione cingerent. At illi de duobus præfatis Ducibus, quod ipsis quoque aurum non mittebatur, zelo concepto, mandatis Regiis irrisis, contumaces se monstrauerunt. Exercitus interea *Bohemicus*, omni præda, in *Bohemiam* in pecore, cæteraque suppellectili relata, maioribus viribus auctus, sub ductu *Henrici* filii *Georgii Posdzyebraczki* in *Morauiam* oppidum *Hradiscze*, quod à gentibus *Hungariæ* Regis, longo tempore obsidebatur, liberaturus aduenit, & in vicina quæque Regni *Hungariæ* circumcirca *Threnczin*, cæpit spoliis & incendiis grassari. Agebat tunc *Matthias Hungariæ* Rex, cum Primotibus *Pannoniæ* apud *Posonium* Conuentum, expostulans sibi, compilatiori auro, contra *Bohemos*, succursum iri. At *Hungari* assiduis tributis grauati, tyrannidem quoque eius, quoniam plerisque Castra, & substantias abstulerat, simul quoque & petulantiam perosi, de expellando eo, variis studiis consultabant. Igitur dum populatin-

1469.

Sed dum, ut suis laborantibus succurreret, ex Hungaria in Bohemiam aduenit, ab Georgio profligatus, cum paucis in Hungariam perfugit:

lationem *Bohemicam Matthias* Rex persentiens, primom in *Tarnaviam*, deinde in *Hungaricum Brod* accurrit, & exercitu, qui tria millia pugnatorum implebat, contracto, contra *Bohemos* in expugnatione suorum, qui *Hradiseze* per propugnacula obsidebant, occupatos, personaliter aduenit, & die Martis vltima mensis Octobris, cum *Henrico Irzikonis* filio, & exercitu ejus congressus, victusque succumbit, ac trepidus, cum tribus tantummodo fugæ comitibus, in *Hungaricum Brod* perfugit, sed nec illic audens consistere, in *Skaliczam* se recepit. *Bohemi* insignibus tam spoliis quam captiuis potiti, inter quos erant *Johannes* Comes de *Besnik*, *Georgius* filius *Zdenkonis Conopniczki*, *Dobeslaus Czarnochorski*, oppidum *Hradiseze* longa obsidione per geotes *Mathiæ Hungariæ* Regis angustiatum & fatigatum, aliquibus propugnaculis expugnatis, solvere non poterant, & ab eo tempore animis resumptis, superiores etiam successibus esse cæperunt. Desciuitque magna pars Baronum *Bohemiæ* Catholicorum, a Rege *Hungariæ*, videlicet *Burzyan Swanboslaus Swamberg*, & se *Irzikoni* coniunxit. *Joannes* autem *Rozemberski*, & *Joannes* ac *Vlricus Zayacz*, quoniam publice descire fas non putauerant, induciis vnius anni sibi duxerunt providendum.

Volantates in se suorum simul cum fortuna commutans.

Nuncii Poloniæ Regis frustra fatigati & sumptus bis faciunt, ad communem Conuentum, cum Hungaris constitutum proficiscentes: Hungaris in locum condictum & diem non venientibus.

Nuncii *Casimiri* Regis & Regni *Poloniæ*, videlicet *Joannes Cracoviensis* Episcopus, *Ioannes* de *Thaczin* Castellanus *Cracoviensis*, *Derslaus* de *Ritbwyani Sandomiriensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calisiensis*, Palatini & *Ioannes Dlugosch* Senior Canonicus *Cracouiensis*, qusmuis ad Diætam, inter Regna *Poloniæ* & *Hungariæ*, pro festo Sanctæ *Mariæ* virginis tenendam, & per Nuncios graves frequenter condictatam, & conuentam, in *Podolyniecz* advenissent, ac somptus magnos & fatigas fecissent: *Hungariæ* tamen Prælatis, & Baronibus studiose, & ex proposito venire, moribus & levitatibus Regis sui offensis, dedignantibus, *Polonici* Nuncii, bis sub vnum annum, de agenda Diæta, illusi, frementes & indignabundi, quod nec illis evacuatio Diætæ iotimata fuerit, revertuntur.

Casimiro Poloniæ Rege, apud oram *Lithuanicam*, cum *Elisabeth* Regina consorte sua agente, frequens *Tartarorum* exercitus, ex fugitiuis, prædooibus & exulibus, quos sua lingua *Kozakoe* appellant, collectus, sub ductu *Manyak* Cæsaris, vltra *Volhin*, terras Regni *Poloniæ* trisariam partitus irrupit. Et vna quidem pars, Districtus *Wlodomiriensis*, *Krzemeneezensis*, *Kuzminensis*, *Czudoviensis* & *Zithomiriensis* graui captura hominum, ad decem millia æstimata, expleta, in propria, nihil læsionis passi, cum captiuis divertunt. *Lithuanos*, qui ad congrediendum cum eis expediti fuerant, defensionem non facientibus, suæ paucitatis, & illurum multitudinis respectu, & agrestibus, cæterisque mortalibus, fugam & diuerticula non facientibus, in paludinosa, saltuosa, & abdita loca, ob diuturnam pacem, & frequentem *Tartarorum*, perprius illis factam denunciationem, ad irritum recidentem. Altera vero pars, cum versus *Trabowlya* cursum direxisset, cognito *Polonorum* exercitu, in propinquo stativa agere, raptis tantummodo quadraginta hominibus, festinato cursu, ne sequeretur abiit. *Casimirus* enim *Poloniæ* Rex de *Tartarorum* prælatorum irruptione, à Cæsare *Tartarico Cziswolbano*, *Megligeren*, filio *Eczigeri*, amico & confœderato suo, tempestiue veloci Nuncio auisatus, omnes suos, tam de *Poloniæ* Regno, quam de *Lituaniæ* Ducatu, tempestiua missione in arma coëgerat. Quapropter singulæ terræ *Russiæ*, Regni *Poloniæ*, sub Ductu *Raphaëlis Iaroslawski Leopoliensis*, & *Pauli Laszienski*, *Belzensis*, *Chelmensisque* Capitaneorum, exercitu congesto, ad *Trabowlia* congregatæ, aduentum *Tartarorum*, decernere cum illis paratæ, obseruabant. Residua autem *Tartarorum* pars in *Valachiam* diuertens, bis à *Valachis*, locorum iniquitate adiutis, profligata est. Tertia tamen congressione victrix mancipia mortalium plura cepit. Filium vero, Cæsaris sui, *Manyak* viuum à *Valachis* captum, amisit: quem processu dierum *Manyak*, minis recuperare posse ratus. Centum Legatis ad *Stephanum* Vojeuodam *Moldaviæ* missis, superbè illi denunciat, ni filium suum libertati reddat, aut quicquam in eum grauius consulat, graui vltione illum multaturum. Sed *Stephanus* Vojeuoda, ingentis spiritus vir, ea legatione irritatus, quæ forsitan alium terruisset, exprobrata fraude *Manyak*, quod indiffidato bellum ei intulisset, filium suum, sub Legatorum conspectu, in quatuor portiones dismembravit, omnes verò Legatos vno duntaxat excepto, cui naso abscisso, & ad *Manyak* remisso, vt factum illi, nunciaret, in palis suffixit, suorum sic vltus est manes.

Thartari prædam ex Lithuania agunt,

in Poloniam, propter exercitum paratum, descendere non ausi.

Valachiam etiam populantur: filio Cæsaris sui amisso.

Quem, à patre minaciter repetitum.

Stephanus Vojeuoda in quatuor partes inbet diuidi: Legatis, vno tantum excepto, qui nuncianda rei superesset, palo infixis

Legati Casimiri Poloniæ Regis

Legati Regii, *Iacobus Wladislaviensis*, & *Ioannes Kyelbaszka Culmensis*, Episcopi, ac *Petrus Dunin* Succamerarius *Sandomiriensis*, in *Pomeraniam* primum, deinde in *Prussiam* ingressi, apud *Gdansk*, & postea apud *Elbingum*, conventus agunt. *Stiborio* de *Bayssen* Palatino *Elbingensi*, ne se amplius pro Gubernatore *Prussiæ* gerat, interdicunt, villas quas in *Zolava* obtinebat, sibi adimunt, & castro *Marienburg* reuniunt villas. Districtuum, *Gdanensis*, *Thsczoviensis*, & *Puczkoviensis* eis suadentibus per *Gdanenses*, quibus à Rege, *Poloniæ Casimiro* in certis summis obligatæ fuerant ultro redditas, partim in militares *Pomeraniæ* & *Prussiæ*, qui fidem non mutauerant dis-

1469.

LacumDruzno Elbingensibus auferunt, & tributum indicunt, ac pleraque alia conficiunt negotia.

distribuunt, partim in Regium fiscum reservant. *Elbingensibus* lacum *Druzno* auferunt, multiplicitate pisciom fœcundum, & castro *Marienburgensi* annectunt. Eisdemque *Elbingensibus* tributum, singulis annis pro *Polonia* Rege,& Regoo pendendum, duo millia Hungaricalium aureorum,ultro ab eis acceptatum constüuunt, jura querentibus reddunt, privatoa Conventua singulis districtibus interdicont. Rogati clandestinis precibus, ab *Henrico Plawyenski*, locum teneote Magistri, & a Marsczalco, ut *Casimirus* Rex ordini de proprietate castri *Marienborg*, & terrarum *Pomerania*, *Chelmensis*, & *Elbingensis* tributo annuo, per Ordinem dependendo, imposito, excederet, *Rem tam grandem non conuenire*, respondent, *suo, sed solius Regis arbitrio.*

Henricus de Plawen Magister creatur Prussia.

Admoniti quoque tunc, ne paterentur diutius vacare Magisterium, die Veneris vigesima mensis Octobris, apud *Kinsberg* Capitulo generali celebrato, sub præsentia Commendatorum a Magistro Almaoiæ *** missorum, Henricum de *Plawen* Magistri in *Prussia* locum tenentem in Magisterium, semis supra biennium vacans, concorditer eligunt.

Vigesima prima die mensia Octobris appetente. *Casimirus* Rex *Polonia* ex *Lithuanica* regione tempestive reuertens, Regina *Elisabet* Consorte sua cum impedimentis apud *Radom* relicta, die Lunæ vigesima secunda Octobrir, *Pyotrcouiam* ingressus est: generalem Diætam Regni acturus. Ad quam cum *Ioannes Gnesnensis*, *Ioannes Cracouiensis*, *Iacobus Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, *Vincentius Culmensis*, *Paulus Chelmensis*, Pontifices, *Conradus Massouia* Dox, cæterique Palatini, & Magistratus Regni *Polonia*, in frequenti numero conuenissent, *Ioannem* tamen de *Tbaczin* Castellanum, & *Ioannem* de *Pilcza* Palatinum *Cracouienses*, adversa vaietudo distinuit, pluribus diebus non nisi in reddenda justitia querulantibus, vacatum est.

Legationis apudSummum Pontificem nomine Regis & Regni Polonia habita in negocio Bohemico & Pruthenico relatio in Conuentione Piotrcouiensi fit, per nuncios Roma reuersos.

Relatio qooque *Iacobi* de *Dabno*, Cancellarii Regni *Polonia* & Capitanei *Cracouiensis*,& *Pauli* de *Vaschosche* Decani Cracouiensis, ab vrbe reuersorum, de rebus â se *Roma* gestia audiebatur: Qui cum Oratoribus, *Matthia Hungaria* Regis, & *Zdenkone Konopniczki*, cæterorumque *Bohemia* Baronum, qui *Matthia* partes sequebantur, *Roma* offensis, ac confirmationem Regni *Bohemia*, & missionem Coronæ deposcentibus, frequenti iurgio, in fommi Pontificis, & Cardinalium audientia, super Regni *Bohemia* iure habito, contendentes, tumidas illorum rationes se refellere fratre *Gabriele* de *Verona*, Ordinis Minorum, enixius partea Regia *Hungaria* adiuuante referebant. Petisse insuper Regis *Polonia* Oratores pacis *Pruthenica* confirmationem, & de ecclesia *Varmiensi*, pro persona *Vincentii Kielbasza Culmensis* Episcopi, provisionem, & accosationem de Rege *Polonia*, quasi favendo hæreticis, neque censuras contra illos, neque prædicationem Crucis admitteret purgasse. Ancipiti vero responso *Paulum* Papam vtrosque expedientem, respoodisse, *se ad inspiciendum iura & merita vtriusque, Episcopum aliquem pro Legato missurum. Et Casimirus Polonia Rex instructionibus, & ordinationibus suis legitimis auscultauerit, pollicitum esse Papam singulis petitionibus Regiis condescensurum.* Sic oratores Regii, qui vulgaverant se omnia pro voto expedivisse,non nisi spem,& eam ipsam ambiguam pro re ostendebant.

1469.

Legati Bohemorum,

Secunda post hæc mensis Octobris, die Iovia, *Pyotrcouiam*, Regni *Bohemici* Nuncii, ingrediuntur, in Comitiva ducentorum equorum, videlicet *Vilhelmus* de *Rischemberg*, & de *Rabye*, Camerarius Regni *Bohemia*, *Ioannes* de *Thowaczow*, & de Boleslaw, *Albertus* de *Kotowroth*, & de Besdwschic, *Slawucha* de *Chelm* & de *Rozemberg*, *Benedictus* de *Vaythmieli*, Burgrabiua Castri *Korstbin*, frater *Paulus* præpolitus *Zderadensis*, & *Henricus* de *Smirczic*, item Nuncii, *veteris* & *nona Praga*, videlicet *Nicolaus* de *Schulyeuicz*, & *Vintenberg*, *Martinus* Borzek de *Hradek*, *Czenko* de Barchow, Bognszius de *Drahobudzicz*, item Nuncii *Zatbecz* & *Pontensis* Civitatum. Hi cum in secreto consilio, die Iouia, quinta mensis Octobria, auditi fuissent, prioribus articulis, quos in *Radom* attulerant, enunciatis, id etiam singularius addiderunt, *vt Georgius Posdzyebraczki, plenum titulum ac Dominium Regni Bohemia, vsque in diem obitus obtineat. Filius vero Polonia Regis Wladislaus, non nisi eo mortuo succedat, & pro qualibet ingruenti necessitate, suis copiis Irzkonem iuuet. In eam se fidem dare paratos esse & accipere.*

Regnum Bohemia filio Casimiri Regis Wladislao ita offerunt, vt non prius Irzkoni, nisi eo mortuo succedat. Interim vero Irzkonem suo auxilio in omni necessitate iuuet.

Cum autem coodiriones per eos propositæ, parum æquæ, parumque toierabiles viderentur, responsum his per *Polonia* Regem est, *omnia se ex arbitrio Summi Pontificis, & nihil eius iniussu, in acceptatione Regni Bohemia acturum. Proinde* adiecit *se velle opperiri eius Legatum, & posthac rebus Regni Bohemia responsurum, & prouisurum negociis.* Donatoa autem singuloa vestiboa Sabellinis & mardurinia, phialis,& equis,& per omne tempus,quo *Pyotrcouia* stabant, omnibus abunde procuratos necessariis, licet Ecclesiastico, propter eorum præsentiam servato interdicto, mœstos quidem & molestos (lætius enim se rebantur responsum accepturos) remisit. Qui etsi destinassent rectiori via in *Bohemiam* reverti;visori tamen filios *Casimiri Polonia* Regis *Cracouiam* diuertunt. Ibi quoque sub eorum præsentia, tento per dies aliquot interdicto, allocuti filios Regios, & primogeoiti *Wladislai* prudenti responsione, & animosa ædificati superatia insidiis, quaa illis *Matthias Hungaria* Rex instruxe-

1469.

ſtruxerat, in *Bohemiam* revertuntur. Novi Nuncii in *Bohemiam*, videlicet *Stanislaus Vatrobka Sandecenſis*, *Nicolaus Skop Oſzwyaczimenſis*, Caſtellani, ad Imperatorem *Romanorum Fredericum*, *Stanislaus Vsliczki* ad *Pannoniorum* Proceres, *Ioannes Vatrobka* Canonicus *Cracouienſis* in *Valachiam*, *Ioannes* de *Ritwyani* Regni *Poloniæ* Marſzalcus ad *Tartarorum* Cæſarem *Zbobrowski* leguntur.

Fridericus Marchio Brandeburgenſis, & Henricus Stolpenſis Dux miſſis Nunciis rem omnem Caſimiro decidendi, occaſione feudi per Marchionem à Duce requiſiti, committunt.

Advenerant etiam ad præfatam Diætam *Pyotrcouienſem*, *Frederici* Marchionis *Brandeburgenſis* Nuncii, ab vna, videlicet *Fredericus* Epiſcopus *Lubecenſis*, *Nicolaus Pful* miles, *Laurentius* de *Schaumberg*, *Ioannes* Magiſter Curiæ, *Sigismundus* de *Rothemburg* Advocatus in *Kotus*, *Albertus Kliczink* Canonicus *Maydeburgenſis*, & *Henrici Stolpenſis* Ducis ab altera, partibus, vnicus Nuncius, ſed callidus & vafer, *Dionyſius* de *Oſthen* miles: Statuti ſuper omnibus differentiis, inter eos per bellum & arma dudum, occaſione feudi, quod *Fredericus* Marchio *Brandeburgenſis* ab *Henrico* Duce *Stolpenſi* requirebat, exortis, *Caſimiri* Regis *Poloniæ* iuridico decreto, aut amicabili arbitrio. Cumque Oratores *Friderici* Marchionis, plures ſcripturas & priuilegia *Romanorum* Imperatorum & Regum, quibus feudum huiusmodi ſtabiliebatur produxiſſent, & *Dionyſius* miles conſtanter illa refelleret: aſſerens *feudum terrarum Stolpenſium, nulli Principum, ſed ſoli tantummodo Regi in Regno Poloniæ, à quo terra Stolpenſes primariæ manarunt, conuenire*: res, ob illius nodoſitatem, & ancipites probationes, in tempus diuturnius producta eſt: Vt interim *Cracouienſis* Vniuerſitatis Doctores, viſis vtriusque partis iuribus, iuſtum decretum Regem docerent edere. Procati ſunt & tunc Nuncii *Brandeburgenſes*, filiam minorem, filio *Alberti Brandeburgenſis*, ſecundi matrimonii, decenni & impuberi. Quibus eiſt ſpes bona de hac re facta fuerit: concluſio tamen in alium diem dilata. Procurauit & hos omnes Nuncios *Caſimirus Poloniæ* Rex ſingulis victualium copiis, & veſtibus nobilibus donatos remiſit. Iungens illis *Stiborium Chelmski* de *Ponyecz* Iudicem *Poznanienſem*, qui Principes diſſidentes, aut per viam fori componeret, aut bellum eorum ſufferentia ſuſpenderet.

Fridericus inſuper affinitatem cum Caſimiro nequicquam expetit, Rege utrumque negotium in aliud tempus differente.

Henricus de Plawen Magiſter Pruſſiæ.

In fine autem huiusmodi Diætæ *Pyotrcouienſis*. *Henricus* de *Plawen Pruſſiæ* Magiſter nouus generalis, cum duobus ſui Ordinis fratribus, videlicet *Gieb* Commendatore de *Brandeburg*, & *Martino Gyebſadel* Commo *Pyotrcouiam* aduenit, comiter à *Caſimiro* Rege habitus. Et fœderi perpetuæ ſatisfaciens, iusiurandum corporale, de fidelitate & ſubiectione *Poloniæ* Regibus præſtanda. In manibus *Ioannis* Epiſcopi *Cracouienſis*, ſub frequentia Conſiliariorum, prima die menſis Decembris præſtitit: ad locum primum ſiniſtræ manus Regis, ad omnia arcana Regni admiſſus. Prudenti modeſtia & inſtinctu, ſingula Regni negocia, ad conſultandum propoſita diſſeruit. Et notabilibus muneribus à Caſimiro Rege donatus, in propria rediit. *Caſimirus* autem Rex ſex hebdomadis in Diæta *Pyotrcouienſi* exactis, ſecunda die Decembris inde egreſſus, & in *Radom* perveniens in *Lithuaniam* cum *Eliſabeth* Regina conſorte ſua tranſiit.

Sacramentum fidelitatis Caſimiro Poloniæ Regi præſtat.

1469.

Magiſter Pruſſiæ Henricus Plawienski

Die Solis, vltima menſis Decembris, *Henricus* de *Plawen* Magiſter generalis *Pruſſiæ*, dum ex Diæta *Pyotrcouienſi* reuerſus, apud *Morag* ageret, inter prandendum ſubito apoplexia percuſſus, à tabula in terram prolapſus eſt. Et loquendi organis occluſis, die Martis ſecunda menſis Ianuarii moritur, & in *Kinsberg* reductus, illic die Veneris, quinta Ianuarii ſepelitur. Poſt cuius mortem *Henricus* de *Richtenburg* magnus Commendator, ad tenendum locum Magiſtri, donec iuſtus eligeretur Magiſter, ſuffectus eſt. Mortem autem *Pruſſiæ* Magiſtri *Henrici*, etiam mors *Bernardi* de *Schomborg*, poſt dies quinque ſecuta eſt: veneno muliebri, vt plerique putauerant, procurata. Qui in *Chelm* ſub tam magna obiit egeſtate, vt funeri ſuo nulla iuſta ſoluta ſint, & vt vulgo aiunt, mortuo rogus, & lectus funereus defuit.

& Bernardus Schomborski moriuntur.

Hungariam & Auſtriam Turcæ impunè vaſtant: nemine illis reſiſtente.

Sub anni huius extremum tempus, cum hyems validior niuibus concreta, paludes, ſtagna rigore magno glaciaſſet, *Turcorum* ingens exercitus, terras *Hungarorum*, & *Slauonum* inuadens, vsque ad *Cilia* regionem, *Croatis* tranſitum eorum non impedientibus, nec *Hungariæ* Rege *Mathia*, depopulatus eſt. Sed nec Imperator *Romanorum Fredericus*, cuius regiones magna ex parte vaſtabat, aliquam opponebat reſiſtentiam. Ex quo factum eſt, vt prope viginti millia animatum de Chriſtianis barbaries aut trucidauit, aut in miſerabilem ſeruiturem ſecum traduxit, & incurſiones poſtea aliquot in eaſdem terras innouauit: nullo mortalium reſiſtentiam opponente.

1470.

Caſimirus Rex Poloniæ Poloczko, Vitepsko & Smolensko inuiſit,

Natalicii Domini diebus, *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *Grodno* exactis, in *Throki* & *Vilnam* tranſiit, vbi parumper moratus, ad viſendum ſuos Principatus *Poloczko*, *Vitbewsko*, & *Smolyensko*, quos iam annis prope ſedecim non viderat, vna cum *Eliſabeth* Regina, Conſorte ſua, tranſiit: vniuerſis fere Proceribus & maioribus Lithuaniæ illum comitantibus, in numero frequenti. Quibus peragratis, & *Lithuanicarum* rerum compoſito ſtatu in *Lublin* pro Dominica Iudica, deinde feria ſexta ante Dominicam Palmarum, quæ tunc fuit trederima menſis Aprilis, *Sandomiriam* aduenit, ibique Paſcha Domini celebrauit. Ex *Sandomiria* in *nouam ciuitatem Korczin* tranſiit, illic ad eum Nuncius & Orator Apoſtolicus *Alexander* Electus & Confirmatus *Forlinienſis*, vir non tam ætate, quam prudentia & modeſtia inſignis, venit. Id inprimis expoſcens, vt *Caſimirus Rex Poloniæ in Georgium Podzirbraczki, hæreticum, & eccleſiæ Romanæ rebellem conſurgeret, & tam illum quam Complices ſuos,*

tandem Korczinum tranſit. Vbi contra Georgium Podzyebraczki hæreticum per Legatum Summi Pon-

1470.

Pontificis instigatur, & vt affinitatem cum Matthia Hungariæ Rege contrahat, hortatur.

deleret de terra. Item, *vt cum Matthia Hungariæ Rege fœdus & affinitatem per filiam iungeret.* Nam etsi Pontifex maximus Papa *Paulus* secundus, filiis *Poloniæ* Regis, de *Bohemiæ* Re- A gno faueret plus, quam cuiquam alteri: fas tamen sibi ademptum dixit, vt *Hungariæ* Regem, optime de se & Ecclesia *Romana* meritum, qui toties *Bohemiam* cladibus contundisset, simpliciter à iure Regni *Bohemiæ* rescinderet. Subintulit & Papam eius servoris ad *Casimirum Poloniæ* Regem fore, vt si res exigeret, descendere ad hæreticum *Irzikonem*, pro bene gerendis rebus *Poloniæ* Regis, in mandatis a Summo Pontifice accepisset. Cum omni autem benignitate & gratia Orator ipse Apostolicus *Alexander*, a Rege *Poloniæ Casimiro*, & filiis suis, habitus est. Qui illum in primo *Cracoviam* adventu, geminata quilibet exceperunt oratione, ita ornata & diserta, ut eorum docile ingenium miratus, fletibus ora rigauerit: contestans *se* B *nunquam, tam benigne eruditos, & tam ingenuè constitutos pueros vidisse.*

Raphaelis Lieszczinski Frederici Imperatoris Romanorum Legati

Venit etiam in *nouam ciuitatem Korczin*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem imperialis Nuncius *Raphaël Lieszczinski*, genere *Polonus* miles, de stirpe familiaque *Wyenyawa*, in pulchra Comitiua, annis pluribus in obsequiis Cæsareis, & familiaritate commoratus, & ob fidei atque virtutis specimen Cæsari inter paucos charus, magnis periculis ægrè evitatis, quæ sibi *Hungariæ* Rex *Matthias*, in omnibus fere passibus & locis, tetenderat, & ob quæ nemo ex *Australibus* Baronibus, legationem ipsam assumere volebat. Disserens in summa, quod *Fredericus Romanorum* Imperator, licet se amicissimum *Matthiæ Hungariæ* Regi annis superioribus C gessisset, & res suas pro adipiscendo *Bohemico* Regno parum ducens, Nunciis & literis apud Sedem Apostolicam promouere personali etiam transito in urbe, subinfereodo in *Casimirum Poloniæ* Regem, & filios eius, quasdam obtrectationes, & dedecora adiouisset: Conventu tamen personali pro die Purificationis Sanctæ *Mariæ* virginis in *Vienna* facto, in quo amicitia ipsa, per filiam Imperatoris *Cunegundim*, in vxorem *Hungariæ* Regi dandam debebat stabiliri, & in quo *Hungariæ* Regi cessionem iuris Regni *Hungariæ*, & tituli, restitutionem octoginta millium florenorum, quibus coronam materialem *Hungariæ* Regni ab eo redimerat, item restitutionem nonnullorum Regni *Hungariæ* castrorum, in quibus Cæsar Septuaginta millia D florenorum inscripta habebat, item restitutionem Castrorum, quæ Cæsar ab hoste sibi infesto *Bamkircher* oppugnatione abstulerat, & vt Imperator pro damnis eidem *Bamkircher* quadraginta millia aureorum supperadderet, petebat, adeo vtriusque animi irritati & offensi sunt, vt *Matthias Hungariæ* Rex, insalutato Cæsare, ex *Vienna* tumultuariè mane per *Danubium* vectus discessit. dedignatus etiam paululum aduentum opperiri Cæsaris, qui illum eques cum suis, humanitatem ostensurus, abeuntem fugabat: irritatus etiam priuato dedecore, quod eum in singulari hastiludio *Raphael Lyeszczinski* miles Cæsareus præfatus, in publico spectaculo hastis ludendo, in fronte vulnerauerat. Is *Raphaël* nomine Cæsareo verba faciens, commemorata legatione *Stanislai Vuliczki*, astruebat *Cæsarem, quanquam a multis Regibus, & Principibus Catholicis, in fœdus, amicitiam & affinitatem, peteretur, fœdus tamen, affinitatem & amicitiam Casimiri Poloniæ Regis, omniū Regum & Principum affinitatibus, & fœderibus, ex multis respectibus prætulisse.* Proinde instabar, *vt Polonia Rex Casimirus mitteret Consiliarios ad Cæsarem, pleno mandato suffultos, fœdus & amicitiam noua liga confirmaturos.* Subiecit & idem Orator, *quatenus Rex Poloniæ caueret sibi a Rege Hungariæ Matthia, & periculo suo Cæsareo attento, nunquam in fœdus & fidem secum veniret: dolis, astutiis, ingeniis, si secus ageret, illaqueandus.* Auditus est Cæsareus is Nuncius benignè, & liberalibus donis onustus remissus. Remissi sunt & cum eo duo Palatini, *Derslaus* de *Rytbwiani Sandomiriensis*, & *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*. His mandatum, vt sub æquis conditionibus, fœdus cum *Frederico* Imperatore *Romanorum*, affinitatemq; activè & passivè iungant, dando videlicet filiam *Poloniæ* Regis Imperatori, si expetierit, aut *Maximiliano* suo vnico filio, & recipiendo filiam suam *Cunegundim Wladislao* filio *Poloniæ* Regis primogenito, vt quoq; Cæsar pro consequendis Regnis *Hungariæ* & *Bohemiæ* filios *Casimiri* Regis fideliter adiuuet, & de omni iure dictorum Regnorum excedat.

persuasione.

Nuncios causa fœderis & affinitatis contrahendæ mittit.

Legati Casimiri ad Irzikonem mittuntur, Coronationem, illo viuente, Wladislao Poloniæ Regis filio obtenturi, & reconciliationem Irzikonis cum Matthia Hungariæ Rege, qui armis superior videbatur esse, persuasuri.

Ad *Georgium* insuper *Posdzyebratzki*, à *Casimiro* Rege *Poloniæ* duo alii Nuncii, videlicet *Iacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Stanislaus Schidlowieczki*, Castellanus *Zarnouiensis*, in *Bohemiam* missi, persuasuri illi, vt primogenito Regio *Wladislao* de Regno *Bohemiæ* excedat, & eum se viuente coronari permittat. His etiam mandatum est, vt eos Barones catholicos, qui partes *Matthiæ Hungariæ* Regis sequuntur, adeant, & persuadeant reconciliationem, postquam res armis, iam longo tempore gesta, parum prospere cesserat. Sed & *Georgius* ea tempestate superior armis videbatur. Comparato enim vno exercitu, qui octo millia peditum habebat, & duo millia equitum, & cuius Ductor erat *Grabanya Bohemus*, curribusq; inclusos, mittit illum contra *Matthiam Hungariæ* Regem, in *Morauiam*. Sed cum is propter paucitatem sui exercitus (plures enim mercenatii milites ab eo, ob tyrannidem desciverant) decernere non auderet, exercitus ipse ad *Irzikonis* stativa reuersus, soluere longam obsidionem, oppidi *Hradiscze* aggressus, tribus propugnaculis expugnatis, oppidanis fame laborantibus, victualium copia illata in *Hungariam* versus *Tarnouiam* procedere disponebat. Sed Rege *Hungariæ Matthia* cum suo exercitu, ex mer-

mercenariis militibus collectis, quem aliquorum Ducum & Ciuitatum *Slesiæ*, & *Lusatiæ* gentes auxerant superuenientes, vnus alterum clade obruere ex opportunitate occasionis aut loci iniquitate nitebatur: Vtrumque tamen ab altero fortuna seruauit incolumem, quoniam nec *Hungariæ Rex Mathias* inuadere *Irzikonem*, propter falcatos currus, nec *Irzik* sequi *Hungariæ* Regem in loca ardua & iniqua poterat.

Georgius Podziebracki Matthiam Hungariæ Regem, nec ad Duellum, nec ad vniuersalem dimicationem elicere potest:

Obtulit tandem per Nuncios & literas *Georgius Posdzyebraczki Matthiæ Hungariæ* Regi, conditionem geminatam pugnæ, *quatenus aut secum, vtroque exercitu inspectante, pugna privata contenderet, aut diem locumque pugnæ, quemcunque vellet, assumeret.* Quo vtrumque detrectante, *Georgius* ad vastandum *Slesiam* iturum se disponebat. Quem *Hungariæ* Rex *Matthias* distentus solo equitatu contentus, in *Bohemiam* concito gradu procedens, plurimas villas, circa montes *Kuthnos*, & in circuitu flammis deleuit. Sed dum & a fronte nouo exercitu, per *Ioannem Irzikonis* confirtem comparato, & à tergo per *Irzikonem* & eius exercitum, qui illum alio quidem, verum compendiosiori itinere insequebatur, omnifariam constricturus, vrgeretur, syluæ insuper ad regrediendum, stipitibus succisis, à *Bohemis* magno studio clandestenrur. *Matthias Hungariæ* Rex & sibi & suis metuens, tumultuario itinere & concito gradu ex *Bohemia* se euoluens, plures de suis, qui agmen fessis equis sequi non poterant, hosti trucidandos reliquit, ad suosque reuersus, exercitum & campum soluens, milites in præsidia locorum remisit, nec eo anno, ærarii obstante defectu, exercitum comparare potuit.

soluere tamen illum exercitum & campum auxilio Ioannæ vxoris suæ adiutus compulit.

Wratislauienses insuper Ciuitas, cæteræque *Slesiæ* & *Lusatiæ* Ciuitates, diuturno exhaustæ bello, nec habentes, vnde deinceps donatiuum militibus soluerent, stipendiarios à se remittunt. Quod *Georgius Porsdzyebraczki* perpendens quatuor millia equitum & peditum, quorum erat Ductor *Vilczek Vanyek*, in *Slesiam* immisit. Qui oppida *Lyesznicza*, in Ducatu *Oppoliensi*, & fortalicio *Liubyeschowi* incastellatis, trans amnem etiam *Odra* alio Castello e regione *Liubieschowi* erecto, ponte amnem iunxerunt, omnem *Slesiam*, nemine defensionem opponente, aut grauibus tributis depactabant, aut flammis vrebant. Fumabant villæ, fumabant oppida mœnibus non munita. Sed & suburbana munitorum igne torrebantur. Dum autem pro repellendo tanto malo, neque consilium neque spes subesset, missi ad *Hungariæ* Regem *Matthiam* Ducum & Ciuitatum *Slesiæ* Nuncii, quorum *Ioannes Lauthslaer*, Canonicus *Wratislauiensis* erat Princeps. Qui grandi malo, quo *Slesia* & *Lusatia* à *Irzikone Pozdzyebraczki* attereretur, ostenso, defensionem, aut licentiam pactandi cum *Irzikone Pozdzyebraczki* de pace aut sufferentia deposcerent. Et neutro obtento, extremam & imminentem internitionem suam, quin sibi vtcunque prouiderent, laturos non esse nunciarent.

Slesiam ob exhaustum ærarium stipendiariis vacuam, Georgius Podziebracki vastat, nemine opponente resistentiam,

sed nec Hungariæ Rege ferente imploratum auxilium.

1469. Undecim hebdomadis *Casimirus Poloniæ* Rex apud *nouam Ciuitatem* absumptis, die A Veneris tredecima mensis Iulii exinde egressus per *Tharnow*, *Pilzno*, *Robczicze*, *Przemisl*, in *Russiam* processit. Et *Leopolim* perueniens, nouem hebdomadis, prope tria millia militum secum habens, illic in carentia omnium victualium demoratus: *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ*, qui se illi pro festo Assumptionis sanctæ *Mariæ* virginis in *Camyenyecz* Ciuitate Regia pactus fuerat præstare homagium, frustra opperiebatur: Bello etiam finitimo cum *Radulone* Voieuoda *Bessarabiæ* occupatus, licet pluribus Nunciis Regiis, inter quos & *Ioannes* Palatinus *Podoliæ* ad illum fatigabatur, requisitus, venire distulit: afferens *periculum vbi & sua terra notorium, si abscederet, bello atroci per pacem vel inducias non composito imminere.* B Rex *Casimirus*, etsi illum verisimilia loqui videbat, à calliditate tamen ingenii excusationem prodire, & nulli illum partium, *Hungaro* videlicet, *Turco*, & sibi fidum ratus, omnifarie homagium ab illo exigere festinabat: denuncians *illum si aliter ageret, non pro feudali, sed pro hoste habiturum.* Ille prioribus Nunciis, *Stanczulone* videlicet & *Iuszko Pusthelnik*, qui ad *nouam Ciuitatem* venerant, missis, summissa oratione placabat *Poloniæ* Regem & Consiliarios, suæ vafriciei quam maxime infensos. Mittitque per illos nouam Inscriptionem suo & suorum Baronum sigillis munitam. In qua, iureiurando astringit se, pro prima die mensis Maii, anni sequentis homagium Regi *Casimiro*, absque cuiuslibet difficultatis interpositione, C præstiturum: petens vt Rex bellum inter illum, & *Bessarabum Radul*, pace vel induciis extinguat. Rex autem *Casimirus* ad cætera publica negocia Regni expedienda festinans, ea conditione pollicitationem suam noua inscriptione reformandam suscipit, & pro arbitrio Regio, quandocunque homagium præstet, sex mensibus ante auisandus. Sed & Nuncios, qui pacem inter eum & *Bessarabum* conficiant, veritus, ne *Bessarabus Turci* auxilio implorato superior contra illum euaderet, mittit.

Casimirus Poloniæ Casimirus Rex Stephanum Voieuodam Moldaviæ fidelitatis sacramentum præstiturum frustra Leopoli expectat.

Sabbato in die sancti *Mauritii Casimirus Poloniæ* Rex *Leopoli* discedens, per *Betz*, *Lublin*, & *Sandomiriam*, *Elisabeth* Regina consorte sua ex *Lublin* in *Radom* remissa in *nouam ciuitatem Korczin*, die Solis, quarta decima D mensis Octobris venit. Ubi cum Baronibus & Militibus terrarum *Cracouiensium* celebrato Conuentu, animos eorum ad ferendum pecuniale suffragium, pro exoluendis stipendiariis, oratione sua inclinauit. Exinde in generalem Diætam *Piotrcouiensem* pro festo sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum tenendam aduenit. Et primum de instituto principali subsidio, videlicet pecuniali, pro soluendis stipendiariis, ferendo, rogationem apud Consiliarios milites egit. Magnæ in rem hanc continuo ingestæ sunt difficultates, quod & *Casimirus* Rex, plusquam

Leopoli Casimirus Rex egressus nouam Korczinum deinde Pietrcouiam venit,

1470.

plusquam viginti tribus annis apud *Polonos* imperans, iura Regni Sigillo maiestatis in fauorem *Lithuanorum* confirmare detrectabat. Sed & *maioris Poloniæ* milites in Diætam A ipsam generalem, sed neque in alias, quæ ante generalem tenebantur, venire ex industria omiserant, absentia sua detrectationem subsidii auersuri. Accedebat militum terrarum *Russiæ* rogatio, qui non aliter se ad ferendum subsidium consensuros affirmabant, donec terrarum *Russiæ* a *Tartaris* legitima & efficax institueretur defensio. Quarum rerum inuolutio, & difficultas, Conuentionis progressum in dies extraxit triginta. Tandem *Casimiro* Rege necessitate parente, & iura Regni, maiestatis Sigillo, quod primum tunc ostendi permisit, confirmare pollicente, sertones de vniuersis laneis Regni, infra festum Purificationis Sanctæ *Mariæ* virginis soluendi, decreti. Ecclesiasticorum etiam subsidium tunc petitum, pollicitum B magis quam decretum. Exactiones insuper in omnes Ciuitates Regni institutæ. A Stipendiariis quibus solutio facienda erat, terminus vlterior petitus & obtentus.

tributumque à suis elicit: Iuribus prius vix tandem confirmatis.

Legatum Apostolicum Alexandrum Casimirus Rex expetit: rogans vt summus Pontifex in iure Regni Bohemiæ, non alium, quam filium suum confirmet.

Summi Pontificis *Pauli* secundi Oratori, *Alexandro Forliuiensi* Episcopo, in Diætam ipsam *Pyotrcouiensem* accersito, benigneq; tractato, & excellentibus remunerato donis, responsum est: *ut Pontificem maximum, reuersus, rogaret, quo firmare in iure Regni Bohemiæ, non alios, quam filios Regios, prout hactenus egit, dignaretur, neque se ab hac sententia detrahi permitteret, vsque ad Oratorum Regiorum aduentum: quos se Rex post paucos dies missurum astruxit, noua mandata, atque instructiones in his & aliis rebus laturos.* Nouus etiam *Prussiæ* Magister, C *Henricus* de *Richtemburg*, pro die Sancti *Michaëlis*, apud *Kinsberg*, Comitiis institutis, concorditer electus, in Diætam præfatam, decima septima mensis Novembris, die Saturni, personaliter veniens, occursu septingentorum equorum, magno honore exceptus est, magnaque benignitate habitus. Sequenti Mercurii, vigesima mensis Nouembris die, Consilium Regium ingressus, in præsentia Legati Apostolici *Alexandri, Forliuiensis* Episcopi, & omnium consiliariorum Regni *Poloniæ*, debitæ fidelitatis, & subiectionis, quod ex inito fœdere facere tenebatur, corporale præstitit Sacramentum. Preciosis & ipse a Rege *Poloniæ*, *Casimiro*, datis onustus, cum suis præceptoribus donis, in propria lætus remeauit.

Et fidelitatis sacramentum ab Henrico de Richtemberg nouo Prussiæ Magistro exigit.

Masouiæ Ducum, restitutionem quarundam terrarum exposcentium, Causam Casimirus Rex ne quicquam audit: Duci-

Masouiæ Ducibus, *Conrado, Casimiro, Boleslao*, & *Ianussio*, restitutionem *Rawa*, & *Gosthinin* flagitantibus, fauorose inprimis responsum, *vt si Ducatum Plocensem & Visznensem obtinere velint, donatione noua, velut legitimum, & successione geminata, ad Regem & Regnum Poloniæ deuolutum, petant, nouaque grassiori inscriptione, se & terras possessas, & possidendas feudales recognoscant, & viginti millia florenorum, quæ Casimirus Rex Conrado Olyesnicensi Duci, & Consorti suæ Margarethæ filiæ Semouiti Massouiæ Ducis, auro parato, ius redimendo, si quod erat, successionis, exoluit, dent.* Verum cum A Duces *Masouiæ*, parum sano vsi consilio, has conditiones vtilissimas sibi non probarent, in allam Diætam generalem relecti sunt.

bus conditiones oblatas accipere renuentibus. 1470.

Nuncios Casimirus Rex ad Irzikonem & Papam mittit:

Nuncii ad Papam *Paulum* secundũ missi sunt, per *Casimirum Poloniæ* Regem, *Michaël* Abbas *Calui montis* sanctæ crucis, & *Iacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & Capitaneus *Cracouiensis*. His vt in eundo *Pragam* descendant, mandatum est, illecturi *Irzikonem Pozdzyebraczki* & suos, vt erroribus abdicatis, summisse se erga sedem Apostolicam gerant, & de assumendo primogenito Regio *Wladislao* in Regem *Bohemiæ*, decretum non varient: quod illos, promissionibus *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, inescatos, propediem violaturos, & in ditionem Regis *Hungariæ* concessuros, fama B non vulgaris prodiderat, vtque vrbem ingressi, Confirmationem Regni *Bohemiæ*, pro filio Regio *Wladislao*, & pacis *Pruthenicæ* pro Regno *Poloniæ* peterent.

Confirmationem suo filio Wladislao in Regno Bohemiæ obtenturos.

Casimirus Rex cum Elisabeth Regina, soluendi voti gratia, Ecclesiam corporis Christi Posnaniæ visitat.

His & aliis plurimis reipublicæ negociis expeditis, *Casimirus* Rex *Poloniæ* cum consorte sua Regina *Elisabeth*, votum, quod ea languente grauius emiserat, soluturus. *Posnaniam* in Monasterium Corporis Christi transit. Ibique *Derslaum* de Rithwyani *Sandomiriensem*, & *Stanislaum Ostrorog Calissiensem*, Palatinos, a Cæsare *Frederico*, fœdus tantummodo ictum afferentes, offendit: Quod quia parum æquis conditionibus constabat scriptum, non probauit: veritus illius tenore ius filiorum suorum, in *Hungaria*, & *Bohemia* Regnis, C infectum iri, cum in fœdere Cæsareo, quo se *Hungariæ* Regem titulabat, cautum erat, ne alter in alterius occupationem Regnorum aspiraret. Ex *Posnania* in *Colo*, vbi Conuentus militarium *maioris Poloniæ* agebatur diuertit. Illicque vacillantes, ad consensum de dandis sertonibus induxit. Abinde in *Radom*, festa Christi ibi exacturus, venit.

Ibique Legatis qui ab Imperatore reuertebantur offensus fœdus oblatum improbat.

Matthia Myednicensi Episcopo mortuo Bartholomeus Swirenkouic succedit.

Anno eo absumptus est *Matthias Myednicensis*, alias *Samogithiæ* Episcopus, vigesima quarta mensis Aprilis die, & in *Myednicensi* ecclesia sepultus: cum annis viginti in ea sedisset. Successit autem in *Myednicensem Bartholomeus Swirenkowicz*, genere *Lithuanus*, originarius quidem & plebei ordinis homo, sed virtuosus.

Turca Eubea insula hostiliter inuasa Ciuitatem illius Nigropontum, nobilem & opulentam, non sine suorum nece

D Die Veneris, tredecima mensis Julii, *Mahumeth Turcorum* Cæsar, grandi potentia suorum congregata, *Eubeam Græciæ* insulam, quæ tunc a Dominio *Venetorum* tenebatur, hostiliter inuasit, & Ciuitatem illius famosam *Nigropontum* obsidens, licet ab egregiis *Venetorum* manu strenue defenderetur, tribus diebus & totidem noctibus impugnans, triginta millibus de suis amissis, cepit. Et puberibus hominibus interfectis, qui ad nouem millia æstimati sunt, impuberes captiuos

Con-

1470. *Constantinopolim* duxit: ritui suo spurcissimo illos adinncturus. Ciuitatem vero nobilem *Nigropontum*, & opulentam, solo dirutam æquauit. Quæ clades, non secus quam *Bizantina*, fatalis Catholicis visa est: nauigationem Catholicorum in periculum vertens, & pluribus Ciuitatibus, atque Regnis, & præsertim *Italico*, discrimen portendens. Quod Pontifex maximus *Paulus* secundus auersurus, Catholicos Reges & Principes, ad inferendum *Turco* bellum, Nunciis & literis incitabat, Auri, & argenti, gemmarum, cæterarumque manerierum quantitas maxima & stupenda illic reperta: non repressura solum *Turcum* ab obsidione *Nigropontis*, si in militem fuisset erogata, sed etiam ex *Europa* eiectura.

diruunt, & multos cadunt ac abducunt captiuos.

Vndecima die mensis octobris *Turcorum* Exercitus, in satis debili & paruo numero congregatus, per Alpes & nemora furtiuis itineribus *Hungaria* Regnum, & partem eam, quæ *Transsyluanicusis* appellatur, omnibus præ nimio terrore, & subito ingressu diffugientibus; nec vllam resistentiam opponentibus, ingressus, vsque ad *Zagrabiam*, & *Carvatiam* libere grassatus, patratis multis spoliis, & cædibus, decem millia captivorum; vtriusque sexus, in miserabilem captivitatem deduxit. Quo malo infestatus, vice iterum geminata, circa festum Nativitatis Christi, *Pannonicam* oram, nullo opem miseris ferente, quamuis *Pannonicus* Rex *Matthias*, sub diebus ipsis, quibus hæc gerebantur, præsens fuerit, vastavit.

Transsyluaniam primum deinde Pannoniam Turcus vastat, & multos captiuos abducit, nullo opponente resistentiam.

Matthia Hungaria Rege, apud *Budam* agente, & Summi Pontificis *Pauli* secundi, & Ducis, atque Dominii *Venetorum*, illum adiere Nuncii: Qui clade ad *Nigropontum* à *Turcis* illata, exposita, rogabant illum monebantque, *ut suo milite Marte, atque auspicio, bellum cum Turco gerendum assumeret, gentesque quam frequentiores posset, in sui auxilium donativo acciret: offerentes se, pro ee bene gerenda, grandi illum pecunia, qua ad rem sufficeret, iuuaturos: omnes Pannonicorum Reges ante se supergressurus, suo quidem periculo, sed ære alieno, pro consequenda victoria, cum publica pro vniuersa christianitate, tum priuata Pannonico Regno, miserabiliter à Turco oppresso pugnaturus.* Re huiuscemodi ad consilium relecta, atque digesta, respondet *Matthias Hungaria* Rex, *assumpturum se Turcorum belli onus, si ad conditiones oblatas Veneti quoque ex Dalmatia Regno, excederent, quod armis detinebant. Pannonicoque Regno illius vacuam facerent possessionem.* Eo responso Legati perculsi, re magis infecta, quam conclusa, *Venetias* parum gratum referentes responsum, redicere. Pontifice autem maximo *Paulo* secundo instante, vt *Matthia Hungaria* Regi, id bellum mandaretur, resistebant *Veneti*: summa vi adnitendo, vt potius *Casimiro Polonia* Regi, fortibus rationibus, sententiam suam adiuuando, legaretur. Cauebant enim, velut oculati viri, & futura habentes quasi præsentia in prospectu, ne *Hungaria* Rex *Matthias*, auro eorum, in eam euaderet potentiam, quæ ipsis quoque fieret pestifera & periculosa.

Matthias Hungaria Rex ad bellum Turcicum per Summum Pontificem & Venetos exhortatur.

Dalmatiam sibi à Venetis reddi poscit.

Io *Radom* oppido, *Casimirus Polonia* Rex, cum Conforte sua *Elisabeth* Regina, natalicio Domini celebrato, in *Lithuaniam* processit. Ibique venationibus operam dando, tempus reliquum hyemis, & partem veris absumpsit, & hebdomadis aliquot, apud *Grodno*, deinde apud *Throki* moratus, in Sabbato Palmarum advenit *Vilnam*, ibique Pascha Domini celebravit. Et cum in *Lithuaniam* procederet, *Simeon Kiouiensis* Dux, *Olyelkonis* filius, diem obiit. Et moriturum se intelligens, Nuncios ad *Casimirum Polonia* Regem misit: fidei suæ, Ducatum, Consortem, ac duo pignora, maris & fœminæ, ex ea susceptа, committens, ac equum & arcum, quibus cum *Tartaris*, præliis secundis bellare solitus erat, donans. *Lithuani*, ut Ducatus ipse, juxta ac cæteri *Rutenici*, in formam redigeretur Provinciæ, summe ex optantes, pervicerunt *Casimirum* Regem, ut *Kiiouiensibus*, *Martinum Gasthawdi* in Capitaneum præficeret. Id adeò anxiè & molestè *Kiiouienses* tulere, quod & alterius ritus, & illis par esset, & succedere *Michaëlem Simeonis* germanum, qui tunc apud *Novogrodenses* Præfectus Regius erat, exoptarent, ut illum vice geminata non admissum, remitterent: asserendo *se ad vnum morituros, & alium sibi Principem quæsituros, priusquam Lithuano parerent, & capita sua illi subjicerent.* Rogabantque Regem, ut aliquem Principem *Graci* ritus, sin minus *Latini*, & si placeret, aliquem ex filiis illis præficeret. Hæc quoque contentio diutius Regem apud *Lithuaniam* detinuit, verentem, ne si re infecta ex *Lithuania* discederet, motibus novis *Lithuanicus* Ducatus, se absente, execrantibus se mutuo *Lithuanis* & *Ruthenis*, & ob disparitatem cultus, & ob indignitatem suæ conditionis & habitus, quod *Lithuani*, olim *Kiouiensibus* pendere tributa soliti, sibi imperarent. Tandem tamen *Kiiouienses*, arma Regis veriti, *Martinum Gastawdi* pro Capitaneo suscepe-runt. 1471.

Simeon Kiiouiensis Dux moriens Exorem ac liberorum tutelam Polonia Regi relinquit.

Kiiouienses per Regem ipsis præfectum aspernantur.

Consurrexerant & quidam contra *Lithuanos* ex *Livonia* motus *Livonia* Magistro mortuo, & sedecim villæ *Lithuanica* à *Livoni*-

Livonum & Lithuanorum contentiones

1471.

post mortem Magistri Livoniæ secutæ, comprimuntur opera noui Magistri Livoniæ.

tis vastatæ. Sed hi in locum demortui novo Magistro **** surrogato, quietati suot. Hic eoim missis, ad *Casimirum Poloniæ* Regem in *Throki* Nunciis, videlicet *Frederico Valtbusz* de *Herfze Rigensi Heduardo Lappey* de *Ruer* in *Dimcborgk* Commendatoribus, *Leonardo Rothasze* de *Gendzyel* Decretorum Doctore, & *Henrico Vogeller*, laceratam pacem, substantia eorum, qui violati fuere reformata, integrum restituit.

Regis *Poloniæ Casimiri* Nuncii, *Iacobus Wladislauiensis* Episcopus, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, & *Joannes* de *Koszyeliecz*, *Juni wladislaviensis*, Palatini, in *Prussiam* destinati, cum & in *Marienburg*, & in *Gdansk*, & in *Elbing* Conventus tenuissent, ius dicendo querentibus, & eaortas discordias rescindendo: ut pro soluendis stipendiariis, pecuniario subsidio Rex iuuaretur.

Prutheni negato Casimiro Regi Stipendio, Czyssam concedunt.

Id eum omnes, egestate allegata, abnuerent, in *Czissam* tamen pro Rege, in omnibus Civitatibus, vsque ad diem Sancti *Michaëlis* tolerandam consenserunt. Fecerunt & io *Kinsberg* ad *Prussia* Magistrum *Henricum* descensum: a Magistro præfato, benigne & comiter vbique habiti: exortas inter eum, & stipendiarios suos, nondum solutos, discordias sedauerunt.

Slesia res & priuato, & publico bello,

In *Slesia*, funesto Marte res singulæ gerebantur. Nam & ea Castro *Ploczko* præsidium *Irzikonis*, & cæteris, quæ nominauimus supra, locis plurimis, *Wratislavienses*, & vniuersam *Slesiam*, afficiebant spoliis, cædibus, & incendiis, & Duces, *Przemislaus Theschuensis*, *Venceslaus Rathiboriensis*, & *Janussius Gliuicensis* ab vna, & *Venceslaus Ribnicensis*, partibus ab altera, priuato & plus quam ciuili bello, se mutuo consumebant.

ac vili moneta, per Matthiam Hungariæ Regem, cussione attrita.

Accessit ad hæc, amplior pernicies, mala nouæ monetæ, per *Matthiam Hungariæ* Regem in *Wratislauia*, in latis grossis deformata cussio, quæ vilem ligam modicello argento æri superinducto, retinens, *Missnensem* monetam in latis grossis, qua tunc *Slesita* vtebantur, geminato pondere potiorem, eneruabat; cum inopes & agrestes, duos *Missnenses* graues, pro vno vili *Wratislauiensi* dare cogerentur. Ea res adeo pestifera visa est, vt frequenter a vulgo seditiones in Consules *Wratislauienses* orirentur. Caperetque omnes sera pœnitudo, quod in ditionem *Matthiæ Hungariæ* Regis, concesserint: querentes se & bello, & moneta pessundatos.

Matthias Hungariæ Rex rebus suis timens,

Matthias Hungariæ Rex, *Bohemicum* bellum, contra spem suam videns extractum iri, & veritus tam ipse, quam suæ partes *Bohemi*, ne primo genito *Casimiri Poloniæ* Regis *Wladislao*, in *Bohemia* Regem assumpto, quod propediem *Georgius Poszdzyebraczki*, & omnes suæ obedientiæ *Bohemi*, effecturos se confidebant, non minus insuper *Hungaros* pertimescens, qui ob atrocitates suas & spolia, ad *Poloniæ* Regem deficere, & vni ex filiis suis, quemcunque illis daret, Regnum *Pannoniorum* tradere, non tam clandestinis, quam apertis coniurationibus, magnopere satagebant.

A

Cuius defectionis, *Joannes Strigoniensis* Archiepiscopus, & *Joannes Quinque ecclesiensis* Episcopus, principes erant, ne validiori bello a fronte & a tergo per *Polonos* & *Bohemos* impeteretur, conciliandos sibi *Bohemos*, qui partes *Irzikonis* sequebantur, quocunque pacto.

Georgio se reconciliare

Sed & *Irzikonem* ipsum, sine quo res ipsa confici non poterat, instituit: procellam grauem, contra se exortam, & eaoriendam, sedaturus. Et plurimos *Bohemorum* auro corruptos, in suam partem perlicit.

sub conditionibus Casimiro Poloniæ Regi ferentibus discrimen in more Regni Bohemiæ, instituit.

Irzikoni insuper Regnum *Bohemiæ* ad vitam integrum permittit. Filium suum *Victorinum*, quem apud oppidum *Veszele* ceperat eo anno, in libertatem emissum, totios *Slesiæ*, aut *Moraviæ*, pollicetur se creare Marchionem, sibi in Regno *Bohemiæ*, & cæteros fratres suos, si pignus ipse non reliquerit successurum.

B

Tenetur ob id, permittente *Irzikone*, Conventus, ab vtraque parte in *Polna*. Quo cum *Protbasius* Episcopus *Olomuncensis*, *Zdenko Konopniczki*, *Albertus Kostka*, & cæteri factionis *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, cum *Bohemis*, partem *Irzikonis* sequentibus, quorum hi erunt principes, *Vilhelmus Rabi*, *Petrus Dulinyecz*, & *Byenyassius Weytbmilner*, conuenissent, commemoratis cladibus, in Regno *Bohemiæ*, stridentibus, orabant, *vt aliquando communi patriæ consulerent, & ne Casimiri Poloniæ Regis, primogenito VVladislao assumpto, funestiori Marte vastandum, illam exponerent, ac sub conditionibus, Poloniæ Regi, & suo primogenito*

C

oblatis, Matthiam Hungariæ Regem, morte Irzikonis secuta, sibi assumerent potentem, prudentem, & divitem Regem, gratiam Papæ, & permissionem compactorum Basiliensium, facilius illis, quam Poloniæ Regem impetraturum. Movit hæc oratio, ad *Pragensem* Conventum relata, & *Irzikonem* & suos, & propensius in partem *Hungariæ*, quam *Poloniæ* Regis, tot promissionibus, & largitionibus inescati, cœperant spectare. Eo maximè permoti, quod quieturum Regnum suum a bellorum stridore, *Hungaro* suscepto, rebantur. Jamque *Irzik* fratrem *Paulum* Præpositum *Zderadensem*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, in *Lithuaniam* pro diluendo concepto facinore, transmiserat, vt rebus suis quam opportune sciret

D

provideret, se suorum clamore & cladibus constrictum, ad subueniendum illis languidum esse.

Et res fuisset conclusa, nisi Nuncii Casimiri Romam missi obstitissent.

Fuissetque res in Conuentu *Pragensi*, in die Sancti *Valentini* tento, pro *Hungaro* conclusa, nisi *Iacobus Dabienski*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Romam* cum *Michaële* Abbate Sanctæ crucis de *monte Caluaria*, missus, mature *Pragam* superuenisset: qui illos graui oratione, quod tam faciles ad sua promissa, & pacta rescindenda essent, arguens,

rem

1471.

rem omnem integram, vsque ad suum ex vrbe reditum, extrahi ægre obtinuit: desiderantibus *Bohemis*, quocunque pacto clades A suas & bellum ciuile finiri.

Georgius Pozdziebraczki Pragæ moritur, & exenteratus in ecclesia sancti Venceslai inter sepulchra Regum Bohemiæ sepelitur. Cuius mortem paulo ante præcesserat Præceptor suus Ioannes Rokiczana.

Vixdum *Iacobo Dabyeucki* Regni *Poloniæ* Cancellario, & Collega suo *Michaële*, Abbate sanctæ crucis de *Caluo monte*, *Bohemiam* egressis, *Georgius Posdzyebraczki*, morbo & inflatura pedum tam enormi, vt etiam ex pedibus in corpus transcenderit, grauatus, apud *Pragam* in Curia Regia die Veneris, vigesima secunda mensis Martii, diem obiit. Quem Præceptor & eruditor suus scelestus, & *Bohemici* populi erroneus seductor, *Ioannes* de *Rokiczyana*, quindecim ante diebus præcesserat: satis coniungendi, quos scelus & error coniunxerat. Cadauer *Irzikonis*, ne fætore horrorem, & pestem mortalibus inureret, altero die exenteratum, B Epar pro dimidietate corruptum, & in felle, lapillum, ouo columbino similem, & abdomen, quantitati palmæ par, habuisse compertum est; quod in subsequentibus diebus, in Ecclesia maiori sancti *Venceslai*, inter sepulchra Regum *Bohemiæ*, debili pompa conditum est: ex eo maxime a suis desideratus, quod in sanguine humano fundendo, non agebat se præcipitem.

Audita Morte Irzikonis Matthias Hungariæ Rex, celerrime ex Przesburg Bernam cum copiis suis venit: ratus se facile Bohemiæ Regnum occupaturum. Quo tamen potiri nequiuit: ob scissionem Bohemorum: diuersos sibi Principes eligere cupientium.

Irzikonis Posdzyebraczki morte *Matthias Hungariæ* Rex, veloci Nuncio dum apud *Przesburg* ageret, cognita, ratus se extemplo *Bohemiæ* Regnum, pacifice obtenturum, maturius, quam constituerat, ex *Przesburg* mo- C uit, & cum Copiis omnibus (nouem millia pugnatorum habere creditus est) *Bernam* peruenit: præmisso *Zdenkone Conopniczki*, in oppidum *Bohemiæ Bndzieschowicze*, cum equitatu duorum millium, qui & *Bohemis* suaderet, & retirentes, ad recipiendum illum, vi cogeret. *Bohemi* nihil cladibus superioribus moti, in plures factiones se sciderant. Quidam enim in *Casimirum Poloniæ* Regem spectabant, quidam in Cæsarem, quidam in *Hungarum*, quidam in *Henricum*, *Irzikonis* filium, & hi maxime, quibus hæretica labes potior, Catholica puritate videbatur: veriti Christiano Rege imperante, pestem suam D hæreseos, exterminatum iri: quem *Albertus Brandeburgensis* Marchio, quod filiam suam, habebat pro consorte, enixe adiuuabat, quidam in *Francia* Regem *Ludouicum*, qui se Ecclesiastica & Regalia, ex pignore liberaturum offerebat, quidam in *Albertum* Marchionem *Missnensem*, quod erat vicinus Princeps, & filiam demortui *Irzikonis Posdzyebraczki*, in matrimonio habebat, quidam in *Ludouicum Bauariæ* Ducem, quod locuples in thesauris ferebatur: Stabat interim *Matthias Hungariæ* Rex apud *Bernam*: quietis conditionibus, non iam armis Regnum *Bohemiæ* obtenturus: plures ex *Bohemiæ* Proceribus, magno precio corrumpens. Qui sacra fame auri inescati, ad partem suam accedebant. 1471.

Pro eligendo Rege, Bohemi Pragæ Conuentum agunt, in præsentia Alberti Marchionis Misnensis Regnum ambientis.

Tenebantur ad eligendum nouum Regem, plures apud *Pragam* Conuentus. Et *Albertus Misnensis* Marchio, quo magis suæ prodesset parti *Pragam* se personaliter contulerat: habens in comitatu quinque millia armatorum: Specie quidem iuuandi *Bohemos*, si illis ab *Hungaro* impressio, in eligendo Rege fieret, re autem vera, quocunque pacto Regnum consequendi. *Poloniæ* interim Rex *Casimirus*, *Cracouiam* ex *Lithuania*, die Solis duodecima mensis Maii, aduenieus, tribus Nunciis, videlicet *Paulo Balicki*, *Martino Wroczymowsky*, & *Dobeslao Kurozwaczki*, interpellatum, *Pragam* transmissis, & superiorum temporum qualitatibus commemoratis, monebat illos, vt pollicitationibus suis multifariis, darent virtutem, & primogenitum suum *Wladislaum*, sibi pro Rege assumerent. Agebatur iam vltimus, per *Bohemos*, ad eligendum nouum Regem, apud montes *Kutnos* Conuentus. Ad quem vtriusque factionis Proceres, quasi illic [illegible] concordiam habituri, *Alberto* Marchione *Misnense* apud *Pragam* cum suis copiis remanente, conuenerant. Ad quem, cum & *Hungariæ* Rex *Matthias*, Speciales Nuncios, videlicet *Ioannem Agriensem* Episcopum, & *Matthiam Czapur* Palatinum Transyluaniensem, præteritas suas crudelitates, in *Bohemos* actas, diluens, & multa illis beneficia se præstiturum repromittens, transmisisset, opportune quoque & *Dobeslaus Kurozwaczki*, *Poloniæ* Regis Nuncius, aduenit. Qui cum multa gratia, quamuis *Zdenkone Conopniczki* multipliciter impediente, auditus, omnium corda, animosque in *Casimirum Poloniæ* Regem & filios suos conuertit, & mutabilis fauor vulgi se circumegit. Extemplo enim *Matthia eo & aliis Hungariæ* Rege, quem veluti quandam pestem, & notorium Tyrannum, *Hungaris* grauem, sibi grauiorem futurum execrabantur, & cæteris Regni competitoribus reiectis, & repudiatis, omnis ille cœtus *Wladislaum Casimiri* Regis primogenitum, concorditer in *Bohemiæ* Regem, feria secunda post festum sancti *Vrbani*, hora duodecima, quæ fuit dies Lunæ vigesima septima mensis Maii, acclamauit, & elegit, præter tres Barones, videlicet *Ioannem Rozemberski*, *Zdenkonem Conopniczki*, & *Henricum Hradeczki*; qui partem *Matthiæ Hungariæ* Regis sequebantur. Hic dum ex alta spe se præcipitatum agnouit, in furorem versus, igne, cæde, cæteraque id genus crudelitate, in *Bohemos* adeo debacchari cœpit, vt etiam ingenuas matronas captas, coram trucidari mandaret. Fortalicia & arces expugnatas dirueret, & in deditos captiuosque aut deuictos sæuiret.

Quo Praga relicto cum apud montes Kuthnos vltimum agerent Conuentum, illicque Matthiæ Hungariæ Regis adessent Nuntii, Competitoribus reiectis, omnes fere præter tres Barones Wladislaum primogenitum Casimiri Poloniæ Regis, per Nuncios eius admoniti in Regem Bohemiæ vnanimi voto, eligunt.

Bohemiæ Proceres, nihil huiusmodi tyrannide *Matthiæ Hungariæ* Regis permoti, factum electionis suæ prosecuturi, *Stiborium*

Proceres Hungariæ Nuncios

1471.

Craconiam mittunt: significaturos Regi Casimiro, primogenitum suum Wladislaum in Regem Bohemiæ esse electum.

Thowaczowski Capitaneum *Morania*, *Ioannem Thowaczowski*, *Henricum Smirziczki*, *Nicolaum* de *Lanthschen*. Notarium tabularum, fratrem *Paulum* ordinis sepulchri *Hierosolymitani*, Præpositum *Zderadensem*, *Bernhardum Byerka*, de *Nasżile*, Capitaneum *Opauiensem*, *Benedictum* de *Ostromir:e*, item vtriusque Ciuitatis, veteris videlicet & noua *Pragensis* Nuncios *Craconiam* transmittunt. Qui *Craconiam* die Solis, nona mensis Iunii ingressi, & die Iouis tredecima Iunii auditi, plurimis beneficiis, quæ in illos & Regnum *Bohemia*, *Casimirus Polonia* Rex contulerat, diffuse commemoratis, significant, *se filium suum primogenitum Wladislaum, in Bohemia Regem mira & vniformi concordia, præter suam, & omnium aliorum spem, singulis competitoribus abiectis, elegisse: rogantes humiliter, vt Regnum Bohemiæ, & electionem de se ad illud factam, Wladislaus primogenitus suus suscipiat, & pro suscipiendo Regio Diademate, defendendoque Regno, quanto celerius Pragam procedat.* Articulis deinde, sub quibus oblatio huiusmodi fiebat, debito ordine, altero die limatis, & nonnullis abscissis, die sancti *Viti*, patroni primarii Regni *Bohemia*, quæ fuit dies Saturni, quindecima mensis Iunii, primogenitus *Casimiri* Regis *Wladislaus*, electioni suæ prætatæ in Cubili Regio picto, secretum præbet assensum: quem die Solis, subsequenti, sedecima Iunii, in Conclaui maiori *Cracouiensi*, intra officia Diuina, quæ tunc de Octauis Corporis Christi agebantur, Legationem suam Oratoribus *Bohemia*, repetentibus, *Wladislaus* electus voce sonora, & in oratione pulcherrima, & adeo diserta, vt etiam plurimis excuteret lachrymas, diffusius & crassius *Polonica* lingua, & sub præsentia Parentis sui gloriosissimi, *Casimiri* Regis *Polonia*, *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, *Iacobi* Episcopi *Wladislauiensis*, Baronum quoque, & Procerum, militum, & Nobilium, ac plebis multitudine copiosa, innouauit, Regnumque *Bohemia* ad honorem Omnipotentis Dei, augmentum fidei christianæ, & decus linguagii *Slauonici*, publico consensu acceptat: pollicens incauta sponsione per literas singula debita Regni *Bohemiæ*, quæ tenuis & moderati numeri crediderat, singulis se reformaturum.

Quam electionem Wladislaus ipse acceptat.

incaute pollicens debita omnia Regni Bohemiæ se soluturum.

Wladislao Regnum Bohemiæ acceptante, Albertus Marchio Missnensis, tristis spe decidit. Ortaque contentione inter suos & fossores Kutnenses, se & suos periculo liberans, Bohemos magno damno afficit.

Ea acceptatio, cum apud Regni *Bohemia* Proceres percrebuisset, *Albertus* Marchio *Missnensis*, qui apud montes *Kuthnos*, cum exercitibus suis, omnibus interim, à *Bohemis* spe optima inescatus, detinebatur, vt *Wladislao* filio, *Casimiri Polonia*, Regis electionem de se factam, suscipere detrectante, succederet, omni spe frustratus, tristis discedit. Prius tamen, quam ex montibus *Kuthnis* discederet, contentione inter milites suos, & montium fossores, pro leui causa exorta, ingens periculum sibi & suis, vulgo communi ad necem suam & suorum certatim concurrente, A videns imminere, vnam fossam ex argenti fodinis, incendens, ex grandi se periculo, aliquot notabilibus suis militibus desideratis, erupit, in *Missnamque* trepidus concessit, graues sumptus suos, gemens perditum iri. Quos etsi *Bohemorum* Proceres, astruebant futurum *Bohemia* Regem *Wladislaum* sibi refusurum, incendio tamen montium *Kuthnorum* offensi, etiam ab hac spe illum deiiciunt, *plus illum intulisse mali* astruentes *incendio, quam subsidio boni.*

Wladislaus electus ad Regnum Bohemia

Die Iouis vigesima quinta mensis Iulii, *Wladislaus Bohemia* Rex electus, *Craconia* egrediens, versus *Bohemiam* ire cœpit. Et facto primo nocturno in *Skauina*, altero die B in *Oswyaczim* conducente illum *Casimiro Polonia* Rege, parente suo peruenit. Vbi tribus diebus, vt interim sui congregarentur, commoratus, die Lunæ, vigesima nona Iulii, *Osswyaczim* linquens, genitore suo, circa villam *Charmazs* valedicto, aciebus, & curribus ordinatis, procedens, duodecimis castris in *Kloczko* peruenit. Erant autem in Comitatu suo tres Episcopi, *Nicolaus Camenecensis*, *Vincentius Culmensis*, & *Paulus Lacducensis*, item sex *Slesia* Duces *Przemislaus Thoschecensis*, *Venceslaus Ribnicensis*, *Ioannes Rathboriensis*, *Casimirus Theschnensis*, *Ioannes Glinicensis*, & *Ioannes Zathorensis*, item Barones Regni *Polonia*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, *Nicolaus* de *Kushno Lanesei*C*ensis*, Palatini, *Ioannes* senior *Dlugosz*, Canonicus *Craconiensis*, *Paulus Iasziensk*i, Dapifer *Sandomiriensis*, *Belzensisque* & *Chelmensis* Capitaneus, Ductor exercitus, *Ioannes Sinowyecz* Magister Curiæ, item hi milites *Petrus*, & *Dobeslaus* de *Kurozwaki*, *Ioannes Tharnowski*, *Thomas Trambczinski* Vicethesaurarius, *Ianussius Dlugosch* Magister Coquinæ, Magister *Paulus Gaskowicz*, Medicinæ Doctor, *Nicolaus Grabski*, *Petrus Kmitha*, & alii quam plures. Continebat autem ipse exercitos, equitum septem millia & peditum duo millia, hominum exercitatorum, & peritorum ad pugnam. Habente autem D *Wladislao* Rege, statiua circa oppidum *Kloczko* die Saturni tertia mensis Augusti, literas diffidationis *Zdenkonis Konopniczki*, *Nicolai Czupur*, Voieuodæ *Transylnaniensis*, & *Francz* de *Hayn*, & plurimorum *Polonorum*, *Bohemorum*, *Hungarorum*, & *Slesitarum*, qui apud illos in Castris, *Matthia Hungaria* Regis, prope oppidum *Morania Lipnik* positis, militabant, *Wladislaus Bohemia* electus Rex, accepit. Quibus nihil deterritus iter suum, speculatoribus, vbique præmissis continuauit. Hostes enim, qui superbe diffidauerant, pauore perculsi, sibi ipsi diffidentes (magna enim inter illos erat Ciuium & Mechanicorum colluuies) propriis

cum notabili exercitu Craconia egressus, statiua circa Kloczko ponens, literas diffidationum à gentibus Matthia Regis Hungaria accipit.

1471.

pris Castris egredi, ne dum pugnam coosererere dubitabant.

Cum autem die Saturni, festo sancti *Laurentii*, *Slesiæ* locis, & periculis hostilibus superatis, montem, oppido *Kloczko* imminentem, & locum, in quo passio Christi, ex lapide fabricata est, & qui *Slesiam* seu *Poloniam* à *Bohemia*, iuxta assertionem *Bohemorum* confictam, disterminat (verus enim & legiómus limes *Polonos* à *Bohemis*, non mons ipse, sed sylua *Hercynia* post *Klocko* sito, disterminat) Rex *Wladislaus Bohemiæ* Electus peruenisset, ab *Henrico* de *Kunstbatb Frankstinense* Duce, filio olim *Georgii* Regis, item à Baronibus, item à Militibus, item a Ciuitatibus Regni *Bohemiæ*, deinde a processionibus ecclesiarum, & Clero atque populo oppidi *Kloczko*, specialibus orationibus, quibus modeste & prudeoter respondebat, exceptus est. Vbi de conseruandis iuribus, atque priuilegiis Regni *Bohemiæ* præstitit: in manibus Baronum, Militum, & Ciuium, corporale iuramentum. Biduo autem in castro *Kloczko* commoratus, octauis Castris per campestria gradiens *Pragã*, die Lunæ, decima oona mensis Augusti perueniens, honore summo omnium processionũ & omnium ordinum, atque statuum, pedibus illi, ad septimum lapidem, obuiam euntium, exceptus est, & vsque in Regiam deductus. Die tandem Iouis, vigesima prima mensis Augusti, in Ecclesia Metropolitana *Pragense*, per *Nicolaum* Episcopum *Camyenecensem*, alias *Podoliæ*, assistentibus sibi *Paulo Laodicensi*, & *Vincentio Culmensi*, Episcopis, cum ingenti fauore, & lætitia, Ducum, Baronum, Procerum, Militum, Ciuium, & vniuersæ communitatis Regni *Bohemiæ*, solennibus Nunciis, *Alberti*, & *Arnesti* Marchionum *Missnensium*, & *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis*, præsentibus, in Regem *Bohemiæ*, fœliciter corooatus, vnctus, & diuinissimo Eucharistiæ sacramento, sub vna tantummodo specie, religiose ac deuotissime procuratus est, & omnis dies illa, in magno lætitia totius populi expensa. Sequentes autem dies, vt debita, per *Irzikonem*, tricenta millia florenorum, in bello & pace contracta, soluerentur, absumpti, & omne onus debitorum in *Wladislaum* Regem retortum.

Wladislaus electus Rex à Proceribus Bohemiæ in Kloczko excipitur.

Quibus præstat de obseruandis eorum iuribus iuramentum. Indeque Pragam perueniens

in Regem Bohemiæ coronatur.

Sex hebdomadis, *Wladislaus Bohemiæ* Rex, apud *Pragam* exacto, numero, iuit in montes *Kuthnos*, & possessionem illorum, quam hactenus *Henricus* Dux, filius olim *Georgii* in tenutam vsurpabat, potenter apprehendit. *Benedictumque Veythmilner*, Burgrabium Castri *Carolistben*, Magistrum monetæ coostituit. Egit & pro die sancti *Galli*, generalem in *Praga* Diætam, in quo Castrum *Carolistben*, suæ Maiestati resignatum, *Henrico* Duci *Posdzyebraczki*, & *Benedicto* militi *Veythmilner*, in tenutam committit. *Stanislaum* deinde *Ostrorog Calissiensem*, *Nicolaum* de *Kuthno*, *Lanciciensem*, Palatinos, *Ioannem Dlugosch* seniorem Canonicum *Cracouiensem*, & Aulicos omnes *Casimiri Poloniæ* Regis, à se in *Poloniam* remisit: Monitus ab illis frequentissime, vt fidei Catholicæ puritatem custodiens, vnionem etiam illius efficeret, Ecclesiastica & Regalia bona, nullatenus inscriberet, à veneno publice & priuatim caueret: quod sibi a pluribus ferebatur comparatum. In hac autem Regni *Bohemiæ* adeptione, mirari mihi benignitatem Dei contigit, erga *Polonorum* genus. Ex quibus, & in eundo, & in redeundo, nemo captus est, nemo læsus, nemo desideratus, nemo violatus. Exercitus enim *Wladislai Bohemiæ* Regis, quem *Gliwicz*, cum nouis gentibus, de exercitu *Hungarico* discedentibus, duplicauerat, adeo ordinate, pro omni tempore incidebat, vt omnibus, illius processum explorantibus, cederet in admirationem, hostibus vero in magnum terrorem. Responsio insuper, quam *Wladislaus Bohemiæ* Rex, *Hungaris*, *Polonis*, & *Bohemis*, illum, dum statiua apud *Kloczko* oppidum ageret, diffidantibus, per specialem Nuncium, vsque ad castra *Lipnik*, transmiserat, magnam in singulis formauerat varietatem. Rex quoque *Hungariæ Matthias* illo visa, fertur, ad suos dixisse, *hominem quidem illam sed spiritu cælesti dictasse.*

Wladislaus Bohemiæ Rex montium Kuthnensium possessionem ab Henrico Irzikonis filio accipit: dato illi ga & Benedicto Weythmilner, castro Carolistben, sibi ab ipso Benedicto resignato, in tenutam, Polonosque in Regnum paternum remittit.

Dum ea, quæ præscripsimus, apud *Bohemiam* gererentur. *Hungari* Regem suum *Matthiam*, propter spolia, quæ Regno eorum, *Bohemicum* conquirens, intulerat, & exterminium, quod *Turcæ* in *Hungariam*, *Matthia* Rege, defensionem eorum negligente, patrauerat, & propter fœditates plurimas, quas illis irrogauerat, perosi, frequentibus Nunciis, *Casimirum Poloniæ* Regem fatigant, vt illis secundo genitum *Casimirum* pro Rege, cum gentibus armatorum transmittat: offerentes *se omnes sumptus, in bellum præbituros. Sin id facere detrectaret*, minabantur, *se à Turco quæsituros auxilia, & barbaro potius, quam turpi Regi tyranno & violento, & cui violenter Regnum erat quæsitum, parituros. Casimirus* autem *Poloniæ* Rex, etsi sibi res ardua & multis periculis referta videbatur: *Hungarorum* tamen diuturna prece, & oblatione crassa, & locupleti, & signanter *Ioannis* Archiepiscopi *Strigoniensis*, *Ioannis* Episcopi *Quinque Ecclesiensis*, & *Reynaldi* de *Rozgon*, peruictus, secundo genitum suum *Casimirum* adolescentem ingenuum, raræ indolis, & memorabilis Mineruæ, plerisque Consiliariis *Poloniæ*, Regno potius natiuo illum reseruari fortissime, quam extero largiri suadentibus, in *Hungariam*, cum duodecim millibus equitum & peditum, inter quos erant mille *Tartari*, transmittit. Erant autem in exercitu suo hi præcipue Barones, *Derslaus* de *Rithwyani*, Palatinus & Capitaneus *Sandomiriensis*, Io-

Casimirus secundo genitus, Poloniæ Regis Casimiri filius, ad preces Senatus Hungarici tyrannidem Matthiæ Regis

1471.

fui perofi, ad Regnum Hungariæ occupandum mittitur.

annes de *Tharnow Woynicensis*, *Stanislaus Vatrobka* de *Strzelcze Sandecensis*, *Stanislaus* de *Schidlowyecz*, Magister Curiæ, & *Zarnouiensis* Castellani, Magister *Ioannes* de *Lyathoszino*, Decretorum Doctor, *Stanislaus* de *Kurozwaki*, Canonicus *Craconiensis*, *Petrus Dunin* de *Prawkouicze*, Succamerarius *Sandomiriensis*, Dux exercitus, *Spithko* de *Melsthin*, *Andreas* de *Olyeschnicza*, *Ioannes* de *Czizow*, & alii milites, nobiles & insignes. Omnis insuper exercitus, qui *Bohemiæ* Regem *Wladislaum*, in *Pragam* conduxerat, officio suo perfunctus, mandato *Poloniæ* Regis *Casimiri*, sub ductu *Pauli Iassyenski*, Dapiferi *Sandomiriensis*, & *Belzensis Chelmensisque* Capitanei, per *Morauiam* reductus, & *Slesiam*, *Casimiro* secundo genito, *Casimiri Poloniæ* Regis se coniungebat.

Matthias Hungariæ Rex,

Sensit hoc tempestiue, *Matthias Hungariæ* Rex, quippe, nonnulli Prælati & Canonici *Strigonienses* (Archiepiscopus siquidem *Strigoniensis Ioannes*, vitam & mores *Matthiæ* Regis execratus, omnium eorum, quæ in *Matthiam* decoquebantur, cum *Ioanne* Episcopo *Quinque ecclesiense* erat princeps) illum de periculis singulis, in eum comparatis, auisatum fecerant, ex *Berna* celeriter mouens, *Budam* venit. Et maiori periculo, quam rebatur, cognito, omnium suarum gentium ex *Bohemia* & *Morauia*, copias ad se accersiit.

Hungarorum animos à se auersos, sibi conciliat,

Conuentus etiam aliquot in *Buda* indicit. In quorum vno per plures corruptelas, & promissiones plerosque de maioribus, sibi infestos, ad se pertraxit, & reconciliauit. Ex quo, & cæterorum animum, vt est natura gentis illius, ad varietatem procliua. Sed & Archiepiscopi *Strigoniensis*, & Episcopi *Quinque ecclesiensis*, qui erant Duces aliorum, & Capitanei, propter tardum *Casimiri* Principis, in *Hungariam* aduentum mutare cæpit.

& Casimirus vocatus in Regnum Hungariæ, tarde iter suum continuans, à nonnullis Ciuitatibus accipitur, à nonnullis etiam non admittitur.

Casimirus Princeps, secundo genitus Regius, die Mercurii, secunda mensis Octobris, comitante eum *Casimiro Poloniæ* Rege *Craconia* egressus, in *Sandecz* peruenit. Vbi à genitore suo valedictus, per *Liubowlya*, & *Podolinum* iter faciens, aliquantulum ibi substitit: Deinde cum *Cassouiam* non mitteretur (iam enim illam *Nicolaus Czupur*, Voieuoda *Transyluaniensis*, & *Emericus Deak*, Comes *Scepusiensis*, cum gentibus *Matthiæ* Regis, in quibus maior pars erat *Polonorum*, occupauerat) prætergressus, per *Agriam* & *Czixow* in *Othwan* oppidum, die Veneris, octaua mensis Nouembris, saluus & incolumis peruenit, & Castra sua fælicia (*Peczki* enim oppidum, expulsis & translatis *Budam* oppidanis, *Matthias* Rex, ne eo *Casimirus* Princeps potiretur, præsidio gentium, omnium mercede conductarum muniuerat) in *Othwan* posuit. Ibi aliquanto tempore commoratus lignorum defectu pressus, ad Monasterium, & oppidum *Szek*, supra fluuium *Ren* castra transposuit, vbi illi materia & victualium & combullibilium suppetebat. Abinde mouens, in *Nitriam* venit, & tam in arcem, quam in Ciuitatem iussu *Ioannis* Archiepiscopi *Strigoniensis*, qui *Nitriensem* Episcopatum habebat in commenda, susceptus est. Vbi primum *Ioannis Quinque ecclesiensis* Episcopus ad eum venit, in ducentis equis, & paucis diebus commoratus, *Strigonium*, vnde venerat, rediit.

Hungari mutata fide contra Casimirum Ducem, Matthiæ Hungariæ Regi adhærent.

Sub omni autem tempore belli, quod eo anno apud *Pannonios* per *Casimirum* Principem gestum est, nemo ex Baronibus *Hungariæ* ad *Casimirum* Principem venit, nemo se ei coniunxit qui alias deprecabantur pro illo mori. Sed omnes fide variata, *Matthiæ* Regi ferebant auxilia. Qui ne meticulose, apud *Budam*, quæ à veteribus vocatur *Zambria*, à monte *Zambrio*, videretur delitescere, exercitum, & ipse suum, de proprio, & mercenario milite comparatum, ad sedecim millia æstimatum, in quo magna pars erat agrestium, in campestria, speciem decernendi cum hoste suis ostendens, eduxit, & Castra, ad tria milliaria, ab exercitu *Casimiri* Principis, posuit.

Confligere tamen cum eo postponentes bona authorum defectionis à se ipso vastat.

Villas & possessiones, *Ioannis Strigoniensis* Archiepiscopi, & *Ioannis Quinque ecclesiensis* Episcopi, iratus eis, quod belli erant authores, vastabat. In conflictum tamen, quem omnis *Polonicus* exercitus desiderabat (fraudem enim suorum magis, quam arma hostilia verebatur) non veniens, dissipato & licentiato, in propria *Hungarico* exercitu, cum mercenario tantummodo milite *Budam* rediit.

Paulo secundo Papa mortuo

Die Saturni, vigesima mensis Iulii, *Paulus* Papa secundus in camera sua secreta, in Palatio sancti *Petri*, apoplexia subito inuasus, priusquam cæptam confessionem finiret, moritur, & in Ecclesia sancti *Petri* sepelitur: cum sedisset annos sex, menses decem, dies decem. Soluentes autem Cardinales iusta suo funeri, Conclaue apud sanctum *Petrum* in Palatio ingressi, quarta die ab ingressu, die videlicet Veneris, nona mensis Augusti, *Franciscum* de *Szawona*, fratrem & generalem Ordinis minorum Theologiæ Professorem, tituli sancti *Petri* ad vincula Præsbiterum Cardinalem, in Papam concorditer eligunt.

Sixtus quartus succedit.

Sixtumque quartum appellant, natione *Genuensem*. Qui die Solis, vigesima quarta mensis eiusdem Augusti, in Papam apud sanctum *Petrum* consecratus est, & Coronationem suam, atque assumptionem in Papatum, *Casimiro Poloniæ* Regi specialibus insinuauit literis.

Nuncium suum Tilmanum Slecht

Ad intercipiendum *Pannonicum* bellum, quod parari, & nondum geri, inter Reges, *Casimirum Poloniæ*, & *Matthiam Hungariæ*, *Sixtus* quartus Papa audiuetat, *Tilmanum Slecht*, Decretorum Docto-

1471.

Decretorum Doctorem, pacem inter Casimirum Poloniæ & Matthiam Hungariæ Reges compositurum Sixtus quartus Papa mittit.

ctorem, Canonicum *Coloniensem*, cubicularium suum domesticum, ad *Casimirum Poloniæ* Regem transmisit. Qui octaua Nouembris *Cracouiam* adueniens, & altera die audientiam habens. Persuadebat *Casimiro Poloniæ* Regi, vt armis depositis pacem complecteretur, per viam æquitatis & concordiæ facilius illam, quam per arma habiturus. Annuit *Casimirus* Rex, huic persuasioni, & præfatum *Tilmanum* Apostolicum Nuncium, adiuncto ei suo Regio Nuncio, *Ioanne Vatrobka*, Canonico *Cracouiensi*, & Præposito sancti *Michaëlis*, ad filium suum *Casimirum*, & ad Barones Regni *Hungariæ*, transmisit. Significans *se pacem per consiliarios vtriusque Regni Poloniæ videlicet & Hungariæ, sub præsentia etiam Legati Apostolici, in loco idoneo, iuxta morem fæderum, tractandam, & equis conditionibus componendam, nolle abnuere.*

Casimirus Princeps à suo milite inter hostes in Hungaria relictus,

Interim *Almanicus* exercitus, qui apud *Casimirum* Principem merebatur, termino merendi expirante, dum donatiuum deficeret, discessionem fecit. Quem plures numero Aulici, *Casimiri Poloniæ* Regis, quamuis rerum omnium abundantia suppeteret, secuti, *Casimirum* Principem, in medio hostium deserunt, & in domos reuersi, à Rege & Consiliariis cognatis male visi, multiplices pertulerunt correptiones & opprobria. Quæ res negocia *Casimiri* Principis plurimum indifficultauit & corrupit. *Casimiro* enim cum residuo exercitu, in *Nitriam* castrum & oppidum, quod illi per *Ioannem Strigoniensem* Archiepiscopum apertum fuit, vt præmisimus, concidente, dum *Mathias Hungariæ* Rex cum nouo exercitu *Nitriæ* appropinquaret: circumuallaturus illum, ne cogeretur obsidionis perferre vituperium, ex *Nitria*, feria quinta, in die sancti *Stephani* Prothomartyris, nocte, cum Aulicis, *Paulo Lassyenski*, cum quatuor millibus armatorum, pro defensione *Nitriæ* relicto, egressus, tam præcipiti

retrocedit cum damno rerum suarũ, ac sui ipsius periculo.

cursu, nullo persequente, in *Gelaura* Castrum suarum partium peruenit, vt sexaginta quadrigas, illum sequentes, nulla custodia relicta, ab agrestibus intercipi permiserit. Nominabo autem animosos milites, videlicet *Ioannem Tharnowski Woynicensem*, *Stanislaum Vatrobkam Sandecensem*, *Stanislaum Schedlowieczki Zarnouiensem*, Castellanos, *Paulum Lassyenski*, *Spitkonem* de *Melstin*, & *Sbigneum* de *Thaczin*, qui perseuerandum in *Hungaria* suadebant. Cæterorum pusillanimum, & priusquam hostem viderent, fugam meditantium, nec nomina quidem attingam.

Stiborio Plocense Episcopo mortuo,

Die Saturni, quarta mensis Maii, *Stiborius* Episcopus *Plocensis*, de Domo & familia, quæ *Prussi* appellatur, cum annis septem, mensibus etiam septem, & diem vnum sedisset, apud oppidum *Pultowsko* moritur, & in Ecclesia *Plocensi* tumulatur, vir alioquin bonus, sed bili plus, quam conueniret Pontifici, indulgens. Capitulum autem *Plocense*, die

à Capitulo tres eliguntur,

electionis, pro festo sanctæ Trinitatis, quod fuit die Solis nona mensis Iunii, instituta, per viam scrutinii, triformem, & monstrosam celebrauit electionem. Maior enim & sanior pars de duodecim votis *Stiborium* de *Byelsko* Archidiaconum *Plocensem*, minor *Casimirum* principem, filium *Boleslai* Ducis *Masouiæ*, & *Varschouiæ*, Canonicum *Plocensem*, in Diaconatus ordine constitutum, de sex votis, tertia *Emericum*, alias *Andream* de *Oporow*, vtriusque iuris Doctorem, Archidiaconum *Gnesnensem*, & Canonicum *Plocensem*, pro quo & *Casimirus Poloniæ* Rex, velut patronus, misso speciali Nuncio *Nicolao Chrzastowski* milite, vexillifero *Cracouiensi*, intercedebat, sex etiam vota sortitum, elegit.

Stiborio tamen electo, de iure suo Casimiro cedente,

Stiborius autem Archidiaconus *Plocensis*, & qui potior in iure credebatur, de genere, & nobilitate *Froporzecz* minis peruictus & precibus, de iure suo *Casimiro* Principi cessit. Sed vt idem *Andreas Oporowski* faceret, *Casimirus* Princeps apud *Poloniæ* Regem *Casimirum* missis Nunciis, obtinere non potuit, & controuersia de iure electionis *Romam* deuoluta. Et licet iam *Paulus* Papa secundus, dum viueret, & succedens sibi *Sixtus*,

& per Papam

quartus Papa, formalem voluntatem habuissent *Andream Oporowski*, pro quo *Casimirus Poloniæ* Rex intercedebat, ad *Plocensem* ecclesiam promouere, triplicibus tamen literis *Frederici Romanorum* Imperatoris, manu propria subscriptis, pro *Casimiro* Duce *Masouiæ* intercedentibus, *Sixtus* Papa permutus, *Casimiro* Duci *Masouiæ*, quamuis minorenni, & in anno decimo octauo ætatis constituto, de *Plocensi* Ecclesia, die Lunæ, sedecima, mensis Nouembris, *Andrea* vero *Oporowski*,

Andrea Oporowski ad Varmiensem (translato inde ad Camyeniecensem Nicolao Thungen) promoto, Boleslaus Episcopus Plocensis minorennis licet, renunciatur reiecta pro Andrea petitione Poloniæ Regis.

vt *Poloniæ* Regi placuisse videretur, de ecclesia *Varmiensi*, *Nicolao Tungen*, dudum ad illam promoto, & consecrato, ad *Camenecensem* translato, eadem die prouidet: qui *Romæ* suscepit consecrationem, *Casimirus* vero *Plocensi* prouisus, ex patre *Boleslao* Duce *Masouiæ*, matre vero *Barbara Russia* Ducissa, literis Apostolicis non expeditis, nec annatam à suo solicitatore *Nicolao Mnischewski*, Canonico *Cracouiense* promissam, soluens, administrare in spiritualibus, & temporalibus cœpit, annisque quatuor, absque consecrationis munere, & Pontificali ordine administrauit: sufficere ratus bonorum temporalium, sibi absque ordine vsum pacificum. Anno tandem, Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo, quinto, Magister,

1471.

Matthias Sluchowyecz, Decretorum Doctor, Canonicus *Plocensis*, in vrbem missus, singulos defectus *a Nicolao Mniszewski* admissos suppleuit, & literis Apostolicis expeditis, ab *Andrea Posnaniensi* Episcopo, in Ecclesia *Pultowsko* ipse *Casimirus* die Solis, decima mensis Septembris, consecrationem accepit. Et qui ad regendum alios in Pontificem *Plocensem* assumptus fuerat, ipse à quodam tenui, & ignotæ sortis homine, *Ioanne* alias *Ianyecz* Sculteto laico de *Moschczina* regebatur, singula ad illius arbitrium, quem cæco amore diligebat, administrans. Dum autem vacatione *Plocensis* ecclesiæ, ex morte *Stiborii* præfati Episcopi accidente. Capitulum *Plocense*, ex more, Magistratum *Nicolaum* de *Myrzenyecz*, Decretorum, & Legum Doctorem, Canonicum *Plocensem* in Administratorem, concordibus vocibus elegisset: ordinante Duce *Casimiro* electo præfato, & sua factione, de administratione, quasi suspectus, eiectus est, & in eius locum Magister *Matthias* de *Othoczno*, Canonicus *Plocensis* suffectus. Qui cum paucis diebus alterius occupasset suggestum, morbo epilepsiæ tactus, expirat: documentum non multæ ambitionis futurus, & Doctor *Nicolaus* de *Myrzenyecz* suam recuperat administrationem.

Ioanne Luthkonis mortuo.

Die Mercurii, vigesima prima mensis Maii *Ioannes Luthkonis* de *Brzezye* Episcopus *Cracouiensis*, in consilio Regno *Cracouia* residens, propter nimiam indignationem, & choleram, qua tunc agitabatur apoplexia percussus, & aliorum manibus ex Regia elatus, vsu loquendi ex tunc amisso, solo olei sacramento, cum ad cætera parum esset idoneus, accepto, die Veneris vigesima quarta mensis Maii in Curia Episcopali *Cracouia*, diem obiit: cum annos sex, menses sex, dies viginti duos, in Sede *Craconiensi* sedisset, & in Ecclesiæ *Cracouiensis* choro tumulatus, Visiuam habens debilem & luscam. In singulis agendis, cunctator præcipuus, & plurimum ambiens. In eo præsertim, qnod perfidiam *Iudaicam Magdalena*, *Georgii Morschtin* consortis, nobiliter in se & filiis vulgatam, & plures seducentem, & scandalisantem, rescindere dissimulauerit, frequentius a viris timoratis, & Zelum Dei habentibus, admonitus, Cautelosus in factis & moribus, singula adumbrare gestiens, laudis humanæ, & vulgaris auræ auidus, ad sumptus faciendos profusus. Æri alieno adeo obnoxius, vt impensa funeri, nisi illam Capitulum *Cracouiense* liberaliter præstitisset, defuerit. Propter quod, nec aureum Calicem, ex Statuto & iuramento debitum, longam sibi portendens vitam, Ecclesiæ *Craconiensi* reliquit, castitate & pudicitia insignis, Mansionarium in ecclesiæ sanctæ *Maria Sandomiriensi*, *Ioanne* seniore *Dlugosch*, Canonico *Cracouiensi*, instante fundator. In pauperes & egenos benignus, Mediocris staturæ vir, faciem habens oblongam, in mento coartatam. Capitulum *Cracouiense*, in die Assumptionis sanctæ *Maria* virginis, electione futuri Pontificis instituta, *Ioannem Rzeschowski*, Regni *Polonia* Vicethesourarium, scholasticum *Sandomiriensem*, & Canonicum *Cracouiensem*, per compromissum, factum, in *Ioannem Pniowski*, Archidiaconum, *Ioannem* de *Dobrowka*, & *Stanislaum* de *Kobilino*, Decretorum Doctores, *Cracouienses*, scisma abhorrens, elegit. Qui *Romam* missis Nunciis, videlicet *Adam* de *Dobrowa*, Decano *Posnaniensi*, & Canonico *Cracouiensi*, *Arnolpho* de *Mirzeniecz*, Decretorum Doctore, Canonico *Plocensi* & *Marezisso* de *Wroczimouice* milite, confirmationem suam die Mercurii, tredecima mensis Nouembris, a summo Pontifice *Sixto* quarto, nullo impediente obtinuit, & deinde die Solis, vigesimo nona mensis Ianuarii, in anno subsequenti, videlicet Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo, secundo, sub præsentia *Casimiri Polonia* Regis per *Iacobum* de *Syenno Wladislauiensem* Episcopum, assistentibus sibi *Paulo Chelmensi*, & *Antonio Naturiensi* Episcopis, vir nobilis, de Domo & familia *Polukosza*, caput Asininum pro insigni deferens, ex patre *Ioanne*, & matre *Anna*, ac ex vico *Przibischowka*, *Przemisliensis* Diœcesis, ortum ducens, citra sexagesimum ætatis suæ tunc agens annum, in Ecclesia *Cracouiensi* in Pontificem *Craconiensem*, consecratus est.

Ioannes Rzeschwowski Regni Polonia Vicecancellarius in Episcopum Cracouiensem sufficitur,

nullo impediente.

Turcorum Cæsaris *Machumeti* Satrapa *Isabek*, alias *Isaac Bosźna* Regnum tunc detinens, cum quindecim millibus equitum ex *Bossna* per *Croatiam*, siue *Liburniam*, in *Carniolam* transgressus, inopinatam excursionem ingerens, & omnia ferro & igne vastans, tribus mensibus illic absque omni reprehensione libere immoratus, viginti millia hominum, pecorum ritu in perpetuam seruitutem detrudenda abegit. *Frederico Romanorum* Imperatore, & *Austria* Duce, nullam super his prouisionem adhibente. Nulla denique mora facta, captiuis Catholicorum in arces, & Ciuitates ditionis suæ conductis, per eandem viam, qua venerat in *Carniolam*, cum decem millibus *Turcorum* regressus, & vsque in *Laybacum*, caput *Carniola* grassatus, alia rursus viginti millia animarum catolicarum in seruitutẽ impune abduxit. Cum vero sensisset *Fredericum Romanorum* Imperatorem, apud *Ratisbonam*, cum electoribus, & Principibus Almaniæ agere Conuentum, prioribus incursionibus inescatus, absentia etiam *Frederici* Imperatoris, tunc in remoris agentis, sibi subministrante vires & ausus, cum quindecim millibus equitum, mirabili celeritate per *Croatiam*, in crastino Pentecostes, circa occasum Solis, vsque ad portas & mænia *Lyaibaci* venit. Cepissetque tunc *Laibacum*, nisi incensione villarum, quorum fi-

Turca Carniolam, ter ingressi, populantur & nemine resistense, multa millia captiuorum in seruitutem perpetuam abducunt.

mus

1471. mus ex muris conspectus est se prodidisset. Postridie vero copias partitus, partem vnam per Alpes, qui *Carniolam* à *Stiria* diuidunt, in vallem illam præclaram *Sawa*, vsque ad *Ciliam* transmisit, & triginta millia animarum capta abduxit: alteram per *Sauum* in *Illyricum*, tertiam per *Transyluaniam*, vltra *Danubinm*, cladibus omnia complens, egit. In mense autem Augusto sequente Marchiam *Slauonia*, & in Calendis Nouembris *Istriam*, & *Carsas*, vsque ad portas oppidi *Garicia*, funesta strage, omnia fædando, vastauit.

1472. Saluatoris nostri Iesu Christi, anni præsentis natalem, & dies sequentes. *Casimirus Polonia* Rex cum Consorte sua Regina *Elisabeth*, apud *Cracouiam*, turbationibus multifariis, in illum assidue grassantibus, egit.

Casimiro Duce, nulla re memorabili acta, ex Hungaria cedente, & in Dobczicze deuertente.

B Nam & *Casimirus* Princeps, secundo genitus suus, aliquot dies, apud *Gilauiam*, & deinde in *Rozemberg* apud *Petrum Kmorowski*, qui de Castris suis omnibus, quæ obtinebat, in *Hungaria*, videlicet *Rikawa*, *Rozemberg*, *Orawa*, & *Hradek*, cessurum se offerebat, immoratus, in *Polonia* Regnum, nulla re memorabili, apud *Hungariam* gesta, de quo in *Derslaum* de *Ritwiani*, Palatinum, & Capitaneum *Sandamiriensem*, omnis retorquebatur ab vniuersis culpa, per *Mislimicze* rediit, & patre ordinante, in castro *Dobczicze* consedit. Et *Paulus Iasyenski*, aliquot particularibus pugnis, cum exercitu *Hungaria* Regis *Matthia*, qui illum apud *Nitriam* obsederat, egregie factis, mediante *Quinque ecclesiense* Episcopo *Ioanne*, per pacta & conditiones, ita vt *Nitra* in potestate *Casimiri* Principis, remaneret, relictis trecentis armatis in illa, pacem in quindecim dies confecta, versus *Turcz*, quatuor millia armatorum habens in Comitatu, ex *Nitria* discessit: non sine Baronum *Hungaria*, etiam eorum, qui cum Rege *Hungaria Matthia* militabant, & qui clade & morte illum obrui optabant perturbatione. Quem *Matthias Hungaria* Rex, pacto disrupto, insequi pergit: Facile sperans illum, quod superior esset, in gentibus oppressurum. Sed comperto *Pauli Iasyenski*, & sui exercitus forti proposito, ad vltimum videlicet casum, acie ad confligendum instructa, aduentum suum opperiri, mutato proposito, retrorsum abiit: pluribus *Polonis*, qui apud illum, parum honoris, sed potius auri cupidi, militabant, execrantibus eum, quod contra pacta faceret conflictum. Creditur autem exercitum *Polonicum*, parum prosperam fortunam, ideo in *Pannoniis*, tunc assecutum fuisse, quoniam in eundo neque sacris pepercit, neque humanis, sed Ecclesias Dei, & eorum ministros, spoliis & verberibus, Matronas vero & Virgines, ac puerperas, stupris, & contumeliis, vsque ad extinctionem, affecit: Ducibus exercitus, rem tam fædam, ac tolerantibus, aut non castigantibus, nec vllam adhibentibus coertianem.

1472. A Erat & alia turbationis, *Casimiri Polonia* Regis causa, quod pro rebus *Bohemicis* & *Hungaricis* bene gerendis, ærario suo omni expilato, & Regiis prouentibus fere singulis obligatis, in fundum debitorum, & defectuum multifariorum veniens, rempublicam Regni sui orbam & exanguem adeo effecerat, vt victus etiam quotidianus sibi & filiis suis deesset. Incastellaverant autem gentes *Casimiri* Principis, quorum principalia loca in *Hungaria*, videlicet *Gilauiam*, *Thurcz*, *Michalaw*, & *Vbyena*, sed à gentibus *Matthia Hungaria* Regis, aliquot hebdomatis obsessi, dum de suffragio illis, per *Casimirum Polonia* Regem ferendo, desperassent, pacti libertatem, res, equos, & arma, præsidia præfata dediderant. Quintum præsidium, oppidum, videlicet *Stropkow*, quod *Nicalaus* de *Peren*, in potestatem *Polonia* Regis tradiderat, & in quo Rex egregios milites, quorum Ductor erat *Ioannes Eyali* locauerat, loca multifarie munito, in periculum obsidionis non venerat: probe existimante *Matthia* Rege *Hungaria*, si obsidere illud pergeret, succursum suis *Polonia* Regem *Casimirum*, propter propinquitatem loci, laturum. Inflatus ea fœlicitate *Matthias Hungaria* Rex, plura figmenta de suis tropheis, quasi exercitum *Casimiri* Principis, de quindecim millibus, acie profligasset, & pluribus clenodiis & vasis preciosis spoliatum, de *Pannonia* turpiter eiecisset. Summo Pontifici, & pluribus Regibus, & Principibus Orbis, gloriam de potentia suæ virtutis præscripsit.

Matthias Hungaria Rex per literas apud ceteros Principes, quasi exercitum Casimiri de Pannonia eiecisset, gloriatur & Archiepiscopum Strigoniensem contra sacramenti fidem captiuat.

Ioannem C quoque *Strigoniensem* Archiepiscopum, data illi securitate, per se & suos Consiliarios, sacramento firmata, contra iusiurandum, dum versus *Budam* procederet, cepit, & variis turpibusque minis & illusionibus vsus, ligari illum ad mediastinum, & sagittas contra illum a barbaris simultanee iaci, nisi castra Archiepiscopalia redderet, se inspectante ordinauit. Sed cum officiales Archiepiscopales, dicto Archiepiscopi, Castra tradi iubentis, non parerent, Castra, *Strigonium*, *Nitriam*, *Brzezniczam*, *Czyepliczam*, *Sando* & *Trzcuiscze*, obsidione languida, circumuallat. Quorum tandem aliqua sibi fuerunt dedita, ea conditione, vt à *Ioanne* Agriense Episcopo, ad fideles manus D tenerentur, ne *Polonus* illis potiretur. Morte vero Archiepiscopi secuta, qui paralyticus, ex metu fuerat, vndis enim illum aliquoties mergere parabat rex, diris tormentis afflictum, in ditionem Regis reditura. *Ioannes* etiam interim, *Quinque ecclesiensis* Episcopus, dolore tribulationum pressus, diem obiit, vel vt quibusdam placuit, veneno intoxicatus.

Miles mercenarius, qui in Hungaria

Armigeri tam equites, quam pedites, qui apud *Pannonias* militauerant, in *Poloniam* reuertentes, dum stipendia illis tardius soluerentur, ob ærarii defectum, in

bona

militabat, & publice & priuatim impune grassatur præsertim in bona spiritualium, propter stipendium sibi non solutum.

bona Ecclesiastica, Diœcesis præserrim *Cracouiensis*, sæue & crudeliter, deinde in quoslibet obuios, gtassari cæpetont libere, & absque vlla reprelıensione, adeo quoque impunitate eos iuescante, eorum truculentia ascenderat, vt quingentas villas Ecclesiasticorum, per suas prædas & spolia, graui pernicie damnarent. *Casimirus Polonia* Rex, ad rescindenda tanta mala, aliquod remedium adhibiturus, Diæta generali apud *Piotrcouiam*, pro die Dominicæ Iudica, quæ fuit dies Solis, quindecima mensis Martii, indicta, illuc ex *Cracouia* descendit. Sub quo tempore *Casimirus* Princeps, secundo genitus Regis ex *Dobczicze*, die Iouis decima nona mensis Martii, *Cracouiam*, non sine profundo mærore & pudore, quod res suæ *Pannonica*, facus quam sperauerar cesserant, rediit. Et quamuis in Diæta *Piotrcouiensi* diebus quindecim agitatum fuit, de subsidio, pro soluendis stipendiariis, faciendo: nulla tamen efficax conclusio, ob disparitatem votorum, captari potuit. Quapropter omnis conclusio ad Diætas particulares, in *noua ciuitate Korczin*, & *Colo* tenendas, reiecta fuit. Ex *Pyotrkow*, *Casimirus Polonia* Rex die Mercurii, prima mensis Aprilis, post festum Paschæ, immediate sequente, discedens, in *nouam Ciuitatem*, die Solis, quinta Mensis Aprilis venit. Baronesque & milites, qui illuc conuenerant, de ferendo sibi pecuniario subsidio, magna prece & instantia solicitauit. Qui reipublicæ necessitate, diebus aliquot, ad dandum, de quolibet possesso laneo, vnum fertonem consenserunt. Idem fecerunt, & Barones *maioris Poloniæ*, Diæta apud oppidum *Colo* tenta. Clerus quoque omnis, quatuor Diœcesum, *Gnesnensis* videlicet, *Cracouiensis*, & *Wladislauiensis*, *Posnaniensisque*, notabile tunc contulit subsidium, dando taxæ medietatem, præter Clerum *Cracouiensem*. Qui ob taxæ grauitatem, nouem scotos à marca soluit. Sub omni autem tempore, quo Stipendiariis impendebatur solutio, non decrant plures ex eis, qui itinera publica obsidendo, quoslibet expilabant. Quibus etiam se nonnulli terrigenæ iunxeranr, & sub illorum colore prædas agebant. Sed ab hominibus, suas iniurias propellentibus, plures fuerunt necati, submersi, & vario genere mortis, Rega *Casimiro* vtrumque malum dissimulante, extincti.

Tandem Tributum singuli fere ordines consenrunt, Casimiro Principe interea Cracouiam ex Dobczicze non sine pudore ingresso.

Cometes aparuit.

In principio mensis Ianuarii, anni præsentis, Cometes magnus, & qui appellatur ab Astronomis Dominus Ascoen, de sublimatione, & complexione Mercurii, paruus in stella, maximus in cauda, participans iu natura & proprietate Saturni, in Regno *Poloniæ*, & aliis Regnis, & in vniuerso fere orbe apparuit, & duobus continuis mensibus in Cenit *Europa* apparuir, Generatus iuxta opInionem astronomorum in Regno *Hungaria*, & in Ceoit illius Regni inuentus. Qui etiam supra Cenit, Regni *Poloniæ* vno die stetit: Sub tribus annis immediate se sequentibus, effectus suos producturus. Prodigium malum Regibus, Principibus, & aliis illustribus & magnificis personis, cæteris vero morralibus inferioris condirionis, anxierates, metus, commotiones, turbationes, fraudes, deceptiones, combustiones, populationes, & deuastationes, tempestates, grandines, tonitrua, fulgura, & terræ motum, in aliquibus partibus, ægritudines longas, cronicas, siccas, & acutas, vomitus forres, frenesim, epidimiæ pestem, dolores, & ttemores febrium, aborsum mulierum prægnantium significans. Motus eius fuit valde inordinatus & mirabilis, interdum a meridie versus Septemtrionem, interdum à septemtrione in occidentem & meridiem progrediens. Cauda eriam sua, diuersas mundi respiciens partes. Quæ effectus suos sensim producens, & immature, primum in *Morauia* & *Hungaria*, deinde in *Cracouiensi* vrbe, & locis atque oppidis, circumvicinis, epidimiæ morbum diffudit. Quo, qui afficiebantur, nullo antidoto medicinali suffragante, paucissimis exceptis, cadebant. Serpsir & postea in *Bohemiam*, *Austriam*, *Carinthiam*, *Stiriamqne*, & multam *Pragensibus*, ac *Viennensibus* Ciuibus, *Bohemiæque* Regno, & Ducatui *Austria* induxit orbitatem.

Cuius effectus recensentur.

Dia Solis tredecima mensis Maii in meridie, apud *Cracouiensem* arcem *Elisabeth Polonia* Regina, quintam filiam, decimam vero prolem effudit. Quæ à *Ioanne Rzeszowski Cracouiense* Episcopo baptisata, *Elisabeth* nomen accepit.

Filia Elisabeth Casimiro Regi Poloniæ nascitur.

Stanislaus Vatrobka Castellanus *Sandecensis*, nomine Consiliariorum Regni *Polonia*, pro quietatione, inter Regna *Polonia* & *Hungariæ*, belli exorti, ad Consiliarios Regni *Hungaria*, destinatus, qninque hebdomadis per *Matthiam Hungaria* Regem apud *Budam*, quamuis reniteretur, fuit retentus. Conclusa autem annali pace, cum vno ex Baronibus *Hungaria*. *Nimphor* nomine sciscitatum misso, an *Casimirus* Rex *Polonia*, & Consiliarii sui pacem ipsam obseruare vellent, reuersus, dum induciarum conditiones, neque à *Polonico*, neque à *Bohemico* Rege, & vtriusque Regni Consiliariis, satis probarentur, pax tantummodo in diem sancti *Ioannis* Baptistæ, ea conditione accepta est, vt Consiliarii trium Regnorum, Poloniæ, videlicet, *Hungaria*, & *Bohemia*, pro eodem dia sancti *Ioannis* baptistæ, in *Olomuncz*, conueniant, & perpetuam pacem, inter Reges & Regna, aut saltem temporalem, sub æquis condirionibus firment. Omnibus etenim belligeratio inter Regna ipsa videbatur periculosa & molesta, propter *Turcorum* Cæsaris *Machumeti*, qui magna parte Regni *Hungaria* occupata, iam non tantummodo *Pannoniis*, quantum

De pace Poloni cum Hungaris vltro citroque agunt.

Machumetus vero Imperator Turcarum

1472.

tum *Austria*, *Italiæ*, *Stiriæ*, *Carinthiæ*, minabatur atrox bellum. Qui etiam magnum comparabat exercitum: primo æstatis tempore *Albam Regiam* in *Rascia*, quam *Taurinum* vocauere priores, per terram, & per vndas obsidendo, expugnaturus. Quam rem satis terribilem & periculosam, sola miseratio Diuina, humanum præsidium intelligens defuturum, auertit. Venit enim alter *Turcorum* Cæsar ex *Perside* & *inferiori Armenia*, vocatus *Hussenkassen* (qui ex homine obscuro, & vix per se ipsum noto, in virum maximum euadens, frequentibus victoriis, tenui manu obtentis, plures sibi regiones subiecerat) contra eum ac filium suum *Mahumeth*, solus enim in casum vniuersæ dimicationis venire, ne æstimatio sua, in aduersa fortuna lentesceret, metuebat, graui clade pugnauit. At filius Cæsaris, & ipse *Turcorum* Cæsar *Mahumeth*, cladis suæ ruinam, & ignominiam reparaturus, maiori multitudine collecta, iterum contra *Hussenkassen*, cum quadringentis millibus equitum, & magna multitudine peditum, venit. Qui auxilia *Caramanni*, & *Tartarorum* Cæsaris, consanguineorum suorum, habens, omnem *Turcorum* exercitum, miserabili strage deleuit, & Ciuitatem in *Asia Trapesuntum* inuadens, quam Imperator *Turcorum Mahumeth*, ante annos aliquot occupauerat, Imperatore *Trapesuntino Græco*, socio eiusdem *Hussenkassen* occiso, cum toto *Trapesuntino* Imperio cæpit, & socii sui neci im[m]eritæ parentauit. Exinde mirabili celeritate, Ciuitatem *Sinapolim*, in *Natulia* expugnatam, obtinuit, & versus *Gallipolim*, obsessurus eam, inuocato *Venetorum* auxilio, iter pergit: Nuncios solennes, ad *Casimirum Poloniæ* regem, circa medium mensis Iulii *Cracouiam* ingressos fauores suos & subsidia, contra *Mahumeth*, *Turcorum* Imperatorem expetens, mittit: qui sibi non fuere denegari. Quæ omnia *Mahumeth* sentiens, & parari sibi ruinam videns, Zoldani *Babilonia* auxilio, ne quicquam frustra petito, omnes Ciuitates suas, & præsertim maritimas, muniri cepit.

Taurinum obsidere parat,

nisi per Cæsarem Persidis Hussenkasthen,

maxima clade esset affectus.

Nicolaus Thungen, dolore ingenti perculsus, & in bilem abominandam versus, quod à *Sixto* Papa, ex *Varmiensi* Ecclesia, in *Camyecensem*, fuerat translatus, perniciosam sumam intentionem, quod parum fœlices successus, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Hungaria* retulerat, & *Sthorio* de *Bayssen*, quod a gubernatione *Prussiæ* illum *Casimirus* Rex *Poloniæ* amouisset, & nonnullis aliis Militaribus, ac Ciuibus *Prussiæ*, qui molelle ferebant Pontificatus, & Magistratus *Prussiæ*, in *Polonos* demandari, spe multa mulcentibus, ad arma conductis mercede quingentis armigeris, & pluribus agrestibus, pollicitatione magna felicitatis, consurgit, & primum oppidum *Brunsberg*, portas oppidi oppidanis sibi vltro &

Bellum in Prussia indignatione Nicolai Thungen, quod de Varmiensi Pontificatu in Kamyenyecensem translatus, & Sthorii de Bayssen, quod a gubernatione depositus fit, ortum,

contra iusiurandum, *Casimiro Poloniæ* Regi præstitum, aperientibus, deinde oppidum *Guthstadt* capit, Ecclesiam deinde *Frumborg* incastellatam, & Castrum *Reszel*, vi, non sine occisione multorum mortalium expugnat, & aliquot milites Regios, videlicet *Albertum Vincentii Kielbassa* Episcopi *Culmensis* germanum, *Petrum Schorcz*, *Laurentium Srank*, *Ioannem Slowak*, diris vinculis, & carceri includit. Ciuitate deinde *Elsberg* se illi dedente, Castrum vadat, vna cum Ciuitate *Szeburg*. Et dum arcem *Elsberg*, & oppidum *Szeburg*, per oppugnationem, aliquoties tentatam, conquirere nititur, plus quam quingentos homines, qui per illum, mero & cereuisia inebriati, arcis oppugnationem aggrediebantur, temere amittit. Id bellum, ne amplius serperet, missis in *Prussiam Iacobo Wladislauiensi* Episcopo, & *Nicolao Lanciciensi* Palatino, coaditionibus sublatum est: arce *Elsberg* oppido *Szeburg*, in manus militarium *Casimiro* Regi fidelium, traditis, donec Sanctissimus Pontifex, vnum ex contendentibus, verum Episcopum *Varmiensem* declararet.

1472.

per Nuncios Casimiri Poloniæ Regis supprimitur.

Sub hac tempore *Marcus*, natione *Venetus*, tituli sancti *Marci* præsbiter Cardinalis, & Patriarcha *Aquilegiensis*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, a *Sixto* Papa quarto missus, *Cracouiam* die Saturni, quarta mensis Iulii, aduenit: à *Casimiro Poloniæ* Rege, obuiam illi personaliter *Wyeliczk*[a]m versus, cum *Casimiro* filio, & Comitiua insigni procedente, & a processionibus omnium Ecclesiarum, magno honore, à tribus filiis Regiis, *Casimiro*, *Alberto*, *Alexandroque*, tribus pulcherrimis Orationibus, ius suum naturale, quantum ad *Bohemiæ*, & *Hungariæ* Regna, deducentibus, altero vero die splendido prandio exceptus est, & audientia illi die sequenti concessa, commemoratis perniciosis discriminibus, quæ *Turcus* Catholicis Regnis, assidue impendens, inferre consueuit, pacem cum *Matthia Hungariæ* Rege, inducias & multipliciter persuasit, obsecrans Regem *Casimirum*, vt quæ armis quæsiturus erat, per conditiones susciperet, & cum cæteris Catholicis Regibus, in *Turcum* ad arma prodiret. Ad quam pacem facilius obtinendam, inducias annales, & Conuentum, pro die sancti *Michaëlis* in *Nysa* Consiliariorum ex tribus Regnis magnopere suadebat. Quæ singula, eum *Casimirum Poloniæ* Rex, Catholicum se ostendens Principem, liberaliter annuisset, Cardinalis ipse, fratrem *Leonardum* de *Perusio* ordinis Prædicatorum, Magistrum Palatii Apostolici, *Budam* ad *Matthiam Hungariæ* Regem, destinauit: pares induciarum literas, quarum exemplar ferebat, relaturum. At ille putans, *Casimirum Poloniæ* Regem, & in ærario, & in milite mutilatum esse, morte etiam *Ioannis* Archiepiscopi *Strigoniensis*,

Marcus Cardinalis, Legatus summi Sixti quarti Pontificis

pacem cum Hungariæ Rege, Casimiro Regi Poloniæ persuadet,

1472.

Ioannis Quinque ecclesiensis Episcopi, & *Reynaldi* de *Wronow* militis, qui partes *Casimiri Poloniæ* Regis enixissime prosequeban- A tur, quos ferebatur veneno sustulisse, & captiuitatem *Czupur* Palatini *Transyluanensis*, & *Arnesti* Thesaurarii sui, pecunias ab eis exacturus, insolentior factus, inducias, quas alias magnopere petiuerat, abnuebat: quam tandem sumere persuasus, superbis & amplis verbis, se quidem efferens, *Poloniæ* vero Regem *Casimirum* carpens, in illius scriptura vti non erubuit. Sed nec Duci *Victorino* teroiinum, ad statuendum se in captiuitatem concedere, qui se sibi aut Centum florenorum millia, pro die sancti *Martini* soluturum, aut de arcibus in *Bohemia* habitis, cessurum, in dolo spospondérat, credens se hac via *Wladislaum, Bohemiæ* Regem, a Regno exclusurum, quem etiam nouerat, quam prinæ fa- B ctiuitatis, rarique & hebetis sermonis Rex esset, parum *Bohemis* gratum esse: confidens etiam in amplitudine pecuniarum, quas per tyrannidem à subditis emungebat, superiorem se armis & gentibus futurum, confidens & in gentibus, ex colluuione collectis, qui se fratres intitulabant, quas *Frederico* Imperatori nociturus, aliquasi suffragio obligatos, in *Austriam* transmiserat, & quæ exinde fœde fuerant eiectæ.

Quam deinde turpi conditione oblatam, ab Hungaro reiicit Polonus.

Verum *Casimirus Poloniæ* Rex, turpes inducias *Hungariæ* Regis *Matthiæ*, quas *Ioannes Thuinensis* Episcopus, cum *Leonardo* de *Perusio*, Magistro Palatii Apostolici, *Craconiam*, *Casimiro Polo-* C *niæ* Rege absente attulerat, perosus, reiecisset, tractatibus pacis disruptis, re infecta, *Tuninensis* Episcopus rediit.

Quindecem mensibus, *Casimirus Poloniæ* Rex *Cracoviæ* assidue exactis, tandem serpente in *Cracovia* epidimiæ peste, die Iouis vigesima mensis Augusti, *Cracouia* egreditur, Cardinale sancti *Marci*, *Cracouiæ* relicto, & in *Nyepolomicze*, vna cum consorte sua Regina *Elisabeth*, & omnibus natis transgrediens.

Marcus Cardinalis Legatus Apostolicus Casimirum Poloniæ Regem adit: pacem inter eum & Matthiam Hungariæ Regem æquis conditionibus compositurus.

Paucis illic absumptis diebus, die Mercurii, vigesima sexta mensis Augusti, in *nouam Ciuitatem Korczin* intrat. Ibi ad illum *Marcus* Cardinalis, & Apostolicus Le- D gatus, die Solis, tredecima mensis Septembris aduenit. Vbi frequentibus tractatibus, de pace aut eius induciis, habitis, *Casimirum Poloniæ* Regem, ad omnem æquam pacem procliuum offendens, die Iouis, decima septima mensis Septembris, *noua ciuitate Korczin* discedeus, in *Sadecz* diuertit: nouis studiis & laboribus, æquam pacem inter *Hungariæ* & *Poloniæ* Reges, confecturus.

Tributum à suis pro soluendis diis, Regno Poloniæ stipendiariis damna inferentibus ægre impetrat.

Casimirus Poloniæ Rex, octo hebdomadis, apud *nouam ciuitatem Korczin*, exactis, sub quibus, pro die sancti *Michaëlis*, habita terrarum *Cracouiensium* Conuentione, pro soluendis residuis stipendiatiorum debitis, qui spoliis, prædis, furtis, & omnifario maleficiorum genere, & signanter bona Ecclesia- A stica, & decimas diripiendo, Regnum premebant, ægre subsidio per sex grossos, de laneo dandos, obtento, ad agendum Diætam generalem, pro die omnium Sanctorum in *Pyotrkow*, ex *noua Ciuitate Korczin*, feria secunda ante festum Sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, processit.

Monasterium in rupella, Casimiriæ cæde diui Stanislai celebre, Ioannes senior Longinus Canonicus Cracouiensis fundat.

In decem millium Militum festo, quod in diem Lunæ, vigesimam secundam mensis Iunii, cadebat, *Ioannes Dlugosz* senior, Canonicus *Cracouiensis*, ex Ecclesia parochiali sanctorum *Michaëlis* Archangeli & *Stanislai* martyris in rupella, *Ioanne a Sobyen* eius Plebano, duabus Præbendis, satis ventrosis, videlicet *Sandomiriensi*, & *Kielczensi* contentato, conuentualem, per *Ioannem Rzeszowski* B Episcopum *Cracouiensem*, ereari, & Monasterium fratrum hæremitarum beati *Pauli*, primi hæremitæ Regulam sancti *Augustini* profitentium, quod hi vitæ vtriusque, actiuæ videlicet & contemplatiuæ, vtendo exercitio, maximo forent ecclesiæ Dei profectui, fundari obtinuit: ratus, vt est, eratque, locum illum sacro sanctum, beatissimi *Stanislai*, martyris magnifici, cruore sacratum, negligentius hactenus habitum, per Diuinæ laudis, in horis diurnis, & nocturnis, concentum, & per virorum religiosorum sanctimoniam, prouidentiam & industriam, in frugem vberiorem, & saluberrimam, pro C amplitudine laudis Diuinæ, & salute populi Christiani, propiciante clementia altissimi euasurum. Prouentibus etiam illius Ecclesiæ, præfatus *Ioannes Dlugosch*, Altaris sanctæ crucis, in eadem Ecclesia siti, prouentus, *Stanislao Byeczki*, eius Altarista, per aliud beneficium contentato, adiecit. Cuius primarius fuit, Prior, frater *Iacobus* de *Bogumilow* Prouincialis tunc *Poloniæ*, in ordine præfato, vir relucens singulari sanctimonia & probitate, rarissimo se munere beatum, fœlicitatumque glorians, quod ipsum & ordinem suum tam illustrem, & celeberrimum locum, quod aliis omnibus D ordinibus, tanto tempore, datum non erat, hæreditarie præoccupare contigisset. Cui etiam medietatem Census *Barkracht* in Zuppa *Wyeliczensi*, apud *Spithkonem* de *Melstin* coemens, perpetuo consensu Regio accedente, adiecit præfatus *Ioannes Dlugosch*, Canonicus *Cracouiensis*.

Casimirus Rex generalem Conuentum in Pyotrkow celebrat,

Omnium sanctorum solennitate adueniente, cum *Casimirus* Rex *Poloniæ*, *Elisabeth* Regina consorte sua apud Monasterium dimissa, *Pyotrcouiam* aduenisset, frequens consiliariorum numerus illic confluens, nihil sibi antiquius agendum ducens, à Rege, vt Magistratus primarii, qui per

bien-

1472.

biennium iam vacauerant, distribuerentur obtinuit: quorum distributio multorum animos, quasi in parum dignos, eis neglectis, collati essent, à Rege alienauit. *Bohemiæ* Regis nuncii *Wladislai*, videlicet *Slawutha*, *Benedictus Weythmilner*, & *Ioannes* dictus *Marschalcus*, ciois *Pragensis*, subsidium pecuniale, & in gentibus petentes, auditi, & *Ioannes Zyelienski*, cum quingentis armigeris e vestigio destinatus, apud montes *Kuthnos*, quos *Hungariæ* Rex *Matthias* iouasurus ferebatur, destructionem eorum, & occupationem prohibiturus, consedit. Decem quoque millia nummorum aureorum, *Wladislao Bohemiæ* Regi decreta, subsidium sex grossorum, de quolibet laneo à militibus, & à Clero *Gnesnensis*, *Wladislauiensis* & *Posnaniensis* Ecclesiarum per fertonem à marca, à Rege *Casimiro* petitum est. Sed in priuatos Conuentus dilata responsio.

& filio suo Wladislao Regi Bohemiæ auxilia contra Matthiam Regem mittit.

Sub eo tempore *Marcus* Cardinalis, & Legatus Apostolicus, *Wratislauiam* transiit. Vbi degens, Diætam generalem apud *Nissam*, pro die Purificationis, sanctæ *Mariæ* Virginis, inter Reges, *Poloniæ*, *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, personaliter illi interfuturus, & pacem inter tria Regna consecturus instituit. Sed dum *Matthias Hungariæ* Rex, arrogantius se gerens, successibus fœlicibus eleuatus, & signanter, quod cum *Frederico* Cæsare, per *Laurentium Ferariensem* Episcopum Apostolicum Legatum, reconciliatus, in gratiam redierat, susceptis omnibus pacis conditionibus, quas illi Cæsar proposuerat, neque Prælatos & Barones *Hungariæ* (sciens eorum animos à se alienos esse) Prælatis & Baronibus *Poloniæ*, iam ex nomine designatis, numero & conditione pares, sed quosdam leues & callidos homines, pacem infecturos magis quam confecturos, & signanter *Albertum Kostka Bohemum*, labe hæreseos *Bohemicæ* pollutum, cuius consiliis in singulis agendis vtebatur, mittere disponeret, appareretque illum, ita mentionem, de pace cum *Casimiro Poloniæ* Rege, facere, quasi bellum futurum esset, & omnia responsa dare adeo ambigue, vt futuro tempori inniterentur, quippe, qui *accepturum se* dicebat *inducias*, *missurum Oratores*, *nescio quos*, *ad Diætam*, *demonstraturum*, *in Conuentu non oportere de Victorino Duce meminisse*, cæteraque id genus plurima, ex quibus nulla conclusio liquida poterat elici. Diætam præfatam *Niszenensem*, *Casimirus Poloniæ* Rex & sui detrectabant. In huncque modum Cardinalis & Apostolicus Legatus præfatus *Marcus*, qui se argutum & religiosum videri satagebat, nulla re memorabili in Regno *Poloniæ* gesta, apud *Wratislauiam* se inutiliter continebat.

Diæta Nissenensis per Marcum Legatum Apostolicum, ob pacem inter Casimirum Poloniæ, & Matthiam Hungariæ Reges componendam, instituta

dilabitur.

Sed nec in alia Regna Apostolici Legati fuêre fortunatiores, vi quadam syderum impediti, Cardinalis enim Episcopus *Hostiensis*, *Bessarion Nicenus*, ad *Gallias* Legatus, à *Francorum* Rege minime susceptus, nec ad interiora Regni admissus, ab ipsis finibus in vrbem rediit. Vicecancellarius Cardinalis, in *Cathelonia* Regi suo *Ferdinando* rebellanti, nihil composuit, frustraque laborauit, Cardinalis *Reatinus*, ab omnibus *Italis*, qui compositurus eorum simultates, & odia aduenerat, spretus.

1472.

Ex *Pyotrcouiensi* Diæta, *Casimirus Poloniæ* Rex, vota sua & deuotionem in Deum expleturus, *Posnaniam* diuertit. Exinde adorata *Posnaniæ* Diuinissimo Sacramento, *Thorun*, reliquias belli intestini partium illarum, quod *Nicolaus Thungen*, pro Episcopatu *Varmiensi*, conscius, & consentientibus sibi Militaribus, & Ciuitatibus *Pomeraniæ*, & *Prussiæ*, qui grauiter sibi *Vincentium Kielbasza*, & quemlibet alium *Polonum*, dari Episcopum ferebant *Varmiensem*, sedaturus, cum Prælatis, & Consiliariis Regni *Poloniæ*, aduenit. Quo, cum & primores partium illarum confluxissent, multis tractatibus, per hebdomadas quatuor interpositis, nulla conclusio elici poterat, flagitantibus Militaribus, & Ciuitatibus *Prussiæ*, vt omnes arces, non nisi indigenis, *Casimiro* Regi beneplacitis, & fidem sibi, atque Regno *Poloniæ* seruaturis committerentur. Id etsi *Casimirus* Rex, non abnueret se facturum: collationem tamen pecuniæ ab eis exigebat, qua posset militibus, ea tenentibus, debita persoluere, & stipendia emerita. *Nicolaus* insuper *Thungen*, ad præsentiam *Casimiri* Regis venire formidans, Nunciis missis, ad iura Episcopatus *Varmiensis*, omnem subiectionem, deuotionem, & fidelitatem repromittens, admitti se obsecrabat. Sed facile ab hac petitione repulsus à Rege *Casimiro*, propter interpositam conditionem, vt Apostolicæ declarationi staretur, quieuit. Nulla igitur captata conclusione, res *Prutbenica*, in allud tempus, festum videlicet Pentecostes sunt dilatæ.

Casimirus Rex Piotrcouia egressus Monasterium corporis Christi Posnaniæ visitat. Indeque Thorunam transit: bellum ob translationem Nicolai Thungen, de sede Episcopatus Varmiensis ad Camyenecensem exortum sedaturus.

Casimiro autem *Poloniæ* Rege in *Thorun* agente, venerunt ad illum duo Nuncii, Doctor videlicet vnus, & alter miles, Regis *Daciæ Christierni*. Qui sororem *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis*, neptem germanam ex sorore, efferendo illam vehementer, de virtutum splendore, nobilitate sanguinis, summa dotis, Copia affinium acciperet

Casimirus Rex Thorunii, Legatos Regis Daciæ Cristini audit: Coningem nobilem filio suo Wla-

1472.

dulao Regi Bohemiæ offerentes.

peret in Consortem, Ducum *Missnensium*, Marchionum *Brandeburgensium*, & *Mantuani*, item Cardinalis *Mantuani*, item multorum *Italiæ* Procerum amicitiam habiturus. Hæc persuasio oblatioque, etsi grate accepta fuerit: ad Regem tamen *Bohemiæ Wladislaum*, & suos suspensa & dilata est, vt eius, cuius principaliter interest, exploretur voluntas & intentio.

Syriam & partem Italiæ Turcæ populantur

Æstate anni præsentis, *Turcorum* exercitus ex *Bossna* adunatus & egressus, per *Illyricum*, omnia circa *Sauum* fluuium, & *Marchiam Slauonitanam*, vastauit. In mense vero Septembre, in terras Patriarchatus *Aquilegiensis* à *Venetis* occupatas, descendens, & vsque ad Castellum sancti *Danielis*, excursiones in *foro Iulii* faciens, citra duodecim millia hominum, non secus quam pecora, in perpetuam seruitutem abegit. In mense deinde Nouembre, apud *Goriciam*, & per totam *Istriam*, mirabili clade, in sexum vtrumque sæuiendo, ferro & igne singula complebant: nullo Rege, nullo Principe resistentiam pro Catholicis opponente.

nullo resistentiam opponente.

Matthias Hungariæ Rex

Affligebatur insuper bello intestino, ab exercitu Acephalo ex colluuie variarum nationum qui se *fratres* appellabant, collecto, *Austriæ* Ducatus, quem *Matthias Hungariæ* Rex, dato illi donatiuo, & opem pollicitus liberationis si obsideretur, contra *Fridericum* Imperatorem *Romanorum* subornauerat, & qui cum nonnullis *Austriæ* Baronibus, dominationem Cæsaris execrantibus, item cum filio *Bankkircher*, cuius patrem Imperator necauerat, qui & ipse hostis infestus Cæsari erat, intelligentiam habebat. Quo malo *Fridericus* Imperator angustiatus, mediante *Laurentio Ferariense* Episcopo Apostolicæ sedis Legato, cum *Matthia* Rege *Hungariæ*, sub his conditionibus, fœdus pepigit. *Vt Imperator illi, pro festo sancti Georgii, Bohemici Regni confirmando Regalia, pro Imperii Electore & Pincerna illum teneat.* Item *conditionem, qua se illi Hungarus, nunquam vxorem ducturum, quo facilius Regni Hungariæ recideret in Cæsarem successio, obligauerat, soluat. Hungarus contra Austriam tyrannide & hostilitate fratrum, eius auspicus illam affligentium liberet.* Minus cunctanter ab *Hungaro* quam à Cæsare id fœdus ictum est, qui nimio dolore & stomachatione, ad bellum contra *Casimirum Poloniæ* Regem & filium eius *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, æstuans, cæteros omnes sibi conciliabat hostes, fortius contra illos innixurus. Quorum alterum, *Bohemiæ* videlicet Regem ex *Bohemia*, alterum vero, nempe *Poloniæ* Regem, suapte calcaturum, amplius se decaluaturum, nec tacitus

icto fœdere cum Frederico Imperatore Romanorum, quem ad id bello in Austria gesto compulerat,

quidem, sed iactabundus apud suorum assentatorum prurientes aures destinabat. Liberata itaque *Austria* a tyrannide Acephali exercitus, omnes conatus suos, curas & studia, ad id vnum conuerterat, tributaque grauia per vim a *Pannoniis* exigendo, ad nocendum *Poloniæ*, & *Bohemiæ* Regibus, se totos cum mercenario milite armabat. *Casimiro Poloniæ* Rege, per præsidium, apud *Schropkow* locatum, frequens & numerosum, cuius *Iannes Bially* Dux erat, illum & *Pannonios* grauiter premente.

1472.

in bellum Polonicum & Bohemicum totus spectat:

nec Casimiro Rege cunctante.

1473.

Casimirus Rex Poloniæ

Sacrum Saluatoris, ac Domini nostri Iesu Christi, anni illius natalicium & dies sequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Thorun* peregit, & exinde, per *Gostinin*, *Sochaczow*, & *Varschoniam*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, in *Grodno* pro Festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis perueniens, quindecim dies illic absumpsit. Ex *Grodno* vero per *Berschtbi*, cæterasque Ducales curias in *Throki* pro carnispriuio, *Vilnam* vero pro Quadragesima peruenit, & conuentu frequenti illic pro medio Quadragesimæ habito, subuentionem sibi generalem de vniuersis magni Ducatus *Lithuaniæ* terris, a quolibet arato sex grossos latos *Pragenses* dari obtinuit. Frequentibus vero Nunciis, & literis Cardinalis sancti *Marci* togatus, Diætam pro pace in *Nissa*, pro festo sancti *Matthiæ* Apostoli, agi (licet id nonnullorum Consiliariorum improbaret dissuasio) astruente Cardinale, non leues sed graues personas, ex parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, illuc venturas, consensit. Ad quam, licet nouem personas ex Consiliariis ituras, nominasset: non nisi tamen sex, videlicet *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, *Ioannes Cracouiensis*, *Iacobus Wladislauiensis* Episcopi, *Stanislaus* de *Ostrorog* Palatinus *Calissiensis*, *Ioannes Dlugosch* senior, & Magister *Iacobus* de *Schadek*, Decretorum Doctor, Canonici *Cracouienses*, tardiuscule, ob tardam significationem venere: tres tamen, videlicet *Derslaus* de *Rythwyani Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, Palatini, & *Ioannes* de *Rithwiany* Regni *Poloniæ* Marschalcus, siue valetudine, siue alia causa, venire detrectauerant. De quo, & tardo aliorum aduentu, Cardinalis Legatus, & *Pannonici* Nuncii, videlicet *Gabriel Colocensis* Archiepiscopus, *Gabriel Albensis*, *Albertus Vespermiensis*, Episcopi, *Michaël Orschak* de *Guth*, Palatinus *Hungariæ*, *Stephanus* de *Bathor*, Iudex Curiæ *Emericus* de *Paloncz* Agasonum Magister, *Albertus Kosthka* de *Postupicze*, Comes, de *Komarno*, *Wladislaus* de *Gara* Protonotarius Apostolicus, Præpositus *Budensis*, & *Volfangus* de *Eremburg*, vtriusque iuris Doctor, Cantor *Albensis*, qui hebdomadis tribus aduentum eorum apud *Nissam* opperiebantur, grauiter succensebant.

tributum Polonis indicit.

Bohe-

1473.

Bohemiæ Rex *Wladislaus*, qui & ipse nouem Oratores, pro parte sua mittere debuerat, vnum tantummodo *Byeniaszium Weythmilner*, Capitaoeum in *Karlichren* (tardissime enim sibi Diætæ ipsius celebratio innotuerat) transmisit, Cardinalis Legatus, vtrorumque aduentu exhilaratus, magnopere satagebat sperabatque, se concordiam inter Reges, aut conditionibus, aut parentela, confecturum. Exigebat enim a *Casimiri Poloniæ* Regis oratoribus, vt filia Regia *Heduigis Matthiæ Hungariæ* Regi, data pro dote terra *Scepusiensi*, & *Moraniæ*, desponsaretur. Id eum constanter a *Polonicis* Oratoribus negaretur, super insufficientia quoque mandatorum, vtrinque difficultas iniecta esset, tractatus rerum principalium, vsque ad conductum Paschæ, qui in vigesimam quartam mensis Aprilis cadebat, protractus est. B

Sub tempore vero Nissnensis Conuentus, Matthias Hungariæ Rex Victorinum ex captiuitate soluit,

Hungariæ Rex *Matthias*, vt suæ parti quam maxime prodesset, *Victorinum* Ducem *Monsterbergensem*, a captiuitate eo pacto soluens, vt illum pro *Bohemiæ* Rege recognoscens, Oppidum etiam *Colin*, in suam traderet potestatem. In quod *Hungariæ* Rex extemplo mille equites, & octingentos pedites transmisit, possessione montium *Cuthnorum*, ex loci propinquitate, *Wladislaum* Regem *Bohemiæ*, primum spoliaturus, deinde ob egestatem Regno pulsurus, quorum Duces erant *Vilhelmus Persiensky*, & *Ioannes Catharzinski*, se ipsum vero, cum quatuor millibus gentium armatarum, apud *Brunam* deposuit: exitum *Nissnensis* Diætæ opperiturus.

& Wladislai Bohemiæ Regis Senatum ad defectionem solicitat, ac Duces Ciuitatesque Slesiæ ad bellum ciet.

Solicitans grandi auro, & grandiori promisso, omnes *Bohemos*, *Wladislao* Regi fidos, & plerosque peruincens ad defectionem. Iussione insuper eius, *Victorinus Monsterbergensis*, *Przemislaus Theschnensis*, *Ioannes Rathiboriensis*, personaliter, cæterique *Slesiæ* Duces, videlicet *Nicolaus Oppoliensis*, & alii, item Episcopus *Wratislauiensis Rudolphus*, item Ciuitates *Wratislauiensis*, *Swidnicensis*que, & aliæ, exercitu collecto, *Venceslai Ribnicensis* Ducis, ob eius fera facta & insolentias, quæ in vicinos sibi Principes, velut demens & furiosus, diffundebat, circumsident castra, & omni vi illa expugnare, per tres menses contendunt. Sed vno tantummodo *Ribniki* expugnato, admoto ad oppidum *Zarki* exercitu, cum illud *Ioannes Cresa Polonus* egregie defenderet, ac magnam stragem assidue ageret in obsidentes, *Iacobus Dabienski* Regni *Poloniæ* Cancellarius, & Capitaneus *Cracouiensis*, cui per *Casimirum Poloniæ* Regem, demandata erat obsessorum munitionum tam defensio, quam euictio, in Castra Ducum præfatorum obsidentium descendens, terrore plurimo in obsidentes iniecto, ea ab obsidione pactis, in libertatem vendicauit, ita, vt oppidum *Zarki* obsessum, parte vtraque probante. In A *Iacobi Dabienski*, *Ribniki* autem expugnatum, in iunioris *Kropacz* qui terrigena, & subditus Ducis *Ribnicensis* erat traderetur potestatem. Hæc tam fortia, tamque opportuna machinamenta, per vniuersam hyemem *Matthias Hungariæ* Rex comparata, pro quassanda *Polonia* & *Bohemia*, quasi vtramque extemplo, pro suo libito vastaturus, dissuodebat, omnique studio apparatum agebat ad bellum, pressurus *Poloniam* a fronte & à tergo. Ex eo maxime *Casimiro Poloniæ* Regi iratus, quod gentes suæ in oppido *Hungarico Strophow*, in frequenti numero consistentes, omnem oram *Hungaricam*, vsque ad trans *Casзouiam*, tributis & homagiationibus inuoluerant. Cui eum sumptus, ad tam ingens bellum non suppeditarent, tributa ab *Hungaris*, odio capitali illum, propter tyrannidem execrantibus, aconitumque quod secus cesserat, ingerentibus, per vim extorquebat.

1473.

Exiguus apud partem alteram, *Poloniæ* videlicet Regem *Casimirum*, habebatur respectus, & apparatus ad bellum. Sed iactabatur in stipendiarios fiducia, quos, bona ecclesiastica, in Diœcesi præsertim *Cracouiensi*, anno cum dimidio deuorantes, ad hoc vnum, cum nonnullis Consiliariis dissimulando, non coërcebat Rex, vt essent, quos C hosti suo *Matthiæ* Regi *Hungariæ* venienti opponeret.

Wladislaus Bohemiæ Rex difficultate æris alieni pressus,

Eadem, & terrior, apud *Wladislaum Bohemiæ* Regem, in *Bohemia* rerum publicarum erat imago, quippe cum plures, & primores Barones, Militesque triginta millia se pro Rege soluturos, *Victorino*, *Henrico* & *Hinconi*, filiis olim *Irzikonis Poszdzyebraczki*, & aliis, stricta cauissent obligatione, & *Fredericus* Imperator *Romanorum*, de triginta duobus millibus, quæ pro dote *Elisabeth Poloniæ* Reginæ obligabatur, frequenter repromisisset, ad tempus, de quo finaliter Regem *Bohemiæ* certificauerat, non respondisset; fide iussores Regii fortunas suas & bona distrahere coacti, Re- D gem improperiis incessendo, neque ad expeditiones ire, neque Regi parere, curabant, donec sortem Regiam omnes miserati, collatione in capita colonorum & ciuium facta, debitum huiusmodi pendissent.

& à suis tributum, & à patre Casimiro Poloniæ Rege decem aureorum millia auxilia refert.

Poloniæ Insuper Rex *Casimirus*, necessitati *Wladislai* Regis & Regni *Bohemiæ* succursurus, decem illi aureorum millia transmisit. Quibus Castrum *Hradek* alias *Krziuoklyethi*, bona habens insignia, ab *Henrico* Duce filio *Irzikonis*, redemptum est, & in sortem Regiam translatum.

In Prussia

Mense prope vno cum dimidio, apud

Nis-

1473.

pace ad tempus facta, rursus pro pace, inter Poloniæ, Bohemiæ, & Hungariæ, Reges tractanda, agre licet per Legatum Apostolicum Diæta Opauiæ indicitur.

Nissam exacto, dum & tempus in altercationibus & iurgiis frustra tereretur, & pars vtraque iuri suo innixa, nullatenus se de iure Regni *Bohemiæ* assereret cessuram. Apostolicus Legatus Cardinalis *Marcus*, nunc obsecrationibus, nuoc precibus, nunc lachrymis, partes omnes, ad pacem inclinare magnopere satagebat, oe Regibus bello Ciuili occupatis, nudum *Hungariæ, Italiæ*, & *Dalmatiæ*, latus, *Turcorum* rabies, ampliori feritate laceraret. Eo tandem deprecaote, exhortante, & mediaote, pax sub his conuenit conditionibus, *vt altera pro festo Assumptionis sanctæ Mariæ virginis, in oppido Opauiensi, ageretur Diæta, cui Legatus & Cardinalis interesset, pro pace, per communes Regnorum Consiliarios, concludenda: venirentque ad illam pro parte Casimiri Regis Poloniæ, & totidem pro parte Matthiæ Hungariæ Regis octo, sex vero pro parte eiusdem Regis ex Bohemis, & sex pro parte Bohemiæ Regis Wladislai, Consiliarii, Reges vero ipsi in propinquo consisterent, Poloniæ videlicet Rex in Osswyaczim, Hungariæ in Olomuncz, Bohemiæ in Kloczko.* Quibus discordantibus, *Carolus Burgundiæ* Dux, assumebatur in Arbitrum: quo moriente, aut renuente, *Francorum* Rex deligebatur. In cuius firmitatem tam *Wladislao Bohemiæ*, quam *Matthiæ Hungariæ* Regi, imponebatur necessitas, *vt quilibet suæ partis Bohemos, à nexu iuramenti, & obedientiæ, solueret: liberius & Principi, cui adiudicaretur Bohemiæ Regnum, post sententiam parituros.* Addebatur, *vt & super damnis, inter Regna Hungariæ & Poloniæ commissis, iidem Arbitri decernerent, & pax perpetua tam inter illa intelligeretur restaurata, e captiui vtrinque soluti. Ex Stropkow, Casimiri Poloniæ Regis præsidium deduceretur.* Quibus omnibus à tribus Regibus præfatis, tarde tamen & ægre paritum est: arbitramentum enim, contra se pronunciandum, singuli execrabantur, & missis ad *Burgundiæ* Ducem Nunciis, conciliare illum suæ parti quisque studebat.

Casimirus Rex conditionibus Conuentus, in Nyssa habiti, ex vno Legatorum suorum intellectis, minusque probatis,

Quadragesimali tempore apud *Lithuaniam*, Paschali vero celebritate apud *Brzesczye*, *Casimirus Poloniæ* Rex exacto, dum pro Conductu Paschæ, in *Lublin* aducnisset, *Bartholomæus Kielbassa*, Canonicus *Posnaniensis*, ex *Nissa* à consiliatiis missus, singula illi & Baronibus, secum præsentibus, illic acta, & cooclusa, exposuit. Quæ, cum omnes vehementer reprehenderent, astruentes, desormes, & iohooestas conditiones, Oratores Regios, parum prouide acceptasse, & multifarie illis propterea succenserent, minus tamen *Casimiro* Regi, vires suas, facultatem ac potentiam metienti, quam purpuratis suis, conclusiones illæ displicebant, instituto obid generali, apud *Pyotrcouiam*, pro die sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, Conuentu, cum primores, ex maioris *Poloniæ* terris, nulli vero ex *Cracouiensi*, & *Russiæ*, infensi *Casimiro* Regi, ob distributas, se neglectis, Dignitates, aduenissent, pro placandis eorum animis, altera Diæta in Oppido *Radom*, pro festo Pentecostes, indicta est. Ad quam, cum vniuersi conuenissent, quatuor integris hebdomadis illic *Casimirus* Rex in assiduis tractatibus, & consiliis commoratus, exulceratione animorum sanata, bilem etiam trium Procerum, *Dobeslai* videlicet *Kmitha Lublinensis, Ioannis Tharnowski Voynicensis*, & *Stanislai Vetrobka Sandecensis*, Castellanorum, hi eoim plus cæteris iratiores erant, compescuit.

1473.

Conuentum propterea Piotrconiæ instituit. Quo cum non omnes Consiliarii Regi infensi venissent, alius pro placandis illis Radomiæ indicitur.

Conclusionibus deinde *Nissnensibus*, ibidem *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consiliariis suis, altius digestis, dum ex *Albr co, Sokolowski, Wladislai Bohemiæ* Regis Nuncio, agnouisset, *Bohemorum* vtramque factionem, habita in oppido *Bieniaschow*, pro die Ascensionis Domini, Diæta, illas laudasse, & vtrumque Regem, *Wladislaum* videlicet *Bohemiæ*, & *Matthiam Hungariæ* illas acceptasse, & ab obedientia, atque iuramentis, subditos, & sendales soluisse (licet solutioni ipsi, Ciuitates *Bohemicæ*, partem *Bohemiæ* Regis sequentes, fuissent aliquandiu refragatæ) & ipse illas acceptauit, munitionemque *Stropkow*, hæredi illius naturali, *Nicolao* de *Peren*, solutis militibus, qui in eius fuerant præsidio, reddidit. Consiliarios octo, ad Diætam *Opauiensem* ituros, designauit. Ad *Prussiæ* Barones, vt æquo animo absentiam suam ferrent, ratione reddita, intimauit. Ad Cæsarem *Fredericum*, qui eum à pacis conditionibus auertendo, in bellum multipliciter, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, inducebat, *Adam* Decanum *Posnaniensem* transmisit, significans *se tribus exercitibus, videlicet proprio vno, item altero Stephani Voienodæ Valachiæ, item tertio Regis Bohemiæ Wladislai, Hungarum inuasurum, si & ipse certificando Regem factis, de assistentia, non nudis verbis, quibus hactenus vsus est, illum lactanisse, Wladislaum Bohemiæ Regem, titulo suo iusto, legitimo & naturali, ipse & sui Electores, tenebit & nominabit Regem Bohemiæ, quod hactenus differebat, feudumque ab illo, velut Electore Imperii, traditis sibi insignibus, suscipiet, & in propria persona cum Electoribus & Principibus Almaniæ, contra illum, à quarta parte, consurget: fideliter se de hoste suo infestissimo & qui illum, & naturali hæreditate Austriæ Ducatu, & acquisito imperio Romanorum, omnibus ingeniis & conatibus, spoliare*

Conditionibus Diætæ Nissnensis acceptis per Hungarum & Bohemum, & ipse Casimirus Rex satisfaciens

præsidium de Stropkow deducit, & ad aliam Diætam, Opauiæ pro concludenda pace occasione Regni Bohemici institutam, & ad Fredericum Cæsarem Nuncios mittit: petens vt Wladislaum iam tandem pro Rege Bohemiæ habeat, & vna bellum Matthiæ Hungariæ Regi, tanquam communi hosti, inferat.

miti-

1473. *nititur, adiutore Polonia Rege Casimiro, vindicaturus, & pestem, vniuersis nociuam, aut oppressurus, aut ex Hungaria, Hungaris ipsis, illum capitali odio execrantibus, eiecturus. Vt quoque triginta millia & quatuor, ab annis viginti, Casimiro Polonia Regi, pro dote debita, & frequentissime per ipsum solui promissa, occasione quorum, dum ad praefinitum tempus Bohemia Regi non soluerentur, Rex ipse Bohemia in statu suo periclitabatur, ipsi Regi celerius soluat: cum etiam de propriis in tanta necessitate, tam clarissimo fratri, & consanguineo suo, debeat elargiri.* His & aliis pluribus negotiis confectis, *Casimirus Polonia* Rex apud *Caluum montem*, crucis viuificae ligno adorato, per *nouam ciuitatem Korczin*, *Cracouiam* transiit, Diaetae futurae *Opauiensi* praeparamenta ordinaturus.

Episcopo Kiouiense Clemente mortuo.

Die Saturni tredecima mensis Iunii *Clemens* Episcopus *Kiouiensis*, omnibus sacramentis apud *Kiouiam* religiose procuratus, annis viginti duobus in Pontificatu exactis, moritur, & in Ecclesia sua *Kiouiensi* sepelitur. Vir quidem obscuri & plebei honoris, sed notae probitatis. Cui successit *Albertus Narburthowicz* natione *Lithuanus*, de Domo *bipennium*.

Albertus Narburthowicz succedit.

Iuxta conclusionem Diaeta Nissenensis Reges Polonia & Bohemia, in loca designata.

Assumptionis sanctae *Mariae* virginis festo, quod in diem Dominicum cadebat, proximante, frequens Praelatorum, Procerum, Militum, Baronum, Aulicorum numerus, ex *Polonia* Regno & magno Ducatu *Lithuania*, ad numerum sex millium aestimatus exercitus, inter quos erant mille *Tartari*, ad *Casimirum Polonia* Regem *Cracouiam* conuenit, quibus omnibus donatiuum *Casimirus* Rex erogauit: Regem in *Osswyaczim*, & quo necessitas posceret conducturus, Consiliarii insuper Regii octo, videlicet *Ioannes Cracouiensis*, *Iacobus Wladislauiensis*, Episcopi, *Lucas de Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog*, Palatini, *Dobeslaus Kmitha* de *Visnicze*, Castellanus *Lublinensis*, *Ioannes* de *Rithwiani*, Regni *Polonia* Marschalcus, *Sbigneo* de *Olesznicza*, Regni *Polonia* Vicecancellarius, & *Ioannes Dlugosch* senior Canonicus *Cracouiensis*, *Cracouia*, in apparatu splendido egressi, tempestiue *Opauiam* perueniunt, & *Marcum* Cardinalem sancti *Marci*, Apostolicum Legatum, qui Diaeta, apud *Augustam* per *Fredericum Romanorum* Imperatorem, pro prima die Septembris indicta, licet illam iussione Apostolica iubebatur adire, neglecta, item *Albertum Vespermiensem* Episcopum, & *Albertum Kostkam*, *Matthia Hungaria* Regis, duos tantummodo nuncios, iam *Opauiam* ingressos, offendunt. Veniunt & *Wladislai Bohemia* Regis Nuncii, videlicet *Henricus* de *Posdzyebrat*, Dux *Monsterbergensis*, *Velhelmus* de *Rozemburg* & de *Rabye*, Camerarius Regni *Bohemia*, *Girzmanus* de *Rathaie*, *Nicolaus Swytaczek* dictus Marschalcus de *Lautben*, *Byeniassius Veytmiluer*, Capitaneus in *Karlsthen*, Magister monetae, & *Samuel*, Subcamerarius Regni *Bohemia*, in quorum Comitiua, *Stiborius Thowaczowski*, Regni *Bohemia* Cancellarius, *Boruta* miles, *Bobota Rababski* iunior, *Bernardus Berka*, *Vitczek Vanyek*, & *Petrus Dulinecz* de *Ostromecze*: pro consultatione destinati. Rex ipse *Bohemia Wladislaus*, conclusionibus *Nissenensibus*, satisfacturus, apud *Kloczko*, cum frequentia aliorum suorum consiliariorum degebat: quorum tanta erga illum, sed & aliorum subditorum suorum post Diaetam *Nissenensem*, erat deuinctio, & charitas, & praesertim dum illum, viderent probitate immensa fulgentem, pro pace Regni *Bohemia*, & iuris sui, de Regno *Bohemia* renunciationem, de quo omnes tenebat magna admiratio, & quaeque alia, etiam difficiliora, facturum, et prius quaeque extrema, ipsam etiam mortem, subire, quam illum deserere, in animum induxissent.

Nuncii vero eorum Opauiam, pro pace constituenda, intrant,

Hanc autem *Wladislai Bohemia* Regis probitatem adiuuabat illustrabatque *Pannonia Hungaria* Regis *Matthia*, erga *Bohemos*, suae partis, vehemens suspicio: qui illorum erga se fluxam fidem dinoscens, & praesertim dum illos à fidelitatis & iurisiurandi sacramento, in euentum futurae sententiae in *Opauia* per arbitros, aut per *Burgundia* Ducem, & *Francia* Regem ferendae absoluisset, nouum iusiurandum, arctius priore, ab illis exigebat. Quibus recusantibus, primores eorum & signanter *Zdenkonem Konopniczki*, in capitis poenam, si in manus suas deueniret, destinabat: non obscure illos viros perfidos, & fraudulentos compellans, saepe numero ab illis deceptum, & nisi aliter prospiceret, amplius decipiendum se querebatur: Denuncians *Casimiro Polonia* Regi, per *Stiborium Thowaczowski*, quem ex infesto hoste, datis illi, quatuor millibus florenorum pacificum effecerat, & per *Ioannem Dlugosch* seniorem Canonicum *Cracouiensem*, *nullatenus se & causam suam, in manibus eorum, quorum fraude deceptus sit, Bohemicos* Barones suae partis notans *depositurum*. Qui quidem sermo, adeo animos *Bohemorum* suae factionis auertit, alienauitque ab eo vt nec dicto suo parere, nec in Diaetam *Opauiensem* ire, nec illum accedere, etiam literis Cardinalis Legati persuasi, nullatenus poterant induci. Iamque tunc in *Wladislai Bohemia* Regis ditionem concedere secreto consensu decernebant. Baronibus itaque, *Bohemia*, per *Matthiam Hungaria* Regem designatis, ad Diaetam *Opauiensem* accedere detrectantibus, & causam absentiae, in Regem proprium deiicientibus, *Zdenkonem* etiam *Konopniczki*, per lite-

Hungaria vero Rex Senatoribus suarum partium parum fidens

arbitrium eorum reiicit.

1473.

literas, Cardinali Legato directas, *Albertum Kostka* de *Postupicze* accusante, quod illum venenare statuisset, *Polonici* & *Bohemici* Consiliarii, apud *Opauiam* constituti, lætis animis exultabant, *Matthia* Rege *Hungaria* conclusiones *Nissnenses* non implente, Reges suos, videlicet *Casimirum Polonia* & *Wladislaum Bohemia*, ad nullum amplius arbitramentum, *Burgundia* Ducis, aut *Francia* Regis, obligari: Absentiam etiam Consiliariorum Regis *Hungaria*, qui tribus Hebdomadis venire tardauerunt, apud aures Cardinalis Apostolici Legati, quotidie accusabant.

Ad Diætam Opauiensem, Matthia Hungaria Rege, Nuncios mittere cunctante,

Serum nimis Oratorum, *Matthia Hungaria* Regis, in *Opauiam* aduentum, etsi Cardinalis *Marcus* Legatus Apostolicus, varia excusatione, purgare in animis Oratorum, *Casimiri Polonia* & *Wladislai Bohemia*, Regum, molestius eum ferentibus, contendisset, nouasq; quotidie rationes, ad leniendos animos fastidiosos, & discessionem parantes, afferret: parum tamen Cardinalis Legati, rationes quadrabant, qui probe noscebatur, in partem *Matthia Hungaria* Regis, studio propensiori procliuus, ceperat insuper Oratores, *Polonia* & *Bohemia* Regum, verisimilis suspicionis coniectura, Oratores *Hungaria* Regis, dum intra dies viginti neque venerant, neque factores suos *Opauiam* miserant, nunquam esse venturos. Perspicax autem erat hæc & non inanis suspicio. Nam *Polonorum* quatuor millia stipendiariorum, paululum quam *Opauiensis* Diæta, debebat iniciari, qui se *fratres* nominabant, siue sua sponte, siue, quod magis crediderant, per *Casimirum Polonia* Regem & Consiliarios, persuasi, & leui auro suggesti. Sub Ducibus *Ioanne Byali*, *Ioanne Barzi*, *Ioanne Vilk*, *Petro Barezkowski*, & *Ioanne Suchodolski*, ex *Polonia* egressi, duos montes in *Hungaria*, vnum videlicet *Modragora*, alterum *Bukowyeez*, non longe à *Cassouia* incastellant. *Sthropkow* vero fortalicium, *Nicolaus* de *Peren*, *Hungaria* Baro, tyrannidem *Matthia Hungaria* Regis timens, illis accersitis, sponte tradit. Ex quibus illi, sub breui temporis interuallo, magnam partem Regni *Hungaria*, ad præstandum sibi tributa, igne & gladio cogunt. Eo malo *Matthias Hungaria* Rex perculsus, statuerat, Diæta *Opauiensi*, penitus omissa, incumbere ad eorum internitionem, gentesque & ex propriis, & externis, magno studio conquirebat. Verum cum de forensibus, paucos conquisisset, de propriis vero parum fideret, bellico apparatu, in *fratres Cassouienses*, omisso, Legatos suos *Opauiam* per conditiones pacis, bellum vel extincturus, vel suspensurus, transmittit, videlicet *Gabrielem* Archiepiscopum *Colocensem*, *Gabrielem* Episcopum *Albensem*, *Michaëlem Orschak*, Palatinum Regni *Hungaria*, *Georgium* Comitem de *Pesznik*, *Stephanum* de *Bathor*, Iuditem Curiæ, *Vlricum Groffinker*, Australem, venerat & *Rudolphus*, Episcopus *Wratislauiensis*, cum tribus Consulibus ex *Wratislauia*, venerant & aliquot nobiles ex *Lusatia*, partes Regis adiuturi. Dies posthæc plures in succensendo & iurgando absumpti: *Polonis* & *Bohemis* culpantibus *Hungaros*, quod tarde venissent, nec Barones *Bohemicos* suæ partis, post tantam tarditatem adduxissent. *Hungaris* vero respondentibus, quod bello intestino, à *Polonis* subministrato, occupati. Castris & locis suis prouidendo, non poterant venire: & *Polonos* requirentibus, vt pacta, percussa in *Nissa*, seruando, fratres ex *Hungaria* deducerent, *Polonis* refellentibus fratres, ob priuatam iniuriam, arma in *Hungaros* priuatim sumpsisse. *Poloniaque* Regem *Casimirum*, extra omnem noxam violati fœderis esse.

gentes Polonorum Castrum Stropkow deditione acquirũt, & Hungaros in magna parte ad pendendum tributa cogunt. Quo malo Hungarus perculsus,

Nuncios tandem pacem confecturos Opauiam mittit.

Post varios tractatus,

His tandem Communes Consiliarii Regum prædictorum omissis, placuit deputatos in numero truncato, ex tribus Regnis, in duodenaria videlicet sorte, Cardinali Legato Apostolico excluso, conuenire: pacem perpetuam tractaturos. Hi, cum apud Minores conclaue ingressi, post plures tractatus, vsque ad vesperam, ab exordio diei habitos, casso labore sudassent, restrictiori numero, videlicet octonario, vti placuit. Sed cum is quoque non magis, quam prior, commoditatis attulisset, castigatior adhibitus est, & rei summa duobus, videlicet *Gabrieli* Episcopo *Albensi*, & *Henrico* Duci *Monsterbergensi* permissa. Ab illis quoque nulla re memorabili conclusa, omnes conatus, tot virorum, tantorumque sumptuum, reciderunt finaliter in irritum. Inescatus siquidem, vel potius certificatus, *Mathias Hungaria* Rex, per *Ioannem* Archiepiscopum *Gnesnensem*, & *Byeniassium Veytbmilner*, quod illi filia, *Casimiri* Regis *Polonia*, *Heduigis*, natu maior, in Consortem, cum terris *Morauia*, *Slesia*, *Lusatia*, *Scepusiensis*, & *Valachia*, deberet tradi (quamuis se vterque hanc oblationem fecisse graui execratione inficiaretur) graues conditiones ad pacem proponebat. Quarum prima hæc erat, *vt Wladislaus Bohemia Rex, Matthiam Hungaria Regem in patrem, ille ipsum in filium, adoptaret, Regimen Regni Bohemia, circa Hungarum consisteret præsentem, qui offerebat se illud debitis omnibus exoneraturum. Quo ex Bohemia recedente, regeret Wladislaus, & non nisi morte Matthia Regis, sine liberis secuta, Wladislaus plenarie Regno Bohemia potiretur.* Secunda, *vt medietas sumptuum, in bellum Bohemicum per ipsum impensorum, qui se afferebat tres milliones in illud effudisse, quindecim videlicet centena millium, sibi per Wladu-*

tandem ex Opauia infecta pace,

quod Matthias Hungaria Rex duras conditiones proponeret,

1473.

1473. *dulaum Bohemiæ Regem soluerentur, aut auro non extante, Morauia, Slesia, & Lusatia partitis in quamlibet Prouinciam summis, indictis quindecim centenis millibus inscriberentur: reseruata Regi Bohemiæ potestate, dictas Prouincias quandocunque liberet, redimendi.* Tertia, *vt Matthiæ Regi Hungariæ filia Casimiri Regis Poloniæ Hedwigis, desponsaretur, cum inscriptione debiti, & Prouinciarum præfatarum. Qui si sine prole decederet, medietas debiti intelligeretur extincta, & medietas Regno Hungariæ solueretur. Quod si Regina, prole non relicta moreretur, quinque centena mortua intelligerentur: ad millionem Rex Wladislaus Bohemiæ teneretur.* *Polonorum* & *Bohemorum* Legati conditiones oblatas, ex ingeniis callidis, & vafris ac dolosis, prodire intelligentes, re infecta discedunt. Eo, vel maxime exhilarati, quod Baronibus *Bohemiæ*, pro parte *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, ad Diætam *Opauiensem* venire detrectantibus, deuolutio amplior in Arbitrum, mira Dei prouidentia, erat penitus abolita & succisa. Addebatur & quarta conditio, *vt vterque Rex terras, in quarum possessione erat, pacifice possideret.* *Poloniæ* & *Bohemiæ* Oratores rogati, à Cardinale Apostolico Legato & *Hungariæ* Regis Oratoribus, quam viam offerrent, ad conclusionem pacis, proposuerant viam iustissimam, & honestissimam, offerendo se *Matthiæ* Regi *Hungariæ*, si de *Morauia*, *Slesia*, *Lusatia* excederet, auxilia magnifica contra *Turcum* laturos. Sed cum hæc quoque oblatio ab *Hungaris* spreta esset, re principali reiecta, ea tantummodo conclusio inter *Polonos* & *Hungaros* tunc accepta, atque stipulata est, *vt Regna Poloniæ & Hungariæ fœdera sua vetusta custodiant, & pacifica inter se consistant.* Instabant deinde, magno conatu *Hungari*, vt Cardinalis Legatus Apostolicus, velut æquus partibus Iudex, declararet causam, super Regno *Bohemiæ* & *Burgundiorum* Ducem, devolutam esse. Sed *Polonus* & *Bohemus*, conatus eorum fortibus rationibus elidentibus. Cardinalis quamuis foret in partem *Hungari* propensior, se continuit, & tristior, quam pro causa & tempore, lachrymis etiam interdum indulgens, offerens tamen se pro omni loco & tempore, pro pace Regum & Regnorum, fideliter laboraturum, in Comitiua *Hungarorum* versus *Przesburg* contendit, vrbem exinde remeatutus.

discedítur.

Stridore bellorum in *Bohemia* per inducias quiescente, rumor vulgaris, vbique diffusus, disseminabatur, veneni virus *Wladislao Bohemiæ* Regi comparatum esse. Hunc etsi singuli horrerent, Regiæque timerent vehementer valetudini: non tamen diligenter inuestigando, deprehendere poterant authorem tanti mali. Erupit tandem, prodente quodam homine, *Rutheno* genere, & *Georgius Luczki Bohemus* lingua, apud montes *Kutnos*, mandato Regio, captus (ille enim tenuem & inopem aliena stipe ducens vitam, cum Coniuge & liberis degebat) confessus est, a *Matthia Hungariæ* Rege, viginti millibus florenorum, quorum duo acceperat, se per praxim & tractatum *Alberti Kostka*, ad patrandum tam abominabile scelus, subornatum esse, confirmabat. Id venenum in domo sua in *Kutnis*, in pixide stannea repertum, quod ipsemet *Luczki*, vsque in *Venetias* se defatigans, præsente præfato *Rutheno* indice: pro ducentis quinquaginta florenis emerat, tam potenti rabie refertum, & non esum, non potatum, neque litum, sed in hominem tantummodo vapotatum aut insufflatum, quemlibet mortalem facile perimebat: quo se & ipse *Georgius Luczki*, beneficia *Wladislai Bohemiæ* Regis in multis expertus, vt digna morte interiret, petebat extingui. Dabatur & coniectura perspicax, ex prodigo *Georgii Luczki* sumptu, qui ex inope factus diues, non solum viuebat opipare, sed & necessariis aurum mutuabat. Hic in castrum *Karlisten*, vt illic tutius seruaretur, deductus, & carceri horrido inclusus, vt scelestos dolos *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, coram *Frederico Romanorum* Imperatore, aut saltem Nunciis ab eo mittendis, depromeret, sumpto veneno, ne veritatem testari cogeretur, mortem sibi consciuit.

Georgius

Luczki Bohemus, qui Matthiæ Regis Hungariæ auro corruptus Wladislao Bohemiæ Regi venenum parauerat,

carceri inclusus,

se ipsum veneno perimit.

Die Iouis decima mensis Augusti, *Hussenkaschen*, Persidis & inferioris *Armeniæ* Cæsar, pluribus victoriis illustris, instigante, & supplicante vxore sua *Catharina*, filia Imperatoris *Trapesuntini*, in fauorem & defensionem Christianorum, cum *Mahumeth Turcorum* Cæsare, in *Natulia*, solo *Turcorum* natiuo, prope *Euphratem* fluuium, & circa oppidum *Harsnrsan*, hora nonarum confligit. Et quamuis *Turcus* omnium suorum Principatuum gentes, in casum vniuersæ dimicationis, adeo, vt solæ fœminæ, senes, & impuberes, in ædibus remanerent, coadunasset: prælio tamen conserto, cessit *Huschenkaschen* victoria. In quo de *Turcorum* exercitu cæsa sunt quinquaginta sex millia bellatorum, & centum quinquaginta *** Habens autem *Hussenkaschen* quadraginta quatuor millia exercitatorum, quorum vnum filius eius maior *Vgurlimben*, alterum minor filius *Damal*, tertium *Baiandur*, magnus Sattapa, quartum ipse, ducebant. *Turcum* cum copiis centum quinquaginta millibus, lo curribus & bombardis pugnantem circumdedit, & profligauit, & nox superueniens pugnam diremit, ac *Turco* spacium euadendi in *Constantinopolim* dedit. In ea pugna filius *Husenkaschen Dzmal*, & decem millia de exercitu suo occisa. Omnes autem sui Proceres & Optimates, qui capti fuerant, seruati sunt, numero triginta quinque. Inter quos erat *Kaschmurath* magnus & potens Princeps. Apud

Turca ab Hussenkaschen, Persidis & inferioris Armeniæ Cæsare, profligantur.

1473.

Matthia Hungaria Regis exercitus in Austria extinctus. Turca Carinthiam, & Stiriam populantur, Tartari apud Kiouiam predas agunt.

Austriam quoque exercitus *Matthia Hungaria* Regis, qui se *fratres* appellabat, clade à Barone *Austria Eczinger* profligatus, partim farina & sale, quibus calx mixta erat, extinctus, in pane. Reliquiæ autem eorum, desertis præsidiis in *Pannonias* ad *Hungarum* effugerant. Alius item exercitus *Turcorum*, qui *Bossnam* occupauerat, *Carinthiam* & *Styriam*, hostiliter ingressus, fere totam depopulatus est: infinitam hominum vtriusque sexus, & puerorum multitudinem, in captiuitatem, nullo repugnante, abigens. Districtus etiam *Msczenyecz*, prope *Kiiow*, à *Tartaris* tunc vastatus est, & septingentæ animæ in captiuitatem abductæ.

Decani *Posnaniensis Ada*, *Frederico* Imperatori *Romanorum*, qui illum in *Almania* apud Ciuitatem *Gaden* offendit, plusquam gratus fuit aduentus, & suæ legationis series. Metuebat enim, ne concordia inter *Casimirum Polonia*, *Matthiam Hungaria*, & *Wladislaum Bohemia* Reges, iuxta recessus *Nissenses*, Imperatori optime notos, secuta, totis viribus contra eum *Hungaria* Rex incumberet. Solita tamen varietate vsus, magna spe, *Adam* Decano *Posnaniensi*, per se & suos officiales, perque *Albertum* Marchionem *Brandeburgensem* impleto, nullum, ad legationem *Casimiri* Regis *Polonia*, per præfatum *Adam* Decanum *Posnaniensem*, responsum ædens, vtrique Regi, videlicet *Polonia* & *Bohemia*, per eundem *Adam* Decanum *Posnaniensem*, denunciat, *quatenus, pro Dieta generali, per ipsum in ciuitate Augustensi, pro prima die mensis Septembris indicta, suos notabiles, cum pleno mandato, ad stabiliendum noua fudera, transmittant Legatos*, pollicens *se in Dieta illa, finalem declarationem, vna cum Electoribus singulis, pro Wladislao Rege Bohemia facturū*. Inescatus hac denunciatione vterque Rex, & existimantes se in Dieta præfata, cæsareo suffragio, de *Hungaria* Rege, qui & ipse, illuc suos destinauerat Oratores, facile triumphaturos notabiles Legatos, in Diætam *Augustensem*, transmittunt. Et *Polonia* quidem Rex *Casimirus* mittit *Paulum Iassyenski*, Subdapiferum *Sandomiriensem*, Capitaneum *Chelmensem* & *Belzensem*, & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, Canonicum *Cracouiensem*, *Bohemia* vero Rex *Wladislaus*, *Burzianum* supremum Cubiculariorum, *Byeniarzium Kolowroth* de *Lipschten*, & *Iodocum* Secretarium. Qui cum in locum Diætæ tenderent, intelligentes nec *Fredericum Romanorum* Imperatorem, nec Electores, ad Diætam constitutam, in *Augustam* venturos, in *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis* regionem, in oppidum *Tuldesberg* declinarunt. Ibique hebdomadis plusquam viginti fuerant immorati. Imperator siquidem *Romanorum Fredericus*, priuata malens curare, quam publica, in *Rhenum* diuertit, & cum *Carolo Burgundia* Duce *Treueri* conuenit. Vbi post longos & varios tractatus, super desponsatione filiæ Ducis *Burgundia*, pro filio Imperatoris *Maximiliano*, habitos, quarta decima mensis Nouembris, *Fredericus* Imperator *Romanorum*, non sine præiudicio & iactura Principum *Almania*, & totius nationis *Germanica*, *Carolum Burgundia* Ducem *Romanorum* Regem creari, eligi, & in *Aquisgrano* coronari permittit: consignans sibi pro corpore & fundo *Romanorum*, Regni *Leadium*, & Episcopatum de *Vtrich*. In cuius beneficii recompensam, *Burgundia* Dux solenne homagium, iuxta ac Rex *Romanorum*, Imperatori *Frederico*, in *Treueri* præstat, & filium suam, quæ *Wladislao Bohemia* Regi procabatur, filio Cæsareo *Maximiliano* desponsat, & iure dotis sibi centum aureorum millia, & omnia Dominia, quæ in *Sueuorum* gente, & quæ in *Elsacensi* regione, partim obligata, partim vendita, à Duce *Austria Sigismundo*, & à Domo *Austria*, obtinebat, assignat, ea conditione interposita, *vt omnia illa Dominia, & omne dotale munus, in Austriæ domo, perpetuo remaneant, etiamsi filius Cæsareus, ex filia Ducis Burgundia, nullum pignus susceperit*. At mihi conditiones huius connubii reuoluenti, plurimum indecorum videtur, titulum *Romanorum* Regni & authoritatem, ex *Germanis* in *Gallos*, ob priuatum quæstum translatum esse, & Catholici orbis Cæsarem, quasi nihil melius successori suo præstare posset, possessiones Deo dicatas condonasse. Ob quas res, vereor, & Regnum & connubium, in multifarios casus & infortunia, iusto Dei iudicio, casurum.

Legati Polonia, Bohemia & Hungaria Brandeburgensem inuitati à Frederico Imperatore, pro pace componenda in negocio Bohemico,

frustra ad Conuentum Augusta indictum procedunt.

Imperatore ad Carolum Burgundia

1473.

Ducem diuertente.

Quem in Regem Romanorum eligi permittens,

filiam eius eam Wladislao Bohemia Rege, Maximiliano filio suo desponsat sub certis conditionibus.

Sub breui deinde interuallo temporis, *Fredericus Romanorum* Imperator cognito, quia *Carolus Burgundia* Dux, in conditionibus sibi ab Imperatore datis, confœderatum suum *Matthiam Hungaria* Regem relinquere nullatenus consentiebat, omnem contractum rescindens, ex *Treueri* discessit. Cuius recessu, *Carolus Burgundia* Dux, se confusum plurimum dolens, magnos concepit ignes: aliadue voluens, vt se de Cæsare vindicaret.

Affinitatis ratio inter Fredericum Romanorum Imperatorem, & Carolum Burgundia Ducem inita, dissoluitur.

Cæsar *Fredericus*, perditis multis sumptibus, & tempore longo inaniter in *Rheno* expenso, non nisi pro Dominica Septuagesimæ, anni proxime sequentis, quæ in tredecimam mensis Februarii diem ex anno cadebat, venit in oppidum Imperiale *Rothemberg*. Vbi Oratores *Casimiri Polonia*, & *Wladislai Bohemia* Regum, qui tanto tempore, per *Albertum Marchionem Brandeburgensem*, omnibus necessariis abunde & splendide tractabantur, in Comitiua Regis *Dacia*, & præfati *Alberti* Marchionis, venerunt. A quo benigne suscepti, & *Norembergam* deducti, quo & Cardinalis sancti *Marci*, Patriarcha *Aquilegiensis*, & Legatus Apostolicus, Electores-

que

1473.

Wladislaus per Fredericum Imperatorem Romanorum Bohemiæ legitimus Rex & Elector Imperii renunciatur. Matthia Hungariæ Rege reprobato. Contraquem & fœdus exterminaturi illum ineunt.

que Imperii, & frequentes *Almaniæ* Principes, conuenerant. Ibi Cæsar beneuolum se & amicissimum *Poloniæ* & *Bohemiæ* Regibus præbens, & promissa sua effectu complens, de consilio Electorum & Priocipum suorum *Wladislaum* primogenitum *Casimiri Poloniæ* Regia, virum iustum, natetalem & legitimum *Bohemiæ* Regem pronunciat, diffinit, & decernit. Illumque ad Electoratus officium, *Matthia Hungariæ* Rega repotbato, admittit. Tempus vero ad præstandum sibi feudum, tanquam ab Electore, in sua potestate reliquit. Fœdus deinde nouum scribit, & init, vt omnes tres Reges, cum omnibus potentiis, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, simul confungant, & pestem vniuersæ christianitati nociuam extermioent, non prius terminis *Hungariæ* excessuri, donec destinata perfeceriot. Oratores Regii, non nisi circa festum Paschæ, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, in *Lanciciam*, reuersi sunt: plurimum fœlices & magna laude digni, quibus & res maximas conficera tributum est, & ex regionibus peste epidimiæ infectis, in quibus periculosissime versabantur, redire incolumes.

Ioanne Grusczinski

Dia Veneris, octaua mensis Octobris, *Ioannes Grusczinski* Archiepiscopus *Gnesnensis*, vocationi Regia *Poloniæ Casimiri* parenuo, *Cracouiam* dum venisset, paucis illic immoratus diebus, quamuis diem præcedentem, & vesperam, vsque in horam secundam, cum necessariis, lætus & iucundus absumpsisser, post horam tertiam noctia, subito languore inuasus, ad extremum vero valido furore correptus, & in amentiam versus, familiaribus salubria monita, & Evangelicas lectiones, cæterasque exorcisationea, quasi energuminum curaturi, ne quicquam adhibentibus, adeo per noctem illam agitabatur, quousque

misere & turpiter mortuo

spiritum in Domo Abbatis *Thinyecensis*, in qua hospitabatur, inconfessus & inuiaticatus, & omnis rationis expera, exhalaret: scandalosam & lubricam vitam, in tribus Pontificatibus ducens, inter Clericos & vulgum, & eos præsertim, quorum Antistes erat, plurimum infamis, vtpote qui nullius quantumcunque enormis patrari sceleris, nec remorsu, nec conscientia, nec admonitione, omnia sibi decens pro licito, tangebatur. Talem mortem sortitus, qualem vitam duxerat. Iustissima id consecutus lege, vt qui viuendo obliuiscebatur Dei, moriendo, iuxta beati *Augustini* sententiam, obliuisceretur sui. Creditum insuper est à nonnullis, tam terribili morte illum obiisse, quod post mortem *Thomæ Strzepienski*, Episcopi *Cracouiensis*, ecclesiam legitimo eius Episcopo, *Iacob* de *Syenno*, potestate Regia & seculari, per vim & iniuriam, exiliato primum, deinde, excluso, adiuuante illum *Ioanne Luthkonis* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Vicecancellario, qui sibi in *Wladislauiensi*, deinde in *Cracouiensi* ecclesiis, successurum (vti contingit) se sperabat, prauo ingressu occupauerat. Quapropter non sine admiratiooe multorum contigit, vt quorum, ad vexandam *Cracouiensem* ecclesiam, & eius legitimum sponsum, mens erat vna, par quoque foret obitus. Apud *Cracouiensem* enim vrbem, ambo Sacramentis Ecclesiasticis non perfuncti, subito morbo, & ære alieno obnoxii, obierunt: Documentum maximum mortalibus futuri, na sedes Pontificales praua ambitione introeant. Rixa illico, furor, & contentio, inter germanos Archiepiscopalea, *Bartholomæum* Castellanum *Calissiensem* ex vna, & *Nicolaum Koszmider*, Pincernam *Siradiensem*, partibus ab altera, pro bonis oppidi *Kozmin*, & villis ad illud pertinentibus, exorta est, quæ Archiepiscopus viuens, grandi pecunia, apud *Hinczam* de *Rogow* Castellanum *Sandomiriensem*, pro *Bartholomæo* fratre, spreto & neglecto *Nicolao*, coemerat, & *Nicolaus Koszmider* ea surripuerat, æquam sibi eorum, non secus, quam patrimonii, contra iura Regni *Poloniæ*, vendicaturus portionem. Funus Archiepiscopale, prosequente illud extra vrbem *Casimiro* Rege, & vniuersis processionibus vrbis, à nonnullis familiaribus suis, paucis tamen admodum, *Gnesnam* delatum est. Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, processionis honorem illi impendere dedignantibus, in *Gnesnensi* ecclesia parum iustis funeribus, & sepultura humatum. Nec immerito, plurimas enim & enormes, viuens Ecclesiæ *Gnesnensi* intulerat alienationes, tam in decimis, quam in villis. Administratore ad sedem vacantem *Vriele* de *Corka*, Præposito *Gnesnensi*, & Regni *Poloniæ* Cancellario, electo, Comitiorum insuper die, festo videlicet sancti *Ioannis* Euangelistæ, ad eligendum nouum Pontificem instituto, adueniente, *Iacobus* de *Syenno* Episcopus *Wladislauiensis*, vniformiter a Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, quem Rex *Poloniæ Casimirus*, dudum designauerat, & quem *Lucas* de *Gorka* Palatinus *Posnaniensis*, *Ioannes* de *Rythwiani*, Regni *Poloniæ* Marschalcus, *Sbigneus* de *Olyesbnicza* Regni *Poloniæ* Virecaocellarius, Scholasticus *Cracouiensis*, & *Matthias Mosinski*, Capitaneus *maioris Poloniæ*, nomine Regio *Gnesnam* missi, deligi expetebant, postulatus est. Ea tamen postulatio, parum vel nihil sibi contulit iuris vel momenti. Summus enim Pontifex *Sixtus* Papa quartus, literis Regiis rogatus, *Iacobum* de *Syenno*, anticipando Prælatorum & Canonicorum *Gnesnensium* electionem decem & septem diebus, die Veneris, decima mensis Decembris in *Gnesnensem* Archiepiscopum

Ioannes de Syenno Episcopus Wladislauiensis in Archiepiscopatum Gnesnensem,

1473.

Sbigneus vero de Olyeschnicza in Wladislauiensem succedit.

Sbigneum vero de *Olyeschnicza*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, pro quo etiam *Casimirus* Rex, scriptis suis intercedebat, die Mercurii, vndecima Decembris, in Episcopum *Wladislauiensem*, Capitularem electionem prohibens, atque irritans, pronunciauit: non sine Capitularium *Gnesnensium* graui indignatione. Qui pronunciationem ipsam, a *Iacobo Wladislauiensi* Episcopo, & suis fautoribus obtentam, priusquam ad postulationem eius procederetur, præsenserant. Sedit autem *Ioannes Gruszczinsky* in sede Metropolitana, annis nouem, minus decem diebus. In fratres germanos, in *Bartholomæum* tamen, Castellanum *Calissiensem*, enixius lasciuus, quibus studio ardenti Ecclesiastica, & Secularia, Dominia, Magistratus, & beneficia procurabat. Hic, in fauorem *Craconiensis* Ecclesiæ, in villa capitulari *Rzgow* ecclesiam parochialem, sub titulo *sancti Stanislai martyris* erexit, eique de mensa Archiepiscopali, consensu Capitularium accedente, deciniam manipularem in villa *Rakowska wolya*, in dotem perpetuam donauit. Fratrum minorum de obseruantia, in oppido *Lowicz*, Monasterium constituit. Decimas noualium, de quadraginta laneis, in bonis *Pabianicensibus*, Capitulo *Cracouiensi*, item ecclesiæ *Sandomiriensi*, decimas manipulares in villis *Potbworow*, *Potbworowska wolya*, alias *Kozyakali*, *Kassow*, *Kissowska wolya*, *Długi*, *Dluska wolya*, *Gutbow Gutbowska wolya*, & *Czarnoczin*, in claue *Langonicensi* consistentes donatione perpetua donauit & inscripsit.

Matthias Hungariæ Rex, Modragora quam gentes, quæ se fratres appellant, sub auspicio & ductu Polonorum incastellauerant, & prædas multas in Hungaria agebant,

Continuabant gentes *Polonicæ*, quæ se *fratres* appellant, in duobus montibus, vt supra diximos, *Modra* videlicet *Gora*, & *Bukowyecz*, quos in *Hungaria* incastellauerant, suum incolatum. Augebanturque indies, & tam incendiis, quam prædis, & homagiationibus, in *Hungaria* Regnicolas grassabantur. Quam rem detestabilem, cum omnes prudentes abominarentur: non deerant tamen hi, qui illam, vtpote suo ingenio, suoque suggestu conflatam, magnis laudibus gloriabundi efferrent. Verum etsi communes Regnorum Barones, rem huiusmodi, veluti pestiferam, & bellum atrox inter Regna creaturam, dissoluere æstuassent, & conuentui apud *Kyesmarg* diem dixissent. *Matthias* tamen *Hungariæ* Rex, paruam spem in placitationibus reponens, collecto ex mercenariis, & *Hungaris*, *Polonis*, *Bohemis*, *Australibus*, & *Slesitis*, milite, qui non nisi mille ducentos armatos explebat, primum ad montem, qui *Modra* appellatur, circa festum sancti *Nicolai*, hibernale tempus nihili pendens, venit, bombardisque raræ magnitudinis admotis, facile illum defensoribus, qui pauci in eo remanserant, fatigatis, cum Rex in sauciatorum locum integros submitteret, & solus cohortator adesset, expugnat. Et Præfecto eius montis *Ioanne Suchodolski*, de armis *Ianina*, vel euadente, vel ex composito dimisso, cæteri omnes in captiuitatem venêre. In hac oppugnatione *Nicolaus Czupur*, Voieuoda *Transyluaniensis*, qui magnum in *Polonos* hostilem animum fertur gessisse, ac frequentius ingeminasse, *non se pœnas inferni, si tantummodo cladem Polonorum vidisset, recusaturum*, obiit.

1473.

expugnat, & Præfecto elapso, milites Polonos captiuat.

Eo mente *Modragora* conquisito, & præsidio illi imposito *Matthias* Rex *Hungariæ*, ad alium, qui appellatur *Bukowyecz*, transit, & exercitum ducit. Ibi expugnatio, quod in saxoso, arduo, & abscisso loco, mons situs est, & arte multis propugnaculis munitus, singulis insuper victualibus, quæ ob sessis ad vnius anni spacium affatim sufficerent, optime prouisus, difficilior videbatur, manus etiam egregia trecentorum militum illum tuebatur. Verum *Henricus Barzi*, cum duobus fratribus germanis, videlicet *Petro* & *Nicolao*, nobilis de armis *Barzi*, *Ciphorum*, montis præfati præfectus, iam pridem à *Mathia Hungariæ* Rege, duobus florenorum millibus corruptus, & montem & milites prodidisse, & *Mathia Hungariæ* Rege, munitionem audacissime oppugnante, bombardas, balistas, & sagittas, cæteraque defendicula, aut occuluisse, aut obseruauisse, proditionem vero excusaturus, vt incolumibus militibus, cum singulis tantummodo vestimentis, armis & equis relictis, abire liceret, pepigisse, montemque dedisse, vniuersaliter insimulabatur: Cuius deditione, parum contentus Rex *Mathias* in maiorem contumeliam deditorum, & suam ampliorem laudem, omnia arma ad se in Castra ferre, & sibi præsentare iussit, nec, enixius à nonnullis rogatus, vt illis gladios saltem relinqueret, deprecari potuit, quin etiam in dedecus amplius eorum, fustem in manus tradens, ferre illos, cum hac obiurgatione iussit. *Ite*, inquit, *in Poloniam baculati, non milites, sed Regis vestri insignes proditores, indigni, qui ferro succingi debeatis.* Præstantiores insuper eorum, ne vnquam contra se militarent, iureiurando astrinxit. Fraudem hanc *Ioannes Vlik* armiger Regius, natione hic *Pomeranus*, sed vir egregius bello & audacia erat, non ferens, apud Oppidum *Krossno* in *Ioannem Suchodolski* irruens, ipsum in suo hospicio gladio transfodit. Cuius rei gratia, dum sententiam damnationis capitis, per *Nicolaum Pyeniazek* Succamerarium *Cracouiensem*, & Tenutarium *Krosznensem*, quod vi hominem indamnatum occiderat, excepisset. Rex *Poloniæ Casimirus*, misso veloci Nuncio, illum ex mor-

Bukowiecz montem arte & natura munitum, omnibusque necessariis pro toleranda obsidione prouisum, Henricus Barzi, Mathiæ Hungariæ Regi

1473. ex morte eripuit, *Henricum* vero *Barzi*, & fratres eius, cæterosque authores turpis deditionis captiuauit. Adeo enim turpem deditionem scriptura firmatam fecerant, vt se neque pro Rege suo *Polonia*, neque pro patria Regno *Polonia*, vnquam contra *Matthiam Hungaria* Regem militaturos, sub fide & honore, iureiurando, literis & sigillis, graui & execranda pollicitatione inscriberent.

turpissimis dedit conditionibus.

Annus hic fuit insignis, in omni *Europa*, & vniuerso Regno *Polonia*, sydere solari plus solito efferuescente, & nullas dante pluuias, Comete stella, quæ præcesserat, causante caumata, & penuriam aquarum, adeo vt perennes aquæ verterentur in aridam, & flumina *Polonia* principalia, vbique fuerunt permeabilia. Non solum enim circa *Cracouiam, Sandomiriam, Varsoboniam, Ploczkam*, sed & circa *Thorun*, *Visla* erat vadabilis. Fumabant in vniuersis *Polonia* Regibus, syluæ, borræ, arbusta, saltus, irremediabili igne, nec ante rescindi flamma poterat, donec ignis etiam radicem arborum voraret. Ex quo vbique fragor ruentium altuum audiebatur. Apum quoque & aluearioium arbores plurimæ deletæ, segetes exterminatæ siccitate. Et quadrupedum, quæ herbam simul cum sabulo carpebant, stomachum limo implente, mortalitas secuta. Incendia insuper crebra, in *Polonia* Regno, plus solito proueneraot. Nam & *Cracouiensis* ciuitas, dum Martis die vigesima sexta mensis Iulii, incendio in Sradonia exorto, cum ecclesiis & Monasteriis S. *Hedwigis*, sancti *Bernhardini*, flagrasset, altera etiam die apud sanctimoniales, sancti *Andrea* igne coorgente, platea canonicalis, item Castreosis, & Monasterium sancti *Andrea* cum ecclesia flamma consumpsit. Arx etiam *Cracouiensis* ægre defensa. Arserunt & oppida *Wieliczka, Conin, Belz, Chelm, Lubomlya*, item ecclesia *Lanciciensis*, cum omnibus curiis Archiepiscopali & Canonicalibus, item Monasterium *Claratumba*, alias *Mogila*, cum omnibus officinis, oppidum *Sandomiriense*, licet frequenter incenderetur, studiosa tamen cura incolarum defensum est. Præsumptum est *Hungaria* Regem *Matthiam*, missis incensoribus *Polonus*, & aliquibus religiosis, auro corruptis, huiusmodi incendia effecisse.

Feruore & nimia siccitate annus insignis,

item multorum locorum in Polonia conflagratione.

1474. Natalem & ortum Domini nostri Iesu Christi, & dies plures antecedentes, & subsequentes, *Casimirus Polonia* Rex apud *Vislitiam* oppidum, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, egit. Illuc namque ex *Cracouia* (quoniam *noua Ciuitas Korczin* peste epidimiæ infecta extabat) diuertens, aliquos Conuentus in ea, & in *Opatowiecz* tenuit: Subueniri sibi pecuniario subsidio, a militibus, ad manutenendum stipendiarios, pro reprimendo bello, quod indubie ab *Hungaro* incumbere annunciabatur, expostulans. Verum etsi in huiusmodi Conuentibus plura vtilia fuissent decreta, & signanter, vt quilibet miles, militem studiose, & ex proposito occidens, pœnam captiuitatis vnius anni, in fundum turris detrusus, perferret, & pro capite casualis homicidii, centum videlicet & viginti marcas lueret: ad rescindendum ausus temerarios militum, qui increuerant. Item vt milites, iuxta quantitatem bonorum hæreditariorum, in bello quolibet militarent. Vniuersi etiam ad persunctoriam militiam, nullo metu eos coercente, cum Regem leui penderent, se restrinxerant. Item vt sex grossi, de laneo quolibet possesso Regi soluerentur pro subuentione. Omnia tamen hæc, & plura alia sana consilia, atque scita, per cunctationem Regiam, militumque inobedientiam non ponebantur in executionem. 1474.

Tributum pro bello, in quod Hungarus spectabat, reprimendo. Casimirus Rex à suis expetit. Legemque contra homicidas, & vt pro bonorum hæreditariorum qualitate militetur, constituit.

Interim *Matthias Hungaria* Rex, hostis infensus *Casimiro* Regi, & Regno *Polonia*, effectus, quoniam frequenter ab eo affinitas, & amicitia postulata, & tentata, secus cesserat, sex millia armatorum clandestine per syluas, *Poloniam* ab *Hungaria* disterminantes, sub duce *Thoma Tharczi*, hærede de castro *Siedmslipi*, in Regnum *Polonia* mittit. Qui, quo amplius *Polonos* falleret (etiam nec tum curam aliquam aut custodiam sui faciebant: quamuis plurima de aduentu hostium ex *Hungaria* accepissent auisamenta) per turmas ingressi, & nocte intempesta oppidum *Zmigrod*, cum scalis aggressi, nullo negocio, oppidanis secure dormientibus, conquirunt. Arcem deinde bombardis quassatam, muro subruto, per deditionem accipiunt, & in vtraque receptaculum & nidum sibi constituunt: oppido & arce nouis fossis & aggeribus, cæterisque propugnaculis, per se & agrestes, quos homagiauerant, communitis, siluis quoque præsidio forti pedestrium, ne concludi arborum deceptione possent, prouisis, in singulas partes in longum & in latum discurrendo impune, oppida *Iaszyel, Brzosthek, Koluczicze, Fristhad, Dabowdzyal, Duklya*, & villas prope ducentas, incendio consumunt. Oppidum insuper *Pilzno*, populosum ea tempestate, & in diuitiis opulentum, prohibente Rege, ne se pactione, datis quadringentis florenis, ab hoste redimeret, incensum & solo æquatum: populus vtriusque sexus præfatorum oppidorum, impuberibus & senibus interfectis, in *Hungariam* Captiuus ductus, Oppidum *Krosno* obsidione vallatum,

Irritatus negata affinitate Hungaria Rex Matthias, Duce Tharczi, militibus Hungaris missis

nocte Zmigrod oppidum & Castrum capit.

Ibique receptaculo sui instituto

exurit & vastat Montana: pluribus oppidis & villis prope ducentis incensis. Inter qua & Pilznam, tunc oppidum dines & populosum,

 in

1474. in spem proditorum, qui illius portas iam hostibus aperuerant, item & Castrum *Golyesch*, ab hostibus nocte integra impugnata, à *Polonorum* militibus egregie defensa sunt. *Casimirus Poloniæ* Rex tot malis permotus, vniuersas terras ad arma consurgere mandat. Verum illæ multorum annorum pace, deliciis, & mollicie languidati, hybernali insuper tempore eos qualificante, tardissime in eam expeditionem consurgendo, villas Ecclesiasticas deuorare contenti, exclusis earum colonis, sub tectis eorum longo tempore delitescebant, & interim hostes libera, nullo repugnante, ad prædas, cædes & incendia circumquaque grassabantur. Castrum etiam Episcopi *Cracouiensis Muschina*, ab altero exercitu *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, ob paucitatem defendentium, pacto deditum est.

& Castrum Muschina deditum Polonis resistentiam opponere cunctantibus.

Priusquam autem bellum præfatum ferpere cœpisset, Prælati & Barones *Hungariæ*, gliscens malum sedaturi, missis ad Prælatos & Barones *Poloniæ* frequentibus Nunciis, Conuentum deprecabantur. Quo impetrato, designati fuerunt ad illum per *Matthiam Hungariæ* Regem, qui constanter, sed vafre, negabat se agro *Polonico* bellum intulisse, *Gabriel Transyluanensis*, *Oswaldus Zagabiensis*, Episcopi, *Emericus Diak* de *Zapola*, Comes *Scepusiensis*, *Ioannes Pancratius*, Palatinus *Transyluaniensis*, *Georgius Quinque ecclesiensis*, & *Caspar Scepusiensis*, Præpositi. Deputauit & *Casimirus Poloniæ* Rex, suos, videlicet *Iacobum* Archiepiscopum *Gnesnensem*, *Ioannem* Episcopum *Cracouiensem*, *Dobeslaum Kmitha* Castellanum *Lubliensem*, & *Ioannem* de *Rithwyani*, Regni *Poloniæ* Marschalcum. Sed dum *Pannonici* Oratores in *Lubocza*, vbi & *Matthias Hungariæ* Rex erat, & *Polonici* in *Sandecz* stando, de saluis conductibus, & eorum inefficacia, iurgando tempus tererent, multa mala, cædes, & incendia secuta sunt, insidiæque suspectæ, Conuentum nostrorum cum *Pannoniis* impediebant, quibus Barones *Poloniæ* nectendos, vulgus fabulabatur. Interdum omnibus pariter, interdum soli Marschalco, hoc malum minabatur. Sub quo tempore *Matthias Hungariæ* Rex, vnum ex Legatis suis, *Oswaldum* Episcopum *Zagrabiensem*, & plerosque de his, qui in suo exercitu ducebant ordines, quasi cum *Polonis* sentirent, in *Lubocza* captiuauit. Tandem dum apud antiquam villam *Hungariæ* apud *Schramouicze Poloni* ex more conuenissent, pax perpetua inter Regna reformata est, die Lunæ vigesima prima mensis Februarii, captiui redditi, castra interrepta, videlicet *Zmigrod* & *Muschina* restituta, damna hinc inde compensata, cum *Wladislao* Rege *Bohemiæ*, & Regno, triennalis treuga inscripta. *Polonicus* exercitus, tyrannide sæua, in ædes sacras, & bona Ecclesiasticorum debacchatus, nulla re memorabili gesta, ad proprios Penates, onustas habens ex præda pauperum Quadrigas, rediit.

Post varias altercationes

tandem pax perpetua inter Matthiam Hungariæ, & Casimirum Poloniæ Reges, eorumque Regna firmatur. Cum Wladislao vero Bohemiæ Rege inducia, trienuales concluduntur. 1474.

In *Vislicienfi* oppido, *Casimiro Poloniæ* Rege stante, venerunt ad illum *Stephani* Voieuodæ *Valachiæ* Nuncii notabiles, sabbato post Epiphaniæ octauas, *Stephanus Thurkulecz*, & alii, per quos denunciabat, Voieuodam *Bessarabiæ Radulonem*, hostem suum, *Turcorum* etiam subsidio auctum, se profligasse, vxoremque suam & duas filias, & omnem Thesaurum in castro *Dabrouicza*, in quo *Radul* confugerat, & inde clam effugerat, abstulisse, & maiorem partem suorum Dominiorum possedisse. In quorum omnium testificationem, viginti octo banderia, hosti detracta, *Casimiro* Regi die Solis, sexta decima mensis Ianuarii præsentauit. Sed denunciationem tantæ denunciationis, & lætitiæ, superueniens post triduum Nuncius alter fœdauit, referens *Casimiro* Regi, *Radulonem Bessarabiæ* Voieuodam, auxiliantibus sibi *Turcis*, & *Bessarabiam* recuperasse, & Præfectos castrorum, quos *Stephanus* instituerat, Castris conquisitis trucidasse, & agrum *Valachicum* in magna parte igne populasse: petens, vt *Stephanum* Voieuodam, rebus suis diffidentem, *Polonici* exercitus auxilio reficeret. Missus itaque extemplo, ad illius suffragium, *Podoliensis* terræ, sub Duce *Michaële Buczatzki*, Capitaneo *Snyathinensi*, exercitus, missi & alii duo Oratores, *Dobeslaus Bifzowski* Castellanus *Belzensis*, & *Ægidius Suchodolski*, qui vtrumque Voieuodam, æquis conditionibus pacem accipere inducerent. Sin minus, induciis bellum suspenderent; quo facilius Voieuoda *Moldauiæ Stephanus*, *Casimiro* Regi *Poloniæ*, contra *Hungarum* auxiliaretur. Sed hi, *Stephano* Voieuoda *Moldauiæ*, apud Curiam *Waszlui* offenso, mandatis Regiis expositis, quæ illi fuerunt gratissima, intelligunt illius mentem ad pacem cum *Radulone* ineundam qualificatam non esse, non quod æquas conditiones acceptare nollet; sed quoniam *Radul Turcorum* manibus, omnibus Castris suis consignatis, ex eorum arbitrio & nutu dependens, nihil ex suo agere poterat, aut audebat, in alieno iure consistens, *Stephanus* Voieuoda, cum omnium gentium suarum copiis, apud præfatam curiam *Waszlui*, nulla arte, aut naturali situ, munitam, cum vxore & filio filiaque consistens, ne *Turci* cum *Radulone* terras suas irrumperent, forti resistentia prouidebat: vxorem & filium *Radu-*

Stephano Voieuoda Moldauiæ, per Nuncios Casimiro Poloniæ Regi denunciante, quod Radulonem Palatinum Bessarabiæ, auxilio Turcorũ auctum, profligasset, & duas filias cum vxore illius captiuasset, superuenit alter Nuncius, Bessarabum sua recuperasse, & Valachiam vastasse nuncians. Mittitur itaque à Rege Casimiro Valacho subsidium, vna cum Oratoribus pacem inter ipsos Palatinos composituris.

1474. *Radnlonis* detinens, apud *Sochaczeuiam*, in captiuitate.

Recedens ex *Vislicza Casimirus Polonia* Rex, primum in *nouam Ciuitatem Korczin*, deinde in *Opathowyecz*, confluentiam exercituum suorum illic opperiturus, concessit. Vbi die Solis, sexta Mensis Februarii, venerunt ad suam Serenitatem, duo *Venetorum* Oratores, videlicet *Paulus* dictus *Omnibene*, & *Antonius*, qui dono non contemnendo, Stamine Adamascino, aureis filis per totum intexto, Regi *Casimiro* oblato, petita amicitia, & beneuolentia Regis, alter petebat se *Capham*, vt exinde *Huszenkaschen* adiret, res Catholicorum apud illum promoturus, alter *Moskwam*, quædam negocia summi Pontificis, illic apud Principem *Moschouia* acturus. Vtrique mos gestus, & comites securitatis, concessi. Venit & sub eo tempore *Catherinus Zeno Venetus*, vir industrius & nobilis, ad *Casimirum Polonia* Regem, ab *Hussenkaschen Persarum* Rege, cum legatione & literis, in *Chaldaico* scriptis, missus. Summa legationis & literarum hæc erat. *Vt Casimirus Polonia Rex, contra Machumeth Turcarum Casarem, hostem fidei Christiana, à se aliquoties victum, cum ceteris Catholicis Regibus & Principibus, primo vere consurgat: certus existens ipsum Huszenkaschen, cum decem centenis millibus armatorum, pro Turci exterminio venturum.* Similem quoque legationem idem *Catherinus Zeno*, qui apud *ipsum Huszenkaschen* triennio Legatus *Venetorum* morabatur, & præsens erat, quando *Hussenkaschen Turcorum* Cæsarem, apud oppidum *Hersursan*, in die sancti *Laurentii* profligauit, ad summum Pontificem, item ad Reges *Francia*, *Napulia*, & *Hungaria*, item ad Dominium *Venetorum* habuit. Quem *Casimirus Polonia* Rex, honoratum & donatum, in *Hungariam* deduci procurauit. Habuit etiam idem secretissimam ad *Casimirum Polonia* Regem legationem. *Habet*, inquit, *Casar Hussenkaschen, pulcherrimas duas filias, ex Catharina Trapeusuntini Imperatoris filia susceptas, harum tibi maiorem natu offert vnam desponsare filio, baptismo Christi per prius abluendam. Dotem vero cum ea offert omne Gracorum Imperium, non prius per te suscipiendum, donec & Constantinopolim, & omnem Graciam tibi pacificam, & à Turco liberatam, effecerit. Offert insuper contra Hungaria Regem Matthiam, omnes suos sumptus & potentiam, pacificum te & filios tuos, in Pannonico, & Bohemico, Regnis, qua Matthias occupare iniuste nititur, effecturus.* Hæc tam amicissima oblatio, nihil pensi habere, apud *Casimirum Polonia* Regem, visa est, nec aliud ad illam respondit, nisi *per proprios Nuncios se Hussenkaschen responsurum.*

Venetorum duo Nuncii alter ad Huszenkaschen Persarum Regem, alter ad Ducem Moschouia, eunt.

Husenkaschen vero per suum Nuncium Casimirum, & alios Catholicos Principes, contra Turcam ad bellum solicitat: offerens se & ipse cum potentia sua venturum.

A Hebdomadis aliquot *Casimirus* Rex *Polonia*, statiua apud *Opathouiecz* agens aduentum exercitus sui, qui pigre ægreque, torporem & segniciem in vultu & factis præferens, procedebat, item aduentum *Tartarorum* ex *Lithuania* opperiebatur: At exercitus *Polonicus*, in villis & bonis Ecclesiasticis se includens, adire Regem *Casimirum*, licet frequentibus Nunciis requisitus Regiis, cunctabatur, grandi & hostili tyrannide bona Ecclesiastica vastare, diripere, & funditus delere, contentus, nullam repressionem hostibus, assidua in spolia grassantibus, adhibebat. Nonnulli etiam in domibus sedendo, vicina bona ecclesiastica, & Cmethonum eorum, in ædes & Curias inferebant. B Ad sanctimoniales quoque in *Busko* plerique, & signanter *Iacobus Snopkowski*, de Domo *Rawa*, *Nicolaus Suchodolski* de Domo *Ianina*, & *Albertus Mantowski*, de Domo *Sulima* de terra *Lublinensi*, irruperant, & ipsas multis spoliis & iniuriis affecerant, adeo, vt addubitabatur, plura ne mala hostes an proprii Regno *Polonia* inferrent. *Casimirus* insuper Rex, quoniam mala huiusmodi nulla animaduersione castigabat, pluraque millia stipendiariorum habens, ociosus apod *Opathowyecz* sedebat, & suggillabatur à propriis, & ab hostibus ludibrio habebatur. In *maiori* insuper *Polonia*, omnia bona Ecclesiastica, milites, quamuis nec dum domo egressi, vastabant, spoliabant, & diripiebant.

Milites Poloni bona ecclesiarum spoliant ac vastant

grauius quam hostes Casimiro Rege nullam animaduersionem faciente.

Pace perpetua, apud *antiquam villam*, & C *Schramonicze*, siue reformata siue confecta, *Casimirus Polonia* Rex exercitu licenciato, & stipendiariis solutis, in quos magna vis, nequicquam expensa est, quoniam & stipendiariorum numerum non contemnendum *Stiborius Thowaczewski*, Regni *Bohemia* Cancellarius adduxerat, & ipse personaliter cum suis in auxilium Regi *Casimiro* venerat, in *nouam ciuitatem Korczin* venit, & castra *Zmigrod* & oppidum ac *Muszschina* ab *Hungaris*, Dominis eorum, iuxa fœdus ictum resignata. Multi tamen ex *Rascianis* & *Hun-* D *garis*, dum resignato præsidio *Zmigrod*, in *Hungariam* reuerterentur, ab agrestibus in syluis violati, & obtruncati sunt: insimulati, quod pace confecta, nonis spoliis in *Polonos* fuissent grassati. Hæc autem pacis inter Reges confectio, Primoribus terræ *Transyluaniensis*, qui vsque ad *Casimirum Polonia* Regem in *Opathowyecz* venerant, se & terram *Transyluaniensem*, & omnia sua *Casimiro* Regi dedentes, amaras excussit lachrymas, & anxietates immensas. Spe enim pleni aduenerant, auxilia gentibus & pecuniis laturi *Casimiro* Regi, si in bello contra *Hungarum*, infestum illis tyrannum, perseuerandum duxisset.

Pace inter Polonum & Hungarum confecta exercitus dimittuntur

cum dolore Transyluaniensium e qui ad Casimirum Polonia Regem se & sua illi dedentes, frustra venerant.

Bello

1474.

Petrus Komorowski,

Bello *Polonico Matthias Hungariæ* Rex exoneratus, in *Petrum Komorowski*, genere *Polonum*, de nobilitate *Ciphorum*, quod sibi semper videbatur, inuisus & suspectus, & ad nouandum res, ad bella quoque intestina, in *Hungaria* excitanda (multos enim habebat in *Hungaria*, qui secum sentiebant) procliuus, & quod secundo genitum *Casimirum* Principem, Regis *Poloniæ Casimiri* enixe, dum *Pannoniis* relictis, in *Poloniam* reuertebatur, omnifariam adiuuaret, Castrisque & Commeatibus exciperet, omnesque arces suæ potestatis quas in *Hungaria* obtinabat, traditurum se vltro, *Casimiro* secundo genito offerret, arma mouit. Et fortaliciis *Rozemberg, Hradek, Sobiuyecz, vetri castro*, & *sancti Miklusch*, acceptis, quæ sibi iussione *Petri Komorowski* aperiebantur, quasi amico & Regi, castra *Likaua*, & *Oraua* vallauit: expugnaturus ea, quacunque arte, dolo, & ingenio. Quæ tandem *Matthiæ* Regi fuete (nullos enim, quamuis in arduis & excelsis montibus sita, defensores habebant) pacto dedita, *Petrus* enim *Komorowski*, qui se cum vxore & paucis in *Orana* concluserat, veritus, ne viuus in *Matthiæ* Regis potestatem veniret, receptis, a *Matthia* Rege, octo tantum millibus florenorum, castrum *Oraua* dedidit, & cum omni suppellectili in *Poloniam* se reduxit: eadem facilitate, septem Castris insignibus, apud *Hungariam* amissis, qua illa quæsierat.

septem arcibus, quas in Hungaria acquisiuerat, amissis acceptisque octo millibus florenorum, à Matthia Hungariæ Rege, in Poloniā redit.

Exarsit interim subito aliud bellum in vicinia. *Henricus* enim *Posdzyebraczki* Dux *Koslensis*, & *Monsterbergensis*, pluribus spoliis, & iniuriis, a *Venceslao* Duce *Ribnicensi*, præter demeritum læsus, non valens sua, & suorum ferre damna, oppidum *Plczina* obsidione vallat, propugnaculis coarctat. At *Matthias Hungariæ* Rex bellum contra *Casimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, arte & ingenio concitaturus, à *Venceslao Ribnicensi* Duce, ad defendendum se, tanquam Ducem partis suæ, imploratus, *Ioannem Byelik Slesitam*, cum duobus millibus gentium, sibi in subsidium transmittit. Sed interim *Venceslaus Ribnicensis* Dux, pœnitentia acta, quod se infido Regi in tutelam tradidisset, *Bielikonem* in *Plczina* venientem, iuxta promissa non suscipit. Sed *Plczina* locata & prouisa, in *Osswyaczim* ad *Iacobum Dabienski*, Palatinum *Sandomiriensem*, & Capitaneum *Cracouiensem*, iuxta atque fidele diuerticulum, se contulit: *Byelik* autem se delusum videns, propugnacula tamen à gentibus Ducis *Henrici*, ob metum sui aduentus deserta, intrat, *Plczinamque* obsidere non secus, quam hostis, cæpit. Cui cum auxiliaretur nemo, & defensores carerent propugnaculis, quibus hostes arcere & propellere possent, *Plczina Byelikoni* eo pacto, *vt liceret Venceslao Duci Ribnicensi adire Matthiam Hungariæ Regem, & obtinere veniam, reconciliationem & Plczinæ restitutionem*, dedita. Ex qua, cum gentes *Byelikonis*, in numero trecentarum personarum, in *Osswyaczimensi* terra agerent prædas, à gentibus Regiis profligatæ sunt, & omnis præda erepta, centum capti, reliqui aut desiderati, aut fugati.

Inter Henricum Posdziebraczki Koslensem & Monsterbergensem, ac Venceslaum Ribnicensem, ardet bellum, & oppidum Plczina Ducis Ribnicensis, à Bielikone, per Matthiam Regem Hungariæ, Ribnicensi Duci in auxilium, vt petebat, quem postea repudiauit, misso, obsessum

Exarsit & aliud in *Poloniam maiorem* bellum. *Matthias* enim *Hungariæ* Rex, omnifariam *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ* lacessiturus, *Ioannem Zeganensem* Ducem, data pecunia, quantumcunque is peterebat, in id bellum subornat: quem suapte sponte, & furiæ fratricidales, germanum enim proprium *Henricum*, conquisito sub eo *Zegano*, impius occiderat, & dementia naturalis, qua agitabatur, qui omnem patrimonii sui fortem, Ducatum *Zeganensem*, Marchionibus *Missnensibus* nuper vendiderat, impellebat. Is, collecta quatuor millium manu ex militaribus *Slesiæ*, inter quos erant cerdones, sutores, farctores, cæterique mechanici, ex *Wratislauia* illum secuti, & *Wratislauiensium* bombardis, iussu *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, sibi traditis, adiutus, *Odra*, apud *Stinauiaz*, vado quodam, & per pontem superato, *Casimiro* Rege *Poloniæ* cunctante, & rem, vt vanam, licet sibi per suos amicos denunciabatur, vt sui moris est, contemnente, in oram *Wschouensem*, quasi propriam, contra *Poloniæ* Regem prosecuturus iniuriam, irrupit, & oppidum *Wschoua*, certus de proditione, vehementer ab omnibus partibus impugnare cœpit. Sub quo tempore, licet proditores ab eo subornati, oppidum *Wschoua*, in locis duodecim incendissent: prouidentia tamen Ciuium, incendium extinctum est, & hostes à muris strenue, cum magna sua clade, & ignominia repulsi. Quo dolore permoti, nec audentes vlterius progredi, consumptis igne Territorii *Wschouensis*, optimis & pulchre ædificatis villis, ad tabernam, quæ *Czartowa* dicitur, se reduxerunt, medio milliari a *Glogouia*. In qua castris positis, excursiones in *Poloniam* faciebant, & prædas in castra referebant, omnibus militaribus *maioris Poloniæ*, in metum & cunctationem versis, præter solum *Petrum Gunie̲zki* genere nobilem de Familia *Prussi*, qui solus & vnicus, cum triginta familiaribus, in trecentos hostes, spolia agentes, irruens, & omnem illam multitudinem, cum sua paucitate prosternens, in reliquum exercitum hostilem, qui in centribus se continebat, parum pronide irruens, conclusus quadrigis, & ab hostibus vndique circumuentus, gloriosam & notabilem mortem, paucis de suis euadentibus, oppetiit. Processu deinde dierum, dum *Ioannes* Dux *Zeganensis*, munitionem, vocatum *Kopanicza*

1474.

Capitur.

Cuius gentes prædas in Osswyaczimensi terra agentes, per milites Casimiri profligantur.

Ioannes Zeganensis Dux magna clade spoliusque, & incendiis, non sine tamen suo malo, maiorem Poloniam afficit: authore & instigatore Matthia Hungariæ Rege.

1474.

nicza oppugnaret, temere flammis, quæ fortalicium vorabant, se ingerens, adeo vstus, vt vix per suos ereptus, & in castra sit semianimis reportatus, nunquam deinceps priorem valetudinem, recuperare potuit. Sed & omnis exercitus suus, Ducis sui casu, adeo perterritus est, vt repentino metu actus, non secus, quam lethargicus, ageretur. Et in fugam se proripiens, subitoque in loca varia diffugiens, dissolutus est. *Maioris Poloniæ* Barones, & milites, quorum *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, Palatini, & *Matthias* de *Moszyn*, Capitaneus *maioris Poloniæ*, erant principales ductores, cum exercitum de duodecim millibus adunassent, & plures hebdomadas circa oppidum *Castben* & *Wschowa* castra tenuissent, non tamen hostibus, sub eorum præsentia, villas Regni *Poloniæ* adeo, vt fauillæ in eorum vultus reciderent, longe lateque cremantibus, fecerunt aliquam resistentiam, vel oppositionem. Tanta eorum erat pusillanimitas, vt sexingentæ consumptæ sunt, & prædæ ingentes abactæ. Insimulabanturque Primores exercitus, clandestina cum hoste habere commercia: postquam vbique eorum villis ab hoste parcebatur. Sed & in exercitu *Polonico* stuprationes virginum & matronarum, quas propriis eripiebant Colonis, desolationes & spoliationes Ecclesiasticorum bonorum, cæteraque enormia scelera, nemine prohibente, committebantur. Ex quo nimirum factum est, vt exercitus ille, pluribus sceleribus fœdatus, nulla re memorabili gesta, propriis non alienis, aut hostilibus, vastatis, in pœnates proprios, ridendus a singulis, non hostilia, sed propria spolia referens, reuerteretur. Culpa omnis in *Lucam* de *Gorka Posnaniensem*, *Stanislaum* de *Ostrorog Calissiensem*, Palatinos, cæterosque primores Barones referebatur.

Nicolaus Thungen

Sub eodem tempore *Nicolaus Thungen*, fauentibus sibi Militaribus & Ciuitatibus *Prussiæ*, & signanter nonnullis ex oppido *Gdansk* Consulibus, Tenutariisque Castrorum, *Elsberg* & *Scheburg*, corruptis, præfata duo castra residua *Elsberg* & *Scheburg*, fraude & dolo, quamuis ea Ciues ad fideles manus vsque ad decisionem Papæ seruanda & custodienda susceperant, in suam redegit ditionem, totumque Episcopatum *Varmiensem*, & eius Castra & ciuitates ex tunc occupauit, tuendo se a censuris, per *Andream Oporowski*, verum & vnicum *Varmiensem* Episcopum, & Prouisum Apostolicum, per subterfugia appellationum, vt eius temeritas, & audacia, ac contumacia, priorem Regni *Poloniæ* nitorem, de *Prussia* habitum, interpellando fuscaret, *Casimirus Poloniæ* Rex, etiam hoc vulnus curaturus, ex *maiori Polonia* in *Prussia* oram descendens, apud *Thorun* egit conuentum. Cuius præsentiam *Nicolaus Thungen* pertimescens, ex Castris nusquam discedere, nec ad Conuentum *Thorunensem*, etiam sub saluo conductu Regio, venire ausus.

Castra Elsburg, & Scheburg, totumque Episcopatum Varmiensem sibi ademptũ occupat.

Casimirus vero Rex epidimiæ morbum, qui iam serpere notabiliter apud *Thorun* & in vicinis cœperat, quique postea vehementius se & illic, & in *Masouia* oppidis, & vicis plerisque diffuderat, vt dignum erat, perhorrescens, paucis illic compositis discessit, & pro die sancti *Viti* apud *Piotrcouiam* Conuentionem Regni generalem tenuit. In qua auditis Nunciis filii sui *Wladislai Bohemiæ* Regis, videlicet *Stiborio Towaczowski*, *Bernardo Byerka*, & *Alberico Sokolowski*, qui & necessitates, defectusque quamplurimos Regis & Regni *Bohemiæ* exponebant, & assiduo grauique bello se à *Matthia Hungariæ* Rege, per oppugnationem castrorum & ciuitatum in *Morauia* premi astruebant: petentes sibi auro & gentibus, subuentum iri. Audita itaque earundem necessitatum ingeminatione, per *Ioannem Rupowski* Magistrum curiæ facta, viginti quatuor millia aureorum, ad soluendum debita, filio suo misit. Vniuerso vero Regno *Poloniæ* generalem expeditionem, non filio tantum Regi *Bohemiæ*, & Regno, sed & *Frederico Romanorum* Imperatori, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, qui vniuersam *Austriam* cædibus, flammis, & spoliis compleuerat, sed & Imperatore Conuentum, apud *Augustam* agente, suburbia *Augustæ* incenderat, nemine eum prosequente aut repellente, auxilia armorum laturus.

Casimirus Rex Poloniæ Wladislao filio Regi Bohemiæ, & viginti quatuor aureorum millia, & gentium auxilia contra Matthiam Hungariæ Regem mittit.

Consummatis rebus publicis, apud *Pyotrcouiensem* Diætam, cum magis libuisset, variatis sententiis, arma per ipsos tractare, vniuersis, quam collatione pecuniali facta, belli negocia in stipendiarios transfundere, ne ocio delitescentia corpora, in molliciem & ignauiam soluerentur. *Casimirus Poloniæ* Rex, creato in *Lublinensi* terra nouo Palatinatu, crescente illa Prouincia & latius se diffundente, *Pyotrcouia* egressus, imperata vniuersis terris Regni sui expeditione, & vt singuli pro festo assumptionis gloriosissimæ virginis *Mariæ*, apud oppidum *Mslow* exercitualiter conuenirent, euocatis etiam in hanc expeditionem *Lithuaniæ* Boiaris, Aulicis & *Thartaris*, solus ipse ad oppidum *nouæ Ciuitatis* diuertit: de necessitatibus futuri belli prouisurus. Interim illi tristis Nuncius, quinque vitibus *Martini Gastoltbouicz*, Capitanei *Kiiouiensis*, allatus est, significans *Tartarorum exercitus, iniussu sui Cæsaris, sub Duce Aydor, filio Ezzigeri, congregatos aduenisse: terras Regni, & Ducatus magni Lithuaniæ, hostili animo irrupturos: petens sibi ad eorum repressionem, quam se vltroneè exhibebat effecturum, gentibus & pecuniis subueniri.* At *Casimirus* Rex *Poloniæ*, vt semper erat animi ad dissimulandum & negligendum proni, denunciationi iam peri-

Casimiro Poloniæ Rege, delectum contra Regem Hungariæ Mathiam habente.

1474. culosæ fidem non adhibens, illam pro ociosa duxit, vt non solum *Martino Gastoltbouicz* auxilia postulata non mitteret, sed nec A *Podoliæ* & *Russiæ* terras, vt sibi à *Tartarorum* inuasione, fuga & latitatu consulerent, præmuniret. Itaque & militibus & agrestibus, in terris secure quiescentibus, & domestico labore messura videlicet frugum, occupatis, sub præfati *Aydor* filii *Eczigeri* ductu, *Tartarorum* vilis & contemnendus exercitus, vix septem millia gentium male armatarum habere existimatus, repente in terras *Podoliæ* & *Russiæ*, circa festum sancti *Ioannis* Baptistæ irruit, & cladem ingentem circa *Camienyecz*, *Halicz*, *Glinyani*, *Dunaiow*, *Gołegori*, *Zberasziecze*, igne, cæde, & omni vastationis genere egit. Cuius tanta, sceleribus Deum prouocantibus, ferebatur magnitudo fuisse, vt per centum milliaria in longum, per tri- B ginta vero in latum fuerit, nemine defensionem opponente, protensa. Multa millia vtriusque sexus hominum, non solum de agrestibus, sed & de nobilibus, propter insperatum eorum aduentum, quem nec *Casimirus Poloniæ* Rex, licet tempestiue, vt præmisimus, quinque denunciationibus auisatus, nec Capitaneus *Kiouiensis Martinus Gastoltbouicz*, curauit notificare, in perpetuam seruitutem sunt deducta, & venundata. *Podolia* regio in singulis fere suis locis, ab homine vsque ad pecus, desolata, gemitus & ploratus in ea, & aliis *Russiæ* locis, suorum charorum mortes & abductiones, ab his, qui residui erant, deplangentium, & suos Principes atque rectores execrantium, vsque ad C altissimi pertingens thronum, audiebatur. Interim iusta forsitan efferuens rabie, vt niterentur sibi de alio Principe prouidere, videntes, se non solum ab ope, sed etiam omni spe destitutos. *Gregorius Leopoliensis* Ecclesiæ Antistes, seipsum & suos nonnullos mercatores, qui à facie *Tartarorum* diffugierant, in oppido suo & arce Archiepiscopali *Dunaiow* ægre tutatus est. *Swinka* miles fortalicium suum *Pomorzani*, egregie, non nisi cum sex personis, defendit. Alia munitio *Lithwinow*, *Michaële Buczacki* consistere in ea non auso, à *Thartaris* incensa, castrum *Zberasz*, ab illis expugnatum, Ducissa capta, Dux ipse, *Iwan* nomine, videns ar- D cis expugnationem, & coniugis suæ captiuitatem, *Samsonis* animo induto, in quo ipse cum suis omnibus, & plurimis *Thartarorum*, iam arcem & turres eius possidentibus, duobus tamen filiis, & duabus filiabus euadentibus, incendio conflagrauit. Captus fuit filius suus natu minor, sed vnus ex *Ruthenis* agrestibus, dum iam ad *Thartarorum* duceretur exercitum captiuus, captiuatore virili animo occiso, captiuum eripuit. De cuius occisione maximus illico fuit in castris *Thartarorum* (erat enim vnus ex Primoribus) gemitus & vlulatus. Insequebantur illos gentes terrarum, *Podoliæ*, *Leopoliensis*, & A *Belzensis*, cum suis Capitaneis, *Paulo* videlicet *Iaszieuski* Regni *Poloniæ* Vicethesaurario, *Belzensi*, *Raphaële*, *Iarosławski*, Capitaneis, in non contemnendum exercitum coactæ, vltra *Camyenyecz*. Sed *Thartaris* id suspicantibus, de suis quoque viribus diffidentibus, & ob id peruicaci transitu diffugientibus, occidendo senes & imbecilles, adeo, vt cadaueribus iter constratum esset, & fœtor atque horror persequentes inuaderet. Cassus fuit omnis inuestigantium labor, præsertim postquam *Lithuanicum* exercitum, cuius Dux *Czartboriyski*, & *Martinus Gastoltbouicz*, Capitaneus *Kiouiensis*, fuerunt Ductores, in propria *Poloniæ* non expectatis, dilapsum esse, & plerosque *Poloniæ* B milites formidine perculsos constabat. Insimulabantur insuper *Lithuaniæ* Barones, cum eladem, misso *Glinski Rutheno* Duce, cum muneribus ad *Thartaros*, terris *Russiæ* & *Podoliæ* procurasse, & *Tartaris* dum reuerterentur, omnem beneuolentiam præstitisse. De quo etiam illos *Tartarorum* Imperator publice & notorie insimulabat. 1474.

Thartari ex Regno ingentes prædas agunt,

idque vt fertur authoribus Lithuanus.

Emersit illico & aliud æque grande malum, par quoque calamitas. *Turcorum* enim Cæsar *Mahumeth* omnes arces & munitiones in *Bessarabia*, & *Montania*, tradente sibi vltronee *Bessarabiæ* Voieuoda *Radulone*, occupans, & in suam potestatem redigens, in tantam subito arrogantiam se extulit, vt Nunciis ad *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ* C missis, imperiose illum requireret, *quatenus illi Byalogrodum & Kiliam resignaret, tributum quoque neglectum, in præsens, & in futurum exolueret, pro hoste illum, si secus ageret, habiturus. Sciturus quoque illum propediem venturum, & loca ipsa potenter, eo inuito, conquisiturum.*

Turca arcibus Bessarabiæ acceptis,

ad Stephanum Palatinum Valachiæ superbum mittit Nuncium.

Rex *Poloniæ Casimirus*, ad bellum contra *Hungariæ* Regem *Matthiam* gerendum in *Slesia*, singulis conatibus incumbens, die Veneris, duodecima mensis Augusti, ex *noua ciuitate* egressus, ad oppidum *Msthow*, Campum congregaturus, aduenit. Vbi primum, deinde ad *Czastochowa*, & *Klobuczko*, ad extremum circa vicum D *Denkow*, ad fluuium *Isthwarta*, statiua habuit, per sex hebdomadas, opperiendo aduentum gentium suarum, quæ ægre, & pro suo quisque arbitrio, tarde procedebant, & frugibus illic, & in circuitu vbique deuoratis, villisque propriis per locos exterminatis, tempus omne optimum autumni maniret absumpsit. Accesserat & altera retardationis causa, quod plerique milites de exercitu terrarum *Cracouiensium*, quorum *Stanislaus*, *Nicolaus*, & *Ioannes* de *Thaczin*, germani, item *Spithek* de *Melsthin*, item *Ioannes Rabsthinski* de *Krasz-*

Casimirus Polonia Rex cum suo exercitu contra Matthiam Hungariæ Regem procedit.

1474.

Kraſznik, erant capita, in militiam externam absque donatiuo ire recuſabant. Quorum pertinacia a *Caſimiro* Rege, non niſi poſt multos dies, partim obiurgationibus, partim lenimentis & perſuaſionibus, (commota enim multitudo non obſeruabat modum) tandem ægre ſanata, vigeſima ſexta menſis Septembris exercitum ſuum, *Lithuanis* & *Thartaris* illum augentibus, ad ſexaginta millia pugnatorum æſtimatum, in terras hoſtiles permouit.

& Sleſiam igne & gladio vaſtans, aliquot oppida conquirit.

Et primum terram *Opolienſem* diſſidationum literis præmiſſis, duobus oppidis *Kruczborg*, & *Biczina* conquiſitis, & præſidio militum illic relicto, Ducem *Opolienſem Nicolaum*, & reſiduum eius Principatum, vaſtatione igne & gladio, ac omni hoſtili genere obterere cœpit: quod & is recenter boues quam plurimos mercatoribus *Poloniæ* abſtulerat, & fecialibus ad ſe miſſis, illos reſtituere detrectabat. Frater inſuper ſuus germanus, in cuius Principatus *Nicolaus*, eo abeunte, ſucceſſerat, in oppido *Kruczborg* mercatores concluſos, ad millia marcarum æſtimatos, exuerat. Ibat itaque *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſingula per circuitum igne & gladio conſumens. Et *Odra* apud *Chrzaplowicze* vado ſuperato, (tenues enim tunc habebat vndas) cum hoſte *Matthia Hungariæ* Rege, qui cum ſex millibus armatorum *Wratislauiam* ingreſſus, *Poloniæ* Regis *Caſimiri* illic opperiebatur aduentum, decernere æſtuabat. Sed magis id fieri placebat, quam expediebat, quomodo fieret: hoſte non faciente copiam pugnæ, & cum ſuis ſe intra muros continente.

Matthias Hungariæ Rex triennales inducias fruſtra petit,

Venerunt interim ad *Caſimirum Poloniæ* Regem Nuncii *Matthiæ Hungariæ*, & *Wladislai Bohemiæ* Regum, videlicet *Zdenyck Konopniczki*, *Vilhelmus Rabi*, *Venceslaus Czarnohorski*, petentes, vt bellum cœptum triennalibus induciis ſuſpenderet. His reſponſum eſt, Rege *Bohemiæ Wladislao* adueniente, & non aliter de pace, & de induciis agi poſſe. Spiritus deinde diſcordiæ intrauit Caſtra *Poloniæ* Regis, & Conſiliariorum eius. Proceres enim terrarum maiorum *Poloniæ* ſatius exiſtimabant, *Wratislauienſi* ciuitati non appropinquare, ne hoſti ad inuadendum terras Regni, *Sleſiæ* vicinas, nudando illas, præberetur occaſio: id aliis terrarum *Cracouienſium* improbantibus. In qua iurgatione aliquod diebus nequicquam abſumptis, ad oppidum *Oppolye* peruentum eſt. Quod etſi facile expugnari potuit: *Caſimirus* tamen Rex ſuorum militum veritus diſcrimen, in euentum vniuerſalis dimicationis integros illos ſeruaturus, inſultum contra *Oppolye* fieri prohibuit.

Caſimiroque in vlteriora Sleſiæ progrediente, Arneſti Marchionis Miſſnenſis veniunt ad eum Nuncii, bellum intercepturi æquis conditionibus.

Abinde vero motis Statiuis, ad oppida *Bregam* & *Olauiam*, inexpugnata ea relinquens, venit. Vbi ad ſuam ſerenitatem Marchionis *Miſſnenſis Arneſti*, bellum intercepturi, Oratores, videlicet *Vilhelmus*, Comes & Dominus in *Herumberg*, *Hudoldus* de ..l*wicz*, ſuperior Marſchalcus *Miſſnenſis*, A *Theodoricus* de *Storunberg*, Magiſter Curiæ, & *Ioannes Szwek* Cancellarius *Miſſnenſis*, explorato perprius apud *Wratislauiam Matthiæ Hungariæ* Regis animo, accedunt, pacisque tractatum ſub induciarum typo & vmbra ordiuntur. *Caſimiro Poloniæ* Rege a pacis Conſiliis non abhorrente.

Caſimirus Rex Poloniæ haud exiguam manum

Interim *Matthias Hungariæ* Rex, poſtquam aperto Marte ob paucitatem ſuorum nequibat, dolis vſurus, omnem equitatum, & peditatû, de octo millibus, clam nocte in crepuſculo *Wratislauia* emittit: *Caſimiri* Regis *Poloniæ* exercitum, ſub ſecuritate induciarum conſiſtentem, a latere, vt ſi poſſent in tranſitu fluminis *Niſſa*, aut ſi id minus procederet, pabulatores eius inuaſurum.

Exercitus Matthiæ Hungariæ Regis, ad dolos ſe vertentis, apud Olauiam

B Is tota nocte illa procedens, in Solis ortu, die Mercurii, duodecima Octobris, pabulatores exercitus *Polonici*, qui tunc adhuc prope *Olauiam* habebat ſtatiua, iuxta villam *Sramowicze*, inuadunt, ſacileque illos fundunt. Quibus, cum tumultuarii milites, & *Thartarorum* cateruæ, ſubito tuliſſent opem, grandis inſtauratur pugna *Polonorum* pabulatoribus ex fuga in prælium reuerſis. Quare apud *Poloniæ* Regem nunciata, banderium maius, quod Aulici, & *Lithuanorum* exercitus, ſub ductu *Pauli Laſſyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarii, laturum auxilium, præmittit: extemplo & ipſe cum omni reliquo exercitu ſubſecuturus.

concidit, fugatque

C Quod cum hoſtibus vidiſſet exercitus, terrore nimio exagitatus, terga vertens, in fugam ſe dedit: præſidio aliarum cohortium in inſidiis locatarum audaciam & pugnam reſumpturus. Verum cum hi, qui in inſidiis erant, ſuos fugere vidiſſent, incredibili terrore correpti, turpiter, hoſte non viſo, fugere cœperant, neque fuga ſemel cœpta, niſi *Wratislauiam* ingreſſi, ſiſti poterat. Cædebanturque paſſim, & fugientes, & reſiſtere auſi hoſtes,

& captiuat plurimos.

atque capiebantur. Eratque deſideratorum mille, captorum inſignium ſexaginta, numerus. Poteratque tunc omnis exercitus hoſtilis, & omnis potentia *Matthiæ Hungariæ* Regis deleri, ſi *Polonorum* milites hoſtes, ſuapte ſponte, & languide, absque ordine fugientes, inD ſequi perſeueraſſent. Incredibileque dictu eſt, quam fœlix, ſancta, & glorioſa dies illa *Caſimiro* Regi, & militibus *Polonorum* fuiſſet, ſi collata à Deo proſperitate vti ſciuiſſent.

Et niſi Ioannes de Ritbwiani vniuerſi exercitus Polonici Dux obſtitiſſet, omnis potentia Hungari tum temporis deleretur.

Verum *Ioannes* de *Ritbwyani*, Regni *Poloniæ* Marſzalcus, Caſtellanus *Sandomirienſis*, vniuerſi exercitus *Polonici* Dux, veritus, ne *Poloni* præcipitarentur in inſidias, ardentes *Polonorum* animos, & a perſequendo, & à pugna reuocauit. De quo poſtea à plerisque, quaſi id egiſſet auro *Hungarico* corruptus, grauiter & vulgate fictene an vere, in partem vtramque dicere non auſim, inſimulabatur. Erat ſiquidem Marſchalcus ipſe ad pacis ne-

1474. gocia non inutilis, belli vero parum peritus, & ob id cunctator in singulis. Res vero tunc non tam consultandi, quam agendi celeritatem flagitabant. Nec sub eius ductu & auspiciis res belli *Polonici* prosperabantur.

Oratores Arnesti Marchionis Missuensis à Rege Casimiro honeste habiti, pace inter Reges non confecta discedunt: victoriam Casimiri admirantes.

Oratores *Arnesti* Marchionis *Missuensis* satis diu, an *Casimiro Poloniæ* Regi cessisset tam subita victoria, de tam potenti Rege *Hungariæ Matthia*, ambigebant. Cum vero captiuos notabiles, inter quos erat *Vilhelmus Persthenski*, *Petrus Hugwicz*, *Paulus Cerwath*, & alios sexaginta, in Castra *Poloniæ* Regis duci vidissent, nec mora, in stuporem versi. *Nunc*, inquiunt, *coram videmus, aliis nunciantibus, nisi visus fidem faceret, discreturi, quanto fauore Poloniæ Regem & populum eius prosequatur Diuinitas.* Paucis posthæc diebus in *Polonico* exercitu commorati, dum attenderent intempestiuum tempus ad pacem componendam esse, benigne à *Casimiro Poloniæ* Rege habiti, insuper & munerati, re infecta *Missnam* reuertuntur. Id etiam gratiæ & muneris à *Casimiro Poloniæ* Rege obsecrando consecuti, quod Ducatum *Zeganensem*, quem Marchio ipse à Duce *Ioanne* coemerat, vrere & vastare supersedit.

Wladislai Bohemiæ Regis exercitus cum Casimiri Poloniæ Regis coniunctus,

Die Lunæ vigesima quarta Mensis Octobris, *Casimiro Poloniæ* Rege adhuc statiua circa *Oliuiam* habente, *Wladislaus Bohemiæ* Rex cum insigni suo exercitu, in quo maior pars erat peditum, tantopere expectatus, & in cuius auxilium omne illud bellum agebatur, aduenit: cum magna gratulatione parentis, & *Polonici* exercitus, exceptus, ad viginti millia armatorum habere æstimatus. Exinde paucis diebus in consultaudo absumptis, & *Wratislauiam* coniunctis exercitibus itum est, & *Wratislauia* ab vna parte obsideri cœpta.

Wratislauiam obsidens,

Egressus *Wratislauia* cum suis omnibus *Matthias Hungariæ* Rex, dum exercitus *Polonicus* & *Bohemicus* iuxta *Wratislauiam* incedebat, sub silentio ociosus speculabatur.

magnum terrorem Matthiæ Hungariæ Regi & Wratislauiensibus incussit.

Quem cum vidisset viris, armis, & equis, ac quantitate conspicuum, capillos è capite decerpebat, clamans se & vociferans *infœlicem & miserum, ad quem exterminandum tot gentes, & tam exercitata conuenissent: quarum brachio, si illas sibi habere contigisset, facile se* aiebat *totum orbem, sub suum iugum missurum.* Locatis itaque castris particularia fiebant inter obsidentes & obsessos certamina, quæ harcze vocamus.

Parum securum ratus Matthias Hungariæ Rex Wratislauiæ obsidionem Poloniæ ac Bohemiæ Regum tolerare, se extra eam circa Monasterium S. Vincentii locat, & locum fortiter munit.

Hungariæ Rex *Matthias* in *Wratislauiensi* Ciuitate consistere parum tutum sibi, ne quandoque interciperetur ab obsidentibus, ratus, circa monasterium sancti *Vincentii* se locauit, omnemque iuxta locum, in castelli modum, vallis, fossatis, palisque communiuit: & pabulationem & excursionem in *Poloniæ* Regnum, ad vastandum illud, tutiorem habiturus. Suadebatur autem vtrique *Casimiro Poloniæ*, & *Wladislao Bohemiæ* Regi, a belli peritia, vt in oppido *Olyeschnicza*, quibus ea potestas a *Margareta*, relicta *Conradi* nigri permittebatur, aliquot millia militum pro præsidio locarent, pabulationem hostilem prohibituri, vt aggerem, quo ex alueo suo veteri traductus est, & impulsus ad *Wratislauiam Odra*, rumperent, & veteri alueo redderent: *Wratislauienses* magno præsidio vndarum, & molendinis, nudaturi, famamque suæ potentiæ bellicæ, in singulas gentes per circuitum, & in multas ætates, non sine amplissima laude diffusuri, cum rupturam ipsam facile non per milites, sed per aurigas, biduo aut triduo efficerent, vt in partem alteram *Wratislauia* exercitus Regis *Poloniæ*, relicto præsidio exercitui *Bohemico*, se translocaret, amboque nocte & interdiu, ad sepiendum *Wratislauiam*, operas intenderent, aut vrbis conquisitionem, aut pacem, æquis conditionibus effecturi. Neque sinerent tam fortem & validum exercitum ocio marcescere & diffluere.

Casimirus vero & Wladislaus consilium de Wratislauia conquirenda inquirit.

Id consilium omni ex parte & genere solers & saluberrimum, & quo salus & consummatio totius illius belli includeretur, Regibus nequicquam meliora & vtiliora eligere dinoscentibus, Consiliarii vnius improbatione exsufflatum est, Consiliariusque, quoniam in eo cardo singularum agendarum rerum versabatur, notorie insimulabatur, quasi auro à *Matthia Hungariæ* Rege & *Wratislauiensibus* corruptus, salubria & vtilia consilia eneruare studuerit.

Pabulatores plurimi Polonorum à Polonis nonnullis in exercitu Matthiæ Hungariæ Regis contra Casimirum Regem suum militantibus, dolo intercipiuntur.

Exercitus post hæc *Polonicus* & *Bohemicus*, longe lateque regionem *Slesiæ* igne, præda, & gladio populabatur, sed & populationem ipsam, & pabulationem agebat, absque ordine & absque Duce. Quapropter per omne obsidionis tempus multi *Polonorum*, dum pabulatum aut populatum irent, à *Polonis*, qui apud *Hungariæ* Regem *Matthiam* contra naturalem Regem & patriam militabant, quorum hi fuerunt primores, *Iacobus Pyeniazek*, *Kruzlowski* de *Odrowasz*, *Nicolaus Pyeniazek Vtbowski*, & *Petrus Pyeniazek*, *Marczynowski* de *Ielitha*, *Ioannes Lyasocki* de *Dolaga*, *Stanislaus Zborzenski* de *Cygnu*, *Ioannes Ganrath* de *Sulima*, *Petrus Groth* de *Raba*, *Petrus Ludonski* de *Lodzya*, *Martinus Lopaczki*, *Ioannes Ternka* de *Syarza*, domibus, familiis & Clenodiis, tantam multitudinem pabulatorũ, propter noticiã *Polonici* idiomatis, dolose intercipiebãt, vt omnes turres, & omnia ergastula *Wratislauiensia*, captiuis *Polonorũ* impleta fuerint.

Exercitus Polonicus sine vlla disciplina victus, fame, peste,

Emerserunt & alia duo in exercitu *Polonorum* & *Bohemiæ* Regum mala, Epidimiæ videlicet pestis, quæ in omni *Slesia* exorta, in *Polonicum* exercitum Regum penetrauerat, ex contagione, & fames ac cereuisiæ, quam, incendendo molendina, soli sibi *Poloni*, cum singulis vsque ad nauseam abundare potuissent, sua improuidentia effecerant. Iacebant præterea aliquot curruum apud *Wyelun* onerata victualibus millia, quæ sola dissimolatione Rex, & discordia Ducum, non curauit misso equitatu & peditatu conducere: omnium sufficientiam habiturus. Malebatque vt sui fame tabescerent,

rent,

1474. rent, aut ære gravdi care emendo cereuisiam & panem, quæ ex *Bohemia* importabantur, se cuisecerant. Hinc effectum est, quod lue & inedia multi assidue io castris Regum absumebantur mortales, nemine ferente opem, nemine prouidente, nihilque consulebatur in medium: consiliariis pro suo arbitrio omnia agentibus, quorum plerique neque ad consilium poterant cogi. Et si quid statuebatur, nemo inueniebatur, qui vellet exequi obedienter mandata. Insoleuerat admodum *Polonicus* exercitus ab eo tempore, quo se *Bohemico* coniunxit, cum ante id fuerit castigatior, dum iussu Regis & Ducum tres notabiles *Poloni*, qui Ecclesias despoliauerant, Diuinissimumque sacramentum ex ecclesiis abstulerant, vniuerso spectante exercitu, fuerunt publico igne cremati. Tunc vero execrandas in Deum & ecclesias patrantes prædas, & in omne nefas resoluti, cum abominationes eorum puniret nemo, subito vindex gladius Diuinæ vltionis aduenit, & in castris Regum, casuali exorto igne, vorax flamma, quam subito exortus augebat turbo & ventus vehemens, multos mortales, plurimos equos, quingentos currus, cum omnibus facultatibus & victualibus, tanto exercitu nequicquam sistente opem, absumsit. Repertæque sunt in quadrigis semiustis pixides, diuinissimum Eucharistiæ sacramentum continentes. Et intellectum est ignem Dei fuisse, ignemque tabernacula eorum, qui scelere abominando tenebantur, deuorasse.

& igne diuinitus immissa,

quod in ecclesias & diuinissimum sacramentū sæuiret, grauiter premitur.

Videns autem *Matthias Hungariæ* Rex, vtrumque Regem, *Casimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ*, cum tot gentibus ociosum esse, timiditate, quæ eum inuaserat, deposita, gentes suas in terminos terræ *Wyeluniensis* & *maioris Poloniæ*, intelligens latera illa nuda esse, transmittit: Quæ oras illas frequentibus incendiis, Rege *Poloniæ Casimiro* prope adstante, & nullam ferente opem suis, vastabant. Agrestes quoque, qui prope *Boleslawyecz* congredi cum eis ausi fuerant, *Ioanne Vazik* Notario territorii *Siradiensis* Duce eorum tunc absente, facile ab illis obtriti. Irruerant & gentes *Nicolai* Ducis *Oppoliensis* in oppidum *Klobuczko*, sed ab Oppidanis & agrestibus oræ illius magna clade deuicti. *Caspar* insuper *Zak* de nobilitate, quæ aquilam albam in campo rubeo, cum capite gallinæ, & quæ se *Trach* nominat, pro insigni portat, & *Melchior Leber*, cæterique homines *Henrici* Ducis *Kozuchouiensis*, & terrigenæ *Glogouienses* scientes castrum *Poloniæ Myedzirzecz* (anois enim aliquot is *Casper* in *Petri* de *Schamotuli* Castellani *Posnaniensis*, qui illud tenebat, morabatur obsequiis) negligenter asseruari, gentibus a *Matthia Hungariæ* Rege impetratis, *Sandiuogio* insuper *Zidowski* Burgrabio de *Myedzirzecz* (*Nalaczitha* hic genere erat) oppidum primum *Myedzirzecz* nocte intempesta conscenso, & incenso, arcem etiam nulla necessitate impellente, à *Sandiuogio* deditam, auro, vt asserebatur corrupto, intercipit, & omnem illam oram, vsque ad *Posnauiensem* ciuitatem, incendiis, spoliis & prædis affligit. Et quamuis processu dierum, bello per inducias intercepto, bona hæreditaria *Sandiuogii Zidowski*, traditoris patriæ, ad duo millia æstimata, *Casimirus* Rex *Poloniæ Fælici* de *Panyow*, stipendiario suo, perpetuo contulisset. Castrum tamen *Myedzirzecz Andreæ Schamotulski*, quod iustissime ad se deuolutum retinere debuerat, instigantibus eum duobus, quibus Rex fidebat, Consiliariis, auro ab *Andrea* corruptis, eidem *Andreæ Schamotulski* restituit. 1474.

Terra maioris Poloniæ ab Hungaro & Slesiæ Ducibus vastatur, Casimiro Rege nullam opem ferente.

Castrum etiam Myedzirzecz

per Sbigneum Zidowski Burgrabium proditur. Cuius bona Casimirus Rex Fælici de Panyow stipendiario suo perpetuo concedit, & Andreæ Schamotulski Castrum Myedzirzecz recuperatum retinuit.

Grassantibus duabus pestibus, fame videlicet & epidimia, in exercitus Regios, quibus tertia dissenteria accesserat, coacti sunt ambo Reges, quamuis auram habebant suauem, & *Casimirus* dulcem, siccitate & calore temperatam, ad fœdera, quæ ab illis à *Matthia Hungariæ* Rege expetebantur, gentibus eorum vociferantibus, respicere. De quibus vt facilius conueniretur, placuit communibus Consiliariis, & Baronibus, Reges personalem facere in campestribus conuentum. Id etsi pauci probarent mortales, hostes infestos, non sedatis dissentiis, Conuentus agere: feria tamen tertia ante festum sancti *Clementis*, quæ fuit vigesima prima mensis Nouembris, duo tantum Reges, *Casimirus Poloniæ*, & *Mathias Hungariæ*, duos Consiliarios quilibet habens, Rex ille, *Poloniæ Sbigneum* Episcopum *Wladislauiensem*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, & *Ioannem Rithwyensky* Regni *Poloniæ* Marschalcum, *Hungariæ* Rex, *Gabrielem* Episcopum *Albanensem*, & *Zdeukonem Conopnicki*, in vultuum hilaritate; altera vero die, omnes tres Reges, conuenerunt. In secunda autem Conuentione offensio animorum, inter *Wladislaum Bohemicum*, & *Mathiam Hungaricum*, Reges, secuta est: dum alter alteri vultum hostilem & infestum, dextris etiam, auersis oculis, iunctis, ostendebat. Positis autem tabernaculis, quilibet Regum cum suis seorsum consultabat. Verum cum eo die, propter breuitatem temporis, nedum calculari negocia grandia, & debite digeri, sed vix perfunctorie commemorari possent, placuit Consiliarios *Wratislauiam*, ad tractandum de conditionibus fœderum, transmitti. Missique sunt itaque, aliis recusantibus, *Iacobus Dabyenski* suo *Sandomiriensis*, *Stanislaus Ostrorog Calissiensis*, *Nicolaus* de *Kutno Lanciciensis*, Palatini, *Andreas Roza*, præpositus *Lanciciensis*, & Collector Apostolicus, cum Nunciis *Wladislai Bohemiæ* Regis, videlicet *Vilhelmo Rabi*, *Eyenasfzio Libschtenski*, *Petro Dolinyecz* & *Samuele*, Succamerario *Bohemiæ*, qui aliquot diebus, cum *Rudolpho* ad *Wratislauiensi*, *Gabriele Albeuse*, Episcopis, *Zdenkone Konopniczki*, *Vilhelmo Czarnoborski*

Casimirus Poloniæ, Matthias Hungariæ, & Wladislaus Bohemiæ, Reges, necessitate famis, epidimiæ & Dysenteriæ, exercitus impellente, cogariæ,

primum personaliter conueniunt,

tandem per Consiliarios suos

qui alterum annum fœdus

borski

1474.

ſub certis conditionibus meunt,

borski, habitis tractatibus, fœdus in annum, cum dimidio duraturum, concluſerunt ſub his conditionibus, *vt caſtra & oppida, hinc inde, ſiue in Polonia, ſiue in Sleſia occupata, dimittantur ſuis antiquis poſſeſſoribus, vt captiui omnes hinc inde ſoluantur.* *Nioclaus* inſuper *Thungen*, in parte Regis *Hungariæ*, ad fœdera huiuſmodi incluſus eſt, quo tradimentum ſuum & perfidia, in proprium Regem & naturalem, latius, quod hactenus latuit, emicuit: Monebatur *Mathias Hungariæ* Rex, ex induciis concluſis, à Baronibus *Poloniæ*, vt fœdera ipſe cuſtodiret ſcrupuloſius. Non Regi & gentibus *Poloniæ* imponeret neceſſitatem iuſta arma induendi, ad vlciſcendum violatorum pactorum iniuriam. Hoc autem fœdus minus cunctanter à *Caſimiro Poloniæ*, & *Wladislao Bohemiæ* Regibus acceptum eſt, verentibus Regibus, ne niuibus & frigoribus ſuperuenientibus, bello non ſuſpenſo, recedere ex hoſtili terra premente neceſſitate cogerentur.

poſtremo nulla re memorabili geſta, ad propria veniunt.

Fœdere itaque concluſo, & *Sleſia* ferme vniuerſa exuſta & depopulata. *Poloniæ* & *Bohemiæ* Reges, datis inter ſe dextris, & muneribus, ad propria, nulla re memorabili geſta, diſcedont. Nec mirum, dum enim ſinguli imperare, vt eorum ſtaretur conſiliis, geſtiunt, documento fuere inutile eſſe bello. Tendendo enim quiſque ad ſua conſilia, cum *Cracouienſibus* Baronibus aliud, aliud vero *maioris Poloniæ* videretur, aperuerunt occaſionem hoſti regnum *Poloniæ* inuadendi, & ludibria, de tam numeroſo & forti exercitu, C ferendi, in quo maxima iactura in hominibus, in armis & equis, cæteraque ſuppellectili, non virtute hoſtium, quæ tenuis & languida erat, nec ignauia exercitus, qui ad omnia periculoſa aggredienda ſe exhibebat vltroneum. ſed diſcordia Ducum, vtinam non auaritia etiam Conſiliariorum accepta eſt. Sed & principalium Ductorum, ne tantus & talis exercitus, aut aggerem rumperet fluminis, guttulumque in veteres alueum detruderet, *Wratislauiam*, cæteraſque *Sleſiæ* Ciuitates expugnaret, & aliquid egregium efficeret. Qui ſacra auri fame à *Mathia* Rege *Pannonico*, & *Wratislauienſibus*, inſimulabantur notoriis indiciis ineſcati. Ineſcationis quoque eiuſmodi, vel potius corruptionis olida fama, longo tempore, in animis *Polonorum*, eo ipſo ſcelere exulceratis, durauit.

Bohemico Bello Caſimirus Rex functus,

Bello *Sleſitico*, in quo illud ludibrium, caſus dederat an fortuna, magis numeroſiores viros Eccleſiaſticos vidimus præſentes affuiſſe, parum fœlicibus auſpiciis terminato (aderant enim illic *Sbigneus Wladislauienſis* Epiſcopus, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, *Vriel* de *Gorka Gneſnenſis* & *Poſnanienſis* Præpoſitus, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Andreas Roza Lancicienſis* Præpoſitus, & Canonicus *Cracouienſis*, ſediſque Apoſtolicæ collector, *Iacobus* de *Kouyeczpolie*, Præpoſitus ſancti *Floriani*, *Stanislaus* de *Kurozwaki* Canonicus *Cracouienſis*, *Creslaus* de *Kurozwaki*, A Plebanus in *Bochnia*, & alii plures Eccleſiaſtici, & Seculares, Religioſique) *Caſimirus* Rex *Poloniæ* ex ſtatiuis ante *Wratislauiam* inutiliter habitis cum ſuo exercitu diſcedens, apud *Goram*, *Odram*, iam tunc aquis per imbres inflatum, non ſine periclitatione debilium quadrigarum, de quibus nulla fiebat prouiſio, ſuperat. Atque exinde licenciatis exercitibus, per *Poſnaniam* tranſitum faciens, in *Lanciciam* deuenit. Vbi ad illum *Ludouici* ſenioris, & *Georgii* iunioris, Ducum *Bauariæ*, qui omni tempore belli apud *Wyelun*, licet peſte Epidimiæ infectum, ſumptibus Regiis procurati, illius opperiebantur aduentum, venerunt Oratores, filiam Regiam *Heduigam*, natu B inter alias filias maiorem, filio præfati Ducis *Ludouici Georgio* procaturi, videlicet, *Henricus* Epiſcopus *Ratiſponenſis*, *Fredericus* de *Holfenſten* Comes, *Fredericus Mawerkyercher*, iuris vtriuſque Doctor, Præpoſitus *Erbingenſis*, *Theſerus* de *Frawnbon* Miles, miles Curiæ Regalis.

filiam ſuam Heduigim Georgio Bauariæ Duci deſponſat.

Quorum ſupplicationem *Caſimirus Poloniæ* Rex cum audiſſet, & de nonnullis conditionibus, qualificantibus & formantibus matrimonium, cum illis concordaſſet. Natalis Chriſti feſto appetente, traxit eos ſecum in *Radom*. Vbi reſiduis articulis concordatis, die Iouis penultima menſis Decembris, præfatam filiam ſuam *Heduigim*, triginta duo millia aureorum intra annos quinque ſoluendorum pro dote ſecum laturam, C iuniori Duci *Bauariæ Georgio*, vnico patris ſui filio, annos tres & viginti habenti, pro feſto ſancti *Michaëlis* tradendam ſibi, deſponſat.

Matthias vero Hungariæ Rex eo nomine contemptum ſe à Caſimiro Rege arbitratus, minitatur hanc iniuriam à ſe vltum iri, filiamque Napuliæ Regis ducit in vxorem.

Quam rem, cum *Matthias Hungariæ* Rex intellexiſſet, in mœrorē & lachrymas verſus, apud *Polonos*, ſecum militantes, pluribus verbis, ſe a Rege *Poloniæ Caſimiro* ſpretum querebatur: minitans ſe omni hoſtilitate, quam hactenus perfunctorie exercebat, contemptum ſui expiaturum. Vnde & confeſtim omni cunctatione reſciſſa matrimonium cum filia *Ferdinandi Napuliæ* Regis, miſſis Oratoribus, conſummauit.

Venceslaus Theſchnenſis Dux, nulla prole relicta moritur ex anxietate, quod germanum ſuum Przemislaum cum Matthia Hungariæ Rege ſentientem contra Poloniæ & Bohemiæ Reges non potuit à bello reuocare.

Venceslaus Theſchnenſis Dux, homo deuo- D tus & religioſus, nulla prole relicta (*Ludouici* enim Ducis *Lyegnicenſis* relictam, & filiam *Frederici* Marchionis *Braudeburgenſis*, annoſam matronam, duxerat in vxorem) in *Byelsko* moritur & in *Theſzim* apud Prædicatores ſepelitur, anxietate nimia afflictus, quod germanum ſuum *Przemislaum Theſchnenſem* Ducem, ne cum *Matthia Hungariæ* Rege contra *Caſimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, Conſanguineos ſuos propinquos, ſentiret, ne quoque donatiuū, tria videlicet millia & quingentos florenos, ab ipſo *Matthia Hungariæ* Rege acciperet, genus ſuum fœdaturus, magnis ſtudiis laborans, reuocare non poterat.

Die

1474.

Nicolaus de Blazeiowicze Episcopus, erector Chori Przemisliensis Ecclesiæ, moritur,

Die Mercurii, vigesima prima mensis Decembris, *Nicolaus* Episcopus *Przemisliensis*, ex familia *Odrowasz*, & ex villa *Blazeiowicze*, in Ducatu *Rathiboriensi* consistente, ortum ducens, apud oppidum sui Episcopatus *Brzozow*, dum eo die rem Diuinam, intelligens se languidum, per se expleſſet, lectum ingressus, per soporem moritur, & *Przemisliam* reductus, in ecclesia cathedrali, cuius ipse suis sumptibus chorum ex materia quadratorum lapidum, Ecclesia *Ruthenica* in arce *Przemisliensi* dissoluta, pulchra fabrica erexerat, sepelitur. Sedit annis viginti tribus, vir modestus, & in re diuina explenda assiduus. In regimine Pontificali peruigil excubitor. In aduersitatibus patiens, quæ illi à militibus bona Episcopatus iniustis limitibus occupare nitentibus inferebantur.

& Capitularibus electio futuri Pontificis inhibetur per Casimirum Regem.

Capitulares *Przemislienses*, etsi pro electione futuri Pontificis diem vigesimam octauam mensis Martii dixissent: per *Casimirum* tamen *Poloniæ* Regem & Nuncium eius *Spithkonem* de *Iaroslaw*, Palatinum *Leopoliensem*, prohibiti, continuerunt se ab omni electione. Itaque sedes *Przemisliensis* aliquanto tempore, & vsque ad annum Domini Millesimum, Quadringentesimum, Septuagesimum septimum, vacauit.

Tandem successu temporis, Andreæ de Oporow Varmiensi Episcopo in Commendã Ecclesia Przemuliensis conceditur.

Sub omni illo tempore ab Administratoribus ordinata, & gubernata, donec *Andreæ* de *Oporow* Episcopo *Varmiensi*, ad intercessionem *Casimiri Poloniæ* Regis per *Sixtum* Papam quartum, quo fortius *Nicolao Thungen* intruso *Varmiensi* posset resistere, commendata est.

1475.

Contractu matrimonii cum Oratoribus Bauariæ Ducum inscripto, ipsisque remissis, Casimirus Rex pergit in Lithuaniam.

Natalis Christi dies cum *Casimirus Poloniæ* Rex cum Regina *Elisabeth* consorte sua exegisset, cum Oratoribus & Procis *Ludouici* & *Georgii* Ducum *Bauariæ*, sub præsentia *Iacobi Gnesnensis* Archiepiscopi, *Sbignei Wladislauiensis* Episcopi, *Doborlai Kmitha* Palatini *Lublinensis*, *Ioannis* de *Rithwyani*, castellani *Sandomiriensis*, & Regni *Poloniæ* Marszalci, *Vrielis* de *Gorka* Regni *Poloniæ* Cancellarii, fœdere matrimonii icto, & inscripto, ipsis Oratoribus munifice muneratis, & in propria remissis, die Saturni, vltima mensis Decembris, ex *Radom* discedens, & primum nocturnum apud *Kozynicze* faciens, in *Lithuaniam*, cum paucis *Polonis* Aulicis, duobus tamen filiis *Casimiro* & *Alberto*, quos ex schola *Ioannis Dlugosih*, Canonici *Craconiensis*, tum primum emancipauerat, pergit. Et primum apud *Grodno*, deinde apud *Bersti*, subsistens, illicque venationibus vacans, pro Dominica Iudica, quæ fuit duodecima mensis Martii, *Vilnam* peruenit, illicque Pascha, & dies subsequentes, publica negocia *Lithuaniæ* Ducatus curando, & Legationibus Principum respondendo, celebrauit.

Turcas, Valachiam in [...] *Magna multitudine populantes, Stephanus Voieuoda Moldauiæ, congressu pugna inito, fortiter vicit.*

Die Martis, decima septima mensis Ianuarii, *Stephanus* Voienoda *Moldauiæ*, exercitum *Mahumeti Turcorum* Cæsaris, centum & viginti millia pugnatorum habentem. Cui & *Bessarabi*, quorum regionem primum ingressus illam sibi subiecerat, ferebant auxilia, *Valachiam* populantem, circa palum *Rakowyecz* & fluuium *Berlad*, proprio Marte, quinque tantum millibus *Siculorum*, quorum terram ab *Hungariæ* Regno abstractam in suam ditionem redegerat, magna clade, sed non incruenta suorum victoria, fudit. Acies enim omnes suæ primæ, in quibus & *Siculi* in fronte erant, a *Turcis* obtritæ, periculum ingens fecerant, donec ipsi corpore proprio, in *Turcorum* acies, de victoria exultantes, medius se iniecit, & omnes cateruas *Turcorum*, mirabili Dei potentia, vix quadraginta habens millia pugnatorum, in quibus maior pars erat agrestium, prostrauit. Nec in superbiam aliquam ex hac victoria elatus, diebus quatuor continuis ieiunium in pane & aqua egit.

Præclaramque victoriam ex hoste relatam soli Deo publico edicto adscribit.

Per vniuersam quoque terram suam bannum edixit, ne quis auderet sibi, sed soli Deo, illam victoriam appropriare: cum iudicio omnium die illius victoria ex vno eo stetit, ipseque triumphi eius laudem fere solus & vnus tulit. Omnis exercitus suus ex præda *Turcorum*, auro, & argento, purpuris & equis, cæteraque nobili suppellectili, ditatus est vehementer, & arcis *Bessarabiæ*, quæ ab eo ad *Turcum* defecerant, omnes illi redditæ. Plurimi agrestes ex peditum numero in equitum & peditum numerum militum translati. Paucissimis ex *Turcis* salus per fugam poterat quæri. Nam etsi qui fugiendo ad *Danubium* vsque peruenissent, illic a *Valachis*, recentiores equos habentibus, fere omnes aut trucidati, aut vndis fuere suffocati. *Turcorum* equos, sed & ipsos *Turcos*, macies torserat, omnem enim regionem *Valachiæ*, per quam *Turci* ituri erant, longe ante *Stephanus* Voieuoda dederat in flammam: quæ res maximi sibi fuit ad victoriam momenti. Omnes fere *Turcorum* captiuos, præter principaliores, quos reseruauit, palis suffixit. Occisorum cadauera cremauit, ossium tamen illorum extant aliquot acerui, tam insignem victoriam in ætatem diuturnam testaturi.

Manubias ex Turcis relatas Stephanus Poloniæ Regi, & summo Pontifici mittit: petens auxilia contra Turcam, cladem suorum [...]

Quatuor *Turcorum* Duces principaliores, & triginta sex signa militaria manubiasque nobiles, *Stephanus Moldauiæ* Voieuoda, *Casimiro* Regi *Poloniæ* in *Lithuaniam*, per notabiles & primores suæ regionis Barones transmittit: contestans eum ne se desereret, neu tam fidelem seruum, tamque fortem athletam, periclitatum iri sineret, sed gentibus suis armis & pecuniis, cæteraque suppellectili bellica, contra *Turcorum* Cæsarem, cladem suorum vlcisci, omni conatu frementem adiuuaret:

1475.

Turcum corrigere parantem, & Casimiro homagium se præstiturum obtulit.

varet: Dignareturque appropinquare, in terras *Russiæ*, homagium, quod hactenus præstare distulerat, ab eo recepturus. *Casimirus* autem Rex *Poloniæ* ex hac fœlicissima nouitate, sibi & Regno, vniuersæque Christianitati plurimum proficua, vti dignum erat, exhilaratus, gratiarum actiones, maximis hostiis & sacrificiis, in clementissimum Deum celebrauit; offerens se *Stephano* Voieuodæ in suis per eum desideratis liberaliter & proprie subuenturum. Nec iniuria, videbat enim fortem hostem, & nouum aduersarium, cuius potentiam tunc vniuersus formidabat orbis, robore exiguo, & ipsius Voieuodæ *Stephani* auspiciis, notabiliter contritum esse: qui in profundam pompam elatus, omnium vicinorum Regnorum ditionem facile sibi destinabat, qui Ducibus exercitus, taliter conflicti, ea mandata dederat, vt *Valachia* terra subacta, & *Stephano* Voieuoda per barbariam ad se pertracto, apud *Camyeniecz* hybernaret in *Podolia*: primo vere iuxta *Leopolim* transiturus in *Pannonias*, & se alteri suo exercitui, in quo & ipse affuturus erat, coniuncturi. Misit etiam ipse *Stephanus* Voieuoda, summo Pontifici *Romano Sixto* quarto, aliquos captiuos, & signa hosti erepta, suæ sanctitatis deposcens auxilia, ad reliquam rabiem *Turci* contundendam.

Manubiis à Valacho Matthias Rex Hungariæ acceptis, vendicans sibi victoriam de Turcis, per Valachū obtentam, falso scribit Papæ, Cæsari & aliis Principibus, se, per gentes suas, Ductore Stephano Valacho, exercitum Turcicū profligasse.

Misit etiam ipse *Stephanus* Voieuoda, *Matthiæ Hungariæ* Regi pares manubias, ipsum quoque trahens in suum auxilium. At ille omnem huiusmodi triumphi pompam, sibi vsurpans, suamque propriam ducens, scripsit Papæ & Cæsari, scripsit & aliis Regibus & Principibus orbis, sublimi iactantia, insignem se *Turcorum* exercitum, per gentes suas, quarum *Stephanus* Voienoda *Moldauiæ* Ductor erat, deleuisse: vanitate solita & impunita alienos sibi titulos vendicaturus, cum perspicuum & in vtroque Regno *Poloniæ* & *Hungariæ* vulgatum fuerit, eum ipsum *Stephanum Valachiæ* Voieuodam, quem *Matthias Hungariæ* Rex suum & suarum gentium Ducem nominat, paulo ante, sex millia *Hungarorum*, terram *Valachiæ*, ex præcepto Regis *Matthiæ* vastantium, *Magerbalassi* Duce eorum ægre sibi per fugam consulente, vsque ad internitionem prostrauisse.

Missis donis Turco Stephanus queritur, se à quibusdam Turcorum latrunculis inuasum fuisse: nunciians se de eis obtinuisse victoriam, & petens, vt qui aufugerunt, sibi restituantur puniendi. Cuius Nuncios Turcus spoliatos ipse captiuat. Tandemque spoliatos remisit.

Nec his legationibus *Stephanus* Voieuoda *Moldauiæ* ad amicos contentus, ad ipsum quoque infestissimum hostem suum *Mahumeth Turcorum* Cæsarem, insignem legationem, dona non mediocria ferentem, mittit. Queritur *se à quibusdam Turcorum latrunculis & exulibus, temerarie, & præter scientiam Cæsaris, cum superbiam, fraudem, & hostilitatem tam inhumanam, in suo pectore suspicari fas non sit, lacessitum esse, illamque omnem furum & exulatorum manum, in manu Dei potenti, qui causa iustiori semper adstat, confecisse. Petebat, vt reliquiæ huiusmodi latrunculorum, si quæ in Dominia sua refugissent, sibi traderentur, pari supplicio cum cæteris pœnas meritas soluturi.* At Cæsar legatione huiusmodi exasperatus magis, quam lenitus, legatos, iure gentium violato, corripiens, aliquandiu in ergastulo habuit, postmodum vero omni substantia spoliatos, pedites & pene nudos in *Valachiam* remisit. Per quos *Stephanus* præfatus Voieuoda certior effectus, furoris contra eum concepti, & quod Cæsar *Turcorum* grandes contra illum copias, vnda & terris transituras, in quibus & illum proprio capite prædicant affuturum, comparat, intrepidus illum, confisus in diuino auxilio opperiebatur: O virum admirabilem, heroicis Ducibus, quos tantopere admiramur, nihilo inferiorem: qui sub nostra ætate tam magnificam victoriam, inter Principes mundi primus, ex *Turco* retulit. Meo iudicio dignissimus, cui torius mundi Principatus & imperium, & præcipue munus Imperatoris & Ducis contra *Turcum*, communi Christianorum consilio, consensu & decreto, aliis Regibus & Principibus Catholicis in desidiam & voluptates, aut in bella ciuilia resolutis, committeretur.

Casimiro Rege in Poloniam amicum exercitu digresso,

Hungariæ Rex *Matthias* quam primum *Casimirum Poloniæ* Regem, cum suis exercitibus, de finibus *Slesiæ* accepit egressum, in suos, & præsertim in *Wratislauienses*, apud quos aliquanto tempore immoratus est, debacchari, sæuire, substantiasque ditiorum expilare cœpit. Captiuauit & *Nicolaum Merbothi*, Decretorum Doctorem, Canonicum *Wratislauiensem*, virum egregium, eloquentiæ studio clarum, & quasi cum *Casimiro Poloniæ* Rege sensisset, diebus tribus & viginti, in obsoletis ergastulis damnatorum torsit hominem innocentem, & qui eius primarium in *Wratislauiam* ingressum luculenta oratione exceperat. Permisit & omnes stipendiarios suos in bona agrestium, quæ *Polonorum* manus non absumserant, per plures hebdomadas grassari, & reliquias miserabiles *Slesiæ* consumi, *Wratislauia* egressus, induciarum fœdere contra ius gentium violato, tres munitiones in *Morauia*, videlicet *Odri*, *Straschieze*, & *Hradek*, fraude, & auro licitatis defensoribus, conquirit. Quartam *Forthesten* in *Slesia*, obsidere cum cœpisset, à Curiensibus *Bohemiæ* Regis *Wladislai* fere repulsus est. Circa egressum autem eius ex *Wratislauia*, non solum puellæ sed & maritatæ, relictis liberis & parentibus, in eorum dedecus, totiusque ciuitatis *Wratislauiensis* vituperium, per Regem & nonnullis ex Primoribus abductæ sunt: Parentum substantia direpta. Scripsit & ex *Wratislauia* Rex ipse, ad summum Pontificem, Cæsarem, Regesque & Principes diuersos, extensas literas: potentiam exercituum *Bohemiæ*

quem & filium suum Wladislaum Bohemiæ

Casi-

1475. *Casimiri Poloniæ & VVladislai Bohemiæ*, Regum, multipliciter extenuans, suam vero altissime efferens, astruens *exercitum hostilem,* A *fame, peste, dyssenteria & igne vexatum esse, & montes grauidos murem peperisse: facile a se delendum, nisi illi miseratione catholica pepercisset.* Chartis triomphans: cum omnes scirent, armis *Polonicis* de ipso fuisse triumphatum. Egit & pro die penultima mensis Februarii apud *Ratiborium* Ducum *Slesiæ*, cui & *Rudolphus* Episcopus *VVratislauiensis* adesse coactus est, Conuentum, nouaque ab illis iurisiurandi sacramenta & inscriptiones, de fide sibi seruanda, exegit. Ipsisque Ducibus *Slesiæ*, & cæteris purpuratis, solita vanitate actus suos insinantibus, & quod eos, a duobus potentibus Regibus, *Casimiro Poloniæ & Wladislao Bohemiæ* inuasione defendisset, per organum *Przemislai* Ducis *Thesznensis*, sibi gratias, assentando magis, quam ex animo agentibus, superba arrogantia respondit. *Potentiam Regum illorum parui semper æstimauisse, & ad vincendum illos, satis semper animi & virium sibi fuisse.* Non intelligens Rex vanitati deditus, clade apud villagium *Swanowicze* accepta, & obsidione bimestri, quam in *VVratislauia* pertulit, & vniuersæ *Slesiæ* dira, per ignem & gladium, cæteraque id genus vastatione, hanc suam arrogantiam fuisse damnatam. Ex *Rathibor* in *Morauiam, Olomuncz* videlicet & *Brunnam* diuertit: trahens secum *Ianussium Gliuicensem* Ducem, quem ad conuentum illum venientem, opposito sibi furticinii, & prædocinii C titulo, ceperat, in vinculaque coniecerat: libertatem illi pollicendo, si de *Gliuicze* excessisset. Quam, cum Regi dedere illuc vinctus adductus, iussisset, responsum ex muto a suis est. *Non se Duci suo, nisi in libertatem illis pariturot.* Itaque cum Rex ex hac spe decidisset, in arctiores illum catenas coniecit. Disponebat & *Przemislaum Thesznensem* Ducem vallare. Sed intelligens præsidium gentium non paucarum ex *Cracouia* sibi missum esse, mutauit propositum. Non prius tamen *Ianussium* Ducem *Gliuicensem* a catenis absoluit, donec illi mediam partem *Gliuicza*, ad se pertinentẽ dedit. Deditio tamen nihil illi suffra- D gata, captum enim vice altera, annis aliquot in ergastulis habuit. Cum insuper idem *Matthias Hungariæ* Rex accepisset filiolum Ducis *Henrici Monstherbergensis*, filii olim *Georgii* Regis *Bohemiæ*, diem suum obiisse. Cui virgo *Barbara*, filia *Conradi* nigri, a *Conrado* patruo suo, Duce albo, desponsata fuerat, ipsum de omnibus castris, fortaliciis, quæ ratione dotis possidebat, videlicet *Bithom, Swyrklienyecz, Kozlye, Olyeschnicza, VVolow*, & aliis exuit, & virginem *Barbaram*, filiam *Conradi*, in suam potestatem tradere nitebatur. *Venceslaum* etiam Ducem *Kibnicensem*, qui & fatuus appellatus est, capiens, fortalicio & oppido *Plezina* & tandem captiuitate diuturna, multauit.

Regem Matthias Hungariæ Rex delere se potuisse, nisi illis ut Catholicis Catholicus & ipse pepercisset, scriptis literis denunciat, pluri-maque facinora in Ducet Slesiæ, licet sibi quasi victori assentantes,

& alios etiam exercens,

aliquot castra contra fœdus illum conquirit.

Consentiente vtroque Rege, *VVladislao* videlicet *Bohemiæ*, & *Matthia Hungariæ*, Barones omnium terrarum Regi *Bohemiæ*, de vtraque factione, apud *Pragam*, duodecima die mensis Februarii agunt conuentum. In quo odiorum liuore deposito, cum de Republica Regni sui ad conformitatem traducenda, multiplices egissent tractatus, tandem has ædiderunt conclusiones, *vt videlicet VVladislaus Bohemiæ Rex, vniuersam Bohemiam, cum vtroque Lusatia, & duobus Ducatibus Slesiæ Swidnicensi, & Iauriensi, Matthias Hungariæ Rex, omnem Morauiam, cum residua Slesia, habeant. Si Hungarus non suscepto pignore, prior obierit, vniuersa ad Regem verum VVladislaum simpliciter reuoluerentur. Si vero suscepto pignore obierit,* B *ducenta millia florenorum dabuntur filiis suis, & de omnibus tenebuntur excedere. Et eadem vicissitudo in Rege Bohemiæ VVladislao obseruabitur. Eo tamen excepto, vt Episcopus Olomucensis, & Marschalcatus Bohemiæ, ad solum Bohemiæ Regem respiciant.* Acta est & postea apud *Brunnam, Matthia Hungariæ* Rege præsente simul, in qua vniuersalis pax Regni *Bohemiæ*, differentia Regum, de Regno contendentium, sancita & stabilita, & *Stiborio Thobaczowski*, Regni *Bohemiæ* Cancellario, ab vtroque Rege onus Capitaneatus *Morauiæ* datum: vt prouideret, ne quid detrimenti respublica, quantum ad pacem spectat, pateretur. Laudabantque conclusiones *Pragenses*, & Barones factionis vtriusque probabant: vt iuxta illas de pace inter Reges conueniret. Verum *Matthias* Rex *Hungar.æ*, in ipsa *Brunensi* Diæta, notabiliter nutare cœpit. Et Baronibus *Bohemiæ*, illum de obseruantia conclusionum requirentibus respondit, absque consensu summi Pontificis, & consilio nonnullorum Principum, qui partes suas adiuuabant, non sibi licere illas acceptare. Itaque re in ambiguitate reiecta, Diæta alia pro festo sancti *Iacobi* Apostoli, apud *Priburg* indicta est: quæ nullum habuit, *Matthia* Regis *Hungariæ* vafriciem singulis scientibus, effectum.

Conditiones de Regno Bohemiæ per Matthiam & VVladislaũ Reges possidendo, Prætaptæ

& Brunnæ perfectæ, per Regni vtriusque senatum, Matthias ipse inficit.

Casimiro Poloniæ Rege in *Lithuania* stante, D Nuncius satis insignis *Isaac*, genere *Græcus*, de *Trapesunda*, sed secta *Mahumetus*, ab *Hussenkatzen*, in duodecim equis, ad eum venit: *rogans, vt primo vere dignaretur cum cæteris Regibus Catholicis, contra Turcorum Cæsarem consurgere, & sibi cum trecentis millibus, contra Turcum consurrecturo, auxilio esse, bestiamque illam extermino dare: cum iam vis eius in magna parte elanguerit, omnibus suis melioribus pugnatoribus, in clade Valachica, deletis.* Hunc, cum *Casimirus* Rex benigne tractasset, & magnificis donis, illum honorasset, spe optima impletum, *Cracouiam*, quam videre cupide desiderabat, remisit. In qua cum mense vno immoratus fuisset, ad *Matthiam Hungariæ* Regem in *Brunnam*, deinde ad summum Pontificem,

Legatus Hussenkaschen Imperatoris Persidis auxilium contra Turcam implorat a Casimiro Poloniæ Rege.

Tandem ad Matthiam Hungariæ Regem, & summum Pontificem id ipsum pe-

1475.

[Ob]iturus procedit.

cem, *Venetos*, cæterosque Christianitatis Reges & Principes transiit: similem legationem apud illos obiturus.

Cracouia ardet igne.

Die Veneris vltima mensis Martii, hora octaua noctis, in *Cracouiensi* vrbe ignis de braseatorio *Ioannis Geban* erumpens, omnes domos, a porta noua, vsque ad portam sancti *Nicolai*, centum oumeto, inter quas & castellum *Tarnouiensium*, item duas tortes ciuitatis optimas, & cum bombardis, item domos Altaristarum beatæ virginis, & Mansionariorum sanctæ *Barbaræ*, sua potenti flamma, quam magna multitudo frequenter tentando nequicquam restringere poterat, vorauit.

Casimirus Rex pro auxilio contra Turcam a Stephano Voieuoda Moldauiæ petitur,

Stephanus Voieuoda *Moldauiæ*, vigilantissimo studio explorans assidue, & omnium actionum, quas *Mahumeth Turcarum* Cæsar, contra illum comparabat, & moliebatur, progressum, & pro comperto ab exploratoribus habens, *Turcum* apud *Adrianopolim* agere, & omnium suarum cogere illic exercitum potentiarum, multiplicibus & variis nunciis, vnos alteros præuenientibus, *Casimirum Poloniæ* Regem, apud *Lithuaniam* agentem, solicitat, & magnitudine periculi, quod capiti suo & suis impendebat, demonstrata, petebat sibi quam celerrime succursum a Rege & militibus suis iri. Easdemque petitiones, ad Barones *Russiæ*, frequentibus Nunciis & literis resumebat. Summa hæc petitioins erat, *vt Rex duo millia peditum, ad tuendum Byalogrodum & Kiliam, mitteret, Russiæ terras in armis esse, & circa Camyenyecz statina agere iuberet. Solus ipse Rex ad succurrendum sibi, cum reliquo Regni Poloniæ exercitu aptatus subsequeretur. Ipsum illud assumsisse propositum, vt nullatenus vniuersali dimicationi, contra tam fortem, & numerosum hostem, se committat: sed cedendo cum suis vsque ad Camyenyecz, hostem vallat, & distineat.* Petebat postremo Regem, *vt sibi & suis, in necessitatis articulo, ad Camyenyecz, liber ingressus pateret.* Quamuis autem *Lithuaniæ* Barones suaderent maxime, vt Rex quam celerrime, *Poloniæ* & *Lithuaniæ*, ac omnes terras moueret, *Turco* occursurus. Se ea mente præditos esse, vt malint contra *Turcum* pro focis *Valachicis*, quam *Lithuanicis* duellare, omoemque suam operam vltro pollicerentur. In id bellum fictum magis quam verum, per *Stephanum* Voieuodam, se *Casimirus* Rex trahi credens, optimum, & sufficiens tempus, cuoctationi deditus & otio, inaniter apud *Lithuaniam* absumens, & nonnisi circa festa Pentecostes, ex *Lithuania* mouens, festo corporis Christi apud *Grodno* exacto, per *Brzesczye*, die Lunæ, quinta mensis Iunii, in *Lublin* aduenit. Vbi etsi per dies quindecim, per omnes *Poloniæ* Consiliarios fuisset supplicatus & suasus, *ne tam insignem & illustrem sui Regni Principem & athletam, Stephanum Voieuodam desereret, sed cum omnibus potentiis consurgens, non tam sibi, quam vniuersæ Christianitati opem ferret: vno bello, & Turcorum, & Thartarorum bellum, non sine sui nominis celebritate perpetua, confecturus.* Rex tamen *Casimirus*, defectuosum se, & in ærario, & in gentibus allegando, sperans illud bellum simultaneum, & ad itritum recidendum, rem adeo extrahebat, vt Primores Consiliarii, & signanter *Derslaus* de *Rytbwiani* Palatinus *Cracouiensis*, & *Ioannes* de *Rytbwiani* Castellanus *Sandomiriensis*, & Regni *Poloniæ* Marszalcos (vtrumque enim Magistratum, contra scita & laudabiles consuetudines Regni, tunc aliis esurientibus obtinebat) & plures alii in Regem mordacius inuehendo, exprobrarent *primum genitoris, deinde Germani sui, postremo suo inordinato, & negligentissimo regimine, nobile Poloniæ Regnum, nobiliter a Casimiro secundo institutum, ad extremum interitum & ruinam tractum esse: Ampliori interitui, nisi se de torpore excusserit, moresque sui regiminis correxerit, propediem traducendum. Qui etiam inter Regnum Poloniæ, & Principatum Lithuaniæ, quæ vnire debuerat, ablata Lucensi tota, & Podoliæ parte terrarum, a Regno Poloniæ, & in potestatem Lithuanicam translata, mucronem horrendum inter vnitos populos, cognatas acies, morte sua secuta, collidendos, sciens volensque seruerit. Qui videns sibi & Regno suo ab oriente & occidente, austro & aquilone, impendere bella, pusillanimem se & ociosum monstrat. Ni sibi aliter consulat, aut in locum suum alium surroget, quam celerrime per suam desidiam, & turpe regimen, etiam hoste externo non accedente, periturum.* Hæ inuectiuæ, etsi a singulis Consiliariis certatim probarentur, Regem tamen *Casimirum*, moribus suis deditum, non mouebant, neque ad meliora inclinabant. Capta est itaque in tam periculoso malo tenuis & languida deliberatio, & *Marczisius* Vexillifer de *Wroczimouicze* Subdapifer *Cracouiensis* linguæ *Turcarum* peritus, quam Ephebus, existens in captiuitate didicerat, captus in prælio, infelicitet per *Wladislaum Hungariæ* & *Poloniæ* Regem commisso, ad *Turcum* a *Casimiro* Rege mittitur, rogaturus & moniturus illum, *ne terram Valachiæ, quæ insignis portio Regni Poloniæ est, bello infestet, neue Casimiro Regi necessitatem imponat, arma contra illum induendi: quæ hactenus, quamuis a multis Principibus Catholicis rogatus, solicitatusque, induere distulerat, Stephanum Voieuodam Valachiæ sui iuris & potestatis esse. Et si in aliquo deliquit contra Turcorum Cæsarem, offerre illum ad debitam iustitiæ satisfactionem. Deponeret tantummodo arma & de iustitiæ oblatione con-*

1475.

& a proprio Senatu inertiæ grauiter accusatus,

mittit ad Turcam Legatum, vt potius transactione, quam bello, cum Stephano decernat.

ten-

1475.

tentus, amicum non lacesseret, diemque & tempus diceret, ad quem communes Consiliarii conuenirent, differentiam discordiamque amica transactione potius, quam cruento, iniquo & incerto bello finituri.

Die Martis vigesima mensis Iunii, *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Lublin* egressus, cum in *Zauichost* vigesima Iunii peruenisset, certus illi Nuncius cum literis, a *Matthia* de *Lomza* Notario suo Regio, ex *Byalogrod*, quem Rex *Casimirus* ad *Thartarorum* Cæsarem *Menglingeren* cum certis mandatis destinauerat, allatus est, significans, qood *Turcorum* Cæsar *Mahumeth*, ab *Adrianopoli* soluens exercitus, ad *Capham*, insignem & famosam *Genuensium* ciuitatem, quæ se ab eius exitio per annos tres viginti, ex quo *Constantinopolis* capta erat, muris & fortissimis & altissimis munire non cessauerat, cum forti & numerosa manu, nauali & terrestri itinere peruenit, ipsamque sexta die mensis Iunii cum *Tartarici* exercitus auxilio, qui vnam partem obsidendo & impugnando mœnibus repulsus fuerat, sexta die per fraudem primorum ciuium, genere *Italicorum*, quam annis quinque, aliis ignorantibus, a *Turco* maximo auro corrupti, prædicauerant, dedentibus se Primoribus, cepit. Et ciuitate potitus, continoo traditores, cum vxoribus, pignoribus, & omni familia coniectis, ad classem suam deportauit. Vulgo communi pepercit, & in ciuitate illum degere permisit, medietate omnium substantiarum ablata. Quem tamen processu temporis inde remouens, in perpetuam captiuitatem sustulit, & non nisi *Turcos* illic locauit. *Tartarorum* etiam Imperatorem *Mengligeren*, qui tunc casualiter apud *Capham* agebat, cum duobus germanis cepit, & tam illos quam insigniores *Caphensium Constantinopolin* captiuos deduxit. Omnes insuper arces, quamuis altissimæ & munitissimæ, quæ in circuitu *Capha* fuerant, & ad *Capham* pertinebant, capta *Capha* in deditionem *Turci* venere. Singuli Nuncii & exploratores *Stephani* Voieuodæ, & vniuersi mercatores *Valachia*, numero centum sexaginta, apud *Capham* reperti, iussu *Turci*, gladio percussi sunt. Clades maxima, & cruentus gladius, in vniuersos ordines & ætates desæuiebat. Nec satis virium in me est, vt crudelitates innumeras quas vltionis diuinæ vindex gladius, ob immanissima *Caphensium* scelera, a barbaris illa die fieri permisit, possem ad pleoum describere.

Theodosia alias Capha, tribus & viginti annis se defendens,

proditione suorum, auro corruptorum, Turcis traditur, & proditores cum pignoribus atque aliis,

nec non Menglingeren Imperator Tartarorum & duo illius germani captiuantur,

& exploratores Stephani Voieuodæ Moldaniæ gladio percutiuntur.

Turcorum Cæsar tam insigni victoria elatus, & *Capha* qoam plurimum iratus, quod in ea a Catholicorum Regum & Principum Nunciis, ad parandum & inferendum sibi bellum, liberi fiebant conuentus, ipsam & mœnia eius longo tempore muniuit. Post-

Capham captam Turcus munit,

ea vero *Byalogrodo Valachia*, terris & vndis, accessione *Thartaricarum* virium auctus, iminere cœpit. Tum primum *Casimirus Poloniæ* Rex denunciationi fideli *Stephani* Voieuodæ *Valachia* creditum dedit, & quatuor diebus apud *Sandomiriam* immoratus, in *nouam ciuitatem Korczin* venit, illicque pro die secunda mensis Iulii, cum primoribus Consiliariis, tam Ecclesiasticis, quam Secularibus, conuentum, tardissime licet, tenuit: non tam iam *Stephano* Vuieuodæ *Valachia*, terræque illius, quam terrarum *Podolia* & *Russia* succursurus. *Stephanus* enim Voieuoda *Valachia*, dum neque a *Casimiro Polonia* Rege, frequentibus Nunciis solicitato, neque a *Matthia* Rege *Hungaria*, quem ad ferendum sibi præsidium per *Samczenlonem* solicitauerat, sperata auxilia accepisset, & imparem se cum *Turco* ad dimicandum nosset, prudenti consilio vsu, Castris suis vtcunque prouisis & locatis, in montes, syluas, & cauernas, & se & populum suum condidit: tempori commodiori, in quo, *Turco* discedente, propriam recuperare posset, se & gentem suam seruaturus. Septuaginta magnarum nauium classe maximarum opum moles, captiuorum quoque & præsertim traditorum frequens numerus, in *Constantinopolim Turco* traducebatur. Erat inter illas nauis vna, centum quinquaginta epheborum adolescentum cohortem, ex omni genere ciuium *Capha*, venustate præstantium, pru gratissimo munere, ad castrandum, vel abutendum, vehens. In qua cum ad regendum *Gracus* quidam sobstitutus esset, *Turcis* id non sentientibus, a reliqua classe se abstrahens, duodecim *Turcis*, qui erant in naui, sub dolo, pro aqua dulci emissis, residuis duodecim occisis, ad portum *Kilia* nauem appulit, & tam centum quinquaginta iuuenes, aut castrationi aut lupanari destinatos, quam ditissimam suppellectilem *Stephano* Voieuodæ *Valachia* tradidit. Quare *Stephanus* supra modum exhilaratus, spem recuperandæ *Capha*, suapte sponte magnam, in animum induxit.

& contra Byalogrodũ Valachia procedens

nauim centũ quinquagintũ epheborũ, a classe Turcorum seductam, Gracus quidam Stephano Voieuoda Valachia tradit.

Die Lunæ, vigesima quarta mensis Iulii, & pet tres sequentes continuos dies, apod *Craconiam* & in circuitu eius, imbribus nocte & interdiu magna mole descendentibus, horrenda & nunquam visa inundatio, in flumine *Istula Craconia* secuta est. Operuerant enim vndæ *Casimiriam*, *Stmdomiam*, & omnia suburbia eorum. In ecclesiis sancti *Bernardini* & sanctæ *Agnetis*, vsque ad altaria aqua exundabat. Pontem maiorem, quo *Casimiria Craconia* iungitur, & cæteros omnes pontes, circa *Casimiriam*, sed & plerasque domos in *Casimiria* fregit & euertit, hortorumque fru-

Incredibilem Vistula exsiccationem mira inundatio secuta est.

1475.

ctus circumquaque *Cracouiam* infecit: fætorem post se perniciosum relinquens, quo plerique mortales absumti, aut morbis languidati, nonnulli turgentia guttura ex aquæ potatione nacti. Et quamuis aqua ipsa plurima intulisset in frugibus damna; maxima tamen fuit in Regno *Polonia* vilitas anno illo annonæ. Et cum alias in singulis pene fluminibus desiderarentur aquæ, tunc primum vsque ad fastigium atque perniciem creuerant. Triennio enim prope integro, apparitionem Cometarum secuto, non solum cœlestes defuere aquæ, sed terra quoque *Polonica* ingenito humore egens, vix ad perennes suffecit amnes, adeo vt *Istula* fluuius (quod reor posteros falsum me scripsisse credituros) fuerit apud *Thorun* tam pediti, quam equiti permeabilis, & apud *Plocensem* ciuitatem *Istula* ipse exigua destituebat nauigia.

Matthias Hungariæ Rex per Nuncium Apostolicum ad Fredericum Romanorum Imperatorem pro intercipiendo bello, quod cum Carolo Burgundiæ Duce gerebat, missum, frustro sollicitat pro insignis Bohemici Regni: offerens illi auxilia contra prædictum Carolum, licet suum confœderatum.

Non refriguerat, sed inflammabatur assidue *Matthiæ Hungariæ* Regis hostilis & vafriciosa cura. Qui arma intelligens sibi teneuem attulisse profectum, ad ingenia & dolos se conuertens, per *Alexandrum* Episcopum *Forliniensem*, Apostolicum Nuncium, ad *Fredericum* Cæsarem, ad intercipiendum bellum funestum, quod inter Cæsarem & *Carolum Burgundiæ* Ducem agebatur, a *Sixto* Papa missum, solicitat Cæsarem, vt sibi Regni *Bohemiæ* consentiat tradere Regalia insignia, offerens se cum omnibus potentiis sibi contra *Burgundiæ* Ducem, quamuis secum confœderatum, auxilia laturum, & aliquot decem millia aureorum dono a summo Pontifice impetraturum. Verum Cæsar *Fredericus*, versutiam *Hungari* dudum comptam habens, tantam oblationem repudians, & intelligens *Hungari* amplitudinem, si procederet, in suum periculum redundaturam, Nunciis *Bohemiæ* Regis *Wladislai*, Regalia dudum promissa flagitantibus, respondet, aut in *Lipsk*, aut in *Berlyn*, si illic duo Reges, *Poloniæ* videlicet *Casimirus*, & *Bohemiæ Wladislaus*, conuenire secum velint, si minus in *Freyschtatb* ciuitate, decem octo miliaribus a *Praga* distante, in suo ex *Rheno* in *Austriam* descensu, se insignia daturum. Pestiferum sibi & imperio ratus, quicquid bonitatis *Hungaro* impenderet.

Quæ se daturum Wladislao promittit.

Mittit cum muneribus Matthias Hungariæ Rex Legatos ad Stephanum Voieuodam Moldauiæ, vt eum sibi reconciliet, & a Rege Regnoque Poloniæ a-

Mittit & præfatus *Matthias Hungariæ* Rex ad *Stephanum* Voieuodam *Moldauiæ* tres notabiles Nuncios cum muneribus; conciliaturus eum sibi, & a Regno Regeque *Poloniæ* auersurus, videlicet *Dominicum* Præpositum *Albensem*, *Casparum* de *Othwan* & *Michaëlem* de *Pesth*: pollicens sibi contra *Turcum* defensionem. Id etsi *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, potentiam *Turci* perhorrescens, pro magno suscepisset; percussis tamen cum *Matthia Hungariæ* Rege certis fœderibus, nullatenus induci, vel frangi potuit, vt se a Regno *Poloniæ* scinderet, aut se illi hostem (quod maxime *Hungarus* moliebatur) declararet. *Poloniæ* tamen Rex *Casimirus*, cauens sibi & Regno suo in posterum, *Stephani* fluxam fidem timens, strictius illum sibi obligaturus, *Stanislaum Vatrobka* de *Strzelce* Palatinum *Belzensem* & *Andream* de *Borzischowice* Præpositum *Lanciciensem*, Canonicumque *Cracouiensem*, in *Valachiam* pro festo Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis transmittit, qui noua a *Stephano* feudi & obedientiæ exegerunt sacramenta.

uertat. Cuius fluxã fidem Casimirus Rex cernens, per Legatos suos nouum sacramentũ fidei, & obedientiæ ab eo exigit.

Casimirus Rex ad Diætam Hungaricam, super differentia terrarum Russiæ & Valachiæ per communes Regnorum consiliarios decidenda, frustra missis:

Casimirus Poloniæ Rex sex hebdomadis apud *nouam ciuitatem Korczin* exactis. *Cracouiam* die octaua mensis Augusti venit, & Consiliarios suos in Diætam *Hungaricalem*, pro festo Natiuitatis Sanctæ *Mariæ*, in locis consuetis tenendam, videlicet *Stanouicze* & *noua villa*, super differentia terrarum *Russiæ* & *Valachiæ*, per communes Regnorum Barones, decidenda, videlicet *Ioannem Cracouiensem*, *Sbigneum Wladislauiensem*, Episcopos, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium *Dobeslaum Kmitha* de *Visznicze Lublinensem*, *Spitkonem* de *Iaroslaw*, *Leopoliensem*, Palatinos, *Ioannem* de *Rithwyani*, Castellanum *Sandomiriensem*, & Regni *Poloniæ* Marszalcum, *Ioannem Dlugosch* Seniorem, Magistrum *Iacobum* de *Schadek*, *Ioannem Liatboschinski*, & *Arnolphum* de *Mirzenyecz*, Decretorum Doctores, Canonicos *Cracouienses* transmisit. Qui cum tempestiue in *nouam Sandecz* aduenissent, & *Hungarorum* illic opperirentur aduentum. *Matthias Hungariæ* Rex literas *Casimiro* Regi *Poloniæ*, & illis misit: significans se *Turcorum* bello impeditum, Diætam aliam pro festo S. *Martini* constituisse, quam *Casimirus Poloniæ* Rex fastidiuit suscipere.

Matthia se bello Turcorum impeditum esse allegante.

Locusta innumera magna multitudine ad instar exercitus tendentes Regnum Poloniæ depopulantur.

Sub huius temporis tempestate inauditum nouum in *Siradiensi*, *Lanciciensi* & *Masouiæ* Regionibus emersit. Locustæ enim ad longitudinem vnius digiti humani, capita ad instar vespertilionum habentes apparuerunt: quæ ex *Pannoniis* ferebantur per *Morauiam* & *Slesiam* prodiisse, circa *Siradiam* primum visæ, & abinde per *Lyuthomirsko*, inter *Lanciciam* & *Pyatck* progressæ, in *Masouia* itinere assiduo grassabantur. Longitudo congregationis earum, trium miliarium, & latitudo vnius cum medio miliarium erat. Volabant ordinatis aciebus ad instar bellantium, & interdum præliantium more cognatæ illæ acies mutuo congrediebantur. Et vna quasi Duce surgente, cæteræ ordinibus subsequebantur. Loca frugum & arborum, in quæ cadebant, deuorabant, nihil præter terram & fimum sordidum relinquentes. Densitatem earum vix Sol penetrare potuit. Si in syluas declinabant, arbores satis robustæ, mole earum pressæ, in terram retorquebantur. Interdum pellebantur a locorum incolis,

&

1475. & vi repulsæ, in alia secedebant loca: volatu suo frigidam ingerendo vmbram. Omen aliquod perniciosum terris, per quas faciebant transitum, præsagiendo.

Virgo Heduuigis, filia Casimiri Regis Poloniæ Georgio Bauariæ duci desponsata,

Casimirus Poloniæ Rex, ordinatis singulis, quæ ad pompam dotis & nuptiarum pro filia *Heduigi*, *Georgio* Duci *Bauariæ* desponsata, in maximo splendore & abundantia esse credidit, & quæ centum millium florenorum summam excedere videbantur, sabbato in die Exaltationis sanctæ crucis, *Cracouia* cum Regina *Elisabeth* consorte sua egressus, per *Myechow*, *Andrzeiow*, *Piotrkow*, *Pabianicze*, cæteraque loca, *Posnaniam* aduenit. Quo illic stante noui Nuncii Ducum *Bauariæ*, patris *Ludouici* videlicet, & *Georgii* Ducum *Bauariæ* aduenere: petentes, vt sponsa promissa celerius duceretur. Itaque die Lunæ decima mensis Octobris illustrissima virgo *Heduigis* Regia filia, conducentibus illam parentibus, germanis & multitudine copiosa, ex *Posnania* salva & incolumis cum omni comitiua, videlicet *Stanislao* de *Ostrorog Calissiense*, *Nicolao* de *Kuthno*, *Lanciciense*, Palatinis, *Dobeslao* de *Kurozwaki*, Castellano *Rospergense*, *Ioanne* de *Koczina* Succamerario, *Sbigneo* de *Thaczin* Gladifero, *Cracouiensibus*, *Ioanne* de *Czizow*, *Stanislao* de *Brzezye* Magistro coquinæ, *Alberto Moniwid*, *Ioanne Tarnowski*, *Iannisio Dlugosch* de *Nyeschlow* Subpincerna, & pluribus aliis Aulicis, item *Anna* relicta *Boleslai* Ducis *Theschnensis*, *Dorothea* de *Syenno*, relicta *Ioannis* de *Koniecpolye*, Regni *Poloniæ* olim Cancellarii, cæterisque matronis nobilibus, splendide comitata, primum in *Vitemberg*, vbi a Baronibus & gentibus *Bauariæ* Ducis suscepta est. Dein in *Lanczuth*, per vnum & amplius milliare, pannis constrata via, ab armatis hominibus, in parte vtraque iter ambientibus, sponso suo *Georgio* Duce *Bauariæ* in singulari splendore illi occurrente, & posthæc a *Frederico Romanorum* Imperatore, qui cum mille equitum turma, ad septimum vt aiunt lapidem, cum *Coloniensi* Archiepiscopo, *Alberto* Marchione *Brandeburgensi*, *Ioanne* Duce de *Monch*, & aliis *Almaniæ* Principibus, occurrit, & in *Lanczuth* deduxit. Vbi eadem die fœdus matrimonii fuit impletum, & per plures dies ludi varii agebantur. Derogauit huic tam celebri solennitati solus *Wladislaus Bohemiæ* Rex, qui & a Cæsare certificatus & inuitatus, qui se illic sibi Regalia daturum promiserat, & a Ducibus *Bauariæ* enixius rogatus, venire leuo sydere, quamuis genitor suus *Casimirus Poloniæ* Rex sumtus necessarios sibi misisset, distulit: omnibus amicis, & præsertim Cæsari illum vocanti, grauem inferens anxietatem & dolorem, hostibus vero fabulam & risum. Quapropter Cæsar fertur ad Principes dixisse, *Bohemiæ Regem sedendo ad epulas refectionem neglexisse: qui & rebus suis, alieno ære & sumtu vsus, potuit optime prouidisse, & sororis nuptiis maximum decus adiecisse.*

ducitur in Lanczuth, & nuptiæ cum summo gaudio præsente Frederico Romanorum Imperatore, celebrantur.

Quibus Wladislaus Bohemiæ Rex germanus virginis sæpius inuitatus, non sine dedecore, & rerum suarum iactura deest.

1475. Expeditionem filiæ *Heduigis Casimirus Poloniæ* Rex persunctus, ære tamen alieno multipliciter grauatus, ex *Posnania* in *Pisdri* & *Konyn* egressus, *Siradiam* pro festo sancti *Martini* aduenit, & Conuentum illic Consiliariorum tenuit: sperans vniuersale subsidium, pro soluendo ære contracto, ab vniuerso Regno se obtenturum: Cuius in eroganda ampla pro filia dote fuerat effusio. Ibi cum pauci & infrequentes Consiliarii *maioris* duntaxat *Poloniæ* conuenissent, & in subsidium pecuniale de quolibet laneo per duodecim grossos dando, conditionaliter. Si & in quantum Consiliarii terrarum *Cracouiensis* & *Russiæ* id probarent annuerentque, consensum rogati dedissent. Consiliarii *Cracouienses* & *Russiæ* nullatenus ad conuentum illum, sed neque ad alterum, pro die sancti *Nicolai* institutum, non ignari ad quam exosum & fastidiosum singulis onus trahebantur, venire solicitati, voluerunt. Itaque spe Regia recidente ad irritum *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Siradia* in *Pisdri* reuersus, aliquot hebdomadarum illic exegit moram. Deinde ex *Pisdri* discedens in *Colo* venit, ibique natalis Christi diem cum coniunge sua *Elisabeth* Regina egit. Vbi ad illum Barones & milites, matrones & virgines, qui & quæ filiam suam in *Lanczuth* comitabantur, honestis muneribus a Ducibus *Bauariæ* honorati, reuersi sunt, & peste epidimiæ, quæ tunc & *Bauariam* & *Almaniam* vastabat, infecti, plerique ex eis, & signanter *Ioannes Czizowski* & *Albertus Moniwidt*, nullo relicto successore, in *Colo* mortui, magnum *Casimiro* Regi, ne infectio in cæteros & in se serperet, iniecerunt metum.

Non potest Casimirus Rex tributū petitum a suis obtinere: Consiliariis minoris Poloniæ a maioris ea in re dissentientibus.

Deductores Heduigis Bauariæ Ducissa reuertuntur ad Regē Casimirum, nonnullis peste absumptis.

In ciuitate *Tridentina*, quæ versus Aquilonem sita, *Italiam* a *Germania*, fluuio *Laniso* interlabente, disterminat, ad proprietatem pertinens Episcopi *Tridentini*, *Iudæi* in ciuitate ipsa habitantes, quorum Duces erant *Angelus*, *Thobias* & *Samuel*, puerum insignem, *Simonem* nomine, ex pauperrimis parentibus, *Andrea* & *Maria*, die Veneris sexto Calendas Decembris, anno ab ortu Saluatoris nostri Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo secundo, in eadem ciuitate *Tridentina*, pontificante *Ioanne Hinderbach*, genitum, & nondum viginti octo menses natum, adeo formosum, vt portio in eo a decore vacaret nulla, die Iouis vndecimo calendas Aprilis, ante fores ædis paternæ ludentem, clandestine per *Thobiam Iudæum*, precio & promissis oneratum, corripiunt, & in atrio Syna-

Puer Christianus a Iudæis necatur.

1476.

ad eos deuolutas, sibi appropriare Rex niteretur. Qoibus Rex ipse, proprio organo respondens, deduxit terras *Masouiæ* singulas, A & terram *Sochaczouiensem*, ex morte Ducis *Wladislai*, ad eum iustissime, & ratione feudi, & ratione emtionis, a vera hærede *Margaretha*, filia *Semoniti*, & consorte *Conradi* Nigri Ducis *Olyeschniczensis*, facta, fuisse deuolutas, & Duces *Varschouienses*, nihil in eis habere iuris, tituli aut proprietatis. Quo responso audito Duces præfati, *Ianussius* & *Boleslaus* ad propria remearunt. Ex eoque tempore cœpit illam Rex *Poloniæ Casimirus* & Regnum pacifice in Prouinciæ modum, possidere.

legitimam possessionem accipit.

Ex *Sochaczow Casimirus Poloniæ* Rex, cum *Elisabeth* Regina consorte sua, & Curia, per *Gostlinin* in *Brzesczye Cniauiense* peruenit: B habens stipendiariorum, mercede conductorum, duo millia, satagens mature, cum robore Aulicorum & stipendiariorum in *Prussiam* ingredi, & res *Prussiæ* per absentiam suam indifficultatas, & inuolutas, componere, *Nicolaum* quoque *Thungen*, arroganter se in spem auxilii, per *Matthiam Hungariæ* Regem sibi ferendi, gerentem, cuius se subiectum, & adhærentem, per publicas literas declarauerat, de sede *Varmiense*, & castris eius, deiiceret. Sed cum consiliarii ex terris *Cracouiensibus*, quos Rex asciuerat, tardiuscule venirent, coactus est Rex cum consiliariis *maioris Poloniæ*, tempestiue ad illum venientibus, in *Przesczyo* subsistere diutius, C adeo, vt argentum omne datum stipendiariis, & tempus, ad quod mercati erant, effflueret.

Casimiro Regi in Prussiã eunti, vt Nicolaum Thungen de sede Episcopatus Varmiensis deiiceret.

Matthias interim *Hungariæ* Rex scribebat *Casimiro Poloniæ* Regi, monens, vt fœderum & sufferentiarum memor, subiectum suum, & commendatum, *Nicolaum Thungen*, quietum esse fineret. Nam cum potentia & armis nequiret, conabitur se chartis illi subuenturum.

Matthias Hungariæ Rex scribit, ne sibi Thungen subiectũ contra ista fœdera vexet.

Elisabeth sub idem tempus, *Poloniæ* Regina, cum esset ex *Casimiro Poloniæ* Rege fœcundata, & tempus pariendi proximum sentiret, ex *Brzesczye*, *Casimiro* Rege illic remanente, in castrum *Nyeschowa* descendit. Et die duodecima mensis Martii, hora vesperorum, D filiam quintam, prolem vero vndecimam parturiuit. Cui fonte baptismatis renascenti, *Anna* nomen datum est, per *Vincentium Kielbassa* Episcopum *Culmensem*, in ecclesia parochiali in *Nyeschowa* baptismum eius exequente.

Anna filia quinta Casimiro Regi nascitur.

Hebdomadis aliquot in oppido *Brzesczye*, *Nyeschowo* & *Thorun*, *Casimirus Poloniæ* Rex, inaniter consumptis, defluxo tempore, ad quod aliqua millia stipendiariorum, nulli negocio operam dantium, sed ocio & voluptate torpentium, mercede conduxerat, iterum illos in tempus longius conduxit, & ociose apud præfata oppida tempus triuit. Consiliarios *Craconienses* opperiendo, qui tarde & pigre, & in pauco numeru, ad eum conuenerant: A consiliariis *maioris Poloniæ* tempestiue aduenientibus.

Casimirus Rex cum mercenariis militibus opperiendo Craconienses, inaniter tempus in Brzesczye terit, & illos in tempus aliud conducit,

Sub qno tempore, venit ad illum, Magistri *Prussiæ* Marschalcus *Vlricus*, apud *Thoruniam* agentem, atque ad persuadendum composito sermone, rumorem de perfidia Magistri, & Ordinis sui, erga Regem & Regnum *Poloniæ* patranda, vulgatum, purgare nisus, etiam ad subeundum duellum, cum quolibet insimulationis huiusmodi authore, se obtulit: Subiiciens Magistrum velut Consiliarium & Principem Regis obedienter singula facturum, & in potestate Regis futurum.

illicque audit Magistri Prussiæ Nuncium.

Tardius quam res exigebat Consiliariis Regiis, Ecclesiasticis & Secularibus conuenientibus. B *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Thorun* mouens, duos filios, natu maiores, videlicet *Casimirum* & *Albertum*, item quatuor Pontifices, videlicet *Iacobum Gnesnensem* Archiepiscopum, *Sbigneum Wladislauiensem* & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, *Andream Varmiensem* & *Vincentium Culmensem*, Episcopos, item *Stanislaum* de *Ostrorog Posnaniensem*, *Nicolaum* de *Kuthuo Lanciciensem*, *Nicolaum* de *Rosczyeliecz Iuniwladislaniensem*, Palatinos, *Ioannem* de *Rithwiani*, Regni *Poloniæ* Marszalcum, & *Sandomiriensem*, *Ioannem Amor* de *Tharnow*, *Woynicensem*, Castellanos, & alios Consiliarios, multitudinemque Aulicorum, & mercede conductorum militum, habens in suo C comitatu, in oppidum & castrum suum Regium *Marienborg*, magno cum splendore, Die Iouis vigesima quinta mensis Aprilis intrauit. Vbi ad illum singuli Palatini, castellani, officiales, & militares, singulæ quoque ciuitates *Prussiæ* conuenerunt.

Marienburgum tandem Casimirus Rex ingreditur.

Venit & post dies octo, *Henricus* de *Richtemburg*, Magister *Prussiæ*, cum aliquot Commendatoribus, feria videlicet secunda, post festum sanctæ *Zophiæ*, & per duos Pontifices, *Sbigneum Wladislauiensem*, *Andream Varmiensem*, item aliquot Palatinos, item omnes Aulicos Regios, ante ingressum, dimidio miliario, celebriter exceptus, & vsque ad locum hospitii conductus. Altera insuper die, honore mensæ splendide & donis D magnifice & ipse & sui commendatores honoratus est. Postea dicendi licentia in tertium diem obtenta, resumtis singulis, quæ per *Vlricum* Marszalcum, Nuncium suum, *Casimiro* Regi perorauerat. *Verum & fidelem se Regis & Regni Principem, Consiliarium, & subiectum, multis rationibus profitebatur. Nec unquam se verbo, facto, consilio aut consensu, pacis inscriptioni, & sacramenti iuramento, contrauenisse, aut quomodolibet contrauenturum esse. Spondens se etiam, cum noui iurisiurandi interpositione, in vniuersis conditionibus, & articulis, pacem cum suo ordine custoditurum. In deiectionem quoque Nicolai Thungen, auxilia & consilia*

Apud quem Henricus de Richtemburg, Magister Prussiæ

1476.

filia opportuna, quæ ab eo per *Casimirum* Regem expetebantur, *communicato cum suis consilio, daturum.* Culpatus vero a *Casimiro* A Rege, quod Nuncios *Matthia Hungaria* Regis ad se admisisset, & cum illis clandestinos tractatus, in damnum Regis, & Regni Poloniæ habuisset, non est probe inficiatus, *Matthia Hungaria Regis, apud se fuisse Nuncios, sed eorum improba legationi, rupturam fœderis studiose requirenti, expressum repudium dedisse.* A Rege tandem *Casimiro* ex *Marienburg* ad sua, in *Krolowgrod*, quasi promissa Regi impleturus, discedens, per *Othonem Machwicz* Palatinum *Gdanensem*, & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, Canonicum *Cracouiensem* & *VVladislauiensem*, ad eum missos, de ferendo contra *Nicolaum Thungen* auxilio, & consilio, dilationibus variis interpositis, per o- B mnetempus, quo *Casimirus* Rex in *Prussia* stetit, rem omnem extraxit, nec vllam efficaciam aut virtutem verbis & promissis suis dedit.

præsens suspicionem defectionis purgans,

auxilium contra Nicolaum Thungen promissum negat.

Gliscebat sub hoc tempore, inter Consiliarios, & commune *Gdanense* seditio, Clericis quibusdam eiusdem oppidi grauatis, iure *Theutonico* in eorum patrimoniis iniqua sentencia, ad sedem Apostolicam, de consensu Regio, recurrentibus, & iniuriatores suos, qui Consulares erant, sententia interdicti, quam Ordinarius *VVladislauiensis* admiserat, quibus commune fauebat, percellentibus. Sed illam quoque *Casimirus Polonia* Rex, missis illuc C *Iacobo Gnesnensi* Archiepiscopo, & *Ioanne* de *Rythwiani*, Regni *Polonia* Marszalco, honesto moderamine extinxit.

Ortam Gedani seditionem

Casimirus Rex missis duobus Consiliariis extinxit.

Habita est taodem, post multas dilationes, & circuitus, Diæta generalis in oppido *Belbing*, in deiectionem *Nicolai Thungen* instituta, ad quam licet multi Consiliarii Regii, Ecclesiastici & Seculares, præter *Iacobum Gnesnensem* Archiepiscopum, singuli quoque militares, & Ciues *Prussie* conuenissent, & Magister *Prussia*, promissiooe temerata, ad illam venire detrectasset: per plures tamen dies, & frequentes tractatus, in Diæta illa, & nonnullis aliis, ad id institutis, Consularibus *Gdanensibus*, formaliter & aperte destitutionem, & deiectionem D *Nicolai Thungen*, impedientibus, nulla conclusio efficax sequi potuit. Tunc quoque notatum est *Gdanenses* Consules, fluxam & parum synceram erga *Casimirum* Regem ostendisse fidem, qui & hostem infestum Regis *Nicolaum Thungen* tutabantur, & pecuniale subsidium, a *Casimiro* Rege expetitum, aliis omnibus militaribus, & ciuitatibus *Prussia*, vltro consentientibus, soli denegarunt.

In deiectionem Nicolaï Thungen, de Episcopatu Varmiensi, & in subsidium pecuniale, a Casimiro Polonia Rege expetitum, soli Gedanenses nullo modo consentire volunt.

Pannoniorum Rex *Matthias*, cum *Casimiro Polonia* & *VVladislao Bohemia*, Régibus, ac *Turcorum* Cæsare, bello per sofferentias suspenso, ad res familiares, animum conuertens. *Rudolphum VVratislauiensem*, *Ioannem Varadinensem* Episcopos, item *Ioannem Oppoliensem*, *Ianussium Ratiboriensem*, *Hinconem Monsterbergensem*, Duces, in comitiua sexingentorum equitum, in *Napuliam* mittit: qui *Ferdinandi Napulia* Regis filiam naturalem, studiis tamen & literis eruditam, oomine *Beatricem*, fœdere matrimoniali, a summo Pootifice *Sixto* sibi desponsatam, & ceotum millia aureorum pro dote secum laturam, adducereot: pro die Sancti *Galli* apud *Budam* diem constituens nuptiarum. Ad *Polonia* quoque Regem *Casimirum*, io *Prussia* adhuc agentem, Nuncium *Casparum* Præpositum *Scepusiensem* mittit; ad solenoitatem nuptiarum, pro die constituto, inuitans. Siue studio Regem *Polonia* sibi conciliandi, siue (quod magis creditum est) contemtum sui expiandi: quasi nobilius & splendidius matrimonium, quam filiæ *Polonia* Regis coonubium, pro qua annis pluribus superuacue instabat, sortitus sit. Cui responsum est, *de amica inuitatione Regem Regi gratias agere, Barbaricorum tamen bellorum expectatione, quæ illi, & regno suo Polonia, & a Tartarorum, & a Turcorum Cæsare, explorato sciebat imminere. Nec vno quidem diei articulo, regiones suas & Principatus, deserere posse.*

Matthias Hungaria Rex,

ducens sibi filiam naturalem Beatricem Ferdinandi Regis Napulia in uxorem. Casimirum Polonia Regem

frustra insultat ad Nuptias.

Dum hæc io *Prussia* aguntur, *Mahumeth Turcorum* Cæsar, odio implacabili contra *Stephanum* Voieuodam *Moldauia* fremens, quod & illi tributum denegasset, *Kiliam* quoqoe, quam veteres *Clitomastum* vocauere, suis præsidiis deiectis, sibi vsurpasset, & exercitum suum anno transacto, centum viginti millia continentem, clade ingenti, circa palum *Rakowyecz*, & fluuium *Berlad*, deleuisset, omnibus suis potentiis, apud oppidum *Zophia* coactis, contra illum hostiliter ire cœpit. *Alexandro*, cuidam *Valacho*, qui se germanom asserebat *Stephani*, expugnatam *Valachiam*, & arces eius, sub tributo commissurus. Procedenti autem *Turcorum* Cæsari, io maximo & graui apparatu tam hominum, quam Camelorum, & bombardarum in id bellum. *Martinus Choraczicz* de *VVroczimowicze* miles, & Nuncius *Casimiri Polonia* Regis dudum ad *Turcum* legationem obire iossus, sed variis obstaculis impeditus, & præsertim, quod *Stephano* Voieuodæ *Valachia*, parum honesta, parumque (vt erat) vtilis videbatur legatio, apud *Varnam* oppidum *Bulgaria*, fortuito obuians, facta potestate dicendi, vigesima secunda mensis Maii, amicitiis veteribus, quas inter se Reges *Polonia*, & *Turcorum* Cæsares habuerant, commemoratis, rogabat & requirebat, *ne Stephanum Voieuodam Valachia, tanquam feudalem Regis & Regni Polonia, bello inuadere contenderet, neu quoque Casimiro Polonia Regi necessitatem imponeret, iusta arma contra se induendi.* At *Turcorum* Cæsar *Mahumeth*, cum duobus

Turco apud Varnam reperto, & summis viribus in Valachiam tendente, Martinus Choraczicz de Wroczimowicze, nomine Casimiri Regis, ab eo nequicquam petit, ne Stephano Voieuoda Valachia, feudali Polonia Regis & Regni, bellum infe-

tan-

1476.

tantummodo Conſiliariis, qui Baſchæ in vulgari eorum appellantur, legatione audita, & veſte ex nobiliſſimis pellibus Sabellinis, in circumferentiis ſingulis & fimbriis, margaritis & lapidibus precioſis, intexta, pro munere ſibi miſſa, gratanter accepta, breuiter ſe abſoluens, reſpondit. *Non abnuiturum ſe requiſitioni, Regis Poloniæ Caſimiri, pro veteri neceſſitate, morem geſturum, ſi Nuncius ipſe Regius, apud Adrianopolim illum offendiſſet, & quamuis poſt ſumtus ingentes, a bello contra Valachiam, quieturum fuiſſe: Non licere autem iam ſibi, in hoſtili pene limine conſtituto: Sponſionem ſuam Beſſarabiæ Voievodæ & Tartarorum Cæſari, qui illum in id bellum ſuis legationibus & precibus pertraxerant, & accenderant, factam temerare. Non recuſaturum tamen, temperaturumque ſe a bello, ſi Stephanus Voieuoda, tributum retentum & futurum, ſibi pendere, Kiliam quoque ad Beſſarabiæ Principatum pertinentem & captiuos ſingulos reſtituere, conſentiret.* Hæc cum Nuncio Regio, *Martino Chorazicz*, conditiones pacis, parum æquæ, parumque honeſtæ, ut erant, viderentur, nullo pacto, per *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ* acceptandæ, negotio infecto, & Cæſare *Turcorum* iam apud *Danubium* cum omni exercitu conſtituto, & *Danubium* nauibus ſuperante, quinque quoque pontes, ad quamlibet neceſſitatem ingruentem neceſſarios, in *Danubio* extruente, *Stephano*que Voieuoda de omnibus, quæ viderat, & audierat, certificato, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, adhuc in *Marienburg* ſe continentem, peruenit, & bellum ingens, a *Turcorum* Cæſare, non tam *Stephano* Voieuodæ & terris ſuis, quam Regi & Regno *Poloniæ* motum, non ex auditu, ſed ex certa ſcientia & viſu, & ſuis Conſiliariis, ſingula quoq; apud *Turcorum* Cæſarem geſta, & reſponſum, figmento magis, quam veritate refertum, denunciat: Sub idem quoque tempus *Thartarorum* numeroſus exercitus, *Turco* laturus auxilia, in *Valachiam* intrauit, & eam prius, quam *Turcus*, cladibus & vaſtationibus affligere cœpit.

Turco reſpondente,

iam id ſibi facere non licere, in limine hoſtili conſtituto.

Nihil prorſus *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, duorum fortiſſimorum hoſtium, *Tartarorum* videlicet & *Turcorum*, qui pene ſub vno tempore (quoniam pro diuerſo periculum veriti, non audebant) dispartitis tamen exercitibus, *Valachiam* intrauerant, deterritus, ſed mira & incredibili animoſitate cor gerens, iucundum & indefeſſum, omnibus frumentis & victualibus, ne hoſti cederent in pabulum, igne conſumtis, in *Thartarorum* exercitum, quorum vires multo magis, quam *Turcorum*, verebatur, intrepidus irruit. Et ſuffragio diuino fretus, magna clade illum contriuit atq; deleuit. Tantoque ardore fugientes, perſecutus eſt, vt plures occiderit in fuga, quam in pugna. Quo terrore fugientes perculſi, non arma tantummodo, quo ad fugiendum promtiores forent, ſed & arcus & pharetras, ſellas & amictus, vt ſaltem inermes & nudi effugerent, proiiciebant, & in fluuium *Dnyper*, non ſecus, quam furioſi inſiliebant.

Thartarorum exercitum, Valachiam vaſtantem, & Turco auxilia ferentem, Stephanus Voieuoda

profligat fugatque, & fugientes perſequitur intrepidus.

1476.

A Ferocius deinde *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, *Tartarica* victoria inescatus contra *Turcum* irrumpebat, & plures ex *Turcis*, qui primo *Danubium* nauibus ſuperabant, confecit. In particularibus quoque congreſſibus, per ſe & ſuos *Turcos* inuadens ex ſyluis, in quas ſe & ſuos profunde condiderant, præſertim cum frumendatum irent, victor & ſuperior euadebat. Singulosque captiuos *Turcorum*, nullo reſpectu conditionis, aut ætatis habito, aut viuos excoriabat, aut in palos figebat, donec *Turcus*, multitudine abundans, exercitu diſpartito, illum & a fronte & a tergo circumdedit. Et nec ſic quidem tunc aliquo pauore circumdatum, ſed pugnam vltro appetentem, ſtrenuiſſimeque B cum ſuis pugnantem *Turcus* vicit, & non amplius, quam ducentos de ſuis proſtrauit. Cæteri fere omnes ſui aduerſis vulneribus conſternati. Sed & ipſe *Stephanus* Voievoda, ad futura ſe reſeruans, & meliora, quo quemque ſors ferebat, fugierunt. Non tamen *Turco* incruenta fuit victoria. Tanta enim animoſitate, a *Stephano* Voieuoda, & ſuis pugnatum eſt, vt de *Turcis* triginta prope millia cecidiſſe referantur. Claudicare cœperat erga *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ* ſuorum fides, fereque illum omnes *Valachi* deſeruiſſe videbantur. At ille nihil hac clade, aut vulnere motus, iterum ſe ad nouas pugnas, & prælia, C quibus poterat modis, reparabat. *Caſimiro* quoque Regi *Poloniæ* per frequentes & aſſiduos Nuncios ſupplicabat, vt duodecim gentium millia ſibi in auxilium mittere non retardaret, certificans Regem, adiutorio gentium habito, ſe de *Valachia Turcum* turpiter fugaturum.

Turcus non incruenta de Valachis ſtrenue pugnantibus potitus victoria, Valachiam igne & cæde vaſtat.

Peſtis interim, & fames, duo intolerabilia mala, in exercitum *Turci* irrepſerant, multique quottidie geminata lue de *Turcis* abſumebantur. Vnum erat *Turco* & ſuis leuamen, quod *Beſſarabus* Voieuoda *Moldauiæ*, cuius occaſione & gratia *Turcus* in id deſcenderat bellum, omnibus gentibus ſuis, victualibus quoque, & cætera quaque re, *Turcum* in qualibet neceſſitate adiouabat. Vehementerque *Beſſarabo-* D *rum* exercitus, linguam & mores eosdem cum *Valachis* habens, & terræ eorum ſecreta & interiora dinoſcens, *Valachos* magis quam *Turcos* affligebat. Cæſar *Turcorum* incertus & fluctuans, quid amplius ageret, flammis, incendiis & depopulationibus *Valachiam* conterebat: ex quibus illi, & ſuo exercitui maior creſcebat fames. Totaque fere *Valachia* depopulata, & in flammam data, etiam in *Podoliam* vertit manus, & aliqua illius ignobilia oppida & vicos igne abſumpſit.

In Turcico exercitu peſtis, & ex incendiis fames, quam tamen Beſſarabus Moldauiæ Voieuoda, in cuius fauorem bellum gerebatur, victualibus leuat, & Podolia vaſtatur.

Soczawam deinde & *Choczim* arces expugnare aliquanto tempore *Turcus* aggreſſus, clade ingenti, circa vtramque arcem ſuſcepta, turpiter reſilire & alia moliri coactus eſt. Po-

A Caſtris Soczaua & Choczin Turcus repulſus,

Mm te-

1476.

turpiter secedit, qui facile potuit vinci, si Rex Casimirus Stephano Voieuoda Valachia auxilium peditum tulisset.

tetat tunc quidem *Turcus*, cum omni potentia sua, quasi fera in cassibus deprehensa, clade magna, & per potentiam *Casimiri Polonia* A Regis, & suarum gentium, obrui & funesta *Valachia* vastatio, in illum retorqueri. Sed dum nemo esset, qui vincere hostem & iniquitate locorum, & fame pesteque fractum, vellet (siue occupatio illa fuerit, siue cunctatio Regis, & suorum, nam pusillanimitatem suspicari turpe iudico) bellua illa e manibus elapsa est, & perpetua gloria Regis & *Polonorum* neglecta. Ad quem vincendum, sola potentia Regis *Casimiri*, quam secum ex Aulicis, & mercede conductis militibus, habebat in *Prussia*, sufficiebat. Vbi nihil aliud tam memorabile gestum, & institutum est in fauorem militarium, quam quod veteri lege iuris *Sredensis* abolita, se- B xus fœmineus, virili deficiente, in parentum hæreditates, in morem iuris terrestris *Polonici* succederet.

Consternatione plurima de *Turcorum* in *Valachiam* hostili ingressu, & de cladibus incendiisque, per eos commissis, peiora ominans, committi *Casimirus Polonia* Rex, non secus, quam par erat, cum Consiliariis, secumque præsentibus, singulis fere diebus, nouis & recentibus Nunciis alia super alia mala, quæ diætim accidebant, nunciantibus, commotus, rebus *Prussia* infectis magis, quam reformatis (nec enim illas reformare pertinacia *Gdanensium*, qui *Nicolao Tungen* faucbant, sinebat) ex *Marienburg* sorore sua *Elisabeth*, Ducis *Ssol-* C *pensis Henrici* relicta, honorata eximiis insignibus, & filio suo *Bogusalo* balteo militari, suis quoque Proceribus initiatis, per quam plurima fraudum & dolositatum commenta, quæ per *Matthiam Hungaria* Regem contra se & statum suum, atque Regnum *Polonia*, cum Magistro & Ordine Cruciferorum ac plerisque mortalibus agitabantur, elucidata, ad liquidum agnoscens, ad *Nieschoniam* aduenit. Vbi illum *Elisabeth* Regina, per totum tempus moræ suæ in *Marienburg* opperiebatur. Et exinde feria quarta post festum sancti *Laurentii*, quæ fuit quarta decima dies mensis Augusti, *Piotrcouiam* aduenit & conuentum illic generalem, rebus *Valachicis* prouisurus, tenuit. D

Et Polonorum in auxilium Stephano a Casimiro Polonia Rege, contra Turcum missorum, aduentus,

Consurgunt itaque omnes terræ *Russia*, videlicet *Przemisliensis*, *Leopoliensis*, *Podolia*, *Belzensis*, *Chelmensis*, iussu suo regio ad arma, & circa oppidum *Camyenec*, sub ductu *Pauli Iassyenski* Regni *Polonia* Vicethesaurarii, ac Capitanei *Belzensis*, & *Chelmensis*, campestria tenent, in omni necessitate, *Stephano* Voieuodæ *Valachia*, cui etiam & *Valachi*, a fide sua alienati & auersi, constantia sua & animositate perspecta, operas suas enixius, quam vnquam, intenderant, auxilia contra *Turcum* laturæ. Sed cassus fuit & ridiculosus, onerosusque terrarum *Russia*, ad meditullia *Podolia*, ingressus. Pluribus enim hebdomadis, in locis variis *Podolia* statiua habentes, proprios turbabant & deuorabant, non *Turcum*, maiores hostilitates, maioresque prædas, diebus singulis agendo in Ciues, quam in hostes. Et licet *Stephanus* Voieuoda *Valachia* illos, variis literis & Nunciis, ad succurrendum sibi solicitasset: clades suas, & oppressiones suæ gentis declarans, & torporem illis contumeliosis verbis exprobrans: non tamen illos trahere potuit ad aliquam subuentionem, qui aduentum *Casimiri Polonia* Regis, cum maximis copiis, quem illis frequentibus denunciabat literis & Nunciis, opperiebantur, neque progredi contra hostem, Rege inexpectato, neque redire iniussu Regis, honestum rati, in vnis statiuis consistebant. Interim classis *Turci*, quæ & supplementum militum, & machinamenta varia, ad conquirendas arces & vrbes, vehebat. Diuina prodente clementia, fluctibus pelagi, & tempestate deleta est. Quo Nuncio *Turcus* conterritus, cum & *Polonia* Regem sibi sentiret in dies imminere, *Valachia* relicta *Constantinopolim* rediit.

& classe cum bellicis tormentis amissa tempestate maris, Turcus exterritus, tandem Valachiam deserit.

Reuersionem autem *Turca*, *Matthias Hungaria* Rex, in suam laudem traducens, metu processus sui illum, scriptis suis, vulgauit non reuertisse, sed fugisse. Quapropter & Papa quartus *Sixtus*, & *Ferdinandus Napulia* Rex, & omnes Principes, & Communitates *Italia*, præter solum *Mediolani* Ducem, qui se ludificari non permisit, collatione facta, ducenta millia aureorum ad conterendum *Turcum*, sibi transmittunt: qui illis & victoriam de *Turco*, & illius perpetuum repromittebat exterminium. Sed interim copiosus *Turci* exercitus, ex *Bosna* Regno, insperate & subito, sexta decima mensis Octobris adueniens, omnem *Carneolam*, *Carinthiam*, & partem *Stiria*, graui clade (præsidiis in propria, quoniam illis conuenta merces non soluebatur, dilapsis) populatus est, *Salzburgensem*que, & *Bambergensem* Episcopatus, graui afflictione vexauit, & vsque ad montes *Italia* grassatus est. Multasque animarum Catholicarum cateruas in perpetuam seruitutem tunc abduxit, nemine resistente. Eu autem facinore non contentus, ad expugnandum quinque propugnacula fortissima, in littore *Istri*, in parte inferioris Castri *Smiderow*, a *Matthia* *Hungaria* Rege ex lignis fabricata, & præsidio quinque millium militum munita, ne obsidio castri *Smiderovv*, quam primo veris tempore facere intendebat, impediretur, gentes suas transmittit. Quæ nihil vel parum moratæ, propugnacula quatuor per vim, quintum per deditionem, conquirunt. *Turcus* ipse solus, cum potentiori exercitu consistebat in propinquo. Vbi gens sua, propter asperitatem hyemis, habebat focos, suis, si *Matthias* Rex *Hungaria* illos inuadere perseuerasset, celerrimum auxilium laturus. Quibus magis Papa *Sixtus*, Principesque & Communitates *Italia* cognitis, tum se primum a *Matthia*, *Hungaria* Rege, & a socero eius, *Ferdinando Napulia* Rege, magis intellexe-

Discessionem Turcorum ex Valachia Mathias Hungaria Rex, dimissis circum circa literis, sibi adscribens ducenta millia aureorum a Pontifice Romano, ac quibusdam Ciuitatibus Italia emungit. Turca interim affecta cladibus Carniola, Carinthia, & parte Stiria, quinque etiam propugnacula expugnat ad Istri ripas, iuxta Smiderouicam sita, Matthia Hungaria Regis.

1476.

Is vero Beatricem filiam Ferdinandi Napulia Regis, vxorem sibi adductam, in Reginam Hungaria coronari procurat.

lexerunt circumuentos, qui iam filiam suam *Beatricem*, *Frederici* Imperatoris *Romanorum* denunciatione non obstante, *Matthia Hungaria* Regi locauerat, & in fauorem Generi collectam huiusmodi eugebat, non tam *Italia*, quam *Hungaria* Regi profuturam. Quæ in *Hungariam* adducta, & feria quinta in die S. *Luca* Apostoli *Albam Regalem* deducta, coronata die Dominico sequenti, thoro Regio iuncta est.

Peractis Comitiis, ad exquirenda consilia Turco resistendi institutis,

Dum apud *Pyotrcouiensem* Diætam, tribus hebdomadis, nequicquam fuisset immoratum (nam exquisitis sententiis, licet fuisset per plures dies certatim disputatum: non tamen comprehendi poterat aliqua via, per quam potuisset hosti tam infesto & potenti, potentior resistentia, æstate iam ad hyberna declinante, & ragionibus *Podolia* & *Valachia* & a proprio milite & hostili quassatis, fructuose opponi) discedens tamen *Casimirus* Rex *Polonia*, ex Diæta *Piotrcouiense*, per solitas stationes, in *Radom* se contulit. Et exinde visitato Munasterio *calui montis*, & ligno viuificæ crucis suppliciter adorato, in Diætam particularem *noua ciuitatis Korczin*, a Proceribus *Cracouiensium* oratum, pro die sancti *Matthai* Euangelistæ tentam, venit. In qua, per quindecim dies, cum Consiliariis, & militibus, subsidium pecuniale per quatuor grossos de quolibet laneo, in defensionem terrarum *Russiæ*, quod & oræ *maioris Polonia*, se indilate collaturas, si in illud oræ *Cracouienses* consentirent, obtinuit. Quod quidem subsidium, a *Cracouiensibus* oris illico solutum, oris *maioris Poloniæ*, propter differentiam militum, non implentibus sponsionem, quod ægre ferrent. Capitaneatus *maioris Polonia* a *Matthia* de *Dmoschin*, Palatino *Calisiense*, contra leges teneri. Ex Diæta autem *noua ciuitatis Korczin*, *Casimirus* Rex per *Sandomiriam*, & loca solita gradiens, peruenit in *Lublin*, vbi illius ex *Radom* aduenienis *Elisabeth* Regina opperiebatur aduentum.

tandem Casimirus Rex Belziam venit, cum Turco congressurus, si in vlteriora Regni grassaretur.

Itaque diebus quinque immoratus, in terram *Chelmensem*, & in loca *Krasnisthavv*, *Hrubyeschovv*, deinde in *Belz* processit. Vbi quindecim diebus immoratus, speciem resistendi hosti *Turco*, si in vlteriora Regni, ex *Valachia* grassaretur, ostendit. Sed ex causis, quas perscripsimus, *Turco* in propria diuertente. *Casimirus* & ipse *Polonia* Rex, voti sui compos effectus, in *Lithuaniam* concessit, & magnam partem autummi & veris, totamque hyemem illic agens, venationes assidue tractabat, captata temporis opportunitate, quoniam copiosæ niues terram operuerant: assidua etiam & intensa gelua terram premebant. Et propter tam sæuam hyemis intemperiem, multi mortales venationibus intendendo, aut extiocti cadebant, aut in nasis & naribus truncabantur.

Quo ex Valachia discedente, & Casimirus Rex redit in Lithuaniam, & venationibus licet horrida hyeme existente dat operam.

Fredericus Romanorum

Fredericus sub idem tempus, *Romanorum* Imperator & Dux *Austria* suspicatus vastationem *Turcorum*, per subordinationem *Matthia Hungaria* Regis, erupisse, dolore nimio permotus sufferentiis pacis, quarum fœdus apud *Wratislauiam* in triennium ictum erat, reiectis,

1476.

Imperator, suis Australibus rebellibus domitis, cum Matthia Hungaria Rege sententibus, ruptis induciis in triennium ictis, eidem Matthia cum auxilio Wladislai Regis Bohemia parat bellum:

A propriorum, & mercenariorum militum facto delectu, rebelles suos *Australes*, & eorum arces, qui cum *Matthia Hungaria* Rege habebant confœderationem & ligam, & aliquot castra fortia, & præsertim *Grosinkier*, qui aliorum rebellium erat Princeps, aut per oppugnationem, aut per deditionem conquirit. Cui etiam huiusmodi bellem agenti *Wladislaus Bohemia* Rex, disrupta & ipse pace, ad beneplacitum *Frederici* Cæsaris, quatuor millia suorum *Bohemorum*, equitum & peditum, quorum *Biozian* Capitaneus erat, transmisit, & quorum auxiliu *Fredericus* Imperator & plures victorias de hostibus, & de eorum arcibus conquisitiones referebat. Summa autem in-B tensioris contra *Matthiam Hungaria* Regem, gerendi ab Imperatore belli, in proximam æstatem differebatur.

Casimirum Polonia Regem ad ipsum exhortans

Sub quo quidem tempore *Fredericus* imperator, *Casimiri Polonia* Regis, misso ad illum, vsque in *Lithuaniam*, *Raphaële Lyesczinski*, milite *Polono* aulicu suo, item *Wladislai Bohemia* Regis, item Electorum Imperii, item Principum *Almania*, personale auxilium inuocabat. Et ne vetera *Polonia* & *Hungaria* fœdera essent obstaculo, *Ioannes Bakfisloër*, natione *Wratislauiensis*, Archiepiscopus *Strigoniensis*, qui tyrannidem *Matthia Hungaria* Regis fugiens, in *Austria* apud Imperatorem *Fredericum* exulabat, *Polonia* Regi *Casimiro*, per *Andream Oporovvski* Epi-C scopum *Varmiensem* intimauit (quem *Polonia* Rex ex Diæta *Pyotrcouiensi* ad Cæsarem *Fredericum* transmiserat, rogando illum, ne se, bella *Tartarica* & *Turcorum* agentem, in bella sua traheret) æquissimo animo, si *Hungariam Polonia* Rex a tergo inuaderet, Proceres *Hungaria* laturos.

non inuito Hungarico Senatu,

Detexit etiam idem *Strigoniensis* Archiepiscopus *Ioannes*, per eundem *Andream* Episcopum *Varmiensem*, *Casimiro Polonia* Regi, personam & nomen vnius Baronis *Polonia*, ex Consiliariis Regis principalioribus, qui cum insimulare nonnullarum innocentium personarum (quoniam in illum nulla suspicio cadebat, & cadere poterat) *Hungaria* Regi *Matthia*, singula consilia & decre-D ta Regis *Polonia*, & singulas sentencias suorum Consiliariorum, perscribebat.

vnus Senator Polonicus consilia suorum Regi Hungaria prodit.

Matthias Hungaria Rex rebus suis consulturus,

Videns autem *Matthias Hungaria* Rex, & ab Imperatore *Romanorum Frederico*, & Coadiutoribus suis *Casimiro Polonia*, & *Wladislao Bohemia* Regibus, item a *Turcorum* Cæsare, angustiatum se esse, veritus quoque amplius, se angustiandum iri, præsertim cum de propriis gentibus *Hungaris*, oppido illi infestis, magna illum & assidua cura & suspicio distineret, vtcunque sibi & suo statui consulturus, ad versuta & callida se vertit consilia, & cum Magistro *Prussiæ Henrico* de *Richtenburg*, suoque ordine, & per Nuncios a Magistro & Ordine, ad solennitatem suarum nuptiarum, *Buda*, cum no-

cum Henrico de Richtenburg Magi-

1476.

stro Prussiæ, inscio Casimiro Rege Poloniæ ferit clandestinum fœdus.

noua sponsa *Beatrice*, *Ferdinandi Neapolis* Regis filia, clandestinum fœdus, dudum quoque per Internuncios decoctum, de vicinitatis perpetua pace, & bello Regi, & Regno *Poloniæ* mouendo, conclusione finali confirmat, & pro conducendis mercenariis militibus, in subsidium Ordinis & Magistri, quatuor secum millia florenorum, in manibus Consulum, in prætorio *Wratislauiensi* reponit. *Przemislaum Teschinensem* Ducem requirit, (qui licet stricta consanguinitate *Casimiro Poloniæ* Regi, ex sorore enim auitali germana genitus, coniunctus erat, partes tamen *Matthiæ Hungariæ* Regis, fratre propinquo *Wladislao Bohemiæ* Rege deserto, enixius quam conueniebat sequebatur) vt pro damnis & sumptibus in *Slesia* apud *Wratislauiam*, & postea in fauorem, & ordinationem rerum suarum factis, auro numerato sibi satisfaceret, aut perpetuo excederet de terra & arce *Teschinensi*. Quo ille nuncio deterritus, inopsque consilii quid ageret, & serius dolos *Matthiæ Pannoniæ* Regis perpendens, ad *Wladislaum Bohemiæ* Regem se contulit: eius se subiiciens, quam ille tunc quoque imperturus est, ditioni, & defensioni. Tribus quoque Nunciis, *Petrum Komorowski* cum filio *Alexandro*, ad se accersitum, mouxit, ac castris, *Orawa*, *Likawa*, *Strumna*, sancto *Nicolao Kozmberg* & aliis dolo interceptis, sibi restitutis, in *derwnad*, *Zwanecz*, & *Sethsiart*, castrorum, illum mitteret possessionem.

A Duce vero Teschinensi Przemislao,

aut sumptus propter se factos repetit, aut ex Ducatu cum discedere iubet.

Draculam Bessarabiæ Palatinum, ex vinculis dimissum, Matthias Rex Hungariæ cum Stephano Voieuoda Valachiæ, contra Bessarabos commouere gerere iubet bellum.

Restituit idem ipse *Matthias*, *Hungariæ* Rex, & *Wladislaum Draculam*, Voieuodam *Bessarabiæ*, annis prope duodecim in captiuitate tentum, & eum cum *Stephano* Voieuoda *Moldauiæ*, gentibus communibus, contra *Bessarabiam*, & Præfectum eius *Thotrusib*, à Cæsare *Turcorum* relictum, gerere bellum iussit: quo illum sibi contra *Poloniæ* Regem *Casimirum* strictius conciliaret. Qui etsi primo prælio *Bessarabos* fudissent, & castra omnia *Bessarabiæ* in suam redegissent potestatem: in altero tamen prælio, *Bessarabi*, *Turcorum* auxiliis adiuti, vtrumque fugatum, de *Bessarabia* expulerunt. Quam tandem postea *Thotrusib Turcorum* Cæsaris Præfectus, repetiit, & in suam redegit potestatem. In ea tamen expeditione *Dracula* fraude serui sui occubuit.

In qua Draculam fraude serui occiditur sui.

Carolus Burgundiorum Dux

Carolus Burgundiorum Dux, & *Matthiæ Hungariæ* Regis (pares enim animos & mores a natura sortiti erant) confœderatus, & ob id *Polonis* infestus, cladium suarum ignominiam, quæ illi nondum biennio elapso, a *Suitensibus*, tenui robore secum certantibus, acciderant, vlturus. Duci quoque *Lotharingiæ Ludouico* quam maxime iratus, quod illum oppidum *Nussia* obsidentem, contra *Fridericum Romanorum* Imperatorem non iuuerat, frequenti suorum & mercenariorum militum delectu habito, habens pugnatorum quadraginta millia, & credens se Ducem *Lotharingiæ*, & omnem *Suitensium* manum, non solum profligaturum, sed insuper omne eorum genus & nomen exterminatum iri, in arma consurgit, & omnem *Lotoringiæ* facile occupat Principatum. Renduam quoque Ducis *Lotoringiæ* Ciuitatem dictam *Nansenia*, dum graui premeret obsidione, venit Dux *Lotoringiæ Ludouicum*, cum gentibus Ducis *Austriæ Sigismundi* & *Suitensium* & aliis confœderatis, contra eum, nonnisi decem millia suarum gentium habens, ipsum profligauit. Vbi superatus, & graui cæde cum suis obrutus, ad extremum, ne tam forti & numeroso suorum exercitui superesset, occisus in fuga a quodam ex suis *Burgundionibus*, qui tyrannidem suam, & iniustorum bellorum multiplicationem execrabantur, & apud cœnosam paludem, non nisi die tertia repertus. Manibus *Leodiensium* Ciuium interfectorum pœnas dedit: quorum excidium effecerat, pro eo, quod germanus suus, non legitimus, ad ecclesiam *Leodiensem* per Papam *Pium*, contra verum Electum, promissus non admittebatur. In oppido *Nansie*, ante quod pugnatum est, sepultus. Victoriæ illius diei & pugnæ omnis gloria apud *Ludouicum* Ducem *Lotharingiæ*, quem alii titulabant *Brunszwicensem*, & apud *Suitenses* permansit.

fuso suo exercitu a Ludouico Lotharingiæ, alias Brunszwicense Duce & Suitensibus, in gentibus multo superior, & ipse in fuga a quodam suo milite occiditur.

Cladi tam memorabili aliud atrox & horrendum facinus subnectam. *Mediolanensium* Dux *Geleatius*, quandam ex ciuibus suis, nobili & magna domo ortam, non iouitus, pulchritudine formæ captus, adamauit. Cui maritus, ex spectabili quoque genere & domo antiqua, vel facilitate, vel Principis metu, vxoris amorem inconcessum tolerauit. Eius germanus generosioris animi, id moleste ferens, fratrem crebrius, vt vxoris famæ, & domui ipsorum honestati, consuleret, admonebat. Sed cum is mortis metum, sibi a Principe irrogandæ, opponeret, ille, gradatim Euangelicam doctrinam impleturus, glorem adiit, illamque ob generis sui nobilitatem, honestatemque, in familiam suam, genus & domum, adscitam esse, sperans illud domui eorum decori fore, commemorauit. Verum iam vulgatissimum esse, atque per ora plebis volitare, eam insano Principis amore deditam atque captam esse. Monebat deinde eam, vt consuleret suæ, atque vtriusque Parentelæ honestati. Mulier, vt fit, capta a crimine, correptionem leuiri indigne ferens, rem Principi detexit. Qui indignatione perculsus, & ira, non audens ciuem nobili genere ortum aperte perdere, calumniatores ei subordinauit. A quibus in iudicium vocatus, & de calumniosis viciis conuictus, per Principem morti addictus est. Frater id amarius, quam vxoris facinus ferens, statim fratricidii scelus in Principe vlcisci destinauit. Sed cum non facile sibi ad Principem aditus præstaretur, locum & tempus

Adultera mulier,

virum suum imprimis a Duce Mediolani Geleatio, mœcho suo, falso calumniatum & damnatum,

1476. obseruauit. Et cum in die sancti *Stephani* Prothomartyris, in celeberrimo, amplissimo & ornatissimo, diuo *Ambrosio* dicato, *Mediolanensi* templo, quod ad instar sanctæ *Zophiæ Constantinopolitanæ*, ingenti structura fabricatum est, diuinis interesset, ciuis ille speciem legationis, & Nuncii præ se ferens, & manu literas tenens, Principem adiit: stiparoribus Ducalibus longius stantibus, & non suspicantibus aliquod malum. Cui facinora sua exprobrans, atque inter loquendum sicam, quam veste occuluerat, eximens, Principem pluribus vulneribus circa præcordia confodit. Eiulante deinde Duce, sui prosilierunt, atque ciuem membratim frustratimque concidunt. Dux in diem tertium viuens, facto testamento, quo suos hæredes Senatui *Venetorum* commendauit, mortem fœdam obiit. Mulier, lubricitati suæ indulgens, tres simul viros insignes, virum, leuirum, & adulterum contradidit. Sub eodem quoque tempore, Marchio *Ferrariensis Hercules*, naturalis & illegitimus à fratre legitimo *Nicolao*, cum fauore & auxilio aliquorum Ciuium *Ferrariensium* & Ducis *Mediolani* inuasus, fratrem inuadentem vincens, captiuat, & capite obtruncat: Annus hic insignis, sed maxime fatalis Ducibus.

Deinde Ducem ipsum adulterum in ecclesia Mediolanensi, sub specie legationis à leuiro aditum & confossum, postremo etiam leuirum à stipatoribus Ducis occisi, minutim concisum, vno fere tempore perdidit.

1477. Huius anni natalem Domini diem, qui in diem Mercurii cadebat, & sequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Vilnam*, cum *Elisabeth* Regina, & cum duobus filiis, *Casimiro* & *Alberto*, tempus quoque Carnispriuii, & dies Quadragesimales, in *Throki* exegit. Legatione autem *Frederici* Cæsaris *Romanorum*, per *Raphaëlem Liesczinski* militem, & *Wladislai Bohemiæ* Regis filii sui, vt contra *Matthiam Hungariæ* Regem tempestiuius consurgeret, & communibus viribus aduersus illum gereret bellum, rumoribus etiam, quibus *Matthias Hungariæ* Rex, *Poloniæ* Regnum inuasurus, non vulgarem stipendiariorum aggregauerat in *Slesia* manum, percitus, ex *Lituan..ia*, rebus illic vtcunque compositis, prius quam animo destinauerat, mouens, in *Lublin*, feria quarta, ante festum Paschæ, quæ fuit secunda dies Mensis Aprilis, venit, & Pascha Domini illic celebrauit. Tandem post dies octo exinde recedens, *Pyotrcouiam* post conductum Paschæ, tredecima Aprilis aduenit: generalem Diætam diu indictam celebraturus, & rebus publicis prouisurus.

Casimirus Rex Poloniæ Frederici Rom. Imperatoris & Wladislai Bohemiæ Regis, atq; rumoribus certis permotus, ad Conuentionem Piotrcouiensem procedit: de bello Matthiæ Regi Hungariæ inferendo consulturus

Vigesima nona die mensis Ianuarii. *Georgius Leopoliensis* Archiepiscopus, vir doctrinæ singularis, & in studiis humanitatis apprime eruditus, cum annos prope triginta in Pontificatu exegisset, & notabiliter, coëmtis aliquot villis, consensu Regio obtento, Archiepiscoparum *Leopoliensem* auxisset, apud oppidum *Rohatin*, suæ ditionis, agens, multumque dolorem sentiens, in crucis modum, in cubiculo suo, in terram facietenus prostratus, inconfessus & inuiaticatus, exanimis repertus est, & *Leopolim* exinde reductus, in sua *Leopoliensi* Ecclesia sepultus. Vir Musis amicissimus, & tam in prosa *Pierica*, quam carmine, cæterisque humanitatis studiis, in declamationibus quoque ad populum, memorabilis. Cuius vita a *Philippo Callimacho*, *Italo Florentino*, egregie descripta est. Vacauitque sedes *Leopoliensis* ecclesiæ annis plus quam duobus. Morbone, incertum est, extinctus, an veneno a fœminis propinato, in quas intemperate se agebat.

Georgius Archiepiscopus Leopoliensis in cubiculo suo pronus, in crucis modum terræ prostratus exanimis reperitur.

1477. Vndecima mensis Martii, *Przemislaus Theschnensis* Dux, tristitia & mœrore, vt aiunt, confectus magis quam morbo, in arce *Thesznensi* diem obiit, quod *Matthias Hungariæ* Rex, cum quo sentiebat, & contra *Casimirum Poloniæ*, & contra *Wladislaum Bohemiæ* Reges (qui tamen illis stricta consanguinitate, vtpote ex sorore amitali germana *Offka Casimiri* Regis *Poloniæ* genitus, coniunctus) illum de dimittenda arce & ciuitate *Thesznensi*, aut de soluendis sumptibus in bellum *Slesiticum*, & eius liberationem expensis, & tribus millibus florenorum, quingentisq; florenis, eidem Duci gratuito donatis, graui molestatione requirebat. In monasterio autem fratrum Prædicatorum in *Theszin* sepultus est: vnam tantummodo filiam *Heduigim*, ex *Anna Boleslai* Ducis *Varschouiensis* filia, susceptam, relinquens superstitem. Qui moriens neporem suum germanum *Casimirum*, filium *Boleslai* germani, testamento reliquit omnium Principatuum suorum hæredem, quos Principatus, *Pragæ* adueniens (in obsequiis enim *Wladislai Bohemiæ* Regis agebat) *Matthia Hungariæ* Rege nequicquam obstante, & ad suam trahente, iure feudali, ditionem, est consecutus. Præfatus siquidem *Matthias Hungariæ* Rex, transmissis primo Vere in *Slesiam* quinque stipendiariorum millibus *Glogouiam maiorem*, [illegible]*an*, *Swidniczam* & *Iawor*, cæterasque *Slesiæ* ciuitates intercipere, & occupare nitebatur. Verum, cum tantum exercitum & nulla ciuitas *Slesiæ* susciperet. Sed nec *Wratislauia* portis clausis, perniciem suam, si ingrederetur, verita, magnusque omnium victualium & pabulorum illum defectus affligeret, in bilem quandam & furorem conuersus, plus, quam hostiliter, sæuire in eos, quibus laturus erat auxilium, cœpit: depopulando agros, & villas, sacrasq; ædes & templa incendendo, imbellem sexum trucidando, virgines; mulieres, puerperasq; spoliando atq; deflorando. Superuenit & ex *Bohemia*, sub ductu *Ioannis Thrnacowski*, quatuor millia gentium expeditarum habens, à *Wladislao Bohemiæ* Rege destinatus exercitus, quem *Hungaricus* veritus (decernere enim cum illo quam primum æstuabat) ex *Slesia* tumultuarie in *Hungariam* spoliis onustus suum reditt. *Swidnicenses* & *Iauienses*, ne alteram super alteram à *Bohemis* cogerentur, sub idem tempus, experiri vallationem, & cladem, paci suæ quam optime, cum *Ioanne Wladislao*

Przemislaus Thoschnensis Dux mœrore, quod illum Matthias Hungariæ Rex affligebat, moritur.

relicto hærede Casimiro Nepote suo ex fratre Boleslao, qui Ducatum Theschensem est assecutus: ne quicquam iure feudi sibi vendicante Matthia Rege Hungariæ,

cuius exercitus, timore militum Wladislai Bohemiæ Regis, ex Slesia discedit. Swidnicenses vero, & Taurienses deduntur

1477.

Id ipſumque reliqua ſactum fuiſſet Sleſia, niſi Wladislaus ipſe exercitum ſuum ex Sleſia deduxiſſet Imperatori Romanorum opem laturus.

ne Thowaczowski, inito fœdere, conſuluerunt, feſto ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli elapſo, *Wladislao Bohemiæ* Regi, deditione repromiſſa. A Factitaſſet hoc ipſum & omnis *Sleſia*, ob elementes & ingenuos mores *Bohemo* affecta, ob truculentos vero *Hungaros* peroſa, ſi diutius *Bohemiæ* Regis *Wladislai* apud eos immoratus fuiſſet exercitus: quem *Bohemiæ* Rex ad ſe reuocare coactus eſt. *Fredericum* Cæſarem contra ſuos, in *Auſtria* rebelles, à *Matthia Hungariæ* Rege ſubornatos, cui iampridem quatuor millia equitum & peditum ſub ductu *Ioannis Barzyan* transmiſerat, perſonali auxilio, & frequentiori, nouoque exercitu adiuturus. Electoratusque Imperii inſignia, ſiue Regalia, à Cæſare ſuſcepturus, pro quibus & *Hungariæ* Rex *Matthias* multipliciter, vindicando ſibi *Bohemiæ* Regnum, non tam per ſe, quam per ſummi B Pontificis & Cardinalium ſuffragia, inſtabat.

Auxilium Frederico Romanorum Imperatori

General: Diæto apud *Pyotrcouiam*, pro tredecima die menſis Aprilis inſtituta, adueniente, id primum agere placuit, vt *Romanorum* Imperatori *Frederico*, & pro fœdere ſecum inito, & in fauorem *Wladislai Bohemiæ* Regis, quo celerius conſequeretur Regalia, ſubſidium de quatuor millibus mitteretur exercituale. Et quamuis id factu optimum, omnium Conſiliariorum probarent ſententiæ, magis tamen, vt id fieret, quam quomodo impleretur, reperiebatur: propriis militibus tam remotam expeditionem recuſantibus, collationem vero æris, qua mercenarii milites ſtipendiarii, ærario Regio nullo extante, poſſint magnopere execrantibus. Itaq; C & Nuncio *Bohemiæ* Regis *Wladislai*, *Ioanni Rupowski*, Magiſtro Curiæ Regiæ, in huiuſmodi *Pyotrcouienſi* Diæta & poſtea *Raphaëli Lieſcinski*, militi & Nuncio Cæſareo, ſubſidium huiuſmodi eflagitantibus, nullum efficax reſponſum dari potuit: oppoſita excuſatione, quod *Caſimirus Poloniæ* Rex, propriis, & maxime barbaricis bellis, contra *Tartaros* & *Turcos*, ac Cruciferos, item *Petrum Komorowski*, quæ nunciabantur imminere, intentus, exteria vacare non poſſet. Ad leniendum quoque animos, depoſcentium, *Andreas Oporowski* Epiſcopus *Varmienſis*, ad Cæſarem, *Ioannes* vero *Drzewiczki* Notarius Regius, ad *Wladislaum Bohemiæ* Regem, ſpem pro re vtrique oſtenſuri, deſtinati. D Æquiori animo *Bohemiæ* Rex, eam excuſationem, quam Cæſar ſuſcepit: quod & morigerari illum parenti oportuit, & tria millia florenorum à patre ſibi deſtinata, excepit.

per Raphaëlem Lieſcinski petitum,

& Wladislao Bohemiæ Regi à Rege Poloniæ Caſimiro domeſticis bellis implicato denegatur.

Cruciferi de Pruſſia, contra Caſimirum & Regnum Poloniæ arma reſumere intendunt, cum Matthia Rege Hungariæ, variis promiſſis ab eo illecti, fœdus clam feriunt,

Non remiſerant inter hæc Cruciferi de *Pruſſia*, pro renouando, contra Regnum & Regem *Poloniæ Caſimirum*, bello, animos, ſed clandeſtinis tractatibus illud ſummopere gerere operis effectu exæſtuant. Faciebat eis ſpes & animos, *Matthias Hungariæ* Rex: qui ad id bellum gerendum, omnem impenſam ſuam pollicitus, & operam, eos animabat & inſtigabat. Diſcurrebantq; frequentius Commendatores ex *Pruſſia* in *Hungariam*, ad *Hungariæ* Regem *Matthiam*, conficiendo hinc inde pacta cum Rege, modosque & fœdera, per quæ ille ipſos in ſuam aſſumebat protectionem & defenſam. Faciebant autem tranſitum ex *Pruſſia* in *Hungariam*, per Regnum *Poloniæ*, in habitu diſſimulato, quos *Nicolaus Komorowski*, de domo *Ciphorum*, *Polonus*, Regi *Hungariæ*, poſt ſpolium caſtrorum in eum patratum, reconciliatus, in perfidiam, & rebellionem, & ipſe contra Regem *Caſimirum* & Regnum *Poloniæ* ſpectans, a *Matthia Hungariæ* Rege, cui ſe iam totus addixerat, per ſe & per ſuos conducebat. Faciebant etiam eis animos aliqui ex militaribus & ciuibus *Pruſſiæ*, & ſignanter *Stiborius Marienburgenſis*, *Ludouicus Chelmenſis*, Palatini, *Philippus Biſchow* Conſul *Gdanenſis*, qui ampliores largitiones & libertates, quam quæ erant illis ſatis amplæ à *Caſimiro* Rege *Poloniæ* conceſſæ, ambientes, ſimulabant ſe, idque Cruciferis ſignificabant, in eorum ditionem, iuriſiurandi funiculo temerato, tranſituros. Id cum primum rumore vulgatum, dein certis indiciis patefactum fuiſſet, literæ quoque Cruciferorum, quibus pernicioſa eorum voluntas detegebatur, interceptæ, Rex *Caſimirus*, magnitudine periculi motus, vt ſinguli tam fideles, quam perfidi, continerentur in fide, *Petrum Dunin*, Caſtellanum *Siradienſem* & Capitaneum *Lanciti enſem*, cum ſexingentis equitibus, & peditibus quadringentis, adiungens ei *Ioannem Byali* in ſubſidium in *Marienburg* transmittit: primiciis bellorum, quas propediem Cruciferi aſſerebantur exituri occurſurum, donec Rex *Caſimirus* cum ampliori, ſi id neceſſitas exigeret, ſubſequeretur exercitu. Solicitati inſuper fuerunt *Maſouiæ* Duces, *Caſimirus*, *Boleslaus* & *Ianuſſius*, tam à *Matthia Hungariæ* Rege, quam à Cruciferis, vt cum eis ſentire, & contra *Caſimirum* Regem & Regnum *Poloniæ* fœdus cum illis iungere vellent. Conuentusque aliquot Ducum *Maſouiæ*, cum Cruciferis ob eam rem habiti. Procliuique erant Ducum *Maſouiæ*, cum ſuis Conſiliariis, ad tam pernicioſum fœdus conſentiendum animi, niſi illos metus Regis & Regni *Poloniæ*, paucorumq; Conſiliariorum *Maſouiæ* ſpectata virtus, à nefario opere reuocaſſet. Militares inſuper & ciues *Pruſſiæ*, ſcelesto propoſito Cruciferorum ad liquidum cognito, Diæta apud *Marienburg*, vltima die menſis Iunii celebrata, firmiſſime coniurant, à ditione & obedientia Regis & Regni *Poloniæ*, nunquam ſe deſcituros: memores grauiſſimarũ iniuriarum, quæ ſub Magiſtro & ordine pertulerant, & reſpiciendo ad beatitudinem, felicitatemque, qua ſub Rege & Regno *Poloniæ* pollebant. Vnde & in Diæta huiuſmodi, quam primum bellum ingrueret, ſinguli milites ſe arma ſumpturos, ſingulæ vero ciuitates, ſe armatorum certum numerum daturos, ſinguli quoq; agreſtes quatuor, quintum expediturum decernunt, deuouentque. Militares etiã & ciuitates ſub ordine conſiſtentes, ſpeciali conuentu habito, decernunt, temeritatem Cruciferorum, ſi bellum con-

& ad illud aſſumendum Duces Maſouiæ nequicquam ſolicitant.

1477.

contra Regem & Regnum *Polonia* grassati fuarint, nullatenus securos.

Martinus Trukses, Commendator Osterodensis, in Magistrum Prussia generalem ab ordine electus, ad bellū Casimiro Regi & Regno Polonia inferendum spectat.

Celebrauit & Ordo Crucifericus, in *Kinsberg*, quarta die mensis Augusti, generale Capitulum, & sub præsentia Commendatorum, qui de *Rheno* ad electionem conuenerant, fratrem *Martinum Trukses*, Commendatorem *Osterodensem*, nouiter *Roma* reuersum, in Magistrum generalem eligunt. Qui & ipse, qnamuia credebatur vir prudens, & modestua, furere cœpit, rescribens consulibus *Gdanensibus*, ligam & fœdus cum *Matthia Hungaria* Rege ictum, rescindere magnopere suadentibua, fœdus illud necessitate pressum, violante Rege *Polonia* suas inscriptiones, & nihil de his, quæ Ordini præmiserat, obseruante, pro Dei honore & Ordinis terrarumque suarum vastatione, confecisse. Abstinuit tamen ab omni hostilitate illa æstate, & bello, intelligens se vanis promissis à *Matthia Hungaria* Rege delusum esse, qui tunc bello contra *Fredericum* Cæsarem *Romanorum* in *Austria* gesto occupatus erat, intelligens etiam *Casimirum Polonia* Regem, cum omnibus suarum terrarum subditis, si quid mouere vellet, in arma paratum esse, intelligens & proprios subditos à se ad *Polonia* Regem descecturos. Concussus etiam cæsareis literis, quibus illi contra Regem & Regnum *Polonia* belligerare sub pœnis grauibus interdicebat.

Casimirus Rex Polonia, omnibus indignantibus confert Magistratus, contra leges Regni, cum fremitu omnium.

Negociis publicis apud Diætam generalem *Pyotrconicensem* ordinatis, & Castellania *Cracouiensis*, quæ summus Magistratus apud *Polonos* est, ex morte *Ioannis* de *Pilcza* vacans, in *Derslaum* de *Rithwyani*, *Cracouiensem* Palatinum, collata est. Ipse item Palatinatus *Cracouiensis*, in *Ioannem* de *Rithwyani* Castellanum *Sandomiriensem*, & Regni *Polonia* Marszalcum à *Casimiro* Rege, postquam ex *Pyotrcouia* in *nouam ciuitatem Korcim* aduenit, & alterum conuentum illic, mense vno tenuit, collatus est. Pro quo fremitus ingena in Regem *Casimirum*, & in *Ioannem* de *Rithwyani*, à singulis statibus coortus, maximis sugillationibus vtrumque carpebat, rem perniciosam, contra ius fasque geri, facto, & sequela plurimum nocituram. Tres quoque Magistratus ab vno occupari indignabantur, instabantque id scelus nunquam alias in republica *Polonorum* practicatum, rascindi. Quo non impetrato, in Conuentus & Senatum ad consulendum nullo pacto accedere placuit.

Nicolaus Komorowski à Matthia Hungaria Rege per proditionem corruptus

Nicolaus interim *Komorowski*, à *Matthia Hungaria* Rege, & ipse, iuxta ac Cruciferi, pluribus largitionibus, maioribus promissis subornatus erat in rebellionem, assidueque de eius rebellione & hostilitate, non vulgares, sed veri afferebantur rumores, qui pectora singulorum conquassabant, quod ex tribus castris, quæ collata sibi a Rege *Polonia Casimiro* tenebat, videlicet *Berwald*, *Sephliari*, & *Ztwyecz*, *Hungaria* Regno cometaneis, facile in offensam Regni *Polonia* grassati, facileque sodinarum salis introitus destruere potuisset. Missi ad illum plerique Nuncii, ægrum animum, & in prodirionem reballionemque spectantem, sanare non poterant. Missi postremo duo Palatini, *Spitko* de *Iaroslaw Leopoliensis*, & *Ioannes Vatrobka* de *Strzelcze Belzensis*, qui solutionem pecuniariam, quae in castris præfatis habebat inscriptas, & omnium damnorum, si quæ propter Regem & Regnum *Polonia* pertulerat, & arbitrium iustorum iudicum, communiter a *Casimiro* Rege, & ab ipso eligendorum offerrent. Sed nec tam æquissimæ oblationi acquieuit. Inleceratthæc res, & *Casimiro* Regi & Consiliariis *Polonia* maximam curam, ne per callidi hostis, *Matthia* videlicee *Hungaria* Regis, commenta, Regnum *Polonicum* duobus bellis, hinc à Cruciferis, hinc à præfato *Nicolao Komorowski*, premeretur. Itaque quam celerrime *Iacobus Dabienski*, Palatinna *Sandomiriensis*, & Capitaneus *Cracouiensis* à *Casimiro* Rege missus, exercitu de propriis & mercenariia gentibus comparato, consurgit, & castra præfata obsidione cingit, illaque sub septem hebdomadarum spacio, bombardia maximis quatiens, conquirit. Sub quo quidem tempore, *Casimirus Polonia* Rex, ex *noua ciuitate Korczin* egressus, *Cracouiam* aduenit, & illic quatuor mensibus mansit; defensionem *Iacobo Dabienski* Palatino *Sandomiriensi*, & Capitaneo *Cracouiensi*, contra impressionem quamlibet, quæ ferebatur ex *Hungaria* superuentura, celerrime oppositurus, *Berwald* castrum, dedirione secuta, quamuis spissum, & optimum murnm, situm insuper munitum habuisset, iussu Regis *Casimiri*, vsque ad solum ruinatum est. *Ztwyecz* incendio deletum, *Sephlari Marco Ratholdi*, quod pecunias à Rege habebar in eo inscriptaa, restitutum. *Nicolaus* ipse *Komorowski*, plerisque Consillariis pro eo intercedentibua, ad præsentiam Regis *Casimiri* admissus, prodiclonam suam extenuare nitebatur. Sed cum Rex singula refelleret, & ad miserationem nihilominus propter priora sua fideiia obsequia, in necessitatia articulo, Regi & Regno *Polonia* præstita, flexus esset, possessionesque aliquas, in terra *Chelmensi*, consignare illi consensisset, ille arrogantius, quam proditori & victo conueniebat, vsus, misericordiam Regis contempsit, & furore concepto, ex *Cracouia* se euoluens, atque in *Hungariam*, *Budamque* ambiens, vindicare suam deiectionem, apud aures *Matthia Hungaria* Regis, illo ipsum simulatis promissionibus ludificante frequentius expetebat. Quo viso in *Poloniam* reuersua, per fortissimas intercessiones delicto suo expiato Regi *Casimiro* reconciliatus, oppidum *Krasnisthaw*, in *Chelmensi* terra, donari sibi à Rege in eorum, quæ amiserat, vicissitudinem, ægre obtinuit.

Castris, quæ tenebat, per Iacobum Dabienski deiicitur

& in Hungariam fugatur spreta satisfactione à Casimiro Rege Polonia oblata. Tandem ipse reuersus, oppido Krasnisthaw accepto in recompensam amissorum, in gratiam apud Casimirum reponitur.

Bohemia Rex *Wladislaus*, fortius auxilium *Frederico* Cæsari, vltra id, quod Duce *Burzian* ante festa Paschæ transmiserat, contra *Mathiam Hungaria* Regem laturus, qui arma

Wladislaus Bohemia Rex, gentibus Matthia

1477.

Hungariæ Regis apud montes Kuthnos profligatis, laturus Frederico Romanorum Imperatori contra Hungarum auxilium, personaliter cum maiori exercitu, quam antea per Burzuan transmiserat, Viennam venit: à Cæsare & Vniuersitate honorifice excipitur.

arma assidue conquirebat, accumulabatque, contra Cæsarem *Fredericum*, circa conductum Paschæ, cum notabili exercitu, ex pedite & equite collecto, ex *Bohemia* egressus, profligatis per prius gentibus, circa montes *Kuthnos*, quas in *Bohemiam Matthias Hungariæ* Rex immiserat, ad distinendum eum, vastata etiam per *Ioannem Thowaczowski* ora *Swidnicensi*, in *Austriam* venit, certificatus per Cæsarem, de Regalibus, quam primum venerit, illi consignandis. Gratissimus fuit *Frederico* Cæsari eius, velut parum speratus, & valde necessarius aduentus. Vnde, adhuc longe positum, personali obuiatione excepit, & cum gratulatione nimia, & solennitate, vniuersis statibus, & vniuersa ciuitate *Viennensi*, ad excipiendum illum effusis, *Viennam* introduxit. Veniebat & Vniuersitas *Viennensis*, cum Doctoribus, Magistris & Scholaribus, in obuium *Wladislao* Regi *Bohemiæ*. Rectorque Regem latina & diserta oratione excepit. Cui vicissitudinarium Rex ædendo responsum, ad singulos illustriores orationis locos, limate & tam ornate, respondit, vt singulos, in suæ admirationem conuerteret, & plerosque ad fletum certatim celebrantes eius indolem, ingenium, & doctrinam.

Fredericus Imperator Romanorum insignia Regni Bohemiæ Wladislao confert, Summo Pontifice Sixto quarto repugnante, & pro Matthia Hungariæ Rege agente.

Quamuis autem *Sixtus* Papa quartus, *Fredericum* Cæsarem, crebris literis & Nunciis obsecrando solicitasset, vt potius in *Matthiam Hungariæ* Regem conferret Regalia *Bohemiæ* Regni, quam in *Wladislaum*, aut saltem a conferendis in vtrumque abstineret. Cæsar tamen, in sentencia sui animi iuxta quam responderat, perseuerans, altera die aduentus *Wladislai* Regis in *Viennam*, feria videlicet tertia, post festum sancti *Viti*, sub magna præsentia populi, in ecclesia sancti *Stephani*, Imperialibus indutus, Regalia *Wladislao* Regi contulir *Bohemiæ*, & tradendo vexilla *Bohemica*, ipsum de Pincernatu Imperiali inuestiuit, pluribusque diebus mensæ honore, & omnium victualium & necessariorum procuratione illum tractauit, insignibusque extulit muneribus; non minoribus officiis, à *Bohemiæ* Rege *Wladislao*, & ipse cultus. Hæc autem Regalium, per Cæsarem *Fredericum*, in *Wladislaum Bohemiæ* Regem collatio, omnes rebelles & imperium suum detrectantes, in *Morauia, Slesia* & *Lusatia*, deterruit, vt singuli, non de resistentia, sed de deditione cogitarent. Cruciferos etiam, & Ordinem de *Prussia* adeo concussit, vt iam actum de se & suo Ordine existimarent. *Matthias* vero *Hungariæ* Rex, in eam bilem excanduit, vt singula quæque extrema, ipsam quoque mortem, se perpessurum, aut ignominiam ipsam se vlturum, *Poloniæ* Regi *Casimiro*, aliisque Regibus & Principibus, per literas insinuaret. Sed & apud *Romam*, molestia singularis, metu subsecuto, pectora plurimorum Cardinalium, *Matthiæ Hungariæ* Regi fauentium, peruaserat. Missisque *Sixtus* Papa, ad Cæsarem *Fredericum* literis, illum de actu illo corripiebat.

1477.

Matthias Hungariæ Rex

Facibus vltionis, *Matthias Hungariæ* Rex, in *Fredericum Romanorum* Imperatorem exæstuans, quod & anni vnius inducias, quas *Sixtus* Papa quartus, inter ipsum ab vna, & *Fredericum* Cæsarem, duosque Reges, *Casimirum Poloniæ*, & *Wladislaum Bohemiæ*, ex altera partibus, per literas constituebat, abnuerat, & quod in *Wladislaum Bohemiæ* Regem potius, quam in se Regalia Regni *Bohemiæ* contulerat, & quod peticionem suam repudiatam doleret, qua per *Neapolitanum* Archiepiscopum instabat, vt de titulo & iure regni *Hungariæ* literis restitutis cederet, & sibi Regalia de nouo conferret. Itaque tempore opportuno seruato, quo videlicet & *Wladislaus Bohemiæ* Rex, susceptis in *Vienna* Regalibus, cum vtroque suo exercitu, longa iam militia fesso, & egestate grauato, in *Bohemiam* remeabat, & Imperator *Fredericus* (siue nullitas ærarii, siue vana spes, non intendandi sibi ab *Hungaro* belli, in causa fuit: tenacitatem enim & tristitiam, quam plerique in eo accusabant, in pectore suo ego suspicari non poteram) stipendiarios milites, ab *Hungaro* illico assumtos, remiserat, congesto *Matthias* Rex *Hungariæ* ex mercenariis militibus grandi exercitu, & maximas bombardas secum vehens, superato deinde apud *Pruburg Danubio*, vniuersis quidem Consiliariis *Hungariæ*, à tam impio bello, nequicquam illum auertere studentibus, nihil neque *Turcorum* inuasione, quorum sub Duce *B. fza* quinque tantummodo millia, haud longe a statiuis suis in *Hungariam* ingressi, in conspectu fere suo populabantur, neque Procerum & Baronum *Hungariæ*, eorum præsertim, qui à *Turcis* miserabiliter vallabantur, opem suam implorantium, vociferatione & clamoribus motus. Sed nouam insuper nuptam in suæ crudelitatis, & fortitudinis, ampliorem iactantiam, secum ducens, patriæ precibus & consiliis contemtis, & Catholicorum defensione neglecta, in *Austriam*, defensoribus vacuam, irruit, & rebellium *Australium*, quorum principalis *Lichtersternayr* erat, ad suum aduentum vires & animum resumentium, exercitui, magis ex agreste, quam legitimo milite, collecto, se coniungit. Interpellatus autem *Matthias* Rex, à Regina *Hungariæ Beatrice*, consorte sua, vt expugnationem arcis alicuius vel oppidi, nunquam ab ea visam, sibi spectare liceret, ad oppidum *Hamburg*, nec natura nec arte munitum, expugnandum exercitum admouit. Ibi triplici impetu, ab impugnatoribus, magno studio circumquaque oppidum facto, totiesque superne ab obsessis, strenue oppidum defendentibus, repulso, & magna impugnantium clades, *Matthia* Rege milites ad nauandum operam adhortante, & Regina spectante, & salus oppido, & fœminæ leuitati facietas sanguinariæ cædis, successit. Grassari ex-

tempore opportuno vacto

totam Austriam vastat,

& Hamburg frustra obsidens, petente Regina Consorte sua spectaculum expugnationis,

multos amittit.

1477.

exhinc repulſus cœpit in cætera loca, vrendo illa & ſpoliando, ignobilioraque expugoando oppida. Quapropter plurimum *Auſtrales*, ne bonorum ſuorum, nullo opem ferente, incenſiooe ſecuta, ſuapte ſponte & ipſi in Cæſarem irati, & offenſi, ne in egeſtate corruerent, arces ſuas & oppida *Matthiæ Hungariæ* Regi dedebaot. Omnem tandem *Auſtriam*, a montibus *Pannouicis*, vsque ad montes *Bauariæ*, peruagatus, omnia fere caſtra, oppidula & pagos, præter pauca, dedentibus ſe vltro illarum poſſesſionibus, ne incendia ſuarum villarum ferre cogerentur, ſuæ ditionis fecit.

Tandem Viennam obſidet,

Ad *Viennam* tandem exercitu admoto, terra & vndis illam obſidere & premere cœpit: habens non exiguam ſpem de eius deditione, propter nonnullorum Ciuium *Viennenſium*, ſpem ſuam clandeſtine mulcentium, pollicitationes. Id periculum Imperator *Fredericus* auerſurus, & *Viennenſes* ſingulos, eos præſertim, quos fluxæ nouerat intentionis, in fide retenturus. Comitem *Hang*, virum induſtrioſum, ſibi fidisſimum, eum qoinque millibus pugnatorum pro defenſione *Viennæ* præpoſuit. Qui plures eruptiones ex ciuitate in obſideotes faciens, multifariis cladibus illos affligebat: tantum habens captiuorum numerum, vt maximo numero eorum vndis ſuffocato, aut fame extincto, ergaſtulorum illos latitudo non caperet.

vnde repulſus Kremzam cingit.

Ad *Kremzam* autem accedens, dum illam aodacius impugnat, pluribus notabilibus corruentibus, fœde ab illa repulſus eſt. *Groſinkier* apud *Brug* præſidium Cæſareum agens, frequeotibus periculis & damnis, nocte & interdiu affligebat. Imperator interim *Fredericus* amicorum ſingulorum, & præſertim *Caſimiri Poloniæ*, & *Wladiſlai Bohemiæ* Regum, per frequentes literas & Nuncios expetebat opem. Et *Poloniæ* quidem Rex *Caſimirus*, cum iam & hyemis ſuperueniſſet intemperies, & *Poloni* in tam longam militiam detrectarent procedere, conſangnineo ſuo & confœderato tum anxiato & afflicto ſubuentorus, per *Andream Roſam* de *Dvvorziſchowicze*, Præpoſitum *Lancicienſem*, & Canonicum *Cracouienſem*, decem aureorum millia transmiſit, quæ ab illo acceptata non ſunt, veluti ab eo, quiiam totus in pacem & compoſitionem, eum *Matthia* Rege *Hungariæ* ineundam, ſpectabat.

Fredericus Imperator Romanorum fœdus cum Rege Hungariæ Matthia primum nequicquam tractat.

Tentata eſt via pacis & per Apoſtolicos, & per *Venetorum* Nuncios, & plures alios viros graues, per Pontifices etiam & Conſiliarios *Hungariæ*, inter Cæſarem *Fredericum*, qui tunc in oppido ſuo *Slegii* degebat, & inter *Hungarorum* Regem *Matthiam*, qui apud *Cornberg* cum matre & vxore manebat & incendium illic caſuale, ſed periculoſum, cooflagratis multis ſomptuoſis clenodiis pertulerat. Quam pacem Cæſar aſtu pertrahebat, quo *Hungarum* maioribus damnis diſtineret, aliquas pacis conditiones, ab eo petitas, annuens, aliquas detrectans.

Petebat autem *Matthias Hungariæ* Rex, a *Friderico* Cæſare, Regni *Bohemiæ* Regalia, quaſi data ſemel *Wladiſlao* Regi poſſent, ab illo ablata, ſibi conferri. Petebat & ceſſionem iuris *Hungarici* & tam literarum, quam octoginta millia florenorum, reſtitutionem: offereos ſe omnia caſtra & oppida in *Auſtria* conquiſita (oneroſa enim plurimum ſibi erant ad teneodum) dimiſſurum. Maior deinde horum omnium nexus inter illos interuenit. Nam neque Cæſar induci potuit, vt *Ioannem Lichterſterner*, & aliquos *Auſtrales*, qui in ſuam obedientiam redire recuſabant, ditionis propriæ aut *Hungariæ* eſſe fineret, vel aurum, vel Regalia, vel Regoi *Hungariæ* ius cū ſua perpetua ignominia, ſibi conſignaret. At *Matthias Hungariæ* Rex adnitebatur, vt *Ioannes Rasloer, Strigonienſis* Archiepiſcopus, & *Groſinker*, ſub tutela Cæſaris remanerent, qui *Hungari* dominatum execrabantur. Propter quod labor diebus triginta cootinuatus, magnis ſumptibus, tecidit in irritum. Et gelubus atque niuibus cadentibus coactus eſt in *Budam* remeare.

tandem illud turpibus conditionibus hic deſcriptis ferit,

Reſumptis poſtea pacis tractatibus, pax ſub turpibus conditionibus concluſa eſt, videlicet, *vt Fredericus Cæſar, a iure & titulo Regni Hungariæ perpetuo cedat, & ſe abdicet. Altera Regalia ſuper regno Bohemiæ Matthiæ Regi det, & centum octoginta florenorum millia eidem ſoluat, & Hungariæ Rex Matthias interim caſtra & ciuitates in Auſtria conquiſitas teneat. Ambo viciſſitudinario auxilio ſe contra omnem hominem iuuent: ſolo Papa, & Rege Siciliæ exceptis.*

conceſſis etiam eidem Regalibus Regni Bohemiæ, quæ iam Wladiſlao conceſſerat.

Et licet *Fredericus* Cæſar duas conditiones impleuiſſet, a iure & titulo Regni *Hungariæ* recedendo, & dando altera Regni *Bohemiæ* Regalia: Centum tameo octoginta millium ſolutionem, quam in *Auſtrales* reiiciebat, *Auſtralibus* id onus horrentibus, & dominatum *Hungari* æquo animo ferentibus, implere non potuit.

Stephanus Voieuoda Valachiæ Radulonem filium Vlad Dracula a Turco in Beſſarabia conſtitutum capiuat, & Beſſarabia potitus, Turcorum regionem vicinam depopulatur. Caſimirique Regis Poloniæ contra Turcam implorat auxilium.

Magni vir animi *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, inſtaurata ex agreſlibus in ſupplementum eorum, qui in clade *Turcorum* ceciderant, militia, ne ocioſe ſedens ſegniter elangueſceret, circa ſancti *Martini* diem *Beſſarabiam* cum exercitu ingreſſus. Præſidem eius *Radulonem* filium *Vlad Dracula*, a *Turco* conſtitutum, tradentibus ſibi vltro illum ciuibus de *Braszow*, captiuat. Et omni *Beſſarabia* in ſuam poteſtatem redacta, eiectis de illa *Turcis*, plerisque trucidatis, & conſtituto in illa vice ſua Præfecto, *Czipnliſza* nomine, ipſam ſui iuris facit. Hoſtilem quoque *Turcorum* regionem *Thotruſz* ingreſſus, illam incendit, & magna emolumenta, quæ ex ſale, cuius illic ferax eſt prouentus, *Turco* cedere ſolebaot, eneruauit. *Caſimiri* Regis ſuffragia inuocat, non dubitans his, quæ præmiſi, irritatum *Turcum*, in magnam choleram contra illum exarſurum.

Hiſtor. Polon. Lib. XIII. N n In-

1477.

Turca exploratoribus Iudæis significantibus cognito bello, quod inter Cæsarem & Hungarum agebatur, Forum Iulii irrumpens deuastat,

Intestino bello, quod inter *Fredericum* Cæsarem, & *Hungariæ* Regem *Matthiam* funesto Marte agebatur, *Turca* cognito (nihil enim illos, quicquid vbique terrarum agebatur, *Iudæis* explorantibus, & *Turcorum* Cæsari mensibus singulis, per literas significantibus, latere poterat) cum triginta millibus armatorum, *Forum Iulii* hostiliter, circa festum sancti *Michaelis* ingressi, omnem illius regionem, vsque ad *Cumanum* alias *Kingilianum*, ad nouem milliaria, a *Teruisio*, depopulati sunt. Triaque millia stipendiariorum, quos *Veneti* circa angusta, & clausuras *Alpium*, transitum *Turcorum* prohibituri, locauerant, facta impugnatione, & conquisitione loci, trucidarunt, omnemque sexum, iuxta ac pecora, captiuantes, impuberibus & senibus occisis, puberes, nullo ferente auxilium, in perpetuam captiuitatem abegerunt. Parturientibus proh dolor! tam horrendas calamitates, Catholicorum Regum & Principum discordiis, quæ *Turcis* animos & prosperitatem subministrabant. Non pepercerunt etiam tunc nostris Basilicis, sed illas ignibus, incendiisque, & ruinis tradebant, singulaque dabant diuina & humana exterminio.

& multos captiuos inde impune abducit.

Casimirus Rex ne quicquam subsidium pecuniale a suis petit.

Tempore longo, a quarta die videlicet mensis Iulii, vsque ad vigesimam septimam Nouembris, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouiam* immoratus discessit. Et particulari, in *noua ciuitate Korczin* acta, cum terris *Cracouiensibus* & *Russiæ*, Diæta, cum nullum subsidium, a se petitum impetrasset, alia Diæta in eodem loco, pro Dominica Lætare, quæ in diem primam mensis Martii cadebat, instituta. In qua ægre sibi decreti fuere fertones. Ex *Korczino* versus *Radom*, visitato Monasterio *sanctæ crucis*, *Caluimontis* aduenit, illicque mansionem suam, vsque ad festa Christi, continuauit.

Tandem alia Diæta ob eam rem Korczinii instituta, ægre illud obtinet.

Boleslai & Conradi Ducum Masouiæ vanitas in vxoribus ducendis & repudiandis cum dedecore eorum.

Boleslaus Masouiæ Dux, cæco amore *Annæ* virginis *Hunovvska*, filiæ olim *Pauli* de *Hunovv*, Palatini *Belzensis*, de domo *Pravvdzitarum*, correptus, ipsam accepit vigesima mensis Iulii die in vxorem. Celebratisque nuptiis, cum a fratribus & Baronibus propriis, pluribus improperiis lacesseretur, eadem facilitate, qua duxerat, repudiata, fratrem germanum *Conradum* in eligenda vxore secutus, qui obscuræ sortis ex *Cracouia*, matronem *Magdalenam*, vxorem *Simonis*, filiam *Stanislai Stavvroth*, amore eius infascinatus, a viro abstractam, legitimo sibi copulauerat, & aliquot eius annis infami vtebatur contubernio. Qua obeunte, funeriis illi Ducalibus celebratis, aliam æque sortis fœminam, filiam *Alexis*, thoro suo copulauit & facinoris prioris fœditatem, qua se euacuare poterat, ingeminauit.

1478.

Festo Natiuitatis Christi, & diebus sequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud oppidum Regium *Radom*, cum *Elisabeth* Regina consorte, & duobus filiis, *Casimiro* & *Alberto*, duabusque filiabus, *Zophia* & *Elisabeth* exactis, ad conuentionem generalem *Pyotrcouiensem*, quæ pro duodecima die mensis Ianuarii instituta erat, *Elisabeth* Regina, & cæteris impedimentis, apud *Radom* relictis, solo tantummodo *Casimiro* secundo genito assumpto, transiit, & in die constituta illuc venit. Pluribusque diebus, Consiliariis pigre venientibus, vacuus & anxius rebus publicis consulere nescius, stetit. Quibus in aliquali numero, non in pleno tamen (plerique enim valetudinarii aberant) conuenientibus, varii interponebantur, ad promouendum res Reipublicæ, tractatus, Consiliariis vero satis exquisitis, defectus æris, & sumtuum obstabat. Placebat singulis, vt in tam exangui reipublicæ egestate, instituerentur dandi per Cmethones fertones. Quorum cum institutionem, plerique militares recusarent, nulla certa conclusio captari potuit, & res ipsa in conuentus particulares dilata. In quibus, etsi vniuersæ terræ Regni *Poloniæ*, fertonum institutionem laudassent. Soli *Posnanienses* milites, quorum Dux & auriga, *Albertus Gorski*, Castellanus *Landensis*, & Capitaneus in *Wschovva* cum filiis *Luca* de *Gorka*, Palatini olim *Posnaniensis*, de domo *Lodzya*, *Ioannes*, alias *Ivvan* de *Obubovv*, Iudex *Calisiensis*, de domo *Wyenavva*, & *Ioannes Czarnkovvski* de domo *Nałacz*, cum aliquot aliis iuuenibus, erat, in Conuentu illos dare detrectarunt: & in Rempublicam patriæ, & in Regem suum, a quo exaltati fuerunt, & ditati, crudeles.

Nulla re certa in Conuentione Piotrcouiensi de solutione fertonum, obstantibus nonnullis de maiori Polonia, conclusa, in Conuentus particulares reiicitur.

Non paruit etiam in Diæta illa *Pyotrcouiensi*, Magister *Prussiæ*, *Martinus Thresser*, recenter in Magistrum *Prussiæ* electus: licet fuerit speciali Nuncio Regio, *Stanislao Vuluzki*, Canonico *Vilnensi* vt veniret, & debitum fidelitatis iuramentum præstaret, requisitus. Sed nec per literas & Nuncios, iuxta ac spoponderat, Regiæ requisitioni respondit: iam tunc totus, in bellum, Regno *Poloniæ* mouendum, intentus. Itaque nulla memorabili gesta, ex Diæta *Piotrcouiensi*, *Casimirus Poloniæ* Rex, in *Lanciciam* venit. Vbi *Hungariæ* Baronum, secretus Nuncius, allatus est. Qui sola Regina *Elisabeth* conscia, & interpretante, rogabat auditus. Vt *Casimirus Poloniæ* Rex iterum consurgeret, & Regnum *Hungariæ* inuaderet: singulos *Hungaros* extemplo a *Matthia* Rege, ad illum defecturos. Huic legationi, nihil certi responsum est, ne in nouum bellum veniretur, præsertim cum *Hungari*, priores pollicitationes irritas fecissent, nec seruassent fidem.

Nouiter electus Magister Prussiæ, Martinus Thresser vocatus, præstare homagium Casimiro Poloniæ Regi totus spectans in bellum detrectat.

Et Hungari frustra petunt a Casimiro Regni Hungarici inuasionem, deficere a Matthia Rege volentes.

Ex *Lancicia* in *Brzesczye Cuiauiense*, *Elisabeth*, Regina, consorte sua, in *Radom* remissa, *Casimirus Poloniæ* Rex, diuertit, tenuitque illic, præsentibus *Iacobo Gnesnense* Archiepiscopo-

Rege Casimiro tenente in Brzesczye Conuentum,

1478.

ſcopo, *Sbigneo Wladulauienſi* Epiſcopo, & aliquot Palatinis, cum Baronibus, militaribus & ciuibus *Pruſſiæ*, pro feſto Purificatinnis ſanctæ A *Mariæ* Virginis connenentum. Ad quem Magiſter *Pruſſiæ Martinus*, dum per Nnncium, & per Notarium Regis *Ioannem Choienski*, intelligeret, ſe etiam vocandum, ex *Kinsberg* propere verſus *Raguetham* abiit, ibique ſe occultauit.

Magiſter Pruſſiæ ad illum ſe vocandum intelligens ſe occultat.

Rex *Caſimirus* rebus *Pruſſiæ* ſtabilitis, etſi bellum à Magiſtro *Pruſſiæ* immineret, compoſitis & prouiſis, animiſque omnium confirmatis, deſtituto *Ioanne Koſczyelieczki* à *Marienburgenſis* caſtri tenuta, & caſtro ipſo in gubernatione *Petri Dunin* de *Prawkouicze*, Caſtellani *Siradienſis*, commiſſo, *Sbigneum* etiam *Wladislauienſem* Epiſcopum terris *Pruſſiæ* in Gubernatorem præficit: ad quem in ſubitis neceſſitatibus haberetur recurſus. Qui officium ſuum B conuerſurus in profectum, Diætam generalem in *Grudzancz*, feria tertia poſt Conductum Paſchæ, quæ fuit vltima dies menſis Martii, inſtituit. Ad quam, cum vniuerſi, dicto Gubernaroris ſui parendo, ex terris *Pomerania*, *Chelmenſe* & *Michalouienſe*, ac Diſtrictibus *Marienborg*, *Schtum* & *Kyerzberg*, in frequenti numaro, tam Barones & militares, quàm ciues conueniſſent, vltrneè ſe noun ſacramento, *Caſimiro* Regi & Regno *Poloniæ* ſynceriter parituros, nec vnquam fidem ſuam variaturos, obligarunt.

Rex deſtituto Ioanne Koſczielyeczki, de Caſtro Marienburg, illud Petro Dunin committit. Gubernator Pruſſiæ, à Rege conſtitutus, Epiſcopus Wladislauienſis Sbigneus, nouum fidelitatis Sacramentum à militibus, & Ciuibus Pruſſiæ, nomine Poloniæ Regis exigit.

Ioannes Sapienski Poloniæ miles, & *Boiarski Pomeraniæ* miles, ex *Torun* vero, *Elbing* & C *Gdansk*, tres ex Cnnſulatu, ad *Martinum* Magiſtrum *Pruſſiæ* & Ordinem miſſi ſunt; requiſituri, vt iuxta fœdus, ſacramento firmatum, fœdera in ſingulis ſuis conditionibus obſeruent: commemoraturique, quod Magiſter primæ legatinni Regiæ, licet promiſerit, tanto tempore non reſponderit, & quod ſecundus Nuncios Regios ad ſe non admiſit, & vt deputet locum ipſemet in Regno *Poloniæ* & tempus, ad quem irrecuſabiliter veniat: fidelitatis iuramentum prædeceſſorum ſnorum more Maieſtati Regiæ præſtiturus.

Nuncii mittuntur ad Magiſtrum Pruſſiæ, vt ipſemet locum & tempus ad præſtandum fidelitatis Regi Poloniæ ſacramentū conſtituat.

Brzeſczye Cuiauienſi relicta, ad aliam D rurſus *Brzeſczye Ruthenicalem Caſimirus Poloniæ* Rex ocyus ſe contulit, & cum *Lithuaniæ* Conſiliariis aliam illic Diætam, pro die Ramiſpalmarum, quæ fuit qoindecima menſis Martii, (neque enim prægnantes neceſſitates, à dorſo relictæ, deſcendere illum *Vilnaz*, & ad interinra *Lithuaniæ* patiebantur) celebrauit, rebuſque plurimis *Lithuanicis* illic ſtando prouidit. Et licet tunc *Lithuaniæ* Barones inſtarent magno ſtudio & conatu, quatenus illis alterum ex filiis, tunc ſecum præſentibus, *Caſimirum* videlicet vel *Albertum*, in ſuum Vicarium ſubſtiiueret: precationes tamen eorum, licet alter ex filiis, *Albertus*, lachry- A mando tacitus illas adiuuaret, & patrios ante diem ſuſpiraret in annos, multiplicìter execratus, reſpondit, *ſe viuente, gubernacula Ducatus Lithuaniæ nullo pacto ſe alteri commiſſurum.*

Lithuanis magno ſtudio inſtantibus, vt illis pro Duce aliquis filiorū Poloniæ Regis Caſimiri daretur, & Alberto vno ex filiis id ipſum tacite lachrymis adiuuante, Caſimirus abnuit.

Caſimiro Poloniæ Rege in *Brzeſczye Ruthenicali* agente, venit ad illum Cæſaris *Turcorum Mahumeti* Nuncius, *Turciſauus* nomine, *Tartarorum* etiam Nuncio comitatus. Qui magnæ impnrtantiæ muneribus, videlicet ſcutellis, & vaſis argenteis, ſtaminibuſque axamenticis, adamaſcenis, & purpureis, auro & murice intextis, præſentatis, propria etiam non vulgaria munera adiiciens, data licenria dicendi, retulit. *Cæſarem Turcorum, ad omnem* B *amicitiam & pacem, cum Caſimiro Poloniæ Rege, Regnoque ſuo & Principatibus, ſeruandam, firmandam & inſcribendam, optime diſpoſitum & qualificatum eſſe, orareque Caſimirum Regem, vt Nunciis viciſſitudinarie miſſis pax & amicitia firmetur & inſcribatur inter eos, & habeatur pro graui communi hoſte, quicunque alterum ex eis innaſerit.* Adiuuabat hanc *Turci* legationem, etiam per ſpeciales literas ingeminatam, *Thartarorum* Cæſaris *Nardulab*, vt eum Rege *Poloniæ Caſimiro* fœdus & amicitiam iungeret, Nuncius: aſſerens *Tartarorum* Cæſarem induxiſſe ad eam *Turcum*. Ambobus Nunciis *Caſimirus* Rex *Poloniæ* magnifice remuneratis, reſponſum illis eſt. *Gratum eſſe* C *Caſimirum Regem, ſuſcepturumque ſingula, quæ voce & ſermone offerebat, de beneuolentia, amicitia & fœdere Turcorum Cæſaris, eamque non abnuiturum. Et miſſis Nunciis latius ſe ſuper his reſponſurum.* Quibus ſic expeditis, & rebus *Lithuaniæ* ordinatis, diſceſſit *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Brzeſczye Ruthenicali*, & venit in *Lublin*. Vbi aliquot diebus conſumtis, per *Radom*, *Opoczno*, cæteraque loca venit in *Pyotrkow*, conuentionemque generalem dudum indictam, illic pro feſto Pentecoſtes, quod in decimam diem Maii eadebat, cum omnibus terris tenuit.

Turcorum Cæſar Mahumeth, per Imperatorem Thartarorum Nardulab inductus, amicitiam & fœdus Caſimiri Poloniæ Regis ab eo non abhorrentis per Nuncium ſuum petit.

Interim dum hæc tranſigerentur, pro Dominica Ramiſpalmarum, quæ eo annn in quinde- D cimam menſis Martii diem cadebat, conuentio ſpecialis prn pace inter *Matthiam Hungariæ*, & *Wladulaum Bohemiæ*, Reges, ad pacificandum *Bohemiæ* Regnum, agi in *Brunna* cœpta aſt. Ad quam, cum ex parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, *Ioannes Varadienſis*, *Prothaſius Olomuncenſis*, *Rudolphus Wratiſlanienſis*, *Hinko* de *Poſzdzyebrath*, Dux *Monſterbergenſis*, *Stephanus Tranſyluanienſis* Voieuoda, cum aliis *Hungaris*. Ex parte vero *Wladulai Bohemiæ* Regis, *Henricus* de *Poſdzyebrat*, Dux *Monſterbergenſis*, *Ioannes Rapowski* Magiſter Curiæ, *Byeniaſzius Weytmilner*, Capitaneus in *Karlſten*, *Petrus Duluyecz*, cum aliis, tanquam arbitri, & *Stiborius* Re-

Pax inter Matthiam Hungariæ & Wladislaum Bohemiæ Reges, Regnaque eorum per arbitros communes

Hiſtor. Polon. Lib. XIII. Nn 2

1478. Regni *Bohemia* Cancellarius, & Capitaneus *Morania*, tanquam superarbiter ab vtraque parte electi, conuenissent & longo tempure liris materiam digessissent, pax tandem inter Reges & Regna sub his conditionibus conclusa est, *vt Wladislaus primogenitus Casimiri Polonia Regis, tanquam hares naturalis Regnum Bohemia possideat, & omnes Barones, & militares, castra & ciuitates, qua in Bohemia consistunt, illi de catero pareant. Matthias vero Hungaria Rex illum de catero Bohemia Regem titulet & scribat, & pro filio illum, & ipse eum pro patre teneat. Et ipse Matthias Hungaria Rex Morauiam, Slesiam, & vtramque Lusatiam, in sua ditione habeat, donec sibi quadringenta millia florenorum, pro vna die, per Wladislaum Regem & Regnum Bohemia, persoluta fuerint: absoluendi Bohemi à solutione huiusmodi summa, si Wladislao Bohemia Rege mortuo, Matthiam Hungaria sibi in Regem assumpserint, Olomuncensis Episcopus, & Dubski Marsszalcus Regni Bohemia, vt cum officiis suis, quamuis in Morauia consistentes, ad solum Bohemia Regem Wladislaum haberent respectum, per conditiones pacis.* Arbitrantur hanc pacem, sub aliis & his conditionibus conclusam, vt & per vtrumque Regem custodiri, promissam. Quam, si quis cum ea, quæ in Campo, ante *Wratislauiam*, sub æquissimis conditionibus offerebatur, quibus *Matthias Hungaria* Rex *se omnem Morauiam, Slesiam, Lusaciam & omne ius & titulum Regni Bohemia, sponte dimissurum, & Casimirum Polonia Regem amplissimis donis honoraturum, eique, si eum data filia Hedwigi in Consortem, in generum adoptaret, perpetuo seruiturum*, comparare iuste velit, reperiet profecto, pro honestissima pace, quam *Casimirus Polonia* Rex tunc, cum beneplacitis sibi conditionibus, & omnium suorum hostium deiectione & confusione, Regnique sui *Polonia* excellenti gloria & amplitudine dare poterat, turpem nunc & fœdam (quod *Elisabetha* Reginæ, Consortis suæ, voluntati auscultaret, filiam suam originario homini tradi moleste ferenti, nec aduertenti, omnes nedum homines, sed & Reges ex stercore erectos esse) pacem accepisse: dedecorantem & suam, filiique sui, & vtriusque Regni *Polonici* & *Bohemici*, & honestatem & authoritatem. Gaudebat vniuersa *Bohemia*, *Slesia*, *Morauia* & *Lusatia*, de huiusmodi pace, quamuis onerosas conditiones secum traheret, ex eoque maxime exhilarescebant, qood videbant sibi virum, & naturalem & mansuetum Regem redditum esse, & illegitimo, violento, atque tyranno, cuius propter spolia & truculentiam execrabantur Principatum, se liberatos esse. Vnde collationem se argenti vltro facturos disponebant: quadringentos aureos *Matthia Hungaria* Regi, quo citius ex sua ditione decederent, soluturi.

firmata conditionibus, hic insertis,

cum dedecore Regum, & Regnorum Polonia ac Bohemia,

ac gaudio Bohemorum

Matthia Imperium execrantium, & Wladislai exposcentium.

Sub hoc tempore, *Wladislai Bohemia* Regis exercitus cuius *Burzian* Baro Capita- 1478.
A neus erat, apud monasterium *Thoczischow* agens, a gentibus *Matthia Hungaria* Regis, in *Pilszno* præsidium tenentibus, cuius *Plankyberk Australis* erat Capitaneus, dum pabulationes conaretur & incendia ac populationes prohibere, contritus est, & magna clade obrutus. Et quadringentis occisis, octingenti in manus hostiles cum equis & spoliis viui venêre. Aliud quoque accidens, æque malum superuenit. *Varadiensis* enim Episcopus *Ioannes*, & *Stephanus Transyluaniensis* Voieuoda, habendo in suo comitatu *Hinconem* Ducem *Monsterbergensem*, confecta pace, in *Kadan* oppidum *Bohemia*, ex *Olomuncz* ad limina quatuordecim Adiutorum, qui ibidem feruntur clarescere miraculis, descenderant, abinde *Pragam* reuersi, dum familiares eorum sacramentum, ab hæreticis confectum, tunc processionaliter conductum, honorare detrectant, animantibus sacedotibus populum communem, plerique ex *Hungaris* violati sunt. Et *Varadiensis* Episcopus *Ioannes*, & *Transyluaniensis* Voieuoda *Stephanus*, nisi celeriter Dux *Hinco* accurrisset eum ciuibus de *noua Praga*, omnes ad vnum fuissent turpiter occisi. Hanc nouitatem Rex *Bohemia Wladislaus* moleste ferens, Nuncios *Matthia Hungaria* Regis, ad se in *Kutnos* montes venientes, plurimum honoratos & muneratos, de iniuriis eis illatis placauit. Mouerunt hi duo casus *Matthiam Hungaria*
C Regem fecereque elatum. *Henricus* quoque *Monsterbergensis* Dux, cum Conciliator pacis esset, illum assiduis insusurrationibus ad bellum incendebat: timens in pace suam æstimationem diminutum iri: non fauente fortuna *Bohemis* de pace, & iustissimo Deo ostendente, quod nondum fuerant facinora *Bohemorum*, plures errores practicantium, abstersa. Itaque pace reiecta, pro qua reintegranda *Rudolphus* Episcopus *Wratislauiensis*, quamuis homo senex & decrepitus, ab vniuersis Ciuibus *Wratislauiensibus* rogatus & instigatus, iterum se *Budam* ad *Matthiam Hungaria* Regem inexorabilem fatigauerat, bellum ex integro resumi cœptum est, & ipse *Matthias Hunga-*
D *ria* Rex, per publicas suas literas, *Wratislauiensi* Episcopo, & Capitaneo, ac Ciuibus, cæterisque suis officialibus scriptas, instigante ad id illum fratre *Gabriele* de *Verona*, Episcopo *Agriense*, nuper in Cardinalem promoto, omnem conclusionem pacis renocauit: asserens tractatores illius, vel potius fingens, nullum à se mandatum, ad concludendam illam, habuisse. Sed neque absque scientia Papæ, & sui Legati, fratris *Gabrielis* Cardinalis, & Episcopi *Agriensis*, deducebat se in pacem quamlibet posse consentire: indignatione magna ardens, quod per conditiones illius pacis *Wladislaus Bohemia* Rex verus & legitimus declarabatur.

Pace firmata exercitus Wladislai Bohemia Regis pabulationem & vastationē prohibere satagens, à gentibus Matthia Regis Hungaria in Pilzno præsidium tenentibus profligatur. Et Hungarici Nuncii, dum sacramentū ab hæreticis Praga confectum honorare detrectant, à vulgo instigatione sacerdotum animato violantur. Ob id inque pace reiecta, in bellum Rex Hungaria spectare cœpit.

In-

1478.

Venenatores in Casimirum Regem Poloniæ Matthias Rex Hungariæ subornat.

Insimulabat insuper ipse *Matthias Hungariæ* Rex, virum innocentem & simplicem, *Poloniæ* Regem *Casimirum*, quasi illum veneno extinguere conatus fuisset. Quapropter ipse *Casimirus Poloniæ* Rex per vnum ex Consularibus viris de *Wratislauia* fuit secrete auisatus, vt sibi a duobus venenatoribus, per *Matthiam Hungariæ* Regem clandestine in Curiam suam, videlicet a *Byemaskone Australi*, & *Nerbergo*, natione *Nurembergensi*, submissis, pro omni loco, die & tempore ac momento caueat.

Iterum de pace intermissa, aliis conditionibus inter Matthiam Hungariæ Regem Bohemiam per præsidium suum in Pilzno locatum vastantem, & inter Wladislaum Regem Bohemiæ conuenit.

In *Bohemia* autem per præsidium apud *Pilzno* locatum extendebantur populationes, flammæ, & incendia, late & passim, nemine resistentiam opponente, donec a *Wladislao Bohemiæ* Rege tractatores pacis, & pro parte *Matthiæ Hungariæ* Regia, datos, *Matthiam Hungariæ* Regem frequentibus probris & conuiciis de violatione fœderum carpentibus, pax inter Reges, & Regna, primum ad festum sancti *Iacobi* Apostoli, & exinde ad festum S. *Michaelis* Archangeli, stabilita est, & varii tractatus ad formandam pacem interpositi. Quæ tandem conclusa, & literis vtriusque Regis firmata est, sub his conditionibus. *Vt vterque se Bohemiæ Regem scribat. Apud Wladislaum vniuersa Bohemia integre, & Electoriatus, & Episcopatus Olomuncensis, & Marszalcatus, apud Matthiam vero, Morauia, Slesia & Lusatia & sex ciuitates remaneant. Si prius Matthias diem obierit, Wladislaus teneatur Regno Hungariæ quadringenta millia florenorum soluere, & Morauiam, Slesiam, Lusatiam rehabere, & hæres perpetuus Regni Bohemiæ existere. Si vero pignore non suscepto excesserit, Matthias in Regnum Bohemiæ succedet & Regnum Bohemiæ erit liberum a quadringentorum millium florenorum solutione.*

Tributum a suis Casimirus Rex Poloniæ ægre exigit,

In festo Pentecostes, quod celebrabatur decima die mensis Maii, acta est conuentio generalis apud *Piotrcouiam*. Ad quam cum Consiliarii aduenissent, post multos & varios tractatus, *Casimirus Poloniæ* Rex, fertones sibi ab vniuerso Regno, ad necessitates impendentes, expediendas, solui ægre in eum annum obtinuit, in quo adhuc annonæ vilitas continue ascendebat. Item ad multiplicem instantiam Baronum *maioris Poloniæ* decretum est, vt fodina salis, ad cohibendum importationem Salis *Misnensis*, siue *Saxonici*, in *maiori Polonia*, apud villam siue locum, qui *Pinka* dicitur, aperiretur, & regimen illius sub suo perpetuis temporibus Zuppario *Cracouiensi* consisteret, ne vna alteram absorberet. *Wladislao Bohemiæ* Regi, Nunciis suis flagitantibus, decem millia florenorum, in suffragium contra hostes missa sunt.

& decem millia florenorum Wladislao Regi Bohemiæ in auxilium contra hostes mittit.

Ad Pontificem Romanum Casimirus Rex Nuncium mittit: accusaturum Apostolicum Legatum, quod se vt hæresis fautorem, Wladislaum vero Bohemiæ Regem vt hæreticum excommunicatum declarauit.

Ad summum Pontificem *Sixtum* quartum, *Ioannes Golubski* Decretorum Doctor, Canonicus *Posnaniensis*, de insania & insolentia *Balthasaris* de *Piscia*, Nuncii sui, apud *Wratislauiam* residentis, quod *Wladislaum Bohemiæ* Regem, vt hæreticum, *Casimirum* vero *Poloniæ* Regem, vt fautorem hæresis, & omnes fautores eorum, excommunicatos & interdictos, publicis, & stultis suis denunciaret processibus, questurus, & vltionem expostulaturus. Rogaturus quoque *Sixtum* Papam, quatenus prouisiones, & collationes beneficiorum, & cathedralium Ecclesiarum, ad instar & formam decretorum Concilii *Basiliensis*, restitui ingereret. Iusta quidem petitio, sed intempestiua: tenues habitura profectus.

Elisabeth Regina Poloniæ duodecimam prolem, filiam vero sextam Barbaram Casimiro Regi parit.

Ex *Pyotrcouia Casimirus Poloniæ* Rex discedens, in *Radom*, vbi illum *Elisabeth* Regina opperiebatur, processit. Et aliquot hebdomadis illic commoratus, *Sandomiriam* venit. Vbi illo immorante, *Elisabeth* Regina, quindecima die mensis Iulii, vterum grauidatum soluens, filiam sextam, prolem vero duodecimam, æquatura filias maribus, enixa est. Quæ a *Ioanne Rzeschowski* Episcopo *Wratislauiense*, in ecclesia sanctæ *Mariæ Sandomiriensi* baptisata, *Barbara* nomen accepit. Diebus autem purgationis exactis, *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Sandomiria*, Sabbato ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, egressus, *nouam ciuitatem Korczin* transiit. Vbi publicorum rerum expeditioni vacans, vsque ad duos menses mansit.

Magister Prussiæ, hostis Casimiro Poloniæ Regi ex professo

Prussiæ recens Magister *Martinus Trukses*, totus iam cum ordine suo in rebellionem & bellum, contra *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ*, ab *Hungariæ* Rege *Matthia* nouos & magnos spiritus, fictos tamen & simulatos magis, quam fideles sibi suggerente, prospectans, dum ad certa loca, sibi per *Casimirum* Regem designata, ad præstandum, tanquam nouus Magister, fidelitatis & homagii iuramentum, venire contempsisset, rebellionisque monstrasset vultum, bellum quoque Regi & Regno *Poloniæ* mouendum clandestine cum fratribus Ordinis (cum omnes subditi sui, tam militares, quam ciues, magnopere illud execrabantur) decoquebatur. Vnde & duas Ciuitates in terra *Chelmensi*, videlicet *Brodniczam*, & *Chelm*, & arcem veterem, quæ regiæ ditionis erant, datis pecuniis *Ioanni Schumborski*, fratri *Bernardi*, & eius satellitibus, quas se asserebant sub tempore belli meruisse, quas se *Casimirus Poloniæ* Rex offerebat daturum, & quarum nobilem portionem præfatus *Ioannes Schumborski*, sexingentos videlicet florenos, a *Casimiro* Rege mendax & ganeo acceperat, inique occupauit: opportuna iam loca, pro inferendo *Casimiro* Regi & suis bello, habiturus. In campumque cum iusto exercitu, in quo tamen maior pars agrestium erat, sub tempore, de quo inter ipsum & *Matthiam Hungariæ* Regem conuenerat, processit, & pluribus diebus circa *Ostberod* statiua tenuit: Sed cum a *Matthia Hungariæ* Rege se vidisset delusum, qui nec vnum pedestrem in eius auxilium misit, sed intra *Budam*,

Brodniczam & Chelm datis Ioanni Schumborski pecuniis, olim belli tempore meritis, quarum partem non contemnendam a Casimiro Rege acceperat, & aciem in campum frustra educit: dum promissum a Matthia Rege

1478.

Hungariæ auxilium nullum adesset.

dam, solatiis & choreis vacans, ac crapulis se continuit, cum magno rubore, & ignominia, campum soluere, & in tecta redire, cum suis omnibus, compulsus est. Omnesque suæ gentes, quas in præfatis locis posuerat, dilapsæ fuga, eo tamen proposito, vt auxilio *Hungariæ* Regis *Matthiæ* adueniente campum resumeret. Tanta fiducia, siue verius pompa, fretus, vt gloriaretur se, facili impendio, absque gladio & armis, omnes terras sibi abstractas resumpturum. Ponebatque maximam spem, non solum in *Matthia Hungariæ* Regis præsidio, sed etiam in aliquarum ciuitatum fictili pollicitatione, quas ad se sperabat moto bello extemplo defecturas, & in Principibus, Proceribusque *Almaniæ*, qui se in eius auxilium, moto quam primum bello, pollicebantur venturos.

Familia de Pacis, ægre ferens domum de Medicis longo tempore Florentiæ gubernaculis præsidere, conspiratione facta, in eam in ecclesia Diuinis intentam, irruit.

Die Solis vigesima sexta Mensis Aprilis, apud *Florentinam* Ciuitatem, domus & factio de *Pacis*, cuius Principes & capita erant *Franciscus* & *Iacobus* de *Pacis*, grauiter & iniquo ferentes animo, alteram factionem de *Medicis*, cuius *Laurentius* & *Iulianus*, fratres germani, erant Duces, longo tempore in *Florentia* habere dominatum, contra illam conspirant, & fulti auxilio *Hieronymi* Comitis, *Sixti* quarti tunc Papæ nepotis, & Cardinalis *Gabrielis* sancti *Georgii*, ad velum aureum, filii eiusdem Comitis, & *Francisci* Archiepiscopi *Pisani*, in ecclesia sub diuinis, in eos irruentes, *Iulianum* de *Medicis*, vno ictu interimunt, *Laurentius* alter de *Medicis*, familiari eius ipsum brachio protegente, graui vulnere accepto, ægre saluatus est. Archiepiscopus *Pisanus Franciscus* parti suæ subuenturus, ad Prætorium accurrens, octo ciuitatis Præsides, illic consistentes, aut capere aut occidere nitebatur. Sed communitate tumultuante, & in factione domus de *Pacis*, & auxiliariorum eius, inter quos & *Iacobus Poggii*, Oratoris famosi filius, Orator & ipse non vulgaris computabatur, magna ira excandescente, capitur Archiepiscopus *Pisanus*, & facinus suum ore & propria apodixa confessus, suspenditur, & ex prætorio præcipitatur, in partesque conciditur minutas. Ambo fratres *Franciscus* & *Iacobus* de *Pacis*, & alii prope trecenti, qui cum illis conspirauerant, occiduntur. Cardinalis *Gabriel* captiuatur, & in carcerem truditur, seditio maxima passim in singulos, qui erant de factione *Pacis*, exercetur. Post plurimos conatus, Cardinalis *Gabriel* cum magna difficultate dimissus, *Romam* redit. *Sixtus* Papa, in quem huius cladis omnis congerebatur culpa, terribilissimas contra *Florentiam* fulminat censuras, & pœnas, ob necem *Francisci* Archiepiscopi *Pisani*, & supponit illam interdicto, & *Laurentium* de *Medicis* inhabilitat & priuat omni honore, vsque in quartam generationem. Oritur ab hoc ingens bellum, & vniuersa *Italia* in propria viscera arma conuertit, ciuilesque, stridente funesto Marte, aguntur clades. Summus enim Pontifex *Sixtus* Reges, *Napuliæ Ferdinandum*, *Hungariæ Matthiam*, & *Senensium* commune, *Florentini*, *Franciæ* Regem, *Venetos*, Ducem *Mediolanensem*, *Bononiensem* in suam societatem asciscunt. Frequentes inter partes interponuntur particulares conflictus, & vilipensis censuris, maximæ in Papam correptiones congerebantur.

Ob idque in seditione Archiepiscopus Pisanus suspenditur, & præcipitatus ex Prætorio frustatim conciditur, factioque de Pacis, ac multi alii insignes, aut occiduntur, aut captiuantur.

Vnde ciuile bellum in vniuersa Italia ortum.

Turcorum Cæsar Mahumeth opportunitatem temporis ex bello Italico nactus, ingenti exercitu in Carinthiam misso, eam misera clade

Cladibus & bellis ciuilibus, quæ in *Italia* gerebantur, Cæsar *Turcorum Mahumeth* exhilaratus, tempus opportunum sibi præbitum non negligendum ratus, ingentem exercitum, circa festum sancti *Laurentii*, ex *Bossna* in *Carinthiam* transmittit. Qui, nullo obstaculo offensus, omnem *Carinthiam* ab oppido *Malburgetha*, vsque ad Villacum, & prope *Hracz*, celeriter transcurrens, cædibus, incendiis, rapinis & captiuitate barbarica, cuncta lædauit. Et prope *Salczburgam* grassatus, cum ad fluuium *Drawa* peruenisset, mille trecentos homines, resistentiam illi pro ponte facientes, occidit. Et nisi pons disruptus, & *Drawa* vndis inflatus impediuisset, in vlteriora multo processisset. Neque enim clausuræ Alpium, neque coneaua Piciarum, illis obstabant. Quo factum est, vt magna multitudo captiuorum a *Turcis*, in perpetuam seruitutem tunc fuit nemine ferente opem, & terrore maximo animos singulorum occupante, depulsa.

& captiuorum abductione affligit, nemine opitulante.

Thartari oppidum Braczlaw spoliatum incendunt, Podoliam inuasuri nisi Spytko de Iaroslaw Leopoliensis, & Ioannes Odrowasz Podoliæ, Palatini, exercitu collecto obstitissent.

Thartarorum sub idem tempus exercitus, famem suam & inediam, quæ in eorum regione plurimum inualuerat, sedaturus, ad fines *Podoliæ* perueniens, terras *Podoliæ* inuadere moliebatur. Sed comperto, quod *Polonorum* exercitus, ex omnibus *Russiæ* terris collectus, sub ductu *Spithkonis* de *Iaroslaw Leopoliensis*, & *Ioannis Odrowasz Podoliæ*, Palatinorum, consistens, eorum opperiebatur aduentum, dimicare cum illis paratus, retrocessit, & reditum simulans, in atra sylua recondidit. Postquam vero sensit *Polonicum* ad propria dilapsum esse, ex saltu, in quo per dies plures delituerat, clandestine egressus, ad oppidum *Braczlaw*, quod tunc a Duce *Czartoryski* tenebatur, nocte peruenit, & illud, in arcem diffugientibus oppidanis, spoliauit & incendit, regionemque illam circumquaque spoliis, & incendiis, & captiuitate mortalium affecit, parumque abfuit, quin & arcem in *Braczlaw* caperent.

Casimirus Poloniæ Rex, exercitu in Prussiam misso, contra Nicolaum Thungen, occupare Episcopatum Varmiensem nitentem

Euidentibus signis, rebellionem contra iusiurandum & fœdus sancitum *Martino Threslar*, *Prussiæ* Magistro, cum ordine suo maturante, & *Matthiam Hungariæ* Regem in suam protectionem pellicente, *Casimirus Poloniæ* Rex id intelligens, exercitu de mercenariis militibus comparato, in *Prussiam* sub ductu *Ioannis Byali*, & *Ioannis Zieliezinski*, ad conterendum contumaciam *Nicolai Thungen*, qui *Varmiensem* occupabat Episcopatum, mandans, ne Magistro *Prussiæ*, & eius terris, aliquam vim inferrent, transmittit. At Magister *Prussiæ* succurren-

1478.

rendum *Nicolao Thungen* ratus, in campum eum suis, & *Nicolao Thungen* egreditur pugnaturus. Sed cum *Ioannes Byali* celeriter procedens, vellet cum eo manum conserere, ipse dissoluto exercitu, cuius maior pars ex agrestibus erat, & veritus suam & suorum cladem, nec videns, auxilia sibi per *Matthiam Hungariæ* Regem pollicita, procedere, in arces refugit, Episcopatusque *Varmiensis* igne & gladio vastabatur. Mittit & *Casimirus Poloniæ* Rex, *Stanulaum Vatrobka* de *Strzelcze*, Palatinum *Belzensem*, ad *Matthiam Hungariæ* Regem, hortans, *ne contra fœdus Poloniæ & Hungariæ Regnorum, dudum ictum, & recenter innouatum, de Principe & Consiliario Regni Poloniæ & terris Prussiæ, se intromittat. Non minus enim Casimiro Poloniæ Regi Prussiam, quam Cracouiam, curæ esse.* At Rex *Hungariæ Matthias*, spiritu elato respondit. *Non esse honestum sibi confœderatos suos* (Magistrum *Prussiæ* notans & *Nicolaum Thungen*) *relinquere.* Rogareque *Poloniæ* Regem *Casimirum*, per *Wladislaum, antiquæ Budæ* Præpositum, cœpit, *vt si pacis auidus sit, bellum Prnthenicum interrumpat. Daturum se congruos modos, quibus nullatenus se teneri fœdere, Magistro Prussiæ in scripto doceat, & Magistrum & ordinem, ad obedientiam Poloniæ Regis reuerti, cogat.* Hanc quoque viam *Poloniæ* Rex *Casimirus* experturus, alios Nuncios, *Ioannem* videlicet *Dlugosch*, Canonicum *Cracouiensem* & *Stanulaum Marszalkovicz*, ad illum destinat, non abnuens *se à Prussia amoturum bellum, si modos illos synceros cognouerit: cum gentes Hungariæ Regis, pro comperto habeat, Slesiam, sub ductu Zielyoni ingressos esse, sub specie ferendi auxilii Ioanni Duci Zeganensi, contra Albertum Marchionem Brandeburgensem, faciliùs exinde, & tumulatiori Marte, in Prussiam traiecturas. Responsionemque suam Palatino Vatrobcze datam, contrario facto variasse.* Qui cum *Matthiam Hungariæ* Regem apud *Budam* non offendissent, in *Vischegrado* illum conueniunt. Quorum legatione audita, negat *se Hungariæ Rex modos scire, aut id Poloniæ Regi intimasse, quibus Magistrum Prussiæ, ordinemque, & Nicolaum Thungen, Regi Casimiro conciliaret, nec licere sibi Magistrum Prussiæ, & Ordinem, & Thungen relinquere: etiamsi sibi de Pannonico Regno excedendum foret: quorum, mandante sede Apostolica, asserebat se suscepisse curam.* Delusos se & Regem *Poloniæ Casimirum*, Nuncii *Polonici*, per Oratorem *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, *Wladislaum* Præpositum *antiquæ Budæ*, intelligentes, quid vltra agerent, quo gradum verterent, non habebant. Compertum habebant, præfatum *Matthiam Hungariæ* Regem, quatuor exercitus, inuasuros *Poloniæ* Regnum ferro & igne, in quatuor partibus ordinasse, & quatuor illis Duces, videlicet *Victorinum* Ducem *Monsterbergensem*, filium *Georgii Posdzyebraczki*, *Ioannem Byelik*, *Ioannem Siroczinski* & *Tharczi Thomam Hungarum* præfecisse, stareque in armis paratos, ad Regnum *Poloniæ* irrumpendum. Quintum, de septem millibus armatorum, cuius *Zielyoni Bohemus* erat Ductor, vt *Pomeraniam* & *Prussiam*, quacunque via & arte posset, irrumpat, & Magistrum *Prussiæ*, & Ordinem, atque *Thungen* tueatur, & vi terras *Pomeraniæ*, restituat, mandasse. Qualificatione itaque rerum & statu, & sui Regis conditione, & temporis ratione pensata, impendens periculum à patria auersuri, cum *Matthia Pannonico* Rege, pactum conficiunt, non tam pulchrum, quam necessarium, *vt videlicet recedatur vtrobique, vsque ad festum Purificationis sanctæ Mariæ, ab armis, & pro die illa agatur in Olomuncz Diæta, in qua per Reges Hungariæ & Bohemiæ & eorum Consiliarios Poloniæque Regis, illuc mittendos, tractetur benigna vtrorumque reconciliatio, & iustus, vel saltem æquus finis, differentiæ rerum imponatur. Arces & loca in Episcopatu Varmiensi, armis quæsita, Poloniæ Rex, intra inducias, cum suis pertinentiis, teneat. Coacta ad homagium in libertatem soluat. Gentibus suis Episcopatum Varmiensem, relictis tamen quæ pro tuitione castrorum, ab eo quæsitorum, sufficiant, exarmet.* Molestæ erant hæ induciarum conditiones, & *Casimiro Poloniæ* Regi, & suis: minus tamen Regi, quam Consiliariis. Carpebantque sermonibus Nuncios, quod in illas consenserant conditiones, parum attendentes, quod bellum in *Prussia*, ob ærarii Regii defectum, amplius trahi, militibus discessum facientibus, non poterat, nec facile arces, & ciuitates Episcopatus *Varmiensis*, arte & natura munitæ, conquiri. Paritum est in omnibus fere conclusionibus, per Nuncios *Poloniæ* Regis *Casimiri*, cum *Matthia Hungariæ* Rege ictis, & Magister *Prussiæ* & Ordo, non impetebatur bello, *Varmiensis* tamen Episcopatus, & bello quatiebatur & armis, & aliquot arces & loca sub *Thungen* conquisita, Magister *Prussiæ Martinus*, & *Nicolaus Thungen*, bellum formidabilius veriti (iam enim copias *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, quas *Zielioni* ducebat, ipsis auxilia laturas, à *Ioanne* Marchione *Brandeburgense* vsque ad internitionem bis contritas senserant) tractare de pacis conditionibus, aut æquis aut tolerabilibus, cum *Sbigneo* Episcopo *Wladislaniense*, *Paulo Iaszyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurario, & *Petro Dunin*, Castellano *Siradiensi*, & Capitaneo *Marienburgense*, Præfectis Regis, cœperant. A quo officio illos fœdus, cum *Matthia Hungariæ* Re-

Matthiæ Hungariæ Regi per Nuncios denunciat, ne quid admittat contrarium ictis fœderibus.

Cuius hostilem animum erga Regem & Regnum Poloniæ cum agnouissent,

iniussu Casimiri Regis, cum illo fœdus necessarium, licet minus honestum ad diem certam feriunt.

1478.

Rege per Nuncios *Casimiri Poloniæ* Regis ictum auertit: veritos, ne *Hungariæ* Regis contra se accenderent indignationem.

Vincentius Kielbaska Episcopus Culmensis, & Ecclesiæ Pomesanienfis seu Quidzinensis perpetuus Administrator, moritur, & in ecclesia Culmensi sepelitur.

Die Iouis duodecima mensis Nouembris, *Vincentius Kielbassa*, Episcopus *Culmensis* & Ecclesiæ *Pomesaniensis*, alias *Quidziuensis*, perpetuus Administrator, cum annis decem, mensibus septem, diebus quatuor, in sede Pontificali *Culmensi* sedisset, & plurima illius & *Varmiensis* Ecclesiæ nobilia clenodia, viuendo liberali & magnifico sumptu, distraxisset, apud *Lubawa*, Castrum Ecclesiæ, morbo paralytico absumptus, moritur & in Ecclesia *Culmense*, quindecima die mensis eiusdem sepelitur. Vir nobilis, de D mo & familia *Nałecz*, staturæ iustæ, pilo glauco, parum subrufus, ex patre *Pelka*, alias *Fulcone*, & Matre *Margaretha*, ortus.

1479.

Casimirus Rex

Solennitatum natalicii Christi dies, cum *Casimirus Poloniæ* Rex apud Ecclesiam *Cracouiensem*, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, exegisset, feria tertia inter octauas Epiphaniarum, quæ fuit duodecima dies mensis Ianuarii, *Craconia* egressus, ad tenendam conuentionem generalem *Piotrcouiensem*, pro octaua Epiphaniarum, quæ fuit tredecima Ianuarii, tardiuscule per *Miechow*, *Andrzeiow* & *Przedborz* iuit. Vbi illi Regis *Hungariæ Matthiæ* Noncius *Iaroslaus Czarnoborski* allatus est. Petens, *vt Diætam pro festo Purificationis sanctæ Mariæ virginis, apud Olomuncz indictam, in diem secundam mensis Maii differret*, obsecrans insuper, *vt illi personaliter dignetur interesse: multas commoditates & profectus, ex sua personali præsentia, & sibi Regnoque suo Poloniæ, filioque suo Wladislao Bohemiæ Regi, sed & facilem pacis Prutenicam reformationem, effecturus. Dando etiam illi facultatem, vt si locus & dies parum grata Regi Poloniæ forent, pro suo libito, quæ conducerent, eligeret. Interim quoque bellum Prussiæ cum Thungen actum suspenderet.* Et quamuis suspensio grauis & dispendiosa nonnullis Consiliariis videretur, habendo tamen respectum ad munificas conditiones, ad quas se *Pannonicus* Rex *Matthias*, & per *Ioannem Dlugosch*, Canonicum *Cracouiensem*, & *Stanislaum Marsalcovicz*, priores Nuncios Regios, & per *Stanislaum Czarnoborski*, exhibebat, missis ad *Matthiam Hungariæ* Regem Nunciis, videlicet *Raphaële Iaroslawski*, Regni *Poloniæ* Marschalco, *Paulo Iassyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurario, & *Andrea Rosa*, Præposito *Lanciciensi*, denunciat *gratam sibi esse suam amicissimam oblationem, nec recusare conuentum, si foret necessarius. Magistro vero Prussiæ omnem culpam suam, quamuis grandem, ignoscit urum, & Nicolao Thungen alium Episcopatum daturum, Regis Hungariæ contemplatione.* Et filia *Zophia* virgine, quæ secum sexingentorum equorum A comitiuam de Baronibus & militibus habebat, quorum *Andreas Oporowski Varmiensis* Episcopus, *Matthias* de *Bnoszin*, Palatinus *Lanciciensis*, & Capitaneus *maioris Poloniæ*, *Nicolaus* de *Kmbuo*, Palatinus *Posnaniensis*, *Petrus Kurozwaczki*, Marschalcus Curiæ, *Ioannes Sapienski*, Magister Curiæ, *Ioannes Łaka* Vicethesaurarius, *Ianussius Dlugosch*, Magister coquinæ, *Ioannes Wronowski* subpincerna, erant principales, in *Francfordia*, cum splendido apparatu (dudum enim illam *Frederico*, filio iuniori *Ioannis* Marchionis *Brandeburgensis* desponsauerat) transmissa, ipse de *Piotrcouia*, omnibus negociis publicis expeditis, egressus *Lanciciam*, cum *Elisabeth* Regi- B na consorte sua diuertit. Postea vero Diætæ, apud *Colo* habitæ, interfuit. Vbi iuxta, ac in cæteris Diætis, particulariter habitis, Cissa illi ab omnibus ciuitatibus Regiis, Ecclesiasticis & Militarium decreta est. Ex *Colo* in *Radom*, abinde vero in *Lublin*, *Brzesczye*, & postea in *Lithuaniam* processit. Apud *Francfordiam* virginis *Zophiæ* Regiæ filiæ, nuptiæ in magna egestate, die Solis, quarta decima mensis Februarii, actæ, adeo, vt Aulicis Regiis nulla darentur victualia, & Regii Consiliarii, atque milites, cæterique officiales Regii, qui cum noua sponsa aduenerant, tenuibus, & pene nullis honorati donis.

Assentit.

Diæta, per Nuncium Matthiæ Hungariæ Regis nomine petita, in Olomuncz tenenda

Czissaque in Regno suo Poloniæ indicta, filiam Zophiam Frederico Marchioni Brandeburgensi desponsatam Francfordiam mittit. Vbi in egestate nimia, & inopia rerum Fredericus nuptias celebrat.

C Die Martis, quarta mensis Ianuarii, *Andreas Bninski*, cum annis duobus & quadraginta, mensibus sex, in Sede *Posnaniensi* vixisset, plenus operibus bonis, & eleemosynis, cum magno Cleri & populi *Posnaniensis* desiderio moritur, apud *Posnaniam*, non aliqua quassatus ægritudine, sed naturali quiete & somno absumptus, & in Ecclesia *Posnaniensi*, in capella S. *Andreæ*, quam ipse, ab aliis fabricatam, insigni suppellectili & dote ornauerat, sub vrna ærea sepelitur.

Andreas Bninski Posnaniensis Episcopus vir pius, magno omnium desiderio Posnaniæ moritur & sepelitur.

Secutus est *Andream Bninski*, Episcopum *Posnaniensem*, *Paulus Grabowski Chelmensis* Episcopus, decima octaua die mensis Februa- D rii, apud *Skyerbieschow* oppidum Episcopale, dolore calculi, cuius frequenti vexatione torquebatur, mortuus, & in Ecclesia sua *Chelmensi* sepultus, cum annis quatuordecim, mensibus septem, in ea sedisset. Vir humanus & frugi, staturæ mediocris, caluiciatum habens caput, expendere plura, quam potis erat, solitus. Singulos fere mortales *Polonos* stirpe sibi & cognatione coniunctos astruebat. In sumptus profusus plus, quam sorti suæ & conduceret, & conueniret.

Paulus Grabowski Episcopus Chelmensis Polonis amicissimus calculo moritur & in ecclesia Chelmensi sepelitur.

Non secuta conuentione *Olomuncensi*, pro festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, in-

Dum tempore elapso,

1479.

Diata Olomuncensi constituto, gentes Casimiri Regis omnes arces & Ciuitates Episcopatus Varmiensis, prater Elsberg, conquisissent, & Elsberg, in quo Thungen Nicolaus fuerat, obsedissent. Matthias Rex, quo minus ferret Thungen auxiliũ a Turco Hungariam vastante impeditur.

inter *Casimirum Polonia*, *Matthiam Hungaria*, & *Wladislaum Bohemia*, Reges, ad concordandum constituta, bellum nihilominus a gentibus *Casimiri Polonia* Regis, contra *Nicolaum Thungen*, in Episcopatu *Varmiensi* continuabatur. Festo Purificationis elapso, vt fœderi, cum *Matthia Hungaria* Rege concluso, satisfieret. Interim vero totus ille Episcopatus per ignem, & prædas, desolatus est, & omnes ciuitates eius & arces. per gentes Regias, conquisitæ, & in potestatem Regiam redactæ, præter castrum & ciuitatem *Elsberg*, quæ & ipsa a Regio exercitu, ab vtraque parte Ciuitatis, obsidebatur. Molesta erat *Matthia* Regi *Hungaria* hæc obsessio, iam enim res pene ad euersionem, & conquisitionem, Castri & ciuitatis peruenerat. Rex quoque *Hungaria Matthias*, cum omni conatu, & studio, conabatur *Prusia* Magistro & ordini, & *Nicolao Thungen*, tanquam iussu a summo Pontifice subuenire, & gentes Regias ex campo depellere. *Turcus* tamen illi obstabat, qui Regnum *Hungaria* vexabat frequenti vastatione.

Italia, Papa authore, & interno & externo feruet bello, adeo vt Veneti cogantur, Turco Scutaliam Ciuitatem insignem, cũ aliis finitimis Ciuitatibus, pacto dare.

Italia quoque Principes mutuo gladio se collidebant: huius collisionis *Sixtus* Papa erat vertex & princeps, quem adiuuabant *Ferdinandus Napulia*, & *Matthias Hungaria*, Reges, & *Senensium* communitas. Pars autem altera erat *Florentinorum* & *Venetorum*, contra quos Papa *Sixtus* inutile agebat bellum, hos adiuuabat Rex *Francia* & Dux *Mediolani*, & multa mala regio *Italia* tunc tolerabat, adeo, vt *Veneti* cogerentur cum *Turcis* sub iniquis conditionibus pacem inire, & ciuitatem *Scutaliam* insignem, quam tanto tempore, non sine clade maxima *Turcorum*, defenderant, cum aliis aliquot ciuitatibus cometaneis, pacto & fœdere *Turcis* dare.

Magistro & Ordini ac Nicolao Thungen Matthias Hungaria Rex a Casimiro Rege inducias obtinet, & conuentio ad pacem tractandam, inter Regem Casimirum & Cruciferos Siradiæ pro Pentecostes festo indicitur.

Missis aliquot Nunciis specialibus, *Matthias Hungaria* Rex, ad *Casimirum Polonia* Regem, obtinuit inducias dari *Nicolao Thungen*, & Magistrum & Ordinem non impugnari. Quæ vt firmiora forent, misit *Polonia* Rex *Casimirus* tres Nuncios ad *Matthiam Hungaria* Regem *Budam* vsque, videlicet *Raphaëlem* de *Iaroslaw*, Regni *Polonia* Marszalcum, *Paulum Iassienski*, Regni *Polonia* Vicethesaurarium, & *Andream Rosa*, de *Borzislauicze*, Præpositum *Lancicienensem* & Canonicum *Cracouiensem*. Gratus fuit *Matthia* Regi *Hungaria* eorum aduentus, grateque & fauorose a Rege *Hungaria* excepti sunt, & tractati, & Regia munificentia donati. Et post plures tractatus inter eos habitos, suffragio Prælatorum, & Baronum *Hungaria* accedente, qui bellum illud inter Reges agi, moleste ferebant, tanquam vicinos, & seipsos contra quoslibet hostes adiuuantes, ad has conditiones pacis deuenerunt, vt videlicet agatur conuentio generalis in *Siradia*, pro festo Pentecostes, quod tunc cadebat in vigesimam nonam diem mensis Maii. Ad quam *Matthias* Rex *Hungaria* teneretur mittere duos Pontifices & si posset commode, *Gabrielem* Cardinalem Episcopum *Agriensem*. Ille enim feruentior erat ad pacem componendam, propter *Italiæ* pacificationem, & duos Barones de corpore Regni. Tenebatur & Magister *Prussia* cum Ordine, & plena potestate, & *Nicolaus Thungen*, per Regnum *Hungaria* accersendi, venire personaliter, & vtriusque Regni Prælatorum & Baronum tenerentur ambo stare reconciliationi, & præsertim *Nicolaus Thungen*, de quo talis facta erat conclusio, vt, vel duos Episcopatus, videlicet *Colmensem* & *Pomesaniensem*, morte domini *Vincentii Kyelbassa* tunc vacantes, pro sua contentatione susciperet, & de *Varmiensi Andreæ Oporowski*, suo vero Pontifici, cederet: attenta totius Episcopatus desolatione, vel *Casimiro Polonia* Regi, omnem impensam, ad bellum contra illum factam, solueret. Sub his conditionibus induciæ cum *Nicolao Thungen* initæ sunt, & a bello cessatum. De obsidione quoque arcis & ciuitatis *Elsberg*, ex quibus *Nicolaus Thungen*, metu captiuitatis & proditione ductus, ad Magistrum *Prussia Martinum*, non habens vbi requiesceret pes eius, diffugerat.

Proceres maioris Polonia in Czissam Casimiro Regi dandam consentiunt.

A conuentione autem *Piotrconiensi*, in qua consensus omnium Prælatorum, & Baronum *Polonia*, *Casimiro* Rege petente, ad recipiendum Czyssam in omnibus Ciuitatibus, Ecclesiasticis, & Militaribus, sibi fuit per Proceres *Cracouienses* & *Russia* præstitus, tenuit *Casimirus*, Rex in *Lancicia* Conuentum. Vbi etiam a Proceribus *maioris Polonia*, de danda Czissa, consensum obtinuit. Relicta autem *Lancicia*, iuit *Casimirus* Rex in *Radom*, & ibi cum *Elisabeth* Regina consorte sua, mansionem satis longam, vsque ad tempora Pentecostes, expediendo causas Regni publicas, continuabat.

Ad Diatam Siradiensem pro tractanda pace constitutam, Proceres conueniunt.

Festo Pentecostes adueniente, Prælati & Barones *Polonia*, videlicet *Iacobus Gnesnensis*, Archiepiscopus, *Ioannes Cracouiensis*, *Sbigneus Wladislauiensis* & *Andreas Varmiensis*, Episcopi, *Vriel Posnaniensis* Electus, *Iacobus* Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis*, frequensque Prælatorum & Baronum numerus, ad Diætam *Siradiensem* conuenerunt.

Vriel de Gorka Regni Polonia Cancellarius, Iacobo de Syenno Archiepiscopo Gnesnense præsente, &

Capitulares *Posnanienses*, Pontifice suo, *Andrea* de *Bnin*, orbati, *Vriele* de *Gorka*, Præposito *Gnesnense*, & *Posnaniense*, & Canonico *Cracouiense*, in Administratorem assumpto, in Dominica Lætare, quæ fuit dies sancti *Benedicti*, & vigesima prima mensis Martii, ad Comitia futuri Episcopi *Posnaniensis* peragenda constituta, in frequenti numero constituti, præsente *Iacobo* de *Sienno*, *Gnesnense* Archiepiscopo, qui discordes eligentium animos, & vacillantes (plerique enim eorum, ad postulandum *Stanislaum* de *Kurozwąki*, Regni *Polonia* Vi-

1479.

vota Capitulariũ concordante in Episcopũ Posnaniensem eligitur.

cecancellarium animos inclinauerant) & animauit & concordauit, præfatum *Vrielem* Administrarorem, & sedis Apostolicæ collectorem, ac Regni *Poloniæ* Cancellarium, concorditer in Episcopum eligunt: nobilem de Domo *Lodzya* ex patre *Luca* de *Gorca*, Palatino *Posnaniensi*, & Matre *Catharina*, filia *Dobrogostii* de *Schamotuli*, Castellani *Posnaniensis* quamuis jam fuerit dudum ante, in conuenrione generali *Piotrconiensi*, pro octaua Epiphaniarum, quæ fuit tredecima mensis Ianuarii, renta, per *Casimirum Poloniæ* Regem, iure suo Regio, in *Posnaniensem* Episcopum publice designatus. Cui etiam Rex ipse, ad petitionem *Lucæ* de *Gorka*, Palatini *Posnaniensis*, parentis sui, literas expectariuas patentes, pro consequendo huiosmodi *Posnaniensi* Episcopatu, ante annos aliquot, asserebatur concessisse. Vir gracilis, nigris oculis, statura medioeri, crispatam habens cæsariem. In consanguineorũ promotionem procliuus, epilepsiæ, & aliis ægritudinibꝰ subiectus. Qui misso ad *Sixtum* Papã quartum, *Nicolao Sebastiani* Canonico *Posnaniensi*, & aliis, electionẽ suam, die vigesima sexta menses Maii, confirmari obtinuit, annoq; eodẽ per *Iacobũ* Archiepiscopũ *Gnesnensem* consecratur.

Nuncios Regis Poloniæ apud Matthiam Hungariæ Regem exponunt legationem in Cruciferorum negotio,

Oratores Regis *Poloniæ Casimiri*, *Raphaël Iaroslawski*, Marschalcus *Paulus Iassyenski* Vicethesaurarius, & *Andreas Rosa*, *Lanciciensis* Præpositus, dum *Matthiam Hungariæ* Regem, apud *Budam* offendissent, verba legationis apud illum faciunt. Asserunt *non conuenire suo statui, & conditioni, vt bellum contra amicum, & vicinum Regem, pro Cruciferorum Magistro, & subdito, & homagiali Regis, & pro Nicolao Thungen rebelli, assumat. Expetuntque, vt vtroque deserto, vetusta iura & fœdera, inter Regna facta, custodiat.* *Hungariæ* vero Rex *Matthias*, respondendo legationi. Multa de non obseruatione induciarum, & violatiune *Thungen Nicolai*, & eius Episcopatus *Varmiensis*, questus est.

& Siradiæ conuentionẽ communium Baronum cũ eo constituunt ad pacẽ cum Cruciferis tractandam.

Post multos tandem tractatus, in re ipsa habitos, conclusum est, *vt pro die Pentecostes, apud Siradiam teneatur generalis Diæta: ad quam Consiliarii vtriusque Regni conueniant, iniurias & Magistri Prussiæ, & Nicolai Thungen*, quas supra verum, supraque iustum extollebat, *aut discussuri, aut æquis conditionibus extincturi. Ad quam & Prussiæ Magister, & Nicolaus Thungen, teneantur personaliter aduenire; iudicium Baronum communiũ Regnorum subituri, & vt interim recederetur vtrobiq; ab armis.* Terruit hæc conditio *Prussiæ* Magistrum, & *Nicolaum Thungen*, & nisi militares *Prussiæ* vtrumque impulissent, Diætæ *Matthiæ Hungariæ* Regis, nullatenus paruissent. Venerunt tandem ambo *Siradiam*, sub saluo tamen Regio conductu, pro festo Pentecostes. Vbi etiam Coosiliarii Regni *Poloniæ* plerique, Rege *Poloniæ Casimiro* cum aliis apud *Piotrconiam* consistente, conuenerant.

Ad quam

cum nec ipse Hungarus veniret, nec Consiliarios suos mitteret, Magister Prussiæ ab eo delusus, ad Casimirum Regem Poloniæ studio & amore pacis peruenit,

Rex vero *Hungariæ Matthias*, dum nec ipse veniret, valetudine se excusans, nec consiliarios mitteret, sero facti sui & stultitiæ Magister *Prussiæ* & *Nicolaus Thungen* pœnitens, seroque se a *Matthia Hungariæ* Rege ludificatum perpendens, Sabbato post octauas corporis Christi, post longam moram, in *Siradia* frustra habitam, vterque ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Pyotrconiam*, aduenit: Regem *Poloniæ Casimirum*, sua grandi iniquitate & culpa iratum, conciliaturi. Frequens tunc numerus, circa *Poloniæ* Regem *Casimirum*, Consiliariorum Regni *Poloniæ* erat, videlicet *Iacobus Gnesnensis* Archiepiscopus, *Ioannes Rzeschowski Cracouiensis*, *Sbigneus Wladislaniensis*, *Vriel* electus & confirmarus, *Posnaniensis*, *Nicolaus Camenecensis* Episcopi, *Iacobus* de *Dabno*, Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis*, *Matthias* de *Dmossin*, Palatinus, & Capitaneus *Posnaniensis*, *Ioannes* de *Tharnow Sandomiriensis*, *Spitko* de *Iaroslaw*, *Leopoliensis*, *Ioannes Zaremba*, *Calissiensis*, *Nicolaus* de *Kutno Lanciciensis*, *Ioannes Odrowaz Podoliæ*, Palatini, *Ioannes* de *Tharnow Woynicensis*, *Ioannes* de *Ostroroe Posnaniensis*, *Dobeslaus* de *Kurozwaki Rospergensis*, *Andreas* de *Thaczin Sandecensis*, *Ioannes* de *Pycza Byecensis*, *Stanislaus* de *Schidlowiecz Radomiensis*, Castellani, *Raphaël Iaroslawski* Marschalcus, *Paulus* Vicethesauratius, *Stanislaus* de *Kurozwaki*, Vicecancellarius Regni *Poloniæ*, & plures alii. Vacabant enim tunc plures Dignitates, & sperabant multi altiures Magistrarus se tunc consecuturos. Venerant etiam Militares, Palatini, Barones, & Ciues *Prussiæ*: quorum principalis erat *Nicolaus*, filius *Stiborii* de *Bayssen*, Palatini *Marienburgensis*, & Magistri ciuitatum, *Thorun*, *Elbing* & *Gdansk*.

quam mox Matthiæ Regis Hungariæ literis illectus resilivit.

Et quamuis sex hebdomadis varii tractatus pro reconciliatione *Prussiæ*, Magistri & Ordinis, fuissent interpositi, nulla tamen conclusio efficax & finalis sequi poterat: temeraria & vana spe Magistrum & Ordinem mulceote, quam illi literæ, & Nuncii Regis *Hungariæ Matthiæ* offerebant, quasi extemplo Legati, & Consiliarii Regis *Hungariæ* aduenturi: dissidium debuerant tollere, & ea conditione interposita, vt *Matthias Hungariæ* Rex, *Morauia*, *Slesia* & *Lusatia*, *Wladislao* Regi *Bohemiæ* resignata, libere *Casimirum Poloniæ* Regem, ad cedendum de omnibus terris *Prussiæ*, & de omni subiectione Magistri & ordinis, posset & deberet coarctare. Magistrum quoq; & Ordinem Cruciferorum, & in priscam libertatem, & statum, & in pacificam possessionem omnium terrarom Regno *Poloniæ* vnitarum, reducere. Tam vanam autem, & deliram spem Magistri & Ordinis, licet singuli irriderent, & flocci facerent: Magister tamen *Prussiæ*, pro suo insano cerebro, in ea perdurabat, non attendens *Hungariæ* Regem *Matthiam*, vafro consilio, tempus ea spe extrahere, vt interim rebus suis, cum Rege conclusis *Bohe-*

1479. *bemia*, in Diæta *Olomuncensi*, quam tune personaliter Reges ambo pro festo Visitationis sanctæ *Mariæ* virginis agebant, prouidisset. Itaque *Casimirus Poloniæ* Rex sano vsus consilio, petentibus duobus Nunciis *Matthiæ Hungariæ* Regis, videlicet *Ioanne Byelik*, & *Zwolski*, io suspensionem belli, & dilationem ampliorem, cum *Prussiæ* Magistro & Ordine consensit. *Nicolaum* vero *Thungen* prostratum & humiliatum, facinus quoque suum multiplici lachrymarum effusione recognoscentem, ad gratiam, iuramento fidelitatis ab illo, & Prælatis, & Canonicis *Varmiensibus*, secum præsentibus, suscepto, & præstito tunc, & in castro *Marienburgensi*, in præsentia Palatinorum, Militarium & Ciuium, vice altera solenniter præstando, & eum Vasallis suæ Ecclesiæ & omnibus Capitularibus admisit, & ad *Varmiensis* Ecclesiæ possessionem illum restituit: eo reformato, & saluo, quod Prælati, & Canonici *Varmienses*, in qualibet dictæ Ecclesiæ vacatione, non debebunt eligere, nisi personam, Regi *Poloniæ* gratam, in Episcopum. Grauiter & animo iniquo *Matthias Hungariæ* Rex, reconciliationem huiusmodi ferens. *Nicolaum Thungen* per literas obiurgat: minitans illi depositionem, quod eo, vt tenebatur, deserto, in *Casimiri Regis Poloniæ* ditionem concesserat.

Nicolaus vero Thungen, pacem supplex a Casimiro impetrat, & Episcopatus Varmiensis restitutionem & nouum fidelitatis Sacramentum præstat.

Aduenerat etiam in præfatam Diætam *Pyotrcouiensem* siue Conuentum, *Nicolaus Prochnicki*, Episcopus *Camenecensis*, ex *Podoliæ*: Archiepiscopatum *Leopoliensem*, ex morte *Georgii*, sui vltimi Pontificis, anno vno supra semis iam tunc vacantem, ad quem obtinendum aliquorum Ecclesiasticorum, Aulicorum, aspirabat ambitio, a *Casimiro Poloniæ* Rege precario & ipse obtenturus. Esu autem anguillæ parum bene elixæ in itinere læso, & vitiato stomacho *Pyotrcouiam* adueniens, distributis in suffragatores sui propositi muneribus, in febrim incidit. Qua sensim ingrauescente, die Lunæ, vigesima prima mensis Iunii, in diuersorio suo, extra muros *Piotrcouienses*, præter suam & familiorum suorum spem, non prouisa domo sua nec disposita, exactis in Pontificatu *Camenecensi* vndecim annis, moritur, & in monasterio *Vuhouiensi*, Ordinis Præmonstratensis, *Pyotrcouiensi* oppido vicino, altero die, videlicet Martis, vigesima secunda Iunii sepelitur. Post cuius mortem *Casimirus Poloniæ* Rex *Camenecensem* Episcopatum more & iure suo Regio, in Notarium suum Regium, *Matthiam* de *Lomza*, Plebanum in *Busko*, Canonicum *Leopoliensem*, genere nobilem de armis & cognatione *Rauitorum*, virum senatum, factiuum, & eloquentem, mediæ staturæ, capillo nigro ex patre † † † & *Anna* matre genitum, quo facilius arcis & oppidi *Camenecensis* posset prouenire muralis fabrica, & fortificatio, contulit.

Nicolao Prochniczki Camenecensi Episcopo Pyotrcouiæ mortuo, & in monasterio Vuhouiensi sepulto,

Matthias de Lomza Notarius Regius in Episcopatu illi succedit.

Histor. Polon. Lib. XIII.

Florentini, quorum Princeps *Laurentius* de *Medicis*, & auro multo, ab eis affluente, & assistentia *Franciæ* Regis, *Venetorum*, & Ducis *Mediolani*, animosiores contumacioresque effecti, contra summum Pontificem *Sixtum* quartum, indignatione dura concepta, bellum ex integro contra illum instaurant, & de castellis quinquaginta notabilibus, ad ius *Romanæ* Ecclesiæ pertinentibus, illum, intra paucos dies deiiciunt, suæque subiiciunt ditioni. Accessit ad hæc vulnus crudelius. *Veneti* enim inito perpetuo fœdere, cum *Turcorum* Cæsare, ciuitatem illi *Scutaram* in *Albania*, quam multo & suorum Ciuium armigerorum sanguine, multoq; auro, longo tempore defenderant, cum suo & totius Christianitatis dedecore, & malo totius *Italiæ* tradunt. Legatus *Turci*, ad continuam residentiam, in *Venetias* susceptus est, incredibilis honor & dignitas sibi exhibebatur: iam portus ad *Italiam* patentissimus est. In Consistorio publico, dum *Genuensium* communitas *Romano* Pontifici obedientiam fecisset. Oratores Regis *Franciæ*, multa maximaque contra *Sixtum Romanum* Pontificem proferebant, publice dicentes, *quod vbi pacis autor esse deberet, illic esset belli totiusque mali fomes, & incentiuum, quodque concilium generale quam maxime fugeret*, & alia multa, quæ vehementer pungebant. Verum *Romanus* Pontifex satis argute illis respondit dicens. *Quod dicitis me dissensionis esse autorem, a veritate est alienum. Scitis, quod dum inducias petiistis, consensimus vobis. Optastis censuras omnes suspendi; suspendimus & relaxauimus. Arma, vt posuissemus, & milites reuocaremus, petiistis, obtemperando votis vestris, posuimus, & reuocauimus. Quottidie mercatores Florentinos, in vrbe nostra consonemus, suas mercantias exercere patimur. Vltra hæc omnia, semper paratissimi fuimus & sumus, vos in gratiam & gremium paternum suscipere, cum honestate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Concilium generale etiam non fugimus, quin imo vehementer desideramus. Hinc est, quod diuersos Legatos, etiam fratres nostros, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, ad omnes Principes maiores mittimus, vt sedatis bellis intestinis, & eis inter se ad fraternam vnitatem reductis, vnanimiter, fortissimo, & sæuissimo Turco, validissime resistere possimus. Mittitur Legatus de latere, ad Matthiam Hungariæ, Wladislaum Bohemiæ, Casimirum Poloniæ, Reges, eorumque Regna, Ioannes de Aragonia, filius Regis Siciliæ, Hungariæ Regis germanus, qui mandatas, Legatis concedi solitas, habet facultates. Tantas enim habet, vt non de latere, verum cum vtroque latere Romani Pontificis profitisci dicatur.*

1479. *Florentini quinquaginta Castella, Summo Pontifici vi adimunt. Veneti autem cum Turco Scutara Ciuitate Albaniæ ei data perpetuum feriunt fœdus,*

& Genuenses præstant obedientiam Romano Pontifici, quem vt belli domestici autorem Rex Franciæ per Legatum arguit.

Hebdomadis pluribus in *Pyotrcouiensi* Diæta *Casimirus*, *Poloniæ* Rex, commmoratus, missis ad *Matthiam Hungariæ* Regem, *Pauli Iassienski*, Castellano Sandomiriensi, & *Ioannem* de

1479. *Bayssen*, Castellano *Marienburgensi*, Diætam *Siradiensem*, pro die sancti *Bartholomei* Apostoli, agi, iuxta petitiones *Matthia Hungariæ* Regis per *Byelik*, & *Zvvoiski*, factas, & bellum interim, cum Magistro *Prussiæ* & Ordine suspendi, consentiens. Ex *Piotrconia*, die Mercurii vigesima octaua mensis Iulii recedit. *Martino Treslar*, *Prussia* Magistro, in *Pyotrconia* remanente, & Diætam *Siradiensem* illic præstolante. Et in *Radom* ipse Rex, vbi illum *Elisabeth Polonia* Regina, per omne tempus moræ suæ in *Pyotrconia*, opperiebatur, diuertit. Neque enim metu suorum *Prussiæ* Magister concussus, sine pace, ad propria audebat recedere.

Magister Prussiæ Martinus Treslar, sine pace ad suos redire non audens, Diætam Siradiensem Pyotrconia opperitur.

Agebatur sub iisdem temporibus *Olomuncensis* Diæta. Ad quam primum *Matthias Hungaria* Rex, longo tempore expectatus, habens secum in Comitiua *Simeonem*, *Napulla* Regis *Ferdinandi* filium, & consortem suam *Beatricem*, eiusdem *Ferdinandi* Regis filiam, die Veneris secunda mensis Iulii, *Wladislaus* vero *Bohemia* Rex, die Martis, tredecima eiusdem mensis Iulii, habens secum mille quingentos equos, aduenerunt. Vbi habitis per aliquot dies amicabilibus tractatibus, die Solis, in festo sancti *Iacobi* Apostoli, hora noctis prima, pax perpetua, inter Reges conclusa, & firmata est: sub conditionibus priorum fœderum, *vt videlicet Wladislaus Rex Bohemiam habeat vniuersam. Matthias Hungaria Rex, vniuersam Moraviam, Slesiam, Lusatiam vsque ad exolutionem quadringentorum millium florenorum, post mortem Matthia Hungaria Regis Regno Hungaria fiendam.* Magno de hac pace erant exhilarati gaudio, & præsertim *Prothasius*, *Olomuncensis* Episcopus, item Barones de *Rozemberg* & *Stemberg*, & alii singuli *Bohemi*, quia subiectione *Matthia* Regis *Hungaria* absoluti, in ditionem *Wladislai Bohemiæ* Regis concesserunt, omnibus fere maioribus, & primoribus *Moravia*, *Slesia* & *Lusatia*, imo & inferioribus, singulari molestia, quod nacti forent auarum & superbum Dominum, conturbatis. Discessit autem vterque Rex, die Veneris, penultima mensis Iulii ex *Olomuncz* ad propria, datis inter se muneribus magnificis. Sub quo quidem vniuerso tempore *Wladislaus Bohemiæ* Rex & sui omnes, splendide, opipare, & abundanter in singulis fuerunt prouisi & tractati, *Hungaria* Regis *Matthia* munificentia & liberalitate.

Pax perpetua inter Matthiam Hungaria & Wladislaum Bohemia Reges, præsentes Olomunc. firmatur sub conditionibus hic insertis.

Processit tandem *Casimirus Polonia* Rex, & venit in *nouam ciuitatem Korczin*, vbi illum, & *Martinus Truxes*, Magister *Prussia*, cum suis secutus est. Ibique aduentum Oratorum, *Matthia Hungaria* Regis, pluribus hebdomadibus opperiebantur: qui tardiuscule, nam nonnisi secunda die mensis Octobris aduenerunt in *nouam ciuitatem Korczin*, *Stephanus* videlicet, Comes *Scepusiensis Hungarus*, & *Venceslaus Beczkovvski* de *Czarnigrod*, *Bohemus*. Et negligentia sui Regis *Matthia* excusata, quod bello barbarico cum *Turcis* occupatus esset, celerius missi non erant, diebus decem, pro reconciliatione Magistri *Prussia*, & sui Ordinis, apud *Casimirum Polonia* Regem & Consiliarios suos, in frequenti tunc numero congregatos, fideles suas operas nauabant. Exhibebat enim se magister *Prussia*, cum suis, grauem & difficilem, ad præstandum *Casimiro* Regi, & Regno suo *Polonia*, debitæ fidelitatis & subiectionis iuramentum: astruens, *quod Deo & homini* (notans per hominem *Hungaria* Regem *Matthiam*) *contrariam fecisset pollicitationem*, nec se ad iusiurandum per illos decem dies induci patiebatur. Reconciliationis quoque spes, non sine amaritudine & dolore, & quadam desperatione, recidebat ad irritum. De quo sui omnes, & fratres de Ordine, & militares & ciues, qui secum aduenerant, multipliciter excruciabantur: destructionem suam videntes imminere, ad reconciliationem efficiendam, operas etiam suas intenderant. Erant autem hi, *Ioannes* de *Tuphen*, magnus Commendator, *Stephanus Steyberg*, *Osterodensis* Commendator, frater *Ioannes* de *Lessen*, Cancellarius Magistri, Canonicus, & Electus *Pomesaniensis*, *Fabianus* Decretorum Doctor, Canonicus *Wratislauiensis* (quem *Matthias Hungaria* Rex, vt Magistri & Ordinis parti consultando prodesset, peritus enim iuris, & practicus antiquus habebatur, suis sumptibus transmiserat) frater *Matthias Zebeburger*, frater *Kilianus Guttenberger*, frater *Fredericus Gebeschattl*, *Idurman*, alias *Adrianus*, Notarius Magistri, idem *Conradus* de *Egyelsztein*, *Daniel* de *Kunheim*, Index *Brandeburgensis*, *Ambrosius Pervvamb*, *Nicolaus Kavbeber*, *Ioannes Proyke*, *Donatus Weytbner*, militares, *Georgius Malschak*, *Paulus Hor*, *Nicolaus Kieyschelin*, Consules & Ciues de *Kinsberg*. Et quamuis Magister *Prussia Martinus* cum suis, iniurias graues & enormes, a *Casimiro Polonia* Rege, se accepisse allegassent: Propter quas, licitum sibi putabant, fœdus pacis perpetuæ temerare: articuli tamen grauaminis per eos in scriptis dati, post responsionem Regiam, ad illos factam, in grauem illos confusionem, & ludibrium adduxerant, p[...]tibus Oratoribus Regis *Hungaria*, illo[...]nes, & paleas esse, denunciauerunt. Itaque Nuncii Regis *Hungaria* denunciant, & *Fabianus* Doctor, & Consiliarius Magistro, Ordini, & suis, *ne de cetero aliquam spem, in subsidio & defensione Matthia Regis Hungaria, bello barbarico, ceterisq; bellis, occupati, reponerent: certi quoq; essent, ipsum Regem Hungaria, propter patentem iniustitiam, & iniquitatē, ipsos & causam eorum deserturum.* Hac itaque denunciatione Magister *Prussia Martinus* & suorum partim precibus, partim terroribus, victus, implere iusiurandum, Regi *Polonia Casimiro* reconciliari, & fœdus pacis perpetuæ, quod violauerat reformare consensit. Itaque die Saturni, nona mensis Octobris, in festo videlicet sancti *Dionysii* & sociorum eius, in

Magister Prussiæ Martinus Truxes

partim suorum precibus victus, partim denunciationibus Matthia Hungariæ Regis deterritus,

1479.

Ægrè licet, se cum suis omnibus, Casimiro Regi & Regno Poloniæ subiicit, & nouum fidelitatis iuramentum præstat.

in arce *noua ciuitatis*, & in stuba maiori, præfatus *Martinus Truxes*, Magister *Prussiæ*, Commendatores, Milites, & Ciues, post multos tractatos, & difficultates, quas, iurabat, dicens Magister, se pellem ex corpore prius exuturum, & in portiones minutas dismembrari illud passurum, quam id, quod iubebatur, facturum, omni pertinacia deposita, fecit & præstitit *Casimiro* Regi, & Regno *Poloniæ*, debitæ fidelitatis & subiectionis sacramentum corporale, com suis omnibus, quos superius descripsimus, in manibus *Ioannis* Episcopi *Craconiensis*, sub præsentia Consiliariorum Regni *Poloniæ*, tam Ecclesiasticorum, quam Secularium, & etiam Oratorum *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, astante magna præsentia, & multitudine militum, & Procerum Regni *Poloniæ*. Præstiterunt & tunc Barones Regni *Poloniæ*, ad vacantes Magistratus recenter assumpti, iuramentum, de seruando fœdere pacis perpetuæ: quod etiam omnes suos fratres, milites, Ciues, & subditos, qui nondum iurauerant, in *Prussia* terra Conuentu indicto, sub præsentia Oratorum Regiorum, præstituros Magister *Prussiæ*, & Castra, & Ciuitates, *Chelm* & *Brodnicam*, & *vetus Castrum*, pro quibus redimendis *Casimirus Poloniæ* Rex, octo millia florenorum, dono illi dedit, se à festo sancti *Martini* proxime venturo restignaturum astrinxit. Damna autem sub tempore belli, com *Nicolao Thungen* Episcopo *Varmiense*, gesti, vtrinque facta, per quatuor Regios, & quatuor Magistri & Ordinis Arbitros, & nonum Superarbitrum, ab vtraque parte electum, quibus data est pro vtraque parte plena potestas, sub tempore competenti, decident. Quibus omnibus peractis, *Casimirus Poloniæ* Rex, ab Oratoribus *Matthiæ* Regis *Hungariæ* exoratus, Magistro *Prussiæ* & Ordini ac subditis eius, omnem culpam rebellionis, & pertinaciæ, quomodolibet contractam, liberaliter & gratiose indulsit, ipsumque dextra data, in amplexum suscepit. Datisque tam Magistro, & omnibus suis, quam etiam Oratoribus *Matthiæ Hungariæ* Regis, quos supra nominauimus, optimis, & insignibus sabellinis, & mardurinis, ex purpura & ostro contextis, stolis, equis, cæterisque muneribus, eum lætitia immensa vtrorumque, duodecima die mensis Octobris, recessus ex *noua ciuitate* factus est tam Magistri & suorum, quam Oratorum, *Matthiæ* Regis *Hungariæ*: qui omnibus necessariis, per *Casimirum* Regem, splendide & opipare fuere procurati. Affuerunt etiam huic actioni *Pomerania*, & *Chelmenses*, *Prussiæque* Barones, sub obedientia Regia constituti, videlicet *Ludouicus* de *Morth ng Chelmensis*, *Fabianus* de *Mgow Gdanensis*, Palatini, *Nicolaus Bayssen*, Castellanus *Gdanensis*, *Fabianus* de *Merken*, *Henricus* alias *Iendrischek*, milites, *Hannus Vinkiendorff*, *Hannus Schewle Gdanenses*, *Ioannes Scharor*, *Hermannus Helvad Thornnenses*, *Balczemstborm*,

Cui Casimirus omnem culpam indignationemq; ad petitionẽ Oratorum Hungariæ Regis condonat

& *Matthias Breteluik*, *Elbingenses* Consules, vniuersisque dies illa pulcherrimum spectaculum **A** præbuit. Vultus etiam *Prussiæ* Magistri & fratrum de ordine, ac subditorum suorum exhilarauit: amplius etiam eorum, qui in ædibus, vel laribus propriis, remanserant, exhilaratura. Me quoque iuuabat actui iurisiurandi duplici, Magistri videlicet *Ludouici* de *Herlichchaffen*, qui primus fœdus pacis perpetuæ, cum *Casimiro* Rege, & Regno *Poloniæ*, consecerat, & huic, qui quartus post illum, fœdus violauerat, interfuisse. Coactusque est restituere, literas fœderis, Regi *Hungariæ Matthia*, quod cum eo pepigerat, & suas ab illo repetere, quæ in manus *Rudolphi Wratislauiensis* Episcopi, per *Ioannem Varadiensem* Episcopum, nomine *Hungariæ* Regis, ex parte vero **B** *Martini Prussiæ* Magistri, per duos fratres Ordinis, apud *Wratislaniam*, sub præsentia *Ioannis Lysoczki*, Scholastici *Gnesnensis*, Notarii & Nuncii Regii pro festo Purificationis sanctæ *Mariæ*, repositæ, & prius, quam ab aliquo alio viderentur, incisæ: prouidente *Rudolpho Wratislauiense* Episcopo, ne nullus bellorum inter partes illaberetur stridor. Parum enim lotæ erant, in circumcisis, & indignis verbis depromtæ. Ex quibus omnibus facile intelligis, vilem & damnatam conditionem mortalium, qui non aliter ad debitam trahi possunt obedientiam, nisi dum intelligunt, amplius iam se non posse aduersus superioris calcaneum calcitrare.

literæque ictum Hungaro fœderis vltro citroque restituuntur.

C Exortum est illico, bello *Pruthenico* extincto, ciuile bellum ex gentibus Regiis, quorum colluuies erat, ex *Bohemis*, *Morauis* & *Slesitis*, mercenario ære in *Prussia* militantibus, *Prussiam*, adhuc feruentem bello deserentibus, dum in stipendio emerito, pro quo soluendo, consentiente vniuerso Regno, sertones Cmethonibus, exactiones vero ciuitatibus & oppidis, & suffragia Ecclesiasticis, imposita erant, ad tempora arcta, solui non possent, spoliis, prædis, violationibus & stuprationibus, ac quibuslibet calamitatibus, plures villas, oppidaque & signanter ad ditionem Spiritualium & Monasteriorum pertinentia, obruebant. Quapropter gemitus, & vociferatio pauperum hominum, à stipendiariis oppressorum, **D** vbique audiebatur, quæ vsque ad Thronum altissimi Dei ascendebat, tam contra Ecclesiasticos, quam Sæculares, durum iudicium diuinum subituros, qui abrogato vetusto more patriæ, quo iusta bella, proprio milite agebantur, peregrinos milites, destitutis Aulicis & propriis militibus, illud gerere, & vniuersum Regnum intestino bello inuoluere, satius ducebant.

Miles ob non solutum emeritum in Prussia stipendium, bona, præsertim vero spiritualium spoliat.

Feria quarta ante festum sancti *Galli*, alias die Mercurii, quarta decima mensis Octobris, *Turcorum* exercitus maximus, ad centum millia æstimatus, quos etiam *Bessarabi* adiuoabant, io terram *septem Castrensem*, circa oppidum

Iackschicz, Paulus Xiacz & Batheystwan ductores exercitus Hungarici

1479. *audaciſſimi dum cum Turcis in ſeptem caſtra irrumpentibus*

dum *Sobinow*, quod *Tenthonici* vocant *Korn*, ingreſſus, quinque Capitaneos, quos ipſi vocant *Baſchas* (ex quo etiam poteſt æſtimari A *Turcorum* multitudo) *Hungari* vero tres tantummodo Capitaneos, habebant, videlicet *Batheyſtwan* vnum, ſecundum *Paulum Xyacz* Hungarum, nobilem quidem genere, ſed diuitiis tenuem, & tertium *Iaxicz*, genere *Raſcianum*, virum audaciſſimum, & in armis magni pretii: qui diuiſos habebant exercitus, & longe tunc à ſe erant, quando ex neceſſitate (*Turcis* irrumpentibus) *Batheyſtwan* coactus eſt, cum ſuo exercitu inire pugnant. Is videns imparem ſe hoſtibus eſſe, iurauerat, flexis genibus, mori potius, quam fugere. Feruebat pugna hotis fere tribus, & abundante multitudine *Turcorum*, *Hungarus* cœpit referre pedem, fugaque à cinibus *ſeptem Caſtrenſibus*, quorum B quatuor millia numerabantur, cœpta eſt: quos vix *Batheyſtwan* increpatos potuit ſiſtere. Interim vero dum *Hungari* reintegrata pugna ad prælium reuerterentur, ſubuenerunt duo Capitanei, partis *Hungarorum* præfati, *Xiacz Panel*, & *Iaxicz* ſub quorum ductu omnes Aulici Regii, & noningenti *Raſciani* erant: ſolicitati frequentibus Nunciis *Batheyſtwan*, et dimiſſa fronte hoſtili, in latus ſtudioſe irruerunt, magnamque ſtragem fecerunt in *Turcis*, & in fugam eos verterunt. Nec amplius fuit pugna, ſed clades & barbarorum fuga. Multique *Turci* deleti ſunt, & extincti, notabiles autem quinquaginta capti: malebat enim *Hungarus* occidere, quam captiuare. Maxi- C ma de hac victoria, in Regno *Hungariæ* habebatur exultatio, & iucunditas; quamuis *Hungaris* ceſſerit victoria non incruenta. *Beryſtwan* enim vnus ex Capitaneis, grauiter vulneratus eſt, licet non lethaliter. Duo alii Capitanei exercitus, *Xyacz Pawel*, & *Iaxicz*, multi quoque de *Hungaris* militibus & aulicis, pectore aduerſo cecidere. Fuiſſentque *Turci* ſuperiores, niſi præfati duo Capitanei, *Xyacz Pawel*, & *Iaxicz*, tempeſtiue aduenientes, & latus hoſtile inuadentes, illud acerrime contriuiſſent.

fortiſſime manus conſerunt,

excepto Batheyſtwan, licet in acie aduerſo pectore ceciderint: præclaram tamen victoriam de Turcis referunt.

Caſimirus Rex Poloniæ

Caſimirus Poloniæ Rex, rebus *Polonici* Regni compoſitis, & expeditione ſtipendiariorum, *Ioanni* Epiſcopo *Cracouienſi*, *Iacobo* de *Dabno*, Caſtellano & Capitaneo *Cracouienſi*, & *Paulo* D *Laſyenski*, Caſtellano *Siradienſi*, commiſſa, die Mercurii, ſedecima menſis Nouembris, alias feria quarta, ante feſtum S. *Eliſabeth*, ex *noua ciuitate Korczin*, viſitato etiam Monaſterio *ſanctæ crucis*, in *Lithuaniam*, cum omni curia ſua, ſe contulit. In qua tempus hyemis, veris, & æſtatis, venationibus vacando, conſumpſit: placitando cum *Moſchouitarum* Ducibus, videlicet natu maiori *Iwano* & *Borziwogio*, *Andrea*, & pro regionibus, quas Ducatui *Lithuaniæ*, Duces præfati *Moſchouienſes*, Rege *Caſimiro* abſente, per iniuriam, vt aſſerebatur, abſtulerant. Senior enim natu Dux *Iwan*, magni animi, & factiuitatis erat vir. Qui etiam excuſſo iugo *Thartarico*, vendicauerat ſe in li- A bertatem, cum omnibus ſuis Principatibus, & terris, & iugum ſeruitutis, quo vniuerſa *Moskwa*, a temporibus diuturnis, etiam a tempore *Alexandri Vithawdi*, magni Ducis *Lithuaniæ* premebatur, reiecit: quod adeo pernicioſum fuit, durum & deteſtabile, vt Nunciis Cæſaris *Tartarorum*, nec Nunciis modo, ſed etiam Nunciis, quantumcunque ſordidis, & vilibus, in Curiam Principis, maioris natu, pro exigendo tributo, aut alia neceſſitate ordinanda, *Moskwam* accedentibus, Dux ipſe *Moskwenſis*, in equis ſedentibus, pedes occurreret: poculum lactis equini ſupplex porrigeret, & cadentis lactis, per iubam equi, guttas, ore lamberet, lectorique *Thartaro*, legenti *Tartarorum* im- B peratoris literas, in *Ruthenicum* verſas, veſtem, pellibus Sabellinis ſubductam, quæ putaretur optima, pedibus ſupponeret, & tam ipſe Dux *Moskwenſis*, quam omnes alii inferiores Duces, & Boiari, Proceresque ſui, genibus flexis, literas Cæſaris *Thartarorum* audire, abominabili deuotione, & in omne auxilium *Thartaro*, contra quoslibet Catholicos ire, eogerentur. Affligebat ingentis ſpiritus virum *Nowogrod*, terrarum *Ruſſiæ*, & latiſſima & ditiſſima, quam ſui iuris ſuæque ditionis, aſtruebat ademptam. Fremebatque animo, quod alioquin gens muliebris & effœminata, infinitis diuitiis, magis aliquando, quam *Venetorum* Imperium onuſta, ſuum imperium faſtidiret, & ſibi pro libito, C quos vellet, Duces & Ciliarchas, ad arbitrium Epiſcopi ſenioris & populi, conſtitueret, & deſtitueret. Quam cum à *Caſimiro Poloniæ* Rege, & magno Duce *Lithuaniæ*, deſertam neglectamque, quamuis ſibi annis ſingulis centum millia Ciulorum penderet, offenoiſſet, protinus illam in ditionem ſuam redegit. Veritus deinde, ne terra marique, inæſtimabilibus etiam diuitiis per multas ætates aucta, aliquando in rebellionem verteretur, illuc multo milite proprio & mercenario ſtipatus, celato animi ſui propoſito acceſſit. Pontificeque inæſtimabili theſauro auri & argenti, multaque nobiliſſima ſuppellectili, qui a pluribus centenis annorum, per vnumquemque Epiſcopum, alteri D ſuccedentem, & relinquebatur, & condebatur, ſpoliato, & trecentis Ciuibus, natu maioribus, ditioribusque capite damnatis, ac bonis eorum & theſauris Ducali poteſtati infiſcatis, omnem Ciuitatem, & Ciues reliquos, duabus partibus auri, argenti, & lapidum precioſorum, cæteraque ſuppellectili tertia parte cuilibet relicta, quam conſtabat plus, quam decem *Venetias*, in theſauris poſſidere, depilauit, & quod dictum quoque apud poſteros parum erit credibile, treecentos currus auro tantummodo & argento, margaritis, lapidibus pretioſis, & raris, cæteriſque id genus vnionibus, vsque ad os refertos, ante ſe, de ſpoliis *Nouogrodenſium*, egit.

cum Moſchis tractat de pace,

1479. *qui iugo duro Tartarorum excuſſo,*

Nouogrodenſes

potentes diuitiis,

imperio etiam ſuo ſubiiciunt,

& opibus

maioris æſtimationis quam credibile eſt

De

1479. De ſuppellectili vero nobiliſſima pellium, purpuratum, paonorum, variatum manerierum, poſt ſe innumeros eurrus egit. Hac igitut diuitiarum mole auctus, ſingulis geotibus par circuitum erat terribilis. Nonnulliſque regionibus, Ducatum magnum *Lithuaniæ* exuens, cæteris imminebat. Contra quem dum *Lithuani* conarentut inſurgere, auertebat Illos *Caſimirus* Rex *Poloniæ*: diſſuadens prudenter & modeſtè, *ne tyrones ipſi non procurato ſibi perprius exercitatorum militum ex Polonia auxilio, tentarent confligere cum Duce, pluribus victoriis & opibus aucto. Paruamque in Ruthenis ſuæ ditionis, ſuique Ducatus, ſpem ponerent, quos ſibi propter diſparitatem ritus, ſuapte ſponte infeſtos, noſſent, nec tam pro victoria Lithuanorum, quam pro ruina, ſi dimicatio cum Moskwenſibus fieret, adnifuros.* Vera prædicere viſus, & annunciare, æquis auribus à ſenſatis, & prudentibus audiebatur.

exeunt, Lithuaniaq; magnam partem adimunt.

1480. Celebritatem ſanctam natiuitatis redemptoris noſtri Domini IESV CHRISTI, ex venationum locis, Sereniſſimus Dominus, *Caſimirus Poloniæ* Rex & Dux magnus *Lithuaniæ* reuerſus, in quibus longo tempore immoratus fuerar, apud *Grodno* com diebus ſequentibus, cum Coninge ſua *Eliſabeth* Regina & tribus filiis, *Caſimiro, Alberto* & *Alexandro*, totaque Curia exegit. Poſt hæc, pro tempore Quadrageſimæ, in *Lithuaniam* diuertens apud *Tiroki* aliquanto tempore manſit. Et inde egreſſus, Paſcha Domini, cum hebdomadia ſequentibus, in Cathedrali *Vilnenſe* Eccleſia celebrauit. Ibique manſionem ſuam, longo ſatis tempore, licet à Conſiliariis *Poloniæ* freqoentibus literis &

Caſimirus Rex diutius quam Sena-

A Nunciis, quatenus ad Regnum rediret, accerſeretur, continuauit: diſtinentibus eum *Lithuanis* & importune depoſcentibus, ne illos deſereret, aut ex filiis vnum, quod illi durum & moleſtum erat, ſurrogaret.

1480. *tus Polonus vellet in Lithuania moratur.*

Mulcas interim *Germanicas* regiones, propinquas quoque & remotas, ſama, non temere exorta, peruaſerat, *Hungariæ* Regem *Matthiam* in oleo oliuæ, ex *Venetiis* ad vendendum illato *Budam*, aconitatum eſſe. Quæ tanto facilius apud vicinas nationes credita eſt, quanto ardentius intetitus illius, à ſingulia, ſed & à propriis *Hungaris* poſcebatur: quos aono quolibet tributo quadruplici, ſub colore, vt robuſtius *Turco* reſiſteret, reuera autem, Catholicorum, & præſertim *Romanorum* Imperatoris *Frederici*, quem ad iniuriam Irrogandam opportuniorem videbat, & cuius Imperialem ſedem ſibi vſurpare nitebatut, derogabat. Premebatur ſiquidam podagrica ſæua, & atroci infirmitate, à qua

B eontta ſpem & votun mortalium, peritia Æſculapiorum, facile fuit liberatus. Nec dum curatio ad integrum prouenerat, auro in mercenarios, equeſtres & pedites, quod *Pannonius* io ſuam deſenſionem eontulerar, erogato, mittit exercitum, ex variis gentibus permixtum, ſub ductu *Tarczi Thomæ Hungari*, *Auſtriamque* inuadit, & oppidum *Rakemburg* ſitu & arte forte, ſtratis pet tormenta muris, expognat. Admouet deinde ad arcem & oppidum *Gnecz*, in æditiore loeo ſitum, exereitum, & illod tormentis quatire cœpit. Sub id deinde tempua *Sixtus* Papa quartus, *Florentinis* petentibus paeem dedit: multatis perprius aliquot inſignibua Caſtris, & Ciuitatibus & *Romanæ* Eccleſiæ ſorti & proprietati perpetuo inſertis.

contra ſpem omnium ex morbo conualeſcens Matthia Hungaria Rex Auſtriam inuadit

Pontifex interim Romanus Florentinis petentibus pacem concedit.

Finis Annalium IOANNIS DLVGOSCH Senioris Canooici Cracouienſis.

Laus ſit DEO!

Quantum laboris author huius operis in colligendis & ſcribendis Annalibus adhibuerit, declarat,

Poſt diuturoos & longos labores, poſt varia ingenia & meditationes, poſt tranſitus & itinera, quos & quæ ſaciebam, quærendo Annalla, & propria & aliena, poſt eontumelias, & oblocutiones, poſt varias detractiones, & carptiones, cœpit me non mediocria voluptas, quamuis inter graues ægritudines, in grabato deeumbentem, quoad ad finem præſentis operis perueoerim. In qun, etſi magis pro honore Dei & vtilitate patriæ, quam fretus ingenio, progredi vlterius voluerim, intelligens, quemadmodum iu principio libri præfatus ſum, rem omiſſam ab omnibos eſſe, fatis tamen prohibeor, ſuſpicorque coniectura vehementi, ſua tela diſſoluturas *Parcas*. Iam enim per clementiam diuinam, ad communem omnium hominum ætatis noſtræ periodum perueni: ſexaginta enim quinque annos curſu meo transeurri, & meridianis horis tranſitis, ad ipſam veſperam humanæ mortalitatis, ad ipſumque æui cubile perueni: Regiam Solis ingreſſurus, & per gratiam æterni Imperato-

C ris, ſpeculum illud ſolare ſplendidisſimum, quod illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum, viſurus, æuoque ſempiterno, cum ſanctis omnibus fruiturus. Profiteor autem in hoc opere, vt dudum profeſſus ſum, non nmnia me ſolida ſcripſiſſe, ſed caduca, ſed fragilia, ſed renera: aliorum relatione, aut mea aut aliorum ſuggeſtione deprompta, & per aſpera dumeta, ſubſtrata, aut in aliotum codicellis & chartis reperta, aut ab aliis audita: credibile ducens, quod pro

D vero aſſerebatur: Orans ſingulos, vt per alios pinguiorem Mineruam & dieendi peritiam ſortitos, errorum noſtrorum, & deſormitatum reſcindantur næui. Si quid autem incondite & inculte dictum legeriot, vel ſi totum ita ſeriptum fore perſpexerint, doctrinæ deut operam, linguæ meæ, & imperitiæ veniam. In tanta enim rerum eopioſitate, & varietate, Angelieum eſſet, ſingula ad liquidum, & ad rei veritatem perducere. Neqoe nos Euangelia, neque Epiſtolas Canonicas ſcri-

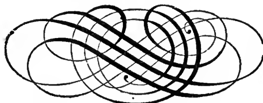
1480. ſcripſimus,vt ſanctiſſimi Apoſtoli,ſed pro exercitatione noſtri ingenii,ſcripſimus res humanas variabiles,& fluxas,quarum rerum veritatis A periculum,ne noſtræ conſcientiæ puritatem in aliquo exulceremus,in nos aſſumimus. Et licet infirmitatum noſtrarum cruciatus, plus, quam per annum integrum tenderetur : ſub omni tamen debilitarum & dolorum curſu , ſignare tempora,& deſcribere ſingula geſta fœlicia & aduerſa,vtcunque per dolores & anguſtias licuit,curauimus. Hoc autem conſecutum mihi in concluſione & fine operis mei.præfari ſinaliter liceat,quod plerosque Catholicos viros videmus conſecutos. Nam cum per omne tempus vitæ meæ ſupplici , & aſſidua oratione mea, clementiſſimum obſecrarem Dominum, vt me per ſuam gratiam non prius hinc tolleret, donec ab omnibus ſacinoribus, propitiatione ſua,& ab omnibus reatibus euacuarer,& omnes ſordes meas,per tolerabiles ægritudines extergeret,aduenisse tempus reor, in quo , non meo merito,ſed ſauore ſuo & propiciatione, ſuæ viſitationis ventilabro,ſpero me defecatum. Adiicere & hoc liceat , quod in hoc opere conti- B nuus & aſſiduus ſcripturæ operam dedi,non ſolum articulis meis , ſed & meorum librariorum , & per annos prope viginti quinque , vt pernox & perdius , ad hoc opus ſumma cura, ſummoque ſtudio,& diligentia incumberem, & cæteris neglectis , ad hoc vnum promouendum, aſſidue lucubrarem. Comperta autem alia & alia,& tertia,& quarta , & quinta & ſexta veritate,rarus ſexternus poteſt in hoc Codice, comperto errore meo,deprehendi,quem de cæteris non ſuſtulerim,vsque ad ſextam, & ſeptimam vicem , in aliamque formam non verterim : ne cuiquam in ſcandalum vel errorem forem,in vita,vel poſt mortem. Immenſas autem gratias ago,infinitasque & immortales,ſanctæ & immortali Trinitati,Patri & Filio,&Spiritui Sancto, & Dei genitrici , excellentiſſimæ Virgini *Mariæ*,ſanctæ Theotocos,& omnibus Angelis,Patriarchis,Prophetis,Apoſtolis, Martyribus,Confeſſoribus,Virginibus,omnibusq;

Deinde Deo optimo maximas gratias de hoc absoluto opere agit,

cœleſtium virtutum ordinibus , præſertim tam beato *Michaëli* Archangelo,vtrique *Ioanni* Patriarchæ & Apoſtolo,beato *Stanislao* , *Venceslao*,*Adalberto*,*Floriano*,*Heduigi*, Patronis Regni *Poloniæ* glorioſis & beato *Vincentio* Martyri ſamoſo , & beatis Virginibus & Electis, *Anna*,*Maria Magdalena*, *Dorothea* , *Margaretha*,*Barbara*,& beatis Confeſſoribus , *Hieronymo*,*Auguſtino* , *Ambroſio* , *Gregorio*, *Baſilio*, *Benedicto*,& omnis ſanctis, quorum ſuffragiis & auxiliis,& interceſſione,credo me librum præſentem ſcripſiſſe &dictaſſe.Rogans & obſecrans denique omnes Eccleſiaſticos viros, Regulares & Secularcs , Venerandos & Egregios viros, Doctores , Profeſſores , Magiſtros , Studentes, Scribas , in qualibet facultate alumnæ noſtræ, Vniuerſitatis ſtudii *Cracouienſis* generalis , vt & ipſi & quilibet eorum pro ſua virili ætate, morte mea ſecuta, Annalia præſentia, continuent,& illa defluere deficereque non permittant. Quin imo Doctores,Magiſtros,Profeſſores,Collegiatos,deprecor,obteſtor,& adiuro, vt vna collegiatura , de melioribus ſegregata , etiam Magiſtrum præcipuum , & ſtudiorum & literarum humanitatis peritum, illi iungant : qui ab omnibus operibus laboribusque & occupationibus vacans , Annalibus tantummodo ſe occupet,illa cogitet,illa amet, illis ſe oblectet,de illis tractet , de illis nocte dieque ſecum,& cum aliis loquatur. Commoditati quoque,vtilitati & decori patriæ,plus tamen honori Dei,& veritati prouideat. Supplicans cuilibet hanc Chronicam legenti vel lecturo,vt pro me,omnium peccatorum primo & vltimo,vnum *pater noſter*,& vnum *Aue Maria* flexis genibus,cum deuotione dignetur exorare : vt Dominus noſter IESVS CHRISTVS, intactæ virginis inſans,per omnes ſuos cruciatus , pro me & illo , & quolibet mortali,mira charitate toleratos,dignetur me à tormentis liberare perpetuis,& temporalibus , & ad viſionem me perducere Trinitatis ſuæ benedictæ. 1480

& ne hoc ſuum opus intercat, imo,vt renideatur , & continuetur, omnes , præſertim vero Vniuerſitatis Cracouienſis ſtudioſos orat & obteſtatur.

Cui eſt honor & gloria,nunc & ſemper, per infinita Secula Seculorum,Amen.

VINCEN-

VINCENTII KADŁVBKONIS
EPISCOPI CRACOVIENSIS
HISTORIA POLONICA,

IVXTA EDITIONEM EXCVSAM

DOBROMILI,

IN

OFFICINA IOANNIS SZELIGAE,

ANNO DOMINI M DC XII.

Pp DEDI-

DEDICATIO PRIORIS EDITORIS.

SVPERILLVSTRI, VENERANDO,

Summe Nobili & præstabilis sapientiæ Domino

HIERONYMO OSOLINSKI,

SODALIVM SACRORVM KOPRZYWNICENSIVM PRÆSIDI.

RATIONEM non existimo reddendam esse nobis, cur lucem *Kadlubkoni* & luci *Kadlubkonem* demus. Quis enim est Patriæ, quæ omnes charitates complectitur, ita non amans, vt non libenter & sciat maiores nostros multis ante seculis res præclaras gessisse, & legat ante quadringentos amplius annos fuisse viros summa virtute & dignitate præditos, qui eas literis mandarint. Habent hoc singulare omnes liberi homines, vt optimi quique & facere & dicere velint, nec minus sua ab aliis bene facta laudari, quam ipsi aliorum prædicare studeant. Nec satis scio, annon eadem fata sint libertatis & literarum. Video Assyrios, Medos & Persas nec libertatem nec literas gustasse, ideoque torrentis instar magni, sed turbidi. Hellada admiror, summum in vtroque studium, summum in vtroque splendorem, simul vtriusque casum & occasum. Romam, cuius nomen terris fatale regendis credebant, qui id capiebant, ante oculos habeo: quid doctius? quid liberius? at cum eripuit vitam *Pompeio Iulius*, illi *Brutus* abstulit, hunc *Octauianus*, simulque illorum Martem & Palladem terra obruit: Illico res Curiæ rudiores, deteriores imperii: imbellia & impolitia vrbem, & ab illa orbem occuparunt. Francia, quo aliis Europæ oris francior, eo literarum cupidior. Superba Celtiberia mirum, vt ad omnem seruitutem comparata, ita politas has & politicas Deas ad se non aduocat; & illas amplectitur, quas magis gloriosum est non nosse. Veneta Respublica perfecti regiminis idea, diuinarum humanarumque scientiarum officina, Sol in solo, solum in cœlo, splendet in vtroque; summos magistratus non nisi summi in literis viri possident: ideoque illorum imperii eos, quos mundi terminos putamus & optamus. In Germania non minus hoc apparet, quæ discerpta in partes non germanas, vbi libere viuit, præclara ingenia alit; vbi seruit, humi serpit. Musulmanni summo studio studia amplectuntur; sed illarum scientiarum, quas Ægyptus genuit, Astrorum & quæ ab astris: morum & honestatis ratio incognita illis plane: hinc fit, vt omnia metu, cæde, perfidia, plena sint apud illos. LECHIA nostra inclyta, Diuûm domus, DIAE LIBERTATIS templum altisono cardine septum, non diuersa à sibi similibus, semper libertatem & literas secuta, non semper assecuta. Exempla in numerato. Quo æuo vel docti, vel doctorum amantes (quamuis hoc seiungi nequit, quæ enim ignoti cupido esse potest?) publicæ rei præerant, res Patriæ meliores, nec minima mutatio sine publico damno fuit. Hæc quia videri poterunt in *Kadlubkone*, quidni gratum eum fore existimem? & virum magnum nunquam antea visum palam nunc cernere & cognoscere, quidni iucundum fiet? Senatorem amplissimum optime constituta Repub. se magistratu abdicasse & otio non otioso deditum res patrias æternitati consecrasse, quidni admiratione dignum fiet? Alios duos prætera summos viros cum optimo post homines natos CAZIMIRO principe suauissime viuentes, iisdem studiis occupatos fuisse, quidni vniuerso orbi exemplum esse possit?

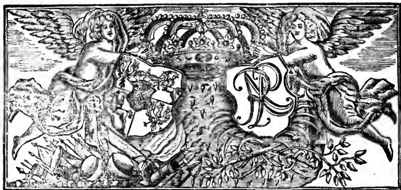
Eum tuo Nomini Superillustri plane deberi existimo. Nam cui iustius aut potius? Antiquissimæ Starzarum familiæ Viro, perantiquum ex Rosarum familia Scriptorem: virum Ecclesiasticum in summo honore constitutum, tibi Ecclesiastico in Patria digno summis honoribus: amantissimum Patriæ virum, qui vt scribere quietius posset, Episcopam Cracouiens. reliquit, (O aureum seculum!) & se claustro mancipauit, tibi, cui nihil esse Patria charius vniuersa Respub. est persuasa: denique hominem optimum, tibi, quo nihil maius meliusue terris, fata donauere, boni-

niqueDii. Quid? quod is ipſe CAZIMIRVS autor *Kadtubkoni* ſcriptionis fuit,qui hoc tuum clauſtrum & inſtituit,& clauſit? Sed ſatin'? Minime. Patere,obſecro,te hic veris depingi coloribus,vt ſciat omnis poſteritas,quare tu à nobis lectus & electus es,cui grauiſſimum & vetuſtiſſimū autorem dono demus. Quos tu non amicorum modo cauſa,ſed quorumuis opem implorantium labores fers? quos tu ſumtus generis humani plane cauſa facis? quid præſtantius tuo diuino iudicio orbis iudicare poteſt,qui maximas totius regni lites domi tuæ diſcernis, qui finium regundorum difficultates ſummas breuiſſimo tempore determinas? Summus honor erat Romæ, imo honorum omnium cumulus,in ætate ſenili de iure, quod vocabant, reſpondere & in arbitrum frequenter eligi. Quid tibi honorum deeſſe poteſt,qui virili hac ætate ampliſſimæ huic Reip. fere vtrumque præſtas? Tanquam ſacram anchoram rebus dubiis te miſer deſiderat; certiorem tripode dubius te exoptat: iucundiorem ipſa iucunditate quisque amplectitur. Quid? omnibus officiis,qua grauibus,qua amœnis perfunctus,quid agis,cum te larem ad tuum confers, cum in te deſcendis, cum tecum habitas,cum, inquam, arcanam illam *Periandri* Corinthiorum ſapientis principis meditationem , in qua ille totum eſſe poſitum verisſime dixit, ſuſcipis? Eam meditationem, de qua Africanus dixit,nunquam ſe minus ſolum , quam cum ſolus. Hoc idem diuinus *Plato* reſpexit: Si tyrannorum , inquit, mentes recludantur, facile videre eſt ianuas tyrannorum,ſplendent marmore: nec difficile eſt agnoſcere illos,nitent auro: iucundum eſt aſpicere, in fronte gemmæ ,in vultu hilaritas: ſed hæc omnia nihili ſunt,ſi monſtra illa cernere daretur, quæ in pectoribus alunt: Externa itaque tua ſatis omnibus placent; nam vbique Prudentia,grauitas,lepos,rarisſimi comites. Sed multa homines ſimulare,multa diſſimulare poſſunt,ſciunt. Sed hoc quærimus,quid agis, cum nihil agis, aut verius, cum nihil agere videris; cum ſemotis arbitris,parietibus tuis te includis? Ludicra fortaſſe aliqua aut inania,vel,quæ nunc tempora ſunt,inhoneſta,mentem tuam occupant? tum demum Pæana gentis noſtræ BOGAROTZICA tibi concinitur,tum demum te quieti tradis. Heus tu,cum ego te ſatis bene noram antea,tamen tum primum te noſſe cœpi,tunc ego cor meum tibi mancipio obſtrinxi,tunc mihi venit in mentem,o ſi benignum Numen ope eiusdem ſacroſanctæ BOGAROTZICE te Reipublicæ admouere vellet; qualem & quantum, DEVS bone, nobis Senatorem dares! At quo tempore? Si fines Reip. aſpicis,vbique aut bellum,aut præparatio belli, aut infida Pax; ſi ipſam,graues Principum amicitiæ & arma & ignes ſupoſiti cineri doloſo. Hæc tuo ſaluberrimo conſilio iuuares,autoritate fulcires,opinione virtutis tuæ conſeruares. Vale.

Tuus,
D. D.

PRÆFATIO PRIORIS EDITORIS.

LECTOR. Iam *Kadłubkonem* puto ſatis noſti; nunc vt ipſius mores noueris, non oderis, adloquendus mihi es. Latinitas non probatur, inquis? Sane & mihi. Cui cum eruendus eſſet ex antiquiſſimis iisque vitioſiſſimis exemplaribus, vix credas quantum moleſtiæ ſuſceperimus. Sed quid vis? Vitium *Kadłubkonis* non eſt,ætatis eſt. Pone tibi præ oculis omnes omnium gentium circa annum Chriſti milleſimum ſcriptores; ſtatues noſtrum inter illos Tullium eſſe. Vide etiam quanti apud *Dlugoſſum* ſit ipſius eloquentia. Reuera illi ingenium non defuit & arguta verborum ac ſententiarum compoſitio; loquebatur illa lingua, qua tunc omnes, elegantiſſime. Sed quid prohibet,vt te meam artem doceam? Nunquam ego ad illum legendum accedebam ſine amuleto,nec recedebam ſine antidoto. At quo? *Cicerone*. Idem tibi liberum eſt. Certe niſi *Leonem* Decimum Pontificem Maximum,& *Franciſcum* Primum Galliæ Regem benignum literis numen dediſſet, (o principes dignos meliore fortuna!) & nunc in iisdem tenebris vixiſſemus. Quid præterea? Adfert hiſtorias quasdam incertas, confuſas,perplexas,quas nos,vt bona ſide purum putum,quod aiunt,tibi daremus, nec attingere voluimus; quamuis aliter ſe rem habere ſciremus. Forte aut lapſus memoria,aut librariorum,quod facilius credo,ignorantia. Sed cum certo ſciam omnia noſtra nobis,natura duce,placere,etiamſi incultiora ſint,aliorum cultisſimis; nec puto eſſe hominem tam inſanum,qui ne poma Polonica edat,velit, deſerta libertate patria in Hiſpania ſeruire,vt ibi pomo granatis veſcatur. Longus hac in re non ero;hoc re ſolum moneo: miratur me,quod *Cromerus* ſummus reuera Patriæ noſtræ myſtes illum primum hiſtoriam ſcripſiſſe dicat,cum nos duos priores Gallum Anonymum,& *Baskonem* cuſtodem Poznanienſem habeamus, tibique daturi , Deo duce , ſimus. Non ægre ego fero ſtylum; errores alios,amore patriæ ardens,condono: ſed hoc mihi dolet, quod meminit aliorum ante ſe ſcriptorum,& eos non nominat; viros præterea maximos de libertate præclare differentes introducit,nominibus illorum ſuppreſſis. Commentator iſte quis fuerit,ſcire non poſſumus, poſteriorem tamen fuiſſe facile intelligimus,cum *Ligelloniorum* meminerit. Non ouum ouo ſimilius, quod aiunt, eadem ratio & rerum & verborum. Tamen nec hoc terruit me,vt labore non paruo,ſumtu non vulgari eos tibi darem, quod & te à legendis & ediſcendis illis,ſi ſapis,non terrebit. Vale.

VINCENTII KADŁVBEK,
EPISCOPI CRACOVIENSIS,
HISTORIA POLONICA,
IN EAMQVE
COMMENTARIVS.

Egenti mihi illas Illustris Epistolas *Cassiodori*, non parum disertas, *Theodorici* Regis, Reip. zelatoris, occurrit eloquium seu Eulogium, quod vigoro:e perstrepit, tauito suo proposito, per suum Oratorem *Cassiodorum*, lib. Variarum secundo Epistola 35. sub bis verbis redactum: *Acerbum est, nimis nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum Vrbium quotidie desideramus augere.* Quod cum memori mente digessissem, dignum fore reputaui, amore patriæ exemplo veterum, qui, secundum *Valerium Maximum* lib. 2. cap. to de institutis antiquis, magna charitate Patriæ tenebantur, pro nostri Regni Poloniæ inuictisſimi incremento non modico, gesta vetustissima memoratu digna ab ipso exordio, in chronica *Vincentiana* verissime contenta, pro posse repetere, virtutesque ac vitia, verum etiam victorias cælitus Poloniæ concessas, ad modernorum notitias reducere: vt ad studia bonorum actuum prouocarentur vota ipsorum, & Polonorum inuitarentur corda sequentium. Succedaneorum enim omnimodæ strenuitatis experimenta, omnimoda honestatis insignia, ex Maiorum factis exemplaribus, veluti ex quibusdam speculis dignoscuntur resultare, teste *Ioanne Polycrato* in Prologo libri primi sic inquiente: **A** *Exempla maiorum, quæ sunt incitamenta & fomenta virtutis, nullum omnimode exigerent aut seruarent, nisi pia sollicitudo scriptorum & singularis diligentia eadem ad posteros transmisisset. Quis enim Alexandros sciret, aut Cæsares? Quis Stoicos aut Peripateticos miraretur? nisi eos insignirent monimenta Scriptorum. Quis Apostolorum & Prophetarum amplexanda imitaretur vestigia? nisi ea posteritati diuina litera consecrassent. Arcus triumphales tunc profuerunt illustribus viris ad gloriam, cum ex quibus causis & quorum sint, impressa docet inscriptio. Nullus enim vnquam constanti gloria claruit, nisi ex suo, vel scripto alieno.* Cui allodit *Petrus de Vineis* Epistola prima, sic inquiens: *Illos felices describit antiquitas,* **B** *quibus ex alieno præstatur cautela periculo. Sta'9 namque sequentis paratur ex principio præcedentis. Vt impressionem cera recipit ex sigillo, sic humana vita formatur moralitas exemplo.* Sane animaduertens, quod deceat omnes gratanter impendere laborem Reipub. & vtilitates eius respicere, ipsosque suos deceet incolas de augmento suæ patriæ cogitare, quoniam teste *Cassiodoro* libro primo, epistola vigesima prima: *Vnicuique patria sua charior est, quam supra omnia saluam fore quærimus, vbi ab ipsis incunabulis commoramur.* Et merito: quoniam secundum *Tullium* libro de officiis I. *cum omnia ratione lustraueris, omnium societatum nulla est gratior, nulla charior, quam ea quæ cum Republ. vnicui-*

cuique nostrum est. Chari sunt parentes, chari liberi, familiares & propinqui; sed omnes omnium charitates patria complexa est, pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere, si ei sit profutura. Ab ipsa enim patria, iuxta Venerabilem *Philippum de Pargamo*, in regiminis speculo parte V. præcepto XVIII. *multiplex nobis præparatur vtilitas. Parit enim nobis necessaria ad vitæ corporalis sustentationem alimenta; videlicet, quibus pascimur, indumenta quibus tegimur, habitacula, quibus ab imbribus, ventis, æstu & frigore tutelamur. Tribuit insuper nobis Patria vitæ necessaria, ad humani generis conseruationem; in Patria enim crescimus & multiplicamur, & genus humanum conseruamus. Largitur etiam nobis Patria vitæ necessaria ad vitæ moralis eruditionem; vt puta doctores, Rectores, iudices, per quos in bonis moribus informamur, in scientiis erudimur, & vitiis naturæ humanæ infestis refrenamur.* Ideo *Cato* adscribit, dicens: *Pugna pro Patria non solum armis bellicis, verum etiam gestorum ipsius Patriæ commendationibus veridicis.* Quod quidem indubitanter potest quis ad effectum producere, dum Chronicarum seriem ad notitiam singulorum gestiat promulgare. De numero quarum aspectibus nostris offert se Chronica *Vincentiana* inter cæteras præcipua, in historiis verissima, in serie verborum prædiserta, aureas patriæ nostræ Poloniæ columnas, veras Patrum nostrorum effigies originaliter edisserens, ac tumultus belli diuina luce ordinatos scalatim enucleans. Circa cuius initium quædam generalia pro specialium notitia declarabo contenta. Si bene vis scire librum, prius ista require. Vtilitas, titulus, intentio, pars Sophiæ, quatuor causas rem totam perficientes.

Vtilitas coincidit cum causa finali scientiæ huius libri. Titulus autem sicuti aliquotiens in principio istios Chronicæ reperi, ponitur iste: *CHRONICA de gestis Principum Poloniæ; quam Lector sciat esse editam a* Matthæo *quondam Cracouiensi Episcopo, in qua per modum Dialogi in colloquendo cum* Ioanne *Archiepiscopo Gneznensi tres libros ediderunt, quartum autem addidit* Vincentius *Cracouiensis Episcopus.*

Dicitur primo in titulo: CHRONICA, quo nomine vtuntur multi a *Chronos* græce, quod est *Tempus* latine, inde *Chronicus, chronica, chronicum*, & temporalis vel terrenus vel antiquus, & hæc *Chronica, arum*, scilicet tempora, vel temporum series, vel ordo, vel scripta, vbi tempora continentur, vel facta diuersorum temporum. Et corripitur.

Dicitur: *De gestis Poloniæ.* Vnde Polonia regnum speciosissimum a polo Arctico nominatur, quod in sequentia de S. Stanislao canitur: *Vt res gesta protestatur, verax nomine eloquatur. A polo Polonia.* Dicitur etiam Polonia a Castro *Pole*, quod in finibus Pomeraniæ situm fuerat antiquitus. Dicitur etiam Polonia alio nomine VANDALIA, a Vandalo primogenito *Negnonis*, qui ex nomine suo fluuium, qui nunc *Wisla* vulgariter nuncupatur *Var*-A *dalum* censuit appellari: nam & mons, de quo fluuius prædictus oritur, ab eiusdem nomine vocatur. Hic *Negno* de stirpe *IAPHET* processerat. Eatenus Poloni sunt de stirpe *IAPHET*, qui fuit filius *Noe*. Cui cum Pater benediceret, hoc spiritu Dei instigante intonuit: *Dilatet Dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Canaan seruus eius*, Genes. 9. Hic *Iaphet* inter filios quos genuit, vnum habuit, cui nomen erat *IAWIN* quem Poloni vocant *IAN*, Rutheni vero *IWAN*. *Iawin* genuit *Alamphilarem*, *Alamphilares* genuit *Alay*, *Alay* autem genuit *Anchisen*, *Anchises* autem genuit *Æneam*, *Æneas* autem genuit *Ascanium*, *Ascanius* autem genuit *Almum*, B *Almus*, qui primus Europam intrauit, genuit *Negnonem*, *Negno* autem quatuor filios genuit, cuius primogenitus fuit *Vandalus*, a quo Vandalitæ sunt nuncupati. Secundum computationem verisimilem fuit circa tempora sancti *Ioseph*, filii *Iacob* Patriarchæ. Sic enim *Ioseph* a computatione *Noe* fuit in tredecima generatione; sic & *Vandalus* per aliam lineam descendendo. Hic *Vandalus* multos habuit filios, qui generationibus suis vltra quartam partem Europæ per regiones & regna semen suum multiplicando, possederunt. videlicet Russiam vsque ad Orientem, Pomeraniam, Sueciam, Cassubiam, Sarbiam, quæ nunc Saxonia dicitur, Bohemiam Morauiam, Stiriam, Ca-C rinthiam, Carneolam, Sclauoniam quæ nunc Dalmatica dicitur, Croatiam, Pannoniam, quæ nunc Vngaria nuncupatur, Bulgariam, & alias quamplures terras, quarum multitudo propter prolixitatem in quadam alia Chronica Poloniæ subdetur. Quæ gentes in regna multa & fortia post modum excreuerunt, & multas tandem nationes exterminantes, earum regiones sibimet vendicarunt. Sic etiam reperitur in Chronicis Romanorum, quorum regnorum omnium *POLONIA* terrarum maxima mater extitit & Domina; de cuius dicetur postea ampliori claritudine. Dicitur etiam Polonia Vandalia a *Vanda* filia *Graci*, a qua successu temporis Vandalitæ sunt nuncu-D pati; & de hoc manifeste habetur in Chronica præsenti. Polonia etiam *Lechia* nuncupatur, a qua Lechitæ suam sumpserunt originem, quæ a *Lech* seniore filio *Annonis* nomen accepit. *ANNON* enim legitur tres filios habuisse, *Lech*, *Rusz*, & *Czech*, de quo satis clare ponitur in Chronica Polonorum; verisimile tamen est, quod isti sibi inuicem succedentes, famamque post mortem suam habere gestientes, prouinciam suam suo intitulabant vocabulo. Sic etiam patet in titulatione Ierusalem, quod olim vocabatur Salem, deinde Iebus & tandem Ierusalem.

Dicitur in titulo: *PER MODUM DIALOGI*, vnde dialogus penultima correpta idem

est quod sermo dualis, videlicet qui versatur inter duos & dicitur a *dia* quod est duo, & *logos*, sermo, i.e. duorum sermo.

Dicitur in titulo: A MATTHÆO & ibi tangitur Auctor huius libri & operis. Secundum autem alios (& viderur verius) ponitur iste titulus: CHRONICA VINCENTIANA, de gestis illustr. Principum ac Regum Poloniæ.

Dicitur in titulo: VINCENTIANA; aiunt enim quidam *Vincentium* quondam Episcopum Crakouiensem huius operis esse autorem. Qui cum fuisset verus cultor humilitatis, nomen suum subticuit. Secundum vero alios iste ponitur titulus: *CHRONICA de gestis illustrium Principum & Regum Poloniæ, per* Ioannem *Gneznensem Archiepiscopum &* Matthæum *Cracou. Episcopum per modum dialogi edita.* Et hoc est verum luculenter quoad B primos tres libros, quos ipsi loquentes inter se per modum dialogi scripto tenus ediderunt. Reputo ego inter cætera verius, vt potest colligi processu istius totalis libri & successu temporum, quod Autores præsentis totalis operis fuerunt tres insignes viri: *Ioannes* Archiepiscopus, *Matthæus* & *Vincentius* Cracouienses Episcopi. Primi duo quoad primos libros tres in edendo: *Vincentius* vero, quoad formam in redigendo: ipse vero solus *Vincentius*, quoad quartum librum in componendo. Ea enim gesta, quæ ipsi retroactis in suis scripserunt temporibus, *Vincentius* in hanc formam posuit, & procemium præmisit, motus instantia ac votis Ducis *Cazimiri*. De gestis vero suis tem- C poribus occurrentibus quartum librum compleuit, & illis tribus primis libris adiecit. De Autore autem huius Operis non est pertinaciter disputandum, cum secundum intentionem Venerabilis *Senecæ* libro quarto de virtutibus Cardinalibus: *Non audientem debet mouere dicentis autoritas, cum non quis, sed quid & quomodo dicatur, est propensius attendendum. Veritas* secundum *Damascenum, à quocunque proferatur, a Spiritu S. originaliter deriuatur.* Et in istis præmissis titulis non debet poni hoc verbum: INCIPIT secundum *Remigium*, ideo, quia titulus non est aliud quam nomen libri; hoc autem, verbum *incipit*, non est de essentia alicuius nominis. Cum enim quæritur: Quo- D modo ista Chronica intitulatur? male reddetur: *Incipit Chronica*, sed debet responderi simpliciter: *Chronica de gestis* &c.

INTENTIO est, dicta & facta memoratu digna priscorum Polonorum in scriptis seriatim redigere, & Polonos succedentes seu succedaneos ad res militares, strenuos, virtuosos & honestos prouocare. Subordinatur autem notitia præsentis Operis parti Philosophiæ Ethicæ seu morali; propter hoc enim veterum exempla strenua & honesta referuntur, vt postea ipsi suorum vestigia sequantur, iuxta illud *Catonis*:

Multorum cum facta senex & dicta recenses,
Fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse.

Teste enim *Ioanne Polycrato* in Prologo libri secundi *omnia cedunt in vsum sapientis, habent-* A *que materiam virtutis exercendæ, quæcunque dicuntur aut fiunt; euentus laudabiles & ad virtutem animum addunt. Quicunque ad beatitudinem proficit, manu virtutem apprehendit; plenam enim nobis dant fiduciam præterita de futuris*, teste eorum *Petro de Vineis* parte quarta, Epistola LXXV.

CAVSAM autem materialem proprie dictam notitia præsentis operis non habet, cum sit simplex qualitas in anima: habet tamen causam materialem improprie dictam, quæ dicitur materia circa quam, & est: Gesta memoratu digna illustrium Principum & Regum Poloniæ.

CAVSA vero finalis tractatus est Diuisio B totalis libri in quatuor libros partiales. Causa vero formalis tractandi est modus agendi prosaicus. Scripsit autem Autor opus præsens prosaice potius quam metrice ideo, quia, quamuis metrum delectat, tamen quia breuiter & imperfecte historiam explanat, igitur potius historias prosaico sermone Autor voluit perfecte describere, quam eas metrico stylo studiisque imperfectis dictare. Vnde *Policratus* in Prologo libri quarti: *Non solent*, inquit, *ad vnguem grandia sine mora lustrari. Nec facile est, Prouinciarum longitudinem & latitudinem in momento transcurrere. Sic res magna succincte quidem a sapiente proponitur, sed nunquam perfecte sub angustia sermonis nimia explanatur.* De cau- C sa efficiente seu Historiographo vel Chronographo dictum est in primo titulo. Causa autem efficiens mouens fuit illustrissimus Princeps *Cazimirus*, Zelator Reipublicæ Regni Poloniæ peroptimus, qui pro suo tempore bonum Regni Poloniæ per veterum gestorum relationem studuit permouere, & in futurum id ipsum pro posse suo adaugere.

Causa autem finalis intensiua est cognitio gestorum illustrium Principum & Regum Poloniæ; extrinseca vero est finis propter quem quis studet isti Chronicæ, vt propter vrbanitatem & eloquentiam, vel propter scientiam, per quam possit vitia repudiare & amplecti virtutes, per quas valeat deuenire in beatitudi- D nem, iuxta illud Psalmo 118. *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.* Et iste est finis optimus, teste *Gregorio Nazianzeno* in principio sui Apologi, sic inquiente: *Optimus ordo est, vt totius verbi vel operis a Deo nobis origo & in Deum consummatio referatur.* Non diutius hunc protraham Prologum, quoniam scribitur 2. Mach. 2. *Stultum est ante materiam effluere, in ipsa autem materia succingi.* Et merito; quoniam teste *Francisco Florentino* Poëta laureato, in procemio primi libri, de remediis vtriusque fortunæ: *Longior Præfatio libellum præueniens non aliud quam prægrande caput premit corpus exiguum. Nihil est enim sine mensura ac partium proportione formosum.* Ideo ad textum iam est accedendum.

VIN-

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER I.

PRÆFATIO.

TRes tribus ex causis theatrales oderunt
Solennitates. Primi nomen *Codrus*, se- A
cundi *Alcibiades*, tertii *Diogenes*. *Codrus*
quia pauper & pannolus habitu: secundus
quia specie præinsignis: Tertius quia & morum
veoustate coospicuus, & animi erat grauitate
fœcundus. Primus, ne ridiculam per se pau-
periem omnium exponeret risui. Secundus,
ne formæ exciperet in se periculum. Tertius,
ne eastissimam prudentiæ Maiestatem scurrili
prostitueret incestui; maluit enim *Codrus* alio-
rum sibi subtrahere spectacula, quam de se aliis
præbere spectaculum. Quia oullum est inter
purpuras & pannositates sodalitii fœdus. Ele-
git & *Alcibiades* potius domi delitescere in-
glorius, quam formæ dispendio de forma glo-
riari; quia nihil tam naturaliter est conspi-
cuom, quod lippientes oculos non fascinaret
Inuidiæ. Rursus censuit *Diogenes* vulgi con-
sortia dedignari propter prudentiam: quia
satius est in solitudine venerari, quam fami- B
liaritate contemni. Et huius quidem pagel-
læ rudis macies, ieiuna ruditas, ab *Alcibiadis*
est curiositate secura. Superstitiosus est e-
nim fascium timor, nec habet despectus quod
de formæ existimatione perdat. Sed nec
Diogenis nos licet diuina vrget sententia,
quibus nec stillantis guttulam gratiolæ pru-
dentia indulsit. *Codri* duntaxat territamur
imagine, cum publicis assidentium exposita
insidiis nostra sit tenuitas, nec etiam paono-
sum, quo pudori consuleret, habeat amicu-
lum. Non enim adolescentularum inter
Musas collasciuire choris, sed sacri Senatus
eenemur suggestui assistere; non vmbrati-
les palustrium cannarum arundines, sed au-
reas patriæ columnas; non puppas fictiles,
sed veras patrum effigies, de sinu obliuio-
nis, de ebore antiquissimo iubemur excide- C
re; imo diuæ lampades lucis in arce re-
gia arcemur appendere, & bellicis inter
hæc tumultibus insudare. Sed aliud est,
quod in circumspectione, præcipiti quadam
ostentationis libidine, quod quæstus esurie
præsumitur, & aliod quod imperatrix ob-
sequelæ necessitas infligit. Non enim ea
me scribendi præsumtio exagitat, non ea
gloriolæ instimulat ambitio, non lucelli
rabies inflammat, vt post totiens expertas
pelagi delicias, post totiens enatata laborum
naufragia, rursus in eisdem delectet syrti-
bus naufragari. Non nisi namque asini pa-
lato pro lactucis sapit carduus; nec nisi
prorsus insipiens suauitate capitur insipida:
sed iniusta est iustæ præceptionis declioatio.
Intellexit nimirum strenuissimus omnimo-
dæ strenuitatis experimenta, omnimoda
honestatis insignia, ex maiorum exemplari-
bus velut ex quibusdam speculis resultare.
Certius siquidem iter capitur, duce præuio,
luce præambula, ac venustior est effigies mo-
rum, quam venustas præfigurat exemplaris.
Auitarum itaque virtutum posteris dilargiens
participium, mibi scriptori, calamo fragili, ac si
arundineo, humeris pigmæi onus imposuit
Atlantis. Non alia forte persuasus ratiooe, ni-
si quod auri rutilantia, gemmarum nitor, artifi-
cis ruditate non vilescit; sicut & sidera teterri-
mis Æthiopum demonstrata digitis oon ni-
grescunt: nec subtilis esse artificis, si ferrum
purgatur à rubigine, si aurum eliquatur à sco-
ria. Quia igitur stultum est luctari cum one-
re, quod decliuari non potest, enitar pro viri-
bus; dummodo me talium confectetur comi-
tiua, qui huius auspicium itineris dulci corculo
confoueant, qui & casum in præcipiti & lapsum
non mirentur in lubrico; quorum aggratula-
tione socia, nec oous sit oneri, nec dispeodium
videatur dispendio. In via enim iucunda so-
cietas est viæ vehiculum. Illud denique apud
omnes precor esse impetratum, ne omnibus
passim de nobis detur iudicium, sed eis dunta-
xat, quos ingeoii elegantia vel vrbaoitatis com-
mendat claritudo; ne cui nos prius liceat de-
spicere, quam perdiligentissime perspexisse. Non
enim sapit Zinziber nisi masticatum: nec est ali-
quid, quod in transitu delectet: sed est inciuile
re imperfecta de re iudicare. Qui ergo parce
laudat, parcius vituperet.

COMMENTARIVS.

ISTE liber, cuius Subiectum est, gesta illu-
strium Principum & Regum Poloniæ, princi-
pali sua diuisione, diuiditur in duas partes, sci-
licet, in Prologum seu Procemium, & partem
executiuam, quæ incipit ibi. *Fuit quondam*
in hac Repub. Prologus seu Procemium in tres
partes principales diuiditur. Secundum qui-
dem Procemium iuxta Philosophum in sua
Poëtica tria debet facere: Debet enim Audito-
res reddere dociles per materiæ facilitatem, be-
neuolos, & attentos. Primo igitur autor in
isto Prologo reddit Auditores dociles per ma-
teriæ facilitatem. Secuodo beneuolos per ma-
teriæ dignitatem, ibi: *Non enim adolescentula-
rum.* Tertio, Attentos per materiæ arduitatem
seu necessitatem, ibi: *Sed aliud quidem in cir-
cumspectione præcipiti.*

Circa literam notandum est: *Tres tribus ex
causis*, &c. Sensus est: Tres Philosophi oderunt
theatrales ludos seu spectacula & solennitates
ex tribus causis. Quorum primus fuit *Codrus*,
qui odio habuit spectaculorum ludos, propter
tres causas. Prima est, quia fuit pannosus, lacer
ha-

habitu,de quo meminit pauper *Henricus* lib. I. Secunda cauſa; ne ſic paupertatem ſuam omnium hominum exponeret ridiculo. Tertio *Codrus* elegit ſibi ſubtrahere ſpectacula,ne aliis de ſe ſic præbuiſſet deſpicabile ſpectaculum. Vnde ſi expers veſtis nuptialis, de quo Matthæi 22. fuiſſet *Codrum* imitatus,non fuiſſet in tenebras exteriores miſſus: ſed quia lacer venit ad conuiuiorum delectationes, ideo tanquam deſpectus & differens ab aliis,miſſus eſt in tenebras exteriores. Secundus *Alcibiades* dedignabatur ludos theatrales propter tres cauſas. Prima cauſa, quia ſpecioſus & pulcher valde extitit,ſic quod quaſi omnes fœminæ rapiebantur eius pulchritudine,de quo refert *Valer. Max.* lib. I. *de Prodigiis* capite penultimo, *quod miſerabilẽ exitum ſuum,haud fallaci nocturna imagine ſpeculatus eſt: quo enim pallio amica ſua dormiens opertum ſe videret,eodem interfectus, inſepultus iacens,conſpectus eſt.* Secunda fuit cauſa,ne ſua ſpecioſitate quempiam ſcandalizaret. Tertio *Alcibiades* elegit domi manere inglorie,quam formæ diſpendio, id eſt, cum damno formæ gloriari. Tertius vero *Diogenes* refutauit theatrales ſolennitates etiam propter tres rationes. Primo,quia moribus & virtutibus extitit plenus,& grauitate animi copioſus: leuium enim eſt ſpectacula intueri. Secunda ratio: ne prudentiam per ſpectacula aliquatenus proſtitueret ſcurrili inceſtui, hoc eſt, confuſioni. Tertia ratio:quia homines in theatro exiſtentes non ſunt digni,vt ipſis tales, qualis fuit *Diogenes*,conuerſentur. In theatris enim viri prudentes contemnuntur,& veſani honorantur.

NON ENIM ADOLESCENTVLARVM &c. Hæc eſt ſecunda Pars Prologi: in qua autor reddit auditores beneuolos per materiæ dignitatem. Si illuſtris Princeps CAZIMIRVS *Vincentium* quondam Epiſcopum Cracouienſ. induxiſſet, vt præſens opus compilaſſet, & in compilando ſolas Poëtarum voluptates ad laſciuiam prouocantes recitaſſet, *Vincentius* in hoc ipſum exaudire non debuiſſet, quod ſua petitio non fuiſſet licita: Non enim Viris Catholicis licet in voluptatibus Poëticis ad laſciuiam prouocantibus ſe exercere, & tempus vitæ conceſſum Pœnitentiæ in negotiis vilibus & vanis conſumere. Sic etiam,ſi princeps CAZIMIRVS *Vincentio* permiſiſſet,vt præſens opus compilaſſet,negotiaq; ignobilia,obſcura & plebeia in eo dictaſſet, *Vincentius* ipſum & in hoc non debuiſſet exaudire; quia ſua petitio ſiue intentio porrecta de vanitate ac ſuperſtitione fuiſſet ſuſpecta. Cæterum,ſi ſupplicatio Principis CAZIMIRI prætendiſſet, vt *Vincentius* aliqua figmenta dictaſſet,in his etiam *Vincentius* ad exaudiendum Principem CAZIMIRVM non fuiſſet obligatus,quia ſatis hoc adhuc ſapit curioſitatem. Quia vero illuſtris Princeps CAZIMIRVS ſuggeſſit *Vincentio*,vt imagines Patrum,tanquam Patriæ aureas columnas à radice obliuionis & ignorantiæ de ebore & oſſe Elephantico antiquiſſimo excidiſſet, ac perenni munitione poſteris ſcripturæ teſtimonio reli- A quiſſet,ipſaſque veluti lucernas diuinæ gratiæ inclyto regno Poloniæ appendiſſet, per tumultuum bellicorum relationem ad poſterorumq; animationem,idcirco *Vincentius* ipſius petitioni,tanquam dignæ ac iuſtæ,acquieuit,huncque librum,in quo geſta memoratu digna referuntur, ſic compilauit. Et hoc claret,quod Autor per literam præſentem reddit auditores beneuolos per materiæ dignitatem.

SED ALIVD EST &c. Tertia pars Prologi, in qua Autor reddit auditores attentos per materiæ arduitatem ſeu neceſſitatem. Primo ponit quadruplicem modum ſcribendi. Secundo,cauſam ineuitabilem ad ſcribendum ipſum impellentem,cum hoc labori ſe huic ſubiiciens, B cum cautela, ibi: *SED INIVSTA EST* &c. Tertio captat beneuolentiam ſingulorum, precando de ſe cautum iudicium,ibi: *ILLVD DENIQVE APVD OMNES PRECOR* &c. vt videlicet,non omnes late & indifferenter de iſto opere habeant iudicare,ſed ſolum illi, qui ingenii ſubtilitate ac excellentia ſunt decorati,facieique elegantia exiſtant illuſtrati; nec mox, viſo tenore literæ, habeat quis ſtatim præſens opus contemnere, ſed prius ſtylum exacte perpendere. Cum enim exacte ſic ſtylum perpenderit,vrbanitatem in hoc opere inuenire poterit; ſicut patet per ſimile in Zinzibere,quod cum maſticatur,ſapor in eo inuenitur, ſi vero maſticatum non fuerit, ſaporem nullum dif- C fundit. Secundum ſimile; in motu enim delectatio non habetur,niſi ad quietem,quæ eſt terminus motus,perueniatur. Qui ergo in præſenti opere de ipſo aliquod iudicium præferat,inhumanus & iniuſtꝰ fieret,quia nihil baptizatur, niſi prius fuerit genitum. Præſens ergo opus, qui non vult laudare, non debet vituperare; quia reprehenſibilis eſt nimia laudatio ac etiam immoderata vituperatio; illa quidem adulatione,hæc autem malignitate ſuſpecta eſt.

EPISTOLA I.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

De Immenſitate Regni Poloniæ,& de Victoria ex finitimis eius marinis & transmarinis nationibus obtenta.

D Fuit quondam in hac Repub. virtus,quam velut quædam cœli luminaria non ſcripturæ quidem membranulis,ſed clariſſimis geſtorũ radiis,Patres conſcripti illuſtrauere. Non enim plebei Aborigines,non vendicariæ illis principatæ ſunt poteſtates; ſed principes ſuccedanei, quorũ ſtrenuitas licet nube ignorantiæ obducta videatur, mira tamen rutilantia tot ſeculorum tempeſtatibus extingui non potuit. Memini quidem collocutionis mutuæ virorum illuſtrium, quorum tanto fidelior eſt recordatio, quanto celebrior viget autoritas. Diſputabant *Ioannes* & *Matthæus* ambo grandæui,ambo ſententiis graues,de huius Reip. origine,progreſſu & conſumatione. Cum *Ioannes*,quæſo,inquit, mi

mi *Matthae*, sub quoouam conceptam existimabimus nostrarum constitutionum infantiam? Nos enim hodierni sumus, nec vlla hesternitatis est in nobis cana scientia. *Matthaus*: Scis, quia in antiquis est sapientia & in multo tempore prudentia, me vero in hac parte infantulum fateor, vt etiam vtrum huius instantis simplex aliqua præcesserit portiuncula, prorsus noo nouerim; quod tamen per veridicam maiorum narrationem condidici, non silebo. Narrabat itaque grandis natu quidam infandissimæ numerositatis manum quondam hic viguisse, vt tanti Regni immensitas vix vnius ab eis iugeris æstimatione censeretur. Ideo illos non dominandi ambitus, non habendi vrgebat libido, sed adultæ robur animositatis excercebat, vt præter magnanimitatem nihil magnum æstimarent, vt suorum accessiones virtutum nullis vsque in terminis limitarent: B nec enim virtutes dignarentur limitum ergastulis includi. Hi etiam trans finitimorum fines suæ titulis victoriæ asculpserunt. Non solum enim cismarinas vndique nationes, sed etiam *Danomalchicas* insulas conigcerant ditioni, quarum non inualidas legiones prius nauali bus sudere præliis, deinde intimis insularum præcordiis infusi, omnem clientulam subiiciunt nationem, Rege quoque ipsorum *Camito* in vincula coniecto. Quibus duorum data est optio, vel vectigales perpetuo recognoscant pensiones, vel cum mulieribus indifferentes habitu comas muliebriter promittant; argumentum scilicet imbecillitatis fœmineæ. Illi dum altercantur de altero, vtrumque suscipere coguntur: minor tamen erat obsequelæ recognitio, quam ignominiæ cau- C terium. Prudentius enim famæ coosulitur quam parantur diuitiæ: diuitiæ siquidem in infamia possessæ nomen diuitiarum demerentur. Huius vero *Camiti* nepos auitam vlcisci volens iniuriam in ipsos transtulit vltionem. Extorquere non poterat: quia enim *Daci* prius cum *Polonis*, deinde cum Bastarnis male pugnauerant, ad vltionem segnitiei capturi somnum capita loco pedum ponere iussu Regis coacti sunt, & ministeria vxoribus, quæ viris antea fieri solebant, facere: donec ignominiam bello conceptam delerent.

COMMENTARIVS.

Ista est pars executiua huius operis, in qua iam autor in prologo, sua intentione præmissa, eandem prosequitur intentionem gesta inclyta Regni Poloniæ describendo; & diuiditur hoc opus in quatuor libros partiales. Primus liber in tot partes diuiditur, quot in eo epistolæ continentur. Circa literam est notandum, secundum *Isidorum* decimo nooo libro *Etymologiarum*: quod Respublica est sicut corpus quoddam, quod diuino munere animatur & regitur. Et hoc est quod tangit *Almandus* in *Chronicis* lib. XI. quibus assentit *Polycratus* Lib. I. c. 2. sic inquiens: *Respublica est corpus quoddam, quod diuini muneris beneficio animatur, & summæ aquitatis agitur* A *nutu, & regitur quodam moderamine rationis. Princeps capitis in Republ. obtinet locum, verum subiectus DEO, & his qui vices illius agunt in terris, quemadmodum & in humano corpore ab anima vegetatur caput & regitur. Cordis locum Senatus obtinet, à quo bonorum ac malorum operum procedunt initia. Oculorum, aurium & linguæ officia sibi vendicant iudices & Præsides Prouinciarum ac oratores, officiales & milites manibus cooperantur. Qui semper assistunt principi, lateribus assimilantur. Quæstores & Comites rerum priuatarum ad ventris & intestinorum referuntur imaginem. Pedibus vero solum iugiter inhærentibus Agricolæ cooptantur.*

EPISTOLA II. MATTHAEI
Episcopi Cracouiensis.

De multis conflictibus Polonorum & triumphis ex Gallis & Romanis.

Fama est, *Gallos* pene totius orbis tunc regna occupasse, quorum multa millia multis liæ manus strauere conflictibus: reliquos diu afflictos, ad sodalitii fœdus compulere; vt si quid eis aut sorte aut virtute apud exteros accessisset, æqua virisque obtingeret portio. *Gallis* itaque vniuersa cessit Græcia; istorum vero hinc vsque Parthiam, isthinc vsque Vngariam, illinc vsque Carinthiam creuit accessio. Vbi post multos cum Romanis conflictus, post multorum multa bellorum discrimina vrbes occupant, præfectos constituunt, quendam nomine *Gracum* principem creant. Sed tandem illius gentis luxu segniter dissoluti, mulierum paulatim emolliti lasciuia, priores quidem veneno extinguuntur, cæteri iugo indignarum substernuntur, sicque omnium armis inuicti paucorum segnitie vincuntur.

COMMENTARIVS.

Notandum est: *Gallus* est quidam fluuius Phrygiæ, de quo homines potantes ebrii & vesani efficiuntur. Inde Gallica est regio. Et sunt tres Galliæ: Comata, Togata & Braccata. Gallia comata est Lombardia: Gallia togata est Burgundia: Gallia vero braccata est Teutonia, a longis braccis. Et ideo per Gallos hic intelliguntur Germani seu Theutones.

D Item notandum, quod fœdus, id est, pactum vel pax, quæ fit inter dimicantes, fuit ex quadam consuetudine pacem facientium, quod tenebant porcam inter se, & ipsam porcam percutiebant & turpiter interficiebant; quasi sic occidatur ille, qui à pace resiliret. Et ideo dictum est fœdus à porca fœda, id est, turpiter occisa.

EPISTOLA III. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua confirmantur gesta in prædicta Epistola contenta.

Nihil hic fictum, nihil simulatum, sed quicquid asseris verum ac serium ex antiqua

 piæ-

præsumitur historia. *Galli* enim, vt ait *Trogus*, cum eos patria non caperet, trecenta millia ad sedes nouas quæreodas miserunt, ac ex eis portio in Italia consedit, & Romam captam incendit. Alia per strages barbarorum penetrans in Pannonia consedit, vbi victis Pannonis cum finitimis multa bella gesserunt. Verisimile igitur ac certo certius est, cum hac geote eos concertasse. Non enim sine collisione conquiescunt continuo fluctus oppositi, nec diu vicinari sustinet Leo cum Tigride. Quippe

Non bene torrentes ripâ voluuntur eadem,
Quos rapit opposito turbine vis eadem.

COMMENTARIVS.

Notaodum est, quod historia dicitur visio vel cognitio. Antiquitus enim nullus scribebat Historiam, nisi qui interfuisset, & ea quæ scribenda essent, vidisset. Et dicitur ab *Histeron*, quod est videre vel cognoscere: qoia diu præterita ad nostram notitiaoi & memoriam reducit. Est enim historia res gesta, à memoria hominum propter vetustatem remota. Et inde historiographus & historiographia, id est, Descriptio historiæ.

Item notandum, qood a barba dicitur barbarus, & est crudelis, incultus, austerus, stolidus; id est nomen crudelitatis. Vnde olim omnes geotes dictæ sunt barbaræ præter Græcos & Latinos.

Item. Panoonia secundum quosdam est mater & origo omnium Slaoorum & earum nationum. *Pan* enim, secundum Slauorum ex Græco interpretationem, totum habens dicitur, vnde in Slaoonico *Pan* dicitur Dominus, seu totum habens.

Item circa istas duas epistolas notandum est: quod alias Principem Poloniæ Regem habere non curauit vsque ad tempora Regis Assueri Hester mariti, qui regnauit ab Iodia vsque Æthiopiam super centum & viginti septem prouincias; cuius tempore trecenta millia Gallorum ad quærendum nouas habitationes exiuerunt, Romamque captam incenderunt, & cætera pene totius orbis regna occuparunt. Quod Poloni audientes copiosum contra Gallos exercitum & Capitaneum seu Principem constituerunt, & sic prædictos Gallos deuicerunt.

EPISTOLA IV. MATHAEI
Episcopi Cracouiens.

De primi Regis videlicet Graci principis Regni Poloniæ Legislatoris felici promotione, ac Graci filii iunioris nefaria successione.

EX tunc nonnulli dominatiuam ligurire cœperunt portiunculam, vode à Carinthia rediens *Gracus*, vt erat sententiosø beatus sermoonum agmioe, omnes in concionem vocat, omnium ora in se conuertit, omnium venatur fauorem, omnium sibi conciliat obsequia. Ait, ridiculum esse pecus mutilum, hominem sine capite, acephalum. Idem esse corpus exanime, idem sine luce lampadem, idem mundum sine Sole, quod sine Rege imperium. Aliam siquidem animositatis suggerit industriam; lux rerum illustrat circumspectionem, Sol denique radios munificentiarum, benefieos & omnes docet expandi, quibus velut quibusdam gemmis Regii diadema capiti quam decentissime condecorat, vt in fronte magnanimitas, in occipite circumspectio, in lateribus altrinsecus largæ strenuitatis Carbonculus præfulgeat. Se non Regem, sed Regni socium pollicetur; si se diligant. Non sibi, sed toti naturâ se credere mundo. Proinde Rex ab omoibus consalutatur, iura instituit, leges promulgat. Sic ergo nostri ciuilis iuris natæ est conceptio seu concepta natiuitas. Nam aote hunc seruituti ancillari libertas & æquitas pedissequari iussa est iniuriæ, eratque iustitia, quæ plurimum prodesset ei, qui plurimum posset. Licet autem iustitiæ rigor noo statim cœperit imperare, extunc tamen violentæ desuit subesse potestati; & dicta est iustitia, quæ plurimum prodest ei, qui minimum potest. Igitur Polonia florentissimis aucta per *Gracum* successibus, statuit prolem eius Regni successione dignissimam, nisi alterum filiorum eius fratricidii fœdasset piaculum. Erat enim in cuiusdam scopuli anfractibus monstrum atrocitatis immanissimæ, quod quidam *Olophagum* dici putant. Huius voracitati singulis hebdomadis secundum supputationem certus numerus armentorum debebatur; quæ nisi agricolæ quasi quasdam victimas obtulissent, humanis totidem capitibus à monstro plecterentur. Quam *Gracus* non ferens perniciem, vt erat clementior filius erga patriam, qoam pater erga filios, clam filiis accitis dirigit propositum, pandit consilium. *Inimica*, ioquit, *sunt ignauiâ virtuti, canitiei deliramentum, iuuentuti segnities: Non enim est virtus, quæ ignauia est; non canities quæ delira; non iuuentus quæ segnis; imo fugienda est, etiam vbi nulla est exercendæ animositatis occasio. Porro sponte se ingerentem gloriam quæ vnquam declinauerit, nisi prorsus inglorius? At vero defensa ciuium salus æternales transcendit triumphos: nec enim propria indulgendum est saluti, quotiens de communi agitur discrimine. Vos itaque, vos, nostra præcordia, quorum vtrumque nostris educauimus virtutibus, vos in monstri necem armari conuenit: vos in eius congressum præponi addecet, non exponi; vtpote nostræ vitæ dimidium, quibus huius regni debetur successio.* Ad hæc illi: *Imo priuignali, Pater, odio videremur intoxicati, si tantæ munus gloriæ inuidisses; penes te sit iubendi autoritas, in nobis subsequendi necessitas.* Sæpe igitur apertam virorum audaciam, sæpius nudos ne quicquam experti virium conatus, industriæ tandem niti coguntur suffragio. Corrigia enim armentorum accensa, plena sulfure, loco solito

pro

pro armentis collocantur. Quæ dum auidissime glutit Olophagus, exhalantibus flammis intro suffocatur. Moxque iunior, tam victoriæ quam regni non quasi consortem, sed æmulum fratrem occupat ac trucidat. Cuius funus crocodilinis prosequitur lacrymis; a monstro mentitur occisum; à patre tam gratulantes quasi victor accipitur. Sæpe namque mœror funeris gaudio vincitur victoriæ. Sic iunior *Gracus* paterno succedit imperio, hæres nefarius. Sed diutius fratricidio fuit sordidus, quam imperio insignis. Nam post, dolo deprehenso, piaculi deputatur supplicio, exilii perpetuitate damnatur.

COMMENTARIVS.

Crocodilus animal quadrupes, dicitur à *Crocus*, quia croceum habet colorem, & est in longitudine viginti cubitorum. Et dum ad tergum lapidibus percutitur non sentit propter sui nimiam duritiem, & in aquis nocte, & in die humi requiescit. Vel crocodilus, quia *Crocos* & *dilus*, id est victus; vnde versus:

Herba Crocus, dilus, metũ, penis hinc Crocodilus:
Nam croceu maculis variatur, & est metuendũ.

EPISTOLA V. IOANNIS

Archiepiscopi Gnesnensis.

Confirmant gesta in præcedenti epistola contenta.

Nec enim lex iustior vlla est, quam necis artifices arte perire sua. Sed tam degenerem non sperabam surculum, de tam generosa vitis propagine: Sæpe tamen vua decumescit in acinum, sæpe oleum vertitur in amurcam, sæpe aurum degenerat in scoriam. Quid igitur miri, si tristes habet tristis ambitio fines? quæ quanto est felicior, tanto miserior; quanto florentissimis vberior successibus, tanto atrocioribus proximior insidiis; quanto imperiosius aliis imperare studet, tanto subiectius aliorum seruituti adiicitur. Ambitionis enim est, omnes omnium ambire angulos, omnium auriculas lambere, ad omnium scabellum prosterni, donec, quod appetit, vtrinque assequatur. Sunt quatuor cupiditatis filiæ: Opum ingluuies, honorum ambitio, inanis gloriæ captatio, libidinis prurigo. Inter has natione cœlesti superbit ambitio: ideo humilium dedignata tuguria, superborum ac sublimium colla propria virtute calcauit. Quæ quantas in se habet delicias, prunis carbonibus subaccensis, mucrone subappenso, *Dionysius* familiari suo quam familiarissime demonstrauit. Sed numquid immortalia *Graci* beneficia sic emori debuerunt, vt nullum tanti patris superfit insigne?

COMMENTARIVS.

Causam reddit, quod iunior *Gracus* fratricida a dominio Regni Poloniæ iuste est alienatus. Et primo ponuntur prouerbia: secundò admirationes motuum: tertio eorundem remedium. Videlicet *Gracus* iunior iuste perpetuitate exilii damnatus, suppliciоque deputatus à dominioque regni Poloniæ alienatus, ideo, quod ex ambitione fratrem occidit & iugulauit; ergo merito a regno, a quo per mortem fratrem deiecit, ipsemet cum turpitudine corruit. Quem enim fratri parauit laqueum, ipsemet in eum incidit, secundum *Guidonium* parte secunda, Prouerbiorum 10. *Si iniuste leuaberis, mox iuste cades & his seruies, qui tibi seruierunt.*

NOTANDVM. Iste *Gracus* primus Rex Poloniæ ante Christi incarnationem annis plus quam quadringentis floruit, & ante *Alexandrum* Macedonem annis pene centum.

EPISTOLA VI. MATHAEI

Episcopi Cracouiensis.

De successu ac dominio Vandæ Reginæ, filiæ senioris Graci, & sororis germanæ Graci iunioris.

Imo in scopulo Olophagi mox fundata est vrbs insignis *Gracouia*, vt æterna *Gracus* viueret memoria. Nec prius ab exequialibus cessatum est obsequiis, quam muri vrbis consummatione clauderentur; quam quidam à crocitatione coruorum, qui eo tempore ad cadauer monstri aduolarant, *Cracouiam* dixerunt. Tantus autem amor demortui Principis Senatum, Proceres, vulgus omne deuinxerat, vt vnicam eius virgunculam, cuius nomen *Vanda*, Patris imperio subrogarent. Quæ tam elegantia formæ, quam omnimoda gratiarum venustate omnibus adeo præstabat, vt non largam sed prodigam in suis dotibus naturam existimares. Nam & prudentum consultissimi eius stupebant consiliis, & hostium atrocissimi eius mansuescebant aspectu. Vnde quidam Alemannorum tyrannus, dum proposito huius generis populandæ grassaretur, dum quasi vacans capere molitur imperium; inaudita quadam virtute prius vincitur, quam armis. Omnis enim exercitus eius, mox vt Reginam ex aduerso vidit, velut quodam Solis radio repente percellitur, omnes velut quodam iussu numinis animos hostiles exuti a prælio diuertunt. Asseruntque Sacrilegium a se declinari non prælium; non hominem se vereri, transhumanam in homine reuereri Maiestatem. Quorum Rex, incertum est, amoris an indignationis, an vtriusque sauciatus languore, ait: Vanda *mari*, Vanda *terræ*, *aëri* Vanda *imperat*, *diis immortalibus* Vanda *pro suis victimet, & ego pro vobis, o mei Proceres, solennem inferis hostiam deuoueo, vt tam vestra, quam vestrorum successionum perpetuitas sub fœmineo consenescat imperio.* Dixit, & exerto incumbens mucroni exspirauit,

Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub auras.

Ab hac *Vandalum* flumen dicitur nomen sortitum, quod eius Regni centrum extiterit. Hinc homines sunt *Vandali* dicti, qui eius subfuere imperiis. Quæ, quia omnium spreuerat

uerat connubia, imo quia prætulit connubio cœlibatum, fine fucceffore deceffit, diuque poft ipfam fine Rege claudicauit imperium.

COMMENTARIVS.

VANDA in Dominum & Reginam Regni Poloniæ & Polonos eft affumta, propter patris fui *Graci* gloriofa & inclyta merita. De eius ineffabili pulchritudine, cum quidam Rex imo Tyrannus Alemannorum audiuiffet, in matrimonii legalitatem ipfam habere poftulauit; quam cum nec precibus, nec muneribus ad fuum connubium accliuare potuiffet, minis hoftilibus, & exercituum fuorum infultibus ipfam ad fua vota flecti cupiens, atque fperans, congregatis nouis exercitibus, terræ Lechitarum appropinquans, eosdem hoftiliter inuadere conabatur. Cuius potentiæ *Vanda* cum fuis occurrit exercitibus. Quam Rex præfatus cum fuis turmis ferociffimis cernens aduenisse, conflernatus fugam dedit, fugiendoque, Diis fuis immolando, gladio vibrato infiliit. *Vanda* vero dextris Alemannorum fidelitatis & omagii receptis ad propria gloria cum ingenti rediens, feipfam pro tam magnifica gloria & profperis fucceffibus Diis victimans, in Wislam fponte filiens, humanæ naturæ debitum foluit, & ad inferorum limina defcendit: vnde idem fluuius a *Vanda* fic in eo victimata, nomen *Vandalus* accepit, a quo etiam omnes Poloni *Vandalitæ* funt nominati feu appellati.

Circa literam notandum: Poloni memoriam fempiternam *Graci* habere geftientes, Ciuitatem nobilem & famofam circa inferiorem rupem fundauerunt, quam a nomine ipfius *Graci Gracouiam* intitularunt, nec prius obfequialibus ceffauerunt, nifi ipfam muris claufferunt. Quam tamen alii *Cracouiam* vocauerunt, propter coruorum multitudinem, qui tunc ad Cadauer Draconis occifi aduolauerunt. Quam ciuitatem *Alexander* Magnus fertur deftruxiffe, & fale confperfiffe. Quæ quidem Ciuitas fub monticulo *Wauielnica* dicto, nunc autem *Skalka* vulgariter, fuit fundata. Vnde *Gracus* in monte maiori & fuperiori, tunc *Wawel* appellato, Caftrum ædificauit, quod fuo nomine *Grac* intitulauit. Poloni vero in ipfius memoriam, retro montem minorem Wauielnica dictum Ciuitatem magnam & famofam erexerunt, quam fuo nomine *Gracouiam* nuncuparunt. Cuius *Graci* corpus in loco eminenti, in monte, quem hodie tenet Ecclefia fancti Benedicti, fepelierunt. *Vandam* vero fic Diis immolatam, & ex aquis a Diis emerfam, verfus *Mogilam* in alio monte tumulauerunt.

EPISTOLA VII. IOANNIS

Archiepifcopi Gnefnenfis.

Approbans prædicta per fimile & per rationem.

Affyriorum Regina *Semiramis*, immaturo filio Regnum credere non audens, fe filium fimulat, fexumque mentita, Regno viri Æthiopiam adiicit, Indis bellum infert; quo præter illam & *Alexandrum* Magnum nemo vn-
A quam intrauit. Multæ quoque aliæ non modo fœminas, fed etiam viros, virtutibus antecefſere. Ideoque non tam in fœmina virilem admiror induftriam, quam in viris fidei fpectatæ conftantiam. Licet namque bonis videatur moribus diffonum, fœminam Principibus imperare; pietati tamen vifum eft, & paternis prolem iuuari meritis, & mortuorum apud pofteros non mori beneficia. Cuius virtutis fpecies etiam Siculis exhibita eft tyrannis. *Anaxilaus* enim Rex Siciliæ decedens, paruulorum tutelam probatiffimæ fidei feruo *Micalo* committit. Tantusque Regis amor apud omnes fuit, vt parere feruo, quam deferere filios Regis mallent, fuæque
B obliti dignitatis, Reginæ per feruum miniftrari dignitatem, Principes paterentur. Quid autem in huiusce noftri tempufculi tempeftate? Fides non parit fidem; fed fi concipit, prius abortit quam pariat; prius exfpirat partus, quam fpirare incipiat. Si ad fidei pia vbera gemina pendent, viperam catuli fugunt perfidi, a quibus non modo amici, fed & Domini plus dolo coluntur, quam fide. Negotiatio enim eft, non amicitia, quæ ad commoditates accedit.

COMMENTARIVS.

Regina Affyriorum *Semiramis* propter filii fui immaturitatem & iuuentutem, fingens fe fore mafculum, Æthiopiam Regno ac dominio viri fui adiunxit, bellumque contra In-
C dos faciens, Indiam potenter intrauit: vbi tamen præter *Alexandrum* M. Macedonem & præter eandem Reginam nemo intrare voluit. Et hoc eft argumentum a fimili. Quoad rationem autem fic arguit: Illæ mulieres, quæ viros in virtute ac induftria præcedunt, merito debent regnare. Sed multæ mulieres funt huiusmodi, Ergo &c. Nota: quia homines intellectu & ratione vigentes natura funt rectores & domini aliorum I. Politic. Multæ etiam mulieres viros in virtute præcefferunt. *Ifis* enim Regina Ægyptiorum Ægyptiacas inuenit literas, vt ponit *Ifidorus* lib. I. Ethicorum. Carmentorum Nympha, alio nomine *Lycoftrates*, literas Italicas tradidit feu latinas: & *Regina*, foror *Tubal*, artes Mechanicas adinuenit: *Clitre*
D quoque atq; Tiburtina aliæque Sibyllæ futura multiplici ratione defcripferunt: prout narrat *Lactant.* to. libro Sybillarum. Rorfus, *Lybia* fua virtute & fapientia gloriofiffime regnauit; ita, quod meruit, vt fuo nomine regnum nuncuparetur. *Almathæa*, quæ alio nomine dicta *Derphebes*, virgo fuit inclyta, & annis longæua, referentibus Poëtis, fua virginitate dignitatem & diuinitatem obtinuit; Vaticinia quoque plurima fcripfit in Babylone, iuxta locum vbi dicunt fuum feciffe oraculum. Quod quidem oraculum vsque in hodiernum diem infuentibus inducit admirationem. De hac refertur,

fertur, quod per plurima fecula vixit, & *Tarquinio Prifco* nouem libros, quos ediderat, attulit, de quibus tres ipfa combuffit, & reliquos Romæ cum magna diligentia feruare fecit. *Merepefta* etiam fua fapientia & fortitudine Regna obtinuit, mammillamque dextram abftulit, ne in fagittationum exercitio impediretur. Infuper *Iacob* per confilium fuæ matris *Rebecca* Patris benedictionem adeptus eft, & fuper fratres eius dominatum. Cæterum *Iuditha* ciuitatem de manibus *Holofernis* liberauit: & *Abigail Naabel* ab ira *Dauid* liberauit, quem ipfe *Dauid* occidere volebat. Amplius *Hefter* Iudæos cum *Mardocheo* in Regno *Affueri* Regis fublimauit. Demum *Iabel Zezaram* occidit, *Canaan* humiliauit, & *Ifraël* plurimum exaltauit. Ergo.

Circa literam eft notandum: Secundum *Tullium* in Rhetorica &c. *Prima pietas eft virtus, per quam fanguine iunctis & patria beneuolis officium & diligens cultus tribuitur.* Veteres ergo Poloni magna pietate extitiffe approbantur; quia his qui patriæ beneficia exhibuerunt honorem & venerationem, nedum in perfonis eorum, verum etiam in ipforum pofteris, vt puta, in filiis & filiabus tribuerunt. Mortuo autem *Graco* in memoriam fempiternam Ciuitatem ab ipfius nomine nuncupatam vulgariter *Cracouiam* appellatam erexerunt, filiumque in Regem præfecerunt: quo parricida comperto, filiam dicti *Graci Vandam* nomine, in Reginam adoptarunt, cui ex pietate non modica obfequia fua, quanquam fœminæ, præftiterunt. Quod pietatis opus & Siculi in paruulis *Anaxillai* exhibuerunt. Nam dicto Rege Siciliæ *Anaxillao* decedente paruulos fuos militi fuo cuidam fideliffimo nomine *Micalo* in tutelam regnique adminiftrationem eidem committente; Princeps vero ac totus Senatus Regni prædicti fuæ immemores dignitatis, ex pietate, quam arga Dominum Regem *Anaxillaum* gefferunt, per feruum *Micalum* fic per Regem deputatum Regni adminiftrationem ac gubernationem fieri admiferunt, ipfumque fibi paffi funt principari. Sed proh dolor! moderni Poloni vix inueniuntur tantæ pietatis & probatæ fidei: plus enim attendunt vtilitatem, quam pietatem, tam diuque in ipfis amicitia & fides durat, quamdiu vtilitas & emolumentum perfeuerat. Talis enim amicitia, qua quis quem diligit, propter fuum vtile & profectum, non amicitia, fed mercatura dici quædam meretur.

EPISTOLA VIII. MATHAEI

Epifcopi Cracouienfis,

De Polonorum triumpho ex Magno Alexandro.

Huius quoque Reipublicæ adminiftratio humilibus nonnunquam & incertia ceffit perfonis, nulla prorfus vel vulgi vel procerum fugillante inuidia, vtpote quorum gloriofis etiam hodie gloriari delectat infignibus. Nam cum famofus ille *Alexander*, cuius nuper miniſti, vectigales ab eis exigere penfiones tentaret, aiunt legatis: *Legati eftis tantum, an alias regii cenfus quæftores?* Qui refpondent: *Et legati fumus, & quæftores.* Ad hæc illi: *Prius ergo*, inquiunt, *intemerata Legatis exhibenda eft religio, vt magnifice fufceptos magnificis veneremur donariis; quæftoribus deinde quæftus exfoluatur cenfualis: debetur enim Cæfari, quod Cæfaris eft, debetur, ne læfæ criminemur Maieftatis.* Legatorum itaque præcipui prius viui exoffantur, deinde cutes eorum corporibus exutæ partim auro, partim alga farcinantur viliffima, humanaque pelle fed inhumane veftitum metallum cum hac remittitur epiftola: *Regi Regum Alexandro rerum imperatrix Polonia: Male aliis imperat, qui fibimet imperare non didicit. Neque enim gloria dignus eft triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat. Tuæ fiquidem fitis nullum eft refrigerium, nullum temperamentum: imo quia nusquam eft tua cupiditatis modus, vbique tua mendicat paupertatis tenuitas. Licet tamen infatiabilem tuæ voracitatis abyffum mundus fatiare non poffit, tuorum faltem vtcunque refocillabimus efuriem. Nec te lateat, locum apud nos non effe loculis: ideo præfentia Xeniola fideliffimis tuorum capfidilibus commiffa. Polonos autem animi virtute, corporis duritie, non opibus fcito cenferi. Non effe igitur ipfis vnde tanti Regis vel tanta bellua rapidiffima poffit expleri ingluuies. Abundare tamen eos vere thefauris iuuentutis non dubites, quibus anima non fopiri, fed tecum prorfus poffit extingui auiditas.* Ocius, inquit Alexander, *ocius ad nos vsque protrahantur tanti commentores flagitii: exquifitiffimis ocius plectantur fuppliciis imo ftirpitus eos eradicari conuenit, ne aliis, aufum pariat temeritatis impunitas.* Quotquot igitur ad propulfandas proficifcuntur iniurias, prælio commiffo aut cadunt, aut occidunt; inter quos Regis quidam vinculis mancipantur. His auditis *Alexander*, *Multum*, inquit, *fibi adiicit virtus laceffita: hinc tandem dignum eft, vt mea indignationis virga vifitentur.* Perinfinitis itaque hoftium copiis vndique verfum Poloniam irrepentibus ipfe, præambula Pannoniorum obfequela, per pofticum ingreditur Morauiæ; alas exercituum expandit, victoriaque Cracouiæ ac Silefiæ fubactis prouinciis, perpetui operis mœnia folo prosternit, redigit in fauillas, fulco dificiffas vrbes iubet fale confpargi. Hinc dum vlteriores aggreditur prouincias, omnium armis inuictus fimplicia aftu homuncioli conficitur. Omnibus enim de falute defperantibus quidam aurificii arte præditus galearum & clypeorum formas ex quouis ligno feu fubere præcipit effingi, quarum quafdam lithargyrio, alias felle fuperliniuit, eafq; ex oppofito Solis, quo magis refplendeant, in celfo montis erigit cacumine. Quibus

Argyraspida, inuictus *Alexandri* exercitus, visis, acies ordinatissimas eminere suspicantur. Itaque præcipites è castris euolant, passim discurrunt, hostes hinc inde quæritant, quos putant diffugio dilapsos. Illas namque armorum vmbras, ille ingenii artifex dudum flammis iniecerat, ne vllum doli deprehendi possit vestigium. Iusserat non paruam robustorum manum in insidiis delitescere. Proinde prima discurrentium portio incaute in insidias incidit, occupatur, prosternitur, occisorumque armis victores induuntur, se *Argyraspidarum* socios simulant, & quotquot ex *Argyraspidis* eis iunguntur, in ore gladii absorbentur, ne vnus quidem ex eis remansit. Cuius fiducia successus, sub eadem *Argyraspidarum* simulatione *Alexandri* castra ingrediuntur, insignia præferentes victoriæ. Credunt Alexandritæ suos de hostibus triumphasse: eminus præsalutant, venientes gratulantur, assauent quasi sociorum triumpho. Sed inermes à Polonis obruuntur, & improuisi inter prælia Argyraspidata Lechitæ signa proclamant. Nunciatur Regi non hostium impetum, sed inter suos seditionis esse tumultum. Quem cum increbrescere videret, non sedari, hostiles turmas coadunat suis, se credens *Argyraspidis* ferre subsidium. Sic in seditionem versi plures mutuis quam hostilibus concidere vulneribus. Vix tandem dolo deprehenso cum perpaucis *Alexander* euasit inglorius. Sic cessauit exactor, quieuitque tributum.

COMMENTARIVS.

Post decessum *Vandæ* multis annis, fere centum, Poloni Rege caruerunt, sed tantum Woieuodam & duodecim gubernatores eligebant, vsque ad tempora Regis *Alexandri*. Qui cum fere vniuersum mundum sibi subiugasset, Poloniam sibi subiicere attentauit & ipsam tributariam facere. Eius Poloni nuncios occiderunt, & ipsummet *Alexandrum* plus per industriam, quam per fortitudinem à finibus suis ignominiose eiecerunt: sic quod ipse vix cum paucis turpiter euasit.

Circa literam notandum, quod Poloni perpensa cupiditate Magni *Alexandri* dominari ipsum sibi non admiserunt, quoniam ipsum vitiosum cognouerunt. Vitiosus enim non est dignus vt imperaret & aliis dominaretur, nisi primum vitia a se remoueat, & virtutibus insistat. Vnde *Tullius* in Paradoxis, paradoxo quinto: *Laudetur*, inquit, *imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur. Quomodo aut cui tandem imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? Refrenet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam caueat, auaritiam coerceat, ceteras autem labes repellat, tunc incipiat aliis imperare.* Bene ergo Poloni *Alexandro* scripserunt: *Male aliis imperat, qui sibimet imperare non didicit; neque gloria dignus est triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat.* Sicut enim liberalitate in principibus nihil est gloriosius, sic auaritia seu A cupiditate nihil est deterius, vt inquit *Tullius* lib. I. de officiis.

EPISTOLA IX. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.

Confirmans præmissa in præcedenti Epistola.

Rem miram, sed fidei plenam. Est enim liber epistolarum *Alexandri* ducentas pene continens epistolas, in quarum vna scribit *Aristoteli* in hunc modum: *Ne de nostro statu semper sollicitum dubia distineat hæsitatio, noueris, nos apud Lechitas peramplissime prosperari. Est autem vrbs famosa Lechitarum, septentrionali Pannoniæ lateri coniunctissima, quam Caranthas dicunt, plus viris quam opibus, plus arte quam situ munitissima: de hac* B *& contiguis pro voto triumphauimus.* In ea vero, quam rescribit *Aristoteles*, sic habetur: *Fama est de* Caranthis *Lechitarum te cum tuis triumphasse; sed hæc gloria triumphi tuis vtinam titulis nunquam accessisset. Ex quo enim tributum ignominiæ tuorum infusum est intestinis, ex quo Lechiticos expertus es Argyraspidas, tui ruelamina solis apud multos deferbuit, imo tui visum est imperii mutasse diadema, quod vere verum fatear, de quibusnam hoc dicatur, nisi tuæ narrationis beneficio vsque hodie non intellexeram?* Sed stupenda prorsus virorum audacia non lacessita, non adeo vlla re læsa, ab *Alexandro Carantharum* ciuitas, cui dum aliæ ciuitates aperirent aditum, prima C *Caranthas* clausit ab eo portas. Cui scripsit *Alexander: Si sapitis, valebitis; sin autem, non.* Illi autem sanguinei non inspecta reuerentia nuncios eius cruci affixerunt. Nec vero minus tam subtile viri mirandum artificium, quo tam aduertens ingeniorum artifex potuit circumscribi. Non minus etiam dissimiliter *Darii* copias idem *Alexander* elusit; quas dum suas longè videret dispares, iussit alligari ramos caudis & cornibus boum, vt etiam syluæ ipsum comitari viderentur.

COMMENTARIVS.

Refert duas epistolas, quarum prima est *Alexandri* ad *Aristotelem* de suo felici successu. Secunda est *Aristotelis* viceuersa ad *Alexandrum* responsiua, de suæ potestatis diminu- D tione ac sui imperii & dominii cessione. Postquam enim *Alexander* per Polonos sic pudorose fuit deuictus, amplius à vastatione dominiorum cessauit, & vsque ad mortem in pace quieuit; quia ipsum nulla gens propter deiectionem sui, sicut prius formidauit, imo contemtui habuit; miraturque *Ioannes* de tam ingenti Polonorum fortitudine & audacia, per quam plus, quam per *Carantharum* confusa est, sic *Alexandri* claritudo. Miratur insuper de hoc, quod *Alexander* sic propulsus est per Polonorum industriam, cum non modica confusione extra Poloniæ confinia.

Sic enim ipsum *Leszko* ingeniose superauit, quem-

quemadmodum ipse *Darium* Imperatorem per astum similem elusit, dum etiam cornibus & caudis ramos fecit alligari, vt ipsum sylua cernerentur concomitari. Quod *Darius* videos *Alexandro* se subiecit & tributarium fecit.

Notandum. *Sanguinus*, *ni*, est quædam parua arbor cuius fructus & cortex est sanguinei coloris; vnde *Sanguinetum*, *ti*, locus vbi abundant Sanguini; vnde etiam *sanguinum*, *nii*, id est, signum Pacis. De Sanguine enim scriptum: Factum in signum pacis mittebatur.

EPISTOLA X. MATHÆI
Episcopi Cracouiensis.
De Leszkonis in Principem Sublimatione.

IDeo ille iam saluberrimæ artis Magister Patriæ, quam saluauerat, Princeps constituitur, nec multarum post virtutum coadiutus meritis, Regiæ dignitatis celsitudine insignitur, eique dictus *Leszko*, id est, astutus; eo quod astu plures hostium confecerit, quam viribus.

COMMENTARIVS.

Leszko in Principem creatus & in Regem sublimatus propter sua merita, quibus Patriam industrie saluauit, & ab hoste protexit per suam artem saluberrimam.

Notandum, quod quemadmodum Regnum Romanorum & aliarum gentium regna non semper principes genere aut nobiles seu insignes rexerunt, vt *Vespasianus*, *Adrianus*, & plures alii, de quibus refert *Franciscus* Poeta lib. 2. cap. vlt. qui non clari stirpe extiterunt, & tamen eximie Rempub. rexerunt: sic etiam & Regno Poloniæ non semper Principes, vel de clara stirpe existentes, sed aliquando de stirpe humili, virtute tamen insigniti, præfuerunt. De numero quorum fuit *Leszko* primus, qui pro eo, quod solerter saluat Poloniam de manu forti, imo inuicta *Alexandri* Magni, in Principem fuit electus; & demum meritis sibi ampliotibus cooperantibus in Regem fuit coronatus. Et merito: Nihil enim sic ad dignitates promouet, & attollit, sicut virtus. *Per illam enim*, secundum *Franciscum* lib. 2. cap. vlt. *tute ad supremos gradus ascenditur, cuius colle deserto, sciunt se Reges in tumulo stare.* Vnde & *Alexander* Macedo hortulanum virtute insignitum in Asia Regem fecit, & fuit ex suis actibus laudatus.

EPISTOLA XI. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.
De Recommendatione Polonorum.

NEmo fontium scaturigines in imo stupet; nemo cedros in conuallibus admiratur: sed nec ego admiratione dignam duco in humili virtutem. Omnium enim est nutrix virtutum humilitas. Sed eas in humilibus sæpius reprimi solere, quam repræmiari. Quippe quod virtus humilis Sol apud Antipodes, rutilare tamen non desinit apud eos, quos animi georositas non relinquit. Vnde enim Zoltenes, licet ignobilis, Dux factus est Macedonum? Hic enim Gallos exultante victoria compescuit, hic Macedoniam ab eorum populatione defendit; ob quæ beneficia multis nobilibus Regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipse præponitur. Qui cum Rex ab exercitu appellatur, ipse milites non in nomine Regis, sed in nomine Ducis iurare compellit. Quo in facto inuidiam potentiæ declinauit, non apicem dignitatis depressit.

COMMENTARIVS.

Poloni recommendati fiunt pro eo, quod exigentibus *Leszkonis*, licet plebeii, quia aurifabri, beneficiis & virtutum laudabilium meritis, primo in principem, deinde in Regem ipsum præfecerunt. Quanquam etiam apud nonnullos virtutes in plebeiis non præmiantur, sed supprimuntur; apud enim probos & virtuosos semper præmio virtutis dignificantur & præmiantur. Quales eo facto procul dubio fuerunt veteres Poloni, qui virtutes *Leszkonis* aurifabri industrii, benefici & virtuosi, dignis præmiis dotauerunt, cum ipsum in Regem præfecerunt. Sic etiam Macedones *Zostenem* plebeium propter sua beneficia, quibus Gallos vincens compescuit, & Macedoniam à depopulatione defendit, in principem elegerunt, & multis aliis nobilibus non ita meritis præoptauerunt. Qui sic dignitate insignitus regia, humilis exstitit; non enim se Regem, sed principem appellari fecit: & propter hoc multorum inuidiam euasit, & gloriam suam plurimum adauxit. Quod autem plebeii virtuosi perhibentur, multis exemplis hac in litera deducitur. Quoniam scaturigines fontium in locis decliuibus oriuntur, & cedri in vallibus generantur: sic & virtutes in plebeiis & humilibus fomentantur, quia humilitas est seminarium omnium virtutum.

Notandum. Cedrus est arbor, quam Græci *Cedron* vocant, eo, quod est ardentis humoris, & est imputribilis. Et secundum *Isidorum*, est iucundi odoris & diu durans, nonquam à tinea vel teredine, id est, lignorum verme extenuatur. Et nascitur in Creta, Africa, & Syria, & retinet virorem suum semper, & odor suus fugat serpentes & omnia venenata.

Item. *Antipes*, *dis*, est populus subterraneus, contra nos habens pedes, vt quidam putant. *Antipedos* etiam est genus monstri in Lybia, plantas habens versus crura, & octo digitos in plantis.

EPISTOLA XII.
MATHAEI Episcopi Cracouiensis.
De Leszkonis secundi in Regem Poloniæ mirabili sublimatione.

FUit & alius post hunc eiusdem nominis princeps, sed alio pacto *Leszko* nuncupatus.

A.C. 804. tus. Orbata namque Rege Polonia, dum de Regis ſucceſſione contenderet, ſeditionis pene obruitur tempeſtate, ſingulis primorum A tyrannidem occupare ambientibus; diuque non ſine prælio & periculo ea conflictione agitati, eligendi tamen cenſuram Principis, priuatorum deferunt arbitrio; vtpote, quorum inſuſpecta videtur ſimplicitas, & a quibus relegata eſt omnis ambitio; ſeque iureiurando vtrique obſtringunt: Eligentes quidem, ne fauore perſonali declinent; ne de via emolumenti exorbitent; ne atrocioris metu potentiæ diſtorqueantur, ab eo, quod publicis perſpexerint commodis expedire; reliqui vero, ne cui ab eligentium liceat arbitrio diſcedere. Et quoniam non facile ſe offert diſcordantium votorum concordia, multis quidem deliberatum, ſed perpaucis reſponſum. B Vitis, inquiunt, propagatiſſima petulantibus & maculoſis equorum coriis extecatur. Vitis hoc regnum eſt: equi effrænes veſtra elatio; In qua quot affectionum ſunt contrarietates, tot maculæ. Eligatur ergo ſtadium, figatur meta, & cuius equus maculis diſtinctior primus omnium metam contigerit, eum Regem debere cenſeri. Conniuent ſinguli, aſſauent vniuerſi, ſtat fixa omnium ſententia; ſed executio procraſtinatur ſententiæ. Videre horum ſtudia, illorum ſolertiam per exercitamina currentium, vota diuerſorum. Porro expetitiſſimæ agilitatis pleriſque ſudantibus, quidam occulta C ingenii nititur verſutia, artis ope fretus Vulcaniæ. Omnem namque ſtadii planiciem ferreis conſerit exigonis, modica intercapedinis ſemita, cautis annotationibus diſtincta; vt dum alios clam exigonorum concurſu præpediret, ipſe per ſemitam expeditior curſus brauio potiretur. Sed dolus, arſque doli, vincitur arte, dolo. Duo enim fortuna tenues, conditione humillimi iuuenes, de peditum celeritate altercantur; tanta pignoris quantitate ſe obligant, vt victus celeriorem nunquam niſi Regis nomine audeat ſalutare. Cumque inuicem colludio vacarent, Decet, inquiunt, vt pro noſtræ co- D ronæ victoria in campo Regii certaminis decertemus. Hic in primo conſiſtunt ac ſubſidunt impetu, aculeis oſſe tenus plantas confixi. Qui poſt longam exigonorum admirationem aſtum coniiciunt, dolum ſemitæ deprehendunt, & diligenter quærunt inſidias, omni prorſus diſſimulata notitia. Et quia, vt aſſolet, inſperatæ appetitum rei ſæpe ſuggerit occaſio, vterque ambitum concipit, vterque [illegible]m ſecum verſat induſtriam. Adeſt dies edicti, conſedit ſacri Senatus reuerentia, aſtat ſpectata procerum venuſtas, iuuenum arridet vernantia, inter cæteros imo præ cæteris ille doli magiſter, ſemitæ fidit ſubſidio, ſed & curſorum alter ſpe non citerior, qui omnem equi calcem ferreo muniuerat ſubtegmine. Nam reliquus longe à turba non ſolum exceptus, ſed etiam auerſus tacita A meditatur ſuſpiria. Primo itaque & iterato ac tertio dato ſigno, omnes ex directo proſiliunt, ille tranſuerſo rapitur curſu, non ſine quodam vulgi ridiculo. Cumque omnes exigonorum inuoluuntur periculis, ille longi anfractus emerſo intuitu, metæ tandem accelerat, quam ſocius eius ante ipſum occupat, & Rex omine infauſtiſſimo ſalutatur. Læſa enim vniuerſitas, vt equi vidit ferramina, eum dixit doli eſſe autorem. Et quia dolus nulli patrocinatur, vltimis affectus ſuppliciis membratim diſcerpitur. Ille vero vulgo ridiculus, iudicio Magiſtratus regnum adipiſcitur. A.C. 804.

COMMENTARIVS.

B Poſtquam primus *Leſzko* ſine prole deceſſit, inter Regnicolas Lechitarum multa diſturbia fuerunt ſuſcitata, pro eo, quod multi nobilium Dominium Regni Poloniæ volebant occupare. Nobilibus tandem & communitate conuenientibus extitit diffinitum arbitrio eligentium, vt quicunque in equo prior ad ſtatuam accurreret, ſiue ad metam, hic Rex ab omnibus haberetur. Vnus autem gubernacula ambiens regni, arte fabrili, campi latitudinem per quem curſus ſubiri debuit, ferreis exigonis caute ſuppleuit: vna tamen ſemita, per quam ſolus incederet, vacua dimiſſa. Duo tandem iuuenes agiles, ad ſtatuam ſe currere C obligant, vt victus præcurſorem ſemper Regem nominaret. Cumque ad metam per campum curſui deputatum currerent, ſtatim exigonis eum occulte conſpargunt. Adueniente itaque die deputato, quo equeſtres deberent currere, ille doloſus ſemitam, quam non ſparſerat, attentat. Vnus vero iuuenum curſotum prius aculeis offenſorum calces equi ſui adeo ſic muniuerat, quod aculeis ferreis lædi minime potuiſſet. Alius vero non valens currere cum equeſtribus in plano, non ſine populi vehementi ridiculo, curſu rapitur per anfractus campi tranſuerſos; qui tandem metæ appropinquat, quem ſocius ſuus curſor prius D pedeſter, iam vero equeſter præambulat; vnde & Rex ab omnibus nominatur. Hi autem quorum equi ab exigonis fuerant læſi, conſiderantes equum præcurrentis babata integra in calcibus habere, dolum eius cognouerunt, quem *Leſzkonem*, id eſt, doloſum appellauerunt, & tandem ſententia per ipſum data membratim diſcerpitur: & ille pedeſter deriſus per vulgum, currens per anfractus, loco ſui per Proceres Regni & vniuerſitatem populi in Regem aſſumitur, & Rex ab omnibus ſalutatur, *Leſzkoque* ſecundus, nomine *Leſzkonis* ſupplicio traditi ob omnibus nuncupatur.

Nota circa literam. *Stadium, dii,* eſt octaua pars milliaris, qua vtuntur Græci in metiendis viarum ſpatiis auctore *Hercule.*

Qui

804. Qui dum esset fortissimus & nimii caloris, fertur voo anhelitu centum viginti quinque passus potuisse currere; & quia ibi finem currendi fecit, stadium a staodo ideo nuncupatum est.

EPISTOLA XIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Qua approbatur Epistola antecedens, de mirabili Leszkonis in Regem electione.

SI latet, ars prodest; confert deprehensa pudorem.

Alter honoris onus fert sæpius, alter honorem. Sed ô Regem transfelicem! qui dum creatur, momento fit perpetuus, perpetuo momentaneus. O magnæ Vigilantiæ principem, cuius oculus somnium in principatu non vidit. Sed malim certe, vt ridiculo sim serius, quam serio ridiculus. Non sine cachinno quidem, hinnitu tamen equi *Darius* Regnum adquirit. *Stratonis* quoque, licet à multis derisa, profuit subtilitas. Serui namque Tyrorum factiose conspirant, dominos cum liberis omnes oceidunt, lares dominorum occupant, Regem inter se creare iotendunt, eum scilicet, qui Solem orientem primus vidisset. Vnus ex seruis domino suo iam seni & filio suo paruulo pepercerat. A quo seruus informatus, cum omnes in vnum campum processissent, cæteris orientem spectantibus, plus occidentem intuetur. Aliis ridiculum, nonnullis videri furor, Solis ortum in occidenti quærere. Vt autem primo diescere cœpit, hic primus fulgorem Solis in summo fastigio ciuitatis ostendit. Tunc intellectum est, quantum seruilibus dominorum ingenia præstarent. Itaque dominum eius *Stratonem* Regem creant, post quem & filium, deinde ad nepotes eius regnum deuoluitur. Adeo sub quodam simplicitatis palliolo elegit delitescere prudentia, cum semper sit inimica virtuti ostentatio.

COMMENTARIVS.

Leszkonis electio, quod fuit mirabilis, confirmatur per duo similia. Primum, Quia *Darius* fuit ridiculose scil. per equi hinnitum in Regem electus. Secundum. Quia *Strato* fuit in Regem fortunate electus: Seruum enim suum, qui sibi & filio suo à morte pepercerat, qualiter Solem orientem prius omnium videret, edocuit. Sic etiam non est mirum, quod *Leszko* secundus per cursum pedestrem in Regem est sublimatus. Sapienter enim egit, quia artem suam & astutiam occultauit. Cuius socius in babatis equi integris astum suum publicauit. Quare *Leszko* eius dignitate regia insignitur, qua temporibus vitæ suæ & in filiis suis & nepotibus potitur: Socius vero eius eadem die, qua creatur in Regem, ignominiose deiicitur, ac membratim discerpitur. Vbi tantæ felicitatis extitit, quod, dum creatus est in Regem, momento fit perpetuus, & perpetuo momentaneus. Ironice ergo magnæ vigilaotiæ fuit, quia oculus suus 804.
ipso regnante somoum non cognouit. Melius ergo *Leszkoni* eneoit ex ridiculo, quam illi ea serio. *Leszko* enim deridetur, sed tandem in Regem electus perpetuatur; hic vero in Regem eligitur, sed cito turpiter deiicitur. Honorem *Leszko* suscipit, pro quo iste asture laborauit: & merito; quia iste astum suum prodidit, propter quod ei nocuit: *Leszko* vero abdidit, id est, occultauit, ideo sibi profuit. Astutia enim occulta prodest, cognita nocet, nec vnquam mala fides & fraus vtilis fuit.

Circa literam ootandum. *Trogus Pompeius* scribit Lib. XVIII. hoc modo. *Cum serui Tyrorum dominos occiderent, domos & vxores eorum innaserunt, vnus ex seruis misertus est domini sui. Et cum illi serui vellent ex se illum Regem esse, qui primus Solem orientem vidisset, ille seruus ad dominum suum* Stratonem *detulit, qui eum informat, vt cum in campum processissent, cæteris orientem spectantibus, solus occidentem intueretur. Et cum dies aduentare cæpit, fulgorem Solis in summo fastigio ciuitatis ostendit. Et quia non seruilis ingenii ratio visa est, requirentibus autorem, de domino confitetur: & tunc intellectum est, quantum dominorum ingenia seruilibus præstarent. Illi ergo serui,* Stratooi *ac filio suo concessa venia,* Straronem *in Regem creauerunt; post quem ad filium eius, deinde ad nepotes regnum est translatum. Et quia celebre fuit facinus seruorum toti orbi; ideo* Alexander *magnus, vltor publicæ securitatis, omnes qui prælio superfuerunt, scilicet, quando eos expugnauit, ob memoriam veteris cædis crucibus affixit, eorum vrbe expugnata, genus tantum* Stratonis *inuiolatum seruauit, regnumque stirpi eius restituit.*

EPISTOLA XIV.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De Leszkonis secundi dominio ac regimine, eiusque moribus in eodem dominio obseruatis.

HVic vero tantum animositatis exercendæ fuit stadium, vt plerisque hostium robustissimis singulares indixerit conflictus; à quibus non solum vitam, sed & regna & fortunas eatorsit. Cui dum hostis deerat esistens, suos aut contra se, aut inuicem dimicaturos primus inuitabat. Tantaque illi fuit prodigalitas in omnes, vt sibi mallet ex virtute nasci egestatem, quam ex tenacitate abundantiam; vt se prius egere pateretur, quam egenis denegare subsidia, vel bene merentibus non dependere stipendia. Nec defuit illi soror honestatis, amica prudentiæ, Sobrietas. Huius enim mensæ, huius conuiuii hæc habita est circumspectio, vt nec vltra, quam natura iussit, nec citra, quam honestas imperauit, aut exigi liceret,

804. ceret, aut impendi. Solertior illi cura, plus animi placere dotibus, quam corporis. In quo illud inter cætera emicuit homilitatis insigne: quotiescunque namque regalibus eum insigniri, regia, vt assolet, poposcisset dignitas, originariæ non immemor conditionis, in habitu sordido prius onestram conscendit, regalem ornatum scabello pedum superponens. Subinde regiis decusatus insignibus, scabello insedit, illis extremæ paupertatis panniculis in supremo onestræ suggestu reuerentissime collocatis.

COMMENTARIVS.

Leszko iste secundus, quanquam ex stirpe humili processisset, magis tamen virtutum titulo clarescebat. Quadruplici autem virtute præcipua in litera recommendatur. Primo in fortitudine. Fortis enim adeo extitit, quod multos hostes suos licet fortissimos superauit, à quibus regna & bona temporalia recepit; & dum hostibus caruit, cum suis regnicolis actus militares exercuit. Secundo commendatur de liberalitate. Maluit enim deficere ex liberalitate, imo verius prodigalitate, quam abundare ex auaritia seu cupiditate. Præelegit enim per se pati defectum, quam mendicantibus non exhibere profectus, & seruis non persoluere salaria & ipsorum quæstus. Tertio recommendatur de sobrietate. Sobrius enim fuit, quoniam in sua mensa vel conuiuiis nec plus nec minus patuit, quam honestas exigit; sic quod semper sibi cura & sollicitudo fuit, vt plus virtutibus animi claruisset, quam virtus corporis splenduisset. Quarto recommendatur de humilitate, præ cæteris enim virtutibus humilitatis virtute erat insignitus: Nam quando in Regia Maiestate debuit residere, prius indutus vestibus vilibus onestram conscendit. Deinde induebatur vestimentis regalibus, iuxta se tantum vestibus vilibus suspensis & collocatis in memoriam status prioris, in signum vero humilitatis.

EPISTOLA XV.

JOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua referuntur plura laudabilia de Leszkone secundo.

ET hoc sane perdocuit Regem plus humilitate decorum, quam purpura conspicuum, imo nec hominem censeri, nedum principem, quem ab aliis non secernit humilitas. Vnde Græcis diu fuit solenne, vt qua hora sufficiebatur imperator, in exciso locaretur mausoleo, priusquam in imperiali throno assedisset. Cuidam etiam Regum inter Epulas astans, crebro soggerebat paruulus dicens: *scire tu morat*, quod interpretaretur: *Domine tu morieris*, quasi vtrique diceretur: Principem te elegerunt, noli extolli, sed esto quasi vnus ex ipsis. Memento, quia cinis es, & in cinerem reuerteris. Sic te stare putes, si stans cecidisse veteris. Sic re virtutes, si tes virtute mereris. 804.

COMMENTARIVS.

Humilitas Regi permaxime est necessaria. Plus enim humilitas Regem decorat, quam purpura clarificat. Imo nedum princeps, sed nec homo iuste appellatur, qui non humilitate decoratur. Ideo Græci, quando Regem creabant, ipsum ad humilitatem inducendo primum in sepulchro collocabant. Apud eosdem Græcos consuetudo erat, quod Rege in conuiuio residente, puer clamabat: *Rex tu morieris*, per quæ verba ipsum ad memoriam mortis inducebat, & ad humilitatem habendam excitabat. Mortis enim memoria facit hominem se contemnere & humilem semper esse.

circa literam notandum. Princeps superbus nomine Principis censeri non meretur. Etenim patet de *Nebuchodonosor*, qui dum eleuatus in superbiam fuit, corruit, sensum perdidit, & tanquam brutum cum feris vixit: humiliatus tamen postmodum in Regnum restitutus fuit. Eatenus Reges & Principes, qui debent esse præ cæteris clari, debent superbiam maxime deuitare, quæ est mater omnis obscuritatis & humilitatem prosequi, quæ est origo omnium virtutum. Vnde *Franciscus* lib. I. cap. 4. *Fundamentum veræ*, inquit, *virtutis est humilitas, nec tanta claritas vlla est, quam elatio non obscurescat: Ille qui clarissimus creatus est, seque ipsum efferens, non obscurus tantum, sed princeps fieri meruit tenebrarum. Mutatus est enim ex angelo in diabolum; quod si illi accidit, quid alii de se sperent?*

Item notandum iuxta *Tullium* lib. I. de officiis & *Boëtium* de Consol. Largitas facit Reges famosos & claros, ideo refert *Polycratus* lib. 4 cap. 14. quod *Titus Vespasiani* filius, ratione liberalitatis factus fuit amabilis atque sui Patris auaritiam tanta liberalitate curauit, vt tota eius complacentia in largiendo foret, quod vltra posse dona committebat. Qui dum redargueretur, dicebat: *Nemo a facie Principis debet recedere tristis.* Vnde cum quodam die nihil contulisset, ait: *O amici mei, totam hanc diem perdidi.*

EPISTOLA XVI.

MATHAEI, Episcopi Cracouiensis.

De tertii Leszkonis Regimine.

HVius item filius non tam patris imperio, A. C. 810.
quam paternis multa adiecit virtutibus. Qui *Iulium Cæsarem tribus* fudit præliis, qui *Crassum* apud Parthos cum omnibus copiis deleuit: cuius ori aurum infundens, *Aurum*, inquit, *sitisti, Aurum bibe.* Nam & Getis & Parthis ac Transparthanis regionibus imperauit. Huic tandem *Iulius* iure affinitatis gaudet fœderari; sororem nomine *Iuliam* eius matrimonio sociat, eique iure dotis a fratre

BAVA-

810. BAVARIA, donationis vero propter nuptias a viro Sambiensis condonata est Prouincia. Hæc geminas fundauit vrbes, quarum vnam a nomine fratris *Iulius*, quæ nunc *Labusz*, aliam a proprio vocabulo *Iulin* iussit appellari, quæ nunc *Lublin* nuncupatur. Quoniam etiam *Iulius* hoc ex pacto Romanorum Senatus in se conflauerat inuidiam, qui quasi hostis, non quasi ciuis, Romani propagationem artauit imperii, hostium illectus amplexibus; & quos magis decuisset seruire, docuisset imperare: ea quæ nomine dotis dederat, a sorore nititur extorquere. Qua ex causa soror eius passa est repudium, paruulo filio, cui nomen *Pompilius* apud virum relicto. Pellex autem eius, quæ præsentem etiam æmulata fuit Reginam, loco Reginæ succedit. Hæc odio æmulæ abamoris auspicio, quo Regem deuinxerat, prædictarum Vrbium nomina transmutauit. Ex hac & aliis thoris minus legitimis, viginti filios perhibetur *Leszko* suscepisse, quibus totidem principatus assignauit, quibusdam ducatus, aliis Comitias seu Marchias, nonnullis regna distribuens. *Pompilium* vero iure primogenituræ Regem omnium statuit: cuius nutu, non Slauiæ duntaxat monarchia, sed etiam finitimorum gubernata sunt imperia. In cuius deuotissimis obsequiis fratrum turba pio visa est contendisse certamine, quem tanta reuerentia, tanta coluere dulcedine, vt etiam paruulum eius filium paterni nominis *Pompilium* suffecerunt: nulla prorsus detractione, nullo liuoris zelo distorti.

COMMENTARIVS.

Leszko secundus est mortuus clarens insignibus virtutibus, vnico filio *Leszkone* nuncupato, derelicto. Cuius siquidem *Leszkonis Iulius Cæsar* Romanorum, Regna Slauorum suo subiicere contendens imperio, etiam fines Lechitarum inuasit. Cui præfatus *Leszko* eum suis Lechitis resistens pro viribus fortissimis ter cum ipso conflictum habuit, quibus ipsum superauit & maximam gentem ipsius prostrauit. Et de isto refert *Valerius* libro de vita Cæsaris. Hic etiam *Leszko* quendam Tyrannum *Crassum* Regem Pruthorum in Prussia prælio commisso deuicit, omnibus ipsum bonis expilauit, aurumque liquatum in os eius infundi fecit, dicens: *Aurum sitisti, aurum bibe.* Hic insuper *Leszko*, GETIS, id est, PRVTHENIS & PARTHIS, id est, RVTHENIS & aliis Regionibus, vsque ad orientem post Ruthenos imperauit. Videns igitur Cæsar *Iulius Leszkonis* potentiam, fœderauit secum amicitiam, sororem enim suam *Iuliam* in Slauiæ partibus existens, tradidit sibi in vxorem, terramque Bauariæ loco dotis sibi assignauit. *Leszko* vero *Iuliæ* pro donatione, loco deuirginationis terram Sambiensem sibi tradidit. Hæc *Iulia* duas ciuitates fortissimas de voluntate sui mariti construxerat, quarum nomen vni fratris *Iulius*, quæ nunc *Lubusz* in Saxonia, alii vero *Iulin*, quod nunc *Lublin* dicitur, imposuit. 810.

Hæc *Iulia* quando filium cum viro suo *Leszkone* genuisset, & fratri suo *Cæsari* nunciasset, *Iulius Cæsar* cum adhuc in Slauiæ partibus moram faceret, de ortu nepotis lætus effectus, *Pompilius* nomen sibi imposuit. Cum autem *Iulius* de Slauia cum Lechitarum gente ipsum concomitante Romam rediisset, & Lechitæ ipso sic conducto, ad propria reuenissent, Romani *Iulio* multum molesti extiterunt, pro eo, quod Bauariam imperio subiectam Romano, ditioni Lechitarum subdidisset. Ipse timore ductus donationem de Bauaria per ipsum factam reuocat, propter quod *Iulia* soror sua à *Leszkone* Rege Lechitarum repudium fuit passa, *Pompilio* filio paruulo apud *Leszkonem* derelicto. *Leszko* igitur vxore sua legitima repudiata, de aliis vxoribus seu concubinis viginti filios genuit, quibus Terras maritimas, Ducatus & Prouincias assignauit; quorum nomina sunt ista. *Boleslaus, Cazimirus, Wladislaus, Wratislaus, Oddo, Barninus, Przybyslaus, Przemislaus, Iaxa, Stemianus, Semouitus, Semomislaus, Bogdalus, Spiczigneuus, Spiczimirus, Zbigneus, Sobeslaus, Wissimirus, Czesemirus* & *Vislaus.* Ex his aliqui castra & ciuitates, quas fundauerunt, suis nominibus intitulauerunt. Quibus pater iuxta mare septentrionale, vsque ad Vestphaliam, Saxoniam, Bauariam, Duringiam, singulis singulos principatus assignauit. *Pompilium* vero primogenitum in Regem omnium constituit, atque coronari iussit. Terræ autem prædictorum principum fuerunt istæ. *Boleslai* Pomeraniæ inferior, *Cazimiri* Cassubia, *Wladislai* pars Vngariæ, quæ inter fluuios Cissam, Dacubium & Maclianam consistit. *Iaxa* Serbia, *Wratislai* Rama, *Przybyslai*, *Oddonis* Dirvvonia, *Przemislai* Zgorzelicia, quæ nunc Teutonice Brandenburg appellatur, & cæteri cæteras terras & districtus in Slauia & Carinthia, quæ circa fluuios Orbeam, Odram, Bilauam dolosam, Vtram, Brzecznicam, Varnam, Haluiam, Sprovvnam, Hylam, Drzevvnam & circa alios dominio perpetuo possederunt; quorum duo *Vislaus* castrum dictum *Miedzyboze*, & *Sobeslaus* aliud Castrum, *Dalen* dictum, quod *Dalemburg* Teutonice appellatur, *Czesemirus* autem partem *Dirwoniæ*, quæ nunc *Olsacia* dicitur, & *Vissimirus* Castrum *Valen* dictum in ripa maris septentrionalis, vbi nunc ciuitas nomine suo *Wissimiria* sita est, fundauit. Fuerunt etiam Castra principaliora principum prædictorum versus occidentem & mare septentrionale vt *Brzemia* dictum, inde, quia pondus inimicorum, vt puta Vestphalorum,

810. lorum & Frizonum & aliarum nationum sufferebat, sæpius ipsos inuadendo, eisque resistendo. Item Castrum *Lyma*, quod nunc A *Limburg* appellatur: dicitur namque *Lyma*, quia petra latissima in medio camporum erupit. Vnde sicut Slaui splendorem Lunæ in nocte lucentis Lunam appellant; sic Castrum prædictum in camporum planicie splendens, *Lunam* appellant. Fuit etiam ibi ciuitas maxima, quæ *Baruik* vocatur; consuetudinis enim Slauorum, ciuitates vicos appellare. Vicus enim in Slauonico proprie dicitur ciuitas in qua forum exercetur. Nunc aliquando dicunt, transeamus ad ciuitatem, sed Vandalus ad *Wick*: & sic *Bawik* a fluuio, qui ibi fluit à vico, sic & *Szlegwik* a *Sledz*, qui in Slauonico halec dicitur. Item castrum *Pierszyn*, quod Castrum quidem Imperator B sub rege Slauorum per fraudem accepit, & cuidam nobili *Micloni* nuncupato de *Dolewo*, aliis de *Dalemburg*, fertur donasse, & ipsum in comitem Seruiensinensem creasse. Quod castrum postea idem Imperator fraudulenter à filiis *Miclonis* accepit. Iste enim *Miclo* castrum quoddam in palude circa villam *Lubow* prope *Wismariam* ædificauit. Quod castrum Slaui olim *Lubeck* nomine villæ, theutonice vero ab ipso *Miclone Mickelburg* nominabant. Vnde ad præsens Princeps illius loci Miclonensis appellatur; Latine vero a camporum magnitudine Magnum Pole nuncupatur. Item castrum *Gilow*, item *Rostock* C à desolatione aquarum, item castrum *Verla*, item *Szwanow*, item *Ostrow*, item *Trzebiefzow*, *Wologost*, *Czasni*, *Wolymecz* & castra circa mare septentrionale sita fuisse scribuntur, quæ Poloni posséderunt. Alia vero Castra Duces Saxoniæ, Marchiones Brandeburgenses, Duces Stetinenses possident; quibusdam tamen ex ipsis nouis nominibus, antiquis mutatis, quædam vero iuxta priorem impositionem nominantur.

Item notandum. Ex chronicis Romanorum elicitur, quod tempore huius *Leszkonis* CHRISTVS de virgine Maria in Bethleem est natus. *Iulio* enim mortuo, *Octauianus* nepos suus sibi successit, sub quo Christus D natus est. Imperante autem *Nerone* Romanorum principe, qui sanctum Petrum & Paulum Apostolos occidit, *Leszko* felicissimus Regum Lechitarum in senectute carnis exsoluit debitum.

EPISTOLA XVII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Prouerbium commune ad concordiam viginti fratrum. Post obitum Leszkonis, Pompilium, nemine contradicente, in Regem præfecerunt.

A.C. 815. RAra auis in terris fratrum concordia, Phœnix.

Rarior, vt socia nauiget aula rate. 815.

Ex laeu enim vapurans inuidiæ horrendum tempestatis naufragium, Regni socios inuoluit. Sed beata plusquam fraterna societas, apud quam plus pietatis valet religio, quam ambitus principandi persuadent. Cuius felicitatis gloria super omnes emicuit proles *Crocinii*. Hic siquidem *Crocinius*, cum Rex esset Arabum, septingentos filios, dictu pene incredibile, ex pellicibus susceperat. Quorum fiducia ex sanguinibus finitimorum magnum nomen comparauit, imo inuictissimos Regum insigni felicitate perdomuit. Quorum vtinam successibus nostri consentiant Pompiliadæ.

COMMENTARIVS.

Peractis deuoti *Leszkonis* Tertii funeralibus, inter viginti ipsius filios tanta fuit concordia, vt filium eius *Pompilium* fratrem suum sine contradictione, ac quauis inuidia in Regem præfecerunt. Cum tamen concordia fratrum est auis rara in terris, Phœnice rarior, domus vero Regia concors & amica, nauigans in rate est rarissima, ideo quia propter inuidiam mutuam socii Regni non possunt esse amici: quilibet enim vult principari & nollet subesse: vbi igitur societas fraterna beata, imo plus quam beata censeri videtur & meretur. Hoc autem inter fratres habetur, cum plus reuerentia pietatis, quam desiderium dominandi intenditur, quod fuit in fratribus, filiis *Leszkonis* viginti quatuor.

Notandum. Phœnix est auis Arabiæ, de qua dicit *Amb.* in Examerion: Phœnix quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atque ea vsque ad annos quingentos longæue procedit, quæ cum sibi finem vitæ adesse aduertit, facit sibi thecam de thure & myrrha atque ex humore carnis vermis exurgit paulatim atque adolescit, ac processu statuti temporis induit alarum remigia, atque in prioris auis speciem formamque reparatur.

EPISTOLA XVIII.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De Principatu nepotis Leszkonis.

ELoquar an sileam? pudor est aperire pudorem;

Postulat in facie menda colore tegi.

Nam quali dignum putas memoria ignobile generis dehonestamentum, enorme pudoris prodigium? Ille siquidem meritorum regratiator beneficus, ille, inquam, Regum minor *Pompilius*, eximius cuiusdam Veneficæ debriatus illecebris, odiis gratiam, amicitias insidiis, cruore pietatem, fidem perfidia, tyrannide obsequia recompen-

815. pensans. Gui mulierum procacissima hos-
ce sæpe supplantabat verborum flosculos:
“Non est tranquillitati plurimum confiden-
“dum, quia iotensior Solis serenitas in nim-
“bos sæpius deseruescit repentinos, nec mi-
“nus te tibi aggratulari conuenit, quasi iam
“portum securitatis teneas, qui nec dum flu-
“ctuum accessiones attigeris. Non vides
“prominentes vndique scopulos tuis com-
“minari periculis? Beatum quidem te Re-
“gni facit sublimitas, securum pollicetur tui
“sanguinis murus inexpugnabilis. Dura
“loquor, sed vera tamen. Nec beatum di-
“co, nec securum. Nulla est beatitudo,
“quæ suis languet viribus: nulla securitas,
“quæ suarum partium laborat fractione.
“Porro quot patruos habes, tot huius Re-
“gni minuta, tot quietis insidias. Di-
“cunt enim decoratissimas orationes, vo-
“lunt autem gloriam: nam sub rosa spinæ
“pungitiuum, sub graminis vernantia co-
“luber delitescit. Patronos se asserunt non
“Patruos, non Patronos tantum, sed & Patres.
“Sentisoc hæc, atque animo illabunrur tuo?
“Putas illos nuda nuncupatione delectari.
“Patruelitas certe nepotibus, Pupillis Pa-
“tronatus, Filiationi paternitas poscit im-
“perare: Hoc illorum imperium. Non vo-
“cali superficie signant, sed rerum priuile-
“giis ostendunt, nec vt illis imperares, te
“Regem creauerunt, sed vt interim quasi
“pendente imperio, quiuis illorum oppor-
“tunitatem imperandi nanciscatur. Sæpe
“namque pro tempore qualescunque inserunt
“stipites, vt surculus inseratur vtilior. Nec
“vero Regis te dignantur nomine, sed aut
“ludum te dicunt fortunæ, aut sui cuiusdam
“figmenti creaturam. Adde, quam ere-
“bro anuas tibi exprobrant virtutes, vt ho-
“stibus expositum certius extinguant, non
“vt virtutibus exerceant; postremo te pue-
“rum esse nec quicquam nisi ludere opor-
“tere. Illi quidem quibusdam nugis ve-
“lut seniorum te occupant consiliis; non
“vt prudentiorem reddant consulendo, sed
“vt occasiones contra te aucupentur cauil-
“lando, aut vt saltem tuæ vota iuuentutis re-
“tardent. Senes prorsus ridiculi, qui cum
“ipsi iuuenescant, adolescentes tamen quæ-
“runt decrepitos. Elige igitur seruus ma-
“lis esse, an liber? tuus velis esse an alienus?
“semel beatus an semper miser? Scindi cer-
“te conuenit venam sanguinis prouiden-
“tiore sanitatis consilio. Non enim libe-
“ra est vitis propagatio, nisi etiam rescin-
“dantur veri palmites, nisi falce omnino pro-
“pagines amputentur.“ His & similibus
ille persuasus, eadem iubente magistra se in
lectum languoris ficte coniicit, amicos quasi
consolandi gratia, seu consulendi necessitate
iubet acciri; quibus & causam & diem sui

obitus, quasi diuinitus relatum secretius in-
sinuat, singulis quasi singulare secretum in-
A stillans: “De regni successore constitue-
“re vos conuenit, me mea fata vocant, cui
“satis fuerit remedii, vt sicut vestro regna-
“uit munere, sic vestro videar immortalis
“beneficio. Mori namque omnino mihi
“non videar, si vestra erga me viderim stu-
“dia, si meas vobiscum concelebrauerim exe-
“quias. Nam quid ab eo sperauerim, qui,
“quod mortuo debet, viuenti negauerit?“
Audites hinc veras, hinc fictas lamentatio-
num voces, hinc suspiria, inde singultus,
hinc planctus lugubres, inde horribiles vlu-
latus; hinc tunsio pectorum, inde palma-
rum sonat complosio, hinc torrentes manant
riui lachrymarum, inde vix semitinctæ ma-
dent palpebræ; lacerant crinem virgines,
B matronæ vultum, habitum annosæ; auget
omnium lamenta reginæ simulatricis eiula-
tus, quæ nunc virum, nunc singulos proce-
rum luctuose amplexa, nescio qua dulci ama-
ritudine, an amara dixerim dulcedine de-
mulcet, vt iam non simulatis, sed lachry-
mosissimis omnes concutiantur singultibus;
adeo vt ad lamentabiles illius modulatio-
nes fama sit imagines æreas fuisse lamenta-
tas, & ad lacrymas eius statuas lacrymis ma-
nasse. Post funebres itaque superstitio-
nes, quas etiam hodie in funeribus exercet
gentilitas, lautissimis epularum excipiun-
tur delitiis, quos mero aliquantisper a mœ-
rore solutos, Rex vt sese viserent postulat,
& vicaria populorum adhortatione coram
ipso blande consolentur; ex iucunda ipso-
C rum confessione sui languoris nasci reme-
dium, suæque vitæ extrema gaudio potius
finiri, quam luctu occupari. “Quid, ait, ô
“Regina, quid mœstis mades fletibus?
“quid mœrore consumeris? viduitatem
“times? His certe vtis ianuam viduitatis non
“es ingressura, imo in tot mei sanguinis su-
“perstitibus me semper puta superstitem;
“nunc patruorum præcipuos, amicissimo-
“rum intimos exhortatos esse velim, quorum
“velut siderum radiis recreor obtutibus, vt
“apud ipsos in te nostri viuat recordatio; vt-
“pote, quoniam nostræ salutis reliquum, no-
D “stræ animæ nouerint esse dimidium.“ Iu-
“rant illi, se viuos prius velle sepeliri, quam
“eius inficiari beneficia. “Surrigatur, inquit
“Rex, poculum, surrigar & ego, vt omnes
“consalueri iubeam, vt valedictiuo inuicem
“fœderemur osculo, vt ex hoc diuo nectare
“me præsorbitante singuli delibent.“ Erat
autem aureum poculum Reginæ ingenio ar-
tificiosissime elaboratum, in quo quantum-
libet exiguus liquor ad summum inundabat,
& cum vix esset crater semidimidius, liquore
sursum velut vaporaliter suspenso plenus vi-
debatur. Idem oris seu narium spiritu af- 815.

 flatus

815. flatus leuiore descendebat, sicut in bullientibus ollis ignea virtute contingit, donec certo fundo, certa quantitate consedisset. Eadem virtus Calciapario dicitur inesse. Huic tam insigni potus lethiferi eiusdem arte Pincemæ conditus infunditur, quem qui post Regem bibiturus erat, ori eius Regi applicati iubetur, ne quid sinistre possit, quasi Regem prægustante epotari. Credebatur namque non solum anhelitu decrescere, quicquid arte exundauerat. Quicquid vero potionis veræ ac pestiferæ fuit infusum, Rege exosculato, epotare iussus est, qui Regi poculum applicuerat. Sic clusos, sic intoxicatos secedere rogat, ex amica eorum collocutione insperatam asserens sibi quietem somni surrepere. Ebrii creduntur viri, quos veneni virus auttitubare cogit, aut humi prosternit; quorum vitam citra eiusdem noctis canticinium dolore extorsit. Quorum funeribus etiam sepulturam ille Tyrannorum atrocissimus denegat; probans cœlesti extinctos vltione, qui nepotem, qui Regem ex hesternis exequiis sepelire intenderint, eamque sub prætextu religionis impietatem statuerint, planctu seu fletu repentino, maleficorum interitu, desperata salutis gratia, multisque aliis argumentis detectam. At vero his occidentibus Patriæ syderibus omne decus occidit, & omnis Polonorum gloria in fauillam collapsa extabuit. Illud namque illud mundi opprobrium, illa virtutum pestis, ille omnium spurcissimus illi scotti impudentissimæ gremio infusus luxu & ignauia totus dissoluitur. Nihil omnino beatius æstimat, quam voluptatibus effluere. Etatque illi hæc sententia celeberrima: Vngamur vnguentis optimis, repleamur vino, carpamus florem ne marcescat. Hic primus in fuga, postremus in prælio semper fuit, in periculis timidissimus sicubi metus fuisset afflatus: in virtutum vero acies hostis audacissimus, quas nunquam oppugnare destitit. In omnibus flagitiorum armis exercitatissimus, nullos prorsus haud expertus conatus, quos virtuti nosset contrarios, choros celebrius fœmineos, quam cætus coluit viriles. Igitur ob huiusce meritorum insignia, peste inaudita elanguit. Ex cadauerum namque corruptela, quæ inhumata iusserat abiici, mures insolitæ quantitatis nati sunt, qui eum trans flumina, trans stagna, trans paludes, trans flumina, trans etiam igneos rogos tam diu infectarunt, donec cum vxore ac duobus filiis turri eminentissime inclusos morsibus absumsere.

ÇOMMENTARIVS.

Lesz͡kone Tertio mortuo, filius eius primogenitus senior *Pompilius* successit. Quem *Pompilium* fratres sui viginti superius nominati promtissimis fuerunt prosecuti obsequiis, quod amore suo fraterno sauciati, cognoscentes ipsum languescere, festino cursu ad eundem visitandum *Kruszwiciam* concurrerunt, vbi ipsum mortuum inuenientes, filium eius *Pompilium*, nepotem autem ipsorum in Regem extulerunt. Quo in Regem coronato aliquandiu cum eo commorantes, omagia sibi præstiterunt, ac ad propria deinceps redierunt. Qui *Pompilius* iunior flagitiosissimus fuit. Plus enim choreas virginum, quam bella attentauit, & impudentissimo luxuriæ fluxu & ignauia dissolutus, primus in fuga, postremus in bello extitit. In omnibus flagitiosis conatibus exercitatissimus, tyrannide suorum fidelissima patruorum obsequia repensat. Ad suggestionem enim suæ vxoris impudicæ patruis suis, odio gratiam, insidiis amicitiam, crudelitate pietatem immaniter demonstrauit, qui se languidum & morti appropinquantem simulans, patruos conuocat, quos affatibus mellifluis simulatæ ægritudinis quiescendo demulcens, seque viuere non posse pronuncians, vt de Rege, qui sibi succederet, pertractarent, hortatur atque deposcit; quos postremo in potu valedictionis eis per suam vxorem propinato crudelissime mortificat. Quorum corpora Tyrannus potius quam Rex inhumata veluti diuinitus perempta iussit permanere, inquiens: quod hi iterum, hi nepotem, hi regem hesternis exequiis sepelire viuum intenderunt. Iste *Pompilius* pessimus cognominabatur *Koszysko*, ex eo, quia paucos pilos & longos in capite habebat. *Koszysko* enim scopa dicitur. Vnde nec scelus ita nefandum in patruos commissum permansit inultum. Putredine enim cadauerum suorum patruorum per ipsum intoxicatorum, quos inhumatos permanere iusserat, mures inconsuetæ magnitudinis procreati, præfatum *Pompilium* inuaserunt, ita quod nec ferro nec fustibus, nec aqua, nec igne, nec aliqua celsitudine aut clausura poterant prohiberi, quando ipsum inuadebant, mordebant insequentes. Qui tandem ad quandam turrim altissimam in Castro *Kruszwiciensi* suam fugiens, cum vxore sua ac duobus filiis per dictos mures comestus & diem vitæ viliter clausit extremum. 815.

Circa literam notandum. Principes debent sibi cauere à fœtore libidinis & luxuriæ, & onere gulæ & intemperantiæ. Dicit enim Scriptura; *Rex non habeat plures vxores, quæ alliciant animum eius.* In quo prohibetur libido luxuriæ & gulæ, quæ ei est annexa. Princeps enim debet esse Deo acceptus & gratus, in se honestus & ordinatus, suis amabilis & venerandus, hostibus terrificus

815. ficus & horrendus, quæ omnia libido aufert. Amor enim mulierum eneruauit potentiam *Samsonis*, infatuauit sapientiam *Salomonis*, fœdauit sanctimoniam *Dauid* Regis. Nullum enim imperium durabile, nullus Principatus stabilis, quando regnat in Principe libido luxuriæ. Vnde imperium Romanum exhaustum ac diuisum est *Nerone* imperante, cuius gula omnia deuorauit, maculauit libido, exhausit auaritia, fœdauit ignauia, luxuria cum superbia exinaniuit, vt refert *Polycratus*, libro quinto, capite 11. Nec mirum. Quando enim Princeps in libidinibus relaxatur, subditi licentius præcipitantur. Vnde *Gregorius* S. Moralium super 10. Vol. Iob, primo bibentibus vinum in domo fratris primogeniti &c. *Cum*, inquit, *amores voluptati deseruiunt, moribus lasciuiæ frena laxantur.* Vnde *Herodianus* concionans coram Augusto & loquens de Antonio, sic narrat *Egesippus* lib. I. *Ille non victus est viribus tuis, sed magis victus est moribus suis. Vicit eum Cleopatra vxor, vicit eum Ægyptius amor, luxuria victus est; quia maluit vinci cum Cleopatra, quam sine ea vincere; vicit eum mulier inferior suis aduersariis.* Et de ista luxuria ac de nocumentis suis loquitur *Valerius* dicens: *Volusicusum erat vrbs opulenta, moribus & legibus ordinata: postquam vero in luxuriam prolapsa est, in profundum turpitudinum decidit, vt seruorum insolentissimæ dominatione subiaceret.*

EPISTOLA XIX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Per quam confirmat in simili, & merito, quod mors inaudita accidit Pompilio, ex suo scelere nefario.

Sic Abdelitæ propter ranarum multitudinem patriam liquere: sic Philistini propter extalium corrosionem cum hamis & muneribus aureis arcam filiis Israel remiserunt. Huic ergo pro singulari flagitio singulare inflictum est flagitium. Vnde beatus semper esse voluit, semel factum est, vt semper esset miser. Hoc enim fœminea peractum est prudentia; hic fructus viros sequitur vxorios; hæc messis creberrime innascitur crebris mulierum contuberniis, quod in libro legit experientiæ, vir mulierc corruptior *Sardanapalus*. Hunc namque *Arbactus* præfectus eius, cum inter scortorum greges muliebri habitu & lasciuo, aut pensa virginibus vidisset dispensantem; *Indignum* est, inquit, *viros ei parere, qui se fœminam esse malit, quam virum.* Ergo a suis ei bellum infertur, qui victus extructa pira, & se & diuitias suas in incendium mittit, hoc solum imitatus virum. *Arbactus* vero imperio potitur laude potius quam vituperio dignior, qui non principandi appetiit potestatem, sed miserabilem patriæ ruinam miserantibus humeris potius suffulsit. 815.

COMMENTARIVS.

Abdelitæ propter multitudinem ranarum patriam diuiserunt, & Philistini propter corrosionem extalium arcam filiis Israel receptam cum hamis & muneribus aureis remiserunt. Sic merito *Pompilius*, quia Patruos suos toxico morti tradidit, & eos insepultos turpiter proiici fecit, vili morte & inaudita a muribus de patruorum corporibus generatis interiit. Et quemadmodum *Sardanapalus* mulierum contuberniis ac illecebris deditus, per incendium suum obiit, vt refert Venerabilis *Ægidius* lib. I. parte 2. cap. 16. sic & *Pompilius*, qui erat multis suæ veneficæ concupiscentiis illectus, merito turpiter occubuit, quoniam iuxta demeritum pro singulari peccato singulare Deus infligit supplicium; iuxta illud Deut. 25. Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et Apocalyps. 18. Quantum abundauit in deliciis, tantum date ei tormentum & luctum.

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM
LIBER II.

Qui quidem liber, in quo scilicet nouorum Regum ac Principum Regni Poloniæ noua nunciatur successio, diuiditur in duas partes: scilicet in Prologum, & Executionem. Executio incipit ibi: RADICE ITAQVE POMPILII: Prologus diuiditur in duos epistolas Proœmiales.

EPISTOLA I. PROOEMIALIS

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua modum procedendi, & cur similes historias interserat, proponit.

Sed sinuosis longius euagari non conuenit anfractibus, vt propositi & suscepti cursus itineris debito carpantur compendio. Nemo tamen id nostræ imputauerit tentationi, quod quædam ex aliorum historiis principali inseruntur seriei, quæ ex industria iubentur non præteriri: tum quia similia gaudent similibus, tum quia identitas mater est societatis; vt etiam non omnino desit, in quo sese Lector exerceat. Nam quis vuas? quis ficus

815. ficus semitæ altrinsecus appositas, imo in sua sponte palato se ingerentes prorsus intactas prætereat? Addecet ergo talium hilarescere A gustu, non opere sarcinari. Libet autem, vt ex integro tui vasculo promtuarii animæ sitienti aliud iucundius proponatur.

COMMENTARIVS.

Se & *Ioannem* Archiepiscopum excusat, de insertione similium historiarum principalibus accommodatarum; imo asserit, quod propter ipsorum abundantiam eas hic compelluntur necessario ponere, vt lector in hoc opere habeat se in aliquo exercitare, & per similia gesta similia cognoscere, ac in ipsis plus delectari quam grauari.

EPISTOLA II. PROOEMIALIS

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Mathæum, quod ipsum in historiarum positione non spreuit, gratiarum actionibus prosequitur.

IMo pronus regratiandi prosternor obsequio, quod meæ tenuitatis acesam non fastidis acredinem. Et mihi quidem non esset pigrum, quod posteris foret necessarium, nisi detractans æmulato meo quoddam oti obiiceret silentii repagulum. Dicunt enim, haud facile deprehenditur mentiens in his, quæ nemo nouit; nec facile falsitatem vitare potest, qui de ignotis multa præsumit. Procul vero procul absistat a viro fallaci assertio, ne modicum fermenti totam massam corrumpat. Quippe verus homo falsus fieri per falsa meretur. Sic homo fit pictus, non homo, sic fit homo.

COMMENTARIVS.

Mathæo & *Ioanni* gesta regni Poloniæ conscribentibus nonnulli detrahebant æmuli dicentes: Non facile inuenitur mentiens, quæ quis non nouit, nec facile falsitatem vitat, qui de ignotis metam præsumit. Isti tamen viri excellentissimi, quia hæc, quæ scripserunt in veris scriptis, licet forte non ita promte ordinate & diserte redactis inueniunt: ideo ipsi nullam falsitatem veritati miscuerunt. Quare ipsis iniuriose inferebantur inuidiæ, detractiones, ac caninæ mordicationes. Hæc au- D tem talia, vt præsumitur, faciebant, qui honorem Regni & incrementum non diligebant.

EPISTOLA III.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua noua successio Regum ac Principum Regni Poloniæ describitur.

A. C. 842. RAdice itaque *Pompilii* stirpitus excisa, noua Principum initiatur successio. Quorum celsitudo tanto porrectior, tanto creuit sublimior quanto stipes dignoscitur fuisse depressior. Humillimi namque agricolæ filius *Semouit* nomine strenuitatem induit, adolescit industria, virtutibus parentatur. Qui suis, non suorum suffultus meritis, primus magister creatur militiæ, tandem Regia fungitur Maiestate, quod de ipso pene ab ipsius infantiæ crepundiis asserunt præsagium. 842.

Fuit enim quidam pauperculus incola Kruszvvicienfis, cui nomen *Piast*, & coniugi nomen *Rzepica*, ambo natura infimi, rebus exigui, existimatione nulli, sed purioris vitæ studio sublimes, æstuque misericordiæ adeo feruentissimi, vt eorum substantiola in se plerumque hospitalitatis nonnunquam ageretur impendio. Quis non miretur? quis non stupeat? vel augmento quid minui, vel diminutione augeri? Idem enim est, vel candore nigrescere, vel nigredine candidari. Rem tam exilem, rem pene nullam larga crescere fecit dapsilitas. A ianua namque *Pompilii* pulsi duo pusilli hospites, horum subingredi non B dedignantur tuguria, quos domestici affectuose amplexos discumbere iubent, a quibus extremæ venia paupertatis postulata, obsoniolum braxati modicillum liquoris apponunt: orant, ne quid, ne quantum, ne a quibus, sed qualiter & quo exhibeatur affectu, considerent. Velle, inquiunt, nobis adiacet, posse non suppetit. Hæc pro initiando paruuli Cæsarie & pro delibandis tonsuræ primitiis, de spicis cadentibus compilata vestris vtinam obsequiis accesserint. Quibus etsi dulcis desit sapor, saporosa tamen affectionis non desit dulcedo. Ad hæc illi: Affectus vester operi vestro nomen imponit: Nam quantum quis intendit, tantum facit, nec C potest esse insipidum, quod sale charitatis conditur, quod fauo cordis instillatur.

Quid gratum? quid dulce? pium? quid grata Voluntas?

Nam paleas operis aurea mens operit.

Quibus considentibus angeri liquor videbatur, epulæ excrescere, adeo vt vndique mutuata vasorum capacitas non sufficeret receptui, quæ ne imminui quidem potuere longissimis quam plurimorum conniuarum haustibus, quos eo cum Proceribus, cum Rege *Pompilio* iusserat hospites corrogari. Sub tanta igitur tantorum frequentia, *Semouit* ab hospitibus tonsuratur, & futuri Regis festiuitas miraculi consecratur præsagio; qui velut inter mortuos cineres gloriæ scintillam, non solum suscitauit, sed immortales Poloniæ titulos Zodiacæis pene signis inseruit. Hic enim non modo eas, quæ Pompiliana deseruerat ignauia, oationes reuocauit, sed & alias aliis intactas regiones suo coniecit imperio. Quibus Decanos, Quinquagenarios, Centuriones, Collegiatos, Tribunos, Chiliarchas, Magistros militum, Vrbium præfectos, primipilarios præsides, omnesque omnino potestates instituit.

COMMENTARIVS.

Stirpe *Pompilii* dicto *Koszysko* radicitus euulsa, Proceres Regni Poloniæ ad vrbem Kruszvvicienfem, quæ pro tunc inter vrbes maior & famosior, ac capitulatis appellabatur,

842. tur, conuenientes, cœperunt de futuri Regis electiooe tractatum facere. Et quamnis aliquem de filiis intoxicatorum A Principum eligere dispofuiffent, tamen diuerfis in diuerfos fua vota dirigentibus, in vnum ex ipfis non poterant concordare, proprium plus, quam bonum commune prætendentes. Decreuerunt itaque, aliquem infimæ & modicæ cognationis eligere, ftrenuum tamen & ex Lechitarum propagatum propagine. Fuit itaque quidam pauper agricula nomine *Piast*, & nomen vxoris eius *Rzepica* in vrbe Krufzwicienfi morantes, qui alias tempore *Pompilii* Regis *Koszyskonis* duos fufceperunt hofpites, qui creduntur fuiffe angeli, fecundum autem quosdam Ioannes & Paulus Martyres putabantur effe, B quos ianitores præfati *Pompilii* Regis, a ianua eiusdem ipfis iogreffum probibentes, repulerunt. Qui cum apud ipfum hofpitem confediffent, paratur illis refectio in cibo & potu, ex magno cordis affectu. Qui vifo ipforum cordis magno defiderio, & affectuofa intentione, impetrauerunt à Domino, vt tam epulæ, quam pocula adaucta & multiplicata fint in tanta copia, quod ea multiplicitas vaforum apud vicinos corrogatorum non poterat fufcipere. Qui hofpites iuffetant & Ragem *Pompilium*, vna cum fuis proceribus ad conuiuium corrogare: in quo quidem conuiuio filium fuum *Semouitum* in crinibus totonderunt, & in Magiftrum mili- C tiæ creauerunt. Mortuo autem *Pompilio*, Proceribus in Crufzvvvicíam conuenientibus, ac de electione Regis tractantibus, duo hofpites præfati ad dictum *Piast* redierunt, quem & miraculofe in Regem eligi fecerunt, Nam cum tantæ multitudini inopinate ad electiooem Regis collectæ potagia defeciffent, at *Piast* in domo fua modicum cereuifiæ pro fe ac fua familia braxauerat; in tantum liquor cereuifiæ abundabat, quod omnibus proceribus ac toti populo fufficientiam dedit. Quo vifo proceres miraculo memoratum *Piast* in fuum Regem voanimiter elegerunt. Qui ob hoc *Piast* eft nuncupatus, quia fuit D ftatura breuis, fed robuftus corpore ac decorus afpectu. *Piast* igitur regalibus decorandus infigniis, ex *Rzepica* coniuge fua filium vnicum fufcepit, quem poft annos primitiæ *Semouit* appellauit, qui quatuordecimo fuæ ætatis anno patri fucceffit in Regno.

EPISTOLA IV.

IOANNIS Archiepifcopi Gnefnenfis.

In qua dicta de electione plebeiorum videlicet Piast & filii fui Semouit confirmantur.

NOn eft minimum in humanis rebus minima negligere. Sæpe namque de agreftium fruteculis cedrina furgit Proceritas; fæpius Margaretæ inter arenarum delitefcunt minutias, fub cinere maximo viget virtus fcintillarum, generofa quoque magnanimitas; nec turritas fempar vrbes inhabitat, nec pauperum prorfus afpernatur tuguria. 842.

Nobilitatur enim fæpe palmes, palmite vitis,
Nobilitat fontem fonte redempta fitis.

Nam vt nota de *Dauid*, de *Saule* & *Ieroboa* feruo *Salomonis*, aliisque quam plurimis, exempla prætercam; *Gordius* conductis arans bobus, omnium genere auium circumuolitatur. Quærit augurium. Cui virgo eximiæ pulchritudinis, quæ illi cafu occurrit, Regnum portendi refpondit, polliceturque fe tam matrimonii quam fpei fociam. Inter Phryges oritur feditio: doceni oracula Rege difcordantibus opus effe. Rurfus de perfona Regis quærentibus, Regem iubentur obferuare, quem primum in templum Iouis cum plauftro euntem reperiffent. Obuiat illis *Gordius*, ftatim eum Regem confalutant. Ille plauftrum quo aduectus erat, templo confecrauit.

COMMENTARIVS.

Non eft mirum, quod *Piast* & filius fuus *Semouit*, quamuis plebeii & pauperes in Reges Poloniæ fuernot electi, quoniam & *Saul*, de quo habetur 1 Regum 16. ac *Gordius* arator, pauperes & humiles exftiterunt, & tamen olim eximii Reges fuerunt. Et ratio eft: Melius enim de agreftium fruteculis cedri magnæ oriuntur, inter arenas margaretæ occultantur, ac in cineribus ignes confouentur, oobilesque noo femper habitant in ciuitatibus, fed fæpe in tuguriis agreftium. Poffibile eft ergo ignobilitatem generis, nobilitari opere virtutis, ficut palmes ex vite procedens nobilitat arborem, fic & aqua fontis fitim extinguens, nobilitat ipfum fontem. Non eft ergo æquum, in rebus humanis rem minimam & exilem omnino defpicere.

EPISTOLA V.

MATHAEI Epifcopi Cracouienfis.

In qua quatuor perfonas nominatim enumerat de humili genere, quæ in Reges fuerant fublimatæ.

DE hoc antiqua cecinere oracula: Si quis Gordii iugeta foluiffet, eum tota Afia regnaturum vtique. Capta enim vrbe Magnus *Alexander*, iugum plauftri requifiuit, & capita coriamentorum, fciffis nodis inuenit. *Agathocles* quoque patre figulo natus, forma tamen & pulchritudine corporis egregius, Regi Siculorum *Dionyfio* fuccedit. Rex item Afiæ *Ariftonicus* de Cytharistæ filia fufceptus etiam Romanos prælio fudit. At quid vero intereft, vt quis *Datomio* exprobrauerit, quod operam locare ad puteos exhauriendos, hortosque irrigandos confueuit? Hic tamen infignis fuit præ cæteris Rex Sidoniæ ab *Alexandro* conftitu-

842. tus multis spretis nobilibus, ne generis id dantia beneficium putaretur. Idem *Alexander* ex gregario milite virtutis causa *Ptolomæum* prouexerat, qui post eum Ægyptum, Africam, Asiam, Lybiæque partem obtinuit. Romani denique tales Reges habuerunt, quorum nominibus erubescant, aut pastores Aboriginum, aut auspices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut seruos vernasque Tuscorum, aut lupæ nutricios. Frustra igitur mihi degeneres de alti generis vmbra gloriantur, frustra de gigante oatua pusillus de gigantæa superbit quantitate. De roseto siquidem & rosa nascitur & spinæ pungitiuum. Ignoras eiusdem esse vitis, vinum & acinum; nescis eiusdem venæ aurum & scoriam. Galeam constat in grano concipi, & granum in palea, imo tales esse debere Principes, qui B cum paupertate nolunt habere commercium; quia difficile est ei reuereri virtutes, qui semper prospera vsus est fortuna. Vnde cuidam a sapiente dictum est: Semper te puta miserum, quia nunquam fuisti miser.

COMMENTARIVS.

Illi principes sunt Reipubl accommodi, qui paupertates & miserias vitæ sunt experti. De quorum commoditate & sublimitate refert late *Franciscus* lib. 2. cap. vltimo.

EPISTOLA VI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua dicta præcedentis Epistola confirmantur & quæstio ex præcedentibus mouetur.

Errate eo penitus fateor, qui aureum nobilitatis thronum in lumbis fingunt non in pectore. Cur non nobilis, virtus quem sua nobilitat? sic cursu nuperrimo quendam offendi scrupulum, quem tuo munere rogo eximi. Nam vt ex ipso gentilitatis ritu præsumitur: si superstitiosa sunt tonsuræ libamina, cur superiore miraculo videntur consecrata. Cur fidelibus non solum non sunt inhibita, sed celeberrima hodie deuotione solennia? Quodsi feria, si vllius est mysterii talium institutio, cur ab eis, qui se incunabulis prudentiæ natos asserunt, cachinno ridiculo excipiontur?

COMMENTARIVS.

Consuetudo tonsuræ processit ex superstitioso gentilium more. Quare Christi fideles in hoc Gentiles nedum sequuntur, sed tonsuram pro magna reuerentia venerantur: & sic, vt præsumitur, tonsura est alicuius vtilitatis & Sacramenti. Quare illi, vt puta Græci, qui dicunt, se sapientes tonsuram ridiculis suis detestando aspernantur, prolixoque crine ornantur.

Circa literam notandum. Ex Epistola præsenti ac præcedenti duplex nobilitas potest elici. Quædam naturalis, quæ ex Genealogia patrum, auorum & antiquarum diuitiarum consurgit, & sic filii dominorum in A bona paterna succedentes nobilitate naturali dicuntur nobiles. De qua nobilitate Philosophus lib. 5. Politicorum dicit: *Ingenuitas est naturalis nobilitas. Diuitia antiquata & nobiles videntur, quibus existunt progenitorum virtus & diuitia.* Et idem secundo Rheticorum. *Nobilitas*, inquit, *est honorabilis progenitorum.* Et ista nobilitas est secundum quid & non vera. Vnde *Alanus* in planctu:

Quid tibi nobilitas, quid clarum nomen auorum,
Si seruus vitiis factus es ipse tuis?

Et pauper *Henricus*:

Non præsigne genus, nec clarum nomen auorum,
Sed probitas vera Nobilitate viget.

Et ratio, quia Nobilitas non nascendo quæritur, sed viuendo. Parentes enim nisi aliquid laude dignum egissent, nunquam nobiles fuissent. Origo enim omnium vna, est vnus parens humani generis, vnus fons, qui vicissim modo turbidus, modo nitidus ad vnumquemque peruenit. Talis igitur Nobilitas quodam modo est aliena, alieno autem gloriari ridiculosa est iactantia. Ille vero gloriatur de alieno, qui nobilitatem auorum reputat in semetipso. Auorum enim merita nepotum degenerantium sunt notæ. Alia est nobilitas formalis quæ, secundum *Sene-* C *cam*, libro de moribus, est generositas animi ex operatione virtutum resultans. Et hæc est vera nobilitas. Vnde *Cassiodorus* lib. 10. Epistola 12. *Vere*, inquit, *dicitur nobilis, à quo probitas actionum non recedit.*

EPISTOLA VII.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua respondet ad quæstionem sibi propositam.

Temerarium est, de incertis temerariam præcipitare sententiam. Vnde tui, si prudentes essent, discere potius didicissent incognita, quam deridere ignorata. Nec enim de ea D loquor, cuius initium à Nazaræis imitatur Ecclesia, quoniam toodelæ rationem paucos ignorare puto. Sed si causam institutionis noueris, nec superstitiosam, nec ridiculam nostri tondelam ritus agnosces. Instituta ergo est huiusce forma, & formæ solennitas, vt per eam adoptio haberet robur, ex qua propagatur quædam legalis cognatio, sicut ex Baptismo seu confirmatione spiritualis. Sunt autem adoptionis duæ species. Arrogatio & simplex adoptio. Arrogantur, qui sui iuris sunt. Simpliciter adoptati dicuntur filii familias, qui in sacris parentum sunt. Et prius quidem adoptandi modus prior fiebat 842.

842. bat principali rescripto, secundus vero imperio Magistratus. Nunc etiam non expetito principali oraculo celebratur apud nostros adoptio, dummodo legitima non defuerint testium instrumenta. Huius autem adoptionis cognationum, quæ per artificium iuris ciuilis est introducta, tanta religio, vt nec matrimonii prætextu possit violari. Sicut namque Spirituales filii, sic adoptiui non possunt iungi naturalibus, nec altero eorum emancipato. Vnde *Nicolaus: Inter fratres ob filios Spirituales, non potest esse legale coniungium. Vnde quidem nec inter eos, quos adoptio iungit, matrimonia contrahi leges permittunt.* Hinc in Digestis, titulo de Ritu Nuptiarum: *Per adoptionem quæsita fraternitas, quousque impedit nuptias, donec maneat adoptio. Ideoque quam pater meus adoptauit & emancipauit, potero ducere vxorem.* Similiter in Institution. titulo de nuptiis. *Si qua per adoptionem soror tibi esse cœpit; quamdiu quidem constat adoptio, sane inter te & eam, nuptiæ consistere non possunt. Cum vero per emancipationem dissoluta sit adoptio, poteris eam in vxorem ducere.* Quodsi in filiam vel neptem aliquam adoptauero, potero emancipatam ducere? minime; vt habetur eodem titulo. Itaque eam, quæ tibi per adoptionem filia esse cœperit, vel neptis, non poteris vxorem ducere, quamuis eam emancipaueris. In hac vero tonsione solenni, ambæ plerumque species adoptionis concurrunt. Nam qui tondetur incipit esse tondentis nepos per simplicem adoptionem, mater vero eius fit soror adoptius per arrogationem. Non erit ergo celebre hoc adoptionis genus, quod tam legitima & causa procedit & ratione. Ideone dignum detestatione putabimus, quod hunc ritum & concepit & pepetit gentilitas? Talium vero sunt emtio, locatio, mancipiorum obligatio & alii bonæ fidei contractus. Nam quod in quarto Codicis latam de adoptione & arrogatione sanctionem reseruari iubet Imperator, nec vlterius esse deferendas, pro illis dictum est, qui suos mansetes adoptant, & libidinem illicitam quodam legis palliant colore, quod intelliges, si illum locum diligentius discusseris. Caueamus autem mouere talia, quibus ipsi viuntur; irreligiosum enim est, ea non venerari, quæ non instituit, quæ deuota maiorum veneratur religio.

COMMENTARIVS.

Tonsura apud Christi fideles est instituta in signum & robur adoptionis legalis. Sicut enim ex baptismo & confirmatione fit cognatio spiritualis, sic ex tonsura solenni fit cognatio legalis. Adoptionis duæ sunt species. Arrogatio & simplex adoptio. Arrogatio est, quando ille, qui non habet parentem, seu etiam qui emancipatus est, transit cum rebus suis in potestatem arrogantis; & debet fieri autoritate Principis: Adoptio vero est, quando adoptatus est in potestate Patris, nec transit cum rebus suis in potestatem adoptantis; & debet fieri imperio Magistratus. Et sic adoptio est personæ extraneæ in filium vel nepotem. 842.

Circa literam notandum. Cognatio est triplex: carnalis, quæ dicitur Consanguineitas; sic Maria virgo fuit cognata Helizabet. Spiritualis, quæ dicitur Compaternitas. Legalis quæ dicitur Adoptio. Et ista habent tres species. Prima est Ascendentium & Descendentium, quæ attenditur inter Patrem adoptantem & filium vel filiam, & iste indistincte impedit matrimonium; quoniam Pater non potest contrahere cum filia: vel nepte adoptiua, ipsa etiam emancipata. Secunda est collateralium, scilicet inter filium naturalem & adoptiuum. Tertia est quasi legalis Adfinitas, scilicet, inter Patrem adoptantem & vxorem filii adoptiui, & e contra.

EPISTOLA VIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua monet Mathæum Episcopum Craconiensem, vt citius describat aliorum Regum & Principum gesta, successus & tempora.

IAm velut quadam hæsitationis soluta compede, celeriuscule solito cursitare libet, quo & gressus rapit liberior & via delectat expeditior.

EPISTOLA X.

MATHAEI Episcopi Craconiensis.

In qua declarat præclarum successum & merita Leszkonis, quarti filii Semouit & Zemomysl Leszkonis filii.

SEmouito itaque filius eius *Leszko, Leszkoni* vero filius eius *Zemomysl* succedit, quorum vtrumque animi generositas, robur corporis, felices ad omnia successus adeo redegere insignes, vt omnium pene Regum virtutes suis antecesserunt virtutibus. De *Zemomysl* autem ille famosus *Mieszko* cæcus gignitur, cæcus septennio educatur; qui anni exitu septimi diuinitus illustratur, visuque recepto, ætatem vicit industria. Sed tantisper lumine cassus ratione cæcutire visus est, quod septem scortis pellicum, quas coniuges nuncupabat, nocturnales variare vices consueuerat. His tandem repudiatis de Bohemia quandam *Dambrowkam* nomine matrimonio copulat, cuius felici consortio, glacies infidelitatis dissoluitur & nostrorum labrusca gentilium in veræ vitis palmites transmigrat. Huic enim Catholicæ fidei amantissimæ non prius nubere collibuit, quam A. C. 897. A. C. 931. A. C. 966.

966. quam vniuerſum Regnum Poloniæ cum ipſo Rege Chriſtianæ Profeſſionis ſuſcepiſſet characterem. Didicerat namque, quod diſpar cultus vnum erat impedimentum matrimonii. Primus itaque Polonorum Rex *Miesko* gratiam baptiſmi ſuſcepit.

COMMENTARIVS.

Semouito regnante, natus fuit ei filius cui nomen *Leſzko*, qui Patris veſtigia ſequens in omnibus virtutibus exillens præinſignis in ſtatu adoleſcentiæ filium procreauit, cui nomen *Zemomyſl* impoſuit, quod interpretatur, terras præcogitans. Nam cum eodem filio terras domioio ſuo ſubiectas in pace gubernauit; ſic, quod a nullo regnorum vicinorum moleſtias aliquas pertulit, ſed pace tranquilla omnes nationes ditioni ſuæ ſubditæ, felicibus gaudebane ſucceſſionibus. *Zemomyſl* autem de vxore ſua genuit filium, qui cæcus natus per ſeptem annos cæcus educatur. Quod Poloni cernentes, & quod alium filium intra ſeptem annos Rex *Zemomyſl* non procreaſſet, turbati ſunt, & dicebant: Ecce iam in regno *Mieſzko* id eſt confuſio ſeu turbatio. Sciebant enim quod poſt deceſſum *Kofzyskonis*, quem mures deuorauerunt, multæ commotiones in Regno Poloniæ fuerunt exortæ; qoas iterum valde formidabant, & ob hoc filium Regis cæcum *Mieſzkonem* nominauerunt. *Zemomyſl* autem Anno Domini 915. prout Annales Poloniæ narrant, Patri ſuo *Leſzkoni* quarto in Regno ſucceſſit Poloniæ. Anno vero Domini 931. Mieszkonem filiuum ſuum prædictum progenuit. Qui *Mieſzko* ſeptimo ætatis ſuæ anno diuinitus lumine oculorum accepto, tandem Anno Domini 966. cum ſua tota gente Lechitica diuina gratia diſponente ac *Dambrowka* ſorore S. *Venceslai* & filia Ducis *Wratiſlauienſis*, vt creditor, quam *Mieſzko* cupiebat ducere in vxorem ſibi, ſactum baptiſma ſuſcepit. De qua Anno 967. filium genuit, cui nomen Boleslaus in ſacro baptiſmate impooi fecit. Anoo vero 958. *Iordanum* in Epiſcopum Poloniæ & Præpoſitum Cracouienſem ordinare procurauit. Tunc Eccleſiæ & Epiſcopatus cæteri in Polonia per *Dombrowkam* diſpoſiti, ex quibus diſcitur, quod hæc Regina maxime Catholica fuit & magni meriti apud Deum. Fidem enim in Poloniam apportauit, nec zelo DEI connubia ſua *Mieſzko* non baptizato habere voluit, niſi prius ipſe cum ſua gente fidem ſuſcepit. Sciuit enim tanquam vera Catholica, quod diſpar cultus vnum eſt impedimentum, quod impedit matrimonium cootrahendum & dirimit contractum.

EPISTOLA X. 966.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Approbans dicta Epiſtolæ præcedentis.

OMnium omnino hic primus Regum fuit, ac Sereniſſimus, per qoem huic patriæ noui iubar ſideris eſt infuſum, per quem fons gratiæ Bapóſmi ad ooſtri vsque ſeculi tempus manauit; cuius geſta oon tam in cortice ſunt dulcia, quam ſacro interius veneranda myſterio. Illius enim cæcitas noſtra fuit priuatio, quos veri luminis orbauerat carentia. Nam quid illius pœritiæ ſeptennium, quoniam noſtræ inſipientiæ, noſtri erroris vniuerſitatem æſtimabis. Septenarius enim ob multas cauſas vniuerſitati deſeruit. Vnde non dico tibi dimittendi ſepties, ſed ſeptuageſies ſepties; id eſt, vniuerſam transgreſſionem. Similiter lauare ſepties, id eſt vniuerſaliter de vniuerſis, & mundaberis. Et in Tobia. Ego ſum Raphael de ſeptem Spiritibus vnus, id eſt de vniuerſitate Angelorum. Ille igitur ſeptem annis infantiæ, nos vniuerſo noſtræ obſtinationis tempore caligauimus. Illi anni fine ſeptimi viſus reſtituitur; nos in quos fines ſeculorum deuenerunt, ſeptiformis lux gratiæ oritur. Vxor tandem illi copulatur; & nos vniter vnius, id eſt Eccleſiæ amplexibus fœderamur. Dictus vero eſt *Mieſzko*, id eſt turbatio, quia cæco naſcente, parentes torbati ſunt, vel myſtice: quia ab ipſo initiata videntur belli ſpiritualis apud nos ſemioaria. Per illum enim inſeminatum eſt bellum bonum, vt rumperetur pax mala, aut forte, vt ait Evangellum: Non omnes chordæ in cithara reſonant, nec quotquot in Myſticis poountur, Myſticum habent intellectum.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. Duplex eſt Pax, ſcilicet, bona & mala. Mala eſt duplex: Periculoſæ malitiæ, hanc habet homo cum Diabolo eius ſuggeſtiooibus conſentiendo. De qua Sapientiæ 14. Et non ſuffecerat curaſſe eos cootra DEI ſcientiam, ſed in magno viuentes & neſcientes bello, tot & tum me pacem appellant. Secunda pax mala eſt, doloſæ amicitiæ. Hanc habet impius cum proximo, Hieremiæ exemplo, capite 9. Vnusquisque ſe a proximo cuſtodiat. Sic etiam Pax bona eſt triplex. Prima eſt affectuoſæ concordiæ, hanc habet iuſtus cum iuſto. Ad Epheſ. 3. Solliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo Pacis. Secunda eſt virtuoſæ iuſtitiæ, hanc habet homo cum DEO, ſuis mandatis obediendo, Iſaiæ 48. vtinam attendiſſet mandata mea, ſacta fuiſſet ſicut fluulus pax tua. Tertia eſt delitioſæ gloriæ. Hanc

haberu

966. habent sancti æterna in gloria conuiuendo. Isa. 3. Sedebit Populus meus in pulchritudine pacis, & Sap. 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt, illi autem sunt in pace &c. Notandum. Lechitæ olim ob zelum in Deum & verbum Christi extrahebant gladios dum Euangelium legebatur.

EPISTOLA XI.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De successu pii Boleslai, filii Miesckonis caeci.

A.C. 1000. PORRO de tam generoso stipite surculus vegetatior, palma erupit fœcundior *Mieszkonides Boleslaus*. Qui adhuc tenellas fidei primitias, adhuc in cunis vagientes Ecclesiam tam tenero amplexu, tam adulta fouit teneritate, vt geminam metropolim instituerit, & debitas suffraganeorum Diœceses vtrique deputauit, ipsarumque Diœcesium distinctiones certis limitibus insculpsit. Nihil enim est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe. Nihil est quod tam nequeat occasui subiacere, quam vera religio. Vnde ad cumulum religionis Patrem Sanctitatis ac Patronum Sanctum *Adalbertum* infinitis Bohemorum iniuriis actum, deuotissime suscipit, reuerentiam exhibet, omni studio veneratur. Quem Sanctus ad plurima paucis informat: Digna, inquit, vox est, Maiestate regnantis legibus alligatum principem se profiteri, adeo de autoritate iuris principum pendet autoritas. Ius vero diuinum humano præiudicat. Lex namque Domini irreprehensibilis, lex immaculata conuertens animas. Omnium igitur, fili, quæ agis, è diuinæ speculo iustitiæ formam mutuare; nam reuera omni malus est imperio, legibus Ecclesiæ omnem submittere Principatum. Tam fidelem Eruditionis formam non infidelis ille auditor cordis sacrario impingit, tam se quam suos religionis scabello substernens, omnium de se à iuris non assentatoribus erigens censuram. Et ne vllius possit circumspectionis argui, ne vllum in eo locum vlla inueniret leuitas, altis prudentum gaudebat occupari consiliis. Duodecim namque elegerat summi consilii viros, quorum sacra iugiter fugebat vbera: de quorum pectoribus velut quibusdam diuis fontibus omnimoda virtutum eliciebat rudimenta. Hinc delinquentium culpas & districte nouerat parcere & pie referare. Nam nec sine vltione fuit pius, nec sine pietate districtus. Adde ex iustitia & mansuetudine, quasi electri purioris cuiusdam temperati rutilabat in illo Serenitas, vt nec rigor esset rigidus, nec mansuetodo desolata. 1000. Tanta illi alienæ calamitatis fuie compassio, vt prius alienis quam propriis occurreret incommodis, & in causis oppressorum non iudicem se gessit, sed Patronum. Si quid tamen seuerius iusta in aliquem exegisset sententia, modicellæ precis interuentu expiabat, nonnunquam etiam à sæuiendo delinitus quietis amplexibus quietus mansuescebat. Quid plura? illi nihil defuit, quod naturæ amicum, quod virtuti assonum, quod honestati fuisse consentaneum. Ideo Imperator *Otto* rufus, desiderio experiendi ea, quæ fama de *Boleslao* diffuderat, Poloniam ingreditur, quasi Beato Martyri *Adalberto* votiuam exhibiturus reuerentiam. Qui omnibus diligenter circumspectis: *Frustra*, inquit, *frustratorios de hoc viro suspicabar diuulgari rumusculos; frustra famam loquacitatis criminabar, quam nunc potius mutam dixerim & elinguem, inuidam ac tenacem, qua plura, qua maiora sepelit silentio, quam tuba veritatis praeconetur. Vnde hunc nostri amicissimum imperii non in partem vocari sollicitudinis, sed plenitudine addecet potestatis gloriari; vtpote in quo ipso potestatum plenitudo gloriatur; non tam excelsis honoris gradibus, quam illius excellentia sublimis*. Imperiale itaque diadema detrahens, capiti *Boleslai* non sine reuerentia imponit. Suo ergo diademate caput illius conuenustat. Et licet argenteas officinas, auream supellectilem, officiosissimos etiam officialium ornatus, licet omnia duceret admiranda; ipsius tamen virtutes non satis potuit admirari; quasdam velut in quendam sphæræ glomicellum in hunc solum & vidit & inuidit congestas.

COMMENTARIVS.

Boleslaus prius dictus magnus & animosus, qui Polonice *Chobri* nuncupatur, terminos Lechitarum ab aliis deperditos strenue recuperauerat, & sex Cathedrales Ecclesias: Posnaniensem quam primo fundauerat, in cuius medio Ecclesiæ tumulatus quiescit; Gnesnensem, post Masouiensem, quæ nunc Plocensis dicitur, Cracouiensem, Wratislauiensem & Lubiecensem, Kuiauiensem, quæ nunc Wladislauiensis nuncupatur, fundat, & multa monasteria construxit & dotauit. Ipse quoddam tributum in Polonia, quod *Straza* dicitur, statuisse fertur ita; quod quilibet de aratro vnam mensuram filiginis & aliam auenæ ad Regis granarium singulis annis pensitabat, militibus pro Republica certantibus duntaxat exceptis; & hoc postea tributum curreote tempore in

 Sala-

1000. Salarium duorum grossorum est conuersum. Ideo illud tributum *Stroza* dicebatur, quia hominibus in Castrorum custodia degentibus, & præcipue in extremitate regni existentibus ad vsum ducebatur. Nam Rex præfatus *Boleslaus* cum metas Poloniæ in *Kyow*, quod est Metropolis Russiæ, in Cissam & Danubium, fluuios Vngarorum ac Carinthiæ, & Zulavvam fluuium versus partes Thuringiæ ad mare Septentrionale statuisset, vtiliter recuperando per suos progenitores deperdita, ædificauit castra plurima in extremitate Regni Poloniæ, pro conseruatione Regnicolarum & resistentia inimicorum; & præcipue in ripis fluuiorum *Zulawa*, in quibus statuas ferreas pro metis posuit, & *Albea*, vltra quam Albeam versus Vestualiam quoddam Castrum dictum *Brzemia* ædificauit, cui de hoc nomen imposuit, quia omne terrarum onus sive pondus dicitur in vulgari. Hinc *Boleslao* gladius dicitur fuisse datus per Angelum, in quo omnes suos aduersarios cum DEI adiutorio vincebat, qui gladius vsque ad præsens in armario Thesauri Cracouiensis conseruatur, quem Reges Poloniæ ad bella euntes deferre, & semper triumphare de suis hostibus consueuerunt. Obiit autem dictus *Boleslaus* Anno Domini 1026. in Castro Posnaniensi, ibique in medio Ecclesiæ maioris tumulatus feliciter requiescit. Gladius autem præfatus per Angelum de cœlo *Boleslao* datus *Sczyrbic* appellatur, pro eo, quia admonitione Angeli Russiam veniens portam auream, qua Castrum *Kyow* claudebatur, cum eodem percussit; ex qua percussione gladius modicam læsionem suscepit, quæ læsura in Polonico *Sczyrbic* vocatur, & ideo gladius ille *Sczyrbic* nuncupatur. Huius tempore *Otto* Imperator Tertius dictus *Rufus* gratia visitandi limina S. *Adalberti*, quem in vita valde dilexerat, Poloniam intrauit, quem *Boleslaus* honorifice suscepit & magnifice tractauit. Ipse vicem in bono rependens, *Boleslaum* consortem Imperii ordinauit, sibique cum magna reuerentia diadema imposuit, & *Miescikoni* filio suo sororem suam consobrinam in vxorem desponsauit, & pro munere Beati Mauritii lanceam & clauum Domini *Boleslao* donauit. *Boleslaus* autem *Ottoni* brachium S. *Adalberti* Martyris in signum mutuæ dilectionis & ob reuerentiam dignitatis Imperialis inter cætera donauit & condonauit, & hoc anno Domini 1001. Licet hoc etiam habetur in CHRONICA Romanorum, vbi dicitur, quod tempore secundi Imperatoris *Ottonis* S. *Adalbertus* natione Bohemus floruit.

1030. Hic primum Episcopus Pragensis, post reuelante Deo Pannoniam veniens primum Regem Vngarorum scilicet S. *Stephanum* cum multis aliis baptizauit. Deinde Poloniam veniens & eosdem in fide confirmans in Prussiam venit, & ibidem prædicando Martyrio coronatur. Et in sequenti CHRONICA Romanorum ponitur, *Otto* tertius visitans locum *in Polonia, vbi sanctus martyr ADALBERTVS* in Gnesna quiescebat, accepto brachio ipsius Romam est reuersus, locans illud in insula in Ecclesia, in qua modo dicitur quiescere S. *Bartholomæus* Apostolus. Exinde elicitur, quod Sanctus *Adalbertus* Polonos ad fidem Catholicam non conuertit, sed eos fideles inueniens, notitiamque singularem cum *Boleslao* habens, in Regno Poloniæ Archiepiscopus fuit, tanquam nouellos in fide roborauit & ipsis sic verbo & exemplo roboratis, versus Prussiam augendo fidem Catholicam processit, & ibidem Martyrium suscepit; & vt habetur in CHRONICIS Annalibus Poloniæ S. *Adalbertus*, postquam fides Catholica in Poloniam per *Dambrowkam* allata quasi 30. annis viguit, in Poloniam venit; imo prius fides Catholica in Polonia claruit, quam ipse in Episcopum Pragensem consecratus fuit. Fides enim Catholica anno Domini 966. Poloniam introiuit, ipse vero S. Adalbertus Anno Domini 987. in Episcopum ordinatus extitit, Anno vero Domini 997. Martyrium suscepit.

EPISTOLA XII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua roborat dicta de laudibus Boleslai.

NVnc tandem viri bona laudasti: omnia enim, quæ precio nitent, aliena sunt, omnia fortunæ bona sunt, non nostra, meas tamen putauerim gemmas, quæ in pectoris nascuntur armario. Vnde quidam ad Philosophum ingressus fuliginose situm mansiunculæ, supellectilis ariditatem, ipsum vero habitu pannosum, vultu squallidum, macie videt horribilem; nasum in rugas contrahit, omnia illi imperat, de omnibus illum obiurgat. Cui sapiens: *In aliena*, inquit, *mansione me hodie occupatum inuenisti; meam crastino si libet contemplare lautissimo excipiendus apparatu.* At ille: *Actum puta.* Die vero condicto inducit illum Philosophus in ædem quandam, in qua forte tunc quorundam prædiuitum sodalitium erat futurum. *Hic*, inquit, *habito; hic nostra splendor supellectilis, non ille squalor hesternus.* Locat illum sella eminentiore, amictu exornans purpureo: vernulas enim, vasa, vesti-

1000. vestimenta, a domino domus corrogauerat; apponit discum argenteum vacuum, & alterum cicutis partim integris, partim concisis refertum, dicens: *Vescere sodes.* Respondit ille: *Quodnam vescar? hoc inane, id horribile.* Cui Philosophus: *Tam plena, tam sapida sunt prudentibus diuitum delicia.* Offert illi duo pocula, vnum aureum, alterum fictile, fel in aureo, nectar in fictili. *Hoc*, inquit, *est, quod in diuitis fulgore admiraris, id in pauperis squalore fastidis. Æstima quid eligendum putes, in auri superbia fellis acrimoniam, an fauum in fictili nectareum.* Deinde iubet ex industria sellam, cui ille insidebat, clam succidi, à qua lapsus, de laterum queritur læsione. Tum nonnullis cachinno diffluentibus, ait prædictus: *Nihil hoc noui; talis enim est natura sublimium, vt quo fuerint excelsiora, eo magis ad ruinam prona. Familiare autem est sublimibus familiares habere casus. Et ideo collaterales illis esse debere laterum molestias, omnibus quod detractis induuiis ab aula eicitur, afficitur contumeliis, flagris conciditur.* Aperit illi omnia aliena, docet alienis vti posse, abuti non debere, iucundioresque in paupertatis diuersorio, quàm in domibus Regum esse delicias. Iucunda enim res est, læta paupertas: Sed Paupertas non est, si læta est. *Qui ergo*, inquit, *nostram domum intrauerit, uos potius miretur, quam nostram suppellectilem.*

COMMENTARIVS.

Omnia bona fortunæ sunt aliena. Bona autem mea sunt virtutes animum decorantes, de quibus homo merito debet laudari: quia secundum Tullium in Paradoxis, parad. vltimo. *Quantum vnusquisque particeps est boni, tantum & laudabilis: de bonis autem alienis nullus debet laudari.* Et hoc Dominus Ioannes declarat per exemplum in litera. In quo exemplo habetur quomodo quidam quendam iuuenem corripuit, qui bona exteriora laude digna solum reputauit, & Dominum ex domo laudate voluit.

Circa literam notandum: Cicuta est herba nociua, à recus dicta, quasi recuta, quia succus eius nocet oculis, vel quia in toxico nocendi modos habet occultos.

EPISTOLA XIII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De amplioribus laudibus magni Boleslai.

Vereor autem, o *Boleslai* facta assequi non possim, quibus & elinguis fit disertissimorum & laudatissimorum eloquentia obmutescit. Huius namque vniuersa supellex aut animi dotibus viguit, aut in armorum strenuitate resplenduit. Quibus Seleuciam, Pomeraniam, Prussiam, Russiam, 1000.

A Morauiam, Bohemiam suæ subiiciens ditioni, suis posteris reliquit vectigales; in vrbe Pragensi secundariam sibi sedem regni constituens. Hunnos seu Vngaros, Croacios & Mardos gentem validam suo mancipauit imperio; imo & Saxones indomitos adeo domuit, vt in Sala flumine columnam fixerit ferream, quasi quibusdam gradibus sui finas imperii ab oriente occidenteque disterminans. Nam ab oriente in aureis Kyovviæ valuis alteram metarum impegit, vbi mucronis ictu creberrimo vrbe capta velut quodam boiice signum in aurea Ciuitatis porta excidit; vbi quendam sui sanguinis Regem creat; ipso Ruthenorum Rege non prælii quidem sed solo ignauiæ metu profligato. Nam cum illi *Boleslaus* venire

B nunciatur, vt erat magis piscationum intentissimus, hamum cum regno abiicit, dicens: Eius hamo sumus intercepti, qui Silurum prendere non didicit. Quo vix dicto in fugam tremebundus conuertitur, fuga tutior, quam prælii congressu felicior. *Boleslao* siquidem triumphum de hostibus post felicem reportante, ac toto pene illius exercitu delluxo, iste fugiens tam viris quam viribus collectis a tergo surrexit, ratus aut incautum insidiis inuoluere, aut prouidum obruere multitudine. Quibus eminus ille visis ait: *O soccii puluis pecorum calcibus excussus, exiuit à castris, illi temulentissimi & desides ante occasum occidunt, ante impetum*

C *succumbunt. Arcendi tamen sunt volatiles muscarum aculei, quia etiam contra ignauos molesta est torpedo, turpis est ignauia. Nec uos moueant inexercitata plebis centuplati exercitus, quia in paucioribus via liberior & circumspectior strenuitas, nec multo est gloriosior vincens multitudo, quam victa paucitas. Igitur quia cum sarcinis faciliter nemo enatat, abiici conuenit prada occupamina. Iucundius enim est victoria incundari titulis, quam pradociniis impraegnari.* Adhæc illi animo inquiunt desideranti: *Mora est ipsa celeritas; cui ergo vacat, hostium capita computet legionum, nostri enses interim capitum supputent minu-*

D *tias.* Confertissimas itaque penetrant acies, ferrea ferro demetunt papauera, nec sanata est insatiabilia Leonum rabies, donec extrema rotata sunt cadauera, donec Buk flumen eruoris concretum est coagulo non angusto. Rursus decurso tempore *Boleslaus* Russiam, Rutheni Poloniam hostiliter ingredi gestiunt, & interiectu quodam fluminis, quod regna limitabat, castra ex opposito metantur. Cum barbarus ille non disiecta, quam despecta Polonorum paucitate, suorumque innumerositate recensita, quodam excellentiæ fastu supra se capitur, oeminem præ se hominem ducit, & inanis captiosus gloriæ, gloriæ

1000. glorioso mandat *Boleslao*: *Aper feslusus est ab indagine, sus in volutabro deprehensa, nostrorum cassibus inuoluitur, quam necesse A est nostrorum exercitamina catulorum experiri & luctuosum de se præbere spectaculum.* Cui ille: *Vir vanus in superbia erigitur & quasi pullus onagri se liberum natum putat; me aprum, me suem vocat: nec fallitur. Hic namque singularis Aper illum forsitan depo- scet. Sus itaque robustorum fœcundissima, diuino vtinam vtique opitulamine sic illos canes exerceat, vt illorum sanguine debrietur. Sed armis dimicandum puto, non verbis.* Interea vtriosque partis clienculi se mutuis prouocant contumeliis, vicariis lacessunt iniuriis. Tum castrorum latrunculi castra hostium irrepunt, quorum quosdam obruunt quosdam diffugio impellunt. Qua re cognita *Boleslaus* acies ordinat, Castra mouet, classicum iubet instrepi clamorem, hostes insectatur, de omnibus triumphat. Nam & Rex cum primis procerum capti, canum instar copulæ inuexi pertrahuntur; non iniuria, vtpote quos suos princeps catulos nuncupauerat. Quod tamen egregius victor ægre tulit: *Miserum*, inquit, *est, miseru insultare, quia nihil tibi de aliquo fortuna promittit, quod alii de te promittere non possit.*

COMMENTARIVS.

Virtutes animi & fortitudo Magni *Boleslai* sic claruere, quod eloquentia disertissimorum & commendabilium oratorum merita sua & virtutes enarrare non possunt. Sic C enim strenuissimus extitit, quoniam Silesiam, Pomeraniam, Russiam, Morauiam, Bohemiam suæ ditioni subiiciens suis succedaneis reliquit tributarios, ac subiugales. Hungatos etiam & Croatios pariterque Mardos, nec non Saxones suo dominio subegit. Vnde ita late regnauit, quod vnam ferream metam in Zulawa fluuio Saxoniæ posuit; aliam vero in aureis ostiis Kyowiæ gladio Sczerbis infixit, vbi suum consanguineum in Regem creauit; Rege ipsorum Ruthenorum de terra propulsato. Circa quod notandum, duos triumphos ipsom *Boleslaum* contra Regem Ruthenorum obtinuisse. Primus fuit dum Ruthenis profligatis & Rege D Russiæ creato ad propria cum præda magna remeat. Secundus, dum Ruthenus in Polonia vindicare intendens, circa fluuium regna limitantem penitus profligatur, & ipse captus more canum cum aliis copulatus fuisset.

Circa literam notandum. Classicum est cornu vel tuba vel aliud instrumentum causa conuocandi factum. Classicum etiam dicitur signum bellicum, vel sonus tubæ. Inde *Romulus* cum Remp. instituisset, Romanos in duas partes diuisit, scilicet in nobiles & ignobiles, & vtramque partem classem appellauit, à quibusdam classicis, quia tam isti, quam illi suum signum habebant.

EPISTOLA XIV.

1000. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua quod merito magnus Boleslaus ex Regno Ruthenorum triumphabat, per simile probat.

Exitus iactantiæ, casus est; finis humilitatis in gloria. Nihil enim displicentius, nihil DEO ingratius, quam ceruicosus arrogantiæ tumor, qui multos subuertit, qui nonnullos vertit in belluas. Idem fastus *Darii* copias nimbis obruit & grandine. Nam *Alexandro* bellum contra *Darium* gestiente, mittit ei *Darius* tria munuscula; pilam, qua ludunt pueri; scuticam, qua corripiuntur; & aureos, cum hac epistola. *DARIVS Rex Regum & consanguineus Deorum, ALEXANDRO Famulo suo salutem. Puer es adhuc, B reuertere ad Parentes, qui simul mei sunt. Pilam misi tibi vt ludas, cum adhuc puer es: scuticam, quia adhuc correctione eges; aureos, quia scio te indigere. Et ego si vellem, totam terram, quæ vsque ad tuos pedes est, possem talibus consternere: & cum puer sis, non est tecum confligendum armis.* Ad hæc *ALEXANDER Regi Regum & consanguineo Deorum DARIO. Munera quæ misisti, longe aliter interpretor. Pila rotunditas spondet mihi imperium orbis. In scutica tentula, quibus te cum tuis vincam. Intelligo in aureis, quod omnis tuorum prodetur mihi cunium possessio: & oportet armis pugnare, non verbis.* Comque congregasset *Darius* infinitos exercitus, facta est tanta grando cum niuibus in exercitu *Darii*, quod putares Deum contra quem confligeret. Qui cursu desiliens, cui cum vxore ac liberis insidebat, vix beneficio noctis euasit. Vxorem vero & liberos eius cum pluribus cepit *Alexander*, quos in regali habuit reuerentia, mortuos autem, qui audacter pugnauerant, magnifice sepeliuit. Sic namque sapiens vicit, vt victorem nemo sentiat. Sic *Philippus* Rex tacita hac lætitia dolorem hostium temperauit, vt neque apud suos victor exultasse, neque apud victos insultasse videretur.

COMMENTARIVS.

Simile ad *Boleslai* triumphos applicatum. *Alexandro* enim contra *Darium* bellante, quia *Darius* superbiam indoerat, ideo per *Alexandrum* deuictus erat merito, quemadmodum clare patet in litera. Er etiam in Chronica *Alexandri*. Similiter accidit inter Regem Poloniæ *Wladislaum* & Cruciferos de Prussia Anno Domini 1410 Cruciferi enim superbia afflati, *Wladislao* Regi Poloniæ cum *Alexandro*, alias *Vitholdo*, magno duce Lithuaniæ fratre suo duos gladios cruentos ante congressum miserunt, quibus ipsos necare intenderunt; ipsi vero gladiis humiliter acceptis in auxilium

1000. lium Deo assumto, Magistrum generalem cum Marschalcone ac Commendatoribus ac aliis ipsorum complicibus centum millia, triginta millia & quadringentos occiderunt; quorum residui capti Cracouiam vincti & catenis ligati non pauci sunt appulsi, vinculaque grandia ipsimet sustulerunt, quibus Polonos cruciare voluerunt. Hoc inflixit eis superbia, quæ meretur casum & non sublimia.

EPISTOLA XV.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua describit dominia duorum Regum, scilicet Miefzkonis filii Boleslai Magni, & Casimiri filii Miefzkonis.

A. C. 1027. TAm secundis vero *Boleslai* successibus filius eius *Miefzko* secundus non tam secundo successit auspicio. Quia enim voluit esse contentus gloria, quam ne attingere quidem, nedum transcendere quis poterat; nec ciuibus tam gloriosus, nec hostibus adeo visus est terribilis. Nam siqua cum quibusdam gessit prælia, necessitatis ea fuisse constat, non virtutis: coacta, non voluntaria. Non quod nulla illi strenuitas, sed quia diligentior conseruandi ratio, quam acquirendi inerat libido. Satis enim absurdum putabat, cum in habendo certus haberi modus debeat, acquisitioni tamen modum non ponere. Tamen etsi quæ vllius in bonis occupati concedatur auctoritas, ab omni tamen iure aliena est iuris alieni occupatio. Hic igitur ex imperiali *Ottonis* Tertii sorore, insignem genuit *Casimirum*, de quo diuersimodæ series texitur historiæ. Dicunt enim quidam, quod post *Miefzkonis* decessum, vxor eius filio adhuc immaturo regnum tradere non ausa, Regni suscepit gubernacula. Quæ quia æquo violentior visa est, imo quia Patriæ indigetibus, quantumlibet primis, quoslibet inquilinos & suorum lixas Theutonorum præponere cœpit, a ciuibus profligata in exilio consenuit, paruulo *Casimiro* sub fideli procerum tutela reseruato. Qui dum in virile pene robur euaserat, immerita exhæredationis pœna mulctatur. Timentes enim Proceres, ne maternas in ipsis prosequatur iniurias, ipsum quoque non dispari exilio propulsant. Aliis aliter visum. Aiunt enim huius matrem paruuli in partu exspirasse, ipsum vero inter ipsa crepundia alterum Herculem nouercales expertum delitias. Pater enim, vt assolet, nunc pueri exosculans ocellum, nunc tenerum demulcens pectusculum, crebris anhelat flammis, tacitis scinditur suspiriis, lacrymosis effluit imbribus, mortuæ licet vxoris cineres viuos gestat in pectore. Vultus enim filii speculum est matris eius: quod nouercæ aduertens versutia, dolos versat, instruit insidias, puero necem intentat, ne pellex in se mortua in prole videatur superstes, ne non sua soboles Regni tandem successione potiatur. Secreto igitur quendam Secretarium lenocinatiuis conscribit sermun- 1027.
A culis, sponsionum circumuenit blanditiis aureis, persuadet donatiuis, vt puerum exponat. Efficacissima enim est beneuolentiarum conciliatrix pecunia; nec est, quod non peroret, qui auro allegatiuas & ponderat & inaurat sententias. Vir tamen tam Deo, quam prudentia plenus, vt illum a morte redimat, in eius mortem verbotenus consensit: quem sub occisionis simulatione tollens, cuidam cœnobio committit alendum. Post modicillum vero tempusculi decedit pater, proscribitur nouerca, Regnum destituitur, patria desolatur, seditionantur ciues, grassantur hostes, vrbes, municipia,
B domesticis exuta præsidiis ab extraneis occupantur, dissipatione dissipatur terra, direptione prædatur. Cæterum ille fidelis non immemor depositi, quibusdam huius Reipublicæ amicissimis de puero suggerit, in quo vnicum tantæ desolationis solatium, singulare tantæ cladis remedium diuino ait prouisum munere, non sua seruatum industria. Erat autem robustorum collecta manus, quæ vnius tantum oppidi tuta præsidio contra omnium assultus hostium, iam non regnum, sed exiles regni reliquias defensabat. Horum igitur studio patriæ restitutus *Casimirus*, patriam ab hostibus eripit, vendicatias ab vndique potestates eradicat, à singulis circum- A. C. 1041.
C quaque Prouinciis principes abigit abortiuos, & debitas reuocat obsequelas. Cumque omnes gratulatissimi ad illius nomen concurrerent, cum omnes eius adorarent maiestatem, sola Mazouiorum Prouincia non solum illi non assauet, sed atrocissime bellum infligit, quam quidam de sordido famulitii genere auo originario, sed vir & facundus & strenuus, nomine *Moslaus*, principandi ambitione occupauerat, decem exercitatissimorum cuspidariorum contra *Casimirum* armat exercitus, exceptis sagittariis, balistis, bipennalibus, spatariis, imo infinitissimis tam equitum copiis, quam peditum, qui eo spe questus illecti confluxerant, fortunam secuti non hominem.
D Quibus omnibus confectis a *Casimiro* non minores virorum rursus vires instaurat, quatuor maritimorum acies, totidem Geticas, nec non Dacorum ac Ruthenorum larga adsciscens suffragia; quos nulla occisio, nulla remoratur difficultas, non vt amico morem gerant, sed vt hosticam odii rabiem, vt antiquam inuidiæ sitim cruore Polonorum expleant. Sed quoniam à voto procul sæpe hominum vota recedunt, nec semper feriat, quodcunque minabitur arcus, res illorum in contrarium, atque sperauerant, relabitur. Omnes enim velut leuem stupæ fauillam noster ventilat vnicornis, omnes *Casimirus* turbine occisionis quasi procella fulguris inuoluit. Ambitionis autem ille Princeps ad Ge-

1041. tas transfugit vbi celsiore dignitatis gradu sublimatur. Getæ namque non parua suorum cæde faucii, omnes in illum causam conferunt, omnium in eo necem vlciscuntur, quem post multa demum supplicia eminentissimo affigunt patibulo, dicentes: *Alta petisti, alta tene*; ne scilicet affectatæ fastigium celsitudinis vel morienti desoret.

COMMENTARIVS.

Mortuo magno *Boleslao* Anno Domini 1027. filius eius *Miefzko* secundus eidem in Regno succedit, qui solum sibi & non Reipublicæ vacat. Tempore enim suo nationes externæ ab obedientia sua recesserunt, & desidiam suam considerantes tributa Patri suo consueta dari, soluere denegarunt, imo castra fortissima per *Boleslaum* patrem suum in ciuitatibus regni & præcipue in Albea constructa, Præfecti eorundem sibi vendicarunt, & suis posteris ipsa possidenda reliquerunt. Iste *Miefzko* de sorore germana Imperatoris *Ottonis* Tertii genuit filios, videlicet *Boleslaum* & *Casimirum*. Quo, scilicet *Miefzkone*, Anno Domini 1033. mortuo, *Boleslaus* filius eius primogenitus eidem successit, qui matri suæ multa opprobria intulit. Cuius opprobria mater sua ferre non valens, recepto filio suo *Casimiro* paruulo Saxoniam versus Brunsvvik ad suum patrimonium remeat, ibique puerum *Casimirum* literis imbuendum disponens, Monasterium Sanctimonialium intrauit. *Boleslaus* autem propter sæuitiam & immanitatem scelerum, quam exercuit diademate regio insignitus, vitam male terminauit, propter quod nec in numero Poloniæ Regum numeratur. Post cuius obitum multæ commotiones & bella, tam intranea quam extranea in Poloniæ Regno sunt exorta. Cum autem Regnum Poloniæ fere annihilatum fuisset per bella redactum, versus Saxoniam ad Reginam pro suo *Casimiro* Poloni iter arripiunt. A qua cum didicissent, qualiter ipsum *Casimirum* versus Parisios studio artium liberalium destinasset, in quo studio stans & considerans ordinem Sancti Benedicti in Monasterium Cluniacense ingressus fuit & ordinem suscepit. Ipsi festine properantes ipsum inuenerunt iam Diaconum ordinatum. Consilio autem Abbatis habito, Romam venerunt, & Domino Papæ *Benedicto IX.* obnixe supplicauerunt, quatenus ipsis eorum principem restitut mandaret, & dispensaret, vt vxorem ducere possit, ne Regnum Poloniæ careret hærede. Quorum dicta Apostolicus vir compatiens exaudiuit affectu & genti Polonicæ carenti Principe, Ducem *Casimirum*, qui in Saxnia *Carolus* & in monasterio *Lampertus* fuerat nominatus, ad tenendum regni gubernacula exire de monasterio concessit, sed & vxorem ducere vt possit, misericorditer dispensauit. Ratione cuius dispensationis Dux *Casimirus* cum gente sua Polonica pro luminaribus S. Petri & fabrica Ecclesiæ eiusdem denarium de quolibet capite se soluturos perpetuo se obligauerunt. 1041.

A Hic *Casimirus* de monasterio Saxoniam ad suam genitricem & ad Duces Saxoniæ auunculos suos veniens, cum ingenti gaudio est receptus, qui sibi non modicam armatam militiam associantes, ipsum in Regnum Poloniæ deduxerunt. Qui multæ probitatis audacia viriliter assumta, hostibus hinc inde fugatis, Regnum Poloniæ possedit in pace, duxitque vxorem filiam Romani Principis Russiæ, nomine *Dobrolcyca*, alias *Mariam* dictam, ex qua genuit quatuor filios, *Boleslaum* largum & bellicosum, interfectorem S. *Stanislai*, *Wladislaum* primum, *Miefzkonem* tertium, & *Odonem* primum.

B IlleOdo & *Miefzko* sine prole decesserunt. Huic *Casimiro* eodem tempore licet tota gens Polonica ac Slauonica grato assurgens animo ipsum in suum Regem accepissent, sola sibi Masouia resistere non expauit, prout latius patet ex litera.

EPISTOLA XVI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

De miris Casimiri virtutibus.

Hic Hercle verus Hercules Alcidæ virtutibus nullo fuit inferior. Nam de illo etsi multa vera, plura tamen fabulosa docentur narratione: huic vero viuaces meritorum suffragantur tituli. In quem Nouercæ ac Medeæ truculentia colubrum iniecit inuidiæ,

C anguem ambitionis concitauit, sel draconum exspuit, virus euomuit vipereum, quem tot monstrorum generibus prostituit, quot in eius regno scandala peperit, quot hostium exposuit periculis? Nam quid eo monstro putes monstrosius, quod eum natura sit mutilum, sit capite amputato non solum corniger sed petulans cornupeta? Quid ea terrius bellua, quæ cum non possit alienum, propria cauda proprium caput execrebrat?

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum,

Cum premit indigno libera colla pede.

D Vnde Scythis pecuniarum interuentu Regem ex seruo creaturis Regina ipsorum *Tomyris* matronarum primas ad se corrogat; cum quibus suæ viduitatis querulose defletis angustiis, non tam suam, quam illarum sibi molestam ait depressionem: non tam suæ deiectionis lædi periculo, quam seruili elatione perurgeri petit: non vt suarum adeò miseriarum, quam sui, quam liberorum, quam suæ illas libertatis misereantur. Inter quos ætatis quædam grandæuæ: *In re*, inquit, *per se lacrymosa consilio opus est non lacrymis, quia nec flammis flamma extinguitur, nec mærore mæror exuitur.* Iubet ergo abiectos ancillarum filios purpureis adornari paludamentis

1041. mentis, & currum quo Reges vectari consueuerunt, conscendere, faleratissimis alios asturconibus assidere, adolescentes vero ingenuos, ac diuæ formæ virgines sordidis lotamentis, instar boum, currui connecti. Reginam quoque cum paruulo filio, & se ipsas funereis deformatas induuiis ad eundem currum eodem pacto applicari, sicque verberiunculis ad trahendum eas pellentibus in concionem procedunt. Vbi coram magistratu prouolutæ, eos qui ad hoc enormitatis eas impulerant, non insimulat iniuriarum, sed læsæ Maiestatis iudicium petiuit. Nec vero suam, nec sacri Senatus, sed totius Reipubl. hanc esse querelam, non singularem vnius læsionem, sed commune vniuersitatis incommodum, non leuem sane, non breuem, sed mortalem huius vulneris languorem; cuius autores non seruos, sed ipsos seruorum dominos arguunt & conuincunt, qui suam & suorum generositatem, non modo venalem seruis exponant, sed ipso venalitatis veneno ipsam libertatem extinguunt.

Turpe viris, non esse viros, seruos trabeari,
Turpe teri ludeo candida colla iugo.

Tota igitur mouetur & constrepit concio, vt seruus ille iam non regno, sed vltimo expetatur supplicio; Reginæ autem filius, licet pene infantulus, Rex constituitur. Ex tunc soleone fuit apud Scythas fœminas concionibus acciri, Rege quoque Macedonum procul agente, inquilinus eius *Ipander* sordidissimi cerdonis filius arcem occupat, Regia sese iubet nuncupatione venerari. Cuius in fauorem vt populus esset propensior, censuales relaxat pensiones, amputat tributa, omne exactionis onus ait se Rege sopitum: nec defuit illi credulæ multitudinis simplicitas. Ad eius itaque confauorancos Rex primo cum hac mittit sententia: *Ficus radice euulsa, aureis licet funiculis si tartentissimo appendantur stipiti, florere possunt, amen?* Secundo cum hac: *Sicci à fonte riuuli, bibulo licet pleni sabulo, inundabunt alueis, aut non?* Tertio cum hac: *Ad singulos oscinum hiatus pullus hiant hirundinis a murilego educabitur, an non?* Nouissime, humanam sine capite mittit effigiem & ex auro & gemmis artificiosissime expolitam, & asini caput coronatum cum hoc scripto: *Hæc imago vestra generositas gemmis virtutum distincta. Caput hoc Rex vester est. Asinus enim sufessor, seruus coronatus.* Si ergo hæc membra huic bene conueniunt, bene vobis cum Rege vestro conueniat; sin aliter fit, aliter. His itaque persuasi Regem regno conciliant, qui *Ipandrum* in eadem arce cateois vinctum fame extinguit, naturæ arguens desertorem

Vinc. Kadlubkonis Hist. Pol. Lib. II.

naturalibus non indigere adminiculis. Cui lapidem pro cibo iniiciens minister aiebat: 1041.

Ne pete, quos natura vetat transcendere, fines.

Item cinerem pro potu spargens:

Ne pete quod isto pondere non trutines. Naturam transcendisti, nullum tibi cum natura commercium.

COMMENTARIVS.

Casimirus Herculi Alcidæ dicto comparatur. Qui *Hercules*, quamuis virtutibus miris claruit, *Casimirus* tamen in eo dictis virtutibus inferior non extitit. Ideo, quia *Herculis* virtutes fabulose prædicantur; *Casimirus* vero recentibus historiis in rei veritate virtutibus insignitus, clarus declaratur.

Maslaus item reprehenditur. Qui motus inuidia, inflatus superbia, iracundia concitatus, rabie repletus *Casimiro* Regi ac domino proprio se opposuit, ac secum bella gerere præsumsit. Vnde ipse tanquam bestia pessima, non potens amputare caput alienum, gestiebat amputare caput proprium, abigendo a Regno *Casimirum*.

Reprehenduntur quoque Mazouitani exemplo Scytharum ac Macedonum, qui spreto Rege proprio, nobili & illustri, sibi *Maslaum* ignobilem & plebeium in Regem assumserunt, quibus quid accidit, & *Maslao* & Scythis & Macedonibus ab ipsorum regibus vindicatis latius ponuot in litera.

EPISTOLA XVII.

MATHAEI Episcopi Craconiensis.

De Successibus & dominiis Boleslai primogeniti Casimiri.

NEc vero minus inaudita post obitum *Casimiri* seruorum pestis ebulliit, quam, ne narrationis ordo à vero discrepet ordine, non indebito loco attingemus. Igitur *Casimiro* filius eius *Boleslaus* succedit: cui largitatis cognomen antonomastica priuilegiatum est excellentia. Qui sine largitate nullam æstimabat hominis liberalitatem, aut egere non posse, nisi cum dandi non suppetit occasio. Sic inquiebat largitas petitionibus & velocior & tardior: velocior, ne sit petitionum tarda præstolatrix, prius enim dari conuenit, quam peti, ne cuiuscunque petitione nostra nobis exprobretur tenacitas, ne gratiæ beneficium sine gratia impendatur: nec enim gratis obtinuit, quod quis precario impetrauit: tardior esse debet, ne celerius euolet, serius euanescat largitio. Quia ideo celeritas illi non congruit, vt fen- A. C. 1068.

 tissi-

1068. tissimas etiam petitiones effugiat, nunc illas occupat, nunc ab illis gaudet occupari. Hic dum die quadam vectigales iubet dispensare thesauros, præstantissima quæque, munificentissimè dispargit. Quidam nunc exilem suæ tenuitatem fortunæ, nunc Regiæ Splendorem opulentiæ commentiens gemebundus infremit suspiriis tacitis, murmurat labellulis:

Sola beans alios, soli mihi gratia Solis
Alget lucente Sole, solus tenebras patior,
Solus ego sub Sole tuo solatia vera
Demerui solum demeruisse pudet.

Rex proinde causa suspiriorum intellecta sinuosissime amictum chlamydis suæ detrahit, quam illius humeris deferens. *Tolle,* inquit, *auri quantum libet, tuisque viribus metalli quantitatem compensa. Malumus enim te tuam inualetudinem causari, quam nostra liberalitatis videri angustias.* Tunc ille sinum vestis tergentissimæ infarcinsns psallebat:

Nemo stupet, si stipa perit, leuitate fauilla;
Semina non pereunt tua, quæ metit iste, vel ille.
Semine Dapsilitas largo pluit aurea fama,
Falx in messe sonat, plus das mihi, plus metis a me.
Non locus hic loculis, non venter hydropicus arca,
Te premit imo uitet tua copia cordis in arce.
Omnia large tuo fauus imbuit ora sapore,
Nec sine me laus tanta meo moritur in ore.

Hæc dum sui oblitus canit. Dum autem pondus attollere conatur, pondere oppressus expirat.

COMMENTARIVS.

Hic *Boleslaus* largus in dando beneficia modum tenuit, nec non festinus, nec tardus in dando fuit. Non tardus, quia prius, inquit, conuenit dari, quam peti; ideo ne præuentio petitionis fiat in dante signum tenacitatis seu parcitatis. Hic idem *Boleslaus* largus citus fuit in dando munere, ne munus ingrate a recuperante retineatur; eius liberalitatis habes exemplum in litera de quodam paupere.

Circa literam notandum. Tria sunt, in quibus Rex debet alios excedere: Scilicet potentia, virtute & beneuolentia. Debet enim Rex esse potens, virtuosus, & beneficus. Si enim Rex cupit vt ametur a populo, debet esse beneficus. Populus enim non percipit nisi bona sensibilia. Videns ergo Regem beneficum & liberalem, nimis mouetur in ipsius amorem. Reges enim liberales maxime sunt amabiles. *Boleslaus* igitur volens se amabilem reddere his, qui in regno suo fuere, liberalitati insistebat & suis subditis maxima dona condonabat. 1068.

EPISTOLA XVIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua inuehit contra vitium auaritia.

Nescio quem blandus flos rerum spirat odorem;
Si possis recte si non quocunque modo rem.

Ab insano autem non distat, qui pecuniam vitæ præfert, non vitam pecuniæ. Quod vecordiæ genus quendam adeo deuinxerat, vt dum ambiguis in mari iactatur fluctibus, dum alii metu naufragii pretiosissima etiam supellectile nauem exonerant, se suis alligatum sarcinis in præceps mitti iubet, potiorem adsruena in morte opulentiam, quam in vita egestatem. Nec vero absimilia opum incubua habendi auidissimus apud Regem Arabum erat, in quem innumeras opum facultates Regis munificentia congessit; Ætnam tamen cupiditatis non extinxit. Nam hic thesaurarlam productus in penum, dum inæstimabiles sibi gemmas conspiceret, velut improuiso traiectus fulmine totus diriguit, morboque credittus languere repentino efferri iubetur. Cuius in gemmis omnis erat gemitus habendi gemmas. Causa denique doloris comperta gemmarum exquisitissimas Rex illi offert, quas ne cui præter ipsum assidere liceat, glutire nititur & meatu spiritus præcluso suffocatur. Non sic ille, non sic, qui, vt curarum nutrices semel amputaret, suas opes in vnam massam conflat, in profluentem præcipitat: *pessima,* inquiens, *ite pessima diuitia, perdam vos, ne perdar a vobis.* Minor enim est rerum quam corporis iactura:

Damna mouent rerum plus ladunt damna dierum,
Quisque potest rebus succurrere nemo diebus.

COMMENTARIVS.

Vitium auaritia est præcipue in illis, qui pecuniam plus quam vitam propriam diligunt. Qui certe a fatuis non differunt, eò quod minus magis bono anteponunt. Ideo quia secundum Philosophum in Regiminis speculo parte 9. præcepto 18. dicitur: *Auaritia est bona fama denigratiua, proprii subiecti destructiua, & multi timoris causatiua.*

EPISTOLA XIX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De gloriosis laudibus largi Boleslai.

A Deo perfunctoria *Boleslao* visa est opum gloria, vt nihil in eis iucundum puta-

1068. putaret, præter dandi facultatem. Quarum potiſſimam ait cuſtodiam, ſaccum pertuſum, omnique omnino indignum principatu, qui ſe rerum ſacciparium eſſe malit, quam Principem. Vnde Ruſſiæ partibus, imperioſe peragratis opibus illarum capi dedignatur, ſolo victoriæ triumpho contentus, donec auitorum limites ſignorum in valuis Kyowienſibus reformaret, ab omnium ſopita rebellione, quendam ſui ſuffraganeum Imperii Regem conſtituit. Qui vt coram ſuis appareret glorioſior, Regi ſupplicat *Boleslao*, vt cum ſui dignatione occurſus ampleⅽtatur, auri talenta ſecundum numerum paſſuum accepturus. Indignatur à ſe peti *Boleslaus*, quod Regiæ celſitudini non competat abſurdumque videri Maieſtatem ad quæſtus inclinari, abſurdius eſſe gratiam venalitate cenſeri; precibus tamen victus nec pretio, factum ita ſpondet, gratiæ argumentum venienti exhibet. Quare Regis barbam venientis apprehendit, quam diuellicane creberrime concutit. *Hoc*, inquit, *eſt tremendum caput, quod vos contremiſcere conſueuit.* Item itemque vehementius concutiens ait:

Hic vir, hic eſt, noſtro, quem nos dignamur honore.

Aſpicis quantum gratiæ in *Boleslai* conſpectu auri gratia meruit. Vngariam hinc adire parat, qui primos illi aditus armis obſtruere contendunt, ſed corpora illorum plus impedimento fuere ingreſſuris, quam arma. Nam cruentus ianitor enſis ianuas introitus & aperiendo clauſit, & claudendo aperuit. Trunci nobiles cadauerum gladio proſtrati etiam vias fecere inuias, vt non ſine difficultate transmeandi pateret facultas. Videns autem Rex Vngariæ *Salomon*, tam ſibi, quam ſuis prælii imminere diſcrimen, prælium deprecatur, pacis offert conciliamina, centum millia talentorum. Cui *Boleslaus*. *Polonos* inquit, *aurum habere non delectat, ſed habentibus aurum imperare; turpiuſque eſſe pretio vinci quam prælio ſuccumbere: nec regibus conueuire inſtitoria taxare commercia, quibus armis opus eſt, non opibus.* Victus itaque *Salomon*, tam bello, quam regno exceſſit; cuius in locum alumnus Poloniæ *Wladislaus* nomine *Boleslai* ſufficitur. Accidit interea inſtructiſſimas Auſtrenſium & Bohemorum acies in campeſtribus Poloniæ caſtra metari. Quos Rex impiger a tergo præcipitans, omnem redeundi adimit facultatem. Cumque incautos occupare potuiſſet: *Abſit*, ait, *ne noſtra titulus victoriæ quodam inſidiarum latrocinio fumeſcat.* Sese præſto nunciat, non improuidos eſſe iubet; craſtino ſecum cominus conflicturus. At vero ille Bohemi- 1068.

A cus *Leo* mox à leonis feritate deſiſtens, vulpina induitur aſtutia: *Indignum eſt*, inquit, *vt tanti Regis ad tam exiguos inclinetur indignatio, quin potius in ſuorum tranquillitate caſtrorum, craſtinum à Bohemicis præſtolari non dedignetur obſequium.* Noctis ergo Clypeo protecti ſugam ineunt pro prælio. Quos trans Morauiæ fines inſectatus, aper dente conſequitur fulmineo, non ætati parcens, non generi, non conditioni, omnes aut morti mancipat, aut vinculis. Rurſus Pomeranis e confinio Poloniæ prædam ac manubias agentibus, præceps aduolat *Boleslaus*, prædones ſpatioſi fluminis interiectu

B iam ſecuros conſpicatur, & rapidiſſimo inhæſitantes inſiliens torrenti, *Amor*, inquit, *catulorum feras venabulo impingit.* Exclamant ſinguli:

Occupet extremum ſcabies, mihi turpe relinqui.

Multi ergo armorum preſſi mole fluctibus inuoluuntur, perpauci vix enatant, & licet inermes de armata hoſtium multitudine triumphant. Fuit autem hic belligerandi tam ſtudioſus, vt rarus in aula, continuus in caſtris, rarus in patria, ſemper apud hoſtes degeret. Quæ res Reipub. quantum commodi attulit, tantum ingeſſit diſ-

C criminis; quantum in ſe honeſti habuit exercitaminis, tantum in fide peperit inſolentiæ. Rege ſiquidem perdiutiſſime nunc Ruthenicis, nunc vero pene Trans-Parthanis immorante regionibus, vxores ac filias dominorum ſerui ad ſua vota inflectunt, quaſdam expectatione maritorum feſſas, alteras deſperatione deceptas, vi nonnullas ad ſeruiles amplexus protractas, dominicos occupant lares, firmant municipia; Dominos non ſolum arcent reuerſuros, ſed & reuerſis bellum infligunt, quos pro ſingulari temeritate ſingularibus Domini perdidere ſuppliciis vix expu-

D gnatos. Sed & fœminæ, quæ vltro ſeruis conſenſerant pœnas iuſtæ ſunt pendere non immeritas, atrociſſimum & vnicum auſæ facinus, nulli proſſus flagitio conferendum.

COMMENTARIVS.

Antecedens epiſtola in quinque diuiditur partes. In primis quatuor partibus deſcribit triumphos ex Ruthenia, Vngaris, Bohemis, Morauis, Auſtralibus, Theutonicis obtentos. In quinta parte narrat actus bellicoſos *Boleslai*, qui quantum Reipub. Regni Poloniæ fuerunt profuturi ex parte vna, tantum attulerunt incommodi & damni parte ex altera. Vxores enim Dominorum in expedi-

1068. tionibus cum Rege existentium viros sibi alios duxerunt, cum quibus & dominica possederunt, quos postmodum hæredes eum magnis periculis à bonis hæreditariis ac suis vxoribus repulerunt. Pro quo est notandum. Post decessum *Casimiri* Monachi, *Boleslaus* largus seu bellicosus vel efferus filius eius senior & primogenitus Anno Domini 1038. eidem in regno successit. Hic fuit liberalissimus, nullam hominis reputans maiorem virtutem, quam liberalitatis excellentiam. Diademate vero regio insignitus, cœpit cogitare, qualiter Magni *Boleslai* sui proaui strenuitatem posset induere, & terminos Poloniæ, quos præfatus Magnus *Boleslaus* statuerat, recuperare, quæ successores Reges Poloniæ vsque ad sua tempora amiserant: sic, quod terras Russiæ potenter ingressus, ad Castrum Kyow multis prœliis cum Principibus Russiæ commissis, omnibusque ex ipsis prostratis vsque peruenit. Quibus Principibus sic superatis ad alios fines Russiæ se transtulit, ibique plures annos vixit, Castra & municipia Ruthenorum fortiter expugnando, totiusque Russiæ partibus peragratis, ac omnibus rebellionibus sopitis, & Rege prælio occiso, quendam ex nobilibus suis, qui Russiæ præesset Principibus, nomine suo constituit. Post hoc Vngariam adiit, volens metas Regni Poloniæ in Danubio ac Cissaua nec non Moraua fluuiis rehabere. Cui Rex *Salomon* Vngariæ cum suo exercitu in montanis Russiæ ac Vngariæ occurrit, ad suum regnum volens prohibere ingressum: sed plurimis de suo exercitu primo progressu prostratis, ad castra profugit, se in ipsis concludendo, pacem precatur, centum millia talentorum auri offerens *Boleslao*, vt ab impugnatione sui desisteret. Cui Rex *Boleslaus* respondit, *Polonos aurum habere non delectat, sed habentibus aurum imperare. Turpius enim* ait *vinci pretio, quam prælio.* Victum itaque se Rex *Salomon* cognoscens, tam bello, quam parte sui regni inter fluuios prædictos consistente cessit, felicem se reputans in alia parte Regni vltra Danubium posse manere. Interea vero *Leo* Rex Bohemorum cum Morauis & Australibus fines Poloniæ inuadens, ipsos crudeliter deuastabat. Quod Rex *Boleslaus* intelligens, ad ipsum festino cursu properat, quem licet inopinate à tergo potuisset inuadere, noluit tamen, dicens: *Absit, ne titulus nostra victoria quodam latrocinio insidiarum infametur.* Indicauit igitur *Leoni* vt se promtificaret, & bellum cum *Boleslao* campestre committeret. *Leo* vero tanquam vulpes dolosa, *Boleslao* Regi intimat, indignum se asserens cum tam paucis tam magnifico Regi velle resistere, sed obnixe petit, vt sua obsequia cum tributis accipere dignaretur. Sed hæc intimans fugam nocte iniuit, nusquam in loco Regem *Boleslaum* præstolari præsumsit. Quem Rex *Boleslaus* studiose per fines Moraviæ insequitur, & insecutum nulli parcens, omnes aut morte trucidat, aut vinculis constrinxit. Tempore autem, quo in terris Bohemorum, Morauorum & Australium Rex *Boleslaus* deuastando morabatur, Prutheni & aliæ gentes Paganicæ de reditu *Boleslai* dubitantes, Pomeraniam hostiliter inuadunt. Quod cum ad noticiam *Boleslao* peruenisset, Bohemorum ac præmissarum terrarum impugnatione dimissa, ad propria conuolat, & hostes in Pomerania reperiens inuasit; quos fugientes per quendam fluuium grandem insequitur, ibique non pauci de suis non ab hostibus, sed armorum pondere pressi in profundum demerguntur. Et sic tunc fugati sunt hostes. Sed quia septimus annus ab exitu illorum ad prælia, iam finem dabat, in quibus septem annis tam *Boleslaus* quam Proceres sui vxores & pueros non viderant, interea vxores & filias ipsorum serui ad sua vota flectunt, municipia muniunt, & domos occupant dominorum. Comperta igitur fama tantæ perditionis & nefarii sceleris nobiles, qui cum Rege in expeditionibus fuerant, zelo nimio excitati, etiam Rege prohibente, ad propria sunt reuersi, seruosque de suis domiciliis tandem cum magno labore repulerunt; quibus expugnatis pro demeritis supplicia addiderunt. Vxores autem suas velut præuaricantes & adulteras pœnis diuersis crudeliter extinxerunt. 1068.

EPISTOLA XX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua inuehit contra incontinentiam Dominorum Regni Poloniæ.

SCythæ quindecim annis in Asia morati vix vxorum flagitatione reuocantur, nunciantibus, ni redeant sobolem à finitimis quæsituras, sicut quondam fecerunt Amazones; item trina expeditione in Asiam, cum annis octo à coniugibus absuissent, seruili bello domini propulsantur. Nam coniuges eorum longa ex præstolatione fessæ seruis pecorariis nubunt, qui reuersos post victoriam dominos, quasi alienos prohibent; sed, supplicia crucibus luunt. Mulieres quoque male sibi consciæ, quædam ferro, quædam suspendio vitam finiunt, vt has vel illos nec pœna dissimiles nec dispares fecerit sceleris immanitas, quos Mœchia necat, facinus quos inquinat, æquat: quosdam vero tantæ ani-

1068. animositatis intueor, vt non minus turpe putauerint viros constantia destitui, quam fœminas pudicitiæ pati dispendia. Vnde Spartani cum in obsidione hostium annis A decem damna paterentur & fœcunditatem vxorum viris absentibus nullam esse, iuuenes remittunt, eisque omnium fœminarum permittunt promiscuos concubitus, ne Respublica præsidii successione orbaretur. Ex his nati Parthani vocantur. Tanti apud istos odium hostium, tanti amor patriæ, tanti fuit iuris iurandi religio. Execratione namque sese obstrinxerant, nolle reuerti, donec vrbem hostium expugnassent. Sic pietas illorum & turpis & irreligiosa fuit religio, quia nihil temerius, nihil sordidius, quam iura matrimonii non modo non coli, sed confundi.

Hæc speciem pietatis impietatis habet.

Igitur & virtus hic quædam fuit & macula non defuit virtutis.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. Bonum est consuetudines Patriæ reseruare, quia per hoc multa mala possunt euitari. Si enim Amazones opera virorum exercere non dimisissent ex consuetudine, nunquam domi manentes vitia adulterii incurrissent, quæ tamen meruerunt, quia pecoraneos in viros adoptauerunt. Vnde secundum *Isidorum* 8. Ethic. *Tria sunt genera consuetudinum bellum gerendi, scilicet Scytharum, vbi fœminæ & viri in pugnam simul transeunt; Amazonum, vbi sola fœminæ pugnant.* Vnde sic refert *Guido* in historia Troiana: *Mozonia est regio orientalis in qua solæ fœminæ degunt. In capite autem huius regionis est insula, in qua viri morantur, & singulis annis fœminæ in Martio ad viros descendunt; cum quibus tribus mensibus commorantur, sic quod plures ex eis impregnentur, & domum ad tecta sua reuertuntur. Et dum nascitur masculus inter eos per triennium educatur, & postea ad viros transmittitur: fœmella autem inter eos conseruatur. Hæ autem fœminæ non nisi bellicis artibus insudando se exercent. Quarum Regina* Pentesilea *cum decem millibus virginum in subsidium Regi* Priamo *dicitur aduenisse.* Tertius modus bellandi est Romanorum, aliatumque gentium, vtpote Polonorum consuetudo est, quod ibi soli mares pugnant eorumque vxores bonæ & honestæ ipsos, cum magnis lamentis in domibus degentes expectant. Aliæ in lectis non iacent, aliæ carnes non manducant!, varie secundum varios modos fidelitatem obseruantes se castigant.

EPISTOLA XXI.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua describit multiplicem Boleslai truculentiam. 1068.

EX tunc in oleastrum olea & fauus versus est in absinthium. Intermisso namque studio virtutum *Boleslaus*, in suos bellum ab hostibus transtulit. Fingit illos non iniurias in plebe vlcisci, sed regiam in rege prosequi maiestatem. Nam plebe remota Rex quid erit? Ait, non placere sibi viros vxorios, quibus plus causa placeat fœminea, quam Principis obsequela. Queritur non se tam apud hostes desertum, quam vltro hostibus expositum. Proinde præcipuos capitis accersit, & quos aperte non potest, insidiis aggreditur. Mulieres quoque quibus mariti pepercerant tanta sectatus est immanitate, vt ad earum vbera catulos applicare non horruit, infantulis abiectis, B quibus etiam hostis pepercisset. Astruebat enim extirpari oportere scortorum scandala, non foueri. Quem sacerrimus Cracouiensium Pontifex *Stanislaus* ab hac truculentia cum reuocare non posset, prius illiregni comminatur excidium, tandem anathematis gladium intentat. At ille, vt erat in arcum versus prauum, immaniore induitur vesania; quia lignorum tortuosa facilius frangi possunt quam dirigi. Itaque prope aram, inter infulas, non ordinis, non loci, non temporis inspecta reuerentia, corripi iubet Antistitem. Ad quem satellites atrocissimi quoriens irruere intentant, toties prostrati mansuescunt; quos Tyrannus indignatissime obiurgans, ipse manus C inilicit sacrilegas. Ipse sponsum è gremio sponsæ, pastorem ab ouili abstrahit. Ipse patrem inter filiæ amplexus & filium in maternis pene visceribus obtruncat. O luctuosum, ô transfunebre funeris spectaculum! Sanctum profanus, pium sceleratus, Præsulem sacrilegus, cruentissimus innoxium membratim discerpit, singulos artus peminutissime dissecans, quasi à singulis membrorum partibus pœna exigi debuisset. Totus autem stupore, totus quadam horripilatione dirigui, vt vix mente concipere, nedum lingua, nedum calamo possim exprimere hoc In Sancto Saluatoris D magnalia. Succumbit enim dicentis intellectus, intellectui sermo, & rem vt est, verba non explicant. E quatuor namque mundi partibus quatuor aduolare visæ sunt aquilæ, quæ sublimius locum passionis eircinando, vultures, aliasque sanguipetas alites à contactu martyris abegerunt. Cuius in custodelæ reuerentia peruigiles diem nocti & noctem diei continuant. Noctem appellem an diem? Diem potius dixerim, quam noctem? Hæc enim altera nox est, de qua scriptum est: *Et nox vt dies illuminabitur.* Miræ siquidem rutilantiæ tot in singulis locis diuæ fulsere lampa-

1068. lampades, quot ſacri corporis diſperſa ſunt minuta. Vt ipſum cœlum ornatum ſuam terræ gloriam videatur inuidiſſe, quoniam quorundam decore ſiderum, & quibusdam putares Solis radiis diſtinctam. Hac vero miraculi alacritate animati, ac zelo deuotionis quidam Patrum accenſi, ſparſas membrorum minutias colligere geſtiunt; pedetentim accedunt, corpus integerrimum etiam ſine cicatricum notamine reperiunt, tollunt, aſportant, apud minorem S. Michaëlis baſilicam diuia conditum aromatibus recondunt. Vnde vsque ad translationis diem, cuius cauſam ipſe non ignoras, iugis dictarum ſplendor lampadum non deſiit. Quo facto, truculentiſſimus ille exterritus, non minus Patriæ, quam Patribus inuiſus in Vngariam ſecedit. Quem non malitiæ conſcientia facit humilem, ſed ſceleria audacia reddit contumacem. Rege namque Vngariæ *Wladislao*, cuius nuperrime præmeminerant, deuotam illi exhibente reuerentiam, imo pedeſtri veneratione occurrente, *Boleslaus* tanto ſuper ſe faſtu rapitur, vt digno illum oſculo dignari contemſerit. *Iſte*, inquit, *noſtrarum opus eſt manuum: non autem competit opifici, vt ſuam colat aut veneretur creaturam, nec decet, vt vir fortis vel exulatu miſerior vel caſu videatur deiectior.* Qui licet ægre diſſimulat, tamen *Wladislaus* ne fortunæ dicatur fuiſſe ſocius, non amicus, vereri ſe ait, ne ſibi quis minus vere improperet, quod quidam verba tractant amicitiæ, non opera; quod occaſiones quærit, qui vult diſcedere ab amico. Peiimpium enim eſt, eum in aduerſis obiurgari, quem in proſperitate colueris, quia proſperitas amicos comparat, neceſſitas examinat. Itaque arrogantiæ ſupercilium non ſolum patienter tolerat, ſed perbenigne amplectitur, officioſiſſime excipit, omni ſtudet illi placere obſequela: omnem ſiquidem ſacri legis ſuſpicionem ille aſtutiſſimus à ſe adeo remouerat, vt non modo non ſacrilegus, ſed ſacerrimus ſacrilegorum vltor apud nonnullos cenſeretur. Nam quod mulieres ingenuæ ſeruili proſtitutæ ſunt inceſtui, quod coniugalis tam ſpurce inquinata eſt religio, quod factio ſeruorum in dominos conſpirata, quod tot capita ſuppliciis expoſita, quod Regis denique comitatum eſt excidium, in ſanctum refudit Antiſtitem. Aſſeruit illum proditionis originem, totius mali radicem. Hæc, ait, omnia ex illa exitiali vena manaſſe. Et flagitioſiſſimus in vtroque, qui cuius vitam ſuſtulit, cum auferre non poſſit famam, contendit incruſtare, & quem rebus non poteſt, verbis proſequitur: Pontificem illum non Pontificem, paſtorem vocat non paſtorem: Præſulem à preſſura, non præſulem: Epiſcopum ab opibus, non Epiſcopum: ex ſpeculatore non ſpeculatorem fuiſſe: & quod pudor dici erubeſcit, ex rerum ſcrutatore rerum ſcortatorem. Ideoque illum aliorum libidini fræna laxaſſe, quia ſociis eiusdem criminis deeſt accuſator. Quid plura? omnem eius diſciplinam, omnium fuiſſe diſciplinam. *Quid ergo*, inquit, *admiſſum, ſi regni dedecus, ſi patriæ prodigium, ſi religionis ſubmotum eſt ſcandalum, ſi publicum Reipub. extinctum eſt incendium?* His licet figmentis apud ignaros aliquantisper derogatum ſit martyri, non tamen Sanctitatis abrogari potuit auctoritas. Sub nube namque Sol plerumque deliteſcit, nube nunquam extinguitur. Non multo poſt vero inaudito correptus languore *Boleslaus*, mortem ſibi conſciuit. Sed & vnicus filius eius *Mieſzko* in primo pubertatis flore veneno emarcuit. Sic tota *Boleslai* domus Sancto pœnas *Stanislao* exoluit. Quia ſicut nullum bonum irremuneratum, ſic nullum malum impunitum. 1068.

COMMENTARIVS.

Notandæ ſex partes epiſtolæ deſcribentis multiplicem truculentiam *Boleslai*, quam primo exercuit in Nobiles Regni Poloniæ, qui eo derelicto in expeditione propter ſcandala vxorum ad propria redierunt. Secundo deſcribit truculentiam, quam exercuit in fœminas, quæ ſupervixerant per ſuorum indulgentiam maritorum. Tertio deſcribit truculentiam ipſius quam fecit in S. *Stanislaum* Epiſcopum Cracouienſem. Quarto deſcribit ineffabilia DEI mirabilia, quæ circa corpus S. *Stanislai* occiſi acciderant. Quinto deſcribit exulatum & fugam *Boleslai*, ſuperbiamque ipſius, quam *Wladislao* Regi Vngariæ oſtendit, in eo, quod reuerenter ipſum excipere renuit. Sexto Excuſationes *Boleslai* deſcribit. Vltimo oſtendit, quomodo *Boleslaus* propter tam nefandum ſcelus excuſabilis eſſe diu non potuit.

EPISTOLA XXII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

De Boleslai virtutum exordio, intermiſſione & Extinctione.

PRudentis eſt rerum exitus metiri, quia cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum. Nihil enim prodeſt in Pampinos germinare ſurculum, niſi proſit botros palmitis maturitate decerpi. Hic ſiquidem homo ab initio pretioſum ieciſſe viſus eſt virtutis fundamentum: Sed terra ſabuloſa dehiſcente, opus omne, quod in abyſſum corruit, illud in auras euanuit. Nam quod ſtrenuitatis in illo fuit, profundo flagitiorum inuoluitur; quod liberalitatis erat, vento ambitionis exſlatur.

Ambi-

1081. Ambitiosos enim liberales esse oportet. Cumque sapiens in principio sermonis accusator sit sui ipsius, cum bonarū sit mentium, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est: in isto abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum suarum, qui cor suum declinauit in verba malitiæ ad excusandas excusatiooes in peccatis. Iustum enim est, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc. Sed vtinam a *Saule* saltem didicisset ad citharæ sonum curare vulnera cordis sui. Vtinam corde dulcedinem cordis, quam auriculis attentius attigisset. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et iterum dixi: Confitebor, & tu remisisti. Dic enim homo iniquitates, vt iustificeris.

Vis abolere nefas, aperi scelus, indica culpam.
Exuit & culpam lachrymosa professio culpa.
Culpa sepulta reum prodit, rea prodita soluit.
Clausa cutis virus nutrit, aperta fugat.

COMMENTARIVS.

Notandum. Deus, qui non vult mortem peccatoris, est peccatori misericors in eo, quia non statim vt peccat, peccatorem interimit, sed ipsum expedit, vt se cognoscat, & pœnitentiam agat. Sic *Boleslao* Deus facit. Nun enim ipsum statim puniuit, vt S. *Stanislaum* interemit, sed sibi vitam procrastinauit, ipsoque Vngariam veniente beneficia sibi exhibuit quia *Wladislaus* Rex ipsum benignissime excepit. Ipse se tamen cognoscere noluit, pœnitentiamque ægre minime curauit: & ideo in malitia manens, factus amens, seipsum interemit. Quanquam etiam nonnulli adstruant, quod *Boleslaus* pœniteotiam fertur egisse. De consilio enim *Wladislai* Regis Vngariæ Papam adiit, cui nefas suum exposuit. A quo suscepta pœnitentia, monasterium quoddam in finibus Vngariæ versus Austriam & Carinthiam subiit: & completa pœnitentia in domino obdormiuit. In cuius sepulcru est Epitaphium hoc modo: HIC IACET BOLESLAVS REX POLONIÆ OCCISOR S. STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS. Apud nos tamen talia non famantur, ne diuulgautur populo, ne facilitas veniæ faceret incentiuum delinquenti.

EPISTOLA XXIII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De pii & primi Wladislai successibus, ac ipsius illustribus & virtuosis actibus.

A. C. 1082. PRoxime autem regnauit frater *Boleslai* minor Casimirides *Wladislaus*, non minous strenuitate militiæ illustris, quam religionis deuotione insignis. Cui de humana nihil æstimatum est felicitate defuisse, hoc excepto, quod vxore sterili diu sollicitum prolis legitimæ anxiabat carentia. Qua ex re mœstissimus cum ab homine consolari non posset, diuino tandem releuatur solatio; quasi enim cœlesti eruditus oraculo, *Francone* Antistite 1082. suggerente, auream instituit effigiem, quam cum Regiæ celsitudinis donatiuo beato Ægidio in Prouinciam delegauit, propositum delegantis hac exponente epistola.

Vinc. Kadlubkonis Hist. Pol. Lib. II.

Patrum Reuerendissimis cœnobii Wladislaus.

Dei gratia Rex Polonia, & coniunx regina Juditha *filialis reuerentia deuotionem. Etsi vlla posset esse, perfecta esse nō potuit humana felicitas. Nemo enim tam felix est, qui non cum aliqua sua felicitatis parte rixetur. Et nos quidem de nostri generositate sanguinis, de corporis aut animi elegantia, de dignitatis sollicitudine, de famæ gloria, & de omnimoda copia omnium gloriari non oportet. Non expedit enim. Sed illud nos humile lacrymari conuenit, quod inter florentissimos rerum successus, quidam notabilis mœroris stimulus datus est nobis, qui nos colaphizat, sobolis infœcunda sterilitas, qua non solum paternum tollit solatium, sed & graue quoddam ingerit orbitatis opprobrium. Proinde coram vobis, Patres sanctissimi, nostra prosternitur deuotio, vt hoc sterilitatis infortunium vestrorum meritorum tollat interuentus. Non enim est impossibile apud Deum vllum verbum.*

Tanta vtriusque Regum coniugum deuotione intellecta, sacer ille conuentus triduanum orationibus continoaoit ieiunium, cum hac Psalmodia, ac primum constantiore vigilantia.

Spes vtriusque spei & fauus & sapor esuriei,
Crescit sæpe tuo nectare nostra sitis.
Nux nuce nostra caret, Cedrus virentior aret,
Flos alit examen, flos sine flore tamen.
Animæ cur hæres, tribulis datus est rubus hæres,
Corna parit Cornus cur sine stipite summus?
Animæ ne soboles, ne desit mascula proles,
Vota precesque notes animæ, namque potes.

Nec dum vero Cœnobitarum expleta fuit oratio, cum Regina de concepto iocundatur, nondum legati redeunt & Reginæ fœcunditas prædicatur. Oritur namque sidus rutilantissimum, aurea exsculptum columna, tertius nascitur *Boleslaus*, cuius ex partu languore suscepto mater fatis est intercepta, fuitque gaudium mœrore temperatum & mœror gaudio dulcoratus. In quo pater didicisse potuit, coniunx esse maluerit, an pater. Sed ne diu molesta illi esset iugalis viduitas, Regis Vngariæ *Salomonis* relictæ Tertii *Henrici* Imperatoris sorori coniugatur, de qua tres tantum suscepit filios. Et licet iam grandæuus corpore, noluit tamen ignauia torpere. Sed tamen hostium vndique rebellionibus militarem crebrius

1082. brius exercitabat industriam. Et cum plerique consulerent, parcendum esse ætati, respondebat: *Animus mihi de senectute controuersiam facit, hunc au florem esse suum. Nam cum decrementa sentiam in corpore, in animo non sentio. Aurum antiquitate probari, virtutes senio augeri non minui; omniumque rerum exercitamina virtutis esse non ætatis.* Robusta igitur manu maritimas occupat Prouincias, quibus vt rebellandi amputaret facultatem tutissima illorum municipia concremari iubet; præfectis ibi propriis constitutis. Sed quia ceruix indomita, dorsum petulans, iugum detrectat, onus non sustinet; omnes Polonorum præfectos Pomerani hos excutiunt, illos interimunt. Qua ex re animosior *Wladislaus* seueriore dignos animaduersione reuisit. Quorum populosiores sinus depopulatus, cum præstantissima eorum supellectile reuertitur. Cumque iam pene in portu securitatis victores sibi blandiuntur, improuisæ Pomeranorum prosiliunt insidiæ, initur prælium luctuoso vtrinque dispendio, cædes hora diei tertia initiatur, vix noctis dirimitur caligine. Poloni tameo hostium dilapsis reliquiis campum victoriæ obtinuerunt; quos illic diutius immorari vetuit Dominicæ resurrectionis religio, licet quadragesimalium tempus feriarum minus religiose coluerunt. Vnde aliquantisper Poloni felicibus caruere successibus, vt etiam minima contra ipsos visa sunt dimicare. Cum enim vrbem *Nakel* obsidione cinxissent, quædam delusiones phantasticæ nocturnæ, quædam vmbræ vniuersos adeo territabant exercitus, vt hostium agitari crederentur assultibus. Ideo a castris armati eminus excubantes vmbras hostium insectantur, sæpe non hostes ictus inanes ventis incutiunt irridentibus. Sic in cassum labor impensus est & impensa. Quod factum non hebetes tantum animos hostium exacuit, sed domesticos in *Wladislaum* erexit carduos, & femoris eius ensem in ipsum exercuit. Erat enim illi naturalis quidam, sed illegitimus filius: nam ex scorto susceptus; qui ob materni notam pudoris, vel ut nouercales declinaret, insidias in latebris exilii perdiutissime delituit. Qua ex causa *Zbigneus* est nuncupatus. Hic Achitophel consilio ducis, videlicet Bohemiæ *Venceslai* in paternum subordinatur excidium, vltro licet se ipsam omnibus insuadeat ambitio. Auget illi fiduciam pater decrepitus, frater immaturus; affluunt flagitii comites, sceleris incentiua, transfugæ atrocissimi: quorum quosdam inuidia *Setegii* alios truculentia faceret extorres. Ille siquidem *Setegius* cum Poloniæ Princeps esset, militiæ non satis æquabiliter pensa Reipublicæ dispensabat, qui non quid rectum, non quid virtus postulauerit, sed quid iusserit pecunia; non quantum quis meruerit, sed quantum dare potuisset, inspexit. Plures ergo huius odio, quam exulis amore vltroneum elegerunt exilium.

Et primus Sileucianæ Præses Prouinciæ, cui nomen *Magnus*, huiusce conuenitur pactione. 1082.
A Nimis crudelis, nimis miser est, quam non solum depressæ sed amissæ libertatis non miseret, nec filius est, qui materni calamitates doloris sine dolore dissimulat. Neminem siquidem latet, quod monstrum, quæ bellua omnem patriæ sinum occupauerat, quoniam laceros vngues intimis omnium impegarat præcordiis vultur edacissimus, solus matris, non vt materna sugens vbera. E quibus cum lac emulgere non potest, elicit sanguinem; qui cæteros velut aborriuos, aut procul omnino abigit, aut fastuoso supprimit potentatu. Quid? quod apex omnis, quid? quod decus omne sub illo prostat, & in quæstu pro meretrice sedet? Quis enim expediuit Psittaco suum Aue? Quis omnes docuit Maiestatis archimetricas conari
B rationes? Magister artis, ingenii largitor *Setegius*; qui fasces, qui dignitatum gradus, qui graduum omnes minurias in artem redegit calculandi; qui tanti molem imperii in trutina venalitatis appendit. Proinde maturius tantæ pesti, tantæ cladi occurrendum. Cui enim ferendum est publica pernicies, publicæ honestatis opprobrium? At vero nutrix deliramenti ætas est decrepita, & ad omnia imbecillis infantiæ teneritudo. Ideoque nec Regi nec Reginæ infantulo id oneris competere, cum neuter consilio, neuter viribus vel sit vel videatur idoneus. Nec enim annosa quercus affluens carie in fabricæ columnam arigitur; nec leotisci virgulto, ruina macerie
C suffulcitur. Talem igitur & explorari & implorari conuenit, talem votis omnium expetendum; in quo & rebus afflictis extet solatium & micantis firmamentum gloriæ solidetur. Cuius tam pereximiæ felicitatis superexcellentem te *Magne* autorem existima, si consavoraneum ad nos animum inclinaueris; si Regis primogenitum *Zbigneum* in id propositi continueris; quem si perfecte nosse velis fidelissimum naturæ ac virtutis consule testimonium, quæ in illo dulci altercatione contendunt, vt incertum sit, natura virtutem, an virtus naturam antecellat. Itaque diu *Magnus* secum deliberat, deinde consanguineis deliberatum immurmurat & insuadet consilium, quod
D cuncti incunctanter amplectuntur, & Wratislauiæ principem *Zbigneum* constituunt. Quia vero id sine Patris conniuentia perfectum est, moneri pater non potuit, Regina & *Setegio* flammas indignationis aggerentibus. Ideo se coæquiuocum nominis Regem, Vngariæ, Morauiæ, ac Bohemorum Principes, nec non alias Thibianeorum copias in Sileucios contrahunt, quibus vnde imminebat excidium, inde accumulatior creuit gloria. Constantissime namque illorum resistente constantia, seu vrgente potius instantia, fœdus coactus est pacisci cum filio atque in ipso concordiæ vestibulo, in ipso pene pacis primordio expirauit.

1081. uit. Nam vt filialem erga se pater experiretur animum, extremæ valetudinis languorem simulat, filium quasi quoddam fati solatium acciri iubet. Verum ille vera cordis, non dissimulata lætitia, morbum incessu vultuque fatetur. Quippe qualis vultus erit, talia corda gerit. Cum enim humanum sit etiam alienæ calamitati compati, nullum in isto intellectum est vestigium compassionis iudicium; imo in tympanis, tibiis, symphonistarum choris & diuersis histrionum præstigiis mœrentem aulam ingreditur pompatice, vt ipse arrogantiæ fastus de ipso præconari videatur:

Filius enim ante diem paternos suspirat in annos.

Cognoscit quidem Pater egregii affectum filii, sed paterne ignoscit, & omnes imprudentiæ arguit, qui scilicet de tam prudenti facto durius opinati sunt; ait illum ex industria in rebus iucundissimis non iniucundum patri attulisse solatium. Nec enim flamma flammis extinguitur, nec mœrore mœror exuitur, præsertim cum hilaritate medentis æger nonnonquam hilarescat. Vt autem illius tumorem superbiæ, si omnino explodere non posset, aliquatenus subuerteret, fiduciales illi alas amputat, robustissima illius caute soluit præsidia. Nam primos Sbleciorum, quos viribus ab illo sequestrare non potuit, arte subducit. Vnde grassantius in Patris iniuriam consurgit: Wratislauia enim transfugit, excedens Kruszwiciam se recipit, sex Kruszvviciensium acies instruit, Pomeranorum non parua venatur & impetrat subsidia, cum suo patre congreditur, dimicat, succumbit, & carceris ergastulo mancipatur. Hic tanta hostium prosternitur infinitas, vt non solum vrbis sed campestrium amplitudo lacuum impleta sit profunditas; adeo vt omnem inibi natatilis esum longa successione temporis nonnulli horruerunt.

COMMENTARIVS.

Diuiditur Epistola ista, in duas partes principales. In prima describitur suæ sterilitatis opprobrium, & eiusdem opprobrii remedium. In secundo describuntur actus ipsius Wladislai illustres. Circa primam partem notandum. Fortuna humana nulli potest ad plenum prouenire. Aliquis enim est, qui abundat sufficientia pecuniarum, tamen sibi deficit generis nobilitas. Alter autem est nobilis, sibi deficit pecuniarum facultas, in tantum, quod mallet esse ignobilis, quam nobilis. Alter vero est, qui habet vtrumque, sed deflet vitam cælibem, quia viuit sine vxore & liberis, habens bona pro vxore & non potest: Alius autem habet vxorem & omnia bona prædicta: caret tamen hærede, & prole. Alius vero habet omnia prædicta, deplorat tamen delicta filiorum & filiarum. Ideo nullus potest cum sua fortuna concordare, quando in aliquo ab ipsa discordet & opprobria patiatur. Inter quæ opprobria prolis carentia Wladislaum Regem anxiabat.

Secundo notandum, orationis puræ magnam esse virtutem, velut eo im fidelis nuncius mandatum peragit & penetrat, quo caro non pertingit, & maxime si humilis casta & perseuerans fuerit. Vacua enim tunc non redibit. Hoc animaduertens *Franco* Episcopus Cracou. *Wladislao* Regi consuluit, vt ad Abbatem vna cum suis fratribus Monasterii S. Ægidii pro obtinenda prole Masculina humiliter ac deuote veniens; & B. *Ægidio* dona offerens, concurreret. Vnde vero huius sanctæ Vniuersitatis, Monachorum prolem masculinam *Wladislao* Regi Polonorum expoposcit. Et ideo *Wladislaus* piissimus pro tam munere insigni ad honorem S. *Ægidii*, Ecclesiam eiusdem in Cracouia fundauit, & eam præbendis ac bonis temporalibus dotauit. Hinc etiam ad honorem S. *Wenceslai* Martyris gloriosi olim Principis Bohemiæ Ecclesiam Cathedralem in Castro Cracou. primus fundauit, in qua viginti quatuor Canonicos instituit, & præbendis magnificentia regali condonat. Qui Anno Domini 1102. de hac luce migrauit: cui *Boleslaus* Krzyvvoustus filius suus legitimus per preces monachorum obtentus successit. Circa secundam partem est notandum, secundum *Senecam* ad Lucullum Epist. 17. *Quemadmodum vitia non sunt in rebus sed in animo; sic virtutes non sunt in rebus, sed in animo.* Actus ergo fortitudinis non dependent ex parte corporis, sed ex parte animi. *Wladislaus* ergo, quanquam grandæuus fuit corpore, tamen vigorosus fuit mente: quo vigore & militares actus exercuit, & rebelliones hostium compescuit, & præcipue partium maritimarum & Pomeranorum. Et merito: Teste enim *Tullio* de Senect. c. 4. *Arma senectutis sunt, artes, exercitationesque virtutum. Nihil enim est iucundius senectute stipata studiis virtutum.*

Item notandum: Bonum est, vt Rex & Princeps habeat officiales Regni & sui Dominii iustos, vnicuique quod suum est pro suis meritis reddentes. Sic enim & Rex à suis subditis diligitur, & regnum in facultatibus & regnicolis adaugetur. Secus si contingat, regnum in magna pericula perueniet; sicut tempore pii *Wladislai* hoc accidit. Propter enim *Setegii* Principis militiæ mores, imbecillitatem & iniustitiam plures de Regno exulauerunt, & deinde adhærentes *Sbigneo* Regi in contrarium extiterunt; quod nunquam fecissent, si *Setegius* æqualitatem & iustitiam in distribuendis pensis Reipub. in omnes habuisset, & non suos quæstus ac pecuniam inspexisset. 1081.

1082. *EPISTOLA XXIV.*

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua præcedentem epiſtolam ſimilibus comprobat.

Difficile eſt vt bono peragantur exitu, quæ malo inchoata ſunt principio. Vix enim quod ab initio temporis non valet, tractu temporis conualeſcit: etſi nonnunquam in bonos vſus verſum deſinat eſſe vitioſum. Nam quæ ſalicto plantæ inſeritur, ſalicti ſapit radicem; vnde iſte neſcio quid inoliur in ſe circumferens originis, non modo diſciplina proteruior, ſed paterna fit correptione arrogantior. Eſt autem arrogantia quædam ſuperbiæ ſpecies, qua quis præ ſe neminem ducit hominem. Hinc omnis arrogans odioſus quæ peſtis ſacrilega nonnullos peperit parricidas; qui quibus hoſtes pepercerant, patribus non pepercare. Nonne enim Bactrianorum regem *Eutrandem* filius iam Regni ſocius non ſolum occidit; ſed & non diſſimulato parricidio velot hoſtem non patrem occidiſſet, per ſanguinem eius currum egit, & corpus abiici inſepultum iuſſit. Nonne Rex Solgobriorum *Naudes* patrem in aula obtruncat? cuius etiam ſanguinem lingere non horruit, quaſi nouo lethi experimento probans, non minus eſſe dulcem guſtu paternum cruorem, quam aſpectu. Iſte ne ſolus videretur flagitio ſuſpectus, adoleſcentes ingenuos muneribus inuitat, & in patris occiſionem informat: non impune tamen. Nam cum huius parricidæ adhuc patre incolumi C ad regnum ſuſpenſum, & procarum præcipuos ſtudioſius inclinaret, reſpondent: facturos, dum paternam non deſerat prudentiam. Quibus ille: Quænam eſt illa? modicis per inquiam præſtolare. Appelli iubeas duos greges, balantum vnum, alterum caprarum, & ſeorſim arietem & hircum; vtrius, inquiunt, gregum ducem eligas? At ille: Balantum. vter grex porior? reſpondat Balantum. Et illi: inſcrutabilis eſt tui patris induſtria, & non poteris ad eam. Ille namque cum ſciret ſimilitudinem amicitiſimam eſſe naturæ, non prius nos dilexit, quam illi eſſemus etiam parricidio conformes. Et ſic nos capris conformat parricidii olocitas. Quibus ergo placere velis, D ſimilem fieri te oportet. Proinde curſu citatiſsimo patrem adiit, pogione confodit, Regnum petit, ſed proprio iudicio a regno arcetur. Aiunt enim: quia ducem balantum elegiſti & potiorem iodicaſti hirco arietem. Recte quidem: ſed cur tam repente ex ariete factus es hircus? hæc igitur feras, quæ bircina olacitate capiontur. Nos deinceps nec eſſe capros petulantes, nec hirco ſubeſſe delectat. Is eorum exitus, qui ſanctiſsima patrum munia ea colunt reuerentia. Taceo de illo, qui etſi non occiderat, quia tamen per eum non ſtetit, quo minus occideret crinibus æmulo ſugieote. *Abſtractus* miſerabiles in ilice pendens pœnas parricidii excepit. *Malei* quoq; Catthaginenſium principis filium prætereo, *Cortolonem*, qui A ad patrem exulantem ornatus purpura & infulis ſaltuoſe venit; quem pater quia coram exulibus ſe habitu felicitatis iactauerat, cum ornatu ſuo in altisſimam crucem Ciuitatis conſpectu configi iuſſit; ſtatuens exemplum, ne quis paternis miſeriis poſt hoc illudat. Quæ ex re liquide proſpicis, cuius gratiæ ſit apud alios arrogantiæ faſtus, quem tanto pater dignum cenſuit piaculo. Attamen huius exceſsit medicina modum: nec enim debuit ipſo grauior fuiſſe vulnere vulneris curatio. 1082.

COMMENTARIVS.

Notandum ſecundum *Philippum de Pergamo*, parte vlt. præcepto 45. Hominem anguB ſtiatum & infelicem, nullos debet ſubſannare & irridere. Eccl. 4. Non verearis proximum tuum in caſu ſuo: quoniam cum ſcientia vel dignitate, vel poteſtate temporalis felicitatis proximum tuum excedas, non tamen ipſum irrideas. Ideo, quia quamuis ipſum per felicitatem ventuoſam excedas, te forte ipſe per felicitatis, interioris beatitudinem excedit. Qui autem peccat tali ſubſannatione, dignus eſt correctione & diſciplina; correctio autem eſt ſpecies iuſtitiæ. Ideo non debet eſſe maior pœna, quam culpa: alias enim non eſſet correctio, ſed crudelitas; quæ ſecundum *Senecam* Lib. 2. de Clementia, eſt atrocitas animi in pœnis exigendis. Subſannatio enim vel deriſio patris vel matris, morte puniebatur in veteri lege. Prouerb. 30. Populi qui ſubſannat Patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, confodiant eum corui de torrentibus & comedent eum filii aquilæ.

EPISTOLA XXV.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſ.

De amplioribus laudibus Regis Wladislai & ſucceſſori; ſui Boleslai.

Quanto autem ille in patrem atrocior, tanto in illum pater fuit pietate propenſior, quem non ſolum carcere, ſed & paterna poteſtate emancipat, cohæredem inſtituit, certam illi ab hærede legitimo regni portionem diſD terminat. Igitur *Boleslaus* licet adoleſcentulus, maturis illum virtutibus anticipat, gratuiſsima morum venuſtate antecellit, vt ætas vlterior in mente adoleſcentis non immerito ſuam admiraretur caniciem, vt viros conſulares canis albicantibus reſparſos verticem ad eius conſilia putares infantiſsimos. Quod quantum apud prudentes gloriæ, tantum illi apud mores improbos peperit inuidiæ, quia virtus ſeſe diligit, aſpernatur contraria. *Setegius* namque certis inſtructus prognoſticis ſuæ in illo declinationem verſutiæ luxiſſe fertur. Ecce hic poſitus eſt in ruinam multorum & tuam ipſius *Setegi* animam pertranſibit gloria gladii. Itaque factionem contrahit ſeditionis, oli- A. C. 1102.

1102. elicit ſcintillam odii,flammas conflat inter Patrem & filios, diſcordiæ fouet incentiua; quæ *Boleslaus* non tantum ſedat, ſed & ſementinam malorum eradicat originem. *Setegio* enim proſcriptioni expoſito, partes regni diſſidentes conciliat,& quas ſeditionis occaſione occupauerat Prouincias patri reſtituit. Non minus in paternam pius religionem,in patriæ quoque commoda propenſus; tantum enim virtuti, tantum paternæ deuotioni dependit,vt in aurea lamina nomen Patris inſculpſerit,quam aurea catena in pectus dependere iuſſit; vt quaſi patre ſemper præſente filialis ingum diſciplinæ, paternæ memoriam reuerentiæ, fugam vitiorum,virtutum cuſtodelam vbique ſecum circumferret,lamina crebro ſuggerente. Sic loquere tanquam Pater audiat, ſic age tanquam pater videat. Turpe ſiquidem eſt ſub Patris aſpectu aut agi turpia aut dici ſcurrilia. Tanta itaque ſe illi reuerentia aſtrinxit,vt non patrem coli,ſed numen crederes adorari. Quod pietatis illi non defuit etiam patre fatis intercepto, quem, vt aiunt, in veſte atra integro luxit quinquennio. Et quoniam Virtus eſt habitus mentis bene conſtitutæ, habitus vero eſt qualitas difficile mobilis. Quod quid filiationis patri debuarat in fratrem transtulir, vt non minus ſinceritate deuota cuſtodiret fraternæ intemeritatis arcanum,licet illũ ſuo noſſet inſidiari calcaneo. Nam vt e multis pauca perſtringam,imo vt ex paucis multa coniectes; robuſtum Pomerani iuxta *Zantok* extruxerant municipium,quod Zanthocenſium imminebat excidio. Quod cum expugnare contendit *Sbigneus* ignominioſe abigitur. *Boleslaus* vero non ſolum illud ſolo adæquat, ſed Miedzyrzecz & alias illorum vrbes euincit. Rurſus *Sbigneo* muliebriter illacrymante, Parthi Poloniæ fines populantur, quos trans flumina tandem conſequitur *Boleslaus*, & hoſtes paſſim fundens,captiuos ſuos enſe redimunt & prædones in prædæ prædam conuertit. Quæ adoleſcentis tyrocinia cis annos aucta pubertatis,animo *Sbignei* fomitem iniecere inuidiæ. Vnde fraternis arrogatus intereſſe & præeſſe nuptiis,quæ putas ſponſalia, quæ ſolatia, quæ ſodalitia, quos denique paranymphos architriclinari ſtuduit? Bohemiam ſuſcitat, inſtruit rabiem,vt *Boleslao* connubialibus feriante ceremoniis regnum eius graſſantius deprædentur. Sed nouus illos ſponſus vino cruoris inebriat; qui vt acrius hoſtilem compeſcat audaciam,tres delectorum turmas in Morauiam deſtinat. Hi dum infinitas prædiciniorum agunt manubias, ducem Morauiæ *Swatopelk* à tergo conſpicantur. Nec liquido claret: vtrumne tigridem orbatio catulorum vrgeat ſtimulantius,an Leones prædæ auiditas vrgentius inſtimulat. Lugendus tamen vtrinque conflictus, vix multo vtrorumque ſcinditur diſcrimine. His militiæ princeps *Wulaus* manu mutilatur. Pro qua ob virtutis inſigne, auream illi *Boleslaus* reſtituit. Quod æmulorum liuor & maxime non fraterna fratris mordacitas in ridiculi parabolam conuertit.

1102

COMMENTARIVS.

Epiſtola præcedens in tres diuiditur partes. In prima deſcribit pietatem Regis *Wladislai*, qua motus non ſolum *Sbigneum* de carceris ergaſtulo ſoluit, ſed etiam bona largiens ipſum emancipauit, hæredem fecit, certamque illi partem regni ab hærede legitimo videlicet ipſo *Boleslao* aſſignauit,licet *Sbigneus* apud Patrem ſuum hæc nunquam meruerat.

In ſecunda parte proſequitur de laudibus virtuoſis regis *Boleslai*, quibus licet adoleſcentulus ipſum *Sbigneum* ætate maiorem excellebat, & in admirationem multos viros deducebat. In qua quidem morum grauitate ſicut apud prudentes & bonos magnæ titulus gloriæ ſibi creuit, ſic apud inſipientes & prauos magnus ſibi cumulus inuidiæ redundauit. Ideo quia virtus diligit ſibi ſimilia, aſpernatur autem contraria.

In tertia parte deſcribit actus ſtrenuos *Boleslai*. Primo per ſe aduerſus Pomeranos, ſecundo aduerſus Ruthenos, tertio Bohemos,& quarto per Proceres ſuos aduerſus Morauos; inter quos *Wislaus* alias *Zeleslaus* princeps militiæ manu mutilatur,pro qua ſibi manus aurea per *Boleslaum* datur.

Circa primum eſt notandum. Nemo adeo ferus eſt,qui non manſueſcere poſſit, ſecundum *Horatium* in Epiſt. *Si modo culturæ patientem commodet aurem.* Hic tamen ſecundum *Iacobum* in Zophilogio parte 8. cap. 7. *Quanto quis in gradu eſt ſublimior, tanto ad miſericordiam & ad clementiam exiſtere debet promtior.* iuxta illud *Ouidii* 4. Triſt.

Quanto quis maior tanto placidior ira;
Et faciles motus mens generoſa capit.

Rex igitur *Wladislaus* & conditione ſua regalis erga *Sbigneum* filium ſuum naturalem, pium ſe exiſtimans, nedum pro ſuis demeritis ergaſtulo carceris liberatum emancipauit, ſed & partem Regni Ducatum videlicet Siradienſem, ſecundum quandam Chronicam & terram Glogouiæ aſſignauit,in hoc ſequens veterum exempla Regum,qui clementes & pii extiterunt.

Circa ſecundam partem notandum, ſecundum *Franciſcum* in Procemio I. libro. Habet hoc proprium virtus,vt in amorem ſui bonos eligat,in ſtuporem malos. Cui conſonat *Tullius* libro de amicitia,dicens: *Nihil virtute amabilius,nihil magis allicit ad diligendum, quam virtus. Nam propter virtutem & probitatem etiam eos, quos nunquam vidimus,quodammodo diligimus.* Et merito, quia omnia bonum appetunt. 1. Ethic.

1102. Circa tertiam partem notandum. *Boleslaus Krzywousty*, de cuius nuptiarum solennitate hic tangitur, duxerat in vxorem filiam A Ducis Haliciensis. de qua genuit *Wladislaum* secundum & vnam filiam, vt habetur in alia Chronica Polonorum.

EPISTOLA XXVI.

IOANNIS Archiepisc. Gnesnensis.

In qua praecedentis epistola materiam continuat.

NIhil adeo bene fit vel dicitur, quod non possit deprauari. Nam quid in lingua lusciniae? Amoenitas. Quid in lingua serpentum? Sibilus. Quid in lingua canum? Latratus. Vnde cum dictum est sapienti: Male de te loquuntur homines. Et ille: Non B quod debent faciunt, sed quod solent. Gloriosum vero viro est forti, corpore mancum, virtute videri ambimanum, quod illum virum non latuit, qui multis in praelio fusis ab hoste tandem gressu subuertatur, à consociis deplangitur; quorum ille planctum ridiculo excipit, iucundum sibi gratolans accessisse hac in re commercium, vt singuli passus virtutum sint monimenta, non claudicandi opprobrium. Suam alii vnde libet mendicent gloriam, ego meam corporis cicatricibus insculpsi. Quidam enim, inquit, etsi claudicare videantur, non claudicant, sed vel virtutes computant, vel earum incrementa meditantur.

COMMENTARIVS.

Epistola haec continet partes duas. In prima *Sbigneum* reprehendit virtualiter, qui *Wlaum* de opere virtuoso per vitium derisionis subsannauit, & opus eius bonum & virtuosum, quia forte per suam derisionem & detractionem deprauare voluit.

In secunda *Wlai* fortitudinem subiungit, qui manu priuatus in bello, propter bonum Reipub. *Sbignei* detractionem patienter tulit, & maluit esse ambimanus in virtute & mancus in corpore, quam ambimanus in corpore & mancus in virtute, quod probat cuiusdam fortis familiaris exemplo in litera posito.

Circa primam partem aduertendum est: D Tripliciter bona quae fiunt vel dicuntur per aduersarios deprauantur. Primo adulatione, quae blanditur cum pernicie, iuxta illud Isaiae c. 3. (Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te deceperunt.) Et hoc significatur, per amoenitatem lusciniae, id est, Philomelae: & hoc significatur per serpentum sibilum. Serpens enim est animal proditiosum, in silentio mordet, tortuose incedit, & terram comedit. Sic detractor & proditor: illos enim mordet retro, qui dum sunt praesentes, adiouare alias & venerari se simulat, nec detrahit, nisi vbi detractor timet, dum videt eum, cui detrahit. Tortuose etiam incedit, dum incipit a laude eius, cui vult detrahere. Rectitudinem etiam simulat intentionis, dicens: Se hoc non dicere animo detrahendi. Vt ei fides adhibeatur, dicit se eum diligere cui detrahit. Terram etiam comedit, quia quod infimum est in homine versat in ore. Tertio dissensionem & calumniam Eccl. I. calumnia turbat hominem sapientem & significatur per canis latratum. Haec omnia fiunt per linguam, quae secundum Iacobum in Canonica cap. 3. est inquietum malum, plena veneno mortifero: ideo quia peccata linguae sunt 24. vt patet in summa de vitiis. 1102.

Circa secundam partem aduertendum est, secundum *Macrobium* lib. I. Fortis animi est, supra periculi metum agere, nihilq; nisi turpia timere, fortiter aduersa tolerare velut prospera. Est enim fortitudo rerum magnarum appetitio, rerum humilium contemptio & laborum cum vtilitate perpensio, quae inquam perpensio est stabilis, quod hominem insuperabilem facit. Inde Seneca: *Facilius est gentem, quam virum fortem debellare.* Haec autem fortitudo viguit in *Wlao* & in aliis fortibus viris multis, de quibus narrat in litera.

EPISTOLA XXVII.

MATTHAEI Episcopi Cracouiensis.

De amplioribus Regis Boleslai tertii dicti Krzywousty, successibus & gloriosis actibus.

C TAnta vero Boleslai vndique fama percrebuit, vt omnes illius animositatem hostes obstupescerint, vt Martis alumnus, Tygridis filius, Leonis rabies, Draco flammiuomus, ignis, ictus fulminis seu quouis alio feritatis vocabulo à diuersis nuncuparetur. Tantus illi animus, tantus belligerandi amor inerat, vt grauiorem putauerit otii torpedinem, quam morbi languorem. Nec minus illum domesticae fratris exercuere insidiae, quam hostis extraneus. Qui cum fraternae virtutis odio, cum inspecto nocendi desiderio amorem simulat, fidei constantiam paciscitur, iurisiurandi execratione se inuicem obstringunt, neutrum sine altero de pace vel hostilitate cum quibuspiam decernere, vtrumque alteri salubritate consilii, auxiliorum promtitudine, quam fidelissime suppetere. Quorum animo illud imprimis vnanimiter insedit, vt maritimas occuparent prouincias, vt Pomeranorum retundatur improbitas. Itaque locum, tempus, modumque contrahendi, ordinandi & educendi cohortes eligunt. Quod in ipso pene deliberandi auspicio proditionis ille princeps Pomeranorum fertur prodidisse. Nam nec sponsioni condictae praestitit nec suam aut suorum copiam collibito exhibuit. Imo fratris paratissimos tam amicos quam obsequiales, occulta persuasione a proposito distorsit. Inter-

1102. terea Pomeranorum latrunculi Poloniæ conterminia manu valida insiliunt, flammas iniiciunt, prædas abigunt. Igitur *Boleslaus* nihil A tale suspicatus, intrepidus tamen cum paucis aduolat, hostes aggreditur: quantus furor! quanta temeritas! octuaginta duntaxat viri cum tribus millibus committuntur. Sed quid hi sunt inter tantos? non frustratus tamen spicarum manipulis, exiguus licet igniculus inuoluitur; cæduntur quidem & cædi maluot, quam cedere Boleslaidæ; sed hostium strages decuplatur, nec cessat Leo rabidus turmas transgyrare, cuneos perscindere, donec genitalibus fusis, eius asturco procubuit. Tandem demum plures pedestri prosternens conflictu e campo certaminis non declinauit, sed virtute indefessa fuit hostibus hostis iosestior. Nec vero sacri comes Palatii *Scarbimirus* instat B segnius, tanto acrior, quanto cruentior. Erat enim dextro lumine tenebratus. Soi quoque victores per omnia hostes cædunt & sternunt, quorum quidam non victi, sed vincendo fatigati inter stratorum cateruas hostium obdormiscunt.

COMMENTARIVS.

In hac Epistola facit tria. Primo describit fortitudinem *Boleslai*, ex quo ioerat illi amor belligerandi, propter quod & hostes sui coram eo obstupebant. Vnde & filium Martis, qui est Deus belli, filium Tygridis, qui est ferox & velox. Leonem, qui audacium Prioceps, C seu fulmen ipsum vocabant. Secundo describit insidias, traditiones ac fraudes per *Sbigneum* confratrem suum *Boleslao* factas; quibus fraudibus sponsiones fœderatas rupit & iusiurandum inter ipsos factum minime tenere curauit. Imo fœderibus non obstantibus amicitiæ, in malum fratris sui insidiose ac prodiciose laborauit: nec aliquod secum dictamen factum ad effectum deduxit, amicosque vbilibet ac defensores promtos in suum periculum non modicum sibi destruxit. Tertio subiungit triumphum, quem cum suis octoginta contra Pomeranorum tria millia obtinuit: in quo asturco seu dextrarios sibi interiit, & *Scarbimirus* comes oculum dextrum D amisit.

Circa primum est aduertendum. *Boleslaus* ita fortis extitit, quod animus belligerandi totus sibi assuit, vt grauiorem putaret otii torpedinem, quam morbi dolorem. Et ratio est, quia secundum *Senecam* ad Lucillum in vna epistola, *in omni morbo sunt grauia tria: metus mortis, dolor corporis & intermissio voluptatum. Otium vero* secundum *Senecam* ad Lucil. Epist. 68 *est viui hominis sepultura*, quæ est peior quam illa tria. Circa secundum notandum. Domesticæ inimicitiæ peiores sunt quam extraneæ insidiæ. Vnde *Boëtius: Nulla Pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus.* Quia inimicus extraneus habet se sicut inimicus loquax, domesticus autem sicut tacens. 1102

EPISTOLA XXVIII.

IOANNIS Archiepisc. Gnesnens.

In qua virtualiter commendat Regem Boleslaum de amore Patria.

QVod amore patriæ suscipitur, amor est non furor, virtus non temeritas. Fortis enim est vt mors dilectio; quæ quanto est meticulosior, tanto audacior. Nihil namque audacius in arma ciues prouocat, quam ciuilis timor discriminis: hoc est, quod *Solon* Athenienses exhortatus ait: *Non minus timidos vos esse velim quam audaces, quia timor circumspectionem suggerit, & circumspectio parit confidentiam, & confidentia gignit audaciam, qua homo sæpe fit seipso animosior.* Quid igitur *Machabæum* cum octingentis viris contra viginti duo millia Bacchidis illius viri impulit, vt sui oblitus, suorum potius meminerit quam vitæ? Amor patriæ. Quid quod *Saulides* in iugeris dimidii perexiguo spatiolo viginti viris cæsis tot Philistinorum legiones, solo comite armigero, & impegit & confudit? Aut vnde taotum animi *Eleazaro*, vt salubrius cedentibus aliis suffossi ruina Elephantis obteri elegerit? Quid trecentos Spartanorum contra Persas animauerat, vt quingenta hostium millia non horruerint? Vnde compluribus tanta morieodi voluntas? Amor patriæ. Nam vt alios sine inuidia prætercam, superexcellentem audi *Codri* virtutem. Dorenses enim cootra Athenienses præliaturi oraculum consulunt. Quibus respondetur: Si hostium occiderint regem ipsi vincerentur. Quo cognito Rex Atheniensis *Codrus*, permutat habitum, pannosus castra hostium ingreditur, militem ex industria falce vulnerat & à vulnerato occiditur. Hostes corpore cognito sine prælio discedunt. Sic virtus Regis propriæ discrimine mortis patriæ salutem mercatus. Non est ergo alienum a virtute, priuato incommodo Rempub. saluare.

COMMENTARIVS.

Boleslaus tertius sic patriam dilexit, quod cum octoginta viris tria millia hostium inuadens prostrauit. Exemplo primo *Iudæ Machabæi*, de quo habetur 1. Machab. 9. qui amore legis diuinæ & patriæ cum octingentis viris, Bachidem cum viginti duobus millibus inuasit & vicit. Secundo exemplo Spartanorum. Nam, vt refert *Valerius* libro vltimo, *Leonides* nobilis Spartanus cum trecentis ciuibus pugnat contra regem Persarum pro libertate Patriæ. Quos alacri animo est allocutus dicens: *Sic prandete commilitones mei, tanquam*

1102. *quam apud inferos cœnaturi.* Cui omnes paruerunt intrepidi; denunciauit enim eis, nihil restare nisi mortem,& animat eos ad omnia patienter pro patria sustinenda. Tertio exemplo *Ionathæ* filii *Saulis*, de quo habetur 1. Reg. 14. qui cum adolescente armigero suo viginti viros in media parte iugeris prostrauit & reliquam multitudinem hinc inde disparsit. Quarto exemplo *Eleazari*, de quo habetur 1. Machab. vlt. Hic enim vt liberaret populum suum,& acquireret sibi nomen æternum, visa vna bestia vltra alias eminente, in qua esset rex; cucurrit ad eam audacter in medio legionum interficiens à dextris & à sinistris. Et cadebant ab eo huc & illuc, & subiit pedes elephantis supponensque se eidem, & occidit eum; qui cadens super *Eleazarum* ipsum oppressit, & mortuus est illic. Qui videntes virtutem Regis,& impetum exercitus eius, diuerterunt à prælio. Quinto exemplo *Codri* Regis Atheniensium, de quo refert *Valerius* lib. 5. Cum enim Dorenses cum Atheniensibus fuissent bella commissuri, acceperant responsum a Diis, quod illi essent victores futuri, quorum Rex occideretur. *Codrus* hoc audiens, salutemque Reipub. & patriæ præ se ferens, in habitu pauperis ad hostes transiit, & ipsos iurgiis prouocando, militem studiose falce vulnerauit,& a vulnerato est occisus.

Circa literam est notandum secundum *Tullium* lib. I. de offic. *Omnium Societatum nulla est charior, nulla grauior, quam ea quæ est cum Repub. Vnicuique nostrum chari parentes, chari liberi, chari familiares & propinqui: Sed omnium charitates patria vna complexa est, pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere, si sit ei profuturus.* Imo & pro ea dulciter moritur. Plurimi ergo sunt inuenti, qui vitam pro patria dulciter fuderunt. Et ratio est; quia bonum patriæ excedit omnia bona singularia. *Parit enim nobis necessaria ad vitæ corporalis sustentationem, ad humani generis conseruationem, ad vitæ moralis eruditionem,* secundum *Philippum de Pergamo.*

EPISTOLA XXIX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De vlterioribus laudibus & actibus bellicis Boleslai Regis.

RVmore tandem prælii diffusius perstrepente, fit ad principem suorum vndique concursus: nec desunt qui proteruum, qui incircumspectum ac præcipitem dicant, quod inconsulto animi calore tanto sese periculo ingesserit, nec decere ducem examinis vspiam euolare sine examine. Aliis egregie, animose actum videri cœlo tenus efferendum, aiunt, cotem esse debere Principem, qui suos exacuat, non obtundat,& inter hostium cadauera equi cadauer inspectantes: *ecce, inquiunt, ecce ille* Alexandri *Bucephalus, quem Rex Indorum* Porus *occidit, quemque inter hostes per caudam*
A *ad suos* Alexander *pertraxit.* Sed & comiti *Scarbimiro* effossi luminis à patre *Alexandri* mutuantur solatium, qualiter *Philippo* Montanam vrbem oppugnante sagitta de muris iacta regis dextrum oculum effoderit; quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior in hostes, nec moderatus tantum sed etiam mitis aduersus victos fuit. *Boleslaus* vero torrentis instar spumantiore impetu rapitur, fit obice torrentior, fit correptione animosior; cumque vltum ire auidus parat, *Sbignei* rursus dolo acciti Bohemi præ foribus nunciantur. Virum ergo eligendum? Vetus insectandus hostis, an nouo occurrendum? At hoc tutius, illud honestius; neutrum tamen negligit fi-
B delis Machabæorum imitator. Nam & quos Pomeraniam destinat, de Pomeranis victoriam referunt, & ipse de Bohemicorum millibus triumphat. Sic & iniuriam propulsat, & patriam conseruat. Est autem oppidum *Kozle* finibus conterminum Bohemiæ, quod non ab hoste, sed præsidum incuria igne neglecto concrematur. Veretur *Boleslaus*, ne ab hostibus muniendum occuperur: illo itaque ocius accelerat, fratris ope subsidiari postulat, cunctanti scribit: *Nimis delicatus est, qui honorem appetit sine onere. Nam etsi honesta sit, certe onusta est principandi solertia; & nos quidem eiusdem horti pariter capimus delitias, sed modo dispari hortum excolimus; cum ra-*
C *tio exigat, vt quem vtilitas delectat, difficultas non terreat. Decebat enim in publicis administrationibus, in Repub. patrociniis cum principari præcipue, qui primogenitura præminet principatu. Quodsi laboris sarcinam declinare potius eligis, meorum saltem ac meis consane laboribus, quos omnium commodis intellexeris accommodatas. Penes itaque te iubendi autoritas, penes me sit obsequendi promtitudo. Turpe enim est luctari cum onere quod semel susceperis.* Adhæc ille sinistimus interpres stomachatur, consternatur, legatos vinculis conuincit, occasiones contra se quæri queritur: Pomeranos, Bohemos, Morauos & Lemmanorum Duces in fratrem suscitat, vt illum à regno
D exterminent. Horret his auditis *Boleslaus*,& hæsitat, quos prius expectet, aut quos prius impetat hostes. Non imprudenter tamen prudentum secutus consilia Bohemicos sibi conciliat, fœdus ferit, fratri simul & dolos & vires amputat. Verum ille Parthico plusquam Parthus fugam eligit potius,& *Marii* exemplo in Mazouiæ carectis delitescit; quem *Boleslaus* omnibus eius municipiis interceptis vrgentissime insectatur, donec humillime prouolutus, vix optimatum tandem impetrat interuentu, vt miles saltem fratris non Regni cohæres æstimetur. Illud quoque satisdatione pollicetur, ne quas *Boleslao* suspectas munitiones ac nouas erigat, aut dirutas resarciat. Sed 1102.

nec

1102. nec tunc inolitæ fomes perfidiæ in illo sopiri potuit, nedum extingui. Non enim est facile a consuetudine reuocari, cum sit consue- A tudo altera natura. Itaque sub amoris prætextu tendit laqueos, fodit pedicas, torquet pendilia, casses iacit, hamos inescat, armenta toxitat & omne dolositatis artificium experitur. Nouissime fellis acerbitatem, virus euomit pestiferum. Nam *Boleslao* in maritimam profecturo, cooperator ille diligens qua consueuit opera fratrem coadiuuat. Impietas enim sacrilega sacramento fidem, naturam priuat pietate, fratri suorum subtrahit adminiculum, hostium subsidio se ipsum impendit. Qui vti dolum tegeret, mutat arma, gregarium militem se simulat, fratris castra ingreditur, quibus noctu exploratis cum hostibus impetum facit. Erat interea *Boleslaus* extra B castra suorum, diligenter explorans excubias. A tergo igitur hostes occupat, quibus fusis magister doli casu deiecta casside deprehenditur, capitur, coram magistratu Maiestatis insimulatur: *Ciuium castra cum hoste impegisti.* At ille: *Non inficior me cum hostibus vno ante hostes ingressum, quia impetum facturos præcurrere contendi.* Cumque rei & facti atrocitatem tota stupet concio, quidam Principis dignitati satrapa proximus exorditur.

„ *Eloquar, an sileam? dolor siluisse dolorem:*
„ *Vulnus enim geminat vulnere spina latens.*

„Sed etsi omnis lingua sileat, sua tamen ho-
„minis de homine non silent studia. Hic si-
„quidem non incallidus homo, quo dolum te-
„gat, habitum dissimulat, Regni ambitione
„se raptim ad hostes recipit, hostibus in exti-
„dium Patriæ subordinatis castra Ciuium
„noctu irrumpit, vt regni extincto lumine &
„tyrannidem occupet, & tyrannidem exerceat.
„Porro sub habitu ficto cum hostibus *Sbigneus*
„castra ciuilia conuenit. Mihi vt tum aduer-
„sario, quo animo id fecerit, induxerit ne illos,
„feceritne cum illis impetum, id in controuer-
„sia verti videtur. Et primo huius naturam
„hominis ante oculos ponendam; secundo,
„quæ illi disciplinæ fuerint studia, contem-
„plari libet; tertii, quæ in ciues vel erga ho- D
„stes affectio demonstrandum. His enim di-
„gestis, nec parua quidem dubitatio remorari
„potest condonationem. Huius itaque na-
„turam nullum habere cum virtute consorti-
„um liquide constabit, si origo examinantius
„attenditur. Non enim facile planta con-
„ualescit, cuius radicem vermis in ipso plan-
„tationis exordio cauteriat: Imo qui salici sur-
„culus inseritur, salicti insequetur saporem;
„& ex Pegaso conceptus Burduncuius ma-
„tris asinariam exprimit ruditatem, non Pe-
„gasi prosapiam. Nam quid adulterinæ
„palmes propaginis propinare potest, nisi
acerbissimum labruscæ propaginis stupo-“ 1102.
rem? Pestilens enim est succus radicis pesti-“
A feræ. Fama est leænam quandoque commi-“
steri cum pardo, vnde Vnciam nasci dicunt;“
qua deprehensa Leo inuidia motus, cum Lu-“
pa commiscetur, hinc nascitur Leoxipus, qui“
vulgo lupus rabidus dicitur. Quam ergo“
aut iacere aut concipere sementem virtutis“
potest scorti seminarium, sed garrula ocello-“
rum lasciuia, nonnihil suspicionis affert, &“
ipsa Slasantis linguæ teneritudo, nescio quæ“
tenero supplantat verba palato; sic mellifi-“
cant fel dulce, Sirenes pyxide vipereum virus,“
in ore fauum. Est enim eadem istius natu-“
ra, quæ basilisci, quæ cicutæ, quæ olophagi,“
quæ cerastis: nam & Basiliscus serenitate vi-“
sus enecat & extinguit; Cicuta quo dulcior,“
B eo nocendi efficatior; olophagus nunquam“
crudelior, quam cum simplicitate blanditur“
columbina. Cerastes vero quadam in cor-“
nibus maiestate Regem sese gerit reptilium.“
Horum non natura, sed deliramenta naturæ,“
sed virus atrocissimum huic perditissimo tam“
pertinaciter inhærere, vt ea nec relinquere“
velit, nec possit. Quarum testimonia rerum“
ex ante actis hac luce clarius enitescunt, quæ“
quasi vobis non incognita prætereo; quia in“
re per se perspicua tempus terere nihil agen-“
tis est. Accedit adhæc egregiorum mo-“
rum educatrix disciplina, ad cuius perfectio-“
nem nunc Theutones, nunc Praganorum“
C perfectissimos continuis sudoribus vix tan-“
dem hic est assecutus. Quem latet Ambi-“
tio, fastus, cursusque furoris Theuronici?“
gerit hunc talis intus hic atque foris. Aut“
quis ignorat, quæ Praganæ sit Ethicæ præ-“
ceptio? sis blandus, fili, pariter & insidiosus,“
quia nihil facilius, quam sub medici specie“
animam ægrotantis excludere. Gratiam“
finge in odio, non odium in gratia; quia “
tuta frequensque via est per amici fallere“
nomen.
Vtilitate tole amicitiam, non fide; quia quod“
est sine succo radix, quod sine fructu fo-“
lium, hoc sine vtilitate amicitia. Plu-“
ra semper promittere promittas, quam“
præstare velis, quia multa promissio pau-“
D cos obligat, multos exhilarat. Hinc est,“
quod in isto “
Non fructus florem sequitur, non germen“
aristam.
Ponderis in trutina pondere cuncta carent.“
Si ergo vicinus diues cupiditates irritat, si“
delicatus socius paulatim eneruat & emol-“
lit: si a conuictu mores formantur, cui mi-“
rum videatur, hunc talem talia prosumsis-
se? At vero acrius illum arguit, acrius exer-“
cita in Patriam atrocitas, cui tamen etsi“
aut occasio aut facultas quandoque de-“
fuerit, nocendi certe animus nunquam“
defuit. Cuius rei argumenta sunt non“

1102. „ram vincula, quam carceris ergaſtulum, cru-
„entisſima temeritas, factio ſacrilega in pater-
„nam toties reuerentiam conſpirata. Nec
„enim ipſi neſcirls, quoniam non modo cinilis,
„ſed & fraterni ſitentiisſimus ſanguinis ſem-
„per extiterit. Nam quid totiens etiam ho-
„ſtium in nos exceptæ vires, quid affinitates,
„quid ſodalitia, quid tam verſuta totiens verſa-
„ta cum hoſtibus loquuntur ingenia, ne ſingu-
„lare cuiusquam, ſed publicum Reip. diſcri-
„men. Cui cum imperare ingenioſus non
„posſit, perdere conrendit. Quid denique
„huius facti, de quo nunc agitur, circumſtan-
„tiis expresſius?

Scis, quem pileolo pileat iſte dolum.

„Hoſtes antecedir, arma ingerit, ſed inuita-
„ra. Scis, cur antecedit; vt ſi vincat, animaſſe
„ſe holtes, glorierur, ſi vincatur, nuncii iacti-
„tet cautelam. Rurſus cur arma ingerit? vt
„vincat. cur murata? vt ſi vincatur delite-
„ſcat; vt quorumlibet fati vergat alea, vtro-
„libet cadente non deſit alterum aut vincen-
„di fiducia, aut mentiendi induſtria. Eſt ne
„ergo, quo ille vel tenui tam nudum facinus
„operiet vliius ratiunculæ panniculus? Vir-
„tutem allegabis? at in iſto nec ſimia fin-
„gi poteſt Virtutis. Dotes naturæ? at illa
„huic non modo non amica, ſed infeſta.
„Quid ergo? Fraterna, inquis, religio, Ci-
„uium amplexus, patriæ ſalus, publicæ de-
„nique honeſtatis iuſtitia, quem adeo deſpe-
„ratum modicum labi, ne dum in tam hor-
„rendum flagitii piaculum incurrere patian-
„tur? At hominum hic omnium ſemper fuit
„hoſtia atrocisſimus. Ad naturalem itaque
„perniciẽ ſi uculus ratiunii flectitur, ſi ola-
„cisſimam huius morum corruptelam, cuius
„fœtnre omnii aër inficitur, veſtiæ diſcretio-
„nis nares non poſtponant cognoſcere, ſi atro-
„cior malignandi pertinacia, quæ iſti nun-
„quam defuir, in lance appendatur examinis,
„ſi omne circumſtantiarum pondus illum ob-
„ruir, nec omnino excogitari pro illo poſſit
„vel emendicatum patrocinii ſuffragium, non
„eſt qui neget locum maleficii fuiſſe, imo quia
„multiplex funiculus difficile rumpitur, quia
„multiplici monſtrum hoc & vincitur catena,
„& vincitur, non video quod ingenium, quis
„Protheus vel calculum damnarionis transfi-
„guret, vel nodum ſupplicii diſſoluat. Nam ſi
„ab humanirate derelictus homo lætani, quod
„abſit, reſcrat ſententiam, nulla res nusquam
„aur huic mederi poterit incommodo, aut er-
„ratum corrigere: nec enim poſt incendii ſa-
„nillam ſuccurrirur incendio, nec poſt nau-
„fragium naufragio conſulitur, præſertim cum
„voluntario ac deliberato facinori nulla ſit
„vſpiam expectatio veniæ. Imprudenriæ
„vero ſeu necesſitudini etiam iuſtam depre-
„cationem eſſe pararam. Lex enim iubet, re-
„misſiooem veniæ crimina niſi ſemel com-

miſſa non habere. Vix hic verba finierat, 1102.
cum omnis pene Concio cuſpides in *Sbigneum*
A attollit, exclamant: Non modo illum confi-
gi, ſed morſibus debere amariſsimis diſcerpi.
Quorum vix tandem ſedato tumultu, iuris non
imperitus quidam inquit *eſt, vt multa ſenten-
tiam anticipet. Nos vero in quenquam ſenten-
tiam ferre non poſſumus, niſi aut conuictum aut
ſponte confeſſum. Vnde Imperator* Conſtantius;
Iudex, *aut*, criminoſum iudicans, non ante
ſententiam proferat, quam aut reaipſe confi-
teatur, aur per innocentes teſtes conuincatur.
Audiſtis in ipſa luis conteſtatione reum excepiſſe.
Fateor, *inquit*, me cum hoſtibus, imo ante ho-
ſtex caſtra ingreſſum, nec impetum feci, ſed
impetum facturos prænunciare contendi.
Exceptionis autem, ſi rationis robore nitatur,
B *audientiæ copiam negari iure non oportet. Ra-
tio ergo exigit, vt qui excipit conſtructiuas exce-
ptionis rationes non ſileat.* Sbigneus: Rem, "
Patres conſcripti, ſpectandam eſſe non homi- "
nem, quia facti cauſas ponderare conuenit, "
non hominis ventilari naturam. Principa- "
li etenim edicto in concionem profectus ho- "
ſtes caſu illabor, potentisſimis hoſtium in- "
ſidiis conſiſto, declinandi facultas veſtigia "
nulla, retrorſum vires experiri vetat virium "
diſparitas. Nam quod poſſe putas acinum "
torcularis prælo ſubimpreſſum? Quid er- "
go? Noctis & induſtriæ mox inſtructus "
oraculo arma mitto, collegam illorum ſi- "
mulo, in vos impetum facturos præſentio, & "
C ſenſim erepens ab hoſtibus, vt rem ciuibus "
detegam, hoſtes e veſtigio ſubſequentes an- "
tevolo, arma imminere clamito. Sed in "
ipſis caſtrorum Initiis, hinc ab hoſtibus, il- "
linc a ciuibus quaſi hoſtis occupor: Ciuem "
autem ad ciues licet confugere; ciuile opor- "
tere non celare diſcrimen, quis inficiari "
audeat? Sed malignandi non intercesſiſſe "
animum primo demonſtrari conuenit: de- "
inde non aliud quam facinus iure fieri de- "
buiſſe. Supremo; in quibus pars aduerſa "
ſuæ robur allegarionis ædificar & exſtruit, "
nihil ſubeſſe roboris euidentisſime declara- "
bo. Non eſt ratio, quæ nos in vos, nos & "
in noſtræ Reipub. perniciem inducere po- "
D tuerit. Vipereum non humanum eſt, ma- "
ternum aluum concutere. Nam nec ea, "
de qua magis videtur, quam aduerſarius al- "
legat ambitus cauſa, ſtare poteſt. Nam "
ſi eſt, imo quia eſt ambitio vehemens ho- "
norum appetitus, quod quis ambit, ne- "
ceſſario apperit: Si appetit, deſiderio am- "
plectirur. Quo ergo pacto quis prudens e- "
ius rei ſuſpiret interitum, quam ſummi "
voto deſiderii fore mallet perpetuam? "
Cuncta etenim quæ vel modica ſauoris "
hominem ſuauitate alliciunt, perteneri ſo- "
uentur amplexu. Eum vero ea permaxi- "
me delectant, quorum dulcedine natura nos "
concepit, peperit, aluit, fouit, edu "
ca-

1102. „cauit. Si enim a nido hirundo murilegum,
„si fucum ab aluco fauigera vermiculus, si a
„formicinio denique arcet formica, incen- A
„dium; quo animo filius aut materno gre-
„mio flammas iniiciet, aut in sacerrima
„patrum præcordia cruentos hostium gladios
„exacuet? Non est certe humanum, id ferita-
„tis hominum cuilibet atrocissimo imputare.
„Est enim homo animal mansuetum natura.
„Si ergo pollicitus sum me ostensurum, non
„interuenisse rationem, qua inducti Reipub.
„machinaremur exitium, & si ambitionem
„quam præcipuam in nos causam conferunt,
„sed & ipsam rerum & humanitatis naturam,
„animum malignandi pati non potuisse docui,
„non est dubium, quando confiteantur male-
„ficio locum non fuisse. Nec vero aliud quam
„gessimus aut fieri decuit, aut eligi oportuit. B
„Item quid decentius, quam quod pietate ac-
„cedentius, quam quod omnium necessario
„salus postulabat? Aut certe dissimulari de-
„buit præscitus hostium incursus, aut detegi.
„Si dissimulari, habitum non iniuria transfi-
„gurandum duxi, ne ab hostibus index depre-
„henderer: si detegi; quam officiosissi-
„me hostes antecurri, ne insuspicatus ho-
„stis irremediabilem vulneris iacturam infli-
„geret: præuisa enim iacula minus feriunt.
„Neque enim negligenter ferre potui, non
„tam vicini, quam domestici parietis incen-
„dium negligere. Namque cum possis per-
„turbare aduersarios, non aliud est quam fa-
„uere; cum quibus quia viribus nequeo, ar- C
„te confligo. Quippe dolus an virtus, quis in
„hostes requiret? Nihil enim rationi familia-
„rius, nihil iuri magis consentaneum, quam
„vim vi repellere, ac insidias insidiis eludere;
„quia tam leges diuinæ, quam humanæ bonum
„dolum admittunt. Sed illud nos in suspe-
„ctionem trahere videtur, quod pene vna cum
„hoste castra ingredimur; sed neminem iudi-
„cari conuenit suspicionis arbitrio. Nam
„hoc partim imprudentiæ conuenit imputari.
„Imprudentes enim ab hostibus intercepti cur-
„su citatiore peruertere nequimus. Lege ve-
„ro cautum est: Negotium gerentes alienum,
„non interueniente speciali pacto, casum for-
„tuitum præstare non compelluntur. Nam D
„quod adstruere conantur nostram naturam
„non habere cum virtute consortium, proposi-
„to non attinet: nec enim de natura nobis con-
„trouersia fuit, sed de facti qualitate. Socii
„enim *Licofrontis* modo Sophistico ad ea non
„incallide illabuntur, circa quæ idonei vide-
„antur argumentorum. Sed aspicis ipsos ip-
„sorum gladio incumbere. Nam si ad inser-
„tionem inspicitur, natura cuncta generosita-
„tem surculi sequuntur, non siluestrem trunci
„aut radicis propaginem. Cumque non ha-
„beant, quid in medium proferant, conspicuas
„naturæ dotes has causantur: illas brutorum
„brutescere iubent, & quorum in se fortasse

virus gerunt, in alios transfundunt. Arri-“ 1102.
det proh dolor! effrons imprudentia,“
A impudentis linguæ procacitas, limpidissi-“
mam honestatis fontem illambere, quem latet“
imperio, fama, virtutis odore, flore, Lem-“
maniades moribus anteferre?“

Quos animi probitas probat, auget, nonne Pragitas?
Cui primis meritis par gloria, nonne Pragitis?
Virtutumque sitis cui soli? sola Pragitis.

Elicingo magistra disciplina,

Tam fructus florem sequitur, tam germen aristam:
Ponderis in trutina singula pondus habent.

Cæterum quid paternæ nobis seueritatis vin-“
cula obiectant, & carceres? Candentis flos“
opinionis nec læditur, nec marcescit. Nam“
B si iudex seuerior circa sententiam infamiam“
ex his non irrogat, paterna quomodo corre-“
ptio infamem constituet; Audi legem: Infa-“
mia detrimentum minime tibi affertur, ob“
id solum, quod in carcerem coniectus es, vel“
vincula tibi iussu legitimi iudicis iniecta sunt.“
Rursus cum non causa cognita dictum est“
Sycophantis, sed ad postulatum Patroni in-“
terlocutione iudicis rursum fit, nequaquam“
hoc infamiam irrogat. Amplius nullam exi-“
stimationis infamiam auunculus tuus perti-“
mescat, ictibus fustium subiectus ob crimen“
habita quæstione, si sententia non præcessit“
ignominiæ maculam irrogans. Iam vero cæ-“
tera silentio dignius quam responsione confu-“
C tantur. Miramur tamen tantum aduersariis“
indulgeri, vt non vindicariæ statim seueritati“
subiaceant, qui plus iurgiis deberi putant,“
quam iuri; plus feris conuitiorum argutiis,“
quam vere arguere contendunt. Nam si“
quis, inquit lex, adeo procax fuit, vt non ra-“
tione, sed probris putet esse certandum, opi-“
nionis suæ imminutionem patietur. Nec“
enim, ait, conniuentia commodanda sunt, vt“
quisquam negotio derelicto in aduersarii sui“
contumeliam aut palam pergat, aut subdole.“
Quod si fecerit, duas auri libras publicis ra-“
tionibus præstabit. Luce ergo clarius per“
locum a maiori liquet, & causam & maleficii“
locum defuisse, nec ipsam rerum aut homi-“
D num naturam consentire maleficio potuisse.“
Illud ergo demonstrandum est, quod non“
aliud aut pietas postulare, aut ratio potuit“
exigere; quod factum dissimulatum officio-“
se detectum, non negligenter accuratum.“
Sed imprudentiæ casum non obesse debere“
allegatum est; imo suo aduersarius ense con-“
fossus expirauit. Nec paterna nos infa-“
mat correptio, vt omnes omnino partis ad-“
uersæ paleæ in auras exsufflatæ ac triplex“
ille funiculus non hebete rationum con-“
cisus nouacula. Sit ergo pro nobis Pie-“
tas, ratio & iura confligunt, si aduersa-“
rios ob contumeliæ probra & infamiæ lex“
arguit & ad mulcta pœnam exigit. Non“

1102. „Non video quoque ingenium, quis Proteus vel nostræ calculum absolutionis transfigurer, vel nodum supplicii amputet illis aut A „dissoluat. Commisereri tamen conuenit, „quia nihil aliud tam peculiare est imperiali „maiestati, quam humanitas, per quam sola „Dei seruatur imitatio. Igitur

Sit piger ad pœnam princeps, ad præmia velox,
Quo plus iustitiæ, plus pietatis habet.

„Quid ergo, mi *Ioannes*, absoluendum censeam, an non? Nam vt ego coniicio:

Quidlibet incerti certum sit in ore diserti.

COMMENTARIVS.

Epistolæ huius partes sunt septem. In prima parte describit, quomodo Rex *Boleslaus*, B post triumphum cum octuaginta suis Polonis contra millia Pomeranorum obtentum a quibusdam Polonis ad ipsum concurrentibus corripitur, pro eo, quod inconsulte fecisset, quia de tanta multitudine inimicorum cum ita paucis suis se iniecisset; a quibusdam vero a signo naturali commendatur. *Scarbimirus* etiam comes, qui dextrum oculum in eodem prælio amiserat, exemplo *Philippi* Patris *Alexandri* consolatur. Ex qua quidem primorum procerum correptione aliorum etiam, ut puto, commendatione *Boleslaus* ad insequendum Pomeranos iam prostratos fortior efficitur; & cum ad vlciscendum de his apparatur, Bohemi fraude *Sbignei* vocati præ foribus nun- C ciantur. Propter quod ipse *Boleslaus* quasi perplectitur, an videlicet Pomerani essent insequendi, vel Bohemi a finibus regni propellendi. Insequi enim Pomeranos esset tutius, propellere vero Bohemos honestius. *Boleslaus* neutrum negligens *Scarbimirum* comitem insequi Pomeranos destinat, & solus de Bohemorum multis millibus triumphat: & sic iniuriantes Patriæ propulsat, & ipsam Patriam in pace saluat.

In secunda parte petitionem Regis *Boleslai Sbigneo* pro subsidio sibi ferendo, merito recitat. Qua *Sbigneus* audita & sinistre interpretata nuncios *Boleslai* vinculat, & in excidium ipsius Pomeranos, Bohemos, Morauos D & Lemmianos Teutonicos suscitat. *Boleslaus* sane fretus consilio, Bohemis ac aliis gentibus contra se suscitatis pacificatis & ad pacem redactis contra *Sbigneum* invehitur: qui fugam pro conflictu more Ruthenico elegit, & exemplo *Marii* consulis Romani in carectis Mazouiæ se abscondit. Quem Boleslaus captis eius municipiis, ciuitatibus & castris insequitur & comprehendit: qui comprehensus ad pedes *Boleslai* prouolutus vix per preces optimatum promonetur, quod miles de cætero *Boleslai*, & non cohæres efficitur, cum cautione fide iussoria pollicetur, quod inimicorum ciuitates, vel castra non debent noua erigere, aut confracta reædificare, sine consensu speciali Regis *Boleslai*. 1104.

In tertia parte relapsum *Sbignei* describit, qui ex consueta sua perfidia, *Boleslao* aduersus partes maritimas præliante, amicos sibi deuinxit, hostibus se iunxit, & aduersus fratrem suum *Boleslaum* prius explorationes nocturnales, deinde impetum cum inimicis fecit, Quem *Boleslaus* captiuauit, & magistratui accusauit.

In quarta parte describitur cuiusdam satrapæ contra *Sbigneum* captum & se excusantem inuectiua.

In quinta parte ponitur cuiusdam iurisperiti interlocutio ac ipsius *Sbignei* a morte subita defensio. Nisi enim hic Iurisperitus fuisset interlocutus, mox *Sbigneus* fuisset nedum interemtus, sed etiam diris morsibus frustatim discerptus.

In sexta parte ponitur *Sbignei* defensiua Responsio, ac contra replicationes Satrapæ sigillata duplicatio.

In septima parte quærit, an *Sbigneus* ista sua posita responsione diserta satis excusatiua debent mitti & absolui, vel non: dicit tamen, quod sibi videtur, ex ista responsione *Sbignei* factum licet in se sit incertum, quia tamen discrete deducitur, certum videri.

EPISTOLA XXX.

IOANNIS Archiepisc. Gnesnens.

In qua respondet ad dubium quæstionis motæ in fine præcedentis Epistolæ.

NEscis quod mors & vita est in manibus linguæ. Nec enim ignoras aut geminum *Hermetis* colubrum aut somniferum *Mercurii* caduceum. Nam qui ambigua causarum facta dirimunt, lapsa erigunt, fatigata reparant: non minus prouident humano generi, quam si præliis ac vulneribus patriam parentesque saluarent. Vnde Imperator: *restituendæ*, inquit, *sunt clarissimis eloquentiæ luminibus sexaginta auri libræ. Nam omnibus reddetur, quod pro voto omnium priuatis indulgetur.* Quis autem ego, aut quando in bicipiti saltem somniaui Parnasso vllam iuris scintillam, vt iudicialem a me calculum exigere debeas, cum ipsis iudicibus magis, quam partibus terribile sit iudicium. Si litigatores quidem sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore adhibito causas proferunt trutinandas, scituri, quod non magis alios iudicant, quam ipsi iudicantur; facile tamen ex vtrinque allegatis definitiua eligitur sententia; si ex vtroque latere nihil ex contingentibus fuerit omissum. Constat quidem, neminem condemnari posse, suspicionis arbitrio, nisi valida sit, nec elidi possit. Constat casum improuisum præstari non debere. Nam tutoribus siue

1101. siue curatoribus casus fortuitos, aduersus quos caueri non potuit, imputari non oportet; nec esse infamem ob carcerem & vincula, seu ob patris molestiam. Ea vero A quæ patet testamento filios increpans scripsit, infames quidem filios iure non faciunt, sed apud bonos & graues opinionem eius, qui patri displicuit, onerant. Lex tamen de re militari hanc litem decidit: *Miles*, inquit, *sine licentia Magistratus, etiam si se bene gesserit, puniendus est, præsertim cum iste dolum & culpam præstare non possit, quia à procuratore dolum & omnem culpam præstari debere iuris declarat autoritas.* Minime ergo quis miretur, si torrens *Sbignei* succumbit facundia, cui iudicii tristitia cum pœnæ intimatione occurrit; quia medicus non semper sanabit, nec orator semper persuadebit; sed si nihil ex contingentibus omisit, sufficiens B dicetur habere propositum. Hæc autem dixerim sine melioris præiudicio sententiæ.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. *Iupiter* plures habuit filios, priuignos *Iunonis*; *Iuno* autem nullum dilexit, nisi *Mercurium*, quem & propriis vberibus lactauit. Hic *Mercurius* fuit filius *Maia* concubinæ *Iouis*, tandem medicinæ expertissimus. Hic habuit virgam nomine caduceum, cum qua animas ab inferis educebat, & contra reducebat; & cum eadem somnum fugabat, & iterum dabat; cum eadem virga discordiam, eadem faciebat etiam pacem C & somnum; inde Caduceator Legatus pacis inter aliquos.

Secundo notandum secundum *Persium*, Parnassus est mons, in quo fons Caballinus, qui mons etiam dicitur Helicon, habens duo capita seu Promontoria, in quibus habitabant duo Dii, scilicet, *Apollo* & *Bacchus*, qui Poëtis præsidebant. Iuxta ergo illum fontem Caballinum in monte Parnasso seu Heliconis Musæ habitabant, quæ scientias Poëtis ministrabant, si de illo fonte biberint.

EPISTOLA XXXI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Sententia Procerum promulgata aduersus Sbigneum.

Sane hoc ipsum censuræ Magistratui placuisse ipsa rei euidentia, & iudicati executio demonstrat. Nam ciuium ille hostis atrocissimus, ciuis Reipub. inutilis, Cræsina plectitur sententia, perpetuo proscribitur exilio. Non enim hæres esse debuit filius Ancillæ cum filio liberæ, quia sic filii quoque Galaad, quos ex legitima susceperat, dixerunt ad Iephte; Hæres in domo patris nostri non eris, quia ex adultera natus es, & eiecerant eum licet meritorum excellentia polleret.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum, de hoc, quod dicit textus Cræsina plectitur sententia. Venerabilis Boëtius 2. de consol. par. 2. meminit dicens: Nesciebas *Cræsum* Regem Lydorum, *Cyro* Regi paulo ante formidabilem mox deinde miserandi rogi flammis traditum misso cœlitus imbre defensum, vbi talis tangitur historia. Cum *Cræsus* Rex Lydorum esset pugnaturus contra regem Persarum *Cyrum*, ipse consulit Apollinem, de successu pugnæ, qui respondit, cum hoc versiculo Regi *Cræso*:

Cræsus perdet Alim, transgressus plurima regna.

Alim autem est quidam fluuius. Quem versiculum *Cræsus* sic intellexit, quod *Cræsus* transgressus Alim fluuium perdet, destruet plurima regna ipsius *Cyri*. Apollo sic intellexit: *Cræsus* transgressus Alim amittet plurima regna sua: & hoc contigit. Nam ipse transgressus Alim, victus est à *Cyro* & in ignem positus; sed tanta inundatio pluuiæ facta fuit, quod ignis fuit extinctus, & eusit. De quo dum multum gloriabatur dixit filia sua nomine *Iana*: ô pater expecta vltimum diem, ante quam non est gaudendum. Quâdam autem vice vidit *Cræsus* in somnio, quod esset super altam arborem Iupiter cum tigabat & Phœbus siccabat; quod somnium dum retulisset filiæ suæ, illa respondit: Capieris à *Cyro* rege & suspensum ibi Iupiter id est pluuia te rigabit, & Phœbus, id est, Sol te siccabit; vt & contigit.

EPISTOLA XXXII.

IOANNIS Archiepisc. Gnesnensis.

Super materia præcedentis Epistola.

Cuius illegitima Propagatio huic minime obesse potuit, si alias ad melioris vitæ frugem accommodatiore opera studuisset, vt idem *Iephta* ob insigniorum gratiæ studia iudex esse meruit in Israël. *Iero* quoque ex ancilla natus quasi dehonestamen- D tum generis a patre exponitur, sed humanæ opis egentem apes congesto circa iacentem melle multis diebus aluerunt. Huic auspices regnum portendi canebant, ideoque Pater paruulum cum spe regni instituit: Huic adolescenti primo tyrocinio aquila in clypeo noctua in hastam consedit; quorum altero regia celsitudo, reliquo generis humilitas figurata est. *Sbigneo* ergo, non tam Natalium suspicio, quam flagitiorum obfuere piacula. Nec enim foueri debet in plantario carduus, nedum aspis in gremio.

1102. *COMMENTARIVS.* 1101.

In ea Epistola duo facit. Primo destruit rationem Domini *Matthai*, quem assignat, & exemplo probat super hæreditatione, videlicet quod *Sbigneus* merito fuit exhæreditatus, quia fuit spurius, vt quod illa causa non est sufficiens. Secundo idem confirmando adducit exemplum de *Ierone*, de quo etiam scribit *Polycratus* Lib. I. c. 13. *Iero summus postea Sicilia fuit Magistratus, quod virtute promeruerit à patre nobilissimo viro expositus, eo quod de ancilla susceptus, dehonestamentum generis videbatur, & quasi probrosi clari sanguinis macula. Sed paruulum & indigentem opis humana, apes circa eum melle congesto plurimis aluere diebus, & sic consilio aruspicum ei regnum portendi canentium, à patre agnitus, recollectus, & diligenter institutus est.*

Cum igitur quis vixerit virtuose quanquam genitus fuerit spuriose, non contrahit infamiam. Verbi gratia, & *Alexander* Macedo spurius fuit, & tamen Rex eximius extitit. *Constantinus* ex concubina genitus fuit, & tamen prælectus fratribus ad imperium venit. Similiter *Perses* Macedo, *Iugurtha*, magni Reges extiterunt, quanquam speciose nati non fuerunt.

VINCENTII KADŁVBEK
DE GESTIS POLONORVM
LIBER III.

PROOEMIALIS

EPISTOLA I.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De imperfectione natura humana.

Qvia igitur nemo nisi sapiens sibi displicere potest, cum & simiæ sua non informis videatur deformitas, vereor ne plus isto nobismet placere studeamus, timeo ne nimis ad inuicem assentemur, ne dum inepte nobis arrideremus, ineptior in nos displicendi subsannet occasio: etenim adulatione fatuitas, condictione fauetur prudentia. Amica tamen & discreta sit increpatio, quæ nunc errata pie corrigat, nunc increpando ignoscat, non præceps oblatret & impudica mordacitas, quæ nodum quærat in scirpo, & fissuram in integro. Quanto potius tam suæ, quam nostræ humanitatis meminerim, nihilque in humana esse circumspectione perfectum. Vnde quotiens *Zenxis* præstantissimam voluit hominis exprimere naturam, tot semicirculis inclusit, quot laborare defectibus intellexit. Qui semicirculorum causam interrogatus, respondit: Quia in homine ipsa imperfectione nihil est perfectius. *Callisthenes* quoque quærente discipulo, quanto tempore perfectionem disciplinæ assequi possit, dat illi in dextram myrteum virgultum & sinistram laminam vitream, quæ semper ipse in quendam typum gestare consueuerat, & ait: *Cum hac lamina scopulis allisa concrustari non poterit, cum hoc myrteum sua proceritate aplanon attigerit, tunc demum perfectionem spera. Interim perfectus eris, si te hic perfectum esse non posse cognoueris.*

COMMENTARIVS.

In hoc tertio libro describuntur laudes Boleslai regis & suorum filiorum, videlicet *Wladislai* & *Boleslai* successorum, & diuiditur in tot partes, quot in eo ponuntur epistolæ. Quarum primæ duæ sunt Procemiales. Prima *Matthai* Episcopi Cracouiensis, secunda vero *Ioannis* Archiepiscopi Gnesnensis.

Circa literam primæ Epistolæ aduertendum secundum *Tullium*, de fine Bonorum & malorum lib. 5. *omne animal diligit se ipsum.* Vnde dicit *Seneca* de beneficiis lib. 2. *Dabo egenti, non vt ipse egeam. Succurram perituro, non vt ipse peream.* Vnde & homines magis diligunt opera propria, quam aliena, secundum Philosophum 4. Ethic. Et exinde venit, quod homo opera propria magis bona extollit, super opera aliena; multo magis bona propria, propter quod homo sui ipsius malus est iudex, quia oculus non videt seipsum. Ideo & simia videtur sibi pulchra, & quilibet homo sibi ipsi non displicet, nisi homo sapiens defectus suos perpendens sibi displicet & Deo placet.

Secundo notandum. Correctio fraterna debet esse discreta, affabilis & pia. Inde *Seneca* in libro de Ira. *Corrigendus est*, inquit, *qui peccat, & admonitione & vi, & molliter & aspere, meliorque tam sibi, quam aliis faciendus, non sine castigatione, sed sine ira.*

Tertio aduertendum est. Quamuis omnia animalia certos habeant defectus, homo autem non certos, sed infinitos defectus patitur, quod Deus sibi constituit, vt se humiliet, ad quam humilitatem peruenit, cum se imperfectum & defectibus plenum cognouerit, vt dicit *Anshelmus* in libro de similitudinibus; Et tunc perfectus erit.

Pro-

PROOEMIALIS
EPISTOLA II.
IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.
Præcedentis Epistola expressa corroborans.

ASsentior; nam in meis exiguis licet viribus aliorum vires experior, qui sub his, quos proferre cogor, clientelis & sudore totus effluo,& anhelus totus succumbo; nostri tamen dimidiatrix oneris tua societas sudorem siccat, robur suggerit, ac transmeandi auget fiduciam.

COMMENTARIVS.

In hac Epistola mutuam & beneuolam, seu placentem ipsis dictationem præbent de se, aliis derogando occasionem. Ex eo,quia pro B suis scriptis licet exiguis & ab aliis receptis gestis Domino *Matthæo* accommodis Dominus *Matthæus* adscribit Domino *Ioanni* laboris dimidium, animando ipsum ad continuandum & amplius prosequendum.

EPISTOLA III.
MATHÆI Episcopi Cracouiensis.
In qua describit virtutes & gesta Regis Boleslai, post exulationem fratris sui Sbignei.

IGitur peste seditionis excussa, hoste patriæ profligato, serenissimum *Boleslai* sidus rutilantiores virtutum radios expandit. Peramplissimis enim Pomeranorum municipiis his C adactis, illis vltro sese dedentibus Albentes resistere contendunt; quos vrbi famosissimæ, quæ est Pomeraniæ centrum, inclusos obsidione cingit,& obsessis duo scuta ostentans,vnum album,rubrum alterum: *Vtrumlibet*, inquit, *eligitis?* At illi: *Album,quia hoc in se pacis blanditur candorem, illud terribilem cruoris minatur aspergınem.* Ciuibus ille: *Sane,si ergo Albam vultis esse albam, deditione candidetur. Sin autem nonum illi nomen inscribet cruor,non alba sed cruenta nuncupabitur.* Pertinaciore illi respondent contumacia: *Imo & alba & cruenta vocetur; vt albam prædicet nostra successus victoria, cruentam vero nostrum præconetur occidio.* Adhæc *Boleslaus*: *Pape! Proceres audent isti Plagioxipi etiam probris contendere: rideo,quod talpa lyncem, quod limax tygridem, quod aquilam in conflictum prouocet Scarabeus. Sed armis viri, non verbis,opere opus est,non querela.* Proinde ante omnes euolat vallum aggeris,impetu transilit præcipiti. Inauditam audi viri audaciam. Non hostium multitudo,non tantus armorum fragor, non vis telorum terret illum, non saxorum moles obterit. Primus valuarum posticum perfringit, primus vrbem ingreditur,tot millium cohortes has cædit,illas cessim diffugere cogit; omnes denique velut quodam terrore maiestatis perculsi, armis abiectis proni procidunt, non sibi sed paruulis A ignosci postulant, illorum non suam necem deprecantur. Aiunt sese crucibus magis quam venia dignissimos. Cumque nec ætati esse indulgendum, nec sexui præcipuorum iuberet,sententia indulgentissima; tamen principis clementissima omnibus parcit, omnibus ignoscit. Iustiorem enim esse censuit piam humanitatis indulgentiam, quam districtam iustitiæ vltionem. Quæ res non modicum illi etiam apud hostes fauorem peperit. Sua etenim sponte tam Cholbregensium quam aliæ maritimorum prouinciæ,& cuncti prouinciarum præsides,non ceruicosi vt quondam,sed obnixis occurrunt ceruicibus & illius sese obsequelæ humillime prosternunt.

COMMENTARIVS.

Primo describit triumphos aduersus Pomeranos obtentos; Secundo subiungit *Boleslai* clementiam, post victoriam Pomeranis exhibitam,qua visa singuli humiliter se subdiderunt suæ ditioni.

Circa secundum est aduertendum, nullam rem magis Regi aut principi quam clementiam esse necessariam. Et de hoc exemplum ponit *Seneca* lib.I. de clementia: *Rex apum sine aculeo est. Voluit enim eum natura nec sæuum esse, nec vltionem petere,telumque detraxit,& immeius inermem reliquit.* Et merito. Thronus enim regis roboratur clementia, Prov 2. Misericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius. Vnde & *ex Regu clementia plura bona possunt prodire quam ex eius iustitia*,vt inquit *Philippus de Pergamo* Parte 2. cap. 8. Quod aduertens Rex *Boleslaus* superatis maluit eis clementer parcere,quam in eos rigorem iustitiæ exercere. Quam clementiam alii maritimi dum cognouerunt, se ipsos *Boleslao* humillime subdiderunt. Similiter refert *Philippus de Pergamo* Part.7. præc. 5. quomodo quidam Rex cum quandam ciuitatem obsederat & eam expugnare non posset,cogitauit, se saltem ipsam posse habere clementia & pietate. Fecit ergo machinas eleuari & intus D pomum aureum satis ponderosum poni & in ciuitatem proiici. In cuius suprema superficie erat scriptum: *Detur amico Regis.* Sed nemo id ausus fuit eleuare timens, ne haberetur suspectus de traditione. Fecit igitur Rex proiici & secundum pomum & tertium & quartum, quousque ciues clementiam & beneficentiam agnoscunt,ianuas ciuitatis aperiunt,& ipsum in Regem suum suscepetunt.

Secundo notandum secundum *Ægidium* libro de regimine Principum parte 3. cap. 13. dupliciter pugna in bello committitur, scilicet cæsim & punctim. Cæsim fit cum brachiorum extensione, vt percutiendo cum gla-

1102. *Boleslai* gloriam, tanti ſplendorem triumphi, non ferens, diſcoloribus famam decolorat plumis, falſis inebriat rumorculis; quæ per maritimam diſſulcans, Polonos mentitur cecidiſſe & hoſtium vinculis *Boleslaum* coniectum. Huius figmenti & autor & Magiſter fuit *Gnieuomir*, cui plurimum ſaeundiæ, nihil inerat fidei. Cuius vitæ *Boleslaus* in Albenſium obſidione pepercit, quem de ſacro fonte ſuſcepit, honoribus extulit, ſuffulſit opibus, Maritimæ præſidem conſtituit. Iſte inquam, huius commenti dolo, Pomeranis defectionem perſuaſit, & Præſules *Boleslai* ab omnibus præſidiis & municipiis excuſſit.

COMMENTARIVS.

Huius Epiſtolæ tres partes. In prima refert ſupplicationem *Colomanni* regis Vngariæ porrectam *Boleslao* Regi Poloniæ pro ſubſidio ſibi debendo, in qua petit, ſe a potentia imperatoris *Henrici* Quarti protegi ac defenſari; cui ipſe ſolus propter inæqualitatem reſiſtere non valuit.

In ſecunda, *Boleslai* certamina ac victorias ſubiungit, quas *Boleslaus* primo aduerſus Bohemos, qui cauſa ſeditionis inter Vngaros & imperatorem fuerunt, deinde contra Lemmanos vna cum Imperatore *Henrico* Quarto obtinuit.

Tertio deſcribit *Gnieuomiri* præſidis Pomeraniæ perfidiam ac ipſius maximam magnitudinem; qui ductus liuore inuidiæ *Boleslaum* vna cum ſuis Polonis diffamauit. Polonos enim cecidiſſe & *Boleslaum* vinculis coniectum ab hoſtibus per totam Pomeraniam paſſim promulgauit, ac Capitaneos *Boleslai* maritimos a caſtris & ciuitatibus deſtituit & expulit, omnibus ab obedientia *Boleslai* reuocatis & hoc pro beneficiis *Boleslao* retribuit; qui ſibi in occidione Albenſium indulſit, de ſacro ſonte baptiſmatis illum leuauit, & maritimæ Prouinciæ Capitaneum generalem conſtituit.

Circa primam notandum ſecundum Philoſophum: Amicitia eſt mutua beneuolentia. Et habet tres affectus ſeu operationes, ſcilicet Concordiam, beneuolentiam & beneficentiam. Amici enim inter ſe ſunt concordes, beneuoli & benefici. Concordia conſiſtit in morum aſſimilatione, Beneuolentia in voluntatū vnione, Beneficentia in bonorum condonatione. Vnde ſecundum *Philippi de Pergamo* in ſpeculo regiminis part. IV. cap 17. *Amicitia eſt morum aſſimilatiua, voluntatum vnitiua, & bonorum communicatiua.* Primo inquam, amicitia eſt morum aſſimilatiua, iuxta illud *Seneca* ad Lucilium, Epiſtola 9. *Quomodo*, inquit, *amicus cito ſit ſecurus; Paria*, inquit, *faciamus.* Et ſubdit: *Ego tibi monſtrabo amatorium hoc medicamentum ſine herba. Si vis amari, ama.* Verus enim amor aſſimilat amantem amato. Vnde *Hugo de S. Victore*: *Scito*, inquit, *anima mea, quod quicquid diligis, in eius ſimilitudinem transformaris.* Ideo quidam interrogatus: quid eſſet verus amicus; reſpondit: *Alter ego.* Et idem dicit *Seneca* in libro de moribus. Vnde *Tullius* in Rhetoricis *Amicitia*, inquit, *eſt Voluntas paritatem ſemper prætendens.* Secundo amicitia eſt voluntatum vnitiua. Amicorum enim eſt idem velle, idem nolle. Vnde *Tullius* libro de Amicitia: *Cum*, inquit, *amicus amico cor ſuum præbet, ea vis eſt amicitia, vt vnus quaſi fiat animus ex pluribus.* In amicitia igitur debet eſſe communicatio cordium. Tertio eſt amicitia bonorum communicatiua: Veri enim amici cuncta ad inuicem communicant. Ideo cum *Socrati* diceretur de quodam paupere, qui cuidam diuiti amicus erat: *Cur ille diues, iſte pauper?* Reſpondit: *Amicus non eſt, quia fortunæ particeps non eſt.* Vnde *Valer. Max.* lib. 4. cap. 7. *Sincera*, inquit, *fidei amici præcipue in aduerſis rebus cognoſcuntur; in quibus quicquid præſtatur totum, a conſtanti beneuolentia proficiſcitur.*

Circa ſecundum eſt aduertendum: *Fulgentius* oſtendens verum amicum, deſcribit ipſum admodum iuuenis, nudatum caput habentis; in fronte ſcriptum: *Hyems & æſtas* circa cor: *Longe & prope*; in veſtimentorum fimbriis: *Mors & vita & fortuna.* Iuuenis denotat, quod verus amicus nunquam mutatur, ſed ſemper permanet; caput diſcoopertum, quod verus amicus palliare nequit; hyems & æſtas circa cor deſignat, quod verus amor in aduerſitate & proſperitate perſeuerat, & diuelli non poteſt.

EPISTOLA VI.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua inuehit contra perfidiam & ingratitudinem Gnieuomiri, pro beneficiis, a Boleslao ſibi exhibitis.

VEre ſapientis verbum, poſitis iuxta ſe contrariis, & maiora & minora eſſe perſpicua. Quantum enim diſtat ortus ab occidente, quantum lux a tenebris, tantum iſte a familiaribus *Pythagora.* Nam vt infidelitatis notam in huiuſmodi homine nemo notauerit, cum talium fides ſit ipſa perfidia; ſaltem ingratitudinis debuit periculum horruiſſe, quia ingratitudine nihil ingratius, quæ etiam emancipatos remancipat; potuit paternæ traditionis meminiſſe, accepti beneficii non eſſe immemor.

COMMENTARIVS.

Perfidia ipſius *Gnieuomir* in eo claret, quia terram Pomeraniæ, quam ſibi fidenter ad regendum commendat *Boleslaus*, ab obedientia ſua per ſua mendacia confiſta reuocauit. In-

1101. Ingratitudo vero eius in eo ostenditur, quia beneficia a *Boleslao* recepta nedum negauit vel dissimulauit, sed non reddidit, imo sibi multa mala intulit, quia ipsum diffamauit, & gentem maritimam a sua obedientia reuocauit. Pro quo est aduertendum secundum *Philippum de Pergamo*, part. V. præc. V. Inter cætera quæ sunt Deo & hominibus gratiosa, seu quæ hominem reddunt Deo & hominibus gratiosum & acceptum, est Gratitudo; ad quam Gratitudinem inducit hominem quæuis creatura. Nam constat, quod mundus propter hominem est factus, & sibi seruit in omnibus suis partibus. Homini enim seruiunt omnia quatuor elementa, ministrantia sibi abunde vitæ necessaria. Seruiunt sibi omnes motus cœli, motus Solis, ortus & occasus. Sed proh dolor! homo de his beneficiis est ingratus, imo cæterie animalibus est ingratior, & Deo & hominibus merito inde odiosor. Animalia enim bruta recognoscunt beneficia, vt refert *Philippus de Pergamo*, parte V. præc. 5. Quondam bestia crudelissima, ut quædam narrat historia, olim in quadam spelunca iuxta S. *Macharium* habitat, quæ dum cœcos filios peperisset, eos ad S. Virum adducens, rogabat signo quo poterat, vt lumen filiis daret. Quod sanctus vir aduertens filios cruce signauit & eos ad lumen adduxit. At illa cum filiis ad speluncam redut, beneficiorum ingrata non fuit, sed ad memoriam ea reuocans, omnes pelles ouium, quas ei dudum adsportauerat, ad sanctum virum attulit, & eas omnes ad pedes dimisit, damna amplius non fecit. De secundo legitur in historia de septem philosophis, quomodo quidam miles habebat quendam leporarium. Eo tempore fiebat quidam ludus Romæ, ad quem omnes Romani currebant. Fuit autem ad eundem miles prædictus & vxor sua ascendit super tectum, videre talem ludum, dimisso leporario in domo & puero. Exiuit autem de crepatura muri, vbi puer erat, serpens terribilis cupiens deuorare puerum. Canis hoc videns, serpenti se opposuit, & prælium cum eo, & volutationes multas in camera fecit; ita quod cuna se euertit, & cadens puer sub ea coopertus, illæsus permansit. Post multa vero certamina, canis serpentem occidit, quamuis verecatus ac satis vulneratus. Rediens Dominus, & videns canem sanguinolentum, credidit, quod ipse puerum suum comedisset, & sic eum occidit, post modum ad cunam iuit, & ipsa eleuata, filium suum sanum inuenit, respiciensque in camera, vidit serpentem mortuum & cogitauit, quod canis interfecerat serpentem, qui volebat deuorare puerum. Dominus item de interfectione canis multum doluit, quia amicum magnum perdidit. Ex his patet, quod iste *Gnieuomir* ingratior ac deterior canibus ac bestiis fuit. 1102

EPISTOLA VII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua ostendit, quid Gnieuomirus pro sua ingratitudine ac perfidia a Boleslao reportauit.

Meminit quidem sed sero, sed coactus. Peramplissimis enim rursus instauratis copiis *Boleslaus* non circa inutiles prædociniorum occupatus sarcinulas sed in accessibiles maritimorum vrbes, has occupat, illas euertit; plurimum tamen dispendii circa *Wielun* oppidum impendit, in quo ille *Gnieuomir*, quia de venia desperauerat, plus cæteris resistit. Cumque illi spes indulgentiæ, si dedere se vellit, promittitur: *Maior est*, inquit, *iniquitas mea, quam vt veniam mereri possim; & satius est mortis lugum, quam seruitutis; gloriosiusque vitam exponi vulneribus, quam dedi suppliciis.* Quanto ergo pertinacius obsistit, tanto crudeliores in se animos ac vires prouocat, tanto crebrioribus illiditur assultibus. Qui tandem improbe deditioni subactus suste capitalem excipit sententiam. Alii omnes in ore gladii absorbentur.

COMMENTARIVS.

Gnieuomirus in oppido Wielun maritimæ Prouinciæ obsessus, expugnatus, & tandem captus viliter baculo, pro suis demeritis perfidiæ, detractionis & ingratitudinis est decollatus, omnesque complices sui perierunt in ore gladii.

Pro quo est notandum: *Gnieuomiri* superbia, per quam lapsus fuit in ingratitudinem, facile colligitur ex litera historiæ. Dabatur enim sibi gratia & venia, si se humiliare ac subiicere voluisset; ipse vero gratiam renuens in desperationem recidit. Maluit mori quam viuere, ideo superbuit: Dicit enim *Gregorius* 23. Moralium: Cæteris despectis singularem apparere & superbire. Merito ergo vili morte interiit.

EPISTOLA IIX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua commendat fortitudinem & Animositatem regis Boleslai, & ad fidem Catholicam Pomeranos reducit.

Laudo Animositatem, truculentiam non laudo, nisi forte zelo iustitiæ factum sit, nõ odii animo, vel typo superbiæ. Non est ex officio hominem interficere, nec est reus homicidii miles, qui potestati obediens hominem occidit. Laudatur *Phinees*, qui cum Madianita confodit Hebræum, & *Matathias* idololatram & *Moyses* cum Leuitis per medium castrorum transiens manum consecrabat in sanguine propinquiorum. Imo quan-

1102. quandoque peccatum videtur, non occidere, vt quia *Saul* victis Philistæis, *Agag* regi pepercerat, ait Dominus ad *Samuelem*: pœnitet me fecisse *Saul* regem; Sed forte in *Saule* non tam indulgentia Domino displicuit, quam præceptionis diuinæ transgressio. Vnde a *Samuele* illi dictum est: Peccasti; nescis quia genus ariolandi est, nolle obedire. Verum non hoc nobis ad consequentiam trahendum, quia priuilegia paucorum generalem legem non faciunt.

COMMENTARIVS.

Circa literam est aduertendum: Primo, quod fortitudo est virtus laudabilis. Vnde *Iacobus* in Zophilario lib. I. parte 3. cap. 14. *Fortitudo* inquit, *est virtus, qua caetera virtutes solidantur, roborantur & moderantur, sine qua* B *virtutes caetera nulla sunt*. Vnde dicit ibidem; *Omnes virtutes sine virtute sunt, si fortitudo comes non fuerit*. Secundo habetur ex litera, quod crudelitas est vituperabilis, nisi fuerit amore iustitiæ. Tertio aduertendum secundum *Polycratum* lib. I. cap. 12. Arioli sunt, qui circa aras nefarias preces, aut execrata sacrificia faciunt. In quorum ceruicibus est manus Domini, dicente Propheta. Ariolos & vagos non patiamini viuere.

EPISTOLA IX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De virtutibus & laudibus Venerabilium Pontificum, Alexandri & Simonis, totius Mazouiensis Prouinciae.

Hic nimirum domus Domini zelus aureo inscribendus calamo, *Simeonem* & *Alexandrum* Plocensium Antistites armauerat, qui vtrosque hostes peruigili solertia studiosissime ab arce Dominica, arcere satagebant. Sicut enim nec minimum loci vel temporis punctum ab inuisibilium tutum est insidiis; sic Mazouiensibus visibilium nunquam defuit hostium incursus. Nunc Prussis, nunc Pomeranis, nunc vtrisque hinc aperte, illinc subdole irrepentibus, quod non modicum illis, non modo animositatis, sed & industriæ sug- D gerit promtitudinem; vsus enim reddit magistratum, & ferrum non tam hebes, quam etiam scabrosum sine assiduitate exercendi efficitur. Ideoque Mazouiam & consiliis esse strenuissimam, & vernantissima militiæ florere Maiestate. Inter quos *Alexandrum*, summa dignum admiratione duco, qui tam diuersis ac summis rebus sufficere potuerit. Nam nostri ecce gigantes geniri sub aquis, & qui habitant cum eis. Res mira, idem agnus & Leo, idem Lupus & dux gregis, idem præsul & miles, simul armatus & deuotus, vt in-

ter iuges armorum excubias, nihil quod suum est deuotionis neglexerit, Ambrosianæ non 1102.
A immemor sententiæ: *Arma Episcopi lacrymae sunt & orationes*. Magnus in præliis *Alexander*, in diuinis maior obsequiis. Nam vt extructas ob eo Basilicas cuiuslibet inuidia silentio sepeliat, sub modio tamen lucerna abscondi non potest, nedum ciuitas super montem sita. Indeuotus enim quo pacto æstimabitur, qui tam conspicuum Beatæ Mariæ Virginis templum a primis initiat fundamentis & consummat, cum pater Salomonis ne templum ædificet, a Domino prohibetur? Res ergo ipsa declarat, quam dilecta illi fuerunt tabernacula Domini virtutum: ipsa operis elegantia, formæ festiuitas, dulcissimo illum cordis palato indesinenter ostendit mastigasse: Domine, dilexi decorem domus tuæ. Quam non tantum intrinsecis ac spiritualibus locupletauit studiis; sed etiam armis communiuit materialibus, necessariis vndique septam præsidiis, vt lectulum Salomonis & sexaginta ex fortissimis filiorum Israël intrinsecus, & trecenti ex electissimis loricatorum, extrinsecus custodirent, vt vere dici possit: Pulchra es & decora filia Hierusalem, terribilis, vt castrorum acies ordinata. Contigit autem *Boleslao*, & vniuersæ pene militiæ procul agentibus cruentissimæ prædationis impetu Mazouiam Pomeranos irrumpere, qui tota pene populata Prouincia, luctuosas surripiunt sarcinas, lamentabiles abigunt manubias. Concurrunt Mazouiensium perpau- C culi, consequuntur, stat hostis arena maris numerosior. Nam congressum paucitas non præsumit, multitudo contemnit. Istis videtur temerarium, illis inglorium; cumque isti fugam, recessum illi meditantur. Adest Antistes *Simon* infictis & infulis Pontificalium insignis, non tam luctu, quam precum & suffragiorum deuotione, miserabile spectaculum consequutus. Qui eminus exclamat: *Imo in vno tantum, filioli, spes est vincendi, non in multis est victoria, nec mortis metuendum est discrimen, maxime cum pro salute agitur proximorum: quia mors corporis hominem non extinguit, sed ad praemium virtutis admittit*. Quo dicto suos pugnæ, sese orationi committit, nec cessat donec omnes illa prædonum numerositas succubuit, paucis admodum fuga elapsis. Sic omni suorum excussa præda, sic hostibus prostratis, lætum cum suis reuehit tropæum. Imo postridie, vel amplius infelicis, imo felicis belli reliquiæ cæcorum instar palpitant, quos a fœminis afferunt & comprehensos & in vincula coniectos.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola diuiditur in tres partes. In prima *Alexandrum* & *Simonem* Episcopos

1202. pos Plocenses ex amore memoratu digno Ecclesiæ commendat, qui Ecclesiam Dei tam ab hostibus visibilibus, quam inuisibilibus protegere velut veri pastores satagebant.

In secunda parte descendit ad Dominum *Alexandrum* Plocensem Episcopum specialiter recommendandum, de suo erga Ecclesiam Dei amore, quam protegebat manuali fortitudine, ac sua deuota oratione. Qui dum fortitudinem corporalem exercebat, orationes suas nihilominus non negligebat, sed deuotissime complebat, cum quibus pro omnibus suis apud omnipotentem intercedebat. Quam quidem deuotionem in effectum deduxit, dum Ecclesiam solennem S. Mariæ Annunciationis, in Castro Plocensi extruxit & custodibus tutelauit, pluresque alias Ecclesias iu honorem omnipotentis Dei erexit & dotauit.

In tertia parte descendit iterum ad Dominum *Simonem* alterum Episcopum Plocensem commendando de sua fiduciali deuotione, ac erga eandem Ecclesiam Dei sincero amore.

Circa primum est aduertendum secundum venerabilem *Ægidium* de regimine Principum lib. 3. part. 3. cap. 2. *Ad opus bellandi duo sunt necessaria, strenuitas & prudentia: quæ consistunt in hoc, quod homines bellantes debent esse ex regione media, nec nimis Soli propinqua, nec nimis a Sole remota; tales enim homines, tam prudentia, quam animositate participant.*

Circa secundum notandum: Dominus *Alexander* Ecclesiæ S. Mariæ in Castro Plocens. fundator, aliarumque plurium Ecclesiarum erector & ditator, *Dauid* Regem in hoc excessit, quia Regi *Dauid* denegata est a Domino ædificatio templi, 2. Paral. 28. *Alexandro* autem Plocens. Episcopo, nedum vnius templi ædificatio, sed etiam aliorum plurium templorum, extructio est concessa, vt dicit litera.

EPISTOLA X.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Alexandrum & Simonem Episcopos Plocenses in virtutibus comparat.

MAgnus quidem *Alexander*, sed maior vt video *Simon Alexandro*, qui Patriarchæ & legislatoris in se virtutem expressit. Nec enim nescis *Moyse* orante cantamus Amalechitas confectos. Qui eum lassas manus dimitteret, conualescebat Amalech, & cum erectas manus sustineret, vincebat Israël. Nec ignoras, quòd *Abraham Loth* cum animalibus & omnium professione hostibus interemtis eripuit. Quibus ex factis intelligis non minimum prodesse, aut merita prælatorum aut proximorum suffragia, quorum exemplationibus instruimur quid Deo quis nostrum debeat, quid sibi, quid proximo.

1202

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum: Quod merita Prælatorum sunt valde proficua subditis ipsorum. Ratio: quia talia merita Prælatorum tuentur subditos à nociuis, vt pota suggestionibus Dæmonum, vel versutiis hæreticorum, ac oppressionibus inimicorum.

Secundo notandum: Quod proximorum suffragia, proximis sunt valde vtilia. Ratio est, quia sæpe suffragiis proximorum impetratur venia peccatorum, & deletio pœnarum.

EPISTOLA XI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Virtutibus & meritis memoratu dignis, Venerabilis Patris Martini Archiepiscopi Gnesnensis.

VAlde peccamus, si aliorum bene gesta non laudamus. Sed nihil mercedis agimus, si ea in quantum possumus non imitamur. Nam cui non inuidus videar, si auream huius hominis regiæ columnam, & Patrem Reuerendissimũ ex suis antecessoribus quendam mutis labiis supprressero. Erat enim eiusdem Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ, cui tu præsides, Archiponrifex *Martinus*, cuius nutu, cuius arbitrio, totus huius Reipubl. cardo vertebatur. Huic percrebro Pomerani iuges tendere insidias, nunc toxicatis poculis, nunc iugulo, seu quauis nece clandestinata: quia illis ritum inhiber idolatriæ, tum quia decimas & primitias ab eis exigit, tum vt eo sublato Regni simul & consilii caput amputenr. Cumque diu dolosam nequitiam effudissent, machinamina euenruum cuncta vir prudens industria declinabat. Diuinis tandem intentum obsequiis in Spicimirensi oraculo comprehendere gestiunt. Clamor attollitur, hostium impetus nunciatur in ipsis proasciis. Quid ergo? Fugiendum? At stridens mucro coruscat in ianuis. Bellandum? At nulla facultas, nullum adminiculum viribus tremulis, viris imbecillibus. Supplicandum? Sed quando cruentos luporum ictus agni balatus placauit? Verum vt erat sursum contemplatione porrectus, sic & corpore in altum attollitur. Cuiusdam enim scalæ beneficio conscendens inter laquearia delitescit.

Sic seni vires, pedibus timor addidit alas.

Illi cateruati irrumpunr, sacris non parcunt, sancta diripiunt, quendam *Diocetem*, qui stupore totus diriguerat, prostratum secus aram conspicantur, Archipræsulem rati comprehendunt: non sine tripudio asportant, nec modo illum decimis ac primitiis abrenunciare iubent, sed omnibus catholicæ fidei deierare muneribus. Immensitatem insuper metalli appendere ac pacis perpetuitatem arctatur polliceri. Cuius dum vita huiusmodi taxatur commercio, nihil horum annuit. Erat enim vir Deoplenus, fidu-

1102. duciam habens in Domino, non tam propriis præsumens meritis, quam de Antistidis suffra-gijs, cuius virtutes diligentem disciplinam la-tere non poterant. Præsul autem lacryma-rum torrentem pronus immergitur, & sanctua-rium prosanatum, & sancta manu contrectari sacrilega luctuose deplangit. Qui etiam de-uotissimam complexus precum deuotionem, triduanam continuat inediam, necdum e san-ctuario Pater venerabilis gressum dimouerat, cum, qui soluit compeditos Dominus vl-tionem libere egit. Quadam enim repen-tina tam ipsi, quam coniuges & paruuli eorum correpti sunt vesania; vt sese inuicem nunc ferro, nunc saxis, aut stipite expeterent & suorum charissimos non modo vt incogni-tos, sed vt hostes à suis domiciliis persequiali-ter expulsarent. Qui dum alios contingete nequeunt, proprios artus aut vngulis dissecant, aut dentibus demordicant. Qua peste non sine prodigioso rugitu, non sine horrenda ia-ctatione plerique illorum expirant, tamque diu vexati sunt, donec supplici causa intelle-cta & Sancta Sanctorum cum omni suppelle-ctili Pontifici remittuntur. Et quanquam à *Diocese* poposcerant pecuniæ quantitatem, violatæ multam immunitatis pollicentur. Sed & Catholicæ characterem fidei reuerentius profitentur, & Ecclesiasticis sese muneribus obstringunt.

COMMENTARIVS.

Circa literam primo est aduertendum; Quanquam viri boni & virtuosi laudibus pri-uatis non egeant secundum *Valer.* lib. 4. Vir-tuosos tamen parce & discrete congruit lau-dare, iuxta illud *Cassiodori* lib. II. epist. 25. Conuenienter namque honorum præstat augmentum, probitas accommodationem, nec debet differri, quæ frequenter efficacem con-tingunt approbari. Cui consonat *Tullius* in Paradoxis Parad. 2. *Vt quisquis*, inquit, *boni particeps est, ita & laudabilis, neque enim vl-lum bonum est, de qua is, qui habet, honeste non possit laudari*; & merito. Teste enim *Ouidio* lib. de Ponto.

Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Secundo aduertendum est: Pomerani Domi-no *Martino* Archiepiscopo Gnesnensi propter-ea insidiabantur, & in mortem suam machi-nabantur; Primo, quia ipsos à traditionibus gentilitiis, vt puta idololatria, abducebat, & ad colendum Deum ritu christianico erudiebat, & hoc ex officio boni Pastoris faciebat. Se-cundo quia ab eis decimas exegit, quas sibi Do-minus in signum venerabilis Dominii reserua-uit, & suis Seruitoribus deputauit. Vnde ex hoc elicitur, quod decimæ sunt dandæ fideliter atque grate. Et hoc autoritate veteris & noui testamenti approbatur. Dandæ ergo sunt de-cimæ, primo ex eo, quia per fidelem dationem earum, datur abundantia fructuum, Malach. 3. Secundo, quia per dationem Decimarum con-sequemur redemtionem peccatorum. Tertio retributionem æternorum præmiorum. Quar-to dando quis decimas consequitur abundan-tiam fructuum. 1102.

EPISTOLA XII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Dominum Martinum suum Prædecesso-rem de Prudentia in periculis vita habita commendat.

Ream pene fœderis & raptam ab Allopha-lis & superna quoque restitutam vltione retulisti; longe tamen hic alius Pontifex ab il-lo *Heli*, qui cadens e sella fractis cruribus extin-ctus est. Nec vituperandum puto, quod quasi meticulosus, quasi mercenarius, non quasi pa-stor videns lupos sese subtraxerit. Immundum enim est animal, quod tametsi ruminat, scissam tamen vngulam non habet, quæ est discretio sanctorum animalium. Nam pedes eorum, pedes recti, planta pedis, planta vituli; pugilla-toriæ siquidem peritis non magis impetendi, quam cedendi vtilis est industria. Quod in se Dominos prædocuit; in quem dum Iudæi tol-lerent lapides, ipse transiens per medium illo-rum ibat. Aut quis certe mortis metu non tre-pidet, cum ipsa vita vsque ad mortem paueat & tædeat; eo quod cautius vitæ prouidendum, quo vberior ex aliquo fructus decerpitur: ad quid sterilis enim ficulnea terram occupat? Hoc est, quod Apostolus optat, Anathema fieri pro fratribus à Christo; omisit enim melius, vt fra-tribus expedientius prouideret. Et licet pla-tanis miricam videar inserere; dicam tamen; nec enim flosculus varia insculptus rugedine auri rutilantiæ disconuenit. Erant enim in eadē naui Philosophus & scurra. Oboritur tempe-stas, omnes cæca inuoluuntur caligine, strident fluctus, rugiunt procellæ, nauis nunc abysso fit proxima in præceps dehiscentibus vndis, nunc celsis vicinior nubibus, sæuo raptante turbine. Quid hic putas cuilibet animi fuisse, ipso etiam nauclero de salute desperante? Ducit alta Philo-sophus in altum suspiria mortis, vt crebro con-sueuerat, crebrius meditatur angustias, trepi-dat, ne post exitum vitam degat confragosam: nec enim corporis mortem veritus est, quam esse vitæ ianuam censebat. Scurra inter hæc metum non modo dissimulat, sed quodam læ-titiæ vel vecordiæ dicam & histrionico mem-brorum gestu & fractæ modulamine vocis de-promit & cachinno concutitur, oloris exemplo misera inuitans miserioris vitæ solatia. Quid plura? omnis tandem cessat quassatio, redit au-ra clementior. Aggratulantibus aliis inuicem scurra virum contumeliis afficit lacessitque: *O tu*, inquit, *larua Philosophe, qui habitum* au-

1102. *audes præsumere sapientum, qui nec vmbram geris prudentiæ. Sapiens enim est, vt sapientibus placeat, in quem nullus cadit affectus. Ego nec tristor, nec metuo, ac in te cor exangue, fugit mæror, pauor occupat. A me ergo, a me, a prudente disce prudentiam, in quem, vt vidisti, mediis in periculis nulla cecidit mentis trepidatio.* Cui Philosophus: *Dudum*, inquit, *tua tecum scurrilitas inuoluit naufragium, dudum immanissima stoliditatis catus te cum tuis absorbuit. Nihil ergo perditus timere potuit pro perditu, nihil scurra vereri debuit pro sua scurra. Parcendum fuit Philosopho pro vita Philosophi.* Fortius ergo Pontifici pro vita Pontificis.

COMMENTARIVS.

Circa primam partem Epistolæ aduertendum est, sicut habetur 1. Reg. 4. Certantibus Israël cum Philistæis absque arca, cæsi sunt quasi quatuor millia virorum ex Israël, & reliquus populus est reuersus ad castra. Iterum accipiente Israël secum arcam, iniit cum Philistæis prælium, pugnauitque & cæsus est iterum Israël, itaque ceciderunt tria millia peditum, & Arca Domini capta est, duoque filii *Heli*, *Ophni* & *Pinehas*, sunt mortui. Cumque vir ex *Beniamin* ibi venisset & *Heli* sedenti super sellam nunciasset & inter cætera Arcam, quod esset capta, nunciasset, *Heli* cecidit e sella retrorsum, & fractis cruribus mortuus est. Prudentius vero Dominus *Martinus* Archiepiscopus Gnesnensis egit, qui cum per mortem suam prodesse omnibus se non sensit, non ex mollitia, sed ex discretione abstraxit & in posterum communi bono conseruauit.

Circa secundum notandum: Pastor non semper tenetur animam suam ponere persecutione se offerente. Circa quod aduertendum est: Dupliciter se offert persecutio; vno modo in populo, & sic pastor debet animam suam ponere pro eo, Ioann. 10. Alio modo persecutio offert se in sua persona, sic quod persecutio populo non indicitur, sed ipse Pastor solus quæritur, & sic non debet vitam suam ponere, sed aliquando cedere, vt Christus fecit, Ioan. 8. aliquando fugere, sicut fugit Paulus, 2. Cor. 11.

EPISTOLA XIII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

Beneuolentiam mutuam Ioannis & Matthæi, & quæstiones duas propositas in se continens.

GRatulor impendio, quia non est penes te mutui redhibitio minor, aut tardior commodato; sed pusillum quæso superroga, & runcemen quidem meum retrogressum compedit, & impedit progressum, vel dissolue, vel rumpe. Ecce enim à *Diocete* quæstionibus exigebatur metallum, & alia cum iurisiurandi religione. Id si coactus perstitisset, tenere- A tur an non? Et hæc sponsio supplicijs extorta, obligat, an non? 1102.

COMMENTARIVS.

Quæstiones duas mouet. Prima est ista: An Archidiaconus quæstionibus tortus sic promisisset cum iuramento pecuniam tenere ad ipsius solutionem. Secunda quæstio: Vtrum aliquis tormentis tortus promittens pecuniam teneatur ad ipsius solutionem.

Circa literam notandum: Est quoddam artificium seu instrumentum lignarii recuruum, qua cauantur tabulæ domus, vt vna alteri connectatur. Isa. 41. Artifex lignarius B extendit, non iam format id in permica, & deriuatur à runcare, quod significat herbas euellere.

EPISTOLA XIV.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua dupliciter soluit quæstiones in præcedenti Epistola motas.

HO, ho, non ridere possum. Sub sarcina gemis & vepres vltro ingrederis. Veruntamen in malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Iniqua est promissio, quæ scelere adimpletur: ad omnem ergo sponsionem, quam vel scelus vel etiam scandalum concomitatur, omnino non teneor. Spon- C sio vero pecuniaria obligat, nisi iniustus metus intercesserit. Iustus autem metus non est, vbi mortis metus non est, vel cruciatus corporis, vel id quod pro his, habetur, de quo habetur. Quod metus causa fit, ratum non habetur. Vnde Treuerensis & eius Præpositus a prædonibus capti dare coguntur & iurare ne repetant. Cumque reperere trepidant, metu periurii absoluit eos Apostolicus & mandat, vt prædones persequantur, & Ecclesiæ bona repetant. Est autem vbi nec iusti metus prætextu rescindi potest obligatio, puta Christianæ fidem religionis, cum quispiam etiam coactus susceperit, tenere tenetur. Quamuis nemo sit cogendus ad id, quod inutiliter cogitur, quamuis coacta D seruitia Deus aspernetur, quamuis non sit beneficium, quod ingeritur recusanti, nec sacrificium, quod exprimitur inuito, sæpe tamen inuitis beneficia præstantur.

COMMENTARIVS.

Notandum est secundum Beatum *Thomam* 2. secundæ qu. 89. Iuramenti, quod quis coacte facit, duplex est obligatio; vna, qua obligatur homini, cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promissum non soluatur, vel non seruetur. Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, vt im-

1102. impleat, quod per nomen eius promisit. Et talis obligatio in foro conscientiæ non tollitur: quia magis debet quis damnum temporale sustinere, quam iuramentum violare; saltem si est de re licita. Tamen secundum *Raymundum* quis sic iurauit, potest ab episcopo petere, vt cogat istum à iuramento absoluere. Si vero hoc impetrare non potest, soluat & postea repetat, quia licet iurauerit soluere, non iurauit non repetere. Quodsi etiam iurauit non repetere, denunciet Ecclesiæ secundum formam Ecclesiasticam, vt eum compellat ad restitutionem: Si videlicet iurauit, quod non denunciaret, tale iuramentum est illicitum, ideo non est obseruandum.

EPISTOLA XV.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Boleslai miraculoso triumpho, ex Pomeranis penes Ciuitatem Nakiel obtento; & de conductu Angelico nutu Dei ordinato.

A. C. 1113. NOn iniuste ergo *Boleslai* seueritas in sacrilegos idololatras incanduit, non iniuste vltionem adiecit vltioni. Vix enim illa Sacrilegii vltrix pestis quieuerat, cum nec sacræ fidei reuerentiam, nec pollicitis vllam tenuere fidem. Non timent impudici Apostatæ salutem fugere, nec abhorrent canes persordidi ad vomitum reuerti. Omne itaque suorum robur vndique contrahit, omnes omnium & ecuit vires & ponderat. Surgunt castra contra Maritimam, & diuinam agi causam non humanam primipilarius antecurrens prædocuit. Est enim beati viri Kruszwiciæ Basilica, in cuius pinnaculo quidam inæstimabilis habitu formæ visus est adolescens, cuius inedicibilis, vt aiunt, splendor non modo vrbem, sed vrbis quæque præascia illustrabant. Hic eo desiliens, cum aureo pilo turmes eminus antecedit, ne paucis clarum nominis virtutem cernentibus & rei tantæ mysterium tanta veneratione stupentibus, donec ad vrbem Nakiel pilum quod gestabat, quasi vibrans disparuit. Hac ergo animatus fiducia *Boleslaus* obsidionibus vrbem includit, fundibulis circumvolat, tormentis concutit, arietibus pulsat, assultibus impedit, nihil roboris non attentat, nihil ingenii non expertum relinquit. Videns suos vrbani, imo tarescere sentiunt sese, virtutibus destitui; qui dum virtute nequeunt, dolo tuti contendunt, treugas deliberandi orant & impetrant, suis interea intimant, & insidies parant, incautos occupent, vincula præsto habeant, quibus quos velint vinciant. Cumque sit post laborem quies gratissima, omnes pene quieti Boleslaidæ indulgent, quam & laborum suadent dispendia & præsens Beati Laurentii iubet Veneratio. Improuisa ergo de veprium densetis prosiliunt agmina; cauerant enim ne strepitu calcis aut hinnitu caballorum proderentur insidiæ & omni spe fugæ amputata, non minus pro salute quam pro victoria pugnarent. Quorum numerositas trans numerum locustarum omne planum operit; impetere tamen trepidant, præcautas enim intelligunt excubiis insidias. Proinde consertim pręporrectis vndique cuspidibus velut in quodam circulo prælium præstolantes consistunt. Tunc *Boleslaus* vultu sereniſſimo, mente tranquilla: *Capreas,* inquit, *Proceres video nostris non inuisas leunculis. Nam quis molestos æstimet aquilis murilegos, tygribus cornipetos. Si quid tamen virium habent, nota vobis illorum ignauia, nostri virtute primipilarii, & hodierni gloria martyris omne illud colliquescet, cum causa iustior & animet exanimes, & meticulosissimis pariat audaciam.* Quo dicto hinc ipse assilit, inde militiæ princeps irruit *Scarbimirus*; aut leonibus famem animositas, fames animositatem irritat. Damis vero terror metum incutit, metus terrorem cemulat, & vtrumque plus altero, plus & exanimat, plus & eneruat. Dedignatur Leonum generositas gregis imbecillis sanguinem lingere, sola cadauerum strage delectantur. Turpe putant Lechitæ hostium occidione intermissa spoliis occupari sacrilegis. Quid ergo linguis omnium loquar? Nec ientæ cædis modum verbis assequar? quis numerum occisorum non aliter scire potes, quam si arenas maris aut cœli stellas miseris in calculum. Super quo si vacat allegoristas consule siue Abacistas, quos calculandi agitat solertia. Huius rei fidem etiam hodie adstruunt aggeres instar montium ex inhumatis ossibus aceruati. Multa insuper millia suis vincta loramentis in Poloniæ colonias transuecta. Ex tunc ergo & *Nakiel* & aliæ quam plures illorum vrbes huic regno cessere. 1113.

COMMENTARIVS.

Anno Domini 1113. *Boleslaus* Nakiel & alia castra, nec non ciuitates Pomeranorum obtinuit. Et sic accidit: Rege, *Boleslao* extra confinia regni demorante ac pro tuitione regni laborante, tandem ad propria redeunte, regnicolæ sibi occurrentes nuntiant qualiter Pomerani rem nefariam aduersus venerabilem *Martinum* attentassent. Quod Rex præclarissimus intelligens, licet grauiter suscepisset, tamen motu animi sui prudenter temperans vltionem ad tempus suspendit; sed modico temporis interuallo, modeste progrediens ad ciuitatem Kruszwicensem cum suis agminibus fortissimis. vlterius versus Pomeraniam procedere cupiens peruenit, prout latius in litera patet.

EPI-

1113.

EPISTOLA XVI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua ostendit quod ministerio Angelico Boleslaus Nakiel obsedit & de ipsius tutoribus triumpho.

REx Ammonitarum *Timotheus* contra Machabæos conflicturus acies ordinat. Tum iuuenes permiri & vultus & splendoris, vnus a dextris, inde alter apparet à sinistris, & tres istis non dissimiles flammas iaciunt in castra *Timothei*. Quibus visis exercitus terga vertit, non sine suorum periculo; quorum viginti duo millia dum fugere gestiunt, succumbunt. Quem ergo aut illum *Boleslai* præcursorem, aut hos Machabæi iuuenes æstimare potes nisi summæ, nisi superexcellentis omnipotentis ministros? B Adeo illi suorum cura est, vt pro illis visibiliter nonnunquam cœlestibus pugnet virtutibus; à Domino fit hoc, & est mirabile in oculis nostris.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum: Domino semper est cura de suis. Vnde nec eo volente potest cadere capillus ipsis de capite, veritate attestante: sæpiusque oculo intuente corporali pugnat Deus pro suis virtute cœlesti. Vnde volente Rege *Sennacherib*, Rege Assyriorum, opprimere Regem Israël *Ezechiam* & Ierusalem Ciuitatem sanctam; egressus Angelus Domini percussit in castris Assyriorum centum octuaginta quinq; millia vt habetur 4. Reg. 19. Similiter *Iosue* pugnante cum Gabaonitis, misit Dominus super Gabaonitas lapides magnos de cœlo, & mortui sunt multo plures lapidibus, quam quos percusserunt gladiis filii Israël; vt habetur Iosue 10. Et de his, quomodo Dominus pugnat pro suis, innumerabilis est exemplorum copia, de quibus plura ponuntur in libris Regum Paralipomenon & Machabæorum.

EPISTOLA XVII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua per modum quæstionis miratur de eo, quod dæmones, dum suas idololatras à suis inimicis eripuerunt, miracula similia fecerunt.

EGo vero non tam hæc miror, quia non aliena sunt iustis iustorum consortia & Angelicæ vitæ hominibus etiam visibilia non desunt Angelorum adminicula. Sed peruehementissime stupeo, infamis etiam idololatris huiusce prodigia obtingere. *Brennus* enim Dux Gallorum victa Macedonia, templa spolians Apollinis: *Locupletes*, inquit, *Deos largiri hominibus oportere; eos nullis opibus egere, qui eas omnibus largiri solent.* Templum itaque Delphis quod erat in Parnasso assilit, & habebat electa peditum septuaginta millia, Delphi non nisi quatuor millia: repente omnes templorum Antistites, & ipse vates cum insignibus & infu- A lis in primam pugnantium aciem concurrunt, aduenisse Deum clamant, eumque se vidisse, cuius dum opem implorant, iuuenem insignis pulchritudinis & duas virgines comites armatas e propinquis Dianæ & Mineruæ ædibus occurrere conspicantur. Mox terræ motu portio montis abrupta Gallorum strauit exercitum, consertissimi cunei vulneribus dissipantur; Insequitur tempestas, quæ grandine & frigore saucios absumit. Dux ipse *Brennus* dolorem vulnerum non ferens pugione vitam finiuit. Quis ergo talia nec miretur, in talibus nec stupeat?

1113.

COMMENTARIVS.

Circa literam est aduertendum: Primo qui exercitum Romanorum apud fluuium Albam confecit, ipsamque Romam irrupit, cepit, & cæsis patribus & subacta Italia inuasit Græciam, vastans omnia vniuersisque terribilis vsque ad Delphum Apollinis templum, quod situm est in monte Parnasso, processit atque mansit triumphator semper inuictus, donec insurgere ausus est in Deos, ipsum Apollinis Delphicum inuadens templum, ipsiusque Apollinis appetens spolia, scurriliter iocans ait: Locupletes Deos largiri hominibus vt latius patet in litera.

Secundo est notandum: Quod boni bonis associantur & conuersantur, secundum illud Ec- C clesiastis 4. Cum sancto sanctus eris. Vnde Deus omnium conditor omnes sensus, vt puta aures, oculos, omnia quasi membra, venas & neruos & ossa plurificauit, vt quod vnum non posset, aliud suppleret, & virtus singulorum fortior redderetur, dum altero vniretur. Nullum enim in humano corpore membrum, quod altero non egeat: vt cor membrum nobilissimum, nisi ei de aëre pulmo subueniret, viuere non posset, nec etiam pulmo aërem respiraret, nisi ei viceuersa cor vitam & motum influeret. Et similiter de aliis.

Tertio notandum: Quod Angeli hominibus visibiliter suffragantur & adminiculantur. Dan. 10. Alius angelus custodit He- D bræos, alius custodit Persas, alii custodiunt Reges & Principes & Principatus, alii simplices homines, vt Angeli. Cuilibet enim homini vnus angelus ad custodiam & ministerium est deputatus. Et quamuis Angeli sint incorporei, non habentes corpora sibi vnita, tamen aliquando assumunt corpora ad implendum ministerium sibi commissum. In quibus corporibus apparent hominibus & obsequuntur, sicut patet in prædictis exemplis, & completo ministerio euanescunt, videlicet *Tobiæ* exemplo.

EPISTOLA XVIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua ad quæstionem admiratiue in præcedenti Epistola propositam respondet.

Stu-

1113. STupere te non stupeo, quia Dæmonum astutia nedum cogitari quidem, nedum eloqui, sine quadam stuporis horripilatione non potest. Sed mirari te miror, cum noueris principes tenebrarum & in Angelos lucis transfiguratos & lucis opera persæpe mentitos, vt in aureis poculis insuspectius misceant aconita. Num Magi *Pharaonis*, num *Simon Magus* a mente excidit? Quid illi qui dixerunt: *Venimus tibi nostrum autori præbere fulgorem*? Quid ille, qui Diuinam mentitus Maiestatem, *quid vis*, inquit, *a me tibi dari Autori*? Innumerabilis est exemplorum copia, sed summopere nobis prouidendum est, oeue Labyrinthum Dædali texere, vel turrim arguamur Gigantæam; quinimo diligentius carpe institutum.

COMMENTARIUS.

Notandum, Dæmones suos idololatras ab inimicis suis protegunt & circa hæc miracula faciunt; quod prouenit ex Dæmonum astutia, ex inexplicabili, quam erga homines habet inimicitia. Talis enim dæmonum est fraus & dolositas, quod nedum eloqui, sed nec mente potest excogitari, qui quos possident, adiuuant, vt eos in posterum perfidia ac malitia fortificent. Vnde & ipsi in Angelos lucis transfiguratur, & lucis opera mentiuntur. Et patet in illusionibus, quas fecerunt *Antonio*, de quibus late in vita sua. Et homines quos occupant faciunt exanimes, videlicet de *Simone Mago*, qui se Deum faciebat, de quo habetur in vita Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum. Similiter *Ioannes* & *Mambres* Magi Pharaonis amentes fecerunt, de quibus habetur Gen. 7.

Circa primum est notandum secundum *Ioannem Policratum* lib. 6. cap. 17. Non moueat quenquam in templo visum esse Apollinem adductum, iouicti audaciam coercendi, delendique exercitum, qui, permittente Deo, exigentibus culpis, multas deleuerat nationes, cum etiam certum sit aëreas potestates plurimum nequitiæ suæ exercere in illis, qui sanæ fidei experti sunt, & religionis ignari, eis namque gratia subtrahitur, daturque malignis spiritibus licentia nocendi, cum nisi Domino permittente omnino nocere non possunt.

Secundo notandum, quod astutia dæmonum ad homines decipiendos nedum eloqui: sed nec potest excogitari. Vnde habetur in tractatu de fide, quod diabolus sic malum iugiter machinatur, argute loquitur, artificiose suggerit, callide decipit, insidiose inflat, venenatas cogitationes inflammat, mouet, bellat, nutrit odia, desideria carnis instigat, peccandi occasionem parit, & mille nocendi artibus corda hominum pulsat. Vnde *S. Antonius* cum quadam vice in spiritu raptus esset, totum mundum laqueis sese connectentibus plenum vidit, & ait: *O quis istos euadet?* & audiuit: *Humilitas*. Ideo diabolus serpens dicitur propter eius callidam deA cipiendi astutiam. 1113.

EPISTOLA XIX.

MATHÆI Episcopi Gracouiensis.

De Boleslai triumpho ex Imperatore Henrico Quarto obtento.

VTlibet, adhuc ergo vulnerum non detumuerat liuor, nondum siccatæ corporis erant aspergines; cum furoris impetus Lemmanici Poloniæ limitibus irrepsisse nunciantur. Tunc *Boleslaus*: *Hoc*, inquit, *viris plus virium, plus animi adiicit, quam incutiat terroris. Nam si meticulosi sunt, meticulosum* B *quis timeat? si animosi, exanimis est, quem animosus non animat? Quippe virtus virtutem suscitat, & animositas animositatem exercet. Statua sciicet Gigantæa. Quid enim stat carecthum humile? Cacuminatas vero pinus sua ipsa deiicit proceritas; plus enim habent ponderis ad ruinam, quo cæteris sunt altiora. Multitudinis sunt infinita. Certe non indebiles sunt, qui multitudine armantur, de se namque parum confidit, qui multorum eget consortio. Esto tamen, ferrei sint roboris. Gratulor: asperam enim non leuem esse conuenit cotem virtuti. Nonne in vobis noui? Noui vtique in vobis robusti silicem pectoris, qui quanto crebrius ferro incutitur, tot* C *præliorum retro transacta insignia, tot vestra insculpti manu victoriarum tituli, quot huius tam recentis gloria triumphi. Quid denique tam gloriosa vestrorum cruditas vulnerum? Aureis vos in hostes non tam vrgent stimulis, quam Griphonteis ad volandum alis attollunt. Cruentis enim leonum rictibus minus audacter occurrunt perexigua reptilium. Nam & lasione serior & vulnere sæpe fit atrocior. Sed modestius viri; frenis, vt video, magis opus est quam calcaribus. Militaris enim ante omnia vos in omnibus non tam strenuitatis meminisse conuenit, quam disciplinæ.* Omnes etenim adeo belli furore anhelabant, vt nec vulnusculum ex conflicto, nec angustiolam ex D vulneribus passi viderentur. Iam vero Imperator *Henricus* susceptæ non immemor iniuriæ, Bythomiense municipium multis conatibus attentauerat; quod quoniam & viris tutum, & situ vidit pene inaccessibile, circa vrbem *Glogow* copias explicat, ciues improuisis obsidionibus cingit, & quasi quibusdam torcularibus includit, obsides extorquet, deditionis diem constituit. Suas interim *Boleslao* & exponunt, & deplangunt angustias; obsides præstitos, non tam dedecoli animo quam differendi remedio. Quibus rescribit *Boleslaus*: *Imo nihil ignarus, nihil mitius vermiculoso fauigena, vterque tamen iste ab alueo, ille a fumio arcet vespadios.*

1113. *Potius itaque obsidibus quam libertate carendum. Tutius enim est paucorum saluti non parcere, quam pusillanimitatis ignauia plurimos in discrimen adducere.* Huius mandati Glogouienses informantur fiducia, vires colligunt, vrbem liti muniunt, ruinas illi resarciunt.

Sed Cæsaris castra inde eiues, illinc *Boleslaus* continuis sollicitant incursibus. Nam qui castrorum inuigilant excubiis, qui Poloniæ sinus explorant, qui Boleslaidis vndelibet rendunt insidias, qui prædocinis gaudent aucupari, seu qui vitæ vspiam venantur stipendia, omnes vel vinculis coniecti *Boleslao* exhibentur, vel mortis mulctantur dispendio. At Cæsar fragoso vrbem turbine inuoluit, molibus tormentorum circumtonat, nimbis telorum obruere contendit, saxea tempestate grandinat, fulminibus ignium coruscat, quæ B illi aut industriæ studio declinant, aot in Cæsaris damna retorquent. O vere viriles! ô ferreos animos! ô transmiræ viros constantiæ! quos nec auri splendor demulcet, nec Imperatoriæ numen inclinat Maiestatis. Non hostium terret illos impetus, non laborum frangit asperitas, non ipsa paruulorum pietas emollit. Quia enim patres obliti filiorum acerrime rebellant, nunc machinis eorum patuuli alligantur, & saxis ac spiculis parentum exponuntur, nunc omni tormentorum genere paterno sub aspectu territantur, sed in cassum. Stat enim inconcusso fixa robore patrum sententia: tutius esse patres prole defungi, quam patria ciues exui; & honestius libertati quam liberis consuli. Frustratis C igitur viribus, arte nimis indigna in Sileucii Prouinciam signa surgunt bellica, sed omine infaustissimo & aliter fausto. Illa enim, illa Sileuciana strenuitas, quæ clarissimis vbique triumphis enituit, quod magno quondam *Alexandro* tributum non soluit, eadem & Lemmano. Qui ægre ferentes tantum hostem suæ incombere Prouinciæ, orant *Boleslaum* ne prælium differat, quia mora trahit in se periculum; & satius esset semel cadere, quam semper pendere: Agat intrepide; modum aiunt indubitatæ reperiisse victoriæ. Mandat igitur Imperatori Boleslaus Rex, paratus sit ad prælium & differens suæ testis est ignauiæ; Tributum exi- D gis, (exigebat enim cruentum in crastino triburum) præstolare. Nam quid a quo exigere debeas, meo cras munere condisces. Vt ergo primum dies illuxit, præcurrunt hinc inde velites, vt numero, sic animositate dispares. Ex aduerso acies consistit; & quantum Lemmanos auget numerositas, tanto Polonos animosior acuit audacia. Interea Sileuciorum non pauca manus a tergo prosilit, non paucos ex hostibus in se conuertunt, fugam ex industria simulant, a terminis illos eliciunt, longius prouocant, in prouocatos reflectuntur & obliquato cuspidum vibramine, præporrectas illorum lanceas simul repellunt & feriunt. Quibus prostratis A aduolant alii subsidio & occiduntur: rursus alii item itemque alii, donec omnes pene extremorum exercitus conuertuntur. Vnde non tam mediæ, quam primæ turbantur acies, quæ cum tumultus causam ignorant, suos fugere non persequi autumant & fere diffugio dilabuntur; quos hinc pudor inde *Boleslaus* consistere impellit. Vt ergo erant, primæ Pragitarum phalanges, primo congressu succumbunt, deinde illæ Gigantææ Lemmanorum legiones, hæc a *Boleslao*, illæ a Sileuciis prosternuntur; alii cursu dubio inter pugnantium acies incerti quid agant, quibus ferant auxilium, cateruatim hac illac reptant; nonnulli toxicatis Plancorum sagittis depereunt. Quibus primipilariæ Imperatoris cohortes in pedestre coguntur descendere certamen, caballis in ipso ictu virtute toxici cadentibus. Sic gloriosus Dominus gloriose magnificatus est; Equum enim & ascensorem proiecit in mare. Exiles tamen & confractas eorum reliquias, mœsta recollegit Lemmania: qui vitam Cæsaris pro munere & fugam coluere pro triumpho. Superest argumento loci appellatio, ad quem tanta canum confluxerat numerositas, qui tanto cadauerum esu in quandam feritatem prorupere lymphaticam, vt nullis illo pateret commeatus. Ideoque canum Campestre locus ille nuncupatur. 1113.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola in tres diuiditur partes. Primo, suos Polonos adhuc aliquos vulneribus sauciatos in prælio Naklensi multifarie animat ad prælium. Secundo, suos ciues Glogouienses per imperatorem obsessos, admonet ad resistendum, quod vtique Glogouienses fecerunt, imo resistendo nec liberis suis pepercerunt. Tertio refert prælii commissi modum, & gloriosum triumphum. Quod quidem prælium commissum est prope Wratislauiam in campo, qui modo Campus caninus appellatur, anno Domini 1110. Quæ omnia latius patent ex ipsius historiæ litera.

EPISTOLA XX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua probat per simile mirabile in præcedenti epistola relatum.

Sicex Ambrorum & Sicambrorum illa cæde, quam non longe ante memini, omnes etiam permansuetæ bestiæ humanum sanguinem sitire didicerant, vt non modo latratiles, quorum natura sua sponte fere est, sed & cati foricibus omnes in homines vti procurrerent. Ex eorum quoque cruore fama est ad talparum quantitatem formicas ebulliisse,

quæ

1113. quæ domiciliorum penetralibus infusæ, non minorem illis cladem inflixere, quam *Alexander*. Quorum vix tandem pauci herbæ cuiusdam beneficio seruantur, quæ *Alexandro* per somnium contra toxicaros Abigei sagittas monstrata. Hanc istis *Alexander* contra formicas ostendit.

COMMENTARIVS.

De occisione Ambrorum & Sicambrorum nedum canes, sed etiam mures & formicæ humanum sanguinem bibebant; & post modum homines inuadebant, ac ipsis mortem inferebant. Sic etiam illi canes sanguinem humanum dulcem consuescentes bibere, & carnes dulces vorare, mordebant homines; sic, quod dudum illuc nemo ausus erat iter arripere, nisi per *Boleslaum* regem super morte illorum canum prouisione facta. Sicut & *Alexander* suis Ambris & Sicambris remedium cuiusdam herbæ præbuit, cuius beneficio a clade formicarum instar talparum ex corporibus generatarum, vnusquisque residuorum licet paucorum se conseruaret.

EPISTOLA XXI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De dispositione ac crebra ordinatione Ducatus Bohemiæ per Boleslaum Regem Poloniæ, ac dedicatione Terræ Russiæ, per Petrum Comitem de Lausz strenuissimum.

PORRO Ducem Bohemiæ *Zeth* indilato impetu a Regno exterminat, quem quondam a suis propulsatum, humanissimo *Boleslaus* excepit amplexu, pius ablactauit vberibus, quem prius Olomucensium Principem, demum Pragitis ducem constituit: Tantas autem vices, tanti beneficii retribuit, vt cum in se maleficio diffideret, Imperatoriam in *Boleslaum* hostilitatem exasperat, sed suæ fructum perfidiæ non infideliter demessuit. Quidam enim ex suis de consueta illum obiurgans perfidia, pugione transfigit. Cuius in locum Dux *Borzywoy* munere *Boleslai* sufficitur, quem suorum quoque prodidit inuidia, imo fraterna perdidit ambitio. Ideoque rursus in Bohemiam regreditur *Boleslaus*, cruentum fratricidam expulit, & minorem eius fratrem Principatu insigniuit. Quod illi apud Lemmanos plurimum conflauit inuidiæ, quod imperatoriam sibi vindicaret quasi maiestatem, cum in regnis contiguis arbitratu proprio, quos mallet potentes deiiceret, quos mallet excellenter sublimaret. Et iam pene cuncta finitimorum regna suo conieceratt imperio, iam etiam transfinitimos, vel gratiæ serenitate, vel quadam stuporis reuerentia deuinxerat, vt qua vix *Boleslai* nomen attigisset, numen eius coleretur. Non deerant tamen garrula quorundam suspiria, tacitæ loquacitatis singultus, plerique magistri subiectionem detrectantes, quorum præcipuus, vt erat fortunæ impatientissimus, alienæ Russiæ Princeps *Wladarides*, conuenit singulos, sollicitat vniuersos, omnes iubet suæ ingenuitatis meminisse; docet, quam sit infame tituli genus seruitutis cauterium: adiicit, minus miserum esse nasci seruum, quam fieri, cum sit illud inclementia naturæ, istud naufragium ignauiæ, cui perfacile quis innatat, sed non sine difficultate emergit, multoque honestius esse mortis compendium, quam confragosæ vitæ dispendia. Eligant ergo, vestem debere rumpi, an iugulum. Ex occupationibus itaque *Boleslai* tempus defectionis paulatim aucupantur. Omnes vnanimiter ab illo desciscunt, omnes in illum conspirant, omnes quasi commune incendium *Boleslai* gloriam extinctum ire sacramento astringunt. Sed flabris concitari flamma immensior potest, non sopiri. Tam inuicti siquidem columna roboris, tantis licet impacta vndique fragoribus, ne concuti quidem potuit, nedum conuelli. Senatum tamen consulit, viribusne huic malo potius occurrendum, an alios ingenii quadam industria, & a quo prius ordiendum? Cunctisq; quod opus facto videatur, tacite percontantibus, quidam alti sanguinis Princeps & Principis dignitati proximus vir magnanimitatis generosæ, tam strenuissimus manu, quam pectore industrius; ille famæ celeberrimæ *Petrus Wlostides* hesitationis nodum non rumpit, non scindit, sed salubriter dissoluit. *Non insipienter*, inquit, *a sapiente dictum est: Sapientiam clamitare in plateis. Facillimum enim est homini viam nosse prudentiæ, si se ipsum homo ante cognouerit. En siquidem in homine duo sunt, scilicet, anima & corpus. Ad quid Anima? industria saniore; ad quid Corpus? Virtutum vehiculo. Tolle alterutrum, hominem interimis. Quemlibet ergo vel solo virium conatu, vel ingeniosa duntaxat sine viribus nitentem versutia non modo mancum, sed omnino nullum existimo. Non enim ala sine altera sufficit in volatu; non rota sine reliquis orbis est in biga; nec vero stante stipite in ramusculis decet occupari. Quod quanto facile tanto minus conducibile, imo ad radicem ponenda est securis, ab ipso seditionis capite initiandum: siccato enim fonte riuuli facilius euanescunt. Ipsum ergo* Wladiridam *ante omnes appetendum; & licet inaccessibilis nostri videatur consilii difficultas; leonum rugitu constrepente in ianuis Boleslai*, (multi enim nostrorum erant iam illius corrupti donariis) *sperandus tamen est salutaris exitus etiam in difficillimis. Non solum enim semitam; non solum viam virtus inuenit in inuio; sed & regia strata vbique animositati substernuntur. Malo ergo successum vobis deesse, quam experimenta virtutis. Etenim virtute, vel etiam vltimo in mortem proficisci praclarum.* Proinde suorum dilectorum cum assueta manu. 1113.

1113. Rusfiam ingreditur, titulum transfugæ simulat, principia truculentiam se ferre non posse ait, iniuriis actum queritur, dulciores asserit viro forti exilii angustias, quam domesticas delitias. Aggratulatur *Wladarides* tanti sibi viri accessisse vires, gratulatur & suis quasi diuinitus misso tanti commilitonis sodalitio. Actum dicunt de *Boleslao*, actum de Lechitia. Et quoniam gloria principum est, celare verbum; nulli *Petrus* verbum detegit suorum ante rem. Quibus exilii causas perecrebro quærentibus: *Non est*, inquit, *partus vitalis, nec vtile consilium, si ante diem prodeat in lucem.*

Non bene, non tute teneris auis euolat alis:
Icareum per me, cur iteretur iter?

Simul itaque & propositum aperit & ingreditur institutum; extemplo inter conuiuia, inter epulas occupat *Wladaridem*, crinibus abstrahit a mensa, humi prosternit, prostratum vincit, vinctam aquila gallinam asportat, non sine multa pullorum cæde. Vmbras vrget, pro maternis alis pluribus amplexis; principalitamen decusatum ornatu præinsigne præstimonii munus *Boleslao* præsentat. Sic seditionis caput amputat, sic suæ salutis dispendio patriæ salutem mercatur, sic omne *Boleslai* Regnum tranquillitati conciliat. Cui *Boleslaus* in Senatus facie festino regratiandi assurgit amplexu, offert, ingerit omnia, omnino recusanti etiam præstantiorum potissima; tum quia magnanimitas quantumlibet magnis capi dedignatur, tum ne commercium quæsisse videretur non virtutem.

COMMENTARIVS.

Epistolæ huius duæ partes. In prima crebram Ducatus Bohemiæ per *Boleslaum* Regem Poloniæ dispositionem & ordinationem describit. In secunda Terræ Russiæ reductionem, ipsiusque ad regimen Poloniæ vnionem, per *Petrum* suum comitem de *Xiosz* deducit, prout omnia latius in litera ponuntur.

Notandum secundum Philosophum 4. Ethicorum, & venerabilem *Ægidium* de Regimine Principum lib. 2. part. 1. cap. 3. spectat ad magna, nimium esse plangitum, nec bonorum exteriorum deprecatiuum. Magnanimus enim parum aspicit exteriora bona, & multum appreciatur virtutum opera. *Petrus* igitur tanquam verus magnanimus, dedignabatur a Rege *Boleslao* munera & bona exteriora, tanquam bona minima, & voluit esse contentus in magnanimicate, tanquam in bono excellenti & precio incomparabili. Magnanimus enim est sicut bonus Tetragonus, qui nunquam deiicitur. Similiter si honoratur, etsi magna infortunia sibi occurrunt, non deiicitur. Similiter si honoratur, & magna sibi fortuna eueniat, non extollitur, nec pecuniis, nec aliis muneribus vincitur; quia maxime in actibus virtutis, propter quam singula facit, delectatur; quia secundum *Senecam* lib. de
A Clementia, *Recte factorum*, id est, virtuosorum, *verus fructus in ipsis est, nec vllum pretium illi condignum extra ipsos inuenitur.* 1113.

Circa vocabula notandum. Icaria, riæ, Insula. Item secundum *Isidorum* 15. Etymologiarum. Templum est generale; pro locis enim quibuscunque magnis, antiqui templa dicebant, & dicta sunt templa, quasi tecta ampla; sed & locus designatus ad orientem ad contemplationem templum dicebatur; cuius erant quatuor partes, scilicet antica ad orientem, postica ad occasum, sinistra ad septemtrionem, dextra ad meridiem. Quod autem dicitur templum, quasi Dei platea. Hic autem in præsenti litera *ex templo* dicendum
B est, & non *ex timplo*; tractum est enim ex consuetudine antiquorum, quibus responsa dabantur in templis. Quo officio peracto Sacerdos clamabat ad populum clara voce: *Ex templo*, id est, ite de templo. Et quia voce audita statim exibant: inde vsus inoleuit, quod extemplo valet tantum, sicut statim vel confestim.

EPISTOLA XXII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

Super materia præcedentis epistolæ.

NOuerat vt video vir prudens in dandis accipiendisque muneribus, etsi desit
C commercium, vmbram commercii non deesse. Virtus autem venalitate censeri non potest: quod si posset, non haberet emtorem. Quia vel scientiæ sic virtutis nulla est æstimatio; ideo promtum non est huius virtuti simile assignari. Legisse me tamen memini, cum Babylonii a *Dario* decessissent, nec esset spes recuperandi, *Zopyrus* se verberibus afficit, nasum, aures, labia sibi præcidit. *Dario* soli consilium pandit, transfugæ titulo Babyloniam adit, de *Darii* crudelitate fingit querelas, iubet illos ex domesticis exemplum capere, quid sit hostibus cauendum. Nota eius nobilitas & virtus; Dux constituitur, multa in pauca prælia secunda facit, Persis vltro ce-
D dentibus: tandem & vniuersum sibi creditum exercitum & vrbem *Dario* tradit. Sed hoc est simile, per multum difficile. Nam in *Zopyro* simulatio fallaciæ, in *Petro* simulatio cautelæ. At illa prohibetur, ista permittitur. Illa enim de dolo malo nata, ista de dolo bono profecta, quam crebro audis admitti. Cum enim iustus bellum suscepit, vtrum aperte pugnet, an ex insidiis, nihil ad iustitiam interest. In *Petro* ergo adeps & nucleus, in *Zopyro* cortex fuit & palea Virtutis.

COMMENTARIVS.

In hac Epistola facit tria. Primo industriam

1113. ſtrium *Boleslaum* Regem Poloniæ de liberalitate commendat. Secundo induſtriam ſtrenui *Petri* Comitis *Boleslai* per ſimile declarat. *Zopyrus* enim miles ſtrenuus, *Darii* Babylonis ſimile fecit, & ipſos cum ipſorum ciuitate *Dario* tradidit. Tertio dolum ſimilium oſtendit. Quanquam enim vterque ſimulationem finxit, tamen *Petri* ſimulatio eſt cauteloſa, & proceſſit ex dolo bono, quem admittunt tam ſacra Scriptura quam noſtra Canonica. Cum enim princeps bellum ſuſcepit, licet ſibi vti inſidiis & dolis bonis; *Zopyri* vero ſimulatio fuit fallax & fraudulenta, proceſſitque ex dolo malo, quæ prohibetur & nullatenus permittitur.

Circa primum aduertendum ſecundum venerabilem *Ægidium* lib. de regimine Principum 2. part. 2. cap. 18. *Decet Reges & Principes plurimum eſſe retributiuos; quia quanto ſunt in altiori gradu quam filu, tanto in operibus virtutum & in retributionibus debere ſuperare alios.* Et ſecundum eundem cap. 18. *In retributionibus Reges & Principes debent tria attendere: ſcilicet, quomodo dent gratiam, cui dent, & quantum dent.* Attendens igitur Rex *Boleslaus*, tanquam vir ſciens & prudens, quod in *Petro* Comite ſuo, pro ſua magnanimitate, quæ ſecundum *Senecam* cum ſit virtus, caret pretio.

Circa ſecundum, Hiſtoriale patet in textu. Circa autem tertium notandum, mota ita quæſtione, vtrum in bello iuſto licitum ſit vti inſidioſis ſimulationibus, vt puta: ſimulare fugam, timorem, audaciam, vel aliquid ſimile. Huic quæſito breuiſſime reſpondet S. *Thomas* 2. ſecundæ Quæſt. 40. dicens: Quod inſidioſæ ſimulationes ordinantur ad fallendum. Poteſt autem aliquis ex dicto vel facto alterius falli dupliciter. Primo ex eo, quod dicitur ei amicus; vel non ſeruatur promiſſum, & iſtud ſemper eſt illicitum & nullus debet fallere hoſtes: ſunt enim hæc iura bellorum & fœdera, & etiam inter ipſos obſeruanda, vt dicit *Ambroſius* in lib. de officiis. Secundo, poteſt aliquis falli ex dicto & facto noſtro, quia ei propoſitum vel intentum noſtrum non aperuimus. Hoc autem facere ſemper non tenemur, quia in doctrina ſacra multa occultantur, maxime infidelibus, ne ea irrideant, iuxta illud Matthæi 10. Nolite ſanctum dare canibus. Vnde multo magis ſunt occultanda ea, quæ portamus ad impugnandum inimicos.

EPISTOLA XXIII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Proditione vrbis Wislicenſis.

A.C. 1136. VTinam *Boleslao Zopyri* nota fuiſſet notitia! Et nota quidem fuit, ſed ſero; ſatius tamen ſero diſcitur prudentia, quam nunquam. Nam huius *Wladaris* filius in ſe parcus, in Patrem prodigus, omnes priuatæ ſupellectilis ac fiſci theſauros in eius redemtionem appendit, 1136.
præponderare docens religionem pietati, pie-
A tatem diuitiis; ſed paterno perampliſſime ſaucius vulnere, cum aperta non poſſet remediari vltione, in hoſtem dolore, in medio dolum comminiſcitur. Quendam ſiquidem Pannoniorum tam ſanguine, quam dignitate inſignem promiſſis attentat muneribus, allicit, auro perſuadet, non abſimilis fugæ ſeu transfugii fictionem ſubornat. Hic non tam veras quam veriſimiles ſui cauſas exulatus non incallide componit. Hanc dat inter præcipuas: quod ſemper huius Reipublicæ amantiſſimus coadiutor exſtiterit: quia ſuæ machinamenta gentis vel extenuare ſtuduerit vel declinare docuerit. Adiicit æmulos calumniandi ſtudio contra ſe incendiſſe, & fictis ac hoſtilibus inſtru-
B mentis ob ſacræ crimen Maieſtatis in ſe latam capitis ſententiam. Malle ſe malum declinare immeritum, quam innoxium caput indebitæ noxæ ſubmittere. Aſtruit Pannoniam ſeſe Polonorum ditioni ſubacturum. Igitur non vt transfugam, ſed quaſi ſuæ patriæ geminum excipit *Boleslaus* glorioſa Wislicenſium vrbe, vrbis præfectum conſtituit. Non ſiccis oculis, corde amariſſimo, vix paucula nedum ſingula, vix eſingultire queo. Miſerum pœnale tygridi cruentiſſimæ, lupo caularum præſidium committitur. Principis enim nactus abſentiam *Leodaridem* clam accit, accelerare iubet, ne mora trahat in ſe periculum. Hoſtes itaque præ foribus imminere præconan-
C tur; principali edicto imperat, qui extra vrbem delituerit reum eſſe Maieſtatis, omni ſupellectili fiſco acceſſura, tuendam eſſe omnibus & vrbis & populi ſalutem. Proinde incluſas muris legiones, cruentis leonum rictibus infundit, teterrimis prædonum votis deuouet, in quorum cruore, quam inhumane debachata ſit impia barbaries, piget meminiſſe. Extemplo *Leodarides* tot animarum, tanto ſanguine plus irritata, quam ſatiata rabie, reuertitur. Illum autem, proditionis patrem, perditionis filium, alumnum perfidiæ primo quidem excellentiſſimis munerum veneratur primitiis, quadam gratiarum actionis pompa inebriat, vernantiſſimis collaſciuiit amplexibus, ac præ-
D celſæ dignitatis apice ſublimat. Cæterum proditore nihil in ſiniſtrum ſuſpicante, vt improuiſum iaculum grauius feriat, vt celſior gradus celſius præcipitet, eodem pene momenti puncto & extollit & deiicit & deiectum orbat lumine, lingua priuat, genitalibusque eneruat. Abſit, inquiens, ne de radice colubri, ne de prodigio perfidiæ, prodigium propagetur.

COMMENTARIVS.

Epiſtolæ huius ſunt tres partes. In prima deſcribit, quomodo *Leodarides*, vt vindictam in *Boleslao* rege Poloniæ acciperet, ſub dolo, in quo vindicare ſe non potuit fortitudine, quendam Vngarum conuenit, qui fraude *Bo-*

1136. *leslaum* circumuenit, vt & vrbis famosissimæ Wislicienſis præfectus esse meruit. Secundo Proditionem eiusdem ciuitatis describit ac lu- A gubrem vltionem a Barbaris ſeu à Paganis illatam fidelibus condolet, tangit. Tertio repræmiationem illius Vngari proditoris ſubiungit, ac eiusdem repræmiationis cauſam annectit.

Pro quorum confirmatione notandum: In regno Lechitarum a vetuſtiſſimis temporibus erat vrbs famoſiſſima, murorum altitudine circumſepta, nomine *Wislicia*, cuius princeps adhuc tempore Paganiſmi fuit *Vislaus* decorus, qui ex hac ſtirpe exierat oriundus. Huic vrbi munitiſſimæ Rex *Boleslaus* illum Pannonium exulem putatiuum, quem non vt profugum, ſed vt pure alumnum benigne ſuſceperat, & charitatiuo modo pertractans, Præfecturæ B officio inſtituerat. Principis ergo *Boleslai* Pannonius ille nacta abſentia, qui ad interiora regni deſcendens, regalia negotia diſpoſiturus moram faciebat, *Leodiridem* Principem Ruſſiæ feſtine accelerare iubet, abſentiam diutinam nuncians *Boleslai*. Hoſtes itaque Wisliciæ appropinquant, & appropinquaſſe nunciantur. Imperat denique proditor ille, vt omnes belligeri & cuiuſuis ſtatus homines, vtriusque ſexus, ad vrbem tuendam confluant, ac ſe & ſua conſtituent, ne vt rei crimine læſæ Maieſtatis notentur, & bona immobilia & mobilia Regio fiſco aſcribantur. Omnibus vero populis tam ſalutis conſeruandæ, quam vrbis tuendæ C gratia in vrbe concluſis proditor perditus valuas aperit, populumque Chriſtianum paganicæ nationi feriendum expoſuit. Sicque Anno Domini 1136. Idus Februarii, Wislicia deſtructa & Chriſtianus ſanguis multum profunditur. In cuius quidem populi occiſione & ſanguinis effuſione, *Leodarides* non humaniter debriatus, ſic impie ſæuit, quod eius crudelis ſæuitia, plus humano cruore irritata, quam rabie ſacrata exiſtens, ad propria reuertitur ſine omni læſione. Illum autem Pannonium perfidi proditoris filium vtroque lumine priuat, linguam præciſam eneruat, genitaliaque reſecat, ne de radice colubri & de perfido perfidum quid peſtilens naſcatur. Naturale enim eſt ſimile ex ſimili generari, ſecundum Philoſophum D 2. de Anima.

Secundo eſt aduertendum. Quod bonum eſt prudentiam diſcere & in prudentia erudiri, & præcipue Regi & Principi & cuiuis præſideſe geſtienti; & merito. Teſte enim *Polycrato* lib. 6. cap. 22. ſine prudentia non modo Reſpub. non procedit, ſed nec minima domus conſiſtit. Vnde in commendatione *Vlyſſis Homerus* in omnibus illi docet prudentiam affuiſſe, quam more Poëtico Mineruam nuncupauit, qua adiutrice demeauit ad inferos: Scyllam nauigauit, intrepidus Charybdin tranſiuit, non detentus eſt; ad Lemethones acceſſit, nec remanſit; Syrenes audiuit, nec acceſſit. *Ioſeph* etiam non diuitiarum multitudine ſed per prudentiam obtinuit, vt dominaretur in omni terra Ægyptiis. Gen. 42. Ideo iuuenes non debent eſſe duces, quia non conſtat eos eſſe prudentes, vt dicitur 3. Ethicorum. Nam prudentia fecit rationes dominari, vt inquit *Polycratus* lib. 7. *Ratione, inquit, viguerunt, quam diu literati fuerunt, ſed ex quo virtus literarum in eis languet, ex tunc manus areſacta infirmata eſt & cecidit Principatus.* Quoniam Sapientia ait: Per me Reges regnant. Prouerb. 8. Et hinc eſt quod *Ariſtoteles* in ſecretis ſecretorum præcepit *Alexandro*, vt ſtudia in ſuis ciuitatibus haberet, vt ſui homines haberent prudentiam & literarum ſcientiam. Subiungens: *In hoc tuum honorabitur imperium, decorabitur totum Regnum & illuminabitur curia, Annales & geſta regalia melius commendabuntur memoriæ. Quis enim Regnum decorum ſublimabit? Quis eorum geſta per totum orbem vtiliter affirmabit, niſi proles Sapientum, qui præter modum dilexerunt ſcientias, & propter illas ad ſummum faſtigii gradum conſcendere meruerunt.* 1136.

EPISTOLA XXIV.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Super præcedentis Epiſtolæ materia.

Sponſor fidelis repræmiatur, circumſpectus, qui & amico morem geſſit, & fidem pollicitis, nec proditoriæ meſſis frugem neglexit. Nec enim decet proditores titulo proditionali eſſe conſpicuos, quos triſtiſſimum eſt, ac periniquum præmio perfidiæ proſperari. Vnde *Alexander* eos, qui *Darium* in eius operam vel gratiam occiderunt, extremis iuſſit interire ſupplicits. A cognatis enim ſuis prius aureis vincitur compedibus; qui vt *Alexandro* placeant, *Darium* vita priuant; quibus *Darius* & regna dederat & vitam. Sed *Antigonus* eiusdem *Alexandri* Argyraſpides perfidiæ munus e veſtigio tependit, qui cum ſui ducis *Harmutii* contemnunt imperia, ab *Antigono* ſuperantur, nec ſolum gloriam tot bellorum cum coniugibus & liberis, ſed & præmia longe partæ militiæ perdiderunt; quæ vt ſaltem perfidia repararent, Ducem vinctum *Antigono* exponunt pacta omnium ſuorum reſtitutione. Hic protenſa cum catena manu: *Cernitis, inquit, milites ornamenta ducis veſtri, qua mihi non hoſtium quiſquam impoſuit; quod vos me ex victore victo victum, ex imperatore feciſtis captiuum. Dii periuriorum vindices dent vobis tales duces, quales vos veſtris ducibus dediſtis: Deuorent vos arma veſtra, quibus plures veſtros, quam hoſtium duces abſumſiſtis.* Sed miſeros non decent conuitia; vinctusque cepit ad *Antigoni* caſtra procedere, quem *A* cuſtodibus aſſignauit tranſactioni, fidem ſuam non amputit, omnibus quidem omnia reſtituit, ſed

1136. tamen restitutis illos orbis domitores suis sub hasta distribuit, perfidiæ cauterio frontibus impressu. Cuius quis apud prudentes fuerit exitus, ex his vides; quamuis lucifuga hæc inter volucrum reges sub luce volitat, plausu discolore, quam nonnulli hodie non modo non repriniunt, sed virtute profligata præmiis inuitant. Quia vero manibus occisorum visus est parentasse, quia de atrocissimo Poloorum proditore suscepit supplicium, potuit *Leodarides* iram *Boleslai* aliquatenus demulsisse. Omnis enim animositas, licet inexorabilis, ad multam tamen vindictam mansuescit.

COMMENTARIVS.

In hac epistola facit tria. Primo *Leodaridem* commendat ex merito, quia illi proditori Vngaro condignum præmium exsoluit; pro admirabili enim seruitio, iuxta promissa, B beneficii, honorum & munerum impendit, & pro proditione, iuxta sua demerita, oculis excæcauit, lingua priuauit, & genitalia resecauit. Secundo rationem præmii subiungit, quia non decet proditores titulo proditionis esse conspicuos, imo tristissimum est ac periniquum, proditores ac inimicos præmio perfidiæ prosperari. Et hoc probat exemplo duplici. Primum exemplum ponitur in historia *Alexandri*. In vltimo enim bello quod *Alexander* gessit cum *Dario* Rege Persarum, *Darius* se in fugam conuertit, & in ciuitatem Persepolim fugere voluit; quem duo consanguinei scilicet *Bisso* & *Crisolanes* consilium inter se facientes comprehenderunt, & C ipsum catenis ligauerunt, vulnerauerunt & semiuiuum in campo reliquerunt. Qui, licet ipsis supplicauerat, ipsi tamen minime pietate moti sibi parcere voluerunt, imo eo relicto recesserunt, *Alexandroque* supplicauerunt. Quod audiens *Alexander*, quia *Darius* à suis propinquis compedibus est constrictus, persequi eos statuit, & ipsemet cum sex millibus equitum prosequens eos, inuenit *Darium* in itinere solum derelictum, & magnis vulneribus afflictum: quem cum vidisset, misericordia motus de equo descendit, & exuens se chlamyde ipsum cooperuit & amplexatus est vulnera eius, cœpitque amare flere & dicere: *Surge, Domine Dari, surge, & sicut aliquando* D *fuisti Dominus totius imperii tui, sic esto & nunc & recipe Diadema Persarum, estoque gloriosus sicut aliquando fuisti. Iuro enim tibi per potentissimos Deos, quod veraciter abrenuntio Imperio tuo, & opto frui tecum cibariis tuis, sicut filius cum patre suo, quia nullus imperator debet gaudere de tristitia alterius, cum ab eo fortuna recesserit. Dic mihi, Domine* Dari, *qui fuerunt interfectores tui, vt vindictam in eis de te exerceam.* Hæc cum plorando dixit, *Darius* extendens manus suas, amplexatus est eum & osculans illius manus & pectus dixit ei: *Fili* Alexander, *non eleuetur obsecro mens tua in superbiam, propter victoriam quam habes, & si operatus fueris tot mira, quod Dii operati* A *sunt, & manus tuas vsque ad cœlum extenderis, semper recordare nouissima tua, quia fatalis gloria non est data soli Imperatori, sed cui eam prouidentia fati concesserit. Intuere me qualis hesterna die fui & qualis sum modo, quia miserrime humiliatus sum vsque ad pulueres, qui fui fere Dominus totius mundi, & nunc memetipsum in potestate non habeo; sepeliamque me benignissime manus tua, veniant ad exsequias meas Persæ & Macedones & à modo regnum Persarum atque Macedonum efficiatur regnum vnum. Sit tibi commendata* Piagone *mater mea, vt tibi sit in memoriam matris tuæ, & in ea sit pietas vxoris tuæ:* Inxonem *filiam meam tibi accipias in vxorem, quia ex bonis parentibus nati filii decet vt in vnum iungantur.* B Cum ergo hoc vidissent interfectores *Darii*, turbati sunt, nihilque dixerunt ad *Alexandrum*, volentes cognoscere voluntatem eius. *Alexander* itaque reuersus Persepolim mirabatur de ipsius miris structuris, & ibi sedens pro tribunali misit literas sub Maiestatis suæ sigillo, vt quælibet terra suis vteretur iuribus. Demum præcepit omnibus dicens: *Viri Persæ, audite, qui ex vobis fuerunt interfectores* Darii *hostis nostri, ad nos veniant, vt videam illos, & eis honorem condignum rependam. Nihil dubitent, ad me veniant, quia seruitium nobis fecerunt occidendo inimicum meum. Per Deos potentissimos iuro & per dilectissimam matrem meam* Olympiadem, *& per salutem* C *eius, quia præclarissimos eos faciam atque potentissimos.* Tunc omnis Persarum populus stetit, iniquissimique homicidæ *Darii* astiterunt, & voluntarie coram eo dixerunt: *Maxime Imperator, nos sumus.* Tunc præcepit eos ligatos apprehendi & duci super sepulchrum *Darii*, & decollari. Illi autem cœperunt clamare & dicere. *Maxime Imperator, tu iurasti iureiurando nobis per potentissimos tuos & matrem tuam* Olympiadem, *quod velis nos facere præclarissimos atque omnipotentissimos pro nece hostis tui.* Quibus *Alexander: Non me decuerat vobis loqui propter populum qui circumstabat aliter quam dixi. Nam manifestatio vestra nullatenus fieri potuisset,* D *nisi tale iuramentum fecissem: Cogitatio enim animi mei talis fuit ab initio, vt quicunque homicida illius inueniretur statim decollaretur. Nam qui proprium Dominum, imo & & suum proximum occidunt, alieno quid facerent?* Hæc dicente *Alexandro* Persæ cœperunt vociferare, benedicentes *Alexandrum*.

Secundum exemplum est de *Antigono* & *Hermimo* Principibus & *Alexandri* Argyraspidis; quomodo Argyraspidæ pro sua perfidia cauterio frontibus impresso sunt puniti, vt hoc exemplum patet late in litera.

In tertia huius Epistolæ parte duas causas ponit. Primam, quia manibus occisorum 1136.

1136. rum post multam stragem per *Boleslaum* in Ruthenis commissam *Leodarides* parentauit, hoc est, sacrificauit. Id est, quia *Boleslaus* se extemplo in Ruthenis vindicauit. Secundam causam: quia ipsemet *Leodarides* illum Vngarum proditorem Polonorum crudeliter puniuit. Istæ causæ poterant mouisse *Boleslai* animum super *Leodaride* ad miserandum, quia omnis animositas cum viderit vindictam, mouetur ad misericordiam.

EPISTOLA XXV.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De vltione ac vindicta Ruthenis per Regem Boleslaum illata.

IMo, vti erat iniuriarum indignantissimus in dilatas *Leodaride* pœnas intorsit; qui non arte, non dolo, sed iusto fulminis impetu apro frendentius ad ipsum vsque hostem Russiam penetrat. Vnde ille male sibi conscius quadam repente sibi metamorphosi in capream sese transfigurat, lustra nemorum insilit, inter saltus & lucos ferarum delitescit. Quo non reperto Boleslaidæ truculentius cruentantur, amarius inter desertos greges desæuiunt, quam leones, quam tygrides partu orbatæ: Non enim ipsis gregum ducibus, non feris indulgent nec fœtui, adeo totius gregis, non tam cruore, quam in strage gloriantur; non vrbibus, non burgis, non municipiis, non pagis parcitur; nec ætas vlli patrocinatur aut sexus infirmior; nullum dignitatum sublimitas, nullom sanguis generosior à calice sanguinis redemit. Obnixe supplicat superba auri rutilantia, frustra preces accumulat toga prætexta; eyclus purpuram, seu stragulam antecellit: Calcepasius Carbunculum, Carbunculus Topasium. Topasius lacrymis inundans; *quid tu,* inquit, *miser ò vicine? quid tu miser Amathyste gemis inter gemmas? vides quibus, quantu non parcunt. Qui mihi non parcit, tibi quomodo parcet?* Adeo vindex gladius, hæc ore patulo absorbet, illa voragine flammarum infavillat. Nam torrenti, dum in cursu est, frustra plumas obiicis & furenti gladio frustra supplicatur. Sic vltione centuplata *Leodarides* & fidelis ille Pannonius doli ac perfidiæ non immeritas *Boleslao* pœnas pendere.

COMMENTARIVS.

Pro istorum, quæ in epistola continentur fortiori confirmatione iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ est aduertendum. *Boleslaus* prout erat iniuriarum vltor atrocissimus, audita tali proditione, ac gentis suæ non modica læsione, mox Russiam ingreditur, *Leodaridem* iubet perquirere. Sed *Leodarides* male sibi conscius repente vt capra syluestris lustra nemorum penetrat, inter saltus & lucos ferarum se occultat. Quo non inuento Boleslaidæ leonibus truculentiores in populum Ru-
A thenicum grauiter desæuiunt, non Castris non ciuitatibus etiam parcunt, nec vlli ætati aut sexui aut generositati aut nobilitati suffragia conferre gestiunt, qooniam omnem qui reperitur viuere non permittunt. Sic *Boleslaus* in *Leodaride* facta centuplata vltione, ad proptia reuertitur cum honore. 1136.

EPISTOLA XXVI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua reprobat Regem Boleslaum de facili credulitate.

CAueat ergo prudens vir, omni credere spiritui. Nam vtrumque vitium & omni
B credere & nulli: sed alterum tutius, reliquum honestius. Etenim credulitas incircumspectionem, incircumspectio negligentiam, negligentia parit ignauiam, ignauia proximo gradu consanguinea satuitatis est, quæ soror est fœditatum, mater discriminum. Vnde quibusdam prudentum docentibus, nihil sciri præter hoc ipsum, *nihil debere credi*; quod circumspectius corrigens *Eudemius*: *Non nihil*, inquit, *sed pene nulli debere credi; præter, si quis hoc ipsum dicat, pene nulli debere credi; esse tamen vbi nec semper nihil, nec semper nulli.*

COMMENTARIVS.

C Circa literam notandom: Ad Prudentiæ virtutem spectat, non facile credere, ex eo, quia prudentia animum omni credulitati retrahendum inducit. *Viri enim prudentis est* (vt ait *Seneca* de 4. Virtutibus) *prius examinare consilia, & non cito facili credulitate ad falsa prolabi: quia qui cito credit, leuis est corde.* Vnde secundum eundem *Senecam* ad Lucil. epist. 3. *Quadam enim amicis committenda sunt, quadam etiam legitimorum conscientiam reformidant, neutrum ergo faciendum est, vtrumque enim vitium est, & omnibus credere, & nullis. Tutius tamen est nulli credere, plurimum enim credulitas fallit:* idem ait Seneca. Inde legitur de *Ottone* Im-
D peratore, qui (vt refert *Philippus de Pergamo* part. 5. præc. 35.) credens accusationibus vxoris quendam militem iniuste occidit. Comperto autem processu, quod fuisset iniuste accusatus, multum de eius offensa & morte doluit, ita quod vxorem suam, quæ minus iuste militem accusauerat, comburi fecit, & seipsum vxori militis interfecti in manus totaliter dedit. Non ergo immerito dicit *Cato*: *Nil temere credas.*

EPISTOLA XXVII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Vngarorum perfidia, testamento Boleslai ac successione sui primogeniti Wladislai.

Omnino

1136. Omnium inuictissimus fuit *Boleslaus*; quem tamen arma vincere non potuerunt, sola semel vicit credulitas. Quendam enim stirpis regiæ a Rege Pannoniorum adactum exilio, solito *Boleslaus* excipit & exhibet affectum, ac non modo patriæ, sed & regno restituere parat. Quo intellecto Pannonii, dolo credulum circumscribunt. Rege siquidem dolum subornante, Primatum primi ex parte Senatus ac vniuersi Magistratus legatorum vices gerunt. Primo asserunt, omne regnum deuotis gratiarum obsequiis ad scabellum *Boleslai* prouolui; qui serenissimum ipsorum lumen, quod vnicum Pannoniæ remedium, tam sereno amplexu collegerit. Secundo vultu deiecto pronis ceruicibus querelas, callidissima commenta astutia, deplangunt, & inexorabiles odii causas in Regem conferunt. Tertio subsidiari orant, vt regem propulsent, exulem restituant, nec multo laborandum subsidio, suas illi copias instituto pene suppetere. Vtramque tamen Maiestatem & *Boleslai* & exulis flagrantissime suspirant, vt hæc examen colligat, abarceat illa vespadium. His ergo Princeps persuasus cum paucioribus proposito Pannoniam ingreditur; occurrunt illis Pannoniorum cateruæ, multa successiue accrescunt millia. Omnes exulem Regis nomine consalutant, omnes paulatim trans postremas acies relabuntur. Rem tacito *Boleslaus* conlectat, *Wszeborium* accersit, qui princeps erat militiæ. *Suspicaris*, inquit, *Wszebori quod suspicor?* Qui respondit. *Quidnam suspicor? Cernis*, ait, *omnes pene in caudam relabi, quorum causa hic agitur.* At ille: *Cur metum aut insidias illorum, aut vtrumque dissimulem?* Cui *Boleslaus*: *Quid ergo? Non est mora libera, nobis turpe viris non esse viros. Qui præuenit in tempore, præualet in causa. Ictu qui præuenit illum, victoriam anticipat.* At ille: *Pernota nobis huius aleæ conditio, damno negligitur iactus anterior.* Tum vero quidam alti vir consilii:

Tam subito subitos non competit esse peritos.
Difficiles aditus quisque subit sabitus.

Furentis enim suum in se telum conuertere. Sed tum opera pretium, nec vnde lac speramus tuis vnguibus sanguinem vltro emulgeas, ne dubium adhuc amicum hostem indubitatum reddideris. Dum hæc inuicem altercantur, immensas eminus cum Rege turmas conspicantur. Aiunt Pannonii Regi nouo adminicula suorum accedere, multorumque multa veneratione Regiam debere coli Maiestatem. Quid plura? Concurrunt acies, & pila minantur pilis. Geminus Boleslaidas hostis vrget; hic a tergo, ille a syncipite. *Eia viri*, clamat *Boleslaus*, *vt bene pugnetur, bene pugnans efficit hostis; vnus quinque fugauit, mille duodecim millia*; & exerto mucrone, quem gruem vocant; *Didicit*, inquit, *grus noster, ampliora cruoris flumina e ferreis elicere scapulis & siccare.* Igitur non ægidos multiiia, non callum thoracas, non loricas trilix, non chalybs defendit galeas, non ingenii robur, nullum roboris ingenium, instar fauillæ cuncta ventilat. Quorumlibet quantumlibet corpora, dictu incredibile, quotquot vno pertingit vibramine, non scindit, sed transuolat, adeo vt quosdam illæsos putares, donec aut suo pondere, aut aliorum impulsu, in diuersa scissim dilabuntur. Audies cæsorum capita, nescio quid horrendum rotatim circuiendo balbutire horrens; capitibus multorum truncatis cadauera præ concepto impetu concurrere videres; non paucos loripedes, mancos, semiuiuos, plus vulnerum intendere angustiæ, quam prælio. Nec vero minus acriter instat animosus *Wszeborius*, qui suos non minus viribus, non minus manu animat, quam verbis. *Viribus*, inquit, *commilitones, virilius dies in splendoribus exorta gloriæ, in gloria fulget semper educata virtutis; serenior est meridie, nec scit occasum. Arctamur? Virtus vtique in arcto vires colligit, in arcto explicat, in arcto experitur. Premimur? Palma stipes eo surgit procerior, quo sub grauiori mole radix gemit depressior. Concutimur? sic augetur constantia. Exploratum enim est columnas concussione stabiliri & paleas a grano secerni. Alterimur; altrimentum enim est hac natura, vt integra minus excidnis habeaus; crebrius altrix a sentiri acriora. Sed curnam fuga? Fallor viri, non fugitur, sed hostis insectatur. Orsum omnes orsum; vincimus collegæ, non vincimur.* Fugiebat enim quidam non paruus aut honoribus aut genere, sed animo degener, eius nomen verbo *Demosthenes*, opere *Thersites*. Per hunc, proh dolor! filii effreni intendentes arcum, mittentes sagittas, conuersi sunt in die belli; cuius ignauia, cuius fuga, non tam victoriam victoriose ademit *Boleslao*, quam titulum victoriæ nube quadam obduxit, aut vt verius dicam, Sole Solem illustrauit. Nam ad hunc vsque diem inæstimabilis *Boleslai* virtus tametsi crebro audita fuit, non adeo tamen credita Pannoniis. Cuius dum asturco, labore ignoro an vulnere, succumbit, pedester non segnior conflictu dimicat & prosternit: quem nonnulli hostium quasi fulminis impetum studio declinant. Tandem non victus sed vincendo fatigatus tot millibus cæsis a prælio diuertit; quem originarius quidam suo equisero suppeditans: *Memento*, inquit, *mei Domine, cum veneris in Regnum tuum*, sileat ergo Pannonia, suæ fraudis illam pudeat meminisse, nec victi nomen iactitet; ne ignominiose frustra glorietur triumpho, quem tot suorum cruore militum cernit purpurari, quem tot capitum dispendio mercamur. Miserum enim est circumscriptionis solatium, quod pluris emeris & minoris emisse mentiris, aut quod prælio plus confinxeris;

1136. inutile fuisse æstimare fatius æstimo, sæpius circumscribi, quam semel mentiri. At vero non indignis illum fugæ priocipem dooaris donat *Boleslaus*. Nec enim irrepræmiatam dissimolare virtutem, aut impunitam voluit negligere ignauiam. Tribus illum donat moncribus, colo, penso & leporum pellicea. Colus fœminam, pensum versutum, lepus meticulosum signat. Quibus ille intellectis in oratorio proprio campanæ loramento suspensus, miserum permisere spiritum exhalat, & sic in colo patibulum, in penso laqueum, in lepore fugam spiritus intelligo. Illum autem alium originarium ob libertatis insigne seruitute emancipat, emancipatum locupletat, locupletem equestrium prætexta nobilitat. Nihil itaque *Boleslao* vel industriæ defuit aut virtutis, si credulitati parcius laxasset habenas. Cuicumque prudentiam duæ referant ostiariæ innocentia & confidentia, quia etiam purior conscientiæ radius nihil intro de se suspicit, nihil extra suspicatur, & animus generosior res etiam impossibiles ad possibilem redigit facultatem. Vnde nihil timens, omnia præsumens surrepit credulitas, quia ionocens omni credit verbo, sed honesto. Nec enim de ea loquor credulitatis specie, quam delatio parturit, lactat assentatio; hæc siquidem humano capiti ceruicem pingit equinam & asininas excrescere iubet auriculas. Quæ pestis licet regia, licet omni compta venustate, siquando ad huius fores principis transitauit, mox procul abfistere iussa est perturpi confusa repudio. Ad summum itaque de summo *Boleslao* id accipe: Alter *Alexander*, alter *Cato*, *Tullius* alter, non minor *Alcida*, sed agilior hic vir *Achille*. Qui dum fatale munus iam a se exigi sentiret, testamentales mandat conscribi codicillos, in quibus & auitarum vicer virtutum, & regni successionem quatuor filiis legat, certos tetrarchiarum limites disterminans, eatenus, vt penes maiorem natu & Cracouiensis prouinciæ Principatus & autoritas resideret principaodi; de quo siquid humanitus obtigisset semper ætatis maioritas, & primogenituræ ratio litem successionis decideret. Suggeritur ei de quinto filio adhuc infantulo, cur illius non meminerit, cur nulla illum legatorum portione subscripserit? Quibus ille: *Imo*, inquit, *longius præmemini & legam.* Stupentibus illis quænam, quanta posfit esse portio inter quartas, quidam nescio ioculariter an serio, subiotulit: *Non cernitis quatuor tetrarchis, quadrigam tetrarchia fabricatam; sic isti paruulo quinta in quadriga rota legatur successio.* Cum de inofficioso testamento pater arguitur, ait: *In pupilla oculi video quatuor ex hac lacryma manare flumina, & fluctibus collidi oppositis; quorum qualam in ipsa sui vehementissima inundatione repente siccantur.* *Continuo ex aurea situla fons arematum erumpens eorundem alueos fluminum gemmis præstantibus ad summum mundat.* A *Sat ergo inofficiosi querela; equum enim est partes pupillares tutoribus debere mandari, non pupillis. Iam vero iam ingredi iubeor, quo nemo sine saluberrimo accingitur viatico.* Salutari ergo sumto antidoto, felicem functus est diem princeps felicissimus, pater felicior: de quo incertum est pacis serenitate prosperior, an belli fuerit gloriosior triumphis. Succedit ergo patri *Wladislaus*, tam A.C. 1140. primogenituræ priuilegio insignis, quam regni successione sublimis, sed ambitiosus altero, reliquo fastuosus. Qui eo tristius imperauit, quo iucundius vxoris indulsit amplexibus. Non enim facile de vxore triumphatur, quæ semel triumphasse permittitur. Nec B enim vicisse contenta est victricis animositas, nisi quæque inuictissimorum colla fuis suppeditet imperiis. Vocat ergo virum semiprincipem, imo semiuirum, qui quarta vnius iugeris contentus portiuncula, tot plusquam principes muliebriter sustineat. Quia vero sine difficultate perorat, qui imperat promtissime, viri animum inclinat. Itaque princeps in se humanissimus vxoris atrocitate ab humanitate desciscit. Nam fraterna exuta pietate hostibus animos induit, & fraterculos adhuc impuberes eruentissima rabie insectatur, eorumque vrbibus occupatis, ipsos exhæreditare instituit; qui prooa supplicatione C prostrati, numen muliebre inexorabile placare student & plus lacrymis, quam linguæ beneficio perorare contendunt. Sed Erebi millies mansuesceris inferias, quam fœmineam semel exoraueris truculentiam.

COMMENTARIVS.

Epistola in tres diuiditur partes. In prima Vngarorum perfidia describitur; in secunda mors & testamentum Boleslai; in tertia successus sui primogeniti *Wladislai*. Et pro illorum omniom fortiori confiliatione, iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ est aduerteodum: Post huiusmodi sæuam *Boleslai* vltionem, Ruthenis, vt præmissum est, D asperrime inflictam, Ruthenorum princeps aliarum circumiacentium Prouinciarum Principum communicato consilio, cum aliter ipsis populositas adesse minime videretur, quæ potentiæ *Boleslai* resistere posset, Halicienlem Regem, Regis *Boleslai* generum de Regno eiiciunt. Qui ad regnum soceri sui *Boleslai* confugiens apud ipsum cum vxore aliquamdiu fuerat commoratus. Ruthenorum ergo Princeps inuasionem *Boleslai*, quem ut fulguris impetum abhorrebant, transferunt aliter, dolum credulo intermiscent, vt quem armis vincere non possunt, saltem credulitate vincant. Post omnium ergo Principū sibi adhærentium ac barbaricæ gentis multitudioem armatorum stu-

1140. ſtudioſe primitus recollectam, Primatum primos ex parte totius Regni Halicienſis Procerum ac vniuerſitatis ad *Boleslai* præſentiam in legatione dirigunt, offerentes ſe ipſos cum natis ipſorum & omne regnum deuotis obſequiis, ad *Boleslai* ſcabellum prouolui, ſi Regem ipſorum fraterno collegerit amplexu. Pannonii quoque Halicienſi regno contigui, & de Ruthenorum aſtutia non ignari, querelas callidisſima aſtutia commendatas deplangunt, ſubſidiari deprecantes vt Regem propulſatum regno reſtituat, ſuasque illi copias armatorum ſubſidio promittunt: vtramque tamen Maieſtatem & *Boleslai* & exulis flagrantisſimis precibus exoptant. Talibus igitur perſuaſionibus deceptus Princeps *Boleslaus*, Hallcienſem Prouinciam paruo exercitu ingreditur. Cui quædam Pannoniorum cateruæ & demum Ruthenorum amici in mira numeroſitate confecti alternatim ſuccreſcunt, Regem exulem honorabili voce ſuſcipiunt, & *Boleslaum* conſalutant; omnes tamen ſucceſſiue in poſtremas acies relabuntur. *Boleslaus* itaque rem tacite conſiderat, quam Principi militiæ *Wſzeborio* apponere feſtinat. *Suſpicaris*, inquit, *Wſzebori*, *quod ſuſpicor*? Qui reſpondit: *Quid ſuſpicaris*? Qui ait: *Cernis me omnes hos pene in caudam relabi, quorum cauſa hic itur. Quid ergo? Non eſt mora libera: Nobis turpe viris non eſſe viros.* At ille:

Tam ſubito ſubitos non competit eſſe peritos,
Difficiles aditus quisque ſubit ſubitus.

Dum hoc illi inuicem altercarentur, ecce innumeras Ruthenorum & Barbaricas turmas eminus venire proſpicantur. Sic itaque concurrunt acies & pila minantur pilis. Geminus *Boleslai* exercitum vrget hoſtis, vnus a tergo, alter a syncipite fortiter impugnans. Clamat igitur *Boleslaus*: *Eia Viri eia, pugnare nam conuenit, non ſegniter a prælio diuerti.* Quidam autem vir Boleslaides magnus genere, ſed degener animo & paruus, fugam de prælio init; cuius ignominioſa fuga non tam victoriam victorioſo *Boleslao* ademit, quam titulum victoriæ, quaſi quadam nube obduxit: aut vt verius dicam, Sole Solem illuſtrauit. Nam huc vsque ad hunc diem etſi crebro *Boleslai* virtus tam inæſtimabilis audita fuit, non tamen Pannoniis audita, & Ruthenorum gentibus notabiliter extitit inaudite manifeſta. Cuius equus tam labore quam vulnere, dum fatigatus ſuccumbit, *Boleslaus* pedeſter cum hoſtibus confligit, dimicat & proſternit, quem quidam originarius de proprio equo prolapſus illũ conſcendere facit. Et tandem *Boleslaidæ* non victi ſed vincendo fatigati, funeſto a prælio diuertunt, prout latius in textu patet.

Circa primam partem huius epiſtolæ eſt aduertendum: Quanquam *Boleslaus* de pluribus poſſet commendari, vt de incredibili fortitudine corporali, præcipue tamen de duobus commendatur, videlicet de prudentia ingenuali, & de virtute morali. Vnde dicit textus, quod nihil *Boleslao* induſtriæ defuit, aut virtutis. Vnde ipſe vnicuique retribuebat iuxta merita & demerita; merita virtutum non dimiſit irrepræmiata. Vnde illum, qui ipſum ſuo equiſero ſuppeditauit ſeu promouit, ſeruituti emancipauit, emancipatum locupletauit, locupletem militem cinxit. Demerita etiam non dimiſit impunita, ideo illum profugum tribus, colo videlicet, penſo & pellicea leporis, in ſignum ipſius ignauiæ condonauit. Vnum tamen ſibi defuit, quia nimis creditiuus fuit, quæ nimia credulitas ipſum decepit. Hanc autem credulitatem in ipſo cauſauit primo ipſius innocentia, quia ſicut in ſe innocens & fidelis fuit, ſic eandem innocentiam & fidelitatem fieri in omnibus exiſtimauit: ſecundo confidentia, quia generoſus animus etiam res impoſſibiles redigit ad poſſibilitatem & facilitatem. Credulitati tamen delatoriæ vel adulatoriæ ipſe *Boleslaus* aurem non appoſuit, ſed eam penitus a ſe cum ad eum veniebat repudiabat. Et merito. Non enim omni ſpiritui credendum, 1. Ioan. 4.

Circa quod eſt aduertendum ſecundum *Philipp. de Pergamo* part. 7. documento 24. Quanquam perſonis grauibus dicta vel facta referentibus, minime eſt credendum. Primo laudatoribus ſeu adulatoribus. Vnde *Cato*: *Cum te aliquis laudat, iudex tuus eſſe memento.* Secundo non eſt credendum ſimulatoribus & callidis. Vnde *Cato*: *qui ſimulat verbis, nec corde eſt fidus amicus.* Tertio non eſt credendum blanditoribus. Vnde *Cato*: *Noli homines nimium blando ſermone probare, Fiſtula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.*

Quarto non eſt credendum detractoribus & bilinguibus, Vnde 1. Ioan. 3 omnis qui detrahit fratri ſuo homicida eſt. Quinto minime eſt credendum inimicis. Eccl. 12. Non credas inimico tuo in æternum.

EPISTOLA XXVIII.
IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua confirmat mulieris truculentiam ſæuiorem eſſe omni ſeueritate.

CVidam ſapienti natus filius: *gratum*, inquit, *munus ac beneficium naturæ; ſed caueri iubeo, ne vnquam lac ſugat, niſi ab vberibus atrocisſimæ bellnarum.* Dicit ei: *Quærenda ne eſt lupa?* Ait: *Minime.* *Nunquid Leæna?* *Non.* *Tygris?* *Abſit.* *Olophagus?* *Nequaquam.* *Quod ergo animantium eſt omnium atrocisſimum?* Reſpondit: *Quod omnium manſuetisſimum eſt*, fœminam ſignans. Eſt enim omnis manſuetudo fœminea omnium ſeueritate truculentior, omnium truculentia ſeuerior.

1140.

COMMENTARIVS.

Circa literam est aduertendum. In libro de animalibus dieitur : In omni genere A- A nimalium fœminæ sunt molliores, quam masculi, præter vrsam & Leopardam. Mulieris tamen ira est maxima & periculosissima. Ecclesiast. 15. Non est caput super caput colubri, & non est ira super iram mulieris. Audax enim est ad omnia quæcunque amat vel odit fœmina, & artificiosa cum nocere intendit. Quod tali probatur exemplo: *Philip. de Pergamo* parte 8. documento 22. Quædam mulier cum esset in magna tribulatione & turbatione cum marito, & ipsum valde odio haberet, quandam contra eum cogitauit malitiam, vt ab eo separari posset. Tandem quadam vice dedit ei potationem ex quibusdam herbis venenosis con- B fectam; qua assumta non tamen ebrius videbatur, sed velur insanus iacebar in lecto, huc atque illuc volutabatur spumans, nec solum rationem amiserat, sed etiam loquelam. Vxor concurrie ad monachos, clamans & eiulans : *Domini*, inquit illa, *per Deum veritatis, maritus meus moritur, iam amisit loquelam, nihil petebat nisi fieri monachus, dum adhuc loqueretur. Nolo quod propter me salus animæ impediatur. Vnde promittere volo castitatem quamdiu ipse viuet, etiamsi Deus ipsum vellet restituere sanitati. Sed pro Deo cito veniatis & cucullo induatis eundem, quia proximus est morti.* Tantum penes eos institit, quod dicti monachi aduene- C runt & eum rotonderunt & magnam coronam ei fecerunt. Mane autem facto cum euigilasset & ebrietas transisset, & suum caput tetigisset, & se decapillatum taliter inuenisset, & monachalem habitum se indutum reperisset, de his non modicum mirabatur. Er cum ab vxore quæsiuisset, quid hoc est, quis eum sic præparasset, illa quasi flendo clamabar : *Marite charissime, non recordaris tui, qualiter in ista infirmitate factus es monachus? Nihil aliud petebas, quando dolorem vehementissimum sustinebas. Charissime ergo pro salute animæ tuæ promisi castitatem, videlicet me solam manere & quasi viduam desolatam.* Cumque ille vel- D let se monachum denegare, & velle se manere cum ea, sicut prius de iure debebat, illa: *Nullo modo volo. Ego votum meum inrepeto, tu es monachus. Nolis Deus quod monachus iuxta latus meum iaceat. Miser nonne erubesceres, si suum votum non compleres. Si ad seculum redires, totus mundus de vocaret apostatam.* Et ille miser tum propter pudorem, cum propter mulctam Monasterium est ingressus, eique domum cum supellectilibus dimisit. Sed ne longo dispendio te suspendam, lege aureolum *Theophrasti* & Medeam *Iasonis*, & vix modica inueuies mulieri impossibilia.

1140.

EPISTOLA XXIX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Discordiis & conflictibus crebris inter Wladislaum Boleslai primogenitum, & fratres suos pupillos, Boleslaum & Mieszkonem.

O infausta belli conditio! quem paterna colunt reuerentia, hostem sustinent, a quo patrocinium se parari debuit, prælium infligirur. Veruntamen ex ipso vulnere nata est vulneris curatio. Ob importabile namque vulneris eiusdem iugum, ob inexorabiles odii causas Archipontifex *Iacobus* cum Procerum præcipuis ad pupillos defecerunt: qui sub principe militiæ cuius non longe præmemini, *Wszeborio* sæpiua B non improspere contra *Wladislaum* conflixerunt. Horum freti consilio, non iam lacrymis indulgent pupilli, sed armorum studiis animosius insistunt. Est enim omnium artium vbique Magistra, est rudium semper eruditiua necessitas. Proinde suorum aliquantisper minus fidens *Wladislaus*, exterorum turmas contrahit, quos illi manu perpaucula fudere, vt fama sit eorum cruore flumen Pileiæ, iuxta quod conflictum est, ripas altius inundasse. Rursus ergo numerosiores imo innumeras barbarorum legiones quasdam prece allicit, quasdam pretio conciliat, nonnullas potestatis cogit imperatu, omnes in fraternum grassari iubet ex- C cidium. Quid faciat agniculus rabidis vndique luporum circumseptus excubiis? Nam quod fugæ consilium, quod consilii beneficium, quod beneficii tandem remedium, vbi tanti vndiq; stuporis atrocitas, & iam omnibus pene dirutis aut præsidiatis illorum municipiis? Iam quasi voti compos circa Posnaniensem vrbem, quæ sola restabat sub eorum præsidio, in quam suas, in quam Libianeorum congesserat copias, iam obsidionum omne ingenium, omne robur explicuerat per gyrum, tanto securior, quanto milite copiosior. Delituerant interea pupilli ex industria, cum paucis quidem, sed armorum exercitatissimis, vrbi secretius deliberantes subsidium. Inter quos *Mieszko*, D vt erat & animo promtior & sermone torrentior: *Satius, inquit, viri rebus quam verbis rerum consulitur angustia. Nam & securi via secura est in inuio, & strata publica in dumetis. Nonne planum est falci iter in carecto? Nec strictus erit ensi cursus in destricto? Quis imbelle scabrorum vulgus, quis falces locustas horruerit? Libeat quaso tam fortunæ munus, quam virtutis robur experiri.* His dictis paulatim in hostem procedunt, sensim surrepunt, excubias hostium procul a castris occupant, in vincula coniiciunt, secreta castrorum fateri iubent; agnoscunt, nil suspicari & inter epulas lasciua securitate torpere. Sed ciues eminentissime scuto e muris exerto, euidens opportuni-

1140. nitatis argumentum ſuggerebant. Adhuc ergo erant eſcæ in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Epulantibus inſiliunt, incautos obruunt, ſtupidos obtruncant, erumpunt valnis patulis vrbani, euolant ex vrbe præſidiarii, cateruas hoſtium hinc inde ventilant, tardiuſculos premunt, ſpiculantur fugientes & quaſi leones inter caprarum greges paſſim debriantur. Cæterum eis, qui fuga niſi ſunt proſperari, longe miſerior occurrit calamitas. Nam cui forſitan gladii ſeueritas pepercisſet, inundans vndarum impetus non pepercit. Nec enim pauciores torrens profluentis fluctibus inuoluit, quam fulmen enſis abſorbuit; adeo vt pleraque illius reptilia fluminis cruore cadauerum aſſerantur ſuff[illegible]ata. Nec abſimiliter in hoc prælio *Wladislao* ſucceſſit, quam naufrago inſtitori, qui vix nudus emerſit naufragio. Munitiſſime tamen præſidiatis vrbibus, imperatoriam adit ſerenitatem, cuius erat ſorore vxorius, à quo ſubſidiari ſupplicat, & quæ emendare nequit, emendicare ſtudet ſuffragia. Cracouiam interim vaſtis obſidionibus vallant, non iam pupilli, ſed principum ſtrenuiſſimi, *Boleslaus* & *Mieſzko*, illamque tygridem, quæ vrbis defenſabat præſidia, deditioni accedere iubent; quæ vix vrbe tandem excuſſa & opibus virum ſequi compellitur, quo cum in exilii calamitatibus contabuit.

COMMENTARIVS.

Hæc Epiſtola diuiditur in duas partes principales, ſecundum duo bella præcipua inter ipſos commiſſa, in quorum vtroque pupilli triumphales extitere. Pro quorum fortiori confirmatione iuxta intentionem alterius Chronicæ Polonorum eſt aduertendum. *Wladislaus Boleslai* primogenitus non motus fratrum lacrymis nec Poloniæ procerum precibus inſtantiſſimis, exercitum fortem tam de Ruſſia, quam de aliis circumuicinis partibus congregat. Et primo *Henricum* de Sendomirienſi deinde *Boleslaum* de Mazouienſi ac de aliis terris fugam inire compellit, & eorum dominiis pene omnibus improbe occupatis, ipſos omnimode exhæreditare proponit, cum quo *Wſzeborius* Princeps militiæ vice pupillorum ſæpius non improſpere conflixit. Cuius facti confidentia Princeps, paruuli lacrymas omittunt, & armorum ſtudiis animoſius inſiſtunt. Proinde *Wladislaus* de ſuis minime confidens, extraneorum turmas attrahit nationum, quas in fraternum iubet graſſari excidium; qui tandem de nulla virtutis potentia amplius præſumentes ad Posnanienſem vrbem, quæ ſola iam reſtabat præſidio, cum fratre *Mieſzkone* conflixerunt, circa quam *Wladislaus* omne robur ſui exercitus explicuit, & obſidionis ingenium animoſe geſſit, tanto ſecurior, quanto militiæ, ſeu militie copioſior exiſtens. Et dum à quanto tempore *Wladislaus* in obſidione Ciuitatis Posnanienſis moram facit in terris Poloniæ per barbaricam gentem ſui exercitus necem crudeliſſime inſerendo, *Iacobus* Archiepiſcopus A Gneſnenſis ad ſtationes exercituum accedens, papilionem ſeu teotorium *Wladislai* in ſuo curru paruulo intrauit, ipſumque ſub obteſtatione diuinæ vindictæ obiurgando monuit, vt à fratrum perſecutione ceſſaret, & ſuper effuſione chriſtiani ſaogoinis, ſtupratione virgioum ac violatione matronarum, quæ inceſſanter barbarica gens ſui exercitus nefarie exercebat, clementer compatiens, ad propria placetis fratribus ſtudeat declinare. Qui dum more Pharaonis corde indurato ſacri Præſulis monitionibus parere contempſit, ipſum Archipræſulem veluti contemtorem, & Chriſtianæ fidei inimicum, ibidem mox anathematis vinculo innodauit. Quo facto cur- B rum de papilione exire faciens, ſtaturam papilionis ſeu tentorii caſu inopinato vector currus cum curru confregit, quæ cadens cum parte tentorii *Wladislaum* ſere oppreſſit, præſagium futuri mali *Wladislao* demonſtrans. Nec ob hoc Archiepiſcopo fuerat indignatus: ſed caſum huiuſmodi fortuitum ſuſtinuit patienter, propter quod dubium non eſt, prolem ſuam partem Regni Poloniæ poſt ipſius deceſſum poſſediſſe. Denique Sandomiritæ, Mazouitæ & Kuiauitæ & Poloni Dominos ſuos pupillos feruentiſſimo affectu inſecuti, frequenter *Wladislai* exercitui parunt inſidias, incautos trucidant, capiunt & in vincula cooiiciunt, & tandem cum pupillis C induſtrioſe deliberantes ſtationes *Wladislai* caute inuadere deliberant. Ita ſigno de tunc caſtri extrinſecus dato latentibus, in ſtationes *Wladislai* vno momento, & hi de caſtro, & hi de latibulis irruere non pauefcunt. Interea quidam pabulans miles ſtrenuus quosdam de caſtris *Wladislai* occupat, atque capit pabulantes, vt patet latius in textu.

EPISTOLA XXX.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua per naturale exemplum declarat Wladislai interitum condignum.

D EST quoddam volucrum genus, quos nonnulli *Vranices*, alii vero *Seponas* vocant. Earum eſt natura, vt omnium oſcinum, etiam ſuæ naturæ, niſi tempore conceptus, dedignentur conſortia, & quot pullos quælibet educatura eſt, tot nidos in diuerſarum cedrorum cacuminibus ædificat, & in ſingulis ſingula oua ponit. Vnde *Sepona*, quaſi ſeorſim ponens dicitur. Alias volucrum ad conaodum cogit, ſicut cuculus curucam. Porro pulli ſimul naſcuntur & euolant, imo ſtupendæ pernicitatis volatu montium & arborum ſuperant ſuprema, & celſis emenſis nubibus, quia in humili aſpernantur quieſcere, ſub ipſius ætheris puritate, alto in 1140.

 con-

1140. confinio soporantur. Vnde *vranices*, id est cœlestes dicuntur. *Vranos* enim græce, *cælum* latine. Sæpe vento prohibente, ad ima A non possunt descendere: & sic instar fulicarum in aëre fame dispereunt. Sic sua istum Sepona, hoc est, vxor transfiguravit in Seponam, qui dum cedros occupare studuit, alienas in auras vranices euanuit. Qui turbine ambitionis obstante, ad se redire non potuit, & fame id est concupiscentia alienorum interiit. Sæpe siquidem carentia proprii appetitum gignit alieni. Vnde lucra sectantes accessoria non modo sua, sed & seipsos nonnulli perdidere. Illius transmarini vulturis exemplo, qui dum vmbram pede captat, in gurgite, aspergine gurgitis madefactus simul præda excutitur, & vita. Hoc est quod filiis Israël præcipitur, quod si quequam sibi regem crearent, non alienigenam sed contribulem, qui opum pondera non multiplicaret, qui terminos terræ propriæ vel alienæ non mutaret. Non enim procul est vt leges transscendat, qui metas terrarum transmutat. Longe itaque satius est malle defungi proprio, quam insidiari alieno.

COMMENTARIVS.

In hac Epistola sunt tres partes. Circa primam notandum est, secundum *Philippum de Pergamo* in speculo regiminis parte 5. præcepto 54. Duplex concupiscentia in scripturis reperitur: Prima est virtuosa, quæ C dicitur actus voluntatis, de qua Sap. 6. Concupiscentia ad regnum perducit æternum & perpetuum. Alia est concupiscentia vitiosa, quæ est actus sensualitatis. Et illa triplex reperitur. Prima est honorum & hæc prohibetur. Secunda potestatis quæ abhorretur. Tertia diuitiarum; & illa est duplex. Prima consistit in acquirendo, & hæc proprie dicitur cupiditas, & prohibetur: Secunda consistit in retinendo, & ista dicitur auaritia, quæ etiam prohibetur, & Deus offenditur, & proximo iniuria infertur, & omni malo seminarium præstatur t. ad Tim 6. Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes à fide errauerunt, & inseruerunt se doloribus multis.

Circa secundam aduertendum. Dicit textus: *Appetitus alieni facit carentiam proprii. Ideo quia lucra sectantes accessoria non modo sua sed & seipsos nonnulli perdidere.* Dicitur enim 1. Ethic. Quod propter diuitias multi pereunt, & hoc maxime contingit ambitiosis, qui ambientes principatum alienum, & ipsis principari inuidentes, principatum proprium amittunt & mortem meruerunt. Exemplo Saulis, de quo habetur 1. Regum vltimo.

Circa tertiam notandum. Habetur Deuter. vltimo. Dixit Moyses Israëli; Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueris que in illa, & dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de medio tuorum, non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, vt habetur in textu. Ex quo tres conditiones insinuantur. Prima, quod homines non assumant sibi regem alienigenum seu extraneum, sed hæredem & succedentem per hæreditariam innationem. Et hoc etiam venerabilis *Ægidius* de regimine Principum 3. part. 2. cap. vlt. intendit & triplici via ostendit. Prima sumitur ex parte Regis, secunda filii, tertia Populi. Primum sic patet: quia Rex considerat, B quod filius suus in regimen Regni succedat. Secundum patet sic: Filii in vices Patrum succedentes non insistant neque elati efficiuntur vt in tyrannidem conuertantur. Tertium patet sic: quia populi facilius filio Regis, quam vni extraneo obediunt ex consuetudine, quæ est altera natura. Secunda conditio. Quod Rex opum pondera non multiplicet, secundum *Polycrat*. lib. 4. cap. 5. *Et aurum sibi Reges thesaurisant, cum ex calumnia quæstum, de paupertatibus aliorum abundantiam, de rapinis diuitias quærunt, & singularem sibi beatitudinem in calamitatem multorum statuunt* Tertia conditio: Quod Reges terminos terræ propriæ vel alienæ non mutent. Non enim decet, secundum *Ægidium* lib. 3. part. 2. cap. 9. Regem per vsurpationem & iniustitiam dilatare suum dominium. Nam vt dicitur in Polit. *Durabilius est regnare super paucos, quam super multos, quod maxime verum est, si huiusmodi multitudo ciuilis potentiæ acquisita sit per vsurpationem & iniustitiam.*

EPISTOLA XXXI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Successibus Boleslai Crispi Fratris Wladislai.

HVius religionem sententiæ pene superstitiose coluit frater & successor *Wladislai Boleslaus*. Nam etsi familiare sit Adæ filiis lucra sectari, consultius tamen iste sibi consuluit D cupiditatum causas amputare, quam occasiones ambitus aucupari. Igitur suæ Dignitatis primitias erga fratres plus quam fraterno conse- A. C. 1146. crat affectu. Non ea tantum deferens, quæ ratio successionis pollulasset, sed impertinentes quoque prouincias, sacra indultione collargiens *Mesko* videlicet & *Henrico*. Nam *Casimirum*, vtpote adolescentulum, quasi filium familias in domo sua aliquantisper habuit, non vt vlli gratiam participii prorsus inuideret; sed ne tenellum vitis palmitem sine paxilli adminiculo vento leuitatis exponeret. Nemo enim ex insipientibus sibi est relinquendus, quia quod est flammæ oleum, hoc adolescenti libertas. Vnde qui-

1146. quidam: Byſſinas, inquit, infantiæ faſcias natura texuit, aureas adoleſcentiæ catenas prudentia fabricauit. At vero *Wladislaus* ſui non immemor, cum ſufficientem ſeſe vlciſcendi non haberet facultatem Regem Pragitatum vtcunque ſibi conciliat, cuius ope tutſi flammas Draconis contra *Boleslaum* ſollicitat, cauſam affinitatis pro ſe cogentiſſimam ſanguinis rationem pro vxore & liberis apud Imperatoriæ culmen Maieſtatis allegat; præſertim cum in ipſo ſit aſylum refugii, portus naufragantium, deſolationis ſolatium, vnicum deſperationis remedium, totius denique calamitatis ſubſidium. Proinde non tam allegationibus perſuaſiuis, quam importunis illius ineptiis proceſſus Imperator *Boleslaum* crebris legatorum interpellationibus fatigat, vt fratrem non regno, ſed patrimonii conſortio reſtituat. Qui quanto pertinacius monitis parere detractat, tanto acrius animoſitatem in ſe Imperatoris exaſperat: quia nec impune contra ſtimulum calcitratur, nec ſecure contra torrentis impetum nauigatur. Igitur omne imperii robur in vnum virum coniurat: manus omnium contra *Boleslaum*, manus *Boleslai* contra omnes. Bicorne illi Diadema proponitur, aut regno cedat, aut campeſtrem belli conflictum non declinet. Sed vtrumque vir induſtrius de die in diem procraſtinans, ſine bello confligit, ſine prælio triumphat. Amputat enim ac intercludit omnia vndique verſum pabulorum ſubſidia. Vnde in caſtris hoſtium paulatim increbeſcente rerum inedia, illud inuictiſſimarum robur legionum, illæ famoſiſſimorum phalanges virorum famis peſte contabuerunt. Non parui denique temporis interiectu, exule vltimum functo diem, non minus inſiſtit Imperator; ſed precibus non armis inſtat, ſed gratia, vt ſicut in fratre delinquente diſtrictus exſtitit, ſic in reliquiis eius non impius appareat, vt ſaltem ipſius orphanorum ipſum miſereat. Nec enim æquum eſt paternæ acerbitatem vuæ gingiuas filiorum obſtupeſcere. Quia vero natura pietatis eſt Imperatrix & pietas gratiæ collactea, *Boleslaus*, qui ab Imperatore vinci non potuit, naturæ non dedignatur obedire imperio & gratuito amplexu fraternos ab exilio excipit (quorum nomina adultioris *Boleslaus*, minoris *Leſzko* ſiue *M.eſzko Loripes*, minimi *Conradus*) eosque ſacra Sileucii donat Prouincia, tam ob gratiæ inſigne, quam ob orbitatis ſolatium. Nam tertium nomine *Conradum* cuidam cœnobio coniecerat neſcio propria profeſſio an paterna deuotio. Quia vero quaſdam illius Prouinciæ vrbes, ad abundantiorem cautelam donationem exceperat; multorum ea res malorum peperit occaſionem, & fouit incentiuum pœnæ. Siquidem in ipſo ingreſſus veſtibulo non donationis, non beneficii titulo, ſed hæredibus vtpote legitimis ſucceſſione legitima dictam ſibi acceſſiſſe Prouinciam aſſerunt Wladislaidæ; imo ad ſimilitudinem poſtliminio reuerſorum iure poſtliminii reſtitutionem petunt. Submouetur illorum intentio transactionis exceptione. *Renunciaſtis*, inquit Princeps, *hac in parte iuri veſtro, cum ſit iuris explorati ſſimi, omnibus licere, quæ pro ſe indulta ſunt, renunciare.* Probationem illi exceptionis non exigunt, ſed replicant: *Renunciaſſe nos fatemur, ſed exſpoliatos, ſed coactos, ideoque ius reſtitutionis nobis competere; qua pendente nolunt pendere, ſed expoliatorum iure poſcunt reſtitui, ne quod ius non patitur, inuiti agere cogantur.* Vrgentioribus interea occupato Principe, occupant illi municipia, arte muniunt, roborant præſidiis; quod pius princeps æquanimiter tulit, aſſerens nihil honoribus, nihil vtilitati Reipubl. hac in re detractum, ſi quæ ſunt aliena reddantur. Nam frondium, inquit, robur eſt gloria ſtipitis, & robur ſtipitis gloria frondium. Sed non deſunt artifices, quorum ingenio quorum arte lux in fumum degenerat, Sol furneſcit in tenebras. Hi per crebro candentes admouent ſuggeſtionum prunas. *Non vides*, inquit, *prima Nepotum auſpicia, iam nunc iure patriſſare geſtiunt. Nam quid de radice paliuri, niſi ſpinacius? Quando ſine aculeis naſcitur ericius? Cognati ſaporis eſſe conſtat lupinum cor, & lupini cordis brodium.* Quibus ille non mouetur quidem; nec enim ſuæ plantationis ſurculos eradicare ſtuduiſſet; ſed vt conſulentibus morem gerere videretur, motum animi ſimulat, nec qualia poteſt, ſed qualia cogitur illis prælia infligit. Quouis autem animo geſta fuerint, non vulgaria credas Wladislaidas taxaſſe commercia, qui totiens tot principum conatus non ſolum exſufflauere, ſed in paruo probatæ militiæ glomicello, de tot exercitatiſſimorum millibus perſæpe numero triumphauerunt. Sic leonis catuli tygridum atrocitatem nonnunquam examinant. Præcipuum vero induſtriæ ſtudium in populandis Getarum prouinciis *Boleslaus* impendit, quos non tam perſonis, quam animabus conſtat eſſe infeſtos. Quorum quibusdam vix tandem poſt multa bellorum diſcrimina ſubactis, hoc edicto iuſſit promulgari, vt qui Chriſtianæ characterem religionis elegiſſet, abſolutiſſima donatus libertate, nullum in perſonis, nullum in fortunis pateretur diſpendium: qui autem ſacrilegum gentilitatis ritum deſerere neglexiſſet, vltimo capitis infortunio indilate plecteretur. Sed ad modicum parens vapor illorum religio fuit; tanto videlicet breuior, quanto coactior. Mox etenim fallax illa ranunculorum lubricitas in apoſtaſiæ reſilit gurgitem, inclytis idololatriæ ſordibus obſcurius immergitur. Quod ſcelus quanto ſegnius, quanto interpellantius propulſatum eſt, tanto grauiori Poloniam adegit diſcrimine. Sufficere ſiquidem ſibi arbitratus eſt *Boleslaus*, ſi quod 1146.

Prin-

1146. Principis est, dependetur Principi, licet quod Dei est, denegetur Deo. Non enim vlla exigitur apostatici vltio piaculi, dummodo salua sit tributalium reuerentia pensionum. Sed qui salutis fidem, qui salutare fidei rescindere fœdus aoimo horruit, coactæ seruitutis pactum qua obsecro deuotione custodiuit? Omnis namque seruitus in sacro miserabilis est, in purpura miserabilior; nec solum tributa non dependunt, sed contingentia quæque occupant, occupata dirumpunt, dirupta luporum instar asportant. Vnde factum est, vt quem zelus Dei molliter torpentem non mouit, durior saltem tribulationis ictus stertentem excitaret. Itaque in globum coacta exercitatissimorum numerositate Geticas parat irrumpere Prouincias, nulla prorsus arte munitas, sed situ inaccessibiles. Est autem lucus in ipso transmeatus vestibulo, desertis vndique consertus rapsalibus, in quo limosi abyssus bituminis sub quadam graminis vernantia delitescit. Asserunt exploratores ac Duces exercituum, transeundum lucum exploratissimum reperisse compendium: erant siquidem & hostium corrupti donatiuis & amicorum insidiis subinstructi: ac omnium electissimorum primæ certatim ruunt acies per angustum semitæ limitem, cum ex insidiis alti insecus hostes ebuliiunt, nec venenatis, vt alias assolent, iaculantur spiculis, sed quasi cuiusdam torcularis impressos prælio, cominus confodiunt, ipsis vltro in cuspides more aprorum, his vlciscendi animo, illis succurrendi studio ruentibus. Maiorque numerositas proprii mole impetus occidit, quam occidione corruit; nonnullos armorum pressos pondere dehiscentis abyssi profundum absorbuit; quidam ramalium nexibus ac veprium intercepti obtruncantur, omnes repentinæ caligo mortis inuoluit. Sic arte proditoria ceciderunt arma bellica, sic bello imbecilli virtus inclytorum emarcuit; quorum nomina, personas, generositatem, prosapiam, dignitates, strenuitatem, industriam, fortunas, vt superficietenus quidem cursim attingere, nec dum disserendo exequi omnis disertissimorum sufficeret facundia; quos lamentationum varietates a diuersis diuersimode deploratæ, vsque hodie lugubriter deplangunt. Ex tunc tam in semet, quam in filiis bellici *Boleslaum* deseruere successus; quorum natu maior paterni duntaxat hæres nominis, obitum patris obitu suo antecessit. Minor vero, cuius nomen *Leszko* Mazouiensem, & Cuiauiensem Prouincias huius legati testamento hæreditat. Leszko *filius meus Mazouiæ, simul & Cuiauiæ vnicus in solidum hæres esto. Frater meus* Casimirus *pupillares gerens interea vices, non tutorio procuret officio, sed paterno foueat amplexu. De* Leszkone *si quid humanitus obtigerit, idem frater meus* Casimirus *earundem Prouinciarum vnicus in solidum hæres esto.* Iam siquidem emancipatus *Cazimirus* fratris demortui *Henrici*, non absimili testamento Principatui successerat. Discessit autem *Boleslaus* ætate matura, non deuexa, & appositus ad numerum Patrum suorum.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola diuiditur in sex principales partes. In prima describit *Boleslai* pietatem erga fratres suos, *Mieszkonem* videlicet & *Henricum* & *Cazimirum* exhibitam; quibus non solum partes hæreditarios testamentaliter per patrem ipsis assignatas tribuit, sed terras alias ad eos non spectantes hæreditarie condonauit. *Cazimirum* vero, qui infantulus fuit, quasi filium nutriuit, & nutriri commisit, & partem hæreditatis suæ & dominii vsque ad ætatem maturam conseruauit.

In secunda parte industrium triumphum *Boleslai* aduersus fratrem suum *Wladulaum* & omnem fortitudinem Imperatoriam contra *Boleslaum* in vnum collectam ostendit; in quo dictus *Boleslaus* sine prælio mirabili modo conflixit & absque bello triumphat.

In tertia parte eiusdem *Boleslai* naturalem pietatem explicat, qua pietate naturali, mortuo fratre suo *Wladulao* exule, motus *Boleslaus*, filios dicti fratris sui mortui *Boleslaum* videlicet, *Mieszkonem* loripedem, *Conradumque* ad se aduocat & grate excipit; quibus prouinciam Sileuciam gratiose ad consolationem orbitatis certis cum ciuitatibus sibi exceptis condonauit. Minimus vero ipsorum, videlicet *Conradus*, forte paterna ductus deuotione, Monasterium subintrat.

In quarta parte discordias & bella inter præfatos filios *Wladulai* exulis, videlicet *Boleslaum* & *Mieszkonem* loripedem parte ex vna, & *Boleslaum* Regem Poloniæ parte ex altera prosequitur. Quapropter dictarum ciuitatum in Sileucia, ad abundantiorem cautelam per *Boleslaum* exceptarum, á possessione nepotum ortum habuerunt. Quas ipsi habere gestientes, prædictas discordias & bella *Boleslao* crebrius inflixerunt, & tandem ipsas ciuitates exceptas, *Boleslao* circa magis ardua occupato, obtinuerunt.

In quinta parte *Boleslai* diligentiam præcipuam circa Getarum seu Pruthenorum subiugationem determinat; quos *Boleslaus* post multa bella cum eis commissa subiugauit, & ad fidem catholicam conuertit. Qui in ritum paganicum cito post hoc recidiuantes, *Boleslao* in suo regno multa mala infidelium oppressione ac rapinarum more luporum direptione & asportatione fecerunt. Contra quos iterum dum *Boleslaus* bella mouit, per fraudes & dolos ipsorum miserabiliter succubuit, & ideo ab illo tempore *Boleslaus* bellare cessauit. Et merito. *Boleslaus* enim gentibus recidiuis in sua perfidia dimissis, voluit duntaxat tributo gaudere, & non fidem Catholicam pro diuino honore dilatare.

In

1146. In sexta parte describit *Boleslai* obitum, & suo filio *Lesckovi*, ac fratri proprio minimo, videlicet *Cazimiro*, cuius ipse *Boleslaus* tutor fuit, testamentum factum. 1146.

Circa quod aduertendum est, secundum intentionem Philosophi 2. Rhetoricorum, & venerabilem *Ægidium* lib. de Regimine Principum, 1. part. 4. cap. 2. *Sex sunt mores Iuuenum vituperabiles. Sunt enim iuuenes ventibiles, in agendis modum non habentes; passionum secutores, creditiui, contumeliosi, & mendaces.* Primo; inquam, sunt ventibiles: & merito. Anima enim sequitur complexiones corporum. Sicut igitur in corporibus iuuenum humores sunt in magno motu, sic ipsi habent voluntates, & concupiscentias valde ventibiles. Secundo iuuenes sunt modum non habentes; omnia enim faciunt valde. Vnde dicitur Rhetoricorum 2. quod iuuenes amant valde, oderunt valde. Hoc autem ideo est, quia sunt acutæ iræ & habent vehementes concupiscentias iræ. Iuuenes igitur, quia magis viuunt passione, quam ratione, ideo bonum est, ne libertati propriæ committantur, sed potius frenis & catenis habenarum seu obedientiæ compescantur. Ideo *Boleslaus Cazimiro* iuueni tanquam insipienti & passionum insecutori, ventibili & modum in suis actionibus non habenti Regni partem non tribuit, nec ipsum libertati propriæ commisit, sed ipsum sub obedientiæ suæ manibus fouit & educauit. Iuueni enim libertas est nociua & obedientia proficua.

EPISTOLA XXXII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua super materia totius operis nonnulla refert.

PAr erat non absimile nos tibi debere conuiuii apparatum & aliquo appetitus fomentario hoc etiam inconditi saporem obsonii palato persuadere. Sed & te somnus vrget & nos naturæ dormitionis hora premit; imo tantus in me sopor somni irruit, vt circa gratiarum actionem linguæ officium amputetur. Ideoque, quod superest, erratorum venia, ineptiarum indulsione a conuiuis expetita obdormiscamus in Domino.

COMMENTARIVS.

In hac epistola facit tria. Primo suum morem solitum à principio huius operis hucvsque obseruatum exponit. Hunc enim modum hi Patres venerabiles seruauerunt, quod ambo super eadem materia dictauerant. *Mathæus* materiam principalem disseruit, & *Ioannes* gesta similia adduxit, vt magis lucide explanassent rem gestam per similem materiam ad propositum adductam. Secundo causam adiicit se retrahentem, scilicet fatigationem nimiam virium, quæ & officium linguæ sibi impediuit, & gratiarum actiones referre ipsum non siuit. Tertio de erratis veniam ac indulgentiam à legentibus hoc opus petit, & demum huic operi finem imponit, dicens: obdormiscamus in Domino, per secula seculorum, Amen.

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER IV.

CAPVT I.

PROOEMIALE.

De Munere periculoso & difficili in conscribendis Regum & Reipublicæ gestis.

ADerat autem quidam vernaculus atramentarium gestans cum calamo, ac fumantem demum gerens faculam. Hic vniuersas conuiuii pensiones fidelissime compendio cautionis annotauit. Cuius supputatione solertius dispecta præses epulantium, ait: *Euge frugi, euge vernacule, qui tam cautionandi cales industria, vt nihil de commisso tua dispensationi stipendio aut deperire sinas, aut in sinu obliuionis relabi permittas; res ad præsens postulas & ratio exigit, rationalitatis officio te debere insigniri. Esto deinceps vnicus ac singularis huius Reipubl. rationalis. Quicquid igitur instantiæ propositi personis, dignitatibus, officiis, negotiis, æstimaueris concedere, tuo munere dispensetur, tuis cautionibus annotetur.* Totus diriguit ille clientulus tanta rerum pro- pulsus maiestate, imparemque sese obtestans causas vndique subterfugii aucupatur. Qui vix tandem imperio magistratus effractus: *Arctor*, inquit, *nimis, nec vlla est mihi hac in re desperatio displicendi. Nam hinc veritas odium parit, indignatio minatur supplicium. Nam quis horrentes quasi tubulos nudo pede impingere non horruit?* Quodsi aliquid aut fauore, aut metu ex cognitionibus furtim suppressero, fraudati census non effugio cauterium. Sed longe aliud messoris est munus, aliud officium agricolæ: spinetis occupetur agricola; nostri sudoris est spicas, licet sparsas, vnam in messem colligere.

COMMENTARIVS.

Istius quarti libri de reliquis gestis illustrium Principum ac Regum inclytissimi Regni Poloniæ proprie Autor fuit *Vincentius Kadlubek* Episcopus Cracouiensis. In quo libro non per modum dialogi vt in libris tribus præcedentibus progreditur, sed modo simplo ma-

1146. materias gestorum differendo exequitur. Non ergo per Epistolas in hoc libro per Dominum *Vincentium* gesta Regni Poloniæ disse- A runtur, sed per capitula explanantur. Ideo Princeps *Cazimirus* committendo Domino *Vincentio* Rationalitatis officium appellat ipsum Rationalem huius Regni Poloniæ singularem ac vnicum; videlicet in præsenti procemio. Et diuiditur iste liber in tot partes, quot in eo gesta Regni Poloniæ personalia & memoratu digna Dominus *Vincentius* describit: quorum omnium ordo & numerus in processu patebit. Præcipue autem iste liber diuiditur in duas partes, scil. in partem procemialem & executiuam. Executiua incipit ibi: *Defuncto itaque Boleslao &c.* Procemium autem diuiditur in quatuor partes personales.

In prima parte Dominus *Vincentius* autor B huius operis, causa humilitatis nomen suum subticendo, refert se fuisse fidelissimum ac studiosissimum conscriptorem ac notarium gestorum Regni Poloniæ.

In secunda parte refert Item Dominus *Vincentius*, Rationalitatis officium sibi per Principem *Cazimirum* commissum propter suæ fidelitatis & industriæ chirographum. Deinceps enim *Cazimirus* visa Domini *Vincentii* Episcopi Cracouiensis diligenti ac studiosa breuique ac vtili Negotiorum Regni Poloniæ conscriptione, qua nihil deperire sinebat, aut obliuioni tradi permittebat, sed singula gesta Dignitatum, officiorum, negotiorumque conferebat, prece multa dicto Domino *Vincentio* C supplicauit, quatenus illa gesta sic scriptis redacta ordine collegisset & gestis in tribus libris præcedentibus adiungeret.

In tertia parte Dominus *Vincentius* causas allegat, & assignat, quæ ipsum ab hoc officio scribendi potuissent excusare. Quarum prima fuit insufficientia *Vincentii* ad hoc officium excelsum peragendum. Istam causam ipse ratione humilitatis suæ allegat. Dum enim *Vincentius* attenta difficultate in gestorum regni conscriptione plurimum pertimuit ac dissimilem seu insufficientem se reputans ad officium Rationalitatis tam excelsum possidendum & peragendum causam subterfugii quæsiuit, qui tandem vix imperio optimatum D regni Poloniæ deuinctus & compulsus cum displicentia non modica hoc opus chronicographicum est aggressus. Secunda causa excusans, quam allegauit, fuit displicentia non modica ex gestorum Regni veridica conscriptione. Cum enim in scribendo gesta regni veritas mera refertur, plures concitantur in odium & concitati in odium scribenti & vera gesta referenti minantur supplicium. Teste enim *Terentio* in Andria, hoc tempore

Obsequium amicos veritas odium parit;

quem allegat *Tullius* lib. de Amicitia, & subiungit dicens: *Molesta est veritas, siquidem ex ea nascitur odium, quod est amicitiæ venenum.*

Si vero chronicographus ex timore aut fauore veritatem inficiatur, dignus est velut fur & latro, vt cauterio furum plectatur. 1146.

In quarta parte procemii causam ponit, quæ ipsum ad opus exercendum alliciat; scilicet facilitas gestorum dispersorum in vnum colligendi. Non enim hic Dominus *Vincentius* aliquid dicit se adinuenisse, sed solum gesta hinc inde sparsim conscripta in vnum librum ordinate reposuisse. Facilius enim est parata colligere, quam aliqua ex proprio ingenio inuenire. Multa enim sunt, quæ per doctrinationem habemus, modica vero quæ per inuentionem acquirimus.

Circa literam præsentem & epistolam præcedentem est aduertendum: opus præsens chronicorum conuiuii nomine transsumtiue nuncupatur. Vnde secundum *Polycratum* lib. 8. cap. 10. ad Philippum de Pergamo part. 5. præc. 46. *triplex reperitur conuiuium, scilicet plebeium seu vulgare, ciuile, & philosophicum.* Primum conuiuium est quod non temperatur philosophi arbitrio, & sæpe prodigalitatis aut auaritiæ nota est. In his homines se poculis ingurgitant & distendunt, & donec horexim rabidam excutiant, aliquid festiuitatis aut amicitiæ credunt esse subtractum. Ad tale conuiuium homo non habet properare, quia non solum fit gratia refectionis, sed aliquando causa perditionis. Tale enim conuiuium parauit *Absalon* fratri suo Amon, in quo eum interfecit, 2. Reg. & similiter *Boleslaus* Beato *Venceslao*, & in tali conuiuio *Herodes* decollauit *Ioannem* Baptistam. In isto conuiuio vrgent vanitas & voluptas, ideo sine graui peccato sæpe non contingit. Secundum conuiuium est ciuile, & hoc est medium inter Philosophicum & Plebeium, & secundum *Polycratum* vt supra: *Ciuiliter conuiuari est hilari vultu, larga manu, diligenti officio conuiuium emanare*, id est, dulcorare, & quod in vsum suppetit, habita ratione personarum, loci & temporis, singulis dispensare non ex tristitia, nec ex necessitate, cum hilarem datorem & Deus diligat. Maxime enim secundum *Polycratum in hoc conuiuio amœnitas & vultus hilaritas exigitur.* Quicquid enim in olla fuerit, & in mensa splendet insipidum & insulsum est, si non hilaris vultus saporem augeat charitatis. Vnde *Æsopus:*

In tenui mensa satis est immensa voluptas.
Nobilitat viles frons generosa dapes;
Commendat cibos, conditque clementia vultus,
Conuiuam satiat plus dape frontis olor.

Tertium conuiuium est Philosophicum, & hoc omnino est castigatum & suis regulis limitatum. Sobrium enim est & omni luxuria priuatum. Non enim tale conuiuium impedit societatem, non reuocat memoriam rerum gestarum, non excutit, nec aliquis a quo-

cum-

1146. cunque virtutis officio retardatur. Qui enim versantur in talibus conuiuiis, possunt nulla cibi potusque impedienic molestia suis officiis A insistere. Et merito. *Philosophia enim* secundum *Alphombium* lib. de diuisione Philosophiæ, *est humanarum diuinarumque rerum cognitio cum studio bene viuendi coniuncta. Ipsa enim est, quæ vniuersis præscribit modum, vnde & nihil recte procedit, nisi seipsa rebus asserat, quod verbis docet. Quid enim prodest, verbis, manibus ventilare in scholis virtutis officia, si non actibus ex vita solidentur?* Opus ergo Chronicorum & conscriptio gestorum regni in notitiam futurorum nomine conuiuii ciuilis & Philosophici nuncupatur pluribus ex causis. Primo, quia secundum *Polycrat.* lib. 8. c. 10 *sicut in conuiuiis, hoc est in ineundo conuiuantium cœtu omnia debent esse* B *nuda & in amore & in fide nihil debet esse absconditum, sed si fieri posset, oculos in pectora sua inuicem e mutuo transferrent conspectu: sic negotia in Chronicis digesta debent esse nuda & manifesta, fideliter ex charitatino affectu expressa.* Secundo, sicut *in conuiuiis* iuxta *Valerium Maximum* lib. 2. cap. 2. de institutis, *Antiqui maiores natu ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant; vt ad ea imitanda iuuenum virtutem alacriorem redderent:* sic in gestis chronicorum priscorum virtutes & gesta referuntur, vt succedanei ad virtutes & gesta laudabilia similiter facienda prouocentur. Tertio quia secundum eundem *Valer.* lib. 2. c. 1. *Conuiuium* C *solenne maiores instituerunt, cui præter cognatos & affines, nemo interponebatur;* sic in chronica solum gesta regni principaliter debent explanari: quanquam & gesta possunt adduci aliorum, deseruientia tamen ad principale propositum. Quarto, quia sicut in conuiuiis homines debent esse modesti & pauci loquaces, iuxta illud *Catonis:*

Inter conuiuas sic sis sermone modestus,
ne dicare loquax, dum vis vrbanus haberi;

sic gesta in chronicis contenta debent compendioso & vrbano sermone comprehendi & perstringi, sicut se *Vincentius* fecisse attestatur in principio huius Procemii. Quinto iuxta *Polycrat.* lib. 8. cap. 10. *In conuiuiis obseruan-* D *dum est, vt instituenda familiæ & domus regenda cura & seruilis obsequii moderatio vni alicui demandetur, ne quid ineptum & intemperatum appareat, ne quid stupendum aut erubescendum emergat.* Sic & gesta cum per chronicas explanantur vni alicui perito & consulto conscribi demandantur, per quem officia, dignitates & negotia singularum personarum commodissime describuntur. Et hoc perhibetur fecisse strenuissimus Principum *Cazimirus*, filius *Boleslai Krzywousty*, Princeps Poloniæ, qui Præses epulantium in litera appellatur, de cuius vita in libro præsenti tractabitur. Ipse

enim visa diligenti gestorum conscriptione Domini *Vincentii Kadlubkonis* Episcopi Cracouiensis, commisit sibi tanquam perito literato & consulto officium Rationalitatis vt eadem gesta conscriberet, & vnicuique quod suum est, dispensando attribueret, vt textus procemii attestatur. 1146.

Secundo notandum circa hoc quod dicit textus, *Vix tandem Imperio Magistratus effractus &c* Hoc Imperium Magistratus id est Principis *Cazimiri* & optimatum suorum fuit deuota supplicatio ipsorum, quæ magistratus petitio habetur pro imperio.

CAPVT II.
EXECVTIVVM.

In quo Vincentius prosequitur gesta & negotia Regni Poloniæ.

DEfuncto itaque *Boleslao* successit frater eius tertius *Miezko*, qui sicut erat natu fratri proximus, sic non interpellata Regni successione continuus. A.C. 1174. Astupebant illi contingentes Prouinciæ, adfauebat vndique remotissimorum Principum sublimitas, assurgebat omnis dignitatum gloria, arridebat omnium fortunarum elegantia; nunquam illi aut votorum successus aut bellorum defuere triumphi; in omnibus par beatissimis, si qua tamen dici potest caducorum beatitudo, super omnia beatorum vota transcenderat. In vtroque sexu numerosæ prolis substantia & masculina quidem prole omnibus terribilis, fœminea vero cunctis gratiosus, vtrorumque affinitatibus quamplures mundi partes deuinxerat. Dux Bohemorum *Boleslaus* gener eius, Dux Lotharingiæ *Fridericus* Imperatoris nepos eius, Marchio *Deadondes* gener eius, Dux Maritimæ *Boguslaus*, Ducis eiusdem filius gener eius, Dux Galitiæ socer filii, Dux Pomeraniæ socer alterius, Dux Rugianæ socer tertii. Nam quidam filiorum eius inconiugati decesserunt. Sunt autem nomina filiorum eius, *Odo, Stephanus, Boleslaus, Mieszko, Wladislaus*, quorum duos videlicet *Odonem* & *Stephanum* ex filia Regis Vngarorum, reliquos ex filia Regis Ruthenorum susceperat. Quid amplius? Nihil prorsus illi visum est humanæ felicitatis ad cumulum defuisse; quamuis nemo tam sit felix, qui non cum aliqua tuæ felicitatis parte rixetur. Accessit ad hæc, imo super hæc tantæ celsitudinis apex summa Regum exæquans fastigia. Sed summum sæpe infortunium summa parit prosperitas; præsertim cum omnis gloria quo sublimior est, eo ad lapsum procliuior. Ille siquidem tot prærogatiuorum fretus priuilegio, cuiusdam, proh dolor! securitatis insolentia, in quendam incircumspectionis torporem prolabitur, cum nulla sit in summo tranquillitas. Quodsi illa est, breuiuscula est; ipsa sui serenitate proximum pronunciat tempestatis naufragium. Surrexere siquidem viri Belial, viri pestilentes, persequentes pietatem, subuertentes iudicium, nihil æquum iudicantes,

1174. nisi quod impium, nihil pium consulentes, nisi quod iniquum. Audi consilium. *Nou est*, inquiunt, *Princeps, qui meticulosus est: porro quis eo meticnlosior, qui etiam timet, ne timeatur. Si ergo imperare vis, timeri te oportet, non timere.* Rursus: *Devote coli Princeps conuenit, non fastuose contemni: vbi autem est deuotio, ibi reuerentia; vbi reuerentia ibi timor. Est enim reuerentia eum pauore mixta dilectio. Ergo timore sublato, nullus deuotioni, nullus reuerentiæ locus relinquitur. Quapropter, ne populus insolescat, instanter causa insolentia amputanda. Idcoque in fortunis eos mulctari oportet nou rerum luxu dissolui. Est uamque nouerca reuerentia mater contemtus rerum lasciuia.* O prudens prudentum Consultatio! Nec enim absimili persuasus consilio *Salomonis* filius Israëlitarum consultationi respondit: *Minimus digitus meus grossior est dorso Patris mei. Meus pater cecidit vos virgis, ego cadam vos scorpionibus.* Quo terrore scissæ sunt à tribu Iuda & Beniamin decem tribus & creauerunt regem sibi seruum eius Ieroboam. Cognitis ergo consiliis consequens est vt agnoscas eorundem iudicia. Vrsum in nemore occidisti? O quam piaculare flagitium perpetrasti! sacram enim indaginis immunitatem perfregisti. Non irrationabiliter tamen allegas ab eadem fera mellifices tuos demembratos, quosdam penitus extinctos, absorpta mellificia, greges armentorum interemtos. Sed ponatur, omnem omnino eadem spirante bestia, hominum securitatem exspirasse; sunt quidem hæc vltione digna, sed non sine potestatis autoritate abs te vlciscenda. Non enim nescimus, quid in propriarum vltores iniuriarum iura censeant. Contemta itaque iuris dignitas, iudiciariæ indignationem seueritatis habet vltricem. Nec dispari passu instantis atrocitatis sceleris ambulat cum crimine læsæ Maiestatis. Non est ergo quod septuaginta mulcta talentorum hoc in casu remoretur, cum omnium similium in eo, quod similia, idem sit iudicium. Alius aduenam seu peregrinum obsequio suscepit. Trahitur in ius Plagii; accersitur hic aduena. Seruus est aut ingenuus? Si liber est; qua fronte liberum caput seruituti mancipasti? Nec enim inficiari potes, quod tui luce clarius declarat calliditas ingenii; reum te euidentissime conuincit ipsa rei euidentia. Si seruus est, alienum possides mancipium, nec iusto titulo, nec bona fide, cum neutrum probare possis; eas namque instrumentorum seu attestationum rationes, quas asseris, nostri disciplina temporis non patitur. Igitur plagii conuictus, nomine pœnæ septuaginta compone. Amplius: Iudæum scholares casu percusserunt; iidem pœnæ ab eisdem iudicibus tanquam sacrilegi adiiciuntur. Vicinum pecus penes te professus es, abigeatus conuinceris; infer fisco septuaginta. Sed humanissime tecum agitur, si numerata pecunia possis absolui, cum ad pondus fisci explotatissimo debeas iure in metallum

potius condemnari. Æstimat ille minus onerosum, numerata exonerari quantitate, quam 1174.
A instantissime promissam offert, numerat, gratiam ebolitionis postulat. Inspicit thesautilla, considerat apocrypharius, consternatur, proclamat: *Papa! Vnde tam repente vobis tam nonus histrio ridiculo nos prostituit; nebulo prorsus ridiculus, qui squaminis ac paleis æris eiusdam abiectissimi nos circumuenire conteudit.* Quibus ille: *Nonne currentis moneta mulctam debeo?* Dicunt ei: *Sane vtique numisma principis numerus, non paleam.* At ille: *Trapezitarum est ea culpa, nou mea.* Aiunt illi: *Caue stultiloquio profundius impingas; Trapezitas ue nominaueris, ne falsarii numismatum temet ipsum condemnes, quia bestia, quæ montem tetigerit, grandinabitur.* Quibus ille: *Infixus*
B *sum in limo profundi, & nou est substantia: obsecro tamen, quid me iubetis facere?* Suffocant eum; *Redde quod debes.* Respondit: *quidnam reddam? Numeratum debeo, numerare contemnitis?* Habebant autem solidos aliquos ex argenti venâ puriore nuperrimi numismatis & recenter eorum arte fabrefacti. Illud vnum & vnicum instantis esse temporis numisma & asserunt & exigunt: *Ea vero, qua te absolui æstimas, exautoratam esse monetam & iam pridem abiectam non dubites.* Non deest illis malitiæ societas callide subornata; iurant omnes, imo peierant numismate non modo reorum quosdam absolutos, sed plurima militum depensa stipendia. Quid tandem?
C Tortoribus mancipatur, catenis constringitur, ergastulo includitur, quicquid est in personis, quicquid in fortunis aut prædiis fisco deputatur. Qui ad extremam assis exenteratus vnciolam, imo ad extremum vnciolæ minutum quæstionibus districtissime perurgetur, se esse soluendo confiteri. Fama est etiam emeritos sacri ministros altaris inter istorum fascinas pædagogorum & inter ipsa ærepondia exspirasse. Isti sunt tui Iudices, isti sunt tui Consules Cracouia. De his dictum puta: Consilium sua de re iniqui est toxicum in pyxide medicantis; iudicium in lingua impii est gladius in manu furiosi. Multa præterea silentio prætereo, quia non tam vera, quam
D ab æmulis conficta existimo. Nec enim super Principes prudentia præditus princeps hæc aut ignorare aut dissimulare potuisset, sciens quod latentes proreta scopulos periculose ignotat, prominentes vero periculosius dissimulat. Enimuero tam crassa tam supina ignorantia in virum tam probatæ circumspectionis cadere quomodo potuit, præsertim cum oppressorum vndique lacrymosior vt aiunt eiulatus querulosis perstrepit vagitibus, sanctissimo Cracouiensium antistite, cuius nomen aureo insculpendum est calamo, *Getkone* tuba exhortationis iugiter præconante ac maleficos crebrius à maleficii pertinacia dehortante? Nec enim negligere aut silen-

1174. lentio ſepelire pius paſtor quievit tam ærumnoſam ſui cladem gregis, absque ſuæ ſalutis diſpendio. Hic matronam ex induſtria quandam habitu lugubri, vultu mœſtiore præſidis conſiſtorio eminus aſſiſtere iubet, vt quod ſibi accuſationis competere putauit, intrepide proponat. Quæ accedens & pro matronali reuerentia conquieuiſcens ait: Habebam ego ancilla tua, Domine, gregem tonſorum non mediocrem. Huic paſcendo filius meus mercenarios conduxit, quorum negligentia grex totus luporum ſæuis morſibus occubuit. Ait præſes: *Quinam eſt filius tuus?* Qui reſpondit: *Ego ſeruus tuus ſum, & filius ancillæ tuæ. Qui ſunt mercenarii?* Reſpondent: *Præſto ſumus: audientiæ copiam expetimus.* Tum præſes: *Quantum libet.* At illi: *Gregem ſub noſtra fuiſſe cuſtodela non inficiamur; ſed per nos deperiſſe non iniuria diffitemur. Huius namque matronæ priuignus, quem fruſtra filium vocat, venandi auidiſſimus canes non tam atroces quam rabidos vbique ſecum circumducit, quorum rabies non ſolum a nobis, ſed a viris illuſtribus creberrime illi eſt exprobrata. Iſtorum canum turba gregem ſecus viam paſcentem inſilit, lacerat, nobis nequicquam vociferantibus ſternit & interimit.* At contra, iuuenis lupos aſſerit eſſe in cauſa; *Caſu,* inquit, *conſpicor lupos gregi cominus imminentes, canes copulis denudari iubeo, lupos cum canibus per opaca nemorum vna vobiſcum inſector, reuerſa interim pars luporum gregem deſertum fundit & exanimat. Veſtra igitur id eſſe negligentia, qui gregem deſeruiſtis, non mea culpæ, qui lupos abegi, omnibus eſt perſpicuum.* Adhæc Præſes: *Vtriusque quidem partis veriſimillima narratio eſt, ſed neutra deciſiuam ſententiæ rationem, ſeu rationis robur allegat. Neutra enim teſtibus aut aliis munitur adminiculis; viderentur quidem Mercenarii innoxii, quia nemo cogitur caſum præſtare fortuitum, niſi aliquid ſpecialius conuenerit. Sed quia culpam ſeu dolum præſtare non poſſunt, nec exceptionem quam de canibus proponunt, fidem afferunt, æſtimationi gregis quis neget obnoxios? Videtur nobis iuſta ſententia,* Proceres reſpondent, *quid aliud ſententiari poſſit non videmus.* At ille: *Imo diuerſum quidem ratio iuris imperat. Nam quod iſtis probandum erat, ex aduerſarii confeſſione liquide conſtat. Rabidos namque a ſe foueri canes diffiteri nequit, cum illud ſit omnibus euidentiſſimum; ſed ex ſua iuſſione ſecus gregem denodatos non inficiatur in iure. Quid aliud quæſo cruenta latrantum fecerat atrocitas, inter balatus innocentulos, cum ſit omnis rabies innocentiæ inimica? Cum itaque tam valida ſit præſumtio, ut nec probatione contrarii, nec alia præſumptione poſſit elidi, ſtandum eſt præſumtioni; nec enim eius fabellæ, quam de lupis inepte allegat, vel exilem proponere valet aſſertiunculam. Proinde qui damni occaſionem dedit, damnum nouercæ ſeu matri reſarciat; eius exemplo, cuius bos cornupeta, ſeu caballus calcitroſior quempiam damnificet.* Hæc placet ſententia; acclamant omnes: *Placet.* 1174.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in quatuor principales partes. In prima parte, *Mieſzkonis* tertii filii *Boleslai Krzywouſty*, ſenis vulgariter nuncupati, in inclyta ſucceſſione poſt deceſſum ſui fratris ſenioris *Boleslai Criſpi* deſcribit, & ſucceſſus ſuos proſperos in votis, amicitiis ac triumphis viiliter depromit, beatumque beatitudine humana, ſi talis aliqua eſt in hac vita & præcipue in prole maſculina & fœminea aſtruit, ex qua ſibi partes mundi plurimas in amicitiam confœderauit & dignitates ac beatitudines vniuerſorum Regum exceſſit & ſuperauit.

In ſecunda parte oſtendit, quomodo hæc ſumma proſperitas ſorte occaſio extitit, quod poſtmodum iſte *Mieſzko* ſenex, propter inſtigationem tantum ſuorum paucorum conſiliariorum ac officialium, ad Tyrannidem multiplicem ſe conuertit. Propter quam tyrannidem finalem nedum a patria, verum etiam a regno eſt propulſus & in perpetuum profligatus. *Cazimirus* vero frater eius minimus, ille, cui pater portionem teſtamentaliter non delegauerat, & *Boleslaus Criſpus* frater eius ipſum tenerrime fouerat, in Principem Cracouienſem per multas preces eſt receptus, & iuxta Prophetiam Patris ſui *Boleslai Krzywouſty* Dominus totius Poloniæ factus.

Hic enim *Mieſzko* dictus ſenex ob grauitatem morum, propter omnium proſperum ſucceſſum, torpore incircumſpectionum ſe reſoluit, ac nefariis animum ſuum inclinauit ipſosque in eorum periniquis conſiliis auſcultauit, in tyrannidem inſuper proſiliit, ſuos regnicolas calumniis ſpoliauit, inhumaniterque oppreſſit. Quas calumnioſas ac tyrannicas oppreſſiones ferre non potentes, præmiſſis *Getkonis* Epiſcopi Cracouienſis piis ac paternis hortamentis; quas tum ſequi renuit, ipſum *Mieſzkonem* de regno eiecerunt & fratrem ſuum *Cazimirum* Ducem tunc Sandomirienſem in Principem Cracouienſ. ac totius Poloniæ Dominum receperunt. De numero iſtarum tyrannidum quinque in litera ſpecialiter exprimuntur. Quarum prima, quæ ibi tangitur: *Vrſum in nemore occidiſti*, &c. eſt iſta. Tunc enim in Polonia ſyluis ac nemoribus, nec non feris in abundantia exiſtentibus, liberum erat vnicuique feras venari, & præcipue feras nociuas euellere & occidere, vt puta vrſos, qui mellificia & aluearios deuorabant & euacuabant, mellifices vero alios dilaniabant, alios mortificabant, gregesq; pecorum ſæpius interimebant. *Mieſzko* igitur ſuis regnicolis malignando & tyrannidem in eis exercendo ſi quem cognouit, quod vrſum ſibi nocentem oc-

1174. occidit, ipsum mulcta septuaginta talentorum argenti pœnauit, & easdem ab ipso rigorose extorsit, dicens: *Grauiter peccasti, violentiam enim mihi versum occidendo fecisti, ac facta violentia thesaurum meum tibi vsurpasti. Et quanquam tibi nocumenta intulit, non tamen debuisti autoritate propria in vrso te vindicare, sed auxilium principis implorare. Ideo quod me Principem contemsersis, pro illo facto merito punieris; hoc enim crimen proximum est læsæ Maiestatis.*

Secunda tyrannis calumniosa, quæ ibi tangitur: *Alius aduenam seu peregrinum obsequio suscepit;* &c. fuit de homine ad seruiendum suscepta. Si enim quispiam regnicolarum hominem pauperem ad seruiendum sibi suscepit & ordinauit, per officiales eiusdem *Miefzkonis* ad iudicium est tractus & examinatus: An ille homo per ipsum ad seruitiom susceptus esset liber vel seruus? Si respondit: *liber;* punitus mulcta septuaginta talentorum argenti, quia liberum hominem seruituti mancipauit, & sic crimen plagii incurrit. Est enim plagium crimen, quod quis committit, quando liberum hominem scienter vendit vel emit. Si vero respondit: *Seruus est, vel seruilis, conditionis est;* eadem pœna septuaginta argenti talentorum punitus, quia alienum seruumnec bono titulo, nec bona fide sibi ad possidendum vendicauit, & sic etiam crimen plagii incurrit. Et si talis ad probandum se obtulit, quod talem seruum bono titulo & bona fide possedit, dicti officiales probationes suas non admiserunt, sed simpliciter ipsum sic tyrannice ac minus iuste puniebant. Tertia tyrannis calumniosa, quæ tangitur in litera ibi: *Amplius Iudæum Scholares casu percusserunt* &c. fuit illata Scholaribus. Vno enim tempore scholares Iudæum ex casu percusserant, qui scholares per eosdem officiales ad iudices sunt citati & veluti scelerati grauiter sunt puniti. Et si propter defectum solutionis noo poterant ipsos punire in ære, tanto grauius punierunt eos in corpore. Quarta tyrannis calumniosa, quæ tangitur ibi in litera: *Vicinum pecus* &c. inferebatur omnibus qui pecora vel pecudes errantes vicinorum inuenientes conseruabant & retinebant, quousque Dominus legitimus ipsorum constaret, & sic ad se eadem reciperet. Tales petorum conseruatores dum iudices & officiales iniqui *Miefzkonis* Principis sciebant, ipsos adaccersitos reos criminis Abigeatus asserebant, & sic eos mulcta septuaginta talentorum argenti puniebant, quos non solum in possessionibus & in pecuniis, verum etiam in corpore acerrime punierunt. Quinta tyrannis & crudelitas, quæ tangitur ibi: *Fama est etiam emeritos* &c. inferebatur ministris sacri Altaris, hoc est Sacerdotibus. Officiales enim iniqui domos sacerdotum latenter subintrabant, & sic ipsos sacerdotes in lectis dormientes ipsorum lecti ternis suffocabant, & quicquid reperiebaet de pecuniis & possessionibus, sibi anferebant. Ecce quanta malitia istorum officialium fuit, qui nedum in laicis verum etiam in clericis ac sacerdotibus tyrannidem exercuerunt, tam etiam nobiles, quam plebeios tyrannice oppresserunt. Quorum malitiam quia *Miefzko* ad pia *Getkonis* hortamenta non compescuit, neque castigauit, ideo merito a principatu eiectus & expulsus fuit. Dicit enim *Polycr.* lib. 8. c. 21. *Finis tyrannorum est confusio ad interitum, si in malitia perseuerant, nec reuocantur ad veniam. Nam & ipsis flagello paratur incendium, cum in correctionem sic processerint filiorum.* 1174.

In tertia parte capituli, plurimum tyrannidum ac malitiarum per eosdem officiales *Miefzkonis* principis factarum a positione & narratione se excusat, qoia æstimat talia facta magis conficta & excogitata, quam in rei veritate ad executionem deducta. Primo ex eo, quia non est verisimile quod tales malitias, ac alias plures tyrannides, imo deteriores, quæ referebantur de *Miefzkone* ac suis officialibus, idem *Miefzko* princeps prudens aliosque principes excedens in prudentia, in suo Dominio fieri & exerceri permisisset, aut dissimulare vel ignorare potuisset; eo quod tales tyrannides ac malitiæ latere non potuissent, vergebantque in sui Dominii vilipendium & decrementum, fuissetque in ipsa crassæ ignorantiæ indicium, cui tamen dictabat ratio, quæ semper deprecatur ad optima. Secundo ex eo, quia tales tyrannides & innumerosas oppressiones populi Dei lacrymantes & in cœlum pro vindicta Dei clamantes, venerabilis Pater *Getko* Episcopus Cracouiensis, pater pius & pater verus, fieri nullatenus permisisset, qui assidue prædicabat & maleficos a maleficiis ipsorum paterne reuocabat. Sicut & has tyrannides, quæ referuntur in litera, non sustulit, sed ipsum *Miefzkonem* velut alter *Nathan* propheta *Dauidem* pro suis sceleribus ac tyrannidibus crebris exhortationibus a more studuit, vt animi feritatem erga Regnicolas deponeret, terram velut matrem filius, non vt filius nouercam, fauoribus gratuitis consoueret; hortabaturque vt officiales rabidos compescuisset, qui modis disciplinæ penitus abiectæ in populo regni sæuire debacchabantur, laceratoque grege ipsius cruore debriabantur.

In quarta parte operam studiosam venerabilis Patris *Getkonis* Episcopi Cracouiensis ponit; quam quidem operam idem *Getko* erga suum gregem pascendum habuit, *Miefzkonem*que parabolice seu fabulose de malitia suorum officialium ac oppressione Regnicolarum castigauit. Ex qua parabola seu fabula idem *Miefzko* contra se ipsum sententiam tolit ac promulgauit, ut litera satis clare deducit.

Cir-

Circa primam partem istius capitis aduertendum: Iste *Miesko* ob grauitatem morum senex appellatus, Anno Domini 1145. Abbatiam Landensem ordinis Cistercientium adhuc in iuuenili ætate existens fundauit & eundem de suis bonis sufficienter donauit. In Calisz vero Ecclesiam in honorem S. Pauli de lapidibus dolatis fundauit & construxit; in qua Præpositum & aliquot Præbendarios instituit & dotauit. Ecclesiæ quoque Gnesnensis partem externam cum plumbo tegere fecit. Hic *Boleslao Crispo* in regno successit in omnibus par beatissimis fuit; si quæ tamen dici potest caducorum beatitudo.

Circa secundam partem aduertendum, quod sæpe in Principio Dominii magna fortonia sunt infortuniorum in fine eiusdem Dominii fomenta atque seminaria. Vnde *Franciscus* lib. I c.16. *In Regno*, inquit, *a fortuna inchoato incertum principium & finis incertior. Nonne vides, vt res hominum turbinum more voluuntur, & quietum mare tempestas turbida, lucidum mane nubilum vesper insequatur? Vt inter initia planum iter in confragosum desinit: sic prosperas insolentias, improuisas calamitates & lætissima cursum vita incesta mors claudit, & sæpe primordio dissimillimus finis est. Vide igitur vbi desinas: vita omnis a fine describitur & in finem. Plane senties qui principium non sensisti.* Secundo notandum, ad bonum principium spectat prudentia, cuius filia est cautio, ideo oportet principem esse cautum. *Est enim cautio*, secundum *Philipp. de Pergamo* in Regiminis speculo part. 5. præc. 31. *Virtus per quam instruimur, qualiter bonum a malo, verum a falso discernere valemus.* Hæc autem instructio discernendi seu valor maxime potest a bonis consiliariis haberi. Ad quos quidem *consiliarios*, secundum eundem *Philippum* vt supra, *tria requiruntur, quæ debent habere, & tria quæ debent cauere. Debet namque bonus consiliarius habere Sapientiam ipsum dirigentem.* Vnde *Ambrosius*: Quis se committit ei, quem non putat plus sapere, quam ipse sapiat? Necesse enim est vt præstantior sit, a quo consilium petitur, quam ille qui petit. *Secundo debet habere iustitiam ipsum roborantem, vt scilicet non timore vel captiuitate in consiliis dandis moueatur.* Vnde Eccles. 38. Ante omne actum Concilium stabile: Illi enim sunt stabiles & firmi consiliarii, qui sunt amatores veritatis. Mali vero consiliarii sunt, qui proponunt commodum temporale & proprium vtilitati communi, vel factum hominis facto Dei. De quo sapiens: A malo consiliario serua animam tuam. *Tertio. Consiliarius debet habere experientiam ipsum cautelantem.* Debet enim esse experientia multiplici perspicax & industria. Et ideo merito eliguntur senes consiliarii secundum D. *Ambrosium* Homil. 1. in Exaëmer. quia senectus est in consiliis vtilior. *Tria etiam sunt a bono consiliario vitanda. Primo festinantia subita.* Ideo considerandum est diu, quod faciendum est semel, quia dicit *Seneca: Diu delibera, cito fac. Secundo vitanda est ira, quia impedit animum, ne possit cernere verum, vt dicit Cato:* vnde *Gregorius* in Regestro: *Ira*, inquit, *si semel mentem possidere cœperit, iustum esse deputat. Tertio vitanda est crudelitas. Nunquam enim est vtile, quod crudele*, inquit *Tullius* de officiis cap. 11.

Circa tertiam partem notandum: Duplex est ignorantia. Quædam voluntaria, quædam non voluntaria. Ignorantia voluntaria est duplex: quædam formalis, alia virtualis. Ignorantia formalis quæ dicitor, affectata est, quam quis habet de agibilibus, volens non scire Dominium eorum vt liberius peccet: Sicut adulter non vult scire grauitatem adulterii, vt peccet liberius. Ignorantia virtualis fit quatuor modis. Primo, quando quis vult aliquid, quod sequitur impedimentum rationis. Secundo, quando vult aliquid, quod non tollit vsum rationis, sed solum ex propria proteruia vult esse sui capitis. Tertio, quando vult aliquid, quod non tollit vsum rationis, sed solum impedit ab illo, quod deberet scire. Vt si quis deberet præcepta diuina audire, & illo tempore vellet insistere ludis, ille ignoraret tali ignorantia. Quarto, quando aliquis non affectat ignorare, sed propter sui mobilitatem & pigritiam non facit tantum, quantum potest & debet facere. Et illi duo vltimi modi dicuntur ignorantia neglecta, & vocatur ab aliis negligentia crassa & supina.

Circa vltimam partem sciendum: Quando partes litigantes deficiunt in probatione, tunc standum est præsuppositione, vt de hoc late habetur in iure Canonico. Et hoc etiam legitur fecisse *Miesko*, qui ex præsuppositione tulit sententiam dicens: *Qui damni occasionem dedit, damnum nouerca resarciat*, innixus diuinæ legi de boue cornupeta seu caballo qui, si alicui damnum intulit, ad damnum soluendum possessor eius obligabatur, vt de hoc habetur Exod. 17.

CAPVT III.

In quo Episcopus Cracouiensis Getko Regem Mieszkonem monet & corripit cum suo periculo.

TVm demum Deo plenus Antistes pleniore nacta dicendi opportunitate ait: *Diuinum ad modum, Præses gloriose, sententiasti oraculum, Diuinæ constitutionis promulgasti sententiam. Etenim, cum tuas habere robur constitutiones voueris, si tuis ipse constitutionibus vlla contrarietate non deroges. Audi obsecro, quorsum respiciat, quam ipse tulisti sententiam? Tuum de te pariter excipe iudicium. Hæc Matrona Cracouiensis est* Pro-

1174. *Prouincia, tu nisi dissimulare velis, eius filius. Grex tonsarum est Populus Prouinciæ. Huic pascendo non pastores, sed hostes instituisti, qui ea, quæ sua sunt, non quæ gregis, quærunt. Vnde merito non iam filius, sed priuignus appellaris: Priuignali enim hostilitate induitur, qui calamitatis maternæ non miseretur. Tu canes rabidos, id est officiales truculentissimos, non in copula districtionis circumducis sed disciplinæ iussione solutos, passim vtique finis debacchari. Hi atrocitate cruenta, morsibus virulentis in gregem penitus confractum incessanter desæuiunt: nec aliud sentire videntur, quam vt gregis lacero iugulo & gregis cruore debrientur. Tuam igitur violasti sententiam; quia in quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Vnde verendum nobis est districtioris Iudicii examen districtius. Nam Sanctus Dauid non opprimi, sed numerari iusserat populum; diuinæ tamen indignationis offensam incurrit, quam nihilominus eiusdem contritiuncula momento prorsus expiauit. Dic ergo, fili, dic vna cum Dauid: Ego sum qui peccaui, ego inique egi. Dic iniquitates tuas, vt iustificeris; alioquin dum securis ponetur ad radicem, absportaberis, quod absit, sicut gallus gallinaceus.* Sed silici frustra inferitur oliuæ surculus, nec eget sal insicluatum imbre prudentiæ. Maiores namque odii causas in Præsulem præses concitat, asserens talia, non zelo pietatis de se prolata, sed inuidiæ typo de principe ablatrata. Nec enim dolore caret, seu prurigine, quantumlibet lenissimus contactus. Vnde tam de Præsule, quam de aliis vltum ire parat, quasi de Principe durius aliquid fuissent opinati. Et præsuli quidem occultius proscriptionis meditatur excidium, aliis vero finitum capitis infortunium, aut cuiuslibet mutilationis dispendium. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Nam Antistes omni sapientiæ probatur industria, & ipse illius declinat machinamenta, & alios declinare docet: nec minus paternæ admonitionis instat proposito, non animo nocendi, vt illi autumant, sed studio corrigendi. Nulla enim est apud perfectos in malo mutui redhibitio.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in duas diuiditur partes: In prima parte ponitur *Getkonis* paterna correctio, in secunda parte *Mieszkonis* obduratio, ac in pœnis conuersio.

Circa primam partem quatuor facit. Primo Venerabilis Pater *Getko*, volens vt *Mieszko* ab eo paternam suscepisset correptionem, captat ab eo beneuolentiam, commendando ipsum Deo, quod protulerit iustam ac diuinam institutionis sententiam, de qua habetur Exodi 21.

Secundo captata beneuolentia præmittit vnum documentum principi necessarium, qui gestit, vt suæ constitutiones habeant robur, & per alios deducantur in effectum, scilicet A vt iura Regni & constitutiones suas teneant, conseruent, & custodiant. Tertio, fabulosam parabolam applicat ad propositum & *Mieszkonem* castigat de truculentia & tyrannide suorum officialium, quos vt abiiciat & compescat, sententiam, quam ipsemet tulit, allegat more Prophetæ *Nathan*, vt habetur 3. Regum 12. Quarto, vt *Mieszka* tantocius suos officiales truculentos compescat, grauitatem sui sceleris a minori ostendit. Maius enim fuit scelus *Mieszkonis* quò opprimebat populum, quam *Dauid* Regis qui fecit computari ipsum. 1174.

Circa secundam partem tria facit. Primo *Mieszkonis* obdurationem ac in peius conuer- B sationem ponit, qui sui patris monita paterna renuit & iam in eo quam in Regnicolis vltionem sumere cogitauit. Secundo ponit Præsulis *Getkonis* industriam, qua sibi a tyrannide *Mieszkonis* cauit & regnicolas cauere auisauit. Tertio ponit eiusdem Præsulis in corrigendo paternæ monitionis perseuerantiam, quia homines perfecti non reddunt malum pro malo. Vnde ad Rom. 12. Nulli malum pro malo reddentes. Circa quod aduertendum secundum *Cassiodorum*: Sex sunt gradus Retributionis: tres pertinentes ad malos: Primus non reddere bonum pro bono, sicut Nabal Dauid 1. Reg. 25. Secundus, reddere malum pro malo, sicut Ioab Abner. 2. Reg 3. C Tertius reddere malum pro bono, sicut Iudæi Christo. Alii tres gradus pertinent ad bonos. Primus est reddere bonum pro bono, sicut Iatrice Sauli 1. Reg. vltimo. Secundus non reddere malum pro malo, sicut Dauid Sauli 1 Reg. 24. Tertius, reddere bonum pro malo, sicut Elizeus militibus Syriæ, 4. Reg. 6. Quorum de numero fuit *Getko*; quem etsi *Mieszko* persequi non cessabat, ipse tamen *Mieszkonem* paterna correctione castigare non dimittebat, imo magis & magis perseueranter instabat, vt tyrannidem ab eo remouisset, & animam eius ad viam salutis reduxisset. Ideo *Getko* capta dicendi opportunitate, *Mieszkonem* paterne corripuit, ac disciplinauit. D Hæc autem virtus, puta disciplina secundum *Philippum de Pergamo* suscipienda est patienter propter tria. Primo propter castigationis dilectionem. Heb. 12. qui est filius, quem non corripit pater. Secundo propter peccatorũ correctionem; tertio propter tentationis deiectionem. Sci . itur enim de lapidibus; quod si maritus ponat magnetem sub capite vxoris dormientis, poterit experiri an sit adultera vel fidelis. Si adultera, statim se eiiciet de lecto, ac si manu hominis exportata esset. Si fidelis conuertet se dormiendo ad virum & deosculabit ipsum. Sic moraliter anima, quæ est fidelis sponsa Christi, suscipit patienter correctionem: quæ vero est adultera, tenetur corrigi.

Si-

1174. Similiter Princeps, qui gratuite suscipit paternam correptionem in principatu obtinet diutinationem; qui vero correptionem aspernatur, eiicitur, vt *Mieszkoni* accidit.

CAPVT IV.

De consilio per optimates Cracouienses contra tyrannides præmissas Mieszkonis facto.

SEd ad vocem sapienter cantantis aspis obsurdescit & ad tonantis cœli minas quasi contra cœlum pugnaturus in feras ericius exhorrescit, imo tanquam in proprii iugulum capitis coniurassent, tanquam vltro in Principii factionarentur excidium, pressuras iniuriis augent, & iniurias pressuris accumulant. Quæ res inexorabiles odii causas in principem congessit. Nam deliramentum capitis membra sæpe luunt, membrorumque lapsus in capite nonnunquam redundant; quasi enim consentire videtur, qui cum prohibere possit, non prohibet. Proinde primi Prouincialium & Consulares viri secreta secum deliberatione disceptant. *Turpe*, inquiunt, *est factiosos videri, sed turpius ignauos existere. Indignum est ingenuitatem ancillari, longe indignius reginam Prouinciarum inter scorta prostitui. Durum quidem tot calamitatibus premi, sed durius in tanti Maiestatem Principis impingere. Estne vllum remedium, rebus tam confractis, ampullis vitreis inter malleum constitutis & incudem?*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in tres diuiditur partes. In prima effectum ex correctione procedentem facit. Nam aliqui ex correctione emendantur: alii vero ex correctione deteriorantur. In secunda parte ponit, quomodo *Mieszko* cum suis officialibus à consularibus paternam correctionem venerabilis Patris *Getkonis* non sunt secuti, sed in deteriora sunt prolapsi. Post *Getkonis* enim paternam correctionem oppressiones iniuriis adauxerunt, & iniurias oppressionibus accumulauerunt. Et inde est quod causas inexorabiles odii, quod ad pacem exorari seu nullis precibus flecti potest, apud Regnicolas contra Principem *Mieszkonem* coaceruauerunt. In tertia parte consilium optimatum Cracouiensium ponit, in quo tria grauia & tria grauiora disceptantur contra deliberantes, & sibi mutuo in abdito consulentes remedium quæsierant. Circa primam partem aduertendum. Qui corrigitur aliquando ex correctione emendatur, sicut *Pollenius*, de quo refert *Polycrat.* lib. 8. c. 9. Hic enim cum e conuiuio, non post occasum Solis sed post ortum surrexisset, domumque rediens *Xenocratis* philosophi patentem ianuam vidisset, vino grauiter delibutus, serto caput redimitus, perlucida veste amictus, scholam eius intrauit, nec contentus tam deformi introitu consedit. Quem *Xenocrates*, cum conspiceret, omissa re, quam disserebat, de modestia ac temperantia loqui cœpit, cuius grauitate sermonis resipiscere coactus. Aliquando vero hic, qui corrigitur, per correctionem deterioratur, sicut *Alexander*, quem cum *Callisthenes* discipulus *Aristotelis* ab eo missus exultantem obiurgaret, & mores eius componeret, ipse eundem *Callisthenem* occidit, vt refert *Polycr.* lib. 8. c. 14. Sic etiam fecit *Mieszko* cum suis officialibus, & Iudicibus, quia ad correctionem sui Præsulis *Getkonis* maiorem vesaniam induerunt, ac in deteriora deciderunt. Circa secundam partem notandum secundum *Polycr.* lib. 3. c. 13. Consentientes esse, qui notum errorem, tacent, aut corrigere cum possent, dissimulant. Ideo eorundem malorum participes existunt. 1174.

CAPVT V.

In quo remedium in capitulo præcedenti quæsitum, videlicet Mieszkone de Regno Poloniæ proscripto per electionem Cazimiri Ducis Sendomiriensis ad effectum deducitur.

TVm quidam virorum Illustrium præinsignis: *Est*, inquit, *non procul hinc oliua quadam generosioris inter ligna fructifera propaginis, frondibus amœnissimis propagatior, virore perpetuo festiuior, olei non tam stillans irriguum, quam speciosis vndique balsami profluentibus inundans, qui omnibus est notissimus, cunctis tamen est incognitus, omnibus domesticus, cunctis peregrinus, fructus elegantior omni gemmarum præstantia. Nec enim latere vos arbitror, quæ aut quanea sint* Cazimiri *virtutes, quæ fama virtutum omnium pigmentaria suauitate redolens, omnem odoraminum fragrantiam transcendens. Nam extrinsecis ipsius corporis dotibus occupari non conuenit, quæ ipsa sui venustate intuentium obtutus quasi quibusdam Solis radiis perstringunt. Supergenerosissima enim tam forma quam lineamentorum elegantia mediocriter staturam transcendens, mediocrium ipsa statura proceritas, blandus ille aspectus, quadam tamen Reuerentia Maiestate conspicuus, pudicus semper sermo, quadam tamen acrimoniæ festiuitate conditus. Cui vero tam inscrutabile pectoris armarium, præstantissimum cordis thesaurum, tam inæstimabilem animi supellectilem aut natura fundauit aut gratia stabiliuit? Incertum est, vtrum in illo natura gratiam vincat, an gratia naturam! adeo sororia inuicem altercatione colludunt, vt vtraque vincere studeat alteram, neutra tamen alteri munus inuideat victoriæ. Nam Politicis illum virtutibus natura ornauit, purgatoriis vero gratia diligentia expoliuit. Quicquid enim ad naturalem seu Politicam iustitiam, temperantiam, fortitudinem, prudentiamue spectare dignoscitur, & verbo præceptionis aperit, & operis exemplo demonstrat. Nemo siquidem, vnicuique quod suum est, fidelius dispensare nouit, nec in aliquo vnquam infallibilius viguit, aut æquitatis virtus, aut indignationum ratio. Nam quod querulantium strepi-*

1174. strepitu nonnunquam offenditur, quod causidicorum importunitates ægre fert, duo sunt in causa: odium scilicet calumniæ, & amor concordiæ. Vnde multis ob calumniam sæpe impressum est in fronte cauterium, multi naso, lingua, nonnulli capillati, ad insigne videlicet confusionis perpetuæ. E contra concordes gratiæ amplexu, ad pacis perpetuitatem inuitat: quorum alterum opus est iustitiæ, reliquum vis temperantiæ. Est enim iustitia calumniarum vltrix, temperantia concordiarum imperatrix, quæ quanti sit penes hunc, eius probat modestia, astruit mansuetudo, docet humilitas. Qui sua interdum quasi oblitus dignitatis, minimorum sese ingerit & contemperat consortio. Non lenitatis prurigine, sed beneficio virtutis, liberalitatis studio limites temperantiæ penitus excedit. Nec enim, vt plerumque moris est, aut inhiat acquirendis, aut incubat acquisitis: sed instar Tagi fluuii, quo largius effluit, eo vberius arenis inundat. Est enim auro præstantior liberalitatis largitio. Iam vero dotes fortitudinis eius licet attingere. Ingis illi laboris exercitatio; raro nisi seriis, nunquam nisi honestis intenta. Est enim vita strenuorum semper actuosa, est ignauiæ torpor ipsa quiete tædiosus. Cui quoties extrinseca desunt bellorum occupationes, venandi exercetur studiis, quia non paruum est virtutis seminarium otii declinatio, nec minima seriorum excitamina vir fortis interdum elicit ex ludicris. An ignoratis Regem Ponti Mithridatem cuius futuram celsitudinem etiam cœlestia signa prædixerunt. Nam & eo, quo genitus anno, & eo, quo regnare cœpit, stella Cometes per vtrumque tempus illuxit quadraginta diebus, vt cœlum omne flagrare videretur; quæ in ortu sine in occasu quatuor horas consumebat, per quod probatur sextam cœli partem magnitudine occupasse. Puer insidiis tutorum, veneno vinci non poterat; venandi studium elegit, quo septem annis neque orbis, neque ruris tecto vsus est, sed per siluas diuersis montibus regionum pernoctabat, ignaris omnibus, quibus in locis mansitaret. Quibus rebus & insidias vitauit, & corpus ad omnem patientiam durauit, hinc de augendo deinde regno cogitauit. Itaque Scythas inuictos perdomuit, qui ducem Magni Alexandri cum triginta millibus deleuerunt; qui Cyrum Regem Persarum cum ducentis millibus trucidarunt; qui Philippum Regem Macedonum ceperunt; Pontumque & Asiam occupat: inde Asia explorata Bithyniam transscendens opportuna quaque victoria sua meditatur. Quia vero virum fortem, non tam robur corporis, quam animi commendat integritas, non minus pectoris monstra, quam nemorum bestias studet Cazimirus domuisse. Eius quanta sit magnanimitas, quanta constantia, quæ animositas, quæ in ipso etiam animositatis torrente patientia, non est promtum expedire. Audire vultis ridiculum, sed insigne patientiæ exemplum: Quidam ad alea duellum hunc principem sollicitat, congrediuntur, confligunt; iacet in medio pignus victoriæ, argenti quantitas immensa. Vacillat aliquantisper belli fatum, & fluctuat in talorum ambiguo. Pauet ille, suspirat, ac trepidat, totus inter spem ac timorem, stupidus totus, exanimis. Tandem tactus fatum duelli dirimit, & calculum victoriæ Principi sententiat. Tum lusor quadam doloris correptus vesania, pugnum exerit, contorquet summo vibramine, maxillis Principis incutit, & noctis beneficio de manibus circumstantium elapsus in fugam conuertitur: qui vix tandem repertus consistorio præsentatur, & a cunctis reus vtpote Maiestatis carptim dismembrandus appetitur. Quo de se nihil nisi crudele mortis ludibrium præstolante, ait Princeps: Ne moueatur, Proceres, vestra grauitas, quia lenitatis est, causis ex leuibus indignari. Digna enim non est eius indignatio, cuius animus intra se tranquillior causas indignandi non ponderat; imo iniquum est examen cuius trutina iactatur in turbine. Quid indignatione dignum? quid quæso indignum pauper Ioannes admisit? (hoc enim erat nomen eius) Quid si fortunæ secum causetur iudicium? Nonne certa est, quæ in causa non dispari causam pauperis supprimit, & potentis potentiam extollit. Iniqua in vtroque, crudelis in paupere, adulatrix in potente. Non iniuria ergo vltionem iniuriæ, quam a fortuna extorquere non potuit, a filio fortunæ vt potuit, exegit, quin, vt verius loquar, lucrum lucro addidit, & fortunam in me vicit munere. Illa nummos, quibus abundabam contulit, iste aureum prudentiæ gestamen, quo Principes carere non debent fabricauit: quia meminisse me docuit, periculosum esse Principi ludibriis intendere, periculosius etiam in nummis lubrico fortunæ submitti. Prudentia enim principandum est principibus non fortuna. Grates ergo ingentes Ioanni, cuius gratia nihil modo leuitati, nihil casibus vltro fortuitis de me vlterius promitto. Sic iniuriator ille Principis amplexibus excipitur & Principatus, quam largissime donariis afficitur. Omnia in viro forti, tam patientiæ constantia, quam prudentiæ industria; qui accepta probri iniuria non solum æquanimiter fert, sed gratanter ignoscit. Non imprudenter excusat, gratia rependit, muneribus repræmiat. Sed vnde hæc omnes omnium virtutum filia? omnis earum familia? Quicquid operis, quicquid officii exerceant, ad prudentiæ refertur iudicium. Verbi gratia: Gestat patientia, quæ est filia fortitudinis, tres in eadem sarcina massas: massam languoris, massam laboris, massam contumeliarum seu iniuriarum. Quam videns prudentia: Quid, inquit, fers, filia? Ad quam illa 1174.

1174. *illa gemens sub onere: Accelera mater: exonera turgentem, ad te sarcinam tua soror hanc proferri iussit. Cui prudentia: Agnosco mea sororis delicias, consueta nosco munuscula; sibi nos ancillari iubet, sibi tamen ó patientia compatimur. Sustine modicillum, faciam, quod hortaris. Rudes itaque massas mittit in caminum desideriorum, conflat, excoquit, examinat, & in laminas producens ductiles, miro artificio aureos effingit ornatus. Sic prudentiæ magisterio ex obiecta infortuniorum materia fabrefiunt virtutum insignia. Claret hoc in filio prudentia, de quo mihi sermo est. Qui cum sit princeps consiliis strenuus, prodigus, prouidus, cautus, circumspectus, cum vndique prudentia fulciatur industria, inter simpliciores tamen simplicissimus videri studet, tum vt arrogantiæ periculum declinet, tum ne humilitatis deserat vestigia, tum vt de simplicitatis palea vberius eliciat grana sapientiæ. Prudens enim virtutis fructum in conscientia metit, minus perfectus in ostentatione. Vnde* Liuius: prudentia nihil simplicius, simplicitate nihil prudentius. *Nam quis nescit commessationum assiduitatem virtutibus esse inimicam. Nec enim fucaria, nomen & speciem liberalitatis mentita, virtutes inuitat, inebriat, intoxicat. Ex industria tamen sub quodam simplicitatis vmbraculo, conuiuiorum celebritates non solum non declinat, sed celeberrimos ac prodigos crebrius instaurat apparatus, causas ob multas. Quarum prima est, vt quod sibi virtutis desit, ex infatuatis aliorum sensibus condiscat. Est enim prudentia experimentum fatuitatis, sicut fatuitas cos est virtutis. Stulto siquidem in stultitia deprehenso sapiens sapientior erit. Secunda causa est, vt aliorum de se agnoscat iudicia. Liber enim dicitur Bacchus, & liberam de hominibus promulgat sententiam. Tertio vt secretius contra se fabricata machinamenta, quæ a sobriis elicere nequit, ab ebriis extorqueat. Furtim enim ebrietas animi sacrarium irrepit, & patentius sobrietatis arcanum. Nemo prudens nectar infundit vasi rimoso, quo totum effluit. Ideoque vir sapiens opera precium habet, eorum non imprudenter experiri prudentiam, quibus penitiora consiliorum arcana committit. Infusus namque liquor sine difficultate rimas inuenit in fictili. Postremo diligi maluit pius princeps quam timeri. Amore siquidem Regem suum examen apum sequitur, non timore. Gratia autem conciliandæ gratiæ, quia communis est apud omnes conuiuendi ratio, conuiuiorum honestati pro tempore indulget. Eatenus tamen, vt nihil ebrietati de se licere permittat, vtpote quem sæpe comes indiuidua non deserat animi sobrietas. Scitis quo pacto stipatur interim literatissimorum lateribus altrinsecus, quorum tam sobrietas, quam scientia, paucis est incognita. Cum his nunc sanctorum exempla Patrum, nunc virorum gesta illustrium vicaria relatione retractat. Interdum organicis præcinens aut succinens concentibus, cælestis meditatur harmoniæ dulcedinem; theologicis nonnunquam exercetur inquisitionibus, vtramque partem quæstionis vtrinque argutissimis vrgens rationibus, rerum subtilium indagator sagacissimus. Si ergo quisquam delator ex inuidia temulentum asseris* Cazimirum *temulentorum consortio, cur prudentem non adstruis iugi prudentum exercitio? Habes liuor edax, quo doleas, etsi reperire non queas quod carpas. Nunquam enim hæc oliua sine fructu fuit, quem vel foueret gratia, vel carperet inuidia. Proinde sub huius vmbra nos aurram quietis captare conuenit, vt eius oleo nostri tumor doloris salubriter fomentatus detumescat. Alioquin illa filii Gedeonis nos arguet Parabola, qua docetur, qualiter ligna regem creatura ficum vel oleam, vt eis imperarent, hortata sunt; quibus abnuentibus carduam elegerunt, à quo ignis egressus omnia penè absumsit.*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte recommendationem Principis *Cazimiri* ponit, laude dignam, per quendam virum præinsignem factam; quia ipsum commendando primo etiam præmittit corporis formositatem staturæque mediocris commoditatem. Et merito, vt ait *Ægidius* de regimine Principum: *Omnes gaudent habere Principes pulchros & formosos.* In secunda parte commendat ipsum *Cazimirum* idem vir præinsignis virtutibus Politicis ac purgatoriis redimitum, quæ in eo reflorebant, vt dubium extitit, an virtutes Politicæ Purgatorias excellerent, vel viceuersa, Purgatoriæ Politicas superent. In ipso tamen illæ virtutes sic refulgentes sub inuicem non inuidebant, sed se mutuo coadiuuabant & promouebant. Et primo ipsum ostendit virtutibus Politicis fulcitum, vt puta Iustitia, Temperantia, Fortitudine & Prudentia. Hæ enim sunt quatuor columnæ, quibus thronus Principis roboratur. Inter quas quatuor virtutes primo ipsum commendat de iustitia, quæ in ipso verissime viguit, & in hac similem quempiam sibi non habuit. Qua quidem suffultus iustitia, pluribus calumniosis cauterium in fronte impressit, multis linguam, nasum copulauit, eo quod iustitia est vltrix calumniarum. Secundo commendat ipsum de secunda virtute Politica seu cardinali, scilicet temperantia, qua insignitus multos concordes fecit. Quasi enim suæ oblitus dignitatis, pluries suorum inferiorum consortio mansuetudine, modestia & humilitate adhibita multos concordauit, & ad pacis perpetuitatem reduxit, quia temperantia est imperatrix concordiarum. Et 1174.

1174. quanquam ſic adornatus extitit temperantia, adornatior tamen fuit liberalitate, cui natura ab inſantia modum dandi & abundandi non poſuit. Tertio commendat ipſum de tertia virtute Politica, ſcilicet fortitudine, quæ fuit ſempet in vtili ac neceſſaria nec non honeſta exercitatione. Etſi bellis non inteodebat Dominum ſuum tuendo, quia forte non opus erat; tamen venatiouibus occupabatur, ocium ſeu torporem ignauiæ deuitando, exercitaminaque vtilia ac neceſſaria, in his venationibus ſibi eliciendo, more Regis Ponti *Mithridatis*, qui ſeptem annis morabatur in nemoribus & ſiluis, vt patet in litera. Et non ſolum præſatus vir præinſignis commendat ipſum in genere de ſottitudine, ſed etiam de qualibet ſua ſpecie, vtputa magnitudine, conſtantia, animoſitate & patientia. Præſertim in ipſo tamen commeodat patientiam refloruiſſe; quam in effectu oſtendit, eum circa ludum aleæ per quendam militem maxillatus fuit *Ioannem*, vt etiam patet in litera. Quarto commendat ipſum de prudentia, quæ in ipſo cum ſuis ſpeciebus, videlicet prouidentia, ratione, cautione, circumſpectione ſic reſſotuit, quod omnes alias virtutes direxit & gubernauit, vt exemplum in litera deducitur. Quinto commendat ipſum virtutibus purgatoriis redimitum, vt puta fide, ſpe, charitate. Viris enim literatiſſimis ſubrietate ac ſcientia reſulgentibus ſe ſemper ſtipabat, ac tractatus ſaluberrimos ad honorem Dei & ſalutem ſuam ſpectantes tractauit, & in diuinorum meditatione ſæpe pro loco & tempore permanſit. In tertia parte præmiſſa hac multiplici recommendatione animos omnium Regnicolorum admonet atque hortatur, quatenus viſis ſuis virtutibus principatu dignis ipſum in Principem Cracouienſ. ac Dominii totius Poloniæ ſuſcipiant, ſi geſtiant *Mieſzkonis* tyrannidibus truculentis obuiare, & in dulcedine pacis tempora ſua deducere, minas tranſumtiue ſubiungendo, vt patet in litera.

Circa primam partem aduertendum. Quid vir præinſignis, de quo loquitur in litera, præmiſſa *Cazimiri* pulchritudine & formoſitate ſtaturæque mediocris commoditate addit decorem ipſius in geſtibus eius corporis; & primo in aſpectu. Dicit enim *Ægid.* lib. 1. de regimine Princip. 2. pat. 2. cap. 10. *Eos qui principari debent & dominari, etiam ab ipſa infantia ſunt admonendi de modo viuendi, vt mature ſe habeant circa eleuationem oculorum & videndi modum, vt non habeant oculos vagabundos: nam ex hoc indicantur leues corde, paruifici & puſillanimes.* Vnde talia de *Cazimiro* non ſunt prædicata, ſed quod blandus & iucundus erat illi aſpectus quadam tamen reuerentia ac maieſtate conſpicuus. Secundo ſuperaddit decorem eius in ſermone; 1174 ſecun- A dum enim *Ægid.* vti ſupra, homines in ſermone peccare tripliciter, ſcilicet loquentes laſciua, ſalſa & impræmeditata, quæ in *Cazimiro* non ſunt reperta.

Circa ſecundam partem eſt aduertendum iuxta venerab. *Aegid.* de regimine Principum, tam *Macrobius* quam *Plotinus* quatuor gradus virtutum diſtinguunt. Nam quædam ſunt Virtutes Politices, quædam Purgatoriæ, quædam purgati animi, & quædam exemplares. Exemplares virtutes ſunt in ipſo Deo; Virtutes Politicæ ſunt acquiſitæ, per quas homines tantum ſe habent in rebus humanis, vt Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & B Temperantia: Virtutes vero purgatoriæ & purgati animi ſunt, per quas quis tantum ſe habet ad diuina. Nam aliqui ſunt tendentes in diuinam ſimilitudinem; & tales dicuntur habere virtutes purgatorias. Aliqui vero ſunt iam aſſecuti illam ſimilitudinem & tales dicuntur Virtutes purgati animi. Princeps igitur *Cazimirus* his de virtutibus Politicis & Purgatoriis eſt recommendatus, ex quo colligitur multiplicibus bonis fulcitus fuiſſe. Fuit enim perſeuerans, quia modica tentatione imminente non cecidit. Fuit etiam continens, quia non ſolum modica tentatione ſuper ipſum cadente non cecidit, ſed etiam contra fratris fortes C paſſiones ſe oppoſuit, & petit. Fuit ſemper temperatus, quia in benefaciendo delectabatur. Fuit etiam & Heroicus, id eſt, valde bonus, quia contemplationi diuinæ intendebat.

Secundo notandum. Virorum ſtrenuorum vita debet eſſe laborioſa, iuxta illud *Seneca* ad Lucillum Epiſt. 31. *Generoſos*, inquit, *animos labor nutrit.*

Tertio aduertendum. Quanquam expediat cuilibet ludos alearum fugere, maxime tamen conuenit hos Principibus ſummopere deuitare propter peccata plurima tales ludos comitantia. Ideo dicit *Seneca* lib. I. c. 5. *Aleator quanto in arte doctior, tanto nequior.* Nihil enim eſt, quod tam hominem deſormet D & dehoneſtet, ſicut ludus aleæ.

Quinto notandum, ſecundum *Ægid.* vti ſupra: *Prudentia*, inquam, *eſt virtutum moralium directiua.* Virtutes enim morales ſe inclinant in finem ſibi conuenientem, vt temperantia inclinat ad ſobrietatem. Sed ſufficit inclinari ad finem debitum temperantiæ, nec in finem aliarum virtutum moralium, niſi ſciamus, quomodo poſſimus conſequi talem finem, quod fit per prudentiam. Ideo *Prudentia*, ſecundum *Ægid.* *eſt bona qualitas mentis directiua in finem virtutum moralium*; quomodo etiam Prudentia eſt virtutum intellectualium præceptiua, vt ibi require.

Quinto

1174. Quinto notandum. *Ioannes Valensis* in tractatu de quatuor virtutibus Cardinalibus, quatuor species Patientiæ ponit, tamen Do- A minus *Vincentius* tres ipsius Patientiæ species distinguit, scilicet Patientia contumeliarum & iniuriarum. Sexto notandum, secundum Diuum *Hieronym.* super Ozeam. *Prudentia absque simplicitate malitia est, & simplicitas absque prudentia stultitia nominatur;* hæ enim virtutes sic se ad inuicem habent, quod vna alteram temperat; & hoc Saluator in Euangelio innuebat vel innuebat dicens. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Eatenus vir *Cazimirus* prudentissimus simplicitate exstitit decoratus, qua quidem simplicitate nihil fuit in eo prudentius, & prudentia nihil simplicius, vt dicit textus. Sciendum est septimo, circa hæc commendat *Cazimirum* de vera conditione B prælati, qua ipse floruit, in eo quod maluit diligi, quam timeri. Quomodo autem faciendum hoc sit, docet *Ægidius.* Debet enim Princeps tria in se habere, vt a populo ametur; scilicet, quod sit beneficus & liberalis, magnanimus seu fortis, iustus seu æqualis. Vulgus enim non percipit, sensualia nisi sint bona. Octauo sciendum: Commeodat *Cazimirum* de Indultione Conuiuiorum. *Cazimirus* enim honestis conuiuiis aliquando inhiauit, per quæ sibi multorum gratiam conciliauit; nunquam tamen in his ebrietatem incurrit, sed semper sobrietate pullulauit more *Traiani*, de quo *Polycratus* lib. 5. cap. 8. Nono aduertendum: Commessatio C nimia est virtutibus inimica. Vnde *Hieron.* in Canon. Distinct. 44. *Ventris ingluuies ad luxuriam facile prouocat, & omne bonum opus dissoluit.* Vnde venter & genitalia sunt sibi vicina & ex vicinitate membrorum confœderatio integratur vitiorum, quod pulchre probatur figuratiue 1. Reg. vlt. in Regno Nabuchodonosor.

Circa vocabula aduertendum, *Sobrietas,* secundum *Ægid.* vti supra, *est virtus reprimens nutrimentales delectationes.* Est autem hæc virtus Prælaris præcipue principi- D bus necessaria. Primo propter dignitatem officii; secundo propter subtilitatem iudicii; tertio propter vtilitatem Christi. 1. Timoth. 2. quarto propter expectationem præmii. Ex quibus elicitur. Quod etsi *Casimirus* conuiuia ciuilia celebrauit, in eo tamen gestus Philosophicorum conuiuiorum gessit. Nam scientificorum virorum consortium habuit, cum quibus salutaria documenta & sanctorum exempla pertractabit & ad Musicorum cantum, meditatione diuinorum se occupauit, iuxta ergo legem diuinam se rexit.

NOTA. 1174.

Getko Episcopus Cracouiensis, à Lucio Papa tertio petiit corpus S. Floriani, & impetrato eo Ecclesiam S. Floriani in Kleparz fundauit; Cazimirus iustus nuncupatus.

Idem Cazimirus Monasteria in Sulcziow, Ploczko, & Koprzywnica fundauit.

CAPVT VI.

De Cazimiri nuncupati Iusti, Ducis Sandomiriensis in Principem Cracouiens. ac Dominum totius Poloniæ susceptione.

His itaque omnes persuasi, tum *Casimiri* A. C. 1178. fauore, tum adipiscendæ studio libertatis, *Cazimirum* suspirant, conueniunt, erant, sollicitant, vt si Regni dignitate non capitur, misericordiæ supplicatione inflectatur; si regnare non appetit, misereri non contemnat. Ad quos ille: *Antiqua,* inquit, *imo antiquata penes nos est huius tentationis cauillatio. Nec enim tam repente à nostra potuit excidisse memoria, qualiter primi Principum, Aiax & famosus ille Suatoslaus, cuius gloriosa hodie viget prosperitas, & cuncti pene proceres me licet renitentem ad idem regnum pertrahebant, vt propulsato piissimo principe fratre* C *nostro Boleslao, infausta vendicatione securius imperarem. Sed malui fraternæ pietatis amplexum omnium præferre imperio. Nam qui fratrem odit, sui homicida est, quia fraternum in se cor amputat, propriis semetipsum præcordiis exenterat. Quoniam igitur tunc puer innocentia fonte laui pedes meos, quomodo in sanguine rursus fraterno inquinabo illos? O! quam egregii ad principatum gradus; in me homicidium, in fratre fratricidium, in fratricidio parricidii temeritas. Quo namque pacto in eius exterminium consurgam, qui me plus quam fraterna fouerit teneritudine, quem plus quam* D *filiali deuotione semper coluerim? Periniquum prorsus est iniquis prosperari commercus.* Instant illi: *Sane,* inquiunt, *Princeps Serenissime, Boleslai parendum erat pietati, quia tunc nulla honestas caussa intercessit, solo factionis impetu contra illum perstrepente. Nunc alia ratio pactum reformat, cum omnes extrema vrget necessitas: quibus nisi tua succurrat miseratio, nisi tam obstrangulata Reipub. relaxetur per te spiriculum, suffocari necesse est, cum nulla sit aliorsum transmigrandi facultas.* Vix, itaque tam creberrimis instantiarum

1178. tiarum importunitatibus, quam amicissimorum impulsus consiliis, Cracouiam eum perpaucis adit cauens, ne violenta magis ipsius occupatio videatur, quam vltronea ciuium electio. Occurrunt illi alacritate indicibili exercitus numerosi catervatim, vndique turmæ profluunt, exultant, gratulantur; Saluatorem proclamant, aduenisse. Omnis illum ætas amplectitur: omnis adorat concio, dignitas omnis veneratur. Valuæ quoque Ciuitatis licet inuictissimis instructæ præsidiis, vltro patefiunt, vltro ab arce desiliunt, quos *Miesżko* vrbis præsidio præfecerat, cunctique prona ceruice scabello *Cazimiri* aduoluuntur. Omnium itaque concurrunt vota omnium coniurant studia & princeps ab omnibus adoratur.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in quatuor diuiditur partes principales. In prima parte ponitur omnium Cracouitarum ac Regnicolarum in *Cazimirum* mentis directio. Qui persuasi commendatione præcedenti cuiusdam præinsignis viri, tum fauore *Cazimiri*, tum studio adipiscendæ libertatis, & euitandæ tyrannidis *Miesżkonis*, intentiones suas in *Cazimirum* direxerunt, ac ipsi studiose supplicauerunt, vt si Regni culmen non ambiat, nec regnare appetat, petitioni tamen ipsorum benigne annuens, misereri non contemnat.

In secunda parte ponitur *Cazimiri* ad petita ipsorum responsiua excusatio, quæ procedebat ex fraternæ charitatis spontaneo præcordio. Quemadmodum etenim prius eiusdem Regni principatum sub fratre suo *Boleslao Crispo*, per eosdem Regnicolas petitus renuit accipere; sic vniformiter sub *Miesżkone* recusat idem regnum suscipere fraterna suffultus charitate. Quam quidem fraternam charitatem si abiiceret, ipsemet sui homicida fieret, in fratre fratricida, & contra in fratricidio parricida, vt litera deducit.

In tertia parte ponitur regnicolarum instantior supplicatio, causæque ac necessitatis legitimæ per eosdem allegatio.

In quarta parte ponit Regnicolarum importunas instantias, ac amicorum rationes consultiuas *Cazimiri* consensus, ac in Cracouiam cautus iucundusque nec non felix ingressus; quo omnes ipsum in Dominum susceperunt, & constantissime pro illo se morituros corporali mediante iuramento vnanimiter spoponderunt.

Circa primam partem notandum. Duplex causa in litera tangitur, qua regnicolæ sunt moti pro susceptione *Cazimiri*. Prima est fauor regnicolarum erga *Cazimirum*. Cum enim *Cazimirus* Regnicolis fuit sic multipliciter virtutibus Politicis & purgatoriis commendatus, mox animis eorum fuit amicabiliter affectus. Et merito. Teste enim *Tullio* lib. de Amicitia, *Nihil est virtute amabilius; nihil quod magis alliciat ad diligendum. Nam propter virtutem & probitatem est, quos nunquam vidimus, quodammodo diligimus.* Secunda causa est affectus libertatis adipiscendæ. 1178.

Quilibet enim homo libertate afficitur. Vnde secundum *Polycrat.* lib. 7. cap. 17. *nemo est, qui non gaudeat libertate, & qui vires, quibus eam tueatur, non optet.*

Circa secundam partem aduertendum, *Cazimirus* excusando se de regni susceptione allegat & præfert charitatis fraternæ amplexum, ne per eiusdem regni susceptionem incurrat eiusdem fraternæ charitatis contrarium, videlicet odium perpessimum charitatis fraternæ atque Dei expulsum. Consistit enim fraterna charitas iuxta *Hugonem* in Paradiso animæ, in quatuor; vt puta, si quis proximo tanquam sibimet bonum in anima, bonum in corpore, bonum in honore, bonum in rebus exterioribus cupit prouenire. Si ergo aliquis in aliquo istorum quatuor deficit, charitas in eo non est, sed odium, & hic fit ipsius homicida est, quia scribitur 1. Ioan. 3. Omnis qui odit fratrem suum homicida est. Quia ergo sub altero principatum ambire non est charitate roboratum, ideo digne *Cazimirus* principatum renuit, nec ipsum sub fratre suo *Miesżkone* accipere attentauit.

Circa tertium est aduertendum. Sæpius quæ fieri non debent, multoties vtilitatis ac necessitatis aut honestatis causa legitima interueniente licite admittuntur, salua affectus bonitate. Vnde *Polycrat.* lib. I. c. 4. *Causa*, inquit, *actum poterit decorare, si aut necessitate subsistat, aut ingenii vtilitate, aut honeste splendescat, cum ex affectu mentis tota valeat Substantia operis colorari. Affectus enim operi nomen imponit.* Ergo iure *Cazimirus* non debuit principatum Cracouiensem & dominium totius Poloniæ acceptare, causa tamen legitima nunc interueniente, scilicet regni salute, potuit hoc facere.

Circa quartam partem aduertendum. Secundum *Petrum Blesens.* Epistola 32. *Ea est lex amicitiæ & conditio charitatis, vt amici intimi in necessitatibus suos interiores affectus exteriori opere prosequantur*, eo quod secundum *Tullium* libro de amicitia: *Amicorum est idem velle.* Sic ergo *Cazimirus* legitur fecisse, qui ex se principatum Cracouiensem, nec non totius Poloniæ renuit accipere, votis inuictus amicorum eundem principatum tandem curauit suscipere. Non est enim dolus qui seruit fidei & militat charitati. Secus autem est, si Domini Poloni fidem & sacramentum Religionis sibi spopondissent, quia ibidem subiungit *Polycratus* dicens: *Hoc tamen caucndum docent historia,*

1178. *storiæ, ne quis illius moliatur intentum, cui fidei & sacramenti religione tenetur astrictus. Nam & Sedechias ob neglectam fidei religionem legitur captus & exoculatus;* & subiungit: *Sed nec veneni, licet videam ab infidelibus alioquin vsurpatum, vllo vnquam iure indultam lego licentiam; non quod tyrannos de medio tollendos esse non credam, sed sine honestatis religionisque dispendio.* Magna igitur pietate Domini Poloni tam erga Patriam qoam erga Principem *Mieszkonem* tenebantur, quia & Patriæ Salutem reddiderunt, & principem profligatum de regno non occiderunt, vt scilicet reatom suum cognouisset, & pro peccatis pœnitentiam congruam egisset, animamque suam in via salutis posuisset. Impletum est ergo in eo dictum *Polycrati*, quod scribit libro 1. cap. 21. dicens. *Finis tyrannorum est confusio, & ipsis flabello paratur incendium, cum ad correctionem processerint tyrannice filiorum.*

CAPVT VII.

De Miesʒkonis Proscriptione, ac ipsius de Regno mirabili eiectione.

His imperterritus *Miesʒko* summæ magnanimitatis Princeps suorum consilia, fidem, animos & robur explorat. Sed sero; quia neglecto diu languori non facile succurritur. Nec est in maris fundo consultatio naufragii. Eodem namque momento, quo iurisiurandi religione illi sese obstrinxerant, pro illo constantissime morituros, & fidei obliuiscuntur & Principis. Sed & charissimi eius, tantorum prorsus beneficiorum immemores ab eo dilabuntur. Inter quos Dux *Odo*, cuius primogenitus, hostis atrocissimus proprii radicem stipitis eradicare contendit, in proprium verticem flammas congerit. In patris excidium pertinacissimus, non vt quendam Bactrianensem, quod absit, imitetur parricidam; sed vt nouercæ filios, quibus pater post se successionem spoponderat, a regno arceret. Regem siquidem Bactrianorum *Eucratidem*, cuius supra meminimus, filius iam Regni socius a Patre factus ambitu interfecit; qui quasi hostem iam patrem occidisset, per sanguinem eius currum egit & corpus inhumatum abiici iussit; sed non sine vltione. Huius enim parricidæ vnicus paruulus aui morte anxiatur, anxius ignaris custodibus nemus ingreditur, dolorem anxietatis morsibus ferarum optat finire. Qui diebus aliquot per lustra vagabundus fungis & radicibus laboranti stomacho succurrit. Nouissime cuiusdam gustu radicis pestiferæ in languorem prosternitur; quo fatigatus quasi animam exhalaturus oscitare cœpit. Oscitantis ori serpens illabitur, cognita forsitan suæ pestilentiæ radice illectus. Hic introreptans herbas crudas indigestas, ad os stomachi reuocat, & ad vomitum impellit. Pater interea venatibus indulgens diutissime quæsitum ac desperatum, sic tandem vomitantem invenit: qui cum rugitu per adolescentulum prouoluitur, lacrymas effundit, ad os moribundi os applicat, & hiantem osculis fatigat. Illico serpens osculantis labio morsum impingit; quo læsus pater ac territus, repente resiliit, & serpentem vix cum parte labii abstrahit & obterit, paruulumque semianimem ad suos reportat; & in breui redditur sanitati adolescens, omni veneno euomito. Patrem ex vulnere serpentis infusum virus in vesaniam vertit, qua sæuissime agitatus, cum alios oppetere non posset, linguam, labia mordicatim sibi detruncans absorbet; sic propria membra dimordicans vix tandem expirauit. Agnoscisne hic diuinitatem vltricem? Nam adolescentis pietatem idem serpens medendo remunerat, & parricidii nefas parricidam occidendo vlciscitur; quorum ex altero pensandum, quantum gratiæ mereatur filialis deuotio, ex reliquo autem, quantum supplicii timere debeat contempta parentum religio. Igitur *Miesʒko* non tam fraternis eiicitur armis, quam suorum perfidia, qui pene ab omnibus desertus patria simul excidit & regno. Finitimo vero cum tribus contentum filiis oppidulo, circumdederunt illum vndique infortuniorom agmina. Nam gener eius *Sobeslaus* principum strenuissimus a Regno Bohemorum profligatur; alter gener dux Saxonum & Bauariæ ab hostibus circumquaqoe impetitur: imo a quibuscunque solatium sperari debuerat, propriis adeo necessitatibus vrgentur, vt nec modicillum subsidii polliceri possent. Omnes quoque maritimorum præsides non solum obsequelis renunciant, sed hostilitatis arma in illum capessunt; omnes *Cazimiri* gaudent subesse imperio. 1178.

COMMENTARIVS.

Circa literam aduertendum, secundum Philosophum in Ethic. Filii parentibus non possunt æquiualens reddere, nec possunt eis sufficienter recompensare, ratione triplicis boni ab ipsis recepti scilicet nutrimenti, doctrinæ, seu naturalis educationis, & informationis. Ratione quoque ad tria filii parentibus obligantur, scilicet ad reuerentiam, vitæ necessaria, & obedientiam. Vnde Eccl. 7. Honora Patrem tuum & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Hæc reuerentia fieri debet tripliciter; scilicet ore, corde, & corpore. Primo corde, vt ipsos de toto corde diligant, super omnia post Deum. Dicit enim *August.* super Cantic. *Ordinauit in me charitatem; amor parentum est præponendus amori filiorum.* Secundo ore, vt nec diris nec asperis verbis cum ipsis contendant, sed blandis verbis ipsis respondeant, & ipsorum reprehensiones patienter & humi-

1178. humiliter sufferant, iuxta illud *Catonis*. Patientia vince parentes, quod est contra illos, qui parentibus maledicunt, & ex hoc diuinam maledictionem incurrunt. Exod. 2. Qui maledixerit Patri vel matri; morte moriatur. Tertio corpore, vt si debiles sunt corporaliter, quod portentur & eis manualiter seruiatur. Eccl. 3. Fili suscipe senectam partis tui & ne despexeris eum in vita illius. Ad hanc reuerentiam sic exhibendam inducunt nos nedum sacra Scriptura, sed etiam natura & acerba pœna; naturaliter enim secundum *Polycr.* lib. 5. cap. 4. Parentes veneramur. Et hoc tali exemplo deducitur, quod scribit *Phil. de Pergamo* part. 5. præc. 52. "Quidam Paterfamilias de vxore sua adultera tres filios "videbatur habere, quorum solus vnus ei fuit "legitimus; quem dum scire cupiebat ab "vxore, non potuit exquirare. Moriens ta"men illum hæredem constituit, qui suus le"gitimus filius extitit. Cum vero quilibet "diceret se legitimum hæredem, trahuntur "ad iudicium. Iudex autem protulit, vt qui"libet eorum in corpus Patris defuncti iace"ret sagittam, & qui melius percuteret, in me"dio cadaueris hæreditatem perciperet. Cum"que eorum duo sagittis valde percussissent, "qui verus erat filius dicit, se nunquam per"cussisse patrem suum, & si quando cæteri "percuterent, non dimitteret nefas, & hæc di"cens flebat. Iudex iudicauit eum esse ve"rum filium & per consequens hæredem, quia "natura ad hoc faciendum compellit eun"dem." Ad reuerentiam etiam parentibus exhibendam debet nos inducere pœna acerba, quam multoties infert Deus parentes maledicentibus. Vnde *Augu∫t.* de Ciuit. Dei refert, quod quædam nobilis mulier de *Gezariad* habuit tres filias & septem filios. Quæ cum nuper defuncto suo viro tristaretur, & tunc a filiis commolestaretur maledixit, qui in vesaniam ac tremorem membrorum sunt conuersi, & ob suam nobilitatem ciuium aspectum non ferentes per mundum vagabantur: quorum pœna cunctorum videntium terrebat aspectum. Duo autem ex ipsis, *Paulus* & *Paladias*, cum intrauerunt Ecclesiam S. Stephani ob merita ipsius sunt curati. Illi autem, qui parentibus reuerentiam non exhibent, sed eos maledicunt, aut manus violentas iniiciunt, timeant ne executionem DEI grauem incurrant.

CAPVT VIII.

De ordinatione Poloniæ per Cazimirum, ac de ipsius totali gubernationis adoptione.

CVi dum omnes vrbes, Prouinciæ ac municipia sine bello gratulanter patefiunt; Sileuciana visa est rebellare Prouincia. Cuius principatum *Mieszko* Wladislaides, fratre abacto Duce *Boleslao*, rapuerat. Hanc non minimis extortam conatibus *Boleslao Cazimirus* restituit; sed & fratris eius strenuitatem, eiusdem videlicet *Mieszkonis*, quorundam largitione oppidorum obstringit, (A) fratremque ipsorum *Conradum* Glogouiensis Marchiæ principem fecit; *Odonem* vero Posnaniensi principatu insignit. *Leszkoni* autem prouincias paterno relictas testamento confirmat. Præsidi earundem omnibus prædito virtutibus Principi *Sironi* eius curam commisit: Eiusdem *Sironis* nepoti *Samborio* Gdanensi Marchia instituto, quendam quoque cui nomen *Boguslaus* seu *Beodorius* maritimis ducem constituit. Nam Gnesnensem Prouinciam, quæ est omnium apud Lechitas metropolis, cum suffraganeis vndique municipiis proprii principatus corpori connectit. Sed & Russiæ nonnullos, iubet accede- (B) re Prouincias, Przemisliensem cum oppidis contingentibus, Wladimiriensem cum Ducatus integritate, Brzesczie cum omnium suorum incolatu, Drohiczin cum suorum vniuersitate. Sic itaque *Cazimirus* fit monarcha Lechiæ, sic quatuor fratrum *Wladislai, Boleslai, Mieszkonis, Henrici* quatuor Principatus in solum *Cazimirum* confluxerunt, sicut pater longe prædixerat, de quatuor loquens fluminibus, per quæ quatuor Monarchias figurat, per alueos quatuor Principatus, *Cazimirum* per auream situlam, virtutes eius per fontem aromatum significans. Igitur seruitutis loramenta dirupit, & exactoria iuga dissipat, dissoluit tributa, vectigalia relaxat, o- (C) nus non tam alleuiat, quam penitus exonerat, angarias ac perangarias expiare iubet.

COMMENTARIVS.

In hoc capitulo ostendit: Primo, quomodo Sileuciam rebellantem subegit sibi, & inter fratres scilicet *Boleslaum Longum, Mieszkonem Loripedem*, & *Conradum* filios *Wladislai* exulis distribuit.

Secundo. Quomodo Posnaniens. Principatum *Odoni* primogenito *Mieszkonis* senis assignat & donauit.

Tertio. Quomodo *Leszkoni* & nepoti suo, filio *Boleslai Crispi* Mazowiam & Kuiawiam testamentaliter sibi per fratrem, & auum assignata donauit, & literis testimonia- (D) libus confirmauit; cui propter iuuentutem tutorem quendam nobilem *Sironem* dedit.

Quarto. quomodo *Samborium* eiusdem *Sironis* nepotem, Gdanensi Marchiæ præsidem fecit.

Quinto, quomodo *Boguslaum* Marchiæ inferioris ducem constituit; Gnesnensem vero Prouinciam cum suis suffraganeis ciuitatibus ac Cracouia, Siradia, Lencicia, Sendomiria, Lublin, nec nonnullis Russiæ Prouinciis, scilicet Przemisliensi, Wladimiriensi, Brzestensi, Drohicensi, cum castris, municipiis & oppidis ac earum appendiis suo annectit imperio. Sic itaque *Cazimirus* fuit Monarcha Lechiæ secundum Prophetiam sui patris *Boleslai*, 1178.

1178. *lislai*, factam in agone mortis suæ, vt habitum est de hoc, lib. 3. Epistola 27.

Vltimo ostendit, quomodo patriam libe- A rauit & oppressiones, seu quæuis grauamina, à suis regnicolis relaxauit & omnino amouit.

CAPVT IX.

De Regni Poloniæ Constitutionibus ac antiquis consuetudinibus earundemque cassationibus.

FVit autem huic genti ex antiquo persolenne & quasi consuetudinis autoritate approbatum, vt quisque potentum, quorumlibet pompatica vergens, pauperum non tantum paleam, fœnum, stipulam, sed annonam horreis ac tuguriis perfractis prædatiue diriperet, nec tantum depascenda, quantum caballis B pes conculcanda profunderet. Erat & aliud non absimili temeritate antiquatum. Quotiens a potente aliquid vel exilis legatiuncu æ ad quemlibet esset instanter perferendum, iussi sunt satellites veredis pauperum insilire & vnius horæ momento infinitissima stadiorum millia cursu citatissimo transuolare. Quæ res multis multo fuit periculo, quorundam caballis irremedibiliter enervatis, quorundam penitus extinctis, nonnullis, cum probati essent, irreuocabiliter abductis: vnde latrociniorum, nonnunquam homicidiorum obrepsit occasio non modica. Fuit præter hæc a principibus pertinaciter vsurpatum, vt bona C decedentia Pontificum quasi quodam prædocinio diriperent, aut a principali fisco inferrent: quod quia diuini iuris est, nullius in bonis est. Quod autem nullius in bonis est, occupanti conceditur. Sed Deus non irridetur, nec irrideri debet vllius phantasiæ ridiculo. Igitur ne talia de cætero fiant, iubet æquitatis Princeps sub anathemate interminatione inhiberi. Addunt sacris institutis infulati octo sacri Antistites, *Sbislaus Gnesnens.* Archiepiscopus, *Getko* Craconiensis, *Stroslaus* Wratislauiensis, *Cherubin* Posnaniensis, *Lupus* Plocensis, *Onolphus* Kuiauiensis, *Conradus* Pomesanienfis, *Gaudentius* Lubucsrum. Est autem octenarius primus solidorum nu- D merorum inter pares & numerus beatitudinum, quod signat solidas esse debere constitutiones & beatos fore ipsorum cultores. Omnes itaque vna voce pronunciant:

Qui pauperum Annonam aut vi aut qualibet ingenio acceperit, aut accipi iusserit, anathema sit.

Qui legationis occasione cuiuslibet angariauerit, aut angariari iusserit quadrupedem, anathema sit; excepto vno casu, quando videlicet hostes alicui Prouinciæ imminere nunciantur. Nulla est enim iniuria, si tunc vtcunque saluti Patriæ consulitur.

Rursus, qui demortui bona Præsulis inuaserit, aut inuadi iusserit, siue Princeps ille fuerit, seu qualibet illustris persona, seu quauis officialium siue omni exceptione anathema sit. 1178.

Sed & quia spoliatum susceperit Pontificum siue sublatorum integra restitutione aut certa restitutionis sponsione, tanquam sacrilegii eiusdem consentaneus, eiusdem innodetur anathematis participio.

Approbant vniuersi & cunctis gratissimas asserunt sacrarum prohibitionum sanctiones, quibus intemerata ex eo accedit perennitas, quod Apostolico *Alexandri* III. priuilegio roboratur: diuino cuius oraculo principatus *Cazimiri* confirmatur, ne paterna illi voluntas vllum pariat præiudicium, quia cautum fuerat, vt penes maiorem natu principandi resideret autoritas, vt in principatu litem successionis ratio primogenituræ dirimeret.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in duas partes principales. In prima consuetudines malæ antiquitus in Regno Poloniæ solitæ ponuntur. In secunda parte ad instantiam *Cazimiri* principis præclarissimi per Archiepiscopum Gnesnensem *Sbislaum* cum suis septem suffraganeis dictæ consuetudines singulatim cassantur, & sub ex communicationis pœna prohibentur, nec non per omnes, tanquam sacræ & omnibus vtiles constitutiones approbantur, & *Alexandri* Papæ tertii priuilegio roborantur. Qui tertius *Alexander Cazimirum* in Principem Poloniæ sic electum confirmat non obstante Patris dispositione, qua cautum fuerat, lib. 3. epist. 26. quod senior semper fratris Principatum & regnum obtinere debeat. Informatus enim fuit per regnicolas Dominus Apostolicus de *Miezkonis* multiplicibus tyrannidibus, ob quas ipsum a principatu sic abiectum non reuocauit, sed *Cazimirum* electum confirmauit, & gratiose roborauit

Circa literam est notandum, secundum *Boëtium* & *Ioannem de Sacro Busto* in tractatu de radicum extractione, triplex est numerus, scilicet linealis, superficialis, & solidus. Linealis est, qui consideratur penes vnicum processum, scilicet non habens respectum adductionum numeri in numerum. Sed superficialis est, qui prouenit ex ductu numeri in numerum semel, etsi eiusdem numerum in semet ipsum, vt bis duo sunt quatuor, fit numerus quadratus; numerus vero solidus est, qui prouenit ex duplici ductu numeri in numerum, & si eiusdem numeri in eundem numerum vel suum quadratum fit numerus cubicus. Et sic corpus solidum dicitur firmum & numerus beatitudinum, de quibus Matth. 5. sic istæ constitutiones ab octo episcopis factæ fuerunt firmæ quia a regnicolis acceptæ & priuilegiis *Alexandri* Papæ roboratæ.

CAPVT X.

De Miezkonis senis supplicatione Cazimiro porrecta, pro sui ad principatum restitutione.

1178. FRater interea fratrem obnixa supplicatione fatigat, non interpellata precum instantia sollicitat. Ponit illi ante oculos tremulæ senectutis defectus, luctuosum nurus eiulatum, funebria neptum lamenta, crebros nepotum singultus, quibus melius esset occisis gladio, quam interimi fame, cuiusdam ergastuli angustiis inclusis. Satiusque agit finitiuo semel intercipi articulo, quam guttatim infortuniis destillare. Meminisse illum rogat, qua teneritudinis dulcedine apud ipsos eius fota sit adolescentia, quo studio, quo amplexu educata iuuentus, quo demum fauore, qua solertia, quibus, nisi dissimulare velit, eorũ beneficiis, non solum patrimonii primitias, sed & principandi fuerit assecutus auspicia, quam filiales quoque, quam deuotæ, quam intimis erga ipsos semper feruentes præcordiis affectiones extiterint. *Vbinam*, inquit, *illa tam gratuita sponsionum vbertas? obi tam intemerabilis illa fidei perennitas? Si vlla igitur adhuc superest tantæ scintilla dulcedinis, si viuit vlla eot gratiarum scintillula, summo nobis erit beneficio patria restitutio. Minus enim miserum est, domestico teri iugo, quam exilii calamitatibus tabescere. Imperandi siquidem onus & Regia celsitudo Maiestatis viris decrepitis, viribus imbecillibus non conuenit. Nam nec lentisci virgultum, nec stipitis annositas carientis molibus congruie fulciendis; imo prouidentius agi cum hac Republica non potuit. Cui non peregrinus, non barbarus, non prædo quispiam insultat, sed princeps imperat legitimus: cuius iucunctanter imperium factio proditionalis, naturalium odio Principum hostibus prostituere intendebat, eodem forsitan proditionis ingenio circa te militatura. Tutius ergo est, & magis honestati consentaneum, te tuorum fulcire nepotum obsequiis, quam stipari proditorum insidiis. Alioquin illud verendum est Sapientis:* Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuamen.

COMMENTARIVS.

Mieszko senex cum iam exilii tædio fuisset affectus, humili qua potuit *Cazimiro* prece supplicauit, vt ipsum non principatui, sed tantum paternæ ditioni restituere dignaretur. Cuius preces vt facilius *Cazimirus* dignaretur exaudire, allegat sibi tum propriæ personæ miserabile senium, tum nurus flebilem eiulatum, tum etiam lamenta nepotum ac beneficia in ætate tenera eidem *Cazimiro* per ipsum exhibita, atque erga ipsum Regnicolarum proditionalem industriam, vt sic timens ciiius ipsum assumat. Denique sapientis dictum adducit Eccl. 4. vt in textu.

CAPVT XI.

In quo Cazimirus petitionem fratris sui examinat, & exauditione dignam iudicat.

AD hæc *Cazimirus: Ingratitudo*, inquit, *est accepti dissimulatio beneficii, cuius comites sunt repramiationes, odium & arrogantia supercilium. Quorum societas aut societatis contagium nunquam nobis in animo fuit; imo fateor, ac semper fateri velim, fratris ac nurus me immortalibus obnoxium beneficiis. Nec iniusta enim est eorum postulatio, qua non nisi debitam patrimonii restitutionem continet. Nam principatum forsitan repetendi nullum illi ius competit, quia priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate; si tamen pertinaciter abusum fuisse constiterit. Expedit enim Reipub. ne quis re sua male vtatur. Quod autem ab efficacissima hæreditatis portione illum retardare videatur: prorsus non video.* Suboritur exinde murmur & increbescit seditionis tumultus inter Proceres. Aiunt enim: *En! quod verebamur, accidit. Raro coruus coruum exoculat: Raro frater fratrem stirpitus exterminat. Nostrum hic agitur discrimen, nostrum euidentissime periculum. Huius enim restitutio nostrum est exterminium; quia non differet, cum tempus acceperit, atrocissimam iniuriarum vltionem exercere, imo truculentissimam vltionis tyrannidem. Geminus profecto nobis hostis imminet, &* Mieszko *propter suas*, Cazimirus *propter fratris iniurias. Quid ergo? Eodem certe surculo amputari conuenit, eiusdem surculos propaginis. Frustra enim exstirpatur carduum interea socia manente radice.* Intellecto autem *Cazimirus*, tam discriminosæ seditionis exitum ad se deuolui, asserit, non animo restituendi fratrem hæc a se dicta, sed studio experiendi animos ipsorum, acceptissimamque sibi esse eorum erga se constantiam.

COMMENTARIVS.

Circa literam aduertendum est secundum *Franciscum* lib. I. cap. 91. *Duo sunt beneficentiæ vulnera, Exprobratio largientis & recipientis obliuio, vtraque mater ingratitudinis est beneficii nouerca.* Illa ingratitudinem parit in altero; hæc in se, & hæc quæ parit ingratitudinem in altero, fit quatuor modis. Primo iuxta *Senecam* de benef. *Ingratus est, qui se accepisse negat, quod accepit, ingratus qui dissimulat, ingratus qui non reddidit.* Secundo: quia obliuiosus nunquam videtur esse gratus, quia non permisisset labi beneficium de memoria. Vnde *Cato: Accepti beneficii memor esto.* Tertio: quia obliuio præcludit viam redeundi ad gratitudinis virtutem.

Secundo notandum secundum *Cassiodorum* lib. 9. Var. Epist. 19. *Rerum causa semper in semine sunt, quia illam læsio remedetur, cuius origo non tollitur.* Et hinc est, quod domini Poloni, cum viderent fauorem *Cazimiri* pro *Mieszkonis* reuocatione, timentes de periculis ex hoc euenturis, cogitabant etiam *Cazimirum* de Regno eiicere, quia sublata Causa aufertur & effectus. Ipse enim dictorum periculorum ipsis imminentium causa fuisset, per 1178

1178. per hoc, quod *Miefzkonem* ad Regoum Poloniæ admisisset.

CAPVT XII.

De modis per Miefzkonem quæsitis, quibus potuisset Cazimirum à Principatu Poloniæ destituere.

AT vero *Miefzko* ad Imperatoria conuertitur suffragia, querulose coram Imperatoris *Friderici* Senatu deplangit, hoc modo: *Nullo actore, nullo iudice, nullis attestationibus, aut instrumentorum adminiculis, non citatum, non conuictum, non confessum, exui primogenituræ priuilegio, Principatus destitui prærogatiua, patrimonij denique possessione per vim excuti & arceri. Cui non iuris allegatio, non dicendi acrimonia, non amicorum interuentus, non precum instantia, non sponsionum fides patrocinari potuit.* *Cazimiri* licet absentis virtutibus in contrarium allegantibus. Nam nec Polonis eligendi Principem posse adimi potestatem, quia nihil interest, inutilem habeant, an nullum, neque *Cazimirum* sola virtutum inuidia debere defungi principatu Imperatorius apex sententiat. Sic *Miefzko*, vnde sperauerat solatium, retulit infortunium; qui nondum sui penitus oblitus etsi minus honestum, salutare tamen reperit consilium. Cuidam enim suorum quondam quæstori per maritimam vectigalium filiam matrimonio copulat. Cuius ope non obsequelam quidem, sed amicitiam ac fauorem maritimorum assequitur. Horum fiducia eum C aliquantulis armatorum nocte surrepit, Metropolin diluculo circumsiliit, expugnat, victor ingreditur. Qua perfidiata, omnes patrimoniales, quam breuiusculę munitiones, eadem pene facilitate, qua perdiderat, recuperat, fratre, vt aiunt, occultiorem illi recuperandi opportunitatem suggerente. Quia vero minorum successu spes maiorum sæpe concipitur, venit illi animus principatum repetendi; diuque inter ipsos nunc verbis, nunc armis altercatur. Sed *Miefzko* longe viribus inferior, plus ingenio, plus arte contenderat. Nam quoties intentius arma videt imminere, iurat patrimonium sibi sufficere, deierat Principatum. Cum autem arcus belli remittitur, D ait: Coacta iuramenta robur non habere. Interdum illa nititur industria, de qua legitur apud *Demosthenem*: Lupi eum pastoribus de inimicitiis iurgantur. Ad quos pastores: *Cur nobis molesti estis?* Dicunt lupi: Quia eum inimicis nostris fœdus pepigistis. Si ergo de pacis perpetuitate nobiscum pacisci vultis, hostes nostros, id est, canes abigite. Similiter eum canibus paciscuntur, vt ab eorum hostibus, scilicet à pastoribus abscedant pacem cum ipsis habituri. Quo facto in strage gregis liberius debacchantur. Ait itaque *Miefzko* ad fratrem: *Nescis Wladislaidem Boleslaum hostem nobis communem? Hic namque nostram Lemmanis venundare gestit libertatem, quatenus aliorum tributis suam aliquantisper apud illos alleniet seruitutem. Hic semper in-* A *sidiatur nostro calcaneo; Tum vt paternarum à nobis iniuriarum exigat vltionem, tum vt nobis radicitus euulsis, vacantem, quod absit, solus occupet Principatum. Hinc est, quod cautius inter nos aut seminat discordias, aut seminatorum souet incentiuum. Hunc igitur si deseris, cedo querela ac omni primogenituræ iuri omnino renuncio.* Quem dum *Cazimiri* repudiat credulitas, astus *Miefzkonis* mox in amicitiarum sibi iura compaginat. Huius consilio fissum gratiæ reformat, Lemmanorum principes ac Procerum præcipuos rursus circumuolat, per quos ab imperatore venia contra *Cazimirum* impetrata, plurimos sibi conciliat & in B fratris corrogat excidium. Quorum primi dum in eminentiore cuiusdam aulæ suggestu de *Cazimiri* exterminio deliberant & conmurant, omnem illis consultandi seu nocendi facultatem repentinus amputat interitus. Aula namque licet roboris perpetui, nulla vi, nulla turbine impacta, sed occulto numinis iudicio repente conuulsa pene omnes obterit, quosdam exanimat. Sic inimicorum eius animositas emarcuit. Nec mirum, cum eius innocentiam eodem fere miraculo Dominus elarescere voluit, quo matris suæ partum dedicauit. Romani siquidem, ad propagandam suæ gloriæ perpetuitatem, quoddam templū in honorem Apollinis exstruxerant, non minus admi- C rabile artificio, quam robore. De quo consulentibus oraculum, quamdiu permanere seu stare debeat, respondetur: *donec Virgo par. at.* Qui hoc arbitrantes in perpetuum obtingere non posse, vtpote de natura impossibile, vocarunt illud templum Apollinis æternum. Sed eo momento, quo Beata Virgo peperit, æternitatis illa fabrica vltro collapsa est, & redacta in cinerem. Vides igitur, *Cazimire*, quid Creatori, quid eius matri debeas, qui te non tam defensare, quam irradiare tanto dignati sunt miraculo.

Vinc. Kadłubkonis Hist. Pol. Lib. IV.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in tres diuiditur partes secundum tres astus siue modos. Primus modus fundabatur super Imperatoris coërcitione. *Miefzko* enim cernens beneficium restitutionis in fratre *Cazimiro* non esse, ad Imperatorē *Fridericum* primum confugit, sibique suæ destitutionis modum minus iustum reposuit, suffragiaque super sua restitutione postulauit.

Secundus modus fundabatur super amicorum sibi per affinitatem conquisitione. Cum enim *Miefzko* apud Imperatorem suffragia non obtinuit, ad quendam *Boleslaum* olim per maritimam Prouinciam Quæstorem, quem iam *Cazimirus* Iudicem inferiorem Pomeraniæ creauerat, se conuertit. Cui filiam suam matrimonialiter copulat, amicitiam maritimorum exinde non modicam sibi adoptans &c. vt in textu patet.

 Tertius

1178. Tertius modus: *Mieſzkonis* aſtus fuit Poëticus, vbi fingit hominem loqui cum brutis. Hic inquam modus fundatur ſuper amicorum à *Cazimiro* diſtractione, & eorundem in ſui amicitiam confœderatione; per quod *Cazimiri* poteſtas videbatur diminui, & facultas *Mieſzkonis* augeri, vt in textu patet.

Circa literam ſciendum ſecundum *Iacobum* in Zophilogio par. 2. cap. 4. Duplices ſunt fabulæ. Quædam ſunt Æſopicæ, quæ fingunt animalia muta loqui. Aliæ ſunt Lybiſticæ, quæ fingunt homines loqui cum brutis, & de hoc ponitur exemplum in litera.

CAPVT XIII.

De alio dolo aduerſus Cazimirum per Mieſzkonem ſenem facto.

NOn minus tamen inuicti tobur culminis ſubuernare nititur inſidians æmulatio. Eiusdem namque arte ingenii fideliſſimorum illi latera ſubducuntur, qua *Boleslaus* paulo ante deſciuerat. Ex alieno etenim infortunio æmuli eius propriæ fortunæ aucupantur auſpicia. Æger ſiquidem, imo ægrotatiuus erat Mazouiæ Princeps *Leſzko*; ſed probata ſuorum ſtrenuitate robuſtiſſima, quibus vt æſtimaret ſubductis modicillum roboris ſupereſſe *Cazimiro*. Aiunt ergo: inter ipſum & fratrem intemeratiſſimum fœderis pignus reperiſſe vnicum duntaxat; fratri non abnuat campeſtrium Kuiauiam Prouinciolam, quæ *Leſzkone* decodente cognationis ratione illi competeret: *Leſzkonis* enim erat, cuius languorem non principatus deinceps deceat, ſed miſerioris qualecunque vitæ ſolatium. Hoc pacto iniiſſe vniuerſæ controuerſiæ intrant finem. Cæterum *Cazimirus* deliberatoriis reſponſum iudiciis ſuſpendit. Interim illi *Leſzkonis* Procuratorem, ac militiæ Principem, cuius prouidentia totus illius regebatur Principatus, ſecreta collocutione conueniunt, rem quaſi ratam à *Cazimiro* habere detegunt; mentiuntur *Cazimirum* ægrotantia nepotis poſſeſſione fœdera fratris mercari: *Delibera*, inquiunt, *quid eligas? Nam ſi conſentis, quod abſit, conditione pupilli ſeu adulti contra ius deteriore facta, te ipſum ipſo iure a tutela ſeu cura ſubmoues. Si autem renuis, inextricabili hoſtilitatis labyrintho te apud* Cazimirum *inuoluis. Nam* Mieſzko *tam iniqua horret eaxare commercia eius. Si ſapis, patrocinio tutus eris de vtroque.* Igitur *Leſzko* ſuaſu procuratoris cum vniuerſitate ſui potentatus in patrocinia *Mieſzkonis* transmigrat, & *Mieſzkonidem* permiræ tam induſtriæ, quam elegantiæ iuuenem *Mieſzkonem* ſui ſucceſſorem Principatus teſtamento inſtituit. Sed iuuenis, expectationis victus tædio & ſuimet impatiens principem ſeſe mox gerere cœpit. Quod *Leſzko*, licet æger, ægre ferens ad *Cazimiri* pedes pœnitentia reductus, pronus aduoluitur: *Peccaui*, inquiens, *Pater in cælum & coram te, nec ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum ex mercenariis tuis.* Quam princeps humaniſſimus cum lacrymis exoſculans, exceſſum defectionis ignoſcit. Nam & mulier, vt ait lex, breui reuerſa, nec creditur diuertiſſe. Tum *Leſzko* paterni religionem teſtamenti pia veneratione confirmans propriæ quoque teſtationis robur adiicit, quo *Cazimirum* ex integro ſibi ſucceſſorem pronunciat, quod ſupremæ voluntatis arbitrium die ſupremo concludit. Vnde nimirum priore teſtamento, ſeu codicillo, nihil egiſſe viſus eſt, quia prius legatum virtute poſterioris expirat. Nec enim creditur conſenſus, niſi duret conſenſus. 1178.

COMMENTARIVS.

Mieſzko ſenex inimicos *Cazimiri* ſubordinauit, qui ſe ſeruituti fideliſſimæ *Cazimiri* præſtiterunt. Quam fidelitatem aſtruentes *Cazimiro* conſuluerunt, vt Kuiauiam *Leſzkonis* Ducis Mazouiæ ſui nepotis, tunc ægrotantis fratri ſuo *Mieſzkoni* ſeni iam Ducatum Gneſnenſ. occupanti litem redimendo traderet: Qua donatione facta amplius inter eos quæuis controuerſia & pax ſempiterna perduraret. Super qua dum *Cazimirus* deliberat, illi mentientes *Sironi Leſzkonis* tutori, hæc quaſi rata referunt, eidemque *Sironi* conſulunt, vt ſi vellet & *Leſzkonis* obtinere tutoriam & *Cazimiri* non timere inimicitiam ad *Mieſzkonis* ſe deberet conuertere tutelam. Cui, dum ipſorum conſilium *Leſzkoni* conſulit, vt ad *Mieſzkonis* tutelam committat, Kuiauiam a ſe abſtrahere per *Cazimirum* non permittit. *Leſzko* igitur cum conſilio *Sironis* ſui tutoris ſequitur intentionem *Mieſzkonis*, *Mieſzkoni* ſe committit, & filio *Mieſzkonis* iuueni, *Mieſzkoni*, Mazouiam & Kuiauiam poſt ſui deceſſum teſtamentaliter tradit. Qui *Mieſzko* ductus ambitione victusque expectationis diutinatione adhuc *Leſzkone* viuente cœpit ſe principem gerere. De quo *Leſzko* dolens, dolum inter ſe & *Cazimirum* ſeminatum reperit. Pœnitentia igitur ductus ad *Cazimirum* recurrit, & gloria ipſius obtenta *Mieſzkonem* eiicit, *Cazimirumque* ſuum patruum ſucceſſorem legitimum Ducatus Mazouiæ & Kuiauiæ facit. Et hoc vltimo die vitæ ſuæ in morte concluſit, iuxta teſtamentum per Patrem ſuum *Boleslaum* conditum, vt habetur ſupra lib. 3. epiſt. 31. Et ſic per teſtamentum poſterius priori derogauit: meliorisq; roboris prius teſtamentum effecit. Conſtitutio enim poſterior derogat priori, & teſtamentum quod fit in morte, efficaciſſimum eſt, & omnibus derogat.

CAPVT XIV.

De Cazimiri miranda ac ſtupenda victoria per bellum admiratione dignum obtenta.

SIc fratrum non ſopita ſed aliquantiſper interpellata diſcordia, hoſtem natura aſſerena otii torporem, ad exteriora ſeſe applicat virtus *Cazimiri* patriæ dedignata limitari ergaſtulo. A. C. 1182. Qui Ruſſiam ingreſſus primam Breſtenſiam vrbem aggreditur, tam viris, quam

1182. quam arte ac loci situ munitissimam obsidionum vndique arctat angustiis; quam sororis suæ primogenito à fratribus per errorem eiecto restituere instituit, matre ob clandestinas odii causas filium non esse meotiente, sed prolis desperatione suppositum. Quæ res etsi veritati præiudicium non pariat, apud plurimos tamen eius opinionem grauare visa est; vnde ciues, indignum asserentes quendam spurium Principibus debere principari, acerrime rebellant: sed & exercituum duces plurimum in illo scandalizantur. Cuius occasione seditionis fremitus constrepit & in sacri Palatii Principem, summæ virtutis virum, *Nicolaum* attollitur. Indignatur enim eius vesania non consilio, tanti maiestatem Principis in id insipientiæ desipuisse, vt manseri cuiusdam contra filios caulam, non nepotes, elegerit assumere, vt vilis lucelli gratia Lechitarum gloriam tantam discriminosis tam sordidis prostituerit commerciis. Nec desunt, qui pertinacissime astruant illum cum hostibus de prodendo exercitu pepigisse. At vero vir fortis ac industrius quædam illorum prudenter dicta exterminat, quædam æquanimus tolerat, nonnulla dissimulat, ne seditionatius magis videatur communis coadiutor propositi. Aduolat interea quidam velitum, qui non pauca hostium agmina, non pronunciat quidem, sed cominus imminere indicat & deiurat. Adest namque Dux Belziæ *Vseuoldus*, cum principibus Laodomiriensium, cum Haliciensium præcipuis, cum electis Tibianorum turmis, cum Parthorum millibus vrbis subsidio. Videre videor prominentium nemus lancearum, illa Barbarica Beltarum insignia, illam armorum rutilantiam, ordinatissimas agminum acies, adeoque modestos, adeoque tranquillos, acierum processus, vt immobiliter moueri videantur, quatenus castris obsidentium sensim irrumpant, aut instructione prælii disciplina gloriam victoriæ nanciscantur. Quorum occursui mox belli classicum insonare iubet *Cazimirus* arma capessit, Bucephalo impiger insilit, in hostem non suffucatum intrepidus ac impauidus progreditur suorum quibusdam obsidionis studio intentis, nonnullis in vrbis exploratione occupatis & aliis causis passim vndique dispersis. Stupenda prorsus audacia, ne dixerim temeritate, in manu tam perpaucula, suis pene omnibus ignaris, cum tot hostium millibus pene solus congredi non formidat, cum pattitarum nimbi sagittarum grandine densius, horrentibus vndique stridoribus, occurrant. *Non difficulter*, inquit, *socii vesparum examina dissipat Vespertus; imo solus Grisalionis aspectus imbecilles misteriunculorum turmas dissipat.* Findentis igitur instar fulminis, prima partis aduersæ acie fusa, muros armorum ferreos cuspide transcerebrat, ense dissecat, hostes quasi agni fœnom humi prosternit. O rem non minus fidei quam stuporis plenam!

A Non illum tantus robustorum impetus obruit, non tanta incurrentium moles obterit, non tanta mucronum acies transuerberat, non tam densa telorum spicula constringunt, non torquentium pressura torcularium exanimat, sed frendenti nefrendo persimillimus, quos canum assequitur, quosque propria rabies impellit, dente trausuolat fulmineo. Qui non victus nec vincendo fatigatus, frementes in se fluctus hos excipit, illos modo scopuli retundit & obterit, cuius allisione omnis procellarum rugitus, omne pyraticum robur colliquescit. Quippe vincit conflictu lapis ollam, quo icta,

Quæ cum rupe gerit prælia testa perit.

Tum demum longius perstrepente belli discrimine successim acceleraot *Cazimiridæ*, propriæ sidus gloriæ quasi iam extinctum lu-
B geut. Qui victricis viso aquilæ signo, per medios cadauerum strages gratulabundi penetrant, tantoque victoriosius instant, quanto hostis suo cadit ictu. Petra stat inuicta, feriens feritur olla; quod gloriosius conspicantur Principem triumphasse; adeo vt de tot millibus hostium, vix Pegasi agilitate solus illorum Princeps euaserit. Omnes autem satur cruoris gladius absorbuit, aut inundatior fugientes vndarum torrens inuoluit, aut victor supplicantes vinculis mancipat iuxta prognosticon auguris ipsorum. Qui pridie, quando bellum essent ingressuri, super belli exitu ab eis consultus, lugubre fore portendi exitium, in extis
C phisiculantibus fuerat auguratus. Quod illi hostibus portendi non sibi arbitrantes in id discriminis prolabuntur, eodem nimirum auolandi scelere, quo Saul Samuelem à Pythonissa resuscitatum consuluerat, Israe. ine yti & arma bellica in montibus Gelboe ee. ideruot. Sic tam vrbe potitus, quam victoria, quem propo-suerat Principem instituit. Sed modico rempusculi intercessu, Princeps institutus veneno a suis propinato extinguitur. Extincti Prouincia fratri eius Duci Laodomiriæ *Romano*, ratione obsequelæ indulgetur a *Cazimiro*.

COMMENTARIVS.

Bellum hoc *Cazimiri* sic accidit. *Boleslaus Krzywousty* duas vxores legitur habuisse. Pri-
D mam filiam cuiusdam Principis *Vonscii*, inter Nobiles Ruthenorum, de qua *Wladislaum* exulem, & vnicam filiam generauit. Post cuius decessum *Henrici* quarti Imperatoris Romanorum sororem sibi to vxorem sociauit; de qua quatuor filios, scilicet *Boleslaum Crispum*, *Mieszkonem* senem, *Henricum* primum & *Cazimirum* suscepit. Illam filiam de Ruthena genitam *Boleslaus Colomanno* Regis Hungarorum filio matrimonialiter copulat: cui nomine dotis Castellaniam Gelusensem assignat: & Rex Vngariæ ratione donationis nuptiarum vxori suæ sui terram Przemislieni. donat. Et nihilominus eundem *Colomannum* Rex *Boleslaus*, vna cum Rege Vngarorum, Haliciensibus in Regem præfecerunt. Quæ filia *Boleslai*

 cum

1182. cum eodem *Colomano* Rege Halicienfium vnum filium habuit. Defuncto autem dicto, *Boleslaus Crispus* frater Reginæ Halicienfis prædictæ, ipfam cuidam Principi Ruffiæ tradiderat in vxorem, de qua plures filios procreauit in Halicienfi regno exiftens. Et dum ille primogenitus nepos Regis Pannoniorum Regnum Halicienfe a fratribus fuis & a vitrico poftulauit fibi reftitui, ad ipfum pertinens ratione primogenituræ & ex paterna fucceffione, mater eius ad iuffum viri, vt creditur, negabat ipfum filium effe fuum, afferens fuppofitum gratia complacendi viro fuo primo: & ob hoc fucceffio fibi in Regno Halicienfi negabatur. Qui primogenitus ad auunculum fuum *Cazimirum* recurrit, & fuas fibi inimicitias & confufiones expofuit. *Cazimirus* igitur auunculus eius dictis fororis incredulus nepotem fuum regno reftitui curauit, propter hoc bellum, de quo agitur, mouit: etiam vt omni naturæ contrarium & deftructiuum euitaffet & Dominium Regni Poloniæ dilataffet. Ad quod quidē bellum, Anno Domini 1182. proficifcens, primo Brzeftenfem Ciuitatem eft aggreffus, circa quam quosdam obfides, quosdam vero exploratores relinquens, alios autem hinc inde prout expedire videbatur dirigens, folus cum perpaucis Haliciam procedere voluit. Cui *Vffewoldus* Dux Belziæ cum Principibus Laodomirenfibus, & Primatibus Halicienfibus electorumque Tibianeorum & Parthorum in miralibus turmis occurrit, bellumque campeftre, de fua multitudine confidens, cum *Cazimiro* geffit. Quorum primas acies *Cazimirus* impetuofe ad inftar fulminis transuerberauit, vt litera deducit, & tandem de omnibus feliciter triumphat. Quod inquam bellum Cazimiricum prædictis Principibus fe perfimile habuit, ficut bellum ollæ cum lapide. Quanquam enim lapis fit paruulus, tamen magnam ollam concutit, & folus manet illæfus. Sic *Cazimirus* locum & morem lapidis gerens Ruthenos locum & morem ollæ gerentes occidit & penitus fuperauit, & in nihilum redegit, vt clare litera deducit. Poft quorum victoriam Vrbi Przemislienfi ac Regno Halicienfi primogenitum fororis fuæ eiectum eisdem præfecit, & Dominum ipforum inftituit. Qui poft *Cazimiri* receffum auunculi fui veneno, a fuis fibi propinato eft extinctus. Poft cuius mortem *Cazimirus Andrea* dicto Romano, Principi Laodomiriæ fratri eiusdem primogeniti, fuo fimiliter nepoti, Regnum Haliciæ ratione obfequelæ contulit, & donauit.

Circa literam aduertendum. Duplex caufa in principio tangitur literæ, quare *Cazimirus* contra Ruthenos bellum mouerat, & ad ipfos fic expugnandos confurrexerat. Prima, propter torporem ocii deuitandum. Vnde *Polycr*. lib. I. cap. 8. *Exercitatio fiquidem parit & alit, praftabitque quietis gratiam, qua otii continuatione, & quodam inertia fua marcore perimitur. Vtrumq; in defideriis eft omnibus ociofis, cum & omnis ociofitas inimica fit animæ, & de domicilio omnia ftudia virtutis dimittat.* Secunda caufa, propter virtutem exercendam; *Virtus enim*, fecundum *Guidonium*, *terminis non clauditur, quæ fi terminis non clauderetur, iam virtus cenferi non meretur.* Virtus ergo *Cazimiri* patriæ limitibus dedignata limitari ad exteriora fefe expliceat, vt litera docet. 1182

Secundo notandum, Deut. 18. Si furrexerit in medio Propheta, aut qui dicit fe fomnium vidiffe, & prædixerit fignum atque portentum, & veniret quod locutus eft; Non audias Prophetam aut fomniatorem. Ex qua lege diuina plane habetur, quod illa, quæ ab auguribus feu diuinatoribus dicuntur, non fic accipienda funt, vt fiant, quæ præcipiuntur ab eis, aut quæ coluntur ab eis, quia non fecundum Deum talia dicunt, vt fiant, fed magis fecundum Diabolum mendacem & deceptorem. Vnde ibidem inquit Dominus: Ariolos & Magos ne patiaris viuere.

CAPVT XV.

In quo Cazimirus Laodomiro fugato, Romanum Principem Regem Halicienfem inftituit.

Quem ob meritorum infignia, Regno quoque Halicienfium *Cazimiri* liberalitas infigniri, Rege ipforum *Laodomiro* in exilio profligato, qui a *Bela* Pannoniorum Rege reftitutionis implorat fubfidium. Illico Rex non tam exulantis commiferatione, quam Regni ambitu Regem fubftitutum propulfat, Regnum occupat, filium inftituit exulem, ne fit impedimento vinctum ergaftulo in Vngaria includit. Qui cuftodia muneribus illecta elaneulum tandem elabitur, & vix demum per plurima iactatus laborum difpendia in ipfo confragofioris vitæ periculo, vt fyrtis vertebatur, portum falutis reperit. Vnde conceptus eft languor, inde natum eft languoris remedium. Hic fiquidem quodam temeritatis impetu limites *Cazimiri* cum latrunculis quondam irrepferat, & rapias illuftrium fœminas trans vltima Barbarorum exterminia iure prædocinii diftraxerat: defloratos taceo virginum flofculos, quosdam etiam immaturos, proftratam fileo matronarum pudicitiam, fanctuarium profanatum, facrificii miniftros inter facra in facris infulis à cornu altaris pertractos, facerrimi fœdatam religionem temporis, imo Reginæ cœlorum ignominiam. Sacro Affumtionis die tam execrabile flagitium facrilega non horruit; irreuerendiffime calcare reuerentiam eius tanta impietas; quam ob caufam idem fceleris auctor in exilium eft à *Cazimiro* actus. Non iniuria igitur feueriorem eius indignationem trepidare debuit, in cuius maieftatem curfu tam temerario impegit: quia tamen ad piiffimum *Cazimiri* numen fupplex confugit, defperatæ licet veniæ, fucceffus illi non defuit. Non folum enim temeritatis indultioni, fed & confolatricis beneficium gratiæ, apud facrum Principis oraculum affequitur. A principali namque ferenitate miffus

1182. missus est Palatii Princeps *Nicolaus* ille famosissimus, & filium Regis, quod cunctis videbatur orientalibus impossibile, cum omnibus Pannoniorum pompis, ac potestatibus potenter eradicat & exulem Regno restituit. Sic manus eadem huic vulnus opemque tulit. Vnde cuncta orientalium regna tantus horror concussit, vt omnes ad *Cazimiri* nutum plus quam tremulum folium contremiscerent.

COMMENTARIVS.

Cum post mortem primogeniti sororis *Cazimiri*, *Cazimirus Romanum* Principem Laodomiriens. fratrem eius, nepotem suum, Regem Haliciensem instituit, *Laodomirus Romanum* de eodem Regno expulit. Quo audito *Cazimirus* potenter Russiam ingrediens, *Laodomirum* de Regno Haliciens. fugam inire coëgit. Quo fugato *Romanum* viceuersa sororis suæ filium de secundo viro genitum Haliciorum Regem instituit, & subacta Russia ad propria feliciter remeauit. *Laodomirus* vero a Rege Pannoniorum restitutionis implorat auxilium, Rex vero Pannoniorum *Bela Laodomiro* minime compatiens, sed potius Regnum Haliciens. ambiens *Romanum* eiecit, Regnum vero Haliciens. occupauit & filium suum regem in Regno eodem constituit: *Laodomirum* vero exulem, ne filio suo noceret, victum ergastulo includit. Qui carceris squaloribus nimium angustiatus, custodibus munera promittens captiuitatem euadit, & ad partes Russiæ furtim rediens, bonis tantum patrimonialibus contentus fuit. Quadam tamen temeritatis audacia assumta limites Regni Poloniæ cum quibusdam latrunculis inuadens raptas illustrium fœminas & vasa sacrilega intra barbarorum regiones vltimas transtulit, vt latius in litera patet.

CAPVT XVI.

In quo, quomodo Cracouitæ derelicto Cazimiro Miefzkonem senem in Principem susceperunt, & quomodo idem Cazimirus Principatum Cracouiensem & totius Pol. Regni recuperauit, ostendit.

A. C. 1191. POrro tam superexcellentis gloria tituli, quantum ille gratiæ concepit, tantum peperit inuidiæ. Quidam enim, quod in se virtutis assequi nequeunt, in aliis insectantur. Adeoque infremuit olim conceptæ seditionis virus, vt septuaginta sarrapæ in huius columnæ coniurauerint excidium. Cuius quasi cuiusdam Solis occasu, suas æstimant vmbras posse clarescere. In quem ne gratis, ne sine causa factionari videantur, cum nec veras, nec verisimiles habeant rationes, quasdam nugacea, secundum non causam vt causam, congerût. Ineptias allegant; per ipsum omne huius Regni decus pessundatum, omne decoris firmamentum eneruatum asserunt, Regis Pannoniorum fœdere soluto, prorsus huius Regni securitatem expirasse aiunt; Gallicienfis hostis restitutione omnem Lechitarum gloriam declinasse, quem potius deceret patibulo suffigi, quam Regno sublimari. Addunt, illius fastum arrogantiæ a nemina ferri debere, qui Senatus non inspecta A reuerentia, qui celsiorum non tam superata, quam suppressa celsitudine ac deiecta suam cœlotenus efferre contumaciam minime erubescat. Cæterum spectata illius ergaRempub. diligentia, experta fidei constantia, probatissima strenuitas & omnibus non incognita innocentiæ virtus omnia illorum figmenta in auras exuflant, solo vtpote inuidiæ fremitu conflata, nec aliquo probabilitatis pondere subnixa. Nihilominus tamen, quod vi nequeunt, dolo peragere insistunt. Nouerant enim stante *Cazimiro* illum cadere non posse. Vnde subtilius aggressi propositum, clam in *Cazimirum* proditione conspirata ipsum conspirationis caput Cracouiensium præsidem sub quadam defectionis occasione ad *Miefzkonem* transmigrare B iubent, aptum proditionis tempus cautius aucupantis. Itaq; remotioribus Principe occupationibus intento, nece interemtum fingunt, varias necis causas simulant, cum *Miefzkone* præsidem aduolare suggerunt, vrbem amicis exhaustam *Cazimiri* occupare intendunt. Cui præsidium Venerabilis Cracouiens. Antistes *Fulco* cum paucis amicissimorû anticipat, quo constantissime proditoribus rebellante, proditorium tandem flagitium perpetratur. Traditur ciuitas, produntur municipia; fasces, præfecturas, tribunatus, consulata decus ac Senatorias Dignitates, omneq; magistratuum potestates, proditionalia monstra vsurpant. At vero fidus, occidisse quod mentiti sunt, ea tempestatis caligine rutilantius emicuit. Nam etsi C vir fortis quandoque langueat viribus, nunquam tabescit virtute; duabus etenim ab oriente accitis aquilis, adaces arcet vultures *Cazimirus*, & coruos abigit perfidiæ.

Audito siquidem *Cazimirum* reuixisse, imo cum Duce Laodomiriæ *Romano* & Principe Belziæ *Vsewoldo* cominus imminente, noctis compendio fugam ineunt Miefzkonidæ: quibus inuicti Bohemorum Ducis *Conradi* copias occurrere fame crebro intentans nonnihil formidinis incusserat. Hic enim tantus ac tantæ Virtutis princeps fuit, vt eis nutu Romani cardo verteretur Imperii, vtpote quem victoriosus Romanorum Imperator *Fridericus* D in atrocissimum Dominici sepulcri hostem Zoldanû proficiscens, Imperialis coadiutorem celsitudinis filio suo Ragi *Henrico* præ cæteris Principibus deputauerit. Qui cum esset frater iugalis *Cazimiri*, nullo pacto amicissimorum intimi aut negligere debuit, aut dissimulare potuit iniurias. Quo tantum pro necessariis Imperii detentionibus perplexo, nec fictas nectente moras, *Cazimirus* Cracouiam intrepidus adit, quam eo, quo obsidionibus cingit, momento recuperat. Non vides clementissimam, *Cazimire*, Numinis præsentiam? En vrbem tot electorum tuentur præsidia, omnibus adminiculorum studiis instructissimam, omnium copiarum inundatione 1191.

1194 vberrimam, omnes roboris exercitatisſimi, omnes coniurati, omnes animoſitate frendentes, omnes vnanimiter in necem proni, A omnes vna in *Cazimiri* perniciem armati. Auget illis robur hinc Mieſzkonides præſidiorum Princeps, inde conſiliorum ille artifex vrbis præfectus; ſtimulat illum regni ambitus, armat iſtos pugio malitiæ; omnibus rebellandi ſuggerit animum penes *Cazimirum* veniæ deſperatio. Tum vero lixarum quidam quaſi quodam leuitatis exercitio è caſtris obſidionum euolans vallum tranſilit, aggerem ſuperat, muroque annixus exerit tuniculam, Vrbis imitatur incendium: ſubito ingens ab excubiis clamor attollitur vociferantibus vndique vrbem flagrare incendio. Vbi nunc illa, ô viri, ſtrenuitas? B Vbi tam nuper feruens animoſitas? Vbi plus quam leonum frendens illa atrocitas? Omnes repente attoniti, omnes tanquam fulminis ictu percusſi, tanquam flammarum denſisſima innoluti caligine, cum nihil omnino agatur periculi, vltro in manus hoſtium e muris præcipites iactantur, nonnulli valuis patulis paſſim in vincula proſiliunt. Ingenioſus ille artis magiſter e Baſilica, in quam ſe tremebundus conieceret, ſemiuiuus protrahitur, aquilarum auiditati exponitur, quarum vnguibus in Ruſſiam, inde in Pannoniam per miſeras exilii vices defertur; quod ſanctiſſimus olim *Getko* ſpiritu prædixerat Prophetico. *Alioquin abſorptabere*, inquit, *ſicut gallus gallinaceus, qui nido matrem arcet, a nido pullos* C *fouens alienos.*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in quatuor partes principales. In prima oſtendit, quomodo Cracouitæ ducti inuidia, comitem *Nicolaum* virtutibus relucentem conabantur de Regno fallaciter eiicere. In ſecunda parte oſtendit; quomodo nedum *Nicolaum*, ſed etiam & *Cazimirum* nitebantur a Regno alienare. In tertia parte oſtendit, quomodo *Cazimirus* Principatum & Regnum nutu Dominico acquiſiuit, & in principem traditionis Prophetia adimpleta fuit. De quo ſatis euidenter in textu.

Circa literam notandum: Quanquam ſe- D cundum Philoſophum 2. Ethic. & *Tullium* in Rhetor. Virtus ſit habitus, quo quis bonus exiſtit & opus ſuum bonum reddit; imo ſecundum *Polycr.* lib. 3. c. 9. *Virtus eſt quaſi quidam radius ſolaris, in vſum omnibus datus, qui omnia, quo attingit, charitate ſua facit eximia.* Nihilominus tamen ſecundum *Iacobum* in Zophilagio parte III. c. 1. *Ipſius virtutis comes eſt inuidia.* Africano ſiquidem induſtria dedit virtutem, virtus gloriam, & gloria æmulos comparauit. Vnde dicit textus: *Quidam* vtpote inuidi, *hoc quod in ſe aſſequi virtutis nequeunt, in aliis inſectantur.* Quapropter ſi inuidi haberent oculos & aures, in omnibus ciuitatibus, de omnibus felicitatibus, torquerentur. Quot enim ſunt felicium gaudia, tot inuidorum gemitus & lamenta. Narrat *Valer. Max.* lib. 7. Quod cum *Fabius* Regem *Antiochum* claſſibus priuaret. Sed per hoc quid ſibi profuit? Nunquam melius fuiſſet, ex quo Victor erat, ſi pactum proſpere tenuiſſet. Hoc tamen inuidia fieri non permiſit, quæ nullum bonum permittere poteſt; ſicut nec Dominos Cracov. permiſit virtutibus *Nicolai* Comitis fauere, ſed eos inflammat virtutes eius odio habere. Qua quidem inuidia ſtimulati, nedum dictum *Nicolaum* perſequi & de regno eiicere ſunt conati, ſed & principem ipſorum Sereniſſimum *Cazimirum* alienare, & *Mieſzkonem* tyrannum aſſumere ſunt impulſi. 1194

CAPVT XVII.

In quo oſtendit, quid Cazimirus fecerat cum his, quos vrbe acquiſita cum toto Regno in captiuitatem acceperat.

NAm Nepotem cum omni ſuorum Vniuerſitate captiuitate emancipat, commeatibus inſtruit, fratri quaſi peculiare munus remittit, vrbe at municipiis, quæ frater occupauerat, receptis. Plurimum vero liberandis profuit viri clariſſimi oratio præinſig. is *Petri* Archiantiſtitis. Cum enim omnibus pene fixa ſtaret ſententia, vel exiliis diſtrahi, vel ergaſtulis captiuos debere includi, aut exquiſitis exponi expluuiis, aut certe tolli ſeditionum ſeminaria. *Non ſic*, inquit Petrus, *filioli, non ſic. Iniquum eſt, vt iura Pietatis impia vendicet ſeueritas; præſertim cum ſit honeſtior beneficii exhibitio, quam vltionis occaſio. Audire quaſo libeat præclara huiusce honeſtatis inſignia. Victorioſus Rex Epirotarum* Pyrrhus *victis Romanis ducentos captiuos milites gratis Romam remiſit, vt cognita viri virtute liberalitatem eius agnoſcerent. Magnus* Alexander *cum rege* Poro *congreditur, vincit,* Porus *capitur, qui victum ſe adeo doluit, vt cum veniam ab hoſte accepiſſet, nec cibum ſumere voluit, nec vulnera curari paſſus eſt. Quem* Alexander *ob virtutis honorem in regnum incolumem remiſit. Decet enim, vt vir fortis & animoſitate vigeat & pietate non langueat. Heracbenſium quoque non minus pietas fuit, quorum agros dum aduecti Athenienſes populantur, omnes naues repentino tempeſtatis turbine diſpereunt. Itaq; cum nec à mari nec a terra cum tam pauca manu reuerti poſſent, Heraclienſes eos cum vincere aut omnino extinguere potuiſſent, communitos beneficiis adminiculorum remittunt; vt quos habuerant hoſtes, redderent amicos. Si non ſapit forſitan veſtro palato ſylueſtris labruſca, & gentilitatis acerbitas, inſipidum tamen eſſe nequit ſancti exemplum* Helizei. *Rex namq; Syriæ ſæpe in conclaui ſecreto diſponebatur contra Regem Iſraël. Quod* Helizeus *per Spiritum Domini videns reuelabat Regi Iſraël. Sic eo docente capti ſunt multi exploratores. Quo Rex Syriæ agnito iratus miſit exercitum ad obſidendam*

1191. *dam Dotagim ciuitatem, in qua habitabat* Elizeus, *vt captus adduceretur. Mane autem facto puer* Helizei, *filius, vt quibusdam placet, Sunamittis, quem suscitauerat, videns milites circa ciuitatem, stupidus venit ad* Helizeum, *dicent:* Peter, obsessa est ciuitas a Syris. Cui Helizeus: Noli timere, quia plures nobiscum sunt. *Et puer:* Nequaquam Domine. *Tunc orauit* Helizeus *ad Dominum, vt aperiret oculos pueri; quo orante, vidit puer currus ignitos, & milites in montibus multo plures quam esset Syri, & ait:* Vera sunt Domine, quæ dicis. *Iterum orauit* Helizeus, *vt hostes cæcitate Dominus percuteret, non vt viderent, sed quadam insensibilitatis specie, qua dicitur accisia siue adocebia, qua percussi sunt Sodomita, Angelis hospitantibus apud* Loth. *Ad quos egressus* Helizeus *dixit:* Quem quæritis? *Et illi non cognoscentes eum, dixerunt:* Nihil aliud nisi Helizeum. *Et ille:* Sequimini me, & inuenietis eum. *Illi autem sequentes venerunt ad Samariam. Qui cum essent in medio Ciuitatis, nec cognoscerent, vbi essent, orabat rursum* Helizeus, *vt aperirentur oculi eorum; & videntes se in medio Ciuitatis inter hostes, timuerunt valde. Dixit igitur* Ioram *Rex Israël ad Prophetam:* Interficiemus eos? *Qui ait:* Nequaquam. Nec enim tu adduxisti eos in arcu & gladio, sed Dominus in potentia sua. Imo detur eis ad comedendum & remittantur, quod & factum est eis. *Viros quoque captiuos non absimili cæcitatis caligine Dominus inuoluit, illacrymante plusquam Propheta, cum omnium Ecclesiæ sua de institutione, sacro Cracouiensium Antistite. Quis enim non cæcus euidenter istorum cæcitatem non videat? quibus illic flagrare visa sunt incendia, vbi nulla prorsus erant incendiorum vestigia. Eorum ergo captiuitas diuini muneris est, non vestra humana virtutis. Idcoque pium diuinitatis munus, pietate repræmiari conuenit, non cruenta impietatis vltione.* Omnes itaque cum omnium suorum Incolumitate pius *Cazimirus* remittit. Quæ res *Mieszkonis* animum tanto deinceps erga fratrem amore deuinxit, vt omnium omnino iniuriarum oblitus, fraternis gratularetur consueti amplexibus. Vidit enim *Vincentius*, qui scripsit hæc, & scimus, quia verum est testimonium eius, non credula solum & fidissima inter illos colloquia inuicem, sed iucunda & præcordialissimæ plena dilectionis conuiuiorum solennia. Fuit autem huius Autor concordiæ ac funiculus, imo aurea catena, vir omnium virtutum, omni scientiæ, omni sapientiæ quadratus industria, omnium morum venustate conspicuus, non minus prosapiæ, quam animi generositate præinsignis idem *Petrus* Archipontifex. Cuius, etsi me rumperem, merita dictis non assequar.

Quippe aplanon axe tero scribens Cato parnus Homero.
Est Petra namque Petri celsior arte metri.
Psallant centrimetro, tot vatum secula Petro,
Claudicat omne metrum, non capit omne Petrum.
Vis bene nosse virum cœli circumspice gyrum
Dispice quosque solo, solus hic absque dolo.
Nectare fons plenus, sol sidere blandus amœnus
Sidere nectarens, nectare sidereus.
Non bene te noscis, bona siqua forinseca posceis,
Omnibus omnifluo diues in orbe tuo.
Te genus extollit, beat ordo, potentia dicat,
Nobilius virtus te tua nobilitat. 1191.

COMMENTARIVS.

In hoc Capitulo *Cazimiri* clementia erga captiuos describitur. Cuius quidem tantæ clementiæ autor fuit venerabilis, omni industria, virtutum, sapientiæ & scientiæ imbutus & suffultus, omni venustate prosapiæ & generositatis præclarus *Petrus* Archiepiscopus, Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ, qui studiosissime suppliciter Regem exorauit, quatenus in eisdem captiuis non vltionem faceret, sed pietatem ostenderet. Vt autem præfatus vir præinsignis petitionem suam posset effectuare, animumque illustrissimi *Cazimiri* ad eandem petitionem exaudiendam flectere & ad clementiam declinare, adducit sibi similia gesta & exempla, tum per scripturam Poeticam, tum etiam per scripturum sacram exhibita. Primum exemplum de clementia Regis erga *Porum* ostensa. Secundum de clementia erga Romanos exhibita. Tertium de Heracliensium pietate & clementia. Quartum de pietate *Ioram* Regis Israël, 4. Reg. 6. vt patet in textu. Vnde in oratione ista ponit tres conclusiones. Prima est ista: *Melior est pietas quam seueritas.* Circa quam notandum secundum *Valensem: Siue enim seueritas pro vitio truculentiæ sumatur, est vitium clementiæ oppositum: siue seueritas capiatur pro virtute, vtique pietas potior est quam seueritas.*

Secunda Conclusio est ista: *Melius est inimico bene facere, quam in ipso vindicare.* Circa quod sic patet. Cautius enim homo facit parcendo, quam iniuriam debito supplicio coërcendo. *In constituendis enim pœnis* secundum *Senecam* lib. 2. de clementia, *tutius est plura proponere, ne vna finitio rem comprehendat, & vt ita dicam formula excidat. Hinc est quod sapiens parcit, consulit & corripit & recte facit. Aliquem verbis tantum admonebit, pœna non afficiet, ætatem eius emendabilem intuens.*

Tertia conclusio: *Vir fortis non solum debet animositate vigere, sed etiam pietate pollere.* Circa quod aduertendum: Si enim in eo est animositas absque pietate, non animosus,

1191. mosus, sed crudelis censetur. Sicut enim iustitia sine misericordia crudelitas, & misericordia sine iustitia fatuitas; sic animositas sine pietate crudelitas, & pietas sine animositate mollities est.

CAPVT XVIII.

De Concordia Polonorum & Vngarorum.

Regis quoque Pannoniorum fœdera idem, qui eadem dissoluisse arguebatur, Palatii Princeps *Nicolaus* cum semper memorato Cracouiensium Præsule *Fulcone* ad perfectum redintegrant, iuxta Sanctorum instituta, Regis videlicet beati *Stephani* & Sanctissimi Polonorum Patroni *Adalberti*, communiter debere coli vtriusque regni amicitias, communiter alterius hostilitates insectari, communes fore prosperitatum successus, ad indirimentes necessitatum succursus.

COMMENTARIVS.

Nicolaus Princeps militiæ illustrissimi *Casimiri* & Venerabilis *Fulco* Episcopus Cracouiensis, viri excellentes, profunditate suffulti consilii, Reges videlicet Vngariæ & Poloniæ ad certum locum comportare studuerunt. Et ipsis sic conductis pacem inter ipsos firmauerunt perpetuam, ipsamque ex assensu vtriusque partis, munimentis sub pœna anathematis roborauerunt. Quam etsi quæ pars infringere præsumeret, Omnipotentis Dei & Sanctorum *Adalberti* & *Stephani* Patronorum indignationem incurreret. Caueant ergo Domini Vngari & similiter Domini Poloni dictam pacem iuxta instituta Sanctorum Patronorum vtriusque Regni factam & per multa tempora obseruatam infringere aut quouis modo violare, ne indignationem Dei aut Sanctorum dictorum Patronorum incurrant, desolationemque suorum faciant; quoniam vicinos contra vicinos pugnare malum est; sed potius vna pars alteram fauoribus atque auxiliis, fideque integra prosequatur, & ab æmulis sinceriter tueatur.

CAPVT XIX.

De eo, quomodo Cazimirus Pollexianos ditioni suæ subegit & vitæ suæ terminum clausit.

Compos itaque Regni *Cazimirus*, certus amicorum, sed incertus amicitiarum, Gethicos magnanimiter sudores aggreditur. Quorum contiguis pernimium afflictis & per creberrima vix adactis prælia, in Pollexianorum ceruicosam feritatem animosus accingitur, nullius hactenus bello vel virtute attentatam. Gloriosο enim *Cazimiro* visum est inglorium, paterna videri gloria contentum. Sunt autem Pollexiani Getharum seu Prussorum genus, gens atrocissima, omnium ferarum immanitate truculentior, propter vastissimas intercapedines, propter concretissimas nemorum densitates, propter bituminata inaccessibilia paludstria. Horumque latrunculos quidem Ruthenorum Drohicinensis Princeps fouore clanculo consueuerat, qui primos indignationis excipit aculeos. Vrbs siquidem, quæ sui caput est principatus, quam *Drohyczyn* vocant, inclusis obsidionum perurgetur angustiis, non tam deditionis legibus accedere, quam perpetuæ seruitutis conditioni subesse. Illa subinde incommeabili eremi vallitate trium naturalium dierum cursu citatissimo vix emensa, iubet quarto antelucano Catholicus Princeps omnem exercitum salutaria hostiæ ante omnia sacramento confoueri, sacri ministro sacrificii viro Reuerendo Plocensium Antistite. Dicebat enim contra Soladimistas, contra sacræ professionis hostes, contra spurcissimos idololatras pugnaturos, plus in armis fidei confidere, quam in materialis armaturæ fiducia. Itaque intrepidi bellum quærunt; diu quæsitum nusquam reperiunt, cunctis hostium in delubris ac speluncis delitescentibus, non tam timoris pusillanimitate, quam cautelæ industria. Sicut enim in arte exercitatissimi, sed in plano nulli, plus arte quam viribus, plus audaces temeritate, quam animi virtute. Quibus non repertis, ne nihil agere viderentur, operosiorem populationem dant operam Lechitæ, fana, burgos, pagos, cellas ædium fabricas, cum spicariis horrea flamma inuoluunt, quia municipiorum nullus apud illos vsus: eosdem enim vrbium habent muros, quos & feræ. Horum princeps *Pollexius* dolo ad *Cazimirum* accedit, victum se fatetur, misereri suorum postulat, famulitio suscipi obsecrat, tributaria sese obsequela obstringit. In fidei pignus vades aliquot seu obsides exhibet, plures exhibiturum pollicetur. Exercitus obsidum securitate soluuntur, Pollexiani prostrati interim nemore omnem remeatum præcludunt, pactioni renunciant. Aiunt obsidum salutem non debere farre libertatis impedimentũ, satiusque esse filiorum vita defungi, quam patrum libertate destitui, quos profecto mors honestior honestioribus est in uectura natalibus. Est enim omnium Getharum communia dementia exutas corpore animas nasciturisdenuo infundi corporibus; quosdam etiam brutorum assumtione corporum brutescere, quoa instantis quoque facti subtilitas à brutorum ruditate non secernit. Nam quis vnquam grex hædorum secum lupos caulis inclusérit? Quæ talpa tam cæcutiens proprio murilegum cano inserare studuit? Quæ vnquam noctua loramentorum fuit sollicita? Quibus implumes pullorum suorum nidos aquilæ commodatent? O perbruta simplicitas, quæ mansuetam natura leonum generositatem quadam sæuiendi necessitate astringis. Eadem namque arte capitonem Regem suum proditum propter ingluuiem gobiunculi dispereunt. Erenim capitonis deleti pæne voracitate, ipsum delere intendunt; a Siluris & auxilium & consilium implorant. Responderunt Siluri: simul sese proprii tyranni peste labora- re;

1191. re; lupum enim in regem creauerant; procrastinari tamen, sed celari placet deliberationis inducias. Cætus interim prædæ auiditatem secutus, proprio sese impetu in arentia sabula propellit, repenteque resilientibus vndis vires in arido explicare tanta bellua non poterat, ab exiguis reptilibus & appetitur & extinguitur. Quæ res & viam & audaciam videtur suggessisse consilii. Quendam enim sinum nullius omnino profunditatis, latitudinis aliquantæ, sed in maris contiguitate angustissimum explorant & eligunt: aiunt aptissimum esse perdendorum Regum suorum proposito, vtpote qui innumeras rosorum capiat legiones & regibus omnium virium amputet fiduciam. Neque gobiones aut siluros minimis esse minores reptilibus; neque lupum siue capitonem cæto grandiores. Illic vniuersorum congesta infirmitate, vtrumque Regum concilio corrogant, quos aliquantisper quasi renitentes crebris incursibus sollicitant. Proinde lupus vtpote proteruior intro irrumpit, capitoni remeatum obstruit. Sic imbellis illa pisciculorum plebicula aut lupi dente discerpitur, aut capitonis faucibus absorbetur. Non minos ergo fatua Pollexianorum fuit prudeotia, quam gobionum simplicitas. In arcto enim constituti Cazimiridæ grassaotius in hostes desæuiunt, animosius gobiunculos dentibus cuspidum proscindunt, aut ensium ac flammarum faucibus absorbent, donec omnium pene conflagrata pro-
C uincia, tam Princeps illorum, quam Magistratuum potestates ad *Cazimiri* scabellum pronis ceruicibus prosternuntur, tam suam quam reliqoorum salutem deprecantes. Ad quiorum calamitates Serenissimi Principis pietas mox animi compassionem inclinat, donisque nomine obsequelæ ac tributorum cautione suscepta, cum triumpho ad propria reuertitur; vbi non sui victus torpore, sed suorum persuasus lassitudine aliquantisper otio indulget. Fuit autem semper illi soleone, sanctorum venerari solennia: vnde cum beati *Floriani* diem, nunc in diuinis officiis, nunc in orationibus, nunc in gratiarum actionibus totum Domino impendisset, solennes in crastinum Principibus
D ac satrapis & primis Regni epulas instituit. Suggerunt illis multa super epulas lætitiam. Primo de hostibus vndique triumphus, secuodo post tanta bellorum discrimina Principis incolumitas, tertio tam propria quam amicorum securior tranquillitas. quarto & rerum & temporum festiuior amœnitas. Nec deerat omnibus deliciis suauior Serenissima Principis alacritas, omnibus exultandi animos exultantius infundens. Cumque omnimode vox exultationis inter omnes cœlotenus attollitur, tantæ gloriæ serenitas repentina subito tempestate obruitur. Nam tanti extrema gaudii proh dolor! imo & media luctus occupat, & mœror iucunditatem rapit & opprimit, in fi-

num concarenai ancillarum. Omnibus enim vndique versum exultantibus illud vnicum &
A singulare sidus Patriæ, cum quasdam de salute A. C. 1194.
animarum quæstiones Pontificibus proponeret, permodico hausto poculo humi prolabitur & expirat. Morbo, incertum est, extinctus, an veneoo.

COMMENTARIUS.

Capitulum hoc in duas diuiditur partes. In prima parte triumphus *Cazimiri* aduersus Pollexianos obtentus describitur. In secunda parte terminus vitæ *Cazimiri* lamentabiliter ponitur.

Citca primam partem duo sunt. Primo, quomodo *Cazimirus* Gethas vicinos Poloniæ superauit, quibus superatis contra Pollexianos
B processit. In quo processu quendam Principem Drohicinensem, eoruodem Pollexianorum conseruatorem, ditiooi suæ subegit, & perpetuæ seruituti subiugauit. Secundo, quomodo eosdem Pollexianos, aduersus quos principaliter processit, suæ ditioni subdidit.

Circa literam est aduertendum, secundum *Polycrat.* lib. 2. c. 26. *Quod nulli Ducum nisi de manu Domini exercituum contingit victoria. Non enim in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est, quoniam facile est concludi multos in manus paucorum.* Ideo Princeps bellaturus debet se Deo committere, & illum orare, vt dignetur sibi cœlitus victoriam tribuere. Sic enim Theodosium in histo-
C ria Romanorum legimus fecisse; qui cum se vidisset a suis hostibus circumseptum orationibus vacare cœpit, & signo Crucis ante posito victor fuerat. Sic & noster *Cazimirus* Princeps Christianissimus aduersus Pollexiaoos pro fidei Catholicæ maiori dilatatione bellaturus, fidens plus in virtute Dei, quam in potentia sui brachii se ac omnes suos committens Deo, eius corpus sanctissimum suscepit ac veoerandæ suæ passionis memoriam facieos, aduersus eosdem paganos prælia mouit.

Secuodo notandum: Qoanquam variæ sunt opiniones de anima, ad præsens tamen refertur opinio triplex, quæ etiam tempore prædicationis Christi viguit inter Iudæos.
D Prima fuit Saducæorum, qui negabant resurrectionem, putantes animas simul cum corporibus interire. Secunda fuit Ezeorum, qui dicebant omnes animas ab initio creatas & corporibus pro temporibus infundendas. Tertia fuit Pharisæorum qui dicebant defunctorum animas in alia corpora vsque ad resurrectionem transire. Pollexiani ergo in parte sectabantur opinionem Pharisæorum, qui dicebant aliquas animas denouo infundi corporibus hominum, & alias corporibus brutorum animalium.

Tertio notandum secundum *Ægidium* lib. de Regimine Princ. 3. part. 3. cap. 12. *Acies constructa in forma rotunda vtilis est ad sustinendum: in forma vero forficulari vtilis est ad circumdandum & concludendum,* cum

1194. *Arguitur de crimine,*
Inſcribitur ex nomine,
Adſcitur innoxia.
Inuoluitur caligine
Sine viri examine,
Pœnitet tot ſupplicia.

MOEROR AD IVCVNDITATEM.

Nos veteris lege viri
Sui luxu Cazimiri
Tentat ac laſciuia.
Sed nec vires demoliri
Neque viros emoliri
Fas eſt petulantia.
Crudam geſto cicatricem
Si mutui reddo vicem:
Quænam eſt iniuria?
Verba verbis cur intricem
Par eſt noſſe contemtricem
Contemtricis præmia.
Rogis rogo cetus ille,
Cibus eſto nec ſauillæ
Vlla ſuit veſtigia.
Paranymphus licet mille
Sint Charybdes, ſint & Scylla,
Prompta promptuaria.

PRVDENTIA.

Furor furum cur hoc ſuades?
Mero cur ſic mœror mades?
Ceſſet truculentia.
Cedant lites, cedant clades,
Det amoris amor vades,
Præſide prudentia.
Anceps omnis eſt hinc inde,
Fortitudo ſed exinde
Fortibus dat fortia.
Pacta fidemve reſcinde,
Odit nouum ius proinde
Veterum repudia.
Sic venenum, fel, cicuta,
Ars veneno texit ſcuta
Contra veneficia.
Sic ſalute res exuta
Ad ſalutem reddit tuta
Duce temperantia.
Ad nos ergo vos redire
Lites, probra conſopire,
Imparat iuſtitia.
Is qui nolit obgrunnire
Iubet ſtrictum compedire
Pectorali faſcia.
Probris nunquam deſipies
Si te probus eripies
Miti patientia.

A *Quædam dulcis temperies* 1194.
Innaſcitur ſi ſocies
Contrariis contraria.

IVSTITIA.

Dulce canit hæc fiſtula,
Hic tubilus auicula
Te ſibilat ad retia.
O quam dulce Syrenula
Necis vocat ad pocula
Mens abhorret ſobria.
Vitæ mors eſt contraria
Morte vitam inebria
Mœſta matrimonia.
Dic obſecro prudentia,
Prudentis cum ſocordia
Suntne contubernia?
B *Quod ſi quando vult ratio*
Vt conſona ſit vnio
Inter diſſonantia.
Eſt magiſtra proportio
Vt muneri miniſtratio
Diſparia ſint paria.
Proportio quod conſulis
Vincis nodos in ſcopulis,
Reſeras ſcrutinia.
Virus ineſt his poculis,
Mors in olla, his oſculis
Sunt exitus exitia.
Quam ſis prudens met declaras
C *Quam prudenter littus aras,*
Lauans lateritia.
Sceno gemmas da preclaras,
Sacras iunge porcis aras;
Proterit Sanctuaria.
O laborem ſic impenſum,
O delira mentis ſenſum
Manceps delirantia.
Verſa colum, verſa penſum,
Vbi nullum ſcis conſenſum,
Nulla ſcis commercia.

COMMENTARIVS.

D *Vincentius* deſcribens hanc iucunditatis querimoniam contra mœrorem factam vtitur vno modo prolongandi materiam, qui ſecundum *Ganifredum* in Poëtica vocatur Proſopopœia, & eſt modus loquendi attributus impotenti loqui ad paſſionem, vel ad iocum prouocans Auditorem. Committitur enim, quando orator cauſa prolongationis materiæ introducit res tanquam loquentes, quæ ex materia loqui non poſſunt, & tunc poteſt prouocare ad iocum vel ad compatiendum.

1194.

CAPVT XXI.

De Leszkonis Albi in Principem Cracouiensem ac totius Poloniæ electione.

SIdere igitur *Cazimiri* occidente ortum est quasi quoddam chaos, & quædam rerum ac personarum confusio, quibusdam de tam inopinato euentu super se stupentibus, aliis quasi extra se raptis, multis velut quodam folminis ictu ad terram doloris prostratis. Videres plurimos imaginum instar prorsus exanimes, noooullos vberibus lacrymarum imbribus inundantes: videres de vultu matronarum, virginum quibusdam sulcis vnguium erebra cruoris proscindi flumina, allisos quosdam ad statuas propriis pene ictibus excerebratos; alios ferro præ mœroris angustia sese oppeteotes. Omnibus illo moriente voa & eadem commoriendi voluntas. Noo desunt tamen eodem horæ puncto quidam tacita ducentes suspiria, qualiter principes vel satrapas ad sua vota inclinent, vel vacantem occupent principatum; sed in suis cogitationibus euanescunt. Nouit enim Dominus cogitationes hominum quoniam vanæ suot; cui nec pupilli cura vnquam defuit, neque viduæ. Igitur exequialibus rite peractis, venerabilis ille Cracouiensis Antistes *Fulco*, primo cum Primatibus de Regni successione tractatu habito in concionem omnes vocat, & vix tandem strepitu semisopito, ait pius: *O Proceres, dolor est, sed impia doloris atrocitas. Pie quidem doletur, sed impie sic dolore despitur. Nec enim est despientior vsquam despiendi modus, quam crudo vulneri minime consulere, quam de profundo naufragii nolle cum possis emergere. Ob quam quaso causam examen sape apum defluit, at prorsus deperit, nisi quod in locum demortui Regis alium subsistere vel ignorat, vel negligit? Vnde quadam reptilia, qua stellionem habent Regem, eo vix defuncto alium mox in eius locum creant, qui primus pro Regis nece lacrymis immaduit. Multis etiam est hodie persolenne, prius alium eligere, quam defunctus Rex funeretur, vt successor sui decessoris funus quodam humanitatis honore solenniut prosequatur. Quamuis enim in se* Cazimirus *mortuus videatur, in suis tamen facile mori non potuit, in quibus immortalibus vixit & perpetuus est victurus beneficus: nec vitis creditur subcisa imo propagata, quam vini ac viridi palmites viuere protestantur. Dua namque oliua duo semper sunt luminaria, duo filii* Cazimiri Leszko *&* Conradus, *licet ambo paruuli, ambo inter pupillares constituti annos. Dignum ergo est maiorem natu paterna dignitate insigniri.* Tum vero quidam vir insignis: *Sane*, inquit, 1194.
A *pater venerande, omnibus est amplectenda sani salubritas consilii; maxime in his, qua dilationem non capiunt. Periculosa est mora & in se trahit periculum. Ideoque in subeligendo principe nulla sit cunctatio; sed de persona Principis omnium obsecro expergiscatur vigilantia. Non enim cauo vertici mentum conuenit impuberis, imo puerile est, vt prudentibus puerilis prasit imprudentia. Cum verbum sit sapientis:* Væ terræ, cuius Rex puer est, *prasertim, cum principem discretum, serenum, cautum & industrium esse in omnibus & ad omnia conueniat.*
B *Nam si in minimis, puta in familia, domus, nauis, in vnius vel agricola vel nauta regimine periculose negligantur, quanto periculosius in Repub. regenda, clausis, vel dixerim cæcis, oculis hac seponuntur.* Hæc autem adstruebat, vt *Miesko* senex, vel nepos eius *Miesko* iuuenis princeps substitueretur. Ad hæc vir zelo Dei pleous Antistes idem respondit: *Hac à te, vtpote viro prudente, non ineleganter sunt allegata. Sed in prasente articulo prorsus locum non habent, vt qua tum demum vera sunt, cum de eligendo agitur, non de iure successionis disceptatur. Prorsus enim aliud habet iuris electio, aliud ius successorum.*
C *In illa enim est liberrima deliberationis libertas, ac in ista vrgentissima iuris necessitas: ab illa omnes citra legitimam atatem releguntur, ab ista vero nec infantuli nec posthumi excluduntur, qui etiam omni solenni solennitate velatum reprimit iustamentum. Sed & id quidem, quod de regimine ac periculo Reipub. tetigisti, paruulis istis non officit. Nam si Respub. iuris testimonio instar habet pupilli, constat idem esse iuris in vtroque, quia vbi eadem est ratio, eadem est iuris censura. Aut ergo pupillis omnem omnino tutelam auferas, aut etiam Reipublica tutores non negabis.*
D *Nec enim per se principes Rempub. administrant, sed per administratorias potestates. Ideoque perimpium, perniquum est dissimulare, nedum impedire, quod ratio dictat, quod poscit vtilitas, quod iubet honestas, quod suadet pietas, quod iuris denique imperat necessitas: Nec impedit anita institutio, qua cautum erat, vt penes maiorem natu semper sit principandi auctoritas, quod per Papam* Alexandrum *&* Friderirum *Imperatorem, quamuis hinc non habeat apud nos condendi leges, est consultum, quando vtroque superstite seniore scilicet* Mieszkone *in eodem est principatu* Cazimirus *& consitu-*

1194. *stitutus & confirmatus. Non est igitur, quod principum consensum, quod fauorem Procerum; quod vota auium vel populi hac in parte possit remorari.* Proinde vnanimis omnium cœlorenus alacritas attollitur: *Viuat, viuat Princeps* Lesżko *in æternum:* omnesque tanta serenitas lætitiæ quadam festiuitate perfudit quasi præteriti nullam doloris persulerint angustiam. Tanta illius dulcedo, tantus amor, tanta omnibus affectio amoris erga pupillos, vt non furor, non odium, non tribulatio, non gladius, non quæstus, nec vllius occasionis penitus necessitas ipsos ab ipsorum latere ac obsequio distringit. Propter quod Eubogionum primus ille comes *Nicolaus* summe omnibus regratians, omnes de constantia, de forma fidelitatis admonet & instruit, omnesque, ne cui suam in contrarium liceat mutare voluntatem; iurisiurandi religione constringit. Nouerat enim vir prudens, volatile semper esse mentis vehiculum, petulantes esse, ac in lubrico glaciari animi affectus.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in sex partes. In prima parte ponuntur diuersa supplicia, quæ homines *Cazimirum* dolentes fatigabant. In secunda; quomodo nonnulli vacantem Principatum occupare satagebant, sed DEO disponente minime proficiebant. In tertia parte, quomodo exequiis *Cazimiri* peractis, venerabilis Pater *Fulco* Episcopus Cracouiensis omnes Regnicolas in concionem vocauit; & cum ipsis de successu Ducatus & Dominii tractauit, inducens illos exemplis naturalibus. In quarta cuiusdam insignis viri ponitur contraria persuasio; non de more seu dilatione, quia nulla fuit periculosa, sed de Personæ electione, qui intendebat, vt non *Lesżko* sed *Mieszko* senex, tunc occupator Ducatus Gnesnensis, vel nepos eius Dux Opoliensis in Principem Cracouiens. & Dominum totius Poloniæ reciperetur. In quinta parte vice versa, Dominus *Fulco* prædicto viro insigni replicando rationem assignat, cur *Lesżko* in Principem eligi debeat; vt eius argumentum contra electionis argumentum factum soluit & cassat; imo modum regendi regnum per tutores dat. In sexta parte omnium regnicolarum consensus & adhæsio in Principem *Lesżkonem* pohitur.

Circa literam aduertendum. Pro istius *Vinci Kadłubkonis Hist. Pol. Lib. IV.* literæ declaratione tres ponuntur conclusiones. Prima est ista: *Expedit incolis Monarchiæ, habere semper Principem Monarchiæ directorem*, quæ conclusio est Venerabilis *Ægid.* lib. de regimine Principum, c. 2. Part. 24. & probatur ratione multiplici: 1. Quia sic incola Monarchiæ principem habet, seruitusque ab eisdem incolis tollitur, & libertas crescit & multiplicatur. *Viuere enim sine freno & fine, secundum dictum Homeri est esse magis bestiam quam hominem.* Secunda ratio; Quia sic pax & tranquillitas regno & incolis procuratur; & abundantia exteriorum bonorum multiplicatur. 1194.

Secunda Conclusio: *Incolæ Monarchiæ, filio Principis non existente, debent sibi per electionem Principem forensem assumere, beneficentia, potentia, ac virtute relucentem.* Et ista Conclusio est de intentione *Ægidii* lib. 3. part. 2. c. 5. Probatur quoque ratione multiplici. Prima ex parte Principis populum regentis. Si enim Princeps videat, se debere principari non solum ad vitam, sed etiam per hæreditatem in propriis filiis, magis reputabit bonum Regni esse bonum suum & ardentius sollicitabitur circa tale bonum; imo quia tota spes Patris requiescit in filiis, & patres nimio ardore mouentur erga filiorum dilectionem. Secunda ex parte succedentis, ad quem pertinet suscipere curam Principatus & Dominii. Tertia, ex parte populi, qui debet per tale regimen gubernari. Consuetudo enim est quasi altera natura, propter quod regiminia ex consuetudine quasi naturalia afficiuntur.

Tertia conclusio: Incolæ Regni Monarchiæ filio Principis existente, debent ipsum in Principem sibi potius, quam forensem quempiam, cæteris paribus adoptare.

Secundo notandum: Differentia est inter Regnum & Ducatum; quia Regnum libere sibi eligere debet Regem & Dominum prudentia & virtutibus redimitum; & filii Regis nequicquam habent successorii iuris: Ducatus vero tenetur filios sui Principis in Principes & Dominos suscipere: habent enim filii Ducum in Dominiis suorum Parentum ius successionum: nec geniti solum, sed etiam pupilli & posthumi, qui nascuntur post humationem vel obitum Patris.

CAPVT XXII.

Qualiter Mieszko senex Lesżkonis sui nepotis subli-

sublimationem deplangit, & se in Principem Cracouiens. & totius Poloniæ eligere præcepit.

A.C. 1195. Consternatur ille senex *Mieszko* his auditis & indignationis dolore humi prosternitur, ait, non suum apud illos dolere contemtum, non tam viam primogenituræ confusam, quam superexcellentem tantæ dignitatis mentem scurrili ludibrio prostratam. Audire piget rem prorsus inauditam, rem non minus lugubrem quam ridiculam. Non enim sine ludibrio dissimulari potest tam desipiens tam sapientum virorum infantia. Infantum enim est cum infantibus

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Doloris quoque non dispar est ratio: *Quis cum fratre meo* Cazimiro *huius regni Corona ceciderit, eam non vtcunque sublenare, sed in cœno & in cuiusdam luti miseria Remp. hostibus exponere studuerunt. Nam quis luporum gregi sine pastore pepercerit? Secundo, quis non gemat, quis non doleat, adeo toxicata in se spicula torqueri? quis demum æquanimiter soluat non insidias calidissimorum ingenia. Infantem Principem creant, vt eo prætextu ipsis ipsi Principibus principentur, vt Regia stirpem eradicata stirpe libero tandem potiantur imperio, vt pro vno capite tot vt ex ipsis succrescant Reges, quot capita; vestri nempe, non mei me miseret, o mea pignora! Vestra me, o Proceres! non mea monet calamitas, commune omnium hic agitur discrimen. Eia vos obsecundare oportet, quos vobis praeesse decuerat.* Eisdem verbis, eadem verborum acrimonia ducem *Boleslaum* & fratrem eius *Mieszkonem* crebro sollicitat, & ad suum votum inclinat, aliorumque tam huius Regni, quam exterorum vndique venatur subsidia; præterea precibus precio tenetur & ambit. Scit bene murilegus, cuius genu lambit. Cracouiensis deinde magnatibus Prouinciæ mandat, vt resipiscant, ne arundineo innitantur baculo, vt *Leszkonem* Principatu excedere iubeant, vt sese Principem recognoscant, & caput suo non congruere vniuerso: Eligere igitur ipsos iubet, aut pacis gratuito mereri obsequio, aut gladii furorem prælii experiri periculo.

COMMENTARIUS.

Capitulum hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte ostendit, quomodo senex *Mieszko Leszkonis* sui nepotis sublimationem deplangit, & causam principalem sui planctus & doloris ponit, scilicet ridiculosam, imo periculosam ac fatuam Regni conditionem per huiusmodi *Leszkonis* iuuenis in Principem electionem. In secunda parte Proceres Regni ad suos nepotes, videlicet *Boleslaum* Principem Wratislauiensem & *Mieszkonem Loripedem* Opoliensem, ac alios intraneos & extraneos Principes, & alios nobiles ad se allicit, & subsidia contra Cracou. ab eis petit. Quos quidem & signanter Regnicolas, vt celerius alliciat, incommoda ipsis imminentia prænarrat; & præcipue seruitutem & illibertatem, quam quilibet naturaliter fastidit, qui libertatem naturalitee diligit. In tertia parte Optimatibus Cracouiens. Prouinciæ mandauit, vt *Leszkonem* a principatu destituant, & semet *Mieszkonem* in Principem accipiant, eiusque gratiam sic obtineant. Secus enim si seuerint, prælium contra se mouendum sciant, per quod pericula magna timeant, ne incurrant. 1195.

CAPUT XXIII.

De prælio inter Mieszkonem senem & Cazimiridem, circa Andrzeiow in Mosgawa commisso, Anno Domini 1195.

AD hæc illi: *Paruulas mina damulas exanimat, meticulosos etiam rubi lepusculos terror exagitat; at leoni plus animositatis indignatio suggerit, plus tygridem fragor ad vires exasperat. Acutius enim ferrum exacuit cotis asperitas, nec dici posses gratuitum, quod minaci strepitu extorquetur. Promtus ergo esto: promtos ad resistendum inuenies.* Pondus inest verbis, & vocem facta sequuntur. Proinde augent illius partes Wladislaiæ, non tam eius amore, quam Regni ambitu & odio pupillorum. Adest paruulorum subsidio Ducis de *Wladimir Romani* pia miseratio, non cum parua Ruthenorum numerositate. Meminit namque idem *Romanus*, quanta erga se *Cazimiri* fuerint beneficia, apud quem pene a cunabulis educatus, eodemque quo fungitur ab eo principatu est institutus. Sciebant enim illis excisis suæ radici securim imminere: Hinc a *Mieszkone* si vicerit, illinc a Principe de *Kyow*, cuius filiam repudiauerat. Est autem in Cracouiensi prouincia locus nomine *Mozgawa* dictus, Andrzeiouiensi cœnobio non longe distans. In eo loco pineti siue rubeti cuiusdam interiectu

Confundunt acies, stant hinc, stant inde Phalanges,
Stant vt nemora, stant pila minantia pilis.
Quorsum quæso viri, quorsum miseranda iuuentus?
Non furor est iungi, vel amore suo
Inter arma ruis, in te tua tela resoluis,
In te luxuriat seditiosa sitis.

O sacrilegia, o prophanata, o luctuosa congressus eiusdem spectacula! Non hic filiatio paternitati reuerentiam exhibet, non filiationi paternitas ignoscit, non fraternitatem, fraternitas, non sanguinitas consanguinitatem, non affinitatem affinitas, non necessitudinem necessitudo, nec illa sancta spiritualis cognatio

semet-

1195. semetipsam agnoscit. Omnes inuicem sine omni delectu promiscua sese cæde interimunt. Hinc Mieszkonides *Boleslaus* cuspide transfi- A xus expirat: hic inclytorum gloria prosternitur, hic *Mieszkonem* quidam gregarius miles vulnerat, quem cum occidere vellet, ille detecta casside se esse Principem declarat; quo ille cognito, veniam imprudentiæ petit, eumque ab aliorum impetu conseruans, prælio declinare facit. Sed & Dux *Romanus* non sine magna suorum cæde, plurium destitutus auxiliis, non paucis nec leuibus sauciatus vulneribus, tum angustia vulnerum, tum desperatione victoriæ cogitur diuertere. Nam in principio congressus suorum pars maxima Ruthenorum terga fugæ dederant, quod partæ victoriæ ademit triumphum, quorum plurimi non prælio intendunt, sed Ruthenos in- B sectantur fugientes: Quidam auiditate prædæ, quidam indignationis animositate. Adest iterum suis subsidio Wladislaides *Mieszko* cum nepote filio *Boleslai Iaroslao*, qui nemine pene in loco pugnæ reperto, quia iam ambæ partes diuerterant, quasi victoriose campum obtinuissent etiaminis, gratulantur & signa victoriæ illinc extollunt. Cum quibus licet in manu pauca Comes *Gonoricius* congreditur, confligit, & frendentis instar fulminis impetum vna cum viribus nequicquam effundit. Dispari namq; hostium numerositate tandem fatigatus non sine gloria quadam succumbit, capitur, captus abducitur, & captiui nomine C diu tentus, vix demum à captiuitate amicorum interiectu absoluitur. Porro iam sæpe dictus Præsul *Fulco* inter spem & timorem anxius pendet, orationi propensius intentus belli exitum in loco semoto præstolatur. Qui cum quendam reuertentem vidisset, ait: *Bonum nuncium, bonum, prospere nobiscum agitur, quod est verbum quod factum est?* qui respondit: *Nostros nunquam deferas hostes hodierna nostra prosperitas. Cecidit* Romanus, *primorum primi prostrati, quidam capti, nonnulli diffugio dilapsi, totus populus nostri exercitus mox in auras euanuit.* Cui Præsul: *Vnde scis* Romanum *cecidisse?* At ille, *Papæ!* inquit, *ego funus commilitonis patris mei non nouerim? Illud certo certius accipe, Senem* Mieszkonem, *cum trium- D pho, spoliis occisorum onustum Cracouiam proficisci.* Vix hic finierat, & ecce alius, itemque alius proferens mendacii aliud commentum. Vnde præsul tam se, quam suos aliquantulum consolatur, dicens: *Non est ratio cur huic, quam secundo vel tertio magis credendum esset: aut ergo cuilibet horum creditur, aut nulli. Sed quomodo tam dicta dissone conueniunt? Superest igitur, vt alicuius nostrorum sagacitate rem diligentius perscrutemur.* Dicit quidam: *Præsto ego sum, Domine, mitte me.* At ille: *Tria verba tene: impiger, diligens, cautus esto: Angelus Domini tecum.* Ille igitur habitu clericali seposito, (clericus enim erat) sese scurram & cursorem simulans pedestri cursu ad prælii locum

transuolat, rem diligenter explorat, nunc ab eis, quos adhuc semiuoces reperit, nunc ab iis 1195.
A qui prædiciniis erant occupati. Qui cum omnia exploratissime didicisset, quanto citius reuertitur, cuncta ordine Pontifici pandit, ac digerit: *Senem* Mieszkonem *sub duplici onere prægementem ad patria remeare, sub onere videlicet mæroris pro morte filii, sub onere doloris pro vulneribus in se susceptis.* Romanum *vulneratum, non tamen lethaliter.* Quem Pontifex noctis per opaca impigre assequitur, assecutum reuocare studet: ne forte senex *Mieszko* ad maiorem iniuriam in iram magis incandescat, & viribus instauratis, vel per se vel per *Wladislaum* Regni caput occupet. Cui *Romanus: Sane Pater charissime: Sed gemina me vt B vides impedit debilitas, vna in me ipso corporis ob vulnera, altera in meis ob militiæ carentiam, qua partim prælio corruit, partim fuga disparuit.* Tum præsul: *Quid ergo consulis?* Cui ille: *Tuam non latet prudentiam, prudentia serpentis, qua maxima est in capitis custodia. Caput ergo & custodiri, & defendi conuenit, donec nostrorum liuor vulnerum detumescat. Piscis enim quorsum nus sequitur, si illius filo branceam teneat.* *Romano* itaque ad propria remeante, primi procerum, vt crastinus primum illuxit dies, cum paucorum quidem exercitatissimorum manu hostes quærunt vndique; quibus non inuentis, an Senem *Mieszkonem* persequantur, an Wladislaidas, diligentius delibe- C rant. Sed præsulis consilio neutrum faciendum; docet impiam esse tam afflicti senis persecutionem. Miserum enim est, miserabile cuiuslibet infortunium sectari; calamitas enim Senis insectando in seipsa contabescit. Sed & ambos prosequendi nulla est ratio, vbi labor immensus, fructus quasi nullus, infructuosissimam esse operam operis minus fructuosi & frustra quispiam temporis terit in palea. Iubet ergo ad sedem Regni properare, ne quis Regiam quasi vacantem in turbine anticipet; nam piscium omne genus facilius deprehenditur in turbido, sub nubila maxime impetus cauet accipiter;

Rixantes vendunt aquilæ morticinia coruis,
Corrixans alius dat canis ossa coni.

D Sic persuasi, animositate seposita, non animo, Cracouiam cum pueris libere adeunt, & solennius quam ab initio solennitates instituti principis instaurant. Itaq; mater puerorum, tam in consiliorum industria, quam rerum prouidentia, mulier super muliebrem sexum prudentissima pupillorum ad se tutelam suscipit, donec maior adolescat, qui proximus erat pubertati. Ad huius mulieris nutum pro meritis cuiusq; fasces distribuuntur dignitatum; hi submouentur, illi substituuntur, vt nec tribunitiæ sine ipsius arbitrio, nec minimæ omnino concederentur potestates. Tanta omnibus erga illam reuerentia, vt suæ proceres obliti dignitatis, obsecundare mulieri, ac muliebres non turpes, tamen dissimulare vel ferre mallent inepti-

1195. as, quam pueros desetere. Non potest enim, quantumlibet prudentissimus, esse quandoque sine lapsu imprudentiæ. Vnde imprudentia A facilius apud prudentes veniam impetrat, quam apud imperitos. Cæterum sæpe nominati viri, Præsul *Fulco* & Palatinus Comes excellens *Nicolaus*, cum quibusdam procerum Reipub. curam suscipiunt, cuius administratione idoneis ac fidelissimis potestatibus distribuunt, siluitque aliquantum terra & pacis aliquantisper facta est tranquillitas.

COMMENTARIVS.

Capitulū hoc diuiditur in sex partes. In prima ponitur Cracouitarum responsio *Miefzkoni* seni facta, contra quam responsionem vna pars contra alteram se cum suis amicis cœpit armare, *Miefzko* senex cum Wladislaidis, scilicet *Boleslao* Duce Wratislauiæ ducalis, parte ex vna, & Cracouitæ cum *Romano* & aliis Ruthenis parte ex altera. In secunda parte, autores belli, videlicet *Miefzko loripes* Dux Opoliensis & *Iuroslaus* Ducis *Boleslai* Wratislav. filius adducuntur, cum quibus *Gouoritius* vir strenuissimus ex parte pupillorum congressum fecit, viriliter pugnauit, propter inæqualitatem tamen vincere non potuit, captus abducitur, & tandem interuentu amicorum suorum a captinitate vix liberatur.

In quarta parte ponitur per *Fulconem* finis prælii expectatus & tandem certitudinata exploratio.

In quinta parte exitu belli cognito, ponitur *Fulconis* de pueris a *Romano* consultatio, quid cum eisdem agere debeat, quam *Romanus* caute informat, vt ipsos diligenter velut serpens caput custodiat.

In sexta parte ostendit, qualiter tractatum regimen ac tutelam matris *Lefzkonis* Cracouitæ ferre non potuerunt. Ideo ne inter regnicolas & Principes diuisio aut seditio fuisset, *Fulco* cum *Nicolao* comite Principe militiæ tutelam Regni susceperunt & administrationem fidelibus ac idoneis regnicolis distribnunt, & sic terra aliquantulum in pace quieuit.

CAPVT XXIV.

Qualiter Lefzko in Halicia Romanum instituit.

PORro dux *Lefzko* ætate proficiebat & industria, venaticis vtpote adolescens studiis se D ad iuuenile robur exercens. Iam iamq; in his exercitatior armorum vsum aspirabat, qui nec dum tyro, nec miles gloriosa in se militiæ protulit insignia: ex quibus illud vnum ad gloriæ cumulum suffecit. Qui super omnes Russiæ Principes licet adhuc adolescentulus quasi quidam Sol micuit. Eo namque temporis in fata concesserat Dux Galiciæ *Wladimir*, hærede nullo relicto legitimo: vnde Principes Russiæ quidam vi, quidam arte, nonnulli vtroque modo vacantem student rapere principatum. Inter quos Dux *Romanus*, quanto loco vicinior, tanto spe proximior, & sic ambitu solertior, sed quia sese aliis viribus videt disparem, Duci *Lefzkoni* obnixe supplicat, vt eum perpetuo famulatu sibi obliget, vt eius obsequio cunctis Ruthenorum Principibus ac Parthorum per ipsum partibus imperaret, dummodo ipsum non principem Galiciæ, sed procuratorem ibi suum constituat; alioquin indubitatum sibi hostem imminere non ambigat, quicunq; aliorum illic sedem fixerit. Sed friuola visa est quibusdam eius peritio, tum quia tutum non est parem creare de populo, tum quia res magna, res vti'is per se possidetur longe vtilius, quam alteri substituitur, nec nisi raro extraneum extraneo certum vinculum fœderis astrinxit, quia qui causa vtilitatis assumitur, tam diu placebit, quam diu vtilis est. Cæterum alii: *Duo*, inquiunt, *probant nec nostro Principi, nec nobis esse* Romanum *extraneum. Nam quo pacto extraneus dici potest, cum quo secundus consanguinitatis gradus reperitur? Qua obsecro ratione de hoc viro ambigi potest, qui huius Reipub. semper coadiutor & quidam quasi Padagogus extiterat? Nam quid aliud docet, tempore Ducis summi* Cazimiri *examinatissima in omnibus sua fides constantia? Horrendum certe nefas est, vel in consanguineo pietate destitui & mutui debitum proximo non reddi.* Igitur affluunt cohortes, instruuntur acies, mouentur q; Galiciam castra. Sed ætatem cauent Principis, non Principem, vtpote bellis nondum idoneam. Ideoq; satius ipsum interim domi iocis indulgere, quam intempestiue belli illaborare sudoribus. Ac vero adolescens pene illacrymans, C *proh dolor!* inquit, *o Proceres; me fœminam a vobis æstimari non principem. Parum enim distat a fœminis, qui semper cœtus colit fœmineos: modicum audio roboris habere exercitum acephalon. Inutilis ego, fateor. Certe pila fixa stat in prælio, nec dimicat; omnes tamen præsentibus principibus animosius dimicant. Vnde fama est quosdam sine Rege confectos, quo in cunis tandem in prælio posito de hostibus triumphasse. Non ergo vt Princeps, sed vt signum Principis vestra castra non deseram; alioquin vel solo comite vestra sequar vestigia.* Gratulantur omnes, virilis tantum habere animi adolescentem, mirantur singuli intra spicæ florē in tam spica tenella tantæ maturitatis grana, stupent nucem nondum teste vestitam soliditate immaturali nuois præferre saporem; ac in Duce dulcedinem; Ducis indicant apiculæ, non ætatem. Nec dum Russiam milites attingunt, tum Galiciæ Primi pronis illi ceruicibus occurrunt, omne obsequium, omnem clientelam omnem sudorem ac fidelitatis subiectionem, perpetuitatem cum omni satisdatione pollicentur, ipsum Regem suæ salutis præsidium adoptant & eligunt. *Eligere* inquiunt, *dignetur vestra discretionis dignatio in vestri persona nobis imperare velitis, an in substituta. Nihil enim aliud quærimus, quam vt vestri gloria nominis inuocetur super nos, quia non possimus ferre iram terræ principum fastus, seditiones, inuidiam.* Hæc illi, sed in dolo, vt quasi securos & incautos occuparent; nam dolum 1195.

1195. lum subesse, mox ipsa res prodidit. Prima siquidem ipsorum oppida non ditione supplicant, sed rebellione contumacius resistunt; qui tandem contriti & subacti ad Galiciam bello contumacius resistunt. Quibus tandem contritis progrediuntur vltra, sed arenæ instar innumerum numerosiatem ibi conglobatam & glomeratam inuenerunt. Quibus Dux *Lesko* iuberi per suos iubet, vt mox finibus accedant, Galiciæ autem prælium prælloleotur; qui responderunt: *Prælium in instanti.* Sed hæc illorum atrocitas vapor fuit ad modicum parens. Nam vbi primum fere Polonorum effulserunt acies, tota illius multitudinis animositas penitus contabuit, nec vlla prælii apud illos meditatio; sed fuga in instanti belli, tum dilationem pacis deliberandi prætextu postulant & impetrant. Quibus deliberatione suspensis Galicienses principes primi ad scabellum Ducis *Leszkoni* prosternuntur, nec iam fictæ sed summæ deuotionis votis principem sibi creari efflagitant; quia suorum Principum iures, in quorum infinitate vixerunt, fiduciam penitus emarcuisse prospiciunt, & quem initio plusquam fulgur horruerant, Ducem *Romanum* suscipere conantur. Nouerant enim hominis astutissimi super eos super omnes ingeniosissimam tyraonidem, qui tam atrocitatis impetu, quam ambitionis studio nemini suorum parceret. Sunt angustiæ illis vndique, nam nulla spes rebellandi, omnibus pene suorum subsidiis noctis beneficio dilapsis. In huius tyrannissima tyrannide terrentur, quia nemo prudens hori eudis rictibus Leonis impingit. Quid ergo? Proceres precibus accumulant, argenti, auri talenta, munera, gemmas, vasa & vestes generis exquisitissimi, nonne sericorum omne præstantissimarum genus rerum offerunt, & propensius illaturos pollicentur, ne Ruthenı jugo subesse compellantur, cuiuslibet conditionis obsequium omne, tributorum perpetuitatem promittunt; dummodo huius declinent impetum. Quid enim de acerba vua, nisi stupor? Quid de malo speraueris, cuius succum vt virulentū expertus in delicijs? Sed in alium destinari non potest hoc beneficium, nulla gratiarum deuotione, nulla facultate: omnium Lechitarū in *Romano* fixa sententia. Omnibus itaq; Ruthenorum primis ac præcipuis omnino renitentibus *Romanus* Princeps Galiciæ per Ducem *Leszkonem* constituitur; quomodo vero Polonis rependere studuit, suo loco docebitur. Nam formam fidelitatis erga omnes pari coluit perfidia, in suos maxime crudelis: vix enim dum *Leszko* pedem cum suis dimouerat, tum Galiciensium Satrapas & Iubagionum florentissimos incautos occupat & trucidat, quosdam viuos terræ infodit, quosdam membratim discerpit, alios excoriat, multos quasi signum ad sagittam figit, nonnullos prius exenterat, quam interimit, omne genus supplicii in suis experitur, grauior ciuibus hostis factus, quam hostibus. Nam quos palam apprehendere non potuit, pene cunctis ad alias prouincias metu dispersis, donis, blandimentis & quibus plurimum viguit, ingeniis prouocat, amplectitur, honorat, sublimat. Mox quibusdam insimulando figmentis immeritos præcipitat, præcipitatos tormentis iubet inexcogitatis interire; siue vt fortunas interemtorum eripiat, siue vt finitimis terrorem incutiat, siue vt potentioribus de medio sublatis securius imperaret. Vnde solet ne illi erat quasi prouerbium: *Melle securius vti apum non posse, nisi penitus oppresso non rarefacto examine, nec sapere species, nisi creberrime pilo concussas.* Aliorū ergo adueritate inmo sua prosperatus breui creuit in immensū, vt omnibus pene Russiæ Prouinciis, ac principibus potentissimis imperaret. 1195.

COMMENTARIVS.

Capitulum hunc diuiditur in duas partes. In prima parte *Romani* in Principem Haliciensē consentientibus omnibus Polonis, dissentientibus vero omnibus Ruthenis institutio. In secunda parte, eiusdem *Romani* contra Ruthenos truculenta persecutio. Circa quod aduertendū secundum Ægid. L. 3. c. 10. *Quamquam plures sunt conditiones Tyranni, quibus nititur se in suo dominio conseruari; inter tamen alias hæc est vna, quia laborat excellentes perimere. Cum tamen tyrannus non diligat, nisi bonum proprium, excellentes & nobiles existentes in suo dominio non valentes hoc pati, insurgunt contra ipsum.* Tyrannus autem, ex quo talem se esse agnoscit, non cogitat, nisi quomodo posset excellentes perimere, ne sibi essent contrarii. Vt hoc fecit *Romanus*: qui nedum propter hoc excellentes perimebat, quia suæ electioni fuerunt contrarii, sed etiam ne tandem contra ipsum insurgerent.

CAPVT XXV.

Quomodo Miesko senex tertio & quarto Craconiam cum dolo adipiscatur.

SEd nescio, quid sibi velit senum ambitio, quorum ætas, quanto decliuius in se vergit, tanto celsius per ambitum supra se attollitur; quanto grauius mole premitur decrepita, tanto leuius ambitiosæ pennis leuitatis rapitur trans aëra. Nam cum omnia pene monstra vitiorum senex in se domet, cum omnibus pene dominetur, duo illi dominantur, Ambitio & Cupiditas. Vnde quidam sapientum: Nescio quid sibi vult senilis parcitas, quia quo minus restat viæ, plus quæritur viatici. Siue ergo his duabus instimulatus causis, A. C. 1200. seu iuste persuasus ductu rationis, principatum repetere *Miesko* senex instituit: quod quia viribus assequi nequit, viris ac robore impar, industriæ beneficio rem aggredi meditatur. Sæpe namque omnibus maiores viribus vires habet industria. Ideoque maiorum prius animos quadam benignitate præuentat, conciliat, & ad suum confuadet propositum. Sed quia omnes amor adolescentum adeo demulserat, vt omnium animi ipsorum ex matris animo pende-

1200. pendere viderentur, eam sæpe numero tum scriptis, tum nunciis, nonnunquam munerum importunitate sollicitat; ait, non principandi capi gloria, sed pro regni tranquillitate, imo pro ipso & filiorum eius tranquilliore statu se esse sollicitum, nec aliud se ad præsens optare, quam vt sese superstite omnium discordiarum fomite prorsus extincto, nullum in posterum, quamuis occasione oriatur incentiuum. Quod astruit aliter fieri non posse, quam hoc pacto: *Cedat mihi filius tuus principatu, quem ego in filium adoptem omnique consequenter militiæ cingulo a me insignito eundem restituam, ipsum hæredem legitima solennitate instituam; vt Cracouiensis dignitas, imo totius Poloniæ Principatus in tua stirpe perpetua successione solidetur: quia momentaneum esse nequit, quod Princeps constituit, quod Principali autoritate roboratur, nihil momenti habere, quod vulgi strepitu conclamatur; a quibus, quod summa vix difficultate construitur, facillime dissoluitur. Vix enim populi ad honesta contrahitur consensus, qui tanto est ad seditionem tumultus procliuior, quanto numerosior; præsertim cum pene semper sit venalis fauor popularis. Quibus tam diu placebis, quam diu vtilis eris, tam diu imperabis, quam diu supplicabis. Nec perpetuus, nec salubris liquor, qui de humilibus carectis ac palustris eliquatur; quando etiam rudis brutorum natura magis naturalem fontium sitit puritatem. Excute igitur non coronam sed linteam testam, ridiculum capitis gestamen, arte figulorum & compositum & impositum. Aureum decet principes diadema, non fictile; maxime quod natura suo fabrefecit beneficio; quod tuis & in præsens & in posterum liberis nostra decreuit dulcedinis liberalitas.* Et quoniam credula est mulierum facilitas & cerea virgultorum inflexio, his inebriata mater ac filii cedendum esse censent ad tempus principatu: tutius patris loco fore patruum venerari, quam hostem perpetuo sustinere; satius esse patrui regnare munere, quam ex vulgi semper pendere arbitrio. Iusiurandum proponitur; in medio iurat senex, iurant vtriusque partis proceres intemeratissime tenendam præscripti pacti formam: quam qui temere temerauerit vel consuluerit, seu quouis modo contuerit, per Metropolitanum, & omnes huius Prouinciæ pontifices anathemate innodetur. Itaque *Miezko* solennibus dignitatis non sine solennitate potitur, cuius desiderio nec pacti, nec iuris iurandi visus est meminisse. Si quando enim ratione persuasus vel nepotis mansuetudine deuictus, meminit, aut formam pacti vbi potest dissimulat, aut vbi dissimulare nequit, eius effectum procrastinando frustratur. Rogat Dux *Leszko* in principem insigniri, rogat, instat, ratam fore patrui sponsionem & se Cracouiæ hæredem in solidum institui: factis priuatis ius publicum conuelli non posse. Conuellitur autem, si Reipub. conditio fit deterior; quod fieri quis dubitet, si regni regimen adolescentis imperitiæ committitur. Decentius enim 1200.
adolescentia obsequitur, quam imperat; quia vtilius paxillo palmes astringitur, quam liber luxuriari permittitur. Explorati enim iuris est, non esse pacta inuita; inuitum autem putari, qui consensisse non probatur. Qua ratione vero gratuitum quis iudicet, quod periculo est exortum præliorum? aut quis consensus est ense iugulo imminente? Qui ergo tenet, teneat, donec de medio fiat; breuiusculi tamen quiete gaudet, auaritia ipsum expulsante, quoniam senibus prædominari maxime diximus. Quia enim opibus & facultatibus aliorum inhiari ac insidiari cœpit, vt eas quocunque sibi colore applicaret, impatientia Ciuium a Cracouia A. C. 1201
expellitur, & Dux *Leszko* recipitur. Sic ergo tam iurisiurandi quam pacti contemti pœnam, quasi quadam depressionis confusione dependit. Ille tamen non immemor suæ artis ex parte rursus openititur, ad matrem adolescentum, cuiusdam ingenii passibus recurrit, eiusque consilium & auxilium explorat & implorat. Prius tamen perfidiæ suspicionem extenuat & amouet; ait, pactum esse summa religione custodiuum, sed ab æmulis impeditum se fuisse ac præuentum; nec sua fuisse responsa, quæ sua dicuntur, sed eorundem inuidia æmulorum conficta. *Nunc ergo vester duntaxat non desit fauor, fides non deerit a me pollicitis; non modo Cracouiam vobis perpetuo hæreditandam protestor & conscribo; sed etiam Cuiauiensem restituo Prouinciam:* occupauerat enim illam idem senex, quamuis ad se minime pertineret. *Vnum*, inquit, *vnum peto, vt hostis omnium communis exilio proscribatur, nec de principibus a modo faciat ludibria, quando vult Principes creans, quando vult & præcipitans.* Hoc autem de comite significabat *Nicolao*, quem nouerat eidem fœminæ tunc temporis exosum, quamuis alias, vtpote virum discretum ac strenuum, per omnia & omnium amicissimum non modicum dilexerit. Inuidorum tamen falsificante dolo causas odii contra illum conflat, & quasi veras cum illo atrocissime prosequitur. Ideoque ad vota senis omnium consensum inclinat, vt vir innoceos exilii perpetuitate damnetur. Rursus iterum hac ratione paciscuntur, vt Cuiauiam in instanti restituat; A. C. 1201.
in Cracouia ad finem vitæ regnet; Duce tamen *Leszkone* ex illius institutione successuro. Sciens autem *Nicolaus* exilii sibi imminere periculum, gratiam sæpe ac sæpius Ducis *Leszkonis* ac matris eius multismodis prætendebat, quæ humillime quæsita, nec inuenta, nec sine dolore cum plurima amicissimorum societate ad senem transmigrat. Quorum accessione senex alacrior Cracouiæ principatu ingreditur; qui eandem fidei religionem posteriori exhibuit facto vt primo. Nam nec hæredem instituit *Leszkonem* Cracouiens. nec

vt spo-

1202. vt spoponderat. Cuiauiam restituere curauit; imo quædam Nepotum castra videlicet Wisliciam & alia castra occupauit, asserens illa Craconiensis esse prouinciæ, nec debuisse a capite membra rescindi; quæ magnis maiorum consiliis ac studiis vix tandem sunt reparata & Cuiauiæ restituta. Sic *Mieszko* senex Cracouiæ potitur, breui tamen in pace factus est locus eius, & in Sion etiam vtinam habitatio eius!

COMMENTARIVS.

Capitulum istud in duas diuiditur partes principales. Prima pars est de *Mieszkonis* senis recuperatione dolosa principatus Cracouiensis; secunda, de eiusdem tertia cum dolo adoptione principatus Cracouiensis.

Circa primam partem est notandum: Secundum *Ægid.* lib. I. par. 4. cap. 3. *Senum sunt sex mores vituperabiles: sunt enim increduli, suspiciosi, timidi, illiberales, malæ spei, & inuerecundi.* Tamen hic Dominus *Vincentius* solum tangit duos mores vituperabiles ad propositum sibi deseruientes. Sunt autem senes primo ambitiosi, quia alios contemnunt, & se tam in scientia, quam in aliis operibus vltra omnes extollunt. Vnde *Maximianus:*

Tu me sola sibi subdis miseranda senectus,
Laudat præteritos, præsentes despicit annos &c.

Secundo, senes sunt auari, seu parci vel cupidi. Vnde *Polycrat. Monstro similis est auaritia senis.*

CAPVT XXVI.

Qualiter Mieszko Albus Cracouiensem respuit Principatum.

CRacouiensium namque primi Legatos ad ducem *Leszkonem* mittunt, & fidelissima illi obsequia & principatum offerunt. Sed quiddam inhærebat fermenti, quod totam massam corrumpebat. Erat enim vir quidam prosapia generosus, moribus insignis, consiliis strenuus, omnium virtutum strenuitate conspicuus, *Gouoricius* nomine, qui tunc apud Ducem *Leszkonem* Palatina fungebatur dignitate, imo dignitatum omnium cardo ipsius vertebatur arbitrio. Inter hunc & comitem *Nicolaum* nescio quod infortunium inexorabiles coniecerat discordias, susurronum forsitan ingenio fabricatas, quorum studium est virtutibus inuidere, ac promere tristia, superseminare Zizania. Non aliter ergo *Nicolaus* suum spondet obsequium, nec super principatu in ducem *Leszkonem* conferendo suum accommodauit assensum; nisi comitem *Gouoricium* à se repellat, & expellat. Ait enim nec fidelitati nec obsequii locum esse inter dis- 1531.
A cordias, omnemque Rempub. tranquillitate gaudere, non rixis. Nescit dux *Leszko* & hæsitat, & sui quid eligant, ignorat; Cracouia careat, an virum tam vtilem, virum immeritum expellat, sed primum damnosum, secundum criminosum. Quibus constantibus, *indignum est*, inquit Comes *Gouoricius*, *in re tam perspicua vestram pendere discretionem. Nam quis ambigit multorum commoda modicillo mercari dispendio? Quis nesciat cuiuslibet persona potius carendum esse, quam vniuersitate? Quis ignorat minus malum eligendum, maxime cum*
B *publica vtilitas præferenda sit priuatæ? Quomodo ergo vitam obiectabit pro amico, qui exilium horret pro Domino? Nec exilium dixerim, quando quis, licet exul, non amicos deserit nec ab amicis deseritur. Felix exulatus, quem prosequitur gratia, non odium persequitur. Tum quiddam fabulosum videtur quod concepi; sed conceptum quis teneat sermonem, quia granum est in palea. Tam volucrum quam quadrupedum Gripho Rex dicitur, cuius animositatem horrentes volucres in ramalibus ilicis cu-*
C *iusdam latitabant. Vnde Gripho visa, auiditate forsan prædæ vel indignatione animosior, ramis eiusdem arboris iterum & iterum quodam impetu impingit; credens vel arborem ictibus prosternere, vel ramalia concrustare, suo magis quam ilicis periculo. Ala enim in feriendo enodata humi non sine dolore prouoluitur: sero, quia in se didicit, quid impietas in alium persuadeat. Cumque remedium vndelibet quæreret, adest vulpecula, pedetentim accedit. Quid artis magistra non nouerit? At ille:* Da operam regiam,
D secunda eris in regno. *Tunc illa:* Si me medicantis operam expectas, opus est, vt vulnus detegas. *Qui ait:* Alam enodaui. *Et illa:* Inæqualitas alarum est in causa cur volare non possis. Descendat ala superior ad statum enodatæ, quæ ad superiorem reduci non potest, redditaque mox æqualitate alarum, reddetur quoque volandi facultas. Approbo, *inquit ille*, quia probabilitate nititur, quod asseris. *Iubet ergo vulpecula, vt alam quæ elisa est inter duas arbores vsque ad ascelum infigat, & summo conatu in anteriorem partem toto pectore prosilire*

1202. *profilire, ala ſed inter arbores non mota.* Audacter age, ne trepida: Salus tua in manu tua. *Credit ille, vtque iuſſus eſt, cum impetu ſeſe interius iacit, & alam non eruit, ſed minuatim confregit. Sic itaque vtraque carens, fame contabeſcit, & a vulpibus & reptilibus corroditur.* At hæc Dux *Leſzko: Tu hanc ita proponis parabolam, quaſi mei ſit animi quocunque pacto votum ambitionis explere: ſed omne abſit a Principe nugationum genus: inhoneſta procul abſit honeſtorum commentio. Quid enim offerunt, qui hominis innocentiſſimi pretium quærunt: cum luctuoſa plena ſit euentuum dignitatum venalitas, & liberi capitis nulla ſit æſtimatio? Alium ergo, quam ducem* Leſzkonem *quærant Cracou. qui conditionibus ipſorum conueniat.*

Quo intellecto, quaſi de nullo adhuc eligendo habuiſſent tractatum ad *Mieſzkonidem Wladislaum* transmittunt. Aſſerunt fidelitatem patri promiſſam filio ſe debere ac dependere: nec multum diſtare, quod ad hunc articulum; attingere perſonam filii à perſona patris. Ideoque in ipſo locum electioni non eſſe, quem ad paternam vocat ſucceſſionem iuris ratio, & exigit. Quibus optime gratias agit *Wladislaus; gratiora ſibi, ait, tantæ fidelitatis obſequia ipſo principatu. Sola enim fides eſt quæ claudit & aperit, propagat & arctat, firmat & conſeruat imperia. Hæc ſola non ſolum regna, ſed & ipſos Reges non minus regere quam regi docet: hæc ſola eſt lucerna in obſcuro, radius in ſereno, tranquillitas in turbine, ſecuritas in tranquillo: hæc eſt regalium fundamentum, regii capitis diadema, diadematis gemmarum gemma omnium præſtantisſimorum præſtantisſima, omnium præinſignis inſignium. Hac extincta omnis amicitia, ſocietas omnis, omne fœdus, omnis obſequela, omnis gratia, omnis denique omnium virtutum & decus & robur languet & expirat. Sine fide viuit, quisque nullus eſt, quia iuſtus ex fide viuit: quæ hodie quanto eſt rarior, tanto gratioſior. Veſtræ itaque fidei conſtantiam ſuper omnia gratantisſime amplector, paucis in præſentiarum regratior, totis gratiarum viribus regratiaturus in poſterum. Sed magnis in rebus non paruis innitendum conſiliis: ſatius enim velo tranquilliore nauigare, ſi ſeditionum ac inuidiæ declinantur naufragia; quorum fluctus & procellæ ſubito ſurgunt; de ſubita rerum nouitate maxime cognoſci ſolent ex indeliberatis & inprocuratis maximorum euentibus. Et quidem rem aggredimur arduam arduis egentem tam virium, quam conſiliorum adminiculis. Æquum autem eſt conſortem fore conſilii, quem oneris vis habere participem. Si ergo placet, imo quia placere omnibus debet, fratri noſtro Duci* Leſzkoni *noſtrum pandatur propoſitum, quatenus non ſine effectu veſtra laborat intentio. Ipſe namque Dominus & impedimento eſſe poteſt, & profectu. Nam frater iunior Dux Mazouienſ.* Conradus *per omnia ſequitur arbitrium; ſed & Wladislaides eius nutum ſequi non ambigo. Quorundam enim etſi magnum non ſit habere fauorem; operoſum tamen eſt non habere inuidiam.* Proinde per legatos ordine rem exponit: & hanc dirigit epiſtolam: 1202.

Plusquam animæ ſuæ dilecto Duci Leſzkoni *Dux* Wladislaus, cum ſalute vitæ.

Vniuerſum ſtatus rationis non patitur ſanæ ſtatum a ſe mentis diſſidere, vel in ſemet corrixari. Quippe qua mens, quæ ratio disſidet ipſa ſibi? Diſſidentiam enim vix admittit identitas animorum. Porro idem in nobis animæ eiuſdem indiuiduum & naturam conſabricat & perpetuitas dilectionis concatenat: quæ res parem in nobis gignit voluntatem, conſonum in omnibus conſenſum. Et quoniam Cracouienſem vos reſpuiſſe principatum certo tertius agnouimus, omnium in nos vota ſuper eo noueritis concurrere. Quod ad propoſitum tanto confidentius ingredimur, quanto minus de veſtra dulcedine dubitamus; non quod illo perpetuo potiamur, ſed vt promptior, cum veſtro inſederit arbitrio, ad illum vobis per nos paretur facultas: Hoc igitur in facto non eſt noſtra promotio, ſed veſtri prouentus honoris; alioquin negligere, cum posſis augere, non aliud eſt, quam minuere.

Mente huius intellecta epiſtolæ ac tenore, quicquid ſtudii in ſe vel in ſuis Dux

Leſzko

1202. Lesʒko habere visus est, fraternis desiderijs accommodat contra Pontificem, contra Primatum ac prudentum consilia. Cernebant enim ac gemebant successionem filiorum Ducis Casimiri in illa vlterius dignitate hoc ex facto expirare ipsumque contra suum commodum laborare. Vnde frater eius dux Conradus vix tandem quasi coactus eorum voluntati superficietenus visus est accedere. Itaque sub totius Poloniæ conspectu principum Satraparum consensu omnium a caligato milite vsque ad supremum Princeps Cracouiensis Dux Wladislaus constituitur, qui tam accessibilem, tam fauorabilem, tam benignum, tam dulcem & suauem prudentiæ, ideo ne aliorum crederetur affectus contemnere, imo potius ne de propriis videretur arrogans virtutibus, sese offerebat cunctis affabilitate præstabilem.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in nouem diuiditur partes. In prima parte ponitur Lesʒkonis ad Principatum Cracouiens. per regnicolas conditionata vocatio, quæ conditio obiecta totum negotium infecit, sic quod propter hanc conditionem nec Lesʒko Principatum Cracouiensem suscepit.

In secunda parte ponitur Lesʒkonis super eiusdem principatus acceptione consultiua, ac quodammodo perplexa deliberatio.

In tertia parte ponitur militis Gouoritii super acceptando principatu persuasiua consultatio per fabulam, quasi oppositi intentio per hoc, quia Lesʒko principatum Cracouiens. acceptando submitteret se periculo.

In quarta ponitur Lesʒkonis ad propositionem Gouoricii responsio & Principatus Cracouiens. abiectio.

In quinta parte ponitur Cracouitarum ad Wladislaum directio ac eiusdem ad principatum Cracouiens. ex sponsione Patri eius viuelicet Mesʒkoni seni facta, necnon ex iure successorio vocatio.

In sexta parte ponitur Wladislai responsio Cracouitis facta: in qua præmissa gratiarum actione de tanta fidelitate sibi exhibita ipsos consulit, vt Lesʒkonis consensum quærant, ne sibi in ipsius assecutione dictus Lesʒko noceat.

In septima parte ponitur Wladislai ad Lesʒkonem directio, ipsiusque Lesʒkonis consensus postulatio super ducatus Cracouiens. adeptione, nec eiusdem ducatus ad Lesʒkonem formali reductione. 1202.

In octaua parte ponitur Lesʒkonis consensus in Wladislai promotione, quamuis eum Primatum ac Pontificum dissuasu, atque cum fratris sui Conradi Principis Mazouiæ impulsiuo consensu. Sic enim terras Lesʒko cum Conrado inter se diuiserant: Lesʒko tanquam primogenitus Cracouiam, Sandomiriam, Syradiam, Lanciciam & Pomeraniam possidebat: Conradus vero tanquam iunior totam Mazouiam & Cuiauiam plenissime sortitus fuerat. Conradus vero primus Princeps Mazouiæ, à quo moderni Principes Mazouiæ ortum traxerunt, tres genuit filios: scilicet Semouitum, Boleslaum & Casimirum. Quorum Semouitus & Boleslaus totam Mazouiam obtinuerunt, Casimirus vero Cuiauiam possedit. Cui patruus Lesʒko a bus misertus, terram Siradiæ & Lanciciæ reddidit. Boleslao autem sine prole mortuo, Semouitus Casimirus medietatem dedit. Quorum Casimirus quinque filios genuit. 1. Lesʒkonem nigrum cui Siradiam assignauit. 2. Semborem, cui Wratislauiam legauit. 3. Wladislaum Lesʒkonem, cui terram Breslensem donauit. 4. Casimirum, qui Lanciciam possedit. 5. Semouitum, qui terram Dobrzinensem accepit.

In nona parte ponitur Wladislai in Principem Cracouiens. constitutio, ac eiusdem honesta atque sagax erga omnes exhibitio. Hic enim Wladislaus nedum gloriosum ad omnia regnicolis se exhibuit, verum etiam munera pro his omnibus dare studuit. Cito post hoc est defunctus, subito principatui Cracouiensi idem Wladislaus cedere est coactus, & Lesʒko viceuersa in principem Cracouiens. & Dominum totius Poloniæ per vniuersitatem nobilium honorifice est acceptus. Quo Anno Domini 1207. vita functo, Boleslaus pudicus filius eius sibi successit: Sub quo sanctus Stanislaus Canonizationem Anno Domini 1275. suscepit. Quo sine prole defuncto, Lesʒko niger Dux Siradiæ successit. Quo iterum vita functo Henricus Dux cum barba Wratislauiensis, maritus S. Heduigis Anno Domini 1288. principatum Cracouiensem obtinuit. Henricus autem licet Przemyslaum Ducem Poznaniensem post se instituit, tamen Wenceslaus Rex Bohemiæ dictum Principatum

1202. tum Cracouiensem sibi resignari, apud eundem *Przemislaum* dolose disposuit. Deinde Poloniam fortiter ingrediens, seipsum in Gnesna fortiter coronari fecit. Qui & Cracouiam ex integro fuodauit. Anno Domini 1307. defuncto *Wladislao*, *Leszko* Dux Brzestensis Rex Poloniæ efficitur, & per *Iaroslaum* Archiepiscopum Gnesnensem coronatur.

Post mortem ipsius, filius eius *Cazimirus* in locum ipsius suscipitur. Post *Cazimirum Ludouicus* Rex Vngarorum. Post *Ludouicum Iagello* supremus Dux Lithuaniæ, quem *Bodzanta* Archiepiscopus Gnesneosis in Ecclesia Cracouiensi baptizauit, Anno Domini 1386. Quo defuncto Anno Domini 1434. filius eius *Wladislaus* successit, quem Reuerendus Pater dictus *Iasrzebiec* Archiepiscopus Gnesnensis cum suis Coëpiscopis, videlicet *Sbigneo* Cracouiensi & *Stanislao* Plocensi, *Wladislao* Wratislauiensi, *Ianussio* Przemysliensi, cunctisque exultantibus in Regem Poloniæ, in Ecclesia Cracouiensi coronarunt. 1202.

STANIS-

STANISLAI SARNICII

ANNALES,

SIVE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS

POLONORVM

ET

LITVANORVM

LIBRI VIII.

PRIOR PARS HORVM CHRONICORVM HACTENVS OMISSA ET NEGLECTA AB ALIIS AVTORIBVS, INCIPIT AB ASARMOTH CONDITORE SARMATICORVM POPVLORVM, ET CONTINVATVR AD LECHVM IPSVM, RERVM ORDINE SECVNDVM TEMPORVM SERIEM SERUATO,

ET TANDEM A LECHO AD NOSTRA TEMPORA QUID IN ISTIS TERRIS ACTVM SIT FIDELITER EXPONITVR.

PRIMVM IMPRESSVM
CRACOVIAE
ANNO DOMINI MDLXXXVII.
SVMTIBVS IPSIVS AVTORIS.

fff

DEDICATIO AVTORIS.

D Inclytum & Amplisſimum Senatum Regni Poloniæ, magnique Ducatus Lithuaniæ videlicet Reverendisſimos Sacrati ordinis Præſules, Stanislaum Karnkovium Gneſnenſem, Demetrium Sulikouium Leopolienſem, *Archi-Epiſcopos*: Petrum Myskouium Cracouienſem, Hieronymum Roznazouium Wladislauienſem, Georgium Radiuilum Wilnenſem & Cardinalem, Lucam Koſcielecium Poſnanienſem, Petrum Dunin Volſcium Plocenſem, Albertum Baranouium Premislienſem, Melchiorem Gedrocium Samogitiæ, Laurentium Goſſtium Camenecenſem, *Epiſcopos*: Ad Illuſtres ſpectabiles & Magnificos Dominos, Andream à Theczyn Cracouienſem, Stanislaum à Gorka Poſnanienſem, Chriſtophorum Radiuilum Vilnenſem, Stanislaum Safranecium Sedomirienſem, Euſtathium Volovvicz Caſtellanum Vilnenſem, Joannem Alebovvicz Trocenſem, Albertum à Lasko Siradienſem, Nicolaum Chriſtophorum Radiuilum Caſtellanum Trocenſem, Joannem Kiska Capitaneum Samogitiæ, Conſtantinum Ducem Oſtrogiæ Kiiouienſem, Stanislaum Zolkieuium Rusſiæ, Janusium Ducem Oſtrogiæ Volynenſem, Joannem Tarlo Lublinenſem, Nicolaum Radiuilum Nouogrodenſem, Nicolaum Moniuid Dorhoſtaiski Polocenſem, Stanislaum Pacz Vitepſcenſem; Paulum Pacz Mſcyslauienſem, Nicolaum Sapieha Minſcenſem, Janusium Zbaraſium Braclauienſem, *Palatinos*: Stanislaum à Tarnovv Sendomirienſem, Joannem à Theczyn Woynicienſem, Joannem Talvoſz Samogitiæ, Joannem Sienienium Leopolienſem, Martinum Lesniòvvolski Podlaſenſem, Nicolaum Tirleum Rauenſem, Nicolaum Pacz Mſcyslauienſem, Pacum Minſcenſem, Nicolaum Ligeza Vislicienſem, Nicolaum Firleum Biecenſem, Georgium Mniſeck Radomienſem, Raphaëlem Leſczinium Sremenſem, Joannem Miſcouium Zarnouienſem, Chriſtoph. Landskoronium Malogoſtenſem, Martinum Vrouecium Chelmenſem, Stephanum Grudentium Naklenſem, Chriſtoph. Komorouium Oſvviecimenſem, Stanislaum Goſtomski Sochaczouienſem, Droicinium Lubaczouienſem, *Caſtellanos*. Ad Officiales vero magnos, Andream Opalenium Marſchalcum Regni Poloniæ, Albertum Radiuilum Marſchalcum Lithuaniæ, Joannem Zamoſcium Cancellarium Regni & exercituum ſupremum Præfectum, Andream Zborouium Marſchalcum Curiæ Regni Poloniæ, Stanislaum Radiuilum Marſchalcum Curiæ Lithvvan. Leonem Sapieha Pro-Cancellarium Lithvvan. Joannem Dulſcium Theſaurarium Regni Pol. Theodorum Skomin Theſaurarium Lithvv. Ad ſtrenuos & generoſos Equites Polonos quorum nomina inferius in Chorographia noſtra ordine, honoris & dignitatis cauſa expresſimus, alios vero charta capere non potuit.

Nec non ad Vrbium Metropolitanarum Cracouienſes, Vilnenſes, Gedanenſes, Elbigenſes, Rigenſes, Posnanienſes, Leopolienſes, Sedomirienſes, Lublinenſes, Thorunenſesque Pro-Conſules & Conſules.

Hi Ordines ſupra nominati nunc faciem Reip. in hoc celebri conuentu electionis repræſentant, quibus in hoc ſacro ſancto actu à DEO Optimo Maximo Spiritum ſalutaris conſilii & lætum ſucceſſum precamur & obſequia noſtra officioſisſime commendamus.

Cum

Um viderem Germanos, Italos, Hungaros atque Hiſpanos ab ipſo diluuio maiorum ſuorum res geſtas ſcribendo auſpicatos eſſe, Illuſtres & Magnifici Domini, ſæpe mirabar, ac fere ſtomachabar, cur noſtri Hiſtorici gentium tantarum earumque ampliſſimarum tam vile & a tam brevi tempore exordium ſumpſerint. Ita enim aſſueuerunt, vt cum aliquid breuiuſcule & raptim de iis rebus præfati fuerint, ſtatim ad Lechum delabantur, atque ibi deſiderium ſuum complentes mox ſtudium remittunt: quaſi vero gentes Linguæ Slauonicæ quæ à Ponto ad Oceanum occidentem verſus, ab Adriatico ad Glaciale in Septentrionem tendendo antea in mundo non fuerint, & nunc primum ante hos octingentos annos veluti ab ovo excluſæ in lucem prodierint. Negari ergo non poteſt, nos acephalam & imperfectam Hiſtoriam hactenus habuiſſe. Exſpectabamque ego & cupiebam, vt aliquis fertiliore ingenio & feliciore vena prodiret, qui ab hac infamia noſtram Remp. eximeret, exſpectationique eruditorum hac in re ſatisfaceret. Sed nemo apparuit qui nobis præiret: ego quæ in meo Muſæo habeo, dum vita ſupereſt, emittam. Fateor equidem magis hæc alicui ex iis, qui in Academiis & Monaſteriis inter Muſas habitant, conveniſſe, quam mihi; cui ſi quid ingenioli eſt, in medio laborum Oeconomicorum exaruit. Vtcunque tamen ſe res habet, tanto maiore venia apud probos & humanos iudices dignus ero, quanto plura argumenta excuſationis mihi ſuppetunt. Sed quod rem tanti momenti nouamus, putabunt forſan aliqui nos ſub Vaticano, aut potius Vauello monte videlicet arcis Cracouienſis, noua aliqua Chronica plumbeæ arcæ incluſa cereisque inuoluta, vt Cicero alicubi de libris Sibyllinis inquit, reperiſſe, atque ita præiudicio nos grauantes clamabunt, rem impoſſibilem factu nos moliri. Sed iſti cum perlegerint hoc noſtrum opus, rem multo mirabiliorem & prodigioſiorem nos auſos eſſe deprehendent, quam ſi in viſceribus terræ defoſſum librum reperiſſemus. Nam ſicuti Medeæ oſſa diſperſa recolligere, & vt rurſus coaleſcant in vnum corpus componere impoſſibile videtur, ita lacinias huius hiſtoriæ conſuere eamque redintegrare impoſſibile videri poteſt. Nam quanta varietas hic ſcriptorum eſt dum originem noſtram explicant: alii nos ad Paphlagonas & Henetos orientem verſus referunt: alii ad Germanorum Tuyſconem in occidentem: alii ad Illyrios in meridiem: alii ex Roxolaniæ ſolitudinibus arctois nos educunt. In tanta inquam turba & varietate ſententiarum, cum animaduerterem natalium noſtrorum originem in dubium vocari, cernerem que patrum patriæ noſtræ, Medeæ exemplo crudeliter diſſecta & diſiecta membra per campos æquora & montes, manibus & digitis meis reuerenter recollegi, & quæ erant male cohærentia coaptaui, ac veluti in vnum corpus vt rurſus coaleſcerent, feci. Non auſim quidem promittere ſeriatim non interrupto ordine, ſingulos hoſce Monarchas me potuiſſe enumerare; hoc enim propter progreſſiones & multiplices migrationes gentium, variasque mutationes Rerumpublicarum, impoſſibile factu videtur: ſed tamen pro virili conatus ſum omnia redintegrare complanareque, ad regulam chronologicam ac coſmographicam ſingula examinando, ſeruata interea maieſtate vniuerſalis hiſtoriæ, quæ veritas eſt. Interim eliciendæ purioris ſententiæ cauſa contuli vetera cognomina gentis, montium, ſyluarum, & fluuiorum cum narrationibus Hiſtoricorum; & quæ videbantur veritati reſpondere, ſtudioſe conſignaui, maxime vbi circumſtantiæ rebus ancillari videbantur. Adhibui narrationes maiorum, quæ videbantur per manus eſſe traditæ, quasque etiam aliarum gentium extranearum autoritas ſuo calculo comprobare videbatur. Hos itaque tres teſtes elaborando huic operi cumprimis mihi depoſco. Non damnantur hic aliorum labores, quin potius laudem cuique ſuam tribuere æquum eſſe duco: Dlugoſſus materiam nobis ipſam tradidit, Miechouius rudem illam & indigeſtam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatiſſimam ex thalamo cincinnis verborum & ſententiarum veſtitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit. Sed quorſum iſta omnia ſi fundamentum malum & ruinoſum? Quicquid ſuperſtruxeris corruet; dicebat ille. Ego igitur incunabula noſtræ gentis explicans, & ante aduentum Lechi per ſpacium temporis quatuor monarchiarum ſucceſſiue hiſtoriam Sarmaticam texens, fundamentum ſolidius inueni, quod hiſtoriæ Polonicæ ſubſterno. Ne quis autem exiſtimet, me mordicus velle mea tueri, iudicio eruditorum omnia ſubiicio. Corrigant illi & meliora efficiant, poſtquam eis primam glaciem fregi. Interim meo inſtituto & laboribus faueant & admodulentur precor. Certe volui prodeſſe patriæ;

 vetuſta-

vetuſtatem nobilitatemque natalium eius & originem, non ex fabulis petitam, vt hactenus factitatum eſt, ſed genuinam demonſtraui. Maiores noſtros non aduenas, nec inquilinos in terra aliena, ſed indigenas, a ſeculis regiones has incolere oſtendi, Sarmatiamque ſemper Sarmatiam ad montes Sarmaticos fuiſſe. Adhæc hiſtoriam quæ erat deprauata, redintegraui caputque ei auguſtius cum facie venerabili adieci & applicaui, ita vt ſi quis hæc noſtra hiſtoriæ Miechouienſis, & D. Cromeri adiiciat & accommodet, vno intuitu omnes Duces noſtrarum Gentium, non à Lecho tantum, ſed ab ipſis primordiis, veluti exercitum ſpecioſiſſimum in clypeo Achillis exſculptum cernere queat. Hos ergo labores meos cui dedicem & offeram in hac orbitate Reipubl. poſt ereptum mihi Patronum STEPHANVM ſacratæ memoriæ Regem, neminem video magis idoneum, quam vos, Reuerendiſſimi, Illuſtres & Magnifici Domini mei, vt dum de nouo Rege creando ancipiti conſilio diſtinemini, habeatis, quo mentes veſtræ occupentur, exempla interregnorum ſuperiorum ad vſum modo reuocantes. Sed multo alia nunc facies rerum, quam fuit Leſci Primi & Secundi temporibus, cum pro adipiſcendo regno curſu equorum in ſuburbio Cracouienſi ad Pradnicium decurrebatur. Multo nunc ſubtiliores cæci illi ſtyli vafro conſilio excogitati, ambiguis promiſſionibus conueſtiti, apparatu veluti que ſabulo tecti via regia currentibus, & de ſalute incolumitateque huius Reipubl. deliberantibus obiiciuntur. Adde quod ab orientali Monarcha adferuntur ſuſpecta conſilia, qui ſub ſpecie amicitiæ id potiſſimum agit, vt potentiam ſuam & autoritatem in ſeptentrionem vſque proferat. Quare vos, ô Patres, magis oculatos eſſe decet ne quid vos lateat, ne vobis quid imponat, neue quis fero vocem illam in viro ſapienti turpem exprimat: Non putaram. Dum priuata publicis anteferuntur, ruentibus publicis etiam & priuata in periculum deueniunt: dicebat quondam Hannibal ad ſuos Carthaginenſes. Sed quid? Nec admodum mirari, nec indignari poteſtis iis, qui interdum talia excogitant, & in electionibus, perficiendis compendiis talibus, laborant: quandoquidem nec definitionem eligendi Regis, cuias & qualis eſſe debeat, nec modum præſcriptum nec formam electionis celebrandæ habet hæc Reſpubl. per tot centurias annorum, ex quo ſtetit; ſine quibus neceſſitas ipſa, etiam bonos viros, interdum cogit ad tales artes confugere. Alioquin enim in infinitum, tempus electionis, nullo effectu, cum grandi autem periculo, extraheretur, & tot voluntates hominum fere ſemper inter ſe variantes ad vnum ſcopum impoſſibile eſt ſine arte reducere. Reſpicite, reuoluite annales noſtros: vix vnum exemplum, exacte loquendo, liberæ electionis inuenietis, cui aliqua vis aut ars non admixta fuerit. Nec modo hoc in Polonia vſu venit, ſed in omnibus propemodum nationibus, vbicumque modus certus & proportio quædam certis numeris abſoluta non eſt, tanquam ex cera efformata: at vbi hæc eadem eſt legibus ſancita, res iſta quanquam eſt per ſe perplexa & operoſa, tamen cito, tuto, & proſpere expeditur; & omnes iſti cæci ſtyli, omniaque ſuſpecta conſilia vno impetu corruunt. Collegeram ego ante decem annos exempla & formulas electionum, Pontificum nimirum Romanorum, Imperatorum, & ducum Venetorum, excuſaque typis ad hunc vſum Reipubl. in lucem ediderain. Non contemnatis quæſo prudentiſſimorum virorum conſilia, nec ſinatis amplius caſu hanc Rempubl. regi, nec permittatis dubiæ aleæ res, in quibus vita & mors, ſalus & interitus, ad limen ſedent. Aut vnam formam ex iſtis tribus eligatis, aut ſi poteſtis, aliam accommodatiorem excogitetis, qua & vos nunc & poſtea ſucceſſores non ſine gratiarum actione pro re bene geſta, in tali caſu vti poſſint, veſtroſque conatus collaudare, & ad ſydera extollere, quod eos magna ſollicitudine & periculo toties liberaſtis, quoties Reges ex hac vita contingit decedere. Reſpicite quæſo ad præcedentia tempora: intra hos duodecim annos, iam tres Reges mortui, tres electiones celebratæ. Poſſunt autem & ſæpius vel peſte vel bello eripi, vt ſunt hominum res inſtabiles. Placet ne ſpectare toties Rempubl. in periculis verſari? Placet ne dubiis fluctibus iactandam toties obiicere, quoties repetitis vicibus Reges nobis eripiuntur? Recordemini quæſo vocis Regis mortui, quando in medio ſenatus ante biennium veluti iam ſupremam diem mortis ſibi inſtare præuidens ea de re diſſerebat: Cohorreſco, inquit, toto pectore, quoties mecum recogito interregnorum ſuperiorum pericula. Reſpondiſtis vos tum, de Rege, viuente Rege, nolle vos deliberare. Ecce ergo nunc illud tempus aduolauit, & quidem difficilius, ni fallor, quam ſuperiora interregna. Igitur, omiſſis comperendinationibus, nolite amplius rem differre, nec patiamini hanc nauiculam amplius fluctuare. Sanciatis aliquam ampliſſimam legem, quam ſiue Capturum, more patrio, perpetuum, ſiue auream bullam vocare licebit, Germanos

in hoc imitati, qui huiuſcemodi voce talis ſanctionis volentes laudes amplificare, nomen ei ab auro impoſuerunt. Et verè aurea lex talis: nam nos à periculo abſoluit, metu liberat, præterita corrigit, præſentia confirmat, futuris proſpicit &, quod maximum eſt, reuera liberos facit, cum antea nomine tantum hac in parte liberi eſſemus, res autem ipſa neſcio vbi exularet. Abſque quibus rebus nomen ipſum electionis liberæ male ſonat, peſſimeque expetitur: ita vt feliciores eſſe videantur populi illi, vbi naſcuntur non creantur reges. Sed ego forſan vlterius prouectus ſum, quam mihi conueniebat. Ignoſcite quæſo, ſi iuſto dolore periculorum patriæ communis impulſus prudentioribus anſam vberius & exactius differendi de iis rebus præbeo. Vos ipſi dicere ſoletis, ſub interregno licere apud nos cuiuis nobili viro ſententiam in medium proferre. Dicta igitur mea ſententia de iis rebus, quas ad ſalutem Reipubl. conducere putaui, orationem meam ad vos conuerto, librumque hunc vna cum Typo ipſo Chorographico Sarmatiarum veſtris Celſitudinibus in manus offero, & rogo vt mei meorumque laborum & impenſarum, quæ certe non paruæ fuerunt, ratio habeatur. Ita enim nuper promiſiſtis in Varſauienſi conuocatione, non prius vos ad electionis actum acceſſuros, antequam priuatorum grauamina ſuſtuleritis leuaueritisque. Teſtes ſunt oculi cæcutientes, perſpicilla hæc & propemodum orbitas, viſus quam contraxi, volens laborem mihi a Regia Maieſtate impoſitum ſedulo & gnauiter abſoluere. Rex eſt mortuus; ſed vos mihi ſuperſtites eſtis, quibus gubernacula regni concredita ſunt. Poteſtis regnum ipſum deferre cui vultis, & mihi poſſeſſionem aliquam attribuere non poteſtis? Ego vobis patriam veſtram, Sarmatiam integram, hoc typo ad viuum expreſſam præbui, vos mihi particulam eius denegabitis? Merces detenta laborum & oppreſſio pauperum vtrumque iſtorum eſt deteſtabile apud Deum, & vtrumque in peccatis mortalibus & clamantibus ad cœlum à Theologis reponitur. Si nunc benignitas veſtra mihi deerit, poſtea ope veſtra non indigebo. Si nunc terræ funiculum mihi non præbetis, poſtea non niſi vna terræ vlna in latum, & tribus in longum indigebo. Beroſo, Joſepho, hiſtoricis pro merito erga Rempubl. ſimili, quale ego Poloniæ præſtiti, ſtatua aurea à ſuis donata fuit; vos mihi ceſpite terræ non reſpondebitis? Sed & apud nos Cadlubko, Dlugoſſo, epiſcopatus opulentiſſimi donati ſunt pro hiſtorico opere; & vos me exhauſtum ſeruitio, quod Reipubl. impendi per annos decem, ita conſeneſcere patiemini? Illi argumentum vulgare & tritum repetierunt, ego rem à nemine tentatam aggreſſus expediui. Illi à Lecho h. e. à tempore Iuſtiniani imperatoris incipiunt: ego à primordiis, ab aureo ſeculo exorſus feriem hiſtoriæ per illa præcipitia & mutationes Rerumpubl. vſque ad hæc noſtra tempora continuo. Illi tractationem de accisis limitibus Sarmatiæ, de eiuſdem tributis, de conuitiis quorundam ſcriptorum in patriam noſtram infamiam olentibus, aut ſicco pede tranſierunt, aut leuiter attigerunt: ego depulſis maleuolorum criminationibus inopiæ, ſolitudinum, ſyluoſitatis, barbariei, quæ patriæ noſtræ impingebantur, fines veros veteris Sarmatiæ oſtendi, ac vindicaui; ego lineam originis, vt conſueta apud nos ratione loquar, gentium noſtrarum oſtendi ac deduxi: ego maiores noſtros ex denſa caligine, veluti ex lymbo tenebricoſo Patres veteris legis eduxi, res geſtas illorum illuſtraui, & ita illuſtraui, vt cum fortunatiſſimis populis merito æquari queant. Quare non miremi, niſi complures Illuſtres viri inter vos pro me demiſſa oratione apud vos intercedunt, &, ne ingratæ patriæ fumus oculos meos lædat, ad antidora mihi præſtanda vos cohortantur. Video hic eos, qui ſtrenue ſe in militia geſſerunt, qui legationes obierunt, qui conſiliis iuuerunt, etiam extraneos, etiam plebeios, à vobis præmiis dignis affici & ornari, & rectè. Nam vbi in Republ. præmia virtuti negantur, ibi virtus languet, probitas friget. At ego, qui iſtarum omnium rerum officinam informatricem, & magiſtram trado, vitam memoriæ, lucem veritatis (ſic enim Cicero vocat hiſtoriam) reſpue veſtras immortalitati conſecro, ero ne neglectus & irremuneratus? Nunquam hoc viſum in Rebus quidem pub. bene moratis. Nec ſane de vobis mihi id in mentem venit. Nam bonitas veſtra me meliora ſperare iubet, hilareſque erga me vultus veſtri me conſolantur. Sunt enim complures hic inter veſtras Magnif. qui, adhuc viuente Rege, me ad ſubeundum hunc laborem & verbis & litteris ſuis cohortabantur: ſunt qui etiam pro me apud eum intercedebant, teſteſque meæ cum eo transactionis fuerunt. Jam vero cum in eorum ipſorum manibus, quibus antea voluntas non defuit benefaciendi, facultas quoque nunc poſita ſit, tanto meliora de illis me mihi polliceri licet, quanto plura in dies argumenta habui eorum æquitatis, bonitatis, ac beneficentiæ. Valete quam optimè heroes & Domini mei ſummi, ſumma cum obſeruantia colendi.

STANISLAI SARNICII
ANNALIVM POLONICORVM
LIBER PRIMVS.

IN QVO EA, QVÆ ACTA SVNT CVM CONDITORIBVS SLAVONICORVM POPVLORVM AB ASARMOTH (A QVO SARMATÆ) VSQVE AD ALEXANDRI MAGNI TEMPORA, TRADVNTVR.

CAPVT I.
De Temporibus Divisionis Gentium sub Principe Pelek & Asarmoth.

Anno ab orbe condito 1790.
Anno à diluuio, quo diuisio gentium facta est 133.
Anno ante Christi domini aduentum ferè 2210.

Anno Mundi 1790.

IDENTVR illi bnno consilio vti, qui cnn feriptnri gentium res gestas, primò originem earum inuestigant, antequam ad vlteriora progrediuntur. Nam stirpe & origine, vnde prodiit quæque gens, malè inuestigata, necesse est historiam tota via aberrare. Ego tamen ne scrupulosa disputatione in ipso limine lectoris delicatas aures præfatiunibus longis, & non rarò lectori molestis offendam, eam tractationem in alium locum commodiorem reiicin. Interim ne suspensum animo lectorem diutius teneam, in tanta varietate opinionum, dum nos alii his, alii aliis gentibus, vt adscriptitios accommodant, nil tutius esse Iudico, quam postposita pomposa illa & fastuosa natalium suorum a diis deabusque iactatione, sequi diuinorum oraculorum testimonia longè verissima. Tradunt autem scripturæ sacræ diuinitus inspiratæ, tres fuisse filios *Noë*, *Sem*, *Chamum*, & *Iaphet*. *Iapheto* quidem tanquam minimo natu patria ipsa cessit, hoc est, cum *Asia minore Armeniæ* montes, qui post mille pericula, quæ toto propemodum anno periclitando in vndis experti sunt, primum hospitium & recreationem eis præbuere. Adhæc omnes insulæ *Eperri*, *Chersonesi*, *Cyclades*, *Sporades*, *Symplegades*, & quibus tandem vocentur nominibus, per quas *Italia* & *Græcia* cum vicinioribus regionibus intelligenda est, quod & illæ similitudinem insularum referunt: adiecta insuper *Asiæ* septemtrionali parte, quæ supra *Meotbidem* Iacet, & dominio mediterranei maris.

Anno Mundi 1790..

Gentium originet ex sacru literis petenda.

Cham accepit pro se & pro posteritate sua meridionalem plagam in qua *Africa* cum vicinioribus regionibus *Babylonem* versus intelligenda est.

Semo cessit *Asiæ* maioris reliquum, hoc est, omnia campestria à *Messa* monte (siue *Moschinos*, siue *Messia* montes mediterraneos intelligas) quæ quasi spina dorsi totam carinam corporis, *Asiam* & *Europam* per medium, ab ortu ad occasum vsque diuidunt. Atque hoc fun-

A. M. 1790.

fundamento posito non possumus scriptoribus plerisque *Germanorum* assentiri, qui gentem *Sarmaticam* eum *Germanica*, *Tuisconem* suum eum *Asarmoth* commiscent, & has gentes, vt appendices *Germania* faciunt, eum lingua, moribus, vestitu denique prorsus à se differant. Expresſè autem *Moses* dich non semel sed ter repetendo, quòd Deus diuisit cunctas nationes secundum linguas & familias suas. Non possum etiam cum *Dlugosso* & *Hageco Boemo Illyriis* eos substernere ac neque ex *Ionia* & *Paphlagonia* in *Europam* per *Henetos* deducere, nisi prius de terminis temporum, & aliis quibusdam circumstantiis inter nos conueniat. Distinxit ergo & dislimitauit diuina scriptura humanum genus, regionesque à regionibus dispescuit, & quid ad quas gentes pertineat, non modò verbis ge- B ographicè ad morem *Ptolomei* depinxit, sed etiam signis quibusdam vnum ab alio disterminauit & distinxit. Hinc rupes ab architecto mundi fabricatæ sunt, montes, valles, maria, flumina, solitudines, syluæ, quibus veluti aues in ornitoboscio parietibus & macerie interseptæ nidificarent, ne gens gentem, natio nationem, armis, bello, tam facilè lacesseret, sedquælibet in suo nido, veluti illa fera animalia in arca *Noë* concamerata sese contineret. Et hic est vsus alpium, montium, paludum. Adeo verum est philosophi dictum: Deus & natura nihil agunt frustra. Sed quid? Prosuitne nobis autoris mundi consilium? Nequa- C quam. Ruimus in vetita, cupimusque negata. Aspice quæso, *alpes*, *montes Lunæ*, montes *Pyrenaos*, aut hunc nostrum *Carpatum*, qui nobis impendet, quibus veluti signis incurrentibus in oculos, *Italiam* à *Germania*, & alias nationes disgregauit, non tamen hæc profuere. Transcenduntur turritæ rupes, superantur lintribus & nauigiis flumina, & maris vastitates sulcantur, penetrantur syluæ & immensæ solitudines, & alter alterum ferro ac igni persequitur, mouentur bellorum tumultus exitiosi, & alter alterum veluti anser anserem per cancellos impetit, suggillat. Hinc ilias malorum, hinc lites, hinc bella parricidalia, & periclitando armis vario Marte dubium laudis decus quæritur. Sed omissa deplora- D tione calamitatum generis humani, ad nostram historiam reuertamur. Reliquit ergo *Cham* successores suos, reliquit *Iaphet*, reliquit etiam *Sem* posteritatem veluti municipes portionis suæ, *Pelek* & *Iactanum*. Ac per *Pelek* quidem Principem, sub quo diuisio gentium facta est, benedicti seminis *Messiæ* stirpem enumerant diuini scriptores. Ab *Iactan* vero cum alii, tum progenitor *Sarmatarum Asarmoth* descendit. Nec ego *video* quo pacto se *Europæi Sarmatæ* ab *Asiaticis* & vtrique à necessitudine patriarchæ huius homonymi *Asarmoth* seiungere debeant, & si illi eum pro

Vsus fluminum, alvium & syluarum.

Sarmatæ à Patriarcha Asarmoth.

conditore & autore suæ gentis agnoscant, nostri qualiter eis renuncient non reperio. Sed de hac re paulo inferius. Fuerunt ergo sta- A tim à primordiis rerum *Sarmatæ*, in istis, quas nunc incolunt regionibus, nec in aliorum sedes irruerunt, & alios inde vi hæredes eiecerunt, nec se quoque à quoquam eiici passi sunt. Interim quæ ex *Ptolomæo* & *Tacito* de *Henetorum* huc ex *Asia* commigratione quidam adferunt non repudio, vt suo loco latius hac de re differetur, quin potius mysterium illud diuini vatis mecum reuerenter recogito, qui prophetico spiritu fore prædixit, vt aliquando *Iaphet* mansurus sit in tabernaculis *Sem*. Cum igitur *Henetorum* maxima gens veniens, magna spacia inter *Borysthenem* & *Istrum* habitare cœperit, magnamque *Europæ* partem occuparit, vt *Ptolomæus* & *Procopius* testantur, reipsa comprobatum est, quod antea multis seculis prædictum fuit, Iaphet in tabernaculis *Sem* habitaturum, id est *Henetos* in *Sarmatarum* regionibus. Hæc mihi originis ratio simplicior & magis natiua videtur, quam fabulosis & ementitis titulis se ornare. Cuius commenti finis & exitus huc recidit, vt detecta fabulositate narrationis turpiter & cum rubore assertam sententiam deserere, & apatores, id est, sine certo patre & propagatore gentis remanere necesse sit.

Commentitiæ gentium origines.

Hæc generatim dicta sunto: quod si quis rem ad calculum reuocet, & ad particularia descendere velit, hac via mecum procedat. Inprimis ad sacra Biblia recurrat. Postea ad *Babylonicam* historiam, quam se *Berosus* sacerdos Babylonius publica fide & sententia senatus conscripsisse fatetur, deueniat. Istis duobus testibus mundus nihil habet antiquius, quo res suas fulciat. Ex his duobus fontibus *Diodorus Siculus*, *Philo*, *Iosephus*, *Eusebius*, & cæteri posteriores omnes hauserunt. Quanquam autem historiam *Babylonicam* cum historia sacra non confero, tamen cum *Iosepho* historico inter scriptores prophanos priorem ei locum hac in re tribuendum censeo.

Quod igitur ad *Mosem* attinet, is primo ponit *Noë*, secundo *Sem*, tertio *Arphaxat*, quarto *Selach*, cuius filius est *Eber*, & mox addit: Ipsi quoque *Eber* nati sunt duo filii, nomen vnius *Peleg*, quia in diebus eius diuisa est terra. Hebraice sic: פלג כי בימיו נגלתה הארץ Et nomen fratris eius *Ioctan*, qui genuit *Elmodat* & *Saleph* & *Asarmoth*. Et mox eodem capite decimo. Isti sunt filii *Sem*, secundum familias suas, secundum linguas suas in terris suis, in gentibus suis. Istæ itaque sunt familiæ filiorum *Noë* per generationes suas in gentibus suis, in terra, post diluuium. Primum itaque argumentum quo probatur, *Sarmatas* gentem esse peculiarem, & nequaquam aliarum veluti appendicem quandam, verissimè pe-

Sarmatas esse gentem peculiarem.

Argument I. ex Genes. c. X.

A. M. 1790.

petitur à diuiſione linguarum. Nam ſi ſingulis linguis attribuitur ſuus Patriarcha, quomodo lingua *Sarmatica* aut *Slauonica* proprio Patriarcha deſtituetur vnde ſit propagata? cum ſit lingua copioſiſſima, & in tot dialectos ſcindatur. Manifeſte autem hic affirmat ſcriptura diuinitus inſpirata, non ſemel ſed ter in vno capite, diuiſionem illam gentium ſecundum numerum linguarom factam fuiſſe, quæ linguæ ſeptuaginta numerantur.

Argum. II. ex Deut. 32. Memento dierum ſeculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios *Adam*, ſtatuit terminos populorum ſecundum numerum filiorum *Iſraelis*. Ex hoc loco, ſecundum argumentum aſſumitur. Nam ſi illa fatalis diuiſio gentium facta eſt ſecundum numerum filiorum *Iſraelis*, vt hic aperte dicitur, ab *Aſarmoth*, *Sarmatas* deriuare neceſſe eſt. Nam ſi *Iauan Iones*, *Tubal Hiſpanos*, *Tuiſcon Tudeſcones Germanos*, *Gomer Cymbros* condidit, quomodo *Sarmatarum* origo ad *Aſarmoth* referenda non erit? Si inquam hoc argumentum *Græcis*, *Germanis*, *Hiſpanis* & aliis nationibus ſeruit, quid cauſæ eſt, vt etiam *Sarmaticis* populis ſeruire non debeat? Præſertim cum hiſtoria *Babylonica* etiam *Sarmaticorum* populorum hiſtoriam complectatur, vt mox clarius patebit.

Argum. III. ex Act. XVII. Nec manibus humanis colitur Deus indigens aliquo, cum ipſe det omnibus vitam & halitum & omnia: fecitque ex vno ſanguine omne genus humanum, vt inhabitaret per vniuerſam ſuperficiem terræ, definitis temporum opportunitatibus, quæ præſtituit, & poſitis finibus habitationis eorum. Inde tertium argumentum ſumere licet, nempe a limitum & finium durabilitate, quibus ſemel ab initio circumuallatæ ſunt nationes in ſuis territoriis: ideo addit, finibus habitationis eorum. Inhabitare fecit, inquit, genus humanum per vniuerſam ſuperficiem terræ. Quæ verba prorſus ab Apoſtolo deprompta eſſe videntur ex *Moſis* Deuteronomio ſuperius adducto, vbi dicit: Quando ſeparabat filios *Adam*, ſtatuit terminos populorum, ſecundum numerum filiorum Iſraelis, ita vt illa deſcriptio finium cuiuſlibet regni in *Strabone*, *Ptolomæo* & aliis vetuſtioribus ac recentioribus ſcriptoribus & coſmographis, non aliquo fortuito caſu conſtare, ſed diuinis oraculis firmata eſſe videatur, & ob eam cauſam certa & inconuulſa eſſe debet. Nam ſicut *Babylonica* hiſtoria *Sarmatiam Europeam* ad *Tanaim* extendit: ita poſtea *Alexandri* temporibus idem repertum eſt, ac demum *Auguſti* ſeculo, *Traiani* ac *Theodoſii*, idem confirmatum eſſe reperitur, videlicet, quicquid eſt intra mare *Sarmaticum* ab occidente, & *Meotidem*, *Tanaim*, *Pontumque Euxinum* ab oriente, à meridie vero circumcirca montes *Sarmaticos*, id nomine *Sarmatiæ* cenſeri debere, vt luculentius inferius demonſtrabitur, vbi peculiaris tractatio de finibus vetuſtis *Sarmatiarum* inſtituetur. Ac quod in laudem diuinæ prouidentiæ in aſſerendis & tuendis finibus Sarmatiarum dictum eſt, hoc etiam de *Italia*, *Germania*, *Hiſpania*, *Galliarum*, aliarumque vetuſtarum nationom, dictum eſſe putemus, quas quantumuis Cæſarum vis ab animi impotentia profecta aliquoties conuellere tentauit, tamen Deus, qui eſt ſupremus regundarum finium magiſter & tutor, ſuum decretum incaſſum abire non eſt paſſus.

Annotatio vtilis de filiis Noe. Nolo hic moleſtus eſſe lectori illa quæſtione, *Semne* an *Iaphet* fuerit maior natu, vt plerique putant, ideo quod capite 10. v. 21. dictum eſt: Ipſi quoque *Sem* natus eſt: etiam ipſe eſt pater omnium filiorum *Eber*, frater *Iaphet* maior. Sed alia verſio magis probatur, eo quod clarius hunc nodum ſoluit, inquiens: De *Sem* quoque nati ſunt, patre omnium filiorum *Heber*, fratre *Iapheti* maiore: Et ſcriptura ter quaterue eo ordine eos enumerat, proinde & eodem ordine nati eſſe credantur. Quod autem *Moſes* primam ſortem *Iapheto* tribuit, trahunt hoc quidam, & non inepte, ad comprobandam & illuſtrandam illam ciuilem legem: Maior diuidat, minor eligat.

Sic & illud quod eidem *Iaphet* ceſſit patrium ſolum, montes inquam *Armeniæ*, qui eis poſt diluuii incommoditates primum hoſpitium præbuere, eo detorquent, vt herciſcundis filiis familiæ, minimo natu patrium habitaculum debeatur. Maiores enim propter maiorem ætatem magis prouidi eſſe ſolent, iuniores autem, vt imbecilliores non item.

Per *Babel* intelligunt *Babylonem*, ſed epitheton ei additur *Sinear*, ad differentiam alterius *Babylonis* quæ in *Aegypto* fuit. Per *Sephar* montem Indiæ intelligunt. Per *Mes* optime poſſunt intelligi montes *Sarmatici*, eo quod *Nyſiis* adiacent, & totam *Europam* per medium ſecant, quibus ſi addas *Parthicos* & *Emodios* montes, videbis quaſi cingulum, quod totam habitabilem per medium ambiens cingit. Sed iam poſito totius operis ſolido fundamento ex diuinis oraculis, ad *Babylonicam* hiſtoriam deſcendamus.

Ca-

CAPVT II.

De Temporibus Seba, Nimrod, viuente adhuc Principe Aſarmoth.

Anno Mundi 1810.
Anno à diluuio 157.
Anno à diuiſione gentium ad Babel 25.
Anno ante aduentum Chriſti domini 2190.

A.M. 1810.

IAm ab eo anno hiſtoria *Babylonica* mentionem *Sarmatarum* facere incipit, dicitque a *Tuiſcone Sarmatas* maximos populos fuiſſe fundatos. Quia autem & *Moſchi Sarmatæ Riphai* in eadem hiſtoria *Babylonica* vocantur, & eadem lingua vtuntur, etiam initia regni eorum in idem tempus reiecit, ita vt duo ſimul Patriarchæ, quaſi ex condicto, vnius dominii fundamenta ieciſſe videantur. Ita enim dicit: *Moſchus* dux miſſus ab eodem *Saturno*, fundat *Moſchicum* regnum. Duplicis autem *Moſchouiæ* meminit, *Aſiatica* & *Europea* ſicut & *Sarmatia*. Omitto diſputationem illam, quomodo *Moſchi* in ſeptemtrionem conceſſerint, cum antea in *Capadocia* vicina *Paphlagonibus* noſtris *Henetis*, tanquam gens conſimilis linguæ habitationem ſibi delegerit, ibique vrbem a ſuo nomine appellarit, quæ vſque ad *Claudii* tempora *Mazaca* vocabatur. Ille enim tractus paſſim tum lingua *Slauonica* tam in *Capadocia* quam in *Paphlagonia* vtebatur. Tandem *Claudius* hanc vrbem Cæſaream vocauit, ſed Iulianus apoſtata hoc cognomen eidem poſtea abrogauit.

Moſchi Sarmatæ.

Hæc de initiis regni *Sarmatici* dixiſſe ſufficeret, niſi plerique ſcriptores *Germanici* ad amplificandam ſupra modum gloriam ſui *Tuiſconis* abuterentur loco citato *Beroſi*, ideo hic ſubmonendum lectorem putaui, nomen *Germania, Scythia* & *Sarmatia*, apud ſcriptores latiſſime & large patere, ita vt aliquando nomen *Sarmatia* tranſeat vſque ad *Germanos* ad *Rhenum* habitantes, vnde à *Beroſo* expreſſe *Rheni Sarmatæ*, illi incolæ ad *Rhenum* vocantur. Et *Plinius Scytharum* nomen in *Sarmatas* vſque & *Germanos* cadere affirmat. Quæ igitur *Beroſus* de fundatione regni *Sarmatici* a *Tuiſcone* attulit, caute ſunt accipienda. Alioqui ſi quis *Beroſi* phraſim vrget, nos viciſſim ei diuina oracula opponimus, quæ expreſſe reiiciunt confuſionem originis nationum, & aſſerunt diuiſionem gentium ſecundum numerum linguarum & patrum illorum factam fuiſſe, ita vt ſingulæ gentes à ſingulis patriarchis deriuentur. Nec video, quo pacto ſarta tecta *Beroſi* authoritas permaneat, niſi tropice eum per catachreſin quandam *Germaniam, Sarmatiam* vocaſſe fateamur. Fere enim eſt vſitatum in omnibus linguis, vicinitatis ratione alteram pro altera nominare nationem. Sic *Germanos* ad *Rhenum* multi *Gallos* vocauere, & vice verſa. Et *Sarmatas* vocant *Scythas*, eo quod viciniæ ratione in quibuſdam altera alteri communicet.

Sarmatæ vtrum à Tuiſcone?

A.M. 1810.

Sic & nos *Radomienſes* & *Podlaſios*, *Maſouios* vocare ſolemus, qui etſi *Maſouii* non ſint, tamen viciniæ ratione, eos ſolemus afficere hoc cognomine. Et cum eam appellationem indignius à nobis ferunt, per modum cuiuſdam vrbanitatis ſolemus regerere non ſine ioco: Etiamſi veſtri, *Maſouii* non ſunt, tamen pro igne ad *Maſouios* frequenter decurrere ſolent. Sic & *Ruſſos*, *Lublinenſes* ſubinde vocari nouimus. Sed & in conciliis œcumenicis generalibusque hoc idem vſu venit, ſicut in illo *Conſtantienſi* & *Baſilienſi* alias ſeruatum eſſe ex actis conciliorum patet, vbi in ferendis ſententiis *Germanica* nationis Epiſcopi cum *Polonicis* iungebantur, vt quicquid illi referrent, id dictum eſſe *Germanorum* nomine putaretur. Hæc dicta ſint de catachreſi illa, qua *Beroſum* vſum eſſe etiam aliis in locis manifeſtum eſt. Et *Ptolomaus* montes, qui cingunt *Germaniam* ad *Danubium Sarmaticos* ſimili ratione vocauit. Affirmant alii *Chaldæo* homini non fuiſſe ſeptemtrionem cognitum, aut male verſum, aut ab aliquo adulteratum, vt non raro accidere hiſtoricis, exemplo *Eutropii*, *Iornandis* & ipſorum etiam Euangeliſtarum probari poteſt, quos *Eraſmus Roterodamus* aliquibus in locis corruptos eſſe conqueritur, quod ſi ne hac quidem ſolutione contentus eſſe aliquis velit, ei priuilegium illud diuinum diuiſionis vniuerſæ habitabilis trium fratrum opponimus. Quod ſi ne ſcripturæ quidem teſtimoniis ſtare velit, mirari nos oportebit, eos qui alias ſcripturæ authoritatem aliis ſcriptoribus iure anteponunt, in ea cauſa, vbi de prærogatiuis nationum agitur, ſcripturæ authoritati ſententiam *Beroſi* præferre. Sed nos clariſſimæ genti ornamenta & quæuis præconia libenter fauemus, modo *Beroſus* ſobrie intelligatur. Nam non deſunt alii, qui quidem priuilegii iſtius, vtpote a Deo lati, authoritatem agnoſcunt, ſed tamen per tyrannidem patres quoſdam multa ſibi permiſiſſe prætendunt, ex quibus habetur illud, quod *Tuiſcon* præſumpſerit *Sarmatarum* regnum ſibi vendicare. At priuilegii iſtius ea vis eſt & verborum ſenſus, vt Deus in eo expreſſerit non modo, quid fieri vellet, ſed etiam quid deinceps in ſequentibus ætatibus accidere debuit fatidico ſpiritu prædixerit. Cuius prædictionis inuariabile decretum ſi in dubium vocatur, & reliquarum quoque prophetiarum, quæ in Bibliis extant, non reperio quo pacto certitudo conſtare poſſit. Adde quod illa ipſa hiſtoria *Beroſi* nequaquam abſolutum dominium *Tuiſconi* vendicat, quin immo eum *Iani* ſeruituti obnoxium facit, eumque ad occidentem ab ipſo miſſum eſſe prædicat, quo ibi ipſius permiſſu auſpicaretur regnum. Viciniores autem ſunt multo *Sarmatæ Ioniæ*, vbi *Ianus* ſedem ha-

habuisse prædicatur, quam ipsi *Germani*. Maluisset igitur *Ianus* eos suo imperio subiicere, si quid in eos iuris habuisset, quam occidentem versus nescio cuius alterius dominio ipsos implicare. Sed si de rebus iam vetustis licet libere loqui, *Ianus* ius dominii non potuit alteri resignare, vbi ipse ne ad plantam quidem pedis possessionem habuerit.

CAPVT III.
De Temporibus Nabor & Iani.

Anno à mundi creatione 1896.
Anno a diluuio 240.
Anno à diuisione gentium 108.

A. M. 1896. *An Beroso nota fuerit Sarmatia Asiatica.* ITerum eadem historia *Babylonica Sarmatiæ Europeæ* mentionem facit his verbis: *Araxa* cum filio *Scytha* paulo ante creato omnium gentium *Sagarum* rege *Sabatio Saga*, ipse occupauit omnem partem occidentalem ab *Armenia* vsque in *Sarmatiam Europeam* &c. Vnde liquet *Beroso Asiaticam Sarmatiam* notissimam fuisse. Quia ad differentiam huius vocat *Sarmatiam Europeam*. Hæc ideo addo, quod quidam authoritatem huius scriptoris hoc nomine conuellere nituntur, quasi fines *Europeæ Sarmatiæ* ponendo ad *Tanaim*, ignorarit *Asiaticos Sarmatas*. *De Massagetarum origine.* *Massagetarum* etiam, qui a *Mysiis* & *Getis Sarmaticis* populis dicuntur, io id tempus otigo reiicitur.

CAPVT IV.
De Temporibus Nini, Beli Filii, qui fuit tertius Rex Assyriorum.

Anno ab orbe condito 1910.
Anno à diluuio 258.
Anno ante Christum 2090.

A. M. 1910. *Sarmatarum legislator.* TErtio iam & quidem magis significanter *Sarmatarum* mentionem facit historia *Babylonica*. "*Tuiscon*, "inquit, *Gygas Sarmatas* legibus format apud "*Rhenum*: & addit: id ipsum agit *Tubal* a-"pud *Celtiberos* & *Sarmothes* apud *Celtas* &c. Apparet hinc ante politiam *Mosis* apud *Germanos, Gallos, Hispanos*, leges fuisse politicas promulgatas. Sed quærerem hic: Quid opus erat *Sarmatis* ad *Tuisconem* & quidem *Gygantem* proficisci, petitum leges, cum *Sarmatia Europea* propior fuerit multo *Græcis*, vbi *Ianus* regnabat, cui ipse *Tuiscon* subiectus fuit. Nam *Berosus* aperte dicit, *Tuisconem* a *Iano* in eas oras fuisse missum, vt veluti vasallus quidam Iani fuisse videatur. *Habitatio.* Quod autem *Sarmatæ* littus *Ponti* tum inhabitarint, eiusque dominii possessores fuerint, ex sequentibus liquet. Dicit enim: *Barzanem Sabatii* filium regnasse vsque ad *Sarmaticum Ponti* littus. Vnde euincitur illo tempore sicuti mare ad ostia *Istula*, occidentem versus, ita ad orientem, *Euxinum Pontum* mare *Sarmaticum* *A. M. 1910.* simi i ratione vocari solitum fuisse, sicuti & *Ouidius* v..care solet. Quo fundamento posito ineuitabiliter concluditur: quicquid intra hæc duo maria est, id veteribus *Sarmatia* nomine dici. Sed quid maria dicimus? cum etiam hic & incolæ *Rheni Sarmatæ* vocentur a *Beroso*, quos ille legibus assuefaciebat. Quod autem eo loci *Sarmatas* illos, *Scythas* nonnulli recentiores vocant, illud in *Beroso* non habetur. Nisi forte iuxta *Plinii* phrasim, etiam in *Germanos*, *Scytharum* nomen cadere putemus. Nam diligentius excutienti monumenta veterum liquet, in triplici potissimum significatio nomen *Sarmatiarum* accipi. *Triplex Sarmatiarum significatum.* Primo *Riphæos Sarmatas* vocabant, vbi nunc *Moschouia* est; qui autem *Germaniæ* permisti erant, illi *Rheni Sarmatorum* nomine censebantur. Porro qui in meditullio habitabant, nimirum inter vtramque *Sarmatiam* & montes *Sarmaticos*, illi absolute *Sarmatæ* vocabantur. Informabat igitur legibus *Tuiscon* suos *Germanos*, non homines nostros. Nam *Germanorum* politia toto cœlo differt a politia nostrarum gentium, quæ *Lacedæmoniorum* politiæ similior est. Quod autem quidam, appellationes illas oppidanorum ad *Margemburgum*, quæ patrom nostrorum memoria abolitæ sunt, ad confirmandam *Tuisconis* in ferendis legibus, autoritatem adducunt, id ridiculum est. Potius ergo putarim illum morem reliquum mansisse ex gubernatione veterum *Polonorum*, qui fines suos ad *Albim* vsque fluuium quondam extendebant, sicut a *Dlugosso Miechouiensi*, & a D. *Cromero* euidentissimis documentis probatum est, & a nobis vberius infra probabitur. Contigerunt autem hæc, quæ dicta sunt de legislatione *Tuisconis*, ante *Abrahamum* natum, propemodum 40. annis, quando *Germani* adhuc rudes erant, & ad erudiendum alios minus apti, vt *Strabo* de eis testatur libro 7.

CAPVT V.
De Temporibus Abrahæ.

Anno ab orbe condito 1964.
Anno à diluuio 358.
Anno ante Christum 2036.

QVarto, fit præterea alia mentio *Sarmatarum* in *Beroso* his verbis: "Anno 6. *Semiramidis*, apud *Rheni Sarmatas* regnauit filius *Tuisconis Mannus*, & apud *Ianigenas Razennos*, "*Vesta* vxor *Iani* sempiternum ignem custodiendum tradidit, &c. Ex *Diodoro Siculo* transferantur huc de regno *Semiramidis* Reginæ *Assyriorum*, quomodo iis temporibus floruit, & quibus modis ad regni fastigium perue-

A.M. 1964. uenerit. Fuit hæc vxor *Nini* Regis, fœmina magni nominis. Et videtuc feculum illud occulto fidere fœmiois fuiffe. Nam eodem tempoce *Ifis* illa regina *Ægypti*, quæ poftea *Ofiridi* nupfit, famam fuam mitabilibus auxerat factis. Teftatuc hoc Epitaphium ipfius, cuius *Diodorus Siculus* meminit: EGO, inquit, SVM ISIS REGINA ÆGYPTI A MERCVRIO ERVDITA: QVÆ EGO LEGIBVS STATVI, NVLLVS SOLUET: EGO SVM VXOR OSIRIDIS: EGO SVM PRIMA FRVGVM INUENTRIX: EGO SVM OSIRI REGIS MATER: EGO SVM IN ASTRO CANIS REFULGENS: MIHI BVSTIA VRBS CONDITA EST, GAVDE, GAVDE ÆGYPTE, QVÆ MENVTRIS. Addendum etiam hic putaui, quæ afferuntuc de antiquitate & celebritate duatum vrbium in *Europa*, *Treuiri* & *Tigurinorum* vrbe, vt facilius intelligi pofsit, quis tum ftatus *Europæ* fuerit, & quam habitabilis. *Marianus Scotus*, qui *Fulda* floruit circa annum domini 1060. in Chronicis fuis ad annum *Abraha* 16. hæc ad verbum aonotauit: "Hoc anno "*Trebeta* filius *Nini* a *Semiramide* expulfus ex "regno, *Treuirim* coodidit, vtbem in *Gallia*, "aote *Romam* conditam annis 1250. Reliqua de *Treuiri* & *Tigurinorum* vtbe ex quodam *Germanico* fcriptore adiiciam. *Tigurina* vrbis Chronica vetuftisfima perhibent, primis illis feculis *Treuirorum* vrbeoi, *Tigurinorum* arcem ac ciuitatem vocauiffe & agnouiffe fororem. Eteoim teftantur, 30. aonis à *Treuirorum* vrbe condita, & quidem *Abraha* temporibus extructam effe, a Priocipe quodam iftius tractus *Thurico*, in colle ad *Limagum* fluuium, vbi e vicino euoluituc lacu, arcem infignem & munitam, quæ a conditore dicta fit, *Thuricenfis*, & *Thuricum* caftrum. Populos certe eius tractus conftac ex hiftoriis & geographis, temporibus vetuftisfimis *Tigurinos* fuiffe. Vnde poftea ipfa ciuitas ad arcem extructa, & *Thuricenfis* ab arce, & *Thuregum* denique & *Tigurum*, vtpote quæ *Tigurinorum* erat metropolis, eft appellata, Germanice vero dicta *Zurich*, voce a *Thurico*, (quem *Thurich* etiam nominare posfis) modice deflexa. Itaque iuxta *Mariani* fupputationem, *Thuricenfis* arx ante extructam *Romam* condita effet aoois 1220. aut circiter. Ante natum Chriftum circitec annis 1975.

De antiquitate duarum vrbium Europa Treuiri inquam & Tigurinorum.

Capvt VI.

De Temporibus Semiramidis.

Anno ab orbe condito 2000.
Anno à diluuio 341.
Anno ante Chriftum 2000.

A.M. 2000. Hic Chronologi primæ ætatis a condito orbe finem faciunt. Iam enim 2000. aoni funt præterlapfi. Circa hæc tempora *Noach* exantlatis laboribus multis, vifa ioiquitate feculi, quod præcesfit, diluuium, fatiatusque formidine, paoore & periculis, quæ ipfi euenerunt, periclitanti in diluuio, vitam cum morte commutauit. Hoc etiam tempore *Ofyris* rex *Ægyptiorum* cum forore adolefcentula inuenit aratrum & artem agriculturæ, quam pec vniuerfum propagauit orbem. Hæc vera effe infcriptio columnæ cuiusdam in *Ægypto* inuentæ indicat: PATER, inquit, EST MIHI SATVRNVS. SVM VERO OSYRIS REX, QVI VNIVERSVM ORBEM IN INDORVM ET VSQVE AD ISTRI FONTES, ET ALIAS PARTES VSQVE AD OCEANVM PERCVRRI, NEC FVIT IN ORBE LOCVS, QVO NON PERVASERIM. *Diodorus* libco primo. Hic quidem expreffe oon fit mentio *Sarmatiæ*, fed quia *Iftri* meotiooem facit, additque nullum locum in orbe reperiri, quo tunc non peruaferit ars illa agriculturæ, neceffario inde elicitur, etiam in has regiones hanc artem tunc iotroductam fuiffe, quia *Ifter* fuit limes *Sarmatarum*. Agnofcant igituc noftri & recognofcant, beneficium fe accepiffe a meridionalibus populis, quod inde ad eos propagata eft fcientia agriculturæ. Sed vicisfim meridionales acceptam ferre debent, feptemtrionalibus fcientiam curulem. Tcadunt enim, quod *Gomerus* fuperiori feculo docuit fuos *Italos* caftra vel vrbem ex eucribus componere. Et idcirco vrbs in *Italia* ab eis *Vey* appellata eft, vocabulo *Sago*, qui, *Veias* plauftrum appellaot. Notum eft autem, vocabulum *Vos* currum fooare in lingua *Sarmatica*. Non ergo *Gomerus* ab alia natione caftca merandi fcientiam ex curribus, accepiffe credendus eft, quam a *Sarmatis*, qui hic *Scytha* catachriftice appellantuc. De origine œconomiæ & quæ ad œconomiam pertinent, expresfe fic *Diodorus*: *Ofyris* peragrando vniuerfum ocbem docuit ea, quorum iouentor fuit, taucos domefticare ad aratrum, arare, ferere, plantare vineas & vinum conficere, & cereuifiam, vites adiungere palis & putare, vt Poeta

Vncique puer monftrator aratri
Prima Ceres ferro mortales fcindere terram
Inftituit &c.

Propter eam igituc fubtilitatem ingenii, quod cex *Ægypti* domationem boum inuenit, bos *Ægyptis* fuit facratus & pro Deo cultus, quem apim vocauere. Cuius inftituti æmulatione ducti *Iudæi*, cum in deferto effent, vitulum fibi cooflauerunt, memoriale fcilicet deorum *Ægyptiorum*, quos ifthic maoendo viderant & eis afsueuerant.

Orofius cereuifiæ *Ægyptiacæ* confectionem fic defcribit, vode noftræ disfimilem fuiffe conftat. Vltimo inquit, omnes fubito duabus portis eruperunt, larga prius potione vfi non vini, cuius ferax is locus non eft, fed fucco tritici per artem confecto, quem fuccum a calefaciendo cœliam vocant. Sufcitatur enim illa

A.M. 2000.

inuentio agriculturæ.

Deus Ægyptiorum bos.

Confectio Cereuifiæ Ægyptiacæ.

A.M.2000. ignea vis germinibus madefactæ frugis, ac deinde siccatur, & post in farinam redacta molli socco admisceatur, quo fermento sapor austeritatis adducitur. Qua de causa recitat scriptura sacra, ocium, saturitatem panis, vagas libidines hoc tempore in mundo maxime regnasse. Et eam saturitatem magno prouentu prodiisse existimandum est, quod eo tempore primum agricultura & cultus vinearum inuentus fuit, vnde homines inpinguati & locupletati insolescere cœperunt. Hac etiam ætate regnauit *Aralius* apud *Babylonios*, apud *Gallos Drius*, a quo *Druidæ* illi sacerdotes instituti, apud nostros vero vicinos *Tuiscones Hermion*. Hac etiam ætate *Amraphel* ille *Assyrius*, floruit cum quo *Abraham* conflixit *Lotum* vindicaturus, Genes. 14. Hunc *Ambraphalem* putant eo loci *Zameim Niniam* vocari a *Beroso*. Postea *Gyngaon*, qui cum *Sarrone Celtarum* rege literarum studium, ad reprimendam hominum ferociam, in parte occidua primus instituit: hic quidem *Gallos*, iste vero suos *Tuiscones* docuit. *Peleg* etiam ille sub quo diuisio gentium facta fuit, hac ætate moritur cum esset annorum ducentorum triginta nouem.

CAPVT VII.
De Temporibus Iacob.

Anno à condito orbe 2110.
Anno à diluuio 510.

A.M. 2110. Imperitabat tum apud *Babylonios Baleus Xerxes*, id est triumphator: apud *Tuiscones Marsus*. Iam hic desinit hist ria *Babylonica Sarmatarum* meminisse expresse. Hoc tempore tribus in locis *Italiæ* arsisse dicitur, vnde de *Phaëtonte* fabula nata est, qui tum apud *Ligures* regnabat. Istis temporibus *Iacob* Patriarcha vixit & *Iob*, quem Deus laudat vehementer. Nonus rex *Babylonis* fuit *Amatritus*: decimus *Belochus*, quo tempore etiam *Gambriuium* apud *Tuiscones* regnasse fertur, qui a corona nomen *Gambri* habere dicitur. Primus enim hic inter reges *Tuisconum* coronatus esse dicitur. Vndecimus *Babylonis* rex *Baleus*: apud *Tuiscones* seu *Germanos Sueuus*. Nauium vsum tunc inuentum esse ad maria transfretanda prædicant. Sed *Noe* periclitatio tempore diluuii, antiquiorem fuisse arguit.

CAPVT VIII.
De Temporibus duodecim Patriarcharum: ante Mosen centum annis, post mortem Iacob duodecim annis.

Anno à condito orbe 2269.
Anno post diluuium 569.
Anno ante Christum 1701.

Hic quoque *Sarmatarum* nomen expresse non ponitur, sed tamen princeps eius stirpis *Vandalus* nomine A commemoratur. Ab hoc quidam *Germanici* scriptores *Slauonica* gentis nationes deducunt. Ex quibus quidam non postremus in hoc genere, ad eum modum scribit: "*Vandalus* apud *Tuiscones* regnauit hoc tempore. "Hinc *Vandalorum* gens, quæ lingua *Slauonica* vtitur, denominata est, ex quibus nunc "multæ maximæque gentes diuisæ sunt, *Poloni, Boemi, Slauoni, Croaci, Vandali* ad *Marchiam Brandeburgensem*. Hæc ille; quæ si vera sunt, iam triplici modo stirps nostrarum gentium a *Iapheta* deduceretur. Primo per hunc *Vandalum*, quem ex *Tuiscone* posteritate esse volunt: & hoc ante *Mosen* euenit. Deinde per *Paphlagonas*, qui secuti sunt *Antenorem* post bellum *Troianum*. Tertio per *Alanum*, quem dicunt nonnulli nostratium primum ex *Asia* coloniam deduxisse ad B nostros homines, sed tempus eius rei non assignant. — A.M. 2269. *Vandalus, Sarmatarum* *Conditor.*

At iam aliquoties monstratum est, hanc opinionem non posse cum scriptura consentire, quæ affirmat diuisionem gentium factam esse secundum numerum patrum, nepotum *Noe*, & secundum numerum linguarum. Potius igitur dicemus, hunc *Vandalum* fuisse regem peregrinum, accersitum a *Tuisconibus* ex gente *Sarmatica*. Nam liquet ex *Beroso*, cum iam ad inclinationem spectaret regnum *Tuisconum*, peregrinos reges accersitos fuisse, idque iam ex *Sarmatis*, iam ex *Græcis*. Mox enim subiungit *Marsum* etiam, & *Herculem* ipsis imperitasse, quæ nomina indicant hos C principes *Græcos* fuisse, aut vtramque gentem *Teutonicam* & *Sarmaticam* alternatim, iam ex *Teutonibus* sibi reges delegisse, iam ex *Sarmatis*, vt ex æquo imperitare viderentur. Ad extremum propter dissidia ciuilia *Græcos* extraneos accersiuisse, quæ res postea regno eorum exitium & finem accelerauit. Nam *Berosus* statim post commemorationem istorum, historiam huius gentis texere desilt, tacite innuens ob exilitatem non fuisse dignos qui amplius enumerarentur.

Huic enumerationi *Tuisconicorum* regum, opponunt scriptores rerum *Polonicarum* suum Catalogum priscorum regum *Slauonicæ* gentis: *Phtaram*, inquam, *Alanum*, *Anchisen*, *Pamphilum*, *Reasilinam* & *Alanum* Secundum, quem primum ex D *Asia* in *Europam* commigrasse ferunt, vt iam dictum est, eique quatuor filios fuisse ferunt, qui nomina gentibus certis dederunt, ita vt a *Vandalo Vandalorum* gens, a reliquis *Russi*, *Bohemi* cognominati sint. Sed quid sentiendum sit de hac traditione antiquorum, inferius lectorem admonebimus. — *Series principum Sarmatiorum antiquissimorum.*

CA-

CAPVT IX.
De Sarmatis & eorum origine.

A.M. 2269. Dixi de *Sarmaticis* rebus sparsim superius, nunc earum anacephaleosim faciam. Nullum est dubium populos nostros, ac omnes eos qui *Slauonica* lin- *Etymon vocis Asarmoth.* gua vtuntur, *Sarmatas* vocati a veteribus. Vocis autem etymon non eodem modo omnes deducunt. Quidam *Sarmatam*, ducem altitudinis exponunt, quia montium istorum altissimorum legitimus possessor statim ab initio fuerit, vel quia regiones septemtrionales incoluerit, quibus Mathematici altitudinem supremam adscribunt. Alii viperinum aspectum ex Græco interpretantur. *Græci* enim non *Sarmatas* sed *Sauromatas* vocant; σαῦρος autem eis viperam significat, eo quod terrifico aspectu prædití erant, quodque perculerunt forsasse quondam metu & formidine belli *Græcos* homines. Sed *Sauromatas* verius dixerim vocari *Asiaticos Sarmatas*. Nam nostri homines iudicio omnium, nequaquam improbo aspectu præditi sunt, sicuti de Asiaticis populis vt plurimum id verum esse creditur. Originem autem *Sarmatarum*, ab *Asarmoth* deducere sacris literis compellimur. Sed & *Iosephus* gentium origines exemplo *Mosis* describens, affirmat singulas gentes è singulis Patriarchis cognomina sua trahere. Et postea latius hoc idem explicat, tempus originis earum statim ab illa fatali diuisione & dissipatione, quæ contigit ad turrim *Babel*, *Laus Sarmatarum à circumstantiis loci & temporis.* edisserens. Quæ si omnia simul conferantur, amplam materiam suppeditare possunt, encomia gentis nostræ canere volentibus. Nam si tempus spectes, temporibus aurei seculi *Saturno* scilicet apud *Babylonios* regnante orti sunt: si Patriarchæ dignitatem, ille ex stemmate *Sem* maioris natu prodiit, per quem saluatoris genealogiam ducere spiritus sancti consilium fuit: si capacitatem & amplitudinem regionis, fluminum, & maris, portuumque multitudinem, certe commoditates tantæ reperiuntur in iis terris, vt cum omnibus præcipuis gentibus certare posse videantur. Quod vero attinet ad cœli clementiam, certe vbi *Polonia* & *Boëmia* est, eam talem esse experimur, vt nec frigoribus supra modum intensis, nec caloribus *Africanis* obnoxia sit, sed mediocritate gaudeat tali, qualem sibi & ad tuendam valetudinem, & voluptates concessas retinendas quilpiam optare possit. Iam politiam si quis expendat, hæc non tam est ad delitias comparata, quam ad eum finem, vt quam diutissime durare possit, habeatque semper militem exercitatum, durato corpore, agilem ad tractanda arma, non delitiis diffluentem, sed semper agrorum cultu & venationum sollicitudine ita assuefactum,

vt tempore belli inediam, labores militares, *A.M. 2269.* ferre possit. Fuerunt in mundo Monarchæ & domitores orbis, *Cyrus, Darius, Alexander,*
A postmodum *Romani*. Nullus tamen horum quicquam iuris vnquam habuit in *Sarmatiam*, *Nullus Imperator Sarmaticus dictus.* nullus est dictus *Sarmaticus*, sicuti a deuictis aliis gentibus non raro sunt denominati. Vnde cognomina nata sunt, *Asiaticus*, *Africanus* & etiam *Germanicus*. Sarmaticum autem qui sese diceret, nunquam est inuentus. Rationem eius rei malo verbis *Nasonis* explicare, de *Sarmatis Getisque* ita dicentis:

> *Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat*
> *Roma, nec Ausonii militis arma timet.*

Hæc ad laudem politiæ *Sarmatiarum*, quæ
B *Lacedæmonum* simillima est, referantur. Interim fatemur, nullam politiam in mundo reperiri posse, quantumuis laudabilem, quæ careat suis næuis. Partes *Sarmatiarum* a regionibus & cognominibus possunt enumerari. Nam alia est *Sarmatia Asiatica*, alia est *Diuisio & partes Sarmatiarum.* *Europæa*. Rursus *Europæorum* alii fuerunt *Rheni Sarmatæ*, vt *Berosus* vocat, alii *Riphæi Sarmatæ*, alii *Tyrigetæ Sarmatæ*, vt *Ptolomæus* vocat, alii *Iazyges Sarmatæ*, vt *Strabo*, alii *Acarocantæ*, qui in aula *Constantini* fulserunt, alii *Regii*, forsan *Mithridatis*. Quanquam & antiquos *Sarmatas* reges habuisse suos, testantur scriptores non obscuri vt infra parebit. Peculiariter autem quidam ex eis *Sarmatæ* absoluta absque adiectione cognominis dicebantur. Qua ratione nostros, qui ad montes *Sarmati-*
C *cos* habitabant vocatos non raro reperias. Vtrum autem *Asiatici* a nostris an nostri ab *Asiaticis* orti sint, dissentit primarius scriptor *Polonicæ* historiæ. Et videtur in eam sententiam *Cromerus in Prolegomenis.* inclinare, vt credat nostros ab *Asiaticis* prodiisse. Et rationem eius rei adfert: quia, inquit, omnes coloniæ deductæ sunt ex *Asia* in reliquas orbis partes. Sed eius sententiæ reclamat *Berosus*, qui cum *Tuiscone* statim a primordiis eo delatos fuisse *Sarmatas* affirmat. Re- *Sarmatæ Europæi non sunt orti ab Asiaticis.* clamat & *Diodorus Siculus*, qui asserit, ab *Olbio* quodam postea, temporibus videlicet *Gedeonis*, fundatam fuisse *Asiaticam Sarmatiam*. Vnde *Ptolomeus Olbia* mentionem facit in *Sarmatia Asiatica*.

D *Sarmatas* non esse stirpis *Germanorum*, *Sarmatas non esse Germanos.* erudite *D. Cromerus* demonstrat, & euidentissimis argumentis potest demonstrari ex *Cornelio Tacito*, ductis argumentis a moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia, sicuti ex annotatione inferius parebit.

Sarmatas etiam non debere confundi cum *Sarmatas non esse Scythas.* *Scythis*, iisdem argumentis probari potest, ductis a moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia & authoritatibus antiquitatis, finiumque descriptione. Nam regiones a *Tanai* usque ad *Rhenum*, *Sarmatæ* non *Scythæ* posi-

debant, vt ex *Beroso* & aliis historicis, & Cosmographis liquet.

CAPVT X.

De Temporibus Mosis.

Anno ab orbe condito 2375.
Anno à diluvio 775.
Anno ante Christum circiter 1625.

A.M. 2375.

A Principe *Pelek* sub qun diuisio gentiom facta est, ad *Mosen* vsque numerantur 628. anni. lotra hoc spacium temporis iam genus humanum multiplicatum fuerat, & colniæ in vninersum orbem deductæ. Iam *Aegyptii* auspicati erant suum regnum. Iam *Nimrod* ille cœperat esse potens in terra, ieceratque fundamenta vrbis & imperii *Babylonici*. Iam *Zoroastres* princeps ex stirpe *Sem* filii *Noë* maioris natu, non modo [B] regnum *Bactrianorum* sibi stabilierat, sed etiam *Nino* regi de finibus bellum mouerat. Huius principis mentionem libenter facio, non ea tantum de causa, quod vicinus fuit nostris gentilibus *Sarmatis Asiaticis*, & de stemmate nostri Patriarchæ *Sem*, sed etiam quod fuerit inter principes ætatis illius facile princeps. Antiquior est hic *Mose*, nam fere quadringentis annis præcessit eum. Hic primus fuit Mathematicorum studiorum inuentor & doctrinarum physicarum, vt autor est *Plinius*. Adde quod etiam *Iapheti* posteritas iam regna sua dilatauerat. Nam vt cæteros taceam, de *Tuiscone* conditore gentis *Germanica* ferunt, quod iam ad occidentem proces- [C] serat, & vrbes aliquot in *Galliis* & *Germania* excitatæ erant. Consimilia *Berosus* scriptor peruetustus de *Sarmatis Polonia* inhabitatoribus prodidit, quod iam eodem ipso tempore occidentem versus progressi erant, finesque regni sui incipientes à flumine *Tanai*, *Rhenum* versus extenderant. Sed de *Beroso*, eiusque descriptionibus *Germania* pariterque *Sarmatia*, infra luculentius suo loco dicetur. Diuini *Mosis* testimonium ea de re merito nobis maioris authoritatis, quam cuiusquam alterius, esse debet. Cum enim is nominet nepotes *Noe*, illos inquam heroes antiquos *Heber*, *Misraim*, *Nimrod*, & alios, id ita intelligendum est, ac si nominasset regna ac populos, qui ab eis iam deriuati & propagati erant, & hoc [D] potissimum intelligi velim de regnis, populisque homonymis patronimisque, seu quæ nominibus suis referunt resonantque Patriarcharum suorum appellationes. Cum enim enumerasset filios ipsos, & nepotes singulos secundum cognationes suas, concludit: ab istis, inquit, diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. Quæ, inquam, verba cogunt omnino lectorem, vt sicuti *Assyrii* ab *Assur*, *Chananai* à *Chanaan*, *Iones* à *Ianan*, *Tudescones*, id est, *Germani* ab *Ascanetz* appellantur, ita *Sarmatas* ab *Asarmoth* dictos esse fateatur, & habuisse incrementum effatu dignum regni sui iam ante *Mosen*, illo inquam interstitio temporis, à diuisione gentium vsque ad *Mosen*. Ne- [A] que enim *Moses* ita de iis gentibus locutus est, quasi antea fuissent, postea autem esse desierint, sed quarum antea ita durabiliter iacta erant fundamenta, vt ad eius vsque ætatem pertigerint, quæque erant ita conspicuæ, vt à quouis demonstrari digito possent. Et hoc præcipue de *Sarmatis* intelligendum est, quorum & ante *Mosen* statim *Berosus*, & post *Mosen* *Mantanes Aegyptius* historiam complexus est. Atque ita iam habemus historiam continuatam de regno *Sarmatico* ab ipsa diuisione gentium vsque ad *Mosem* per annos septingentos & aliquot, qua, etiamsi breuis sit, debemus esse contenti. Cætera quæ id tempus referenda sunt ex annotatione cognoscentur.

Zoroastres.

Sarmatarum incrementa.

Genes. 11.
Deut. 32.
Actor. 17.

A.M. 2375.

[B] Fateor quidem, cum ab initio hoc opus scribere instituissem, me ex authoribus tantum materiæ adepturum nequaquam existimasse, quantum negotii istius magnitudo requirebat: sed postea præter spem multa occurrebant, quæ ad illustrandum hoc totum negocium seruiebant, quæ mihi omittenda non videbantur. Proinde ne lectorem expectatione sua fraudarem, per modum annotationum quædam subiicienda duxi. Abhorreo ab omni ostentatione styli. Proinde non elaboraui, vt me stylo aliquid valere demonstrarem, sed vt seriem historiæ *Polonica* tanquam filum per vniuersas vicissitudines temporum verissime extenderem.

Prologus apologeticus ad Lectorem.

[C] Temporibus *Mosis* apud *Babylonios* regnabat *Sparetus*, apud *Aegyptios Cenchres Pharao*, de quo *Berosus* ita dicit: in *Cenchre* finierunt reges magni *Aegypti*, qui cum *Hebrais* de magica pugnauit, & ab eis submersus fuit. Eodem tempore apud *Italos* *Blascon*, cuius vxor *Roma*.

Annotationes quadam.

Circa eadem tempora fertur regnasse apud *Celtas Lugdunus*, à quo *Lugdunum* est cognominatum. *Inachus* vero apud *Athenienses*, *Cecrops* apud *Lacedamonios*. De *Zoroastre Bactrianorum* rege mouent hic quæstionem annalium annotatores, an sub *Nino* regnauerit, ac bellum propemodum primum in mundo cum eo acerbum & funestum duxerit, vt vult *Diodorus Siculus*, *Iustinus*, *Orosius* & pleri- [D] que: an vero cum *Ninia Nini filio* hoc gestum sit, vt vult vnus inter omnes *Berosus*, iudicium hic lectori permittitur. Potior tamen pars cum *Beroso* sentit, vtpote cui omnium perspectissima erat historia patriæ suæ. Hoc tempore lucorum plantandorum superstitio gentilis nata est, *Crano Ianigena* primo eius rei autore, *Abrahami* nimirum tempore. *Zoroastris* istius quædam scripta hactenus celebrantur. Ne autem cui mirum videatur apud *Scythicas* gentes instituta historiæ prius floruisse, quam in aliis gentibus. *Cato* certe de originibus in secundo fragmento affirmat

Quæstio de ætate Zoroastris.

Lucorum origo.

A.M. 1375. affirmat *Scytharum* annales vetustiores fuisse, quam aliarum nationum. Ideo *Berosus* Chronica *Scytharum* allegat, inquiens: iuxta id in nostra *Chaldaica* & primordiali historia *Scythica*, fideli memoria conseruatum est.

Mercurius Trismegistus quando? Anno *Mosis* circiter sexagesimo floruit *Mercurius Trismegistus Aegyptiorum* Philosophus admirandus. Extant adhuc quædam eius scripta, quæ fuisse eum diuinarum & humanarum scientiarum peritissimum demonstrant. Sub idem tempus frutex oliuæ primum *Athenis* in arce, & fortsan in tota *Europa* ortus esse prædicatur.

CAPVT XI.
De Temporibus Iosue.

Anno ab orbe condito 1495.
Anno exitus ex Aegypto 40.
Anno ante Christum 1505.

A.M. 1495. Iam hic deficit historia *Babylonica*, sed tamen ex *Mose* supplere defectum oportet ne filum historiæ rumpatur. Nam sicuti post exitum ex *Aegypto* dixerat, diuisionem gentium factam fuisse iuxta numerum linguarum & septuaginta patrum, ita moriturus sub finem vitæ suæ eandem historiam diuisionis repetens inquit: "Memento dierum seculi, *Deutero. 32.* „ intellige annos generationis, interroga pa„trem tuum, & annunciabit tibi. Quando di„uidebat altissimus gentes, quando separa„bat filios *Adam*, statuit terminos populo„rum secundum numerum filiorum *Israelis*, „ positis finibus habitationis eorum.„ Ad quæ verba si addas verba illa *Danidis*: Terminum posuisti eis, quem non transibunt, tunc apparebit diuisionem gentium & fundationem C nationum durasse toto eo tempore, vsque ad illam metam quando *Iosue* supremum adiit magistratum, adnumeratis quadraginta annis peregrinationis in deserto, quibus *Moses* præfuit populo Dei. Ergo sicut aliarum nationum, ita & *Sarmatarum* limites in suis metis, temporibus Iosue durauerunt. *Moses* enim hæc verba protulit sub mortem suam, quando scilicet *Iosue* ad gubernandum populum Dei inauguratus fuit. Eile autem verissimam hanc demonstrationem regni *Sarmatia*, etiam prophanorum scriptorum autoritate comprobari potest. Scribit enim *Manethon Aegyptius* in sua historia in supplemento *Berosi*, sub idem tempus apud *Celtas Gallatam* iuniorem regnasse, qui, inquit, *Sarmatam* depulit. Sic D *Diodorus Siculus* libro sexto eadem de re tradit, illiusque belli rationem latius describit, quod statim sub tempora *Iosue* fuisse perhibetur, quanquam alii ad tempora *Gedeonis* illud reiiciunt. Sed de supputatione temporum fateor me minus sollicitum fuisse, propter occupationes, quibus necessario distinebar. Satis autem mihi erit, vt iam toties repetii, si seriem historiæ *Sarmatia* ac proinde & *Polonia* inuestigauero. Sed dum *Europea Sarmatia* recordor, neque *Asiatica* omnino obliuisci possum, quam *Diodorus Siculus* hoc ipso tempore aut paulo post fundatam fuisse ab *Olbio* patre *Gal*- A.M. 1495. *Diodorus Siculus lib. 6.* A *lata* affirmat. Commemoratur autem nomen *Olbia* in descriptione *Asiatica Sarmatia* a *Ptolomao* Geographo. Si quis autem & res ad- *Sarmatia Asiatica.* dat, quæ sub hæc tempora apud vicinas gentes euenerunt, non mediocriter adiuuabitur ad intelligendum eius temporis statum rerum *Sarmaticarum*. Hoc etiam tempore non multo post, terræ istæ occiduæ & prouinciæ, *Sarmatia* nomen consecutæ sunt ab *Europa* illa, quæ ab *Ioue* compressa esse fertur. Sed non nouum est gentibus, scortationes, stupra, & alias inconcessas libidines regum, *Iouis* titulo tegere. Eodem tempore apud *Turenos*, id est, *Tuscos Italos Oscus* regnauit, cuius insigne serpens fuit. Insigne est hoc maternum glo- *Regina Polonia materna insignia.* B riosissimæ fœminæ reginæ nostræ, vxoris *Stephani* primi, a quo *Osco* forsan originem & antiquitatem suorum insignium ostendere potest. Hoc eodem tempore *Illus* regnauit apud *Troianos*, a quo *Ilion Troia* vocata. Nam tempore *Iosue* regnum illud initium habuit.

CAPVT XII.
De Temporibus Samsonis.

Anno ab orbe condito 2790.
Anno ab exitu 337. Iubileo 6.
Anno ante Christum 1210.

Argonauticam expeditionem præcipuorum principum *Græcia*, omnibus ætatibus apparet fuisse celeberrimam. Hæc refertur ad tempora *Samsonis*, qui fuit coætaneus *Herculis*. Eratque illud æuum fetax fortissimorum virorum, & ingeniorum, ad bellum & ad artes idoneorum. Nam sub illud tempus floruit *Samson* & *Hercules*, viri fortissimi, floruit & *Linus* præceptor *Herculis*, & *Orpheus* clarissimi & antiquissimi Poetæ, cuius opera & auspiciis literas & artes transtulit *Cadmus* rex ex *Phœnicia* & *Asia* in *Graciam*, adeoque vniuersam *Europam*. Sic *Phineas* Poeta clarissimus eodem tempore floruisse apud *Henetos*, ex quibus gens *Polona* originem ex parte ducit ab *Apollonio* prædicatur. Et erant quidem ante hanc expeditionem alia bella *Græcorum*, bellum nimirum *Atheniensium* cum *Thracibus*, duce *Erichtao Atheniensi*: bellum *Persei* cum *Persis*, quo nomine & imagine cœlesti donatus est ab antiquitate, eo quod *Gorgonas* interfecerit in *Lybia*. Sed hoc *Colchicum* fuit clarissimum inter illa, eo quod præcipuum *Græcia* robur, isthic collectum fuit, & a clarissimo Poëta *Orpheo* carmine decantatum, sicut & illud bellum *Titanum*, quod conforme illi est, quod in sacris literis de ædificatoribus turris *Babel* proditum est. Sed de illis bellis non ita refert nos commemo- A.M. 2790. *Argonautica expeditio.* *Viri eo tempore celebres.* *Expeditio Colchica vnde celebris reddita.*

A.M. 2790.

memorare, ſicut de hoc *Colchico*, cuius narratio reuocat nobis in memoriam, gentes pariterque & regiones, quæ ad nomen *Sarmaticum* legitimo iure pertinent. Imo & *Colchis* ipſa inter regiones *Sarmatiæ Aſiaticæ* connumeratur à Geographis. Quod autem in hac hiſtoria interdum non ex profeſſo geſta recitantur *Sarmaticorum* populorum *Europæ*, de eo iam præfatus ſum, me videlicet interdum optimo iure velle etiam vicinarum gentium geſta attingere, vt noſtrarum rerum commemoratio inde magis elucescat & auribus gratior reddatur, iuxta illud: Quæ ſingula non iuuant, coniuncta multa iuuant.

Conſilium autoris in deſcribenda hac hiſtoria.

Quanquam in eodem carmine *Apollonii* duarum etiam gentium *Sarmaticarum* fit mentio, *Henetorum* inquam, qui poſtea in ſupplementum *Sarmatis* ceſſerunt, & principis *Moſchorum*, qui eadem lingua vtuntur, qua & *Sarmatæ*, & fines noſtri a Mediterraneo mari vsque ad occidentale & *Venedicum* ſinum finibus eorum cohærent. Quin & regiones, quibus antea imperitabant, & quibus nunc cum imperio præſunt, antiquitus teſte *Ptolomæo* & aliis Geographis ad *Sarmaticum* nomen pertinebant. Vocatur enim illa gens *Riphæi Sarmatæ*. Nam ſicuti *Germaniæ* nomine includuntur multa regna, & ducatus, *Francones*, *Heluetii*, *Sueui*, *Saxones* &c. Ita *Sarmatiarum* nomine comprehenduntur omnia dominia, quæ intra & vltra montes *Sarmaticos* & mare *Sarmaticum* continentur. Et ſicuti ea quæ priuato nomine egerunt vel *Sueui*, vel *Francones*, aut etiam *Saxones*, merito ſibi vendicant *Germani*, eodem iure omnino ea, quæ nationes *Slauonicæ* linguæ vnquam in hiſtoriis patraſſe ſcribuntur, merito *Poloni* ad ſe pertinere & de iis gloriari poſſunt. Non video igitur, quomodo a poſſeſſione eorum, quæ in *Colchica* hiſtoria ſiue de *Henetis* ſiue de *Moſchis* dicuntur, excludi poſſimus.

Moſchi cur Rhiphai Sarmatæ dicti.

Sed eſt aliud, quod nos excitauit ad refricandam memoriam expeditionis *Argonauticæ*, nimirum, quod plures Coloniæ ex *Colchis* ipſis deductæ ſunt in regiones *Sarmaticas*. Fuit quondam vrbs notiſſima, *Naſonis* Poetæ carminibus & exilio celebris, *Thomos* nuncupata: non procul ab Inſula *Paucen* in ipſis oſtiis *Iſtri*, quæ ideo ſic dicta, quod in eo loco *Medea* regina diſſecuit membratim fratrem ſuum *Abſyrtum*. Hæc olim a *Sarmatis* & *Getis* inter quos *Ouidius* exulabat, inhabitata fuit. *Chilia* nunc forſan vrbs eo in loco inædificata eſt. De hoc miſerabili reguli *Colchorum* caſu *Naſo* carmine commemorat. Inde *Thomus*, (inquit) locus eſt dictus, quia fertur in illo, membra ſoror fratris conſecuiſſe ſui.

Thomos vrbs.

Sic *Polam* celebrem vrbem in *Illyrico* vel *Iſtria*, ab iisdem *Colchis* colonias ſuas deduxiſſe hiſtorici memoriæ prodiderunt, a qua *Pola* tandem *Polonorum* ducem *Lechum* prodiiſſe, nomenque ſuis dediſſe plerique putauerunt. Sed non modo *Polam* vrbem, ſed totam fere *Iſtricam* gentem ab iisdem ortam eſſe *Stephanus* author eſt. Fama enim tenet *Aëtam* regem ad *Argonautas* perſequendos *Colchicum* exercitum miſiſſe, qui vt a *Ponto* ingreſſi ſunt Iſtrum, nec raptores aurei velleris inueniſſent, ſiue tædio longioris periclitationis in mari, ſiue illecti amœnitate loci, ſedes iſtic ſuas fixerunt. At non modo prouincias & vrbes, ſed etiam ipſos duces & Reges gentium *Geticarum Sarmaticarumque* palam gloriatos eſſe, ſe ortos ab illis progenitoribus, inferius docebitur, vbi de *Amelfreda Vandalorum* regis vxore hiſtoria recitabitur.

Pola vrbs Colchica.

A.M. 2790.

Capvt XIII.

De quatuor gentium Hiſtoria,

videlicet, Getarum, Illyriorum, Amazonum, Moſchiuorumque: & an ad Sarmatica hiſtoriæ negocium illuſtrandum commode poſſint, circa tempora Samſonis, adaptari.

GEtas, qui poſtea dicti ſunt *Gothi*, *Sarmaticam* gentem fuiſſe, linguaque *Sarmatica*, quæ eadem eſt cum *Slauica*, vſos eſſe probauimus certiſſimis argumentis, vbi de origine *Gothorum* tractatum inſtituimus adductis argumentis tot & tantis, quæ nulla ſophiſtica conuelli poſſunt. Et vnde nam error ille promanarit, quod *Scandiæ* populi gloriantur ſe non modo eſſe *Gothos* veriſſimos, ſed etiam *Gothorum* progenitores ibidem declaratur, ita vt ea de re deinceps nullam fore dubitationem ſperem.

Gothi Sarmatica gens.

Sic de *Illyriis*, conſentienter tradunt Hiſtorici, *Lechum* ad redintegrandas *Sarmatiæ* ruinas vna ſecum colonias adduxiſſe, *Venedorumque* nomine illas ſicuti & nos appellari. Clarum ergo & manifeſtum eſt nos in illos, & viciſſim illos in nos aliquid iuris habere, ſicuti paulo ſuperius demonſtratum eſt, & infra vbi tempora *Mithridatis* perſequemur, latius commonſtrabitur.

Illyriorum cognatio cum Sarmatis.

De *Amazonibus*, cum hæ *Aſiaticorum Sarmatarum* vxores fuerint, & *Capadociæ* regiones, vbi *Moſchinorum* ſedes fuerunt, inhabitarint, nemo non videt, quod earum commemoratio in rem hiſtoriæ *Sarmaticæ* plurimum faciat. Monſtrantur etiam in *Boëmiæ* finibus arces quædam, quæ *Dziewczybrad*, id eſt, puellares arces vocantur, vbi ſedes quoque ſuas habuiſſe feruntur: quæ mulieres ſiue veteres *Amazones* fuerint, ſiue veterum progenies, teſtantur ſaltem nomina illa, eas etiam in iſtis regionibus ſuas colonias habuiſſe. De *Moſchis* vero an in *Sarmatiarum* numero collocari debeant mox apparebit.

Amazones Sarmaticæ.

Redeamus iam ad conſignationem hiſtoriæ *Sarmaticæ*, quæ in *Getarum* geſtis notior apparebit. Narrat igitur *Iornandes* *Seſoſtrim* regem *Aegyptiorum* belliciſſimum iſto

Tannaſi Regis Getarum

A.M. 2790. *bella cum Sesostri Ægyptio sub idem tempus.*

illo tempore *Getarum* regi *Tannasi* bellum mouisse, in eiusque regnum irruisse: sed qua audacia irruerat, eadem non modo repulsus est, sed etiam fugatus usque in *Ægyptum*, & nisi amnia intransmeabilis fluenta obstitissent, *Sesostris* in suo ipsius regno oppressus fuisset. Attamen *Parthorum* regnum & alias prouincias, quas armis *Ægyptius*, in potestatem suam redegerat, *Geta* in reditu depopulati sunt, maioremque *Asia* partem occuparunt, de qua *Getarum* expeditione etiam *Valerius Flaccus* meminit. Nomen *Sesostris* latine est, ponens exactores, vel direptor: sub hoc enim rege *Ægyptii* regni potentia valde creuerat. Hic multas vicinas gentes domuit & late in *Asia* regnauit, & nauigiis lustrauit maria, insulas & littora, quorum cognitio initium fuit doctrinæ Cosmographicæ. Quo successu rerum gestarum insolentior factus, etiam reges captiuos ad currum triumphalem, vt eum traharent, iungere solebat. Is etiam consilium cœpisse narratur, vt iungeret *Oceanum meridionalem* cum *mari mediterraneo*, & iam fossam grandem ad eam rem præparare ad mare *Erythræum* inceperat, nisi consilium eius temerarium DEus auertisset.

Sesostris audenda facta.

Quam autem spectabilis & venerandus apud suos fuerit, testatur responsum illud Sacerdotis *Ægyptii* ad regem *Darium*. Nam cum *Darius* vellet statuam suam collocare ante *Sesostris* statuam, a *Sacerdote* prohibitus est, hac ratione adiecta: quia *Sesostris* magnitudinem rerum gestarum nondum adæquasset. Hanc libertatem Sacerdotis *Darius* collaudauit. Hæc ideo refero, vt quanto magis *Sesostris* in cœlum vsque a sula laudibus effertur, tanto conspectior fama *Sarmaticorum Getarum*, qui eum vicere, reddatur. Sub hoc idem tempus *Samsonis*, *Argonautarum* illa celebris expeditio a quibusdam, magno argumento refertur, quæ, inquam, expeditio suscepta fuit caussa adipiscendi aurei velleris, ac ex istorum ducum *Arganauticorum* stirpe originem suam *Gothorum* principes illi, qui armis suis *Italiam* attriuerant, deducebant, quo nomine Annales *Hutorum* cognomen sibi indiderant, ex qua etiam stirpe domus *Austriaca* originem suorum natalium ducit. Ex *Gothis* enim qui in *Hispania* post illa *Italica* bella hæserant, etiam ipsi prodiisse narrantur, de qua re interius luculentius narratio hæc absoluetur. De *Illyriis* iam quædam dicta sunt, & infra vberius dicetur. Iure enim sibi vendicant originem stirpis *Colchicæ*, in id multis & præcipuis autoribus consentientibus. Iam quod ad *Amazones* pertinet, etiam harum origo in id tempus reiicitur, de quibus apud *Iustinum* multa digna notatu leguntur.

Victoria

Ad eadem tempora referenda puto ea, quæ *Diodorus Siculus* libro 2. capite 11. de victoria *Sarmatarum*, parta de gente *Scythica*, eorumque regno subacto refert. Cum enim de origine eorum complura attulisset, exposuisset que quomodo *Scytha* dux primus natus fuit ex *Ioue* & virgine, quæ fuit vsque ad vmbilicum tenus homo, reliquum vero eius viperæ speciem retulit: hanc matrem *Scytharum* ex terra suapte sponte natam fuisse tradit. Tandem subiungit: "Sub his, inquit, regibus, *Saca* nimirum, & "*Massageta*, ex prouinciis a se bello subactis "coloniæ deductæ sunt: sed duæ maximæ: al"tera ex *Assyriis*, inter *Paphlagoniam* ac *Pon*"*tum* posita, ex *Media* altera ad *Tanaim* flu"men, cuius populum *Sauromatas* appella"runt. Hi multis post annis imperio late dif"fuso, magna ex parte vastata *Scythica*, eam "penitus desertam cultoribus reddiderunt.

A.M. 2790. *Sarmatarum de Scythis parta.*

De Moschis luculentior narratio.

Moschorum nomen dicunt significare extendentem arcum. Hos populos *Riphæos Sarmatas* scriptores vetusti vocant. Et hac lege puto eorum descriptionem plurimum etiam pertinere ad complementum historiæ *Sarmaticæ*. Adde quod *Moses* describens origines gentium, etiam *Mosoch* filii Iaphet, nepotis *Noë* & aui *Asarmoth* mentionem facit, cum quo forsan nepos scilicet cum auo suo occupauit has regiones. Sic in libro Paralip. eiusdem mentio repetitur. Et lamentum *Dauid* in Psalmis: *Hei mihi quod exulo in Mosech*, eodem detorquent quidam, ac si feritas gentis his verbis a propheta notaretur. De prophetia *Ezechielis*, vbi hoc nomen *Mosoch* quoque commemoratur, inferius dicemus. At non modo sacræ literæ, sed & prophani scriptores huius gentis mentionem faciunt circa eadem tempora *Samsonis*. *Apolonius* enim in carmine *Arganautico*, cuius *Orpheus* poeta antiquissimus autor esse dicitur, mentionem facit *Moschinorum*, eosque non sine nota barbariei commemorat, innuitque eos dictos esse *Moschinos* a casis ligneis, quarum nomen fuit μοσσῦνοι, forsan quod virgeas casas habitabant. Sed verbis poetæ si addas expositionem *Strabonis*, tunc melius vim nominis de quo dicimus intelliges. "Quidam, inquit *Strabo*, eo"rum in arboribus aut turriculis habitant, quæ "cum *Masyni* dicantur ipsis *Mosynacorum* appellatio inde obtigit." Iam sicuti *Sarmatia* duplex ponitur, ita *Moschouia* quædam septemtrionalior, & quædam meridionalior, ad fluuium *Thermodontem* in *Cappadocia*, statuitur. Hæc *Mazaca* dicebatur, vsque ad *Claudii* tempora, qui eam *Cæsaream* deinceps vocari voluit. Sed & hoc nomen ei iterum ademptum fuit ab Imperatore *Iuliano*. Meminit & *Strabo* & *Ptolomeus* montium *Moschinorum*, quod & in tabulis eius videre est in descriptione *Cappadociæ*: sed quia *Strabo* prolixius huius generis mores & habitacula describit, adscribere hic eius verba non me piget:

De Mosoch ex sacris literis.

Paralip. I.

Moschinorum etymon.

A.M. 2790. *Moſchinorum mores.*

"Per hos, inquit, tranſit mons aſperrimus "*Scydiſſes*, (*Ptolomæus Scordiſcum* vocat) qui "coniungitur *Moſchicis* montibus, qui ſupra "*Colchidem* ſunt. Extrema eius tenent *Heptacometa*, quos ſeptempaganos vertere "licet. Sequitur *Pariadres*, qui vſque ad "minorem *Armeniam* a locis *Sidena* & *Cappadocia* finitimis porrectus, orientale *Ponti* "latus conficit. Vniuerſi, qui montana iſta "incolunt, plane ſunt feri. Sed ſeptempaganorum feritas omnium reliquorum ſuperat feritatem. Nam eorum quidam etiam "in arboribus, aut turriculis habitant, quæ "cum *Moſyni* dicantur, ipſis *Moſynæcorum* "appellatio inde obtigit. Carnibus ferinis, "& glandibus arborum victitant. Inſidiantur autem iter facientibus, in eos de "ſuis deſilientes turriculis. *Septempagani* "etiam tres *Pompeii* cohortes conciderunt "cum eæ per montes iſtos iter facerent. "Nam inſani mellis crateras eis propinauerunt in itinere, quod arborum ſumma "ferunt germina: eo poto iam mente ab"alienatos adorti facile interfecerunt." Ex his deſcriptionibus liquet, *Moſchorum* populos habitaſſe in illis montanis *Cappadociæ*. Et quemadmodum nunc vicini ſunt noſtræ gentis hominibus, ita & tunc non procul a *Paphlagonibus* habitabant, noſtris *Henetis*. Et vtraſque gentes iſtas eadem lingua tunc vſas fuiſſe, ſicuti & nunc, teſtis eſt *Strabo* lib. eodem. "Paulo poſt autem, "inquit, *Henetos* qui expeditioni non interfuerunt *Cappadoces* eſſe factos." Ac videtur aſtipulari huic ſententiæ id, quod omnis *Cappadocia*, quæ appropinquat ad *Halim*, & pone *Paphlagoniam* porrigitur, vtroque ſermonis genere vtitur, & vocabulis *Paphlagonicis* abundat. Quando autem & quas ob cauſſas ex *Cappadocum* regione in Septemtrionem proceſſerint *Moſchi* illi, non ita ex ſcriptoribus liquet, ſed credibile eſt vel furoribus *Mithridatis* ceſſiſſe, cum eos vrgeret diuturno bello, vel quod timerent *Romanorum* arma victricia, quia tres cohortes *Pompeii* deleuerant. Ideo in intima Septemtrionis ſeſe abdiderunt. Gloriatur nunc *Ioannes Baſilius* dux *Moſchorum* & iactat, anteceſſorem ſuum *Auguſti* Cæſaris cognatam in matrimonium duxiſſe, vt ita ſtirpis ſuæ laudes amplificet. Sed ſi quid tale aliquando fuit, tunc iſtud accidiſſe puto, cum adhuc in *Cappadocia* eorum maiores manentes *Romanis* viciniores erant.

Pompeii cohortes male tractata à Moſchinis.

Tempus quo ex Paphlagonia Moſchini ceſſerint.

Capvt XIV.

De Temporibus Saulis & Dauidis,

Anno à condito orbe 2840.
Anno ab exitu 387.
Anno ante Chriſtum 1160.

A.M. 2840. *Heneti in bello Troiano.*

Conſenſu Chronologorum geſtum eſt bellum *Troianum* temporibus *Saulis*, quod etiam arithmetico calculo comprobari poteſt. Complexi ſunt autem autores vtrumque, & exercitus *Troiani* conſcriptionem, ex quibus videlicet gentibus conſtitit, & reuerſiones Ducum in varias orbis partes poſt confectum finitumque bellum. Et *Homerus* quidem lib. 2. Iliadum enumerat prolixum catalogum gentium, quæ conuenerant oppugnatum *Troiam*, ſingulas ſuis coloribus depingendo, inter quas, *Henetos* cum ſuo duce hoc carmine celebrauit,

Paphlagonibus autem præerat Pilemnius, hirſutum cor,
Qui Cytorum habitabant, & Seſamum
Ex Henetis, vbi mulorum generatio agreſtium,
Circaque Parthenium fluuium, inclytas domos habitaſſe
Cromamque Ægialumque & altos Erythinos, Flumina.

Sed & *Argonautica* hiſtoria, quam complexus eſt *Apolonius*, eiusdem gentis & ducis mentionem facit, eumque inter principes, qui ſuſceperant expeditionem illam, omnibus ætatibus celebrem commemorat, nomenque eius exprimit *Eneſum* vocans. Atque hoc quidem nomen affine eſſe liquet nomini *Æneæ* cuiuſdam principis, qui poſt *Alanum* ſtatim inter peruetuſtos reges *Slauorum* hoc ordine a noſtris enumeratur, vt primum locum obtineat Iauanus *Noë* nepos, deinde hunc ſequatur *Iaphet* filius, poſt hunc *Philaras*, inde *Alanus, Æneas, Aſcanes, Pamphilus, Reaſilnias*: hinc *Alanus ſecundus* qui primus ex *Aſia* in *Europam* commigraſſe fertur. Atque hæc quidem recitatio ſuggillatur a quibuſdam ex ea cauſa, quod illis abſurdum videtur, *Æneam* illum, qui fato profugus in *Italiam* venerat, ſic retrorſum ad præcedentia ſecula non ita multo poſt *Noe* reiectum. Sed hæc cauſa non eſt apud me ita grauis, vt illos autores, qui ſecuti traditionem patriam, & vetuſtiores ſcriptores, qui catalogum iſtorum regum hoc ordine conſignarunt, auſus ſim conuellere. Fieri enim poteſt, vt alter hic *Æneas* vetuſtior ſit illo *Anſchiſiade Ænea*, aut vitio librariorum pro *Eneſio* duce, quem *Henetorum* principem carmen *Argonauticum* eſſe vult, *Ænea* nomen repoſitum ſit. Quod autem non vſque adeo diuexandos exagitandoſque acerbius autores antiquos cenſeam, adducor primo humanitatis officio, deinde & aliis rationibus. Neque enim tam vanos illos priſcos fuiſſe exiſtimandum eſt, vt res fictas pro veris mundo obtrudere voluerint. Nam ſicuti illi bono ſtudio iſta tradiderunt, ita opinor habuiſſe e s in promptu vetuſtiores autores ex quibus talia hauſerunt. Et *Strabo* libro quarto, in huiusmo-

Æneas vtrum Rex Slauorum fuerit.

Fides autorum veterum.

A.M. 2840. *Henetorum cum Sarmatis cognatio.*

modi, inquit, rebus probabili coniectura par est esse contentum. Quod autem texentibus nobis historiam vetustam de origine & antiquitatibus gentis *Polonæ* sermo de lapsus est ad commemorationem *Henetorum*, qui a *Iaphet* descendunt, nemini mirum videri debet. *Asarmoth* enim nepos *Noë*, fuit præcipuus autor, conditor, plantator, & pater gentium *Sarmaticarum*: *Henetorum* vero gens suo honore fraudari non debet, cum ab eis non parua accessio, num supplementum & decus profectum sit post tempora belli *Troiani*, sanguini *Sarmatico*. Quod vel ipsius principis Poetarum *Vergilii* autoritate comprobari potest:

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus &c.

Antenorem autem ducem, *Henetos* in *Europam* tum duxisse autor est *Iustinus* historicus, *Strabo* & alii. Vnde *Polybius*, qui castra sequebatur *Scipionis iunioris* in *Africam*, scribit suo æuo totum sinum *Illiricum* eiusque incolas *Venetos* appellatos fuisse. Et in *Liuio* historico occurrit sæpius mentio exercituum *Venetorum*, cum multis post seculis demum vrbem & Rempub. *Venetorum*, quæ nunc floret, excitatam fuisse inter omnes constet. Siue igitur *Antenore* duce, siue aliis occasionibus appulerint in *Europam Heneti*, certe pro multis vnus *Ptolomæus* grauissimus autor nobis luculentus testis eius rei esse debet, qui affirmat *Henetos* populos, qui iidem sunt cum *Venetis*, maxima *Sarmatiarum* spacia in Europa complexos esse. Quod autem aliis quoque occasionibus *Henetos* asperioribus fortunæ casibus actos in eas regiones se contulisse prædicatur, non debet absurdum videri, cum etiam nostri historici eos cum *Vandalo* secundo huc venisse affirment, hoc est, ad suos populares eadem lingua vtentes. Hæc ergo omnia, quæ allata sunt ex historicis & poetis, si in vnum conferantur expendanturque, non debet in posterum cuiquam mirum videri, si inter maiores nostros & conditores harum gentium, non modo *Asarmoth Semi* nepotem, sed etiam *IonumGræcorum* principem, qui a *Iaphet* descendit, recensuero. Si quod autem adhuc dubium hac de re lectorem male habet, reseruet aures integras vsque ad illum locum, vbi inferius ea de re ex professo instituemus tractationem. Interim nemo miretur, quod tam numerosæ gentes, quas cernimus, ab iis duobus principibus a nobis commemoratis propagatæ sunt, cum ab vno *Tuisco* ne littus *Oceani occidentalis* innumeris *Germanorum* populis completum esse videamus. Quanquam historici præter *Asarmoth* & *Iauanum*, *Alanum* quoque & *Mosech* nepotes *Noe* iis gentibus attribuunt, a quibus variæ gentes eorum nominibus conformes propagatæ esse cre-

Ptolomæus libro 3.

duntur, quæ tandem vno cognomine *Sarmatæ* iustis de causis, aliis non inuitis appellari cœpere.

A.M. 2840.

De Getis vel Gothis, populis Sarmaticis.

Scribit *Dion* historicus, persequens historiam suam, cui titulum *Getica* imposuit, & eandem historiam *Iornandes* repetit, quod apud *Getas* in *Mæsia* sub bellum *Troianum Telephus* regnauit. Fuit is *Herculis* ex *Auge* sorore *Priami* filius, vir bellicosus, procerus corpore, sed plus vigore animi terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans. Is igitur tum *Danais* bellum intulit, *Thessandrum Graciæ* ducem occidit, *Aiacem* & ipsum *Achillem* fudit & profligauit. Vulneratus is quoque fuit *Achillis* iaculo in femore, tamen non prius e pugna discessit, quam finibus hostes eiecisset. Hoc eodem tempore *Hercules* pater in morbum pestilentem incidit, & ob remedium doloris in flammas se coniecit, & ita vitam finiuit, quod in exemplum regibus in medium obiter adfero. Nam *Sigismundus rex Poloniæ*, vt a magnis viris audiui, cum a medicis moneretur, vt *Sendomiria*, grassante ibi tunc peste, discederet, respondisse fertur: nullum regem posse adduci, qui vnquam pestilentiæ sæuitia absumtus esset.

Reges an debeant timere pestilentiale contagium.

De Cimbris.

Cimbrorum ad *Oceanum occidentalem* antiqua est mentio. Meminit, *Strabo* eorum. Sed multo antiquior est historia illorum, qui ad *Meotidem* manserunt ad *Bosphorum Cimmericum*. *Homerus* enim de iis commemorat, quod ipsius ætate, a *Bosphoro* incursiones in omnes regiones ad *Ioniam* vsque fecerint. Ac non modo nominis eorum meminit, sed naturam quoque regionis, quam incolebant, situmque eius (*Strabone* hunc locum eius exponente) significat. De caliginibus enim *Cimmeriis* sic canit:

Hos aër nebulaque tegunt, nec splendidus vnquam
Illustrat radiis illos & lumine Titan,
Sed tristes noctis sese extendere tenebra
Desuper.

An autem *Bosphorini Cimbri* a *Chersonesiis* occidentalibus, vel occidentales ab orientalibus orti sint, non ita facile diiudicare possumus. *Bosphoranos* quidem antiquiores esse certum est. Verum si ab occidente inprimis processerunt *Meotidem* versus, tum in *Sarmatarum* stirpem tam longo spacio iam degenerasse eos oportuit. Nam a bello *Troiano* ad *Cimbrorum* expeditionem propemodum mille anni numerantur. Certum est tamen eam gentem piraticæ & rapinis intentam fuisse, vt *Strabo* testatur. Et vsitatum est illis populis, qui ad *Borysthenem* manent, in vndis spaciosi fluminis naualem fortunam ten-

A.M. 2840. tentare. Cuius generis *Kozakorum Nisouiorum* cohortes hactenus *Cimmeriorum* conditionem prorsus referunt. Et plurimi A inter eos etiamnum ea *Circassus*, qui *Cimmeriorum* posteritas esse dicuntur, militant. Sed etiam ea *Germanis* hactenus, *Hungaris*, *Polonutiis* & aliis innumeris gentibus plurimi eis commilitant. Talem igitur confluxum hominum fuisse *Cimbros* credibile est, sed tamen auspiciis *Cimmeriorum*, res vniuersa ibi tum gerebatur.

De Amazonibus. Si *Themyscira* sedes fuerunt *Amazonum*, tum eas nostræ linguæ fuisse necesse est. Nam *Themyscira* fluuius est *Cappadociæ* in *Euxinum pontum* sese inuoluens, nec remota regio a montibus *Moschinis* & a *Paphlagonibus*. Nam *Parthenius* fluuius, vbi *Henetorum* sedes fuit, proximus est *Themyscira*. Ostensum est autem *Cappadociam* fuisse sedem *Moschinorum* populorum, & in vtraque gente, *Moschinica* inquam, & *Paphlagonica*, linguæ nostræ vsus fuit: Referatur ergo in eadem tempora expeditio illa in *Asiam Amazonum* & *Cimmeriorum*, de qua *Eusebius*. Referatur & illud facinus, quando *Ephesinum* templum succenderant, de quo *Manethon Ægyptius*. Contigerunt hæc sub annum 2825. a condito orbe: Sed & in *Troiano* bello eas adfuisse testatur *Homerus* & ducis eorum meminit. Duxit *Amazones Odius* & *Epistrophus* vna

Alopa prouincia Ponti. ex *Alopa* pridem: vnde & *Amazonidum* C genus eatat. De ducibus autem stirpis earum, quæ eis præerant in bello *Troiano*, *Maro* sic canit:

> *Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis*
> *Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,*
> *Aurea subnectens exerta fibula mamma*
> *Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.*

Amazones Sarmaticas mulieres fuisse testatur *Pomponius Mela* istis verbis: "Fœminæ, inquit, *Sarmatarum* cum viris D "bella ineunt, atque vt habiles sint, natis "statim dextra aduritur mamma, inde ea"pedita in ictus mamma, quæ exeritur, "virile fit pectus: arcus tendere, equitare, "venari, puellaria pensa sunt: ferire hostem, "adultarum stipendium est, adeo vt non "percussisse pro flagitio habeatur."

Strabo lib. 7. Geographia apologiam proSarmatis facit. Quid senserit *Homerus* de gente *Sarmatica*, testatur eius admirator *Strabo*, qui illud Homeri problema, cum dicit *louem* respexisse ad

Lactiuoros, ἀβίας τ' his non est iustior vlla A.M. 2840.

Gens hominum: de *Sarmatis* exponit, quod iustitiam summe colerent, a fraude in commerciis abstinerent, nec epulis sumptuosis excepto lacte delectarentur. Ad confirmandam vero *Homeri* sententiam, idem *Strabo Hesiodi* quoque poema illud, quod circuitum terræ inscripsit, adducit, vbi inquit: *Phineam* ab *Harpiis* abductum in terram eorum, hominem scilicet prudentem & iosti amantem. Quibus pro domibus currus sunt, viuere lacte assueti. Subiicit deinde causam, quod cum eaili victu vtantur, neque sint quæstui dediti, inuicem vitam degant iustam &c. Hæc *Strabo* in laudem B *Sarmatarum* ex *Homero* & *Hesiodo* adfert, & apologiam facit contra eos, qui de *Sarmatis* contraria sentiunt, eisque notam crudelitatis aspergunt. Atque alii quidem, inquit, de crudelitate eorum dicunt, quod sciunt animos hac terribilium narratione percelli, cum tamen in alteram partem, neque quod dicatur desit, neque exempla. Ex hac narratione statum rerum *Sarmaticarum* facile temporibus *Saulis* & *Dauidis* intelliges, quamque iuste & sancte viserint, simplicitatis peruetustæ exemplum referentes. Vixit autem *Hesiodus* centum annis post *Homerum*. Ergo cum ducenti anni exacti essent post bellum *Troianum*, *Hesiodus* ista de *Sarmatis* memoriæ prodidit. Nam *Homero* quoque centum anni tribuuntur post bellum *Troianum*.

CAPVT XV.

De Temporibus Nabuchodnozar, Regis Babel.

Anno ab orbe condito 3337.
Olympiade 38.
Anno ante Christum 663.

Ante *Babylonicum* imperium singulæ regiones suos principes habebant, qui eis amanter vt parentes filiis imperitabant, sed malitia inualescente, cœperunt homines iugum illud excutere, & pro libidine agere quæ volebant. Itaque cum paterna & æquabilia imperia detrectarent, Deus excitauit monarchias, id est, cum ampliore & formidabiliore potestate imperia, vt quibus paternæ admonitiones non sufficerent, eos necessitas parendi in officio contineret impelleretque. Ita diuina prouidentia tempora temporibus conferendo singulis ætatibus oportuna remedia ad sustinendam humani generis imbecillitatem opti- A.M. 3337. *Monarchiarum origo.*

A.M. 3337.

uptima ratione subministrat. Numerantur autem quatuor monarchiæ, quarum prima *Babylonica* fuit, cui sub hæc tempora *Nabuchodonosor* rex cum imperio præfuit, quo etiam regnante *Iudæorum* regnum destructum, & *Iudæi Babylonem* in seruitutem adducti sunt, sicuti sacræ literæ de huius principis amplitudine luculentius tradunt. Hoc etiam regnante scriptor historiarum *Berosus* sacerdos Chaldæus floruit, qui de initiis regni *Sarmatici*, tum etiam de finibus eiusdem non contemnenda reliquit, quemadmodum a nobis commonstratum est. Fuisse autem *Sarmatarum* populos maximos ante *Nabuchodonosorem*, & iam tum late dominatos esse, contextus verborum *Berosi* indicat. Neque enim *Berosus* de iis rebus loquitur, quæ quidem ante fuerunt, at postmodum esse desierint, sed quæ a suis initiis tanquam carceribus egressæ usque ad eius seculum pertigerunt. Quod autem quidam illa verba *Berosi*, cum *Sarmaticas* gentes a *Tuiscone* conditas esse affirmat, ad eleuandam & minuendam amplitudinem nominis *Sarmatici* detorquent, hoc minime ex iis verbis colligi posse existimo. Nam si condere gentes idem significat, quod legibus informare, vt ex *Beroso* & aliis idoneis autoribus liquet, certe isti citius ex pumice aquam extorserint, quam id quod volunt, inde obtineant. Nam *Sarmatiam* appendicem *Germaniæ* esse, & legum instituta ad imitandum assumere, multis parasangis a se differunt. Accepimus nos a *Iudæis* quoque leges; non tamen hoc nomine ad ipsus pertinemus. Accepit & ipse *Tuiscon* leges cum iure dominii ab ipso *Iano*, vt idem refert *Berosus*, non tamen ideo fuit oriundus ex *Iano* ipsisque *Græcis*. Verum *Mosis* autoritas sufficere nobis debet, qui affirmat *Iaphetum* in tentoriis *Semi* habitaturum, non *Semum* in *Iapheti*. Citius ergo *Germania Sarmatia* quam *Sarmatia Germania* aliquid debere ex iis verbis intelligetur, cum *Sarmatæ* ex stemmate & funiculo *Sem* ea, quæ habent, habere credantur, *Germania* vero territorii beneficium tanquam suboles *Iaphet* recognoscere debeat.

Berosus.

Non Sarmatæ sint pars Germanorum.

Iam quia *Ezechiel* propheta synchronos *Berosi*, aut certe non longo spacio temporis ab ipso remotus fuerit, non incommode eius descriptionem, *Berosi* descriptioni subiiciemus, vt scilicet de hac gente, quod iudicium fuerit illius ætatis, melius intelligi a quouis possit. Ioquit igitur propheta cap. 38. Fili hominis pone faciem tuam contra *Gog Mosoch*, & *Tubal*, vaticinare contra eum &c. *Eusebius Cæsariensis*, *Theodocion*, & *Symmachus* per *Rosch* non simpliciter caput intelligit, vt aliqui volunt, sed principem. Hallucinatur tamen in eo, quod *Romanum* principem notari putat. Locus enim hic non potest intelligi, nisi de principibus septemtrionalibus, quia additur: qui habitant latera *Aquilonis*. Ad hæc *Roma* tunc nondum innotuerat: Nam *Ezechiel* temporibus *Iechoniæ* Regis vixit, hoc est anno mundi 3354. Olympiade quarta, ab vrbe autem condita duntaxat anno 136. iuxta supputationem quorundam. Itaque & propter vel bis nouitatem, & propter splendurem monarchiæ *Babylonicæ* non potuit esse ita celebre nomen *Roma*, vt suspicionem cuiquam moueret deberet, euasuram ad eam potentiam. Sed & tautologia capitis seu *Rosch* principis esset molesta & aspera. Possibilior & amabilior expositio erit, si contextus intelligatur de aliquibus principibus septemtrionalibus, qui inhabitarunt latera ista Aquilonis. Et quia tria illa regna, *Roxolanorum*, *Moschorum*, & *Colchorum* celebertima tunc erant *Aquilonem* versus, a quo orbi terrarum omne malum impendere solebat, ideo de *Rossorum* principe opportunior videtur esse expositio. Nam & ipse *Strabo* scribens: An autem vltra *Roxolanus* habitet, septemtrionem versus, prorsus ignoramus, facile indicat quam late tunc imperabant istæ gentes. Sed si quis cognomen *Rosch* eludat, certe *Mosoch* eludere non potest, quin de principe septemtrionali prophetam loqui fateatur. Celebre est autem in scriptura nomen *Mosoch*. Facit eius mentionem *Moses* Genes. 10. Facit & scriptor libri *Paralip*. c. 1. quibus etiam hic propheta adstipulatur: Sed de *Moschorum* origine superius a nobis dictum est, de quorum vicinitate cum Sarmatia Lucanus meminit, inquiens:

A.M. 3337.

Sæuisque affinis *Sarmatæ Moschis*.

Magog principem significat, qui nomadicis legibus viuit sub tentoriis, qua pabula inuitant, & sequentis fugientisque hostis temeritas, vt *Pomponius Mela* definit. Tales erant *Pontici Sarmatæ*, & plerique *Germanorum*, quod vitæ genus *Scythæ* hactenus sequuntur.

De Gog Magog.

Romulus tum natus est ex meretrice, cui nomen fuit *Lupa*, vt vult *Plutarchus*. Vnde lupanaria esse dicta volunt. Sed facinus tantum, fabula de Lupa animante crudeli obumbratur. Sub quali autem aspectu & constellatione hæc vrbs fundata fuit, docet *Sempronius Gracchus*.

De Roma.

Paulo ante instituta erant a *Numa* festa *Rubigalia*, qualia etiam nunc plerisque in locis celebrantur circa festum *Marci* Euangelistæ. Nomen ipsum indicat, quod supplicationes populus tum faciebat ad Deos, ne fruges rubiginis vitio corrumperentur.

Rubigalia festa.

A.M. 3400.

CAPVT XVI.

De Temporibus Cyri Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 3400.

Olympiade 56.

Anno ante Christum 600.

QUis fuerit *Cyrus*, & quam clarus princeps, multi historici memoriæ prodiderunt. Hoc duce à *Babylonis* transiit imperium ad *Persas*, cuios etiam famam & heroica facta complures loci celebres, ab eius nomine nuncupati, referunt. Memorantur vrbes celebres, *Cyra*, *Anticyra*, memoratur & flumen quoddam noo procul à *Colchide*, *Cyrus*, ab eius clade & occidione dictum.

Tamyris Massagetarum Regina.

Ibi enim cum *Tomyri* regina fataliter confligens interiisse prædicatur. Fuit autem *Tomyris* regina *Massagetarum*. Hi antiquitus ad nomeo *Sarmaticorum* populorum referuntur, vt inferius docebimus. Et vocantur hi in crimen, accusanturque crudelitatis à scriptoribus *Romanis*, sicuti & ipsi *Sarmatæ*. Sed nescio quomodo verum sit illud dictom: quo sese fortuna inclinat, eo & fauor hominum; addiderim ego, & stylus scriptorum. Nam autores non raro goatonisando suis Romanis, adulatorum officia præstaot, & quantum septemtrionalibus popolis detrahunt, tantum se suis adiecisse putaor.

Massagetæ populi Sarmatici.

Getæ vnde dicti.

Cum autem *Massagetas* populos *Sarmaticos*, fuisse constet, existimo eadem ratione appellatos, sicuti & alios eorom cognatos, *Getas*, γείτων enim Græcis vicinum significat. Itaque qoi Græcis vicini erant, habitabantque vltra *Istrum* versus *Thraciam*, *Getæ*, id est, vicini *Græcorum*, qui vero ad flumen *Tyram*, *Tyrigetæ*, qui ad *Tibiscum Tisfigetæ* ab *Herodoto* vocaorur, id est vicini & accolæ illarum regionum, qua permeabant illa flumina. *Arsigetæ*, id est, bellicosi. Nam *Aris Martem Græcis* significat, quem *Getæ* pro Deo colebant. Sic *Massagetæ*, id est, vicini *Moschinorum* montium, vel potius populi mixti ex *Getis* & *Mysis*, vt *Strabo* vult.

Gelones qui.

Gelones vero videntur dicti à regionibus, vbi niue, gelu, pruinis & glacie omnia rigeot, qui & picti dicuntur a Poëtis, quod vestibus vermiculato opere acu pictis gaudeant, quarom vestium vsus apud *MOSCHOS* creberrimus adhuc est.

Moschinorum origo.

Cum autem *Massagetæ* vicini semper erant *Sarmatis Asiaticis*, noo desunt autores, qui existimant, quod commigrantibus ex *Asia* io *Europam Sarmatis*, *Massagetæ* iuncti eis ad eas regiooes perueoerint, nomenque *Masouiorum* nostrorum ediderint. Neque incredibilia admodum narrare videntur, præcipue si ista cooferantur cum iis, quæ de commigratione populorum occidenralium ex *Asia*, scriptores prodiderunt.

A.M. 3400.

De Mazouiorum origine.

Sicut enim *Henetos* ex *Paphiagonia* orieutali, *Romanos* à *Troia-A nis*, *Hispanos* ab *Hyberis*, *Moschos* a *Moschinis Capadocibus*, *Mysios* a *Mysiis Asiaticis*, *Pannonas* ex *Paonia*, sic *Masouios* a *Massagetia* colonias deduxisse, & io eas oras cum *Sarmatis* peruenisse autumant. Et sicuti istis in *Asia* cohabitabant, ita etiam eo locorum insimul habitasse, eisque sese coniunxisse opinantur. Certe isti oostri, robore corporum & virtute militari non degenerarunt ab illis, qui duce fœmina *Cyrum* cum innomeris exercitibus ad interneciooem deleueront. Scio quæ nostri Chronologi de *Masouiorum* origine a *Massao* Tyranno, cuius castra secuti erant contra regem *Polonorum*, scripserunt. Sed mihi incredibile videtor, gentem tam præ-B claram & animo excelso præditam ab hoc vili homine, & qoidem tyranno nuncupationem suorum natalium periuisse.

Annotatio de Massagetis.

Massagetas olim Indiam versus collocatos scimus, sed successu temporis progressos esse occidentem versus eredibile est. Scribunt autem autores, dictos esse *Massagetas*, quod ex *Getis* & *Mysiis* voam Rempubl. sibi constituerint.

De Tomyri Regina.

Porro *Tomyrim*, cum qua *Cyrus* conflixit, Reginam fuisse *Getarum* diserte ex *Trogo Iornandes* demonstrat, & in signum victoriæ vrbem *Thamyrim* in *Mysia* seu *Gotthia* de suo nomine ædificasse narrat. Scribit etiam, quod cum ad fluenta *Araxis* infessa ripa transitum ei intercludere potuit, tamen elegit armis C eum vincere, quam loci beneficio submouere. Meminit & victoriæ eius de *Parthis* adeptæ, opimæque prædæ ab eis ablatæ. Ibi, inquit, primum gens *Gotthorum* serica vidit tentoria.

Athys filius Crœsi.

Solinus capite septimo: "Cum olympiade " octaua & quinquagesima victor *Cyrus* in- " trasset *Asiæ* oppidum *Sardis*, vbi tunc *Crœsus* " latebar, *Athys* filius *Crœsi* mutus ad id vsque " temporis, in vocem erupit vi timoris: ex- " clamasse enim dicitur: *Parce patri meo Cyre,* " *& hominem te esse vel casibus disce nostris.* "

De Zeleuco.

Zeleucus legumlator apud *Locres*, crebro sermone celebrator. Hic legem de adulteriis tulit, vt quicunque in adulterio comprehensus fuisset, vtroque oculo priuaretur, quam D legem, quia filius eius violauit, pater hac pœna eum afficere voluit, sed populo intercedente pro filio iuuene, misericordem se exhibere voluit, ita tamen ne vis legis a se latæ imminueretur, itaque sibi voom oculum & filio vnum eroi iussit. Hoc exemplum rarissimum est, apud nostrates legumlatores, aor earundem custodes. Ita maiestatem legum custodierunt prisci Reges.

CAPVT

A.M. 3453. A.M. 3453.

Caput XVII.
De Temporibus Darii Regis Persarum.

Anno ab orbe condito 3453.
Olympiade 67.
Anno ante Christum 547.

Sarmatæ Asiam depopulantur. Sicuti *Cyri* ita & *Darii* imperium non fuit tutum à gentibus *Sarmaticæ* stirpis. Semper enim infestis armis infundebant se in regiones *Asiaticas* easque vastabant ac depopulabantur. Ideo *Ezechiel* vehementer conqueritur, & denunciat eis malum exitum. Sed & *Herodotus*, ab illis temporibus autor non valde remotus, quænam illæ gentes fuerint, quæ tum armis grassabantur per *Asiam*, refert, & nominatim exprimit *Getas* vicinos *Thraciæ* ad *Bosphorum*, sicut & nomen ipsum viciniam, vt supra monuimus, indicat. B Nominat & *Cimmerios* populos, nempe illos, a quibus *Cimbri* illi, qui *Italiam* inuaserant, originem ducunt. Cum his *Sarmatas* iungit. Apparet igitur non modo ex *Berosi* ac ipsius *Mosis* testimonio, sed etiam ex *Herodoto*, gentem hanc plurimum consilio & armis tum valuisse. Neque enim imbellis ac mediocris fortunæ Principis fuit, non tantum sumere arma, sed etiam lacessere tantos Monarchas, *Cyrum*, *Darium*, ad quorum nomen *Græci*, *Aegyptii* adeoque totus orbis terrarum attonitus metu & formidine concutiebatur. *Nabuchodonosor* certe tam late & longe regnum suum extenderat, vt etiam in *Hispaniam* vsque peruaserit, vrbesque eius C oppugnarit.

Cyrus igitur obiecit se furori harum gentium, vt illarum exercitus *Asiam* intrare tentantes arceret. *Darius* vero iam ingressos & omnia tumultibus miscentes, vt eiiceret, longius processit. Sed *Dario* difficilior fuit fortuna, iam enim priore successu elati animo ob profligatum *Cyrum*, maiore spe & audaciore animo contra eum ferebantur & intumescebant. itaque *Darius* mutato consilio, metuens *Cyri* fatales casus, ab eis pedem retulit: cum *Getis* vero in reditu pacem sanxit. Ad *Amyntam* vero regem *Macedonum* cum acerbiore mandato legatos misit, imperiose præcipiens, vt terram & aquam traderent, si pacem D habere vellent. Res illa durior Regi tum videbatur, sed tempori seruiendum fuit. Nam collatis copiis suis cum *Persarum* viribus, *Darium* robore & numero militum superiorem facile perspiciebat, proinde ad quietiora consilia decurrit, placide respondet, legatosque illos ad conuiuium inuitat: sed legati inter conuiuandum obliti officii, minus verecunde pro ingenita *Persis* procacitate sese gerebant. Nam fœminis nobilioribus arridere & adblandiri inter conuiuandum cœperunt, immo vlterius procedi etiam basia eis dare & impudice attrectare libidinosum genus hominum cœpit, quam petulantiam A coniunctam cum insigni contumelia Rex aspiciens dolenter tulit, sed tamen iram firmius compressit, in aliud oportunius tempus vindictam differens. Interim filius regis *Alexander*, patrem hortatur, vt se dormitum à conuiuio conferat, quo discedente simulat hilaritatem *Alexander*, ac paulo post rogat legatos vt concedant mulieribus a mensa surgere, promittens mox redituras. Vbi discessissent, iubet adolescentes totidem forma venustos, & animo generoso præditos vestibus mulierum induere, ac succinctos gladiis sub chlamide in earum loca succedere. Cumque *Persæ* nihil de solita lasciuia remitterent, attrectareque pergerent, iuuenes abditos gladios expediunt, & subito ad vnum interficiunt omnes. Hanc historiam attexere volui, quia commemorata *Darii* expeditione, facinus hoc, quod in se complectitur lasciuiæ pœnam, transiliri non potuit, præsertim cum hæc eodem tempore acciderint, quando transactio de pace cum *Sarmaticis* populis in reditu ex septemtrione ab eodem rege *Persico* facta fuisse prædicatur. Fuit autem hic *Alexander* *Alexandri Magni* proauus. In idem tempus refertur ab eruditis quod *Herodotus* refert de auxiliis, *Lacedæmoniis* missis ab hominibus nostris, quos illi *Viridomirim* machimotatas id est bellicosissimos vocant. *Athenienses* tunc *Lacedæmonii*s metu ex aduentu nostrorum, detrectabant descendere in arenam. *Sarmatæ auxilia mittunt Lacedæmoniis.*

Darius pacem sancit cum Getis. Macedones durius habiti.

Vbi *Darius* adiit periculum, dum se ad conflictum cum gentibus istis præparat, describit *Strabo* istis verbis: " Inter mare *Ponticum* ab *Istro Tyram* versus, *Getarum* iacet " solitudo campestris tota, & aqua carens, in " qua *Darius Hystaspis* filius destitutus, quo " tempore *Istrum* transgressus in *Scythas* duxit, in periculum venit, siti cum toto exercitu " pereundi, ac sero intellecta re reuersus est. " *Bellum Darii periculosum.*

Darius Antyra regi *Scytharum* hac maxime de causa bellum intulit, quod filiæ eius petitas nuptias non obtinuisset. Incredibili igitur apparatu, hoc est cum 700000. armatorum *Scythiam* ingressus, ac non facientibus iustæ pugnæ potestatem, insuper repentinis incursibus extremas copiarum carpentibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte fluminis negaretur, amissis 80000 bellatorum trepidus refugit. *De causa belli Pauluș Orosius lib. 2. cap 8.*

Deinde *Darius* rex *Persarum Hystaspis* filius, *Antiriegiri* regis *Gotthorum* filiam in matrimonium postulauit, rogans pariter atque terrens nisi suam perageret voluntatem. Cuius affinitatem *Gotthi* spernentes, legationem eius irritam reddiderunt. Repulsus igitur ac furore inflammatus *Darius* octogintis millia armatorum contra ipsos aduxit, nauibus- *De pontibus & apparatu belli, fugaque Darii.*

A.M. 3453. nanibusque pene à *Chalcedonia* vsque ad *Bizantium* instar pontium contabulatis, petit *Thraciam* & *Masiam* ponteque rursus in *Danubio* pari modo constructo, duobus mensibus A crebris fatigatus excursionibus hostium, in *Taphis* octo millia perdidit armatorum, timensque ne pons *Danubii* à suis aduersariis occuparetur, celeri fuga in *Thraciam* rediit.

CAPVT XVIII.

De Temporibus Xerxis Regis Persarum.

Anno ab orbe condito 3470.
Olympiade 73.

A.M. 3470. *De expeditione Xerxis. Iornandes de rebus Geticis.*

POst *Darii* discessum iterum *Xerxes* filius eius paternas iniurias vlcisci cogitans, trecentis millibus armatorum, rostratis nauibus septingentis, & onerariis tribus millibus contra *Gothos* profectus est ad bellum. Sed vt B venerat, ita absque aliquo certamine suo cum rubore recessit.

Lingua cultior apud Sarmatas. Herod. lib. 4.

Circa hæc tempora tradunt, *Sarmatas* elegantiæ sermonis studendo, vt aliquid supra *Mysios* suos *Homoglottos* & supra *Scythas* haberent, genus sermonis elegantius & magis ornatum inuenisse. Aliquid tale etiam apud *Græcos Solonis* tempore euenisse narrant. Hinc apparet etiam illis temporibus magnam fuisse differentiam in moribus & sermone inter *Sarmatas*, & *Scythicam* gentem.

Pausanias in Asiaticis. Thorax Sarmaticus.

Potest & illud ad eadem tempora adiici, quod de *Pausania* narratur, quod propriis oculis vidit, thoracem *Sarmaticum* admirando opere C concinnatum. Fuit is coaptatus ex vngulis equinis & squamis Draconis, & tantæ duritiei, vt nequaquam armis *Græcorum* inferior appareret.

CAPVT XIX.

De Temporibus Artaxerxis Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 3520.
Olympiade 84.

A.M. 3520. *Francorum origo à Scythis.*

TRithemius narrat, quod *Germanorum Francorum* non contemnenda pars sub hoc tempus à *Scythis* originem duxerit, idque ex ea occasione. *Antenor Scytharum* ad ostia *Danubii* rex, à *Gothis* in bello cum multis cohortibus cæsus est: huic successit filius D *Marcomirus*, qui populum, cui præfuit, in *Germanorum* fines ad ostia *Rheni* perduxit, & ibi nouum regnum inchoauit, ex quo tandem vtraque *Francia* regna propagata sunt. Regnauit *Marcomirus* annos viginti octo. Si cum *Trithemii* historia conferas *Herodotum* libro quarto statim ab initio, de vna re videntur loqui. Dicit enim quod tum temporis *Scythæ Cimmerios* regione cedere coëgerunt. Non desunt tamen, qui dicunt hunc *Antenorem* non *Scytham* fuisse, sed *Gothicæ* gentis.

A.M. 3520. Neque enim *Scythæ* ad ostia *Danubii* tum habitarunt sed *Getæ*. Et nomen filii *Antenoris*

Marcomir.

Marcomir indicat *Geticam* linguam, quæ A eadem est cum *Sarmatica*, *Polonicam* redolens. *Mir* enim nostris pacem significat. Et multa nomina eandem vocem retinentia apud nos hactenus reperias. *Cazimir*, *Wladimir*, *Ludomir*, &c. Quod autem ad ostia *Rheni* consederit, existimo quod ei prior habitatio in patria ad ostia *Danubii* perplacuerat. Ne qua igitur parte inferiorem aut dissimilem priori locum post commigrationem suam capesseret, pro ostiis *Istri*, ostia *Rheni* sibi delegit, ibique gentem nouam auspicatus est, quam *Germani Neumagon* vocant, quod sonat, noui cognati. Vocati sunt postea *Sycambri* à regina quadam *Britanniæ*, cui nomen *Cambra* fuit. Vnum hic quærendum puto, videlicet

Sarmaticæ gentes cur Troianorum nomina sibi imponebant.

cum isti, *Scythæ* aut *Gothi* fuerint, cur sibi B & suis liberis nomina *Troianorum* imponebant. Ordine enim successionis reges ex illa stirpe vocabantur, *Antenor*, *Priamus*, *Helenus*, &c. Quod ideo commemoro, ne cuiquam absurdum videatur, quod veteres quoque, *Polonorum* Chronicam texentes, seriem antiquæ stirpis ducum *Polonorum* nominibus exoticis cognominarunt, videlicet *Philaram*, *Alanum*, *Anchisen*, *Aeneam*, *Ascanium*, *Pamphilum*, *Reaniam*, & consimiles. De qua re superius quoque iniecta mentio fuit. Sed hic quoque occasionem prætermittere nolui. Nam si *Getarum* regibus aut *Cimbris* quos *Scythas Trithemius* vocat, licuit *Troianorum* nomina C in vsum suum conuertere, eorumque nominibus insignire suos, non video causam, cur idem *Polonorum* maioribus non licuerit, præsertim cum *Iornandes* testetur vsu illis temporibus, principibus venisse, vt *Romani Macedonum*, *Græci Romanorum*, *Sarmatæ Germanorum*, *Gothi* plerumque *Hunnorum* nomina mutuarentur.

Libro de rebus Geticis, ab initio.

Hæc ideo recito, quia posteriores scriptores pro summa prudentia ducunt ob eam causam propinare risui, & etiam flagellare illos bonos *Dlugossos*, *Miechouios* antiqui moris homines, quod in seriem regum *Poloniæ* principes introduxerint nomina *Troianorum* referentes.

CAPVT XX.

D *De Temporibus Philippi Regis Macedonum.*

Anno ab orbe condito 3605.
Olympiade 105.
Anno ante Christum 406.

A.M. 3605. *Lingua Heneta apud Illyrios ante Alexandrum Magnum.*

EX historiis non difficulter colligi potest non tantum ante octingentos annos, sed etiam *Darii* & *Alexandri* temporibus *Illyrios* lingua *Henetorum* hoc est, qua *Slauones* vtuntur, vsos fuisse. Ad quam rem astruendam non desunt nobis argumenta. Nam si *Heneti* præci-

A.M. 3605.

præcipuas ſedes & portum ſuorum malorum quærentes cum *Antenore* profugerunt ex *Aſia* poſt bellum *Troianum* in *Illyridem*, ibique domicilium ad tempora illa, quando *Polybius* vixit, fixerunt, certe linguam eorum ſparſam iſtic fuiſſe nemo eſt, qui inficias eat; aut monſtreot, quomodo & quando iſthinc expulſi fuerint *Heneti*. Relinquitur igitur eſſe verum & minime dubitandum, illos *Henetos Illyrios*, cum *Henetis* ſeu *Venetis* noſtris, & vtroſque cum *Sarmatis*, cum quibus mixti erant, cognatos & ὁμογλώττες fuiſſe. Quod cum ita ſit, res *Illyriorum* ad noſtras gentes iure propinquitatis & neceſſitudinis merito pertinere videntur. Nec abs re fuerit, ſi bellorum, quæ cum *Macedonicis* regibus geſſerunt, hic mentionem fecero. Traditum eſt ergo *Amyntam* regem *Macedonum*, paulo ante *Alexandrum Magnum* captum fuiſſe in prælio ab *Illyriis*, ſed deinde *Philippus* vltus eſt iniuriam fratris & talionem reddidit. Nam victis *Athenienſibus Pæonas* aggreſſus eſt, & *Bardyllum* regem Illyriorum intercepit. Trucidata tum ſeptem millia *Illyriorum* feruntur, & poſt victoriam potitus eſt aliquot oppidis *Illyriorum*, quæ antea *Macedonibus Illyrii* ademerant. Hæc procul dubio digna ſunt cognitione eorum, qui cupiunt ſcire, quid cum *Sarmatis Sarmatarumque* cognatis in iis terris actum ſit inter illas viciſſitudines rerum & mutationes temporum, quando Monarchæ Monarchis ſuccedebant, & quando à *Perſis* ad *Macedones* imperium transferebatur, appetentibus iam *Alexandri Magni* temporibus. De *Philippi Macedonum* regis matrimonio, quo pacto *Medopam Gothila Getarum* regis filiam in vxorem acceperit, vt tali affinitate roboratus *Macedonicum* regnum ſibi ſtabiliret, lege *Iornandem* de rebus *Geticis*.

Amyntas rex Macedonum victus ab Illyriis.

Bardyllus rex Illyriorum.

Eadem tempeſtate *Philippus* inopiam pecuniæ paſſus *Vdiſitanam Maſiæ* ciuitatem inſtructis copiis vaſtare deliberat, quæ tunc propter viciniam *Tomyris*, *Gothis* erat ſubiecta: vnde ſacerdotes *Gothorum*, illi qui pii vocabantur, ſubito patefactis portis, cum cytharis & candidis veſtibus ipſi obuiam ſunt egreſſi, paternis diis vt ſibi propitii eſſent, ac *Macedones* repellerent, voce ſupplici modulantes. Quos *Macedones*, ſic confidenter ipſis occurrere contuentes, ſtupeſcunt, & ſi dici fas eſt, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie ſoluta, quam ad bellum inſtruxerant, non tantum ab vrbis excidio deſtiterunt, verum etiam quos foris erant iure belli adepti, reddiderunt, fœdereque inito ad ſua reuerſi ſunt. *Atheas* a *Strabone* nominatur, Rex *Sarmatiarum*, qui cum *Philippo* tunc conflixit.

De obſidione Vidiſitana Vrbis in Maſia; ex eodem Iornande & Dione.

CAPVT XXI.

De Temporibus Darii, vltimi Regis Perſarum.

A.M. 3630.

Anno ab orbe condito 3630.

Olympiade III.

Anno ante Chriſtum 370.

Dixi de iis, quæ acciderunt gentibus *Sarmaticis* ſub *Dario* primo; dicam & de iis, quæ euenerunt ſub *Dario* vltimo. Apparet omnino, tum etiam ſummæ opinionis viros fuiſſe populos *Geticos*, vtpote, qui non modo ad *Iſtrum*, ſed etiam vsque ad *Thracas*, extenderant fines regni ſui. Scribit enim *Herodotus*, quod *Darius* rex ſummis laudibus eos extulerit, maximique fecerit, cumque in conſpectum eius veniſſent, vocat ἀνδρειοτάτες καὶ δικαιοτάτες θρᾳκων: & videtur *Darius* concordare cum *Homero*, & alludere ad illas laudes, vbi noſtras gentes ex *Iouis* ſententia vocat, *Lactiuoros Abios*, his non eſt iuſtior vlla, gens hominum &c. Apparet ergo eos à barbarie fuiſſe remotiſſimos, virtuteque militari plurimum excelluiſſe, quandoquidem tam inſigni præconio eos ornat. Sed cum eos *Thraces* vocat, videtur *Græcis* potius quam *Germanis*, vt nonnulli recentiorum volunt, adnumerare eos voluiſſe. Iam enim tum traiecto *Iſtro* & ſuperatis *Myſiæ* finibus *Thraciam* attingere incipiebant, præſertim *Alexandri Magni* temporibus. Ideo & nomina Græcorum ſuis regibus accommodando, ſe genti *Thracum*, ab ea captando beneuolentiam, attemperare cœperant. Nam *Dromichetes*, de quo inferius dicetur, Græcum eſt prorſus vocabulum, à velocitate curſus, vel quod in rebus bellicis celeritati, in qua omnia ſita ſunt, ſtuduerit, dictus. Sed & *Theodoricus* Græcum eſt nomen, illius inquam principis *Gothorum* ſeu *Getarum*, qui *Romam* totamque *Italiam* temporibus *Honorii* armis ſubegerunt. Miror ergo, vndenam quibusdam in mentem venerit, quod *Gothos Germanos* fuiſſe aſſerere volunt, ex eo quod ne vnum quidem nomen Principum *Gothicorum* monſtrari poſſit, quod aliquid commune cum lingua *Slauonica* habeat (verba ſunt Hiſtorici *Polonorum*.) Poteſt autem paruo admodum negocio monſtrari, & *Theodorici* nomen & *Dromichetis*, *Græcorum* fuiſſe cognomina, quæ tum apud *Ruſſos* in frequentiſſimo vſu erant, & etiamnum eſſe non deſierunt, vt ii, qui in iis regionibus verſati ſunt, teſtari poſſunt. Sed & illa nomina filiorum *Theodorici*, *Vallamir*, *Theodomir*, & *Vindemir*, prorſus reſonant *Slauonicum* idioma. *Mir* enim pacem ſignificare noſtris, nemo eſt, qui neſciat. Sed & hactenus plurima oppida in *Ruſſia Polonica* reperias, quæ huiuſcemodi cognominibus ab eorum conditori-

Homeri & Darii teſtimonium de gente Sarmatica.

Iliados 1.

De cognominibus Gothorum, cur ea à Thracibus & Græcis mutuati ſunt.

A.M. 3630. ditoribus appellantur, vt *Wolodomir*, *Cazimir*, *Sedomir*, *Skarmir*, *Lubomir*. Sed & in *Germania*, *Vismaria* vrbs celebris, ideo sic appellata, quod eam à *Polonorum* duce *Vismaro* filio *Lechi* extructam fuisse inter omnes constat. Sicut igitur *Getæ* non erant *Thraces*, quamuis inter *Thraces* à *Dario* numerentur, nisi forte per figuram, viciniæ ratione; ita neque *Vandali Germani* erant, quamvis a *Plinio* inter *Germanos* vicinitatis haud dubie & commerciorum causa reponantur. A.M. 3630. Sed quia inferius ex professo hæc quæstio vberius a nobis tractabitur, ideo lectori hic molestus esse nolo, ne prolixioribus digressionibus indulgendo, continuam seriem historiæ institutæ cum tædio lectoris, abrumpere videar. Igitur postquam a nepotibus *Noë* incipiendo, ad *Alexandri Magni* vsque tempora historiam nostram perduximus, finem hic libru primo imponamus.

LIBER SECVNDVS.

IN QVO EA, QVAE ACTA SVNT IN IIS TERRIS, AB ALEXANDRO MAGNO VSQVE AD POMPEIVM MAGNVM ET IVLIVM AVGVSTVM, COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

Titulus ipse libri indicat causam cur hic subsistendum lectori, & in medio quasi cursu respirandum censuerimus. Tunc enim Babylonicum imperium à Persis ad Græcos translatum B *fuit, unde grauissima bella secuta sunt, & vniversa gubernatio in orbe terrarum immutata fuit. Durauitque circiter annos 300. Vocantur autem hi Principes, Magni per excellentiam, non tantum ob res bellicas, quanquam & hæ magnæ sunt, sed à rebus actis & auctis, domi, foris, pace & in bello, hoc est quod excelluerunt virtutibus œconomicis, politicis, bellicis, addè & ecclesiasticis, pietate inquam, & iustitia. Tales merentur dici inter Christianos: Constantinus Magnus, Carolus Magnus, Ottho Magnus, Cazimirus Magnus Rex Poloniæ. Inter gentes vero, Cyrus, Iulius, Alexander Magnus, qui tale meruit præconium: Prouocauit, inquit, vt strenuus, æquiparauit vt me*C *ritus, superauit melior, solusque sine æmulatione clarus, adeo vt nemo virtutem eius superare, vel optare saltem fortunam eius, ausus fuerit.*

CAPVT I.

De Temporibus Alexandri Magni Regis Macedonum & summi in orbe monarcha.

Anno ab orbe condito 3630.
Olympiade 111.
Anno ante Christum propemodum 350.

MOnet nos temporum series continua, vt ea, quæ temporibus *Alexandri Magni* D cum gente nostra acta sunt, recitemus. Sed commemorato nomine regis *Magni*, forsan etiam aliquid magnum, quod ad rem propositam faciat, a nobis expectabit lector. Et hauddubie in ea expectatione non hallucinabitur. Iam enim inde a primordiis maiora incrementa rerum ab iis gestarum, maiorem etiam & ampliorem nostræ historiæ suppeditabunt materiam, vsque quo tandem ad *Vandalorum* & *Gotthorum* res memorabiles tam in *Africa* quam in *Italia* gestas pervenieniemus. *Alexander* igitur *Magnus* cum in *Achaia* assensu & fauore Græcorum dux belli contra *Persas* declaratus fuisset, dedit omnem operam vt nihil, domi aut foris prætermitteret, quod ad expeditionem Asiaticam pertinere videbatur, & quod ad augendam expectationem, quam de eo vniuersus orbis conceperat, facere iudicabat. Et quia de *Getis* gente vicina eorumque virtute militari increbuerat fama, audieratque eos a suo hosto *Dario* prensari, vtque se ei adiungerent præmiis inuitari, cupiuit & ipse eos quacunque ratione sibi deuincire. Facile enim prospiciebat, si se *Dario* adiunxissent, absente præsertim ipso ob Asiaticam expeditionem, multum damni eos Græciæ ob vicinitatem inferre, eiusque cursum victoriam interpellare posse. Proinde *Syrmum* regem Getarum & insulæ *Peucen*, vbi *Getæ* præcipuum domicilium habebant, primo exquisitis artibus sollicitandum putauit. Cumque hoc non successisset, etiam bellum ei, antequam contra *Persas* iret, indixit. Vario euentu res gesta est; sed tandem vtrique è re sua iudicabant, ad pacis consilia decurrere. Nam & *Macedo* Asiaticam expeditionem in animo versabat, & *Syrmus* vrgenta *Alexandrum* Persico bello, facile magnum quid ab eo se extorsurum opinabatur. Itaque occasione viam patefaciente, & ipse pacem non abhorruit. Sancitur itaque pax, ineunt fœdus, percutiuntur victimæ. Nec regem *Syrmum* opinio, quam conceperat, fefellit: ab vtrisque enim tum aliquid emunxit. Allata sunt a rege Persico munera & miræ pollicitationes: ab *Alexandro* vero præter honores delatos & virtutis testimonium insigne, etiam finium amplissimi regni sui accessionem non paruam adeptus est. Vidi ego priuilegium quoddam genti Sarmaticæ ab *Alexandro Magno* donatum, quo ei omnia regna & prouincias, quæ intra hos duos maximos fluuios, *Borysthenem* nimirum & *Istrum*

Alexander M. ambit amicitiam Syrmi Getarum Regis.

Bellum inter eos & pax insecuta.

Priuilegium ab Alexandro Magno gentib. Slauonicæ stirpis Alexandria datum.

A.M. 3630.

Istrum, attribuit, talemque eminentiam iusque absolutum eis inscribit, vt omnes populos gentesque, cuiuscunqua stirpis illæ fuerint, quæ in ea plaga orbis terrarnm intra A hos fines nominaros manerent ant mansuræ sint, eis obnoxios tributariosque decernat. Inuentum & hoc priuilegium in Archiuo Boëmorum regni, & postea in monasterio quodam non admodum procul à *Craeouia* asseruatum fuit. Mirabarque ego, & sæpe ea de re cum doctis viris conferebam, quanam occastona & quo tempore ex munificentia *Alexandri* tantam beneuolentiam consecuti sint populi *Sarmatici* simul & *Getici*: sed varisimile est hæc sub illos tumultus belli Persici accidisse, quando *Macedo* profecturus ad bellum Asiaticum itineri sa accingebat, & metueret ne *Darii* partes auxiliis missis *Syrmus* augeret, ideo tam liberaliter eum eo trans-B egisse, quod ex sequenti historia belli *Dromichetis* cum *Lysimacho* gesto clarius apparebit. Non ma etiam latent ea, quæ à nostris historicis memoriæ prodita sunt de bellis *Lechi* primi Polonorum ducis cum eodem rege *Alexandro Magno*, sed quid aa de re sentiam, in *Lechi* huius historia apparebit.

Cognatio Alexandri magni cum nostris populis.

Memoria atiam digna sunt, ea quæ literis *Miechouiensis* de stirpe *Alexandri* mandauit, & quod originem eius à gente *Slauonica* deriuat. Hocque autoritate & testimonio *Philopolensium* confirmare nititur. Affirmatque constanter eius rei non modo scripta nuda, sed etiam columnas & imagioes hoc ipsum repræsentantes eosdem *Phiiopolenses* hactenus habere.C Sed hæc veritati an sint consentanea, & quo pacto conueniant cum serie eius proganirorum, quæ inda ab *Hercule* vsque ab *Herodoto* deducitur, inferius suo loco dicamus.

Philippi Regis Macedonum matrimonium cum Regina Getarum.

Strabo tamen refert, libro septimo, *Philippum* patrem *Alexandri*, *Getarum* reginam in matrimonium duxissa. Illa etiam *Ptolomei* descriptio de aris *Alexandri* ad Borysthenem locatis, ad confirmandam narrationem snperiorem de priuilegio *Alexandri Magni*, multum facere videtur.

Ara Alexandri.

Si anim signis & monumentis incurrentibus in oculos fines harum geotium veluti quibusdam gadibus confirmare, & ratos habere non dubitauit, omnino nec absnrdum arit relaru, etiam ad signa, hoc diploma eum addidisse. Sed quidam contrarium sentientes D dubitanr an *Alexander* illas aras erexerit, eum non appareat ex historicis, quod illa tantum temporis habuerit, vt illi vacaret arctoas regiones inuisere. At parum refert, per sa ipsum id secarit, an per quempiam alium. *Iustinus* tamen historicus libro tricasimo sexto affirmat eum per *Zopyrona* quendam illa bella septemtrionalia cum *Massagetis* administrasse. Quod si autem in dubium vocare aras illas licebit, licebit & de ponte dubitara, quem super fluenta *Araxis* erexerat, aumque *Augustus* Cæsar instaurara suo æuo curauerat. Vtraque enim tamara, quam pons non longo interuallo loci a sa distant.

A.M. 3630.

De duobus priuilegiis Alexandri Magni.

Ad illustrandas res Slauonicarum gentium proferuntur duo priuilegia *Alexandri Magni*: altarum quod *Bulgari* producunt in suis antiquitatibus ae etiam *Croata*, cuius exemplar aureis liraris in pargameno *Alexandria* scriptum, intet Thesauros *Turcorum* hactenus pro magna gaza asseruari constanter affirmant, dicuntque illud eo tempore in manus *Turcorum* incidisse, cum *Mahomet* eorum Imperator *Constantinopolim* expugnaret: huius exemplum inferius a me subiicietur. Aliud vero priuilegium, quod à ma adductum iam est, ad *Slauonicas* nationes proprie pertinet. Ideo a *Boëmis*, qui etiam a *Slauonibus* orinndi sunt, *Slauonica* lingua descriptum asseruatur. Extat aius exemplar in quodam peruetusto libro Chronicorum Bohemicorum. Cogitans autem, quando & quibus occasionibus emanarint hæc priuilegia donationum *Alexandri*, incidi in *Strabonis* librum septimum, vbi describit *Alexandri Magni* expeditionem in *Triballos* vsque in *Istriam*, quidqua rei habuerit cum *Syrmo* rege Sarmaticorum Getarnm ibidem annotauit, quod negocium, vr melius a quouis intelligatur, ipsius autoris verbis illud explicabo:

De Alexandri M. expeditione contra Syrmum; ex Strabonis Lib. VII.

“ *Alexander Magnus Philippi* filius in ea axpeditione quam in *Thraces* supra *Aemum* habitantes fecit, impressione in *Triballos* facta, quos ad *Istrum* vsque & sitam in eo in-C sulam *Peucen* pertiogere videbat, vlteriora autem fluuii a *Getis* teneri, aousque progressus dicitur. Er in insulam quidem ne intraret, nauigiorum fuissa impeditum penuria (ao anim confugisse anta *Syrmum Triballorum* regem aggressoqua intrare obstitisse vi) ideoque in *Getas* traiecisse, captaque eorum vrbe celeriter reuertisse domum. Hoc aodem tempore *Celta*, qui ad *Adriam* Incolabant, amicitiæ & hospitii iungendi causa *Alexandrum* conuenarunt.

Colloquium Alexandri cum Adria incolis.

Quos Rex comiter exceptos inter pocula interroganir, ecquidnam esset, quod maxime metuerent; expectabat enim hanc responsionem, sa ab ipsis maxime timari; ii vero responderunt, nihil sane, nisi forte ne cœli ruina obruerentur, interim se D tanti viri amicitiam maximi pendere. Hæc quidem simplicitatis barbarorum indicia, quorum ille non passus *Alexandrum* in insulam venire, dona tamen misir, amicitiamque iunxit: hi nullius metu se teneri, magrorum tamen virorum amicitiam plurimi se facere responderunt. “

Bellum Perdicca Macedonis cum Sitalco Gotho.

Quem dolum (hoc est *Philippi*, qui sub specie affinitatis prouincias *Getarum Sarmaticorum* inuaserat) tandem post longum tempus reminiscens egregius Gotthorum ductor *Sitalcus*, centum millibus virorum congre-

A.M. 3630. gatis, *Atheniensibus* intulit bellum aduersus *Perdiccam*, Macedoniæ regem, quem *Alexander* Atheniensium principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, *Gotthi* superiores inuenti sunt, & sic pro iniuria, quam illis in *Masia* dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes cunctam *Macedoniam* vastauere. Circa eadem tempora *Gotthi* fines *Saxoniæ* vastarunt, vt *Trithemius* narrat. Existimo hoc factum tribuendum esse nostris *Gethis* occiduis, qui *Visigotthi* dicebantur. Nam tum *Gotthi* orientales implicati erant bello *Macedonico*, quod eum *Perdicca* illis fuit. Adhæc nostri *Visigotthi* multo viciniores sunt *Saxonibus*, quam *Ostrogotthi*. Scribit etiam *Hypocrates*, Sarmatarum bellicosum ingenium depingens: "Hac in parte, inquit, non modo mares sed „ etiam mulieres ipsorum, vsque adeo arti „ militari vacabant, vt etiam legibus apud eos „ cautum fuerit, nullam fœminam ad matri„ monium admittendam, quæ tres viros in „ bello non interfecisset. „ Apparet ergo hoc seculo *Sarmatarum* nomen, quod attinet res bellicas, celebre fuisse. Nec immerito *Paulus Orosius* de iis gentibus in eorum laudem memoriæ prodidit: "Hos, inquit, Alexander „ euitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, „ Cæsar etiam declinauit."

Iornandes de rebus Geticis.

Saxonia vastata à Gotthis occidentalibus.

Orosius lib. 1. cap. 16.

Diploma Alexandri M. Illyriis datum.

Diploma Alexandri Magni datum Illyriis, ex Græco in Latinum conuersum, extat in libro *Dominici Cyllenii* Græci de veteri & recentiori scientia militari ad *Emanuelem Philibeum* ducem Sabaudiæ, impressum Venetiis apud Franciscum de Porronariis Anno 1550.

"Nos *Alexander* Philippi Macedonum „ Archos, Monarchiæ ac Græcorum Impera„ tor, Magni Iouis filius per Arthemum nun„ cium Allocutor Brachmanorum, & Arabum, „ solis & lunæ conculcator, Persarum ac Me„ dorum domitor, dominus ab ortu solis vs„ que ad occasum, à meridie vsque ad septem„ trionem, Illustri prosapiæ Illyriorum popu„ lorum, Dalmatiæ, Liburniæ cæterarumque „ eiusdem idiomatis & linguæ gentium ad „ Danubium, & medias regionum sedes in„ colentium, gratiam, pacem atque salutem a „ nobis & successoribus nostris succedentibus „ nobis in gubernatione nostra mundi. Quo„ niam semper nobis affuistis veraces in fide, „ in armis strenui, nostri coadiutores bellicosi „ atque robusti, damus & conferimus vobis „ libere & in perpetuum totam plagam terræ „ ab aquilone vsque ad fines Italiæ Meridio„ nalis, vt nullus valeat ibi manere aut resi„ dere, seu ibi locare, nisi vestrates: & si quis „ alius inuentus fuerit morari, sit seruus ve„ ster, & postea sint serui posterorum vestro„ rum. Datum in ciuitate nostra noua Alexan„ drina fundata super magna Nili flumina. „ Anno XII. regnorum nostrorum attidentibus magnis Diis, Ioue, Plutone, Marte & " maxima Dea Minerua. Testis huius rei " Achetas, Iaxis, Legatichas & alii principes " quos nobis sine prole decedentibus relin- " quimus nostros hæredes & totius orbis ter- " ræ.„ Contigerunt hæc ante aduentum Christi Saluatoris circiter trecentis annis. A.M. 3630.

CAPUT II.

De Temporibus post Alexandrum Magnum, Lysimacho dominante.

Anno ab orbe condito 3650.
Olympiade 116.
Ante Christum 310.

Direpto dilaceratoque imperio a morte *Alexandri Magni*, pro se quisque agebat, obuia quæque sibi vendicans. Igitur Rex Getarum *Dromichetes*, ne interea temporis sibi quoque deesse videretur, vnum ex successoribus eius *Lysimachum*, qui thesauris in vrbe *Pergamo* ab *Alexandro* præpositus fuit, bello adortus est. Et aliquanto post *Lysimachus* a *Dromichete* acie victus in deditioonem venit, cumque de conditionibus pacis laboraretur diligenter, non ita multo post ab eo liberaliter dimissus. *Lysimachus* tandem motus illa clementia Regis Getarum, gratitudinis ergo concessit, vt *Getæ* in posterum ad *Istrum* sedes haberent suas, immo & filiam suam Regi in vxorem despondisse narrat *Pausanias*. Inde factum esse credo, quod *Getæ* inter *Thraces* ab historicis subinde connumerati sunt, nominaque propria suis regibus a Græcis accepta indere cœperunt. Inde etiam factum reor, vt non modo noti fuerint Græcis, sed paulatim *Graciam* versus fines dominii sui protenderint. Conferantur hæc, quæ de concessis a *Lysimacho* prouinciis *Gotthicis* populis retulimus, cum illa donatione *Alexandri* & diplomate vel priuilegio per eum nationibus linguæ nostræ concesso: existimo quod & rario & postulatorum, & æquitas concessorum, habet in se magnam verisimilitudinis notam, vt illam narrationem de transactione inter nostras gentes & *Alexandrum Magnum* nequaquam absurdam ac minime fabulosam esse putemus. Sunt enim quidam ita morosi, vt malint suis commentitiis narrationibus, quas ipsi sibi in suo cerebro exsculpserunt, locum dari, quam ea quæ ex classicis scriptoribus eruta sunt, admittere. De bello Lysimachi cum Dromichete Getarum rege Strabo hæc habet: Postea autem temporis *Lysimachus* Getis, eorumque Regi *Dromicheti* bellum inferens, non discrimen duntaxat adiit, sed viuus in hostis potestatem peruenit, salutemque barbari humanitate adeptus est, vti supra commemorauimus. Duo ergo principes *Alexandri Magni* in ditionem nostrorum Getarum deuenerunt, *Perdiccas* inquam & *Lysimachus*.

A.M. 3650.

Lysimachus à nostris captus.

Lysimachi filiam ducit Dromichetes.

CAPUT

A.M. 3735.

CAPVT III.

De rebus Illyriorum & de bellis Cimbricis Mitridaticque, quantum spectat ad præsens negotium.

Anno ab orbe condito 3735.
Olympiade 137.
Ante Christi aduentum 265.

IVuabit etiam non mediocriter lectorem, enpientem sibi comparare notitiam rerum Sarmaticarum, nosse quid cum *Illyriis* gentibus actum sit ante Saluatoris aduentum. Diximus enim *Illyrios* duplici de causa obnoxios esse *Polonis* : & quod maiores nostri stirpis *Heneta*, præcipuas sedes apud ipsos duce *Antenore* habuisse prædicantur, tum etiam quod *Lechus*, *Czechus*, Reipub. nostræ conditores ab eis prodiisse, & colonias secum duxisse in eas oras magno omnium consensu perhibeantur. Addam & ego tertiam rationem, quæ me adducit vt credam, illis temporibus lingua etiam nostra vsos fuisse. Reperio enim apud veteres Geographos, Ptolomæum inquam & alios, nomina montium & fluuiorum, quæ prorsus Polonicum idioma resonant. Sic mons notissimus, quem vocat *Curuanca*, qui Noricum ab Illyrico dislimitat. Sic *Ocra Psari* villa, vnde progenitores nostri, *Lech* inquam, & *Czech*, huc aduenisse perhibentur. Postquam igitur non mediocre stabilimentum nostri homines suæ Reipub. ab *Illyriis* acceperunt, merito dixi non parum conducere ad illustrandam historiam nostram res eorum, quæ illis tam cum *Græcis* quam etiam *Romanis* intercesserunt nosse. Commemorantur autem ab vrbe condita quatuor potissima bella *Illyrica*. Primum, quando ab vrbe condita 525 Romani consules *Fuluium* & *Posthumium* miserunt contra *Teucam* Illyriorum reginam, quod bellum ab eis ob violatos legatos susceptum fuit. Secundum bellum fuit *Persicum*, quod cum *Perseo* Macedonum Rege gestum fuit. Tertium *Macedonicum* dictum, quod cum *Gentio* Rege Illyriorum gesserunt Romani. Captus tum fuit Rex *Gentius* & in triumpho vna cum *Perseo* Macedonum Rege ostentatus. Quartum bellum Illyriorum numeratur, quod duce *Cn. Cosconio* contra eosdem populos administratum est. Licet autem varias mutationes *Illyrii* experti sint, propter varia bella iam cum Regibus Macedonicis, iam etiam cum Romanis, tamen multa adhuc cognomina extant peruetusta, quæ monstrant veteres *Illyrios* eadem lingua vsos fuisse, qua & nunc vtuntur. Nam quod quidam eius rei causam in *Russos* & *Roxolanos* reiiciunt, quod quondam vagabundi depopulati sint eorum terram, & quod ab eo tempore linguæ nostræ vsus apud eos inualuerit, id non videtur consentaneum. *Ptolomæus* enim Geographus longe ante *Russorum* hæc bella vixit, immo etiam ante *Lechi* ipsius ad eas oras aduentum. Nam *Mauricius* & *Phocas*, quorum temporibus *Roxolani* penetrasse Europam prædicantur, multis post seculis vixerunt. Adde, quod illis *Roxolanorum*, quæ non diu durarunt bellis, incredibile est tam fortes impressiones factas fuisse, vt potuerint tot regna longe & late a fundamento immutare. Longius spacium temporis & diuturnius intercessit, cum *Gotthi Vandalique* Italiam concusserunt, *Hunni* Pannonias debellarunt, *Francones* Gallias oppresserunt, & tamen nec linguam eorum, nec vestitus rationem poterant in illis gentibus ad nostra vsque tempora ita abolere, vt nullum vestigium patriæ linguæ, morum, & lineamentorum in vultu remaneret in ipsis, sicuti in *Illyricis* gentibus videre est, ita vt etiamsi alia argumenta eius rei nobis deessent, vel hoc solum sufficeret, linguam hanc, qua vtuntur, eis non esse adsciticiam & peregrinam, sed multis seculis hæreditario iure ab ipsis possessam.

Illyrii Polonis obnoxii triplici de causa.

Mons Curuanca.

Quatuor bella Illyriorum.

Lingua eadem vtebantur veteres Illyrii, qua hodierni.

A.M. 3735.

Annotata de Illyriis.

De factis Illyriorum memorabilibus.

Teuca Regina Illyriorum, Romanorum legatos interfecit. *Titus Liuius* in sua historia prolixe hac de re.

Pleuratus Thraciæ, *Scerdiletus* Illyriorum Reges ac Ætoli, fœdus cum Romanis faciunt contra *Philippum* Macedoniæ, eique bellum indicunt. *Liuius*. Illyrii Macedoniam populantes ab *Antigono* victi. *Polybius*. *Philippus* Illyricos Macedonia expulit.

Ab orbe condito 2747.

Paulus Æmilius Dimalem Illyrii ciuitatem vi cœpit: vrbes cæteræ in Romanorum fidem acceptæ. Illyriorum rex in Macedoniam expellitur.

Histri populi ad Illyricum Romanos fugarunt. *Marcum Licinium* cum suis militibus oppresserunt, hinc *Manlius* Regem temulentum vicit.

Æpulo Istriorum Rex, dum compotationi indulget, capitur, qui captiuum se esse non sensit, donec mane discussa crapula a somno expergisceretur: tota regio tandem Romanis se dedidit. *Liuius* decade quinta.

Gentius Rex Illyriorum bello captus, & in triumpho vna cum vxore ostentatus a *Luc. Anicio*. Eodem tempore Illyrium subactum, *Scodra* capta. *Liuius* lib. 4. *Florus* 2. capite 13. *Eutropius* 4. A.M. 3792.

Bellum cum *Dalmatis* vicinis eorundem Illyriorum. *Martius* parum prospere primum, hinc feliciter contra Dalmatas pugnat. Tandem a *Nasica* consule domiti Illyrii. A.M. 3810.

Circa eadem tempora accidit insigne pietatis exemplum, quod Romæ editum est. Humilis in plebe & ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum ad eam, & ne quid cibi inferret prohibita,

A.M. 3735. deprehensa est vberibus suis matrem alere. *Plinius* libro septimo capite tricesimo sexto.

Romani quando primum ad Danubium penetrarunt.

C. Scribonius vicit *Dardanos* vicinos Illyriorum transalpinos, *Mysiam* superiorem versus, A & ad *Danubium* usque primus Romanorum penetrauit, ob quod factum triumphum meruit. *Plutarchus* in Lucullo.

Augusti bellum cum Illyriis.

Circa hæc tempora difficillimum bellum *Augusti* Cæsaris cum Illyriis gestum describit *Florus* libro quarto capite duodecimo.

Illyrii quoque sub Alpibus agunt, imasque valles & quædam quasi claustra custodiunt, abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipse sumsit, fierique pontem imperauit. His se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ascensum militi scutum de manu rapuit, & primus tunc, agmine sequente, cum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus ac cruribus, speciosior sanguine, & ipso periculo augustior terga hosti- B um cecidit. De iis vulneribus etiam *Suetonius* meminit: "In bello, inquit, *Dalmatico*, "(sed *Dalmatiam*, *Illyricam* regionem vocat) "vulnera excepit: vna acie dextrum genu la-"pide ictus: altera autem & crus & vtrunque "brachium ruina pontis consauciatus." Quam ergo hoc Illyricum bellum periculosum ac difficile fuerit *Augusto*, vel hæc vulnera testari possunt. Neque enim recordor aliis in bellis sauciatum fuisse. Proinde absolutis iis bellis cum tres triumphos simul egisset, non immerito scriptores, primi triumphi causam assignant, de *Illyriis*, secundi de *Antonio* post victoriã *Actiacam*, tertii de *Cleopatra* profligata.

Vulnera Augusti.

De rebus Paeonum, Boiorum, Gotthorum, Cimbrorum.

Dixi de rebus Illyriorum post *Alexandri* tempora vsque ad *Christum*, dicam & de *Paeonibus, Boiis, Gotthis, Cimbris, Sarmatis*. Nam C ad intelligendum statum illius temporis, quis fuerit in iis regionibus, apprime est necessarium cognoscere historiam illarum gentium. Cum *Romani* hoc tempore negocia habuerint potissimum cum illis populis, & historiæ nihil memorabile hoc æuo afferunt, quod non attingat res gestas *Boiorum, Gotthorum, Cimbrorum*, & aliorum quorum iam meminimus, de iis quoque vtilia adscremus ad nostrum argumentum.

A.M. 3605. *Agis* Pæonum rex moritur, *Paeones* a *Philippo* subiugantur. Et forsan tunc *Paeones* ad Danubium vsque transierunt, ex quibus vo- D lunt *Pannonas* ortos esse.

Origo Pannonum.

A.M. 3637. *Gotthi Sarmatici*, quos *Visogotthos* vocant, hoc est ii, qui ad *Vistulam* sedes habuerunt, fines *Saxonum* vastant. *Trithemius*.

A.M. 3658. *Ptolomaeus Philadelphus* septuaginta interpretes ad instar septuaginta patrum, a quibus ad turrim Babel secundum septuaginta linguarum genera gentes diuisæ sunt, congregat: isti sacra Biblia vertunt. Idem rex bibliothecam, cui hactenus par non inueniebatur, comparat. Huic præfecerat *Demetrium Phalereum*.

Versio LXX. viralis.

Hucusque *Roma* scandulis tecta fuit, *Plinius* lib. 16. cap. 10. Hoc etiam tempore primum argento signato vti cœperunt *Romani*. A.M. 3735.

Argenti signati origo.

Æmilius Boiorum agrum populatur deque *Gallis* triumphat. Iidem *Boii* in deditionem accepti. *Polybius*. A.M. 3740.

Boiorum historia quomodo in rem nostram faciat.

Harum gentium mentionem facio, eo quod antecessores nostrorum *Boëmorum* esse dicuntur, aut iidem cum eis erant, vt plerique volunt. Erant autem vicini *Gallis* istis, qui proximi erant *Rheno*. Ideo eis commilitant.

Gotthi secundo ingressi *Saxoniam* vastant, quod de nostris *Visogotthis*, id est, *Vistulae* accolis, qui non procul a Saxonibus distant, intelligendum est. *Lucius Furius* de *Boiis* & *Gallis* triumphat. *Merula* Boios superauit. Tertio *Scipio Nasica* eosdem Boios superat, & castra eorum capit. A.M. 3745.

Gotthi Saxoniam iterum ingressi.

Marcellus consul a Boiis oppressus magnam exercitus partem amisit. *Liuius* lib. 3. Si vim nominis Slauonici inspicias, hac voce *Boii* dicuntur bellatores ab eis, vnde vox *boiowac, boiarin*. Et certe multa facessebant negocia Romanis, vt videre est ex hac consignatione. *Marcomirus* Sicambrorum rex regnat ad Rhenum.

Boiorum nomen quid significet.

Gens *Bastarnarum* Istrum transire volens submersa est. *Eutropius* lib. 4. sed & *Orosius* eam pugnam sic describit lib. 4. cap. 20. Bastarnarum gens ferocissima, autore *Perseo* Philippi filio, prædarum spe sollicitata, & transeundi fluminis cupiditate, sine vlla pugna vel aliquo hoste deleta est. Nam tunc forte *Danubius*, qui & *Ister*, glacie superstratus, pedestrem facile transitum patiebatur. Sed cum improuide toto & maximo simul agmine inæstimabilis hominum, & equorum multitudo transiret, enormitate ponderis & concussione gradientium cōcrepuit gelu, & glacialis crusta dissiliit, vniuersumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus victa tandem & comminuta destituit, atque eadem rursus fragmenta impedientibus superducta, submersit. Pauci ex omni populo per vtramque ripam vix concisi euasere visceribus.

Bastarna cum Romanis bellum gerunt.

Vniuersus exercitus Danubio submissus.

Post *Antenorem* iterum *Clodomirus Sicamber* Gallos vicit, & ingenti clade affecit. Dum *Sicambrorum* mentionem facio, recordandum, quæ de origine *Sicambrorum* a *Getis* aut *Cimbris* supra retulimus. *Trithemius* autor, & *Strabo* lib. 7. *Bastarnae* in mediterraneis *Tirigetis* confines sunt: quod de *Podgorius* quidam intellectum esse volunt, & quidem non inepte, vt mox apparebit. De *Bastarnis* hoc refero, quod & ipsi Sarmatica gens fuere, quamuis originem eorum ad Germanos plerique referunt, sed iam transierant in gentem Sarmaticam. Commemorat etiam *Strabo* quod ante hæc tempora *Cimbri* ab occidente prædonea vagi venerunt ad *Meotbidem* tympanis ex corius humanis vsi.

Bastarnae gens Sarmatica.

Duo

A.M. 3735. *De bellis Cimbricis.* Duo etiam *Cimbrica* potissima bella hoc tempore commemorantur cum *Italis*: alterum quando obuius eis missus fuit *C. Papyrius Carbo* consul, qui eos fudit, fugauit, castris exuit: alterum quod duce *M. Manilio* Cos. gestum est ad Rodanum, vbi Romani ita victi & attriti sunt a *Cimbris*, vt decem tantum homines euaserint, qui triste hoc nuncium Romam reportarunt. *Clades horribilis Romanorum.* Cæsa tunc fuerunt Romanorum supra centena millia, simul cum sociis nominis Latini, tantusque metus & luctus *Romæ* obortus fuit, quantus *Hannibale* deuastante omnia, vix fuisse creditur. Legatur *Orosius* lib. 5. capite 16. qui fusius hæc persequitur. Primi hi fuerunt, qui viam & aditum Europæis populis ad *Italiam* monstrarunt. Adnumerantur in ea victoria Cimbris *Teutones*. Sed ex hac narratione *Orosii* & *Velleii* apparet, historicos voluisse simpliciter *Cimbros*, *Germanos* appellare. *Cimbrorum origo.* Nam inquirentibus gentium originem, offert se *Strabo*, qui *Cimbris* nomen fuisse inditum affirmat a *Cimmeriis*, quos supra *Thraciam* habuisse sedes, nomen *Cimmerii Bosphori* indicat. Horum nominis & stirpis reliquiæ, illi populi sunt, quos hactenus *Circasios* vsitate vocamus. Certe hi robore militari & animi celsitudine non sunt dispares illis Italiæ vastatoribus. Nam & nostrorum memoria virtus illorum & dexteritas in bellis obeundis ita enituit, vt *Ægyptii* principale robur, & stabilimentum sui regni eius stirpis homines esse voluerint. *Ægyptiorum Reges ex Circasiis.* Longoque tempore apud illos illa lex durauit, vt nemo in regem assumeretur, nisi ex *Mamaluchis*, hoc est bellatoribus illis, qui creti erant sanguine *Circasio*. Vltimus ex ea gente Rex Ægyptiorum fuit *Assymbeius* ille a *Selimo* Turcorum Imperatore crudeli genere mortis affectus. Sed inuestigatores antiquitatum accuratiores constanter affirmant *Cimbrorum* illorum veterum patriam fuisse eandem, vbi nunc *Circasii* nostri sedes habent suas, & ex eo sanguine cretos, tandemque in Germaniam concessisse, sedesque suas in illam regionem transtulisse, quæ modo *Cimbrica Chersonesus* dicitur. Sed non ita facile inuestigari potest, quonam tempore hæc acciderint. Nam sunt complures in ea sententia, quod tunc primum relictis prioribus sedibus a *Meotide* palude recta in Italiam contenderint, ac in profectione *Teutones* sibi adiunxerint vna cum *Tigurinis* ac *Gepidis* nostris, ac tandem aucti copiis & commeatu, Romanis intulerint bellum funestum, quo demum finito reliquiæ illius exercitus attritæ, post varias iactationes in Germania in illa *Chersoneso* habitationis locum delegerint. Alii vero iis a *Cambra* regina quadam nomen impositum ferunt. Quapropter optarim ego, vt posteriores historici in euoluendis antiquitatibus veterum scriptorum integritatem imitentur, & quid cuique genti tribuendum sit, absque præiudicio tribuant. Non inuidere debemus nostris vicinis res memoratu dignas, quas ipsorum antecessores peregerunt. Sed quæ etiam *Sarmaticis* populis propria sunt, malignitate vero scriptorum intertuersa, liceat nobis rursus vindicare. *Cimbri ad Sarmatas pertinuere.* *Cimbros* veteres ad Sarmatas pertinuisse nemini est dubium, & nunc illas regiones pertinere ad ditionem regum Poloniæ manifestum est. Nam & præfecturam illam Dux quidam magni nominis *Visnouecius* summa cum laude, commendatam a Rege Poloniæ administrat. Quod eo libentius commemoro, quia hoc anno, quo hæc scribebam, vir ille strenuus duos exercitus *Scytarum* dissipauit, duosque *Caros*, hoc est, duces belli præcipuos sanguine imperiali natos intercepit. Fuerunt isti vel fratres vel filii summi eorum Monarchæ. Hæc propter illos addenda putaui, qui hie somniant veterem Germaniam, qua *Borysthenes*, *Tanais*, *Tiras* & *Danubius* exonerans sese miscet *Ponto*, de qua re inferius plura. *Gepidæ populi Gotthici.* *Gepidas* fuisse *Gotthicos* populos certum est. Habitabant ii etiam *Carione* attestante, vbi nunc est *Scepusium* ad flumen *Vistlam*, *Vislok* nostri vocant. *Strabo* etiam vltra Danubium *Gepidas* collocat Istriam versus, sed nescio an isti *Gepidæ Strabonis* iidem sint cum *Gepidis Sarmaticis*, qui cum *Cimbris* stabant in acie ad aquas sextias, de quibus modo a nobis tractatum est. Adducitur autoritas *Cilicii* Cimbri, quod ille affirmet lebetem æneum *Augusto* Cæsari dono a *Gepidis* in Hispanias missum, *De lebete Gepidarum Augusto oblato.* sub illud tempus, quando in Hispaniis legati regum, ei, petitum amicitiam occurrerant. Sed recordor me legisse apud *Strabonem* libro septimo, quod *Cimbri* tum lebetem obtulerint, qui apud ipsos sacerrimus habebatur, non *Gepidæ*. Idem *Strabo* ibidem laudat *Posidonii* sententiam, qui coniectura colligit, *Cimbros* fuisse homines prædones ac vagos, armisque ad eum lacum usque progressos fuisse: ab iis *Cimmerium Bosphorum* denominatum quasi *Cimbricum*, cum Græci *Cimbros Cimmeriorum* nomine afficiant.

Fere centum annis ante Christum *Borobista* rex Gotthorum in *Teutones* irrumpit, contra quem conspirarunt tres reges, & coadunatis copiis eum vicerunt, videlicet *Cassander*, *Sicamber*, *Arathus* Saxo Dornigiorum Hamer. Hunc quoque *Borobistam* Visogotthum fuisse nullum est dubium. A.M. 3870. *Gotthicus rex Borobista Germaniam inuadit.*

Hac ætate, id est tempore Syllæ, *Sitalcus* rex Gotthorum, Germanorum terras depopulatus est. De qua re *Iornandes* in rebus Geticis, ad eum modum: "Deinde, regnante in Gothis *Sitalco Boroista*, *Dicenaeo* venit in Gothiam, quo tempore, Romanorum "Syl- A.M. 3885.

A.M. 3885. Sylla potius est principatu, quem *Diceneum Boroista* suscipiens *Sithalcus*, dedit ei pene regiam potestatem, cuius consilio Gotthi Germanorum terras, quas nunc *Franci* obtinent, depopulati sunt. Hæc ante Christom fere septuaginta annis acta sunt. *Diceneus* hic fuit consiliarius & doctor, qui Philosophiam & Theologiam docuit *Sarmaticos Gotthos*.

Diceneus Philosophus.

Circa hæc tempora illa expeditio *Thracum* Italiam versus est collocanda, quam *Luc. Florus* libro tertio capite quarto recuat. Inuaserant *Thraces Thessaliam* & in *Dalmatiam* vsque ad Adriaticum penetrarant, & in mare contorta tela miserunt, quos, vbi resciuerunt, persecuti sunt Romani duces, sed dispari euentu: *Didius* vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. *Drusus* vlterius egit, & vetuit transire Danubium. *Minutius* toto vastauit Hebro, multis quidem amissis, dum per perfidum glacie flumen equitatur. *Piso* Rhodopen Caucasumque penetrauit. *Curio* Daciam tenus venit, sed tenebras saltuum expauit. *Appius* in Sarmatas vsque peruenit. *Lucullus* ad Tanaim.

Dani an sint Cimbri veteres.

Dacos occidentales non *Dacos* sed *Danos* dicendos esse, ostendit *Iosephus Meletius* Ptolomæi interpres. *Germanos* autem aduenas esse in *Daniam*. Plebeios autem, qui isthic sunt & alia quam Germanica lingua populariter loquuntur, esse stirpem antiquorum Danorum. Regem tamen Daniæ non posse plus quam octodecim millia militum habere ad bellum. Tam angustam illam regionem esse, & ideo *Cimbros* illos veteres, qui trecenta millia eduxerunt, non potuisse ex incolis illius insulæ tantum exercitum conscribere.

Mithridatis tempora.

A.M. 3877. Commemoratis autem *Cimbris* & *Roxolanis* e vestigio in medium se profert *Mithridatis* Regis Ponti historia, qui eodem fere tempore floruit, quo *Cimbri* claruerunt. Præsertim cum in eius historia expresse fit mentio *Sarmatarum Bastarnarum* & *Cimbrorum*, Mouet atrox & diuturnum bellum Romanis *Mithridates*, quorum potentiam vt citius frangeret, a fronte & a tergo eos aggressus est. Ipse quidem in Asia sæpius cum *Pompeio* & aliis eorum ducibus conflixit. *Sarmatas* vero beneficiis & muneribus deuinctos ab alia parte contra eosdem concitauit. Hanc historiam *Iustinus* & *Valerius* tibi latius suppeditabit. Non recordor autem me legisse de alio bello *Sarmatarum* cum Romanis, isto præsertim tempore, nisi hoc quod *Cimbri* gesserunt. Vnde colligere licet *Cimbros Sarmatas* vocari ab historicis. Quod ne cui mirum videatur, subire debet in memoriam, quod *Cimbri Bastarnæ* & *Sarmatæ* tum temporis confines erant, & vnam patriam, tractum nimirum littoris *Ponti* & *Meothidos*, incoluerunt. Itaque non est mirum, si scriptores alternatim hæc cognomina interdum confundunt. Sub hoc tempus, quæ gesta sunt in *Sarmatia Pontica*, disserit *Strabo* lib. 7. describens tabulam *Sarmatiæ* & *Thraciæ*. Et optarem vt lector iterum & iterum relegat illas descriptiones *Strabonis*. Quis enim status & qui mores tum harum gentium fuerint, facile ex illo loco colliget. Cum enim mores, bella, politiam eorum descripsisset, epilogum in fine subdit istis verbis: "Talis ergo est vniuersa portio Europæ extra *Danubium* inter *Rhenum* & *Thanaim*." Propterea hortator sui, vt relegatur hæc pars *Strabonis*. Inde enim non modo *Sarmatarum* mores *Ponticorum* qui fuerint, discet attentus lector, sed etiam omnium gentium illarum, puta, *Getarum*, *Vandalorum*, *Bastarnarum*, *Gepidarum* & etiam *Germanorum*. Dicit enim a *Rheno* incipiens ad *Tanaim*, vnam regulam viuendi & mores tenuisse, ita vt possit hic illud vsurpari: Ex vno disce omnes. Inprimis ergo situm loci describit, deinde nominat gentes, quæ tum illa loca incoluerunt, nominat *Getas*, *Roxolanos*, *Vrgi*, quorum plerique *Nomades* sunt, *Iazigas*, *Sarmatas*, *Regios*, forsan *Mithridatis Magni*, *Tirigetas*. Nominat & reges eorum proprios, qui littus *Meothidis* Tauricam vsque ad ostia *Tiræ* fluminis gubernabant, videlicet *Leuconem*, *Sagoram*, *Palacum*, *Parisiadem*. Hi, inquit, tyranni vocabantur, quanquam plerique iuste imperabant. Fuit hoc primum liberum regnum, & nemini obnoxium erat. Sed *Mithridates* Rex Ponti cum a principio belli Romani, vires crescerent, eo res eorum adduxit, vt ei tributum pendere cogerentur, & primo quidem perpusillum & tolerabile, sed postea laborans inopia sumptuum in bellum Romanum, coactus est admodum intolerabile & onerosum imponere, qua de causa primo ei bellum mouerant. Verum ne mole negocii opprimerentur, seruierunt tempori, & vltro illis prouinciis cesserunt: tandem victo *Mithridate* omnia in Romanorum venerunt potestatem, & Romani postea Regi *Bosphori* cuncta donarunt. Fuit illud territorium ad ostia *Tiræ* admodum fertile & vbere gleba. Proinde *Leuco* rex, Atheniensibus ex illa regione frumenta quotannis mittebat, quem morem *Venetorum* Respub. cum puer essem reducere suum ad vsum volebat, miserantque Oratores ad *Sigismundum* senem regem *Poloniæ* rogatum, vt exemplo hoc veteri regum *Sarmaticorum* & etiam *Kazimiri Magni* supra ducentos annos, vellet in eum vsum terras easdem, & portus concedere, vt *Cyprios* suos inde subleuare possent frumento. Adhuc enim tunc Cypri regnum sub potestate *Venetorum* erat. Tributi nomine illi veteres reges *Mithridati* CXXC. millia medimnorum pendebant & 13. talenta argenti. Facit etiam salsamen-

A.M. 3877.

Hoc tempore rex Sarmatarum Palaco vel Polaco.

Taurica Chersonesus & septemtrionaliora quando & qua de causa & occasione Romanis subiectæ fuerunt, sed non possessa tamen.

Veneti portum Borysthenicum à Regibus Poloniæ obtinere cupiebant.

A.M. 3735. *Salsamenta.*

mentorum mentionem, quæ ex illa regione in totam Græciam mittebantur, pisces surian vsinnes aut Incios, quales nunc ex Russia vsque ad occidentalem Oceanum passim transmittuntur.

Fertilitas agri ad Tiram.

Ager, inquit, ibi quocunque fossnre scissus tricuplum reddebat. Pnst montana, inquit, vrbs sequitur *Theodosia* campo prædita fertili & portu vel centum nauibus recipiendis apto. Hic nlim limes fuit *Bosphorianorum* & *Taurorum*. Sed & nostri hactenus, qui ex illis regionibus veniunt, mirabilia de illa fertilitate, & piscium copia & mellis abundantia narrant.

Potentia Sarmatarum temporibus illis.

Facit etiam ibidem *Sarmatarum* potentiæ mentionem. "Ostensum est, inquit, "migrationes populis contingere, vbi finitimi "in imbecilliores impetum faciunt, sicuti qui "sunt trans Istrum *Sauromatæ* sæpe præua-"luerunt, pulsisque aliis in eorum loca im-"migrarunt.

Physica ratio cur calentes regiones septemtrionis.

De frigoribus illarum regionum narrat, & pen inaudita re ponit, in Bosphoro vites sub hyemem desodi. De caloribus vero intensis, quibus interdum regiones illæ aduruntur, physicam rationem & quidem peculiarem adducit. "Sed & æstus, inquit, ibi ac-"cidere tradunt ingentes. Siue id fiat quod "corporibus æstus est insolens, siue quod cras-"sus aer tanto magis incalescit." *Meotidem* vocat putrem paludem, & vix inquit sutilibus potest nauigari cymbis. "Venti enim, inquit, "facile cœnosa loca denudant, & scopulos in-"tra aquas latentes." Talibus sutilibus cymbis hactenus *Borysthenici Kozaki* vtuntur. Templi dicti *Parthenii* etiam mentionem fa-C cit, forsan phanum illud Dianæ, da quo infra. De cibis loquens facit mentionem condimenti ex lacte, quod apud nos hactenus in vsu est, & vocatur Campust: "Acido, inquit, lacte v-"tuntur pro condimento, certa quadam arte "præparato, ideo inquit, *Homerus* eos vocat "*galactiphagos* seu lactiuoros;" verba sunt *Strabonis*: "Stipendia, inquit, non soluunt "aliis regibus, viribus suis confisi. Castrant "equos, vt eo habeant eos ad equitandum "mansuetiores. Sunt enim parui, verum acres "admodum & contumaces. Habent, inquit, "etiam animal, quod ab iis *Colos* dicitur, ma-"gnitudine inter ceruum & arietem media, "album, cursu quam illa velocius, quod nari-D "bus aquam in caput haurit." Ego existimo *Strabonem* de Alcibus loqui, qui lingua nostra voce simili *Los* vocantur, tantum syllaba *co* adempta. Nam isti naribus solent aquam in insecutores suos eiaculari. "Rustici, ait, "etiamsi humiliores videntur, tamen latroci-"niis non abstinent in mari." Hoc etiam hactenus inter eos repetias. Postremo etiam bellorum ab eis gestorum mentionem facit. Primum *Roxolanorum*, de quibus sic dicit: "*Ro-*"*xolani* etiam contra *Mithridatis* legatos pu-

Lactis condimentum.

Equi castrati.

Colos animal.

Bellum Roxolanorum.

"gnauerunt, *Tasio* ipsos ducente, vt suppetias "ferret *Palaco*. Et creditum est eos esse bellico-"sos. Sed aduersus compositam probeque ar-A "matam phalangem quæuis barbara natio & "leuis armaturæ exercitus parum habet virium "&c. Vtuntur galeis de crudis boum tergori-"bus & thoracibus, *kaphtan* puto. Arma iis ha-"sta, gladius, arcus, &c." Hæc de moribus *Sarmatarum* ex *Strabone*. A.M. 3715.

In composita acie quantum situm sit.

Secundum bellum fuit *Mithridatis* cum se aduersus Romanos pararet contra *Scythas*, qui *Scyturo* & *Paleco* fratri parebant. Etiam illo tempore immiscebant se *Sarmatis*. Vocat eorum prouinciam *paruam Scythiam*. Tertium bellum *Mithridaticum* fuit ad *Eupatorium* vrbem, quam in memoriam nominis aius *Diophantes* dux exercitus condiderat in Chersonesn. Et optarim, vt viri bellicosi artem illam veterum expugnandarum munitio-B num, qua ibi *Mithridatici* milites vsi sunt, expendant. Describit hanc idem *Strabo* eodem in loco. Et certe talis est, quæ conferri possit eum recentiorum ingeniosis inuentis. Ex his *Mithridaticis* bellis nata, puto, erant illa bella Romanorum contra gentes *Sarmaticas*. Nam *Iustinus* tradit, quod *Mithridates* eo tempore sollicite *Sarmatas* exasperabat & concitabat contra Romanos, vt eis mouerent bellum, quo vndique eorum viribus distractis occasionem opprimendi eos nancisceretur. De hac re supra iam dictum est.

Bellum Mithridatis & Sarmatarum.

Mithridates concitat Sarmatas contra Romanos.

Huc referatur inuasio illa *Gotthorum* duce *Comossico*, qui fuit rex & sacerdos gentis. Contra hunc, cum continuis decem annis Germaniam affligeret, deuastaret, & depopularetur, coacti sunt *Teutonici* populi fœdus perpetuum inire, vt quæque regio, si opus esset auxilio, adiutum veniret, communemque causam defenderet. Et ob eam confœderationem, ac veluti fraternitatis cuiusdam cognationem Germanos dictos esse *Germanos* plerique putant, cui sententiæ etiam *Cornelius Tacitus* & *Strabo* astipulari videtur affirmans Germanos a Gallis Romæ *Germanos* seu fratres fuisse compellatos, & inde origo cognominis GERMANVS deducitur. Sed aliis *Beati Rhenani* sententia magis placet, qui Germanos dictos affirmat a vocabulo *gar* & *man*, quasi *garman*, id est ex toto vir.

Germanorum nominis etymon.

Gepides, *Dalmatæ*, *Pannonii* in potestatem *Cæsaris* tum redacti, sed *Gepidarum* sedem *Strabo* ponit ad *Danubium* sub *Albio* monte, non in *Lithwania*, vt quidam scripserunt. "Hi, "inquit *Strabo*, armatura Gallica se munie-"bant, notis compuncti corpora in more reli-"quorum *Illyricorum* & *Thracum*." Sed de istis inferius, vbi de Cimbris agemus, cum quibus in acie stetisse in pugna ad aquas Sextias feruntur.

Gepidarum situs illo aeuo.

Anno 3939. hoc est, ante Christum natum triginta annis, iidem *Gotthi*, quos *Visogotthos*, *Strabo lib. 7.*

A.M. 3735. id est *Vistulæ* accolas exponere licet, vi & potentia illius confœderationis Germanicæ ex Germania expulsi erant.

De gente *Gepidarum* lege *Procopium* lib. 3. A de bello Gothico. Habitabant isti etiam *Procopii* tempore ad *Syrmium* & *Dalmatia* partem occupauerant, de qua re controuertebant cotam Imperatora *Iustiniano*. Apparet etiam ex rebus actis post mortem *Attilæ*, eos hic alicubi mansisse, vt supra dictum est. Cum enim filii *Attilæ* inter se de successione circiter triennium dissiderent, *Ardaricus* rex *Gepidarum* bellum mouit aduersus *Hunnos*, & trucidatis triginta millibus *Hunnorum* & filio *Attilæ* Ellac maximo natu, potitus est regno *Pannonia*. Sed de iis inferius.

Statio alia Gepidarum.

Ardaricus rex Gepidarum illo auo.

Caput IV.
De Temporibus Iulii Cæsaris.

Censura adhibenda legendis autoribus.

Verum illis temporibus & paulo post complures scriptores, sed in eruenda & eliciendа ex eis veritate magnus delectus adhibendus est, considerandumque quo quis eorum animo & tempore scripserit. *Strabo* grauis scriptor inter Geographos: sed quia describere situm orbis terrarum eiusque partes, recens argumentum fuit, nec adhuc expolitum, non ita ad amussim potuit omnia efformare: & sicuti ei vel prouinciarum præfecti Romanorum, vel oratores qui in variis partibus mundi legationes obibant, per manus tradiderunt, ita ipse suis libris memoriæ prodidit, multa posteris expolienda relinquens. De hoc paulo inferius.

Strabo.

Berosus. *Berosus* multo vetustior *Strabone*, sed homo Chaldæus de occidentalibus prouinciis non potuit exactè omnia nosse, propter longissimam distantiam locorum. Proinde a scriptoribus occidentalium regionum fabulosus vocatur. Veteres tamen magis reuerenter de eo sentiunt. Vide *Iosephum* contra Apionem lib. 1. Ego etsi non sum is, qui mihi sumam iudicium de tantis viris, tamen quia ad submonendum lectorem res est admodum necessaria, hunc scopulum transilire sine nota negligentiæ cuiusdam non possum. Dico ergo, reuerenter de hoc viro sentiendum, quia se ea quæ scripsit, publica fide scripsisse fatetur. Adhæc ne D omnia acta rerum humanarum prorsus in dubium vocentur, habendos esse in honore veteres scriptores, qui de antiquitatibus mundi, tanquam de suis rebus videntur loqui: tamen sicubi eos contingat a sacrosanctæ scripturæ testimoniis aberrare, deserendi sunt. Huic regulæ & *Berosi* historiam subiiciendam iudico, & maxime vbi originem *Sarmatarum* & *Tuisconum* confundit. D. *Cromerus* cum in eo aliquid suspectum offendit, aut adulteratum aut ex Chaldæo in Græcum male versum esse putat. Nec mirum est interdum scriptores adulterari, quod exemplo *Eutropii* de legatione

Eutropius adulteratus.

Philonis ad Apostolos, & aliorum historicorum probari potest. A.M. 3735.

Diodorus Siculus iam *Beroso* hac in parte inferior censetur. Bibliothecas aliorum hic voluit coaceruare in suos libros, & fabulas Scythicas aspergit. *Diodorus Siculus.*

Strabo Augusti militiam sequebatur, proximusque fuit ætati Christi domini. Res Ponticæ videntur ai fuisse non incognitæ. Nam subditus fuit *Mithridatis* regis Ponti ex vrbe *Amasia*, & hinc non procul natus, *Tiramnone* grammatico vsus fuit præceptore. Vbi *Polybius* desiit, inde veluti a calce narrationes suas texere incipit. Fuit maximus Homerici ingenii admirator, eiusque carminibus tanquam diuinis oraculis sua scripta cohonestare nititur, cumque a criminationibus *Eratosthenis* Geographi strenue defendit, in hoc tamen ab Homero dissidet, quod *Cimerios Bosphoranos*, B qui postea cum Romanis bella gesserunt cruenta, ab occidentalibus, qui ad *Chersonesum* delati erant, ortos esse docet, cum *Homerus* antiquissimos incolas fuisse *Cimerios* testetur. Et scriptura sacra docet occidétales populos ab orientalibus ortos, non contra. Adde quod ipsemet ingenue testatur occiduas regiones, quæ vltra *Albim* sitæ erant, sibi incognitas fuisse. Fieri tamen potest vt exercendæ pyraticæ causa etiam ex *Germanis* multi discurrerint vsque ad pontum Euxinum, & *Cimeriis* veteribus se adiungentes in *Kozakorum* actibus se exercuerint, quod & hactenus factitari ab *Hungaris*, *Germanis*, *Lithwanis* & aliis gentibus, quæ se eo, vsu recepto, conferunt, experientia docet. *Strabo.*

Liuius vero historicorum princeps dicitur. C *Gaius* tamen *Cæsar* sinistre de eo sentit, neque *Liuium*, sed liuidum vocandum suadet. Adhæc verbosum & negligentem: ideo ex bibliothecis publicis putauit eiiciendum. *Stephanusque* Rex S. Polonorum, me coram astante dixit, eum quod attinet ad instructionem exercituum, complura scripsisse, quæ nunquam in vsu erant. Sed quis est quæso historicorum, cui labi & errare non contingat: secure interdum dormitat *Homerus*, dixit ille. *Tacitus Cornelius*, quia D pleraque ex *Beroso* desumsit, eiusdem neotericos eadem nota aspergitur, quique apud multos eloquentiæ laudem obtinuit, a *Tertulliano* non simpliciter eloquens, sed mendaciloqnentissimus vocatur. Vixit is sub imperatore *Traiano*, *Plinii* Iunioris æqualis, cum quo etiam vixisse familiariter prædicatur. Ea tamen de quibus scripsit non contigit ei propriis oculis videre, ideo non raro hallucinatur. Scripsit is *Germanos* aliunde non venisse, sed ibidem cretos esse. Dicit ea se quæ de *Germanis* scripsit, ex carminibus & cantilenis eorum accepisse, quod vnum, inquit, apud eos memoriæ & an-

Liuius.

Iudicium de Liuio Stephani Regis Poloniæ.

Corn. Tacitus.

Germani an aliunde venerint.

A.M. 3735.

annalium genus eſt. De origine cognominis Germanorum cum *Strabone* conſentire videtur. Quod ſi aliunde non venerunt, contrarius ergo eſt *Cornelius* ſententiæ eorum, qui veterem Germaniam ad *Euxinum Pontum* & in *Aſia* ſtatuunt, ex illisque locis delatos longo ſpacio temporis poſt commigrationem *Tuiſconis* hic conſediſſe. Codicem quoque *Cornelii* corruptum fuiſſe, reſtatur duplex lectio, quæ in marginibus annotatur.

Plinius.

Plinius Scythis Germanos & Sarmatas adnumerat, quod ego excuſandum per figuram catachreſeos iam oſtendi.

Ariſtoteles.

Sed quid miramur iſtos? cum & in philoſophis hac in parte deſideretur fides. *Ariſtoteles* problemate 15. ſcripſit & memoriæ prodidit, TRACES, qui in vicinia noſtra erant, ita eſſe rudes & nihili, vt numerare etiam neſciant niſi ad quatuor. Sed B quid miramur alienos, cum etiam noſtri non veriti ſunt balbutire, alienis erroribus admodulantes, affirmando pro re certisſima, ante quadringentos annos pecuniam incognitam fuiſſe *Polonis*, ſed coriglo, inquit, loco pecuniæ vtebantur, cum ex legibus appareat illis temporibus non modo Reges, ſed etiam Epiſcopos facultatem cudendæ pecuniæ apud nos habuiſſe. Ita dum alius ſupra alium noui aliquid adſerre vult, futilla mendacia ſparguntur. Non ſunt immunes etiam viri graues interdum a ſpecie quadam vanitatis, dum extollere ſuam nationem quisque ſatagit. Cum adoleſcens eſſem, & in *Germania* operam literis darem, quidam vir ſummæ autoritatis, & quidem Theologus, cum hilarius conniuaremur, & de *Lithwanis* mentio iniecta fuiſſet (aderant autem tum etiam quidam, qui hæc audiebant ex ducali ſtirpe,) Quid, inquit, ſi eos noſtri *Germani* non docerent, etiam liberis operam date neſcirent. Ecce vides vſque adeo verum eſſe illud: *Suum cuique eſt pulchrum.*

Pecunia loco an corigio uſi Poloni ante 400. annos.

Ptolomaus.

Ptolomaeus poſterior iſtis, apparet omnibus diligentior fuiſſe. Similiter tamen prout alii, ea quæ ſcripſit alienis oculis vidit. Et vocabula rerum nationibus vſitata, Græcæ elegantiæ & proprietati phraſis cum eſſet nimium addictus ſubinde corrumpit. In quod etiam vitium pleriq; noſtratium incurrerunt, dum ſcribentes hiſtoriam delicatis Romanorum auribus nimium placere ſtudent, & ex Polonicis nominibus illas ſisſiſutiones tanquam minus conditas & barbaras, vt illis videtur, elidere conati, ex bonis Polonicis male latina reddiderunt. Ita ſcilicet vitia quædam vitando in contraria incurrimus. Cautior hac in re *Ouidius* videtur. De hoc enim genere verſionis peregrinorum vocabulorum prudenter ad eum modum ſcripſit:

Peregrina nomina elegantia cauſa non licet corrumpere.

Hic ego ſi vitiis auſim corrumpere nomen
Ridear, & merito pectus habere neger.

Et *Auguſtus* Cæſar teſtante *Suetonio* in vita Augusti perinde ſcribendum ac loquendum exiſtimauit. *Numeri latitudinum & longitudinum* A *in Ptolomaeo corrupti, non ſine maximo damno ſtudioſorum.* Etiam & hoc eidem *Ptolomaeo* perfamiliare eſt, quod deſcribendo remotiores regiones, nomina earum propria omittit, ſed loco eorum aut prænomina aut cognomina eis imponit, quæ ipſemet confinxit, vt *Ichteophagi*, id eſt piſcium voratores. *Galactophagi*, quia lacticiniis veſcebantur. Sic *Agatyrſi, Anartophracti, Iazyges, Tiſſigeta* etiam, *Tiraugita* & conſimiles. Neque enim credibile eſt eo pacto aliquas gentes vſu recepto antea vſpiam vocatas fuiſſe: ſed quia aut cibo tali, aut exercitio conſimili occupabantur: vel ad flumina ſic vocata habitabant, ideo ab illis locis ſic dictis, & vſu rerum eis recepto nomenclaturas eis imponit. Inde factum eſt, cur in eo autore B pauca nomina Polonica & Germanica inuenire liceat, quæ poſterius ſeculum a maioribus eis tradita conſtanter retinuit.

Iornandes.

Iornandes iam de rebus Geticis certiora narrat quam alii; ſed exordium eius adulteratum & ſuppoſiticium eſſe videtur. Non enim conſtat ſibi, & principium cum fine non cohæret. *Getas* ex parua illa inſula *Scandia*, quam vaginam gentium vocat, educit, & poſtea, quaſi oblitus ſui, eos bella ingentia cum *Seſoſtri* rege Ægyptiorum & poſtea cum *Theſſandro*, *Achylle* & aliis, duce & rege ſuo *Thelepho* ex *Hercule* prognato geſſiſſe. Quæ ſi vera ſunt, vt quidem ea veriſſima eſſe ſeries hiſtoriæ monſtrat, tunc omnino eam ipſorum transmigrationem in *Sarmatias* ex *Scandia*, ante bellum *Troia*C*num* & forſan etiam ante *Colchicum* fuiſſe neceſſe eſt. Nam *Seſoſtris* ante bellum Troianum, *Telephus* autem tempore belli Troiani vixit. Si igitur *Oſtrogotthi* & *Viſogotthi* noſtri ex *Scandia* ab occidente prodierunt, neceſſe eſſet eos ante Chriſti aduentum plus mille & trecentis, aut certe quadringentis annis id feciſſe, quod cum temporum ratione minime conſentit. Nec autoritate alicuius hiſtorici vetuſtioris fulciri id poteſt. Et propterea dixi principium eſſe ſuppoſiticium, aut ab illo *Ablauio* hiſtorico, quem ſequitur & quem allegat, hac in re deceptum fuiſſe puto. Sed & paulo poſt, veluti oblitus ſui, tradit eos ex *Scythia* ortos, & ſtationes eorum profectionis deſcribit, folio ſexcenteſi D mo ſexto.

Geta virum ex Scandia egreſſi.

Procopius.

Procopius Medicus, velut quidam volunt, Imperatori a commentariis. Hic quia caſtra *Belliſarii* ſequebatur, dum *Gotthicum Vandalicumque* trahitur bellum, veriora præ aliis tradidiſſe creditur. Ea tamen, quæ in caſtris acta fuerunt, melius nouiſſe videtur, quam illa quæ domi, & in patria illarum gentium antiquitus contigerant.

Schaffnaburgenſis.

Schaffnaburgenſis ante quingentos annos vixit,

Helmoldus.

Helmoldus Presbyter ante quadringentos,

Gallus & Cadlubcus.

Gallus & *Cadlubcus* fere ſynchroni regi *Crizouſtio.*

A.M. 3735.

Blondus. *Blondus* Forolimensis decades scripsit. Affirmat autem is, *Slauos* iam dudum sedes in *Polonia* habuisse, indeque primum *Illyricum* petiisse, & ex *Illyrico* iterum cum *Lecho* repedasse.

Dlugossus. *Dlugossum* Delium natatorem vocat D. *Cromerus.* Hæc breuiter.

Ouidius. *Ouidii* Poetæ descriptiones, quod *Iulii* temporibus adscripserim, etiamsi *Augusti* tempore exulauerit, causa est quod eius narrationes seculum *Iulii* respiciunt. Miror autem recentiores, qui de *Getis* & *Sarmatis* vetustioribus sententiam suam ferre, historiamque eorum complecti conantur, cur eum prætericrint, cum ille solus id præ aliis scriptoribus, quos nominaui, peculiare habet, quod in exilium ad *Getas* missus, ea quæ per aliquot annos familiarius inter eos versando vidit, verius narrare potuit, & literis mandare, quam illi, qui alienis oculis percontando, ea quæ non viderunt, B posteris legenda reliquerunt. Ego igitur de rebus *Geticis Sarmaticisque* scripturus, autorem hunc diligentius nunc examinandum perpendendumque statui. Et quia Geographi describentes aliquam regiooem, hanc vt plurimum methodum seruant: Primum tradunt situm regionis, deinde fines eius, quæ illi latera vel orientis vel occidentis, septemtrionis & meridiei vocant, tandemque ea quæ intra illos fines continentur depingunt, hoc est, vrbes, vicos, & munitiones celebriores, quæ sitæ sunt ad loca nobiliora, fluuios qui regionem præterlabantur, syluas item & paludes, quæ putantur esse notabilis quantitatis; hæc omnia quoad fieri licebit, ex *Ouidio* illustrare

Situs Sarmatiarum. conabimur. Ac situm quidem *Sarmatia* ponit C ille ad *Pontum*, cuius etiam partem maximam *Sarmaticum* mare aliquoties vocat in carmine suo.

Crede tamen, nec te causam nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum *cur mare duret hyems.*

Ex hoc testimonio poetæ demonstratur, quod isti populi mare proprium a suo nomine *Sarmaticum* dictum antiquitus habebant non modo ad occidentem qua *Istula* in Oceanum se Sarmaticum exonerat, sed etiam ab oriente qua patet *Meotis* & *Pontus* ad ostia *Istri*. Ibi enim tum *Sarmatæ* præcipuas sedes habebant.

Fines Sarmatiarum a mari ad mare Sarmaticum. Proprie igitur loquendo *Sarmatia* nobis erunt populi illi omnes qui intra duo illa maria ab occidente & oriente, & montes Sarmaticos, qui meridiem respiciunt, continentur. Nominat tandem & describit iis versibus præcipua flumina, quæ ad has terras pertineant. Ac

Flumina Sarmatia.

Borysthenes. de *Borysthene* sic:

Cumque Borysthene *liquidissimus amne Dirapses.*

De Danubio:

Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius *se tibi Nile negat.*

Inter hæc duo maxima flumina, veluti inter duos limitaneos fines, alios complures describit, quos tam frequentes memorat, vt etiam affirmet præ vbertate aquarum, quibus irrigatur Pontus, immutari naturam maris illius, vt dulcedine fluuialium aquarum nitrositas & salsedo maris alteretur.

Hypanus. De *Hypani*, quem *Bozek* multi putant:

Hunc Licus, hunc Sagaris Peneusque Hypanusque *Cratesque.*

Epitheton Tyra. De *Tyra*, quem *Nestrum* vocant Poloni:

Labitur & nullo tardior amne Tyras.

Sed hæc descriptio minime conuenit nostro Niestr. Vocat enim tardissimum, cum constet *Nestrum* celeritate sua & rapiditate multa flumina antecellere.

Celebris mentio maris Sarmatici. De mari Sarmatico, id est, de *Ponto* iterum:

Horrida Sarmaticum *cur mare duret hyems.*

Et alio in loco:

Sed non Sarmatico *tingitur mari.*

Ouidius in Sarmatia vixit. Quod terras *Geticas*, vnde *Gotthi* cum prodierunt, vbi & *Thomos* vrbs fuit, *Sarmatiam* vocet:

Nec mea Sarmaticum *contegat ossa solum.*

Gentes in Sarmatia. Inter hæc flumina varias gentes collocat, eisque sedes attribuit suas.

Bessi. De *Bessis*:

Sarmata cingunt fera gens Bessiq; *Getaque.*

Extant adhuc appellationes *Biessi* & *Beszczadi* montes ad *Sambor*.

Coralles. De *Corallibus*:

Littora pellitis nimium subiecta Corallis,
Hic mea cui recitem nisi flauis scripta Corallis.

Manserunt autem in illis oris & *Græci*. Sed hi vt plurimum mercatores erant.

Bastarna. Manserunt *Bastarna*, quos *Podgorios* plerique putant, & hi magna ex parte *Germani* erant, sicut & nunc inter *Podgorios* complures reperias.

Scordiscè Galli. Manserunt etiam & *Gallata Mysiis* immixti, quos *Scordiscos* alii vocant. Sed hi omnes inquilini erant. Nam quia per *Istrum* prono flumine commoda nauigatio tum erat, ideo moris erat omnibus accolis *Istri*, sed & *Gallis* & *Germanis* siue militiæ, siue mercaturæ causa, ab occidente *Græcos*, vtpote celebriores & ditiores populos nauigationis beneficio inuisere.

Occasio cur varia gentes ad ostia Istri habitabant. Submittebantur etiam non raro & auxilia *Græcis* a *Celtis*, hoc est, *Gallis* & *Germanis*, vt ex historia *Brenonis* & *Gallogræcorum* apparet. Et quia facilior est nauigatio prono quam aduerso flumine, ideo post bella confecta sæpius contingebat tenuiores peregrinos ad ostia *Istri* desperato reditu, Dius regioois capessere.

Mysiorum etymon. Inde existimo *Geticas* terras & *Mysias* multiplici colluuie gentium illo tempore repletas fuisse, indeque *Mysos* vocatos, id est, *miessancy mieszam*, ex diuersis gentibus. Sed tamen apparet ius dominii penes Sarmatas Getasque fuisse.

Quod *Sarmatæ* frequentiores, & stabilimentum Reipublicæ illius erant.

Sarmaticæ *maior* Geticæque *frequentia gentis*
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo qui non Coryton *& arcum*
Telaque vipereo lurida felle gerat.

Vox

A.M. 3735. *Vox fera, trux vultus, verissima mortis imago.*
Non coma, non vlla barba resecta manu.
In hac descriptione gentium non audimus nominari *Germanos*, sicuti quidam veterem ibi imaginantur *Germaniam*, sed tantum *Sarmatas Getasque*, penes quos militaris ordinis decus manebat, quod ex hac hypotyposi liquet, cum eos equis vehi, habitu & apparatu militari, & quidem numero frequentiores, aspectu truci, coryton & arcum gerentes, euntes & redeuntes equis, ob oculos ponit. Neque *Sarmatas* separat a *Getis*, sed qualem nunc necessitudinem inter *Podolios*, *Russos* & *Polonos* esse videmus, cum *Poloni* isthic fere semper militiam profiteantur & præfecturas administrent, talem quoque tunc statum inter *Sarmatas Getasque* & alios populos fuisse ex ea descriptione liquet.

Temperiem cœli sic describit:

Si numeres anno soles & nubila toto
Inuenies nitidum sæpius isse diem.

Frigora intensissima & genus curriculi quod *Colasam* vocant, stridulum.

Nec mare concrescit glacie, nec vt ante per Istrum
Stridula Sarmaticus *plaustra bubulcus agit.*
Ipse vides onerata ferox vt ducat laxis
Per medias Istri *plaustra bubulcus aquas.*

Religionem eorum sic describit, & quod *Dianæ* potissimum addicti erant. Et conferantur cum istis ea quæ Chronologi nostri *Dzienoma* seu *Diana* cultu veterum Polonorum scripsere.

Nec procul à nobis locus est, vbi Taurica dira
Cæde Pharetratæ spargitur ara Deæ.
Templa manent hodie vastis innixa columnis
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cæleste fuisse,
Consortem Phœbi gens colit illa Deam.

Mores eorum in bello, & quod soli, Romanorum arma despiciebant:

Maxima pars hominum, nec te pulcherrima curat
Roma, nec Ausonii militis arma timet.
Strimona venisti Martisolamque Geten &c.

Pax incerta apud eos:

Pax tamen interdum est, pacis fiducia nunquam
Sic hic nunc petitur, nunc timet arma locus.

Incursiones & refugia ad vrbes. Omnes consuetudines istæ in illis oris fere hactenus durant. Duella, lites:

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur & in medio vulnera sæpe foro.

Sterile solum Poloniny vocant hac te-nus Valachi. Sterile solum ad *Istri* ostia non in Podolia ipsa.

Tristia deformes pariunt absynthia campi
Terraque de fructu quam sit amara docet.

Vestitus ratio hybernalis:

Pellibus hirsutis arcent mala frigora bracchis
Oraque de toto corpore sola patent.

De decoratione eorum & longis capillis:

Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu.

Conferantur hæc quæ Chronologi nostri de tonsura capillorum, eorumque prolixitate inter gentes *Polonicas* commemorant. Solebant enim veteri more alere comas *Poloni* vsque adeo, vt etiam ad morem mulierum convoluere eas moris erat. Quem morem etiam *Sigismundum* primum regem Poloniæ servasse & in peplo ambulasse vidimus, & alii antiqui moris homines idem faciebant. De stinatum autem festum quoddam habebant primæ tonsuræ capillorum, vt ex *Miescone* historia liquet. Addantur huc illa quæ de Pontifice *Benedicto* primo referuntur, qui cum *Cazimiro* primo Monacho relaxasset votum, vt regiam dignitatem liceret ei adire, hanc legem genti *Polonæ* imposuit, vt illum morem prolixos capillos gerendi tanquam gentilem abiiceret. Sed tamen mos alendi capillos Sarmaticus non prius fuit abrogatus, quam post quandam cladem, *Bnconirensem* dictam, vbi complures ex Polonis inuenti erant capillis ex arboribus suspensi. Et tunc primum nauseæ cœpit esse illa comatio *Polonis*, quæ olim decori & elegantiæ seruire putabatur. Hæc prolixius de vestitu & de decoratione Polonorum dicere placuit, vt si descriptiones historicæ non sufficiunt ad probandum, *Sarmatas Geticos* non fuisse *Germanos*, (qui ab istis consuetudinibus, omnibus ætatibus remotissimi fuerunt) at hæc sola vestitus ratio, & decorationis mos, tum denique consuetudines eorum tam in pace quam in bello, non modo nobis ostendant, sed etiam reipsa ante oculos conspiciendos statuant primos nostros progenitores. Pinguntur nunc *Lechi*, *Czechi* & *Boleslaorum* imagines a pictoribus & typographis, quæ prorsus referunt antiquissimam ideam veterum Polonorum. Et cum artifices illi diuexantur arguunturque à curiosis, ob licentiam fingendi quas vellent imagines veterum heroum, affirmant se hæc probare posse non modo ex traditione veterum, sed etiam Phænomenis magicarum artium: aiuntque circulatores & nigromantas veteres ita fuisse harum rerum peritos, vt possent ex veteribus bellatoribus, quos vellent, arte malignorum spirituum, a pulueribus excitare, in proprioque habitu & forma visendos demonstrare. Quod & nostro æuo de quodam *Fausto* Germano Nigromanta, ab iis qui hæc viderunt certo affirmatur, quod videlicet quodam tempore, expetentibus ab eo Norinbergensibus, *Aeneam*, *Achillem*, *Hectorem* ac *Herculem* & alios heroas equis insidentes, proprios que & natiuos vultus & vestitus habentes, spectandos in suburbio ante portas & mœnia cunctis visendos statuerit. Et quia veteres *Cracouienses* municipes præ aliis, his artibus dediti & implicati erant, itaque constanter affirmatur de iis, quod ministerio eiusdem artis, tales euocauerint vmbras heroum Polonicorum, A.M. 3735.

Festum primæ tonsuræ.

Benedicti Papæ transactio cum Polonis.

Magica Phænomena.

Faustus Nigromanta.

 quales

A.M. 3735. quales *Ouidius* depingit, & quales postea typis mandare,& in compitis pingere cœperunt.

De œconomia Sarmatarum & in primis de domicilijs eorum. Gentes hasce sparsim habitasse autor est *Procopius*, ob idque *Sporos*, id est sparsos fuisse vocatos. *Vandali* iam magis culta domos habebant. Sicuti & nunc *Poloni* elegantia ædium *Russos* & *Podolios* antecellunt. Ac in eo genere politiæ *Procopius* præfert *Vandalos Slauis*: sed illo æuo etiam apud *Germanos* idem fere mos ædium extruendarum fuit teste *Strabone* lib. 7. " Casis, inquit, habitant, struc- " tura in vnum diem constantibus, nomadi- " bus quas in curru circumuehunt similes. " Oeconomica mulierum sic traducit:

—————— Palladis vti
Arte Tomitana non didicere nurus,
Fœmina pro lana Cerealia munera frangit,
Suppositoq; grauem vertice portat aquam.

De potu eis vsitato:

Nos habeat regio nec pomis fœta nec vuis.
Et fermentatis imitantur vuea sorbis.

Hoc genus potionis ex pasta farinæ subacta, & quantum satis est fermentata aqua calida, & herba aliqua, videlicet, vrsibranca, vel pampinis vitium adhibitis. Quod genus potionis in delicijs est adhuc apud gentem Russorum, at Germanis hactenus incognitum. Quod autem dicit nec vinum nec poma habere istas regiones, hoc condonandum forsan est poetæ, qui vt citius flecteret ad commiserationem sui Romanos suos, interdum amplificat suas miserias. Nisi malimus credere, vetustioribus temporibus caruisse vitibus illas regiones ad Istrum.

Lingua *Sarmatica* & *Getica Ouidio* ita cognita fuit, vt loqui ea & scribere potuerit.

Cumq; ego de vestra nuper probitate referrem,
Nam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Ah pudet & scripsi Getico sermone libellum,
Structaq; sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, cœpique poeta
Inter inhumanos nomen habere Getas &c.

Getæ veteres quonam sermone vsi sint. Qui veterem *Germaniam* (ea enim phrasi vtuntur) ad Pontum statuunt, & *Getas Germanos* fuisse affirmant, vt hoc hominiboa probent, in eo potissimum elaborant, vt doceant *Getas* sermone *Germanico* omnino vsos fuisse. Nescio enim quomodo verisimile videatur, vt credamus illos populos eiusdem stirpis gentisque esse, qui eandem inter se linguam commonem habent. Volunt autem suum axioma hoc fulcire autoritate *Strabonis*, quam tamen non adducunt, nec locum vbi nam quærenda sit monstrant. Sed iam dictum est, in confirmandis huiusmodi rebus, delectum adhibendum in scriptoribus. Qui narrata narrant, nec proprijs oculis ea viderunt, tales etiam in foro ad probandas res dubias non admittuntur. Poeta hic, cum tam longo tempore inter eos vixerit, merito inter scriptores eius argumenti primum locum habere debet. Dicit autem hic & gloriatur se in lingua *Sarmatica* & *Getica* ita profecisse, vt posset non modo communia obiter transigere, sed etiam *Getica* poemata ad captandam apud eos hoc modo beneuolentiam, fundere. Nequaquam autem patiuntur circumstantiæ, vt putemus *Geticum Sarmaticumque* sermonem duas linguas inter se dissidentes fuisse, sicuti *Germanicam* & *Polonicam* discrepare videmus: vel si admittamus duas, tum sibi admodum affines credibile est fuisse, sicut modo *Russorum* & nostram, cognationem magnam habere videmus, ita vt etiamsi vna ab altera dialectis dissideat, tamen natura vtrarumque & sonorum ratio eadem est. Apud me omnino nullum dubium relinquitur, quin credam, quamuis terum magna vicissitudo fuerit, tamen regiones illas, quæ etiamnum lingua *Slauonica* vtuntur, longe ante nos retroactis seculis eadem vsos fuisse. Nimirum *Mysiam* inferiorem, quæ nunc *Bulgaria* est, *Paones* ad *Strimonem* & *Aenium* vbi nunc *Bosfini*, *Lyburnos* vbi nunc *Croaca*, ac demum *Illyrios* & *Dalmatas*, adeoq; omnes populos, qui Græciæ impendent, incipiendo ab *Istro*. Nam etiamsi historia testatur, postea subiisse quosdam populos Septemtrionales in illa loca, tamen veteres colonos, reliquos adueoticios ac simili lingua vtentes antevertisse huius suæ linguæ vsu credibile est. Vbi enim postea & quando abolita & abrogata illa lingua istarum gentium fuerit, non reperimus. Et certe incredibile est, ex quo subintrarunt gentes *Slauonicæ* in illa loca, tam breui tempore ita adulterare potuisse eorum linguam, vt a fundamento conuellere & suam de integro inuehere possent. Considerentur *Cognomina celebriora apud veteres.* saltem celebriorum locorum cognomina, quibus vsa fuit vetustas. Insula illa notissima antiquitus *Peuca* dicta. De qua Lucanus sic libro quarto: ——— *Et barbara* Cone

Sarmaticas vbi perdit aquas sparsamq; profundo
Multifidi Peucen *vnam caput abluit Istri.*

Peuca insula. Hæc inquam *Peucen*, *Miedza* etiam vrbs, quæ & *Strymon* dicta, & à *Paonibus* quondam inhabitata, nonne aperte *Polonicam* dialectum sapit? Sic in Illyride mons quem *Curnanka Ptolomaus* nuncupat. Hæ, inquam, appellationes, si eas expendas, manifeste referunt sonum & inflexionem linguæ nostræ. Et adhuc in Polonia complura reperias nomina nobiliorum locorum & cognomina familiarum, quæ *Pelconum* nomine vocantur. Vnde & peruetusta illa vocabula prodiisse credo, *Swatopelka*, *Iaropelkao*, quibus præ aliis Pomeranorum duces non ita pridem appellari desierunt. Sed & illa prouincia propinqua Pomeranis *Paluki*, inde nomen traxisse putatur. Sic altiora promontoria, ex quibus speculari solent aduentum hostium, *Rusi* hactenus *Curbani* vocant, quæ appellatio prorsus

A.M. 3735.

prorsus conuenit cum cognomioe montis illius *Curuanka*, qui *Noricum* ab *Illyride* disterminare à Geographis veteribus perhibetur. Sic *Miedza* vrbs, *Strymon Ouidio* dicta significat nostris metam, qua fundorum dominia disterminantur. Nam sicuti vrbs illa *Metis* à meta est dicta, quod Germaniam à Galliis dirimere dicitur, ita regio *Strymonis* cum suis illis altissimis montibus, *Hamo* ioquam & *Rhodopen*, has vniuersas Slanonicas gentes ab voiuersa Græcia dirimebat: vt quicquid *Istrum* versus vergeret *Slauonum* esset, & quæ ad *Aegeum* mare & *Propontidem* spectarent, ad *Gracos* pertinerent. Sic *Bessi* populi antiquissimi ad eundem *Strymona*, ab eodem poéta toties celebrati, Polonicam quoque appellationem prorsus olent. Et nescio an montes *Biesczady* nnncupati, qui confinio Traosylvaniæ sunt, aliqua cognatione cum illis ooo psrticipent. Adde istis montes *Krepak*, qni ab ipso *Ptolomao Carpatus* vocatur. Et multa alia iis confimilia adduci possent, sienti inferins, vbi *Traiani* tempora persequemur, adducentur. Ac tsndem, vt meam sententiam brevius iterum declarem, mihi sane incredibile prorsus videtur, in tam amplas & vastas regiones, quæ forsan maiorem partem Europæ complexæ sunt, & ab *Adriatico* ad *Glaciale* mare extendnntur, fortuito, aut bellorum iniuriis, vt aliqui volunt, linguam *Slauicam*, vt peregrinam & ascititiam à sexingentis & octingentis annis dispersam ac dissemioatam esse. Cuius rei etiam paulo superius rationes à me adductæ snnt. Sed quid opus est istis hic corontis argumentis à signis, ab antecedentibus, a consequentibns, a rei adiunctis, ab vnitate linguæ, cum autoritas *Procopii* historici ad dissoluendas istas omnes contentiosas concertationes sit ita aperta, vt nihil apertius in ea causa dici potuerit. Eius vero hæc sunt verba: "*Gotthica* gentes multæ quidem & "aliæ prins fuere quam nunc, omninm ma-"xime ac potissimum *Gotthi* & *Vandali* & "*Visogotthi* & *Gepida*, iamdudum *Sarmata* "& *Melanchlani* appellari.„ Non igitur amplins mirabitur lector, quod *Sarmaticam* historiam texentes, persequendo tempora *Darii*, *Alexandri*, *Gepidicorum* & *Ostrogotthicorum*, ad constituendum integrum corpus historiæ mentionem sæpe fecimus, cum omnes istas gentes aperte in oomen & titulum *Sarmaticum* coartarit *Procopius*, his enim postea subiungit: "Sunt & qui *Geticas* has "gentes vocent, quæ omnes nominibus qui-"dem inter se differunt, cætera conneniunt. "Nam & albi sunt omnes corpore, flaui, pro-"ceri quoque & aspectu probo, legibus item "eisdem vtuntur. Similiter omnes *Arriana* "fidei, lingua vna *Gotthica* appellata vten-"tes, & vt mihi sane videtur ex vna omnes "gente procreati, nomina postea ab eorum "ducibus varia sortiti. Ii autem populi, loca "supra *Istrum* iampridem incoluere (nota ha-"bitationem *Sarmatarum* ad *Istrum* iampri-"dem.) Deinde *Gepides* loca circa *Singidum* "& *Syrmium* tenuerunt.„ Hactenus *Procopius*. Non diuersum *Plinius* lib. 4. cap. 12. de iis tradir. "Has omnes gentes, inquit, "alias *Sarmatas*, alias *Getas*, alias *Scythas*, "alias *Dacos*, alias *Anaxobios* vocatos, varie "littori, Istri scilicet, apposita tenuere.„ Hinc est quod *Ouidius*, sicut & *Plinius*, in suis Poëmatis varie has gentes nominat, iam *Getas*, iam *Sarmatas* &c. Eo quod sicuti ad *Vistulam* ita ad ostia *Istri* mixtim & iodifferenter habitabant.

Miedza vrbs.

Geta seu Gotthi, Vandali, Gepida, Ostrogotthi Sarmatiarum nomine continentur.

Plinii autoritas.

Quod autem *Strabonis* autoritatem quidam prætendere voluot, certe non contemnendum testimonium attulissent, si locum vbi hæc scripserit *Strabo* citassent. Sed nihil tale apud *Strabonem* reperio, nisi quod expresse dicit: ὁμόγλωττοι δ'εισι οι Γέται τοῖς Δάκοις: vnilingues autem vel eadem lingua vtuntur *Geta* cum *Dacis*. Cum autem *Ouidius* testetur se didicisse *Getice Sarmaticeque* loqui, non duas sane linguas didicit, prælertim iam senio confectus. Nec duarum linguarum tanquam diuersarum mentionem facit. Nullum ergo dubium est, *Getarum* & *Sarmatarum* vnam fuisse linguam, vt ex *Procopio* aperte probatum est. Non est autem paruifacienda autoritas vtriusque istorum tam *Ouidii* quam *Procopii*. Nam etsi *Procopius* in istis regionibus non mansit, vt *Ouidius*, tamen in exercitu *Bellisarii* com *Gotthis* & *Vandalis* conuersando, de omnibus tebus istis certior reddi potuit, ita vt præ omnibus aliis scriptoribus, qoi narrata ab aliis narrant, isti duo in ea causa merito sibi primum locum vendicare possint. Nemo igitur deinceps obstrepat, nec contendat *Gotthos Germanos* fuisse, nec *Germaniam* veterem ibi statuat, vbi aotiquitus eraot sedes gentis *Sarmatica*.

Vnilingues.

Ouidius, Procopius, cunctis aliis autoribus sunt anteponendi.

Palynodia, io qua Ouidius retractat, quod acerbius interdnm has gentes traduxerit:

Talia succensent propter mihi verba Poeta
Iraque carminibus publica mota meis.
In loca non homines verissima crimina dixi,
Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.

Apologia pro Sarmatica gente.

Occurrunt quædam in lectiooe huius Poetæ, qoæ perperam & affectate dicta esse putantur. Sed noo difficile erit ea dignoscere. Nam vbi petit reuocari ab exilio, calamitates suas supra modum amplificando regionis intemperiem accusare solet, ac interdum etiam gentis mores tradocit, vt ita *Augustum* citius ad misericordiam flectat. Adhæc quia perspectos habebat mores gentis suæ, quod perlibenter audiebant criminari & in odium adduci illas gentes, quæ potentiæ & dominationi eorum resistere poterant, itaque criminationibus calumniatoriis indulget aliquando. Omnibus enim propemodum Monarchis, qui

Dua causa cur apologia sua Poeta mendacia admiscet.

A.M. 3735. qui virtute militari vnquam excelluerunt, quasi ingenitum esse videtur, aduersarios suos non modo regnis & opibus exuere, sed quod maius est, existimationi eorum insidia- A ri, famaque bona & autoritate expoliare. Cuius rei ratio in promptu est. Milites enim eorum in eos maxime feritate & rabie militari ferebantur, qui populariter contumeliis & probris supra alios apud eos traducebantur. Proinde *Ouidius* in omnes partes oculos circumferens, & quid quaque parte geratur, vnde causam suam fauorabilem redderet, sollicite circumspiciens, nomini *Sarmatico Geticoque* non parcit, & criminando mores, accusando cœlum, vituperando terram, amplificandis suis calamitatibus, nimis multus est. Ex eo genere & illud est, quod eo amentiæ interdum prouehitur, vt conuicium barbariei interdum eis impingat, & quæ ipse retractauit B reuocauitque, eis non veritus est obiicere. Principes ergo, si nomini suo apud posteros optime consultum volunt, vel hoc exemplo moniti, literatos viros maiore in pretio habeant, ne dum eos minus digne tractant, vitreoli incluibilibus maculis ab eis aspergantur. Vnus homo *Ouidius* quantum nocuit gentibus nostris, eorumque opinionem quantum læsit, exemplo esse potest. Sed receptui canamus. Redeundum est, vnde digressi sumus Si autoritatibus certandum est, maioris autoritatis apud quosque *Darii* magni regis Persarum esse debent testimonia de gentibus nostris, quam *Ouidii*, qui cum hæc effutiret, rem priuatam agebat. Retulimus autem paulo superius, *Darium* hoc testimonio gentes C nostras ornasse, ἀνδρειοτάτες καὶ δικαιοτάτες τῶν Θρᾳκῶν vocando. Similiter & *Homerus* ex sententia *Iouis* eosdem vocauit, *Galactophagos Abiosque* his non est iustior vlla gens hominum. Hoc testimonium de maioribus nostris nulla vnquam malignitas hominum abolere poterit: atque hoc quidem præconium *Ouidio* obiicimus, qui impatiens exilii, homo Italus lactuca & aliis condimentis palato seruientibus orbatus furiose indignatur & subinde diis deabusque suis, in crimen vocando cunctos, non parcit. Quanquam postea furore poëtico mitescente ad se redit, & ea quæ petulantius exciderunt recantat, affirmatque se loci & regionis inclementiam potius A.M. 3735.

Homeri testimonium de Getis nostris ex sententia Iouis.

accusasse, quam homines ipsos, vt manifeste ex carmine à nobis citato liquet. *In loca*, inquit, *non homines verissima crimina dixi.* Et abutuntur quidem non pauci versibus istis *Ouidii*, sinistri nescio quid de istis gentibus sentiendo. Sed si hac in re velius alicuius testimonio niti volunt, *Germanos* certe *Plinius* inter *Scythas* etiam reponit. Et *Ouidium* etiam ipsum quamuis latine loquentem, *Geta* barbarum vocabant, vt ipse de se testatur. Sed & *Cato Græcis* indignatur. Etiam, inquit, & nos vocant *Græci* barbaros & spurios. Sed quid? Dum de huiusmodi popularibus conuitiis disceptatur, eo fere res deuenit, vt *Anacharsis* apud Athenienses *Scytha* fiat, & vice versa *Athenienses* apud *Anacharsen*. Ac barbaros *Quis sit barbarus?* quidem *Romani* vocabant, quicunque eis imperia præstare nolebant. Tandem vocabulum adaptatum est omnibus, qui vitam suam feritate, asperitate & inciuilitate morum infuscarent, teste *Cicerone* de claro Oratore. Tandem posterius seculum barbaros cœpit vocare omnes illos populos, qui Christiani non essent. At cum gentes nostræ multis attestantibus, *Humanitas Polonorum.* humanitatis virtute permultos alios populos superent, certe barbari non nisi à barbaro & immani homine vocari possunt, vt interim non confugiamus ad legum præsidium, quæ determinant, neminem hominum, qui Christianæ professionis sit, deinceps vocari posse barbarum.

Causam exilii *Ouidii* referunt editionem *De Ouidii exilio.* libelli illius de amoribus. Nam Romani etiamsi gentiles fuerint, tamen honestatem matrimonii coluerunt. Dicunt autem insidiatum esse thoro *Augusti*, sed cum exulans fuerit propemodum sexagenarius, non puto ob ætatem, obnoxium fuisse vsque adeo illicitis amoribus, præsertim cum ei coniux fuerit. Viuus Epithaphium sibi scripserat: & vir *Epitaphium Ouidii:* quidam ex *Russia* spectatæ nobilitatis, dixit se reperisse lapidem quendam in planicie quadam ad oppidum *Asau*, cui hoc carmen incisum fuit, quod verum *Ouidii* refert.

Hic situs est vates, quem diui Cæsaris ira
Augusti, patria cedere iussit humo.
Sæpe miser voluit patriis occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

LIBER TERTIVS,

IN QVO EA, QVAE ACTA SVNT IN IIS TERRIS, AB AVGVSTO VSQVE AD CONSTANTINVM MAGNVM, COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

QVod librorum nostrorum distinctionem Imperatoribus iis tribuimus, qui non sine præfatione honoris, Magni vocantur, causa est quod regnantibus ipsis maxima mutationes in mundo fiebant, quæ cursum huius historicæ narrationis abrumpunt. Ideo hinc iure auspicabimur librum tertium, cum Pompeius Magnus statim præcesserit hæc tempora. Maior tamen Pompeio fuit Iulius, qui ab eo fuit superatus: sed vtrisque Maximus est Saluator noster, quod ille fuerit domitor cœli & terræ. Ideo ei ab angelo nomen Magni inditum fuit. Et tunc mutationem longe maximam mundus expertus est.

CAPVT

A.M. 3963.
A. Chtisti 1.

CAPVT I.

De Temporibus Augusti Cæsaris.

Anno ab orbe condito 3963.

Anno Christi saluatoris, qui propter nos & propter nostram salutem descendit de cœlis, 1.

Aduentum Christi quæ mala præcesserunt.

IAm peruenimus ad annum 3963, nobilem aduentu Christi saluatoris nostri. Multæ & maximæ mutationes acciderunt istis temporibus, hoc est, ante & post annum natalis Christi. Nam orbis terrarum concussus bellis *Iulii Cæsaris* & aliorum Romanorum ducum, vnam post aliam catenam malorum secum trahebat, & quod in annua cœli conversione sub tempora messis, sole ad summum apicem ascendente fieri solet, vt mota sidera tum maxime tonent & post illa tonitrua ac tempestates serenitas vt plurimum B consequi solet, sic in humani generis conuersione mundus tum intremuit bellis & rumoribus bellorum, denuntians nobis serenitatem futurorum bonorum. Nam Deus, miseratus vicem generis humani, mundo plus satis tot & tantis malis defatigato, donauit saluatorem, qui sua morte pacificare debuit omnia, quæ in cœlis & quæ in terra. Donauit & principem clementia & bonitate spectabilem *Augustum* Cæsarem, sub quo rursus recreatus aliquo modo mundus a bellorum tumultibus requieuit. Neque hæc statim acciderunt, postquam adiisset imperium. Nam vt taceam alia bella, quæ ab eo in diuersis mundi partibus gesta sunt, de iis tantum necesse est nos loqui, sine quorum commemoratione enarratio C historiæ nostrarum gentium consistere nullo modo potest. Tria igitur præcipua bella numerantur, quæ gessit *Augustus* cum Vltramontanis, vt vocant, regionibus, & omnia propemodum ad Danubium. In *Rhetia* quidem & *Vindelicis* ad caput fluminis ipsius per *Drusum Germanicum*. In medio hoc est, *Pannonia*, per se & *Tiberium*. In inflexione vero, vbi iam *Ister* vocari cœpit, & ad ostia properat, quo sese exoneret in Pontum, hoc est in *Mysia* Inferiore, per *M. Crassum*. Et Germanici quidem belli initia *Germanis* fuere lætiora. Nam tribus legionibus, quas duxit *Varo* profligatis, & *Druso* ex læsione cruris mortuo, Romani admodum consternati fuere, D nisi *Tiberius* rursus eorum res erexisset. Cum enim *Pannonios* & *Noricos* edomuisset, promouit castra in Germaniæ interiora, laturus suis auxilia. Et aperto quidem marte nihil tentandum sibi duxit. Nam *Harminii*, maximi tum Germanorum ducis, fortunam reformidabat. Consilio ergo addit dolum, conductis enim & concitatis *Harminii* cognatis, domi eum interfici curauit. Interim ipsemet Imperator *Augustus*, vbi fuerit & quid gesserit, sic *Suetonius* in vita eius describit: " Reliqua, inquit, bella per legatos administra- " uit, vt tamen quibusdam *Pannonicis* atque " *Germanis* aut interfuerit aut non longe ab- " A fuerit. " Erga *Sarmatas* autem *Augustus* mitiorem se præbuit. Nam cum Oratores *Sarmatarum* ei occurrissent, & de pace mentio fieret, facile hanc eis annuit, & superiorum cladium acerbitatem obliuioni tradidit, adiecta tamen conditione, ne deinceps limites *Istri* transirent, *Mysiaque* abstinerent, vnde liquet quod initium *Geticorum* bellorum cum *Augusto* & Romanis fuit de finibus concertatio. Cum enim *Romani* in hoc semper incumberent, vt quam latissime & longissime proferrent suos fines, itaque *Getas Istri* ripas transire prohibebant. Et vt durabili præsidio eorum conatus infringere possent, semper more suo præsidiarios in finibus illis *Mysiæ* B tenebant. Meminit Poëta *Ouidius Flacci* cuiusdam præfecti copiarum illarum, quæ apud Romanos tum merebant stipendia. Habentur hæc lib. 5. elegia 9.

Harminii mors.

Tria bella Augusti cum Vltramontanis.

A.M. 3963.
A. Christi 1.

Transactum Augusti cum Sarmatis.

Causa belli cum Romanis defensio finium.

Flaccus dux copiarum.

> *Præfuit his Græcine locis modo Flaccus & illo*
> *Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.*
> *Hic tenuit* Mysas *gentes in pace fideli,*
> *Hic arcu fisos terruit ense* Getas.

Narrat etiam de eodem *Flacco*, quod vrbem *Troezen* a *Getis* captam recuperauit, quæ tamen longius ab *Istro* Græciam versus distabat. Existimo autem *Flaccum* fuisse hunc, ad quem *Valachi* nostri originem suam referunt. Sed quæ narrant *Valachorum* historiæ, pugnare videntur cum serie vniuersalis historiæ: nondum enim tum Romani ripas *Istri* transcendere cogitabant, nedum vt legiones transmittere, vbi nunc est *Valachia*, possent. Quod ex hac transactione *Getarum* cum *Augusto*, cuius modo mentionem fecimus, sole clarius cerni potest. Sed de *Valachis* inferius luculentius, vbi tempora *Traiani* Imperatoris persequemur.

Testimonia ex sacris literis.

Quæ adferenda erant ex Poëtis & historiis, iam attulimus, veniamus iam ad sacros scriptores. *Paulus* dicit ad Romanos cap. decimo quinto, se prædicasse Euangelium nostris hominibus, quodque incipiens ab *Ierusalem* & circumiacentibus regionibus vsque ad *Illyricum* impleuerit Euangelii Christi munus. Constat autem & *Dalmatas Illyriorum* appellatione non raro comprehendi. Ad Titum autem capite tertio, testatur se in vrbe *Nicopoli* ad *Danubium* sita hybernaturum, eoque ad se *Tichicum* discipulum properare iubet, vnde etiam epistolam illam ad Titum scribit. Ostensum est autem *Gotthos* tum habitasse ad vtramque ripam *Istri*, & *Sarmatas* & *Gepidas* ad *Syrmium*, vt ex *Ouidio* probatum est, hoc est in *Mysia*, vbi hactenus *Rascii* & *Bulgari* lingua nostra vtuntur. Vbi & *Philopolensium* mœnia, de quibus in *Alexandro Magno* retulimus. Inde fit, quod *Russi* hactenus glorian-

Nicopolis est Bulgariæ metropolis.

Paulus Russis an prædicauerit?

A.M. 3963. A. Christi 1.

gloriantur, & passim iactant quod *Paulus* ipsis prædicauerit Euangelium, eosque illo sacro edulii genere pauerit, quod *Cutbiam* illi vocant. *Petrus* etiam Apostolus priorem suam epistolam, ante alios dirigit ad ecclesias *Pontum* inhabitantes, vbi primariæ *Sarmatarum* sedes erant. Sed & de Apostolo *Andrea* Græcorum historiæ & *Russi* multa prædicant, & quod sedis *Constantinopolitana* conditor fuerit, sicuti *Petrus* Romanorum, affirmant. De eius etiam indefesso studio in promouenda Euangelii prædicatione mira narrant, affirmantque eum zelo prædicationis ita prouectum, vt etiam *Sarmatiam* totamque *Russiam* & intima *Moschouia* penetrauerit Diuus *Andreas*, inuectusque ostia *Borysthenis*, *Albam Russiam*, ac tandem totum septemtrionem peragrarie, peruaseritque ad caput vsque sinus *Venedici*, vt etiam in pictu-ris Geographorum passim eius imago annotatur: inde mare *Botnicum*, *Suedicum*, *Liuonicum*, *Balticum*, sinum *Godanum* ac denique *Oceanum* ipsum *Germanicum* sulcasse, ac demum emenso illo circulo, qua Oceanus lambit Germaniam, ostia & portum *Herculei* freti intrasse, sicque nauigando vsque *Epirum* in Græciam rediisse, ibique crucia morte crudeliter a rege illius oræ affectum esse, in quam sublatus tridui spatio ad extremum vsque halitum non desiit viam salutis annunciare cunctis astantibus. Hæc si vera sunt, *Paulo*, qui gloriatur se supra alios Apostolos laborasse, videtur non fuisse inferior, exantlatis tot laboribus, vigiliis, & forsan etiam naufragiis.

Eusebius lib. 3. cap. 1.

Andreas sedis Constantinopolitana fundator.

Collatio laborum in ecclesia Dei, Andreæ, cum Apostolo Paulo.

Cogitans quidnam populus Romanus in regiones, quæ ex hac parte Danubii sunt, iuris habuerit, & causam totam diligentius expendens, nihil amplius inuestigare potui, nisi quod Romani affirmant deuicto *Mithridate* Rege Ponti, iure belli omnia, quorum dominus erat *Mithridates*, ad se deuolui. At ostendi potest, quod ne ipse quidem *Mithridates* legitimo iure aliquid hic possederit, excepta *Taurices* parte aliqua, itaque neque Romani aliquid hic sibi vendicare poterant. Nam cum attriuisset *Roxolanos*, & circumuenisset Reges *Taurica*, *Palaco*, *Scyturumque* eius filium, insinuare se aliquo modo in possessionem huius ripæ citerioris cœpit. Itaque Romani tribus ingentibus bellis superato *Mithridate*, felicitate *Silla*, virtute *Luculli*, & magnitudine *Pompeii*, totam *Ponticam* regionem credebant iam esse sui iuris. Hinc est quod *Pompeius Pontum* in prouincias redegit, & postea regibus *Bosphori* omnia attribuere voluit. Sed nihil non nisi verbis actum est, ad rem ne deueniret negotium, totius Aquilonis conspiratione refragatum est & nostrorum viribus, ita vt tonante & fulminante septemtrione omnes nubeculæ illæ Romanorum discussæ esse videantur. Sed ex sequente

Ius Romanorum in regiones vltra Danubium.

consignatione temporum tota hæc controuersia clarior reddetur.

A.M. 3963. A. Christi 1.

Consignatio temporum sub Augusto.

3846. *Lucius Cecilius* bellum cum *Thracibus* gessit. *Florus* autor.

3852. *Portius Cato* male contra *Thraces* pugnauit & *Scordiscos*.

3854. *M. Liuius Drusus* aduersus *Scordiscos* gentes a *Gallis* oriundas in *Thuria* feliciter pugnauit, magnumque honorem tulit. *Florus*.

3892. *Scribonius* Procos vicit *Dardanos*, & ad *Danubium* vsque primus Romanorum penetrauit, triumphumque meruit.

3890. Hinc excitatæ gentes septemtrionales, coadunato ex omnibus gentibus exercitu, ac sicut *Romani* ad *Danubium*, ita illi ad *Adriaticum mare* vsque progressi sunt. Discedentibus illis Romani illos insecuti sunt. Tunc *Lucullus* ad terminum gentium *Tanaim* delatus est, *Appius* in *Sarmatas*, *Curio* versus *Daciam* venit, sed tenebras saltuum expauit, vt superius dictum est. De his *Florus* libro 3. cap. 4.

Ita exasperatis vtrinque animis exarsit *Mithridaticum* bellum. Nam *Mithridates* rex *Ponti* non amplius differendum negocium ratus, attrectari terminos suos a *Nicomede* vt causam belli prætendit. Spem ac fiduciam dabant ei Romanorum vitia, quod tunc ciuilia & socialia bella inter eos exarserant.

3891. Primus *Sylla* cum *Mithridate* concurrit, post ciuilibus bellis auocatus negocium *Lucullo* committit. *Plutarchus* in Luc.

3894. *Lucullus* secundus dux, fugato *Mithridate Armeniam* populatur, *Tigranem* in regnum redire cogit. *Lacherem* in amicitiam recepit. Fuit is filius *Mithridatis* rex *Bosphori*. Hoc bello immensos thesauros ad illas delitias, quibus post se dedidit, comparauit, *Apollinemque Capitolinum* ex *Bosphoro* secum Romam asportauit. Potuisset autem *Lucullus Mithridatem* superare, sed eum militum seditio retinuit.

Tertius dux *Pompeius* in *Mithridatem*, nocte commilitante luna & lumen præbente irruit. Post vltimam victoriam in prouinciam *Pontum* redegit, tandem Romæ triumphum splendidissimum duxit. *Plinius* septimo.

Conquieuerunt postea hæc bella pontica, per triginta & aliquot annos vsque ad *Augusti* tempora, quando in Hispanias post *Actiacam* victoriam sese contulerat. Tunc etiam *Crassus Thracians* in officium reduxit. Iam enim antea domiti desciuerant. Interim *Sarmata* exercitum conscribunt, iamque ad *Danubii* ripas peruenerant, sed *Augustus* ad *Lentulum* scribit, vt ad ripam *Istri* transitum eis impediret.

Et quia fatale Dei decretum ad pacem sanciendam cunctas gentes orientales occidentalesque vrgebat, vt aduentus Messiæ pacis beneficio clarior redderetur, etiam ipsi *Sarmata*

missis

A.M. 3963. A.Christi 1. missis legatis ad *Augustum* Cæsarem amiciriam absque muneribus, quod oemini antea contigit, facile impetrant. Hæc pax durauit per annos 30. vsque ad tempora *Tiberii*, A quando *Mysiam* prouinciam iisdem Romanis vi eripuerunt *Sarmatæ*. *Florus lib. 4. c. 12.*

Quidam vir doctus historicus nostri seculi pulcherrime de Augusto ad eum modum: " Deus hunc iuuenem, qui non erat præliator, " mirabiliter texit, & adiuuit, & per eum im" perio restituit pacem.,,

Albis Romanorum limes occidentalis. *Suetonius* in vita *Augusti*: " Germanos, in" quit, ad *Albim* fluuium, summouit, ex qui" bus *Sueuos* & *Sicambros* dedentes se tradu" xit in Gallias &c.,,

Sabellicus in verba *Suetonii* sic: " *Albis* flu" vius est, qui in duo spacia *Germaniam* discer" minat, & auror est in primo lib. *Strabo*, qui B " in septimo quoque libro tradit, Romanos " non transcendisse fluuium *Albim*.,,

Et *Lucanus* in secundo:

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos,
Albis & indomitum Rheni caput.

Danubius limes orientalis. Hæc de occidentali limite Germanorum. De orientali vero quod *Danubii* ripa diuidebat *Sarmatas* a Romanis, testatur *Augusti* scriptum ad *Lentulum*, cui præcipiebat, vt ripam tantum defendat *Danubii*. *Florus* lib. 4. Et *Ouidius* de *Flacco*, *Hoc duce*, inquit, *ripa tuta fuit*.

Scytharum & Sarmatarum potentia. De *Scythis* vero *Suetonius*: " *Scythas* audi" tu modo cognitos *Augustus* pellexit ad ami" citiam populi Romani vltro per legatos pe" tendam.,, Sed *Strabo* non sine sale ridet *Scytharum* potentiam, de qua tamen gloriatur: " Gens *Scytharum*, inquit, aduersus exteros " inuicti sunt, atque inexpugnabiles, quod C " nihil, inquit, habeant, cuius causa seruitu" tem sustinere velint.,, Hæc ille lib. 7.

De *Sarmatarum* viribus, temporibus *Augusti* sic inquit *Strabo*. *Berebistes* natione *Geta*, cum imperium in suam gentem suscepisset, eam crebris afflictam bellis refecit, tantumque exercitatione, sobrietate ac diligentia profecit, vt intra paucos annos magnum constitueret regnum, finitimasque plerasque gentes, *Getarum* imperio subiecerit, quio & *Romanis* iam cœpit terrorem afferre, *Istrum* audacter transiens, *Thraciamque* ad *Macedoniam* vsque & *Illyricum* populans, idem *Celtas Thracibus* & *Illyriis* permixtos vastauit, *Boios* qui sub *Critasiro* erant prorsus deleuit, itemque *Thauriscos*, vt suæ genti tanto maiores D essent facultates.

Cotiso Rex Gottborum. *Cotisonem* tanti fecerat *Augustus*, vt eum affinem sibi fecerit. De *Cotisone Horatius* lib. 2. Carminum:

Occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi, luctuosis
Dissidet armis.

Si quis autem luculentius nosse velit historiam horum temporum, & scire quid actum sit Iesu Christi temporibus in istis terris, legat de A.M. 3963. A.Christi 1. *Arminio* Duce Germanorum, bellicosissimo, qui solus tum opponebat se potentiæ Romanorum. Passim hæc occurrunt. Legat etiam de *Marobudo* rege *Moravorum*, qui fuit gente *Sarmata* de stirpe *Quadorum*. Habentur hæc apud *Cornelium Tacitum*, *Suetonium*, *Strabonem* lib. 7. & *Velleium Paterculum*. Tempori tum seruiebat *Marobudus* hic: videbat enim fatis quibusdam Romanorum potentiam in immensum crescere. Itaque consilio magis quam armis *Augusti* vires auertebat. Coluit quidem pacem cum Romanis, sed ita, vt ostenderit sæpius, si lacessitus fuisset ab eis, & voluntatem & potestatem resistendi sibi non defuisse. Ideo Romani considerata hominis prudentia & dexteritate io rebus agendis, blande cum eo egerunt. Quin potius eum contra *Arminium* acerrimum ipsorum hostem concitabant, vt ita inferendo ei arma, *Germanorum* vires a tergo reuellerentur. Quod vt magis strenue ageret, auxilia etiam ei mittebant, non militum quidem, nam id ob loci distantiam vix præstare potuissent, sed magna vi pecuniæ ei missa, consiliisque suppeditatis per internuncios res gerebatur. Itaque ad *Albim* vsque tum fines dominii sui *Marobudus* extenderat. Sed in senectute eum dissidia domestica exceperunt, ita vt patria relicta in *Italiam* abire cogeretur, vnde postea, astutia Romanorum detentus redire non potuit. *Batus* Rex *Dalmatarum* synchronus etiam *Marobudi* fuit. De quo vide in Descriptione nostra Poloniæ. *Arminius & Marobudus.*

CAPVT II.

Post tempora Augusti,

regnante Tiberio.

Anno ab orbe condito 3979.
Anno Christi 17.

Augusto regnante Sarmatogetæ, seruientes tempori, aliquo modo conquienerant, A.M. 3979. A. Chr. 17. sed deinde succedente *Tiberio* ad ingenium redierunt, armisque veteres sedes repetere cœperunt, & *Mysiam* quæ Panoniæ iungitur, ad Pontumque vsque cum Danubio decurrit, infestis armis ingressi occupabant, Imperatore siue arma tam bellicosæ gentis reformidante, siue negligentiæ vitio laborante & conniuente. De qua re *Suetonius* ita scribit: *Armeniam à Partis occupari, Mysiam a Rege, Dacis, Sarmatisque, Gallias à Germanis vastari neglexit* &c. Hæc *Suetonius*. Quod ancem nomen regis inculco, facio ideo vt series regum antiquissimorum, qui istis gentibus imperitabant, aliquo modo instaurari & recolligi ex historicis possit. Si autem addatur hic rex illis duobus, quorum mentionem feci persequens *Alexandri Magni* tempora, habebimus iam tres reges Geticos: *Syrmum* primum, a quo *Syrmium* vrbs, celebris propter conci- *Reges Getarum veteres.*

A.M. 3979. A. Chr. 17.

concillum illud isthie agitatum, extructa fuit, & *Dromichetem*, qui postea *Lisimachum*, dncem *Alexaudri Magni* ceperat, & tertium hunc *Varfestum*, qui *Augusti & Tiberii* tempora attigerat, & *Cotisonem* de quo *Horatius*.

Varfestus rex.

Sarmatas & Getas fuisse gentes coniunctas.

Mirari autem quis posset, cur & Poëta *Ouidius*, & hic *Suetonius* quoties *Getarum* meminit subinde & *Sarmatas* eis admiscet, & indifferenter hoc vel illo nomine vtrosque appellar.

Argumentum 1.

Si autem *Sarmatarum* regnum procul fuit à *Getarum* prouinciis, nec *Geta* includuntur *Sarmatis*, quanam de causa *Sarmatae* non necessaria sibi pericula attrahebant, & belligerando contra Romanoa noo necessario se implicabant bello? Vnde quæso intercessit eis eum *Getis* tam arcta necessitudo, vt se non dubitarint multoties pro eis eorumque iniuriis in manifesta pericula cooiicere, si Getleæ prouinciæ ad Sarmaticam Rempub. noo pertinebant?

Argumentum 2.

Et cur *Ouidius* inter *Getas* manendo optat sibi & precatur, oe sepeliatur in terra *Sarmatica*, si forte isthic ei contingat mori? Est & *Valachia* ditionis Polonorum, arma prouinciæ eorum vel insignia sunt caput Bubulinum, quod in corona insignium, quæ propria sunt regni, insculpitur. Adhæc semper iusiurandum conceptis verbis ex formula ad id præparata præstant Voieuodæ eorum Polonis, promittuntque solenniter eoram Rege vel Oratoribna eius, se in fide & elientela Sarmatici nominis permansuros, licet subinde hoc nomiue cogantur experiri arma Turcicæ tyrannidis. Sed illo tempore *Getas* arctius obnoxios fuisse *Sarmatis*, credibile est. Nam siue œconomiam respicias, agricolas *Getarum* *Sarmatas* vocat *Ouidius*; siue mercaturæ commercia, negociationes eorum tanquam inter conciues communes eis foisse cum nostris apparet. Qoid militiam commemorem? tanta alacritate tantoque ardore animorum rem gestam a Sarmatis in causa Getarum apparet, vt vnam Rempub. vnos fines, vnamque caosam eis fuisse, pro qua pugnare solebant, oon sit difficile iudicare. Quod ex illis versibus *Ouidii* apparet:

Sarmatica maior Geticaque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias:

Irruptiones Sarmatarum *Suetonius Tiberii* temporibus, istis verbis describit: *Armeniam* inquit *a Parthis occupari, Mysiam a Dacis Sarmatisque: Gallias a Germanis vastari neglexit*: *Tiberium* intelligit. *Eutropius* vero addit, & Pannoniam a Sarmatis tum vastatam: *Resolutis* inquit, *artibus militiæ, Armenia per Parthos, Mysia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direpta sunt.*

Pannonia a Sarmatis petita illo tempore.

Notandum & illud quod *Helius Spartianus* Getas dici Gotthos affirmat. Vnde Diasyrticus, hoc est dubius locus emersit in *Antonium Caracallam*, qui eum *Getas* deuicisset, & fratrem nomine *Getam* trucidasset, a *Pertinace* fuit festiuiter traductus. Etenim mordaciter *Getici* nomen inter alia cognomenta *Antonio* ascribendum esse censuit, vtruoqoe innuens, & quod *Getas* vicerit, & quod fratrem *Getam* crudeliter necarit. Sed & *Plinius* lib. 4. expresse ostium tertium Istri formosissimum omnium, *Calostomos* nuncupatum dicit, & insulam ibidem *Sarmatis* tribnit, & Sarmaticam insulam eam appellare non dubitat.

Plinii locus de Sarmatia ad Istrum.

Enumerat Reges Gothorum *Iornandes*, qui intermedii sunt inter *Tiberium* & *Domitianum*.

Series regum Gotthorum.

Temporibus Augusti ante Tiberium fuit *Cotison*, de quo *Horatius* lib. 2. Carminum. Secundua *Diceneus* qui & Philosophiam Ethicam & Logicam & Mathematicas artes eos docuit & Theologiam. Hæc omnia non barbarorum sunt instituta. Etiam instituit ordines saeerdotum, quorum alios pileatos, alios capillatos vocauit. Post *Diceneum* enumerat *Comosicum*, non imparem solertia *Diceneo*. Tertium *Corillum*, qui per 40. annos *Daciam*, inquit, *rexit, forsan vsque ad DVCEBALVM, qui cum DOMITIANO & TRAIANO diuturnum bellum gessit*, & ne error in Daciæ nomine verietur, describit fines Daciæ qui erant illo tempore: *Hanc* inquit *ab oriente Roxolani* (nota temporibus Tiberii & Christi Roxolanos non procul a Danubio mansisse) *ab occasu Tamazithes, a septemtrione Sarmata & Bastarna* (prorsus Podgorios Bastarnas nominat, vt supra quoque aliquoties dictum est,) *a meridie amnis Danubii fluenta terminant* &c.

Roxolani illo tempore non remote a Danubio habitarunt. Bastarnæ.

Dicitque eam corona montium cingi, & duos accessus habere tantum: vnum per Bontaa, alium per Thehas. Ex qua descriptiooe apparet, Daciam tunc fuisse eam, quam nos vocamus Transyluaniam.

Dacia vbi nunc Transyluania.

Et *Iornandes* soo tempore, hoc est cum Gotthi vastabant Europam, Gepidas ibi sedes suas habuisse, Gepidamque illam regionem vocatam fuisse testatur.

CAPVT III.

Temporibus Claudii fratris Drusi.

Anno ab orbe condito 4015.

Anno Christi 50.

A.M. 4015. A. Chr. 50.

QVod attinet ad politica, nihil tale habemus de Sarmaticis populis; sed quantum ad religionem, refert *Eusebius*, quod eo tempore ad eas regiones annunciatio Euaogelii Iesu Christi perlata fuit.

Euangelium Christi Sarmatis an-

Nam post illud concilium Apostolicum, in quo abrogata fuit circumcisio, Apostoli ex mandato Christi, & concilii illius iussu, veluti datis dextris inuicem per vniuersum orbem terrarum dispersi sunt. Et ex eis Diuus

Andreas

A.M.4015. A. Chr. 50. Andreas, per oſtia Boryſthenis ingreſſus Arctoas regiones, ad illam cœnam domini magnam vocat, prædicatione Euangelii, Roxolanicas gentes. Et poſt quinquaginta ſex annos Apoſtolus *Paulus* gentilibus noſtris Dalmatis, Illyriis, & Nicopolenſibus ad Danubium (regia Bulgariæ illa vrbs fuit) iubilæum remiſſionis peccatorum, gratiam & pacem, ſonora tuba apoſtolica prædicauit vna cum *Timatheo* & *Tichico* diſcipulis ſuis. De qua re ipſemet teſtatur ad Romanos 15. 2. Timoth. 4. ad Titum cap. 3. Tum temporis etiam diuus *Petrus* Galatis, Capadocibus, *Thomas* Parthis vel Brachmanis, *Bartholomaus* Indianis, & ſic alii aliis prædicarunt. Hac de re *Euſebius* loco ſupra citato, & *Sabellicus*. Ab illo tempore ferunt Chriſtianiſmum durare apud *Pieczibarios* Scythas, quos forſan *Penticapeos Strabo* vocat.

Capvt IV.
Galba dominante.

Anno ab orbe condito 4035.
Anno Christi circiter 73.

A.M.4035. A. Chr. 73. Regnantibus aut potius de ſceptro imperii inter ſe digladiantibus Imperatoribus, trium aut quatuor gentium Sarmaticarum fit mentio, Sarmatarum inquam *Alanorum*, *Roxolanorum* & *Iazigum*. De Sarmatis *Ioſephus* libro ſexto capite vndecimo, conſulto recitat hiſtoriam, quomodo tranſeuntes Danubium, in Myſiam impetum fecerint, & illatis magnis damnis præſidia cum eorum duce *Fonteio Agrippa* interfecerint, prædamque opimam ſecum agentes abduxerint, quos poſtea *Rubrion* Gallus miſſus a *Veſpaſiano* diſſipauit, & diſpoſitis fortioribus præſidiis ripam Danubii aduerſus eorum incurſiones tutatus eſt. Et hinc apparet, fines Romanis Danubii alteram ripam fuiſſe, alteram vero a Sarmatis defenſam. *Alanorum* vero Sarmaticarum gentium idem *Ioſephus* libro ſeptimo capite decimo nono geſta recitat, ſed eos ibi vulgato errore *Scythas* vocat. Expeditionem iſti fecerunt in *Pacorum* regem Medorum, cuius ditionem vſque ad fines Armeniæ deuaſtauerunt, vxoresque eius abduxerunt. Sed primum Hircanorum regem arriuerunt armis, eo quod eis tranſitum negauit in Mediam per illas anguſtias montium, *vbi*, inquit, Alexander Magnus *portam ferream excitauerat ad arcendas gentes Arctoas & vectibus ferreis eam obdiderat.* Huius loci cum rex Hircanorum tum dominus fuit, eos illac tranſmittere noluit. Sic & *Teridates* Rex Armeniæ non minus periculum adiit eodem tempore, & parum abfuit, quin viuus in eorum manus deueniſſet.

Fonteius interfectus.

Sarmata Myſiam inuadunt tempore Galba.

Alani.

De Sarmatis *Iazigiis* qui ſuppetias laturi *Vannia* regi Sueuorum iuerant, cum a *Ligiis* ſeu *Sylleſiis*, vt aliqui volunt, oppugnaretur, lege *Cornelium Tacitum* libro duodecimo; vbi recitat quo pacto *Claudius* a Domitio fuit adoptatus. Meminit eorum & lib 19. Et A apparet magnæ tum reputationis eosdem *Iazigas* fuiſſe. Nam inter ſe armis diſceptantibus *Vitellio* & *Veſpaſiano* vtrique prenſant gratiam *Iazigum*, vt eos in commilitium adſciſcant, & alter aduerſus alterum eorum cohortibus ſe muniat. Plurimum enim vim equitum eorum reformidabant, *qua*, inquit, *etiam illa atate plurimum valebant.*

De Iazigibus.

A.M.4035. A. Chr. 73.

Roxolanorum vero prælia libro 10. idem *Tacitus* commemorat, *Othonis* acta perſequens. *Eo audentius*, inquit, Roxolani *Sarmatica gens priore hyeme caſis duabus cohortibus, magna ſpe ad Myſiam irruperant: Nouem millia equitum, ex ferocia & ſucceſſu prada magis, quam pugna intenta.* Poſt hanc victoriam etiam & cladis eorum meminit, quæ poſtB ea ſecuta eſt & cauſam cur ab eis male pugnatum ſit, non in ipſos ſed in aeris temperiem aduerſam refert. *Sarmata*, inquit, *diſperſi aut cupidine prada graues onere ſarcinarum & lubrica itinerum adempta equorum pernicitate veluti vinctis cadebantur. Nam mirum dictu, vt ſit omnis Sarmatarum virtus veluti extra ipſos. Nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum: vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obſtiterit eis. Sed tum humida die & ſoluto gelu, neque contis, neque gladiis, quos pralongos vtraque manu regunt* (horum gladiorum, & noſtra adhuc ætate vſus fuit) *vti potuerunt, lapſantibus equis ex cataphractorum pondere, ſimul altitudine & mollitie niuis impediente.*

Sarmatica gens Roxolani vocantur.

Sarmatarum robur in qua inſtructione exercitus conſiſtit.

Gladii Polonici veteres.

Capvt V.
Domitiano regnante.

Anno ab arbe condito 4045. A.M. 4045.
Anno Christi 83. A. Chr. 83.

Veriſſimum eſt vetus dictum: Bellum incipere, in cuiusuis poteſtate eſt, ſed finem ei imponere, non niſi eorum eſt, qui a Deo adiuuantur. Ita Romanorum bellum cum Sarmatis Gothiſque ſeu Getis ſeſe habet. Sub *Auguſto* quidem incœptum, ſub *Tiberia* inflammatum, ſub *Domitiano* vero arD dere cœpit, & tandem Gothis Italiam inuadentibus in flammas inextinguibiles vel potius cineres verſum eſt. Huius belli apud multos hiſtoricos & poetas deſcriptionem habemus. Et *Suetonius* quidem in vita *Domitiani* ſic: *Violatis deinde paulo poſt Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces* Opius Sabinus & Cornelius Fuſcus *vltum miſſi, ambo vnus poſt alium cum exercitu & legionibus caſi ſunt.* Claruit tunc inter eas gentes princeps fere omni laude ſuperior, & in rebus bellicis Romanorum ducibus præcipuis comparandus Ducebalus, quem *Oroſius Diurpa-*

Belli Getici fortuna.

Ex Suetonio.

A.M. 4045. A. Chr. 83. paneum Panorum Polonorum, id est, dominorum appellationem præ se ferentem vocat. Hoc duce potissimum hæ gentes vsæ sunt in eo bello. Alter scriptor *Dion*, huius belli mentionem faciens, in laudes eius regis tali digresiuncula prorumpit: *Is erat*, inquit, *in cognoscendis rebus bellicis perspicax, in agendo solers, promptissimusque ad inuadendum & ad regrediendum, si res ita postulabat. Nouerat enim optime insidias facere, prælium committere, optime vti victoria, & acceptam cladem ferre moderate.* Sed *Suetonii* verba ipsa de hoc bello & de Domitiano adscribere placet: *Expeditiones*, inquit, *partim sponte suscepit, partim necessario: sponte in Cattos; necessario autem vnam in Sarmatas, legione cum legato simul cæsa. In Dacos duas: primam* Opio Sabino *consulari oppresso; secundam* Cornelio Fusco *præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiserat.* Laborat hic *Iustus Decius* scriptor rerum Polonicarum, volens probare Getas fuisse Sarmatas. Sed hæc res labore tanto non indigebat, cum res per se sit plana. Cuius negocii euidentissima documenta a me adducta sunt, & adhuc inferius adducentur. Ex *Paulo Orosio* consimilia de eodem bello. *Bellum aduersus Germanos & Dacos per legatos iussit administrari pari Reip. pernicie. Nam quanta fuerint* Diurpanei *Dacorum regis cum* Fusco *duce prælia, quantæque Romanorum clades longo textu euoluerem, nisi* Cornelius Tacitus *de reticendo interfectorum numero &* Salustium Crispum *& alios autores quamplurimos sanxisse, dixisset.* Domitianus *tamen prauissima elatus iactantia sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit* &c.

Orosius lib. 7. cap. 10.

Ex Eutropio. *Eutropius* vero de iisdem expeditionibus *Domitiani* ad eundem modum sic scribit: *Expeditiones quatuor habuit: vnam aduersus Sarmatas, alteram aduersus Cattos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream vsurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatis legio eius cum Duce interfecta est, & a Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus præfectus prætorii, cum magnis copiis occisi sunt.* Meminit & *Statius* eiusdem cladis:

Rhenus & attoniti vidit domus ardua Daci,
Et coniuratos deiectos vertice Dacos.

Ex Iornande. Quia hic *Statius* meminit coniurationis Gotthorum contra Romanos, exponit hæc *Iornandes*, commemorans fœdus quoddam, quod cum aliis principibus pepigerant Gotthi: Huius confœderationis mentionem facio ad illustrandum consilium Slauorum, qui simile fœdus aut idem contra eorundem Romanorum potentiam fecerunt. Et tunc Slauorum nomen sibi imposuerant: de qua re *Iornandem* iam audiamus: *Domitiano* inquit, *regnante eius auaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gotthi soluentes, ripam Danubii iam longe possessam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus, vastarunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam præerat Pompeius Sabinus* (de *Agrippa* hoc a Sarmatis occiso, supra ex *Iosepho* memini): & mox: *Apud Gotthos autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gotthi Romanis deuictis Pompeii Sabini capite abscisso victas. multa castella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris, publice deprædarunt; qua necessitate suorum Domitianus adductus cum omni virtute sua in Illyrium properauit & totius pene Reipub. militibus ductore suo prælato cum electissimis viris amnem Danubium confertis nauibus ad instar pontis transmeare coëgit super exercitum Dorpanei. Tum Gotthi haud segnes reperti arma capessunt primoque armati conflictu mox Romanos deuincunt, Fuscoque duce extincto diuitias de castris militum despoliant, magnaque potiti victoria iam proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines sed* Anses *vocauere.*

A.M. 4045. A. Chr. 83.

Pompeius Sabinus de- *Fuscus deuictus.*

De pseudotriumphis *Domitiani* autem vera *Dionem* scripsisse apparet, eo quod constat inter omnes *Domitiano* Cæsari ita formidabilem fuisse *Diurpaneum*, vt ne aspicere eum, nedum accedere aut conferere manus cum eo ausus fuerit. Ideo *Sabinum* & *Fuscum* magni tum nominis duces ei opposuit. Sed & ii fusi fugatique cum exercitibus toties victoribus, deleti trucidatique sunt. Veritus igitur *Domitius* infamiam apud suos, simulque ne adiret periculum capitis, vana & futili iactantia & pseudotriumphis negocium corrigendum sibi statuit: poetis dat negocium celebrandi sua bella, trophæa passim collocat victoriarum, triumphosque de trucidatis legionibus peragit. Interim vero ne *Diurpaneus* victoriam prosequatur, pacem redimit, falsamque gloriam aucupatur, non modo de Getis & Dacis, sed etiam de Sarmatis. Fatetur tamen, ne in toto mendax appareat, minus se interfecisse de Sarmatis, proinde hac de causa lauream tantum *Ioui Capitolino* donat, vt *Suetonius* tradit.

Pseudo-Triumphi Domitiani.

Ac eius quidem regni memores etiamnum Valachi nostra memoria ante quindecim annos, extimulati fama vereri rerum gestarum, cogitabant hoc ipsum regnum situ iam & puluere obsitum instaurare, ac quendam Despotam de stirpe veterum Despotarum, vt ille ferebat, regio diademate insignire: sed tota illa res breui in inuidiam versa, tandem ipsimet Despotæ interitum accelerauit. Paulo post enim a *Thomsa* quodam Satrapa, palatii sui magistro obtruncatus fuit, quo nomine de

Dacorum regnum denuo restauratum.

Despota Valachiæ.

eo-

A.M. 4045. A. Chr. 83. eodem interfectore ab *Augusto* Rege Poloniæ tanquam supremo Daciæ domino supplicium sumtum fuit. Leopoli enim metropoli Russiæ in foro cunctis spectantibus præcisum ei fuit caput. Noueram ego hunc Despotam, & familiariter eo vsus sum non exiguo tempore. Et videbatur homo esse religiosus & bonus. Sed vt postea ferebatur, successu fortunæ deprauatus superbire cœperat, amicitiamque cum Baronibus Poloniæ rescindere, quam si diutius coluisset, & ipse incolumis hactenus regnare potuisset. Sed vero dicitur: *Luxuriant animi rebus plerumque secundis*; Et: *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.* Verius autem ad Transyluaniam gloria regni *Dorpanei* iure successionis pertineret, quam ad Valachum, cum sedes Dacorum & *Dorpanei* præcipuæ fuerint, vbi nunc est Transyluania, cuius rei a me mentio sofperius est facta. *Orosius*, vtpote latinus, regem hunc *Dacium Diurpaneum* vocat, at Græci *Decebalum*, sicut apud *Dionem* videre est.

Causa interitus Despotæ.

Post deuictos Romanos, tanta gratulatio oborta fuit Dacibus, vt etiam suos belli duces, *Anses*, id est, semideos, quos Russi *Bobatiras*, latini *Heroas*, Germani *halbe götter*, vocare inciperent. Ex his Heroibus originem ducit *Iornandes*, & familia clarissima *Amalesdorum*, de qua paulo post dicemus. Post illa bella existimo monetam Romanam cum imaginibus & inscriptione *Traiani* in Poloniam inuectam, quæ a rusticis etiamnum arantibus agros reperitur effoditurque. Hæc vero est, alia bigata, alia quadrigata. Nam olim ab Imperatoribus pecunia cum talibus imaginibus in triumphis spargebatur.

Anses vel Bohatiri.

Occasio monetæ Romanæ in Poloniam inuectæ.

CAPVT VI.

De Temporibus Traiani Imperatoris.

A.M. 4065. *Anno ab orbe condito* 4065.
A.Chr. 105. *Anno Christi* 105.

Daci subiguntur a Traiano.

QVia durabili præsidio Romanorum bella administrabantur, ideo quantumuis robur exterarum gentium sese eis pro tempore obiiciebat, omnes tamen aut vi aut mora, extrahendo tempus conflictus, debiliores reddebant. Sic bellum Diurpaneicum, cum sedecim annis durasset, ad extremum tandem Rege extincto debilitari cœpit, & paulo post ab Imperatore *Traiano* finitum est. Occasio renouati belli erat memoria recens interfectorum Ducum cum exercitibus sub *Domitio*, & quod recens *Iazigas Metanastas Diurpaneus* vi & ferro, vt desertores communis belli & communis periculi hostiliter persequebatur. Manebant *Iazyges* in vicinia Dacum, Tibiscum versus. Itaque Romani vsitato eis prætextu defendendi vicinos, (præsertim qui oppressi esse videbantur) aduersus vim potentioris regis expediunt arma. Potitus victoria *Traianus* ob perennem memoriam rei bene gestæ triginta columnas, vt essent veluti termini & gades imperii, in Istrum iniecit. Expulit & magna ea parte veteres colonos ex Dacia, illectusque soli fertilitate veteranis suis eam attribuit, hoc nimirum consilio, vt essent velut antemurale & propugnaculum contra vlteriores Sarmatas. Vtque celerius & magis expedite a legionibus, quæ ad tuendos fines Mysiæ erant, iuuarentur, & ipsi vicissim re ita exigente legiones illas iuuare possent, pontem admirando opere & impensis magnis per Istri vastam amplitudinem excitat, non procul a *Nicopoli*, vbi quondam *Paulus* Apostolatu fungebatur, vbi etiam postea copiæ Christianorum quas contra Turcam *Sigismundus* Cæsar ante centum annos eduxerat, a Turcis oppressæ sunt. Per eam occasionem proditum est memoriæ ab historicis, quod Valachi initium sui dominatus in illis oris iecerunt. Sed quia Valachorum obiter mentionem fecit, non abs re fuerit, si luculentius de eorum origine, quid sentiendum sit, ex monumentis veterum retulerimus.

A.M. 4065. A.Chr. 105.

Narrat *Eutropius* lib. 8. quod profligatis *Dacorum* copiis *Traianus* Imperator illam regionem in formam prouinciæ redegerit, Romanoque Imperio adiecerit, siue vbertate soli illectus, siue eo proposito, vt haberet vnde militibus stipendia merita compensaret. Quod autem ipsi *Valachi* iactant se ortos a *Flacco* quodam Romanorum principe, non omnino hallucinantur, habentque quendam eius rei prætextum. Poeta enim *Ouidius* in suo carmine facit mentionem eius rei, vt supra quoque commemoratum est. Sed *Flaccus* hic *Augusti* temporibus adhuc in Mysia inferiore in vlteriore ripa Istri militabat, nec sese Romani adhuc in eam regionem citeriorem insinuare poterant. Vera ergo sunt hæc, quæ ex *Eutropio* adferuntur. Sed consilium Imperatoris, occupandi alteram ripæ partem, poterat ad acquirendam laudem ipsimet prodesse, sed Romanis valde triste & exitiale fuit. Traiecto enim Istro, illa finium turbatio & pontis extructio seminarium fuit postea illorum diuturnorum bellorum Gotthicorum. Nam ob illam temerariam & imperiosam Romanorum audaciam omnes hæ gentes ita exasperatæ sunt, vt totus tunc contra eos septemtrio ronare videretur. Facta enim conspiratione & confœderatione inter sese, toto animo contra eos ferebantur. Huius coniurationis Poeta etiam meminit: *Et coniuratos deiecit vertice Daces* &c. Sed narrata occasione rei, ad propositum redeamus. Agente *Getica Valachos* primam originem ducere, præter documenta alia illud argumentum est, quod vigorem animi ad eam vsque

De Dacorum & Valachorum vera origine.

A.M. 4065. A.Chr. 105. usque diem eundem retinent, & bellis apprime delectantur, ita ut eodem epitheto Martiholas cum poeta eos merito vocare possimus: aspectum trucem præ se ferunt, & in fronte hyrcum miliarem gerunt. Lingua eis cum Getis quondam communis fuit. Nam *Strabo* testatur, suo tempore utrosque & Getas & Dacos unius linguæ fuisse. Quod autem vestigia linguæ Italicæ inter eos sparsa sunt, existimatur ab illis legionibus Italicis factum esse. Sed tamen Sarmaticæ linguæ usus apud eos usqua hactenus ita persamiliaris fuit, ut etiam regulum suum *Vaivodam* lingua nostra vocare non desierint. Quin & ipsum nomen, quo gens vocatur, a nostris hominibus est eis impositum. Nam cum nostræ linguæ homines eos *Valachos*, hoc est a Valachis vel Italis oriundos cœperunt appellare, mox vicinæ quoque gentes nostro exemplo, id est Germani, Lithwani, ac demum & ipsi Itali, similiter assueverunt eosdem cognominare. Sed & in Græcis historiis *Blachos*, *W* litera in *B* mutata eosdem vocari reperimus. Hi *Multani* etiam subinde vocantur, vocabulo ad illos saltem detorto, qui superiorem Daciam inhabitant. Sunt tamen alii, quibus inferiorem prouinciam potius ita appellare placet. Puto autem *Multanos* a multitudine gentium, quæ eo confluxerant, temporibus Romanorum, & varietate confusioneque linguarum sic appellari. Ostensum enim est, præter antiquos Getas & Dacos etiam Græcos & Italos & Slauos isthic habitasse. Et *Ptolomæus* Cistobocas & alias plerasque prouincias Daciæ a Sarmatis ulterioribus inhabitatas fuisse affirmat. Quin & ad Tyram populi Sarmatogetæ ab eodem ponuntur. Temporibus autem *Honorii* & *Arcadii* Gotthos iam post illam expeditionem Italicam hanc regionem recuperasse, autor est *Iornandes* & *Procopius*. Ab hac igitur multitudine gentium *Multanos* vocatos esse, sicuti *Syllesiam*, eandem ob causam nomen suum sortitam res ipsa indicat. Mores gentis sunt magna ex parte ad astutiam inclinati. Ideo principes finitimi, etiamsi deierauerint millies, non admodum eorum pactis fidunt. Sed & *Cornelius Tacitus* aliquid simila vetustatem de eis sensisse prædicat: *Nota*, inquit, *Dacorum gens, nunquam fida, tunc sine metu abducto in Mysia exercitu* &c. In historia Latina prima eorum fit mentio ab anno 1330. In Græca autem a temporibus *Isaaci Angeli*. Fuit *Wandalia* dux belli strenuus ex hac gente tempore *Honorii*. Fuit & *Ætius* ille popularis Valachorum, non dispar huic, qui medius steterat cum suis copiis in illa grauissima pugna triduana, Vandalorum inquam, Hunnorum & Gotthorum ad Tolosam.

Blachi.

Multani unde dicti.

Tyragitæ Sarmatæ.

Mores Valachorum.

Forma pontis in Danubio.

Formam pontis illius admirandi a *Traiano* in Danubio extructi *Dion* describit in A.M. 4065. A.Chr. 105. *Traiano* ad eum modum: Eius pontis pilæ sunt 20. ex lapide quadrato, singulæ absque fundamentis, altitudine pedum 150. latitudine 60. Distant inter se interuallo 180. pedum, suntque cum fornicibus coniunctæ, cuius operis sumptus licet sit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quod hæc in fluuio gurgitibus pleno, limosoque alueo facta sunt, quodque fluxus eius fluminis alio auerti non potuit. Neque vero latitudo ipsius idcirco a me dicta est, quod permagna sit: nonnunquam enim duplo triploque magis inundat, sed quod tanta sit in eo loco angustissimo, quo tamen nullus erat ad pontes faciendos accommodatior. Quo in loco, quanto magis flumen ex lato angustum fluit, rursumque ex angusto fit latius, tanto rapidius fertur, altiusque est, ut id pontis faciendi difficultatem augeat maxime. Ex quo *Traiani* magnitudo animi intelligi facile potest.

De *Buriis* Sarmatis, qui tunc commilitabant, *Dion* ibidem. Postquam *Traianus* in Dacos exercitum duxit, nec longe abfuit ab iisdem locis, in quibus Burii hostes castra posuerunt, fungus ingens ad eum allatus, in quo scriptum erat latinis literis: *Burros* sociosque omnes a Traiano petere, ut pace facta domum reuerteretur. Sed *Traianus* nihilominus conflixit &c. De *Buriis* supra dixi. Erant ii populi ad ripam Istulæ, fere ad locorum, ubi nunc *Varka* aut *Varssauia*. Vide *Ptolomæum*. Circa eadem tempora Gotthi nostri seu *Visigotthi* Germanorum fines attrectant: sed a Ducibus Germanis *Richimero* Francorum & *Ermanaricho* Turoigiorum reprimuntur. Germania enim toties a Gotthis vastata, vi confœderationis illius excita, intenta erat ad infringendos conatus Gotthorum. In decursu etiam eorundem temporum referunt historici *Sauromatas a Traiano* imperatore fuisse in fidem acceptos, quod de Asiaticis Sarmatis intelligendum puto. Nam hæc sub tempus expeditionis illius acta prædicantur, quando *Traianus* in orientem profectus erat cum exercitu, quo tempore magnum discrimen vitæ adierat. Tempestate enim illius terræ motu, qui Antiochiæ acciderat, parum aberat quin obrueretur, ni sa confestim inde proripuisset. Iam quod *Danos a Dacibus* istis siue Valachis quidam deducunt, non videtur vero consentaneum esse. Plinius *Dacia* enim iam suo tempore insulam illam, ubi nunc regnum Daniæ vocat *Dunos*. Ideo proprie Poloni eos non Dacas, sed *Dunos* vel *Dunczski* vocant. In qua sententia est etiam *Melius Ptolomai* interpres, qui magis proprie vocandos censet Danos quam Dacas. Hos alii *Multanos* vocant, quod ex multis generibus hominum con-

Sociale bellum.

Burii qui.

Gotthi Germaniam vastant.

Terra motus Antiochia.

Dani num a Dacis ducant originem.

A.M. 4065. A.Chr. 105. conflati erant, quo etiam *Mysiorum* nomen od 3mieβania ieʒyka respicere videtur. Illa enim confusio gentium constare videtur ex advenis & indigenis, hoc est, potissimum ex Roxolanis Romanisque, sicut & *Syllesiorum* voce quasi conuenarum globum quendam instar Euripi tumultuantium vocatum putant, licet alii Syllesiorum nomen Slauonum nomen respicere, cum eoque cohærere putent.

Multanorum, Mysiorum, & Syllesiorum nomen.

CAPVT VII.

Post tempora Traiani, regnante Adriano Imperatore.

***Anno ab orbe condito* 4080.**

***Anno Christi* 118.**

A.M. 4080. A.Chr. 118. ADrianus Traiano successit; qui quanquam optime consultum nomini sui consobrini & patroni voluit, cuius ope ad decus imperii peruenerat, tamen cum animaduerteret eius consiliis non respondere effectum, quin potius contrarium accidere, itaque pontis illius per Danubium machinam superbe & multo sumptu extructam deiicit. Nam cum hæc eo fine excitata & excogitata essent, vt magis expedite harum gentium incursiones a Mysia arceri possent, contrarium accidit. Instrato enim ponte & via patefacta, quoties libuit, silenti agmine & aperta vi insundebant se & adoriebantur ditiones Romanorum prædasque liberius agebant, obiata & transcendendi flumen & redeundi tam commoda occasione. Ita non raro accidit mortalibus, vt quæ putant ipsis prodesse, sæpe obesse soleant. Pontem igitur illum primus *Traianus* extrui curauit, hunc post eum *Adrianus* diruit & deiecit. Rursus eundem *Iustinianus* nouis ad hoc institutum causis eum impellentibus instaurari curauit. Et hoc anno quo Serenissimus rex Poloniæ in Moschouia abfuit, fama fuit sparsa, Turcam velle omnino exemplo superiorum Imperatorum denuo eundem excitare.

Traianus pontem erigit, Adrianus pontem diruit. Iustinianus restaurat eundem.

Occasionem pontis illius a *Traiano* fabrefacti describit *Dion* historicus inquiens, quod *Traianus* pontem hunc fecerat, metuens ne Danubio conglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumen essent bellum inferrent; quod si eneniret, vt posset per eum copias facile traducere. *Adrianus* contra metuens, ne Sarmatæ oppressis custodibus pontis in Mysiam facile transirent, superiores partes eius disturbare iussit, ita vt pilæ eius tantum ostentationis causa supra vndas eminerent, constaretque nihil tale reperiri, quod humano ingenio & insano sumptu effici non possit. Meminit *Orosius* belli Sarmatici cum Imperatore *Adriano* lib. 7. cap. 13. Ante *Traianum* etiam pontem extructum fuisse legimus a *Domitiano*, sed ille fuit ligneus, nauibus contextis innitens, vt supra etiam meminimus. Ante *Domitianum Darius* etiam in eodem Istro ad Zeugma Ieron pontem erexerat. *Strabo* lib. 7. *Cazimirus Magnus* rex Poloniæ longe post, ibidem *Seuerinum* oppidum locauit, vt esset arx belli. *Cromerus* lib. 13. Vbi *Iouius* quoque hunc pontis locum fuisse affirmat.

Ante Traianum idem pons erat ligneus.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

CAPVT VIII.

De finibus vetustis & limitibus Sarmatiæ Europææ tractatio iucunda & vtilis.

QVia hic sæpius incidit sermo de limitibus, quibus Sarmatiæ a regionibus Imperii Romani distinguebantur: Præterea quia *Ptolomæus* Mathematicus iisdem temporibus floruit, qui præ aliis, luculentius de Sarmatiis earumque situ & finibus memoriæ prodidit, non potui sicco pede transire hanc rem, præsertim cum ea tractatio non modo seruiat delectationi, sed etiam vtilis sit, & digna auribus Principis & cuiusuis nobilis Poloni. Est præterea res iucunda homini liberaliter educato, nosse in qua regione patria sit ipsius sita, in qua enutritus & educatus ad societatem humanam, cui etiam hoc nomine vitam & fortunas suas debeat. Audiuimus autem iam aliquoties quo modo *Moses* diuinus, cum esset eruditus in omni genere scientiarum Ægyptiacarum, trium filiorum *Noë* legiones exacte ac propemodum Geographice distinxerit ac dissimitauerit, vt putares eum regendorum finium perfectissimum Magistrum fuisse. Nam & consuetudinem mathematicorum & phrases sequitur. Sicut enim *Ptolomæo* est consuetudo, latera regionum primum describere, ita & Prophetæ, ductorem suum *Mosen* secuti, laterum aquilonis, in quibus *Mosoch* regnauit & alii septemtrionales principes, sæpius meminere. Existimo igitur principia artis Geographicæ ab illis sanctis patribus profecta fuisse, ex quibus artem postea integram coagmentarunt insignes artifices. Babylonica ergo historia, describendo fines Sarmatiæ Europææ, affirmat hos populos illo tempore vetustissimo regnasse a Tanai vsque ad ipsum Rhenum. Nec mirum videri debet, quod *Berosus* tam late diduxerit fines Sarmatiæ. Credibile est enim etiam illo tempore vsitatum fuisse, Sarmatarum nomine vocari omnes gentes, quæcunque lingua Slauonica vtebantur, puta: Polonos, Roxolanos, Getas, Vandalos, & Moschos, & alios populos, apud quos hactenus in vsu est lingua Slauonica, qui illa loca inhabitarunt. Sicut autem Babyloniorum regum temporibus, ita quoque & *Alexandro Magno* regnante tam longe & late Sarmatas regnasse, tenuisseque vtramque ripam Istri probari potest. Quod ex transactione *Alexandri* cum Getis, & diplomate concesso, cuius non ita pridem libro secundo men-

Principia geographica a patribus accepta.

Berosus lib. 4. & 5.

Temporibus Alexandri Magni dilimatio Sarmatia.

A.M. 4080. A.Chr. 18.

mentionem fecimus, cuiuis probatum esse potest. Præterea locus ad Tanaim, vbi olim fuisse aras *Alexandri* scriptores tradunt, indicat fines Sarmatiarum eosdem fuisse temporibus Græcorum Monarchiæ, ita vt videatur ista res non modo scriptorum nudis verbis celebrata, sed etiam signis incurrentibus in oculos veluti gadibus, quos scopulos vocant, confirmata, id quod facere solent it, quibus facultas regendi fines inter vicinos a suprema potestate creditur. Hæc acta sunt ante bis mille annos. Sic post *Alexandrum Lysimachus* princeps & successor *Alexandri*, id quod summus Monarcha in orbe semel statueras, ratum fecit & confirmauit. Quod ex secunda eius transactione liquet, quam cum *Dromichete* rege Getico peregerat. De qua re lib. 2. abunde a nobis commemoratum est, cum tempora eiusdem *Lysimachi* persequeremur. Sic *Darius* rex Persarum, post *Cyrum* secundæ Monarchiæ conditor, non legitur fines Sarmatici regni aliquando rescidisse. Habuit autem eius rei occasionem admodum opportunam inreditu ex Septemtrione, illo nimirum tempore cum ad *Amintam* regem Macedoniæ cum duriore nuncio misisset. Ecce iam ostendimus consensum, qui tuū trium monarchiarum temporibus, ostendemus quoque Romanorum, qui eadem, quæ superiores de finibus Sarmatiarum sanxerant, rata habuerunt, suoque calculo comprobarunt. Scribunt enim historici *Augustum*, cum in Hispania illis periculosis temporibus degeret, eum legatis Sarmatarum Getarumque pacem sanxisse, fœdusque percussisse iis conditionibus, ne ripas Istri transscenderent. Ideo ad Lucullum scribit, vt aduersus Sarmatas ripam tantum Istri tueretur. Et de *Flacco OVIDIVS* inquit: *Hoc duce, ripa tuta fuit Istri.* Et ostensum est ex eodem Poeta *Ouidio*, quod suo tempore mare illud, qua se Ister Ponto miscet, mare Sarmaticum vocabatur, ex quo irrefragabiliter concluditur, fines Sarmaticos eatenus extendi, quatenus mare Sarmaticum diffunditur. Imo & *Plinius* expresse fatetur Caloſtomum, id est tertium ostium Istri Sarmatas inhabitasse. Hæc dicta sint de limitibus Sarmaticis orientem versus. Quod vero attinet ad occidentales limites, de iis scribit *Suetonius* sic: *Germanos vltra Albim fummouit, ex quibus Sueuos & Sicambros dedentes se, in Gallias traduxit, atque proximis Rheno agris collocauit.* Quæ verba *Suetonii Beroaldus* & *Antonius Sabellicus* exponens, inquit: *Albis fluuius est, qui in duo spacia Germaniam determinat, vt autor est primo Geographia Strabo, qui in septimo tradit Romanos non transcendisse fluuium Albim* &c. Quod autem narrat eum *Sueuos* transtulisse in Gallias & ad Rheni fluenta, forsan ideo fecit, quod eos male tutos fore à nostris gentibus præiudebat, qui fines suos ad ripam Albis fluminis extendebant. Itaque *Sueuos* tanquam alieni fundi dominos inde transtulit, ne deinceps materiam belli Sarmatis aliquam relinqueret. Sic *Traiani* columnarum aut pilarum in profluentem Istri iniectio, pontisque erectio quid aliud sibi vult obsecro, nisi quod huiusmodi signis Imperatores eosdem fines in omne æuum sancire voluerunt. Et quamuis postea lacessitus prætergressus sit hos limites, colonias in Daciam transmittendo, tamen Gothici populi breui sua recuperarunt. At *Adrianus* successor *Traiani* illum ipsum pontem tanquam materiam omnium malorum deiecit, reipsa innuens se velle veteribus finibus Istri contentum esse. Iam ordo & series temporum nos monet, vt *Ptolomæi* quoque testimonio ea quæ diximus probemus. Scribit vero is Sarmatiam Europæam a septemtrione Oceano terminari, ab occasu parte Germaniæ, a meridie Iazigibus Metanastis. Ac quemadmodum *Ouidius* Ponti Euxini illam oram, qua sese Istula & Borysthenes exonerant, Sarmaticum mare vocat, ita *Ptolomæus* Oceanum qua Istula & Albis mari miscetur eodem cognomine, id est, Sarmaticum appellauit. Quod si istis lateribus duobus veluti parietibus addideris Carpati montes, quos etiam multoties Sarmaticos montes idem scriptor ex autoritate & consensu antiquitatis vocat, non erit difficile quæ Sarmatia antiquis erat, eiusque fines concipere. Quicquid enim gentium reperitur intra duo maria ista Sarmatica, id est, Pontum Euxinum ab oriente, & Oceanum ad Istulam ab occidente, montesque Sarmaticos circum a meridie, id totum Sarmatiam appellari nemini dubium esse debet. *Ptolomæus* ergo si iuxta *Ioachimi Vadiani* sententiam exponatur, pro nobis facit. Verba *Ptolomæi* sunt: *Ab occasu vero terminatur Vistula fluuio & parte, quæ est inter caput ipsius & Sarmaticorum montium, linea & montibus ipsis quorum situs dictus est.* Quæ verba *Vadianus* scribens in *Pomponium Melam* sic exponit: *Ideo Ptolomæus addit, non Istula tantum, sed & montibus qui in Iazyges imminent, & Germania parte terminatur.* Sed de *Ptolomæo* eiusque sententia quid sentiendum sit, mox accuratius dicemus.

Lysimacho regnante. *Darius.* *Quarta monarchia assensus.* *Suetonius in vita Augusti.* *Florus lib. 4. cap. 12.* *Occidentalis limes.* *Romani Albim non transierunt.* *Traiani temp.* *Ptolomæus lib. 3.* *Temerior geographicum.*

Solinus & *Mela Pomponius* Sarmatarum fines non denotat, sed tamen dum Germaniæ veteris limites describit, facile patet qui Sarmatiæ fines tum fuerint. Porro de Germania sic tradit: Germania extenditur inter Hercynium saltum, & rupes Sarmatarum, vbi incipit, Danubio, vbi desinit, Rheno, perfunditur. Ergo iuxta *Solinum* initium veteris Germaniæ a capite Danubii incipit, & extenditur, qua Rhenus lambit mediterranea totius Germaniæ. Vbi ergo alas suas nunc Germani ex-

A.M.4080. A.Chr.118. extenderunt, ab illa parte Gallia erat, ab hac vero Boemia, versus Sarmatiam.

Ad *Ptolomæi* descriptionem & *Solini*, addatur etiam illa *Iornandis*, qui *Iustiniani* temporibus statim sub Lechi tempora vixit. Nam & is non dissimilia de finibus Vandaliæ memoriæ prodidit: *Vandali*, inquit, *ab oriente Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermoduros, à meridie Istrum habent.* In quibus verbis tria debent obseruari: Primo quod *Gotthos*, *Burios*, *Quados*, & *Ossos* in *Vandalis* reponit. Nam si eum Marcomanis vsque ab occidente fines habuerunt Sarmatici Vandali, Gotthini autem, Osi, Burii, terga Marcomanorum iuxta *Cornelium Tacitum* claudunt Istulam versus, tunc necessario in Vandalorum partem non Germanorum transeunt. Secundo notandum, B quod hic a possessione ripæ Istri Vandalos non remouet suo æuo. Tertio quod confines eis Hermunduros facit. Et notum est etiam attestante autore supplementi *Carionis*, Hermunduros habitasse in aditu montium Sudeti, quos Vandalicos montes *Dion* vocat. Ergo apparet vtrumque, *Dionem* inquam & *Iornandem*, consentire in eo quod Vindæ seu Vandali iam illo tempore ad Albim sedes suas habuerunt, a quibus certe *Sorabi* non possunt disiungi, vt etiam mox ex *Caroli Magni* historia eadem res clarius illustrabitur. Affirmant autem nostri historici, *Dlugossus*, inquam, *Miechouiensis*, *M. Cromerus*, & luculenter declarant, *Caroli Magni* temporibus, quo etiam *Lescus* tertius apud Polonos regnauit, fines nostrarum gentium vsque ad C Albim & vltra Albim prolatos fuisse. Quorum narrationem etiam autor ipse supplementi *Carionis*, homo alioquin Germanus, & historica professione nemini secundus, suo calculo comprobat: Cuius verba hæc sunt: *Terminarunt ergo Germaniam, versus ortum & gentem Henetam Caroli Magni temporibus, Albis fluuius & montes Boëmici.* Sic & autor supplementi eiusdem *Carionis* Marcomanos dictos esse affirmat, quod Germaniam a Sarmatia olim disterminabant. *Mark* enim fines significari dicit lingua Germanica. Et *Buguntas*, quos ad Albim ponit *Ptolomæus*, indicat esse colonias Burgundionum, quos inter Sarmatas collocat, sicuti & nunc incolæ illorum locorum sunt stirpis Polonicæ. Sed versus occasum non reperio &c. Sed & ipsius *Theodosii* temporibus (quod iam multo ante fuit) fatetur Saxonicos & Turingicos exercitus collocatos fuisse in illis partibus ad tuendos limites contra Sarmaticos &c. Hæc temporanea defensio finium in ordinariam abiit. Nam postea temporibus *Carolorum*, *Otthonum* constituti sunt Marchionatus, hoc nimirum consilio & ad eum finem, vt essent semper parati ad tuendos & defendendos illos limites, non expectato illu comitiorum A publico senatus consulto, quod & expositio ipsa nominis eorum indicat: *Marchiones* enim quasi limitanei custodes dicuntur. Nam sicut Marchionis Antuerpiensis officium erat fines aduersus Gallos, ita Tyrolensis aduersus Slauos, Austriaci aduersus Pannonas, Duringici aduersus Danos, Saxonici vero & Misnici aduersus Sarmatas defendere. Vel igitur ex hac sola Marchionatuum ordinatione, officioque eorum qui hunc magistratum gerunt, ac ex ipsa vi nominis liquet, qui fines olim fuerint Germaniæ, & qui Polonorum. Nam si Germania vlterius ad septemtrionem protenderetur, vtique isti marchionatus nequaquam ad Albim & Salam, sed ad Viadrum & Vistulam constituti fuissent, sicuti postea satiscentibus viribus Polonorum ob direptum & diuisum regnum per principes Regiæ sobolis, Brandeburgensis instituta est vltimo noua Marchia. Quod si autem aliquibus adhuc ista, quæ attulimus non satisfaciunt, saltem considerent scripta eorum, qui etiam tempora consignarunt, quando & a quibus illæ Slauonicæ prouinciæ Poloniæ detractæ sunt. De *Lusacia* enim vtraque chronicon Germanicum sic annotat: *Sub Henricho*, inquit, *Boemia Lusaciæ accessione vtriusque aucta in fidem & clientelam conulit se Cæsaris.* Et mox: *Hæc & per quos res caussam dedit, vt principes Syllesiæ orti à Ladulao, vt dixi, dolore repulsæ & contemptus sui, à Polonis discederent.* Et postea: *Mox sese duces Syllesiorum ex certa & tuta libertate in seruitutem coniecerunt, priore duriori conditione infeliciter mutata. Inuitati enim & conuersi his dissidiorum domesticorum occasionibus, ad concupitam iamdudum & tentatam sæpe Syllesiam Boemici reges*, Ioanes *patre* Henrico VII. *Imperatore natus, vir astutus, &* Carolus *filius, auctis inter dissidentes principes odiis, non magno negocio perfecerunt, vt aliqui sponte, aliqui expugnati minis vel pretio, plurimi blandis capti pollicitationibus, libere colla obuio iugo subdiderint. Hoc intestinarum discordiarum D motu redacta sub iugum Syllesia, paruit deinceps regibus Boemia.* Et paulo post: *Hoc nuptiarum fœdus*, hoc est *Iagellonis* & *Heduigis* reginæ Polonorum, *inter vtramque gentem Polonicam & Lithwanicam bella diremit, & Polonia adaucta accessione Lithwania ac finitima Russia, iacturam auulsa Syllesia compensauit.* Eadem scripsit *Dlugossus* Polonus, & *Martinus Cromerus* de occasione ademptæ Syllesiæ, Lusatiæ, Pomeraniæ & aliarum prouinciarum Albim versus, a regno Poloniæ. Sed malui non meæ gentis hominis testimonium adducere, ne de re per se manifesta postea quis-

Consensus Iornandis & Dionis Historici & neotericorum.

Lib. 4. à principio.

Bugunta Burgundiones sunt.

A distinctione Marchionatuum argumentum.

Lusacia & Syllesia quãdo auulsa à Polonia ante 200. annos.

Vltimi & postremi Suddetes Poloniæ annelluntur, Cromerus autor.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

quisquam ambigat. Ad eandem rem facit testimonium illud cuiusdam historici recentis: *Huius rei*, inquit ille, *non modo scripta historicorum, sed etiam vrbium populorumque nomina & cognomina nobis argumento esse possunt. Sunt ibi populi qui adhuc nostra lingua vtuntur, Lusacii, Vinda, Sorabi, cum quibus contigit mihi lingua nostra sæpius loqui. Et cum assiderem mensæ, hospita dixit ad puellam:* Golyca nahulay banku pyva, *id est, famula adfer amphoram cereuisiæ. Sic & vrbes suis nominibus testantur, cuius nunc sunt & cuius ditionis antea fuere*, Zgorzelecia, Miedziborum, Wismaria *a* Lecho *ipso condita*, Luna *& ipsa* Lubeka, *quæ adhuc ab incolis illius regionis, qui sunt nostra lingua* Bukonecia *dicta. Amplissimum emporium illud est, quod nobilitate fama & opibus cum Gedanensium portu certare videtur. Has diuiserat* Lescus *secundus inter filios suos, & quid cuique filiorum cesserat, non est mei instituti nunc commemorare, cum autores nominati toties ante me id fecerint, & ex professo hoc argumentum tractarint.* Commemoratur etiam hic de contributione Lebusensis episcopatus, quam vocant numum sancti Petri. Hic numus hactenus in ærarium cleri Poloniæ confertur, vt inde veteri more ante defectionem illarum prouinciarum nomine huius regni Pontifici Romam mitteretur. Quo argumento *M. Cromerus* episcopus Varmiensis probat illas prouincias fuisse ditionis Polonorum. Nam eundem episcopatum a *Boleslao* fundatum postea *Casimirus* Vratislauiam transtulerat. Quæ demum acta sunt temporibus *Caroli Magni* & paulo post in negocio finium, quibus Germania & Sarmatia distinguuntur, exposuimus. Sed & temporibus *Chobri* regis Poloniæ, quo *Otho tertius* Germaniæ imperio præfuit, vt hæc ipsa altercatio de finibus semel tolleretur, & inter reges inuicem amantissimos, *Othonem*, inquam & *Boleslaum* eius nominis *Chobri*, amicitiæ fœdus Gnesnæ in illo celebri regum conuentu ictum, floreret & magis ac magis augeretur, eosdem fines, qui sæpius materiam dissidiorum præbebant, renouare decreuit *Boleslaus* & perfecit. Namque sicut antea orientem versus columnas ferreas, & tubos perpetuo sub aquis resonantes, vt Russi tradunt, in confluentem Borysthenis & Zulæ iniecerat, vt dirimerent Sarmatiam a barbarorum prouinciis, sic etiam in ripa Salæ post celebrem victoriam, vt disterminarent eandem Sarmatiam a Germania, simili consilio immiserat alias tres statuas. Sed & inter populos septemtrionales & fines Poloniæ, vt extaret monimentum limitum perpetuorum, idem præstare nequaquam neglexit. Similiter enim magno prælio profligatis Prussis iniecerat alias ferreas columnas in Ossam flumen mille passus ab oppido *Rogosno*, qui locus ab accolis illius territorii hactenus monstratur. Quod attinet ad meridiem, nihil tale factum legimus. Nam Carpatus mons Sarmaticus sua altitudine arduus & conspicuus a longe fulget, & vix non ad prætereuntes clamando fatetur se esse terminum, qui custodiat & perpetuo tueatur territoria & limites Sarmatiarum. Hoc ergo *Boleslai* illius memorabile factum, si quis conferat cum aris illis *Alexandri Magni* & *Iulii Cæsaris*, & consilium veterum illorum Heroum perpendat, qua ratione illi suas prouincias a Sarmatarum regionibus dissimiliare voluerint, omnino perpusillam differentiam inter illos antiquiores limites & istos posteriores reperiet. Accissos tamen Sarmaticos aliquomodo & ab oriente, res ipsa fatetur. Vt vt tamen se res habet, hoc fundamentum vniuersæ rei nemo conuellere potest, Sarmatiam Europæam esse & vocari debere quicquid ad Sarmaticos montes est & duo Sarmatica maria, nimirum Pontum Euxinum, & Oceanum Sarmaticum, quem contiguum esse Oceano Germanico nemini dubium est. Vbi sunt ergo nunc illi maritimarum vrbium incolæ, qui subinde mussitare solent & inter gregales suos spargere, regem Polonorum non habere dominium maris, nisi quoad equus adaquandus mergi non potest? Sed iam receptui canamus! Hos ergo fines & pacem inter vicina regna, Germaniæ inquam, & Poloniæ, vt Deus Opt. Max. sempiternis temporibus magis ac magis conseruet precandum est. Nam quanta commoda prodeant generi humano ex concordia & pace istorum duorum regnorum, nemo est qui non videt.

Contributio quæ vocatur numus sancti Petri.

Chobri regis temporibus.

Limites & columnæ Boleslai temporibus.

CAPVT IX.

Chorographia Ptolomaica.

Qvatuor latera primo seu limites Sarmatiæ Ptolomaicæ, explicantur ab hoc autore, deinde insigniorum locorum mediterraneorum cognomina recitantur: gentes videlicet, quarum triplicem gradum facit, maiores nimirum, minores, & mediocres: sic postea & montes, syluas, solitudines, flumina describit. LATERIS quidem SEPTEMTRIONALIS loca sic consignat Ptolomæus: *Oceanus Sarmaticus, sinus Venedicus, Chronos fluuius, vbi nunc Regius mons, Rubon flumen*, id est, Duina, vbi est Riga &c. *Et Issula.* Sic igitur Oceanum Sarmaticum primo collocat, quo multa particularia maria comprehenduntur, videlicet: Venedicum, Cimbricum. Vnde colligitur quod Sarmaticus Oceanus vltra Pomeraniam & Cimbricam Chersonesum vsque ad Wismariam & ad ostia Albis extenditur, vt eum quoque *D. Cromerus* ex sententia antiquitatis terminat. LATERIS autem MERIDIONALIS angulum videtur in-

Triplices gentes.

Latus septemtrionale.

Latus meridionale.

A.M. 4080.
A.Chr. 118.

Tatri montes. *Strumen oppidum.*

incipere *Ptolomaeus* ab ostiis Tyræ fluminis, tandem flexionem facit ad ipsam aciem & angulum montium Sarmaticorum per Dacicos montes, quos a Thraciæ montibus *Tatros* nominatos puto, donec emergit ad montem Carpsti, a quo lineam mathematicam ducit vsque ad mare Sarmaticum. Quam lineam *D. Cromerus* ducendam putat a capite Istulæ, quam ex Sarmaticis ditionibus oriri nemo negare potest, vbi nunc est *Strumenum* oppidum, a scaturigine ex qua Istula prosilit, dictum. Nam lingua Polonica scaturigines riuorum *strumen* vocare solemus. Hanc ergo Ptolomaicam lineam *D. Cromerus* incipiens a montibus Sarmaticis ducit per summitates fluminum Istulæ, Vartæ, Viadri vsque ad conterminium Oceani Sarmatici & Germanici. Alii vero non contemnendi autores dirigunt hanc lineam ab extremitate montium Sarmaticorum per ditiones antiquorum Getthorum, Ossorum, Buriorum, qui iuxta *Cornelium Tacitum*, Marcomanorum Quadorumque terga claudunt, septemtrionem Istulam versus tendendo, & applicant ad iugum Boëmicorum montium hiulcum descendens, quos *Dion*, *Seueri* Imperatoris temporibus viuens, Vandalicos vocat. Dicit enim expresse Albim oriri ex Vandalicis montibus; alii eam possessionem Hermunduris tribuunt. At *Iulius Capitolinus* non modo Marcomanos sed etiam Hermunduros vocat, quos *Dion* Vandalos vocare videtur. De Quadorum sedibus lege *Ammianum Marcellinum*, non pœnitenda ibi reperies. Vt igitur hanc rem in pauca conferam: Hanc lineam Ptolomaicam erudiri ducunt a iugo Boëmicorum montium hiulco, descendente per loca metallica vsque ad Sarmaticos montes. Et nominant loca & oppida, vbi hodie metalliferæ vrbes sunt Cremnicium, Semnicium, Sala vetus & noua. *Ptolomaeus* loca illa vicina σιδηρωρυχείας vocat, quod ferrum nobile territoria illa tum suppeditabant: sed nunc non modo ferraria, sed etiam auraria, argentaria, æraria & plumbaria isthic inueniuntur. Et existimo temporibus illius belli funesti Romanorum, quod in iis locis cum Sarmatis & Quadis, Marcomanisque duxerunt Duce *Antonino Pio*, causam præcipuam fuisse thesauros metallicos, quorum vena admodum diues illo tempore isthic reperiebatur. Neque enim in tam remotas regiones legiones Romanorum ex stationibus suis progressæ essent, si de lana caprina actum fuisset. Sed quia de auro & argento res agebatur, quorum inexplebili cupiditate ardebant Romani, ideo tam remotum tamque periculosum bellum suscipere eos non piguit. Sed ad propositum reuertamur. Monuimus iam caute hic Ptolomæum legendum, nec per omnia eius topographica probanda. Nam, vt Daciam recenter ablatam Romanis suis vendicet, adiungit eam & confondit cum Mysia, recedendo a transactione illa *Augusti* Imperatoris, videturque eam ad Tyram detrudere. At notum est ex *Ouidio*, quod *Tomos* vrbem & alias regiones illas Sarmatarum maior pars tenebat. Et *Plinius* ostium Istri Calostomon dictum expresse dicit Sarmatas possedisse. Quin & ipsi & Getæ & Daces Sarmaticæ gentes erant. De Iazygib. nullum est dubium. Nam & ii cum Iazygibus Sarmatis iidem erant, nisi quod montes Sarmaticos transcenderant & Danubii ripam citeriorem Tibiscum fluuium versus possederant. Ideo *Metanastæ a Ptolomaeo* vocantur. Nisi igitur *Ptolomaeus*, *Traiano*, *Adriano* suis principibus complacere voluisset, proprie & legitime limitem meridionalem cum *Iornande* ducere debuisset ad ripam Istri, & tandem montes Sarmaticos & Marcomanos & Quados versus. *Cornelius Tacitus*, etsi etiam Romanis suis adblandiebatur, tamen non ausus fuit dicere, quod Istula Germaniam a Sarmatia dislimitet, sed satis ei dixisse fuit, Germaniam a Dacia & Sarmatia separari montibus Sarmaticis & mutuo metu. Ex quibus verbis liquet tum maximos & incredibiles motus fuisse excitatos inter istas gentes ob violatos limites, ad id extimulantibus Germanos Romanis, qui postcaquam ademissent Germanis nobilissimas regiones, detrudebant eos ad ditiones Sarmatarum, qui ibidem habitabant, ad Istulam nempe, vbi & nunc habitant. Recte igitur *Munsterus* hæc verba *Cornelii* exponit: *Illo*, inquit, *tempore non lingua Germanos a Sarmatis diuisit vt nunc, sed mutuus metus, nam ac si in horas venturi essent, ita omnes timor occupabat.* Et certe si septemtrionalem ripam Sarmatæ tenuissent, Germanos non ita metus distinuisset. Nam antequam fluenta Istulæ transirent, fama velox eos præmonuisset. Sed de istis rebus per occasionem necesse erit reiterare sermonem.

Linea Ptolomaeana. *Causa belli ab Antonino suscepti contra Sarmatas ad montes Carnutanos.* *Qua in Ptolomao caute legenda sunt.* *Metanastæ Iazyges vnde dicti.* *Magis probanda fides Cornelii Taciti quam Ptolomai.*

LATVS OCCIDENTALE. Etiam hic *Ptolomaeus* caute legendus. Nam sicuti describendo latus meridionale Daciam Sarmatis detraxit, ita hic sedem fere recentioris Sarmatiæ carpit. Nam quia illis temporibus in iis potissimum duobus locis maxima bella gesserunt Romani cum gentibus nostris, in angustum eas redigendo, vt mox apparebit ex descriptione belli Quadorum, Vandalorum cum *Antonino*, ideo fines Romanorum proferre nititur, spatia illa maxima Istulam versus, Germaniam vocando. Magna ex parte enim tum Romani Germaniam inferiorem accisam reddiderant. Itaque quantum eis ad Rhenum ademerant, tantum Istulam versus ablata compensando damnum præstare voluerunt. Facile enim est, vt ille dicebat, ex alie-

Latus occidentale.

A.M. 4080. A.Chr. 118. ex alieno largiri. Verum si quis terminos Sarmaticorum montium & Oceani Sarmatici inter sese comparet, & a margine vnius ad marginem alterius lineam ducat, facile appa- A rebit quam magna spacia regionum Sarmatiæ obuenient Viadrum versus & nouam Marchiam. Non igitur probandi sunt illi, qui sub prætextu *Ptolomæi* descriptionis, alteram ripam Istula tenus, vbi est Cracouia, Germaniæ vendicant, ac de ripa identidem oecinendo vltra Istulam Sarmaticas gentes deturbant, Germanis vero Maiorem Poloniam imo & vmbilicum ipsum totius Poloniæ, vbi est Petricouia, attribuunt. Hoc prætextu Ptolomaicarum picturarum etiam nostri historici, (dico de recentioribus quibusdam) lapsi sunt, affirmantes Germanos in Polonia habitasse ante tempora *Constantini Magni*. Ac posset sane concedi, eos hic mansisse, vt inquilinos B iure precario, non autem iure hæreditario. Notum est enim per se, quanto tempore & quam immania bella gesserint Romani cum Germania, itaque veteribus sedibus exuentes eos necesse erat magnam vim hominum recedere, & opem hospitiumque a vicinis Sarmatis petere. Ita magis credibile apparet, Germanos in Sarmatarum sedes tum successisse, quam Sarmatas & Slauos in Germanorum, prout quidam nostratium non veriti sunt talia asserere. Alter error est tabularum Ptolomaicarum, quod gentes Sarmaticas collocat ad ripam septemtrionalem Istulæ, quod nullo modo rerum natura patitur. Sunt illa loca vt plurimum inhabitabilia, sterilia, inculta, arenosa, syluosa & lapidibus ita re- C ferta, vt mirentur prætereuntes vnam aristam solum illud producere posse, vt credibile non sit tot & tantas gentes illud territorium alere potuisse. Verisimilius est ergo, eos habitasse & coluisse alteram partem ripæ meridionalem. Nam & nomina gentium minorum, quæ isthic hactenus manent, valde respondent & sunt conformia nomenclaturis Ptolomaicis. Nam *Carodunum* respondet *Cracouia*, vt quidam volunt, ita *Auarini*, vbi est *Varka*, *Burii* vbi est *Varsauia*, B litera in V more vsitato versa. Sic *Sobocii* vbi est *Sobota*, *Geitones Gedanenses*, vt doctis nostri seculi placet.

Tertius error Ptolomaicarum topogra- D phiarum est, quod Germaniam describendo Istulam non e montibus Carpati deriuat, vt res ipsa testatur, sed ex *Gabreta* sylua vel Suderi montibus aut nescio quibus locis, qui Danubium magis respiciunt. Itaque non est mirum, quod populos Germanicos, qui illa campestria inhabitabant, incolas Istulæ facit. Nam vno dato inconuenienti alia inconuenientia subsequi necesse est. Sed si a iugo vltimo Carpati montis Sarmatici ad terminum maris Sarmatici lineam duxisset, omnino ex Sarmatia non effecisset Germaniam. Etenim A.M. 4080. pro principio Geographico tenendum est A.Chr. 118. semper, quicquid est intra vtraque maria Sarmatica, & montes Sarmaticos, tanquam legitimos & vetustos terminos, id totum, authoritate scriptorum, qui floruerunt ante controuersiam excitatam inter Romanos de finibus Germaniæ & Sarmatas, ad Sarmatiam pertinere. Cur autem *Ptolomæus* & secum ipse & cum aliis dissideat, eiusque picturæ Germaniæ cum picturis Sarmatiæ pugnent, inuenio duas causas, alteram quod ipse narrata narrauit, & prout ei ex Romanorum castris topographia missa fuit, ita eam œcumenicæ descriptioni accommodauit. Alteram quod hac in re a suis dominis Romanis dissentire tum difficile tum periculosum ei fuit. Nam Imperatores quod Sarmatis tam remotis a se populis, nihilque vnquam male de se meritis bella mouebant, hoc prætextu excusabant, quod se dominos totius Germaniæ iure belli profitebantur. Itaque cum penes illos summa rerum esset, non erat eis difficile ex non Germania Germaniam facere, vt quantum eis detraxerint a Rheno, tantum adderent a septemtrione.

Disconuenientia tabularum Ptolomæi.

LATERIS ad PONTVM descriptio sic se habet: *Borysthenis ostia*, *Hypanis fluuii ostia*, (non *Bozek*, quia ab illa parte Asiam versus ponitur,) *Nemus Dianæ*, quod *Sagori*, id est, sanctus mons dicitur, *gora* enim montem Polonis significat. Nam prisci Sarmatæ *Dianam* præcipue coluerunt, quam *Dzienoniam* vocabant. In cuius honorem templum hoc erectum fuit, & nemus quoddam consecrarant, & promontorium ei dedicarant. Existimo id factum ab eis ad imitationem templi illius Asiatici, quod olim Magnæ *Dianæ* dicatum fuit. *Mysaris* promontorium fuit Mysiam versus. *Carcinitis* ostia, credo *Kazibenium* portum esse. Ostia *Bycen Buges* a *Plinio*. *Agarum Sagarum* vocat. Quod autem *Ouidii* lacum *Vidoue iezioro* quidam esse volunt, fieri potest; at non propterea, quod ibi locus exilii eius fuerit, sed quod aliquo fortuito casu eo delatus fuerit.

Latus ad Pontum.

Hypanis non est Bozek fluuius iuxta Ptolomæum.

Sagarum, id est s'więta gora.

CAPVT X.

De iis quæ caute legenda sunt in Ptolomæo, breuius.

IN vocabulis & nominibus locorum prima difficultas est. Nam quædam nomina de industria Romani in suam linguam conuerterunt, vetera abolentes: putabant enim in omne æuum suam monarchiam duraturam: quædam vero ipsi autores corruperunt. Vide & expende tecum solum nomen *Vistula* quomodo in eo autores varient? *Mela* Vistulam vocat, *Plinius* Vistillum, alii Iustulam alii Vandalum fluuium. Sic Boemiæ regnum, *Velleius* Boiohemum, *Strabo* Bubienium, *Tacitus* Boiemum. Præcipue vero

Ptolo-

A.M. 4080.
A.Chr. 118.

Ptolomaus longius præ aliis discedit a natiuis nominibus locorum.

Ptolomaus homo Græcus elegantiæ sermonis studendo remotissime omnium discedit à veteribus nominibus & prænominibus. Retinuit tamen quædam veterum Sarmatarum vocabula, vt Carodumum, vbi est *Cracouia*, Sidones vbi nunc *Szidlowiec*, *Szidlow*, Burii vbi nunc *Varká*, *Varszauia*, Sobocium *Sobota*, Geitones *Gedanenses*, Calissium *Calisz*, Carpatus *Krepak*, Calusium flumen Albim versus, a *cáluza*, quod cœnosum puteum & lutulentum significat. Hæc reperiuntur in *Ptolomao*, quæ adhuc velut scintillæ micant inter rudera abolitorum nominum Sarmaticorum & nouorum introductionem. Tertio numeri altitudinum & latitudinum, magna ex parte corrupti in eo sunt, non sine maximo damno studiosorum, quod experientia per instrumenta astronomica comprobauit.

Ptolomaus latera Germaniæ describens prouehitur vsq; ad extraneas gentes, vt euitet reiterationes.

Quarto instituens Germaniæ tabulam intra suos fines describere, pergit & euagatur vsque ad regiones septemtrionalissimas, forsan vsque ad Elicen vrsam & ipsum polum. Existimo autem id hoc consilio eum fecisse, vt vna expeditione vel occasione & Germanici Oceani ripam, & Sarmatici Balticique maris spacia transulcaret. Hinc est quod illam phrasim repetit: Extensio prima, extensio secunda, sicut in descriptione quoque Danubii fecit, flexiones & diuertigia illa Danubii enumerans, quæ cum simpliciores legunt, putant Germaniam eousque extendi debere, & ad orientem prouehendo credunt eum impinxisse eius fines in Pontum, & vna cum Danubii profluente in ipsius Euxini Ponti ripas immergi. Sunt alia, in quibus attentus lector cauere debet ne aberret, quæ ægre defendi possunt. Verbi gratia: Montes altissimos Venedicos ponit, vbi nunc est Lithuania vel Samogetia, qui nunc non visuntur, forsan terræ motu dehiscuerunt.

Error Ptolomæi de ortu Borysthenis.

Alios quoque montes statuit, ex quibus Borysthenes oriri deberet, quos *Peucinos* vocat, & isti quoque euanuerunt. Nam constat ex illorum testimonio, qui habitarunt in illis locis, Borysthenem ex stagnis iisdem oriri, ex quibus & alia maxima flumina, Duna, Narua, & aliquomodo Volha Latine Rha dicta. Sed quid miramur veteres, cum *Cornelius Tacitus* tradat, quendam celebrem locum in septemtrione reperiri, ex quo orientis solis strepitus & fragor veluti totarum inter sese colluctantium exaudiatur. Huoc locum Sueciam quidam putant esse. Taceo reliqua miracula septemtrionalia quæ Latinos quosdam scriptores posteritati tradere non piguit. Sed illud est nocentissimum quod *Ptolomaus* tradens Germaniam Istula tenus finiri, mox tamen vltra Istulam progressus, Scandias, Dacias, Norduegias, Chedinas, Phænonas reponit, quæ an a paraphrastis *Ptolomai*, an vero ab ipso autore aspersa chartis sint, non ita liquet, sed magnam partem existimo adsutam esse a Neotericis. Caute enim *Ptolomaus* dicit, nec vocat istas insulas

A Germaniam, sed *Germania*, inquit, *adiacent insula, iuxta Albis fluuii ostia* &c. quas tandem enumerat. Sed quantascunque autoritates autorum quis obtendat, ego in eo argumento certius puto esse plus tribuere experientiæ & rationibus quam testimoniis scriptorum. Vere enim & sobrie dixisse videtur *Annius Viterbiensis* scriptor eruditus & vetustatis indagator non contemnendus: *Autores*, inquit, *quandoque fallunt & falluntur, non autem nomen impositum. Ideo argumentum a nominibus vetustis gentium & locorum est validius quocunque autore.* Et mox exemplo id comprobat.

B *Ideo*, inquit, Liuius *in quinto ab vrbe condita, quanquam multos haberet autores asserentes Thuscos imperasse toti Italia, solo tamen nomine Turreno imposito toti circa Italiam mari, pro validiore, quam autoribus argumento vsus est dicens*: "Mari supero & infero quibus Italiæ insula modo cingitur, terra marique Thusci quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Thuscum vocabulo gentis, alterum Adriaticum vocauere Italicæ gentes." Existimo ex supra dictis attentum lectorem optime intelligere posse, quid ei hac in re sequendum sit. Obtendant alii prætextus quosdam autoritatem, apud me illud principium Geographicum toties a me repetitum plus ponderis habet. Quod, quicquid est terrarum inter duo maria Sarmatica, Euxinum, inquam,

C Pontum & Oceanum Sarmaticum, & montes Sarmaticos, id totum nomine Sarmatiæ censeri oportere. Huc addantur nomina linguæ Slauonicæ, quibus vsus est *Ptolomaus* in describendis regionibus sitis ad Vistulæ ripam meridionalem, quæ paulo ante a me recitata sunt.

Qui scriptores esse debent suspecti in talibus causis.

Non repudio interim & testimonia scriptorum, sed eorum potissimum, qui res sibi probe compertas tradiderunt, nec linguam venalem habuerunt. Audiuimus iam ex *Procopio & Iornande*, & adhuc audiemus, Vandalos, Gotthos fuisse gentes stirpis Sarmaticæ, & ad Istulam habitasse, nostraque lingua Polonica vsos fuisse. Hi vero vbi nunc est Cracouia, Maior & Minor Polonia, habitabant. Quid ergo nostra refert, quod Romanorum ducum scriptores interdum loquuntur

D ea, quæ intelligunt ipsis profutura ad extendendam famam maiorum suorum. Falluntur certe qui existimant Romanos solo ferro armisque & non etiam scriptorum fauore eruditorum profecisse, peruenisseque ad summum culmen & fastigium opinionis in mundo.

Romani armis & ope scriptorum eloquentissimorum emerserunt e tenebris.

Habebant illi multos strenuos milites, sed certe non laborabant inopia virorum eloquentissimorum, quorum opera & famam & imperii sui fines pariter volebant

A.M 4080. A. Chr. 118. bant immortalitati consecrare. Ita vtroque stylo, ferro nimirum & penna, tantum valuerunt, vt ad eam diem res eorum immarcescibiles esse videantur. Quare cum agitur de A fama & de finibua, non admodum nostri scriptores *Ptolomaeis* & *Cornelijs* fidant, alias a scopo aberrabunt. Historia Babylonica Rheni Sarmatas ad Rhenum vsque prouehit, & nostri scriptores vltra Istulam & forsan ad Roxolanoa eos detrudunt, ex patria sua Germaniam faciendo. Sed nihil facilius est, quam ex alieno liberalem esse. Liquet autem ex scriptoribus, Bructeros seu Brunsuingos & Zenones fuisse quondam accolas Rheni, sed bellorum iniuria a *Germanico* Duce Romano fuisse reiectos ad interiora Germaniae. Necessitas igitur adegit eos, vt quantum eis isthic adimeretur, tantum hinc eis accederet. Praeterea, quod Romani gloriabantur de Ger- B maniae possessione, id tam apud suoa quam apud extraneos profuit eia, vt ex Germania Europam fere facerent, & vt deuicta ad tempus Germania pro dominia totius septemtrionis sese venditarent. Noti sunt *Domitiani* Imperatoris Romani de Sarmatis & Dacibua pseudotriumphi, qui cum deuictus esset, & turpiter se dedisset, tamen victorem se palam non est veritus gloriari. Sia & *Commodus* Imperator de Germanis nondum victis triumphum egit. Hoc sane & aliis forsan vsu venerat; sed res saepius male gesta scriptorum bonorum eloquentia corrigebatur. Quod si maiores nostri tales & tam fa- C cundos adepti fuissent aduocatos, hauddubie res suas illustres multo illustriores clarioresque reddidissent.

CAPVT XI.

De Temporibus Antonini Pii.

Anno ab orbe condito 4102.

Anno Christi 140.

A.M. 4102. A.C. 140. ANte mille & quadringentos annos *Antoninus* successit *Adriano*, qui princeps multis laudibus a scriptoribua celebratur. Hic etiam Dacorum & Alanorom armis lacessitus fuit, nullum tamen memorabile praelium tum factum fuisse memoratur. Satis enim fuit ei si quoquo modo a limitibus Romanis D eos amoueret & propulsaret. Nam irritare animos bellicosae gentis nequaquam e re & vtilitate Reip. iudicauit. Dicere enim hic solebat, malle se vnum ciuem seruare, quam mille hostes interficere.

CAPVT XII.

De Temporibus Aurelii Antonini.

Anno ab orbe condito 4125.

Anno Christi 163.

A.M. 4125. A.C. 163. DIxi paulo superius, & meminerunt etiam mediocriter versati in historiis, in eo limire, Minorem Poloniam versus, qua itur Vienna Cracouiam, bella difficilia Romanos gessisse cum populis Sarmaticis, quod vel ex bello *Marci Antonini*, quod biennium durauit, contra Sauromatas & Germanos finitimos manifestum esse potest. Malo autem rem gestam ipsorum historicorum verbis exprimere, cum ea de re non modo scriptores historiarum, sed etiam ecclesiastici *Tertullianus* & *Eusebius* memoriae prodiderint. *Marcus Antonius*, inquit, *cum in Germanos & Sarmatas expeditionem mouisset, & exercitus siti afflictaretur, in rerum desperatione fertur fuisse. Milites vero legionis, quam Melitinam vocabant, genua in ipsa acie contra hostes ad terram vsque curuasse, sicut & nobis orandi consuetudo est, & ad supplicandum Deo esse conuersos. Cum autem hostibus spectaculum hoc insolens appareret, fertur aliud quiddam insolentius subsecutum, fulmen videlicet, quod hostes in fugam impulerit, & imbrem ad refocillandum exercitum, qui iam totus siti afflictaretur*: Addit *Apollinarius*, quod legio illa, cuius precibus factum fuerat hoc miraculum, ex eo tempore peculiarem appellationem ab Imperatore obtinuerit, vt Romana lingua fulminea, Graece κεραυνοβόλος vocaretur. Hoc exemplo probatur vtrumque, & quod militia sit concessa a Deo Christianis, & quod infidelibus propter religiosos & Deum timentes supremus moderator rerum opituletur, qui est exercituum dux, & vltimum refugium mortalium.

Sarmatarum cum Romanis bella sub M. Antonino.

Notum est autem Melitenses fuisse ex insula vicina Siciliae, pro cuius possessione cum Turcia etiam nostra aetate Christiani atrocia bella mari & terra gesserunt. Isti erant Christiani, apud quos *Paulus* Apostolus, dum nauigaret Romam, dicturus causam coram Caesare, praedicabat Euangelium, eiusque opera ad fidem Christianam fuisse conuersos non sine graui coniectura multi credunt. Cuiua rei quoque superius mentio facta est.

Melitenses qui fuerint.

In eadem historia fit quoque mentio *Squadorum* & *Marcomanorum*, qui etiam Romanis cum Sarmatis sese opposuerant. Qui autem fuerint *Squadi* & vbi locorum tunc habitarint, varie de hac re doctores sentiunt, nec tamen multum inter se differunt. Sunt in Maiore Polonia quae *Quidzinum* & *Squidzinum* vocantur, cognomine admodum proxime ad Sqoadorum appellationem accedente. Est etiam in Prussia *Quidzinum* oppidum ad flumen Ossam, non procul a Rogozno. Iam Quadi, Ossi, Gotthi contermini sibi erant olim. Forsan igitur reliquiae eorum illic consederant. Alii ex eleuatione altitudinum & latitudinum Geographicarum deprehendunt, locum eorum incidere eo, vbi nunc est Petricouia. Sed non cohaerent ista cum *Taciti* descriptione, qui dicit Ossos, Burios claudere

Squadorum locus & sedes.

terga

A.M. 4125. A.Chr. 163.

terga Marcomanorum & Quadorum. Citius ergo crediderim Ossos ibi mansisse. Expresse autem *Eusebius* dicit gestum hoc bellum fuisse cum Germanis & Sarmatis: at Sarmatis A sane nihil negocii cum Romanis fuisset, si vltra Istulam, Russiam versus habitassent, vt picturæ *Ptolomæi* indicant. Sed quia hoc prælium ad fines Boëmiæ fuisse scribitur, ad syluam Gabretam & montes Sudeti, fines igitur Sarmatiarum contiguitatem quandam isthic habuisse credibile est. Nam & appellatio montium Sudeti omnino dialectum Ruthenicam sonat, sicut & sylua Gabreta, qui inquam montes non multo post Vandalici sunt appellati *Dione* autore. Ponuntur etiam populi Sudinii in Sarmatia à *Ptolomæo*, in illa ora vbi est Prussia. Verum illustrandi huius negocii causa adhuc *Orosium* de eodem bello ad eum B modum scribentem audiamus: *Nam cum insurrexissent gentes immanitate barbara, multitudine innumerabiles, hoc est Marcomani, Qualii, (secundum alios Quadi,) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & omnis pene Germania, & in Qualos vsque progressus exercitus, circumuentusque ab hostibus esset, & propter aquarum penuriam potius sitis quam hostium periculum sustineret, ad inuocationem nominis Christi, magna fidei constantia quidam milites conuersi sunt, subitoque tanta vis pluuia effusa est, vt Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterreret, complures eorum occideret, in fugamque cogeret, quorum terga Romani vsque ad internecionem cædentes gloriosissimam victoriam, & omnibus fere antiquorum* C *titulis præferendam, rudi paruoque militum numero, sed potentissimo Christi auxilio reportarunt.* Hactenus *Orosius*. *Eutropius* locum pugnæ nominat: *Ingenti ergo*, inquit, *labore & moderatione cum apud Carnutum iugi triennium perseuerasset, bellum Marcomanicum confecit.*

Montes Sudeti.

Ex Orosio.

Pugna Carnutana & causa eius.

Nominat hic *Orosius* locum pugnæ in finibus Squadorum, quorum domicilia erant hic alicubi inter Cracouiam & Wratislauiam, vt doctiores traduot, regio tamen & fines eorum protendebantur Morauiam & Boemiam versus. Et quia Sarmatis Vandalos coniungit, venio in eam sententiam, vt putem *Ptolomæi* temporibus partem Vandalorum ibidem prope Sudeti montes habitasse. Nam *Dion* historicus, qui statim est *Ptolomæum* D subsecutus, Sudeti montes Vandalicos vocat. Si autem Vandali, etiam & Sorabi eis coniungendi erunt. Quod si Sorabi, ergo & Sarmatæ. Fatentur enim Germanici scriptores Sorabos gentem esse Sarmaticam, nomenque Soraborum & Sarmatarum non longe syllabis etiam a se differre scribunt. Mores autem studia simillima & lingua etiam testantur Vindas illos & Sorabos ex vna stirpe

Sorabi & Sarmatæ iidem erant autore supplementi Carionis.

proficisci, & pariter innatos in illis oris ad Albis ripam consedisse. Hæc de Antonii temporibus, qui post eam pugnam in Pannoniam castra promouerat, ibique vitam cum morte commutauit. Sæpius autem in illis limitibus bella fuisse agitata, vel illud documento esse potest, quod Romani isthic coacti sunt tres legiones continuo asseruare, quarum stationes & territoria annotat *Ptolomæus*. Legio Germanica decima ad Passauiam. Legio Germanica 14, ad flumen Rab. Legio prima auxiliaria ad Salam flumen Aenipontis.

Stationes legionum Romanarum.

Quia hoc bellum fuit stupendum & miraculo insigni cœlitus confirmatum, ideo ab omnibus scriptoribus, præsertim vero Christianis celebratur. Præterea duo Imperatores Romani illud administrabant, cum *Antonio Aurelius Commodus*. Ideo terror tantus vicinos teges ob Romanorum apparatum formidabilem incesserat, vt cum ad Aquileiam exercitum promouissent, plerique reges pœnitentia moti belli ducti, tumultus autoribus cæsis veniam deprecarentur. In hoc bello quia Quadorum mentio fit crebra, iden operæ pretium est nos aliquid de eis dicere, vt stirpe & loco habitationis eorum cognito, circumstantiæ historiæ clariores reddantur.

Bellum Carnutanum quam celebre fuerit & formidabile.

Designat patriæ locum *Quadorum Ptolomæus* lib. 3. cap. 11. *Sub sylua*, inquit, *Hercynia sub Orcino nemore Quadi. Sub quibus ferri minera & lunæ sylua.* Syluam autem Hercyniam denotat. Inprimis nominat montes Sudeti Bambergensis; nunc sub montibus Sudeti ponit syluam Gabretam, prorsus è regione montium Sarmaticorum vltimi iugi. Inter ergo prædictam syluam & Sarmaticos montes syluam ponit Hercyniam, id est, resinæ abundantem, piceam. Sub sylua hac statim Quados ponit, *Sidirorichias* ibidem, id est, ferri mineras. Si nunc altitudinum & latitudinum numerum inuicem conferas, locus non remote capitis Oderæ aut paulo superius veluti digito designatur. Nam *Cornelius Tacitus* affirmat Gothinos populos claudere terga Marcomanorum & Quadorum Istulam versus. Quæ descriptio prorsus respicit *Bregam* vel *Wratislauiam*. Nam ibi Gotthorum sedes fuisse apparet. Ideo Oderam *Gutalum Plinius* vocat, à Gotthis puto dictum, sicuti à Vasta Varinos vel Burios, à Vandalo flumine vel Vistula, Vandalos, Sueuos à Sueno flumine, quæ nunc Sprea dicitur, & in Odram non remote à Stetino incidit. Et expresse *Strabo* dicit: Gotthorum fines cum finibus Sueuiæ coire: *Getarum*, inquit, *fines à finibus Sueuiæ porriguntur*. Sed diligentissime obseruandum & notandum, quod dicit *Cornelius Tacitus*: *Gothini*, inquit, *tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt.* Ex quibus verbis liquet, illam totam regionem Sarma-

Quadi vbi habitauerint.

Locus pugnæ inuestigatur.

Fines Getarum iuxta Strabonem. Cornelii sententia verior.

A.M. 4125. tiam fuiſſe, & ditionis Sarmatarum. Cur
A.Chr. 163. enim Gotthos alienigenas vocat, ſi indigenæ iſthic Sarmatæ non eſſent. Cur imponunt tributum & exigunt Sarmatæ à Gotthinis, Osſis, & Buriis, ſi domini & hæredes non ſunt illorum locorum, vbi Gotthi metalla effodiebant? Dicit enim *Tacitus*: *Gotthini quo magis pudeat ferrum effodiunt*. Cur denique præcipue molem belli iſtius contra *Antanium* Marcomani & Sarmatæ & Quadi ſuſtinent, ſi non pro patria pugnabant? Atque hic iam clauſos manibus tenemus *Ptolamaum* & Ptolomaiſtas qui vltra Iſtulam Sarmatas ex patria ipſorum expellunt, qui Germaniam ex Polonia faciunt, qui denique cum Ptolomæo Germaniam Iſtula tenus terminari fingunt, & inde vbi eſt & fuit ſedes & vmbilicus Maioris & Minoris Poloniæ, Polonos vt exules in exilium eiiciunt. Cur enim alienigenas Gothos faceret *Tacitus*, ſi indigenæ non eſſent Sarmatæ? Cur tributum imponunt Osſis, Gotthis, vt inquilinis? Cur Vandalos Sarmatas ab occidente cum Marcomanis limites habuiſſe *Iarnandes* narrat? Cur tam difficilimi belli aleam ſuſtinent? Cur idem *Iornandes* dicit Gothos in Vandaliam quondam ſe inſinuaſſe cum venirent aliunde? Cur *Iulius Capitolinus* Hermondoros, qui ad caput Albis habitabant & Marcomanos Sarmatis adnumerat? Cur *Dion* dicit Albim ex Vandalicis montibus oriri, ſub quibus hoc bellum geſtum prædicatur? Nam Vandali tum proprie Sarmatæ vocabantur, quos *Ptolomaus* maximas gentes vocat Sarmatiam incolentes. Ante ergo bella Vandalica & Gotthica illas regiones occuparunt Boëmi, Vandali ad Albim, vbi nunc Vendæ & Sorabi manent. Sed de Vandalorum & Gotthorum origine paulo inferius dicturi ſumus, ideo ad illum locum reliqua reiicimus. *Annius* ſcriptor refert Quados primo ad confluentem Danubii & Narrabonis, qui Rab hodie dicitur manſiſſe. Et ex *Eutropio* lib. 6. apparet eosdem etiam in Heluetia aliquando habitaſſe, aut ſaltem eis commilitaſſe. *Strabo* etiam libro 7. dicit: In illo tractu ad Danubium Boemorum regem *Marobudum* regiam ſuam habuiſſe, illucque Marcomanos ὁμοεθνεῖς, id eſt, gentiles & conterraneos ſuos tranſtuliſſe. Iam quia Marcomanos Sarmatis iungunt ſcriptores plerique, non eſt difficile coniectare Boëmos illos veteres ſicut & Quados cognatos ſibi inuicem fuiſſe.

Ptolomei ſententia.

Fortiſſimum argumentum.

Quando proceſſerint Boëmi & Vandali ad Albim.

CAPVT XIII.

De Temporibus Pertinacis & Seueri, Gordiani, Philippi Arabis Imperatorum.

Anno abarbe condita 4034.

A.M. 4034. *Anno Chriſti* 225. & 247.

A. C. 225. & 247. PErtinax nihil memorabile cum iis gentibus geſſit, niſi quod mediocri cum laude Myſiam & Daciam rexit. Vſu autem iam receptum fuit eo tempore Romanis lectiſſimos viros ac fere ab Imperatoribus ſecundo loco habitos Sarmaticis gentibus opponere. Itaque aut per ſeipſos aut per viros opinione ſibi pares incepta bella continuare cogebantur. SEVERVM Imperatorem, quod poſt Pertinacem poſuimus cauſa eſt: Reminiſci enim debemus eorum, quæ ex *Dione* de Vandalis & Vandalicis montibus ſupra retulimus. Nam *Dion* hic, qui iſta memoriæ prodidit, vixit imperante *Seuero*. *Gordiani* vero temporibus iterum bella hæc Gotthica recrudeſcere cœperunt, inualeſcere tamen non poterant, quod vtrinque leuioribus præliis periculo virium facto, ad pacificationem deuentum fuit. *Philippi Arabis* temporibus, qui poſt *Gordianum* imperabat, primusque religionem Chriſtianam cum magna animi humilitate amplexus erat, iterum ad ingenium reditum erat. Nam Gotthorum ſollicitationibus tota Sarmatia excita vna cum Dacibus & aliis ferocibus populis petiuit Romanos bello, ac exercitu trecentorum milium conflato & conquiſito Myſiam Thraciamque multis ſeueritatis exemplis editis, nulli ſexui parcendo clade maxima affecit. Interim *Decius* cum exercitu, maximi tunc nominis Dux promouit caſtra, & paulo poſt cum imperii honores adiiſſet, ab Imperatore *Philippo* eis oppoſitus fuit. Sed aliquot præliis ſuperatus & victus, infecto bello, nulloque operæ pretio facto reuerſus eſt. Adminiſtrabat is tunc prouinciam in Illyrico, ac interfecto tandem *Philippo* machinationibus *Decii*, illi bellorum tumultus excitati deferueſcere cœperunt. Habemus iam Sarmaticæ hiſtoriæ ſeriem deductam poſt aduentum Chriſti ad annum 250.

Philippus Imperator Chriſtianus.

CAPVT XIV.

Decii Imperatoris Temporibus.

Anno ab orbe condita 4215.

Anno Chriſti 282.

IOrnandes eius temporis ſic texit hiſtoriam: *Cuius*, inquit, *receſſum* Decius *Imperator cognoſcens, & ipſi vrbi ſubſidium ferre geſtiens, iugo montis tranſacto ad Beroam venit. Ibique dum equos, exercitumque laſſum refoueret, illico* Cuina *dux cum Gotthis in modum fulminis ruit, vaſtatoque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thuſciam rurſus trans Alpes in Mæſiam proturbauit, vbi tunc* Gallus *dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectoque tam exinde, quam de hoſte exercitu, futuri belli reparat aciem.* Cuina *vero diu abſeſſam inuadit Philopolim, prædaque potitus,* Priſcum *ducem qui ibi erat, confœderauit, quaſi cum* Decio *pugnaturum, venientesque ad conflictum, illico* Decii *filium ſagitta* A.M. 4215. A.Chr. 282.

Cuina dux Gotthorum.

Imperator Decius cum filio perit.

A.M. 4215. A.Chr. 282.

sagitta saucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos militum animos dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio vnius militis, non est Reipubl. diminutio: *tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem aut vltionem filii expescens, sed circumseptus à Gotthis & ipse interficitur, imperii finem vitaque terminum faciens.*

CAPVT XV.

Sub Valeriano Gallieno & Claudio Imperatoribus.

Anno ab orbe condito 4217.
Anno à Christo 256.
Ante annos 1400.

A.M. 4217. A.Chr. 256.

COpiis *Decii* in Illyrico per Sarmatas attritis, Romanorum ille ardor & libido mouendorum bellorum mitescere & fatiscere cœpit. Et conquieuerunt illi aliquantisper, & fœdus cum Gotthis eodem tempore renouarunt. Sed Sarmatæ fortunam sequuti Pannoniam populabundi vastant, ac tandem exercitu transportato in Asiam, Nicomediam propemodum deleuerunt, Bythiniam vastarunt, Macedoniam & Thraciam longe lateque populati sunt. Non parum autem conatus eorum adiuuit calamitas *Valeriani* Imperatoris. Is enim tum anno imperii sui quarto in orientem contra Persas expeditionem susceperat, tandem victus captusque a rege Persarum *Sapore* in extrema senecta à ceruice ad pedes excoriatus est. Multa etiam alia crudelitatis in eum exempla edidit. Nam ad maiorem Romani nominis contumeliam, quoties equum conscendit, pedem ceruici *Valeriani* imponebat, ac pro scabello eo vsus est. Tanta est humanarum rerum vicissitudo, vt ille, qui in culmine rerum sedebat, humi repere & conculcari se, caputque subiicere cogatur; & rursus alternante fortuna, qui fortunæ successu exultare videbatur, ad extremam miseriam redigatur. Interim *Gallienus Valerii* filius voluptatibus deditus Bacchanalia viuebat. Adde quod triginta illi Duces, qui a suis exercitibus creati, pro Imperatoribus se gerebant, partim inter se dimicando, partim ab aliis extraneis petiti, imperii vires non mediocriter tum labefactarunt. Hæ tres causæ Sarmatarum Getarumque successus in vastandis illis regionibus non mediocriter adiuuerunt. Verum cum aliquantisper eis fortuna indulsisset, liberiusque soluta disciplina militari per Achaiam agendo prædas vagarentur, a *Machario* quodam dissipati oppressique sunt. Altera vero pars exercitus eorum Asiatici, qui vt dictum est, Bythiniam & Nicomediam occuparat, promouit castra Ephesum vsque, illicque templum celeberrimum, quod totius Asiæ sumptibus extructum, & longo temporum æuo locupletatum fuerat, vno momento ab eis igni absumptum est, forsan æmulatione quadam ad hoc inducti, qualis animos religiosorum pari studiorum propensione inter se certantium, suaui quodam delirio non raro afflare solet: vel potius ita persuasum habebant, suæ Deæ *Taurica* templum non posse ad eam celebritatem & famam emargere, nisi *Diana* Asiatica, æmula eius, ab ipsis è medio tolleretur. At Deus, qui sacrilegis est fuitque semper infensus, amplius illam eorum insolentiam coniunctam cum auaritia non tulit. *Claudium* namque vt cum copiis eis obuiam iret concitauit, qui cum numerosiorem exercitum haberet (trecentis enim fere millibus constabat) eos consequutus partim cædit, partim capit, classesque eorum dissipat, & nauium ad duo millia alias mergit, alias ad deditionem cogit. Fuit hoc prælium ad flumen Tyram, quem Nestrum vocamus, fere in conspectu *Diana* ipsorum & templi Taurici, quod forsan spoliis ditare cogitarant. Quanto in metu & trepidatione tum fuerint Romani, detexit eorum gaudium incredibile in quod eruperunt, cum de *Claudii* successu & victoria reportata audissent. Viuentem enim adhuc præconio admodum fauorabili ad eum modum ornarunt: *CLAVDI AVGVSTE, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu princeps.* Mortuo vero aliquanto post, clypeum aureum, in quo imaginem eius exsculpserant in Capitolio collocat. Acciderunt hæc ante mille & quadringentos circiter annos.

Asiam Sarmatæ vastant.

Imperatoris Valeriani calamitas.

Triginta tyranni.

Templum Dianæ Ephesinæ combustum.

Locus pugnæ Claudii ad Tyram.

CAPVT XVI.

Aureliano Imperatore regnante.

Anno ab orbe condito 4235.
Anno Christi 274.

A.M. 4235. A.Chr. 274.

POst illam dimicationem quieuerunt aliquantisper Getæ & Sarmatæ, ita tamen vt semper de vlciscendis iniuriis & vindicandis finibus, pellendisque ex Dacia legionibus cogitarent. Tandem sub hoc imperatore, duce *Canabo* regeque suo Romanis bella intulerunt, sed re male gesta, Rege amisso fortunæ cesserunt, seruantes se melioribus temporibus. Desiderati sunt multi ex eis, ita vt Danubium cum quinque tantum millibus traiiciendo domum dilapsi sint. Habuit *Aurelianus* Imperator summam peritiam bellorum Sarmaticorum Geticorumque, quam sibi comparauerat tempore *Claudii*, a quo præcipuus dux belli & magister equitum contra Gothos designatus fuerat. Cum igitur multo vsu habitum sibi acquisiuisset, nil eum latebat, quicquid etiam machinarentur hostes, & in promptu occurrebant ei artificia, norat quid sequendum, quidue vitandum ducenti bellum cum gente bellicosa. Narrat *Iostus* vir clarissimus qui compendium

Canabus dux Sarmatarum.

A.M. 4235. A.C. 274. pendium quoddam historiæ Polonicæ paulo ante nostram ætatem conscripsit, quod in ea pugna quædam fœminæ bellicosæ interceptæ a Romanis & in triumpho ostentatæ fuerint, quas ex numero Amazonum antiquarum fuisse creditum sit. Videtur autem ad *Zenobiam* illam Palmyrenorum reginam alludere. Sed hæc fuit ex veteri stirpe Ptolomæorum oriunda, non ex Sarmatico sanguine. Hæc inquam cum aliquoties feliciter signa cum exercitu Romano contulisset, tandem ab *Aureliano* capta fuit, dum inter crepitus gladiorum ad securiorem locum se recipere pararet. Perducta demum Romam in quodam admirando ornatu, stupentibus cunctis in illa pompa præ admiratione maiestatis in fœmina lectissima. Hæc vna cum filiis & filiabus ante triumphalem currum Imperatoris ostentata fuit. Felicior certe *Cleopatra Antonii* tum reputabatur, quæ prævidens hunc euentum, serpentibus vberibus admotis perire maluit, quam se afferuari ad triumphorum & triumphantium ludibrium spectaculorumque se præbere materiam. Hic iterum vicissitudo rerum cogitetur. Quæ fuit victrix regis *Saporis* & triumphatrix clarissima, ipsa demum ludibrium fortunæ experta est, dum Romanæ plebis etiam vilissimis quibusque spectanda proponitur. Creditum est a multis alteram *Semiramidem* fuisse, dum in se oculos cunctorum conuerteret. Nouitas hæc Imperatorio triumpho magnam & raram accessionem fecit. Fuit & aliud bellum *Aureliano*, ab altera parte occidentem versus cum geotibus stirpis Sarmaticæ, Boemis inquam & Marcomanis, qui nunc Morani vocantur. Hi ingressi Italiam, similem Cimbrico, vrbi Romanæ terrorem incusserunt, multique vtrinque trucidati sunt. Sed tamen fortuna a partibus Imperatoris stetit. Scio doctorum sententiam de gente antiquorum Boemorum, qui *Ptolomæo* Boii dicuntur. Sed sicut Germanis parum detrahitur, eo quod ii, qui nunc Germani nominantur, olim Celtæ vocabantur, ita Boemi licet Czechorum accessione, aliqua ex parte renouati sunt, tamen ideo, id quod antea fuerunt, esse non desierunt. Adiecta autem illa obseruatione de Vaodalis & Vandalicis montibus, quod iam ante *Aureliani* tempora, illa spacia, vbi est Boemia occuparint, omnino nullum absurdum restabit, si Boemos illos & Morauos, qui Italiam inuaserant, & contra *Aurelianum* in acie steterant, progenitores horum Boemorum, qui gentiles nostri sunt, vocauerimus.

Mulieres Amazones.

De hac re lege Lucium Florum.

Boemorum origini a Boiis veteribus nihil detrabitur, etiamsi postea Czechi eis admisti sint.

CAPVT XVII.

Imperante Probo Augusto.

Anno ab orbe condito 4240.
Anno Christi 281.

A.M. 4240. A.Chr. 281. SVb hoc Imperatore Romani denuo exercitus duxerunt in regiones transalpinas, & Germaniam Galliasque vastando, hominum ad 40. millia trucidasse feruntur, de qua re *Orosius* legatur. Et quia Sarmatis minime formidabilia erant arma Romanorum, iam enim multo vsu eis assueti erant, ideo non expectando dum ad fines eorum pertingerent, illos auerterunt, transmissisque exercitibus intima Illyriæ petierunt, legiones Romanas ad arma prouocantes: pugnatum est vario Marte, tandem repressi cesserunt. Irritati Romani a Sarmatis, furorem suum in Getas populares Sarmatarum effuderunt, ad deditionem eos coegerunt. Vnum est, quod notandum venit. Illis temporibus inter alias pœnas, quibus victores victos multabant, illa non postrema fuisse memoratur, quod Pannoniis interdictum fuit, vt a vinearum cultu prorsus abstinerent. Et videtur quidem in speciem res ista minoris momenti, sed tamen beneficiis Dei quæ exhilarandis mortalium animis seruiunt, frustrare humanum genus, & pariter ægrotos cum sanis, bellatores cum imbellibus incommodo tanto in discriminatim afficere, videtur iniquum. Liquet igitur edictum hoc ab impotentia animi profectum fuisse. Fertur etiam nunc, Turcam Christianis quibusdam regionibus, quæ quondam generosissima vina producebant, vinearum cultum interdixisse, sed alio respectu, nimirum, quod id ex præscripto superstitiosæ religionis facere se prætendit. Sed *Probus* Imperator nequaquam improbe fecit, quod edictum illud relaxans, iterum militibus in Sirmio vites plantare permisit. Vnde vini origo est, quod nostri *Seremskie vino* vocant. Hæc *Eutropius*.

Sarmata Romanos lacessunt.

Vinearum cultus interdictus Pannonis.

Sirmiensia vina.

CAPVT XVIII.

Sub Caro Narbonensi Imperatore.

Anno ab orbe condito 4248.
Anno à Christo 286.

A.M. 4248. A.C. 286. QVoad *Probus* vixit, virtutis eius & dignitatis habuerunt rationem gentes nominatæ; at illo in Asia fato horribili præter opinionem, cum se iam accingeret bello Getico, sublato, Sarmatæ rursus Pannoniam repetierunt, Thraciamque irrumpentes inuaserunt. Hos *Carus* repressit multis captis aliisque trucidatis, quorum 20. millia fuisse creduntur. Mirandum est, tot funesta & atrocia bella has gentes cum Romanis reintegratis viribus gessisse, multoties vtrinque exercitibus concisis, & tamen recollectis viribus, & resumpto animo denuo noua & continua bella ciere potuisse. Miramur Veientum, Samnitum bella *Livium* legentes, toties repetita & toties sopita, cumque infinitæ myriades ex ea gente a Romanis iugulatæ tradantur, quomodo vel vna anima post illas clades ex illa stirpe superstes manserit. Sed si res Samni-

Collatio bellorum Samnitum cum bellis Sarmaticis & Gotthicis.

A.M. 4248. A.Chr. 286.

Samnitum sunt admirationi, conserantur enim eis prælia Sarmatica Geticaque vsque ad vastatam captamque ab eis & Vandalis vrbem Romam, & inuenientur tot trucidata cadauera, vt eorum molem & numerum vix ipse orbis terrarom supportare posse videatur. Incipiendo enim ab *Augusti* temporibus vsque ad vastatam Italiam; per annos 400. hæc laniena durabat. Et vocatur quidem Tigris flumen fatalis Romani Imperii limes, qnod ibi *Crassus*, *Carus* & alii complures clarissimi duces Romanorum ceciderunt.

Compendium Chronologicum Rerum Sarmaticarum per hos sexaginta annos gestarum ad Constantinum vsque Magnum.

Maximi Imperatoris stupenda fortitudo.

Anno 240. *Maximus* patre Gottho *Mecca*, matre Alana, quæ *Ababa* dicebatur natus. Is cum esset stupendæ & fere plusquam Herculeæ fortitudinis, in Imperatorem Romanum fuit electus. Scribit de eo *Iornandes*, quod solus sedecim milites superauit. Imperatorem in equo varie flexus rotantem & procurrentem cursu adæquauit, ita vt equus fatigaretur, ipse interim ita infatigatus remanserit, vt statim in gratiam Cæsaris septem lectissimos recentes & valentissimos milites certando, luctando superaret. Multa etiam alia de eius fortitudine vide ibidem.

Decius.

Anno 252. *Decius* Imperator vna cum filio a nostris profligatus, filius sagitta traiectus, pater mortem filii vlcisci volens in Abricio flumine Thraciæ submersus. *Iornandes* de rebus Geticis, *Cassiodorus*, *Orosius*, *Eutropius*. *Iornandes* ad Philopolim locum pugnæ illius fuisse scribit.

Romani tributarii Gotthis.

Anno 254. *Gallus Hostilianus* cum nostris gentibus fœdus icit, non sine Romani nominis ignominia tributum eis pendens, sicuti olim quoque hoc idem tributum pendebant vsque ad *Traiani* tempora. *Pomponius* & *Blondus*.

Anno 257. Gotthi in Asiam irruperunt, omnia longe lateque igne ferroque vastantes. Et Ephesinæ Dianæ templum incendunt. *Iornandes*.

Anno 261. *Regilianus* a Mœsis Imperator factus: is cum Sarmatas vicisset, tandem a Roxolanis Sarmatis occiditur.

Anno 262. Græciam, Macedoniam, Pontum, Asiam, & alias prouincias nostræ Gentes deuastant, hæc *Cassianus*, *Blondus*, *Trebellius*, *Iornandes*.

Sarmatarum expeditiones in Pannonias quot fuerint & quanto tempore.

Anno 266. Sarmatæ & Qnadi Pannonias occuparunt, *Eusebius*. Et reuocandæ hic in memoriam expeditiones Sarmatarum pro obtinenda Pannonia. Prima sub *Tiberio*. Secunda sub *Antonino Philosopho*, tempore belli illius famosissimi ad montem Carnutum. Tertia hæc sub *Gallieno*, tandem sub *Constantino* & *Valentiniano* de quibus postea. Hic videant illi, qui dicunt Germanos habitasse, vbi nunc est Polonia, ante tempora *Constantini Magni*, cum Sarmatæ tunc non modo vbi est Polonia, sed etiam vltra Danubium regnum suum extenderint, vt liquet ex istis tribus eorum expeditioni-

B

Traiectus Sarmatarum & via trita in Pannoniam.

Marobudi regia Buda.

bus in Pannonias. Trita autem eis via fuit, quod Poloni *Slak* vocant, Pannoniam versus, per vallem ad flumen Sola, Vag, Rab, quem *Ptolomaus* Narbonem vocat. Illiae traiectus eius fuit trans Danubium. Ergo regio illa ex ea parte Danubii, vbi est Cassouia & Pestum, pro Pannonia non reputabatur a veteribus, sed fuit regnum *Marobudi* regis Marcomanorum, de quo supra ex *Strabone* & *Cornelio Tacito*.

Anno 271. A *Claudio* Gotthi victi cum Illyricum vastarent.

Anno 273. Sarmatæ & Sueui a *Valeriano* victi in Pannonia, & *Canabus* dux Gotthorum trans Danubium interemptus. Quasi enim ex composito inter istas gentes res gerebatur,

C

Ostrogotthi Illyricum, Visogotthi Pannonias vastabant, Marcomani vero Mediolanum, quo etiam tempore 15. millia Germanorum ad lacum Benacum cæsa esse prædicantur. Lege *Vopiscum*, *Trithemium*.

Transitus Ostrogotthorum, Visogotthorum & Romanorum.

Ostrogotthi seu Gotthi per Mysiam ad pontem Traiani transmittere exercitus solebant: Visogotthi seu Sarmatæ ad confluentem Danubii & Narbonis, quem *Rab* hodie dicimus, per prouincias *Marobudi* regis Marcomanorum: Romanis veteribus trita via fuit per mare Adriaticum, flumen Benacum, stagnum *Scutari* dictum, & tandem per Sauum & Drauum. Aut ex Thracia recta in Mysiam inferiorem penetrabant.

LIBER QVARTVS,

IN QVO EA QVÆ ACTA SVNT A TEMPORIBVS CONSTANTINI MAGNI AD TEMPORA CAROLI MAGNI COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

Hoc tempore commigrante CONSTANTINO *Constantinopolim, à Romanis ad Græcos imperium translatum fuit. Vnde eo tempore maxima mutatio secuta est. Ergo hinc librum quartum auspicabimur. Quid que secum hæc commigratio attulerit, mox apparebit.*

CAPVT I.

De Constantini Magni Temporibus.

Anno ab orbe condito 4270.
Anno Saluatoris 310.
Abhinc anno 1275.

A.M. 4270.
A.Chr. 310.

Constantinus Magnus* ad tantum fastigium honorum euectus, inuenit imperium non modo turbatum, sed etiam Sarmaticis Geticisque bellis ita languefactum, vt etiam Imperatores Romani Scythis pendere tributa, pacemque ab eis redimere cogerentur. Ideo *Constantinus Magnus* coactus fuit Roma Constantinopolim sedem imperii transferre, vt ibi arcem belli erigens contra Sarmaticas gentes (nominatim enim hi exprimuntur) propiore opportunioreque loco eorum insultus commodius reprimere posset. Nam toties in Græciam ire, Romam redire & rursum reuerti, quoties buccina ex specula signum hostilis aduentus daretur, secumque tentoria, machinas & alia impedimenta bellica trahere, minime ex re & vtilitate Relpub. Romanæ iudicabat. Sed res comprobauit, consilium illud fuisse minus salutare, & medicinam illam morbo fuisse deteriorem. Nam cum cernerent Vandali & Gotthi aliæque gentes Sarmaticæ exhaustam Italiam ducibus belli & milite strenuo propter illam Imperii translationem, quam præcipuus flos nobilitatis Romanæ secutus erat, nacti hanc occasionem, vniuersam belli molem exemplo *Hannibalis* in Italiam transtulerunt, vt ita hostem suum tanquam beluam in sua arena & latibulis citius conficere possent. De quibus rebus inferius locupletius dicetur. Narrant & aliam causam eius instituti *Constantino* fuisse, nimirum vt ex vna fidelia vtrumque parietem dealbaret, hoc est, vt ipsemet vtroque Imperio tam orientali quam occidentali potiretur. Nam quantas difficultates & pericula illa distractio Imperii, abunde testatur exemplum socialis belli cum *Licinio*, cum quo aliquoties admodum periculose dimicauit. Quænam autem aliæ causæ occultiores Imperatorem mouerint impulerintque ad eam commigrationem, cum omnis mutatio sit periculosa, curiose non disputo. Satis tamen constat, quod locus ille Bosphori instar portæ fuit septemtrionalibus & orientalibus gentibus, quo superato intima imperii penetrare, prædas agere, & singula executere quoties libuit semper poterant. Ideo in illis angustiis durabile præsidium collocare ad perpetuandam firmandamque maiestatem Romani Imperii plurimum referre intelligebat, & hac specie consilii oblata ad perficiendum institutum animum adiecit. Sede autem translata Constantinopolim, non statim *Constantinus* ab initio, sicuti nouus hospes, volebat vicinos asperioribus bellis aggredi aut fatigare, ne videlicet concitatis in se animis omnium, omnium etiam simul arma experiri cogeretur. Itaque prius consiliis quam armis rem confiscere tentat, & Scythas quidem primo legationibus mansuefacit, deinde vbi iam satis deuinctos sibi intelligebat, eum Sautomatis eos inuicem committit, vt scilicet inter se digladiando
A mutuis vulneribus labefactati citius concidesent. Tale consilium olim Romanis & nunc Turcis non inusitatum in difficilibus arduisque rebus fuit. *Eusebii* verba sunt: *Cum Scytha contra Sauromatas insurgerent, Sauromata domini seruos ad vlciscendum hostes suos Scythas armarunt, qui cum victores euasissent, inflati successu, scuta sua contra dominos leuarunt, ac cunctos à suis sedibus pepulerunt, ita vt expulsi & deserti in fidem & clientelam Imperatoris* Constantini *confugere cogerentur.* Scribit deinde *Eusebius*, quod Imperator eodem tempore magnam partem Sarmatarum in milites delegerit, aliis vero agros ad colendum diuiserit. *Hoc consilium prudentissimi*, inquit, *principis be-*
B *ne eis cessisse & ipsi fatebantur. Nam postea siue beneficentia illa Imperatoris mansuefacti, siue metu perculsi, præsidia armata contra se Constantinopolim adducta ceruicibus suis semper parata cernentes, intra fines suos se continuerunt, fœdusque cum Imperio renouatum annis fere septuaginta vsque ad tempora* Valentiniani *inuiolata fide tenuerunt* & *custodierunt.* Subiiciam & hypotyposim, in qua describit habitum, vestitum & ordinem quo ante Imperatorem stare solebant, vt ex ornatu etiam externo progenitores nostros cognoscere queamus: *Ex ordine*, inquit, *stantes coram Imperatore videres, quibus stola erat peregrina, ac varia*
C *habituum species, & coma cum capitis tum barbæ admodum prolixa, ac aspectus facierum rigidus* &c. *Corporum etiam statura excellentes magna, & alii vultu erant rubicundi, alii niue candidiores, alii colore temperato.*

Anno Christi 336. Romani Gotthos in Sarmatarum regno vicerunt. Hæc tradit *Hieronymus*, *Pomponius*, *Eutropius*, & Ecclesiastica historia. Sed ex *Orosio* huius belli descriptionem adscribam: *Mox*, inquit, *Gotthorum fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbarici soli sinu, hoc est Sarmatarum regione deleuit Constantinus* &c. Ex quibus verbis liquet, quod aliquoties iam monstratum est, Gotthos in Sarmatia man-
D sisse, iamque in eorum stirpem transiisse. Nam de Visogotthis hoc intelligendum puto, qui hic ad Cracouiam & Gedanum habitabant. Nam quidam eorum metallicas mineras ad Sarmaticos montes effodiebant, vt ex *Cornelio* probatum est, quidam vero electrom ex mari Baltico colligentes inter Germanos distrahebant, vt ex *Plinio* quoque monstrauimus. Quo nomine *Tacitus* eos Sarmatis & Quadis tributarios fuisse aperte testatur. Sed tempore *Constantini* iam eos in tan-
tum

Romani tributarii.

Cur sedes Imperii à Constantino M. fuerit translata.

A.M. 4270.
A.Chr. 310.

Artes regia in Constantino Magno.

Habitus Sarmaticus.

Lib. 7. cap. 28.

Rebellio Gottorum

A.M. 4270. A.Chr. 310. *Tributum contra Sarmatas.* tum excussisse iugum Sarmatarum liquat, vt etiam ferro cum eis decernere non dubitarent. Forsan inflati fiducia thesaurorum, quos ex metallicis rebus apud suos benefactores sibi compararant, de viribus suis tantum præsumpserant. Huius victoriæ de Vandalis seu Sarmatis partæ historiam *Iornandes* late prosequitur libro de rebus Geticis. Describit primo *Gebericbum* regem, ex patre *Ouida* prognatum, id est, ex linea hæredibusque aurei velleris. Describit & *Visimirum* regem Vandalorum, quem ex stirpe quoque non minus clara *Atdingorum* processisse affirmat. Fuit etiam postea rex Polonorum *Lechi* filius *Visimir*, quo nomine apparet delectatum esse *Lechum*, quod id meminerat in vsu fuisse apud maiores suos Vandalos etiam bellicosissimos. Describit & locum illius pugnæ, in sedibus scilicet Gepidarum ad flumen Marisiam non procul a Visela, existimo vbl nunc Scepusium. Subiungit tandem diu durasse illud prælium inter Gotthos & Vandalos, ad extremum tandem a partibus Gotthorum stetisse fortunam, quo casu attriti Vandali reliquiæ eorum in Pannoniam commigrarunt, quam a *Constantino* Imperatore tunc impetrarant. In cuius etiam possessione postea fuerunt, vsque ad tempora *Honorii* & *Arcadii*, per annos nimirum centum triginta, & ex illa prouincia tandem euocati a magistro militiæ in Gallias & Hispanias abierunt. Annotat etiam *Iornandes* inter alias causas translatæ sedis ex Italia Constantinopolim, hanc non postremam fuisse, nimirum, quod mire delectabatur *Constantinus* habitatione loci talis, qui nondum vlla gentili Idololatria prophanatus esset, sicut fuit noua Constantinopolis.

Visimirus Vandalorum rex.

Marissia flumen nunc forsan Maryssa dicitur, non remote ab eo loco vbi oritur Visila.

Capvt II.

De Valentiniani Temporibus.

Anno à condito orbe 4330.
Anno à Christo 368.
Abhinc anno 1300.

A.M. 4330. A.Chr. 368. Post hos 70. annos Sarmatæ beneficiis & prudentia *Constantini* deuincti, sancta fœdera pacis retinuerunt vsque ad *Valentiniani* tempora. Quanquam autem *Constantium* Imperatorem filium *Constantini* cum Sarmatis quoque dimicasse commemorant, sunt tamen illa prælia quasi obiter facta, nec digna, vt cum sequentibus bellis comparentur, quæ partim ad Constantinopolim, partim ad vrbem Romanam, vtriusque scilicet imperii sedes occidentalis & orientalis, gesta sunt. Sarmatæ enim cum quibus sopita & non extincta erant fomina belli, ruptis Romanis finibus Pannoniam iam antea aliquoties tentatam, & a *Constantino Magno* donatam inuadunt, quam iniuriam *Valentinianus* vindicaturus, raptim negotiis in Gallia compositis cum exercitu occurrit, & ad Brigionem oppidum consedit. Sarmatæ audito Imperatoris aduentu, & quod magna contentione apparatuque ingenti administrandum hoc bellum decreuisset, vt eius primos impetus quoquomodo eluderent, Satrapas suos viros animi magnitudine & corporis proceritate conspicuos mittunt, qui eum hortentur vt depositis armis meliora de ipsis speret, & ad pacis studium eum inclinent, quos ille ad se ingredi iubet. Cumque præter opinionem spectatæ grauitatis vultu oculos eius perstrinxissent, Imperator ipsorum augusto aspectu motus interrogat, an cuncti Sauromatæ tales essent: Illi mirati procacius interrogatum, quod tempori & Imperatoriæ Maiestati minus conueniens apparebat, ad eius interrogata directe respondendum non censuerunt, sed tantum dignitatem suam tuentes, & Imperatoris leuiusculam percontationem perstringentes, quadam suffulti animi præsentia grauius respondent, Optimatea Sarmatarum ad ipsum venire, nec amplius. Quibus quatuor verbis ita animum eius pupugerunt, vt præ iracundia Imperator in furorem propemodum versus vociferando seipsum laceraret, & venam ruperit, & paulo post exagitatus intemperie affectuum, ebulliente sanguine, vitam cum morte commutarit. Oratores vero illi cum se ita despicabiles & contemtos cernerent, ea quæ viderunt & audierunt, ad suos renunciant. Ita vtrinque animorum exacerbatio illa propemodum fortuita, occasio fuit illorum fatalium bellorum, quæ Gotthica vocantur, eaque tam orientem quam occidentem versus. Commonefaciendum hic lectorem putaui de Sauromatis tum temporibus Pannoniam vexantibus, quos nonnulli dissimulato eorum nomine *Quados* vocant, speciem pro genere ponentes. Sed qui sint populi Squadi, quæ regio & fines eorum, & quod Sarmatis omnino annumerandi sint, libro 3. cum sententiam *Ptolomei* de finibus Sarmatiarum & Germaniæ explicaremus, puto me abunde docuisse. Si autem alieni adhuc ea in re minus satisfactum videtur, fruatur opinione sua. Interim eius opinioni tres sacræ historiæ scriptures opponimus, *Rufinum*, inquam, *Socratem*, & *Sozomenum*, qui bellum hoc describentes, legatos hos Sarmatas fuisse, & bellum illud a *Valentiniano* tum directe contra Sarmatas institutum fuisse demonstrant. Vnde irrefragabiliter, id quod supra quoq; ostensum est, sequitur Squados illos, qui de finibus cum *Antonio* bellum gessere, Sarmatas fuisse. Hæc acta sunt ante mille & 300. annos.

A.M. 4330. A.Chr. 368. *Legatio Sarmatarum ad Valentinianum.*

Capvt III.

De Valentis Imperat. Temporibus.

Anno ab orbe condito 4344.
Anno à Christo. 382.

In-

A.M. 4344.
A.Chr. 382.

INterim dum hic ab occidente futuri belli semina iaciuntur, ab oriente aliud emergit, quod præsens exitium Romanis copiis attulit. Et si res humanas æstimare licet, nihil A est esseque potest in Rebuspub. mortalium tam elaboratum, & tam sublime tamque firmum, vt satis viam sibi inuenientibus vltrices pœnæ ingenii humani consilia non superent. Getæ seu Gotthi Sarmatici populi, dum in Thracia & Pannonia militiæ vacant, ab Hunnis gente septemtrionali sedibus antiquis sunt pulsi. Res apud multos admirationi erat, quod genti bellicosæ & præpotenti ea acciderent, quæ imbellibus tantum metuenda sunt, cumque veluti ludibrio fortunæ expositi aliquantulum secum quid esset agendum in eo casu, quodue consilii genus arripiendum deliberarent, vicit plurium sententia, qui suadebant, potius Imperatores Christianos placandos, quam cum hostibus gente bellicosa, iam ad prælium parata, & dimicationem exposcente, Marte iudice, ferro decernendum & de possessione littoris Pontici, in vnius diei fortunam summam rei conferendam. Nec male consilium illud eis cessit. Nam præter expectationem id, quod optabant, Valens Imperator eis concessit & votis eorum annuit, habitareque eos siue in Mysia vellent, siue in Thracia permisit. Illi gratitudinis ergo religionem Imperatoris nempe Arrianam se amplexuros recipiunt & re ipsa amplectuntur, qua re Valentem ita sibi deuinctum reddiderunt, vt eorum virtutem in bellicis rebus, Romanis suis præferret. Iamque complures milites Romani quasi despici C se cernentes vacationem militiæ ab eo petebant & abiectis gladiis manus buri & vomeri applicabant agriculturæque se totos tradebant. Interim vero Getæ strenuam operam in arcendis hostibus defendendisque finibus ei liberaliter & prolixe promittunt. Imperator eis ita fidit, vt neque fœdus cum eis feriret, neque adimeret arma, vt in Italia antea moris fuerat: quicquid vero liberet & placeret eis magno suo & imperii totius malo permitteret. Militabant tum inter eos duo duces, quorum alteri Athalarichus, alteri Phritigires nomen fuit. Ferunt & Turingieos quosdam ex Germanis tum inter Gothos militasse. Et vt ego existimo, tunc tempo- D ris primum, per illam conuersationem, Getarum vetus cognomen in Gotthorum transformatum & germanisatum, hoc est, iuxta dialectum Germanicam depranatum fuit, vt postea pro Getis Gotthi passim appellari cœperint. Omitto hic quæ de ecclesiis Gothicis & earum Episcopis, deque Gotthicarum literarum inuentione scriptores tradiderunt. Apud scriptores ecclesiasticos talia legendo lector desiderium suum implere poterit. Redeo igitur ad bella eorum. Gotthi tunc duorum maximorum ducum ciuilibus bellis implicati erant. Sed *Athalarichus* maiorem potentiam acquisiturus auxilia Imperatoris implorabat; itaque adiutus eius copiis *Phritigerum* superat, solusque regno potitur. Fuerunt tandem aliquantisper eorum res in pace. Sed cum non longe post Romanorum Ducum auaritiam cernerent, subindeque improperiis eorum & contumeliis irritarentur, pax eorum quo magis diuturnas ferias habuit, eo maiorem in flammam semel violata amicitia erupit. Nam aliquoties increpati, cum imperia eorum ferre non possent, præsidia eorum adoriuntur ac *Lupicinum* simul & *Maximum* duces eorum obtruncant. Nec contenti hoc facto maiora aggrediuntur; Mysiam & Thraciam armis B sibi subiiciunt, subactisque tributum imperant; ad extremum cunctis Romanis, qui tunc istic erant, formidolosi esse cœperunt. Susceperat tum expeditionem *Valens* contra Persas, quibus repressis contendebat Antiochiam, sed sæpius querulis Thracum & Græcorum vocibus euocatus ac propemodum extimulatus, relicta Antiochia in Europam duxit. Gotthi aucti Sarmatarum copiis, quas in Pannonia tempore *Valentiniani* militasse superius diximus, aduentanti occurrunt, nec pugnam detrectant, tandemque signis collatis equites Romanos proturbant, & loco dimouent: Ita legiones nudatæ præsidiis nullo negocio soluuntur, & in fugam præcipites vertuntur, quibus sese Imperator ipse fugiens immiscet, mutatoque vestitu cum sese euoluere conaretur in potestatem hostium deuenit. Nam cum inclusus turri aut domunculæ cuidam, euentum negocii sollicite expectaret, a prætereuntibus qui equis vehebantur, agnitus obiter fuit, cumque prodire nollet, igne circumiecto combustus. Hic fuit finis bellorum magno ardore animi susceptorum, Romanis fines imperii sui proferre satagentibus, & Sarmatis Getisque patrios fines propugnare annitentibus. Accidit hæc clades ante annos mille triginta. Quæ autem in occidentali imperio acta sunt interea temporis, postea dicetur.

Gotthi ab Hunnis patria pulsi.
Tempus primi aduentus Hunnorum ad eas regiones.
Valens Gotthis concedit in Thracia sedes.
Valentis securitas & credulitas male cessit.
Getæ abhinc Gotthi dicti.
Bellum inter
Duces Gotthorum.
Romanos prælio superant.
Gotthi cum Sarmatis.
Valentis Imperatoris tragicus casus & tristis euentus.

CAPVT IV.

De Temporibus Theodosii Primi Imperatoris.

Anno ab orbe condito 4345.
Anno à nato Christo 383.
Anno abhinc 1181.

A.M. 4345.
A.Chr. 383.

TEmporibus etiam *Theodosii* motæ erant lites non paruæ de finibus inter nostros populus Germanos. Proinde Saxonici exercitus & Turingici collocati erant inter Albim & Viadrum ad defendendos limites & arcendas gentes Sar- ma-

Præsidia ab Albim.

A. C. 383.

Controuersia de finibus cum Saxonibus.

maticas. Rursus cum Gotthis, qui iam relictis prioribus sedibus Mysiam & Thraciam inhabitabant, acerbiores erant controuersiæ. Nam licet obnoxii iam cœperant esse orientalibus Imperatoribus ob beneficium recens acceptum, tamen cum regem & regimen proprium haberent, viresque eorum indies assurgere viderentur, tam propinquum semper impendere ceruicibus eorum hostem moleste Romani ferebant, præsertim cum mors *Valentis* recordatioque præteritorum bellorum cruciaret Imperatores. Gothos autem ad cauendum sibi in posterum ob recens patratum facinus, conscientia exacuebat, itaque vtrisque venenum a'entibus conflatum fuit denuo bellum. Cumque ad arma conclamatum esset, & Gotthi non per omnia paratos se animaduerterent, præeunte *Athalaricho* rege ad pacis se studium confestim conferunt. Ad quam rem duo eos inuitabant: primo incommodum belli quoddam nuper acceptum, quodque de clementia *Theodosii* omnia læta audiebant, alterum quod ipsemet, vt ad se venirent, eos inuitabat. Nec fefellit Gotthos coniectura. *Theodosius* enim prospiciens turbulentum vndique rerum statum, pericula ad orientem, pericula ad occidentem, quæ Romano imperio impendebant, & alia maiora metuens (nam ex Italia ad eum quotidie perferebantur noui rumores) summo iure cum Gothis non egit, quin potius ad clementiæ & facilitatis consilia decurrit, *Constantinum Magnum* imitatus pientissimum pariter & prudentissimum principem, qui paulo ante absque gladio Sarmatas & Gotthos consimilibus consiliis mansuefecerat. Accidit interea, vt *Athalarichus* postquam rediisset in gratiam cum Imperatore, moreretur ibidem: hunc *Theodosius* honorificentissimo apparatu & pompa funebri exportari iubet, multis ducibus Romanorum & præfectis copiarum funus eius deducentibus. Gotthi cum ordinem gubernationis, seriem Senatorum & ducum, deducentium funus viderent, principisque iustitiam mansuetudine summa temperatam perspexissent, qui vi & ferro perrumpi non poterant, bonitati & pietati cedunt, libenterque se victos fatentur, dixeruntque se agnoscere hoc Imperium a Deo esse ordinatum, nec fore felices, qui illud euertere conarentur. Itaque fœdere icto cum Imperatore fidem & operam suam ei promittunt, militiamque professi sub eius signis militarunt. Erant autem ferè ad viginti millia, ac Romanorum res deinceps tantum abest vt turbarent Gotthi, vt etiam quantum in eis fuit, auxerint. Cumque Imperator pacatis rebus orientis ex Thracia in Italiam rediisset contra *Eugenium* & *Arbogastum* ducens exercitum, Gotthorum quoque decem millia sibi adiungit, quorum magna ex parte virtute & constantia Galliorum exercitus in illis angustiis

Gotthi fœdus ineunt cum Theodosio Imp.

Virtute Gotthorum inter Alpes Theodosius victor.

bello difficillimo & valde periculoso expugnati fuerunt. Stetissetque integrum & inuiolatum illud pacis fœdus quod *Theodosius* magis necessario, quam optato consilio cum ea gente pepigerat, nisi *Stiliconis* artibus, a *Gildone* filiis *Theodosii* trucidatis, interuersum fuisset, & stipendia merita cum commeatu eis dari solita denegata fuissent; vnde noui motus statim orti sunt. Nam iterum hac iniuria recenti Gotthi exasperati Thraciam superantes Pannoniæ interiora inuaserunt, de qua re luculentius dicere necesse erit. Iam enim Gotthorum erga Romanos & Romanorum erga Gothos ita inflexi erant animi, vt Imperator *Gratianus* prætorianorum cohortem, ad custodiam propriæ salutis ex eis sibi adlegerit, qui honor & prærogatiua ab Europeis regibus hac nostra ætate solis potissimum Germanis deferri solet. Quod autem & *Theodosius* eis plurimum fisus sit & eorum viribus opera non pœnitenda peregerit, inde apparet, quod *Stilico* cum esset stirpis Sarmaticæ, dux magni nominis præcipuos honores apud ipsum consecutus est, ita vt præcipuus dux belli ab eo sit designatus, penes quem summam rei totius esse voluerit. Quin & illud quod supra de præsidiis ad Albim syluasque Hercynias dispositis, ad defendendos limites contra Sarmaticas gentes diximus, eius instinctu eiusque consilio factum fuisse prædicatur. Nouerat enim *Stilico* mores gentis, cum & ipse esset eorum conterraneus & popularis, & ne quid à milite contra disciplinam militarem designaretur, ipsemet legiones quæ ab eo dispositæ erant obequitabat, in præuaricatoresque edictorum à se latorum grauiter animaduertebat.

A. C. 383.

Filii Imperatoris trucidantur

Fidelitatis honos Germanis habitus.

Compendium Chronologicum historiæ rerum Sarmaticarum à Valentiniano ad Theodosium, per annos circiter triginta.

Anno 362. Imperator Gallus, vt existimo, qui ad orientem electus erat, Sarmatas, & Quados superat, illisque *Zizam* vel *Dziezam*, vt Polonice loquamur, præfecit.

Anno 363. *Honoratius* primus, Constantinopolitanus Imperator Sarmatas rebelles fertur domuisse. *Amianus* libro 19. Ego existimo intelligendum hoc de illis Sarmatis, qui Pannonias occuparant, non de vniuersa gente. Hoc enim circumstantiæ nequaquam patiuntur. Nam quantum negocii *Valentiniano* ipsi postea dederint, mox annotabimus.

Anno 367. Hunni vastata Alanorum regione Gotthos aggrediuntur. *Amianus* lib. 22. 23. 24. Habebant ergo tum Gotthi à tergo & à fronte hostes, & quidem potentissimos, hinc Romanos inde Hunnos. Non est igitur mirum eos ab aduersa fortuna indignius tractatos.

Anno 368. *Ermanarichus* Gotthorum rex potentissimus, ille quem *Alexandro Magno* com-

A. C. 383. comparat *Iornandes*. Hic ao. fere nationes subiugarat, in quibus & Germanos numerat idem autor. Et exaistimo Hunnos, vbi audirent de successu aduersarii, inuidia incitatos eius patriam à tergo agressos esse & vastasse.

Anno 370. Vandali nostri æmulati hanc Gotthorum suorum cognatorum laudem, etiam ipsi ad ripas Rheni consederunt, qui postea Burgundiones dicti. Nominat *Ptolomæus* inter Venedicas gentes *Phrugundiones* à Septemtrionali ripa Istulæ. Isti itaque qui ad Rhenum consederunt, hac de causa & Vandali & Burgundiones dicti sunt. *Crantius* autor.

Anno 371. Gotthi Istrum transeuntes Thraciam peruastarunt. Tripartita historia & *Ammianus* libro 31.

Anno 378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Et hoc tempore *Valentinianus* præ iracundia mortuus, vt supra narratum est: eodem anno *Ermanaricbus* rex Gotthorum nobilissimus a duobus nebulonibus interfectus, *Bonfinius* autor.

Anno 380. Hunni iterum Gotthos aggressi patriam eorum occuparunt, ita vt coacti sint nouas sedes trans Danubium a *Valente* Imperatore in Pannonia petere. *Orosius* lib. 7. cap. 31. Tripar. histor. lib. 8. capite 12. Hoc tempore *Thorismundus* Ostrogotthorum, *Atanaricbus* Visogotthorum rex vixit.

Anno 381. Gotthi ob auaritiam *Maximi* annonæ præfecti, fame coacti rebellant, Thraciam, Thessaliam, Epirum vastant. *Iornandes*, *Diaconus*, *Orosius*.

Responsum Diurpanti Traiano. *Dion* historicus de *Diurpanco* illo Gotthorum rege dicit, quod cum à Romanis interrogaretur, cur fœdera cum *Traiano* inita violarit, respondisse fertur: *Quia auaros mitterent præfectos.* Eandem causam rebellionis Gotthi optime poterant reddere *Valentiniano*. Non enim amplius ferentes *Maximini* aononæ præfecti auaritiam, ad extrema remedia confugerunt.

Anno 382. Vandali sedibus suis relictis terras alienas inuadere cœperunt, rege *Modigilo*, qui eis triginta annis præfuit.

Anno 383. Longobardi ea Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos qui remanserant duce *Iborea* & *Alone* vicerunt. *Prosper* in Chronico, Non *Roxolani* ergo in Vandalorum sedes successerunt, vt quidam volunt, sed citius Longobardi, si vera dicit *Prosper*. Apparet & ea hoc loco, non ita ex his regionibus Vandalos populariter egressos fuisse ante aliquot annos, vt ex eis ne vnus homuncio in patriatum remaneret. Quidam enim affirmant *Roxolanos* Vandalorum vacuas sedes occupasse discedentibus ipsis in Hispanias, sed falso.

Anno 384. *Theodosius* Gotthos multis prœliis superat, & ex Thracia pellit, cum *Athanaricho* eorum rege fœdus icit. *Blondus* decade prima lib. 9. Is *Athanaricbus* Constantinopolim venit, ibique post paucos dies moritur. A. C. 383.

Anno 398. Gotthi sine rege sub imperio Romano stipendia faciunt annis undecim, post *Athanarichi* mortem. Cummemoratur hic illud *Theodosii* prælium in angustiis Alpium, quando miraculose ventus excitatus in faciem hostium puluerem impulit, atque ita victoriam *Theodosio* patefecit. Laudatur ibi virtus Gotthorum. Ac de hoc bello Poeta *Claudianus*: *Theodosii victoria miraculosa.*

O nimium dilecte Deo! cui militat æther
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Gotthorum tunc erant decem millia in exercitu *Theodosii*, in quorum vexillo depingere iusserat Impecator istas literas, X. P. Σ. quæ significant nomen Christi. Accidit hæc victoria miraculosa ante annos 1181. Septembr. 17. die, anno Imperii *Theodosii* 17.

CAPVT V.

De Gotthis & eorum Republica.

Gotthorum gens quia fama rerum gestarum alias nationes non paucas supergreditur, & prima omnium cunctarum gentium vlta est & vindicata iniuriam aduersus Romanos, & vtrumque Imperium, videlicet orientale & occidentale, debellauit, Romam aliquoties cœpit, vastauit, in thronoque Imperiali prima sedit, *Valentem* viuum igne combussit, *Decium* aquis submersit, filium sagitta traiectum interfecit, & alia infinita patrauit, ideo multæ nationes eam sibi vendicant, sicut & Vandalos, propterque rerum amplitudinem ab vtraque gente gestarum & stupendos ausus, eos sibi tanquam consanguineos adiungunt. Eoque res deuenit vt sicuti olim duodecim vrbes Græciæ inuicem rixabantur & iure contendebant singulæ, sigillatim sibi *Homerum* vendicantes, quælibetque earum apud se natum fuisse iactitabat, propter famam celebrem diuini vatis; si mili modo Vandalos Gotthosque multæ nunc nationes tanquam suam progeniem sibi appropriant ptopter famam nominis & magnitudinem rerum gestarum, quas ante mille annos vtrique isti populi ab vna stirpe & vna gente, ediderunt. Quapropter operæ pretium me facturum putaui, si de eorum origine & rebus gestis ex professo tractationem instituerem, eorumque historiam magna ex parte deprauatam extricarem, & in apertum producerem. Iam quidem complura sparsim de eis à nobis dicta sunt, sed tamen si rem in pauca conferam, vtile erit lectori. Tradit autem *Helius Spartianus*, & rerum gestarum series indicat, Getas & Gotthos vnam gentem fuisse. Antiquiorem tamen appellationem Getarum esse quam Gotthorum constat. Et appellatio videtur ex te ipsa sumta. Nam γείτων Græcis vicinum significat. Ideo celebriorum fluminum & dicti alio- *Celebritas gentis Gotthicæ.* *Geta vnde dicti.*

A. C. 383.

aliorum locorum vicini aut potius Incolæ Getæ vocabantur. Nam qui ad flumen Tyram Sarmatæ habitabant, *Tirigeta* vocabantur, qui ad Tibiscum *Tiffigeta*, qui ad montes Moschinos *Maffageta* seu *Samogeta*, qui ad flumen Istrum *Istrogeta*, vnde *Ostrogotthos* vel *Ostgotthos* postea dictos esse puto ab eo, quod ad ostia Istri seu Danubii inhabitabant. Et *Ptolomæus* iam *Arsigetas* iam *Gynginonenes*, vbi nunc Polonia est, ponit. Qui vero vltra Istrum habitabant propinquiores Græciæ *Getonas* absolute vocat. Inde factum reor vt postea Getarum nomen obtinuerint. Ne quis autem hos Sarmatas fuisse ex eorumque stirpe originem suam ducere dubitet *Ptolomæum* consulat. Is certe lib. 3. cap. 10. *Tyfigetas Sauromatas* expresse appellat. Non desunt qui etiam *Ostrogotthos* ab vrbe nobili in Volinia *Ostrog* dicta, patria ducum *Ostrouiorum* cognominatos esse potent, indeque illas gentes oriundas & postea progressas affirmant. Sad illi forsan ad Alanos potius veteri more referuntur. Quæ omnia si in vnum conferas, ad eundem sensum, & vocis significatum, de quo iam diximus, & nomen Getarum nos ducunt. Regia autem vel metropolis Getarum quæ fuerit, non ita facile est colligere, credibile tamen est eam, quam *Zarungetussam* vocant, fuisse. *Zarum* enim lingua Heneta principem vocat, *Getussa* autem nomen gentem illam Getarum indicat. Sed illud est dignum consideratione, quod cum appellationes Tyrigetarum Tiffigetarum inueniamus, quo autem cognomine in vniuersum eorum patriam vocemus non ita liquet. Nam vbi Germani habitant Germaniam vocamus, vbi Galli Galliam, Gothiæ autem nomen non ita frequens imo insolens reperitur. Causam eius rei nullam aliam reperio, nisi quod in vniuersum Sarmatiæ nomine istæ prouinciæ omnes appellabantur. Quando autem & quibusnam occasionibus vox Getarum in nomen Gotthorum commutata sit, superius dum *Theodosii* tempora prosequebamur diximus. Nam illo tempore quando ex bonis gentibus mali Christiani facti fuerunt, sacramentoque baptismi ab Episcopis initiati, existimo istam permutationem vocum factam fuisse, Germanis ad eam rem ansam præbentibus, qui iam tum Getis admixti communem causam contra Romanos defendebant, iunctisque viribus non modo iugum eorum excotere, sed etiam par pari reddere satagebant. *Gotth* enim & bonum & Deum significat, qui autem lauacro baptismi irrigantur sacrisque initiantur, iam quasi diuini facti videntur. Alii vero eos fataliter *Gotthos* vocatos arbitrantur, quod instar flagelli Dei Romanis fuerunt. Itaque historici inflexo nonnihil vocabulo ad sonum & dialectum Germanicam pro Getis paulatim Gotthos appellare cœperunt. Erant enim reuera Romanis eorumque prouinciis flagellum durissimum, ita vt contuso & fracto eorum Imperio vrbi non pepercerint, imo deuastata & propemodum deleta, etiam nomen ipsum Rumæ *Adulphus* filius *Alarici* abolere & in Gotthicum conuertere commutareque decreuerit, nisi vxoris intercessione crebrisque & demissis obsecrationibus Deus institutum eius auertisset. Hoc vero facinus exemplo Romanorum ipsorum facere volebat, qui hunc morem habebant, vt deleto regno aliquo & in prouinciam redacto etiam veteres appellationes abolerent, & antiquarent, nouas vero è sua lingua tribuerent. Hinc est quod in *Ptolomæo* ægre inueniuntur cognomina prisca tam in descriptione Paononiæ, quam etiam Mysiæ vtriusque. Ideo nata sunt cognomina in Hungaria, Corona, Alba regalis, Prætoria, Augusta &c. Et in Germania Colonia Agrippina, Augusta, Argentina, Basilea, Spira, Aquisgranum & alia infinita huiuscemodi. Liberum enim eis hoc erat, semel Germania in suam potestatem redacta & subiugata auita nomina pro libidine abolere & quadrata rotundis miscere. Generatim de Gotthis iam aliquid diximus, ne quid tamen sicco pede transisse videamur, neue quispiam nos aliquid lectorem celare voluisse opinetur, methodicè rem eandem ex probatissimis autoribus trademus.

Ostrogotthi.

Ostrog arx sedes ducis Basilii in Volinia.

Regia Getarum.

Zarungetussa vrbs Daciæ in Ptolomæo.

Ex Gotthis Getæ quando.

Mos Romanorum in commutandis nominibus vrbium.

A. C. 381.

I. De nomine Getarum.

De nomine Getarum iam supra diximus. Addam tamen rem dignam notatu de nominibus istis ex *Dione* historico, qui sic dicit: *Porrò eam gentem Dacos appello, nam ita se ipsi nominant, eodem nomine à Romanis appellantur. Etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos, quod an rectè factum sit, nescio. Helius Spartianus, Dion, Orosius, Iornandes*, & alii Getas Gotthos esse dicunt. Sumunt alii encomia suarum gentium, Saxonas à *Sais* deriuando, & Dacos à *Dau*, quarum gentium laudes ex *Xenophonte* libro 5. in Pædia Cyri recitantur. Sed perpusilla admodum accessio laudum inde petitur. Nam si tanta vis est argumenti ab etymo vocis, possent etiam Dani à tribu *Dan* Iudæorum deriuari. Possent & Poloni à *Pekk* illo patriarcha, abnepote Noe deriuari, aut ab Apoloniis, aut etiam a *Palaco* illo rege, qui ante tempora Christi vixit, & cum *Mithridate* conflixit. De qua re superius ex *Strabone* nonnulla allata sunt.

Ab etymo cognominum non semper valent argumenta.

II. De origine Gotthorum.

De origine Gotthorum duæ sunt sententiæ anthorum. Alii eos ex Scandia nauibus profectos & ad Istulæ flumen delatos esse affirmant, interque Vandalos vi & armis sedes sibi parasse. Alii à Mæothide palode profectos ad Istrum & Danubium consedisse memoriæ prodiderunt: sed siue hoc, siue illo modo de illis sentiamus, vtraque ratione

A. C. 383. Sarmatæ erunt. Nam & Scandia & alii insulares populi septemtrionem versus à Sarmatarum iure secerni no• possunt. Siquidem A in Sarmatico mari illæ insulæ innatant, & vltra Istulam exporriguntur. Magis tamen consentaneum esse videtur, eos ex Asia, sicut & alias omnes partes occidentales, colonias post illam diuisionem gentium deduxisse. Nam quod Iornandes eos ex Scandia venisse cum rege Beria affirmat, hoc iam superius est confutatum libro 3. nec potest cum chronologica ratione consistere, & a Biblica veritate alienum est, quin & sibi ipsi hac in re contrarius est, aut principium eius adulteratum est, cuius rei supra mentio facta est.

III. In quas gentes proprie diuidantur Gotthi.

Alii vocantur *Ostrogotthi*, alii *Visogotthi*, B alii *Gepidæ*, alii *Daces Tirangitæ*, alii *Gitones*, alii simpliciter *Getæ* vel *Gotthi*. *Ostrogotthorum* nomen Gothos indicat, & etymon vocis respicit cognomen Istri. Ergo Ostrogotthos dicemus Gotthos illos ad Istrum habitantes, id est orientales. Nam & Ister ipse ad orientem vergit, vbi in Euxinum mare illabitur. Quapropter quod *Aueutinus* de *Osterfze meer*, & de *Vuesterfze meer*, id est orientali & occidentali mari tradit prætereo. Alii *Visogotthos* dictos putant à *fesl Goth*, quasi ipsissimos Gotthos, quod ab iis alii vt a patribus processerint. Visogotthos *Iornandes* vocat Gotthos, qui occidentem spectant, hoc est, qui ad Vistulam manebant. Nam & Vistula è Sarmaticis montibus exurgens, vt *Iornandes* tradit, in Sarmaticum Oceanum sese abscondit, occidentem versus. Vocat autem *Iornandes* aperte Vestgotthos parentes Ostrogotthorum: *Gepidarum* nomen significat Gotthos, qui ad Vislam manebant (nostri illud flumen vocant *Vislok*,) vbi nunc Scepusium est. Et etymon vocis *Iepida*, exponit *Iornandes* pigrum, *Iepanda* enim Geticè significat tardum ingenio. Quoniam igitur illi tardioris ingenii reputabantur, ideo eos afficiebant cognomine hoc Gepidarum. *Daces* à latinis sic Gotthi appellabantur, sicuti à Græcis Getæ, a Germanis Gotthini: inde flumen Gutallus a *Plinio* vocatus, quod per eorum ditinnem permeat, & D apud illos oritur. *Tyrangitæ*, *Tissigetæ* à fluminibus accolæ Gotthorum appellantur. Qui ad Tyram habitabant Tyrangitæ, qui vero ad Tisam Tissigetæ, qui ad Raban, vbi est Bochna Arsigetæ, quin & Tanaitæ a *Ptolomæo* ad Tanaim ponuntur. *Piengitæ* eosdem puto à *Ptolomæo* vocari, quos modo Gepidas diximus. Post quos *Bessi*, a quibus hactenus montes *Blesczadi* vocantur. *Procopius* vsque adeo dilatat nomen Gotthorum vt etiam Alanos & Elios homines nostræ linguæ Gotthinos vocet, & hos vnius stirpis fu-

Ostrogotthorum nomen.

Visogotthorum nomen.

Gepidarum nomen.

isse prædicat, vt vere Gotthia idem erit quod A. C. 383. Sarmatia, sicuti rursus Sarmatia pro Gotthia non raro accipitur.

IV. De stationibus Gotthorum.

Post illam diuisionem gentium primam stationem eorum fuisse ad Mæothidem & ad montes Sarmaticos tradunt, secundam in Thracia, tertiam in Pannonia, quartam in Italia, quintam in Hispania, postquam expulsi erant ex Italia opera *Belisarii*, & vltima vice *Narsetis* eunuchi. Nobilissimi erant isti duo duces Imperatoris *Iustiniani*. Ostrogotthorum sedes fuit *Zarmigetussa*, & *Thomos* vrbs ad Istrum, *Peucen* Insula Istri, qua de causa Ostrogotthi dicti sunt. Regiones illas, vbi colebant agros Getæ *Besarabiam* à duce vocant nostra ætate. Et quanquam illas legiones Italicas, quas *Traianus* in Daciam olim introduxerat, *Aurelianus* postea reduxit, tamen coloni & alii qui œconomiam iam auspicati erant istic remanserunt, qui linguam Slauonicam corruperunt vsu linguæ latinæ introducto qua Valachi corrupte hactenus vtuntur. Visogotthos ad fontes Gutali suum domicilium primarium habuisse iudico, quanquam per vniuersam Sarmatiam sparsos fuisse Cosmographi annotant. Vbi est Gedanum *Ptolomæus* Gitonas ponit. Sicuti autem ad Istrum Sarmatæ & Getæ mixtim habitabant, vt ex *Ouidio* aperte liquet, ita etiam ad Istulam & Sarmaticos montes sparsim inter Sarmatas degebant, erantque veluti prouincia ipsorum. Notum est vbi ponant *Ptolomæus* Sidirorichias. Ibi eos metalla effodisse *Cornelius Tacitus* testatur. In eadem sententia sunt & neoterici scriptores, *Eberstemus*, *Tilemanus*, & *Carion* ipse, qui diserte dicit, quod Gotthi ad vtramque ripam Istulæ habitabant.

Visogotthorum sedes.

V. De finibus & limite Gotthorum.

Limites minorum gentium, sicuti Gotthos, Ossos, Burios *Ptolomæus* sie vocat, difficilius est dignoscere ob nomadicam consuetudinem. Nam hodie hic erant, & post aliquod tempus alio commigrabant. Sicuti de hoc genere vitæ nomadico *Strabo* dicit: *Rebus*, inquit, *suis curribus impositis facile cum pecore suo abeunt quo visum fuerit.* Gotthorum tamen vtpote nobilioris gentis *Strabo* regionem sic describit: *Latus autem Germaniæ meridionale Sueui tenent. Post hos Getarum regio arcta primo, qua iuxta Austrinam partem secundum Istrum protenditur, & è regione finium Hercynia sylua partem montium ipsa quoque complectitur. Deinde versus septemtrionem dilatatur vsque ad Tyrigetas.* Et mox: *Hi Getæ ad vtramque partem Istri accolebant*, &c. Ideo *Iornandes* plurimos sinus maris Pontici & plurima flumina in illa eorum regione fuisse commemorat. Similiter *Cornelius Tacitus* regionem Visogotthorum describens ait: *Gotthini, Ossi, Burii terga Marco-*

A. C. 383.

Mrcommorum Quadoram claudunt. Omnesque hi populi pauca campestria, caterum saltus & vertices montium iugumque insederunt. Dirimit enim sinditque Sueuiam continuum montium iugum, vltra quod plurima gentes, ex quibus Ligii &c. Gathones quo magis pudeat & ferram effodiunt. Similiter & *Orosius* de iis. Ex quibus descriptionibus liquet, Gotthorum seu Getarum, vt *Strabo* ipse illa nomina coæquat, fines incipi a limitibus Sucuorum.

Sueuorum sedes.

Sueuorum autem sedes indicat fluuii nomen Sueuus, qui nunc *Sprea* a quibusdam scriptoribus Germanicis vocatur. Sed veterum sententia magis placet, Albim versus Sueuos habitasse. Ideo rectius ille amnis qui prope Calusium flumen est Sueuus vocatur, hoc est inter Albim & Viadrum, Cimbricum Chersonesum versus. Hunc *Plinius* Gutalum vocat a Gotthis, qui sedes suas isthic tenebant, & extendebantur vsque ad montes Sarmaticos, ex quibus hic quoque Gutalus oritur, & tandem montes Sarmaticos insederant, nonnihil in campestria descendentes Cracouiam & Niepolomiciam versus.

Sylua Niepolomiciana.

Nam illæ syluæ Niepolomicianæ etiam Hercyniæ vocantur a *Ptolomæo*. Ideo *Strabo* dicit:

Strabo lib. 7.

Fines Sueuorum contigui erant cum finibus Gotthorum.

E regione, inquit, *finium Hercynia sylua, ac ita demum omnes montes Daciam versus occuparant, & eadem vsque ad Istri Ostia & Tyra, vbique permixtim cum Sarmatis habitantes*, vt *Strabo* eodem a principio eiusdem libri dicit. Et cogitanti mihi quæ causa sit, cur potissimum in Cracouiensi terra & apud Podgorios non eodem modo nobilitatis nomina finiantur; nam alia in *ski* desinunt, & hos puto de stirpe Vandalica originem ducere: aliqua vero simpliciter, prout casus fert, hos Gotthorum sanguine cretos intelligo. Nam tales potissimum hucusque sedes suas ad radices illorum montium tenent, quorum nomina & catalogum per ordinem Alphabeti hic placet adiicere.

Series Gotthicorum nominum.

Bal	Herboth
Barzy	Iaxa
Dembrodes	Iordan
Dersniak	Klosas
Ciolek	Kula
Fitley	Niemsta
Fredro	Ozutylo
Frykacz	Plazá
Farutcy	Rozen
Gamrath	Szary
Gutthouie forsan & nomen ipsum à Gotthis habent.	Szafrániec
	Svvidvva
	Smolik
	Strzala
Garnisz	Tárlo
Harinek	Talaphus
Hinek	Zarcbá.

Gutthonum familia in terra Sedomiriensi & Premisliensi sedes habet suas.

Hos omnes ex stirpe Gotthorum prodiisse, vt diximus, credibile est *Dembrodes* significat gentis *Dębao* progenitorem. Nam *Dębno* signi eorum militaris est nomen. *Rod* vero seu *rodzay* patria lingua significat genealogiam. Quod autem quidam hunc *Dembrodem* Scytham fuisse prædicant, inde factum esse reor, quod Getæ ipsi a plerisque per abusum Scythæ vocantur. Quomodo autem successu temporis *Dembrotii* posteritas in Sędomiriensem terram veniens fidem Christi sub *Boleslao Pudico* susceperit & monasterium Calui montis fundari, postea dicetur.

Száfrach Gothus.

Sz. farach etiam Gotthi strenuissimi & ducis mentionem facit *Iornandes* ante mille annos. Hic cum *Fritigero* & *Alateo Theodosio* Cæsari se opponebat, & forsan ipsorum opera *Valens* Cæsar ille viuus igni combustus fuit & victoria gloriosa de eo parta.

Balta Gothus

Fuit & *Balta* dux Gotthorum. Nescio si *Barsonum* gens & *Balorum* aliquid commune cum eis non habeant. Virtute certe militari, & togatis virtutibus nequaquam ab eis degenerauit *Stanislaus Safranecius*, qui modo agit summa cum laude Palatinum Sędomiriensem. Sed ad propositum redeamus.

VI. De moribus & vestitu Gotthoram.

Gotthi non erant ea leuitate præditi, vt in gratiam Italorum, vbi tunc manserant, mutarent patrium morem sese vestiendi. Nam & crinigeri & pelliti incedebant, de qua consuetudine eorum *Claudianus* Poëta ad eum modum:

Crinigeri fere patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix,
Et tremulos regit hasta gradus, & nititur altis
Pro baculo contis, non exarmata senectus.

Apparet ex iisdem carminibus Getas ad extremum vitæ hastis longis, quibus gradum fulciebant, vsos fuisse, quibus quasi symbolis significare voluerunt, se ad vltimum halitum militiam profiteri, in eaque professione se mori velle. Ideo dicit Poeta *non exarmata senectus*. Hæc de vestitu senatorum. Militum vero consuetudinem ex *Ouidio* depinximus, qui eos vsos fuisse corito & arcu testatur. Scribit *Tacitus* Ostrogotthos equitatu potissimum valuisse. Et alibi inquit: *Omnium harum gentium insigne rotunda scuta erant & breues gladii*, quos nos *szabla* vocamus.

VII. De lingua Gotthorum veterum.

Cornelius Tacitus videtur Gotthis Gallicum sermonem tribuere, aut saltem accentu Gallico vsos fuisse. Non desunt enim, qui ita *Cornelium Tacitum* exponendum putant. Et probant Gallos olim alio sermone vsos fuisse, quam nunc vtuntur. Et credibile est. Nam hunc, qui est latino sermoni affinis, quo nunc vtuntur, *Iulii Cæsaris* temporibus inuectum fuisse historiæ prædicant. Porro antiquos Gallos Græcis characteribus vsos fuisse

Gallos olim alia lingua & alia scribendi forma nempe Græca vsos.

fuisse

A.C. 383. fuiſſe ad tempora *Caroli Magni*, lingua autem Celtarum veterum locutos oſtendunt autores. *Plinius* commemorat aliquot voces Celticas ex quibus *marcha* equam vel equum vilem & valde malum macilentumque ſonat. At iſtis qui ſiniſtre *Caruclium* exponunt opponimus tres autores. Inprimis *Strabonem*, qui dicit Getas cum Dacis ὁμογλώττυς fuiſſe. Et *Ouidium* qui gloriatur ſe intra paucos annos didiciſſe Getice Sarmaticeque loqui. Sed & *Procopius* de bello Vandalico ſtatim ab initio libri, fatetur Gotthos, Vandalos & Melanchenos, quos nos *Czarnu* vocamus, eodem ſermone vſos fuiſſe, vnamque gentem fuiſſe, licet nominibus diuerſis, *catero*, inquit, *conueniunt. Nam & albi ſunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aſpectu probo, legibus item eisdem vtuntur, ſimiliter & Arriana omnes fidei, voce vna Gotthica appellata vtentes.* Hæc *Procopius* aperte. Eſt autem teſtimonium iſtorum trium maioris faciendum quam aliorum complurium. Nam iſti vt vocant oculati ſunt teſtes. *Ouidius* inter Sarmatas & Getas manſit aliquot annis ibique mortuus eſt. *Procopius* caſtra *Belliſaris* ſecutus, multoties cum eis eſt conuerſatus. *Strabo* etiam non procul a Gotthis natus fuit in regno *Mithridatis*. Meminerunt ſcriptores *Oroſius* & *Procopius* aliquot nominum Gotthicorum. *Radagiſus*, Polonica lingua eſt, *co rad bywa goſciom*, id eſt hoſpitalis, *Arbogoſtus*, *Dobrogoſtus*, & conſimilia. Sed non miror quosdam recentiores Germanicam linguam Gotthis tribuere. Nam dato vno inconuenienti alia inconuenientia ſequuntur. Quia ab ea parte auſtrali Iſtulæ, vbi eſt ipſa Polonia, Germaniam fuiſſe affirmant, ideo ratione concomitantiæ compulſi GOTTHOS & QVADOS dixerunt fuiſſe Germanos. Quia autem Germanos fecerunt, neceſſario tertium commentum eis affingere oportuit, vt eos lingua Germanica vſos fuiſſe comminiſcerentur. At Quados Sarmatas fuiſſe iam demonſtratum eſt. Sed quia Regulis Sarmatarum poſt mortem patrum ſors illa ceſſerat, itaque dominio diſtracto, vt fit, aliam Rempub. ſibi erexerant, ſed non aliam ſtirpe aut origine. Quod autem *Iornandes* ex Scandia ortos prædicat, non videtur conſentaneum. Nam mox idem veluti ſibi contrarius ex Scythia *Ouida* ortos narrat. Affirmat autem Scythas *Ouim* vocare terram Scythicam. Et neſcio an vox illa *owczina* inde non deriuetur, aut certe aurei velleris occultam ſignificationem repræſentat. Gotthorum enim principes *Anſes* & *Amata* & *Ouida* dicebantur, eo quod ad raptores aurei velleris ſuam originem referrent. Et etiamnum Auſtriaci principes aureum vellus ſymbolo ouis repræſentant, quia ſtirpem originis ſuæ ad Gotthos referunt. Sed iam ordine reges inde a Syrmin recitemus. Vetuſtiores qui fuerunt ante & poſt bellum Troianum iam ſuperius commemoraui.

Getica Sarmaticaque lingua eadem fuit.

Ouidii, Procopii, Strabonis teſtimonia veriora.

Amata.

VIII. Reges gentis Getarum.

A.C. 383.

SYRMVS rex, qui cum *Alexandro Magno* conflixit, *Peucen* inſulæ rex nominatur. Ponit autem *Ptolomæus* populos Sarmaticos Peucinos ad montes *Peucen* Sarmatiæ, iſthic alicubi ad montes Boryſthenis. Neſcio an non Polocenſes illi ſint, aut vbi eſt Smolensko. Nam πέυκη pinum pinguem ſignificat, nos *Smolna* vocamus. Prorſus autem Boryſthenes alluit Smolensko, & inde oritur non procul, eſtque locus pineroſus. Et ſunt vicina loca illa a quibus coloniæ deductæ ſunt ad illam Inſulam *Peucen* quæ eſt obiecta Iſtro. Fieri quoque poteſt, vt *Paluki* populi ab iisdem oriundi ſint, cum Boruſcis vicinis, & ſicuti illhic inſimul manſerunt, ita poſtea progreſſi inſimul in confinio conſederint. *Syrmi* autem appellatio non remota deriuatione com Sarmatarum cognomine congruere videtur. Condiderat *Syrmus* Rex vrbem nobiliſſimam Syrmium, vbi concilium illud Syrmienſe dictum, Niceno contra Arium ab Arrianis celebratum fuit.

DROMICHETES. Hic poſt *Syrmum* cum *Lyſimacho* ſucceſſore *Alexandri* dimicauit, eumque cum cepiſſet, absque redemptione dimiſit; cuius beneficii memor, & habitandi facultatem in Myſia & Thracia ei conceſſit, vtque magis ſolida ſpes pacis in poſterum inter eos fieret, filiam ſuam in matrimonium ei deſpondit. *Pauſanias* narrat.

VAREESTVS. Hic temporibus *Augusti* cum Romanis bellum geſſit. Meminit eius expreſſe *Strabo*. Bellorum autem ducis *Flacci* ex parte Romanorum ad Danubium *Ouidius* de Ponto meminit. Nam ibi tum quoque exulabat.

COTISON fuit rex Getarum, etiam temporibus *Augusti* tantæ opinionis, vt *Auguſtus* filiam ſuam *Iuliam* ei deſponderet, & rurſus eiusdem filiam in matrimonium ſibi copularet. De hoc lege *Suetonium* in vita *Auguſti*. Meminit & *Horatius* huius *Cotiſonis: occidit*, inquit, *Daci Cotiſonis agmen* &c.

DZIVRPANEVS quem alii *Ducebalum* vocant. Sedecim hic integros annos, incipiens a *Domitiano* vsque ad *Traianum*, produxit bellum com Romanis. Idem aliquoties Romanorum maximos exercitus fudit. *Fuſcum* conſulem vna cum legionibus trucidauit, & ampliſſimas victorias retulit, ita vt ab eo *Domitius* pacem redimere cogeretur. Donec tandem artibus *Traiani* Imperatoris & indefeſſa perſeuerantia ſuperatus furori aduerſæ fortunæ ſuccubuit. Mirifice hic laudatur a *Dione*.

IX. De veteri Germania ad Pontum, Boryſthenem & Tanaim.

Quanquam autem *Dziurpaneus* rex Dacorum vocetur, tamen & Getis imperitabat. Nam Getæ & Daces gentiles ſibi erant. Hoc fundamento poſito non difficile erit inueſtigare, Sarmaticæne genti an Germanicæ debeant adnumerari. Quod commemorare placuit

A. C. 389. cuit propter quosdam recentiores, qui secuti autorem supplementi *Carionis*, hic ad Istrum & Borysthenem, qua patet littus Ponticum, vbi Getas & Dacos *Ptolomaus* ponit, Germaniam veterem sibi fingunt & imaginantur, ex qua Danos, Gotthos & alios Baltici maris accolas, itemque Mysios Saxonas oriundos, eosque Germanica lingua vsos etiam tum, firmiter asseuerant: quin etiam ad Constantinopolim & in Taurica etiamnum inueniri prouincias, vbi reliquiæ priscorum Gotthorum passim Germanice loquantur. Et Transyluanos Germanos, quos *Siebenbürger* vocant, affirmant eorum Gotthorum posteritatem esse. Hæc in nouo *Carione* aperte leguntur. Qui liber, quia est omnibus ob reconditam in eo eruditionem gratus, & ab omnibus passim manibus teritur, multis Germanis, Gallis, & aliis nationibus rem ita se habere persuadet. Res profecto illa magna est, & digna cognitione etiam maximorum virorum qui Reipub. gubernationi præsunt. Nam huiusmodi disputatione non modo possessio & fines Sarmatiæ petuntur, sed etiam fama & res fortiter feliciterque gestæ pro salute & incolumitate patriæ ab vna gente in aliam transferuntur. Existimo igitur me rem dignam nobili Polono facturum, si hæc posteritati discussa enucleataque relinquam. Et si verum vetus illud dictum est, quod bona fama est alterum patrimonium, certe vbi hæc euicero, & propugnando declarauero, tam me promeritum gratiam apud patricios Polonos totamque Rempub. putabo, acsi pro finibus patriæ dimicando aliquid laude dignum patrassem. Inprimis ergo quod attinet Transyluanos Germanos, ex eorundem testimonio res sciri potest, qui interrogati de origine sua, de Gotthis nihil respondent, sed se Saxones dicunt; quemadmodum etiam ab Vngaria aliisque vicinis ita vocantur. Et si ingenium militare Gotthorum & mores, linguam, vestitum spectes, nihil in istis reperies, quod veteres Gotthos repræsentet. Probabilior ergo prior editio *Carionis*, quæ sensit eos esse reliquias exercitus *Caroli Magni*. Et miror cur nouus *Carion* a veteri *Carione* ea in re descinerit, sibique ipsi non constet, præsertim cum non solus *Carion*, sed etiam cum eo complures de hac gente in ea sententia sint. Quod vero ad Tauricanos & alios accolas Ponti attinet, ego quæsiui a plurimis nobilibus, qui legationes regis Poloniæ in Turciam obeunt, & ab Armenis Leopoliensibus, qui in illis regionibus continenter negociantur, & illis istic omnia perinde nota sunt, atque in Polonia, an aliquid tale istic reperiant, sed nihil tale affirmant, quin potius fatentur tam in illis littoribus, quam in aula Turcici Imperatoris passim vsum esse linguæ nostræ, quam Slauonicam vocari vsus obtinuit. Et Polonutii illi & Alani ad Constantinopolim hactenus eadem lingua vtuntur. Quare ista missa faciamus. Qui hic veterem Germaniam temporibus Romanorum fuisse somniant, obliti sunt quod *Cæsar* ex professo commentarios suos scribendo, de rebusque Germanicis prolixe tractando; nullam mentionem Germaniæ alicuius facit: quod omnino prætermissurus non erat: si quidem iam illo tempore Getarum Sarmatarumque mentio celebris erat, & iam de finibus Istri cum eis contentio oriebatur. Secundo qui hic Germaniam statuunt, prorsus limites Sarmatiarum a fundamento conuellunt, & ea quæ Babylonii, *Cyri*, *Darii*, *Alexander Magnus*, *Lysimachus*, *Augustus* & alii monarchæ de distinctione horum dominiorum decreuerunt, & scriptis, signis, columnis, arisque consignata esse voluerunt, illi quantum in eis est irrita & cassa esse volunt. Præterea *Ptolemæus* ipse describens has regiones cum minima quæque excuteret, peculiariterque Sarmatiæ limites depingeret, nullam tamen huius veteris Germaniæ in illis oris mentionem facit. Sic & *Strabo* & *Ouidius*, sic & alii, qui eius tempora sunt secuti. Commemorantur quidem Alani, Corales, Getæ, Daces, Paziriacæ, Roxolani, Hunni, (nam & hi inter Sarmatas ponuntur) commemorantur Antæ, Massagetæ & Cimbri, quos *Strabo* inter Sarmatas ponit, & alii, sed Germanorum hic nulla fit mentio. Nisi forte Bastarnas nobis obiiciant, quos Germanos fuisse *Strabonis* sententia confirmare volunt. Esto vero Bastarnas fuisse Germanos, at illi suam prouinciam vt inquilini possederunt, non vt hæredes. Arauerunt hic agros, vaccas mulserunt, equorum greges pauerunt, aliaque œconomica administrarunt, sicuti & nunc Pedemontanæ regionis incolas, quos *Podgorios* vocamus, ingenium, mores, originem veterum Bastarnarum prorsus referre videmus. Et oras illas incolunt, vbi *Ptolomæus* Bastarnas ponit, & œconomicissimum est genus, & lineamenta ingeniumque priscæ gentis referunt. Tribuitur autem hoc Bastarnis, quod præ aliis gentibus œconomiam accuratius exerceant. Nam & Bastarnarum nomen idem quod *Festarnen* innuere videtur, vt volunt Germanici scriptores. Sed quid sunt ista si conferantur cum iis, qui pomposo & sublimi orationis genere veterem nescio quam hic Germaniam comminiscuntur? Aliud est coloniam aliquam ex Germania huc deductis conficere, aliud Germaniæ fines vsque ad ipsum Pontum proferre, ex Sarmatia Germaniam facere, & omnia confundere. Scriptores veteres & historici pro magno miraculo narrant, quod tempore quodam, duce *Brennone* Græci viderint Celtas seu Germanos, sulcantes mare mediterraneum, Atheniensibus forte contra *Philippum* suppetias laturos. Hæc, inquam, pro miraculo a veteribus narrantur: At sane miraculum nullum hic esset, si iamdudum

Germani in Transyluania an sint Gotthorum reliquiæ.

Vetus Carion probabilius de Transyluanis.

Germanos non habitasse ad Pontum.

A. C. 389.

Argumentum 1.

Argumentum 2.

Argumentum 3. ab autoritate.

Bastarnarum gens.

Argumentum 4.

A. C. 383. dum in vicinia cum Thracibus, Mysiis & Macedonibus hi conuixissent, & tempore longo eis immixti fuissent. Quod si autem ea ratione Germaniæ fines angusti videntur, si à capite Danubii ad Rheni profluentem & ostia in Germanicum cum *Solino* extendat, rixari debeat cum Romanis & *Ptolomæo*, eique litem cum *Bilibaldo* consiliario Cæsareæ maiestatis intendere, quod Germanis Germaniam tanquam iniquus regundorum finium magister accisam reddiderit, dum conniuentibus oculis, Germaniæ Vltrarhenanæ Galliam versus, quam Belgicam Galliam vocant, oblitus, tantum a ripa Rheni Germaniam respiciens extendit. Sed quod Germaniæ fecit, idem quoque Poloniæ facere non neglexit, dum Germaniam Istula tenus terminat, vt quantum ei à meridie Galliam versus amputauit, tantum ei a septemtrione in Sarmatiam intendendo cursum redderet. Sed de his rebus nolo esse prolixior, cum etiam lib. 2. sub finem mentio sit iniecta, vnde si quæ adhuc desiderantur, petet lector.

Bilibaldus in libro de vocibus regionum Germaniæ.

X. Series Regum Gotthicorum continuata.

CANABVS. Is contra *Aurelianum* Imperatorem mouerat bellum, cumque Gotthi primi imperii fines inuasissent, à Romanis vltra Danubium erant reiecti, in quo prælio fusa esse quinque millia Gotthorum dicuntur, ipsumque cæsum esse regem. Necesse autem est, vt scriptoribus Romanis eorumque testimoniis nitamur, quandoquidem hæ gentes propriis historicis carent, quos si haberent, multa possent corrigi, quæ in historia Latinorum desiderantur. Quid enim Græci præter fabulas de Sarmatia scripserunt? Romani vero quoniam vbique fere propriæ laudi studuerunt non tam gesta sua maximis extulerunt laudibus, quam incommoda, quæ à Sarmatis, Getis & Vandalis acceperunt callide suppresserunt.

Ob inopiam scriptorum Sarmatis multum decedit.

ATANARICHVS: qui cum fratre *Fritigero* intestinum bellum gessit, & à fratre ope Romanorum auxiliorum, quæ impetrauerat, superatus fuit. Quo fratrum dissidio audito, Hunni eos armis aggrediuntur, ambosque sedibus patriis pellunt. Confugiunt tandem ad *Valentem* Imperatorem, qui eis Mysiam cum Thracia attribuit, illucque eos commigrare facit. Paulo post irritatis vtrinque animis bellum acerbum motum fuit. Constantinopolis ab eis obsessa, suburbia flammis absumta, & ipse Imperator incendio conflagrauit, de qua re superius iam dictum est. Tandem *Athanarichus* cum de renouandis fœderibus ageret, euocatus Constantinopolim, ibi moritur, vbi & sepultus est, multis eum desiderantibus & collachrymantibus.

ALARICVS. Hic se Theodosio in Italiam ducenti exercitum adiunxerat, præfectusque fuit copiis Gotthorum, quæ decem millibus constabant. Tandem confecto bello cum exercitum domum reduxisset, ob non soluta stipendia occupandi Pannonias autor fuit, A. C. 383. & deinde a *Radagiso* accersitus, cum exercitu qui bis centena millia armatorum continebat, in Italiam contendit. At cum magna pars exercitus illius ob rem a *Radagiso* male administratam, virtute *Stiliconis* dissipatus & fame confectus esset, *Alarichus* reliquias militum in Pannoniam reduxit, vbi postea a Gotthis in regem electus est, & adiunctis Sarmatarum & Dacorum viribus denuo in Italiam expeditionem molitus est, vt posterioribus factis priorem ignominiam aboleret. Cumque iam fines Italiæ ingressus esset, cum *Stilicone* ingenio & viribus pariter decertauit. Et *Stilico* quidem, vt eum ab oppugnatione Romæ auerteret, ductare eum persuasionibus, & falsa spe maioris commodi cœpit, vtque in Gallos nouandis rebus studentes iret, hortatur. Cuius ille simulat se consilio acquieturum, contestimque Gallias ingreditur, cumque iam ad Alpes peruenisset, quidam Iudæus *Saul* dux copiarum, instinctu *Stiliconis* in eum irruit magnoque detrimento eum affecit. Sed ille instaurato exercitu rursus superior euasit. Ac detecta fraude, cum didicisset a quo illa consilia confusa erant, dedit operam, vt artem arte vinceretur, illæque machinationes in caput autoris reciderent. Itaque statim *Honorio* Imperatori persuadet *Stiliconem* ambire imperium, olere regem, vtque sibi ab eo caueret & per literas & per legatos monet, indicatque cum omnino de abrogando ei imperio, & ad se transferendis honoribus cogitare, hocque quibuscunque documentis potest ei probatum facit. Et quia suspicio ex media rei natura deprompta solet esse persuasibilis, maxime quando de summa rerum agitur, itaque iuueni adhuc imbecillis iudicii, id quod vult, facile persuadet. Nec potuit *Honorius* vlterius præstolari vt inuestigaret, veræne an confictæ essent illæ criminationes. Sed iubet *Stiliconem* vna cum filio *Eucherio* interfici. Ita Gotthus perducto consilio eo quo volebat, cum videret Italiam tanti nominis duce orbatam, erectus animo, sublatis signis Romam libere pergit, omissaque Gallia cum biennio vrbem obsedisset, Calendis tandem Aprilis anno Christi 410. anno ab vrbe condita 1166. eam capit. Ita Roma cum esset caput mundi dominaque orbis, corruit & mundi desiit esse caput. Hanc cladem Sybillæ ante multa secula prædixerant. Quin & vultures illi 12. qui Romulo fundamenta vrbis iacienti præteruolando apparuerant veluti τοπικῶς hos mille & 200. annos, quibus durauit, id est 12. centurias annorum innuisse videntur, vt Varro ex sententia antiquitatis hoc mysterium exposuit. Hæc acta sunt ab hinc ano 150. supra millesimum. Sæuitum deinde est in vrbe, & miles nihil omisit, quod fieri solet in tam lugubri & miserabili casu, nisi quod multitudini, quæ

Expeditio Alarici in Italiam.

Roma capitur Stilicone interfecto.

Alii ad deuastationem quæ sub Totila accidit Sybilla prognosticon detorquent.

A. C. 383. quæ in Christiana templa confugerat, parsum est, præcipiente *Alaricho*. Nam Gotthi religionem Christianam, quam semel amplexi erant, sempet reuerenter coluerunt. Inter prædam, quæ ex templis thesaurisque publicis & priuatis congesta erat, (fuit autem maxima) *Placidia Galla*, soror Imperatoris *Arcadii* & *Honorii* fuit, quam tandem filio *Adulpho* iuueni *Alarichus* desponsauit. Nam *Alarichus* ipse iam senex erat. Post eum successum rerum non quieuit *Alarichus*, sed prosecutus est victoriam, duxit exercitum vlterius, vt Italiam occuparet, peragratisque celebrioribus locis, Campaniam, Lucaniam, & Brutios, Siciliæ quoque regnum depopulatus est, ac in vltima Italiæ ora, vnde & *Hannibal* vale vltimum Italiæ dicens soluerat anchoram, mortuus est. Eodem tempore tradunt quidam scriptores, extructam in Italia fuisse à gentibus nostris vrbem *Asidonem*, quanquam alii eam iam antea destructam, a Sidonibus vero nostris paulo post sub *Desiderio* Longobardo restitutam tradunt. De hac gente Sidonum autor *Anius* Italus diligens antiquitatum inuestigator, sic scribit libro de antiquitatibus Ethruriæ: *Sidones*, inquit, *non procul à Vistula flumio Poloniæ ii vocantur quos nunc Polonos dicimus, quorum metropolim CRACOVIAM idem influit fluuius Vistula, quem Viselam vocant. Hi victis Longobardis Italiam occuparunt, & sub Desiderio Cossas reparantes seu Asidoniam prolatione Prosidoniam dixerunt.* Nomen Sidonum veterum in Polonia videtur hæsisse in illo territorio, vbi est Szidlow & Szidlovviec oppida. Nam & nomen non longe degenerauit a prima nomenclatura Sidonum, & situs loci quem *Ptolomeus* ponit videtur conuenire cum situ istorum oppidorum.

Placidia capta ab Alaricho.

Asidone seu Cossa vrbs in Italia à Polonis extructa.

ADVLPHVS filius *Alarici* & nouus gener Imperatorum *Honorii Arcaduque*, rex creatus est & patri successit. Is Romam reduxit exercitum hoc consilio, vt eam deleret. Sic enim ei Duces Gotthique consulebant, sed tandem vxoris *Placidiæ* humillimis precibus placatus sententiam mutauit, ac potius inito fœdere cum *Honorio*, in Gallias abiit, & inde in Hispaniam. Ibi cum Vandalos offendissent, quomodo se erga suos populos gesserint, & inuicem ab Italicis ducibus commissi quam horribiles conflictus fecerint, suo loco enarrabimus, cum ad illam metam perueniemus. Inde iam Chronologi Polonorum, historiam nostræ gentis texere incipiunt. Sub istud enim tempus *Lechi* & *Czechi* aduentus ad istas regiones cadit, vt docet *Vaponius*, *D. Cromerus*, & Boëmorum quoque scriptores. Et iam non sine quadam voluptate attentus lector oculos suos delectatione satiabit, cum seriem Gotthicorum & Vandalicorum regum cum serie Polonorum regom veluti ad confluentem duorum amplissimorum fluminum prospiciet in vnum coincidere, & tempora *Lechi* cum vltimis regibus Vandalorum coalescere. Res enim ipsa testabitur, siue reges Gotthorum siue Vandalorum in frontispicio regum Poloniæ in chronicis præponas, vtrumque mirificè quadrare, ac inuicem ita coalescere, vt postea ne vestigium cicatricis apparere possit. Cum enim vtræque hæ gentes, hoc est tam Gotthi quam Vandali assueti essent aquam nostræ Vistulæ bibere, & pecora sua inde adaquare, certe tam de Gotthis quam de Vandalis nulla gens iustius potest gloriari præ ipsis Polonis; vt etiam *Iostus Decius* idem, licet & ipse Germanus fuerit, fatetur. Redeo ad hunc *Adulphum* regem Gothicum, qui quam gratus gener fuerit affinibus *Honorio* & *Arcadio* exitus mox docebit. Nam cum Vandali & Gotthi vario ingenio de Hispaniæ possessione disceptarent, misit *Honorius* cum exercitu ducem quendam insignem *Constantium* Patricium Romanum, qui vt tanto fidelius & magis strenue contra vtramque gentem, Gotthorum, inquam, & Vandalorum rem administraret, bene eum sperare iussit; promissis onerauit, animoque erexit, adiecta hac conditione, vt si *Placidiam* vindicaret ab illo mœsto matrimonio, sanamque reduceret, eam omnino se ei nuptum traditurum, quodque maius est, etiam consortem imperii effecturum. Pulchrum erat brabium, & dignum tanto athleta & etiam ipso agonotheta. Proinde *Constantius* vt voti compos fieret, summa diligentia & fide in illo negotio versabatur, præsertim cum ad eius institutum viam ei fortuna patefecisset. *Adulphus* enim interea cum tres annos in Hispania degisset, interficitur, itaque submotis Vandalis ex Narbonensi Gallia *Placidia* ei reddita fuit. Cum autem partim propter religionem Christianam, quam Gotthi sequebantur, partim propter cupiditatem adeundæ Hispaniæ inter Vandelos & Gotthos grauis contentio insurgeret, *Constantius* cum Gotthis simulat amicitiam, seque cum eis sentire non obscure significat, idque ob duas potissimum causas tum quod Christiani essent & ipsi, tum quod metuebat, si eos offendisset, ne recenti successu victoriarum in Italia partarum inflati, & gloria rerum gestarum bullientes, iterum patriæ maiora mala accumularent. Nec eum iudicium fefellit, vt ex sequente historia patebit. Itaque *Constantius* ex animi sententia negotio confecto Romam reuersus vtrumque consecutus est, & ad gubernacula imperii admissus, & viduam *Placidiam* in vxorem duxit, ex qua tandem suscepit filium *Valentinianum* tertium. Vltimus hic fuit Imperator occidentis. Quanquam alii vltimum *Augustulum* esse volunt, quod ita in fatis erat, vt imperium quod virtute primi *Augusti* ab initio partum esset, hoc idem in *Augustulo* eius nominis vltimo desineret.

Gotthica & Vandalica historia quomodo in harmoniam reducatur.

Adulphi regis historia continuatur.

Augustulus vltimus occidentalis Imperator.

A. C. 383. THEODORICVS rex Gotthicus, qui Pannonism possidebat, missus à *Zenone* in Italiam, quam tenuit annos triginta, cum adhuc adolescens esset, fuit loco obsidis apud *Martianum* & *Leonem*. Ibi Romana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnum remissus, socius Romani imperii fidelis fuit. Hic habuit tres filios, *Walamir, Theodomir*, & *Widmir*. Inter hos primus regnauit *Walamir* maximus natu, cumque *Attila* filios aliquot præliis superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, quæ nunc est Austria, periit. Deinde regnauit *Theodomir*. Hic pater *Theodorici* huius, quem nominamus Veronensem, fuit, & victores Sueuos & Alemanos è Pannonia depulit. Tertius frater *Widemir* duxit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. Quia vero *Theodoricus* absente patre Sarmatas, qui Gotthorum & Romanorum terras populati fuerant, repulerat, *Zeno* Imperator eum ad se vocat & facit eum patricium & consulem. Ac misit eum in Italiam contra *Odoacrum* Rugianum. Potitus Italia vrbem Romam senatui tegendam commendauit. *Theodoricus* habuit sororem vxoris suæ *Amelfredam*, quam despondit regi Vandalorum in Africa. Nondum enim ex vtrorumque animis necessitudinis priscæ, & amicitiæ vineulum prorsus exoleuerat. Habuit & filiam Amaloshutam. Id nomen fuit familiæ *Theodorici*, quæ sic à vellere *Iasonis* dicta est. Gotthi enim olim ex Colchica in Europam progressi fuerant. *Amalosuntha* autem nominis etymon esse volunt quasi *Amalorum schönheit*. Hanc *Theodoricus* despondit *Eutarico Widerici* Hispanici regis filio, qui etiam ex familia *Amalorum* fuit. Sed recordandum est eorum, quæ ex *Iornande* attulimus, quod illo seculo vsus obtinuerat apud Gotthos, nomina Germanorum sibi imponere.

Theodoricus *Rex Gottho-rum.*

Walamir, Theodomir. Widmir.

Odoacer Rugianus.

De nominibus Amelfreda & Amalosbuta.

THEODATVS regnauit duos annos post necatam *Amalosuntham*, auarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cum bellum ei inferret *Iustinianus* propter *Amalosuntha* necem, initio trepidus Italiam se ei traditurum promisit. Sed cum in Illyrico dissipatus esset *Iustiniani* exercitus, elatus noua spe legatos *Iustiniani* retinet inclusos carceri.

VITIGES quartus rex Gotthorum regnauit annos quinque. Huius temporibus moles totius belli Gotthici Italiam attriuit, ad quam liberandam cum *Bellisarius* missus esset ab Imperatore, multa perseuerantia & maximis conatibus adnixus est reprimere Gotthorum potentiam, sed exercitus *Vitigis* constabat centum & quinquaginta millibus Gotthorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi quodam tempore cum vidissent *Bellisarii* copias egressas ad spectanda hostium castra, contempta paucitate prælium cient, & quod cognoscebatur equus *Bellisarii* ex colore quod giluus esset, & albo capite, Gothi non inepte iudicantes, duce interfecto facilem victoriam fore, itaque se cohortantur, vt quam primum conglobati impetu facto in vnum hunc irruerent: ac vbi emicando eis sese in conspectum obtulisset, sublato clamore hac voce Gotthica eum iam adesse insonant: *Vala vala*. Itaque omissis cæteris in *Belisarium* solum tela coniiciunt, ac eum acrius consectantur, lanceis ensibusque petunt, ita vt præferuidi animo iam eum comprehensuri erant, nisi armigerorum illius & satellitum opera, inprimisque veri Dei prouidentia liberatus fuisset. Dum hæc agerentur, bellumque acre indies inualesceret, res memoratu digna contigit. Samnites pueri nonnulli cum pecus pastum educerent, per lusum, vt assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine ac specie præstantiores, quorum alterum *Belisarium* vocitant, *Vittigem* alterum, & hos colluctari inuicem iubent. In ea colluctatione, qui *Vittigis* nomen fuerat sortitus, in terram victus prolabitur. Hunc statim puerilis illa & inconsideratior turba, illudendo simul & increpando, de proxima arbore suspendunt. Lupo deinde interueniente conspecto exterriti omnes fugam capessunt; qui vero suspensus pendebat, à cæteris destitutus interiit. Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere, sed ex his, quæ acciderant coniectando collegerunt, victorem omnino *Belisarium* fore. In hunc *Vittigem* adductum Constantinopolim *Iustinianus* nihil aspere constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reuerentiam regii nominis fecit eum patricium.

Vala quid.

Lusus puerilis ominosus.

TOTILA penultimus rex Gotthorum, regnauit annos 10. Res Gothicas singulari virtute & felicitate rursus erexit, etsi tandem ipsius etiam fortuna conuersa est, sicut & *Benedictus*. Abbas ei prædixerat inquiens: *Multa mala facies, Romam ingredieris, 9. annis regnabis, decimo morieris.* Ac flexisse eum *Benedicti* adhortatio dicitur, vt minus crudelis in victoriis fuerit. Initio ad Placentiam vicit Romanum exercitum duplo maiorem suo insigni stratagemate. Cum intellexisset *Iustinianus* Gotthos iterum superiores viribus in Italia, secundo misit *Belisarium*, sed neque accedere ad vrbem obsessam *Belisarius* potuit, nec exercitum parem habuit hostibus. Durauit illa obsessio Romæ biennium, simul & alibi multæ vrbes iam a *Totila*, iam à *Belisario* alternante fortuna occupabantur. Placentiæ tanta fames inualuit, vt pater, qui multos filios habebat, spectantibus multis sese de ponte in Tybrim præcipitem dederit videns filios petentes cibum se sequi. Maluerunt itaque Romani Gotthos in vrbem intromittere quam extrema incommoda pati. Gotthi ingressi vrbem passim obuios interficiunt; direptiones,

D. Benedicti prædictio.

Fames in obsidione grauissima.

nes,

A. C. 383.

Totilæ expeditio contra Romanos formidabilis.

nes, incendia ædificiorum ſpectantur. Iubet & *Totilas* muros dirui, totamque vrbem deleri; ſed *Pelagius* Pontifex cum demiſſe intercederet, *Totilas* cædes, & incendia prohibuit, ſubinde tamen Romanos conuiciis inceſſit, proditionem ipſis obiiciens in ſeipſos & patriam, & quod à Gotthorum maximis viribus diſcedendo ad Græculos homines, qui ipſis præſidio eſſe nequeant, confugerint, cum antea ex Græcia neminem in Italiam viderit aduentantem, qui eis auxilio eſſet, præter Tragædos & Mimos & Nauticos quoſdam prædones. Ad quam exprobrationem nemo ex Romanis auſus eſt ei quicquam reſpondere. Etſi autem fuit Roma ab *Alarico* & *Genſerico* Vandalo capta & direpta, tamen ita miſere deſtructa non fuit, ſicuti in tertia hac expugnatione. De qua etiam Sybilla prædixit. *Ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται καὶ δῆλος ἄδηλος*. Hæ pœnæ erant ſæuitiæ Romanorum aduerſus Chriſtianos. Acciderunt hæc anno Romæ 1296. Anno Chriſti 546. iam poſt finitum regnum Vandalorum in Africa. Anno ab Auguſto 504. Anno poſt deſtructionem Carthaginis 700. De hac vaſtatione etiam *Scipio* ille incendium Carthaginis aſpiciens ac illacrymans dixiſſe ſcribitur: Se cogitare ſimile fore aliquando excidium Romæ: & augurium duodecim vulturum in ea deſolatione completum fuiſſe quidam tradunt.

TEIAS vltimus rex Gotthorum à *Narſetè* victus. Eunuchus is fuit in aula *Iuſtiniani*, tanta vero induſtria eius fuit, vt poſtea ſummus dux in Italia factus ſit. In Campania vterque exercitus conflixit, vbi magno prælio ad Nucenam victi ſunt Gotthi, poſthacque vires Gotthorum plane collapſæ ſunt. *Teias* ipſe prælians interfectus eſt. Reliquiæ præſidiorum quæ Cumis erant, dimiſſæ quidem ſunt, & vita conceſſa, ea tamen conditione adiecta, vt reliquiæ Gotthorum ex Italia diſcederent.

XI. De reliquiis Gotthicæ gentis poſt Vitigis captiui abductionem.

Iornandes eum deſcripſiſſet captiuitatem *Vitigis* regis Gotthorum, & quo pacto proditus a *Beliſario* Conſtantinopolim perductus eſſet, tandem elegiam canens cum dolore intrinſeco finem ſermonis ſui ita facit: *Hucusque*, inquit, *Getarum origo, & Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi hoc eſt Iuſtiniano Imperatori ceſſit.* Narrat etiam reliquias Gotthorum in ſuas terras abiiſſe, agminaque illa vrſi ſigna in vexillo prætuliſſe. Idem narrat in quas regiones abierint gentes, diſſipato exercitu. *Mortuo Attyla Gotthorum*, inquit, *pars Hunnorum terras in Pannonia occuparunt, Sarmatæ & Cemandri in Illyrico ad caſtrum Martenam ſedes datas coluerunt:* alios vero, quos iuniores Gotthos vocat, dicit cum ſuo Pontifice *Valtzila* Mœ-

Staniſl. Sarnicii Annal. Pol. Lib. IV.

ſiam petiuiſſe. *Scyri* quos Alamicam gentem facit, inferiorem Scythiam minorem & A Myſiam petiuiſſe; in quibus locis & nunc ab iis, qui Conſtantinopolim ire ſoleot, viſuntur. *Miechouienſis* etiam Polonutios reliquias Gotthorum facit, quos in illis partibus hucusque ad ſuam ætatem permanere affirmat. Rugios vero etiam cum Gotthis rediiſſe dicit Scandinopolim vsque. Hæc vrbs forſan ab inſula Scandia dicta, ad oſtia Iſtulæ, vbi quoque vetus eorum domicilium fuiſſe dicitur. Ideo Rigam in Liuonia vrbem a Rugiis iſtis quidam dictam eſſe putant: Gotthorum vero partem poſt commigrationem illam, nomen inſularibus populis in Suecia dediſſe non male quidam opinantur. Nam veteres inſulas libenter occupabant. Ac tan- B to magis credibile videtur, hos qui multum terris iactati & alto, multaque perpeſſi, portum ſuorum malorum & quietem quærentes eò ceſſiſſe. Hæc hiſtoria de regibus Gotthorum ex *Iornande* allata eſt. Sed ſcriptor hic extremum actum & Interitum regis *Teiæ* & commigrationem Gotthorum ex Italia non eſt complexus. Nam hiſtoria eius finibus in *Vitige*. *Procopius* vlterius progreſſus etiam *Totilæ* & *Teiæ* bella deſcribit, & iter quod arripuerat illud agmen Gotthorum, quod mille viris conſtabat, non prætermiſit deſcribere, ad eum modum inquiens: *Dum hæc agerentur, mille numero è caſtris abeuntes, Ticinum ad vrbem locaque cætera huic circumiecta trans Padum fluuium agmine vno contendunt.* C Ex qua directione itineris credibilius eſt eos rediiſſe ad priſcas ſedes a ſeptemtrione Illulam verſus, vt ibi nouum regnum *Lechi*, de quo haud dubie audiuerant, ſuo aduentu ſtabilius redderent. Nam illa via per Padum vſitatior eſt arripientibus iter in Poloniam. Et neſcio ſi hic alicubi non hæſerint, vbi eſt Chelmenſis prouincia, cum hactenus hæc pars Poloniæ pro ſigno authentico inſigne vrſi præferat, quo & Gotthi illi vtebantur. Hoc eodem ſigno vrſi & Kiouienſes hactenus vtuntur, & forſan in vno comitatu tunc ſocii erant. De Hiſpanicis Gotthis, qui iamdudum antea poſt Vandalorum in Africam emigrationem in eorum ſedes ſucceſſerant, ſuis locis per oc- D caſiones in ea hiſtoria mentionem faciemus. Florebat enim & durabat eorum regnum vsque ad *Caroli Magni* tempora, & vlterius, recitanturque fere 30. Gotthicæ ſtirpis reges in hac ſerie.

A. C. 383.

Scyri cum Gotthis.

Rugii cum Gotthis abeunt.

Chelmenſe ſignum Vrſi.

Miramur autem ſcriptorem Italicum *Carolum Sigonium* virum eruditum, quod, cum hiſtoriam ordine per reges Romanorum ab inclinatione Imperii Romani texere incepiſſet, cur præteritis regibus Gotthorum noſtrorum, qui in Italia plus quam 70. annos ordine regnarunt, primique iniuriam totius orbis vlti ſunt, cur inquam ab *Albuino*, & aliis Longobardis regibus inceperit hiſtoriam

A. C. 383. suam. Notum est autem primam inclinationem Romani imperii inceptam fuisse a Gotthis. Facile fuit victos vincere Longobardis. Adde quod & hoc aeno nostro qui in reges Romanorum creantur ex eadem gente Gotthica, de qua dicimus, origioem suam deriuant. Idcoque signum aurei velleris pro symbolo quodam gerunt, significantes se ab illis Gotthis lineam originis suae ducere, qui descendunt ab *Amalerbutu*, id est, raptoribus aurei velleris. Post expulsos enim Gotthos ex Italia, in Hispaniis caeteri longo post seculo vsque ad *Caroli Magni* tempora regnarunt, ad quos Hispani ac proinde & Austriaci originem suam referunt.

CAPVT VI.

De Vandalis & eorum Republica.

Res à memoria hominum remotissimas commemoraturus sententiam tantum autorum aperiam, quam tamen praestat sequi quam coniecturas & nouas, opiniones fingere, praesertim cum illi autores quorum testimoniis nitimur, in ea causa rationibus & maxima verisimilitudine non destituantur. Gentes Vandalorum maximas fuisse non modo series historiarum, sed & numerus exercituum, qui trecentorum millium fuisse narratur, argumento esse potest. Vandalicae autem gentis conditorem *Vandalum* nepotem *Noë* affirmant fuisse. Commemorant & ex autore carminis Argonautici, quod sub tempus expeditionis Argonautarum, hoc est ante *Dauidem* temporibus *Samsonis*, *Phineas* vates Tirius floruerit inter Henetos, ad eosque anni definitionem eiusque computandi rationem ex Tiro & Sidoniis, qui vicini erant Iudaeorum, attulerit. Quod omnino verisimile est, quia & Graeci scriptores affirmant sub illud ipsum tempus, hoc est quando *Cadmus* apud Phoenicas regnauit, ad Graecos fuisse characteres literarum ex Asia translatos. Adducunt & ex *Homero*, quod illi ipsi Heneti militabant in Troianorum bello, de qua re superius lib. 1. à nobis luculentius est tractatum, nunc summam rei tantum proponimus. Addunt etiam & confirmant eadem autoritate antiquitatis, hoc est, *Herodoti*, *Vergilii*, *Polibii*, *Iustini* & aliorum, quod iidem ipsi populi post Troiam vastatam cum *Altenore* in Europam transiuerior, repleuerintque littus Adriaticum in Illyrico, vnde & Henetum mare illud à quibusdam vocatur. Et postea quoque multos alios eiusdem gentis homines subsecutos comitatosque fuisse varios duces io Europam, variis causis eos impellentibus; ex quibus memorant nostri Chronologi *Alanum* secundum. De hac commigratione etiam & posteriores autores meminerunt. Narrat *Cornelius Tacitus* inter Borysthenem & Istrum gentes quasdam vagas oberrare, Henetos intelligens. *Plinius* etiam lib. 4. & 13. Vandalos Sarmatas votat, & dicit eos ad Vistulam cum Scyris & Hyris populis habitasse suo tempore. Et *Dion* scribit, Albim fluuium oriri ex montibus Vandalicis. *Polybius* etiam scribit suo aeuo totum littus Adriaticum Venetias vocatum fuisse. Scribunt etiam *Antiochi Hieracis* temporibus Galatas occupasse in Asia patriam veterem Henetorum. *Ptolomaeus* quoque libro 3. capite 5. iis verbis scribit: *Habitant autem Sarmatarum maxima gentes Veneda per totum Venedicum sinum.* Si igitur Vandali tum ibi habitarunt, etiam & Sorabi illi, qui sunt ad Lubecum, cum vnam gentem statim ab initio fuisse Vandalos eum Sorabis, mores, cognatio, & lingua eadem indicet. Adde istis *Ptolomaei* sententiam & picturas, & montes Vandalicos & mare Vandalicum & populos Vandalicos, quos ibidem fere ponit, vti & *Plinius*, vlterius versus septemtrionem sedes eorum dilatans. Vistulam etiam veteres appellasse Vandalum testantur, affirmantque à flumine Vandalo fuisse appellatos; & rursum flumen Vandalum à Regina *Venda* quae se ad Cracouiam de ponte praecipitem dederat exoluendi voti causa, appellatum esse. Sed verisimilius est flumen a populis Venedicis fuisse appellatum, & non modo flumeo ipsum, sed etiam illud mare & montes illius prouinciae, eo quod istic consederant. Veneros vero dictos ab illis Henetis Asiaticis, qui huc commigrauerant, & ipsa cognatio appellationum & vocis similitudo indicat. Exigua enim mutatione, vsque recepta litera H. pro V. Venetos pro Henetis appellare coeperunt. Et tandem a vicinis Germanis paulatim ad sonum linguae Germanicae voce, vt moris est, inflexa, pro Venetis vel Vandis, Vandali sunt nuncupati, *Wandeln* enim Germanice est peregrinari. Istae enim gentes saepius vagatae nouas sedes quaerere solebant. Et certe res ipsa & verisimilitudo indicat, vtrumque vocabulum tam Gotthorum quam Vandalorum esse à Germanis ad eorum Grammaticam deflexum. Nam Germanis sicuti ex Getis Gothos, ita ex Venetis Vandalos facere non est difficile, nec violentum. In appellatione tamen sinus Liuonii maris antiquum & incorruptum vocabulum permansit. Non enim Vandalicum Dialectico Germanica sed Venedicum sicut olim ita & nunc appellatur. Quod propter illos addendum putaui, qui, differentiam quaeritando inter Vinidas Venedosque, Vandalos hic ad ostia Istulae statuunt, Vinidas vero Maeothidem versus & pone montes Sarmaticos transferunt. Cum iuxta eorum ratiocinatiunem potius hic Vinidas, ve vicinos Venedico mari & Vandalos istic Maeothidem versus ponere oportebat. Id vero faciunt propterea, vt se non dissentire a sententia *Iornandis*, quam ipsimet adducunt, ea ratione testentur. Ita enim inquiunt, & *Vandali* ab istis

Magnitudo gentis.

Phineas Vates.

Herodotus & alii autores Henetos ex Asia venisse affirmant.

Strabo lib. 7.

Heneti s.

A. C. 383.

Vandali ad Vistulam.

A Getis Gotthi à Venedis Vandali sunt, vtraque manu detorta.

A. C. 383. istis verbis ex cunctis vetustioribus autoribus epilogum de origine & progressionibus Vandalorum illorum, qui Romam & Romanas prouincias dilacerarunt, elicere volunt: *Facile*, inquiunt, *est deprehendere ex Iornande, Procopio & aliis scriptoribus, quid de Vandalorum sedibus sentiendum, qui à Maothide profecti versus occidentem solem ad Vistulam in extrema ora Germaniæ consedisse & Germanos & Francos vexasse dicuntur. Deinde vero ad meliores sedes in Pannoniam indeque in Galliam, Hispaniam & denique Africam commigrasse.* Hæc illi de patria & origine & progressione Vandalorum tradiderunt. Et postea quasi obliti sui secumque pugnantes, tradunt Vandalos illos orbis debellatores Germanos fuisse, habitasseque ad sinum Venedicum. Quæ si vera sunt, quomodo a Mæothide superius prodiisse eos astruunt? An vero Germani vnquam ad Mæothidem habitarunt? Aut qua de causa, cum essent Germani, gentiles suos tam crudeliter persecuti sunt? aut cur ad Venedicum sinum habitarunt, cum Istulam limitem Germaniæ ipsimet faciant? Cum igitur hæc sententia pugnet cum coosensu historicorum, & sibi ipsi contraria sit, quærenda est nobis alia verior & solidior, quæ cum testimonio antiquitatis & traditione veterum, & circumstantiis rerum conueniat, & quæ non inuite coalescere possit cum testimoniis classicorum autorum. Si igitur ex autoribus recitatis in vnum conferantur expendanturque rite sententiæ, colliget lector quatuor locos celebriores illo seculo a Venedis inhabitatos fuisse: ad Pontum & Mæothidem, ad Istulam ad eiusque ostia, & Venedicum sinum, ad Albim, & ad Istrum quoque in Pannonia, vnde expeditionem illam pararunt in Hispanias. Et omnes istos Sarmatas fuisse, ex eademque stirpe originem ducere mihi nullum dubium remanet, nisi quod illi Venedi & Vinidæ, prisca appellatione non vsque adeo deprauata, isti vero vt Germanis vicinio res, Vandali à Germanis appellabantur. Quod autem tam magna spacia complexerint, vt fere eosdem fines, si non maiores, quam Polonorum prouinciæ sunt, occuparint, nemini mirum esse debet. *Ptolemæus* enim eos describens, Maximam gentem Venerorum fuisse vocat, nec frustra. Ideo enim à Græcis *Spori*, id est sparsi vocantur. Nam sicut illæ insulæ, quæ Sporades dicuntur, ab eo quod hinc inde sparsæ mare compleuerint, ita & huius gentis homines prouinciatim, alii ad orientem, alii ad occidentem hinc inde habitarunt. Ideo *Procopius* à Mæothide prodiisse eos, *Iornandes* pone montes Sarmaticos habitasse, *Dion* ad Vandalicos montes in Hermunduris consedisse memoriæ prodiderunt. *Ptolomæus* vero vsque ad sinus Venedici oras eorum fines protendit. Sed nescio sa-

fuerint Germani?

Sarmatas fuisse adstruitur.

Ptolem. lib. 3.

ne vnde nam hæc illi acceperint, qui scriptis prodiderunt, quod Gotthi irati ob stipendia a *Theodosio* non soluta, relicta Thracia Pannoniam inuaserint, eamque Vandalorum manibus eripuerint, cum a *Constantino Magno* donatam hactenus possederint. Scio quæ ex *Iornande* adferuntur de Rege *Geberico* Gottho, quod Vandalos profligarit, & cum ad paucitatem redacti a *Constantino Magno* in Pannonia nouas sedes impetrassent, vnde postea in Hispaniam & Africam concesserint. Sed ista dum mecum reuoluo, incidi in illam historiam apud *Eusebium* de Sarmatis, quomodo temporibus eiusdem *Constantini* lacessiti bello a Scythis seruos suos contra eos armarint, & tandem serui victoria potiti contra dominos suos arma sustulerint, ac sedibus propriis pepulerint, qui tandem necessitate compulsi ad *Constantinum* Christianum Imperatorem confugeruot: *quos*, inquit, *tanquam saluandi gnarus omnes in Romanorum terram suscepit, & ex illis sibi idoneos milites collegit*, &c. Et mox: *alios ad colendum agros diuisit, ita vt calamitatem à seruis acceptum bene sibi cessisse confiterentur.* De hoc, inquam, genere Sarmatarum mihi cogitanti, quinam fuerint, & per quam occasionem in gratiam Imperatoris se insinuarint, res verissima apparuit eos Vandalos intelligendos esse, ad quos postea & Gotthi ex Thracia tanquam ad suos populares accesserunt, quique sicuti olim ad Pontum, ita & nunc eum iisdem littora Istri in Pannonia inhabitarant. Tandemque cunctis viribus suis recollectis, & ex vniuersa Sarmatia corrogatis auxiliis, & adiunctis Sueuorum vicinorum aliorumque Germanorum copiis, ex quorum re erat communem causam communibus auxiliis excutiendæ seruitutis gratia contra Romanorum potentiam tutari, ex Pannonia soluentes anchoram bipartito agmine prouincias hostiles aggressi sunt: Gotthi, inquam, in Italiam abierunt, Vandali vero in Gallias, Hispanias, & vsque in Africam peruaserunt, rursusque ex Africa Romam petiuerunt, cuius historiæ summam hic quoque methodice absque longis ambagibus enarrare statui, sicuti de Gotthis quoque paulu superius feci.

A. C. 383.

Conciliatio autorum.

Sarmatæ Cagnini dicti à Constantino excepti.

Tractatio methodica de Vandalis.

I. De origine Vandalorum & cognominis ratione.

Alii Vandalos a rege Tuisconum *Vandalo* deriuant, quem dicunt vixisse *Altadis* tempore, regis Babyloniorum, longe ante natalem domini, & isti hoc consilio id faciunt, vt progenitores nostrarum gentium in arbore consanguinitatis Germaniæ ponant, sic vt nos quibusdam conditionibus & parentelæ ratione iuris sui faciant. Alii vero, vt *Orosius*, a Gallis Venetos hue venisse affirmant. Sed verior est & solidioribus nititur fundamentis *Virgilii* sententia,

Tres sententia de origine Venedorum.

 qui

A.C.383. qui vult dicere post bellum Troianum *Antenorem* cum Henetis profugisse, Achiuos per Illyricos sinus, vt supra meminimus, in qua sententia est & *Plinius*, & autorem eius rei grauissimum citat *Catonem*: *Venetos*, inquit ille, *à Troiana stirpe ortos autor est Cato*: verba *Catonis* sic se habent: *Venetia est omnis ora circum sinum maris post Histriam vsque ostia Padi*. Et mox: *Venetis cunctis prima origo Phaëtontea est, qua Græcis occasionem mentiendi de Phaëtonte & Eridano præbuit. Posterius mixta his nobilis stirps Troiana à quibus Patania suo conditore inclyta.* Vixit autem *Phaëton Iacobi* & *Esau* temporibus 2102. annis ab orbe condito. Post quem *Vandalus* apud Tuiscones 160. annis regnasse dicitur. Omnia hæc sunt antiquissima, situ & puluere obsita. Merito igitur dixi sententiam illam nobis sequendam esse, quæ nobilissimorum autorum nititur fundamento, videlicet *Catonis, Virgilii, Strabonis, Iustini, Plinii* & *Sempronii*, qui dicit, Venetias primo Phaetontei postea Troiani eisdem mixti coluerunt. Fieri autem potest vt post illam cladem Heneti duces & alii veluti ex communi incendio sese eripientes in eas oras deuenerint, sicuti nostri historici *Alanum* secundum ex Asia stipatum cohortibus venisse in eas oras tradunt. Aperte autem *Ptolomæus* sic dicit: *Tenent Sarmatiam maxima gentes Veneda, per totum Venedicum sinum.* Huius rei nobis fidem facit etiamnum appellatio sinus Venedici maris ad Prussiam & vlterius. *Iornandes* vero Vandalorum sedes describens dicit per vniuersam regionem, vbi nunc colonia eorum est, sparsos fuisse. Ita enim Vandaliæ limites describit: *Vandali*, inquit, *ab oriente habent Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermunduros, à meridie Istrum.* Et alio in loco: *Ad Vistulam flumen Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclauini & Antes nominantur.* Ne autem aliquis in nominibus Vandalorum, Vinidarum, Venedorum ludat, *Procopius* nobis suo testimonio luculento omnem scrupulum eximet, *Gotthica*, inquit, *gentes multa quidem, & alia prius fuere quam nunc, omnium autem maxima ac potissima Gotthi & Vandali & Visogotthi, & Gepides, iam dudum & Sarmata & Melanchleni appellati. Sunt & qui Geticas gentes has vocent, qua omnes nominibus quidem inter se differunt, catera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque, & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arriana omnes fidei* &c. *Plinius* etiam Vandalos Sarmatas expresse vocat: *quidam*, inquit, *hac habitari ad Vistulam vsque fluuium à Sarmatis, Venedis, Sciris & Hyrri tradunt* &c. Ideo Vandali fortiter lege Symmachiæ cum Quadis contra *Antonium* Imperatorem in illa pugna dimicarunt, quæ accidit centum & aliquot annis post Christum natum, Quod si autem alicubi remote sub arctoa regione habitassent Sarmatæ, non video causam, quæ eos ad pugnam tam asperam impulisset cum Romanis. A.C.383.

Cato, Plinius, & Virgilius de gente Veneda.

Lib. 3. Cosmo.

Plinius lib. 4. cap. 13.

II. De nominibus Vinidarum, Venedorum, Vandalorum, & stationibus eorum.

Illa subtilis distinctio, in qua rima quæritur, vt elabantur contrarium sentientes, iam superius est à nobis discussa. Autores Græci & Latini diuersis vocabulis istarum gentium nomina exprimunt, consonantes tamen easdem retinent. *Iornandes* dicit Vesogotthos, *Procopius* Visogotthos. Quos Græci Getas vocant, Germani Gotthos, *Plinius* Gutones, *Ptolomæus* Gitones, alii Gutas. Sicuti nunc alii Polakos, alii Poloonos, alii Lechitas nostram gentem vocant; sic & illo tempore alii Venetos, alii Vinidas nostram gentem vocarunt, Germani vero Vandalos. Quos Vendilos *Procopius* vocat, hos *Iornandes* Vandalos. Certum est tam *Procopium* quam *Iornandem* de vna gente loqui. Nam eandem historiam texens illorum bellatorum Vandalorum, sedem eandem eis tribuit. Et quos a Mæothide progressos *Procopius* dicit, eosdem & *Iornandes* ad fontes Istulæ ponit. Puerile enim est cogitare in tanto exercitu trecentorum millium, tantum Cracouiense territorium fuisse & Sedomiriense. Haud dubie ibi etiam à Mæothide & ab occidentali mari populi erant, vt de Alanis expresse annotatur, qui eis commilitarunt.

II. De progressionibus & stationibus Vandalorum ac exercitus conscriptione.

Sicuti Vandali cum Quadis, Gotthis, lege Symmachiæ steterunt multoties in acie, contra communes hostes: ita in illa maxima expeditione Vandalorum in regiones meridionales haud dubie etiam eædem nationes eos non deseruerunt. Et forsan hic conscribebatur exercitus ad Istulam, qui fuit transmissus ad illos, qui iam Pannoniam antea per centum annos possederant. Prima igitur statio eorum fuit hic in Polonia, quo populi a Mæothide & mari Baltico accurrebant, alii sponte, alii fame pulsi, vt *Procopius* de Vindilis a Mæothide procedentibus tradidit. Affirmat autem Alanos in vicinia Vandalorum habitasse. Secunda statio fuit in Pannonia, vnde soluentes in illas regiones contenderunt. Iam autem ad Rhenum illi Vandali, quos & Burgiones *Ptolomæus* vocat, consederant antea, forsan vt veluti anteambulones sedem, belli istic eis in tempore præpararent. Tertia statio eorum fuit in Hispania, vnde per fretum Gaditanum cum lectissimis traiecerunt. Quarta Carthagini in Africa, vbi regna opulentissima

A. C. 383. *Vandali ad Albim.* firma n cti nonnihil quieuerant, de quiere inferius. De illis autem, qui ad Albim sunt, Vandalis, inquam, & Sorabis & Vuiltzis aliud est iudicium; illos enim ego cum *Borobista* rege Gotthorum processisse puto circa annum ab orbe condito 3870. quando contra hunc regem Gothorum tres reges Germanici coadunatis copiis conspirarunt, videlicet *Cassander, Scamber, Arathius* Saxo-Doringiorum *Mamer*. Quanquam & ante aliquoties in mediam Germaniam progressos fuisse Gotthos ante *Iulii* tempora ostendi. Et quia Vandali Gotthi Sarmatis Symmachiæ nexu semper deuincti erant, credibile est eos illo tempore in illis regionibus hæsisse. Et nisi hoc concedatur non video quo pacto *Dionis* locus ille saluari possit, cum dicit Albim oriri ex Vandalicis montibus. *Dion* autem vixit *Seueri* tempore ante annos 1383. B Sed de his superius iam dictum est & forsan per occasionem adhuc dicetur.

IV. De lingua Vandalorum.

Vergilius decimo Aeneid. de suis Mantuanis sic canit:

Mantua diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex populi sub gente quaterni
Ipsa caput populis, vires de sanguine Thusco.

Quod inquam *Vergilius* de sua patria dixit, hoc & mihi explicanti originem gentis Polonæ dicere licet. Nam sicuti illi triplices populi in quarto, videlicet Mantuanorum consummantur, ita hic Vandali, Gotthi & Quadi in Sarmatarum tanquam protopatorum nomine coaugmentantur. C Quod *Procopius* fere totidem verbis explicans sic inquit: *Gotthicæ gentes multa quidem & aliæ plures fuere quam nunc. Omnium autem maxima Gotthi, Vandali, & Visogotthi Gepidesque, iamdudum & Sarmatæ & Melanchlæni dicti.* Quare hæc carmina *Vergilii* possent ad eos eo modo detorqueri & accommodari.

Lechia diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa (id est Sarmatia) caput populis, vires de sanguine Vandlo.

V. De Vandalorum consuetudinibus in bellis ducendis.

Vsitatum fuit Vandalis omnem spem victoriæ in campestri pugna locare. Ideo vrbibus non delectabantur, exceptis fortioribus aliquot locis, reliquas munitiones diruebant. Hunc quasi ingenitum morem à maioribus Vandalis hodie quoque Poloni in vsu habent, eumque *Quæstio. An vrbes multas munitas habere sit vtile?* speciosis verbis iactant. Quod institutum an laudandum sit, Vandalorum ipsorum exemplo cum essent in Africa patebit. Quam historiam malo *Procopii* verbis explicare: *Gizerichus*, inquit, *post hæc ad Africæ statum conuersus, ciuitates omnes præter Carthaginem mœnibus nudauit, vt neque ipsi Afri Romanorum agentes prædas haberent quo se reciperent, neque Romani, si ab Imperatore in Africam mitterentur, discedentes munitas præsidiis relinquerent, negotium præterea Vandalis facerent. Quod quanquam bene ab initio succedere videretur, tempore tamen procedente Belisarius loca sic discincta & immunita paruo negotio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est visus, qui, quod optimum ei videbatur consilium, in stultitiam damnumque versum vidit.* A. C. 383. Sicuti autem in curulibus castris eorumque munitione Poloni nunc multum præsidii collocant: ita etiam olim. Nam quatuor menses *Belisarius* in castris abditos oppugnauit. Vsque adeo ars castrorum metandorum antiquitus in ea gente floruit.

VI. Refutatio eorum quæ contra hanc sententiam adferri possent.

Sed quia de cognominum Vandalicorum vocibus iniecta est mentio, non alienum fuerit à re, si eorum rationem paulo plenius examinemus. Non enim desunt, qui probare conantur Vandalos illos Germanos fuisse origine, ex eo quod duces & principes ipsorum nominibus Germanicis appellabantur. Quod genus ratiocinii an in se aliquam vim & efficaciam habeat dispiciendum venit. Inprimis autem negatur, illa nomina Vandalicorum ducum *Nomina Vandalorum.* fuisse Germanica. Nam *Genserici* nomen prorsus idem est, quod Poloni vocant *Gasiorek*, vt iam dictum est, quanquam in huius appellatione variant. Nam alii *Honorichum*, alii *Honorificum*, secundum *Procopium*, vocant. Ideo vel ex hoc exemplo patet, in ea causa syllabis cognominum non esse vsque adeo fidendum. *Trasimundi* nomen magis Græcum est audaciam insignem in duce designans; *Thrasos* enim audaciam significat. Sed largiamur reperiri inter eos quædam nomina Germanica, non tamen statim obtinebunt, quod volunt. Nomina enim Principibus viris ex occasionibus nouis imponi nemini dubium est: vel ab euentibus, vel quia sic cognatis arridet, vel vicinis sese accommodando, vel quia apud commilitones suos hac re captant beneuolentiam. Sic nomen *Theodati* Imperatoris orientalis D compositum est ex Græco & Latino, vt ea ratione exercitui qui potissimum ex Græcis & Romanis constabat commendabilior redderetur. Inter nomina regum Poloniæ varii generis nomina reperiuntur. Inuenias *Sarmatæ peregrina nomina sibi imponebant.* Italica, *Gracchus, Popilius* seu *Popielus*, plurima Germanica, vt *Henrichus, Lodouicus, Conradus* &c. Euocantur etiam interdum extranei reges, qui secum & peregrina nomina inuehere solent. Sed ex *Iornande* hunc nodum dilucide soluere placet, dicit enim hoc pacto: *Nec quis dicat, hoc nomen a lingua Gotthica omnino peregrinum esse. Nemo est qui nesciat vsu plerumque nomina gentes amplecti, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotthi*

A. C. 383.

Gothis plerumque Hunnorum. Ficulneum itaque argumentum est eorum, qui Vandalos Germanos ideo facere volunt, quod pleraque Germanorum cognomina inter eos reperiantur, cum hic expresse dicat *Iornandes* tantum studium inter vtramque gentem, Germanos nimirum & Sarmatas fuisse, vt etiam Sarmatæ nomina Germanorum passim assumerent. Et ob hanc necessitudinem puto plerosque scriptores lapsos esse, quod Vandalos Germanis connumerandos duxerunt, vt *Pimius* & *Cornelius Tacitus*. *Plinius* quidem Vandalos inter Germanos ponere quodam in loco videtur: *Cornelius* autem *Tacitus* coætaneus eius dubitat, inter Germanos ne an Sarmatas eos reponere debeat. Autor autem *Cario Plinii* sententiam quæ fuerit explicans affirmat eum non de Vandalis loqui, qui ad Vandalum siue Istulam habitabant, sed de illis, qui ad Albim & Vandalicos montes sedes habuerunt. Nam quia altercatio vetus fuit inter istas gentes de finibus, Sauromatis Vandalicos montes & Albim tanquam limitem suum defendentibus, Germanis contra resistentibus, itaque possessoribus inter se discordibus, necesse est scriptores quoq; discordes dubiosque fieri.

Errores cosmographiæ Latinorum.

Negari sane non potest veteres scriptores dũ septemtrionales prouincias describere volunt, subinde errare. Nam idem *Plinius* Germanos inter Scythas connumerat. *Iulius Cæsar* in commentariis flumen in Germania Scaldam in Mosam dicit influere. *Strabo* Lupiam & Visurgim in Amasim deferri refert, sicut *Pomponius Mela* in Istrum Istujam influere affirmat. *Ptolomæus* ipse de ortu Borysthenis hallucinatur. Quin & de Istula secum dissentit. Nam in tabula Germaniæ ortum eius prope Danubium ponit. Itaque censeo non admodum esse fidendum passim in omnibus rebus scriptoribus antiquis. Et multi inter illos mentione facta vltramontanarum regionũ Germanos tantum velut vicinos & sibi magis notos intelligunt cæteros ignorant. Quin & nunc multos reperias inter Gallos, Italos, qui Polonos Germanos esse credunt. Imo in conciliis superioris ætatis, Constantiensi inquam & Basiliensi, quoties autoritate quatuor nationum, videlicet Italicæ, Græcæ, Germanicæ, Polonicæ patres illi aliquid decernere volunt, fere semper Polonos cum Germanis coniungunt & amborum suffragium pro vno reputant.

Methodii epistola.

Quare & illa *Methodii* epistola, in qua se Vandali Germanos profitentur, vel ficta est, vt alia pleraque eius generis, vel de Vandalis, in quorum exercitu Germani complures militare consueuerant, intelligenda.

Cur Sarmatæ Germanis admiscentur sæpe.

Nam sicuti nunc Poloni raro militiam exercent absque Germanis, ita & olim; præsertim cum communem causam tutabantur contra Romanos: vel per tropum catachriseos, ratione viciniæ, vt supra demonstratum est, exponenda. Hæc de autoritate *Methodii* & Papæ *Gregorii*. Sed quia rem cominus agunt, nobis quoque argumenta contra eos expedire li-
A ceat.

Autores qui nobiscum sentiunt.

Ptolomæus autem Venedos inter Sarmaticas gentes ponit, & in tabulis pingit, nec ad lacum Mysianum diuersos esse ab illis. At occidentaliores Venedos insigniores fuisse celebrioresque orientalibus credibile est, & ideo inde exordium illius expeditionis magnæ factum fuisse testantur scriptores, quod ibi regiam forsan habere consueuerant, & comitia sua celebrare. Nam rebus florentibus in Græcia ipsi etiam conferebant se ad Ponti ripas: rursus occidentem versus translato imperio ipsi quoque libentius ad confluenta Istulæ commorabantur: Imo successu temporis & regiam huc transtulerunt. Adde quod *Iornandes* sæpius Slauos, Antas,
B Venedos, ex vna stirpe Venetorum prodiisse, triaque nomina edidisse fatetur. Ergo non ex Germanis. Nec illa distinctione proficient, qua alios Venetos & Vinidas faciunt a Vandalis, cum hos Germanos fuisse, illos vero Sarmatas fateantur.

Venedi num diuersi a Vandalis.

Nam si se ita res habet, dum declinando vnam plagam, alteram grauiorem accipient. Nimirum illos, qui duce *Genserico* admiranda gesserunt, Germanos non fuisse, siquidem Vandalos in Germania collocant vltra Istulam: qui vero Romam vastarunt à Mæothide prodierunt, & Vinidæ Venetique appellabantur non Vandali, & inde prodiisse dicuntur. Hæc aper-
C te fatentur scriptores. Hic & finis litis, dum alterum extorquere voluerunt, vtrumque amiserunt. Commonstratum autem est à nobis, melius ea de re sentire *Crancium* & *Ireneum*, qui Vinidas, Venetos, Vandas, Vandalos vnam gentem fuisse docent, ac licet syllabarum accessionibus & detractionibus voces istæ differant, re tamen ipsa eas minime differre tradunt; quod *Iornandis* autoritate comprobari potest. *Vinidarum*, inquit, *natio populosa consedit, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slaui & Antes nominantur.* Ego existimo eum de hac mutatione & deriuatione nominis loqui, quod ab aliis Van-
D dali, Vindæ & Veneti tum vocabantur. Sic & nunc a Germanis hæ gentes partim Vindæ, partim *Venden* & *Vinden* vocantur. Nec modo illos qui ad Albim manent, ita vocant, sed etiam Illyricos incolas, vt *Melius* in *Ptolomæum* annotat. Quod propter eos addo, qui quasi obliti sui fatentur quidem Slauos illos ad Albim à Germanis *Vindas* dici, sed excipiunt non esse hæreditarium nomen, sed priscarum gentium Germanicarum, quarum sedes post *Gregorium Magnum* occuparint: idque vsitato more aliis quoque gentibus, sicuti Czechi Boëmos se quoque appellari volunt, quod Boiorum sedes occuparunt. Fuerit autem ita vt ipsi volunt. At si non stirpis sed nationis nomen esse volunt, qua de

causa

A.C. 383. *Vinden appellant Germani non modo istos ad Albim, sed etiam Illyrios.*

causa erga Slauos, Illyrios, totamque illam oram Germani *Vindas* vocant, si illius regionis Germanicæ in Lusatia tantum nomen est & non stirpis totius, quæ vsque ad Venetos refertur? Mihi sane visus cognominandi has gentes Vindas ad Germanos demanasse videtur ab illa consuetudine peruetustissimi illius seculi, quando *Polybius* vixit, qui fatetur omnes illos populos ad mare Adriaticum suo æuo Venetos fuisse appellatos. Adde quod Germani non modo populos, sed linguam quoque nostram Vandalicam vocant. Quod si ita est, non ergo eo respectu Vindas suos vocant Vandalos, quod Vandalorum sedes occuparunt, & in eorum sedes successerint: Sed quod prognati ex Vandalis Vandali ipsa lingua patria & hæreditaria, Vandalica nimirum, vtantur. Nec temere puto obrepsisse illam consuetudinem Chronologis Polonis peruetustis, adeoque toti generi, vt se Poloni ipsimet Vandalos esse glorientur, cum ea res etiam ad sacra & templa ex traditione peruetusta peruaserit. Citat enim & allegat ad eam rem confirmandam non inepte *Miechouiensis* peruetustam formulam orationis publicæ quæ antiquitus in templis huius regni in festo Alberti a sacerdote cantari solebat ad hunc modum: *Benedic dominum regem cunctorum conuersa gens Vandalorum.* Quod cum ita sit, mirum non est Polonos in defendendis antiquitatibus & prærogatiuis gentis suæ pertinaces esse, vtpote quæ non modo ex scriptis patrum accepta, sed etiam per manus tradita sunt. Male igitur illi, qui ista in dubium vocant contra tot historicorum autoritates non modo Græcorum, Latinorum, sed ipsorum Germanorum etiam, ac denique ipsarum ecclesiarum ac templorum authentica testimonia, quæ instar oraculorum habenda erant.

Autoritas ex ecclesiasticis monumentis.

VII. *Decem & nouem argumenta confirmantia de Vandalis veterem traditionem & auitam sententiam.*

Ea quæ prolixius narrantur, non ita a rudibus mente concipi possunt, ideo breuiter & distincte tem vniuersam comprehendemus. Refutauimus argumenta impugnantia traditionem patrum de origine Polonorum a Vandalis, nunc rursus argumenta, quæ pro affirmatiua propositione faciunt, recitabimus.

PRIMVM argumentum sit ab authoritate scriptorum; quos in tres classes diuidemus: vetustiores primo, deinde recentiores, qui autem in media ætate floruerunt, in medio etiam collocabimus. Ex vetustioribus qui dilucide de istis rebus scripserunt, est *Ptolomæus*, qui dicit: *Tenent autem Sarmatiam maxima gentes Veneda* &c. *Plinius* vero: *Quidam verò hac habitari ad Vistulam fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hyris tradunt. Ablauius* historicus antiquus Gothorum, ex quo *Iornan-*

Ablauius autor historica Gothica.

des suam hausit historiam, dicit, Gothos in A Vandalos impetum fecisse, eorumque sedes ad Vistulam occupasse. Mediæ ætatis scriptores sunt *Iornandes* & *Procopius*, cuius autoritates pagina superiore iam produximus, nec opus est iterum eadem repetere. Tertiæ ætatis recentiores autores sunt præcipuarum nationum, Italiæ, Hispaniæ, Germanorum, Bocmorum & Polonorum. Italus *Annius Viterbiensis* non ignauus antiquitatum indagator, multoties fatetur Vandalos esse Polonos. Sic & historia Hispanica cuius testimonium *Miechouiensis* citat in ipsa præfatione. Ex Germanis plurimum *Carioni* tribuo. Is multoties hoc idem fatetur, sed ex commentario in *Cornelium Tacitum*, verba eius producam: B *Equidem suum cuique iudicium permitto, inquit, sed tamen Ptolomæi descriptione moueor, & ipsa appellationis vetustate, vt Vandalos gentem Sarmaticam esse existimem, quos vocamus Venden.* Et *Funccius*: *Vandalorum gens qua lingua Sclauonica vtitur, nominata est* dle Wenden, *è quibus nunc multa & maxima gentes diuisa sunt, Boemi, Poloni, Sclauoni, Croati &c.* Et Melius enarrans *Ptolomæi* scripta, fatetur Germanos in vniuersum vocare gentes Slauonicas, *die Wenden.*

SECVNDVM argumentum ducitur a nomenclaturis vetustis montium, fluminum, vrbium, gentium, quod fortius argumentum esse volunt, quam authoritates historicorum. Montium item nomina huius postremæ ætaC tis, quæ in *Ptolomæo* reperiuntur: nimirum Carpatus, Bieszczady, Vandalici montes &c. Vavvla, Lasotinum, *Rekstvka, Nogatvka.* Horum posteriora in *Ptolomæo* non reperiuntur, sed antiquissima esse liquet. Tertio fluminum, vt Vistula, quam alii vocant, Vandalum, Vartam, Gutalum, Chalusam. Affirmant autem scriptores, fluminum nomina omnium maxime durabilia esse & retinere primæuam appellationem vetustatis. Quarto oppidorum & gentium, puta Calis, Sobocii, Carodunum, Gutones vbi est *Gedanum*, Variorum vbi *Varca*, *Varssauia*, Sidonum vbi *Scidlow*, Ducleotæ vbi *Ducla*, Starogardia siue *Starigrod.* Credibile igitur est veteres incolas harum regionum fuisse nostræ gentis, & D nostræ stirpis, quandoquidem nostra ætas & gens hactenus vocabula ista retinent. Et prorsus naturam Polonici sermonis sapiunt.

TERTIVM argumentum à proprio linguæ nostræ vsu. Contra cognomina locorum nobiliorum nihil Germanicum redolent, nec syllabæ illæ, velutisunt, *Rad, Hart, Bring, Mund, Old, Win, Rich.* Ergo Germanos hic hæredes fuisse olim non est credibile. Extarent etiam vestigia hic politiæ, œconomiæ & morum Germanicorum, sed nihil tale reperies.

QVARTVM argumentum. Si Roxolanici populi nationes in Illyrico Boemiam & Poloniam, Russiam, & alias inundassent, vnde tot

A. C. 383. & tanti inhabitatores venissent, & quis locus antea eos capere potuisset? Hunnorum erant aliquot centena millia, & tamen via Pannoniam replere potuerunt: qui vero tanta latifundia implerent, vnde quæso prodiissent?

QVINTVM argumentum. Non agant coniecturis, sed ostendant aperte ex historicis, quando post tempora Vandalorum, Gotthorum, terras Polonorum Roxolani occuparint. Si hoc præstare non possunt, ergo figmenta sunt & imaginationes quæ narrant.

SEXTVM argumentum. Ab impossibili ducitur argumentum, quo probatur nequaquam Germanos fuisse cunctos illos populos, qui ante mille annos processerunt in perniciem Romanorum. Nam si Vandalorum exercitus constabant trecentis millibus, Gotthorum similiter, Longobardorum, Sueuorum B non paucioribus, item Francorum in Galliis: cum *Odoacer* etiam Rugianus magnas copias habuerit, quas in Italiam duxit, quomodo credibile est ex vna natione eodem tempore potuisse educi tot & tantos exercitus, tantamque vim populorum. Nunc Germania est magis habitata, & magis dilatata, & tamen centum millium exercitum *Carolus Quintus* vix potuit ex ea cooficere, quando ad Viennam duxit exercitum contra Turcos ante quadraginta annos.

SEPTIMVM argumentum. Cum historici res Germanorum & Vandalorum referunt, cur eos sibi inoicem opponunt diametraliter: C Vandali, inquiuot, sic & Germani sic: Fecerunt hoc Germani, fecerunt hoc Vandali: si non sunt diuersæ gentes. Et cur Vandali in Germanos & rursus Germani in Vandalos tam inexplebili odio ferebantur, vt alii alios occiderent cum possent, terras etiam alii aliis eriperent, & iuris sui facerent? Quod nequaquam tam infestis animis, nec ita durabili odio fecissent, si vtrique stirpis Germanicæ essent.

OCTAVVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur extra limites Germaniæ manebant, hoc est alii ad Mæothidem vicini Alanis, alii ad Venedicum sinum in Sarmatia, vt *Ptolomæus* inquit. Nam scriptores illos populos, qui montes Italicos transcenderant, aper- D te dicunt fame pulsos à Mæothide discessisse.

NONVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur diuersa vtebantur lingua, Sarmatica nimirum, quam & Gotthicam *Procopius* vocauit, non Germanica sicuti *Procopius* ab initio libri de Vandis aperte testatur. Sed & *Ouidius* vnam linguam intelligens, dicit se didicisse Getice Sarmaticeque loqui.

DECIMVM argumentum. *Cornelius* dubitat an Venetos Germanis adnumerare debeat, tamen eos discernit po.itia, moribus, & vestitu, & inde probat genrem aliam fuisse Germanos a Sarmatis, hoc est Vandalis. *Nam Sarmatæ*, inquit, *sub plebeia libertate vtebant, Germani sub arctiore disciplina. Sarmatis & Vandalis coniugia mixta erant, Germanis non. Sarmatæ laxa veste vtebantur, Germani sago &* A *veste stricta, & singulos artus exprimente.* Quem morem etiam nunc Germani seruant, nec ex eo quicquam remiserunt. A. C. 383.

VNDECIMVM argumentum. Vandali ex Paphlagonia in eas regiones peruenerunt. Germanos autem *Cornelius Tacitus* indigenas ac propemodum autochtonas fingit, minimeque aliarum gentium aduenas, & hospiciis mixtos, quæ in Vandalos cadere non possunt.

DVODECIMVM argumentum. *Cæsar* cum Germaniam describit nullam Vandalorum facit mentionem, quod nequaquam omissurus erat, si Vandali ad Germaniam pertinuissent.

DECIMVM TERTIVM argumentum. Si Vandalia est Germania, vbi quæso erit Sarmatia meridionalis? vbi Slauonia? Siquidem regiones montium Sarmaticorum Vandalis adscribit *Iornandes*.

DECIMVM QVARTVM. Coosensus Chronicorum Boëmicorum, Polonicorum, Russicorum veterum & recentium non est contemnendus. Nam pro deposito quodam veluti per manus tradito hæc narratio in gentibus istis durauit & permansit ad hunc vsque diem, nimirum quod Vandali sint Poloni. Si autem Germani hic ante *Constantinum Magnum* habitarunt, cur montes isti supra Cracouiam non sunt dicti montes Germanici? Vocantur autem ab omnibus scriptoribus Sarmatici montes.

DECIMVM QVINTVM argumentum. Annotamenta quæ in ecclesiis hac de re repeτiuntur sunt magnificanda, præsertim cum etiam in publicis precibus hæc res exprimatur. Memini autem superius testimonium ecclesiasticum, & precatiunculam publicam adteci, quæ sic se habet: *Benedic regem cunctorum conuersa gens Vandalorum.*

DECIMVM SEXTVM argumentum. Germanorum cognomen temporibus Cæsarum primum natum fuit attestante *Strabone* lib. 7. & *Cornelio Tacito* de Germanis. Sarmatarum autem nomen & Venedorum longe antiquius est. Et si Germani Celtæ vocabantur, certe Vandali Sarmatæ, Celtæ non erant.

DECIMVM SEPTIMVM argumentum. Affirmant quidam Roxolanos Vandalorum vacuas sedes occupasse dum Vandali in Hispaniis bella gererent. Ad *Prosper* historicus affirmat post discessionem Vandalorum Longobardos nihilominus hic vbi est Polonia dimicasse cum Vandalis. Non igitur ita populariter inde emigrarunt Vandali, vt multi ex eis hic non remanerent.

DECIMVM OCTAVVM argumentum. Adhæc experientia comprobat, vbicunque aliquando vi aut consiliis in potestatem redactæ sunt aliquæ gentes à monarchis, ibi duas linguas in vsu esse, alteram penes consulares & mili-

A. C. 383. militares viros, alteram inter plebeios & agricolas, vt in Daoia, Russia, Prussia, Italia, Græcia, & etiam in Vngaria: veteres enim coloni patria lingua in villis vtuotur: in aolis vero & prætoriis exotica lingua, quam secum fortior pars atrulit, publica tractantur negotia. Huius rei ne vestigium quidem in Polonia apparet. Sed omnes ad vogoem vna lingua patria vtuntur tam in aula & prætoriis, quam io remplis. Quod ita stricte seruatur vt ne quidem in montibus, fluuiis, syluis signum aliquod extet mutationis. Ex quo liquet aborigines esse gentes Polonas & linguam Sarmaticam antiquitus retinere, quæ oec in prolatione oec in constructione vliam contaminationem adulterationemue passa sit.

DECIMVM NONVM argumentum. Sarmatæ etiam vocaotur a veteribus Moschi, Roxolani & Iazyges. At isti nostra lingua vtuntur. Ergo & istæ terræ ad Sarmatiæ complementum pertinent. Sicut & *Lucanus* poeta testatur: *Sæuis affinis Sarmata Moschis.* Prudenter autem ab eruditis deprehensum est, nullam esse geotem sub cœlo, quæ priscam simplicitatem, mores & liuguam inde à temporibus patriarcharum per illos bellorum tumultus fidelius seruarit, quam Moschos. Nam ad illas terras niue & glacie rigentes oec *Darius*, nec *Alexander* Macedo, neque *Iulius*, neque *Augustus* armis penetrare potuerunt. Ac ne quidem id forsan optabant etiamsi potuissent. Proinde Moschi non poterant esse obnoxii causis illis, quæ alterationes geotibus inducunt.

CAPVT VII.

De Gandaricho Principe Vandalorum.

Anno ab orbe condito	4374.
Anno à nato Christo	412.
Ante annum	1150.

A. C. 412. G*Andarichus* corrogato exercitu ex Vandalis, Alanis, aliisque Sarmatici populis, quorum numerus ab aliis centies quater millium, ab aliis trecentorum millium refertur, relictis suis sedibus ducit exercitum voa cum patre suo *Modigilo* sene admodum per Germaniam Rhenum versus, quo superato Treuirim vrbem Galliarum petit. Et quia istic D paulo ante Francooes confederaot, maximamque partem Galliarum in suam potestatem redegerant, ideo hos, consilium ei præbente *Stilicone* Romanorum duce, cuius persuasionibus ex Panoonia euocatus erat, aggreditur & fatigatos armis ex Galliis abire cogit, quos vbi submouisset, libere tandem longe lateque nemine prohibente Galliam vastat & populabundus quoquo versus discurrit. Ac vbi iam cædibus & prædis satis indultum esset, & à gentibus extraneis vindicata Gallia ac Romanorum desiderio & iræ satisfactum esset, ipsi io Hispanias vlterius contendunt, Burgundiones vero populares eorum, qui & ipsi tum ad Vistulam in vicinia cohabitabant, ac etiam A Sueui, illecti amœnitate regionis & cœli clementia sedes ibi figunt, prouinciasque Heduorum, Lingonum, Vesutiorum, Cabilonensium sibi vendicant, quam postea *Burgundiam* a suo cognomine appellaruot. Vandali tamen nihilominus Burgundiis & Sueuis commilitonibus destituti non quieuerunt, sed soperatis Piræneis montibus interiora Hispaniarum petierunt, & istic Beticam armis subactam à suo nomine *Vandaliam*, sicut ab Alanis *Catalaniam* cognominarunt. Sed quid accidit? Cum ad summom colmen fortunæ peruenerunt, *Gandarichum* ducem suum amittunt. Subita is tum morte eis ereptus videbatur, non sine suspicione grandi irati numi- B ois, quod templum thesauris & celebritate peroobile Hispalis vrbis, quam interea temporis vi cœperat, diripere statuisset. Hæc acta sunt ante 1150. annos.

Modigilus Rex.

Vandali Galliam vastant.

Burgundia.

Vandalia.

A. C. 412.

CAPVT VIII.

Gensericus II. Princeps Vandalorum.

Anno ab orbe conduo	4390.
Anno Christi	428.

MOrtuo *Gandaricho* successit *Gensericbus* filius, quod nomen Polonicum esse apparet ex sono & dialecto sermonis nostri, significatque idem quod oostri *Gasiorek*, id est, aoserem vocant. Et si conferas vocem *Gensericus* & *Gasiorkus* exilis admodum differen- A. C. 428.
C tia relinquetur. Romauos interea diuersi affectus ac velut contrarii taptabant, & propter successus Vandalorum in diuersum agebant. Quod prospere gentes Romano nomini infestas ex Galliis Hispaniisque expulerant, gratum eis erat. quod vero vires & fama eorum io tantum crescebant, vt vix à Romanis, si maiora auderent, retrahi possent, hoc eos male habebat. Proinde ad artes solitas confugiunt, vtque vtriusque generis, hoc est Gotthorum & Vandalorum robur diminuerent, vtrosque *Stiliconis* opera inuicem committunt, & de Hispaniæ gubernatiooe armis disceptare faciunt. Sed Deus Romanorum consilia, fortuna eorum ad imum ruente, alio diuertit. Cum enim vario Marte inter se dimicassent, ne vlterius sociale bellom inter eos cresceret, noua res emersit. Regebat tum quidam *Bonifatius* Africam, dux *Valentiniani*, quem eum Imperii hostes armis vndique vrgerent, nec auxilia ad compescendos eorum furores ei restareot, *Gensericum* ex Hispaniis quamprimum precibus & muneribus inuitat, multa spe eum onerando, vt ei præsto adsit. Nec ille detrectat, eo quod iam bellum sociale in Europa cum Gotthis perosus esset: morem igitur ei gerit, & quinquaginta millia lectissimorum virorum transportat per illud Gaditanum fretum, primoque Hippooem, deinde

Bellum inter Gotthos & Vandalos.

Africa vniuersa Gensericus potitur.

A.C. 428. Carthaginem contendit. Ac vrbe in potestatem redacta, Africa vniuersa ab eo pacem petit fascesque Imperii defert. Animo erectus *Gensericus*, magna cum tentasset, maiora adhuc meditatur. Confecta tunc variis bellis Italia ingemiscebat & à tyranni de *Maximi* oppressa suis minime confidens auxilio exterorum indigebat, itaque opem *Genserici*, qui tum fama rerum gestarum spectabilis erat, implorat, eiusque fidem sequitur. Gratum tum *Genserico* hoc nuncium fuit, ac quod duas gentes & duas vrbes Romam & Carthaginem dominas videlicet orbis terrarum Imperio suo adiungere easque armis sibi subiicere, ad nominis sui gloriam plurimum referre iudicabat. Itaque rebus in Africa ex tempore compositis, primo Corsicam, deinde Siciliam, via *Hannibalis* petit. Cumque Hetturiam armis tentaret, ab *Eudoxia* Romam accersitur. Ille plenus animi mox se sistit, & de *Maximo* Tyranno supplicium capit. Digna tunc mors Tyranno iudicata est, vt ille qui omnium libertatibus insidiatus fuerat, ab omnibus quoque lapidibus obrueretur: hoc decretum ab eo latum fuit. Ne vero & sibi interea deesse videretur, *Eudoxiam* & filiam eius *Eudociam* vna cum *Placidia* secum in Africam auehit, & paulo post matrem sibi, quod senex iam erat, & filiam *Honorio* in matrimonium desponsat. Nec diu matrimoniu n illud stetit. Nam breui ipse moritur, filio *Honorio* in Imperio relicto. Fuit *Gensericus* vir astutus, & ad varias fortunæ occasiones intentus, didiceratque cum hoste non tantum viribus, sed & industria certare. Volebat ille pactorum conuentorumque custos fidelissimus videri, sed euentus non semel docuit, eum pro temporis opportunitate fœdera & seruasse & violasse. Cumque adoerso Marte aliquoties pugnasset, iterum se arte & consilio erexit, & cum in profundum delapsus esset, iterum ad summum emersit. Proinde *Sertorio* ob eam causam à quibusdam non inepte confertur. Fuit tam elato & excelso animo, vt si vitam ei superi prorogassent, etiam Babylonem petere, & exemplo *Alexandri Magni* Orientis Imperium sibi armis vendicare cogitaret. Videbatur enim se hoc nomine fortunæ *Alexandri Magni* conferre, quod sicut *Alexander* 40. & aliquot millibus orientem sibi subegerat, ita ille pari numero copiarum 50. nimirum millibus, Africam domuerat, quodque fata *Alexandro* negauerant, Romam, Senatum videlicet orbis terrarum, vt *Cicero* loquitur, in suam potestatem redegerat.

Carthaginem & Romam duas mundi dominas Vandali capiunt.

Genserici virtutes.

CAPVT IX.

Honoricus II.

Anno ab orbe condito 4437.
Anno Christi 476.

A. C. 476. SEcundus rex huius ætatis Vandalorum numeratur *Honorius Genserici* filius, cuius natura & mores erant ad tyrannidem compositi. Namque vtriusque sexus homines tam viros quam mulieres persequebatur. Et viros quidem igne ferro & aqua è medio tollebat, virginum vero corpora admotis facibus vrebat, mammillisque & brachiis præcisis ad *Arrii* dogma amplectendum cogebat. Fuit quoque *Augustinus* Episcopus Hipponensis spectator aliquomodo harum calamitatum, sed Deo illi parcente, septimo mense post Hipponem à Vandalis obsessam mortuus est. Huiuscemodi crudelitatis exempla secutæ sunt pœnæ. Afflixit Deus illam gentem fame & grauissima pestilentia, & ipse rex phthiriasi consumptus, non sine grauissimis doloribus & tormentis decessisse scribitur. *Eudoxia* filia *Valentiniani* Imperatoris, & mater *Hilderici* pii regis, vxor vero huius regis *Honorici*, prætextu religionis & voti suscepti adeundæ Hierosolymæ, à marito se eripuit, nec postea, auersata illam mariti sæuitiam, ad eum rediit, sed in precationibus lachrymisque, & aliis quæ ad exercitia Christiana pertinent, magnam partem sui æui transegit. Regnauit hic annos octo.

Tyrannis Honorici.

Eudoxia pietas & crux

A. C. 476.

CAPVT X.

Gundabundus.

Anno ab orbe condito 4446.
Anno Christi 485.

FUit & hic *Gundabundus* Arrianus & sæuiit aduersus Christianos, nec fuit filius *Honorii*, sed frater & *Gonsage* patruo ipsius & Germano fratre *Genserici*: Ideo *Gundabundi* nomine patronymico fuit appellatus. Puto hunc *Gonzagen Gonzagarum* nomen in Hispaniis reliquisse, quorum hactenus clarissima familia in Hispaniis extat. A. C. 485.

CAPVT XI.

Trasimundus III.

Anno Christi 495.

HIc 27. annos regnauit, vir præclaræ indolis & sapiens, omnesque maiores suos animi magnitudine excelluit, vt *Procopius* de eo tradit. Erga Christianos astute se gessit, non pœnis corporis, aut suppliciis velut alii, sed præmiis & honoribus ad suam fidem eos inuitans. Erat enim Arrianus. In gratiam huius *Fulgentius* rogatus, de mysteriis fidei Christianæ scripsit. Et ab eo emollitus postea non ita sæuiit in Christianos. A. C. 495.

CAPVT XII.

Ildericus V.

Anno Christi 523.

SVnt qui *Ildericum* hunc antecessisse Trasimundum scribunt, de qua te litem alicui mo- A. C. 523.

A. C. 523. mouere non est mei instituti. Fuit *Genserici* nepos, *Honorici* vero filius, quem ex *Eudocia* susceperat, eratque non male instituens in religione Christiana. Nam sacramento adactus, vt quoad viueret inimicum se præberet orthodoxis, promissis non stetit, nec in re natura turpi fidem datam fallere turpe putauit. Omnes enim orthodoxos in exilium missos reuocauit, eisque fauit, & ecclesias orthodoxorum in Africa restituit, quo nomine suis fuit inuisus & contemptus. Et quia minus idoneus videbatur ad bella gerenda, a *Gilimero* è viuis sublatus est.

CAPVT XIII.

Gilimerus VI.

Anno Christi 530.

A. C. 530. Gilimerus fuit abnepos *Genserici*, cuius etiam magna ex parte mores & naturam retulit. Fuit enim valde rei militaris peritus: sed fortuna & successu in rebus gerendis dispar, quod exitus eius mox declarabit. Concitata multitudine per seditionem *Ilderico* regi insidiæ struuntur, & pericula creantur. *Ildericus trucidatur.* Erat enim plebi inuisus hac de causa, quod nihil commune cum Arrianis habere volebat. Itaque eum cum filiis & eis, qui ei addicti erant, in vincula coniiciunt, ad extremum & necant. Sed Deus vindex scelerum non diu tulit hoc detestandum facinus. C Cum enim sæpius querulæ voces Africanorum ad aures *Iustiniani* Imperatoris deferrentur, defensionemque contra crudelem regem *Gilimerum* ab eo peterent, misit Imperator exercitum in Africam cui *Belisarium* præfecit virum impigrum, ingenio tali in quo nihil ex quatuor illis virtutibus defuit, quæ in duce belli omnibus numeris absoluto requiruntur. *Belisarii laus.* Nam siue peritiam rei militaris, siue felicitatem coniunctam cum modestia, & opinionem, quæ requiritur in bono duce, spectes, nihil in eo desiderabatur. Proinde cum veteribus Imperatoribus, *Scipione* inquam, *Paulo Aemilio*, *Fabio*, merito confertur. Is vbi cum exercitu Africanis D apparuisset, castraque castris contulisset, *Gilimerus* conscientiæ metu perculsus trepidare cœpit, ac primo prælio victus nec erigere se deinceps nec animum resumere potuit. Tandem *Belisarius* profligato hoste cum castra contra Carthaginem promouisset, ciues se ei dediderunt, vltroque vrbem aperuerunt, & ipse *Gilimerus* fame compulsus, cum se de vno loco in alium transferret & iam vix sustentare vitam posset, nec ei per solitudines vaganti spatium respirandi daretur, ad manus eius deuenit, quando se & omnia sua *Belisario* dedit. Confecto bello A. C. 530 *Belisarius* victor Constantinopolim deuenit A & in triumpho Regem captum ostentat. Fertur cum extremam suam calamitatem videret, in ea verba prorupisse: *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* *Exitus Gilimeri & regni Vandalici in Africa.* Hic fuit regni Vandalici in Africa exitus postquam durasset annos quinque supra nonaginta. Causas commutationis fortunæ Vandalorum varii varias referunt. *Cur aduersa passi Vandali?* Dicuntque ab illo tempore collabi eorum res cœpisse, postquam virtus Vandalica & indoles, quam secum ex Europa attulerant, in eis degenerare cœpisset. Et est quidem aliquid quod isti dicunt. *Gilimer* enim iam Afer erat, & exercitus eius non iam ex Vandalis constabat, quorum vix eo tempore vnus ex iis, qui ex Europa venerant, superstes erat. Sed verius ratiocinantur illi, qui B deletos eos ob crudelitatem affirmant. Nam Deus Tyrannos detestatur & vehementes motus in homine deprimere solet. Sed quia Vandalorum gens in Afros transiens Sarmatarum esse desiit: adhæc Afro Vandalorum regum finis incidit in exordium principum Polonorum quando *Lechus* & *Czechus* ex Illyride vel Croatia in eas oras peruenit, ideo Vandalicis rebus, quas in Africa gesserunt, valere iussis ad Polonicas bono omine iam accedamus. *Finis regni Vandalorum & initium regni Polonorum.*

CAPVT XIV.

Lechus.

Anno à diuisione gentium 4512.
Anno Christi 550.

Cvm igitur hæ gentes de exitu tristi suorum cognatorum Vandalorum in Africa audissent, & Getarum etiam popularium suorum in Italia res ad interitum spectarent, A. C. 550. (*Belisarius* enim dux belli tum quoque *Vittigem* regem eorum captum Constantinopolim secum abduxerat) valdè mœsto animo faciem & statum miserabilem Reipub. suæ contemplabantur. *Occasio aduentus Lechi & nouæ gubernationis.* Metuebant sibi à Romanis, ne filiorum rebus collapsis in patres animaduerterent, & in Italia & Africa conuersis rebus Gothorum Vandalorumque de vltione in eos, a quibus emissi erant, ne aliquid durius statuerent: sicuti morem hunc Romanis fuisse non vno exemplo comprobari posse meminerant. Itaque vt se aduersus futuros casus melius munirent, de alia forma Reipub. suæ cogitare cœperunt, præsertim cum se opportunos & aliarum quoque gentium incursionibus cernerent, eo quod iam Vandalicis Gotthicisque expeditionibus satis milite opibusque exhausti essent. Accessit huc noua difficultas, quod hactenus veteri more gentis sub polycratia viuentes, non habebant

A.C. 550.

vnum principem, cui salus Reipublicæ curæ esset, quique eis cum imperio præesset, resque eorum turbatas moderaretur. Itaque de accersendo principe secum deliberant. Mittunt igitur in Illyricum accersitum *Lechum* & *Czechum*, quod ii tunc magni nominis duces essent. Accessit & persuasio quædam, quod præ aliis cunctis gentibus ipsis vtiliorem fore princ pem iudicabant ex illis nationibus, quæ ob veterem cognationem, & vnius linguæ vsum, ab vna stirpe Venerorum eandem cum ipsis originem agnoscerent. Præterea opinionem prudentiæ de eis concipiebant, quia viciniores erant Græcis & Italis, & terras inhabitabant quas Solis radii magis perpendiculares serenant & illustrant. Sed quo melius res intelligi queat, quonam tempore hæc acciderint perpendendum est. Status denique regni Poloniæ ex statu Reipub. Europææ, qui tunc erat, metiendus est nobis. Imperabat tum *Iustinianus*, *Iustini* ex sorore nepos, in oriente; Occidentale vero imperium primo per duces, quos in Italiam mittebant Cæsares, demum per Exarchas administrabatur. *Seuerus* Campanus Pontifex tunc sacris Romæ præerat, qui fuit in exilium missus ob eam causam, quod occulte cum Gothis sentire putabatur. Constantinopolitanam vero sedem tum *Anthimus* regebat. Defecerat iam regnum Vandalicum in Africa capto *Gilimere* rege eorum: in Italia etiam Gotthicum nutabat. Paulo ante partim propter Vandalorum & Gotthorum vastationes, partim propter *Attylæ* Hunnorum ducis violentas irruptiones, viginti & aliquot oppida antiquorum Venetorum, qui cum Vinidis & Vandalis Anthenoridæ, id est ab *Anthenore* orti vno nomine iure vocari possent, vrbis Venetiarum in toto orbe admirandæ fundamenta in maris Adriatici sinu iecerunt. Et post illos bellorum motus veluti post diluuium quoddam Respub. eorum, sicuti & Polonorum instaurari cœpit: Vt sicuti quondam gentes Venetæ cum gentibus Vandalicis vnum principium habuerunt, ita & instaurationis eorum periodus veluti ab vna meta & carceribus suæ felicitatis initia sumeret. Tempore iam certo definito, & domicilio *Lechi* antiquo reperto, iam velum ad nauigandum & vlterius prouehendum explicabimus, methodum aliorum ea in re secuti. Viuentibus igitur istis gentibus sub polycratia & libertate populari, ac ducum imperio contentis, qui fere singulis regionibus, sicuti adhuc apud Russos fieri videmus, imperitabant, vnius principis creandi, qui ex æquo omnibus iura daret, cunctorum animos studium inuasit. Creabant quidem & illi antea vnum principem, sed tantum tempore belli, exemplo veteri Lacedæmoniorum. At nunc ex illa pluralitate dominorum fum-

Status rerum christianarum Lecho adueniente quis fuit.

Polonorum & Venetorum Respublica.

mis incommodis acceptis, & adhuc maiora metuentes, vnum euocandum, vnum creandum LECHVM, penes quem & pacis & belli tempore summa rei esset, vno ore conclamant. Qui cum ad eas oras multis laboribus exantlatis peruenisset, inuenit quidem solitudines, ruinam munitionum, & magna ex parte syluas, non tamen ita, vt plerique putant, quod tantum à Satyris hic locus inhabitatus fuerit. Liquet enim ex *Ptolomæo*, populosam fuisse hanc regionem, inhabitasseque eam Gitones, Burios, Burguntas, Arsigetas, Auarinos &c. Quin & *Carion* docet ex sententia *Plinii*, Vandalos tunc habitasse in Pomeraoia ad Megelburgenses. Et licet multi *Genserici* signa & fidem secuti, non modica agmina hominum secum primo in Pannoniam, deinde ex Pannonia ad meridionales regiones eduxerant, tamen senes, agricolæ, sacerdotes, fœmineum sexum cum paruulis quæ Sarmatici sanguinis veterem originem cooseruabant, hic remansisse credibile est. Attamen *Lechus* exercitu iustæ magnitudinis secum abducto, & coloniis quibusdam deductis ea quæ deserta erant repleuit, diminuta auxit, & quæ ruinam minabantur instaurauit. Regiam etiam in aliquo loco natura munito vt erigeret, absque mora consilium cœpit. Proinde *Gneznam*, olim iuxta quosdam *Lemisaletum* dictam ad hoc deligit, cui & *Vismariam* adiungit. Gens Illyrica ad mare Adriaticum valde amœnum locum iamdudum possedit, quod & nomen eius Græcum vt puto indicat, & nauigationi maris assueta fuit, & spacia illa oræ maritimæ ad mare Sarmaticum Germaniam versus, qua situs Cimbricæ Chersonesi patet, ad flumen Cauzam, adiuncto sinu Venedico, vbi *Ptolomæus* veteres Venetos ponit, longe lateque complexa est. Et gentes quidem Sarmaticæ iamdudum veteri more patrum recepto, non admodum illis superbis & ad luxum comparatis ædificiis delectabantur: torum suæ Reipub. stabilimentum non in murorum celsitudine, sed in dextris & robore militum exercitatorum collocantes. Sed tamen complura oppida excitant, vbi mercatoribus taotum & opificibus eorumque officinis locum tribuunt: ipsimet, vt commodius venationibus ac agriculturæ laboribus tempore pacis corpora militum durare & exercere possint, in pagis habitare malunt. Attamen & ipsi aulas satis splendidas habent, vt cuique videre licet. Et si Græcorum & Italorum more, equestris ordinis homines prouinciatim in vnum locum cuncti aulas suas comportarent, haud dubie multas etiam Florentias, multas Basileas, multas Norimbergas in Polonia haberemus. Et fatendum est eos, qui in vrbibus habitant, vinum lectissimum, carnes recentes, poculenta, & alia id genus quæ seruiunt voluptati & gulæ, citius habere posse: sed maiores nostri deligentes militi habita-

A.C. 550.

An habitata fuerit Polonia tempore Lechi.

Regia Gnetum sua.

Cur Poloni magnas vrbes non ament.

A. C. 550. bitationem, non quid magis voluptuosum, sed quod ad retinendum robur & vigorem militarem magis conduceret, Lacedæmoniorum exemplum secuti, quæsiuerunt. Illud etiam obseruandum puto, quod quando Persarum, Græcorum, Romanorum monarchiæ & Respublicæ ad orientem magis florebant, regiam quoque Sarmatæ suis principibus ad Istrum & Pontum, sedesque sibi deligere malebant. Ideo *Ouidius* potissimum orientalium Sarmatarum mentionem facit. Quia tum florentibus rebus Romanorum & ipsi eodem oculos suos dirigebant. Ac rursus quando occidentalis monarchiæ & Respub. transferri cœperunt, & ipsi a Mæotide ad Oceanum occidentalem, sedes suas vna cum regia transferre maluerunt. Quo consilio & *Lechus* maiorum exemplo innixus domicilio suo locum hic deligit, vrbes ædificat, regiam excitat, quam *Gesna* nomine, id est, nidum appellauit. Nam sicuti nidi sunt auibus in refugium tempestatis tempore, ita & illi Gnesnam veluti nidum id est refugium & arcem belli esse voluerunt. Nam quod aliqui originem aquilæ, quod est amplissimum huius regni insigne, magis concinne explicare volentes, *Lechum* eo loci cum venisset, multos aquilarum nidos reperisse tradunt, indeque ominis boni auspicio accepto, pro signo authentico aquilam albam expansarum alarum diducto rostro, vsurpare cœpisse, mihi omnino verisimile non est. Nec puto tantum principem re tam exili ad tam sublimem cogitationem tum excitatum fuisse. Fruantur tamen qui volunt hac sua contemplatione. Mihi victricia signa Polonorum eorumque mysterium explicare volenti magis probabile videtur, Polonos hac in re Romanos veteres imitatos fuisse, quibus aquilæ signum in bello præferebatur. Notius est quam vt à me commemorari necesse sit de argenteis aquilis in vexillo temporibus *Iulii* & *Augusti* portatis. Aut igitur Romanorum est, vt dixi imitatio, aut *Gensericus* Vandalorum rex, *Gratiano* duce in Africa victo, aut vrbe Romana capta thesauros excutiendo Romanos, inuentum *banderium*, vt vocant, cum tali imagine, vt esset memoriale victoriæ, ad proceres, qui hic remanserant in eius veteri patria, transmisit: vel posterioribus temporibus, quando Romani Pontifices ecclesiasticam Hierarchiam, hoc est concatenationem & consensum regum Reipub. Europææ sancientes, dato & accepto iureiurando cum axiomate regio, etiam vexillum cum insignibus veterum Romanorum transmiserunt regibus Poloniæ eo fine, vt firmius recordarentur se esse & debere manere propugnatores defensoresque catholicæ fidei, & dignitatis Reipub. Christianæ aduersus barbaras gentes. Iudicium tamen hic liberum cuiuis de hac re permitto.

Vnde aquila Polonorum.

Vide Ciceronem contra Catilinam.

Iam quod attinet formam Reipublicæ, moderato & æquabili imperio *Lechus* ab initio contentus fuit: sed quod quidam ita simplicem & deiecto animo tam Sarmaticum populum quam Vandalicum sibi imaginantur, vt opera rustica regi suo nauasse, & pecuniæ ignaros fuisse affirment, mihi id non videtur verisimile, nec existimo hoc cadere potuisse in illos, qui orbem terrarum peragrando commoda aliorum regnorum decerpserant, & marsupia plena auro & argento Gallico retulerant. Sed & nunc non raro videmus in variis Poloniæ partibus purissimi argenti monetam eum imaginibus *Iulii*, *Traiani*, *Vespasiani*, & aliorum Imperatorum in catinis æneis defossam reperiri sæpe & exarari. Vnde ratiocinari licet non vanis argumentis illud priscum seculum non fuisse indigum pecuniæ. De bellis *Lechi* cum Germanis & Danis non est mei propositi prolixiorem narrationem instituere, ne ea, quæ *Martinus Cromerus* eleganter memoriæ prodidit, videar retexere. Quæ *Vaponius* prodidit memoriæ de duello, vel singulari certamine *Lechi* cum quodam reguloGermanico non sunt in dubium vocanda. Neque enim hæc scripsisset ille, nisi autores eius rei habuisset. Illud, quod quidam tradiderunt, tunc primum regni fines Bremam vsque & Visurgim prolatos fuisse, mihi non videtur per omnia cum serie vniuersalis historiæ quadrare. Ostensum est enim supra ex *Dione* & *Plinio*, illis temporibus iam Vandalicos populos istic ad Albim habitasse. Nisi forte quæ negligentia maiorum amissa erant, *Lechus* tum bello illo recuperare voluerit, aut tantum de possessione illius regionis, quæ Albi & Visurgi interiecta est, dimicarit.

A.C. 550. *Forma Reipubl. Polonicæ sub Lecho.*

Fines regni Lechi.

CAPVT XV.

Vissimirus.

Lechi posteritas, vt ab autoribus magno consensu annotatum est, post mortem *Lechi* eius ad annos centum quinquaginta durauit. Fere hoc idem æuum compleuit, quod do *Iagellonidarum* postremo hoc seculo in Polonia feliciter regnauit. Attigit ergo posteritas *Lechi* tempora *Leonis* eius nominis secundi Imperatoris. Condidit *Vissimirus* duas vrbes maritimas, vnam Albis ostia versus, quam à suo nomine *Viswariam* vocauit, & alteram *Gedanum*, quæ quia ex Dacibus vel Danis constabat, vel Getis vel Gitonibus, Gedanum est, appellata, vt placet doctis. Nam *Ptolomæus* ad illa ipsa ostia Vistulæ Gitones Sarmaticam gentem, quæ cum Gothis eadem est, collocat. Reliquias autem Dacorum isthinc traiectum in Daniam habuisse affirmant.

Posteritatis Lechi cum Iagellonis mus eadem periodus.

Supputatio chronologica cur ad annum 550. refertur aduentus Lechi.

Sed

A. C. 523.

Sed alii tradunt Danos *Lecho* & V*issimaro* eius filio, nauali prælio ita fuisse attritos, vt triburum etiam pendere V*issimaro* cogerentur. Quia enim Illyrii naualibus præliis assueti erant, cum ad mare sedes suas haberent, ideo Dacis, qui nondum vsum earum rerum ita acquisiuerant, *Lechus* & ii qui eius fidem secuti erant, terrori fuerunt. Confecto autem bello illi Dani qui a V*issimaro* Rege capti erant, ciuitate tum donati sunt, vtque confidenter Gedani habitarent & negociari possent, concessum est eis. Ex hac accessione vrbs illa non mediocriter fuit aucta & locupletata, ita vt nunc autoritate regum Polonorum suffulta, & commerciis Polonorum adiuta, splendore & opibus certet cum emporiis præcipuis in Europa. Cætera de hoc filio *Lechi* apud alios autores inquirito. Sed tamen illud de significatione nominis *Vissimiri* huius prætereundum non putaui, nomen *Vissimir* cum nomine illorum Visogotthorum, qui fere circiter eadem tempora in Pannonia belligerarunt, admodum conforme esse, & significare iuxta nostrum sermonem *studiosum pacis.* *Mir* enim pacem apud nos significat. Consimile quid etiam *Saipbrid* apud Germanos denotat. Commemorantur autem tres fratres illi Visogotthorum in Pannonia, *Theodomir*, *Widmir*, & *Wladimir*, quorum vnus fuit pater illius *Theodorici* Gotthi qui Rauennas dicitur. Cuius virtutem & res gestas admirata est Italia, laudauit Gallia, scriptis etiam poëmatis celebrauit Germania. Horum ergo principum nomina si expendas, & cum nomine huius *Vissimiri* filii *Lechi* componas, videbis gentila nomen illo æuo vsitatum, indicare *Lechi* posteritatem, & cum illis Visogotthorum principibus vnam gentem fuisse, & ab vna stirpe demanare. Adde quod ex eadem ratiocinatione elicitur, Polonicam linguam illo seculo in Polonia in vsu fuisse. Siquidem nomina ista *Vissimir*, & *Wladimir* Visogothica ad vnguem dialectum & sonum Polonicum resonant. Quod propter illos addendum putaui, qui affirmant temporibus expeditionis illius Gotthorum & Vandalorum, Germanos in Polonia habitasse, vsum vero linguæ qua nunc vtimur, cum Roxolanis postea introductum fuisse, cum iam sole clarius demonstratum sit, & *Lechum* ipsum Slauicæ gentis hominem ante Roxolanorum expeditionem, quæ ad tempora *Mauricii* refertur, iam ad eas regiones habitatum appulisse, quod etiam ex illorum commentariis euidenter monstrari potest.

Dani attriti à Vissimiro.

Gedanensium vrbs.

Nomen Vissimir quod denotat.

Nomina Gotthica.

CAPVT XVI.

Interregna.

SI ab ea meta, id est ab anno domini quingentesimo quinquagesimo per annos centum 50. *Lechum* cum sua posteritate regnasse in Polonia præsupposuimus, vt quidem præsupponere nos necesse est, tunc subducta ratione temporum ad calculum Chronologicum, aut paruum aut nullum tempus istis interregnis relinquetur. Erputo nostrates historicos (de vetustioribus dico) interregna hæc excogitasse, quod eos parum exercitatos in Chronologica supputatione apparet fuisse. Nam si anno quinquagesimo supra quingentesimum Initium regni Polonorum statuimus, eisque annos centum quinquaginta, quibus posteritas *Lechi* regnauit addiderimus, exurgent anni septingenti. Restant ergo tantum centum anni ad *Lescum* secundum synchronum *Caroli Magni* Imperatoris, qui inquam centum anni quinque regibus Polonorum, *Graco* videlicet, *Lecho secundo*, *Venda*, *Premislo*, & *Lesco secundo* tribuuntur. Quia tamen Chronologi veteres propiores erant illis seculis, tandem est aliquid eorum autoritati, quia veluti de suis rebus & quidem probe cognitis loqui videntur. Sed vt dixi, breuia illa interregna fuisse credibile est. Eorum autem hanc occasionem fuisse existimo, quod graue erat assueta relinquere. Assueta erat hæc gens teste *Procopio* sub plebeia & antiqua libertate viuere. Itaque forsan seuerioribus mandatis vel potius iniuriis superiorum principum oppressi & grauati, tanto alacrius recordabantur secum libertatis qua olim vsi erant in polycratia, ideo iam laudando vnius principatum iam vituperando hæsitabant: quid fugiant non ignorantes, sed quid sequantur addubitantes. Ad extremum tamen necessitate compulsi duodecim Palatinos, quos nos *Voieuodas* vocamus eligunt. Sed propter ademptam à Germanis Syllesiam & Lusaciam puto iam vix septem aut octo Palatinatus veteres restare ex illis duodecim. Suppletus est tamen eorum postea numerus, & etiam auctus. Sed termini eorum prisci sunt mutati. Significat autem nomen *Voieuoda* seu Palatinus idem acsi tu diceres belli dux, & æquipollet prorsus cognomini *Hethman*, quod a Germanis petitum est. Hoc tempore nondum Episcopi in Senatu locum habebant. Quia nondum Poloni Christiani erant facti.

A. C. 523.

Obseruatio supputationis interregnorum.

Creandorum Palatinorum 12. causa.

CAPVT XVII.

Anacephaleosis historiæ Vandalicæ per annos 180. hoc est, ab illo tempore quando armis Europam & Africam concusserunt, vsque ad Lechi in Poloniam aduentum.

370. Vandali ad Rheni ripas consederunt, primo ii Burgundiones dicti. Ponit autem *Ptolemæus* Phrugundiones ad Istulam. Sunt ergo isti ex gente Vandalorum. De hac re *Albertus Cranz.* Sed meminisse hic oportet quod ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit eis à *Constantino Magno* possessio Pannoniæ. Serui eorum post victos Scythas arma in ipsos conuerterant.

378. Sar-

A. C. 550. 378. Sarmatæ Pannoniam vastant. *Amianus* lib. 30.

382. *Modigilo* duce Vandali terras alienas A inuadere cœperunt, sedibus suis relictis. Præfuit autem eis annos 30. Nomen *Modigili* in vsu adhuc fuit apud Lithuanos non ita pridem.

382. Longobardi ex Scandia Insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos *Iborea* duce & *Alone* vicerunt. Prosper In chronico. Non fuit ergo Polonia penitus deserta à Vandalis, etiamsi potior pars eorum abierat in Hispaniam & Galliam, quandoquidem sequenti anno confluxerunt ii qui hic remanserant cum Longobardis.

411. Vandali & Alani Gallias intrauerunt, biennio ante Gothicam obsidionem Romæ, *Honoris* anno 16.

412. *Gandaricbus* Vandalorum rex Hi- B spaniam occupat. Regnat annis 15. *Cranz.* lib. cap. 26. ibidem in exercitu apud eum *Modigilus* pater moritur.

413. Franci Rhenum transeuntes à Vandalis Burgundionibus repelluntur ad fus. *Blondus.*

414. Quindecimo anno *Honorii Carolus* Vandalorum rex assensu Germanorum cum magna multitudine Galliaa inuadit, multas vrbes populatur. Anno altero captus & extinctus est & successit ei *Gotgisich* rex. Tripartit. Chronicon Polo. Isti forte Germanicè loqui didicerunt, vnde *Gregorius* & *Methodius* occasionem sumserint vt Germanos esse existimarent.

426. *Constantinus* cum exercitu aduersus Vandalos Hispaniam vastantes missus.

428. *Gensericus* Vandalorum rex annis 48. belligeratur. *Gensericum* fuisse dictum putant Polonico sermone, ac si dicas *Gasiorek*. *Castonem* vero Getarum regem *Kosek*.

431. Vandali euocati a *Bonifacio* Africæ præfecto Hispaniam relinquunt, in Africa sedes figunt. *Cigaineros* illos vagos populos per Poloniam nonnulli putant esse reliquias Vandalicæ gentis ex Africa redeuntis post illa bella.

433. Visogotthi eam Hispaniæ partem occupant, quam Vandali reliquerant. *Iornandes.* D

434. *Gensericus* Hyponem obsidet. *Gensericus* dolo Carthaginem capit.

439. *Gensericus* pacem cum *Valentiniano* Imperatore facit, finesque imperiorum suorum constituunt. Vbi postea Vandali 95. annos regnant.

444. *Gensericus* Siciliam affligit. *Sebastianus* Africam inuadens *Giezericum* retrahit vt cogatur Carthaginem redire.

445. *Theodosius* Imperator bellum in Vandalos mouet: sed longia cunctationibus negotium differens Siciliæ magis oneri quam Carthagini auxilio fuit. *Procopius* & *Diaconus*.

446. Cum *Giezerico* pax a *Valentiniano* Augusto confirmata, & iterum Africa certis A. C. 550. spaciis inter vtrumque diuisa est. Hæc *Cassianus.*

459. Roma duce *Genserico* à Vandalis capta, omnibus opibus & ornamentis Imperatoriis in Africam translatis. Certo certius est aquilas eius imperii signa fuisse, quæ forsan hoc transmissa occasionem Polonis dedere, vt eodem signo vti inciperent.

472. *Marcellinus* vir potens in Illyrico, dum Sardiniam & aliaa maris insulas iussu *Leonis* Imperatoris à Vandalorum iugo liberare conatur, in Sicilia occiditur.

473. Vandali ab *Heraclio* ad Tripolim incommodum accepere. *Procopius* de bello Vandalico lib. 2.

474. *Gensericus* in Italiam traiicere volens a *Basilio* incommodo affectus est.

476. *Honoricus* Vandalorum in Africa rex annos 7. regnat. *Victor* Episcopus de persequutionibus.

484. *Guildabundus* Vandalorum rex annos 12. persequitur Christianos.

492. *Gundabundus* Burgundiorum rex qui etiam ex Vandalica stirpe erat, intrat Italiam, & magna præda onustus domum redit. *Blondus* autor. Affirmant autem Polonos signa gentilicia à Burgundionibus suis popularibus accepisse.

495. *Thrasimundus* Vandalorum rex in Africa 27. annos rerum potitur.

505. Bulgari Slauonica gens Thraciam C vastant, eo tempore quo *Trasimundus* Vandalis in Africa imperat. Iamque confœderatio illa symmachiæ inter gentes Slauonicas emergere & patefieri cœperat.

523. *Hildericus* Vandalorum in Africa rex annos 7. Pius hic fuit ac orthodoxus, & à patre in exilium pulsos reuocauit.

523. Prima mentio Slauorum in historiis, etiamsi antea gens ista fuit.

524. Annus hic notandus, quo bellum sociale inter Antas & Slauos ad Istrum fuit cum *Hildibio* illo bellicoso principe. Nomen *Antarum* natum esse tradit *Procopius* libro 3. de bello Gothorum, ab eo quod anteriorem partem ripæ fortiter dimicando in conspectu Romanorum occuparint.

530. *Gilimer Hildericbum* captum carceribus inclusit, regnumque ei eripuit fraude.

534. Octauo anno *Iustiniani Belisarius* finem Vandalicis bellis in Africa facit.

550. Hic annus nobilis aduentu *Lechi* ex Croatia in Poloniam. Accidit hoc 26. anno post finitum regnum Vandalorum in Africa, adhuc *Totila* Gotthorum regnum in Italia acriter defendente, quod postea decem annis sequentibus cum *Teia* extinctum est. Qui euentus tristis gentes Slauonicæ linguæ ad confœderationem illam excitauit, præbuitque occasionem Polonis accersendi *Lechum* ex Slauonia ad eas regiones.

CAPVT XVIII.

Cracus.

Anno à condito orbe 4661.
Anno Christi 700.
Anno ab hinc 885.

A. C. 700. VSu edoctos Polonos quantum malorum occurrat Reip. vbi eam abaque ordine multi regunt, veluti pœnitere cœpit consilii. Rursus igitur vt vnus eis cum imperio præesset consilium inierunt. Et erat quidem graue, præsertim antiqui moris hominibus, libertati cui assueuerant valedicere, cumque modo singuli sibi reges videbantur, honorem tantum in vnum conferre, & ad vnius nutum deinceps viuere. Erat, inquam, graue, sed necessarium, & propter intestina dissidia coercenda, & propter repellendos hostes, qui B celatum bene ad eam diem odium ac dolorem amplius dissimulare non poterant, nomenque Sarmaticum deletum cupiebant. Itaque post varias consultationes, virum opinione virtutis clarum, opibus & clientelis bene munitum eligunt, cui summam belli & pacis committunt. *Craci* nomen huic erat. Habitauit is tum ad radices montium Sarmaticorum, vnde Illulæ flumen demanat cum ingenti strepitu, euomens fontes aquarum: decem & tribus milliaribus à Cracouia ab incolis monstratur locus. Fuerit iste Romanus an Sarmata non disputo. Et licet *Tiberius Gracchus* ante aduentum Saluatoris 140. annis fuit, tamen cum in summam acerbitatem odiorum gena illa Gracchorum apud suos Romanos incurrerat ob leges illas agrarias non suo ordine, nec suo tempore latas, ita vt ne conspectum quidem patriciorum ferre posset, fieri potuisse arbitror quod huc subducendo se ab illo incendio odiorum commigrarint, eorumque posteritas ad eam diem latuerit. Nec mihi ignotum est à *Ptolomeo* vrbem hic quoque statui, vbi nunc est Cracouia, aut non admodum remoto illinc spacio, quam CARODVNVM ille vocat, voce non remota ab appellatione Cracouiæ: sed, vt iam dixi, conuellere veterum scriptorum sententiam, qui quasi de suis rebus & probe compertis videntur loqui, non arbitror esse conueniens. Apparet sane prudentissimum virum fuisse, qui tam idoneum, tam pulchrum, tam munitum natura locum, tamque omnibus rebus ad victum necessariis refertum, ædificandæ tantæ vrbi delegerit. Huic pergendo ad septemtrionem par non reperitur vrbs. itaque sedem regiam Cruscicia transtulere maiores nostri ad eum locum. Huius vrbis figuram testudinis musicalis formæ quidam comparant. Nam si mœniorum versus occasum rotonditatem oualem spectes, & postea quomodo Istulā versus ad orientem instar manubrii strictius sese contrahit, ac tandem assurgendo veluti caput erigit, & attollit ea parte, vbi est mons Vauelo, supra quem arx admirando opere excitata est, non ægrè

Cracus an Romanus fuerit vel indigena.

Figura mœniorum vrbis Cracouiensis.

omnino figuram testudinis repræsentabit. A. C. 700. Verum qui concinnius vrbis huius effigiem A exprimere vellet, magis scite eam aquilæ expansarum alarum, quod est insigne regni huius comparauerit, vt corpus vrbis per circomferentiam corpori alitis conferatur, suburbia ab vtraque parte alas expansas repræsentent. Caput vero alitis excelso monti seu rupi Vauelo, quod paulatim assurgit, conferatur. Ex hac figura vrbis primariæ veluti archetypo vrbs Lublinensis & Posnaniensis postea exemplum & formam sumsit distinguendarum platearum & arearum suorum mœniorum, ita vt trium istarum vrbium conformitas tanquam sororum germanarum simillima esse videatur. Bella gessisse Cracum complura memoriæ B proditum est. Et habent quidem Poloni alias voces, quibus hoc genus promontoriorum appellare solent, puta, *gura, gurka, pagorek, curban*; sed quia Romanus fuit *Cracus*, igitur Romano more iuum funus peragi voluit, & collem illum paucis litteris immutatis *Mogilam* pro *molle* latina voce appellauit, vnde postea exaggerata promontoria appellari *mogila* cœperunt.

Erexit arcem habitationis suæ in expedito colle Vauelo, supra fluuium Illulæ sito, & ei ciuitatem adiecit atque fundauit, de suo nomine Cracouiam appellando, felicem agris & rebus secundis, nisi Olofagus quædam belua, (vt aiunt Draco) plurima impedimenta intulisset. Rapiebat e specu montis egres- C sa, iumenta & homines incaute oberrantes, rictibus horridis voracissime deglutiendo. *Gracus* afflictæ Cracouiæ condolens tria corpora iussit quotidie Olofago exponi. Nam his contenta, alia non requirebat. Sed & hoc onerosum erat, propterea suapte industria excogitauit vt corporibus quæ obiicienda erant, sulphur & camma ignitum ex cera & pice includerentur atque occultarentur. Cumque belua tum naturali rabie, tum voraci esurie exagitata fine delectu oblatam prædam raperet atque voraret, sensim debilitata & tandem extincta est.

De Olofago ex Chronico Miechouiensi.

Æneas Syluius, & *Hagecus*, non hunc sed alium *Cracum*, siue *Crocum* tunc apud Boëmos regnasse volunt, & Cracouiam siue D *Croconeciam* arcem in Boemia extruxisse, morientemque eo fere tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse, è quibus vna *Libussa* saga paternum regnum suscepe- rit, assumpto sibi in societatem thori & principatus *Premislo* rustico homine, quem missi equites in ferrea tabula, hoc est, in vomere aratri prandentem repererant: eorumque posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boemis præfuisse.

De origine Craci ex Crocomero.

Libussa.

CAPVT XIX.

Lechus Secundus.

INcidit *Lechi* regnum in illa tempora, quando inter principes Romanos creuerat illa lanie-

A.C. 700. laniena crudelis. Ita enim consuetudo obtinuerat, vt rato aliquis Imperator dignitatem adire posset, nisi prius antecessorem suum è medio sustulisset. Sic *Mauricium* cum vxore & liberis *Phocas*, *Phocam Eraclius*. *Iustinianus* auribus dissectis nasoque in Chersonesum relegatur. *Leontius* similiter ab *Absimaro* naso mutilatus (sicut & nunc apud Valachos consuetudo inoleuit) ineptus ad capessendos imperii honores redditur, & tandem custodiæ mandatur. Rursus *Iustinianus* vocatus ad imperium *Leontium* & *Absimarum* educens è vinculis spectante populo interfici curat. Ac deinceps *Philippicus* Imperator factus vtrumque & patrem *Iustinianum* & filium eius *Tiberium*, vt liberius dominaretur, sustulit. His fere temporibus *Lechus Secundus* natu minor, curato patris Graci funere in regnum suffectus est: & quia maiorem natu fratrem obstare sibi ad retinendum regnum putabat, vitæ eius insidiatur, eumque per speciem venationis obtruncat, imitatus videlicet *Romulum* gentilem suum, (nam & *Graecus* Roma oriundus erat) vel potius corrupti illius seculi tot exemplis parricidiorum deprauatus, vt iam meminimus. Sed Deus iustissimus iudex, qui exerta manu parricidis minatur, tantum scelus non tulit. Non quidem derepente eum è medio sustulit, sed quo longiores ei ferias indulsit, eo magis tarditatem grauitate pœnæ compensauit, vt diutius eum suis ærumnis luctando grauius torqueretur, lenta morte eum excarnificando. Detecto tandem scelere, regno est deturbatus, & in exilium missus, ac tandem intus pauore, foris sollicitudine eum excruciante, paulatim contabuisse fertur, nullosque liberos post se reliquisse. Viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante scelus patefactum est, vt ait *Vincentius Kadlubek*.

A Lecho secundo interficitur frater.

CAPVT XX.

Vanda.

Anno à diuisione gentium 4712.
Anno Christi 750.

A. C. 750. LEge quidem Salica cautum est, ne ad tale fastigium honorum fœmineus sexus admittatur. Sed Slaui partim opinione virtutis moti, partim quod recordabantur meritorum Craci erga Rempub. ipsorum, magno consensu *Vandam* ad hoc culmen honorum euehunt, eique regium officium committunt. Forsan etiam non immemores erant exemplorum antiquorum. Nam *Semiramidis* quondam, *Tomyris* & *Zenobiæ* fœminarum bellicosissimarum gubernatio salutaris fuit Rebuspub. quibus præerant. Quanquam nostra hoc nomine illis anteferenda est, quod laudem victoriæ non sibi nec suæ industriæ debetri, non modo verbis nudis sed etiam facti-

Lex Salica.

A.C. 750. ficio inaudito testata est. Nam cum *Rubigerus* Dux Germaniæ hac de causa ei mouisset bellum, quod in nuptias iuuenis intempestiuo amore accensi non consentiret: illa commisso prælio & victoria ex eo parta stupenda morte in victimam seipsam Deo veluti triumphans immolauit, ex ponte Cazimiriensi in profluentem Istulæ se præcipitem dando. Cuius corpus vorticibus aquæ ablatum, à principibus regni ad confluentem duorum amnium Dlubniæ & Vistulæ, quarto ab vrbe lapide sepelitur; in cuius rei fidem & sempiternam memoriam ingens tumulus fere è conspectu vrbis excitatur. Mam mons Vauello, cui est arx inædificata, & ab altera parte Istulæ collis *Graci*, collatus cum mole sepulchri *Vandæ*, quod nos *Mogilam* voce semilatina vocare solemus, fere triangulum æquilateram efficiunt. Disputationem illam omitto, rectene virgo fecerit, quod sibi mortem consciuerit, Republica sine gubernature relicta. Sed Heroum facta non semper cadunt sub regulam iudicii communis, præsertim si iuxta normam religionis, in qua vixit, factum hoc examinetur. Quæritur etiam hic de hoc *Rubigero* cuias fuerit. Borussus esse non potuit, vt vult *Hagecus*, cum & ipse *Ptolemæus* Venedicas gentes istic collocet, & appellatio sinus Venedici hoc idem attestetur. Borussi autem subiecti tum erant *Vandæ* Reginæ. Quæstio etiam illa, an *Vanda* a Vandalo flumine, vel Vandalus à *Vanda* hoc stupendo facto denominatus sit iudicio lectoris decernenda relinquitur. Acta autem hæc sunt anno ab hinc circiter octingentesimo tricesimo tertio, de imaginibus tollendis controuersia tum Rempub. exercente & Pontificibus cum Gallis de Imperio transferendo consilia agitantibus.

Locus sepulchri Vandæ.

Renunciant Oratores duci suo eximiæ pulchritudinem & sapientiam, & animum ad belli dimicationem quam ad nuptias paratiorem: adhæc permagnas & instructissimas armatorum copias. Quibus auditis labascere Teutonum animi cœperunt, & monere & orare ducem suum non desisterunt, ne se exercitumque suum propter intempestiuum amorem, atque cupiditatem suam coniiciat in periculum. Inglorium esse viro cum fœmina certamen, etiamsi ex plorata habeat victoriam.

Rubigerum debortantur subditi à bello contra Vandam.

Epitaphium Vandæ Reginæ, statuæ incisum, quæ in tumulo collocata fuit à morte eius.

Hic iacet in Tumba rosa mundi non rosa munda,
Non redolet sed olet, quæ redolere solebat.
Grati regis nata, benè Vanda fit vocitata.
Vt nam hamus piscem trahit ab æquore captum,

A.C. 750. *Vanda sic formosa omnes traxit specie sua*
Illius in amorem, & insauoris vigorem.
Hac per decorem Almani vicit furorem,
Nam eo quod spreuerat hominum connubia cuncta,
Calibem hac obtulit Diis mersa flumine vitam,
Quam mox arripuit Deorum non floridus hortus.

CAPVT XXI.

Premislaus.

Anno ab orbe condito 4721.
Anno Christi 760.

A. C. 760. SApienter institutam hanc Rempub. fuisse etiam illis priscis temporibus inde liquet, quod ad vtrumqua casum, siue moriente siue viuente rege, optime ei prospectum fuit. Ac superstite quidem rege gubernatio solet esse facilior & magis expedita, sed priuato principe bono, omnibus periculis obnoxia relinquitur. *Interregnorum status miserabilis.* Proinde maiores nostri illo æuo ad eos casus in promptu habebant Senatum duodecim Palatinorum, qui tempore interregni munus regium obibant. At insurgentibus bellis difficilior fit regiminis ratio. Verum est enim Philosophi axioma: Vbi pariter omnes Rempublicam curant, pariter omnes negligunt, dum non apparet vnus aliquis in quem culpa reiiciatur. Non libenter tum inferiores parent superioribus: non libenter se periculis obiiciunt, nec libenter contribuunt ad vsus Reipub. cum diuersorum studiis occupata & obfuscata, vbi nam eius facies lateat, vbi caput, discernere non sit facile. Proinde ille duodecimviratus inter bellorum tumultus vnum aliquem insigniorem virum è medio sui eligebat, qoem vniuersis copiis veluti dictatorem præficiebat. Sic *Vanda* fatis erepta, Palatini contra Morauos & Hunnos infestis armis fines Poloniæ diuexantes *Premislum* eligunt ac hostium conspirationi opponunt. Ducem hunc fuisse animo excelso & industria singulari nomen ipsum indicat, & stratagema peculiare, quo vsus est *Stratagema regis Premisli.* tempore difficili, testatur. Cum enim sentiret imparem numero se habere exercitum, non desperat de victoria, sed artem adhibet, galeas bene defricatas litargirio inungit, easque è conspectu hostium in locis syluosis appendit, vt repercussione splendoris & micatione crebra oculi hostium perstringantur & inopinato ingentem aliquem exercitum adesse cum apparatu bellico insusitato suspicentur. Sic rebus extempore præparatis, intentus ad omnes occasiones, quid facto opus sit sollicite considerat. Si hostes pergerent, ille paulatim relato pede è conuallibus & densis rubetis hosti insidiabatur. Si vero cooltemati retrocederent, tergoribus eorum cædendo è vestigio insistebat. Nec fefellit eum iudicium. Cum enim hostes minime suspicarentur, subito eos prima vigilia inuadit, cumque contectis galeis litargirio illitis appropinquarent, A & splendore noctis tenebras discuterent, speciem densissimarum phalangum hostium oculis exhibuerunt. Interim ipsemet ab alia parte, qua minimè putabatur, cum suis prætorianis, & aliis delectis equitibus latus eorum aggreditur. Hostes consternati trepidare & mox soluere acies cœperunt. Contra ille tergoribus instare & victoriam persequi non prius desiit, donec se victos faterentur. Fuit hæc victoria *Premislo* & ad illustrandam famam valde opportuna & hostibus formidabilis, præsertim cum illucescente die cernerent se & viribus & ingenio superatos. *Premislus* autem sopita controuersia de finibus, ad instaurandam disciplinam, & œconomiam B dominii sui reparandam se conuertit, ac tandem foris & domi prospere rebus compositis satis concessit.

A.C. 760.

CAPVT XXII.

De origine, incrementis & decrementis Reipublicæ Slauonicæ gentis.

INuestigatu r nomen & originem Slauorum methodo vsitata & quidem ex media rei natura depromptis procedemus. Notum est *Nomina imponuntur gentibus quatuor modis.* gentibus nominari gentes à quatuor causis, vel occasionibus, vt in præliminari præfatione diximus. Aut a ducibus, vt Sarmatæ, Tuiscones. Secundo a situ locorum nominantur gentes, vt Pomerani Cisalpini, Pædomontani, Transpa- C dani, Transalpini &c. Sed neque hac ratione Slauorum nomen explicatur, cum id nobis nihil tale denotet. A prioribus etiam incolis non raro reperias quasdam gentes vocari: sic Troiani Itali sunt dicti, eo quod ab Italia hospitio sunt excepti. At in iis regionibus ante *Iustiniani* tempora, gentem quæ Slauorum nomine vocaretur non reperimus. Non igitur mutuare nomen poterant ab iis, qui in rerum natura non erant. Quartus modus restat quo etiam gentes cognomina assumunt, nempe ab euentu, & a studiis, vt Nomades dicti sunt illi, qui ad morem pastorum vitam ducebant, sæpius vertendo solum. Hic attentus lector nobiscum subsistat. D Nam cum Slaui nostri, neque à ducibus dicti sunt, neque a situ locorum, neque à prioribus incolis, consequens est, eos a studiis & euentu rerum sic dictos. In his *Inquiritur vnde dicti Slaui.* omnibus conuenit nobiscum historiæ Polonicæ scriptor præcipuus. Sed nondum finem adepti sumus, nec rem acu tetigimus. Varia enim & multiplicia sunt studia & rerum euentus. Ille enumerat victorias Roxolanorum partas ex Dacibus, Pannoniis, Dardanis Lyburniæ populis, Illyriis, Dalmatis, Thracibus. Ad extremum & Græciam eos ita potenter diuexasse narrat, vt etiam linguam Græcorũ, sæpius eos armis exercendo, penitus corru-

A. C. 760.

corruperint, rebusque tam feliciter gestis *Slauorum* siue *Slauinorum* nomen à gloria sibi sumserint. Hæc ille. At hæc sententia noo potest & secum ipsa & eum serie historiæ vniuersalis cohærere. Si enim ab earum rerum claritate sibi nomen imposuerunt, quas enumerat, tunc nomen Slauorum posterius oporteret istis omnibus factis esse, quæ enumerauit. At Slauorum nomen longe ante Græciam armis Slauonicis attritam, & ante linguam Græcorum immutatam, *Iustiniani* temporibus emersit. Alius ergo euentus & alia studia eorum nobis quærenda sunt, a quibus Slauini & Slaui, id est, celebres dicti sunt. Sctiptor quidam Chronicorum Germanus ex sententia *Trithemii & Beati Rhenani* Germanorum nomen ex confœderatione quadam prodiisse affirmat, vnde tempore *Augusti*, vt *Strabo & Cornelius Tacitus* docent, Galli eos fratres seu Germanos, id quod nobis *pobrátym* Germanis vero *bruder* significat, à similitudine morum vocarunt. Ita sane eodem exemplo Sarmatici populi, id est, reliquiæ Vandalorum & Anrarum Alanorumque, quæ post expeditiones illas Africanas in istis oris remanserant, symmachia inter se sancita initoque solenni fœdere nomen Slauorum quod essent ὁμόγλωττοι, id est eiusdem linguæ & loquelæ sibi imponuot. Cum enim audissent Romanos eis minitari, eo quod Vandalorum exercitus sobolem suam, veluti examina apum, in eos & eorum prouincias paulo ante ex suo gremio emisissent, ne imparati ac velut scopæ dissolutæ inter se dissilientes inuenireotur, omnes in vnum conspirant: ad quam rem eis calcar non mediocre addidit fama de Vandalis Africanis ad eos perlata, quod eorum res ad inclinationem interitumque non obscure spectarent. Nec nouum est hoc gentibus in extremis casibus ad simile remedium confugere. Sic olim contra Gothos, tres principes Germaniæ præcipui coadunatis copiis fœdus inierant, *Cassander* nimirum Sicamber, *Arathius* Saxo, *Hamer* Doringiorum. Sic postea contra Romanos Getæ, Daces, Burii coniurant. Dequo & Poëta: *Et coniuratos deiecit vertice Dacos.* Sic & nostra memoria contra Turcas, Itali, Germani, Hispani vna cum Venetis eadem ratione fœdera inierunt. Ne vero altera natio præ altera aliquid ea in re priuatim aucuparetur, non iam nomen, quod partis erat vel vnius nationis, toti multitudini imponunt: nec iam Polonos, Boëmos, Bulgaros, Bosnenses, vel Rascios Croatasue aut Roxolanos se vocant omnes. Hoc enim inuidiam intestinam concitaret. Sed nomen tale quod ex æquo omnibus quadrat, & de energia initi fœderis cunctos semper commonefaciat magno omnium consensu sibi adaptant, *Slauos* se cognominantes, hoc est, populos multos & varios, sed tameo ex vna stirpe originem ducentes. De quo fœdere Romani cum audissent pauore turbabantur. Tamen ne trepidationem suam coram vulgo proderent, vimque illius confœderationis apud plebem suam, quantum in eis fuit, eleuarent extenuarentque, noo iam Slauos, id est, maiorum suorum studiosos sed *Sclauos*, id est, seruos per antiphrasim eos appellauerunt. Sed an Romanos hæc subtilitas & cauillatio in vocibus iuuerit, tempora sequentia patefecerunt & effectus monstrauit. Cum enim eos maxima clade toties affecissent, imperiumque eorum dilacerassent, senserunt postea reipsa *Sclauine* an Slaui fuerint illi, quorum ferro & sagittis petebantur, quosque non sine contumeliæ nota pro Slauis *Sclauos* id est seruos appellare voluerunt. Non assentior illis, qui a conditione loci, ab vrbe seu ciuitate noua vel stagno Roxolaniæ dictos esse putant Slauinos. Non enim tam exile nomen tamque angustum titulum gentes tam celebres passæ essent, nec inde illi, qui ex æquo nomen hoc sibi veluti certatim adaptarunt, materiam aliquam tantopere gloriandi habuissent; non modo reges Polonorum inquam & Boëmorum, sed etiam Constantinopolitanorum, sicuti est *Ziemiska* Imperator. Aut quæ regiones tam spatiosæ esse poterant, quæ tot & tantas gentes, quas vix maior pars Europæ sustentat, alere potuisset? Si a loco veteris habitationis sic nuncuparentur?

Germanorum nomen vnde ortum.

Ziemiska orientalis Imperator.

Non assentior illis etiam, qui ad *Lechum* ita originem Polonorum astringunt, vt ab eo quasi *Adamo* totum genus Polonicum prodiisse putent. Confirmauit *Lechus* res Polonorum, noo autem ipse eas fundauit; stabiliuit, non primus instituit; dissipatos vt aquila sub alis suis recollegit & recreauit, non quasi antea non fuerint in mundo, produxit, nec in noua radice, vt Iurisperiti loquuntur, vnquam fundamenta regni iecit, sed eis, qui multos antea regolos sparsim habebant, vnum se regem cunctis præbuit. Vocatus enim huc erat ex Croatia. Quod si vocatus, erant igitur hic incolæ, qui eum vocabant consilio inter se inito. Turba autem illa, quæ illum secuta erat, non potuit alterationem in tota gente talem facere, quæ deleret & aboleret auitum eorum nomen Vandalorum aut Sarmatarum. Venit & nunc cum non contemnendo comitatu ad capessendum regnum Poloniæ *Stephanus* rex ex Vngaria, nec tamen alterare potuit hic manipulus hominum gentis veterem stirpem. Ac talis videtur esse istorum opinio, ac si quis cogitaret vna gutta aquæ fluuialis in mare immissa totam maris naturam posse transmutari. Vere igitur concluditur, nostram gentem non aliunde venisse, sed hic iamdudum vt hæredes mansisse. Nam licet *Lechus* & *Czechus* aliunde cum suis venerit, tamen, vt dixi,

Poloni num ad Lechum originem referant.

A.C.760. dixi, plures hic, quam secum attulit, incolas veteres, Vandalos inquam, & Sarmatas inuenit, quorum respectu & intuitu nos non esse aduenas prædicare possumus. Laudo certe *Matthiam Miechouiensem*, licet antiqui moris hominem, quod vehementi percitus zelo, vt verus & ingenuus Polonus, insurgit contra illos, qui ad Germanos & Roxolanos sub prætexto defensionis nostri, transferunt auitos Poloniæ honores. Cum enim compluribus verbis hac de re disputasset, tandem ita concludit: *Cum multis testimoniis huiuscemodi sententia vallata sit, Polonos & Vandalos eosdem esse, & quidem ex antiquissimis, quique ante Christum propaginem duxerunt: erubescat insulsus oppugnator temerarie & non vere suas chartas non probatas ostentans. Tu autem, mi Andrea Crici,* (Episcopum Cracouiensem alloquitur) *antiquitatum diligens perscrutator tales agendere & consuta. Nam quia Polonorum & Boemorum historia ab initio huius operis posita in toto discrepat, reiicienda & falsa reuerentia tanti historici pro non vera habenda est.* Hæc ille. Tertio non probo etiam illorum sententiam, qui Slauorum gentem temporibus *Iornandis* vel potius *Iustiniani* prodiisse in lucem affirmant. Negari forsan non potest primam mentionem nominis Slauorum factam esse in historia *Procopii*, illis nimirum quibus vixit temporibus: sed quod antea hæ gentes non fuerint in iisdem prouinciis, quas & nunc incolunt, hoc certe probare non possum. Relegatur historia *Augusti* Cæsaris, quam superius consignauimus: relegantur & illa, quæ a *Cornelio Tacito* in *Othone Syluio*, qui octauus post *Caium* Cæsarem apud Romanos numeratur, de Slauorum Roxolanis scribuntur: *Roxolani*, inquit ille, *Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus magna spe ad Mœsiam irruperant.* Proinde nec *Grammaticum Saxonem*, nec *Blondum* tam seuere obiurgandum censerem, eo quod Cassubios & ipsam gentem Slauicam ante Christum natum extitisse, bellaque cum quibusdam Germanis gessisse memoriæ prodidere, ac etiam cum Danis & Suecis eorum finitimis signa contulisse. Quo etiam respectu existimo quod *Dlugossus* sequutus eundem *Grammaticum* & *Blondum* historicum, *Odoacrum* Rugianum, *Slauum* Sarmatam facit, *qui Italiam*, inquit, *ingressus magnum terrorem eodem tempore, quo & Gothi in Italia regnarunt, Romanis incussit.* Rugiis enim a Ptolomæo ea regio & locus natalis assignatur vbi nunc Cassubii degunt. Recte & *Miechouiensis* exemplum *Hieronymi* adfert, qui fuit homo nostræ gentis Slauonicæ, & literas, quæ a Russis *Buinuica* vel *Asbuka* vocantur, genti suæ reliquit. Recte & de diuo *Martino* adfertur ab eo exemplum, qui dum esset Slauus, stipendia merebat in exercitu *Iuliani* Cæsaris. *Iulianus* autem fuit statim post *Constantinum Magnum* longe ante *Iustinianı* tempora. Sic & Diuus *Cyrillus* non minus apposite in exemplum adducitur, qui erat Slauus & Slauicas literas inuenit quas *Czurulica* vocant. Testatur autem *Cario*, in bibliotheca *Renchlini* Erfordiæ hactenus reperiri librum *Cyrilli* scriptum contra *Iulianum* apostatam lingua & characteribus Slauonicis. Quapropter merito potest probari *Miechouiensis* sententia cum ea moderatione, quæ superius a nobis relata est. Non enim pugnant hæc: nominis Slauorum primam quidem mentionem factam esse à *Procopio* & *Iornande*, & tamen hanc gentem iamdudum antea suis gestis satis conspicuam fuisse. Sed quo res Polonorum in Slauorum historia magis conspicuæ reddantur, sicuti supra de Gothis fecimus, ita nunc Slauorum res gestas chronologice & breuiter percurremus, vt postea lector recurrendo ad autores citatos latius ibi omnia cognoscat. A.C. 760.

Apostrophe Miechouiensis ad Cricium.

Cassubii ante Christum.

CAPVT XXIII.

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ cuius prima pars est à Christo ipso ad aduentum Lechi in Poloniam: secunda à Lechi aduentu ad Caroli Magni tempora per annos ducentos quinquaginta.

NOn commemorabo vetustiora. Incipiam ab *Augusti* temporibus, cuius ætate *Strabo* scriptum reliquit: *Vltra Roxolanos an aliquis habitet nescio.*

Prima pars Historiæ Slauicæ a Christo nato.

50. Quæ *Paulus* scripsit gentium nostrarum faciens mentionem, hoc loco in memoriam reuocentur. Vide supra cum *Augusti* tempora describeremus.

73. *Othonis Syluii* temporibus cohortes & duces Romanorum à Roxolanis cæsos esse meminit *Tacitus*.

360. *Iulianus* vixit, in cuius exercitu Diuus *Martinus* militabat. Hunc fuisse Slauicæ gentis tradunt. Et *Cyrillum* tradunt scripsisse contra *Iulianum* lingua & characteribus Slauonicis, quod exemplar aiunt reperiri adhuc Erphordiæ in Bibliotheca *Renchlini*. Ego tamen vereor ne hoc scriptum sit illius *Cyrilli*, qui cum *Methodio* longe post Bulgaros prædicauit Euangelium. Moueor tamen ea re quod contra *Iulianum* dicitur scripsisse. Nam in operibus *Cyrilli* illius antiquioris extant scripta nobilissima contra *Iulianum*.

386. Diuus *Hieronymus* vixit hac ætate, quem hominem nostræ lingua fuisse affirmant, & quod Biblia nostra lingua verterit ex Hebræo, & genus literarum, quod *Bucunica* vocant, primus tradiderit, sicut illas à Cyrillo *czirulica*.

420. Nostri antiquitatum indagatores adferunt historiam, quod Slauicæ gentes

A. C. 750.

duce *Bardilo* Dacos expulerint ex Dacia.

Secunda pars historiæ Slauonicæ ab aduentu Lechi.

Iam venio ad illos ducentos quinquaginta annos ab aduentu *Lechi* ad *Craci* tempora, quos scriptores nostri tantum *Lecho* & *Vissimiro* tribuunt: reliquum gubernationis tempus Palatinis & aliquot regibus. Videtur igitur hic aliquomodo hiare historia, quem hiatum vt supplere queamus, historia Slauonica nobis vtendum erit. Abolitis enim rebus Vandalorum, Gotthorum, Antarum, Burgionum, nomen hæserat in Slauonibus, idque potissimum ob confœderationem illam populorum istorum, de qua in præfatione præliminari & modo diximus.

528. Prima mentio expresse fit circa hæc tempora à *Iornande* de rebus Gotthicis. *Introrsum*, inquit, *Dacia est ad corona speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, ab ortu Vistula fluminis per immensa spacia Vinidarum natio populosa consedit, quorum nomina, licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur.* In quo testimonio *Iornandis* vtrumque notare licet; & quod Slauini origine Vinidæ seu Vandæ sunt ipsissimi, & ex ipsis nati, & quod præcipuas sedes habuerint ad caput Istulæ ab vtraque ripa, vbi nunc est Cracouia, nec aliunde à septemtrionali astro huc venerint vt quidam tradiderunt.

Agnoscunt autem contrarium sentientes à *Iornande* ipsos Slauos Vinidas seu Vandalos dici, sed arte quadam plagam declinare volunt. Regerunt enim, ratione sedium, quas post Vandalum occuparunt, Vinidas ideo dici. At *Iornandes* significanter hic dicit: *Vinidarum natio ad Vistulam consedit*, & eosdem qui consederant, non qui in eorum loca successerant, Slauos dici. Adde quod Vandali nostri ex Pannonia, vbi antea diu manebant, abierant in Hispaniam, non ex Polonia, licet hic supplementa exercitus eos accepisse credendum sit. Non igitur Roxolani hic vacuas sedes poterant reperire. Nam & cum Longobardis postea isti, qui hic remanserant dimicarunt, vt supra ostensum est. Sed addatur his locus ille nobilis ex *Procopio* de bello Gotthico statim ab initio: *Gotthica*, inquit, *gentes multa quidem & alia prius fuere, quam nunc. Omnium maximæ ac potissimæ Gotthi ac Vandali & Visogotthi, & Gepides & Sarmatæ, & Melanchleni appellati* (paulo autem inferius & Alanos Gotthicam gentem vocat.) *Sunt & qui Geticas has gentes vocent, qui omnes nominibus quidem inter se differunt, cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aspectu probo. Legibus item eisdem vtuntur, & vna lingua Gotthica appellata. Et vt*

Gotthicæ gentes vocantur Vandali, & lingua nostra Gotthica appellatur.

mihi sane videtur, ex vna omnes gente procreati. Sic ex vtroque autore ambobus locis collatis rem planam habes lector.

A. C. 750.

532. De Slauorum veterum ingeniosa & insidiosa arte intercipiendi captiuos, quod nostri vocant *ięzyká dostáć*, quæ industria hucusque in hac gente viget, ex *Procopio* quædam adiiciam. *Cum Belisarius*, inquit, *sollicitus esset, vt adipisci posset aliquem ex Gotthis nobilem virum, qui ei posset patefacere consilium Gotthorum, cuiusnam rei fiducia tam grauia bella tolerarent:* id Valerius intelligens ex Imperatore, *operam ei mox ea in re pollicetur. Esse namque sua in coborte Slauinorum quosdam, qui vel angustiore rupe arbustoue delitescere consueuissent, eoque pacto ex hostibus quem vellent arriperent, cuius rei cum ad Istrum flumen, vbi sedes ipsi haberent, tum Romæ in barbaros alios periculum factitassent.* Belisarius *itaque, cum sibi hæc dicta perplacuissent*, Valerio *statim iniunxit, id vt negocii diligenter curaret. Tum ille delectum ex Sclauinis aliquem, qui corporis magnitudine multis præstaret ac robore, virque acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se vt deduceret misit, promissisque hunc onerauit, si modo factis id exequeretur. Sclauinus itaque ille mox abiens antelucano tempore, eum in collem euadit, in quo pro pabulo desecando quotidie certabatur, ibique humi prostratus ruboque & sentibus obtectus delituit. Tum simul ac dies illuxit, vir Gotthus quidam eodem adueniens herbas mox legere, nec ex rubo quicquam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despicere, cauereque item, ne quis in se hostium aduentaret. Tum repente Sclauinus exortus barbarum à tergo inuadit, complexusque medium & simul elatum Romanorum in castra mox intulit* Valerianoque *in manus tradidit.*

Ars & astus Slauorum in comprehendendis hostibus.

Addatur hic & illa legatio *Iustiniani* ad gentes Slauonicas, qua hortatur eus, vt sedes veteres incolerent in Historia ad vrbem *Turrem Traiani* dictam. Ex quo loco apparet, dudum gentes nostras habitasse in Illyrico ante *Iustinianum*. Sed vocatos fuisse non *Slauos*, nam nondum confœderatio illa fuit ita celebris, sed *Sporos*. Expresse enim dicit, *Antas* illos & Slauos vnam gentem fuisse, sed inquit, à priscis vocatos fuisse *Sporos*. Verba sunt *Procopii*, quod quidam Russos non inepte, id est, dispersos exponunt. Habetne adhuc de quo dubitet aduersarius? Et describit tandem capita religionis eorum & politiam. Certe hæc sunt non nouorum hospitium: dicit enim libro primo statim ab initio: *Is autem*, inquit, *populus loca supra Istrum iampridem incoluit, qui Antitani ab* Appiano Alexandrino *vocantur & inter gentes vetustissi-*

Ad Turrem Traiani sedes vetus Sclauorum.

Sporus cognomen Russorum.

A.C. 760.

custissimas & Illyriorum Dardanos & Lyburnos nominantur.

Conflictus Slauorum cum Hildibio.

530. Alia mentio Slauorum fit in historia, vbi pugnam describit Slauorum & Antarum ad flumen istrum cum *Hildibio* illo bellicoso principe, qui in illa ipsa pugna cadit & Romanorum res collabuntur, vt postea nostri libere Istrum flumen traiicere & Romanos insanabilibus malis afficere inciperent. Verba sunt *Procopii.* Hæc acta sunt quarto anno *Iustiniani.*

547. Slauini Illyrios vsque ad Epidaurum vastant. Epidaurus est in Græcia cuius *Homerus* vites laudat.

530. Slauini iterum Illyricum & Thraciam vastant. *Procop.*

565. *Liuba* & *Lymba* Gotthorum rex in Hispania regnat, & fratri postea regnum tradit. Hæc ideo addo, vt quis fuerit status Gotthorum post accersitum *Lechum* in Poloniam, intelligi melius possit. Istis etiam temporibus ille *Belisarius* victor iam senex & præ senio incuruatus Hunnos Græciam infestantes vicit & cecidit,

Slauorũ iam dudum cum Hunnis amicitia.

585. Hoc tempore, id est anno regni *Lechi* tricesimo quinto Sclauini instinctu Hunnorum regis *Chaiani*, quem *Caganum* alii vocant, Thraciam diripiunt.

594. *Blondus* dicit: *Altera Slauorum pars Mauricii temporibus in Dalmatiam Illyricumque migrasse dicitur: qui vero manserunt, paulo post mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boëmos nominauere.* Hæc *Blondus* libro primo Decade prima historiæ. Ex quo testimonio liquet, duas causas confœderationis Polonos habuisse: Primam, quod potentiores erant: secundo quod hic Slauorum domicilium erat, qui postea in Illyricum commigrarunt. Liquet & ex eodem loco istis gentibus vsitatas tum fuisse commigrationes ex Polonia in Slauoniam, & rursum ex Slauonia in Poloniam, quod & *Czechi Lechique* ad eas oras aduentus comprobat.

Eodem anno Christi, *Lechi* vero quadragesimo quarto, *Priscus* dux *Mauricii* Sclauinos cædit, *Musacium* regem eorum (*Muzik* nostri vocant) temulentum capit in regia fratris funus peragentem.

595. Sequenti anno Slauos Sorabos, qui cum *Czecho* fratre *Lechi* Boemiam occupauerant, *Thasillo* Bauarus vicit, *Tritbemio* id referente. Hæc iam propius accedunt ad res Polonorum & Boëmorum.

600. *Gregorius* cognomento *Magnus*, eius nominis primus, Pontifex maximus, qui aliquanto post *Iustiniani* tempora *Mauritio* imperente post sexcentesimum annum à Christo nato Ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: *Equidem de Slauorum gente, quæ nobis imminet, & affligor vehementer & turbor. Affligor in his, quæ in vobis patior, conturbor, quia per Istriam iam in Italiam intrare cœperunt.* Hoc etiam tempore controuersia illa de titulo principatus in ecclesia inter *Gregorium Magnum* & *Ioannem* Constantinopolitanum Pontificem excitata fuit. Nam *Ioannes* cum audisset *Gregorium* dici vocarique *Magnum*, ipse se primatem supremumque voluit nominari. A. C. 760.

610. Slauini Boëmici & Polonici *Garibaldum* filium *Thassilonis*, qui iam mortuus erat, ad Moguntum vicerunt & regnum eius vastarunt. *Diaconus* scriptor. Hæc acta sunt *Vissimari* filii Lechi temporibus anno septuagesimo post aduentum *Lechi* & *Czechi* in eas regiones. *Phoca* vero Imperatoris septimo.

641. Slauini regnum Austriasiæ (sic enim tunc Austriam vocabant,) infestant, & *Sigibertum* eorum regem profligant. Sed postea anno sequenti a *Dagoberto* nostri Slauini & Vinidæ seu Vandalorum reliquiæ victi sunt. Saxonum enim exercitu adiutus erat Austriacus. Ob rem prospere gestam quingentos boues eis loco stipendii remisit. *Trithemius.*

650. Anno, hoc est temporibus *Craci*, Slauini Italiam inuadunt & cum *Aione* principe & *Rodoaldo* Samnite vario Marte dimicant.

658. *Constans* Imperator nepos *Heraclii* contra Slauinos orientales exercitum ducit, eosque magnis incommodis afficit. Annal.

680. Bulgari Slauicæ gentes, quarum & *Iornandes* iam suo æuo meminit, Thraciam inuadunt, & Imperatorem tributa dare cogunt. Hos Vulgaros magis proprie debere dici quidam tradunt, eo quod à flumine Volga orti prodierint.

680. Anno Christi, statim ante *Craci* tempora, in sexta Constantinopolitana synodo celebrie Slauorum mentio fit, in suggestione actionis quartæ: *Expectantis*, inquit, *totius concilii seruilis nostra suggestio omnes adiuuare, ne si tantum pars, quod ageretur, agnosceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium tam Longobardorum quam Sclauorum plurimi confamulorum nostrorum esse noscuntur, qui de hoc curiose satagere non desinunt*, &c. Apparet ex hoc loco Slauos adhuc illo tempore auersatos fuisse imagines. Nam ad illud concilium, quod pro imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere, ne ad subscriptionem cogerentur. Hæc sub ipsum tempus *Craci* & vrbis Cracouiensis fundationem acta sunt. De prærogatiua illa, quod intercedente *Cyrillo* & *Methodio* Slauis Slauonica lingua sacra peragere concessum fuit, annotant & Chronologi nostri.

689. *Iustinianus* secundus Bulgaros aliosque Sleuos bello aggreditur, & cum alias gentes Slauicas profligasset, à Bulgaris fugatur, ac vix fuga salutem acquirit.

707. *Iustinianus* auxilio Bulgarorum regis *Terbellini* imperium recepit & regnat. *Iornandes*

A.C. 760. *nandes* autem Bulgaros Slauos vocat. Et *Suidas* de Sclauis. Σκλάβηνον ἔθνος τὸ περὰν τοῦ ἴστρου. Ibi enim & Bulgares tum erant.

713. Bulgari totam Thraciam populantur, Constantinopolim ad auream portam vsque omnia deprædantes. Securi tandem domum redeunt. Recte ergo recens Chronologus Polonicus exclamat: *Tunc*, inquit, *vere dicebantur Slauaci ob res praclare gestas, at nunc* inquit, *Slabaci potius possunt dici, id est, imbecilles, minimeque potentes.* Annal.

718. Circa hæc tempora defecit regnum & nomen Gotthorum in Hispania, & Æulturum regnum cœptum est vocari, occasionem præbentibus ad eam rem moribus obscœnis & turpibus regum Gotthicorum. Iam enim in Hispania mores degenerarant. Vnde *Redericus*, vltimus Vestgotthorum nostrorum in Hispania rex, *Iuliani* comitis & legati filiam eum stuprasset, a Mauris a *Iuliano* sollicitatis bello in acie occiditur. Hoc etiam tempore *Muchamia* Saracenus Christianorum prouincias infestat.

Reges Gotthorum defecerunt hoc tempore, id est, regnante Craco apud nos.

744. In Pannonia cum *Suatoplugo* rege Poloni sedes fixerunt. Inde *Panorum* nomen est nobilitatis Polonæ. Recte autem *Carion* de Pannonibus dixit: *Pannonia olim Peonia dicta. Estque nomen hoc*, inquit, *vetusta nobilitatis indicium.* Circa eadem tempora Hunni septem itineribus, totidemque exercitibus è Scythia egressi Pannoniam *Attyla* titulo repetunt.

Hunnorum aduentus.

748. *Wratislaus* Boëmiæ rex circa hæc tempora regnauit. Nomen eius à Slauis est dictum, sicuti & Polonici reges affectabant omnium maxime sic vocati. Inde nomina regum Poloniæ *Boleslaw, Chobribolesiaw, Wsclaw, Wladislaw.* Alii vero heroes Polonici, *Zdislaw, Iaroslaw, Bretislaw, Miroslaw, Boleslaw, Przybislaw, Zaslaw* &c. Nam Polonici principes præcipui tutores confœderationis illius esse volebant, ideo honoris causa illo nomine libenter se insigniebant, a qua dictione etiam nobiles Poloni *Slachcice* vt quidam volunt vneantur. Sicut enim *Carion* de Pannonia dicit: *Pannonia est vetusta nobilitatis indicium:* ita quoque nostræ nobilitatis decus in Polonia florebat. Vnde *Slachcic* ab eadem Slauorum denominatione veteribus est dictum. Slauaei autem dicebantur, quod famam maioris facere soliti erant quam aurum, argentum, & quæque preciosiora: vel quod pactorum conuentorumque custodes A erant fidelissimi. Hinc phrasis est vsitata nostris *Aza ia Czech słowo dzierzeć.* A.C. 760.

759. *Constantinus* Slauinos penes Macedoniam subegit. Dicunt autem Oratores regum Poloniæ, qui ad Turcam mittuntur, multoties audiuisse se à Slauis illis, qui circumcirca Constantinopolim degunt, quod affirment, se non aliunde eo venisse, sed ibi antiquitus mansisse. Ideo narrant se esse Venetos, vel Paphlagonas veteres. Inde fit quod in Turcica domo lingua Slauonica passim hactenus vtuntur. Sicuti olim apud Aegyptios Soldanos temporibus Mamaluchorum eadem vsi sunt Aegyptii.

760. Constantinus a Bulgaris victus nob-B biles multos amisit.

763. Bulgari occisis principibus *Zeletim* ducem faciunt, qui gravi bello a *Constantino* victus a suis occiditur, & *Paganus* ei sufficitur. Annal. Constant.

774. Imperator dolo Bulgaros inuadens magnam in eis cædem facit.

775. Imperator Bulgaros classe inuadens naufragium passus inglorius recessit. Annal. Eodem anno *Thelericus* Bulgarorum rex, astu proditores suos ab imperatore expiscatur, quos vbi cognouit, medios secuit.

784. *Stauratius* Patricius Slauinos in Thessalia & Græcia subegit.

789. *Carolus* nondum Magnus nec Imperator dictus Slauis Bohemicis, qui *Vlzi* di-C cebantur, bellum infert, eosque conditionibus quibusdam iuris sui facit. *Abbas.* Hic idem paulo ante Magdeburgum Germaniæ nobilem ciuitatem ampliat, & hoc nomine donat, cum antea Parthenopolis diceretur. Fere etiam istis temporibus *Leo* coronam Imperatoriam ex ecclesia Constantinopolitana cum raperet, & capiti imponeret, subito in capite eius enati carbunculi, & mox febre accedente valida, morte moritur. Hæc in annalibus Constantinopolitanis narrantur, qui ad annum hunc 814. perducti desierunt. Ex hac igitur historia aliquomodo interregna illa in historia Polonica possunt farciri. Nam istæ narrationes collatæ cum D historia regum Poloniæ, statum rerum nostratum qui tum fuerit tam cum orientalibus, quam cum occidentalibus Imperatoribus, illustrat & declarat.

LIBER QVINTVS.

IN QVO COMPREHENDVNTVR EA, QVÆ ACTA SVNT IN IIS TERRIS A TEMPORIB. CAROLI MAGNI, AD OTTHONEM MAGNVM.

PROOEMIVM.

Continetur in hoc libro historia regum Poloniæ, qui interiecti sunt inter Caroli Magni & Otthonis Magni tempora. Dixi autem supra, hunc omnium aptissimum ordinem ad memoriam iuuandam & fastidium ex lectione leuandum. Imperatoribus enim regnantibus qui Magni dicti sunt, magnæ aliquæ mutatio-

nes in Rebuspublicis eueniebant, vt iam dictum est. Sic Carolo Magno imperante, Imperium Romanum translatum est à Græcis ad Gallos vel Francos, quod sane absque magnis motibus fieri non potuit.

CAPVT I.

Lescus Secundus.

Anno ab orbe condito 4765.
Anno à Christo nato 804.

A. C. 804. Comprehendere volens in compendio historiam *Lesci Secundi*, primo dicam de eius electione & inauguratione, mox quomodo se gessit in bello, tertio quis fuerit tempore pacis: quarto de eius exitu & morte, quinto mores, & ingenium eius exponere vtile erit. Hane enim methodum hactenus seruaui, & deinceps seruabo. *Lesco* igitur mortuo eius nominis primo, ad præludendas occasiones rixarum de principatu, inuentum fuit nouum genus electionis, nouum quidem genti nostræ, sed apud exteros non inusitatum. Nam apud Persas cum Cyri regis stirps defecisset, inter Satrapas septem pactum fuit, vt cuius equus primum hinniret, is in regem eligeretur. Itaque *Dario* ex præfixa lege regnum obuenit, eo quod equus eius primo hinniuisset. Cum enim suo magistro equorum modum futuræ electionis narrasset, eumque, vt arte & industria se iuuaret, hortatus esset, astutus Persa in eodem loco huic rei destinato de nocte equum equæ admisit. Ita diluculescente die equus *Darii*, cum candidati processissent in campum, desiderans equam, primus hinniuit. Hoc forsan exemplum Poloni imitantes inter se sanciunt, vt duo equi duorum candidatorum in campum educantur, & vtrius equus cursu alterum superet, ille in regem eligatur. Res quidem periculosa initio visa est, negotium tanti momenti fortunæ & aleæ committere, sed tamen ad sedandos & sanandos ambitiosorum animos valde apta. Itaque ad condictam horam & locum educuntur equi extra vrbem, Pradnicium versus, vbi & meta procurrentibus designata fuit. Agminatim spectatum vtriusque sexus homines vrbe sese effundunt. Incitati sunt à carceribus equi. Sed *Lescus* consilio dolum adhibuit. Stylos namque ferreos sabulo inspergens, qua equus antagonistæ currere debebat, abdiderat, vt quamuis cursu velocior esset, inter procurrendum subinde impeditus retardaretur. Ipse prudentem insessorem habuit, quem ante submonuit, patefacto consilio, vt via, quæ libera erat a stylis, equum duceret. Arrisit ergo fortuna *Lesco*, vt equus eius prior metam attingeret. Sed mox subdolum consilium in eius caput recidit. Nam, detecta fraude, statim trucidatur. Non enim antiqui moris Poloni vafros ingenio regali fortuna dignos existimabant, sed qui probitati prudentiam, fortitudini animi iustitiam apte coniunxisset, hunc

Methodus in describendis rebus gestis singulorum regum.

Lesci dolus.

demum tantis honoribus aptissimum statuebant. Ne autem plebiscitum illud, in quo A electionis illius formula continebatur, prorsus irritum fieret, eligunt regem quendam, cui nomen etiam *Lesci* imponitur, hominem plebeium & priuatum, qui tantum spectaculi causa vrbe exierat, cumque illud par candidatorum cursu equorum decertaret, ipse quoque per iocum pactus cum socio, vter ipsorum rex esset, pedum cursu incitatus apud proceres obequitantes decertabat. Commendabant hunc *Lescum* dotes corporis, videbaturque eis alter Hercules aut maximus Imperator. Nam non modo pedum cursu socium eum quo pactus erat vicerat, sed etiam equites illos serio contendentes cursu pedum adæquarat, B præterea opinio probitatis, prudentiæ, & animus nequaquam vilis & humi repens eum commendabilem reddebant, quæ omnia accuratè contemplantibus vel ipsa lineamenta corporis in eo significabant. Adde quod ipse primus dolum illum alterius *Lesci* deprehendens, nihil tale subesse putantibus detexerat. Igitur magno consensu & applausu cunctorum ordinum, sed potissimum plebis, quod ex plebeiis oriundus erat, Rex salutatur, *Lescusque*, vt dictum est, nominatur. Euectus ad hos honores, dedit omnem operam ne opinionem de se conceptam falleret. Nam iustitiam cum probitate coluit, adeuntibus facilem, egenis bus liberalem se præbuit, & si quos potentio- C rum vi & iniuriis premi audiret, statim se acerrimum vindicem, nisi ad saniorem mentem redire vellent, interponebat. In cultu & victu corporis non fuit nimius, nisi si quando in publico dare aliquid splendori atque maiestati cogebatur, maxime exterorum hominum causa. Vt tamen prioris fortunæ non obliuisceretur pannos illos felices & lacinias tunicæ, qua olim vsus fuerat, præ oculis sibi appendi iussit. Quid multa? Nihil iuris in eum priorfus habuit illud vetus dictum: *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.* Cumque durius bellum sibi instare cum magno Imperatore, & peritissimo rerum bellicarum prouideret, omnem dedit operam, vt militem sibi exercitatissimum peritissimumque rei militaris D redderet. Proinde quando ei aliquid otii a rebus seriis dabatur, id in exercenda iuuentute consumebat. Martium campum exemplo Romanorum instituit, ibique varios ludos militares & simulachra conflictuum, qui in bello accidere solent, edebat, quoque hæc maiore cum alacritate animorum agerentur, decertantibus honorifica præmia proponebat, quæ ipse in medio residens veluti agonotheta liberali manu singulis pro meritis distribuebat, neminem suis laudibus defraudando. Intelligebat enim optimus princeps fundamentum rei bene gerendæ in eo potissimum esse situm, si militem legionarium, non tyronem neque gregarium, aut agrestium turbam in

A. C. 804.

Lescus Secundus.

Lescus memor prioris fortunæ.

aciem

A.C. 804.

eciem produeeret. His igitur eius virtutibus plane regiis Bohemi etiam inuitati, honores ei regios, modo non dedignetur, decer- (A) nunt, precibus etiam additis. Quibus de rebus vbi ad *Carolum Magnum* perlatum est, audiens tantam huius regis virtutem, tantaque Bohemorum erga eum studia, veritusque eius potentiam, bellum ei ad Saxoniæ fines confestim indicit contraque eum *Carolum* filium cum exercitu præualido mittit. Sed *Carolus* cum reperiret hostes & ducem exercitatum, & exercitum instructissimum habere, non ausus est prælio decernere, reque infecta peruastatis modo finibus, inglorius domum rediit. Referunt quidam *Lescum* hunc in ea expeditione occubuisse. Sed isti nullius autoris idonei testimonio id probant, nisi (B) *Abbatis*. At *Lechonem* ille vocat, qui iam dudum mortuus fuerat. Refert tamen *Sabellicus* Slauorum, Polonorum, & Bohemorum legatos Imperatori cum muneribus Aquisgranum tum occurrisse. Nam maiores nostri haud dubie ea prudentia & modestia præditi erant, vt licet fines suos constantissime propugnarent, tamen Imperium Romanum Dei opus esse agnoscerent. Nec iudicabant fœlices illos futuros, qui temere manus nouandis rebus iniicere vellent. Interim potentiorum principum, si quando arrogantius impeterentur, vim vi repellebant, *Marobudi* filius, regis Marcomenorum ex Quadis seu Sarmatis oriundi exemplum imitati, qui *Augusti* temporibus florebat. De quo sic (C) *Velleius Paterculus* memoriæ prodidit: *Marobudus genere nobilis, natione magis quam ratione barbarus, finitimos omnes domuit bello, aut conditionibus iuris sui fecit. Disciplina militaris exemplum ad formam Romanorum retinebat. Aduersus Romanos sic se gerebat, vt bello eos non lacesseret, sed tamen ostenderet, si lacesseretur superesse sibi vim, voluntatem & facultatem resistendi.* Hæc acta sunt ab hinc annos circiter 787. postquam Imperii honores ad Gallos seu Francos transferri cœperant. In eadem enim tempora incurrit ingressus *Caroli Magni* Romam, qui à Pontifice ad templum euocatur. Cumque in illa solennitate ducibus comitibusque astantibus in (D) throno consedisset, ad orandumque se comparasset, a Pontifice Leone nil sperante tale *Carolo*, renunciatus est Imperator Romanorum, choro acclamante: *CAROLO AVGVSTO à Deo coronato Magno, & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria.* Dicitur Imperator offensus ea re respondisse: *Si hoc sciuissem, nunquam in templum venissem.* Volebat enim Imperator testatum, se ius imperii adeptũ esse non liberalitate Pontificis, sed iure belli, & quod per transactionem eum Imperatoribus Græcis ius omne in eum deuolutum esset Græcis omne ius suum, quod in Imperium occidentis habuerant, *Carolo* concedentibus.

Expeditio Caroli Magni contra Polonos.

Polonorum propensa voluntas erga Romanos Imperatores.

Carolus M. renunciatur Imperator Romanorum

CAPVT II.

Lescus Tertius.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno à Christo 810.

A.C. 810.

LESCVS Tertius filius Secundi *Lesci* in nomen patris & regnum successit. Multa hic bella cum finitimis gessit, ac cum Imperatore *Carolo* præsertim. Qui cum audisset, quod ex pactis & formula confœderationis, cuius supra meminimus, gentes linguæ nostræ veluti conspirantes contra eum edornarent bellum, ipse quoque pro remedio ad idipsum, quo petebatur, confugit. Ideoque inter illa tria regna celeberrime, hoc est Italicum, Gallicum & Germanicum, fœdus similiter conficit, vt ita conspirationi conspirationem, & confœderationi confœderationem opponeret. Itaque in tribus locis fere eodem tempore grauissimum exoritur bellum, sed omnium maximum in Pannonia, quod octo annis durauit, ita vt *Caroli* exercitus isthic consenuisse dicatur: ad extremum reliquiæ eius in Transsyluania domicilium sibi delegerunt, ibique sedes fixerunt. Horum esse posteritatem Germanos illos, qui in Transsyluania visuntur, plerique putant, vt affirmat prior editio *Carionis*, sed recenter editus *Carion* negat, potiusque eos esse posteritatem Gotthorum illorum vetustorum ex coniecturis docet. Sed eo consilio hoc fecere videtur, quod priorem sententiam mutauit, vt videlicet cunctis probatum faceret, id quod de veteri Germania ad Pontum Euxinum promulgare voluit. At omnes scriptores quicunque Gothos à Getis ortus esse tradunt, contrarii sunt huic sententiæ. Sed de rebus istis iam superius aliquoties disseruimus. Redeo iam vnde digressus sum. Dum igitur vtrinque magno animorum ardore administratur bellum, aduenit & ipse *Lescus* adiutum suos gentiles Slauos, collatisque signis, vt *Dlugossus* refert, prospere dimicauit. In istis enim bellis semper nomen Polonorum cæteris celebrius fuit, quos velut præcipuos in hac confœderatione alii socii esse volebant. A celebritate autem huius fœderis manauit mos ille, vt Polonorum reges, *Boleslaui, Mieceslaui, Venceslaui* ab istis Slauis nomine composito denominarentur. Secundum bellum *Carolo Magno* fuit cum Sorabis ad Albim & Salam, gente Slauica, quod vario Marte administratum fuit, nec tam facile finitum. Huc enim spectant peruastationes & depopulationes, quæ secutæ sunt, quarum meminerunt scriptores. *Blondus* dicit & *Bonfinius*, eo tempore Albi & Salæ fluuiis præsidia contra Sorabienses Slauos (sic enim loquitur) a *Carolo Caroli Magni* filio imposita fuisse, viuente adhuc patre. *Vitichindus* etiam bellorum meminit, quæ Francones, Turingii & Saxones cum Slauis eius regio-

Caroli confœderatio contra confœderationem Slauonicam.

Prima editio Carionis cum posteriore pugnat.

Secundum bellum Caroli Magni.

A.C. 810. regionis incolis eodem tempore gessere. Sic & *Crantius* & alii. *Einhardus* autem *Caroli Magni* alumnus scribit, quod tum temporis Sala fluuius Turingios à Sorabis, qui & ipsi Slaui erant, diuidebat. *Carion* vero volens ostendere Sorabos reliquias esse Sarmaticæ gentis, etymon nominis Soraborum a nomine Sarmatiæ deriuat. Videntur igitur *Vendæ* illi Sorabi, & *Vilci* adhuc cum Gothis ante *Augustum* eo processisse, & oram illam ad Albim subegisse. Vide *Trithemium* de bellis Gothorum ante Christi aduentum cum Saxonibus, aut cum *Marobudo* qui fuit genere Quadus, qui Senones, Augusto regnante, & alias nationes ad Albim armis & conditionibus iuris sui fecerat, interim Rhenum versus Sueuis, vt *Suetonius* narrat, ab *Augusto* translatis. De *Marobudo* vide *Strabonem* & *Tacitum* & *Paterculum*. Nam cur *Dion* Vandalicos montes vocasset ex quibus Albis oritur, si negatur Vandalorum istic fuisse sedes?

Venda Sorabi vnde orti.

Tertium bellum Slauorum.

Tertium bellum eiusdem gentis Slauorum exortum fuit eodem regnante *Carolo Magno*, ad Orientem cum *Nicephoro primo*, Orientis Imperatore, quo tempore etiam Bulgari & ipsi Slaui Myssiam deuastarunt, exercitus deleuerunt, Imperator ipse necatus est, & amputato eius capite, cranio pro poculo ad bibendum vsus est Bulgarorum princeps. Missa erant etiam eò auxilia a Polono. Nam certatim cuncti Slaui tum temporis contra Imperatores laturi suppetias, tanquam ad extinguendum commune incendium vndique accurrebant. Non deterruit eos itineris longitudo, ac perinde eis erat ex Pannonia Constantinopolim ducere exercitum atque Occidentem versus ad ostia Albis, vbi Sorabi intrepido animo *Carolo* se opponebant. Redeo iterum ad res Polonorum. *Lescus* complures filios reliquit, exque legitima vxore *Popielum* suscepit, penes quem summam rei esse voluit, nec prius cæteris possessiones attribuit, donec sacramento adacti promiserint ea omnia, quæ pater de *Popielo* & vniuersa hercifcunda sua familia statuisset rata & firma se habituros, nec nouis dissidiis eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerunt, ad hunc modum inter eos partitus est prouincias cum vrbibus.

Lescus diuidit inter filios regnum.

Forma diuisionis Prouinciarum inter filios Lesci tertii, quæ diuisio ruinam fecit maximam Sarmatici Dominii.

Serbia cessit *Iaxæ*. Myssia *Vladislao*. Zgorseletia, quæ nunc Brandeburgum est, *Pramislo*. *Bogdano* Rugiani, Pomerani cum Cassubiis. Vissimiria *Visinaro*, olim à Lechi ædificata filio.

Lipa nomen arboris cum sit, prorsus miramur, quomodo flumini illi, quod Rhenum est versus, inditum fuerit. Sed & Myssiæ vrbs celeberrima, quam nostri *Lipsko* vocant, eandem cognominis sui naturam & originem referre videtur. Si autem hæc incredibilia esse videntur, etiam illa videri debent, quæ de *Dais*, *Sais* & *Carmanis* à scriptoribus Germanis memoriæ prodita sunt: pari enim fundamento nituntur. Nam si ideo veterem Germaniam ad Euxinum Asiam versus extare licet, quod ab *Herodoto* ea de ora loquente mentio fit istorum nominum, certe *Lechus Lecho* & *Lipa Lipa* ita syllabis & literis est conformis, vt Dani *Dau*, Saxones *Saü*, Germani *Carmanus*, nec vtrisque fucus historicorum deerit, cum *Berosus* Sauromatarum fines vsque ad Rhenum, cuius ostia Lech vocant Germanicè, proferat. Sed quæ in statu coniecturali versantur, non sunt commiscenda cum iis, quæ de limitibus Imperii Sala & Albi temporibus *Caroli Magni Blondus*, *Bonfinius*, *Vittichundus*, & istis antiquior *Einhardus Caroli* æqualis memoriæ prodiderunt.

Saia, Daia, Carmani.

Argumenta qua ab etymo nominum petuntur quo in loco sint habenda.

Ex filiis *Popielum* in spem principatus liberaliter educatum successorem sibi viuens designauit, cæteris sacramento vt Popielo parerent adactis. Occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios ad Oceanum Sarmatias spectantem inter eos partitus est. Alii vocant Oceanum hunc Germanicum illud vero mare ad Iodanum, Oceanum Sarmaticum: sed quomodo Oceanum hunc voceent ipsi viderint. Nam Oceanus, qui non ambit continentem, Oceanus non est.

Lesci Tertii consilium in designando successore, ex Dlugosso.

CAPVT III.

Popelus Senior.

Anno ab orbe condito 4780.
Anno Christi 815.

HÆ autem prouinciæ quomodo postea Germanicæ ditionis esse cœperint, & qua pacto a Polonorum regno auulsæ & abreptæ sint, inferius per occasiones dicemus. Sed certe ignauia successorum in causa fuit, quod *Popieli* filii *Lesci* exemplo mox comprobatum est, qui de se iudicio patris & expectationi minime satisfecit, nihilque memorabile prorsus præstitit, nisi quod sedem regiam Cracouia Crusficiam transtulit. Oppidum illud est situm in ora Cuiauiensi inter paludes ad lacum Goplo. Cuius instituti multæ causæ referri solent. Sed illa potissima fuisse creditur, quod homo meticulosi & desidis animi quæsiuit antrum, vbi remotior ab Hungaris & Germanis, remotior a fratribus, à quibus sibi cumprimis metuebat, securius viueret, & à negotiis Reip. alienatus indulgeret ventri, & iis, quæ sub ventre sunt. Sed non diu animi proposito frui concessum ei fuit. Priusquam enim ad illam amplitudinem honorum euectus est, & fratribus visendi sui copiam fecit, in morbum incidit, ac ita demum non longe post lenta ægritudine & solicitudine conseruandæ vitæ consumtus est. Vsque adeo nihil est durabile in hac caduca & mortali vita. Vere igitur eum alloquitur Poeta noster.

A.C. 815.

Sedes regia translata Crocauia Crusficiam.

Succes-

A. C. 815. *Successisse etiam patris te laudibus aequum,*
Non tantum vitiis Imperioque fuit.

De morte Popeli se execrandi, ex Miechouien-sis historia. Morem se execrandi habuit *Popielus* vt saepissime huiusmodi verba pronuntiaret; ô vtinam a muribus corroderer; quod quanquam non ipsi, filio tamen eius accidit, vt referunt scriptores.

CAPVT IV.

Popelus Iunior.

Anno ab orbe condito 4792.
Anno à Christo. 830.

A. C. 830. IVstis funeri *Popeli* senioris persolutis, iunior concordi optimatum suffragio & patruorum assensu in regem eligitur ac inauguratur, datoque & accepto iureiurando rerum potitur, cunctis ipsi se subiectos fore promittentibus. Et vere quidem dictum est: *Non domus dominum, sed dominus domum cohonestare debet.* Sed *Popelus* Crusficium ignobile oppidum inhabitans vita sua etiam ignobilius reddidit. Statim enim primum iuuentutis florem nequitiis contaminauit & ingluuie. Designati ei erant tutores; sed puer perditissimus arbitratu suo viuendo iugum eorum mox excussit. Nihil iunit eum auctoritas procerum ei adiunctorum.[1] Haec conciliauit ei vxorem; sed remedium cessit ei in deterius. Nam quae ante vitia contraxerat permanserunt, & quorum adhuc expers fuit, veteribus noua adiecit: compotatio, choreae, crapula, amplexus puellarum, cum aequalibus consilia capere, in multam diem stertere, haec tamdiu ei in vsu erant: porro auaritiam, fastum, crudelitatem, haec ab vxore Germana primum didicit. Adeoque prioribus suis quasi priuatis vitiis publica etiam addidit. Decreta & honores vendere, distributiuam iustitiam susque deque habere, quos videbat conformes suis moribus magistratus commendare, dignos & idoneos praeterire, crudelitate principatum sibi stabilire moresque isti in vsum ita iam abierant, vt, qui secus sentiret, ab assentatoribus aulicis pro turbatore haberetur. Haec autem omnia faciebat, vxore in eo vitia alente & quotidie nutriente. Cum autem in eo praeter has animi labes, etiam deformitas corporis appareret, (fuit enim distorta facie, raro capillo, imberbis, improbo aspectu) ipsa vxor eo despecto ad augendam rem priuatam sese conuertit. Omnia munia regia ad se callide & sensim attraxit, ita vt maritus rex quidem nominaretur, & pro rege se gereret; sed iustitiae administratio, fisci potestas penes vnam mulierem esset. Ideo vsus iam obtinuerat in aula eius, vt emergere nemo posset, qui vera virtute niteretur, sed adulatores, mimi, histriones, compotores, lenones, vnice ab eo colebantur. Indies autem iis vitiis in ea muliere inualescentibus cum *Popeli* patrui & alii boni viri aegerrime talia ferrent, eique sese opponerent, creauit eis pericula, quodque peius est, nouum & adhuc in Polonia inauditum consilium de tollendis eis aggressa est, vinumque veneno medicatum eis propinat ac ita eos enecat, idque non modo consentiente, sed etiam adiuuante, proh scelus! marito.

Popeli iuuenilis mores.

Priuata eius vitia.

Publica.

Persona Popeli distorta.

Mores aulae Popeli deprauati.

A. C. 830.

Quanquam autem liuores corporum, & effusa praecordiis viscera, manifestum veneni iudicium facie bant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum aperte deplorare ausus est, metu tyranni. Sed non sinit inulta esse diu diuinum numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures insuetae magnitudinis, impium parricidam cum scelerata vxore atq; liberis fugientes cum horrendis sibilis quoquo versus per aquam flammamque persequuntur: nam ter iniecto igne propellere eos volebant aulae serui, sed non poterant: nec claustra prosunt aut abigentium satellitum praesidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, absumptis prius filiis, deinde vxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte consumitur in arce Crusficia. Ira non in cassum ceciderunt patris eius imprecationes. Iuxta illud Poetae:

Est Deus est scelerum vindicta & poena malorum
Vnde putes minime posse venire venit.

Haec euenerunt circiter annum 830. Vt autem priuata illa delicta priuatae poenae, sic publica publicae sunt secutae. Non enim haesit in iis, quae commemorauimus, vltio Dei, grauiora sunt secuta: pestis, fames & istis adhuc deterius interregnum turbulentissimum, quo non modo res Polonorum in deterius verti coeperunt, sed vniuersae Reipub. Slauorum status à summo illo culmine ad imum procumbere & labi coepit. Nam mox deinde orientalium Slauorum exercitus trecentorum millium, vna cum duce vel rege eorum *Suedulao* victus est, & rex ipse a Bossinis oppressus fuit. Bulgari quoque, qui & ipsi Slauorum gens erant, per id tempus, aut non ita multo post à *Basilio* Orientis Imperatore magno praelio debellati sunt, & nouo crudelitatis exemplo, si modo in historico fides non desideratur, quindecim millibus captiuorum oculos eruit, in singulis tantum centuriis vno monoculo relicto, qui sociis reuertentibus ad suos vnde venerant, dux itineris & monstrator viae esset. Haec in oriente acciderunt. Ad occidentem vero, Historico *Mutio* referente, inter duces Polonicae siue Slauonicae gentis, filios existimo *Lesci Tertii*, quibus ad Albim flumen possessiones pater attribuerat, ciuilia bella secuta sunt, ita vt postea de principatu contendentes, cum summa infamia Slauicae gentis, arbitrio extranei principis *Ludouici Pii Caroli Magni* filii rem totam subiecerint, coramque eo strepitum iudiciorum experiri non erubne-

De morte Popeli & vxore eius a muribus absumptis ex aliquot historicis.

Narrat Miechouiensis regem Galliae consimile passum fuisse.

Slauonum Respublica quando coeptt collabi.

Basilii Imperatoris crudelitas in Slauos.

Slauorum occidentalium dissidia.

A.C.830. erubuerint. Sed illa, quæ dicta sunt de Slauorum calamitatibus ad orientem, posteriora fuisse existimo. Tempore nimirum interregni, de quo mox dicemus, aut regnante *Piasto*, hoc est circa annum 860.

CAPVT V.

Interregnum.

INterregnum hoc longius fuisse prioribus existimo. Durasse enim illud supra vigesimum sextum, vel septimum annum opinor. Nec difficile est coniectare deficiente rege, quæ & quanta mala statim obrepserint. Nam præter alia detrimenta, quibus hæc Respub. affecta est, illud sane non postremum fuit, quod inter se neminem inuenirent cum autoritate, cui concrederent controuersiæ illius decidendæ munus, quæ inter Principes suos Germanos oborta erat. Igitur Francofurtum vsque proficiscuntur, vtque causam cognosceret, Imperatorem appellant. Interim Germani ipsi nacti occasionem dum pro se quisque ageret, fines carpere, prædas agere ex ipsis non desierunt. Quibus malis fatigati ac fere non consumpti Poloni indicunt Crusficiæ comitia, ac tandem vt modus malorum illorum inueniatur, inter se deliberant. Sed ambitiosis magnas post se trahentibus factiones, vtque diutius interregni licentia possent abuti, rem totam corrumpentibus, infecto negotio disceditur. Duplicatur igitur malum, & prioribus maiora damna accumulantur. Quibus visis ii, qui melius sentiebant, pene obstupefacti diutius hæserunt, donec ab infimis mediocres, & à mediocribus sublimiores partim probris, partim minis impellerentur, & extimularentur, vt priuatorum compendiorum obliti de creando quamprimum rege absque mora consultarent. Itaque necessitate compulsi comitia rursus eodem in loco id est Crusficiæ indicunt. Non deerant & tum maleuoli pestes Reipub. qui obliti communis parentis suæ, Reipub. inquam, secum minime expendebant, quod publicis commodis neglectis, etiam priuata ægre sustentantur. Et perrexissent haud dubie isti vlterius inflare simpliciores, & extendere in longum consultationes, quæ in medium adferebantur, nisi Deus præter opinionem ad eligendum *Piastum* hominem plebeium mentes fluctuantium extimulasset. De qua re iam nobis dicendum erit. Quod autem non ita cito, vt boni viri desiderabant, electus fuit rex, haud dubie irascentis peccatis supremi numinis potentia obstitit. Sed alia propior causa non latebat prudentiores, nimirum, quod modum eligendi futuri regis in promptu non habebant, qui modus quoniam hactenus per septingentos hosce annos non est inuentus, licet aliquo modo delineatus, profecto peccatis nostris imputandum est. Et

Priuata studia tempore interregni.

Causa cur tardè & difficulter regum electiones perficiantur & absoluantur.

A.C.830. A sæpius bonos viros audio querulis vocibus deplorare hanc nostram incogitantiam & securitatem, qui experientia edocti sapere tamen nolumus. Nec videmus grauissimam iram Dei nobis hac de causa impendere, quam veluti in vagina patientissime diu reconditam habet.

CAPVT VI.

Piastus.

Anno ab orbe condito 4804.
Anno à Christo. 842.

REbus Polonorum laborantibus & ad interitum spectantibus Deus Optimus Maximus succurrit, datque regem illis oppidanum illius ciuitatis, nempe Crusficiæ, cui nomen fuit *Piastus*. Pater eius fuit homo tenuis fortunæ admodum, nec reperiebatur B quisquam hominum, qui crederet, aliquando limen ædium eius tantos honores potuisse intrare. Et certe quicquid euenit, Deo est imprimis acceptum referendum, sed si vlteriora respicias, hospitalitas cum liberalitate ei viam patefecit, vt sententia cunctorum idoneus ad capessendos fasces amplissimi regni iudicaretur. Cum enim esset homo priuatus non modo obuios quosque placide & peramanter in ædes suas prensando recipiebat, sed etiam optimatibus ædes & penus eius patebat, hoc vero cum alias, tum maxime, quando comitia causa eligendi regis celebrabantur, faciebat. Comprobauit autem Deus diuinis signis eius regnum. Primum signum C fuit miraculum non vulgare. Nam cum ex ingenita bonitate cunctis è penu suo & cella largiretur affatim, nullum tamen detrimentum nec diminutionem vasa & penus eius sentiunt, quinimo quo largiore manu cuncta cunctis depromebat, eo largius ei omnia affluebant plenaque nihilominus vasa reperiebantur, & mactra depsita pasta redundabat. Secundum est documentum regnum eius ex Deo fuisse, quod posteritas eius semel amplexa religionem Christianam durauit fere quingentis annis vsque ad *Cazimirum Magnum*, quin ad extremum reliquiæ eius mi- D cant ad huc in progenie Tessinensium Ducum in Sylesia & Bregensium, Lignicensiumque. Fuit non ita pridem hic in medio nostrum *Anna* filia *Conradi* Ducis Masouiorum, cuius filia nupsit primo *Ioanni Tarnouio*, deinde *Kostke* Palatino Sedomiriensi, qui ex ea duas suscepit filias. Fœmina hæc fuit lectissima religionisque cumprimis studiosissima, omnibusque bonis merito laudata. Diu ergo durauit posteritas *Piasti*, sed & ipse ad multos annos produxit vitam & regnum suum. Nam pro certo affirmatur, eum vixisse viginti supra centum annos, sapienterq; ac clementer subiectos sibi populos imperio rexisse. Quæ res nobis pro tertio documento esse, potest, eius regnum diuino fauore & auxilio

A. C. 842.

Liberalitas Piasti.

Piastus diuinitus rex constitutus.

Reliquiæ posteritatis Piasti.

A. C. 842.

Prosopographia Piasti.

auxilio cœptum & ad extremum defensum. Fuit homo staturæ mediocris, vasti tamen corporis, figuræ, vt loquuntur, quadratæ. Mores eius simplices, compositi rameo & amabiles. Hic sedem Crusficia parricidiali sanguine à *Popelo* defœdata Gnesnam iterum transfert, ibique domicilium suum figit. Finis eius regni in annum 895. incidit, quo anno Slaui orientales, *Vararius*, *Ruricus* & *Tubor* iecisse fundamenta Kiouiæ amplissimæ vrbis dicuntur. Porro eodem *Piasto* regnante *Lodouicus secundus* Imperator ad occidentem sedem tenuit, quo imperante *Lodouicus Balbus* contra Slauos bellum gessit, eorumque ducem *Rasdlie* dictum, vt *H. Mucius* refert, excæcauit. Imitatus scilicet tyrannide *Basilium* Imperatorem orientis, qui simili quoque pœna exercitum Slauorum, vt supra retulimus, affecerat. Hæc de Slauis solemus ascribere, vt exordium & progressus regni Slauici, & quibus in rebus regno Poloniæ conferri possit, meliua conspici queat.

CAPVT VII.

Ziemouitus Primus.

Anno ab orbe condito 4857.
Anno à Christo nato. 897.

A.C. 897.

PIasto filius successit *Ziemouitus*, qui antea patri supra modum senio confecto veluti socius regni adsuit. Hic cum esset impigro animo, ea quæ erant *Popelonum* negligentia amissa, recuperare satagit. Nec eius conatibus fortuna defuit. Slaui enim tunc meridionales duce *Suatoplugo* ex Pannonia & Morauia progressi Germaniam vehementer afflixerant, contra quos *Arnolphus* Imperator Hungaros euocat, qui Slauos profligarunt, & *Suatoplugum* regem eorum, qui recens Christianam religionem amplexus erat, interfecerunt. Sed rursus, cum merita stipendia imperator non persoluisset, conuersis animis iram suam in Germanos effundunt, magnaque clade afficiunt. Dum igitur isti vario Marte inter se decernunt, Polonus occasione nacta, sua de Morauis facile recuperat, præsertim cum *Suatoboius* filius *Suatoplugi* per ætatem rebus labentibus succurrere non posset. Atque hic est ille *Suatoboius*, qui *Methodium* Slauorum primum apostolum supplicio affecerat, & ob id Diis & hominibus inoisus in auia & syluas concesserat, tandem in monasterium se abdens, pœnitentiam agendo, finem vitæ suæ & regno Slauonico in Pannoniis & Morauia imposuit. Lætus hoc successu *Ziemouitus* rursus ad occidentem exercitum contra Prussos & *Popelonidas*, qui iam magna ex parte ad Germanos defecerant, exercitum duxit, iisque domitis, & a Prussis rebus & prouinciis vindicatis, placide animam efflauit regnauitque triginta duos annos. Habemus iam

Suatoplugi mors.

Suatoboi exitus & regni Pannonici periodus.

historiam complectentem finem regni Slauorum Pannonicorum. Sub idem etiam tempus *Constantinus Monomachus* Orientis Imperator dicitur Roxolanos Slauos nauali prælio vicisse, & reliquiis eorum Bosnæ domicilium dedisse. Bohemici etiam regni conuersio facta est sub illud tempus in *Thasillo* rege. Vandali etiam & Sorabi occidentem versus ad Germanos magna ex parte transitionem fecerant. Soli Poloni Dei beneficio, qui erant præcipui tutores illius confœderationis Slauonicæ, intrepido animo vsque ad eam diem ac deinceps permanserunt. Et licet res eorum Germaniam versus accisæ sunt dissidiis Ducum, qui primo a *Lesco Tertio*, deinde a *Boleslao Crinoustio* oriundi erant, tamen postea cum fœnore septemtrionalibus prouinciis aucti detrimentum acceptum resarciuerunt.

A.C. 897.

Bosnenses sedes fixerunt.

Slauonica cuncta gentes attritæ, Polonia excepta, quæ fuit præcipua tutrix Slauonicæ confœderationis.

CAPVT VIII.

Lescus Quartus.

Anno à condito orbe 4854.
Anno Christi 902.

A. C. 902.

Lescus pacis amans.

HIc princeps merito inter bonos gubernatores numerari debet: sed oblitus superiorum regum antecessorum suorum, qui Slauonicæ confœderationis præcipui tutores videri volebant & reuera erant, principibus Slauonici nominis, qui ripas Albis spectabant, cum grauissimo vrgerentur bello ab Imperatoribus Romanis, ferre auxilia neglexit. Itaque a rege & tutoribus cum opem frustra implorassent, seruientes tempori tributum pendere coacti sunt, vnde factum est vt *Sgorzelecia* siue Brandeburgum in Germanorum ditionem cesserint. Commemoratur hic a quibusdam atrox prælium ad L cbninum, in quo gentis Slauonicæ ad bis mille periisse dicuntur. Commemoratur & aliud *Lesci* bellum sociale contra Pomeranos. Nam etsi *Lescus* fuit princeps ocii quam bellicæ gloriæ amantior, tamen ne dominio maris prorsus excluderetur, cum alias prouincias viciniores Germaniæ defendere neglexisset, hanc tamen negligere nequaquam voluit. Vsque adeo tum Poloni magnifaciebant possessionem maris, & nauigationum commoditates, vt mallent multorum ducatuum, qui regno conferri possunt, & infinitarum vrbium & vicorum iacturam pati, quam se a maris dominio excludi & nauigationis commodis priuari. Tenebant enim omnium veterum hominum consilium, qui insulas & littora maris libentius occupabant: quod à Germanis vicinis nostris sedulo obseruari hactenus videmus. Nunc malumus campestria curare, agros stercorare, arare, occare & quæ magno sudore & labore congessimus aliis distrahenda cum magno damno & infamia nostra permittere. Maximi tunc motus in tota Europa insurrexerunt. Nam translatio Imperii à Francis &

Brandeburgum Germanis relinquitur.

Dominium maris plurimi faciebant veteres Poloni.

Gallis

A. C. 902. Gallis ad Germanos magnos secum tumultus & bella trahebat. Sub id etiam tempus, Bohemis regnum abrogatum, Slaui vicini Albis ripæ ad Germanos defecerunt. A Germanis præfecturæ limitaneæ institutæ sunt. Marchia Brandeburgensis Henetis opposita est, contra Sorabos Marchia Landsburgensis, contra Polonos Syllesios Marchia Mysnensis, contra Danos, Marchia Schleuicensis in Cymbrica Chersoneso. Necesse est igitur *Lescum* fuisse synchronum *Ludouici quarti*, & *Conradi* vltimi, qui prodiit ex prosapia *Caroli Magni*. Ac fortassis etiam attigit annos temporum *Henrici Saxonis*, qui *Auceps* dictus est, cui hoc inuentum instituendorum Marchionatuum tribuitur. Fessa enim Germania continuo bello cum Slauis, cum de defensione limitum deliberaret, minus incommodum visum est defensores limitum seu Marchiones constituere, amplis prouinciis eis attributis, quam, vbi datum signum esset de aduentu Polonorum, totum Imperium commoueri, aut saltem sumptibus totius Germaniæ ingentes exercitus in finibus contra illorum incursiones alere.

Marchionatuum institutorum finis.

CAPVT IX.

Ziemouitus Secundus.

Anno à condito orbe 4883.
Anno à Christo. 921.

A. C. 921. PAuca admodum de rebus gestis huius regis traduntur, & fere omnia in historia *Miecislai* filii eius comprehendi poterant. Vt tamen filum historiæ non abrumpatur, & chronologica ratio dilucidius explicari possit, non piguit huic etiam principi suam paginam attribuere. Hoc enim vel ob id iure à nobis illi debebatur, quod nobis procreauerit filium *Miecislaum* illustrem principem, cuius auspiciis Polonia Christo nomen suum dedit. De cuius miraculosa a cæcitate sanatione, in qua natus erat, historiam prætereo. Neque enim mei instituti est, ea, quæ alii prolixe & eleganter tradiderunt, repetere, aut cum eis stylo contendere. Satis me functum officio putabo, si originem veram nostrarum gentium explicauero, huicque explicationi ex subsequenti historia, quam tradiderunt Chronologi nostri, eiusque circumstantiis lucem adiecero, prætеritaque cum consequentibus quam apte & concinne sibi cohæreant, demonstrauero. Ideo & vicinorum res sæpe commemoramus, & quæ interea tam ad occidentem quam ad orientem euenerunt, attexímus, vt compositis componendis, totum corpus historiæ quam solido fundamento nitatur cerni queat.

Institutum autoris.

CAPVT X.

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ.

REsumens res actas a *Lescone Secundo* vsque ad *Miesconem*, sub quo Polonia Euangelio nomen suum dedit, hoc est, à *Carolo Magno* vsque ad *Otthonem Magnum* Imperatores Romanorum per 140. annos. A. C. 921.

805. *Lescus Secundus* cum exercitu *Caroli Magni* dimicat, & in pugna illa occumbit, vt quidam affirmant: sed id nullius idonei autoris testimonio comprobant, nisi *Abbatis*, qui tamen non *Lescum* sed *Lechum* hunc Slauum nominat. Notum est autem ex historia, quæ præcessit, *Lechum* ducentis annis ante morti naturali ex hac vita decessisse. LESCVS II.

807. Hoc anno cum *Chumoid* dux Rhodum vastaret, asserunt eum à diuo *Nicolao* naufragio punitum, vnde mos canendi inoleuit: *Sancte Nicolae, tu nos ad portum trahe.* Sed hoc tempore de nullo sancto *Nicolao* quidquam legimus. Forsan igitur hæc reiicienda sunt in aliud tempus.

809. Hoc anno, mense Augusto, *Nicephorus* Constantinopolitanus Imperator, contra Persas bello infeliciter gesto, in Bulgaros mouet, emuncturus ab eis argentum, quo pactam pecuniam dissolueret. Sed acie victus & cæsus est, cum imperasset annos nouem. In eodẽ prælio *Stauratius Nicephori* filius vulnus accepit.

810. Bulgari ad Strimonem fluuium Romanos vincunt, multosque eorum duces occidunt, Sardicam capiunt. Volunt autem Bulgaros dictos a flumine Bolga, quasi Roxolanos Volgæ accolas.

810. Hoc tempore in Polonia *Lescus Tertius* regnabat. LESCVS III.

812. *Michaël Curopalates* cognomento *Rangabe* Imperator rem infeliciter aduersus eosdem Bulgaros gessit; ita vt postea desperatione ductus in monasterium se abdiderit vna cum filio. In eo prælio robur exercitus Romani periit, qui auxilio Græcis venerat. Periit & *Asbaldus* dux copiarum viuus igni crematus ab hostibus. Qui tunc etiam Bosnam, Dalmatiam, & alias regiones vsque Iustinopolim metropolim Istriæ Italicæ prouinciæ, quæ nunc Venetis paret, dominio suo subiecerunt. Volebat tum *Algimundus* rex Longobardorum illa vrbe eos depellere: sed & hunc cum exercitu ad internecionem propemodum deleuerunt, ipsumque interfecerunt. Vnde postea Epeirum (Albaniam nunc vocant) totamque maritimam illam oram Imperio suo adiecerunt. Vocantur nunc illæ vrbes, *Iablauiec*, *Suuatigrod*, *Iai. e*, *Lysa*, *Mokra*, *Bielogrod*, *Dobra*, *Krois*, &c.

814. *Leo Armenius* Imperator Bulgaros magnis cladibus affecit. Iam hic annales Constantinopolitani deficiunt. *Finis annalium Constantinopolitanorum.*

821. *Michaël* cognumento *Balbus* Imperator ex Amorio Phrygiæ oppido veritus fortunam Bulgarorum cum eis triginta annos inducias pepigit, eorumque opera *Thomam*, qui affectabat imperium, profligat, captumque brachiis & pedibus truncatum interemit. Hæc & sequentia acciderunt *Popelo* seniore in Polonia regnante. POPELVS *Senior.*

823. Hoc

A. C. 921.

823. Hoc anno *H. Mutius* refert duos fratres Slauonicæ gentis de principatu paterno coram *Lodouico Pio* Imperatore Francofurti A contendisse, quodque is minori natu regnum detulerit, subditis hunc præferentibus, & ad regnum inuitantibus. Conqueruntur hic scriptores Germanici de difficultate historiæ temporibus *Caroli Magni* & laborant in inuestiganda annorum supputatione; sed & Polonicis idem accidit. Dubitant enim quot annos *Lesco* primo & secundo tribuant. Tandem ex autoritate *H. Mutii* finem vitæ *Lesci tertii* in annum 823. reiiciunt. De qua re consule *D. Cromerum* in historia eiusdem *Lescii tertii*. Aliud diffidium emergit de ætate *Suatoplugi* illius clarissimi Pannonum regis. Quidam enim ad annum 744 referunt, quidam vero eum circa annum 808. periisse tradunt. Sed de hac re in *Ziemouiti* historia latius.

Historiæ difficultas & perplexitas istis temporibus.

824. Hoc anno Bulgari ad *Lotharium Ludouici* filium Imperatorem occidentalem Aquisgranum comitia habentem veniunt rogatum vt inter Francones & eorum ditiones terminos definiat. *Abbas* autor.

828. In Vasconia in Galliis quiddam pluit de cœlo frumento simile. Annotant autem scriptores Vasconiam olim Rutheniam vocatam fuisse, esseque Vascones reliquias Russorum qui cum Gothis & Vandalis Galliam & Hispaniam penetrarunt. Sed alii negant Russos Ruthenos debere dici. Hoc vero eo consilio faciunt, vt hominibus probent Russos nouam gentem esse in his regionibus, nec antecessisse illa tempora, quando ex Roxolania in C Poloniam huc venisse Slauos, Germanis pulsis, persuadere volunt. Hactenus indiscriminatim Ruthenos & Russos *Rascios* vocarunt. Sed de iis rebus postea.

Interregnum

840. In hunc annum incidit interregnum illud post obitum *Popeli* iunioris regis Poloniæ, quando aliquoties comitiis habitis ob priuata studia & domestica odia, nouo rege non creato, proceres discessere. Et nisi Deus collabenti Reip. adiutricem manum suam supposuisset, actum fuisset de rebus nostris.

845. *Michaël Theophili* Imperator cum Bulgaris pacem facit reddita regi sorore, quam bello Græci ceperant. Hæc cum esset in Christiana religione recte instituta, persuasit fratri D vt pro ethnica Christianam fidem amplecteretur. Hac occasione Bulgari peruenerunt ad cognitionem Christi. Et mirum est quo pacto ad eam rem adiecerunt animum inter illa dissidia acerbissima de imaginibus, quæ maxime hoc tempore vigebant. Nam quas *Theophilus Balbi* Imperator, qui hunc præcesserat, confringendas curauerat, easdem filius eius *Michaël Theophili* restituerat, reuocatis ab exilio Episcopis, qui pro imaginibus retinendis pertinacius patri sese opposuerant.

Dissidia ob imagines in templis.

856. Russi classe ad pontum Euxinum comparata, primum in limites Græci Imperii irruerunt, sed res eis non successit. Hæc ex historia Constantinopolitanorum annotantur. Nam quæ Russorum Annalistæ annotant; de tempore non conueniunt, vt suis locis annotabitur. Hoc tempore etiam annotant Russos inita pace cum Imperatoribus, regionem illam occupasse, vbi Triballorum sedes erant. Hæc demum *Rascia* est appellata. Nostri vocant *Racowie*.

A. C. 921.

860. Annotant hoc tempore, hoc est sub finem regni *Piasti*, *Lodouicum Lotharii* filium prospere pugnasse cum Slauis, principemque eorum *Rastiz* ob rupta fœdera exoculasse. Nomen ipsum *Rascia* Germanisatum indicat fuisse vnum ex illis posteris *Lesci tertii*, qui iam ad Germanos defecerant ob eam causam, quod circa inaugurationem *Popeli* eorum ratio non fuit habita, sicuti sperabant.

PIASTVS

Rasticz princeps Slauorum.

B 859. *Nicolaus* Pontifex plurimum elaborauit, vt Bulgaros ad fidem Christianam orthodoxam & obedientiam Romanæ ecclesiæ missis legatis viris idoneis, reduceret. Qua in re morem gesserunt Pontifici. Nam eiectis Græcis sacerdotibus, qui vocabantur *Formiani*, à quibus antea in eorum sententiam pertracti erant, partes Romanæ Ecclesiæ secuti sunt. Ac eorum conuersionem recentem Deus gloriosissima nomini Slauonico victoria obsignauit; statim enim post suam conuersionem, cum audissent Saracenos Gallias vastasse, Hispanias debellasse, iamque in Italiam pedem inferre & Garganum montem in Apulia tanquam arcem belli occupasse; illi nil morati classibus & copiis comparatis voluntarie terra marique eos aggrediuntur & oppressos contrucidant. Scribunt ad triginta millia iugulatos fuisse ex Saracenis. Nam euadendi occasio eis præcisa fuit, cum eorum triremes & naues antea mirando artificio, igne Græco, aquas nihil timente, eis immisso, absumptæ fuissent.

Bulgarorum conuersio

Slaui Saracenos vincunt.

861. Ab hoc anno Russorum gens annales suos de conditoribus suis auspicatur.

861. In hunc annum etiam expeditio Russorum illa, de qua multa magnifice prædicantur, refertur. Ferunt, tunc eos classe instructissima comparata, Constantinopolim Duce *Olechone* petiisse. Vbi post obsidionem vrbis arctissimam Imperator auxiliis subsidiariis destitutus in gratiam *Olechonis* confugit, eiusque fauorem ingentibus donis aucupatur. Placatus igitur *Olechus* mutato consilio obsidionem soluit, ac in memoriam eius expeditionis, arma sua, equum currentem clypeo insculptum, quo hactenus pro insignibus Magnus dux Moschouitarum vtitur, ad portam appendit, qui hactenus depictus in eadem porta, quam Galatinam vocant Constantinopoli visitur, & à Constantinopolitanis inter antiquitates vrbis illius aduenis monstratur. Originem signi istius ad equum, quo plurimum hic *Olechus* delectabatur, referunt, dicuntque, fatidicos Russorum Kiouiensium huic Duci paranti se

Origo equi quem pro insignibus Moschorum Dux gerit.

A. C. 921.

ad bellum denunciasse, eum eousque superstitem mansurum, quoad equus ille supecstes essec Sed equo mortuo, & caluaria eius ad pedes abiecta, cum vatum illorum artem friuolam craduxisset his verbis: *Vtinam vero Sagis idem fatum accidat, quod meo equo*; Ecce interim, dum cranium pede protrudit, dira vipera ex eo profilit, & pedem eius lædit, quo vulnere accepto, breui contabuit & expirauit. Hæc Annalistæ Russorum annotant, quos *Latopisos* illi, id est per annorum seriem historiam ducentes lingua sua proprie admodum vocant.

Annalista Latopisi dicti.

862. Circa hæc tempora Slauis eciam in Morauia Euangelium a *Cyrillo* annunciatur, autore *Michaële* Imperatore Constantinopolitano, adhuc superstite *Piasto*, sed sene iam tum admodum; Non est autem existimandum hæc dici de illo *Cyrillo* Hierosolymorum episcopo, qui aliquoc ante sæculis *Iuliani* Imperatoris temporibus floruic, seu de illo Alexandriæ episcopo, qui *Theodosio* iuniore imperante vixic, & aduecsus eundem Imperatorem *Iulianum* scripsit, sed de quodam alio, de quo magna erat opinio, gentili Slauorum, quem Pontifex vna cum *Methodio* Romam euocauerat, quo eos monerec, quo pacto erga gencem istam se gerere deberenc. Ac inter colloquendum cum Pontifex quodammodo expostulasset cum eis, quod absque ipsius consensu lingua vulgari Slauonica sacra tractacent, *Cyrillus* cespondisse fertuc adducta sententia ex Psalmis Dauidicis: *Omnis spiritus laudet dominum & omnis lingua confiteatur ei.* Ac cum multi multa in hanc & in illam partem disputarenc, atque eam quæstionem sedulo versarent, tandem communi assensu itum est in hanc sententiam, vt Slauicæ gencis hominibus, ob linguæ illorum latissimum per varias nationes & dialectos vsum, patria lingua liceret sacrum peragere. Cuius moris vestigia paulo ante patrum nostrocum memoriam in suburbio Cracouiensi in cemplo sanctæ Crucis extabant, sacerdote istic populari lingua sacrum peragente, magistracu id non modo ferente, sed etiam autoritate sua & legibus illam institutionem protegente. De hac ce lege *Æneam Syluium* in Chrono. Polon. libro primo, capite decimo tertio. Pecmanserunt nostræ gentis homi-

Cyrillus Morauorum Apostolus.

Disputatio Cyrilli cum Pontifice de vsu lingua Slauonica

nes in fide Christiana ad hunc vsque diem; sed Bulgari offensi quibusdam institutis ecclesiæ A Romanæ prætulerunc Constantinopolitanam sedem, cui vna cum Russis hactenus parent, & obediunt.

A. C. 921.

869. *Basilius Macedo* Imperatoc Orientis Russis iterum nutantibus in religione Christiana persuasic, vt penitus valere iusso Ethnicismo, religionem Christianam sancte & constanter colerent.

886. *Leo Philosophus* dictus Bulgaros, cum pace violata deficece cœpissent, suis & Turcocum armis confisus cepressit: tamen postea eundem licet *Philosophum* simulatæ pacis conditionibus delusum ex improuiso circumueniunt & magna clade afficiunt. In hac historia fit prima Turcorum mentio.

Prima Turcorum mentio.

906. *Ziemouito* apud nostcos, *Constantino* B *Leonis* f. in orientali Imperio regnante, Bulgari quaternis expeditionibus vrbem Constantinopolim obsederunt. Adrianopolim bis ceperunc, & diripuerunt. In vltima expeditione, Thracia peruastata, in Macedoniam vsque penetrarunc.

ZIEMOVITVS II.

Habes hic historiam Slauonicam per annos cencum qninquaginta, ex qua & res gestæ Polonorum illustrari possunt, & interregna, quibus historia nostra claudicat, suppleri. Ad hæc quæ gens stirpis Slauonicæ vbi hæserit, & quo tempore, cognosces. Nam alio tempore Croatæ, alio Rascii, Bulgari, Sorabi, ingressi variis occasionibus, occuparunt terras sub cognatis suis, aut Paononiis aut Dalmatis aut Illyriis. Quod si cui plus ocii & vi- C rium suppeteret, posset eam historiam, nostram mechodum sequendo, locupletare. Et faceret hoc plurimum ad illustrandas res nostrarum gentium. Probatur autem mihi illud argumentum eorum, qui affirmant Slauos non esse dictos ab vna gente aliqua, aut ab vrbe, aut a stagno, vt quidam scriptis prodiderunt. Neque enim ex æquo omnes hoc modo se eodem cognomine appellari passi fuissent. Multo minus audiendi sunt illi, qui verbositatis vicium genti nostræ ex hoc cognomine Slauorum affricare volunt; quorum vanitatem hac in parte irridece, est satis confucace.

Slauorum nomen non esse ab vna gente vel vrbe, vel a stagno deductum, vt quidam putant.

LIBER SEXTVS.

IN QVO COMPREHENDITVR HISTORIA REGNI POLONIÆ A TEMPORIBVS OTTHONIS MAGNI VSQVE AD CAZIMIRI MAGNI REGIS POLONIÆ TEMPORA.

PROOEMIVM.

Assignaui & posui terminos Historia huius præstantissimos illos sex Principes, qui Magni sunt dicti. Et iam confecimus historiam Regum, qui interiecti erant inter tempora Caroli magni & Otthonis Magni. Restat perficiendum a temporibus Otthonis Magni ad Cazimirum Magnum, hoc est, per annos 290. Tunc enim rursus Imperium a Gallis ad Germanos translatum fuit, tunc Hungari duce Geisa magnos motus ediderunt, tunc Poloni & cum his Pannonii aliaque Slauonicæ nationes religionem Christianam sunt amplexæ. Iamque appetit finis millenarii ab aduentu Saluatoris.

CA-

A. C. 962.

CAPVT I.

Miecislaus Senior.

Anno a condito orbe 4924.
Anno Christi 962.
Anno post aduentum Lechi in Poloniam 415.
An. post Cracum & Cracouiam restauratam. 265.

VEre dictum est: Conueniunt rebus nomina sæpe suis. *Miecislaus* enim iuxta nostræ linguæ proprietatem perinde sonat, quasi dicas Gladio laudem acquisiturus. Atqui hic reuera gladio sibi laudem quæsiuit. Nam & primus nostrorum regum & summo animi ardore amplexus est verbum Dei, quod gladius a spiritu Dei vocatur præacutus, & suscepta fide Christiana, e vestigio hoc ipso gladio omnia idola gentilicia iugulauit, contregit ac ex fanis ethnico more instructis eiecit. Merito igitur hoc nomen est sortitus. Commeruit profecto hac de causa laudem immortalem, & inter omnes reges Poloniæ, quotquot erunt, veluti sidus radians refulgere debet, ac vt *Cicero* de Poëta *Homero* dicebat, quod ille Græcos & Troianos *Achillem*, *Aiacem*, *Hectorem*, *Æneam* dimicantes prælianresque ita viuis coloribus depinxerit, vt eum ipse esset cæcus & visu orbatus, nos qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit, idem de hoc rege merito dicere possumus. Nam cæcus & hic erat natus, sed ita, vt nos, qui videmus & oculis præditi sumus, videre fecerit arcanum Dei consilium de gubernando & liberando genere humano. Nec modo ipse tam masculo animo hoc gladio contra Satanam dimicauit, sed & subditi eius, (vt vere dictum sit: *Regis ad exemplum totus componitur orbis*) exemplo domini moti, & testimoniis verbi eruditi ita in Euangelio profecerunt, vt inter sacra, sacerdote Euangelium clara voce recitante, strictum gladium e vaginis educentes sursum attollerent, nec prius reconderent, quam recitatio eius finiretur. Quo ritu procul dubio innuebant se & totam gentem Slauonicam ita acres defensores Euangelicæ professionis futuros, vt mallent quiduis perpeti, vitam & opes suas profundere, quam finere vnum apicem ex mandatis Euangelicis sibi e manibus eripi. Hinc est quod Bulgari & ipsi Slauones circa annum octingentesimum quinquagesimum nonum, baptismo iam accepto, cum audissent triste nuncium, Christianos eorumque loca a Saracenis in Italia ferro & igne absumi, atque vastari statim coacto exercitu in Apuliam transfretarunt, & in Gargano monte cum Saracenis ita atrox prælium commiserunt, & sua pectora pro incolumitate fidei ita opposuerunt, vt triginta millia interfectorum prostrauerint, exceptis iis qui fuga dilapsi erant. Sic & Poloni post susceptam religionem primo duce *Miecislao* deinde filio eius *Boleslao Chobri* multa insignia facinora ediderunt. Nam Borussi, Pomerani, Iazyges, Samogitæ, Liuones & aliæ gentes armis eorum domiti nomen suum Christianis adiungere coacti sunt, & quod postea Cruciferorum ordines introducti, & expeditiones Principum Germaniæ, Regum & Imperatorum ipsorum cum magnis impensis dubio Marte belligerando præstare vix potuerunt, hoc illi officium summo cum ardore pro Christianis adimpleuerunt. Ex hoc ergo eorum feruenti animo apparet ipsos fuisse vere asseclas Christi domini, meritoque Euangelicos appellari debere, quandoquidem eos non puduit Euangelii, ita vt & signis, id quod erant, designare, & quod signa significabant, re ipsa præstare contenderint. Hæc ideo libentius recito & commemoro, quia hodie proh pudor & dolor! pessimo exemplo, Christiani populi inter se diuisi ita infestis animis de quæstionibus legis dimicant, vt putes fideles cum gentibus, circumcisos cum incircumcisis, Turcos cum Christianis de summa rerum dimicare. Et cum vtraque pars magno consensu vnam confessionem fidei retineat & consiteatur, hoc est, tria orthodoxa symbola, tamen ita implacabili odio alii contra alios feruntur, vt Euangelici Catholicos, & Catholici Euangelicos conuiciis mutuo afficere, & non sine opinione quadam contomeliæ, nominibus ipsis Catholicorum & Euangelicorum alteri contra alteros abuti non desinant. Et tamen sicut Catholicorum nomen, quod hæresi opponitur, fuit & est maximi faciendum, ita Euangelicorum etiam in pretio semper fuit. Apparet certe maiores nostros, veteres inquam Polonos, hoc nomen adeo non erubuisse, vt etiam, dum a sacerdote Euangelium recitaretur, omnes se nudato capite erigere, & quemadmodum dictum est, gladios e vaginis expedire pro magna laude duxerint, imitati scilicet exemplum *Constantini Magni*, qui codicem Euangelii sibi præferri publice voluerit. Et *Paulus* Apostolus vas electionis palam de hoc cognomine gloriatur, inquiens: Non pudet me Euangelii. Sed iam ad historiam redeo. Cum igitur *Miecislaus* ad Deum se conuertisset, Deus etiam ad eum se conuertit, eique successum in rebus gerendis dedit. Nam & Russos cum ei bellum ciuile mouissent (pro cognatis enim a nostris agnoscebatur) coërcuit, & Bohemos Regem suum agnoscere nolentes, quod esset puer, ad officium reuocauit. Regnauitque triginta quinque annos prospere & satis feliciter. Ergo hic princeps vere gloriam Slauonici nominis consummauit, dum non modo regna & prouincias ad eorum imperium adiecit, sed & Satanam, ne tantum sibi contra eos virium sumeret, repressit. Tunc enim regnum Dei vim magnam patiebatur, iam Bulgaris, iam Pannoniis, iam denique Bohemis & Polonis regnum Dei intrare contendentibus certatimque fidem Christianam amplectentibus.

Homero cæco confertur Miecislaus.

Circa Euangelii recitationem inter sacra gladios euaginabant Slaui.

A. C. 962.

Euangelici qui.

Dissidia in religione Christianorum deplorantur.

35. annos Miecislaus regnat.

A. C. 962.

Historia de Holba Imperatric. Russorum.

Ad *Mecislai* tempora referendum puto ea quæ Russorum Chronicarii de sua *Holba* vel *Helena* narrant. Fuit hæc fœmina lectissima, & mariti supra modum amans. Cum enim *Drevl..a.s*, id est populi, qui sylvestrem regionem inhabitabant, maritum eius trucidassent, hanc iniuriam stupendo ausu vlta esse fertur, cuius strategematis nec in Græcorum nec in Latinorum historia quicquam simile legimus. Primo igitur quos potuit comprehendit & viuos terra defodit, alios igne circumiecto eum in balneis se lauarent, combussit. Sed nondum satiata tali vltione, vrbem eorum admodum arcta obsidione einxit, & pressit. Cum autem ea potiri non posset, erat enim partim natura loci & rerum opportunitate, partim industria humana insigniter munita, ad fœmineam astutiam decurrit. Misit in vr- B bem tali cum legatione oratores suos: *Iam*, inquit, *satis indnatum est ira, iam ad satietatem satis superque vlta sum mariti necem; a vestris tamen munitionibus statui non discedere, donec tributum mihi contuleritis, quod quidem perexiguum erit; nimirum vt vicatim detis mihi & ad castra mittatis ternos columbos & ternos passerculos ad redimendas vitas vestras, & vt hoc pacto testemini me esse legitimam Imperatricem oræ septemtrionalis.* Suscipiunt conditionem obsessi, nec mora, mittunt ei aues, quas expostebat nomine tributi. At illa ellychnia pice illita & sulphure, insuper fomite adiecto iussit illis columbis & passerculis alligari & rursus in aëra dimitti, quod vbi factum est, quæli- C bet auis ad ædes vbi nidum & domicilium habuit è vestigio reuolauit, exitium toti vrbi ferens. Nam vbi in suis nidis consedere, ignis statim & incendium vrbis in mille locis simul & semel ab ellychniis illis alligatis exortum est, atque ita tota vrbs intra paucas horas in cineres & fauillas redacta est. Mox igitur auditur clamor ciuium & eiulatus mulierum & lactantium, discurritur passim per vrbem, & ad incendium extinguendum, an vero hosti armis occurrendum dubii per vrbem discurrunt. Interim *Holba* militem in vrbem introducit, & passim occurrentes contrucidat nulli sexui parcendo. Ita mariti necem vlta fama tanti facinoris non modo Russiam sed & vniuer- D sum orbem impleuit, tandemque plenam victoriam adepta, Kiouiam cum triumpho rediit. Quomodo autem eadem Constantinopolim cum valido exercitu adierit eamque obsederit, ac demum cum *Ioanne Zemiszka* Imperatore Orientis induciis factis in gratiam redierit, hæc in annalibus Moschorum, Russorum & Polonorum abunde describuntur. Illa sane expeditio per occasionem hoc effecit vt & ipsa *Holba* & tota Russia baptismi sacramento accepto religionem Christianam amplecteretur. Iste fuit exitus illius expeditionis & atrocis belli.

In eiusdem *Mecislai* ætatem incidit victoria vel potius tyraonis *Basilii* Imperatoris Græcorum, qui dicitur deuictis Bulgaris quindecim A millia eorum exoculasse, in singulis centuriis vno tantum monoculo relicto, qui eis dux itineris domum redeuntibus esset. Sed Russorum annales referunt Imperatorem istum aut eius successorem a *Suetoslauo* Russorum Monarcha, qui fuit *Holba* filius, acerrime profligatum, totamque Græciam debellatam. Post illam gloriosissimam victoriam ferunt præcipuos Græciæ duces ad Russorum castra confugisse ferentes munera, auri magnam vim, argentique signati & non signati, pacem & veniam rebellionis deprecantes. Sed *Suetoslaus* omnia illa munera spreuit solis armis, hoc est gladiis, hastis, iaculis & alia ex ferro suppellectili bellica, quam Ruthenici scriptores *Pannadocmu*, vocula Græca appellant, pro se retenta. Qua animi celsitudine & heroico facto ita se commendabilem toti Græciæ fecit, vt eum sibi palam pro principe deligi poscerent, & qui armis vix debellari poterant, virtute illa bellica delectati subditos se ipsius libenter faterentur, poscerentque sibi gestiendo talem Principem dari, qui magis armis, quam auro delectaretur. Hæc in annalibus Russorum habentur.

A. C. 962.

Basilii tyrannis.

Suetoslaus Græcos vincit.

In eadem tempora incidit ingressus Romam *Otthonis Magni*. Commemorantur hic transactiones eius ab historicis, quas habuit cum *Ioanne* eius nominis duodecimo, atq; etiam cum *Leone* Octauo. Nimirum de iure conferendi iuris patronatus Episcopatuum per annulum & baculum, vt vocant. Mittebant enim olim Imperatores hæc insignia iis, qui Pontifices fieri volebant. Fecitque idem Imperator tunc Ordinationes quasdam, quæ ad modificandam potestatem Pontificum pertinebant. Sed antequam ea perfecisset intercesserant antea non parui tumultus, & etiam captioitates durissimas Pontifices pertulerant. De quibus rebus *Platina* & alii scripsere.

Ingressus Romam Otthonis magni.

CAPVT II.

De Religione Vandalorum & Slauonicorum Nationum, inter quas & Polonorum.

QVæ scriptores rerum Polonicarum in hoc argumento attulerunt, non vitupero, nec obseruatioöes eorum contemno; tamen meas quoque, ad illustrandum hoc negotium perpaucis adscribam. Dixi superius his vocibus, Sarmatæ, Vandali, Slani, & Poloni vnam gentem indicari, quæ tamen varie mutabatur iuxta rationem cuorum & temporum vicissitudines. Ideo *Blondus* Foroliuiensis sic ait: *Populi isti non diu Slauorum nominationem tenuere: sed cum eorum pars Mauritii Imperatoris temporibus in Dalmatiam Illyricumque immigrassent, qui manserunt domi paulo post mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Bohemos nominauere.* Cum igitur Sarmatæ vocaban-

A. C. 962.

Cultus Dianæ

bantur, impense *Dianam* colebant, de cuius templo, quod habebant in Taurica Chersoneso, superius dixi, dum *Iulii Cæsaris* tempora complecterer. Postea persequens *Claudii* tempora dixi quædam de eius templi celebritate, nimirum quod ex spoliis Ephesini templi illud locupletare voluerunt. Hæc si coniungantur cum iis, quæ *D. Cromerus* attulit de cultu *Dianæ* seu *Dzieuonia* Ephesinæ à Polonis exhibito, non parum altera res alteram illustrabit. His addantur ea, quæ attulimus *Augusti* tempora persequendo de diui *Pauli* Apostoli & D. *Andreæ* laboribus in conuertendis ad Deum istis gentibus. Tandem de D. *Martino* & D. *Hieronymo* viris summis; qui cum essent homines eiusdem generis, fieri non potuit, quin & ipsi laborarint de promouendo euangelio apud suos populares. Nauauit etiam operam suam eis *Cyrillus* & *Methodius* & *Theophylactus*, qui in Mæsia, id est inter Bulgaros docuit. Extant Slauonica lingua opera eius. Fecit autem is *Chrysostomi* operum compendium. Sic ex duplici literarum Slauonicarum figura, quarum altera *Bukouica*, altera *Cyrulica* apud eos vocatur; & ex epitaphio Romæ Reginæ Bosnensium, quod extat in sacello templi magni, characteribus magnis descriptum. Ex iis, (inquam) omnibus apparet, plerasque prouincias Slauonicæ gentis statim post tempora apostolorum amplexas fuisse religionem Christianam. Neque enim temere gloriari puto clerum Russorum magnoque consensu affirmare, se opera Diui *Pauli Andreæ*que Apostolorum conuersos esse ad fidem Christianam. Reuocanda autem sunt in memoriam, quæ superius ex actis Apostolicis & ex Epistolis ad Timotheum & ad Titum de iis rebus adduximus. De Gothis constat, quod ante expeditionem illam Italicam amplexi erant Euangelium. De Vandalis etiam liquet ex *Vigilii* ad *Trasimundum* Regem Vandalicum, & ex plerisque scriptis Diui *Augustini*, quod iam tum Vandali connumerari se volebant inter fideles. De Slauis etiam, qui sunt propago Vandalicæ gentis, constat ex concilio Constantinopolitano sexto, quod & ipsi iam tum ecclesias suas & Episcopos habebant. Legatur subscriptio synodi illius, quam soggestionem vocant. Fuit autem hæc synodus celebrata anno sexcentesimo octuagesimo. Ante vero D. *Albertum* annis 320. Quæ igitur de Bohemorum Pannoniorum duce *Suatoplugo*, Polonorum Bossinorum *Micculao* & aliarum gentium Slauonicarum ab historicis conuersione ad Christianismum referuntur, intelligenda puto de publica & vniuersali ab omnibus ordinibus doctrinæ Christianæ susceptione. Interim negari non potest, eos longe antea habuisse initia non contemnenda Christianarum institutionum, vt ex hoc epilogo rerum à me commemoratarum liquet. Iam vero cum sub ethnica religione vixerunt, non admodum absurde sensisse videntur. Vnum enim DEVM vt colerent, legibus sancitum apud eos fuit, quod ex *Procopio* de bello Gothorum liquet. *Slauinorum*, inquit idem, *nationes non ab homine aliquo vno reguntur, sed ab antiquo plebeia communique libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtiles sunt, vel forte difficiles in commune consilium deducunt.* Illa hactenus à Polonis sancte seruantur. Vnde legem illam sæpius allegant: *Nihil in nos absque nobis rex statuere potest.* Apparetque hinc non nouiter eos isthic consedisse temporibus *Iustiniani*: quandoquidem vetera eorum Reipubl. instituta non sine quadam admiratione recitat. Ideo addit: *Sed ab antiquo plebeia communique libertate viuunt.*

Dzieuonia, Dzieuoia Diana etymon respiciunt.

Paulus Apostolus de Russis bene meritus.

Slauis semper nil pretiosius libertate fuit.

De Bohemorum Conuersione.

D. Cromerus ex sententia *Blondi* Bohemorum conuersionem in annum 990. reiicit. Et ego eius sententiæ subscribo, licet plerique post *Borinoium* annum 929. huic rei assignent.

De Polonorum Conuersione.

Polonorum conuersionis annum assignant 965. Antiquiora sunt quæ de Slauorum conuersione adhuc tempore concilii Nicæni secundi retulimus. Antiquiora etiam ac vetustiora sunt quæ de Vandalorum Christianismo in Africa diximus. Omnibus autem antiquissima sunt, quæ de Mysiorum, Dalmatarum, & Illyriorum conuersione ex scriptis Diui *Pauli* attulimus. Hi omnes ad cognationem Polonorum pertinent.

De Russorum Conuersione.

Etsi *Zonaras* historicus Græcus scribit, Russos amplexos fuisse dogmata christiana temporibus *Basilii Macedonis*, hoc est anno 863. tamen credibile est eos postea resiluisse. Nam de clarissima Imperatrice Russorum *Holba*, seu *Helena* conuersa ad Christianismum referunt id factum esse circa annum 963. Quare prior illa Russorum conuersio fortasse publica non fuit. Quod vero *Lambertus Saffnaburgensis* circa annum 960. affirmat Russos ad Othonem misisse Oratorem, vt sibi Episcopus christianus mitteretur ab eo, hunc Oratorem existimo vnum fuisse ex illis quos *Wladimirus* in omnes partes mundi miserat exploratum, quæ religio esset possibilior ad credendum. Aut de Rugiis non de Russis id exponendum, vt D. *Cromerus* demonstrat. Sed & ipse ita sentio, certiora esse illa de Russorum conuersione, quæ ipsimet memoriæ prodiderunt, nimirum eos circa annum à creatione mundi 6497. secundum vero nostrum calculum 4940 suscepisse euangelium. Numerant enim Russi, Græcos secuti, a creatione mundi annos circiter 1550. præter eos, quos nos numeramus. Sed si ab anno Christi aduentus tempus conuersionis eorum numeres consentient ipsi anno 980. id accidisse. In ea enim sententia sunt plures & potiores autores, quod præeunte eis *Wladimiro* ipsorum principe publice amplexi sunt religionem christianam. Hic *Wladimirus* fuit filius *Suatoslai* illius bellicosi principis, nepos

Wladimirus per Oratorem inquirit, quæ religio in mundo optima.

A. C. 962.

vero *Helena*, qui subacta Russia tota orientali, occidentali, meridionali, septemtrionali interfectisque denique omnibus fratribus Monarcham se Magnum totius Russiæ voluit dici. Quo titulo magnus dux Moschouiæ hactenus vtitur, eumque ab isto *Wladimiro* accepit. Et, si Sauromatæ cognomen ex Hebræo exponatur, Dux altitudinis, vt doctiores volunt; tunc isti duo tituli, Sauromata inquam & Magnus Dux eodem respicere & idem innuere videbuntur. Nam quam nunc Moschouiam vocamus *Ptolomaus* & alii Sarmatiam Asiaticam vocant. Quod etiam linguæ Slauonicæ idem apud Moschos qui apud Polonos vsus indicat. Hic etiam *Wladimirus* ex Nouogrodia magna, sedem Kiouiam transtulit. Hic primo legatis exploratum missis, quæ sit religio in mundo, quæ melioribus fundamentis nitatur, amplexus est dogma christianum ritusque & ceremonias ecclesiæ Constantinopolitanæ, in qua sententia hactenus gens illa perseuerat. Tradiderat autem mihi quidam ante aliquot annos exemplum literarum, quas Oratoribus suis tradiderat ablegans eos per varias nationes exquisitū de religione, vt iam dictum est, & certo affirmauit se illa descripsisse ex antiquitatibus Monasterii Præmisliensis. Has literas in Polonicum exemplar inseram, vbi Deo volente hoc opus patria lingua versum fuerit. A. C. 962.

De Hungarorum Conuersione. Ante annum quidem 1009. Hungaros conuersos fuisse ad fidem Christianam tradunt; sed certum est *Stephanum* regem paulo antecessisse hoc tempus. Is autem bellū gessit cum auunculo *Dzula* ob susceptam Christianam religionem.

Schema quomodo successiue istarum gentium alia post aliam consensit in Christianam fidem.

Bohemi anno	*900.*		*ante annos 683.*	
Poloni anno	*965.*		*ante annos 618.*	*post Boëmos 65.*
Rusi anno	*980.*	*Ergo*	*ante annos 603.*	*post Polonos 15.*
Hungari anno	*995.*		*ante annos 598.*	*post Russos 15.*

CAPVT III.

Capita religionis Slauonicarum nationum antequam suscepissent regulam Christianæ fidei.

Pyorunum Idolum Polonorum His præterea (inquit) *in lege cantum est & à suis maioribus proditum, inter Deos aliquem vnum, qui fulminis fabricator est, rerum omnium dominum ac solum esse vt credant, illiq; boues & hostias mactent, &c.* Verba sunt *Procopii.* Hunc Deum fulminum *Pyorunum* fuisse vocatum à veteribus Polonis Chronicarii nostri fere omnes scribunt, quem *Pyorunum* à Moschis etiamnum maximi fieri, coli, & iugiter ei ignem accendi testis est *Sigismundus Erbersteinius* & Guagnious de Moschouiticis rebus. Habent enim Idolum quoddam & delubrum celebre in Nouogrodia magna, quod ciues illius vrbis præ aliis summe suspiciunt, de quo sic *Guagninus: Hoc idolum à Nouogrodensibus præcipuo cultu latriæ adorabatur. Habebat autem formam hominis lapidem ignitam manu tenentis similem fulmini. Nam* Perun *Ruthenis & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quercubus, qui perpetuo die nocteque ardet, construebatur. Quod si negligentia ministrorum ad hoc officium obeundum designatorum ignem extingui contingeret, tum capitis pœna plectebatur &c.* Existimo huius ignis eos morem ex *Mose* traxisse, per quem Deus iuge sacrificium instituit. *Ignis meus*, inquit, *semper ardebit in altari*, in Leuitico.

Fortuna nihil tribuunt. De prouidentia vero Dei sic *Procopius* ibidem tradit Slauos credidisse: *Fortunam vero*, inquit, *nec sciunt quidem nec alias vim aliquam in homines habere fatentur. Sed postquam sibi siue domi morbo correptus, siue in prælio constitutus è propinquo mors imminet, iubentur quidem si incolumes forte euaserint Deo confestim pro anima sacrificium facere. Vnde quamprimum mortis illud discrimen defugerunt, sacrificium ex voto & promissis absoluunt, & putant se eius hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse, &c.*

Habitandi mos & tuguria. *Habitant autem incondita tuguria & longo inuicem interuallo, callidi tamen sine malefici minime sunt, sed in populando ac rapiendo Hunnicam seruant consuetudinem &c.* Verba sunt *Procopii:* Dicit mox, vtramque gentem tam Antas, quam Slauos, vnam gentem esse, *quos*, inquit, *Sporos prisci vocabant &c.* *Anta qui. Spori.* Ideo Russorum nostrorum nomen idem significare putant. Nam Rossia idem est quod Græcis σποράς. Sparsim enim hinc & inde, id est, sporadis habitabant, casasque habitant plerumque virgulteas plectili opere confectas.

De litteris & simulacbris Slauorum. De literis Hlaolicis, quod à Bulgaris eas acceperint, & Bulgari à Græcis caute est legendum. Nam Græci non modo Slauonibus sed & Romanis gloriantur se litteraturam tradidisse. Sed *Cato* refutat eorum sententiam vociferaturque contra eos. Ostendunt Galli litteraturam introductam fuisse apud ipsos ante *Cadmi* in Europam ingressum, idque opera Druidarum sacerdotum Gallicorum, qui antiquitus floruerunt apud Gallos & Germanos. *Litteræ apud Gallos ante Cadmum.* Nam & Germani ostendunt litteraturam ad se inuectam adhuc ab illis Regibus, qui post *Tuisconem* enomerantur in historia Babylonica. Ideo in *Diodorum Siculum* & *Laërtium* inuehit *Annius*, quod sparserint illam narrationem de Græcis, quasi ab eis ad Latinas & alias Europeas nationes literæ allatæ essent. Propterea dixi caute esse talia legenda. Vereor enim ne eodem modo glorientur Græci se Hlaoticas literas Bulgaris misisse. Constat enim ex historia quod *Zamolxis* olim Magus vel Pythagoricus ad Getas literas attulit. Meminit & *Strabo Berebistem* regem Getarum tempore Christi &

Ce-

A. C. 962.

Ceneum Magum ficuti olim Zamolxem artes ad eos liberales attuliſſe. Getæ autem iisdem in locis, vbi Bulgari poſtea dicti, ſedes habuerunt. Fuit autem hic Ceneus philoſophus tantæ autoritatis apud has gentes, vt cum ſuaderet vites exſcindendas, ei paruerint. Ideo Ouidius conqueritur, ſe in illis regionibus viuere, vbi vites non coluntur. Vide ea de re Strabonem libro 7. Berebiſtes rex vſos eſt oraculis Dianæ, quæ ex antro edi aiebat, vt ita ſibi dicto audientes ſubditos redderet. Strabo etiam lib. 7. montes ſacros fuiſſe ipſis pro templis & delubris teſtatur. Inde Sagora mons a Ptolomæo in Sarmatia nominatur, id eſt, ſwięta gurá, eo quod Diana illi dicatus fuerit. De religione Nabarnalium Elyſiorum, quos Syl eſios eſſe volunt, ſic Cornelius Tacitus memoriæ prodidit: Apud Nabarnales antiqua religionis lucus oſtenditur. Præſid. t ſacerdos muliebri ornatu, ſed Deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucemque memorant. Eius numinis nomen Alcis, nulla ſimulachra, nulla peregrina ſuperſtitionis veſtigium, vt fratres tamen venerantur, &c. Hæc ad verbum deſcripta ex Cornelio Tacito. Hos fratres Caſtorem inquam & Pollucem Poloni cum ſumma alacritate & tripudio in conuiuiis & compotationibus inuocabant, de quo ritu & conſuetudine ſic Martinus Cromerus Epiſcopus Elpergenſis ſcribit: Hi Polonis Dii fuerunt. Sunt qui his addunt Lelum Polelum, quos in conuiuiis & commeſſationibus appellari adhuc audimus, eosque Caſtorem & Pollucem eſſe autumant. Hæc veriſimilia eſſe videntur. Et deſcriptioni Cornelianæ valde conformia, vbi traditur Elyſios vel Sylleſios, qui pars Poloniæ erant, plurimum oblectatos eſſe memoria Caſtoris & Pollucis, vt iam audiſti.

Viri literati apud Slauos ante annos 1000.

Dianæ cultus Slauis

Simulachrū Alcis apud Sylleſios.

Caſtor, Pollux

Carmen de Polonorum conuerſione ad fidem Chriſtianam.

Chriſte ſub hoc ad nos venisti principe ab hoſte,
Poſſeſſas ſtygio commiſeratus oues.
Ceſſerunt idola tibi, Mars, Leda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iuppiter, Au-ā-s, Venus.
Fœmina te nobis oſtendit prima, Bohemo
Sanguine, prima crucem nos docuitque tuam.
Sic tu prima quidem nobis es cauſſa ſalutis
Ipſe Deus, mulier cauſſa ſecunda fuit.
Illa tuo tingi Mieſconem fonte maritum
Effecit, terra eſt tota ſecuta ducem.
*Plurima tunc data ſunt tibi templa nouem*ꝗ*;*
Cathedræ,
Et quas ſacrifici dilapidamus opes.

CAPVT IV.

An Berebiſtis regis Getarum factum laudandum.

A. C. 962.

SEd quia Berebiſtæ Regis noſtrorum populariũ Getarum mentionem feci, eiusque aſtutum factum in moderandis populis dominio eius ſubiectis commemoraui, non abs re fuerit per digreſſionem de hoc facto inquirere. Nimirum rectene vetuſtas ſenſerit, Magiſtratibus ad refrenandum vulgus in officio condocibile iudicans, fabulis ad aſtutiam compoſitis & in vulgus ſparſis conſcientiis mortalium compedes iniicere, vt ita videlicet ad parendum Imperio commodius trahi, duci & reduci poſſint. Videtur ſane res plauſibilis & ſpecioſa ſine gladio & armis homines effrenes & indomitos veluti vrſum circulo in roſtrum iniecto, quo luber docere & pertrahere. Et exempla non deſunt. Nam complures legiferi ita ſecerunt: apud Græcos Piſiſtratus, apud Romanos Numa cum ſua Nympha Egeria &c. Quin & autoritates complures ad eam rem comprobandam adduci poſſunt. Nam Plato & ante Platonem Pythagoras aliique Italicæ philoſophiæ ſectatores Rempublicam legibus tanquam ex cera formantes, hoc idem ſuaſerunt. Sed animaduertendum eſt in ea quæſtione diſcutienda, non omnia omnibus ætatibus conducere. Multa nunc obſunt quæ olim profuerunt. Multæ medicinæ proſunt in ætate iuuenili, quibus ſi in ſenecta vtare plurimum obſunt & interitum minantur. Iudicabant olim rei militaris periti pro re vtili clypeis vti oblongis in bello & loricis, at nunc contenti armis ferreis in aciem prodeunt etiam contra ſagittiferos Scythas. Ita & ſeculo illo rudi & renero quando adhuc ſapientia omnis inter reges & paucos quosdam eorum neceſſarios ac familiares ſedem & domicilium ſuum habuit, facile fuit plebi imponere, ſuperſtitiones alere. At nunc quando tot Collegia doctrinarum ſunt inſtituta, ſcholæ oppidatim erectæ, typographiæ denique prius ignotæ paſſim tandem receptæ, & alii mille modi inuenti ſunt, quibus inter homines omnis generis ſcientiæ propagatæ ſunt, & mortales vſu rerum maiore edocti ad arcem ſcientiarum vsque peruaſerunt, alia nunc ſunt tempora, alii mores. Dies diem docet, vt eſt in prouerbio. Nunc quid ſit Deus & quomodo in hæc inferiora agat, etiam & pueri volunt ſcire. Pro re certa narrant non obſcuri autores, olim in Polonia tota tantum tria bibliorum volumina reperta fuiſſe; apud Regem inquam, apud Archiepiſcopum & Oſtrorogorum familiam. Itaque ſi nunc Plato à mortuis reſurgeret & videret non in ſua Academia tantum, ſed etiam in compitis & plateis à quouis de Deo diſputari, certe illam ſuam ſententiam retractaſſet, & alio modo de Repub. ſcripſiſſet, & alio modo eum plebe agendum ſuaſiſſet, quam olim rudi illo ſeculo ſuaſerat. Nam ſi nunc diceret, vt dixit in libro de Iuſto: *fingamus, inquit, nos fratres eſſe, quia nos vna mater terra progenuit. Ideo alii ex hominibus ſapiunt naturam ferri, alii naturam auri, alii argenti,* alii

A. C. 962.

alii inquam sint nobiliores natura, alii non ita, & occurrens tacitæ obiectioni inquit: *At homines narrationi simplici non credens?* Ac respondet: *Si hoc, nunc non credent verum esse, at posterius seculum, quod nobis succedet, credet.* Iubet tandem ut per obstetrices & prudentes didascalos talia puerorum animis a teneris annis instillentur. Omninoque suadet vt Principes alant superstitionem in populo. Certe si nunc inquam talia *Plato* doceret, palam ab omnibus exsibilaretur. Propterea alia nunc ratione dixerim persuadendum hominibus vt morigeros obedientesque se præbeant magistratibus. Præterea oracula sacra inqniunt: *Non eget Deus vt pro illo loquamini dolos.* Itaque vt verum fatear, mihi magis huius seculi philosophia hac in parte placet quam Græcorum. Præstat enim syncere cum populo agere. Nam semel in suspicionem magistratu apud plebem adducto, semper insidias sibi strui putabunt. Sunt enim alii modi & argumenta non decurrendo ad mendacia, quibus plebi certo persuadere possumus vt placide magistratui obtemperet; primo quia Dei voluntas est: secundo quia turbatores ordinis destruit Deus, nec fore felices statuit, qui ordinem politiæ petulanter & temere turbant: Tertio ab honesto, ab vtili & a necessario. Sed longiore inquisitione omissa, ad historiam nostram redeamus, postquam lectorem desatigatum continua lectione historiæ tædio iam leuauimus.

CAPVT V.

Boleslaus Chobri.

Anno ab orbe condito	*4960.*
Anno Christi	*1000.*
Abhinc annos	*585.*

A. C. 1000.

MAximum decus gentis Polonæ regem *Boleslaum Chobri* fuisse apparet Nam ex regibus qui præcesserunt alii fuerunt bellatores, alii autem œcoomi, alii in prudentiæ laude excelluerunt. His autem omnia in se vno coniunxisse videtur. Bellatorem quidem eum fuisse testantur bella Russica. Cum enim hæc gens ante quingentos annos prætextu Slauonicæ confœderationis veluti adiutum suos gentiles ad eas regiones peruasisset, & tandem successu elata bellorum gestorum contra Græcos & Bosnenses duce *Wladimiro*, regiones Polonorum occupasset, nec satis ei esset, quod intra fines veteris Sarmatiæ ingressa Vandalorum patriam depopularetur, Kiouiam quoque vrbem prorsus in vmbilico ipso regionis extruere cœpisset, & maiora aggressa intima Poloniæ scrutari cœpisset, Rex certior factus ad Axiacum flumen, quod nos *Bog* vocamus, contra eos ducit exercitum; sed *Iaroslaus* eorum Princeps seu Rex, cum vim exercitus Polonici ægre se sustinere posse perspiceret, receptui canere iubet, & intra paludes se recipit. *Boleslaus* castra castris admouit, eaque diripit: cumque Russos pugnam A detrectare animaduertisset, Kiouiam vrbem eorum primariam atque eximiam obsidione cingit. Fuit Kiouia vrbs tunc amplissima; id quod ruinæ, solitudines & rudera eius hodie testantur, ibique Russorum duces regiam suam esse voluerunt. Hanc Polonus cum arctiore obsidione pressisset, per deditionem capit, & tandem Borysthenem versus contendit, ibique exemplo *Herculis* fines veteres Sarmatiarum occidentem versus ad confluentem Zula fluuii, & Borysthenis tribus ferreis columnis erectis firmauit. Iniecit & Tubos quosdam flumini æneos artificiosissime ad hoc præparatos, vt sono suo perenni nomen eius resonarent, & vt in omne æuum du- B raret, stabiliuit. Alii propter cauitatem quandam, quæ in rupibus est, gigni illos sonos qui a longe audiuntur, prædicant. Confectis iis rebus, *Boleslaus* domum est reuersus triumphans, vbi pro victoria reportata vota exoluit, complura splendida templa in honorem Dei omnipotentis erigens, quibus adiecit & peculiaria dona quædam ex manubiis de hoste partis. Fuit secundum eius bellum non minus celebre contra Saxonas & Bohemos aliasque Germanicas gentes, adeptaque ex eis victoria pari successu, vt in Russia fecerat, tres columnas locat ad confluentem Albis & Salæ ad confirmandos limites veteres sui regni, quo tempore & Budisinum ab eo com- C bustum fuit. Tantus tunc metus & formido cunctam Germaniam inuaserat, vt ne custodes quidem limitum quos Marchiones vocant, auderent in conspectum eius se offerre, aut quicquam hiscere. Nec multo post, siue necem Diui *Alberti* vlturus, siue patrias sedes recuperaturus (nam vbi nunc sunt Prussi, Venetos *Ptolomæus* ad sinum Venedicum & Chronum flumen ponit, quos Moschi Venetos, Varingos, & mare ipsum Balticum *Variuskoie* mare vocant,) in Prutenos expeditionem facit, eoque tertiis aut quartis castris peruenit. Cumque pauore percuiti nemo ex eis ad pugnam prodiret in Ossam flumen nemine repugnante simili modo tres ferreas D columnas quarto a *Rogozno* lapide iniicit. Locus ab accolis hactenus monstratur. De limitibus meridionalibus nulla tunc controuersia fuit. Nam flumen illud in Morauia non longe ab oppido *Granice*, quod limitem nostra lingua significat, pro limitibus Sarmatiæ habebatur. Atque ita prouinciarum maxima parte recuperata, quæ negligentia amissæ erant, vniuersisque controuersiis sopitis ad studium religionis se, vt decet probos Principes, conuertit. Extiterat per id tempus Diuus *Albertus* vir zelo pietatis illustris, & amore sedulitateque in prouehenda religione Christiana admodum celebris. Is in Pannonia feliciter ministerio suo defunctus baptizato

aut

Bella Russica

Wladimirus princeps Russorum Kiouiam aggreditur.

A. C. 1000.

Columna Boleslai.

Sonitus quidam in Borysthene a longe exauditur.

Bellum cum Germanis

Alia tres columna ad confluentem Sala & Albis.

Tertio columna tres ad flumen Ossa.

Boleslaus fine imposito bellis ad religionem se conuertit.

De S. Alberto.

A. C. 1000. aut confirmato, vt aliqui referunt *Stephano* rege Hungariæ, in Poloniam se contulerat, qua peragrata, in Prussiam perrexerat annuncians A euangelium & remissionem peccatorum credentibus, Sed homines idolis dediti surdis auribus hæc audiuerunt, eumque crudeliter obtruncarunt. Cuius constantia & indefessum studium in propagando regno Dei cum Romam relatum esset, absque vlla dubitatione in numerum diuorum fuit relatus. Audiuerat ea de re *Otho tertius* Imperator; itaque fama sanctitatis eius & miraculorum celebritate motus voti exoluendi causa, quo se obstrinxerat, periculoso morbo laborans in Poloniam ad eius sepulchrum contendit. Quod autem aliis diuis prætermissis ad hunc se contulit, existimo hoc ei calcar addidisse, quod eius subditus fuit. Nam Magdeburgensem fuisse tradit *Helmoldus* presbyter, qui ante quadringentos B annos Slauonicam historiam conscripsit. Et credibile est eius opera potissimum fuisse apud Pontificem effectum, vt hic vir sanctus cum esset eius popularis in album diuorum referretur. Nam tum temporis Romæ Imperator sedandis *Crescentii* seditionibus commorabatur. Fuit illa commoratio Romæ Cæsari huic exitiosa, Sublato enim *Crescentio* cum eius vxore consuesse dicitur, ad extremumque eam sibi vxorem fore fertur ei promisisse, quod quia non præstitit venenum ei in chirothecis, quas Roma discessuro donauit, mulier ista obiecit.

Venenum obiectum Othoni tertio.

Aculeó igitur veneni læsus Imperatur confidebat se opem a diuo *Alberto* tanquam suo po- C pulari & domestico numine citius relaturum. Itaque Gnesnam, vbi erat sepultus, contendit, de cuius aduentu *Boleslaus* cum audiisset, ipsemet amplissima procerum frequentia stipatus ei obuiam it. Mira Posnanienses ciues, cum iste iuuenis agerem, de hac pompa ingressus Imperatorii narrabant, quomodo videlicet viæ ad septem vsque miliaria Posnania Gnesnam instratæ erant, qua Cæsar nudus pedes ob reuerentiam Diui *Alberti* gradiebatur, quem rex ipse summo cum honore deducebat. Ibi cum satis esset datum religioni, secretiora consilia habituri conclaue intrant, ibique de multis rebus, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se conferunt, reliquum tempus D conuiuiis destinatur. Ac tandem, cum satis indultum esset cibis, potui, & aliis ludicris ad recreandum tanti hospitis animum, honoratum amplissimis donis in Germaniam dimisit. Quod autem rex tam exquisito apparatu & solenni pompa accepit Imperatorem, id tactum puto vel exhibendæ modo humanitatis causa, quæ innata esse huic genti prædicatur, vel vt grati animi signis tantam erga se regnumque suum propensionem adæquaret Imperatoris, qui nouos honores, regium videlicet decus in *Boleslaum* conferendo secum in Poloniam attulerat. Iam, si quis conferat ea, quæ dicta sunt, eum iis, quæ autor supplementi *Carionis* hoc loco nar-

rat de tributo ab *Othone* imposito Polonis, minime gentium hæc inter se cohærere animaduertet. Nam principem tanti nominis, tot victoriis plane gloriosum pro exhibita illi nunc per beneuolentia tributo onerasse, nequaquam verisimile videtur. Miseris hæc belloque attritis conueniunt non victori, qui Russis formidabilis, Germanis reuerendus, Bohemis & Borussis metuendus, Pontifici vero summo ita charus & spectatus erat, vt eum in numerum diuorum ob insigne pietatis studium retulerit. Fuerit sane hæc causa quædam externa vel potius prætextus aduentus Imperatoris in Poloniam; nimirum vt inuiseret sepulchrum Diui *Alberti*, sed ex circumstantiis aperte liquet, aliam latentem & secretiorem causam fuisse. Videlicet vt bellicosum virum, quem ferro auertere non poterat, dum in Saxonia bella gerit, beneficio aliquo placatum sibi redderet deuinciretque. Nam non temere in historia additur, quod, absoluta ceremonia coronationis, conclaue secretioris consilii intranerunt; ibique multa de iis, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ, inter se contulerunt. Sepultus est *Boleslaus* in Basilica Posnaniensi in medio templi, cuius sepulchro Epitaphium est inscriptum, paruum quidem, sed ob reuerentiam antiquitatis valde iucundum. HAC IACET IN TVMBA REX PIVS GLORIOSA COLVMBA BOLESLAVS CHOBRI. Literæ sunt vetustate pene consumptæ sicut & ipsum sepulchrum; vtcunq; tamen possunt legi. Est autem dignum obseruatu, quod & Germanorum imperii, & trium regnorum, hoc est, Polonorum, Hungarorum, & Bohemorum in vnam ferme eandemque ætatem exordia incidunt. Nam translato à Gallis ad Germanos imperio circiter tempora *Othonis Magni*, non ita multo post reliquæ tres prouinciæ ad hoc culmen regii honoris euectæ sunt, Imperatoris ne autoritate, an vero Pontificis non disputo. Illud tamen pro certo historia Calui montis astruit, Pontificem Romanum *Benedictum* eodem tempore iam tum in suo Senatu decreuisse vt Dux Poloniæ *Chobri* in Regem coronaretur, & iam coronam ex purissimo auro paratam ad hoc habuisse, vt si forte *Boleslaus* vellet, eam ei mitteret, sed vbi audiuit *Boleslaum* maluisse ab Imperatore, quam a Papa coronari, admonitus ab angelo, STEPHANO diuo Regi Hungariæ eandem misit. Hæc leguntur vt dixi in historia Calui montis.

A. C. 1000. *Commentum de tributis refellitur.*

Boleslai Epitaphium.

CAPVT VI.

Miecislaus Iunior.

Anno ab orbe condito 4987.
Anno a Christo. 1025.

IN frequenti procerum & equestris ordinis conuentu *Miecislaus* regiam dignitatem iamdudum sibi decretam adiit. Erat tum A. C. 1025.

Vvv

A. C. 1025. tum triginta annorum & quinque eum Gnesnæ vna cum vxore *Rixa* die Pentecostes coronaretur. Et quia præsidiorum Polonicorum, A quæ arcibus Russicis impolita erant a rege *Boleslao*, ad nouum regem de Russis querelæ subinde adferebantur, quod inquieti nouos motus cierent, Kiouiensesque lenta, sed tamen molesta obsidione premerent, tandem contra eos ducit exercitum nulloque negotio eorum insolentiam reprimit, & captiuos, qui in deditionem venerant, per arces custodiendos distribuit. Sed vix hoc sopito bello, aliud cum Bohemis erupit. Infestabant ii Morauiam, quæ ditionis Polonorum tum erat, præsidiaque nostra munitionibus exturbabant, ac tributa sibi a *Boleslao* imposita pendere recusabant. Hæc instinctu *Vldarici*, qui Bohemis tum præerat, eos fecisse ex certis coniecturis non obscure ap- B parebat. Negabat ille quidem, seque minime conscium esse istorum probatum faeere volebat, sed circumstantiæ rei eius vafrum animum ad astutiamque compositum detegebant, & res ipsa loquebatur, cum filium suum *Præslaum* impigrum iuuenem clam conciitasse ad violanda pacta conuenta. Itaque Rex vlturus hanc perfidiam contra eum conscribit exercitum & obuiam ei procedit. Oderat quidem rex bellum, semel eius incommodis degustatis, cum esset in expeditione Russica, tamen extimulatus multitudinis conuitiis, qui pusillanimitatis probrum obiiciebant, officio deesse non potuit. Cumque iam se in conspectum hostium dedisset, Bohemi primo causam de- C negati tributi prætexunt, quod auxilio Polonorum destituti pecuniam debitam in sumptus belli erogarint. Sed deinde regis tenero animo & imbecilli iudicio perspecto, aperte rebellionem faciunt. itaque vario Marte inter eos decertatur. Bohemorum exemplum Lubecenses & Camenecenses secuti similiter Polonorum iugum excusserunt: cum iis & vrbs Lubeca hoc idem facit. Et cum solita stipendia denegarent, pensionem tamen quam vocant S. Petri, vsu iamdudum recepto, ad ærarium ecclesiasticum in Poloniam mittunt, vt deinde vna summa congesta, summo Pontifici nomine Polonici regni mitteretur. Quo solo argumento reuinci possunt illi, qui negant, illas terras vnquam fuisse ditionis Polonorum. Se- D cundiore & feliciore deinde successu contra Pomeranos administratum est bellum. Nam & isti ad defectionem spectabant. Cum ergo, recollectis suorum viribus, Hungarorumque auctus copiis, quas *Bela* frater *Stephani* secum adduxerat, in campum *Miecislaus* prodiisset, non segniter Pomerani conferunt signa. Sed mox funduntur & profligantur, & dux eorum in prælio occumbit. Multi in potestatem tum deuenerunt. Defectionis suasores capitis supplicium pertulerunt; ac multitudini parsum est. Ita ignominiam acceptam rex ex Bohemicis certaminibus posterioribus successibus abstersit, & præterita damna cum fœnore compensauit. Anno autem millesimo tricesimo quarto A vita defunctus Posnaniæ sepelitur. Confutationem falsarum narrationum, quas hic historici affinxerunt, vltro prætereo. Nam res commenticiæ seipsas quales sunt produnt. Qualis hic fuerit Princeps, & quales spiritus pectore habuerit, non est difficile ex historia recitata colligere. Synchroni *Miecislai* erant in occidente *Conradus* Imperator, in oriente *Romanus*. Hoc etiam tempore duæ illæ factiones Guelphorum & Gibellinorum institutæ in Italia erant, Guelphis dignitatem Pontificiam defendentibus, Gibellinis vero Imperatoris celsitudinem protegentibus. Nam de suprema dignitate retinenda tam Pontifices quam Imperatores solicitudo versabat. Magna deinde Ilias B malorum ex harum factionum conspirationibus consecuta est. Nam Germani Imperatores in Italia assidue degere non poterant. Ne igitur Pontifices Imperatores absentes proscinderent, eorumque vitæ, famæ & facultatibus insidiarentur, omnino videbatur e re Imperatorum esse, aliquem globum hominum in Italia habere ibique relinquere, qui, siue adesset, siue abesset, Imperatoris partes tuerentur, atque hoc consilio Gibellinorum quasi ordo institutus est, & stipendia eis ex reditibus Imperatoris sunt destinata, aliis certos fundos, aliis portoria & census donatos possidentibus. Ex horum stirpe ii, qui nunc vocantur Columnæ, Scaligeri, & alii prodierunt.

Bellum Russorum.

Bellum Bohemicum ob tributa negata, & fines violatos, de quibus supra in Chobrio lege.

Defectio Vandalicarum prouinciarum ob tributa negata.

Contributio S. Petri.

Bellum Pomeranum.

Miecislaus moritur A. C. 1034.

Factiones Guelphorum & Gibellinorum.

Columna, Scaligeri, Vrsini, ordines imperii.

CAPVT VII.
Interregnum.

Capita tantum consignabo, vt faltem series historiæ non interrupto ordine ab omnibus legi possit & tamen lector, quæ per id tempus euenerunt, non ægre intelligat. Motus in Republ futuros prædixerat viuens Rex *Boleslaus*. Sed & terræ tremor insolens, qui tum acciderat, idem portendebat. Quorum motuum causa fuit regina *Rixa*, quæ omnia exactionibus permiscebat, & contemptum gentis cum nequaquam in se celare posset, omnia susque deque habebat. Ad extremum cum thesauris regno profugit, quibus, cum venisset D Brunsuigum & Magdeburgum, sibi possessiones emit. Ad ea mala accessit deterius, nimirum rusticorum contra ordinem equestrem tumultus, qualem etiam *Constantini Magni* temporibus inter eas gentes fuisse supra meminimus. At etiam ecclesiasticis non fuit parsum. Plebeii enim recordati prioris status cum viuerent in gentilismo, & conferentes cum eo mala, quæ eis acciderant tempore interregni, beatiores se fuisse cum idolis seruirent, non obscure prædicabant. Inde factum est, vt Episcopis manus fere iniicerent. Accessit *Maslai* Pocillatoris regii tyrannis, à quo Masouios dictos esse quidam affirmant. Non desunt autem qui

Motus in Polonia post mortem Boleslai.

Calamitas publica, redundauit in ecclesiasticos.

Maslaus.

A. C. 1025. qui eos a veteribus Maſſagetis ociundos putent. Ruſſi deinde ab oriente, Bohemi ab occidente vt lacerarent Poloniam nihil omiſerunt. Cum enim ipſi imperio ſe obnoxios reddidiſſent, in manifeſtamque ſeruitutem conieciſſent, facile apparebat eis ſumme cordi fuiſſe ſi ſocios pœnarum ſibi adiunxiſſent. Hæc fuſe ab hiſtoricis noſtris commemorantur. *Rixa* interea profugiens non ceſſauit *Conradi* Imperatoris animum ſollicitare, iam muneribus, iam blandiciis in ſuam ſententiam pertrahendo, vt iunctis viribus Polonos perſequeretur, illatamque ipſi iniuriam, vt ipſa putabat, armis vindicaret. His malis fatigata Polonia de Comitiis habendis tandem cogitare incipit, vtque de creando nouo rege decretum promulgetur, ſollicite vrget. Nec mora, indicitur conuentus Gneſnæ; vbi cum ſententiæ aliquantulum variarent, communi tandem conſenſu in eam ſententiam decurrunt, vt in Gallias mittant ad *Cazimirum* reuocandum. Viuebat iſte Cluniaci inter Monachos, voto ſacerdotali iam obſtrictus. Itaque proceres, electis oratoribus, eis mandant, vt ſi aliter fieri non poſſit, ne in Galliis ceſſent, ſed Romam contendant & Pontificem *Benedictum* rogent, vt vicem huius regni commiſereatur, votumque futuro regi *Cazimiro* relaxet; quod & obtinuerunt. Educitur ille monaſterio, & ad regnum adducitur potiſſimum ea in re adiutus *Henrici* Imperatoris eius nominis tertii autoritate, qui ſexcentos cathaphractaeos, honoris & ſecuritatis cauſa eum Gracouiam vsque regiam gentis, aut quo maxime ipſi videretur, deducturos ei adiunxerat. Quam autem hilari & læto animo a cunctis ordinibus exceptus ſit, vix dici poteſt.

Cazimirus inter monachos.

CAPVT VIII.
Cazimirus Primus.

Anno a condito orbe	*5005.*
Anno à Chriſto	*1041.*

A. C. 1041. GNeſnam igitur tanquam ex alio orbe venienti & quaſi rediuiuo *Cazimiro* cuncti obuiam procedunt; vbi etiam omnibus ei impenſe gratulantibus & legatis exterorum celebritatem illam cohoneſtantibus, patrio regno inauguratus eſt; gubernationisque ſuæ initium a depoſitione ſuadenda inteſtinarum ſimultatum eſt auſpicatus; quibus feliciter ſublatis, externa circumſpexit. Et quis cum Ruſſis acerbiſſimum bellum ſibi inſtare præuidebat, gentem, quæ ferro vinci non poterat, conſilio edomare aggreſſus eſt. Inprimisque fœdus ſocietatis contra quosuis hoſtes cum eis pepigit; vtque ea res ſtabilior & firmior eſſet, *Iaroslai* principis ſororem in matrimonium ducit. Fuit hæc ex ſtirpe Conſtantinopolitanorum Imperatorum progenita, ex ſorore inquam ipſius Imperatoris nata. Mox contra *Maslaum* tyrannum exercitum ducit, eumque aſſecutus ſuperat. Nec iuuerunt *Maslaum* copiæ Maſouiorum, neque auxilia, quibus confidebat, Pruſſorum, & Iazigum. Fuerunt autem *Iaziges* populi ſparſi hinc inde per Sarmatias, & a Mœotide incipiendo extendebantur Pruſſiam verſus, medii inter Poloniam & Lituaniam; ad quorum differentiam illi, qui ea loca incolebant, vbi nunc eſt Transſyluania, & Tibiſcus flumen, Metanaſtæ vocabantur: hos vero, qui a *Cazimiro* fuſi fugatique fuerunt, inter Maſouios manſiſſe & Lituanos, credibile eſt. Ab hoc *Maslao* Maſouios & Plocenſes appellatos quidam aſſerunt; ſed mihi nequaquam credibile eſt gentem tam generoſam a latrone, quem Iaziges in crucem gratificaturi *Cazimiro* egerant, cognomē ſibi quæſiuiſſe. Potius mihi probatur ſententia illorum, qui eos & originem & nomen a Maſſagetis antiqua gente traxiſſe affirmant. Referunt hic ſcriptores bella *Henrici* Imperatoris cum Bohemorum populis, quos tunc debellatos ab eo tradunt. Referunt etiam eodem tempore regem Bohemiæ dignitatem electoratus adeptum eſſe ad eum ſcopum re detorta, vt ſi aliorum ſententiæ in eligendo Imperatore minime conuenirent, ſed bifariam numero pares diuiderentur, vtri patri ille veluti cenſor aſtipularetur, hæc ipſa præualeret ſuffragio. Verum hic deſideratur fides hiſtoricorum. Nam Bohemorum gens nondum regiam dignitatem adepta erat. Ac bella tam cruenta cum Imperatore gerere, & tamen honores ab eodem hoſte ſibi infenſiſſimo conſequi, videntur ſecum pugnare. Ad *Cazimirum* nunc redeo, qui domi foriſque negotiis apte compoſitis, rebus humanis exemptus eſt, deſiderium ſui non modo apud ſuos, ſed etiam apud extraneos relinquens. Ante mortem rite ſacris procuratus fuit, & certis quibusdam proceribus, tanquam tutoribus fidelibus, filios commendauit. Fuit *Cazimirus* procerioris ſtaturæ, forma liberali, neruoſus, & robore militari præditus, capillo denſo, promiſſa barba, literis mediocriter eruditus; hoc nomine tamen gratus. Quod vero D. *Cromerus* nouiter hæc tunc contigiſſe regibus Polonorum prædicat, ego quidem *Boleslaum Chobrum* illiteratum fuiſſe nequaquam exiſtimo. Hic fundauit Tinecenſe monaſterium ordinis eiusdem ſocietatis, apud quos in Galliis vixit.

A. C. 1041.

Iaziges qui?

Maſouii a Maslao.

Regnum Bohemia electoratum adipiſcitur.

Cazimirus primus inter reges Poloniæ literatus.

CAPVT IX.
Boleslaus Secundus.

Anno ab orbe condito	*5030.*
Anno a Chriſto.	*1068.*

A. C. 1068. HIc magno applauſu & fauore populi in ſede patria conſedit, & à principio ſpeciem boni viri & regis boni præbuit: ſed adultior factus, ſecundisque rebus & ſucceſſu continuarum victoriarum elatus, impotentius dominari cœpit. Primum bellum eius fuit cum Wladislao Bohemo, qui infeſto exercitu Poloniam intrans, cuncta flammis & ferro repleuerat;

Victoria Boleslai de Bohemis, Pruſſis, Hungaris, Germanis, & Ruſſis.

A.C. 1068. cui *Boleslaus* tumultuaria manu celeriter occurrit, eumque superat. Secunda expeditio eius contra Prussos fuit, quos cum securos & nihil tale opinantes aggressus esset, confestim trucidat opprimitque. Fuit hoc ad Ossam flumen Prussiæ posterioris limitem. Nam antiqua Prussia nullos limites Sarmatiam versus habuit, cum eius pars olim fuerit. Tertium progressus est contra *Andream* Hungariæ regem; quem vbi ad portas Mosouienses assecutus est, ita attriuit, vt eum mori cogeret; cæteros ei confœderatos dissipauit, ex quibus *Wladislaum* Bohemiæ ducem excæcauit, Germanorum vero duces partim necauit, partim comprehensos detinuit. Post victoriam hanc partam *Belam* Hungarum Albæ Regiæ in sede regni collocauit, victoremque exercitum pro nauata opera a *Bela* & aliis proceribus Hungaricis remuneratum prospere domum reduxit. Narrantur & aliæ victoriæ eiꝰ de Russis reportatæ; sed illa quę septē annis durauit, quo diuturnior eo celebrior fuit. Tunc enim se vniuersam Russiam in potestatem suam redegit, amplissimamque victoriam de *Vessolodo* reportauit;

Kiouia obsessa.

Kiouiam etiam obsedit; ac tandem arctioris obsidionis incommodis eum eorum pertinaciam fregisset, in deditionem accepit. *Boleslaus* igitur magni nominis tunc & bellator egregius magnam gloriam consecutus est. Sed vna re vniuersum fructum laborum suorum elisit;

Boleslaus D. Stanislaum occidit.

quod præsulem dignissimum diuum *Stanislaum* ad moderatiora consilia eum retrahere conantem interfecit. Vnde factum est, vt a Pontifice summo excommunicatus cum aduersus infortunium diu obluctaretur, tandem cunctis inuisus & a fortuna desertus in Illyricum profugerit.

Cur ad Illyrios Boleslaus maluit confugere

Quod autem apud Illyrios se citius recipiendum speraret quam apud alias gentes, existimo hac ratione adductum fuisse, quod apud suos gentiles & populares, ex quibus maiores ipsius *Cechus* nimirum & *Lechus* prodierant, nondum memoriam excidisse suorum cognatorum facile diuinabat, seque tanto gratiorem hospitem ibi futurum perspiciebat, quanto ipsum fœdius a fortuna depressum, & a summo fastigio ad imum tam repente decidisse intelligerent. Nec arbitror ab innata aliqua malitia hanc ferociam ei inhæsisse, ob quam truculenti carnificis nomen mereretur; sed adulatorum & aliorum sycophantarum aulicorum delationibus exasperatum fuisse contra sacratum virum reor. Aut sane satis vrgentibus ad eam amentiam prolapsus est; iuxta dictum: Vehementes motus animorum odio habet Deus. Videtur autem & superius sæculum, occulto quodam sidere, admodum insensum fuisse clero.

Ecclesiastici ordinis calamitates huius temporis.

Nam vt complures superiores Pontifices partim in captiuitate mortuos, partim veneno sublatos, partim alia ratione miserabiliter extinctos hoc loco non commemorem; quæ hoc eodem tempore *Henricus Quartus* Imperator cum *Gregorio Septimo* Pontifice egerit, & quis finis illius tragœdiæ fuerit, omnes norunt. A.C. 1068. Non est igitur mirum, si vir sacratus *Stanislaus* A a *Boleslao* tunc temporis tam grauia est passus. Nulla enim re animi mortalium citius deprauantur, quam pessimis exemplis, quæ tanto magis agunt, quanto superiores sunt illi, qui ea edunt. Cum igitur inter Pontifices prærogatiuas suas defendentes & Cæsares iura imperialia propugnantes tam immania & atrocia exempla parricidiorum homicidiorumque passim ederentur, non est mirum si hoc contagium etiam Poloniam peruasit, animumque regis corrupit, qui forsan Episcopo iniiciens manus nequaquam putauit talem nubem tanta tonitrua edere posse, quanta postea edidit. Visus fuisse fertur rex in tollendo Episcopo opera *Lastrzebiorum* Srenauiorum, qui propterea milites *Boleslai* etiamnum a quibusdam vocan- B tur.

Lastrzeborium gens.

Miror tamen cur *Vincentius Cadlubkus*, qui non ita multo post vixit, temporibus videlicet *Kriuousti* eiusque historiam conscripsit, hoc adeo insigne factum adhuc recens non scripserit, nec vllam mentionem eius rei fecerit, vel si *Vincentius*, qui Episcopus Cracouiensis erat, laudem hanc antecessori suo *Stanislao* inuidebat (sunt enim non pauci, quorum cor inuidia laborans in arctum contrahitur, cum vident æquales suos præsertim populares opinione probitatis, vel aliqua eruditione ipsis anteire) Gallus tamen quidam rerum Polonicarum nec non *Lambertus Saffnaburgensis* rerum Teutonicarum scriptor, qui per hæc tempora vixit, rem tam dignam notatu & pupillam oculorum C omnium maxime sua fama ferientem sicco pede præterire non debuit. Sed interim dum hæc scribo, oblatus est mihi liber historiæ Polonicæ domini *Matthiæ Stricouii*, in quo commemorat nobilem quendam virum Polonum D. *Valentinum Kuzborzki* affirmantem, quod in Carinthia in quodam monasterio Ossiæ non procul ab vrbe *Felikirchen* repererit sepulchrum huius regis *Boleslai Audacis*, vbi post ante dictos exantlatos labores monachus vixit; nec prius a sodalitio, quis esset, agnitum, quam post mortem inter suppellectilē ipsius repererint literas quasdam, quibus maximæ res continebantur, & alia insignia regalia. Tunc veluti stupefacti vehementer mirari cœperunt, eiusque D corpus summa reuerentia sepelierunt, superque caput statuam marmoream instar equi ephippia gestantis collocarunt, addito hoc epitaphio, seu inscriptione: BOLESLAVS REX POLONIÆ OCCISOR SANCTI STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS, &c.

Epitaphium Boleslai Audacis.

Hæc si facta fuisse reperiuntur, non absurda videri debent cætera, quæ hæc historia de D. *Stanislao* complectitur.

Est & alter scrupulus, quem inter colloquia multi solent iniicere. Quærunt enim, quæ causa tanta fuerit, quidue pontificem summum *Gregorium* eius nominis septimum impulerit, vt iram & indignationem suam

non

A. C. 1068. non modo in patratorem criminis regem *Boleslaum*, sed etiam in vniuersum regnum effuderit, & regnum Poloniæ abrogarit. Sunt qui dicant, vehementer fuisse motum regis vita scelesta, & atrocitate quadam ipsius homicidii; quippe cum non solum viro innoxio violentas manus iniecerit, verum etiam eum membratim dissecandum iusserit. Alii referunt, motum fuisse sanctitate tanti viri, qui tanto zelo præditus erat & timore Dei, vt eum videret Archiepiscopum Gnesnensem, cuius plus intererat, quasi per transennam regis fœdam vitam aspicere, ipse se acerrimum censorem interposuerit. Magnæ sunt hæ causæ & vtraque probabilis. Sed videtur mihi tertia addenda, quæ licet à scriptoribus, aliisue commemorata non fuerit, tamen circumstantiæ illius temporis produnt, eam non postremam fuisse. Vehementer tunc statum rerum Christianarum perturbabat illa controuersia exorta inter Pontifices & Imperatores de conferenda dignitate regia. Imperatores enim iam iactabant, Imperatorum esse reges creare, Pontificum vero sanctos canonizare, vt vocant; contra Pontifices nitebantur exemplis Politiæ veteris Testamenti, vbi Pontificum erat eos confirmare, qui ad munus regium subeundum aptissimi viderentur. Notæ sunt controuersiæ & bella *Henrici quarti* Imperatoris cum aliquot Pontificibus; qui ita tum illa ætate afflictus erat ob huiusmodi controuersias, vt multi iam fasces Imperii aliorum periculo deterriti suscipere detrectarent. Iam vero quia *Otho tertius* decus regium Poloniæ paucis ante diebus contulerat, ipseque Gnesnam veniens, vt supra narrauimus, *Boleslaum Chobri* regem Poloniæ, inuito, aut saltem inconsulto Pontifice, coronauerat, ideo Pontifices exasperati semper occasiones quærebant hanc Imperatorum potestatem minuendi, aut certe irritam reddendi. Et quia *Boleslaus audax* suo enormi facto fenestram & aditum ad perficiendum vetus hoc consilium Pontificibus patefecerat, idcirco nulla mora interposita *Gregorius septimus* fulmen hoc ignitum primo in *Boleslaum* torquet, eumque de regni solio deiicit; deinde sancit nouo edicto proposito, ne Episcopi quemquam iniussu suo regem inungant, aut coronent. Quamquam *Lambertus Saffnaburgensis* res imperatorias cohonestans, ait Imperatores Romanos ita fuisse commotos contra reges Poloniæ anno Christi 1070. vt eos dignitate regia priuarint, & causam tantæ indignationis annectit: *Quia*, inquit, *dux Polonorum, qui per multos annos Teutonibus tributarius fuerat, cuiusque regnum olim Teutonum virtute subactum atque in prouinciam redactum fuit, repente in superbiam elatus regiam dignitatem, regiumque nomen sibi vsurpauerat, diadema imposuerat, atque ipso die Natalis domini à quindecim Episcopis in regem fuerat consecratus.* Desideratur hic fides huius historici. Primum enim Poloni nunquam obnoxii fuerunt

Causa occulta dissidii inter Imperatores, & Pontifices.

Cur regia dignitas adempta est Polonis hoc tempore.

De dignitate regum Polonia dissidium

Germanis Imperatoribus, vt non minus vere, quam solidis rationibus, euincit D. *Cromerus*. Deinde quindecim Episcopi in Polonia tum non reperiebantur. Adde quod Poloni circiter octoginta annos ante hoc tempus regem habebant, & quidem fauore *Othonis tertii* Imperatoris. Quem etiam absoluisse Polonos ab omnibus tributis & obsequiis *Guagninus* affirmat. Qui tamen dum maxime se fauere Polonis testatum vult facere, tum maxime peccat in Polonos, affirmans videlicet eos absolutos fuisse ab obsequiis & tributis ab *Othone tertio*, tempore inquam illius inaugurationis ad regnum. At Poloni nulla vnquam obsequia ex pacto, multo minus tributa Imperatoribus pependerunt. Nulla itaque absolutione ab eisdem indigebant. Cæterum hic *Saffnaburgensis*, & *Monachus Herueldensis* imposuerunt *Sebast. Münstero*, qui autoritatem illorum secutus labitur in eundem errorem, iuxta dictum: *Cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt.* O nos miseros! siquidem ita est, vt affirmat *Saffnaburgensis*. Idem enim nobiscum agitur, quod Poëta inquit:

Si fortuna volet, fies ex Rhetore consul,
Si volet hac eadem, fies ex consule Rhetor.

Verba *Munsteri* sic se habent: *Otho secundus sublimauit Ducatum Poloniæ in regnum. Sed rex eius paulo post, cum rebellis esset Romano Imperio, iterum degradatur, & ex rege fit dux sub tributo seruiens.* Hæc ille. Obseruet lector quomodo scriptores isti scindunt sese in contraria. Qui res Romanas illustrare volunt, Papæ id attribuunt, quod offensus *Boleslai* crudelitate ob cædem diui *Stanislai* regnum ei abrogarit. Isti contra, qui in partibus Imperatoris sunt, sibi ipsis Polonos regios honores vendicasse, tributaque denegasse aiunt; proinde, degradatur, inquit, ab Imperatore, & ex rege fit dux. Sciebant probe Imperatores & eorum scriptores, regios honores Polonos non sibi priuata autoritate vsurpasse, vt dicit *Saffnaburgensis*. Sed cum ad Pontifices confugerent recuperaturi denuo regium decus, Imperatores ea re offensi nolebant eos pro regibus legitimis agnoscere. Eo quod derelictis ipsis Imperatoribus, à quibus ab initio autore *Othone* id obtinere annitebantur. Itaque exasperati crimen læsæ maiestatis eis impingebant. Hanc puto causam ea in re dissidium inter historicos illos peperisse.

A. C. 1068. *historicorum.*

Num Poloni Germanis tributarii fuerint.

CAPVT X.

Wladislaus Primus.

Anno ab orbe condito 5044.
Anno à Christo 1082.

A. C. 1082. Poloni *Wladislaum Hermanum* fratrem *Boleslai* regem designant; quod munus ipse diu subire detrectauit: cunctis tamen instantibus recusare non potuit. Tergiuersationis huius duæ causæ referuntur; altera quod fratrem

A. C. 1082. trem adhuc rediturum sperabat: altera quod interdictum illud Pontificium aliquid nnui propediem editurum suspicabatur. Recens A anim exemplum feueritatis in *Henricum* à Pontificibus editum cunctorum regum animos vehementer pupugerat. Itaque cum esset Princeps pacis, quam belli amantior, dubium decus armis periclitando quærere nequaquam volebat. Sed vbi vrgeri se Pomeranorum incursionibus vidit, ope diuina confisus expeditionem contra eos adornat, signisque aliquoties collatis, ipsos ad deditionem compulit. Tradunt autem eum fuisse religioni ita deditum, eiusque cerimoniarum ita pertinacem, vt certis diebus festiuis, more Machabæorum, pugnam inire detrectaret, malletque quoduis periculum subire, quam solennitatem festi contemnere. Qua tamen in re animi potius pius affe- B ctus quam ipsum factum laudandum videtur. Inter reges porro felices *Wladulaus* numerari posset, cum propter victorias celebres, tum propter filium *Boleslaum Criuoustium*, cui vix parem inter reges Polonorum reperimus, nisi ad extremum instabilis fortuna ciuili bello eum implicasset. Nam eum aliud consilium ei non restaret, nec multorum cohortationes & admonitiones quantumuis humillimæ profuissent, cum filio suo Sbigneo ad Crusficiam populosam tum vrbem & celebrem ita cruento bello conflixit, vt aqua vicini lacus sanguine tincta propemodum rubesceret. Victus filius & postmodum patri reconciliatus vtcunque in fide permansit: sub finem tamen vitæ C suæ simulatam iram suam celare non potuit. Pomeranos etiam idem rex ad *Drzunaczam* fluuium profligauit. Habuit autem tunc *Steciechum* virum impigrum manu & consilio, quem copiis præficiebat. De cuius moribus *D. Cromerus* multa tradit. Tandem *Wladulaus* placida morte anno 1102. quiescit, & in basilica Plocensi sepelitur. Quod attinet res exteras, huius ætate Constantinopolis suburbia Turcæ primum inuadunt; quos tamen *Iohannes* Imperator cum præda reuertentes vna eum Bulgaris excipit & opprimit. Huius quoque ætate Croatæ gens Heneta, sicut & Bulgari, progressi vsque ad regiam vrbem populabundi, prædas agunt ac tandem in Liburnia se- D des suas figunt. Quod ideo commemoro, vt series historiæ Slauonicæ & conuersionis dominii eorum in Europa continuari & melius animo concipi possit. *Alexius* etiam orientis Imperator à Bosinis bello petitus & victus, fœdus cum eis pepigit pacem mercatus: parteque ditionis ad Moglennam eis concessa mulctatur. Alani etiam eiusdem stirpis Henetæ populi consederunt eadem ætate ad Constantinopolim, vbi ad hanc diem manendo reliquias ecclesiæ Christianorum, & ipsum Patriarcham ita sustentant, vt merito soli patroni eius prædicentur ab illo clero Græcorum. Ita imperium orientis Henetorum armis attritum & Turcorum subdolis artibus labefactatum ægre se tum intra muros sustentabat.

Expeditio in Pomeranos.

Bellum cum Zbigneo.

Wladislai mors & sepultum Plocia.

Croatæ in Liburnia bsedes runt, quando.

Bosini ad Moglennam. Alani ad Constantinopolim.

A. C. 1082. Hic rex *Wladulaus Henrici quarti* Imperatoris Romanorum, qui cum Pontificibus Romanis vario euentu plus satis conflictatus est, filiam viduam (nam antea Hungariæ regi *Stephano* desponsata fuit) duxit, ex qua filias tres suscepit. Hæc propter illos addo Historicos Germanorum, qui hac ætate Germanos Imperatores durius se gessisse, quam antea vnquam erga Polonos & Poloniæ reges memoriæ prodiderunt; quod nequaquam circumstantiæ rerum patiuntur. Nam hic *Henricus* supra modum implicatus tunc erat discordiis cum Romanis Pontificibus. Præterea eum affine viro præclarissimo non est verisimile eum inimicitias quæsiuisse.

Wladislaus gener Henrici.

Refutantur qui Polonos obnoxios imperio faciunt.

Wratislaus primus Bohemiæ rex coronatus est 17. Calendas Iunii ab *Engelberto* Archiepiscopo Treuirensi in Ecclesia Pragensi, anno 1086. quinto vero huius *Wladislai* regis Poloniæ. *Æneas Syluius* vno anno variat. Li quet igitur, regum Bohemicum longe posterius Polonico cœpisse, idque Pontificia autoritate extitisse, non autem Imperatoria, vt Polonicum.

De initio, & origine regni Bohemiæ, nam & hi Slauones sunt.

CAPVT XI.

Boleslaus Criuoustus.

Anno à condito mundo 5056.
Anno à Christo nato. 1103.

A. C. 1103. OB celebritatem & amplitudinem nominis tanti regis cuperem, si modo possem, omnia acta eius clarius comprehendere; sed vt dixi non est mei instituti singulis immorari. Tamen nequid reticeatur eius præclare factis, imitabor methodum *Suetonii*, qui, vt exactius describeret historiam suorum Imperatorum, singulis ætatibus, & insignioribus eorum gestis, suum caput, & paragraphum attribuit. Hoc igitur & ego faciam in describendis rebus gestis huius *Boleslai*.

Boleslaus nomen, vt similia alia, declarat veterem conatum & institutum regum Poloniæ, qui cum præcipui tutores essent Slauonicæ confœderationis, eo quod præcipuam aucem belli in Polonia Slaui sibi erexerant, & ex hoc loco meridiem versus, attestante *Blondo*, ad alias remotiores regiones processerant, Slauorum appellatione ita delectabantur, vt ab illa nomen sibi & suis liberis libenter imponerent. Hinc igitur nomen quoque *Boleslai* originem ducit. Diutius autem huius parentes absque posteritate, ac matrimonii fructu permanserunt; ita vt iuxta persuasionem priscorum ad *Ægidii* Abbatis subsidia recurrere, ad illudque monachorum sodalitium donaria afferre impetrandi huius nati causa coacti fuerint. Tum demum eorum pias & deuotas preces exaudiuit Deus, huncque filiolum eis donauit. Quod vero *Kriuoustius* vocatur, ferunt eum aliquo mo-

De nomine Boleslai Krivoustii.

A. C. 1103.

modo retortum os habuisse, eiusque symptomatis vlcus quoddam causam fuisse.

De pueritia Boleslai.

Anno decimo tertio regni *Wladislai* decretum est bellum contra Bohemos, qui nouo titulo regio elati, quem ante nouem annos adepti erant, iam obliuiscebantur cognationis & stirpis veteris Polonorum, pleraque vetera pacta conuenta violabant. Rex ipse *Wladislaus* ob aduersam valetudinem ad eam expeditionem proficisci non poterat, sed *Sieciechum* voiuersis copiis præficiens mandata iam adornanti iter, quo pacto se gerere deberet, dabat. Aderat *Boleslaus* filius nonum agens annum, atteotoque animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamnum vnguibus laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impeodio exardescebat; neque diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, osculis & blandiciis eum exorat, vt cum *Sieciecho* ad id bellum mittatur. *Sieciecho* itaque pueri cura mandatur.

Indoles Krivoustii.

Vbi ad exercitum ventum est, puer singula quæ fiebant curiostus obseruare, versari inter ordines, omnibus arridere, vigilias cum *Sieciecho* obequitare, aliaque multa præter ætatem facere, ferreque ita, vt indoles illa studiumque pueri futuram eius magnitudinem non obscure portenderet. Cum esset duodecim annorum iuuenis patrem obnixe cum lachrymis sollicitat, vt sibi copias ad arcem quandam recuperandam committeret, cuius audaciam, prouidentiam animositatemque rex admirans, legiooem vnam, certis adiunctis rectoribus, illi commisit; cætero exercitui *Sieciechum* Palatinum Cracouiensem præfecit. Arcem itaque obsessam fortiter oppugnarunt; sed quia in loco munitissimo sita erat, ideo incassum laborabant. Qua de causa dux exercitus obsidionem solnere suadebat; sed *Boleslaus* regius filius à proposito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriola circa arcem hyemis tempore imminente, erigere iussit, vt videretur arcem per hyemem oppugnare velle. Qua re conspecta, Pomerani obsessi ad *Boleslaum* cum muneribus supplices veniunt, se & sua ei offerentes, quos ille liberos dimittens arcem recuperat, prudentiaque sua omoia damna a Pomeranis illata resarcit, ad patremque cum ingenti præda ouans reuertitur.

De adolescentia Boleslai.

Anno 1103. ætatis vero eius decimo octauo post mortem *Wladislai Hermanni* patris regni gubernandi habenæ ipsi traduntur, quem statim bella Morauica & Bohemica exceperunt. Et vix Bohemicis sopitis, Pomeranica aggressus est. De eius autem pugnaci ingenio & animo strenuo scriptores multa traduot.

Bellicosum ingenium Boleslai.

Ex quibus *Guagninus* ad hunc modum: *Accidit autem, dum post insignem victoriam in festo dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebraret, recreationis gratia centum duntaxat equitibus cinctus venatum processit, vbi in tria millia Pomeranorum insidiantium incidit,* A *in quos ipse rex veluti leo rugiens primam impressionem fecit, tribusque interfectis, suos animosiores reddidit. Quidam vero Pomeranus in ipsum regem collimans equum sub eo transfixit, attamen à persequendis hostibus altero equo nacto haud destitit, donec multo cum labore a tam obstinata audacia vix retractus fuerit, victorque ad suos conniuantes profligatis hostibus redit.*

A. C. 1103.

De bello Germanico quod à Boleslao Krivoustio cum Henrico V. Imp. A. C. 1109. gestum esse prædicatur.

Nostri historici causam istius belli explicantes narrant, quod Poloni Hungaros hostes tuoc Imperatoris auxilio & commeatu iuuabant, militesque Bohemos ei obstrictos ad sua castra pelliciebant: sed hæc occasio belli potius dicenda est. Ipsam autem causam veram tam B funesti belli aliam fuisse rerum circumstantiæ deteguot: nimirum quod reges Poloniæ contra *Henricos* Imperatores in illis dissidiis cum Pontificibus Romanis non obscure fecisse videbantur. Vehementer igitur Imperatores tingebantur & Polonis indignabantur, quod tam cito, veluti obliti beneficii accepti ab *Othone tertio* Imperatore, qui hanc gentem regni titulo patrum eorum memoria insigniuerat, ad Pontificum partes transiissent, ab eisque ex eorum manibus restitutionem dignitatis regiæ tanquam à legitimis dispensatoribus tantorum honorum, duce *Wladislao Hermanno*, prætermissis & posthabitis Imperatoribus Romanis, mendicassent.

Causa cur Imperatores infensi Poloniæ Regno.

Mutius refutatur.

Propterea *H. Mutius* referens causas huius belli, primam narrat fuis- C se, quod tributum Imperatori debitum dare recusauerint, regemque sibi elegerint, ipsique coronam imposuerint. At Poloni vt ante dictum est, nulla vnquam tributa Imperatoribus pependerunt. Coronam etiam non ipsimet sibi, vt ait *Mutius*, sed *Otho* tertius eis imposuerat. Necessario igitur hæc intelligenda sunt de illa repetitione & recuperatione regiæ dignitatis, quam *Wladislaus Hermannus* magno sudore & sumptibus à *Gregorio septimo* Pontifice consecutus est. Exercebat igitur dolor status Germaniæ, sibi ius hoc & prærogatiuum quasi e manibus eripi & regium decus ab iis & adimi & restitui, quorum minime D intererat se huiusmodi rebus implicare. Hinc est quod post modum prædictus *Mutius* addit: *Qui*, inquit, *summus contemptus erat Imperatorum.* Virum autem hoc deliberato consilio fecerint Poloni, non est meum tanta de re iudicium ferre. Addam tamen deplorationem & querelas cuiusdam Germanici scriptoris neoterici, ex quo quilibet intelligere poterit, quam valde offensi fuerint & etiamnum sint Germani depositione eius amicitiæ, quam cum *Othone tertio* & gente Germanica ante 600. annos Poloni inieruot.

Causa dissidii inter Imperatores & Pontifices.

Eleuata est, inquit ille scriptor, *& in contemptum adducta apud vicinos reges autoritas Imperatorum, & incitati sunt hi, vt illis cum rabie Pontificum conflictantibus* pau-

A. C. 1103.

paulatim sese ab obedientia & veterum pactorum legibus subducerent, & ab Imperio auellerent, cui certis conditionibus ita paruerunt hactenus, vt annua tributa subiectionis testificanda causa pendere sint coacti. Hac tributa Imperatoribus detracta, & controuersias omnes inter vicinos reges, Pontifices ad se, tanquam supremum Christiani orbis iudicem, transtulerunt, quod non solum opum causa, sed multo magis autoritatis Romanis profuit & regibus libertatis nomine gratissimum. Imperare enim regibus Monarcha, & consensum atque coniunctas vires orbis Christiani augescenti potentia Pontificum opponere amplius non poterant. Addit postea: *Sed & regibus noui compedes & noua sunt vincula iniecta, qui quarentes, vt metu Imperatorum essent soluti, in grauiora pericula inciderunt. Nam & postea iidem reges commissi sunt cum Imperatoribus, & vt secum ipsi digladiarentur effectum est. Nam extenuata & eleuata Imperatorum autoritate, reges, cum non haberent quem reuererentur, autores fuerunt bellorum intestinorum. Sed & solutio hac Hierarchia elisit multoties conatus optimos Imperatorum, qui magno apparatu belli studebant infringere potentiam Turcorum, &c.* Sed digressiuncula hac omissa litteras *Henrici* ad *Boleslaum*, & *Boleslai* ad *Henricum* prius præfigemus, vt ex eis intelligi possit vera causa sequentis belli, ad quod describendum mox accedemus.

Controuersia inter Reges.

Literæ Henrici Cæsaris Glogouia ad regem Boleslaum missæ.

Henricus *Cæsar* Boleslao *Duci Poloniæ gratiam & salutem. Tanta probitate comperta meorum Principum consilio adquiesco, & trecentas marcas recipiens hinc pacifice remeabo, hoc nisi satis, sufficit ad honorem, si pacem simul haberemus & amorem. Si autem tibi placuerit hoc approbare in sede Cracouiensi, cito me poteris expectare.*

Ad hæc ita ei respondit Boleslaus:

Henrico *Cæsari* Boleslaus *Dux Polonorum. Pacem quidem, sed non in spe denariorum. Vestra quidem Cæsarea potestatis nutu consistit manere vel redire; sed apud me præ timore vel conditione nullum poteslis vilem obolum inuenire. Malo enim oram Poloniæ regni salua libertate perdere, quam semper pacifice cum infamia retinere.* Ex iis litteris apparet *Henricum* nouo exemplo & antea inaudito tributum à rege extorquere voluisse. Quod antequam concederet *Boleslaus*, extrema quæque pati paratum se declarat. Iam ad ipsum bellum explicandum veniam. *Henricus* ergo *Quintus* coniunctis viribus cum *Suatoplugo* rege Bohemiæ validissimas copias contra *Boleslaum* in Syllesiam duxit, Lubasaque ciuitate expugnata Glogouiam vrbem frustra acerrime oppugnauit magna suorum militum strage.

Pugna ad Glogouiam.

Boleslaus autem, cum ad eum expectata auxilia confluxissent, propius hostem accedit; nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus suis, faciebat, sed è latebris & insidiis hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alios quauis causa egressos per submissos milites excipiebat ac trucidabat. Sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat; excubias aut opprimebat aut è stationibus depellebat, nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuarie adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem se rursus persequi. Exurebat etiam circumiacentes villas; obsidebat itinera; sæpe reuertentibus prædam excutiebat. Celebre his rebus erat *Boleslai* nomen inter hostes, totaque castra laudes & virtutes eius compositis etiam ad id carminibus personabant. Angebatur Cæsar, eumque vndique vrgeretur, obsesso quam obsidenti similior erat. Tentata fuit per legatos pacificatio, sed Cæsarem præposteri affectus trahebant. Cum enim conditiones, quas Cæsar proponebat, vt indignas nostri auersarentur, ille, arca aperta, thesauros suos eis monstrabat, additis his verbis: *Hic*, inquit, *Polonos perdomabit*. Cui *Scarbicus* vnus ex Oratoribus regiis, notans iactantiam Cæsaris, respondit, annulo, quem in digito gestabat, in illum ipsum thesaurum proiecto: *Auro*, inquit, *adiiciam aurum.* Quo scommate Cæsar intellecto, gratias egit, inquiens lingua Germanica, Hab danck/quod significat Gratias ago. Vnde familiæ nomen *Habdanckorum* mansit, & insignia eorundem, quæ hanc figuram referunt, W, adhuc Hab danck à Polonis vocantur. Cum igitur Cæsar nec periculis, nec conditionibus iustis ad tranquilliora consilia perduci posset, *Boleslaus* instructa acie in diluculo ei occurrit, collatisque signis, impetum in eum facit. Committitur atrox pugna, quæ ab ortu Solis vsque ad horam pomeridianam durauit. Tandem, cuneo iuxta militarem scientiam instructo, eum latera Cæsarianorum inuasisset, subito solui eorum acies cœperunt. Dilabebantur demum cuncti, nequicquam eos Cæsare reuocante. Qua re animaduersa & ipse Imperator sibi consulens salutem quæsiuit, vno duntaxat seruo comitatus. Ita Poloni exultantes, & exuuiis interfectorum ditati, victoria ouantes receptui canunt. Fuit hæc pugna commissa in campis Vratislauiensibus miliare vnum ab ipsa vrbe; quem locum hactenus accolæ *Caninum campum* vocant, eo quod illhuc post cladem illam multitudo canum ad cadauera confluxerat; & longo tempore ob eorum rabiem vix prætereuntes tuti transire poterant. Rediit tandem *Henricus* ad mentem meliorem. Nam commissurus se itineri Romam versus *Boleslaum* demisse & perblande rogat, vt certis conditionibus, habita Imperatoriæ dignitatis ratione, animum suum ad pacem faciendam flectat. Conuentum est Bambergam; mutant animos

A. C. 1103.

Scarbicus.

Habdanes.

Caninus campus.

Expeditio Henrici in Italiam.

A. C. 1103.

mos hostiles; scribuntur conditiones pacis. Obseruabant tunc prudentiores in Cæsare, an post illa sæuissima bella & tonitrua irarum animus eius integre placatus esset, an signo aliquo animi dolorem testaretur, anque externa membra sensibus interioribus in eo obtemperarent; sed omnia integra reperta sunt, omnia sanata. Imperator enim prorsus amicum se *Boleslao* declarat; sororem suam *Adleidem* ipsi, filio vero eius filiam suam *Christinam* in matrimonium despondet. Ita post bellorum tumultus omnia læta esse, omnia serenascere cœperunt.

Finis belli matrimonium & auxilia exprimere.

Meminerant Russi paulo ante à Rege *Boleslao*, non sine maximo probro, stratagemate quodam plagiario *Laropelcum* ducem Haliciensem opera *Vlostonocii* Comitis Xiąznensis abreptum & ad regem vsque in Poloniam deductum. Igitur, vt par pari referrent artemque arte compensarent, sollicite quærebant. Mittunt igitur cum perblanda & verisimili narratione nuncium inuitatum regem, vt in Russiam quamprimum veniat reducturus restiturusque ad sedes suas principem Haliciensem, qui gratitudinis ergo pollicetur se deinceps in potestate eius permansurum. Additi sunt alii colores, quibus veluti fuco postulata sua, vt verissima viderentur, colorarunt. Rex *Boleslaus*, vt erat natura apertus & credulus, dictis fidem adhibet, aliquotque cohortibus stipatus venit ad condictum locum. Interea Russi obuiam procedunt tamquam congratulaturi honoris & officii causa. Interim regem cum eius comitatu circumfundunt & hostiliter inuadunt. Rex autem astutia Russorum animaduersa, milites suos, qui pauci erant, ad resistendum hosti fœdifrago facunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouiensis admonitione regia minime motus, cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex vero aliter fieri non posse videns, strenui militis & Imperatoris officium agit. Primo cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenue repressit & prostrauit. Viribus deinde resumptis cum validis Ruthenorum copiis manus acriter conseruit; iamque Ruthenorum acies inclinabantur, cum recentes copiæ auxiliares validiores, Polonos vndique circumdederunt viresq; eorum perfregerunt. Equus sub rege ipso ita confossus est, vt intestina ex eo profluxerint; alium tamen equum, qui ipsi aderant, suppeditant, sicque vix a suis non tam persuasus, quam compulsus, illæsus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum insidias, quam Palatini Cracouiensis perfidiam turpissimam execrans; cui rediens pelliceum leporinum & colum, id est instrumentum, quo mulieres fuso fila ducunt, linique fasciculum & restim misit, indicans eum lepori in fugiendo similem fuisse, & quod non dignus esset pro viro sed pro muliere haberi, resque muliebres non autem viriles tractare, suspendiumque, quod resti indicabat, esset commeritus. Palatinus itaque iste desperatione adactus, in campanili, vbi oratorium suum habuit, fune campanæ sese suspendit; cuius nomen ad posterorum dedecus vitandum in Chronicis reticetur. Attamen posteriores historici nomen eius inuestigarunt; vocatumque fuisse *Wsibor* scriptis iam patefecerunt.

Bellum cum Russis.

Credulitas Boleslai.

Fuga Palatini.

Quietem igitur nactus *Boleslaus* Basilicam Cracouiensem humilem etiamtum & neglectam in augustiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera eius adiunctis. Supellectilem quoque eius veste pretiosa, auroque & argento facto maiorem in modum auxit. Posthæc quamuis magnis in ornatum templorum & in alimenta sacerdorum, atque egenorum impendiis atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aspero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veste vtens, & cinere sese aspergens, ægrotorumque mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in *Sbigneum* fratrem facinus sedulo expiaret, aliisque satisfaceret, tamen ipse sibi minime satisfaciebat, nisi & laborem longæ & molestæ peregrinationis voto conceptæ adiiceret. Itaque solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua gustandis, cilicium indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad *Ægidii* tutelaris diui sui sepulchrum peregrinationem priuati hominis habitu suscepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus confecit; nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, nullum denique sacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatem & munificentiam suam in eum declararet. Quindecim dies apud diui sepulchrum ieiuniis & supplicationibus vacans commoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, vere proximo in Hungariam ad diui *Stephani* sepulchrum alteram peregrinationem ex eodem voto instituit, eaque religiose & pedestri item itinere peracta, & quidem non sine molestia, propterea quod splendide & supra modum honorifice contra animi sui sententiam à *Stephano* rege, genero suo, & à prioribus Hungaris acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam eiusdem voti exoluendi causa adiit, vt videret diui *Alberti* reliquias, quas paulo ante *Iacobi* Archiepiscopi opera in propatulum prolatas è latebris sciuerat. Nam diu post captum & vastatum à Bohemis id oppidum, paucis rei consciis, delituerant. Adhæc octoginta pondo auri & multas gemmas in vrnam eiusdem diui tunc simul contulit.

Liberalitas Boleslai erga ecclesias.

Signa pœnitentiæ.

D. Ægidius pro patrono habetur.

Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officii causa vndique conuenerant, & quatuor filiis astantibus de concordia apud eos verba fecit, partitusque omnia, sua

Moriturus ecquonam modo dispo- fuerit domi

A. C. 1103. omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes *Wladislaum* natu maximum constituit, cæteros eius autoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiore anno natus erat, prætericrat. Id proceres eum obliuione fecisse existimabant. Itaque admonent, vt ne illum exortem patrimonii relinquat. Respondit princeps; Iam illi quoque portionem suam esse designatam. Admirantibus cunctis, *non aduertitis*, inquit, *in curru inter quatuor rotas quintam esse partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem a rotis sustentatur atque portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisque suo tempore succedet.* Diuinitusne id, quod futurum erat, præsciuerit, an vt solent homines instante morte alienati mente diuinare, an vero discerpere in plures principatum voluerit, dicere non habemus. Nec ita multo post sacris Christianorum mysteriis rite procuratus vita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio, cum regnasset post patrem annos triginta sex, vixisset quinquaginta tres. Funere Ploscum solenni pompa elatus est, & iuxta patrem sepulcro conditus.

Kriuoustius in Ploscotumulatus.

De habitudine corporis eius.

Fuit autem *Boleslaus* hic habitudine corporis satis firma, vegeta & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri. Osei carbunculus ab ineunte adolescentia distorserat, atque inde *Kriuousti* cognomentum habuit. Animo vero excelso fuit, & periculorum contemptore; iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremum exitii causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cum in omnes, tum præsertim in eos, qui in re militari præstabant, promptus: modestia & clementia singulari, laudis & gloriæ cupidus, pacis artium non expers, verum belli studiis longe præstantior: ad quæ a teneris, quod aiunt, vnguiculis toto animo ferebatur. Itaque omne fere sui regni tempus bella gerendo exegit, miles strenus & audax, dux prouidus, solers, animosus, & felix.

Addo res notatu digniores exterarum gentium, quæ incurrunt in eius seculum. Lotarius Imperator eodem anno est mortuus aut certe vno tantum anno anteuenit *Boleslaum*. Eodem tempore *Calo Ioannes* orientis Imperator memorabili exitu vitam finiuit, manu in venatione ad digitum minimum venenatæ sagittæ illapsu leuiter læsa, quam vna cum aliis aper ab eo sauciatus subito insultu pharetra excusserat; ex læsa parte veneno celeriter in omnes corporis partes discurrente. Vir hic eximius fuit, qui aliquo modo Græcorum nomen instaurauit, & celebrius reddidit, Tartaros, qui hac ætate Europam vastabant, submouit, Hunnos ad Istri & Saui confluentem profligauit. Locus ille Francis etiam fatalis fuit, eos enim Hungari ibidem deleuerant vnde Φραγκοχώριον in historiis, ob Francos in eo profligatos is locus dicitur. Eiusdem *Boleslai* temporibus *Suatopelcus* Monarcha Russorum Kiouiensium, socer *Boleslai* mortuus est anno 1112. Multas & præclaras victorias per id tempus Russi ex Polouuciis, qui Gothorum reliquiæ esse censentur, reportarunt. Sed omnium nobilissima illa prima censetur, in qua ad viginti duces Polouutiorum interfecti sunt. Accidit autem hoc anno Christi 1103.

Calo Ioannes Imperator.

A. C. 1103. *Phrancochorion.*

Eiusdem regis nobilissimi temporibus non minus claræ, quam nobiles gentes in Polonia effloruerunt. *Labeciorum*, qui pro insigni cycnum gestabant, ob fidem & summam animi propensionem erga Poloniam & Poloniæ reges, cum ipsi essent origine Dani. De his lege latius in historicis Polonicis. Secunda stirps, quæ honoribus est aucta, fuit *Habdanckorum*, ob legationem ad *Henricum* Imperatorem, quam cum summa cum dexteritate & gloria nominis Polonici eius stirpis princeps obiuit. Tertia ea est, quæ vocatur *Woyna* ob bellicam virtutem, quod regem *Boleslaum* a Russis circumseptum cum summo discrimine vitæ suæ plane e faucibus hostium liberauit. De qua re est superius annotatum. Insigne huius gentis est compositum ex cruce & ansa aheni.

Tres gentes nobilitata hoc tempore.

In huius tempora incidit *Henrici quinti* ingressus Romam, vbi veniens duos Pontifices vi cepit, & cum Cardinalibus sede deiecit. Sed tandem excommunicatus, cum fulminis vim sustinere amplius non posset, oneri succubuit. Iura enim Romanis remittit, & patrimonium sancti *Petri* concedit, vt *Carolus Sigonius* in sua historia refert. Adhæc iurat Pontifici idem Imperator, vitam, membra, honorem, regalia sancti Petri tueri. Hæc cum Vormatiæ in magna hominum frequentia publicata essent 1122. Anno, Nono Calendas Octobris, magnus applausus consequutus est in plebe ob spem futuræ tranquillitatis. Sed episcopi valde territi erant. Timebant enim, ne qui per baculum & annulum inuestiti erant, beneficiis priuarentur.

De cessione iuris Imperatorii ab Henrico quinto.

Hunc casum scriptor historiæ Germanicæ istis verbis deplorat: *Ita ergo constituta sancitaque a Carolo Magno iura Imperatorum, & annos trecentos conseruata ac defensa, seditio domesticorum & Pontificum conspiratio vno momento elisit & euertit*, &c. Alius etiam Germanicus scriptor *Ioannes Leunclaius* de bello Moschouitico scribens inuehitur in Pontifices, vocaos eos non sacros, sed execrandos, quod æmulatione laborantes paulatim tum temporis reges & maxime Poloniæ regem ab obedientia Imperii abduxerint: vt ita eos obedientiæ suæ subiicerent, conditionibusque quibusdam iuris sui facerent, legibus certis circumscribendo.

Hic

Hic quinquaginta pugnauit prælia, signis
Collatis, casu non variante fidem.
Pugnauit quoties toties & vicit eorum
Nomina, quos vicit quod breue claudat opus.
Cæsaris Henrici magnas fudisse cohortes
Sat sibi, deessent cætera, laudis erat.
Mœrore interiit, quod prorsus inermis ab hoste
Fœdifrago victus fraude doloque semel.
I modo, Pompeii numera mihi Roma triumphos,
Nos Boleslai prælia, maior vter?
Pompeium Cæsar bello prostrauit aperto:
Fraus potuit nostrum vincere sola ducem.

CAPVT XI.

Wladislaus & Boleslaus Crispus.

Anno ab orbe condito 5101.
Anno à Christo 1140.

A.C. 1140. BOlesLaus cum quinque filios reliquisset vni ex eis *Wladislao* regnum cessit. Verum is, cum sibi arrogantius in reliquos fratres sumeret imperium, pecuniamque eorum subditis imperasset, & mel, oua, anseres, & triticum eos ad sua granaria deferre cogeret, nec se a quoquam ac ne Senatoribus quidem a suo instituto deduci pateretur, vna cum vxore Christina motos est regno, cumque aliquantulum restitisset Senatusque consultum spreuisset, profligatus mox in perpetuum abiit exilium. Egit posthæc apud *Conradum* Imperatorem, egit & apud *Barbarossam*, vt quam sibi illatam putabat, vlciscerentur iniuriam, regiæque sedi ipsum restituerent. Sed oblata capita accusationis facile, qui successerat, *Boleslaus* diluit, & Imperatoribus satisfecit. Fuit postea regnum Polonorum tranquillius vsque ad annum 1171. Iam quæ domi & foris euenerunt, dum isti fratres regni gubernacula tenebant, non abs re fuerit paucis consignare. Istis temporibus inctebuit & inclaruit fama illius in toto orbe terrarum celeberrimæ expeditionis, quæ vocabatur: *Pro recuperatione terra sancta.* Qua fama excitatus *Henricus* Dux Sedomitiensium frater regis *Boleslai*, etiam ipse se Germanicis & Gallicis Argonautis illis adiunxit, excitatusque & expergefactus paternis virtutibus vna cum eis ire perrexit. Hunc secutus est quoque vir magni nominis *Iaxa* de Gente Gryfiorum, qui postea principatu Pomeraniæ potiti sunt. Qui cum in bello strenuum militem se præbuisset, domum quoque reuersus non minorem laudem pietatis & moderationis meruit. Ne vero nudis verbis, qualis esset, ostenderet, etiam rebus ipsis id testatum fecit. Duo cœnobia erexit alterum Miechouiæ, cuius oppidi situs persimillimus Hierosolymitano prædicatur alterum Andreiouiæ, iu-

Wladislaus motus regno.

Expeditio pro terra sancta.

Iaxa.

re quidem suo gloriari possunt Germani & Galli ob recuperatam terram sanctam, sed A non soli. Aderant ibi & nostri, qui pars magna laborum fuerunt: Proinde suis meritis fraudari non debent. Hos autem conatus Christianorum adiuuit etiam *Boleslai Proceri* virtus, qui etiam *Fridericum Barbarossam* Imperatorem cum alias, tum circa oppugnationem Mediolanensem sub signis eius militando non mediocriter adiuuit. Laudatur *Friderici* ipsius factum, quod armatus & equo insidens flumen ad Mediulanum traiecerit, meruitque ob id ἐπιφανής vocari. Laudetur, inquam, *Fridericus*. Sed & *Boleslai Proceri* factum non est dissimulandum. Nam cum eques quispiam vasto corpore, gigantea mole, prodiens vrbe Mediolano identidem B Cæsarianos ad singulare certamen vociferans, contumeliosis verbis prouocaret, & cuncti propriæ cuti, vt dicitur, cauendo, post principia starent: ipse non ferens totius exercitus ignominiam, inconsulto licet Imperatore, prouocatorem aggreditur, in oculisque cunctorum, qui ab vtraque parte spectatum prodierant, vt euentum duelli viderent, equo deiecit, desiliensque confestim obtruncauit. Redit tandem ad suos spoliis, quæ hosti detraxerat, sibi impositis, & ab omnibus cum summa gratulatione & applausu, vt fieri solet in tali casu, excipitur, vniuerso exercitu *Boleslai* virtutem ad sidera efferente. Quo quidem eius heroico facto Cæsar ita fuit dele- C ctatus, vt eum *Torquato* illi Romano, qui primus hoc nomen inuenit, perblande compellans comparauerit. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & cum alia documenta suæ beneuolentiæ erga eum dedit, tum in restitutionem eius, reconciliationemque cum fratribus, maiore studio, confecto Mediolanensi bello, incubuit. *Et quando egressus syluis vicina coegi*, vt Poeta inquit. *Petri* quoque *Dunini* probitas & calamitas, simul, quam expertus est, fortuna aduersa, commemorandæ essent, *Verneri* etiam Episcopi Plocensis mors miraculis quibusdam insignis enarranda esset, nisi leges breuitatis, quas mihi ipsi semel imposui, D transilire nollem. De Syllesiæ etiam nomine cum alii hic loci inquirant, mihi quoque aliquid dicendum esset, nisi superius iam hoc præstitissem. Addam tamen hic annotatiunculam quandam ex Chronico Wratislauiensi, quam cum ibi hospes essem, in summo templo inueneram descripseramque. *Valterus*, inquit, *nonus Episcopus Wratislauiensis, ordinatus est anno Domini 1148 & tempore huius Episcopi Poloniæ Canonici, & sacerdotes habuerunt vxores legitimas. Et facti sunt generi & soceri nobilium. Et erat magna inter clerum & nobiles concordia. Tempore dicti Episcopi ædificata est murata ecclesia sancti Iohannis Wratislauiæ.* Hæc ad verbum bona fide descripta sunt.

A.C. 1140.

Boleslai Proceri virtus ad Mediolanum.

Vernerus Plocensis Episcopus.

Status Ecclesiæ sub hoc rege.

A. C. 1140.

De regno Bohemorum sub annum 1154.

Fridericus Barbarossa, pace facta cum Polonis, anno sequenti expeditionem in Italiam persequutus est (vbi cum *Alexandro tertio* A Pontifice, quid negotii Venetiis habuerit, passim tradunt autores) Bohemorum & Polonorum auxiliis adiutus. Ratisbonæ autem in ipso procinctu *Wladislao* Bohemorum Principi regium diadema imposuit, & pro nigra aquila, leonem album duplicata cauda, vt posthac hæc insignia eius essent, dedit. Erant antea Reges Bohemi coronati, sed a Pontifice. Innouatio autem coronationis & insignium mutatio respiciebat eo, vt Pontificibus adimeretur ius coronandi Reges. Id enim sibi proprium vendicabant Imperatores, & hæc fuit non postrema causa belli & dissidiorum inter Pontificem *Alexandrum* & Imperatorem. In hæc tempora incidit illud B bellum atrox in Bauaria & expugnatio oppidi *Vairberg*, vbi cum Imperator *Fridericus* edixisset, vt *Velphus* cæterique equestris ordinis viri vincti in custodiam traderentur, oppidum a militibus diriperetur, ciues vitam ac libertatem redimerent: tunc mulieres quæ fuerunt in vrbe, antequam portæ aperirentur, petiuerunt vt sibi saluis abire liceret, portantibus de suis rebus quantum vnaquæque posset, quod cum a generosi animi victore facile impetrassent, capiunt consilium pium & memorabile. Nam cum hostes aurum eas ac gemmas mundumque muliebrem, aut pecuniæ aliquid secum ablaturas putarent, ille omnibus his rebus militum prædæ relictis, ma- C ritos suos in humeros sublatos, & paruos liberos in sinu atque amplexu tenentes, vrbe asportarunt. Imperator ingeniosa pietate mulierum mirifice delectatus, omnibus non uiuio exceptis, clementer ignouit.

Mulieres maritos ex vrbe portantes.

De transitu *Conradi* Imperatoris per Poloniam, cum exercitum duceret in Asiam pro recuperatione terræ sanctæ, ex Miechouienss: *Boleslaus Crispus* cum Germanis *Mieczlao* & *Henrico*, in metis ei personaliter occurrentes, cum magna veneratione præfatum Romanorum regem & ipsius exercitum per Poloniam conducentes, omnes sumptus & expensas liberaliter tribuerunt, pontes & passagia refecerunt, ad extremumque Constantinopolim versus deduxerunt. *Henricus* autem vnus ex filiis illis *Krzuoustii*, Dux Sedomiriensis & Lublinensis, refutatis nuptiis, quoniam cælibem vitam elegerat, cum voluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu ad tuendam terram sanctam (quoniam illa tempestate a regibus Christianis ipsius quærebatur recuperatio) profectus est. In profectionis articulo, ecclesiam parochialem in villa *Sagosc*, ad fluuium *Nida* cum bona dote fundando, & terras Sedomiriensem & Lublinensem *Boleslao Crispo* ad gubernandum commendat, postque vnius anni lapsum, sospes in patriam rediit, militibus suis nonnullis morte & periculis absumptis, Ducibus Poloniæ ali-

Antiquitas humanitas maxima in regibus Poloniæ.

quot annos tranquille & sine bellis vitam agentibus.

A. C. 1140.

Fuit *Emanuel* affinis *Conradi*, propterea fiduciaamicitiæ securius se, transmisso Hellesponto, Asiæ commisit. At ille insigni perfidia, pene grauius hostibus ipsis afflixit eius exercitum, ferro, fraude, ad extremum & veneno copias eios populatus est. Magnam enim partem militum eius perdidit, submissis panibus, qui parati erant ex farina, cui gypsi renuisi mus puluis commistus erat. Sed hanc perfidiam *Rogerius* Siciliæ Rex cito vltus est, Corcyra, Ætolia, Acarnania, Corintho, Acrocorintho, aliisque locis ac prouinciis *Emanuelem* exuendo. Postea classem regiæ vrbi admouit, & impetu in eam facto, suburbia flammis iniectis exussit. Ægre sese cum B Imperii titulo intra mœnia Imperatore conseruante, quin & ipse non ita multo post fatis concessit, cum attigisset annom tricesimum octauum Imperii sui. Imperii finem hoc versu prædictum ei tradunt.

Quo pacto Emanuel Comnenus Imperator orientis Conradum Imperatorem occidentis cum toto exercitu Christianorum hospitio exceperit.

ἀλλ᾽ ὑστάτη σε κερδαίνει λαβὴ λόγυ, quem versum ego sic verterem:

Verum rapit te nominis pars vltima.

Postremæ enim literæ nominis Εμανουὴλ Græcis triginta octo significant. Multa de curiositate eius naturæ disserunt historici. Cum enim ingenio valeret & eloquentia, delectabatur monstrosis opinionibus, & ostentatione ingenii, in disputationum conflictibus. *Conrado* mortuo, *Fridericus Barbarossa* Im- C perator in Poloniam est ingressus, vt ita subsidiaria auxilia a *Boleslao* extorqueret. Quia vero videbant Poloni institutum *Friderici* esse honestum, nequaquam difficiles se in ea re præbuerunt. Statim enim *Boleslaus*, dictus procerae staturæ, qui filius *Wladislai* maioris natu erat, se ei adiunxit & præclarum illud virtutis suæ specimen, quod ante commemorauimus, in exercitu ipsius apud Mediolanum edidit, exercitu *Boleslai* virtutem ad sidera efferente.

Emanuelis nomen.

1161. Bellum Vandalicum cum Danis, in quo *Henricus Leo* Danis auxilio fuit. *Crantzius* quinto & octauo capite.

1165. Item Vandalicum bellum cum Da- D nis renouatur. Belli Vandalici cum Danis meminit etiam *Cromerus*.

CAPVT XIII.

Miecislaus Senex.

Anno ab orbe condito 5076.
Anno Christi 1174.

Senatus cunctique ordines cum persoluissent iusta *Boleslao Crispo* ad *Miecislaum* regnum deferunt, partim eam ob causam quod maior natu esset, partim quod morum peculiari quadam grauitate apud eos commendabilis erat. Sed his iudicium senatus & opinionem cito fefellit. Nam grauitas morum, quæ præter ætatem in adolescentibus elucere videtur, sensim in tyrannidem vt plurimum degenerare vertique solet. Hoc verum

A. C. 1174.

Miecislaus spem fefellit.

A. C. 1174.

rum esse exemplo quoque *Miecislai* experientia docuit. Nam cum omnia sibi permitteret, monentes contemneret, & omnia pro libidine agere cœpisset, redargutus est priuatim a *Gedeone* Archiepiscopo. Sed illa admonitione deterior factus, in vitia Reipub. noxia indies magis ruebat. Proinde cum priuatis admonitionibus nihil profecisset, publice etiam expostulare cum eo aggressus est *Gedeon*, assistentibus & gestu annuentibus cæteris. Modeste is quidem, vt is, qui quomodo erga reges sese gerere cum regibus agere deceat, probe nouerat, sed tamen non absque aculeis. Materiam orationis ei subministrauit occasio mulieris cuiusdam, quæ contra priuignum coram Rege querelas protulerat. Aderat enim tunc forte *Gedeon*, & exemplo Prophetæ *Nazan*, qui ficta narratione de oue erepta, *Dauidem* criminis conuicerat: ipse quoque vt sase Rex agnosceret, & resipisceret, efficere est conatus. At meliore euentu *Natan* id confecit. Is enim effecit, vt *Dau'd* pœnitentiam seriam ageret. Sed *Miecislaus* nullum fructum receptæ admonitionis edidit: imo in vetita magis ruebat, negataque concupiscebat. Itaque cum neque priuatis, neque publicis admonitionibus quicquam profecissent, lege *Traiani* Imperatoris ●ntra eum agunt. Electus hic ad imperium strictum gladium Romanis porrexerat, vt si male imperasset, eo contra ipsum vterentur. Et iurisconsulti quidem illam legem magis castrensem esse volunt, vbi dux in tyrannidem ita notoriam prolaberetur, vt res nec probatione nec vllo teste indigeret. Nam in castris in puniendis admissis comperendinationes locum non habent. Vtut tamen se res habet, exponaturque lex vt lubet, certe Senatus amplissimus regni huius satis prudenter & longanimiter se gessit erga Principem suum, præeunte Archiepicopo *Gedeone*. Quamquam postmodum cum seditiones & bella ciuilia metuerent, & admonitionibus nihil plane profici viderent, ad consilia acerbiora eos decurrere necesse fuit: *Miecislaum* igitur regem summo magistratu mouent, & *Cazimirum* Sędomiriensem fratrem iuniorem, licet inuitum, & moras nectentem in locum eius surrogant, ac per *Stephanum* Palatinum Cracouiensem regem nominant. Ita *Miecislaus* cum vniuersum negotium proteruia sua coniuncta cum ferocia corrupisset, regno priuatus est. Libertas hæc senatus Polonici prudentia temperata, eo magis est laudanda, quod adhuc sub illa seruitute viuentes, cum auenam pendere regi, & gallos gallinaceos, ouaque apportare annuatim cogebantur, aperte tamen se pro Repub. opponere non reformitauerint, maxime cum nullum aliud remedium eis restaret, contra hominem obfirmato animo in præceps ruentem. Diligentissime tamen cauendum est ea in re, nequid nimis. Extremum enim hoc debet esse remedium.

Lex Traiani Imperatoris fueritne castrensis & an tenenda.

Nominatio regis noui perquem.

CAPVT XIV.

Cazimirus Secundus.

Anno a condito orbe 5140.
Anno Christi 1178.

A. C. 1178.

CAzimirus, fratre exautorato, nequicquam exterorum auxilia implorante, rerum potitur. Defectio autem a *Miecislao*, qua magistratu supremo summotus, & ex rege extorris factus fuit, a filio maiore natu *Othone* initium sumpsit. Labentibus enim rebus parentis, *Otho*, ne sibi deesse videretur, inuaserat in possessiones patris, maioremque Poloniam occupauerat. Vtque tutius ei sic esse liceret, missis ad *Cazimirum* legatis, se fore in potestate eius & deinceps imperata facturum promittit. Obtinuit a patruo rege id quod optabat, maiorisque Poloniæ principatum adipiscitur, Gnesna excepta, quam ad retinendam amplitudinem nominis, autoritatemque tuendam, vt pote priscorum regum domicillum antiquius & augustius, sibi vtilem fore iudicabat. *Othonis* exemplum Pomerani secuti, similiter se *Cazimiro* dedunt, quos in fidem & clientelam recepit, eisque *Boguslaum* de gente Gryfiorum præficit, cuius opibus & clientelis posteri confisi, excusso iugo nomen sibi principis vsurpauerunt, cum antea præfecturæ nomine tantum imperitarent. Nunc pro clientibus regum Poloniæ aliqua ex parte se gerunt, tantum ratione Bitouiæ arcis & Lauemburgi. Conatus est *Miecislaus* recuperare priores fortunas, & regi *Cazimiro* magna ex parte persuadet. Iamque aliquoties in frequenti senatu mentio horum facta fuit, instinctu *Cazimiri*, sed nullo profectu. Ipse demum Rex cum acrius intercederet pro eo, oratio eius a senatu non obscuro murmure excepta fuit. Cum ergo aperte nihil profecisset, clam ei per internuncios indicat, se non aduersaturum, si aliquomodo saltem se posset insinuare absque magno rerum tumultu. Nec moratur ille, primoque Posnaniam paucis post diebus ipsam Gnesnam intercipit. Interea *Cazimirus* de legibus quibusdam, quæ abrogandis quibusdam moribus barbaris seruiebant, ad Senatum & ordines rogationem facit. Quam rogationem cuncti ratam faciunt, vtque in maiore autoritate leges illæ haberentur & retinerentur firmius, etiam a Pontifice summo *Alexandro* illo, qui *Barbarossæ* Cæsaris Venetiis ceruicem pede pressit, eas comprobari petit & impetrat. Commemorantur hic *Cazimiri* victoriæ de Russis partæ. Expugnauerat tum is Chelmensem Belsensemque & Brestensem, Droiciensemq; tractum, & in prouincias redegerat. Primus hic Russis talionem reddidit pro illa perfidia, qua vsi sunt erga *Boleslaum Kriuoustium*, cum eius exercitum toties victorem non virtute, sed fraude vltimo dissipassent. Hæc apud *Vincentium Cadlubkum* eius synchro-

Otho filius Miecislai defectionis principium capit.

Boguslaus Gryfius, non a rege tantum, sed a regno deficit.

Lauemburgum & Bitouia.

Cazimirus non syncere agit cum Senatu.

Statuta regni Pontifici confirmanda offeruntur.

A. C. 1178. num, nam ei a commentariis fuit, latius reperies. Sicut enim *Polybius Scipionem*, *Procopius Bellisarium*, sic *Cazimirus secundus Cadlubkum* voluit esse rerum a se gestarum, a commentariis. In hæc fere tempora incidit expeditio *Barbarossæ*, quam susceperat Hierosolymam, ad vindicandam terram sanctam. Nam hæc causa, huic instituto prætexebatur. Sed qui intimos eorum sensus explicare poterant, aliam occultiorem huic rei subesse obseruabant: nimirum regnum & prolationem regni & imperii, videlicet vt Cæsar & Pontifex Romanus recuperata Hierosolyma, in Asia non modo occidentis, sed etiam orientis deinceps reuera vocaretur hic Pontifex, ille vero Monarcha. Nec amplius duo Imperatores, sed vnus, non quatuor patriarchæ, sed vnus & summus Pontifex diceretur, cui vtrumque imperium pareret. Et hæc est causa cur Græci Imperatores aduersabantur huic expeditioni. Non quod nollent barbaros a Christianis quam longissime arceri, sed quod defendenda Hierosolyma se per latus peti, sibique ipsis pericula creari ægerrime ferebant. Hinc est quod aliquando Gallos, & Germanos, Italosque cruce signatos orientem petentes, vi & armis adoriebantur, quod gypso farinæ immiscebant, fontes veneno intoxicabant, vt si videlicet aperto Marte non possent, occulte tamen eorum quam maxime institutum impedirent. Nostri tamen Poloni syncere Christianos in eo consilio adiutos cupiebant. Nam eodem tempore imperata pecunia, ex decimis colligebatur, mittebanturque subsidia. Sed quod nostri pio consilio factitabant, instar eleemosynæ liberrimæ ad eum vsum pecuniam contribuentes, hoc illi & eorum scriptores sinistre interpretati sunt. Affirmant enim, tum Polonos ex pacto tributum Imperatori solitos fuisse pendere. Quasi vero Princeps felicissimus *Cazimirus*, qui aliis tributa imponere solebat, tributum sibi imponi passus fuisset. Vixit *Cazimirus* annos quinquaginta sex, regnauit septemdecim. Post illa bella reliquum vitæ tempus legibus, & emendandis ciuium moribus insumpsit. Fueruntque isti *Cazimiri*, & ille primus, & hic posterior principes salutares Reipub. & homines frugi. Testantur hoc bella vtriusque & opera pietatis, quæ dum viuerent, erga indigos exercuerunt.

Expeditionis pro Hierosolyma recuperanda aliquot causa.

An Polonia ex necessitate subsidia Christianis Imperatoribus mittebat.

An. 1181. *Alexius Comnenus alter* orientis imperio præerat, sed hunc *Andronicus* patris frater patruelis oppressit, cum vix annum attigisset decimum quintum, neruo arcus gutture eliso immaniter strangulans, impositumque arcæ plumbeæ in mare demersit, acclamantibus cædis sociis illud Homericum: *Imperitare malum multos, rex vnicus esto.* Vltus est autem Deus breui tantum scelus atque iniuriam *Alexio* illatam. Nam a *Wilhelmo* Siciliæ rege vindicante iniustam cædem prælio victus est *Andronicus*. Et cum ob immanem sæuitiam publico flagraret odio, dum fugam parat, a multitudine comprehensus est, abscissaque altera manu & oculo effosso camelo insidens, facie ad caudam versa, per vrbem circumductus, vulgique vncis & harpagonibus, frustulatim concerptus fuit. Ita pœnas dedit parricidii. Hæc euenerunt quinto fere anno regni *Cazimiri*.

Supplicium per neruum arcus Andronici Comneni tyrannis.

A. C. 1178.

De Pontificii legati aduentu in Poloniam ex Miechouiensi, lib. 3. cap. 4. Anno 1189. *Iohannes* Cardinalis cognominatus *Malabranka, a Clemente* Papa tertio missus, in Poloniam venit. Et habita synodo Cracouiæ propter reformationem cleri, tam Episcopis, quam vniuerso clero pro recuperatione terræ sanctæ decimam imposuit.

Malabranka Legatus Pontificis.

Friderico primo Imperatore in Asia pro recuperanda terra sancta bellum gerente, & Ptolemaidem obsidente, ciues Lubecenses & Bremenses multa pietatis officia præstiterunt militibus, qui aut telis icti, aut alia ratione vulnerati ab hostibus erant, aut relicti a sociis in castris oberrabant. Horum enim opera isti sub papilionibus ex velis nauium in terra expansis, reficiebantur ac recreabantur. Accidit vero vt Imperator *Fridericus* deambulans per castra hanc eorum beneficentiam cum pietate coniunctam videret, qui collaudata eorum virtute, suspiriis ex imo corde ductis, dixisse fertur. *Ciues hi beneficentia & pietate omnes principes, qui adsunt, longe superant. Hoc enim officium erat omnium, qui alios facultatibus antecellunt.* Arreptaque inde occasione rem totam ad comitia castrensia desert. Fuitque autor, vt ordo Germanorum militum ex nobili prosapia electorum institueretur, quorum officium inprimis esset curam pauperum in terra sancta existentium gerere. Erant tunc confirmati Templariorum & Ioannitarum ordines. Ex horum institutis medium quiddam eligitur, vt esset norma addicentium sese huic regulæ. Placet hoc cunctis Imperatoris consilium, conceditur que eis ex regis largitione domus hospitalis Hierosolymis. Effectumque est, vt Pontifex *Celestinus tertius*, qui nuper Pontificatum inierat, hoc institutum ordinis huius confirmaret, qui dedit eis vestem albam, nigra cruce insignitam, vt dignoscerentur. Concessit etiam eis facultatem creandorum equitum Auratorum, vt vocant, qua autoritate ipsis quodammodo regibus sunt comparati. Hi quomodo in Prussiam fuerint delati, quidue negotii cum nostris gentibus habuerint, suis locis annotabimus. *Georgius* etiam *Sabinus* mihi quondam coniunctissimus iis de rebus aliquid conscripsit. Hic autem ordo institutus est anno quarto ante mortem *Cazimiri Iusti* regis Polonorum.

De origine Cruciferorum ordinis Teutonici

Cazimirus vt milites ad prælium ineundum

Modus in-

A. C. 1178. dum incitaret, commemorat breuiter ante paucos annos, in iisdem locis ad Haliciam cæsos milites patris *Kriuoustii* non virtute, sed dolo A ac proditione, quibus vt perfidiosorum hostium sanguine parentare velint, hortatur & monet. His animatos verbis in aciem educit, & sinistro cornui Palatinum Cracouiensem præficit, ipse vero dextrum administrandum suscipit. Nec mora, signo dato, pugnandi potestatem facit. Explicant & Rusii suas acies, concurritur infestis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittariis, nec iam satis suos seruabant ordines. Ibi *Casimirus* re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit. Atque adeo ipsemet, vt scribit *Vincentius*, magno suæ vitæ periculo succurrit, & inclinatam aciem vix restituit. Reprimuntur ergo feroces Russi, & B mox, commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis & trepidantibus, & cohortati sese mutuo in fugam eos coniiciunt. Quo animaduerso, cæteri, qui dextrum cornu nostrum adhuc sustinebant, terga vertunt & ipsi. Persequuntur nostri, maiorem longe in fugientibus, quam dudum in resistentibus stragem edunt, permultos viuos capiunt, duces hostium commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri castra opulenta diripiunt. Halicienses mox deditionem fecere. *Casimirus* autem magnam rationem habuit expeditionis Hierosolymitanæ, nec fumo iure est vsus contra suos hostes Hungaros ad C Haliciam, sic enim *Platina* in *Clemente tertio*: *Poloniæ autem rex saluti Christianorum consulens, Hungaris pacem dedit, quo omnibus facilius proficisci ad tantam expeditionem liceret.*

De morte Casimiri ex Cromero. Ad quartum nonas Maii anniuersaria diui Floriani celebrabantur. Ibi *Casimirus* totum eum diem rei diuinæ in æde diui & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temere eos lusibus & conuiuiis contaminabat. In sequenti die grande conuiuium instruxit, proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis atque periculis inter D se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animæ, atque cœlitum beatitudine non inepte in medium protulit. Erat enim ab ineunte ætate non pessime educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subito concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitusne morbus eum inuaserit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum fuit.

Conclusio. Habent apud scriptores suas laudes *Chobrius* & *Kriuoustius* reges Poloniæ; sed *Casimirus* secundus, etiamsi laudatur, tamen cur non ita alacriter commendetur a nostris historicis, valde miror. Pomeranos siquidem hic in ordinem redegit, Podlasios domuit, Prutenos A. C. 1178. gloriose subegit, Russos potenter bis debellauit. Cum his quatuor hostibus illi duo bellatores cruenta bella gesserunt; non tamen eorum maxillis fræna ita iniecerunt, vt rebellare postea non possent, quod omnino præstitit hic iustus, hic pius princeps, exteris admirabilis, suis reuerenter amandus. Et, si *Kriuoustium* cum *Casimiro*, patrem cum filio componere licet, *Kriuoustium* compararem *Iulio Cæsari*, vi & robore militari conspicuo, *Casimirum* vero Cæsari *Augusto* conferre possem. Hic enim forsan natura non fuit bellator, sicuti & de *Augusto* referunt; sed tamen fortuna vbique a partibus eius stetit. De hoc enim propriè dici potest, quod solus suo æuo post illas victorias celebres, cum finitimis pace firmata & longa quiete stabilita, Iani templum occluserit.

CAPVT XV.

Lescus Albus.

Anno ab orbe condito	5157.
Anno à Christo.	1195.

POloni meritorum *Casimiri* patris memores, *Lescum* eligunt in regem. Aderat A. C. 1195. quidem *Miescus* senex, aderant SYLLESII, & Opolienses duces, qui iure quodam suo ad principatum adspirabant. Sed tantus amor paterni regis tunc cunctos tenebat Polonos, vt non dicam Germanum aut Italum, sed ne Syllesium quidem, ac ne que *Miesconem* ex maiori Polonia vellent eligere. Cunctorum enim tum persuasio hæc occupauerat animos, nequaquam ex re atque dignitate Cracouiensis & Sedomiriensis conuentus fore aliunde sibi principem accersere. Licet autem lex naturæ atque etiam diuina suadeat, ex sua gente eligendum principem, tamen exemplo hoc demonstratum est, electionem domesticorum regum ciuilia bella facile concomitari, maxime si candidati complures sint, qui æquum ius suæ ambitioni prætexentes per factiones & inconcessa media rem agant. Cum enim audiuisset *Miesco*, se neglectum esse, statim accurrit, corrogatoque vndique exercitu, ita atrox ciuile bellum & mox prælium ad Mozganam flumen, septem à Cracouia, quatuor vero ab Andreiouia miliaribus *Ad Mozganam ciuile bellum.* distans, excitat, vt de salute Reipubl. admodum dubitaretur. Et iam fusi fugatique Miescouiani erant, cum, superuenientibus Wratislauiensibus Opoliensibusque, denuo instauratur pugna. Fuit hoc cruentum & funestum prælium. Periit in eo *Boleslaus Miesci* senis filius: ipse saucius domum lectica reportatur. Ab altera parte *Romanus* Russus, pluribus vulneribus acceptis medio è prælio excedit. Palatinus vero Sędomiriensis *Gouoricius* viuus capitur. Dum æstuat Polonia ciuilibus bel- *Cardinalis Capuanus adra-*lis, venerat huc Cardinalis Capuanus, elabo-

ra-

A.C. 1195. uentus in Poloniam.

rauitque ſollicite in abrogando reſcindendoque matrimonio ſacerdotum, quod ad eam diem in vſu retentum fuerat, Autor eſt *Dlugoſſus, Lambertus Saffnaburgenſis,* ac etiam ipſe *Martinus Cromerus* id multis verbis adſtruit, *Miechouienſis* id de concubinis intelligi vult, ſed dominus *Cromerus* & de vxoribus legitimis adiecit, idque ex ſententia *Dlugoſſi*, qui expreſſe vxores nominat. Quod verum eſſe chronicon Wratislauienſe comprobat ſuperius à me adductum.

Helena credula Miesconi ſeni regnum denuo tradit.

Miesco quarto poſtquam apud Mozgauam male pugnauerat, anno Chriſti 1195. Anno ab orbe condito 5157. Cuiauienſem oram *Lesconi* tum iuueni eripit, mox maiora auſus, vbi pollicitationibus credulæ matris *Helenæ* animum expugnat, & proceres in ſuam ſententiam pertrahit, regiam ipſam vi & armis occupat, nec tamen ea, quæ liberaliter promiſerat, exoluit. Transactionem enim cum *Helena* & proceribus huiuſmodi fecerat: Si regem ſe nuncupari paterentur, filio *Helenæ*, vbi adoleuiſſet, regni habenas rurſus ſe daturum. Cum autem animos Cracouienſium ſæpius offendiſſet, nec vlla ſpes reſtaret, eum pactis conuentis, quæ cum matre *Leſci* ſanxerat, ſtaturum, cuncti veluti ſigno ſublato contra eum conſpirant, *Leſcoq;* debitum & olim deſtinatum ac delatum regnum arceſque deferunt. *Mieſcus* vbi minime rem ioco agi vidit, ad ſolitas artes confugit, inſtructuſque variis verborum blanditiis

Mieſcus blanditiis Reginam circumuenit.

Helenam accedens, eamque affinem ſuam cariſſimam appellans, *non tam mihi*, inquit, *eſt hoc imputandum, quam iniſſluentibus, &c.* Atque ita crimen hactenus ei non præſtitæ fidei amouere à ſe nititur, totamque culpam in *Nicolaum* Palatinum Cracouienſem reiicit, quem ſeditioſum hominem vocat, eique notam illam inurit, quod illi vſitatum ſit principes pro libidine inſtituere, & rurſus deſtituere; vtque ipſe ſub alieno nomine dominaretur, hoc ſemper ſpectare. Vbi finem ſermonis feciſſet, mulierem ſuis artibus pedetentim ab inſtituto deducit, ſeque ad regnum iam tertio inſinuat. *Nicolaus* Palatinus conſiderata leuitate mulieris inſanabili, profectus Poſnaniam ad *Mieſcum* regem, tempori ſe accommodat, tranſitionemque facit. Interim rex vario ſucceſſu fortunæ defatigatus, cum iam ageret ſeptuageſimum tertium annum, inopinata morte opprimitur, Caliſiæque ſepelitur in templo Pauli

Mors Miesconis.

Apoſtoli. Verum poſtea vrbe in alium locum translata, ſepulchrum eius in ſuburbio relictum eſt. Ita qui viuus variis tempeſtatum caſibus iactabatur, etiam poſt mortem deſertus, & ludibrio fortunæ expoſitus remanſit, dum ſepulchrum eius ab iniuriis cœleſtibus minime liberum, tecto concamerato, more aliorum regum, non dignatur. Commiſereri eius ſane debuit vel ipſum Vagrouienſe monaſterium, quod ipſe erexit & opibus locupletauit. Res admodum exilis erat, ſui patroni oſſa, ſi non exornare, at ſaltem contegere, vt ſe memores beneficiorum acceptorum hac ratione teſtaren-

A tur. Temporibus huius regis hiſtoria mentionem facit quoque regum Polocenſium, ex quibus celebratur *Volodomir.* Quod ideo annotaui, quia creberrima hodie fit mentio Polocenſis expeditionis, quando rex Stephanus ſumma vi & virtute militum illam arcem expugnauit, & totam prouinciam in poteſtatem ſuam redegit.

A.C. 1195. Polocenſes Reges.

CAPVT XVI.

Wladislaus Laſconog.

A.C. 1230.

ELectio *Laſconogi* præ aliis eſt admirabilior, quippe in qua non armis, non technis, ſed

B virtutis & manſuetudinis excellentia inter principes decertatum eſt, dum ſinguli regios honores cum iniuria alterius capeſſere detrectant. *Nicolaus* Palatinus leuitatem *Helenæ* iamdudum auerſatus, etiam ad eius filium *Leſcum Album* principatum deferre tergiuerſabatur primo, tandem, reliquis conſentientibus, & ipſe in eorum ſententiam concedit, ea tamen lege, vt prius *Gouoricium* Palatinum Sędomitienſem æmulum ſuum in exilium mittat. Fuit enim ei ita inſenſus, vt licet aliquoties reconciliatio inter eos tentata & in ſpeciem perfecta fuerit, tamen eum nunquam, quoad vixit, amare potuit. At *Leſcus*, cum vidiſſet ſibi leges præſcribi, & quaſi

C compedes iniici, potius quam *Gouoricium* fidum conſiliarium & ſibi amiciſſimum prodere velit, ipſos regios honores ſuſcipere dedignatur. Contra *Gonoricius*, qui vnice *Leſcum* ſuum dominum diligebat, ne ſua commoda negligat hortatur, ſe licet ſenem imbecillum libenter in exilium iturum, & quidem alacriter, modo occaſioni ipſe ne deſit, regnumque ſibi debitum in alienam familiam transferri non patiatur. Non commotus eſt *Gouoricii* oratione *Leſcus*, ſed quanto efficacius documentum beneuolentiæ ipſius erga ſe conſiderat & admiratur, tanto pertinacius in priore ſententia perſiſtit; proinde alium ſibi Cracouienſes Proceres iſtis legibus regem quæ-

D rant, denunciat. Quem nuncium ab animo excelſo *Leſci* profectum dum Proceres examinant, *Wladislaum Laſconogum* regem renunciant. At is quoque ſe declarat non eſſe ita regnandi cupidum, vt principatus cauſa ius & vinculum conſanguinitatis violare velit, debitumque regnum fratri interuertere. Interim *Leſcum* de Senatusconſulto Cracouienſium certiorem facit, nihilque ſe aduerſus animi ipſius ſententiam facturum promittit, modo ſibi deeſſe nolit; id quod non modo hortatur, ſed etiam iubet. Vides priſcos homines de re tanti momenti, vbi non datur bis errare, rariſſimo exemplo ſinceritate & integritate decertantes. Quod ſi nunc aliquid

tale

A. C. 1203. tale eueniret, certe a nuperis hominibus is, qui ita se gereret, tanquam intempestiuus virtutis cliens irrideretur, & nisi fallor etiam exsibilaretur. Enimuero pro honoribus non satis est, hac tempestate igne & ferro decertare; confugitur ad illicita media, propinantur & toxica, obiiciuntur venena sensibus tactus, gustus, visus, superstitibus & adhuc spirantibus, qui aliquo munere præfectutarum funguntur, iam noui gregales, non secus ac vultures de successione solliciti, conuolant. Talem tantamque animi in *Lescone* modestiam Deus comprobauit illa victoria celeberrima ei concessa, de principe Russo *Romano*, quem ad Zaicholstiam debellauit. Monstratur insula illa, vbi est traiectus nobilis in flumine a nautis, vbi pars exercitus Russorum dissipati & compulsi sese receperat, plurimis post pugnam desideratis. Regiam etiam dignitatem, cuius adipiscendæ spem sibi iam ipse præcidisse videbatur, iterum recuperat. Commemoratur hoc *Lasconogi* tempore, Liuonum conuersio ad fidem Christianam, de qua in nostra historia rerum ecclesiasticarum fusius tractatur. Commemoratur & victoria eius Russorum de Lituanis parta.

Liuonum conuersio

CAPVT XVII.

Lescus Albus.

Lescus tertium rex creatur. *Cadlubkus* primus scriptor historiæ Polonorum præcipuum laborum & eruditionis Episcopatum Cracouiensem consequitur. Fuit autem synchronus *Innocentii* Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, seu Galatiæ regnum instituitur, cuius regem idem *Cadlubkus* primus inaugurat. Sed euentus breui docuit, hoc regnum non bonis auspiciis institutum fuisse. Rex enim *Colomanus* victus a Russis cum *Salomea* vxore, sorore *Lesci* capitur, & annum in custodia asseruatur. Qua re Poloni audita, indignabundi vndique confluunt & mox talionem reddunt, de Russis insigni victoria reportata. In ea pugna decem Duces insignes Rusi capiuntur, & adducuntur ad regem *Lescum* viui. Incidisse etiam in hæc tempora narratur primus Tartarorum in Russiam aduentus, & clades ab eis illa recitatur, quam Cometes inusitatæ magnitudinis prænunciauit. Libertates etiam & immunitates, exemptionesque ecclesiastici ordinis eum auctæ sunt: elaborante ea in re maxime omnium *Henricho* Archiepiscopo. Hoc etiam tempore Cruciferorum nomen in his oris innotuit. Vocati erant hi ad ferendum auxilium, tandem pro dominis se gerere cœperunt. Imitati sunt forsan in eo facinore Turcos. Nam & isti eadem prorsus occasione vocati a *Marco* orientis Imperatore, nimirum vt ipsi opem ferrent, mutato consilio Græciam occuparunt. *Lescus* hic a Pomera-

Regnum Galatia.

Libertates Ecclesiastica.

Cruciferi.

Turci a Marco Imperatore euocati.

nis dum balneat securius, interficitur, exemplum relinquens mortalibus, quam verum sit dictum Philosophi: μέμνησο ἀπιστεῖν. A. C. 1203.

CAPVT XVIII.

Anacephalæosis historiæ chronologica usque ad Boleslaum Pudicum.

QVia hic series historiæ perplexa est, ob *Miesci* Senis & *Lesci Albi* trinam, aut quaternam resumtionem principatus, ideo seriem historiæ in ordinem chronologicum hoc modo redegimus.

1185. Valachi *Isaaco* Orientis Imperatori rebellant, cum quibus is infeliciter congreditur. Prima hic mentio fit Valachorum, quos Græci scriptores Blachos vocant. Dixi autem *Traiani* acta persequens de Valachorum origine. Sed non desunt, qui potius a Genuensibus Italis, qui ad ostia Danubii consederant in vicinia, vel in ipsa sede Valachorum, eorum linguam immutatam esse putant. Cuius rei tres rationes non contemnendas habent: Primo, quod Valachi in sua lingua non tam Latinorum, quam Italorum sermonis corruptelas habent. Verbi gratia: *Passa* pro *transeas*, *Curtiani* pro *cortigiani*, id est aulici, & consimilia. Quorum omnium expers erat ætas *Traiani*, quæ adhuc incorruptam linguam habuit. Secundo, quod illæ coloniæ *Traiani* Romanorum, ab *Adriano*, & aliis reductæ rursum fuerunt ex Dacia in Italiam. Tertio, quod si reliquiæ essent exercitus *Traiani*, non obliti fuissent historiæ Romanæ scriptores eos vocare ex corrupto nomine Italicorum, Valachos seu Blachos. Sed nusquam per mille annos fit mentio Blachorum, nisi ab illo tempore, quando Genuensium coloniæ *Kiliam*, quæ *Achyleæ* etymon redolet, occuparunt. Compone hæc, quæ nunc dicuntur, cum illis, quæ in *Traiano* a me sunt commemorata, & rem planam habebis. Nec desunt, qui eiusdem generis Italos hac via in Litvvaniam ab ostiis Danubii per Valachiam transiuisse affirmant, & tales parui faciunt illam narrationem de *Libone*, qui in Litvvaniam aduenisse dicitur. De *Columnensium* autem aduentu ad illas regiones inferius dicemus.

Causæ cur non a latinis sed ab Italis, qui post corruptam linguam latinam in iis regionibus versati erant, Valachi oriundi.

1194. *Nicolaus* Palatinus cum fratre Episcopo Cracouiensi in tutorem *Lesconi Albo* designatus, iuramentum ab ordinibus Poloniæ eiusdem modi, sicuti & regi præstare solent exigit. Metuebant enim fluxam fidem plebis, suspectamque habebant leuitatem multitudinis, ne ab eis aliquando vel ad *Miescum* senem, vel ad Opoliensem Ducem deficerent.

1195. Mozgauiense bellum ciuile sic *Miechouiensis* describit lib. 3. cap. 27. Habet enim interdum gratiam antiquus stylus, quo vsus est *Miechouiensis*. *Ad Mozganam fluuium a cœnobio Andrzeiouiensi quatuor*

Ciuile bellum a Mozgauam

Yyy

A.C. 1203. ex Miechouiensi.

tuor milliaribus distantem, cum Sędomirienses, Lublinenses, Brestenses, supra Bug, Mazouita, & Romanus Mscislauicz *princeps Wladimiriæ, quæ Lucensis appellatur, sororinus Ducis Kazimiri nouissime mortui, ad Mozgauam applicuerunt, progressum* Mieczlao *impedituri. Ordinatisque aciebus anno domini 1195.* Nicolao *Palatino Cracouiensi dextrum cornu,* Romano *duce Wladimiriæ sinistrum tenente,* & Gouoritio *Sędomiriensi in subsidiis relicto cum* Miescone *sene confluxerunt, mutua se cæde obtruncando, perinde ac si inter infestissimos & perpetuo dissidentes bellum gereretur, neutraque parte gradum referente, strages horrenda cadauerum vtrinque edita est. Ad duces quoque ipsos clades peruenit.* Boleslaus *siquidem filius* Miesconis *senis in conspectu patris lancea traiectus, ex equo delapsus occubuit.* Miesco *senex a quodam milite gregario impetitus, morti destinabatur frequenti ictuum ingeminatione, ni magno clamore se ducem* Mieczlaum *asseruisset, & cassidis detractione veneranda caniecie militem terruisset, quapropter miles educens illum ex acie, ne ab aliis violaretur, fugere consuluit.*

1198. *Wladimiro* Haliciensi mortuo, *Romanus* memor meritorum suorum, quo pacto Polonis & *Lesco Albo* implicatis ciuili bello ad Mozgauam inter maiores & minores Polonos nauasset operam, Haliciensem principatum ambit, eumque deposcit. Abhorrebant autem Halicienses a *Romano*, crudelitatem eius veriti. Itaque decreuit frequens senatus, vt *Romanum Nicolaus* cum exercitu eo deduceret. Ibi *Lescus* orare, vt sibi cum exercitu proficisci illo liceret. Pertæsum se iam esse mollis & otiosæ vitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegisset. Cupere se deinceps armatum inter armatos viros versari, & quæ principis essent munera, vsu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se vsum in exercitu præstiturum, quem signa sua præstarent. Quod si non impetraret, tamen vel cum vno comite castra secuturum se esse.

Lesci Albi alacri[illegible] ad bell[illegible].

Educatio muliebris.

1199. Quarto anno *Miesco* senex, postquam male pugnauerat ad Mozgauam, vt sibi præstrueret viam ad principatum Poloniæ, Cuiauiam *Cazimiri* filiis præripit ac præoccupat. Ita primum terrore iniecto, tandem cum *Helena* matre & cum iis, qui ei fauebant, vulpina industria tractat de conditionibus pacis. Negat *Lescum* principem rite creatum, aut se inuito, certum stabilemque principatum obtinere posse. Non deesse sibi consilia, & auxilia externa, *Lescum* puerum esse, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clam secum sentire. Verum si sibi principatum concedat, redditurum se esse Cuiauiam filiis eius. Se sane senem esse, nec diu viuere & regnare posse. Interim *Lescus* fieret princeps, se in ordinem, & politiam meliorem redacturum regnum.

Miesco senex Cuiauiam occupat.

1200. His inducta & persuasa credula mulier, annuentibus tutoribus, cum eo transigit: iure iurandoque die Diui *Bartholomæi* memoriæ dicato transactionem confirmat. Deinde vna cum filio Sędomiriam secedit, *Miesco* potitur rerum. Tunc secundo regnasse dicitur.

A.C. 1203.

1200. Quod attinet res exterorum, Anglia & Hybernia insulæ Romano Pontifici tum vectigales factæ sunt. *Alexius* orientis Imperator pulsus Haliciam ad *Romanum*, qui Polonorum opera princeps factus fuerat, confugit. Hic, credo paulo post ab *Alexio Duca* cognomento *Murziphlo*, ob coniuncta ac veluti oculis imminentia supercilia, sic dicto, plebi insanienti obiectus, periit tumultu. Tyrannus autem ipse *Murziphlus* deinde alibi comprehensus, post effossos oculos, Constantinopoli de turri præcipitatus fuit; promiscua plebs in cadauer sæuiit.

Alexius Murziphlus.

1201. Monachi Cisterciensium e Portensio monasterio euocati in Poloniam, delicatum genus malorum secum attulerunt, quæ etiam nunc deporta vel deporti vocantur.

Cistercienses Monachi.

1201. *Miecislaus* promissa non seruat, cumque *Lesci* mater importunius instaret, fidemque datam in eo requireret, & iusiurandum præstitum ei obiectaret, nihil dissimulans, respondit, pactis & iureiurando contra ius gentium se minime teneri. Ita *Helena* dimissa, ingenti animi sui dolore, credulitatem suam damnare, procerum suorum dicta & con[illegible], licet sero, probare cœpit. Offenderat [illegible] *Miecislaus* non leuiter animos procerum, [illegible] equitum, propterea quod nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easque quibusdam e maiore Polonia asseclis donarat; quodque eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens. Itaque quasi conspiratione facta, *Miesco* cum suis principatu deiicitur. *Nicolaus* omnia ad matrem & pupillum iure tutorio transfert.

Honores præpostere distribuit Miecislaus.

1202. Irrequieto animo *Miescus* existens, tertio molitur dolos, & quidem propius admotis technis rem agit. Quod promissa non impleuerit, dicebat non per se, sed per *Nicolaum* Palatinum stetisse, qui subolfaciens, quod filios *Cazimiri* adoptare in animo haberet, se a tutorio munere excludendum ratus, nihil omisit, vt eum in suspicionem adduceret. Cæterum illum vt sediriosum hominem amouendum; vt pote qui se erga teneram *Lesci* ætatem palponem aulicum, & erga se, qui paterno animo & matri & filio faueret, iniustum censorem præstaret. Probe enim intelligebat *Miecislaus*, eum fuisse maximum obicem & aduersarium consiliis suis, quem reliquus conuentus Cracouiensis sequeretur. Itaque his artibus elidere eius consilia satagebat. Nec in cassum cadere conatus eius videbatur. Iam enim labefactauerat animum mulieris, maxime inuidis æmulisque Palatini animum eius irritantibus. Itaque re tota intellecta *Nicolaus* Posnaniam ad *Miecislaum*, quamuis infensum sibi

Nicolai Palatini consilium & transitio.

A. C. 1203. sibi hostem magnis itineribus contendit, ac saluti incolumitatique suæ prospecturus, vlturusque ingratam mulierem, ei omnia, quæ prodesse, quæue obesse eius instituto videbat, aperit. Qua re erectus animo senex ad solitas artes suas refugit, & aperte iam postulata *Helenæ* refutat, seque opera *Nicolai* adeptum esse principatum gloriatur. Toto autem negotio iam in hanc, iam in illam partem titubante, *Miescum* inopinata mors oppressit, cum ageret annum septuagesimum tertium. Inter fundationes (quas vocant) eius, illud inuentum fuit ipsius magis peculiare, quod Wagrouiensi monasterio instituto, sanxit, vt non nisi Germani, iique Colonienses, in illud cooptarentur. Caussam instituti addunt, quod quondam honorifice habitus esset a Coloniensibus, cum eo adolescens religionis ergo venisset.

Mors Miesci Wagrouiense monasterium pro Coloniensibus instituitur.

1202. Comitia Cracouiensia eligendi regis gratia indicuntur; in quibus detecta sunt vana studia hominum & contentiones potissimum inter *Nicolaum*, & *Gouortium* Sędomiriensem Palatinos, interque *Lestum Album*, & *Lesconogum* regulos. Et illud quidem par maleuolentia, istud vero reuerentia & honestate inter se decertabat. De qua re in historia iam dictum est. Ad extremum *Wladislaus Lesconogus* eligitur; quem a gracilitate pedum sic dictum esse putant. Laudat hunc *Miechouiensis* a peritia artis pugillatoriæ, peritissimumque in ea arte ab ineunte ætate fuisse ait, dum in Germania commoraretur.

Lasconogi corporis dotes,

1205. *Lesconis Albi* ætatem ac principatum plurimum ornauit victoria de *Romano* duce Russorum parta, quam *Miechouiensis* ita describit: *Itaque ingressus* Romanus *cum copiis pugnatorum, primo æstatis tempore Lublinum obsedit, & cum non prosperaretur, probe enim a Polonis defendebatur, in terras Sędomiriæ grassando descendit, & flumine Isiula superato, circa Zaichost consedit. Principes vero* Lesco Albus & Conradus, *ex omnibus terris suis Sędomiriensi, Lublinensi, Mazouia, & Cuiauia bellatores ex nobilibus & plebeis circa Sędomiriam collegerunt, & eis* Christinum *Comitem Palatinum Plocensem præfecerunt, qui industria & astu, decima nona Iunii oriente, appropinquauit Russorum exercitui.* Romanus *vero vix tumultuarie suos ordinauerat. Sagittarii Polonorum in necem ducis Romani fidefragi conspirarunt, globoque militum facto, in ducem* Romanum *& eum protegentes insiluerunt. Equo igitur sub ipso telis confosso & eum deinceps satagentibus, adripiam Istulæ per medias aciei excurrit, dextrarioque cadente, ac festa equa sibi administrata, Isiulam transiuit. Et gratus equa de salutis monsterio, inter alios dispersos & fugientes, pedes promiscuus excurrit. Ab insecutoribus Polonis miles gregarius existimatus, occisus est, in Sędomiriamque relatum, a duce* Lescone *fuit sepultus. Vnde post a Ruthenis & proceribus Wladimiriæ mille marcis argenti & restitutione omnium captiuorum*

Lesci albi victoria de Romano ad Zaichostum

Stan. Sarnicii Annal. Pol. Lib. VI.

Polonorum redemptus, in Wladimiriam ductus est, ibi tumulandus. *Cromerus* autem libro septimo hæc scribit: *Fertur item, idem* Romanus *nocte ea, qua prælium consecutum est, somniasse, multitudinem passerum a longe minore numero acanthidum, ab ea parte, qua ad Sędomiriam vergit, aduolantium dilaniatam esse. Idque somnium cum amicis mane narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali ominis visum esse.* Dies, quo apud Zaichostium pugnatum est fuit 13. Cal. Iulii. *Miechouius* caussam istius belli refert, quod *Romanus Lesconi* dare negarit tributum; atque susceptturum eam expeditionem in Poloniam, copiisque ex vniuersa Russia contractis, ad suæ religionis Episcopum, quem *Wladicam* vocant, dona misisse, vt sibi in Poloniam inuasuro, eamque triennio vastaturo, autoritate Pontificia benediceret. Qui, spretis eius donis, benedictionem, tanquam ad iniquum & execrabile properanti facinus, denegauit, inquiens, Iniusta bella mouentes in patriam non redire viuos. Comminatus autem ei erat *Romanus* tyrannus concussionem, si ei benedictionem denegasset, &c.

A. C. 1203. *Somnium Romani.*

1205. Hoc tempore Litvvani a Russis victi. Quam victoriam *Cromerus* sic describit: *Post hoc tempus Litvani, gens syluestris & obscura Russorum agros prædis agendis infestare cœpit; cruento prælio victi, subera, restes, & fasces frondeae, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt.*

1205. Hoc anno ordo Gladiferorum fratrum in Liuonia cœpit, autore *Alberto* Rigensi Episcopo, Vestem albam, rubenti gladio cum stella insignitam, gerebant. Regula eis cum templariis communis erat. Priuilegia a Papa *Innocentio* adepti, vt omnes, quas in Liuonia & circum circa, terras subigerent, possiderent. Horum virtute magna pars Liuoniæ subacta. At, cum Cruciferi fratres ordinis Teutonici in Prussia potentes fierent, deposita sua regula, Pontifice annuente, Teutonicis sunt vniti (Chron. ord. Teut.) Apud Plescouienses tum *Vvoldemarus* regis munere fungebatur, cui etiam Liuones tunc parebant, & tributa pendebant.

Ordo Liuoniensium.

1206. *Lestus Albus* ad principatum reuocatus, *Wladislao* modestissime id non modo ferente, sed etiam, cognito consensu conuentus, discessione sua Posnaniam, approbante. Hoc anno & *Nicolaus* Palatinus mortuus est. Ideo *Lesconis* negotia, tanquam obice sublato, prosperius succedere cœperunt. Eodem anno *Falco* seu *Pelka* Episcopus Cracouiensis vita excessit, qui sibi, & suis successoribus, prærogatiuam loci & suffragii secundum Archiepiscopum Gnesnensem ab *Innocentio* tertio impetrauit.

Mors Nicolai.

1206. Eodem tempore sacrum collegium, liberam Episcopi liberis suis suffragiis electionem principibus non immiscentibus sese huic rei, a Pontifice per *Iohannem* Archidiaconum im-

A. C. 1203.

Cadlubcu historia.

impetrat: Et hoc modo *Vincentius Kadłubkus* genere *Rosens*, vir doctus, vt tunc tempora ferebant, electus est a collegio quamuis ipse præsens non adesset. Hic primus, cum regeret ecclesiam Cracouiensem, Polonicam historiam gentis suæ conscripsit. Quam ita incipit: *Tres tribus ex causis theatrales odere solennitates*, &c. Hæc ita non sine traductione quadam *Miechouiensis*, vt is, qui elegantiorem se scriptorem esse putabat, refert. Moxque de eius stylo iudicium fert: *Plura*, inquit, *de exteris, quam Polonorum gestis, nodose & inuolute in primis libris perstringens*, &c. Præfuit is ecclesiæ aliquot annis: tandem abdicans se episcopatu, in monasterio Andreiouiensi professus, ex bono factus est optimus. Sic autem de eo *Miechouiensis*: *Tandem post quinque*, inquit, *annos ergastulo carnis solutus, in domino quieuit, in monasterio Andreiouiensi sepultus est.*

Iudicium Miechouiensis de stylo Cadluboii

1206. *Colomanus Andreæ* regis Hungarorum filius, Haliciensem principatum adeptus est; vbi & solenni pompa inunctus est, coronatus & rex Galatiæ seu Haliciæ appellatus a *Cadłubco* Episcopo Cracouiensi, assistente ei *Iuone* Cancellario Poloniæ, gente *Odrouasio*. Quid vero isthic egerint isti duo, differit *Cromerus* ibidem.

Coronatio Regis Haliciensium.

Concilium Lateranense VII.

Circa eadem tempora Concilium Lateranense septimum celebratur, in quo 412. Archiepiscopi congregantur. In eo Concilio, cum immensa multitudine monachorum mundus laboraret & in dies nouorum monasteriorum fundationibus, insanisq; ob eam causam profusionibus Respub. exhaurirentur, marsupiaque locupletiorum exinanirentur. Itaque statutum fuit, Canone 13. *Ne quis de cætero nouam religionem seu regulam monachalem institueret, sed quicunque voluisset ad religionem conuerti, vnam de approbatis assumeret.* Præuidebant enim tum Patres, si seculum diutius staret, & quoties nouæ hæreses, sicuti dominus eas futuras ad finem mundi prædixit, orirentur, nouæ quoque societates monachorum profligandis eis instituerentur, facile futurum, vt per eam occasionem maior pars orbis sub potestatem & ditionem ecclesiasticorum deueniret, atque ita medicina morbo ipso esset deterior. Ideo non ita multo post illud Concilium *Conradus* Dux Mazouiorum, autoritate huius sacri conuentus, & disputationibus illius seculi, quæ tum passim ea de re ferebantur motus, caute & circumspecte Culmam, Toruniam & alias possessiones suas, Cruciferis donat: non quidem videlicet iure sempiterno, ne quid menti Concilii derogaretur, sed ad tempus, quoad nimirum hostes Christianorum septemtrionales debellarentur, quibus sublatis, alia ratione cum ipsis Cruciferis transigere ei liceret: hoc minus est adhuc quam ius feduciarum, seu feudi. Huic exemplo ii, quibus nunc cordi est nouas regulas monachorum introducere, deberent insistere. Nam si idcirco eas introductas fuisse

Canon de nouis Ordinibus monasticis non instituendis.

Cruciferi donantur possessionibus

ductas fuisse volunt, vt hæreses subingressæ confutarentur, conuictis & resecatis hæresibus gladio verbi Dei, possessiones illis datæ, ad priores possessores deberent iterum redire, aut ad alios publicos vsus conuerti, iuxta alium canonem, illi autem professioni alicui iam antea receptæ se addicere. Si inquam, hoc incommodum euitare vellent, quod solerter tum illud Concilium præuidebat.

A. C. 1203.

1211. Circa hunc annum Hungari a Russis victi, *Colomanus* rex cum vxore captus. Poloni quidem, qui Hungaris commilitabant, Russos primo superarunt; sed cum onusti præda domum redirent, a Russis excepti sunt & trucidati. Nam cum nostri cedere cœpissent, Russi vexillum nostrorum captum erexerunt, ad quod conuersi Poloni accurrebant. Interim Polouucii cum Russis prosiliunt, obuios quosque interficiunt.

1212. Elati victoria Rossi, adiunctis etiam sibi Litwanis, crebris incursionibus Poloniam vexarunt. Quo facto motus *Lescus Sulissauum* cum expeditis copiis misit, qui, collatis castris, Russos magna clade profligarunt. Et quinque duces captos bello ad *Lescum* adduxerunt. Ita compensata fuit Hungarorum & nostrorum clades superior.

1212. Secundum alios 1188. Tartari, Scythica gens, cum antea vltra Caspium mare habitassent, in eas oras primo peruenerunt, & Russis Polouuciisque bellum intulerunt; sed Russos, quos Tartari non dissiparant, Polouucii ipsi excepere. Differunt hic *Miechouiensis* & *Cromerus* de Polouuciorum origine & consentientes tradunt fuisse eos Gothorum veterum reliquias. Et mox *Cromerus* de lingua Polouuciorum differens, asserit eos locutos fuisse Russorum lingua non valde diuersa a Polonica. Hæc refert libro 7. in Lescone Albo. Quæ si ita sunt, argumentum haud leue habemus, Gothos veteres lingua Slauonica vsos fuisse, quandoquidem Polouucii, eorum scilicet posteritas, eadem hactenus vtitur. Hæc adieci ad illustranda ea, quæ superius de Gothis a nobis dicta sunt. *Sigismundus* vero *Erberstinus* Polobucios a Poloczko, vbi sedes habuerunt, vocatos esse putabat.

Tartarorum prima incursio in istas terras.

Polouuciorum origo.

1214. Post hanc cladem Russi debellati & subacti sunt, ita vt non modo tributa penderent, & iussa facerent, sed etiam serui prædæ essent. Hæc *Cromerus*.

1217. Inuisente *Lesco* cunctas regiones ditioni suæ subiectas Pomeranis, ne longius a principe dissiti, quererentur se patrocinio destitui, *Suetopelcum* præficit & amplissimam potestatem & iurisdictionem, etiam in Palatinos, qui tum duo erant, nempe Gedanensis & Suecensis, & in cæteros magistratus concessit. De reditibus autem totius Pomeraniæ mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco principis Polonorum, vt penderet, constituit.

1220. Cum ageret duos de triginta annos,

ro-

A. C. 1203. rogatu procerum vxorem duxit *Crimoslauam* Russam, ex qua *Boleslaum Pudicum* in arce Corcinensi editum, deinde *Salomeam*, suscepit.

Pudicus & Salomea Lesti nati.

1220. Circa eadem tempora *Henricus Barbatus* Dux Wratislauiensis ex *Hedwigi* vxore filia *Bertholdi*, Ducis Carinthiæ & Marchionis Morauiæ, *Henrichum* & *Conradum* suscepit. Hæc *Hedwigis* postea inter diuos relata est.

1221. Hoc anno *Balaklei Soltanus* Princeps Zanologensium Tartarorum, inuitatus dissidiis domesticis Ducum Russiæ, eorum terras Inuadit. Cecidit etiam tunc *Olba*, atauus Ducum Prussiorum, quorum origo descendit indubitato tramite a *Iaroslauo*, qui fuit vnus ex duodecim filiis *Wladimiri* monachi dicti, quos Rusi augusto nomine *Bobatiros*, id est heroas vocitant. Et tunc arces illæ tres *Cz ipcz ikly*, B *Ossam* & *Balakley* de nomine ipsius Ducis dictæ a Tartaris ad Borysthenem & Bohum excitatæ sunt. Harum fundamenta tantum hodie visuntur. Vlti sunt non ita multo post Rusi eam iniuriam vna cum *Skirmato* Duce Lituvaniæ, fuso fugatoque ipso *Balakleio* ad Koidanoouum. Cuius belli causa fuisse narratur, quod Lituvani legatos Scythicos tributum eis nomine Ducis volentes imponere, amputatis nasis & auribus, non sine grauissima contumelia ad dominum ipsorum remiserunt.

Origo Bobatirorum, qui vere Bobatiri ob susceptam Christi fidem & heroica facta vocari debent.

1222. Ærarium Basilicæ Cracouiensis tactum de cœlo conflagrat; vbi & supellex vniuersa *Cadlubci* absumitur. Itaque Episcopatu Craconiensi se abdicat aduersante Principe C & dissuadente collegio sacerdotum (incompatibile tnm fuit, vt annotant, monachum & Episcopum esse) & io Andreiouiensi monasterio reliquos quinque suæ vitæ annos exegit.

Ærarium ecclesiæ Cracouiensis conflagrat.

1222. Diuus *Hyacinthus* inter diuos relatus. *Iuo* Episcopus parœciam Cracouiensem ad templum primarium in foro vrbis fundat. Nam antea Trinitatis templum loco parœciæ erat. Sed ea translata, cum sodalicio Dominici commutatio illa facta fuit.

1226. Idem *Iuo* Kacicense monasterium Cillerciensium Mogilam paternum rus, locum *Vanda* regiæ sepulchro nobilem, transfert & magnifice locupletat. Eodem tem- D pore prochodocium sancti Spiritus dictum fundatur.

Henrichus Archiepiscopus Gnesnensis, *Theodorici* ducis Bernensis ex *Eudoxia* Polona filius, bonam & ipse in hoc pietatis studio nauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate sua, vt Principis, atque omnium ducum, procerumque Polonorum consensu, & vniuersi conuentus constitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cum ascripticiis etiam & subditis suis ab omnium profanorum iudicum, etiam ducum, atq; adeo ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber esset, ita vt ne per exceptionem quidem vllam, aut reconuentionem

De immunitatibus, & libertatibus ecclesiastici ordinis.

pertrahi ad vllum profanum siue laicum (vt vocant) forum possent. Eamque constitu- A tionem Pontificis maximi & sedis Apostolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes vero omnes ex decreto Synodi à se conuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, post edictum legati Pontificii abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à sede Apostolica Archiepiscopis Gnesnensibus perpetuæ legationis munus. Hæc ex *Miechouio*, qui idem sic scribit: *Wladislaus ergo*, inquit, Othonis, *tota maiori Polonia possessa, diuinam miserationem & sui sublimationem recolendo, libertates, & priuilegia binis cathedralibus ecclesiis sui principatus, Gnesnensi, & Posnauiensi contulit, villas ecclesiarum, & earum incolas ab omni seruitute & contributione, qua olim camera Ducis soluebatur, absoluendo & ab omni iurisdictione ordinaria Palatinorum Castellanorum, & cæterorum officialium. Donauit item vtriq; Pontifici autoritatem in bonis ecclesiæ vtuandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit Paulo Posnaniensi Episcopo & eius successoribus villas: Sulkouiam, & Krobiam, ratione suæ & patrum suorum sepulturæ.* Hæ libertates fere se æquant Ducum potestati. Sed quo maiores libertates consecuti sunt ecclesiastici, eo res tanto magis in odium & inuidiam tunc fuit versa, *Miechouio* sic referente: *Occasione itaque*, inquit, *harum libertatum edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ peruasit, & clandestinis contra* Wladislaum Othonis *qui & Plwacz dictus est, machinari cœperunt insidias.*

A. C. 1226. Laicum & profanum forum opponitur ecclesiastico. Cælibatus inuectus.

Si moneta à sacerdotali ordine cudebatur, quomodo quidam pecuniam tunc incognitam fuisse Polonis dicunt?

1226. Punitiones Dei epidemicæ consecutæ sunt. Fames intolerabilis, pestisque acerrima quæ fere triennio grassata est. Anarchia quoque & bella ciuilia, in quibus & ipse *Lesius* princeps periit. Creditumque est a multis hæc accidisse ob illa diuortia & diremptiones matrimoniorum io statu ecclesiastico, cum mariti cogerentur abdicare coniuges legitimas, iureiurando de non repetendis vnquam illis per vim præstito. Ita diuulsi à parentibus filii, & matres abiuratæ, lamentis omnia implebant. Fieri enim non poterat hæc discessio ac separatio absque lachrymis & suspiriis ab imo pectore profectis.

Commendatur hic summe pietas *Iuonis* Episcopi Cracouiensis, qui in illis pestis & famis calamitatibus memor, se non dominum, sed dispensatorem esse bonorum creditorum, plurimos subleuauit, multisque eius liberalitas saluti fuit.

Liberalitas Iuonis Episcopi Cracouiensis.

1227. *Conradus* Mazouiorum Dux, cum Pruthenorum excursionibus cohibendis per se ipse par non esset, cruce signatos Teutonici ordinis, quos nostri Cruciferos nominant, per quendam monachum sectæ Cistercinesium vndique in subsidium euocat Prussisque opponit, datis & concessis eis possessionibus in finibus Mazouiæ & Prussiæ. Hoc tempore *Toruma* ab

Occasio introductorum Cruciferorũ. Cruciferi per monachos introducti.

A. C. 1213. ab eis excitatur olim *Tarnouia* dicta, *Quidzinum*, quod illi *Riſſenberg* poſtea dixerunt, *Ponia* item quod *Dobrinum*. Atque ita illa A ora prorſus eis conceditur, quæ interiecta eſt inter Mazouiam & Pruſſiam, vt eſſent, ſi diis placet, defenſores aduerſus incurſiones.

Torunia, Tarnouia.

1227. Comitia habentur Ganſauiæ in maiore Polonia prope Znenum (villa eſt Abbatis Tremeſenſis) quorum cauſa prætexebatur, vt componerentur inteſtina diſſidia Ducum maioris Poloniæ. Reuera autem ideo habebantur, vt *Suatopelcum* præfectum Pomeraniæ, qoi tributa negarat, horum occaſione evocatum, ſine armis & bello opprimerent. Sed ille, conſilio principum explorato aliud cogitat, occaſionemque rei gerendæ obſeruat, vt id, quod animo propoſuerat perficere poſſet. Itaque, cum poſt illas graues deliberationes *Leſcus*, & *Henricus* ſe ad balneum conferreot, B ipſe cum expedita ſuorum manu adeſt, & in diuerſoria tentoriaque proxima irrumpens, obuios quosque rei nouitate attonitos, facile aut obtruncat, aut propellit, & ad balneum, vbi eos eſſe acceperat, contendit. Reſciuerat iam *Leſcus* de hoſte, itaque exilit, equumque nactus cum paucis fugæ ſe mandat, ſed hoſtibus eum aſſecutis, cum aliquaodiu inermis cum armatis, vnus cum multis contendiſſet, fortiter dimicans apud Marcinouum pagum occubuit. *Henricus* autem, qui ætate grauis fugam deſperauerat, ſauciatur in balneis, & niſi eum aulicus quidam, cui *Peregrino* cognomen fuit, ſupra eum proſtratus protexiſſet, idem, quod & *Leſconi*, ei haud dubie accidiſſet. Sed vtcunque C reptans ad ſuos euaſit, ac in lectica *Wratislauiam* delatus eſt. Ex eo tempore *Suetopelcus* pro Duce ac domino Pomeraniæ ſe gerere cœpit. Chronologus quidam Germanus non poſtremæ autoritatis, deſcribens hunc caſum principis *Leſconis*, *Suatopelcus* inquit, *Pomeraniæ præfectus deficit, Pomeraniæ ducem ſe conſtituit, regeque bello occiſo, ducatum confirmauit, qui hodie à Poloniæ regno auulſus.* Mirari ſatis non poſſum hominis leuitatem. Comitia, o bone, tum rex celebrabat, non bellum. Adde, cum præfectum eum ipſemet nominet, quodnam bellum inter regem & præfectum, inter dominum & ſeruum eſſe potuit? In balneisne bellum geritur? Aut D quem autorem eius commenti de hoc bello habuit? ſed breuitatis cauſa iam miſſum hoc faciam.

Leſcus in balneis.

Aulicus cui nomen Peregrino Henricum ſeruat.

De Suatopelci ducatu commentum cuiusdam hiſtorici.

CAPVT XIX.

Epitome Chronicorum Lituanicorum, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Mazouiæ & Liuoniæ, vbi diſcutiuntur quædam dubia occurrentia in eis. Ita autem res vtriusque gentis collatæ inter ſe melius, vt purpura iuxta purpuram, dignoſcentur.

(Charactere Italico à reliquis diſtinguere A. C. 1203. volnit auctor, quæ de rebus Lituanorum & Cruciferorum hoc & ſequenti libro ſubinde intermiſcet Polonicis.)

Scriptores belli ſacri pro liberando ſepulchro domini expeditiones omnes Chriſtianorum Principum, quæ decem fuerunt, enumerant. Optime ſane illi; ſic & ego hîc enumerans eorundem militum expeditiones in Pruſſiam Lituaniamque contra gentes ſeptemtrionales, in re ſimili opera pretium me facturum putaui. Quum regnum Polonicum nondum diuulſum inter filios regum eſſet, totam molem belli contra Pomeranos, Pruſſos, Lituanos, Iazygas, Tartaros, & alias idololatricas gentes, quæ in circuitu erãt, ſuſtinebat, vt teſtantur bella regum Krimouſtii *&* Chobrii, *qui vindicaturus cædem Diui* Al- B berti, *grauiter in Pruſſos animaduertit. Quo nomine apud populos Chriſtianos valde ſe commendabiles reddebant, & merito quidem. At regno hoc diuiſo, & in aliquot tetrarchias & ſatrapias ſciſſo, vires eius faliſcere cœperunt. Vnde &* Conradus *Mazouiorum Dux, deſtitutus ſolito præſidio & auxilio, coactus eſt Cruciferos in has regiones euocare. Iam enim gens Boruſſa patriam eius Maſouiam ita vaſtauerat, vt Plockam etiam ſedem eius ſæpius tentaret atque adoriretur.*

Prima expeditio.

Conradus *igitur per Ciſtercienſem Monachum* Chriſtiernum *Cruciferos vndique conuo-* C *cat, quibus Ducem Syleſiorum* Henrichum *& Wratislauienſem, Lubecenſemque Epiſcopum adiungit & præficit. Commiſſum eſt atrox prælium. Sed eo remoti, non ſublati ſuot hoſtes è medio. Hic ergo procinctus expeditio prima à nobis vocabitur.*

Secunda expeditio.

Vt durabili ſtabilique præſidio bellum illud duceretur, accerſitur ex Liuonia & aliud genus Cruciferorum, quos Albertus *Archiepiſcopus miſerat. Commiſſum eſt prælium acerrimum, quod duobus diebus durauit: & fuſi profligatique ſunt Liuonii, Cruciferi, & ad paucos ita redacti, vt ex illis tantum quinque domum repedauerint.*

Tertia expeditio.

Poſt illam cladem appulerunt huc & alii Cruciferi Mariani *dicti, Roma vsque a* Gregorio *nono miſſi, duce* Hermanno de Salicen, *quibus Culma, & Torunia cum ampliſſimis territoriis, iure propemodum feudi, ad tempus tamen, attribuuntur. Sed conditiones certe non abſurdæ huius donationis apud ſcriptores reperiuntur, quæ ſi cum alterius generis Monachis ſeruata fuiſſent hoc ſeculo à noſtris, non ita oneri Reipub. illi eſſent. Tunc duæ arces illa ad Toruniam Rogouia, & alia eo in loco, vbi Cathedralis eſt.*

Torunia Mazouiæ prouincia fuit tum, Epiſcopoq; Plocenſi parebat.

A. C. 1203. *est ecclesia, à Prussis extructa erant. Sed* Pipinus *Dux eorum extractis intestinis atque exenteratus, crudeli morte necatus fuit à Cruciferis.*

Quarta expeditio.

Hac Marianorum inaudita in Pipioum *crudelitate, præsertim in ipsis initiis eorum aduentus commissa, fortuna mutata est, & exasperata vicina gentes: Curlandi, Lituani, Samogita & Prussi (omnes tum gentiles, & ab eadem stirpe orti, vt quibusdam placet) atrox bellum excitant ad S. Georgii arcem in Curlandia.* Mindocus *tunc apud Lituanos regnabat, qui Pontificis Romani autoritate in regem creatus erat. Nam spem fecerat se religioni Christiana adhæsurum. Sed cum promissis non stetisset, perfidia pœnas non ita multo post luit. Noctu enim dormiens nihilque tale prorsus suspicans à* Troinata *filio suo oppressus & iugulatus fuit, haud dubie quod res diuina lusui & ludibrio ipsi essent. Mariaui igitur confisi auxiliis regis Daniæ, & Liuonensium Cruciferorum copiis, quas sibi tum recenti fœdere, & imitatione rituali vestiu, insignique permutatione adiunxerant, contra tot gentes procedunt, sed aliquoties fusi, fugatique de retinendo suo statu valde desperant. Tunc etiam Lituaui post victoriam* Hirchum *illum militem strenuum Magdeburgensem, in oblationis hostiam Diis suis armatum, ita vt in equo vitali (vt vocant) in prælium descenderat, captusque ab eis fuerat, igni flagranti subiecto, equo subsultante & hinniente, viuum vna cum armis ipsisque calcaribus cremaut. Valde tum luctuosum tempus fuit Cruciferis. Nam præter alia, qua amiserunt, illud fuit damnum irrecuperabile, quod opinionem virtutis militaris, de qua tantopere gloriabantur, prorsus apud vicinas gentes perdiderunt. Vnde illa verba* Duisburchii, *qui res illorum conscripsit:* Tres, *inquit,* vel quatuor hostes centum Christianos tum, cum magna verecundia, fugabant. *Proinde fracti animo ingeminabant orantes illa verba Psalmi, veluti cum Deo expostulantes: Ecce, domine, quomodo confortati sunt inimici nostri, &c.*

Simili quoque genere oblationis paulo post Sambiensem præfectum, viuum, pariter equo feduciali (vt loquuntur) insidentem iidem Lituani post victoriam combusserunt. Simile quid de Germanis ipsis apud Corneliom Ta-citum *legitur, sicuti eis* Locticus *sepe Polonia descensurus in prælium cum eis ad* Plawno *pagum exprobrat:* Humanas hostias, *inquit,* quondam Diis offerre soliti. Ecce tibi legem *Radamanthi.* Si quis, *inquit,* talia patitur, qualia fecit, pœna iusta putanda est.

CAPVT XX.
Boleslaus Pudicus.

Anno ab orbe condito 5190.
Anno à Christo nato. 1226.

Vtorium (vt sic loquamur) regnum seu A. C. 1226. potius interregnum quindecim annos durauit. Quæ autem mala interuenerint interea, per annorum seriem enarrare magis commodum erit. Septem fere annorum erat *Boleslaus*, cum est patre orbatus, ideo principatus eius gubernationem ad se rapiebant propinqui. Vnde bellum ciuile inter *Henrichum Barbatum* Wratislauiensem, & *Conradum Mazouium* exarsit. *Bella Conradi ad Skalam.* Conflictus fuit primus ad Skalam, in quo *Conradi* filius *Pramulus* cecidit. Itaque *Conradus* receptui iubet canere, & pro victo abit. Secundus ad Wrocyrisum pagum. Sed *fum alter Ad Wrocirysum conflictus.* & ibi profligatus *Conradus* cessit ad syluas proximas, & inde Mazouiam. Paulo post *Henrichum* in villa Spiteouiensi diuinæ rei vacantem capit. Sed *Heduigis Henrici* pia coniux eum liberat, & parricidiale illud bellum sapientia componit. *Henrichus* tutela & regni administratione se abdicauit, iureiurando interposito.

1218. *Boleslaus Pudicus* adoptatur à *Wladulao* Duce maioris Poloniæ, quamquam incertum an a *Lesconogo* potius, vel *Spitatore* sic dicto, qui moltas possessiones & illas prærogatiuas ecclesiæ Gueinensi & Posnaniensi donauit. Vacationem nimirum omnium laborum, immunitatem pensionum, facultatem cudendi monetam, venandi in syluis, ad hæc ab omni quarumuis personarum, præfectorum, Palatinorum, atque adeo ipsorum principum iurisdictione. *Moneta cudendi facultas.* De hac re D. *Cromerus* libro octauo.

Non ita multo post, cum *Conradus* Dux Mazouiæ, &c. concedente & abdicante se *Henrico*, quemadmodum superius narrauimus, pro tutore & primate se gerere cœpit, *Iuo* Episcopus Cracouiensis siue *Henrici* voluntate, siue sua sponte & metu, odioque *Conradi*, cui aduersatus erat, sedulo profectus ad Pontificem maximum *Gregorium* eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniuncte & familiariter vixerat, acceptusque ab eo Patisii honorifice, relaxationem per vim exacti iurisiurandi *Henricho* impetrauit. Et proximus iam erat pubertati *Boleslaus* & à *Conrado* patruo alienus, in *Henrichum* prono studio pariter cum matre ferebatur: atque adeo iam ioris sui esse cupiebat. Hæc vbi ex obscuris indiciis & signis intellexit *Conradus*, *Boleslaum* vna cum matre per speciem colloquii capit, Cirskumqoe, quæ arx est in Mazouia, asportat, ac de necando puero cogitat. Deinde, mutata sententia, suasu *Wladulai Sputatoris* & *Marci* Palatini Cracouiensis opera, in Seciechouiense monasterium, quod in tractu Sędomiriensi supra Vistulam situm est, eos traostulit, & asseruari iussit. *Thorunium* & *Culma* Prussiæ vrbes primum fundantur à Cruciferis. *Conradus* Prussiam longe & late igni vastat.

1234. Fratres Cruciferi cum *Henricho* Mar-

A. C. 1226 Marchione Misnensi Pruthenos ad fidem compellunt. Et *Gregorius* Pontifex Polonos ad delendos Pruthenos instigat.

Circa hæc tempora *Boleslaus Pudicus* eum matre *Grimaus*, inebriatis & sopitis custodibus, effugerat: quem *Henricus* Wratislauiensis reducit, Sedomniensemque et Palatinatum attribuit. In loco vbi templum diui Andreæ est munitionem castelli statuit *Conradus* & arcem Cracouiensem obsidet.

Henricus Barbatus maritus D. *Heduigis*, dum curam agit *Boleslai Pudici*, Opatouiam Lubussensi Episcopo donat, Borcumque, & Cazimirum. *Iuonis* Episcopi Cracouiensis de loco cum Laurentio Wratislauiensi Episcopo, qui postea ex rosarum odore decessit, contentio exorta. Basilica Cracouiensis, fortuito incendio in turri, quæ ex testamento *Iuonis* plumbo tecta erat, excitato, conflagrauit, quam *Vislaus* postea instaurauit, & aliam turrim excitauit.

1237. Fratres Gladiferi Liuoniæ cum fratribus Cruciferis Teutonicis vniti. *Hermannus Balbi* primus Liuoniæ Magister. *Elbinga* etiam Prussiæ ædificata.

1238. *Henricus Barbatus* rediens ab obsidione Gnesneosi Grosnæ grauiter ægrotare cœpit. Nec multo post, hoc ipso anno diem clausit extremum. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab *Henrico* filio, cui *Pii* cognomen, datum est. Nam *Heduigis* vxor in ipso monasterio degens, neque ægrotum visere, neque mortui funus deducere, aut ei obuiam prodire voluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam, cæteris viris iuxta ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderate coniunctissimi mariti mortem tulit, impium esse velunrati diuinæ aduersari sæpius affirmans. Ac ne viuentem quidem illum sæpe adiit, nisi forte, vt egenis & iniuria affectis opitularetur. Communi enim consensu totos fere triginta annos disiuncti, & continentes vixere. Ex quo tempore *Henricus* barbam promisit, atque inde *Barbatus* vocitatus est. Eodem anno dissidia inter Pontificem & Imperatorem *Fridericum secundum* arsere. Pontifex voluit eum regno exuere, ille Cardinales, Episcopos, & Abbates, qui petebant Romam, itineribus præclusis, cœpit, & alios mari immersit, alios in carcere detinuit.

1239. *Boleslaus Kunegundam Bela* filiam in vxorem ducit, puellam moribus & sanctimonia vitæ nobilem. Dos eius quadraginta millia marcarum fuit. Tali autem coniugio beatus *Boleslaus*, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Imo, confirmata religione, postea mutuo consensu ambo perpetuam vouere continentiam, hinc *Boleslao Pudici* nomen in[...]um fuit.

Ioannes Cza-- 1240. Circa hæc tempora *Ioannes Czapla* Scholasticus Polocensis iuris peritus, Wratislauiensis atque Ducalis Cancellarius, & moderator pueri *Conradi*, quasi aliquorum consiliorum conscius, à *Conrado* Mazouiæ Duce in patibulum actus vna cum Dominicano monacho. Excommunicatus igitur ab Archiepiscopo Gnesnensi Louitium ei sempiterno iure donat ea conditione adiecta, vt libram siue marcam auri Duci Mazouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Atque ita à *Gregorio vndecimo* absolutus est. Hoc eodem tempore diui *Francisci Assisiatis* nouo tunc Instituto viuentibus monachis cœnobium Cracouiense à *Boleslao Pudico* fundatur. Per eadem tempora illa fatalis controuersia reuixit de dignitate Pontificali & potestate Imperatoria, inter Pontifices Romanos & *Fridericum II.* Imperatorem. Scripsit *Petrus Vinea* tum librum pro potestate Imperatoris, cui respondet *Innocentius quartus*. Lege *Volaterr.* Post lites verborum etiam ad strepitum armorum recursum est. Nam factio Guelphorum pro Pontifice, Gibellinorum pro Imperatore sese opponebat acriter. A. C. 1226 *pla in patibulum actus*

1241. Tartarorum sexcenta millia, duce *Bathi*, in Poloniam Russiamque venientes, vtramque regionem crudeliter vastabant, ciuitatibus villisque succensis, indeque captiuos educebant. Rex igitur *Boleslaus*, cum & *Henricus* Dux maioris Poloniæ, cæterique principes contra Tartaros vnanimiter progressi, prælium cum eis acre commiserunt. Iamque Tartarorum inclinabantur acies, sed quidam Vexillifer Barbarorum cum vexillo processit, in quo erat scripta græca littera tali modo X. superius vero in cuspide hastæ erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum & efformatum, ore fumum vaporemque fordidum in Polonos euomens, quo velut peste quadam & incantationibus infascinati vires amiserunt. Sicque funditus à Tartaris non secus atque à gradine segetes prostrati sunt. Pugnæ huius rationem & instructionem amborum exercituum qui volet scire, inueniet inferius in libello campiductoriæ graphice rem descriptam. Pugna hæc fuit acerrima: nec incruenta Tartaris victoria cessit, ita vt fracti viribus pedem retulerint, nec vlterius progredi ausi sint. Atq; ita fortitudine Polonorum ducum Germania defensa fuit, vt incolumis remaneret. Sicut olim Græcia à trecentis Lacedæmoniis aduersus exercitum *Xerxis*. Periit in eo prælio *Henricus Pius Heduigis* & *Barbati* filius: quem deductum ad alterum arcus iactum a loco conflictꝰ, incondito clamore sublato Barbari capite plectunt. Corpus eius agnitum fuit ex sexto pedis digito. Nam caput fuit abscissum à Tartaris. Periit ibi & Magister Cruciferorum Prussiensiû, & alii quam plurimi.

1243. *Boleslaus Pudicus* rerum potitus, ex Hungaria, quo ob Tartarorum irruptionem fugerat, reuocatus eo anno. Ita enim *Miechouiensis* dicit: *Quapropter vox & clamor tribu*-

A.C. 1226.

latorum ascendit, quod post miseras Tartarorum clades miserabilius & grauius a propriis opprimerentur, a Conradi *videlicet exactoribus. Missique extemplo in Hungariam & Morauiam trebri nuncii,* ˈvt Boleslaum Pudicum *quærerent, quo afflictæ patriæ subueniret, tanquam hæres, qui non est reuersus vsque anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo tertio,* &c. *Hedugis* eodem anno moritur, *Cromero* sic referente: *Altero post maritum anno obiit* Heduigis, *qui a Christo nato* 1243. *Septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum, dum vixit, propter rationem victus duram atque tenuem, assiduaque ieiunia fuerat, post mortem insolito splendore coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ, & pietatis eius.*

1246. *Daniel* Russorum dux, filius *Romani*, qui ad Zaichostium perierat, a legato Apostolico coronatus, in sede *Colomani* Hungari sedet.

1248. Litvvani victi a Cruciferis cum *Mendaco* eorum duce, qui postea rex creatus fuit. Et *Curetes* populi auxiliares pariter cum eis conciderunt. Eodem fere 2000 *Swatopelcus* Pomeranus ille *Gryfius* occisor *Albi Lesci*, Prussis se ducem adiunxit, & omnes Cruciferos potestate exuit. Hic etiam, vt stabiliret suum principatum, Bohemiæ principis filiam duxerat. Magister tunc prouincialis vel Marschalcus, vt illi vocant, Cruciferis præfuit. Eodem tempore Magdeburgum a Cruciferis arx in Prussia excitatur munitissima & admiratione digna, quanquam Annales Cruciferorum & *Miechouiensis* ad annum 1280. id referunt.

1249. *Conradus* Dux Mazouiorum prælium cum *Boleslao* ad Iarosinum commisit, in quo *Boleslaus*, & Sedomirienses in magna trepidatione erant. Mox prosequens victoriam *Conradus* Cracouiam ducit exercitum. Cumque copiam pugnandi *Boleslaus* ei non dedisset, arcibus duabus excitatis, vna ad *Thines*, alia ad *Zelow*, domum reuertitur. Atque ita, cum multas turbas in vita sua excitasset, & bella non necessaria cum cognatis, extremum vitæ diem clausit. Hoc anno hic, vt dictum est, Cruciferos in suam & totius Poloniæ perniciem primus, animalia, inquam, illa in iis terris nondum visa adduxerat, cum quibus quam atrocia bella gesserit *Locticus* rex, *Wladislaus Iagello*, & *Cazimirus* postea dicetur.

1250. *Guelphorum & Gibellinorum* factiones, a Pisis initio facto, in singulis fere vrbibus excitantur. Nam altera pars sequebatur Pontificem, altera Imperatorem. Ita magna laniena secuta est, sed hoc Chronicarii Germanici in annum 1238. reiiciunt. Sensit & Polonia huius dissidii incommoda. Venerat enim legatus Pontificis *Innocentii*. in Poloniam, habitaque Synodo Wratislauiæ, imperauit Episcopis quintam partem redituum dari Pontifici, quo iam debilitatas vires suas aduersus *Fridericum* Imperatorem inde confirmaret. Pro hac vero intempestiua humanitate, vt vocant, Polonorum relaxauit eis ieiunii magni vinculum. Nam, cum nouem hebdomadis, veteri Pontificum instituto, vulgo seruaretur (& a Russis hactenus seruatur) indulsit, vt esset deinceps hebdomadarum tantum sex & dimidiæ. Hinc natum est nomen, *Stáry mięsopust*, sicuti & nunc post reformatum anni cyclum vetus natale, & vetus Pascha vocatur, abscissis nimirum decem diebus currentis anni 1582. quo hæc accidit Kalendarii reformatio.

A. C. 1226. *Vetus quadragesima.*

1252. Salinæ Bochnenses repertæ. Id beneficium *Kingi* vxori *Boleslai* pietatique eius acceptum referunt. Exinde damna sarcit, quæ ei Tartari intulerant.

1252. Sacer *Stanislaus* inter diuos relatus, reclamante Hostiensi Cardinali, & in Fastis seu Martyrologio exinde connumeratur.

1255. *Mindacus* dux Litvvaniæ magno astu a Cruciferis persuasus, ad religionem Christianam perducitur. Cum enim armis ab eis esset attritus, vt etiam domesticis inuisus redderetur, ob nouam videlicet religionem, eum (si sic loqui fas est) christianisani. Vt ita foris & intus conuulsis eius viribus, magis obnoxius eorum iniuriis redderetur. At non ita multo post, re animaduersa, ad sua idola resiliit. Meminit tamen historia, Litvvanos iam tunc ante *Iagellonem* aliqua initia habuisse religionis. Iamque ante aliquot annis Episcopi Litvvanorum, *Gerardus*, inquam, & *Vitus*, in illa festiuitate aderant, quando D. *Stanislaus* in numerum sanctorum ascribendus promulgabatur, hoc est septuagesimo & quinto anno post eius mortem, Anno autem Christi 1253.

1556. Poloni Morauiam & Opoliensem terram vastant. *Hagek* errorem hic nostri scriptores confutant. Vide D. *Cromerum*. *Othocarus* Bohemorum dux (nec dum enim diadema regium acceperat) Prussiam perdomuit. Tum *Kunsberga*, id est regius mons ad sinum maris Balthici excitatur, & a regis nomine, *Othocari* videlicet, sic est dictus. Detegit etiam hic triplicem errorem D. *Cromerus Æneæ Syluii*, qui, vt captaret beneuolentiam apud Bohemos, fingit, contra consensum historicum, hunc *Othocarum* debellasse has regiones inter Bohemiam & Regium montem. Secundo quod dicit, ab eodem Tartaros debellatos. Tertio, quod asseuerat id suis viribus eum confecisse. *Aut*, inquit *Cromerus*, *ostendat quando Bohemi eas terras amiserint, tunc credetur ei, quod eas subiecerit. Sed si hoc non potest ostendere, neque igitur eius narrationi relinquitur locus.* Brandeburgum etiam in Prussia in memoriam Marchionis Brandeburgensis excitatum fuit sub idem tempus. Eodem seculo fit mentio oppugnati *Raciozy* oppidi a *Svvatopelco* illo defectore, qui primus in eas regiones artificium inuexit veterum Romanorum, testudinis ex clypeis conficiendæ, vt milites sub tali propugnaculo tutius possent versari, & mœnia aggredi at-

A. C. 1226. atque subire. Et hoc artificio in expugnando *Naclo* visus est. Ibi ei exprobatum fuit defectionis illud scelus. Tum ex arce audita fuit vox, quæ ad aures eius vsque peruenit: *Plures*, inquit, *adsunt, qui a fraudulentis victoribus pœnas expetituri sunt.*

1257. *Richardus* rex Angliæ, rex Romanorum pronunciatus priuilegium Teutonico ordini conficit. *Hyacinthus* etiam hoc tempore ab exilio huius vitæ in domum cœlestem commigrauit. Verba sunt historici. Eodem tempore *Boleslaus Caluus* excommunicatus ob captum & ad subuculam vsque exutum *Thomam* Episcopum Wratislauiensem. Describunt hic historici nostri modum cruciatæ emittendæ, hoc est diplomatis, qua cruce signatis permittitur reges ac duces vna cum eorum regnis diripere, sicut acciderat huic *Boleslao Caluo*. Ad hunc videlicet modum: *Scripsit*, inquiunt, *Pontifex magnus* Alexander quartus *ad Archiepiscopum Gnesnensem*, *vt coaduratis Cruciferis Polonis, concitaret eos contra* Boleslaum. Eodem modo traditur ad Magdeburgensem Archiepiscopum mandatum dedisse, vt a Germanicis quoque Cruciferis idem curet fieri. Ita *Boleslaus Caluus* distractus, dum in hanc & in illam partem oculos dirigit, a fratre per dolom capitur.

1258. Bella ciuilia in maiore Polonia inter duces, qui 14. tunc numerantur fuisse. Prædicatur *Boleslai Pii*, ducis Calisiensis audacia, quomodo eum aulico comitatu exercitum magnum hostium dissipauit ad Opatkouiam. Extremis enim perturbatis & primos impellentibus, omnibus maior, quam erat, visus est numerus copiarum, propterea quod sylua longiorem prospectum adimebat, clamoribus vero hominum ampliorem sonitum reddebat. *Daniel* etiam Russorum Dux arcem Lublinensem capit, & monasterium Zaichostense, vbi pater eius perierat, diripit, Sędomiriam incendit, vna cum Tartaris, quibus se ducem præbuerat. Cracouia ab eisdem incensa, ita vt *Boleslaus* iterum cogeretur profugere in Hungariam. Sed alii hanc Sędomiriæ incensionem in annum 1260. referunt. Ideo Sędomiriæ ad eum vsque diem illa martyrum strages anniuersaria celebritate postridie Calendas Iunii magno populi concursu recolitur. Ita *Daniel*, se illa perfidia vltum esse cladem *Romani* patris, quam ad Zaichostiam acceperat, gloriabatur.

1260. In hoc etiam tempus nostri scriptores (quanquam in viginti annis circiter discrepant) *Danielis Romanidis* coronationem referunt. *Daniel Romanides.* Dicuntque eum, postquam satiatus esset cædibus & effusionibus sanguinis Polonorum, quas Tartari passim ediderant, subiugasetque magna ex parte Russiam Australem, spe erectum ab *Opisone* legato apostolico in Polonia tum agente per nuncios petiisse, vt sibi & successoribus suis titulum regium impetraret; ipsum vero sancte promisisse, se cum vniuersa gente sua ad Romanæ & ecclesiæ catholicæ societatem siue vnitatem accessurum, & christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus christianis incusserant, defensurum. Dissuadebat id *Opisoni* legato *Predota* Episcopus Cracouiensis, & nonnulli alii, sed nihil profecerunt: obtinuit *Daniel* quod petebat. Sed quod contra promiserat, non seruauit, quin potius fidei & iurisiurandi religionem violauit, & pristinæ religioni pertinacius postea adhæsit, christianos vero non modo non defendit, sed etiam cum Tartaris, pariter infestauit. Cum Litwanis etiam contra nostram gentem sensit, eisque commilitauit. Cur autem Pontificibus vltra Poloniam tot reges creare in mentem venerit, nunc non disputo. Quidam dicunt, hac ratione voluisse eos sedis Romanæ maiestatem condecorare, tribus regibus simul adiectis præter eos, qui iamdudum regum nomine appellabantur. Alii dicunt hæc facta esse in barbam (vt vulgo luquuntur) Imperatoribus occidentalibus. Negabant enim Imperatores, Pontificem habere potestatem creandi reges. Contra Pontifices, vt & reipsa & verbis demonstrarent, sese & velle & posse reges creare, tres breui tempore inaugurant, Haliciensem videlicet, Litwanicum, Mindacum, & Polocensem *Wladimirum*; quorum nunc regna a rege Poloniæ tenentur, & in prouincias redacta sunt. Et, si multitudine regnorum gloriari liberet, vt plerique Monarchæ faciunt, certe Polono non deessent occasiones titulum suum augendi, & infarciendi regnorum nominibus, vt ita rex quinque magnorum regnorum: Poloniæ nimirum, Lituaniæ, Haliciæ, Polociæ, Kiouiæq; diceretur. Cuncta enim hæc dominia a Pontificibus regiis titulis sunt cohonestata insignitaque, ceremoniis solennibus adhibitis, & priuilegiis ad id traditis. *Principatus Poloniæ quinque regna.* Sed quis tandem effectus fuerit multiplicationis tot regum, non est difficile cognitu. Barbaræ quidem gentes, Scythæ, inquam, & Turcæ, qui iam satis exasperati erant, ita vt istas regiones vastarent, & catervatim sæpius sese in eas infunderent, certe regum ista institutione non parum commoti sunt ad res nouandas. *Malus exitus consilii de augendo numero regum.* Timebant enim, ne istæ duæ res nouæ, nimirum cruce signatorum exercitus, qui orientem versus sæpe procedebant, & regum nouorum inauguratio aliquod ipsis exitium accelerarent.

Dixi, circa hæc tempora, quando videlicet differunt historici de clade Sendomiriensium & coronatione *Danielis*, discrepare inter se in 20. circiter annis. Quod accidit puto propter bella & turbulenta tempora illius ætatis. Vnde fit vt & historia eius æui plerisque in narrationibus erroris suspicione laboret. Conqueritur etiam hic domus amplissima *Sunmniorum*, *Olesniciorum*, *Pirzowiorum* & aliorum, qui signo vntur *Debno* nominato, de Monachis sodalicii illius, qui vitæ institutum sequuntur cœnobii S. Crucis. Nam volentes historiam suæ socie-

ta-

A. C. 1226. tatis speciosiorem magisque figuratam reddere, multa confinxerunt, quæ pugnant cum historia familiæ eorum, quam per manus a maioribus suis traditam accepere. Certum est autem, & pro confesso tenendum, *Dembrotem*, qui signum sanctæ Crucis reduxit, *Polonuctum* fuisse; qui *Polonucti* ab illis Gothis Italiæ vastatoribus originem ducunt; habitasseque in eadem plaga Russiæ, vbi nunc est solitudo, & coloniæ nonnullæ ipsorum. Et credibile est, ideo ipsum ac *Polonuctos* omnes Tartaros vocatos fuisse, non quod Tartari essent: sed quia cum Ducibus Russorum *Leone* & *Romano*, qui vindicaturi clades superiores venerant a Polonis acceptas, duces itineris Scythis in Poloniam se præbuerunt. Inde, inquam, factum esse reor, vt per inuidiam Tartari vocarentur. Præsertim cum etiam in vicinia Tartariæ habitarent. Non minus acute scite, quam vere, a *Ptolomæo* dictum est: Finis vnius rei participat de appellatione alterius. Quam ob causam, confinii videlicet ratione, Sarmatæ, atque etiam Germani interdum ab autoribus Scythæ appellantur; de qua figura sermonis luculentius libro primo huius operis a nobis disputatum est. Sed & aliæ coniecturæ non desunt, quibus docetur eadem res. Neque enim alioqui, si *Dembrotes* Tartarus seu Scytha fuisset, signum sanctæ Crucis per eum remissum fuisset. Nam ad primum conspectum a Sendomiriensibus fuisset discerptus, & illi, qui cognatos suos non ita pridem crudeliter ab eo trucidatos meminerant, cupiditate vindictæ, sanguine eius suis parentassent. Sed quia eum C & generis Gothici antiquitas, & religionis vnitas, linguæq; Rusficæ vsus commendabilem apud nostros, vt ipsius populares, reddebant, ideo hunc præ aliis idoneum putabant, qui tuto & commode ad suos veluti contribules ferre illud signum tuto posset. Et virgo *Adleida Debniades* ideo in nuptias eius facilius consensit, quod hominem suæ religionis esse, nec ita multum a se dissidere perceperat. Præterea (pace sodalitii illius dixerim) apparet hanc historiam minime secum consentire. Nam si año 1260. sub *Boleslao Pudico* fuit crux relata, & rursus sub *Cazimiro magno*, anno 12. vbi latebat, demonstrata, quomodo ab eodem reportata & demonstrata credetur, quandoquidem prius tempus a D posteriore propemodum 100. annis differt? Per quod temporis spatium tres reges intercesserant: *Premislus* nimirum rex, *Venceslaus* Bohemus, & *Wladislaus Locticus*, & bona pars regiminis *Cazimiri magni*. Iam autem, cum Sendomiria vastaretur, dux cohortum nuncupatus est, & agmen ducebat. Ideo 40. aut paulo minus annos is tunc natus fuisse conicitur. Sed coniectura hac omissa, ad institutum reuertamur.

Origo Dembrotiorum inter quos frequentiores Siemensi habitant.

Circa hæc tempora vrbs Cracouiensis iure Teutomco, quod & Sredense vocatur, vti cœpit. Condonet lector, quod breuiter & succincte capita rerum enumeramus, neque enim nostrum propositum est ea, quæ alii prolixe tradiderunt, largius prosequi: satis est, quod primam A. C. 1226. partem historiæ nostræ ab aliis neglectam tradidimus. Porro capita rerum in hac secunda parte tantum proponere sufficiat, vt saltem complementum historiæ habeat lector.

1260. Circa hæc tempora *Michaël Palæologus* Græcorum Imperator auxilio *Guilelmi* ducis Genuensium occupat Byzantium; inde inuasit imperium Orientis, *Balduinum*que cum Gallis expulit. Huius progenies Constantinopolim obtinuit annis fere ducentis. Interim Bulgari, Rascii, Serui, & aliæ gentes Slauonicæ suis parebant regibus, & Despotis. Et qui antea amici aut confœderati Constantinopolitanis erant, mox hostes facti, assiduis incursionibus Thraciam & Macedoniam infestant.

1263. *Boleslaus Pudicus*, cum videret Iazygas, gentem ferocem, sæpius ipsius terras infestare, regionem eorum agmine composito semperque instructo, 22. mensis Iulii ingreditur. Sciebat enim gentem indomitam, atque aut mori, aut vincere animo obfirmatam, ad pugnã quamuis iniquissimam accursuram. Nec eum opinio fefellit. Nam statim illucescente Sole, vbi se nostri in conspectum eis obtulerunt, magna alacritate ad eos contendunt. Producit *Boleslaus* suos in aciem; Concurritur infestis armis. Cumq; aliquot horis Marte dubio pugnarum esset, tandem instantibus nostris, ad paucos rediguntur Barbari, ducemque ipsum *Cumbatum* inter primos pugnantem amittunt, & tamen pedem non referunt. Ita fortiter dimicantes occidione occisi sunt, & qui remanserant ex militari ordine, religionem Christianam, capitali pœna proposita, suscipere sunt coacti. Tametsi autem de Iazygum origine plerique hæsitant, tamen Sarmatas fuisse nemini dubium est; Sarmaticaque lingua eos locutos, vel inde euinci potest, quod hactenus tam hi, qui in Podlasia habitant, quam illi, qui ad Tibiscum in Hungaria hactenus manẽt, lingua Slauonica, licet paulo difficiliore, quam Russi, vtuntur. Et hic dux eorum *Cumbatus*, de quo modo diximus, nomen prorsus Russicum habuit. De iis autem quum iam aliquoties diximus, superuacaneum est de iisdem luculentius differere. *Tapia* eodem anno in Prussia excitatur.

Iazygum origo.

1263. Ecclesiam parochialem Mariæ Magdalenæ Posnaniæ fundatam *Miechouiensis* tradit.

1264. Monasterium in Brzezcie Cuiauiensi fundatur.

1264. Russi & Tartari fusi & profligati a Polonis ad Pictam campum. Dux autem Russorum erat *Suarno*. Nam *Daniel Romanides* paulo ante mortuus erat, licet *Miechouiensis* mortem eius in annum 1266. referat. Victoria hæc accidit Iunii mense eadem die, qua antea ad Zaichostiam a nostris prospere pugnatum fuerat. Res primo eminus scorpionibus, & arcubus gerebatur, sed dum Scythæ in eo genere pugnæ exercitatos se declarant, inuehuntur nostri in acies eorum, & cominus hastis atq; gladiis ge-

A. C. 1226. geritur. Referunt pedem hostes, instant nostri, Nitebatur *Suarno* restituere suorum aciem: sed, cum nihil ageret, in fugam se coniicit, atq; ita vniuersa acies hostium conuertitur, & mutuo sese impellit & impedit. Ita nostri plena potiuntur victoria. Existimatum est tum piis precibus principis *Boleslai*, & religiosæ coniugis *Kunegundis*, impetratam fuisse illam victoriam, magis quam humanis viribus, cum numero hostes quadruplo nostros excederent. Nam certo narratur, *Kingi* Reginæ astitisse tum duos candidatos angelos, qui futuri belli euentum ei prædixerint. Vnde videre licet, vt iam aliquoties dictum est, regna primordialia magis peculiari cura tutelaq; a Deo cœlitus defendi, quam ea, quæ proximis seculis suppullulasse creduntur. Numerantur autem iuxta Mosem a Lyrano 73. vt sunt Iberorum, Celtarum, Tuisconum, Sarmatarum, & consimilia.

1264. Hoc anno Cometes dirus & luridus arsit, in occasum sese porrigens, durauitque tres menses, quo etiam tempore *Vrbanus* Papa, vt *Miechouiensis* refert, festiuitatem corporis Christi instituit. Eodem tempore, *Boleslaus* Dux Calisiensis, atauus *Cazimiri Magni* priuilegia & libertates indulsit Iudæis, quas scriptores historiæ Polonicæ & *Priluzius*, vt legibus contrarias, reprehendunt. Quod cum ego senioribus Iudæorum aliquoties obiicerem; ad hunc modum responderunt: *Si hæc ita se haberent, vt* Prilusius *dicit, certe nos non tulissent Reges, non modo per hosce trecentos annos, sed ne per tres menses quidem.* Adieceruntque, se habere confirmationes suarum libertatum & priuilegiorum non solum a regibus Poloniæ, qui ordine alter post alterum vixerunt, sed etiam ab Imperatoribus, ipsisque denique summis Pontificibus Romanis, quorum exemplo Dux *Boleslaus* maioris Poloniæ & *Cazimirus Magnus* cæterique Reges easdem confirmaruot, corroboraruntque.

Quinta expeditio.

1263. Dux Brusfinga, & Margrauius Morauiæ cum filio, & Landgrauius Turingiæ magnam vim militum contra Prussos adduxerunt, vt vlciscerentur mortem Helmetici *Magistri, quem in Lubusoniensi terra cum exercitu fere occisione occiderant. Superiore autem anno Wilauum arcem, a Regio monte triginta millibus passuum sitam, Litnani, adhibitis variis bellicis machinis, magna contentione oppugnant.*

1266. *Preaota* Episcopus Cracouiensis mortuus est.

1266. Arcem Cracouiensem, totum montem complectendo, *Boleslaus Pudicus* restaurat. Circa eadem tempora *Salome* Haliciensis Regina, *Boleslai Pudici* soror, vxor vero *Colomani* in Zaichostiensi monasterio vixit, deinde in Skalensi vitam exegit. Funus eius Cracouiam ad D. Francisci templum illatum est.

Sexta expeditio.

A. C. 1226.

A 1266. *Nec minus etiam celebris fuit* Othocari *regis Bohemiæ expeditio in Prussiam hoc anno. Erant enim in illo exercitu Poloni, Bohemi, Syllesii. Sed & Russi eodem tempore* Nadrouitas, & Scalouitas, *annis 60 ante aduentum Marianorum, ex veteribus ipsorum sedibus, vbi est nunc Ragenta, eiicere contendunt. Cumque isti arctiore obsidione in arce quadam premerentur, interrogati, quonam pacto inediam tam diu sustinerent: responderunt, se vinarium quoddam in area arcis habere, quod illis piscium copiam suppeditet. Subiungit* Duisburchius *historiæ illius scriptor atque exclamans:* Mirum est, *inquit*; cum gentiles possessores illius arcis essent, viuarium illud tantam copiam piscium
B illis affatim producebat, nunc postquam Christiani potiuntur isto loco, rantum ranis illud viuarium scatet. *Sed tandem inquit*, iudicia Dei sunt inperuestigabilia. *Demonstrauimus autem in chorographia nostra, illius regionis antiquissimos fuisse possessores Slauinos, ideo etiam nunc Slauonia illa prouincia vocatur, vnde &* Ptolomæus *Venedicum sinum mare illud appellat. Ideo à* Nadrouitis *Prussis Russorum Principes tam enixe eam vindicare contendunt. Hoc tempore etiam Regiomontana arx fuit excitata, & ad conseruandam memoriam huius expeditionis* Otthocari *regis Bohemiæ Mons regius est vocata. Hoc quoque tempore apud Litnanos regnabat* Troioata, *qui* Mundocum *patrem*
C *vna cum duobus filiis* Rukla *&* Repikascha *auxilio* Doumantis *ingulauerat. Sed & ipse non ita multo post à* Woysilkone *comprehensus in venatione excarnificatus fuit. Fuit* Woysilko *filius etiam* Mondoci, *sed monasticam vitam professus in Vronscensi monasterio ad Pinsko priuatim vitam religiosam ducebat. Hunc proceres Litnani diu renuentem cunctantemque precibus & inuitationibus sollicitantes ad gubernacula Reipubl. suæ, in tanta rerum perturbatione, euocauerant. Kiernoniæque solenni ceremonia inaugurauerant. Euectus ad eam dignitatem, nihilosecius voti sui memor, vestem ritualem monasticam seu cucullum supra Ducalem habitum superinduebat. Sed hunc non ita multo*
D *post*, Leo *Dux Russorum per speciem conuiualium consultationum ad interiorem Russia, Wladimiriam illam vicinam nobis in Volhynia, euocatum post conuiuium quoddam manu sua interficit. Iam enim à conuiuio* Leo *& reliqui conuiuæ Duces ad sua diuersoria abierant, cum mora parua interiecta,* Leo *ad curiam* Woysilkoois *rediens in cubili dormientem excitat, & quasi adhuc comessatiuncula indulgere volens, elicere conatur. Bibemus adhuc* Kumie, *sic enim Russi affines suos blandiuscule vocitare solent. At vbi non pareret ille, euaginato acinace, caput eius diffecuit, ita vt cerebro pariet proximus aspergeretur. Ita* Woysilko *miserabili morte vitam simulq; posteritatem perfidi* Mendoci *Woysilko interfectus crudeliter.*
pa-

A. C. 1226.

patris, adeoque stirpis antiqua Centamorum *ab insignibus auitis dicta finiuit: continuataque tamdiu successio in principatu, in aliam familiam* Columnarum *dictam, electo* Vithene *& sede ducali Nouogrodiam translata, isto tempore transiit. Delati ad commemorationem istarum duarum familiarum celeberrimarum Lituanorum, paucula hic, historicos Lituanicos submonituri, adiiciemus. Germani scriptores viri eruditi, & in historica lectione versati*, Columnarum, Vrsinorum, Scaligerorum, *& aliorum consimilium familias à Germanis non à Romanis veteribus deriuant. Romanos quidem esse fatentur, sed posterioribus temporibus ab Imperatoribus Germanicis Roma collocatos iusq; ciuitatis adeptos, in eum finem, vt istic manentes, tanquam Imperatorum clientes, & alumni (nam reditibus certis & portoriis ab iisdem aucti erant) autoritatem ipsorum aduersus indignationem Pontificum, si quando oboriretur, tuerentur. Hac igitur ratione familia Lituania* Columnarum *&* Centamorum *à Romanis originem suam trahere potuerunt. Sed hac transmigratio vt longe posterioribus temporibus acciderit, necesse est; quando nimirum* Guelphorum *&* Gibellinorum *factiones extiterunt & per Italiam Germaniamque sunt sparsa. Ex pradictis igitur causis & per pradictam occasionem has gentes ex Germania in Italiam traductas fuisse tradunt. Neque hoc absurdum videri potest. Nam rerum Romanarum antiquiores scriptores* Columnarum *ac* Vrsinorum *nullam mentionem faciunt. Fieri autem potest, vt cum Cruciferis, qui expeditionibus frequentibus, terra marique viam ex Italia septemtrionem versus aperuerunt, & ab vrbe Roma veteri ad Romam nonam, ad litus Balthicum sitam (sic enim portus ille Curlandicus ad imitationem comparationis Roma Romulea cum Roma Constantinopolitana, qua etiam νέα Ῥώμη vocabatur, antiquitus nominatus est, & ibidem Pontifex etiam gentilis*, Kriuei Kriueto *dictus, sedem suam habuit primariam) huc aduenerint. Qui demum insinuantes se in amicitiam Lituanorum, primo socii, demum & domini gentis esse cœperunt. Hanc verisimiliorem originem* Columnarom *Lituanicorum esse puto. Nam &* Dorsprungii *nomen &* Prosperi *magis est cognatum sono Germanicis nominibus, quam Italicis. De* Libone *Nauarcho* Pompeii *speciosior narratio videtur. Sed ego de rebus vetustis iudicium hic cuique suum relinquo: meliora adserentibus subscribam & cedam.*

Origo Columnarum Vrsinorumque.

1268. *Suatopelcus* decrepitus iam, mortuus est, & recordatus defectionis suæ, moriturus filiis mandat, vt Pulonos duces omni ratione & beneuolentia sibi deuinciant. Quod quia postea obliti sunt facere, magnis se calamitatibus implicarunt.

1270. *Ludouicus von Balderhem* Magister prouincialis Prussiæ (erant enim alii Generales) vna cum Liuoniæ Magistro Plescouiam obsidet, & Russos ad faciendam pacem cogit.

A. C. 1226.

1271. *Paulus* Episcopos Craconiensis ob raptum sacratæ virginis ex Skalensi monasterio, qua abusus esse fertur, Syradiam iussu vel permissu *Boleslai* ab *Othone* & *Zegota* iuuenibus *Toporum* familia ortis, deportatur, ibiq; mensem vnum seruatur. Hic diuinitus quadam die de cœlo ob sua scelera increpatus fertur huiusmodi verbis: *Vatibi*, Paule *Episcope*. Rursus ferunt, talibus dictis eum in cubiculum compellatum: *Ne timeas*, Paule *Episcope, age quod lubet, septimo deinde anno morieris.*

Paulus Episcopus Craconiensis.

1273. *Boleslai* victoria contra defectores in hunc annum incidit. Huius belli concitator fuisse fertur idem *Paulus* Episcopus. Ipse tamen *Boleslaus* non prorsus immunis à culpa fuisse fertur. Nimirum, quod indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare pateretur; quibus etiam hactenus impune laborant causidici nostri seculi. Neque prorsus incorruptus iudex fuisse ferebatur: onerosus item nobilitati propter crebras venationes. Nam tunc ferunt adhuc nobiles subuectiones præbuisse principibus. Itaque mutatione plerique principis, nouoque domino creato, sperabant se liberatum iri istis malis. *Paulus* tamen autor fuit conuenticulorum aduersus Principes, semina iaciendo futuri belli.

1279. Hoc anno *Boleslaus Pudicus* ad quartum Idus Decembris fatis concessit. Cracouiæ apud diuum *Franciscum*, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est in choro templi à sinistra parte. In cuius sepulchro tale epitaphium legitur: ANNO DOMINI MCCXX, OBIIT ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS & DOMINVS BOLESLAVS CRACOVIENSIS, &c. Sed inscriptio tempore variat a calculo chronologorum nostrorum. Benignus & religiosus Princeps fuit. Cuius illa extant in Cracouiensem Episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, quibus sacerdotes, eorumque adscripticios ab omnibus pensionibus & teloniis liberauit, ab omni item iurisdictione magistratuum suaque ipsius exemit (quod ab Archiepiscopo etiam quodam effectum fuisse supra meminimus) Episcopumque omnino Ducali iure in bonis suis esse voluit. Adhæc potestatem fecit Canonicis Cracouiensibus senos ex nobilitate aut duodenos ex plebe, quos vellent, ab expeditione bellica eximendi. Condidit etiam sancti Marci monasterium Cracouiæ. Ciuitatem Cracouiensem iure Saxonico siue Magdeburgensi, quod etiam Sredense & Teutonicum vocatur, vti iussit, constituitque. Quinquaginta duos annos post mortem patris *Kinga* vxor virgo permansit, mortemque mariti moderate tulit. Distractisque cunctis facultatibus in vsus egenorum, diui Francisci professioni & instituto vitæ sese addixit. Postremo Sadeciam commigrauit, ibique reliquum tempus vitæ in monasterio peregit. Non multo post

Epitaphium Boleslai.

Immunitas Cleri.

A bellica expeditione tunc primum clerus exemptus.

S. Marci monasterium.

Kinga Regina & Ducissa.

A.C. 1226. *Pudicum* mortuus est *Boleslaus Caluus* Legnicienſium Dux *Rogatka* dictus.

De origine Ducum & Archiducum Austriæ.

Rudolphus Albertum filium Auguſtæ Vindelicorum, in conuentu principum Auſtriæ, Styriæ, Cariuthiæ & Carniolæ ducem appellauit, à quo originem duxerunt ii, qui deinceps illis regionibus præfuere vsque ad noſtra tempora, & *Carolum Quintum* Imperatorem, Hiſpanorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac *Ferdinandum* Cæſarem, regem Romanorum, Hungarorum, & Bohemorum, fratres germanos, ac liberos eorum inclytos.

CAPVT XXI.

Leſcus Niger.

Anno ab orbe condito	5345.
Anno Chriſti	1279.

A.C. 1279. SVcceſſorem *Boleslaus* accepit *Leſcum Nigrum* Siradienſem Ducem. Huoc enim viuus adoptauerat: præterea ex fratre patruele nepos ei fuit. Patti igitur adoptiuo *Leſcus* iuſtis perſolutis, nemine ex cognatis aduerſante, rerum potitur. Inter extraneos Ruſſi primum duce *Leone Danielis* filio & *Romani* illius Halicienſium nepote, adiunctis ſibi Tartatis, primo Lituaniam, deinde & Poloniam aggrediuntur. Cum illis Palatini duo ad Goslice pagum altero à Sendomiria milliario temere quidem, vt qui multo pauciores, ſed tamen euentu proſpero concurrunt, commiſſoque prælio, tertia die Februarii eos fuderunt. Nam, cæſis primis, magna trepidatio cæteros inuaſit. Sic, abiectis armis, terga verterunt. Cæſa feruntur in eo prælio hoſtium octo millia, capta duo, militaria ſigna ſeptem. Noſtri victoria potiti, mox Ruſſiam vaſtant vsque Leopolim. quæ vrbs ab hoc duce conditore nomen tunc accepiſſe dicitur.

Prælium Gozliecenſe.

1281. Bellum cum *Henricho* Wratislauienſi nomine tantum & non re ipſa, *Probo* dicto, ob Duces tres captos. Quo anno etiam Siculi Gallos vna hora, dato campanæ ad veſperas ſigno, per omnes vrbes ex compoſito trucidant. Hinc in prouerbium abiit: *Sicula veſpera.*

1282. Ius tum *Leſcus* dicebat Cracouiæ, cum audiſſet Lituanos & Iazygas ſubita excurſione Lublinenſium regionem tripartito agmine depopulari. Itaque ſepoſitis omnibus negotiis, armis correptis, magnis itineribus ad eos contendit. Sed hoſtes iam præda onuſti receſſerant. Itaque cum laſſus animo angeretur, ſopore eum inuadente, diuinitus conſolatur a quodam, qui ſpeciem diui Michaëlis referebat, in ſomno ei apparente: qui ei ſponſionem certæ victoriæ faciebat, ſi non deſiſteret, & perſequeretur hoſtem. Paruit ille. Nam, cum ſomnium hoc militibus mane expoſuiſſet, dici non poteſt, quam eos alacres ad perſequendos hoſtes reddiderit. Itaque cum recentibus hoſtium veſtigiis inſiſteret, 13. Octobris ad Naruam & Nemen flumina eos conſequitur. Perculſi aliquo modo metu, cum ſe iam euaſiſſe ſperarent. Sed tandem ad arma ventum, Iazygibus *arma arma* acclamantibus. Modum pugnæ & inſtructionem exercitus habes a me in libello Campiductoriæ expreſſum. In ſumma, victoria noſtri potiti ſunt glorioſa. Nam & canes noſtratium, quos ſecum iam docebant Barbari, vt lætiore vlulatu noſtris quodammodo gratulabantur ſic ſæuis morſibus Barbaros ipſos impetebant. In eo prælio reliquiæ Iazygum equeſtris ordinis, qui a ſuſcepta religione defecerant, penitus extinctæ ſunt & deletæ. *Leſcus* victor in Poloniam rediens diuo Michaëli, qui ſibi in ſomnis victoriæ ſpem fecerat, Lublini templum eius rei mnemoſynon condidit.

A.C. 1279.

Septima expeditio.

Tunc Liuonici Enſiferi totis viribus ſuum robur in vnum conferentes Lituaniam ingreſſi, cum Doumante *prælium acerrimum committunt in campo Vidimnſciis* Gedrociorum, *duobus milliariis à ſtagno nobili* Kiamento *dicto. Ibi robur Liuonum concidit, totuſque illorum exercitus deletus eſt. Vnde campus ille hactenus* Caulis *vocatur, quod ſignificat bellum lingua Lituanica. Inueniuntur illic hactenus à colonis fragmenta framearum, ſagittarum, & pila haſtarum. Celebratur etiamnum ab agreſtibus cantiunculis hic* Doumantes, *qui tandem ſeditione, ciuiliumque bellorum incommodis patria extorris & extruſus ad Pleſconienſes profugit, à quibus etiam in Principem fuit electus. Hic primum Pleſcouiam muris cingere cœpit. Vnde Pleſconienſes Moſchi quandam ſuorum mœniorum partem, parietem* Doumantis *hactenus vocant. Sed quia ambiens principatum Lituanicum ad necandum* Troidenum *Ducem ſubornauerat ruſticos, qui redeuntem à balneo nihilque tale ſuſpicantem fuſtibus interemerunt, ideo à* Laurasiu *filio eius prælio victus & trucidatus eſt. Fuit igitur* Lauraſius *filius* Truideni *Reguli Lituanorum, qui, vanitate gloria huius mundi ſpreta, in monaſterium ſeſe abdiderat. Sed ob cædem patris grauiſſime commotus, cucullo abiecto ad tempus, & correptis armis* Doumantem *perſequutus eſt, exercituque eius fuſo, eum interemit. Poſtea, vbi ira ſua ſatisfeciſſet, ad inſtitutum regula rediit, deſignato in locum ſuum Lituanis principe* Vithene. *Ab hoc ſe libertates accepiſſe, gloriatur Lituania. Sed forſan mala fide a principibus, qui* Lauraſio *ſucceſſerunt, ſeruata, aut ab ipſiſmet negligenter curata & defenſa ſunt. Vſque enim ad* Cazimirum *Poloniæ regem & forſan ad* Auguſtum, *ingemiſcebant conquerentes, ſe oppreſſos ſeruitute, populi Lituaniæ. Hæc per modum compendii cuiuſdam de rebus Lituanorum percurruntur.*

Campus Caulis.

1283. *Suetopeltida* Duces Pomeranorum Cruciferis ſua donarunt. At donationes illas legatus Pontificius *Philippus* Epiſcopus Fir-

A. C. 1279.

Donationum rescindendi ius penes legatum Pontificis.

Firmianus, qui tum ex Hungaria male ibi tractatus venerat, rescidit. Gnieuense tamen territorium eis concessit; in quo mox arcem condiderunt, præsidioq; firmarunt. Eodem anno *Lescus* præliatus est cum Lituania ad Lukouiam, qui tum Sędomiriensem agrum vastabant. Laudatur hic pietas *Lesci*, qui initurus prælium, suos milites ad humiliandum se Deo cohortabatur, & sacrosanctæ Eucharistiæ vsu, peccatorumque confessione se comunire iubebat. Addidit & cohortatoriã orationem, qua eis ob oculos posuit, honestissimum esse pro patria mori, gloriæ, quam vitæ, bonos fortesq; viros cupidiores esse debere. Irent ergo alacres, cæsorum hostium sanguine suis parentarent, & captiuos opem lachrymis & eiulationibus implorantes liberarent. Instructionis huius hypotyposim in Campiductoriæ meæ libello reperies. Apparuit hinc summa fortitudo nostrorum hominum, qui, quasi firmo muro obiecto, denso agmine acies hostium disiecerunt. Post debellatos hostes in *Paulum* illum Episcopum Cracouiensem animaduersum est, qui captus, in Syradiam iterum à satellitibus est deportatus. Creditum est enim eum memorem prioris captiuitatis, quum apud *Lescum* detineretur, per quosdam nobiles ex Sędomiriensibus Lituanos ad illas incursiones Poloniæ concitasse. Magnas enim necessitudines & clientelas habuit *Paulus* in tractu Sędomiriensi; quibus confisus semper rebus nouandis studebat. Illo ipso tempore *Lucardis* mors condolenda, vxoris *Pramisli* maioris Poloniæ Ducis, accidisse fertur; quæ à pedissequis suis iugulata fuit. Nec expers huius culpæ *Pramislus* est habitus; eo quod ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset. Vulgari igitur carmine notatus est, quod carmen sua ætate *Dlugossus* vulgo cantari solitum esse memorat. In hac elegia, vel cantico, oratio *Lucardis* miserabilis expressa fuit, quæ maritum pro coniugali amore & honore, quem illi semper habuisset, supplex orabat, ne vitam sibi adimeret, sed vel vna subucula tectam in domum paternam remittat. Causa vero huius parricidii *Pramislo* ea fuisse fertur, quod nullos ex ea susciperet liberos. Sed non inultum id scelus tulit *Pramislus*. Nam etiam post secundas nuptias prorsus absq; mascula prole decessit. Erat illud seculum corruptum, & Principes pleriq; illicitis libidinibus deditι erant. Narratur fere per idem tempus, *Alberti* Comitis Turingiæ, cum insigni ciq; vxoris calamitate ac miseria exemplum damnatæ libidinis. Duxerat ille *Margaretam Friderici II.* Imperatoris filiam, ex qua duos filios susceperat, *Fridericum* & *Ticemanum* generosissimæ indolis adolescentes. Sed ea non contentus, exarsit amore pellicis tanto, vt etiam vitæ coniugis insidias strueret. De quibus illa certissimis indiciis edocta, vt cederet furoribus & sceleri mariti, & vitæ consuleret, hortantibus amicis prudentibus ac fidelibus, consiliũ de fuga cœpit. Ostenditur adhuc locus in arce Isenacensi, vbi non est

Lucardis mors miserabilis.

A alta magnitudo a scopulo extra arcem & fenestram ex qua domina cum quinq; comitibus demissa fuit. Nocte cum migratura esset, priusquam à filiis discederet, assidebat ad lectulos, & calamitatem suam deplorabat, eumq; consiliarius senex & matronæ eam comitantes hortarentur, vt properaret; tandem valedictura filiis auellebatur inuita, quod eorum pericula sciret non leuiora suis, *Fridericum* natu maiorem, lachrymis & eiulatu, materni doloris magnitudinem ostendens, osculis crebris complexa, postremo mirabili motu genam eius mordicus prehendit ac læsit. Vulneris cicatricem Princeps quoad vixit, retinuit, & cognomentum inde *Admorsi* consecutus est. Mater tandem Francofurtum euasit, vbi in monasterio virginum B commorata, ne procul à filiis abesset, post paucos annos mortua est. In istud etiam tempus miserandus casus Episcopi Wratislauiensis refertur, cuius causa hæc fuit: Imperauerat quandam contributionem ordini ecclesiastico *Henrichus Pius* Wratislauiensis, quæ cum non daretur, ille bona episcopalia occupat, ob quam causam ab Archiepiscopo *Swinka* Gnesnensi excommunicatur. Et quia excommunicatio secum trahebat interdictionem à sacris, & ceremonia religionis plebi adempta & sublata, murmur, odia, & querelæ excitantur. Itaque ille, vt istum Gordianum nodum semel præcideret, iratus Episcopum & Sacerdotes omnes ditione sua eiecit, ne scilicet C vulgus dum ociosos Sacerdotes perambulantes videret per vrbem nec sacra peragentes, aspectu eorum magis ad detrahendum ei irritaretur, studiaque in contraria, vt fieri solet, scinderetur. Perlata hæc res fuit vsque ad concilium Lugdunense: sed iam prius aures patrum falsis criminationibus *Henrichus* per legatos occupauerat. Itaque *Thomas* in quintum vsq; annum exilium pertulit apud Ratiboriensem Ducem, à quo honeste habitus fuit: sed & Ratiboriensem Ducem bello eã ob causam *Henricus* persequitur, agrosq; eius diripit, nilq; omittit, quod ab irato hoste in eo casu fieri solet. Cum igitur obsidione aliquãtulum Ratiboriensis premeretur, ne aliqua sibi D maiora incommoda ab *Henricho* accederet, ipsemet Episcopus indutus Pontificia veste, cum Sacerdotibus ad *Henrichum* prodit. Attonitus *Henrichus*, & quasi numine afflatus de papilione exiilit, & obuiam prosiliens ad pedes Episcopi sese abiecit: consecuta est demum reconciliatio. Nam animo ita compunctus erat *Henrichus*, vt etiam Wratislauiam ipsam vrbem cum territorio sempiterno iure ecclesiæ, & ipsi donaret: sed Episcopus pius eã donationem abnuit & refutauit. Deus tam prudentes & mansuetos procul à maleuolentia Episcopos huic seculo deprauato largiatur. In minore autem Polonia *Paulus* telam, quam texere cœperat in perniciem *Lesci*, perfecit. Ita enim eã odia & pericula procreauerat, vt etiam ægre se Cracouiæ cum vxore sustentaret & defenderet, cunctis contra eum insurgentibus. Nam & ii, qui

A. C. 1279.

Exemplum insti principis erga Episcopum.

Episcopi mansuetudo qua fregit pertinaciam Principis.

A. C. 1279. qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, veriti ne sibi frustra esset, à publico vniuersi conuentus consensu, qui contra *Lescum* agitabat consilia, dissidere. Cracouia sola tum in fide *Lesci* permansit: ipse cum vxore in Hungariam profugerat. Requisiti tandem Cracouienses à cunctis ordinibus, responderunt: Non licere sibi iusiurandum *Lesco* semel datum violare. Gratus fuit postea *Lescus* & memor tantæ beneuolentiæ, quam in duriore fortuna à Cracouiensibus expertus est. Ideo Teutonibus solis regimen vrbis tunc attribuit, habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, ostendens quanti eos faceret. Hæc anno 1285. gesta sunt. Ac re semel in deterius vergente multæ calamitates tum in Poloniam & Poloniæ principem *Lescum* coniuraffe videbantur. Gostinum à *Cazimiro* surreptum; Plotscum à *Wladislao* interceptum, & Sochaczouia. Prussia tum vermes caudis cancrorum consimiles produxerat, qui, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Dobrinum à Prussis incensum. Mazouia Cirnensis à *Lesco* vastata. Tartari Poloniam depopulantur, à quibus Cracouia ægrè sese defendit. Syradienses fusi & præda exuti à Mazouiis, contra Mazouia à Syradiensibus. Tartari tum Sandecensi monasterio, pauore, vt creditum est, diuinitus perculsi pepercerunt. Tanta autem tum præda è Polonia à Tartaris abacta esse dicitur, vt cum eam apud Wladimiriam recognoscerent & partirentur inter se, vnum & viginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. *Lescus* igitur his aduersis rebus & suggillationibus hominum afflictus ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo tanquam igne deustus & tabefactus vltima die Septembris vita hac misera defunctus, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorifice sepultus est. Cui epitaphium tale est inscriptum: HIC SEPULTUS LESCO NIGER DUX CRACOVIENSIS ET SENDOMIRIENSIS, QUI DIEBUS VITÆ SUÆ HUNC LOCUM ORNAVIT, OBIIT ANNO MCCLXXXVIII. Bonus & frugi princeps fuit, si vltima prioribus respondissent. Donauit hic Episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis in euiuscunque loco reperirentur.

Fides Cracouiensium in Lescum.

Calamitates quæ præcesserunt Lesci mortem.

Lesci mors.

CAPUT XXII.

Interregnum.

ORbata tunc Polonia legitimis dominis erat, cuius principatus in medium positus erat; quem alii ambiebant iure cognationis, vt *Wladislaus Locticus* frater Germanus *Nigri*; alii gratia populari, vt *Boleslaus* Plocensis; alii & potentia, vt *Henrichus* Wratislauiensis; qui omissa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra *Venceslaum* inita, inuitabatur, clam accersitus à ciuibus Cracouiensibus eum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, inter quos lanii maxime pollebant potentia, portam vrbis aperiunt. Quod vbi *Boleslaus* resciuit, Cracouia se, nequicquam eum retinentibus proceribus, proripuit. *Wladislaus* vero *Locticus* apud Syradienses quiescebat: sed cum videret quemque pro se agere, indignum putans alienum fratri suo *Lesco* successorem in principem quæri, exercitum cogit, & ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias cum *Henrici* copiis signa confert. Occurrit tum ipse *Henrichus*: sed Opoliensis suis copiis alium ducem copiarum præfecerat. Committitur itaque prælium multis vtrinque cadentibus: sed *Wladislaus* victor euasit, Opoliensisque saucius ab eo captus est. Victor Cracouiam profectus apertis portis omnium consensu & acclamatione renunciatur, plerisque equitibus fidem eius sequentibus. Sed & hic non diu principatum retinuit, *Henrichus* enim minime deiectus Seueriensi clade, nihil ad celeritatem reliqui sibi faciens, nocte intempesta Cracouiam accessit, eamque in potestatem redegit. At *Wladislaus* inopinato tumultu perculsus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionem metuens ad Franciscanos sodales se recepit; vbi suos passim per vicos palantes cædi & se quæri audiens, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit. Grassatum est deinde per vrbem in eius familiares. Interim Wratislauiensi tum mortuo, *Wladislao* ad recuperanda amissa ianua patefacta est; nisi *Gryphina Lesci Nigri* vxor conatus eius elisisset. Nam hæc de sua dote sollicita, ius suum principatumque Poloniæ, confictis ad id diplomatis *Venceslao* Bohemiæ donat: qui cupidus proferendi Imperii cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Cui *Pramislus*, deducto præsidio, Cracouiam tradidit. Videbat enim cum acri hoste ipsi impendere inimicitias. Ne igitur duplici bello pariter distineretur, validiorem hostem ei obiecit. Bohemus igitur, Cracouia accepta, Sedomiriam pergit, & in itinere Oblecomum, arcem prope Vistulam sitam, vi capit. Ad Sedomiriam vbi venit, à *Wladislao*, multis cæsis & plurimis vulneratis, repulsus est. Itaque *Gryphina* secum abducta, veritus ne sententiam mutaret, in Bohemiam abiit. At *Wladislaus* re ad Sedomiriam ex animi sententia gesta erectus, Wisliciam deiecto hoste, nullo negotio recuperat. Inde Cracouiam populabundus pergit.

Intestina & socialia bella.

Locticus ad sodales Franciscanos se recipit.

Octaua & nona expeditio.

1290. *Commemorari hîc possent infinita particularia bella Cruciferorum, & vastationes certaminaque terrestria, naualia & glacialia cum istis gentibus. Multos mortales hæc absumpserunt, adeo vt pro maxima & stupenda expeditione censeri possent.* Vithenes *per dies octoginta Prussiam vastat: sed postea à Cruciferis in angustias compulsus cum suo exercitu adeo profligatur, vt ipsemet in Lituaniam ægre euaserit.*

A. C. 1296.

In sequenti anno Libenteile Commendator Ragnetanus Austechiam prouinciam maritimam & municipium Romanouo, clarum gentilicia religione, euertit. Ibi enim sedes primaria fuit religionis idololatrisa, & gentium summi Pontifices isthic habitabant. Hos Kriuei kriueito vocabant. Quod facinus pro scelere nefando ducebant eius secta homines. Ideo Lituani, Samogitæ, & alii eius farina multa certamina, vt pro aris & focis, terra & marteis mouerant.

Nouedomani audax facinus.

Memorabile sane & audax facinus commemoratur hic Lituani cuiusdam militis, cui nomen Nouedomano fuit, qui, vt classem Cruciferorum in flumine Nemen ad nocendum paratam facilius delere posset, mulieris miserabilis habitu se ornauit, sedensque ad fluminis ripam supplicee manus nauigantes versus in cœlum attollebat, dolenter lamentando, operomque implorando, applicarent ad ripam, misererentur afflicta, vellent eam a popularium suorum vi & tyrannide liberare. Hæc lingua Polonica, cuius peritus erat, cum singultu & lachrimis identidem implorans opem, clamore reiterabat. Illi miserati, applicant classem ad ripam, recepturi eam. Interim ille, rudente manu fortis correpto, nauem primam, & cum hac totam classem ei adnexam retinet. Ibi exclamantis signo audito ii, qui in proxima sylua insederant, adiutum accurrunt. Ita atroci certamine arto, circumuenti hostes ad vnum contrucidantur. Circa eadem tempora Oisilia insula a Lituanis oppugnata multos mortales perdidit. Consimile & illud memoriæ mandatum est de illa instructissima inusitatæ amplitudinis triremi, quam eodem in flumine Mariani extruxerant, diciturque per ambitum transtrorum pinnacula habuisse. Ex hac, obseruata occasione, ad hanc aut ad illam ripam, prout videbatur, applicantes, ad prædas agendas prosiliebant & si quis in eos irruebat, iterum naui a litore reducta, ad alteram partem se transferebant, aut in medio gurgite, iaculantes in hostem, sistebant nauim. Ex hac cum sæpe Lituaniam infestarent, Lituani diu, quonam eam modo arcerent, deliberabant. Nam, etiamsi sexaginta staphas milite instructas obiiciebant ei, nihil proficiebant, donec rudentem arte quadam nacti cum anchora abscinderent. Ita illa machina fluctibus abrepta & demum rectore destituta primo per alueum fluminis fluctuans, tandem in ipsum salum delata depressa mergitur, & cum milite in abyssum Acherontа petit.

1288. Sub idem tempus arcem Carsus ad ostia Trsidera fluminis, qua se mari sociat, Vithenes expugnauit, vbi etiam Brunno Magister Liuoniæ cum 1500. armatis prostratus periit. Eodem anno Strasburgum seu Brodnicium Lituani innaserunt, & sacra pariter ac profana euerterunt, ac defœdarunt. Et quidam ex eis scelestius etiam in fontem sacrum aluum expurgauit. Sed Schak quidam strenuus miles ipsos assecutus, mores eos docuit honestiores, fusis, ac profligatis eorum copiis. Schakones, Bazynii, Schorcii adhuc Patricii remanserunt ex veteribus familiis qua in Prussiam concesserant. Fuit Venceslaus Schakus ex eadem puto stirpe, Cancellarius Ducalis Prussiæ, qui complures legationes cum laude obiit ad reges Poloniæ. Cum hoc ego aliquos annos exegi in academia & aula Ducis Prussiæ Alberti Senioris. Fuit Vithenes supra alios infestior Christiano nomini, multaque petulantius egit aduersus Christianos. Nam & in Polonia tunc Cathedralem Ecclesiam Lanciciensem spoliauit, multis editis exemplis contumeliosis in sacratum ordinem. Et anno 1311. magnis copiis Prussiam ingressus, omnes eius prouincias vsque ad Brasbergam ferro & igne euertit. Cumque insignes cateruas captiuorum secum abduxisset, theothecam, in qua mysteria sacra Romano ritu asseruantur, arripiens, coram nobilium virginum captiuarum comitatu manibus suis confregit, pedibusque conspuendo conculcauit, addita exprobratione: Quid sibi vult Deus iste, qui nec vos, nec se ipsum è manibus meis vindicare potest? Sexta tandem Maii in aurora ipsa, ab Henricho de Plock, legato vel succedaneo Magistri Prussiæ fusus fugatusque fuit. Multi tunc mortales conciderunt, multi in deditionem accepti, quorum alios Cruciferi laqueo strangulatos suspenderunt, alios in flumina & stagna viuos præcipites dederunt, ita vt ex illo Vithenis numeroso exercitu paucissimi euaserint. Quin & ipse duobus tantum comitatus capite vulneratus, ad suos euadens ægre vitam seruauit. Huius victoriæ memoriale monasterium virginibus sacris ipse Plock Toruniæ muratum excitauit. Tales multæ clades illatæ & acceptæ Vithenis temporibus enumerantur, quem Regem Lituaniæ Duisburchius vocat.

A. C. 1296. Venceslaus Schak Cancellarius Ducalis Prussiæ.

1292. At Bohemus in sequenti anno, coacto exercitu, Poloniam intrat, & in Syradiensem ditionem primum impetum facit. Habebat quidem Wladislaus exercitum; sed nunquam tamen ad iustam aliquam dimicationem veniebat, sed obequitans, hostem continuis incursionibus exercebat, e latebrisq; subito prosiliens offerentes se excipiebat; ita vt ii nusquam postea castris absque forti equitum præsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita hostes fatigati, combusta tamen Syradia, ad sua dilabuntur.

1292. Annus hic nobilitatus est morte Kunegundis Boleslai Pudici vxoris, quæ in monasterio Sadecensi, plus duodecim annis post mortem mariti exactis, duram vitam ducens, extremum diem clausit. Hanc Paulus Cracouiensis, quem Improbum historici vocant, consecutus est; sed forsan ad sepulchri tantum foueam, non etiam cœlestis patriæ ianuam, qui cũ aliis studiis minime dignis Episcopo, tum venationi sic fuit deditus, vt venatorem, quod feram imprudens cassibus repulerat, venabulo transadegerit. Accepit autẽ successorem Procopium de gente Cussouum, & Gryphiua propioquum, quæ in Bohemiam abducta fuit. Circa hæc tempora etiam ac-

A.C. 1256. accidit, vt *Luticus Pacoslai* filius *Henrichum* Legnicienſem Ducem dominum ſuum balneantem dolo caperet. Erat hic *Luticus* ex intimis *Henrici*: ſed patrem eius *Pacoslaum* gratia & fauore principis inſoleſcentem, *Henrichus* capite plecti iuſſerat; quod is homicidii reus, crimen, fruſtra diſſuadentibus amicis, gloriabundus, ſateretur. Lenierat tamen eum *Lutici Henrichus* dolorem, poſtea collatis in eum plurimis beneficiis. Sed male curatum ipſi vulnus videbatur, cum ei refricaret cicatricem *Conradus* Glogouienſium Dux, ſummus *Henrici* ob interuerſum Wratislauienſium principatum, inimicus. Hic itaque, cogitans eum in aliquod præſentiſſimum periculum præcipitare, *Luticum* ad facinus ſollicitat; efficitque vt apud eum plus valeat vetus dolor, quam tot recentia beneficia. *Henrichum* igitur in balneo corpus curantem, ac nihil tale ſuſpicantem *Luticus* ex balneo extrahit, & vili palliolo tectum atque equo impoſitum, continuato nocte dieque curſum, Sanduoirhum, quod in ditione *Conradi* erat, aſportat. Inde vinctus Glogouiam perducitur, & in anguſto vaſe ferreo concluditur; in quo duo parua foramina erant alterum quo cibum ſumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo ſex menſes aſſeruatus dimittitur: ſed tamen vires recolligere non potuit, verum, tribus exactis annis, paulatim contabuit. Ita vides, quod ne vetuſtas quidem, quæ nobis ſimplicior fuiſſe videretur, a dolis & malignitate humano generi innata, libera fuit.

Vithenes ad Sochaczouiam

1293. Anno hoc a Lituanis, duce *Vithene*, maiori Poloniæ & præſertim Lęcycyenſibus clades illata & depopulatio ingens edita; ita vt ex abductis captiuis viginti capita in ſingulos hoſtium cederent. Commiſerat prælium cum *Vithene Cazimirus* dux, frater *Loctici*, ad Sochacouiam vadato Bſura amne, magnamque ſtragem in Barbaris ediderat: tandem, cum in confertiſſimos hoſtes incidiſſet, interfectus victoriam hoſti conceſſit. Nam ducis caſu conſpecto, commilitones eius victoriam proſequi non poterant. Eodem anno Cruciferi, obliti beneficii Mazouiorum, Viſnam arcem eorum expugnant. Exinde pro defenſoribus hoſtes eis redditi, cauſabantur ſe id iure feciſſe, quod dux Maſouiorum receptaculum Litoanis eorum hoſtibus præberet. *Troidem* enim ducis filiam in vxorem ſibi acceperat. Itaque indulgendo Lituanis, ſuis præſens exitium creauit. Sed iam ad *Præmislum* veniendum eſt.

Prætextus cur in Patronos ſuos Mazouios Cruciferi ſæuierint.

CAPVT XXIII.

Præmislus Rex.

PRæmislus, *Præmisli* prioris filius poſthumus, vir excelſo animo, nihil niſi magnum cogitans, cum eſſet dux maioris Poloniæ, animos totius Poloniæ, ſua dexteritate in rebus agendis in ſe conuertit, cogitareque ſecum cœpit de reſtituendo regno Poloniæ, quod iam ducentis & quindecim annis intermiſſum in obliuionem venire cœperat. Ad eam rem perficiendam præter id, quod regio ſtemmate natus, in maiore Polonia, hoc eſt, ſede *Lechi* primaria, dominii ſui fines latius protulerat, iuuabat eum quod etiam ab *Henricho* Wratislauienſi teſtamento Cracouienſis & Sędomirienſis Princeps nominatus fuerat. Igitur his opibus & titulis fretus, cuncta ſibi prona inſtituto perficiendo, & minime impoſſibilia factu putabat. Igitur indictis Goeſnam vetuſtam totius Poloniæ ſedem Comitiis, anno Chriſti 1295. rex creatur, & a *Iacobo Swinka* Archiepiſcopo Gneſnenſi triceſimum octauum annum agens inungitur adſtantibus *Ioanne Gerbiſco* Poſnaoienſi, *Ioanne Ronca* Wratislauienſi, *Goslao* Plocenſi & *Conrado* Lubeſenſi. *Vislaus* vero Wladislauienſis Antiſtes, & Culmenſis, habebant legitimas cauſas abſentiæ ſuæ. De *Procopio* narratur, quod æger & propinquus morti erat: ſed Culmenſis laborabat inuidia, quod iam Cruciferis Rigenſiq; Epiſcopo addictus eſſet. De Wladislauienſi ignoratur, quid eum detinuerit. Sed forſan his omnibus conſilium Præmisli ductum videbatur, cum ſinguli ſua ſtudia aliis Principibus obſtrinxiſſent. Ideo poſt principia ſtare & euentum rei domi malebant expectare, iuxta illud: *Minus gaudebis & minus dolebis.* Suſcepto regno Præmislus mox cogitationes ſuas intendere cœpit, vt Poloniam vniuerſam pacatam redderet, & in concordiam priſtinam vnumq; corpus omnes Palatinatus, qui tunc pro Ducatibus erant, redigeret. Ac primum ob præſumptum a ſe regnum cæterorum Ducum animos blandis ac modeſtis legationibus demulcere cœpit, & ad ſopienda odia ſedandaque diſſidia cohortari cæteros non deſiit. Et quoniam Cruciferos de occupando Gedano conſultare cœpiſſe, vtq; illud fructuoſius, quam cum in manibus Polonorum eſſet, redderent, cogitaſſe ſubolfecerat, idcirco Gedanum munire cœpit, propter euitandas Cruciferorum machinationes, & (quod multo periculoſius prudenter præuidebat) ne videlicet mundo iam ad deteriora prolabente, claſſes aliquarum gentium, portum illum ſecundo vento iuuectæ de occupanda Pomerania & Pomeraniæ adiacentibus prouinciis conſilium nefarium inirent. Interim, quum animus eius magna meditatur, mors inopinata eum ſeptimo aut octauo regni ſuſcepti menſe perimit, Marchione Brandeburgenſi operam ad eam rem ſuam, vt creditum eſt, conferente. Habuit is de Satecenſi territorio, quod Polonis pridem ſurripuerat, cum eo controuerſiam: ſed forſan magis metuebat potentiam principis nouis acceſſionibus auctam & cumulatam. Itaque, obſeruata occaſione, quum Liberalium, vt fertur, ſeu ipſo Bacchanalium die genio indulgeret, eum ſecurum nilq; tale opinantem opprimit. Strenue quidem ille, vt decuit fortem virum, hoſtes reprimebat. Sed cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, ad extremum ſuccubuit,

A. C. 1296. *Deliberationis initium de reſtituenda regni Polonia monarchia.*

1295. Comitia generalia.

Orbe

A.C. 1195.

Quo tempore, & per quam occasionem Pramislus trucidatus fuit ex D. Cromero.

Otho Longus elector Marchio, eum *Othone* altero, & *Iohanne Conradi* fratris filiis ex *Constantia Pramisli* sorore susceptis, & valida suorum manu, nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus, qui circum regem erant, longa vigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negotii fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen tumultu *Pramislus* subita & inopinata re primo consternatus, cum paucis, qui euigilarant, in hostes ad se venientes, nesciens, quinam quamque multi essent, insiluit, & multis strenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Volebant hunc Saxones equo impositum secum abducere. Sed cum agitationem nullam ferre posset, pugionibus immaniter confossum reliquere.

CAPVT. XXIV.

Wladislaus Locticus Rex designatur.

A C. 1295.

COmitia Posnaniæ ad Kalendas Maii, qui dies diui Alberti memoriæ apud Polonos dicatus est, vbi de nouo rege creando proceres eum nobilitate conueniunt. Ibi eligitur *Locticus* propter multas causas. Præcipue vero, quod peritiam rei militaris multo vsu sibi comparasset, & non parum roboris habere videretur. Omnes eum pro rege se agnituros iurant, arciumq; & munitionum omnium possessio ei traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, coronationem; inunctionemque nec Regis nomen, sed Hæredis regni Polonici vsurpauit. Interea profectus Pomeraniam in ordinem redegit, *Voislaum* quendam ei præficiens. Syllesiam autem longe lateque depopulatus est. Cuius prouinciæ vrbs primaria Wratislauia aut tunc, aut paulo ante obsidione ita fuit pressa, vt conditiones accipere cogeretur, & mœniorum vrbis altitudinem ad quatuor cubitos demoliri. Sub idem tempus *Boleslaus* Dux exactiones ante eum diem in Polonia inauditas inuexit, vt nobilitas ex censu pro magnitudine possessionum & redditunm descripto militaret; cum viritim antea id facere solerent. Proditum est tunc memoriæ de *Conrado Gibboso* Sinauiensi Duce, qui præpositus Wratislauiensis fuit; quod, cum ad Archiepiscopatum Salisburgensem vocatus esset, & in itinere apud Viennam accepisset, cereuisiæ vsum illa in regione non esse (laudabili enim olim cereuisiæ Suidniciensi assueuerat) repudiato Archiepiscopatu domum reuersus sit. Vituperatur hac de causa & stoliditatis reuincitur, quod ei in mentem non venerit, artifices cereuisiarios eo deducere, si tantopere cereuisiæ desiderio tenebatur. Me-

Iuxta quantitatem redituum sub Locticio ordo militat equestris.

A. C. 1296

rito igitur reuertens a fratre compedibus coërcitus est. Sed & *Wladislaus Locticus* rex nouus amplitudine honorum, vt sæpe fit, mox deprauatus, libidinibus indulsit, & latrocinia militum non coercuit. Qua de re admonitus ab Episcopo Posnaniensi cum non resipuisset, excommunicatur, & omnibus sacris interdicitur. Et quamuis satisfecisset Episcopo, tamen homines odium semel in eum conceptum concoquere non poterant. Proinde post tertium annum regnum ipsi abrogatur & *Vencesl aus* Bohemus, aliis multis indigenis Ducibus præteritis, creatur, quod nemo potentior iam hosti obiici *Wladislao* potuerit; qui munitiones quasdam in terra Cracouiensi ad eam diem retinuerat. Euenerunt hæc anno 1300.

Decima expeditio.

Pro expeditione decima oppugnationes, propugnationesque arcium, vrbium, insularum computari possunt. Nam si respicias Occidentem, & Septemtrionem, nulla fere arx est, quæ non sit oppugnata ab hoc ordine Crucifero: Vscie *arx in finibus Pomeraniæ adeo acriter fuit oppugnata, vt cum omnibus orientalibus vrbibus, quæ obsidionem a Saracenis sustinuisse dicuntur, conferri possit. Quia enim repentina inuasione inexpugnabilis videbatur, tria castella per circuitum in propinquo eius excitata sunt, vt ita lenta obsidione & continuis vexationibus ad deditionem compelli posset. Vineæ etiam, turresque ambulatoria sunt parata ac constructa. Sic quoque* Santocum *infelix sæpius repetitis vicibus oppugnatum, sæpe munitum, sæpe etiam concussum fuit, ad extremum expugnatum est. Vtque semel omnis præcideretur pro eo digladiandi occasio, funditus dirutum, euersumque fuit. Sic Drenum, sic Valcium, sic Sluchonium. Quid referam Dodecapoleôs seu Marchiæ noua vastationes? Dersauia item, Choinicii, Maydeburgi in Prussia, & aliorum infinitarum vrbium, ad extremum ipsius Gedani? De qua vrbe* D. Cromerus *sic:* Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse prædicatur ab vllis Barbaris, quam tunc a religiosis illis, & Polonorum beneficiariis. *Quid oppugnatio Suiociæ arcis? vbi duo patibula e regione arcis excitata erant. Ipse vero* Ziffridus *Commendator, vt lictor sanguine madens quotidie compluribus funibus, atque restibus equi ephippio impositis, se ipsum deuouebat non prius sumpturum cibum, quam omnes illos funes, atque restes in suspendendis captiuis insumpsisset. Transeo ad fines Lituaniæ. Illa execranda Velona sæpissime oppugnata, tribus etiam castellis, vt de Vscie arce supra retulimus, excitatis coangustata, quot absumsit mortales? Vbi & ipse Mag. Dux* Gediminus, *dum periculoso exemplo ipsemet & ducis, & militis officium in procurandis machinis obit, ictus globo sub muris arcis concidit. Sic Kovvna, sic Gartena, ipsa denique Vilna caput gentis. Sed harum calamitatum descriptio-*

A. C. 1296. *nes breuitatis causa abrumpam. Hac ergo excidia & discrimina tam Lituanica, quam Polonica, aliud nihil mouexit, nisi illud infelix consilium de mittendis huc Roma & transferendis Cruciferis.*

CAPUT XXV.

Venceslaus Rex.

A. C. 1300. Venceslaus accitus, Gnesnæ coronatus, *Rixa Pramisli* regis filiam in vxorem ducit, vt sibi eo firmius stabiliat regnum. Omnia, quæ in ditione *Wladislai* erant, in potestatem suam redigit. Interim Rusi nacti occasionem, Sedomiriens. tractum longe & late vastant, arce Corcinensi, quæ lignea etiam tum erat, iocensa: prius fere, quam omnibus peractis, ad regem de excursione eorum nuncius perferretur. Sed tamen *Venceslaus* malebat *Wladislaum* persequi, quam Russos. *Wladislaus* tunc in eam miseriam deuenerat, vt nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes suspectos habere cogeretur: veritus, ne quo modo in cassides venantium incideret. Itaque in syluis latitare, & locum subinde etiam, quem vesperi ceperat, media nocte mutare cogebatur. Tentare quidem animos procerum non desiit. Sed, cum omnes pauere, consensum ordinum metuere, decretumque Comitiorum aspernari nolle animaduertit, in Hungariam profugit; & ex Hungaria Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Interim *Venceslaus* Bohemia rediit, Bohemis suis vniuersa in Polonia commendata. Obtulerat tum filium suum duodecim annorum Hungaris in regem. Nam multis displicebat exemplum, regem a Pontifice accipiendi. Ideo non omnes Hungari, *Caroli* Galli Neapolitani regis filium Martellum, ab eo Roma missum, pro rege agnoscebant. Interim Poloni Russos cum Tartaris & Lituanis profligarunt, magnamq; stragem in eis ediderunt; arcemque Lublinensem, quæ septem & quinquaginta annos in Russorum potestate fuerat, recuperarunt. Sadecia a *Venceslao* rege condita; Biecz possessio Episcopo Cracouiensi adempta; parœciæ tantum conferendæ potestas penes Episcopum relicta. Non vidit postea *Venceslaus* Poloniam, eo quod occupatus fuit bello Hungarico. Obtrudebat is filium, vt dictum est, Hungaris in regem, sed non adiuuit fortuna conatum eius. Ideo, repudiato regno, ex Hungaria filium reduxit & tandem Pragæ veneno appetitus lenta morte absumtus est. Eius morte cognita, *Wladislai* res in Polonia meliore loco esse cœperunt. Nam & Bohemos Cracouia depulit *Wladislaus*, *Alberto* Aduocato autore, & aliorum voluntates postea facile sibi adiunxit. Fecit quidem anno sequenti *Venceslaus* Iunior expeditionem in Poloniam, vt patri succederet. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucii meridiano tempore in cubiculo quiescens, interfectus est. A suisne, an ab alienis subornatis ab Alberto Cæsare, ne tum quidem in recenti scelere certo sciri potuit. Ex eo tempore Bohemi exteros reges habere cœperunt. A. C. 1300.

Loctici calamitates.

Causa cur Hungari Carolum Martellum Gallum pro Rege nolebant agnoscere.

CAPUT XXVI.

Wladislaus Locticus iterum.

Anno 1305.

Comitia Cracouiæ noui regis gratia habentur, in quibus *Wladislaus* magno omnium consensu Rex creatur, exceptis Posnaniensib. & Calisiensib. Hi enim verebantur, ne grauius in eos animaduerteret, quod eum prius eiecissent. Maluerunt igitur se subdere *Henricho* Glogouiensi, qui ex sorore *Pramisli* natus erat. Qua de causa *Wladislaus Henricho* bellum statim intulit. Verum, illo nusquam in aciem prodeunte, motus illi conquieuere. Coronatio tamen *Wladislai* minime tum perfici potuit; quod diadema, ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur. Et Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione *Henrici* erat. Hæc de potestate Archiepiscopi in coronando rege totidem verbis ex D. *Cromero* sunt desumpta; ne quid meis verbis detractum ordini cuipiam quis esse putet. Quamquam tunc vacasse sedem Metropolitanam Gnesnensem idem autor testatur. Pomerania etiam in ordinem redigitur a rege *Wladislao*. Gedano præficitur Iudex Pomeraniæ. Sicque, iureiurando a Pomeranis accepto, quod in potestate ipsius semper futuri essent, putabat se clausisse templum Iani, & pacem semper duraturam sanxisse: sed mox ad ingenium rediere. Autor nouorum motuum fuit *Petrus* Cancellarius Pomeraniæ, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione æstuabat. Et, cum repulsam passus esset a *Wladislao* in quibusdam postulatis, consilium nefarium cœpit prodendæ patriæ Marchionibus; qui ingressi cum exercitu facile omnes munitiones regionis capiunt, adiouante *Petro*. Gedanum cum castra admouissent, portæ ei oppidani a Germanis aperiuntur: cum magna iam ex parte Teutones ibi essent. Arx a *Bogusso* Iudice, & *Nemira* honestissimo equite defendebatur, donec *Wladislaus* subsidia auxiliaria eis submitteret, quod quia cito perfici non poterat, & indies incommodis obsidionis vrgebantur, Cruciferos interea adiutum sibi Poloni, annuente rege, euocant. Hi enim amicissimos se Polonis, vt iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Statuuntur conditiones, vt dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum vnum suis sumptibus arcem a Saxonibus defenderent. Deinceps vero post exactum annum, quæcunque impendia fecerent, eis præstarentur; nec prius arce decederent, quam exoluta illa sibi essent. Omnia hæc semina erant futurorum bellorum Cruciferorum, quæ Poloniam exercuerunt, fatis sic ordinantibus. Repressi quidem sunt hostes,

A. C. 1305. stes,& vindicata à Saxonibus mœnia. Sed cum superiores tam se Pomeranis Cruciferi esse animaduerterent,ferocius se gerere,& sæpe cum illis iurgari, atq; rixari,ad extremum totam arcem sibi vendicarunt,Primores Pomeranorum, ipsumq; præfectum arcis *Bogussum* in carcerem coniecerunt. *Bogussus* tempori seruiendum sibi ratus,totam arcem ipsis concessit,quam ad primam postulationem promittebant se redditu ros,vbi pro impensis eis satisfactum esset. Facile quidem de exitu rei diuinabant nostri. Sed quid facerent,cum extrema quæq; illi minarentur? Itaque cuncti arce excesserunt. Hæc vbi audisset *Wladislaus*, cœpit eum pœnitere consilii. Videbat enim lupis se ouem commisisse: non sublatum,sed duplicatum sibi bellum,duosque se pro vno hoste sibi conciliasse. Accedebat ad eas calamitates,quod arxCracouiensis,quæ tum lignea erat,non ita pridem vna cum templo primario conflagrarat; cum ab ea parte vrbis,quę circum ædem omnium sanctorum est,ex fortuito ibi enato incendio carbo ardens vento delatus,in tecto Basilicæ plumbeo inhæsisset.Et hæc est causa, cur superiorum principum sepulchra in areis templo non apparent; sed tantum posteriorum regum,qui post hoc incendium vixerunt. Sed Basilica,dirutis eius veteribus muris, in eam,quam nunc obtinet, formam & amplitudinem post quartum decimum annum ræ dificata est ab *Hankero* Episcopo Syllesio,nobili gente, *Oxio*. Sed ad Cruciferos redeamus;quorum Magister *Henrichus*,& rex *Wladislaus* conueniunt in Graiouice pago,in tractu Cuiauiensi definituri de arce Gedani,quam hypothecæ nomine tenere se prætendebant Cruciferi. Paratos autem interim se reddere eam declarabant,si impendia persoluerentur. Æquum eum postulare Rex ait, & expensarum omnium summam iubet iam proferre. Ibi ille conceptum animo dolum detegit,ac centies mille marcas latorum grossorum poscit. Genus est hoc numismatis, quod vna cum *Wenceslao* Bohemo rege in Poloniam non ita pridem inuectum fuerat, & quarta parte nostratem grossum excedit. Ferunt enim,ante hunc *Wenceslaum* signato auro aut argento Polonos in emendis rebus minime vsos fuisse,sed tantum permutationem rerum vsurpasse. De inopia autem & nummo Polonico ex pellibus aspergillorum, nescio quid Poëta *Ianicius*,& alii tradiderunt: quibus ego conquerentibus de tanta inopia veterum non possum assentiri. Quæ res supra iam demonstrata est,& adhuc demonstrabitur. Negat igitur *Wladislaus*,iustam eam esse æstimationem,bonorumque virorum arbitrio in eo se stare velle ait. At magister id recusat: subsecuta sunt deinde alia mala: Lituani enim Calisiensem & Syradiensem tractum vastant.

Moneta.

Cruciferorum plusquam barbarica crudelitas.

1310. Cruciferi cum Marchionibus fœdus ineunt. Pomerania Polonica bello petitur à Cruciferis. Gedanenses nundinæ in prædam cedunt vrbem inuadentibus & populantibus. Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus sanguinis effusum esse prædicatur à Barbaris, quam tunc à religiosis illis,& quidem beneficiariis gentis nostræ. Gedano potiti Derczauiam,quod *Tschonum* à nostris vocatur,petunt,eamque perfidiose iuris sui faciunt; *Cazimiro* regis filio non sine contumelia excluso. Choinicium; deinde Swece arcem adoriuntur, & capiunt. Vbi *Siffridi* commendatoris (præfectos arcium sic vocant) præ aliis plusquam barbarica hostilitas apparuit, qui quotidie complurıbus funibus atq; restibus in equum imposıtis,seipsum deuouebat non prius sumpturum cibum,quam omnes funes illos atque restes in suspendendis Polonis insumpsisset. Atqui huius nefariæ impietatis breui pœnas dedit. Quadam enim die,cum ad focum staret, furiis derepente exagitatus,in ignem se coniecit. Ita diuino iudicio, qui permultos iniuste perdiderat, iuste periit. Psululum tandem Cruciferi prouecti, tota Pomerania potiuntur. Ne autem id absque prætextu iuris iustitiæque titulo fecisse videantur, rem totam tali fuco tegunt: Pomeraniam emunt a Marchionibus Brandeburgensibus decies mille marcis latorum grossorum, eamque emptionem ab *Henricho* Cæsare sibi, & ordini suo confirmari curant. Tali fuco probatos se fortasse coram Dei iudicio & apud bonos viros fore putarunt. Nec dissimili scelere Liuonienses Cruciferi eodem tempore Rigam vrbem atque territorium Episcopo, à quo ante centum & quatuor aut quinq; annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ contestata lis plus octoginta annis ducta esset, tandem *Bonifacius IX.* Rigam ordini Cruciferorum, quindecim millibus aureorum acceptis, addixit. Per idem fere tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per vniuersum orbem Christianum quasi dato ex Viennensi concilio a Pontifice signo, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones; bonaque eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Dogmata Templariorum, quæ antea Valdensium fuerant, expressa sunt in Concilio Lateranensi sub *Alexandro III.* Papa, parte prima. Sed nos ad nostra reuertamur. Quod autem *Wladislaus* non statim præbuerit se vindicem iniuriarum, quas à Cruciferis Prussiensibus ditiones eius patiebantur, motus Cracouiensiū in causa fuerunt. Nam eius vrbis ciues, qui non ita pridem *Henrichum* Wratislauiensium Ducem opera laniorum in eam introduxerant, Poloniæque pro Principe obtruserant, *Boleslaum* Opoliensem eodem exemplo ad eosdem honores euchere moliebantur; *Alberto* Aduocato, & *Muscata* Episcopo eis consilium præbentibus. Sed in vtrosq; animaduertit *Wladislaus*. Episcopum enim captum ab eo referunt, & in custodiam traditum Aduocato autē reditus per amplos ē molis, macellis atq; tabernis ademit. Reliqui ciues, qui defectionis capita erant, vna cum Aduoca-

A. C. 1305.

Siffridi commendatoris barbarica atrocitas.

Bonifacio venalis iustitia. Sic & Polonis cum Prussis accidit.

Templarii deleti.

A. C. 1305.

to *Boleslaum* in Syllesiam secuti sunt, ibiq; exularunt. Iam enim antea Ducem hunc Opolienſem acciuerant, promittentes eis arcis facillimam deditionem, illis ipſis quos commemorauimus, adiutoribus. Sed cum ſpe exciderent, propugnatoribus in fide *Wladislai* permanentibus, domum Aduocati in ipſis mœnibus prope portam, quæ à diuo *Nicolao* nomen habet, eminentem, pro arce *Boleslaus* occupauit. Sed cum imminere iam *Wladulaum* cum exercitu audiſſet, præmonitus a Rege, non ſine quadam expoſtulatione ſeueriore, paruit monitis, deductoque præſidio domo Aduocati, vrbe exceſſit. Eiꝰ defectionis ſuſpicio ſerpſerat etiam ad præpoſitum Miechouienſem. Ideo huic quoq; irrogata pœna eſt, adempto ei pago Lentkouice ſatis luculento, quem *Albertus* Aduocatus præpoſiti frater tum poſſidebat. Accidernnt hæc circa annum domini 1313.

Conſpiratio contra Wladulaum Epiſcopi, Aduocati, & Præpoſiti Miechouienſis & ciuium Cracouienſium

A. C. 1313.

Per id tempus *Henrichus* Imperator vi veneni in Euchariſtia dati extinctus fuit. Fames autem in his regionibus talis & tanta extitit, vt nullo quantumuis fœdo edulii genere, ac ne cadaueribꝰ quidem humanis *Dlugoſſo* referente, vulgo abſtineretur, ita vt etiam parentes in filios ſæuirent. Quam famem peſtis, & peſtem Crucifera bella ſecuta ſunt. Hæ igitur calamitates *Wladislaum* retrahebant, ne tam cito, vt ſperabant alii, exerta cum gladio manu in Cruciferos animaduerteret. Interea Cruciferi veteribus nouas iniurias adiecerunt, clero etiam non parcentes, cum tamen & ipſi in clero numerari vellent, vſurpatis ſibi decimis, & ſuppreſſis ſacerdotiis, eorumq; prouentibus in priuatos vſus conuerſis. Magna poſtea contentione & ſtrepitu iuris in Conſiſtorio Romano de iis rebus à Polonis & Cruciferis litigatum eſt; & præſertim coram *Ioanne* Pontifice eius nominis 22. Quo etiam Oratores a Rege, adeoq; vniuerſo clero miſſi ſunt, vt Cruciferis omnes eorum nefarias impietates exprobrarent, deque omnibus regis & regni iniuriis tam eccleſiaſticis, quam ſecularibus eis litem intenderent; ſimulq; autem vt *Wladulao* diadema & nomen regium impetrarent. Exiſtimabant enim inauſpicato id ſibi *Præmulum* ſumpſiſſe, Pontifice inconſulto. Meminerant enim honorem hunc Polonis interdictum fuiſſe ſtatim poſt cædem diui *Stanislai*. Cruciferi autem vbi hoc ſubolfecerunt, mittunt & ipſi Oratores cum plenaria poteſtate, hoc eſt, ſaccis auro argentoque plenis, vt, quam maxime poſſent, conatus *Wladislai* irritos redderent. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia, Pomeraniæ toti binos groſſos imperarunt in ſingulas marcas, quas quiſq; in bonis haberet. Ad hæc eiectas naufragio merces lege Rhodia vſurpare cœperunt. Quibus rebus factum eſt, vt toto fere quadriennio nihil aliud impetraret *Gerardus* Pol. legatus à Pontifice, quam vt cognitio cauſæ in ipſa Polonia Archiepiſcopo Gneſnenſi, Poſnanienſi Epiſcopo, & Abbati Mogilenſi delegaretur.

Coronationis

Quod vero ad regnum attinet, Pontifex, vt Poloni iure ſuo priſtino vterentur, permiſit. Nam

A. C. 1313.

apertè *Wladulao* regnum decernere noluit, ne A *Ioannem* Bohemiæ regem, & ſocerum eius *Philippum* regem Franciæ offenderet; ſecreto tamen voluntatis ſuæ ſignificationem *Gerardo* dedit. Cum igitur Pontificis mentem & voluntatem *Wladislaus* perſpectam haberet, comitiis indictis Cracouiæ ad vigeſimam diem menſis Ianuarii, vna cum vxore Heduigi in Baſilica Cracouienſi coronatur, anno Chriſti 1320. Atq; ex eo tempore ius coronandi regis atq; ipſa regni inſignia Gneſna Cracouiam translata ſunt. Nec multo poſt Elizabetham filiam *Carolo* Hungarorum regi bis viduo in matrimonium collocat. Interim delegatorum à Pontifice iudicium Cruciferi detrectant, appellationemq; interponunt: ſed reiecta appellatione damnati ſuot. B Itaque Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expenſa numerare iuſſi ſunt. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate icti ſunt, ita vt nuſquam, iis præſentibus, ſacra fieri liceret. Dum hæc ita geruntur, Lituani Mazouiam depopulantur, & Duces Syllesiæ parricidialibus bellis labefactati, prædæ *Ioannis* Bohemiæ ſeſe expoſuerunt. De cuius aſtutia & inexplebili auaritia dicerem nunc, niſi prius id feciſſem, idque non meis verbis, ne quis rem eſſe fictam putet, ſed præcipui noſtra ætate Chronicorum Germaniæ ſcriptoris, qui *Carion* dicitur. Ad interuertendum Ducatum Syllesiæ partim vi, partim C aſtutia præbuerunt occaſionem fratrum germanorum *Wladulai* & *Henrici* diſſenſiones atq; improbitas. *Wladulaus* latrocinia exercebat, diuexans Bohemiam & Syllesiam. Comprehenſus à ruſticis, ab *Henricho* fratre qui Dux Wratislauienſium erat, in carcerem conicitur. Ita, vna labe aliam trahente, ambo eo ſunt perducti, vt regi Bohemo ſe ſubderent, ſuaque illi venderent. Ad extremum autem *Wladulaus*, qui Glogouienſium Dux dicebatur, veneno ſublatus eſt, ne amplius hominibus iniurias, ſtirpi vero ſuæ ignominiam inferret. Augebat inter fratres hæc diſſidia Rex *Iohannes* & fouebat, committens eos inter ſe, vt ſibi hoc modo obnoxios magis redderet. *Henrichus* tamen parentem ſuam Poloniam venerabatur, *Wladulaiq;* Poloniæ reD gis fidei ſe, ac ſuum dominatum omnem tradebat; ſed *Wladulaus* vir bonus, vbi hoſtem eius propulſauit, *Henrichum* ſua ſibi habere iuſſit, vt ſorores nubiles inde nuptum poſſet locare. Id vbi cognouit *Iohannes* rex, qui iam de Wratislauia propemodum deſperat, noua ſpe erectus, dolum adhibet. *Henrichum* per ſpeciem arduorum & arcanorum negotiorum accitum blandiciis, liberalitate, precio, ingentibus promiſſis, & odio denique inimici fratris induxit, vt Wratislauienſi dominatu cederet. Ita adiutoribus vſus proceribus, & maxime ciuibus Wratislauienſibus pecunia corruptis, effecit vt ipſi ius ſuum venderet *Henrichus*, & quod eſtia-

ius recuperatum ex Pontificis conſenſu.

A. C. 1320.

Syllesia ad-empta quibus occaſionibus.

Iohannis regis Bohemorum perfidia & auaritia.

A. C. 1320. flagitabat adipiſceretur. Wratiſlania igitur potitus eſt *Iohannes*, & non longe poſt Goltbergenſe & Hanouienſe territorium, quod A Wratiſlauienſis Senatus hypothecæ nomine à *Boleslao* poſſidebat, per iniuriam ei ademit. Expoſtulauit cum eo de erepta ſibi Wratiſlania *Boleslaus*, iusiurandumque & fœdera commemorauit, atque obiecit; quodque difficillimo tempore ſe eiectum à Bohemis omni ope deſtituiſſet, exprobrauit. Sed ea expoſtulatione hoc tantum profecit, vt *Iohannes* reſponderet ei: *Propinquiorem ſe ſibi eſſe, quam cuiquam alteri.* Simili ratione & Legnicium occupauit. Sed quid dico ſimili? cum illa precibus potiſſimum, hoc vero minis additis extorſerit. Quare metu *Boleslaus* perculſus imperata fecit, & eo redactus eſt inopiæ, vt filios quoque ad extremum Wratislauienſibus mercatoribus oppi- B gnoraret. Poſthæc reliqui Duces, nempe Glogouienſis, Zaganienſis, Oleſnicienſis, Steinauienſis, & Falkembergenſis vltro in ditionem Bohemi regis deuenere, & partim timore potentiæ *Iohannis*, partim inuidia *Wladislai* regis, libertatem ſuam Bohemis prodidere. Militium ad extremum Epiſcopi Wratiſlauienſis arcem idem rex *Iohannes* per vim iuris ſui fecit. Quamobrem diris à *Nankero* Epiſcopo & anathemate deuotus fuit, & ipſe cum omnibus præsbyteris & Monachis Wratiſlauia excеſſit; nec tamen arcem recuperauit. Solus Suidnicenſis Dux, & poſt eum filius eius vnicus in fide *Boleslai* & ſocietate Polonorum permanſit. Retinet etiamnum pleraque omnis C Syllеſia velligium vetuſtæ originis ſuæ à Polonis deductæ, penſionem, quam S. Petri nummum vocant. Quæ quidem per illa ipſa Sylleſicæ defectionis tempora eo redacta eſt, vt nummus tantum æreus, quem obolum vocamus, in capita quotannis penderetur; cum antea tres oboli, & cribrum auenæ in ſingulas familias pendi ſolerent. Sed iam ad *Wladislaum* à Sylleſiis redeamus, quem maxime ſollicitum reddebat erepta à Cruciferis Pomerania, quibuscum & Bohemi iam ſentire incipiebant, vtpote quod vtrique rapto viuere ex Polonis aſſueuerant. Accedebant & eo Lituani, quos domare difficile erat, cum ſecum pugnandi copiam non facerent, ſed, rapta præda, fugerent & domi ob- D iectu ſyluarum & paludum latebris ac denique incultarum ſolitudinum interiectu tuti eſſent. Fluctuante igitur *Wladislao* rege, nec ſatis explicante, quænam via ſibi ad euadendum ex iis difficultatibus potiſſimum ineunda eſſet, tandem hanc ſententiam frequens ſenatus comprobauit. Cum *Gedimino* Duce magno Lituanorum (hunc titulum à Ruſſis cum principatu eorum ad ſe Lituani tranſtulerunt) ſanciendam eſſe cum primis amicitiam ad quam rem vt ſibi viam præſtrueret, legatos mittit, qui fœdus cum eo feriant & filiam eius *Cazimiro* filio ſuo vxorem petant & rogent, vt captiuos Polonos liberos dimittat; idque ſibi loco dotis gratiſſimum futurum pollicerentur. Non grauatim *Gediminus* legatorum poſtulatis annuit ſponſamque e veſtigio cum eis mittit. Quæ ingentibus omnis conditionis, ſexus, atque ætatis captiuorum cateruis comitata, veniens Cracouiam, religionem Chriſtianam à *Nankero* Epiſcopo edocta & ſacro lauacro initiata, *Annæ* nomen accepit, & ritu ſolenni *Cazimiro* ſextum decimum annum agenti nupſit, anno Chriſti 1325. His rebus ex animi ſententia a *Wladislao* rege peractis, occaſiones rei bene gerendæ vndeque ſeſe ei poſtea offerebant. Nam Mazouios cum exercitu, peruaſtata eorum regione, a ſocietate Cruciferorum facile auulſit, & in Marchiam progreſſus cum inſeſto exercitu, debiliorem ad res moliendas reddidit; cunctosque Cruciferos metu non mediocri perculſit. Lituani, qui regem iam ſequebantur, maxime omnium, nondum exuta barbarie, in hoſtes deſæuiebant. Vltus eſt tunc *Wladislai Pramuli* mortem de Marchionibus: reduxitque ſecum 6000. captiuorum.

A. C. 1320.

Facinus cuiusdam monachæ memorabile. Commemoratur in ea expeditione præclarum monachæ cuiusdam facinus, quæ capta à Lituano quopiam, cum ad ſtuprum traheretur, rogauit eum, ne ſibi vim faceret, mercedis autem loco promiſit, ſe illum edocturam eſſe, qui corpus eius vulnerari nullo vnquam ferro poſſet. Quod cum ediſcere ille percuperet, dixit illa, quid faciendum eſſet, idque in ſuo corpore primum fecit; dein iugulum ei fortis puella præbuit, vt in ipſa eius rei periculum faceret. Credulus ille, ſtricto gladio, caput eius amputauit. Ita illa Barbari libidinem eluſit, ſtuprumque honeſta morte euaſit.

Bellum cum Cruciferis. Igitur *Wladislaus* tali rerum ſuarum fundamento iacto, non putauit ſibi diutius differendum eſſe bellum cum Cruciferis; qui ne Pontificis quidem Maximi autoritate, vt ipſi Pomeraniam redderent, commouebantur; quin etiam faſtu turgidi ſubinde potentiam ſuam, vt inſuperabilem, iactitabant. Itaque in ſequentem annum expeditionem toti Poloniæ contra eos ad Chrczmi oppidum indicit; a *Carolo* rege Hungariæ genero ſuo non contemnenda auxilia impetrat; a Ruſſis, a Lituanis ſimiliter obtinet. Cum quibus omnibus fines hoſtium ingreſſus, omnia agit hoſtiliter, vt Crucеſignatos elicere in aciem poſſet. Sed illi in munitionibus ſe diligenter abdiderant. Quia autem Poloni rudes eſſe videbantur in oppugnationibus munitionum, ab hoc genere pugnæ in initio aliquantiſper abſtinet. Cum autem Mazouiam noſtri infeſtare cœpiſſent, prodeunt Cruciferi cum Mazouiis & Cuiauiam petunt, quo cum propere noſtri accurriſſent, collatis ſignis, funduntur hoſtes. Mazouii quidem erubuere tum cognatos Polonos: ſed Cruciferi pluſquam pro ſepulchro domini dimicantes fortiter ad internecionem vna cum Commendatore Toronenſi cæſi ſunt. Hoc anno *Nankerus* Epiſcopus Cracouienſis, vt qui Sylleſius eſſet, ad Wratiſlauienſes

A. C. 1320. *Iohannes Grotus Slupecius.*

ses transiit, & *Iohannem Grotum Slupecium* successorem habuit, hominem gratum Pontifici, eo quod adolescens cum eo familiaritatem contraxerat.

Vndecima expeditio.

1329. *Rex Bohemorum* Ioannes *cum Magistro Prussiæ Samogitiam vastat, & depopulatur, vt iam in Polonica historia monstratum est.* Kumererk *Comes & Baro de* Egerburg *cum maximis copiis à Rheno vsque progressus, agmina maxima ducens in Prussiam venit. Adiunxerat se istis promiscua multitudo, ex qua contracta phalanx vocabatur vsitate Peregrinorum exercitus. Sed isti modico operæ precio facto, in hyberna concesserunt. Tanta enim tum sæuitia hyemis fuit, vt arbores etiam iniuriis cæli & intensissimo gelu perstricta vix ad se post aliquot annos redierint. Subsequuta sunt tandem vastationes terræ Dobrinensis, & oppugnatio arcis Gedimini à nomine Ducis appellata. Fuit* Gediminus *Dux Lituaniæ bellicosus, qui Cruciferis ita cœperat esse formidabilis, vt etiam Pontifex, ad mitigandum eum, legatos suos miserit. De hoc sparsa fuit fama à Cruciferis, quod proposuisset in animo sacro baptismo initiari. Sed ille hoc resciens, misit oratores suos Rigam, per quos oratione perampla palam in corona omnium expurgauit se ab eo rumore. Cuius orationis exordium tale fuit:* Missæ sunt, *inquit*, quædam literæ a sacerdote Romano Papa, quibus dominus meus infamatur baptismi suscipiendi. Sed dominus meus iurauit per Deorum fortitudinem, se perseueraturum in religione patrum suorum, &c. *Fuit autem* Gediminus *hic Magister stabuli apud* Vithenem *Magnum Ducem Lituaniæ, vir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo principatum inter suos arripuerat, & late propagauerat, subacta magna parte Russiæ. Nam domitis Cruciferis,* Wladimirum *Ducem ad Wladimiriam vicit, promotis castris Luscum, Lucensium Ducem eadem felicitate submouit & profligauit.* Stanislauum *Kiouiensium Monarcham acerrimo prælio ad profluentem Piernam, quatuor milliaribus ab ipsa vrbe, cum cæteris Ducibus superauit, Seueriamq; suo imperio subiecit. Non contentus ea victoria, etiam Tartaros aggreditur, eosq; vincit, superat, & vltra ostia Tanais pellit, ac submouet. Rediensque post eas victorias ad suam regiam, de hostibus deuictis ac debellatis triumphans, ciuibus vrbe effusis eum cum manuum applausu excipientibus. In his fere omnibus nostri historici cum Lituanicis Annalistis conueniunt, eo excepto, quod eum negant fraude adiisse possessionem Magni Ducatus Lituaniæ. Stabuli enim Magistrum fuisse pernegant, sed potius filium* Vithenis *legitimum asserunt. Nostri quidem historici,* Dlugossus, Miechouius, & Cromerus *in aula regum Poloniæ,* Gedimini *seu* Gedeonis *nepotum, vixerunt, eisq; ab intimis secretis fuerunt. Existimo, quod non passi fuissent reges nostri eos in hoc errore versari, suumq; progenitorem indigne hac tanta macula ab ipsis aspergi, si,*

A *inquam, à rei veritate eos aberrasse vidissent. Adde quod quidam ex nostris istis scriptoribus, quo viciniores illis temporibus fuerunt, eo certiora scire & nobis tradere potuerunt. Magnum tamen est, fateor, id, quod opponitur, nempe consensus Latopisciorum seu Annalistarum: nisi forte metu* Gedeonis *tantum eius scelus occultarunt. Sed suum cuique hic iudicium relinquo, malintne eos, qui veluti publica fide scripserunt, sequi, an illos, quos sui sæpius falsi accusant. Bellis his confectis* Gediminus, *& pacata Lituania, ad decorandam patriam sese conuertit, sedemque, quæ primo Nouogrodia Kiernouiam translata fuerat, rursus amœnitate loci inuitatus, Kiernouia Trocos veteres transfert. Locorum*

B *situm non describo, nam in Chorographia nostra id cuiuis videre licet. Post aliquot annos, cum venatum procedens delatus esset ad loca, vbi nunc est vrbs Vilna, vrumque animal eximiæ magnitudinis propria manu venabulo in monte, vbi nunc est arx, confecisset, res ipsi & cæteris applaudentibus boni ominis est visa. Accessit eo somnium, eidem rei consentaneum. Vidit enim eodem in loco illa ipsa nocte per somnium lupum cataphractum, in quem alii centum lupi terribiles vlulatus edebant. Magno igitur consensu creditum est, non fuisse fortuitum somnium: sed admoneri diuinitus, vrbem istic præclaram statuendam, quod & postea fecit, sedemque eo Trocis ex augurum sententia tertium transtulit. Lo-*

C *cus ille inter duo proxima flumina Viliam, & Vilnam, antea præter solitudines & prata amœna nil habuit. Ibi vero corpora mortuorum Ducum nota ceremonia cremabantur, qua lingua patria* Suuintorolia, *non longo interuallo à latino sono & significatione, quasi* sanctus rogus *dixeris, vocabatur. At postea vrbs ibi condita, atque vna cum ea Respubl. Lituanica paulatim ad eam celsitudinem, quam modo videmus, creuit. Rex Poloniæ* Locticus *audiens, quod stabili pede fortuna faueret* Gedimino, *filiam eius locari in vxorem filio suo* Cazimiro *expetit, & facile obtinet. Hocque præludium quoddam fuit vnionis illius duarum istarum gentium, quæ postea facta est temporibus* Iagellonis.

D *Adducitur nupta Cracouiam, deducentibus eam mille viris, hirsutis pellibus vrsinis amictis, quo terribili ornatu non minus tunc cunctorum in se oculos conuerterunt spectatorum Lituani, quam olim Imperator* Otho Magnus, *cum, ducens ingentem exercitum, sub muris Parisiorum in Gallia constitit, cunctis militibus eius à maximo ad minimum stramineos pileos capite gerentibus. Atqui vterq; hic ornatus etiam à pauperrimis hoc delicato seculo risu & cachinnis exciperetur.* Locticus *igitur &* Gediminus *post illam affinitatis coniunctionem feliciter administrarunt vterque suam Rempubl. sed dispar vtriusque fuit exitus. Nam* Wladislaus *morte naturali fatis concessit,* Gediminus *autem, cum ipse-*

A. C. 1320.

A.C. 1320.

ipsemet ceu miles gregarius machinas mœnibus arcis Vielona admoueret, a milite Mariano globo bombardæ, tum primum in Germania inuenta, nec dum Lituano militi visæ, traiectus fuit. Itaque extinctus Vilnam ab exercitu deportatur, & in prato bustorum Suuintoroha, *vitali seu fiduciali equo, vt vocant, impositus, cum nobili quodam armigero viuo, qui tunc ei dilectissimus fuit, ritu gentis recepto, duobus herodiis vel falconibus, duobus vertagis, & duobus pedibus vrsorum vngulatis adhibitis, armatus comburitur. Illi quidem corpus ipsius vna cum flamma in cœlum deferri opinabantur. Christiani vero corpus terreum terra mandari, animam vero, vtpote cœlestem, cœlitum consortio iungi credunt & confitentur.*

1329. Insequenti anno *Iohannes* rex Bohemorum euocatus a Cruciferis, cum grandi exercitu, vere ineunte, in Prussiam venit, Dobrinumque & Wladislauiam expugnat. Tandem Mazouiam pariter cum Cruciferis ingressus, eo adegit Ducem gentis, vt se ipsi *Iohanni*, quasi iusto Polonorum regi subiiceret. Tandem Cruciferi, ne iniuste ac per vim Pomeraniam sibi vsurpasse dicerentur, perfecerunt precibus, & precio apud *Iohannem* (aut ex composito res ita agi videbatur) vt sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret; Dobrinum autem quatuor millibus & octingentis sexagenis (vt vocant) Pragensibus venderet, venditionemq; obsignatis literis testaretur. Omnia hæc perficiebantur artibus *Iohannis*, qui Syllesiorum Duces Syllesia priuare iamdudum statuerat. His peractis, reduxit *Ioannes* exercitum, & stulta vanitate de subactis & ad religionem compulsis Barbaris triumphauit.

1330. Æstate sequenti maturescentibus segetibus denuo Cruciferi isti cum Liuonibus, fratres videlicet cum fratribus, egressi, Vissogrodum, Naclum, Raciazum, & alia pleraque ditionis suæ faciunt. Wladislauiam vbi accesserunt, acceperunt aduentare Regem cum magnis copiis, Hungarorum, Austriorum, atq; Lituanorum. Itaque dilapsi, ad sua defendenda redierunt. Postquam vero *Wladislaus* fines hostium attigit, populationes longe lateque exercere iussit. Nec vllum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In transmittenda Deruancia flumine aliquantulum difficultatis fuit. Nam vada huius fluminis caudicibus ac sodibus per longum spacium hostes impedierant: sed rex citato equo retro flunium traiecit. Grauioribus equis vtebantur hostes, itaque non potuerunt in tempore ad vadum nostris occurrere. Aduentantium vim ii, qui primi de nostris copias transmiserant, fortiter sustinuere; donec omnis exercitus traiecit, & ad suos ordines rediit. Hostes inopinata re perculsi cedunt; nec nostris pugnandi copiam faciunt, sed ad petendas conditiones pacis delabuntur, vbi rex non difficilem se præbuit. Induciæ ad annum factæ, ea lege, vt

Stan. Sarnicii Annal. Pol. Lib. VI.

A.C. 1330.

Dobrinum arcem Cruciferi traderent. De Pomerania vero *Carolus* Hungariæ & *Ioannes* Bohemiæ reges arbitri delecti. At *Carolum* Regem tum aduersus casus perculit, de quo sic accipe:

De Caroli Regis Hungariæ quodam casu.

Felicianus quidam de *Zaachorum* familia stricto gladio in cœnaculo *Carolum* Regem adortus: sed frustratus ictum, dextram modo eius leui ictu perstrinxit, Reginæ quatuor digitos dexteræ manus amputauit, filios vero pædagogi accurrentes obiectu corporum suorum protexere. Mox parricida a *Iohanne Patocio*, nobili iuuene, prostratus, concursu satellitum membratim dissectus est. De causa sceleris variant autores. Nonnulli eum affectasse tyrannidem volunt; alii stuprum Claræ sorori suæ a *Cazimiro* Reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice, illatum vlcisci eum voluisse, memorant.

Cruciferi ad ingenium redeunt.

Cruciferi præsenti metu liberati nihil de conditionibus impleuere. Itaque paulo post sequenti anno Comitia habentur & in Comitiis rex *Wladislaus* bellum decernit. In quibus etiam iturus ad bellum Rex more Persico *Wladislaum* filium viginti annos natum toti Poloniæ præficit; vt fama nominis eius nuntam se facile Saxones & Bohemi commouerent. Ad hæc vt regnum is retineret, si quid aduersi in Prussico bello accideret. Sed ob ademptionem præfecturæ *Vincentius Samotulius* plurimum offensus, ad Cruciferos transfugiens, multa pericula creat regio exercitui: Cruciferiq;, ipso ductore, pleraque oppida in Polonia occupant, ita vt parum abfuerit, quin *Cazimirus* ipse Pisdris oppido caperetur: sed præmonitus, porta confestim se eiecit. Legniciensis arx demum capta, Gnesna, Znena, & alia pleraque intercepta, incensa, & vastata. Cum igitur *Wladislaus* angeretur, spectans patriæ incendia, ad aliud consiliū decurrit. Cognouerat id fieri *Vincentii* consilio; itaq; *Vincentium* sibi rursus reconciliandum satagit; nec sibi indecorum ducit etiam subdito se, vbi res exposcit, demittere. Nam talis demissio confertur pugillatorū saltationi, qui, quo magis ad humum sese acclinando prius demittunt, eo altius, neruis adnixi, sursum feruntur postea saltu & attolluntur. Mittit igitur secreto ad *Vincentium*, vt eum ad sese pelliceret. Ille, vt est Polonorum nobiliū natura minime obstinata, Regi morem gerit, veniensque ad regem, veniam supplex petit; communicatoque cum rege consilio, qui ei impunitatem promittebat, proditione proditionis maculam eluere & obliterare tentat, adhortaturque regem ad cooferendam cum hoste manum. Docet, in tanta multitudine plurimam esse fæcem imbellium hominum; si impetum in eos facerent, vim nostrorum nequaquam sustinere eos posse, quantumlibet glorientur de robore cataphractorum, & phalangum suarum; sibi vero eas partes sumit, vt hostem ab omni suspicione prælii abductum fallat, ac deinde iterum in castra Cruciferorum reuertitur; quibus percontantibus respondet,

A.C. 1333. *Persarum consuetudo.*

Vincentius Samotulius.

Cazimirus vix euasit manus hostium.

A. C. 1333. nihil a Polonis periculi esse. Regem pauidum & conscium exiguarum suarum virium diutius exercitum tenere non posse. Ita confirmati A Cruciferi incoepto persistebant, magis populationibus dediti, quam ad pugnam capessendam alacres. Interim Rex contemplatur locorum conditiones, & vbi committendi praelii idoneae occasiones arripi possent. Est Pagus Plouuice prope Radeiouiam, vbi late patens est planities; ita vt opportunior locus ad praelium nostris equitatu maxime valentibus tum non offerretur. In hoc igitur totus eratRex, vt omnia ex praescripto artis militaris fierent, cuius peritissimus erat. Non putabant autem Crucesignati, rem vniuersam dimicationi Regem commissurum; sicuti *Vincentius* eos securos teddiderat. At, vbi hinnitus plurimus equorum audiri coeptus est, & strepitus B aduentantium increbuit (nam conspectum densa nebula adimebat) tunc illi quoquouersum cursitare, dissonum clamorem edere & alia argumenta pauoris ostendere coeperunt, quae omnia Regem, & regium exercitum plurimum confirmabant. Ita enim haec clara erant, vt etiam digito rex suis, quo magis eos sponte pugnare expoSentes ad praelium animaret, ostenderit. Orationem protrepticam non est mei instituti hic, vbi breuitati studeo, explicare. Inueniuntur ista luculenter apud alios. Constat tamen Regem maxime incubuisse, vt aequitatem causae suscepti belli suo militi demonstraret, calamitatem captiuorum, ploratus & eiulatus miserabiles amplificaret, quos fere ab exercitu exaudiri affirmabat. *Adsunt*, inquit, *prope propinqui nostri, qui fidem vestram implorant*. Contra vero hostium immanitatem, & truculentiam amplificabat. *An vos latet*, inquit, *an vos fugit gentis immanitas, humanis hostiis olim diuos placare solita? Ego, ne virtuti vestrae diffidere videar, si vos diligenter in hostem tam trucem incitare instituerem, amplius non loquar. Re ipsa commonstrate, vos esse non degeneres parentum vestrorum, qui non numerare hostium multitudinem, sed necessitatem pugnae ineundae ponderare solebant.* Haec quasi paruus puer (Nam perpusillae staturae erat; inde & *Loticus* dictus est) in medio virorum proceritate corporis conspicuorum & armis fulgentium, ore flammiuomo, ocellis micantibus, voce ardua & excelsa, perorando explicabat, non sine vehementiore totius corporis gestu, praesertim vero manuum, brachiorumque crebra motatione; seueritatem quandam militarem in fronte corrugata praeferens. Nam prorsus Martialis naturae erat. Insusurrauit etiam compluribus, ac secreto concredidit consilium *Vincentii*, de hoste a tergo aggrediendo; quae res plurimum faciebat, ad muniendos & confirmandos suorum animos. Explicat igitur acies ac prima de quinque, cohors aulicorum, magno impetu in hostem inuehitur. Excipiunt illi, qui contra constiterant. Non impigre deinde aliae cohortes concurrunt, excepti subsidiariis. Pugnatur vtrinque summa A. C. 1333. contentione, neque quisquam refert pedem. Adest omnibus locis *Wladislaus* suos animans, & defessis integros submittens, ipse indefessus, quamuis effoeto iam & senili corpore. Feruescente autem praelio, cum *Vincentius* adhuc nusquam appareret, subuereri iam Rex coeperat, ne quem is dolum necteret. Circumspiciebant & alii memores promissorum Regia. Tum ille a tergo hostium clamore sublato, cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi vero turbati illi, reque noua perculsi: primi etiam, exaudito clamore & tumultu, respicere, & sciscitari inter se, quidnam id esset. Instant nostri acriua respectantibus, & remissius pugnantibus. Nec mora; iam caesis duabus, vniuersas acies perterrefactas in fugam conuertunt. Fit longe maior fugientium strages, quam quae dudum pugnantium fuerat. Adeo namque doloti, & iracundiae Poloni indulgebant, vt neminem viuum seruarent. Iamque debellatum nostri credebant, cum ecce longiore interuallo nouas hostium copias effuso cursu aduentare aspiciunt. Erant ii, qui, praemissi ad capiendam Brestam, ibi haeserant, at certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias latum suis accurrebant. Aliqui autem ex ipsis cum inter nostrorum ordines se inserere coepissent, renouato praelio, repulsi sunt a nostris, nec vim nostrorū recenti victoria ferocientium sustinuere. Etant C enim & longo cursu equorum defatigati, & armorum nimio pondere praegrauati. Caesa feruntur his duobus praelus hostium quadraginta millia, *Dlugosso* referente. Triginta vero tantum de promiscua nostrorum multitudine, ac duodecim de nobilioribus tum cecidere. Inter quos insigniores fuere *Zegota Moraucius* Cracouiensis, *Christinus Ostrouius* Sedomiriensis, signiferi, *Swincius* Castellanus Zarnouiensis. Dies, quo haec gesta sunt, fuit 27. Septembris. Et quoniam fere ad vesperam pugnatum erat, reliquum illius diei & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postera die caesorum strages recognita est & spolia lecta. Inter quae rex ipse obequitans, conspicatus est quendam iacentem multis vulneribus affectum D & admiratione caeteris prostratis digniorem, cui nomen *Florianus Sari* fuit. Cuius historiam carmine redditam, vtpote rem memorabilem hic adscribere volui.

Plouucense praelium.

Compendium & capita orationis adhortatoria ad fortiter pugnandum.

Victoria memorabilis Polonorum de Cruciferis ad Plouuice pagum.

Tempus erat, quando nostros inuaserat agros
Gens fera, de nigra qua cruce nomen habet.
Huic Wladislaus *Lotek occurrit in armis,*
Fudit & hostiles fortiter ense manus.
Nec mora, caesorum squalentia corpora lustrat.
Postera cum coeli fulsit ab axe dies.
Ecce iacet miles viridi resupinus in agro,
Milleque vulneribus debilitatus erat.

Ilia-

A. C. 1333.

Iliaque intrepidus manibus cohibebat amicis,
Vulnera ne forsan per geminata fluant.
Vidit vt hæc dux, ad proceres sic voce locutus:
Illius o ingens est dolor, atque labor.
Miles ad hæc: Maior dolor est vicinus in aruis
Pessimus, expertus, dux generose, loquor.
Subiicit his Princeps: Isto te fasce leuabo,
Ne dubita, vitam dent modo fata tibi.
Hinc miserum tollit, spaciosaque, vulnera sanat,
Et totum pagum donat habere viro.
Stemmaque virtutis transuersas insuper hastas
Tres dedit: huic Sario nomen eratque viro.

Ex hoc stemmate nunc claret *Ioannes Zamo*- B *scius* regni Poloniæ Cancellarius & supremus Copiarum præfectus..

CAPVT XXVII.

Reliqua rerum Lithuanicarum.

Duodecima expeditio,

Sequitur duodecima expeditio, & ea non postrema, contra Wladislaum Locticum *Regem Poloniæ, a quo magna clade tum profligati sunt, vt iam in Polonica historia pluribus ostensum est, sed propter res Lituanicas iterum breuiter mentionem eiusdem rei nos facere oportuit.* C *Quam autem irato numine tum ordo ille depugnarit, ex numero cæsorum intelligi potest,* D. Cromero *sic referente:* Cæsa, *inquit*, fuerunt his duobus præliis hostium viginti millia, de nostris vero quingenti; vt apud alios reperio, trigiota.

Tredecima expeditio,

Gedimino *successit* Olgerdus, *qui vlcisci volens mortem patris* Gedimini, *Prussiam ingressus longe lateque eam vastat, ita vt superiores vastationes collatæ cum hac posteriore, nihil esse videantur. Eodem tempore* Eberhardum Schorc, *phalangem Saxonum ducentem deleuit. Non au-* D *si tunc sunt prodire ad certamen Cruciferi, sed tantum ex tectis prospiciebant, spectantes penatum suorum incendia. Vastatio igitur Locticiana, quæ accidit anno 1327.* Gedimioo *& Hungaris auxilia sua in hoc conferentibus, si coniungatur cum ista, tantam effusionem sanguinis efficiet mortalium, vt ad eam ex Apocalypsi illa prædictio adaptari possit:* Ab his, *inquit*, tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & ex fumo & sulphure, *&c. Magister Prussiæ* Rudolphus *Dux Saxoniæ* Lutterus, *Generalis (nam iam Venetiis sedem suam huc transtulerant) audita & visa clade suorum, in rabiem & amentiam versus, præ dolore moritur. Præcesserunt has vastationes & miracula. Accidit tum tremor terræ in Prussia, illis terris antea inauditus,* A *aliquot vicibus, haud dubie prænuncians eas calamitates. Hoc successu* Olgerdus *elatus, exercitum victorem duxit contra Tartaros, patris* Gedimini *virtutem imitatus. Non debet autem latere lectorem de Tartaris, quod ii tempore interregni Polonici, hoc est, regno diuulso, & inter regulos in partes & prouincias scisso, occasione arrepta, non modo Russiam sed & Podoliam, & ipsam Poloniam sæpe armis infestarunt, & attriuerunt; Podoliamque vectigalem sibi, magna ex parte, reddiderunt. Vnde* Bacota, Balakley, Czapczakey, Kuczmieo, Kaczibey *& alia prodigiosa nomina minutarum arcium Podolicarum Scythicam phrasim & feritatem resonantia, quæ pulsis Tartaris ad hunc diem per-* B *manent. Deus igitur miseratus Poloniæ, Hungariæ, Germaniæque calamitates, excitauit* Olgerdum *Lituanum, qui, etiamsi gentilis erat, tamen omnibus Christianis Europæis egregiam tunc nauauit operam. Progressus enim cum suis copiis vsque ad Borysthenem & ostia eius, totum robur Tartarorum, & tres duces eorum* Kadłubachum, Demetrium, *&* Kaczibeium, *a quo portus ille* Kaczibeius *vocatus est, armis suis attriuit, profligauit, & disiecit, ita vt alii eorum vltra Tanaim fluuium, alii vltra Tyram, ad Dobrucenses vsque campos, a quibus Orda Dobruciorum vocata est, fuga dilaberentur. Attriuerat iam hos quoque antea* Demetrius *Moschorum Dux. Sed successu victoriæ elatus, securiorque factus,* C *cum* Olgerdo *inimicitias sibi vltro attraxit. Missis enim ad eum legatis, imperat ei tributum: quare exasperatus Lituanus legatos eius penes se detinet & absque vlla mora collecto exercitu, primo Wzapskum, deinde Moschouiam vsque contendit, nec prius cessauit, donec vrbis ipsius Moschouiæ mœnibus exercitum admouisset, in monteque adorationis (vt ipsi vocant) e conspectu arcis ante ipsam vrbem constitisset. Nouum hoc erat apud* Demetrium *& instar portenti cuiusdam stupendum. Acciderunt hæc anno 1331. die ipso Paschæ, cum* Demetrius *iret ad* Cirkievv. *Ecclesias enim suas Russi ita vocant. Cum itaque ritu solenni deduceretur, per legatos denunciat ei bellum* Olgerdus *& mittit non absque* D *contumelia ouum vermiculato opere variatum (mos est enim patrius Russis in ea festiuitate puerulis suis ludentibus ouum variis coloribus distinctum donare) loco tributi, quod exactum oratores suos ad ipsum paulo ante miserat. Addit & fomitem cum silice & chalybeo excussorio minaturque conflictum & incendia, ni sibi ex tempore capiat consilium. Vnde apud Lituanos de bellatoribus vigilantibus in prouerbium abiit:* Si vis ouum variatum coloribus hosti donare, surge mane & lucem anticipa. *Hæc a me ex sententia Annalistarum Lituanicorum & præcipue D.* Stricouii *viri de Lituania optime meriti narrantur.* Demetrius *ergo, cum in præsentissimum periculum videret se coniectum elata illa & temera-*

A. C. 1333.

Occasio, quando irrepserunt Tartari in Russiam.

Olgerdo hæc tribuuntur non Vitoldo.

A. C. 1333.

loco expeditionis maxima censeri possunt? Nil iuuit apud Cruciferos, quod per ea tempora Neophyti Christiani facti erant Lituani; non profuit, inquam, illis quidquam quod nomina sua Christo dedissent. Amota tamen causa debuit cessare effectus. *At illi, baptisato* Iagellone, *alios colores & pratextus belli inuenerunt. Et sicuti Moschus, nostro tempore, ansam belli contra* Stephanum *Regem quaritans, vendicare sibi Pomeraniam, Prussiam, & Liuoniam cœpit ratione cuiusdam iuris successionis post* Prussum *Ducem prognatum suum, quem finxit* Claudii *Imperatoris fratrem fuisse. Ita tum illi destituti iusto pratextu belli, Primo dixerunt sibi Lituaniam donatam fuisse à* Mendoco *illo, qui à Pontifice Rex nominatus fuerat. Secundo Samogitiam sibi vendicabant, quasi à* Kiestuto *ipsis donata fuisset. Tertio Marchiam* B *nouam pariter vendicabant, quasi ipsis à Marchionibus venditam aliquot millibus grossorum Prugensium; quam venditionem pratendebant ipsis confirmatam fuisse ab Imperatore. Qu. nulla res impensius studebant, quam malignitati, impiua, ventri & iis qua sub ventre sunt, obliti interim Hierosolyma, cuius defendenda voto tenebantur: nec eis ea vrbs in memoriam redibat vnquam, nisi quando post commessationes & prandia, animi causa, per eius figuram terra insculptam decurrebant. Vsu enim illis receptum erat obique in Prussia, in collibus editioribus prope arces nobiliores figuram quandam labyrintheam & intricatam terra insculpere, quam Hierosolymam vocabant, vt Grudenti & alibi etiam nunc videre est. Hanc ipsi, vel serui ipsorum coram* C *eis, hilaritatis ergo, post pocula & crapulas percurrebant, & hoc pacto religione se solutos putabant, si pro defensione veram Hierusalem à Saracenis oppressa, fictam ludibundi percurrerent. Hanc vanitatem illorum & otium traducens* Cazimirus tertius *haud illepide in eos iocatus est, missa legatione ad Pontificem* Pium secundum *antea* Æneam Syluium *vocatum, rogans vt istos suos milites in insulam Tenedum in orientem deportandos curaret, defensuros ibi Christianos à Turcis, vt Regula illorum postulabat; quandoquidem iam, prudentia senatus Polonici, Septemtrio Baptismo sacro initiatus esset, manusque Christo dedisset. Nihil pro-* D *fuerunt hac. Immo cum aperte non posset Pontifex, clam tamen per submissos oratores Cruciferos istos in nostram gentem exacuebat.* Sigismundus *itidem rex Hungaria & Imperator quomodo nutriuerit illa dissidia inter Polonos, & Cruciferos, ex historia liquet. Nam Grunaldici belli ipse fuit pracipuus faber & deinceps, quoad vixit, nihil aduersum nos de sua malignitate & hypocrisi remisit. Qui cum apud Hungaros captiuus detineretur & opem a* Wladislao Iagellone *imploraret,* Iagello, *quo eum officiis suis sibi deuinciret & deprauatum animum eius sanaret, de liberando eo satagit & pecunia non exiguam vim mutui nomine ad eum mittit.* *Sed is tamen ea re minime fuit placatus. Proinde vt par pari fratres* Iagello *&* Vitoldus A *referrent, Bohemicos tumultus contra eum concitauerunt, misso nepote* Coributo, *qui se Bohemis aggregando ducem se illis prabuit. At* Sigismundus *ad conuiuium euocatus Luceoriense, rursus machinatur mala. Nam vt* Vitoldum *cum Rege fratre committeret & ab eo euelleret, coronam illi promittit, & titulum Regis Lituania. Ita vtrinque & Marte & Mercurio, & ferro & ingenio decertatur. Expostulante enim* Sigismundo, *quod* Coributum *Rex* Wladislaus *in Bohemiam submisisset,* Vitoldus *non à Rege, sed à se submissum fuisse predicabat. Rursus ad* Vitoldum *conuersus & rogans, cur inique igitur ipse secum egerit:* Vitoldus *in ipsum culpam reiicit, quod nimirum infideliter amiciti-* B *am coleret. Ita ille vicissim rogatus, quare committere & collidere vtramque nationem Polonicam & Lituanicam intempestiua honorum delatione sategerit, negauit is palam; sed tamen clam inter suos iactabat, se inter istos duos canes,* Vitoldum *nempe &* Iagellonem, *os iniecturum esse, cuius vtrique arrodendi cupiditate inuicem sese mordendo deuorarent. Merito igitur cum turpiter sapius maleuolentia exempla erga nostras gentes edidisset, à Bohemis pro hoste nationum lingua Dalmatica declaratus fuit. Sed &* Pius Papa *non dissimili ratione, vt diximus, in nostras gentes peccans, à scriptoribus historia nostra eiusdem maugnitatis accusatur. Sed iam, quia nobis legem breuitatis imposuimus, omissa descriptione prolixiore expeditionum istarum,* C *per seriem decem sequentium comitiorum, incipientes à coronatione* Iagellonis, *res Lituanicas summatim scribemus.*

Insequenti anno Cruciferi, aucti numero militum, ex Germania Cuiauiam populatum eunt. Breste autem obsident. Contra quos bonus *Senecio* iterum exercitum ducit. Videbant tunc Cruciferi oppida & pagos incensos, & ubiuis incendiorum flammas collucentes. Ideo irritatus Magister *Lutherus* Crucifericus, prælio cum Rege decernere voluit. Sed à Commendatoribus ab ea temeritate retractus fuit. Caduceatore igitur misso, à credulo Rege annuas inducias impetrant. Ne tamen Rex nihil egisse cum illo D exercitu videretur, vt Syllesios vlcisceretur, qui superiore anno Poloniæ terrorem armis incutere voluerant, copias duxit. Vbi, cum omnes pauore consternati in arcibus latere vellent, quinquaginta & amplius munitiones eorum cepit. Reuersus ab eo bello Cracouiam, donatis ac dimissis auxiliariis, languere cœpit, ac sensim inualescente morbo, vbi imminere mortem sibi sensit, ritu christiano sacris mysteriis confirmatus est. Deinde, quæ disponenda restabant in gubernando principatu, peragens, *Cazimirum* filium ad colendam iustitiam hortatur; eumque proceribus assidentibus languida voce commendat, vtque eum post se Regem creare velint, rogat. Post hæc in Martio, qui

 men-

A.C. 1333. mensis senibus exitialis esse solet, extremum diem clausit, & in Basilica Cracouiensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Sed inscriptio in eius sepulchro nulla apparet; sicuti nec in *Cazimiri Magni*. An quia contempserit honores istos caducos, an vero quod intus in monumento incisum sit aliquid, quod doceat, cuius illud sepulchrum sit, ignoro. Regnauit post coronationem suam annis tredecim, & paulo amplius, Princeps singulari prudentia, patientia, mansuetudine animi præditus, adeuntibus perfacilis, statura pusilla, sed animi celsitudine peramplus. De quo rectissime scriptum est: Fuisse eum animi magnitudine tanta vsque ad decrepitam ætatem & virtute adeo excellente, vt cum maximis regibus recte comparari possit, & eo quidem magis, quod turbulentius & mutilatius regnum accepisset.

Præcessit hunc paulo *Vincentius* ille *Samotulius*, qui & hostilitatis & commiserationis erga patriam suam exemplum io se reliquit. Non tamen impune ei cessit illa præuaricatio aduersus parentem suam Poloniam. Nam, licet posterioribus ausis superius ab se patratum facinus obliterasse se iam crederet; tamen commemoratio incendiorum patriæ & iustus dolor ad eam diem seruatus ob amissos sanguine iunctos & rei familiaris detrimentum eius opera acceptum, ita quosdam contra eum extimulauerat, vt sibi aliter satisfactum iri nequaquam persuaderent, nisi eum tanquam autorem illarum belli superioris calamitatum è medio tollerent. Plus enim apud offensos seruatus & continuatus dolor præteritorum malorum, quam præsentium beneficiorum & meritum obsequiorum, valere solet. A.C. 1333.

LIBER SEPTIMVS.

IN QVO COMPREHENDITVR HISTORIA POLONICA INCIPIENS A TEMPORIBVS CAZIMIRI MAGNI REGIS POLONIÆ, VSQVE AD STEPHANI PRIMI TEMPORA, SVB QVO HÆC IN LVCEM EDVNTVR.

PROOEMIVM.

Iam omnes videre possunt, quam apte hac distinctio librorum huic historia quadret. Quod autem à Cazimiro Magno septimus liber incipiatur, causa est, non modo quod Polonia regnum ad interitum spectare incipiens, ob dominorum pluralitatem, eorumque discordiis distractum, & in multis porticuculas diuisum, rursus in vnam monarchiam reunitum est: sed etiam quod ab hoc rege legibus reformatum, pacis artibus recreatum, muris & variis munitionibus instauratum fuit; quo nomine, Magnus vt vocaretur, meruit Cazimirus.

CAPVT I.

Cazimirus Magnus.

Anno ab orbe condito 5295.
Anno Christi 1333.

CAzimirus Rex cum vxore coronatur; etiamsi *Heduigis Cazimiri* mater, se regina superstite, negabat eam debere coronari. Sed hic scrupulus statim exemptus est, exorata matre à *Cazimiro*. Quæ, vt nihil dubii relinqueret, Sadeciam antiquam secessit, diui Francisci institutum professa. *Ioannes Melstinius, Iascus* dictus, Regi iuuenilium consiliorum moderator est datus. Nix hoc anno sub finem Aprilis, quæ 5. diebus durauit, magnam fertilitatem præter expectationem omnium attulit. Locustarum enim etiam vis magna in Poloniam postea aduolauerat. Cum autem Cruciferi sententia lata a regibus Hungariæ & Bohemiæ, eiusque conditionibus non starent, missus est legatus ad Pontificem *Iohannes Grotus Slupecius* Episcopus Cracouiensis, qui apud *Benedictum duodecimum* perfecit, vt duos Prælatos mitteret, qui Polonorum Regi Cuiauiam, & Dobrinum redderent, & decem millia florenorum adiudicata numerari a Cruciferis curarent. Cruciferi vero, ne arbitrorum decretu, aut Pontificis mandatis parendi necessitate tam seruide vrgerentur, perfecerunt apud *Lodouicum* Cæsarem, vt is Cruciferis, & Magistro ordinis *Theodorico*, pœna adiecta, interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquam de iis terris, quas ab Imperio haberent, cuiquam concederent, neue apud vllos iudices de iis disceptarent præter assensum ipsius. Indignabantur enim Imperatores & ægerrime ferebant, iura Imperialia à Pontificibus attingi. Sed optime excipi poterat, nihil hic in Imperatorem peccari, cum eas terras, de quibus lis erat, non ab Imperatoribus, sed a Poloniæ Regibus haberent. Consederunt tandem iudices Wratislauiæ, & *Cazimiro* adiudicarunt Pomeraniam, Cuiauiam, Dobrinum, Culmense & Michalouiense territoria. Pecuniamque pro damnis maximam ei Cruciferi dare sunt damnati; & quia iudicatum non præstiterunt, anathemate percussi sunt. Dimicatum est postea, alternante fortuna victorias. Habitaque sunt Comitia Cracouiæ; in quibus *Carolus* rex Hungariæ successor designatus *Cazimiro* & declaratum est, Sylesios defectione sua ad Bohemos sese hoc honore successionis indignos reddidisse. Sequentem annum, Rus-

Moderator iuuenilium Casimiri consiliorum Iascus Melstinius.

Iura Imperialia & Pontificialia.

A. C. 1333. Russia Meridionalis subacta & ad Palatinatuum formam redacta insignem facit. Cumque Leopolim *Cazimirus* in suam potestatem redegisset, hoc vnum Russi sunt pacti, vt retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri, argenti, gemmarum, vetusta Russorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta est, in qua insignes erant duæ cruces aureæ plurimis & pretiosis gemmis distinctæ; adhæc duo diademata cum sella & veste auro gemmisque

A. C. 1343. rigente. Hæc omnia *Cazimirus* secum in Poloniam asportauit. Hi autem successus animum eius postea deprauarunt. Nam, ablegata Zarnoueciam vxore legitima *Hedwigi*, Hessorum Principis filia, totum se libidini tradidit, ita vt etiam conditiones pacis iniquas à Cruciferis, solis Episcopis reclamantibus, acceperit; quo ste ociosus liberius voluptatibus indulgere posset.

1345. *Iohannes* rex Bohemiæ ille, qui Syllesiam nostris detraxerat, Poloniæ intulit bellum tanto ardore, vt cum senio, laboribusque confectus esset, ac alterum quoque oculum iam amisisset, tamen libenter se moriturum tum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu victrice palpasset; sed eum spes fefellit, exercitu eius à Polonis partim dissipato, partim profligato. Cecidit in eo prælio ex Bohemis *Zagliz Ptaszek* & *Alzo Stamberg*: capti quamplurimi. Palma rei bene gestæ *Pradota Galca*, gente *Odrenazia*, data, & *Toporo Hinconi*, qui ita dictus fuit ab *Hincone* Bohemo spectatæ nobilitatis viro, quem in conflictu ceperat. *Ioannes* ipse Rex paulo post in bello Anglico in Gallia interfectus occubuit.

1346. Comitia illa Visliciensia celebrata, quibus Palatinorum, & iudicum infinita potestas certis cancellis coërcita est; vt non ex moribus aut libidine sua, sed è scripto iure deinde iudicarent. Certæ etiam mercedes eis & aliis administris iudiciorum constitutæ sunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigerent, mulctæque, quas iudices arbitratu suo dicebant & exigebant, desinitæ. Ad hæc sublatus mos barbarus iurisiurandi conceptis verbis dandi, in quo si quis vel verbo lapsus esset, atque adeo si titubasset, causa, quantumuis iusta, cadebat.

1346. *Cazimirus* nouum oppidum Cracouiæ iunctum condidit & de suo nomine *Cazimiriam* appellauit; cum antea *Bauolus* pagus diceretur.

1349. Russicum bellum, in quo *Cazimirus* magna felicitate vsus est, vna æstate expugnatis, Lusco, Wladimiria, Breste, Chelino, Volinia omni, Belzensi, Brestensique tractu. Hæc sibi *Lubartus* & *Keistutus*, ductis vxoribus stirpis Russiæ ducum, vsurpauerant. Postea *Ludouicum* Hungariæ regem successorem in regno sibi designauit. Hungariei vero reges iure suo in Russiam, quod adhuc somniabant post *Colomannum*, cesserant. Reuersus ex

Russia *Cazimirus*, secundis rebus laudibusque hominum elatus, rursus damnatæ libidini se A. C. 1343.
A tradidit, palam concubinas in arce Cressovv & Opoczno alendo: ob quam rem *Martinum Bariczkam* vnum de Vicariis Cracou. missum, vt regem de ipsius facinoribus admoneret, vix id facere ausum statim in profluentem Vistulæ demergi iussit. Et mirum est, quod in album martyrum non fuerit relatus. Propter quod nefas Regis pœnæ epidemicæ consecutæ sunt; Pestis præsertim exitialis, quæ miseros mortales passim absumebat & in quintum diem prolata, carbunculis & apostematis enecabat. A quibusdam creditum est, eam à Iudæis, infectis veneno fontibus, effectam fuisse. Non modo autem in ipsa Polonia, sed in aliis quoque prouinciis eadem lues inualescebat. Tar-
B tari etiam aliquoties Russorum terras infestârunt. Et vix Tartaris cessantibus, Lituani idem ausi subingrediuntur, transmissis copiis per Istulam, vadum eis monstrantibus nostris. His tot calamitatibus edomitus *Cazimirus* rediit ad se & crimen necati sacerdotis agnouit missoque legato ad Pontificem absolutionem & decimas omnium decimarum in subsidium aduersus Barbaros sibi impetrauit.

Barizka Vicarius Ecclesiæ Craconiensis.

Lituani.

Decimas rex non audet sibi vsurpare sed à Pontifice impetrat.

1353. Cum Martius, Aprilis & Maius vltra medium, verno ac pene æstiuo calore ad calamos & aristas segetes perduxisset, coorto derepente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terras operuit & in sextum vsque diem durauit. Et cum omnes iam existimarent
C segetes corruptas, vbertas frugum præter spem tanta coorta est, quanta vix vnquam alias fuit.

1355. Missi ad *Ludouicum* Regem Hungarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se, neque posteros suos vllum tributum, aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque sacro neque profano, imperaturum, neque iter facientem cuiquam oneri omnino futurum. Præterea damna ac detrimenta in expeditionibus, quæ fiunt vltra fines, accepta, omnibus compensaturum. Hæc sunt, quæ ordini nobilium Rex *Ludouicus* ante regnum initum concessit. Accessit eodem anno Mazouia ad
D societatem cæteræ Poloniæ & regiæ autoritati sese subdidit. Veniens enim Calissiam *Ziemouitus* Dux Mazouiorum vna cum prouinciæ cunctis ordinibus, ad sextum calendas Ianuarii publice vexillum ad pedes Regis proiecit & in verba eius aliorumque deinceps regum Poloniæ iurauit. Ad hæc obsignatis tabulis subiectionem suam testatus est. Eodem tempore ex Germania coloni in Russiam à rege acciti, oppidis & pagis in Pedemontana regione seu *Podgorze* ad imitationem Germanorum nomina imposuerant, qualia sunt *Lemburga*, *Landeschutum*, *Pilsna*, *Gerlita*, *Freistadia*, *Hicinum*, *Ticinum*, & consimilia. Superius autem monstratum est, Bastarnas iisdem in

lo-

A. C. 1355. locis prorsus consedisse, quibus etiam hæc palma tribuebatur ante mille annos, quod reliquis Sarmatis diligentiores patresfamilias essent. Cum ergo hanc laudem auitam atque antiquissimam hic angulus Sarmatiarum habnerit, non est mirum, quod nunc toti Poloniæ abunde equos, pecora, linum, copiam butyri, caseorum & similium rerum suppeditet. Amauit hic princeps supra modum ordinem ciuium & agrestium, ita vt vulgo Rex rusticorum vocaretur. Nec ipsos modo Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgensi vti permisit; sed suis quoque Polonis id ipsum indulsit. Quoniam vero ab iis iudiciis ad Magdeburgense tribunal in Germaniam vsque prouocabatur, non sine quadam ignominia Poloni nominis & magno dispendio litigantium, sustulit eam prouocationem *Cazimirus* & in arce Cracouiensi supremum & prouinciale iudicium Teuthonicum constituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus subselliis ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præsidet peritus eius iuris Aduocatus vna cum septem Scabinis (sic enim appellari quæstorem cum iudicibus visitatum est,) quos magnus Procurator arcis deligit, ab eoque iudicio ad Regem prouocatio permittitur. Sed, quando causæ cognitio binis sex oppidorum siue ciuitatum decurionibus seu consulibus delegatur, ab iis prouocatio nulla est.

Tribunal ciuilium causarum constitutum, quemadmodum nunc Petricouia & Lublini causa nobilium iudicantur.

Compositio inter flatus.

1356. *Heduigis* Regina, cum Zarnoueciam Castellum ablegata quindecim annos ibi, honeste tamen & laute habita, vixisset, ad extremum à patre, nemine prohibente, domum reducta est.

Borcouicius Palatinus Posnaniensis biennio post mortem reginæ *Heduigis* in Olstinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia vitam finiuit, cuius exemplo conterriti homines malefici, ac prædones, non mediocriter coërciti sunt.

1358. Nec diu cunctatus *Cazimirus*, tertio vxorem ducit, *Heduigem* & ipsam *Henrici* Glogouiensis Ducis filiam.

1359. Hoc anno Rex & *Iaroslaus* cognomento *Bogoria* Archiepiscopus Gnesnensis inter nobilitatem Cracouiensem Sedomiriensemque & *Bozentam* Episcopum Cracouiensem de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicum, de nouis parœciis instituendis, de moderandis immunitatibus Clericorum, & consimilibus controuersiis agunt, atque componunt, ipsisque libertatum suarum patronis abusus suos, excessusque amice modificantibus, concordiam conciliant. Nondum desierat ira Dei grassari ob delictum Regis, etiamsi cum Pontifice Romano *Cazimirus* in concordiam iam redierat. Nam à Valachis Poloni ignominiose sunt profligati stratagemate quodam, quod compedes *Vegetius* vocat. Id fit in hunc modum: Inciduntur ab agrestibus robora in syluis, ita tamen, vt truncis suis adhuc vtcunque cohæreant. Vbi vero iam eas syluas agmina hostium ingrediuntur, tunc agrestes plane succidunt extrema ipsisque citima robora, eaque impellunt, vt se reliqua omnia deinceps sese impellant ac mutuo collidant. Ita ruina obruti, qui ingressi fuerint, pariter imbelles cum fortissimis concidunt, & ex illa maxima strue lignorum, tanquã capones ex cortce educti mactantur. Effodiuntur etiam scrobes in orbitis viarum & cespitibus adoperiuntur, vt currus & alia impedimenta vna cum rotis deprimantur retardenturque. Adiiciuntur & terriculamenta quædam, quibus ducentes exercitus, sublato clamore, facile in pauorem & trepidationem impelluntur.

Compedum ... ndorum ... lus.

A. C. 1359. Hoc accidit nostris, iisdem fere in locis; primum, vt dictum est, sub *Cazimiro Magno* & postea etiam *Iohannis Alberti* Regis temporibus, quando prioribus cladibus attriti, cautiores esse nolebant. Iam nunc nostri experientia edocti prudentiores sunt. Etenim transmissuri exercitum præmittere solent exploratum aliquot turmas equitum leuioris armaturæ, qui occupant loca in illis syluis natura magis munita, &, si viderint aliquod periculum, recurrunt ad suos vel in tempore præmonent vniuersum exercitum. Si vero aliqui interim ex Valachis occurrerint, sustinent eos leuioribus certaminibus, donec auxilia submittantur. Ac ita secure transitus exercitui patet. Redeo iam ad historiam. Ad hanc externam cladem nostrorum accesserunt & domesticæ strages: pestilentia nimirum tanta, vt in sola vrbe Cracouiensi nondum ita frequenti, vt nunc est viginti millia mortuorum censi esse dicantur. Magis autem in nobiles & locupletes, quam in vulgus grassata est hæc lues, cum alioquin, quemadmodum experientia docet, sæpius eueniat, vt in bello quidem nobiliores, in peste vero plebem Deus ad pœnam exposcat.

1364. *Cazimirus* Rex missis Auenionem ad Vrbanum quintum Pontificem oratoribus duo impetrauit: Alterum, vt in Russia cathedra metropolitica erigeretur: alterum, vt Cracouiæ noua Academia exemplo *Caroli* Imperatoris, qui idem Pragæ in Bohemia non ita pridem præstiterat, instituereretur. Vtrumque, inquam, impetrat & mox perficit. Quanquam Academiæ cœptum opus morte *Cazimiri* intermissum fuit, vt tam pii & tam sancti instituti atque operis *Iagello Wladislaus* postea particeps, Deo sic præstituente, redderetur. Eodem anno, visitando ecclesias Archiepiscopus *Iaroslaus*, controuersiam veterem de decimis, tanquam vlcus prius male sanatum, curare vult & cicatricem obducere tentat, per compromissum litem dirimens. Eodem anno Wratislauia fortuito incendio conflagrat. Fames etiam Poloniam inuasit, quæ cura ac diligentia Regis mitigata est. Horrea enim sua &

Visitatio Archiepiscopalis.

A. C. 1364. & granaria referta aperuit in gratiam plebis. Sic alii commutatione rerum, alii opus faciendo, qui vero ditiores erant, pecunia emendo sibi facile annonam comparabant. Itaque hoc tempore complures arces in Polonia & oppida muris, vallis, atque fossis munita, piscinæ, aggeres & aquæductus multis in locis facti. Ex quibus est ille, qui Bochnam vsque per quinque milliaria duci est institutus; quo deriuata & immissa aqua ex Vistula, sal, ligna, ac cæteræ merces vltro citroque nauibus, vel ratibus deportarentur. Præbuit ergo *Cazimirus* sequentibus ragibus exemplum, vt non modo in solio diademate & aliis regni insignibus ornati sederent, nec tantum Martis cruenta facta meditarentur; sed etiam œconomicis factis aliquando vacarent, vtque non modo exactionibus & telonüs, sed etiam emolumentis suo ipsorum ingenio partis se viuere merito gloriari possent. Hoc sane præstitit *Cazimirus*, qui tali sua industria effecit, vt anno sequenti, conuiuium memorabile illud celebrando, splendorem gloriæ suæ auxerit, exteris regibus id spectantibus, & non sine admiratione contemplantibus. Pontifex autem maximus *Vrbanus*, mitigatis tum regum animis, non modo pacem inter inimicos, verumetiam affinitatem conciliauit; effecitque, vt *Carolus* Imperator neptem *Cazimiri* Regis Elizabetam *Boguslai* filiam, vxorem quartam duceret. Tertiam enim *Annam Bernardi* Svvidniciensis Ducis filiam acceperat; ex qua *Wenceslaum* filium susceperat. Cum hac Svvidniciensem dominatum supremum Sylesiæ spolium Poloniæ detractum, sibi acquisiuit. Conueniunt inuitati a *Cazimiro* Reges, *Ludouicus* Hungarorum, *Sigismundus* Gothorum siue Danorum, & *Petrus Cypriorum*, Ponto & aduerso Histro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Russiam Cracouiam aduectus. Præterea Duces, *Otho* Bauarorum, *Ziemouitus* Mazouiorum, *Bolcslaus* Svvidniciensium *Bernardi* defuncti frater, *Wladislaus* Opoliensium, & *Boguslaus* cum sponsa filia. Ad extremum venit *Carolus* cum splendido comitatu. Cui venienti omnes principes, atque reges cum *Cazimiro* Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti sunt & non modicum spatium pedibus progressi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amice inter se consalutarunt. Cum autem ibi appropinquarent, *Carolus* sponsam cum patre, & magna puellarum & matronarum caterua obuiam habuit, deductusque cum ingenti pompa in arcem, *Cazimiro* petente, diuertit. Cæteris in vrbe hospitia distributa. Omnes hi principes aduenientes, in extremis Poloniæ finibus *Cazimiri* iussu comiter & perhumane accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissime habiti sunt, durantibus vsque in vicesimum diem nuptiis & conuiuiis. Et cum abunde omnia ad sumtum suppeditarentur hospitibus, regiorum procuratorum atque dispensatorum prouidentia; tamen, ne quid magnificentiæ desideraretur, magna dolia in foro vrbis collocata sunt; alia vini, alia auenæ plena, vnde sumerent, quantum quisque vellet. Præerat autem procuratoribus, ac dispensatoribus omnibus regiis *Virricus Germanus* Consul Cracouiensis, quem *Cazimirus* propter singularem industriam, atque dexteritatem in rebus agendis thesauro suo præfecerat & omnium consiliorum suorum non modo participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur, cum esset ditissimus, non habuit satis nuptias illas regio nomine quam splendidissime administrare; sed, vt suam quoque magnificentiam Poloniæ adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & proceribus eorum domi suæ conuiuium magno apparatu dedit & ampla munera omnibus largitus est. Inprimis autem Regi suo *Cazimiro*; ita vt, quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æstimata esse dicantur. Nuptiis rite peractis & fœdere sempiterno inter Reges icto, ac iureiurando firmato, & missis inter se vltro citroque amplissimis muneribus, domos quisque suas discesserunt, ad fines vsque regni a Polonis proceribus deducti. Post hanc *Cazimiri* cum regibus solenniter initam amicitiam, omnes vicini, depositis armis, cum prensabant & se fidei eius committebant. Ex quibus *Gregorio* Belzensium Duci, cum se imperata facturum promitteret, concessit, vt ditionem suam retineret. Quin & Chelmensem arcem de Lituanis captam *Cazimirus* ei adiecit. Eadem expeditione, quam in Russiam susceperat, Lulcum, Wladimiriam, Olescum arces in iurisdictionem suam redegit. Cruciferi etiam, cum in Prussiam suscepisset iter videndi *Magdeburgi* gratia, vt ad eius, aliarumque vrbium exemplum Poloniam magis cultam redderet, perhumaniter & honorifice eum acceperunt; ac mansuetudine & prudentia eius victi, submissionem erga eum testati sunt tantam, quantum antea armis nullus regum Poloniæ sibi apud eos conciliare potuit.

Nuptiarum descriptio ex D. Cromero.

Ceremoniæ Regum & Principum obuiam euntium Imperatori.

Georgius dux Belzensium.

1370. Sic igitur ad summum gloriæ culmen *Cazimirus* regno perducto & sibi æterna fama acquisita, anno 1370. Predboriæ, cum venatum die festo ad proximam syluam, frustra dissuadentibus aliis, abiisset, fugientemque ceruum insequeretur, equo, quo vehebatur, cum impetu labente ipsius corpus, cum carnosum esset, conquassatum est. Relatus est Predboriam, & postea Sedomiriam, indies febri inualescente, præsertim cum iam frigida aqua, iam mulso vteretur, nec a medicis præscriptam sibi victus rationem seruaret. Cracouiam deinde delatus, quærit ex medico *Mattheo*, num iam Cracouiam peruenisset, tacite admonens promissorum, quibus ei Cracoviæ certam sanitatem medici polliciti erant. Quæsiuit postea, an aliqua spes eius valetudinis superesset. Cumque animaduerteret, medicos mo-

A. C. 1364. more suo bona spe ægrotantem ductare, testamentum condidit, in quo mulra multis largitus elt, & præsertim Gnesnensi & Posnaniensi ecclesiæ. Cracouiensi vero crucem alreram insignem auream ex duabus, quas Leopoli deportauerat. Executionem testamenti *Iobanni Strelcio* Decano Cracouiensi & Cancellario regoi, *Suchiwilko* dicto, commisit. Ad extremum in Christiana religione, vt Christianum decet, mortuus est, & in Basilica Craeouiensi ad dextram aræ maximæ honorifice sepultus, sub imagine sculpta in marmore. Vixit sexaginta, regnauit annos trigtnta septem: pacis artibus elarus, sed & bellicæ laudis non expers. Nam Mazouiam, Russiamque regno adiecit & quæ alii bellis crueotis præstare non poterant, ille consiliis salutaribus commode perfecit. Oppida einxit muris trigiota, arces fere quadraginta; monasteria complura. Academiæ Cracouiensis fundamenta iecit, aquæductus & piscinas extruxit, quamquam hæc cura posteriorum regum potius fuir. Sed & hanc ipse oon est aspernatus, iuxta illud: *Quæ singula non iuuant, coniuncta multa iuuarint.* Tabernæ mercatorum & propolium in foro Cracouiensi eius est opus. Sed quod maximum vallum est Reipub. & firmamentum fortissimum, leges egregias promulgauit & laqueos earum, & alia barbarica iostirura summa cum dexteritate resecuir. Adeuntibus facilis; querimonias etiam infimorum, vbi ipsi tenuiores bomines difficiles se præbere solent, ille constaoti temporis spatio ad id constituto, perbenigne audiuit. Tenuiores a poteutiorum vi & iniuria sedulo vindicabat; ita vt æquior plebi, quam nobilirati esse videretur. In moribus elegans. Poloniam bellis & aliis calamitatibus vastatam & iofrequentem, populosiorem reddidit. Cæterum in vita domestica non deerant ei sua vitia. In cibo & potu intemperans; & inde in libidines ruebat. Nam præter greges concubioarum asseruabat Bohemam quandam *Rechecanam* captus eius pulchritudine: qua cum aliter potiri non posset, conceptis verbis vxorem eam se ducturum promisit: confirmante id Abbate Tinecensi, quem mulier illa cum vidisset tiara ornatum, Episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed & hanc cum deindo caluam & scabiosam comperisset, eiecit & Iudææ cuiusdam *Hester* consuetudine vsus est. Itaque iusta Dei pœna, nulla mascula prole, exceptis nothis, relicta, decessit. Sacerdotes tamen continentes, licet ipse incontinens, singulari fauore prosecutus est. Statura fuit procera, licet paruulo patre natus, eaque corpulenta, capillo denso & crispo; promissa barba; voce sonora: sed balbus aliquantulum. Quæ forma & corporis habitus *Cazimiri Magni* prorsus cum *Cazimiri primi* forma corporisque habitu conuenit, ita vt illi duo principes, vt nomine, ita & persona simillimi inter se fuisse videantur.

Leges Cazimiriana.

CAPVT II. A. C. 1370.

A *Ludouicus Hungarorum & Polonorum Rex.*

Anno ab orbe condito	5332.
Anno Christi	1370.

QVia non vitas regum Poloniæ, sed Polonorum res gestas iuxta anoalium normam describere ab initio proposuimus, ideo a *Ludouici* rebus gestis io Hungaria abstioebimus: immorabimur autem iis tantum rebus, quæ ad Poloniæ regoum spectare potissimum videbuntur. Magno tunc dolore Polooos occupatos fuisse, nemo est qui non videat. Nam iis, qui indigenis regibus antehac parere didice-B rant, nunc externo regi se subdere graue & onerosum erat. Accedebat eo, quod Mazouii ad prædas accurrebant; Satocum & alia sibi vendicando. Lituani etiam, rati se nactos commodam occasionem, Volinia capta, progrediuotur ad Istulam & tandem vsque ad intima Poloniæ, vbi est Lisseeense monasterium omnia diripiunt. Itaque Poloni, cum aliunde nihil opis sperandum restaret, mittunt oratum *Ludouicum*, ne cunctetur, sed quamprimum, ad capessendum iam sibi destinatum regnum veoiat. Quod cum & proceres Hungari instantes suaderent, respondisse fertur: Non satis intelligere, neque hos, quid suadeant, neque C illos, quid petant. Prospiciebat enim e re neutrorum id fore. Nam sicuti doobus gregibus noo expedit vnum pastorem habere; ita duas Respub. vix vlla ratione sine alterius incommodo ab vno administrari posse existimabat. Venit tamen ad nos. Cui freqoentes Poloni ad Sadeciam obuiam progressi, eũ excepere. Rogatus publice a *Iohanne* cancellario, an testamentum regis *Cazimiri* ratum esse iuberet, præcipitanter assensus est. Nam immodicæ donationes mortui regis sine magoo damno Reipub. præstari non poterant. Ideo postea ipsemet de iis, quæ nothis filiis *Cazimirus* legauerat, apud terrestres iudices (vt vocaot) di-D sceptandum esse censuit. De eius corooatione a maioribus Polonis scrupulus iniectus est. Hi enim contendebant, vt Gnesnæ veteri more heret: sed *Ludouicus* proximorum regum *Wladislai* aui, & *Cazimiri* auuneoli exemplum ea in re secuturum se esse dixit. Coronatus est itaque Cracouiæ ab Archiepiscopo Gnesnensi decimo septimo die Nouembris. Nec tamen desiderium *Cazimiri* defuncti regis ex animis hominum Rex nouus euulsit; imo plus etiam auxit, cum non modo (in quo valde dissimilis *Cazimiro* erat) aditus ad eum difficiles essent; sed ne adiri qoidem a nostris sine interprete posset. Naoi tum lingua Latina non ita fuit, vt nunc, vsitata Polonis. Commemoratur autem, quod circa eius coronationem a *Wladislao* Opoliensi, & *Cazimiro* Stetioensi Duce iusiurandum acceperit, quod perpetuo

Terrestres iudices inter regem, & posteros Cazimiri iudicant.

Stetinensis & Opoliensis ducis iusiurandum.

tuo

A. C. 1370. tuo in potestate ipsius & regum Poloniæ deinceps futuri essent. Vide *Dlugossum*. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo apparauit; vbi infinita pene hominum multitudo lachrymis, planctu, eiulatu, ingens defuncti regis desiderium testata est: præsertim, quod vna cum eo successionem regum suorum vetustissimorum iam inde a *Piasto* hactenus deductam & continuatam, abruptam atque extinctam esse cerneret. Hoc cum *Ludouicus* probe animaduertisset, veritus ne aliquam filiæ *Cazimiri* nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Hungariam & constituto ibi iudicio perfecit, vt non ex iusta vxore natæ, ideoque hæreditatis paternæ incapaces pronunciarentur. Quod sane ingrati hominis facinus ex iusta diuini numinis vindicta extitisse videri potest, vt filiæ *Cazimiri* paternarum libidinum & stupri ingenue puellæ *Feliciani* filiæ oblati in eodem pene loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Abiit postea *Ludouicus* ex Polonia, *Elizabeta* reginæ matri administratione regni commissa. Ad *Golucheuius* postmodum motus est præfectura maioris Poloniæ & *Otho Pilecius* contra leges ei substitutus. Sequenti anno *Iaroslaus* cæcus abdicauit se Archiepiscopatu. Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus, quod, cum iuuenis adhuc Bononiensis Academiæ Rector esset, transtulit inde Academiam sua authoritate, propter Britannum siue Anglum quendam scholasticum a magistratu vrbis capite plexum, nec prius eam restituit, quam pro cæde illa Angli satisfactum esset. Fertur autem *Iaroslaus* mandasse moriens vt cadauer suum non ostio, sed pertuso pariete in Basilicam sepeliendum inferretur, quod non rite, neque legitime Archiepiscopum se factum esse diceret.

Ingratitudo Ludouici regis pœna Cazimiri libidinum.

Iaroslai Archiepiscopi facta.

1374. Leges quædam & libertates a *Ludouico* ordini nobilium datæ. Primo, vt vectigalis nomine subditi nobilium non nisi binos grossos in singula iugera quotannis darent; cum antea duodecim dare consuessent. Secundo vt nobiles a reliquis pensionibus & oneribus deinceps liberi essent, eorumque subditi perpetuam vacationem & immunitatem haberent. Tertio ne rex vllum magistratum perpetuum siue honores aboleat, neue extero homini cuiquam conferat; ac ne præfecturam quidem arcis cuiusquam, aut oppidi: addunt quidam expositionem: Quæ iurisdictionem adiunctam haberet. Easdem præfecturas nemini ex Ducum illustri genere orto se daturum promittit. Hæc Cassouiæ *Ludouicus* Rex sancit, ordinibus cunctis Poloniæ assentientibus. Tametsi Episcopi ne eos quidem binos grossos concedere volebant, defendentes se *Boleslai Pudici* remissione. Hæc ille cum præstitisset, Poloni vicissim annuerunt eius votis, vt alterutra filiarum eius post ipsum in Polonia regnaret.

Capita libertatum a Ludouico concessa.

1375. Secuti fuit motus quidam in regno, quorum causa fuit *Wladislai* Cuiauiensis Ducis in Poloniam reuocatio. A Hic enim non contentus fortuna sua, abdiderat se in monasterium Endinioni. Cuius recordati quidam ex Polonis, cum angerentur supra modum ob dominatum externi regis, hunc, vtpote qui solus ex legitimis successoribus *Piasti* remanserat, ex monasterio reuocant. Veniens igitur molitus est nonnulla: sed quia inuitis fatis hæc fiebant, nequaquam ei eiusque asseclis consilium successit. Redit igitur Endiuionem, spreta Abbatia, quam ei *Ludouicus* homini gratificaturus in Hungaria dederat, ibique denuo cucullum sumpsit. Narrauit mihi vir Magnificus quidam ex maiore Polonia, illustri loco natus, se illic vidisse monumentum *Wladislai* B illius (quamquam ipse putabat esse *Boleslai Audacis*) cui Epitaphium tale inscriptum fuit: WLADISLAVS REX POLONIÆ HVC DELATVS ET MORTVVS HIC SEPELIRI VOLVIT, &c. *Elizabeta Ludouici* mater ex Dalmatia reuersa in Poloniam, cum ei de Lituanorum incursionibus referretur, muliebri leuitate laborans, quietos & securos omnes esse iubet, inquiens: Filium suum iam longis grauibusque esse manibus, vt solum nomen eius non modo Lituani, sed cunctæ circumcirca nationes contremiscant. Interea ipsa musicis & choreis erat dedita. Tunc etiam ille tristis casus accidit, cum aulici *Elizabetæ* Hungari, diripientes fœnum ante portam Velicensem, C contentione cum ciuibus exorta, *Iasium Kmitam* præfectum Cracouiensem sagitta emissa interfecerunt; post vero ex ipsorum numero centum sexaginta prostrati ceciderunt. Triduo arx fuit occlusa & ab armatis obsessa. Quo casu *Elizabeta* perculsa in Hungariam mœsta reuersa est. Hoc etiam tempore in Græcia Turcæ vrbes nobiles cepere. Itaque Pontifex, oratore misso, binos grossos de vnaquaque ex prouentibus marca ad subsidia ferenda Christianis a Polonis exigit. Quoniam autem *Prædislaus Pogorelius* Episcopus Wratislauiensis paulo ante vita excesserat, relicta magna pecunia, ideo ex eius hæreditate legatus triginta millia aureorum adiunxit illi summæ. In- D super octo alia millia annua pactus est Pontifex, donec aliquis *Prædislao* successor daretur. Cuius approbationem ob id Pontifex in septimum annum distulit. Motus eo exemplo *Ludouicus* Rex, suscepturusque bellum contra Lituanos ab Episcopis subsidia ad tam pium bellum contra Barbaros petit; sed nihil impetrat. Verebantur enim Episcopi, ne munifica ac voluntaria ipsorum contributio in morem & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequitur institutum bellum contra Lituanos *Ludouicus*. In qua expeditione orto inter Hungaros & Polonos iurgio, *Petrus Safranecius* in faciem ab Hungaro quopiam vulneratus fuit. Cumq; res ad seditionẽ specta-

A. C. 1307. *Wladislaus ex genere Piasti Endiuioni in monaster.o.*

Ingens pecuniæ summa exigitur & Romam ex Polonia exportatur.

A. C. 1370. re videretur, *Petri* dolorem Rex leniens, donat ei territorium cum arce *Przezkovvaskiis*. Septem vexilla Topororum familiæ in illa expeditione fuisse feruntur. Sub idem tempus cathedra Præmisliensis & Wladimiriensis instituta, *Gregorio* Papa annuente. Porro Archiepiscopalis sedes in Russia Haliciæ constituta fuit. Hæc *Ludouicus* ideo faciebat, quod iam inhiaret Russiæ, quæ ei ob fertilitatem soli supra modum placuerat; & propterea eo expeditionem antea ipsemet susceperat. Nam Archiepiscopo Haliciæ, in sede nimirum veteri *Colomani* Hungari regis, vt supra commemoratum est, residente, facile omnem Russiam, quam iam animo conceperat, dicto obedientem sibi fore pollicebatur; si, inquam, Archiepiscopus istic ex ipsius sententia resideret. Suspecta ea res fuit Polonis, quod attinet Russiam. Sed mussantur fere principum & potentiorum iniuriæ. Adiecit & aliud enorme, quo magis exasperatos Polonorum reddidit animos, quod *Wladislaum* Opoliensem se absente gubernatorem regno præfecit. Negarunt Poloni se homini externo, quem ipsi sibi principem non constituissent, parituros esse. Eo accessit & ecclesiastici ordinis murmur. Nam, cum liberatos se a *Boleslao Pudico* ab omnibus contributionibus sæpius allegarent, *Ludouicus* tamen absens, vt aliquid ab eis emungeret, consilium illud est secutus: *Magnum petas, vt æquum obtineas:* Imperauerat enim eis dimidium veteris exactionis; hoc est senos grossos in singula iugera, vtque ita exigerentur, quæstoribus edixerat. Cum illi iniuriam sibi fieri quererentur, respondit, se gratiam illis fecisse, non iniuriam. Nam cum duodecim grossos veteri instituto cogerentur numerare, ille dimidium tantum exigebat. Cum autem immunitatem ab eo donatam, regno datis diplomatis, vrgerent, respondit, eos eam gratiam tum, cum hæc generatim omnibus donarentur, refutasse. Ita vltro citroque commutatis verbis, eo res recidit, vt ex duobus malis minus eligendo, maluerint duos grossos vna cum reliquis ordinibus contribuere, quam, nouis artibus circumscripti, ad grauiora onera pendenda cogi. Nam *Pudici* priuilegia & immunitates, quæ sacro ordini concessæ fuerant, non admittebantur; eo quod ille fuisset princeps partis Poloniæ, non totius: itaque coronati Regis locum minime tenuisset. Aliam autem faciem rerum subsecutam esse. Quare nouum casum nouo remedio indigere. Hi colores tum excogitati fuerunt.

Prorex vel gubernator Regni.

Ecclesiasticus & politicus ordo offensus.

1380. Post hoc tempus macchinam æneam, quæ a sono terribili *Bombarda* vocatur, Germanus homo apud Venetos excogitauit. *Ludouicus* Polonis Budæ Comitia indicit ad medium quadragesimæ. Erat hæc res noua, multaque secum incommoda trahebat; ad exteras oras per tanta locorum interualla Senatores euocare, veris præsertim tempore. Constituti tunc sunt Triumuiri, penes quos summa rerum in Polonia esset. A. C. 1370.

1380. *Zauissa* Episcopus Cracouiensis in prædio suo Dobrouoda, seu repentino & vehementi morbo, seu de scala lapsus (variat enim fama) cum aceruum forte ad constuprandam rusticanam puellam ascenderet, extinctus est. Et cum funus eius pompa militari efferretur ab amicis, auditæ sunt voces dæmonum vociferantium: *Proficiscamur meretricatum.* Auditi sunt tum & strepitus & hinnitus equorum. Post hunc *Ioannes* Gnesnensis Archiepiscopus, homo præcipiti iracundia, & in ecclesiasticos homines dictis & factis contumeliosus, decessit. *Ludouicus* Rex cum languere se & sensim destitui viribus sentiret, indictis Comitiis Zwoleni in Scepusio, frequenti senatu Mariam filiam natu maiorem, & vna cum ea *Sigismundum* sponsum eius, Marchionem Brandeburgensem, successorem in regno Polonorum designat. Sed *Sigismundus* non suo ordine, & ante tempus agens negotium, magnum obicem in hoc adeundo regno sibi ipsi posuit. Interim *Ludouicus* Tirnauiæ, vbi cum Hungaris Comitia celebrat, 13. Septembris moritur. Regnauit in Polonia duodecim annis. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis, atque labris; capillo, barbaque crispa; sereno vultu, humeris parum incuruis, moribus temperatis, in supplices clemens, maleficio iuxta ac beneficio se superari haud patiens. Nihil vnquam inconsulta astrologia faciebat; in homines doctos fuit propensior. Illud habuit peculiare, quod nonnunquam, dissimulato habitu, vicos & oppida perlustrauit, vt cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se denique vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaque ex horum sermonibus in se suisque correxit, ac castigauit. Bulgaros, Bosnenses, Serbios, Croatas, eos denique, in quibus solis nomen Slauorum hæserat, ad officium ipsi parendi reduxit. Ita dominante eo Polonia & Poloniæ adiacentibus dominiis coniunctis, iterum, quasi postliminio, gentes illæ, quæ quondam ad Slauonicam confœderationem pertinebant, veluti oues in vnum ouile compulsæ, & rursum coactæ in vnum corpus coaluerunt.

Ioannes Gnezn. Archiepiscopus.

Slauonicæ gentes sub Ludouico in vnum corpus coagmentatæ.

CAPVT III.

Interregnum.

Sigismundus Marchio Brandenburgensis a *Ludouico* socero designatus, iam se propemodum pro Rege Poloniæ gerebat. Sed tribus rebus voluntates Polonorum a se alienauerat: Primum quod *Demaratum*, morosum hominem, præfectum Posnaniensem, vt amoueret rogantibus nobilibus, surdis auribus audiebat. Deinde quod eiici & remoueri ex cœnaculo Polonos cibum sumpturus patiebatur. Postremo quod sacerdotium quoddam

in

A. C. 1370. in Polonia, repudiatis procerum precibus, homini Bohemo contulerat. Itaque maioris & minoris Poloniæ nobiles cauſa eligendi noui Regis in oppido *Radomsko* indicunt Comitia. Vbi concluditur de ſtirpe *Ludouici* regem creandum; ſed talem, qui in Polonia per ſe ipſe regnum adminiſtraturus eſſet. Quo quidem verbo facile *Maria* filia cum *Sigismundo* eius viro excludebatur, *Sigismundus* enim Hungariam ſimul obtinere cupiebat. In Wiſlicienſibus vero Comitiis, vbi ipſe adfuit, apertius repulſam paſſus diſcedit. Et cum Cracouiam diuertere voluiſſet, excluſus eſt. Verebantur enim, ne dolo, vel accitis ex Hungaria militibus, eam in poteſtatem ſuam redigeret. Rediit ergo in Hungariam. Sumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, dum per Poloniam iter facit. Ibi eum turbæ excepere. B Inuenit enim *Carolum* Neapolitanum ab *Horuato* præfecto Croatiæ opera Reginæ interfectum eſſe. Polonia quoque maior tum à tumultu non erat liberata, ob *Demaratum* præfectum; qui etiamſi in Viſlicienſibus Comitiis ſatisfacturum ſe omnibus receperat, tamen reſponſum retulit: Non aliter ſatisfacturum eſſe, quam ſi magiſtratu abiret. Itaque publico placito nobiles ei parere detrectabant. Secutæ ſunt deinde cædes & prælia inter *Suiduam* & *Demaratum*, interque *Ziemouitum* & eos, qui *Elizabeta* partium erant. Nam Archiepiſcopus *Bozenta*, priuato conſilio ad *Ziemouitum* tranſiens, regem eum Leciciæ renunciauerat. Et niſi exercitum ad ſedandos motus ex Hungaria Elizabeta miſiſſet, maior illas malorum & calamitatum adhuc ſecuta fuiſſet. Præſtitiſſet tamen, ſi ipſamet veniſſet. Quod quia non fecit, miſſus eſt ad eam *Sediuoius Szubinius*, vt maturaret ſuum aduentum. Sed, cum videret, ſe ambiguis verbis ab *Elizabeta* ductari, quodque peius eſt, ne rediret in Poloniam, vetari, ipſe clam ſeſe Iadera vrbe euoluens, fere intra viginti quatuor horas ſexaginta milliaria bene longa, vt ſunt Hungarica, crebro mutando equos, emenſus, Cracouiam laſſus peruenit, vt de omnibus Polonos certiores faceret. Sancitum eſt igitur poſtea (& ſtatuta dies octaua Maii) vt *Heduigis* altera *Ludouici* filia ſe ſiſteret, ſi regnare vellet: ni faceD ret, aliter ſibi prouiſuros eſſe. Sed neque hac via aliquid perfectum eſſet, niſi iterum *Szubinius*, quem angebat nobilium iuuenum retentio, in Hungariam priuatim profectus fuiſſet, vbi perfecit, vt *Heduigis* in Poloniam rediret. Venit itaque comitata *Demetrio* tituli ſanctorum quatuor coronatorum præsbytero Cardinali & Archiepiſcopo Strigonienſi, aliiſque Proceribus Hungaris. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres, vsque ad Sedeciam profecti ſunt. Deducta Cracouiam honorifice, cum perampla ac ſplendida aurea & argentea ſtragulæ veſtis ſuppellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, die ſanctæ *Heduigis* Legnicienſis ipſa *Heduigis* coronatur à *Bozenta* Archiepiſcopo magna omnium lætitia & fauſta acclamatione. Ita lenitum fuit in animo Polonorum regis deſiderium, propter ſuaues & liberales mores *Heduigis* Reginæ cum verecunda modeſtia, prudentia, decentique ſuauitate coniunctis: quarom virtutum non vulgare condimentum erat forma corporis eximia. Noua deinde cura procerum animos inceſſit de adiungendo Reginæ marito. Et iam quidem *Vilhelmus* Auſtriorum dux, quem à pueritia in aula ſua educauerat *Ludouicus*, deſignatur ei maritus. Sed *Iagello* Lituanus huic antepoſitus eſt à Polonis. In ea deliberatione habita eſt ratio inprimis incrementi fidei Chriſtianæ, tum & acceſſionis magnæ prouinciæ ad regnum Poloniæ. Promittebat enim *Iagello* ſumma cum alacritate ſe & permiſſurum, vt ipſe primum, deinde ſuus populus initiaretur ſacris Chriſtianis per baptiſmum & Lituaniam regno adiecturum, ſi ei *Heduigis* in matrimonium daretur. Verumtamen nihil citra ſenioris reginæ ſententiam his de rebus ſtatuere iuſtum eſt. Ad quam ipſa *Heduigis* quoque prouocabat, cum procerum poſtulationem aliter recte refutare non poſſet. Sed illa optatum reſponſum Polonis dedit. *Si, inquit, e re veſtra publica hoc fore exiſtimatis, non remoratura ſum veſtra commoda, neque religionis Chriſtianæ incrementa præciſura.* Interim *Vilelmus* Auſtrius, certior factus de ſtatu rerum Polonicarum, ac de C propenſa *Heduigis* Reginæ erga ſe voluntate, cum ſplendido comitatu & apparatu, magniſque diuitiis Cracouiam inopinatus venit. Sed arcis ingreſſu prohibitus eſt. Illa tamen eius videndi cauſa, luce clara, ſtipata ſuo aulicorum & puellarum comitatu, in cœnobio diui Franciſci conuenit. Fama etiam, ſiue vera, ſiue falſa, volgatum eſt, eam confirmandi matrimonii cauſa prius, quam *Iagello* appropinquaret, eo veniſſe. Sed quicquid erat, ſuaſu *Demetrii Gorait* regni Theſaurarii verentis, ne quid tale fieret, nihil actum eſt. Intelligens autem *Vilelmus* ſibi Polonos palam aduerſari, ſimul de aduentu *Iagellonis* certior factus, aliquanta interiecta mora, clam ſe Cracouia euoluit. A. C. 1370.

1386. Aduenit tandem *Iagello* Cracouiam 12. die Februarii vna cum Ducibus Ruſſis & Lituanis, habens etiam ſecum fratres aliquot germanos, & *Vitoldum* patruelem. His comitatus *Iagello* eſt ingreſſus in thalamoque ipſo *Heduigem* Reginam, magna cum admiratione eximiæ formæ eius, ſalutauit. Poſtridie autem ei dona perampla per *Vitoldum* & *Boriſſum* & *Swidrigelonem* miſit.

CAPVT IV.

Wladislaus Iagello.

Anno ab orbe condito 5348.
Anno à Chriſto nato. 1386.

A. C. 1386. Quia omnibus in Polonia, qui ad regium munus efferri & coronari debent, antiquus mos est idemque pius & religiosus, vt aetea per modum praeparationis cuiusdam peccata confiteantur sua, sacrosanctaeque Eucharistiae sumptione obsignentur: ideo cum *Iagellone* idem mos est seruatus, idque eo magis, quod *Wladulaus* antea gentilis erat. Nam & tota Lituania more gentium ignem pro Deo colebat atque serpentes nihilque alienum in eis à gentilismo erat. Hos igitur errores, Catechumenus cum esset *Iagello*, priusquam cum *Heduigi* matrimonium iniret, vna cum fratribus abdicare iussus, 14. Februarii à *Bozenta* Episcopo sacro fonte ablutus est; Christianaeque religioni initiatus *Wladulai* nomen accepit, ac tum demum matrimonium solenni ritu cum *Heduigi* regina contraxit, Lituaniamque omnem vna cum Samogitia & ea parte Russiae, quae in ditione eius erat, Poloniae iure sempiterno adiunxit & in vnum corpus redegit; iureiurando interposito & obsidibus datis ipso *Vitoldo* & *Lubarto*. Nam veteres tametsi ad eam perfectionem sapientiae exquisitam non peruenerant, de qua praesens seculum gloriatur, ita tamen cauti erant, vt vnice cauerent, ne Respubl. quoquo modo decepta, detrimentum aliquod irreparabile pateretur, neue sub specie religionis deciperetur, haud facile persuasi, quantumuis noui hospites demisse ad aram starent, & suspiria ducerent (forsan ad conspectum formosissimae virginis) liberaliterque multa de se deierantes pollicerentur. Quarto autem die post, inunctus ab Archiepiscopo diadema regium nouum suscepit. Nam vetus, in Hungariam à *Ludouico* asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in vrbem solenni pompa deductus, solio in foro posito collocatus, iusiurandum a Cracouiensibus & oppidanis de more accepit. Postea indultum est conuiuiis & choreis. Per eos dies Cruciferi ab *Andrea*, fratre *Iagellonis*, qui apud Russos religionem Christianam professus erat, concitati, Lituaniam hostiliter inuadunt. Sed dedit postea *Andreas* temeritatis poenas toto triennio Checinensis carceris squalore confectus. *Iohannes* etiam *Venetius*, gente *Polomeuius*, iudex Posnaniensis, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata cruenti daemonis cognomen meruerat, à Posnaniensi conuentu confiscatione bonorum & carcere multatus est. Laudatur hoc tempore pietas *Heduigis* reginae; quae, cum videret, Regem maritum ecclesiasticorum bona, barbarico adhuc more, pignoris nomine occupasse ac cepisse, ob negatam ei stationem vt vocant, eum vt pignus dissolueret deprecata est. Cum igitur ille pignora capta reddi iussisset, ibi illa suspirans: *Pignora quidem reddimus*, inquit, *agrestibus; caeterum lachrymas quis eis reddet?* Pium Reginae dictum, & sempiterna memoria dignum. Profectus est deinde Rex cum Regina in Lituaniam. Vbi Apostoli & Euangelistae officio functus, ita elaborauit in promouenda fide Christiana, vt etiam ipsemet eis interpretatus sit symbolum Apostolicum. Cum autem immensi esset laboris singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honos habitus est, reliquum vero vulgus cateruatim distributum aqua sacra à sacerdotibus aspergebatur; vnumque nomen cuique cateruae, tam virorum, quam mulierum, imponebatur. Ad quod diuinum opus vt alacrius eos Rex inuitaret, pannos laneos nouos, & calceos eis largiebatur, cum ad eum diem istis carerent & peronibus, vt historia testatur, magna ex parte vterentur. Vilnae demum Basilicae extructae & Episcopatus instituti sunt. Reuertens *Iagello* in Poloniam Leopoli *Petrum* Palatinum Moldauiae, seu Valachiae cum proceribus ipsius, solenni iureiurando adactos in fidem & clientelam suscepit.

Iudex cruentus Demon vocatus.

Primus Conuentus.

Diximus superius, me deinceps res Lituanorum, per seriem Comitiorum, instar epitomes, consignaturum; hoc iam nunc praestandum est. Nam historici varia methodo texere solent historias; alii per Pontificum vitas; alii per Imperatorum mutationes; alii per Regum aetates procedunt: nos hic per comitiorum, seu conuentuum celebrationes rem totam differemus. Iagello *igitur Magnus Dux Lituaniae, fessus & fatigatus tot calamitatibus, tam à Cruciferis, quam à fratribus illatis, qui coniurasse videbantur in eius patriae perniciem, de* Heduige *Ludouici regis filia ducenda consilium capit; vt ita amplissimi regni amicitia munitus, hostes suos, tam extraneos, quam domesticos, facile contemnere ac compescere posset. Senatus Polonici hic summa prudentia & prouidentia commendatur; quod conficiendis nuptiis istis, non modo priuatas vtilitates, & bella Crucifera sollicite iudicarunt, sed etiam Septemtrionales gentes, quae etiamnum ethnica superstitioni mancipatae erant, ad religionem Christianam conuerti posse sperarunt. Et sane, quae Pontifices cum Imperatoribus tot bellis & impensis praestare non poterant, hoc salutari eorum consilio perfecta sunt. Pax restituta, Christianorum res aucta ac propagata, & omnes bellorum causae tandem sublatae. Quod quibus modis, quibusue mediis confectum sit, ex breuissima suo ordine ac per temporum seriem descriptione decem comitiorum, quae in ea causa coacta sunt, iam patebit. Fuerunt quidem & aliae postea expeditiones, & bella Griuualdica & Choinicensia, nec statim hoc vlcus sanari potuit; sed describentes acta comitiorum celebriorum, expeditiones etiam istas in transcursu breuiter consignabimus, ostendemusque, quando & per quos haec bella finita fuere & templum hoc Iani occlusum. Nam hoc plurimum facit ad amplificanda merita nationis nostra*

A. C. 1370.

ſtra apud omnes Principes Hierarchici ordinis. Sicut enim antea Chriſtianos proficiſcentes ad bella Orientalia contra Saracenos noſtri iuuerunt; ita hac Septemtrionalia ante Cruciferorum huc aduentum humeris ſuis ipſi ſuſtinuerunt & poſt deiectos Cruciferos Septemtrioni pacem ideoque omnibus Chriſtianis reſtituerunt. Primus igitur conuentus fuit in negotio vnionis circa coronationem Iagellonis. *Quid autem ibi tractatum & concluſum fuerit, ex conditionibus inter Polonos & Lituanos, in priuilegiis & Chronico Lituanorum expreſſe liquet. Quarum prima & præcipua fuit, vt ipſe* Iagello *cum ſuis fratribus & dominiis Chriſtianus fieret. Secunda, vt ipſe cum omnibus dominiis ſuis ſtatim ſe vniret, incorporaret, inuiſceraret (ſic enim priuilegia loquuntur) ad regnum Poloniæ, ita vt pro vno demque dominio reputentur; & ea, quæ Lituani rapuerant & auulſerant à regno Poloniæ, reſtituantur; hoc eſt arces ciuitatesque & præcipuæ Ruſſicæ prouinciæ, nec non & Podliſia; captiuique inde abducti liberi dimittantur. Tertia, vt terra Sylleſitica, Prutiienica & Pomeranica à regno Poloniæ tempore interregni, videlicet poſt diuiſionem inter poſteritatem Regum, auulſa omnino recuperentur. Quarta, vt* Iagello *theſauros omnes ſuos, quos habet & habere poterit, in Reipubl. vtilitatem conuertat. Cum his conditionibus totidem fere verbis expreſſis Poloni cum Lituanis ad* Iagellonem *ſunt dimiſſi. Quas vbi ille expreſſe ac luculenter comprobauit, relatumque eſt, ipſum nec breuem ſtatura eſſe, nec deformem, ſicuti in vulgus & potiſſimum apud Reginam ab aduerſæ factionis hominibus ſparſum fuerat, quin potius vtrumque commodius reperiri, cuncti hoc nuncio, & Regina ipſa exhilarati ſunt. Conſcriptæ ſunt deinde transactiones, iuſiurandum datum & acceptum, vades & ſponſores interpoſiti, ſicuti latius apud alios, & in hiſce annalibus noſtris deſcriptum habetur. Paſſim autem ad commendandum Principem ſuum paranymphi* Iagellonis *iactabant,* Iagellonem, *quod multis principibus viris petentibus hactenus negauit, id eum* Heduigi *& matrimonio eius daturum eſſe, vt ſe Chriſtianis myſteriis initiari ſit curaturus.*

1390. Antequam Rex iret in Lituaniam, ioterceſſerat ſimultas quædam inter Regem & Reginam. Delata enim fuerat Regina apud Regem & probri inſimulata, ac ſigillo adhuc abſente, *Vilelmum* Auſtrium clam Cracouiam venientem ad ſe admiſiſſet: ſed Regioa ea de re iureiuraodo Regi ſatisfecerat & delator, cum documentis deſtitueretur & ſe dixiſſe, negare non poſſet, mentitum ſe eſſe, clara voce latratu de more ſub ſcamno edito, profeſſus erat. Eſt vero apud Polonos antiquitus ea grauiſſima & plena dedecoris pœna. Ita amor coniugalis poſtea inter eos redintegratus fuit. Abſente Rege, *Elizabeta*, exercitu comparato, in Ruſſiam perrexit & Leopolim aliasque vrbes in poteſtatem ſuam redegit, Hungaris & Syleſiis deiectis, quibus præfecturæ à *Ludouico* commendatæ fuerant. Eodem tempore *Lancaſter* Anglorum Regis filius & Francones, Teuthonesque opinione piæ militiæ contra Barbaros à Cruciferis illecti, cum triplici exercitu in Litoaniam hoſtiliter veniunt. Aduerſus quorum vim *Nicolaus Moſcoronius* cum aliis Polonis ægre arcem Vilnenſem defendit. Non erat tunc ita abſurdum, idque ob vim arctæ illius vnionis vtriusque gentis, in Lituania præfecturas Polonis commendari. Nam & poſt *Moſcoronium Iohanni Oleſnicio* gente *Dibino*, præfectura Vilnenſis à Rege commendata fuit.

Præfecti Vilnenſes ex nobilitate Polona.

1391. Per idem tempus Croatæ, Boſnenſes, Bulgari, Valachi, atque Tranſalpini imperium mulieris, & externi regis *Sigiſmundi* aſpernati, ad defectionem propendent & *Heduigem*, vt veram hæredem Hungariæ, agnoſcunt. Sic Bazarabiæ Palatinus cum ditione ſua in fidem, & clientelam *Wladulai* regis *Heduigisq;* reginæ concedit. Quæ ideo adnoto, vt melius res Slauonicæ, quo in ſtatu fuerint, etiam poſt mortem *Ludouici*, cognoſci poſſit. Et exiſtimo, in gratiam & fauorem harum gentium, ſub idem tempus ſacra Slauonica lingua Cracouiæ in templo ad ſanctam Crucem ab eadem *Heduigi* prudentiſſimo conſilio inſtituta fuiſſe. Nimirum vt commendabiliorem ſe eis hoc pacto redderet. Hoc miniſterium & cantus Slauonicus retentus fuit vsque ad tempora *Dlugoſſi* Hiſtorici; quod idem atteſtatur autor. Ruſſiæ pars & cum ea Belzenſis præfectura ſub idem tempus *Ziemouito* Mazouiorum Duci, aſſentiente Regina, donatur.

1392. *Wladislaus*, vt ſe moleſtia belli Lituanici liberaret, cum fratres germani ignaui & venationibus tantum dediti eſſent, *Vitoldum* patruelem Lituaniæ Ducem declarat, qui fidelitatis iuramentum ei præſtat.

Lituaniæ Dux iuramentum præſtat.

1394. *Vitoldus* iure precario à *Wladislao* Rege Cameneciam impetrat in feudum. Nam *Cazimirus Magnus* iamdudum vna cum Ruſſia eam poſſederat.

1396. *Sigiſmundus* Rex Hungariæ, ne ſibi à Turcis Bulgariam Raſciamque auferri pateretur, coacto exercitu ex variis nationibus, infeliciter cum *Baiazete* Turco pugnauit ad Nicopolim. Nam Galli, cum ſibi, honoris cauſa, primum agminis locum in eo prælio depopoſciſſent atque impetraſſent, vbi ſe eis in conſpectum Torcici præcurſores obtuliſſent, non expectatis phalangibus Germanicis, & equitibus Bohemicis, Polonicisque, à *Baiazete* lunata acie (vt fert eorum conſuetudo peruetuſta) partim cæſi, partim capti ſunt. Hoc infelici caſu perculſi cæteri, diffugerunt, & ipſe *Sigiſmundus* exutus caſtris & omnibus ſpoliatus ornamentis regiis, in parua nauicula vix euadens incidit in claſſem Veoetorum, quæ eum reduxit. Hæc acta ſuot ad Nicopolim Bul-

A. C. 1396.

Locus ille Cossouasi à Turcis vocatur, hoc est anserum campi, quod id genus volucrum statis anni temporibus eo conuolent, vt totis agminibꝰ in Europam commigrent.

Bul; ariæ metropolim. Laudatur in eo prælio animositas *Scyborii* Poloni, qui fuit gente *Stoius*. Hic sequens fugientem Regem, cum nauiculam ingredi non posset & Turcæ imminerent, ita vt erat armatus in Danubium se proiecit & enatauit, charusque postea Sigismundo fuit. *Baiazetes* autem paulo post apud Stellam montem celebrem victoria *Pompeii* de *Mithridate* memorabili prælio victus est à *Tamerlane* Scytharum Imperatore & in ferrea cauea in modum feræ per Asiam circumuectus. *Vitoldus* etiam cum *Fledıga* Scytha *Tamerlanis* legato eodem tempore infeliciter pugnauit: Vbi fortiter pugnans *Melstinius*, cum euadere posset, occubuit. Cum enim ei, quod timidus esset, commilito quidam *Scincouius* obiecisset, eumque illectum venustæ vxoris amore terga daturum in pugna auguratus fuisset, eo quod pacem *Melstinius* suaderet *Vitoldo* ineundam cum Tartaris, ipse quidem augur ex pugna retulit pedem, aufugitque, *Melstinius* autem inter consertissimos hostes, vt optabat, maluit occumbere. Annotatur autem hic, quud paulo ante à *Vitoldo* Scythæ illi Lituanici fuerant traducti & supra Vaccam collocati non procul à Vilna.

Melstinii mors heroica.

1399. Per idem etiam tempus *Heduigis* Regina circa partum mortua est. Hæc mirifice ob id laudatur, quod Reginis Poloniæ exempium ducendæ vitæ perfectissimum reliquerit. Fuit namque *Heduigis* pietate & sanctimonia vitæ prædita; ab omni fastu, leuitate, & iracundia aliena; ocii iuxta ac alienorum à suo sexu atque dignitate negotiorum fugiens. Tempus omne suum, vel in diuino cultu, aut lectione eorum, quæ ad pietatem, moresque formandos pertinerent, vel audiendis & leuandis viduarum, pupillorum & aliorum miserabilium querimoniis & calamitatibus impendebat. Pragæ domum peramplam Lituanis erudiendis condidit. Academiæ Cracouiensi perficiendæ multa legauit. Ieiuniis aliisque exercitiis Christianis vacauit. Præter autem alia signa sanctitatis eius, illud memoratur, quod, Cruciferis in quodam conuentu ferocientibus & iustas conditiones pacis aspernantibus prophetico spiritu cladem illam, qua postea illorum vires fractæ conciderunt, prædixerit, inquiens, se quidem viuente pro ea audacia nihil aduersi eos passuros; post mortem vero suam maximis cladibus illa omnia expiaturos.

1400. Iussis Reginæ peractis, *Wladislaus* mœstissimus de retinendo regno dubitabat, mortua hærede. Neque enim ignorabat, se externum hominem, propter vxorem apud liberrimam gentem regnasse; sed à Senatu recreatus & meliora sperare iussus, acquieuit sententiæ eorum.

Secundus Conuentus.

1401. *Conuentus secundus in negotio eiusdem vnionis fuit Vilnæ celebratus, quo* Wladislaus *se contulit, vt promissa pactaque conuenta cum* Vitoldo *& Lituanis suo Polonorumque nomine renouaret. Vbi promissum & litterarum monumentis cautum est, vt si* Vitoldus *absque liberis decederet, in Regis & regni Poloniæ potestatem venirent omnia, quæcunque is possedisset, vnà cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodiæ cum quatuor prædiis quæ* Sigismundo Vitoldi *fratri cedere debeat. Ea tamen lege vt Regi & regno Poloniæ sit subiectus. Exceptis etiam bonis dotalibus* Annæ *vxoris* Vitoldi, *quæ post eius demum obitum ad Regem & regnum deuolui deberent. Hæc acta esse anno 1401. litteris ea de re tunc conscriptis & obsignatis confirmatum est. Deplorant hic quidam scriptores & conqueruntur, Lituaniam fuisse tunc hac transactione circumuentam, erratumque hoc, vt illi vocant, in Senatorum Lituanicorum simplicitatem reiiciunt. At mulier, si pudica est, minime dolere debet, quod aliquando vni nupserit. Floret pace, opibus & gloria nihilominus vt Poloniæ regi pareat, magnus ille Ducatus, & gratulari sibi debet, quod hac ratione tandem Dei Optimi Maximi beneficio liberatus sit ab illis Cruciferis, ne dicam tartareis furialibusque bellis, incendiis, vastationibusque, quæ eam Lituaniam circiter ducentos annos exercuerunt, ac vexauerunt miris modis; &, quæ res peior erat, à ciuilibus bellis, & funestis laniemis Regulorum suorum. Certe* Vitoldus *non fuit humilis animi: si circumscriptum se sensisset, erratum hoc in Hrodlensibus Comitiis correxisset, quod tamen non fecit, imo firmiori assensu & solenni ratihabitione confirmauit ac roborauit vna cum aliis; vt inferius patebit. Quod autem ex Latopiscis seu Annalistis, qui millies errorum grauissimorum conuicti sunt, de conuentu Præmisliensi commemorantur, scriptores, qui veluti publica fide nobis historiam tradidisse videntur, nihil ea de re nobis reliquerunt.*

A. C. 1400.

1401. Secundæ nuptiæ *Wladislai* cum *Anna* Ciliciæ Comitis filia, quibus nuptiis *Anna* mater sponsæ, *Casimiri* regis filia interfuit. Non statim vero post sponsalia hæ nuptiæ fuerunt; sed sponsa prius octo menses linguam Polonicam didicit. Eodem anno Academia Cracouiensis excitatur. Per hoc tempus *Venceslaus Caroli* Imperatoris filius, qui post patrem annos viginti duos imperium tenuerat, ab eoque tandem propter ignauiam remotus fuerat, totus compotationibus deditus; adeo vt cum aliquando accepisset de quadam arce sua nuncium, eam conflagrasse, non quidem de rebus maioris momenti, quomodo se haberent quærit; sed tantum de vino sollicitus, an cella vinaria incendio superfuisset e vestigio interrogat.

Altera vxor Iagellonis.

1402. *Wladislaus* Rex templum corporis Christi Posnaniæ erigit. *Quod*, inquit, *istic corpus Christi in pratis Posnaniensibus repertum fuit.* Referunt autem ciues Posnanienses,

tunc

A. C. 1386.

tunc Regem ipſum Poſnaniæ fuiſſe, cumque eodem in templo die Aſcenſionis imago reſurrectionis ſurſum funibus iuxta morem auitum eius feſti traheretur, interrogaſſe fertur, cuius eſſet ea imago. Reſponderunt, Dei. Tum ille, *Detis es*, inquit, *candelam*. Cum vero Diabolus io ſpecie Draconis deiiceretur ex ſummitate templi, rurſus interrogauit, quid ſibi hoc vellet. Reſponderunt, eſſe Diabolum cœlo deiectum. At ille, *Detis ei duos cereos*. Interrogatus quid ita? Reſpondiſſe fertur Polonico idiomate: *Służ Bogu á dyablá unegniewaj*, id eſt: *Deo ſeruias, Diabolum ad iram ne concites*. Quanquam id de Diabolo iniquiſſimo illo iudice Poſnanienſis prouinciæ dictum eſſe quidam putant. Eodem tempore *Wladulaus*, cum eſſet Toruniæ, dum obequitat, vt videret ſitum & munitionem vrbis, à muliercula quapiam ſeu caſu, ſeu data opera ſordibus perfuſus fuit. Et cum morti ob delictum illud deſtinaretur muliercula, ipſe impunitatem ei impetrauit. *Raſtrale* (vt vulgo appellant) ſeu agraria contributio; decem nimirum groſſi in ſingula iugera, imponitur, ex quo centum millia marcarum collecta eſſe memorantur. Tanta tunc fuit quæſtorum fidelitas. Hoc etiam tempore particularia comitia inſtituta fuiſſe, memoriæ proditum eſt. *Wladulai* item cum *Venceslao* Rege Bohemorum Wratislauiæ conuentus, non ſine admiratione Bohemorum & cunctorum hoſpitum, celebratur. Nam cum Marſalcus regius præceſſiſſet Regem, comitatus ſexcentis haſtatis: Rex Bohemiæ ratus, iam ante vrbem adeſſe Regem, prodiit.

CAPVT V.

De bello Grinualdico Polonorum Lituanorumque cum Teuthonibus ordinis Cruciferorum, & cauſa belli.

CAuſa belli magni Pruthenici liquet ex legatione & colloquio Archiepiſcopi Gneſnenſis, quod habuit cum Cruciferis. Cum enim Archiepiſcopus dixiſſet, Regis, non *Vitoldi* proprium & hæreditarium eſſe dominatum Lituaniæ & proinde deſinerent Lituaniam infeſtare: Magiſter excandeſcens ad hæc verba, feroci vultu & ore tremulo ſtatim ſe arma Lituaniæ illaturum minatur. Cui Archiepiſcopus non ferens Magiſtri ſuperbiam: D *Deſinas*, inquit, *nos bello terrere: ſi arma contra Lituanos ceperis, viciſſim arma noſtra domi ſenties*. Ad hæc regeſſit Magiſter: *Cum ita dicis; caput ergo potius petam*. Ex hoc colloquio liquet, Lituaniam fuiſſe præcipuam cauſam ſuſcepti belli; quod eam infeſtare & diripere Cruciferi non deſinerent. Sed *Venceslaus* Rex Bohemiæ, arbiter huius controuerſiæ electus, eandem auxit & maius belli excitauit incendium, dum nulla habita ratione iuſtitiæ & æquitatis, pro Cruciferis fert ſententiam, qui inſuper ineptiſſime, quæ extra

Archiepiſcopus pro conciliatore pacis Fecialem agit, edicens ante tempus bellum.

Iniquum regis Bohemi arbitrium.

controuerſiam erant, adiungit; vt Poloni ſcilicet non niſi ex occidentalibus oris regem ſibi A deinceps peterent. Deſperata igitur æqua pace, *Wladislaus*, dimiſſis in omnes partes literis, teſtibus de more alligatis, expeditionem cunctæ Poloniæ edicit. Incidit tunc quæſtio in Senatu, an mercenarii milites externi deberent aduocari ad hoc bellum. Sed *Zbigneus* ſoluit hunc nodum: *Si*, inquit, *vicerimus, non nos, ſed hoſtes eis ſtipendia præſtabunt. Sin vero victi forte fuerimus, an erunt, qui pro cæſis captiſque ea petant?* Atque ab eo tempore conſilium hoc *Zbignei* à ſenatu regio comprobatum, in eiuſmodi caſu locum obtinuit. Laudatur etiam hic Polonorum factum, poſſeſſiones peramplas in Hungaria a *Sigiſmundo* habentes, cum intelligerent, eum ad B violandum fœdus cum ipſorum Rege pronum eſſe, raro exemplo & memorabili, omnibus bonis ſuis in Hungaria valere iuſſis & *Sigismundi* pollicitationibus ſpretis, patriæ ſuæ auxilia laturi accurrerunt: quibus *Wladulaus* liberalitate & gratitudine poſtea reſpondit. Ituri ad bellum, Archiepiſcopum tum gubernatorem Poloniæ ac veluti interregem aliquem reliquerunt. Poloni, *Vitoldus* & Lituani ad Cernecenſe monaſterium cum regio exercitu conueniunt, nauali ponte iuncto. Cruciferis interea conſilia agitantibus, omnes bellum paci anteponunt, excepto Comite Vendenſi; qui propter vſum rerum & annos prudentior, diſſentiebat ab aliis pacem ſuadens & communem eſſe Martem dubiumque euentum belli, dictitans. In quem *Varaerus* Commendator C inuectus. *Poteras*, inquit, *cum iſthoc animo domi manere & ægrotorum fratrum curam gerere*; At ille, *ego*, inquit, *quæ recta & vtilia iudico in medium conſulo. Verumtamen, ſi aliter aliis videbitur, ita me Deo propitio geram, vt genere meo dignum erit. Tu vide, ne ſis dictis, quam factis, fortior.* Intercepit rixam Commendatorum *Sciborius*; pacemque enixius ſuadere cœpit. Sed eum quoque, licet tum oratorem, Magiſter increpuit, inquiens: *Polonus cum ſis, rem Polonorum agis*. In exercitu porro regio cum ex Lituanis quidam prædas io Polonia agerent, ædiculamque ſacramenti alicunde abſtuliſſent, ipſumque ſacramentum profane abiectiſſent, clamare ac fremere cuncti cœperunt, niſi plectantur latrocinantes & ſacrilegi, militiam ſe deſerturos eſſe, nec in caſtris ſic impiis commoraturos: quo clamore & fremitu commotus Rex, autores ſceleris perquiri iuſſit. Ihuenti duo Lituani, *Vitoldi* iuſſu, ipſi ſibi patibulum excitant & ſuis vterque manibus barbaro, ſed patrio tamen more, ſeſe ſuſpendunt, obiurgantes interim ſe mutuo, quod ſua cunctatione iram Principis in ſe magis accenderent; quaſi is morte atrocius etiam aliquid amplius in eos ſtatuere poſſet. Interea dux belli ſupremus cum imperio, *Zindramus Ma*-

A. C. 1386.

Deliberatio de externo milite.

Primatus poteſtas tempore belli & interregni.

A. C. 1386. *fcouius* Ensifer Cracouienfis, ortus ex familia, cuius est infigne Sol, declaratur. Erat is ftatura parua, fed ingenti fpiritu & rei militaria A admodum peritus, homoque plane induftrius. Prius igitur paffim proceribus inter fe delibe- rantibus & tantum munus fufcipere detre- ctantibus, ille tandem ad fe omuium confenfu delatum cunctans & fumma modeftia alios præferens, fufcepit. Deus det huic feculo tam prudentes & ab omni ambitione & labe alienos viros. Adiungitur Duci fupremo belli confi- lium caftrenfe, in quo, tanquam in comitiis, de fumma rerum ftatuebatur. Tertio edictum publicum confcribitur & promulgatur, cuius capita longum effet hic referre. Verum in li- bello noftro Campiductoriæ hoc, & alia com- plura huius belli defcripta reperies. Ibidem, caufæ quoque explicatæ, cur ante conflictum B illi Teuthones præmiffi fint cum tibicine ad exercitum regium cum illis duobus gladiis, quos, eum Regi offerrent, is vt boni ominis tem ab eis accepit. Tali autem ad Deum ora- tione non fine lachrymis & fufpiriis excitaffe fuos ad prælium fertur: *Deus Optime Maxi- me*, inquit, *non modo factorum, atque dictorum, fed & cogitationum omnium cognitor. Tu mihi teftis es certiffimus, me inuitum ad hoc bellum cum Chriftianis, vtcumque licet Chriftianis, ge- rendum defcendere. Tu etiam nofti confilia pacis me nunquam defugiffe. Sed quando nihil apud iftos manfuetudine profeci, arma fumere coactus fum, tuaque aufpicio vexillum hoc nunc* C *explico. Tu, quæfo, iuftiori caufæ faueto & Chriftianum fanguinem, quos bellum vtrinque abfumet, ab illis, qui bello caufam dederunt, ex- petito.* Hæc Rex, collachrymante omni exer- citu. Abfterfis tandem lachrymis, carmen patrium, cuius autorem Diuum *Albertum* fu- iffe referunt, cecinere. Interea à *Zindramo Mafcouio* & *Vitoldo* ducibus belli acies inftru- ctæ erant. Læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuerunt; eo quod Sagittiferorum dexteritatem plus iuuat ad dextram effe. Quin- quaginta fuere figna Polonica; Lituanica qua- draginta. In prima acie robur totius exercitus & veterani milites collocari. Iamque fignum pugnæ à Rege pofcebatur & iam bini ex acie- D bus procurrentes cum pari numero hoftium manu conferuerant. Rex, peractis facris, ar- matus in aciem prodibat, cum ecce duo aliun- de progreffi, intacti ad Regem perducuntur. Hortantur illi ne cunctanter & meticulofe pu- gnam ineat duosque gladios offerunt, alterum Regi, alterū *Vitoldo*. Ne autē inter nemora co- gerentur latere, promittunt etiam vias & fpacia fe dilataturos & ampliaturos regiis aciebus. Dumq; illi obnixe orant, vt fides dictis ipforum habeatur, non modico interuallo retrocedunt hoftium acies. Rex igitur pius gladios obla- tos humiliter accipiens, ingemuit dicens: *Quamuis armis omnigenis abundo, attamen hoc munus, quod præfagium victoriæ (Deo fa-*

Zindramus Mafcouius fupremus Dux belli.

Oratio Regis ad Deum ante conflictum.

uente) videtur, libenti animo accipiam. His di- A. C. 1386. ctis claffiçum vtrinque canitur. Inde maximo A clamore infeftis fignis concurritur: Tartari & Lituani arcubus fuis, creberrimo fagitta- rum iactu æthera obumbrant. A Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati funt. In quo- rum locum Poloni armis munitiores & viri- bus recentes fuccefferunt. Hi tandem Pruthe- nas acies perfregerunt & vndique circumda- tas ad internecionem funditus proftrauerunt. Cæfa feruntur in eo prælio quinquaginta mil- lia. Magifter autem Generalis, & Commen- datores omnes (quos trecentos fuiffe affir- mant) capti funt. Captus item *Conradus Al- bus* Olefnicenfis & *Cazimirus* Stetinenfis Du- ces. Nec mirum cuiquam videri debet id, quod dixi de numero cæforum. Nam eorum B quinquaginta millia hoftium fuiffe cæfa qui- dam fcriptores tradunt. Tota Germania tum confpirauerat. Verba funt D. *Cromeri*; cuius fententiæ cæteri omnes hac ætate hiftorici præcipui fubfcribunt. Huic bello nu lum fi- mile legitur in hiftoria harum gentium. *Zar- lati lactantius* nouius Bohemus, qui cum cohortibus Bohe- morum, bello feruefcente, fecefferat, ob id in- famia ita fuit notatus, vt ne vxor quidem con- iugali thoro eum dignaretur. Attamen illa defectio Bohemorum noftris tum fuit bono. Nam *Nicolaus Traba*, qui eos latitantes obfer- uauerat, acriter obiurgando nomine Regis tunc iubet eos redire, cum adhuc plurimum C in debellando reftabat laboris. Hi ergo reuer- tentes in aciem noui exercitus fpeciem hofti- bus præbuere terroremque addidere. De ea- ptius non eft fumptum fupplicium, nifi de duobus, *Marquato Salubergio* commendatore *Brand*, & *Schumbergio*; nequicquam *Vitol- dum* deprecante Rege. Nam in colloquio quo- dam prope *Kaunam* matri *Vitoldi* probrum obiecerant & capti nihil de faftu fuo remife- rant. Fuit autem Mater *Vitoldi Biruta* nomi- ne fœmina adeo honefta, vt etiam pro fancta a gentibus illis, dum virginitatis voto obftricta viueret, haberetur. Non temere igitur tanto- pere iratus eft *Vitoldus* iis, qui eam probro af- ficiebant. Teftatur *D. Stricouius*, fe in Samo- D gitia Polonđæ ad mare vidiffe eius idolum; quod *Suiętos Byrutos* à Samogitis & Curlandis vocatur. Narratque, illuc, quæftus caufa, ftatis temporibus, Sacrificulos confluere in eiusque honorem cereos & alia hactenus offerre & fa- crificare: cum tamen illa ethnica fuerit & ri- tu ethnico virginitatis votum vouiffet. Huius patrem nomine fimiliter *Birutum Iagello* pro *Voidilone Kiefluto* ftrangulato ira feruens in monte ante Vilnam fufpendit. Infequenti die poft victoriam folennes gratiarum actiones cum hymnis, & aliis folennibus ceremoniis Deo omnipotenti exoluuntur. Hine cæforum funeribus cura impenfa eft. Inuentum eft cor- pus Magiftri *Vlrici* Comitis Vendenfis; qui ita, vt prædixerat, fortiffime dimicans occubuerat.

Ante prælium vifio quadam in cælo apparuiffe fertur, monachi cucullati luctantis cum Rege.

Sed victus monachus cælo deiectus.

Qua res tum pro omine futuræ victoriæ accepta fuit.

Qua de re vide apud alios.

Alia

A. C. 1386. Alia corpora curribus imposita Magdeburgum deuecta sunt; Rege mortem hostium, simulq; rerum humanarum vicissitudinem piis suspiriis & lachrymis prosequente. Vexilla hostium, & aliæ exuuiæ ad perpetuam memoriam Cracouiæ in Basilica arcis posita sunt. De numero cæsorum ex Polonis sic *Cromerus* libro septimo. Et affuit Polonis sane non obscure diuinum nomen in eo prælio. Nam præter Tartarorum, Russorum, Lituanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonorum cecidere, inter quos *Iacubouius* gente *Rosius* & *Imbranius Ciulicius* gente *Cerinius* maxime insignes fuere.

1414. Eiusdem *Iagellonis* temporibus *Sigismundus* rex Hungariæ, frater *Venceslai*, *Caroli quarti* filius Imperator, pacem Ecclesiæ restituere cupiens, plurima regna obiuit, vt concilium Constantiæ eorum quoque assensu conuocaretur. Fuit apud Gallum, apud Anglum, apud Polonum regem; Romæ quoque apud Pontificem. Ad hoc autem Concilium venit *Iohannes vicesimus tertius* Papa. Imperator ipse *Sigismundus* noctu die natalis Domini eodem aduenit & in missa eiusdem diei nocturna Euangelium illud ipsemet, vti Diaconus, cantauit: *Exiit decretum à Cæsare Augusto*, alludens ad ea quæ ibi agebantur; cum eius cura & sollicitudine conuocatum fuisset vndique concilium illud. Aderant autem ibi à Polonis quoque missi legati, & honorificentissime ab omnibus sunt habiti. Pit tunc affectabant esse principes. Nam idem ipse Imperator amictus vestitu clericali Euangeliũ cantauit vt Clericus: *Iagello* vero Poloniæ Rex Lituanos propria voce in religione erudire in templo non erubuit.

Post talem & tantam victoriam Poloni modeste satis superque se gesserunt erga Cruciferos. Nam præterquam quod ex captiuis Nobilioribus tantum de *Marquato* commendatore & *Schimbergio* sumptum est supplicium, idque, vt dictum est, à *Vitoldo* iustissime illis irato, ne quicquam inter im pro eis deprecante rege; muneribus etiam infinitis ii, qui Polonis sese adiungere non recusarunt, sunt honorati. Nam & ciuitas Gedanensis dimidium omnium emolumentorum molæ farinæ agrumque vnius milliaris spacio circum vrbem, in mari etiam piscationem per duo miliaria consecuta est. Kinsberga, Torunia, Elbinga tunc in ditionem Regis venerunt, & aliæ a Cruciferis possessæ vrbes quamplurimæ, paucis exceptis. *Plauenius* tunc nobilissimus inter Cruciferos orationem habuit valde argumentosam & meditatam, cuius summa erat: *Parcere subiectis & debellare superbos*. Quem versum inscriptum aureis litteris in porta arcis Regiomontanæ ipse vidi. Fuit & alia tum victoria Polonorum de Cruciferis ad Coronouiam celeberrima. Alia etiam sub Golubio, quarum descriptiones infra habebis.

Tertius Conuentus.

1413. *Comitia Grodlensia celebrata fuerunt post reditum Regis ex Hungaria; vnde Coronam veterem, sceptrum, pomum, &* Boleslai *gla-* A *dium regni insignia reportauerat. Horum causam hanc fuisse putant: vt videlicet cum maiore & celebriore solennitate renouarentur repeterenturq; denuo pacta inter Lituanos & Polonos. Nam illi conuentus superiores, etsi fuerunt celebres satis, tamen, si conferantur cum isto, priuatum quiddam sapere videntur. Ideo hic & diplomata iisdem de rebus sunt confecta, & ob maiorem solidioremq; coniunctionem insignia prosapiarum Polonicarum prosapiæ Lituanorum pro se quaque speciatim accipiunt; ita vt in posterum non tanquam socii nominis Poloniæ, sed tanquam populares censerentur. Sed quid dico populares, quandoquidem & gentiles & cognatos atque adeo fratres, propterea quod iisdem signis militaribus ab vno quasi adoptati, vnum* B *assem, (vt sic dicam) participent, dicere possumus. Nam hoc verba illa priuilegiorum huius coniunctionis testandæ causa confectorum*, Incorporamus, inuisceramus, vnimus, appropriauimus, *innuere videntur. Quæ, inquam, verba ter & quater in iis priuilegiis repetuntur; ne forte casu ἕρκος ὀδόντων, vt* Homerus *ait, effugisse viderentur; vt in posterum nulla differentia inter Lituanum & Polonum relinqueretur. Ideo & electio Regis, vt posthac vna foret Lituanorum iuxta ac Polonorum, statuitur. quod vtiq; in prioribus conditionibus quodammodo suppressum fuerat. Tunc vero Lituania vere liberam se factam fuisse profiteri potuit. Nam & bona terrestria (quæ vocant) tunc ipsis sempiterno & hæreditario iure à Rege attribu-* C *ta donataq; fuerunt, ita vt ea vendendi, commutandi, & donandi facultas eis permitteretur: neq; post mortem patrum possent deinceps eisdẽ à Principe priuari. Forsan enim antea precario à Principe ea possidebant, eisq; quoad illi placuisset, fruebantur: sicuti apud Asiaticos hactenus fieri audimus. Item concessum, vt iure dotis vxoribus possessiones obnoxias facere possent. Hæc Comitia vocantur Polonica lingua ob summam celebritatem* Walny Seym, *hoc est, comitia firmissima, quasiq; vallo quodam munita. Alii, vt rem minime vulgarẽ tum accidisse existimetur, Gallico vocabulo* Parlamentum, *vbi videlicet omnia ad vnguem excutiuntur, vocant. Siue enim* D *spectes hominum frequentiam, siue verborum formam in contractibus seruari solitã, siue cautiones, siue solennitates, nihil reperiri posse puto, quod ibi ad perfectionem addi possit. Qui in artem illam Grodlum veniunt, videre possunt ibi picturam in quodam pariete, in quo* Wladislaus *ipse, &* Vitoldus *expressus est. Episcoporum etiam ibi depictus est ordo, quo alter alteri assidebat; tum etiam procerum aliorum dignitateque aliqua præditorum subsellia. Ducum quoq; & equestris ordinis consessus. Nam nunciorum terrestrium (quos vocamus) vsus nondum tantopere, vt nunc, obtinuerat. Subcamerarii enim, Iudices locorum, Vexilliferi, & alii officiales vulgo dicti eorum munus supplebant. Eodem an-*

A. C. 1386. *no Rex, veniens Posnaniam,* Petrum *Episcopũ Posnaniensem in delubrum seuocauit, & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est,* A *quod eum sede Cracouiensi deturbasset: qua res per se vera virtutis plena, ac pietatis, dignitatem regiam & autoritatem minime diminuit aut eleuauit; imò commendabiliorem reddidit.*

1418. *In hunc annum incidit expeditio 15. contra Cruciferos (quas expeditiones supra texere inceperamus) regis Polonia, regis Dania, Suecia, Noruegia, Ducum Pomerania, qui omnes, cum in castris essent, fadus inierunt contra Cruciferos.*

Quartus conuentus post mortem Vitoldi.

1451. *In rebus humanis nihil est ita firmum ac stabile, vt commoueri nequeat. vt in hoc exemplo videre licet. Diximus de Grodlensium comitiorum autoritate ac celebritate in negotio vnionis inter Polonos & Lituanos. Nunc quid mox euenerit, consideremus. Mortuo* Vitoldo, *cum Rex in Lituaniam ire instituisset,* Svvidrigelo *frater ipsius, non expectato aduentu eius, vt à Lituanis in* Vitoldi *locum inauguretur, & curat, & perficit: quod ille fecit, vt vnionis illius quasi structuram à fundamentis nouo exemplo dirueret. Adiecit & alia nefanda. Adortus enim Regem in consessu verbis asperis, caniciemq; eius nihil reueritus, vix manus ab eo abstinuit. Polonis etiam, qui reliqui penes Regem manserant, catenas & Siculas vesperas minabatur, hanc insolentiam eius Lituanis fouentibus, aut saltem ea conniuentibus. Largitionibus enim maximis eorum voluntates sibi adiunxerat. Nec rex ipse prorsus immunis ab ea culpa esse pradicabatur; siue quod prasenio vigorẽ iudicii iam amisisset; siue quod impensius* Swidrigeloni *fratri faueret, vt ei in Lituania Ducatu succederet. Quod vt facilius agi & confici posset, maiorem partem Senatus Polonici, & in iis* Zbigneum *Episcopũ Cracouiensem, à se amandauerat. Igitur, cum hoc triste nuncium in Poloniam perlatum esset, complures Regem insultantes criminabantur ac diditantes: Condigne hac Regi accidere quod suo iumento, vt dicitur, sibi periculum attraxisset. Pro innato amore Polonis erga dominos suos fremere cunctis cœperunt. Inde delectum exercitus pro vindicando Rege agunt, vtq; ad conditum tempus cuncti se sistant ad ripas Vieprz fluminis ad pagum Kzany in Lubliensi prouincia, edicunt. Liberatur interim Rex, qui quodammodo captiuus in Lituania detinebatur & placationis loco mille siclis à* Svvidrigelone *lenitus, dimittitur.*

CAPVT VI.

Wradislaus Tertius.

Anno ab orbe condito 5396.
Anno Christi 1434.

A. C. 1434. Nouem fere annorum erat *Wladislaus* eum Rex declaratus est. Proinde eius coronatio turbas quasdam dedit. Quidam enim contendebant propter teneram ætatem iusiurandũ eum rite præstare non pŏsse, & idcirco coronationem differendam omnino suadebant. Verum hic scrupulus exemptus est, producta tabella à *Zbigneo* è Cracouiensi Basilica, in qua effigies *Cazimiri Magni* electi Regis impubis adhuc depicta erat. Proinde contradicentes refutati, rationibus destituebantur. Interim tamen nectentes moras, vt præteriret dies, plures ex nobilitate ad se pertrahere conantur. Quod vbi animaduersum est, Marsalcus *Olesnicius* iubet, vt, quibus placeret coronare *Wladislaum*, ad dextram concederent, qui aliter, ad læuam. Ita lis dirempta, cum omnes magno consensu *Wladislaum* coronandum clamarent; iuramentum tamen tunc ab eo non exigendum, sed ad maturiorem ætatem id differendum. Interim autem placuit, vt *Sophia* mater B & primores pro eo fideiuberent, eum non prius ad regni gubernacula accessurum, quam iusiurandum rite præstitisset.

1438. Vix ea sopita controuersia, alia emersit inter ecclesiasticos, & ordinem equestrem. Equestris ordinis homines *Iaroslai* constitutiones vrgebant de decimis ex campis noualibus. Sed tandem illud tantũ obtinuerunt tunc patroni ecclesiarum, ne obstringerentur conuehere curru suo decimam, neque delectum in frumento sacerdos haberet; modo ne data opera vitiosum ei daretur. Hoc tempore Podlasiam Polonis ademptam fuisse annotatur. Paulo ante dissidia in religione inter Bohemos *Sigismundus* Rex & Imperator curauerat sanari, introducta constitutione concilii Basiliensis, qua permittitur vsus Eucharistiæ sub vtraque specie Laicis, vt vocant. C

1440. *Alberto* Rege atque Imperatore mortuo, Hungari proceres assiduis precibus ad regnum Hungariæ suscipiendum *Wladislaum* inuitant & obsecrant. Re in consultatione Senatus posita, variabant sententiæ Senatorum, dissuadentibus multis difficultatemque duorum amplissimorum regnorum administrandorum & Turcici belli magnitudinẽ exaggerantibus, aliis Reipub. Christianæ negotium id requirere contendentibus & rem gloriæ plenam non esse parui pendendam ac præstabilius esse, Polonos Hungarorum armis atque periculo contra Turcorum vim sese tueri, quam, il- D lis proditis & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi & difficillimi belli molem sustinere. Aderat forte *Amuratis* Turcarum Imperatoris legatus, pecuniamque & centum millia armatorum *Wladislao* offerebat, vt contra Hungaros susciperet bellum. Interim nuncium allatum est ex Hungaria, *Elizabetham* posthumum ex *Alberto* Cæsare peperisse. Et iam Rex abiecerat omnem de suscipiendo eo regno cogitationem; sed tamen victus est legatorum perseuerantia. Hoc tempore fames maxima occupauit Poloniam; ita vt vulgus tenerioribus foliis & frontibus arborum & radicibus herbarum vesceretur. Attamen, rebus ita exposcentibus, in Hungariam iter Rex instituit; veniensque Budam, vrbem

A. C. 1434.

vrbem illam in suam redegit potestatem. At quia iam *Ladislaus* posthumus infans præcipitantia matris coronatus erat, Rex *Wladislaus* in Poloniam omnino constituerat redire, nolens esse Hungaris causa ciuilium bellorum. Verumtamen Hungarorum perseuerantiæ cessit. Reunnciatur ergo, attollitur, vt vocant, & coronatur Rex. Interim *Amurates* non ignarus Hungaricorum dissidiorum, ciuilisque belli, Bielogrodum obsederat; ad quem Rex *Wladislaus Lucam Gorcanum, & Ostrorogum* oratores suos mittit, postulás, vt ab obsidione discedat paceműq; ac fœdus dudum vltro expetitum secum sanciat. At ille ferox continuauit obsidionem in septimum vsque mensem, nec nisi strage suorum adactus, ab ea discessit. Secutæ sunt tres de Turcis victoriæ amplissimæ; vna ad Bielogrodum, altera in Transyluania, tertia ad Vascapum, vbi a regiis copiis magnis cladibus Turcæ sunt affecti. Capta est etiam à *Wladislao Sophia*, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuisse volunt. Prossligata etiam ac ad internecionem vsque postrata sunt ad Morauam flumen Turcorum triginta millia; capta quatuor. Subacta est etiam Bulgaria. Fuit & ille præclarissimus Regis *Wladislai* conflictus pridie natalis Christi cum *Carambeio* duce Turcarum, præfecto Natoliæ siue Asiæ; qui ibi fusus & superatus in deditionem Regis venit: vbi fortiter dimicans Rex, aliquot sagittas aduerso pectore, vt refert *Callimachus*, excepit. Fuerunt etiam alia prælia *Wladislai* cum Turcis, partim ipso assistente, partim administrante per *Hunniadem* & alios, quæ semper fortuna, consiliis & auspiciis nobilissimi Regis felicissime ex animi eius sententia confecta sunt. His successibus in vniuersum urbem christianum celeri fama vulgaris, frequentes ab omnibus Principibus & Rebuspub. atque etiam a Constantinopolitano Imperatore *Ioanne Palaologo* legationes venerunt ad *Wladislaum*; cui tam insignes victorias gratulabantur & ad prosequendum incœptum eum hortabantur pollicentes auxilia. Veniunt etiam ex Polonia congratulatum & rogatum, ne omnino despicatui & derelictui haberet Poloniam; rediret & quæ per eius absentiam neglecta erant, redintegraret. Veniunt & ab ipso *Amurate* pacem postulantes & fœdera; redempturiq; *Carambeium*, quinquaginta millia nummum aureorum numeraturos se promittunt. Rex *Wladislaus* & Hungari tam honestam & gloriæ plenam pacem non abhorrebant. Sed quo facilius in suas conditiones pertraherent oratores *Amuratis*, in augustum amplissimumque Hungarorum & Polonorum consessum perduci eos, ibique a *Wladislao* audiri curant, vbi pacem petentibus induciæ tantum decem annorum sunt datæ. Paucis interiectis diebus veniunt à Venetis & præfecto classis eorum nuncii, adferuntque litteras, quibus nunciatur, *Amuratem* omnes fere copias suas in Asiam ad

Lucas Gorcanus, & Ostrorogus legati ad Turcam.

Clades Turcica tres.

bellum Caramanicum tradnxisse; mare ab ipsis & sociis, classium præsidio teneri; hortanturque Regem, vt contra Turcam expeditionem paret, eamque acceleret &, hac occasione arrepta, toti Christiano orbi operam nauet. Vbi nuncii siue oratores iam commemorati perorassent, tum *Iulianus* Cardinalis, qui etiam Basiliensi concilio interfuerat, nomine Pontificis Romani verba facit: orsus eodem modo, vt nuncii Venetorum, atque initi fœderis vinculum dissoluere tentat. Inducias illas & fœdus necessitate quadam factum ait, & a Rege expressum: tempori Barbaros seruire, mox pacta violaturos. Argumento esse, quod, lapso iam tempore, non impleuerint promissa. Priora item esse cum Pontifice, Venetis, Genuensibus, Burgundione fœdera & societatem belli initam magis valere oportere. Quod, si qua religione Rex teneatur, ne iusiurandum Barbaris datum violet, illo se eum Pontificis Maximi autoritate prorsus liberare. Hæc idem idem agendo & inculcando, perpulit Regem iuuenem, vt contra sacramentum iurisiurandi aliquid sibi permitteret; assentiente etiam *Hunniade* Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc Regis de violandis pactis consilium proceribus Polonis: sed curiosos se in aliena Repub. diu obluctando, nolebant præbere. Itaque post medium Septembris Rex Segedino castra mouit, non satis alacer, nec spe optima; quasi conscius periurii videretur. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderant, sicuti in pactis constitutum fuerat. Traiecit autem Danubium apud Orsanam tertia Nouembris & ad Nicopolim vicesimo sexto die peruenit. Cui *Dracula* Palatinus Moldauiæ occurrit; visaque paucitate exercitus regii, in quo vix quindecim millia equitum, & peditum longe minus erat, reditum Regi suadet. Cum autem nihil profecisset, quatuor millibus suorum hominum, duce filio, exercitum eius auget. Ipse vero domum redit, duobus in aduersum belli euentum velocissimis equis Regi donatis. Vbi præclarum inprimis eximiæ virtutis specimen duo Poloni equites *Ioannes Tarnouius & Lescus Bobricius*, vel Hungaricorom annalium testimonio, edidere; dum alter Sumeni arcis portas duobus vulneribus acceptis effringit, alter Petressi murum primus ascendit. Interim *Amuratem* cum octoginta millibus, *Iouio* teste, ex Asia traiecisse, conniuentibus, aut mercede corruptis iis, qui nauali exercitu se prohibituros transitum Barbaris receperant, relatum est; nec tamen hic nnncius Regem ab incœpto deterruit. Cum ad Varnam esset, post ortum Solem hostes adesse ab exploratoribus nunciatum est. Laborare ex apostemate cruris Rex cœperat: itaque *Hunniades*, militibus prælium poscentibus, ad hunc modum aciem instruit. Dextrum cornu montibus contiguum Despotæ, Transalpinis, *Iuliano* legato, & Episcopis conce-

A. C. 1434.

Instructia

A. C. 1386. *Exercitus ad Varnam.* concedit, *Bobricio* iis adiuncto cum paucis Polonis. Sinistrum ipse sibi desumpsit. Regem In media acie cum cæteris Polonis & Hungaris aulicis collocauit. Castra curulia præter morem remotius reliquit, noua ratione inductus, quod, inquit, intra ea multorum ignauia facile latere soleat. Aciem vniuersam formam hemicicli (alii arcuatam, alii lunatam aciem vocant) habere iussit. Fere consimili more Turcici Imperatores nostro æuo acies instruere solent. Ita acie instructa, ex illa valle sita inter montes, qui ad Varnam terminantur, vbi aciem *Hunniadi* instruere placuerat, prodeunt & ad duo millia passuum hostibus obuiam eunt. Ibi signis defixis, ad tres horas hostes expectati. Accidit interea, vt sæua tempestas tranquillo tempore derepente coorta signa concerperet, & ardor atque alacritas præliandi in B nostris iam fame ob expectatum diutius hostem pressis, Turcis ob id ipsum data opera tempus præliandi extrahentibus, tepesceret & aliquo modo obtusior redderetur. Apparent tandem hostes ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec impetum eorum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectum & odorem non ferentibus, sustinuerunt. Fusi per montosa Galatam versus ad decem fere millia passuum fugantur. Meliore vero euentu a Rege & *Hunniade* ab alia parte pugnatum est. Nam Barbari, nostris in eos validis copiis ruentibus, ad quatuor millia passuum non sine cæde, iosilabili fere genere pugnæ vtentes, submoti sunt. Inde reuertitur Rex ad opem ferendam suis, qui C reliqui in dextro cornu cum *Iuliano* & *Francobano* ægre vim Barbarorum sustinebant. Impetu igitur hic quoque non dissimili facto hostes obstinate pugnantes in fugam egit; ita vt dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi iam vniuersus eorum exercitus deletus fuisset. Iamque fuso ac fugato, & a sinistris, & a dextris vniuerso equitatu Turcico, videbatur Regi tantum restare pugna cum Ianiceris, qui nudati præsidio equitum non diu victoris vim laturi existimabantur. Itaque temere & cum paucis Polonis in eorum phalangem ionectus, contra opinionem omnia duriora reperit. Ibi enim ipse *Amurates* erat quibusque fortissimis stipatus. Ibi Asiaticus Bassa, qui cum plerisque orientalibus eo sese ex fuga receperat. Itaque Rex pedem referre turpe ducens & genere suo indignum, nec eius esse, qui bellum infert, fugere; cum magnam, inter confertos hostes pugnans, stragem edidisset, Asiaticumque Bassam, quemadmodum *Bonfinius* memorat, interfecisset, ad extremum iam sub vesperam in Ianicerorum confertissimam cohortem irruit. Sed quia isti dolo scrobem seu fossam, cespite instratam, ex instituto artis militaris illis vsitato, sibi circumdederant, ideo, impetu in eos facto, equus cespite cedente vna cum Rege in scrobem corruit. Itaque illi accurrentes Regem armis opprimunt & obtruncant; Principem longiore vita & immortali gloria dignissimum. Alii paulo aliter hæc A referunt. Ego autem tritam viam ingressus sum remque narraui quemadmodum exceperunt veteres nostri ex ore duorum maximi nominis Polonorum, qui euaserant viui ex illo prælio & in Poloniam redierant, *Ioanne*, inquam, *Ressouio*, qui postea Episcopus Cracouiensis fuit, & *Georgio Sanoceo*, artium Magistro, qui præmium strenue nauatæ in prælio operæ Archiepiscopatum Leopoliensem consecutus est. Poterant autem omnium fere optime omnia illi nosse, cum magno omnium consensu celebratum sit, Polonos a latere Regis nusquam tunc temporis discessisse. In *Iulianum* porro Cardinalem declamitant potissimum omnes, eumque consilii mali notabiliore morte diuinitus pœnas exoluisse referunt. Cum enim vna cum loculis auro impletis, quos secum attulisse dicitur, ad traiectum fluminis deuatus esset, narrant a nauiculatio fuisse interfectum & in profluentem nudum deiectum. *Callimachus* vero scribit, eum in deuio saltu seminudum & saucium a *Georgio Sanoceo* Polono, cuius modo mentionem fecimus, conspectum & exprobratione perfidiæ increpitum ibidem periisse. Vtcunque est, certe de hoc potest illud Vergilianum vsurpari:

cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in aduersos telum qui miserat hostes.

Amurates ipse & totus tunc exercitus, si qua re animatus est ad sustinendum vsque ad finem illud prælium, certe illa animabatur, quod certo sperabat, Deum non inultam relicturum illam Christianorum nominis diuini in vanum assumptionem. In annalibus Turcorum annotatum referunt, *Amuratem* tunc, cum iam prælium incalesceret, accitis suis ducibus, in equo residentem expandisse magnum vexillum, quo imago crucifixi saluatoris depicta fuit, hisque verbis suam orationem exorsum fuisse: *Christe crucifixe, si deus es, vt Christiani credunt & nos non repugnamus, tam claram tamque evidentem contumeliam nominis tui nunc vlciscere & vindica hanc perfidiam.* Et non ita multo post, cum effatus esset hæc verba, incepisse nostras acies inclinare. Mirum est, quanta fama & celebritas sit illius pugnæ: vt fere nullus sit D historicus, nullus poëta, nullus iurisconsultus, nullus denique theologus, qui huius nobilissimi Regis vicem querulis vocibus non deploret & lugeat. Fuit *Wladislaus* hic proceræ staturæ, facie fusca, honesta tamen ac dignitatis plena, capillo nigro, laboris & inediæ patientissimus, iustitiæ & religionis cultor eximius. Commissa hæc pugna fuit anno 1444.

CAPVT VII.

Cazimirus Tertius.

Anno mundi 5409.
Anno Christi 1447.

Cazimiro hoc nullus Regũ nostrorũ, quod diutius feliciter regnauit. A coronatione enim A. C. 1447.

A.C. 1447. enim eius ad mortem quadraginta qoinque annos habemus. Itaque regnum eius longam historiam continet, & *Longolius* noster siue *Dlugossus* prolixe eam descripsit. D. autem *Cromerus* octo libris perpetuis eandem complexus est. Ego vero fessus & visu debilitatus quid faciam? Mediocritatem sequar, vel potius adhuc infra medioeritatem me continebo. Singulis tamen huius regis annis aliquid (nam hoc proprie annalistam decet) adscribam, quod vtile nostro æuo vel ad constituendam Rempub. vel ad formandos mores, vel ad bella tractanda iudicabo. Nam ita & superius me gessi, non nisi ea commemorans, quæ profutura huic nostro seculo iudicaui. Cætera non ita necessaria vel prorsus omittens, vel obiter tantum attingens.

1447. Hoc anno 25. Iunii *Cazimirus* coronatur. Tertia post die, Castellano Craco-uiensi coronam præferente, Palatino sceptrum, Posnaniensi Palatino pomum, Sędomiriensi vero gladium, in vrbem solenni pompa deductus & in solio in foro posito collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus de more accipit. Interregni tempore, antequam coronaretur, morosa & forsan etiam imperiosa admodum cunctatione, cum ad regnum inuitaretur, est vsus. Cuius cunctationis causas alii alias ponunt. Sunt, qui dicant causam fuisse, quod præ aliis posteris Regis *Iagellonis* tenerrime patriam suam Lituaniam adamarit: alii Senatui magni illius Ducatus tantam moram tribuunt, quasi illi aut Poloois dominari, aut nihil officii vnquam eis præstare in animo habuerint.

Quam longanimiter se gesserit senatus Poloniæ in tolerandis næuis suorũ dominorum

Erga hunc eius barbaricum fastum (hoc enim nomine historicus quidam hoc vitium in eo notauit) Polooicus senatus ita prudeoter, ita modeste, ita longanimiter se gessit, constantique patientia omnia vitia in eo tolerauit, expectans, vt suos corrigeret mores, vt merito nunc, sicuti & tunc, palmam togatæ prudentiæ promeruerit, cum omniumque fortissimorum regnorum seoatu conferri hac in parte, atque etiam multis præferri possit.

Gorcanus Comes.

Per idem tempus Comes *Gorcanus*, huius Palatioi Posnaniensis *Stanislai à Gorka* tritauus, & *Petrus Samotulius* Castellanus Calisiensis ad Pontificem missi impetrarunt Regi decem millia florenornm in subsidium contra Tartaros, quæ ordo ecclesiasticus conferret.

Decimas ex subditis impetrare à Pontifice Rex conatur.

Decimæ vero decimarum quas petebaot, negata sunt eis.

1448. Hoc anno legatus Pootificis *Eugenii* Cracouiam venit. Cui academia Cracouiensis nullum honorem venienti exhibuit, eo quod Basiliensi concilio omnia tribuebat, necdum de cessione *Felicis* innotuerat, qui ad Pontificatum ab eo concilio promotus fuerat.

Quintus conuentus Lublini.

1448. Cazimirus tertius, *siue aliquorum consilio inductus ad capessendum Ducatum Lituaniæ Sędomiria discesserit, siue clam de muro se demiserit, vt scribassus Latopisciorum tradit, certe hac re omnes ordines regni, ipsumque* Wladislaum *fratrem plurimum offendit, cuius rei, quia Lituani autores fuisse perhibebantur, dissidia ea de causa inter Polonos & Lituanos toto tempore dominatus* Cazimiri *ab his comitiis Lublinensibus gliscebant: vbi cum in conspectum vtrique venissent, acerbius Poloni cum Lituanis expostulabant. Demonstrabant Lituani, se id fecisse, quod aliter fieri nequiuit, nisi incurrere periculum magnum voluissent propter sublatum* Sigismundum *Ducem ipsorum. Regesserunt Poloni, periculum istud vitari potuisse, si gubernatoris, non Ducis titulo* Cazimirus *Lituaniam administrasset. Contra illi, Si titulo ducis vix effugi id poterat, multo minus gubernatoris. Ita, dum vtrique sese carpunt acerbius, Rex monuit Polonos, vt ita attemperarent verba sua, ne Lituani acrius irritati alienentur. Responsum est clarius: hac commodiorem viam ad retinendos eorum animos nullam restare, quam si Lituani Russique omnes, abrogato suo ipsorum principatu, Polonorum regno atque nomine censeri se deinceps velint. Quod cum illi nequaquam vellent, responsum datum est tale: Intentionem autoris hac in re spectarent; pacta conuenta seruarent; priuilegia Grodlensia non posse eos rescindere, nisi prius libertates suas, adeoq; ius nobilitatis suæ in dubium vocent. Hac stare incolumia non posse, si semel illa labefactata corruant. Quare prudenter se hic gererent, ac cauerent, ne effugientes Charybdim, in Scyllam inciderent: Quod attinet Podoliam, hanc à* Cazimiro Magno *fuisse partim iure belli, partim iure propinquitatis Poloniæ regno adiunctam & postea ex Ludouici & post Ludouicum ex eius præfectorum manibus vendicatam. Nam & Camenecium, Bacotam, & alias arces à* Cazimiro *fuisse extructas & firmatas. Hæc erat summa controuersia. Quod si quis altius rem repetere vellet, inueniret etiam ipsum* Ptolomæum *ante mille quadringentos annos, incolas Podoliæ vocasse Sarmatas Tirangitas. quod tunc & postea Tiræ seu Dnestri vtriusque ripæ hæredes erant. Imo &* Strabo *&* Ouidius *totam ripam Euxini & Mæotidos Sarmatarum patriam facit. Et postea* Chobrius *Rex Poloniæ &* Audax Boleslaus, *vt existimo, hac de causa atrocia ac cruenta bella pro illis terris ad Kiouiam, nec non &* Criuoustius, Cazimirusque secundus *post eum gessere, ita vt & Borysthenes sanguine intumescere & terra ipsa rubescere videretur. Itaque etiamsi quis Rubeam seu Rubram Russiam vocatam eam regionem aliam ob causam concedat; tamen hac etiam de causa Rubra merito vocari potest, quod Polonorum, aliorumq; sanguine sæpius irrigata fuerit. Testantur hoc cippi & sepulchreta heroum Poloniæ per vniuersam eam sparsa. Hinc illæ columnæ æreæ iniectæ sunt flumini Borysthenæ à* Chobrio *& alia monumenta posita. Quod si Scythæ tempore interregni, hoc est, cum Polonia scissa in multas Satrapias a suis Regulis esset, occasione nacta, ferro omnia vastarunt, id non iure belli sed* latro-

A. C. 1447. *latrociuantium more factum censeri debet. Lituania porro si Tartaros superiori auo propulsauit & aliquot prouincias à dubiis possessoribus vindicauit, hac impendia posterioribus temporibus à legitimis dominis & possessoribus reparari sibi ac compensari sensit. De quibus rebus priuilegia & transactiones monstrantur clara. Ideo* Cazimirus Magnus *illis temporibus ita confidenter pro possessore se Podolia gessit, vt etiam Tira secundo flumine inde Cyprus frumenta nauibus submiserit, ipsumque Regem Cypri ad* Caroli *Imperatoris nuptias & conuiuium illud celebre Cracouiam versus contendentem, illac potissimum deducendum curarit. Quin &* Wladislaus Iagello *in gratiam Constantinopolitanorum idem, quod* Cazimirus *in gratiam Cypriorum per Borysthenem à Cacibaio portu fecisse scribitur. Nemo autem ringi aut mirari debet, si Deus primaua regna, qua illo adhuc anreò seculo post diluuium statim extiterunt, quale est inter alia regnum Sarmaticum, peculiari quadam prouidentia tuetur & ornat. Hac ideo addenda putaui, vt lectis chronicis Lituanicis, aliisq; cum eis coniunctis, habeat quisque in promptu, quid statuendum hic sit; ac tandem, demonstrata veritate, aquabiliore & magis pacato animo otraque gens Polona & Lituana coniunctionis mutua hoc vinculum, vt maximum Dei donum, veneretur, Deumque inde celebret. Sub idem tempus Duces Seneriensses pacta conuenta cum* Vitoldo *olim inita, cum* Cazimiro *Vilnam oenientes, confirmant. Qua de re diploma extat, cuius exordium est tale:* Ego dux *Michaël Ioannis* Nouosiedlensis & Odoiouiensis; cum fratre suo duce *Fedorò* & cum nepote duce *Ioanne Basiliade, &c. Et paulo post modus componendarum litium inter eosdem duces & magnum ducem Moschorum, magnumque ducem Pereslauiensem, & magnum ducem Prunscensem describitur. Videlicet, vt si quid tale accideret, commissa reali (ita vocant) iudicio tota res permitteretur. Quod si quisquam istorum trium magnorum ducum re indicata stare nollet, Rex spondet, sese tanquam patronum, Seueriensium causa non defuturum. Hinc autem colligere licet duces Prunscenses tunc in illa regione absolute imperitasse. Adaquatur enim hic dux Prunscensis Moscho & Pereslauiensi, qui sine dubio habuerunt absoluti iuris dominium suum.*

Ducum Seueriensium transactio.

1449. Comitia Petricouiensia, in quibus contentio de loco inter Cardioalem, & Archiepiscopum mota, non tamen tum sedata fuit.

1450. *Cazimirus* Rex hactenus iuramentum regno non præstiterat. Itaque conuentum est inter proceres, ne pro iusto Rege *Cazimirus* haberetur, quoad is iusiurandum, quod sæpe petitum fuerat, præstitisset.

1451. Comitia Petricouiensia, in quibus controuersia illa de loco inter Cardinalem & Archiepiscopum prudentissime sopita fuit hoc modo. Archiepiscopus principem locum haberet. Sancitum vero, ne quis Cardinalatus honorem deinceps, Senatu inconsulto, A. C. 1447. peteret, aut vsurparet. Videbant enim prisci A homines, iuramenta, quæ fieri consueuerunt in Romano consistorio, cum iis, quæ regno à consiliariis præstari solent, non per omnia conuenire.

Sextus conuentus Parcouiæ, & septimus Bresta.

1451. *Parconia conuentum agunt cum Lituanis Poloni; vbi eadem cantilena recantatur. His datam fidem, pactaque conuenta orgentibus; illis ad metam constitutam progredi detrectantibus. Sed iam vehementius istuc egisse oideutur Poloni. Angebantur enim & pro ludibrio reputabant, quod ad insignem sublimitatem & quasi ad culmen res Lituanicas perduxissent, eorum Principes ad tantam maiestatem* B *extulissent, thalamoque sua regia filia admisissent, per vniuersum orbem rem vniuersam sparsissent, bellum cruentum ad Griualdum eorum causa sustinuissent, ad extremum autem res eo redacta esset, vt non nisi labores, sumtus, pericula & tumultus comitiorum pro tantarum rerum gestarum fructu & emolumento haberent. Cum igitur se spe deiectos & propemodum expectatione frustratos ludificatosque perpenderent, paulatim flamma odiorum ita succensa inter otramque gentem erant, vt Lituani senatores absque fide publica ad comitia illa venire renuerent; qua tamen eis denegabatur, ne quid sederibus hac re derogaretur. At illi durius quid* C *suspicati, ad comitia oenire detrectabant. Emanauerat enim fama, vt asserunt annalista Russi, acsi clam conc'nsum fuisset in senatu Polonorum, vt, si venissent, captiui tamdiu detinerentur, donec fidem datam liberassent, pactaque conuenta adimplessent. Venerunt tandem è sed orbem non ingressi extra mœnia castris positis locum ceperunt. Verum cum munitioni non satis fiderent, nocte tertia die solis absque seruis in fugam se vsque Brestam coniecerunt; relicta suppellectili & aliqua manu suorum in castris. Hac vbi nunciata essent, rei nouitate perculsi Polonorum quidam, castra relicta visum accurrunt. Vnde coniectura cõniecturam & suspicione suspicionem augente, ex illo leui argumento in opinione semel concepta confirmau-* D *tur. Nam & serui eripientes se fuga, rumorem inuulgatum pauore suo comprobarunt. Ab eo tempore, ob illum euentum fortuitum, occupauit animos Lituanorum erga Polonos latens quoddam odium; ita oi eos posthac vt debitor suum creditorem solet, intueretur. Nam & insignia militaria, qua paulo ante in signum vnitatis confirmanda acceperant à nobilitate Polona, non sine fremitu tunc eu remiserunt; vt quidem referunt Latopiscii. Solutis comitiis Rex per speciem venationis in Lituaniam raptim se expediens abiit, idque, quemadmodum aiunt, & verisimile est, vt offensos Lituanorum animos consolaretur, melioraque de se & Polonis*

A.C.1434. *lonis spernere iuberet. Laudatur in iis comitiis oratio* Zbignei, *quam habuit in causa istius vnionis.*

Octauus conuentus Syradiensis, ex D. Cromero ad verbum.

1452. *In comitiis vero eadem, qua pridem, cantilena à Lituanorum legatis superbè & non sine minis repetita. Eique modestè à nostris responsum est. Cum Rege de iureiurando & confirmatione importunius actum. Itaque is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliariis secretum consilium habuit: & cum asseueraret, non posse tunc se sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum postulatis Polonorum satisfacere, annum vnum impetrauit; vt interea Luceam, & primarias munitiones Lituaniæ in potestatem suam redigeret, thesaurumque Lituanicum in Poloniam transueheret. Tametsi admonebat Palatinus Sedomiriensis* Olesnicius, *videndum esse, ne Rex Polonos vana spe & pollicitatione lactaret: eoque syngrapham siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & Regis, ac omnium illorum signis obsignatum Archiepiscopo asseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus est.*

Nonus conuentus Parcouiensis, ex D. Cromero.

1453. *Mense Iunio Rex apud Parcouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verum ad ea tamen Lituani proceres non adfuerunt, insidias nescio quas causificantes: Legationem modo misere, qua visitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaque Podolia & Volynia cantilenam occinerent. Proferebant nostri diplomata* Iagellonis, Vitoldi *&* Suidrigellonis *& suis ipsorum argumentis Lituanos refellebant; quod ii dicerent oppignoratam* Vitoldo *à* Iagellone *Rege Volyniam & Podoliam quadringentis millibus aureorum fuisse. Vel inde enim liquido constare, eas terras Polonici iuris esse &, mortuo* Vitoldo, *vna cum pecunia in ditionem* Iagellonis *legitima successione rediisse. Ad extremum ferebant eà arbitros, siue Regem, siue Pontificem Max. seu quem alium principem vellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, vt intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à Rege & nonnullis consiliariis, vt in aliud tempus res tota adhuc reiiceretur; sed negarunt Poloni. Commemoratur hic oratio* Zbignei *Episcopi, quodque cum maxima libertate perorarit. Extenuans enim Lituanorum merita, fidem & obsequia Polonorum erga Reges amplificabat: contra Lituaniæ proceres in odium inducebat & suspicionem.* Etiamsi, *inquit*, fortuna paginam verteret, Poloni nihil de suis ergaRegem studiis mutabunt vnquam.

Diluitur argumentum de Podolia & Volynia.

Audiuit hæc Rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ex Dlugosso *&* D. Cromero. A.C.1434.

Decimus conuentus Petricouiensis.

Parcouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem D. Ioannis Baptistæ indicta itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum Rege & à Rege, quæ Dlugossus *Parcouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab Archiepiscopo Regis promissio diplomate consignata; postulatumque a Rege, vt ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare; daturum tamen, sed vt modo Regem Polonorum, non etiam vti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti vacua erat, eiusmodi iusiurandum visum est. Itaque instare proceres vna cum* Suphia *Regis matre, vt captione illa Rex abstineret &, commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam Remp. per se ipse diligentius administraret, Lituanos à suo contubernio amoueret, quatuor de [illegible] primoribus Polonorum senatoribus publice declarandos semper in consilium adhiberet, ac eorum & illorum sententia cuncta ageret decerneretque. Quæ vero præter sententiam ipsorum acta vel comitiis decreta forent, irrita vt essent; stationes & subuectiones vti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius se non expectaturos; sed sibi reique suæ publicæ aliter prospecturos. Dictisque facta adiecerunt, nam data & accepta fide mutuo sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos sibi esse patriæ reique publicæ. His tandem tam importunis postulatis, atque etiam minis motus* Cazimirus, *iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera omiserunt postulata, siue in aliud tempus reiecerunt, veriti ne ægrotum Regis animum exacerbarent, simul sperantes, eum tempore sanatum iri. Hæc sunt illa nouendialia comitia quæ videlicet in nonum tantum durarere diem: quod quidem veluti nouum & insuetatum* Dlugossus *memorat. Nam, siue quod liberius sententiam suam explicare cuique licet, siue quod senatu Lituanico & nunciis aucta est frequentia comitiorum, adiiciuntur secundo & tertio alii nouem. Vel quia methodus & compendium tractandi negotia publica sæpe impeditur ac tollitur intempestiua quorundam facundia. Non ita multo post* Zbigneus *Cardinalis moritur, maximus Lituanomastix, vt vulgo, & potissimum à Lituanis existimabatur, eo quod impensius & acrius vrgeret negotium hoc; ne videlicet illud fœdus coniunctionis & amoris mutui inter vtramque gentem, quod maximum Dei donum esse censebat, in fumum abiret. Fuerat enim præsens cum ab initio pacta illa fierent, ideo melius, quam plerique alii, iudicare poterat de vniuerso illo negotio.*

Reformatio [illegible] consiliis [illegible] & aulicorum extra comitia.

Zbignei mors.

A. C. 1434. *negotio. Sed de his hactenus. Et quia* Cazimirus *iureiurando ab eo toties efflagitato, extremam manum illis transactionibus tum imposuisse est visus, nos quoque huic epitome historia rerum Lituanicarum finem faciemus.*

1452. *Dauid* Turca Amuratis fratris filius, pulsus olim a patruo Sędomiriam ad Regem venit. *Sachmates* etiam Imperator Tartarorum a suis fugatus ad Regem in Lituaniam fugit: sed hic captus Caunæ ad finem vitæ suæ in carcere retinetur. Eodem anno Hungari, Bohemi & Moraui *Fridericum tertium* Imperatorem in noua ciuitate vrgent, Regemque suum *Ladislaum* ab eo obsidione extorquent. *Ludouicus* Magister Prussiæ primus Regi fidelitatem iurat. *Isidorus* Kiouiensis Episcopus qui in Florentino concilio multa erudite disserens de religione Christiana inclaruerat, à Russis pulsus, eo quod in Latinorum religionem concesserat.

1453. Tattari in Volyniam excursionem faciunt, vbi nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prædam fecerunt. Hos sunt insecuti, qui Podoliam inhabitant, Poloni cum præfectis regiis, inter quos *Lascius* Zincouiensis, & *Ioannes Niemcer* laudantur. Hi noctu securos aggrediuntur & magna strage profligant prædamque omnem illis excutiunt. Trecenti tantum ex eis euaserunt, qui nostrorum paucitate animaduersa, postero die cum nostris, viribus resumptis, manus conserere volebant: sed paruo negotio fusi fugatiqua sunt. Hoc anno Constantinopolis a Turcis capta.

1454. Prussi se & suas munitiones Regi Polonorum dedunt. Nuptiæ *Cazimiri* Regis cum Elizabetha *Alberti* Cæsaris filia celebrantur. Hoc eodem tempore *Capistranus* Franciscanus homo eloquens in Bohemiam venit, vt omnes ad religionem Romanam perduceret. Tandem in Poloniam Cracouiam à *Zbigneo* Cardinali aduocatur. Hic primum in ipso foro, deinde in æde virginis M. quotidie per interpretem conciones ad populum habebat, quibus Rex & Regina adesse solebant. Is cum ludos, aleam, choreas & alia eiusmodi prohiberet, talem sibi opinionem breui conciliauit vt pro sancto haberetur. Episcopi Prussiæ hoc tempore Regi, iureiurando interposito, se addicunt & abiecto cultu Cruciferorum, veterem habitum, qui diui *Augustini* profitentium regula dicitur, resumunt. Pacificatur tandem Prussia, Rega eis magnas prærogatiuas ex sua liberalitate concedente. Nam cum antea Cruciferis è Gedanensi ciuitate sexaginta aureorum millia quotannis prouenirent, vt *Vapouius* scribit, ipse pro his omnibus duo tantum millia aureorum imponit. Eodem anno male pugnatum à nostris ad Choinicium. Primam quidem alam Cruciferorum Poloni perfregerunt, funditusque profligarunt & *Baltasarum* Ducem Zeganensem occiderunt, *Bernardumque Slumbarg* Ducem ceperunt: sed tandem, cum se acies nostrorum frequentes ob angustiam loci explicare non possent, alii cæsi, alii dissipati sunt, & Rex, dum restituere pugnam conatur, in periculo fuit. Eius cladis culpa referebatur in eos, qui minus commodum prælio locum delegerant & leuiorem equitatum, ex præscripto militaris disciplinæ, ad turbandos & perrumpendos hostium ordines, non præmiserant, sicuti antea Polonis consuetudo fuerat. A. C. 1434.

1456. Comitia Petricouiensia; in quibus tributum antea & post inauditum sancitur; quod sic describitur: Placuit vniuerso conuentui, vt Rex pariter & ecclesiasticus equesterque ordo vniuersus dimidium annorum censuum conferrent, ne bonorum quidem & magistratuum fructibus exceptis; oppidani vero immobilium iuxta ac mobilium bonorum æstimatione facta, vt binos grossos pro qualibet marca penderent. Agrestes vero singulos grossos in capita marium & fœminarum numerarent. Cæterum equestres homines, qui nullos haberent agricolas & adscripticios censûs, singuli vicenos quaternos grossos. Cum autem ne hæc quidem sufsectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi Basilica à Rege importune flagitatum; sed ab Episcopo constanter negatum est. Cui cum Rex irasceretur, placatus est quinque millibus florenorum Episcopi & sacri collegii fideiussione à mercatoribus mutuo acceptis, vt tamen Rex ea postea solueret. Eodem anno à *Iohanne Hunniade* maxima clade Turcæ affecti apud *Naudor Albam*; vnde ipsius *Mahometis* Imperatoris Turcarum fuga consequuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum opera, qui à monacho *Capistrano* euocati erant ex Polonia.

1456. *Ladislaus* filius *Hunniadis* perduellionis insimulatus, cum insidiatorem suum *Vlricum* Ciliciæ Comitem interfecisset, capitis pœnam luit, & *Matthias* frater eius iunior natu Viennam abductus est. Hic postea à *Podebracio* Rege Bohemorum, quinquaginta millib. aureorum numeratis, redemptus, Rex Hungariæ declaratur.

1457. Comitia Petricouiæ & inde ad prouincialem Colensem conuentum Rex ipse ire non neglexit. Impetrauit autem à nobilitate eius oræ, vt susciperent in se munus defendendarum trium arcium: Slochouiæ, Suecæ, ac Thucholiæ, quoniam pecunia deerat in stipendium mercenariis militibus, qui pro præsidio in his arcibus collocarentur. Erat hæc noua inuentio & compendiosa ratio muniendi arces. Gedanum deinde est Rex profectus; vbi *Carolus* Danorum Rex exul pedestri comitatu ei occurrit, eumque salutat. Eodem tempore Magdeburga arce potitus est Rex, persoluto stipendio militibus, quibus eam Magister Prussiæ hypothecæ nomine do- *Carolus Danorum Rex obuiam it Cazimiro cum pedestri comitatu.*

A.C. 1434.

Gedanensium merita erga Cazimirum.

nee id solueret, tradiderat. Erat autem summa quadringeotorum septuaginta sex millium. Commendatur hic Gedanensium erga A Regem & regnum beneuolentia & officiositas; maxime vero, quod ad exoluendam eam pecuniam triginta millia denuu extra ordinem collecta contribuerunt. Commendantur & maiores Poloni, quod tempore difficili subieriot sponte, non coacti, onus tale, vt in centenas marcas annui census singolos hastatos equites minerent. Hastati autem singuli apud veteres Germanos tres equites intelligebantur: nempe hastatus reuera vnus grauioris armaturæ vna eum duobus sagittariis. Nam & a iratum equirem olim Dritter Germani vocabant, quasi Tertium; quia videlicet duobus aliis sibi adiunctis militabat. Sed postea Ritter / adempta littera D, nominare B consueuerunt, vnde nostrum Polonieum nomen *Rycerz*, quo strenuos viros appellare solemus. Per eadem tempora latrocinia innumera in finibus minoris Poloniæ exercebantur; ita vt tota Polonia minor contra eos latrones expeditionem generalem fecerit: quam valde numerosam tum fuisse tradunt, ita vt sexaginta bellatorum millia in iis castris censa fuisse *Vapouius* memoret. Eodem anno *Gizonius Iohannes* ob ingrauescentem ætatem præfectura motus fuit; sed sui aliam eius rei rationem reddunt: nempe quod Pontifex maximus id apud Regem etiam per internuncios curauerit, eo quod *Zisca* Bohemo auxilia submittere *Gizonius* solebat.

Hastatus quid apud veteres Germanos significat.

C 1458. Hoc anno expeditio fuit in Prussiam; ex qua Rex reuocatur ab vxore; quæ eum *Cazimirum* filium peperisset, supra modum coniugis absentis desiderio aogebatur. Ad eam igitur cum Rex reuersus esset, ibi legatos *Georgii Podebracii* noui regis Bohemorum aodiuit. Petebat is fœdus cum eo & ingentia auxilia contra Cruciferos ei promittebat.

1459. Hic annus nobilitatus est insigni victoria de Cruciferis & eorum clade. Nec multum abfuit, quin *Ludouicus* Magister eorum viuus in potestatem nostrorum veneerit. Ingens præda reperta apod victos, ita vt viceni aurei in siogulos milites diuiderentur. Wratislauia autem & reliqua Syllesia dedebat se Re- D gi; sed rationem *Podebracii* Rex habere voluit. Comitia postea Petricouiæ indicta sunt, ad quæ nuncii Cracouienses noo nisi fide Regis veniunt & per *Rituanium* hominem magni animi & eloqoentem de multis rebus cum Rege expostulant. Præfectorum eius tyrannidem is accusat, nominatque *Iohannem Kuropatwam*, qui *Senicium* & *Laticinium* nobiles Chelmenses indicta causa spoliarat & omni contumelia affecerat. Commemorat & merita Polonorum in familiam *Iagellonum*, & opes quas ad Lituaniam iuuandam toties profuderant. Exprobrat Regi monetæ, quam cudebat, leuitatem, & non coërcitam licentiam importandi adulterinam. Quod item vectigalibus Poloniam onerari pateretur. Sed A & alia consimilia tum proponebantur Regi ob oculos; quæ ego adscriberem, nisi scirem *Rituanii* orationem etiamnum sæpius & domi & in comitiis commemorando iterari. Lecti sunt deinde viginti viri, qui de constituenda & reformanda Republ. sententiam suam dicerent: Regis autem arbitrio omnia deinde subiicerentur. Iugeralis contributio duodenorum grossorum tunc imposita est agricolis. Ab ecclesiastico vero & equestri ordine octaua pars censuum promissa Regi io stipendia milium. Eodem anno *Iohannes Albertus* filius *Cazimiro* natus.

Capita orationis Rituanii, qui post mortuum Zbigneum Regem liberius redarguere consueuerat.

Viginti reformatores Resp. eliguntur.

1460. In hunc annum incidunt illæ dissensiones non tam inter *Iacobum Sienennium* & *Iohannem Grusczinium*, quam inter B Regem & Pontificem maximum; quod patrocinium hic *Sieniennii*, ille *Grusczinii* susceperat: quæ dissensio paulatim iocensa ita efferbuit, vt aliquid magnum breui peperit. Nam *Sieniennius* eam ob causam regem ita irritauerat, vt Rex ipsi & eius asseclis extrema quæque non modo minaretur, sed etiam iam reipsa inferret. Itaque *Sieniennius* Pinczouiæ in arce patria obsideri iussus, in eam angustiam redactus fuit, vt cogeretur in Melstinum arcem se recipere; vbi a *Iohanne Melstinio* receptus vna cum *Dlugosso* totum annum se continuit; nequiequam prohibente Rege, ne perduellem suum & hostem publicum *Mel-* C *stinius* seruaret. Pauci quidam ex ordine ecclesiastico tum Pontificiam autoritatem regiæ anteposuerunt. Et ii quidem à Rege durius sunt tractati. *Crizanonius* ab apparitoribus per mediam vrbem foras eductus est, eo plane vestitu, quo Canonici in templo vtuntur, ita vt populus aspiciens eius vicem commiseraretur. *Dlugossiis* reditus adempti; & alii acerbitatem Regis experti sunt. Iis vero, qui cum Rege sentiebant, si Pontificiis interdictis grauabantur, regio iussu & minis a Pontificiis decretis ad concilium futurum vniuersale prouocabant. Meminerat enim Rex, in Basiliensi concilio paulo ante conclusum fuisse & magno consensu sancitum, vt Pontifices dein- D ceps sententiæ concilii subiicerentur. Quam conclusionem & ipse *Nicolaus* Pontifex approbauerat eique subscripserat. Ad hoc igitur præsidium Rex, exemplo aliorum Regum, Ducum, Imperatorum, in omnibus controuersiis eum Romanis Pontificibus tanquam ad tutissimam arcem confugiebat in illo dissidio.

Sieniennii controuersia cum Grusczinio, seu potius cum Rege.

1461. Iudicium regium in Cracouienses ciues de cæde *Andreæ Tencinii*.

1462. *Ziemouitus* & *Wladislaus* Mazouiorum Duces veneno sublati & de successione in Mazouiæ & prouinciæ Belsensis dominatum controuersia. Pacta & conuentiones ioter Regem *Cazimirum* & *Georgium* Regem Bohemiæ. Qui vtriusque Regis consensus, cum

A. C. 1434.

Georgius in religionis negotio suspectus esset, minime probabatur Pontifici, eumque exasperabat contra *Cazimirum*. Conuentus item eorundem regum Poloniæ & Bohemiæ, in quo splendor Polonicarum opum talis tantusque enituit, vt nunquam *Cazimirum* ad conuiuium inuitare ausus fuerit *Georgius*; ne scilicet proderet paupertatem suam.

1463. Capha à Turcis capta. Magnus tunc Poloniam inuasit timor. De Cruciferis aliquot celebres victoriæ terrestri & nauali prælio partæ. Proinde continuis cladibus debilitati, ad extremum tantum legati Pontificii autoricati confidebant, qui tamen nihil profecit. Nam aliquoties legatus prodiderat suum consilium, quod videlicet plus faueret Cruciferis, quam iustitiæ. Et aliquando, cum eo inuito ciuitatum Prussiæ nuncii publice introducti essent à Polonis, mox toti oppido interdixerat sacris. Causa autem huius excommunicationis fuit, quod cum Rege sentirent, aduersante Pontifice. Cum autem nostri, per speciem supplicationis ob rem bello bene gestam, campanas pulsare cœpissent, legatus ita irritatus fuit, vt etiam mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdixerit, quo maritos à fide Regi data citius auellere posset. Quæ res etiam tum risum omnibus mouit. Scribunt & illud: Cum Rex in quodam colloquio priuato à legato exasperatus dixisset, malle se regno excidere, quam *Sieniennium* pati, se inuito, fieri Episcopum, legatus vociferari cœpit: Præstare, vt tria regna pereant, quam vt ius & autoricas Pontificis perturbetur aut diminuatur.

Polonorum victoria de Turcis ad Sauum, qua se plurimum *Mathiæ* Regi commendabiles reddiderunt; ita vt postea opera eorum libenter vsus fuerit in militia. Numerus Turcarum erat quatuor millium. Polonorum quinquaginta tantum.

1464. Iudæi direpti Cracouiæ. Cruciferorum clades apud Golpergam. *Pii secundi* Pontificis Maximi mors.

1465. *Cazimiri* autoritas & opinio apud Christianos creuit & apud Barbaros ex hac occasione: Pontifex Romanus & Imperator per Patriarcham Antiochenum apud *Ezigerum* summum Tartarorum principem egit, vt Turcis bellum inferret, quo eos à bello Christianis inferendo auerteret. *Ezigerus* respondit, in eo postulato se ex voluntate *Cazimiri* fœderati amici sui pendere velle. Denuo igitur Pontifex cum Imperatore Antiochenum Patriarcham ad *Cazimirum* mittunt, petitum vt Christianos adiutos vellet ea in re; quandoquidem ipse Christianus communi religioni id deberet. Sed Rex eam deliberationem ad comitia distulit. Sub idem tempus quidam ærarii milites ob non soluta sibi stipendia, coacto iusto exercitu, contra ipsum Regem quædam machinantur. Angebat ea res supra modum Regem, quod sibi a bellis non concederetur respirare. Et maxime dolebat ei, quod didicerat eam ob rem Cruciferos resumere spiritus, cum iam antea satis attriti animum ferme despondissent. Itaque statuit milites illos tanquam perduelles bello persequi. Quo comperto, accepta fide, in rem præsentem conueniunt, & pœnam publice deprecati, ad pedes Regis sese abiiciunt. Hac igitur demissa deprecatione tandem non modo veniam impetrauerunt, sed etiam pecuniam emeritam consecuti sunt.

Ira & clementia Cazimiri.

1466. Polonorum victoria de Cruciferis ad Osiecum. Venit interea Legatus à Pontifice ad componendas lites; quemadmodum ad Regem antea scripserat. Cui Rex per *Dlugossum* indicauit, se pacem non abnuere; modo ille bona fide pacificatorem se interponeret; neque imitaretur *Hieronymum Cretensem* legatum superiorem, qui Regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum postea ad Cruciferos peruenisset, donatus ab eis calice aureo, ipsis non obscure fauebat; Et *Cretensis*, vt est in prouerbio, *cretizauit*. Interceptæ enim fuerant literæ legati & ad manus Regis deuenerant, in quibus calicis huius mentio fiebat.

Celeberrima pugna Polonorum ad Choinice; vbi & oppidum captum fuit ibique non modo abolita est illa infamia acceptæ quondam cladis, sed etiam multis modis compensata. Ad medium igitur Septembris, cum ex oppido erupissent hostes, commisso cum nostris prælio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo post, prandentibus nostris, rursum erumpentes, cum aliquot hostis strenue dimicassent, multis amissis, terga verterunt. Instabant nostri fugientibus. Hostes vero veriti, ne cum suis nostri simul in oppidum irrumperent, celeriter clauserunt portas permultos suorum excludentes: qui partim cæsi, partim capti, partim in fossam plenam aquæ armati sese præcipitantes submersi sunt. Nec multo post nostri sagittis ignem iaculati, noctu oppidum incenderunt; ita vt quarta pars eius vna cum frumento conflagrarit. Quo casu tandem victa est hostium pertinacia, & missis in castra *Vldarico Eisenoueno* magno Commendatore, & *Iohanne Zaleo*, vitam fortunasque pacti, nunquam contra Polonos arma se sumpturos esse, sancte iurarunt. Redditis itaque, receptisque vicissim captiuis, inter quos erat *Paulus Iasenius*, oppidum cum bombardis & omni apparatu & instrumento bellico ad quartum Calend. Octobris dediderunt, & lacrymantes Bambergam profecti sunt. Post hanc Cruciferorum cladem pax perpetua sancita fuit, Cruciferique in fidem & clientelam Polonorum recepti & Magister eorum Princeps renunciatus ac consiliarius

Secundum bellum Choinicense, & victoria Regis.

A.C. 1434.

Pomerania & Michalouiensis Culmensisque terra Polonia adiungitur.

tius regni. Ab eo tempore Pomeraniæ Ducatus, Michalouiensis quoque & Culmensis terra recuperata regno Poloniæ adiungitur; pro quibus Poloni centum & octoginta annis cum Cruciferis armis decertarant.

1462. *Sigumundus Cazimiro* oatus.

Nuncii terrarum instituti.

In hunc annum reiicitur nunciorum terrestrium (quos vocant) prima institutio: quamquam antea Rituanius, & alii, Cracouiensis terra legati ad Comitia delecti fuerant.

1462. *Iohannes Dlugossius* regiia liberis præceptor designatur. Nuncii etiam prouinciarum instituuntur, vt bini scilicet è Palatinatibua seu Satrapiia mitterentur ad comitia; qui videlicet essent veluti custodes communis libertatis, & medium quoddam, quo posset faciliua & placidius summa potestaa cum inferioribus ordinibus coalescere. *Sylla* quidem Romæ sustulerat Tribunoa plebis in gratiam Senatorii ordinia; at *Pompeius*, quia Reipob. vtiles videbat, eosdem restitui curauit.

1470. Hoc anno venit ad *Cazimirum* legatus *Friderici* Imperatoris *Raphaël Lescinius*: eques quidem Polonus, verum complures anoos in ministerio Imperatoris versatus, eique inter paucos charus. Is conatus est *Mathiam* Regem apud *Cazimirum* in suspicionem adducere; vtque ab eo sibi caueret, tanquam homine vafro, sedulo præmonuit.

1471. *Georgii* regis Bohemiæ mors. *Wladislaus Cazimiri* filius Rex Bohemorum creatus.

1472. *Cazimirum* regem Pontifex, atque etiam ipse Persarum Rex per oratores ad suscipieodum bellum contra Turcas adhortatur. Sed *Cazimirus* tunc bellis Prussicis, & expeditiooe duorum filiorum in Bohemiam & Hungariam ita fuit exhaustus, vt ne in quotidianum quidem victum sumptus ei suppetereot. Eo factum est, vt militibus stipendia non persoluerentur. Hinc extiterunt plurima latrocinia. Nam mercenarii milites, vnde se alerent non habentes, vias publicaa quodammodo obsederunt & alia extrema consilia ceperunt.

1473. Turcæ bis collatis signis cum *Husancassano* Persarum Rege insigni strage victi. Ad quinquagiota sex millia cæsa militum & centum quinquaginta tribuni, quos Subbassas vocant, tum perierunt.

1475. Subacta Bazarabia à Turcia, quæ sita est ad littus ponti Euxini intra ostia Tiræ & Danubii, pauor ingens & trepidatio mentes nostrorum hominum inuasit; non secus ac si ipsa iam Podolia & Russia vastaretur.

1479. *Sophia Cazimiri* regis filia *Friderico* Marchioni Brandenburgensi nupta: ex qua natus est *Albertus* ille Dux Prussiæ, princepa sempiterna memoria dignus; patronus etiam meus olim clementissimua.

1479. Mortuo *Brinio* Posnaniensi Episcopo, duo competitores eius Episcopatus fuerunt; *Vriel Gorcanus Lucæ* Palatini filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus A & Cancellarius regni, & *Stanislaus Curoznacius* Procancellarius regni. Sed *Iacobo* Archiepiscopo interueniente, collegium Posnaniense regiam autoritatem in eligendo *Vrielo* secutum est; qui *Vriel* etiam promissum Regis aliquanto ante habuisse dicitur. Fuit autem & alius *Lucas Gorcanus* Palatinus Posnaniensis & postea idem Cuiauiensis Episcopus, pater *Andrea*, quem Posnaniensem absolute ob nominis eius celebritatem Poloni vocabant.

Nicolaus Firleius Dux exercitus.

1489. *Cazimirus* fœdus icit cum *Baiazete* Turcarum Imperatore, per oratorem suum *Nicolaum Firleium*, gente *Leopardinm*; qui postea Castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit.

Causa mortis Cazimiri.

1492. Mors *Cazimiri* subsecuta est; qui B Vilna profectus cum Trocos vniua diei itinere peruenisset, fessus, ex nimia agitatione languere cœpit & inualescente morbo, vbi animaduertit supremum vitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo *Wladislaum* filium exhæredauit. Deinde sacrosanctis Christianæ religionis mysteriis perceptis, mense Iunio aoimam exhalauit. Inde in Poloniam solenni pompa elatus in basilica Cracouiensi sepultus est ad dextram in sacello sanctæ Crucis, vbi & *Elizabet* vxor *Cazimiri* ab *Alexandro* sepulta fuit. Extatque ibidem epitaphium eius, vel potius delubri eius inscriptio characteribus Slauonicis:

C *Kuchwale imienia naywyßßobo Bohá oycá wßemohusczobo, pobudowankościoły sieiá káplicá, powielenim wielikobo á prestawnobo Korolá, proświetuobo Kazimiráz Boskoy miłosti Polskobo y wielikobo Kniáz'iá Litowskobo, Trockobo, y Zomoitskobo, y Kniáżiátiá Pruskobo, Páná y dedicz'á tych y inych mno ho z'iem Hoßpodará. y iebo Korolowey pronaiáśnieysey pániey Elizábety z pokolenia Czárskobo prodká prenáiásnieyßobo Zygmiontá Pánáżiemie Rákuskoy, Cześkoy, y Vborskoy. Poletn ná rożenia Bożobo pierwsobo, śiemdżieśiatobo tysiacuobo, á dokoncźáli sieiá káplicá Mieśiáca* Octob. 12. *dniá*.

Eodem anno Mathias Rex Hungarorum ex apoplexia moritur.

D

CAPVT VIII.

Ioannes Albertus.

Anno ab orbe condito	5454.
Anno Christi	1492.

A.C. 1492.

Incommoda incerti electionis modi.

Cazimiro sepulto ad medium Augusti conuentus agitur Petricouiæ noui Regis creandi gratia. Minua pacata fuit illa electio; sicut fere fit, vbi certus modus electionis incipiendæ, dirigendæ & perficiendæ præscriptus non est. Marsalcus regni, & *Tenczinius Sigismundo*, vt eligeretur, fauebant. Idem sentire videbatur *Zbigneus Olesnicius* Archiepi-

A.C. 1492. scopus Gnesnensis, tametsi creditum est, eum clam Mazouio fauisse, cum quo tum fixit in patenti campo tentorium. Insolentius autem & ferocius sese gerebant Mazouii; vt, si non impetrarent, vi exprimerent id, quod petebant.

Zbigneus aperte Sigismundo fauebat, clam Mazouio.

1493. *Albertus* coronatur *Zbigneo* Archiepiscopo mortuo, *Fridericus* Cardinalis, Archiepiscopus & Cracouiensis Episcopus creatur. Venetorum legati gratulantur regnum tegi atque occulte eum contra Turcam concitant. Nam ipsis Dyrrachium eripuerat. Turcæ vero legatus, peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat. Vetebatur enim Turca ne pluribus simul bellis implicaretur. *Fridericus* Imperator interim moritur. Apud Visnoueciam in Volynia nostri à Tartaris superantur. Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum; quem locum *Cazimirus Magnus* Gymnasio destinauerat.

1495. *Iohannes* Mazouiorum dux obiit. Plocensis ditio Poloniæ adiuncta est.

1496. *Barbara Cazimiri* filia *Georgio* Duci Saxoniæ à fratre *Ioanne Alberto* in matrimonium collocator. *Philippi Callimachi* mora Polonis non ingrata. Nam idem ei acciderat, quod omnibus eueniat, qui modeste secunda fortuna non vtuntur. Increbuerat fama, eum ad tyrannidem incitasse Regem, decretaque eius venumdare solitum fuisse. Et difficulter quidem inuidiam & obtrectationes hominum vitant, qui se in gratiam regum insinuant; sed tamen meminisse debent consilii illius diuini: Exaltatus es supra alios, sis quasi vnus ex eis. *Iouius* scribit *Callimachum* misere apud pistorem vitam finiuisse; sed refutatur epitaphio, quod Cracouiæ sepulchro eius, in ædibus S. Trinitatis, inscriptum ita legitur:

Callimachi epitaphium.

PHILIPPVS CALLIMACHVS EXPERIENS, NATIONE THVSCVS, VIR DOCTISSIMVS, VTRIVSQVE, DOCTRINÆ ET FORTVNÆ EXEMPLVM IMITANDVM, ATQVE OMNIS VIRTVTIS CVLTOR PRÆCIPVVS, DIVI OLIM CAZIMIRI ET IOHANNIS ALBERTI POLONIÆ REGVM SECRETARIVS ACCEPTISSIMVS, RELICTIS INGENII AC RERVM A SE GESTARVM PLVRIBVS MONVMENTIS CVM SVMMO OMNIVM BONORVM MOERORE ET REGIÆ DOMVS ATQVE HVIVS REIPVB. INCOMMODO ANNO SALVTIS NOSTRÆ M CCCC XCVI. CALEND. NOVEMBRIS VITA DECEDENS HIC SEPVLTVS EST.

1494. *Iohannes Albertus* Rex cum fratre *Wladulao* Bohemiæ & Hungariæ Rege in Liuoez conuentum agunt, consultantes, quomodo coniunctis viribus cædem crudelissimam *Wladulai* patrui sui vlciscerentur, propositumque suum nemini reuelant. Ideo *Iohannes Albertus Creslaum Curosuantium* Cancellarium & Episcopum Wladislauiensem, qui ipsum ab instituta expeditione, quam Bucouiensem vocant, reuocare conabatur, immanius obiurgauit, inquiens, sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere debere: se tres in Palatinatu Valaautem vel indusium suum concrematurum esse, si id consilii sui conscium esse sciret. Non desunt alii, qui adhuc occultiorem causam illius belli suscipiendi præter hanc habuisse Regem affirmant, quam ei *Callimachum* insidiose inspirasse in perniciem equestris ordinis hactenus Poloni autumant.

Alii de Sigismundo fratre chia consitendo consilium habuisse prædicant.

1496. Expeditio belli, quam Bucouiensem vocant. Hanc fatalia quædam signa, vt tum existimatum est, præcesserunt. Equus generosus in quodam paruo torrente iuxta Leopolim sub Rege succubuit, pauculaque aqua obrutus est. Equa item Polonus *Scrobski*, tum esset insanæ mentis, clamabat vociterans: *Nostri in suum malum proficiscuntur.* Fulmen quoque quendam equitem cum duodecim equis interemit.

Bucouiensis expeditio.

Præludia & occasio inimicitiarum inter *Stephanum* Moldauiæ Palatinum & *Ioannem Albertum* Regem hæc erant: Promiserat Moldauus se Regi cum vniuerso exercitu commeatum pabuli suppeditaturum: quod quia non præstitit, Rex plurimum ei indignabatur. Socauiamque exercitum admouit, quæ eum venienti portas occlusisset, quaternis castris positis, oppugnare eam instituit. Habuit autem Rex tum exercitum numerosum. Nam octoginta millia bellatorum habuisse dicitur: curruum fere triginta millia. Aderat etiam cum eo *Sigismundus* frater. Aderant & Magistri Cruciferorum *Ioannis Tieffen* legiones: sed ipse Magister Leopoli mortuus erat. Verum, cum recordarentur Poloni se eductos ex patria ad alia maiora, quam ad Socauiæ oppugnationem, tædio moræ dimissionem à Rege petunt. Et iam *Wladulaus* Rex Hungariæ inter Regem & Palatinum inimicitias per legatos composuerat. Fœdere itaque firmato facile Rex suorum votis annuit; præsertim cum valetudinarios esset. Interea in reditu, iam nihil tale nostris opinantibus, cum syluam Bocouetiam ingressi essent, *Stephanus* se difragus tam à fronte, quam a tergo, eos aggreditur, magnamque stragem in nostris edidit, complures captiuos secum abegit: Inter quos *Gabriel* Comes à *Thecin* erat. Et narrant iis,

Gozdziec sylua illa à Gottis vetetib. dicta, qui illa loca olim habitabant.

qui

A. C. 1492. qui cum Palatino Syradiæ Magnifico *Alberto a Lasko* Despotam Valachiæ anno 1562. dedocebant, se vidisse in illis sylvis ossa illorum, qui A gasimo quarto. tum fraude circumuenti & interfecti à Valachis fuerunt. Sed existimo & ipsorum Valachorum ossa ibi reperiri. Nam & in ipsis nostri, Regis præsertim aulicus exercitus, magnam cladem fecerunt; ita vt prorsus prouictis ab illo conflictu Valachi discesserint & plures multo ex eis perierint, quam ex nostris, exceptis Mazouiorum cohortibus, quæ illic sylvestri genere pugnæ illis incognito, Valachis autem vsitato, concisæ sunt. Sed mox, vbi ad litora Pruti ventum est, iterum virtute Polonorū commissa pugna, Valachi fusi fugatique in sylvas se abdiderunt, magnam stragem nostris in eis edentibus.

1498. Turcæ Russiam vastantes, hyberna B tempestate deleti. Periisse tunc eorum supra quadraginta millia tradunt. Multi postea reperti, qui, interfectis equis, in eos exenteratos & adhuc calentes tum se illatebrauerant; sed frustra; statim enim calor artus vita & sanguine destitutos deserebat. Reliqui, cum sese vtcunque tandem explicassent & in Moldauiam euasissent, à *Stephano* Palatino & Valachis primo excepti sunt. Sed cum Polonorum insequentium habitum mentirentur, deuerati sunt ab iisdem & contrucidati; ita vt vix decem millia ex toto ipsorum maximo numero, qui nostras regiones inuaserant, Istro transmisso, salua domum redierint. In religioneos hæc res cessit Turcis; ita vt sibi persuaderent, gentem Polonam atque Russam diuinitus defendi. Eo quod irati cœli pruinis & niuibus tum deleti fuissent. C

1500. Opatouia à Tartaris exusta, Zichostum etiam, Brefla Lituanicorum, Turobinum. *Petrus Myskouius* capitaneus Leopoliensis copiis tum mercenariorum præfectus erat. Tunc etiam *Stupecius* tantum vno vase cremati vini (quod vocant) seu aquæ vitæ in campum educto, Barbaros placauit. ne ædes, quas in villa patria *Stup* habebat, incendio traderent, adeo insigni artificio fabrefactus, vt etiam cum omnibus structuris horum temporum, quando D omnia subtilius fiunt, comparari possit. Mihi certe illa domus videtur insigne monumentum antiquitatis.

1501. Adornante iter in Prussiam cum exercitu *Ioanne Alberto* rege, mittit ad eum *Stephanus* Moldauiæ Palatinus legatos, deposcens, vt sibi *Eliam Petri*, qui ante ipsum Palatinus fuerat, filium profugum traderet; causam prætexens, quod is affectare dominatum diceretur. Traditus quidem non est ei *Elias*, verum capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniuste id factum esse existimaretur, vulgatum est crimen falsi in litteris regiis eum commisisse. Mittuntur postea legati ad Magistrum Prussiæ. Sed dum eunt & rede-

Elias Palatinides Valachia.

unt legati, *Ioannes Albertus* rex apoplexia vitam Toroniæ finiuit, ætatis suæ anno quadragesimo quarto. Regnauit octo annis totidemque mensibus. Corpus eius Cracouiam reuectum & in Basilica arcis sepultum. Vbi hoc epitaphium marmori incisum legitur: A. C. 1491.

IOANNES ALBERTVS REX POLONIÆ SVCCESSIT PATRI DIUO CAZIMIRO, DE CHRISTIANA REPVB. NEDVM DE REGNO, BENEMERITVS. PACE ET BELLO CLARVS, INGENIO MAGNO, ANIMO INUICTVS ERAT REI BELLICAE MILES, EIVS INGENII CONSVLTOR TESTIS FVIT. NOUEM ANNIS AUITVM ET PATERNVM REGNVM TENVIT, ANNVM AGENS QVARTVM ET QVADRAGESIMVM TORVNIAE XVII. IVNII. ANNO DOMINI M D I. IMMATVRA MORTE PERIIT, RELICTIS POST SE FRATRIBVS, MAGNO WLADISLAO HVNGARIAE ET BOHEMIAE REGE, ALEXANDRO POLONIAE SVCCESSORE. REGINA MATER EX LONGA STIRPE IMPERATORVM, QVAE FILIA REGIS, VXOR ET MATER ERAT, CHARISSIMO FILIO ET BENE MERENTI CVM ALTERO FILIO SIGISMVNDO DVCE HOC SEPVLCHRVM POSVIT.

CAPVT IX.

Alexander.

Anno mundi	5463.
Anno Christi	1501.

COmitia noui regis eligendi gratia indicuntur Petricouiæ; vbi herões Polonici adeoque omnes ordines conueniunt. Ibi alii *Vladislaum* Bohemiæ & Hungariæ Regem, alii *Sigismundum* Glogouiensem Ducem; alii vero *Alexandrum* Ducem Lituaniæ, regem exposcebant. Sed cum illud diploma amplissimum viginti quinque signis procerum Lituanorum obsignatum legati *Alexandri* in medium produxissent, omnis dubitatio sublata est. Non deerant tamen, qui consilio dolum addere volentes spargebant rumorem, *Alexandrum* omnino cum exercitu aduentare. Sic enim fit, vbi certus electionis modus non extat. Aderat autem in illis comitiis ipse *Fridericus* Archiepiscopus, filius *Cazimiri* Regis: tamen liberum populum libere consultare permisit in præsentia sua de rebus, quas vtiliores fore iudicarent conseruationi Reipub. Polonæ. Speciosa quidem fuit oratio eorum, qui *Wladislaum* proponebant. Nam paternum & auitum regnum duorum regnorum Hungariæ & Bohemiæ opibus & autoritate munire, erat certe aliquid, quod oculos hominum facile perstringere posset. Tamen ad mentionem Lituaniæ & necessitudinis cum Lituanis iamdudum contractæ, omnes illos titulos A. C. 1501.

A. C. 1501. tulos quantumuis ſuo ſplendore coruſcantes, ſicuti & antea quoque tempore *Wladislai Iagellonis*, ſpreuerunt Poloni, & Lituanorum amicitiam (A) cunctis aliis rebus prætulerunt; vt eos hoc modo & ratione tanto magis ſempiterno iure non tam ſibi amicos, quam ſecum membra & viſcera vnius Reipub. redderent. O prudentiſſimum vetuſtatis conſilium, quod poſtea & ipſe *Wladislaus* per nuncios collaudauit, & *Sigismundus* præſentia ſua factum cohoneſtauit, approbauitque. Itaque coronatur *Alexander* Cracouiæ. *Helena* vero vxori eius diadema denegatum eſt: eo quod mordicus Græcorum religioni adhæreret. Nec filia meliorem ſpem de ſe dabat, ab inſtitutisque Romanæ eccleſiæ prorſus abhorrebat. Eodem tempore *Sachmates* Zauolgenſium Tartarorum princeps à præfectis regiis captus Vilnam transmittitur, & cum aliquoties euadere (B) conatus eſſet, ex fuga retractus eſt.

1502. Tartari Taurici Opatouiam, Lagouiam, Belzum, Iaroslauiam diripiunt, & incendunt. Tunc fuit ſecunda Opatouiæ conflagratio.

1503. Hic anous memorabilis *Friderici* Cardinalis morte. Erat *Fridericus* aſpectu decoro ac dignitatis pleno; ſed animi mœrore cito conſenuit. Crucizbatur enim, quod fortuna eum fratribus non æquaſſet, regios honores ei denegando. Ideo veluti deſpondens animum, inertiæ ſeſe dediderat, in compotationibus turpique luxu ac ſordibus cum quibusdam ſuis marceſcens. Ad extremum (C) morbo Gallico confectus moritur, vt *Miechouienſis* refert. Epitaphium eius ſepulchro tale inſcriptum legitur: HOC OPVS FRIDERICO CARDINALI CAZIMIRI FILIO, QVI QVINQVE ET TRIGINTA ANNIS EXACTIS, M D III. MARCI XIV. OBIIT, FRATRI CHARISSIMO DIVVS SIGISMVNDVS REX POLONIAE PIENTISSIMVS POSVIT. Ei *Andreas Roſa* in Epiſcopatu ſuccedit. Eodem tempore *Vincentio Prarebio* Epiſcopatus Præmislienſis defertur. *Iohannes Laſcus* a ſecretis & annulo Regem in Lituaniam ſequitur, bene exercitatus in negotio Cancellariæ. *Conradus* Mazouiorum Dux moritur & filiis in feudum Mazouia conceditur, (D) vt maſcula proles hæreditate eam obtineret, orbi vero inter ſe ſuccederent. Laudaturque hic liberalitas *Alexandri*, qua cæteros fratres ſuperaſſe dicitur. Valachus prouinciam ad montes Sarmaticos ſitam iuris ſui facit, de ſua ditione iniuſte prius detractam dictitans.

1505. *Motus in Lituania non omnino leuis, dum Senatus* Gliniſcium *&* Gliniſcius *Senatum apud Regem accuſat. Fuit* Gliniſcius *magni animi vir. Hic adoleſcens adhuc in Germania apud* Albertum *Saxoniæ Ducem, dum in Friſia bellum gerit, ſtrenue ſe geſſit, ac per omnes militiæ gradus magnum ſibi nomen peperit. Itaque, rediens ad ſuos, vt fit, multa ſibi permittebat, alios deſpicatui habens. Quamobrem* (A) *cuncti eum elati animi hominem iudicabant; dabantque ei vitio, quod potentia ſibi parata & opibus, alios in odium apud principem adduceret, pleroſque etiam falſo criminaretur. Ita alii Palatinatu moti, alii Senatus ingreſſu excluſi in acerbo dolore verſabantur. Vilna tum muro primum cincta.* Mechmet Kierei *Tartarorum Dux, ad Minsko caſtris poſitis, quoquouerſus cohortibus dimiſſis, Lituaniam vaſtat; dumque reprimitur impetus hoſtium, Prunſcius Dux* Hlebus *multitudinis armis opprimitur. Sed quia delati ſumus ad commemorationem huius ſtrenui Herois, monet me occaſio, vt altius repetam hiſtoriam huius ſtirpis.* — *Ducum Prunſtiorum hiſtoria.* *Poſt mortem* Wladimiri Monomachi *nuncupati, Monarcha Kiouienſis adeoque totius Ruſſia,* (B) *vnus ex filiis eius* Iaroslaus *occupauit Rezanenſem Ducatum: vnde cognominari voluit Magnus Dux Rezanenſis atque inſtituit, vt poſteritas ipſius pro inſignibus vteretur viro loricato in equo decurrente, cum ſtricto gladio. Ipſi, inquam, hoc inuentum tribuitur. Hic,* — A. C. 1145. *confecto curriculo & vitæ & dominatus ſui in Rezanenſi Ducatu anno 6652. vt Ruſſi ab orbe condito numerant, duos filios reliquit; quorum maiori natu* Iacopelko *Ducatus Rezanenſis ſorte ceſſit.* Suetoslaus *vero iunior in Ducatu Prunſcenſi ſedes ſuas fixit, titulo ſimiliter Magni Ducis ſibi vſurpato. Etenim fuit vir magni animi, non obſcure referens indolem illorum* (C) *duodecim Heroum, vel vt Ruſſi vocant* Bohatirorom, *à quibus originem ea gens duxit; vt annaliſta Ruſſorum memoriæ mandarunt. Hic moriens reliquit* Georgium *filium ex filia* Olhæ *Ducis Branskii.* Georgio *defuncto anno 6687. ſucceſſit* Ihorus *&* Iaroslaus. Ihorus Hlebo *Rezanenſium Duci cum auxiliares copias adduxiſſet, in conflictu belli equo delapſus & grauiter vulneratus, in itinere dum reuerteretur, mortuus eſt; relicta filia* Olha, *quæ poſtea Duci Quatuorecleſienſi nupſit.* Iaroslaus *autem filium habuit* Wladimirum, *qui ex* Olha *coniuge Reſtonienſi Duciſſa* Olham *&* Wſenolodum *filios ſuſcepit. Horum* Olha *anno 6727. à Tartaris, qui Duce* Balakleio *(a quo propugnaculum illud ad Boryſthenem* (D) *nomen accepit) Ruſſiam vaſtabant, interfectus eſt.* Wſeuolodus *autem ex Duciſſa Sudalienſi filium habuit* Mſciſlaum, *mortuusque eſt anno* 6737. *Huius* Mſciſlai *temporibus, iuxta annaliſtarum Ruſſorum ſententiam, anno à condito orbe* 6747. Batti *ille princeps famoſiſſimus Tartarorum cum valido exercitu progreſſus, deuaſtauit patriam ſedem iſtorum Ducum,* Prunsko *vocatam. Ipſe* Mſciſlaus *in Quatuorecleſienſem principatum profugiens, ægre vitam ſeruauit. Fratres tamen, nepoteſque eius, adeoque omnes eius ditiones vna cum arcibus mole belli tum oppreſſa & deleta fuerunt. Poſt mortem* Mſciſlai Georgius *filius ex Duciſſa Iaroslauienſi*

A. C. 1501. *uiensi habuit filium* Suetoslaum, *cuius auo inciderunt illa bella Russica* Gedimini *Magni Ducis Lituaniæ, à quo etiam* Stanislaus *Kiouiensium Monarcha principatu exutus & deturbatus*, Prunskum *ad hunc confugiens, portum suorum malorum reperit. Recreatus demum Rezanum concedens ad Ducem Rezanensem, filiam eius vxorem accepit & ibidem vitam finiuit.* Demetrius *filius* Suvetoslao *successit, qui Tartarorum Zauolgensium Circassiorumque continuis incursionibus fatigatus, anno 6861. fatis concessit; filio relicto* Roslislao, *qui ex Ducissa Turensi progenuit* Demetrium *filium & tandem anno 6892. mortuus est.* Demetrius *nobiles inimicitias & bella gessit cum Duce Rezanensium, quoad vixit; ideo quod auxilia ferens Duci Moschouiæ, ditiones eius attriuisset, ac debellasset. Hic, relictis duobus filijs*, Georgio *&* Michaële, *mortuus est anno 6929. De cuius morte cum ad Moschorum ducem fama peruenisset, misso Duce Iaroslauiensi, consolatur eos, beneque sperare iubet ac veluti memor necessitudinis, quæ ei cum patre eorum intercesserat, beneuolentiam eis suam vltro offert, hoc agens insidiose & modis omnibus persuadere tentans, vt se eius tutelæ & defensioni vtpote minores iusta ætate permitterent. Erat hoc speciosum consilium, ac tempori illi & eorum ætati imbecilli conueniens. Sed præmoniti de humanitate Moschi insidiosa, nequaquam eius legationi assentiuntur. Offensus ille vehementer, cogit contra eos exercitum.* Georgius *in tempore monitus auxilia Tartari Pracopensis, missa in stipendium militi pecunia, implorat. Hinc aliquot millia expeditiorum Tartarorum* Carus *Princeps mittit; quibus suorum tria millia* Georgius *adiungit. Cum hac manu Moscho, iam appropinquanti cum exercitu occur-*
A. C. 1423. *rit. Committitur prælium atrox. Sed dux immaturæ ætatis multitudine circumfusus profligatur; ita vt fuga se committens ægre ad Pracopensium Ducem incolumis euaserit. Acta sunt hæc ab orbe condito anno 6930. iuxta annalistas Rus-*
A. C. 1427. *sorum. Postea Dux Moschouiæ, contracto exercitu, obsidione cingit arcem Prun-*
sko & vi eam vnacum orphano Michaële *capit, quem secum in Moschouiam abducit; vbi possessiones ei attribuit, arci vero captæ præsidium validum imponit, ac omnem Ducatum in prouinciam redigit, quæ hactenus ditioni eius subest. Fuit principatus iste opulentissimus, felicitateque soli nulli prouinciæ, quæ Moschis parent, excepto Rezanensi Ducatu, cedens. Ideo Magnus Dux libenter eum titulis suis adiungit; cuius rei monumenta Archiui Regij documento esse possunt. Habuit autem illa prouincia milites strenuos. Nam sita est in loco obuio ferocissimis gentibus inter profluenta Duna & Dunec ripamque Mæotidos, non longe a portu Azow; vt in Chorographia nostra expressum cernis, loco fere illo, vbi ara* Iulii Cæsaris *inter antiquitates monumentum celeberrimum, sita esse a* Strabone *&* Ptolomæo *Geographis perhibentur. Quia vero* Batti, Balakleius *& alij clari duces Tartarorum quibus cis Volgam habitatio est, illac exercitus suos ducebant, ideo per hanc prouinciam via expedita & transitus in Europam Tartaris in commodior patet. Itaque est illa eorum iniurijs valde obnoxia. Ad quorum tamen transitus prohibendos* Helena *mater* Ioannis Basilii *Ducis Moschouiæ, anno salutis 1537. arcem muro & turribus frequentibus muniuerat, præsidioque firmo imposito, armorum omnis generis apparatu refersterat. Cuius rei oculatum testem habuimus in Polonia virum non postremæ autoritatis apud illam gentem, Ducem* Andream Krupski, *qui ex mandato Magni Ducis Moschorum* Ioannis Basilidis *nuper mortui, præfecturam illam cum imperio militari administrauit, idque per 12. annos, sed Moschi tyrannidis metu deinde perculsus ad Regem transiit; cui præfectura Kovvlensi in Volhynia prospectum fuit: vbi etiam vitam finiuit. At vero* Georgius, *de quo ante diximus, cui facies decora at principali stirpe & ipsius genere digna, apud* Carum *Pracopensem gratiam conciliauerat, interim obtinuit, vt ad recuperandas patrias sedes remitteretur, adiunctis ei duobus* Cari *filiis cum exercitu non contemnendo: ea*

Ara Iulii Cæsaris in Ducatum Prunscorum.

A.C. 1501. *ea lege, vt, vendicata sibi patria, annuum tributum Pracopensi penderet, pecuniamque in militum stipendia expensam numeraret. Accidit autem dum ille prosequitur iter, vt* Carus *ipse iam senex moreretur: quo nuncio accepto, ex itinere domum reuertuntur milites omnes,* Georgio *secum vincto reducto, & in custodiam tradito. Non enim cernebat gens illa rationem, qua sibi de expensa pecunia cauere posset. Itaque illic vndecim annos illam captiuitatem pertulit, donec benignitate* Iagellonis *est liberatus; qui etiam missis duobus magnæ autoritatis viris, quorum alter & quidem præcipuus Holsanensis Dux fuit,* B *cum aduenientem in finibus benigne excipi & honorifice in Poloniam deduci iussit, anno 1434. Hic* Georgius *postea* Sigismundi *Ducis Lituaniæ tyrannidem veritus, vxorem ducit Ducissam Slucensem, ex qua filium* Ioannem *suscepit, qui vna cum matre breui fato concessit. Orbitatem igitur suam consolaturus secundo adiunxit sibi vxorem filiam Solomirecensium Ducis, ex qua* Hlebum *filium procreauit anno 1462. verum, sex annis exactis, subsecutus est priorem vxorem. Fuit vir comitate morum & mansuetu-* C *dine cum aliis, tum ipsi* Cazimiro *Regis filio* Iagellonis *maxime commendatus, qui erga eum signum fauoris & beneuolentia non vulgare edidit, curia Brestæ ipsi donata & ampla possessione* Comoneicka *vocata, quam antea* Rinuntouith, *& ipse vir clarus, loco prefectura rexerat.* Georgii Hlebus *filius vir acer in armis fuit, statura procera & conspicua; ideoque se seruitiis Reipub. totum addixerat & temporibus* Iohannis Alberti *&* Alexandri *regum Poloniæ aulicus fuit primo, deinde Magister* D *cohortum effectus, copias duxit. Duxit is vxorem, filiam* Tiuonis *Vilnensis Trocensisque* Poibipiatham *nuncupatam; ex qua duos filios suscepit,* Fridericum *&* Andream, *filiasque aliquot, quarum vna peperit* Ioannem Zinouicium *Dapiferum Magni Ducatus Lituaniæ, qui & capitaneus vt vocant, Trabscensis fuit.* Hlebus *tandem anno 1513. ad Minsko a Tartaris, cum multa opera strenui viri ac bellatoris edidisset & cum contemptu etiam vita* A.C. 1501 *sua egregie dimicasset, interfectus fuit. Vir decora facie, & suaui ingenio praeditus: ideo cunctis; & potissimum ordini equestri desiderium sui moriens magnum reliquit. Ab omnibus ergo solenni pompa eius funus deducitur, & mole ex terra in altum egesta honoris causa sepelitur, qua ad hunc diem in Lituania Magnus cippus Ducis* Hlebi Prunscii *vocatur.* Fridericus Hlebi *filius Palatinus Kiouiensi. & Prafectus multorum capitaneatuum fuit. Matrimonio autem iunxit sibi* Theodoram *filiam* Bogusii Zglouiczinii, *de quo obiter pauca. Fuit* Bogusius *vir toga clarus thesaurique terrestris (vt vocant) Lituaniæ præfectus. Duxit is vxorem Ducissam* Sanguskouiam *ex qua tres filias habuit, quarum maior natu fuit* Anna, *qua nupsit* Stanislao Tenncinio *Palatino Cracouiensi; cui peperit* Ioannem *illum* Baptistam *Palatinum Belzensem, Præfectumque Lublinensem, virum* maxima expectationis; nisi mors immatura transmarinam peregrinationem periclitantem peremisset; &* Catharinam *fœminam lectissimam. Hæc primo nupsit* Georgio *Duci Slucensi, peperitque ei tres filios, qui nunc in luce hominum versantur. Tandem* Christophoro Radiuilo *Palatino Vilnensi secundo matrimonio est copulata.* Iulia Bogusii *minima natu filia* Hornostaio *nupsit.* Theodora *autem tradita fuit* Friderico Prunscio *Palatino Kiouiensi, vt iam dictum est, ex qua duos suscepit filios & duas filias. Horum liberorum eius duo,* Georgius *&* Maria *immatura morte sublati sunt.* Elizabeta *vero alia filia iuncta est matrimonio* Ioanni Zborouio, *Castellano Gneznensi, aula regia copiarum præfecto, Odalanouiensi, Grudecensi, Vendensi, Volstinensi, Dubiscensique capitaneo, cui peperit filiam* Annam *anno 1576. qua viuit; mater vero fatis concessit. Porro* Alexander Friderici *filius qui Kiouia anno 1553. natus est, viuus superest. Hic, vt Reipub. melius inseruire posset, in externis nationibus magnam partem ætatis sua variis studiis*

os

A. C. 1501. *occupatus exegit. In Germania sub praeceptore* Sturmio, *viro insigni, studiorum suorum primum tyrocinium fecit. Tandem profectum suorum studiorum vberiorem reddere volens, Lutetiam Parisiorum concessit. Inde in Angliam & in Galliam Belgicam, vbi Cantabrigia Louaniique, veluti mercaturam bonorum studiorum professus subsistit. In Hispaniam tandem & postremo in Italiam, impulsus desiderio videndi variarum Rerumpublicarum formas & militaris disciplina instituta, nauigationem & peregrinationem molestam suscepit. Qua res ei postea vsui fuit. Nam, cum Respublica Polona & Lituana de eligendo in regem* Henrico *Gallo deliberaret, ille, quamuis adhuc adolescens, Magni Ducatus Lituania nomine, ex sententia Reipublica illius, vna cum* Nicolao Radiuilo *Palatii Magistro oratorem in comitiis egit. Et postea, confirmata iam atate,* Stephano *regi ad famam benignitatis eius & aliarum maximarum virtutum excitus, suis sumptibus sponte, seu voluntaria (quam vocant) militia militauit. Commemoratur iam & a scriptoribus laudibus extollitur eius equitum ala, ob decorem eximium, equos egregios, armorum copiam &, quod maximum est, doctissimorum iuuenum numerosam manum. Hic nunc cohonestatus Dapiferi Lituania titulo, Luceoria, vbi olim sedes Ducum Russia fuit & conuiuium illud multorum regum toto orbe decantatum, Prafidis munere fungitur. Sed ad patrem eius* Fridericum *redeo; cuius inter alia in Rempub. merita illud non postremum a viris militaribus sape commemoratur, quod arcem celeberrimam in aditu & finibus ipsisque faucibus Scythia, vltra Kioniam,* Bialacerkievv *dictam excitauit efferamque illam gentem transitu ad nos, quoad fieri potuit, prohibuit. Certe summa eius industria vel ex loci illius ad construendam arcem delectu patet. Est enim ille locus veluti Pharos & specula totius Russia, vnde primum & certissimum nuncium de Barbarorum aduentu affertur. Sape ibi videas Tartaros sub mœnibus arcis, tanquam canes in culinam prospectantes.*

A *Quod si lateant aut fallant excubias aliquandiu, magnus & inemendabilis error statim sequitur. Cum vero tempestiue obseruantur, fama tandem de eorum irruptione ab vna in aliam arcem defertur, donec ad Campiductorem & inde ad Palatinos Regemque ipsum peruenit. Significat autem apud nos Campiductoris nomen simile quid eius, quod apud Gallos Admiralii appellatio declarat. Nam, vt ille a maris custodia sic vocatur, ita hic a campis amœnissimis & amplis solitudinibus, qua per centum & amplius milliaria nostratia Scythiam versus* Campiductor quid proprie apud Polonos.
B *patent, nominatur. Horum enim illi custodia & tutela veteri instituto committitur. Potest igitur hic heros inter principes fortunatos connumerari, quod gratia & beneuolentia maximorum & minimorum sibi comparata, ex hac luce decesserit; fortuna cum eo semper blande, quasi ei obstricta esset, agente. Mortuus Vilna anno 1555. sepelitur in templo monasterii sodalitii Bernardinorum.*

1505. *Elizabeth* regina, pientissima fœmina, quinque filiorum ad tantam sublimitatem honorum euectorum aspectu satiata, mo-C ritur.

1506. In Polonia in Senatu motus quidam oriuntur. Certatum enim est inter politicos & ecclesiasticos de ordine & ratione sedendi in Senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, vt Episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum, vel dextrum, ipsi tenerent; deinde, vt bona ecclesiis addicta, perinde ac Nobilitatis bona, publica belli onera sustinerent. Tuebantur Episcopi praerogatiuas suas; quod regio lateri ab vtraque parte assidendi ius haberent & militiae vacatione ecclesiastica bona antiquitus gauderent. Post longam altercationem Rex D tandem controuersiam ita diremit, vt Episcopis & ecclesiis suae praerogatiuae saluae manerent.

Per idem tempus duo *Strusii* fratres, adolescentes strenui & bellicosi, a Valachis oppressi occubuerunt. De quibus etiam nunc elegiae, quas *Dumas* Russi vocant, canuntur, voce lugubri & gestu canentium se in vtramque partem motantium, id, quod canitur, exprimentes; quin & tibiis inflatis rustica turba passim modulis lamentabilibus, haec eadem imitando exprimit. *Strusii.*

A. C. 1501.

Moschorum potentia aucta amicitia Valachorum.

Hoc anno *Ioannes* magnus Moschorum dux cum *Stephano* illo magno Valachorum Palatino affinitate & amicitia contracta, Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Hungarorum progenitores, Bulgaros Asiaticos, Suecos, Liuonos, partim subiugauit, partim tributarios sibi fecit & Lituanis septuaginta arces ademit. De hac re vide *Herberstenium* Slauum oratorem apud Moschum Maximiliani Imperatoris. Eodem anno Lituani Tartaros ad Kleczko oppidum ingenti clade prosternunt & contrucidant. Laudatur in eo praelio virtus *Stanislai Kiska* Lituani, quem copiis rex praefecerat. Laudatur & dexteritas *Glincii* aliorumque. Sed & *Czarnicouii Sedziuoii* Palatini Posnaniensis animus & prudens ex tempore captum consilium praedicatur. Is enim Vilna accurrens cum trecentis ex aulico Regis comitatu hastatis, in primo agminum congressu e propinquo colle Tartaris se ostendit; cumque armis fulgentem frontem aciei suae latius diduxisset, ac tympanis atque tubis vehementius insonare iussisset, Lituanis quidem animum, hostibus vero terrorem non mediocriter auxit, cum longe maiorem, quam pro numero, speciem exercitus vtrisque subito ex loco opportuno monstrasset. Itaque statim Tartari territi terga dedere & Lituani alacres eos persequi non desierunt, donec omnes ad vnum cruenta clade fudissent. Quae victoria cum Regi iam animam agenti nunciaretur, sublatis in coelum manibus suspirans & collachrymans, tacitus, amisso iam vsu linguae, gratias agere Deo est visus, omnibusque circumstantibus manum porrigens ad superos commigrauit anno aetatis quadragesimo quinto Vilnae, vbi & sepultus quiescit. Quatuor annis & mensibus octo Poloniae regni sceptra tenuit. Caesa referuntur tunc Barbarorum viginti millia, totidem equi capti & praeda omnis excussa. Admodum autem industrie tunc Lituani reliquias exercitus Scythici deleuerunt. Nam non contenti post primam & secundam impressionem victoria, cooferebant se ad statiua hostium, quae *Kosz*, hoc est calathus, vocantur. Ibi taciti manentes opperiebantur, donec caeteri hostes, qui praedatum longe lateque excurrerant, casus suorum ignari, ad statiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Ita cunctos, qui post tertiam aut quartam diem turmatim reuertebantur, vt quique primi venerant, excipiebant & aggressos magna strage concidebant: ex qua qui euadebant, a militibus interficiebantur, quos *Glintius* in eum finem, quacumque suspicabatur Tartaros in fugam se coniecturos, antea disposuerat. Ita & castra repetentes, & fugae inde sese committentes, vtrique ad vnum occidione occisi sunt.

Alexander sub finem felicior Alberto. Contra Albertus ab initio felicior.

A. C. 1507.

CAPVT X.

Sigismundus.

Anno ab orbe condito 5469.
Anno Christi. 1507.

CVrato sumptuose funere *Alexandri*, *Sigismundus* frater eius Dux Glogouiensis, & Opauiensis Capitaneus generalis, Magnus Dux Lituaniae, Petrecouiae Rex Poloniae eligitur & Cracouiae ab *Andrea Rosa* Archiepiscopo Gnesnensi 24. Ianuarii coronatur. Sequenti vero die eques, coronam in capite gestans, in vrbem de more descendit & ibi iusiurandum a magistratu vrbis Cracouiensis, & claues vrbis accipit. Ad regium igitur munus & potestatem euectus, statim dedit operam diligenter, vt omnes ordines & magistratus regni ad officia eorum legitima reuocaret constitutaque bene Respub. hostes regni coërceret. Cum autem neruo belli Respub. Polona ob immodicas largitiones *Alexandri* nuper mortui regis destituta esset, *Sigismundo* hac de caosa valde solicito peropportune *Ioannes Bonerus* vir prudens & dines praesto fuit. Nam praeter id, quod pecuniae ex propria arca magnam vim ei contribuit ac numerauit, eas etiam ditiones & bona, quae erant hactenus alieno aere obstricta, vt liberari possent, effecit. Qua de re ex *Ludouico Iusto Decio* in vita Sigismundi, sic accipe: *Comitatum Stepusiensem ex manibus* Iohannis Iordan *duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Oswiciensem & Salinas Russia a* Paulo Nigro *Cracouiensi ciue quatuordecim millibus aureorum exemit. Proschouiam oppidum a* Georgii Lang *haeredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieschouiensem arcem e manibus* Stanislai Koscielecii *nouem millibus redemit. Item paulo post inter Cracouienses vrbis moenia, ad praefecturam pertinentia; praesertim molendina, custodiam pistrum, macella, & quaedam alia plus duodecim millibus redemit. Salinas Cracouienses censibus plurimum grauatas, iis, magna pecuniarum summa erogata, leuauit; quibus tunc, in initio regni* Iohanne Iordan *mortuo*, Andream de Koscielec *praefecit. Ilkusiensis plumbi Olboram a* Seuerino Bethmano *quinque florenorum millibus exemit. Praeterea Syradiam quinque millibus, Gostiniam duobus millibus, Miedzirzecz duobus millibus trecentis, Radouiam tribus millibus, Sochazouiam septem millibus, Piotrkouiam mille ducentis, Drohobicz quinque millibus, Rabstinensem arcem mille quingentis, Arcem Ritter mille, Lublinense teloneum mille quadringentis, Slobouiensem arcem quatuor millibus, Tucholam vndecim millibus, Sandz quatuor millibus, Iuno Wladislauiam quinque millibus, teloneum*

Prima cura Regum recens electorum.

Iohannis Boneri prudentia & diuitiae.

Bona regalia alieno aere obstricta liberantur.

A. C. 1507. *neum & pontale Thoruniense decem millibus florenorum, ex diuersorum manibus eruit. Atque hæc omnia in ipsis ferme regni initiis cum alijs multis regio ærario adiecit.* Interim Moschus, *Glincio* duce, qui *Zubrezinio* per idem tempus interfecto, ad eum transierat, exercitum in expeditionem contra nos educit. Cui *Sigismundus* copias suas, Duce *Firleio*, opponit. Moschicus exercitus, qui sexaginta millium fuisse certo affirmatur, potentiam *Sigismundi* & industriam ducis belli reformidans, illa nocte, quæ conflictum diremerat, nequicquam eos ex fuga retrahente *Glinscio* per syluas & paludes dilabitur. Sub idem tempus *Glinscius*, per *Georgium Rechemberg* equitem Germanum summæ tum authoritatis apud Regem, reconciliari cupit. Non abhorret *Sigismundus* a viro; imo nobilem quendam iuuenem Polonum *Trepkam* ad illum in Mosthouiam ablegat; qui vt commodius mandata Regis exequi posset, perfugam se simulauit. Sed, aduersante ei fortuna, a Moscho capitur & mox ad quæstionem abripitur ac torquetur. Laudatur in eo iuuene, quod arcanorum domini sui tam pertinax fuit custos, vt etiam grauissime tortus, sicuti Moschi in hoc excellunt, tamen mandatum perferendum sibi concreditum non reuelarit. Laudant Athenienses suam Leænam meretricem, quæ, cum tormentis adigeretur, vt consilia eorum proderet, qui contra *Hipparchum* tyrannum conspirauerant (nam amica fuit eorum) linguam dentibus ipsa sibi amputauit. At *Trepka* noster linguam integram habens, ingenita sibi virtute tacuit; ac maluit quæque extrema subire, quam aliquid contra decus nobilis Poloni committere.

Glincius.

Firleius dux belli contra Moschum.

Rechemberg.

Trepka vero alligatus & ad lentum ignem tostus secretum sibi commissum non pandit.

Leæna meretrix

1509. Moschorum magno Duce iam pulso, ac propemodum profligato, Valachus iterum cum Polonis in harenam descendit. Ad vrbem Leopolim is & magnam partem Russiæ penetrauerat, thesaurosque inde non exiguos exportauerat. Quem Poloni insecuti, cum assequi non possent (nam in profundis syluis se abdiderat) Dorochimam, Sczepanonice, Czarnovvczice, Botuszaniam, Chocymiamque ceperunt & Sochauiam grauiter oppugnarunt. Ita, vniuersa regione peruastata, ad suos spoliis onusti, gurai agmine reuertuntur. Interim, cum nostri Tyram seu Nestrum traiicere vellent, Valachi, nactos se rati eorum profligandi occasionem, e syluis ad pugnandum eosque fluminis transitu prohibendos instructi erumpunt. Cum quibus equitatus aulæ regiæ, qui in ea, vbi hostes erant, fluminis ripa remanserat, prælium acre commisit, transmissisque clam a tergo aliquot cohortibus Polonorum, omnem exercitum *Bogdani* Valachi fuderunt. Captiui fuerunt in eo prælio inter alios primores aliquot Palatini & multi equites; quinquaginta autem securi percussi; vt scilicet compensaretur mors mercatorum Polonicorum, quos *Stephanus* pater istius captos Trebovvliæ, in oppido Podharce concidi iusserat. Triginta porro captiui insignes Leopolim deducti sunt, in his *Logophetus* minor, id est Procancellarius, quem *Golofetum* nostri corrupte vocant.

Bellum Valachicum.

Logophetus Valachiæ.

1511. Lubecenses Gedanensium portum inuadentes, multa damna inferunt, æs, cuprumque (quod vocant) Phorarorum inde abripientes. Per idem tempus *Laskovvskus* generosus Sarmata a Turcarum Imperatore legatione obit. Quod exemplum est veteris instituti illorum principum. Legationes enim transfugis libentius, quam suis, mandant. *Vitus de Fuerst* legatus Imperatoris *Maximiliani Pisonem* Oratorem summi Pontificis in senatu sede & loco priore deturbat. Interrogatus quid ita? respondet & demonstrare conatur, in rebus politicis potiorem locum deberi Imperatori, quam Pontifici. Hæc autem promanabant ex veteri dissidio inter *Henricos Fridericos*que & Pontifices de Cæsarchia (vt ita loquar) & Hierarchia, vtra alteri præferenda sit.

Laskowski Turcicus legatus.

1512. Cum *Sigismundus* iam expertus esset arma Moschorum & Valachorum, tertio Scythæ contra eum arma mouent, quibus *Constantinum Ostrouicium* cum Lituanicis copiis, & *Nicolaum Camenecium* cum Polonicis ad Visnoueciam opponit. Sed antequam vidissent hostem, concertatio quædam nobilis de principatu loci inter vtrosque oborta fuit. *Constantinus* enim dextrum cornu sibi deposcebat, eumque honorem sibi deberi contendebat, quod longo vsu hostium copiæ sibi suisque optime cognitæ essent, contra vero *Nicolao* & suis incognitæ; itaque verendum esse, ne infuetis militibus pugnæ mala sacientibus initia, aliquid triste consequatur. Contra Poloni, eorum auspiciis rem geri clamabant; neque ex vsu fore tam exiguum exercitum in multas cohortes diuidere. Consultius igitur esse, vt adæquatis honoribus & viribus iunctis, tanquam vnius corporis vniusque Reipub. membra, quam Deus dare vellet fortunam expectare, de eaque masculo animo, viribus cum hoste contendere. Interim dum in hanc & in illam partem commutantur sermones, anteambulones hostem iam prope adesse renunciant. Itaque, altercatione posthabita, raptim acies ad hunc modum instruuntur. *Constantinus* cum Lituanis dextrum latus occupat, quod Poloni antea aliquoties ob arcuum commodiorem vsum eis sponte concedebant, (nam vsu compertum est maiore dexteritate dextram tenentes e pharetra iacula depromere & eiaculari) Polonis autem mercenariis sinistrum cornu tutandum cessit. Acies media ex no-

Descriptio prælii cum Tartaris ad Visnoueciam, cuius pictura cernitur Cracouiæ apud Franciscanos.

Altercatio, vtra pars dextrum cornu tenere debeat.

A. C. 1507. nobilibus patriciis, ac veteranis confecta fuit, ita vt isti in medio, illi vero cum mercenariorum aliquot cohortibus velnti antemurale A coram eis constiterint. *Constantinus*, vbi animaduertit, media acie instructa, honori suo Polonos prudenter cauisse, copias suas aliquot parasangis seorsim à Polonicis aciebus, ad colles quosdam abducit. Interea præter spem hostes, acie directa, agminatim suo more tripudiantes, in *Constantini* aciem statim irrumpunt; vt ita repentina audacia maiorem ei terrorem incuterent. Susceptum est vtrinque magna spe victoriæ certamen. Iamque magna ex parte mixtæ erant cohortes Lituanorum cum Barbaris, cum *Constantinus* paulatim retulisse pedem dicitur; vt ita ipsum suis sequentibus, procellam Tartarorum, quæ ei imminebat, in Polonicas copias induceret. At vix Polonicas acies attigerat, ecce clamor à tergo coortus, significans, Lituanos Barbarorum insultus, atqua pertinacem pugnam, telorumque ingentem vim amplius ferre non posse. B Perculsusque *Constantinus*, cum suorum fugam videret, Polonos, vt subueniant quam primum, hortatur. Hæc ferè ad verbum ex *Iusto Decio* retuli. Scio alios tradere, quod *Constantinus* consulto secesserit, vt hac ratione hostem pugnandi auidum post se eliceret; ac ita dum ipsum longa acie hostes vrgerent, latera eorum hastatorum nostrorum cuspidibus obiiceret. Sed *Iustus* illius seculi scriptor, contrarium tradit. Præfectus itaque Polonicarum copiarum videns Lituanos à fortuna mulctatos, *Sampolenskio* & *Bernardo Pothocio* strennis militibus negotium dat, vt actutum subsidia laturi accurrant. *Constantinus* etiam suos fugientes sistit. Itaque redintegratis viribus, pugna atrox committitur. Mutata fortuna, qui paulo ante fugere cœperant, intrepidis animis hostem fugere cogunt. C Interea Tartari, laborantibus suis, omnes, paucis exceptis, qui custodiendis captiuis relicti erant, ad ferendam opem accurrunt. Polonorum quatuor cohortes in eos immissæ ita iam se insinuauerant, vt vndique circumseptæ, in mediis aciebus non apparerent. Submissæ deinde aliæ post alias continuatis vicibus; quæ tamen hiatum illum in summo ardore conflictus explere non poterant. Rediit ergo res ad illam mediam aciem; atque ita vniuersus exercitus vtrinque pugnare cœpit. Dum autem pertinaciter inter vtrosque certatur, vna ex nostris cohortibus, inter consertissimos hostes penetrando, à primis peruasit vsque ad nouissimos, vbi captiui nostri præsidio Tartarorum tenebantur. Quibus conspectis, statim vincula manibus paucorum demunt: hi A. C. 1507. soluti, alios quoque soluunt ac liberant; atque ita, sublatis manibus in cœlum, ope diuina implorata, arreptis securibus, verutis, & quæ casus offerebat, mox ex captiuis milites fiunt & perrumpentes acies hostium, secant, confodiunt, laniant. Itaque Tartari animaduerso infortunio suo, viribusque & consilio destituti, terga vertunt, & quo quemq; casus ferebat, eo per campos diffugiunt; fugientes nostri persequuntur, sternunt ac conficiunt. Gloriosa hæc victoria fuit & incruenta. Nam, cum ex hostibus viginti quatuor millia ceciderint, ex nostris vix centum perierunt. Hoc prælium penicillo adumbratum habes Cracouiæ in Peristylio monasterii Diui Francisci. Lateranense concilium celebratur, ad quod *Iohannes à Lasko* Archiepiscopus & *Stanulaus Ostrorog* Calissiensis mittitur. Extat tertio tomo conciliorum Regis *Sigismundi* edictum, quod vna secum isti in concilii consessum attulerunt. In hoc concilio pragmatica sanctio olim in concilio Basiliensi sancita abrogatur damnaturque. Iam enim plerique reges & principes à Pontificiis decretis ad concilium generale prouocare assueuerant. Ideo & *Cazimirus tertius* Rex Poloniæ exortis quibusdam inter ipsum & Pontificem controuersiis, conquerentibusque subditis eius de iniuriis, quibus supra modum grauabantur à iurisdictione Papali & decretis eius, iussit & edixit, vt ad concilium generale omnino prouocarent. Sed & Academia Cracouiensis Basiliensi concilio tunc adhærens, necessario hanc ipsam sanctionem pragmaticam approbauerat. Timens igitur *Leo decimus* * Papa, ne ratione hac autoritas pontificia collaberetur & de singulis cum singulis in concilio tantus monarcha litigare causamque dicere cogeretur, hanc sanctionem pragmaticam, quæ pontifices censuræ concilii subiiciebat, hoc conuocato concilio, abrogari & condemnari curat. Itaque in hoc concilio *Martinus* quoque *Luterus* condemnatur, propterea quod & ipse ab initio cum suis accusatus & comparere iussus, eodem modo ad concilium prouocauit generale. Commemoratur hic, quod, cum *Ioannes à Lasko* Archiepiscopus Romam proficiscens Venetias diuertisset, orandique in Senatu facultate ei data, multa de meritis gentis Polonæ erga Rempubl. Christianam in sua oratione disseruisset, Dux Venetorum *Lauredanus* exceperit: *Nostri quoque*, inquiens, *terra marique multa bella gerunt.* Cui *Lascus*: *Longe*, inquit, *Serenissime Princeps, dissimile Venetis*

ac

* *Ipse Auctor in fine erratorum prioris editionis hæc addiderat: Pro* Leo decimus, *legendum est* Iulius secundus. *Quanquam sciendum est, sub Leone decimo reuera Pragmaticam Sanctionem Basiliensis Concilii abrogatam fuisse.*

A.C. 1507. *ac Polonus belli studium hactenus fuit, dum alteri pro gloria, pro rerum suarum amplitudine & plerumque pro ipsius dominatus atque imperii amplificatione, bella ipsi non pauca aliis sua sponte intulerunt. Alteri vero, multo suorum sanguine, pro Republ. Christiana Barbarorum eruptiones sustinent & tanquam muro obiecto, sistunt ac cohibent, ne transcensis ab his ipsorum finibus, intima Christianorum in periculum deueniant.* Quibus addere potuisset, Polonos varias terras centum milliaria nostratia in longitudinem & latitudinem patentes, quas Prussi, Iazyges, Lituani veteres, & Samogitæ colunt, ad fidem Christianam & veri Dei agnitionem armis compulisse. Quare, sicuti alii ob similes causas Christianissimi, alii vero Catholici, sic ipsi (si ita loqui licet) Dei colentissimi vel potius Apostolici merito dossunt vocari; & locum omnium dignissimũ in quouis Hierarchico consessu eorum rex tenere aut debet aut certe potest. Nam sicuti Apostolus *Paulus* plus se aliis laborasse iure gloriatur, ita hoc ipsum de illis haud iniuria prædicare licet.

Ducis Zatoriensis mors. 1513. *Helena Alexandri* Regis vidua moritur & *Ianusius* Zatoriensis Dux dum *Myskouium* virum militari disciplina insignem, vt *Iustus* refert, variis iniuriis afficit, ab eo, dum venationi vacat, interficitur. Occasio dissidii inter eos fuit riuus aquæ admodum paruus, vt ipse vidi, quem Dux arbitratu suo auertebat.

Pugna ad Orsam cum Moschis. 1514. *Sigismundus*, cum accepisset triste nuncium, Sindensko arcem nominatissimam in finibus Lituaniæ dolo & astu *Glinscii* a Moschis captam, exercitum triginta quinque millium contra *Basilium* Moschorum Ducem mittit, & Lituanis quidem *Constantinum Ostrouium*, virum illa ætate peritia artis militaris cunctorum existimationem sua fama obscurantem, præficit, Polonis vero *Swiercz-uium* celsitudine animi nemini secundum. *Ostrouius Dux Constantinus.* Insigniores ex patriciis Polonis in hoc exercitu commemorantur *Trecinius, Pilecius, Zboronius, Myskonius* & *Kmita*. Moschi, iam superato Borysthene, ad nostros contendunt; sed deinde data opera retrocedunt, vt nostros ob fugæ speciem, quam ipsi præ se tulerant, exultantes, ad iniquiorem illis locum secum pertraherent. Iam enim inter proficiscendum locum certamini peridoneum, vt eis tum videbatur, ex sententia cunctorum delegerant. Itaque ad eum, qui trans Borysthenem erat, remeantes, in vlteriore ripa nostros opperiebantur. Poloni cum Lituanis, vbi ad Borysthenis fluenta peruenissent, difficultate transeundi obiecta, pollicentur, se Moschorum voto parituros copiamque pugnandi daturos, modo patiantur ipsos flumen traiicere. Moschis perplexe ea in re agentibus respondentibusque, Poloni subitario opere flumen ponte insternunt, peditatumque per eum transire iubent; ipsi eum tota equitatu, summa alacritate, in Borysthenis profluentem sese coniiciunt; feliciterque, non nisi vno milite amisso, traiiciunt. Borysthenes flumen est, quod cum Rheno & Danubio confertur, sub arce tamen Orsensi, vbi eum superarunt, angustior paulo esse videtur. Nunciabatur interea *Iohanni Celadino* summo copiarum Moschi præfecto, iam partem exercitus regii flumen traiecisse; suadebantque, vt eam partem inuaderet, quæ tranauerat. At ille barbarico fastu plenus: *Si*, inquit, *hanc exercitus partem profligauerimus, cum reliquis quid tandem faciemus?* Erenim suis viribus tantopere fidebat, vt per iocum dictitaret, se non tam pugnando, quam flagris abigendo, de nostris victoriam relaturum. Semel autem victoria adepta, totam Lituaniam se occupaturum animo iam conceperat. Vbi nostri aliquo modo post tranatum in aurora Borysthenem sese recollegerunt & madorem nimium ex aquis contractum desiccarunt, ad tertiam diei horam acie instructa in medium prodeunt, tanta alacritate & tam excelso animo, ac si partam iam manibus tenerent victoriam. Itaque tubarum clangor, equorum hinnitus, militum animosus eooritur clamor, manus deinde conseruntur. Lituani, vbi primam impressionem fecissent, de industria paulisper cedunt ad locum vbi tormenta collata erant, quæ in Moschos insequentes magno fragore & reboatu displosa sunt. Interim rursus Lituanici equites in hostes irruentes, ad extremos penetrant & cum illis conserunt manus, quos in insidiis in valle quadam a Moschis collocatos, vt a tergo nostros adorirentur, nouerant. Moschi, qui in prima acie stabant, cum detectas viderent suas insidias, inexpectato genere pugnæ conterriti, libenter terga vertissent; sed media acie vndique septi, qua euaderent, cernere non poterant. Vbi tamen, mucrone lateri adacto, multi passim sternerentur, reliqui quoquo versus dilabuntur. Excepit media acies prælium pati infortunio. Nam ecce interim clamor nostrorum à postremis aciebus oritur & peruadit vsque ad Moschos, quo significabatur hostem fugere. Quare iamdudum ad fugam parati, paratiores, ea voce audita, redduntur cunctique fuga salutem sibi quærere conantur. Sed frustra. Nam Poloni & Lituani effusis copiis illos insecuti, passim eos cædunt, sternunt & contrucidant: reliqui aquis obiecti cuiusdam fluminis, cui *Cropirna* est nomen quodque Orsam & Dubrowam interlabitur, ita in ipsa fuga absorbentur, vt demersi eursum fluminis impedirent. Tanta autem strages spacio quatuor milliarium est edita, vt, tanquam manipuli in messe, per campos vbique prostrati & yngulis fer-

A. C. 1507. ferratis equorum protriti iacerent. Magno consensu ab omnibus traditur historicis & ab ipso *Sigismundo Erberstemo* denique idem comprobatum fuit, vniuersum Moschorum exercitum tunc constitisse octoginta millibus equitum. Solus *Iouius* à *Demetrio* oratore Moscho corruptus & deceptus, hac in parte eleuans Moschicæ stragis magnitudinem, quadraginta millium tantum mentionem facit. Sed eius sententiam puto a nobis optime confutatam esse in libello Campiductoriæ. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti & consiliarii; hique ad Regem missi. *Iohannes Celadin* supremus Dux exercitus cum duobus præcipuis viris Vilnæ in compedibus ferreis est detentus. Ex Polonis & Lituanis tantum trecenti desiderati sunt; & ab eo tempore Moschorum Dux campestre prælium non audet cum Rege Polonorum committere. Nostri, castris opulentis direptis, domum redeunt captiuisque Moschis omnes vrbes, oppida & angulos villarum replent: vt ad extremum victum talibus mancipiis suppeditare eos tæderet.

Paulo vberiq hac à D. Stricomio narrantur: ex illo igitur reliqua disces.

Vnum adhuc, quod in eo bello accidit & miraculi instar refertur à *Sigismundo Erberstemo*, præterire non possum. Dicit se militem, *Perstinski* vocatum, in reditu ex Moschouia vidisse ad mensam *Szidlonecii* sedentem, de quo id, quod mox audies, & *Szidlouecius*, & alii complures, qui id viderant, comprobabant. Nimirum, eum ab equo tabie correpto in medium flumen Borysthenis abreptus excussusque esset & diu non comparuisset, ac plane pro perdito & deplorato haberetur (fuit enim armatus cruretenus) subito ex aquis in ripam egressum esse, tribus fere hominum millibus id inspectantibus. Qui interrogatus ab *Erbersteino* ad eandem mensam, vt dictum est, cum eo accumbente, quomodo meminisset quid secum ageretur, cum in ipso alueo fluminis lateret. Dixit, se, postquam equo excussus in flumen fuisset, ter elatum esse supra aquas; atque ibi sibi venisse in mentem, quod ante dici audiuisset: pro perdito habendum esse eum, cui non succurritur cum tertio emergit. Itaque se oculos aperuisse, atque alteram manum sustulisse, ceu signo dato, vt ei subueniretur, hacque ratione progressum enatasse. Addebatque se bis plurimam ex flumine aquam hausisse, & tamen diuinitus conseruatum esse.

Militis Perstinski casus. Videntur hac priore bello cum iisdem Moschis accidisse. Rex enim dicitur spectator fuisse, cum Perstinius enataret. Atqui hoc posteriore bello Rex non adfuit.

1515. Mense Iulio *Sigismundus* Poloniæ & *Wladislaus* Hungariæ Bohemiæque rex, fratres germani cum *Maximiliano* Imperatore Viennæ in Austria conueniunt; insigni plane ac splendido apparatu; auro siquidem & gemmis stragulaque veste certatum quodammodo est inter hos reges. Sed *Sigismundum* apud Italos, Germanos, Hungaros, cunctisque Christianos, qui aderant, spectabilem supra modum victoria Orsensis nuper de Moscho parta reddebat. Ita vt, quacunque veheretur equo, cunctorum oculos in se converteret. Ibi etiam constitutæ sunt nuptiæ inter ipsum *Sigismundum* & *Bonam Iohannis Galeatii* quondam Ducis Mediolanensis filiam. Hunc conuentum nostri Prisporeensem vocant, eo quod Posonii primum fratres conuenerant, cumque eis *Ludouicus Wladislai* filius.

Sigismundus primum, paulo post *Wladislaus*, & post *Maximilianus* Cæsar, suis quisque comitatus, ad pyrum quandam arborem in campo accessere. Missi sunt aliqui hinc inde legati, simulatque in ipsa planicie omnes fuere, antequam mutuo congrederentur. Igitur, magna fide, vtrinque pacatis animis, Cæsar ad Reges fratres lectica vectus substitit. Ibi *Ludouicus Wladislai* filius primo loco Cæsarem, vti patrem ac dominum, salutauit. Secundo loco *Anna* eius soror eundem salutatum accessit. *Wladislaus* inde tertio loco ad ipsum verba fecit. Postremo Cæsar *Sigismundum* humanissime excepit. Ferturque hæc verba tum protulisse: *Hæc est dies, quam fecit Dominus. Lætemur & exultemus in ea.* Ad hæc *Sigismundus* latine (vt singularis erat eruditionis) respondisse perhibetur: *Serenissime Cæsar, vtinam hic conuentus noster sit felix ac faustus nobis, subditis nostris & toti Reipublicæ Christianæ.* Expleto salutandi munere, interuallo perbreui facto, alii, qui aderant, illustrissimi cuiusque nationis Principes Cæsaris & regum dextras amplexi sunt. Mirum est autem, quantopere *Maximilianus* regibus fratribus & alterius filio credebat sese, atque in medio eorum magna cum fiducia versabatur. Laudatur hic Mathematicorum Academiæ Cracouiensis solertia, quod videlicet vere prædixerint horam, diem & successum congressus tantorum regum.

Modus & ordo, quo se inuicem hi reges exceperunt.

1516. Tartarorum incursio in Podoliam, quos *Martinus Camenicius* cum paucis copiis ad Trebowlium feliciter pugnando superat. & alio in loco quingentos eorum equites ad vnum occidione occidit. Sed ante initum prælium more suo Tartari immanissime captiuos iuuenes & puellas trucidant.

1517. Mense Februario quatuor scelerati viri, & quidem sacerdotes, qui Cracouiæ *Albertum Fontinum* prouincialem minoritarum occiderant, permittente summo Pontifice, sui sceleris dant poenas. Duo ex his sacris de more prius exuti atque exaurotati capite truncantur, quorum alter concionator erat. Reliqui perpetuis carceribus addicti.

1518. *Sigismundo* Regi Ducis Mediolanensis filia *Bona* sponsa Cracouiam adducitur. Cui cuncta Polonia cum splendido apparatu obuiam procedit. Fiunt nuptiæ & coronatur *Bona*.

1520.

A. C. 1507.

1520. Eadem filium *Sigismundum Augustum* parit.

1523. *Iacobus Vinckelblochius* Gedanensium concionator seditionis accusatur. Cuius rei gratia Rex Gedanum petit; vbi supplicio afficiuntur multi.

1525. *Albertus* Marchio Brandeburgensis Magister generalis ordini Teutonici Cruciferorum, post plurima bella & dissidia, quæ illi cum Poloniæ regno intercesserant, tandem *Sigismundo* reconciliatus cum eo in gratiam redit ab ipsoque primus Dux Prussiæ creatur & abiecto habitu rituali Cruciferorum filiam Friderici Regis Daniæ vxorem ducit. Suspectum hæc res reddidit Regem summo Pontifici, quod abrogato videlicet in homine ab ecclesia Romana dissentiente monachatu antiqui sodalicii Cruciferici, cum eo ita benigne egisset. Ideo *Iusto Decio* mandatum a Rege fuit, vt ipsum ea de re apud Pontificem excusaret atque purgaret. Extant literæ *Iusti* ad Regem, quibus docet, quo successu hoc negotium Romæ gesserit. Cæterum reuera nescio, an vlli ex Principibus Germaniæ qui eam susceperunt, Lutheri doctrina tantopere vtilis fuerit, quantopere regi Poloniæ *Sigismundo* fuit, qui eam est abominatus. Nam si ordo ille monasticus Cruciferorum in Prussia perdurasset, potuissent adhuc, vt pili in barba abrasa, iterum atque iterum illa bella funesta & diuturna renasci. At vbi ducalis Prussia Augustanam confessionem amplexa est, & propterea Dux eorum, exuta veste Crucifericа, vxorem duxit, iam bella illa & semina bellorum a radicibus imis abscissa funditus enouerunt atque extincta sunt.

1516. *Ludouicus* Hungariæ Rex, seposito consilio *Sigismundi* amantissimi ac prudentissimi patrui & ferociorum quorundam consiliis abreptus, bellum contra Turcorum Imperatorem *Solymanum* mouit, quo se & Hungariam propugnaculum non postremum Christianorum perdidit. Miserat *Ludouicus* ante expeditionem istam ad *Sigismundum Trepkam* nobilem Polonum, rogatum, vt ipsum visendi sibi facultas daretur, quo cum eo de ratione suscepti belli contra Turcam conferre posset. Sed *Sigismundus* Prutenica expeditione occupatus, ei hac in re morem gerere non potuit. Discedens igitur *Trepka*, veluti fatidico spiritu instinctus: *Iam ergo*, inquit, *o Rex, fratris tui filium nunquam videbis, nec legationem ab eo audies.* Et ita accidit. Nam paulo post nunciatum est, *Ludouicum* Regem atque vna cum eo ipsum *Trepkam* armis Turcicis in pugna Muchacnuiensi cecidisse. Credunt autem plerique *Sigismundum* offensum fuisse, quod ei *Ludouicus* ab initio dissuadenti hoc bellum non obtemperasset. Eodem anno Duces Mazouiæ *Stanislaus* & *Iohannes* immatura ætate decedunt, sicque ducatus Mazouiæ Poloniæ regno plene cessit.

A. C. 1507.

1530. *Sigismundus Augustus Sigismundi* filius Rex Poloniæ eligitur ac coronatur, ac deinde vna cum patre 18. annos regnat.

1531. Bellum cum Valachis, quod nostri Oberstinense vocant, cuius occasio hæc fuit: *Petrus* Palatinus Valachiæ infestis armis in Pokuiam irruit coloniamque Sniatinum & vicina quæque cædibus & incendiis replet; contra quem *Sigismundus* exercitum, duce *Iohanne Tarnouio*, mittit. Posuerat is castra ad Oberstinum pagum loco natura munitissimo, *Petrus* autem colles editiores occupauerat; vnde sese visendum præbuit nostris. Habuit autem numerosum exercitum, id est militum ad quinquaginta millia. Nam Turcos & Hungaros quosdam sibi adiunxerat. Instructio aciei exercitus Polonorum singularis plane fuit & artificiosissima, ingenio atque industria *Tarnouii* excogitata, cuius descriptionem & typum in lib. nostro Campiductoriæ expressum habes. Præcipua tamen causa nostris victoriæ fuit illud, quod non ab ea parte, qua sperabant Valachi, pugnæ copiam prudentissimus noster campiductor dedit. Sperabant illi, vt plerumque solet, a fronte concursuras acies; & iam, patefacta in latum castrorum porta, in armis refulgentes stabant, prætensis hastis, & gladiis strictis, tanquam iam prælium inituri. Verum, ne quis pedem ferre extra castra auderet, antequam dux copiarum iuberet, grauissime interminatum fuerat. Igitur Valachus cunctatione Poloni in prælio ineundo animaduersa, ratus metu id nostrorum fieri, castra eorum per auersam portam adoriri decreuit. Qua in sententia susceptoque consilio vt eum nostri confirmarent, iubet *Tarnouius* cohortes, quæ in extrema acie, quam vallatem vocant, stabant, in eum expedire arma & vires experiri. Prodeunt *Balicius*, *Matthias Wlodecus*, *Sienanius* & alii. Pugnant vtrinque acriter; isti confisi virtuti, illi multitudini. At vbi Valachi primos conatus suos, qui fortiores esse solent, in illam partem contulissent & ita latera sua anteriori portæ phalangum suarum obuertissent, nostri nacta occasione, exoneratis machinis bellicis, destinatis ictibus ita eorum latera petunt, vt etiam ipsa bombardarum maiorum orificia & rotas, quas secum trahebant, attingerent ac perfringerent. Itaque exorta in medio eorum maxima conturbatione, cohortes illæ firmissimæ, quæ a fronte sese illis ab initio opposuerant, in eos medios iam insiliunt iamque eorum vmbilicos petunt. Ita & a fronte, & a tergo excitata pugna, atque in medio lateribus reuulsis, trepidare & in metu versari cœperunt Valachi stratagematis nostrorum artificium admirantes. Ita vndique magis ac magis in nostris inualescente fu-

A. C. 1507. furore bellico, plane turbantur hostes, sternuntur atque in fugam vertuntur. Cumque iam, solutis ordinibos, nec caput nec cauda exercitus eorum amplius agnosceretur, a nostris passim contrucidantur. Ipse Palatinus vulneratus vix euasit. De Logopheto & numero cæsorum Valachorum Turcorumque, deque captiuis ac triumpho, quo fuit exceptus *Tarnouius*, apud alios luculenter scriptom reperies.

1546. *Martinus Lutherus* moritur. Cuius mortem statim consequutum est bellum *Caroli V.* cum principibus Germaniæ. Sed non est mei instituti exterorum res gestas conscribere. Post illud bellum rediens *Albertus* Dux in Prussiam per Poloniam & transiens Posnania, secum accepit viros doctos Euangelicos: *Martinum Glossam* Magistrum studii Cracouiensis, *Ioannem Seclucianum*, & *Samuelem* monachum Dominicanum. Isti Regiomonti commerati, libellos complures lingua Polona per Poloniam de religione sparserunt. Et hæc fuit origo ecclesiarum reformatarum in Polonia.

1548. *Sigismundus primus* Rex Poloniæ iam vitæ & gloriæ satur, non dico moritor, sed ad beatiorem vitam, regnumque melius, imperio Poloniæ pacatissimo relicto, ipso die Paschæ hinc lætus migrat. Vixit 81. annos regnauit fere quadraginta duos. Moriturus admonuit grauiter circumstantes, qualiter se gerere deberent in gubernanda Repub. Sed *Sigismundum* Augustum filium potissimum quomodo allocutus sit, placet adiicere. *Tibi quidem, mi fili*, inquit, *deinceps mater & sorores & maxime Respub. cura esse debebunt. In te spes omnes omnium sita sunt, quas frustrari te æquum non est. Nonnihil quidem nobis debet Polonia: sed nos illi multo plus. Quippe qua nos maioresque nostros posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus & fortasse etiam potentioribus, sibi reges assumpsit & summa fide, studio, obsequioque coluit. Te autem, quemadmodum ipse nosti, adhuc puerulum regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem & dignitatem vicissim te voluntatem tuam, studia & conatus omnes adiungere inprimis æquum est. Id vero ita demum recte facies, si omnibus te æquabilem, familiarem vero non nisi grauissimis & sapientissimis quibusque præbueris: si nullius ius & innocentiam neque gratia, neque odio cuiusquam opprimi sines.* Hæc vbi effatus esset, cunctis plorantibus, animam expirat: sepeliturque in delubro Basilicæ Cracouiensis, quod vocant regium sacellum. Quis & quantus fuerit hic, ex epitaphio monumento eius inciso cuiuis cognoscere licet. Id autem tale est: DIVVS SIGISMVNDVS IAGELLONIVS POLONIÆ REX, ET LITHVANIÆ DVX MAGNVS, SCYTHICVS, VALACHICVS, MOSCHOVITICVS, PRVSSICVS VI- A CTOR AC TRIVMPHATOR, PATER PATRIÆ IN HOC MONVMENTVM A SE MAGNIFICENTISSIME ERECTVM ILLATVS REQVIESCIT. A. C. 1507.

CAPVT XI.

Sigismundus Augustus.

Anno ab orbe condito 5510.
Anno a nato Christo. 1548.

Sigismundus *Augustus* porrectum a Diuo patre sceptrum regium accipit, vel potius olim datum secumque communicatum solus tenet. Cumque togata prudentia maxime excelleret, sapientissime, quoad vixit, regnum administrauit. In matrimo- A. C. 1548.
B niis tamen oon fuit felix. Nam *Elizabeta Ferdinandi* Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis filia, quam duxerat, nolla prole relicta, sequenti anno qui fuit 1545. mortua est. *Barbaram* deinde Lituanam, ex stirpe *Radziuilorum*, quæ primum *Garlardo* nupserat, in matrimonio habuit. Sed & hæc non diu superstes fuit. Eam autem inuita regina *Bona* matre & proceribus aduersantibus duxerat. Mortua Vilnæ in ecclesia D. *Stanislai* honorifice tumulatur. Tertio vt, si fieri posset, prolem haberet & amicitiam cum Ferdinando redintegraret, aliam filiam eius *Catharinam*, quam *Franciscus* Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam sororem *Elizabetæ* in matrimo-
C nium sibi consociat. Nuptiæ anno Domini 1553. Cracouiæ cum magna omnium ordinum hilaritate & applausu celebrantur. Sed tandem, cum nulla spes ex ea suscipiendæ prolis superesset *Maximiliano* fratri Romanorum Imperatori in Germaniam eam honorifice remisit. Non ita multo post, quam eam duxerat, Regina *Bona* eius mater in Italiam, aduersante Senatu, discessit, non sine magno mœrore filii & filiarum eius. Ita enim ei valedicere videbantur & complexu eius lachrymabundi hærebant, ac si eam postea nunquam visuri essent. Affirmabat quidem illa & sancte promittebat, curata valetudine, se reuersuram; sed paulo post in Italia est mortua, thesauris magnis relictis,
D quos postea magna cum difficultate a *Philippo* Hispaniarum Rege vindicabant successores. Discessura mater annulum filio donauerat, cum gemma admodum pretiosa, quæ stella vocabatur.

1552. Gedanum Rex *Augustus* splendido comitatu & pomposo apparatu proficiscitur, quo etiam Dux Prussiæ *Albertus* Marchio Brandeburgensis venit. Venerunt & proceres Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lituaniæ: inter quos *Iohannes* Comes de *Tarnow* Castellanus Cracouiensis, *Iohannes Kmita* Palatinus

A. C. 1548. nus Cracouienſis, *Nicolaus Radiuuius* Dux in Olika Palatinus Vilnenſis, & alii complures. Habitæ ſunt deinde deliberationes de A rebus Pruthenicis & ipſius Reipub. Gedanenſis meliore adminiſtrationis forma & forſan Liuonici belli, quod poſtea ſubſecutum eſt, ibi quædam probuleumata facta ſunt. Magnifice Rex *Auguſtus*, vt rarus hoſpes, dominus & hæres, habitus eſt Gedanenſibus; nec abſque muneribus ampliſſimis ipſe & eius ſenatus dimiſſus fuit. Tandem abunde honoratus in Lituaniam abiit per Regium montem; vbi ſimiliter cum ſumma alacritate ab *Alberto* duce Pruſſiæ ſene venerando honorificentiſſime exceptus, & tractatus eſt. Periculum tamen vitæ magnum tum Rex adiit. Nam, cum more Germanico magno bombardarum reboatu ſalutaretur, caſu quodam, aut ignoran- B tia artificis, cum ignitam pilam rubus morrarii euomiſſet, ea fere ipſum attigiſſet, niſi, DEO ſic prouidente, equus illius ex loco ſuo opportune paululum deceſſiſſet; armigero tamen eius *Viſnouecio*, qui eum pone ſequebatur, caput pila volans abſterſit. In gubernatione Reipub. hic rex mira dexteritate vſus eſt, cuius rei multa documenta produci poſſent, idque inprimis, quod ipſo regnante rarus fuit ex principibus Chriſtianis, regibus & Monarchis, qui fluctuante mundo ob controuerſiam in negotio religionis Chriſtianæ aliquod naufragium non ſit paſſus. *Carolus* ipſe *quintus* Imperator prudentiſſimus fuit & tamen in C Germania & Hiſpania multum vidit effuſum ſanguinis Chriſtiani, ſi non ipſo imperante tamen certe conniuente. Sic in Anglia quot quantæque perſecutiones, in Galliis item quot quantæque laniena & bella parricidialia extiterunt! Hoc incommodum nec *Ferdinandus Caroli* frater euitare potuit, quin in Bohemia & Auſtria eius rei triſtiſſima aliquot exempla ipſe ediderit. Solus *Sigiſmundus Auguſtus* inter Chriſtianos Principes ea in re palmam meruit. Nam, cum totus fere orbis Chriſtianus, vt dictum eſt, furenter nomine religionis quateretur, ille tamen Poloniam & Lituaniam ſanguine ciuium fœdari non eſt paſſus. Minabatur ille interdum, a legatis Pontificis exagitatus; ſed tamen interea inter D alia Ducem Pruſſiæ & vrbes eius prouinciæ ex præſcripto confeſſionis eorum viuere paſſus eſt. Quin & Polonis ſuis a Romana eccleſia deficientibus ea in re moleſtus non fuit & non modo confeſſionem fidei ab eis exhibitam amanter manibus ſuis ſuſcepit; ſed etiam concionatores eorum interdum audiuit & in aula ſeruauit. Ex quibus fuere *Ioannes* quidam, *Coſminius* & *Laurentius Praſnicius*. Et profeſſus quidem eſt ille, ſe Romanæ Eccleſiæ obſequentem eſſe; tamen incentores ſacrorum bellorum & præſertim concionatores aſperius

claſſicum canentes ciuiliaque bella cientes pe- A. C. 1548 ius cane & angue odio habuit eoſque ſæpe ſeuerius increpauit. Meminerat enim prudentiſſimus princeps maiorum ſuorum mores & inſtituta, qui malebant ſemper cum Tartaris experiri aleam cruentiſſimi belli, quam communem parentem patriam vndique a ferociſſimis Barbaris per circuitum ſeptam, ciuilibus & parricidialibus bellis implicare. Hic etiam Princeps duas res maximas in Repub. effecit id eſt Poloniæ & Lituaniæ vnionem & legum executionem: quæ ita impoſſibilia ad præſtandum cunctis in Polonia maioribus noſtris videbantur, vt etiam multi ſenatores prudentiſſimi rerumq; peritiſſimi ſæpius dictitarent; eum vnio Poloniæ Lituaniæque & executio legum fiet, permiſſuros ſe, vt ſibi laqueus collo iniiciatur.

1563. Warſouiæ comitia indicuntur, in quibus poſt multas deliberationes priuilegia ea de re antiqua & potiſſimum Alexandri regis explicantur & diligentiſſime declarantur.

1569. Lublini vnio illa Magni ducatus Lituaniæ cum regno Poloniæ executioni demandatur. Reclamabant quidem huic rei quidam ex proceribus Lituaniæ, vtque præſentia ſua id non confirmarent, valedicentes Regi diſceſſerant. Sed abſentia illorum non obſtante Rex in conſcientiæ foro non fore prius ſe liberum dixit, niſi ea, quæ maiores ſui ſolenniter promiſerant iureque iurando confirmauerant, reipſa præſtitiſſet. Itaque ſempiterna memoria digniſſimus princeps antiquæ poſtulationi & pactioni ſatisfaciens quaſdam Lituanorum prouincias, ad Poloniam ſpectantes, a *Caſimiro Iagellonis* filio aliisque principibus aululis, regno Poloniæ adiunxit, vniuit, atque, vt ſic vſitate loquuntur, incorporauit.

1568. Comitia fiunt magno omnium ordinum concurſu, vbi alterum adynaton, ſeu impoſſibile iudicatum & incredibile idem *Auguſtus* perfecit; executionem nimirum legum & maxime earum, quæ de occupatione bonorum regalium ſancitæ ſunt. Miſſi ſunt ergo reuiſores & poſtea luſtratores, (his enim appellationibus iſti ab iis, qui Regi a commentariis erant, nominabantur) per vniuerſas prouincias regni, qui iureiurando obſtricti cogebantur omnia fideliter oculis ſuis perluſtrare, perluſtrataque Regi deferre: perlata autem Rex autoritate ſua totiusque regni, executioni mandabat. Ibi etiam quarta pars redituum omnium Regalium fiſco Reipub. eſt applicata & annatæ Epiſcopales eidem deſtinatæ; vt inde exercitus ad defendendas prouincias Ruſſiæ, aut aliam quamuis ob cauſam, vbi neceſſitas efflagitaret, aleretur. Multa ſunt & alia prudenter & circumſpecte ab hoc Rege ſancita: ſed

 hæc

A. C. 1548. hæc erant præcipua. Cum enim videret *Sigismundus Augustus*, se absque posteritate ex hac vita decessurum, loco posteritatis hoc sore duxit, vt memor paternæ admonitionis, sub finem ipsius patris vitæ, charissimam patriam ordine bono restitutam relinqueret. Quapropter omnem dedit operam, vt ea, quæ proauus eius *Wladislaus Iagello* sancte eum regno pactus erat, *Cazimirus* auus confirmauerat, *Sigismundus* vero pater & patrui *Iohannes Albertus* & *Alexander* stipulatione quadam interueniente promiserant, id ipse ipsa præstaret & perficeret. Duas germanas suas sorores *Sigismundus Augustus* in matrimonium collocauit; alteram Suecorum Regi, alteram vero Brunsuicorum Duci. Tertia virgo, le- ctissima prouidentia diuina asseruata fuit, vt temporibus difficillimis præsidium patriæ esset. Hanc enim tandem *STEPHANVS primus* Rex Poloniæ in matrimonium duxit.

Descriptio Rcpub. Babinensis exhilarandi lectoris gratia. Per idem tempus res faceta & plena iucunditatis a quibusdam nobilibus in terra Lublinensi excogitata fuit. Instituerant illi societatem quandam, quam Rempub. Babinensem vocabant: eo quod loci eiusdam *Babin* dicti dominus & possessor is fuit, quo autore potissimum illa Respub. stabilita florebat. Significat autem vox *Baba* patria lingua anum & *Babine* id, quod ad anum pertinet. Iam iocos lususque, aniles nugas vulgo vocare solent. Itaque locus ille vetustate neglectus ac pene deletus prætereuntibus risus materiam non tam sua exilitate, quam appellatione, sæpe large suppeditabat. Homines igitur lepido & amœno ingenio præditi, occasione arrepta a loco & loci possessore Rempub. Babinensem, id est sedem principalem omnium qui miscentur sermonum facetorum, istam societatem appellarunt. Vt autem hæc societas magis conspicua redderetur, imitati ii, ex quibus ipsa constabat, ipsius Reipub. Polonæ constituendæ rationem, Regem & Senatum sibi deligunt: Archiepiscopos, Episcopos, Palatinos, Castellanos, Præfectos oppidorum & militiæ, Cancellarios & alia id generis munera gerentes ac magistratus sibi designant & creant. Deferendi autem has dignitates & munia imponendi hunc morem tenebant. Quemcumque in conuiuiis & conuentibus celebrioribus obseruassent in aliquo genere dictorum aut factorum præter modum ac decorum excellere, eum maxime idoneum ad obeunda munera ei rei consentanea censebant. Verbi gratia: Multus erat quispiam in sermone de sublimibus rebus & eius conditioni minime conuenientibus, hunc aut Archiepiscopum aut aliquem magnum Satrapam faciebant. Si quis vel sermone lapsus, vel aliam ob causam paradoxon aliquid seu perdifficile creditu in medium attulisset, hunc aut rhetorem, aut cancellarium Reipub. suæ constituebant. Si quis Thrasonice gloriabatur, quod fortiter & audacter se gessisset in aliquo conflictu, aut de rebus bellicis supra modum non suo tempore, nec suo loco garriebat; hunc præfectum copiarum, aut equitem auratum creabant literasque super ea re confingebant, cera & sigillo obsignatas, quas non contemnendis viris, sibi tamen similibus deferendas tradebant; qui assurgentes eas accipiebant & quadam cum reuerentia ad eum ad quem scriptæ erant, deferebant. Is autem cogebatur officium illud suscipere; vel, si illud dedignabatur, ab omnibus risu excipiebatur. Et quo morosius se gerebat quis renuendo ac recusando eiusmodi honores, tanto magis ab illis irridebatur, & festiue aulicis dicteriis ex composito tam diu exagitabatur traducebaturque, donec edomitus collum submitteret. Quare ad mores corrigendos, ad sermones caute miscendos, ad ciuilitatem modestiamque in iunioribus formandam iocus & vrbanitas illa plurimum pertinebat. Et erant ita nasuti censores vitæ ac morum illi optimi duces huius societatis, vt nullus physicus affectus humanos & potentias animæ ita exacte definierit, nullus ethicus professor de vitiis & moribus ita explicauerit, nullus physiognomus ex vultu, gestu, incessu & intuitu ita hominum naturam cognouerit, vt illi (sic enim eos hoc loco vocare libet) diuini patres. Et cum aliquis eis nouicius per iocum in societatem offerebatur, tunc, veluti deliberaturi, tardius eum recipiebant. *Proloquatur*, inquiebant, *deinque primum specimen aliquot sua indolis; tum videbimus ad quod officium erit maxime idoneus.* Nam & ad inferiora quædam ea res descendebat. Si quis enim de canibus, de feris, de falconibus, non tempore suo, aut loco paulo fusius verba faciebat, hunc statim aucupem & venatorem Babinensem faciebant. Si quis autem de religione supra modum ac modum disserebat, mox eum concionatorem Babinensem pronunciabant. Si quis ex sententia Romanæ ecclesiæ, aut cuiuspiam alterius sectæ, supra modum zelo flagrabat, aut etiam acerbius ea de causa in alios inuehebatur, mox eum inquisitorem hæreticæ prauitatis Babinensem declarabant. Si quis de equis & eorum proprietatibus verbosius disserebat, si de œconomicis rebus, admixto præsertim mendaciolo aliquo, vt fit plerumque inter comessandum, curiosius loquebatur, mox eum vel magistrum equitum, vel regium œconomum Babinensem, ad exemplum magni procuratoris Cracouiensis creabant assurg eoteque interdum, in ipsa mensa honores illos eis deferebant. Vsque adeo autem ista ludicra Resp. inualuerat, vt rarus esset in ipso regni sceatu, in clero, inter aulicos, in-

A. C. 1548. inter alios ordines regni, cui non aliquid tale aspergeretur. Sic alios capitaneos; alios copiarum ductores; alios infantes Hispaniarum; alios Fac totum, alios turbines Babinenses vocitabant. Res ista denique ad *Sigismundum Augustum* regem perlata est; de qua non sine magna delectatione sæpius multa audiuit. Et cum iniecta esset mentio aliquorum procerum qui insigniti erant eiusmodi honoribus, interrogauit, an etiam Regem in ea Republica haberent. Cui respondisse fertur ipse capitaneus Babinensis, qui præ aliis supra modum vulto, aspectu ipso & sermone facetus erat: *Absit*, inquit, *a nobis cogitatio ista vt, te viuente, serenissime Rex, & superstite, de alio rege eligendo cogitemus aliumque creemus. Tu & hic, & apud nos Rex esto.* Risit placide humanissimus & benignissimus Rex, nec vllum signum indignationis dedit; imo verbis, quæ addidit, risum omnium auxit. Cæterum, cum aliquando quidam paulo grauius de regno *Alexandri* magni, deque Persarum, Babyloniorum & Romanorum monarchia in consessu horum hominum dissereret. Tum quidam ex eis sermonem excepit. *Quid*, inquit, *antiquitatem iactas & amplitudinem illarum monarchiarum? Nostra Babinensis antiquior & Græca & Persica & denique omnibus est.* Quia *Dauid* de ea dixit: *Omnis homo mendax*; & hoc est fundamentum atque essentia eius. Ergo in ea *Darius, Alexander magnus* & totus mundus includitur. Cunctis sese inuicem intuentibus, hic sermo ab omnibus cum applausu exceptus est. Iactabant autem, se habere priuilegia a regibus & Imperatore, atque etiam summo Pontifice, quibus eorum Respub. confirmaretur. Iam si quis acerbe aliquod verbum in alium torsisset, aut mendacium cum damno alterius & læsione dixisset, hunc nequaquam idoneum ad capessendos honores in sua Repub. iudicabant. At qui vrbane absque damno cuiusdam aliquid comminiscebatur, hunc non modo laudabant, sed etiam officio aliquo cohonestabant. Locum porro comitiorum suorum iocoso vocabulo GELDAM appellabant, a Gedanensibus mutuata voce, qui popinam suam GELDAM vocant. Sed apud nos incoditum garritum multitudinis congerronum ea vox significat. Et erant homines illi, qui duces erant illius societatis, prudentes & magnæ existimationis apud quosque bonos & apud ipsum Regem. Imo *Petrus Cassouius* officium iudicis terrestris Lublinensis iam longo tempore summa cum laude sustinuit & nomine prouinciæ Lublinensis in nuncium terrestrem ad comitia generalia non semel electus est. Duo autem potissimum ex hoc numero, hic videlicet *Cassouius*, qui Cancellarius & *Psomka*, qui præfectus Babinensis vocabatur, adeo amabiles erant, ut etiam in deliciis a plerisque principibus viris haberentur. Nullaque conuiuia, nullæ nuptiæ iudicabantur felices & iucundæ, quas illi beati senes sua præsentia non cohonestarent. Viuit adhuc alter eorum *Cassouius*: *Psomka* vero ante biennium mortuus est placida & Christiana morte. De quo eiusque morte cum in celebri quodam conuiuio mentio fieret, poeta quidam haud vulgaris, a proceribus inuitatus, Epitaphium mortuo, & quidem ex tempore, scripsit, quod tale est.

Nomen loci comitiorum Babinensium.

Epitaphium D. Psomkæ fundatoris societatis Babinensis.

Plurima si cuiquam debet Respublica, Psomkæ
Debet, in hac viridi qui requiescit humo.
Namque sodalicium sanxit, fundamina cuius
Consicti absque dolo sunt fuerantque sales.
Cresce sodalicium; quod si tibi nostra probantur
Carmina, me gremio, iungito, quæso, tuo.

1557. Pontem Varschouiæ exemplo *Traiani* Imperatoris, qui quondam in Istro simile quid fecerat, *Augustus* Rex in Istula miro, ac pene Dædaleo opere fabricat. Cui ne incendium fortuitum nocere posset, idne accidere, quod ante sexcentos annos ponti *Caroli Magni* in Rheno acciderat, *Anna Regina* soror *Sigismundi* & vxor *Stephani primi* regis Poloniæ propugnaculum ad alteram ripam ex viuo lapide erexit, eiusque portæ Epigramma tale inscribi curauit, quod nobilitatem stirpis eius & ipsius *Augusti* admodum efficaciter exprimit:

ANNA IAGELLONIA POLONIÆ REGINA,
MAGNORVM REGVM: CONIVNX, SOROR, FILIA,
HOC OPVS, &c.

Tametsi autem, & ante, & post susceptum ab eo regnum *Sigism. Augustus* mauortium se, vt filium patris, fortunatissimi bellatoris, decuit, demonstrauerat & multum militaribus viris & instrumentis ad bellum pertinentibus delectabatur, armamentariumque plenum machinis fusilibus vt haberet, sollicite curauerat: tamen, quia vetus dictum est: *Virum, qui annum cum tribus vxoribus egit, Martem iam non habiturum socium*; ideo suam famam extendere alia via aggreditur; nimirum *Friderici tertii* Imperatoris exemplum imitatus, qui, cum animaduertisset infelicem se bellatorem esse aduersus *Matthiam Hunniadem* Hungariæ regem, pacis artibus & industria malum illud corrigere & compensare sategit. Nec tamen etiam in bellicis rebus sua laude fraudari debet *Augustus*. Commemorabo igitur

ex-

A. C. 1548. expeditiones eius bellicas, & victorias eius auspiciis partas.

1557. Aduersus *Guilelmum Furstembergium* magistrum Lioniæ ordinis Teutonici bellum iustissimum hoc anno suscepit, centeoisque millibus equitum & peditum lectissimis tam Polonorum, quam Lituanorum Russorumque comitatus in Liuoniam, ipsum se ducem belli præbens, descendit; eo quidem animo, vt omoino prælium cum hoste committeret, quo Archiepiscopum Rigensem consobrinum suum, a potentia Magistri liberaret. At *Furstembergius* sibi consuluit. Cum enim tantam & ducis, & exercitus alacritatem & pugnandi quasi ardorem animaduertisset, supplex veniens ad Regem, vna secum Archiepiscopo adducto, pacem efflagitat præliumque B deprecatur & se vna cum vniuerso ordine & prouinciis suis in fidem & clientelam Regis dedit. Ita tum *Augustus* intra vnum mensem maximum bellum & incepit, & confecit. Productum fuit bellum vario Marte inter Prussiacum Magistrum & Polonos fere per ducentos annos multumque sanguinis cruentus Mars ibi fudit infinitæque animæ ad Orcum sunt missæ. At *Augustus* Dei beneficio eum Liuoniæ Magistro æque potente vt Prussus fuerat hoste, plurimam etiam latifundia in suo principatu possidente, breuissimo tempore bellum omne absoluit, vel potius extinxit. Causa belli erat, vt dictum est, oppressio Archiepiscopi Rigensis, quem Rex liberare decreuerat. Huius autem oppressionis causæ fuerant literæ C quædam interceptæ, quasi ab Archiepiscopo scriptæ de dissipanda illa colluuie Cruciferorum, eo quod dignitatem domus Brandeburgicæ in ipso Archiepiscopo Rigensi neglectui haberet, omnia sibi munia arrogando. Ita intempestiua de prærogatiuis concertatio formam illam Reipubl. hominum tetricorum immutauit. At *Furstembergius* postea sibi pericula attraxit; quo in captiuitatem abducto, *Gottardus Ketelerus* Westfalus equestri genere natus, in eius locum surrogatus fuit. Hic cum aduersam fortunam antecessoris sui & tyrannidem Moschi reformidaret & nulla spes auxiliorum aduersus eum ab imperio affulgeret, Regi Poloniæ fidelitatis sacramentum ea lege præstitit, vt ipsum contra Moschum & alios hostes defenderet. Nam Curlandiæ & Semigaliæ Dux fuerat pronunciatus. Duxit autem is postea vxorem *Annam* Megelburgensem antiqua stirpe regum Obotritorum progenitam.

1558. Inuidit Moschus hanc gloriam Regi *Augusto*. Itaque hæreditarii cuiusdam iuris prætextu numeroso cum exercitu Liuoniam armis tentat. Torpatumque arcem Episcopalem & alias plerasque suæ ditioni A. C. 1548. adiungit. Cuius superbiam *Sigismundus* non A ferens, armis eum domare constituit. Hinc bella Moschonitica orta sunt; quæ vsque ad hæc tempora durarunt. Hoc eodem anno Rex Crasnostauiam, expediendorum quorundam consiliorum causa, ex Lituania venerat. Hoc etiam anno *Albertus Nouicampianus* professor Academiæ Cracouiensis moritur; qui qualis fuerit, & quam dignus, vt eum nostris annalibus celebremus, ex eius epitaphio, quod Cracouiæ in templo indiuiduæ Trinitatis visitur, cognoscere licet. Habuit autem Poloniæ regnum sub *Sigismundo Augusto* viros eruditos plures ac præstantiores, quam sub vllo alio Rege. Inter quos digni potissimum memoria sunt, ex theologis quidem & historicis, *Stanislaus Hosius*, & *Martinus Cromerus*. Ex oratoribus & optimarum artium scientia præditis *Stanislaus Orichouius* florido genere scribendi præstans, & *Andreas Fricius*, qui de Republica librum eruditum scripsit. Ex poëtis vero & mansuetioribus Musis deditis *Ioannes Kochanouius*, *Andreas Tricesius* & *Iacobus Prilusius* iuris terrestris peritissimus: qui parens omnium, qui nunc causas in Polonia agunt forenses, merito dici potest. *Viri eruditi sub Augusto.*

1562. Sub tempus Carnispriuii (vt loquuntur) seu Bacchanalium, die Febr. 23. Moschus Dux æstuans ob felicitatem Regis, coacto exercitu trecentorum millium Poloczkam obsidione cingit, ac partim formidine, partim consiliis ad actum compositis per deditionem capit, thesauris incredibilibus inde asportatis. Iudæos quos ibi inuenit, omnes baptismum abhorrentes in glaciem proiluentis Dunæ compellit, crustaque glaciei circumsecta, ibidem eos demergere iubet. Polonis autem honos quidam est habitus. Vbi huius rei fama Varsauiam ad Regem comitia tum celebrantem delata est, iustus dolor cunctorum animos occupauit, & communi consensu decretum est, vt detur opera ne impune tyranno cedat.

D 1563. Expeditio ad Neuelam. *Florianus Zebridouius* supremus dux copiarum fuit. *Stanislai* vero *Lesniouolscii*, *Stanislai Zamoscii* & *Ioannis Zborouii* summa virtus & fortitudo animi corporisque innotuit. Nam cum agmen tantum mille quingentorum ducerent, tamen exercitum Moschouiticum qui quadraginta millibus constabat, fortiter represserunt & magna ex parte, dextra victrici profligarunt dissiparuntque. Postea anno domini 1564. Magnus Dux Moschouiæ detentis diutius oratoribus Lituanorum in Moschouia, exercitum celeriter conscripsit, quem, ab-

A.C. 1548.

absolutis oratoribus, in Lituaniam populabundum misit. Hic exercitus diuisus est in duas partes: quarum vna Duce *Srebny*, A qua Smolenskum itur, altera Duce *Soiski*, qua Ploczkam, tendebat: qui *Souki* in campis Czasnicienſibus ad Vlam fluuium castra metatus est. Quod cum *Nicolaus Radinilus* Palatinus Vilnensis, Dux exercitus Lituaniæ supremus & *Gregarius Chodkieniceus* campiductor ab exploratoribus resciuissent, hos statim aggrediuntur, magnaque ex parte trucidant ac consodiunt; reliquos fugant: quorum multi per syluas & agros palantes, partim à colonis cæsi, partim aquis submersi sunt. Triginta antem millia in ipso conflictu occisa esse compertum est. Ibidem *Petrus Soiski*, supremus Dux exercitus Moschouitici volneratus, fuga euadens à rustico quo- B dam securi (magno cum dolore Lituanorum, quod viuus captus non fuisset) occiditur. Vilnam delatus honorifice in Ruthenorum ecclesia primaria sepelitur. Altera porro exercitus pars, quæ Smolensko ad Orscham cum Duce *Srebny* contendebat, audita suorum cruenta clade, metu perterrita, omni bellica ipsaque copiosissima supellectili abiecta, in pedes sese coniecit turpique fuga suæ saluti consuluit.

Eodem anno 1564. in ipso festo diuæ Margaritæ, præfectus copiarum *Stanislaus Pacz* Archidapifer magni Ducatus Lituaniæ ac locum tenens (vt vocant) tunc temporis C Palatini Vitepscensis, collegit ex Vitebliensi Palatinatu exercitum, adiuncta curia sua & duobus centurionibus, aliisque cohortibus, quibus ipse præfecerat *Isidorum* Signiferum Vitebliensem & *Ioannem Swiporod* Teoutarium item Vitebliensem, vt vsitatas appellationes vsurpem. Isti cum duobus millibus equitum leuis armaturæ contra hostem Moschum, qui tunc temporis *Iezeriskam* tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, processerunt, manusque acriter conseruerunt & hostium perrupta acie, tormentis potiti sunt. Inde vlteriorem exercitum, qui fugam ceperat, insequuntur. Assecuti, sternunt ac contrucidant, nonnullos capiunt. D Octo millia Moschorum cæsa: cæteri, armis abiectis, quacumque potuerunt, fuga saluti suæ prospeserunt. Nostri vero omnem suppellectilem & vniuersa hostium arma tormentumque quoddam magnum, tela ignea, vexilla, bombardas & id genus alia abstulerunt, sicque Dei benignitate incolumes ac spoliis onusti, paucis ex suis in conflictu desideratis, Witepskam redierunt. *Georgius* autem *Towmak* Dux exercitus hostilis vix euasit; qui postea, viribus resumptis, tandem arcem Iezieriska acerrima oppugnatione & igneis telis expugnauit.

A.C. 1548.

1567. *Ericus* Rex Suecorum cum sex millibus Suedis in campis Kirempensibus ab exercitu Regis Poloniæ *Augusti* profligatus fuit. Qua in re laudatur industria & virtus *Nicolai Taluasi* Castellani Samogitiæ. Huius suorum cladis nuncio accepto *Ericus* in rabiem quodammodo versus, multa tyrannice fecit. Nam & *Ioannem* fratrem Ducem tum Finlandiæ, cui nupta erat *Catharina Augusti* Regis Poloniæ soror, noctu in arce Amboteu in Finlandia capit, & aliquot annos in vinculis tenet. Laudatur hic *Catharina* fides coniugalis, quæ memor mandati diuini in calamitate extrema marito non defuit, imo vilissima quæque seruitia in captiuitate ei præstitit. *Ericus* tandem ambiens matrimonium Reginæ Angliæ, cum passus esset repulsam, impotentia animi actus & dolore victus, duxit Stocholmiensem fœminam, multaque insolenter agens solio deiicitur & in eius locum frater eius *Ioannes* captiuus surrogatur. Circa eadem tempora *Ericus* Dux Brunsuicensis cum vigiuti peditum signis, turmis aliquot equitum adiunctis, in Prussiam contendit, Gedanumque frustra obsedit. Cumque vlterius castra promouere vellet, à Duce Prussiæ *Alberto* Marchione traiectu Istulæ, sicuti ei à Rege iniunctum fuerat, prohibetur. *Christaphorus* vero *Megelburgius*, qui post *Gulielmum* Brandeburgensem Rigensis Archiepiscopus designatus fuit, ab eodem rege *Sigismundo Augusto* in vincula coniicitur. Creditum est, Regem subolfecisse, vtrumque istorum turbas quasdam dare cogitasse & agitasse consilia quædam noxia de Prussia. Memoria autem proditum est, Megelbu[illegible] duces originem suam ducere ex stirpe veteri Obotritorum regum gentis Slauonicæ; quorum postremus *Pribilaus* nominatur.

Ericus Dux Brunsuicensis.

Christaphorus Megelburgius.

Postea aliquot annis cum Moscho vario Marte decertatum est, magnis & paruis conflictibus: arces quoque vtrinque tentatæ sunt. Dux quidem *Sangusko* præfectus copiarum Lituanicarum Vlam & Susam arces Moschorum infestauit ipsorumque hostium vires debilitauit sæpiusque parua manu ingentes eorum copias fudit.

1572. Tandem vero Rex *Augustus*, firmato fœdere & stabilita pace cum Moschorum Principe, recordatus se hominem esse & casibus mortalium subiectum testamentum condit & cum aliquantulum langueret, medicorum variorum opera est vsus. Tandem Iulii mensis die octaua Knisini in confinio Lituaniæ & Poloniæ moritur, obdormiens cum patribus suis, vt pagina sacra loquitur. Corpus eius primo Tykocinum; demum post

De causa eius mortis varii varia narrant & vix credenda.

A. C. 1548. post annum Cracouiam deportatum fuit. Vbi in eodem delubro cum patre sepelitur. Eius autem monumento epitaphium tale est inscriptum:

SIGISMVNDO AVGVSTO POLONIAE REGI, ET MAGNO LITVANIAE ET RELIQVAE SARMATIAE DVCI AC DOMINO. PRINCIPI CONSILIIS PROMPTISSIMO, FACTIS LENTISSIMO, MORIBVS PIENTISSIMO. VITAE BENIGNISSIMAE. ANNA INFANS REGINA POLONIAE, FRATRI BENE MERENTI, SVO SVMPTV POSVIT, ET SVIS IPSA LACHRYMIS CONSPERSIT. A. C. 1548.

LIBER OCTAVVS,

IN QVO CAPITA RERVM POST SIGISMVNDVM AVGVSTVM GESTARVM CONSIGNANTVR.

A. C. 1572. QVæ acta sint post mortem *Sigismundi Augusti*, & præsertim sub *Stephano primo*, breuiter, comitiis celebratioribus describendis, ostendemus. Nam latiorem harum rerum expositionem, propter certas causas, in aliud tempus reiiciendam putauimus.

1572. Mortuo *Sigismundo Augusto* Rege, Knisini mensis Iulii die 8. ibidem primus procerum conuentus est habitus & consultationes de statu interregni. Eodem anno generalia comitia procerum & equitum habita sunt prope Varsauiam in loco Camennio dicto, causa eligendi Regis. Vbi aderant oratores Pontificis & Imperatoris Romanorum, Suecorum Regis & aliorum Principum. Vbi etiam confœderatio inter Catholicos & Euangelicos sancita; hoc est, lex, qua prohibetur, ne alter alterum [redacted] ine religionis iniuriis afficiat, aut in Reip. muniis, siue palam, siue occulte posthabeat: (nam hoc *Pacandi* verbum, quod ibi legitur, significat) sed vtrique in mutua pace viuant & politica concordia, expectantes donec tempus id, quod iustius erit, detegat. Hæc autem sapientissime excogitata, nempe vt vitari possent motus & bella parricidalia, de quibus etiam nunc in Galliis audimus, sancte & sine dolo sibi inuicem spoponderunt &, vt Reges quoque futuri, cum inaugurarentur, idem iureiurando comprobarent, constituerunt. Vnde verba illa in formula: Inter dissidentes de religione pacem manu tenebo. Ideo & *Henricus* Gallus, & *Stephanus primus* hoc ipsum, cum inaugurati sunt, præstiterunt.

1573. *Henricus* Regis Galliæ frater, Andium Dux, nouus Poloniæ Rex electus mense Maio. Oratores in Galliam missi adducendi in regnum noui Regis gratia.

1574. Aduentus *Henrici* noui Regis Cracouiam, ibidemque coronatio mense Ianuario. Discessio eiusdem Regis e regno, audita Regis fratris morte post menses quatuor. Expostulatio Polonorum cum eo acerba, quod tacite & occulte discessisset. A. C. 1574.

1576. Comitia Cracouiæ; ad quæ *Stephanus Batorius* Transsyluanorum Princeps, stipatus comitatu spectatissimo veteranorum venit &, quemadmodum superiore anno in conuentu Varsauiensi Rex electus & postea in Andreiouiensi confirmatus fuerat, ita hoc anno in Cracouiensi inauguratus fuit. *Comitia Cracouia 1576.*

1576. Comitia Toruniæ magna cum celebritate aguntur; vbi potissimum de Gedanensibus agitantur consilia; qua ratione possent ad officium reduci. Sed cum aut fiducia opum, aut verius à consiliariis Imperatoris deprauari, nihil de consiliis semel initis remitterent, criminis læsæ maiestatis damnantur & proscripti, seu, vt vulgo loquuntur, banniti pronunciantur & paulo post, decreto bello, animaduersio est in eos constituta. Victoria Regis & clades illorum ad Dersauium descripta est à *Lasicio* & aliis. Reconciliati postea Regi & regno ducenta millia florenorum numerarunt, & conditiones oblatas acceperunt. Plurimum eos iuuit deprecatio pro ipsis apud Regem principum Germaniæ & quod complures ex eis viri graues demonstrabant, procella vulgi ciuium tumultuantis compulsos se & alios non paucos deterioribus consiliis adhærere necessum habuisse. *Comitia Torunia 1576.*

1578. Postquam ventum est Varsauiam ad generalia totius regni comitia, primo ipso comitiorum die Moschi Principis & Tartari iniuriis expositis, bellumne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat Rex. Cum Moscho bellum iussum: cum Tartaro dilatum. Iu- *Comitia Varsauia 1578.*

A.C. 1578. Iudicia item tribunalia ante ab *Augusto* expetita, ab *Henrico* vero permissa, à *Stephano* tum instituta fuere: nimirum vt A tota Respublica ex suo corpore constitueret sibi iudices, qui causas vltimæ instantiæ, vt vocant, iudicarent ac definitiua sententia lites dirimerent. Hæc res nouo ferme adhuc Regi publici fauoris & beneuolentiæ plurimum conciliauit & his, qui intimi Regi à consiliis erant, gratiæ sunt actæ, quod non dissuasissent Regi rem, quæ saluti Reipubl. futura erat. Introducti demum & auditi sunt legati exterarum gentium & *Georgius Fridericus* Marchio Brandeburgensis valetudinarii agnati sui *Alberti Friderici*, *Alberti* senioris Ducis Prussiæ filii, curator constitutus fuit: qui mox fidelitatis solenne iuramentum Regi B præstitit. Aderant ibi & Pomeraniæ Ducum legati, qui Principum suorum nomine in Bithomensem, Leoburgensemque tractum ius imperiumque Polonici regni agnoscebant; earumque ditionum literas inuestituræ (quas vocant) a Rege acceperunt. Reliquum tempus deliberationi de bello iam decreto administrando tributum est.

Comitia Varsauiæ 1579.

1579. Quo anno Polotia recepta fuit, eodem paulo post comitia Varsauiæ sunt celebrata. Rex inde rediens magna cum lætitia exceptus, sed non eadem tamen de ipso omnium sententia fuit. Varii enim varie eius consilia & illustria facinora in- C terpretabantur. Creditum est autem, suspiciones quasdam de illo sparsas fuisse à quibusdam, qui vrbanæ vitæ assueti, pacis tantum artibus præstabant. Hi siquidem animum iam desponderant, nec se emersuros vnquam sperabant; quod viderent, passim eos, qui militiam sequebantur, prouehi ad honores. Quæ res cum fuisset obseruata, eam suspicionem Rex per Cancellarium oratione luculenta ex animis omnium eximere conatur. Hac igitur ratione diluta sunt omnia capita criminationum: ostensumque, togatæ vitæ hominibus, qui vera virtute niterentur, more patriæ recepto D semper restare aditum ad consequendos honores & præmia: nec opus esse confugere ad illicita & inconcessa consilia ac labefactare fundamenta iacta rerum bene gerendarum. Hac oratione blanda placati esse sunt visi animi omnium itumque est in eam sententiam, non agendum esse morosius eum Principe, nec animum eius ferenum & plenum spe felicis exitus incepti belli acerbioribus expostulationibus turbandum, vt, quo ardore animi rem inceperat plenam gloriæ & ad salutem incolumitatemque Reipublicæ inprimis spectantem, eodem in ea perficienda pergeret. Adornatur igitur expeditio iterum contra Moschum. Interim autem cum Rex Vilnæ subsistit, *Nassolimus* legatus Moschi cum *Georgio Osciko* quædam consilia suspecta habet; quæ res pessime *Oscikio* cessit. Nam, patefactis consiliis, ad supplicium rapitur. Ibidem Vilnæ *Paulus Vrbanius*, qui apud summum Pontificem oratorem egerat, reuersus ensem Regi notis ceremoniis dedicatum a Pontifice obtulit. Dirigit deinde Rex iter suum Czasnicium ad delectus habendos inde ad oppugnandum Velisiium; tum vero Lukos, postremo Zauolociam. Tres illæ munitissimæ arces opera *Ioannis Zamoscii* præfecti copiarum, consilio autem ac felicitate Regis expugnantur. Nec cæterorum interea supprimo labores, pericula & cum contemptu vitæ suæ heroicos ausus; quorum etiam nomina in Chorographia nostra expressimus. Situm porro horum locorum, adeoque totius illius regionis, tabula expressum habes in eadem Chorographia nostra: quam tabulam literis ipsius regiæ maiestatis requisiti, ac iussi, nec non ab eius internuncio inuitati, superiore anno exarauimus. Eodem anno sub autumnum nouus quidam morbus, quique veteribus medicis & recentibus incognitus dicebatur, Europam eodem fere tempore peruagatus est. Quanquam non desunt, qui affirment, idem morbi genus bis non ita multo ante, id est anno 1557. in æstate & anno 1562. in autumno, bonam similiter Europæ partem occupasse. Hunc igitur morbum & exercitus, & Rex ipse, dum ex Moschouia reuertitur, sensit. Natura morbi fuit talis, vt ab ima parte spinæ (quam vocant) cum rigore exorsus totum corpus perreptaret, supra modum debilem, quem inuasisset, ex grauedine potissimum, reddens: tandem in febrem, nisi cito mitesceret, desinebat. Sed & curatio eius difficilis. Nam ad incisionem venæ non cedebat & medicamentis purgantibus materia copiosior ad pectus attrahebatur. Vnde ei medici, sicut nec nomen proprium, sic remedium vllum certum non inuenerunt. Ita Deus nouit humanum genus solo flatu oris sui prosternere; adeo vt nihil ratio arsue humana tunc opitulari queat.

A.C. 1579. *Nouus morbus.*

1581. Redeunte Rege ab expeditione Wielikolukana effusa est ei tota Varsauiæ ciuitas extra portas & maius gaudium obortum, quam antea. Vbi descendisset in templum, exceptus fuit solenniter cleri nomine ab *Andrea Patricio* oratione erudita & memorabili, qua testatus est incredibile gaudium vniuersorum; adeo vt etiam ad-

Comitia Varsauiensia 1581.

Stan. Sarnicii Annal. Pol. Lib. VIII. Hhh h

A. C. 1581. aduentum eius campanæ in locis sublimioribus appensæ imitatæ vocem humanam sono suo nomen eius modulantes exprimerent. *Stephane, Stephane, Stephane.* Per eosdem dies alii oratores, historici, & poëtæ varios ingenii partus edidere. Ego vero tradidi ipsi Regi *Triumphum*, hoc est libellum, in quo victori vario poëmatum genere efformaueram & more priscorum Romanorum etiam consecraueram aras, columnas, Pyramides & arcus triumphales, exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus. Elucubraueram etiam commentarios, quibus totam scientiam rei militaris in artem redegeram, quam variis exemplis historicorum & schematis pulcherrimis illustraueram. Hic liber per me regiæ maiestati fuit traditus; non tamen est typis mandatus: quamuis ex regio mandato à deputatis reuisus approbatusq; & maiestatis regiæ testimonio diplomateque solenniter comprobatus fuerit. Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio instructionis exercituum, quæ profanare nautiquam consultum iudicaui. Sed ea quotannis magna cum diligentia adhuc artificiosius illustro atque expolio, adhibito consilio magnorum virorum, qui diu inter strepitus armorum versati sunt. Huius libri copiam qui sibi fieri volet, sciat eum apud me, dum vixero, & post mortem meam apud hæredes meos futurum, à quibus id facile impetrabit: adhibita tamen quadam sponsione & cautione, ne temere euulgari possit. Et iam pluribus viris illustribus, ab ipsis requisitus, eum ipse curaui describi.

Sequentibus diebus, cum inciperentur haberi comitia, similiter à prouincialibus nuntiis excipitur Rex amplissima oratione, qua pro re bene gesta nomine totius Reipubl. ei gratias agunt. Gratitudo hæc quidem non displicebat Regi, veruntamen hortabatur & monebat, vt non lætarentur tantum victoria, sed ea etiam vterentur eamque continuarent. Itaque, cum Duces belli conquererentur, Regem annuis expeditionibus & regressionibus impediri ac distrahi, milites confici & hosti spacium respirandi dari, quo perpetuo bellum duci queat, in biennium tributum sciscitur. Præterea distinctè conscribuntur decreta, quæ spectant ad emendationem regiminis in toto regno: delecti etiam deputantur, qui, quæ vtiliora essent, cognoscerent. Tandem, confectis conficiendis, nuncii prouinciarum valedicentes & omnia fausta precantes Regi, duo rogant ab eo, rationem in posterum eligendi Regis & compositionem inter status. Rex testatus est, se cohorrescere, quoties ei in mentem veniret tumultuum electionum præteritarum & expauescere ad ea, quæ dissidia inter statum ecclesiasticum & politicum trahere secum possent. Sed in vtraque re magnas se difficultates perspicere. Curaturum tamen, quantum in se esset, vt in his Reipublicæ laboranti subueniatur prospiciaturque. Hortaturque, quemadmodum & antea facere solebat, vt, ipso absente, paci & tranquillitati publicæ pro se quisque studeat. Fausta tandem quæque ac felicia precatur, tam iis, qui domi mansuri essent, quam qui in bellum ituri, vt mox lætabundi vtrique in mutuos complexus ruerent. Ad quam rem tantus plausus à circumfusis excitatus est, vt plausum ipsum tanquam omen læti futuri successus ac non diuturni belli plerique viri graues acceperint. Etsi autem deliberatio de modo eligendi Regis multa secum pericula trahit, præsertim si minus syncere tractetur; tamen reipsa periculosius est chaos illud informe & anarchis, qualem superioribus electionibus vidimus oculis nostris. Quare, [illegible] occasione maximi huius incommodi tollendi, metuendum est, ne in nos postmodum illa quadrent ac merito iactentur: *Sero veniunt Israëlita ad colligendum manna post ortum Solis; sero afferuntur falces post messem, cum iam non nisi spicilegium restat: sero pulsant fores quinque fatuæ virgines: sero conantur intrare pigri per portam clausam:* quandiu videlicet iam inter occidentales & orientales dominos distractum scinditur studia in contraria vulgus. *Electionis inordinata incommoda.*

In iisdem comitiis promulgata fuit ab Ecclesiasticis correctio Calendarii, quæ Roma transmissa fuerat à *Gregorio* eius nominis XIII. Pontifice Max. Veteri instituto ac decreto sacrorum conciliorum ab Alexandrinis, quod ibi antiquitus Mathematica studia florebant, anni supputationem Romani & alii petebant. Ex horum ergo sententia anno constituto, æquinoctium vernum 11. die Martii iam habebatur, eo quod nulla præmonitio facta esset de quinta circiter parte horæ; quæ, cum singulis annis ad explendas sex horas illas desideretur, propter quas quarto quoque anno dies vnus intercalatur, intra centum & viginti plus minus annorum spatium, vnum diem conficit. Vnde res eo deducta erat, vt, iam decem diebus à Concilii Niceni tempore confectis, iisque in anno redundantibus, Pascha, & consequenter festa alia omnia, quæ mobilia vocantur quæque Christianis celebratissima sunt, sæpissime spatio aliquot septimanarum tardius haberentur, quam ipsius *Calendarii renouatio.*

A.C. 1581. ipsius Niceni concilii, in quo de tempore Paschatis Christianorum constitutum est, mens fuerat. *Gregorius* igitur XIII. Pon- A tifex Romanus, hunc errorem sublatum volens, æquinoctium verum, à quo mathematici annum incipiunt, ad 21. mensis Martii diem reiecit, decem diebus ex anno expunctis & amputatis; ita vt præterea solstitium hybernum semper cum festo natalis Domini concurrat; quemadmodum ab initio non sine causa excogitatum ac statutum fuerat. De hac redintegratione anni magna pars hominum bene sentit & plerique Mathematici Academiæ Cracouiensis eam absolute ac perfecte traditam scribunt. Eam & ego probo, quanquam video (si tamen iudicium extremum humano generi B vsuram huius seculi prius non abruperit) rursus post centum & viginti annos vnum diem in anno reduudaturum. Nam adhuc integer dies quarto quoque anno intercalatur, cum tamen, vt paulo ante attigimus, non sex horas integras singulis annis, sed quinque tantum cum quatuor circiter quintis vnius horæ partibus, præter trecentos & sexaginta quinque dies, quibus ordinarius annus expletur, Solis sursus contineat. Ratio quidem huius correctionis solido fundamento nititur & est necessaria miramurque, cur Græcæ Ecclesiæ homines & nostri Russi huic sanctioni contradicant. C Sed Græcos missos faciamus, qui mordicus sua placita iamdudum retinere ac tueri didicerunt. De Germanis plerisque miror magis, quod huic rei refragentur: cum ante promulgationem Calendarii illius vbique per Germaniam viri literati expeterent correctionem hanc, vt testantur complures ab eis ea de re libelli editi. Imo patrum nostrorum memoria vir quidam Germanus in *Ptolomæi* doctrina excellentissimus, *Ioannes Regiomontanus*, hac de causa Romam fuit euocatus, vt Pontifici ea in re nauaret suam operam; vbi ab inuidis æmulis veneno fertur sublatus fuisse. Sed D ego coniicio, Germaniam non tam ob renouationem Calendarii angi, quam quod rem tanti momenti arbitrio vnius, vt ipsi aiunt, suscipere debeant. Nam veterum conciliorum canonibus cautum fuisse demonstrant, nihil tale tentandum, nec annum reformandum, absque concilii legitimi cognitione.

Eodem tempore ordo militiæ pedestris, exemplo legionum Romanarum, in Polonia institutus fuit. Nam veteres Poloni, quia campestria incolebant, equis potissimũ gaudebant. Porro munia pedestrium apud eos extraneus miles, non sine magnis ipsorum sumptibus, obibat. Vt igitur hoc incommodum vitari posset, missi fuerunt ad A.C. 1581. regias possessiones, qui ex robustissimis vicenum quemque in militiam legerent, & qui ita in militiam venissent, ab oneribus rusticis ipsi & posteri eorum immunes redderentur. Cautionem tamen hac in re à prudentibus audio desiderari, ne hoc aliquando fraudi Reipublicæ esse possit.

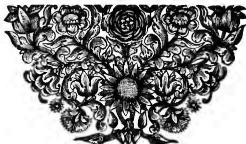
1582. Vbi proxime præterita desierant *Comitia Varsauiæ 1582.* comitia Varsauiæ, inde hoc anno initium sumserunt: hoc est à consultatione de ratione eligendi Regis & de compositione inter status. Addita etiam erat deliberatio de correctione vel modificatione tribunalitiorum iudiciorum & de Liuonia ordinanda. Sed quia tum suspicionum spineta inter status supra modum creuerant, non videbatur commodum inter illa aspera carecta semina rerum bonarum iacere, & rem tanti momenti dubiis mentibus obiicere. Inuecta est demum de euocationibus ad forum incompetens altercatio, quæ tam multum temporis absumsit, vt quæ prius erant proposita, ad alia comitia differre necesse fuerit.

Verum is etiam qui in initio anni 1585. *Comitia* Varsauiæ celebratus fuit conuentus, eun- *Varsauiæ* dem exitum ferme habuit. *1585.*

1586. Biennio fere exacto, iam tempus sequentium comitiorum appetebat & iam literæ, quibus indicebantur proxima comitia, per omnes partes regni perferebantur, probuleumataque prouincialium comitiorum in palatinatibus iam magna ex parte habebantur & nuncii terrarum deligebantur, cum subito de ægritudine simul & morte Regis verissima fama spargitur. Vsque *Mors Stephani Regis.* adeo inopinanter accelerauit finis vitæ eius. Causa mortis referebatur in exsiccationem domiciliorum cerebri, ob cogitationes vehementes & sollicitudines de proximis comitiis, quibus sarcire satagebat incommoda superiorum comitiorum; in quibus parum aut fere nihil effectum fuerat. Contra alii, exsiccationem domiciliorum cerebri lentum morbum esse ostendebant; subitam autem mortem eius indicium esse acuto morbo correptum eum fuisse. Sed quæcunque tandem fueri[illegible]ius mortis causa, certe non modicas [illegible]s & pericula Reipublicæ hæc mors [illegible]m affert atque denuntiat. Sed vt de tanti Regis morte aliquid singularius memoriæ prodamus, cum magis ac magis in horas inualesceret morbus & permodica spes de eius vita sese ostenderet, interrogatus a circumstantibus, quo pacto se haberet, respondisse fertur: Licere sibi nunc vti verbis illis diui

A. C. 1586. diut Tertulliani : *Quinquaginta quatuor annos peregi : scio quales dies fuerint ; quales vero futuri sint in posterum, ignoro.* Admonitus tum ab hominibus religiosis, vt mysteriis sacris de more procurari se pateretur, primo ne impediretur admonuit ; deinde ad crastinam diem negotium distulit. Interim ob morbi vim prostratis iam viribus & hora mortis instante, verbis illis ex Dominico in cruce Eptalogio, ipsum Dominum imitatus, animam suam Deo reddidit : *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum* : die 12. mensis Decemb. occidente iam Sole. Fuit vir tam in pace, quam in bello excelso & forti animo ; iudicii magni, præsertim vbi ab affectibus liber erat ; in victu & amictu parcus, ab omni iactantia & ostentatione alienus ; eruditione insigniter tinctus ; sermonis latini valde studiosus & prorsus Terentianus. Quod attinet constitutionem corporis, fuit quadratæ staturæ ad proceritatem assurgentis ; facie dignitatis plena ; capillo nigro ; ore venuste restricto ; colore fusco simul & rubente ; dente adeo albus, vt parem non viderim ; quæ res eum meo iudicio val-

de amabilem reddebat ; naso subsimo, atque, vt breuiter dicam, *Attila* primo Duci Hungarorum simillimus, vt ex *Procopii* historici descriptione liquet. Natus est anno Domini 1533. sexto Calend. Octobris. Vixit ad annum ætatis suæ quinquagesimum quartum : regnauit annos decem, menses septem, dies duodecim. Cum autem tres pœnæ epidemicæ a Theologis numerentur : fames, pestis, bellum & his deterior quarta addatur, turbatio ordinis in Republ. (nam ordine publico integro permanente, sæpe illis tribus occurritur : at soluto in Republ. glutino ordinis, primo bellum, deinde fames, ad extremum & pestis in immensum grassari solet) horum malorum nullum, regnante hoc Rege, Rempubl. Polonam, Dei beneficio, attriuit. Nisi quod in publico ordine & iudiciis comitialibus iampridem quædam desiderabantur. Cui incommodo ipse haud dubie prospexisset, si ei vsuram vitæ huius supremus Rex regum & Dominus dominantium longiorem concessisset. Sed iam ad finem vitæ eius narratione perducta, finem quoque hic historiæ nostræ faciemus. A. C. 1586. *Caue tibi Polonia.*

ANNALES

ANNALES STANISLAI ORICHOVI, OKSZI.

ADIVNXIMVS

VITAM

PETRI KMITAE.

JUXTA EXEMPLAR EXCUSUM

DOBROMILI

IN

OFFICINA IOANNIS SZELIGAE

ANNO DOMINI MDCXL.

Aaaaa DEDE.

-103)o(103-

DEDICATIO PRIORIS EDITORIS
SIGISMVNDO
GRVDZINSKI,
SVPERILLVSTRI PALATINO
RAVENSI.

Vtari homines, mores eosdem manere, experientia docet, antiquitas probat, hi Annales, quos tibi facramus, non obfcure notant. Nec a longe hic circulus ducendus. Nondum aureus fol centenarium curfum peregit, cum tu videbis eadem, quæ nuper omnes vidimus: quæ cur id ita fe habeat? dicerem ANAKYLISIN, quam multi obferuarunt, Polybius optime expreffit, fed non fatis hoc tam breui tempore omnia conftant: potius genium & ingenium huius Reipublicæ nofco & agnofco, quæ nulla re a fine fuo impediri poteft, & quæ fimilis, diluit, diruitque obftacula, quæ impediunt naturæ illius vim, tam lente, vt vix animaduertas; fed tam fortiter, vt obfifti non poffit. Nec ignoro nullibi plura quam apud nos, bona & mala venena nafci. Non defuere aliqui, omnibus feculis, quibus CONSVS in corde & ore: fed nec deerant, nec defunt plures, qui malis confultis animos dilacerarent, vt corpora verberibus, quod diuinus *Plato* dixit. Vidit hoc ante me *Dlugoffus*, qui in ipfo veftibulo hiftoriæ fuæ, dum fe DIVO SBIGNEO, vluus mortalis, mortuo immortali infinuat, nullam in orbe gentem inuidiæ obnoxiam magis queritur, idque cœlo & aftris adfcribit. Bene vidit, fed, pace magni viri dictum efto, male iudicauit. Innidia & adulatio vermes funt fimo infimo nati, nil illis cum cœlo & Polo. Opes ingentes in manibus horum, quibus adulari folet, faciunt, vt his qui dant adulatores: illis qui accipiunt inuidi, non defint. Prætulit mihi facem *Miechouienfis*, vt hoc videam, fentiam, dicam. Officiales nunquam permutari, inquit ille, communi bono poftpofito, priuatis commodis inhiant. Vbi priuatæ fpes, & vnius in manu publicæ res, qui fieri poffit, vt affentatio fummo, inuidia æquali, vtræque Reipublicæ, non noceant? Nec latuit hoc Antiquitatem. Nam *Dlugoffus* circa annum trigefimum quintum fupra millefimum quadringentefimum, & fuffragiorum nobilitatis ad Magiftratus, & fucceffionis in magiftratibus meminit; quod, vti alia bona, eadem peftis peffumdedit. Sperare, vti licitum eft, ita nil impedit, fore tempus, quo hæc melius habeant. Nunc ad te, & de te paucula. Quidni? iuftam ad caufam tria verba fatis funt. Ad te de *Oricbouio*. Negari non poteft, & multos & præftantes hiftoricos habere gentem noftram: tamen & id concedi mihi debet, eos, qui loco inferiore nati, & anguftius educati, licet doctiffimi fuerint, ea non habere in fcriptis, quanquam nec dicere in Concilio, nec in Republica operari, quæ Illuftres fimul & docti. nunc de hiftoricis. In hac claffe funt, *Bernardus Vapovius*, *Herbultus* Caftellanus Sanocenfis, & *Stanislaus* hic *Oricbouius*. qui cum fpem honorum nullam habet, rapidius fertur, & plura, vt fic dicam, faxa evolvit, non tam fibi, quam lectori commodus. Plane exiguus illius hortulus POLITICON copiofius fert, quam alinrum ingentia prata & arua. Nam quibus videtur non debere nos effe prifcæ virtutis, ô fol quod tu genus hominum nunc adfpicis! Saltem videant patrum fuorum mores; eorum fi fe filios effe nolunt, vt cedunt virtute, cedant patrimoniis, defertores virtutis paternæ. De te quid? Familia natus ampliffima ita te comparafti, vt animum virtute, vultum modeftia, vitam honeftate ornares. Sic priuatus optimi ciuis, Senatoris vero integerrimi publice nomen adeptus es. Crede mihi, cum hanc præclaram & à multis defideratam hiftoriam in lucem darem, percurriffe me animo; quis libro honori, & cui liber ornamento effe poffet. Nemini detractum volo, tibi tamen hoc monumentum, ære perennius, dicandum venit. In te omnia folida, & fupra dubitationem, vident hi, qui recte vident. Quidni enim tu libro honori! Acceffifti ad Rempublicam vt vir optimus, durafti vt Senator integerrimus, tulifti quæ maximi, expectas, quæ fummi: Quidni tibi liber ornamento! *Oricbouius* eam habet nominis claritatem, vt in vniverfo

erso orbe ipsius scripta desiderentur & complectantur, in hoc vero opere seipso maior est, nec illi aliud quam lungior historia deest. Alia ipsius opera summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus dicta sunt; hoc praeclarissimum & legibus moribusque nostris pernecessarium tibi optimo & amantissimo Reipublicae Senatori dicatum esto. Sed nos de maximis tuis virtutibus olim clarius & amplius, nunc te Patriae saluum, nobis tecum Patriam salvam optamus. Vale,

Tuus nexu & usu.
D. D.

DEDICATIO AVCTORIS.
SIGISMVNDO AVGVSTO
DEI GRATIA
POLONIARVM, LITHVANIÆ, RVSSIÆ,
PRVSSIÆ, POMERANIÆ, MASOVIÆ, LIVONIÆ, SAMOGITIÆ, VOLHINIÆ, KIOVIÆ, PODOLIÆ, MAXIMO REGI.

Nihil minus conuenire videbatur, quam me in hac mea priuata, rusticaque vita, ea ad M. V. scribere, quae nobis diuinitus offeruntur, quaeque in Polonia sub M. V. iustissimo atque Clementissimo REGE, diuinitus aguntur. Nam si DEVS dispensator est temporum, vti certe est, quis non reprehenderit, consilii mei causam, rationemque ignorans, me opera Dei diiudicare, & ea sub grauissimo M. V. nomine posteritati velle tradere? Itaque diu multumque cogitabam, primum, num haec scripta mittenda M. V. forent, ne curiosum me rerum suarum inquisitorem esse existimaret. Deinde vero metuebam Deum ipsum cum viderem me illius prouidentiae parem orationem non afferre. Sed cum M. V. vt illa ederem, imperaret; Diuini verò numinis clementia, vt generi humano bene consultum sit certo constaret, omni cogitatione & metu levatus fui. Statui ergo nos duas res in hac mortalirate nostra praestare oportere. Vnam, vt omnis vita nostra, ad summum illum omnium bonorum finem Deum pertineat: Alteram vero, vt qui qualesue fuerimus, generatio etiam altera cognoscat, & accessi ad res nouissimorum dierum conscribendas, in quibus notandis ac tradendis, & ad M. V. gratiam me perventurum, & à Deo Opt. Max. culpae indulgentiam, pro mea voluntate impetraturum confido, cum hos nouissimos dies, ad hanc solam regulam exigam, vt ex ipsorum cursu intelligam, quam longe absimus à Deo, & quo exemplo erimus futuris temporibus. Haec causa, haec ratio, etiam est horum scriptorum meorum. Non enim haec scripsi, vt vel M. V. vel cuiuis alteri me vendicare aut innotescere vellem. Sed quoniam tubam illam Evangelii Diuum Paulum, tantà autoritate canentem audieram, nouissimos esse hos dies, instareque tempora periculosa, scire volebam, quantum hoc illius sanctissimi viri praeconium ad nos quoque Polonos attineat. Atque huius mei instituti, amplissimum cepi fructum. Nam non ita in speculo apparent rerum formae, quam in rebus praesentibus Polonicis cum Paulo promissa tempora apparere mihi sunt visa, quae mihi fidem fecerunt verissimè praedixisse Paulum, Dies autem, id est, Nos malos esse, quibus ira pro meritis imminet diuina, quae omnium successum à nostris consiliis excludit, quae effundit contentionem super nos, & quae aperte clamitat, inter nos versari Anathema illud, quod occulte pestem atque perniciem Poloniae Regno molitur. Sapientissimi illi ac sanctissimi veteres, quoties publica illis non succedebant consilia, toties dicere solebant tristes: Non est in medio nostri Deus, nec alter Moses, Josue, Dauid, quique cum potestate antiquitus erant, qui iram leniebant diuinam. Ex rerum nostrarum incerto cursu, ad horum sanctissimorum virorum exemplum inferat M. V. oculos, in res Polonicas praesentes; dicet profectò in medio nostri Deum non esse. An ego Deum inter nos esse dicam, cum videam, nullo certo exitu consilia publica terminari: cum tot quaestiones Comitiorum sine fine, quot annos numerem; cum illam parendi atque imperandi proportionem dissolvi quottidie magis ac magis sentiam. Profectò, Serenissime Rex, haec rerum nostrarum horribilis forma perterruisset sanctissimos illos veteres, vt in cinere & cilicio poenitentiam agerent, & rebus obviam irent, ac se suosque ante interitum corrigerent. Velim autem M. V. mihi ignoscat, si de com-

communibus malis, communi more ad M. V. ſcribam, quod non facerem, niſi me ad id impelleret, conſcientia, vt ad M. V. ſcribam, in cuius manibus tot gentium, atque nationum vitam atque mortem Deus apud nos collocauit. Mitto autem hos Annales meos ad M. V. quemadmodum M. V. iuſſit, quos ego adhuc cum nemine communicaueram. Nam ipſe mihi hæc commentabar, vt haberem propoſitam ceu Tabellam, domi, in qua voluntatem Dei erga nos aſſiduè depictam viderem. Dignos vero puto, qui à M. V. legantur, non propter Orationem, quæ nimium rudis ac barbara eſt, ſed propter res ipſas diuina prouidentia ad nos permiſſas, quæ ſi ponderibus ſuis examinentur digna videbuntur eſſe, quæ veterum Oratorum ac hiſtoricorum ſtylo celebrentur. Reliqui Annales ſunt duo apud me domi, quos ad conuentum Lublinenſem ac inde ad profectionem M.V. in Lithuaniam deduco. Hos retinui, quod turba moleſtus eſſe M. V. nolui. Illos quoque mittam, cum id velle M.V. intellexero. Benè ac feliciter valeat S. ac Sereniſſ. M. V. REGIA, cui me, ſtudiaque mea, ac res meas tenues ſupplex commendo. Datæ ex Zurovicze meo Paterno rure municipii Præmislienſis. Vigeſima quartâ, Menſis Septembris, Anno Filii Domini noſtri 1554.

S. ac Sereniſſimæ M. V.

Fidelis Subditus

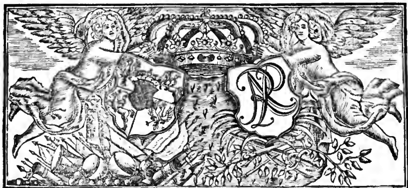
STANISLAVS ORZECHOWSKY. OKSZYC.

PRÆFATIO AVTORIS.

Nnalium ratio hæc eſt, ne res geſtæ memoria dignæ ex hominum vita abeant neglectæ, vtque actarum rerum præſcriptio acuat poſteros, ad idem vel fugiendum, vel expetendum, vt futurorum ſpem augeat, præteritorum confirmatio. Ac fuerunt in Polonia multi, qui ab incunabulis noſtræ gentis Polonicæ, maiorum res poſteris tradiderunt, & eas usque ad Sigismundi tempora deduxerunt, ex quibus magna exemplorum copia ad vitam degendam, in vtramque partem ſumi poteſt. Qui cum opere defuncti, vel hac curâ leuati quieſcant, ſuccedendum mihi putaui, ac derelicto ab illis operi ſuccurrendum, quamuis non eodem ingenio, quo fuerunt illi, fide tamen ſimili & voluntate, ne res in Polonia eorum ſtudio confecutæ ac memoratu dignæ maneant in ſilentio, ac obliuione ceu nocte jaceant, ſepultæ. Itaque ab eo quo deſierant illi, res Polonorum geſtas literis ſeruabimus, & eas non ſolum poſteritatis memoriæ ſed etiam ſcribentium induſtriæ trademus, vt habeant à nobis, quod adhibito maiore orationis ſono, exædificent, ac locis, temporibus, conſiliis, actis atque euentis diſtinguant ac expolliant: quod nos præſtare voluimus, ſed neſcio an potuimus, contenti certe materiem rerum memorabilium in unum conferre ac comportare; Vnde ii, qui harum rerum deinde volent ædificium conſtruant hiſtoriæ. His itaque commentariis ſtatui omnium rerum, quæ SIGISMVNDO. Auguſto Rege in Polonia acciderunt, breuiter ac fideliter, vt religioſum teſtem decet, memoriam cumplecti. Quod etiam veteres Romanos factitaſſe legimus apud M.Ciceronem: Pontifices maximos res omnes ſingulorum annorum mandaſſe literis, contuliſſeque in album ac propoſuiſſe tabulam domi, vt poteſtas eſſet populo cognoſcendi, quid quoque anno actum Romæ geſtumque fuerat. Hunc ego morem ſequar, vt proponam meis ciuibus res nudas ordine, quas vel ipſe vidi, vel cum fierent probè audiui. In quibus proponendis illa prima & ſumma lex mihi erit, vt ne quid falſi ſcribam, deinde ne quid veri prætermittam, nec gratiæ aut ſimultati aliquid dem. QVOD cum ſim præfatus, Annus nos excepit Chriſti Dei noſtri 1548. quo Sigismundus Rex Cracoviæ mortuus eſt ipſo ſacro Paſchæ die, Anno regni vno & quadrageſimo, Ætatis verò ſecundo & octuageſimo. Ac de hoc quidem Rege ſcripſerunt multi non tantum hiſtorico, ſed Retorico etiam more. Erat enim vir ille abundans exemplis ac omni laude Rex illuſtris. ſed qui, genus quodnam eſſent Poloni, quibus Rex ille præfuit, pro eo ac res poſcebat explanarent, haud ſcio an fuerint vlli; cum tamen par eſſet, eos qui de *SIGISMVNDO* Rege ſcripſerunt, de regno quoque illius, cuiusnam gentis eſſet, ſcribere, neque pati homines errare, qui, dum de origine Polonorum ambigunt, obſcuram eſſe gentem Polonos putant, quorum vt tollatur error, operæ pretium videor facturus, ſi Annalium meorum initio docuero, quod genus hominum, aut quibus ab oris venerunt Poloni, atque in his regionibus conſederunt, in quibus nunc Regnum poſſident, diues & armis potens.

STA-

STANISLAI ORICHOVI OKSZI

RERVM POLONICARVM

AB EXCESSV

D. SIGISMVNDI I.

ANNALIS PRIMVS.

De origine Polonorum ex Slavis

olonos multi ex *Scythis*, non nulli ex *Germanis*, plerique autem ex *Slauis* ortos credunt: at *Scythas* Polonos non esse, neque *Germanos*, refellit Polonorum Patria intimaque vox, in qua nulla prorsus apparent *Scythici* atque *Germanici* Sermonis vestigia. Nihil enim gentibus est tam intimum, tamque proprium, quam linguæ vis, atque commercium, quæ tametsi multis modis infici potest, evelli tamen funditus e nobis non potest, quin semper stirpem atque originem suam redoleat.

Argumento a lingua ducto

Italos, Gallos, Hispanos, diuersas gentes esse scimus non finibus tantum, sed etiam moribus, omnique cultu inter se differentes; quorum tamen os & verba latino fonte oriri, ac in varios ceu riuos deduci palam sentimus; vnde de primogenia illorum origine existimari potest. Ad quem modum cum in Lingua Polona neque *Scythici*, neque *Germanici* generis vestigium vllum insit, Polonos neque *Scythas* neque *Germanos* esse pro certo proponemus. *Slaui* igitur Poloni sunt, quo nomine ab amplitudine laudis omnes eæ gentes sunt dictæ, quæ intra *Illyricum, Macedoniam, Dalmatiam*que incolunt. Et quoniam hi populi præter ceteros habiti sunt bellicosi, vtpote qui *Philippo Alexandro*que Ducibus orbem Terrarum sub iugum miserant, ideo *Slauos*, hoc est, fama celebres & gloria plenos, ipsi sese voce patria appellitarant; *Slaua* enim idem *Illyriis* est, quod gloria Latinis, atque huic nomini ad hæc vsque tempora genus illud *Slauorum* magnificum atque bellicosum respondet. Non alio enim milite *Solimannus* Turcarum Rex orbem nunc domat, quam *Slauonico*, qui illi ex *Macedonia* & *Dalmatia* ceteroque *Illyrico* comparatur. Ab iis ergo *Slauis* orti sunt Poloni, id quod eadem Lingua declarat, quam nunc indicem sequimur, quæ *Bohemis, Polonis* atque *Rutenis*, variatis licet modis, cum *Slauis*, hoc est cum *Macedonibus, Dalmatis*, vt cum eiusdem generis reliquis *Illyriis* est communis. Quæ docet omnes has gentes ex *Slauis* ortas esse. Has cum patriæ sedes non caperent, vel propter inopiam soli, vel propter motum belli, qui mortuo *Alexandro* ingens in *Slauis* fuit, ex *Slauonica* gente ceu ex vna familia proseminatæ sunt, quæ omnes ad septemtrionem profectæ domo, pars in ea loca venerunt, quæ ad *Tanaim* ac mare glaciale spectant, vbi nunc *Moschovia* est; pars ad mare *Baltheum* montemque *Carpatum Istulam*que flumen, Duce *Lecho* consedit; quæ quondam *Lechia* vulgari more, nunc vero *Polonia* dicta, non à *Pole*, hoc est planitie, quemadmodum quidam nugantur, sed ab eo, quod, quoniam durius

fuerat prolatu, pro *Palachia*, *Polonia* commodiore nomine est appellata. Denique Slavotum pars *Lechum Lechi* fratrem secuta du- A cem, *Marauiam* atque omnem *Bahemiam* possedit. Eodem casu *Ruseni*, quos *Roxolanos* rerum Scriptores appellant, à *Slavis* profecti, amplissimas in Sarmatia Europæa regiones tenuerunt.

item a Priuilegio Alexandri M.

Atqui non solum index lingua ortum nobis prodit nostrum, verum etiam *Alexandri* Macedonis Priuilegium Annalibus Boemorum vetustis posteritati traditum, quo sanè Priuilegio attribuuntur ab *Alexandro* fidei ac victoriæ ergo maioribus nostris omnes hæ regiones quas nunc cum *Boemis* partitis prouinciis obtinemus. Et quoniam ex iis, quæ demonstrauimus, constat, maiores ex Slauis *Cecho* & *Lecho Roxolanoque* Ducibus in hos B oras venisse: fateamur *Cechum* atque *Lechum Roxolanumque Alexandra* Rege fortes ac præclaros Duces in re militari fuisse, atque has nationes in Sarmatia Europæa reliquisse, quibus *Macedonia* atque *Dalmatia* certissima verissimaque patria est. Qui Duces quod egregia virtute erant cogniti posteris, non tantum regionem, sed etiam nomen *Sarmatarum* dederunt, vt non solum *Poloni* ac *Roxolani* à *Lecho Roxolanoque*, sed etiam *Sarmatæ* à deuicta ab illis *Scytica* gente appellarentur. Pari ratione *Cechi* regiones subactas, tam imperio, quam nomine possiderunt. Quamobrem imperium *Sigismundi* atque illius regnum (nam de hoc agimus) amplissimum latissimumque fuit, tanta sane magnitudine, vt nullius regnum Christianorum cum hoc finibus conferri queat, C quod *Borysthene* amne atque *Hypane* atque *Tyra* fluminibus, monteque *Carpato* ac *Odera* flumine terminatur, vt *Barysthenes* ad septentrionem, *Tyras* & *Hypanis* ad orientem, mons *Carpatus* ad meridiem, *Odera* verò ad Solis occasum Ragni Poloniæ sint finas; quod constat ex *Polonis*, *Lituanis*, *Ruthenis* ac *Prusenis*. Ad hunc ergo modum *Slauanicam* gentem in septentrione propagatam esse propalam est; Polonam verò non solum ex *Slauis* ortam, sed etiam *Slauorum* præstantissimam ac florem totius *Slauoniæ* esse, in qua vis *Macedonum* ac virtus *Dalmatarum* palam cernitur. Quod quam vere scribam res gestæ huius inuicti Populi declarant. Hæc igitur sunt cunabula gentis Polonicæ, ut Poloni ad *Slauonicum* hoc est ad *Macedonicum* atque *Dalmaticum* gloriosum referantur genus.

Origo Slauorum a Græcis

Sed hoc non est satis, neque enim Poloni ortus sui autores supremos ponunt *Slauos*, esse, habent enim & illi superius ad quod pertineant genus, a parentes ipsi agnoscunt suos, D ad quos eadem lingua, quæ nobis indicio nunc est, Slauos quoque deducit.

Argumentum a lingua.

Nam cum vel in ipsius Christi Dei nostri titulo, quem is præ se tulit in cruce, trium Linguarum genus proponatur, *Hebraicum*, *Græcum* & *Latinum*, quod hæ linguæ tres in summa omnes linguas contineant, quibus Christus Rex omnium gentium mirifice renunciatur, rectè A quæri videtur, *Slauorum* Lingua cuinam ex his tribus linguis subiungatur. Vt hac via verum ac supremum genus reperiant *Poloni*, omnes adsentientur, qui græce norunt, *Slauos*, inprimis autem *Polonos* appello, verba græca verbis Polonis comparata proferre, sed non fracta nec mutila ac diminuta, neque hiantia quasi dextra sono, atque more currentia. His profecto obscuris licet, certis tamen vestigiis, *Græcam* linguam in *Polona* deprehendant, vt inde facilis fiat existimatio *Polonos* esse natione *Slauos*, gente verò *Græcos*.

Ab ingenio

Jam ingenium, mores atque omnem vitæ cultum in *Polonis*, quo cum facilius compares, quam cum *Græcis*? Idem enim est naturale vtriusB que stirpis bonum, eadem solertia, idem acumen, par humanitas ac consimilis interdum cum leuitate morum coniuncta facilitas, tum vero comessationes, atque ille mos certandi poculis ac bona inter potandum precandi in *Græcia* natus, atque inde in *Poloniam* a *Slauis* est importatus. Quæ res aperte docent, *Græciam Slauis* & *Polonis* ab illis profectis, Patriam esse, non *Scythiam*, neque Germaniam, vt falso quidam existimarunt. Nam *Scythæ* ad *Arabes* pertinent, qui originem suam ad *Ismaëlem* referunt autorem. Germani quoque, in quorum lingua, leuiter licet, vt in corrupto solet, sermo tamen recinit latinus, vt linguam ita genus cum Polonis non habent commune. *Scythas* ergò ad *Hebræos*, *Germanos* verò relegemus ad *Latinos*, ipsi nostra C damus *græcis*, quorum vt ferimus vitia, ita virtutes quoque imitemur, vt *Græcorum* artibus eruditi, virtutibus vitia compensemus, & ad prudentiam rerum fortitudinisque laudem, quibus præstat genus nostrum temperantiam, grauitatem, consiliumque addamus, vt ex *Athenis* doctrinam atque eloquentiam, ex *Sparta* vero grauitatem & constantiam deportasse in Poloniam videamur. Atque hunc in modum Parentes suos reperit Polonia; in qua cum longo tempore SIGISMVNDVS regnasset, regnum decedens tradidit SIGISMVNDO AVGVSTO filio, qui tum agebat annum octauum & vigesimum.

Sigismundus Augustus Rex.

Qui tametsi puer Rex designatus esset, nullam tamen partem Regni vivo patre attigit; quo mortuo Regnum accepit, quod illi vt patrium ita auitum fuit. Et quoniam res maximè memorabiles, quæ hoc Rege mox quam Regnum iniret, in Polonia acciderunt, scripturus sum, admonet me res ipsa, vt pauca de summa illius vitæ decerpam, & ea præsertim, quæ hisce D Annalibus adferent intelligentiæ lumen.

Ortus eius & educatio.

SIGISMVNDVS Augustus, natus fuit *Bona Sphortia*, Bari Duce, *Sigismundo* Patri, Calend. Augusti, Anno Christi DEI nostri, millesimo quingentesimo vigesimo, a quo etiam meose parentum omine nomen traxit. Erat hic diligentia matris à puero

doctus

1548. doctus, & doctrina puerili eruditus, habuitque exquisitum ex Sicilia *Andream* Magistrum, qui iis artibus illum erudiuit, quas illa cepit ætas, sed impeditum tempus illud ingenii formandi *Augusto* fuit. Mater enim hunc puerum habuit indulgenter, nec facile patiebatur illum e suo latere, etiam cum esset grandior, discedere. Qua ex re ille habebat non paruam spem vulgo inuidiam, quod cum magnam spem regni in illo homines collocessent, ac iam tum primo Dux *Lituaniæ*, deinde Rex *Poloniæ* designatus esset, diutius tamen mulierum contuberniis adhæresceret. Qua de re & in Comitiis per Senatores, & in expeditione contra *Dacos* apud *Leopolim* per equites Polonos cum *Sigismundo* Patre expostulatum fuit, perfici tamen non potuit, ut is de cura matris, ante decem & septem annos exiret. Tum enim demum segregatus à matre, vixit in cure hominis prudentis & nobilis *Petri Opalenski* Gnesnensis Castellani. Quo magistro ille vsus in cognoscenda R. P. ac in perspiciendis hominum moribus, summam spem de se & Patri & Regno dabat. Et cum ætate spequе procederet, Lituaniæ Senatores egente & procurante *Nicolao Radziuilio*, summo studio contenderunt, quo illi pater *Lituaniam* traderet, summa rei penes se relicta. Igitur SIGISMVNDVS Augustus Lituania à Patre accepta & *Elisabeta* filie *Ferdinandi* Romani Regis vxore ducta, caste integreque vixit, ac eum magna iustitiæ laude *Lituaniam* administrauit. Sed vt sunt res hominum fluxæ & caducæ *Elisabeta Vilnæ* moritur, summo cum dolore ac moerore omnium. Nullius enim Regis in Polonia matrimonium fuit, neque genere ipso gloriosius, neque pecunia copiosius, neque beneuolentia hominum iucundius, quam hoc eret cum *Elisabeta* SIGISMVNDI *Augusti* Regis. Virgo ipse vultu venustissima, moribus honestissima, *Carolo* eutem Cæsare Petruo & *Ferdinando* Rege Patre gloriosissima fuit. Et cum summa gratia illa esset apud omnes, apud Socrum tamen, quod illæ natura oderunt nurus, minime, vti ferebatur, gratiosa fuit. Itaque *Elisabeta Vilnæ*, cum Rex apud Petrem *Cracouiæ* esset, mortue est, & e Rege *Vilnam* abeunte amplissimo eum funere elata, regaliter est sepulta.

Matri diutius adhæret.

Lituaniam accipit.

Matrimonium cum Elisabeta,

Obitus Elisabethæ.

Regis amores clandestini.

Verum enim vero Rex matrimonio solutus ac liber, vt sunt edolescentium multi variique casus, vitare non potuit, quin in illa vitia, quæ fert adolescentia, præcaps rueret. Cum enim Pater in *Polonia* abesset, & illi in *Lituania* liberius viuendi fuisset potestas, facile in summo loco & otio adolescentia persuasit, vt amori indulgeret, qui tum illi primus offerebatur *Vilnæ*. Erat in *Lituania* summo loco mulier in *Radziuiliorum* entiquissima familia ex *Gregorio* Castell. Vilnens. nata, *Babara* nomine, forma atque vultu adeo venusta, vt ex inuidia formæ pudicitiæ fame laboraret. Hæc cum A *Stanislao Gastoldo* Trocensi Palatino prima nupta fuit, quo breui tempore mortuo, mansit eliquandin florens & illustris vidua. In qua cum summa essent omnia, & genus, & ætas, & forma & fortuna, tum motum comitas atque facilitas, multos procos habebat, cupientes sui, quos illa dedignate maritos, non facile reperiebat, cuinam nuptum e metre patri superstite dari vellet. 1548.

Rex intereaiuuenis, & ipse forma & ætate præcellens, cum *Barbaram Vilnæ* manere, ac omnium sermonibus celebrari audiret, primo feme impulsus, deinde aspectu commotus, emare hanc cœpit ac enixe cupere. Sed eum mulier pudica suspicionibus famam suam lædi nollet, cessit amori Rex, victusque menus dedit, ac clam patre vxorem hanc duxit. Quod Regis factum celatum primo est, ac bene dissimulatum, quoB ad Pater viueret, vt tenui suspicione factum id homines colligerent, priusquam rem apertе nonscerent. Patre vero mortuo Rex *Barbaram* publice vxorem declarat, ac illam *Vilnæ* in regium thalamum propalam introduxit, sociamque thori facit. Quæ res illi viruperationi fuit, quod priuata libidine, non publica eutoritate vxores à Regibus duci, vulgo homines non probabant. Erant tamen plerique æquiores Regi, qui *Samsonis*, *Dauidis* ac *Salomonis* exemplis factum excusabant Regis, quos mulieres perdomuissent, ac sub iugum misissent.

Matrimonium clandestinum cum Barbara Radziuilia.

Sed hoc loco, quasi in cursu inhibeo stylum, neque vlterius vitam huius Regis perleC quar, quod quidem mihi multorum scriptorum exemplo, quos autores habeo, licet facere, qui de viuis Principibus eut non scripserunt, ent quam parcissime de illis scripserunt, ne vel turpiter adularentur, vel grauiter illis aduersarentur, qui potestate & rerum successu sublati, ampliores etiam humano fastigio à scriptoribus affectarent honores: qualis in *Calistine Alexander* Maeado fuit. Quare vtar ea moderatione, vt quæ bona, quæue mela in hoc Rege fuerint, aliis post me memoranda relinquam. Illud temen non prætereundum videtur, vndede omni illius vita existimandi copia scriptoribus detur, me duas in hoc Rege virtutes vulgo laudari, & duo iidem vitia reD prehendi animaduertisse. Virtutes enim illæ duæ diuinæ & egregiæ in hoc Rege ferebantur esse: primò Patientie incredibilis, deinde Clementia ita facilis, vt & contumelias & iniurias obtrectatorum, ac si Rex non esset, pateretur ac ferret, & eos, quos pro potestate vlcisci læsus posset, beneficiis efficeret. Sed illa etiam duo ex contrario opponebantur his virtutibus vitia, quorum vnum

Bina virtutes Regis & vitia totidem.

1548. nensi Archiepisc. *Samuel Macieiovius*, Episcopus orationem habuit, in qua & civilia & bellica *Sigismundi* Regis studia summatim exposuit, genus item, atque mores non sine gravi A ipsius Concionis motu. Qua in re illud tamen fuit molestum, quod Poloniee *Samuel* verba fecit, quasi ea oratio ad solns Polonos, nec etiam ad alienos, qui aderant, pertineret, sed *Samueli* ita tum fuerat visum, ut Polonum Regem apud Polonos sermone laudaret Polono. Non deerant tamen, qui funebres laudationes *Sigismundo* latine scriberent, ut *Martinus Cromerus* Becen. & *Stanislaus Orichovius Okszyus*, qui etiam Apologiam pro illius exequiis scripserat.

Epulum solenne, ubi carnes in mensa regia die Mercurii tum primum apposita.

REX, justis Patri solutis, die Mercurii, Legatis ac Regulis, cæterisque Principibus epulum largissimum præbuit, quo in epulo carnes tum primum in regia mensa illo die sunt visæ, quod ante in Polonia acciderat nunquam. Offendcrat ea res multos, quod Poloni patrio more quarta feria (ut vocant) carnibus non vescantur, quod ea die Christum pro peccatis nostris a Juda venditum fuisse Judæis recordantur. Quod factum excusavit Rex convivarum Germanorum respectu, apud quos ut dies ita cibi essent pares, neque quicquam apud Germanos inter piscem atque feram die Mercurii interesset. Quibus tamen ita morem gereret, ut iis etiam, qui religione ejus diei tenerentur, pisces apponeret, ut quisque ederet, unde vellet. Ad hunc modum obtrectatoribus epuli satisfaciebat Rex.

De collocandis sororibus Regis disceptatur.

Actum deinde est, de Regis sororibus collocandis, quarum petebant alteram Dux *Prussiæ*, B alteram vero *Brandeburgensis* Marchio. Qua de re in Senatu non idem omnes censebant. Quidam enim recte illas dari, quod & proci essent clarissimi viri, & affinitas illorum futura esset decori regno. Cui Sententiæ ab Episcopis vehementer fuit reclamatum, quod non recte dari filias Regias desertoribus Romanæ fidei contendebant; quare redirent in fidem Romanam illi prius, deinde virgines, si illis videretur, in matrimonium peterent. Hæc Sententia vicit, quod eo accedebant pacta quædam atque conventa *Sigismundi* Regis, in quibus hoc quoque erat præscriptum, ne *Sigismundus* Pater, neve filius virgines regias nuptum alicui daret, inconsulto *Carolo* Cæsare. 1548.

Discessus Legatorum & Principum.

Absoluto funere, Legati & cæteri Principes, a Rege liberaliter dimissi *Cracovia* discesserunt, nec multo post, *Albertus* Prussiæ Dux uxorem duxit *Brunsuicens.* Ducis filiam, quæ cum ex *Saxonia* in *Prussiam* ad illum ornatissime comitata duceretur, excepta fuit honorifice *Posnania* ab *Andrea Gorkono* comite, Posnaniensi Castellano, ac majoris Poloniæ Præfecto, triduumque magnifice ab illo habita, ad virum est profecta. *Bona* etiam Regina mox a funere viri *Cracovia* discedens *Varsaviam* eum filiabus in *Masoviam* properavit, ut eam provinciam, quam dotalem illi vir fecerat, primo quoque tempore in ditionem suam acciperet. Cum enim ægre ferrent Poloni, tantam Provinciam dotalem *Bonæ* permitti, de illius dote alio transferenda, sæpe egerunt cum *Sigismundo* Rege, quod verebantur, ne quo casu *Masovia* à Polonia separaretur, si dotalis *Bonæ* tota esset. Quare *Bona* Regina Rege sepulto multum interesse arbitrata, quamprimum *Masovia* potiri, quod sæpe in commutatione regnorum parvis momentis magni casus intercederent, non distulit tempus, sed e vestigio cum filiabus tribus *Varsaviam* proficisci maturavit, ne quid mora possit illius obstare doti. Ita Poloni, quod incolumi *Sigismundo* acerrime negarant *Bonæ*, id, illo mortuo, non gravatim illi concesserunt. Tanta apud Polonos valuit vel memoria Regis mortui, in quo ægro curando singulari *Bona* fuerat officio atque fide, vel prudentia ipsius Reginæ, qua in tractandis optimatibus Polonis summa semper fuerat usa, ut id post concederetur viduæ, quod prius petente viro obstinatius illi fuerat negatum. Interim Rex ipse *Cracoviæ* mansit, ubi de constituendâ R. P. quæ agitari videbatur rationes inibat. Et quoniam in Polonia nihil a Rege absque Senatu & absque equestri ordine de R. P. agi potest. Ideo conventum Regni Rex *Petricoviæ* indicit, ad *Lucæ* ferias. Et quamvis dictum diem & Rex & cæteri ordines Regni obirent, tamen extrahebatur tempus ad calend. Januar. Anni sequentis quo anno de R. P. magno rerum & animorum motu est actum.

Bona Vidua Regia Masoviam dotis loco sibi concessam occupat.

Rex comitia indicit Petricoviæ.

ANNALIS SECVNDVS.

1549. COmitia habente SIGISMUNDO AUGUSTO Rege, Legati & Senatus frequens *Petricoviam* ad edictum veniunt. Cum autem hoc esset in more positum, ut novi Re- A ges publiee salutarentur, data erat *Joanni Sirakowski*, Siradiensis municipii Legato, causa Regem salutandi, qui in corona Legatorum apud Regem orationem habuit, cujus mentem ponam, nam ob prolixitatem ad verbum illam ponere consilium non erat. SIGISMUN-„DUM AUGUSTUM suffragio non extor-„to, sed libero à Polonis ideo creatum esse Re-„gem, quod *Jagellona* familia summam semper habuerit justitiæ & bellicæ laudis opinio-„nem, quam secuti Poloni eum & familiam &„ hominem probassent, eum quoque præter„ cæteros, defuncto Sigismundo Patre, apud„ se regnare voluerunt, ut ad ejus arbitrium,„ judiciumque summa omnium rerum consi-„liorum potissimum in Polonia rediret,„ qui ab illis viris fortibus & sapientibus Re-„gibus in eadem familia procreatus esset. Pro-„inde illius officii rem esse, providere ne spe„ sua laberentur Poloni, quod facile præstaret, si„ illis quam simillimus esset, a quibus ortum,„ duceret. Memor ergo esset & quibus succe-„deret,„ 1549.

Oratio ad Regem sub initium comitiorum.

„deret, & quale Regnum à majoribus tradi-„tum acciperet, quam dives opibus, & quam „viris, armis ac victoriis potens. Neque vero „alia re in tantam magnitudinem Poloniam „venisse crederet, nisi quod in ea Reges num- A „quam plus legibus possent. Quorum ejus-„modi semper fuissent imperia, ut non minus „ipsi parerent legibus, quam hominibus im-„perarent. Hac animi æquitate regnum in Po-„lonos antiquitus tenuisse, cum priscos illos „Reges, quorum meminit vetustas, tum hos „*Jagellonos* recentes, qui omnes exempla pro-„didissent bene & sapienter administrandi „Regni. Horum vestigiis insisteret Rex, si in „Polonia Principis viri personam sustinere, ne-„que quidquam, quod ipso aut regno esset in-„dignum, vellet committere. Cohortatus „etiam Regem est, ut memor esset, illum non „cujusvis, sed Polonicæ gentis Regem esse, „cujus cum incomparabilis esset libertas, ei rei „præcipue studeret, in idque potissimum in-„cumberet, quo Polonis libertatem bello & „pace præstaret. Ad quam rem adjumenta de- B „monstravit illi quamplurima. Docuit enim „qua sapientia Senatum, qua præstantia eque-„strem ordinem, & quanta copia præditum „Regnum hodierno die à Polonis acciperet. „Postremo quæ Regum Poloniæ opes, & quæ „illorum essent vires, ostendit, quæ non pecu-„niis, neque aliis ejusmodi incertis fortunæ „bonis continerentur, sed illis ingentibus in-„victisque opibus, fide nempe & benevolentia „suorum; quibus duobus subsidiis facti Po-„loniæ Reges nihil sibi unquam arduum neque „invictum putabant.„ Et ut in pauca oratio-nem illam conferam, eo spectabat tota, quo Rex novus sciret, „ministrum communis liberta-„tis in Polonia se esse, non dominum, regna-„retque legis præscripto, non libidinis arbitrio, „quæ ne plus in Polonia lege posset, cum omni „alia ratione, tum jurejurando ac fide Regum, „Polonis sancitum & cautum esse.„ In hanc C sententiam vir ille peroravit, cui Rex per *Samuelem Maziejovium* Episcopum & Cancellarium respondit, „se nulla in re defuturum, „majorum moribus atque exemplis, daturum-„que se operam, ut in omni suo munere Regio „justitia illius, pietas ac erga Rempub. fides ita „appareat, ut neminem merito sui pœnitere „oporteret.„ Hæc a *Samuele* ut ab homine docto pro Rege dicebantur amplissime. Salutato in hunc modum Rege, cum ille de Repub. referret ac quonam modo consultum Reipublicæ in præsentia vellet, per eundem Cancellarium pronunciaret, Legati negarunt prius referri de ulla re oportere, quam de omni statu D Regio esset relatum; de quo cum Rex decessisset, ante omnia providendum esse, ne ea res detrimento Regni foret. Itaque gravis illa & vehemens a legatis introducta fuerat de uxore „quæstio, oporteret ne ejus mulieris matrimo-„nium ratum haberi, quam Rex inconsulto „Senatu ac clam Regno duxisset? Neque

Responsio Regis.

Disceptatio vehemens de matrimonio Regis.

enim ferendum esse sine autoritate Senatus,„ uxores a Regibus duci, periculosum esse affi-„nes & propinquos Poloniam habere, non quos,„ ipsa vellet, sed quos Regum nuptiis habere co-„geretur. In hanc sententiam commemora-„bantur exempla, quibus docebatur, Regum„ nuptias privata libidine susceptas pernicio-„sas regno sæpe fuisse, nec expeditiorem viam„ ad exitium haberi, quam Regum connubia, si„ absque autoritate illi, aut cum inimicis, aut„ cum regnandi cupidis, aut cum indignis ho-„minibus conjunctionem & affinitatem ini-„rent. Quare summo studio agebant Legati,„ ut illud matrimonium comitiis irritum esset,„ quod & uxor par non esset Regi, & nihil e-„molumenti secum adferret; Opus autem es-„set Polonis tali connubio, quod illos in dis-„crimine & opibus juvaret, & adfinitatibus„ novis ornaret; quorum nihil in illo matri-„monio inesset, quod mulier summo licet in„ Lituania nata loco, & magnæ cognationis,„ subjecta tamen Regi parem Majestati Regiæ,„ affinitatem non adferret.„

Acta hæc res sæpius Legatorum nomine a pluribus apud Regem est cum tanta rerum verborumque motu, ut perorante *Petro Boratynski*, Equite Ruteno, Legati ad pedes Regis sese abjicerent, ac fidem illius implorarent, illumque per Majestatem Regiam ac per salutem Regni orarent obtestarenturque, quo hanc uxorem dimitteret, & de alia sibi pari cogitaret. Commotus supplici oratione Rex erat ita, ut & assurgeret, & aperto capite, diem se sumturum ad deliberandum, responderet. Quod ille cum fecisse dicitur, non quod illi certum, quod vel statim responderet, non esset: sed, cum tam submisse sibi supplicatum videret, ut Legati quod post hominum memoriam in Polonia visum non est ad pedes illi jacerent, cogitandum sibi etiam atque etiam putabat, quonam modo tam supplicibus suis posset satisfacere. Itaque re deliberata cum iis, quibus communicare de maximis rebus consueverat, ea illi sententia potior est visa, datam fidem uxori servare. Quare die constituta causæ dictionis, Senatus & Legati in curiam veniunt. Summa expectatio erat omnium, ecquidnam ad illas summas legatorum preces responsurus esset Rex, qui non per interpretem, ut Regibus mos est, sed ipse, „Non sibi vitam chariorem esse quam Rempublicam, respondit. Sed,„ cum vobis Respublica fide (inquit) mea stet,„ salva, quonam modo ea fides firma nobis e-„rit, si uxori jussu vestro fidem fregero? „ Non est, quod me vobis fidelem speretis fore,„ Regem, si vir uxori fuero infidelis. Qua-„re ut fidem jurejurando firmatam à me vo-„bis præstari vultis, ita non debetis velle, ut,„ ejus fidei Sacramentum, quod uxori DEO te-„ste dixi, vi fraudeve violem; præsertim cum,„ â Domino Jesu palam dicatur, ac ita scriptum,„ legatur: (tum aperto recitavit illud ex libro)„ *Quid prodest homini, si totum Mundum lu-„cretur,*

Legatorum supplicatio humillima.

Regis ea de re gravis oratio.

1549. „*cretur, anima autem sua detrimentum fa-* „*ciat?* Quapropter eum legitimum mihi sit „eum uxore connubium, vitam prius, quam „uxorem deseram. Siquid autem in eo pecca- „vi, quod sine consilio vestro uxorem hanc „duxi, id sane fide in me vestra corrigi, ac ne „fiat in posterum poterit provideri. Nunc „vero id agamus, cujus causa huc convenimus, „has autem de matrimonio disputationes mis- „sas faciamus. Nam ego res omnes uxori post „putavi, quam retinebo, quoad non solum hæc „vestis, qua amictus sum, sed etiam ipsa super- „fuerit vita.„

Iuique fertur ab secus sentientibus.

Gravis hæc Regis oratio fuit Senatui, Legatis etiam acerba, ut desperatione pleni omnes ex Curia discederent. Senatus certe autoritatem negligi querebantur, quod Rex ipse sibi Dux & Autor vellet esse. Cogitur ergo identidem eâ de re Senatus: adsunt legati: dicuntur Sententiæ graves: fit expostulatio, Princepsq; *Nicolaus Dzirgovius* Gnesnensis Archiepiscopus sententiam rogat9 dixit: „Non sibi responsum Regis dignum libero Regno videri, „quod in Polonia exemplum proderet ad imitandum perniciosum, quo Reges privato consilio res, quas vellent susciperent, ut eas pro „potestate defenderent. Censuit ergo, dimittendam esse mulierem illam, quæ, quod clam „Regno, fide privata duceretur, uxor Regi non „esset. Quod si quid peccati in dimittenda „illa muliere contraheretur Regi, illud se divisurum, ut viritim peccati Regii partem, „quisque in Polonia pro salute communi ferat.

Nicolai Dzirgovii sententia Regi contraria.

Hanc sententiam *Joannes Dziaduski* Præmisliensis Episcopus solus ex Episcopis secutus est, qui illud matrimonium in arcano secretoque contractum, clandestinum, etiam per „summam contumeliam appellare non dubitavit, ideoque irritum esse censuit, quod illi jus „tam divinum, quam humanum adversaretur. „Denique etiam si fides illa rata esset Regi, tamen frangendam esse Regni causa vel *Euripide* Poeta teste, cujus hos ille de *Phœnissis* „versus recitavit. *Nam si violandum est jus, „regnandi gratia violandum est. In cæteris pietatem colas.*„ His versibus vir ille suadebat divortium. Quæ sententia quamvis *Eteoclis* immanis tyranni fuisse dicatur: tamen ab illo Episcopo, quia populariter dicebatur, cum vulgi laude usurpabatur; quasi vero ullius rei causa jus violare Regibus aliquando sit fas, aut idem omnino liceat Polono ac Christiano Regi, quod licuit homini impio & tyranno *Eteocli*. Sed habent hæc populares motus, ut falsas & impias sententias in turba, modo sint turbulentæ, facile pro veris ac piis amplectantur. In horum episcoporum sententiam iverat maxima pars Senatus, quorum Principes fuere *Petrus Kmitha*, Cracoviensis, *Joannes Teuczyński* Sandomiriensis, *Martinus Sborowski* Calissiensis, *Nicolaus de Brudzovo* Lanciciensis, *Raphaël Lesczyński* Brzestensis, Palatini, tum *Andreas Gorkanus* Posnaniensis Castellanus & majoris Poloniæ Præfectus. Nam hi præter ceteros rem ad divortium deducere studebant, tanta contentione animorum atque rerum, ut *Johannes Tenczyński* optabilius sibi videri diceret, Solimannum Turcam Cracoviæ potiri, quam hanc reginam in Polonia haberi. Fuit sane vir ille sapiens & magnæ autoritatis, sed quam sapienter dictum hoc ab illo fuerit, sine sententia mea æque in medio existimantibus pono.

Jo. Dziaduski idem sententia accedit.

Qui alii idem senserint.

Ex contraria parte *Samuel Macziejovius* Cracoviensis Episcopus suo loco dixit, „Non sibi quidem factum Regis probari, sed tamen„ non constare, quomodo illud possit mutari,„ præsertim approbante Rege factum, ac ma-„ trimonium sibi legitimum esse cum uxore pa-„ lam affirmante. Scio, inquit Samuel, me„ omnia Reipub. causa debere: sed tamen DEo„ plus debeo, cujus de Sacramento nunc agitur.„ Si enim matrimonio Respub. læditur, pro-„ videndum censeo, ne illo irrito amplius„ a nobis lædatur DEus, qui matrimonia Re-„ gum cum matrimoniis privatorum pari„ honore æquavit, ac ita Regibus illa ut pri-„ vatis rata esse voluit. Quapropter ego nefas„ hoc Regi suadere nolo, ut hanc legitimam„ uxorem abjiciat, cui fidem coram DEo se de-„ disse confitetur. Episcopum ego me esse me-„ mini cui non licet peccata Regum viritim di-„ videre, quæ nunquam a Regibus admitteren-„ tur sine exitio publico. Denique cum in hoc„ consilio nos Episcopi ideo sedeamus, ut Reli-„ gionem in Polonia defendamus, autores esse„ neque Regi neque privato cuiquam debemus,„ ut Sacramentorum religio in Polonia ad nu-„ tum popularem violetur. Quare feramus id,„ quod mutari jam non potest, erratumque Re-„ gis, quod reprehendimus, corrigamus, quan-„ tum possumus universi. Neque illud jam tan-„ ti putemus ut jam de salute Regni actum esse„ arbitremur. Ego autor Regi, ut hanc duce-„ ret, non fui, sed quoniam duxit, vivat cum il-„ la, quandoquidem est illi complacita, modo„ jus æqualiter dicat, ac Regnum fortiter defen-„ dat. Mihi sane cum hac Regina, sat bonus is„ Rex erit. Itaque non multo secus faciendum„ censeo, cum de hoc facto Regis disputo, ac„ censerem si esset mihi de pede nuper luxa-„ to dicendum. Dicerem enim, me auto-„ rem Regi non fuisse, ut is æqui causa luxaret„ pedem; sed quoniam id jam accidit, curan-„ dum esse Regis pedem, non præcidendum„ censerem. Similiter nunc de uxore lo-„ quar Regis, non dissolvendum esse matrimo-„ nium semel initum, id enim vetat religio &„ Sacramentorum jus; sed moderandum illi a„ nobis esse. Quod qua ratione confici possit,„ dicam cum de ea re rogatus fuero.„ Hanc sententiam ex Principibus fuerunt secuti *Andreas Zebrzydowski* Cujaviensis, *Johannes Droboiowski*, Chelmensis, ac *Leonardus* Camenecensis Episcopi; dum *Joannes Tarnovius* Cracoviensis Castellanus vir primæ post Episco- 1549.

Sam. Macziejovii pro Rege Oratio.

Qui alii in hanc iverint sententiam.

1549.

Senatus absque Rege coactus.

pos in Polonia sententiæ. Cum autem neque Rex uxorem dimitteret, neque majori parti Senatus ea de re pareret, postulaverant a Rege Legati, quod illis arcane cum Senatoribus colloqui, semoto Rege liceret. Rex primo recusare, quod causa non esset, cur colloquio abesset. Deinde exoratus, Senatum secreto Legatis dedit, in quo deplorarunt casum atque orbitatem ,,Reipub. quod illi consilium Senatus & autoritas ita deesset, ut Rex de omni statu Regio ipse per se, quæ vellet, statueret, ac si ille vel homo privatus, vel Rex solutus in Polonia esset. Cui quoniam ab initio non obstarent Patres conscripti, facere illos contra fidem datam Regno, & contra jusjurandum, quo illorum quisque arctissimo vinculo obligaretur Reipublicæ.,, Dicebantur hæc à *Joanne Sirakowski*, cujus supra mentionem fecimus, ,,tanta orationis libertate, ut Senatores in illo consensu sibi non videri diceret, quorum autoritates apud Regem nihil valerent. Polonos non uni homini, neque soli Regi Rempubl. commisisse, sed Senatorum etiam fidei. Qui cum sint socii & administri reipublicæ gerendæ, indignum videri a Rege quidquam publice absque Senatu geri. Proinde docerent Patres conscripti Legatos, quonam abiisset illa Senatoria autoritas, aut si adhuc salva maneret, cur illa pro salute Reipublicæ tanto in discrimine Reipublicæ non uterentur, quo Rex novus posset a principio discere, Regem in Polonia subjectum legibus & autoritati ordinum esse debere.,, Senatus Legatis satisfecit: ,, Nunquam neque consilium suum Reipublicæ neque fidem defuisse. Quod autem de uxore Rex obstinate in sententia maneret, id culpa fieri ipsius Regis, cui extorqueri uxor non posset. Et quoniam omni conatu tentarint Regem, nihilque sibi reliquum fecerint, præter supplicum preces, illis se adhuc usurum Senatus dixit.,, Itaque post multas & irritas actiones, atque preces datur causa *Andreæ Gorkano* Posnaniensi Castellano Regem nomine Senatus orandi, quo ipse sibi matrimonium illud volens ac lubens abrogaret, ac de alio cogitaret. Qui paucis interpositis diebus, magna omnium ordinum frequentia orationem habuit ad Regem, illa audientia dignam;,, Precatus enim primo DEUM, Opt. Max. est ut Regis mentem sensusque in vota atque preces suorum inflecteret. Post multa de libertate Polonicæ gentis disseruit. Postremo multis exemplis docuit, quam summæ semper fuerit virtutis atque solertiæ, in tuenda Majestate Regni Polonicum genus, cohortatusque Regem est, ut & præteritorum meminisset & misereretur præsentium, sciretque mutatis personis idem genus in suo Senatu esse, quibus mens & animus ad defendendam Rempub. idem esset. Neque vero Senatum adhuc illum ita cogere dimittere uxorem, quam majores nostri coëgissent *Casimirum* Regis avum hanc eandem ducere, sed precibus ac precario cum illo agere; petere, denique & orare, ne tam supplices preces & Senatus & Legatorum, qui illi ad pedes jacuerunt, aspernaretur, neque tam pertinax vellet esse & voluptatem exigui temporis sempiternæ dignitati anteferret. Scire ac meminisse Senatum, quam acres semper fuerint Poloni, pro dignitate sui Regni; quibus cum *Wladislaus Jagello*, proavus Regis privilegium adversum irrogaret, illi strictis gladiis in Senatu, coram Rege, illud consciderunt. His exemplis majorum contra Regem patres conscriptos nondum uti, sed suppliciter agere ac precibus, non minis, contendere, quo a Rege levetur infamia Polonorum genus, quam illi dispar connubium Regis inferret.,, Hæc *Gorkanus* nimium apte ornateque dicebat, fuitque illius oratio maxime jucunda; erat enim quam plurimis rebus instructa. Sed acta agebantur. Rex enim perstabat in sententia, adeo ut cum *Petrus Kmitha* Cracoviensis Palatinus & sceptriger Regni, vir summæ autoritatis suo loco quoque bene ingrederetur in causam ac diceret, errantes Reges simillimos Soli deficienti. Ut enim Sol, defectu rerum conturbat naturam, sic Rex errore conturbaret Rempub. Quæ cum diceret *Kmitha*, Rex hominem interpellat, desineret porro molestus esse, se enim tam acrem disciplinam amplius non ferre. Qua interpellatione & *Kmitha* conticuit, & cæteris silentium fuit, magnoque dolore omnes affecerat illa interpellatio. Vim enim inferri Senatoriis sententiis putabant & speciem habebat minime liberi Regni. Quare *Raphael Lesczyński*, Brzestensis Palatinus, homo peradolescens, & a quo nihil minus tum expectabatur, quam illa plena autoritatis vox, quæ habebat liberam incusationem & querelam, suo loco est questus, ,,in libera Repub. Senatoribus vocem eripi. Jam vero clarissimum virum ac Principem Senatus interpellatum esse, hoc novum esse & non ferendum. Oblitus enim (inquit) mihi videtis esse, Serenissime Rex, quibusnam hominibus imperes. Polonis, inquam, si forte nescis; interpellas Clarissimos viros, ac si tuo arbitratu sit nobis de Repub. & dicendum & tractandum. Patre tuo fuerunt nobis sententiæ liberæ, & ut te quoque Rege sint, Respub. providebit.,, Affecerat gravis hæc incusatio Regem, partim quod fuerat liberior, partim vero quod Rex hominis peradolescentis illa incusatione violari se, non moveri putabat. Quapropter confestim excusavit Rex factum, ac se non ideo *Petrum Kmitham* interpellasse respondit, quod libere sententias dici nollet. Sed cum toties testificatus jam esset, se adduci non posse, ut ab hac uxore divellatur, & alia concludatur; quorsum tandem attineret frustra niti contra, ac verba fieri, quibus res nulla responderet.

Joann. Sirakowskii oratio liberrima.

Senatorum responsio.

Andr. Gorkani Oratio ad Regem.

Rex Petrum Kmitham dicentem interpellat.

Reprehenditur ob id a Raph. Lesczyńskio.

Rex factum excusat.

Hæc cum Rex tanta autoritate dixisset, finem attulit huic quæstioni, quam excitaverat, atque hoc tempore vacaverat, non tam Reipubl. ac judiciis, quam his magnatibus, qui plurimū pollebant;

Judicium autoris de toto negotio.

1549.

1549. pollebant; qui dum se novo Regi quam essent potentes ostentant, per causam uxoris rem ad interregnum deduci studebant huncque prætextum turbarum habebant. Nam ni ita esset, A nunquam hæc invidiosa uxor, quæ tantos in Polonia his Comitiis faciebat clamores, anno insequenti, summa adversantium sibi prius voluntate, Reginæ nomen, Regnique nacta esset coronam. Ac mea quidem sententia uxorem hanc præterire omnino fuerat satius, quam aut attentatam postea deserere, aut illius causa animos hominum ad futuras etiam seditiones incendere. Qui ita tum fuerant incitati, ut nisi *Samuelis Maczieiovii* Episcopi & *Jo. Tarnovii* Castellani, qui principes pro Rege steterunt, opes & autoritates obstitissent, rem ad bellum civile illa contentione deduxissent. Nam & Senatores infensis animis veniebant in Curiam, & vulgo Legati interregnum jactabant. Rex certe quidem ipse quamvis multis & clandestinis & publicis vexaretur ob uxorem molestiis, ita tenax tamen fuerat propositi, ut Polonia facilius cum uxore excedere, quam sine hac ibidem manere vellet. Habuisseque in animo di- B cebatur, Regno in Comitiis deposito, in Lituaniam proficisci; quod ne faceret, summa *Samuelis* Episcopi & *Joannis Tarnovii* Castellani contentione, ægre ab illo impetratum fuisse: quod certe sine exitiali Poloniæ casu non poterat fieri.

Bona Regina contentionum causa.

Non modicam etiam materiem huic controversiæ *Bona* Regina suppeditasse putabatur, cum se sperni existimasset. Subjecerat enim in Senatu homines potentes, qui matrimonium illud omnibus rebus, quibus possent, distraherent, & impedirent. Sed veteri proverbio, *non facile extorquetur clava Herculi.*

Vincit tandem Regis pertinacia.

Nam Rex partim ferendo, partim indulgendo, partim dando, facile postea vicit, ut certatim homines malevoli illi, illam mulierem, paucis exceptis, non multo post & Patronam Poloniæ C appellarent, & Regni DIADEMA illi imponerent. Tantum fuit in hac contentione non nullis studium Reipublicæ, tanta cura fuit. Sed nos ad institutum revertamur.

Legati omnẽ Regi potestatem adimere conantur.

Legati perseverantia Regis fracti, & ea pars Senatus, quæ pro Legatis magno studio steterat, eo rem ducebant, quo Rex nihil de Repub. suo nomine ageret, neque jus diceret, neque bellum moveret, sed cuncta in Republ. autoritate præsentis conventus ageret, quoad ab Senatu & ab Equestri ordine Reipublicæ esset provisum. Quod ut ratione postulari videretur, eas conditiones in medium proferebant, quibus *Sigismundus* Pater Filio *Augusto* Re- D gnum post se tradebat, inter quas illa quoque erat perscripta, ut non prius *Sigismundo Augusto* jus in Polonos esset, quam is *Lituaniam*, *Prussiam* & *Satoriam* cum Polonia conjungeret. Huic conditioni cum nondum satisfecisset Rex, debere illum pro suo jurejurando abstinere ab omni administratione Regia. Hæc quæstio gravior multo, quam illa de uxore fuit. Illa enim uxorem, hæc vero Regi ipsum adimebat regnum. Habuit autem hæc causa eosdem in Senatu Patronos, qui contra matrimonium Regis steterant: quorum sententiæ reclamarũt illi iidem, qui Regis matrimonio impediri Rempub. noluerunt. Quorum Princeps *Joan. Tarnovius* Castellanus, vehementissime in eam causam invectus, 1549.

Jo. Tarnovii pro Rege Oratio.

"Mirari se dixit, quonam modo SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Rex à Polonis appellaretur, si illi in Polonos nullum jus esset? Ita ne tandem perturbare placet omnia, ut is, quem vivo Patre Regem appellavimus & salutavimus, & quem hoc eodem defuncto in majorum suorum loco collocavimus, cujus etiam vocatu huc convenimus, verbo non re nobis Rex sit? ut eo semoto partes in Regno fiant, & plures pro uno Rege in Polonia existant, ut tam pace quam bello incerta omnia nobis fiant. Etenim quæro ab iis, qui remoto Rege, autoritate hujus conventus, Rempub. geri volunt, qui status regni, quæ ratio pacis, quæ belli apud nos erit? Præsertim, cum & in Senatu unius sententiæ conclusioni nobis standum sit, & in bello uni alicui parendum. Quis quæso Rege excepto, unus is erit, B cujus autoritate domi & foris nitamur? Equidem id agi video, ut neque Senatus autorem habeat, neque bellum Ducem, quam rem quid aliud consequatur, quam rerum omnium perturbatio non Hercle certe intelligo. Quare, ego hanc sententiam vehementer repudiandam censeo, neque ullo modo committendum, ut Regia potestas vel punctum temporis a suo esset munere. Quantum vero ad conditiones Regi præscriptas attinet, illas ego interpretandas ita censeo, ut expedit Reipublicæ. Quod ut expleat Rex opus illi est idoneo ad agendum tempore, neq; subito coeunt regna, ac in unum quasi corpus redacta coalescunt. Opus ad eam rem est & tempore & actione non minus accurata, quam longa. Agendi pri- C us sunt conventus, vocandi Lituani, conveniendi sunt Pruteni, accersendi *Satorii*, denique, orandi, monendi ac omni ratione ad id omnes sunt appellandi, ut consentire ad communem salutem velint cum Polonis, ad idem esse gente atque lege cum illis. Quæ res neque unius diei est, neque unius actionis, neque hujus nostræ sessionis, ut tantæ res dicto citius a Rege confici queant. Equidem hac mente conditiones illas a *Sigismundo* Patre de Senatus sententia *Augusto* Regi datas fuisse memini, ut si is nollet hanc curam suscipere, quo illius divisum imperium quasi unum existat corpus, tum ea primo ab illo animadvertenda injuria D foret. At cum is summo studio ad id quod promisit, incumbat, ad eamque rem tempus petat, quis tandem illum conditiunculæ prætextu removendum a Repub. & in aliud tempus differendum putat? Est hoc quidem in conditionibus, fateor, præscriptum, ut Rex ante omnia juvet imperium: sed tamen ita intelligendum est id, quatenus illi ad eam rem suppeditaverit, non voluntas solum, sed etiam facultas. Libera enim *Lituania* est, habet suas leges *Prus-*

1549. omnium Sanctorum est, Scholastici Ephebi, ex ejus ædis Schola, qui mendicato victum quæritant, cœperunt ad id alludere & lenam lacessere. Lena probris ac contumeliis commota, quod alias crebro idem illi ab Scholasticis illis usu evenerat, questa esse dicitur familiaribus *Andreæ Czarnkowski*; qui quod Præpositus ædis erat, domum juxta ædem habebat. Hujus famuli Lenæ querelis permoti arma capiunt, ac inermes Scholasticos, intro in Scholam refugientes persecuti, alios interficiunt, alios vero vulneribus exanimatos relinquunt. Postridie mane re divulgata fit concursus ad ædem, adsunt e Scholis atque ex Gymnasio omnes scholastici, facinus indignum conclamant, ac cuncti Regem in arce petunt; nec jam familiam, sed ipsum *Czarnkovium* cædis reum faciunt. Exoritur in arce clamor, ut in turba, & loco & Rege indignus, cum sibi quisque Dux viæ & autor sermonis esset. Quorum clamore exciti *Nicolaus Grabia* Vice-Cancellarius, & *Stanislaus Maczieiovius*, *Samuelis* frater ex atrio prodeunt, tumultuantes Scholasticos supprimunt, ac illos objurgant, officiique admonent, vellent meminisse intus Regem esse, a quo si quid vellent, reverentia adhibita peterent per silentium. Scholastici repulsi ad cæsos revertuntur, sublatos in humeros tollunt, ac in forum proferunt, testificantur cædem, ac per præconem de more conclamant, autorem cædis ipsummet *Andream Czarnkovium*. Pleno foro res agebatur, miserabili cum ejulatu. Postremo ad vesperam interfectos sepeliunt, moxque a funere ad domum *Nicolai Szatkowii* Gymnasiarchæ contendunt; instant precibus atque minis, vellet cum Collegis causam illam suscipere, neque tam crudelem cædem pateretur abire inultam. Adesse vindicem Regem scelerum; *Samuelem* etiam Episcopum, Scholæ Patronum præsto adesse, agerent modo libere, Deum ipsum huic cædi non defuturum. Quodsi cunctentur aut gratiam *Czarnkovii* sequantur, se consilium capturos, ac *Cracovia* discessuros, Gymnasio ac scholis relictis. Gymnasiarcha rem ad collegas defert, ab illis consilium petit, quid fieri vellent, sed dum illi cunctantur, Rex publica vociferatione scholasticos in arcem vocat, ac illis potestatem dicendi apud se facit. Queruntur per unum universi, quam indignis modis pridie rejecti fuissent, nec ad Regem admissi. Denique orant, & obsecrant, ne Rex pro sua justitia jus libertatis scholasticæ immunitatis pateretur abire inultum. Aderat *Czarnkovius*, qui vehementer se purgabat Regi, testesque in rem dabat, se domo abfuisse, dum cædes fieret; cœnasse foris apud sacerdotem certum, nihil actum esse suo scitu neque jussu. Erat hic *Czarnkovius* honesto loco natus & magnæ cognationis, comis item atque doctus ac magna cum *Samuele* Episcopo familiaritate conjunctus, tum anno quinto post Posnaniensis Episcopus. Hic ergo cum premeretur suspicionibus, ac invidia communi Sacerdotum ardet, petiit a Rege, quo Rex inquisitores in eam rem daret, causamque delatione certa cognosceret. Rex Scholasticis respondit, sibi illorum factum displicuisse, quod obliti officii se illo clamore petiissent, apud quem faciles essent infimis etiam hominibus aditus; quo esset factũ, cur exclusi & non admissi fuissent; nunc se scire ac rem cognoscere, & ne impunita esset, magnopere providere. Sed quoniam *Andreas Czarnkowski* in collegio Sacerdotum esset, judicio illum Regio non teneri. Idcirco ejus facti quæstionem integram se permittere in præsentia *Samueli* Episcopo, cujus jurisdictionis *Andreas Czarnkovius* esset. Recipit cognitionem causæ *Samuel*, Gymnasium accersit, ac ut scholastici adsint, edicit. Adsunt cum Gymnasiarcha collegæ, e scholasticis vero nemo; qui per literas, cur non adessent, causas perscribunt. Sed tamen eo non venisse dicebantur, quod familiaris reo judex illis non placeret. *Samuel*, ut erat homo firmus & patiens, condonare se adolescentiæ imperitæ dixit, quod ad edictum non venerint. Interea autem Inquisitores in *Andream Czarnkovium* dat, ac pro ratione juris omnia administrat. Fit inquisitio, omnibus rebus acerrime inquiritur, testes ac judices dantur, tum locus atque tempus cum conjecturis conferuntur. Consul etiam cum Senatu urbano cædis autorem quærit, juramentoque testes adigit; ad summum, nihil, quod ad inquisitionem acerrimam attinet, prætermittitur. Quæ delata ad *Samuelem* fidem illi fecerunt *Andream Czarnkovium* extra noxam videri. Porro familia illius eadem illa inquisitione cædis rea deprehenditur; qua delatione autores fuerant a rege comprehensi ac in custodiam dati, ut certo accusatori pœnas cædis darent. Cæterum scholastici, quoniam semel reum cædis *Czarnkovium* conclamarant, in falsa inquisitione perseverantes, vinctos a Rege arguere nolebant, & quoniam illis non satis fiebat, ad deserendam urbem, Gymnasia atque Scholas, ad unum omnes conspirant. Fuit hic ingens motus, nec æqua *Andreæ Czarnkovio* homini copioso cum illa mendicitate contentio. Quando enim ille magis præstabat nobilitate, opibus, gratia, tanto majore vulgo premebatur invidia. Scholasticis vero illa misericordiam conciliarat miseria. Cum ergo in summa invidia esset, non solum *Andreas Czarnkovius*, sed etiam *Samuel* Episcopus, & cum scholastici urbem jam desererent, *Tarnovius* Cracoviensis Castellanus, qui casu tum aberat, ruri proximo, dat illi Rex negotium, motus componere ac Scholasticos retinere, qui jam ab urbe maturabant proficisci. Scholastici edicto convocantur in æde Francisci, adsunt cum Gymnasiarcha atque collegis universi. Episcopus etiam ipse cum Sacerdotibus venit. Habetur a *Joanne Tarnovio* concio gravis, quo illis suadebat, ut a pertinacia desisterent, simulque illos est cohortatus, ne hujusmodi consilia inirent, quibus Majestas Regia lædi posset, non fore impunitam cædem, teneri cædis autores, 1549.

lege

Scholastici importuniores ex arce repelluntur.

Rex scholasticos convocat.

Czarnkovius inculpatus se defendit.

Causa cognitio Samueli Episcopo permittitur.

Czarncovius absolvitur; famuli ejus rei deprehenduntur.

scholastici ad deserendam urbem conspirant.

Rex eos retinere conatur

1549. lege modo agerent, & quiescerent, idque curarent, cujus causa a parentibus *Cracoviam* missi essent. Inflectere *Tarnovius* juvenum sensus videbatur, quod illis cohortandis laudem reprehensioni prudenter admiscuerat. Sed cum *Samuel* orationem *Tarnovii* subsecutus cædem elevaret dicendo, auxit illorum dolorem, ut commotis similes, sese ex æde proripuerint, ac domum scholastico more conclamantes profectionem in crastinum confirmarent. Bene igitur mane cum prima luce adsunt, una universi colloquuntur, profectionem parant, cives etiam, ut quisque notos ac familiares habebat, adeunt flentes, salutant ac valere jubent. Postremo magno comitatu egrediuntur ex urbe, illud carmen solenne concinentes: *Ite in orbem universum*. Plena erat urbs lamentatione atque fletu, honesti etiam cives, matronæ atque homines ingenui, pro familiaritate ac hospitio viaticum offerebant tenuioribus, quos cum capsis, manticis ac ollis illis, quibus victum quæritabant plenissimis viis vidisse abeuntes. Majores natu negant miserabilius quicquam hominum memoria in Polonia accidisse. Conticuerant enim Gymnasia, squallebant collegia, obmutuerunt templa, ac omnes urbis partes afflictabantur illorum discessu. Neque enim ex illa frequentia manserat forte quisque, qui in templo Presbytero, vel in Gymnasio scholave Magistro operam daret. Igitur *Cracovia* egressi, in Floriani venerunt ædem, cujus templum in Clepariano est. Hic sacrificatum magno contentu, ac illud sacrum ab illis est decantatum *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*. Inde digressi inter initia viæ, humi strati unanimes cecinere illud quoque: *Contere domine fortitudinem Ecclesiæ tuæ inimicorum*. Post flentes e complexu divulsi inita via patriam suam quisque repetiit, ac patrios revisit lares. Pars etiam in Germaniam, pars in Prussiam atque Bohemiam profecti, partes *Lutheri* auxerunt, sectamque illius quoque reversi in Poloniam confirmarunt. Erant enim plerique illorum liberaliter instituti ac doctrinis exculti. Turpe hoc ac acerbum spectaculum fuerat Regi, quem fortuna spectatorem fecerat tantæ calamitatis, tantæque turpitudinis; quare proficiscentes jam ex itinere mandato nonnullos illorum revocabat. Verum paucis ad diem reversis, reliqui omnes magno animo cœptum sequebantur iter, causam illius sanguinis innoxii vindici permittentes DEo; certi, vindictam illam cædi nunquam in Polonia defuturam. Atque dici memini, nullam rem ab hac cæde in Polonia bene adhuc & feliciter nobis evenire, daturamque hujus cædis pœnam Poloniam viri sapientes augurantur. Quorum divinationem quam assidua mala, quæ patimur, probent, ordo rerum docebit. Sed cum & Scholastici abirent, & illi qui citati comparuerant, absoluti ad socios redirent, captos quoque ob cædem Rex dimisit, ac liberos abire jussit. Sed hoc loco prætereundum non est, quomodo intra finem

Scholastici universi abeunt.

Revocantur quidem a Rege.

alterius anni vertentis apparuerit ira numenq; divinum. *Regina* enim, *Strelimusse* filia, (nam & scorto illi cujus causa cædes fuit facta id erat nomen) matrem lenæ suasu interfecit, quod illam mater scortari vetaret. Itaque damnata parricidii ac insuta in cutem pro parricidarum more, præcipitata in Istulam est. Lena etiam forcipibus laniata in idem flumen est abjecta. Ita DEus a facinorosis tanto crudeliores pœnas exigit, quanto illis homines parcunt magis. Atque hic fructus legendis historiis est vel amplissimus, ut vicissitudine temporum ac varietate malorum & mutatione rerum agnoscamus iram vindicis DEi, & moniti cavere & admissa deplorare peccata sciamus, quoniam Deus judex est Psalmo teste. 1549.

Vindicta divina.

Hanc cædem incendium arcis mox consequitur, cujus dimidiata pars meridiem versus arsit, quo sane incendio periclitabatur Arx tota cum æde Stanislai albo tecta plumbo inspectante Rege, ac nimium cum *Barbara* uxore intus trepidante. Sed atriensium concursu ac Regis præsentia, quæ urgebat enixius opem ferre, sedata flamma, & arx defensa fuit. Triste rerum futurarum omen id esse videbatur, cum homines continuari mala & alia ex aliis gigni ac nasci viderentur. Nam & incendium anni præcedentis, & comitiorum motus, & scholasticorum cædes conjecturam faciebant, hoc arcis quoque casu moneri nos divinitus. Jam vero post tot infelices casus, res consimiles consecutæ ducebant ad suspicandum, fata Poloniæ tot casibus portendi. Hoc enim anno Scythæ extremis Septemb. diebus Russiam invadunt, prædas agunt, ac omnia ferro & igni vastant, & cum Respublica eo anno absque præsidio esset, quod neque stipendio, neque expeditione comitiis Reipub. fuerat provisum, subsidium nullum erat, contra illam incursionem paratum. Non deerant tamen strenui viri, qui ultro manu facta carperent Scytharum ac impedirent agmen. Quorum duces erant *Bernardus Pretvicius*, *Joannes Herbultus*, *Alexander* & *Procopius Sieniavii* fratres. Verum cum hi nec viribus, nec copiis, hostibus pares essent, sustinere non poterant. Quare Scythæ cum sibi armis non obsisteretur, *Peredmirkum* Castellum obsident, in quod *Visnoviecius* cum uxore ac cætera agresti turba ex fuga sese receperat. Defendebatur primo in summa castellum; sed cum obsessis spes subsidii non esset, *Visnoviecius* desperata salute deditionem pollicetur; jussus excedere prodit, ac se suamq; uxorem omustam auro, quo videlicet gratior esset, captus Scythis tradit, quem illi deditum, mox compedibus vinxerunt, uxorem autem ad libidinem servarunt. Interim autem, dum *Visnoviecius* deditur, reliqui portas castelli claudunt, ac oppugnationem fortissime sustentant. At Scythæ cum ex *Visnoviecio* capto cognovissent, in castello pleno ac referto propugnacula pauca, ac infirma haberi, spe prædæ incitati in castellum

Arcis incendium.

Scytharum invasio.

Peredmirki Castelli obsidio.

Visnoviecii deditio.

1549. lum ferebantur,& cum expugnare non possent, flamminibus atque sarmentis subiectis castellum incendunt, ac magna parte prædæ, quæ super- fuerat incendio, potiuntur. Qua ex re in spem venerant omnis Russiæ vastandæ & percurrendæ. Et sane fecissent,nisi *Ioannes Tarnouius* Cracouiensis Castellanus ex præfectura sua Sendomiriensi hostis incursione nunciata, e vestigio exercitum fecisset ex euocatis clientibus ac obæratis suis, ac cum hac manu ad Tarnopolim oppidum suum accurrisset. Qui aduentu atque nomine suo insolantem hostem victoria repressit, ac vlterius progredi vetuit. Nec vero *Petrus Kmitha* Cracouiensis Palatinus, qui id temporis quoque in sua Præmisliensi Præfectura casu erat,Reipub. defuit; raptim enim & ipse manu facta Præmisliæ opem laturus, *Ioannem Tarnovium* erat subsecutus. Sed cum *Visna* certior fieret, hostes repressos, ita cum præda domum rediisse, vt profectio illorum similis fugæ videretur, causam iustam habuit ad receptum. Atque Russia hoc anno clade ac vastitate opera *Ioannis Tarnouii* liberata fuit, qui licet senex & annis grauis esset, nihil sibi tamen ad celeritatem reliqui fecerat, quin diem nocti jungendo periclitanti Reip. opem ferret.

Io. Tarnouius Scythas reprimit.

Hoc incommodo accepto dolebat Equester ordo, multumque habebat in ore & *Visnouiecium* captum & *Peredmierkam* exustam & abjectam prædam, querebanturque passim homines aperte, nullum esse regnum, nihil certe neque ordine fieri,Rempub. sina præsidio direptioni propositam esse atque incendio. Quas ob res flagitare conuentum, ac comitia poscere, quibus aliquando Respub. verteretur in commodiorem statum; quæ & foris vexaretur ab hostibus, & domi esset sine vllis legibus. Cum enim legati proximis comitiis vt supra ostendi, neque de vxore, neque de iustitia à Rege quicquam impetrassent, cum hac testificatione discessérant, vt neque Regem, neque judices illius in prouinciis jus vellent dicere, quomodo fieret, vt judices, cum jam consessent, ab Equitibus judiciali loco submouerentur. *Stanislaus Matthæus* certe *Stadnicius* de *Zmigrod* illius testificationis fiducia in *Lelowo* oppido, cum in illum iudex Cracouiens. dioecesis *Petrus Demtinski* de *Petricouice* sederet, illa exceptione forum declinauit, quod Regis autoritas Equestri ordine nondum rata esset. Plena erat huiusmodi testificationum Polonia, dum passim per prouincias Judices in judicando interpellarentur. Quo nomine Majestatis Regiæ plerique fiebant rei; inprimis autem ipse *Stanislaus Stadnicius*, qui tamen defendente *Martino Zborouio* Calissiensi Palatino socero suit absolutus. Igitur cum agitaretur Respublica, comitia cuncti efflagitabant. At Rex neque conuentus agere nequa comitia habere volebat, quod in illis Regia consilia ad arbitrium eluderent, conuentumque pro theatro haberent, in quo se jactare ac ostendere consuessent; hisce se neque conuentum, neque comitia daturum respondebat. Et cum in summis Reipub. periculis cunctaretur Rex, *Nicolaus Dzirgovius*, Gnesnens. Archiepiscopus, Regni Primas Cracouiam venit, Regem adit & monet, hortaturque quo agat conuentum, ac comitia habeat; quodsi cunctetur, aut si quid aliud sequatur, sibi esse in animo Reipublicæ non deesse. Cui Rex duriter respondisse fertur, non commissurum esse, vt se inuito comitia haberi possint. Archiepiscopus cum obstinatius manera in sententia Regem videret, Cracovia discessit, neque comitia vti denunciauit suo nomine habuit, sua Regis gratiam respiciens, sine motum Regni timens, qui futurus erat certus, si quidpiam ille inuito Rege de Republica egisset. Hæc initia Regni SIGISMVNDI AVGVSTI fuerunt.

Equites Conventum flagitant.

In commoda ex abrogata Regis juris dicendi facultate. 1549.

Rex comitia dare renuit.

ANNALIS TERTIVS.

1550. ANni præteriti motus admonebat Regem, vt comitiis tempus produceret, quod verebatur, ne se consimiles turbæ alteris comitiis exciperent, quales erant primis. Qui vero comitia flagitabant, respondebat, se nolle conventus pro ludo instituere, in quibus certi homines plausum Populi malo publico captare consuessent. Mansit ergo Rex in sententia, neque adduci potuit, vt comitia indiceret. At *Joannes Tarnouius* Cracouiensis Castellanus, cui Rex summam omnium rerum fidem tum habebat, cum Rempub. labi videret, egisse cum rege dicitur ac illi suasisse, ne tantum animo indulgeret, vt priuatas suas injurias publicis Regni offensionibus anteferret; tenuis ac infirmi animi videri Regem, succumbera injuriæ ac eam malo publico vlcisci vella. Quod si quid ex illa libertate agendi molestiæ in comitiis Rex caperet, consolaretur id cum charitate Patriæ, tum dignitate libertimæ gentis, cui in Polonia præsideret; sedatiora etiam in posterum speraret sibi fora cætera, cum Poloni non solum sapientem Regem, sed etiam patientem se habere perspicerent, qui & prouideret vtilia, & ferre aduersa patienter nosset. Hoc leuissimo admonitionis genere *Tarnouius* vsus, deduxit Regem de sententia, perpolitque vt Rex adolescens plurimum de animo remitteret, ac *Tarnouii* suasu ad quartum Nonas Maii comitiis diem ediceret, quam de more prouinciales conventus anteibant, in quibus mos ast ab Equitibus Polonis ad comitia & Legatos legi, & postulata edi. Acti igitur sunt conventus longe diversa ratione, quam anno acti erant superiore. Nihil enim turbate ab Equitibus in iis actum fuit. Quin vero illa vxor, ob quam turbæ fie-

Joannes Tarnouius Regem ad edicenda comitia permouet. 1550.

1550.

fiebant ſuperiores, in ſummam obliuionem omnibus conuentibus erat adducta. Illa mandatorum Prouincialium ſumma fuit: vt Leges omnes exſequeretur Rex, quarum longo abuſu maxima pars incommodo publico fuerat antiquata. Cum iis mandatis Legati ad Regem *Petricoviam* veniunt, ac die prima comitiali Rex per *Samuelem* Cancellarium de more proponit, quanto in diſcrimine verſaretur, Polnnicum regnum, cum aliud comitiis agatur, atque Respub. poſtularet, monere, orare etiam, vt cuncti ad Rempub. pariter incumberent, quam propter domeſticum motum abſque præſidio eſſe, quam eſſet pernicioſum, accepta nuper in Ruſſia calamitas doceret. Regem eo animo eſſe, vt nulla in re defuturus eſſet Reipub. quamcunque tandem in partem a Senatu vocaretur. Secundum hoc propoſitum Regis rogabantur Patres ſententiam, quorum princeps *Nicolaus Dirgouius* Archiepiſcopus ſententiam ſuam ab hoc propoſito auertit, & ad illius ſcripti inuidiam retulit, quo ſe Regem purgaſſe publice de comitiorum motu ſuperiore Annali oſtendimus. Cuius ſcripti aculeus ad contumeliam Senatus cum pertinere videretur, Archiepiſcopus de Repub. interrogatus, reſpondit. „Non ſibi eam rationem in Repub. probari, „quæ regnum vltra detrimentum, publicè „etiam Infamia afficeret; parum fuiſſe viſum „proximis comitiis; nullam partem Reipublicæ eſſe conſtitutam, niſi etiam Regiis literis „Senatus notaretur ad infamiam: quæ quod „latine eſſent ſcriptæ, exteros etiam homines „domeſticæ diſcordiæ teſtes facerent. Hortabatur itaque Regem, vt a talibus ſcriptis „deinceps abſtineret, altero commodiore ſcripto prioris ſcripti aſperitatem mitigaret, quo „& gratia exulcerata domi ſauaretur, & foris „nulla daretur de nomine Polonn detrahendi copia.„ Huic multi e Senatu fuerunt ſecuti, inprimis autem *Andreas Gorkanus* Poſnanienſis Caſtellanus, qui non obſcurè ſententia ſua *Samuelem* petebat, quod ex illius quaſi officina illa ſcripta prodierant, quibus aperte illius potentia notari videbatur ad inuidiam. Cui criminationi breuiter *Samuel* reſpondit, quem etiam Rex ipſe ſubleuauit, ſeque autorem ſcripti profeſſus a *Samuele* crimen remouit, ac in ſe illud deriuauit; quod tam verum eſſet, vt illud corrigi altero ſcripto minime vellet. *Joannes* quoque *Tarnouius* ſua ſententia hanc gratiam habuit Regi, quod non alio remedio, quam illo ſcripto, præteritorum comitiorum vulnera ſanarentur. Cuius ſcripti mens & ſenſus is eſſet, vt otium & tranquillitatem polliceatur omnibus Regia ditione atque dominatione deuinctis, quæ ſcripta eſſe habenda cenſebat obſidum loco, fidei atque clementiæ Regiæ. Proinde non modo reprehendendum Regem non eſſe, ſed etiam vehementer laudandum, qui illa Reipublicæ detrimenta non Regia poteſtate, ſed oratione manſueta ſanaret. Ita ſubleuatus ac defenſus *Samuel* illorum ſcriptorum inuidiam vitauit, quorum vtique autore Rege ipſo ſcriptor fuit, cuius rei indicio eſt oratio ipſa. Valuit enim vir ille ſcribendo, habuitque elegans latinè dicendi genus.

Comitia Petricouiæ habita.

Nic. Dirgouius litteras Regias carpit.

Andreas Gorkanus Samuelem ſtringit.

Jo. Tarnouius literas Regias probandas cenſet.

Abſoluto ſcripti crimine actum deinde per Legatos eſt de illis ipſis conditionibus præſtandis, de quibus etiam ſuperioribus comitiis actum fuit, quas quoad expleret Rex, tantiſper a jure dicendo abſtineret. Quibus Rex reſpondit; æquum ſibi non omnino videri, ob eas conditiones juſtitiam non fieri, in tantis præſertim hominum injuriis; quare velle ſe inſtituto ſuo cauſas Majeſtatem ſuam appellantium cognoſcere. Interea tamen relaturum etiam eſſe ad Senatum ſe de conditionibus præſtandis. Legati cum nihil proficere, neque his neque proximis Comitiis ſua poſtulata apud Regem viderent, & cum id incuria atque negligentia Senatus fieri putarent, cum Patribus conſcriptis amoto Rege, per colloquium hanc iniuriam expoſtulare volebant. Rex primo ſecretum colloquium recuſare, deinde cum Legati inſtarent vehementius, poteſtatem colloquendi ſecedens cum Senatu Legatis fecit. In quo illi per *Nicolaum Siennicki*, Chelmenſ. Municipii Legatum, queſti ſunt "Patres conſcriptos, quantum de officio remiſiſſent, tantum etiam de autoritate„ amiſiſſe. Circumſpicerent Patres conſcripti„ vicina Regna, quæ breui tempore conuulſa au-„ toritate Senatoria corruerunt, in quibus dum„ reges abſque Senatu omnia poſſunt, Rempub.„ afflixerunt. Magnum & periculoſum opus„ eſſe, vni mortali multorum credere ſalutem,„ tum etiam vnum in Republica pati, qui plus„ poſſet, quam omnes, eſſe hominum nihil co-„ gitantium de ſalute communi, ex hac enim„ ratione exiſterent Tyranni, qui Respub. ſuas„ prædas ducunt eſſe. Cuius rei exempla vel ex„ proxima vicinia ſumi poſſent, vbi cum Reges„ præter autoritatem Senatus, ſimulant ſtudere„ Reipub. ex magnis minimas fecerunt. Quæ„ enim ſcirent, ac meminiſſent Patres conſcri-„ pti, facere illos inconſiderate, quod non ob-„ ſtarent Regi pro arbitrio regnare volenti.„ Atque ex omni memoria exempla ſumi„ poſſe, vnum hominem, qui potiatur rerum,„ inimicum eſſe libertatis reliquorum. Ita na-„ tura corrupta inter homines comparatum„ eſſe, vt is, penes quem ſumma rerum eſt, ſub-„ lata interceſſione in Repub. cupiat excellere,„ nec æqua parte contentus eſſe. Quæ cum„ ita ſint, Patres conſcripti adeſſent animis, &„ autoritatem Senatoriam integram retinerent„ contra potentiam Regis, quam ſi ſemel con-„ temneret Rex, nunquam poſtea ne cupiente„ quidem Senatu in poteſtate Patrum illum„ fore ſperarent.„ In hanc ſententiam *Nicolaus Siennicki* verba fecit, cuius oratio admodum proba-

1550.

Legati juriſdictionem Regis fruſtra inhibere conantur.

Legatorum cum Senatoribus amoto Rege colloquium.

1550.

probabilis fuit; quadrabat enim rebus, tum etiam Germanica atque Bohemica exempla, quæ orationa Legatorum deſignabantur, perterrefaciebant Senatum. Quare de communi Senatus ſententia reſponſum eſt Legatis: „Senatui placere, nulla in re Reipub. deeſſe, hoc „ſe vnum tamen poſtulare a legatis, vt Regem „judicare æquo paterentor animo, neque con„ditionibus illis dudum præſcriptis, illum in „judicando interpellarent, neque judicia illi„us impedirent, fore aliud tempus conditio„nibus explendis magis idoneum. Nunc ini„quum videri, in tantis iniuriis, quibus Rex „iudicando mederi poſſet, homines deſtitui.

Petrus Kmitha partibus Regiis accedit,

Hoc pro Senatu reſpondit *Petrus Kmitha* Cracouienſ. Palatinus, idem ille, qui ſuperioribus comitiis contra Regia judicia acerrime ſenſerat, vt & legati illo autore teſtificati ex Comitiis re infecta diſcederent, & ob eandem cauſam Polonia non multum ab interregno abeſſet. Quare cuncti, qui aderant, fremebant, & indignabantur illud factum, quod idem ille *Petrus Kmitha* repente mutaretur, vt candem rem ltia comitiis vehementer ſuaderet, quam proximis maximo conatu diſſuaſerat. Et certe, (neque enim ſilentio eſt prætereundum) plurimum de exiſtimatione ſua veteri hac mobilitate ſententiæ amiſerat, quod ab eo factum fuiſſe conſtabat, vt haberet ad Regis gratiam receptum, a quo cum aperte ob vxorem impugnatam negligeretur, ob eamque rem gratia illius vulgo vileſceret, ſententiam mutare potius, quam autoritatem amittere *Kmitha* maluit, quæ parua illi tum averſo ab illo Rege reſtabat. Quare vt autoritatem recuperaret, qua tenuioribus dominaretur, omni rationi his comitiis ſeſe Regi dabat, ac illi ſtudebat.

Judicia Regi permittuntur.

Legati cum viderent, ſumma voluntate Senatus judicia Regi permitti, deſtitutos ſe per *Joan. Syrakowski* queruntur, ac fruſtra hæc eadem in ſenatu iterant. Cæterum cum ſoli eſſent, ac nihil proficerent, orandi finem fecerunt, neque moleſti verbo judiciorum nomine Regi poſthac fuerunt.

Judiciis autoritate Senatus Regi permiſſis Legati, de integro rem commouerunt noua diſputatione dignam. Egerunt enim: de execution Legum, cuius rei nomen enim non minus ambiguum, quam captioſum eſſet, alii alium inſtituebant exequendi modum, aliis enim exequi placebat, ſolas leges ab *Joanne Alberto* & ab *Alexandro* regibus profectas, alii vero omnes in vniuerſum exequi oportere cenſebant. Summa contentione legatorum & Senatus pugnatum eſt, horum qui potior eſſet exſequendi modus; hoc enim certe quisque cenſebat, quod in rem ſuam fore videbat. Qui enim Principium exſequendi à *Joannis Alberti*, & ab *Alexandri* legibus ducebant, id inprimis ſpectaſſe dicebantur, vt *Samuelem* Epiſcopum Cancellariatum *Joannem* vero *Tarnouium* Caſtellanum Sendomirienſem Præfectura deiicerent, quod his duobus ſumma apud Regem gratia ſummaque autoritas magnam vulgo inuidiam conciliarat. Itaque cum lex in Polonia illis Regibus lata eſſet, ne Cancellarius Regni ex maioribus Epiſcopis ſit, non licere *Samueli* cum Cracouienſi Epiſcopatu Cancellariatum contra eam legem obtinere legati cenſebant.

Legum exſequendarum vnde initium faciendum.

Cancellariatus num recte cum Epiſcopatu Cracouienſi fuerit coniunctus.

Quæ lex nulla mihi quidem ratione niti videtur. Cum enim Cancellarii grauiſſimum ſit in Republica munus, in eo non ſolum dignitatem, ſed etiam fortunam ſpectare puto oportere, qua adjutus ad tantum munus ſit ille inſtructior. Nihil enim Cancellariatus aliud eſt, quam Vigilia Reipub. aut officina quædam ingenii atque doctrinæ, ad quam adminiſtrandam multis opus eſt Cancellario adjumentis, non ſolum ingenii, verum etiam fortunæ, vt quam plurimos idoneos ad tantum munus gratia & largitione habeat obſtrictos. Nam in tenui re, vt fides eſt anguſtior, ita & facultas adminiſtrandi muneris ſit infirmior. Et cum tantum in Cancellario ſit poſitum, recte in Germania Princeps publici Conſilii Moguntinenſis Archiepiſcopus Romani imperii eſt Cancellarius. Idem fit Romæ, idem in Gallia & in Anglia, ac in cæteris bene conſtitutis Ciuitatibus. Memoria etiam noſtra in Polonia, contra hanc Cancellarii fuerunt, multi clariſſimi viri, vt *Petrus Tomicius*, & *Joannes Choinicius*, qui in Epiſcopatu Cracouienſi ſumma cum dignitate Regis, magnoque cum emolumento Regni Cancellariatum geſſere. Quod tamen in illis homines non moleſte ferebant. Tum enim Reipub. leges non legibus Respub. ſeruiebat; at nunc ſit ſecus, quando in perpetua Regni pace ac diuturnitate otii, turbulentæ quæſtiones, ac linguæ certamina conqueruntur de induſtria, quod in *Samuele* accidiſſe videmus. In quo cum ſumma eſſent omnia, tamen tantum in otio potuit inuidia, vt certi homines ad aliquem indignum atque infimum hominem ampliſſimum illud munus mallent peruenire, quam pati illum ſummum virum ac rebus omnibus excellentem illo fungi munere.

Cancellariatus Samueli abrogatur.

Quare cum *Samuel* & magnam inuidiam ex matrimonio Regis, pro quo proximis comitiis ſteterat, haberet, & illum homines tantum præſtare nollent, lege illa de Cancellario inutili & tot exemplis antiquata Cancellariatum illi abrogabant.

Jo. Tarnouius quo jure Præfecturam Sandomirienſem obtinuerit?

Similia malevolorum vitia, in *Joanne Tarnouio* his comitiis extiterunt. Qui cum bello maximo *Daciam* perdomuiſſet, ac *Moſchouiam* maximis cladibus detrimentisque affeciſſet, *SIGISMVNDVS* Rex, victoriæ beneficentiæque ergo Sandomirienſem illi præfecturam ad vitam attribuerat. Quod tametſi adverſus illam legem erat factum, qua cavetur, vt illa præfectura omni obligatione libera arbitratu obtineatur Regio; tamen cum *Joannes Tarnouius* maximis hoſtibus periculoſiſſimisque bellis ſæpius Patriam liberaſſet, videtur ipſius Patriæ conceſſu ex æquo & bono contra legem obtinere illam præfecturam potuiſſe, vt

1550. vir ille vnica spes, dubiis Regni temporibus, hoc Priuilegio & Patrimonium suum afflictum, ac continuis bellis exhaustum reficeret, A atque detrimentaque illius resarciret, & hoc eodem cum alacrior, tum etiam copiosior redderetur, ad pericula pro patria subeunda. Sed inuidia æquum & bonum non videt: quæ cum *Joannem Tarnovium* eius præfecturæ nomine vrgeret, vehementius, *Tarnouius* non tam aliorum, quam ipse sui victor, tanquam alter *Epaminondas* ille Thebanus coram Rege breviter in corona exposuit sua in Rempub. merita, ob quæ illi præfectura illa fuerat a *Sigismundo* Rege attributa. Quod si quid in eo peccasset, poenam se legis capitalis non recusare. Cæterum petere a Rege, & a Senatu Equestrique ordine, vt tam peccatum quam meritum compararentur simul inter se, quo sciri posset, plusne mali Ille obtinenda Sendomiriensi Præfectura quam boni tot deuictis B hostibus ex ea Præfectura Patriæ attulisset. Ita *Tarnouius*, vir simillimus illi *Epaminondæ* Thebano, cuius exemplum tum vsurpauerat, docebat, se in legem nihil peccasse; sed ne quid obstare legibus videretur, Præfecturam deposuit, quam vtique summa Regis Voluntate poterat retinere, quæ anno post altero *Joanni* filio ex Germania a *Ferdinando* Rege redeunti attributa fuerat, libero suffragio, vt patri debitus honos ad filium potissimum beneficio regio perveniret. Ad hunc modum inuidiæ populari a *Joanne Tarnouio* satisfactum fuit. Memorabile sane exemplum, Principibus viris, vt reijciendis potius quam appetendis honoribus velint esse in R. C P. illustres. *Samuel* etiam Episcopus Priuilegio Cancellariatum tuebatur, quo illi comitiis *Sigismundus* Rex Cancellariatum cum Episcopatu Cracouiensi permiserat.

Tarnouius præfecturam deponit.

Cum *Samuel* Episcopus & *Joannes Tarnouius* Castellanus legibus satisfecissent, docuissentq; inuidiam nihil in illorum parte moliri posse, executionem ad initium legum summa contentione referre studebant. Quorum autoritates secutus Rex aduersæ parti respondit, se suscepto regno non jurasse in has vel illas leges, sed generatim in omnes, secundum hoc jusjurandum se leges executurum ostendit. Verberauerat ea res pauore magno eam partem, quæ ceu laqueo captabat executionem: vt desistere Regem executione illa plerique cuperent. Multi enim Senatorum & Equitum fuerunt, qui veteribus legibus erant obnoxii, quas si exequeretur Rex, poe- D nam damnatos sequi oporteret, vt infames essent. Ea enim mulcta præscribitur eis qui Comitiis deponere, quæ contra leges obtinerent, admoniti e vestigio nollent. Verum enim vero veteres illas ac perantiquas leges, si Rex in Polonia exequi vellet, totum illi Regnum necessario esset retexendum. Nam vt mores aliarum ætatum alii sunt, sic leges aliorum temporum aliæ videntur esse; & quemadmodum

Rex omnes ab initio leges vult exequi

dum ridentur pueri, cum parentum calceos suo aptant pedi, ita jure sunt irridendi, qui vetustas leges nostro aptant tempori, quas partim vsus coarguit, partim aliquis Reipub. status inutiles fecit. *Joannes* certe *Tenczyński* Palatinus Sendomiriens. vir natura peracutus & prudens acerrimus erat huius executionis impugnatori, qui sella ob senium illatus in Curiam cum eadem de re sequentibus comitiis quoque ageretur, hæc præter cætera locutus fertur. "En jam morior, sapite me dum licet ac vi-„ vum sepelite, si huius executionis quam insti-„ tuistis principium vllum ante exitum inve-„ neritis. Non sentis, Rex, leges veteres cum„ moribus abiisse veteribus, & mores nouos„ a legibus gubernari nouis. Placet exequi„ leges veteres, placeat etiam de pœna nihil„ recusari veteri, quam leges irrogant iis, qui„ contra illas commiserunt. At cum ita poscen-„ te Repub. multi multa consuetudine longa„ cui lex cedit, contra leges veteres accepimus;„ Credo ego fuisse aliquando in Polonia tem-„ pus, quando lex illa de Magistratibus & pos-„ sessionibus regiis rebus erat vtilis regno;„ sed casus consecuti, qui in Repub. multum valent, tacite illam legem antiquerunt, & etiam moribus sanxerunt, perfecerunt que vt ne ea„ res fraudi esset, si ego aut quispiam alius in„ aliqua prouincia magistratum contra legem„ in qua incola non sum, obtineam, aut si„ possessiones regias a veteribus Regibus meis„ majoribus obligatos habeam, salua existima-„ tione & pecunia mea. Quapropter cum semper tempori cedat lex, & legem vsus coarguat, censeo, vt ad *Joannem Albertum* & *Alexandrum* patroos tuos te referas, & ab illorum legibus initium exequendi ducas.„ His verbis vir acerrimo ingenio executionem a capite legum dissuadebat, & ad leges a *Joanne Alberto* & *Alexandro* legibus latas referebat. Quæ illius postrema fuit oratio. Nam cum comitiis vt dixi, insequentis anni eadem hæc moribundus repetiisset, paucis diebus interpositis excessit e vita. Ita illa executio, quam initio omnes flagitabant, in dubium venerat, vt qua parte suscipi posset, non liqueret. Legati cene plus sibi ac Equestri ordini ab illa, quam patribus cavendum putabant, quod verebantur, ne illa executione in dubio illorum possessiones essent. Et quoniam, vt mihi quidem videtur, non tam publicum, quam privatum commodum illa contentione quærebatur, ideo hæsit hæc executio ad metas, nec quo digitum proferat, adhuc reperit, vt dictum *Joannis Tenczyński* sapiens tempus ipsum comprobaret. Ac de executione quidem & de cæteris rebus his comitiis ita tum actum fuit, vt inchoata multa, nulla vero essent absoluta, cum contentionis causæ, in priuatorum cupiditatibus inclusæ, vtilitatem communem a publico consilio excluderet.

1550.

Graui oratione id impugnat Jo. Tenczyński.

Inter disceptationum magnarum publicas curas intercessit res parua dictu, sed quæ studiis

Clericorum potentia minuitur.

1550. diis partium in magnum certamen postea excesserat, magno detrimento maloque publico. Cum enim ob hæresim magna inuidia arderet Sacerdotalis ordo, his demum comitiis illa vehemens inuidiæ flamma erupit. Nam eum sacerdotem neque Zelum quorundam, neque potentiam omnium homines vulgo ferrent, ex longo tempore occasiones quærebant, quo & vim eneruarent eius ordinis, & illum ad pristinæ vitæ officium redigerent. Quod cum obstante SIGISMVNDO Rege, qui ei ordini & indulserat præcipue, & propter opes confidebat maxime, homines exequi non possent, SIGISMVNDO AVGVSTO demum Rege, occasionem sibi oblatam putabat, invadendi eum ordinem. Cuius tel magnam præbuit facultatem *Joannes Dziaduski* Jelito, Premisliens. Episcopus, qui cum laudis esset cupidus, nec ad eam aliis artibus posset peruenire, eam inibat ad laudem viam, quo ex Lutherana causa, cum apud vulgus Sacerdotum, tum apud summum Pontificem cresceret. Quo sane consilio ille multos præstantes ingenio viros in Dioecesi reos fecit, plerosque sacerdotiis exuit, non nullos etiam proscripsit, e quibus *Stanislaum Orichouium* Rutenum eximium habuit, quem vexaret, ac Dioecesi Præmisliensi exterminaret. Erat hic *Orichouius* a puero magnopere Philosophiæ deditus, tum etiam religionem non fucatam, sed veram & integram priuatim ac publice coluit ac docuit. Quod cum *Joannes Dziaduski* non ferret, asper in *Orichouium* sæpe & acer fuit. At *Orichouius* eum neque Episcopum neque coelibatum sacerdos ferret, de amicorum sententia statuerat repudiato sacerdotio, quo erat in Ecclesia Præmisliens. complures annos functus, vxorem ducere, vt liber importuni hominis cullegio, caste in matrimonio viueret. Quam rem ille palam præ se ferebat, ita, vt *Visna* in conventu rogatus ab Episcopo, vxorem ne duceret? ducturum propediem se responderet. Quo responso Episcopus ita exarserat ira cundia, vt aqua & igni per tabellionem in eodem conuentu publice *Orichouio* interdiceret, si is vxorem contra interdictum duceret. *Orichouius*, cum & vxorem palam ambiret, e Gynæceio *Petri Kmithæ*, *Sophiam Strasżonis* filiam, & Episcopus ob eam rem infensus admodum illi esset, causam hanc ad comitia Regni defert, ac in concilio Legatorum interdictum Episcopi recitat, petitque, quo causam illam susciperent Legati, ac ne paterentur Episcopos in bona atque caput hominum tam atrocibus sævire interdictis. Legati eam iniuria *Orichouii*, tum periculo communi causam suscipiunt, ac Regem adeunt, agunt ac orant vniuersi, ne Rex episcopos jus regium sibi vsurpare in Polonia pateretur. Soli Regi conuinctos rerum capitalium licere proscribere ac illorum bona publicare, præterea nemini. Quod si tantæ Episcoporum potestati Rex non obstaret, equitibus Polonis consilium contra Episcoporum

Jo. Dziaduski Stanisl. Orichouium prohibet matrimonium inire.

Orichouius rem ad comitia defert.

vim non defuturum. Dicebantur hæc ad Regem in corona a Legatis, quorum præcipui fuerunt *Petrus Boraſyński*, *Nicolaus Krzycki* & *Joannes Sirakowski*, ad quorum accusationem & querelam tacuerant Episcopi forte ex admiratione accusationis liberæ. Tum enim primum Equites Poloni ausi sunt contra ordinem Ecclesiasticum liberam vocem publice mittere, quod ante hanc diem in Polonia factum nunquam fuit. Orabant etiam Regem, quo *Orichouium* suam causam conquerentem audiret; quod ægre, obstantibus Episcopis impetratum a Rege fuit. Cui potestate dicendi facta, cum ille pro matrimonio dicere exursus, attento & benevolo Rege bene professisset, ac ad eam partem venisset, quo de coelibatu illi dicendum erat, Episcopi commoti ex sellis prosiliunt, hominem interpellant, ac ne Rex audiat, orant. Indigna res videbatur in libero regnu, coram Rege vocem hominibus eripi, nulla reuerentia Maiestatis, neque ratione libertatis adhibita, quare cuncti, qui aderant, fremebant, vt ad veterem inuidiam plurimum odii illa interpellatione ordini sacro accederet. Cum ergo interpellarent Episcopi, ac *Orichouium* loqui prohiberent, Rex misit in consilium, ac de consilii senteotia per *Petrum Kmitham* pronunciat: *Orichouius* ita causam diceret, vt ne verbo Episcopos læderet. Steterat in præcipiti res *Orichouii*. Paratus enim venerat, vt interecepta oratione nihil posset ex præparato dicere. Itaque conticuerat, nec, quo se verteret habebat. At cum pone stantes amici eum cohortarentur, adesset animo, nequa mentem sibi tanto in conuentu effluere pateretur. Ille erectus cohortatione, de integro initium dicendi fecit, & ex tempore orationem habuit, in qua breuiter vitam atque studia, quæ in priuata vita coleret, exposuit, quorum illa summa esset, "vt bono Rege, bonus ipse ciuis esset, vt me-,, rito ab Episcopo interdicto illo infami notari,, non debuerit. Petebat ergo a Rege, quo il-,, le suo decreto interdictum Episcopi tolleret.,, At Rex de senatus sententia tantisper distulit cognitionem illius interdicti, dum alias quoque quæstiones, quæ contra Episcopos affectebantur, cognosceret. Interea Episcopi, quod verebantur ne sublato per Regem interdicto, illorum minueretur autoritas, *Orichouium* ad colloquium vocarunt, ac illi cum sex comitibus in curiam Gnesnensis Archiepiscopi potestatem veniendi fecerunt. Sed cum genus comitum illi non præscriberent, *Orichouius Andrea Gorkani* adiutus autoritate & gratia amplissimos viros sibi comites parauerat, vt *Nicolaum Radziuilium* Vilnens. *Martinum Zborouium* Calissiens. *Nicol. Brudzouium*, Lancicienſ. *Raphaëlem Lesczyński* Brzestinens. Palatinos, ac ipsum *Andream Gorkanum*; quem duo filii *Lucas* & *Andreas* fferant subsecuti. Hi priuatorum hominum habitu, vti erat imperatum, intro in Curiam Archiepiscopi

Orichouius causam coram Rege dicens ab Episcopis interpellatur.

Orichouius ad colloquium vocatus venit comitatus viris amplissimis.

1550. piscopi cum *Orichonio* ad colloquium venerunt. Res admiratione digna fuit, amplissimos viros pro *Orichouii* causa priuatorum A hominum personam suscipere. Tantum illi tum gratiæ apud summos viros inueterata inuidia ordinis Ecclesiastici conciliauerat. Interea loci Archiepiscopus cum Episcopis ac eum multa Sacerdotum eiusque generis turba se congregauerat, nihil de aduentu illorum virorum suspicans, sed solum *Orichouium* cum paribus aduentantem expectans. Quem cum præter spem aduenire cum amplissimis viris Episcopi viderent, attoniti re insperata, vix tandem recuperata voce dixerunt: Nolle se quicquam in illa turba cum *Orichonio* de rebus sacerdotalibus agere. Hic *Gorkanus*, vt erat in summa modestia vir acerrimus; quid tandem, inquit, obstat, quo minus agatis nobis præsentibus, quos sex tantum, vt imperastis, adesse *Orichonio* videtis? Tum Archiepiscopus, non tales, inquit, iusseram. Quales vero, inquit *Gorkanus*? An non videmur vobis idonei, qui adsimus homini necessario? An vobis licebit interesse ho- B stris rebus, nobis vestris non licebit? Dum hæc aguntur, concursus fiebat, ac vulgo homines introrumpebant, vt obsisti a janitoribus non posset. Quo quidem tempore mirificus fuerat *Joannes Dziaduski*, qui plenus confidentia *Gorkano* jurganti respondit illud Pauli: *Honorabile connubium in omnibus*, in Clericis locum non habere. Sed cum Episcopi nihil agere cum *Orichonio* vellent, qui venerant, grauiter offensi, nulla salute reddita discedunt, ac palam se indigne habitos esse ab Episcopis queruntur. Legati hac Episcoporum voluntate cognita, primarios duodecim viros e collegio ad Archiepiscopum miserunt, qui illi denunciarent, equites Polonos *Orichonio* contra Episcoporum vim non defuturos, C neque passuros, Episcopos in Polonia vitæ ac fortunarum dominos esse. Magnus is motus fuit, vt ex priuata contentione, publica causa existeret, magno non solum religionis, sed etiam Reipub. detrimento, vt post apparebit. Cæterum *Joannes Tarnouius* Castellanus, cum instare Legatos assidue pro *Orichouio* apud Regem videret, cum pro consuetudine sua, tum pro amicitia, quæ illi cum *Samuele* Episcopo summa fuit, mandato Regio vocat causam ad sese, ac adhibito *Petro Kmitha* Palatino, exclusa multitudine apud *Samuelem* domi pacem inter *Orichouium* & *Joannem* Episcopum, tali conditione conciliat. Vt *Orichouius* non prius vxorem duceret, quam Pontifex Romanus eius ducendæ autor fieret, atque ita discessum fuit, bona cum vtriusque D gratia. At Episcopi, vt spem vxoris *Orichonio* funditus adimerent, a *Petro Kmitha* contenderunt, ne virginem e Gynæceio vxoris suæ noprum *Orichouio* daret; quod etiam est factum. Qua spe frustratus *Orichouius*, alio animum & amorem suum contulit, quæ res illi præter spem feliciter euenit. Nam cum

Hac re attoniti Episcopi colloquium detrectant.

Jo. Tarnouius rem componit.

Orichouius alio amorem confert.

Andreas Gorkanus & *Martinus Zborowski* Palatinus *Orichouium* cœpto desistere nollent, 1550. diligenter cum *Joanne Chelmio* Cracouiensi municipii Equite honesto & nobili per literas egerunt, quo ille vnicam natam suam *Magdalenam Orichouio* vxorem daret; quod etiam obtinuerat. Id, quoniam ad sequentem annum pertinet, sequenti quoque planum fiet annali.

Rex dimisso conuentu, nulla re constituta *Petricouia* discedens, iter ad vxorem habebat, quem officii causa erant secuti complures Senatorii ordinis, quorum Princeps fuit *Petrus Kmitha* Palatinus. Cracouiam vbi est ventum *Barbara* vxor obuiam Regi alacris procedit, ac illi in æde Stanislai aduentum gratulatur, hilarior multo, quam dudum, quod & comitiis secunda illi erant omnia, & coram adesse eos cum Rege viderat, qui illi prius aduersabantur maxime. Hanc vicissim Rex quam potest officiosissime salutat. Post hunc illam venerantur Episcopi. Tum *Petrus Kmitha* sua in illam studia commendat, ac in clientelam ac fidem se illi dat. Idem faciunt cæteri. Gratum & jucundum spectatu hoc studium fuerat Regi, cum videret vxorem suam, tanto esse in honore apud eos, qui illam ne vxoris quidem prius loco habebant. Eadem omnium Senatorum pars, quæ rebus dubiis *Barbaram* grauissime erat detestata, secunda illius fortuna laudibus illam tunc ferebat. Illi etiam, qui quod in familia illius erant, vt contagio quædam vitabantur, tum numero Patronorum habebantur, vt inuicem infimis summi propemodum clientes essent. Tantum valent Regum opes, vt facile immutent homines, vt non cognoscas eosdem esse. Denique *Bona* Regina, quæ nequaquam illam volebat, mirum, cum videret firmos omnium consensu filii jam esse nuptias, *Varsauia* & ipsa *Cracouiam* salutatum nurum miserat, ac filiam appellauerat, studia illi pollicens materna, amorem item atque curam; cæteraque, quæ liberis parentes promittunt. In hunc modum cenuer. sæ erant huic mulieri res; nec vero soli, sed etiam generi ipsius; *Nicolao* autem *Radziuilio* inprimis fratri filius patrueli, qui quod eius matrimonii conciliator fuisse putabatur, summo apud Polonos odio fuerat. At cum abiisset illa tempestas, tanto in honore in Polonia postea hic vir fuit, vt Principum multi illum Patronum adsciscerent, nonnulli etiam ita illi inseruirent, vt in equum adscendentem sublevarent, vt ferui dominum. Igitur cum tempus illius inuidiæ omne abiisset, *Barbara* autem summa gratia apud Regem & summo honore apud omnes esset, quod per illam aditus sermonis & gratiæ faciles ad Regem erant, pro se quisque officiis ad illam certabat. *Petrus* certe *Kmitha* & *Wisincze* cum vxore regem ac *Barbaram* salutatum in *Niepolomicze* aduenerat, quo in loco in venationibus Rex erat. Gratus Regi aduentus *Kmithæ* fuit, tanto herele gratior, quanto illius vxor *Barbara* Reginæ pro-

Rex ad Reginam proficiscitur, cum pluribus Senatoribus.

Omnes Reginam exosam antea venerantur.

Cognatio inter Reginam & Kmithæ vxorem.

1550.

propioqua cum esset, turbulento tamen illo tempore pro voluntate viri animo ab illa fuerat alieno. Nam tres filias suas illustris vir *Kola* de *Dalcow* Palatinus Russiæ & exereituum Regni Dux nuptum dederat: Voam *Radziuilio*, quæ *Barbaram* Reginam; alteram *Herbulto Dobromilski*, quæ patrem *Barbara* itidem *Herbulta* vxoris *Kmitha* (inde *Kmitha* vxor fratris consobrini Reginæ filia fuit) tertiam *Seniawio*, quæ hunc, qui nunc viuit, Palatinum Russiæ genuerant. Ergo benigne habitus a Rege *Kmitha*, inuitat Regem, ac *Visnicium* cum vxore vt veniat, orat. Condicit Rex, ac se venturum feriis Bartolomæi pollicetur. Ad condictam itaque diem Rex cum vxore *Visnicium* ad *Kmitham* venit. Aderat vna *Nicolaus Radziuilius*, Reginæ, vt dixi, patruelis frater. Quo quidem tempore magnifiea liberalitate vsus fuisse *Kmitha* memoratur. Nam cum totum triduum largiter Regem apud se habuisset, & cum illum amplissime cum vxore & *Radziuilo* munerasset, tum vero ex Satellitibus Regis non fere quisquam ab illo indonatus abiit. Quá saoè ille munificentia omnes superioris temporis offensiones abolere conabatur. Et vt cumulatius augeret, ac Regi deelararet, suam erga illum obseruaotiam, omnia, quæ in rem erant Regis, ac in honorem illius vxoris administrabat. Sed eum Rex nihil æque cuperet, quam vt aliquando vxorem eorooatam haberet, ad eam rem studium & operam illi *Kmitha* præstabat. At cum non auderet comitia illius eoronationis causa iostituere, aliam viam invenit. Mos est in Polonia Regulos addictos Regno de integro eum nouo Rege fœdera facere, & fidem suam jurejurando obstringere, & eertis conditionibus accipitur a Regulis imperium. Quarum illæ sunt præcipuæ, vt eosdem hostes ac amicos eum Rege Polono habeant, & ipsi sub umbra Poloniæ Regis se latere, ac in tutela ac præsidio Regni jure fœderis positos se esse agnoscant. Quod jus eum a morte SIGISMVNDI neque Pomeraniæ neque Russiæ Duces ab AVGVSTO Rege vsurpassent, hanc occasionem Rex nactus indicit repetendis fœderibus diem, vt eonnocatis Senatoribus, oon solum fœdera faceret, sed etiam vxorem præsentibus illis eoronaret. Ad hunc diem magoa pars Senatorum convenerat; nonnulli tamen, eum aliud agi aliud simulari præsentiscerent, invenrà causâ aberant, neque adesse illi eoronationi, vt propositum tenerent, volebant. Cum jam eoronatio esset decreta, neque Senatus consultum de ea re vllum fieret, *Joannes Tencyński* Sendomiriens. Palatinus, & *Andreas Gorkanus* Posoaniens. Castellanus perennes huius mulieris inimici aberant, ex Principibus autem fœderatis aderat nemo. Nam per legatos illi diem edicti obibant. Itaque ad V. Idus Decembris, nullo decreto, neque scito publico vxorem Regis Cracôuiæ in æde D, Stanislai frequenti Senatu *Nicolaus* Archiepiscopus coronauit. Ita hic Archiepiscopus, qui superioris aoni comitiis *Barbaram* sua senteotia repudiauit, peccataque illius repudio contracta viritim diuidebat, hoc anno ipsam hanc, non vxorem tantum Regis appellauit, sed etiam Reginam Poloniæ unxit, coronauit & declarauit. Hac via ad Reginæ nomeo, Regniqoe coronam *Barbara* peruenerat, quæ taoietsi jam tum langueret, tamen infirmitatem corporis, voluptate tanti honoris sustentabat; dicere etiam solebat, se non curare, vt vna die plus coronationi superesset. Quæ eius oratio omen fati fuit, neqoe enim fefellit spes illam. Nam mense a coronatione sexto, graui morbo, eui cancer nomen est, deeessit. Postridie eius diei Rex in forum descendit ae pro Tribunali ante euriam regio more consedit, fœderaque eum principum legatis fecit, spectante Regina ex aduersa euriæ domo *Jordani Spithkonis de Zakliczino*, Regni thesaurarii, vnde in forum despectus facilis est.

Kmitha Regem cum vxore conuiuio excipit.

Coronatio Reginæ.

Mors Reginæ.

Dum hæc Cracoviæ agontur, dies a rege dicitur *Nicolao Olesnicio* viro Patrio Sectæ Zwinglianæ nomine, quod is inexpiabiles religiones in Rempub. induceret. Erat hic in *Sienensium* familia natus, vnde multi elari viri in Polonia fuerunt, ex quibus *Sbigneus* Cracouiens. Episcopus, & vrbis Romæ Cardinalis, vt cæteros prætermittam, patrum memoria fuit, vir acerrimo ingeoio, præstauri etiam doctrina, io tuenda vero Republ. libertate tanta, vt CASIMIRO Regi huius Augusti auo noua quædam & perniciosa Reipub. molienti, non vt Senator Regis, sed vt Regni pater resisteret. Cuius illud præter eætera facinus memoratu dignum fertur. Cum enim CASIMIRVS bellis exhaustus ex æde S. Stanislai saoctius ærarium vellet auferre, & jam ad Sacrarium accederet, *Zbigneus* indutus lintea, religiosaque veste, obuiam illi e sacrario prodit, ae irrueotem sustinet. "Quo tandem, inquit, ruis, Rex? Sacrane vasa pergis eripere? oon patiar equidem; quod si tu propterea *Boleslaum* ages, en tibi ego adsum *Stanislaus*, sed a vasis abstineto." His verbis vir ille refutauit iratum admodum Regem, ae illum a peeunia illius fani avertit. Multa fuor huius viri prodita exempla, non solum â Polonis sed etiam a Romanis scriptoribus. Is igitur *Sbigneus* huius *Nicolai* patruus maior reliquerat posteris cum bonis exemplis abundantem, tum vero opibus floreotem familiam, in qua natus *Nicolaus* ae liberaliter institutus oulla in re patrio decori defuit. Verum cum is doctrioæ quoque studio teneretur, Magistros nactus io Zwinglianam sectam inciderat. Cuius Sectæ illa sunt decreta: "In saerificio publico non corpus neque saoguioem Saluatoris Christi, sed panem atque vioum merum proponi. Sacerdotium oullum esse. Missam idololatriam esse, eeremoniam Baptismi extra aquæ vsum ludum atque jocum esse. Jam jejunia, monachos

Nic. Olesnicius Zwinglianos fouet.

Sbignei, patrui eius majoris in patriam merita.

Nicolaus quomodo in Zwinglianos inciderit.

1550. „nachos ac Diuos non minus impie quam stul-„te eleuabant, & quæ sunt modi istius cætera. Ad huiusmodi prava decreta *Nicolaus Olesnicius* Zwinglianis magistris docilem se præbuerat. Cum enim *Franciscus Stancarus*, vir Italus, damnatus huius sectæ in *Lipovicio* Castello, vbi Episcopalis carcer est, versaretur, ab *Samuele* episcopo vinctus, inde vero delapsus per funem ab *Stanislao Lasocio* Lancicensi Subcamerario, & ab *Andrea Tricessio* nobili adolescente armatis sub castello exceptus fuit, & ad *Nicolaum Olesnicium* Pinczouium deductus; Quo loci eum se refecerat, cœpit errorem instaurare *Zwinglii*, in idque operam dare, vt abduceret *Olesnicium* a religione paterna, & persuaderet illi religionem externam. Cuius ad præscriptum imagines e fano tolli, cœnam pro vsitata peregrinam institui, Sacra, quæ monachi in eius oppidi fano religionibus vetustis administrabant, explodi jubet. Erat hoc fanum cum adiuncta monachorum domo munificentia *Zbignei*, cuius supra mentionem fecimus, operose exstructum, ac liberaliter ditatum, quod profanare *Stancarus* properabat, cuius consilium cum *Olesnicio* videretur periculosum esse, nequid inconsiderate faceret, vocat amicos ac consilium adhibet; in quo variatis sententiis, illa postremo vicit, vt imagines, cum reliqua suppellectili, saluæ in fano manerent, monachi etiam veteri instituto sacra facerent, quod nihil earum rerum mutari tum posset impune: adesse Regem in proximo, Episcopos etiam Cracouia nondum discessisse, fore hisce rebus mutandis aliud tempus magis idoneum. In præsentia placere cœnam institui, idque fieret in arce privatim, non in fano publice, quod in oppido subiectum est arci. Secundum hanc sententiam permittunt *Stankaro* nouæ cœnæ modum præscribere, ac illius vsum docere. Tum homo nefarius æque diuina ac humana contemnens, ceperat illorum adolescentium mentes, quorum erant plerique potentes ac nobiles, ac rerum nouarum cupidi; qui quod infensi erant Romanis Sacerdotibus, autore *Stankaro* in Zwinglianas partes concesserant. Ita post Christi Religionem â Polonis susceptam eo loci primum externa Religio Poloniam incessit, adeoque popularis error is est factus, vt non secreto modo intra parietes, ac postes priuatos contemnerentur antiqui ritus; sed in publico etiam ac foro aulaque palam exagitarentur, nequicquam prohibentibus episcopis. Quorum autoritas *Orichouii* causa, licet longe diversa, vulgo cœpisset vilescere, prohibere non poterant, quin longius serperet hic amor, & animos hominum occuparet, magno cum totius Regni discrimine. Igitur cum naturale illud *Olesnicie* familiæ stirpis bonum in *Pinczovia Stankarus* vitiasset, primo secrete bonorum indignationes exaudiebantur, deinde ad partes etiam & ad publicam querimoniam excessit res. Incusabantur grauiter a Senatoribus Episcopi, quod sectis paterentur infici Regnum, quorum officium talibus malis occurrere ac impiis religionibus populum liberare. Obierat jam mortem *Samuel*, *Joannes* autem *Przerenbski* Proëpiscopus in Cracouia erat, cui negotium ab Gnesnensi Archiepiscopo datur, quo *Nicolaum Olesnicium*, evocaret, ac illi diem diceret. Adest ille ac diem cum multa familiarium & cognatorum turba obit. Aulici etiam frequentiam illi præbent. In quem cum Proëpiscopus cum sacerdotum collegio judex consedisset, ac multitudinem, quæ aderat, amoueri e judicio jussisset, multis exagitatus probris, haud procul abfuit, quin violaretur. Vbi autem potentius jam esse id malum Proëpiscopo apparuit, quam vi per illum sedari possit, judicio destitit, ac rem integram cum Episcopis ad Regem detulit. Queruntur apud Regem Episcopi, quam indigne contemneret judicia ordinaria, quamque immodestus in judicio Proëpiscopi *Nicolaus Olesnicius* fuisset. *Andreas* etiam *Zebrzydovius* Cuiauiens. Episcopus hunc accusat grauissime, "orat & obtestatur Regem, ne is pro maie-„state Regni pateretur, pietatem patriam inex-„piabili religione commutari. Respiceret„ Germaniam, quæ quam diu Romanam fidem„ coluerat, tam diu nullum civile bellum vidit.„ At polluta hac fide & repudiata veteri, eum„ in Germania non plebs sacerdoti, non sacer-„dos Episcopo, non episcopus Papæ parer im-„perio, nec Cæsaris etiam dicto audientes esse,„ Germanos. Ita â Deo comparatum esse, vt„ Regia potestas, ex sacerdotali potestate depen-„deat, qua sublata res regnaque stare non pos-„se, cum præ licentia nemo Regis, nemo sa-„cerdotis verecundiam habeat. Proinde orabant„ Regem, vt cum vestigio tolleret quam pri-„mum malum hoc; quod si negligeret, suam„ vicem magis quam Episcoporum pertimesce-„ret. Religionem enim DEI promisso, in„ omni Regni statu, penes homines salu-„ti destinatos, saluam mansutam; at re-„gna prauis opinionibus semel sedibus suis„ convulsa, nunquam instaurari, neque restitui„ in antiquum posse.„ Stabat cum *Andrea Zebrzydouio* perorante episcopalis maiestas, ac senatorum fauor, qui ex oratione illius magnum casum regni miserabantur. Commemoraverat enim magno silentio *Zebrzydouius* singula, quæ in DEum ac in illius sacerdotes *Olesnicius* admiserat, "vt artem sacrificandi„ conscriptam a *Stankaro* haberet, vt nec sacrifi-„caret, nec precaretur Deum patrio more, vt vasa„ sacra ex fano tolleret, vt sacerdotes eius fani„ vexaret, vt pro illis sacrificulos fugitiuos & ali-„unde pulsos reciperet, vtque ad contemtum le-„gum atq; magistratuum in regno cæteris exem-„plo esset.„ Audiebat hæc pauore plenus *Olesnicius*, pro quo verba fecit *Nicolaus Reius Oxa*, vt in tanto *Olesnicii* periculo satis, vt videbatur, pro re. Conferebat enim crimen in monachos,

quorum

Franc. Stancarus.

Stancarus nouam religionem primus in Poloniam inuenit.

1550.

Olesnicius in judicium vocatur, ab Episcopis.

Andreæ Zebrzydouii Oratio ad Regem.

Capita accusationis Olesnicii.

Defensio ipsius.

1550.

quorum sceleratam atq; flagitiosam vitam cum
homines in oppido non ferrent, mirum non es-
se, si inde profugissent, ubi durare præ consci-
entiæ teste non possent. Jussus *Olesnicius* exce-
dere, Rex singulorum sententias exquirit; &
quoniam idem fere omnibus visum erat, eam
sententiam ponam, quam *Joannes Castellanus*
priscæ severitatis vir dixisse fertur; in hac enim
mens quoq; apparebit reliquorū. Hic enim cen-
suit, "occurrendū esse quamprimum huic tantæ
„confidentiæ, inprimis autem eos homines
„coercendo, qui pravis religionibus captas
„mentes, velut furialibus stimulis agerent ad
„omne nefas. Rem mali esse exempli, cœtus
„occultos fieri, conventicula privatim institui,
„ac res comparari contra humanum ac divi-
„num jus. Quod ne fieret, majores, inquit, no-
„stri legibus cavebant, qui neque comitia, ne-
„que concilia ulla cœtusve coire volebant, abs-
„que edicto regis, quod nullum facinus sit,
„quod in multitudine dissoluta non reperiatur.
„Vides, Serenissime Rex, quonam procedat li-
„centia. Homines adolescentes coeunt, de re-
„bus in secreto ipsi per se in occulto statuunt,
„Religiones novas instituunt, veteres depo-
„nunt, ac specie fallaci religionis pravæ legiti-
„mos episcopos contemnunt. Quod si fers, &
„pateris, Germaniæ casum expecta, quæ nunc
„talium sectarum dat pœnas, quam prava *Lu-*
„*theri* religio implevit bello & sangvine civili.
„Nusquam in dispari religione stabilem fi-
„dem Reges in se deprehendent. Fidei enim
„erga Reges fundamentum pietas in Deum
„est, quæ ubi vacillat, ibi quoque fides Regibus
„incerta est. Id metuens Pater tuus & ipse cu-
„rabat, & cæteris mandabat magistratibus, ut
„sacra externa fieri vetarent. Sacrificulos hære-
„ticosque regno prohiberent, illorum libros
„conquirerent, comburerentque, ac commu-
„nem disciplinam, DEum colendi præterquam
„more solito, abolerent. Videbat enim pru-
„dentissimus vir, nil æque dissolvendæ R. P. es-
„se, quam ubi non patrio, sed externo ritu DE-
„us colitur. Habes domesticum exemplum,
„quod te hortetur, ut religionem, quam a ma-
„joribus per manus traditam accepimus, omni
„ratione nobis præstes. Quod si qui ab illa de-
„fecerint, & coiisse aut convenisse causa sacro-
„rum externorum deprehensi fuerint, habes in
„hos leges, quibus hæretici afficiuntur, ac illo-
„rum errores, quibus nomen divinum conta-
„minatur, vindicantur. His adstringe & com-
„prime licentiam, neque patiare illam vires
„sumere, tibi tuoque regno adversos.„ Eadem
sententia *Petri Kmitha* Palatini & cæterorum,
ut jam dixi, fuit. Sed cum nimis graves à Prin-
cipibus contra *Nicolaum Olesnicium* sententiæ
dicerentur, *Valentinus Dembinski* Biecens. Ca-
stellanus, vir mitis & prudens, cum leges, quas
Tarnovius citabat de hæreticis, acerbissimas sci-
ret esse, magnopere censebat, „ut Rex daret
„hoc clarissimæ Familiæ, ignosceret errori, mi-
„sereretur adolescentiæ, non legibus, sed usita-

Sententia Joannis Tarnovii.

Temperatur a Valent. Dembinski.

ta clementia cum *Olesnicio* ageret, neve *Ste-*„
nensium præclaram gentem eximiam habe-„
ret, nec illi primo in Polonia hisce legibus„
A Infamiam irrogaret. „ Ita hic e minori ordi-
ne Castellanus severam *Joannis Tarnovii* sen-
tentiam miti oratione temperaverat. Rex me-
diam secutus est, quam per *Joannem Tarnovi-*
um pronunciavit, qui advocato *Nicolao Oles-*
nicio, nihil de severitate sententiæ suæ remit-
tens, docet, "quid meritus ille, quave pœna di-
gnus fuerit, si Rex mansvetudinis suæ vellet„
oblivisci. Tum ad severitatem addit leges,„
contra quas ille commisisset, quas aperto vo-„
lumine recitavit. Et quamvis illius facinus„
animadvertendum esset, tamen in præsentia„
Regem clementiæ suæ meminisse velle, in„
posterum vitaret offensiones, *Franciscum*„
Stancarum ab se removeret, Deum patrio„
more coleret, a sacris peregrinis abstineret,„
B Monachis & illorum sacris in illo oppido non„
obesset, id mille aureorum vadimonio præsta-„
ret.„ Additum deinde amplius a Rege de hæ-
reticis est. Edicit enim, ut qui viri, quæve fœ-
minæ sectæ alicujus deprehensæ fuissent, de il-
lis ad legum præscriptum municipiorum præ-
fecti sumerent supplicium. Porro *Nicolaus*
Olesnicius, uti erat imperatum, confestim
Stancarum ab se ablegat; qui profugus Regi-
um Montem petivit; quo in loco cum plurimi
essent sectatorum autores, quibus nulla conve-
nientia Religionis erat, in hisque *Andreas O-*
siander, sectæ autor suæ, *Francisco Stancaro* ob
diversam sectam esset infestus, admonitus a
Principis uxore inde profugit, quod Princeps
C *Osiandri*, uxor vero *Stankari* hæresin tueban-
tur. Quare cum insidiæ ab *Osiandro* fuerant
Stankaro, ipse sibi consuluit fuga. Verum e-
nim vero pulso & *Pinczovio Stankaro*, succes-
serunt in illius locum fugitivi, quorum opera
illa secta ab *Stankaro* importata, latius serpen-
do in multas honestas familias propagata fue-
rat. Horum præcipuus fuerat *Martinus Cro-*
vicius, qui multis annis procurator bonorum
Petri Kmitha Palatini fuit. Hic sacerdos cum
in Diœcesi Præmisliens. Ecclesiam Visnens. ad-
ministraret, in Zurovicio rure apud *Stanisla-*
um Orichovium, hoc ipso tempore, dum hæc
Cracoviæ agebantur, uxorem duxerat *Magda-*
lenam Stanislai Pobiedzynski filiam; ob
D quam rem pulsus a *Joanne Dziaduski* Episco-
po *Pinczovium* profugerat, & vagus ac exul
cum esset, repudiata Religione, quam *Visnæ* op-
pido Russiæ colebat, Zvvinglianas partes secu-
tus, sacramentariam sectam Pinczovii *Stanka-*
ri instituto docebat. Nec vero illud seminari-
um Zvvinglianum in Polonia unquam defu-
turum est. Cum enim summus Pontifex alias
res agat, Episcopi autem amissa propemodum
autoritate sectis non obstent, non est, quod
quis speret, alio statu Poloniam fore, quam quo
nunc est Germania.

Sed nos in hoc spatio rerum penè præteri-
mus *Samuelis* episcopi, memorabilis viri, mor-

1550.

Regis definitio.

Stancari exilium.

Mart. Crovicius Stancari sectator.

Vita & Mors

1550. *Samuelis Maciejovii Episcopi Cracoviensis.*

tem; Et quoniam nostræ ætatis cujusque generis exempla colligimus, referamus nos ad eum virum, qui in omni privato publicoque munere poterit esse exemplo. Itaque, ne vir A memoratu dignus expers partis sit nostræ historiæ, commemoremus breviter illius vitam atque genus. Hic ergo gente *Vitulina*, familia vero *Macieiovia*, *Bernardo* patre, in municipio Lublinensi natus fuit. Qui pater, qua nocte uxor parturiebat, cum domo abesset, per somnium admonitus esse dicitur, ut eum infantem, quem uxor ederet, *Samuelem* nominaret. Somno pater excitus, memor uxoris gravidæ ac partui vicinæ confestim ad illam mittit, qui nunciaret, ut si filium peperisset, *Samuelem* appellaret, uxor simul & filium parit, & nuncium audit viri, & illius jussu natum *Samuelem* appellat. Hæc ego de illo a *Bernardo* Patre, quem colui senem, sæpe audivi, atque huic Propheticoq; nomini hujus viri vitam ordine video respondisse. B Qui cum a puero diligentia patris *Bernardi* doctus adolevisset, ad *Petrum Tomicium* Episcopum Cracov. se contulit. Cujus consvetudine cum magnam spem de se quotidie daret, ac multum æqualibus præstaret, Patavium ab illo Episcopo fuerat missus, qua in urbe *Romulo Amaseo* Rhetori operam dedit, ac cæteris Philosophiæ magistris. Quorum doctrina eruditus in Poloniam rediit, ac ejusdem *Tomicii* hortatu ad Rempub. accessit, *Sigismundoq;* Regi pro more Poloniæ, magnus Secretarius fuit. Et eum nulla res apud *Sigismundum* esset tanta, quam ille autoritate tueri & consilio regere non posset; primo Ecclesiæ Cracoviens. Decanus, deinde Chelmensis Episcopus ab illo Rege creatur. Et eum ætate procederet, industriaque illius magnarum rerum C procuratione vigeret, Rex Procancellarium illum Regni fecit. Cujus muneris nomen, verbo deficiens, re in Polonia eum Cancellario idem est. Quod munus ille pro majestate Regis & pro dignitate Regni, cum administrasset, majoribus a Rege dignus fuerat honoribus habitus. Itaque ex Episcopo Chelmensi Plocens. Episcopus creatur, Cancellariatusque contra leges, summa omnium ordinum voluntate una illi a *Sigismundo* attribuitur, unde mortuo *Petro Gamrato* Cracoviens. Episcopus, ab eodem Rege est factus. Igitur cum in tantum honorem ascendisset *Samuel*, talem se gessit, ut fanctitate inter Episcopos, facultate vero inter Cancellarios præstaret. Vita enim ante omnia fuit pudica, tranquilla & temperata. Huc accede D bant culti & expoliti mores, in quibus nulla sermonis importunitas, furor nullus, nulla inerat atrocitas. Adhæc patiens contumeliæ fuit, victor & nequaquam ultor invidiæ; quam acceptam ita dissimulabat dolens, ut eos qui læserant, comiter ac si non læsissent, appellaret, ac illis benigne interdum faceret. Quæ virtutis atque ingenii vis in illo, cum alias sæpe, tum vero in illa invidia Regii matrimonii apparuit, quod *Samuel* illius autor fuisse putabatur, quod tamen vel ipso Rege teste fuerat secus. Quare eum immerito ille ob eam rem a malevolis dictis atque scriptis laceraretur, & eum autores nosset, nunquam tamen cuiquam eorum propterea fuit infensior: ita hic vir omnia popularis auræ incommoda frangebat patientia, ac modestia levabat: hæc privata in illo; illa autem erant publica. In concionibus gravis, in judiciis mitis, in aliorum vitiis indulgens homo fuit, Lutheranæ factionis homines magis perterrefaciebat minis, quam suppliciis afficiebat. Qua ex re nonnulli, aluisse illum in diœcesi hæresin *Lutheri* affirmant, quod tamen non est, neque unquam probari potuit. Neque enim quicquam probabat eorum, quæ distant a recta fide. In summa sanctus hic vir in Episcopatu & memoratu dignus fuit. In Cancellariatu quoque talem se præbuit, ut parem, haut scio, an aliquando superiorem, in eo munere in Polonia haberet neminem; sive illius fidem, sive prudentiam, sive eloquentiam consideres. Quibus rebus ille tantum præstitit, ut quidam soliti essent dicere: Si in DEorum cœtu Mercurius pro Jove loqueretur, non alio modo neque lingua, quam *Samuelis Macieiovii* loqueretur. Fuit enim vultu & gestu, ac omni cultu in dicendo aptus & concinnus. Interpretem sane Regum meliorem, cum hunc audires, non requireres; latine certe dicendo atque scribendo ita excelluit, ut *Hieronymus Gyantius* Cardinalis Senens. vir ingenio & judicio præstans, qui tum erat Romæ Præpositus Signaturæ (ut vocant) sancte affirmaret, non aliunde litteras latiniores Romam mitti, quam a Rege mitterentur Polono; quarum utique scriptor hic Cancellarius fuit. Non auderem id ponere historiam scribens, nisi ex illo, in cujus familia Romæ eram, ipse audissem. Et tamen cum tantum præstaret ordine ac munere; non se extulit, neque illa facultate, ad invidiosam potentiam est usus, cum & apud *Sigismundum* & apud *Augustum* Reges primum gratia & autoritate valeret, ita, ut facile posset in illo ambitionis curriculo, ante alios sumere sibi partes priores, a quo tamen tantum abfuit, ut omnem suam apud Reges gratiam, communicaret eum cæteris sui ordinis viris, quos ad pacem amplectebatur universos; ex quibus duos summæ autoritatis viros *Joannem Tarnovium* Castellanum & *Petrum Kmitham* Palatinum Cracoviens. capitali dissidentes interdum odio, magno conatu reponebat in gratiam, quod eos magno Reipub. damno dissidere dolebat; qui quoque hunc honorem huic habuere tertio, ut illo judice cœptis desisterent, ac in gratiam sæpe redirent. Quod si quando illi ad reconciliandum difficiliores erant, *Samuel* neutram in partem propendens fixus manebat, salva utriusque gratia. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ inter eos versari, ac usum & benevolentiam utriusque retinere, qui quasi in acie infestis armis in Repub. concurrunt. Quare cum *Samuel* utrique parti

1550. parti acceptissimus esset, ferendo ac obsequendo perfecit, ut illos duos amicissimos sibi viros, inter se conjunctissimos hinc decedens relinqueret. Hac igitur fama virtutum incredibilium cum *Samuel* floreret, nomenque illius miris laudibus admirabile esset, hoc anno *Petricovia* comitiis infirmari cœpit, ac cum inde langvens Cracoviam rediisset ex valetudine in hydropem lapsus, eum neque quicquam prodessent medici, Sacramentis pie religioseque sumtis decessit Anno Christi 1550 ætatis secundo & quinquagesimo; conditus Cracov. in eo sacello, quod in æde Stanislai ipse sibi vivus designaverat, & quod illo mortuo familiaris ejus *Andreas Przeslawski* Cracov. Canonicus absolverat. Sic ergo vitam finit *Samuel Macieiovius*, cui ut consimiles episcopos & cancellarios habeamus, optare sane debemus. Huic successere in Episcopatu *Andreas Zebrzydovius* Raduanus, in Cancellariatu vero *Joannes Oczieski* Jastrzebieius. Fuit hic *Oczieski* in familia equestri ac privata, & ne inter populares quidem satis nota, a paupere patre generatus. Cui cum generis splendor deesset, in virtute illi omnis spes fuit, qua tantum profecerat, ut dignitate multorum in Polonia obscuraret genus. Solertia enim summa fuit, tantaque eloquentia sive latinam sive Polonicam res posceret, ut amplissimas legationes Turcicas, Italicas, atque Germanicas ingenii & eloquii commendatione obiret. Hic, ut dixi, a parvis initiis fortunæ ac generis profectus in familia & disciplina *Christophori Szydlovieckí* Cracov. Castellani, singularis viri, ita adoleverat, ita se paraverat, ut nulla humani officii pars esset, in qua ille non excelleret. Nam inter juvenes comis, inter senes gravis, inter literatos doctus, inter disertos facundus, inter facetos urbanus, denique inter agrestes rusticus homo fuit, ut facilitate ingenii *Alcibiadem* illum græcum certa vitæ parte in Polonia nobis referret. Cum ergo is ad omnem vitæ partem aptus, primum *Sigismundo* Patri, post *Augusto* ejus filio, multis tam domi, quam foris ingenii documentis probatus esset, *Samuele* defuncto, hujus anni comitiis in cancellariatu fuerat suffectus; *Joanni Przerembski* Cracoviens. Præposito Procancellariatu relicto, bono item viro, docto atque industrio, ut Samuelis discipulum possis agnoscere. Ita hoc geminum in cancellariatu par *Samuelis* defuncti levabat desiderium, cum homines viderent, duobus summæ industriæ viris, post *Samuelem* amplissimum illud Cancellariatus munus a Rege esse mandatum. 1550.

Joannes Ocziesku Samuelis successor.

ANNALIS QVARTVS,

Qui in exemplaribus Typis impressis maximam partem omissus ex ipso Autoris scripto Exemplari hic restituitur.

A. C. 1551. Hic annus insignis erit privatorum hominum periculis. Cum enim rei gerendæ, & uxoris humandæ causa Rex in Lithuania abesset, Comitia in Regno non erant, de quibus aliquid in hos annales referam. Privata igitur sequar, non quævis, sed quæ publica attigerunt moveruntque; quorum causa Romani Pontifices fuerunt; qui cum de rebus omnibus censerent statuendi jus in Ecclesia penes se esse, multa hominibus gravia & difficilia imposuerunt. Huc accesserunt artes illæ, ad exhauriendas opes exquisitæ, quibus Romani quæstui habent Ecclesiam Dei; quæ avaritia, regno gravis, perfrasit tandem Polonis, Romani Pontificis potestatem negligendam esse, quum vulgari corrupto odio, tueri non poterant, urbis Romæ fincita contra divinum & humanum jus. Itaque eum avaritia fœda, luxuria etiam turpi afflictaretur sacerdotalis ordo, & cum calix ademptus plurimum momenti ad Religionis veteres ritus repetendos faceret, Poloni vitam pudicam eum Religione antiqua a Sacerdotibus reposcebant, quorum cupiditati adjuncta spes excitaverat animos illorum, ut nihil pensi haberent pro his rebus contra Papam facere & dicere. Ad quam rem patrandam multum adjuvabant Germaniæ exempla, quæ uxorem civili bello, calicem vero multo sangvine vindicavit. Talibus exemplis cum exarsissent Poloni, haud secus quam diu claustris retentæ feræ, hoc demum anno erumpunt in Papam, atque in illius Romam. Et cum initum illud Papæ odium superioris anni Comitiis vulgatum per Poloniam nudasset voluntatem hominum, diversæ in Polonia sectæ atque factiones fuerunt; cum amoto metu Pontificiæ potestatis, æque bonorum & malorum tolleretur discrimen. Cui malo non modicam materiam præbuit præter cæteros *Joannes Dziaduski* Jelitko, Præmisliensis Episcopus, qui vexato *Stanislao Orichovio*, ut supra demonstravimus, occasionem Equitibus Polonis dedit ad contemnendam Pontificiam potestatem, qua sola pax & tranquillitas inter homines continetur. Quamobrem ut intelligatur, quam noceat humanis traditionibus divinas tolli, & ab Episcopis homines contra jus violari, ponam hujus rei exempla; *Stanislai* autem *Orichovii* imprimis, in quo id evidenter apparuit. Qui cum statuisset uxorem ducere, idque comitiis proximis Petricoviæ testatum fecisset, cum illi ea non daretur virgo, quam a *Petro Kmitha* Palatino petebat, eam Bacchanalibus hoc anno duxit, quam illi *Andreas Gorkanus* cum *Martino Zborovio* Palatino Calissiensi apud *Joannem Chelmski* Cracoviensis Municipii Equitem conciliaverant, *Magdalenam*, ejus ipsius *Chelmski* filiam, re & nomine virginem. Hæc *Orichovio* data est in matrimonium in Lczino rure, Andrejovio vicino, apud *Remigianum* il- A. C. 1551.

Dominatum Pontificum excutere conantur Poloni.

Matrimonium Orichovii.

Stanislai Orichovii Annalis quartus.

 lius

1551. lius fratrem; quæ quasi ex pacto ad minuendam Pontificis potestatem cum Orichovio daretur, plurimum momenti adversus cælibatum secum afferebat, quod cælibatum partim superbe sacerdotibus imperando, partim hunc eundem crudeliter ab illis exigendo, Papæ Regnum summæ arrogantiæ & non ferendæ potentiæ esse vulgo existimabatur. Quantæ est enim illud arrogantiæ naturæ jura conari humanis decretis commutare? Quantæ vero potentiæ, appetitum procreandi sacerdotibus non concedere, & usum illius pœna capitis interdicere? Quapropter contra hanc tantam vim, qua divina & humana jura violabantur, tanquam machina quædam comparatur hæc *Orichovii* uxor, quæ eo genere fuit, ut inter primarias in Polonia familias paucas habuerit alienas: maternum enim genus illi gens *Zarembia* fuit, Nobilis & Patricia, paternum vero Domus *Chelmia* Equestris. His adventitiis copiis adjutus *Orichovius* cum suo nomine, tum uxoris genere, adeo sacerdotium commoverat, ut illius connubio labefacere hic ordo videretur. Cum tota Polonia harum nuptiarum nomen esset celeberrimum, illud perenne in sacerdotes Romanos odium magnam flammam invidiæ hisce nuptiis adjecerat, cum per se quisque sacerdotibus scortationem exprobraret, factum *Orichovii* ostentaret, ac illum laudibus efferret, quod in Polonia primus ausus sit contra Papæ cœlibatum libere pro matrimonio sentire, ac facto præclaro docere; Antistitē turpis vitæ Papam esse. Hujusmodi jactabantur vulgo io circulis per fora & compita summo cum ludibrio sacerdotii Papæque. Et cum hoc *Orichovii* facto obstupuissent sacerdotes, vix tandem *Dziaduski* Ielitho Præmisliensis Episcopus diu multumque ab inimicis sollicitatus, diem illi dixit, quartam feriam post Paschæ conductum. (Usus sum, rei explicandæ causa, istis verbis & usitatis dierum ac feriarum nominibus;) Exigui spatii ea dies fuit, utpote tridui; adhæc locus incertus in edicto erat adscriptus, quod eo consilio Episcopus fecerat, ut ne quod spatium posset intercedere *Orichovio* & sui colligendi, & Advocatos, amicosque in judicium conducendi, cum & in quem locum se reciperet, nesciret, & angustia temporis minus multos secum adducere posset. Ad diem vero *Orichovius* cum sciret sibi rem esse cum judice gravi & acerbo, in omnes illius impetitiones intentus fuit. Quare certiores facit necessarios suos, quorum magnum numerum habebat, uti, ubi locorum cognoverint Episcopum ad eum diem fore, ut eo sibi præsto forent. Et cum Episcopus pro die dicto Radimevvo excederet, ac Brzozovium magno itinere contenderet, spectaretque *Orichovium* loco delusum & tempore exclusum ad judicium non adfuturum, *Orichovius* ab exploratoribus edoctus illum consequitur, ac in Dinovium oppidum pernoctatum proficiscitur, quo in loco multi illi occurrerant, qui rumoribus vestigia tergiversantis Episcopi

In judicium vocatur Orichovius.

secuti, eo loci *Orichovium* exspectabant. Hic non est omittendum, quomodo suos tuetur in omni fortuna & consoletur Deus. Cum enim *Orichovius* beneficio apud *Stanislaum* & *Andream Vapovios* honestissimos adolescentes, ejus oppidi Dominos, cum amicis cœnavisset, ac inde digressus sub noctem sollicitudine plenus quievisset, & secum reputavisset, quam magnum, quamque periculosum ausus fuisset facinus, tum etiam cogitaret, summam Episcoporum vim in Polonia esse, cui pareat Regia potestas, quam etiam horreat Senatus & Equestris Ordo, cui plerique talia ausi cessere, *Joannes* autem *Lascius* imprimis, qui ob uxorem in Germania ductam Polonia concedere exilii causa fuerat coactus, hæc animo *Orichovius* secum volutans, pavidus quieverat. In quiere videt Episcopum horribili specie, qui astans visus est illi multis saxis quiescentis caput appetere; & cum vani omnes ictus essent, nihilque terribile in visum, quam habitus rusticanus instantis Episcopi esset, *Orichovius* ictus declinans, cum specie retro & aspera exhorruisset, de strato sese proripuit, ac semisomnis fugere inde cœpit; quem circumstrati amici commotum tenuerunt, nec de manibus quoad vigilasset dimiserunt; quibus ille ad se se rediens narravit somnium, quo exterritus fugeret. Omnes bono animo esse jubent, vanas impetitiones Episcopi somnio portendi, & præter spem omnia meliora fieri. Buccina signo dato cæteris per diversoria divisis, equos inscendunt, ac Brzozovium cum prima luce agmine veniunt. Episcopus dum in expectatione adventus *Orichovii* esset, trepidans pontes dejici, portas claudi, & omnes aditus Episcopalis Curiæ intercludi jubet; neque certum inveniri poterat, excludendine *Orichovii* causa id fecerit, quo simulatare, absentem pro contumaci condemnaret, an inopia tutioris contra errorem consilii aditus impedierit? Brzozovium ubi est ventum, *Orichovius* apud amicos oppido plenos, injurias Episcopi commemorat, docet, " se nullam, „ extraordinariam Religionem appetiisse, sed, „ ea fuisse contentum, quæ omnibus Christia- „ nis pareret; in qua, cum præcipuum uxor sit, „ Sacramentum, eam se duxisse, ne quid indi- „ gnum Christiana professione in se admitteret. „ Patientiam proponit suam, qui multo tempo- „ re injurias suas omnes atque contumelias Epi- „ scopi pateretur ac ferret, acerbitatem etiam, „ illius demonstrat, quod is eum in collegiis, „ omni dignitate & honore dejicere vellet, nec, „ posset; causam nunc ex nuptiis caperet, per, „ quam illum pro hæretico ex Diœcesi exter- „ minaret. Injuriam ejusdem in contumeliosis, „ interdictis, ac crudelitatem in circumscriben- „ da die prædicat. Pro quibus rebus orat & po- „ stulat, ut sibi adesse in judicio Episcopi contra, „ vim velint, quo absque vi metuque & inter- „ rogari & refelli, ac a judicio abire libere illi, „ liceat. „ Conclamant cuncti sese paratos esse, municipis sui causam injuriasque defendere, & 1551.

si vis

1551. si vis adferatur in judicio receptum præstare. Hæc apud suos concionante *Orichovio*, sacerdotes interveniunt, eum edicto ab Episcopo missi, quorum alter *Stanislaus Strachocina* Parochus *Orichovio* inquit: "Mandat Episcopus „missa turba ad judicium ut venias, ac meminisse velis, te sacerdotem Episcopalis juris esse." Ad hoc Edictum clamor undique exoritur, nullam adesse vim, pacatos venire, æquum non esse in occulto judicia rerum capitalium facere, palam ageret, neque conspectum fugeret. Inde omnes ad Episcopum tendunt, *Orichovio* in diversorio relicto, hoc quidem consilio, quo per colloquium præoccuparent Episcopi animum, ut meliore illo in judicio uteretur. Episcopus eum hoc solum spectaret, quo *Orichovium* everteret, nullam rationem illorum dicit, omnes excludit, verba etiam contumeliosa addit, quid sibi illi vellent? Quidve illis negotii secum esset? suas res agerent ac aditu abstinerent. Colloquio frustra tentato, *Orichovium* ex oppido accersunt, ac illum ante curiam statuunt, testificati reum adesse, ac nullo Comite intus ad Episcopum adire velle. Ipse etiam *Orichovius* vociferabatur, præsentem se, uti absentem neque judicari, neque condemnari oportere. Sed cum nihil prodessent, neque testificationes, neque preces, ad vesperam in oppidum redierunt, cum ab horâ tertiâ perusti Sole, omnes frustra tentassent aditus. Postridie mane missi erant *Herburtones*, ac *Dunitones*, *Joannes* etiam *Starzechovius*, cum *Nicolao Orichovio* fratre germano, qui de scripto testificabantur, *Stanislaum Orichovium* diem dictum obivisse, neque contumacem fuisse, quod si pro absente ab Episcopo condemnaretur, illum appellare superiores potestates. Sed cum illi non admitterentur, neque testificatio a scribis Episcopalibus reciperetur, *Orichovius* de amicorum sententia Sanokum petivit, ac coram ejus oppidi Præfecto *Petro Zborowski*, Sendomiriæ Castellano, testibus rei gestæ datis, vim & iniquitatem Episcopi testificatus, singula in acta præscribi curat. Quod eo consilio fuerat factum, ne judicium Episcopi alioquin sibi fraudi foret. Episcopus, ut statuerat, *Stanislaum Orichovium* excommunicat, Hæreticum pronunciat, ac confiscat, honoribusque privat, ac Diœcesi exterminat. Dici non potest, quanto dolore tum exarserit Equestris Ordo. Publicata enim hac Episcopi sententia, quasi in ipsius regni incendio, desperationeque omnium salutis, ruebant omnes, ac consilia conferebant, nemoque erat, qui illius temporis calamitatem alienam esse arbitraretur. Si enim hoc jus in Polonia Episcopis esset, ut damnatos ab illis per fallacias, gravissimas pœnas sequi oporteret, quidvis satius esset perpeti, quam in tanta acerbitate immanitateque homines versari. Jam non de *Orichovio*, sed de se & fortunis homines extimescebant. *Orichovius* certior factus, sententiam Episcopi Præmisliæ publicari die Solis, quæ lux 10. a judicio Episcopi fuit, in templum eum caterva amicorum sacrificio intervenit, cui execratos interesse fas non est. Quem simul ac in templo sacrificuli conspexissent, conticuerunt omnes, ac sacrificium intermiserunt; e quibus sacrificulus quidam, *Martinus Gallus*, prodit, cujus vices erant, execratos sacris arcere, orat, ut templo excederet, neque sacrum impediret, quod illo præsente agi fas non esset. Hic *Orichovius*, ac si nesciret, quæ tandem illa, & cujus esset execratio, rogat? Renunciat Episcopalem esse, quam etiam ex formula execratoria recitat. Tum *Orichovius* nihil moratus, altius subsellium conscendit, ac ptimum a Deo precatus veniam, quod ejus templi gravissimam ceremoniam violarit, circumfusam turbam obsecrat, ne id, quod a se fieret, de industria factum crederent, se scire quam execrationes etiam iniquæ observandæ essent, sed eum nullo unquam crimine, neque judicio convictus esset, licere sibi putabat templum ingredi, ac sacris interesse communibus. Tum multa concionabundus de iniquitate Episcopi, multa, quam commune esset illud periculum, conquestus est. Postremo eum perorasset appellatione pro suggesto proposita templo excessit, ac arcem conscendit, ubi præconibus & testibus datis rem gestam ordine, in acta præscribi curat. Sub id tempus *Nic. Dzirgovius* Gnesnensis Episcopus Petricoviæ concilium sacerdotum habebat, cum quibus magno conatu contra sectas conjurabat, adeo ut præter usitatum Episcoporum jusjurandum, novum etiam adjiceret, quod inter ipsos etiam Episcopos multi essent, sectis suspecti, quo fiebat, ut illa etiam minuta ita adjurarent. "Tu credis a„quam benedictam, invocationem Sanctorum, „& consecrationem liberorum efficacem? „Credis purgatorium, Papam, missam, jejunia, „vota atque cælibatum? In hæc verba Sacramento Regali Episcopo respondebant: Credo. Quarum rerum, adjurationumque libri prodière, Autore quidem *Nicolao* Archiepiscopo, sed scriptore *Stanislao Hosio*, Varmiensi Episcopo. Quoniam vero in illo concilio consultum decretumque fuit, Episcopis cum hæreticis plane indictum bellum gerere, pecunia grandi sacerdotibus imperatâ, Regem sibi principio conciliare statuunt, certi mulctam, quam Episcopi alicui ob sectam dixissent, pœnamve injunxissent, eam exacturum Regem a condemnatis ad leges patrias: ad hoc tam infensum inimicitiis, tamque infensum hæreticis concilium *Stanislaus Orichovius* eum appellatione mittit familiarem suum *Josephum Slepowronium*, qui cum incommodo concilio intervenisset, offendit Archi-Episcopum & reliquos, paucis exceptis, *Orichovio* infensos. Quæ appellatio non tantum lecta est, sed ultra etiam Archi-Episcopus, nulla satisfactione accepta, de concilii sententia pronunciat, recte & ordine *Orichovium* a *Joanne* Episcopo condemnatum videri, & ne qua *Orichovius* forte elaberetur morâ, Episcopum Regi pro Hæretico illum deferri

Veniens non admittitur cum comitibus.

Excommunicatur ab Episcopo.

A sacris arcetur.

Conjuratio sacerdotum contra hæreticos.

1551.

ferri jubet; ipse etiam pro autoritate instat per literas apud Regem, quo nomen Orichovii recipiat, in delatumque animadvertat. Recipit delationem nominis Rex; ac ex Lithuania per A literas Petrum Kmitham Palatinum Cracoviensem & Præmisliensem Præfectum in delatum lege agere jubet. Inexuperabilis fuit hujus temporis procella Orichovii. Nam & Archi-Episcopus a Coronatione Barbaræ in Regis gratiam redierat, & Petrus Kmitha privatim Orichovium oderat, ob liberius quædam in se dicta, atque scripta, & Episcopus ipse gravis adversarius assidue apud Kmitham instabat, ut quam primum in Orichovium pro mandato Regio animadversionem institueret. Propræfectum etiam Kmitha Uladislaum Diebuski, quibus potest rebus ad idem impellit, ut cum Kmitha Cracovia abesset, ille ejus nomine lege ageret, nec ullam moram supplicio interponeret. Dum hæc aguntur Orichovius ignarus edicti, tamque atrocis mandati Regii, casu in convivio fuerat apud spectatum hominem B Joannem Pienaskouem Equitem, hilarem in modum ab eo habitus, quo loci exemplum edicti Regii, secundum quod dare pœnas Orichovium oportebat, a Propræfecto missum, illi redditur. Qui tantam rerum suarum habebat fiduciam, ut cœteris atrocitate insperati edicti exanimatis, ille vultum secundæ fortunæ ferens, nihil neque de animo neque de convivio remitteret. Itaque Propræfecto e vestigio rescribit, "nihil ducta uxore commissum esse, „quare illud edictum timeret, neque etiam sine „causa timendum putaret, ageret modo pro „justitia sua Præfectus Kmitha, a ferocique Epi„scopo rationem judicii expo sceret, quod si se „recte & ordine se condemnasse reum docue„rit, causam Kmithæ justam fore animadverten- C „di." Cum exigua spes vitæ superesset Orichovio & cum Episcopus apud Kmitham Præfectum noctesq; diesque instaret, quo Orichovium interficeret, Kmitha tamen vel iniquitate judicii vel misericordia Rei permotus, oblitus offensionum, mora dies extraxit, causamque illam omnem ad comitia sequentis anni produxit. Erat Kmitha sicut adversantibus asper, ita, si crederetis, idem placabilis, neque unquam hujus viri inimicitiæ alio exitu, quam ignoscendo, finiebantur, satisque habebat is in minis docere, quam ulcisci læsus posset; raro ille alias repetebat pœnas. Dum Joannes Episcopus Orichovium hunc in modum prosequitur, ceu æstu quodam abreptus in eum furet delatus duplicis odii scopulum, ut non solum privatam suam gratiam, sed etiam publicam Episcopalem affligeret. Cum illo judicio infami, quo Orichovium circumveniret, illius autoritas in Diœcesi fieret quotidie infirmior, ne quidquam illo prohibente sectæ perniciosæ cœperunt in Diœcesin Præmisliensem sensim irripere. Quarum illa fuit capitalis, quæ profecta ex Martini Lutheri fontibus, ac deinde Zwinglianis aucta erroribus in Germania labefacta-

Rex in Orichovium jubet lege agere.

Kmitha rem protrahit.

Secta in Diœcesi Premisliensi.

rat, quicquid erat in ea gente divini, & humani juris. Hanc in Poloniam importaverat Franciscus Stancarus Italus, Mantuâ fugitivus, quam etiam Pinczovii apud Nicolaum Oleśnicium severat, magno cum veteris Religionis detrimento. Quo homine edicto Regio inde sublato, Martinus Krovicius, Franciscus Stancaro ab Olesnicio suffectus, hanc eandem hæresin ibidem aluerat, atque inde hæresin, tanquam noxium virus, in alias illustres familias disperserat. Quæ latius serpendo dum vires sumpsisset, in Russiam quoque, nullis ante contactam hæresibus, penetraverat, ac in Dubiecium oppidum autore Alberto, quodam ignobili hæretico, influxerat, qui opibus Stanislai Stadnicii illius oppidi Domini contra Episcopalem vim tectus, errores Sacramentarios impune intrepideque ferebat, perfeceratque, ut Stadnicius liberos suos justa uxore editos baptizaret Sacramentario ritu. Idem etiam ejusdem sectæ præscripto Alberti Magistri sacrificium publicum in cœnam Helveticam commutaverat, Papam, Episcopos, jejunia, Divos, & qui sunt antiqui ritus, communiter contempserat, idque in oppido licenter agebat, exaudiente & pene inspectante & proximo Brzozovio Joanne Episcopo: cui ut stomachum facerent, non quo illi sacra præstarent, plerique apud Stadnicium sæpe agitabant cœnas illas Sacramentarias. Et cum Episcopus neque autoritate neque potestate a Diœcesi inhiberet tantum nefas, Stadnicium tamen, qua posset, aggredi statuit, qui nihil ejusmodi ab Episcopo exspectans mali, a Dubiecio Prosovium ad conventum edicto Regio fuerat tum profectus. Hunc absentem Episcopus aggreditur, ac edicto, Dubiecii pro concione absentem, per Sacrificulum citat, illi- que diem ex eo die tertium Brzozovii dicit. Incredibilis fuit hæcce festinatione homo nobilis, ingeniosus & Dominus, si dies longior fuisset dicta, ex itinere vocatus causam præsens diceret, & interrogatus lege coram ipso responderet. Ubi dies causæ dictionis advenit citari Episcopus absentem Stadnicium jubet, prodit vilis accusator. Nobilis Rei Instigatorem vocant, attentat diem, ac reum citatione lacessit, pro quo cum respondet Dubiecii oppidi Procurator; dicit herum Reipub. causa abesse, exiguitatem temporis conqueritur, ac brevitate diei circumscriptum adesse non potuisse testatur; orat proferri et tempus, nihil fore periculi D in mora si Episcopus causam in reditum heri rejiceret. Episcopus regerit, cum hæreticis breviter agendum esse, dignos qui amplientur non esse, absint, sive adsint, missis ambagibus condemnendos, tollendos, ac proscribendos hæreticos esse. Procurator mirari se ajebat, quomodo herus suus, vir Patricius, Episcopi judicio in illis Brzozoviensibus latebris famam Patriam atque fortunas esset amissurus. Ad hæc Episcopus tace, inquit, nescis Decretales nostras? Ego, inquit Procurator, quid Decretales sint nescio, sed quid infamia sit, scio. Tu abi,

1551.

Franc. Stancarus.

Stanislaus Stadnicius Albertum fovet.

Citatur ab Episcopo & damnatur absens.

1551. 1551.

abi, inquit Episcopus, nos jure agimus. Tum citari jubet reum: quem, cum non compareret, pro contumaci hæretico condemnat, excommunicat, infamem pronunciat, honoribus privat, ac bonis publicatis proscribit. Judicio tam tristi tamque atroci afflictus Procurator ad uxorem heri sui redit, quanto in periculo res sit, docet. Mulier atrocitate sententiæ exterrita, mutatis ad celeritatem jumentis certiorem maritum de Episcopi judicio facit. Deprehensus in itinere *Stadnicius*, insperato ictus malo, nihilominus Prosovium pervenit, ex uxoris literis refert ad Conventum, "qua arte petitus ab Episcopo per dolum atque insidias fuerit, tum etiam docet, "quanto in periculo versetur communis libertas, quæ cum jam pateret ad omnes Episcoporum contumelias, nihil spei reliquum foret, "si etiam Rex executor ad illorum judicia accederet. Condemnatos esse arte consimili in "Diœcesi Præmisliensi multos strenuos viros, "ut *Martinum Oxoczinensem*, *Martinum Krovicium* anno superiore, nuper etiam *Stanislaum Orichovium*, qui confictis magis criminibus, quam ullis eorum meritis, ab illo Episcopo capitis essent damnati. Postremo se eisdem "dolis appetitum, absentem ab Episcopo condemnatum esse, ac Regno proscriptum. Hæc "vos feretis, inquit, Equites? Adeo Episcopis "animæ viles nostro permissu erimus, ut in existimationem vitamque nostram grassentur "isti suo arbitratu? Parum videtur sacerdotibus stupris, atque probris nefandis vicos atq; "oppida nostra ab illis contaminari, nisi etiam "in existimationem nostram irruant? nisi nos "honoribus ac fortunis exutos Regno proscribant, ac executori Regi mactandos tradant? "De hostibus externis propulsandis consiliis "proximis Petricoviæ deliberavimus: scilicet "hostes nobis desunt, quos longe acerbiores "domi in visceribus nostris ferimus, quam ulli "sunt foris Turcæ aut Scythæ, qui nostris bonis "fructibusque Regni satiati, quasi nimiò cibò "distentæ belluæ incurrunt in nos altores "suos, ac nostrum nomen omnibus injuriis "atque contumeliis dilaniant. Hic obsistendum est omnibus quibus possumus modis & "opibus. Sit antiquior apud nos ratio existimationis retinendæ, quæ nobis fraude Episcopali "eripitur, quam ejus deliberatio, quæ nobis ad "deliberandum a Rege proponitur. Et cum "sic a majoribus instituti simus, ut infamiam "non tantum servitute, sed etiam morte ipsa "pejus malum ducamus esse, quod servitus habeat conditionem miseri hominis, infamia "autem ad extremum perditi. Quod cum "prudentissimi viri majores nostri vidissent, "judicium capitis atque existimationis ne Regi quidem soli sed publicis Comitiis, Baronibus etiam Regni, præsidente Rege mandandum esse voluerunt, ut nemo privato judicio "vitam atque famam in Polonia amitteret. Ad "hunc majorum morem in hac Episcoporum audacia tanta receptum habeamus Equites." Legatis etiam nostris, secundum Privilegium, *Jagellonis*, postulata edamus, quo differte cavetur, ne quis Eques Polonus, bona, vitam, atque famam amittat, nisi prius publico Comitiorum judicio, præsidente Rege, legitime, a Rege fuerit condemnatus; ut hoc Privilegio & Episcopi redigantur in ordinem, seque, suarum rerum finibus contineant, & judicia, illorum contra hoc Privilegium facta, sint ex, ejus autoritate irrita." Hac oratione *Stadnicii* terror in conventu obortus mentes omnium convertit, & res ad illam deliberationem redegit, quo illorum Legati nihil prius in comitiis haberent salute & libertate communi, quæ judiciis illis Episcopalibus tolli palam videbatur. Quod tanto impensius Equites Cracovienses conventus Legatis dederunt in mandatis, quanto proximo Octobre (nam hæc agebantur Mense Decembri) consimile judicium de *Conrado Krupka Andreas Zebrzidovius* Cracoviensis Episcopus, ejusdem sectæ nomine fecerat; sed tamen ratione longe diversa. Præstituerat enim *Zebrzidovius Krupkæ* ad causam dicendam certam diem, justum tempus, ac judicium legitimum, in quo nulla inerat festinatio, vis, neque temeritas ulla. In consilium *Zebrzidovius* sacerdotes publicos, ac Collegium Philosophorum, Theologorum ac JCtorum adhibuerat: bis ampliatum, tertio condemnavit Reum, circumstante corona eruditorum hominum, Episcopale Tribunal. Addiderat etiam *Zebrzidovius* lacrymas, quibus dicebat, se invitum illo judicio fungi; quorum omnium nihil in *Joannis Dziaduski* judicio fuit, apud quem erat tertia domus solitudine, desertum Tribunal, judicium destitutum omni humana frequentia, aliquot male vestiti heruli, & cum his pauci inhonesti sacrificuli, qui nomina deferebant, delatosque accusabant. Et cum in illo Episcopo nocendi esset summum studium; ideo in judiciis agebat omnia raptim, atque turbate, neque quomodo errantes sanaret, sed quomodo, quos oderat, male haberet & caperet, cogitabat. Quare accusatis de hæresi, neque periculi deprecandi, neque resipiscendi, neque etiam superioris judicii appellationem retinendi spatium dabat, sed in eodem perseverabat. Et quamvis *Andreas Zebrzidovius* legitimo judicio *Conradum Krupkam* condemnaverat, tamen indignum videbatur cunctis, quamvis nocentes reos, Episcopalibus judiciis infames fieri. In eandem flammam invidiæ is quoque Episcopus *Krupcæ* judicio fuerat conjectus. Illud etiam adaugebat *Zebrzidovio* odium, quod suam Episcopalem curiam Cracoviæ armato præsidio muniverat, ac portis clausis, unam januam perangustam reliquerat, qua *Krupcæ* dabatur potestas cum paucis in jus eundi; qui cum secum in judicium induceret multos illustres Viros, *Marti-*

Stadnicius rem ad conventum defert.

Conradi Krupcæ condemnatio.

1551. *Martinum* videlicet *Zborovium*, Palatinum Calissiensem, imprimis acrem & vehementem in agendo virum, indignum visu fuit in illo hominum splendore delectum ab Episcopo haberi, quare aut omnes, aut nemo cum Krupka introiret. Stantes ante curiam flagitabant; *Martinus* etiam Palatinus per *Stanislaum Stadnicium* & per *Hieronymum Ossolinium*, Generos suos, diligenter monuit Episcopum, „primo, ut remotis armatis liberum præstaret „*Conrado Krupcæ* judicium; deinde, ne de „jure Regio sibi ille quicquam illo judicio „arrogaret; capitis enim & existimationis „judicium juris Regii esse; denique si quid- „piam ille expereret magno illi id detrimen- „to, Ordinique illius fore.„ *Zebrzidovius*, quoniam in Synodo Petrieoviæ inter Episcopos ita convenerat, & audito Palatino, *Conradum Krupkam*, cum ad nomen non responderet, de concilii sententia contumacem hæreticum pronunciat, execratur, confiscat, & Diœcesi exterminat. Idem facit *Nicolaus Dzirgovius* Gnesnensis Archi-Episcopus in Nobili adolescente *Christophoro Lassocio*, atque in *Jacobo Ostrorogo*, Viro antiquissima familia nato, quem in Isnicrovio exclusum, præ Comitum Nobilium turba, ejusdem sectæ reum condemnaverat. Ita Episcopi dum in Equites Polonos quasi signo dato impetum faciunt, incredibili tumultu Poloniam perturbarunt, adeo, ut cum Rex Petricoviæ ad Calend. Februarii Comitia ediceret, conventusque in Provinciis per Legatos suos de more prius ageret, nullus conventus fuerit, in quo de minuenda Pontificia Potestate postulata non ederentur. Circumibant enim circa conventus homines ab Episcopis oppressi, fidem Equitum Polonorum implorantes, *Stanislaus* certe *Orichovius*, qui calamitate ante alios insignis fuit, Visnæ in conventu, cum ibi adesset *Petrus Starzechovius* Leopoliensis Archi-Episcopus (ejus Provinciæ Præmislia est) afflictus luctu, flens conventum circumit, Equites appellat, "ae ne se Episcopo ad supplicium tra- „dant, obsecrat, adesse jam Mandatum Regi- „um, quo sui interficiendi potestas *Kmitha* „Præfecto fieret: nisi celeriter subveniatur, „dandum esse carnifici jugulum, ac suppliciprime „um immerito subeundum.„ His lachrymis Archi-Episcopus exeitus pro eo, ut senex & urbanus erat, respondit: "Sibi quidem talia Epi- „scoporum judicia non probari, sed tamen re- „scindi in præsentia non licere, quæ superiori- „bus potestatibus jam rata essent, attamen da- „turum se operam, ut *Orichovii* causâ ad Co- „mitia Regni integra deferatur.„ Aderat internuncius a *Johanne Dziaduski* Episcopo, cum literis & mandatis ad conventum missus, nam ipse invidiam veritus aberat. *Stanislaum* etiam ex Strachoim Parochum, ad absentiam excusandam miserat ad conventum. Hic oppressus clamoribus cum prope violaretur, vix explicata fuga furtim ex conventu excesserat. Equites Rutheni electis Legatis diligenter *Orichovii* salutem commendaverant, & ut nulla de re in Comitiis prius ageretur, quam ut judicia Episcoporum ex autoritate abrogarentur, eisdem mandaverant. Consimilia postulata in aliis conventibus ab equitibus Polonis edebantur, & in incensis hominum animis Comitia Regia expectabantur. 1551.

Res in conventibus agitatur.

Quicquid hoc anno Religionis causa turbatum fuerat, unum in locum conjecimus; nunc alias ejusdem anni res sequemur ordine. In quibus princeps *Barbara* Reginæ mors est; quæ mox a coronatione ægrotare eum cœpisset, ex diuturno labore morbi, cui caneer nomen est, ab umbilico pube tenus affecta, ægre vitam produxit ad octavum Idus Maji, quæ dies S. Stanislao sacrata apud Polonos est. Quo quidem tempore summa observantia SIGISMUNDI AUGUSTI in præstanda fide conjugali fuit. Cum enim uxor pestifero afflictaretur morbo, magnaque pars illius putris esset, ille noctu & interdiu contra vim gravitatemque morbi nunquam destitit boni fungi officio viri, & cum illa loci tædio anxia esset, Rex latum currum fieri imperaverat, quo ægram *Niepolomitium* transportaret. Quem cum portæ urbis non caperent, pandere illas destinaverat, fecissetque, nisi id agentem uxoris mors occupasset. Quæ cum gravi morbo correpta jam fœteret, ac omnes Rege excepto fastidirent ægram, in Regia Cracov. vi morbi oppressa alto meridie decessit, quam eadem fide Rex curaverat mortuam, qua coluerat vivam. Humari illam Cracoviæ non placuit, quamvis multi censerent, quod sepulturam sibi Vilnæ fieri moriens mandaverat, sive quod id religiosum plerisq; est in patrio condi solo, sive quod funus in inimica ad extremum sibi Polonia nollet fieri. Rex pro eo ac rogatus fuerat, die quinta & vigesima Mensis Maji medius & inter *Petrum Kmitham* & *Spitkonem* Palatinos, quam amplissime illam supremo die Cracovia Vilnam extulit, multisque ornamentis mortuam decoravit. Tanta vero observantia funeris in proficiscendo fuit, ut Rex nusquam a loculo discederet, semperque præeuntem sequeretur tristis, & si quem in vicum aut in oppidum funerat ventum, de equo descenderet ac funus pedes comitaretur mœstus, nec ullo ab hoc officio impeditus est imbri. Denique summa mœstitia, magno comitatu, pie religioseque in Lithuaniam funus deportavit, ac Vilnæ in æde S. Stanislai apud paternos illius manes uxorem humavit. Insigne est documentum Regibus hæc mulier, quam non deceat eos pro rebus caducis æternas subire offensas. Quanto enim conatu hanc uxorem retinuerit Rex, supra est ostensum, tanto tamen certamine rem expetitam una illi eripuit dies, multo seminario dissensionum in Polonia relicto.

Barbara Reginæ morbus & obitus.

Hoc

1551.

Helias Walachia Palatinus a Christo deficit ad Mahometum.

Hoc anno *Helias*, maioris Daciæ, Walachiam nunc vocant, Palatinus *Petri* filius, a Christo D. defecerat, & ad Mahometum impium transierat. Cum enim is nihil sibi tutum in Dacia reliquisset, quod multos de Primoribus Dacum interfecerat, multos extorres fecerat, tam manes mortuorum, quam minas vivorum trepidus pauebat. Et cum cruciatu timoris angeretur, accersitum se a *Solymanno* Turcarum tyranno simulat, nihil vlli quid mente agitaret communicans, conuasataque omni paterna gaza, simulatione officii Constantinopolin ad tyrannum proficiscitur, Dacia *Stephano* minori fratri relicta. Exceptus a *Solymanno Helias* benigne fuit, & cum aduentus sui causas, quas initio dissimulauerat, edidisset, *Solymannus* hominis aduentu gauisus est, quod ante eum diem tam clari nominis princeps nemo erat, qui *sponte* a Christo deficeret, ac vltro nomen Mahometo daret. Ita circumduci illum per aulam frequentem iubet, ac palam ad ludibrium Christi ostentari. Ad extremum de tyranni atrio inter duos Bassas, qui illius latera tegebant, prodit, ac aulæ in media ingenti gratulatione militum Christi nomen deponit, & Mahometi assumit, pro *Heliaque Mahometes* acclamatione militari salutatur. Et ne videretur Turcis esse suspensæ dubiæque fidei, crucem ligneam pedibus subiectam ter inspuit, ac totidem vicibus conculcatam pede ab se vt execrabilem remouit. Dicitur abiurato Christo cum in cubiculum concessisset, secreto sese afflictasse, effusque in occulto fleuisse. Id ego factum credo. Quomodo enim ille in tam immani scelere poterat obliuisci paternam hanc, quam prodebat, fidem esse? Jam conscientia inquieta, quibus tandem vulneribus non cruentabat hominis impii mentem? quæ tanto occæcata scelere, cum ad omnes stimulos obduruisset, præcipitem illum etiam reluctantem agebat in omnem vecordiam. Et quoniam *Helias* vltro *Solymanno* sese dederat, ideo Sahmate honorem ob illo perfidiæ præmium tulit. Qui honos vt merito ad illum delatus videretur, comparato ex Scythicis militibus exercitu, perfugam Ducem nactus, cui *Mormura* nomen fuit, cum inusitatis itineribus exploratores elusisset, *Bratislauiam* oppressit.

Bratislauiam expugnat.

Erant in eo oppido fortissimi veterani, qui hostem prius visum quam auditum in mœnibus cum haberent, trepidi ad arma discurrunt, ac irruentes agmine Scythas intra vallum sustinent. Postremo multa cæde vtrinque edita, vt pauci a multis ita imparati a paratis victi ad vnum cæsique omnes sunt. Oppidum etiam ad solum a Scythis exustum est: grave monumentum ignauiæ nostræ. Magnam enim calamitatem incuria nostra hoc anno Polonia accepit, non tam oppidi, quod jam a *Sigismundo Augusto* instauratum est, quam militum, quibus non facile Respub. cito habebit pares. Erant enim illi viri strenui & militia ac magnis victoriis Scythicis clari, tantumque vsum rei militaris habuisse putabantur, vt figulis singulos exercitus maximis bellis tuto committeres. Scythæ oppido potiti, partaque victoria læti. Erat enim Russia absque præsidio, Rex etiam in Lituania aberat, qui præsens contra illam incursionem subitam subsidio fuisset; & nisi sapiens vir ad coniecturam rerum futurarum *Spisko Jordan de Zakliczyno* Regni Quæstor *Joannis Tarnouii* Castellani hortatu mutuas pecunias in rem militarē sumsisset, hocque stipendio exercitum ex obviis militibus conduxisset, Scythæ victoria impulsi geminassent cladem, ac longius progressi eandem hanc iterassent. Hoc principium perfidiæ in Mahometis sectam concedens *Helias* nostro malo dedit, quod tamen non diu ille tulit impune. Nam cum suspecta in Mahometen *Solymanno* illius esset fides, sublatus breui de medio ita Constantinopoli, vt illius neque viui neque mortui index esset.

E medio tollitur.

Ad hunc modum Polonia hoc anno vexabatur, tam domi, quam foris. Ad hæc mala accesserat fœda etiam fames, quæ multos mortales in Polonia & Lituania absumsit, tantaque fuit annonæ caritas, vt modius siliginis Cracouiæ ad tres florenos perveniret.

Fames & annonæ caritas.

Eodem anno *Andreas Gorkanus* Posnaniensis Castellanus ac maioris Poloniæ Præfectus, Octobri mense Posnaniæ moritur. Vir memorabilis, in quo multa naturæ bona gloriæ splendor æquauit. Huius familia antiquitus equestris fuit, *Vriele* autore, qui primus in eam familiam Posnaniens. Episcopatum intulit.

Andreæ Gorkani maiores, virtutes & obitus.

Inter patricias gentes relata magno rerum successu creuit. Cum enim *Vriel* Episcopus *Lucam* fratrem Episcopali pecunia auxisset, facile illius ad Posnaniens. Palatinum adiuuit petitionem. Huic eiusdem nominis *Lucas* nascitur filius, *Andreæ* Pater, qui paternos honores adeptus auxerat patrias opes, mira benignitate Fortunæ. Cum enim e *Schamotulana* familia nobili & patricia, vnicam Posnaniensis Palatini filiam vxorem duxisset, vnam fecit ex duabus domum, *Schamotulanumque* in *Gorkanum* cum omni re & nomine infudit genus. Et cum ille solertia adiuvaret fortunam, augebat rem, cum honesta rei familiaris cura, tum *Andreæ* filii nuptiis, cum quo vnicam natam *Kurozuantii*, magni patrimonii hæredem, collocauerat. Et cum studium in illo augeretur habendi, vxore defuncta, Episcopus Cuiaviensis a *Sigismundo* Rege factus, ingenti pecunia & patris & patrui & filii & suas pristinas opes cumulauerat, quas decedens *Andreæ* filio reliquit, qui scienter & moderate iis vsus, magno ornamento Poloniæ fuit, Patrique in Posnaniensi Castellanatu, & maioris Poloniæ præfectura succedens, illum orbem senatorium absoluit, sine quo nemo in Repub. vir magnus habendus est. Fuit enim primo vir sapiens, post patriæ amans, tum eloquens, postremo diues, ob quas res elucebat in omni illius priuata & publica vita

1551.

decus, houeftas, laus, atque dignitas. Huc accedebat facile popolare ftudium, non folum priuatis beneficiis, fed publicis etiam largitionibus collectum; quibus ille rebus ad omnem opportunitatem gloriæ, domi & foris hominum voluntates adiunctas habebat. Nam & apud exteros gretia, & apud fuos fententia plurimum potuit, adeo vt nouis rebus ftuduiffe crederetur. Statura fuit mediocri, forma apta & temperata, & in omni ætatis gradu venufta. Erat colore candido, vultu tranquillo & blando, oculos habuit cæfios, in quibus tamen inerat quidam Senatorius vigor. Caput tondebat, fubmittebat barbam, quam cani condecorabant multi, veftitu atque omni cultu elegans & concinnus fuit; vt nullius lenocinii in habitu, qui quidem viro videretur dignus, negligens effet. Studia liberalia exercuit cupide, ingeniofos ac doctos, militares etiam viros, omnibus modis fouit, denique ambitione, libertate, & fplendore vitæ Senatoriæ cæteros anteceffit. Moritur anno ætatis plus minus quinquagefimo, multo fui defiderio in Polonia relicto. Reliquit tres filios, *Lucam, Andream & Stanislaum*, omnes Ephœbos; quorum adolefceutiæ pro fpe de illis concepta, ne quid officiat rerum copia, optandum eft. In demortui locum Rex *Petrum Czarnkouium*, Pofnanienf. Caftellanum, *Joannem* vero *Kofcielecium* maioris Poloniæ Præfectum fuffecit.

Cardinalis Georgii, Epifcopi Varadienfis, gefta & crudelis obitus.

Etfi initio fufcepti operis animus non erat, res externas fcribere, cum ad domefticas vires non fufficiant; temen cum fe in curfu offerant, quæ Poloniam attingunt, illa quoque prætereunda non funt. Cuiusmodi eft crudelis atque miferabilis mors *Georgii* Varadienfis Epifcopi, vrbis Romæ Cardinalis & Vngariæ Quæftoris, quem vulgo Thefaurarium vocant; qui obfcuro ortus loco, magnam ætatis partem in familia Diui Pauli Eremitæ tranfegerat. Vnde ad maiora rerum initia ducentibus fatis egreffus, in Regia *Joannis* maximas res Quæftor adminiftrauit, cui tantam fidem rerum omnium Rex ille habebat, vt moriens & *Ifabellam* vxorem, & *Joannem Sigismundum* filium illius mandaret ac committeret fidei; quorum impenfe curem ille gefferat, perfeceratque, vt inter *Solymanni* & *Ferdinandi* arma pofitus magnam partem in Vngaria tot cladibus direpta atqua diffipata *Joannis* filio vxorique illius conferuaret, ac proditoris nomen ob fidem ferret, quod duobus infeftiffimis inter fe hoftibus *Solymanno* & *Ferdinando*, dum fidem mortuo Regi præftaret, modo huic modo illi deditum fe effe fimulauerat, cum vtrique clam capitalis hoftis effet, nihil nifi vxorem & filium defuncti Regis ad fuam fidem pertinere exiftimans. Quos dum tuetur, fallere promiffis *Ferdinandum*, eludere autem dolis *Solymannum* jus effe fasque putabat. Quare, mirum dictu eft, pro fide JOANNI Regi data, qua arte vtrumque tractauerit, & prout res fe daret, modo harum, modo illarum effet partium. Quæ illius ars in fallendo incredibilis quam effet efficax, tum potiffimum apparuit, cum *Ferdinandus* Budæ inclufam *Ifabellam* cum filio annum circumfideret. Cum enim *Georgius* vna inclufus vim *Ferdinandi* non ferret, fruftraque fidem *Sigismundi* Poloniæ Ragis *Ifabellæ* Patris imploraret, ad *Solymannum* Turcam receptum habuit, quem æquis & iniquis conditionibus fibi conciliat ac magnis pollicitationibus ad auxilium ferendum impellit. Cuius aduentu exterriti Germani obfidionem dimittunt, & a Buda difcedunt; quorum difceffu Reginam quidem *Georgius* & Regulum oppugnatione liberauerat, fed Budam cum reliqua Vngaria amiferat. *Solymannus* enim eum nullum præmium nifi *Budam* pro liberata Regina cuperet, eius potiundæ hanc rationem inftituit. Filium *Joannis* pro hofpitio & amicitia Patris ad fe in caftra afferri, ne vna eum illo Senatores Regni adeffe jubet, vt in exercitu victore, ac illius feruatore incolumitatem gratularentur præfenti. Mater mifera ac luctu perdita fruftra diu Vngaris adverfata, tandem atrocitate temporis coacta filium Tyranno, ovem videlicet lupo, per *Georgium* in Caftra mittit, verita ne id illi negaret, quod mox ille aufertet. *Georgius* ac cæteri Senatores, qui propter ætatem pueri in procuratione erant Regni, magnum ac optatum munus ad Tyrannum deferunt, Regulumque parvulum nutricis de finu depromtum in manus *Solymanno* tradunt.

Solymannus Budam per dolum potitur.

Quem ille obviis vlnis amplexus juffis omnibus de Tabernaculo excedere, cum nutrice multa familiarius, quam Tyrannum decuit, de rebus Reginæ communicaffe dicitur. A colloquio nutricem faluo præter fpem puero per caufam honoris Præfectum Janiciorum, (Agam Turcæ vocant) reducere in vrbem imperat, retentis Senatoribus in caftris, quos Regulum ex vrbe in caftra fuiffe fecutos demonftratum eft. Quorum vnus *Valentinus Turcus*, qui longe omnes Vngaros belli gloria & virtute fuperabat, in Turciam fuit deportatus, ibique annis aliquot poft in vinculis verberibus (vt fertur) necatus. Aga, vti erat imperatum, cum Janicerorum manu filium ad mœftam & pauidam matrem defert, quæ iam conclamauerat, nihilque minus quam filium reducem a Tyranno expectauerat. Aga in tranfitu quo ibat vrbem præfidiis occupat, ac magno beneficio viuum matri filium reddit; at illi confeftim vt vrbe excederet *Solymanni* verbis imperat, quod hæc illam contra vim *Ferdinandi* non poffet tueri; *Solymannum* autem pupilli tutorem fuum munus arbitrari, pro fide data Patri, non folum Budam; fed cunctam Vngariam integram pupillo præftare debere. Regina vt juffa fuit, Buda excedit ac Lippam proficifcitur. His dolis bonus ille tutor Budam fuam fecit. Ac ita perpetuo habent fucceffum doli. *Georgius* enim quibus artibus Budam feruare volebat, iisdem illam amifit, nec tantum Vngariam, fed cæteras quoque noftras prouincias poffedit.

1551. fedit. Verum enim vero capta Buda *Solymannus* cum in possessionem Vngariæ venisset, nec de ea pupillo cederet, *Georgius* pœnitentia facti versare se ac consilia inire cœpit, quo *Solymanno* pulso Vngariam de integro recuperaret. Itaque repetit *Ferdinandi* gratiam, ac parta venia cum illo init consilia, conspirat, ac huc evadit, vt *Isabella* Regina diadema Regni *Ferdinando* traderet, Vngaria cum filio excederet, ac *Ferdinando* possessionibus filii paternis, quæ amplissimæ fuerunt, cederet. Pro quibus ac pro dote sua Opoliensem Ducatum a *Ferdinando* caperet. Quibus de rebus cum ita convenisset, data vtrinque fide *Isabella* cum filia ex Transylvania Cassouiam proficiceretur, vt quemadmodum convenerat, pactis conventisque staret. Quod & facit. Nam Cassoviæ *Georgio* præsente & Diadema *Joanni Baptista Ferdinandi* exercitus Præfecto tradit, & Vngaria cedit, ac inde in Poloniam, vt Opolium mature perueniat ad *Sigismundum Augustum* Fratrem parat proficisci. At *Georgius* cum videret, hac quoque vice spe sua se lapsum esse, *Ferdinandumque* nec pactis stare, neque exercitus pro eo ac promiserat in Vngariam contra *Solymannum* mittere, & eum collegam quoque *Joannem Baptistam Gastaldum* sibi in exercitu æquari moleste ferret, redit ad ingenium & ad extremum vertit omnia. Iterum receptum habet ad *Solymanni* gratiam, quem aduersus *Ferdinandum* de integro, magnis jacturis & pollicitationibus impellit, consilia *Ferdinandi* aperit, ac veniam præteritorum petit. Deprehensus coniecturis primo *Georgius*, deinde literis est, quæ interceptæ ad Italum collegam deferuntur, qui apud Vngariam cum *Georgio* in exercitu pari potestate fuit. Oppidum hoc ab Alba Iulia in Transylvania miliari abest. Italus re cognita ac bene dissimulata *Ferdinandum* certiorem facit, quanto in discrimine res sit, docet *Ferdinandus* suis rebus timens dat *Joanni Baptistæ* Negotium *Georgii* silentio interficiendi; qui astu par Vngaro, tres Hispanos, promtissimum ad tale facinus patrandum genus, ad interficiendum *Georgium* clam mittit. Ab his liberaliter *Georgius* appellatus, & illa non insolita Hispanis reuerentia productus, in cubiculo interficitur; post a ceruice caput abscinditur ac *Ferdinando* refertur, reliquum corpus ferro laceratum inibi abiicitur, ac aliquot diebus inhumatum negligitur. Cubicularii duo arma expedientes pro domino vulneribus tardantur. Milites ne quam vim facerent, re insperata occupantur, ac præsidio ab Italo prohibentur, qui interea, dum nox transigitur, edito signo, quod conuenerat, tormenti intus editæ glandis, paratus cum cohortibus ad subsidium erat, Hic exitus illius viri fuit, quem fortuna ex humili loco ad Regium pene fastigium cum prouexisset, hoc anno ante Christi natalem, grauissimo casu conflictum, subito ex summo honoris & potentiæ gradu deiecit, eunctis seculis documento summis & infimis futurus, quam ipsa se detegat atque impediat fraus, & quam se illa suis induat & capiat laqueis. Cum hoc tamen viro amissa Vngariæ recuperandæ spes est, quod principibus de medio sublatis, nemo vir in Vngaria restet, nomine & meritis grauis, cum quo se reliquum vulgus ad auxilium & ad spem sotori temporis congreget. Hæc domi & foris gesta eo anno sunt. 1551.

Vngaria Ferdinando Imperatori traditur.

Georgius interficitur.

ANNALIS QVINTVS.

A.C. 1552. IAm comitiorum tempus appetebat, cum Rex ad calendas Februarii Vilna pro eo ac dixerat Petricouiam adueniret, non ignarus, quantum turbarum se absente in Regno sibi contractum esset. Prouidebat igitur animo, qui comitiorum motus se excepturi essent, quod omnibus conuentibus per omnes Regni prouincias Equites Poloni acerbissima postulata, edidisse cognouerat. Itaque Petricouiam venit, eodem ad dictum Senatores Legatique conueniunt. Summa expectatio erat, quarumnam partium in districto regno futurus esset Rex. Erant solliciti Pontifices de jurisdictione, Equites vero de libertate, ad quamcunque partem Rex accessisset, eam cum detrimento alterius partis victorem fore. Pontifices pietate, Equites libertate fidebant, quorum vtrique sibi cum moribus, tum legibus cautum putabant. Taliter incensis animis amplissimorum ordinum Rex Comitia auspicatur, sacrificiumque pro salute & concordia Regni de more Pontifices habere imperat. Hi Abbati Vitouiensi rem diuinam jubent facere, qui frequenti ac pleno templo die Purificationis Mariæ coram Rege sacrificauit. Quo quidem tempore apparuit, quam sacrosanctæ etiam res vilescant ipsorum hominum contemtu. Cum enim pro more & religione veteri verum integrumque Christi corpus in sacrificio abbas attolleret: ad illudque sublatum Rex cum Senatu & cum cætera torba venerabundus procumberet, complures palam obuertebant ora. *Raphaël* certe *Lesczynski*, qui proximis comitiis Brzestensem Palatinatum deposuerat, per summum diuini Sacramenti contemtum steterat ante Regem pileatus. Quæ res offenderat multos, querebanturque vulgo homines in conspectu omnium magistratuum Regni numen violari, ac contaminari diuinum. Rex in hunc modum auspicatus in concilio per *Joannem Ocziesk*i Cancellarium proponit, quibus causis adductus comitia indixerit, demonstrat vicinos Scythas, Turcas & Dacas, aduersus quos nudatum esse præsidiis regnum docet, *Bratislaniam* quoque commemorat, eujus exusti ignominiam deprecatus, in dissensionem publicam ciuilem culpam confert. Denique hanc jubet deliberationem esse, quo aduersus vim & incursiones hostium regnum tutar A.C. 1552.

Comitia habentur Petricouiæ.

Propositio Regis de expeditione in Turcas.

1552. tutari posset. Secundum hoc propositum Legati deliberent, ac in commune consulant. Qui sumto ad deliberandum spatio statuunt, A non minus de externis hostibus propulsandis, quam de domesticis motibus sedandis agendum esse. Quare de domesticis rebus prius cum Rege agendum esse, quam de ullis externis. Et quoniam post Poloniam conditam grauissima illa causa fuit, qua amplissimi ordinis Maiestas conuellebatur, quo maiorem autoritatem res haberet, communi legatorum sententia *Raphaël Lesczczynski* illi causæ Patronus deligitur, qui quod præter aliorum morem legibus parense Senatorio ordine ad Equestrem redierat, opinionem virtutis habebat, ac præter cæteros amans patriæ & vir bonus ferebatur esse. Qui de scripto, (vt erat in consilio Legatorum deliberatum) id mandantibus cunctis, "orat ubteilaturque Regem, vellet „meminisse suæ fidei regnum commissum es- B „se. Cuius a magnatibus cum violaretur „libertas, debere illum pro sua salute postpo„nere res omnes. Non vim externam Polonis „metuendam esse, sed intus inclusum malum „esse, quod in ipsis Reipublicæ hæreret visceri„bus, quod a Rege neglectum vires someret, „ac libertate communi violata, multos tyrannos „pro vno Rege in Polonia institueret, qui auda„cia & impunitate subnixi Regiam potestatem „sibi arrogarent. Intermittendam ergo esse o„mnem de aliis rebus deliberationem, huc vero „incumbendum, quo ex autoritate maleficium „domesticum eum vestigio quamprimum toi„latur.„ Et quoniam magnam autoritatem ad dicendum attulerat, audientiamque sibi re noua & inusitata comparaarat, multa animose C & acerbe de scripto, magna orationis libertate, pronunciat. "Nos te, Augoste Rex, liberis „suffragiis Regem creauimus, tuæ fidei, quic„quid diuini & humani iuris erat in Polonia, „mandauimus, tuæ ditioni potestatique Re„giæ vitam, existimationem, fortunasque sub„iecimus nostras. Huius potestatis Regiæ „nullum mortalium te habere socium volui„mus, neque adeo volumus; idque te autore „& Duce perficiemus. Cum hac spe & fidu„cia missi a fratribus nostris huc aduenimus, „vt Regiam tuam Potestatem integram nobis „præstes cum nomine communicatam. Et „vt magnatum potestas ex autoritate publica „intra suos fines per te his comitiis redigatur, „reprimaturque, quæ ad salutem hominum & D „ad conseruationem instituta, subito se ad eius „pestem perniciemque conuertit. Hæc sum„ma legationis nostræ est, vt Tibi soli pareant „Poloni, præterea nemini. Hæc mandata „oobis exhaurienda sunt, priusquam vllam a„liam Reipub. partem attingamus.

Legati mala domestica prius corrigi volunt.

Oratio Raphaelis Lesczynski.

Eadem *Tarnouius* pro salute Populi, minime populariter agebat. Erat enim hic vir re magis quam ostentatione popularis: raro aliquid coronæ ille dabat auræque populari, spectabatque non hoc, quod populus probabat, sed quod populo vtile erat, malebatque de populi fauore periclitari, quam secunda illius sama, rem male populi gerere. Ideo alienus ab omni simulatione ostentationeq; sæpe pro re populi contra ipsum populum sensit ac dixit. Multa sunt huius rei exempla in vtramque partem; sed memoriæ causa vno & altero erimus contenti. In expeditione apud *Leopolin* contra Dacos, incredibili tumultu res exarserat aduersus *Sigismundum* Regem, ita vt illum equites propemodum exautorarent. Quam rem cum pestiferam regno futuram *Tarnouius* videret, sic pugnauit, sic multitudini a quibusdam concitæ restitit, vt illius temporis solus procellam sustineret magno cum periculo. Cum enim vehementius equitibus resisteret, infestoque armatis campo, ingenti animo, non iam Regis quam regni causam ageret, minimum absuit, quin periret concursu & indignatione turbæ militaris. Consimile exemplum idem edidit virtutis & constantiæ in *SIGISMVNDO AVGVSTO* Rege. Huic enim cum multitudo ob vxorem irata omnem vim ac potestatem regiam adimeret, vt supra demonstratum est, imperum illum multitudinis summa cum inuidia sustinuit, non vxorem, quam illo inscio Rex duxerat, sed ipsum tutatus regnum, quod corruere bello ciuili fuerat necesse, si ille tum multitudini laxaret habenas, ac pro multitudine contra tenacem propositi Regem stetisset. Ita hic dum multitudinem seruabat, fauorem multitudinis cum vitæ iactura repudiabat. At vicissim cum res poscebat, stabat cum populo, nullique ad gratiam cuiusque seruato receptu, sic populum defendit, vt nihil aliud quam populi causam nosse videretur. Quod vel inprimis in hac causa acciderat, in qua Populus Polonus cum Episcopis de libertate & Religione, duobus Reip. fundamentis, his comitiis certabat, Insigne optimatibus exemplum, vt non simulatione neque gloriæ ostentatione, fictoque sermone atque vultu, sed veritate, fide, iustitia, atque vtilitate sese multitudini vendictent, vt pro re communi modo cupide progredientem populum comprimant, modo timide regredientem quasi classico ad officium reuocent, ne videlicet populus aut superbia obedientiam excutiat, aut humilitate iniuriæ succumbat.

Tarnouiis integer in Rempl. animus.

Cum aspere & acerbe a patribus & a legatis Episcopi vexarentur, vehementer illos iudiciorum pœnitebat, aliter enim, quam sperarant, euenire videbant. Solus tamen *Joannes Drobojowski* Cuiauiens. Episcopus splendebat alio rum Pontificum contumelia. Hic enim in Petricouiensi concilio, de quo ante dictum est, solus inter Episcopos mitius agendum esse cum equitibus Polonis, & ab illis tam atrocibus iudiciis, quorum tum inibatur ratio, abstinendum censuerat. Cuius facti causa multi illi honores ab equitibus Polonis habiti, gratiæque illi sunt actæ, quod rationem duxerit eius ordinis, vnde

Jo. Drobojowski Ep. Cuiav. mitius censet quam cæteri Episcopi.

1552.

1552.

Jo. Dziaduski Pramisl. Ep. increpatur a J. Tarnouio.

vnde & ipse erat ortus. Cæteri Poorifices lacerabantur passim conuitiis, inprimis autem ipse *Joannes Dziaduski* Præmisliens. Episcupus, cui *Joannes Tarnouius* saluandi causa se adeunti domi suæ, non vt Senatori & amico, sed vt hosti & priuato dextram porrexit, grauiterq; illum propalam increpauit, quod in Præmisliens. diœcesi hominibus liberis seruitutem, probis infamiam, ingeouis exitiom inferret, idque solutius faceret, quam patem cum cæteris deceret. Episcopus meritis pulsatus conuitiis directo ad *Nicolaum Dirgouium* Archiepiscopum tendit, qui interea sese domi eum Episcopis collegerat, queritur, quam indigne a *Joanne Tarnouio* fuerit habitus, & addidit, sese indigna hæc vnum pro omnibus pati. Cui Archiepiscopus commotus: Tu pro nobis pateris hæc? qui tantum malorum nobis pepereris, unde hæ in nos ortæ sunt turbæ?

Orichouius Petricouiam proficiscitur.

Dum hæc aguntur, *Stanislaus Orichouius* Rutenus certior factus, *Joannem* Premisliens. Episcopum judiciorum publice Petricouiæ dare pœnas, & cum illo vna cæteros in summa inuidia esse Episcopos, occasionem rei bene gerendæ dari sibi ratus, non dimisit tempus, præsensque Episcoporum odium ad suam salutem conuertit, profectionemqua Petricouiam instituit, & vt præsenti animo & ad ageodum parato Episcopi illum scirent venire, literas præmittit ad Episcopos libere scriptas, quibus quam inique circumuentus fuerit a Præmisliensi Episcopo, conqueritur; tum testatur, se nisi coactum ab Episcopis ad illorum adversarios non transiturum. Has ille literas in hanc sententiam latine conscriptas Petricouiam præmittit; ipse paucis interpositis diebus consequitur. Sed cum protectionem illius multa tenerent, impeditumque insidiis illi iter esset, *Herbultos* se coniungit, quorum egregiam fidem ac singularem in se voluntatem omnibus periculis cognouerat. Fuerunt autem hi, *Stanislaus* Castellanus, *Joannes* Sub-Camerarius Leopoliens. *Valentinus* item Cracov. Canonicus & *Nicolaus* fratres. Cum iis aderant & alii complures nobiles viri, qui iter Petricouiam ad conuentum habebant. Horum præsidio contra occultam Præmisliens. Episcopi vim fretus *Orichouius*, cum *Joanne* Patruele fido fratre pauitans, ac insidias vitans, Petricouiam proficiscitur, hoc consilio, vt aut ab Episcopis infamia judicii leuaretur, aut omnia postrema coram Rege in comitiis experiretur. *Sulciouium* oppido Petricouiæ vicinum vbi est ventum, de amicorum sententia, flectit iter *Wolborium*, & ad *Joannem Drohojowski* consobrinum, Cuiaviæ Episcopum diuertit, ad quem Petricouiam scribit, certioremque illum de suo aduentu facit, orat ac petit, quo pro necessitudine & cognatione periclitantem exciperet, auxilioque & consilio in tam necessario tempore juuaret: *Herbultos* etiam ad *Petrum Kmitham* Cracov. Palatinum ablegat, quod cum illo *Herbultorum* fuerat nupta soror

Kmitham sibi conciliat.

literasque ad illum dat, suppliciter scriptas. Res illico percrebuerat, ac sermo manauerat, *Orichouium* adesse, materiamque præsenti turbæ

A

non modicam afferre. Agitant rem inter legatos *Petrus Boratinski*, *Hieronymus Ossolynski*, *Joannes Pieniasko*, & *Adam Siemuszowski*, qui causam sua sponte incensam inter legatos vehementius inflammant. Interim cum *Joanni Drohojowski* Episcopo satis jam calere videretur res, *Nicolaum Dirgouium* Archiepiscopum adit, ac illi *Orichouium* suo iussu *Wolborium* ad se deuertisse nunciat, hoc consilio, ne quid de improuiso ille adueniens, de integro ad turbas adderet. Archiepiscopus collaudato *Drohojouio* Episcopo jubet, vt comiter *Orichouium* apud se habeat, & Petricouiam accersat. Facta potestate *Orichouius* accersitur, ac fraterne ab *Joanne Drohojouio* excipitur.

Amice ab Episcopis excipitur.

B

Cui Archiepiscopus de consilii sententia fidem publicam vltro per *Joannem Drohojovium* in scripto miserat, manendi Petricouiæ & res libere agendi, quoad Archiepiscopus aliter censuisset. Hanc fidem *Stanislaus Orichouius*, veritus primo omnium existimationis jacturam, deinde ne quam opinionem timoris illa recipienda daret, per *Joannem* fratrem patruelem, & per *Joannem Pieniaskonem* Archiepiscopo remitit, cum his mandatis, se innocentia fretum Petricouiam venisse, nihilque commisisse, quo vel magistratus reformidaret, vel illorum judicia horeret. Hæc fides cum mandatis Archiepiscopo in Episcoporum cætu redditur, quo quidem tempore *Andreas Zebrzydouius*

C

Cracov. Episcopus, quem sibi antea per literas *Orichouius* conciliauerat, causam *Orichouii* diligenter egit, monuitque Episcopos, multis collectis exemplis, ne *Orichouium* supplicem suum aspernarentur. Commemorauit etiam, quanto detrimento ordini esset futurus, si ille ad adversarios eunt illa transiret causa, Qua orationa permoti erant episcopi, transegissetque eo die *Zebrzydouius*, nisi ex minoribus Sacerdotibus quidam factum impedissent, ac indignum facinus apud Archiepiscopum conclamassent, Cœlibatum *Orichouii* causa tolli, ac magnam fenestram ad licentiam aperiri, dum despecta potestate ordinaria ingrederetur vitæ viam quam quisque vellet. Huiusmodi sententiis impedita & extracta res illi fuit. *Ori-*

FidemPublicam vltra sibi oblatam remitit.

Sacerdotes quidam minores spem eius interuertunt.

D

chouius vbi videt de judicio Premisliens. Episcopi nihil mutari, sed omnes Sacerdores ad suam instructos esse perniciem, cum frequentibus amicis, inprimis autem cum *Joanne* Cojauiens. Episcopo *Joannem Tarnouium* adit, cui causam & calamitatem proponit, ac se in Polonia deteriore conditione, quam nocturni esseot fures, apud illum conqueritur, quorum nemo indemnatus daret pœnas, se impetrare ab Episcopis non potuisse, vt sibi lege condemnato interire liceret: non se veniam delicto orare ullam, sed justitiam ac judicium, vt si quo, vxore ducta, se obstrinxisset scelere, eas pœnas in legitimo judicio daret, quas leges

Orichouius causam suam Tarnouio commendat.

 jubetent,

1552. juberent. Orat ac obsecrat *Joannem Tarnouium*, vt pro sua justitia atque clementia illum in fidem ac clientelam suam contra vim Episcoporum acceptum tegat. *Tarnouius* bono animo hominem jubet esse, ac desperare vetat, ac plenum spe ab sa dimittit. Ipse ad cœptum certamen redit, qui cum totus mente & animo in Episcopos instaret, *Andreas Zebrzydouius* Cracov. Episcopus in jurgio quærebat ab illo: Quo ergo, inquit, loco, *Tarnouie*, in Polonia fuero, si de hæresi Episcopus non iudicauero, Præconisnè an vero Episcopi? Cui *Tarnouius*: Aequius vero fieret, *Andrea Zebrzydouie*, te præconem in Polonia fore, quam me seruum. Hanc tantam *Joannis Tarnouii* in agendo vim & constantiam adjuuabant multi primores Patrum, in iis *Joannes Lataliciuſ* Posnaniens. Palatinus senex & magnæ in Senatu autoritatis. Et cum multa ad eam sententiam dixisset, illud etiam magna autoritate addidit. "Venerat, inquit, proximis comitiis ad te questum *Stanislaus Orichouius*; ,, tria vix protulerat verba, cum obmutescere cogeretur; ,, quo quid calamitosius dici ,, potest, quam tuo subdito causam apud Te Regem in calamitate proloqui non licere? ,, Hæc ,, non sunt Poloni moris, Serenissime Rex, neque ,, sunt veteres administrandi Regni Poloniæ artes, sed sunt Italicarum versutiarum & externæ calliditatir. ,, Polonis Rex iuris & iudiciorum æqualitate est constitutus, vt omnes ex ,, æquo audiat & causa cognita in legitimo iudicio vel condemnet vel absolvat. ,, Et cum ,, pares sint vna lege & communi Rege nobiscum, ,, hoc tamen plus sibi sumunt, vt paribus ,, dominari, regnumque in nobis cupiunt obtinere. ,, Quæ res cum libertatem & societatem regni tollat, ,, prouidere debes, vt ne quem ,, socium juris tui Regii habeas, neque potestatem ,, tuam Regiam cum aliquo communices, ,, vt tibi Præsidi atque Regi æqualiter omnes ,, subiecti simus, qui non solum finibus, sed ,, etiam legibus eisdem in Polonia continemur.

Tarnouii cum Zebrzydouio jurgia.

Jo. Latalicii in Episcopos oratio.

Episcopi cum se clarissimorum virorum autoritatibus acerrime premi viderent, varia consilia tuendæ dignitatis inibant, quæ illa contentione admodum imminuebatur. Itaque sollicitudioe ac formidine pleni, neque retinendæ, neque amittendæ jurisdictionis facultatem habebant. In qua illarum trepidatione *Andreas Zebrzydouius* Cracov. Episcopus causam habuit, non jam ad hortandos, sed ad objurgandos liberius Episcopos, quod *Stanislaum Orichouium*, subsidii de industria aduersariis traderent, qui calamitate sua incitamento esset Senatui Populoque Polono ad oppugnandam Pontificiam dignitatem. Quare censuit *Orichouium* quamprimum recipiendum; quod nisi facerent, sero illos nequicquam postea recepturos. Magnum pondus habebat *Zebrzydouii* apud Episcopos oratio: peropportune enim afferebat, congruebatq; cum tempore & cum re ipsa. Quam consecuta *Petri Kmitha* autoritas perpulit tandem Episcopos *Orichovio* æquiores esse, qui partim insita clementia, partim *Herbultorum* precibus adductus, quos ad illum, vt supra docuimus, *Orichouius* ablegauerat, quantum conniti autoritate potuit, tantum apud Archiepiscopum oblitus offensionum contendit, ac illum monuit, "ne *Orichouii* vxore Rempub. perturbari, ac sacerdotalem ordinem periclitari vellet; se initio vidisse, quas turbas datura esset vxor *Orichouii*, ideo mansuete cum illo in Præfectura sua egisse, neque delationi episcopali paruisse, neque pro edicto Regio pœnas ab *Orichouio* exegisse: partim, quod hominem ob matrimonium interficere, cuius nullum aliud facinus esset, crudele putaret, partim, quod illum Reipub. conseruare humanum factum censeret. Idem ergo faciendum Archiepiscopo suadebat, fore id illi vtile, cum ad multos Ecclesiæ vsus, tum vero ad præsentes Regni motus componendos.,, Hæc pro *Orichouio* vir clemens in afflictos & misericors in supplices magno conatu agebat *Kmitha*. Et quoniam his comitiis ille pro Episcopis contra hæreticos acerrime senserat, ideo illius pro *Orichouio* plurimum apud Episcopos valuit autoritas. Itaque cum & *Andreas Zebrzydouius* pro *Orichouio* laboraret, & autoritas *Petri Kmitha* eodem accederet, datur in concilio causa *Joanni Drohoiouio* Episcopo *Orichouium* reuocandi, & in concilium conducendi. Et quam vis ille post tot frustra tentatos aditus obfirmasset ad Episcopos non reuerti, tamen *Joannis Drohoiowski* consobrini sui suasu in Gnesnens. Archiepiscopi fidem redierat. Itaque die præstituta, frequenti concilio in cœtum Episcoporum *Orichouius* venit, ac potestate dicendi facta, eum multa de sua erga Rom. Pontificem obseruantia disseruisset, confessionem fidei edidit, in qua, quam pie Deum coleret, & qua fide erga Rom. Ecclesiam esset, articulatim descripserat. Attente auditus *Orichouius*, vehementer placebat Episcopir, quod in tanta atrocitate temporis, perturbationeque Religionis, optimo exemplo sese submitteret Pontificiæ potestati. Et cum ille spe sua maiorem benevolentiam Episcoporum sibi conciliasset, in crastinum fuerat reiectus. Interea loci Archiepiscopus in Concilio Episcoporum deliberat, ac culpam *Orichouii* cum pœna Episcopi comparat, multis partibus visa est pœna culpam excedere; præterea Confessio ab illo edita relegitur, diligenterque ad Ecclesiæ normam ab omnibus exigitur. Nihil in ea alienum communi religione reperitur, vel ipso *Joanne Dziaduski* Premisliensi Episc. teste. A quo quærit *Andreas Zebrzydouius*, quam tandem causam habuisset in judicio ad tam atrocem sententiam. Vxorem, respondit ille. Nihilne præterea? Nihil vero ait Episcopus. Tum *Zebrzydouius* cum indigne factum quoque ferrent cæteri, "At vxorem, inquit, Sacerdotem ducere, culpa quidem est, ,, sed hæresis non est, neque iisdem poenis tibi, ,, sacerdotem conjugem, quibus hæreticum, ,, homi-

Episcopi ad recipiendum Orichouium a Zebrzydouio & Kmitha persuadentur.

Orichouius redit ad Episcopos.

Confessionem fidei illis tradit.

1552. hominem afficere licuit.„ Postremo eum oullum vestigium ullius sectæ in coofessiooe Orichouii appareret, Episcopi de consilii sententia, A Orichouium absoluendum esse, decernunt, ac illi in Coocilio per *Andream Zebrzydouium* Episcopum benigne respondent. Qui vt erat in dicendo copiosus sententiam dixit ornatissimis verbis, multa commemorans, "quæ in *Orichouio* fuerint bona, generis, ingeniique ac doctrinæ, quæ tanti Archiepiscopus faceret, vt nollet pro suo jure cum illo agere, quio vero illius audax facinus curaret in præsentia quo maximo posset remedio. Quoniam vero taliom causarum jus summum cognoscendi penes Pontificē Rom. esset, hoc plus Archiepiscopum in præsentiarum non posse, quam vt absoluto illi spatium detur culpæ apud Rom. Pontificem deprecandæ, quod placeret fieri annuum. Ipse ad Archiepiscopum mane adesset, postridie absoloendus.„ Pronunciata hæc est sententia graniter ornateque a *Zebrzydonio* multo cum verborum honore. Aderat *Joannes Dziaduski* Episcopus Premisliensis, ad quem omnium spectabant oculi, quanam froote ille ferret, atroces suas sententias in tam placita decreta ab Episcopis commutari. Postquam *Orichouius* secum præter spem agi videt, Archiepiscopo & cæteris episcopis quam maximas agit & habet gratias, seque illorum beneficii memorem & gratum fore ostendit, vt io loco ab illis positum esse videatur, daturum se operam pollicetur, nominatim etiam culpam a *Joanne Dziaduski* deprecatur, siquam in illum illo contentioois tempore admiserit. Qui tristis capite demisso, terram intuens, nihil ad supplicem orationem *Orichouii* respondet, sed in eadem tristitia permansit, siue quod dolorem C & iracundiam silentio regere, quam eloquio prodere malebat, siue quod taoto sub oculos omnium accepto autoritatis detrimento pudorem fronte sustinere non poterat. Postero die mane, vti erat pronunciatum, cum frequentibus amicis *Orichouius* Archiepiscopum adit, ac sese illi ad genua supplicum more, in corona submittit, quem Archiepiscopus lintea religiosaque veste indutus, absoluit, & cætera perficit, quæ eius sunt moris. Denique hunc eundem reconciliatum jam Ecclesiæ, prandio adhibet, ac liberaliter habitum ab se dimittit. A prandio *Orichouius* lætus rerum suarum inspetato successu, ne ingratus videretur recenti beneficio, recta ad domum *Petri Kmitha*, cum D *Herbultis* & aliis necessariis suis pergit, quem vir mirificus *Kmitha* frequenti domo est complexus. Cui *Orichouius* amplissimis verbis agit gratias, quod adeo in vita fortunisque illius continens fuisset, vt eum jure posset, abstinuisset tamen ab illo, moramque elabendi ex tot laqueis parcendo maxime illi dedisset. Ad extremum apud Archiepiscopum & apud cæteros Episcopos deprecator illius salutis fuisset. Confitebatur ergo coram, illius se beneficio viuere; daturumque

Orichouius absoluitur.

Kmitham salutis suæ autorem agnoscit.

operam pollicebatur, vt omni sua vita, vti æquom est, salutis suæ autorem *Petrum Kmitham* coleret. Dicebatur hæc in conuentu ab *Orichouio*, non sine multorum qui aderant, & hæc audiebant, lacrymis. Memorabile exemplum omnibus iniquis iudiciis circumuentis proditum io *Orichouio* est, vt non desperent inique damnati, semperque illud teneant ac habeant in promtu: *Non vidi justum derelictum.* Nemo patrum auorumque memoria in maiore periculo desperationeque salutis, quam *Orichouius* in Polonia fuit; & tamen tot malis jactatus seruante DEO, præter omninm spem, ex magna jactatiooe io traoquillom portum fuerat ad extremum ejectus, magnoque rerum successu recuperabat pristinæ vitæ decus. Nam eum Premisliens. episcopus non solum vita atque fortunis, sed etiam Sacerdotio *Orichouium* exuisset, vt antea ostensum B est, Archiepiscopus tamen perendie, quam absolutus erat, restituerat in ordinem *Orichouium*, ac inter Sacerdotes suo loco illum collocauerat, jusseratque deliberationi illi interesse, qua inibatur ratio juris Sacerdotalis tuendi: quæ quanto præter optata *Orichouii*, & præter episcopi judicata aeciderant, tanto magis notatu memoratuque digna omnibus videri debent.

Cum magna vulgi iouidia arderent Pontifices, *Nicolaus* Archiepiscopus Concilium aduocat, ac summo silentio clausa Archiepiscopali Curia deliberat, ecquidnam de jurisdictione remitti Equitibus Polonis posset, qui eo rem trahebant, vt nemo ob hæresin in Episcopali judicio reus causam diceret; in qua quoniam vitæ atque existimationis cootineretur certamen, Rex cum Senatu comiois de illa cognosceret, pro his legibus, quæ de capite Equitis Poloni solius Regis judicium in Polonia juberent esse. Quæ leges cum legibus Pontificum adversarentur, magna non disceptatione solum, sed etiam altercatione, vtraque pars pro suo jure comitiis diu multumque apud Regem contendit. Cum ergo Episcopi in consilio statuissent, omni ratione jurisdictionem tueri, dant *Andreæ Zebrzydouio* Cracov. episcopo negotium eius causæ apud Regem perorandæ. Qui cum dignitate atque iogenio præstaret, satis idoneus pro hominum studio illi causæ futurus videbatur Patronus. Qui dato Sacerdotibus ab Rege Senatu primo conquéritur "nouissima tempora, quæ periculosa fore tanto„ ante vaticioatus erat Paulus, quæ eam vim ha-„ berent, vt Religio quoque Christi hominum„ afflictaretur malitia. Qua in re illud tamen mo-„ lestissimum esset, quod ipsorum hominum odio,„ res etiam sacrosanctæ vna vilescerent, quibus,„ rebus cum summa contineretur vitæ, dubium„ non esse, illis sublatis humanas quoque res di-„ labi atque tolli. Neque enim superesse spem vl-„ lam, sublata religione vilum jos humanum in„ Polonia mansurum, quod exstinctis rebus sa-„ cris profanas quoq; res extingui sit necesse. Qui,„ enim negligeret DEVM sacrarum rerum au-„ torem,

1552.

Recipitur in Concilium Episcoporum.

Episcopi Consilia pacis ineunt.

Andr. Zebrzydouius pro eis coram Rege perorat.

„torem, nunquam idem profanarum ducem reuerebitur Regem, neque illius iurisdictionem pertimesceret, qui diuinam contemnere didicerit. Quodsi propter Sacerdotes malos negligerentur res diuinæ, quomodo stabunt res humanæ propter Reges malos? Qui enim Sacerdotes contemnit, quia mali sunt, idem contemnit Reges, quia boni non sunt. Neque enim Deos, sed homines hominibus voluit DEVS præesse, sæpe summum ius malis in bonos tribuens. Itaque hanc pœnam inter homines peccati esse, vt iustis iniusti sæpe dominentur, fortibus imbecilles, modestis flagitiosi. Quare si vitia spectes, neque Reges idoneos putabis esse, quibus cœtus hominum & regna committas; ab vtrisque enim error, culpa & fallacia abesse non potest. Quanquam non se intelligere dicebat *Zebrzydowius*, vt præter cæteros homines in Polonia vitiosissimi habendi essent Sacerdotes. Si enim genus spectes, pares esse genere cum cæteris; si vitam, contentum debere esse Regem, si tantum illi assequantur, quantum homines possunt; si mores, satis illos probari, si ab iis absit scelus, cætera pro communi vita in iis ferenda esse. Quod vero doctrinam attinet, illam non pro Regum, neque pro multitudinis imperitæ arbitrio, sed pro Ecclesiæ placito episcopos præstare debere. Rem Episcopalis iudicii esse, quæ vsurpanda in Ecclesia DEI, quæ contra essent repudianda." Et quoniam non orationes, sed Annales scribimus, in quos multa in pauca pro historiæ lege conferuntur, his capitibus præmissis non alienum fuerit ponere reliquam eius orationis partem, quam ille Episcopus egit moderate, & offensione animi non acerba. "Agitur causa coram Te, Serenissime Rex, nouo iudicio, noua forma. Nos enim episcopi causam apud te dicimus, qui aliorum iudices à DEO constituti sumus. At quomodo accusemur, audiuisti. Nulla in accusando reuerentia Maiestatis tuæ, nulla obseruantia dignitatis nostræ, ab hominibus ditioni tuæ subiectis & nostræ curæ commissis, oratione adhibita fuit. Si obliuisci volebant, nos esse Episcopos suos, at certe meminisse debebant, nos esse Senatores tuos, qui præcipua pars tui Senatus sumus. Sed cum neque vt Senatores, neque vt Episcopos decuit, nos illi tractarint, vides in oratione illorum quanta sit facta labes, primo iniustitiæ, quia violarunt dignitatem nostram; deinde impudentiæ, quia offenderunt maiestatem tuam, cum nos episcopos suos, Senatores autem tuos modo hypocritas, modo lupos, te audiente, appellare non dubitarunt. Quodsi id illis iam de nobis licet, triste id quidem impunitatis exemplum in nobis constituetur; sed nemini magis, quam tibi, pertimescendum. Nostra enim causa nobis etiam cadentibus ipsa per se stabit; nititur enim illa non vlla humana vi, sed DEI prouidentia, qui Ecclesiam suam cum omni administratione illius in Petra solida, hoc est in se ipso, collocauit. De te tibi plurimum cogitandum est, ac multum in posterum prouidendum, ne tua Maiestas, quæ voluntate etiam humana continetur, ab iis negligatur, qui reuerentiam erga Ecclesiam DEI & erga nos, illius ministros in tuo conspectu funditus repudiarunt. Germania documento tibi sit, ad omnes tales casus, in qua non prius bellum exarsit ciuile, non prius Cæsar agitari, pellique inde est cœptus, quam ex Germanorum animis reuerentiam omnem erga Episcopos extirpasset *Lutherus*. Qua sublata serpsit deinde res, quæ procliuis ad perniciem, vna cum ipso Cæsare labitur. Acerbioribus quotidie casibus nostræ celebrantur aures: Nunc in Germania vrbes expugnari, nunc publicas & res priuatas a seditiosis æstimari, Fana diripi, vltro citroque coniurari, ac passim ad arma iri. Vnde hæc Germaniæ noua rerum facies? Non aliunde, quam ex conuersione religionis & ex contemtu Pontificiæ Dignitatis, quæ pacis & tranquillitatis causa inter homines diuinitus est constituta. Quæ quia in illa nobili & Christiana quondam gente iam nulla est, quæ mala per hos annos Germania non vidit? quas Respublicas & priuatas non amisit? quod diuinum & humanum ius retinuit? quam spem denique suarum rerum habet illa meliorem? Horribilia sunt hæc, quæ commemoro, sed tibi, nisi occurris, eadem sunt expectanda. Iacta sunt fundamenta consimilium malorum hisce comitiis in Polonia: Explica Legatorum orationem & excute illam diligenter, quem tandem timorem DEI aut quem hominum pudorem in illa reperies? Recordare etiam, quid nuper in sacrificio ab nonnemine (*Raphaelem* autem *Leszynski* dicebat) admissum sit, cum exhiberetur solenni ritu corpus Seruatoris Christi DEI nostri, tuque venerabundus ad illud procumberes, ille solus per summum Numinis Diuini contemtum stabat te spectante ante aram pileatus: contemsit hic simul, & Christum Regem cœli, & te Regem Terræ, tum Angelos occultos aræ ministros, ac homines corpus illud sacrum palam vna tecum venerantes. Hæc sunt initia in Polonia malorum omnium; quæ nisi prouides, tuum regnum pessundabunt. Sed hoc loco opponitur nobis dulce ipsius libertatis nomen, quasi vero ista sit libertas, & non potius summa licentia, in qua modus nullus inest, quæ humanas res contemnit, diuinas vero fastidio atque contumelia euertit, in qua iurgia, maledicta, contumeliæ, seditiones, ac bella insunt ciuilia. Vera enim illa & integra libertas immodesta non est, neque immanis, neque superba, sed est modesta, morigera, atque mitis. Quare non libertatem isti, sed exitiosam licentiam flagitant: Quid enim sibi aliud volunt, dum Pontificum iurisdictionem tollunt, quam vt Rom. Pontifice ac nobis

1552. „nobis remotis de medio, nemo sit, qui sacra „tueatur,& qui sectis infici regnum non patia„tur. Denique ut hi,qui petunt, aliis graves, „sibi vero ipsi effrenati sint, & præcipites, ut „denique in tuoRegno nemo sit pietatis autor, „& pacis nemo. Si enim nos exterminabimur, „ne tu quidem ipse tuto hic permanebis. Nam „si is ordo,qui te Regem unxit, ac te Regio sa„cramento inter Christianos reges tulit, jus „suum amiserit, noli sperare tibi in Polonia „quicquam salvi fore. Judicare te de hæresi „volunt, quid quæso aliud agunt, quam ut „munus tuum Regium amittas, & nostrum „Pontificium non retineas? Consimilibus con„filiis Rex ille Hebræus ad adolendum thura „in sacrificio fuerat adductus, qui tamen tepu„diarus cum impio sacrificio ab ipso DEo le„pra fuerat percussus. Hujus Regis casum,quæ„sumus, extimescas & inter lepram & lepram, „metu illius Regiæ lepræ, sacerdotum finito „esse judicium, inter quos summus ille Sacer„dos est Romanus Pontifex, cujus autoritatem „æternis pœnis DEus sancivit, ut qui illius „non obedierit imperio, sive magistratus ille, „sive privatus fuerit, exterminandus sit, Mose „ipso teste, de populo DEi. Cum quo si parti„tas habueris in Polonia provincias, & si de il„lius nihil appetieris munere, teque intra tuum „munus & officium continueris, bene & feli„citer regnabis. Hæc te cogitare,& ante oculos „proposita habere decet, pro nomine tuo Re„gio atque pietate tua Christiana.„ Longior *Zebrzydovii* fuerat oratio, multoque fuit argumentis & exemplis instructior, utpote, quæ in concilio eruditorum hominum ante fuerat instituta, habitaque est ab illo Polonicè. Sed ego dum latinis auribus servio, mentem illius ad formulam latinam breviter adstrinxi.

Rex primo cunctatur. Rex cum primæ sententiæ Senatores in concilio dissidere videret, magna difficultate afficiebatur, quam sententiam pronunciaturus esset. Nam si Pontifices de hæresi judicare nollet, privilegium se eripere amplissimo ordini intelligebat, cum jurejurando, tum etiam fide sua interposita firmatum, cique ordini mandato DEi attributum: Si vero summum de hæresi judicium Pontificium pateretur esse, eum in hæresi omnia publica insint crimina, verebatur, ne vel honorem suum cum Pontificibus partiretur, vel communibus legibus aliquod detrimentum inferret, quæ Rege excepto in Polonia neminem de capite, de fortunis, & de existimatione Equitum Polonorum volunt judicare. Cum ergo in consilio capiendo nimium anxius & dubius esset, proferebat tempus spatiumque interponebat, quo aliqua ratione concordia a partibus ultro iniri posset, & duos fere menses patiebatur intercedere, quo hac mora dissensionem partium sanaret. Qui dum remedium quærit, assensum cohibebat, ac sententiam dissimulabat, partes etiam ipsas ad concordiam summa animi æquitate vocabat. Sed cum diu multumque agitando ac

differendo, neque Pontifices de jure suo equitibus Polonis concederent, neq; equites Pontificibus quicquam præter leges de se licere vellent, Rex vix tandem aliquando per *Joannem Oczieski* Cancellarium pronunciat, de hæresi Pontificum esse judicium arbitrari, atque id sibi pro pietate & pro antiquis Poloniæ legibus æquum videri. Hac sententia pronunciata reverentia quidem majestatis conticuerant Legati, & ii qui pro illis steterant Patres conscripti; sed tantus tamen dolor incesserat omnium animos, ut non secus ac certamine victi ex consilio omnes discederent, querebanturque passim homines Poloniam ad cædem, ad direptionem Pontificibus a Rege propositam esse. Legati enim universi ad Pontifices publicè venerant, oratum, ut ne pro decreto Regio judicia confestim exercerent, sed spatium darent Equitibus consilii de concordia capiendi. Hæc in curia Archiepiscopi per *Petrum Boratynski* legati supplices egerunt; quorum precibus adducti Pontifices annum jurisdictione vacuum passi sunt intercedere, ut interea nemo ex equitibus Polonis sectæ reus fieret, spatium deliberandi liberum illis esset, ut re communicata cum equitibus in conventibus Regni deliberarent publicè, quonam modo leges Poloniæ cum legibus Pontificiis possent convenire, ut sine præjudicio Patriæ legum obediatur a Polonis Pontificiæ potestati. Quod tametsi esset impetratum, multo tamen acerbioribus infensioribusque animis ex comitiis discessum fuit, quam eo fuerat ventum. Illa etiam inveterata sacerdotum contemtio ita augebatur dolore, ut a Comitiis & sectæ ad opprobrium sacerdotum ab autoribus proseminarentur, & Pontifices id fieri paterentur impune, cum ne decreto quidem Regio satis se tuto adversari posse multitudini concitatæ intelligerent. Ita eum autoritas Pontificia in summam contemtionem venisset in Polonia, pietas primum antiqua corrumpi, deinde illa reverentia cœpta est vitiari, qua Regum etiam ipsorum inter homines firmæ habentur opes. In exitu Comitiorum communi scito pecuniæ fuerant stipendio imperatæ, nec aliud dignum memoria his comitiis erat actum. 1552.

Deinde sententiam pro Episcopis pronunciat.

Episcopi ab Legatis exorati per annum unum a jurisdictione abstinent.

Isabella tradita Ferdinando Hungaria in Poloniam venit. Iisdem temporibus *Isabella* Regina regno per pactiones *Ferdinando* Regi tradito, de quo supra est demonstratum, Hungaria excessit, & Cracoviam Februarii mense cum *Joanne Sigismundo* filio advenit; quam *Sigismundus Augustus* germanam uti decuit sororem per *Joannem Bonerum* Chelmens. Castellanum ac summum civitatis Cracov. procuratorem excepit, compluribusque diebus lautiis ac muneribus amplissimè habuit. Quam inde *Crepicium* versus Oppolium profectam Rex intermisso *Petricoviæ* conventu Bacchanalibus adierat, ac illi coram ex tot periculis in Patriam reduci, incolumitatem gratulatus fuerat. Et cum illi Oppoliensis Territorii fructus ad rationem a *Ferdinando* redditam non responderet, esset-

1552. que angustior, quam qui tanti nominis Reginam cum filio sustentaret, Rex inopiam sororis de sua copia sublevaverat, ac complura territoria necessarii victus illi attribuerat, ut *Sanocum* in Russia, & *Crepicium* in Siradia. *BONA* etiam mater de suo *Wielunium* illi addiderat, eoque subsidio annonæ solitudinem filiæ nepotisque aluerat. In hac autem Regina subitam commutationem fortunæ videre licuit. Cum enim esset *Joanni* Vngariæ Regi in matrimonium a *Sigismundo* Patre data, non multo post & virum & regnum amiserat, ad eamque inopiam pactionibus *Ferdinandi* Regis atque *Georgii* Quæstoris sui venerat, ut nisi Rex frater subvenisset, illa hominis ad miseri morem omni nudata ope, victu etiam necessario caruisset. Qui illius sortem, priusquam Cracovia ad virum discederet, vulgo homines prævideránt animo, ut eum *Sigismundus* Pater omnium judicio propterea reprehenderetur, quod illa ætate, illa forma atque dignitate, filiam incerto Regi ad incertas nuptias traderet. Scurra quidam Polonicus, valetudine mentis liberius dicax, cui etiam ad opprobrium vitæ *Stanczyko* nomen erat, carpens Regis factum, *Sigismundum* monuerit, ut antequam filiam in Vngariam extruderet, cauponam illi Cracoviæ repararet, in qua mox illa rediens Cauponariam faceret. Atqui hæc illius scurræ dicacitas omen fati fuit. Nam *Joannes* Rex diu multumque *Ferdinandi* peragitatus armis, non longo tempore illi matrimonio supervixit, & uxorem cum parvo filio reliquit, dote ac regno cassam. Quæ amissis rebus omnibus se in Poloniam hoc anno receperat cum filio; illa misericordia avunculi regis digno. De quo illud dignum memoria prætermittendum non existimavimus. Cum enim ex pacto, ut ante dictum est, Regina diadema regni *Joanni Baptistæ, Ferdinandi* Exercitus Præfecto Cassoviæ traderet, illudque evolveret, crux ex Diadematis fastigio, incertum quo casu, imprudentibus omnibus delabitur, ac ne ab inquirentibus inveniri possit, supprimitur. Itaque ad *Ferdinandum* Diadema cruce mancum aufertur. Hanc parvus filius nactus, vacuam ab arbitris matrem ludibundus adit, ac cur illa esset mœsta, rogat. Cui mater: quia tibi miserrimo Regi ac mihi item miseræ matri, ne diadema quidem Vngariæ reliquum feci. Ad hæc ille: "Tace, obsecro, mea mater, ac lacrymis abstine, tenemus enim & nos adhuc diadematis partem, ac cum hoc dicto celatam crucem de sinu profert & addit: "Noli desperare mater, ad hanc crucem reliquas ejus partes aggregatum iri, ut apud quem hæc crux erit, ad eum quoque congregentur & partes olim huic cruci subjectæ quæ fuerunt." Singularis fuit in hoc puero ad virtutem indoles, quem cum videres, & vultu, & sermone, & forma, & incessu omnique cætero cultu facile Regis filium esse diceres, magna quædam de se mirandaque promittentem. Ac videtur hic puer adservari rebus a DEo fatalibus. Sed sinamus fata Regum in occulto esse, neque conjecturis res in sinu DEi abditas scrutemur, neque illas judicemus ante supremum fatorum diem.

Varia Isabellæ Reginæ fortuna.

Memorabile factum infantis Regii.

Conventu Regni confecto, multis de causis Rex statuit, sibi Gedanum esse adeundum, quarum illa fuit justissima, quod videret civitatem & ab Germaniæ fisco palam sollicitari, & pristinæ animadversionis recordatione clam incitari. Ideo huic rei prævertendum existimavit, ne tanta & tam conjuncta nobis civitas aliquo motu novis rebus imperiisque studeret. Accessit etiam Patrum controversia cum plebe. Non ignorans ergo, quanta ex dissensionibus incommoda oriri consvevissent, eo sibi maturandum existimavit. Sed cum sola aulicorum manu ad urbem tam amplam & plenam proficisci, cum neque satis tutum esse arbitraretur, neque suæ dignitatis esse statueret, evocaverat ad officium itineris amplissimum quemque, ac equitatu delecto se instruxerat, circiterque Idus Junias ex Gostinio cum hoc præsidio Gedanum profectus fuerat. Quæ copiæ etsi nunquam essent tantæ, ut eis contra vim intra urbem confideret, tamen magnum Regium nomen apud suos autoritatem habere existimans, infirmioribus etiam auxiliis proficisci non dubitaverat, atque omnem sibi civitatem tutam fore, existimabat. Neque aliter evenit. Cum enim appropinquaret urbi, omnis sese multitudo ad salutandum effudit. Magistratus etiam præfinito equitum peditumque numero magna cum reverentia majestatis, prolatis subjectorum more clavibus, & se & civitatem in fidem & potestatem Regis permiserunt, summaque fide receptum habuerunt, dispositis adversus populares tumultus per urbem custodiis, quibus erant aulicorum stationes additæ. His præponebantur Senatores, qui vigilias nocturnas cum præsidiis invicem obibant. Diverterat autem Rex posthabito prætorio in domum *Joannis a Werden*, qui eo tempore longe nobilissimus & ditissimus apud Gedanenses fuit. Cæterum cum suspensa metu agitaretur civitas, quod & præteritorum reminisceretur, & ex animi conscientia timore occuparetur, *Joannes Tarnovius* Cracov. Castellanus *Joannem a Werden* de principibus nactus quadam notitia sibi conjunctum, cum hoc secreto colloquitur, ac per illum levare metu civitatem nititur, ne qua aut rumoribus, aut pollicitationibus, aut falsis nunciis commutatio fieret voluntatis. Itaque multa humanitate complexus hominem, in occulto illi proponit, "Gedanenses quam libera„ potestate instructum habeant Poloniæ Re-„ gem, in quo neque vis, neque contumelia ulla„ inesset in subjectos. Tum etiam addit, Polo-„ niæ Reges Gedanensium civitatem, quam,„ semper aluissent, omnibusq; rebus ornassent,„ ac pari libertate cum Polonia esse voluissent.„ Ita factam esse & illorum fide, & Polonorum,„ commercio, in Poloniæ regno florentissimam,„ opulentissimamque, ut habeant civitatem, eu-„

„jus 1552.

Rex Gedanum proficiscitur.

Gedanenses metuentes sibi a Rege in majorem eriguntur fiduciam.

1552. ,,jus fortunam, cum qua tandem Germaniæ ,,civitate comparare vellent. Neque enim conferendam esse Gedanensium libertatem cum ,,calamitate Germaniæ præsenti, neq; hunc statum cum illo comparandum. In illo enim homines subjecti & vasalli appellarentur; in hoc ,,fideles, dilecti æqualitate juris ac communione utilitaris cum Polonis conjuncti, a quibus ,,in parem juris ac libertatis conditionem semel ,,recepti, nunquam alio quam fratrum & amicorum loco haberentur. Quod secus Germanis ,,accidat, in quos omnia exempla & cruciatus ,,eduntur, si quæ res ab illis non ad nutum aut ,,ad voluntatem præsidum facta sit. Jure igitur liceret illis gloriari, eos in optima Republica vivere, in qua positi nihil facerent invi- ,,ti. Quæ cum ita sint, adessent animis, neque ,,alia consilia aut homines respicerent, pertinacia etiam desisterent, neque justitiam Regis ,,contumacia potius, quam obedientia tentarent. Magnam esse vim, magnum nomen, intra & extra urbem armis atque legibus armati Regis. Denique urbem positam in gremio ,,Poloniæ Regio imperio ita contineri, ut nusquam contra nutum regis sese posset commovere. Idcirco repudiarent inquietorum hominum improba & seditiosa consilia, huc vero incumberent universi, quomodo æquo & favente Rege libera civitate atque pace & otio frui ,,possent, quandoquidem præter hanc alia causa ,,Regii adventus ad eos non esset.,, Ab his hæc dicta cognovi, qui sermoni interfuerant. Hac oratione confirmatus Senator ille *Joanni Tarnovio* agit gratias, pollicetur que id, quod de illo audierat, reliquis se libenter narraturum, factaque potestate discedit, habuitque post hoc colloquium Rex faciliorem civitatem. Nam ante quamvis publice in Regem civitatis constaret fides: tamen privatim multæ quotidie offensiones & contentiones ab illis ad nostros afferebantur, ex quibus quo illi essent animo sciri poterat. Nam neque decima quæque domus erat relicta armato absque milite, neque ad illorum præsidia tutus dabatur nostris receptus, ita ut cum casu *Anzelmus Gostomski* florentissimus aulicorum a cœna rediens in stationem Germanicam incidisset, compluribus amissis, ipse vix armis primo, deinde fuga evaserit. Quo sane tempore nisi *Petrus Boratynski Petri Kmitha* Magister qui fuerat familiæ, stationis præfectum tumultuantē repressisset, magnum periculum illa nox attulisset. Nam Præfectus postridie eo nomine ad Regem vocatus, & quâ tandem fiducia nocte præterita fuerit interrogatus animo præsenti responderat: Sibi à Magistratibus nocturnam curam civitatis mandatam esse, hâc conditione, ut si ipse non sustineret, campana signum pet stationes faceret, ut civitas ipsa ad auxilium concurreret; quod ne accideret, in ipsa turba maxima, quam aulici noctu dedissent, domum se *Petri Kmitha* Sceptrigeri abiisse, ac illum pet *Petrum Boratynski* diligenter monuisse, ut is reprimeret aulicos

Offensiones privata inter cives & aulicos.

& urbem ab illorum contumeliis injuriisque prohiberet, ne civitas Incitata jus suum armis tueri necesse haberet. Hæc confessus abiit, factumque illud impune tulit, ex cujus confessione constabat, Gedanenses eo animo fuisse, ut armis tegerentur, si a Rege tuti non essent. Hoc totum incommodum *Joannes Tarnovius* colloquio vertit in bonum, perfecitque ut Rex tranquillissime controversias civitatis dijudicaret. Cum enim prægravaret Patrum autoritas plebem, civitasque nimiam potentiam magistratuum nimui vellet; Senatus prolatis privilegiis, quæ antiquitus autoritatem Patrum adversus plebem muniebant, rem obtinuit. Rex enim decreto interposito Magistratum secundum privilegia potestatem obtineri jussit, & privilegio novo magistratui de eadem potestate cavit, nimium conquerente & indignante plebe, jure ne an injuria, nescio. Rex dijudicatis controversiis ac vectigalibus urbanis ordinatis rationibusque ærarii inspectis, etiam consuluit, quomodo civitas ab Germania & ab Fisco imperiali tuta esset, neque præter Regem Poloniæ, ullius alterius ditioni atque imperio pareat. Interim autem, dum Rex Gedanenses res componit, ingens variarum gentium in urbem confluxit multitudo. Venerat etiam *Albertus* Prussiæ princeps, ac *Nicolaus Radzivilus* Vilnens. Palatinus, Olicæ Dux, qui navibus cum *Joanne Tarnovio* Castellani filio secundo Iflulæ flumine transierat; cui portum subeunti obviam prodierant pedibus tam Regius quam urbicus Senatus, amplissimeque exceptus in urbem publicis gratulationibus fuerat introductus. Et cum urbs maritima hominum cujusque generis plenissima ac refertissima esset, Rex multis spectaculis visendum se ac cognoscendum præbuit, in quibus erat vetus ille Trojæ ludus, quem ante urbem lusit, turmis duabus nobilissimorum juvenum, in quarum altera Rex ipse cultu equo atque concursu insignis fuit, tricenisque equitibus hinc & inde commissis ipse *Martinum Herbultum* equitem Rutenum Antagonistam habuit, quem æquore peragitavit toto, ac in campos patentes acer effudit, non sine militari gloria, & acclamatione circumfusæ per montem turbæ, qui leniter à summo declivis imminebat ludo, ac in latitudinem patens theatro locum præbebat. Rebus Gedanensium ex sententia compositis, cohortatus est cives, ut majestatem suam comiter conservarent, & ut libertate moderate uterentur, neve sibi illam præcipitem, reliquis vero civibus gravem facerent.

Rex Gedanensium lites componit.

Spectacula edita.

Hinc conversus ad res Lithuaniæ ordinandas discessit, ad XV. Calend. Septembr. ab *Albertoque* Prussiæ duce invitatus Regiomontem ex itinere petivit. Quam urbem cum adiret, & cum ante urbem princeps illi adventum militari more gratularetur, accidit, ut e mortario eupa per incendium tæda ac pice referta elideretur, ac projiceretur in sublime artis ostentandæ gratia; quæ eum & artem & oculos omnium

Rex Regiomontum abit.

Vita discrimen salvus evadit.

1552. um fefelliffet,neque ignem e mortario concepiffet,raro decidens cafu, cum Rex parvo momento exceffiffet,Regium armigerum oppreffit, penes Regem ftantem, ita ut caput disjectumRegem cerebro refpergeret: Ita mirabili fortunæ beneficio periculumRex vitavit,hicq; cafus tantum terroremPolonis injecerat, ut nifi fumma cum in omnes mortales, tum præcipuè in RegemPoloniæ illius Principis fidesomnes conjecturas a fufpicione removiffet, id, quod cafu factumerat, ex præparato fuiffe factum poterat fufpicari. Quem cafum princeps ille ægerrimè tulit, morteque magiftri artis errorem,nifi Rex obftitiffet,corrigere voluit. Ne quid tamen de illa voluptate & gratulatione fortuna diminuiffe videretur, humanitate Regis fuerat perfectum. Qui ut doceret, quantam fidem principi rerum omnium haberet, fumma voluntate Regiomontem ingreffus largiffimo gratiffimoque Principis hofpitio triduum lætatus eft.

Walachorum deditio. Cum effet Rex in ulteriori Pruffia,nec dum Regiomonte difcederet, literis *Nicolai Sieniavii* Belfenfis Palatini, qui exercitui præerat, certior fiebat, omnes Dacos in deditionem poteftatemque fuam effe redactos. Hi erant ex Italis Romanisque procreati, qui Duce *Lucio Valerio Flacco* cum Daciam occupaviffent, in hisque Regionibus uxores duxiffent, ac confenuiffent, hos Dacos reliquerunt, qui eorum lingua *Romini* a *Romanis*, noftra *Walachi*, ab *Italis* appellantur. *Wlorzy* enim Polonis idem eft,quod *Itali* Latinis; quorum Regio Moldavia,quafi major Dacia vulgo nominatur. Hi natura,moribus ac lingua non multum a cultu Italiæ abfunt,funtque homines feri, magnæque virtutis; neque alia gens eft, quæ pro gloria belli & fortitudine anguftiores fines cum habear, plures ex propinquitate hoftes fuftineat, quibus continenter aut bellum infert,aut illatum defendit. Habet ab ortu Mœfiam, ab occafu Ruffiam,a meridie Tranfylvaniam, a feptentrione Scythiam. Tantæ autem funt virtutis, ut cum omnibus his gentibus, quorum fines attingunt, eodem tempore fæpe prælio contenderint, victoresque fuerint. Nam *Stephanus*,qui patrum noftrorum memoria Principatum inDacia obtinuerat,una propemodum ætate & *Bajafetum* Turcam, & *Matthiam* Vngarum & *Joannem Albertum* Polonum bello magno devicerat, magnamque calamitatem victis intulerat. Hi tamen præ multitudine hoftium, & præ anguftia finium, non magis virtute,quam dolo contendunt, aut infidiis nituntur. Nulla apud illos religio juris jurandi eft, nulla promifforum neque pactorum fides; quibus illi rebus magis ad fpeciem utuntur, quam ad aliquam neceffitatem. Ad hancque rem, ubi in angufto fe vident, decurrunt, ut fpatium elabendi habeant, quo a fraude auxilium petant. Itaque fæpe compertum eft,eos fidem ac jusjurandum finitimis invicem dediffe,ut conjurati eorundem focii & hoftes effent:

Hujus populi genus & ingenium.

nec vero foris folum hoc illi funt ingenio, fed domi etiam confimili perfidia confli&tantur, quæ illi generi hominum innata eft maxime. Non illi fidem principibus præftant, non principes illis jufte imperant, fufpenfa inter illos, incerta fufpectaque funt omnia: ob quam etiam caufam multos noftra, plures patrum memoria tyrannos illa gens tulit; nec mitiores nec humaniores veteribus Siciliæ tyrannis, quorum eft præter cæteros nobilitata crudelitas. Inter quos *Stephanus*, ejus *Petri* filius, quem *Joannes Tarnovius* ad *Obertinum* vicit, ac *Helia* frater, quem ad *Mahometem* defciviffe fupra eft oftenfum, fingulari crudelitate fuit. Qui a fratre accepto imperio mox in omne crudelitatis genus erupit, nulla materia, neque occafione ad crudelitatem prætermiffa. Cujus fingulatim crudeliter facta exequi longum effet; illud fummatim fatis fit ponere, tanta hunc tyrannum immanitate fuiffe, ut inter genera pœnarum mortem leviffimum duxerit effe fupplicium. Nam ut prætermittam hominibus innocentiffimis præfectas aures atque nares, effoffos oculos, excifas linguas, fpoliata ac divaricata membra, & alia inaudita ad diuturniorem dolorem fupplicia, excogitaverat etiam inter genera cruciatus plumbum fervens; quo in adverfum os conjecto affligerentur homines, tanta pefte intus concepta, ut ne cum præoptarent quidem ftatim poffent emori; & cum quotidie augeret intenderetque fævitiam, nullumque modum crudelitati in fuppliciis adderet, neque tempus vacuum fupplicio dimitteret, diffugerant paffim ex Dacia homines, compluresque Senatorii ordinis elapfi fuga in Poloniam venerat, ac ftipendia in exercitu regio fecerant; quos omni conatu tyrannus ut illorum fuppliciis exfaturaret animam, recuperare ftudebat. Erat miffus hoc anno ad renovandum fœdus a Rege ad Solymannum Turcam vir fide ac ingenio excellens *Valentinus Dembinski* Biecenfis Caftellanus. Hic quamvis dehortantibus multis ufitato noftris Legatis in Turciam itinere per Daciam ftatuerat proficifci, quod & illac compendium itineris fciret effe, & nomen ipfum legati fanctum inviolatumque apud omnes gentes apud fœderatos, præfertim magnam autoritatem habere putaret, apud tyrannum etiam. Hunc *Stephanus* fibi objici a fortuna ratus illum in itinere aggredi & excipere ftatuit, nec prius dimittere, quam a Rege illi redderentur omnes ad unum profugæ. Jam vero cum apud tyrannum nulla effet fecreti fides, hæc illius confilia emanaverant ad vulgus, ac ad aures ipfius etiam Legati venerant. Qui cum fibi tanta perfidia iter inclufum effe videret, interea deftitit, ac Cracoviam falvus intermiffa legatione rediit. *Stephanus* ubi fua fequi eventum non vidit, defperatis rebus ftatuit ad extremum reliquis Senatoribus, qui remanferant, interfectis, repudiata fide catholica, exemplo fratris, in *Mahometis* fectam concedere ac Turcis Daciam prodere. 1552.

Occafio defectionis Walachorum, Stephani tyrannis.

Stephanus Legatum Regis Polonici intercipere conatur.

Ad

1552.

Ad eam impietatem desperationemque salutis, certos ex Turcia magistros, duas etiam Turcicas meretrices assiduè circum se habebat, a quibus aversus a Christo & depravatus ex tyrannide in *Mahometi* fidem ibat proclivis. Cæterum Senatores ac reliqui de tyranni consiliis judicantes conjectura adeunt ad *Nicolaum Sieniavium* exercitus regii in Russia præfectum per illos, quos ex Dacia profugisse ac in exercitu regio illo Præfecto meruisse docuimus; ab illo petunt "auxilium, ut maxime necessario ,,tempore Daciæ subveniret, ac cum exercitu ,,ad Tyram flumen, qui Russiam a Dacia divi,,dit, propius accederet; fore ut interfecto pro,,pediem tyranno omnis Dacia in ditionem ,,atque potestatem Regis Poloniæ veniret, si ,,*Sieniavius* vel autoritate sua atque exercitus, ,,vel nomine regio reliquos Dacos deterreret, ,,ne alium principem præter eum, quem Rex ,,Poloniæ daret, reciperent, ejusque nomen & ,,autoritatem sequerentur: orare atque ob,,secrare, ne supplices aspernarentur, neve bel,,licosissimam provinciam, pro qua Poloni mul,,ta & gravia bella gesserunt, repudiaret, quam ,,sine vulnere ditionis Polonicæ in præsentia ,,posset facere; unum se petere ac deprecari, ut ,,si ille pro clementia ac mansvetudine Regis ,,sui statuisset, Dacos esse recipiendos, ne illis ,,aliũ Dominum imponeret, præter eum, quem ,,apud se in castris haberet, *Petrum Daciæ* Pin,,cernam gente & natione Dacum.,,

Walachi auxilium Polonorum contra tyrannum implorant.

Hæc exules Daci secreto ad pedes projecti in occulto, magno fletu à *Sieniavio* petebant. *Sieniavius* tametsi intelligeret suas partes esse omnia agere ad præscriptum, & ad summam rerum consulere Regium non suum munus esse, tamen ob exiguitatem temporis, cum ex tanto intervallo adeundi ad Regem potestas illi non esset, veritus, ne si spatium intercederet, commutatio aliqua apud Dacos fieret voluntatis, & ipse occasionem rei bene gerendæ prætermitteret, re in consilio communicata cum primorum ordinum centurionibus, facturum se esse omnia pro majestate Regis sui, quæ in rem illorum forent, pollicetur. Ipse ex eo loco cui *Jarmolunce* nomen est, fiducia rei bene gerendæ castra movet, ac ad Tyram (Dnestrum nostri vocant) idoneo castra loco ponit. Interea de *Sieniavii* voluntate certiores a suis facti Daci, cum his Dacis, qui in castris nostris erant, tempus interficiendi Tyranni constituunt, & quam occultissime illius admaturant necem, accelerantque, ne qua rumoribus consiliorum fieret proditio. Huic non defuit fortuna consilio. Tyrannus enim cum hanc instituisset perdendorum Senatorum viam, ut ad VI. Idus Septembr. vocatos ad convivium omnes interficeret, illi diem prævertunt, ac illius anticipant consilia. Noctu enim ad flumen *Prut* solitarium Tyrannum nacti, qui ut animi causa cum meretricib9 navigaverat, ita ad idem flumen posito tabernaculo, cum iisdem quieverat, cum septem & decem Satellitibus, quos custodiæ causa circum se habebat. In hunc de tertia vigilia cum indulgentius servaretur, impetum faciunt, ac telis tyrannum introrsus petunt, qui somno clamore custodum excitus, arcu atque sagittis Dacorum impetum ex tabernaculo fortiter sustinuit ac pugnavit, cum diffugissent custodes, ita acriter, ut a forti viro in extrema spe salutis contra multitudinem pugnari debuit. Et cum tabernaculum plurimum illi momenti ad salutem afferret, triginta fortissimi Dacorum de equis desiliunt, ac pedibus tabernaculum diripiunt, tyrannumque invadunt. Hic tyrannus cum vis fieret, miserando cum ejulatu ex ira in preces versus, supplex deprecabatur necem, identidemque clamans; Parcite, parcite, veniam date, ac me servate, aurum quod adest, capite. Et cum nihil orando proficeret, Dacique telis moribundum conficerent, in hac voce defecit: Ergo occidite. Hujus abscissum cervici caput de integro trunco adsuitur, ac ita ad paternum sepulcrum mittitur, illucque illatum nulla funebri pompa, ut tyrannum decuit, sepelitur.

Expeditum Sieniavii consilium.

Tyrannus interficitur.

Interfecto tyranno, tantaque peste hominum levata, CCC. de primoribus Dacum ad *Sieniavium* in castra venerunt, seque in deditionem recipiat petiverunt, ac omnem Daciam in fidem & potestatem regiam permiserunt, unum modo petentes deprecantesque, quod etiam prius fecissent, ut ne quem alium illis principem attribueret, præter eum *Petrum Pincernam*, qui in castris apud illum esset. *Sieniavius* cum videret rem jam ad extremum perductum esse casum, ne quod spatium genti mobili ad aliud consilium capiendum daret, statuit e vestigio Daciam recipere, quæ illi manibus propemodum ipsius fortunæ offerebatur divinitus. Itaque producit hunc, quem poscebant, *Petrum*, ac illum in conspectu nostri exercitus Daciæ principem declarat, summamque in Dacos potestatem obtinere jubet. Hunc Daci tam hi, qui advenerant, quam qui in castris confectis stipendiis erant, ad pedes projecti ingenti gaudio atque fletu Dominum ac Principem Daciæ salutant, illique se in fidem ac potestatem dant. Erat enim hic vel ipsius *Sieniavii* testimonio vir bonus, justus ac pius, & qui ex deterrima servitute in optatam libertatem Daciam posset transferre. Interea Senatores, qui reliqui erant in Dacia, quorum principes erant *Sturdza* magnus Daciæ Procurator, *Mogila* Magister Equitum, illos CCC. qui in castra venerunt primi & ipsi subsecuti, ne ultimi novum principem salutare advenisse viderentur, ad *Sieniavium* adventabant, certioremque illum de suo adventu faciebant. *Sieniavius* ut pro dignitate sua & exercitus ac Regis sui administraret, *Paulum Seczygniowski* magnæ virtutis adolescentem cum cohorte una equitum honoris causa obviam illis misit, adjunctis illi CCC. equitibus Dacis, qui tyranni fuga stipendia in exercitu nostro faciebant, iis præficit *Mosochum* fortissimum Dacorum. Interea dum *Sturdza* ac *Mogila* & reliquorum Daciæ

1552.

Sieniavius Dacos in deditionem recipit.

Petrum Pincernam eis dat Principem.

1552. Daciæ Senatorum adventus in expectatione apud *Sienavium* est, mater Tyranni interfecti, sive nece filii permota, sive tyrannide delectata, illos depravat & ab itinere avertit, hucque eos impellit, ut posthabito *Petro*, *Zoldam* quendam, cum quo erat nupta Tyranni soror, Principem Daciæ facerent, neque illum *Petrum*, qui ab *Sieniavio* dabatur, reciperent; quod etiam, ut ad perfidiam Dacorum mobilis mens est, faciunt, *Zoldamque* Daciæ principem constituunt. In magnis angustiis res posita fuit, quæ expediri nisi summa celeritate non potuit. *Seczygniovius* ubi alias res sperasse, aliis se occurrisse videt, eum *Mosocho* substitit, neque illos, quibus obviam erat missus, adit, quin verò ad eos quatuor nobiles Dacos mittit, causam quæsitum, undenam hæc subita exstitisset commutatio voluntatis, ut ex hospitibus hostes subito exsisterent, aut cur in deligendo principe voluntati unius mulierculæ potius privatim obtemperarent, quam publicæ Poloniæ Regis autoritatem sequerentur; atque reliqua addit, quæ ad eorum sanandas mentes pertinere videbantur. Quos cum illi domi apud matrem tyranni in vico *Schipot* dicto conspexissent, conclamant, speculatum ad se venisse, conantes loqui prohibent, ac in catenas conjiciunt. *Seczygniowskius*, quique cum illo erat *Mosochus*, ubi nihil ab illis, quos miserant, referri vident, id quod erat, rati, suos nuncios captos ac retentos esse, ne mora liæ casus res plures acciperet, albente jam coelo vicum ac ædificium summa vi invadunt egregio opere munitum. Quod fortissime pugnantibus illis, qui intus erant, cum expugnare non posset *Paulus Seczygniowski*, horreum adjunctum jubet incendi, quo incendio necessario conflagrandum fuerat, qui intus erant, omnibus, cum eodem tempore neque ignem neque impetum ferre possent. Itaque præsenti malo coacti, priusquam flamma domum occupavisset, foras egressi, & se & *Zoldam Seczygniovio* dediderunt, quos ille custodiis ac catenis vinctos ad *Sienavium* in castra pro hospitibus hostes victos ducebat. Interim *Sieniavius* expectatione adventantium Dacorum suspensus, ac qui casus *Seczygniovium* cum *Mosocho* excepissent incertus, cum *Petro* principe designato, transiit Tyram. Nam adhibitis in consilium inprimis docto ac pio viro *Leonardo* Camenecens. Episcopo, quem toto hoc tempore in castris stativis secum habebat, postea *Matthia Wolodkone* Camenecens. municipii Præfecto, qui rei militaris peritissimus habebatur, tum reliquis centurionibus formulam componit, secundum quam *Petrus* Princeps designatus cum omni senatu suo Poloniæ Regi fidem ac jusjurandum daret, priusquam principatum iniret, cujus capita hæc erant: " ut „pacem ac fidem & obedientiam Polono Regi „præstaret, ut eosdem hostes & amicos cum „Rege haberet, ut præsens ipse, si qua graviora „bella inciderent, auxiliis atque opibus sustentaret, ut ad quotidianos belli usus equitum septem millia Regi submitteret, ut nulla pri-„ vata, neque publica pacta atque fœdera incon-„ sulto Polono Rege faceret, ut promissa Polo-„ niæ Regno antiquitus ab Daciæ Principibus,„ rata haberet, ut mox inito Principatu, coram,„ legato Regio ad id misso, eadem hæc juraret.„ Huc addit obtestationem gravissimam, ut si fidem hanc fallerent, ut ne salvi servatique sint cum liberis, parentibus ac uxoribus suis. Conscripta, hæc formula de consilii sententia in conspectu exercitus nostri *Petro* ac reliquis Dacis de scripto recitatur, qui num in hæc verba jurare vellent, rogati omnes, juraturos se esse responderunt, ac proposita solenni more sacra cruce omnes cum *Petro* Principe procumbunt, ac in hæc verba jurant. Hac sanctissima Polono Regi data fide *Petrus* Princeps a *Sieniavio* postulat, quo se Regis Poloniæ juratum clientem cum præsidio Polonico in Daciam quam primum mitteret. Quod si faceret, & *Petri* autoritatem apud omnes Dacos amplificaret, & Poloniæ etiam Regis opinionem confirmaret, tantas videlicet esse illius facultates, ut non solum in fidem clientes recipere, sed etiam tueri receptos possit. *Sieniavius* vir magni consilii, magnæque virtutis, ne ullo negotio tam secundis rebus deesse videretur, ex omni exercitu fortissimos centuriones cum equitum cohortibus deligit, quibus imperat, ut *Petrum* deducant, illique præsidio in Daciam sint. Hi autem fuerunt *Stanislaus Tarlo*, *Zamoyski*, *Bernardus Pretvitius*, *Nicolaus Sieniavius* filius. His adjungit *Antonium Moram* Hispanum, cum peditum delecta manu. Cum hoc præsidio *Petrus* facta potestate ingressus Daciam, iter Socaviam habebat, quo loci gentis principalis sedes est. In transitu fit ei obviam *Paulus Seczygniowski* cum *Zolda* æmulo, & cum illis civibus, quibus jussus obviam ierat, & quos expugnata domo captos ad ludibrium propemodum fortunæ ducebat, ut quos hospites honorificè adducturus erat, eos ignominiose hostes duceret, atque in ea re strenuam Reipub. operam navaret. Hos in potestatem *Petro* dat, quos ille supplices pro justitia & elementia sua omnes conservavit. Hocque principium in Daciam adveniens mansvetudinis suæ dedit solo *Zoldæ* ad infamiam affectati principatus naribus mutilato, quod ita notati apud Dacos infames habeantur, ut ad principatum nequeant adspirate. Hæc deditio a *Nicolao Sieniavio* Regiomontem Regi nunciata parum grata illi accidit, secum reputanti, quam ad omnem motum fortunæ gens illa esset mobilis, quæ necessitate coacta non ulla voluntate addicta ipsius fidem esset secuta. Tum etiam quod illam gentem Turcis sciret esse vectigalem, verebatur, ne illa recipienda Turcicum bellum ultro accerseret, aureoque hamo piscaretur; quo *Augusti* Cæsaris proverbio improbantur minima commoda non minimo emta discrimine. Nec vero Rex solus hoc nuncio ita affectus fuit, sed nonnulli etiam Senatorii ordinis, cum quibus consensit

Daci animum mutant.

Sed vi ad deditionem compelluntur.

Juramentum fidelitatis a Walachis præstitum.

Petrus præsidio instructus Daciam ingreditur.

Rebelles benigne suscipit.

Regi ingratus est is nuncius.

1552. consensit turba omnis, insolens belli, diuturnitate otii. Itaque exaudiebantur etiam illæ voces, dedendum Turcis *Nicoalum Sieniavium*, si quid illius ope grave regno accideret, citabanturque ex Romana vetustate *Spurius Posthumius* & *C. Maucinus*, quorum deditione consimilis audacia Romæ olim fuerat expiata. Contra vero censebant alii, inprimis autem summus bello vir *Albertus* Prussiæ Dux, qui exhilaratus nuncio, cohortatus esse Regem dicitur, ut benignitatem fortunæ agnosceret, quæ illi ne optanti quidem sponte sua tantas res confecisset, eamque gentem in ditionem ejus redegisset, quam majores sui armis redigere nunquam potuerunt. Fore hanc rem Poloniæ saluti, ac præsidio adversus omnem vim Turcicam. Habendam ergo gratiam DEo censebat, qui potius a nobis, quam contra nos tam potentem armis gentem stare voluit. Perfidiam etiam gentis excusavit Tyrannide fera & immani, quæ cum ipsa natura omni fide sit cassa, mirum non esset, si in ea positi homines omni ratione ad libertatem contenderent, cujus omnes appetentes sumus, conditionem autem

A servitutis odimus; qua ut liberemur dolus & virtus ejusdem momenti res apud nos sunt: fore Dacos æquo & favente Domino fideles & immobiles subjectos. Postremo omnes opes, ac facultates suas, se ipsum denique ad omnes usus tuendæ ac retinendæ Daciæ Regi obtulit. 1552. Adesset modo Rex animo, pristinæque virtutis majorum suorum memoriam retineret, Daciamque divinitus sibi oblatam fortissime sustineret, ac hæc bona eundem qui obtulisset servaturum DEum speraret. Hæc ego dicta ab Aulicis ut accepi, ita posui, quæ vulgo sequebatur militaris favor: *Joannes* certe *Tarnovius*, qui signa cum hac gente contulerat, victorque fuerat, agnoscebat, donum illud Regi Polono oblatum esse divinitus. Cæterum *Nicolaus Sieniavius*, exercitusque illius consenescebant B mœrore, cum viderent suam operam ingratam accidisse Regi, tantoque dolebant magis, quanto illorum obtrectatores apud Regem eos criminabantur, ac si dedissent damnum aut malum. Postremo Rex hoc animo Regiomonte in Lithuaniam discessisse ferebatur, ut qui se Daciam neget dedititiam habiturum.

ANNALIS SEXTVS.

seu potius

CONSILIA ET CONCIONES

anno 1537.

in maximo totius Poloniæ conventu apud Leopolin de Republ. habitæ.

LECTOR. *Si temporis ordinem sequi voluissemus, hic Sextus Annalis præponi debuit. Præcesserunt enim gesta illius excessum D. SIGISMUNDI annis undecim, a quo* Orichovius *priores quinque Annales incepit. Nam hæc anno Christi 1537. acciderunt SIGISMUNDUS vero inter Divos relatus anno 1548. Sed quod Autor ea, quæ operibus præmitti solent, ante illos quinque priores collocavit, huncque seorsim nacti sumus, non visum est, ejus rationem turbare. Denique, bonum ubique in loco, ut vetus verbum est. Vale, fruere, similis esto.*

A. C. 1537. *Poloni convocantur ad bellum Valachicum.*

REX bello Valachico decreto, comitiis absolutis, trina de more literarum significatione Polonis, ut ad diem visitationis Mariæ apud Trebowla oppidum Russiæ armati adessent, edixerat. Verum, cum per legatos, qui componendæ pacis gratia a *Ferdinando* Romanorum Rege ad Valachum missi fuerant, Rex diutius Cracoviæ detineretur, ad constitutum diem & locum cum exercitu venire non potuit. Itaque pace infecta, legatis dimissis, ipse summis Julii mensis caloribus, hoc est, sexta Julii Cracovia discedens Leopolim profectus est; Quo in loco omnibus coactis copiis nil potius habebat, quam ut primo quoque tempore ad hostem tenderet. Sed hæc consilia illius multi graves variique in Repub. *Turba intermotus* fefellerunt. Cum omnia laberentur in deterius, non princeps subditis, non subditi principi certis legibus ac firmo benevolentiæ vinculo conjungerentur, idque non legatorum opera, neque Senatus diligentia in comitiis corrigi posse nobilitas animadvertisset, non jam de gerendo bello, sed de constituenda Republica deliberationē suscipere cœpit, ita ut non prius hosti occurreretur, quam omnia contra leges commissa in integrum restituerentur. Fremere cuncti contra patres, in eos culpam omnes conferre, quod eorum negligentia in tantas difficultates Respubl. devenerit, durum præterea imperium, intolerabilem dominationem Regiam sibi videri, Deos hominesque testari, se in bellum non prius ituros, quam scirent, pro qua re pugnaturi essent, Regnum esse sine jure, sine lege, nihil

A. C. 1537. *ne expeditionem impediunt.*

1537.

nihil valere fas moremque majorum, sed omnia potentiorum libidini esse subjecta. Nihil esse quod exspectarent, nihil quod amplius libertate amissa sibi adversus externum hostem defendendum putarent. His atque talibus querimoniis incensa & exagitata Nobilitas, omnem de gerendo bello, ut dixi, cogitationem deposuit, & ad eam partem accessit, qua nitebatur salus Reipub. Quare privatim & publice cum Rege & Senatu ipso causam communem tanto studio egit, ut nullum esset in Repub. tempus, quo majoribus motibus res aliqua agi putaretur. Modo Senatum in campum extra urbem educens, modo in oppido cogere, orare, obtestari, minari denique, ut labenti Reipub. succurrerent, & ne quid caperet detrimenti, providerent. Itaque cum res incensis inimicitiis in publico universæ Poloniæ conventu a prudentissimis hominibus ita concionibns publicis esset exagitata, ut vetus defendendæ Reipub. exemplum revocatum ad veterem illum Græcorum Romanorumque morem videretur. Visum est non inutile fore, si summorum virorum fides, prudentia ac singularis in tuenda Repub. constantia mandaretur literis, ne negligentia obliterata interiret. Quare seruata illorum sententia latinè sicut acta sunt, fide bona singula sunt reddita.

Nobilitatis pro emendatione Reip. studium & diligentia.

Primus conventus ante urbem.

PRimus apud Divum Georgium ante Leopolim in campo nobilitatis cum Senatu congressus fuit, in quo multa de summa Reipub. dicta & acta sunt. Verum ea a nemine excepta & notata interciderunt. Reliqua vero, quæ subsecuta, diligenter literis servata sunt. Cum enim in hoc primo congressu multa postulata Nobilitatis a Senatu fuissent ad Regem relata, Nobilitati vero ad ea per Castellanum Posnaniens. qui nomine Regis responderat, non satis esse factum videretur, petierunt a Senatu, ut in campo apud villam Boiska ex urbe prodire vellent, in eo de Republ. deliberaturi. Senatus æqua petenti Nobilitati annuit, & ad locum & ad tempus constitutum se affuturum benignissime promisit. Die 22. mensis Augusti, ut erat constitutum, Senatu cuncto in campum vocato, frequentissimo omnium conventu *Petrus Zborowski* Castellanus Malogostensis nobilitatis nomine ita locutus est.

Secundus conventus ante urbem.

Oratio Petri Zborowski.

,,Etsi sciam, me oneri ab universa regni Nobilitate mihi imposito imparem esse: tamen cum illa instaret, subterfugere illius mandatum neque volui, neque potui. Vereor enim, ne si illius studio non essem obsecutus in difficillma Reipublicæ causa tardior ad eam sublevandam esse viderer. Cum ergo rem tantam, neque ingenio complecti, neque facultate sustinere possem, hac tamen sola ratione fidem meam erga Rempubl. & debitum studium, atque observantiam testari volui, si ea, quæ uno omnium consensu mihi mandata sunt, vobis referrem. Sæpe id a vobis per legatos vestros cum alias, tum maxime in comitiis proximè Cracoviæ habitis, petiimus, ut pro vestra in Repub. fide daretis operam, ne libertas nostra firmata legibus, ac omni recta ratione communita, aliqua vi lædi ac violari posset. Quod a vobis impetratum non esse, Legati nostri in vos culpam omnem, vos contra in Legatos transfertis, cum & illi libere de Repub. vobiscum se agere non posse, & vos plura ab illis, quam esset illis a nobis mandatum, exigere velle dicant. Qua ex re quantum detrimenti respub. capiat, videtis. Itaque non jam per Legatos, ut ante, vobiscum de libertate & legibus nostris egimus, sed ipsimet in hunc locum convenimus, ut non amplius Senatus de Legatis neque Legati de Senatu jure posse queri videantur. Quare agimus nos ipsi causam nostram, cujus nuper Senatu frequenti, magnoque omnium ordinum conventu, in arce apud majestatem Regiam præclara jecimus fundamenta. Qua in re illud tamen miramur, non ad omnia postulata Dominum Castellanum Posnaniens. nomine Regio nobis respondisse. Itaque cum hæc ad summam Reipub. pertinerent, repetenda apud vos duximus, ut quis esset vester in Repub. sensus, scire possimus. Ac primum illud legibus ac libertati nostræ maxime necessarium esse videtur. Bellum suscepimus; relicta privata domesticæ rei cura ad Rempub. propugnandam parati hic adsumus; sed cur adesse opus fuit nondum certe videmus. At enim hoc Regiæ Majestati universa nobilitas debet, ut periclitante Repub. quandocunque vocata sit, necessario accurrat & hostiles a regni finibus arceat insultus. Esto sanè. Sed cum hoc tempore fines imperii nemo occupet, nemo nobis hostiliter immineat, an bellum indici debuerit videte. Scitis profecto hoc unicum remedium contra difficillimos Reipub. casus a majoribus nostris semper esse servatum, ut bellum publice nunquam decerneretur, nisi cum potentior aliquis hostis Regnum invaderet; cui, si aliter defendi non possit, tum ad illud confugiendum est, quod Lex concedit & suadet necessitas, ut bellum decreto publico suscipiatur, illudque tam diu geratur, quam diu hostis intra fines regni fuerit. Fugato verò & pulso hoste lex nos a bello gerendo liberat; illud tamen gratiæ causa ac singularis erga principem suum fidei majores nostri addiderunt, ut si Rex extra regnum bellum

1537:

1537. ,,bellum gereret,quinis marcis in singulos ha-
,,statos datis bellum publice susciperetur &ita
,,adversus regni hostem extra fines Poloniæ u-
,,na cum ipso Rege egrederemur. Hæc sunt duæ A
,,legitimæ belli gerendi causæ, sine quibus
,,nullum tempus esse debet,quo bellum decerni
,,aut expeditio indici publicè possit. Quare
,,cum hostis intra Regnum non sit, pecunia
,,de more non numerata,dubitare nemo potest,
,,bellum sine causa esse decretum. Nos maxi-
,,mis sumtibus&magno rerum nostrarum dis-
,,pendio huc profecti sumus, atqui in tantis
,,injuriis R.P. æquiore animo essemus, si æ-
,,qualiter omnes hæc incommoda ferremus;
,,verum quibusdam Palatinis & nonnullis Ca-
,,stellanis, multisque ex ordine nobilium im-
,,munitas contra leges data, cum a publica ex-
,,peditione liber esse nemo debeat. Neque
,,eos illud excusare potest, quod Dominus Ca-
,,stellanus Posnaniensis respondit, eos tantum
,,immunes videri, quibus immunitas diplo- B
,,mate Regio data sit. Nos vero majestatem
,,Regiam nemini legitime id dare potuisse ar-
,,bitramur, cum neque ipsi abesse lex permit-
,,tat, neque ægrotos atque senes aliter bello
,,liberet, nisi alios habeant, qui eorum no-
,,mine publicam expeditionem bellicam
,,obire possint. Itaque palam est, neminem
,,immunem esse debere, neque Regem Lex
,,abesse permittit,neque ægrotis atque senibus
,,omnino immunitatem concedit. Quare
,,cum jam constet, istos præter jus & æqvum
,,abesse,nulla tam justa causa esse potuit, quæ
,,illos a bello excusare possit. Nam quod Do-
,,minus Castellanus Posnaniensis ideo domi
,,manere jussus est, ut majoris Poloniæ fines C
,,ab Germania defenderet, non satis hæc justa
,,ac legitima causa manendi visa est. Quo e-
,,nim pacto exiguus ille militum numerus il-
,,lam Poloniæ oram tuebitur? cum illi ipsi, qui
,,illa loca incolunt, cum domi præsentes sint,
,,ab Germanicis excursionibus illam Poloniæ
,,partem se tueri non posse dicant. Vide-
,,bitur jam profecto, quod leges mosque
,,majorum in hoc bello gerendo cessarunt,
,,nihilque legitime factum, nova & inso-
,,lita omnia. Nam quo in bellum profecti
,,sumus, alii jam pridem ad diem locumque
,,constitutum adsunt, alii domo vix egressi
,,sunt; nos verò eorum adventum expectan-
,,tes,hic cum magno detrimento & incommo-
,,do nostro atque amicorum nostrorum, quos
,,frumento & rebus necessariis exhausimus,
,,consedimus. In Regem ejus culpam trans- D
,,ferunt, quod is missis in Provincias literis
,,multos a profectione remoratus sit, cujus
,,rei testes in nobis sunt quam plurimi. No-
,,vo modo, inusitato more hæc fiunt; quibus
,,nisi occurramus, nihil est quod Remp. sal-
,,vam diu putemus fore. Quid enim est,quod
,,eam conservare possit, si nihil valebunt le-
,,ges, nihil constituta Majorum, si bellum
,,nulla necessitate publica indicetur. Alii

immunitatibus bellicis, alii dilationibus,, 1537.
a bello sibi abesse licere putaverunt, &,,
Rempubl. nudatam suo præsidio hosti reli-,,
A querunt. Ita fiet, ut Rempub. quam jam,,
vix tenemus,nullam omnino habeamus. An,,
in hoc solum & non in aliis violatam esse li-,,
bertatem nostram queri possimus? Quid il-,,
lud,quod multis per vim bona & fortunæ ad-,,
emtæ sunt? certe si in jure publico nulla,,
fortunis nostris spes relicta est; quid est,quod,,
amplius sperare debemus? Rescinduntur de-,,
creta,violantur privilegia; indicta causa da-,,
mnamur, bonis nostris pellimur, sola Regii,,
mandati autoritate fortunis omnibus priva-,,
mur. Sed in tantis injuriis & publica Regni,,
Poloniæ querimonia, quem potissimum cen-,,
sebimus, in quem culpam omnem confere-,,
mus? Præter vos habemus neminem. Vos,,
enim in his sedibus honorum & dignitatis,,
tutores suos Respub. constituit. Vos patro-,,
B nos legum & majestatis suæ autores voluit.,,
Quare spoliata Respub. vestro patrocinio,,
oppressa verò Senatoria autoritate in tantas,,
miserias devenimus. Ideo rogamus ut pri-,,
stinam dignitatem & Senatoriam autorita-,,
tem resumatis, & dignitatem Reipubl. cum,,
libertate nostra defendatis. Eximite nos ex,,
his laqueis, quos nescio quod fatum Reipub.,,
in nos nostrasque fortunas induit. Metrica,,
quam vocant,est inventa, ut hoc colore no-,,
stris bonis æquius exuti videamur esse. Re-,,
gia majestas non Metricam sed regestra Can-,,
cellariæ, ut sunt appellanda putat; nos quo,,
nomine vocetur, non quærimus, sed eam,,
certe hactenus nocentissimam experti sumus.,,
C Testis est *Bollestraszycki*, qui ne bonis patriis,,
atque avitis spolietur, in optima sua causa,,
misere metuit. Quid de *Kietlinski* dicam?,,
& multis aliis, quorum possessiones ac for-,,
tunas hæc Metrica reddidit dubias. Quare,,
cum undique tantis difficultatibus Rempub.,,
circumdatam esse videatis,expergiscimini ali-,,
quando,ut patriam præsenti & futuro pericu-,,
lo liberetis. Hæc jam mala, quæ dixi, nostra,,
videt ætas; sed illa etiam futura timere & in-,,
primis providere debemus. Successor Regiæ,,
Majestatis electus & coronatus Serenissimus,,
Rex futurus est: in hoc educando & ad futura,,
regni gubernacula instituendo summa cura,,
& diligentia adhibenda est. Plurimum enim,,
interest,quibus cum adolescens vivat,quo do-,,
leat,quo gaudeat, quibus delectetur studiis.,,
Dubium enim non est, eum talem in guber-,,
D nando regno futurum, qualis educatio præ-,,
cesserit. Atque utinam is ad hunc exercitum,,
deductus fuisset a Patre, cognovisset profe-,,
cto, in qua Repub. esset regnaturus, quibus,,
artibus eam esset conservaturus: hos sub-,,
ditos, hoc robur Reipublicæ suæ, hic,,
aperte & palam conspexisset, quod satius,,
fuisset, quam in mulierum cœtum & puella-,,
rum grege Cracoviensibus choreis & canti-,,
bus Indulgere. Quam ob rem petimus a vobis,,

1537. „euncti, ut detis operam, quo sua Majestas dignis bono rege artibus & honesta disciplina ita instituatur, ut dignus tanto regno, & idoneus summo imperio esse videatur. Seitis, quæ mala per improbas educationes Principum in multas Respub. invecta fuerint, quot nationes, quot integræ gentes corruptis moribus Principum interierint. Unam ex multis proferam Vngariam vicinam, quæ educatione juvenis *Ludovici* Regis funditus corruit. His exemplis moniti prospicere debemus, ne quid nobis simile accidat. Sed jam juvenem regem honestis artibus bonorum in convictu ita muniamus, ut paratus ad Rempub. accedat; illam paternis atque avitis artibus gubernet. Quodsi hæc neglecta fuerint, verendum est, ne ea mala re ipsa experiamur, quæ ex vicinis ipsi audimus. Quare toto conatu in Rempub. incumbite, omnes partes ejus circumspicite, ea quæ paucorum annorum læsit negligentia, integra nobis restituite. Ita fiet, ut optimis legibus constituto atque firmato regno, in tranquillitate mutuaque benevolentia cum Serenissimo Rege nostro vivamus, ejusque successorem, dignum tanto Patre filium, dignum hac repub. regem expectare possimus, quod ut quam primum fiat, petimus.

Cum *Petrus* Malogostensis Castellanus, finem dicendi fecisset, juxta circumstans multitudo clamore ita se de Repub. sentire significavit. Hunc secutus *Xieski* ita locutus est:

Oratio Xieski.

„In quanto Respub. versetur discrimine, *Petrus Zborowski* copiose graviterque exposuit, qua in re illud mirandum minime est, si his incommodis ex commutata Reipub. ratione affecti sumus. Nam Patrum memoria, quod ego longioris ætatis beneficio meminisse debeo, horum omnium malorum, quæ nostra videt ætas, jam tum in Republ. spargebantur semina. Peregrini influebant mores, disciplina mosque primus externis nitebatur institutis. Quare jam tum divini illi viri, Princeps Senatus *Tarnovii*, *Kmitha* aliique ex primoribus familiis metuebant casus Reipub. Hæc mala omnia tanquam aliquam tempestatem futuram videbant, & ne acciderent, summis viribus obsistebant. Quæ ego ideo commemoravi, ut eorum exemplo ad defendendam Patriam libertatemque communem vos paratiores & promtiores redderem. Potestis, inquam, majorum vestrorum sustinere gloriam, quam illi vobis ceu amplissimum quoddam virtutis suæ patrimonium reliquerunt. Hanc enim illi præcipuam laudem putabant, ut in libera morerentur Patria, & ut eam vobis quam florentissimam rebus omnibus relinquerent. Hæc autem nil vos moverunt, sed victi avaritia atque luxu, quæ semper maxima everterunt imperia, deseruistis Rempubl. & eam Senatorio Patrocinio orbatam reliquistis. Hæc nisi corrigatis, nisi omnes cogitationes vestras ad Rempubl. conferatis, verendum nobis profecto est, ne illa amissa nos stare diu incolumes possimus. Quare relicta privatorum cura inserte oculos in Rempub. atque omnes ejus partes introspicite. Videbitis in ea salvi nil, publica violata, privata erepta esse, reperietis. Vos his malis mederi debetis. Vos jura, leges, libertatemque denique nobis restituatis oportet & hanc esse summam laudem putate, quam ex conservata Repub. habebitis.„

Cum *Xięski* breviter perorasset, *Valentinus Dabieński* surrexit, & in hanc sententiam verba fecit:

Oratio Valentini Dabieński. 1537.

Etsi qui ante me dixerunt, ita de summa Republicæ locuti sunt, ut eorum oratio singula notaret vulnera, & quomodo his medendum sit, ostenderet; tamen hoc ipsum amplissimus equester ordo per me repeti voluit, ut illud ipsum, quod ante sæpe in conventibus coram, & in comitiis per Legatos â vobis petebat, nunc præsens ipse a vobis impetraret. Pollicebamini publicè & privatim vestro patrocinio Rempub. nunquam carituram, nullum tamen adhuc est vestrum factum, quod preces nostras aliquid momenti apud vos habuisse testari possit: imo quasi omnium rerum ignari nihil vos videre, quod in Repub. corrigendum sit, aperte confessi estis. Hoc quorsum pertineat, nondum sane perspicimus. Illud quidem negari non potest, Rempub. a vobis negligi. Nam ni ita esset, non sic de Repub. sentiretis. Vobis solis ignota sunt mala nostra; vobis tantum in Polonia peregrinantur aures. An etiam illud vobis incognitum & inauditum esse dicetis, quod viro clarissimo & nobilissimo ordinis vestri *Stanislao Odrowas* Palatino Podoliæ videntibus sentientibusque vobis bona erepta sunt? Quæ gens, quæ natio tam remota fuit, ad quam illius facti fama non pervenerit, quæ hoc facto non ingemuerit, quæ communi humanitatis sensu non indoluerit? Vestræ tamen nostras miserias non capiunt aures; vos soli ex omnibus estis reperti, qui nullum in Repub. peccatum corrigendum esse putetis. Huc accedit, ut jura, leges, bona fortunasque nostras tacentibus conniventibusque vobis amittamus. Neque illud dici potest ob admissum in Regiam Majestatem delictum Palatinum Podoliæ bonis fortunisque exutum. Si enim is deliquisset, lueret justas ac debitas Regi pœnas; sed non ea ratione, qua publica violata est libertas. Ita enim illius jus cum nostro conjunctum est, ut unum sine altero nec stare, nec ruere possit; cui rei si vos autoritate Senatoria obstitissetis, nunquam in has miserias devenissemus. Sed hoc malum a vobis neglectum latenter serpendo totam invasit Rempublicam, pervertit Leges, Privilegia discerpsit; *Lithyńskich* fortunis omnibus exuit, *Kasanowskich* indicta causa,

ejecit.

1537. „ejecit. Missos facio cæteros, quibus pestem „exiliumque certum minatur. Dicite mihi, si „potestis, salvam esse Rempub. & in ea nihil „corrigi oportere. Quid? anne illa quidem ad „perniciem via satis idonea vobis videtur? Re- „galem Majestatem multa bona regalia rede- „misse scitis. Quos Præfectos, quos magi- „stros urbibus atque oppidis redemtis præ- „fecit? Homines partim peregrinos, par- „tim nobis incognitos, partim ad eas præ- „fecturas gerendas, qui in illa Provincia non „tantum possessionis habent, quantum liceat „illis pedem ponere; quo fit, ut ad inferen- „dam nobis injuriam promtiores sint. Quid „enim facias illi, qui præterquam quod in- „possessionatus sit, nil citationes tuas, nil „jus publicum metuit, causam omnem ci- „tatus ad Regalem Majestatem rejicit? ita „autoritate suæ Majestatis interposita, multi „voluntate persequendæ litis eum spe obtinen- „dæ amittunt, & in optima sua causa litem „deserunt. Sapientissime id a majoribus con- „stitutum fuit, ut nemo ex genere Ducali ali- „quid in Regno Poloniæ possideret. Time- „bant enim illi, ne multitudo Principum in „angustum redigeret libertatem nostram. „Videatis, cum a veterum sententia discedi- „mus, quæ pericula adeamus. Duces in Re- „gno majores nostri, quo liberiores essent, „ferre non potuerunt; nos peregrinos homi- „nes, Præfectos ignotos feremus? Regem „illi & Senatum legibus obedire volebant; „nos istos homines novos oppidorumque „Præfectos solutos legibus ac supra leges esse „patiemur? Neminem illi nisi possessiona- „tum præesse Præfecturis volebant; nos ege- „nis atque alienis regnum in oppidis ac Pro- „vinciis nostris concedimus. At in hac bo- „norum regalium redemtione non tantum „hæc incommoda, quæ commemoravi, pati- „mur, sed vel maximo damno Respub. affici- „tur. Regia Majestas bona redemit eorum no- „mine, qui facere idem nobiscum debebant; „at nil hoc tempore videmus. Nemo enim „in hac expeditione est, qui suæ Majestatis „nomine pro bonis redemtis in hoc bellum „profectus sit. Hoc exemplum cæteri bono- „rum regalium possessores imitati, manserunt „domi quamplurimi; nos miseri domo, conju- „gibus & liberis nostris relictis, agris pro „armis oppignoratis, huc profecti sumus; do- „mi interea illi manentes, rei suæ studentes, pe- „cuniam colligunt, hoc consilio credo, ut nos „omnibus rebus in bello exhaustos egenos ac „miseros domum redeuntes excipiant, & id, „quod relictum fuerit ex bello, emungant. Hæc „an æqua sint, an etiam legitima, judicate. Qua- „re cum videatis, quid corrigendum, quidve à „vobis restituendum sit, suscipite aliquando „causam Reipublicæ; vim legum, autoritatem „judiciorum defendite. Præfecti oppidis & „Provinciis ut digni & integri sint, curate; nos „fortunasque nostras in Senatoriam curam sus- cipite. Nolite pati, nos servire alicui, ni- „si legibus, quibus volumus & debemus.„ Dixi.„ 1537.

Cum *Dabieński* finem fecisset, *Joannes Sirakowski* ita secutus est:

Oratio Joannis Sirakowski. Etsi omnia, quæ de Repub. dici debebant,„ per eos, qui ante me dixerunt, vobis palam,„ & aperte exposita sunt: tamen cum unius-„ cujusque nostrum in Repub. nota vox esse,„ debeat, ego quoque in hac corona surrexi, &„ ut ea, quæ de republica sentirem, & ea quæ,„ jussus essem, dicerem. Omnibus prioribus„ concionibus id unum a vobis petiimus, ut si,„ quid sit commissum contra leges, id opera ve-„ stra in integrum restituatur. At quo pacto,„ quaque ratione id fier, cum in ipso Senatu, in„ ipsa Curia, quam arcem legum & domici-„ lium libertatis majores nostri esse volebant,„ violatum jus publicum esse videamus? A„ quibus, si quæritis? A vobis, qui publi-„ ci consilii autores & tutores Patriæ es-„ se debuistis. Vos, ne quid de liberta-„ te nostra diminueretur, ne quid contra„ leges fieret, providere par erat. At nunc,„ tantum abest, ut aliorum vim a legibus no-„ stris repelleretis, ut etiam ipsi in his gravissi-„ me offenderitis. Magistratus multos, pro-„ vincias non paucas contra leges obtinetis.„ Quo pacto aliorum audaciam comprimetis,„ cum vos ipsos regere non potestis? Quo-„ modo legibus aliis obedire præcipietis, si vos,„ ipsi legum præcepta & monita contemnitis?„ Vobis hanc legem prius præscribatis, secun-„ dum quam alios vivere vultis. Malum„ esse dicitis, non parere legibus; & recte pu-„ taris; quod omnis oratio, si effectus dis-„ senserit, vana & inanis habetur. Corrigen-„ dum esse, si quid erratum esset, concedi-„ tis; recte sane. Sed vos ipsos, ut prius cor-„ rigatis, oportet. Bona ademta nobis restitui„ putatis, & quæ vos Patriæ ademistis, non„ restituetis? Palatinatus, Castellanatus, Præfe-„ cturæ, Cancellariatus, jura, leges, possessio-„ nes, hoc totum patrimonium Reipublicæ est,„ quæ vos contra jura obtinetis. Quare si,„ Rempubl. salvam esse vultis, hæc illi restitua-„ tis necesse est, quæ illi contra leges ademistis.„ Quod, si non feceritis, nihil est, quod Remp.„ corrigi posse putetis. Quare vos oramus &„ obtestamur, ne hanc Patriam vestram com-„ munem ornamentis suis denudetis. Hos ma-„ gistratus, quos vobis pro meritis tribuit, ca-„ pite. Si quid vero injusta alicujus autoritate,„ vel gratia vobis datum est, id illi ultro restitui-„ te, neq; illam cogite ad illud postremum con-„ fugere remedium, quod illi majores nostri li-„ teris, Syngraphis, ac sigillis suis consignatum,„ reliquerunt, illudque vernacula lingva *Kapturek* appellarunt. Quod credo ab illis excogi-„ tatum fuisse, ut nemo tam ignavus, tam illo-„ rum dissimilis in Repub. inveniretur, qui illo„ fœdere, si lis in Repub. oriretur, ad tuendam„ libertatem communem non invitaretur. Sed„ nos

1537. „nos persvasi sumus, nihil esse, quod nobis justa & æqua petentibus a vobis negari possit. Itaque nunc jam accedemus ad Rempub. ut creata atque recreata vires suas & ornamenta bonorum & dignitatis suæ recuperare possit. Sed vos incipite, ut dixi, & ea, quæ non legitimè possidetis, illi reddite. Hac ratione optime Reipublicæ consuletis. Dixi.

Orationem superiorem *Pardzniczewski* taliter subsecutus est:

Pardzniczewskii Oratio.

„Non jam per legatos, sed ipsi uno ore universi a vobis petimus, ut nobis sensum de Repub. vestrum aliquem aperiatis. Delectatne vos Reipub. status, quem vos oculis vestris subjectum & explicatum esse videtis? Equidem si hac mente vos esse sciremus, victi abiremus hoc ex campo, neque in diversissimis vestris sententiis locum esse ullum precibus putaremus. Quid dissentimus, aut cur non mox communi opera Rempub. ex his difficultatibus & periculis liberamus? Veniat vobis in mentem majorum vestrorum, qui hæc tanta reddiderunt concordia. Hac una ratione, quam illi certam vobis reliquerunt, nostra, si necesse erit, omnia, quæ amisimus, facile recuperabimus. Itaque si quid ante erratum sit, si quid commodi privati amor fecerat, illum hoc jam tempore deponamus, & obliti omnium, solam Remp. hoc tempore curemus. A Regia Majestate unanimi consensu petamus, ut nostra studia adjuvet, & expleat, Remp. legibus gubernet, jura libertatemque nostram foveat & conservet. Hoc pacto & nobis & Reipub. a vobis satisfactum esse videbitur. Dixi.

Oratio *Gomolińskii*, Notarii Siradiensis:

Oratio Gomolińskii.

„Si damna ac incommoda vos latebant Reipub. si de his antea dubitabatis, nunc omnem dubitationem sublatam & omnia explorata vobis videtis. Nihil jam vos excusare poterit; nec erit, in quem alium culpam referatis. Quicquid enim de libertate nostra detractum est, id evidentissimis rationibus & testibus planum vobis fecimus. Et ne vobis vires in Repub. defendenda desint, nos hic adsumus, omnem operam, curam, diligentiam in juvanda Repub. deferimus. Quid restat igitur? Illud certè, ut sumta Senatoria gravitate nobiscum una in Rempub. incumbatis, idque palam vos velle declaretis. Hoc tempore a Regia Majestate petamus, illi jura, leges, privilegia nostra monstremus, ut quanta minutio omnium horum facta sit, videat, & id, quod detractum sit libertati nostræ, restituat nobis: quod ille non gravatim faciet. Quid enim hoc Rege mitius? quid clementius? quid sanctius unquam fuit? Verum, quo res commodius confici possit, deligatis vos ex ordine Senatorio aliquot, nos etiam hoc ipsum faciemus, ne turba Regi molesta sit. Per hos, paucos ex omnibus ordinibus delectos causam suæ Majestati nostram exponemus. Nam, quod ad proxima Comitia trahi putetis, causa, non est. Cur enim id per Legatos nostros curabimus, cum id ipsum nos transigere commode possimus? Aut cur meo legato charior, rerum mearum cura, quam mihi ipsi, esse debeat? Quamobrem id, quod omnes vos attingat, excutiamus primum, & id, quod saluti, Reip. obstat, recuperemus. Constituite ergo, primo domi Rempub.; hoc si feceritis, ducite nos in hostem, quem vultis; has hastas, hæc arma, salva domi libertate, viros habere, dicetis.„ Dixi. 1537.

Cum *Gomolińskii* breviter perorasset, *Thaszycki* prudentissimus & disertissimus senex, magno omnium silentio ita exorsus est:

Oratio Joannis Thaszycki.

Respub. si loqui posset, hac voce uteretur, qua nos superioribus concionibus usi sumus; sed cum id non potest, nos illius mentem ac sententiam vobis retulimus. Collectis enim, omnibus provinciis, eundem omnium sensum in Repub. invenimus. Neque illud dici potest, non omnium hanc esse sententiam: circumstant nos undique, ut videtis, audiunt singula, quæ nostræ fidei ab illis commissa sunt. Verum enim vero in hac perturbatione rerum omnium illud nobis acerbissimum accidit, quod uno eodemque tempore in has molestias Serenissimus Rex inciderit senex. Hostis & Respub. hunc conquiescere non finit. Hic quidem arma, illa leges ab eo postulat. Quibus rebus tam diversis, tanquam mutuo, dissidentibus, uno tempore satisfacere difficillimum est. Si enim senectuti parcimus, armatum hostem metuimus: si in hostem tendimus, Rempub. deserimus. Qua in re etsi, quod deligendum est, statuere non sit facile, in hoc tamen nobis dabitur venia, si charitatem Patriæ anteponamus. Fatemur illam infamiam calamitate superiore sociorum & amicorum nostrorum *Pokuciensi* conceptam, non esse ferendam; indignamur servum nostrum, ruptis servitutis ergastulis, arma impia adversus nos induisse: tamen etiam illud dolendum magis. Audiet enim hostis dissensiones nostras, Regem non bellandi animo Cracovia profectum esse intelliget. Qui enim peditatus, quæ turmæ militum, quæ arma, quæ tormenta Regem proficiscentem comitata sunt? Adhæc Palatinos Castellanosque plurimos, domi manere jussit, hac causa, ut Poloniæ fines ab Germanis custodiant. Quodsi illi senes præsidio impositi satis muniti sint, cum constet Valachum in Vngariam partem sui exercitus misisse, causam non videmus, cur ab Germania Respub. quam ab Vngaria tutior esse debeat. Sed ut demus, præsidio illam Poloniæ oram indiguisse, hoc certe Regia opera privata esse debuit. In hoc enim sunt Præfecturæ Regiæ a Republ. datæ,

„datæ, vt inde Rex præfectis suis fines Regni „communiat. Sed vt ad rem redeam, quo, „animo hostem futurum putatis, vbi ab explo-„ratoribus, quorum hic magnus est numerus, „cognouerit, Regem ita in hoc bellum esse „profectum, vt nihil sibi hoc tempore metu-„endum sit? In quibus angustiis Respub. con-„stituta sit, videtis. Hinc hostes, hinc patria „nostra operam postulat nostram; ibi armis, „militie, copiis res gerenda est; hic legibus, „libertate ac judiciis Respub. constituenda est. „Igitur eum ambas res sufferre simul non pos-„sumus, incipiamus ab ea, sine qua neque fo-„ris, neque domi recti quicquam esse potest. „Rempub. collapsam erigamus, erectam opti-„mis legibus, atque maiorum institutis con-„firmemus. Tum demum pro illa arma, for-„tunas, vitam postremo nostram, si opus fue-„rit, hosti obiiciamus. Quid enim sibi hæc „arma, hi equitatus, quos oculis cernitis, „volunt, quam vt Reipub. arceamus hostem? „Quamobrem curate prius atque efficite, vt „sit id, quod defendendum sit. Nam si domi „salui nihil sit, omnes nostri impetus foris ina-„nes censendi sunt. Dixi.

Oratio *Martini Zborowski* Pincernæ Cracouiensis:

Martini Zborowsky Oratio.

Vetus & peruulgata est hæc Reipub. que-„rela, sic in ea discrepare omnia, vt nullis „legibus nullo modo contineri videatur. Si „enim in eam diligentius introspiciatis, pertur-„batam peregrinis consiliis inuenietis; in „ea nihil posse leges, sed omnia ita mutata, „vt non legitimos Magistratus, Palatinos, „Castellanos, Præfectos, habeamus; sed eos „coacti feramus, quos nobis sors & fortuna „dederit. Itaque hac consuetudine intro-„ducta, in hac publica expeditione exercitus „nostri sine ductore, sine Capitaneo sunt. Et „adhuc quidam nos reprehendunt, quod in „his malis Reipub. extinctis atque sublatis le-„gibus, nos viuere spiritumque liberum du-„cere audeamus. Verum, qui hoc dicunt, in „medium prodeant, leges nostras inspiciant, „nos doceant, quid iniquum, quid contra le-„ges petamus. Nulla nostra in Repub. vox „vnquam fuit, quæ non ex ipsis Legum no-„strarum fontibus educta esse videatur: Vt „Reipub. leges, quæ violatæ sunt, restituan-„tur, Magistratus contra leges mandati red-„dantur, hoc nos petimus, hoc à vobis & a Re-„ge summis precibus contendimus. Hoc „jam si iniquum, etiam iniquum sit in Re-„pub. viuere. An Sororibus, fabris, & vilis-„simis hominibus libertate frui licebit? „huic militiæ, quod robur & firmamentum „Regni Poloniæ est, leges suas saluas præsta-„re non licebit? Soline nos in Repub. seruie-„mus? Soli legibus & libertate carebi-„mus? Quis unquam peregrinus in sua Pa-„tria tam contemtus fuit, qui in Polonia „principem locum non tenuerit? qui in Ma-„gistratus & sacerdotia nostra non inuaserit?

A Maiores nostri Palatinatus, Castellanatus,„ Præfecturas vice patrimonii nobis reliqueR-„runt; tamen ex his pulsi ab Italis, eiecti a„ Germanis in minima Patriæ nostræ parte, si-„ne jure, sine legibus consedimus, & inferiores,„ peregrinis reputati sumus. Harum rerum,„ nulla eos tangit misericordia, quod in libera„ patria peregrinis subjecti sumus, quod illi„ nobis anteponantur, quod libertate & legi-„bus euersis in publicis Reipubl. miseriis illi„ dominantur soli. Rempub. virtute maiorum„ partam amisimus, quam nisi recuperemus,„ hæc Respub. diu stare non potest vllo mo-„do. Nam adhuc quocunque modo erratum„ est, vobis volentibus facile corrigi potest;„ verum si neglectum hoc malum longius ser-„pendo vires sumserit, nullum nocendi finem„ faciet. Jam ergo audistis quid in Repub. cor-„B rigendum sit; notata & explicata a nobis sunt„ singula. Viam & modum ad ea restituenda,„ demonstrauimus vobis ita, vt si vos adnixi fu-„eritis, juta, leges, magistratus, omnia orna-„menta sua Respubl. facile recuperabit.„ Dixi.

His omnibus dictis & actis videbatur adesse tempus, vt Senatus, quid ad ea postulata Nobilitatis respondendum esset, consuleret; vt re in Senatu priuatim deliberata publice nobilitati responderetur. Verum Nobilitas tempus venisse arbitrata, quod quid quisque Senator de Repub. sentiret, scire possent, vt publice rogati sententias dicerent, orant. Cui sententiæ primum reclamatum est: erat autem, vt Senatui videbatur, iniqua & noua: tamen C eum tota circumstans multitudo instaret, tergiversandi non erat locus.

Senatores rogantur quisque sententiam.

Primus *Joannes Tarnouius* Castellanus Cracouiensis rogatus, summum studium & tantam Nobilitatis in Rempub. consensionem singularibus collaudat verbis. Summa istius Orationis erat, *Non esse ad eam rem tempus vt dimisso bello & neglecto hoste, nunc de legibus, judiciis ac priuatis controuersiis disceptetur. Ridiculum esse inter castra, inter arma, de statutis & huiusmodi rebus disserere.* Itaque rem omnem ad comitia trahebat proxima, & omnium animos aduersus hostem transferebat. Longa fuit Oratio hæc & copiosa, sed sæpius interpellata, sæpius intercepta fuit; rectene, an secus, nescio. Hoc certissimum est, perturbatis hominum mentibus persuade-D re & consulere, difficile esse. Nondum dicendi finem fecerat, cum ingens subito coorta est tempestas. *Petro Kmitha* Palatino Cracouiensi, qui secundus in ordine in dicenda sententia fuit, vix dicere incipienti tanta vis nimborum ingruit, vt nobis cœlum concionemque nostram ex oculis eriperet. Turbata concione, soluta corona senatoria, in illa obscurissima nocte & grauissima procella, facile illud malum diu celatum & animis multitudinis clausum tum erupit. Equis multi in mediam insiluere. Primores e Senatu jactati in turba fuerunt

Joannes Tarnouius primus dicit.

Petrus Kmitha tempestate ingruente inhibetur.

1537. fuerunt, tantamque tempus licentiam dabat, vt si famæ credendum sit, multi nudatis gladiis in turba discurrerent. Quosdam principes Senatus armati vocabant. Verum illa ipsa sævissima tempestas, quæ ad facinus nonnullos firmabat, Dignitatem Senatoriam tutata est, indutique Senatores, cum se aliquando ex turba illa evolvissent, equis, quos fors & fortuna dabat, conscensis, in vrbem se celeriter receperunt. Res mira profecto & mirabilis, vt statuere facile non possis, bonine an mali plus illud tempus Reipub. attulerit. Postridie nobilitas cuneos ad Regiam Maiestatem & ad Senatum mittit, rogans, vt in eundem campum regrederentur, & quod heri tempestate disturbatum esset, continuarent. Senatus, quod hesternam concionem suspectam habuit, egredi nolebat, sed vt die sequenti nobilitatis Legati in vrbem convenirent, petiit; quod Nobilitas facile suscepit. Die itaque 24 Augusti, Senatus & nuncii ad ædem S. Francisci collecti inter columnas, qua porticus magna fontem cingit, consederunt; in quibus primus *Petrus Zborowski* Castellanus Malogostensis, Nobilitatis nomine ita exorsus est.

Senatores male habentur a multitudine.

Tertius conventus in vrbe.

Oratio Petri Zborowski.

"SI quando a Diis immortalibus petiistis, „vt esset aliquod tempus, quo Senatoriam pru„dentiam, autoritatem, fidem demonstraro „possetis, id vobis hoc tempore diuinitus da„tum atque oblatum esse videtis. Neque enim „nunc rem aliquam vilem & abiectam, sed „Rempub. & libertatem nostram, in fidem & „autoritatem vestram contulimus. Hic enim „campus amplissimus & honestissimus vobis „datus est, in quo vos omnes vires virtutis „& industriæ vestræ ostendere possitis. Quæ „enim alia Senatoris boni laus esse potest, quam „si is in difficillimo Reipub. tempore Rem„pub. iuvarit, defenderit atque conseruauerit? „Hac mente vos esse, ac semper fuisse, tum su„perior tum præsens concio indicat. In qua „vos vna nobiscum solliciti, periculum a Re„pub. legibus & libertate nostra repellitis. „Grata nobis est in malis nostris hæc singu„laris vestra erga nos voluntas, quæ hoc effi„cit, vt in summa rerum omnium desperatione „aliquid jam sperare incipiamus. Ostendistis „enim nobis nuper in campo præclaram reti„nendæ Patriæ dignitatis & libertatis nostræ „opem. Cum enim vir clarissimus *Joannes* „*Tarnouius* studium collaudaret nostrum, & „postulata nostra justa & æqua concederet, „hunc eundem sensum esse vestrum omnium „in Repub. dubitare nemo debet. Et si illa du„bitatio tollatur, neque nos a vobis vlla in re „dissentimus. Cum enim in campo hoc a „vobis contendissemus, vt daretis operam, vt „omnia, quæ justa & legitima a vobis postu„laremus, ea a se benignissimus Rex exorari „pateretur; tum *Joannes Tarnouius* hac de „re ita disseruit, vt cum nobis omnia fere con„cederentur, tamen ad ea transigenda idone-

A

B

C

D

„um tempus adesse negabat. Verum si nulla „alia dubitatio in hac causa præter hanc est, ea „a vobis diligenter cognoscenda: vt neque „temere a vobis in re probata dissentiamus, „neque vos in optima nostra causa alienum a „dignitate vestra nobiscum sentire putetis. Si „enim tempus causæ nostræ obstare crederemus, neque locum esse in angusto tempore „postulatis nostris putaremus, taceremus. Ve„rum, cum nihil sit, quod vel ab opportuni„tate temporis, vel ab commoditate loci con„cedi oportuit, quod hoc tempore concessum „nobis non sit, nescio cur aliam occasionem „constituendæ Reipub. quæratis; præsentem „vero prætermittere nolumus. Sic enim ego „censeo, in re quæ celeriter transigi & cito con„fici debet, tria inesse oportere; breuitatem, „facilitatem, & temporis opportunitatem. „Qualia in hac causa sint, breviter considere„mus: Et vt de breuitate post dicam, quis est „qui neget, proximis comitiis ita acta & clau„sa esse omnia, vt pauca supersint, quæ dere„licta & in aliud tempus esse rejecta videntur? „nisi forte illa Comitia fuisse quis neget. Re„perti enim sunt quidam, qui hoc affirmare „non dubitarent; quibus satisfaciet res ipsa. „Quis enim neget, illa demum comitia vere „dici oportere, quorum acta & decreta sunt „sortita suum effectum? Ideo cum sciamus „comitiorum decreto susceptum esse bellum „& nomen qui probarent, electos, & alia „permulta rata & firma esse, quæ nunquam „fuissent, nisi illa comitia præcessissent, eumque „ita maximam partem postulatorum nostro„rum autoritate comitiorum terminaverimus, „hæc quæ restant, pauca & modica sunt, & vo„bis volentibus factu facillima. Quid enim „negotii est, quæ inique ademeris, restituere; & „quæ violaueris, reficere? Neque ad eam rem „judicio & longa disceptatione opus est, sed „verbo vno, & nutu Regio. Neque est, quod „aliud tempus alium cognoscendæ rei locum „magis idoneum quæramus. Hic est Rex, „hic Senatus, hic rei, hic judices. Quæ omnia „si contemnimus, verendum nobis est, ne „non incommodum tempus, sed causam ju„stam & æquam contemsisse videamur. Su„perest jam, vt tempus ipsum inspiciamus. „Nemo Rempub. leges, libertatem, in sum„mum periculum adducta esse nescit. Nonne „videtis, nondumne sentitis, quot & quoties „malis circumuenti simus? Quis enim est, qui „possessionum suarum dominum se dicere au„deat? qui aliquod præsidium innocentiæ suæ „in legibus habeat? Euersa & sublata sunt o„mnia: indicta causa plectimur, possessioni„bus nostris ejicimur, & ea quæ habemus vici„nitate Reg. Majestatis angustiora possidemus: & adhuc vos tantis Reipubl. curandæ „incommodis tempus non adesse, contendi„tis? Et certe si vos amor Patriæ & aliqua „Reipub. tangeret misericordia, hanc causam „non prius e manibus dimitteretis, quam omnia 1537.

1537. ,,omnia Reipub. vulnera sanaretis. Verum
,,si toto conatu in Rempub. incumbetis, bi-
,,duo vobis ad hanc rem opus est. Si enim no- A
,,stræ leges adhuc aliquid valent, facile in pri-
,,stinam vindicabuntur libertatem, Ex qui-
,,bus omnibus illa omnium saluberrima &
,,cœlitus delapsa lex est: vt omnes æqua-
,,les in Repub. simus, & vt vicini nostri æ-
,,qualitate juris, vt concives colligati inter se
,,sint. De genere Ducum nemo in nobis sit,
,,nihil in hac Repub. possideat. Sapienter hic
,,maiores nostri viderunt, malam esse in Re-
,,pub. pluralitatem principum, sed eam esse
,,Rempub. optimam, in qua vno legitime &
,,secundum jura nostra imperium tenente,
,,cæteri obediunt, & inter se æqualiter vivunt.
,,Itaque hac eadem moderatione & continen-
,,tia Regum vxores in hac Repub. vivere so-
,,lebant; & sic ingrediebantur in Poloniam, B
,,non vt in ea regnarent, sed vt consortes re-
,,galis thalami fierent. Nulla penes has
,,publica potestas, regimen publicum nullum;
,,& breviter: hæc illarum summa erat Philo-
,,sophia, vt ira commotum Regem contra sub-
,,ditum placarent, & eum ad misericordiam
,,deducerent. Sed nostris temporibus omnia
,,secus eueniunt. Tantum Regina potest,
,,quantum vult; tantum vult, quantum lu-
,,bet; nullis certis finibus Philosophia eius
,,circumscripta est. Sed totam Rempub. com-
,,plexa nullis terminis definit jus suum. Huc
,,accedit, vt metuendum sit, loco Regis plu-
,,res duces propediem nos habituros: quod
,,ne temere prædixisse videamur, hinc futura
,,colligite. Regina quatuor habet, ni fallor, C
,,filias; hæ, vt illarum dignitates postulant,
,,Regibus & Principibus dabuntur nuptum.
,,An putatis has bonis, quæ nunc possident,
,,carituras? Hæc ergo vos differenda, & in
,,aliud tempus rejicienda putabitis? Exper-
,,giscimini per Deos immortales, & angustias
,,temporis aliquando incusare desinite. An
,,ad res priuatas temporum nobis satis est,
,,ad constituendam Rempub. ad depellendam
,,servitutem tempus nullum habebimus?
,,Itaque jam videtis ad restituendam liberta-
,,tem & constituendas leges opportunitatem
,,temporis nunc esse maximam. Hanc nos
,,accipiamus quam primum, & ea dum adhuc
,,licet, vtamur. Charam habemus patriam;
,,tueamur leges, & siquid in eis erratum sit, D
,,non dimittamus tempus, sed illud quam pri-
,,mum corrigamus; ne, dum tempus ex tem-
,,pore quærimus, prius Respub. pereat, quam
,,illi medicinam adferamus. Dixi.

Cum *Petrus Zborowski* finem dicendi fe-
cisset, eius oratione Senatus commoueri vi-
sus est. Ita enim apposite erat locutus, vt
oratio eius cum ratione temporis consentire
vehementer videretur. Hunc sequutus *Thas-
zycki* senex, qui ob singularem prudentiam
& maximarum atque plurimarum rerum v-
sum, magnam in concionando autoritatem,
& in consulendo vim habebat; Hic ita lo- 1537.
quutus est.

Quibus incommodis prematur Respub ,, *Oratio Joan. Thaszyczki.*
ex *Petro Zborowski* aperte intelligere potui-,,
stis. Et certe nisi quamprimum labentibus,,
legibus succurrimus, nullam Rempub. habe-,,
bimus. Quis enim ignorat, legem animam,,
Reipub. esse, qua sublata Respub. salua esse,,
non potest? Hac enim vivit, hac regitur, ab,,
hac eius omnes deriuantur sensus. Quare,,
inuenti sunt reges, delectus Senatus, consti ,,
tuti judices, qui ne leges vacillent in Repub.,,
ne violentur, ne titubent, caueant. Legum,,
enim patroni sunt Reges, legum custodes Se-,,
natus, legum ministri judices. Et quo ma-,,
jor Reipub. res est, eo pluribus indiget custo-,,
dibus. Nemo unquam fuit tam sapiens cun-,,
ctis seculis repertus, vt solus in Repub. suffi-,,
ceret, vt eam sine aliorum ope recte gubernare,,
posset. Quis enim, qui & Rempub. variis,,
motibus agitari & sævis impelli negotiorum,,
fluctibus videat, eam sine ingenii & industriæ,,
viribus tueri, & sine aliorum adminiculis gu-,,
bernari, posse putet? Proinde sapientes v-,,
num quidem in Repub. regere, sed plures ju-,,
vare Rempub. volunt. Quibus nos similes,,
in custodienda Repub. esse debemus. Vide-,,
tis quæ negotia, quam varii casus & ancipi-,,
tes in hac Repub. oriantur; ita vt solus sa-,,
pientissimus Rex tantum onus vix aut ne vix,,
quidem sustinere possit. Itaque, quod etiam,,
priori concione a vobis postulauimus, idem,,
nunc etiam efflagitandum duximus, vt Re-,,
gia Majestas talem habeat Senatum, qui Rem ,,
pub. regere possit; quod ille facile assequetur,,
si in comitiis idonei viri in Senatum legentur,,
& his magistratus mandentur, quorum spe ,,
ctata virtus & industria bonorum virorum,,
testimonio comprobata sit. Verum cum nul-,,
lum regnum invenire liceat, quod vacuum,,
opere publico sit; e Repub. videretur, si tres,,
Senatores & tres ex equestri ordine elige-,,
rentur, qui integritate, fide, pruden-,,
tia, vigilantia Rempub. assidue sustinere pos-,,
sent, & tanto oneri pares & idonei forent;,,
qui quotidianis Regis consiliis ex Senatus sen-,,
tentia & consensu adhiberentur; qui Regi præ-,,
sto adesse deberent; hos præclaros legum,,
nostrarum custodes, & Rex idoneos in Re-,,
pub. gubernanda socios & consocios habe-,,
ret. Illis seniorribus tota gubernaretur Res ,,
pub. hos custodes legum, hos tutores liber-,,
tatum, hos procuratores justitiæ, & æquitatis,,
nostræ haberemus. Et si diligentes in Re ,,
pub. fuerint, procurationes cessabunt & que-,,
relæ, & nostras omnium fortunas liberabunt,,
metu; ita vt tam in publicis, quam in priua-,,
tis rebus Respub. illorum firmata præsidiis,,
jus. ac libertatem suam & dignitatem facile,,
retineat. Itaque rogamus & monemus vt,,
cogitationes vestras ad Rempub. conferatis,,
illi soli hoc tempore serviatis, leges illius,,
omni ex parte muniatis, eas legitimis Sena ,,
tori-

1537. ,,toribus, idoneis magistratibus deferatis. Quod
,,si feceritis, saluam & omnibus rebus flo-
,,rentissimam præstabitis Rempub. Quod vt A
,,quamprimum fiat, rogamus. Dixi.

Sic loquutus *Thaszycki*, nemo fuit qui ab eo dissentiret, ita vt faciliorem dicendi locum *Martino Zborowski* relinqueret, qui post eum sic loquutus:

Oratio Martini Zborowski.

,,Si quis forte legum & consuetudinis no-
,,stræ gnarus miretur, qui fiat, quod hæc Res-
,,pub. quæ quodem tempore florentissima fuit,
,,nune tota comminuta sit; is nisi horum cau-
,,sam ratiooemque cognouerit, culpam o-
,,mnem io vos cooferat, necesse est. Si enim
,,io Senatum inspexerit, Palatinis, Castellanis,
,,Cancellariis, Marschalcis repletum Senatum
,,videbit. Vos de bello, de pace cernere, vos
,,dare jura, leges dispensare, & breuiter nihil
,,in Repub. sine autoritate vestra statui & de- B
,,cerni audiet. Quamobrem, si quid in Re-
,,pub. erratum sit, præter vos accusebit nul-
,,lum. Quis enim est, qui, cum sciat, vos ex
,,omnibus Prouioeiis delectos esse, ideo, vt
,,Rempub. opera & consilio juvetis, vos culpa
,,carere dicat, si in Repub. viderit aliquid esse
,,titubatum? nullum enim in Repub. factum
,,aut decretum nolentibus aut nescientibus
,,vobis esse debet. Ita, vt si quid unquam contra
,,leges fieri videatis, hoc omnibus vestris vi-
,,ribus prohibere debeetis. Hoc eoim munus &
,,officium Senatoris est, oosse Remp. tueri leges,
,,æquitatem tenere, libertatem commuoem,
,,ne fluctuet & labatur, sustinere, vigilare præ-
,,terea. Multæ enim insidiæ legibus, multi liber-
,,tati nostræ tenduntur laquei; ita vt merito C
,,vos soli ex bene gesta Repub. laudem, & siquid
,,secus acciderit, reprehensionem reportetis.
,,Neque vos huius culpæ partem Regiæ Maje-
,,stati imputare potestis. Nouimus consuetu-
,,dinem Regii consilii, mansuetudo & æquitas
,,optimi Principis nobis nota est. Nihil ille lovi-
,,tis, nihil inconsultis vobis statuit: ita vt siquid
,,ad Senatum de Repub. referatur, vobis anti-
,,quo more sententiæ diceodæ concedat locum,
,,& inde collectis omnium vestris sententiis, ipse
,,postremus, quam seqoatur & quam reiiciat o-
,,steodet. Ex quo palam est, Serenissimum Re-
,,gem summam autoritatem suam vestris tem-
,,perare sententiis. Nam ni ita esset, frustra
,,sententias vestras exquireret, si eo aoimo in
,,concilium veniret, vt oulla in re vobiscum D
,,conseotiret. Qvare illud nobis conceda-
,,ris oportet, vt si quid alicui ademtum est,
,,ideo ademtum est, quia vos adimi voluistis.
,,Quare violetum est aliquid? Quia vos vio-
,,lari passi estis. Quare leges sunt collapsæ?
,,Quia vos eis non succurristis. Quare nunc
,,nos serui sumus? Quia liberos ons esse no-
,,luistis. Hinc jam, vt videmus, illæ oostræ
,,oriuntur miseriæ. Nihil valent in Senatu
,,oostræ preces: legati nostri in Senatu con-
,,temnuntur, comitiorum decrete conscindun-
,,tur: quæ vultis, nobis conceditis, quæ vul-

tis, negatis. Quæ & quot decreta in præie-,, 1537.
riis comitiis facta sunt? Quid proferre po-,,
testis, præter leuissima quædem, quæ suum,,
sortita suot effectum? Vnum ex multis pro-,,
feram. Magistratus & Sacerdotia contra leges,,
ne cui mandentur, decretum est. Hoc decre-,,
tum, quam vim, quem effectum habuit? Obser-,,
uatumne per aonum? Minime. Mense vno?,,
Nequaquam. At saltem triduo? Ne id quidem,,
Vix dum extra Cracouiam oostri protulerant,,
pedem, cum summi Magistratus, amplissima,,
Sacerdotia contra leges & decreta data & coo-,,
cessa sunt. Sileamus hoc tempore de magi-,,
stratibus: videamus, quibus opima sacerdotia,,
post illa comitia promissa sunt. Alicuine de,,
Repub. vel optime merito, aut nobilitate ge-,,
neris, aut doctrina clero? Nullo modo. Sed,,
fistulatores, tibicioes, tympanistæ diripue-,,
ruot hæreditatem patrimonii nostri, decreta,,
publica violarunt. Nos contemta turba &,,
ebjecta, nobis oostra seruamus decreta. Vos,,
dico aperte, horum omnium malorum estis,,
causa: nam si vos voluissetis, maosissent salua,,
comitiorum decreta, oeque vlla tam magna,,
vis esse potuit, coi vos per autoritatem Sena-,,
toriam resistere oon potuissetis. Et adhuc ad,,
malorum nostrorum cogoitionem præsens,,
ooo sufficere tempus, sed loogiori opus esse,,
cootenditis. Quod tempus, quæ est ista co-,,
gnitio? An non omnia plaoa, ita suot eper-,,
ta, vt non oculis cerni, sed manibus tangi,,
possint? Quis enim ignorat ademta multa,,
vinleta esse oon pauca, commutata omnia?,,
Vos ad hæc restituenda tempus esse non pu-,,
tatis, sed oobis pro legibus literas, pro liber-,,
tate promissa nescio quæ ostenditis. Verum,,
quid literis, quid promissis in re apertissima &,,
vetustissima opus est? Diplomate enim Re-,,
gio res novæ, vt diuturnæ sint, indigent;,,
hæc vero decreta vetera & majorum sunt in-,,
stituta, & nulla re alia indigent, nisi vt ita in,,
Repub. vivamus, quemadmodum veteres,,
præcipiunt leges. Hoc enim illorum præ-,,
ceptum est, vt vnus sit Rex, vt sint legitimi,,
magistretus, vt juste judicetur, & suum cui-,,
que reddatur, vt liberi simus, vt seruiamus,,
nemini. Quare non literas, sed libertatem,,
nostram juxta legum præscriptum, a vobis,,
repetimus. Cur hoc, quod hodie restituere,,
debetis, alio tempore a vobis expectabimus?,,
cum semper sit tempus, quo nos liberos in Re-,,
pub. esse convenit. Rempub. ergo talem no-,,
bis hoc tempore restituatis, qualem io fidem,,
& curam vestram accepistis. Vos enim, vt sapi-,,
enter *Thaszycki* disseruit, custodes libertatis,,
nostræ; si nobis & Reip. setisfacere vultis, hæc,,
nobis restituite, quæ negligenter amisistis. Dixi.

Cum *Martinus Zborowski* perorasset, omnis circumstans multitudo rogabet Senatum, vt quid quisque seotiret, palam & aperte ostenderet. Itaque *Joannes Tarnouius*, etsi oon rogatus, respondit, se non eliud de Republica sentire, quam quod nuper in campo ostendisset.

Qua-

1537. Quapropter eausa non erat, cur bis de aa-
dem re diceret. Quæ vero ejus sententia fuit,
superius nllensum est. Itaque omnes in *Pe-* A
trum Kmitham Palatinum Craeouiensem
oeulos conjecerunt; qui magna expectatione
& summa omoium attentiona sic exorsus
est:

Oratio Petri Kmithæ.

„Si mihi nuper in eampo de Repub. loqui
„licuisset, hoc biduo meam in Rempub. vo-
„cem vos expectare passus non essem; Quod
„enim tempus magis idoneum Senatoria de-
„monstraodæ diligentiæ esse potuit, quam il-
„lud, quod tota audiente Polonia, quæ esset
„mea in Repub. mens & santentia testari po-
„tuissem? Verum bunc landis fructum sæva
„præripuit temporis procella, quæ nos non in
„illa hominum frequentia, sed io his nunc co-
„lumnis & tectorum angustiis de rebus ma-
„ximis sententiam dieere coëgit. Qua in re B
„metamen consolatur, quod etsi non eadem
„frequentia septi sumus, idem tamen studium
„in Rempub. omnium vestrum essa videamus.
„Quare in optimam spem venio, nos ita
„hodierno die acturos de Repub. vt eadem no-
„bis pacem & tranquillitatem, & ex hoste eer-
„tam victoriam allatura sint. Duas enim ad-
„hue controversiæ nostræ animaduerti partes
„esse; ex quibus, vt ego puto, eum multa con-
„cedi, nonnulul etiam remitti possit, causam
„non reperio, eur insanabiles hoc tempore dis-
„senstones nostras esse putemus. Nam eum
„altera controuersiæ nostræ pars invidia bo-
„norum ademiorum videatur: altera vero acta
„præteritorum comitiorum autoritate Senatus
„& Legatorum vestrorum saneita rata esse eu- C
„piat: vtrique rei, quoniam me loqui voluistis,
„satis facere conabor. Qua de re ita loquar, vt
„vobis satis eonstet, quam de libertate fortu-
„nisqua vestris sententiam feram; eam videli-
„cet, quam de me vos ferre velim. De hae
„enim libertate, de his legibus hie quæritur,
„quibus nos quoque sumus assecuti, quod in
„hae Repub. aliquid esse nostrum dieere pos-
„sumut. Hane æqualitatem juris, quam vos
„defenditis, non oppugnabimus, eum estra
„hanc nobis nihil salvi possit esse. Nam etsi
„dignitate Senatoria superiores; libertate cer-
„te communi pares vobis sumus. Iisdem
„enim legibus, vno neeessitudinis vinculo v-
„trique adstricti sumus. Itaque desinite pu-
„tare, aliud esse vestrum eommodum, aliud
„vestrum perieulum: nihil est, quod de vobis D
„statuimus, quod in nos ipsos non redundet.
„Vos potestis dolere, nos ne simili doloris sen-
„su afficiamur, oportet eauere. Quamobrem
„eum ita nobis omnia communia sint, acce-
„damus ad Rempub. & eius omnem partem
„eollustremus oculis, & si qua laborare videtur,
„illi præsantem medicinam communi opera, si
„possumus, afferamus. Qua in re hane tamen
„adhibere moderationẽ, vt, quod sapiens sua-
„det, tempori nos accommodemus, illique in re-
„bus omnibus pareamus, sine quo nihil in Rep.
sanctum nihil diuturnum decerni aot consti-„ 1537.
tui potest. Quod si sequamur, faeile has dissen-„
stones animorum vitabimus. Nam & hoe per-„
eommode cadit, quod multi dantur ad mutu-„
am beneuolentiam reditus. Si enim æquo ani-„
mo rem nobiscum æstimare volueritis, inve-„
niatis multa profecto esse, quæ animos ve-„
stros plaeare, & vobis, imo nobis satisfacere„
debeant. Quis enim ast, qui non recte eonten-„
dere vos putet in educatione serenissimi Re-„
gis junioris salutem esse posuam Reipub.?„
Ex hoe enim Respub. & nostra tota depende-
bit libertas: hine nostras hauriemus leges:„
hinc fluent judicia: istis fontibus justitiæ vis„
& æquitas benignitasque continetnr. Ita-„
que quo major Regiæ benignitatis est exeel-„
lentia, eo nobis incumbendum est diligentius,„
vt serenissimus Rex junior optimis artibus &„
diseiplinis regalibus a puero imbutus, dignus„
sapientissimo patre filius, & idoneus summo„
imperio asse videatur. Juvenes enim eum me-„
tu & diseiplina soluti in Voluptatem prolap-„
si fuerint, finem delinquendi non cito faciunt.„
Habemus sapientissimum, prudentissimum fi-„
lii patrem; is dies atque noctes nihil aliud„
cogitat, quam vt post se talem relinquat fi-„
lium, qui majorum suorum respondeat vir-„
tuti. Ideo dubitate nemo debet, Regiam Ma-„
jestatem io educando filio ita diligentem esse,„
vt hæc spes, quam ille incredibilem de se a-„
pud omnes exeitat, non fallat. Quis adeo„
stupidus est, qui vos justa postulare negare au-„
deat, eum Metricam, quam voeant, non abo-„
lendam quidem, sed sic obstruendam cense-„
tis, na eam autoritatem, quæ omnibus jam„
metuenda esse eœpit, amplius habeat? & ne„
eui in re vlla aliquo sit nocumento aut in-„
commodo, sed tantum Regiæ Majestati in-„
ventarii loeo sit. Sed majus vos quidem animo„
complexi ita Regiæ excellentiæ præstantiam„
ornaodam & adjuvandam putastis, vt Se-„
natum legitime electum consilio adesse veli-„
tis. Et certe recte imperare, bene Rempub.„
gerere, jura dare, æquitatem tueri, res ardua„
& omnium difficillima. Quare inventus„
est Senatus, vt in gravissimis Reipub. feren-„
dis oneribus hos soeios & eonsortes gloriosi„
laboris Rex habeat. Itaque quales Senatores„
Respub. babeat, plurimum interest. Quem„
enim ineuriam introducere, quem autorem„
publici aonsilii asse velitis, eius vita tibi inspi-„
cienda prius. An tu hunc Rempub. gerere„
posse dices, qui se ipsum regere nesciat?„
Quamobrem ne nullis artibus instructi, nul-„
lo vsu rerum præditi, sed rudes atque iner-„
mes, haoe ad Rempub. aecedant, operæ pre-„
tium fore videtur, vt quemadmodum postu-„
latis magistratus non nisi in comitiis man-„
dentur. Tum etiam Regia beneficentia de„
vita & moribus, quem legere voluerit, edo-„
cta, eertius Magistratus mandare & in loeo„
beneficia sua eollocare poterit. Sic enim fiat„
vt boni viri meritis ae debitis afficiantur ho-„

1537. „noribus, & indigni ad honores obrepere non „audeant. Neque illud etiam reiiciendum „esse censeo, sed inprimis admittendum, quod A „Majestatem Regiam nusquam solam esse „vultis, sed illi tres Senatores, tres ex equestri „ordine adjungitis, vt hi nunquam a latere e- „jus discedant. Vetus enim & pervulgatum „est; vbi multa consilia, ibi esse multam salu- „tem. Quare hoc modo probe constituto „concilio, quis negabit ita perfectam esse Rem- „pub. vt eas res cum dignitate & mutua bene- „volentia merito juvare debeamus; neque il- „lud impeditur. Quod ad Regiam Majestatem „attinet, hoc ipsum pro summa sua præsen- „tique in hanc Rempub. clementia, curabit, ne „merito quis de ea queri possit. Præterea Se- „renissim. Rex hoc metu nos liberat, ne quid „detrimenti ex ea parte Respub. capiat, provi- „debit. Videtis jam profecto causas, cur dis- B „sentire velimus, nullas esse; si omnia, quæ „tempus patitur, benignissime nobis Regia „Majestas concedat. Nam & ea, quæ in co- „mitiis & Senatus & Legatorum nostrorum „sententia sunt acta, vestræ permittit volunta- „ti. Hæc oratio vobis munificentiæ Regiæ „argumento est, cum magna significatione „egregiæ voluntatis. Idcirco, vt videtis, acta, „transacta, concessa sunt vobis omnia. Et „quo hæc nobis cautiora sint, diplomate „Regio hæc confirmata habebimus. Nam „hac in re a vobis vehementer dissentio, quod „hoc diplomate vos egere non putatis; quod „& ipse concederem, si Sereniss. Rex perpetuo „nobis staret incolumis. Verbum certe illi- „us magnum & firmum nobis esset privile- C „gium; Regis enim verbum non retrocedit. „Sed quo incertior est omnis vita, eo, dum „licet, Benignissimam Regis in nos benefi- „centiam perpetuam esse cupere debemus. „Quare his opus esse censeo, vt eo pacto & „cautiora nobis sint omnia, & optimi princi- „pis liberalitas perpetuis illustretur monu- „mentis. Quamobrem jam aliquando queri „destinamus. Nam quod ad libertatem nostram „pertineat, ab optimo Principe nihil non ex- „oravimus; concessa sunt omnia, quæ concedi „poterant; ita, vt si quid hoc tempore a Sere- „nissimo Rege impetrare non potuissemus, id „jam non voluntati Regiæ, sed tempori tri- „buendum est. Quis enim tam improbus „est, vt bona contra æquum ac bonum adem- „ta restituenda esse neget? Fatemur, concedi- D „mus, ita esse oportere; sed hic exoritur illa „gravis & ardua quæstio, rectene an injuria „adempta dicantur, quod judicibus, legibus, „actisque publicis expositum est; ad quam rem „longo tempore tranquillo ac quieto animo „opus est. Silent enim leges inter arma. „Igitur cum Respublica nos alio vocet, nunc, „cujus gratia huc ventum est, hoc agamus. Ho- „stis adest, ardet Russia, Respub. sine præsidio „sine milite relicta est, cui primo quoque tem- „pore succurrendum est. Annon audistis ge- mitus sociorum & amicorum nostrorum?„ qui amissis conjugibus ac liberis, pulsi ex pa-„ tria, miserrimi omnium vobis supplices ma-„ nus tendunt: a vobis conjuges, liberos, pa-„ triamque repetunt. Vos autores suæ salutis:„ vos vindices libertatis esse clamitant. Non„ æquum est eos dissensionibus nostris esse cala-„ mitosos & miseros. Liceat illis armis vestris, si„ conjuges, si liberos non possunt, saltem sepul-„ tam cinere excitare patriam, & eam integram,„ cum non liceat, exustam & adhuc fumantem,„ intueri. Hoc vos facere æquum, hoc a vobis„ fraternitas nostra communis impetrare debet.„ Securi in hostem ibimus, & si concordes eri-„ mus, vicimus. Eo pacto victores & amicis Pa-„ triam restituemus, & Remp. defendemus, ho-„ stem vlciscemur; hanc postremo novam Pa-„ triam & novis triumphis cumulatam redde-„ mus, vnde nomen gloriamque perennem &„ Patriæ & regi comparabimus. Dixi. 1537.

Cum Palatinus Cracoviensis perorasset, nemo fuit, qui non præclaram ejus orationem diceret fuisse; quare majori omnium silentio audita est. Et hæc prima fuit, quæ perturbatas Nobilitatis mentes placaverat, & perfecit, vt in sequentibus Conventibus placabiliores essent eorum animi & tractabiliores. Nihil est enim, quod claros in Repub. viros populo conciliet magis, quam facilitatis erga inferiores, æquabilitatisque gratiæ simulatio, quod in eius oratione facile apparuit. Cum ille enim incitatos nobilitatis animos accepisset, summa in dicendo modestia & mansuetudine vsus, sic causam communem egit, vt & Senatorio ordini autoritatem & suæ orationi compararet fidem. Hæc itaque placuit omnibus, vt eum frequens Senatus secutus esset. Verum cum res ad vesperam esset extracta partim concionibus, partim postulationibus, quæ vltro citroque in conventu agitabantur, actio tota ad diem VII. & XX. Mensis Augusti rejecta est; qui cum illuxisset, ad Divi Francisci ædem Senatu convocato, in æde illa magna omnium ordinum frequentia alter nostris temporibus Nestor incipit: *Quartus conventus intra vrbem.*

Nisi nuper præcipitatus oppressisset nos,„ Sol, nullas vt puto reliquias haberemus. Sic„ enim jam in causam publicam ingressi fui-„ mus, vt pristinæ recuperandæ libertatis ratio„ optime nobis constare videretur. Nam cum,„ publice postulata nostra recitarentur, in mul-„ tis nobis assensi estis, & illa, quæ disceptatio-„ ne accuratiore indigere videbantur, in tem-„ pus magis commodum reiicienda putastis. Ve-„ rum cum nos existimemus, nullam rem tam,„ esse arduam, tam difficilem, quæ difficilis sit,„ volentibus: rogamus, ne dimittatis tem-„ pus, sed statim singulis postulatis nostris ex-„ plicatis, satisfaciatis Reipub. Quo in reliqua„ faciles & obsequentes nos vobis præstabimus,„ vt nulla in re præsertim æqua a vobis dissen-„ tiamus, *Oratio Joan. Tbaszyski.*

1537. ,,tiamus,& breviter singula proponam, in qui-
,,bus dissentire videbamur. Ac primum salu-
,,berrima illa Reipub. lex de mandandis ma-
,,gistratibus audiatur. Hæc depravata consve- A
,,tudine nostrorum temporum penitus abro-
,,gata lex est, quam nos in comitiis ita revoca-
,,mus,ut nemini deinceps aliquid contra leges
,,mandetur, & cui mandatum fuerit, abroge-
,,tur. Quare si alia comitia autoritatem habere
,,vultis, qui aliquid contra hoc decretum obti-
,,net,quod lex cogit,id ultro restituat. Tamen
,,ut amore Reipub. non cupiditate adductos,
,,hanc causam agere nos existimetis, de his ad
,,comitia differri patiemur, in quibus quod li-
,,ceat,cognoscetur, & id statuetur,quod lex &
,,æquitas postulat. Qua in re illud a vobis pe-
,,timus,ne secus, quam lex loquitur, sermo le-
,,gis accipiatur. Simplicitas enim legibus ami-
,,ca est,leges enim aperte nostræ nobiscum lo-
,,qvuntur, hae vulgari intelligentia contentæ
,,sunt: cavillos exquisitos, interpretes subtiles
,,& abditos sensus fugiunt consulto. Quanto B
,,enim major est subtilitas, tanto minor est ve-
,,ritas. Quare hoc sensu vulgari eos loquentes
,,audiamus, & optimi eorum erimus interpre-
,,tes,si sic ut illi præcipiunt,vivemus. Itaque
,,sic de Magistratibus leges intelligantur, ut
,,verba & simplicitas legis expostulat. Sed jam
,,accedamus ad hæc, quæ vehementer premunt
,,Rempub. Vectigal novum est constitutum,
,,nulla autoritate publica, decreto publico nul-
,,lo, & ita factum, ut nullum prorsus emolu-
,,mentum ad Rempub. inde perveniat. Et si
,,verum quærimus, omnia hæc vectigalia pu-
,,blica sunt privata præda certissima. Multas
,,isti hujus aucupii concinnarunt areas,invene-
,,runt scripturas, constituerunt cameras, ita ut
,,nulla mercatura tam sordida sit, quæ illorum
,,effugiat laqueos; de cepis, rapis, anseribus, C
,,gallinis penditur vectigal; omnes illorum
,,vectigales sunt, rapiunt hospites, mutilant
,,suos,accolas,incolas,parcitur nemini. Nam in
,,his scripturis, quas vulgus cameras appellat,
,,vectigalia exercent homines ut plurimum e-
,,geni,avari,prodigi,qui summa rapacitate,bre-
,,vi tempore ad amplas pervenerunt fortunas,
,,ut subito ex inopibus copiosos, ex egenis di-
,,vites,ex pannosis purpuratos factos esse vide-
,,as. Hi onusti præda & spoliis opimi convi-
,,vantur,potantur,scortantur,atq; ut eis sumtus
,,suppetant etiam de injustissimis quibusdam
,,rebus ut dixi vectigalia exigunt. Quibus
,,Respub. commota incommodis, his vectiga-
,,libus exonerari se cupit. Si enim ad publi-
,,cam utilitatem vectigalia instituuntur, meri-
,,to etiam,si illi noceant, abrogantur. Verum,D
,,cum ob singularem Regiæ Majestatis in nos
,,clementiam, observantia erga illam nostra
,,omnibus modis testata esse debeat; hoc illi
,,vectigal permittimus ut vita illius superstite
,,illo utatur: ita tamen,ut & modus exigendo-
,,rum vectigalium Publicanis præscribatur, &,
,,quibus de rebus pendendum sit, ostendatur.

Deinde, ut ea quæ domi suæ quisque educat,,, 1537.
sint libera. Hoc nobis concedi æqvum est,,,
nobis inquam, qui armis,virtute,consilio sus-,,
tinemus dignitatem & salutem Reipublicæ.,,
Videtis, in quibus possumus, quam æqui &,,
faciles,sumus. Cum tam multa vestræ per-,,
mittimus voluntati, vos quoque nostris flecti,,
precibus æqvum est. Multis bona sine cita-,,
tione, sine judice, sine jure adema. Hic me-,,
tus universam conturbavit Rempub. hoc me-,,
tuunt, hoc trepidant omnes. Unum nobis,,
jus,una libertas, unum societatis nostræ vin-,,
culum est; quod parum est,ex qua parte solvi,,
incipiat. Nam undecunque solvatur,reliqua,,
dissolvi necesse est. Itaque hæc differenda,,
non sunt,sed danda opera, ut dissoluta colliga-,,
tur libertas. An non sentitis nostrarum le-,,
gum salubritatem, quam colere, quam admi-,,
rari decet? Has enim aliæ gentes expetunt,,,
has sese submittunt,illis vivere cupiunt. Ma-,,
zovia nostra Provincia, & quæ novo societa-,,
tis jure nobis adjuncta est, petit a nobis, quo,,
liceat illi vestro beneficio Polonis legibus li-,,
bertatem tueri suam,& ut hoc vos illi a Sere-,,
nissimo Rege impetretis,postulat. Quare quis,,
hanc pulcherrimam Rempubl. sanctissimas,,
leges,non ex omni ratione defendendas pu-,,
tabit, quas suspiciunt externæ gentes,cupiunt,,
socii, complectuntur omnes? Nolite quæso,,
pati rapinis vestris & injuriis tam sanctam,,
contaminari Rempub. & ejus clarissimum,,
nomen apud omnes nationes tanta turpitudi-,,
ne notari. Curate ergo,ut hæc fama quæ pul-,,
lulat opprimatur, & ne extra fines Poloniæ,,
evolet,providete. Nam si hoc neglexeritis,,,
cognoscent finitimi Reipub. nostræ gemi-,,
tus, & lacrymæ nostræ permeabunt Ocea-,,
num. Dixi.,,

Oratio *Petri Zborowski*:

Quantas percipiamus molestias ex hac Rei-,, *Petri Zborowski Oratio.*
pub. causa,neminem vestrum ignorare arbi ,,
tror; & certe nos, qui huic causæ omniū con-,,
sensu præfuimus,nihil curamus magis, quam,,
ut redire in gratiam cum equestri ordine pos-,,
sitis,& ut sublatis omnibus dissensionibus in,,
concordia & mutua benevolentia vivamus,&,,
hanc adhibeamus disciplinam, ut & vos pro,,
vestris meritis gradus honoris & dignitatis,,
vestræ retineatis: & nos libertatem nostram,,
commodissime recuperaremus. At, dum ad,,
hanc rem omni conatu incumbimus,in suspi-,,
cionem desertæ causæ venimus. Quod multi,,
nos,adducti generis aut utilitatis specie, re-,,
missius causam agere publicam putarent, im-,,
prudentiam nostram accusabant, quod nos as-,,
sentiremus; vos dedita opera rem protrahere,,
diutius,de bello nihil curare, lacrymis & pre-,,
cibus non commoveri, & breviter,nos vobis-,,
cum colludere, existimabant: quorum nos a-,,
nimos licet graviter commotos, ita tractavi-,,
mus,ut & fidei nostræ, quam illi in gravissi-,,
mis causis habent spectatam & cognitam, o-,,
mnia tribuerent, & his, quæ a vobis diceren-,,

1537.

„tur, crederent. Itaq; hoc perfecimus, ut vecti„gal M. R. & vobis Magistratibus hoc equidem „modo, quo *Thaszyki* disseruit, permitterent. „Itaque facite, ne quid de fide & diligentia ve- A „stra suspicari possint. Quod ita assequemur, „si ea pro quibus tanto studio laboravimus, im„petraverimus. Præterea, ne animi nostri diu„tius suspensi sint, jam hodiè nobis, cur hic „convenimus, causam ostendite. Jam diutius „enim durare hic non possumus, lacrymis so„ciorum & amicorum hinc ejicimur, quos rè „frumentaria exhausimus. Quo circa finem „jam his disceptationibus nostris imponamus, „& recuperata libertate, legibus salvis, consti„tuta Repub. de hoste & bello cogitemus. „Dixi.

Cum jam *Thaszycki* & *Zborowski* peroraſſent, silentium est consecutum. Deinde cum unus in alterum oculos injiceret, Senatores inter se capita conferunt. Quid ad hæc nobilitatis postulata responderent, non B habebant. Nam adhuc dubitabant, utrum Regia Majestas hoc modo vectigal sibi concedi vellet, & num ad ea, quæ sibi statim reddi nobilitas postulabat, satis paratus esset Regis animus. Quamobrem quosdam Senatores ad Regem, qui tum in arce, quæ muro oppidi cingitur, fuit, mittunt, ut quid ad ea respondendum esset, Senatui diceret. Inter quos princeps fuit *Spitko Tarnovius* Regni Poloniæ Quæstor. Interea dum illi redeunt Senatus cum equestri ordine in æde Divi Francisci solliciti exspectabant. Ubi tandem tempore interjecto Senatores redeunt, & magna exspectatione hæc responsa per *Spitkonem* referunt.

Senatus Regem rogat sententiam.

Responsio Regis per Spitkonem Tarnovium.

„Neminem esse in Repub. neque esse de- C „bere, qui major patronus legum & diligen„tior libertatis publicæ custos sit, quam Regia „Majestas; inde facile omnes intelligent; quod „Regia Majestas id nobilitati concedat, de quo „nuper inter Senatum & nobilitatem conve„nerat. Et ut hoc grato suscipiant animo R. „M. velle. Verum quantum ad vectigalia at„tinet, hisce se privari, æqvum sibi non videri, „præsertim cum hoc multis Senatoribus testi„bus planum facere possit, sibi illud vectigal „datum & ab omnibus concessum esse. Qua„propter cum Regia Maiestas, ea quæ semel „alicui dederit, nunquam postea revocet, æ„qvum esse, ut ille quoque ea, quæ illi a Repub. „data sunt, possideat. Graviter autem hoc fer„re Regem, quod sine causa alieno tempore D „tantis afficiatur molestiis. De bonis vero „ademtis hoc tempore transigi non posse „respondit. Verum commodiori Reipub. „tempore omnia æqua ac legitima futura pro„mittit. Quantum verò attinet tabulas acto„rum, quas vulgo *Metricam* vocant, ita Regiæ „Majestati videri, ut quæ in ea continentur „avtentica sint, sed deinceps nulla publica acta „ac decreta in eam referri. Summa Responsi „Regis hæc fuit.

1537.

Equites vehementer irritantur.

Hæc cum nobilitas accepisset, subito exarsit, ita, ut jam non, ut ante, murmuraret, sed asperis clamoribus suum significaret dolorem, se aperte circumveniri; Regia voce libertatem tolli. Cum enim nuper Senatus Metricam hanc, quam metuebant omnes ut plurimum, nullam habituram autoritatem promitteret, vix triduo interposito omnia Senatus promissa Regia voce sublata esse. Atque ita tota concio commota fuit, ut in circulis occasum legum & orbitatem Reipub. passim deflerent, nihil cum Senatu stabile constitui, nihil se certi in Repub. possidere, sed omnes fortunas suas hac metrica in dubium esse revocatas. Irritati ergo denuo omnium animi, & quos preces & Senatus benignitas placaverant, eos in tantum Regis responsum exacerbaverat, ut veluti turbulentum mare novis ventis commoverentur violentius. Sic tum Nobilitatis animi, Senatorum prudentia aliquantum mitigati, denuo commoti erant. Re ergo in summam contentionem adducta Nobilitas per *Thaszycki* questa est vehementissime; "sibi aperte illudi, „ cum Senatu nil posse certi statui, cum id, „ quod decernerent, irritum redderet Majestas, „ Regia. Frustra se agere conventus, frustra, „ Senatum vocare, frustra ad Senatum de Re-„ pub. referre. Cupere se, ut jam nobilitati o-„ stenderet, quid de Repub. speraret, & quam, „ ob causam essent Regis literis ad hoc bellum, „ evocati.„ Senatus cum arderet invidia, precibus, cum aliter non posset, flectere nobilium animos conatus est, "ne quid secus, quam o-„ porteat, de benignitate Regia existimarent, „ rogabat. Se publicæ causæ Patronos apud „ Regiam Majestatem futuros, Senatores o-„ mnes polliciti sunt; crastinam diem modo „ exspectarent, ut causa cum Majest. Reg. com-„ municata in concilio benignius quam modo, „ nobilitati respondere possit.„ Quapropter „ suspensi nova spe omnium animi, & Senatus est dimissus, & inde discessimus. Postridie mane convenerant in ædem Divi Francisci, ubi Senatus tenebatur ad meridiem ferè expectare multitudinem. Ubi cum consedissent Castellanus Cracoviens. ita ad nobilitatem locutus est.

Equites Senatum incusant.

Senatus Equites placare conatur.

Quintus conventus intra urbem.

Joannis Tarnovii Oratio.

Tempore hoc toto, quo hac de re agi cœ-„ ptum est, Senatores omni opera apud Majesta-„ tem regiam adnixi sunt, ut preces & postulata, „ vestra apud Majestatem Regiam locum ha-„ berent. Heri graviter questi estis, quod Sena-„ tus negligentius vestram causam apud Maj. „ Reg. ageret: Nos certè non solum hac suspi-„ cione, sed alia quacunque liberi apud vos esse, „ cupimus. Neque enim in hoc ordine aliquis, „ tam improbus inveniri potest, qui rem com-„ munem aliquo fuco aut colore deteriorem, „ reddere velit; præsertim cum ita omnes leges, „ scriptæ sint, ut nemo calumnia aut aliquo astu, „ his nocere possit. Idcirca ea omnia, quæ a Reg. „ Maj. in transactis comitiis petebatis, & quæ, „ vobis Majestas sua negaverat, ea omnia nunc, „ appro-

1537. ,,approbat, pro communi vestro consensu, &
,,petitionibus vestris. Ar vero,cum res novas
,,intulissetis,quæ longiore tempore & accura-
,,tiore deliberatione egent, mirum non est, si A
,,tanta nos afficianr sollicitudine,ut conquiesce-
,,re facile non possimus. Etenim res,quæ æter-
,,nitatem suam habere debent, firma ini-
,,tia necesse est habeant: in quibus constituen-
,,dis,si hominum variæ sunt mentes & senten-
,,tiæ, minime mirandum esse arbitror, cum de
,,rebus magnis & præsertim novis, liberi ho-
,,minum debeant esse sensus, & ut id, quicquid
,,in deliberando profertur,boni & æqui consu-
,,lamus,& multorum prolatis sententiis in eam
,,potissimum descendamus, quæ nobis una ex
,,multis & verior,& certior esse videatur. Ita-
,,que hoc a vobis perimus, ne quid secus de no-
,,bis,quam nostra erga vos fides & summa be-
,,nevolentia postulat, suspicemini; sed ita exi-
,,stimetis de nobis, ut par est de his, qui & B
,,dignitati Reip. & utilitati vestræ quam maxi-
,,me consultum esse velint; præsertim cum
,,hæc res nobis vobiscum sit communis, in
,,qua nos sine magno nostro malo peccare nul-
,,lo modo possumus. Quod verò postulata ve-
,,stra attinet,eum eo approbante Senatu ea ita
,,confirmat,ut etiam ea quæ in comitiis non es-
,,sent finita, hic suum sortiantur effectum.
,,Præter hæc sunt etiam nonnulla, quæ etsi in
,,legibus descripta non sunt; verum quia ad di-
,,gnitarem Reipub. pertinent, ea Regia Maj.
,,non rejicienda putat, sed inprimis admitten-
,,da: ut est educatio Sereniss. Regis Junioris.
,,Nam tametsi sua Majestas putat, se ita edu-
,,cationem filii sui instituisse,ut ea Principe di-
,,gnissima esse videatur; tamen siquid adhuc
,,corrigendum sit, id communicatis consiliis
,,significandum sibi postulat. Studium verò C
,,vestrum,& erga suam Majestatem hæc præ-
,,clara voluntas R. M. gratissima est. Quantum
,,vero ad limites,& ad alia hujusmodi attiner,
,,in quibus nobilitas injuriam sibi fieri putat;
,,etsi Regia majestas id fieri minime vellet;
,,tamen siquid actum aut admissum sit, id sua
,,Majestas emendabit. Quod vero ad vectigal
,,attinet, de quibus rebus iam sæpe inter nos
,,disceptatum est,quod a sua Majestate intellexi-
,,mus, id paucis referam. Regia Majestas sic
,,existimat,omnia sua vectigalia, omnes deni-
,,que proventus Reipub. esse,quia in Rege tan-
,,quam in capite Reipub. merito includuntur.
,,Deinde vero cum semel id suæ Majestati da-
,,tum & concessum ab omnibus sit, id sine cau-
,,sa adimi justum non videtur. Nam id suæ D
,,majestati datum fuisse inde sciri potest. Cum
,,enim coacto in Piotrkow conventu R. M.
,,totum Senatum juramento adigeret,ut libere,
,,non oratum esse vectigal se meminisse fate-
,,retur, hoc ita sancte dixerunt jurati. Nam
,,quod ejus rei nullam notam, nullas denique
,,literas accepisset, hanc causam attulit. Si, in-
,,quit, ejus rei literæ mihi accipiendæ erant,
,,aut meo, aut illorum sigillo eas communiri

oportebat. Si meo, poterat esse suspicandi,, 1537.
occasio, literas non Senatus, non Nobilitatis,,
voluntate,sed mea esse consignatas. Præter-,,
ea, res mali suetat exempli, si Rex suo sigillo,,
quicquam sibi tribuat. Eorum vero sigillis,,
opus non erat,cum præter usitatam consuetu-,,
dinem ageretur. Itaque maluit juramento,,
consiliariorum esse contentus, quam fidem,,
vestram sigillis in dubium vocare,ac rem ma-,,
li exempli in Rempub.inducere. Præterea Re-,,
gia Majestas sic putat vectigalia multis æter-,,
no tempore dedisse se, & semel data nunquam,,
revocare. Cur itaque quod a vobis semel da-,,
tum est,& concessum,ademtum Reipub. esse,,
velitis,causa non est. De pecoribus,quæ quis-,,
que domi educat, & boum censum,qui voca-,,
tur *Powoloszczyzna*, admittit R. M. liberum,,
esse. Nam quod omnia nobilitatis mercimo-,,
nia telonio liberantur,id jam non ad Rempub.,,
sed ad privatorum commoda videtur pertine-,,
te. Neque enim negotiantur omnes, publi-,,
cum vero id existimatur,quod ad omnium u-,,
tilitatem pertinet. Itaque hoc ut simus con-,,
tenti, Regia Majestas postulat. De Metrica,,
vero sic sua Majestas respondit: majores suos,,
Patres, fratres hac usos fuisse, in qua multa,,
non solum,quæ ad privatas personas,sed etiam,,
quæ ad Rempub. attinebant,referebant, mul-,,
ta illic ducatus Prussiæ, multa Mazoviæ,,
descripta sunt; quæ si cassarentur, ruere hæc,,
cum illis possent. At cum Respub. æqualita-,,
te juris præcipue contineatur, providendum,,
est,ne hæc res aliis prosit,aliis noceat. Illo,,
vero inani metu, omnes vos liberat, quod in,,
bonis regalibus cognoscendis aliquam auto-,,
ritatem habeant signa, quibus regales posses-,,
siones cognosci possunt; ut sunt bellicæ ex-,,
peditionis onera, & alia multa, quæ bona re-,,
galia esse indicant. Itaque curandum est, ut,,
nemini noceat, at utilis sit æque omnibus.,,
Itaque sua Majestas,quod ad privatorum bona,,
attinet, ea uti non vult, sed ex ea privatorum,,
bona hæreditaria ne sint,judicabuntur, ut in,,
legibus est descriptum. Quantum verò hæc,,
Metrica valeat,aut quid illi tribuendum sit,id,,
de communi Senatus sententia & nunciorum,,
in proximis statuetur comitiis; & ne cui,,
noceat, in omnes partes providebitur. Si,,
enim ita providebitur,ut aliquid illi tribuatur,,
æqvum est,illa uti; sin minus, sanè rejiciatur,,
dummodo communis sit omnium sententia.,,
Illud vero, quod postulatis, ut limites ea ra-,,
tione fiant, qua postulastis, sua Majestas re-,,
spondit: etsi confirmatio Regia inutilis esse,,
non potest,quin potius necessaria; tamen cum,,
hoc ita placeat,negare se nolle, & hoc volun-,,
tati cujusque permittit,ut utatur confirmatio-,,
ne,aut non utatur ut voluerit. Hæc sunt,quæ,,
per nos a Regia Majestate impetrata vobis,,
sunt; de aliis verò,ut de injuriis privatorum,,
de his exactiore cognitione opus est. Itaque,,
hoc ad comitia proxima suà Majestas rejici-,,
endum esse putat; & præsertim de *Odrowaz*,,

 cui

1537. „cui pollicita est ad conventum generalem „cognitionem causæ, & Dominus *Odrowaz* „respondit: se esse contentum. Quod rogatis „de nobis, ut vobis indicaremus, quam ob causam huc convenimus, causa non videtur, cur „id quæratis. Nam id a biennio scitis, dissolutam esse provinciam, vastatos agros hostili in„cursu. Hostis cognoscit ab exploratoribus, „sibi hoc tempore a nobis nihil metuendum „esse; de quo ut vindicta sumi potuisset, co„mitia præterita erant instituta; in quibus cum „de defensione contra injuriam hostis præcipue „deliberabatur, etiam ad extremum bellum de„cretum erat. Itaque rogamus vos, memores „laudis & gloriæ, quam majores nostri nobis „reliquerunt, deleamus istam maculam, supe„riore amicorum nostrorum calamitate nomi„ni nostro impositam. Verendum est, si inju„rias nostras hoc tempore persecuti non fue„rimus, ne cæteri ad inferendam nobis inju„riam promtiores sint. An neque vos illa com„movent, quod cum magno gemitu hic desi„deamus, bona illorum exhauriamus, domos „exinaniamus, & hostilem in modum amicos „& fratres nostros spoliamus? At fortasse ca„lamitatem hanc æquiore ferent animo, si hac „re illorum saluti provideri possit, si ex hoste „illorum & nostro pœnas debitas sumsisse nos „conspexerint. Itaque hac in re, hanc adhibe„te diligentiam moderationemque, ut seniores „prudentia sua Reipub. consulant: juniores „vero illorum sequantur sententiam; ita fiet, „ut domi Respub. optime constituatur, & foris „ab hostium impetu fortissime aut saltem ut„cunque defendatur. Dixi.

Quamvis autem Castellanus Cracoviensis tali orationis lenitate asperitatem pridiani Regii responsi mitigare & placatiores Nobilitatis animos reddere laboraret: tamen cum Rex vectigalia possideret, metricam non abrogaret, ademta in præsentia non restitueret, adeatas multorum fortunas pernicioso & inusitato jure teneret; graviter eam rem Nobilitas tulit. Et cum angustiæ templi capere totam Nobilitatem non possent, ita ut commode audirentur orationes; in campo apud Divum Georgium de Repub. agi voluerunt, ut ita liberius & commodius omnes sentire ac loqui de Repub. possent. Quamobrem ad tempus præscriptum locum conventus constituerant, in quo soli, sine Senatu, quid facto sit opus in medium conferrent. Die itaque penultimo Augusti in campum conveniunt, loca illa, quæ circa sunt, maximo hominum concursu complentur. Unde cum tanta multitudo adesset, ut commodè res tractari non posset, tota Respub. in provincias est divisa, & electi sunt ex singulis provinciis, viri consilio & autoritate præstantes, qui in æde Divi Georgii, exclusa multitudine, seorsim in illo secessu de Repub. deliberarent, & ad singulas provincias quidquid decrevissent, referrent, ut illorum decreta sic demum rata essent, si autor populus

Nobiles ante urbem absq; Senatu conveniunt.

fieret. Res biduo summa contentione acta est. 1537. Variæ sententiæ, variæ defendendæ Reipub. rationes inveniebantur. Quo tempore illa præclara & propria Polonorum laus claruit magis, nullas ita magnas injurias, nullum tam altum esse dolorem, qui hujus sanctissimæ gentis a suo principe alienare possit animos. Nam qua moderatione animi & quâ fide in publico mœrore & communi omnium gemitu fuerint, facile ostendit illorum plebiscitum, quod ultimo mensis Augusti ex campo recta in arcem inferiorem profecti, Regi obtulerunt. Quod ego latine ideo non verti, ut oratio & virtus hujus sanctissimæ gentis ex vernacula lingva cognosci melius & intelligi possit. Sed jam hoc Plebiscitum audiamus.

[*Cum Polonica hic inseri ob characterum Polonicorum in typographeis nostris defectum non potuerint, eadem latine ad verbum reddita exhibemus.*]

Nobilitatis Scitum per Generosum Martinum Broniowsky Notarium terræ Lepoliensis.

Rex Serenissime atque Clementissime. De articulis, de quibus convenire nos inter & Senatores & in Comitiis & hic loci non potuit, qua de re veniam a V. R. M. ut Domino nostro clementissimo rogamus humillime, satis jam actum est cum Senatoribus per propositiones & declarationes. Nil aliud, quam damnum afferunt propositiones & declarationes & exactiones mire augent. In articulum de novo vectigali contra leges & immunitates nostras nos ut fideles subditi V.R.M. ut legibus nostris, libertati & privilegiis, quibus detraxit novum vectigal, satisfieret expeditius, consensimus ut V. R. M. illo uteretur quoad vixerit. Audivimus responsum V. R. M. inprimis per Castellanum Cracoviensem, nempe V. R. M. confirmatum id cupere contra jura & libertatem nostram, neque in eo, quod concessimus, velle acquiescere. Utrum id a nobis legatisque fuerit constitutum ex Statutis patet; in quibus de novo hoc vectigali refertur, id solummodo V. R. M. & Senatum auctores agnoscere. Opponimus ipsi Statutum Regis Alexandri R. M. fratris V. R. M. cap. XV. Et quia id a V. R. M. & a Senatu modo, sine nobis nostrisque legatis est constitutum, neque nos in id consensimus, etiam illud pendere non tenemur, nec id a nobis, nec a subditis nostris exigi potest. Qui vectigal hoc imperavit, id imperavit subditis suis, non nobis nostrisque subditis: sicut id cognoscere licet ex Statuto isto, quod vectigal per V. R. M. & per Senatum V. R. M. non debeat exigi, nisi a subditis V. R. M. & a Senatu: id quod etiam superioribus factum est comitiis, cum V. R. M. cum Senatoribus vectigal constitueret & imperaret suis subditis, quod etiam soli subditi V. R. M. dant, nosque pendere non tenemur, saltem secundum jura, Privilegia & immunitates nostras. Statuto isti novo de transgressoribus *atroci & severo, quod a V. R. M. & a Senatoribus latum est per nos & legatos nostros ut ratum habere-*

1537. haberetur, nolumus nos ipsos nostrosque subditos subjicere ac si id in nos & per nos foret latum. Item quod ad Metricam attinet, quemadmodum a V. R. M. Domino nostro clementissimo petiimus ut authentica non foret ut antea, nec ullius nostrum bona a V. R. M. redderentur dubia, neque litera in præjudicium cujusquam scriberentur, ita id etiam a V. R. M. nobis jam est per Castellanum Posnaniensem promissum, ut, sicuti petiimus, V. R. M. jam constituerit, ne Metrica ulterius haberetur pro authentica: de quo V. R. M. gratias tum diximus. Verum nunc denuo ex responso nobis reddito intelligimus V. R. M. rem istam de Metrica ad Comitia differre velle. Grave id videtur incommodum nobis fidis V. R. M. subditis, quod res ista ad finem perduci hic non debeat, cum facile definiri queat, imo jam terminata fuerit promisso & sententia Regia V. R. M. Nam si hæc Metrica autoritatem habere debeat, erit ea dispendio juribus, privilegiis & immunitatibus nostris. Non rogamus ut V. R. M. eam velit abolere, quia V. R. M. est necessaria ad res Prussicas & Mazovicas & ad proventus Regios, sed ut V. R. M. ea non velit uti, sicuti fecerunt antehac parens & frater V. R. M. Nam alteri expediuntur literæ, alteri minime, cujus rei fecimus experimenta vice plus simplici. Dignitates & officia Regni quod concernit, rogavimus ut mandarentur secundum jura & immunitates nostras in Comitiis generalibus & qua quis tenet contra leges & privilegia ut iis cedat juxta hunc articulum. Senatoribus, Consiliariis, antiquissimo nobis amicitiæ vinculo junctis id indulsimus ultra jura & privilegia nostra, ut gradus honoris & officia, quæ contra jura obtinent, retineant vita illorum superstite aut ad excessum Regis; quibus stetissemus promissis, si immunitatibus nostris privilegiisque iis in rebus, ubi iis detractum fuit & in fraudem earum actum, satisfactum esset, ut nempe Senatores eo avidius & ardentius pro executione legum nostrarum suarumque intercederent apud V. R. M. Sed cum non videamus neque assequi mente possimus quæ causa sit Senatoribus, cur executioni legum nostrarum non invigilent, præterea que negotia nusquam expediantur, animus est etiam non secedere a juribus & privilegiis nostris, quæ hic obstant promissis. Venimus ad ea quæ commissa sunt contra privilegium Vladislai Iagellonis, quod nemini Ducum & ex genere Ducali castra, & descendenti civitates pro tempore & in ævum non conferemus. Regina Serenissima redimere vult bona V. R. M. arces & urbes, & posset ea sibi retinere quanquam non in ævum, tamen quoad vivet ut audivimus; id tamen juribus & privilegiis nostris directe adversatur, quod ipsius R. M. ea velit retinere quoad inter mortales superfuerit. Non sine causa hæc lex a maioribus nostris & a maioribus V. R. M. est constituta. Fortasse magni viri principesque personæ valde divexati fuerunt a majoribus nostris vicinisque sibi æqualibus & magis affecti forte injuriis cum insigni dolore rerumque suarum dispendio bona sua relinquere & negligere sunt coacti; alius in favorem cujuspiam, alius ob egestatem, alius verecundia ductus, vel quod rerum suarum nullum videret facturum se compendium. Oramus itaque precibus humillimis, ut antehac etiam petiimus, ne Regina Serenissima ullam deinceps redimat fundum, verum id, quod jam emerit, relinquat V. R. M. & V. R. M. id retineat, Capitaneique possessionati ut alibi præficiantur. Nam post mortem Reginæ Serenissimæ multa possent oriri incommoda in Republ. quod quilibet facile mente concipere potest, per alienationem juris alicujus personæ. 1537.

Multa alia leges & privilegia sunt, Rex Serenissime, & Clementissime, quæ executionem requirunt, de quibus monuimus & in Comitiis & hic a tempore non exiguo; quemadmodum etiam nihil agimus aliud, quam quod scribimus atque cum reverentia sententiam nostram declaramus. Simplicissimus autem idemque ætate minimus, si modo loqui sciret, ea caperet quorum nos ignaros esse cupiunt. Nolumus pacta ulteriora responsaque multiplicare prius quam cuilibet quæstioni debito modo fuerit responsum. Id unum saltem nos subditi fideles V. R. M. humillime rogamus ut jura & privilegia nostra omnesque immunitates integra nobis conserventur & defendantur. Nam multa nobis inferitur vis & injuria juris defraudatione per capitaneos, publicanos aliosque præfectos V. R. M. & Senatorum V. R. M. Rogamus & obtestamur, ut vi fiat justitia, præterea que ne ulterius cum his malis conflictari cogamur. Oramus itaque V. R. M. ut V. R. M. velit nos contra has injurias & afflictiones defendere, neque permittere, ut ista nobis accidant contra jura & privilegia nostra. Jura enim nostra ita præcipiunt, nos iis, qui contra jura nostra possident quicquam, aut committunt, nullam debere obedientiam. Ad Conventum generalem quod attinet, quem instituere V. R. M. placuit, quemque nos ut fideles subditi V. R. M. obedientia ducti celebravimus, V. R. M. ut Dominum nostrum Clementissimum, quemque pro Domino nostro agnoscimus, rogamus, ut V. R. M. nobis velit aperire atque significare, num V. R. M. hostes in Regno habeat expeditionemque facere velit: nos jam dudum fuimus parati, uti cum V. R. M. si pecunia nobis detur in urbibus præcipuis provincialibus, quod V. R. M. non fecit; nihilominus nos ut subditi obedientes nos huic negotio subtrahere nolumus promtissime uti cum V. R. M. si hic V. R. M. pecuniam solvere nobis voluerit secundum privilegia nostra. Igitur V. R. M. rogamus, ne nos ulterius morari velit, verum id facere, quod V. R. M. placet. Nam non sumus obstricti, secundum leges & privilegia nostra hic commorari tanto nostro & eorum in quorum fundis constituti sumus, dispendio, petimusque V. R. M. ut tandem his rebus V. R. M. finem

1537. *finem imponere velit. Nam nos quidem nullos amplius conuentus instituere volumus, sed iuribus & privilegiis nostris insistemus, nec vlla in re ab iis sumus dicessuri.*

Hoc Plebiscito Regi dato non videbatur consultum, vt sine deliberatione Nobilitati responderetur. Quo circa responsum dilatum est. Itaque ad diem septimam res in Senatu agitata est. Ad extremum vocata multitudine & Rege in gradibus, quibus ad illius arcis particulam scanditur, sedente, Castellanus Cracoviens. Regiæ Majestatis nomine ita exorsus est:

Responsio Regia per Jo. Tarnovium. „Neminem esse arbitror, qui sine causa „rem sæpius exagitatam repeti & iterari putet: „quod ob aliam causam sua Maiestas facit, „quam vt omnes suspiciones non bene administratæ Reipub. fugiat. Et hoc voum sua „Maiestas semper studuit plurimum, vt in custodienda & augenda Repub. Regum eorum, „qui ante se regnauarunt, inferior esset nemine. Multis enim tum bellicis tum domasticis laudibus ita juvit Rempub. vt nulla in „re neque domi, neque foris, regalis sapientia & defendendæ Reipub. diligentia digna „tanto Rege, desideraretur. Quod cum ex aliis multis, tum vel ex hoc colligi potest, „quod non morbus, non infirmitas retardare „poterat, vt aliquando eius in Repub. opera & „cura desideraretur. Sed in lectulo ægritudine correptus jus dicebat; ita vt nullum tempus in Repub. esset, in quo regium officium „desiderari aut requiri posset. Hac menta sicut semper in Repub. fuit ab initio, ita in eadem ad finem Imperii sui permanere voluit, vt „animos subditorum benevolentia & æquitata imperii sibi adjungeret. Quid enim aut „Regali Celsitudine aut subditorum commodo aptius esse potest, quam æquitate Principis & subditorum obseruantia, vtrinque conciliata beneuolentia? In hac sententia Maiestatem Regiam cum omni retro acto tempore, certum est perseverasse, tum hoc præsenti maxime. Nam cum quædam præteritis „sua Maiestas temporibus vobis permisit, „nunc etiam quantum ratio temporis, & legum autoritas permittit, inprimis vobis satisfacere cupit; vt ita quisque facile intelligere possit suam Maiestatem legibus gubernare „Rempub. legum se patronum & defensorem „profiteri. Quod vt liquido apud omnes „constare possit, sua Maiestas, quæ postulata „vestra fuerint, quæ deinde a sua Maj. impetrata „breuiter & aperta vobis referre jussit.

I. Primum Postulatum vestrum fuit, quod Rege Poloniæ mortuo denunciatio Interregni vniversalis fieret more maiorum, vt eo modo omnes & Regem mortuum esse intelligant, &, quem in locum mortui sufficere vellent, cogitent. Hoc cum de Repub. & ad publicam dignitatem pertineat, sua Maj. approbare dignata est.

II. Præterea insolitis exactationibus vos onerari in villis & oppidis questi estis; & alias responsum fuit, priuilegia, quibus id liceret, cognosci oportere; tamen hac re Maiestas Regia tam diu vos liberat, quam diu in comitiis proximis, quomodo id fieri debeat, cognitum fuerit. 1537.

III. Illud etiam postulatum est, ne moneta diutius in Russiæ provinciis cudi permittatur, & quæ vbique excusa sit, quam proba sit, examinetur. Regia Majestas jam cudi eam vatuit, & eam, quæ excusa est, probari jussit; vt inde facile, quæ proba, quæ improba fuerit, sciri possit.

IV. Quantum vero ad illud pertinet; ne cui nisi jure victo bona adimantur; id cum justitiæ ratio & legum sanctio postulet, ita sua Majestas fieri promittit.

V. Illud vero, quod ad redimendum bona regalia attinet, ita placet, vt non nisi datis & numeratis pecuniis bonorum fiat cessio.

VI. De citationibus ita rectum esse videtur, vt in qua prouincia Majestas Ragia fuerit, in ea legitime fiant, modo ab hac constitutione comitia fiant libera.

VII. Quod a Regia Majestate petiistis, vt res, quæ spirituales, quæ seculates fuerint, clarissimis notis & signis describerentur; videtur Regiæ Majestati, hanc rem egere cognitione accuratiore, quare ad comitia proxima rejicienda est.

VIII. Patiistis etiam, ne aliqua contrarietas in nostris legibus sit; etsi hæc legum natura sit, vt vna non deferat alteram, tamen ne aliqua sit in jure suspicio, sua Maiestas providebit.

IX. De Abbatiis vt Polono nobili aut Polono saltem, si nobilis defuerit, conferantur, sua Majestas id confirmat & approbat.

X. Scribæ terrestres vt secundum quod lex jubet ipsi in judiciis & actis publicis intersint, æquum est; vicarios autem habeant bonos viros, nobiles possessionatos, ita Regiæ Majestati, vt petiistis placet.

XI. Sæpe hoc in Comitiis, sæpe in Senatu agitatum est, nunc etiam commemoratum: Prælatos & Sacerdotalis ordinis homines expeditionibus bellicis teneri. Hæc res ne illorum jura & privilegia violet, considerandum est. Itaque hac de re nihil certi sciri potest, nisi prius immunitates spiritualium, quales fuerint, cognoscantur.

XII. Præterea iniquum vobis videtur, bona secularia adtribui spiritualibus; quare sua Maj. hac in re ita, vt vultis, statui jussit; vt si spiritualis bona secularia possideat, jure secularium expeditiones bellicas obeat, & si absens fuerit, illa amittat.

XIII. Fraternitates quas *Cechy* vulgo appellant, in præsentia dimittere æquum est, cum de his non cognitis illorum priuilegiis nihil statui potest.

XIV. Latitudo viarum & descriptio vt fiat in

1537. in oppidis & ciuitatibus, mandatum est, & in conuentu mandabitur amplius.

XV. De captiuo Nobili in oppido, si Capitaneus cum ciuibus non consenserit, vt is in castro detineatur, & liber sit a ciuili carcere, atque ea pœna puniatur, quam Regia Maj. decernet. Nam quod petitis, vt si a Maj. Regia fuerit cognitum, innocentem esse captum, vt ciues temeritatis luant pœnam, in hac re considerandum est, ne audacissimis hominibus quidvis faciendi licentiam demus, & hac ratione illos ad omne nefas armemus. Itaque deliberandum est, ne ebrii & intemperantes homines hac ratione audaciores fiant. Quare in comitiis amplius deliberandum est, vt hæc res prosit omnibus, noceat nemini.

XVI. Quantum vero ad litetas Prussiæ & ducatus Zatoriensis & Osweçiensis pertinet, vt illi quoque nobiscum expeditiones bellicas obeant: hac in re nihil sua Majestas statuere potest, nisi prius causa illorum cognoscatur, quare sibi hanc immunitatem vendicant.

XVII. Inhibitiones in judiciis ne fiant, id ita placet, vt non dentur, neque seruentur, & si cui concessæ fuerint, oe judex iis teneatur.

XVIII. De Mulieribus nobilium & ignobilium oe in oppidis judicentur, sed in jure nostro, id placet.

XIX. Vt Palatini fungantur suo officio, Magistratus ita, vti præscriptum administrent: Regia Majestas hoc idem vult. Quod si noluerint, citentur secundum quod statuto cautum est.

XX. In conuentu generali, ne quid noui statui sine autoritate Senatus & Nunciarum terrestrium posit, suæ Majestati placet.

XXI. De Vice-Cancellario & Cancellario eligendo in proximo conuentu statuendum est.

XXII. Quod postulatis ne plebei in Ecclesiasticos status & dignitates admittantur, consentit Regia Majestas.

XXIII. Ciues bona terrestria posidentes ita sua Maj. Regia posidere vult, vt mortuis illis hæredes bona illa nobilibus vendant infra biennium; quod si facere neglexerint, illa amittant.

XXIV. De Vectigalibus siue Teloneo satis jam dudum dictum est, qua ratione id sua Majestas posideat. Vos contenti esse debetis, vt pecora & armenta cura vestra educata absque tributo, quod *Powołoszczyzna* vulgo dicitur, sint libera.

XXV. De Magistratibus & officiis, vt petitis, ita suæ Majestati, vt in conuentu generali conferantur, placet. Sed hoc in ordine spiritualium, ut recte fiat, providendum est. Nam aliquo spirituali mortuo, quatuor menses sua Majestas ad conferendum liberos habet, quibus exactis Pontificis Maximi in conferendo jus succedit. Quare verendum est, ne propter diuturnitatem temporis, quo comitia abessent, beneficia externis hominibus a summo Pontifice conferantur.

XXVI. Extraneos & peregrinos ita & arces & oppida quæ possident, sua Majestas possidere permittit, vt demum illis ipsis mortuis, ouli peregrino id liceat. 1537.

XXVII. Judæi in oppidis Nobilium degentes a Palatinorum jure sint liberi & Priuilegio communi vti illis, si velint, sit liberum.

XXVIII. De Terminis agrorum, quos vulgus *Granicies* vocat, sit ita, vt vultis, confirmatum; tali modo, vt sit in arbitrio cujusque vti, vel non.

XXIX. De *Metrica* illud suæ Majestati placuit, vt nullius deinceps bonis hæreditariis noceat, neque in bonis regalibus cognoscendis aliquam autoritatem habeat. Verum cum multi sint, qui eam abrogandam, multi qui retinendam cupiant; in ista animorum diuersitate, quid statuendum sit, videre difficile est. Itaque ex Repub. esse videtur, vt id ad comitia rejiciatur, ibique de consensu omnium statuatur, quid illi tribuendum & quid derogandum sit.

XXX. De bonis Reginalis Majestatis, contra Priuilegia & statuta nostra ea a sua Majestate possideri vobis non placet. Regiæ Majestatis hæc bona suam Reginalem Majestatem, vita illius superstite, possidere vult; qua defunctæ ad Rempub. deuolui & regno restitui dubitare nemo debet. Nam si hoc Majestati suæ non licebit, vtiliusne Reipub. fore putatis, si pro his bonis quæ habet, in Italia bona potius, quam in Polonia sibi compararet? vos statuite. Quæ res ne alicui, noceat, sic sua Majestas cauit, vt his bonis possessionati capitanei præficiantur. Quantum ad arces pertinet, quas Reginalis Maj. possidet, omnibus præfecti sunt hi, qui in nomen Regiæ Majestatis juraverunt, & de eius oomine illas arces possident.

XXXI. Referendarii non judicabunt amplius, sed tamen cum opus fuerit, querelas audient; Spirituales iterum a secularibus abstinebunt judiciis, nisi forte causa illis pro aliquo spirituali in judicio dicenda sit.

XXXII. De *Cortisanis*, in hos noua pœna statuenda non est, sed veteribus legibus temeritas illorum coërcenda.

XXXIII. Pensiones sine consensu Patrum raras fieri sua Majestas assensa est; si vero qui fuerint, qui contra fecerint, in eos lege Cortisanica vt advertatur, æquissimum esse videtur.

XXXIV. Priuilegia bonorum hæreditariorum quisque, cum ita opus fuerit, exhibebit, quod in statuto præscriptum est.

XXXV. Præterea quod postulatis, vt in comitiis singulis hebdomadis duos dies successiuos habeat Regia Majestas, quibus causis & priuatorum controversiis præsit Regia Majestas; Id ita se facturum promittit.

Hæc sunt quæ vestra postulata ad Regiam Majestatem fuerunt, partim in veteribus præscripta legibus, partim noua. In quibus omnibus

1537. ,,bus ea æquitate animi fuit Regia Majestas,
,,vt aut omnia vestro arbitrio permiserit, aut
,,pauca excepta ita moderatus fuerit, vt eorum A
,,partem cum sibi sumeret, eam etiam ipsam
,,concederet; vt hac ratione, seditiones de
,,medio tollantur, & vos sibi omnes beneficen-
,,tia hac Regia liberalitateque conjungeret.
,,Et si quis æquus judex, & cui publica tran-
,,quillitas & amor cordi est, rem secum dili-
,,gentius reputare voluerit, inveniet profecto,
,,nihil a sua majestate Regia prætermissum,
,,quod dignum optimo Rege, & benignissimo
,,Principe esse videatur. Vobis etiam con-
,,venit, tantam erga vos benevolentiam gra-
,,tumque Principem vestrum complecti a-
,,nimo. Veniat vobis in mentem majorum
,,vestrorum, qui eam libertatem, qua nunc
,,fungimur, ea jura quibus nunc vivimus,
,,omnia fide, benevolentia, cura à Regibus Prin- B
,,cipibusque suis observaverunt. Testatur hoc
,,Privilegium *Ludovici*, alias *Loys*, in quo
,,eam, quam nunc habemus libertatem ma-
,,joribus nostris dedit. Ait enim se ob singu-
,,laria in Rempub. majorum nostrorum me-
,,rita, & in se liberalitatem illam dare in fœ-
,,dus & testimonium erga gratos subditus. Re-
,,galis munificentiæ sempiternum. Sed quid
,,vetera repeto? Patrum memoria *Jagello* Rex,
,,Auus Serenissimi Domini nostri, multis con-
,,cessis priuilegiis, singularem majorum no-
,,strorum erga se testatus est fidem. Quare,
,,cum tot eximia sunt, quæ nobis majores no-
,,stri pro documento reliquerunt; turpe no-
,,bis videri debet, ab illorum consuetudine dis-
,,cedere, sed gloriosum & vtile si domesticis C
,,admoniti exemplis, fide debita ac perpetua
,,benevolentia, & nos principi, & nobis prin-
,,cipem conjunxerimus. Cuius rei cupidis-
,,simam suam Majestatem semper fuisse nemo
,,ambigere debet. Quid ille a vobis invitis
,,extorsit? Quid est, quod ille nobis rogan-
,,tibus sibi sumserit? Sic toto sui tempore
,,Regni vixit, sic se erga vos gessit, vt beni-
,,gnitate potius quam imperio vteretur. Te-
,,stis est nudius tertius suæ Majestatis ad vos
,,de defendenda Repub. relatio. Nihil per se
,,sine voluntate vestra agendum putavit; sed
,,rem omnem ad vos detulit, vosque auto-
,,res & principes hujus consilii esse voluit.
,,Cum enim hoc anni tempore opera vestra
,,communi se Rempub. juvare ita commo- D
,,de non posse videret, necessario alia defen-
,,dendæ Reipub. ratio invenienda est. Nam
,,re infecta domum discedere, videte, quan-
,,ta infamia, quam denique vobis pernicio-
,,sum sit! Verendum enim est, ne si in hoc
,,bello nulli fuerimus, reliqui nominis nostri
,,hostes contra nos audaciores sint. Audis-
,,tis, quæ jam excursionibus in montanis acta
,,sunt; multæ villæ domino *Stadnicki* exu-
,,stæ, multæ populatæ sunt. Itaque Valachus
,,exussit Prouinciam, vastauit agros fratrum

& amicorum nostrorum; nos hæc conte-,, 1537.
mnimos, hæc æquo animo feremus? Si idem,,
Prussiæ, idem Poloniæ accidat, negligemus?,,
Verendum profecto est, ne si ita omnia con-,,
temnimus, simul & omnia amittamus. Si,,
enim initiis non obstiterimus, postrema quo-,,
modo defendemus nescio. Quare Regia,,
Majestas Deos hominesque, vos denique ipsos,,
testatur, se nulla in re deesse neque defuturum,,
Reipub.; monet præsens, & omnes calamitates,,
inimicorum demonstrat, quæ quo minus de-,,
pellantur non per se stetisse; quibus id ra-,,
tionibus fieri possit, se ostendisse. Etenim,,
memoria tenemus bello Prussico, cum exer-,,
citus ejus regno collectus amplius durare,,
propter anni tempus non posset, tributo per,,
nos concesso & impetrato pecuniario Rem-,,
pub. esse defensam. Nunc etiam quid expe-,,
B ctamus amplius? An vt omni nudatam Pro-,,
vinciam præsidio relinquamus? Nihilne,,
vos gemitus fratrum, nihil infamia nominis,,
mouet? quæ dolenda vobis profecto est, si,,
quid est vobis patriæ virtutis & ordinis; Ne-,,
que illud dici potest, vos iniquitate imperii,,
Regii ad extinguendum incendium tardiores,,
esse. Si enim sua Majestas semper, vt vim,,
inferret nemini, laboravit, sed ea tantum po-,,
tentia vteretur, quam illi & lex & mos ma-,,
jorum dabat; hac mente eum semper fu-,,
isse & esse velle, vt vos omnes sciatis & cæ-,,
teris, qui absunt, narretis, postulat. Quod,,
si quis tam iniquus, tam impius inveniatur,,
qui turbare Rempub. alienare ab optimo,,
principe animos nostros non dubitet; vide-,,
C at quid agat, quid inceptet consideret. Quid,,
enim non faciatis, qui omnem conjunctio-,,
nem & necessitudinem, qua vobis princeps,,
vos principi conjuncti estis, violare aude-,,
at? Hæc vos cogitate, hoc vt fiat provide-,,
re æquum est. Nullum enim Regis com-,,
modum, nullum subditorum malum pri-,,
vatum est. Sic enim in bene constituta Re-,,
pub. omnia connexa ac conjuncta sunt, vt,,
quicquid partem in vnum accedat, id in al-,,
teram redundet, necesse est. Monuit nuper,,
sua Maj. hostem erectum victoria & dissen-,,
sionibus nostris confirmatum imminere to-,,
ti Russiæ; quem vt armis pellatis, fratres,,
& amicos vestros ab incendio & vastitate,,
aliquando liberetis, sua Maj. diligenter ad-,,
D hortata est. Cujus rei spes nulla est in hac
pecunia ciuitatibus ab oppidis a sua Maj.,,
imperata. Nam hoc stipendium magnum,,
exercitum alere non potest. Tria millia, quin-,,
genti pro defensione Reipub. conscripta sunt,,
quibus hæc pecunia per novem mensium,,
spatium sufficere non poterat; ita vt de,,
suo quoque triginta millia Regalis sua Maj.,,
addere coacta sit. Quare moveat vos fratrum,,
nostrorum miseria, moveat impendens cun-,,
ctæ Russiæ calamitas: & cum omnes nunc,,
subvenire labefactatæ Reipubl. commode
non

1537. „non potestis, aliquid saltem conferatis, quo „Respub. defendi possit. Neque id a vobis pro „imperio sua Maj. exigit, sed hoc totum, ut „cum gratia a vobis impetret, postulat. Illud „vero, quod ad crimen læsæ Maj. pertinet, pau„cis accipite. Iniquum vobis videtur, vos Juri „Cæsareo, præsertim cum vestras leges ha„beatis, aliquibus in rebus subjacere; etsi id „quidem verum sit, in illo ipso jure esse sum„mum jus & summam injuriam; tamen ita, „ut vultis, sua Maj. assensa est. Nam & nos le„ges habemus, in quibus de crimine læsæ Maj. „diligentissimè cautum est; quæ minimè ab„rogatæ sunt, & præterita crimina latis jam le„gibus, non ferendis, puniuntur. Si verò postea „videbitur, ut illis aliquid derogetur, id de „communi omnium consensu statuendum e„rit. Questi estis, multos Palatinos, plures „etiam Castellanos in hac expeditione deside„rari: Regia Maj. ita respondit: Quicunque „domi manere jussi sunt, eos non sine justa & „legitima causa mansisse. Nam cum nunc o„mnes domo absimus, providendum erat, ne „Respub. & in aliis partibus aliquod detrimen„tum caperet. Si qui vero sunt, qui sine privi„legio & Regiæ Maj. consensu in hac expedi„tione non sint; causa non est, cur non secun„dum leges in eos adnimadvertatur. Hæc sunt, „quæ vobis referre Regia Maj. jussit.

Equites secedunt & de responsione deliberant. Cum finem dicendi Castellanus Cracoviensis fecisset, Nobilitas a Rege postulat, quo concedat, Nobilitatem secedere, & quid ad hanc rationem respondendum sit, deliberare. Quod cum Regia Maj. concessisset, inter columnas, quibus fons Monasterii illius cingitur, consederunt. Quo in loco quibus modis exagitata res sit, referant alii; mihi satis est, quæ publicè ad Regiam Majestatem reversi, qui in loco supra dicto operiebatur, dixerunt, ea referre. Quare *Splawski*, cui negotium cum *Thaszycki* datum erat, ut Nobilitatis nomine ad Regem loqueretur, sic incipit.

Oratio Splawski nomine Equitum. „Etsi, Serenissime Rex, per magnificum „Castellanum Cracoviens. nudius quartus Ma„jestas tua denunciare dignata est, quod terere „tempus deliberationibus & hujusmodi con„troversiis non velit; tamen videmus, no„vam rem in conflictationem adductam esse, „nempe ut de defendenda Repub. delibera„mus. Nos, ut sæpe Maj. Tuæ retulimus, illius „aliam nescimus rationem præter hanc, ad „quam hic decreto Majestatis Tuæ convocati „sumus. Proinde obnixe petimus, ne diutius „Majestas Tua nos hic desidere patiatur, & no„bis hodie, quid tandem facto opus sit osten„dat; cum durare diutius hic nullo modo pos„simus. Quantum verò ad postulata nostra at„tinet, quibus Majestas Tua pro singulis sua er„go nos subditos fideles clementia, benignis„sime assensa est, ingentes agimus & habemus „gratias. Illa autem, quæ Majestas Tua ad con„ventum generalem rejicienda censuit, quæ„sumus, ne & his aliqua fiat dilatio. Nam nos ab illo scripto nostro quod Majestati tuæ nu„per porreximus, nullo pacto discedere volu„mus. Habet in illo Majestas sua totam sum„mam descriptam, & conclusam; quam ut cle„mentia & gratia Majestas T. excipiat, roga„mus. „ 1537.

Oratio *Nicolai Thaszycki.*

Nic. Thaszycki Oratio ad Regem nomine equitum habita. Intelleximus, Serenissime Rex, ex Domi„no Castellano Cracoviensi, quo animo & qua„ clementia erga nos subditos tuos Tua Majest.„ sit; a quo nemo dissentit. Fatemur enim la„boribus, sumtibus, consiliis suis adjutam &„ semper conservatam Rempub. Quamdiu hoc,„ Regnum steterit incolume, tam diu in illud„ tuæ Majestatis immortalia exstabunt benefi„cia. Illustrasti regnum, auxisti Rempub. nos„ ita ornasti, ut in hac re omnes, qui unquam,„ regnarunt, facile viceris. Quare, quod ea di„gnitate, eâque gloria apud omnes gentes su„mus, hoc tibi debemus, hoc tibi acceptum„ ferimus. Verum enim vero qua Tu in nos &„ in Rempub. propensione animi fueris, tales„ nos semper etiam præstitimus; in quibus,„ Tu merito omnes vires Regalis munificen„tiæ Tuæ ostendere possis. Quæ bella unquam,„ tam aspera, tam periculosa gessisti; quis hostis,„ tam potens bello Te lacessivit, in quo Tu fidē„ laborem, constantiam denique nostram singu„latem non cognoveris? Testis est Valachia,„ quam tu gravi & difficillimo bello afflictam„ virtute & armis nostris tibi subjecisti. Testis„ est Prussia, quæ, qua erga Te fide & observan„tia fuerimus, experta est. Multa præterea &„ diversa genera bellorum facile declarant, &„ tuam erga nos præstantem clementiam, &„ nostram erga te fidem excellentissimam. Nam„ quod Magnificus Dominus Castellanus vir„tutem majorum nostrorum singularibus or„naverit laudibus, meritò ille quidem; sed nos„ inferiores illis nunquam, sed pares & virtute„ & animo fuimus. Et ut unum ex multis pro„feram: Prussiam præter leges & majorum in„stituta, sumtibus militiæ, nostris denique cor„poribus tutati sumus. Quod cum facieba„mus, non Prutenis, sed tibi Domino nostro„ præsto fuimus; Te armis cervicibusque no„stris, obliti legum Patriæ nostræ ac libertatis,„ in eo bello defendimus. Hanc virtutem nobis„ tanquam amplissimum patrimonium a majo„ribus nostris relictam, ita ad hunc usque diem„ semper retinemus; ut in fide nostra, & tua„ erga nos clementia omnia & Reipub. & li„bertatis nostræ præsidia posita habeamus; &„ si facultates nostræ ferrent, ad omnia impe„rata sua obsequenter nos præstaremus. Can„dida enim erga Te corda gerimus, nulla infu„cata malevolentia. Idem animus est, qui sem„per fuit; Te Regem & Principem nostrum„ confitemur. Hujus fidei erga Te nostræ obsi„dem dedimus, qui Serenissimum filium tu„um Tibi successorem nobis post Te Regem„ esse voluimus. Si quis vero inter nos est, quem„ aliquis dolor ex aliquâ te læserit, id facile cle-„

1537.

,,mentia&tuaRegia liberalitate mitigari potest;
,,nostrum verò erga te studium & hanc animo-
,,rum consensionem, ut benigno & propitio
,,suscipias animo, rogamus. Dixi.

His dictis & actis Concio dimissa est. Regia verò Majestas, cum concionibus amplius tempus terere nollet; publice per Castellanum Cracoviensem dixit: Se singulos Palatinos ad singulas Provincias missurum, qui Nobilitati, quod Rex eos facere vellet, indicarent. Quapropter triduo interjecto, postquam hæc acta sunt, literis per stativas dimissis, omnibus Provinciis, cuilibet seorsim, loca separatim ad quæ convenirent, præscripsit. Ad quos cum Palatini venissent, monuerunt Nobilitatem, ut de Repub. consulerent, tempus gerendi belli deesse, Rempub. sine milite, sine stipendio esse; & ne quid Respubl. detrimenti caperet, providerent. Verum, cum in omnibus Provinciis unus esset sensus, ad nullam rem Nobilitatis animi adduci poterant. Se venisse ajebant, non ut tributum B darent, sed ut cum hoste pugnarent. Si libertatem, leges, Rempub. integram haberent, eorum operam fortem & constantem Reipub. hoc tempore non defuturum. Hoc responso ab omnibus provinciis accepto, Palatini in oppidum ad Regem redierunt. Rex vero cognita Provinciarum sententia, cum aliud non posset, de solvendo bello cogitare cœpit. Accersitis ergo per literas omnibus provinciis; eis in arce jam dicta ex loco superiore his verbis commeatum abeundi domum dedit. Regis autem nomine, Castellanus Cracoviens. ita locutus est:

Rex Palatinos ad Provincias mittit.

Sed nihil efficitur.

Rex Comitia dissolvit.

,,Serenissima Regia Majestas, cum sciret, ho-
,,stili incursu vastatam esse Provinciam, vasta-
,,tos agros fratrum & amicorum vestrorum,
,,opem alia illis ratione ferre non potuit, quam
,,ut vos omnes ad tuendos Regni fines, & de- C
,,fendendum fratres & amicos nostros convo-
,,caret: ut ita & damna accepta resarciret, &
,,infamiam ab ignobili hoste nomini nostro il-
,,latam virtute & armis vestris repelleret.
,,Quam spem consiliorum & cognitionum
,,suarum, nescio quod Reipub. fatum impedi-
,,vit. Cum multa huc veniens præter opinio-
,,nem invenisset, quæ turbare Rempub. vide-
,,rentur; illis ante omnia providendum esse
,,putavit. Neque enim domi perturbatis re-
,,bus, foris laude aliquid dignum geri potest.
,,Itaque hoc toto tempore, quo Leopoli su-
,,mus, in id incubuit, ut Rempub. prius domi
,,constitueret, quam illam ab externo hoste de-
,,fenderet. Quâ ex re nullam laudem atque
,,utilitatem privatam sibi ipsi quærebat; sed ut
,,regnum à majoribus sibi traditum, in eâdem
,,existimatione ac concordia, qua semper fuit, D
,,conservaret. Hac re commotus ad vos retu-
,,lerat, cum hoc tempore expeditioni publicæ
,,commode non possimus vacare; conferendo
,,saltem aliquid Reipub. subveniremus. Ne-
,,que hoc pro imperio a vobis exigebat, sed ut
,,misericordia adductus succurreret afflictis
,,sociis vestris atque amicis; quorum miseria
& calamitas Rempub. singulari infamia no-,,
tavit: cui ut sua pietate succurreret, fecit, quæ,,
potuit omnia. Quod si vos tantæ benevolen-,,
A tiæ minus grati estis, (sic enim jam dicendum,,
est) Deo ipsi Opt. Max. cum hominibus non,,
potest, egregiam suam voluntatem relinquit,,
testatam. Dies hic nonus & quadragesimus,,
est, cum altercando tempus consumimus.,,
Oportunitatem gerendi belli conterere vo-,,
luimus; quod est jam factum. Reliqvum,,
omne tempus ad bellandum minime est a-,,
ptum. Nam frigora, imbres & aliæ hiemis,,
tempestates imminent, quæ & ipse Tartarus,,
durissimus miles, fugiens se jam colligit, ne-,,
que hoc jam tempore arma movet. Quod Re-,,
gia Majestas animadvertens, aliis sibi opibus,,
& consiliis ad defendendam Rempub. opus,,
esse intelligit. Itaque cum jam propter anni,,
tempus, ut dixi, hac publica expeditione ju-,,
vare non possit Remp. vobis omnibus com-,,
meatum abeundi dat, & domum vos redire,,
jubet. Ipse dignitatem hujus regni, quæ sem-,,
per apud omnes gentes floruit, & existima-,,
tionem tuebitur; ita ut res & facultates ipsius,,
ferent. Satis constat in hoc regno Regi ve-,,
ctigalia esse parva, nec esse tanti, ut sine opera,,
vestra Rempub. defendere possit. Itaque Re-,,
gia Majestas omni ope & opera vestra desti-,,
tuta, sic ut poterit, resistet. Vos jam, ut dixi,,,
hoc bello liberat: hoc tamen pacto, ut si ma-,,
jor aliqua vis & periculum Rempub. invase-,,
rit, prima literarum præsentatione ad diem,,
dictam & locum constitutum præsto sitis.,,
Atque illud postremum à vobis suaRegia Ma-,,
jestas petit, ut in redeundo, ita modesti &,,
continentes sitis; ut cum adventus vester mul-,,
tis calamitati fuerit, reditus noceat nemini.,,
Nam vastare agros, in bona amicorum nostro-,,
rum irruere, & in ea hostiliter sævire, hoc,,
vobis licere jure non putetis. Regia tamen,,
Majestas ita, ut decet, quibus tantæ injuriæ ef-,,
se factæ dicentur, opem & auxilium legiti-,,
mum pollicetur. Dixi.,,

Thaszycki missus ut gratias pro data commeatu Regi ageret, nihil cunctatus, hocmodo exorsus est:

Thaszycki gratias agit pro commeatu, nomine equitum.

Quod nobis, Clementissime ac Serenissime,,
Rex, tam benignè commeatum domum ab-,,
eundi dederis, ingentes agimus ac habemus,,
gratias; & quod nostra in hoc nostro com-,,
meatu postulata clemens ac libens quidem,,
comprobaveris; quædam verò, quæ hic transi-,,
gi non poterant, ad comitia futura rejeceris;,,
id totum nos abs te principe sapientissimo fa-,,
ctum æqui ac boni consulimus. Sic enim no-,,
D bis de tua in nos, & in Rempub. clementia per-,,
suasi sumus, ut commodis neque nostris, ne-,,
que Reipub. unquam sis defuturus. Quare,,
illud enixe à tuâ Majestate petimus, ut tu ipse,,
causam nostram defendas, atque ita in comi-,,
tiis futuris tractes; ut ea pro quibus tanto stu-,,
dio a tua Majestate contendimus, suum forti-,,
antur effectum. Quod attinet ad expeditio-,,
nem

1537.

1537. „nem bellicam, illud ante omnia opus est, ut „hos milites, quos cernis, robur & firmamen„tum Regni existimes. Hoc illud est ærarium „inexhaustum imperii tui: hi nervi pietatis „tuæ; quos ita dispensabis, ita denique tracta„bis, ut eos conjungas, quantum potes, maxi„me, nunquam autem separes. Quis enim i„gnorat divisio imperii in quantum Reipub. „nocuerit? Q[illegible] in re satis nobis exemplo sit „CASIMIRUS [illegible]er tuus; qui quod Regni vi„res disjunctas [illegible] erat, quanta calamitate, a„pud *Chonice* vic[illegible], afflixerit Rempub. non „commemorabo hoc tempore. Recens exem„plum Vngaria nos admonere potest; quæ „quantis quotidie jactetur malis, relicta stupris „& incendiis, sine lege, sine jure, tua Majestas „secum ipse recordabitur. Cui non tantum ab „hostibus armatis fuit periculum, quantum a „circumfusis ubique seditionibus: in quas mi„serias nunquam illi devenissent: si æqualiter „pace & bello vixissent. Itaque cum tam do„mestica quam externa nos moneant, ut æqua„liter in hac Repub. si eam sempiternam esse „cupimus, vivamus; illud ut fiat a tua Majestate „obnixè petimus. Iniquum enim videtur, alios „in castris versari, alios domi in luctu & otio „degere. Ita fit, ut alii in otio fiant beati, com„moda sua augeant; alii in castris sint miseri, „vitam & fortunas suas omnes pro communi „salute in discrimen adducant. Quæ res qua„lia in Repub. odia excitare possunt, tua Maj. „intelligit. Hoc enim a natura omnibus ani„malibus tributum est, ut sibi melius malint, „quam alteri. Mures pro parvo grano frumen„ti sæpe certant, & alia ejusmodi multa. Quo „enim animo eum putemus, cui id oneris, „quod omnibus ferendum est, uni soli impo„nitur? Neque in auriga id laudamus, si uno „equo onustum trahat currum, alterum vero „otiosum ducat. Hæc ideo a me tam copiose „commemorata sunt, ut tua Maj. intelligat, „nos disjunctos debiles, conjunctos vero for„tissimos futuros. Quare una voce petimus, „ut omnes vires Regni dissolutas in unum col„ligas, easque augeas; ut & illos, qui se à com„muni Repub. tuenda eximunt, ad ejus feren„da onera adducas. Ita erit, ut communem „Rempub. conjunctis viribus, & auxiliis for„tissime defendamus. Jam tandem valeat tua „Majestas, sit nobis diu felix, & incolumis; „& tempora Regni tui ut DEus Optimus „Maximus quam longissima esse velit, omnes „precamur. Dixi.

Equites quo animo abierint. Bello soluto, Poloni mœstissimi omnium, domum redierunt. Nam cum pro libertate omnibus viribus frustra, ut illis videbatur, contendissent; re infecta in hac expeditione domum discedere, acerbe graviterque ferebant. Qua in expeditione illud mirabile acciderat, quod una mens esset omnium, & omnes in bello durare, nec re infecta domum redire vellent. Nihil illa valebant, quæ omnibus solent esse charissima; sed conjuges & fortunas omnes tum contemserunt. Nihil eos vastata & ardens Russia, nihil sordidati socii, nihil lacrymæ & luctus Provinciæ movebant. Nulla horum mentio, sermo nullus de his: libertatem, jura, leges, omnia strepebant colloquia: in circulis, compitis, Ecclesiis publice & privatim Rempub. esse amissam dolebant. Et cum ita armati atque instructi adessent, ut omnibus exercitibus omnium Regum & Imperatorum pavori essent, tamen illos invictos viros ita tum dolor movebat, ut illos non tubarum sonitus ad pugnam, sed ad legenda statuta & privilegia cognoscenda gallorum excitarent cantus. Mane non hastas, sed leges; non scuta sed statuta circumferri videres; concursare in oppido, conventus agere percrebro: præterea primores partium Senatum ingredientes, eisque patriam, conjuges, liberos, fortunas omnes committere. Quid ego nunc commemorem, quam sollicita, quam ad omnes rumores esset erecta Nobilitas; in mutuis salutationibus primum quærebatur, quid actum in Senatu sit, quid decretum in conventu; num bona adempta restituta, num contra leges commissa abrogata sint. Cum vero rem totam ad comitia trahi alter alteri referret; sic metu exanimati sunt, ut actum esse de legibus & libertate dicerent. Quod enim ipsi à Rege impetrare non possent, suos legatos nihil minus effecturos sperabant. Quo circa hoc nuncio mœsti erant pueri, dolebant juvenes; quem si describere pergo, succumbam oneri, neque minima ex parte illud consequi potero. Quare hoc ipsum faciam, quod ille pictor in immolanda Iphigenia fecerat; ut cum Agamemnonis luctum penicillo imitari non posset, celandum caput ejus putavit, ut secum quisque quantus sit dolor ille existimaret. Sic & ego etiam involvam dolorem communem, aliisque judicandum relinquam; quo in dolore fuerint hi, qui servire nemini, imperare omnibus didicerant; cum vocem legum extinctam, libertatem esse omnem oppressam dicerent. Sic enim tum ea jactabantur in populo; verè ne, an contra, nescio. Ego certe, cum præcipuam historiæ laudem veritatem esse sciam; non quid factum *f. rectum*, sed quid in bello actum sit, attendere debeo. Dolebat itaque Equestris ordo, & omnes ut victi ex acie, sic ipsi spe frustrati, a Leopoli discedebant. Præterea ad hunc dolorem summum ille incredibilis accesserat; quod illa scuta, illas hastas, illa agmina, quæ timebat Germania, formidabat Asia, metuebat Scythia, sine effectu domum redirent. O misera & infelicia tempora! Centum & quinquaginta lectissimorum virorum millia citra vel ultra ad Leopolin (sic enim dicebatur,) eo splendore atque apparatu frustra convenerunt. Hi enim fortissimi Equitatus, hæc enim fortissima bello corpora fuerunt; ut post hominum memoriam nullus exercitus instructior aut apparatior fuerit. Neque me hac in re fallit amor patriæ, si ea refero, quæ a prudentissimis & eruditis viris tam exteris, 1537.

1537. quam civibus acceperam. Verum is talis ac tantus domesticus exercitus, remoratus discordia, apud Leopolin consedit. Et dum leges sibi restitui, libertatem reddi postulat, ita duobus mensibus in Russia mansit; ut non inde discederent, quam alter alteri confirmaret, se ita leges libertatemq; tutaturos, ut si aliter non possent, vitam potius, quam leges libertatemque deserent. Sed hæc fuissent tolerabilia, si illa ferri aliquo modo possent. Cum enim Valachum majores nostri servum hæreditarium nobis reliquissent, & cui afflicto & prostrato illas ipsas compedes, quibus se exuerat, induimus; nunc rursus nostræ solverunt dissensiones, aut eum in nos civilis armavit error. Sed querelæ facessant, cum nihil prosint; quibus ego ideo utor liberius, quia mihi doleo, mihi ipsi scribo. Verum si forte aliquo casu hæc in manus hominum pervenerint, ab omnibus hane petam veniam, ut me has conciones sic tractasse existiment; ut nihil neque falsi affinxerim, neque veri detraxerim. Præterea scio, hoc onus impar meis viribus fuisse; & in eo tractando, divina illa *Ciceronis* laborasset eloquentia. Quo circa ab omnibus postulo, ut multo magis de his viris, quam a nobis eloquentes introducti sunt, suspicentur. Neque enim hoc mihi sumo, ut subtilitatem *Petri Zborowski*, modestiam *Thaszycki*, vim in dicendo *Martini Zborowski*, aut ingenio complecti, aut imitatione consequi possem. Quid dicam de duobus Principibus Senatus? quibus in turbulentissimo tempore prudentior & constantior nemo fuit: ita ut diversa ratione summam & ingenii & prudentiæ adipiscerentur laudem. Alter enim submissa modestia, facili & benigna oratione omnes populares sedabat; ventos & gravissimas Reipub. placabat procellas. Alter vero toto conatu incumbens, cum secundis navigare non posset, adversis ventis vela tulit; & quo non succedebat velificatio, vi & impetu orationis portum petebat. Quare ignoscant mihi omnes, qui hæc legent, si eloquentissimorum virorum in dicendo præstantiam mea ad amussim non indicat oratio. Nam non Eloquentiæ, sed veritatis laudem hic quærimus. Deinde vero hæc congessi, non ut in vulgus ederem; sed ut tempus fallerem, & hac meditatione, otio & inertia languentem animum exercerem. 1537.

Protestatio Autoris de studio veritatis

VITA
PETRI KMITHAE
de Wisnicze
Palatini Cracoviensis.

Præfatio ad Lectorem.

HÆC vita Kmithæ ab Orichovio scripta non est; sed tamen à viro non malo, & non usquequaque indocto scriptam ipse cognosces & agnosces: certè, quod maximè in historia quæritur, veritas & libertas hic tibi patebunt. Si quid improbare, mi Lector, volueris, tuo jure & more facias, per me licet: ego nec intercessor nec deprecator ero. Satis sit mihi ea se non celare, quæ te doctiorem & meliorem facere possent. Adjunximus illam Annalibus Orichovii, *quod* Kmitha *toto hoc tempore, quod* Orichovius *descripsit, Reipublicæ non interfuit solum, sed præfuit, & rerum quæ laudari & quæ culpari debent, pars magna fuit. Vale.*

VITA
PETRI KMITHAE.

CAPUT I.

De Virtutibus Kmithæ.

PETRUS KMITHA de Wisnicze, *Kmitharum* generis ultimus, de familia *Szreniavitarum*, quæ flumen cum cruce pro insigni gentilitio defert, *Stanislao Kmitha* Patre, *Catharina Tarnovia* matre genitus fuit. Literis latinis & varia lectione doctus, primos ætatis annos in Germania & apud MAXIMILIANUM Cæsarem in militia, in morum cultu, & Germanica lingva perdiscendâ exegit. Inde ad aulam SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ se contulit. Is eum & proceritate staturæ, & oris dignitate, & animi magnitudine, & dicendi copia ac industria præstaret, Marschalcus curiæ Regiæ creatus est, post ad magnum Marschalcatum Regni evectus, utrumque ex sua, Regis & Regni dignitate gessit. Cæteros Magistratus,

tus, videlicet Castellaniam Voinicensem, post Palatinatum Sendomiriensem mox Cracoviensem vna cum ejus Capitaneatu ordine cepit. A Præfecturas etiam Scepusiensem, Golensem, Præmisliensem, cum potestate juris dicendi obtinuit.

Majorum suorum, qui ab initio usque per multas ætates magnis in Regno honoribus perfuncti sunt, rebus etiam gestis clari fuerunt, virtutes ac fortia facta imitatus Reipub. contra omnes casus hostilesque incursus præsens semper affuit; hostesque a Regno communibus cum cæteris viribus repressit. Quam ad rem ordinem equestrem summa benevolentia sibi conciliavit, viros fortes fovit, doctos amavit, matrimonii honestatem ac fidem pudice servavit, in amicos officiosus, adversantibus asper, cedentibus placabilis, graves offensiones minima deprecatione condonans, pudore & temperamento linguæ durissimos inimicos frangens & molliens. B Hæreses quæ multiformes ac prodigiosæ ex Germania in Poloniam invaserunt, execratus est. Ipse in vna sancta Catholica Apostolica fide, rituque veteri Ecclesiæ Romanæ, cæteris etiam Magnatibus ad hæreticos desciscentibus immobilis permansit. Gaudebat videri & esse pius, religiosus, Catholicus, ejusque rei signa aperta dedit. Nam & jejunia ab Ecclesia instituta servavit, Deum pie casteque coluit, Sanctos DEI, quo par est honore, est prosecutus, omni quadragesima pœnitentiam diligenter egit, se ad sacram communionem digne sumendam magna cura præparando, Missas & omnia diuina officia attente ac religiose audivit. C Templum in *Wisnicz* ex muro ad honorem & laudem DEI Opt. Max. exstruxit, mansionarios dotavit; vasa sacra & vestes, ad decorem illius templi donavit, arcem etiam illic nouis muris restaurauit, ædificiis, habitaculis, picturis, Regumque ac majorum suorum imaginibus illustrauit, turribus, bombardis, machinis, armis munivit.

Legationes publicas ad Cæsarem *Carolum*, ad *Ferdinandum*, ad *Joannem* Regem Vngariæ, ad conuentus imperiales, ad Duces & principes Germaniæ multo comitatu obiuit, pacem & fœdera procurando, multo verborum ornatu suadens, vt compositis bellis suis domesticis, arma ac vires suas non in viscera ipsorum, sed in Christi nominis hostes, facta D generali expeditione converterent, Regno Poloniæ auxilia ferrent, Vngariam & amissa regna Christiana recuperarent, hæreses exterminarent, & in sancta catholica Apostolica fide constanter perseverarent.

Controuersias, injurias, hostilitates inter confines Poloniæ, Vngariæ, Bohemiæ Regnum Populos pro finibus, furtis, cædibus, damnis, arortas, Regis & Regni nomine diremit, pacemque & gratiam vtrinque reconciliauit.

Grassatores Polonos plebejos & nobiles, qui sumto habitu & nomine Vngarico confinia Poloniæ & Vngariæ latrocinio scelerato prædabantur, facto diligenti scrutinio capitis supplicio affecit, & oram illam pacauit.

Scepusium intra bellum *Joannis* & *Ferdinandi* de Regno Vngariæ contendentium, ab invasione & prædis integrum & incolume conservavit, *Joanni* Regi Vngariæ contra Regem *Ferdinandum* in contentione de Regno Vngariæ fauit. Quæ tamen res non ex sententia successit, nam ex *Scepusio*, cujus ille Præfecturam obtinuit, cum *Antonium Rinconem FRANCISCI* Regis Gallorum oratorem, pecuniam, tormenta bellica, & aliquantam militum manum ad Regem *Joannem* ducentem & per Regis *Ferdinandi* ditionem clam perrumpere satagentem deduceret atque adjuvaret, Cives Cassouienses & Bardejouienses (Almani hi sunt) eductis armatis cohortibus in angustiis locorum *Rinconem* & *Kmitham* hostiliter adorti sunt. Sed hi ferro iter sibi aperientes periculum euaserunt, amissis tamen e suis aliquot viris militaribus & tormentis bellicis. Quæ cives illi vna cum equo *Kmithæ* ademto per forum in triumpho cum clamore & scommatis, tanquam re bene gesta circumduxerunt. Cæterum cum hi ipsi Cassovienses & Bardejovienses ad mercaturas & negotiationes suas domo egredi ac venire in Poloniam ob metum *Kmithæ* non auderent, reconciliationem per Regem *Ferdinandum* apud *Sigismundum* Regem Poloniæ, & apud *Kmitham* quæsierunt. Ad quam tamen, cum ea per *Stigismundum Erberstain* Consiliarium *Ferdinandi* inchoaretur, cum Proceribus Poloniæ *Kmitha* non venit: remittens tamen nonnihil de severitate animi, in gratiam Regiam per *Joannem Taszycki* Judicem terræ Cracoviens. & per alios honestos homines fuique studiosos, rem illam transegit. Arbitri cives illos ad facienda damna, & *Vernerum* Magistrum ciuium cum nonnullis aliis primariis ciuibus ad carcerem condemnarunt, In quo vna die duriter habiti, post emissi, supplices ad pedes *Kmithæ* prostrati veniam rogarunt, & ad sua abierunt.

Conuiuia crebra, sumtuosa, sed ebria egit. In his delectabatur convivas vino obruere ebriosque facere, paribus cum eis certans poculis. Inter quæ donare solebat militaribus viris equos, vestes, annulos, torques, pecuniam & cætera id genus donaria, quæ orationis suæ jucunditate acceptissima illis faciebat.

Hominibus calamitosis & injuria pressis, consilio & ope, cum apud Regem, tum in judiciis subveniebat, pauperibus, egenis, monachis, hospitalibus, scholis Eleemosynas largiter donabat.

CAPVT II.
Avaritia Kmithæ.

HAs tantas virtutes ingenia vitia æquabant, vel superabant, Odium, asperitas animi, cupiditas, crudelitas, legum Regni prava interpretatio, & ad Rempub. sub prætextu boni

boni publici perturbandam, cum factiosis conjurationes, propter quas nulla comitia omnino habita, nulla consilia Regum in bono or- A dine & defensione constitui poterant.

Decimas Ecclestis jure divino & humano debitas invitus ac maligne dabat, pecuniam probis conventam, aut non solvebat, aut dio retentam exiliter solucbat.

Villas monasteriorum conductas tenuit, ex quibus fructu amplissimo percepto non quod pactum fuit, sed quod & quantum cupiditas permisit, ægre misereque solvebat.

Apud Ecclesiasticos & apud cæteros creditores, qui vel vereeundarentur, vel non auderent suam repetere pecuniam, intentione non solvendi commodatam sumebat; quos postea vel ducendo tempus, vel jocando & mulcendo eludebat.

Judæos deplumabat, eommotis & eoucita- B tis in eos in comitiis Regni clamoribus nunciorum equestris ordinis, vel ad restringendum eis mercaturæ licentiam, vel ad furta inhibeoda & publicanda, vel ad vsuras minuendas ac tollendas, vel ad fereoda bireta & sigoa in vestibus glauci coloris.

Ad hæc avertenda Judæi collata in commune peconia iogentia et munera afferebant.

Hac eadem ratione mercatores Cracouienses emongebat, proposito ac promulgato rumore de permittenda ex totius eouventus decreto libera Judæis omnis generis mercatura, quod scilicet Judæi paruis lucris contenti merees suas minoris, quam Christiani mercatores vendere solerent. Hinc hi ipsi mercatores rebus ac lucris suis metuentes munera magna Kmithæ C dabant, quo vetus mos mereandi conservaretur & Judæi in pristina eorum restricta mercatura continerentur.

Similiter in comitiis fecit, vt instante vniverso regno Judæi e Polonia ejicerentur, propter furta & fraudes eorum in Christianos, mox christiani mercatores vt pellereutur Judæi; Judæi coutra ne expellerentur vtraque pars munera dabant, *Kmithæ* quidem majora, cæteris consiliariis & nunciis equestribus minora: quibus ille veluti instrumentis ad hujusmodi nequitias & sycophantias vtebatur. Et hoc est illud ex eadem fidelia duos parietes dealbare.

, Ad eundem modum ciuitatem Cracouien- D sem vindemiabat. Nam omni anuu aliquos e plebe in Seoatum ac in numerum consulum eligebat, in eo non spectans nec honestatem generis, nec industriam, non vsum rerum, non virtutes, non conditionem status, sed qui plus numerarunt, sellularios, sartores, sutores, pistores, lanios, caupones, homines idem versutos & sibi addictos ad dignitatem consularem, ac Senatoriam, pro pecuniis promouit. Cum quibus honesti consules uon sunt dignati in Senatu sedere, sed aut subtrahebant se ab illorum consortio aut officio Senatorio abibant, renunciabant: ne cogerentur illorum acta probare, aut iis reelamantes, odium & persecutionem subire *Kmithæ*.

Senarum etiam ipsum Cracoviensem coëgit, partim blanditer, partim minis ac terrore, donare sibi nune aurum & argentum, nunc cupas & pecuniam ac mobilia preciosa. Nonnunquam etiam per speciem crediti non parvam ab eis pecuniam mutuarus est, quam nunquam tamen eis postea reddidit.

Adhæc cum nonnulli ex eiuibus præcipue Craeuviensibus quæsitas haberent a Nobilibus villas ac possessiones in jure militari fundatas, ex quibus pro jure Regni expeditio bellica Reipublicæ debebatur, hos *Kmitha* volens despoliare commovit contra eos hos istos equestris ordinis nuncios, qui magno clamore in comitiis institerunt, vt iidem cives, viri probi, possessionibos illis ex decreto conventus privarentur: scilicet quod hi ipsi ciues cum ex mercatura viverent, vina potiouesque amphoris, & merees suas eubitis veuderent, alioqui nou essent, qui cum nobilitate vna militare, & in acie contra hostes dimicare deberent, quos questus, voluptas, ignavia, pusillanimitas timidus fugitivosque arguerent.

Quæ res cum iovidiam civibus illis peperisset, terveretque contentio illa, territi cives ad comitia ub id vocati, quisque pro se dona ac peeuniam *Kmithæ* & cæteris insidiatoribus obtulerunt, & obturatis oribus clamantium absoluti discesserunt. Sic hi lupi tondent oves miseras.

CAPVT III.

Serui ac Domestici Kmithæ.

AVla, clientes, seruitores, ministri inquinatissimi fuere. Erant enim qui se illi addicebant, nobiles ac plebeii homines egentes, aleatores, potatores, prodigi, temerarii, homicidæ, qui in malis causis severitatem legum metuentes, apud eum delitescebant, & ob solam impunitatem nulla ei mercede serviebant. Quod licet *Kmitha* pius ipse ac religiosus esset, catholicumque se exhiberet, hæreticosque execraretur, ipsos tamen hæreticos, quod opera eorum vteretur, aliquandiu apud se fouit. *Stanislaum Orzechowski* Sacerdotem Decauum Præmisliensem ac Plebanum, *Jacobum Jessouitam Przyluski* Notarium Plebaoum, *Martinum Kiowicki* Notarium Plebanum vxoratos, falsarios, ac perjuros homines, qui vti oves morbidæ non solum aulam ejus, sed multos in terris Cracoviæ, Sandomiriæ, Russiæ nobiles ac plebejos nefaria Picardorum hæresi infecerunt. Quos ipsos sacerdotes postea *Kmitha* ipse a se expulit, & persecutus est. Sed habebat insuper in curia sua alias seculares homines, Atheos, multis vitiis contaminatos, *Jurkum, Album Petrum, Boranowskium, Kumelskium, Broniewskium, Odolinskium, Sczerbas, Pelkas, Dambicias*, Judices, Subjudices Rabularum gregem versutos quidem illos ac malitiosos

tiosos prævaricatores, cæterum specie aliqua probitatis vestitos dolisque ad perterrendos ac emungendos homines, ad turbas contra Re- A gem excitandas, & ad causas prave judicandas, instructissimos.

CAPVT IV.
De Injustitia in Magistratu.

JVstitiam in Magistratu, quemadmodum voluit, administrabat; quam licet aliquando non tam summo jure, quam æquitate pro tenuioribus contra potentiores temperaverit, eam tamen non semper, non vnicuique, non eodem tenore administravit.

Functio ejus Capitanealis in terra & Præfectura Præmisliensi & omnis vicinia ejus sæva tyrannis erat. Nam cædes & homicidia clientum suorum & cæterorum nobilium hominum contra leges occisorum B funera arbitraria habuit, quanti ea voluit, æstimauit, nec meritis pœnis homicidas illos affecit. Occisus est in domo sua *Drohoiewski* per *Pelkam* scelere ac invasione nefaria, cui post cædem & fugam ad se reverso fauit *Kmitha*, & pœnam capitis ac honoris, interposita legitimo judicio mora, avertit, & ad compositionem pecuniarum reduxit.

Occisus est *Laurentius Wojakowski* Judex Præmisliens. cliens *Kmitha* a *Joanne Rozborski*. Eum homicidam exulem infamem judicio damnatum *Kmitha* in integrum restituit, ac sibi adjunxit. *Nicolao Orzechovio* Sylvas excidit, vsum *Sani* fluminis per vtramque bonorum ejus ripam fluentis vi ademit, C matri ejus *Bronissa*, item *Ksascio*, Sliwnicio, Ostrowscio eundem fluvium *Sanum* a bonis eorum avertit, & piscatoribus Præmisliensibus certa pecunia locauit.

Stanislaum Jaskmanicki, *Joannem Starechowski*, *Andream Krukiennicki* a sylvarum Regiarum vsu contra eorum Privilegium prohibuit.

Drojowsciis campos sementarios per vim ademit. *Venceslaum Sliwnicki*, & *Jacobum Krasnickii* ferro ac igne persecutus bona ac fortunas eorum vexauit, vastavitque.

Catharinam Czaszynska primariam fœminam, alienis perlucris, hisque a *Petro Brzescianski* efflagitatis, sævo judicio bonis D paternis atque avitis exuit, sed & plures alios ejusmodi perlucris acerbe afflixit, ac proscripsit.

Moscicensium & *Nizankeviensium* Oppidanorum jus ac libertatem oppressit. Villicos etiam ac bonorum suorum procuratores ac Vicecapitaneos duros homines habuit, qui vicinos quoscunque gravibus injuriis ac damnis afficiebant.

Hac ejus tyrannide cuncti nobiles terræ Premisliensis aversi *Kmitham*, quem ante amarunt, post invisum habebant.

Vita Petri Kmithæ,

CAPVT V.
De Turbis in Repub. contra Regem.

QValis autem in administranda Repub. fuerit, aut quantum ei intempestivo studio & stultitia profuerit nocueritue, iam ex supra scriptis, tam ex his, quæ sequuntur, actionibus ejus facile judicari potest; Creditus quidem est publicæ rei amator esse; sed ab his, qui turbulento, vt & *Kmitha*, ingenio fuerunt, & quicquid Respub. sit penitus nescierunt. Et sub priscis illis Senatoribus *Petro Tomicio* Episc. Cracov. & *Christophoro Szydloviecio* Castellano Cracov. qui ambo erant cancellarii, duo lumina Regni ad Reipub. gubernacula sedentibus status eiusdem Reip. si non optimus, in illa plebis inobedientia tolerabilis tamen erat. Hi enim duo sapientissimi consiliarii Regi assidentes tranquillitatem Regni custodierunt, homines quietos in Senatum elegeront, Plebem vero furere & publicam rem turbare non permiserunt. Verum his Rectoribus vita defunctis maxima mutatio facta est. Nam vt *Tarnovius*, *Kmitha* ipso turbulentior, nunc omittatur, *Kmitha* ad amplissimos regni magistratus per Reginam evectus Ducem se omnibus factiosis præbuit, equestremque ordinem vti levissimum ac stultum, ita in Repub. inquietum ad se traduxit, & per ejus temeritatem, quæ voluit, tum priuatim, tum publice in omnibus comitiis Regni fecit, & rem eo deduxit vt ex Repub. non mala pessimam reddiderit. Ipsi vero equestri ordini tantam potentiam quæsivit ad omnia publica negotia turbanda & confundenda, vt his obstantibus nec Rex, nec lex, nec jus, nec fas, nec publica honestas aliquid etiam nunc valeat; nec regnum ordinari nec defensio certa constabiliri, nec judicia exerceri, nec comitia concludi possint.

CAPVT VI.
Statuta Regni a vitiis correcta & abrogata.

IS igitur *Kmitha* in comitiis regni Anno Domini millesimo, quingentesimo trigesimo quarto *Petricoviæ* absque Rege (Vilnæ tum Rex erat) actis leges ac statuta Regni quæ perplexa & pugnantia inter se erant, judicibusque varios ac incertos sensus juxta versutias Rabularum Interpretationes ad decernendum afferebant, ea, inquam, statuta ex ejusmodi errore & perplexitate per præcipuos iuris peritos, spirituales ac seculares ex toto Regno delectos a longo tempore magno Regis sumtu maximo equestris ordinis rogatu ac desiderio correcta & in æquabilem juris formam redacta, *Kmitha* cum aliis idem secum spirantibus voto ac sententia sua sustulit, per-

suasitque, vt communi totius illius conuen-
tus decreto abrogarentur, priora vero illa
originalia statuta, vt erant, in suo tenore per- A
manerent. Id quod ea intentione hic in-
sidiator justitiæ alienæ fecit, vt causas &
contrarias justitias & injustitias de jure li-
tigantium pro affectu, & pro muneribus
veteribus his statutis vteos judicaret, ac
versaret proot vellet. Quam abrogationem
legum huiusmodi correctarum approba-
runt & cæteri consiliarii & nuncii terrarum,
quorum *Petrus* & *Martinus Zborowski*, factiosi
homines, antesignani fuere. Visa sunt enim
illis statuta illa vetera rebus eorum vtilia, at-
que accommodata.

Sed & alia multa iodigna in eo ipso con-
ventu, & privatim in domibus Magnatum
sub illa absentia Regis a Regno compractica-
ta fuerant in Reipub. & in Regis perniciem, B
quorum effectus in sequentibus anni 1536.
Comitiis Cracouiensibus & in castris ad Leo-
polio in bellica totius Regni expeditione ap-
paruerunt, *Kmitha* per plebem, instigante
Regina, etiam veluti turbine ac dæmone
quodam Regno Poloniæ infesto, sese his io-
sanis practicis immiscente & occasionem
majorem his malis præbente. Hæc enim mu-
lier mortuis *Tomicio* & *Scydlouecio* duobus
sapientissimis Rectoribus Regni, statim totam
Potentiam imperandi & contundendi omnia
ad se transferens, Episcopatus, Palatinatus,
Castellanatus, & cætera Regni officia ven-
dere cœpit, fenestramque hominibus ambi-
tiosis malis artibus præditis, Reipub. igna-
ris, nihil de Republica meritis, sibi Regique
ignotis, patefecit ad Magistratus invaden- C
dos, ac a se petendos, viris probis, meritis,
prudentibus, spretis & rejectis. Hæc *Lasa-
licium* vanum ac temulentum hominem,
Gamratum adulterum, *Buczacium* foroicato-
rem, *Lucam Gorkanum* avarissimum fœnerato-
rem, *Izbienskium* homicidam, *Branickium*
rabulam, *Noscouium* mercatorem *Dzierzgo-
vium* stupidum, & telluris inutile pondus,
Leonardum Ciffram, *Drojeuium* hæreticum,
Vchanium fantasticum ardelionem ac hypo-
critam, pestem perniciemque Ecclesiæ ad E-
piscopatum promovit. Hæc peregrinos
externosque Italos, *Alphonsum Palamedem*,
Andream de Valentinis, *Alexandrum Anni-
balem*, *Scipionem*, *Carolum Metellum*,
Vittos, *Franciscos*, Scortatores, Sodomitas, D
cinædos, atheos, epicuros, & cæteros impo-
ros mercatores ac Simoniacos, qui Regnum
ante exsoxerunt ad Ecclesias Cathedrales
& Collegiatas, ad Plebanias ac ad reliqua
opulenta sacerdotia & eorum pensiones in-
troduxit. Non dissimiles his & seculares
Consiliarii, quos Regina promouit, fuerunt,
quorum piget sentinam commovere.

Hæc mulier odia inter proceres, opibus,
clientelis, autoritate vigentes inflammabat.
Alterum exacuens in alterum quemadmodum
id vidimus inter *Kmitham* & *Tarnouium* ma-
gno Reipub. malo.

CAPVT VII.

De motu graui propter Cancellariatus.

SEcnta sunt sub finem Anni Domini 1536.
generalia Regni Comitia ad diem Sancti
Martini Cracouiæ indicta, ad perjuria & falsa
testimonia, ad homicidia sistenda, ad juramen-
tum a Rege juvene per subditos accipien-
dum, ad consultandum de vlciscendo Vala-
cbo, qui paulo superiori tempore Russiam
igne & ferro populatus est, ac ad pecuniam in
exercitum ab omnibus conferendam. In his
comitiis *Kmitha* una cum aliis turbulentis res
& negotia publica stulte tractans, gravissima
in regem odia fœdosque ac ignominiosos Re-
gno motus suscitauit. Quibus initium &
causam ambitio Cancellariatuum Regni
tum vacantium præbuit. Vacarunt enim
post mortem *Tomicii* & *Szydlovecii* ambo si-
mul Cancellariatus, qui sunt magnæ in Polo-
nia reputationis, & non nisi in magnis Regni
comitiis ex præscripto statuti conferuntur. Con-
feruntur autem seu conferri debent, alter Ec-
clesiastico viro ad id idoneo, vni ex Episco-
pis minoribus, aut Camenecensi aot Chel-
mensi aut Premisliensi, seu alicui ex ordine
Canooicorum, homini docto, industrior, pru-
denti, eloquenti, fideque ac probitate prædito:
alter vero Cancellariatus datur alicui ex se-
cularibus viris, præter Palatinos & Castella-
nos majores, cujus industria, prudentia, fides
& probitas spectata sit & probata. Sed non
facile est invenire, etiam in maximo cœtu ho-
minum, viros ad hæc officia gerenda idone-
os, justos & non avaros. Qui enim sunt a-
varissimi, hi hos magistratus maxime ambi-
unt, & per factiones plebisque subordinatos
clamores rapere conantur. Hos Cancellari-
atus tum vacantes ambiebant multi, clam alii,
alii aperte, sed plures ex secularibus. *Kmi-
tha* eodem ad id stimulante & quiritante apud
illos, quod hos toto præterito tempore, pri-
marii Episcopi, & summates Palatini, aut
Castellani contra leges Regni gesserint, ac in
sua ipsorum potestate detinuerint. Venisse
jam tempus, quo jus regni & lex de Cancel-
lariis lata, & cum cæteris legibus violata, in
jus tandem ac in executionem reducatur.
Igitur varii varias hac de re practicas pro se
quisque faciebant. Erat eo tempore *Joan-
nes Choiński*, Episcopus Plocensis, Juris v-
triusque Doctor in literis diuinis & humanis e-
gregie doctus, ac eloquens, promti iogenii
& exacti, vir judicio, vultu, vita, mo-
rum honestate ac religione conspicuus,
justitiæ amator ac custos. Is per illud tem-
pus, quo Rex in Lituania ab Anno Christi
1528. ad annum vsque 1536. commoratus est
in curia Regia, agens Vice-Cancellarium
Tomicii & *Szydlovicii* io Regno degentium,
obiens

obiens negotia omnia externa ac domestica, quæ tum magna ac difficilia eveniebant, egregie uti alter *Tomicius* expediebat & ob id gratus Regi erat: Reginæ contra, quod & clarus A & magnanimus esset, & quod eo ad cupiditates suas uti non poterat, invisus fuit.

Sed & *Cricius* Archiepiscopus Gesnens. invidit *Choinicio* famam prudentiæ & nominis claritudinem. Similiter *Kmitha* cum factiosis, quod metuerat, ne Rex *Choinicium* ipsum Cancellarium crearet, summa vi ipsi *Choinicio* adversus fuit. Hi igitur invidi, Regina, *Cricius*, *Kmitha*, cum suis dabant operam, ut *Choinicium* non finerent obstantibus Regni constitutionibus Cancellarium creari; sed eum ipsum Cancellariatum ad *Petrum Gamratum* Episcopum Premisliens. deferri contendebant.

Erat autem *Gamratus* ex terris submontanis Patre plebejo ortus, sed qui possessionibus coëmtis a nobilibus & uxore ducta nobili, nobilis est reputatus. Is initio *Erasmi Ciolek* Epi- B scopi Plocensis Romæ diu degentis Marschalcus erat, nullis literis imbutus, corpore vasto ac procero, in sacerdotiis aucupandis fortunatus ac prodigus. Ex Italica Cortisanorum disciplina, prava conscientia, imposturis, adulteriis, stupris famosus. Hunc talem hominem Regina constellatione genethliaca inter eos congruente, inconsulto quodam impetu, *Kmitha* eum promovente, omnibus fortunis ornandum sibi desumserat, & paulo ante Premisliensem Episcopum a se factum, Cancellarium regni creare instituit, quod eum sibi in hoc officio ad nutus suos obsecuturum esse existimaret. *Cricius* etiam in gratiam Reginæ, cui se addixerat & odio *Choinicii*, quo is a cancellariatu repelleretur, hasce de *Gamrato* creando practicas cupide amplexus est, & in curia Regis neglecto Archie- C piscopatu præsens ipse *Cricius* manere semper decreverat, â quo *Gamratus* omnem scribendarum literarum rationem, legationes, ac responsa dictata a *Cricio* veluti ex fonte atque a Pædagogo hauriret.

Sic re de *Gamrato* constituta; Regina, *Cricius*, *Kmitha*, crebro Regem pro sigillo *Gamrato* dando fatigabant. At Rex cum nec verbo, nec signo eis anuuens rem tacitus duceret, Regina rursus cum ipsa per se, tum per *Cricium* & *Kmitham* instigabat nuncios equestris ordinis, quo a Rege contenderent, Cancellariatus secundum statuta regni minoribus consiliariis, nominatim verò *Gamrato* conferri, alioquin comicia illa conclusionem non habitura, cum non consentirent, nec ad contributionem exercitui ad ulciscendum bello Valachum conferendam, nec ad juramentum a filio Rege juvene D subditis præstandum. Id quod a Regina nuncii turbulentissimi illi homines cupidissime arripuerunt. Cum autem Rex hanc nunciorum petitionem solito silentio duceret, eo quod *Gamratum* hoc officio non dignum videret, mox odium in regem coortum est, & *Kmitha* Reginaque rem exasperante colligi ac scribi cœpta

sunt in aliis Cracoviensibus comitiis, & Regi exprobrari gravamina, quæ Regnum a Rege contra Rempub. paterentur. Quorum hæc præcipua fuere: Scilicet, quod jus & privilegium eligendo Regi in electo Sigismundo Augusto Rege juvene Regis filio violatum sit.

De telonio novo Regi adimendo.

De teloniis novis Nobilitati & civitatibus concessis.

De teloniatoribus Regiis Impossessionatis.

De gravaminibus & rapinis teloniatorum.

De ademtis bonis Nobilium jure prius non victorum.

Quod citationibus Regiis ad curiam homines citarentur.

Quod Abbates & Præpositi Monasteriorum plebeji crearentur.

Quod Sculteti spiritualium bellum non serviunt.

Quod bona terrestria seu militaria Ecclesiæ immuniati sunt adscripta, per quod servitium bellicum est diminutum.

Quod fraternitates Civitatum noxiæ sunt Nobilibus.

Quod nobiles pro delictis in civitatibus captivantur.

Quod terræ Prussiæ *Zator* & *Osviecim*, ex quibus Rex tributa percipit, bellum cum regno non serviunt.

Quod Rex inhibitionibus suis judicia perturbat.

Quod Rex ad bellum Nobilitatem educit, cum hostis nullus est.

Quod cives & plebeji ad Ecclesias Cathedrales inducantur.

Quod cives & plebeji homines, bona militaria possident.

Quod Cancellariatus magnis Dominis contra statuta conferuntur.

Quod plerique Palatini & cæteri officiales plura simul officia incompatibilia contra jus publicum obtinent.

Quod arces & Præfecturæ peregrinis conferuntur.

Quod literæ ac privilegia ex libris Cancellariæ descripta, non faciunt fidem de bonis & possessionibus regiis.

Quod Regina multa bona regiæ mensæ ademit, ut ea restituat, & dote sua sit contenta, & deinceps bona regia a Nobilibus non redimat.

Palatinatus Russiæ datus *Stanislao de Sprowa*, homini in Russia impossessionato, Castellaniæ Leopoliensis Belzensis Polaneecens. datæ hominibus illic impossessionatis; Præpositura Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis, data Italo, *Andreæ de Valentinis*, Medico regis; Canonicatus Cracoviens. & Præpositura Pultoviens. data *Carolo* Italo, Plebania in Prussovice data *Alexandro* Italo Cithacædo.

Stanislao Odrowasz Palatino Podoliæ Capitaneatus Leopoliens. ademtus contra privilegium ad vitalitatem.

Contra *Kazanowski* Judicem Lucoviens. vadia triplicata imposita.

Zarembie oppidum Grabow ademtum.

Nicolaus Chorazycz Kielinski, *Boleſtraſzycki*, *Dersniak*, *Bielinski* pro bonis citati; *Litinskim* villa Litina ademta.

Crimen læſæ Regiæ Majeſtatis latæ per interpretationes extenditur, prout in Caſtellano Biechovienſi accidit, qui *Lubranskium* nuncium cum legatione, ad conventum, in via occidit.

Multæ præterea querelæ de injuriis privatis a Capitaneis conſiliariis, ab officialibus, a civitatibus, ordini equeſtri illatis conſcriptæ fuerunt; ſed ſumma omnium in his quatuor articulis ſerebatur, ut Rex Telonio privaretur, ut Regina bonis regiis, per eam ex oppignoratione redemtis privaretur. Ut officiales Regni ex eorum officiis ac magiſtratibus deponerentur, ut *Zborowski* & *Gamratus* Cancellarii Regni crearentur.

Cumque es contentio de his articulis ſupra ſcriptis, prope jam condicta, compoſita ac ſedata videretur, in illis comitiis, Rege ad cætera omnia conſentiente, cum ad hos ultimos quatuor articulos conſentire nollet, ſubito vehemens ira ac indignatio veluti turbo quidam nuncios illos in rabiem, ut quæ jam concordata ac compoſita fuerant, irrita omnia fierent. Quos etiam nuncios vehementius exagitavit judicium de *Odrowaſz* factum, & Cancellariatus præter ſpem *Joanni Choiński* Epiſcopo Plocenſi datus, ita ut nec juramentum a Sereniſſimo Rege juvene filio Conſiliariis præſtitum audire, nec de ulciſcendo Valacho hiſcere voluerint, ſed concitato curſu, honeſtatis ac officii ſui erga Regem Dominum ſuum obliti, ira furentes & minas ſpirantes, non Regi valedicto nec conventu concluſo diſceſſerint.

De quo quidem *Odrowaſſi* judicio & distributis cancellariatibus, quoniam horum mentio eſt facta, quo res ut acta eſt, ſciatur, attingendum hic breviter videtur.

Perſuaſum certumque Regina cum ſuis habebat, quod Rex ad aſſiduas ac importunas ejus preces Cancellariatum regni daturus fuiſſet *Gamrato*, qui ſpei jam indubiæ plenus popoſcit a *Choinicio* Cancellariæ perito libros Cancellariæ, Notariosque ac Scribas peritos, quos illi *Choinicius* liberaliter ſe daturum obtulit. Nam non putabat, hoc officium mandari ſibi debere, eo quod & ſtatutum & Reginam & alios plurimos præcipue verò terrarum nuncios obſtare ſibi videret; At Rex tacitus, cognitam habens *Choinicii* doctrinam, magnitudinem animi, prudentiam in conſilio, & rerum magnarum uſum, hunc ipſum Cancellariatum illi ſervabat. Adveniente itaque die diſtribuendorum officiorum, frequens eum adeſſet Senatus, *Petrus Kmitha* Palatinus & Capitaneus Cracovienſ. Regni Marſchalcus aſſurgens Regis juſſu verba hæc cum faceret: ſacra Reg. Maj. Dominus noſter clementiſſimus, ſciens hunc morem, a majoribus ſuis Sereniſſimis Regibus Poloniæ obſervatum, ut præcipua Regni officia, uti

A ſunt Cancellariatus, Marſchaleatus, Campiductoratus, Theſaurariatus, quoties vacarent, non niſi in comitiis Regni conferrantur, noluit ſua Maj. in hac præſenti Cancellariatuum diſtributione contra hunc vetuſtum ac a ſe ſervatum morem novi quidquam admittere; cui ſatisfaciens etiamnum Cancellariatus in præſens vacantes in his comitiis regni conſiliariis ſuis, quos dignos ad id judicavit, diſtribuere conferreque decrevit. Cognitam itaque habens Maj. ejus regia doctrinam, jurisprudentiam, rerum magnarum uſum, eloquentiam, fidem ac integritatem, veſtræ Reverendiſſ. Dominationi (ad hæc verba aſſurgit *Gamratus*, credens illa ad ſe dici, Rege illi dicente: *Sedeatis, non vos eſtis*, pudore confuſus conſedit,

B Marſchalco interim ad *Choinicium* verba continuante) Reverendiſſime Domine Epiſcope Plocenſis, creat ejus Majeſtas Reverendiſsimam Dominationem veſtram Regni ſui Cancellarium, & ſigillum ei per me tradit creditq; ejusMaj. quod Reverendiſsima Dominatio veſtra munus hoc publicum ampliſsimum ita gerer, quemadmodum integritas & ſpectata ejus fides, & Regis Regnique dignitas expoſcit. Quod ego Reverendiſsimæ Dominationi veſtræ feliciter evenire cupio. Et tradito ei in manus ſigillo in eandem ſententiam pauca perlocutus, ad *Paulum Wolski* Vice-Cancellarium creatum, ſigillum ei minus tradidit. Varie tunc affectos erat videre cum cæteros conſiliarios, ac nuncios furioſe clamoſos, alios quidem gaudentes, alios dolentes. Tum verò hos duos Epiſcopos, quorum

C alter de ſtulta ſpe dejectus, fabula hominum fuit; alter verò præter ſpem evectus honorem ac laudem eſt conſecutus. Et ad inſperatum illud Regis factum, *Choinicius* aliquandiu obſtupuit. Cæterum videns hæc geri DEi voluntate, in cujus manu cor Regis eſt, egit Regi gratias, quod ampliſſimam hanc dignitatem ad eum detulit, quod eum dignum judicavit, quem cæteris præferret, cui ſua & Regni arcana crederet. Agnoſcere ſe tanto muneri imparem, & ob id nunquam hunc magiſtratum cupiviſſe, neque verbum ullum, ut ſibi mandaretur, Regi dixiſſe. DEum ſe & Regem teſtem habere. Non averſandam tamen ſibi eſſe gratiam ac volun-

D tatem Regis Domini ſui, neque contra ire voluntati divinæ, præbenti exercendæ ſibi virtutis ac benè merendi de regno materiam; operam ſe ſuam in ſancto adminiſtrando officio Deo & cunctis hominibus probare velle. Offenſa hinc erat ac irata Regi Regina propter Cancellariatum *Choinicio* collatum, & per plures dies ad Re-

gem

gem venire noluit. Æstuabat igitur gravi odio apud plerosque *Choinicius* duabus de causis, tum quod Cancellariatum contra statuta ceperit, tum quod contra temeritatem subditorum A ac nunciorum terrestrium pro Rege & pro conservanda autoritate Regis magno semper animo restiterit, putatusque fuit elati animi homo, ac nobilitati infestus, qui tametsi severior in vultu verbisque appareret, re tamen ipsa humanus & clemens erat, Regnique in concordia, tranquillitate & in bono ordine ac obedientia conservandi studiosissimus. Quem postea vix dum elapso dimidio anno, cognito ejus in custodia Reipub. optimo animo mutata voluntate amarunt etiam hi, qui irati illi erant, & Cancellariatum illi inviderant, lætatique sunt, habere se talem libertatis Regni Jurisque publici custodem, qui contra Reginæ machinationes, quas illa per B *Gamratum*, si Cancellarius is crearetur, aggressura putabatur, intrepide sese opponeret. Hæc opinio seu suspicio de regina & *Gamrato* per amicos *Choinicii* Senatores eo nesciente injecta fuit inter equestrem ordinem, quæ illum (semper est inconstans, ac mutabile vulgus) in proposito facile mutavit, & odium a *Choinicio* in Reginam ac *Gamratum* avertit.

De *Odrowassii* judicio priusquam dicatur, operæ pretium est de fortuna ejus, initiis & successibus aliqua referre.

Erat *Odrowasz* non multo ante Reginæ beneficio factus Palatinus Podoliæ, Leopoliensisque & Samboriensis Capitaneus. Is desponsaverat sibi *Annam* virginem, sororem Ducum Masoviæ steriliter defunctorum, in quibus stirps regum mascula a *Piasto* usque C continuata defecit. Hæc virgo Dux posteaquam Masovia per mortem Ducum devoluta ad Regnum est, incorporata habebat illic in Masovia quasdam possessiones, ad sustentandam se, donec innupta esset, non in hæreditatem, sed in usum fructum a Rege sibi assignatas. Hac virgine ducta uxore *Odrowasz* & accepta a Rege jam Domino Masoviæ dotali pecunia, noluit, uti juvenis & a stultis persuasus, eum uxore possessionibus illis cedere, nisi easdem Rex ab eis redimeret, & nisi pro jure legitimæ successionis satisfaceret. Monitus a Rege pluries per literas & nuncios humaniter, ut bonis illis, quæ nullo sibi iure vendicaret, excederet. Verum cum parere mandatis nollet, D & titulum sibi insuper ducalem usurparet, pœnalibus mandatis inde est exactus, & ad judicium comitiorum Regni citatus, læsæ Majestatis est damnatus, & Capitaneatu Leopoliensi privatus, ex Samboriensi verò Capitaneatu, quem oppignoratum tenuit, per Reginam redemtus; licet utrumque jure quod vocant, advitalitio Reginæ beneficio reservatum antea ad vitam habuerit. Flebat *Odrowasz* in illo judicio, flebat uxor ejus, prostrati ad pedes Regis & Reginæ clementiam obsecrantes.

Idem nonnulli ex Senatoribus pro supplicibus orabant, quorum alter per ætatem, altera per sexum & consilii inopiam errare eum excusatione poterant. Miserabilis facies illius judicii fuit; misereri fortasse Rex potuisset; sed Regina nullis nec precibus nec lacrymis moveri potuit, quæ ad bona *Sambor* summe festinabat. Ea judicii, ut videbatur, acerbitas, ut sunt hominum mutabiles parvis etiam rerum momentis voluntates ac sententiæ, & ad male interpretandum recte acta proclives, non modo nuncios illos equestres Regi adversos, sed & plerosque consiliarios etiam hos, qui sententiis suis *Odrowasium* damnarunt, ac universum Regnum fama sese late diffundente adeo in Regem & Reginam exacerbavit, ut ex eo tempore non nisi dira quæque in eos spirarent. Eratque tum acerba omnium querela, Regem leges, immunitates, advitalitates, Privilegia, jus ac libertatem regni violare, Jusjurandum subditis non conservare, Reginam quos illi collibuerit, bonis Regiis spoliare, officia ac Magistratus Regni indignis conferre, & pro libidine omnia confundere, actum jam & conclamatum esse de jure ac libertate regni, neque aliud cupivisse, tunc militarem ordinem & plerosque ex ordine Senatorio, quam ut primo quoque tempore omnes simul in castra bellica congrederentur, ad jus & libertatem regni clamore, temeritate ac tumultu multitudinis recupetandam. Hinc consilia ac conjurationes perniciosæ in cunctis Palatinatibus Regni per cerebrosos ac loquaces homines practicabantur; & ex eo tempore benevolentia inter *Kmitham* & Reginam propter *Odrowasium* in odium conversa est.

Solutis sic, ut supra scriptum est, comitiis illis Cracoviensibus & non conclusa in his Regni ordinatione, neque contributione, ad exercitum ulciscendi Valachi causa scribendum, Rex evocata edictis suis ad bellum Valachiæ universa Regni nobilitate ad *Leopolim* se contulit, loco illic ad conveniendum castris indicto, animo & intentione terrendi cogendique nobilitatem ad conferendam in exercitum alendum pecuniam; cujus tamen nobiles ne mentionem quidem apud se fieri passi sunt.

Adeo obstinatis & ira accensis in Regem animis, eo etiam numero convenerant, eo apparatu, quo etiam cum Turco confligere potuissent. Verum pro armis literas, privilegia, libros legum ac statutorum, calamos ac scripturas in manibus circumferebant; querelas, rixas, disputationes, conciones

furiosas adversus Regem & Reginam, consiliariosque primarios de jure Regni, de legibus violatis, de libertate oppressa, deque cæteris tebus in conventu Cracoviensi ante A aliquot menses tractatis, in castris illis ad Leopolim iterabant, agebantque. Quarum turbarum Antesignani & instrumenta *Kmitha* fuerunt. *Petrus Zborowski*, Castellanus Malegostentinus, *Martinus Zborowski*, frater ejus, Pincerna Regis. *Joannes Taszycki*, judex terræ Cracoviensis, *Xieski*, *Valentinus Dambiński*, *Sierakowski*, *Parzniczowski*, *Gomolinski*, *Splawski*.

Et licet Rex per primarios consiliarios respondisset, omnia quæ præstari tum in castris poterant, se exequi velle, cætera verò, quæ nisi visis privilegiis fieri non poterant, in proxime futuro conventu Regni, deliberatione cum Senatu habita, facturum se promiserit, illi tamen justis Regis rationibus locum non darent, magisque ac magis furerent, nec in Valachos ulturi injurias progredi B vellent, Rex eos e castris illis, post ingentia damna Russicis per eos illata, domum redire permisit. Qua seditione ac temeritate sua Valacho Podolium, cæso illic præsidio nostro, vastandam iterum, & Turco Valachiam occupandi causam præbuerunt. Quam ille anno sequente imposito illi una cum novo Waiewoda jugo Turcico in suam ditionem redegit. Sic hoc antemurale Regni Turcis proditum *Petro Kmitha* tantarum turbarum autori & nobilium inobedientiæ acceptum referendum est.

Extant conscriptæ hæ ipsæ furentium hominum conciones in ipsis castris ad Leopolin habitæ, ita ut dictæ sunt, per hominem turbulentum & seditiosum *Stanislaum Orzechowski*, *PetriKmithæ* servitorem, qui declamatoribus C illis, & eorum insanis concionibus veluti belle ac sapienter perorantibus multum tribuere videtur. Quæ qoidem querelæ & conciones, cum de cæteris rebus, tum de jure publico violato ac oppressa communi omnium libertate his verbis extensæ, quibus dictæ & conscriptæ sunt, videntur rerum ignaris ingentia gravamina & veluti Tyrannis fuisse. Contra quæ si responsa videres, videres Regem omni fere culpa vacare. Nam Theloneum Regium vectigal est, quod Nobilitas mercaturis utens, pendere Regi subterfugiebat. Bona etiam Regia, quæ ex oppignoratione redimebantur, juste ab usurariis redimebantur.

Rex etiam cætera bona Mensæ suæ Regiæ non vi, sed jure ac juste à ministris dententori- D bus per sufficientissimas probationes recuperabat. Quod verò homines violenti & culpabiles citatione curiali citabantur, id semper jure ac more veteri injuriatis licitum fuisse.

Officiales autem regni homines honestissimos ac bene meritos exautorare & degradare nullo modo licebat.

In creandis vero Cancellariis homines maliciosos bonis præferre, dedecus Regni & res extremæ dementiæ esset.

Odrowasium propter inobedientiam erga Regem & Masoviæ sibi titulum Ducatus usurpantem recte punitum esse.

Prussiam, Osviecimum, ac Zator sponte sua Regno adhæsisse, hac lege tamen ut ab oneribus Regni liberi essent.

Ex his paucis, quæ videntur esse præcipua, facile est judicare, quod reliqua omnia per Equestrem ordinem postulata minuta sint, & prope inania, ut pigeat, quid ad ea a Rege responsum sit commemorare, & quod injuste ob ea is Rex sit accusatus, qui Regni hujus Poloni sub prioribus Regibus afflicti ac dilacerati restaurator ac pater patriæ erat. Etenim sub nullo priorum Regum Poloniæ Regnum ipsum majore religione, fide, justicia, cultu, fama, gloria, Senatus Majestate, consilio, splendore, pace, victoriis, legationibus, Regum fœderibus, matrimoniis, congressu, amore, benevolentia cæsarum, libertate & divitiis domesticis, liberta te subditorum adeò floruit, atque sub hoc uno Monarcha omnium maximo; qui lætis successibus ac felicitate divinitus ei data, illud adeo illustravit, ut par cæteris amplissimis Regnis existimaretur. Sed hæc tanta bona sua populus stultus intelligere non potuit.

Sic visum fuit DEO Regem bonum ac sanctum, ne felicitas ejus omni ex parte beata ac perfecta esset, malitia subditorum suorum exerceri. Cui Cæsar CAROLUS Quintus, Rex *Ferdinandus*, Rex *Joannes* Vngariæ, Principes Germaniæ, Turcus etiam per literas & nuncios condolentes & eum consolantes, adesse venireque cum potentia sua ad coercendam hanc tantam subditorum malitiam promittebant. Sed maluit Rex clementia ac lenitate subditos suos ad cor ac ad officium reducere. Verum improbitas vinci nullo beneficio potest. Nam paulo post in aliis aliquot consecutus Comitiis Regni, *Kmitha* & *Tarnovio* plebem seu equestrem ordinem instigante, de creto seu Plebiscito conventus abrogata fuit, Regi potestas causas & controversias omnes judicandi. Prætextus hujus rei erat, tanquam judicia illa ex nutu ac libidine Reginæ fierent, quasique Rex ætate jam ac senio delirans, non posset, quid in unaquaque causa rectum esset, pronunciare. At valebat Rex sanæ mentis judicio, ita ut officium boni ac justi judicis desiderari in se passus non esset. Causas etiam in lecto æger jacens, egregiè expediebat, assidentibus illi nonnullis probis Senatoribus, Regina etiam, ut justitia injuriatis expedita fieret, cooperante. Sed alio turbatores spectabant, qui quietos ac imbecillos homines, bonis ac possessionibus, vi aut judicii iniquitate spoliarant, & ob id Regis judicium pertimescebant.

Proinde

Proinde vt impune, & quam diutissime alieno fruerentur, Regi potestatem iudicandi abrogarunt.

Sed neque hoc malitia eorum contenta erat, insisterunt etiam postea in aliis comitiis, tam consiliarii, quam nuncii terrarum, vt Rex regno se abdicaret, & Regi filio illud traderet, qui tum in Lituania mascaris ac vanitati deditus nihil, quod Principe dignum esset, agebat, A Tartaris confinia Lituaniæ intra annum vndacies vastantibus. Ea diuisio Regni exposcebatur, partim vt *Tarnouius*, vt *Kmitha*, vt *Samuel Macieiowski*, Episcopus Cracouiensis & Cancellarius, Rege filio dominante, regnarent ipsi; partim vt remoto Rege sene a regni administratione vna & Reginam etiam remouerent. Quæ tamen de regno recte administrando longe magis, quam hi ipsi cancellarii, sollicita erat, & cui feliciter omnia quæ a vicinis & ab hostibus timebantur, succedebant, præterquam a subditis insidiatoribus domesticis. Quorum Rex prauos conatus & filii Regis leues progressus videns, non fecit, quod poscebatur, & sceptrum donec vixit, tenuit, Sa- B tis inquiens esse illis temporis ad omnia post mortem suam in Regno subuertenda: cuius tamen solius vel somniantis felicitas vtilior regno erat, quam eorum accurata omnis administratio. Cuius postea mortui cuncta nobilitas cum dolore & desiderio reminiscebantur, cum vidissent neglecta a Rege iuuene iudicia publica esse, Regnumque inhonesto eiusdem Regis Lituanico matrimonio ad summam infamiam & dedecus coniectum esse. Et hæc quidem tam indigna abrogatio videlicet iudiciorum & abdicatio regni, à *Tarnouio, Kmitha, & a Samuele Macieiowski* Episcopo excogitata & fabricata fuere. Quos reliqui omnes sunt secuti, fatis malignis eos in perniciem Regni trahen- C tibus.

CAPVT VIII.
De Animi Magnitudine Petri Kmithæ, contra Regis Matrimonium.

QVod quidem Regis iuuenis matrimonium Lituanicum, cuius supra mentio facta est, eum ad laudem pertineat *Kmithæ*, non est silentio prætereundum; contra quod ille vti turpe ac inhonestum restitit, seque in eo verum Regii honoris ac Maiestatis Regni Poloniæ amatorem apud nos declarauit, & verum ac fortem *Kmitham* sa asse testatus est. Etenim *Sigismundus Augustus* Rex ipse iuuenis, habens a patre D Rege traditam Lituaniæ administrationem, Vilnæ agens & in conuiuiis, mascaris, luxu inter adulatores dissolute viuens, captus fuit amore viduæ *Barbaræ*, quæ *Georgio Radziuilo* patre Castellano Vilonensi nata erat, & domi educata apud matrem, quæ male semper audiuit, maritoque iunio ti *Gastoldo* collocata matrem turpitudine superauit. Eo vero mortuo, Rex duxit eam vxorem clam, & nullo legitimo modo aut ordine inconsultis Rege ac Regina parentibus, inconsulto Senatu, inscijs omnibus regni ordinibus, fidem ei conjugii dedit. Cujus nuptias aulicis quibusdam suis, qui & amoris impatientia & opum studio flagrabant, eum propter turpitudinem dissuaderet, tamen ipsi sibi dissuadere non potuit, sed ea ducta omnem turpitudinem in se transtulit, & honorem ac dignitatem suam à maioribus suis acceptam, & laudem ac gloriam, qua semper ab initio floruit, obscurauit, & omnes Regni ordines in summum luctum & dolorem coniecit. Quod quidem matrimonium non Deo autore non virtutum amore, non vllo legitimo & debito ordine contractum fuit, sed diabolo instigante, per veneficia matris, per incantationes mulierum longa quæsitarum, & per reliquas diabolicas artes ac fraudes quæsitum fuit & comparatum. Quod Regi Patri mortem accelerauit, matrem Reginam a filio abalienauit, & in Italiam abire coëgit, & sororibus Reginulis opinionem bonam diminuit, & tegoum infame & axteris despicabile reddidit. De quo vniuersi Regnicolæ obstupuarunt, exteri homines & Principes vehementer admirati sunt, & qui amici & beneuolentes, aut sanguinis, vel alterius cuiuspiam societatie vinculo deuincti fuerant, ingentem dolorem, inimici vero & maleuoli, & laudi gloriæque Polonæ inuidi, maximam voluptatem ac lætitiam ceperunt.

Rex, & *Nicolaus Radziwil* Marschalcus Lituaniæ, nuptæ huius Regiæ frater patruelis, qui matrimonii huius perficiendi pars magna erat, cum viderent sine Senatorum Regni consensu matrimonium illud ratum non esse, & neque omnes, vt consentirent, induci posse, duos præcipuos *Samuelem Macieiowski* Episcopum Cracouiensem, Regni Concellarium & *Ioannem de Tarnow* Castellanum Cracouiensem exercituum Regni Capitaneum adorti sunt. Quos variis rationibus & promissis, vt assensum præberent, pellexerunt, sperantes fore, vt cæteri facile consentirent illis duobus in partes suas adductis. Mirandum est, quod qui præcipuum in Reipub. locum tenerent, & honoribus amplissimis ornati essent, & tales se esse semper videri voluissent, quasi Reipub. amantes essent, apud hos, huiusmodi corruptelas locum habuisse, vt cum nihil illis aut ad honorem, aut ad fœlicitatem deesset, obliti tamen fidei & officii, ac iurisiurandi, quo se principi & Reipub. obstrinxerant, spe quorundam commodorum, coniugium illud approbarent. Qui mox, mortuo Rege Patre, misso in Lituaniam cum literis nuncio, suaserunt Regi filio, vt sublato iam hoc vno omnium obice, maximo Rege Patre, arbitratu suo Rex ageret. Vxorem ac nuptam suam, publice ad se in aulam suam acciperet & ei cohabitaret. Quo ille nuncio demot-

de morte Regis Patris accepto, non ingemuit, sed vt illi suaserant, tabellario latitare in hospitio iusso, & morte Regis Patris per triduum occultata, vxorem turpem ac veneficam missis pro ea aulicis & optimatibus Lituanis e suburbio Vilnensi in arcem ad deduci & vxorem ac Reginam nominari atque haberi ab omnibus suis edixit. Quo perfecto, tum demum producto e tenebris tabellario illo, veluti tum primum accurrisset, mortem Regis Patris annunciari fecit. Quod autem *Tarnouius* matrimonium hoc inhonestum probauit, ac defendit, Regemque in eo confirmauit, putatus est id fecisse, non beneuolentia erga Regem iuvenem, sed dolore ac maleuolentia in Patrem eius Regem & matrem Reginam, quos ob negatum sibi ab eis Capitaneatum Cracouiensem, *Kmitha* vero eius inimico datum, summe oderat, & subinde Regem filium oblata hac matrimonii turpitudine sperni a subditis, pellique e Regno subdola hac arte voluit, ambiens ipse ex promisso Astrologorum, se in locum Regis ejecti, Regem electum iri. Quod cum ei non processisset, euectis non paucis suorum Regis junioris beneficio ad dignitates & Possessiones, dignis & indignis, aperte Regem ipsum magis odisse cœpit, & factis conspirationibus, grauia ei impedimenta ingessit semper, & omnia deinceps comitia dissolui sine vlla conclusione procurauit, & multis contumeliis per nuncios equestris ordinis, quibus veluti canibus rabidis abutebatur, Regem mansuetum in iisdem comitiis indignissime affecit.

Macieiowius vero licet intelligeret turpem esse hunc Regis Regniqua casum, tamen cum reditus Episcopatus eius Cracou. in sumtus ei non sufficeret, conciliatam sibi habere Regis voluntatem matrimonii huius approbatione voluit, ad omnia, quæ vellet, a Rege consequenda. Multos itaque ex suis ad magistratus & officia publica euexit, & amplis fortunis auxit; duodecim item millia Florenorum stationis per plures annos ex Gedano tetentæ, donari sibi a Rege impetrauit. Multa insuper bona mensæ Regiæ datis super ea priuilegiis & pecunia accepta distribuit, vendidit, ac dissipauit, & alia id genus suorum amore a recto abductus indigna. Adeo etiam sumtuosus habuit Patrem, Matrem, Fratres, sorores, adeoque gulosos ac voraces, vt in eum luxum non modo facultates eorum, sed ne reditus episcopatus sufficerent. Quæ in vita eiusdem episcopi latius sunt perscripta. At *Kmitha* nihil horum de hoc matrimonio indigne egit, sed Regi magno animo vti fidelis consiliarius & amator Regni restitit, matrimoniumque illud ratum habere noluit, rescindereque adnixus est. Verum, eum id, nisi Rex regno pelleretur, perficere non posset, Rege vxorem turpem deserere nolante *Tarnouioque* & *Macieiowio* eum defendente ac confirmante, *Kmitha* donec vixit, abalienato a Rege fuit animo, & a curia consiliisque eius se subducebat, vnde laudem boni & fortis viri & Reipub. amatoris est consecutus. Illi contra duo odium & execrationem sibi compararunt, & turpes ac spreti habiti sunt.

CAPVT IX.

De Simultate & inimicitia eius cum Ioanne Tarnouio.

Et licet eum cæteris omnibus concorditer & amanter vixerit, cum *Ioanne de Tarnow*, auunculo suo, Castellano Cracouiensi & exercituum Regni Poloniæ Capitaneo generali, grauissimas simultates à iuventute suâ mutuo exercuit, infestisque ac implacabilibus odiis alter alterum magno Reipub. malo persecutus est. Causa odiorum orta in iuuentute amborum erat, quod *Tarnovius* (*Kmitha* tum in curia Regis in Lituania erat) bona Sczebrzeszyn, quæ vterque ad se deuoluta arbitratus est, vi occuparat. Quæ res graues inter eos inimicitias excitauerat. Putabatur & hæc altera causa odiorum inter eos fuisse, quod *Tarnouius* ambitione Regni teneri diceretur, ad quod consequendum Rotmagistros, Centuriones militum, Præfectos, milites, nobiles, Castellanos, officiales, quos poterat, sibi conciliabat, qui circa illum, quod Dux belli esset, non inuide sese congregabant. *Kmitha* hoc ei non concedens homines itidem ad se pari numero ac potentia, humanitate, mensa, officiis, largitione trahebat, & impedimenta occulta contra *Tarnouium* struebat. Ciuitatam etiam Cracouiensem sedem Regni cum Rex *Sigismundus* Primus, Rex grandæuus in Lituania ægritudinibus conflictabatur, in suas partes adduxit, claues & portas ciuitatis custodiri, & quæ ad propagandum opus sunt parari ac muniri ordinauit, quo in eventu mortis Regiæ nemini nisi ipsi *Kmitha* veluti Palatino & Capitaneo loci ciuitatem liberam asseruarent: & ob id existimatus est, regnum etiam, vt & *Tarnovius* affectasse. Qui tamen ad invicem inter se comparati, *Kmitha Tarnouio* homini superbo, iracundo, iniuriam nunquam obliuiscenti, implacabili, affectibus laboranti, & in consiliis de Repub. in singulos annos mutabili ac vario, ab intelligentibus Senatoribus, quoad regni administrationem præferebatur.

Accesserat & alia causa, quæ iras atque odia eorum magis accenderat, ambitio ac Magistratus cupido. Ambiebat vterque, vt supra scriptum est, Capitaneatum Cracou. vacantem post mortem *Christophori Szydlovecii*; quem Capitaneatum vterque propter eminentiam & merita sua deberi sibi putabat. Sed Regina *Kmitham* sibi addictum *Tarnovio* veluti tumido & magna quædam animo

animo voluenti prætulit, eique Capitaneatum hunc a Rege dari impetrauit. Quo facto suo Reginæ odia eorum vetera, quæ iam prope A extincta videbantur, resuscitauit, & implacabilia effecit. *Tarnouium* vero vehementius a se abalienauit, multaque odia & ipsa sibi & Regi marito & Regi filio parauit. Cæterum ea repulsa adeo vsit *Tarnouium*, vt iratum plenus *Ferdinando* Hongariæ & Bohemiæ Regi sese pro subdito addiceret, & in Bohemiam, vbi quædam bona Ecclesiæ per hæresin olim ademta sibi coemerat, commigrare summa vi contenderet, & Præfectura exercituum Regni Poloniæ publice & priuatim crebris Regni comitiis sese abdicaret. Quæ res magnam ei leuis ac impotentis animi notam peperit, & non parum de existimatione B eius detraxit.

Hisce supra memoratis rebus animis eorum exulceratis alter alterum non ferro, sed superbia, tumore, contemtu, tum in senatu & in sententiis senatoriis, tum in iudiciis causarum vlciscebatur, & alter alterius seruitores, familiares, amicos adhærentes, in causis eorum controuersis persecutus est, vt alter alteri ægre faceret. Quam ad rem procuratores, causidicos, rabulas, litigatores, iuris ac iustitiæ subuersores, iudices etiam vterque ad se trahebat, alebat, consilia versutaac practicas funestas ad mutuo nocendum inibat.

Funestum erat videre, hos duos Sarmates, C pares genere, ætate, nominis claritudine, pares opibus, clientelis, consilio, animo, magistratibus, pares rebus gestis, sanguinis etiam vinculo coniunctos, dum neuter alteri cedere vellet, adeo implacabilibus odiis mutuum sese vlcisci. Fato quodam ac sidere aduerso ad has tam pertinaces inimicitias nati esse ambo videbantur. Quas cum neque Rex, neque Senatus, neque Respublica, nec Religio, nec amici tollere possent, eas mors, quæ tollit ac finit omnia, *Kmitha* horum altero ex humanis sublato sustulit, & greges illos rabularum, nocentissimarum hominum, dispulit ac disiecit.

CAPVT X.

De morte Kmithæ.

MOrtuus est autem Cracouiæ in arce, longa ægritudine consumtus, sacramentis omnibus Ecclesiasticis procuratus, pœnitens, contritus, confessus, communicatus, fiduciam salutis in misericordia DEI reponens, domo sua & rebus bene dispositis pridie Calend. Nouembr. Anno Salutis nostræ 1553. Ætatis suæ 76. sepultus in Ecclesia Cathedrali Cracouiensi in sepulchro maiorum suorum: ad quos appositus requiescit, expectans resurrectionem mortuorum.

Vita Petri Kmithæ.

CAPVT XI.

De vxoribus & Finito Kmitharum genere.

VXores duas habuit, alteram *Annam, Lucæ de Gorka* Castellani Posnaniensis & Capitanei maioris Poloniæ generalis filiam; qua steriliter defuncta alteram superduxit *Barbaram*, filiam Ioannis *Herbult Dobromilski*, ex qua etiam nulla prole suscepta *Kmitha* ipse, qui vltimus & propagandæ familiæ suæ spes vnica erat, steriliter mortuus est, in quo stirps mascula *Kmitharum* ex tracta est & terminata, ingenti nobilitatis dolore, amplissimo patrimonio *Barzys* & *Stadniciis* nepotibus sororum suorum filiis relicto.

Ne mirere, lector, *Kmitharum* genus defecisse, ne cur defecerint, causas inuestigare cuntendas, cum occulta sint DEI indicia; sed si propter peccata dixeris, & quod DEVS nolit ex tyranno tyrannos nasci & crescere super terrâm, non multum a vero aberratis. Cæterum communis est sors hæc *Kmithis* cum cæteris magnis in Regno familiis, quæ ante non multos annos cum omni stirpe mascula interierunt. Quarum hæ præcipuæ fuerunt: Familia *Dambno, Buczac, Hodetz, Haliciorum, Colarum, Struforum, Rithuaniorum, Rzeszouiorum, Iaroslauiorum, Scydlouecciorum, Krzepiciorum, Gamratorum, Srzenskorum, Zebrzezinskorum, Glinskorum, Gasloldorum*, Ducum Masouiæ, Ducum Zatoriæ, Osuiecimiæ, Silesiæ.

Sed & Regia domus *Iagellea, Tarnouia* etiam vna cum cæteris familiis breui post eodem fine propter iniustiticias interituræ sunt; sioe quod omnia in mundo senescant, ac intereant, & nil exster, sub Sole diuturnum præter solam Virtutem, & famam bonam aut malam, quam horrent viui simul & post fata Tyranni. Non eos mortuos quibus moriendum erat, dole; magis plange vicem nostram, vicem Regni in summo periculo positi, quod viris magnis, iustis, prudentibus spoliatum D est. In quorum loca successeruot filii sui prodigi, alieni appetentes, degeneres, homines superbi, arrogantes, seditiosi, dolosi, Ecclesiarum & Reipub. prædatores, stulti, Reipub. ignari, hæretici, plasphemi, fidei Catholicæ desertores, falsi Christiani, Iudæis, Turcis, Saracenis nequiores, effrenatæ mentis, adeo perculsi, quos tradidit DEVS in sensum reprobum.

Annon certa sunt hæc signa Regni cito periturі, quandoquidem recessit a nobis Dominus, & abstulit a nobis Regem, Pontificem, Prophetam, Sapientem, consiliarium & vultu venerabilem, & dedit nobis principes pueros,

puerisque similes & effœminatos. Idem confudit consilia nostra, & Spiritum discordiæ ac vertiginis in mentes omnium immisit, ex-cœcauit, vt videntes ac scientes regnum per seditionem domesticam amittamus, vt tradat nos Deus propter peccata nostra in seruitutem genti crudeli, genti immundæ, genti cuius linguam non intelligimus.

Leuate ergo capita vestra, o Proceres Poloni!
Quia in proximo est perditio vestra.

LECTOR Amice. Puto te in hac scena vidisse, quibus plausum & quibus sibilum dares. Mei iudicii non est eo te ducere, quo ipse eo, vel si iudicii esset, modestia certe non patitur, cui ego quauis hora rem sacram facio, nec dubito te aduertisse, eum pauculi in vtraque parte se iactent, plurimos in tam frequenti Repub. otiosos spectatores fuisse. O pessimum hominum genus & peius cane & angue.

A Quid enim illi non præstarent, si probi essent? Quia vero hæc ætas etiam eorum feracissima fuit, nec minori ab illis malo Respub. adfecta, pœnam in illos, a diuino Solone sancitam adscribere hic non abs re visum.

In legibus illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasque latas ab eo Athenienses, vt sempiternæ manerent, pœnis & religionibus sanxerunt, legem esse *Aristoteles* refert, scriptam ad hanc sententiam:

B Si ob discordiam dissensionemque seditio atque discessio populi in duas partes fieret, & ob eam causam irritatis animis vtrinque arma caperentur, pugnareturque; tum qui in eo tempore eoque casu ciuilis discordiæ non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius, separatusque a communi malo Ciuitatis secesserit, is domo, Patriæ, fortunisque omnibus careto, exul extorrisque esto.

FINIS.

EPISTO-

ILLUSTRIUM VIRORUM

EPISTOLÆ

IN TRES LIBROS

DIGESTÆ

OPERA

REVERENDISS. DOMINI

D. STANISLAI

CARNCOVII

EPISCOPII VVLADISLAVIENSIS ET POMERANIÆ

IN LVCEM EDITÆ.

RECVSÆ AD EDITIONEM EVVLGATAM

CRACOVIÆ

ANNO M. D. LXXVIII.

L IIII 2 STANIS-

STANISLAUS CARNCOVIUS
EPISCOPUS VVLADISLAVIENSIS ET POMERANIÆ
BENIGNO LECTORI.

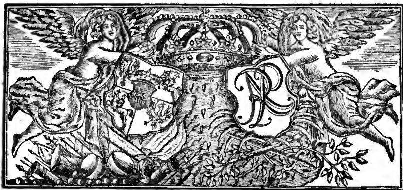
Mnes illi, qui suas, aut aliorum Epistolas, diuersis quidem temporibus, ac per rerum varietate scriptas, in publicum dare consueverunt, eo consilio mihi rem tantam facere videntur, vt vel lectori venustam quandam Orationis elegantiam in illis commendatam afferant; vel quod maius est, non contemnendam vtilitatem, quam ad Ecclesiam Dei, aut ad Rempublicam pertinere existimant, tanquam digito monstratam exhibeant. Quorum vtrumque vt præclarum est, ita magno voluntatum animorumque consensu ab omnibus expeti semper æquissimis de causis debebit. Id, cum ego iampridem perspectum haberem, hoc unum & maximum in edendis hisce alienis Epistolis spectandum sum arbitratus, vt varios optimorum conatus, labores, vigilias in tuenda Orthodoxorum hominum pietate & omnibus Reipublicæ partibus, literis posteritati consignarem, vt qui optime de Ecclesia & Republica mereri vellent, magnum se adiumentum ex hac lectione consecuturos existimarent; certoque scirent, non humani consilii magnitudine & excellentia Regnorum potentissimorum & omnium Rerumpublicarum gubernacula sustineri, sed diuinæ prouidentiæ virtute & Angelorum illius fidelissima custodia regi & conseruari. Ad quos proxime accedunt summi Pontifices, Cardinales Episcopi, Reges & Principes, quos omnes reuera maiores Angelos & terrestres quosdam Deos non immerito dixeris. Quandoquidem horum consiliis Ecclesia Dei, omnisque Respublica legitime instituta, veluti cardinibus quibusdam sustentata, maxime fulcitur ac roboratur. Credo quidem ego nemini istorum, quorum hic leguntur Epistolæ, vnquam in mentem venire potuisse, fore aliquando tempus vt ederentur: ex eo vel maxime, quod plurima in eis, imo fere omnia, magno quidem iudicio, manu tamen celeri, familiari & prope domestico stylo, prout locus & tempus ferebat, conscripta sunt. Quorum singuli si res graues, & illustrem quandam ad scribendum suscepissent materiam, longe maiora & uberiora, ac propemodum admiranda sui ingenii monimenta edidissent. Quanquam & hic sua debita laude frustrari non debent: cum humiliore quidem stylo, & Epistolis accommodato, res tamen grauissimas ac consilia saluberrima, præsertim periculosissimis Ecclesiæ & Reipublicæ temporibus sunt complexi, suosque egregios conatus, ac præclarissima studia, in vtramque aperte declararunt. Quæ, cum diligentius apud me reputassem (quamvis aliquantulum subuerebar, ne & contra officium fecisse & ipsorum animos offendisse videar) omnibus examinatis, & subductis rationibus, potius imprudentiæ crimen incurrere volui, quam penitus negligentia committere, vt tot tantorum virorum illustres conatus perpetua obliuione delerentur. Quod proculdubio brevi futurum suspicabar: cum sæpe multumque apud animum reputarem clarissimos quosdam ac prudentissimos huius Reipublicæ nostræ Senatores non ita pridem vita functos, & suæ existimationi & Reipublicæ commodis plurimum detraxisse, cum divinas illorum cogitationes scriptis & codicillis contentas homines illiterati & rerum imperiti igni concremassent. Non caret sua apud nos laude LASCIVS ille Gnesnensis Archiepiscopus, qui totius Regni Priuilegia in vnum volumen colligenda existimauit. Nec reprehensione dignus esse videtur GORSCIVS Cracouiensis Canonicus, qui magno profecto labore, ac indefesso studio omnes, quas vndique conqui-

rere

rere potuit, prudentissimorum virorum legationes vltro citroque susceptas & epistolas, libris triginta comprehensas, in vnum corpus compegit. Quæ si interiissent, magno & incredibili damno Respublica affecta fuisset. Quorum lectio quantum mihi, hoc præsertim vtriusque interregni tempore, ad confirmandum reipublicæ statum pene fluctuantem profuerit, ipse mihi sum conscius. Quandoquidem ex illis multa per me mutata, & ad rem præsentem publicamque necessitatem accommodata sunt, quæ prima fronte plurimis quidem noua & inaudita esse videbantur; eadem tamen Reipublicæ vtilissima & saluberrima fuisse, euentus comprobauit. Nequaquam hoc tempore Tomicius, Choienius, Schidlouecius, & multi alii apud nos tanta nominis celebritate claruissent: nisi illorum res gestæ, consilia, & senatus consulta, pervigili opera huius viri ab obliuione viodicarentur: & tam bonorum omnium in Rempublicam studia, quam peruersos malorum hominum conatus, huc vsque ignorassemus, nisi ille congestis vndiquaque scriptis ipsorum voluntates patefecisset. Iure inter cætera laudatur CROMERVS noster, qui maturo & peracri iudicio, nonsolum Iurium & Priuilegiorum, verum etiam pactorum & fœderum, cum externis Principibus, ex Archiuo Regio totam rationem recollegit. Omitto interim nostros, cum & cæteros non sine magna laude id fecisse certum sit, Bembum videlicet, Sadoletum, & alios quamplurimos. Quibus quod citra omnem reprehensionem licuit, idem mihi eorum exemplo licere putaui. Adiiciendum etiam curaui meum Epistolarum librum. Non quod me tantis, & toto orbe celebratissimis viris parem esse existimem: sed quod hæ literæ vt plurimum ad me datæ, & ad nostras rescriptæ sunt. Debet igitur iam persuasum esse omnibus, quale fuerit meum in edendis alienis Epistolis studium ac consilium: quod eiusmodi est, vt cæterorum studia, conatus ad iuuandam & ornandam Rempublicam excitarem: frigidosque ac languentes ipsorum animos confouerem. Si proposito nostro (vti spero) euentus respondebit, & eares plurimum vtilitatis, ornamenti, & adiumenti afferet; te, benigne lector, pro tua animi moderatione & ingenuo candore, nonsolum operam hanc nostram approbaturum, sed etiam ab aliorum obtrectationibus (qui aliter quam par est de rebus iudicare solent) vindicaturum non dubitamus.

Vale.

EPISTOLARVM

LIBER PRIMVS.

Epistola I.

PIVS PAPA V.

Venerabili; STANISLAO Episcopo Wladislaniensi.

Episcopos adhortatur, vt in Comitiis Religionem Catholicam fortiter defendant.

Enerabilis Frater, Salutem & Apostolicam benedictionem. Solicitudo pastoralis admunet, & temporum conditiu nos cogit, cum istius Regni Comitia aut iam futura esse, aut non ita pridem incepisse intelligamus, vt fraternitatem tuam, sicuti cæteros quoque frattes iisdem Cumitiis interfuturos, hortemur ad officium suum, Catholicæ fidei defensioni, tam necessario tempore, præstandum. Scimus enim, hæreticorum, atque Ecclesiastici ordinis aduersariorum, çam esse consuetudinem, vt oblata sibi huiusmodi conuentuum occasione, semper aliquid contra religionem Catholicam atque huius sanctæ sedis, quæ omnium Ecclesiarum caput & magistra est, maiestatem atque obedientiam subtrahendam moliantur. Quorum perniciosis conatibus, quo autoritate apud Regem valde potes, doctrinaque & eloquentia polles, eo constantius ac fortius obsistere atque obuiam ire debebis. Id autem tibi cæterisque frattibus coëpiscopis nostris eo faciendum est confidentius, quod charissimi nobis in Christo filii Regis ea voluntas nobis significatur, & illud catholicæ religionis studium, vt in eius defensioue a tot nobilissimis progenitoribus suis Catholicis Regibus nunquam degeneraturus esse credatur: vt si quid (quod Deus auertat) in illis Comitiis acciderit, ex quo religio catholica Apostolicæ sedia autoritas aliqua ex parte læsa fuerit, id non Regi ipsi imputandum a nobis sit, sed aut timori, aut negligentiæ vestræ assignandũ Quod si quod etiam periculum vobis ecclesiasticam libertatem aduersua impios Hæreticorum conatus defendentibus
A imminetet. vnanimiter obsistentes, ne a patribus illis nostris degeneretis, qui sanguinem suum pro eiusmodi caussis sæpe profuderunr, etiam moriendo debetia ostendere, vos in communi Ecclesiæ Catholicæ damno vestrum specialiter aliquid non amare Audi enim, frater, omnium Apostulorum Principem dicentem. Si quid patiamini propter iustitiam, beati eritis. Crede mihi, vitam, quam idcircu accepimus, vt eam pro Dei honore veræque religionis cultu libenter omnipotenti Deo offeramus, si necessitatis causa exigat, securius pro eodem Deo relinquimus, quam retinemus. Præstabit autem vires omnipotens redemtor noster fratetnitati tuæ, præstabit cæteris fratribus in eodem conuentu affututis, si modo vos dignum vobis, hoc est, Catholicis Ecclesiatum Pa-
B storibus, animum sacerdotalemque vigorem capietis. Quam ad rem familiarem tuam ita hortamur, atque excitamus, vt neo maiure animi nustri studio, nec ardentiori desiderio hortari atque excitare possimus. Meminisse te quidem officii tui credimus, nec commissurum putamus, vt vllo aut metu aut ignauia sacerdotalem dignitatem deseras: sed nostrum tamen ipsi officium prætermittere nuluimus, scientes, vt tibi de tuo, sic nobis de nostro, æterno illi iudici rationem teddendam fore. Et quia satis constat, malos sacerdotes populorum esse ruinam, manifestissimaque res est, tot hæresum mala non aliunde, quam a prauis cortuptisque clericorum moribus, originem habuisse: ideo Fraternitatem tuam monemus, & per viscera misericordiæ Dei obtestamur, vt sicuti dignum est officio suo, ad cleri sui mores corrigendos o-
C mni vigilantia incumbat, sibique persuadeat, ad reuocandam veterem Ecclesiæ dignitatem, propter hanc ipsam morum in clericis viris corruptionem in summum omnium fere hominum contemptum adductam, nul-

nullum aliud præter hoc remedium inueniri possit. Verissima enim est illa beati Gregorii prædecessoris nostri sententia, in qua sacerdotalem ordinem cum intus ceciderit, foris quoque diu stare non posse affirmauit. Cadunt enim intus sacerdotes, cum iustitia, castitate, integritate, honestateque morum derelicta, contraria suæ professioni instituta moresque sectantur. Intus autem cadentes foris stare non possunt, propterea quod populus, qui in his, qui sibi præsunt, non tam doctrinam attendit, quam facta ac mores contemplatur & spectat, vbi eos, quorum integritas sibi ad bene honesteque viuendum exemplo esse debebat, deprauatis corruptisque viuere moribus vider, facile illorum exemplo ad deteriora conuertitur. Corrigendi autem mores nulla melior iniri potest a Fraternitate tua ratio, quam si omni tua industria elabores, vt, quæ tam piè ac prouide in sancta generali Tridentina Synodo decreta fuerunt, ea diligenter fideliterque in tua Ecclesia seruari cures. Quam ad rem ita te hortamur atque incitamus, vt nihil æque cupiamus, ac te hac in re & Dei honori & officio tuo, & desiderio nostro satis facere. Et quamuis sperabamus, pro eo, quod fidei tuæ creditum est, munere, te minime prætermissurum esse, quin Ecclesiæ tuæ in re tam salutari prouideres: tamen, quamuis currenti tibi, fraternæ hortationis nostræ tanquam calcar admouendum duximus. Datum Romæ apud S. Petrum sub anulo Piscatoris.

EPISTOLA II.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Eius in Religione Catholica zelum laudat, & vlterius commendat.

C Spei, quam de te habuimus, abs te ipso tuæ administrationis initio gaudemus esse responsum. Quod enim *Synodum Diœcesanam* celebrasti, in qua curasti, vt totus clerus professionem faceret fidei Catholicæ, quod seminarium ex decreto *Concilii Tridentini* instituisti, & de mensæ tuæ redditibus dotasti, quod in hæretico illo eiiciendo mandatum nostrum tanta cura executus es, iecisti muneris tui præclara admodum fundamenta. Ex istis porro præteritis officiis tuis in spem non dubiam venimus de futuris; ad quæ præstanda non egere te cohortatione confidimus. Sed tamen quia merita tua apud Deum crescere cupimus, & exemplum tuum finitimis Episcopis ad imitandum propositum fore speramus, vt, quanta maxima potes cura & diligentia creditas tibi oues D pascere ac tueri, & eas, quæ aberrarunt, ad ouile dominicum reducere ac sanare studeas, adhortamur. De iis quæ mandato tuo a nobis postulauit familiaris noster *Georgius TICINIVS*, quid tibi concesserimus, ex eius literis cognosces. Confidere Fraternitatem tuam volumus, nihil te vnquam frustra a nobis desideraturum, quod quidem saluo officio nostro concedi possit. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA III.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Papa Ecclesiæ Varmiensis periculum dolet eiusque curam ab Episcopis exigit.

A Certiorer facti non sine magno animi nostri dolore, *Ecclesiam Varmiensem* dilecto filio nostro *Stanislao* tituli Sancti *Clementis Presbytero Cardinali Varmiensi* nuncupato absente, nonnullo in periculo amittendorum bonorum suorum versari, quibus occupandis quidam isthic, praua quadam incensi cupiditate, inhiare dicuntur, valde pro ea, quæ nobis ab omnipotenti Deo commissa est, Ecclesiarum omnium sollicitudine, animo commoti sumus. Itaque faciendum nobis esse existimauimus, vt has ad Fraternitatem tuam literas illico daremus, quibus te, si modo ea vera sunt, quæ accepimus, ad omnia eius Ecclesiæ iura, prouentus, ac possessiones, consilio, auctoritate, suffragatiuneque tua tuendas, & quantum in te est, incolumes atque integras præstandas hortamur. Illud etiam Fraternitatem tuam curare cupimus, vt eius ipsius Ecclesiæ ab Serenissimo Poloniæ Rege, & ab amplissimo Regni Senatu, maior aliquanto ratio habeatur, B quam quanta adhuc habita esse dicitur. Quod quamuis ipsum, pro eo, quod debet rebus Ecclesiasticis tuendis, officio, diligenter facturam esse speremus: tamen eo animi nostri studio ab ea petimus, vt vel in hoc ipso, quanti nos sanctamque hanc sedem Apostolicam faciat, eam declarare nobis velimus. Id enim officium, præterquam quod erit æquitate bonitateque tua dignissimum, nobis præterea gratissimum acceptissimumque est futurum: cui nos officio quibuscunque paternæ nostræ erga se voluntatis indiciis, idonea occasione oblata, libenter semper respondebimus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA IV.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Licentiam ei Papa concedit, vt causas criminales in Senatu tractet.

Cum, sicut accepimus, tu, qui vnus ex Senatoribus charissimi in Christo filii nostri *Sigismundi Augusti Poloniæ Regis* illustris existis, & in eius Senatu frequenter causæ criminales tractari solent: idcirco nobis humiliter supplicari fecisti, vt tibi in causis criminalibus in eodem Regio Senatu tractandis interessendi, & in illis votum dandi, licentiam & facultatem concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur tuis honestis votis fauorabiliter annuere volentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi, vt causas criminales in dicto Regio Senatu, etiam vbi pœna sanguinis venit imponenda, audire, tractare, in illisque te immiscere absque alicuius censuræ vel pœnæ Ecclesiasticæ aut cuiusvis irregularitatis incursu libere & licite possis, & valeas, dummodo sententiam sanguinis ipse non feras, Apostolica auctoritate tenore præsentium licentiam concedimus & facultatem, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub anulo Piscatoris.

EPISTOLA V.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Papa Fricium hæreticum e Castro Volborio expellere iubet.

Non

NOn fine graui animi nostri molestia nuper accepimus, quendam *Andream Fricium* hæreticum in tuo Castro Volborio iurisdictionem exercere. Quare cum A id pessimi perniciosique exempli sit, magnumque saluti animarum periculum & incommodum afferre possit; prætertim, quod pecus totum ouile corrumpere facile potest: ad te statim scribendum duximus, teque plurimum hortamur, & requirimus in Domino, tibi etiam in virtute Sanctæ obedientiæ mandantes, vt illico eundem *Andream* hæreticum ex ipso Castro expellas atque eiicias, eumque officio, quam Sculteriam vocant, priues, id ipsum ei confestim adimas. Neque enim conuenire, neque nullo pacto expedire censemus, vt quis hæreticus in loco quopiam Catholico Iudicis aliudue publicum munus exercere posit. Quod quidem te pro tui officii debito, curaque ac diligentia, quæ in custodiendo grege tun tibi omnipotentis Dei & Apostolicæ sedis, B gratia credito, ne exitiosa hæresum labe inficiatur, est adhibenda, solicite facturum confidimus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA VI.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Puerorum Seminarium in Ciuitate Wladislauiensi erectum approbat, certaque iura constituit.

CVm, sicut nobis nuper exposuisti, tu, tanquam bonus & diligens pastor, inhærendo Decretis Sacri Concilii Tridentini, vnum puerorum seminarium in ciuitate tua Wladislauiensi erexeris & institueris, illudque maiori ex parte de bonis Ecclesiæ tuæ dotaueris, quod ob raritatem & defectum sæcularium doctorum religiosis sacrarum literarum professoribus, pro pueris in illo residentibus instruendis & promouendis, valde indigere dignoscitur: Quare nobis humiliter supplicasti, vt super his opportune prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi, vt quibuscunque quorumuis ordinum, etiam mendicantium, regularibus professoribus, de licentia suorum Superiorum, tam ad commodum & vtilitatem erudiendi & instruendi pueros eiusdem Seminarii, quam etiam ad prædicandum verbum Dei & Catholicam doctrinam Christi fidelibus in Ciuitate & Diœcesi tua Wladislauiensi, dummodo, quando prædicationis officium exercuerint, illi in domibus Ecclesiarum sese recipiant, & in eis, & non alibi diuertant, vti, eosque habere & tenere posis, ipsique regulares D professores, tam eidem Seminario, vt præfertur, inseruire, & operam suam præstare, quam officium prædicationis huiusmodi exercere, libere & licite valeant, autoritate Apostolica, tenore præsentium, licentiam concedimus & facultatem, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, nec non statutis & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apostolicis ordinibus prædictis quomodolibet concessis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA VII.

GREGORIVS PAPA XIII.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Merita eius laudat, ipsique gratiam annunciat.

INcredibilem nobis voluptatem attulit fama insignis pietatis, innocentiæ, eloquentiæ, rerum peritiæ, & præstanti isto locu & munere dignæ vigilantiæ tuæ, egregiæque operæ, tum catholicæ religioni, tum Regni illius rebus hactenus nauatæ. Nec dubitamus, te omnibus in rebus tui similem futurum. Scripsimus has literas Fraternitati tuæ, vt essent testes nostræ paternæ erga te voluntatis. Quid autem a te cupiamus, cognosces ex venerabili Fratre Vincentio Nuntio nostro, eique omnem fidem tribues. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA VIII.

GREGORIVS PAPA XIII.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Georgius Radiuilus ad Episcopat. Vilnens. commendatur.

FEcimus non grauate id, quod Fraternitas tua a nobis postulabat, vt dilectum filium *Georgium Radiuilum* Venerabili Fratri *Episcopo Vilnensi coadiutorem*, & vbi Deo videretur, successorem daremus. Ad id nos adduxeruut multæ grauissimæque causæ, quas amplissimi viri, quos in tuis literis nominas, nobis proposuerunt. Cætera ex nuncio nostro cognosces, omnemque ei fidem habebis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA IX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis SIGISMVNDO AVGVSTO Regi Poloniæ.

C *Regem pro aduersariorum machinationibus monet, Religionisque Catholicæ studium & constantiam commendat.*

PRoprium semper hoc fuit Regum ac Principum Catholicorum officium, non sibi de causis fidei iudicium arrogare, sed quæ semel essent in Conciliis Episcoporum Occumenicis, præsertim de fidei doctrina, constituta, ea tueri & defendere, nec vt quisquam de eis, non dicam iudicare, verum etiam disputare, vel quicquam eorum quæ decreta essent in dubium vocare auderet, permittere, grauissimis etiam pœnis propositis, si quid secus ab aliquo tentatum foret. Cum itaque ad instantiam *Imperatorum Caroli & Ferdinandi* beatæ memoriæ, & omnium *Regum & Principum Catholicorum*, (inter quos etiam fuit diuus ille parens Maiestatis vestræ, cuius in fide Catholica constantia toto celebratur in orbe, quin & ipsa *Maiestas vestra*, quæ, sicut hactenus fecit, sic deinceps etiam pientissimi sui parentis vestigiis semper incede) *Concilium Tridenti* fuerit indictum & celebratum, ad quod ipsa quoque vestra Maiestas Oratorem suum legauerat, virum & nobilitate generis, & doctrina pietateque illustrem, R. D. *Valentinum Herbortum Premislicensem Episcopum*, qui decretis Concilii nomine *Maiestatis vestræ* subscripsit, & eis consensit; cum etiam hæc ipsa S. Concilii decreta *Parczouia* in frequenti Senatu, per Illustrissimum D. *Cardinalem Comendonum*, tunc legatum Apostolicum, *Maiestati vestræ* fuerint oblata, simul vt S. sedis Apostolicæ autoritate fuerant approbata, & ea *Maiestas vestra*, tanquam obsequens Ecclesiæ filius, magna cum reuerentia receperit: Quæso Maiestatem vestram, vt ipsa

ipſa ſecum expendat, quale ſit eorum conſilium, qui nuuam quandam illi fidiculam obtrudunt, & etiam iudicio *Maieſtatis veſtræ* comprobari volunt; quiu & illud audent poſtulare, ne quid Epiſcoporum, ſed hæreticorum iudiciu tribuat omnia. Qualem autem fidiculam offerunt? eam certe, quam nonſolum Chriſtiani, verum etiam ipſi rident Germani Lutherani, & eam vocant *ocream Polonam*, quemadmodum in libello germanico, cuius verba in *Comitiis Lublin* ipſe *Maieſtati veſtræ* legi, perſcriptum eſt. Itaue iam delendus nobis erit e Symbolo Apoſtolico, quod indies recitamus, Articulus ille, credo ſanctam catholicam, & illius loco ponendus, credo in non ſanctam & foetidam ocream Polonam? Mirum eſt autem, quod videri volunt illi belli homines approbari a te confeſſionem, vel vt verius dicam confuſionem Auguſtanam, cum in ea diſertis verbis hæc ſcripta B contineantur: ſecundum Euangelium, ſiue vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Epiſcopis, hoc eſt, his quibus commiſſum eſt myſterium verbi & ſacramentorum, niſi remittere peccata, item cognoſcere doctrinam, & doctrinam diſſentientem ab Euangelio reiicere, & impios, quorum nota eſt impietas, excludere a communione Eccleſiæ. Quin & qui ſuis confeſſiunem hanc ſcripſit digitis, & etiam toties mutauit, atque ad extremum, ſicut ex *Chriſtiano Lutheranus*, ſic ex *Lutherano* factus eſt poſtea *Caluinianus*, in libello, quem de hoc ipſo argumento conſcripſit *Philippus Melanchthon*, ſpiritus miniſterium Principibus adimit, ſed externæ tantum diſciplinæ conſeruandæ officium illis tribuit, in his, quæ ad primam tabulam pertinent, & cuius verbum iſti, qui nouam fidiculam offerunt *Maieſtati veſtræ*, tanquam Dei C verbum adorant, vt grauisſimi idololatriæ criminis argui merito posſint. *Caluinus* etiam ipſe negat Principes ciuili exercitatione poteſtatem habere; ſed eorum partes eſſe dicit, legibus & edictis religionem ſuſtinere: iudicandi vero partes illis adimit, & Ambroſii factum, qui nunquam laicis, vt de cauſis fidei iudicarent, permittere voluit, atque Theodoſium Imperatorem ex communione piorum eiecit, vehementer probat. Ambroſium laudat *Caluinus*, quod Epiſcopali ſua iurisdictione contra *Theodoſium Imperatorem* vſus fuerit: & iſti, qui *Caluini* diſcipuli videri volunt, negant vllam habere iurisdictionem Epiſcopos; ſed etiam in ouili Chriſti per vim vſurpaſſe ſibi dicunt. Sic iſti neque *Caluiniſtæ* neque *Lutheriſtæ*, ſed *Suiſtæ* ſunt, hoc eſt ſuæ cuiusdam opinionis & fidei: ſi modo fides appellari debet, quod eſt extra vnam fi- D dem. Nam tale quid, perfidiam potius, quam fidem appellari debere, docet Hilarius. Nec enim iſti *Suiſtæ*, quod *Luthero* vel *Caluino*, ſed quod ſibi ipſis videtur, hoc pro verbo Dei volunt adorari. Videntur autem iſti Suiſtæ me perſtringere in præfatione ſua, quod ego libellum *veſtræ Maieſtati* dicauerim, in quo diſſenſiones, Hæſiones Hæreticorum inter ſe deſcripſerim. Quod ego factum eſſe a me non diffiteor in primo libro contra *Brentium*. Sed obſecro per Deum immortalem, videat *Maieſtas veſtra*, quanta ſit vis veritatis, quemadmodum etiam per hoſtium veritatis iugula nonnunquam erumpat. Semel & iterum Catholicum vocant, qui librum hunc Maieſtati veſtræ dicauit: Quid autem aliud ea re, quam impios Hæreticos ſe eſſe profitentur? Cum itaque vel propria ipſorum Hæreticorum confeſſione Catholicus ille ſit, quem ipſi perſtringunt in præfatione ſua, quis erit, qui *Catholicus* & *Orthodoxus* dici & eſſe cupit, qui non Catholici potius, quam alicuius Hæretici doctrinam A ſibi ſequendam eſſe perſuaſum habeat? Quanto minus quem Chriſtianum, Catholicum, & orthodoxum Regem eſſe ſcimus, ea de re dubitare debet? Quam autem impudens hoc mendacium, quod conſentire ſe, qui *Caluini* ſiue *Bezæ* perfidiam profitentur, cum *Lutheranis* affirmant; cum inuicem maiori odio proſequantur ſe *Lutherani* & *Caluiniani*, quam ipſos etiam *Chriſtianos*, quos illis Papiſtas libet appellare. Legat, qui volet, *Germanorum Lutheranorum libros, Flacii Illyrici, Nicolai, Galli, Alemani Heſuſii, Ioannis Veſtphali, Iacobi Vigandi, Cyriaci Spangenbergii, Matthæi Iudicis, Ioachimi Merlini*, qui nunc *Epiſcopum* ſe *Regiomontanum* profitetur, & aliorum multorum, B qui nunc memoriæ non ſuccurrunt, contra *Caluinum* & *Bezam*, quem *beſtiam* appellant, conſcriptos, & quomodo conueniat inter *Lutheranos* & *Caluinianos* facile perſpiciet; non aliter certe quam inter murem & catum, inter ouem & lupum. Sed quid opus eſt Hæreticorum libros legere? cum illud in confeſſo ſit, quod *Merlinus Dantiſcanos Superintendentes* & miniſtros pro Hæreticis haber. Idem *Dantiſcani* ſentiunt de *Merlino*. Quin & ipſi Dantiſcani atque Torunenſes miniſtri mutuo ſe vocant Hæreticos, nec aliam apud vtrosque fere, præter hanc vnam veritatem, reperire licet. Tenet procul dubio memoria *Majeſtas veſtra*, quid de Comitiis, fratribus, viris nobilitate primariis, de *Suerino*, de *Aulaco* ſtatuerit *Merlinus*, quemadmodum eos non Senatu modo mouerit; ſed ex ipſa etiam *Pruſſia* quosdam ſubmo- C uerit & eiecerit authoritate ſua plusquam Epiſcopali, propter hanc ſolam cauſam, quod impiam *Caluini Bezæque* Sectam profiterentur. Appellauerat *Aulacus* ad *Maieſtatem Veſtram* a *Merlini* ſententia; & certe graues rationes produxerat, quam ob rem æque tollerari ſectam ipſius *Caluinianam* ſiue *Bezanam* oporteret, atque *Lutheranam*, cum priores *Lutherani* a *Chriſtianiſmo*, quem Hæretici Papiſmum vocant, defecerunt, & ideo priores etiam ex Eccleſia exterminandi ſunt; ſed nullum ex appellatione ſua fructum tulit, quin, qua de re graues querimoniæ fuerant apud me ſub ipſum diſceſſum meum ex Dioeceſi mea, per *Maieſtatem veſtram Merlini* ſententia confirmata dicebatur, nullus vt *Aulaco* deinceps locus eſſet in *illuſtriſſimo ducis* conſilio. Quis autem ſatis mirari queat, cum ſemel *Maieſtas veſtra* ſententiam tuliſſe D videatur, in ſenatu ſiue conſilio ſubditi Ducis non eſſe ferendos *Caluiniſtas* ſiue *Beziſtas*, quod, qui ſunt eiusdem impiæ ſectæ, non contenti, quod in Senatu *Maieſtatis Veſtræ* tollerantur, audeant in ſuper a Chriſtiano, Catholico & Orthodoxo Rege poſtulare, vt impiam eorum doctrinam approbet, Chriſtianam reiiciat, & qui nihilo ſunt *Caluiniſtis* deteriores, *Trideiſtas* ex terris imperio veſtræ Maieſtatis ſubiectis eiiciat? Audeo dicere peiores, & minus ferendos eſſe, *Caluiniſtas & Beziſtas*, quam ipſos etiam *Trideiſtas*. Nam præterquam quod non ignorat Maieſtas Veſtra, quales erga Regem ſuum in *Galliis*, quales erga Reginam ſuam in *Scotia* ſe *Caluiniſtæ* geſſerint, quos motus concitauerint, quantis cladibus, quantis infortuniis illa Regna mactauerint; *Trideiſtæ*, quod peccant, ſimplicitate quadam peccare videntur, edocti a Luthero, nihil eſſe recipiendum, præter ſcripturas, (quod etiam affir-

mant in præfatione sua Suistæ) cum non viderent in Scripturis nomen Trinitatis, nomen personæ, nomen essentiæ de Deo dictum, nomen homousii, Deum trinum & A vnum, quem in fine præfationis confitentur Suistæ Lutheri sententiam sunt amplexi, nec sibi quicquam esse credendum putaverunt, quod Scripturis istis comprehensum non esset. At quid esse potest Scripturis istis apertius? Accepto pane dixit Jesus: Hoc est corpus meum; accepto calice dixit: Hic est sanguis meus. Potuit ne clarioribus verbis veritas Christi corporis & sanguinis in *Eucharistia* demonstrari? Et huic tamen impii Calvinistæ repugnare non dubitant, non dubitant mendacii veritatem arguere, non dubitant a vestra Maiestate petere, vt hoc tam impium dogma confirmet: quod ipsam, quæ pietas illius est & religio, nunquam esse facturam certo scio. Nec enim clam est Maiestatem vestram, quæ Regum, quæ vero sunt sacerdotum propria. Nec illud ne- B scit, quam graues pœnas dederit *Saul Rex*, cum sibi sacerdotis munus vsurpasset. *Core, Datam* & *Abiram* nunquam tantas blasphemias, quales isti belli homunculi, nouæ fidiculæ conditores, protulisse leguntur: qui eundem cum sacerdote *Aaron* & *Mose* Deum nouerunt, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant; ob hoc tamen solum, quod sibi, quæ propria sunt sacerdotum, vsurpabant, statim dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti humo. *Oza* quoque *Rex*, vt nihil dicam de *Osia*, quem Suistæ quoque silentio prætereunt, cum arcam, quæ minari ruinam visa est, sustentasset, C quam nemini tangere præter sacerdotes fas erat, repentina morte statim ob solam hanc rem est extinctus. Horum igitur exemplis, qualia plura commemorare possem, nisi vererer ne quod fastidium M. V. adferrem, facile V. M. deterrebitur, ne consiliis istorum nouæ fidiculæ conditorum, qui nomina sua non adscripserunt, loci quicquam det. Inspexi Libellum, quem obtruduut M. V. vidi, quod in eo *Theodori Bezæ doctrina* continetur. Nam eodem argumento scriptum Bezæ libellum Latinum legeram in Castro Ecclesiæ meæ Varmiensis, *Heilspergk*. Non frustra Maiestatem vestram admoueram ante biennium, vt quos ille hipedum & quadrupedum omnium nequissimos huc miserat Synagogistas, eos si grauioribus suppliciis afficiendos nun putaret, saltem ex Regni sui D finibus excedere primo quoque tempore iuberet; quod facile suspicabar, tale quid eos parturire, quale nunc etiam peperisse videmus. Vt autem sciat M. V. qui vir sit iste *Beza*, scribitur a viris fide dignis, quod omnem vitam suam in lustris & ganeis, & in omni libidinis genere traduxit, ac indicat hoc epigrammaton liber per eum editus, in quo Catullos, Tibullos & Martiales lasciuia, petulantiaque sua, si non superare, saltim æquare videtur. Qui cum in Conventu Poticato tam distare Christi corpus ab Eucharistia, quam cœlum a terra, publice dixisset, lepide quidam e sodalibus eius: Quomodo credat, inquit, esse corpus Christi in Eucharistia, qui vix Deum in cœlo esse credit? Hic est ille *Beza*, qui Ducem illum fortissimum *Gusium*, prælia Domini præliantem in Gallis, cum alia ratione vinci non posse videret, submisso sicario non magis nomine quam re ipsa Poltrono, per summum scelus proditorie confodiendum curauit. Nec satis habuit hoc tam atrox facinus patrasse; verum etiam edito libello parricidium hoc defendere, laudare, tituloque pietatis ornare veritus non est. Quin & insidiatoris illius tam horrendum flagitium cum facto *Mosis*, qui *Ægyptum*, & *Davidis*, qui *Goliath* interfecit, comparare, & eum, quod meruerat, supplicium de scelerato sicario sumptum fuisset, *Poltronem* inter *Martyres* referre non dubitauit. Poteftne vel cogitari scelus aliquod atrocius? At ille minime contentus fuit tam immane factum parricidæ laudasse; verum alios etiam ad imitandum aliud eius exemplo accendit, ac fas esse docuit, fallere fidem, heris insidiari, & eos quoquo modo tollere, iuxta illud: Dolus, an virtus, quis in hoste requirat? Sed quid ego plura scribam de *Beza* hoc, quo nihil vnquam terra produxit scelestius? Hic enim est fax incendiorum omnium, fons atque caputque malorum omnium, quibus florentissimum quondam *Galliæ Regnum* tot iam annos est afflictum: qui propterea misit huc Synagogistas suos, vt eundem efficerent huius quoque Regni Maiestatis vestræ statum, & in easdem illud calamitates abducerent. Quodsi maxime pius & orthodoxus esset libellus, qui scriptus ab eo, vestræque Maiestati, nescio per quos est oblatus; tamen vel propter hanc solam causam, quod ab homine tot flagitiis infami scriptus est, eum vt reiiceret M. V. suadere non dubitarem. Nunc tanto magis id facere debet, quod nihil eo magis impium & blasphemum legisse vnquam videor. Neque orabo M. V. vt ne pestilentibus hisce quorundam consiliis apud se locum esse velit, ne de constantia illius in vera Christi religione dubitare videar. Hoc tantum ab illa maiorem in modum peto, quando quidem ita scriptus est hic libellus, vt rudium animos facile possit inficere, nec eo pestilentius quicquam esse potest, vt ne publice posit, prohibere velit. Sic enim orbi facile declarabit vniuerso, quod ab hoc genere blasphemiarum abhorreat, & eorum ipsem debilitabit, qui sibi nesciu quid promittunt de M. V. quasi permissura sit, vt in *ocream Polonam* credatur. Quantam autem ea res apud homines laudem & gloriam, apud Deum vero gratiam esset M. V. conciliatora, si publice profiteretur in his Comitiis, nihil esse quod quisque speraret, nouam aliquam fidiculam a M. V. obtineri posse, se in his quæ Patrum sunt acquiescere, nec ab his vnquam discedere velle; si præterea dignitates, præfecturas, & munera publica, non aliis quam Catholicis mandaret. Quam vt illi mentem Deus inspiret, simul vt eam quam longissimo tempore saluam & incolumem conseruet, & horum Comitiorum felicem exitum tribuat, Maiestatem illius Diuinam precari non intermitto.

EPISTOLA X.

STANISLAVS HOSIUS Cardinalis Varmiensis SIGISMUNDO AUGUSTO Regi Poloniæ

Regi gratias agit, quod Commissarium ad Elbingenses in causa religionis miserit, eumque obsecrat vt in fide Catholica sit constans.

Sacra & Serenißi. Regia Maiestas

Domine, Domine clementißime.

Iterum atque iterum ingentes ago gratias S. M. V. quod *Commissarium* suum ad *Elbingenses* miserit, per quem officii sui admonerentur. Multum enim eam rem attulisse fructum intelligo. Nec enim prohibentur amplius homines, quo minus ad Christianam Ecclesiam ingrediantur, & aperte confiteri Christum incipiant,

cipiant, vt bona spe sim, quod cum paulatim agnoscent, vel recognoscent potius. Nam quod hactenus plerique non sunt aperte Christum confessi, nullam aliam eius rei A causam inuenio, quam quod persuasum illis fuerat, in Lublinensibus Comitiis duas esse perfidias approbatas, Augustanam & Helueticam. Itaque multis persuadebatur, quæ prius Elbingi per Commissarios V. M. acta fuerant, si non contra, saltem præter voluntatem illius facta fuisse. Iussus erat populus bene sperare: quæ cum spes eos fefellerit, iam esse mitiores facti videntur. Etiam e Senatu proximo die Dominico duo S. Concioni dicuntur interfuisse: sed & Superintendens abdicare se munere quo fungitur velle renunciatur. quod vtinam cito faciat! Quamuis in eadem illa Dominica non abstinuisse dicitur, a concilüs in puri verbi Dei ministros a me legitimo pastore missos: quod quoniam illi fortassis prohibetur, putat se suum, si diis placet Euangelium, quod non aliunde quam ex probris, mendaciis & maledictis constat, prædicare non B posse. Magnam & apud homines gloriam & apud Deum gratiam V. M. consequetur, si perrexerit, quemadmodum ecpit, nec de sua tam pia sententia dimoueri se patiatur. Nam deliberatum est omnibus ciuitatibus ad M. V. suos iterum mittere. Prætenduntur quidem aliæ causæ: verum hæc inter præcipuas fore videtur, vt liceat illis per M. V. abnegare Christum & idolum Islebiense adorare. fortassis autem ad Regni Comitia rem reiicient, vbi se suffragatores plures habituros confidunt. Sed ego pro mea fide & obseruantia erga Maiestatem vestram hortor illam & moneo, supplex etiam oro, ne cuiuscunque tandem consiliis a via recta, quam semel est ingressa, se deduci patiatur. Quin etiam in ipsis Comitiis, vbi maior eius rei necessitas incumbit, aperte Christum confiteatur, C vnum Deum, vnam fidem habere se palam dicat: Quicquid est extra vnam fidem hanc, quæ Patrum quoque nostrorum eadem fides fuit, id se non fidem sed perfidiam esse iudicare; quamobrem non modo non approbaturam, verum neque permissuram perfidiæ genus vllum; quin etiam velit se deinceps vel honores, vel præfecturas, vel quæcunque tandem alia munera publica mandaturam, nisi Christum aperte confessus fuerit, & omni perfidiæ siue Lutheristæ, siue Caluinistæ, siue Trideistæ, siue Anabaptistæ nuncium remiserit. Certo Maiestati vestræ polliceor, si talem in proximis Regni comitiis se declarauerit, nec vlla circuitione vsa fuerit, quod intra breue tempus, relictis idolis, quæ sua verba Dei verba vocari & tanquam Christi Euangelium adorari volunt, ad Christum in Bethlehem natum magna ex parte redibunt omnes. Sed cum vident homines ex vna parte mittere *Theodorum Bezam* D *Synagonistas*, ex altera vero parte, quæ mihi vicinior est, quod memoria nostra nosque ab his qui segregauerunt semet ipsis factum est hactenus Apostopus verius, quam Episcopos quosdam creari, qui Lutheri verbum sub titulo Dei verbi propagandum curent, putant id approbante V. M. fieri. Sic miseri decementur, deque M. V. iudicant, quod eodem loco Lutheranos & Caluinianos, quo Christianos, qui Papistæ nunc vocantur, habeat. Per viscera misericordiæ Dei quæso M. V. ne velit hanc multorum opinionem de se confirmare: sed palam profiteatur, se nullum Deum nosse, præter Deum patrum nostrorum, nec vllum Dei verbum scire, præter id, quod annunciatum est 600. annis his quibus Polonia Christi recepit Euangelium. Hoc si fecerit, ex multorum animis ingentem scrupulum, qui male eos habet, reiiciet, & felicem Regni sui statum consequetur: quem ego non procul ab interitu abesse video, nisi nos oculis misericordiæ suæ Christus respexerit, & hanc Vestræ Maiestati mentem dederit. Quod vt faciat, vt illuminet vultum suum super nos, conuertat nos, & auertat iram suam a nobis, supplex misericordiam eius imploro.

EPISTOLA XI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Huic gratulatur ob delatum sibi Episcopatum, simulque officii Ecclesiastici admonetur.

Reuerendissime Domine, Salutem & obsequiorum commendationem.

DOminum *Kossobucium* propinquum R. D. V. cum huc ad me venisset, vidi lubens: sed is multo fuit mihi gratior, posteaquam ex eo certior sum factus, R. D. V. *Episcopatum Wladislauiensem* esse delatum. Quam tantam honoris, dignitatis, fortunarumque accessionem, R. D. V. gratulor, ac vt illi feliciter eueniat, vtque ea maximo cum Ecclesiæ & Reipublicæ commodo diu fruatur incolumis, ex animo cupio. Sed non minus gratulor & illud, quod eius potissimum opera perfectum esse audio, vt ius tandem suum consequerentur Dominicani fratres, & monasterium de manu *Gedanensium* vindicarent. Quod si non dissimile decretum obtinere mihi quoque licuisset, in causa non dissimili aduersus *Elbingenses*, fuisset hæc mea gratulatio maiori etiam aucta gaudio. Ceterum ferenda & perferenda etiam est mora hæc quantumvis diuturna. Delectatus autem sum huius propinqui R. D. V. familiari sermone, cum præsertim illud mihi sæpius confirmaret, prouisuram illam esse modis omnibus, vt *Gedanens.* Ciuitas ad sanitatem & officium, ab his erroribus, in quibus nunc misere versatur, tandem aliquando reuocari queat. Cuius rei si quod initium antecessores illius destinent, iam fortassis per Dei gratiam fructum aliquem nobis ex hac eorum diligentia capere licuisset, & ego quoque meos *Elbingenses* facilius ad Ecclesiæ gremium reducere potuissem. Quod adhuc effectum iri spero, si mutuas nobis inuicem operas nauauerimus. Quod ad me attinet in hoc præsertim tam pio negocio, quicquid R. D. V. præstare potero, faciam semper lubens. Cuius me pristino amori commendo. Datum ex Castro meo Wattemburg, die 11. Iulii 1567.

EPISTOLA XII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mentem ei significat de radicitus tollendis Catholicæ religionis aduersariis.

QVæ renunciari volui per seruitorem illius *Reuerendissimi Dominationi vestra*, non aliunde profecta sunt, quam ex optimo meo erga illam animo, fuitque mihi valde gratum ex illius literis cognoscere, quod eodem animo R. D. V. acceperit. In vrbe, sicut mihi scribitur, non desunt ex variis locis, qui R. D. V. negotium exhibere conentur. Sed spes est eos nihil profecturos. Exemplum edicti Cæsarei legi. Tale quiddam conabatur etiam pater eius, cum essem apud Maiestatem eius Nuncius Apostolicus. Cum autem ego peterem ne faceret, vt aut omnes eiiceret Sectas aut ferret omnes, ne vide-

videretur vnam aliquam approbasse, cessit voluntati meæ. Mihi valde probatur illa *Hilarii* sententia: quod fides non est nisi vna, quicquid autem est extra vnam fidem hanc, perfidia est non fides. Perfidiam autem approbare quam deceat Principem Catholicum, ille viderit: nisi forte ipse perfidiæ se contemnare velit, si quam aliam, præter eam, quam sequitur ipse, fidem approbauerit. Aut Augustana Confessio perfidia est, aut quam sequimur nos Christiani: nisi forte duas fides habere velimus, sicut nuper duos Christos nobis *Triadoclastæ* confinxerunt, vnum falsum quem vocant *Papisticum*, qui sit Patri coæternus, coæqualis, & consubstantialis, & alium verum, sicut ipsi volunt, natum annos 1567. Si tollendæ sunt Sectæ, radicitus tollendæ sunt. Tollatur primum radix: quæ non est alia, quam Augustana confessio, quam *Philippi verbum* vocat *Osiander*, & infelicitatem *Wittembergensium* deplorat, magistrorum præcipue. qui coguntur abiurare Christum, & iurare in verba Philippi. Quoad hæc radix euulsa non fuerit, nulla spes est, earum finem aliquem futurum. Cur non æque debeat esse verbum Dei, quod *Zuinglius* vel *Caluinus*, quod *Balthasar Pacimontanus*, quod *Suuenckfeldius*, quod *Seruetus*, & eius discipulus nostræ gentis homo, sed non nostræ fidei, *Gregorius*, docent? Cum præsertim ipse Philippus a suis discipulis arguatur, quod in præcipuis doctrinæ locis, partim ad Papatum, partim ad Caluini dogma defecerit. Quam igitur confusionem, qui suis eam digitis conscripsit, autor ipse damnauit, nescio quomodo possit eam Princeps Catholicus approbare. Nam aliarum Sectarum condemnatio, huius autem solius toleratio, speciem quandam approbationis habere videtur. Ad alia respondebo tempore, nisi quod eius generis pleraque sunt, vt melius R. D. V. quam mihi cognita esse queant, & a nullo quam a se ipso consilium rectius petere possit. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere: cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum ex Castro meo *Heilsberk*, die 1. Octob. Anno Domini 1567.

EPISTOLA XIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Queritur de infelici Relig. Cathol. statu, & curam de recuperanda libertate & iurisdictione rescribit.

QVerimonia R. D. V. de nostra, qui pastores vocamur, negligentia, sicut pio & vere Catholico Episcopo digna, sic & iustior est quam vellemus. Et re vera, si fuisset hoc studium in nobis, quod esse debebat, minus nunc Ecclesia laboraret. Vocatio nostra quid a nobis exigat, prorsus obliti videmur: præcipue vero qui præfuerunt ante R. D. V. *Ecclesiæ Wladislauiensi*, quales pastores fuerint, quam curam sui gregis gesserint, obscurum non est. Nunc in magnam spem eriguntur multi boni viri, quandoquidem eius Ecclesiæ gubernacula R. D. V. tradi vident, futurum vt meliore loco sint omnia: cum præsertim, quam fuerit solicita de recuperando in ciuitate Dantiscana monasterio, vt etiam aliquis in illa Ciuitate verbo Dei sit locus, testatum sit omnibus. Credat R. D. V. si, quo tempore primum de lucrifaciendis Christo *hædis meis Elbingensibus* laboraui, talem collegam in Prussia habuissem, qualem fore R. D. V. certo persuasum habeo, nunquam Christi iugum *Elbingensis* Ciuitas excussisset, nec inuita me suum Episco-
A pum agnouisset. Quod quo minus faceret, magno mihi tunc impedimento fuerunt *Dantiscani*: qui qualem Episcopum tempore illo habuerint, nihil est necesse me scribere, cum ipsa sciat melius. Eramus tres in his Prussiæ terris Episcopi: solus ego, quod erat mei muneris, præstare tamen vtcunque conabar, cum in duobus illis collegis non modo nihil præsidii, verum etiam plus esset impedimenti. Puto me non ignota R. D. V. scribere. Quo maiorem in spem nunc adducor, quandoquidem Deo bene iuuante sumus habituri inter nos consilia, futurum, vt ea quem volumus progressum & exitum consequantur. Consilium hoc, quod ad me R. D. V. misit, valde mihi probatur, & eo vti deliberatum habeo. Quin & ingentes ago gratias R. D. V. quod hanc operam nauare mihi grauata non est. Omni officii & obsequii mei gene-
B re per omnem occasionem officium hoc illius compensare conabor. Verum ad publica redibo. Nam hæc ad priuatas tantum vtriusque nostrum Ecclesias pertinere videntur. Quod scribit, vocationem nostram, tempus, & publicum executionis actum inuitare nos, vt de recuperanda iurisdictione nostra cogitationem suscipiamus: libenter assentior hac in re R. D. V. Vtinam autem adduci possit sacra *Maiestas Regia*, vt, (quod ego supplex illius *Maiestatem* sæpe rogare soleo) non in sola causa fisci, verum & in causa Christi, quæ primas partes sibi vendicare debebat, executionem aliquam fieri vellet. Sed quod omnis iurisdictio nostra nobis est adempta, plerique culpam omnem conferunt in eum, qui so-
C lam hanc executionem, quæ nunc fit, vrgere maxime videbatur. Quod ego non dubito, quin is optima mente fecerit. Erat enim illi magna spes ostensa, futurum, vt salua nobis essent omnia iura & priuilegia nostra, & qui contra ea venisset, in eos iuxta patrias leges executio fieret. Quantum autem postea deciderimus ab illa spe, R. D. V. quæ præsens in illis Comitiis adfuit, nam ego Tridenti tum eram, melius quam ego scire potest: quamuis clamet hoc etiam res ipsa. Quamobrem, quod sentio, dicam. Solus est Deus, in quo recte spem nostram defigere possimus, cum omni simus humano consilio destituti. Video dignitates & præfecturas non fere mandari nisi hæreticis: qui quo plures in Senatum alleguntur, hoc ego minorem spem concipio, recuperaturos nos aliquando, quod semel amisimus. Vtinam in peius non proficiant omnia! Nam quæ spes
D esse potest, vt executioni mandentur patriæ leges in Christi capitis & corporis fauorem latæ, si contra patrias leges illas honores & publica munera non aliis fere quam hæreticis conferuntur? Qui quando plures asciscuntur in Senatum, tanto maioribus viribus Christi causam oppugnabunt. Duplicem proponi viam ex R. D. V. scriptis intelligo, qua possimus recuperare iurisdictionem libertatesque nostras. Quarum vna est, vt ad instantiam omnipotentis Dei & Christi filii eius citentur omnes violatores: Altera, vt ad delationem Episcoporum. Prior illa noua est, nec vnquam lecta vel audita prius a me: magis ad extremum illud iudicium pertinere videtur. At vehementer metuo, ne viam hanc insistant Moschi & Tartari, ne per eos nonsolum hæretici violatoresque templorum, verum etiam & nos pastores, qui parum fuimus in

in eis custodiendis diligentes, ad instantiam omnipotentis Dei eitemur. Posterior vitata quidem est, nec mihi displicere potest: verum prius illud expendi velA lem diligentius & accuratius, quæ sit spes, quod volumus, perficiendi. Cum *Petricouiæ* fuissem ante biennium, venit ad me *Reuerendissimus D. Archiepiscopus Gnesnensis*, vna eum R. D. *Episcopis* aliquot, inter quos etiam aderat is, qui nuper mortuus est R. D. *Wladislauiensis Episcopus*. Aderat & illustr. *Cardinalis Commendonus*: publice dixit ille defunctus lingua materna, quantum ego memoria tenere possum, in hanc sententiam: Quanto maiore conatu testificeritis hæreticis, & hæreses extinguere studueritis, tanto plus illæ sument virium. Et factum est quod ille prædixit. Nam quod hæreticis placuit, legis vigorem obtinuit, etiamsi multo maxima Senatus pars, quin & ex Nunciis non pauci reclamauerint. Et tamen eo tempore neque *Palatini Cracouia* & *Posnania*, neque *Capitaneum* generalem habuit *Maior Polonia*. Itaque non video, cur nunc esse meliori spe debeamus, quam illo tempore; nisi forte quod Episcoporum concordiam fore confido maiorem, quorum discordia præcipua causa fuit & religionis & Ecclesiæ iurisdictionis euertendæ. Magnam ex ea re voluptatem capio, quod R. D. V. non sicut antecessorem illius, odii & maleuolentiæ: certamen cum R. D. Archiepiscopo suscepisse video. Nec est vllum certamen, quod sit Episcopis gloriosius, quodque magis illos deceat. Quo magis probo sententiam illius, quæ Synodum vrgendam esse censet. Quoniam vero nullum illius vrgendæ mandatum habeo, R. D. *Archiepiscopi* fuerit hoc negocium: exploret mentes *Coepiscoporum* suorum, C deque illorum consilio diem & locum habendæ Synodo constituat. Quod mihi facere non licet, cum non sit mihi mandata legatio, nisi durante Synodo. Quin etiam cum fuisset apud me R. D. *Nuncius Apostolicus*, qui mihi Breue legationis ad Synodum obtulit, ipse hortatus est me, ne quid ea de re cuiquam significarem, ptiusquam ad diem & tempus habendæ Synodo constitutam venissem. Quod si coacta Synodus fuerit, quocunque tandem loco vel tempore visum fuerit R. D. Archiepiscopo vna cum suis Coepiscopis, modo me Deus incolumem seruet, quamuis non valde lubens, veniam tamen. Ibi de rebus omnibus, de quibus ad me R. D. V. scripsit, rectius deliberari poterit. Magnum Procuratorem iam habemus, & si non illum, de quo metuebat R. D. V. tamen aliD um plusquam hæreticum, si vera sunt, quæ mihi nudius tertius ex aula reuersus narrauit D. *Caspar Gesebkaun*, qui fuit *Abbas Oliuensis*. Ad Regiam Maiestatem scripseram diligenter, & ab hoc bello suscipiendo sum dehortatus: verum ei iustas causas attulit, quamobrem aliter illi facere non licuerit. Commendo me fraternæ beneuolentiæ D. V. R. *Heilsberga* 6. Nouemb. 1567.

EPISTOLA XIV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eidem gratulatur de sibi oblato Episcopatu & Ecclesia Rom. curam gerit.

SEsqui mensis iam est prope, quod factus fui certior, renunciatam in vrbe fuisse *Wladislauiensem Episcopum Reuerendissimum* D. vestram: quo nomine quamuis paulo ante gratulatus illi fuerim; tamen & nunc iterum atque iterum gratulor, & quod a Domino A factum est, id eum ipsi R. D. vestræ tum Ecclesiæ ipsius, atque adeo toti *Prouinciæ* vel *Regno* potius, feliciter euenire cupio. Non minus gratulor, quod egregia in se voluntate Sanct. D. N esse scribit, & præclaram de illa opinionem concepisse. Quod autem factum id esse mea commendatione significat, fieri potest. Nam & nonnulli *Cardinales*, præsertim *Sabellus* & *Simoneta*, idem ad me scripserunt. Sed vino vendibili, quod aiunt, non opus est suspensa hedera. Quamobrem nihil est, quod hoc nomine mihi gratias agat: Sui cuique mores fortunam fingunt; sua quemque virtus commendat. Quæ sicubi non adest, inanis est cuiusuis tandem alterius commendatio. Nihil est aliud a me factum, quam quod veritati testimonium perhibui. Iam duodecim & amplius annos intercessisse puto, quod magna B semper inter nos fuit familiaritas. Nam præclaros dotes, quibus eam Deus affatim cumulauit, semper in R. D. V. feci plurimi. Quas quin conuersura sit ad Ecclesiæ salutem & tranquillitatem, equidem nil dubito. Quod autem se meis consiliis vti velle scribit in Ecclesia gubernanda: vellem, vt esset in me tantum consilii, quod etiam R. D. V. impartiri possim. Sed ita sum eo destitutus, vt nec Ecclesiæ meæ rationibus quemadmodum consulam, scire queam. Quæ sint acta cum hædis meis Elbingensibus, ex Venerabili Domino *Valentino Kuczborscio, Ecclesiæ meæ Canonico*, R. D. V. cognoscet, cui descripta misi omnia. Furit Satanas, quod eripi sibi multos bolos e suis faucibus videt; & cum alia ratione se Dei verbum impedire non posse cernat, cædem spirare iam incipit, & minas quasdam denunciare. Quas tamen pili non facit S. Societas Jesu: quin vltro videtur in eiusmodi causa mortem oppetere parata. Sed interea bone Deus! quorsum tandem nobis res rediit? etiam in Regia Ciuitate confiteri Christum, & eius Euangelium prædicare, liberum non est: ita vt nisi procideris coram Islebiensi Baal, & eius verbum adoraueris, vitæ periculum tibi denuncietur. In proximis festis Natalitiis multo maior pars interfuit in Sacris & Concionibus Christianorum, quam Lutheranorum. Quod ferre Satanas & minister eius non potest: quem ego cuperem eiectum ex illa Ciuitate; verum id sine magno tumultu fieri non posset. Ac dissuadet Societas, ne curem eiiciendum, quod paulatim futurum sperat, vt a Satanæ ministro deficiant homines, & ad Christum tedeant. Quem habeo Concionatorem Elbingæ, magis indies atque magis amari dicitur a multis. Nam est admirabili quadam tolerantia & mansuetudine: & quantumlibet fremat Satanas & eius minister, ille nihil ad se pertinere putat. Fert omnia patienter. Iam tandem fructum sperare incipio vocatæ Societatis huius ad me. An autem & hoc mirabile non accidit, quod quo die fuit *Gedani* monasterium in libertatem assertum, & suis legitimis possessoribus restitutum, eodem & *Elbingæ* cœpit Euangelium Christi prædicari, & missa celebrari? Cum nihil minus ego cogitarem, quam quod idem eodem tempore *Gedani* futurum esset. Fortasse Deus vult vtramque ciuitatem vtriusque nostrum opera sibi lucrifieri. Vtinam autem ille dies nobis illucescat aliquando, quo tantum animarum

locrum facere posſimus' Qua quidem in re mutuas nobis operas præſtabimus. Si quid erit in me conſilii, lubens cum D. V. R. communicabo, dummodo ipſa quoqoe mihi ſuum conſilium impartiat. De *Fricio*, quod aliud conſilium R. D. V. dem, nuo habeo, quam vt ſi, quem ſemel negauit Chriſtum, eum denuo confiteri noluerit, mandatis Apoſtolicis pareat. Synodum omnino celebrandam cenſeo. Nam præterquam, qood *Prouinciales* quoque *Synodi Gneſnenſis* decretis non ſemel cautum eſt, tertio quoquo anno ſynodum haberi debere; etiam *Oecumenici Concilii* decretum hac ipſa de re interceſsit, ſimol & Sanctiſſ. D. N. mandatum: vt ego non videam, quo modo poſsint effugere *Prouinciæ Gneſnenſis Epiſcopi*, quo minus Prouincialem Synodum celebrent. Cæterum de tempore Synodi congregandæ probatur mihi R. D. V. ſententia, nec eam habendam, antequam ſint abſoluta Comitia, cenſerem. Illud quoque ſatis laudare non poſſum, qood R. D. V. de reconciliandis diſſidentium inter ſe voluntatibus tam eſt ſolicita. Nam niſi id perfectum fuerit, reuera nec ego video, quo fructu Synodus celebrari queat. Quamobrem omnes neruos hac in re ſuos contendat. Nullum Deo poterit ſacrificium præſtare gratius. Qua de re conuenerit inter tres, qui principem inter Epiſcopos Regni locum obtinent, in eorum ſententiam qoin alii quoque libenter ſint ituri, mihi dobium non eſt. Ad inſtantiam Dei omnipotentis vt citetur aliquis, mihi nunquam placuit. Ad extremum Iudicium hæc reſeruanda ſunt. Plus aliquid addam: nec hoc adbuc apud me ſatis conſtitutum eſt, an expediat aliquem citari, niſi ptius certo conſtet, fructum aliquem ex ea re nns conſecuturos. Quemadmodum autem id certo conſtare poſsit, neſcio. Nam & quæ certo promittuntur, certo non præſtantur. Eſt autem id cumprimis dolendum, quod in comitiis minuribus, quæ particularia appellantur, nullas propemodum partes habere videntur Epiſcopi, vel ſi qui ſunt illis adioncti, Laici Senatores Catholici: quos iam, proh dulor! ad paucos redactos videmus. Si poſſet horum autoritate perfici, maior vt nunciorum pars ex Catholicis eligeretur; eſſem aliqua ſpe, noſtra conſilia meliores progreſſus in maioribus Comitiis habitura. Quud ſupereſt, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere: cuius me fraternæ beneuolentiæ diligenter etiam atqoe etiam commendo. Datum ex Caſtro meo *Heilſperk* 9. Ianuar. Anno Domini 1568.

Epistola XV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo VVladislauienſi.

Cuius Epiſcopatum votis proſequitur, & conſilia ad coercendos hæreticos ſuppeditat.

ESt quod agat R. D. V. Deo gratias, pro tot beneficiis, quibus ab eo ſe tam illuſtribus affectam eſſe profitetur. Nam re vera par felicitas memoria noſtra vix vlli mortalium contigiſſe videtur. Vt enim honor is illi non immerenti delatus ſit; tamen & hæc ipſa merita, quibus ipſe debebatur, Dei ſulius dona ſunt. Quæ vero quatuor horarum ſpatio confecta fuiſſe ſcribit, rara ſunt & præclara. Quicquid malorum per totos quatnor & amplius annos in Eccleſiam ex Epiſcoporum diſſidiis inuectum eſt, id ex ea per quatuor horarum conſultationem hanc, & arctiſsimam inter eos amicitiam ſtabilitam, omne prorſus exterminatum iri ſperamus. Et eſt quod etiam ordo noſter vniuerſus Deo gratias agar, qui miniſterio R. D. V. tam breui ſpatio temporis, tantam in Eccleſia Salutem operatus eſt. Supereſt, vt vnanimes diuinam illius maieſtatem precemur, vt hoc diuturnum eſſe velit & ſtabile. Neque dobito, quin Regiæ quoque Maieſtati cum primis gratum ſit, quod hæc R. D. V. conſilia tam feliciter illi ceciderunt. Verum & hoc laudo, quod ſine pompa ingreſſa eſt in Eccleſiam ſuam: qoamuis aliud quiddam eam initio cogitaſſe narrabatur. Magis etiam laudo, quod in quibus aliquid eſſe præſidii videt, eos præhenſat, vacillantes in fide confirmat. Vehementer etiam reformatio mihi probatur, de qua ſcribit R. D. V. Si nos ipſos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Probatur etiam illud, ieiunia, ſupplicationes, preceſque publicas indici. Nec minus probatur, quod habet præclaros Concionatores, quos ad ciuitates hæreſibus infectas mittere decreuit. Synodum etiam indictam eſſe placet. Ad quam vt proficiſcatur V. D. *Valentinus Kuzborſcius Eccleſiæ* meæ *Varmienſis Canonicus*, etſi opera hic illius futura mihi eſſet neceſſaria, abſit tamen vt eum impediam. Sed illud etiam atque etiam R. D. V. ſecum expendat, an expediat, vt hoc tempore de prouentibus Eccleſiarum *Gedanenſium* inquirat: ſaluo prudentiori illius iudicio mihi videretur a ſpiritualibus potius, quam a temporalibus exordium eſſe ſumendum. Cum *Fricio* contractum non improbo. Conſiliarium autem habere nullum poteſt meliorem eo, quo vtitur R. D. V. *Staniſlao Dambronio*. Cætera per V. D. *Kucborſcium*. Cæterum illud ſilentio præterire non poſſum, quod miſſus eſt mibi libellus quidam de Supplicio Gentilis. Pluribus verbis præfatur in eo pater ille Sanctus *Theodorus Beza*, quo nihil ætas hæc ooſtra vidit impurius. Inter alia notat me, quod ego *Maieſtatem Regiam* de coercendis *Blaſphemiis* cogitantem, a rectis conſiliis pro viribus auocare ſim conatus. Quod mihi falſo tribuit. Nunquam enim id a me factum eſt. Quin autor fui *Regiæ Maieſtati*, vt omnium hæreticorum ex æquo, uon autem vnius aut alterins ſectæ, blaſphemias coerceret. Metuebam enim, ſi tantum vna vel altera Secta profliganda fuiſſet, ne tanto plus virium reliquis accederet, & earum toleratio ſpeciem tacitæ cuiuſdam approbationis habere videretur. Quamobrem ſatius fore ducebam, ſi minus profligari poſſent umnes, vt ferrentur omnes, quo mordentes, & comedentes inuicem, conſumerentur ab inuicem. Scitum enim eſt illud: quod bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ. Quanto magis autem hæreticis diſplicere conſilium hoc meum intelligo, tanto minus illius me pœnitet. Quamobrem in ea ſententia ſum adhuc: prius vt coerceantur blaſphemiæ Lutheriſtarum & Caluiniſtarum, deinde qui ſunt ex illis prognati, ſeque dociles eorum diſcipulos præſtiterunt, ac aliquanto plus profecerunt, (nec enim omnia Deus prioribus illis reuelauerat) *Trideiſtarum*, & *Anabaptiſtarum*. Si vero priores ferendos putat *Maieſtas Regia*, ferat etiam eorum ſubolem, ne videatur illos canoniſare velle, tanquam Dei verbũ ſit eorum doctrina, cui contradicere vel eam condemnare fas non ſit. Hortatur fax illa ſeditionis

Theo-

Theodorus *Beza* Maiestatem Regiam, & obtestatur, vt coërceat blasphemias istas *Trideistarum* & *Anabaptistarum*, monet idem & Principem *Transsyluanum*, & *Regni Proceres*, & nescio quos *Trecios, Lasicios, Sarnicios*, quos pastores vocat, vt in curam hanc toto pectore, quod aiunt, incumbant: quibus etiam scribit, se submittere Synagonistas. In quos ego primum exemplum aliquod edi vellem a *Maiestate Regia*. Neque satis mirari possum, quod Lutheristas & Caluinistas iam hæreticos minimè iudicari video, sed solos Trideistas & Anabaptistas. An propterea quod il magis ad seditionem nati videntur? At ego video, qui *fœdus Smalcaldicum* inierunt, & contra pientissimum *Carolum Imperatorem* arma parricidialia sumpserunt, qui nunc etiam in Galliis superstite Rege suo, cui fidei subiectionisque suæ iusiurandum præstiterunt, Regem alium elegerunt, & sicut antea Cathedram contra Cathedram constituerant, sic nunc contra sceptrum erexerunt, eos non *Trideistas* & *Anabaptistas*, verum *Lutheristas* & *Caluinistas* esse. Quamobrem hos prius Maiestas illius coërceat, qui patres sunt, qui sunt fonsque caputque malorum omnium, deinde minus erit cum eorum prole negocii; cum enim tenerior hæc adhuc sit, minus difficulter domari poterit. Quis autem dedit hanc potestatem *Beza*, Synagonistas vt mittat in Poloniam? Credibile non est, quantum hæc tanta licentia & audacia animo meo cruciatum afferat. Si tale quid in istis Regia Maiestas statueret, qualia facta scimus de *Serueto Geneuæ*, vel *Bernæ* nuper de Gentili, sempiternam nomini sui laudem compararet. Nunc *Ioachimus Merle*, qui propter seditionem *Regiomonte* pulsus erat, ante annos plus minus 14. Braunsuiga vocatus venit, ac Evangelicas quasdam veritates attulit, quæ mihi non parum inuidiæ conflarunt, de quibus coram plura D. *Valentinus Kucborscius* referet. Nec eo contentus, virulentum quendam libellum edidit *Regiomonti*, quo suis interdicit, ne quam cum Christianis, quos Papistas vocat, consuetudinem habeant, proposito *Diui Ioannis* exemplo, qui cum *Cerynthо* nihil habere comune voluit: præcipue vero remis, quod aiunt, velisque societatem Iesu fugiant, nec suos liberos in disciplinam eis tradant, de quibus etiam fabellam quandam narrat. Videtur ad seditionem hic homo natus, & est *Illyricanæ* factionis, vnus ex rigidis Lutheranis, quos iam nec ipsi ferre possunt in suis ditionibus molliores Lutherani. Quantum hic homo incendium sit concitaturus in his terris, quandoquidem in primo statim ingressu virus hoc suum effudit, facile R. D. V. pro sua prudentia coniicere potest. Scripsi ad vtrumque *Ducem* & *Seniorem* & *Iuniorem*, & grauiter cum illis expostulaui: Responsum adhuc non accepi. Sed ea de re plora per D. *Kucborscium*: nunc ea tantum obiter significanda putaui. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere, cuius me beneuolentiæ diligenter commendo. Datum ex Castro meo *Heilsperg* 24. Februarii Anno 1568.

Epistola XVI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De misera Ecclesia Romanæ conditione, imprimis de Elbingensium pertinacia prolixe queritur.

Mihi quidem non possunt nisi vehementer probari, quæ sunt hactenus acta per D. V. R. ad eos Christo lucrifaciendos, qui se per summum sacrilegiom ab illius corpore separarunt. Quodsi, qui superioribus annis ad eiusdem Ecclesiæ gubernacula sedebant, par studium in hac re nauassent, minus curæ solicitudinis & laboris D. V. R. reliquissent, fortassis & mihi. Nam quicquid est malorum in Elbingensi ciuitate, quæ iurisdictioni meæ Ecclesiasticæ subiecta esse deberet, non aliunde ad illam, quam a *Dantiscana* manauit, quæ multis annis Episcopo caruisse videtur: quod nonnunquam etiam ipsi questi sunt *Dantiscani*. Verum de præteritis consilium non est. Nihil autem est eo verius quod scribit R D. V. miseram nunc Episcoporũ esse conditionem: de vi queruntur, qui vim afferunt ipsi. Qui templa violant, sacerdotes & pastores legitimos ex illis eiiciunt, sacra vasa diripiunt, prouentus etiam Ecclesiarum omnes auferunt: illi ipsi vim afferri sibi vociferantur, quando legitimi pastores, vt per vim ablata restituantur, laborant. Deinde vero, non iam doceri volunt oues a pastore, sed pastori docendi formam præscribere; quod mihi fit ab *hædis* meis *Elbingensibus*. Persuadet sibi Burgimagister, se plus in scripturis intelligere, quam non solum Episcopus eius Ciuitatis intelligat, verum etiam tota Catholica Ecclesia. Posteaquam vero iugum Episcoporum excusserunt, Regiam quoque Maiestatem non pluris faciunt. A nemine cogi, sed ipsi cogere volunt omnes: nec magis Episcopo, quam ipsi Regiæ Maiestati parere detrectant. Et hanc vocant libertatem, non agnoscere potestatem vllam, quod cuique visum est, id impune facere, quam cuique visum est fidem, vel perfidiam potius amplecti. Si quis quærat malorum horum causam in scripturis, reperiet: In diebus illis non erat Rex in Israel; sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur hoc faciebat, hoc credebat. Vellet modo Regia Maiestas, alius esset statim rerum status in Polonia & in Prussia, & saluis omnium iuribus & libertatibus, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo præstarentur. Vno ore vnanimes honorificemus omnes Deũ & Patrem Domini nostri Iesu Christi Sicut vnus Deus, sic vna fides esset, vnus etiam pastor & vnum ouile. Quæ per D. V R. recta sunt in sua diœcesi valde probo; sed non plus eam profecisse, quam me, cum non dissimili ratione cum hædis meis Elbingensibus egissem, doleo. Maior est istorum hominum pertinacia, quam vt sanæ doctrinæ loci quicquam dare velit. Aliis remediis opus est, quæ quod non probentur illi D.* mirari satis non possum, cum quod ille colit *idolum Geneuense*, siue quis illud *Ioannem Caluinum* siue successorem eius *Theodorum Bezam* esse dicat, vterque libellos ediderit de hæreticis a Ciuili Magistratu puniendis, & iure gladii coercendis; neq; scripserint, modo verum exemplo quoque docuerint, id ita faciendum esse. Nam quid in *Michaelem Seruetum* statuerit *Caluinus*, orbi testatum est vniuerso. Nec minus & illud notum, quid factum de *Gentili* nostro fuerit apud *Helueticos*: qui cum articulos quosdam disputandos in publicis locis affigi fecisset, primum in carcerem coniectus, nec ita multo post *Bernæ* supplicio capitis affectus est. Itaque non ab illo D.* sed a fratre eius rectios hæc scribi potoerunt, qui cum *Serueti* sui *Gentilis* discipulus esse dicatur, vere potest cum suis condiscipulis queri, quod *Caluinistæ* non scripturarum rationibus, verum articolis & fasciculis rem agunt contra suæ sectæ magistros. Vt interim illud silentio preteream, quod veri

veri *Lutherista* non *stylo*; sed *sceptro Magistratus*, *Caluinistas* refutandos esse docent, nec vsquam in suis terris receptum illis dant. Tam illis abominanda Caluinistarum secta videtur. Mirum est autem, quod licet *Caluinianis*, quod licet Lutheranis, non idem licere debere Christianis. Cupiebam & ego cum hædis meis colloqui priuatim de ista præclara Confessione Augustana, quam tanto studio expetunt, sed colloquium detrectarunt, nec aliud mihi responderunt fere, quam, sic volumus. Quem autem sibi Superintendentem elegerunt, hominem indoctum, vt audio, sed interea bene loquacem, & ad commouendos animos & excitandam seditionem cumprimis idoneum, cum quidam ex pueris meis alloquutus erat, vt me conueniret, & responsum hoc ab eo tulit: sibi nil esse mecum negocii; tum puer: Non agnoscis, inquit, Episcopum tuum? Non ab illo sum vocatus, air, sed a Magistratu, qui mihi Cathedram concessit in monasterio. Puer vero meus: Quid si doceres, inquit, illum, fortassis ei persuadere posses, vt eandem quam tu doctrinam sequeretur. Non patitur, inquit, ille se doceri. Quod ad iurisdictionem nostram attinet, suspensam, aut sublatam, nescio. Sed si quid eiusmodi quo iure quaue iniuria statutum est, contra nobiles tantum vt non exerceretur statutum esse puto. Quod R. D. V. scire melius potest. Quanqoam illi non spiritualem nostram, sed Regiam Iurisdictionem sublatam cupiunt, & sicut omnes Papæ, sic & Reges esse volunt omnes, vt simus sine lege, sine Rege, sine sacerdotio, sine sacrificio, sine Deo. Hic est Scopus, ad quem collimat Satanas. Nam quæ est iurisdictio nostra? Cognoscere de doctrina, & excludere impios a communione piorum. Hoc etiam ipsa fatetur Augustana confessio. At ipsi se iam pridem excluserunt a nobis, quos impios esse persuasum habent: nec vnquam sibi vel vinum vel cereuisiam sapere melius dicunt, quam cum censuris Ecclesiasticis innodati sunt. Quamobrem vt excommunicemus illos, hoc est, vt sententiam, quam ipsi contra se tulerunt, confirmemus, facile tulerint. Sed vt penes Regem aliqua sit autoritas & potestas, qoo liceat illi iuxta Regni constitutiones contra tales procedere, egregii isti iurium & libertatum defensores ferre non possunt. Excussimus, aiunt, Pontificum iugum: excutiamus & Regis. Neque enim est in scripturis magis fundata Regum quam Pontificum iurisdictio. Sic in Germania, sic in Gallia, sic in Scotia factum hoc infelici nostro sæculo videmus. Quod si vult Regia Maiestas, vt idem fiat in Polonia, quominus illius voluntati satisfiat, quis ego sum, qui possim prohibere? Fatentur hoc etiam ipsi hæretici, quod res ad *Anarchiam* euadere velle videatur. Tam ego nollem Regem habere tyrannum, quam quisquam alius: Sed si multi forent Reges atque tyranni ferendi, qui, quod fieri, pro dolor! videmus, non magis humana quam diuina iura conculcarent omnia, mallem vnum. Interea tamen, quod ab exercenda iurisdictione sua spirituali cogitat abstinere, dum Comitia prius absoluantur, non improbo. Quis enim vsus illius exercendæ fuerit, si nulla est executio speranda? De *Trideismo* quoque eiiciendo non video cur magis laboret, quam de sectis aliis extirpandis: quin illius ego sententiam valde probo, qui dixit, Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ. Mordeant & comedant inuicem, vt tanto citius consumantur ab inuicem. De *Augustana Confessione* præcipuam esse vellem R. D. V. curam. Nam sicut orthodoxa doctrina de S. S. Trinitate funda- A mentum est Papatus, hoc est Ecclesiæ Christianæ: sic fundamentum Sathanatus, hoc est conuentus malignantium, est præclara ista Augustana Confessio. Quamobrem vt hoc fundamentum subrui possit, omnes nobis machinæ sunt adhibendæ: quo saluo, saluæ manebunt omnes aliæ hæreses, quamlibet hæ sint horrendæ. Si licuit Luthero vel *Philippo*, quem esse conditorem aiunt *Augustanæ Confessionis*, ab orbis totius Christiani Papatu secessionem facere, & aliam nouam quandam fidem comminisci, quam verbum Dei vocarunt; cur non licuerit idem *Zuinglio*? cur non *Suenckfeldio*, *Serueto*, *Gregorio nostro*? quorum doctrina æque potest verbum Dei vocari atque *Lutheri* vel *Philippi*. *Bucerus* cum insolenter admodum & imperiose rem gerere *Lutherum* vidisset, qui doctrinam suam tanquam Dei verbum & Euangelium adorari, nec ab B ea quenquam discrepare vellet, in hæc verba prorupit aliquando: Si exigit, ne quis vlla in re a se dissentiat, probet se esse Deum. Ego vero scripsi Regiæ Maiestati, si vellet nouam fidem concedere meis hædis Elbingensibus, vt illis permitteret *Gregorianam* potius: nam frustra fieri per plura, quod potest fieri per pauciora, nam ad illam peruenietur ad extremum: & habere Maiestatem illius tantundem potestatis ad *Gregorianam* vel *Mahumetanam*, quantum ad Augustanam confessionem concedendam. Deinde, satius me iudicare, vt habeant aliquam Confessionem in *Polonia* natam, quam in *Germania*, ne magis ad Imperii terras quam ad Regnum Poloniæ pertinere videantur. Ac posse nos illud e Symbolo delere, *Credo sanctam Catholicam Ecclesiam*, & illius loco scribere, *Credo sanctam Polonam Ecclesiam*. Fore C nobis id gloriosius. Quandoquidem eo perducta res est, vt gloriosum videatur a Christo discedere, & ab eius corpore separari. Sat scio, quod secus quibusdam, etiam ordinis nostri viris, visum fuit in Comitiis *Lublinensibus*. Nimirum vt duæ tantum Sectæ proscriberentur, *Lutherismus* autem & *Caluinismus* canonisaretur. Quod autem scribit R. D. V. de admissione nescio qua Comitiorum, viuendi & credendi suo arbitratu, meminerunt etiam *Elbingenses* in scripto suo, quod mihi transmiserunt, eius rei. Sed ego de admissione hac nihil hactenus certi cognoscere potui. Quæso R. D. V. qualis ea fuerit, clarius explicare mihi velit. Quod, vt Gedanenses in viam veritatis reuocet, laboraturam se scribit, valde foit gratum ex literis R. D. V. cognoscere. Posteriorem illam rationem amplectandam potius esse putarem, quæ si D non successerit, erit locus actioni, quam eis intentare cogitat. *Torunii* quid factum sit, cum ibi præsens adfuissem, in Comitiis nostris, non dubito, quin R. D. V. ex *Domino Krzycouio*, qui tum Oratorem ad nos *Regia Maiestatis* agebat, cognouerit. Nunc aliter negotium cessisse gaudeo. Magna est Burgimagistrorum istorum insolentia, qui se pro Papis gerunt, quam non solum Christiani, verum nec ipsi ferre iam possunt Lutherani. Quod *Szymacouio* suo dederit in mandatis, vt negocium contra hædos meos Elbingenses non minus diligenter curet, quam si R. D. V. proprium esset, magnam habeo gratiam. Sum adhuc intra spem & metum. Duos eo pueros miseram, sub Maii mensis finem vnum, postridie Pentecostes alterum. Quem non iussi diutius

quam

quam 24. horas expectare. Is reuersus est absque mandatis, & unam aut alteram epistolam attulit. Scripsit mihi quidam, quod cum Regem petiuisset, responsum hoc tulerit: Non esse quicquam temere faciendum, nec repente eücien-dum, sed paulatim inde amouendum, ne seditio aliqua oriatur. Quando venturum sit istud paulatim, nescio. Sed maluissem prius illud mandatum de *Superintendente* eüciendo non fuisse missum. Scribitur autem & hoc à quodam, quod mandata pœnalia dabuntur; sed utrum illis parituri sint *Elbingenses*, vehementer dubitatur. Fortassis alia mandata *Clefeldius* attulit, qui cum reuersus ex aula, per oppida mea proficisceretur, absente me, gloriatus in singulis oppidis fuisse dicitur, quod omnia confecisset ex animi sententia. Si volet *Reverendiss.* D. V. puerum expectare, quicquid allatum erit, per eum scribam. Nisi quod is vehementer urget celerem expeditionem. *Merlinus* in vicinia, ne maiores etiam nobis turbas det, metuo. Nam est unus ex *rigidis Lutheranis*, qui jam nec in *Germania* fere tolerantur. Subinde magno clamore detonat in *Papistas*: *Hi sunt illius flosculi Sanctissimi Diaboli nostri Papa, Dominus noster Diabolus Papa*, quemadmodum ex libello, quem R. D. V. mitto, cognoscet uberius. Mitto simul & Instructionis eius partem, quæ pertinet ad *Merlinum*, quæ data fuit D. *Solicouio*, primum soli ante Pascha, deinde cum D. *Castellano Gedanensi* in exequiis, postremo nunc addito tertio collega D. *Palatino*. Mitto & literarum exemplum ad Regentes scriptarum, quæ tamen illis redditæ non sunt. Sic non minus onustus literis ad R. D. V. redibit puer illius, quam ad me venit. Mitto præterea libellum sub nomine Ducis post mortem illius editum, de duorum Episcoporum electione *Sambiensis* & *Pomesaniensis*. Actum fuit de Regentibus nomine Maiestatis Regiæ, ne nomen Episcoporum electis à se tribuerent. Ecce autem simul ut iusta funebria peracta sunt defuncti D. *Ducis*, *Merlinus* in honorem Regiæ Maiestatis libellum hunc edendum curauit. Qui qualis sit, ipsa R. D. V. secum expendat. In hunc usque diem detinui puerum hunc R. D. V. ut scire possem, quidnam esset à me profectum in aulam. Opto R. D. V. bene valere. Cuius me fraternæ benevolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum ex Castro meo *Heilsberg*, die Sancti Ioannis Baptistæ Anno Domini 1568.

EPISTOLA XVII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gedanensium fidem promissam in dubium vocat.

AGo gratias R. D. V. quod mecum, quæ sunt isthic acta, communicauerit. Quando verba *Gedanensium* lego, quibus fidem & subiectionem suam erga Maiestatem Regiam prædicant, venit mihi illud in mentem: Vox quidem vox Jacob; Quando quæ acta sunt audio, succurrit illud: Manus autem manus Esau. Deum precor, ut nobis lætam huius fabulæ catastrophen esse velit. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum ex castro meo *Heilsberg* 11. Novembr. Anno Domini 1568.

EPISTOLA XVIII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Comitia Elbingæ celebrata significat, & quæ in illis fuerunt peracta, breuius exponit.

QUo die veneram *Elbingam*, ubi mandato *Regiæ Maiestatis* per nos Comitia celebrata sunt, per *Iridualdum*, qui modo non eadem hora proficisci dicebatur ad R. D. Vestram, literas ad illam dedi. Quas eam accepisse non dubito. Nunc quæ sint istis Comitiis acta, R. D. V. descripta mitto. Fueram admonitus ex aula, ne quid in religionis causa mouerem, neue molestiæ quicquam aut difficultatis illius ergo cuiquam exhiberem. Quod mihi sane nouum acciderat, Episcopo mandari, ne quid agat in religionis causa, quasi diceretur illi, ne sis Episcopus, sed consiliarius tantum. *Sebastiano* maluissem id mandari, qui subinde blasphemas voces contra Christum eiaculari dicitur. Sed postea cum verba literarum diligentius expendissem, hoc mihi fuisse præceptum interpretabar, ut res religionis, quo loco sunt, relinquerem, neque prohiberem, quo minus vel *Sebastianus*, vel quicunque tandem alius ex Satanæ ministris, Christum, sicut cœpit, blasphemare pergeret. Cui mandato parui. Quid enim facerem, cum vires ad prohibendum nullas haberem? Quin ego potius in magna beneficii parte ponerem, quod sub Elbingensibus Burgimagistris, in ciuitate Christiani, Catholici & Orthodoxi Regis, absque cuiusquam impedimento mihi liceret, quod licet in ciuitatibus immani Turcarum Tyranno subiectis, Christiano ritu saltem in uno Parochiali templo Deum colere: quo minus qui vellet Antichristum Islebiensem adoraret, & illius verbum tanquam Dei verbum reciperet, impediui neminem. Sed cum audirem, declamationes fieri contra Maiestatem Regiam, quæ noua faceret in his terris omnia, quæ noua quadam & insolita forma Commissarios suos in has terras misisset, qui non seruato legitimo processu, Burgimagistros loco suo mouissent: cumq; postularetur à me, quo memor loci, quem in his terris teneo, pro viribus, priuilegiis & libertatibus earum pugnarem, & me murum pro illis opponerem, eorum exemplo, qui locum hunc ante me tenuerunt; tenere me non potui, pro fide, quam Christo Deo meo, deinde Serenissimo quoque Regi meo debeo, quin aliquam religionis mentionem facerem. Nec enim aliam refutandi clamores horum hominum rationem inuenire potui. Spero, quod ea res nullam isthic mihi sit offensionem paritura. Quandoquidem & pro cœlestis & pro terreni Regis mei dignitate pugnaui, & communem omnium trium *Episcoporum*, qui sunt in *Prussia*, causam, ut potui, defendi. Nunc illud R. D. V. latere nolo, quorundam opinionem esse, confirmatam iri confusionem Augustanam in his tribus ciuitatibus; dummodo ne quis impediat, quo minus in causa fisci, quæ pridem decreta fuit in Regni Comitiis, executio tandem aliquando suum effectum sortiatur: ab his enim ciuitatibus exordium sumere Maiestatem Regiam velle. Quod cum erit factum, minus cum aliis negotii futurum. Quæso R. D. V. quandoquidem ingens de illa fuit multorum expectatio, quod ipsa, Deo suam gratiam impartiente, Regnum Israel esset restitutura, contra sectas omnes viriliter pugnatura, & ut huic multorum expectationi satisfacere conetur, & extrema cum primis contexat, nec nisi perfectis omnibus, quæ ad priscam fidem constituendam pertinent, conquiescat. Sed hac de re coram, si Deus volet, pluribus. Quod superest, opto R. D. V. diu, bene, & feliciter valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ diligenter commen-

do. Datum ex castro meo Heilsperg 5. Ianuarii 1569.

EPISTOLA XIX.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ecclesiasticorum bonorum, & præcipue Monasterii Gedan. deuastationem significat, & pro eo auxilium expetit.

ADuersus executionem video agendum esse molli brachio. Sed vehementer metuo, ne vicissim promoueat res nostras Deus molli brachio. Nam neque Hospitalium, neque Collegiorum, siue Ecclesiarum, neque Deo dicatarum virginum bona ab hoc neruo tuta sunt. Multos acerbe admodum queri audio. Sed me maxime miseret monasterii virginum in ciuitate *Gedanensi*, quæ solæ propemodum cum templo suo, ex illo cinere Christianitatis & Catholicorum reliquiis, Catholicæ superesse videntur adhuc. Nam dici vix potest, quantis vexentur molestiis, & quantas difficultates perferre cogantur. Nunc ab aula vocantur in ius de bonis Monasterii, quæ habent in tractu Capituli mei *Tolkmitensi*; nunc expilantur à prædicantibus *Lutheranis*, qui decimas earum per vim auferunt; nonnunquam à nobilibus vicinis, qui pratis & filuis eas exutas cupiunt. Videturque hoc ab omnibus operam dari, ut locus ille facet per summam hominum licentiam celeriter defectus, in hæreticorum potestatem veniat, atque adeo sacratæ virgines, voto in contrarium commutato, non modo Monasterio cedant, verum etiam vitam sequantur (quod iam nouum non est) proposito suo contrariam, vel ut apertius loquar (si modo sic Episcopo apud Episcopum loqui fas est) ex Monasteriis faciant lustra & lupanaria. Multis aliis prætereà, & quidem grauibus iniuriis eas vexari audio. De quibus omnibus dicet is, qui reddet has meas R. D. V. Est enim earum prouisor. A qua majorem in modum peto, ut illis tanquam reliquiis Catholicorum in illa ciuitate mature succurrat, simul apud Maiestatem Regiam efficiat, ut monasterium hoc virginum, quod unicum est in illa ciuitate, magnaque rei domesticæ difficultate premitur, tam ab executione, quam aliorum siue ciuium, siue nobilium iniuriis, tutum & defensum esse queat. Nulla enim posset accidere hæreticis maior voluptas, quam si viderent, eas bonis temporalibus exui, & eis occasionem dari ad vota commutanda. Fortassis autem venirent ea bona in alicuius potestatem, qui minus esset Catholicus. Sic esset futurum, ut & virginum atque adeo Catholicorum omnium animus labasceret, & hæretici tanto maiores cristas fumerent, viresque confirmarent, ad Christianam Religionem grauiter oppugnandam, cujus alioqui vix est in illa ciuitate vestigium. Quod ne fiat, à R. D. V. Episcopo Catholico & illius ciuitatis ordinario, prospectum iri non dubito. Ac ut ita faciat, iterum atque iterum ab illa maiorem in modum peto. Quod superest, opto R. D. V. diu esse incolumem & felicem, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum Heilsbergæ 24 Iunii 1569.

EPISTOLA XX.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Petit ut Cromero, designato in eius absentia vicario, consiliis adsit.

NOn ignorat R. D. V. quid mihi oneris imposuerit Maiestas Regia. Quod ego cum detrectare non possem, recipere in me necesse habui, & cum iussus essem præterea accelerare iter hoc meum, ita res meas comparaui, ut iam fere sim in procinctu, nec aliud expectem, quam, ut scire possem, quo in loco cum R. D. Nunciu conuenire debeam, qui mihi in itinere occurret, & ea quæ opus fuerit, exponet. Interea obibit hic vices meas R. D. *Cromerus*, & res *Episcopatus* huius administrabit. Cum autem R. D. V. sit *Episcopus Pomeraniæ*, quæ non postrema *Prussiæ* pars est, fretus illius beneuolentia erga me singulari, commendo illi diligenter Ecclesiam hanc meam una cum subditis meis omnibus, atque ab illa maiorem in modum peto, ut eorum quieti, paci & tranquillitati consulere, ac, si quando res postulauerit, eis consilio auxilioque suo adesse velit. Nec minus commendo vicarium hunc meum, qui qui vir sit, R. D. V. non ignorat. Quæso, velit eum adiutum in omnibus, quibus opem & autoritatem illius implorauerit, quo melius & utilius munere sibi commisso perfungi queat. Intellexi vero & illud, quod R. D. V. iterum mittatur Gedanum, una cum aliis D. Commissariis. Fortassis etiam Elbingam veniet, nam & ibi multa sunt, quæ D. Commissariorum præsentiam desiderant. Quamobrem, si eo venerit, quæso, velit hoc operam dare, ut mihi tamen spiritualis mea jurisdictio servetur integra, nec tantum sibi sumat illius ciuitatis Magistratus, ut simul & Rex & Episcopus & Papa, ac plus quam Papa esse velit. Quod ubi fit, nec animarum saluti bene consulitur, nec ciuitatis tranquillitas conseruatur. Qua de re agetur, cum R. D. V. alloqui hoc tempore licebit. Deum precor, ut redux incolumis incolumem illam videam. Interea me illius pristino amori & fraternæ beneuolentiæ diligenter commendo. Quicquid Romæ degens in gratiam & in rem R. D. V. facere potero, faciam semper lubens. Datum ex castro meo Heilsperg die 12 Aug. 1569.

EPISTOLA XXI.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De negligentia in scribendo Episcoporum queritur, de successibus Gedani gratulatur, mentem de calice petito aperit, & tandem pro conuertendis curam ex officio gerit.

DE diuturno silentio, nihil erat, quod se purgaret R. D. V. præcipue sub illud Comitiorum tempus, quo quibus fuerit curis distracta, nemo est qui nesciat. Mihi vero ternis illius literis, quibus de rebus omnibus copiose me certiorem reddidit, abunde satisfactum est, præcipue cum tanta confidentia mecum egerit. Ego vero me daturum operam polliceor, ut huius confidentiæ Reverendissimam D. V. pœnitcat nunquam. Illud vero dissimulare non possum, non paruum ex ea re dolorem me accepisse, quod cum ad omnes fere Regni Episcopos de grauissimis rebus ad religionem pertinentibus literas dedissem, totos fere tres menses, nemo me responso dignatus fuit. In quam id partem acciperem, nesciebam. Hoc mense tandem primum à Regni Primate, deinde à Reverendissima D. V. literæ mihi redditæ sunt, non illæ quidem valde iucundæ, sed quæ me nihilominus varia suspicantem, & magna solicitudine affectum non nihil recrearunt. Metuebam enim grauiora de illis ipsis etiam, qui duces religionis apud nos esse debent, cum hic varia narrentur, quæ valde nos anxios reddebant. Longiorem tamen illius epistolam accepi. In qua et si nihil erat, quod me delectare posset, legi tamen eam valde lubens; verum de ea postea. De

De fucceffibus Gedani R. D. V. gratulor: Nec mediocrem ex ea re lætitiam capio, quod in hunc ftatum res tandem eft perducta: deinceps quietiora fperanda funt omnia.

De Burgrabio Gedanenfi femper hoc fuit meum iudicium, quod ab Ecclefia Dei, quam illis Papatum vocare vifum eft, propterea, quod legitimam poteftatem Ecclefiafticam agnofcit, minus effet alienus quam alii multi. Fortaffis autem vis eft alius in Magiftratu Gedanenfi, qui propius ad nos accedat. Quod autem ille de calice petit, fi certum effet, eius conceffione Senatum populumque Gedanenfem adductum iri, vt reiecto Islebienfi & Geneuenfi Antichrifto, ad Chriftum, cui iam ab annis aliquot nuncium remifit, rediret, equidem & manibus & pedibus obnixe contenderem, vt concederetur; fed quid alibi fuerit confequutum, pofteaquam conceffus eft calix, videmus. Cuius autem ea de re teftimonium pondus habere maius debet, quam Dudetii nunc Hæretici, fed pro Catholico tamen habiti, priusquam fœminæ cuiusdam amore cœperat infanire. Dixit is, cum effet in *Petricouienfibus Comitiis*, non femel in publicis etiam congreffibus laboratum in concilio fuiffe, vt *Germanis* calix concederetur; fed per quos labor hic fufceptus eft, eos vehementer confilii fui pœnituiffe. Nam cum fpes fuiffet oftenfa, quod per hanc viam Lutherani multi ad Chriftianam fidem effent redituri, non modo nihil tale factum effe, verum etiam contrarium eueniffe potius. Nam ex Chriftianis plerique facti Lutherani funt, ex Lutheranis vix quisquam repertus eft, qui non maiore pertinacia perfidiam fuam tueretur. Sic nec interim Cæfareæ Maieftatis, quæ plus etiam aliquid, nefcio qua autoritate, permifit, nec conceffio calicis per Pontificem facta, penes quem eius rei poteftas eft, quicquam attulit adiumenti ad hæreticos ad officium reuocandos. Quin maiora funt inter ipfos hæreticos confequuta fchifmata, quam ante conceffionem eiusmodi fuerunt, & ad quiduis audendum multo funt facti propenfiores. Vellem autem fcire, cur calix petatur. An fub altera tantum fpecie Chriftus integer effe non creditur? Poteft autem hærefis effe magis horrenda, quam fit hæc, quæ tot feculis non viuum corpus, quod fanguine carere non poteft, fed mortuum cadauer (totus cum hæc fcribo contremifco) fumptum a Chriftianis in Euchariftia fuiffe contendit? Quorfum autem ventum eft per Deum immortalem, pofteaquam de calice litigari cœptum eft? Rem ipfam amiferunt, qui tantopere de calice litigarunt. Altercationibus iftis eo progreffum eft, vt veritas amitteretur, vt verum & viuum Chrifti corpus, verus & viuus Chrifti fanguis in Euchariftia præfens adeffe negaretur. Verum hac de re verfus quosdam Germanicos R. D. V. mitto, quos ipfa per occafionem ad Burgrabium Gedanenfem perferendos curabit. Equidem non video, quid aliud in calice petendo, quam ab Ecclefia diuifionis initium quæratur, cum tamen Dominus Deus nofter non diuifionis, non diffenfionis, fed pacis & dilectionis Deus fit. Sicut ipfe Chriftus diuifus non eft: fic hæreditatem fuam, Ecclefiam fuam diuidi non vult. In huius præfertim facramenti vfu, quod fignum charitatis & fymbolum eft vnitatis. Quotquot extiterunt hæretici noftro feculo, non aliunde quam a calicis vfu diuifionis initium fecerunt. Neque noftro folum, verum & fuperiore feculo, & in *Boëmia* & in *Morauia*, non aliunde quam a calicis vfu diuifionis exordium factum eft. Quæ poftea fuerint confequuta, cum eum propria quadam libidine vfurparunt, R. D. V. per Morauiam tranfiens oculis ipfa fuis vidit. Fatetur hoc Antefignanus noftri temporis hæreticorum, quod non ob aliam caufam, quam in defpectum Ecclefiæ de calice potari velit. Quæ fi ftatueret fub vtraque communicandum effe, vellet fub vna vel fub neutra, & eos omnes anathema pronunciaret, qui fub vtraque communicarent. Quanto melius faceret *Burgrabius Gedanenfis*, fi fecum ipfe cogitaret, iam a fexcentis plus minus annis non aliter quam fub vna fpecie Gedanum communicatum effe. Egone maiores meos condemnabo, qui fic vfi funt hoc venerabili facramento? Condemnabo & fanctum *Adalbertum* & S. *Stanislaum*, qui nobis Euangelium Chrifti fanguine fuo fignatum reliquerunt, a quibus non aliter quam fub vna fpecie facramentum Euchariftiæ miniftratum fuiffe conftat? Tradam eos orco, qui tot ante feculis vixerunt, quod contra expreffum Dei verbum venerint? Vel eos cæcitatis arguam, qui vel ipfa luce clariorem fcripturam non intellexerunt? Quin ego me potius halucinari credam, qui mihi plus in fcripturis interpretandis tribuam, quam oportet? orbis totius iudicio meum anteponam? cum præfertim tot iam intercefferint *Oecumenica Concilia*, in quibus nullum effe de calice neceffario fumendo præceptum, declaratum eft. Ecclefiam audire me iuffit Chriftus, quam etiam in Symbolo credere me profiteor. Sempiternum autem væ comminatus eft prophetis infipientibus, qui fequuntur fpiritum fuum, & nihil vident. Nolo effe Propheta infipiens. Nolo fequi fpiritum meum, qui falli poteft & fallere. Sequar eum, qui promiffus eft Ecclefiæ Spiritum Sanctum, quam illo regente nunquam errare poffe certo fcio. Quamobrem fanctiffimam hanc parentem meam qua decet pietate reuerebor. Quæ de diuinis rebus ipfa fentit, fentiam. Quæ de humanis præfcribit, faciam. Quæ prohibet, citra dubitationem vllam fugere conabor. Sic fecum potius ratiocinari deberet *Burgrabius*, quam vt maiore cum inftantia calicem peteret, ex quo, bibat aliquis aut non bibat, modo Ecclefiam ea de re ftatuentem audiat, parum ad falutem refert. Non bibunt ex eo infantes; neque tamen propterea contra Chrifti præceptum veniunt, qui dixit: Bibite ex hoc omnes, qui certum eft & indubitatum, fi diem fuum extremum clauderent in illa fua innocentia, quod hæreditatem Regni coeleftis confequentur. Bibit ex calice Iudas, quem etiam ipfe Chriftus manibus fuis illi porrexit, eft nihilominus condemnatus. Verum hac de re fatis. Vehementer autem R. D. V. gratulor, quod quasdam Pomeraniæ Ciuitates de manibus hæreticorum vindicauerit. Vtinam eandem illi felicitatem Deus tribuat in *Gedanenfi* quoque ciuitate, vt & illa poffit ad Chriftum, quem tot annis deferuit, reuocari, & eo adduci, vt eiiciat Antichriftos illos, qui ficut pridem *Papiftæ*, fic poftea neque *Regiftæ* effe voluerunt. Neque minus fortiter contra *Regem*, quam contra Papam, præfentibus etiam & modo non audientibus Regiæ M. Commiffariis declamarunt. Quod fi feciffet Catholicus aliquis, iam pridem fupplicium de eo fumptum effet: Sed hæreticis omnia licent, haud aliter, quam fi facrofancti fint. Nemo eos audet attingere; quin quod illis placuit, id in Comitiis legis vigorem obtinet, etiamfi maior fit pars contradicentium. Quam ego patriæ meæ tantam calamitatem fatis deplorare non poffum! Viuere videmur absque lege, absque Rege, & hoc agi cernimus, vt fimus fine facerdotio, absque facrificio, & per confequens absque Deo.

Quod hœdorum quoque meorum R. D. V. curam non abiecerit, ago gratias; Vellem autem, quod adesset *Elbingæ* tum Coadiutor noster, cum eo Commissarii Regiæ Maiestatis aduenerint.

De Constitutionibus, quas in Synodo sua edidit, sic rem accipiat: Certos quosdam Cardinales fuisse designatos, qui de dubiis cognoscerent, quæ ex decretis *Tridentinæ Synodi* sunt exorta. Inter eos ego principio non eram, postea vero jussit *Pontifex*, vt adessem ipse quoque, & affui jam bis. Quoad igitur mea non intererat, R.D.V. voluntati morem gerere non potui. Nunc autem cum vnus & ipse sim, quibus eiusmodi rerum cognitio mandata est, dabo operam, simul vt in vrbem rediero, quod breui spero futurum, vt voluntati *Reuerendissimæ D. Vestræ* satisfiat. Responsum ad censuram legi. Nec in eo quicquam reperio, quod mihi non probetur. Simul, vt Romam fuero, Deo bene iuuante, reuersus, dabo operam, vt voti sui compos R. D. V. fiat. Etiam R. D. *Olomucensis Episcopus* voluit constitutiones suæ Synodi itidem confirmari, deque rebus non magni momenti, negocii nonnihil exhibitum fuit. Cum autem per morbum, quo totos tres menses grauiter laborabam, ex ædibus meis prodire mihi non liceret, missus est ad me, qui meam sententiam de quibusdam dubiis exploraret. Inter quæ fuit de *Agenda*, quod vocabulum non fuit intellectum; sed simul vt explicaui quædam, Domini Episcopi voluntati satisfactum est. Idem etiam R. D. V. euenturum spero.

Vellem autem vt R. D. V. legeret Colloquium Lutheranorum inter se, quod fuit ante biennium *Altemburgi* habitum. Quod Latina & Germanica lingua extat. Tum etiam cuperem illud *Burograbio Gedanensi* communicari. Si facultatem eiusmodi librorum legendorum non habet R. D. V. mihi significet: dabo operam, vt ei facultatem impetrem a Sanctiss. D. N. saltem pro hoc libro. Quod superest, opto R. D. V. diu bene valere. Datum Tyburi die 7. Octobr. 1570.

EPISTOLA XXII.

STANISLAUS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Infelicem Ecclesiæ Catholicæ statum dolet, & quomodo crescentibus adversariis resistendum, Religionisque autoritati succurrendum, deliberat.

Legi non sine magno dolore meo longiorem Epistolam R. D. V. quæ mihi tamen tanto gratior accidit, quanto copiosius & apertius perscripsit omnia, quæcunque cognitu fuerunt necessaria. Video, quod respicit nos adhuc oculis misericordiæ suæ Deus, & ad pœnitentiam vocat. Quam si pro peccatis nostris egerimus, bona spes tenet animum meum, quod avertet iram suam a nobis, & si converti voluerimus, eius, quæ nunc agi cœpta est Tragœdia, meliorem opinione multorum exitum concedet. Mihi vero dubium non est, quod jam inde a multis annis ea consilia coqui cœperunt, quæ proximis superioribus Comitiis in lucem prodierunt. Sed est, quod immortales agamus Deo gratias, quod eum tamen, quem spe iam deuorauerant inimici Crucis Christi, progressum eorum & exitum non habuerunt. Merito quidem nobis Deus irascitur; sed quæ est illius immensa bonitas, non est illi visum adhuc in ira sua continere misericordiam suam. Annus jam agitur fortasse 15. cum in *Comitiis Varsouiensibus* tale quid, quale nuper in eodem loco, tentatum est. Dicebatur tum Cracouia * adventare, & erat in finibus *Masouiæ Petrus Paulus Vergerius* in oppido

A *Ducis Dzialdow*, iamiam advolaturus ipse quoque. Non dubito, quin teneat memoria R. D. V. quod conueneramus in vnum Episcopi cum clero, qui tum præsentes eramus. Et quamuis visum fuerat, vt ego pleraque Regiæ Maiestati dicerem in Senatu; mutato tamen postea consilio, seorsum aliquot Episcopi conueneramus ad Maiestatem Regiam, & omnium nomine verba fecit D. *Zebridonius Episcopus Cracouiensis*, qui certe præclare tum suo munere functus est. Ac dixit (libet enim illius verbis vti:) E superiore loco veniunt ista consilia, quæ tractantur in loco, siue vt ipse dicebat, circulo inferiore a Nunciis. Dum priscam fidem everti, & nouum Evangelium recipi, postulant, quum & hoc, inquit, ex eodem loco procedit, quod * quod Vergerius, quod *Lysmaninus*, quod ceteræ pestes eiusdem generis, ad Comitia venire dicuntur. Nam esse vocatos aiunt, vt nouam nobis reli-

B gionem constituant. Negabat Princeps, se conscio talia fieri, cui credere nos oportuit. Sed circumferebatur eodem tempore quædam Epistola *Pauli Vergerii*, qua *Maiestatem Regiam* hortabatur, vt relicto *Christianismo*, quem ipse *Papismum* vocabat, amplecteretur *Lutheranismum*, quem *Euangelium* appellabat. Simul offerebat se, quod cum *Lippomano*, qui tum erat *Nuncius Apostolicus*, disputare vellet, ipsa *Regia Maiestate* iudice, de quibusdam articulis, quos in suis Prolegomenis asseruerat *Brentius*, quod legitimi iudices in causa religionis essent Principes, & quiuis etiam e populo, non autem Episcopi: quod nulla præterquam Scripturarum autoritas valere deberet: quod nihil traditionibus tribuendum sit: quod Ecclesia non sit ea, quæ fuit hactenus existimata, jam inde a 500. annis, quam Catholicam & Apostolicam vocamus, cui præest *Romanus Pontifex*; sed ea, quam hoc nostro tem-

C pore *Martinus Lutherus* erexit. Ac ferebatur libellus hic manibus multorum, & auide legebatur. Quin & in Senatu quandam sententiam protulit, quam ad verbum in eo libello scriptam reperi, cum Heilsbergam rediissem. Nam quoad Varsouiæ fui, nihil præter *Vergerii præfationem* videram. Neque sciebam tum de Prolegomenis *Brentii*. Sed cum Regiomonte libros quosdam hæreticos afferri mihi iussissem, adiuncta fuerunt illis etiam hæc Prolegomena, & quidem dono mihi data, quæ mihi non paruum laborem attulerunt, cuius me tamen pœnituit nunquam. Atque vtinam, qui tam auidi legunt Prolegomena Brentii, non fuissent grauati nostram quoque Confutationem, semotis affectibus, legere! Fortasse minus Vergerii consilio tribuissent. Quid autem in illis *Comitiis Petricouiensibus* anni 65? Putatne R. D. V. quod, præter scientiam & voluntatem *Regiæ Maiestatis*,

D eundem in locum, vbi præsens aderat Regia Maiestas, vna cum senatu populoque Regni vniuerso, vna cum *Nuncio Apostolico & Oratore Cæsareæ M.* conuenerunt variarum sectarum hæretici, & publice disputarunt de rebus quibusdam, quas horret animus dicere. Nam & illud in disceptationem vocabatur, num Christus esset verus Deus & Dei filius? Ego metuebam, ne terra nobis dehisceret: neque me tenere potui, quin scriberem Regiæ Maiestati, maluisse me, quod disputaretur, num *Sigismundus Augustus* esset verus *Rex*, qui talia pateretur; quam num Christus sit verus Deus & Dei filius? Denunciaui simul, nisi desisterent ab istis blasphemiis, autoritate *Maiestatis* illius compulsi, quod mihi decretum esset ex istis Comitiis fugere,

fugere, nec expectare dum fulmen suum de cœlo Deus demitteret, & tam de facientibus quam de consentientibus iustum supplicium sumeret, fortassis autem etiam iustos cum impiis perderet. In summa, nullum vnquam vel in *Polonia* vel in *Lituania* Conuenticulum habitum fuisse puto, præter scientiam & voluntatem Principis. Et fuit procul dubio spes hæreticis ostensa, modo conuenirent in vnam aliquam fidiculam, & ea sola luderent, non difficulter eis concessam iri. Felicis memoriæ *D. Samuel Maccouius Episcopus Cracouiensis* multum apud Maiestatem Regiam gratia & autoritate valuit. Eo viuo, quod quidem ego sciam, non fuit huc audaciæ progressum, vt de noua fidicula, quam approbaret Regia Maiestas, cogitaretur. Sed simul vt ille vita functus est, cum vixdum etiam extremum spiritum efflasset, quod *Pinczouiæ* factum est, R. D. V. non ignorat, ex eo tempore cœperunt ista coqui consilia. Sumptum est autem exordium a terris Prussiæ: anno 56. fuerunt habita Mariæburgi Comitia. Postulabat Regia Majestas iuxta morem tum obseruatum, pecuniarum subsidium. Ecce autem Nuncli nostri Polonisare & ipsi cœperunt, ac longe aliis de rebus quam de quibus propositio fuit facta, sermonem iniecerunt. Priusquam enim in aliquod pecuniarum subsidium consentirent, permitti sibi legitime sacramentorum vsum, & nescio quod purum Dei verbum postularunt. Multum eo tempore fuit a me laboratum, verum ita discessum est a Comitiis, nullum vt subsidium pecuniarium decerneretur; fuerunt autem habita Comitia mense Maio. Subsequuta sunt alia pro festo *D. Michaelis*. Ad ea quoque venit Nuncius Regius cum pulcherrima instructione. Narrabat enim, Maiestatem Regiam nunquam esse facturam, vt ab auita religione discederet, & vllam aliam permitteret: itaque ne de religione disceptarent in Comitiis, verum de rebus, a Nuncio propositis, deliberationem susciperent. Paritum est e vestigio, & consenserunt omnes in pecuniam quam cupiebat Regia Maiestas. Fortassis autem vtrorumque Comitiorum acta R. D. V. mittam, cum Romam rediero, nam ad manum hic non habeo. Fueram tum in optimam spem erectus, qua plenus, post habita *Graudentina Comitia*, veneram ad *Comitia Varsouiensia*. Videbam autem in illis circa plurima satagere *Gedanenses*, & mussitabatur nescio quid concessum illis iri, si minus totam Augustanam Confessionem, saltem calicis communionem. Egi cum Regia Maiestate ea de re. Negauit se vel cogitare quidem tale quid. Reuersus igitur sum ad Ecclesiam meam plenus magna spe, nihil in religione mutatum iri; cum præsertim in recessu Comitiorum illorum scriptum fuerit, eum pro hoste patriæ & perturbatore publicæ pacis habendum esse, qui post illa Comitia aliquam Ecclesiam occupare, nouasque ceremonias in ea instituere ausus esset. Ecce autem, vix duo menses intercesserunt, cum *Gedani, Elbingæ, Torunii*, Dominica Oculi, noua facta sunt omnia, idque vno & eodem die, in omnibus illis tribus ciuitatibus. Sic tamen, vt *Gedani* duæ tantum minores Ecclesiæ, *Torunii* vero & *Elbingæ* vna, per Satanæ ministros occuparetur; *Parochialem* autem & alias maiores Ecclesias non sibi vendicarunt, nisi ipso die Sanctorum omnium, quo tempore vocauit ad se *Parochum & officialem Ferberus*, & ei mandauit, vt in die Sanctorum omnium, ac cæteris deinceps diebus sacra sua absolveret ante diem. Nam simul vt illuxisset, futurum vt Evangelica missa cantaretur, & Papisticæ deinceps nullus locus daretur. Sic initium Satanismi factum est in terris *Prussiæ*, quanto cum animi mei dolore, R. D. V. (quæ curarum & solicitudinum mearum fuit conscia, quas pro virili sua leuare conata est,) memoria tenet procul dubio. Scripseram ad aulam semel & iterum. Nihil mihi prorsus respondebatur. Nec audiebatur quicquam, quod hæc autoritate Principis facta fuissent, de qua tres fere totos annos celabar. Cum autem *Nuncium* agerem *Pontificis* apud *Cæsarem*, tum primum ea de re scriptum aliquid ad me fuit. Videt itaque R. D. V. quod pridem ista meditata sunt, & a *Prussia* ciuitatibus exordium factum est, & aliud publice decretum, quin etiam typis mandatum (impresso Regio quoque sigillo) fuit in illis Comitiis, aliud in secreto consilio conclusum, quod in *Prussia* paulo post executioni mandatum, publicum autem illud ludibrio fuit habitum. Nam cum venissent *Vilnam Gedanenses*, post abiectam Religionem Christianam & mutatos Ecclesiæ ritus, non solum pro hostibus patriæ & perturbatoribus pacis publicæ non sunt habiti, verum etiam tanto honore fuerunt affecti, quanto prius nunquam. Cuius rei non dubito quin recentem habeat R. D. V. memoriam. Sed est quod agamus Deo gratias, quod in superioribus Comitiis, quæ proxime * habita præcesserunt, inter eos, qui discesserunt a Christiana fide, & nescio quam Augustanam perfidiam (nam fides nisi vna sit, fides dici non meretur) excogitarunt: tanta est exorta dissensio, vt maiore mutuo quam Christianorum, quos Papistas vocant, odio flagrare videretur. Qui si conuenire potuissent in vnam aliquam perfidiam, non est dubium, quod eius approbationem ab eo, qui nullam habet vel approbandæ, vel reiiciendæ doctrinæ fidei potestatem, pridem non difficulter obtinuissent. Inde tot conuenticula, & postremum illud * in quo defuncti illius hæreticorum antesignani autoritate, prius approbata fuit quorundam calculo, nescio quæ *Bezana* perfidia, quæ Cracouiæ typis mandata fuerat, quam lecta vel saltem visa fuisset: per tumultum res acta est, vt species aliqua consensus obtrudi posset. Quem tamen fuisse nullum constat, nisi quod ad tempus consensus fingebatur, qui Regiæ Maiestati posset obtrudi, quo facilius fuco quodam illi facto, approbationem illius obtinere possent. Vix vlla fuisse credo Comitia, in quibus tale quid hostes Euangelii non tentarent apud Maiestatem Regiam a 20. his annis, nisi quod responsum hoc procul dubio tulerunt, prius vt conuenirent in vnam fidem, vel perfidiam potius, post illa Comitia * quorum priore loco memini, cum quidam subditus meus, vir nobilis, *Palatini Mariaburgensis* defuncti gener, admonitus a me fuisset, vt ne permitteret coniugem suam in communione sacramenti Eucharistiæ a cæteris dissidere, facturum alioqui me, vt eum præfectura mouerem. Post vnum & alterum mensem venit ad me, maiorem in modum precatus est, saltem vt cum pateret in Præfectura ad proxima Regni Comitia. Nam e socero suo se didicisse, quod Regia Maiestas omnino deliberatum haberet, in proximis Comitiis de religione certi quid statuere. Quicquid autem in illis Comitiis decretum foret, se libenter acquieturum. Responsum hoc a me tulit: Me contrarium ex ore *Maiestatis Regiæ* cognouisse, disertis verbis illam pronunciasse, quod ea, quæ sunt Pontificis, vsurpare sibi nollet, nec quicquam in his, quæ ad religionem pertinent, innouare cogitaret, huic illius Maiestatis verbo credere me. Quin & hoc addidi: si, quod vt credam adduci non possum,

Maiestas illius, aduersus receptam in Ecclesia Dei fidei doctrinam, aut aduersus ritus per eam approbatos, aliquid statueret, me non admissurum eiusmodi statuta in A Ecclesiam ditionemque meam: prius eo loco quo sum, prius fortunis omnibus, prius & vita me cessurum, quam vt ad eiusmodi statuta consentirem. Cum esset apud me per duos fere menses *Clefeldius*, quo tempore iuri *Culmensi* reuidendo nauabamus operam, constanter affirmauit ipse quoque, quod Regia Maiestas omnino pollicita fuerit, se recepturam Confessionem Augustanam. ' Et propterea *Vilnæ* nouum templum ædificauerat, vt ibi prædicaretur Euangelium, non secundum *Matthæum*, vel *Marcum*, *Lucam*, & *Ioannem*, sed secundum *Lutherum*. Quin & in Comitiis nostris proximis Elbingensibus cum essem, venit ad me *Breitsneiderus*, ac dixit: Scio, quod non aliam ob rem mihi magis es infestus, quam quod a te dissentiam in doctrina religionis; Verum ego tibi sancte promitto, quandoquidem certum est, Maiestatem Regiam in his quæ instant Comitiis * B aliquid in causa religionis constituere velle, me quæcunque constituta fuerint, alacriter ea recepturum. Ego vero: Certum est, inquam, quod nihil tale Maiestas eius faciet, quæ non semel mihi sancte promisit, quod quæ sunt Pontificis, ea sibi nolit arrogare, nec de mutanda religione quicquam cogitet. Verum ego proficiscar, inquam, ad illa Comitia, quam ibi fidiculam condere velitis, visurus. Ex his omnibus facile colligere licet, quod pridem ista cudebantur, quæ superioribus Comitiis in lucem prodierunt: nisi quod sectariorum consensos in vnam perfidiam, deinde prior vt aliquid ea de re statueret *Cæsarea Maiestas*, expectabatur. Et in proximis Comitiis *Lublinensibus* hæc omnia fere quæ nunc scribo renunciata per me fuerunt *Regiæ Maiestati*. Dixi passim in *Prussia* spargi, quod noua quædam fidicula in his Comitiis condi deberet, hanc potissimum ob causam ad ea me C profectum esse, quod qualis ea futura esset, cognoscere, simul & hæreticorum impia consilia, quoad possem, impedire vellem. Nam nisi fuisset hæc opinio multorum animis impressa, quæ me quoque non nihil dubitare de constantia Maiestatis illius faceret, non facile potuissem adduci, vt propter alias causas in hac tam affecta & ætate & valetudine mea, tam parum oportuno tempore, magno cum vitæ meæ discrimine, tam periculosum iter susciperem. Respondit mihi Maiestas eius, Me non debere credere vulgi sermonibus: nihil tale sibi in mentem venisse vnquam: se constanter in Confessione fidei Catholicæ, quam a maioribus suis accepit, ad extremum vsque spiritum suum permansuram. Ex quibus illius verbis non mediocrem consolationem acceperam. Simul exhibui *Maiestati* illius, quondam *Flaccianorum* confessionem, quam recens ediderant in ditione Cæsaris. In D qua confessionem Augustanam, quam profitentur, qui sunt sub *Electore Principe Saxoniæ*, vocant *ocream* quandam siue *calceum Polonum*. Vocant & *pallium*, quo teguntur omnes hæreses, non solum *Synergistarum*, *Maioristarum*, *Adiaphoristarum*, & si quæ sunt aliæ, quas ipsi Lutherani mirabiliter inter se dissecti profitentur; verum etiam Caluinistarum. Nam sub *Electore Calvini* doctrinam non condemnari, propter *Philippi* reuerentiam, qui mortuus est Caluinista, quamuis eam etiam non approbare videantur. Absit autem, dixi, vt in calceum Polonum credatur apud nos! Nam necesse foret, articulum illum tollere: *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam*, & eius loco ponere; *Credo in calceum Polonum*. Sic enim fidiculam eorum, qui sunt sub *Electore*, vocant Germani Lutherani, qui nunc appellantur *Flacciani*. Talis autem fidicola quædam est etiam nunc in Polonia. Nam eodem loco habentur apud nos Caluinistæ, quo Lutheristæ. Imo paucos Lutheristas, omnes fere cernere licet Caluinistas, qui mendacii veritatem arguunt, & audent Christo dicere: Non est verum, quod dicis, hoc esse corpus tuum. Simul autem ostendi, quid hi, qui sunt sub *Electore*, sentiant de *Flaccianis*, quibus *Manichæorum* & aliorum quorundam horrendas hæreses impingunt. Sic ipsi mutuo sibi sunt, inquam, hæretici, nec vnquam verius dicunt aliquid, quam cum sibi mutuo nomen & appellationem hæreticorum tribuunt. Hæc est in eorum scriptis veritas certissima, quam indubitanter credo. Quid autem opus est aliorum sententiis, quando sic ipsi de se inuicem pronunciant? Credamus vtrique parti, & postea, quod *Paulus* monet, vitandos esse hæreticos & fugiendos, id quod est in proverbio, velis remisque faciamus. Hæc me dicentem *Regia Maiestas* placide audiuit, delectarique sermone hoc meo visa est, simul & in eam me spem erexit, vt eam nunquam esse facturam crederem, vt de nouanda religione cogitationem aliquam susciperet. Sed sicut olim vigilante *Iuda* dormitaront *Apostoli*; sic nunc dormitantibus his, qui in Apostolorum locum successerunt, & oscitantibus, vigilasse Christi proditores videmus, & in illud nos periculum adduxisse, ex quo nondum quidem euasimus, sed quod respirandi tamen, & quid consilii capiendum sit cogitandi, tempus aliquod nobis datum est; magnas hoc nomine Deo gratias agere merito debemus. Nunc ergo quærit a me R. D. V. quid consilii capiendum, & quo modo sit impiis hæreticorum conatibus obuiam eundum. Cum autem ipsa præsens isthic adsit, & rerum omnium statum, quin & mores hominum habere melius perspectos debeat, & quæ sit eos tractandi ratio commodissima non ignoret; nihil est quod a me petat, quod ipsa domi habet: sed ego tamen quid hac ipsa de re *Reuerendissimo Domino Archiepiscopo*, qui idem hoc a me postulabat, scripserim, R. D. V. transmitto. Aliud quod dem consilii nescio. Nam quod etiam Sanctissimi D. N. auxilium implorare cupit, vellem expressisset, qualenam auxilium velit. Solet quidam Episcopus crebro dicere, quando quidem nihil est in Pontifice præsidii, necesse fore, vt aliis rationibus Ecclesiæ consulatur, vt hæreticorum ferocitas quibuscunque modis mitigetur: Sed is tamen, quale præsidium habere vellet a *Pontifice*, nunquam explicauit. Equidem non dubito, quin S. D. N. si qua illi via & ratio ostendetur, qua religio restaurari, & afflictæ Ecclesiæ succurri possit, officium a te suum requiri nunquam esset passurus. Ego quoque pro eo studio, quo semper fui, tuendæ & conseruandæ Catholicæ religionis, nihil essem curæ, diligentiæ, laboris prætermissurus, vt grauissimis hisce moribus, quibus patria mea laborat, adhiberi remedium, & ab interitu, quem impendere video, seruari possit.

Quod R. D. V. concilii nationalis meminit, de eo quoque tacta fuit mentio, cum essem apud Maiestatem Regiam in *Comitiis Lublinensibus*, cui dixi: Quando quidem ante paucos annos habitum est *Oecumenicum Concilium*, ad quod illius Majestas *Nuncium* suum miserat, qui manu sua decretis concilii subscripsit, nomine Maiestatis illius tanquam orator, & eis assensum præbuit, non licere jam de nationali concilio cogitare, & a placitis orbis Christiani discedere, atque ab illo se velle separare. Reputaret secum, si post celebrata

Regni

Regni Comitia *Palatinus* aliquis, vel in *Cracouiensi*, verbi gratia, vel in *Sendomiriensi* tetia, seorsumOrdinem equestrem congregaret, & in co conuenticulo, quibus de rebus iam decreta Maiestatis illius intercessissent in maioribus Regni Comitiis de consensu omniumOrdinum, iudicium de illis fieti vellet, ut vel approbarentur, vel reiicerentur, vel corrigerentur, quemadmodum id esset acceptura? Atqui multo grauius commissum iri facinus, si cum ipsa semel *Concilii Tridentini* decretia per oratorem suum ad illud missum assenserit, deinde & acta omnia concilii, per Legatum Apostolicum sibi nomine *Sancta sedis Apostolica* oblata, receperit, nunc a totius Ecclesiæ gremio se quodammodo separare, & in angulo quodam orbis Christiani, de nouo concilio indicendo, cuius rei nullam habet potestatem, deque noua fidicula condenda deliberationem susciperet. Visa est *Maiestas* illius hoc sermone meo permoueri, nisi quod crebrius audit hæreticos quam Catholicos, cum eorum sit maior vigilantia. Ex quo fit, ut si quam in rectam sententiam sit perducta, facile de ea se dimoueri patiatur. Mirari satis non possum, cum toties mihi Maiestas illius tam asseueranter promiserit, quod neque de nationali concilio, neque de mutanda religione quicquam cogitet, adhuc eam mutare nihilominus, & paulo momento hue illuc impelli, cum tamen & in illis proxime præteritis Comitiis, & in superioribus aliis, non semel confessa fuerit, quod non sit sui muneris, de religione quicquam statuere, multo minus concilium ea de causa congregare. Cum etiam ignorare non possit, quo fructu ante annos plus minus decem congregatum fuerit in *Gallia* concilium, cui præsidebat puer & fœmina, præclari (si Deo placet) in causa fidei iudices! Quod simul ut fuit absolutum, statim est ciuile bellum, & quidem horribile, consequutum. Cæterum probatur mihi vehementer, quod apud eos, qui primum inter Nuncios locum obtinebant, R. D. V. laborauit, ut scriptum illud, quod cum omni æquitate & pietate pugnat, ne reciperent. Neque laudare satis possum, quod a *Potuorouio* dictum fuit. Utinam autem haberemus multos istorum similes, quos in sua epistola nominat R. D. V. qui tamen omnes deflexerant aliquando de recta via, nec a Lutheri doctrina visi sunt abhorrere. Sed est ingens Deo gratia, cuiua beneficio factum, ut in viam redirent, & in illis comitiis pro Religione Christiana se murum opponerent, contra illius hostes. Est autem adhuc alius quidam in *Maiori Polonia*, vir ex primaria nobilitate, qui multum valet ingenio, in literis quoque feliciter est versatus, prudens & omni humanitate perpolitus, *Abraham Sbascius*. Qui cum inter hæreticos bonam ætatis suæ partem traduxerit, singulari Dei gratia jam emersit ex eorum tenebris, & claram Euangelii lucem aspicere cœpit. Miror autem, quod ab omnibus functionibus publicis abhorret, cum tamen ad eas idoneus cumprimis esse videatur. Hunc quoq; censerem, *Domino Archiepiscopo* & *Coëpiscopis* ejua, omnibus modis esse fouendum, & omni benignitatis genere prosequendum, simul admonendum, ut & ipse capessat aliquando Rempub. & in proximis comitiia minoribus eligi se nuncium patiatur. Qui si coniunctus fuerit cum tribus aliis, qui & ipsi, etiamsi non omnes æque docti, prudentia tamen excellere videntur, procul dubio magno nobis usui futurus est. Est autem hæc nunquam satis prædicanda Dei benignitas, quod qui fuerunt aliquando *Sauli*, & cum eo persequebantur Ecclesiam Dei, eorum corda sic flexit in illis comitiis, ut eos nunc *Paulos*, & electa misericordiæ vasa factos videremus, & maiore zelo nunc Ecclesiam defendant, quam etiam illi ipsi, quibus gregem suum sanguine suo redemptum Christus pascendum commisit. Quam præclare vero de Ecclesia Dei R. D. V. mereretur, si modis omnibus contenderet & elaboraret, ut istos Christianæ fidei tam strenuoa propugnatores *Regia Maiestas* dignitatibus & præfecturis ornaret; quo sie omnibus fieret manifestum, illius Maiestatem in Christianoa quam in Caluinianoa maiore suæ voluntatis inclinatione propendere.

Quod scribit R. D. V. de compositione facienda inter status, non satis intelligo quid sibi velit. Nam si de fide compositio fieri debet; quando fuerit facta conventio inter Christum & Belial, fiet conventio inter Christianos & Lutheranos sive Caluinianos. Quoties ista compositio tentata est in finitimis nationibus? & semper deteriore loco tea fuerunt. Vix dum anni duo intercesserunt, quod habitum est *Altemburgi* colloquium, cui præsidebat nouus quidam *Pontifex*, *Guilhelmus Saxonia Dux*, & Commissarii *Principis Electoris Augusti*. Fuit colloquium hoc, non inter Christianos & Lutheranos, nec inter Lutheranos & Zwinglianoa, aut alterius sectæ hominea, sed inter ipsos Lutheranos, qui Lutheri verbum eodem loco quo Dei verbum habent, & est communia hic apud eos loquendi modus: Verbum Dei & Lutheri, Christus & Lutherus, Paulus & Lutherus, vt non modo Paulo, sed ne Christo quidem ipso Lutherum inferiorem censeri velint. Unam partem vocant *Flaccianos*, qui sunt actores, alteram partem *Philippianos*, vel *Eberianos*, quos illi reos faciunt, & eo nomine graviter accusant, quod à verbo Dei & Lutheri discesserint, quodque Augustanam Confessionem adulterauerint, nonnullis verbia additis, aliis vero detractis, quibusdam etiam mutatia. Tanta contentione res inter eos acta est, ut utrique alteria facti sint plus quam hæretici. Nec ullam æque claram & manifestam in eo libro, quo colloquium illud describitur, legi veritatem atque hanc, quod utraque pars plus est, quam hæretica. Itaque discesserunt ex eo colloquio, magis inter se dissidentes, & maioribus mutuia odiia ardentes, quam venerant. Si facultatem hanc habet R. D. V. vellem, ut acta illa legeret *Altemburgensis* colloquii, & cum aliia nonnullia ostenderet, tum præcipue *Regia Maiestati*, ut videret quid ipsi, qui sunt ex professo Lutherani, de confusione ista Augustana sentiant. Quoque *Saxonici* Theologi non recipiunt eam quam *Electoriales* probant, Electoriales contra non recipiunt, quæ fuit *Cæsari* oblata anno 30. quod eam ad *Manichai* sectam inclinari dicunt: nec obscure ferunt, quod pleraque in ea mutauerint. Cuius rei potestatem penes *Philippum* fuisse contendunt, quod *Flacciani* constanter negant. Quamobrem utraque confusio, & ea, quæ fuit *Cæsari* oblata anno 30. & ea, quæ postea a *Philippo* fuit aucta & emendata, Lutheranorum ipsorum iudicio hæretica est. Qui produci possent testes, vel iudices potius, magia fide digni, non video. Interea tamen ad istam confusionem inclinare plerique dicuntur, quam ipsi hæretici *Lutherani* utriusque partis hæreseos condemnant. Et qui *Bezanam* perfidiam proximis superioribus mensibus excudi *Cracouia* curauerunt, gloriantur & ipsi, quod sint Confessionia Augustanæ. Quin & *Valdensium* sectam, eodem confusionis Augustanæ pallio tegi volunt. Itaque nihil est, quod cogitetur de compositione in causa religionis facienda, cum etiam ipsi Lutherani nunquam Caluinistas vel Valdensea dignos iudicauerint, quibus cum de compositione tractarent. Tam horrenda semper illis & exectabilis eorum hæresis visa est, quam non stylo, vel lingua, sed sceptro potius magistratus refutandam esse docuerunt. Quin etiam eorum communione

suoa

ſuos interdixerunt, & eis in ſuæ ſectæ ciuitatibus receptum dari prohibuerunt, quod etiam *Ioannes a Lasko* non uno loco queritur, cum per Saxoniam iter faceret, hoſpitio ſe quandoque receptum non fuiſſe. Tam abhorrent ab hac peſtilenti ſecta Lutherani. Cum interea tales hi, vel Lutheranis tam deteſtabiles, in Senatu Regio prima loca propemodum obtineant, & præ cæteris apud Maieſtatem Regiam gratia & autoritate valere dicantur. Si vero compoſitio debet fieri de decimis; equidem non video, cur non potius executio Regni ſtatutorum, quam compoſitio fieri debeat. Quandoquidem illa clara ſunt de illis ſtatutorum verba, nulla ut eſſe poſſit ambiguitas, nec ullius interpretationis egeant, deinde vero, decimæ quoq; ſunt juris diuini, cum in Evangelio expreſſe mandetur, non eſſe illas omittendas. At de iis, quæ ſunt juris diuini, nullam habet non modo ſecularis ſed nec ſpiritualis poteſtas, ſecus aliquid ſtatuendi poteſtatem. Veruntamen ſi neceſſario faciendum alterutrum, ut aut de religione, aut de decimis compoſitio fieret, mallem de poſteriori quam de priori, niſi quod ſine magno ordinis noſtri detrimento eiuſmodi compoſitio fieri non poteſt. Quoties autem promiſit Regia Maieſtas ab aſſere ad aſſerem executionem ſe facere velle? At ubi nunc eſt iſta executio? Poſteaquam ad Chriſti cauſam, ad S. religionem, ad ea quæ debentur Chriſti miniſtris iura & priuilegia (quæ ut aliorum iura in libro Statutorum æque continentur) ventum eſt, altum ſtertit executio. Qua vero de cauſa? quia non placet hæreticis. Nam quod hæreticis placuit, legis vigorem obtinere ſemper debet. Nulla vero 15. his annis comitia fuerunt, in quibus hæretici, quod voluerunt, non obtinuerint. Bone Deus, in quæ tempora me ſervaſti? Stupeo, cum ipſe mecum conſidero, quantus apud nos timor Diaboli, quantus Dei ſit contemptus. Huius diuitias bonitatis & patientiæ & longanimitatis contemnimus, & ſecundum duritiem noſtram, & impœnitens cor theſauriſamus nobis iram in die iræ, nec ſalubribus conſiliis, quæ per Spiritum eius ſuggeruntur, loci quicquam damus. At illum tanti facimus, ut nihil tam abſurdum eſſe queat, quod, ſi ille per membra ſua faciendum ſiue decernendum ſuggeſſerit, non illico pedibus in ſententiam eius eamus. Sed hæc eſt ad interitum via, quem non procul a patria abeſſe video. Nam & in *Galliis* propemodum ita eueniſſe cernimus, dum qui rerum potiebantur, etiamſi Chriſtianiſſimi vocari volebant, quoties tamen ſe Chriſtianos aperte profiteri debebant, ita ſe gerebant, ut nec in hanc, nec in illam partem inclinare viderentur. Hæreticis dignitates & præfecturas mandabant, quod eos offendere nollent, nec hanc opinionem de ſe concipi vellent, quaſi plus Chriſtianis quam Caluinianis fauerent, inde natum eſt poſtea ciuile bellum. Nam cum hæretici præcipuis ciuitatibus præfecti fuiſſent, & magnam eſſent rerum omnium poteſtatem conſecuti, ſicut antea Pontificem Romanum de cathedra ſua deturbare; ſic Regem quoque, cui iureiurando fidem ſuam obſtrinxerant, de ſolio ſuo deiicere conati ſunt, & alium in locum eius elegerunt, cui Ludouico XIII nomen dederunt. Iiſdem prorſus veſtigiis incedunt noſtri, & ad interitum præcipites ruunt. Quod ſi *Chriſtum* aperte tum *Rex* profeſſus fuiſſet, & in ſolo Deo, non autem in iſtis humanis tantum, vel Diaboli potius præſidiis, fiduciam ſuam poſitam habuiſſet, nunquam ad ciuile bellum hoc ventum fuiſſet. Mirum eſt autem, quorum exitus non poſſumus non exhorreſcere, quod eorum facta nihilominus imitamur, & nos tum demum tutos fore confidimus. Quid igitur faciendum eſt? Deum precemur, ut miſereatur noſtri, illuminet vultum ſuum ſuper nos, ab iſta nos tanta cæcitate liberet, mentis oculos, quos peccata noſtra nobis ademerunt, nobis reſtituat, conuertat nos, & auertat iram ſuam à nobis. Quod supereſt, opto, R. D. Veſtram diu eſſe ſaluam A & incolumem, euius me beneuolentiæ diligenter etiam atq; etiam commendo. Datum ex *Suburbio Romano* apud *S. Angelum* die 14 Octobr. 1570.

Epistola XXIII.

***STANISLAVS HOSIVS** Cardinalis Varmienſis,*
***STANISLAO CARNCOVIO** Epiſcopo Wladiſlauienſi.*

Curam pro labanti Eccleſia Catholica diligenter continuat.

EGo vero mihi tantum non arrogo, melius ut perſpectas habere me credam vias & rationes, quibus labanti apud nos Eccleſiæ ſuccurri poſſit, quam R.D. Veſtra. Quamvis enim ætate ſum prouectior, & inter omnes Epiſcopos vocatione prior, tamen ex quo tempore ſum factus Epiſcopus, quandoquidem non ſolum ab aula ſemper, verum & ab ipſo Regno perſæpe longius abſui, nec ingenium Principis B æque cognitum habeo, quibus rebus moueri maxime poſſit, ut hi, qui ſemper ad latus eius verſati ſunt. Facile poteſt perſpicere R. D. V. quod me magis ab illa, quam illam a me ſalubre conſilium expectare deceat. Scripſi nihilominus, quæ mihi viderentur, non ſolum R. D. Veſtræ, verum & ipſi Regiæ Maieſtati, neque conſiliarium tantum, verum & ſecretarium egi. Nam & inſtructionem ſcripſi, quam dari Nunciis ad minora comitia mittendis cuperem. Quemadmodum autem hæc accepta fuerint in aula, nondum ſcio. Quamuis enim nullam hebdomadam intermittam, qua *Regia Maieſtati* non ſcribam, quod etiam quamlibet æger feci ſemper, tamen vix quarta, nonnunquam & quinta & ſexta hebdomada mihi reſcribitur. Utinam autem adduci poſſet *Regia Maieſtas*, vt id faceret, quod ab ea ſupplex petiui: nimirum vt palam Chriſtum confiteretur, ſeque non alium Chriſtum agnituram unquam, præter eum, qui fuit agnitus C 600 iam annis in *Polonia*, coram omnibus teſtatum faciat. Hæc mihi ſola eſſe videtur ratio, qua rationibus Eccleſiæ vel potius Regni tutius proſpici poſſit. Qamuis & ea mihi probetur, quam in ſuis ad me literis R. D. V. perſcribit. Niſi quod fuit hoc a *Paulo III.* quoque ſuperioribus annis tentatum, neque tamen ſatis ceſſit feliciter. Nam fuerunt eius literæ ſtatim typis excuſæ, cum quibuſdam *Vergerii* ſcholiis, quod R. D. V. tenere memoria puto. Quis autem cauebit, ne fiat idem etiam nunc? Placet itaque mihi, quod ipſa ſuadet R. D. Veſtra, ne prius illius conſilia pateſiant, quam indicta Regni comitia fuerint. Si quid aliud interea ſuccurreret R. D. Veſtræ, faciet me poſtea certiorem.

Quas autem literas *Reuerendiſſima D. Veſtra* putat in manus meas non perueniſſe, de concordia tentata inter *Chriſtianos* & *Zwinglianos*, hæ mihi redditæ ſunt. Quid autem reſcriberem, non habebam. Quamuis reſcripſiſſe tamen ad nonnulla videor. Sed ne nunc quod reſcribam aliud habeo, D præterquam illud: Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ conuentio Chriſti ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? qui conſenſus templo Dei cum idolis? Nulla res alia maius exitium attulit Eccleſiæ, quam quod neſcio quæ ſpes oſtendebatur ſemper futuræ conuentionem inter Chriſtum & Belial. Quod niſi certo perſuaſum habuerimus, eſſe Chriſtum quem colimus nos, eſſe Belial quem colunt qui diſceſſerunt a nobis, & idem vt alii quoque Catholici perſuaſum habeant, omnes effecerimus;

&

& omnem conciliandi Belial cum Christo spem illis præciderimus; quin ita simus animati, prius vt fortunas nostras omnes, prius vt vitam etiam cum sanguine profundere simus parati, quam in vllam eiusmodi conuentionem siue conciliationem consentiamus: Quemadmodum afflictis Ecclesiæ rebus subueniri queat, non habeo. Hæc quod ad concordiam attinet, breuis est responsio mea, nec aliam expectet a me. Confiteri Christum, confiteri Christum oportet, si salui esse volumus, absque vlla tergiuersatione. Nihil vt nobis a Belial prorsus metuamus, sed sicut Christum Christum, sic Belial esse Belial, nec vllam inter eos conuentionem fieri posse certo nobis persuadeamus. Nunc proh dolor, videre quosdam licet, qui plus a Belial quam a Christo sibi metuunt & vtrumq; sibi propitium habere student. Hæc res perdit Ecclesiam, perdit & Regnum vniuersum. Coadiutorem nostrum R.D.V. probari, gaudeo; nam illius iudicio plurimum tribuo. *Gedani* si primum regnum Dei quæsitum fuisset, fortasse meliore loco nunc essent omnia. Nullum adhuc, ex quo tempore discessi ex Polonia, nuncium accepi lætiorem, quam hunc, quod Dominus *Barzi Palatinus & Præfectus Cracouiensis* designatus est. Det illi Deus spiritum consilii & fortitudinis, & seruet eum multos annos. Episcopali iurisdictione pridem in Prussia priuati sumus omnes. Vtinam eam restitutam aliquando videremus, restitueretur & Regia! Quod superest, Deum precor, vt R. D. V. diutissime seruet incolumem & felicem, cuius me fraternæ beneuolentiæ etiam atque etiam commendo. Datum Romæ 13. Ianuarii 1571.

EPISTOLA XXIV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Legatum, rem Ecclesiæ in Polonia agentem, ad omnem beneuolentiam commendat.

CVm proficisceretur in Poloniam Illustris & Reuerendissim. *D. Cardinalis Commendonus*, S. Sedis Apostolicæ de Latere Legatus, officii mei esse putaui, literarum mearum comitatu tibi euntem prosequi; ac illum, non quod ita res postulet, sed quod ita mos ferat, R. D. Vestræ commendare. Quem ego virum propter multas causas, præclarasque dotes, quibus eum Deus affatim cumulauit, feci semper facioque plurimi. Nec potui patriæ nostræ non gratulari, cum talis ad eam legatus summa cum voluntate S. D. nostri, ac publica quadam omnium gratulatione, fuisset designatus. Quo vetustior autem mihi cum illo vsus intercedit, ac multis officiis vtriusque constituta necessitudo; hoc magis perspectam ac exploratam habere videor prudentiam illius, & in rebus gerendis dexteritatem. Quo nomine maiorem etiam in spem erigor, futurum, quod hæc illius in patriam nostram profectio, cum ipsi Regno, tum toti Reipub. Christianæ futura sit salutaris. Quam spem meam, vt rebus impletam videre possimus, opus habet eorum studiis, qui cum potestate versantur in patria nostra. Inter quos cum non postremum locum R. D. Vestra obtineat, maiorem in modum ab illa peto, vt Illustriss. D. Legatum, rem totius Reipub. Christianæ agentem, studio suo beneuolentiaque adiuuet, conatusque ipsius omni sua ope operaque fouere promouereque velit. Neque enim dubito, quin is magnum aliquod operæ precium facturus sit in patria nostra, si consentientes conatibus suis eorum voluntates habuerit, qui consiliariorum in ea munere funguntur, & Christianæ religionis sunt tenacissimi. Quam quo maiore vi conatuque contendunt extirpatam hæretici, hoc ardentiore studio in eam defendendam debent incumbere Catholici. Quod ego mihi de R. D. Vestra plane persuadeo, quod nullo loco Catholici Senatoris muneri, & officio sit defutura. Quod superest, opto R. D. Vestram diu bene feliciterque valere, cuius me beneuolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum Romæ 13. Octobris Anno Domini 1571.

EPISTOLA XXV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ecclesiasticorum in scribendo negligentiam ægre fert, Comitiorum præsentium finem intimat, & religionis propositam compositionem serio dissuadet.

QVamuis tardiores, quam cupiebam, tamen mihi tamen gratiores acciderunt R. D. V. literæ; Quanto maior est infelicitas mea; quod qui sunt ordinis nostri, non fere meis respondent, vt me quoque frustra scribendi labore lenuent. Esse tamen aliquem gaudebam, qui me suo responso dignaretur; meque de rebus his certiorem facere non grauaretur, quæ ad communem patriæ nostræ statum pertinere videntur. Finem Comitiorum præteritorum datum initium iis, quæ nunc habentur, pridem augurabar, cum literas, quas *Recessus* vocant, anni prioris legissem. Et puto me misisse *Reuerendissimæ D. Vestræ*, quæ scripseram ea de re *Maiestati Regiæ*. Faxit Deus, vt horum Comitiorum finem fuisse lætiorem audiamus, quam qualem in præteritis annorum aliquot vidimus. Sed quamdiu Christum aperte confessi non fuerimus, quamdiu vel metus vel pudor id nos facere prohibuerit; tamdiu quem volumus Comitiorum exitum, sperare non possum. Vult habere *Maiestas* Regia quieta *Comitia*, ne faciat ex illis Concilia. Nam de rebus ad concilia spectantibus, quod etiam anno superiori dicitur vltro confessa, non est eius personæ, quam Deus imposuit illius *Maiestati*. Satis multa iam habuimus Concilia, & quod proximis superioribus annis fuit congregatum, id misso ab eo Oratore suo, quæ pietas est Maiestatis illius, iam satis approbasse videtur. Cum præsertim illius acta, qua par fuit reuerentia, ex manu Illustrissimi *D. Legati*, in eo conuentu, qui fuit *Parczouiæ* habitus receperit, & eis assensum præbuerit. Quamobrem, quæ de religione compositio & concordia fieri possit inter Ordines, aut debeat, equidem non video. Vel vicinorum exemplo discere potuimus, quem fructum ista Compositio per varia colloquia, quæ sunt habita etiam inter eiusdem, hoc est, Lutheranæ perfidiæ homines, attulerit. Multo magis discordibus & exacerbatis animis ab illis colloquiis, quæ Lutherani ipsi habuerunt inter se, discessum est ab vtraque parte, quam ad ea ventum fuerat. Et nunc *Geneuenses* & *Brunsuicienses* ministri grauiter queruntur, quod vnde cœpit initium Dei & Lutheri (sic enim ipsi loquuntur, nimirum Paulum imitati, qui dicit nonnunquam Dei & Christi, illi vero Christi loco ponunt Lutherum, vt sibi cum Christo in Bethlehem nato nihil esse communia, planum faciant, & illius loco potius Antichristum Islebiensem se colere velle non obscure ferant) queruntur itaque quod, vnde Lutheri verbum, quem pro Christo colunt & adorant, sumpsit exordium, in ea ciuitate, nimirum *Vitembergensi*, nuper sit Catechismus editus, qui *Lutheri Catechismum* prorsus euertat, & eorum dogmata statuat, quos ille ad finem vsque vitæ suæ grauissime semper fuit persecutus, & non stylo retundandos, verum sceptro magistratus coercendos esse docuit. Hunc fructum attulit ea com-

ea compositio, de qua tractatum fuit in *Altemburgensi colloquio*. Quod vero *Posiaci* habitum fuit in *Gallia* conciliabulum, in quo *Papam* agebat fœmina & puer, quam graues ex eo calamitates consecutæ sint, per totos vndecim annos, R. D. V. non ignorat. Quamobrem nihil opus est compositionibus istis, multo minus *Nationalibus Consiliis* quæ nonnulli dicuntur expetere. Quæ *Patrum* sunt, ea teneamus, quemadmodum in omnibus *Oecumenicis* Conciliis a piis omnibus dictum esse legimus. A quorum placitis si discesserimus, & sicus quam illi de verbo Dei iudicandi potestatem nobis arrogauerimus, contentionum harum finis erit nullus. Tractent Nuncii de rebus ad Rempublicam pertinentibus; quæ vero spectant ad religionem, de his ad Episcopos cura pertinet, vt illi dent operam, vt ea, quæ sunt in Concilio *Tridentino* constituta, seruentur inuiolate. Sic si suo quisque functus erit officio, nec in alienam messem falcem immiserit, & celeriorem & magis optatum Comitiorum exitum *Regia Maiestas* est habitura. Quæ si permiserit, vt impune liceat credere cuique quicquid libet, nec nomine religionis ad ullum tribunal reuocetur, eadem ratione permittet etiam necessario, vt cuiq; liceat facere quod libet, & quamlibet atrox facinus aliquis designauerit; nullius tamen iudicis tribunal metuat. Mihi vehementer probatur, quod hæreticis datum est responsum. Atque vtinam in proximis superioribus Comitiis datum simile fuisset! nunc fortasse molestiis istis careremus. Est autem singularis Dei gratia, quod etiam *Lituani*, qui tamen alieniores a fide Catholica fuisse videbantur, coniuncti cum ordine nostro fuerunt. Ex his autem, quæ scripsit ad me *Illustrissimus Cardinalis Legatus*, intellexi, quod in religionis causa tuenda, nullus fuerit inter omnes, qui nostri sunt ordinis, grauior, fortior, & constantior R.D.V. Quo nomine plurimum illi gratulor, & eram hoc illius de R. D. V. testimonium exhibiturus Pontifici, sed mors illius, quo minus id facerem, impediuit. Ex aliis quoque literis R. D. V. fuit mihi pergratum, quæ sunt terrarum *Prussia* nomine acta, ea cognoscere. Quod R. D. Vestra, idem ego sentio. Nubecula fuit, neque dubito, quin iam pertransierit. Quod superest, opto R.D.V. diu bene feliciterque valere. Datum Romæ die 10. Maii 1572.

EPISTOLA XXVI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mortem Regis dolet curamque Reipub. commendat.

IN hoc acerbissimo, ac omnino vix consolabili dolore meo vel mœrore potius, quem ex immatura Serenissimi Regis nostri morte prope incredibilem accepi, non possum R. D. V. pluribus scribere. Sum ego animo in varias cogitationes distracto, & extremæ alicuius calamitatis metu debilitato. Sed hoc tamen, quin orarem, rogarem etiam & obsecrarem, tenere me non potui, vt in his communibus miseriis, in hac ægra & prope jam deposita Reipub. salute R. D. V. partes illius consilio prudentiaque sua tuendas defendendasque suscipiat, ac illas præclaras dotes, quibus eam Deus affatim cumulauit, quas in illa summas esse vidimus, ad præsentis periculi vim tempestatemque depellendam conuertat, vt quem ex illius prudentissimis consiliis patria nostra, cum essent meliora tempora, fructum capere consueuerat, eiusdem nunc prudentia animique magnitudine, rebus inclinatis, ad pristinam illam gloriam, animumque splendorem reuocetur. Quam ad rem vt cordibus vestris spiritum charitatis & vnitatis pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis defundat, supplicibus votis implorare non desino. Quod etiam publicis orationibus indictis & promulgatis pro suo munere S. D. N. fieri per omnes vrbis Ecclesias mandauit. Quam autem cuperem, vt vnde forma christianæ religionis ad alias gentes emanare consueuit, inde quoque successoris in Regnum eligendi rationem petere velitis ac pari celeritate felicitateque, qua nos *Pontificem Max.* vos illuc *Regem* eligatis, qui iustitia & veritate, ab omnibus prorsus separationis consiliis alienus. Misit mihi *Maternus Cholinus* Catecheses D.R. Vestræ typis excusas, quamuis nondum absolutas. Quæ mihi magis etiam probantur, quam illæ, quas edidit *Coadiutor* noster. Habent enim cum doctrina magnam pietatem coniunctam. Quod ad Christianam doctrinam tuendam & propagandam tantum affert studium, non possum non laudare, cum proprium hoc sit Episcopi munus, eiusmodi rebus vacare. Prosperet Deus pios conatus D. V. R. Datum Sublaci 8. Augusti 1572.

EPISTOLA XXVII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Elbingensium temeritatem significat, vindictam, Regemque nouum mox eligendum petit.

PRæsagiebat animus meus nescio quid, cum hœdos R.D. Vestræ in Ecclesia Parochiali *Gedanensi*, quod antea facere non fuerunt ausi, summam aram occupasse cognouissem, futurum, vt eodem exemplo mei quoque hœdi Elbingenses aliquid non dissimile tentarent. Ecce autem, quod metuebam, euenit. Nam quos ego fideles Dei ministros in Ecclesia mea parochiali Elbingensi collocaueram, eos, qui quarto abhinc anno Regiæ Maiestatis læsi criminis insimulati fuerant, quin & proscripti, cum ad ciuitatis gubernacula reuocati fuissent, a duobus lictoribus deductos, a finibus suis eiecerunt, & sacram ædem in suam potestatem redegerunt. Quæ res maiorem, quam dici queat, animo meo perturbationem attulit. Quæso, quantum potest, adiuuare me velit, ne ferant hoc tantum facinus impune. Quid autem impedit, quo minus illius contra eos statuti fiat executio, quod *Kaptur* vocatur: Vt viritim omnes insurgant, per vim e sedibus suis pulsos restituant, & per quos tantum scelus patratum est, in eos omne supplicii genus expromant: vt exemplo sint aliis, ne deinceps simile quid patrare, pacemque publicam perturbare audeant. Iterum atque iterum R. D. Vestram oro, vt hoc sibi negotium esse curæ velit. Quousque autem tollitis animas nostras? Cur non adhibetis omnem operam, vt eum videre tandem aliquando possimus, quem Deus elegit? vt ad Regni gubernacula sedeat & contra sui nominis hostes Ecclesiæ Catholicæ propugnationem suscipiat? Ista mora vestra tam diuturna, vehementer metuo, ne magnum aliquod Regno detrimentum afferat. Nos hic supplices Deum precamur, vt cito quem elegerit ostendat, ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ regnique tranquillitatem. Quod superest, opto R. D. Vestram diu feliciter beneque valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum Romæ vltima Februarii 1573.

EPISTOLA XXVIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVO Episcopo Wladislauiensi.

Pro electione Regis sibi communicata gratias agit. Canonicum ad Regi gratulandum in Galliam misisse commemorat.

TErnas accepi simul R. D. V. nonis Augusti literas, quarum primæ 14, secundæ 17 Maii datæ fuerunt.

Tertiarum

Tertiarum dies non fuit adſcriptus. Ingentes ago gratias R. D. V. quod me de noui *Regis* electione tam diligenter fecerit certiorem. Eſt quod agamus Deo gratias, cuius beneficio factum eſt, vt *Regem* talem habeamus, qualem anno A fere toto ſupplices ab eo dari nobis petiuimus, acerrimum *Catholicæ fidei* propugnatorem. Semper is aperte Chriſtum in terris confeſſus eſt coram hominibus: Ecce viciſſim eum Chriſtus nunc in cœlis confeſſus eſt coram patre ſuo. Quodque ſcriptum eſt: Et dominabitur a mari vsq; ad mare, quamvis non de illo ſcriptum eſt, in illo tamen compleri voluit. Dominatur enim per Dei gratiam à mari *Baltico*, usque ad mare *Euxinum*. Quod vt cum ipſi tum *Regno* ipſius, & *Eccleſiæ* vniuerſæ felix, fauſtum, & fortunatum eſſe velit ille ipſe, qui fuit hotum conſiliorum autor, Deus, ſupplices eius miſericordiam implorare debemus. Equidem bona ſpe ſum, futurum ſtatum Religionis deinceps apud nos loco meliore; nam proximis ſuperioribus annis nihil erat quod ea de re certi quicquam polliceri nobis poſſemus. Sit nomen Domini benedictum! Ego, quorundam Cardinalium conſiliis adductus, *Stanislaum Reſcium* Eccleſiæ meæ *Canonicum* in *Gallias* miſi, qui gratularetur illius Maieſtati nouam B hanc dignitatem, fidem illi ſubiectionemque meam debitam deferret, deinde modis omnibus dehortaretur, ne ſubſcriberet iſti conſpirationi aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius factæ. Quæ de re quamuis *Nuncio* ſuo, viro docto, prudenti, & pio, ad *Regem* iſtum deſignato, mandata ſanctiſſ. D. noſter dederat, tamen & ego muneris mei eſſe putaui, vt de iis rebus *Regem* & *Dominum* meum, tanquam fidelis ſubditus, conſiliarius, Cardinalis etiam & Epiſcopus admonerem. Cum præſertim admonitionem hanc meam pondus apud illius *Maieſtatem* non mediocre habituram, nonnulli dicerent, quod aliqua de me eſſet in regno *Galliæ* præclara opinio. In Domino confido, nihil deſignatum hunc *Regem* eorum facturum, de quibus tanto ſtudio contendunt Chriſti perduelles hæretici. Opto R. D. V. diu feliciterque valere. Datum Sublaci 7 Auguſti Anno Domini 1573.

EPISTOLA XXIX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, C *STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.*

Eccleſiæ curam laudat, quam vt apud Elbingenſes ſimul adhibeat, monet, quorum atrox facinus commemorat, eosque puniri exigit.

PEr ſcriptum eſt huc ad me *Cracouia*, quod R. D. V. quaſdam actiones & ſtatuta *Gedanenſia* prælo mandari curauerit. Quamuis autem, cuius ea ſint generis ignoro; quoniam tamen religionis maxime negotium agi exiſtimo, plurimum hoc nomine R. D. V. gratulor, quod tantam ſui gregis curam gerat, vt is Satanæ fraudibus diſperſus, ad vnum Chriſti ouile poſſit congregari. Sed quoniam *Elbingenſium* quoque hœdorum meorum cauſa communis eſt, & in eadem naui vtraque ciuitas nauigare videatur, à R. D. V. maiorem in modum peto, vt in ea quoque Chriſti cauſam tuendam defendendamque ſuſcipiat, & ſi quem contra hœdos ſuos procuratorem conſtituet, eundem quoque cauſæ meæ contra *Elbingenſes* inſtigatorem eſſe velit. Meminit procul dubio D. V. R. quibus rationibus hoc interregni D tempore paci publicæ fuerit ab omnibus ordinibus conſultum, quæque fuerint in eos pœnæ conſtitutæ, qui ſub interregno aliquid auderent innouare. Porro Elbingenſes hœdi mei, ſicut antea iura diuina, ſic nunc etiam iura ſanctionesque humanas audacter & impudenter innouare, atque adeo proterere & conculcare non ſunt veriti, & quos à me

conſtitutos habebant veros veri Dei ſacerdotes, eos per ſummum ſcelus ciuitate ſua turpiter & ignominioſe eiecerunt. Quo facto pœnis conſtitutis ſunt obnoxii, quarum ego tamen executionem ab illius *Maieſtate*, cum in Regnum veneris, extorqueri nollem; ſed hoc tantum ab illa impetrari cuperem, vt ſicut illi *Regis Catholici* ciuitate Catholicos ſacerdotes turpiter & nimis imperioſe eiecerunt; ſic viciſſim eorum miniſtri à Catholico *Rege* Catholicique Regis ciuitate eiiciantur, & in eorum locum legitime conſtituti ſacerdotes reponantur. Aliam ego pœnam hoc tempore non exigo; quamuis hic eorum impotens & intolerabilis dominatus longe maiori animaduerſione plectendus eſſe videatur. Sed hanc tamen vt ne poſſint effugere, omnibus viis & rationibus a Reuerenda D. V. obuiam iri cuperem. Scio, quod apud electum *Regem* plurimum gratia & autoritate valebit. Quo facilior erit id, quod ab illa peto, perficiendi ratio, cum & Regia *Maieſtas* promptum & alacrem animum adferre ad eam rem viſa ſit, cum illi *Reſcius* meus meo nomine de *Ieſuitarum* reſtitutione ſupplicaret. Magno me a R. D. Veſtra beneficio affectum interpretabor, & iſtius officii mei memoriam colam, quoad me Deus ſuperſtitem eſſe voluerit, cuius me beneuolentiæ commendo. *Romæ* 16 Octobris 1573.

EPISTOLA XXX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Miſerum Regni ſtatum dolet, & intimatam Regis electionem adhuc ſuperſtite Rege, abhorret.

QUis ſit patriæ noſtræ ſtatus, ex aliorum antea literis cógnoueram. Sed quod me ſuis quoque R. D. Veſtra certiorem de eo feeerit, valde mihi gratum accidit. Quam in iſtas calamitates, quas in ſuis literis commemorat, incidiſſe doleuer admodum tuli. Quibus factum eſt, ut poſt Chriſtianiſſimi Regis ex Polonia diſceſſum, nullas ab eo literas acceperim; ſed ne ſermones quidem ullos fere, cum tamen ante biennium nemo prædicaretur magis, quam R. D. *Wladislauienſis Epiſcopus*, & fuit eius nomen & apud nos & ubique celeberrimum. Poſtea quam autem *Rex* diſceſſit ex regno, tantum fuit de eo ſilentium, vt obliterata propemodum eius memoria videretur. Quod Eccleſiæ ſuæ tantam curam gerit, vt in ea ſacerdotes idoneos habere queat, grarulor, vtque voti ſui compos efficiatur, opto. Probari R. D. V. ſtatum *Diœceſis* meæ, gaudeo. Arces & oppida munitiora nullus habet Epiſcopus in Regno, ſed nec templa melius ædificata: Cæterum reditus tenuiores ſunt multorum opinione. Quod bene tractata ſit a Coadjutore, gaudeo. Quod Epiſcopalia munia obierit, ago gratias. Nam a multis annis non ſuit, qui officio hoc fungeretur, poſt meum iſthinc diſceſſum. Huc allatum eſt, quod iam eligendo Regi diem conſtitueritis: quæ res vtinam feliciter vobis cedat! Sed quomodo poſſitis alium eligere, cum ſuperſtitem adhuc Regem habeatis, nec ab eo iureiurando, quo vos illi obſtrinxiſtis, ſoluti eſtis, equidem non video. Cur autem huc miſſus aliquis non eſt, vt peteret abſolutionem a iureiurando? ſed vos ipſi vos abſoluitis, quod ne *Pontifex* quidem facit. Eſtis *Reges* omnes? eſtis plus quam *Pontifices* omnes? Nos hic Deum precamur, vt ſchiſma prohibeat, ne pro uno Rege duos aut tres habeatis: quandoquidem magno inter vos diſſidio laboratis. Quid autem eſt, quod peccata noſtra non merentur? Deus miſereatur noſtri, illuminet vultum ſuper nos, & conuertat nos, & auertat iram ſuam a nobis! Cupio R. D. V. diu benè feliciterque valere. Datum Romæ 19 Nouembris 1575.

Epistola XXXI.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauensi.

De felici Regis electione, populique concordia lætatur.

MUlti iam menses intercesserunt, quod a R. D. Vestra A nullas accepi literas, & videbitur id fortassis aliqua culpa factum esse, quod eis, quas ad me dederat initio vertentis huius anni, non responderam. Sed cum rem, quemadmodum acta sunt, cognouerit; omni me culpa procul dubio liberabit. Nam & literas R. D. Vestræ S. D. N. obtuli, & quam scripserat ad me, legi. Quid respondendum esset quæsiui, silere iussus sum. Et est in his locis adhuc per Dei gratiam obedientia, quam vix ulla iam apud vos esse dicitur. Habet igitur iam silentii mei rationem. Deinde, quod ad me scripserat R. D. *Archiepiscopum* hortarer vel dehortarer ab aduersa parte, fuit mihi scriptum, ut R. D. Vestram potius ab instituto suo reuocare conarer. Quod ego tamen nec in unius, nec in alterius partis gratiam feci. Nunc medius paries maceriæ solutus est, qui diuidebat inter nos. Quod singulari DEI misericordia factum esse interpretor, ut qui posterius Rex electus est, sine cæde & sanguine & sine grauiore motu aliquo, quod sibi divinitus delatum est, Regnum quiete & pacifice possideret. Quod illius pietati & ardenti tuendæ conseruandæque Christianæ fidei zelo, vitæque totius inte- B gritati Deum tribuisse, certo persuasum habeo: nam hæc omnia mirabiliter in eo prædicantur. Sit nomen Domini benedictum, quod unum tandem corpus facti sumus omnes, nec sunt inter nos iam amplius schismata. Nolo autem inficias ire, me defuncti *Cæsaris* partium fuisse, quod cum semel illi fidem meam obstrinxissem, non esse viri constantis existimaui, alium præter illum Regem agnoscere, ne duabus, quod aiunt, sellis sedere videretur. Deinde verò, longè alius hic est rerum status, quam apud vos: omnes apud vos *Pontifices*, omnes Reges, quin & alii Dii volunt esse omnes, dum suam opinionem, suum quisque verbum, Dei verbum haberi, & tanquam Dei verbum adorari vult, & pro libidine sua statuit, quicquid animo illius insederit. Nos autem hic unius ductum sequimur omnes, a cujus iudicio discrepare magnum esse nefas ducimus. Quamobrem quoad is *Serenissimum Stephanum Poloniæ Regem* C non agnovit, nec nobis id facere fuit licitum. Posteaquam vero, Deo miserante, qui melius aliquid prouidit pro nobis, non cogitantibus nobis, sublata sunt impedimenta, quæ quo minus *Serenissimus Princeps* hic *Poloniæ* Rex a cunctis agnosceretur obstabant, & unus ille, cuius ductum sequimur, cœlestis Regis de Rege nostro iudicium secutus, Maiestatem eius Poloniæ Regem approbauit: Ego quoque, qui diem hunc magno cum desiderio expectabam, summâ cum alacritate sententiam illius, qui Christi vices in terris gerit, sum secutus, & in fidem potestatemque Regis huius me lubens contuli. Quod si tardius aliquanto factum est à me, quæso, velit hanc meam cunctationem, quæ iustis ex causis euenit, apud *Maiestatem* ejus excusare: & me serui- D tutemque meam diligenter illius Maiestati per omnem occasionem commendare. Opto R. D. V. diu bene feliciterque valere. *Romæ* die 8. Novembris 1576.

Epistola XXXII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo VVladislauiensi.

Pro commendatione Regi facta, refert gratias, felixq; Regimen, Ecclesiæ verò adversantibus, lapsum precatur.

QUod me R. D. Vestra *Regiæ* Maiestati tam diligenter commendauerit, simul quod minus festinanter in illius me fidem contulerim excusauerit; ingentem habeo gratiam, per omnem occasionem relaturus. Ex aliorum quoque literis cognoui, quod *Maiestas* ejus pro suâ prudentiâ & æquitate meam hanc excusationem, tanquam justam accepit non invita. Quo nomine plurimum illius *Maiestati* debeo, tantoque majore animi cum alacritate, fide, diligentia, in omnibus illius *Maiestati* semper inseruiam, quæcunq; mihi mandare dignata fuerit. Quod ad hædos meos *Elbingenses* attinet, facile perspicio, minimè nunc esse tempus opportunum, serio aliquid aduersus eos agendi. Deum hic supplices precamur, ut quos habet *Regia Maiestas* in *Prussia* non solum suæ, verum & *diuinæ Maiestati* rebelles, eorum refrenatam audaciam reprimat, ac pro tot sceleribus, quæ debentur illis, pœnas exigat. Quod etiam ex magna parte iam factum esse magna cum voluptate accepimus, ac bona spe sumus, jam rem ad optatum exitum esse perductam. Quod si factum est, vel simul ut factum fuerit, quæso coniungat se cum R. D. Nuncio, quo per summum scelus ereptas ab illis Ecclesias restituendas curet. Quod citra motum aliquem fieri posse persuasum habeo. Cum præsertim constitutum Interregni tempore fuerit, ne quid eo durante tale designare quisquam auderet. Essent quidem digni, de quibus grauiora supplicia sumerentur; Sed quæ nunc sunt tempora, quamlibet dolenter feramus, tamen aliquid oportet. De singulari erga Deum pietate religioneque *Maiestatis Regiæ*, mira prædicantur hic ab omnibus. Quæ me tanto maiore Maiestatis illius studio inflammant. Videtur is nobis referre *Sigismundum* illum primum, ad cuius ut annos perueniat, neq; minus feliciter totidem annis, ut ille, regno suo præsit, ad Apostolorum & martyrum sepulchra prouoluti, supplices hic DEum precamur. Quod cum R. D. Nuncio in gratiam redierit, magna cum animi mei lætitia cognoui. Mihi vir esse pius, prudens, & integer videtur, neq; vulgari doctrina præditus. Quandoquidem solutus est paries illi maceriæ, qui diuidebat inter nos; omnis etiam dissensionum causa sublata est, ut sicut sententiis, ita & animis, iam esse nos maximè coniunctos oportet. Synodum iam esse absolutam credo, & eum, quem optamus, exitum consecutam. Est, quod agamus Deo gratias, qui fastum Gedanensium ciuium compressit, & optatam de illis victoriam concessit. Non dubito, quin R. D. Vestra diligenter curatura sit, ut *Olivense* monasterium restauretur, & quæ vel illi, vel aliis etiam Ecclesiis per summum sacrilegium erepta sunt, ea restituantur. Quod ad R. D. *Nuncium* attinet, etiamsi redire velle is dicatur, ego tamen, ut illi facultas hæc ne concedatur, modis omnibus contendam & elaborabo. Nam illius præsentia reuera valde nobis est necessaria. Quod superest, opto R. D. V. bene valere. Datum Romæ die 5. Julii 1577.

Epistola XXXIII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De felici Synodi Provincialis absolutione gratulatur, Ecclesiaque studium laudat.

QUod pridem exoptatam à multis *Provincialem Synodum* tandem aliquando feliciter absolueritis, est quod agamus Deo gratias, simul & his, qui cum in hac Synodo præsiderent, summa in ea perficienda strenuam operam navarunt. Inter quos non postremæ partes R. D. V. (quæ plurimum in ea re laborasse scribitur, cui præclarum etiam

eius

eius rei testimonium dat R. D. Nuncius) fuisse feruntur. Quo nomine plurimùm illi gratulor. Mihi vehementer hæc Synodus placuit. Nam quod initium factum est ab anathematisanda scelerata confœderatione aduersus Dominum & adversus Christum eius, interregni tempore facta, quin ad eam rem diuinitus inspiratæ mentes vestræ fuerint, non dubito: In qua singularem animi fortitudinem & constantiam ostendistis. Dum aperte Christum confessi, quicquid aduersatur ejus fidei anathemate feriendum esse indicastis: iam, quod eam, quæ debetur ab omnibus S. D. N. subiectionem & obedientiam detulistis: quod acta S. Synodi *Tridentinæ* sine ulla exceptione recepistis: quod vestræ quoque *Synodi* decreta non prius esse rata voluistis, quam a sancta sede confirmata fuissent, & iuxta veterem in Ecclesia Dei morem, ab omnibus Catholicis obseruatum, iam inde à multis seculis omnia iudicio illius subiecistis, quam hæc omnia pie, catholice, & orthodoxè facta sunt! iterum atque iterum & hanc prudentiam & pietatem gratulor, atque ut executioni mandentur aliquando, quæ piè sancteque sancita sunt, opto; cum nullus legum sit usus, si nulla fuerit earum executio. Verum, hoc opus, hic labor est. Egi de rebus his omnibus cum S. D. nostro, & de confirmandis Synodi decretis, & de ratione executionis faciendæ; Sed quoniam hi dies iam instabant, quibus calores urbanos multi fugiunt, inter quos ego quoq; non postremus esse soleo, cum semel tantum ea de re tractassem, responsum hoc accepi à *Sanctissimo*, videri sibi, ut hæc tractatio in aliud tempus reiiceretur, & in aduentum nuncii, qui designatus à clero, ad S. sedem hanc esse dicitur. Exiguam igitur hanc moram R. D. Vestra non moleste ferat. Cui magnam habeo gratiam, quod acta Synodi fideliter transscripsit & ad me miserit. Fecerunt autem *Dominationes* vestræ pro officio suo, quod non prius eius *Synodi* acta promulganda duxeritis, quam essent ab *S. Sede* hac approbata. Ego nihilominus multa eius exemplaria describenda curaui, & ea cum *Illustriss. Cardinali Morono, Tridentino* & *Sabello*, tum aliis nonnullis legenda exhibui. Nam nihil magis cupio, quam ut legantur hic ab omnibus. Simul ut advenisse Nuncium vestrum cognouero, cum in hunc locum urbanos æstus fugiens secesserim, statim in urbem, modo me Deus incolumem servet, redibo, & quicquid erit officii mei, facere non prætermittam. *Illustriss. D. Commendonus* multò ante discesserat; Sed ei nihilominus acta *Synodi* descripta mittam. *Gedanensium* ceruices iam esse nonnihil inclinatas, lubens accepi: quas si denuò volent erigere adversus Dominum & adversus Christum ejus, quid aliud restabit, quam ut frangantur? Quod ego tamen illis euenire nollem; sed magis vt convertantur & viuant. Sed eorum blasphemias & sacrilegia ferre diutius Deus non poterit. Quod contributionem decreueritis, laudo. Mihi quoque certam esse pecuniam imperatam audio, qua tamen de re nemo mortalium ad me scribit. Sed quoniam de *Polonorum* Hospitali in urbe erigendo laboro, si fieri posset, ut cum bona gratia *Regiæ Maiestatis* eam pecuniam in hunc usum conuertere mihi liceret, in magni id beneficii parte acciperem. Neque dubito, quin ea res plurimum adferret ad gratiam Dei conciliandam, sine quâ nihil est, quod rectè quicquam geri posse putemus. Non solus est miles, qui lacertis pugnat, nec in fortitudine equi, neque in tibiis viri beneplacitum est Deo, qui nisi congressus fuerit in præliis nostris, manumque suam dexteram extenderit, irritus est conatus mortalium omnis. Quamobrem & in Dei milites, hoc est, in pauperes, qui precibus suis pro nobis pugnant, aliquam contributionis partem conferendam esse censerem. Erit præclarè collocata, & magnas addet vires pugnantibus, certamque victoriam adferet. Hac de re quæso per occasionem agat cum *Regia Maiestate*, simul ei meo nomine supplicet, ac illius me gratiæ diligenter commendet quæso. Cui ut felicem consiliorum omnium progressum & exitum largiatur, Deum precari nunquam intermitto. Quod superest opto. R. D. V. diu bene feliciterque valere. Datum Sublaci 10. Julii Anno 1577.

EPISTOLA XXXIV.

JOHANNES FRANCISCUS, Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Hic gratulationem ob ipsi Episcopatum designatum accipit.

Quicunque ad me de D. V. R. designatione scripserunt (scripserunt autem plurimi, atque ii maximi, quorum est præcipua integritatis & religionis laus) ita mihi eam commendauerunt, ut in ejus virtute, grauitate, industria, studio Catholicæ religionis singulari, magnam spem reuelandæ ac plane restituendæ istius *Prouinciæ*, cui præposita ipsi est, collocatam habere videantur. Itaque video, mihi multo in ejus honore magis lætandum, hoc consensu atque hac approbatione bonorum, quam ipsi opera & autoritate mea ad consequendam Apostolicam confirmationem opus fuisse. Quo mihi minus molestum accidit, abfuisse tum me ab urbe, cum de D. Vestra R. actum in Senatu est. Gratulor igitur D. Vestræ R. non quidem Episcopatum ipsum, qui haud scio, an plus oneris & laboris habeat, quam amplitudinis, sed hoc *Serenissimi Regis* iudicium, hanc de ipsa optimorum virorum spem, atque expectationem, quam ego etiam superaturam D. V. R. confido, si huc virtutis, ingenii atque industriæ suæ neruos intenderit. Quam mentem quia non nisi diuino beneficio comparamus, ego D. Vestræ R. meis precibus apud Deum nunquam deero.

EPISTOLA XXXV.

JOANNES FRANCISCUS, Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Religionis curam ei commendat.

Ad literas D. V. R. superioribus mensibus ad me scriptas ego antea non respondi, quod, cum abessem ab vrbe, quo quotidie cogitabam, de iis literis ante cum *Illustrissimo Cardinali Varmiensi* atque cum ipso etiam *Sanctissimo* D. N. agere statueram, quam ad D. Vestram R. rescriberem. Quod cum Romam redii, vtrumque feci. Collaudauit S. D. Noster magnopere fidem D. Vestræ R. & studium catholicæ Religionis, quod elucet in suis literis. Et profecto ad tantatum rerum ac negotiorum onus, quod sustinet sua S. in tantis temporum asperitatibus, haud leue sane pondus accedit cura & solicitudo clarissimi istius Regni, cujus incolumitati ac saluti prospectum cupit, & quantum in Sanctitate sua erit, etiam prospiciet. D. V. R. pergat ordinis sui dignitatem, & religionis causam tueri. Id est enim publicis patriæ suæ commodis conseruationique seruire: qui unus est istorum animi bonorum, istius industriæ & prudentiæ, quam ei elargitus est Deus, profecto proprium curriculum, ad eam amplitudinem atque gloriam, quæ expetenda est grauissimæ isti personæ & *Episcopi* & *Senatoris*. Me, si quid erit, in quo labore, studio, opera mea istis rebus vsui esse possim; magno tamen munere afficiet D. Vestra R. si mihi significabit. In quo intelliget me voluntate & studio erga præ-

ftanniſſimam nationem, ne illis ipſis quidem concedere, qui iſtius Reipub. participes ſunt. Inprimis profectò dignitatis & laudis D. V. R. cupidiſſimum eſſe ſentiet. Quam Deus diutiſſime conſeruet incolmem. Romæ 25. Nouembris 1570.

EPISTOLA XXXVI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Felices Concilii effectus optat, Eccleſiæ fata dolet, & in Poloniam ſe venturum promittit.

ACcepi his diebus a D. Veſtra R. literas menſe Aprili ſcriptas. Ad eas, in quo mihi communes ſunt cum Illuſtriſſimo D. *Cardinali Sabello*, qui mecum volumen *Diœceſani* D. Veſtræ R. *Concilii* inſpexit, non habeo quod magnopere reſcribam, tum quia res de concilio confecta iam eſt, tum quia nemini magis nota eius virtus, conſtantia, diligentia in Catholica religione atque Eccleſiaſtica diſciplina labefactata, collapſaque reſtituenda & conſtituenda, quam mihi, vt ſicut illa, de quibus ad eam ipſi ſcripſimus, approbaturam, effecturam, & in optimam partem accepturam eſſe plane confido: ita mihi ab ea, niſi ratione & præclaro Reipub. ſtudio factum eſſe, non ſolum mihi exploratum eſt, ſed etiam ipſi *Illuſtriſſimo Domino Sabello* perſuaſum. Itaque nihil mihi in ea re aliud eſt reliquum, quam, quod facio, Deum precer, vt quæ D. Veſtra R. pie prudenterque ſanciuit, ea firma inuiolataque maneant. Quod certe ſperare nobis licet, D. Veſtræ R. ſtudio adque induſtria fretis. Quæ de mea in D. Veſtram R. voluntate & beneuolentia commemorat, mihi gratiſſima acciderunt. Qui ſicut illam plurimi facio merito ſuo: ita diligi me ab ea, meumque in ipſam animum perſpectum ac illi cognitum eſſe vehementer lætor. Cuius certe declarandi nullam unquam occaſionem ego prætermittam. *Polonica* res, quod, vt ſcribit, deteriores quoditie fiant, prauitate ac fraude hæreticorum, eqnidem incredibiliter doleo, tum quia ea fuit, dum iſtis in locis eſſem, & ipſius *Regis*, & reliquorum præterea omnium erga me humanitas & beneuolentia, vt gratus non ſim, niſi incolumitas & ſalus iſtius Regni, mihi ſummæ curæ ſit: tum etiam quia S. D. noſtri miſſu, poſtquam *Cæſaream Maieſtatem* conuenero, rurſus mihi in *Poloniam* eſt veniendum. Quod ſane iter longum, & multis incommoditatibus difficile ac laborioſum, iucundum mihi erit, ſi reuiſis ex interuallo veteri amicis, ac gente amantiſſime de me merita, aliquem meus aduentus fructum Reipub. attulerit. In quo mihi D. VeſtræR. conſilium ſtudiumque non defuturum certo ſcio. Quam Deus valentem diu ac incolumem ſeruet. Veronæ 27. Iunii 1571.

EPISTOLA XXXVI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Eius aduentum Varſauiæ deſiderat.

BInas literas D. Veſtræ R. accepi, quarum priores mihi maturi adventus ſui ſpem faciunt; in poſtremis dubitare ſe, quid ſibi agendum ſit, ſcribit. Quam dubitationem ſublatam paulo poſt eſſe puto, nouo de Comitiis nuncio, quæ repente in menſem Martium dilata ſunt. Et vtinam ad eam diem habeantur, nec ex alio in alium ſemper menſem reiiciantur. De D. Veſtræ R. adventu id habeo nunc, quod ſcribam, futurum eum mihi gratiſſimum, & ipſo congreſſu & complexu D. Veſtræ R. & conſuetudine & communicatione rerum, quibus hoc tempore ſalus & incolumitas huius Regni contineri videtur. Quibus quantum momenti allatura ſit præſens prudentia, & ſtudium D. Veſtræ R. non me fugit. Quo magis opto illam Varſouiæ videre, quod commodo ſuo & rerum ſuarum facere poſſit. Nam de peſtilentia, quæ in hac vrbe eſſe dicitur, quantum ego intelligo, multo plus eſſe in ſermonibus, quam in re. Deus D. Veſtram R. conſeruet valentem. Datum Varſouiæ 21. Ianuarii Anno Domini 1572.

EPISTOLA XXXVIII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Conſiliis & officio eius bona precatur.

ANgelus ille, cuius alloquio atque congreſſu recreatam ſe ſcribit D. Veſtra R. multa mihi de illius conſtantia, & præſtanti in Rempub. animo ſignificauit. Omnino in veſtra conjunctione, virtute, fide, maximum communis ſalutis & incolumitatis momentum eſſe poſitum video. Deus conſilia veſtra fortunet. Si D. Veſtra R. crebras ad me literas mittet hoc tempore, faciet mihi rem longe gratiſſimam. Quam Deus incolumem valentem conſeruet. Suleouiæ 22. Auguſti 1572.

EPISTOLA XXXIX.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Cuius aduentum deſiderat.

NArrauit mihi multa *Gratianus* de D. Veſtræ voluntate, cum erga me, tum erga Rempubl. Fuerunt omnia mihi pergrata; illud vero gratiſſimum, quod D. Veſtra R. ſpem mihi ſui videndi fecerit. Qua de re ego illam ſummopere rogo. Nihil eſt enim, in quo magis quam in ſermone & congreſſu ſuo ſim acquieturus. Quiequid tamen actura ſit, ab ea peto, vt mihi ſubito ſignificet. Curet valetudinem ſuam. Audio enim eam ſibi minime parcere: cum tamen in ipſius ſalute maxima pars publicæ ſalutis verſatur. Plura non ſcribam, omnia ſermoni noſtro reſeruans. Deus Dominationem V. R. conſeruet. Suleoviæ 8. Septembris. 1572.

EPISTOLA XL.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Quem in ſtudiis erga patriam curſu excitat.

INuidiam patriæ & Reip. cauſa ſuſceptam, gloriæ ſibi D. V. R. ducat, & confidat, fore, vt breui, eius pietate ſtudioque erga patriam perſpecto, in amorem & laudem ſuam vertat. Neque enim iſta aſſiduitas, cura, labor, iſta denique virtus carere inuidia poſſunt. Itaque inſiſtat ſuis conſiliis, & fidat Deo, qui ſalutares D. V. R. conatus non fruſtrabitur. Mihi Dominationis V. R. literis in hac ſolitudine ac receſſu meo, nihil accidere poteſt iucundius. Nec profecto ſolum ea cauſa, quod nunquam ſint ab re aliqua graui & vtili Repub. inanes; ſed etiam D. V. R. amore erga me, ac diligentia mirifice delector. Quam libenter ei referrem, ſi, quod ſcriberem, hic haberem. Deum precor, vt eam valentem conſeruet. Suleouiæ 13. Octobris 1572.

EPISTOLA

Epistola XLI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Petit vt eum de sua & Republicæ valetudine certum faciat.

CVm *Dambrouii* nostri familiaris ad D. V. R. properaret, nolui prætermittere, quin eam quam officiosissime salutatem, deque mea valetndioe oertiorem facerem, qua quidem ab aliquot diebus aduersa vtor. Vereor autem ne in tantis Reipub. occupationibus D. Vestra R. mious bene valeat: quod certe mihi tum sua, tum publicæ salutis causa esset permolestum. Rogo igitur, vt de sua & de Reipub. valetudine pro sua erga me beneuolentia, certi aliquid nunciet post communia hæc majorum & minorum Comitia: tametsi audio absuisse *Lituanos*. Mihi rem fecerit quam gratissimam, si de his omnibus, & de oratoribus imprimis, quid tandem nobis decretum sit, admunuerit me D. Vestra R. cui omnia precor felicia. Suleouiæ Cal. Novembris 1572.

Epistola XLII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De infelici Reipub. statu queritur, consolationem autem ex constantia Stanisl. Episc. sumit, cuius continuationem commendat.

EXpectatæ mihi fuerunt D. V. R. literæ, ex quibus auebam cognoscere, & quæ Varsouiæ acta sunt, & quæ de his D. V. R. esset sententia. Me quidem illa magno dolore affecerunt, quod video plerosque pravarum opinionum studiis deceptos, omnem statum Reipub. perturbare velle. Solario tamen mihi est Dignitatis Vestræ R. virtus, constantia, fides, qua & præsentibus fortiter restitit, & absens de remediis diligenter cogitat; de quibus & de aliis rebus permultis magnopere velim, si eum D. V. R. loqui liceret. Quam ad rem si ipsa vti voluerit *Volboriensi* opportuoitate, vt biduum esse vna possimus, rem faciet mihi gratissimam, &, vt spero, non inutilem publicis rebus. *Episcoporum* virtus, & maxime *Archiepiscopi* constantia, mirabiliter me consolata est. Neque enim timere videmur posse, ne causæ suæ non adsit DEUS, si modo nos nobis & muneri & fidei nostræ non deerimos. Plurimum præsidii positum est in D. V. R. cum pietate in Deum, tum charitate in patriam, reliquisque ornamentis, quibus eum cumulavit Deus. Quæ quidem, quo plura sunt; eo diligentior ratio ab ea repetetur. Ego pro meo singulari animo in D. V. R. eam rogo, vt se putet hoic tempori reservatam esse, atque inde se ipsam studeat superare. Totam animo amplectator Rempub. & ne quid ea detrimenti accipiat, sui maxime officii, suarum maxime partium esse existimet, prouidere. Ego eius adventum Volboriam expectabo. Interea ab illa peto, vt quid homines de illa fœderis forma loquantur & sentiant, me per literas faciat certiorem: Quam Deos conseruet ac tueatur. Suleouiæ 11 Februarii 1573.

Epistola XLIII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gratias agit pro factorum communicatione, & ulteriorem correspondentiam expetit.

SOlicitum me ex his, quæ ante acceperam, vehementer D. V. R. literæ levarunt, ex quibus oee vera esse quæ ferebantur cognoui, & plane intellexi D. V. R. conatibus, & præclaris de Repub. consiliis adesse Deum, qui certe taotam D. V. R. & in Catholicam religionem & io patriam pietatem ounquam deseret. Ago vero illi gratias, quod me de iis fecerit certiorem. Et ab illa magnopere peto, vt si quid habuerit, quod me scire velle existimet, scribere ad me non gravetur. Expecto an aliquid responsi mihi *Plocia* afferatur a Domino *Nuncio*. Et si quid D. V. R. iis de rebus iotelliget, de quibus Nuncium accersiui, ad me confestim vt scribat, vehementer illam rogo. Nam me valde cura illa solicitum habet. Deus D. V. R. nobis & huic regno maximo oecessario tempore conseruet. Suleouiæ 3 Octobris 1573.

Epistola XLIV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gratulatur de consilii Episcopi felicitate.

QVæ mihi D. V. R. scripsit de felicitate sui consilii, fuerant mihi tanta jucundiora, quanto magis timueram, ne quid ea res quorundam animos offendisset. Sed Deus manifeste adest D. V. R. conatibus. Quod adeo fit, quia nihil ipsa spectat aliud, quam patriæ salutem. Ego quod ei nunc scribam non habeo; nisi me Deum assidue precari, vt D. V. R. mentem atque consilium regat, eamque valentem cooseruet. Suleouiæ 27. Octobris 1573.

Epistola XLV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De perturbata Religione dolet, Deo & prudentiæ Episc. confidit.

ETsi de D. V. R. ita sentiam, vt sperem io tam perturbata Repub. nullam esse horam sui temporis inanem a sapienti vel actiooe vel cogitatione officii; ego tamen qui de rebus vestris absens perinde solicitus sum, ac præseos sui, angor vehementer, quod meis literis doloris tantum sigoificationem, dare, nihil præterea possim. Quid enim scribam ad D. V. R. quod non confectis rebus, intempestiue, importuneque istuc perueniat. Video ex plurimorum literis omnia desperationis plenissima. Verum ego, etiamsi & multi & multa adversentur, oon despero. Tantum pooo in prudentia, & pietate D. V. R. cui consilium, cui animum oon defuturum confido: taotum in vestrorum Catholicorum hominum religione, & populi innoceotia, totum vero in Deo. Quem sane nisi exsurrecturum, & suam causam iudicaturum crederem, nihil esset quod me in hac vita delectaret. Scripsi nuper ad Illustrem D. *Andream Zborouium*, iemque ad D. V. R. *Zborouium* rogaui, vt cum ea sua communicaret consilia, vt vnanimes in patriam salutem incumberent. Sed præteriere jam idus Majæ, quarum qui fuerit exitus, adhuc nos latet. Deum precamur, vt feliciter vobis & vniuersæ Christianæ Reipub. euenerint. Ego porro D. V. R. rogo, vt me perinde amet, atque a me amatur. Sicque omnibus in rebus suo studio & mea opera semper vtatur. Bene valeat D. V. R. Romæ in Vigilia sanctiss. Corporis Domini nostri Iesu Christi Anno ejusdem 1575.

Epistola

EPISTOLA XLVI.

IOANNES FRANCISCUS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De tranquillitate Reipub. restituta gratulatur.

QVod iam pridem a D. Vestra R. nihil literarum accepi, non tam miratus sum (etenim impedita & itinera & tempora fuere) quam moleste tuli, me beneuolentiæ eius fructu diu caruisse. Ac ne ego quidem ad eam æque pridem scripsi eadem de causa. Nunc parta, vt putamus, pace, ac re ista publica tranquillitati restituta, & mihi facultate oblata, redeuntis in *Poloniam* Domini *Zamoscii*, quem Rex cum literis ad S. D. N. miserat, prætermittere nec volui, nec debui, quin D. Vestræ R. gratularer hanc spem, quæ repente affulsit, constituendæ Reipub. & Catholicæ pietatis, disciplinæ per superiorum annorum licentiam collapsæ restituendæ, Rege ista virtute, ista animi & consilii præstantia in hanc laudem incumbente, & D. Vestra R. honoribus, gratia, autoritate, cum apud Regem ipsum, tum apud omnes florente, cuius quidem consiliis manifeste adsuit diuinum Numeo, quod ei cuncta in gloriam vertit. Quo minus dubitare hic quenquam patior, quod ego & iudicaui semper & prædicaui, ea verissimis nixa rationibus, atque optima mente suscepta fuisse. Nunc ea de Rege audimus, in eam expectationem adducti sumus; vt pro Regis salute nobis assidue orandus sit Deus; quo incolumi, quin ad pristinum florem istiuc rediturum sit Regnum, dubitare non videremur posse. D. Vestram R. valere cupio & antiquum eius in me amorem mihi conseruari. Romæ, nonis Nouembris 1576.

EPISTOLA XLVII.

VINCENTIUS LAUREUS Montisregalis Episcopus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Colloquium cum Rege habitum significat.

BInis R. D. V. literis; vnis de 7. alteris 16. Mensis Maii Pireouii datis; respondere tantisper supersedi, dum Regem commode alloquendi essem nactus occasionem, quæ non antea quam hoc mane sese obtulit. Nolui ego deesse, quin Regi pro muoere meo cuncta, quæ ad ipsius incolumitatem & dignitatem tuendam & augendam attinet, significarem: ille præstantissimo optimoque quo præditus est ingenio omnia boni æquique fecit, ingentemque in iis beneuolentiam, fidem & obseruantiam D. V. R. erga se maxime agnouit, & comprobauit, statuitque eam post suum a pago Niepolemice reditum in hanc Vrbem ad se accersere, deque summis (vt consueuit) præcipuisque rebus consulere. Hujusmodi ego Regis propositum, vt vehementer laudaui, ita dabo operam, ne improborum hominum inuidia interrumpatur: speroque R. D. Vestram non modo in vanum non currere; sed etiam religiosissimi Episcopi egregiique Senatoris officio salubriter fungi. Opto R.D.V. bene ac diutissime valere; meique in Sanctissimo Altaris sacrificio memorem esse. Datum Cracouiæ 18 Maii 1574.

EPISTOLA XLVIII.

VINCENTIVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Literas sibi missas accepisse renunciat, & de mutua beneuolentia gratulatur.

HOdie R. D. V. literas 14 Decembris *Wolborii* datas accepi, cum quibus complicata in eodem fasciculo præter alia erant etiam exempla earum, quibus D. V. R. *Serenissimum Regem* accurate & sapienter monet, imo verius vrget, vt suum in *Poloniam* reditum ante tempus in *Warsoniensi* conuentu præscriptum acceleret. Idem quoque (quod fieri potest) ab *Illustrissimis Cardinali Lotharingo* & *Niuernensium Duce* contendit. Qua in re vt summum ego R. D. V. erga religionem & Rempub. studium agnosco: ita certo mihi persuadeo, Regem omnes esse rationes initurum, quibus pacata *Gallia*, huc tempestiue aduolet. Quum præsertim non solum priuatis, sed publicis etiam literis satis compertum habeat, alium quam solam sui ipsius præsentiam retinendæ ac seruandæ *Poloniæ*, modum inueniri non posse. Quod aduersarii moliuntur, ex scheda ad me missa ac aliorum literis cognoui. Nostri magna ex parte contra causæ bonitate, ac DEI immortalis auxilio consisi, præcipuas animis paulo, quam par est, remissioribus res gerunt. Quapropter diuinum numen assidue rogandum est, vt afflictis pene rebus ac in magno discrimine positis opportune opem ferat: quod futurum plane confido. Ex alteris literis 8 eiusdem mensis ad me scriptis, magnam sane cepi consolationem: cum D. V. R. mutuam inter nos beneuolentiam, imo potius pietatem sartam tectam tueri sancte polliceatur. Quam bene ab feliciter valere cupio. Datum Squierneuicii 17. Decembris 1574.

EPISTOLA XLIX.

VINCENTIVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Verum Religionis zelum in Ecclesia Crusuiciensi exhibitum magnopere laudat.

HEri a tabellario redditæ mihi sunt literæ, quibus D. V. R. me certiorem fecit, se, quo Ecclesiæ *Crusuiciensi* cultui prospiceret, omnes *Canonicos*, quorum munus longo fuerat tempore intermissum, edicto conuocasse, ac in quendam iuris doctorem, sua munia abhinc decennio aspernantem ac etiamnum contumacem, juxta sacrorum canonum decreta animaduertisse, illumque priuasse Canonicatu, in cuius locum homo idoneus ac egregius statim (vt par erat) suffectus est. Quapropter R. D. V. vehementer optat, vt ego hominis quidem rei ac damnati, quem a me opem imploraturum esse suspicatur, importunitatem & verbis & re comprimam; & repellam: sibi vero integram Ecclesiis suis consulendi potestatem relinquam. Ego R. *Domine*, in hac temporum calamitate summam certe capio consolationem, cum præcipuos Ecclesiæ Pastores id potissimum studere video, vt palantes oues ad domini caulas reducant, morbidas eiiciant, rebelles vel castigent, vel omnino a se ablegent; infirmas roborent, ac cunctas demum diuino pabulo alant, lupos que ab ouili quam longissime arceant. Io quam sane curam cum R. D. V. non sine magna nominis sui laude, potissimum incumbere, vt eaque die nocteque meditari intelligam: istam profecto solicitudinem, vigilantiam, studium, ac pietatem non modo amplector, sed pro meo munere, quoad fieri potest, promouere istumque animum sancte & gloriose currentem incitare etiam contendam, daboque operam, vt meum (Deo iuuante) officium ab se desiderari nunquam

quam patiar. Quamobrem tantum abest, vt R. D. Vestra io hac, cæterisque io rebus libertati Ecclesiæ prospiciendi auturitatem sibi impediri a me timeat: vt eiam & sartam tectam & auctam atque amplificatam a me curatum iri sibi persuadeat vellm. Quod si interdum, ne suum cuique tribuere denegem, appellationes nonnullas (quod tamen in D. V. R. iudiciis nunquam factum esse memini)minime reiicio, eas certe nisi coactus admittere non soleo : in quibus ea nimirum, qua debeo, obseruaotia RR. Præsulum iurisdictionem ac dignitatem pro viribus defendo, omniaque ex præscripto sacrosancti *Tridentini* Concilii, cuius iura relaxandi facultas nemini vnquam Legato concedi hactenus solita est, accurate & diligenter examinanda, ac decernenda tantum permitto. Quamuis igitur de huiusmodi causa nondum aliquid ad me sit delatum ; me tamen quicunque eius rei gratia hue accesserit, nunquam profecto adducet, vt quod decere intelligam, non studiose præstem. Neque quempiam factorum compendii sui causa, quod non licet, vllo modo sinam. Quod reliquum est, D. V. R. bene ac feliciter valere cupio. Datum Squierneuicii 5. Januarii 1575.

EPISTOLA L.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Obitum Cracou. Canonici dolet, & Palatini Syradiens. virtutes laudat.

EX literis D. V. R. mihi à nobili ejus puero hodie redditis, tristem accepi nuncium obitus *Stanislai Dambrouii.* Qui cum in *Cracouiensi* Ecclesia *Canonici* munere religiose & inculpate diu perfunctus esset, deque Catholica religione & vniuersa Repub. semper bene mereri studuisset, nunc & æterna recte factorum remuneratione perfruitur, & apud omnes Collegas suos, vniuersumque Ecclesiasticum Ordinem magnum sui desiderium reliquit. Quo nomine hunc ego dolorem ex amici casu magnopere lenio, confidoque D. V. R. quæ egregium ac prudentem senem vnice dilexit, non mediocriter iri consolatum, firmam & certam spem vicissim habentes, *Iesum Christum Dominum ac Deum Opt. Max.* qui nobiscum est vsque ad consummationem seculi, Ecclesiæ suæ sponsæ nunquam defuturum ; quin (vbi necessitas postularit) ex lapidibus, etiam ne dum ex tot insignium, ac religiosissimorum hominum huius Regni, seminario filios Abrahæ esse suscitaturum. Excellentes Magnifici D. Palatini *Syradiensis* virtutes tanti ego facio, vt ei eunctos rerum successus prosperos felicesque semper optem: vtque has in magni clarissimique nominis Senatorem optime de Repub. meritum turbas excitari, moleste profecto ferebam ; ita eas nunc sedatas esse vehementer gaudeo. Qua in re præstanda vigilans ac sapiens R. D. V. cura, & Deo accepta, & verè Christianis Principibus horumque omnium capiti S. D. N. gratissima est omnino futura. Quam sibi (ut debeo) magnopere gratulor. Cupio D. V. R. benè ac feliciter valere. Datum Squierneuicii X. Januarii 1575.

EPISTOLA LI.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Verum huius Religionis studium sincere laudat.

EX literis, quas D. V. R. non ita pridem ad me dedit, atque ex nonnullorum etiam sermone intellexeram, se Ecclesiam suam propemodum vniuersam visitasse, eamque multis in locis infectam hæreticorum & improborum hominum labe purgandam curasse, templum Diui Adalberti pene collapsum instaurasse ac consecrasse, & pleraq; alia ad Dei immortalis gloriam & Catholicæ religionis incolumitatem confecisse. Idem quoque de Venerabili *Archidiacono Pomerania*, a se hue hodie ad me ablegato, plenius audiui. Equidem præclarum istud animi sui erga religionem studium egregiamque ac præstantem voluntatem, vt debitis extollere laudibus nullo vnquam tempore desinam; ita omni officiorum genere prosequi, ac promovere pro meo munere nunquam intermittam. Ac profecto spero sibi diuinum Numen perpetuo affuturum, quo à se cœpta istius Ecclesiæ reformatio iuxta sacrosancti *Concilii Tridentini* præscriptum, tandem perficiatur, sitque in posterum aliarum huius Regni Ecclesiarum veluti forma atque exemplar. Cæterum quæ suo nomine ab ipso Venerabili *Archidiacono* mihi diligenter exposita sunt, ea melius & commodius inter nos conferemus. Idque breui futurum confido, quum in hanc vrbem ad comitia veniet D. V. R. quæ sibi persuadeat velim, me præcipuam suarum rerum omnium, quam debeo, rationem semper habiturum. Cupio D. V. R. bene & feliciter valere. Datum Varsouiæ 7 Octobris 1575.

EPISTOLA LII.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Cuius beneuolentiam grato animo assumit, curamque Reipub. prædicat.

HOdie puer D. Vestræ R. eius ad me literas reddidit cum grauissimis verbis sententiisque refertas, tum plenas officii & humanitatis. Ex his ego in hoc perturbato rerum statu magnam sane capio consolationem, quod D. V. R. eam dignitatis atque incolumitatis meæ curam suscipere contendat, vt non prudentibus modo ac salutaribus consiliis, sed rebus etiam omnibus oblatis, me iuuare non desinat. Qua in re singularem animi sui & erga Apostolicam sedem pietatem atque obseruantiam, & in me beneuolentiam ac charitatem vt libentissime agnosco, ita gratissimo (vt par est) animo complector, & omni studio atque officio, dum viuam, sum prosecuturus. Video se, prout religiosissimum Præsulem ac præstantissimum Senatorem decet, maxime solicitam esse de *confœderatione Varsouiensi* in pactis inter Regni Ordines & nouum Regem initis comprehensa. Verum aduersus eam atque alia omnia, quæ quouis modo verè Religioni sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ instituti, ac Regni legibus aduersarentur: Reuerendiss. Dominus *Archiepiscopus* suo, Episcoporum omnium, ac Catholicorum Procerum secum facere volentium nomine pro virili & constantissime (vt solet) contestato reclamauit, superioresque alias id genus protestationes cunctas innouauit. Quin iuribus Ecclesiarum sartis tectis tuendis maiora etiam præstitit, quam in antecedente electione factum fuerat. Quod ad locum habitationi meæ accommodatum attinet, certe mihi mirum in modum rider aut *Volborium* aut *Sulcionium*, eo præsertim nomine, quod R. D. V. vel præsens vel vicinus præsto essem. Sed illud facile in suspicionem adduceret vtrumque nostrum ; hoc præter eandem suspicionem, mihi etiam ob solitudinem, hoc tempore tutum nequaquam videtur. Quapropter hic tantisper consistere decreui, dum alio migrare compellar, speroque Dei omnipotentis opem mihi non defuturam. Datum Varsouiæ ultima Decembris 1575.

Epistola LIII.

VINCENTIVS LAUREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Libellum decreta Synod. Vladisl. complectens, accepisse significat, Religionisq; Episc. studium votis prosequitur.

HOdie mihi redditæ sunt literæ D. V. R. ac simul capita in Synodo Prouinciali proponenda, libellus item typis excusus, *Diœcesanæ Wladislauiensis Synodi* decreta complectens. Hunc etsi aliis formis impressum a se olim acceperam, grato tamen animo nunc accipio. Vt enim lectio repetita magis placet; sic munera sacras res continentia, bis data gratiora esse nimirum solent. Capita Synodi, quæ Concilii Tridentini præscripto consentanea, & ad vsum istius Ecclesiæ accommodata sunt, ea si D. V. R. qua pollet autoritate & animi pietate omnia exequenda curabit, faciet profecto rem æternis præmiis a diuina bonitate compensandam. Atque una magnam initura est gratiam à Sanctiss. D. N. & ab universo Poloniæ clero. Nec dubito, quin ad rem salutarem R. D. Archiepiscopus & cæteri collegæ Antistites pro suo quisque munere, & in Ecclesiam Dei studio se præcipuos adjutores profiteantur. Ego vero vbi locorum sum (quoad potero) sacræ Synodi conficiendæ administer etiam ero. Quod superest, cœlestem Regem assiduè precor, vt quæ ejus concessu & munere Ecclesiæ vsum talenta R. D. V. data sunt, ea istic tantum acquirant, vt ipsi vberem copiam, & abundantiam suppeditent ad religionem Catholicam locupletandam &c. Datum Wratislauiæ 27 Februarii 1577.

Epistola LIV.

VINCENTIVS LAVREVS Montisregalis Episcopus, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Iubilæi prorogationem, tum Indulgentiam & Bullæ promulgationem notificat, quod vt idem faciat, & Ecclesiam ad Iubilæum vere præparet, ex officio eum admonet.

CVm *Wratislauia* consisterem, ex literis R. *Præpositi Plocensis* intellexi, *Serenissimum Regem* compluresque Catholicos proceres atque aulicos, Sacrosancti Iubilæi donum consequi minime potuisse, quod tunc plerique fere omnes spatiis temporis exclusi, numerum dierum, quibus templa visitanda erant, nequaquam explerint. Nolui ego deesse, quin pro meo munere in gratiam Regiæ Maiestatis tempus prorogationis, in sex alios menses a S. D. N. impetrandũ curarem. In ipso igitur meo in hanc vrbem aduentu, Breue prorogationis accepi, de quo Regiam Maiestatem meis literis certiorem reddidi. Hortatusq; sum, vt in maximis belli difficultatibus more aliorum Regum suorum antecessorum ad opem diuinam confugeret, seque & exercitum suum (Catholicos scilicet milites) cœlesti hoc recondito in Catholica Ecclesia thesauro locupletaret, quo citius ac promptius queat optatam victoriam à præpotente Deo obtinere. Ipsi autem Reuer. Præposito tum de Indulgentiarum ratione deque Bulla in Cœna Domini, nomine Reverendiss. Primatis typis iam excusum misi libellum. Cui exemplum ipsius Breuis adiunctum est. Tum negotium dedi, vt Regem de singulis informaret, atque enitteretur, vt indulgentia, ac simul Bulla in Cœna Domini in publica concione coram eius Maiestate explicetur ac promulgetur. Nos hic præsente Serenissima Regina duabus concionibus, vna pridie natalis diei Sancti Ioannis Baptistæ, altera eodem ipsius festo à Venerabili Pultouiensis Collegii Rectore habitis, vtriusque promulgationem & exactam explicationem curauimus, atque inde sex mensium tempus in vna quaque Ecclesia & diœcesi incipiendum esse denunciamus. Ipsius nunc Breuis exemplum in eodem libello descriptum mitto D. V. R. quam pro suo ingenti in religionem Catholicam studio, certum habeo, in sua Ecclesia & Diœcesi solenni aliquo festo idem primo quoque tempore effecturam esse. Ad Iubilæi vero gratiam obtinendam vnicum templum & tria in eo altaria tantum triduo visitari debent. Quamobrem quotquot eius muneris expertes vsque ad hoc tempus fuerant, id paruo labore sibi comparare poterunt. Cum autem ad Indulgentiarum adeptionem necessario requiratur vera cordis contritio, qui non ita (ut par est) pœnitentes sacrum iubilæum antea celebrarunt, nunc se ad id parare commodius poterunt. Itaque omnes in publicis concionibus monendi essent, vt se cœlestis huius doni participes redderent. Quum primum vero vna cum eiusmodi indulgentia ipsam quoque in Cœna Domini *Bullam* a R. D. V. promulgatam esse intellexero, id meis literis S. D. N. confestim significabo. Cupio D. V. R. bene & feliciter valere. Datum Varsouiæ die 10 Iulii M D LXXVII.

Epistola LV.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Propositionis capita in Synodo prouinciali Regi oblata accepisse rescribit, Episcopi v. huius visitationem Ecclesiasticam laudat.

NOn ita pridem accepi literas D. V. R. III. hujus Mensis die *Wolboris* datas, ac simul totius propositionis capita, articulatim distincta nomine Synodi Prouincialis, Regi oblata, Regisque ad singula responsum. Illud mihi inprimis gratissimum sane fuit, quod R. *Ioannes Demetrius Soliconius* de flagranti Regiæ Maiestatis erga Ecclesiasticum Ordinem studio abunde testatur. Id etsi mihi cognitum atque perspectum antea fuerat, viri tamen ornatissimi graui testimonio confirmatum nescio quomodo altioribus in animo meo radicibus nunc defixum est. Vehementer equidem optabam (quod etiam in Synodo contenderam) ut ipse *Soliconius* eiusdem Synodi ad Regem Orator, idem apud summum *Pontificem* munus non recusasset. Nam præterquam quod suæ dignitati non parum consuluisset; profecto de Reuerendissimæ D. V. in Dei Ecclesiam meritis, non aliud judicii mei specimen e Pontificia quam ex Regia aula capere potuisset. Pium R. D. V. in locis Sacris visitandis institutum magnoperè laudo. Et eum otiosa maximè sibi videtur D. V. R. nunquam tamen minus otiosa esse solet. In ista enim peregrinatione purissimis Deoque acceptis precibus, Regi & Reipub. nec externis magis quam domesticis hostibus laboranti opem fert, monasteriis sanctitatis opinionem sua præsentia auget, monachorum vitia inquirit, exemplo & doctrina corrigit atq; emendat. Nihil demum prætermittit, quo pietatem suam perpetuo actuosam reddat. Hoccine otium appellar? Ego autem aborem corporis & animi contentionem toti huic Ecclesiæ & Reipub. maximè vtilem nomino. Expecto quid ad me de Caluomonte scribat, rectane Monachorum disciplina, vitæque sanctimonia Crux Seruatoris nostri colatur, an vitiosa & corrupta illorum consuetudine, non minus, quam Deiparæ imago, apud Clarum montem commaculetur? De hoc Claromonte nomine totius conuentus duo obscuri sodales nuper ad me venerunt, & eas ipsas, quæ cum hisce meis sunt, literas attulerunt, supplicesque a me petierunt, vt conuentus commodo & dignitati prospicerem. Sancte ego pollicitus sum, me vtrique consulere velle, sed alio, atque illi optabant, modo. Correctionem miseri recusabant. Ego contra, emendationis capita à R. D. V. ipsis lata, Sacris Canonibus

nibus eorumque institutis prorsus consentanea, religiose ab omnibus obseruanda esse iussi, ac per literas mandavi. Tandem iureiurando adstricti multa trementes retulerunt, quæ a meo scriba ad verbum diligenter perscripta sunt. Hæc quidem, & vna exemplum meæ Epistolæ ad ipsum Conuentum datæ, Diploma etiam (quo eundem Conuentum & omnia *Wladislauiensis Dioecesis* monasteria visitandi corrigendique autoritatem ad D. V. R. detuli) præterea mearum quoque facultatum exemplar mea manu & sigillo munitum, omnia in hunc fasciculum addita sunt. Non dubito D. V. R. pro re, loco, & tempore adhibituram esse omnem rationem, & curam, & laborem, quo sanctum hoc emendationis negotium ad optatum finem perducatur. Breui (vt spero) prouincialis synodi decreta ad nos remittentur. Ea occasione nobis oblata, & Antistites & Abbates, atque interea * de suo quemque officio accurate & diligenter nostris literis monebimus. Diu valeat felix D. V. R. Datum Warsouiæ die 15 Iulii 1577.

EPISTOLA LVI.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Inquisitionem monasterii Clarimontis approbat, postulatamque Reip. curam promittit.

QVæ D. V. R. in monasterio Clarimontis causa religionis inuisendo ad Monachorum emendationem curauerit, tum ex ipsius inquisitionis scripto, tum ex commodo sermone familiaris V. R. D. copiose intellexi. Video profecto se pro suo flagranti in Ecclesiam Dei studio, quod potuit pie, accurate & prudenter præstitisse. Nec miror, se breuissimo temporis interuallo, arduum sane reformationis negotium conficere nequiuisse. Id enim eiusmodi est, vt non nisi longiore mora, & præsentis pœnæ formidine, atque assidua alicuius viri eiusdem sodalitatis cura & inspectione, ad optatum finem perduci queat. Nam etsi sodales proposita correctionis capita accepissent, ob corruptam tamen morum disciplinam exequi omnino neglexissent, nisi præsentia & autoritate sui Præfecti ad id adigerentur. Inter Monachos igitur vir honestus, & institutorum eiusdem ordinis experiens deligendus est, cui negotii executio committeretur. Reverendissima autem D. V. (ad quam breui missurus sum Diploma, quo sibi non modo illud monasterium, sed omnia etiam in sua Diœcesi consistentia reformare licebit) monachos illos ad ipsa correctionis capita accipienda iure compellet. Cætera vero, de quibus cunctos Reuerendissimos Regni Antistites a me monendos censet, diligenter & accurate perficiam, quum primum Synodales Constitutiones a Sancta Sede Apostolica confirmatæ ad nos remissæ fuerint, idque intra binos ad summum menses futurum spero. Quo tempore occasione oblata honestis omnibus rationibus contendendum est, vt *Serenissimus Rex* ad ipsarum constitutionum executionem autoritatem suam Regio diplomate interponat, quo ad Dei gloriam, Ecclesiæ Catholicæ incolumitatem & totius Poloniæ nationis salutem & ornamentum res toti Reipub. salutaris tandem conficiatur. Datum Warsouiæ die 11 Iunii 1577.

EPISTOLA LVII.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Religionis studium commendat mutuumque officium suum promittit.

SCio ego, in *Polonia* & Reuerendissimam D. V. amplissimo Episcopi & Senatoris munere fungi, & me illius personam gerere, qui Christianorum omnium caput & Pater est a Christo institutus. Eundem vtrique finem propositum esse intelligo: nimirum Catholicæ religionis & Reipub. huius salutem & incolumitatem. Ad id autem assequendum dum alter alterum mutuis officiis iuuare contendit, eam adhibere moderationem debet, vt publicæ vtilitati tantum consulens, omnem priuati commodi suspicionem fugiat. Et quidem a maioribus nostris accepimus, nullam neque iustiorem, neque grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quam publicam muneris societatem. Hanc vero necessitudinem inter nos sic constitutam esse arbitror, vt nullis (quæ vlla suspecta essent) donorum adminiculis egere videam. Quamobrem non dubito, D. V. R. pro sua pietate ac prudentia æqui boni facturam. Nollem enim hac via mihi præcidi, & Ecclesiæ Dei inseruiendi, & D. Vestram R. pro meritis iuuandi atque ornandi libertatem. Cætera de *Venerabili Canonico Wladislauiensi*, diserto ac fidissimo consiliorum nostrorum interprete & internuncio, audiet D. Vestra R. Quæ diu valeat felix. Datum Warsouiæ 15 Augusti 1577.

EPISTOLA LVIII.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Monasteriorum miseram conditionem ei notificat; fretus autem eius Religionis studio, inuisendi munus ei imponit.

AVdimus, quod dolentes referimus, in plerisque huius Regni monasteriis illam, quæ quasi delapsa de cœlo est ad sanctimoniam, vitæ regulam, fere ab omnibus negligi, sacras domos olim sanctissimis doctissimisque viris refertas ac diuinarum virtutum alumnas, pene conuelli, fundos ac bona a maioribus per manus tradita (quibus veræ pietatis ac religionis tanquam seminarium ali, & sustentari debet) vel venire, vel alienari, vel ad profanos vsus conuerti. Id vero non tam iniuria temporum, quam eorum qui monasteriis præficiuntur culpa, contingere animaduertimus. Et quanquam hic in Synodo prouinciali nunc celebrata multa pie, sancte & salubriter sancita sunt, quibus omnia ad veterem illam regulam examussim dirigantur; ea tamen ad optatum finem perduci nequeunt, nisi sapientum ac præstantium virorum ope & autoritate executionem habeant. Cum itaque pro nostro Apostolicæ legationis munere in eam rationem incumbamus, id potissimum studeamus, vt ipsius prouincialis Synodi canones ex oecumenici Tridentini Concilii præscripto (quoad eius fieri potest) inuiolate seruentur, Paternitatem tuam præcipue delegimus, cui ob singularem eius pietatem, eruditionem, & Ecclesiasticarum rerum vsum, nostras in re tam præclara & salutari conficienda partes tribuerimus. Nouimus, quantum studii in tollendis *Wladislauiensis* Ecclesiæ tuæ lapsibus posueris: Nouimus, quantos labores ac sumptus iam impenderis, impendasque in diem ad puerorum ingenuorum scholas erigendas atque ornandas, quantaque humanitate ac benignitate religiosos, doctosque homines ad te allicias, foueas ac sustentes; Nouimus, quantam adhibeas rationem & curam, & diligentiam, vt mores cleri emendes, corrigas, & ad veteris disciplinæ institutum reuoces. Profecto non dubitamus, quin omnia tuæ Dioecesis Monasteria (cuiuscunque ordinis illa extiterint) inuisendi munus sis non modo libenter

suscepturus, & pie, accurate, ac diligenter executurus, sed vt ad aliorum quoque omnium emendationem, aliquando animum intendas, minime recusaturus. Nos igitur qui ad infra scripta per Sedis Apostolicæ literas (ad quarum insertionem non tenemur) plenam habemus potestatem, Paternitati tuæ munus nostrum deferentes, committimus, vt monasteria tam virorum quam mulierum Prioratus, præposituras, & loca regularia quorumuis ordinum, etiam mendicantium, etiam exempta, dictæque Sedi immediate subiecta, vel quouis alio priuilegio suffulta, eorumque capitula, conuentus, vniuersitates, collegia & personas tam seculares, quam regulares, quam regulares etiam (vt prælertur) exemptas, & ea quidem intra finis tuæ Diœcesis tantum existentia, nec non Monasterium Clarimontis fratrum S. *Pauli* primi *Eremitæ* sub regula S. Augustini viuentium in Diœcesi *Cracouiensi* collocatum (quoties tibi videbitur) visites, atque in illorum statum, formam, regulas, instituta, regimen, statuta, consuetudinem, vitam, ritus, mores, & disciplinam, tam coniunctim, quam diuisim, & tam in capite, quam in membris, diligenter inquiras, nec non Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, Sacrorumque canonum & generalium conciliorum decretis, ac sanctorum Patrum traditionibus atque institutis inhærendo, quæcunque mutatione, correctione, emendatione, reuocatione, renouatione, atque etiam ex integro editione indigere cognoueris, pro re, loco, & tempore, reformes, mutes, corrigas & de nouo etiam condas, condita sacris canonibus non repugnantia confirmes, abusus quoscunque tollas, regulas, institutiones obseruationes, & ecclesiasticam disciplinam vbicunque illæ exciderint, modis congruis restituas, & redintegres, praedicti concilii *Tridentini* decreta (vbi nondum introducta sunt) proponas, & custodienda præcipias, ipsasque personas tam seculares quam regulares, etiam exemptas ad debitum & honestum vitæ modum reuoces, ac quicquid inde statueris & ordinaueris, perpetuo obseruari facias. Ad ea autem aliaque omnia & singula, in præmissis quomodolibet necessaria & opportuna, dicendi, gerendi & exequendi, autoritate Apostolica nobis attributa harum præsentium tenore plenam & liberam facultatem & potestatem eidem paternitati tuæ toto legationis nostro tempore duraturam impartimur. Non obstantibus eorum omnium & singulorum priuilegiis, sub quibuscunque formulis verborum conceptis, ac mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non constitutionibus, & regulis etiam iuratis, atque consuetudinibus vel præscriptionibus etiam immemorabilibus, & statutis contrariis quibuscunque. Datum Petricouiæ Gnesnensis Diœcesis, Anno a natiuitate Domini 1577. die 25. Mensis Maii, Pontificatus S. D. N. Gregorii Papæ XIII. Anno sexto.

EPISTOLA LIX.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Cuius beneuolentiam atque præclara merita laudat.

A Multis equidem annis propensum Reuerendissimæ D. V. erga me animum perspexi, & ipse eam colui & amaui. Sed tamen hoc tempore magis faui, fateor, R. D. *Premisliensi Episcopo*, vt ad vacantem Episcopatum *Wladislauiensem* eueheretur, nec mihi deesserunt certe huius voluntatis & fauoris mei causæ, quas hic commemorare necesse non est. Dominationi quidem V. R. nunc satisfactum iri existimabam, si ea illi succederet cum spe vlterioris euectionis. Sed quando aliter A Deo, cuius arbitrio fiunt omnia, & Regiæ Maiestati placuit, id quoque magnopere gaudeo. Nec solum beneuolentia, verum etiam iudicio. Nam iis dotibus ac virtutibus præditam esse D. V. R. scio, vt ea cum Reipub. & Patriæ nostræ communi & vniuersæ Ecclesiæ multum opis afferre, tum Ecclesiæ illi imprimis cum dignitate & vtilitate præesse possit. Nec dubito eam, qua est pietate, in eo diligenter elaboraturam esse. Proinde & ipse euectionem istam fauoremque Regium, & Ecclesiæ *Wladislauiensi* talem Episcopum gratulor, quem superiorum temporum cicatrices obducturum esse spero & opto. Plura nunc non possum; Opto autem, vt Deus Opt. Max. initiis illis, & ipsis R. D. V. consiliis, atque conatibus prosperos det successus, cuius gratiæ me quem diligentissime etiam atque etiam commendo. Cætera de R. Domino *Archidiacono Gnesnensi* ea cognoB scet. Cracouiæ 6. die Iulii 1567.

EPISTOLA LX.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Huius virtutes laudat, & Reipub. curam commendat.

NOn arbitror D. Vestram R. ex eo genere hominum esse, qui corrumpunt laudes, nec sinunt exoriens virtutum ac recte factorum germen adolescere, & ad frugem maturitatemque peruenire; sed ex eo potius, in quibus eæ vicem irrigationis obtinent. Vulgatum est illud: Laudata virtus crescit. Tanto alacrius igitur D. V. R. bene cœpta prosequi debebit, quanto magis videt piis & præclaris studiis atque conatibus suis laudem apud Deum & homines, non esse defuturam. Dabitque operam, ne fallat expectationem hominum, quam de se ipsa concitaC uit, & quasi fideiussorem pro se dedit recte, pie & sapienter fungendi muneris sui. Nec terreatur occurrentibus difficultatibus, Prouehet ac prosperabit conatus, quos ipse indidit, Deus. Si modo non in finem nos repellit propter peccata nostra, Vellem succederet id, quod D. V. R., per Cancellarium tentasse fertur. Nec tamen prorsus inutilis erit, vt equidem iudico, repulsa. Me quidem opinio non fefellit de successu. Inde autem de sensu quorundam recte ea coniecturam faciet, quantum nuis verborum in ore natorum fundatur. Concordiam ego opto magis, quam spero, hoc statu rerum. Fieri tamen potest, vt arma quæ comparari a nonnullis feruntur, eam concilient, quo facilius pacem ferant. D. Vestra R. vel Diœcesi suæ peculiariter prospiciat & consulat, si in commune toti prouinciæ consuli hoc tempore non potest. Tametsi ne hæc quidem adhuc tanquam deplorata deserenda est. Hac non successit, alia tentandum est via. HaD bet D. V. R. desiderii sui studiique consortes alios Episcopos, quorum ego sensus tenere mihi videor. Sed non omnes duces copiarum esse possunt, nec primas fabulæ partes agere. Sed ego vela contraham. Bene valeat D. V. Reuerendissima. Cracouiæ 21. die Nouembris Anno 1567.

EPISTOLA LXI.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mutuis ei in rebus Ecclesiasticis Consiliis, vt ipse petiit, beneuolentiam suam ostendit.

Etsi

ETsi a pumice, quod vulgo dicitur, aquam petit D. V. R. cum consilium rerum magnarum gerendarum, & vel ad Rempub. nostram, vel ad Ecclesiam pertinentium a me petit, ipsa abundans consilio & iudicio; tamen vel inscitiæ culpam subire malo, quam deesse pio eius desiderio, a qua me amari intelligo. Itaque alacris vel in mare aquam fero. Prudentiæ D. V. R. est, studium, conatum & obsequium boni consulere, & si quid minus rectum, minusue accommodatum temporibus & rationibus ipsius a me proficiscitur, repudiare. De *Fricio* dixi, quod sentio. Non modo ob imminentia Comitia, verum post ea peracta, dum hic est, qui est, status rerum apud nos, cum quod is non spondet nobis, facile perfici posse aliquid ejusmodi, tum quod non expedit irritare crabrones. Et fieri potest, vt liberi ipsius matris, quam patris similiores, existant. De ipso enim exiguam ego spem habeo, ne dicam nullam. Pontifici max. vellem fusius D. V. R, redderet rationem consilii sui, suis literis potius quam per alium. Neque ita certo promitteret, se facturam esse, quod jubetur, sed ita demum, si expensis causis, cur id commode fieri non possit; nihilominus faciendum id esse si Sanctitati eius videretur. Habet non dissimilem causam Illustriss. Cardinalis in Diœcesi sua, executionem autem expeditiorem, ni fallor. Tolerat tamen hominem. Tametsi magistratu eum mouit, quo pater eius functus est. Nec sane eadem ratio debet esse hæreditariorum ac temporariorum ministeriorum & ministrorum. Quod autem D. V. R. per istam occasionem, quam ego nesciui, sic *Fricium* admonuit, laudo factum. Deinceps etiam varie ipsum tractet licebit, partim vt pater, partim vt dominus, infundatque in vulnus eius oleum & vinum secundum doctrinam Euangelicam, sine disputatione tamen. Ad mensam ne adhibeat, propter offensionem multorum, & vt existimationem ea suam tueatur. Quod ad *Seminarium* & *Abbates* attinet, non intelligo, quid D. V. R. suo nomine agi velit cum *Pontifice*. Habet ea decreta *Concilii Tridentini*. Habet ex iis potestatem delegatæ Sedis Apostolicæ in exemptos. Habet etiam exemplum in *Posnaniensi Dioecesi*, vt audio. Proinde in Synodo poterit aliquid constitui. Sic factum est etiam in *Varmiensi Diœcesi*, quanquam præsente Legato *Commendano*. Congressus iste vt ad optatum & publice salutarem exitum perducatur, opto adhuc magis quam spero. Vt vt autem erit; erit, ni fallor ex re ac dignitate D. Vestræ R. Datum Cracouiæ 14 Ian. 1568.

EPISTOLA LXII.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Breue apostolicum, & tres libros colloquiorum cum gratulatione aliqua mittit.

Studium & obsequium meum sedulum R. D. V. reuerenter imprimis defero.

ETsi non est quod scribam nunc D. V. R. a qua responsum ad quadragesimales meas literas vna cum descriptione mea Poloniæ expecto; tamen cum *Breue* pontificium a Nuncio Apostolico ad D. Vestram R. transmittendum acceperim, non committendum mihi esse existimaui, quin vel inanes meas literas ei adiungerem pro mea erga ipsam obseruantia. Quamquam non erant eæ prorsus inanes. Continebant etiam gratulationem. Gratulor itaque D. V. R, talem successum consiliorum, & actionum suarum in ouili, quod eæ peregre cum aliis magnis & sapientibus viris, tum ipsi Pontifici max. pro- A bantur. Quod ea partim ex hoc Breui illius, partim e benigna concessione eorum, quæ ipsa petiuit, a Sede Apostolica perspiciet. Scripsit enim mihi *Ticinius*, facile impetrata esse pleraque omnia. Conflabit hoc ipsi, ni fallor, inuidiam apud quosdam, quibus postulata ipsorum negata sunt, & durius etiam fortasse responsum est. Verum ea inuidia fortiter contemnenda est, & magis ac magis incumbendum, vt vltima primis respondeant, neque de via decedendum propter superbas & malignas obtrectationes, quibus non iniusta fortassis repulsa & reprehensione dolor iniustus continere se non potest, quin erumpat. Mitto etiam D. V. R. tres primos libros colloquiorum meorum de religione iam excusos, nondum tamen in vulgus editos. Quartus expectatur, qui in tempore quidem missus, tardius tamen ad Typographum peruenit. Nunc excuditur. Vbi ad me peruenerit, per- B curret etiam ad D. V. R. Interim ea hos boni consulat, & per otium, si videbitur, perlegat. Addo & Breue Apostolicum, quod Nuncio huic ad me datum est. Bene valeat D. V. R. Crac. die festo Corporis Christi 1568.

EPISTOLA LXIII.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Absentiam eius a Gedanensibus dolet, sub finem felicem pacis conclusionem optat.

EA est propensio voluntatis R. D. V. erga me, idque vicissim studium meum erga ipsam, & obseruantia, vt mihi neque interualla locorum, neque peregrinatio neque occupationes obstare debeant, quo minus ad eam scribam, nonnunquam testificandi officii mei gratia. C Quod quidem ex hoc quasi exilio iam iterum facio. Fecissem sæpius faceremque, si D. V. R. Gedanum rursus perficiendi inchoati negotii publici causa venisset. Abesse eam autem inde, Reipub. causa doleo, ipsius vero D. V. R. gratia, non doleo. Nam vt fama hic est, & quidem ab exteris ad nos permeans; durius & acerbius nunc ibi agitur, quam vt Reipub. nostræ expedire, aut benignitati Regis & gentis nostræ conuenire videatur, quamque ferat tempus eius ciuitatis, aliis incommodis nunc afflictæ; Cuius me miseret, licet non admodum propensæ in me. Neque immerito fortassis perpetientis ea, quæ patitur. Quid quod non expedit, eam ad desperationem adduci? Sunt hi qui id moleste non ferunt, & non modo aures arrigunt; verum etiam diligenter de omnibus sciscitantur. Equidem cum non ignotus est mihi sensus animi D. Vestræ R. non dubito aliter acturam D eam fuisse, si adfuisset, si modo vera sunt, quæ hic feruntur. Quod ad *Elbingam* & res Ecclesiasticas attinet, nihil spero hoc tempore, ne in posterum quidem multum, nisi Deus aliter Ecclesiæ suæ prospexerit. Quo minus me delectat imposita mihi in illis oris prouincia. Videor mihi prospicere tempus illud in *Prussia* & *Polonia*, quando locus erit illi Semistychio: Ei bene qui latuit, bene vixit. Sed est mihi adhuc pœnitentiæ locus. Pacificatio hæc nostra, quorsum sit euasura, paucis spero diebus sciemus. Nunc quidem non male de ea speramus. Vtinam autem & commodo S. Regis & Reipub. nostræ pax ea coeat. In quo nos non desumus officio nostro. Bene valeat D. V. R. Stetini die 6. Nouemb. 1570.

EPISTOLA LXIV.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De eius beneuolentia gaudet, interregni vero periculum innuit Regemque diuitem eligere suadet.

IN hac non tam rerum quidem adhuc, quam animorum nostrorum perturbatione gratissimæ mihi acciderunt binæ R. D. V. literæ, cum adiuncto volumine actionum cognitu dignissimarum & necessariarum, quarum ego plane expers essem, nisi M. D. *Castellanus Gd.* interdum mecum communicaret. Excusationibus cessationis diuturnæ non fuit opus apud me D. Vestræ R. Noui enim non cessationem eam fuisse; sed impedimenta legitima & necessaria, quemadmodum proxima mea Epistola, quam ipsi *Knissino* transmissam esse scio, ipsa didicisse potuit. Abunde sane silentium istud modo compensatum est, ita vt mihi eam moram gratularer propemodum. Videor enim nunc mihi beneficio & fauore D. Vestræ R. tum in præteritis Comitiis, tum in orba Repub. nostra præsens versari, & futuros etiam euentus, siue casus intueri. Etsi enim non mala spe me alit D. Vestra R. e tranquillis interregni initiis concepta; tamen ea ipsa initia, non minus me terrent, quam nautas ea, quæ vocant malaciam nisi fallor. Studium, curam, actiones & excelsum ac imperterritum animum, & prompta sanaque consilia D. V. R. non laudare & admirari non possum. Ac eo quidem magis, quod in altero quodam, in quo minime oportebat, diuersa nonnulla cernere licet. Quæ quidem alterum illud cum insano cerebro caput nobis peperisse videntur. Itane conuenit, quempiam deserta statione sua dignitateque posthabita aliis obsequentem esse? Scire aueo, quid capitellus ille nouitius (nouis enim rebus noua imponenda sunt nomina) rescripserit D. V. R. tam grauiter vere Senatoria ac censoria Epistola increpitus. Si resipuit, Deo sit gratia; Sin perstat in sententia, vereor ne plus mali det, quam expectamus, adstipulatoribus, vt videtur, vtens quibusdam etiam e nostro ordine. Quo non progreditur æmulatio & inuidia? Vtinam ego quidem falsus coniector sim, sed meliora ominemur, & in meliorem partem interpretemur omnia. Quid autem? Hodie *Knissinum* conuenitis an mense Septembri? Armati autem an inermes? Quisnam eligendus sit Rex, non est meum iudicare. Multa in ea re spectanda sunt, libertas & tranquillitas publica, religio, iustitia, vtilitates hominum; Caput autem est religio. Verum ea tacite magis spectanda quam aperte præ se ferenda hoc rerum Polonicarum statu. Cæteris insistendum erit ex professo. Ac libertas quidem cancellis legum regnaturo circumpositis & circumponendis & iusiurandi religione præstabitur. In quo vtroque seruando magnam imo maximam vim habet recta religio, & educatio, ætasque adultior. Tenaciores enim legum & iurisiurandi sunt ii, qui pietate, honestate morum, & receptis antiquitus de religione opinionibus a teneris vnguiculis imbuti, eo ætatis prouecti sunt, vt iudicare ipsi de rebus possint. In circumponendis tamen cancellis cauendum esse videtur, ne quid nimis. Scitum est illud sapientis: Qui nimium emungit, elicit sanguinem. Existunt hinc nonnunquam tyrannides in Rebus publicis: quemadmodum & equi generosiores efferuntur, si quis nimis intendat habenas. In tranquillitate præstanda, potentia non minimum loci sibi vendicat. Potentia vero partim necessitudinibus & amicitiis vicinorum principum, partim re pecuniaria continetur. Difficile est, ait Philosophus, indigentem pecunia bene operari. Equidem ita iudico: Minus esse periculi Reipubl. a diuite quam ab egeno rege. Et docuit id nos, nisi fallor, ipsa experientia. Incensa enim semel egestate cupiditas nullum sibi deinceps modum finemque statuit, & facile omnium legum & religionum repagula perrumpit. Habemus quidem exempla restricti, & arctius constricti legibus principatus olim apud *Lacedamonios*, nunc apud *Venetos*; sed non omnibus omnia conueniunt. Nec repente apud eos illa principum & regum frena extiterunt, verum pedetentim inoleuerunt. Et multa magnaque ii habuere & habent præsidia ad tuendum, seueriora illa instituta sua, quibus alii populi carent. Atque ob id eos nulli, quod sciam, per omnia imitari vel voluerunt vel potuerunt, in nonnullis rebus nonnulli, vt cuique visum est. Dat quidem nonnunquam Principibus laxior libertas occasionem ad tyrannidem; sed non raro etiam, nec scio, an crebrius seruitus & egestas. Iustitia a bene institutis ad virtutem & humanitatem certior & promptior speranda est, quam a barbaris & qui per tyrannidem vel inuaserunt dominatus, vel tueri necesse habent a maioribus suis acceptos. Vtilitates & opes non modo priuatorum, sed etiam ipsarum rerumpub. commerciis & beneuolentia externorum inprimis comparantur. Hic igitur spectandum est, ex qua parte Polonis frequentiora sunt, & vtiliora esse possunt commercia, & firmior est vtiliorque beneuolentia. Bene valeat R. V. D. & æquo animo ferat ineptias meas. Vartemburgi 12. Augusti 1572.

EPISTOLA LXV.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De Republica tranquillitate in rerum discordia desperat, Episcopumque ad constantiam adhortatur.

VT inexpectatæ hoc tempore, ita pergratæ mihi acciderunt Epistolæ D. V. R. Vellem iucundas quoque possem dicere; sed quid iucundum hoc tempore & hoc statu rerum nostrarum bonis, & tranquillitatis salutisque publicæ studiosis hominibus accidere potest? Actorum * nonnulla R. D. Culmen. antea, pridie vero eius diei quo mihi D. Vestræ R. literæ redditæ sunt, M. D. *Palatinus Sendomiriensis* mihi miserat. Verum ex iis, quæ scripsit & misit D. V. R. exactius omnia cognoui. Pontificias & Regias epistolas gratulor D. Vestræ R. Coperem etiam gratiam popularem, quanquam nescio an ea sit optanda cum illis, & cum salutaribus iudiciis, ni fallor pugnans. Salutem, incolumitatem & victoriam nescio, an gratuler, cum ei periculi nihil impendere iam inde ab initio conuentus illius instituti indicarim. Nam conuiciis, maledictis & minis quæ intentabantur, nihil aliud agi videbatur, quam vt ii, qui bene consultum Reipub. cupiebant, (quorum dux & autor fuit D. V. R.) de sententia & constantia sua dimouerentur, nec obstarent temeritati & consiliis perniciosis. Id si perfectum est, non placet ista victoria. Sed necessitati ac tempori cedendum est nonnunquam. Scitum est illud *Demosthenicum* ni fallor: Vir fugiens denuo pugnabit. Non deerit, spero, occasio corrigendi ea, quæ nobis, hoc est Religioni & Reipub. modo siue per vim, siue per fraudem surrepta sunt. Illi ergo tempori seruet sese D. V. R. nec despondeat animum. R. D. Archiepiscopi animum & consilium laudo. Vellem imitati id fuissent alii,

alii, qui id itidem nullo suo periculo facere potuerunt. Præsertim cum non per tumultum multitudinis res ageretur. Vtut est, præstat tamen ad istum modum, quam infectis rebus, discessum esse. Multa essent scribenda seu verius rescribenda; sed eo me labore leuauit ipsamet D. V. R. quandoquidem excursuram se esse ad me pollicetur. Nec fortasse deerit occasio, nempe consecrandi *R. D. Culmensis*, cui suadeo vt hoc petat a D. V. R. Igitur congressi, de iis & omnibus inter nos, conferre poterimus. Illud in præsens prætermittendum non est. Synodum institui in isto quasi interregno non censeo. Actum erit. Recusandi causæ esse possunt, interdictum Pontificis Max. & statutum quod controuersiæ inter sacrum & profanum ordinem, Regis arbitrio componi debent. Nec est autem tutum DD. Episcopis hoc tempore diutius abesse a suis diœcesibus. Peruestigandum est autem, num quis ex nostro ordine suggesserit hoc consilium. Responsum *Torunense*, & ipse *Clefeldianum* esse arbitror. Mirum est autem a primoribus id esse approbatum. Sed nullus est tam malus liber, ex quo non aliquid boni excerpi possit. Sat prudenti. De studio erga se meo, non est quod mihi gratias agat D. V. R. Merito fit, & mutuum fit. Neque hic ego inuidiam extimesco. Dat.

Epistola LXVI.

MARTINVS CROMERVS,
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Initio eius in se beneuolentiam prædicat; postea unionem inter dissidentes de religione imminentem, multis argumentis dissuadet.

GRatularer D. Vestræ R. successum actionum suarum in Conuentu isto *Warsouiensi* nupero, nisi hoc ipsi esset perpetuum, nec aliud expectandum sit a sano in Repub. sensu, & recto de rebus maximis iudicio, cum præstanti facundia coniuncto. Quanquam ea nunc sunt tempora, quibus non omnia recta vulgo probantur, & consilia ad gratiam magis, quam ad vtilitatem publicam solidam instituta in consultationibus requiruntur. Nec tamen eo condimento istæ caruère, quantum ego animaduertere potui. Quod autem me participem suæ laudis facit, est hoc ipsius eximiæ erga me beneuolentiæ (candoris dicerem, si, quod mihi tribuitur agnoscerem) nisi forte ei præclarum opus acceptum ferendum est, qui præstanti artifici qualemcumque ansam dedit, id arte & ingenio elaborandi. Vellem autem in religionis quoque rebus similem euentum consilia D. V. R. habuissent. Et habuissent fortassis (nisi me fallunt coniecturæ) si actioni illi ea præsto ad extremum fuisset. Nam si remoto duce, tam nauiter se tamen gesserunt in certamine plerique centuriones & milites, vt non tam darent manus quam cederent tempori; quid factum esset si quis eis animum simul & consilium addidisset? Dux & autor nobis defuit ad victoriam. Ac de principe quidem ego quoque cum D. V. R. sentio. Idem suspicor, nonnullis superioris temporis, actionibus & scriptis, dictisque adductus: De * meliora mihi hactenus pollicebar. Perfricta semel frons est, vt audio; non adeo tamen opinor, quin aliquid adhuc loci relictum sit, vel reuerentiæ, vel æmulationi vel timori. Sed præterita corrigenda sunt potius quam reprehendenda. Corrigi autem posse videntur vel irrita fieri ea, quæ quasi per vim acta sunt, contra antiquas, & vsu receptas, & regum autoritate approbatas leges, & confœderationes iuratas, nec tetractatas, reclamantibus etiam nonnullis Senatorii Ordinis viris, profanis iuxta atque ecclesiasticis, & nunciis nobilitatis, ita vt conspiratio ea verius, aduersus Dominum & Christum eius, quam confœderatio fuisse videatur, si cui Ordini, aut vtilitati publicæ incommoda est aut præiudicat. Quod quidem ita esse, non est demonstratu difficile; D. autem Vestræ R. imo cuiuis non prorsus obtusos sensus habenti perspicuum. Sed quoniam ea requirit etiam iudicium meum, obtemperabo vt soleo, saluo meliori ipsius iudicio. Vt *Rex* tueatur pacem inter dissidentes de religione, iustum est. Cætera superuacanea & iniqua, quæ ad religionem attinent. Seditiones timentur exemplo aliorum populorum. Recte sanè. Cæterum stultum est, ea considerantes, causas illarum (nempe tales pacificationes) non animaduertere, neque exitus perhorrescere. Fueruntne enim vsquam vllis pacificationibus contenti hæretici? Fortasse quamdiu imbecillas habuere vires. Cum autem pacis præsidio sese aliquantulum confirmassent, nihil non ausi sunt, & facta infecta reddiderunt omnia, nec vllum sibi aduersarios deprimendi statuère modum. Et alibi quidem apertius maximo omnium dolore & luctu. In *Germania* gliscit adhuc malum, nec causam ignoramus, cur non erumpat. Theologi quidem, seu verius Matæologi eorum, hostiliter inter se digladiantes iam classicum canunt. Et tamen ibi diuersæ religiones, non mixtæ, sed locis, religionibus & dominationibus direptæ sunt. Luce meridiana clarius est, non ibi seditiones excitari, ubi iudicia (moderata) exercentur; sed ubi ea silent, & facère, ac profiteri cuique, quod libet, licet. Et eas vix vsquam à Catholicis, semper autem ab hæreticis excitatas esse constat, etiam ibi, vbi nulli sunt Catholici. Cur autem ii, qui negant pœnis vllis quenquam a sua quæuis impia & absurda religione reuocandum esse, ipsi non modo Catholicos, sed etiam alios, diuersum a se sentientes, hæreticos, inter se non tolerant? Quod si toleraturos se promittunt, *Babylonem* certè ædificant confusionis & omnis impietatis asylum. Cuius fructus peracerbos vtinam ipsi non breui decerpant, aut vtinam soli. Nam quod omnibus passim licere volunt, cur non liceat etiam ipsorum subditis? Quod si fiet, breui ipsis exorientur *Carolstadii, Munceri, Sartores Reges, Ziscæ, Procopii*, & alia eiusdem modi audacium & perditorum hominum portenta. Non deerunt sane *Adamitæ, Picardi, Libertini, Anabaptistæ*, concionatores seu potius concitatores. Atque adeò *Sacramentarii Heluetii*, qui partim religionis, partim gentis instituto, ad pileum vocabunt plebem, laborum & seruitutis ferè pertæsam. Non deerunt ei duces, etiam ex ipsa nobilitate; quemadmodum nec alibi defuerunt. Ac non abrogatur isto fœdere dominis potestas & iurisdictio in suos subditos. Scilicet in aliis causis præter religionem. Quid autem si contendent improbi, religionem illam esse suam, non prætextum religionis? Qua fronte autem aut quo iure puniet quis quempiam in spiritualibus, cui datur hoc fœdere licentia rerum omnium spiritualium, quæ quidem religione continentur? Annon pugnant hæc inter se? Annon autem oppressio Catholicæ religionis, seu verius euersio omnis religionis quæritur, & ad perennes turbas atque interitum Reipub. isto specioso confœderationis titulo via sternitur? Quid enim obstabit, quo minus audaces aliquot homines, cuiusuis sectæ, templa occupent in ciuitatibus Regiis, inuito vel insciente Magistratu aut reliquo populo? Quid autem quo minus improbus Magistratus inuito populo priuatis rationibus suis, aut absurda aliqua hæresi adductus id faciat, & siue Catholicos, siue alterius sectæ hæreticos inde per vim & latrocinium eiiciat? Annon factum id est, cum alibi tum in ciuitate inferioris *Germaniæ, Monstero*, & *Antuerpiæ* ni fallor. Laxentur habenæ

Gedani

Gedani Anapabtiſtis, videbimus ſtatim quid futurum ſit. Porro cum petetur a nouo Rege iſtius confœderationis confirmatio, quid aliud agent Catholici, quam tacite religionem ſuam damnabunt, alienas religiones ſuæ æquiparantes, A cum non niſi vnam veram eſſe oporteat? Annon debilitabunt eo facto ſuorum animos, eoque adducent, vt ii nihil intereſſe putent, qua quisque religione, atque adeo num qua præditus ſit? Hic vero ſurſum ac deorſum miſcebuntur omnia. Iam ſi fœdus iſtud eſt, æquabile eſſe debet omnibus, qui ſe eo obſtringunt. Eſtne autem id æquabile, quod Ordini Eccleſiaſtico omnia ſimul in dubio relinquit, ſiue adeò prorſus aufert? Promittitur quidem compoſitio de aliis differentiis in futuris Comitiis; Cur autem non omnia ſimul, aut compoſita, aut ſuſpenſa ſunt? Qualem verò putamus fore illam compoſitionem? Nempe talem, qualis eſt iſta confœderatio, minis & vi extorta. O pietatem & iuſtitiam hominum! qui nunc primum lucem veritatis & Euangelii ſe aſpexiſſe gloriantur. O libertatem inæqualem! quæ verbis iactatur, rè euertitur. Quorſum autem ſpectat illud, quod ſequitur: Iudiciorum formam eam ratam eſſe iubemus, quam ſibi quilibet Palatinatus domi conſti- B tuit, aut deinceps conſtituet. Annon ad diffœderationem (vt ita loquar) magis quam ad confœderationem? Vnire nobis alios contendimus, & nos ipſi inter nos diſſidia alimus? Quin igitur ſemel omnes pariter antiquas leges & receptos mores valere iubemus? & ad priſca illa tempora redimus, vt non ſolum vocitemur, ſed re ipſa quoque ſimus *Sporades*, nullam certam habentes Rempublicam? Quæ ſanè certa & ſtabili iuſtitia & religionis autoritate potiſſimum continetur. Multa prætereo, ne Epiſtolæ modum excedam, & ne memorem monere videar. Quid ergo inquies? Bellumne ciuile paci præferemus? Iſta quidem non pax aut confœderatio, ſed certa ſeruitus eſt, & exterminatio rectæ religionis. Non abnuamus ſane confœderationem: modo ſit ea æquabilis, & antiquis confœderationibus atque ſtatutis non deroget. Id autem ita fiet, vt arbitror, ſi durante interregno, quam quisque de nobilitate, & quæque C ciuitas & communitas nouam religionem (Chriſtianam tamen) publice uſurpauit, & uſurpat, in ea ne perturbetur, nec pœnis vllis obnoxius ſit aut obnoxia, neque viciſſim diuerſæ religionis homines perturbet, nec templa vlla, decimas & prouentus, ad veterem religionem quam Papiſticam vel Romanam nonnulli vocant, & ad Sacerdotes eius antiquitus pertinentia & pertinentes, quiſpiam per ſe vel per ſuos quouis colore & prætextu, interuertat aut occupet, nouosuè cultus, vel conciones & concionatores ſinè autoritate Epiſcopi in iis ipſis templis inſtituat. Cuilibet autem poſtulanti de iniuria ſibi vel Eccleſiæ ſuæ facta, iuſtitiam de ſe, ſuiſque ſine fraude, dolo, procraſtinatione adminiſtret. Ne adigat etiam quisquam ſubditos ſuos, multo minus regios aut alienos, ad mutandam publicè veterem religionem. Cæterum Epiſcopis, & aliis Eccleſiaſticis perſonis, in ſubditos ſuos poteſtas & iuriſdictio ſua in omnibus ſalua & illibata D maneat. Atque hæc tantiſper rata ſunto, donec nouus Rex regnum adminiſtrare cœperit: ibi tunc quod quisque ex vſu ſibi eſſe iudicauerit, ab eo petat. Benè valeat D. V. R. Heilsbergæ 17 die Februarii 1573.

Epistola LXVII.

MARTINVS CROMERVS,

STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladiſlauienſi.

De repudiata confœderatione gaudet, Religionisq́; conſtantiam & concordiam ſuadet.

A ET Chriſma & Oleum lætitiæ Sacerdos meus à D.V.R. mihi attulit. De vtroque magnas ago gratias. Gaudeo repudiari conſpirationem. Nec tamen ſine metu ſum. Quanto magis ea oppugnatur, tanto magis enitentur aduerſarii, vt rata maneat, aut vt ſuarum partium Regem habeant. Proinde & cautos, & cordatos vos eſſe oportet. Tu ne cede malis, ait ille, ſed contra audentior ito. Valeat in *Stanislao Stanislai* animus, ſed Sbignei fortuna. Non tam deploratæ adhuc res ſunt noſtræ, quam putat amborum ſucceſſor formidoloſus. Cenſuit is quidem ſibi folia ficus reſpondens fratribus, ſed fruſtra. Reſumet, ſpero, animum redargutus molliter. Nec tam cauteriatam opinor eſſe conſcienciam, vt ruat in deſperationem. Cæterum vos qui ſpirituales eſtis, ſupportate, & inſtruite huiusmodi in ſpiritu lenitatis. Reuerendiſſimis DD. *Gnesnenſi* & *Plocenſi* gratulor. Eſtisne autem concordes? Cuperem equidem omnes! Elaborandum ſane eſt; alias conſumetis vos inuicem & perdetis patriam, Eccleſiam nequaquam. Eſt enim ea ædificata B ſuper firmam petram, ita vt neque venti vlli, neque flumina eam ſubruere queant. Imò tempeſtatibus ea firmatur, & aduerſitatibus creuit. In ſimultatibus iſtis ſiue æmulationibus, ſiue inimicitiis, momenta cauſarum nunc penſitanda non ſunt; ſed rè potius demonſtrandum, vter ſapientior, & patriæ religionis amantior ſit. Ceſſiſſe hic, viciſſe erit. Et glorioſius erit, non ſolum apud eos, qui nunc ſunt homines, ſed etiam apud poſteros. Republica tamen & Eccleſia ſaluis. Vlciſci autem velle quemplam, neque pium neque noſtrum. Nec ſcio, an ſine graui incommodo Reſpub. hoc tempore id fieri poſſit. Sed de his ſatis. Neque enim dubito de æquitate, humanitate, pietate & prudentia D. V. R. Conſtitutiones Synodales placent mihi. Multa ſunt in eis non vulgaria, & ſermo autem terſus eſt. Heilsbergæ 4 die Aprilis 1573.

Epistola LXVIII.

MARTINVS CROMERVS,

STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Hiſtoriam interregni & electionis petitam recuſat, Regique Henrico aduenienti obuiam ire decernit.

GRatus mihi fuit aduentus *Alberti*, multis & exoptatis ſcripturis onerati. Retentus autem is eſt à me diutius, propterea, quod aliis occupationibus impediebar, quo minus poſſem omnia cum iudicio perlegere, & reſcribere. Quamuis autem nec dum tam cito expectationi D. V. R. ſatisfacere poſſem, non remorabor tamen eam diutius, propè vti ſpero inſtante aduentu *Regio*. Hiſtoriam interregni & electionis non eſt, quod R. D. V. aut quisquam alius à me expectet. Decedit mihi cum acceſſu ætatis in dies magis ac magis vigor animi, memoria, & vires corporis. Quæ vero mecum communicauit D. V. R. ea me magis deterrent, quam incitant, vel adiuuare poſſe videntur. Sic enim ab ea D conſcriptus eſt commentarius rerum geſtarum, vt nemo auſurus ſit ei manum apponere, & luculentiore ſtylo perſequi; quod de C. Cæſaris commentariis memoratur. Proinde cenſeo, ne D. V. R. diutius opus hoc ſuum, & fructum laboris ſui honeſtiſſimi patriæ noſtræ & exteris nationibus inuideat. Equidem illud mihi deſumpſi, ſi quem forte næuulum in eo relegendo deprehenderem, eum abraderem, vel curarem. Quod quam exacte præſtem neſcio. Maturandam eſſe autem editionem iudico: nunc enim erit opus acceptius, dum res geſta recens eſt, nec omnibus ſatis nota. Poſſet autem alicunde falſi aliquid obrepere, & in animis

io animis hominum inueterare. Nisi forte inuidiam timet D. Vestra R. quam ego in edendis annalibus meis non timui:fumo flamma proxima est. Regi aduenienti decreui tam procul oon prodire obuiam; quandoquidem nonat- A tinget *Prussiam*. *Poloniam* autem meam mitto ad D.V.R. vt eam ante aduentum eius eum iudicio perlegat, & si dignam iudicabit, Regi meo nomine offerat, aut si ipsa nolit, familiari meo, quem Cracouiam mittere eogito, in eo non desit consilio & ope sua. Benè valeat D. V. Reuerendissima. Heilbergæ 6. Octobris 1573.

Epistola LXIX.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Apologiam Coadiutoria sua mittit, Religionisque studium Episcopo significat.

Etsi dedi nuper famulo *D. Cossi* literas ad D. V. R. tamen eum *Porembium* cognatum & familiarem meum *Cracouiam* mitterem;nolui deesse officio meo scribendi ad ipsam,ne modo quidem. Vidi Epistolam D.V.R. & B Protestationem *Plocensis Nobilitatis* excusas *Cracouia*. Pergratum fuit vtrumque,eiusdem,ni fallor, autoris opus. Mihi inscriptam esse Epistolam, non moleste fero. Potuit tamen ea alicui alii inscribi, honoratiori me. Sed habet ea ex seipsa satis commendationis atque dignitatis. Curo hie eam in Germanieam transfundi, quo plurium manibus tractetur,& aliter persuasos rectius instruat. *Porembio* dedi Epistolam ad S. Regem electum, Episcopi conuenientem, & excusantem absentiam istinc meam. Erit in arbitrio D. V. R. per quem eam reddi velit. Quoniam autem de fauore ipsius mihi omnia polliceor; mitto ipsi Apologiam Coadiutoriæ meæ, vt sit ad manum, siquid forte aduersarii mei mouerint. Tametsi intempestiuum id nunc fore arbitror. Suppetent procul dubio D. Vestræ R. plura & firmiora argumenta, & amici, qui ipsi adstipulabuntur, nobisque vel in gratiam ipsius non deeruot. Equidem vt C ounquam munus hoc ambiui; ita neque modo magnopere moror. Sed honori tamen & existimationi meæ deesse oon debeo. Cætera Deo committo,qui quod insciente me cœpit, quiescente me facile perficiet, portis inferorũ nec quidquam repugnantibus. *Poloniam* sub prelum dare cogito in Germania,si itidem videtur D. Vestræ R. Quæ benè valeat. Heilsbergæ 18 die Ianuarii 1574.

Epistola LXX.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo VVladislauiensi.
Orationes legatorum sibi missas rescribit accepisse, simulq; Reipubl. periculum auguratur.

Gratæ mihi acciderunt literæ D. V. R. per hunc tabellarium missæ. Quibus eognoui, vbinam ea sit modo,& quo consilio absit à Comitiis. Neque inexpectatæ eæ venerunt. Nec tamen attulerunt secum fasciculos, quos *Thomas* meus Cracouia se ad ipsam misisse mihi scripsit. Vbi ii aberrarint,nescio. Gratæ etiam fuerunt Orationes D Legatorum,pro suis Principibus regnum non sine ingentibus pollicitationibus petentium, & Protestatio Ducis *Alanconii*. Nihil horum habebam. Nam suffragia Senatorum paulo ante acceperam. Deus bone, qualia & quam diuersa? Quid expectandum est à belua multorum capitum? Quid nobis fiet? præsertim non cessantibus Tartaris ac Turcis. Equidem nisi me fallunt coniecturæ, *Piastum* regem fore (& quidem vt insuspicabilem, vt Sapientis verbo vtar) auguror, aut duos certe per summam confusionem & tumultum. Deus respiciat nos, qui solus in summo discrimine positos seruare potest. D. V. R. quod abest ac deest difficillimis Reipub. temporibus, non dubito ei constare rationes suas. Voculas quidem hominum vitare vt queat, vereor; Dialogo autem à me misso, cogitationes & rationes D. V. R. distractas esse nollem. Non in hoc quidem eum misi; sed vt soleo lubens omnia cum D. V. R. communicare. Quod & ipsa vicissim ad eundem modum facit. Videntur autem collocutores vel non omnia ad amussim expendisse, vel nonnulla consulto reticuisse. Quid ad nos? Ecce autem, vix hæc ita scripseram, accepi aliud exemplum Epistolæ Pal. *Culmensis* ab eo ipso Episcopo, qua scribit is, ab una parte Cæsarem regem esse electum, dissentieotibus pluribus. Ac dubitat is, quorsum res euasura sit. Nunc euentus consilium D. V. Reuerendissimæ comprobat, quid factura sit D.V.R. Quæ bene valeat. Heilsbergæ 19 die Decembris 1575.

Epistola LXXI.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Felicem anni progressum optat, ac ipsi quod à Comitiis electionis maxime turbulentis abfuerit, gratulatur.

Tabellarius Cracouiensis, qui mihi literas D. V. R. ante aliquot septimanas attulerat, cum Oratiooibus Legatorum, an redierit, & ipsi meas vicissim reddiderit, nescio. Ægrotauit enim hic, & nec dum satis sanitati restitutus, discessit. Quanquam autem nihil oune habeo, quod scribam eidem D. V. R. nec scio vbi ea sit; tamen cum puerum meum mittam *Warsouiam*, quin etiam Cracouiam fortassis, non cōmittam, quin eam hac epistola mea visam, & noui huius anni, multorumque deinceps decursum lætum & prosperum ipsi, pro mea erga ipsum obseruantia, optem. In rebus non optimis patriæ nostræ communis delectatur nunc, ni fallor, D. V. R. consilio suo, quod abfuit à comitiis præteritis & Electionibus (sic enim mihi scribere libet) turbulentis. Nec immerito fortasse. Verum nescio annon sint, qui ipsi occinant illud Euangelicum: Domine, si hic fuisses, &c. Equidem diuinitus id ita factum esse arbitror, vt in perniciosissimo isto regni dissidio non deesset. Qui cum neutri parti adhæsisset, omnibus omnia fieret, & maiore autoritate dissidentes reconciliaret, hominumque quasi ventorum atque turbinum flatibus ac reflatibus, vti *Æolus Vergilianus*, moderatus, optatam tranquillitatem Reipub. nostræ restitueret. Hic quidem nunciatur, D. V. R. ad *Piastinos* (sic enim vocantur) sese adiunxisse. Expedit, si bona opera nauanda est Patriæ. Non incommode autem & illud cecidit, quod ii duos potius, quam vnum eligere maluerunt, & ab instituto suo discesserunt. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ 10 die Ianuarii 1576.

Epistola LXXII.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Amorem & animi candorem in scriptis hactenus exhibitum breuiter excusat.

EQuidem iudicio errare possum. Homo sum, in amore non fallor. Ab assentatione semper longissime absui. Proinde nolim existimet D. V. R. me prioribus epistolis meis quidquam auribus suis dedisse. Scripsi, quod sensi, & scripsi incitandi ipsius gratia, quo ea primis ultima attexeret, & Patriæ laboranti opem afferret. An autem id factum sit, non ipsius, neque meum, qui amore falli possum, sed incorruptæ posteritatis erit iudicium. Neque in hac parte fauori, vel odio priuato apud quemque bonum virum locum esse debere iudico. Sed quiduis aliud agendum fuit, quam fricandum & exacerbandum vulnus peritis & sapientibus medicis. Verum ego longius, quam par est, prouehor. Amor in causa est. Cum amico amanter & libere, vt solitus sum, loquor. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ 21 die Februarii 1576.

EPISTOLA LXXIII.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Quod ipse in comitiis fidem Catholicam tam fortiter defenderit, his valde lætatur.

MAgna me voluptate affecit heri Reuerendus D. *Rozrazeuius*, cum ex literis ipsius cognoui, quam grauiter & constanter D. V. R. Religionem Catholicam, salutemque ac dignitatem Ordinis nostri Ecclesiastici in Senatu & Comitiis primo loco tutata sit. Nec tamen nouum id mihi accidit, nec iis, puto, qui *Andreouia* congregati fuerunt, inexpectatum. Spero autem, eos memores fore pollicitationum suarum, totius Poloniæ nomine factarum. Quas D. V. R. velut sponsor & fideiussor nobis factus, iure merito summa contentione exigere ab ipsis debet. Huc accedit, quod primum ea nunc locum in Senatu tenet, retinebitque, spero, nisi forte mauult ei proximum. Mitto, quod cum ea suo merito plurimum valeat gratia apud Regiam Maiestatem, ad gloriam Dei, incolumitatemque eius ordinis, qui est firmamentum Reipub. ea potissimum vti, eique ne ingratus sit aduersus singularem Dei erga se benignitatem, persuadere debet, si is optat, vt tam felicibus regni sui initiis ultima respondeant. Ipse enim affirmat: Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Hæc ita mihi profudit non necessaria admonitio, sed gaudium & spes rerum bene euenturarum in istis comitiis, & summa mea erga D. V. R. obseruantia. Quam diu saluam & incolumem esse opto. Heilsbergæ 6 die Nouembris 1576.

EPISTOLA LXXIV.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

De huius prudentia, confœderationisque retractatione gaudet.

REcte & laudabiliter fecit D. V. R. quod in eam domum, cuius ostium non patebat, per fenestram non ascendit. Non pœnitet eam, credo, consilii sui. *Secura mens*, ait Sapiens, *iuge conuiuium.* Sic Deus voluit, cum honore & vtilitate, vt spero D. V. R. Diligentibus sane Deum omnia cooperantur in bonum. Sed de hoc satis. Acta Synodi grata mihi acciderunt. Nondum ea legi. Mitto autem vicissim D. V. R. decreta suæ constitutiones nostras nuperas. Quod confœderatio impia retractata est à vobis, bene factum. Principio obstandum fuit cum ei, tum nouis iudiciis. Quid autem monstri parient nobis futura comitia? Nihil equidem cudo nunc. Breuiarium absolutum est, opus non ferax gloriæ. Historia an recudatur nescio. Quin credo non recudi. Neque enim Typographus alii Poloniam tradidisset, quam prope biennium apud se tenuit; sed historiæ eam adiunxisset. Nihil morarer moram illam, si ea tam mendose prius edita non fuisset. Agenda quid molestiæ *Cholino* pepererint, non intelligo. Dubito an alteri parti manum admouerint. De rebus *Prussicis* nihil est quod scribam. Incerta omnia ad nos è castris perferuntur, quin & finguntur, & in vulgus sparguntur a male feriatis hominibus, & suæ nationi vel etiam fauentibus. Vicini mei tolerandi sunt temporis causa. Ego cum meis vix rapinas & alia belli incommoda euitabimus. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ die 20 Iulii 1577.

EPISTOLA LXXV.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, Sedis Apostolicæ Nuncius,

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Verum huius Religionis studium laudat, & vlterius commendat.

QVod D. Vestra R. Ecclesiæ suæ officii ordinem ad præscriptum S. Romanæ Ecclesiæ seruandum præscripserit, libellum visitationis Ecclesiæ suæ ad me miserit; nihil horum equidem nouum fuit. Quotidianum enim pene mihi est, aliquid audire de D. V. R. pietate, deque ingenti in sacram religionem studio. Sicut neque illud etiam admiror, parem se in exequendis Synodi *Petricouiensis* decretis diligentiam ac solertiam afferre. Vtinam reliqui omnes Antistites hoc exemplo præeuntem collegam imitentur. Meis autem literis D. Præposito *Wladislauiensi* datis, D. Vestram R. vt iisdem comitiis adesset, vehementissime sum cohortatus, monuique (cum sacrosancta religio propemodum afflicta in maxime religioso Antistite cum bonis omnibus bonam præsidii partem collocet) mea sponsione S. D. N. & Illustriss. *Cardinali Varmiensi* facta pene, vt ad comitia veniret, obligatam esse. Quæ quod ea de re nihil ad me scripserit, doleo. Etiam atque etiam hortor & obsecro, vt prælucta a me fide se liberare non prætermittat, atque in hoc suo Ecclesiæ Dei tuendæ atque amplificandæ cursu, hoc pernecessario tempore, instantibus ipsi Ecclesiæ malis prohibendis, cum perpetua huc nominis laude per tempus accurrat. Quod reliquum est, opto D. V. R. bene ac feliciter valere. Datum Varsouiæ die 24 Decembris 1577.

EPISTOLARVM LIBRI PRIMI FINIS.

EPISTO-

EPISTOLARVM VIRORVM ILLVSTRIVM LIBER SECVNDVS.

Epistola I.

MAXIMILANVS II. Imperator Romanorum

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Obitum Regis Poloniæ Sigismundi Augusti lugens, vt in eligendo nouo Rege filiorum suorum ratio habeatur & suadet & rogat.

PArtim ex Nonciis nostris, quos miseramus ad inuisendum *Serenissimum Regem Poloniæ Sigismundum Augustum*, propinquum & consobrinum nostrum charissimum, quem ægrum esse acceperamus, partim ex ipsius Regiæ Maiestatis literis decimo septimo die Iunii ad nos scriptis, eandem ex morbo conualescere, pristinamque sanitatem recuperare cœpisse cognoueramus. Idque nobis singularem lætitiam attulerat, quod speraremus, Maiestatem illius, egressam Warsouia, ob eam loci mutationem, valetudinem suam recreaturam atque confirmaturam esse. Post paucos deinceps dies, cum ad nos præter opinionem nostram tristissimus perueniit illius mortis nuncius, quantum nobis ea mors & obitus Regis, multiplice vinculo propinquitatis nobis, familiæque nostræ Austriacæ coniunctissimi atque charissimi, luctum & mœrorem attulit, pluribus commemorare nolumus. Id enim aperte videmus, multum eius Regis morte, Inclito *Poloniæ Regno*, multum Senatui, nobilitati, omnibusque in vniuersum ordinibus ac subditis, multum & nobis Regnisque ac prouinciis nostris, vt pote quæ non solum bona vicinitate, sed etiam perpetua charitate mutuo coniuncta fuerant, multum denique Reipub. Christianæ defensionis ornamentique decessisse, vt non immerito luctus hic nobis cum R. P. V. & cum omnibus illius regni Ordinibus communis existat. Verum tamen cum omnes, quicunque nascimur, vniuersali mortis lege teneamur, eius inprimis meminisse Deoque omnipotenti voluntatem nostram oportet subiicere. Cuius sanctissimo consilio id placuit, vt Maiestatis illius Regiæ spiritum, exutum isto corpore, in beatam vitam æternamque patriam cœlestem vocaret. Proinde ab hoc luctu, etiamsi iusto ac debito, vt nobis temperemus, diuinæque voluntati acquiescamus, conuenit. Postquam autem res illius regni eo deuenerunt, nihil dubitamus, quin ea præcipua maximaque cura Dominorum Senatorum, Nobilitatis, omniumque illius clarissimi Regni Ordinum futura sit, vt ei Reipub. suo *Principe* orbatæ, quam optime prouideatur, bonamque spem habemus, eos interim necessitudinis nostræ ac vinculi propinquitatis, quæ nobis cum illius Maiestate intercesserat, tum antiquæ dominiorum nostrorum, cum illius Regni prouinciis coniunctionis, quæ semper vtrinque firmissime commodissimeque colebatur, iustam rationem habituros esse. Præsertim cum ea res non solum nobis Illustrissimisque filiis nostris decori & ornamento foret; verum etiam illius inclyti Regni, simulque Regnorum ac prouinciarum saluti, tranquillitati, paci & integritati mutuæ, legum quoque priuilegiorum & libertatum omnium Ordinum tam spiritualium quam secularium conseruationi: quæ si ab alio quoquam, ab *Illustrissimis* profecto *filiis* nostris salua & integra seruarentur. His addi possunt opitulationes & auxilia, quæ a dominiis nostris hæreditariis, contra omnem hostem & ne- A cessitatem, Ordines illius Regni certo sibi polliceri possent. Ea vero maxima cura filiorum nostrorum semper esset, vt concordiam & charitatem (quæ omnis dominii vires & firmamenta sunt maxima) inter Ordines Regni augeant, omnemque nobiscum, tam in iustitia, quam in cæteris actionibus æquabilitatem seruent. De R. quoque P. V. id, quod eius officium conuenit, pro eiusdem singulari erga nos *Illustrissimosque filios* nostros beneuolentia, nobis bene pollicemur, propter eius autoritatem, qua inter Senatores omnesque Regni Ordines pollet. Neque dubitamus quicquam quod R. P. V. nostram & charissimorum filiorum nostrorum causam ita commendatam habitura, suoque fauore autoritateque adiutura sit, ne spe opinioneque nostra, quam de illa concepimus, frustrari esse videamur. De nobis id R. P. V. certo sibi polliceri potest, eam omnem operam, quam nobis hac in te præstiterit, & B Reip. illi nequaquam damnosam, & sibi ipsi non incommodam fore. Pro nostro enim erga R.P.V. studio & beneuolentia, & pro solita erga bene meritos gratia, eiusmodi rationem eiusdem personæ suo tempore habituri sumus, vt eam beneuolentiæ declaratæ, operæque in hac nostra & Illustriss. filiorum nostrorum petitione sumptæ nunquam pœniteat. Cuius negotii Oratores propediem istuc mittere proposuimus, qui R. P. V. cæterisque Senatoribus & Ordinibus Regni, hanc nostram rectissimam mentem ac petitionem, simulque cætera, quæ hanc ad rem pertinent, explicent copiosius. Nunc vero propere de luctu nostro & hisce rebus per Reuerendum nobisque dilectum *Martinum Gerstman* Iuris Doctorem, *Decanum Wratislauiensem* Consiliariumque nostrum, R. P. V. significandum putauimus. Cuius etiam verbis vt fidem adhibeat, rogamus. Cætera illis Oratoribus nostris commendabimus, ex quibus eadem planius R. P. V. cognoscet. Quod C restat, studium & beneuolentiam nostram Cæsaream eidem R. P. V. elementer offerimus, eamque bene valere quam diutissime cupimus. Viennæ 21 Iulii Anno Domini 1572.

Epistola II.

MAXIMILIANVS II. Imperator Romanorum

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Stanislaum Lezenscium ad Polonos missum, causamque filii Ernesti commendat.

REuerende, deuote, sincere nobis dilecte. Freti Deuotionis Vestræ in patriam ac Rempub. sincero studio, nobisque persuasum habentes, Deuotionem Vestram erga nos inclytamque nostram Austriæ domum haud male affectam esse, commisimus præsentium exhibitori, Spectabili & Magnifico sincere nobis dilecto, *Stanis-* D *lao Lezenscio*, vt nostro nomine nonnullis de rebus, ad publicum Regni istius bonum & salutem pertinentibus, cum Deuotione Vestra agat, simulque nostrum erga eandem benignum propensumque animum declaret, vti ex ipso coram intellectura est. Ideoque Deuotionem Vestram beneuole hortamur & requirimus, vt non modo eidem *Stanis-*

Stanislao Lezenscio plenam in his, quæ nostris verbis dicturus est, fidem præstare; verum etiam in eum, quo consilia nostra omnia tendunt, nouæ Electionis euentum A (neque enim aliter quicquam nostra ex parte agi volumus) se in iuuanda nostra, ac filii nostri charissimi, *Serenissimi Ernesti* causa, cum Regni illius ac Reipub. Christianæ, cuius merito bonis omnibus prima ratio habenda est, salute & tranquillitate haud dubie coniuncta, talem exhibere velit, vti de solita sua integritate plane confidimus. Nobis vicissim sedulo curæ erit, ne Deuotionem Vestram eius rei vnquam pœniteat. Cætera præfatus *Lezenscius* eidem referet. Ad quem nos remittentes, Deuotionem Vestram recte diuque valere cupimus. Datum in Arce nostra Regia Pragæ die trigesima Mensis Martii 1575.

EPISTOLA III.

IOANNES Electus Rex Hungariæ
STANISLAO CARNCOVIO Oratori apud Cæsaream Maiestatem. B

Causam pacificationis ei commendat.

REuerende Domine, amice nobis sincere grateque dilecte, salutem & felicium quorumcunque successum. Misimus ad D. Vestram R. vltimam resolutionem nostram in causa pacificationis & conciliationis inter nos, & *Sacram Cæsaream Maiestatem* & *Regiam Rom.* sub sigillo & chirographo nostro editam; eam tamen ipsam volumus apud vos reseruari, & exemplum tantum insertorum articulorum *Sacratiss. Cæsareæ Maiestati* & aliis ostendi, vt si forte res finem sortiri non posset, apud potentissimum Imperatorem benefactorem N. Cl. nobis grauem inuidiam & periculosam indignationem adferat. Tractabit autem D. V. R. causam diligentia, qua poterit, maxima. Id quod factoram illam minime ambigimus. Nosque faciet per hunc *Ioannem Brassay* C Secretarium nostrum quamprimum de statu rei certiores. Laborum D. V. R. atque curarum non obliviscemur, si diutius viuere licebit. Quam rectissime & diutissime valere optamus. Dat. in Ciuitate nostra Alba Iulia 15 Iunii 1564.

EPISTOLA IV.

IOANNES Electus Rex Hungariæ
STANISLAO CARNCOVIO Oratori apud Cæsaream Maiestatem.

De militum Cæsareorum in Hungaria hostilitatibus demum patratis queritur.

REuerende Domine, amice nobis sincere dilecte. Salutem & lætorum quorumcunq; optatum successum. Cum *Melchiorem Balassa* & reliquos Capitaneos ac milites *Sacratissimæ Cæsareæ* ac *Regiæ Maiestatis Romanorum* nouas munitiones erigere, decimarum & contributionum exactiones in ditione nostra tentare nouasque occupationes facere conari, & simul dominii nostri *Hungarici* auulsionem a nobis fieri palam videamus, idque sub induciis, & commissariorum vtrinque delectorum transactionibus & tractatibus; non possumus non tacite nobiscum reputare, quorsum ista vergunt. Hic transactiones atque iudicia per commissarios celebrantur; illinc vero hostilia, violentiæ, & graues iniuriæ innouantur. Quæ si iussu *Sacratiss. Cæsareæ & Regiæ Maiestatis* fiunt, summopere miramur. Neque arbitramur incautos ad ea tam absurda conniuere nos oportere; & tamen temere nihil hoc mouendum statuimus. Itaque cum causa no- D stra in quo statu exstat, aut tanta retardatio egregii *Ioannis Brassay* Secretarii nostri, quem in postha ante mensem & aliquot dies expediuimus, vnde contingat, non intelligamus, referatque imprimis nostra, pernoscere, quid de nobis isthic agatur, rogamus D. Vestram R. velit per ipsum *Ioannem Brassay*, vel si is isthic immorari debebit, per hunc Nobilem *Ioannem Lutozerscium* cubicularium nostrum, rerum nostrarum statum palam significare, vt nos quoque, re cognita, rebus nostris & regni nostri prospiciamus. D. Vestra R. fecerit rem gratam & pernecessariam, oblatisque occasionibus fauenter & beneuole repoenendam. Quam rectissime diutissimeque valere optamus. Dat. in Ciuitate nostra Alba Iulia 21 Iulii 1564.

EPISTOLA V.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, apud Sereniss. Romanorum Regem Oratori.

Quod obitum Cæsareæ Maiestatis parentis notificauerit, agnatisque illustriss. solatio adfuerit, grata mente accipit.

PRobamus hanc diligentiam D. tuæ, quod nos de obitu S. Cæsareæ Maiestatis, parentis nostri desideratissimi, in tempore fecerit certiores. Etsi enim mors Maiestatis illius non potest nobis non acerba existere, propter multas & necessitudinis nostræ priuatæ cum Maiestate eius, & ipsius Christianæ Reipub. causas; tamen tempestiue nos de ea re factos esse certiores, fuit nobis pergratum a D. tua. Existimamus autem, non prætermisisse D. tuam in hoc genere, id quod officii nostri esse intelligit, vt videlicet dolorem nostrum, quem ex morte atque obitu Maiestatis illius, tum priuatim cepimus, tum publice, apud Maiestatis illius liberos omnes, imprimis vero apud *Serenissimum Principem Dominum Regem Rom.* testatum fecerit, *Maiestatemque & Maiestates* eorum in hoc luctu consolata fuerit. Quem quidem facile suspicari potest D. tua, nobis cum ipsis ex æquo pene communem esse, nimirum, cum nos quoque non minus quam illi, parentem amiserimus, non solum nostrum, sed etiam totius Reipub. Christianæ. Quod si forte a D. tua prætermissum adhuc est; volumus, vt eo officio quamprimum perfungatur diligenter, ac præterea quicquid a nobis proficisci poterit ad leniendum hunc mœrorem atque adeo orbitatem Maiestatis & Maiestatum suarum, dicet D. tua nihil nos prætermissuros esse, quod ad fraternam nostram erga Maiestatem & Maiestates eorum beneuolentiam pertinere vnquam videbitur. Expectaturos etiam, quid is Nuncius, quem inde missum venire ad nos intelleximus, quem inde missum venire ad nos intelleximus, nobis adferat, vt quicquid Maiestatem & Maiestates eorum velle intellexerimus, nobis adferat, id summo studio susceptum a nobis, & perfectum esse videatur. Datum in Parczow.

EPISTOLA VI.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Correctionem sibi ab Episcopo factam grata mente accepisse dicit.

ADmonitionem hanc D. Vestræ per literas illius ad nos factam, grato animo, vti a Senatore probo, accepimus. Arbitramur enim, eam ex fide sua erga nos ac debito officii sui esse profectam. Agnoscimus, nos esse hominem,

hominem, peccato vti & cæteri homines obnoxium, præsensque noster status non paruam animi & conscientiæ nostræ distractionem nobis affert. Cui qua ratione A sit obuiam eundum, arbitramur, non minus id ad officium Vestrum, vti Episcoporum nostrorum, pertinere. Quod vero religionis Christianæ innouationem in his Comitiis facere nos constituisse scribit, de eo vti nunquam cogitauimus, ita maiorem nobis inferunt iniuriam improbi homines, qui nos hoc nomine traducunt. Nec enim ignoramus, quid & nobis conueniat, & quid Deo ac Ecclesiæ ipsius sanctæ debeamus. Dat.

EPISTOLA VII.

HENRICVS ANDIVM Dux STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi, & ALBERTO LASCIO Palatino Syradiensi.

Literas, quibus ipsi significatum fuit, se Regem Poloniæ creatum esse, hilariter accepisse, scribit.

REuerendiss. Episcope *Wladislauiensis & Pomeraniæ*, & Illustris *Alberte Lasci Palatine Syradiensis.* B Maxima voluptate nos affecerunt literæ vestræ a Nobili & Generoso *Georgio Haunouio*, ad quintum Calendas Iunias nobis redditæ. Eoque maxime singularis & eximia erga nos beneuolentia vestra, hoc tam felici & fausto nuncio fuit comprobata; quod frequentissimo Senatorum & Equitum nobilissimo conuentu, nos plurimorum tandem suffragio & communi pene voto, *Regem Vestrum* creatum iri exstimatis. Quo cum vos addduxerit tam honorifica nominis nostri commendatio, vt vestræ florentissimæ, & bellicosæ gentis imperio nos dignos censueritis; Eos (opinor) qui tales ac tam illustres regias dignitates, aliis artibus, quam quæ fortem & generosum decent Principem, auide nimis ambierunt, prudenter estis aspernati. Sæpe etenim ad simile imperium dissimiles admisit Imperatores, male cauta natio. C Sed summa hæc dirigit Deus Opt. Cui primum maximas referemus gratias; Vobis deinde, qui studiis officiisque vestris, tam bene de nobis estis meriti; Postremo quam de nobis expectationem concitastis, eam non solum sustinere ac tueri, sed & conceptam augere, nos eo maxime confidimus, quod nobis ducibus, Vestri Imperii potentissimi hostes, viribus ac virtute vestra debellandi sint. Quorum audacia nobis imperii Vestri fines protrahendi, occasio futura est. Cætera quæ ab Episcopo Valenciæ & aliis Regiæ Christianissimæ Maiestatis legatis nomine nostro sunt promissa, curabimus, ac quam primum *Vascones Sclopetarios* ad vos transuehi, vt *Litwanis* præsto esse possint. Si quid præterea vestri gratia a nobis requiratur, Oratores Vestri nos certiores facient. Quorum aduentus magno tenemur desiderio. Bene valete, & nos qua cœpistis beneuolentia prosequimini. D Datum ex Castris Rupellanis pridie Calendas Iunias 1573.

Vestri amantissimus
Andium Dux.

EPISTOLA VIII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Pro Electione in Regem Poloniæ maximas refert gratias.

NOn existimo, me id assequi posse, vt quam ex vestra de me in *Poloniæ Regem* facta Electione, lætitiam gloriamque cepi, eam vlla oratione satis complecti possim. Est enim istius a Deo immortali mihi concessi, A & a vobis in me collati beneficii magnitudo tanta, propter celebre illud & ad perpetuam memoriam factum in Comitiis vestrum de nobis iudicium, quo nos tanto Regno dignissimos iudicastis, vt nec gratiam satis cumulate vnquam me relaturum affirmare possim. Ago tamen & habeo summas & maximas, ac quas denique possum immortales gratias, precorque, vt id Regnum ex ipsius dignitate & amplitudine, ex nostra maiorumque nostrorum felicissimorum Principum virtute & maiestate a nobis id administretur. Quod nos ita certe perfecturos speramus, vt non modo huius electionis vos non pœniteat; sed etiam victam studio, cura, & felicitate nostra expectationem vestram agnoscatis. Cæterum quantæ tibi Reuend. D. dignitas mea fuerit; quod fuerit studium tuum in me ornando & amplificando; quæ vis & facultas orationis tuæ, etsi res ipsa loquitur, cognoui tamen ex omnium meorum sermonibus & literis. B Itaque nihil est tantum, quod ego non tua causa facturus sim, cum studiose, tum libenter. Atque vtinam breui illum diem optatissimum videre possim, quo tibi præsenti, pro tuis erga me studiis, feliciterque positis laboribus, meum itidem studium declarare possim. Quod vt breui perficiam, meque Regno vestro aliquando reddam, ita me expedio, vt, quamprimum* Legati vestri adueenerint, proficiscar, quod & iis literis, quas ad amplissimos Poloniæ Ordines per D. *Bazinum* nostrum *Christianissimique Regis* Domini ac fratris nostri consiliarium scripsi, accurate a me expositum est, quibus & illos hortor, vt interim dum aduenio firmatis in finibus præsidiis ex ea maxime parte, quæ *Moscouiam* spectat, & domi pace composita, res in tuto ab iis retineantur. Cuius rei sollicitudinem cum tu Reuerendiss. Domine, pro tibi innato erga C patriam amore, etiam ad te pertinere volueris, facio profecto lubenter, vt eo nomine plurimum tibi gratuler. Perge itaque, qua cœpisti in Patriam pietate, religione, & sapientia, & erga nos fide & beneuolentia: nihil florentissimo Regno vtilius, nihil mihi gratius accidere potest. Vale. Deus te diutissime conseruet. Script. Turonibus 17 Iulii A. D. 1573.

EPISTOLA IX.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ STANISLA CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Aduentum eius in Regnum Poloniæ constitutum, significat. omnem fidem promittit.

HOc tantum studium Ordinum Regni Poloniæ & magni Ducatus Lituaniæ, quod nos potissimum inter cæteros Regem crearint, gratissimum nobis est. D Cui vt nostris erga Rempub. Vestram meritis respondeamus, & tantæ de nobis expectationi satisfaciamus, operam dabimus. Hunc finem, ad quem omne studium, omnes cogitationes, & actiones nostras, in Regno gerendo & administrando dirigamus, cum nobis proposuerimus, tum vero in iis, quæ ab Oratoribus Christianissimi Regis, fratris nostri, ac nostris cum Ordinibus, in Comitiis Electionis nostræ, pacta ac conventa, ac etiam iis, quæ a vobis vtilitatis publicæ causa constituta sunt, & nobis nomine omnium vestrum ab Oratoribus oblata confirmandis & explendis, quo animo erga Regnum Poloniæ simus, declarare voluimus. Quibus de rebus plenius Oratores

vestros ad vos scripsisse arbitramur. Si quid vero praeterea Ordines a nobis commodi publici causa desiderabunt; A id nos, quamprimum in Regnum venerimus, perficiemus. Ad quod vt quamprimum venire possimus, quemadmodum ab Oratoribus vestris admoniti sumus, omnem diligentiam adhibebimus. Verum cum tempus hueusque propter tardiorem Oratorum vestrorum, quibus varia in itinere impedimenta obiecta fuerant, aduentum extractum sit, & difficultatem itineris, propter frequentes mensibus hisce pluuias, moraturam nos iudicemus, non nisi ad 15. Decembris diem aduentum nostrum ad fines Regni, vobis pro certo polliceri possumus. Cum autem *Conuentus Francofordiensis* nobis iter hinc versus Posnaniam per imperii ditiones demonstrarit, eo recta proficiscemur. Quae cum ita sint, & iam dies *Coronationis* nostrae in Comitiis *Electionis* dicta instet, postulamus, vt Coronatio nostra, per eos omnes, quibus id moribus ac institutis Regni incumbit, ad 17. Ianuarii differatur. Quam diem, ex ratione nostri itineris, commodissimam fore existimamus, B & de qua designanda, ad vos a nobis relatum per literas Regibus & Principibus confoederatis cum Regno Poloniae, quorum legationes velimus interesse Coronationi nostrae, vt hac occasione, quemadmodum nobis Oratores vestri consuluerunt, commode & cum dignitate nostra ac Regni, tractatus de renouandis foederibus inchoari possint, significauimus. Si quae tamen causa grauis impedierit, quo minus dici haec dies Coronationis nostrae possit, postulamus, vt nos de ea, quae ab Ordinibus dicetur, certiores quamprimum reddatis. Vt nos quoque de illa Regibus & Principibus confoederatis, ad quos scripsimus, significare mature possimus. Bene valere Sine. Vestram cupimus. Parisiis 23 Septembris 1573.

EPISTOLA X.

HENRICVS Electus Rex Poloniae
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Rambouiletum Consiliarium in Poloniam mittere scribit, qui cum Legatis Polonicis transacta referre debet.

Accipies ex *Nicolao Rambouilleto*, Christianissimi Regis fratris nostri Consiliario intimo, & custodiarum praefecto, Regiique Ordinis Equite, Ceuomanorum gubernatore, quam ob causam cum prius in Poloniam legare eum decreuissemus, diutius retinuerimus. Quod nimirum ideo accidit, vt certius ad vos referret de omnibus, quae nunc cum legatis vestris facta & transacta sunt. In quibus mihi satisfactum est. Ac valde laetor, nihil amplius superesse quod profectionem nostram remoretur, quam omni festinatione maturabimus. Eum autem interim, quemadmodum constitueram, istuc praetermittendum duxi, testificandae separatim meae erga te voluntatis & beneuolentiae, ob eximiam operam, quam in me eligendo Rege praestitisti. Cuius quidem meriti memoriam, nulla obliuio obliterabit, sed gratum Principem eo obsequio te deuinxisse experieris, in omnibus quae ad te pertinere posthac intellexero: Quemadmodum ex *Rambouilleto* plenius intelliges, cui velim fidem perinde ac mihi ipsi habeas. Vale. Parisiis 25 Septembris Anno Domini 1571.

EPISTOLA XI.

HENRICVS Electus Rex Poloniae
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi, caeterisque SPECTABILIBVS ac MAGNIFICIS DOMINIS.

Polonorum fauore & amore Rex nouus se commendat.

Ex literis, quas nobis vir N. *Kossobucius* a vobis reddidit, & ex mandatis, quae copiose & ornate omnium vestrum nomine nobis exposuit, facile intelleximus, quanta fide & quam magna cura & solicitudine per vos omnia quotidie gerantur, quae ad salutem Reipubl. & dignitatem nostram Regiam pertinent. Ad singula autem illa capita maximi momenti, de quibus ex mandatis vestris certiores facti sumus, quae sit animi nostri sententia, audietis ab eodem *D. Kossobucio*, quem ad vos remittimus. Cui, vt viro probo, & omnium vestrum studioso, intimos animi nostri sensus penitus nudauimus. Interea hortamur vos, vt qua ratione coepistis, eadem pergatis occurrere improborum nonnullorum conatibus, qui patriae parum amantes, rerum nouarum cupidi, nihil aliud curant, quam tranquillitatem publicam, & quae optime constituta & decreta sunt, perturbare & perfringere. Sed prodentia & singulari sapientia vestra futurum confidimus, vt nihil se artibus suis & callidis atque occultis consiliis profecisse maleuoli homines, magno cum ipsorum dolore, sentiant. Vos omnes bene ac feliciter valere cupimus, & Deum precamur. Datum Weisembourgi oppido Germaniae 7 Decembris 1573.

EPISTOLA XII.

HENRICVS Electus Rex Poloniae
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Huius beneuolentiam magnopere laudat, omnemque gratiam promittit.

Quae in mandatis a R. Paternitate Vestra singulariter habuerat, nobilis vir Dominus *N. Kossobucius*, ea nobis C diligenter, summa fide, copiose atque ornate exposuit. Ex quibus hoc vnum inter caetera praecipue intelleximus, nos a R. P. Vestra vnice amari, diligi, nostram existimationem ac Regiam dignitatem vobis charissimam esse, vosque nullum de nobis bene merendi finem facere. Qua ex re magnam & incredibilem prope cepimus voluptatem. Nam cum plurimum intersit in vita humana cui debeas, mihi certe beneficium accipere ab Episcopo religiosissimo & omni genere doctrinae atque virtutis praestantissimo, non modo iucundum esse debet; verum etiam ad nominis mei gloriam magnopere videtur pertinere. Non loquar ad gratiam: Nec enim debeo. Nec eos viros bonos vnquam putaui, qui ad istam artem essent eruditi. Dicam igitur hoc ingenue atque ea animi sententia, multos esse in Polonia praeclaros viros, quorum multa omnis generis in me beneficia extant; Sed quem D R. P. V. vel meritorum magnitudine, vel officiorum constantia, vel omni laude anteponam, habeo profecto neminem. De referenda autem vobis gratia cogitationes omnes dies noctesque lubenter suscipio, ac spero futurum aliquando, vt R. P. V. quicquid in me contulerit, sciat se in bene memorem & gratum Principem contulisse. Quemadmodum praecipue mandauimus eidem *D. Kossobucio*, vt nostro nomine amantissimis verbis referret R. P. V. Cuius prudentiae & sapientiae omnia nostra in Polonia negotia commendamus, & quam bene valere cupimus, & a Deo Opt. Max. precamur. Datum Weissembourgi oppido Germaniae 9 Decembr. 1573.

EPISTOLA

EPISTOLA XIII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Vladislauienſi.

Cauſas protracti aduentus ſignificat.

FAcile nobis perſuademus, Status ac Ordines Regni ſuſpenſos eſſe expectatione aduentus noſtri. Cum & ab Oratoribus Regni, ad nos miſſis, ſæpius admoniti fuerimus, & ipſi facile per nos conijcere potuerimus, neceſſitates & pericula Reipublicæ maxime expoſcere, vt nos quamprimum in Regno ſiſtamus. Itaque cum vltra opinionem noſtram, & expectationem veſtram, adventus noſter extractus ſit, eius rei cauſas vobis communicandas putauimus. Primum igitur in conſtituendis ac ordinandis, tum patrimonii noſtri, tum vniverſi *Regni Galliæ* negotiis, nonnihil temporis conſumpſimus. Cum enim imperium militare, nobis à fratre commiſſum, adminiſtrauerimus; non tam abijcienda eius, nobis adminiſtratio, quod noſtra dignitas, & charitas erga patriam non patiebatur, quam ex ordine reddenda, ac deponenda, & de omnibus frater noſter certior faciendus fuit. Deinde vero morbus noſter, ac matris noſtræ interceſſit. Quæ grauiſſimæ cauſæ, etſi nos non impediiſſent; tamen interim dum de ſecuritate ac commoditate tranſitus noſtri, cum *Cæſarea Maieſtate*, ac Principibus Imperii tractabatur, ac nuncii citro vltroq; commeabant, nobis in Gallia expectandum fuit, niſi non neceſſario bello orbem Chriſtianum implicare vellemus. Demum vero cum Chriſtianiſſimus Rex frater noſter, nos euntes in Poloniam proſequeretur, Vitriaci in morbum inciderat. Quod tamen incommodum fratris noſtri, optime de nobis meriti, non plus diebus tribus nos retinuit. Poſtremo cum à fratre, etiam tum decumbente, diceſſiſſemus, & omni diligentia contenderemus, vt ad diem XV Decembris ad fines Regni, quemadmodum ante vobis ſignificauimus, perueniremus; hoc incommodi accidit, vt peſte infecta vrbe *Keiſerlauter*, & aliis quibuſdam locis in itinere verſus *Moguntiam*, quod nobis conuentus *Francofordienſis* demonſtrarat, alio itinere longiore, iter facere *Moguntiam* neceſſe habeamus, & nonnihil in *Lotharingia*, vt nobis *Cæſareæ Maieſtatis* Commiſſarii, ad nos deducendos per imperium miſſi, conſuluerant, interim dum pro nobis, & comitatu noſtro commeatus adminiſtrabatur, ſubſiſtere neceſſe habuerimus. Atque iis quidem ex rebus *Sinc.* Veſtra intelligere poteſt, non leues cauſas, quo minus deſiderio noſtro veniendi quamprimum in Regnum ſatisfaceremus, nos impediiſſe, atque item illud iam nobis ſpem perveniendi mature *Cracouiam* ad Coronationem, ſic ea, quemadmodum ſcripſimus ante ad vos, ad XVII Ianuarii indicta eſt, præeiſam eſſe. Qua de re & Sin. Veſtram & alios Regni Conſiliarios, certiores reddere voluimus, facile nobis perſuadentes, eum ſumma veſtra ſtudia, in deferenda ad nos Regia dignitate, cognouerimus, moram non multorum dierum, vltra diem dictam Coronationi, dum noſter aduentus expectatur, vobis non fere moleſtam. Cæterum nuper à Proceribus *Lituaniæ* & *Conuentu Vilnenſi* ad nos ad *Tabernas Alſatas*, literæ allatæ ſunt, quibus nobis ſignificant, *Moſchorum* Principem tribus exercitibus collectis, magnum Ducatum *Lituaniæ* duobus, tertio *Liuoniam* aggredi conſtituiſſe, quod illi *Andreas Taranouius*, internuncius à vobis ex Comitiis Electionis miſſus promiſerit, niſi venerimus ad diem Sancti Martini, vos nouæ Comitia Electionis, quibus ratio illius haberetur, indicturos. Quo in periculo etſi *Lituanis* non defuturos Ordines Regni ſciamus; tamen ne deſint, & illorum ſaluti conſulant, hortamur. Nos id, quod à nobis petebant, quodque abſentes facere potuimus, fecimus, vt eos pecunia iuuaremus, ac *Rambouileto* mandaremus, vt quadraginta millia Francicorum illis numeret. Cum autem ſciamus, internuncium illum, vltra præſcriptum legationis, Moſcho de nouis comitiis, vt certiores facti ſumus, nunciaſſe; confidimus Ordines Regni, factum hoc illius non laudaturos. A Principibus Imperii & ciuitatibus amice excipimur, & honore afficimur, ſperamusque quod commode & ſine vllo impedimento, hoc iter per Germaniam conficiemus. Bene valere Sinc. Veſtram cupimus. Datum Landaui X Decembris 1573.

EPISTOLA XIV.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladiſlauienſi.

Ad conſtantem huius beneuolentiam Rex ſe commendat.

LAudare atque amare non poſſumus diligentiam Veſtram eximiam & ſedulitatem, eum ſumma fide & ſingulari quadam erga nos beneuolentia coniunctam. Sic certe vetera officia & merita nobis quotidie augentur & cumulantur, vt verendum nobis ſit, ne magnitudine & amplitudine beneficiorum obruti, nunquam ſatis grati & memores eſſe & videri poſſimus. Verum quia ingenui hominis eſt, (vt quidam recte ait) cui multum debeas, eidem quoque plurimum velle debere; non dubitabimus R. Paternitatem Veſtram hortari, vt qua celeritate & alacritate animi in viam iſtam bene de nobis promereodi ingreſſa eſt, eadem conſtanter pergat incedere, nec vllis laboribus & moleſtiis ab inſtituto curſu ſe reuocari patiatur. Id ita omnino futurum ſperamus & confidimus. Præſertim cum ex literis Veſtris poſterioribus, & ex mandatis, quæ nobis nomine Veſtro ſumma fide expoſuit familiaris Veſter, facile nobis ſit perſpectum, nihil tamen curæ eſſe P. V. quam vt omnia, quæ ad Regiam noſtram dignitatem conſtituendam & ſtabiliendam pertinent, adeo rata & fixa ſint, vt nulla vnquam vi, nulla fraude, nullis denique artibus labefactari & conuelli poſſint. Nos autem, prudentiæ Veſtræ & ſapientiæ bene conſcii, non dubitamus, quin omnia Deo iuuante ex animi noſtri ſententia feliciter ſuccedant. Cuius rei laus magna ex parte à vobis profecta in vos redundabit, quemadmodum ad R. V. P. ſcripſimus antea, & nunc ei, qui has literas vobis redditurus eſt, multis verbis ſignificauimus. Huic igitur de nobis apud vos dicenti & mandata noſtra exponenti fidem vt adhibeatis, vehementer rogamus, & à Deo Opt. Max. petimus, vt Sinc. V. diu ſaluam & incolumem tueatur. Datum Steinem 22 Decembris 1573.

EPISTOLA XV.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Vladiſlauienſi.

Rex aduentum in Poloniam his annunciat.

CUm nobilis & generoſus Vir *D. Sebaſtianus Grabouecius* in Poloniam proficiſceretur, noluimus eum diſcedere ſine noſtris ad vos literis. Etſi nihil nobis plane occurreret ſcribendum præter illud, quo propius ad Regnum noſtrum accedimus, eo nos maiore ſtudio & vehementiori cupiditate teneri, videndæ & amplectendæ R.P. Veſtræ, cui

cui tantum tribuimus, vt ad continendos in officio omnes Poloniæ Ordines singulari Vestra prudentia & sapientia potissimum vti non debemus. Quod cum iam vobis satis persuasum sit ex his literis, quas ad Vos sæpe ante hac dedimus; A non vtemur nunc pluribus verbis in testificando animi nostri iudicio. Et hac posteriore huius Epistolæ clausula Deum Opt. Max. tantummodo precabimur, vt nos breui in Poloniam sistat, quo citius animi nostri erga te propensio tibi nota sit. Datum Torgæ.

Epistola XVI.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Rex aduenient reuersionem eius in Galliam propter Regis fratris obitum Episcopo significat.

PRo mutatione rerum ac temporum mutanda quoque consilia, Paternitas Vestra non ignorat. Id ipsum prudentes viri fecère semper, & nobis quoque nunc necessario faciendum est. Constitueram enim superioribus diebus, quemadmodum P. Vestra de me bis intellexit, hic apud vos B manere, saltem donec comitia indicta, coacta & peracta fuissent; nunc vero cum ex literis *Serenissimæ Reginæ* matris meæ, quas hodie sub tempus cœnæ accepi, intelligam, res *Galliæ* eo esse statu, vt de toto illo amplissimo & nobilissimo Regno meo plane actum sit, nisi quamprimum & incredibili celeritate illuc peruenero, cogor mutare consilium, & in *Franciam* quam maximis potero itineribus proficisci. Celare discessum meum æquum est. Propterque multas causas, quas P. Vestra a Nobili & Generoso viro *D. Dansæo* Consiliario nostro audiet, (cui vt fidem adhibeat in omnibus rogo) ego nihil magis cupio, quam vtrumque Regnum retinere. Neque enim id nouum est, neque legibus vestris aduersatur. Et erit Poloniæ genti perhonorificum & tutissimum, eum habere Regem, qui Gallis imperet. Verum de toto isto negotio, quod grauissimum esse puto, quodque mihi magnopere curæ est & debet esse, cum P. Vestra aget copiose & ex animi sententia dictus *D. Dansæus*. Puto me à vobis amari plurimum, quemadmodum quoque vicissim nihil est certe, quod non vestra causa vellem. Noui ingeni- C um tuum, noui fidem & integritatem; hoc tantum peto, & à prudentia tua ingeniique dexteritate illud expecto nunc, contendat & efficiat P. Vestra, vt inclyti Senatus Poloniæ, & alterius quoque Ordinis, studia erga nos eadem maneant, quæ hactenus fuere. Incumbe quæso totis viribus in eam curam & solicitudinem. Nihil mihi quicquam gratius potest accidere. Faciam autem, vt tu nec immemorem amasse, nec ingratum Principem dilexisse videare. Bene valeat Paternitas vestra sincere à nobis dilecta, Regnum nostrum Poloniæ & existimationem nostram vobis commendamus. Datum Cracouiæ 18 Iunii 1574. sub nocte.

Epistola XVII.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Constantem Polonorum animum laudat.

CUm ex *Comite Christophoro*, ad nos reuerso, de statu Regni nostri Poloniæ, deque D. Vestræ erga nos constanti D animo multa intellexissemus, quantaque ad partes nostras tuendas promouendasque fide ac diligentia R. D. V. flagret, pluribus nobis retulisset: voluimus hisce grati animi significationem R. D. Vestræ exhibere. Quam rogamus, ne de hac sua erga nos propensa voluntate quicquam diminui detrahi ve patiatur, præsertim in eo conuentu, quem in istis partibus breui celebratum iri ad nos perlatum est. In quo cum R. D. Vestræ autoritas, non postrema futura sit, A cumque eam erga nos semper fuisse propensam re ipsa comperissemus, pollicemur nobis R. D. Vestram virtute prudentiaque sua effecturam, ne ii, qui res turbare dignitatemque nostram conuellere vellent, quicquam committant, quod nobis vel incommodo vel detrimento esse possit. Qua in re, vt D. Vestra R. peculiare erga nos studium probet, iterum atque iterum rogamus; sibique certo persuadeat, ita nos hanc operam R. D. V. remuneraturos esse, vt vel abunde sibi satisfactum esse intelligat. Constituimus vero, vt primum Regnum nostrum Galliæ attigerimus, atque cum Regina matre dominaque nostra, de rebus istis commodam conferendi nacti fuerimus oportunitatem; illhuc ablegare Gallum, virum aliquem illustrem, cum generis splendore, tum autoritate maxime pollentem, qui de omnibus D. V. R. vberius referet, & sensus nostros intimaque consilia aperiet. Precor creatorem Deum, vt Reuerendiss. D. Vestram in sanctissima sua custodia conseruet. Datum B Turini die 27 Augusti 1574.

Vester bonus amicus

HENRICVS.

Epistola XVIII.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Ad beneuolentiæ constantiam sese commendat, Regnumque Poloniæ seruaturum confirmat.

ET veteris beneuolentiæ tuæ erga nos, quam nobis multis argumentis declarasti, singularia merita ob oculos nostros posita relucescunt, & indefessi amoris tui erga nos ac studii tui erga Rempub. affectus vberrime iam etiam nunc ex complurimorum sermonibus percipimus. Qua ex re quantum voluptatis animo capiamus, quantumque tibi debeamus, hoc malumus, vt non ex verbis nostris, sed rebus potius ipsis, cum dabitur occasio, intelligas. Nunc à te hoc postulandum esse duximus, vt quantum autoritate vales, ingenio polles, iudicio excellis, industria præstas, ac nemini in C nobis amandis, & Reipub. salute tuenda, concedere te velle ostendis, nostram existimationem cum salute Regni illius nostri, quod nobis charissimum est, & quod nobis non relinquendum esse putamus, coniungas, ac te tum & officio ac vocationi tuæ, & expectationi nostræ satis facturum esse existima, cum te nec suspiciones nec affectus aliorum de sua statione, quam Deo, Reipublicæ, & nobis debes, dimoueant. Hoc itaque age, quantum potes, vt Oratores vestri quamprimum ad nos veniant. Iam enim à nobis nostri ad vos expediuntur, qui vobiscum tam de tali studio & beneuolentia nostra erga vos omnes, ac Regnum illud nostrum vniuersum, quam de reditus nostri modo & tempore, & de cæteris rebus, quæ ad salutem vestram pertinent, agent. Qua de re pluribus Nobilis vir *Ioannes Iarzyna*, Dapifer & Aulicus noster, Sinc. tuæ sententiam nostram explicabit. Cui vt fidem habere velis, non secus quam nobis ipsis, à te postulamus. Bene vale. Datum Lugduni 20 Septemb. 1574.

Epistola XIX.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Vladislauiensi.

Cur

Cur tam ſero internuntium ad eos mittat exponit, eique dum ipſe abſit ſollicitam Reip. curam commendat.

MItto ad inclytos Regni noſtri & magni Ducatus *Lituaniæ* Ordines, Iacobum *Faium Deſpeiſſeum* Conſiliarium noſtrum, vt eo internuncio poſſetis deinceps omnia, quæ nobis & Regno noſtro vtilia in mentem vobis venient, libere & frequenter nobis communicare, tantisper dum a vobis aliquos legatos expectamus. Quid cauſæ ſit, cur tam ſero eum miſerimus, vobis ipſe exponet. Id certe velim vos in animum inducere, iſtud neque negligentia noſtra, neq; malo erga vos animo omiſſum fuiſſe; ſed aliis de cauſis, & præcipue quod itineris noſtri ratio, & eorum, quæ in via negotia ſe obtulerunt, non tulit, vt id celerius facere poſſemus. Hoc ideo dicimus, non tam vt tibi id perſuadeamus, quã vt habeas quod ſubditis noſtris, qui fortaſſe de mora noſtra queri poſſent, reſpondeas. Nam vt concederemus (quod abſit) aliquid hac in parte negligentia noſtra prætermiſſum eſſe, certum habemus, fidem tuam & propenſionem erga nos tantam eſſe, vt tu id ſponte tua erga cæteros ſubditos noſtros excuſares, & curares ne propter id aliquid de ſua erga nos deuotione diminuerent. Hanc ergo fidem, imo maiorem erga nos a te expectamus, non ſolum nobis, ſed etiam vobis vniuerſæq; Reipub. profuturam. Nec enim prudentia tua ignorare potes, quin, ſicut animorũ tam mei erga vos, quã veſtri erga me diuiſio, & vobis & nobis nocere maxime poteſt: ita coniunctione eorundem, & dignitati noſtræ, & tranquillitati publicæ veſtræ, & fortaſſe totius orbis Chriſtiani, bene conſultum iri. Si certe nihil aliud, at ſaltem Epiſcopalis dignitas tua te monet, vt huic rei ſedulam naues operam. Quod te certe facturum eſſe confido. Cætera ſcies ex Deſpeiſſeo, cui velim credas vt mihi ipſi. Vale 23 Septembris 1574.

EPISTOLA XX.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Monitus de reditu in Poloniam, curam Regni huius etiam ſe abſentem gerere poſſe adfirmat.

PLures eodem prope tempore, à Sinc. Veſtra literas accepimus, ex quibus de perturbato Regni iſtius noſtri ſtatu cognouimus. Et cauſam quidem in profectionem noſtram ad hoc alterum Regnum noſtrum capeſſendum hoc modo neceſſario ſuſceptam reiicere, vt cæteri omnes faciunt, videtur. Monet præterea nos, vt primo quoque tempore iſtuc redeamus, ac difficultates in eo coortas noſtrã præſentia componamus. Cauſæ profectionis noſtræ cuius, vt arbitramur, iam ſunt notiores, quam vt de iis quicquam a nobis hoc tempore ſcribi debeat. Quin rediturι ſimus iſto, cur quiſquam dubitare debeat, cauſam videmus nullam. Cuius rei tempus, etſi a nobis non eſt præſtitutum; non ideo nos, quid nobis agendum ſit, minus conſtitutum habemus, & quid muneris dignitatisque noſtræ ratio poſtulet, ignoramus. Noſtrum eſſe agnoſcimus, iſtius Regni curam, quam maximam poſſumus, gerere, pro vobis, communique totius Reipub. ſalute excubare, vigilare, ne quid detrimenti ſumma rerum capiat prouidere, improborum ac factioſorum hominum conatus reprimere. Hoc agimus, hoc cogitamus vnum, in hoc toti ſumus. Quare veſtrum quoque eſt, veſtris ſtudiis, omni cura, diligentiaque eniti, vt, quod nos Deo adiuuante efficere conamur, vt ſcilicet pacate, tranquille, ſecure vitam agatis, neque concordia veſtra vllis vnquam profligatorum hominum artibus dirimatur, hoc vos idem agatis, huc veſtra conſilia referatis. Equidem de nobis, deque noſtro in vos omnes amore nullum vnquam dubitandi locum vobis relinquimus, neque vnquam committemus, vt non eos nos A eſſe perſpiciatis, qui & antehac fuimus atque eſſe debemus. Atque hac mente cum ſimus, tantum nobis de diuino fauore gratiaque pollicemur, quantum ipſe in eos Reges ſolet conferre, qui quicquid agunt, ad laudem ipſius, Eccleſiæ conſeruationem, patriæque ſalutem referunt. Nihil itaque agunt, qui ſola improbitate adducti, noſtræ gloriæ inuident, eamque ad alios transferre conantur, quibusque hoc præterea eſt propoſitum, vt Eccleſiam Dei, quacunque ratione poterunt, vexent. Oratoribus veſtris quidnam reſponſi dederimus, Sinc. Veſtra cognoſcet ex R. *Hieronymo* Comite *Rozdrazouio* Præpoſito *Plocenſi* Regnique iſtius noſtri maioris Secretario. Deo commendamus Sinc. Veſtram. Datum Rhemis in felici inauguratione Regni noſtri Galliæ 14 Februarii 1575.

EPISTOLA XXI.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

B *Clandeſtinum ex Polonia abitum, per legatos ſibi exprobratum, rationibus defendit, & recte de ſe ſentiri nihilque immutari poſtulat.*

PEruenerunt tandem Oratores veſtri ad nos, tardiſſime quidem, & quinto fere menſe a Conuocatione Veſtra *Varſouienſi*. Eos nos humaniter excepimus, libentiſſimeque audiuimus, &, vt tum in itinere noſtro neceſſe fuit, ad vos iterum remiſimus. Alios audimus a *Lituanis* nobis mitti; ſed ii nondum ſunt apud nos. Tam vehemens quidem legatio præter ſpem, atque opinionem noſtram nobis accidit, in qua ſcilicet exiſtimationis noſtræ ratio minor, quam decuit, habita eſt: minor etiam, quam poſtulabat amor, ac beneuolentia noſtra erga Regnum iſtud noſtrum. Cui cum plurimum debeamus, ſine grauiſſima ac pene extrema neceſſitate ab illo recedere non potuimus, vt ex literis noſtris tum publicis, tum priuatis intelligere potuiſtis. At eius rei neminem veſtrum feceramus, fateor, certiorem. Quid mirum? cum vobis omnibus pariter deberemus, aut C noſtrum conſilium omnibus aperire, aut certe nemini. Illud quam periculoſum fuerit, omnes intelligunt. Neceſſario itaque quod à nobis geſtum eſt, ea ratione geri debuit. Accedit huc pietas patriæ, cui exitium impendebat, niſi ei mature eo modo obuiam iſſemus. Quod ſi tantus amor Regni huius noſtri auiti eo nos impulit, quod tamen vt vt ſe res habuiſſet, nunquam non potuit eſſe noſtrum, quo tandem animo nos eſſe cenſetis erga noſtrũ iſtud, cui ob ipſius de nobis iudicium, ſingularemque beneuolentiam, nos quodammodo magis deuinctos eſſe agnoſcimus. Non itaque leues exiſtimari debemus, ſi, quod pietas, iſque locus, in quo nos Deus, pro ſua benignitate, collocauit, vt faceremus, poſtulauit, id nos, vt noſtrum fuit, præſtitimus. Hortamur itaque Sinc. Veſtram, ne de nobis aliud ſibi perſuaderi patiatur, quam æquum eſt de eo Principe exiſtimari, cui Dei timor, ſalusque ſui Regni ſemper ob oculos verſatur. Reddemus, ut ſperamus, Deo Optimo Max. D debitum, reddemus & iſti Regno de nobis optime merito nobisque chariſſimo. Satisfaciemus vobis omnibus, & conſcientiæ nominique noſtro. Modo Sinc. Veſtra vna cum aliis Regni iſtius noſtri Conſiliariis, de quorum omnium prudentia, & conſtantia, ac in nos amore, & fide nequaquam dubitamus, nos eos eſſe qui ſumus, animum inducat, atque in hanc rem potiſſimum incumbat, ne perditorum hominum nefariis conſiliis Regni iſtius noſtri tranquillitas à ſæ-

vientibus tempeſtatibus exigatur, eoque Respub. demittatur, vnde exitus erit nullus. A Deo petimus, vt vobis omni tempore adſit. Bene valeat Sinc. Veſtra. Dat. Rhemis in felici inauguratione Regni noſtri Galliæ 14 Febr. 1575.

EPISTOLA XXII.

STEPHANVS BATHORI, Vaiuoda Tranſſyluaniæ
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Summam Polonorum erga ſe animorum propenſionem è legatis intellexiſſe dicit, eoſque ad pacis ſtudium adhortatur.

REuerendiſſime Domine, amice nobis honorande: Salutem & beneuolentiæ noſtræ commendationem. Ex Dominis Legatis, à Statibus Ordinibusq; ampliſſimis *Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lituaniæ* huc miſſis, ſummum ſtudium ſummamque animi erga nos eiusdem propenſionem, intelleximus. Quæ quidem apud nos tanti eſt, quanti ea eſſe debet, quæ videlicet ſponte a clariſſimo viro proficiſcitur, cui pace publica, ſaluteque patriæ nihil antiquius eſt. Optandum eſſet, alios quoque eo pacis ſtudio teneri, ad quod præter alias grauiſſimas cauſas, vel ipſa religio Catholica omnium maxime ſacratos viros excitare debet. Quæ vigeote pace efflorescit, artiumque ſtudia ſeminaria & ornamenta rerumpublicarum excoluntur, eum ex aduerſo, belli tempore exploſis legibus, ſublata item religione, luctu & planctu omnia miſceantur. Quare rogamus D. Veſtram R. ne quidquam remittat de ſuſcepto conſilio; nec moueatur aduerſariorum ſiniſtro iudicio, qui nihil penſi habent, modo legibus antiquis Regni Poloniæ, libertateque Nobilitatis cum ſumma Regni pernicie oppreſſa, id, quod male aggreſſi ſunt, perficere queant. Quin imo tales homines pro ſuo officio ſuaque autoritate bonis rationibus ad concordiam reuocare D. V. R. conabitur. Quare D. V. R. ſummam laudem apud omnes ſibi parabit, noſque hac ſua conſtanti voluntate adeo ſibi deuinciet, vt quum maxime. Porro rebus publicis hic cum Dominis Legatis abſolutis, iiſque quæ ad huius Regni incolumitatem & quietem ſpectant procuratis, breui Polonico nos accingemus itineri. Interea bene valere D. V. R. ex animo optamus. Datum in ciuitate noſtra Meggies 1 Februarii 1576.

EPISTOLA XXIII.

STEPHANVS Electus Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Beneuolentiam erga ſe grata mente agnoſcit, conſilium de diſtribuendis muneribus probat, & aduentum ſuum, ex quo coronationis dies conſtitui poſſit, intimat.

BInæ nobis redditæ ſunt a Sinc. Veſtra literæ, quarum priores ſummam voluntatis & ſtudii ſui erga Rempub. teſtificationem, alteræ vero præclariſſimum conſilium de diſtribuendis muneribus & honoribus Regni continent. Quod ad priores attinet, dici non poteſt, quam gratiſſimum officium Sinc. V. nobis fuerit, quod ſponte nullaque noſtra antea beneuolentia incitata, ſuam ſententiam in celeberrimo conuentu declarauerit, in eoque reliquis ſe præcipuum ducem præbuerit. Quo quidem ſtudio Sinc. Veſtræ magnam rebus noſtris acceſſionem factam, nutanteſque hominum animos plurimum confirmatos eſſe, vnus ex Legatis Regni nobis copioſe, atque cum ſingulari commemoratione virtutum eiusdem indicauit. Quapropter eidem gratias agimus maximas: nec vero vel tam noſtra cauſa, quam Reipub. cui Sinc. Veſtra præ cæteris magna cum laude & omnium applauſu conſuluit. Qua ex re merito immortalem gloriam Sinc. V. ſibi apud omnes peperit; maxime autem viros Eccleſiaſticos, quibus defen- A ſa libertate Nobilitatis, procurataque ſalute Reipub. patriam inteſtinis malis Ordinem ſacratum ab imminentibus periculis eripuit. Decet autem Ordinem Eccleſiaſticum omnibus temporibus talem ſe præſtare, vt reliquis cum vita inculpata, tum moribus ſpectatiſſimis antecellat, inque quiete publica ſuam dignitatem & ſalutem ſitam eſſe cogitet. Cuius curam cum iam Sinc. V. in ſe receperit, ac plane perfecerit; hortamur eandem, velit idem ſtudium in conciliandis aliorum hominum animis ſtudiiſque conſerre. Porro perplacet Sinc. Veſtræ ſententia, vt alterius epiſtolæ caput breuiter attingamus, de diuidendis honoribus, de quibus nos ante aduentum noſtrum nihil ſtatuere debere ſuaſit. Quod quidem etſi iam antea conſtitueramus facere: tamen libenter ſequemur optimum conſilium eiusdem, nempe cui de cuiusque erga Rempubl. meritis probe conſtet. Cæterum Sinc. Veſtra ſibi perſuadeat, nos & ſibi, & in B gratiam eius, fratribuſque propinquiſque ſuis beneuolentiam & gratiam noſtram abunde declaraturos. Quod ad profectionem noſtram in Poloniam attinet, eam ſecunda die Martii ſuſcipiemus. In qua nihil prætermittemus, quod ad celeritatem pertinebit. Porro in Comitiis *Andreouienſibus Coronationi* breuiſſimus erat conſtitutus dies, ad quem iſthuc impoſſibile erat peruenire. Pactis enim octaua die Februarii iureiurando præſtito ſolenniter firmatis, neceſſarium erat in conſtitutionem Regni huius negotiis aliquot dies conſumere, ne ſcilicet per abſentiam noſtram inopinatus aliquis caſus Regnum hoc alioqui diuerſis hoſtibus expoſitum opprimere poſſit. Quin imo etiamſi eodem die pactorum firmatorum iter ingreſſi fuiſſemus; non tamen ad eum diem conſtitutum, propter temporis breuitatem itinerisque longinquitatem, peruenire potuiſſemus. Qua de re commodius Senatus decernere poterit, cum ad fines Regni accedemus, facta temporis computatione diligenti. Be- C ne valere Sinc. Veſtram ex animo optamus. Datum in ciuitate noſtra Alba Iulia 20 Februarii 1576.

EPISTOLA XXIV.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladiſlauienſi.

Ad conuentum Regni Petricouiam ipſum vocat & de conſiliis diſſentientium doceri cupit.

TArdius quam conſtitueramus *Cracouia* diſceſſimus, quod poſt diſceſſum Sinc. Veſtræ nouæ nos difficultates excepiſſent. Qua de cauſa conuentus Regni paulo diutius extractus eſt. Verum omnia demum cum nunciis terreſtribus concluſa & conſtituta ſunt. Cum vero iam in itinere ſimus, & perendie Petricouiam venire conſtituerimus, hortamur Sinceritatem Veſtram, vt nos de rebus & conſiliis eorum, qui adhuc a nobis diſſentiebant, certiores reddat. Nam Sinc. Veſtram ſedulo curaſſe, pro ſua erga nos & Rempub. fide, ac prudentia, vt ea perſpecta & explorata haberet, D plane confidimus. Deinde vero a Sinc. Veſtra poſtulamus, vt ſine vlla mora ad nos *Petricouiam* veniat, vt eius conſiliis de rebus, quas priusquam proficiſcamur *Petricouia Varſouiam*, perficere in animum induximus vti poſſemus. Nec vero diu illic ſubſiſtere volumus. Itaq; non dubitamus, Sin. Veſtram cunctatione ſua negotia noſtra & Reipub. ac inſtitutum iter noſtrum non moraturam. Bene valeat Sinc. Veſtra. Predborii 3 Iunii 1576. Regni 1.

EPISTOLA

EPISTOLA XXV.

STEPHANUS Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Laudato Episcopi studio & fide, Gedanenses rebelles ad officium redigendos esse statuit, quos Oliuense monasterium misere deuastasse scribit.

Binas eodem tempore a Sinc. Vestra literas accepimus. Quibus cum constantius erga nos studium testatur, tum suæ erga personam nostram, vniuersamque Rempub. vigilantiæ sedulitatisque fidem ac diligentiam abunde declarat. Quæ nobis eo acciderunt iucundiora, quanto ab his, quæ animo nostro voluimus, minus discedere videantur. Etsi enim locorum interualla nos separent consiliorum tamen atque cogitationum similitudo adeo coniungit, vt non alia quam quæ animo pridem concepeiamus literis Sinc. V. exprimantur, a nostroque Sinc. V. iudicium nihil plane discrepet. Cuius erga nos, dignitatemque nostram sicut ab ingressu ipso in Regnum, præclara eximiaque semper extitit voluntas; ita hæc consiliorum solertia perspicacitateque eum se exhibet, vt merito de Sinc. Vestræ erga nos animo, maiora nobis indies polliceamur. Dolere quidem, tamdiu hoc negotium extractum esse, satis non possumus, nec nobis accidere quicquam optatius potuisset, quam si statim lenioribus rationibus, vel cum eæ non succederent, necessariis obuiam iri huic malo licuisset, quod tum nobis omnia oportuniora, hosti vero difficiliora fuissent. Nunc vero premunt nos variæ difficultates. Deum tamen, exactissimum rebellionis omnis vindicem atque vltorem, in causa iustissima nobis non defuturum speramus. Non parum itidem præsidii cum in Sinc. Vestram venturum minime dubitemus, de his vberius agendi coram dabitur oportunitas. *Budzinius*, quem Sinc. V. ad nos misit, nobis fuit pergratus, & ab eo quæ nos cognoscere conducebat, libenter intelleximus. Cuius cum erga patriam, tum personam pietatis atque fidei quam par est gratitudinem declarauimus, & quo ad perpetuo sibi deinceps ad demerendam patriam, alacrior & promptior redditus, meliorem operam nobis nauaret, honorario eundem afficere voluimus. Bene valeat Sinc. Vestra. Datum Bidgostii 21 Februarii A. D. 1577.

Post scripta, accepimus *Gedanenses* Oliuæ Monasterium igne ac machinis admotis prorsus diruisse, interfecto etiam vno Sacerdote, & altero seruitore Domini Abbatis, tribus sacerdotibus in captiuitatem abductis, alios nudos & male mulctatos ac cruentatos reliquerunt. Hæc certe talia sunt, vt vix ab ipsis Scytis acerbiora sperari possent. Miror tamen adhuc aliquos esse, qui nobis benignissimi patris filios suos castigantis, exemplum proponant, culpamque omnem in nostram (vt ipsi volunt) intempestiuam exacerbationem potius, quam improborum ciuium longam temeritatem, atque conceptum in nomen Polonum odium referant. Sed vt vt sint, qui aut liuore aut errore ita labantur, nos tamen non desperamus de æquissima causa tum nostra tum Reipub. dummodo Poloni pristinæ virtutis memores ac suæ Nobilitatis & autoritatis veri æstimatores esse velint &c.

EPISTOLA XXVI.

STEPHANUS Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Epistolarum virorum Illustr. Liber Secundus.

Cum Maioribus Consiliariis deliberaturus, eosdem Wladislauiam conuocasse significat.

Ciuitas nostra *Neuensis*, dedit nobis supplicem libellum. Cuius quæ sententia sit, vt plane Sinc. Vestræ constaret, eundem hisce nostris literis inseruimus. Quas etiam idcirco scripsimus ad Sinc Vestram, vt illa quid sit optimum hac in causa factu, ad nos perscribat, deeoque informet. Videtur & illud Sinc. significandum esse, nos, cum pro tempore & causa Reip. locum idoneum Conuocationi Maiorum Consiliariorum, ad 23. Martii necessario indicendæ, quæreremus, designasse ex eorum sententia, qui locorum opportunitatum erant periti, Wladislauiensem Ciuitatem ditionis Sinc. V. Quæ cum cæteris commodis, ad tantum frequentiam tuendam, hæc quoque duo commoda maxima habet, quod & proxima sit huic prouinciæ, in qua nos interest Reipub. causa hoc tempore versari, & alluatur Istula ad omnes res necessarias, abunde suppeditandas flumine opportuno. Hoc idcirco Sinc. V. scripsimus, ne illa putet quicquam nos aliud, in hoc consilio capiendo, quam Reipubl. & necessitatem & commodum spectasse. Qua ex re, ne vllo, aut Sinc. Vestra, aut eius subditi, incommodo afficiantur, prouidebimus. Quippe cum statuerimus, nullum eo militem adducere; sed cum maioribus tantum Consiliariis nostris de Repub. deliberare. Quod superest, Sinc. Vestram valere cupimus. Datum Bidgostii 16 Febr. 1577.

EPISTOLA XXVII.

STEPHANUS Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gedanensium contumaciam, parta licet ab ipsis victoria, retundendam fractam esse, a Tartaris autem quod non admodum timeri debeat, perscribit.

Plenius & certius iam cognouimus de prælio a nostris cum Gedanensibus commisso. Victoria diuir a benignitate a nostris est parta, summo tamen labore & virtute militum nostrorum, quibus paucis, cum maiori quam quadruplo hostium numero, res fuit, & cum bene armato ac tormentis maioribus instructo. Si tardabimus, putamus eos sibi supplementa a Ciuitatibus *Anseaticis* & aliunde comparaturos, vnde de nouo quasi rem fore gerendam; Si vero celeritate vtamur, breui nos istis belli reliquias conficere posse. De *Tartarico* periculo cum cogitamus, videmus eos cum habeant equos strigosos non posse ditiones nostras, nisi sub messem, aut paulo ante inuadere. Præterea etiam credimus, iam a Turcarum Imperatore mandata ad illos de pace ex pactis seruanda data. Cuius mandati id factum apparet, ex eo, quod nullus *Bialogrodensium* & aliorum *Tartarorum* Cæsaris Turcarum in hac excursione adfuerit. Præterea significatum nobis est, venire ad nos a Tartaro legatum. Ita vt ex dilato hoc *Gedanensi* negocio, propter incertos de Tartaris nuncios, tunc cum verum periculum aderit, ita vt nunc distineremur ancipiti periculo nec, *Russia* tenis auxilium vllum ferre possemus: Perfecto autem hoc negotio, paucis vt credimus diebus illuc cum numerosiore exercitu venire possemus. Id quod certe Deo volente faciemus, eoque recta contendemus, ac efficiemus, ne is perfidus hostis in posterum nostris nocere possit, ac si Deus iuuerit forsasse etiam vindictam perfidiæ de illo sumemus. Facere sane id enitemur. Nunc vero versus Gedanum 28 die huius mensis contendemus. Hortamur igitur Sinc. Vestram vt copias quas nobis promisit quamprimum mittat. Facturam id Sinc. Vestram pro singulari erga nos obseruantia

tia confidimus. Quam bene valere cupimus. Datum Warsouiæ 23 Aprilis 1577.

EPISTOLA XXVIII.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Vrgentibus rerum difficultatibus, vt in subsidium ærarii certa pecuniæ summa a clero propediem conficiatur decerni cupit.

DE sincera ac constante S. Vestræ erga Nos ac Remp. pietate non dubitamus. Scimus etiam Sinc. Vestram, Senatorem prudentissimum & diu in negotiis Reipub. versatum, optime videre, qui sit præsens huius Regni status, quæ, vrgente illic a Tartaris, hinc a perduellibus bello, difficultates. Cum igitur præsenti ope Reipub. indigeat, hortamur vt Sinc. Vestra operam det, vt in subsidium ærarii non aliqua contributio, quæ & quantum conficeret incertum esset, & non nisi longo temporis interuallo exigeretur, sed certa summa pecuniæ, quæ quamprimum nobis repræsentetur, decernatur. Curaturam id summo studio S. Vestram confidimus. Huic vero Sinc. Vestræ studio Nos quoque pari beneuolentia satisfaciemus. Bene diuque valere Sinc. Tuam volo. Datum Brodniciæ 11 Mai. 1577.

Circa discessum huius Cubicularii, rediit ad nos Dominus Secretarius maior, qui & literas R. D. V. nobis reddidit, & oretenus omnia retulit. Quemadmodum autem ab initio, ita nunc quoque agnosco promptum R. D. V. bene merendi studium, omnesque actiones ac consilia, cum nostro adeoque Reipub. incremento esse coniuncta. Quo nomine D. V. R. gratias agimus, nostramque gratiam de meliori nota commendamus. Cras Deo duce nos hic mouebimus, & recte *Marienburgum* descendemus. Cuperemus enim occasione vti, antequam nouis copiis aucti animum resumant.

EPISTOLA XXIX.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

In oppugnando Gedano quid rei gestum sit, ordine narrat.

ETsi in animum induxerimus, Laternam initio expugnare, tamen de nostra sententia decedere nos fuit necesse, quod nunciaretur nobis de promissis quorundam *Gedanensium*, de redeundo ad officium. Cum ad *Gedanum* accessimus, prima die statim ex munitionibus, quæ sub vrbe erant, hostes in vrbem compulimus, tormenta admouimus. Postridie *Veierus* longius milliari a nostris castris aduersum Laternam ex altera ripa *Leniwca*, cum suis Germanis se collocarat. Inde induciæ a rebellibus impetratæ. Quindecim dies colloquiis consumpti: nihilo meliores facti rebelles: finitis induciis penultima Iunii fuit velitatio sub mœnibus: hostes nunquam longe a muro elici potuerunt, concurrerunt cum iis tirones pedites Poloni, nihilominus virtute inferiores non erant. Tertia Iulii, negligentiane an proditione excubiarum Germanicarum factum, vt ad *Veieri Stationes* hostes ante lucem aduenirent nauibus, priusquam ab aliis sentirentur, Germani segnius rem gesserunt, ita vt tormenta quædam ad quatiendam Laternam ad ripam *Leniwcæ* posita, præcipitarent in aquam hostes. Restiterunt pedites Poloni, etsi centum & quinquaginta tantum isthic essent; & ii tirones non bene iuuantibus Germanis repulsi, si *Veierus* vt probus miles, nihil non ageret, omnibusque periculis se exponeret, ac suos ad resistendum strenue hosti adigeret: aduentante post in subsidium *Generoso Martino Cazanouio* cum equitibus hastatis, hostes pulsi ex *statione Veierana*, vt cum trepidantes naues conscenderent, vna, cum non paucis militibus, submergeretur. Ex nostris tamen non adeo multi perierunt, ac prorsus haud plures quam hostes, vtrinque ad centum cæsi. Inde nos cum videremus illos nulla ratione, quam vi ad officium reduci posse, consilium cepimus, vrbem iam serio oppugnare. Qua expugnata, compedes vrbi iniectas, vere aliquis possit dicere. Traducimus igitur exercitum ad Laternam per insulam minorem. Flumen ad *Glouam* in Neringam traiiciemus, Deum orantes vt nobis ac Reipub. adsit. Hodie cum mutaremus castra; hostes ex vrbe excesserant, ita tamen, vt prope ad ipsas portas se continerent: equites triginta qui longius progressi erant, vix non a decem tantum in præcipitem fugam acti, quorum vnus occisus est, alter hasta traiectus. Nec pedites potiores fuere. Pedes quidam noster gregarius turrim ligneam succendit. Quid deinceps geretur, Sinc. Vestræ pro occasione significabimus. Bene valere Vestram Sinc. cupimus. Datum ex Castris nostris ad Gedanum 15 Iulii 1577.

EPISTOLA XXX.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ad componendas in Prussia res vt itineri se accingat & Commissarii munere fungatur, monet.

LAtere Sinc. Vestram nolumus, nos iam post tractatus istos, quos nunc cum Oratoribus Germanicis habuimus, in eo esse, vt iuxta deliberationem & conclusionem *Wladislauiensem* cura *Ducis Prussiæ* & ditionum ipsius Illustriss. *D. Marchioni* ab *Anspach* committat, & vt iam ea in re Commissarii nostri in terras illas mittantur, qui cum Ordinibus terrarum illarum conferant, & rem ac negotium totum perficiant, & ad debitum effectum deducant. Inter quos Commissarios cum Sinc. Vestram adesse quoque cuperemus, non quod illam non sciamus nostri & Reipub. causa multa hoc tempore non sustinuisse, ac maioribus curis & impensis illam onerari vellemus; sed quod neminem alium melius ac vtilius negotium hoc obire posse existimemus, & pro illius prudentia ac negotiorum istorum experientia, qua illam Deus inter alios præcellere voluit. Itaque si hoc commode sine magno dispendio & iactura rerum Sinc. Vestræ fieri potest, hortamur Sinc. Vestram nostri & Reipubl. causa, hoc munus Commissariale in se suscipiat, & in terras illas vna cum aliis sub finem Octobris descendere non grauetur. Numeroso comitatu non opus esse S. Vestræ ad iter illud perficiendum existimamus; imo quanto minori suorum numero illud absoluere poterit, vellemus vt id perficiat, vt etiam posthac eo celerius ad nos in Conuentum Regni, qui fortasse sub illud tempus quoque celebrabitur, redire, ac relationem omnium facere possit. Rem vt necessariam, ita nobis gratam & toti Reipub. huic perutilem Sinc. Vestra faciet. Quam bene valere cupimus. Datum Mariæburgi 26 Septembris 1577.

EPISTOLA XXXI.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Quis ad Synodum mittendus sit consulit, queriturque de Gedanensium fraude.

GRatissimo animo accepimus ea, quæ nobis Sin. tua significauit de conclusa Synodi celebratione. Rem eam existimamus Ecclesiæ DEI, nobis & Reipub. fore vtilissimam. Cupimus autem quamprimum scire, de die, tempore, ac loco celebrandæ Synodi, vt istuc more ac consuetudine veteri ablegemus Nuncium nostrum, qui ea cum Ordine Sacro, nomine nostro communicaturus sit, quæ illi committemus. Quem autem Sinc. tua censeat ablegandum, vtrum personam Ecclesiasticam an vero Secularem, nobis consilium det, vnus etiam an bini sint mittendi, cupimus a Sinc. tua cognoscere. Quæ bene valeat. Datum Bidgostii 20 Ianuarii 1577.

Rosenbergus cum certis pacificationis conditionibus *Gedanum* sub fide remissus, vt in octiduum te conclusa rediret, fidem fregit, erisipelatis morbo se correptum esse mentiens, & quamuis per quendam Syndicum responsum reportari promittat, tamen nemo non videt, omnes eorum actiones vanas & fraudulentas, ad extrahendum saltem tempus esse accommodatas.

EPISTOLA XXXII.

IOANNES III. Suecorum Rex
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Oratorem suum ad Senatum & Ordines Poloniæ Lithuaniæque missum commendat.

SAlutem, beneuolentiam, singularem benignam nostram propensionem, Reuerende, sincere nobis dilecte. Certis nostris in negociis ad vniuersos Regni Poloniæ, Magni Ducatus Lituaniæ, Senatores & Consiliarios fidelem hunc nostrum *Nobilem Andream Lorichium* ablegamus, ei mandauimus, vt nostro nomine vobis salutem plurimam impartiret, ostenderetque nostrum in vos animum, voluntatem & studium, de quo eum frequentibus ipsius literis, tum accurata fidelis nostri seruitoris *Laurentii Rilsfii* isthinc ad nos redeuntis relatione, certiores facti sumus, imprimis gratum esse, eaque omnia vt bene posuisse vos sentiatis effecturos. Alia etiam nonnulla vobiscum communicanda ei adiunximus, quibus in omnibus ei vt fidem indubiam habeatis, nostraque negotia autoritate & opera vestra promoueatis benigne postulamus. Bene ac feliciter valete. Ex arce nostra Stegeburgo 26 Iulii 1572.

EPISTOLA XXXIII.

IOANNES III Suecorum Rex
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Vt negotium suum promouere & ex voto tandem perficiendum curare velit, magnopere rogat.

SAlutem & singularem nostram beneuolentiam. Magnifice nobis imprimis dilecte. Vtrumque Magnificentiæ V. notum esse non dubitamus, & quibus in rebus, apud inclyti Poloniæ Regni, Magnique Lituaniæ Ducatus, Senatum & Ordines, aliquot iam aonos magnis nostris impensis agimus, & quid responsi hactenus ab eis tulerimus. Postulamus non nisi quæ nostra sunt, & quæ ad nos charissimamque coniugem nostram iure pertinent. Sed nequicquam agimus. Semper enim nouæ excusationes, forte temporis tantum trahendi causa, afferuntur. Quod eum in magnum nostrum præiudicium, rerumque nostrarum incommodum cedat, e Magnificentia Vestra, de cuius in nos singulari voluntate ac studio, vt optima quæque nobis A polliceamur, cum multa iubent, tum fidelis nobis dilecti in Polonia Oratoris nostri *Andreæ Lorichii* ad nos diligenter perscriptæ literæ plurimum nos confirmant, magnopere petimus, vt qua est prudentia, integritate & dexteritate, negocia nostra, de quibus etiam ad Senatum Ordinesque Regni Poloniæ ac Magni Ducatus Lituaniæ scribimus, quæque dicto Oratori nostro explicanda & conficienda in mandatis dedimus, faciliora reddere velit. Quod Magnificentiæ vestræ nobis commodatum officium apud nos, in earum rerum erit numero, quæ nobis gratissimæ sunt, nosque nihil magis velle, quam occasionem nobis dari propensum & beneuolum animum Magnificentiæ Vestræ vicissim declarandi, certo sibi Magnificentia vestra persuadeat, magnopere rogamus. Eandem recte & feliciter, valere cupientes. Ex R. nostra Stockholmia pridie B Calendas Augusti 1574.

EPISTOLA XXXIV.

ANNA Infans Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Officia sibi & Reipublicæ præstita summis mactat laudibus.

INtelleximus ea omnia, quæ verbis P. V. & per literas, & per familiarem suum significauit. Illud etiam perspectum & exploratum habemus, quod, vt antea semper, ita & nunc, P. V. commodis Reipub. studet, ac erga nos eam animi propensionem gerit, quæ optimo grauissimo Senatori tutorique nostro conuenit. Quæ omnia a P. V. grato animo accipimus, & consilium eiusdem prudens ac saluberrimum amplectimur, seduloque a Deo precamur, vt omnia Reipub. negotia ita modere- C tur, quo ad laudem & gloriam nominis sui & huius afflictæ Reipub. incolumitatem cedant. Certo nobis persuadentes, P. V. eo animo erga Rempub. affectam esse, vt nihil magis optet, atque illius salutem & tranquillitatem. Quam quidem si vnquam alias consilio suo iuuit, nunc certe dum eam fluctuari & de salute periclitari videt, eo maiore conatu, ab interitu vindicare debebit. A Deo Opt. Max. mercedem laborum & meritorum suorum relatura. Datum Warsouiæ 20 Decemb. 1575.

EPISTOLA XXXV.

ANNA Infans Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eundem, quem in prioribus literis, fauorem & æstimium testatur.

D SAtis abunde intelleximus ex literis P. V. vigilantem curam ac præclaras cogitationes, conatus, & consilia de salute Reipub. quæ, vti optimum & prudentissimum Senatorem, patriæque istius amatorem decet, per R. P. V. inchoata & suscepta sunt. Quo nomine a Deo singulare præmium, ab hominibus vero immortale nomen referet. Nos in Dei nomine omnia ex sententia & arbitrio P. V. faciemus. Vtinam hoc cedat ad istius Regni & omnium nostrum incolumitatem! Quod attinet illum hominem, quem P. V. conuenerat, quandoquidem ille nullum locum rationibus ac persuasionibus P. V. optimi grauissimique Senatoris dedit, veremur vt scripta quoque nostra grauius pondus sint habitura. Datum Warsouiæ 18 Febr. 1576.

EPISTOLA XXXVI.

SOPHIA Infans Poloniæ, Brunsuicensis Dux

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Rege Fratre defuncto, vt Iagellonidum memoriam & famam tueatur, Annæ vero sororis pupillæ curam suscipiat, humanissime rogat & vrget.

ARcano quodam prouidentiæ diuinæ consilio accidisse arbitramur, quod in tanto tamque acerbo luctu nostro, hoc infortunium aduersæ valetudinis grauissimique morbi, quo totum hunc quadrantem anni detinemur, diuinitus nobis accesserit, cuius morbi atrocitas cum alia multa commoda, tum id quoque, quod pro singulari solatio repotamus, per vim prorsus nobis eripuit. Proposueramus enim hisce temporibus ad vos amicos nostros, communemque nostram patriam venire; sed neque id facere, neque Sereniss. Regis in Christo mortui corpus videre, neque pauperculam illam desertamque pupillam Reginulam sororem nostram charissimam inuisere possumus. Id quoniam Dei Opt. Max. in cuius potestate sua sunt vniuersa, voluntate accidit, quicquid ab illius sanctissimo arbitrio proficiscitur, æquo animo accipere conuenit, cum ea spe quod ille clementissimus Pater nos aliquando in his aliisque mœroribus consolaturus, valetudinemque meliorem & facultatem istuc quam primum veniendi nobis daturus sit. Non dubitamus ergo & impræsentiarum ea de caosa nos apud gentem vestram excusatos fore, & in postetum, si, quod optamus, diuina clementia nobis concesserit, tali animo & alacritate a vobis omnibus suscipiendos, qualem per literas nobis amice promisistis, & qualis merito conuenit magni Regis sorori & illius præstantissimi Regis filiæ, ei denique homini qui commodo & honestate huius Reipub. Polonæ nihil habet neque clarius neque antiquius. In illa enim & natæ & educatæ fumus: atque ita in omnibus nos gessimus, sicut tanti Regis filias decebat. Quod autem *Iagellonia* familia regnum apud vos vltra ducentos annos cum summa laude gessit, plurimumque vobis & maioribus vestris commodauit, æquum esse videtur, vt nos quoque honesta eiusdem posteritas, debitam gratiam, beneuolentiam, iustitiamque a vobis referamus. Et quemadmodum maiores nostri nunquam sinceram constantissimamque fidem maiorum vestrorum desiderarunt, ipseque Sereniss. Rex Dominus & Frater noster clementissimus, eadem de vobis Senatoribus ac tota nobilissima Gente Polona, spe, fiduciaque concepta vitam suam obsignauit; ità nos quoque non aliud quicquam nobis de vobis omnibus pollicemur. Quoniam vero præcipua nostra sollicitudo est de *Illustriss. Reginula Anna* sorore nostra charissima, inopem illam, miserabilem desertamque pupillam & infelicem puellam, cuinam alii post Deum immortalem commendemus conuenientius, quam prudenti consilio, beneuolentiæ, curæ auxilioque R. P. V. nescimus. Quamobrem petimus, vt tu, Reuerendissime Pater, autoritate prudentiaque tua, vt pote qui e præcipuis Senatoribus Regni vnus es, id cures ac efficias, ne iustitia nostra, quæ iam pluribus populis & regionibus notior futura est, in vlla re detrimentum patiatur, atque vt extremæ voluntati *Serenissimi Fratris* nostri satisfiat. Hoc enim cum apud omnes nationes firmissimum sanctissimumque semper habeatur, etiam apud *clarissimam nobilissimamque gentem Polonorum*, suam dignitatem, integritatemque habiturum esse credimus. Et quemadmodum Polona gens aliis plerisque virtutibus ac officiis facile quaslibet nationes æquat aut superat; ita & in hoc actu, quem plurimi hominum spectant & exitum eius præstolantur, non aliam se nobis, vt speramus, declaratura est. Itaque R. P. V. memor erit procul dubio Dei omnipotentis, & eius iustitiæ, simulque beneficiorum, quæ vel *Sereniss. Rex* Dominus Frater noster in eandem R. P. V. vel piæ sanctæque memoriæ Parens noster in eiusdem patroum olim contulit. Proinde non permittet inprimis ingratis ac impiis hominibus Regis Dominique sui, Christique Diuini iam defuncti famam & nomen bonum scriptis verbisue lacessere aut proscindere. Deinde inopem illam Reginulam singulariter commendatam habebit, eiusque rebus ita consulet, vt quisque agnoscat nequaquam apud R. P. V. memoriam & obseruantiam *Sereniss. Regis* Domini & Patroni, simulque familiæ nostræ præclarissimorum maiorum esse mortuam. Maximam enim spem in Deo Opt. Max. reponimus, quod nos illorum posteritatem neutiquam a sua clementia prouidentiaque sit reiecturus. Ille quemadmodum pupillorum patronus est optimus, ita & hanc R. P. V. coram, benignitate sua rependet cumulatissime. Nos quoque pro ea beneuolentia, ope, consilior, cæterisque beneficiis omnibus, quæcunque vel sorori nostræ charissimæ, vel rebus nostris R. P. V. præstiterit, eiusmodi gratiam & compensationem eidem eiusque familiæ promittimus, vt eum facti nunquam merito pœniteat. Quod autem antea & maturius ad R.P.V. non scripserimos, ne nobis vitio vertat, rogamus. Varii enim multique rumores huc ad nos adferebantur, quasi hoc facere minime liceret, & quid hoc nomine cæteri præstantissimi Principes Christiani perpeterentur. Manu quoque nostra quod non scribimus, ne R. P. V. ægre ferat petimus, morbi enim vis obstitit. Vtinam R. P. V. diu ac feliciter valeat. Datum in Arce nostra Schoningensi 3 Aprilis 1577.

EPISTOLA XXXVII.

CHRISTOPHORVS BATHORI Vaiuoda Transsyluaniæ.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eius & Reipublicæ Polonæ studium in se plurimi faciens, assiduo literarum commercio frui optat.

LIteras R. D. Vestræ, beneuolentiæ & humanitatis plenas accepimus. Etsi autem & in officio Coronationis, & aliis quam plurimis & maximis rebus *Serenissima Regi Poloniæ* fratri nostro obseruandissimo, summa fide præstitis, perfecta nobis iam pridem est virtus & laus summa D. V. R. tameo quia nihil etiam nunc remittit, imo in eodem stadio alacrius currit, D. V. R. dignam arbitror eius laudem etiam ad summam posteritatem transmitti. Vtinam sicuti animo conceptum habemus, ita liceret nostrum amorem nostramque voluntatem coram declarare, & iucondissimo conspectu & consuetodine illorum perfrui, qui superioribus temporibus, perturbatum Regni illius statum sapientissimo suo consilio, in tranquillum vt restitueretur, duces se præbuerunt. Cuius nunc optatissimo fructu perfruuntur.

untur. Coram quidem eiusmodi homines, si possibile esset, videre percuperem, & eorum iucundissima consuetudine frui: Sed cum id negatum sit, hoc tantum rogo, vt per literas amicitiam mutuam, cuius verissimas & grauissimas causas habemus, colere ne prætermittamus. Qui enim Patriæ salutem amant, & *Serenissimo Regi Poloniæ* fratri nostro obseruandissimo, fidelitatem in omnibus præstant, illi sunt mei amici, illos loco fratris colo, ac inter alios R. D. V. me commendatum esse cupio. Ad nos quod attinet, Dei Opt. Max. clementia, & bona fruimur valetudine, & pacatum quietumque Regni statum habemus. D. V. R. cupimus quam optime & diutissime valere. Datum Albæ Iuliæ die 24 Iulii Anno Domini 1576.

EPISTOLA XXXVIII.

ALPHONSVS Dux Ferrariæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.
Viros nobiles ad eum salutandum mittitit.

REuerendissime Domine in Christo Pater. Equiti *Guirino, Alexandro Baranfouio*, ac *Ascanio Giraldino* Nobilibus meis præcipue mandaui, vt D. T. meo nomine inuiserent, eamque certiorem redderent, de singulari mea erga illam beneuolentia, deque non mediocri desiderio, quo teneor D. T. R. quacunque occasione summam voluntatis meæ propensionem significandi. Quo officio quia illi diligenter, vt confido, perfungentur. D. T. R. rogo, vt verbis illorum plenam fidem adhibeat, precorque Deum Optimum Maximum, vt eandem felicem conseruet. Datum Ferrariæ Nonis Octobris 1575.

EPISTOLA XXXIX.

ALBERTVS FRIDERICVS, Marchio Brandenburgensis, Dux Prussiæ
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.
Regis mortem luget, ad maturandam nouam electionem hortatur, & vt ipse a comitiis ne excludatur petit.

OFficia nostra amica, & quicquid grati præstare possumus, Reuerende in Christo Pater, amice nobis percharе. Maxima animi perturbatione (proh dolor) cognouimus, *Sacram Regiam Maiestatem Poloniæ* &c. Dominum nostrum Clementissimum & consanguineum, parentis charissimi loco semper habitum, *Knischini* die huius mensis VII, secunda hora pomeridiana ex hac vita discessisse. Qui nuncius non propterea tantum perquam acerbus nobis accidit, ac mœrore incredibili nos perculit, quod hac nondum satis matura aut confirmata ætate nostra, Regem, Patronum, consanguineum ac parentem simul amiserimus longe clementissimum ac beneficentissimum, cuius protectione, patrocinio, ope & consilio nos nunc intempestiue, plane destitutos esse intelligimus, verum ob hoc vel multo magis, quod hic Maiestatis illius Regiæ ex hac vita discessus in tempus inciderit longe periculosissimum, turbarumque ac motuum plenissimum. Neque enim, quæ pericula inclyto Poloniæ Regno non a Christiani tantum nominis hostibus, verum ab aliis quoque finitimis ac vicinis gentibus impendeant, ignari sumus. Merito igitur Deum quantis possumus precibus suppliciter inuocamus, vt is tantæ amplitudinis Regnum cum omnibus terris illi incorporatis in diuinam protectionem suam clementer velit suscipere, atque id aduersus quæcunque pericula & quoscunque Satanæ ac mundi furores ad diuini sui nominis gloriam perpetuo integrum ac florens conseruare, maximeque inclyti Regni Ordinibus fraternam ac diuturnam concordiam, in qua sola omnis salutis ac tranquillitatis publicæ retinendæ spes consistere videtur, pro diuina sua benignitate largiri. Quam ad rem cum nihil magis sit necessarium, nihilque præstabilius, quam vt in defuncti Regis locum Rex nouus, cum Christianæ fidei professione, tum rerum gerendarum vsu ac dexteritate tanto fastigio quam dignissimus, communibus Ordinum Regni suffragiis, secundum statuta Regni quamprimum sufficiatur: Iccirco Reuerendiss. P. Vestram, quæ inter Proceres Regni autoritate, consilioque plurimum pollet, perquam amanter rogamus, vt pro sua qua Regno Poloniæ deuincta est fide, in hanc curam toto corpore ac animo velit incumbere, vt ne legitima ac ordinaria electio noui Regis, qui Christianam religionem profiteatur, cæteris virtutibus, quæ in tanto Rege merito requiruntur, probe sit instructus, diutius extrahatur, eumque penes Reuerendiss. *D. Archiepiscopum Gnesnensem*, veluti totius Regni Primatem, conuocandorum hanc ad rem Ordinum potestas sit, pari studio R. P. V. petimus, vt maturam Ordinum conuocationem autoritate, apud R. illius Pat. velit vrgere, atque non minus hoc etiam efficere, ne nos ab Electione, in qua non minus quam in cæteris generalibus Regni consultationibus ac consessibus locus suffragiumque nostrum ex pactis perpetuis nobis competit, excludamur. Quod vti omnino futurum confidimus, ita vicissim pro virili operam nostram recipimus, vt quicquid in nobis est ingenii, industriæ, iudicii atque consilii (quod quidem exiguum esse ingenue fatemur) id totum ad publicum inclyti Regni salutem tranquillitatemque instaurandam stabiliendamque conferimus, ac tam R. P. Vestræ quam vniuersis Regni Ordinibus faciamus testatum, studio Rempub. iuuando nos flagrare mirifico, ac neutiquam commissuros, vt eorum quæ in cliente & beneficiario fidelissimo & amico ac fratre coniunctissimo merito requiruntur, quicquam iure vnquam possit desiderari. Quod reliquum est, R. P. Vestram, de qua nobis optima quæque liberaliter pollicemur, quamque animo plane fraterno & beneuolentia complectimur singulari, diu quam rectissime valere optamus. Datum Regiomonti 16 Iulii 1572.

EPISTOLA XL.

IACOBVS VCHANIVS Archiepiscopus Gnesnensis
STANISLAO CARNCOVIO. Episcopo Wladislauiensi.
Occasione Varsouiensium Comitiorum de Synodo prouinciali, vt & de conuentibus diœcesanibus se cogitasse refert, ipsiusque desuper sententiam rogat.

IN reditu meo domum à conuentu illo nostro *Cascensi*, iniecta est animo meo noua, quin potius vetus, & assidue pectus meum exedens cura, de rebus nostris Ecclesiasticis, ante eum conuentum Warsouiensem, quem ad proximum Epiphaniæ festum indiximus, quoquo modo componendum, vt quum mihi inter alia grauissima Reipub negocia, de instaurandis iuribus, & libertatibus, omnium statuum Regni deliberatio suscipi debet, ad eum quoque iura ac libertates Ecclesiasticæ, malignitate præcedentium temporum conuulsæ, vt deferri & vna cum aliis instaurari possint. Tempus namque ipsum, & rerum ratio, cum cæteris omnibus opportunitatibus, quæ ad actiones istas concurrunt, monere & vrgere videntur, nequaquam esse prætermittendam nobis occasionem istam, qua semel amissa, fortassis nulla posthac huic similis aderit. Et licet adesset, non esse tamen sapientis iudicatum est, tempore commodo alicuius rei bene gerendæ, oblato, aliud

commo-

commodius expectare. Et ideo nec mihi istud silentio prætermittendum fuit, maxime hortantibus & diligenter instantibus fratribus meis, ex Collegio siue Capitulo Ecclesiæ meæ *Metropolitanæ Gnesnensis*, vt hisce de rebus seriam deliberationem susciperem. Mouet quippe eosdem, sicut & reliquos omnes ex cœtu nostro Ecclesiastico ista adeo diuturna Ecclesiæ Dei iniuria, vrget & exulcerat conscientia, quam quisque illorum in defendendis iuribus Ecclesiasticis, per iusiurandum adstrinxit. Sed imprimis nos, tanquam præsides & rectores Ecclesiarum grauissime appellant, ex neglecta & proiecta illarum rerum cura, quæ ad nos pro muneris nostri ratione, potissima ex parte delata esse videtur. Quamuis nemo illorum sicuti & reliquorum omnium sit, qui nesciat, quid per omne superius tempus hac in re egerimus, quos quantosque labores, cum indignationibus atque odiis hominum acerbissimis, sumptibusque nostris maximis suscepetimus. Verum nulli adhuc illorum, sicut & nobis ipsis satisfactum esse videtur, antequam res ad eum quem speramus & optamus exitum deducatur, nimirum recuperationem & instaurationem iurium Ecclesiæ ademptorum. Ob id volunt, rogant, & per omnia sacra obsecrant atque obtestantur, ageremus adhuc atque insisteremus diligentius. Sperant namque, imo pro certo habent, ex Dei benignitate conatus nostros non in irritum casuros, siquidem ita instituentur, vt res & tempus poscit. Non enim illis nec nobis ipsis probaretur, aliis reposcentibus sua, nos de nostris imo Dei atque eius Ecclesiæ rebus silere. Verum quoniam ad hoc tam graue & magni ponderis atque laboris negocium recte & ex utilitate suscipiendum, maturo consilio & firmo præsidio opus esse omnes arbitramur, quod absque communi omnium Ordinum status nostri Ecclesiastici assensu haberi non potest, ea propter visum est nobis hic omnibus, aliquid de Synodo Prouinciæ istius vniuersæ cogitare, vt in ea res istæ proponantur, vt quemadmodum ad omnes spectant, ita omnium etiam consiliis & auxiliis sustententur. Cuius Synodi cogendæ sub illud ipsum tempus, & in eundem locum *Warsouiensis Comitii*, seu conuentus magna videtur esse opportunitas: Idque ex more maiorum nostrorum, qui de suis controuersiis, publice aliquibus de rebus, cum seculari um statu excitatis, in publicis eorum Comitiis per suam Synodum transigebant. Itaque & nos de nostris pari ratione experiri oportere. Et quidem sub isto *Warsouiensi Comitio*, quo sicut ego, ab longa rerum experientia, tum non obscuro aliorum iudicio assequor, nihil commodius & aptius nobis, & rebus ipsis accidere potuit, cum ad eas prosequendas, tum odia & suspiciones aliorum deuitandas, vbi animaduerterint, nihil nos clanculo, neque seorsum ab illis, de rebus nostris velle agere, neque etiam censuram publici arbitrii, defugere velle. Non est itaque cunctandum, vt Synodum istam quanto celerius cogamus. De qua quid vestra R. P. sentiat, & num illi habendæ tempus, atque locus iste, quem supra indicaui, congruat, vel si quid, præter hæc, salubrius, & rebus istis, quas nobis proponimus, accommodatius ipsa perspicit, quæso vt pro suo erga rem communem Ecclesiasticam studio, mihi libere perscribat. Quo ex illius ac reliquorum item fratrum nostrorum Reuerendiss. Dominorum Episcoporum sententia, de ipsa prouinciali Synodo indicenda quid certi statuere possimus. Verum antequam ea indicetur, visum est nobis, suadentibus atque exposcentibus id ipsum fratribus nostris Capitulatibus, de more antiquo *Synodum Archidiœcesis* istius habere, quam etiam postridie festi Sanctorum Innocentum hic *Vneiouii* ob pestem, *Gnesnæ* & aliis vicinis in locis grassantem, iam indiximus. Idque eo consilio, vt ea omnia quæ ad Synodum prouincialem recte instituendam, omnesque res in ea, & illo vniuerso cœtu Senatorio, si ita necessitas tulerit, tuto & salutariter gerendæ pertinere videbuntur, tempestiue componantur & statuantur. Ne postea, si quid geramus, in deliberationibus illis obortum fuerit, ad fratres suos & illorum informationes, vt solent, prouocandi, & inde res omnes perturbandi occasionem habeant. Quodsi idem P. V. R. in sua Diœcesi facere visum fuerit, non minimum momenti Synodo ipsi & omnibus reliquis actionibus, ab ea dependentibus attulerit. Deliberabit ergo secum V. R. D. & deliberationis istius, maxime de constituenda Synodo prouinciali, sententiam mihi, quanto celerius fieri queat, perscribere dignabitur. Quam tandem bene & longum valere cupio. Datum Vneiouii die 4 Nouembris 1572.

EPISTOLA XLI.

IACOBVS VCHANIVS Archiepiscopus Gnesnensis STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Cum morbo impeditus ipse Comitiis interesse nequeat, vt ibi sparta sua fungatur, rogat Episcopum.

SI quod vnquam tempus curam nostram (qui spirituales appellamur) de rebus Ecclesiasticis postulauit, hoc certe, quod instat, eiusmodi est, quo & bona Ecclesiastica magna in parte deuastata iam sunt, & deinceps etiam homines turbulenti, vires suas intenderunt, ad nocendum penitus Ecclesiæ Dei. Quod ego cum viderem, magno studio atque voluntate hisce Comitiis interesse constitueram, ibique vna cum Reuerendiss. D. Vestris, fratribus meis charissimis & obseruandissimis, de opitulando rebus Ecclesiasticis consultare. Verum morbus, qui in ipso itineris procinctu me corripuit, ab eo me prohibuit. Excusavi quidem iam ipse absentiam meam apud S. R. M. per literas, a R. tamen D. V. etiam peto, quod me apud ipsam excusare dignetur. Hunc enim ipsum morbum meum hoc magis etiam auget, quod tum, cum maxime interest, ad Comitia venire non possum. In ea vero animi perturbatione nullam aliam consolationem inuenio, præterquam quod R. D. Vestram in eo conuentu affuturam sciam, cuius singulare erga me studium semper expertus sum, singularemque diligentiam in tuendis rebus Ecclesiasticis, ac vigilantiam in munere suo Pontificio atque Senatorio perspexi. Quas ad res cum accedat insignis industria, ingenium, eloquentia, & de rebus iudicium, quæ omnia, cum apud cæteros omnes, tum apud Principem ipsum D. R. Vestræ gratiam & autoritatem conciliarunt, minime dubito, R. D Vestram, in eo conuentu, tantis, tamque diuinis donis præditam, Ecclesiæ Dei, & ætati meæ senio iam confectæ firmissimæ columnæ instar futuram. Pro quo primum sibi certo polliceatur à Deo Opt. Max. quam amplissimum præmium, deinde vero illud etiam, quod eum non ita multo post, aut mihi aut cuipiam alteri successerit gradumque altiorem ascenderit, laborum & meritorum suorum in Ecclesiam Dei & Rempub. vberiores fructus cum laude sua referre poterit. Quod ego R. D. V. tanquam fratri & amico mei iam pridem amantissimo, mihique charissimo a Deo Opt. Max. ex animo percupio. Quod si D. R. Vestra voluerit & in Ecclesia Dei & in Repub. optatissima quæque videre, & eo quod iam

Deus Opt. Max. R. D. Vestræ pro ipsius dignitate constituit, breuique dabit quiete & iucunde frui voluerit, æquum, ac etiam ipsi R. D. Vestræ necessarium est, iis rebus in tempore prospicere, vt ne furor quorundam quic- A quam tale perueniat, quod futurum esset in præiudicium & detrimentum Ecclesiæ & huius primæ sedis in hac prouincia. Et ne exemplum malum in posterum præbeatur, quod alias etiam fortasse deinceps eiusdem vocationis obruere possit. Sæpenumero enim R. D. Vestra experta est, quanta sit inconstantia voluntatis hominum atque amicitiæ. Quis scit, an in posterum tam facilem rationem, ad explicandas res R. D. Vestra habitura sit, quam nunc ex hisce circumstantiis, facile hoc præstare potest. Præsertim cum nunc nulla suspicio R. D. Vestræ apud quenquam metuenda sit, quæ cuique persuadeat, id eam facere rei suæ priuatæ causa. Quin potius omnes intelligent, id eam pro officio suo propter bonum publicum, quod adhuc semper fecit, suscipere. Quod si hoc tempore res aut personæ Ecclesiasticæ aliquid detrimenti caperent, fortasse id etiam iis, qui extra culpam sunt, adscriberetur. Cum ea R. D. Vestra istis hominibus ducem & adiutorem se præbuerit, quicquid inde siue boni siue mali promanauerit, cum B existimatione R. D. Vestræ videtur esse coniunctum. Maxime vero eum R. D. Vestra & mihi & cæteris hominibus confirmauerit & persuaserit, se inter cæteras res Reipub. necessarias etiam iis, quæ Ecclesiæ Ordinique Ecclesiastico necessaria essent, apud S. R. Maiestatem prouidisse & cauisse, nobisque omnibus spiritualis ordinis hominibus Principem hunc præsidio, adiumento atque adminiculo fore. Quod ne ego quidem dubito, Deumque Opt. Max. oro, vt tam propitium, tamque benignum ducem & autorem se præbeat. Quo ex eis laus atque gloria sua & bonum publicum augeatur. Quoniam vero fortasse R. D. Vestram hisce literis meis diutius detinui, ignoscat mihi quæso. Non minus enim ex rei ipsius necessitate, quam R. D. Vestra ipsa etiam per se accuratius perpendere potest, quam ex sincero meo erga ipsam studio id profectum est. Rogo autem R. D. V. quo me de omnibus iis, quæ istic fiunt & futura sunt, quantum quidem me scire C liceat, certiorem faciat. Quoniam vero isthic ad disputandum de iudiciis campus futurus est, contendat R. D. Vestra, quo illi non legitimi progressus in iudiciis vltimæ instantiæ, per Equestrem Ordinem in singulis territoriis facti & constituti, quibus ab Ordine nostro Ecclesiastico, cum magna testificatione intercessum est, ex bonis Ecclesiasticis iure tollantur, sicut iam per *Henricum Regem* sublati sunt. Cuius sublationis R. D. Vestræ exemplum mitto. Nam alioqui consensus Spiritualium ad constituendas res nouas non requireretur. Quod si hi progressus rati esse deberent, profecto non solum ea libertas Ordinis nostri, verum etiam magna pars bonorum Ecclesiasticorum præsertim Episcopalium amitteretur. Nam quidam prætextu istorum iudiciorum in contumaciam magnas mulctas obtinuerunt. Quod superest, me R. D. Vestræ beneuolentiæ atque amori fraterno commendo. Datum Lo- D vicio 10 Octobris 1576.

EPISTOLA XLII.

PHILIPPVS PADNEVIVS, Episcopus Cracouiensis,

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Epistolarum virorum illustr. Liber Secundus.

Quid ad meliorandas res Ecclesiasticas Catholicorum, & ad infringendos Euangelicorum conatus, consilii capiendum sit, cum eo communicat.

FAcile perspicio, nos exclusos esse temporis angustia, quo minus vnum aliquem in locum conueniamus, iam enim dies conuentuum particularium instant; veruntamen per literas consilia communicemus, quandoquidem coram non licet. Ego certe optimam spem concipio de rebus Ecclesiæ Dei, fore, vt meliore loco sint. Nihil hic aduersarii moliuntur, quod periculum nobis creare, vel negocium facessere possit, non sunt tam potentes, vt putantur. Concordia nobis opus est, ad quam cum alios tum præcipue N. cohortetur. Ego facile omnium iniuriarum mearum obliuiscar, modo is in tuendis libertatibus Ecclesiæ constans sit. Iudicia noua Catholici æque ac Euangelici vrgent, non alio consilio, quam vt nos decimis spolient. Hinc sunt illæ lachrymæ. Præterea summa cura adhibenda est, ne in Abbates aliquid statuatur, neque enim id agunt aduersarii, vt Abbates Reipub. fructuosiores reddant, verum vt intelligant, quo doloris sensu primum gradum violatæ libertatis Ecclesiasticæ feramus, vt si minus acres nos in repugnando perspexerint, maiore impetu nos Episcopos adoriantur, ac diuexent. In quo cauendum est diligenter, vt ne a iurisdictione ordinariorum eximantur. Hoc enim freno soluto, futurum est, vt & ipsi absque lege disciplinaque viuant, & bona monasteriorum vel dissipent, vel perpetuis oneribus implicent. Qua de re scribat P. Vestra R. ad Illustrissimum Cardinalem Commendonum. Dat.

EPISTOLA XLIII.

MARTINVS Episcopus Wradislauiensis

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Præsentiam illius in Comitiis valde desiderari significat, & explicata legationis suæ causa, vt Archiducem Ernestum maxime commendatum habeat, precatur.

MAgna sane infelicitate mea & Legationis nostræ præsentis incommodo accidit, quod *Reuerendiss.* & *Illustriss.* D. Vestram, cuius summum semper pietatis zelum, patriæ amorem, & prudentiæ studium admiratus sum, ne videre quidem hactenus licuerit. Equidem persuasum mihi habeo, D. V. R. & Illustriss. non minori vultus sui humanissimi iucunditate & integerrimi animi beneuolentia, pro ea, qua est naturæ bonitate, me amplexaturam, quam superioribus annis *Wladislauiæ* cum essem & in minoribus adhuc ordinibus existerem, vbi me tot tantisque beneficiis ita honorificentissime amplissimeque cumulauit, vt me ad omne genus studii atque officii artissimis quasi vinculis constrinxerit sibique deuinxerit. Iam ad me perlatum est, D. Vestram R. & Illustriss. *Volboriæ* valetudinis causa commorari. Vtinam eo loci fuisset, dum ego, ignarus cuius illud oppidum esset, non sine festinatione, diurni itineris conficiendi causa, transirem. Quod si vero id temporis isthic iam erat, nulla maior profecto molestia animum meum afficere potest, quam in ipso ingressu Regni tantum optatissimi congressus commoditatem fortunam ademisse. Cæsarea etiam Maiestas peculiari mandato clementissime mihi iniunxit, cum D. V. R. & Illustriss. de præcipuis Legationis nostræ partibus & diligenter & confidenter agere. Dum enim omnia Cæsareæ Maiestatis consilia eo spectent, vt inclyti huius Regni patria & auita libertas, dignitas, gloria atque incolumi-

columitas, nec non finitimorum Regnorum ac totius Christianæ Reipub. salus conseruetur, eorumque maxime Senatorum, Regni Procerum atque Nobilium, studia Cæsarea Maiestas intuetur, quorum spectata in Rempub. exstitit A fides, integritas atque industria. Quibus virtutibus cum D. V. R. atque Illustriss. conspicuam se præbeat, potiorem sane habemus fere neminem D. Vestra R. atque Illustriss. cuius sapientia rectius vti possemus. Cæterum, quia propter valetudinem hisce Comitiis interesse nequit, eandem maiorem in modum rogamus, vt cum multi viri graues ac sapientes, felicius absentes quam præsentes interdum Reipub. consuluerint, D. Vestra R. & Illustriss. in hoc genere inseruiendi patriæ suæ, prudentiæ suæ specimen edere, sibique certo persuadere velit, quicquid hisce temporibus beneuolentiæ in Sacram Cæsaream Maiestatem, vel eius Serenissimum filium *Archiducem Ernestum* contulerit, perpetuam & immortalem tam præclari studii fore memoriam: Idque omni Cæsareæ benignitatis munificentia, quouis loco & tempore & occasione liberalissime compensandum. Dominus Deus R. & Illustriss. D. Vestram pro communi patriæ salute & Ecclesiæ tranquilli- B tate, diu seruet sospitem atque incolumem. Warsouiæ datæ cum festinatione 26 Nouembris 1575.

EPISTOLA XLIV.

PETRVS ZBORAVIVS Palatinus Cracouiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ad conciliandam inter Ordines Regni concordiam vt Warsouiam veniat, enixe contendit.

PErcommode accidisse puto, vt ea, quæ longam requirere videbantur Epistolam, per familiarem R. D. Vestræ nunciarem. Omnibus enim, quæ hic aguntur, interfuit, & quo indigeat remedio, animaduertit. Is igitur etsi omnem meum de Repub. sensum apud R. D. Vestram explicaturus sit; adiungendam tamen testem meæ voluntatis epistolam existimaui. Non quo certiora ea, quæ in mandatis sunt videantur; sed quod etiam atque etiam D. R. Ve- C stram hortarer, rogarem, obtestarerque, ne tam graui periculosoque Reipub. tempore ipsi deesse velit, quam prudentissimis suis consiliis sæpius & fubleuauit & ornauit. Quare si extremo hoc conclusionis tempore R. D. Vestra *Warsouia* affuerit, cum Equestrique frequentissimo & Reipublicæ studiosissimo Ordine se coniunxerit, magno Rempub. beneficio se sciat affecturam, perpetuæque laudi & gloriæ suæ optime consulturam, bonorum omnium beneuolentiam conciliaturam, ac contra inimicos præsidium sibi comparaturam. Hæc eo consilio scribo, vt probem Equestrem Ordinem iustissimæ causæ addictum esse; non ita tamen omnino pertinacem, quin ad media descendat. Quamobrem summopere oro obsecroque, ne R. P. Vestra pulcherrimam hanc conseruatæ patriæ laudem, vindicaturæ libertatis singulari prudentiæ & admirabili virtuti suæ debitam ac reseruatam in hoc graui paroxismo negligere velit. Duce & autore ad concordiam ineundam D nobis opus est, quam dum P. Vestra R. confecerit, quod omnino spero futurum si adfuerit, perpetuam merebitur laudem. Bene diuque valeat. Warsouiæ 7 Octobris 1576.

EPISTOLA XLV.

PETRVS ZBORAVIVS Palatinus Cracouiensis

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

In ancipiti Electionis exitu quod in conuentu Prossouiensi strenuum aduersus Cæsareanos consilium susceptum fuerit narrat, & vt huic calculum suum adiiciat, petit.

PRo eo studio, quo P. Vestram R. teneri boni publici causa intelligo, nulla ratione possum adduci, vt credam eam perturbatissimo Electionis *Warsouiensis* exitu non vehementissime angi, ac summopere solicitam esse, ne ciuilis ea discordia animorumque dissensio grauem calamitatem, ne dicam grauius, Reipub. afferat. Quæ omnia eo acerbiora ei videri existimo, quod ea pro sua prudentia eum schismatis istius videat autorem sui ordinis, qui concordiæ & salutis dux esse debebat. Ego etiamsi grauissimum dolorem ex hac Reipub. perturbatione capiam, multa tamen sunt quæ me consolantur, imprimis conscientia recte facti, deinde ardens multorum optimarum partium ciuium studium, qui & præstanti mentis acumine, peruersa quorundam consilia perspicientes, tenebras sibi pro luce offundi non patiuntur, & inuicto ac excelso animi robore præditi, ad ferendam Reipub. opem firmiter conspirarunt. Itaque frequentissimo hoc *Prossouiensi Conuentu* nihil aliud actum, quam vt omnes, qui *Warsouiensi Electioni* non interfuerant, si Rempub. saluam cuperent, firmissimo concordiæ nexu animis colligatis dignos se Reipub. ciues præstarent. Actæ sunt publice nobis gratiæ, studiumque nostrum in Remp. ab omnibus collaudatum: pecunia ad conscribendum militem vltro promissa, & primo quoque tempore ad vrbis *Cracouiensis* præsidium defensionemque tanquam ad commune restinguendum incendium, cum fuerit opus, conuolaturos se omnes spoponderunt, ac *Andreioniam* sub signis se venturos cuncti affirmarunt. Cæterum Oratoribus ad Cæsarem deputatis, & iis, qui ipsorum nomine militem conscribunt, nunciatum est, nisi a proposito discesserint, daturos se diligentem operam, vt intelligant, non defuturos esse, qui fortissimo animo contra factiosos & perniciosos ciues Reipub. defensionem suscepturi sint, quique improbum ipsorum conatum non secus quam hostium furorem, impedire possint. Cessit quoque vrbe factiosus ille veterator * ; vrbs vero diligenter est præsidiis firmata. Hæc quædam paulo prolixius confusiusque ad R. D. Vestram perscripsi. Sed ignoscat mihi velim, homini plurimis occupationibus implicato, & iusto dolore incenso. Quamobrem suadeo, obsecro & hortor, vt Reipub. partes suscipere velit, eamque saluberrimis suis (vt consueuit) consiliis confirmet, ac præsentia sua iuuet. Plura in eam sententiam scriberem, si ardens R. D. Vestræ in Rempubl. studium, & summet sponte promptissima voluntas, id ipsum requireret. Fungetur tamen longioris epistolæ officio D. *Castellanus Zarnouiensis*, qui non ad deferendas solum meas literas, sed etiam ad exponenda ea omnia, quæ hic acta sunt, operam suam liberalissime pollicitus est. Velim igitur fidem ipsi adhibeat, de meaque vicissim erga se vt certo & firmissime sibi persuadeat, vehementer cupio. Datum Prossouiciæ pridie Cal. Ian. 1576.

EPISTOLA XLVI.

PETRVS ZBOROVIVS Palatinus Cracouiensis

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Mora

Mora inscribendo veniam precatus, ægre fert absentiam eius a Comitiis, & Piastum aliquem Regem fore nunciat.

DOleo, me tanto temporis spatio meum amorem recentibus officiis non renouasse, nec obseruantiam eidem debitam detulisse. Quod etsi ex *Conuentu Steczizensi* constitueram facere, literisque meis inuisere; sed in causa occupationes & repentinus discessus fuerunt, quo minus desiderio meo satisfacere potuerim. Ita enim altè radices egit amor erga P. V. vt euelli non facile queat. Hoc enim postulat a me præstans in illustri & excelso loco posita virtus P. V. & vehemens studium in tuendo bono publico. Causas absentiæ cognoui de familiari P. Vestræ R. Quæ etsi videantur mihi iustæ; verum tamen ad consecrandum nomen posteritati, & ad conciliandam hominum gratiam, si vnquam alias, nunc P. V. R. campum tutissimum habuit. Vt enim verum fatear, quidam Prælati ex iis, qui hic sunt, se accommodare ingeniis hominum nescire videntur. Quod maximis in artibus, quæ vniuersorum in consideratione versantur, habendum est. Cæsareani quamuis omnem B lapidem moueant, etiam cum summa indignitate; dici tamen non potest, quam aliena & auersa sint hominum studia, ita vt satis superque mali esset in Repub. si nihil præter accideret. Ad Piastum homines inclinantur; verum postquam ad nominationem ventum fuerit, metuo vt conueniamus. Dat.

EPISTOLA XLVII.

ALBERTVS LASCIVS Palatinus Siradiensis
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Confœderationis difficultates victas, & Plocensem Notarium, rei melius gerendæ gratia, nouis honoribus mactatum esse, Regem vero ipsum videndi desiderio duci significat.

MVlta quidem R. D. Vestræ scribenda forent, quid C actum hucusque fuerit, in rebus & negotiis Legationis nostræ; præcipue vero in confirmatione Confœderationis: quibus rationibus Rex noster optimus, ab hæreticis collegis nostris oppugnabatur, quasque difficultates & molestias mecum *R. D. Posnaniensis*, & *D. Marschalcus*, rationibus & priuilegiis eum illis certando ita pertulerim, vt parum etiam abfuerit, quin ferro deinceps decertaremus; Sed de his coram latius. Nunc iterum tirunculi nostri inuidia quadam exagitari videntur, partim propter res bene gestas D. V. R. partim propter Domini *Notarii Plocensis* huc ad Regiam Maiestatem ablegationem. Quamobrem vt omnia apertius ageret D. Notarius, consului, illique in priuato consilio apud Regiam Maiestatem locum obtinui, certo mihi persuadens, illum nulla in parte erraturum: quemadmodum certe non solum non erra- D vit; sed omnia cum summa animi prudentia & dignitate peregit ac absoluit. Quæ omnia quomodo acta sint, ex ipsomet D. Notario copiosissime & luculentissime D. Vestra R. cognoscet. Hoc tamen vnum prætermittere non possum, quin R. D. V. nunciem, Regiam Maiestatem maximo desiderio D. Vestræ R. videndæ teneri. Cognouit enim tum ex me, tum ex aliis D. Vestram R. summa in rebus gerendis prudentia & consilio, cæterisque animi innumeris donibus præditam esse. Quarum quidem laus

quemadmodum verissima, ita facilima esse solet. Præcipue R. D. Vestræ morum ac vitæ integritatem ita vt par A est, commendare soleo. Sed ne veritatis ergo adulari videar, finem facio, vnicum superaddens, D. Vestram R. gratiam Regiæ Maiestatis etiam inuitis omnibus, breui cognituram esse. Rumpantur ilia Codro præ inuidia; Nos virtutem sequamur. Ad hæc melius, vt nobis multi inuideant, quam pauci misereantur. Dat. Parisiis.

EPISTOLA XLVIII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi
CONSILIARII TERRARVM PRVSSIÆ.

Electionis comitia, eo quod se insciis suscipiantur, irrita pronunciant.

MVlti ad nos deferunt, indicta esse Comitia ad eligendum Regem, *Bystriciam* pagum, non procul a Ciuitate *Lublinensi* situm, literasque *Knyssini* editas per totum Regnum circumferri & publicari, nobis insciis, non vocatis, nec consentientibus. Dolenter sane ferimus, hæc ita fieri contra pacta, fœdera & priuilegium incorporationis terrarum Prussiæ, quo expresse cauetur, nos ius eligendi Regis habere perinde atque alios incolas Regni. Adhæc non videtur esse ex re Reipub. quod separatim & diuersis in locis Conuentus agunt *D. Maiores Poloni*, *Louicii*, *Sredæ*, *Radzieiouii*; *Minores* vero *Cracouiæ*, *Knyssini*, valdeque timemus, ne propter diuersa consilia & studia impingamus ad aliquem lapidem, seu errorem, qui fuerit coniunctus cum detrimento Reip. b. Quod vt ne accidat, P. Vestræ R. voluntatem omnium nostrum declarandam putauimus, nos in indicendis Comitiis, atque adeo toto isto actu electionis, nullius alterius autoritatem esse secuturos, præterquam *Reuerendiss. D. Archiepiscopi Gnesnensis*, tanquam *Primatis Regni*, cui hoc ius antiquo iure & more Regni competit. Nam vt sarta tecta Iura & priuilegia nostra esse volumus; ita non est voluntatis & propositi nostri, vt ius suæ R. P. quouis modo & ratione, a quoquam violetur. Qua de re scripsimus quoque ad Dominos Consiliarios Regni. Bene ac feliciter valete D. Vestram R. cupimus. Dat. Lassini.

EPISTOLA XLIX.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi
HIERONYMVS COMES à ROZRAZEW Secretarius Regni maior.

Finem Comitiorum non expectasse dolet, deque vltimo congressu & Regis discessu eum certiorem facit.

GRatularine D. Vestræ R. de suo ante Comitiorum finem hinc discessu potius, an condolere debeam, rationes, quæ pro vtraque parte postmodum consecutæ sunt, me dubium reddunt. Gratulor enim quod spumantem quorundam inuidiam sua absentia non nihil temperasse visa sit; Excrucior vero plurimum, quod vbi pro nomine Christi eiusque sancta iustitia, persecutionis aliquid in gaudio & exultatione perferendum fuit, vanis inuidiæ territamentis spretis, non adfuerit, amplissimisque hisce de Ecclesia Dei ac Republicæ bene merendi occasionibus priuata

vata fit. In qua tempestate rerumque vacillatione cum integritate & fide pollentis Senatoris industria, & studium erga patriam elucescit, tum vel maxime Zelantis Episcopi vtilis & omnibus bonis exoptanda apud Regem modernum est præsentia. Instat vltimus iam congressus, quem proximo die in arce habituri sumus, in quo de *Liuoniæ* & *Prussiæ* Commissionibus consultabitur. Quo negotio absoluto *Rex* in *Niepolomice* migraturus est, vbi dubio procul eum eo de rebus commodior occasio conferendi dabitur. Quæ si non maior quam hucusque nobis concessa fuerit, vereor ne cum aliquo Regis & Reipub. incommodo id fiat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA L.

STANISLAO CARNCOVIO,
Episcopo Wladislauiensi,

HIERONYMVS COMES à ROZRAZEW
Secretarius Regni maior.

Missus vt Regi suadeat abdicationem regni, se non moraturum mandataque ex fide exsecuturum esse promittit.

Constitueram expectare responsum ex *Magno Ducatu Lithuaniæ*, hoc enim Reipub. vtile, necessarium, ac conveniens esse putari; Verum cum intelligerem, sæpe recta facta sinistris cauillationibus proscindi, admonitus a P. Vestra R. iter institutum prosequar, præsertim cum *Droeviur* iam præcucurrit. Nec multum moror hominum sermones, constabit mihi fide patriæ debita, sicque me per Dei gratiam in munere mihi commisso geram, vt nemo iustam causam reprehendendi habere queat. Quamobrem omnibus modis & rationibus contendam, vt bona gratia abdicet se, contentus paterno regno, & gloria electionis, si non vult aut non potest nobiscum manere, eamque gratitudinem de se bene meritæ genti referat. Deus P. Vestram R. diutissime florentem & incolumem conseruet. Datum Pilznæ Bohemorum vltima Nouembris 1574.

EPISTOLA LI.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

VALENTINVS KVCZBORSCIVS Archidiaconus Pomeraniæ.

Studio defendendæ religionis æstuans, animum contra Lutheranos obfirmat, & quomodo refellendi sint docet, id quod tamen ex solis Scripturis fieri posse negat.

Fortasse parum prudenter facio, qui mea R. D. Vestræ obtrudo. Sed nouit Deus, me quicquid eius facio, hac sola spe facere, vt meum iuuandæ Ecclesiæ studium, Deo & R. D. Vestræ probem. Quis enim eam adiutam nollit, cuius & alumnus & seruus est? Offerant ergo alii aurum vel argentum; ego quod possum offero: quandoque infirmiora nostra necessariora sunt, ac si vel caprarum pelles offerrem, non essent tamen impluuio Ecclesiæ velando inutiles. Quæso ne quid arroganter a me R. D. V. factum putet. Nam in simplicitate cordis mei feci omnia. Quæ de suo studio erga Ecclesiam Dei scribit, ea vt mihi noua non sunt, ita R. D. Vestræ diuturna imo perpetua esse cupio. Dominus rogandus est, vt

A confirmet, quod in illa operari dignatus est, & quod in ea cœpit, bonum opus perficiat. Quin Satan sit Satan, & cogitationes R. D. V. perturbet, nihil dubito. Non potest non agere opus suum. Pugnam hanc experiuntur persæpe cum alii omnes pii viri, tum hi potissimum, qui sunt a Deo excelso loco collocati, veluti lucernæ supra candelabrum lucentes. Quare magnanimos esse oportet, & resistere fortiter huius aduersarii telis igneis, dominus autem robur sufficiet. Militia est vita nostra. Qui si de mundo essemus, mundus quod suum est diligeret; Quoniam vero nos odit, signum est certissimum, non esse nos de mundo. Quæ res vel sola dulcorare debet omnes labores nostros, & pericula nostra omnia. Dicebat quidam vir pius: *Cum Deo submisse & humiliter, cum Satana vero agendum superbe.* Nam si quis ei resistat, musca est; si cedat, leo fit & vrsus insidians, cerastes in via,

B & serpens in semita. Beatos nos existimat Iacobus, si in tentationes inciderimus, & eas sustinuerimus. Operantur enim patientiam, & sunt hæ non obscuræ gratiæ Dei signum. Quo magis autem tentamur; hoc celerius nobis laborantibus opem fert Deus, quicunque neque dormitat neque dormit, quod si aliquando obdormisse videtur, hoc facit, vt nostrum orandi studium excitet, vtque nos ardentius auxilium illius imploremus. Nunquam vero permittit nos tentari supra quam possumus, sed facit cum tentatione euentum, vt sustinere queamus. Hæc non ideo scribo, quasi R. D. Vestræ præeam, cui sat scio exercitatos in eiusmodi rebus esse sensus; verum vti moneam, ne malis cedat, vel animum despondeat. Vetus est multorum querela de pastorum discordia, quæ perdit res nostras, & conuellit Ecclesiæ statum. Interea nemo illius autor esse videri vult; sed culpam omnem conicit in alios. Deus faxit, vt sanctam hanc inter R. D. Vestras animorum conspirationem videamus!

C non tantum certe possent audendo aduersarii nostri, & esset nobis expeditior ad res non male constituendas via. Nos, quod nostrum est, rogare & obsecrare possumus vt patres. Deum certe precamur, vt spiritum bonum det omnibus, & faciat omnes esse vnius moris in domo.

Quale responsum dederit Illustriss. ac R. D. Cardinalis, non satis memini; & difficile est consulere absentem, cui non sunt omnia satis perspecta. Talis est autem apud nos rerum status, nunquam vt eodem modo se habeat; sed nunc in hanc partem incliner, nunc in illam quasi præceps ruat. Est autem ita, vt scribit R. D. Vestra, iam non verbis, quæ pridem data sunt nobis, sed rebus ipsis opus est, vt Princeps declaret, quam bene velit Ecclesiæ illiusque Ministris. Huic fortasse profuerit vir aliquis grauis ex vrbe missus. *Altemburgense* colloquium legam

D lubens. De *Augustana* vero *confessione* ita semper dici audiui, quod in causa Rex propendere videatur, quæ fuit primum anno 30. in Comitiis Augustanis Cæsari *Carolo* & *Imperii Statibus* oblata. De qua *Ferdinandus* dicere solebat, quod non parum ab ea differat, quæ nunc passim circumfertur typis peruulgata. Nam initio multa retinebat Lutherus Catholica, quæ postea ab ipsomet, & ab eius posteritate sunt reiecta. Illam vero confessionem seruari autenticam, apud *Cancellarium Germaniæ Archiepiscopum Moguntinum.* Nostri vero

vero hæretici, quiade illa turbas in Germania excitari audiunt, iam non *Augustanam*, sed *Sendomiriensem* approbari a Rege vellent. In quam etiam *Picardi* & A *Sacramentarii* consensisse dicuntur. Sic est enim consutus hic calceus, vt cuiusuis pedi sit commodus. Ego vero censeo obsistendum esse, statim initio, modis omnibus, ne Rex vllam nouationem permittat. Si enim aliquam permiserit, iam nostrum erit, aut eam conuellere disputando, aut in eam consentire, vel certe exilium pati. Conuellendi perdifficilis est ratio, non modo quod per hunc modum colloquio rationali & futuro schismati esset via facta, cuius in *Germania* & *Gallia* vbique periculosum exitum vidimus; Sed quod solis scripturis & his apertis suas hæreses conuelli postulant nouatores. Certum autem id est, non omnia expressis Scripturis esse comprehensa, sed quædam veluti secretiora, quæ olim rudioribus, & gentilibus peruulgari non licebat, vel implicite, vt aiunt, in Scripturis contineri & notari potius quam explicari, vel certe viua voce a patribus esse B posteritati tradita, & ad futuram successionem transmissa. De quo disputandi genere, quoties mihi venit in mentem, toties totus contremisco vehementerque commoueor. Nam quid olim tali disputatione fuerit profectum in colloquio *Lipsico*, *Badensi*, *Bernensi*, *Marpurgico*, *Augustano*, *Monasteriensi*, *Vormaciensi*, *Ratisbonensi*, & aliis, obscurum non est. Nimirum huc tandem res euasit, vt cum nostri quamlibet doctissimi viri non possent, omnia nudis, vt hæretici volebant, scripturis ita tueri, vt ipsi etiam vulgo probarentur, statim falsæ doctrinæ sunt coniuncti, & maxima est rerum omnium, imprimis vero religionis, mutatio consecuta. Nam illico sacrificium & sacerdotium abrogatum, sacra omnia conculcata, Ecclesiæ profanatæ, pulsi Ecclesiarum C ministri, & vbique maxima fuit desolationis vastitas introducta. Hæc certe consequi necesse fuerit, si nos ad nuda scripturæ verba cogi permiserimus. Consentire autem (qui secundus fuit huius permissionis fructus) absit vt velimus vnquam. Mori vel exulare præstat, quam in horrido schismate viuere, cuius grauissimas semper ab autoribus pœnas Deus expetiuisse in scripturis legitur. Restat ergo, vt veteres nouis & his incertis sedibus commutemus, & alio sub sole iacentem patriam quæramus. Quod si esset his legibus disputandum, quas olim *Nectarius* & *Sisinnius* proposuerat Theodosio, vt non modo scripturis nudis, verum etiam vetustatis testimonio & piorum Doctorum consensu, nostra confirmemus, tum demum nullo negotio tolli possent omnes hæretici. Verum hoc maxime cauerunt semper & cauent etiamnum hæretici, ne quando his legibus disputare cogantur. Ad nudam autem scripturam prouocarunt semper, & nunc D etiam prouocant. Quo sane perquam plausibili argumento, plurimos sibi deuinciunt, & ad se traducunt. Nulla est ergo alia conseruandæ religionis via, quam si obsistatur quam maxime, ne sit vllus nouationi locus. Sed longius progressus quam volebam & destinaram initio. Libet etiam in iis spiritualibus cum illa per literas miscere sermonem, quando coram non datur. Quæso vt garrulitatem meam boni consulat, & certo sibi persuadeat, me pro illa quamlibet indignum deprecatorem esse apud Deum. Dominus illi augeat & multiplicet dona sua, in salutem credentium. Dat.

EPISTOLA LII.

***STANISLAO CARNCOVIO** Episcopo Wladislauiensi*

***VALENTINVS KVCZBORSCIVS** Archidiaconus Pomeraniæ.*

De afflicta Ecclesia Romana sollicitus, quomodo huic succurrendum, anxie deliberat.

VTcumque me consilium persæpe destituit, vtilibus rebus necessarium, neque enim cuiusuis est bona consilia dare; nunquam tamen per Dei gratiam vel studium destituet seruiendi R. D. Vestræ, vel frequens ad Deum pro illa oratio, quo possit implere ministerium suum, vtque labor ipsius non sit inanis in Domino, sed cum apparuerit pastor ille pastorum, accipiat pro labore suo immarcescibilem coronam repromissam in cœlis. Dominus dirigat corda & corpora nostra, in charitate Dei & patientia Christi! De illo, qui R. D. V. factus est in Satanam, mihi quidem nihil accidit noui. Videbam, quod non posset ex spinis colligere vuas, neque ex tribulis ficus. Et memini, me aliquid *Wolporii* dixisse R. D. V. *Augustinus* quodam loco scriptum reliquit de Monachis, nunquam se vidisse meliores, quam qui in Monasterio profecerunt; sed contra nunquam deteriores, quam qui extra Monasterium defecerunt. Vehementer autem doleo, quod quem enutriuit & exaltauit, ab eo spernitur. Quod si tantum in personam illius peccaret, vtrumque tamen ferendum & condonanda esset priuata iniuria publico bono. Ceterum si Ecclesiæ Dei obest & factus est domui Israel in scandalum, non video quomodo ferri possit. Caput artis est, dixit quidam, docere quod facias. Vnde in lege os turturis ad ascellas eius retorqueri iubetur, ne separetur os ab opere, & opus nostrum non diuidatur ab ore. Sed cesso philosophari, ne forte faciam, quod illi solent, qui pleno ventre de ieiuniis disputant. Placet autem consilium R. D. V. vt remoueatur quamprimum sine turba. Religionis periculum vehementer me sollicitum habet. Licet non ita multos viderim adhuc, quos tetigerit ea cura. Quidam sibi nescio quæ tempora felicia pollicentur. Alii adhuc saluis rebus & extra contentionem positi, perquam tamen timide loquuntur de religione. Alii placari posse putant nouatores concedenda Augustana perfidia. Sunt qui per hunc modum extinctas hæreses, pacem vero publicam futuram inter status opinentur & cessatura intestina odia. Quasi vero ignis tollat ignem, & non magis accendat; aut non melius sit ipsos inuicem mordere hæreticos inter se, quorum bellum pax est Ecclesiæ. Equidem consilii mei nondum me pœnitet. Nec muto sententiam. Nam quæ vidi in *Germania*, *Bohemia*, *Anglia*, *Hungaria*, & alibi fieri, (vidi autem non coram oculis intuendo, sed in eorum libris legendo, qui sui temporis res gestas literis mandarunt posteritati) ea non iam nobis impendent, sed fores nostras pulsant. Quod si in tuenda Christi causa, non eadem erit

erit mens Episcoporum omnium, illicet perimus, & actum est de Catholica fide. Vtinam nobis Ciuitas Sancti aliquam afferat opem! A qua si quis mittendus est, eius hæ præcipuæ partes erunt, præstare illa omnia, quæ suis literis R. D. V. complectitur. Nec dubito, quin eadem Cardinali scripserit. Quem patriæ suæ Christique gloriæ non esse defuturum, certo mihi persuadeo. Ego vero admonebo sæpius, vt si quis mitti debet, mittatur vir grauis, maturo iudicio, & minime vulgari autoritate præditus. Nam leuiculos mitti, nihil est aliud, quam causam prodere; sumptum non necessarium facere; & nos ridendos hominibus propinare. Non dubito, quin sit Cardinalis in optimam partem accepturus, quicquid scripsero. Vtinam nobis Regni Comitia tardissime veniant, a quibus tantum religioni metuo, quantum a præsentissimo veneno. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Nondum video, quid polliceri nobis possimus, vel de constantia Regiæ Maiestatis in tuenda fortiter Catholica fide, vel defutura aduersus hostes religionis victoria. Faciendum erit tamen quod fieri poterit. Deo reliqua committenda. Qui non plus a nobis requirit, quam quantum vigilando, laborando, & obstando præstare possumus. Vt aulam R. D. V. visat, non displicet; sed præparet animam suam ad tentationem. Nam per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, debemus nos exhibere sicut Dei ministros, & illius tantum gloriam quærere, qui creauit nos sibi in gloriam suam. Fortassis autem & noster excurret eo post Pascha, sic enim fertur, quamlibet is dissimulare dicatur. Quod itaque superest, Deum precor, vt R. D. Vestram diu seruet incolumem & felicem. Cuius me gratiæ commendo. Datum Cracouiæ vltima Martii 1571.

EPISTOLA LIII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

PRÆLATI CANONICI ET TOTVM CAPITVLVM CATHEDRALIS ECCLESIÆ CRACOVIENSIS.

Quod confœderationi se non siuerit implicari, summis laudibus extollunt.

CVm primum Nuncium accepissemus, de ea confœderatione, per quam euperet Satan, quicquid vsquam est in orbe blasphemiarum & abominationum ad nos deriuare, sic e vestigio commoti, atque conturbati sumus, vt vix cuiquam ad credendum verisimile videri possit. Nam etsi a principio adhuc, ex illis in perniciem nostram instructis vnguibus leonem æstimauimus, ac id circo Nuncios nostros ad eum conuentum miseramus, vt ab ipsius primis incunabulis, nobis religionique nostræ præcaueremus; tamen fieri posse non putauimus, vt in illo conuentu, tam molli, ac tam leui ipsius rictu, fides, pietas religione concidere debuerit. Nam ad hæc omnia, semel euertenda, nihil ea confœderatione potuit excogitari aptius, aut accommodatius. Verum cum audissemus & quanto religionis ac pietatis ardore D. Vestra R. huic isti confoederationi restiterit, & quanta animi magnitudine flagitantium assensum, preces, odia, & minas superarit, dici non potest, quanta lætitia cumulati fuerimus: nihil enim Pontificio munere dignius, nihil maiorum manibus gratius, nihil Reipub. fructuosius fingi aut cogitari posse existimauimus, quam religionem a maioribus traditam sancte atque integre conseruare. Sic olim *Matthias*, succumbentibus licet & cedentibus cæteris, legem Dei fortissime vindicauit. Sic *Helias* Iudæis deficientibus, atque a religione diuina recedentibus, pro gloria Dei fortiter stetit, & constanter certauit. Sic *Daniel* nec solicitudine regionis alienæ, nec persecutionis assiduæ infestatione deterritus est. Sic *tres pueri*, nec armis, nec minis fracti, contra ignes Babylonios fideliter obstiterunt. Sit ergo hæc D. V. R. cum istis ipsis diuinis hominibus communis laus & gloria. Quam nulla vnquam hominum obliuio, aut temporis diuturnitas obliterare poterit. Nos certe quantas possumus maximas D. V. R. agimus atque habemus gratias, qood hæc ista eius præstans virtus & excellens pietas, per omnia huic loco, huic ordini, huic dignitati, huic muneri sacrosancto responderit. Sed simul etiam summopere oramus, vt eandem pietatem, eandemque animi magnitudinem ad exitum conseruet, neque se vllis precibus aut minis vinci patiatur. *Qui enim tolerauerit vsque in finem, hic saluus erit*, dicit in Euangelio Dominus; & io Apocal. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Hoc si D. V. R. fecerit, nihil neque sanctius, neque iustius, neque vtilius facere poterit. In quo vt eam Dominus adiuuet, & fidei robur suppeditet, misericordiam eius implorabimus. Neque huic vnquam tam bonæ tamque sanctæ causæ, studiis & voluntatibus nostris defuturi sumus. D. V. R. diutissime cupimus esse saluam & florentem, illiusque gratiæ nos iterum commendamus. Cracouiæ 6 Martii 1573.

EPISTOLA LIV.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

PETRVS SCARGA Societatis Iesu S. D.

Libellum à se nuper editum dono mittit.

REuerendus *D. Larczeuius Decanus Vilnensis* posteaquam acta nobis S. Synodi prouincialis & labores D. V. R. pro Christi Ecclesia, exposuit, inter cætera mihi retulit, vidisse ipsam meum, quem ad lucrandos schismaticos nostros *Ruthenos*, hoc anno edidi, libellum Polonicum, & acceptum ab ipso apud se retinuisse. Quod vbi accepi, reprehendere cœpi meipsum, quod non ante eum ad R.D. Vestram misenm. Itaque & factum excusare, & rem neglectam nouo officio corrigere constitui. Parum mihi dignum videbatur, libellum parui momenti, ex quo nullam delectationem sperabam, ipsam fuisse capturam, ad virum & antistitem tantum mittere. In illo quidem Latino contra quendam Sacramentarium edito, non intermisi, quin enim primo statim tempore, per *D. Aduocatum Vilnensem* ipsi offerrem, quo bonam forsitan meam voluntatem ad insectandos

dos lupos istos testari apud R. D. Vestram videretur. Sed in eo, qui propter *Ruthenos* tantum & *Schismaticos* rudiores editus est, non putabam idem mihi esse faciendum. Cæterum, ne quid sit, quod non summam nostram obseruantiam erga supremum fidei Catholicæ in hoc regno propugnatorem & defensorem, declaret, hunc eundem libellum Vestræ R. D. cum alia præfatione mitto. Vtinam aliquid dignum inueniremus, quo noster erga ipsam, qui in Deo est affectus, abundantius erumperet. Quanta debemus R. D. Vestræ in publicis, & quæ ad omnes spectant beneficiis, effari non possum. Nam ipsa & Rempub. difficillimis temporibus in constituendo & coronando tam inclyto & Catholicissimo Rege, non adiuuit solum; sed & maximo vel certe extremo periculo diuina ope liberauit, & Ecclesiam DEI ad omnem SS. cultum diuinum recuperandum, in summam spem erexit. Quicquid & in Synodo tam præclara gestum, quicquid sanctum, & ad Ecclesiæ restaurationem pertinens constitutum est, omnes V. R. D. acceptum ferunt. Conseruet nobis Deus omnipotens V. R. D. diu felicem & incolumem, cuius me gratiæ humillime commendo. Vilnæ 17 Iulii 1577.

EPISTOLA LV.

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi,

STANISLAVS RESCIVS Secretarius Illustrissimi Cardinalis Hosii.

Epistolas & Orationes, in Regis inauguratione habitas, mittit.

MItto R. D. Vestræ libellum quendam Epistolarum & Orationum in hac Regis inauguratione habitarum, quas in vnum collectas, cum à nobis plerique rationem rei gestæ cognoscere desiderarent, ex Illustriss. Cardinalis nostri consilio, cum illi & Panegyricus, & reliquæ nostrorum hominum orationes mirabiliter placerent, in hac etiam vrbe prostare volui, vt amicorum desiderio satisfieret, & quibus inuisa est hæc electio, via illa calumniandi, ac omnia pro libidine comminiscendi præcluderetur. Nec me sane pœnitet suscepti consilii. Leguntur hæc omnia auidissime, cum ob narrationis certitudinem, tum quod Latine & eleganter scripta sunt. Quo nomine patriæ meæ gratulor. Ad cuius dignitatem pertinet, vt orbis vniuersus videat, quam optimo consilio, maturoque iudicio vsi sint electores nostri, & quam dilucide ac moderate scriptis comprehendere facta sua norint. A D. Vestra R. peto, vt hoc meæ seruitutis grato animo accipiat, & me inter sibi addictissimos seruitores connumeret. Nihil in omni vita mea mihi gratius contingere poterit. Iam 30 dies agitur, quod ex patria nostra nullas quisquam literas accepit. Quid sit in re, ignoramus. Opto R. D. V. bene valere, meque illius gratiæ commendo. Dat. Romæ.

EPISTOLA LVI.

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Vladislauiensi,

STANISLAVS RESCIVS Secretarius Illustrissimi Cardinalis Hosii.

De Synodo ex voto finita communem testatus lætitiam, vt ad erigendum hospitale Polonicum ab opulentioribus pecunia præstetur, curam operamque eius sollicitat.

QVod me literis suis humanissimis appellare, deque Synodo celebrata, & cæteris patriæ nostræ rationibus certiorem facere R. V. D. dignata est, ingentes ago & habeo gratias, agamque dum viuam. Quo minus enim expectata mihi venit hæc epistola, hoc me, vel potius nos omnes quos eadem patria genuit, maiore gaudio lætitiaque cumulauit. Fatebor autem, quod res est. Non eramus sine metu, ne R. D. Vestra propter illam studiorum & voluntatum in eligendo Rege dissensionem Illustriss. Cardinalis & familiarium eius ac necessariorum omnium memoriam abiecerit; quo gratiores acciderant hæ literæ, quæ nos isto metu suspicioneque liberarunt. Quæ de Synodo scribit R. D. Vestra, non puto magis hoc tempore lætum nuncium accidere bonis omnibus potuisse, quam quod post tot annorum curricula, in summa, quid de Rege Gedanoque fieret, omnium expectatione, tam salutare patriæ nostræ negocium, & Ecclesiæ Dei vniuersæ necessarium, eum quem scribit exitum est consecutum. In quo promouendo, scio quæ fuerint partes R. D. V. Nam de præclaris conatibus illius, sæpissime Illustriss. Cardinali meo Reuerendiss. D. Nuncius Apostolicus, vir omni maior exceptione iudiciique maturitate, perscripsit. Et earum etiam literarum exempla vidimus, quæ inter Episcopos de Synodi celebratione vltro citroque mittebantur. Det Dominus pro hac pio & vigilanti pastore digna solicitudine R. V. D. vitam quam meretur, & conseruet animum quem dedit. Legit autem Illustriss. D. Cardinalis huius Synodi acta sane cupidissime, & Illustriss. D. Cardinali *Morono* legenda exhibuit. Qui præclare cum patria nostra actum esse iudicat, quod in his Regni quasi crepundiis, nondum repressa rebellium hæreticorum audacia, res omnium præclarissimas pro religionis patriæque nostræ salute consecutas esse videt. Heri me quoque alius quidam magni nominis Cardinalis diligenter admonuit, vt illi quoque legendi copiam facerem, & facturus sum statim, vt ea mihi *Sublaco*, vbi nunc rusticatur Illustriss. D. meus, remiserit. Quid autem de illis, tum & de confirmatione, cum S. D. N. egerit, faciet ipse literis suis R. D. V. certiorem. Sit benedictus Deus! Obseruatur oculis lætissima quædam Reipub. forma, posteaquam & Regia pietas, & Ecclesiasticorum vigilantia, in hanc vnam sententiam conuenit, vt ex vniuerso Regno pereundi licentia auferatur. Pro cuius etiam hic salute in omnibus fere vrbis Ecclesiis & antea semper ad Deum vota fundebantur, & nunc eodem studio contentioneque laboratur. Oratorem Regiæ Maiestatis expectamus. De nominationibus aget cum illius S. Illustriss. D. Cardinalis meus, vt primum ea de re Maiestatis eius mandata acceperit. Vtinam aliquando tamen maior cautio adhibeatur in his eligendis, quibus debent conferri Ecclesiastica beneficia; minor de nobis fieret hæreticorum querimonia. Quam recte magnus ille Rex *Franciscus* dubitabat, an oblatam à Pontifice nominandi facultatem suscipere eaque vti deberet! Sciebat ille, quantum in bonis pastoribus ad imperia conseruanda præsidii esset, tantum esse in iis eligendis periculi & difficultatis. Puto nihilominus futurum, vt & illius Maiestatis desiderio satisfiat, & ego possim R. D. V. voluntati obtemperare. Contributionem, quam S. Synodus decreuit, optime collocatam esse, nemo dubitat. Meretur hoc pii Regis in Ecclesiasticum Ordinem propensio, & præsens patriæ nostræ status requirit. Vtinam omnes Ecclesiasticos reditus pari vtilitate, reliqui omnes Ecclesiastici dispensarent. Posteaquam autem

autem S. Synodo visum est, Episcopatum Varmiensem ad 500 florenos condemnare, etsi Cardinalis adhuc ignoret, an ipse, an Clerus eius pecuniam hanc numerare debeat; maiorem in modum cuperet, vt Maiestas illius Regia hos 500 florenos hospitali Polonico, pro quo nunc Cardinalis laborat, vt in hac vrbe peregrinorum nostræ gentis caussa erigatur, donet. Iam enim eousque progressum est, vt Ecclesiam & aliquot humiles casas, illi adiacentes, a Pontifice deputatas habeamus ad extruendum hospitale. Sed maiore ad eam rem pecunia opus est, quam vt eam ex suis angustiis præstare possit Cardinalis. Itaque colligenda sunt præsidia, quo possit opus tam necessarium perfici. Quantum R. D. V. valet gratia & autoritate, tantum quæso contendat & elaboret, vt Illustriss. D. Cardinalis pium institutum opulentiorum liberalitate subleuetur. Rem faciet sua pietate dignam, & eorum orationibus compensandam, qui hoc beneficio futuris temporibus gaudebunt. Quibuscunque hoc verbis a R. D. V. possem impetrare, his me omnibus vsum existimet, sibique persuadeat, hanc meam petitionem esse omnium grauissimam. Opto R. D. V. bene valere, meque illius gratiæ etiam atque etiam diligenter commendo. Datum Romæ.

EPISTOLA LVII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Vladislauiensi

ANTONIVS GRACIANVS Secretarius Illustrissimi Cardinalis Commendoni.

Vt ad reprimendos hæreticorum insultus, discessum suum differat, maximopere petit.

IN eo scripto, quod Hæretici Senatui obtulerunt, quod mihi nunc est lectum, tantum veneni sub inuolucris verborum continetur, vt plus hoc scripto ab iis postuletur, quam vnquam aut in *Germania*, aut in *Gallia*, aut in ipsa etiam *Saxonia* concessum iis sit. Nam non solum exitiosam religionis licentiam illo Orationis artificio complectuntur; sed etiam omnes sectas cum Catholica religione confundunt & exæquant. D. V. R. quam diu huius rei actio durabit, discedendi cogitationem per Deum abiiciat. Nullo etiam tempore magis eius operam & studium Respub. desiderauit. Ego constitui non discedere, antequam aliquid cognouero de his, quæ hodie aguntur in Senatu. Deus D. V. R. conatibus adsit. Datum Domi.

EPISTOLA LVIII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

SENATVS GEDANENSIS.

Officiosissime gratulatur ipsi de munere Episcopali.

EX Dei Opt. Max. prouidentia, & Sacræ Maiestatis clementissima gratia R. D. V. Sacro Episcoporum Ordini nuper adscriptam esse, tam ex publica fama, quam Consularium internunciorum honorifica commemoratione, tum ipsius etiam R. D. V. literis, incredibili cum voluptate intelleximus. Quibus quidem literis R. D. V. cum voluntaris, tum veteris beneuolentiæ perscripta sententia, non potuit nobis esse non gratissima. Eoque maiorem ex illis lætitiam tulimus omnes, quo magis eum honorem, qui abs R. D. præclaris virtutibus, prudentia, dignitate meritisque deposci videbatur, eidem summa cum autoritate & beneuolentia tributum esse cognouimus. Vehementer itaque gratulamur, cum vniuerso Episcoporum Ordini, totique Reipub. de tanti viri accessione, tum sigillatim R. D. V. cui id tam illustre virtutis præmium, & status Ecclesiastici ornamentum amplissimum, perpetuo faustum florentissimumque euenire cupimus, Deumque immortalem sedulo precamur, velit eum decretum honorem, ad nominis sui diuini gloriam sempiternam, veræ religionis propagationem, & communem tam Ecclesiæ quam Reipub. salutem confirmare. Id quod tanto præclarius futurum nobis plane persuademus, quanto ipsa R. D. V. hoc ipsum munus gratius habet, cum propter Reuerendiss. patrui felicis memoriæ recordationem, tum familiæ suæ & Reuerendiss. antecessorum impressa Sedi isti vestigia. Quibus quidem vestigiis quo tenacius R. D. V. cum omnium beneuolentia inhæserit, eo nos auidius innitemur, vt pari cultu atque obseruantia R. D. V. complecti voluisse videamur. Cæterum quod in ea amplissimi honoris accessione R. D. V. de ipsius quoque in nos remque publicam nostram constanti propensione & voluntate prolixius pollicetur, quantas omnino possumus, eidem R. D. V. gratias agimus maximas. Ac de nostra quidem, per literas postulata, cum animi promptitudine, tum in administranda Repub. moderatione, eo minus quicquam in nobis vicissim desiderari patiemur, quo magis, partim ipsi intelligimus Reipub. veluti animum in moderata amicorum & iuris æquabilitate consistere, sineque ea nihil in Repub. constans, nihilque diuturnum esse solere, partim officii nostri rationibus sedulo admonemur, vt omnibus in rebus eam inprimis, quæ præscripta est cunctis Rempub. administrantibus, æquitatem seruemus. Accuratissima autem dabitur à nobis opera, vt omnibus modis obseruantiæ, qualis venerabili Sedi Wladislauiensi, eiusq; antecessoribus, ex hac Repub. constanter tributa fuit, cum primis R. D. V. cuius in nos æquas propensæ beneuolentiæ partes plurimi semper fecimus, parem vel vberiorem etiam promptitudinis nostræ studiorum & officiorum significationem etiam atque etiam probemus. R. D. V. iterum iterumque perquam officiosissimis verbis rogantes, velit in ea summæ beneuolentiæ, propensionis, cum internunciis nostris, tum nobis, & vniuersæ Reipub. per literas facta, significatione, diutissime benignissimeque perseuerare. De Monasterii rationibus, quæ postremum R. D. V. postulauit, muneri nostro non defuisse, cuperemusque, vt eadem æquitate, quæ integris sensibus subiecta, & hic exhibita fuit, aperte innocentiæ nostræ & existimationi in ea actione consultum fuisset; Verum ea iusto Dei iudicio committenda sunt. Quod superest, R. D. V. amplissimi honoris auctione perpetuo saluam, & imprimis florentem esse cupientes. Datum Gedani XXVI Augusti Anno Domini M D LX.

EPISTOLARVM LIBRI SECVNDI FINIS.

EPISTOLARVM VIRORVM ILLVSTRIVM LIBER TERTIVS.

Epistola I.

PIO QVINTO Pontifici Maximo STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Pro concesso Episcopali munere gratiis persolutis, quam curæ cordique illud sibi sit, exponit.

BEATISSIME PATER.

MAgna hæc est dignatio Sanctitatis Vestræ, quæ me, A indignum & minimum Sacerdotem, ex alto culmine dignitatis respexerit, & in partem sollicitudinis Ecclesiæ periclitantis in *Diœcesi Wladislauiensi*, ad munus *Episcopale*, nullis meis meritis, vocarit confirmaritque. Ex quo intelligo, quid ea de me sentiat. Sane iudicium hoc grauissimum & maximum Sanct. Vestræ de me præpono omnibus honoribus & sedibus, ac diuitiis in eius comparatione nihil esse duco. Quis enim in terris Sanct. Vestra, dignitate, & potestate maior? innocentia, aut vllo genere laudis, præstantior? Cuius sanctitatis fragrantia & odor bonus totum orbem repleuit. Quamobrem non eas, quas debeo, sed quas possum, maxima cum humilitate & submissione, ago & habeo Sanct. Vestræ gratias, Deum Opt. precaturus, vt B populo Christiano, cuius tutela & securitas salute & incolumitate S. Vestræ continetur, eam diu sanam, florentemque præstet. Enitar autem pro virili mea, ne istud eius iudicium & conceptam de me expectationem fallam. Et licet difficillima sit Episcopatus mei administrandi ratio, tot hæresibus virulentissimis in eum incumbentibus; quantum tamen per me præstari potuit, in ipso in prouinciam ingressu non neglexi, Synodum Diœcesanam cogi, ac vt totus clerus Diœcesis meæ professionem fidei Catholicæ sub iureiurando, iuxta Decreta Concilii Tridentini faceret, obedientiamque S. Vestræ præstaret, curaui. Seminarium institui, censuque ex prouentibus Episcopatus mei, ac nonnullorum Abbatum dotaui, mandato S. Vestræ satisfaciens. Porro de *Fricio* ita constitui, quia patrociniis Illu- C strium Virorum, in vnam sectam secum conspirantium, ita munitus esse videbatur, vt à me bonis spoliari sine aliqua seditione non potuerit, obstantibus præterea tribus aduitalitatibus a *Ioanne Droienio* antecessore meo, cum approbatione Capituli concessis; malui iacturam ærarii mei facere, contractu secum inito, vt certa pecuniarum summa a me accepta bonis omnibus in Episcopatu meo renunciaret. Quod Sanct. Vestram ex R. D. *Ruthgerio* Nuncio suo vigilantissimo copiosius perspecturam arbitror. Reliqua exponet Sanct. Vestræ meis verbis *Georgius Ticinius*, Serenissimi Regis mei apud S. Vestram Agens, cui nonnulla à Sanct. Vestra pro vtilitate Ecclesiæ meæ postulanda commisi. Quamobrem vt illi faciles aures & benignum assensum S. Vestra præbere dignetur, maiorem in modum sup- D plico. Dat.

Epistola II.

PIO QVINTO Pontifici Maximo STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

De nouo insultu ab Ecclesiæ Rom. hostibus timet, eique resistendo se parat, & obfirmat.

BEatissime Pater. Maximas & immortales gratias ago pro paterna erga nos, Ordinemque nostrum Sanct. Vestræ cura, quæ nos tanquam ex speculo præuidendo tempestatem futuram, benigne ac clementer hortatur ad officium tuitionis defensionisque religionis Catholicæ, in qua salus omnium nostrum & Ordinis nostri constituta est, pro eo ac merito debemus, præstandum, præsertim tempore Comitiorum, quo maxime aduersarii nostri Ecclesiam Dei impetere solent. Et vitauimus nos quidem diuina adiuuante gratia periculum; sed iis nondum defuncti sumus. Repressi quidem sunt conatus aduersariorum, sed non fracti nec oppressi. Itaque quo diutius residet vulnus furoris in animis eorum, hoc magis nobis inuigilandum & cauendum est ab illis. Totus iste impetus conuertetur in nos aliis Comitiis, quæ proxime celebrabuntur. Quamobrem consilio, autoritate & auxilio S. Vestræ nobis opus est, vt id omnes vnanimiter agamus, quod sit ex re, dignitate atque vtilitate Ecclesiæ Dei. Ego quidem pro tenuitate ingenii mei ad recte constituendas res plurimum conducere arbitror, vt quamprimum Synodus Prouincialis cogatur, aut Conuentus Episcoporum cum collegiis Cathedralium Ecclesiarum, propter multas causas. Quæ omnia & alia Ecclesiæ necessaria, pro quibus Sanct. Vestræ humillime supplico, Sanct. Vestræ Illustriss. D. Cardinalis *Sabellus Warmiensis* ac D. *Georgius Ticinius* exponent. Dat.

Epistola III.

GREGORIO XIII Pontifici Maximo STEPHANVS Poloniæ Rex &c.

Studia sua & obseruantiam Sedis Apostolicæ, religionisque Catholicæ tuendæ constantiam, imo regnum etiam suum fauori & protectioni Pontificis commendat.

BEatissime Pater & Domine, Domine clementissime. Post oscula pedum beatorum, Regnique mei ac Dominiorum meorum commendationem. Quod, posteaquam in Dei nomine Regni Poloniæ gubernacula, per solennem vnctionis ac coronationis meæ inaugurationem, cepi, nullos hactenus ad Sanct. Vestram oratores miserim, qui fasces meos regios Sanct. Vestræ, Christi Dei nostri Vicario submitterent, meumque nomen apud Sanct. Vestram, vnicum sedis Apostolicæ præsidem, inter reliquorum Catholicorum Regum nomina profiterentur, ne, quæso, existimet, neue sibi persuaderi patiatur Sanct. Vestra, alia de causa factum esse, quam meis primum Regnique mei occupationibus summis, deinde vero etiam non nihil impeditis hoc tempore itineribus vsitatis ad Sanct. Vestram. Quid est enim, quod alioqui aut prius aut libentius facerem, quam vt ego, qui per Dei gratiam Catholicus semper vixerim, nunc summa Dei benignitate in hoc Regiæ dignitatis fastigio constitutus, apud Sanct. Vestram, summum vniuersalis Ecclesiæ Pontificem, nomen meum profiterer, in isto orbis terrarum theatro, inter tot antecessores & æquales meos Reges Christia-

 nos,

nos, quorum memoria in benedictione est, & laus in Ecclesia Sanctorum? Verum eius rei facultatem eripuerunt mihi interea, vt dixi, tempora Regni mei maxime necessaria, quæ tamen ipsa, opinor, breui eam mihi restituent, ac meum A desiderium summum, in ipso huius mei Regni initio salutandi de more Sanct. Vestram per Oratorem meum, ad exitum, quod spero, optatissimum deducent. Nunc quoniam initia ista Regni mei in quasdam eiusmodi difficultates inciderunt, vt non minus fortassis istic facta consiliaque mea, quam hic quoque facta consiliaque nonnulla Sanct. Vestræ in suspicionem vocari videantur, equidem quod ipse vlero facio, vt de Sanct. Vestra nihil, quod non fit cum illius pietate & religione, eumque adeo Sedis istius Apostolicæ dignitate coniunctum, persuaderi cuiquam patiar, idem a Sanct. Vestra his meis literis peto & quæso, vt si quid forte istiuc alienum a perpetuo meo erga hanc sanctam Sedem studio & obseruantia, ad Sanct. Vestram afferatur, ab hominibus existimationi meæ periniquis, (quandoquidem, nisi his virtuti inimicis temporibus, nunquam mihi profecto alias vereri in mentem venisset) id totum Sanct. Ve- B stra pro sua prudentia respuat, & spernetur, certum habens ac persuasum, me constantiam religionis Catholicæ meæ, quam libenter admodum profiteor, ad extremum vsque spiritum per Dei gratiam conseruaturum esse. Atque hæc quidem de rebus meis. Quod autem præterea præsentem statum Regni mei attinet, perficiat quæso Sanct. Vestra, vt eum omnium reliquorum Regnorum atque Imperiorum Christianorum libertates curæ habeat, easque paterno prorsus affectu prosequatur, tum ipsius quoque Reipub. Polonæ, non magis meo, quam ipsius Sanct. Vestræ nomini deuotæ & addictæ, libertatem tueatur & defendat. Commendo Regnum dominiaque mea omnia in gratiam & protectionem Sanct. Vestræ. Datum Warsouiæ die 5 mensis Iulii Anno Domini 1576.

EPISTOLA IV.

GREGORIVS P. P. XIII.
STEPHANO Poloniæ Regi.

Ad præinsertas literas amicissime respondet & quæuis bona sibi & Ecclesiæ ominatur.

Charissime in Christo fili noster, Salutem & Apostolicam benedictionem.

QValis sit *Maiestatis* tuæ pietas, inque Catholica religione tuenda Apostolicæque Sedis & Christi Vicarii dignitate atque autoritate, vt par est, agnoscenda & colenda, constantia, cum multorum sermonibus & fama ipsa, tum ex celebri illa professione, quam tuis verbis fecit apud nos Orator tuus, multo ante, quam ad Regiam istam dignitatem peruenires, apertissime cognouimus, opinionemque illam, quam tum cepimus, amantissima semper de te cogitatione retinuimus. Postquam autem in amplissimo Regiæ digni- D tatis gradu locatus es, persuasum nobis fuit, te Deo atque huic sanctæ Sedi, pietate ac deuinctiorem esse futurum, quo es munere ipso atque officio propinquior. Omnis enim Regis vera ac solida laus & in hac vita felicitas, in eo sita est, si velit suam omnem autoritatem, potestatem, consilia denique omnia Deo, per quem Reges regnant, inseruire, in sanctissimo nimirum eius cultu tuendo, latissimeque propagando. In quo speramus tuam operam nemini vnquam Catholicorum Poloniæ Regum fidei & virtuti cessuram. Hoc igitur nostrum constans de tua pietate iudicium, tuis nunc literis confirmari, quæ nostræ bonorumque omnium expectationi amplissime responderunt, summopere lætati sumus, diuinæque bonitati gratias, quantas possumus, maximas agimus, teque vt filium charissimum amplectimur. Quod vero Oratorem, ad eam, quam solent omnes Reges Catholici, obedientiam præstandam nondum miseris, temporum difficultate id accidisse, & nos hucusque interpretati sumus. Cum venerit, libentissime eum videbimus, honorificeque, vt decet, accipiemus. De nostra autem erga te voluntate falsis sermonibus te non esse permotum laudamus, sicut & nobis nihil, quod esset ab optimo & Catholico Rege alienum, de te persuaderi passi sumus. Consilia enim & rationes nostras ita semper Deo autore dirigere solemus, vt nemini prorsus iudicium aliquod, ne minima quidem re, inferamus. Regnum vero istud, *Maiestatem* tuam, resque tuas omnes ita commendatas habemus, ac tanta charitate amplectemur, ut facile intelligere possis incolumitatem vestram cum Christiani orbis securitate coniunctam esse, a nobis vere existimari. De tua vicissim *Maiestate* sic nobis pollicemur, daturum omnem operam, vt nullum pii ac vere Catholici Regis officium ab ea desiderari possit. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 7 mensis Nouemb. 1576. Pontificatus nostri anno quinto.

Ant. Buccapadulius.

EPISTOLA V.

GREGORIO XIII. Pontifici Romano
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

C *In felici Regis Henrici electione, male sentientium technas fuisse superatas nunciat, sibique suffraganeum adiungi humillime precatur.*

BEatissime Pater. Redditæ sunt mihi literæ Breuium a S. V. Quibus, commemoratis officiis meis in Ecclesiam Dei, me hortari dignatur, ad vehemens studium eidem exhibendum. Quo nomine maximas, & immortales S. V. gratias ago, omnemque operam dabo, vt mandatis eiusdem per me satisfiat. Equidem in summa Ecclesiæ Dei hoc tempore interregni perturbatione, immensa clementia diuina erga nos, votis, supplicationibus atque orationibus S. Vestræ accedentibus, quod toti orbi notum nobisque significandum est, apparuit. Quod consensu omnium Ordinum, prima die, qua per tribus siue, vt nostri vocant, Palatinatus in suffragia de eligendo Rege itum esset, incredibili dictu ex tam frequentissimo Senatorum & numerosissimo Equitum conuentu, ex tot candidatis Regiæ stirpis & fastigii, vix ducenti superessent, qui diuersum sentirent, vnumque ex omnibus votis & desideriis omnium, in eum inflammatis, Illustriss. *Ducem Andium*, *Regem Polonorum* ederet proclamaretque, elusis quorundam aduersariorum nostrorum conatibus, qui in hac incubuerant, vt hæreticum Regem nobis & Ecclesiæ Dei darent. Quam ad rem varia retium genera tetenderant. Inter quæ fortes testimonio diuino, vt illi dicebant, comprobatas adinuenerant. Sed laqueus contritus est

est, & nos liberati sumus. Quæ S. Vestræ, licet hoc iam ab alus perlata esse existimo, significauda tamen putaui, vt dulcedine diuinæ gratiæ pectus S. repleatur. Navaui ego quidem eo in negocio Ecclesiæ Dei & patriæ meæ, iudicio omnium, non minimam operam. Pro qua non magna solum aggredi, sed mortem etiam ipsam oppetere, si modo salus eius per me repræsentari possit, adiuuante divina gratia non dubitabo. Cæterum cum inter tot curas & occupationes, quibus pro bono Reipub. atque adeo Ecclesiæ Dei distringor, sæpius me abesse ab Ecclesia mea contingat; S. Vestræ humiliter supplico, vt ex sua benignitate & gratia venerabilem *Andream Bylioniun*, Cantorem Crusuicensem, & Canonicum Wladislauiensem, doctum, pium, ac integritate vitæ conspicuum, in suffraganeum Ecclesiæ meæ, retentis Sacerdotiis creare dignetur. De quo latius Sanct. Vestra ex *Illustrissimo Cardinali Hosio* cognoscet. Dat.

Epistola VI.

GREGORIO XIII. Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Quod se iubilei Romani, quantumuis absentem, participem fieri voluerit Pontifex, eximio gaudio suffusus immortales agit gratias.

Dicere satis nequeo, quanto studio ac desiderio videndæ vrbis cum alias semper, tum vel maxime hoc sanctissimo vniuersoque orbi expectatissimo iubilæi anno, flagrauerim. Nam primum quidem officii mei debitum, ad venerandum, coramque quam supplicissime agnoscendum Sanctiss. religionis Christianæ caput, Christique Vicarium, magnopere me iam olim incitabat & impellebat. Deinde vero communis totius orbis maximeque piorum omnium ad hauriendas salutares aquas, hoc tam exoptatissimo tempore singulari Dei Opt. Max. & Sanct. Vestræ benignitate erumpentes ac scaturientes, frequentissimus concursus, eo me incredibiliter inflammabat, rapiebatque, ac procul dubio abripuisset isthucque pertraxisset, nisi tempus hoc desideratissimum in tam perturbatissima ac periculosissima Reipub. nostræ tempora, quæ me ab instituto meo prohibuerunt, incidisset. Intercepta igitur penitusque desiderio meo negata eius rei facultate grauissime ferebam, tanta & tam rara felicitate me defraudari. Ecce autem Reuerendissimus Dominus meus *D. Vincentius Laureus* Montis Regalis Episcopus, Sanct. Vestræ in Polonia Nuncius (cuius ego pietatem, ac singularem omnibus in rebus prudentiam, industriam, dexteritatem, ac in omnes muneris sui partes vigilantiam, nunquam satis admirari nedum prædicare possum) desiderii mei æque ac sui conscius, naturæ suæ bonitate impulsus, quod ego ne optare quidem audebam, tantum abest vt sperarem, se sibi ac mihi apud Sanct. Vestram impetrasse, vt tanto ac tam illustri dono, perinde ac si præsentes adfuissemus, perfrui liceat, mihi renunciat, meque eorum nomine & autoritate Sanct. participem esse iubet. Quod cum mihi præter omnem spem expectationemque meam accidisset; incredibile est, quanto & quam insperato animum meum gaudio atque lætitia perfuderit, desideriumque lenierit. Omnia me hercule, quæ cuique in vita lætissima accidere possunt, si in vnum conferantur, nequaquam tantum momenti ad exhilarandum animum, & conscientiæ consolationem habere possunt, quantum hoc nuncium mihi attulit. Quod gaudium meum sempiternum fore, & spero & opto. Quoniam vero hoc tantum & tam inopinatum Sanct. Vestræ beneficium in me minimum, cupidissimum certe illius seruum collatum, non solum gratiarum actionem, sed etiam animi gratitudinem omnem exuperat, non ego pro eo, quas par est, sed quas mortale pectus capere potest, & ago & habeo gratias. Illud certe contendam, vt quantumcunque ex ea Sanct. Vestræ benignitate, animo meo virium diuinitus additum fuerit, id totum in Ecclesiæ Dei & Sedis Apostolicæ, pro qua vitam etiam profundere mihi optabile est, defensionem ac propagationem sedulo impendam: proque diuturna salute, incolumitate atque felicitate Sanct. Vestræ Deum Opt. Max. (quamuis Indignissimus) supplex, quoad viuam, precabor assidue. Dat.

Epistola VII.

GREGORIO XIII. Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Regiam dignitatem primo Cæsari, deinde vero Infanti Annæ delatam esse significat, id quod ne Cæsar ægre ferat, nec aliquid iuris sibi quærat, Pontificem rogat, vt apud Cæsarem intercedat.

Qvi fuerit exitus *Comitiorum* nostrorum, ad *Warsouiam* creando Regi non ita pridem habitorum, vel ipsa fama ad S. Vestram perlatum esse minime dubitamus. Præpropera siquidem Primatis nostri *R. D. Archiepiscopi Gnesuensis* cum aliis perquam paucis renunciatione factum est, vt *S. Cæsarea Maiestas* contra leges & libertatem nostram, maxima parte Senatus, & vniuersis fere, qui ex ordine Equestri eo frequentes conuenerant, inuitis maximeque aduersantibus, extra locum ad eam rem publico decreto constitutum, *Rex Poloniæ* renunciaretur. Vnde illud necessario statim consecutum est, vt illi, qui libertatem patriæ opprimi iniquissimo ferebant animo, eius vindicandæ causa, ad *Serenissimam Infantem Annam*, ex clarissima Serenissimorum Regum nostrorum optime de Repub. nostra meritorum progenie, Regiam dignitatem summo studio atque contentione deferrent, eamque Illustrissimo viro *Stephano Transyluaniæ Principi* desponsarent, simulque de vi legibus libertatique communi per paucos illata, ad vniuersas Regni prouincias publice referrent, locum & tempus cognoscendum ea de re vniuersis designarent. Quo cum frequentissimi, de communi salute atque libertate multum solliciti, hoc tempore conuenissemus, maximo omnium consensu id, quod pro salute atque libertate omnium actum erat, approbauimus atque confirmauimus. Ex quo in certissimam spem venimus, fore, vt a domestica dissensione nil amplius nobis metuendum sit. Vnum etiam quod subueremur, relictum est, ne *Cæsarea Maiestas* ex eo, quod per Reuerendiss. D. Archiepiscopum, *Regis Poloniæ* nomine, appellata sit, aliquid iuris sibi quæsitum esse arbitremur, ne ue sibi ac nobis aliquid negotii (quanquam sua sapientia, & in tuenda Christiani nominis concordia, pace ac tranquillitate perpetuum studium & consuetudo nos de eo bene sperare iubet) hoc nomine facessat. Quam ad rem nusquam certius remedium, quam in amplissima S. Vestræ autoritate repositum esse iudicamus. Quamobrem ad eam supplices confugimus, ab eaque maximis precibus contendimus, dignetur pro sua pietate & Reipub. Christianæ charitate, *Sac. Cæsar. Maiestatis* animum in veteri erga nos gratia atque beneuolentia, perpetuoque pacis & tranquillitatis studio, atque consuetudine sua continere; ne (quod omen Deus auertat) non solum *Poloniæ Regnum*, quod totius Christianitatis contra tot barbarorum impetus est ve-

lut propugnaculum, sed etiam vniuersam Christianitatem inde periclitari contingat. Faciet Sanct. Vestra rem non minus pietate sua dignam, quam salutarem & necessariam, nobisque & vniuerso *Polonia Regno* longe gratissimam, & sempiterno atque immortali præmio a Deo Opt. Max. remunerandam. Datum in Conuentu Andreiouiensi 4 Non. Februarii.

Epistola VIII.

GREGORIO XIII Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Decreta Concilii Tridentini in Synodo prouinciali esse accepta nunciat, idque a Pontifice confirmari petit, & vt Regem ad suscipiendum harum constitutionum patrocinium excitet, obsecrat.

SVperiorum temporum iniquitata, continuisque Reipub. nostræ perturbationibus effectum est, vt ne Sacrosancti Tridentini Concilii Canones atque Decreta, quod iam pridem fieri oportuit, vsque ad hue publica totius istius prouinciæ autoritate reciperentur. Nunc tandem vt primum aliquanto tranquillius tempus diuina benignitate nacti sumus, nihil mihi maiori curæ fuit, quam vt Reuerendis. D. *Vincentium Laureum Montis regalis Episcopum*, Sanct. Vestræ Nuncium, in id summo studio incumbentem, pro viribus adiuuarem, vt quemadmodum iam ante aliquot annos in Diœcesi mea factum est, ita hoc tempore in tota hac prouincia ab omnibus summa sacro sancti Concilii Tridentini autoritas agnosceretur, omniaque ad ipsius præscriptum penitus accommodarentur. Synodo igitur Prouinciali per Reuerendiss. D. Archiepiscopum coacta, cui etiam R. Dominua Sanct. Vestræ Nuncius cum summa autoritate atque dignitate præfuit, id quod tamdiu a nobis desiderabatur, studiose cupideque perfectum est. Nec iam amplius quicquam desideratur, quam vt ea, quæ iam constituta sunt, omnes religiosissime obseruent & exequantur. Quam ad rem summa Sanct. Vestræ autoritas perquam necessaria est. Quare acta atque instituta Synodi istios ad Sanct. Vestram mitto, illique non solum meo, sed etiam totius Cleri nomine submisse supplico, quo ea autoritate sua confirmare dignetur. Ita enim totius Synodi consensu decretum est, vt ne prius promnlgentur quam his Sanct. Vestræ autoritas accesserit. Supplicamus etiam S. Vestræ quo *Serenissimum Regem* nostrum, quamuis per sa in causam Ecclesiæ Dei satis propensum, ad suscipiendum quantum in se erit Sacrosancti Concilii Dacretorum Prouinciæque ipsius Constitutionum patrocinium hortari & inciuare dignetur. In eo enim ad obtinendum ius Ecclesiasticum, veterisqua disciplinæ restitutionem plurimum situm est. Deus Opt. Max. Sanct. Vestram quam diutissime felicissimam beatissimamque conseruet. Dat.

Epistola IX.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

In visitatione sua Diæcesæos miseram omnium rerum conditionem reperisse, aliquibus tamen remedia attulisse scribit.

CVperem, vt omnia consilia mea in regenda Ecclesia Diœcesis meæ suscepta, iudicio grauissimo Illustriss. Paternitatis Vestræ probentur. Idcirco quid in hoc ministerii sacri exordio a me gestum, & quod veluti fundamentum iactum sit actionum, Illustriss. Paternitati Vestræ protinus describendum putaui. Visitationis munere pridem intermisso, cum ii, quorum id erat proprium, non eam quam oportebat, Dominici gregis curam gererent, sed vnumquemqua vias suas sequi permitterent; factum est tandem, proh dolor! vt minor esset Pastorum in Ecclesiis recte gubernandis, & in vita honeste traducenda, populoque ad pietatem instituendo vigilantia. Quin etiam existimabant plerique, nihil aorum ad se pertinere, sibique factam esse liberius viuendi potestatem. Quandoquidem nemo fuit, qui ab illis rationem gesti officii reposceret. Sic nimirum dormientibus patribus familias, venit inimicus homo, & in agro bono superseminauit Zizanium, quod succrescens, verbi Dei semen oppressit, suumque fructum orbi produxit, hæreses nimirum, humani generis pestes maximas, & in vita hominum quiduis agendi licentiam. Quam secuta est e vestigio tanta populi Dei a pietate auersio, & ad hæreses conuersio, quantam oculis ipsi nostris, magno cum animi nostri dolore cernimus. Quamobrem nobis, quamlibet indignis, quorum alioqui officio incumbebat onus huius prouinciæ, visum est, vt cunctatione prætermissa, visitaremus Diœcesim, & morbis illius diligenter exploratis, opem illi, quam possemus afferre conaremur, nihil eorum prætermittentes, quæcunque munus hoc nostrum a nobis postulare videretur. Quod a nobis factum est, sumto a Cathedrali ecclesia initio, vbi multa reperi, cathedram absque doctore, tribunal Episcopi absque iudice vicario, subsellia Confessariorum absqua confessariis, chorum absque psalmodia, altaria absque ministerio, Scholam sine Rectore, Hospitalia Pauperum sine Prouisoribus & Prouisione, Prælatos atque Canonicos paucos, eosque absque Regula, Clerum absque disciplina, ciuitatem sina ordine, reliquos in vita & moribus dissolutos, Templum rimarum plenum, arcis ædificia, & locum habitationis Episcopi ruinosum. Quid plura? excepta solitudina, nihil boni præterea. In Dioecesi nihil meliora vidi: *Radeonii Andream* hæresiarcham Synagogam suam habentem, conuenticula cogentem, ministros instituentem & destituentem, scholam nobilium puerorum ab eodem erectam esse, populumque in præcipuis ciuitatibus Regiis, *Brzestensi*, *Nieschouiensi*, *Radeouiensi*, *Bidgostiensi*, & aliis per satellites eius ad defectionem a Catholica fide solicitari a nobilibus, qui se ab Ecclesia Dei segregarunt, templa in eorum possessionibus ademta, alia profanata; a Catholicis vero reditus Ecclesiasticos & decimas vsurpatas: in Parochiis iuris patronatus Regii Præfectos summam axercere potestatem: Monasteria plerisque in locis, *Radeonii*, *Nesonia*, *Iniuslatislauia* deserta, Sacella & Oratoria, *Predecii*, *Coualii*, *Ingulatislauia* in arce *Crusuicensi*, sine vllo ministerio: multas Parochias sacerdotibus vacuas. In bonis Episcopalibus reperi multa templa vetustate collapsa, subditos variis grauaminibus oppressos, a Præfectis expilatos & exhaustos, bonorum Ecclesiasticorum fines accisos. In Ecclesia *Crusuiciensi*, vbi antea Cathedra fuerat, duos tantum Presbyteros vicarios officia obeuntes. In summa gregem Christi palantem absqua Pastores,

Pastore, lupis expositum. Hoc duntaxat boni superesse videbatur, quod Hæretici varie dissecti, inuicem digladientur, quorum alii *Tritheistæ*, alii *Fraterculi* seu *Picardi*, alii A *Caluinistæ* atque *Lutherani* nominantur. Cæterum pugnas & certamina mea cum aduersariis coram *Cusuorscius* referet. Longum enim esset singula perscribere.

Misera sane conditio nunc est omnium nostrorum Catholicorum Episcoporum. Hæretici, qui in possessionem nostram venerunt, præscribunt nobis leges, nolunt nec verbo nec facto a nobis violari, benignitate, clementia, fauore, beneficiis secum agendum esse putant. Quod si vlterius progrediare, siue literis mandatorum Regiorum inhibendo, siue ad tribunal Regium, vel ius nostrum euocando, statim clamant, vim sibi fieri, rem agi non de Religione, sed de libertatibus Regni, eas in se oppugnari, pacem tranquillitatemque publicam turbari, seruitutem induci. Interea vero, omnia sibi permittunt, quæ ad euertendum nos faciunt. Subsannant, illudunt, famam & existimationem sermonibus, libellisque famosis proscindunt, populum se- B ducunt, ministros constituunt, templa occupant, profanant, reditus Ecclesiasticos sibi vsurpant, & alia omnia arbitratu suo faciunt; nulla nec legum, nec nostri ordinis, nec Regiorum edictorum habita ratione. Quamobrem Episcopali munere hac temporum iniquitate perfungi, rem omnium difficillimam esse iudico. Nunc video, quibus periculis ac laboribus obnoxium sit hoc munus, quantum distrahat ab illa tranquillitate animi, quam experimur, dum omnibus curis vacui diuina meditamur; quam optabilior sit vita priuata; quam hæc grauissimis atque plurimis solicitudinibus referta; quamque necessarium sit, Episcoporum sanctorum virorum precibus adiuuari, & aliorum multorum consiliis auxiliisque niti. Olim, dum omnes in vna domo habitaremus, cum consensu, dum omnes parerent, & Ecclesiasticæ disciplinæ subiecti essent, facilis & expedita erat Ecclesiæ Dei regendæ & administrandæ ratio, erat enim vnum directum iter ad eam regendam, C canones videlicet; Nunc ordine sublato, iurisdictione extincta, canonibus in exilium actis, iuribus nostris in nulla parte saluis & integris, cultu diuino profanato, violatis sacrosanctis Ecclesiis, noua Cathedra contra Cathedram erecta, falsis doctoribus permissis, quo pacto bonus & vigil pastor aliquid operæ pretii facere possit, non video. Visis tamen & conspectis his morbis Ecclesiæ, pro ratione temporis & loci, quoad recte potui, adhibui remedia. Collocato enim in Cathedra Doctore *Leonardo*, ordinaria potestate viro probo *Borukouio* mandata, in locis insignioribus, *Brestiis*, *Nesouia*, *Radeouii*, *Bidgostia*, viris doctis atque piis dispositis, Oeconomo bonorum Episcopalium generali creato, Magistris Scholæ atque discipulis, qui Ecclesiæ Dei deseruirent, constitutis, tum etiam hospitali pauperum prouisione data, reliqua ad Synodum diœcesanam reiici, quam primo quoque tempore indicendam constitui. Hæc D est tota ratio consiliorum & factorum meorum. Deum Opt. precor, vt actiones nostras aspirando præueniat, & adiuuando prosequatur. Idem vt faciat Illustriss. P. Vestra ac pro me Deum Opt. Max. exoret, etiam atque etiam rogo. De Synodo prouinciali, si quem ea fructum afferre deberet, concordia pacis constituenda est inter Episcopos. Ea vero vel priuato paucorum congressu fructuose tractari & perfici potest. Dabo operam, vt Reuerendiss. N. & N. sibi reconcilientur. Quo constituta & stabilita amicitia & beneuolentia coniunctis animis ad rem Ecclesiæ Dei agendam incumbamus. Dat.

EPISTOLA X.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

In regno Poloniæ omnia legibus, inprimis ecclesiasticis, esse soluta, in eoque nulla administrata iustitia ecclesiam premi, queritur.

Mirari satis non possum tam ingens quorundam aduersus nos fratres suos, nunquam de se, deque Repub. communi male meritos odium, qui dum sibi ipsis, ac vniuersis quibusuis, quamuis infimæ conditionis hominibus, iuris sui persequendi rationem saluam & integram conseruant; nobis solis, non postremi certe in Republica Ordinis hominibus nominatim, ad consequendum ius nostrum omnem viam rationemque præcludunt. *Armeni*, *Græci*, *Iudæi*, *Turcæ*, ius suum & iustitiam in hac Repub. nostra consequuntur: solus Ordo sacratus, sola Christi causa, nec forum nec iudicem suum habet. In quo nihil aliud agunt, quam vt nos deinceps etiam e Repub. penitus, & Christum Catholicamque fidem excludant, eiiciantque. Videre iam licet in plerisque Parochiis Catholicorum, quas aduersarii occuparunt vel profanarunt, infantes absque baptismate mori, plerosque absque Sacramentis & verbi Dei pabulo decedere, in agris more pecudum sepeliri, reliquos absque lege, absque Deo viuere. Pro his tot & tantis criminibus, nulli nec Episcopo, nec Regi, neque cuiquam de populo agere causam licet. Quo factum est, vt nemine prohibente, plebs ad enormia crimina atque adeo in ipsum Atheismum præceps ruat labaturque. Speciosum nomen compositionis non iam ad diminuendum, sed ad tollendum ius nostrum vsurpant, ipsamque de Comitiis in Comitia, id autem est, ad Calendas Græcas reiiciunt. Sed compositione illis opus esse videretur, qui de iure suo dubitant. Ius certe nostrum omnibus seculis tam certum, clarum, manifestumque fuit, vt nemo nisi impudentissimus, de illo vnquam dubitauerit: Claræ sunt leges, quæ de iurisdictione nostra latæ sunt, a *Cazimiro magno*, *Ludouico Loisi*, *Wladislao Iagelone*, *Cazimiro tertio*, *Ioanne Alberto*, *Alexandro*, *Sigismundo primo Rege*, quo regnante, certa genera causarum, seu (vt Iure consulti vocant) casus, qui proprie ad forum spirituale spectant, descripti extant in Constitutione anni 1537. Etsi iurisdictionem nostram non ab hominibus, sed ab ipso Deo traditam habeamus, de qua sicut transigere non possumus, ita id attentare, nefas & sacrilegium existimamus; Aduersarii vero nostri neque humanis legibus se teneri volunt, quin imo nobis inuitis & reclamantibus, nouas constitutiones ad tollenda iura nostra cudunt. Vi geritur res, vincimurque non iustitia causæ, neque *Antagonistarum* numero, sed pertinacia aduersariorum. Quod etsi graue sit & intolerabile, minime tamen nouum in tanta temporum iniquitate accidit, vt homines ex alieno damno ac detrimento, suum augere commodum & emolumentum cupiant. Solus Rex, quem Deus ad ius suum cuique tribuendum & conseruandum constituit, quique iure iurando se id facturum Ordini nostro vel inprimis confirmauit, nos a tam graui & insigni iniuria atque oppressione vindicare, nobisque ad obtinendum ius nostrum viam demonstrare

 atque

atque munire debet. Id autem efficiet, si aut pristinam iurisdictionem nostram nobis integre restituerit, aut aliam persequendi iuris nostri rationem certam demonstrauerit. A Quod omnibus modis apud S. R. Maiestatem nobis contendendum est. Hoc enim tempus præsens, hoc publicus executionis actus, quo iura omnium executioni mandentur, hoc vocatio nostra a nobis postulat & requirit. Sed nescio qui fiat, quod & Rex tempori seruire videtur non Domino, & aduersarii nostri ad nos perdendos longe vigilantiores sint, quam nos ipsi ad nos conseruandos. Vtinam Deus clementissimus nos aliquando respiciat, & misereatur nostri! Dat.

EPISTOLA XI.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Archiepiscopum Gnesnensem, reliquis Episcopis insalutatis & dissentientibus, Warsouiæ, alienissimo plane loco & tempore, Synodum prouincialem cogere velle, notum facit.

REuerendissimus Dominus *Archiepiscopus Gnesnensis* B *Synodum Prouincialem Warsouiæ* pro festo triumRegum, tempore quo comitia Regni celebrabuntur, præter scitum & voluntatem nostram, habendam decreuit, & literas vniuersalium (vt ad nos perferrentur) non solum per diœcesim propriam, verum etiam nostras, nulla significatione eius rei nobis facta, transmisit. Equidem grauiter pro eo ac debemus, ferimus, ita nos a R. D. Archiepiscopo cogi in ordinem, vt absque consilio & assensu nostro, contra morem maiorum, & instituta Canonum, coacta Synodo ad arbitrium vnius, necessitas nobis imponatur, cum aduersariis iniquissimo loco & tempore de summa rei decertandi. Quo enim tempore & loco, licentia, & potentia maior aduersariorum, quam sub interregno, idque in Comitiis? Non diffugimus nos quidem pro lege domini, pro priuilegiis & libertatibus Ecclesiæ Dei, freti iustitia causæ, cum aduersariis congredi, quin imo & sanguinem profundere; sed aliud est protestatione pugnare, C aliud ad certamen hostem elicere. Nos quidem prouocati pugnabimus; Sed si aduersarius loco se non mouerit, tutius est abstinere a pugna, quoad Rex Catholicus eligatur. Nunc autem cum idem locus certamini nostro editur, qui est Comitiis Regni assignatus, quid aliud quæri videtur, quam vt inermes cum armatis, incompositi cum adunatis etiam reluctantes, committamur, ipsisque certam propemodum victoriam tradamus. Equidem ita arbitramur, & certo nobis persuademus, nunc in certamen de iuribus cum aduersariis sponte propria prodire, nihil aliud esse, quam causam Dei prodere. Adhæc nescimus plane, quid iis in mentem venerit, qui cogendæ hoc tempore Synodi R. D. Archiepiscopo autores fuerunt, cum eam vigente Rege non modo non coëgerint; sed ne voluerint quidem valentibus ac vrgentibus nobis. His & aliis multis causis adducti, scripsimus Suæ R. P. vt ab ea D cogenda abstineat: quarum literarum exemplum Illost. ac R. P. V. mittimus. Quod si ea sententia Illustr. ac R. V. P. probabitur, rogamus, vt pro sua autoritate, quam in Ecclesia Dei habet, prouideat diligenter, ne quid Ecclesia Dei hoc nomine detrimenti capiat. Nos enim solenniter protestamur, nunquam fuisse voluntatis & consilii nostri, vt hoc tempore Synodus celebretur; Alioqui, si quid secus acciderit, testamur Deum, non penes nos eius rei culpam hæsisse. Quæ omnia maiori prudentiæ Ill. Pat. V. expendenda & prouidenda, pro fide, quam Ecclesiæ Dei & sanctæ Sedi Apostolicæ debemus, relinquimus. Cuius amori &c. Datum Warsouiæ.

EPISTOLA XII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Andium Ducem Henricum, Poloniæ Regem electum esse refert, electionisque acta summatim commemorat.

QVod ab omnibus piis expetitum est, & in quo salus non modo Reipublicæ nostræ, sed etiam Ecclesiæ Dei versatur, id iam tandem Deo Opt. Max. negotium nostrum promouentes, obtinuimus, vt Principem Catholicum *Illustriss. D. Audegauensem Ducem* simus habituri. Incubuerunt quidem totis viribus hæretici, & nullum non mouerunt lapidem, vt vel *Suecum* vel *Piastum* aliquem ex suis nobis obtruderent; ex compositoque rem in quintam vsque septimanam protraxerunt, vt dilabente Nobilitate Catholica, potentiores essent. Vicit tamen Catholicorum pars, *Plocensibus* maxime ac *Masouiis* adiuuantibus. Nam cum tam frequentes conuenissent, vt multitudine sua dimidiam ferme partem suffragiorum habituri esse viderentur, eo ipso die, videlicet quarta Maii, quo per Palatinatus est in suffragia itum, aliis Palatinatibus inter se dissidentibus, ipsi vnanimi consensu Illustriss. *Andium Ducem* in Regem declarant. Hos secuti *Podlachii*. His autem per cæteros Palatinatus Catholici veluti basi cuidam ac fundamento innixi, hæreticis non modo potentiores, sed etiam quodammodo formidabiliores extiterunt. Vbi autem quinta demum die, hoc est octaua Maii (nam tot in altercationibus aliis Palatinatus consumserunt) in consensum Senatus ventum est, ac ex omnibus terris numerus candidatorum ac suffragiorum literis obsignatis eblatus, *Lituani* vero *Volinii*, ac *Braslauienses* nihil eiusmodi fecissent, ab omnibus rogati sunt, vt idem facerent, qui in partem concedentes, parum inter se collocuti, redeunt, ac vltra omnium expectationem (nam Austriaco fauere dicebantur) *Gallicarum* partium se esse declararunt. Ita quatuor candidati apparuerunt, hoc est *Illustr. Archidux Austriæ Ernestus*, *Andium* item *Dux*, *Suecus* quoque, ac *Piastus*. Et potens quidem *Piastorum* factio, præsertim in maiori Polonia erat; Sed miro a quibusdam artificio elusa est. Nam cum præcipui eius factionis, viros nonnullos illustres, neque tamen eos, quos animis designauerant, nominarunt; quidam ex Gallicis, vt personam detegerent, se quoque hac prærogatiua vti velle proclamarunt, ac personas aliquot ex nobilitate obscuras nominarunt, ita vt numerus Piastorum ad duodetrigesimum excreuisset. Quamobrem vbi in Senatu sunt pronunciati, risu statim ab omnibus sunt excepti. Interim autem *Zamoscius Capitaneus Belzensis* non cogitata quidem, sed opportuna eos aggreditur oratione, vt se omnes hi *Piastones*, suscepturine essent Regnum, si ita Deo visum fuerit, publice declararent. Si id facerent; castris ab vrbe excederent: cum, illis, qui Regnum ambiunt, electioni sibi interesse per leges non licere, scirent. Omnes itaque nominationi renunciarunt. Hac itaque ratione *Piastus* ob ignobilitatem suam euanuit. Reliquis dati sunt a Senatu aduocati: *Austriaco* videlicet Reuerendiss. *D. Episcopus Plocensis, Palatinus Mariæburgensis*, ac *Castellanus Lublinensis*; *Andegauensi* vero, me, ac *Sendomiriensem Palatinum*, *Castellanum* item *Gedanensem* decreuerunt; *Cracouiensi*, *Podoliæ & Rauensi Palatinis*, *Sueci* partes attributæ. Post longas tandem disputationes *Austriacus* eo ipso die reiectus. Cum *Sueco* altera die plurimum fuit negotii, partes eius istis Palatinis non modo tuentibus,

sed

sed etiam mordicus tenentibus. Sed enim *Magnificus Samogitiæ Capitaneus* grauissima oratione vitia illius detexisset, fregit eorum potentiam, ita vt accedentibus tam Senatorum quam totius Nobilitatis precibus, sole iam A ferme occidente in partes *Galli* concesserint. Ac Reuerendiss. quidem D. Archiepiscopus pro veteri consuetudine iam Regem renunciaturus erat; sed quia inhonestum videbatur, tantum Regem ac Principem sub noctem renunciari, in diem Lunæ renunciatio reiecta. Qua demum adueniente, plurimum nobis negotii à *Palatino Cracouiensi* in castris suis se cum hominibus suæ partis continente, nec in Senatum venire volente, exhibitum fuit. Diuina tamen gratia suffragante, cum per nuncios suos consensum suum nobis significassent, per Archiepiscopum *Henricus Andium Princeps*, miro ac toto terrarum orbi memorando omnium consensu, *Rex est renunciatus.* Publicatio tamen eius dilata, donec de conditionibus oblatis, cum Oratoribus de iuribus, priuilegiis, libertatibus prærogatiuisque omnibus conseruandis transigatur. Hæc D. V. summatim significanda esse duxi, vt animum eius exoptata Catho- B lici Principis voluptate explerem. Datum Warsouiæ.

EPISTOLA XIII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

Turbaram & calamitatum multitudine se pene obdormisse, sed exitatum tamen esse & ad Synodum Diœcesеos sua, farciendarum ruinarum gratia, animum appulisse scribit.

QVi sit status & quæ facies Reipub. nostræ his calamitosis temporibus, Illustriss. D. Vestram & ipsam per se satis intelligere, & multorum nunciis atque sermonibus ad eam perferri certum persuasumque habeo. Ne illud quidem eam latere arbitror, in tanta Reip. tempestate, quæ mea præcipua fuerit calamitas, vel ab inuidia, vel à maleuolentia perversorum hominum profecta. Itaque minime mirum illi videri existimo, quod tanto interuallo nullos ad se dederim. Siquidem animus meus ex tam grauissimo Reipub. casu, præcipuo quodam vulnere perculsus, ac grauiter exulcera- C tus, a commemorandis tam communibus, quam propriis miseriis abhorrebat, nec magis quicquam, quam otium, quietem, tranquillitatem, solitudinem atque silentium amabat. Ac nisi officium, & patriæ charitas incredibilis obstitisset, parum absuit, quin vel doloris mei magnitudo, vel salutis Reipub. in tam dissolutâ disciplinâ, desperatio animum meum à publicis negotiis in perpetuum remouisset, soliusque Ecclesiæ & Religionis studio, quo vnico toto hoc tempore omnium molestiarum mearum vsus sum remedio ac solatio, me addixisset. Et certe non committam deinceps, vt ab eo studio, Reipub. negotia, perinde atque antea, nisi quantum ea seiungi non poterunt, me abripiant. Sed ne in ea quidem parte tantum solatii, quantum optatem, reperio, conturbata & conuulsa sunt, ac etiamnum a peruersis ac perditis ingeniis per summum scelus ac impietatem perturbantur ac conuelluntur omnia. Quibus mederi in tanta hominum licentia & impunitate, perquam difficillimum D est. Nihilque tamen tam arduum tamque difficile esse potest, quod auxilii a præpotente Deo promissi certa spes non releuet ac leniat. Qua fretus & adnixus, omnem meam curam & cogitationem, ad farciendas Diœcesis meæ ruinas conuerti. Faxit Deus, vt is Conuentus Reipub. salutarem exitum habeat, nosque saltem ex tanta dissensione & perturbatione ad concordiam & ordinem reuocet. Magna pars electionem vrget, non minor *Henricum Regem* expectare vult. Approbet Deus quod optimum sit, & nobis & toti nomini Christiano. Dat.

EPISTOLA XIV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi,
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Inuidiæ cessisse se, nec electioni nec aliis rebus hactenus adfuisse dicit, nunc tamen laboranti Reipub. laturus opem, a Cardinali consilium auxiliumque petit.

IN tam perturbatissimo ac calamitoso Reipub. nostræ statu, quæ mea præcipua fuerit calamitas, quin Illustriss. ac Reuerendissima D. V. tum ex meis, tum ex aliorum literis intellexerit, non dubito. Vnde illud quoque eam pro sua prudentia suspicari atque adeo intelligere potuisse existimo, me tam aduerso meo casu perculsum, & in tantam inuidiam apud imperitam multitudinem, inuidorum atque maleuolorum opera adductum, a tam difficilibus & periculosis Reipub. negociis abstinere debuisse, itaque a me omnino factum est. Nam vt a cæteris, quæ post Regis à nobis discessum acta sunt; ita etiam ab hisce Electionis Comitiis absui. Quorum quinam sit exitus R. D. Vestram multo ante, quam hæ ad eam perueniant, vel ex fama ipsa cognituram certo mihi persuadeo, ac quo minus ea scribam, incredibilis animi perturbatio atque solicitudo vetat. Video enim, video & horreo, & Rempub. & Ecclesiam Dei, temeritate & pertinacia eorum, qui multitudinem consilio & autoritate regere atq; moderari debebant, in extremum discrimen esse adductam. Nec dum tamen ei malo remedium afferri posse (spe diuini auxilii fretus) despero, in eamque rem omni studio totisque viribus, vel cum extremo vitæ discrimine incumbam. Ill. ac R. D. Vestram & consilio sapientissimo, quo præ cæteris abundat, maxime & precibus religiosissimis hoc tempore (quod eam pro sua in Patriam charitate atque salute facere & facturam esse certissimum habeo) nos sedulo adiuuet, etiam atq; etiam oro & obsecro. Dat.

EPISTOLA XV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Tandem discrimini Reipubl. se occurrisse, animosque hominum sic composuisse arguit, vt Stephano Rege electo, omnia in vado esse videantur, vixque vnum & alterum restare Proceram, qui ad concordiam hortandi sint.

QVæ in Conuentu *Warsouiensi* acta sunt, superioribus meis Illustriss. D. Vestræ significaui, nunc reliqua quæ consecuta sunt, accipiat. Imperaueram ego mihi, siue eius rei causa, vt inuidiæ, quam discessu *Regis Henrici* iniquissime contraxeram, dolorem sine sanguine mitterem, vel quod nullum salutarem exitum Reipub. tali tempore viderem, vel quod ira Deo Opt. Max. qui voluntatum nostrarum primus & summus gubernator est, spectator potius, quam actor totius istius actus, posterioris interregni essem. Verum cum animaduertissem Rempub. periculosissime in duas partes discerptam, eiusque totius mali clero Ordinique Pontificio causam adscribi, ac vltra illud vetus religionis & inuidiæ malum, nouam quandam flammam, qua conflagraremus, excitatam esse, incitatoque furore, ad pœnas ex Archiepiscopo aliisque nostratibus sumendum, *Andreouiam* vniuersam nobilitatem concurrere, amplius mihi cunctandum non putaui; sed potius pro salute patriæ, pro autoritate & dignitate Ordinis nostri, in medias etiam furoris ciuilis flammas me conieci. Videbam enim iisdem ipsis accusatoribus ac iudicibus graue quoddam & intolerabile malum, apud irritatum populum, maxima præsertim causa, nobis impen-

impendere. Quo vbi primum veni, dispari oratione, quam a nobis tanquam accusatis expectabatur, animum inflammatum repperi, culpam neque penes Archiepiscopum, neque penes Senatum, neque alium quenquam, sed penes illos ipsos A residere docui, ambitionem atque peccata hominum, istorum omnium malorum causam & fontem esse demonstravi. Ita accusatores illi rei facti; accusatione omissa, ad seipsos potius purgandos, suaque defendenda conuersi sunt, ac non modo nihil acerbius in Ordinem nostrum constituerunt; quin potius vitam fortunasque nostras noua confœderatione communierunt. Hinc demum cognitum est, nos diuinitus illi negotio seruatos esse. Ac constitueram ego quidem, si aliquo modo fieri posset, ipse nulli parti addictus, in meliorem aliquem portum rem totam adducere. Verum cum vidissem admirabilem quendam contra *Germanos* pro *Hungaro* vniuersæ plane Reipub. quæ tum frequentior quam vnquam antea conuenerat, consensum, nec posse rem moueri sine grauissimo Reipub. motu, ac tertia quadam vtrisque illis longe periculosiore factione, communicato cum Magnifico Domino *Palatino Sendomirtensi* con- B silio, qui tum in iisdem ædibus mecum opportune erat, concordi hominum consensui cessi. Quem incredibili quadam concordia & pace, tanquam signo diuinitus dato, confirmatum vidi, & quem illi ipsi Legati, qui a Sacra C. Maiestate *Andreiouiam* venerant, admirabantur, atque illud prædicabant, magni redempturam fuisse *Sacram C. Maiestatem*, si tam auersa studia hominum, quæ promptissima esse iam multorum falsis nunciis credebat, mature cognouisset: neque se unquam existimasse, tam ardentes libertatis suæ propugnatores ac vindices *Polonos* esse. Itaque & in *Dudicium*, nouos quosdam tumultus *Cracouia* cienrem, ipsi Legati Sacræ Cæsareæ Maiestatis literis suis insurrexerunt, cuius exturbandi causa, vrbisque eius constituendæ, vniuersa nobilitas Andreiouia Cracouiam profecta est. Reliqua, quæ hic gesta sunt, melius ex recessu eius Conuentus, C quem Illustrissimæ D. Vestræ mitto, singula cognoscet. Nunc Illustriss. D. V. quam non minus acerbum hunc patriæ nostræ casum absentem mouere quam nos præsentes, nihil dubitamus, erunt partes, post sanctissimas preces, quibus nos apud Deum immortalem iuuare non desinit, apud S. D. nostrum impetrare, quo sua autoritate apud S. C. Maiestatem illud obtineat, ne iniquiore animo id ferat, quod vel Dei Opt. Max. voluntate, vel naturæ quadam dissensione cohærere non poterat, neue causam & occasionem Reipub. Christianæ in aliquod periculosum discrimen coniiciendæ dare velit, sed vt potius prudentia sua summaque animi æquitate voluntati diuinæ cedat. Soluto Conuentu *Andreiouiensi*, partim publico, partim priuato nomine ad Reuerendiss. Cracouiensem excurri, quem facile sponte sequentem ad concordiam cohortatus sum. Quod idem cum R. D. Archiepiscopo facere institui. Quem vt itidem Illustriss. D. Vestra ad concordiam suis literis hortari dignetur, etiam atque etiam D vehementer rogo. Nisi enim pertinax hoc studium suum remittit, verendum est, ne eadem ruina & autoritatem Primatus sui extinguat, & rem Ecclesiasticam ad extremum obruat. Nam cæteros rem inclinatam non difficile secuturos video, ac non mediocrem spem futuræ pacis & tranquillitatis concipio. Datum.

EPISTOLA XVI.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis. Factum suum à Cardinali non probatum excusat, & Neo-Electum de eximiis virtutibus commendat.

EX literis R. D. V. intellexi, factum meum in præsenti Reipub. nostræ statu sibi minime placere, quod ipsi etiam mihi minime mirum videtur. Siquidem ipse quoque ab initio non tam studio consilioue quam necessitate quadam adductus, in eam sententiam, quæ R. D. V. non probatur, descendi. Equidem rebus in tantum discrimen adductis, ego, qui iam antea decreueram, quantum mihi liceret, a Reipub. negociis me submouere, facile mihi temperare poteram, cum neutram partem satis probarem, vt ab vtraque remotus, euentum expectarem. Sed rei periculique magnitudo me commouit, vt tali tempore Reipub. deesse, cum summa impietate coniunctum esse existimarem. Quid igitur feci? *Andreiouiam*, cum magna spe rei in integrum restituendæ profectus sum. Eo consilia cogitationesque meas dirigebam. Posteaquam vero in maximo illo frequentissimoque armatorum, & vim libertati publicæ præcipue ab Ordine Ecclesiastico allatam, si ementium, neminem reperi, qui factum eorum, qui violenter R. D. Archiepiscopi renunciationi restiterunt, non magnopere laudaret, pro eoq; se mori velle periculosum perniciosumq; esse iudicaui. Itaq; necessitati parui, testatus sæpius me euentum illius consilii præstare nolle, valdeque pertimescere communem cum omnibus fortunam. Cuius per Dei gratiam nihil adhuc est, quod pœniteat. Nam ante complures dies ad peruestiganda ea, quæ de eo, quem nobis Dei Opt. Max. voluntas regem designauit, ferebantur, missi obuiam ad fines vsque *Podolia Soliconium* nostrum. Is mihi pro re certissima confirmat nihil deesse in eo Principe, quod formam regis optimi, reique publicæ nostræ accommodatissimi desiderari possit. Religionis veræ sinceritatis studium, prudentiam, animi magnitudinem, grauitatem, excellentem bonarum literarum peritiam, cæterasque insignes animi atque ingenii dotes in eo eminere ac elucere. Is autem *Leopoli* iam superati, intra proximos octo dies se *Cracouiam* cum omnibus impedimentis peruenturum scripsit. Ex altera parte quid fiat R. D. V. ex aliis cognoscere non dubito. Orandus est Deus Opt. Max. vt pro immensa sua misericordia ex tanta tempestate nos in tranquillitatem vindicet. Reuerendissimam D. V. quam optime ac felicissime valere percupio. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA XVII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis. De molitionibus & Archiepiscopi Gnesnensis & S. Cæsareæ Maiestatis, Electioni Stephani Transyluaniæ Principis aduersantium metuens, percupit vt Pontifex autoritatem suam interponat Cæsaremque à belli instituto reuocet.

ETiamsi nullas tanto interuallo ab Illustriss. & R. D. V. accepi, facile tamen suspicor, ex tanta Reipub. nostræ perturbatione, quam ea de rebus nostris sollicito & anxio sit animo. Itaque non dico officium, sed pene pietas ipsa à me flagitat, vt eam de his, quæ hic aguntur, quantum mihi per summas occupationes meas licet, certiorem faciam. Ante vnum mensem ex *conuentu Andreiouiensi* dedi ad Illustriss. & R. D. V. literas, quibus perscripsi, quanto studio quantoque consensu tam inusitatus memoria nostra Ordinis Equestris concursus renunciationem *Serenissimæ Infantis Illustrissimiq; Transyluaniæ Principis* approbauerit. Quorum coronatio eodem tempore in incertam alterius aduentus spem ad 6. Non. indicta fuit. Quoniam vero ob tarditatem eorum, qui illi regnum differebant, vt tum adesset fieri non potuit, eadem ad 7. Id. April. prorogata est. Interea vero

Orator

Orator cum quibusdam ex nostris, qui ad se missi fuerant ab illo venit, gratitudinem Regni ad se delati testificans, conditionesque sibi propositas iureiurando confirmatas in scriptis offerens. Literæ etiam & publice & priuatim ad complures allatæ sunt, quibus aduentus suus, ad fines Regni *Snistinum* ad 20 diem Martii nunciatur. Scriptæ etiam sunt ab eo literæ, ad eos, qui aduersam factionem pertinacius secuti sunt, imprimis vero ad R. D. Archiepiscopum, qui ad vltimam Martii *Louicium* Conuentum indixerat. In quo non nisi *Palatinus Rauensis* cum aliquot *Masouiis nobilibus* affuit. Nam *Mareschallus regni* eo animo illuc venerat, vt eos ad consensum omnium, quem ipse quoque iam complexus est, pertraheret. Sed D. Archiepiscopus nihil de sua sententia remittens, ac neque precibus neque monitionibus, tam publicis quam priuatis, loci quicquam relinquens, alterum etiam Conuentum ad 7 Id. Aprilis *Warsouiam* indixit. Hæc ideo ad Illustriss. & R. D. V. perscribo, vt ea cognoscat, quam grauiter & pertinaciter, vel ad bellum ciuile in Polonia excitandum, vel ad suum ipsius interitum reique Ecclesiasticæ flammam D. * nescio quæ infelicia fata vrgeant. Et certe si *Cæs. Maiestas*, de qua nihil adhuc certi adfertur, aliqua ratione sui similis, id autem est prudentissima & pacis ac tranquillitatis studiosissima, esse desierit, non nobis solum, sed vniuersæ etiam Christianitati exitum luctuosissimum ea res adferat necesse est. Itaque quod ab Illustrissima & R. D. V. superioribus petii, idem etiam nunc ab ea vehementer contendo, procuret, ac pro sua singulari non in patriam solum, sed etiam in vniuersum Christianum nomen charitate atque pietate apud S. D. N. perficiat, quo is autoritate sua *Cæsaream Maiestatem* a tam funesti atque exitiosi belli instituto retrahat & reuocet. Ad quem nos, eadem de causa legatos nostros, cum humanissimis atque honorificentissimis mandatis misimus. Illustrissimam ac R. D. V. optime valere percupio. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA XVIII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

De Republica tranquillitate gaudent, qua ratione Canonicorum suæ Diœceseos angustiæ rei consultum iuerit exponit, idque vt ratum fiat, Pontificis autoritatem exoptat.

QVæ hic superioribus temporibus acta sunt, quæque nunc aguntur, aliorum literis atque nunciis ad Illustriss. D. V. præferri minime dubito. Itaque ego hoc tempore illud vnum, in quo omnia mihi inesse videntur, scribendum esse existimaui, Rempub. nostram ex tanta tamque diuturna ac periculosa tempestate singulari Dei Opt. Max. benignitate, non humanis certe consiliis, tam breui tempore in optatum portum venisse. Iam enim non solum prouinciæ, sed etiam homines atque ordines fere vniuersi, qui nuper studiis atque voluntatibus, de eo quod caput est, inter se dissidebant, in idem consentiunt, ipsumque Reipub. corpus nuper diuisum coalescit, & solidius efficitur. Neque vero est quisquam, nisi sit valde malitiosus, cui principis ipsius virtus atque sapientia non admirabilis atque optanda videatur. Qui legatum, quem istluc ad testificandum suum erga sedem Apostolicam studium atque obseruantiam primo quoq; tempore missurus est, animo designauit, & eum iam iamque nominabit, dummodo illi transitus istluc pateat. Sed fata, vt ego quidem mihi persuadeo, viam aperient. Ecclesiæ meæ Wladislauiensis per summam temporum iniquitatem, iurisque sui in decimis exigendis obtinendi difficultatem reditus ita iam sunt accisi & extenuati, vt vix iam ex Prælatis & Canonicis illius aliqui reperiantur, propter maximam viuendi difficultatem, qui apud eam residere velint. Quod cum pro mea in Ecclesiam Dei studio atque officio mihi molestissimum esset, neque vllam aliam rationem reperirem, qua huic rei consulere possem; coactus sum aliquot villas in distributiones quotidianas, ad præscriptum Concilii Tridentini, collegio illius attribuere. Quod factum meum quoniam sine S. D. N. autoritate firmum & stabile esse non potest, Illustrissimam D. Vestram oro, vt gratia atque commendatione sua apud ipsum perficiat, quo id ex autoritate sua in amplissima (vt dicitur) forma, comprobari & confirmari iubeat. In quo contra cupiditatem eorum, qui mihi successuri sunt, cauendum est. Quoniam enim hi, qui ante me Ecclesiæ isti præfuerunt, aliquoties eas villas Corepiscopis (vt vocant) pontificalium munerum suorum vicariis vsui dederunt, ne isto prætextu institutum hoc meum aliquando reuocetur, cautio est. Ac quo tanto firmior sit isthæc dominatio, inter cætera, qui in adeundo Episcopatu iureiurando Episcopi confirmare solent, hoc ipsum quoque de ea non reuocanda aut perturbanda, autoritate S. D. N. referri iubeatur. Quam causam, vt Ecclesiæ vtilem atque necessariam, ita Illustriss. D. Vestræ existimo fore minime molestam minimeque difficilem. De quo scripsi etiam ad Illustriss. D. Cardinalem *Commendonum*. Illustrissimam ac R. D. Vestram quam diutissime salvam atq; incolumem esse percupio. Dat.

EPISTOLA XIX.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Vt receptio decretorum Concilii Tridentini, solenni Synodo facta, à Pontifice confirmetur, Cardinalis ope effectum iri sperat, atq; paucula de Regis militia ad Gedanum subnectit.

TAndem aliquando diuino præsidio adiuti cum R. D. Nuncio, qui vna cum R. D. Archiepiscopo Synodo præfuit, perfecimus, vt Sacro Sancti Concilii Tridentini decreta publice totius Synodi autoritate, sine vlla exceptione reciperentur, omniaque ad eorum præscriptum primo quoque tempore conformari iuberentur. Quod vt constans ac perpetuum sit, sanctissimæ Sedis autoritate diligentique inspectione & animaduersione opus est, qua de re ad S. D. N. hortatu R. Nuncii scripsi, acta siue decreta Synodi istius à sua Sanctitate confirmari, & meo & totius Synodi nomine petii, quorum etiam exemplum Illustrissimæ ac Reuerendiss. D. V. mitto, valdeque rogo, quo petitionem hanc nostram apud suam Sanctitatem gratia atque autoritate sua adiuuet. Ita enim a tota Synodo decretum est, vt ne ea prius promulgentur quam a sua Sanctitate confirmata fuerint. Ad Gedanum post priores meas de victoria exercitus Regiæ Maiestatis, nil adhuc quod quidem sciam, innouatum est. Regia Maiestas copias tum voluntariorum quam mercenariorum militum, quæ ex diuersis locis conueniunt, Mariæburgi expectat. Illustrissimam ac Reuerendissimam D. V. quam optime ac diutissime valere percupio. Dat.

EPISTOLA XX.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Consilium suum de restituenda disciplina ecclesiastica probari, & hac de causa illum in Polonia expectari debere grauisus, vt Synodi conscribendæ autoritate munitus veniat, suadet.

MUltiplici ſane gaudio & lætitia lectis literis Illuſtr. D. Veſtræ affectus ſum, nam & laborem hunc qualemcunque noſtrum, quem in reſtituenda veteris Diœceſis noſtræ diſciplina ſuſcepimus, ampliſſimo teſtimonio ac pene paterno fauore Illuſtr. P. Veſtrarum approbari vehementer ſum lætatus, & ſignificatio ea amoris & beneuolentiæ Illuſtr. D. Veſtræ erga me, qua & conſtantiam diligentiamque in rebus Eccleſiæ tuendis atque propagandis noſtram approbat, & de ſuo erga me animo & voluntate mihi omnia prolixiſſime pollicetur, ſum̃o gaudio & voluptate animum meum perfudit. Tum vero illud erat, quo lecto ſuſtuli manus, atque Deo immortali ſummas egi gratias, nobis plane feſſis hocque Reip. ac perturbatæ religionis onere ferendo defatigatis, Illuſtr. P. Veſtram tanquam præſentiſſimum numen cœlitus in hoc regnum demitti, qui maximam eius oneris partem ſubeat, rebusque noſtris inclinatis & afflictis præſentiſſimam operam ferat. Ac cum cætera omnia triſtes quosdam & lugubres exitus polliceantur, offenſionisque diuinæ haud obſcura ſigna præ ſe ferant, hæc vna res iucundisſimam ſpem ſalutis, Deique in nos beneuolentiæ fiduciam porrigit, eum principem in hæc loca mitti, cuius prudentia, conſilio, autoritate, fide, gratia omnia recte componi posſint. Quo quidem nomine, vt Deo Opt. Max. gratias agimus; ita in Illuſtr. P. Veſtræ felicem aduentum læti vota concipimus. Velim autem vt ad reliqua immortalia Ill. P. Veſtræ erga me beneficia, hoc vnum addat, vt cum hac Warſouiam proficiſcetur, *Wolboriam* diuertat, ibique rebus omnibus noſtris, qualescunque illæ ſunt, vt ſuis propriis vtatur. Magno me beneficio hac ratione ab Illuſtr. P. Veſtra affectum putabo. Ego interea W'ladislauiam quorundam negociorum in Eccleſia mea componendorum cauſa proficiſcar. Quod vero ad meum iudicium, quod magis beneuolentia ſua, quam merito meo Illuſtr. P. Veſtra a me inquirit, attinet, nullum profecto præſentius aut ſalubrius ad ſananda religionis ſanctæ vulnera remedium puto, quam vt primo quoque tempore Synodus prouincialis, cuius omnes boni ſummo ſtudio tenentur, congregetur ac peragatur. Quod quanquam ex noſtris quidam, Eccleſiaſticis præſertim viris, fieri nolint, tamen ad devaſtatas Eccleſias reſtituendas, & ad veterem diſciplinam nunc plane diſſolutam revocandam, & ad hæreticorum prauos conatus reprimendos, nulla aut commodior aut expeditior via eſſe videtur. Nam circumſpectis rebus omnibus in humanis præſidiis, quibus hactenus magna diligentia vſi ſumus, nihil tamen perfecimus. Spes tamen in ſolo Dei præſidio, ac præſidum Eccleſiaſticorum diligentia & labore omnis poſita eſſe videtur. Quare Illuſtr. D. V. pro ſua maxima pietate det operam, vt Concilii cogendi ad nos veniat, qua multos etiam ac reluctantes cogere ac ad officium impellere poſſit. Hac enim ratione & nos disſidentes in mutuam concordiam reuocare, & ad conuentus & comitia ex ſalute Reipub. obeunda viam planiorem ſternere poterit. Quæ non aliam ob cauſam fortaſſe non minus felices ſucceſſus habebant, quam quod non multum concordibus ac conſentientibus animis & ſententiis viri Eccleſiaſtici ad ea conueniebant. Præterea in eadem Synodo vias & rationes omnes perquiremus, qua ratione ſaluberrima decreta Sacroſancti Concilii Tridentini, quibus omnis antiqua diſciplina reſtituitur, moderatione aliqua adhibita duorum articulorum, de non reſidentia & pluralitate beneficiorum, ad effectum & executionem deduci posſint. Tum demum ſi quid præterea nobis præſidii ab humano auxilio acceſſerit, id totum in lucri loco computabimus, cum illa ſuperiora, mea quidem ſententia, & ad placandam iram diuinam, & omnem diſciplinam Eccleſiaſticam ex fundamentis erigendam & ad vniuerſam Eccleſiæ Dei ſalutem plurimum momenti habere videantur. Quod ſi Illuſtr. P. V. effecerit, egregius profecto fructus huius ad nos illius aduentus extabit. Nam & rebus noſtris afflictis & inclinatis ſummam opem feret, & Eccleſiam Dei ſummo beneficio afficiet, & perpetuam ſui apud nos memoriam relinquet. De aliis rebus coram prolixius & liberius poſtea. Sereniſſ. Rex noſter accelerat Comitia, & ad medium menſis Octobris cogenda inſtituit: quibus Ill. D. V. intereſſe, plurimum Chriſtianæ Reipub. expediret. Verum hæc melius Illuſtr. P. V. pro ſua incredibili ſapientia iudicabit. Cuius me amori & beneuolentiæ etiam atque etiam vehementer commendo. Dat.

EPISTOLA XXI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis

Splendidum Regis ingreſſum eiusque Coronationem, & quid heretici fruſtra moliti fuerint, deſcribit.

DIuturni ſilentii mei, quo hactenus erga Illuſtr. P. V. ſum vſus, cauſam, non negligentiæ meæ, ſed partim difficultatibus ac moleſtiis, quibus me ſemper expoſitum eſſe non ignorat, partim etiam rerum acerbitati, adſcribat quæſo. Vt enim obſeruantiam meam erga Illuſtr. D. V. omni officiorum genere teſtatam eſſe cuperem, ita quoque tempeſtate ac fluctibus Reipub. noſtræ, illam perturbari minime vellem. Nunc tamen & liberior factus & lætiora nactus, vſuram tanti temporis compenſare ſtudebo. Quo deſiderio animique auiditate aduentum Regis expectabamus, eadem plane venientem excepimus. Nam & in finibus maioris Poloniæ, a Nobilitate illa gratanter eſt acceptus, & hic aduentanti frequenter & ſplendide à Proceribus Regni, iſtiusque oræ Nobilitate obuiam eſt itum. Adeo vt ingreſſu ſuo ſplendorem Magnificentiamque Regum præteritorum atque adeo expectationem noſtram ſuperaſſe dicatur. Proceſſerunt obuiam & hæretici. Sed tamen hi poſtridie, multa latenter machinati ſunt, quibus in longius tempus coronationem protraherent. Illa enim, quæ electionis tempore in caſſum tentarunt (vt legum correcturam iudiciorumque formulam nouam) ante coronationem expedire volebant. Studium tamen Catholicorum vicit, vt omnibus reiectis, Dominica Quinquageſimæ, cum ſummo omnium hominum applauſu ſit coronatus. Circa Iuramentum nonnihil eſt tumultuatum. Nam poſtquam iuxta formulam in Pontificiali deſcriptam iuraſſet, voluit * vt iuramentum ab hæreticis conceptum ex ſchedula iuraret, ſed a nobis eſt ſtrenue repulſus, & Rex iuxta formulam Statuto comprehenſam me præeunte iurauit. Quo finito, * tumultuari cœpit, ad eiusque clamorem * accurrerat, ac nonnulli alii, Regemque conſœderationis admonebant. Quorum importuno clamore victus, verba hæc Domino Archiepiſcopo nihil iſta morante, ſed ſacro Ordine ſuo proſequente, protulit: Pacem inter disſidentes de religione conſeruabo, ſaluis tamen iuribus Regni. Quam clauſulam adiecit nobis admonentibus & de iuribus noſtris ſolenniter proteſtantibus. Hac in re nobis atq; adeo Eccleſiæ Dei Illuſtriſſ. & Magnificus *D. Capitaneus Samogitiæ* ſtrenuam nauauit operam. Poſtridie in foro publico à Ciuibus

Craco-

Cracouiensibus iuramentum recepit: indeque recta ad nuptias *Domini Andreæ Zboronii* profectus est, quibus & altera die interfuit. Iam vero illud commodi referimus, quod nihil contra nos aduersarii machinantur. Et quantum quidem coniicere possum, languescunt, nec tantopere confœderationem illam suam vrgent, pudore, vt existimo, victi, protestatione *Plocensium* virus illius detegente. Et mirum certe est, quantum hæc protestatio furorem illorum hebetauerit. Articuli quoque illi, quibus Regia potentia astringitur, ne dicam conuellitur, euanescunt: ac breui in fumum abituros speramus. Vrgent quidem hæretici Comitia, vt sua illa præclara ad euertendam Ecclesiam Dei excogitata iudicia obtinere possint: Sed *Plocenses* atque *Masouii* resistunt, Comitiaque eiusmodi negant esse, in quibus agi possit de omnibus, sed tantum ad determinatum actum, hoc est Coronationem, indicta. Arbitramurque alios, & tædio & constantia principis victos, illis concessuros. Quid multa? quemadmodum antea animis concideramus, & pessima quæque nobis ominabamur; ita nunc veluti certissima oblata salute confirmamur, ac in eam spem erigimur, fore aliquando, vt nobis in Polonia (si Deus omnipotens Principi longiorem concesserit vitam) pax & tranquillitas Ecclesiæ optatissima illucescat. Habemus enim Principem, Catholicum, pium, prudentem, iustum, inuictamque quandam animi magnitudinem, vel ipso vultu præ se ferentem: qui, vt nunc nonnihil hæreticis concedat; vbi tamen solium suum confirmauerit, acerrimum illum religionis Catholicæ propugnatorem fore non dubitamus. Dat.

EPISTOLA XXII.

IOHANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis

Radiuilo Senatore ab Ecclesia defensione multum laudato, ad fratrem ipsius deflectit, quem vt a Pontifice in Episcopatus suffraganeatu confirmetur, impense commendat.

CVm Illustri & Magnifico *D. Nicolao Christophoro Radiuilo, Marsalco Magni Ducatus Lituaniæ*, viro clarissimo & bonarum partium Senatore, ea mihi intercedit coniunctio, quæ cum mihi honorifica, tum consiliis bonis Reipub. & Ecclesiæ Dei semper vtilis fuit. Huius ego genus ac splendorem familiæ non commemoro, quippe quæ Illustr. ac R. P. Vestræ non est obscura. Sed certe tantus mihi semper ipse per se visus est, vt in eo admiter zelum & feruorem fidei Catholicæ, acumen ingenii, libertatem supra ætatem in sententia dicenda. Illud vero non possum reticere, quod nulla vnquam bonorum memoria oblitterabitur: huius vnius opera, studio, virtute, autoritate, sustentatam & adiutam Ecclesiam, cum sæpe alias, tum maxime *Parisiis*, quando Legatus Hæreticorum, ad confirmandam pestiferam confœderationem Regem Hectum vrgentium, insanam pertinaciam ac furorem solus fortiter refutauit, ac repressit. Cum vero hic iam Rege præsente in senatu factioli homines eandem contilenam canerent, quam pulcre stetit hic noster *Radiuilus*! quam constanter spartam suam tutatus est! quam grauiter, quam acriter, quam vehementer, nos sequutus, illos concussit! Hæc non sine summa laude diuinæ clementiæ commemoro, quæ nobis hunc hominem patre hæretico natum defensorem atque conseruatorem Ecclesiæ produxerit. Qui non modo seipsum, sed etiam omnes fratres suos Ecclesiæ Dei reconciliauit. Hic nuper egit mecum accurate, vt fratrem *Georgium* iuuenem omni laude præstantissimum, ac ipsius negocium Illustr. ac R. P. Vestræ commendarem. Negocium est tale: *Reuerendiss. D. Episcopus Vilnensis*, homo iam grauis annis, vt sibi & Ecclesiæ de successore idoneo prospiceret, maturo consilio diuina quadam voluntate eum muneris sui collegam sibi adiunxit. Nunc id agitur, vt eam senis Episcopi prudentem voluntatem, Ecclesiæ Dei vtilem, S. D. N. assensu & approbatione sua confirmare velit, quod se commodissime Illustr. ac R. P. Vestræ autoritate & beneuolentia consequi posse sperat. Quod quidem ego, simul atque accepi, non tam bene merendi de illo viro atque eius clarissima & Ecclesiæ coniunctissima familia, studio, quæ tamen causa esset honestissima, & iustissima; sed magis causæ ipsius æquitate ductus atque adeo Ecclesiæ charitate impulsus, hanc institui postulationem ad Illustr. & R P. Vestram. Quam summopere precor, vt cum rei æquitatem perpenderit, & nostrum studium cognouerit, ne non tam nobis, quam Ecclesiæ nostræ, quam magno in hac causa beneficio cumulauit, deesse velit. Cui quidem, ego nunc vere gratulari possum, quod ex qua familia grauissimum vulnus acceperat, nunc ex eadem præsentissimum remedium ac subsidium habitura videatur. Neque leuis hæc felicitas ex eo loco id muneris ei, qui facile princeps est, in Repub. viro offerri, hoc præsertim tempore, vbi potestas autoritatem facile tuetur, & hisce hominum moribus, dum ad exemplum principum totus componitur orbis. Quod in *Lituana* gente maxime valet, quæ autoritate primorum virorum ducitur. De ipso quidem iuuene non multa, sed vera dicam, eum esse probe, pie, honeste educatum: ita vt facile eo ingenio talibus moribus locum, dignitatem, & hanc spartam tueri & ornare possit. Cæterum hoc Illustr. & R. P. Vestræ testimonium virtuti eius dare possum, me nunquam iuuenem vidisse magis compositum ad pietatem & honestatem. Huc accedit adeo singulare amantissimorum fratrum studium, singularis in Ecclesiam Dei pietas, vt etiam domum paternam, quæ *Vilnæ* hactenus est receptaculum ac sentina omnium hæreticorum, Ecclesiæ se donaturos, hæreticos pulsuros, & omnibus modis illis vbique incommodaturos recipiant. Vniuersitati quidem Societatis Iesu, per quam magna fit religionis propagatio, is idem Illustr. & Magnificus *D. Nicolaus Christophorus* vnam ex possessionibus suis non postremam reditibus offert, donat, ascribit. Hæc qualia & quanta, Illustr. ac R. P. Vestra bene intelligit. Nam quod videtur maxime negocium hoc impedire, ætas scilicet huius iuuenis, nondum adeo regimini huic idonea, hunc defectum sua S. ex plenitudine potestatis, propter euidentem vtilitatem Ecclesiæ Dei adducta autoritate Illustr. P. V. supplere facile poterit. Præsertim cum in euentum mortis Episcopi, suffraganei sui, viri prudentis ac honestissimi, collegii consiliis vti possit. Quod cum ita sit, Illustr. ac R. P. V. quo maiore possum, studio, oro, rogo, obsecro, vt eam curam, diligentiam, operam, imprimis Ecclesiæ, deinde fratribus clarissimis ac toti prouinciæ, mihi denique ipsi, qui tantopere in hac causa laboro, nauare velit, autoritateque sua perficiat, quo sine negocio, negocium hoc confirmationis apud S. D. N. expediatur. Hoc tale & tantum beneficium acceptum, referent Ecclesiæ Dei fratres ipsi. Postremo meipsum Illustr. ac R. P. V. in perpetuum obstrictum reddet. Dat.

EPISTOLA XXIII.

IOANNI FANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

Lustratione Dioeceseos suæ aliisque curis ecclesiasticis quantum distineatur, exponit.

LIteræ Illustrissimæ D. Vestræ Calendis Iunii datæ, medius tertius demum mihi redditæ sunt. Nec mirum, toto enim hoc tempore post festum Paschæ vsque adhuc in perlustranda & peragranda Dioecesi mea versatus, & ad extremas vsque Baltici maris oras progressus sum. Quam etiam causam Illustr. D. V. existimet, quod tanto interuallo ad eam scribam. Neque vero Idus Maii me ab hoc instituto reuocare potuerunt. Facile enim iam antea prævideram eum illarum exitum futurum fuisse, qui fuit. Intelligebam etiam in ea inuidia, quam mihi discessio Regia conflauerat, quantum ponderis & autoritatis consilia mea
B habitura essent. Itaque cum viderem operam meam temporibus Reipub. vel inutilem vel non necessariam, omne studium meum ad instaurandas Ecclesiæ religionisque ruinas conuerti. Et credat mihi velim Illustr. D. Vestra, maximum me ex eo muneris mei fructum consolationemque cepisse. Nam in tanta rerum omnium perturbatione, tam periculoso Reipub. tempore, sublata e medio omnium legum magistratuumque autoritate, in summa licentia & impunitate, contra omnem opinionem, ea quæ stante etiam Repub. desperata videbantur, singulari Dei Opt. Max. beneficio, partim restituta, partim in spem optimam erecta sunt. Vt eam facile intelligam, si nos ipsi, quibus gregis cura commissa est & demandata, officium nostrum sedulo faciamus: non multum certe ad causam religionis præsidia humana esse desideraturos. Illud autem re ipsa perspexi, nihil esse quod ad restituendam pristinam incolumitatem & dignitatem Ecclesiæ æque pertineat, quam vt
C muneribus Ecclesiasticis viri doctrina & moribus idonei præficiantur. Quod quam facile sit apud nos, Illustr. D. Vestra non ignorat. Nam vt desint, in quibus hæc mediocria vel saltem tolerabilia reperiantur: ii tamen ob tenuitatem sacerdotiorum adduci non possunt, vt vno certo loco sedes figant, & muneri suo sedulo incumbant. Sed ea, quæ sua sunt, plerique omnes consectantur. Ecclesiæ vero vel deseruntur, vel a valde paucis administrantur. Quid futurum sit, proximus *Warsouiensis Conuentus* ad 5. Non. Octobris indictus (ad quem nunc accingor) decernet. Illustrissimam D. V. Deus Opt. Max. omni felicitate florentissimam quam diutissime conseruet. Dat.

EPISTOLA XXIV.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Post discessum regis se inuidia maxime laborare, omnia in Reipub. peruerse agi, nouamque Regis electionem adornari refert.

AMor meus in D. Vestram prope singularis, & iucundissima suæ consuetudinis recordatio, eum ad *Illustrissimum Dominum Cardinalem* scriberem, non passa est me ad eam nullas dare. Non autem arbitror eam ignorare, post Regis a nobis discessum, quæ vel Reipub. nostræ, vel mea præcipua cura fuit consecuta. Quin parum
A abfuit, quin inuidia in me, vel ab inuidis vel a maleuolis & peruersis hominibus concitata, conflagrauerim. Nacti enim videbantur improbi & perditi eam opportunitatem, qua me, qui salutarium consiliorum acerrimus auctor semper extiterim, opprimere posse arbitrarentur. Sed me plurimum consolabitur semper consiliorum factorumque meorum conscientia, quæ apud me pluris est & erit semper, quam eorum peruersa malitia, quæ suapte vanitate iam concidit. Ad rerum vero mala quod attinet, valde sollicito sum animo. In summum enim discrimen salutis & libertatis communis redisse videmur, vnde sine singulari gratia & præsidio diuino emergere non possumus. Dissensionis enim domesticæ omnia sunt plena, multitudo spreta Senatus autoritate omnia miscet. Nihil salutaribus Consiliis loci reliquum est. Temeritas plus quam ratio valet, & in ea tamen rerum omnium perturbatione, quod in *Steticensi Conuentu* non successit, ad electionem Regis maxima multitudinis pars properat. Non desunt qui iudicio saniore sunt, qui Regis reditum expectare maluit. Ad tot & tanta mala sananda conuentus a Reuerendiss. D. Archiepiscopo ad 5. Non. Octobris *Warsouiam* indictus est. Quo vereor, ne valde pauci & frustra conueniamus. Sed a medicis dum vita est, spes esse dicitur, Quid igitur & nos meliora sperare vetat? &c. Datum.

EPISTOLA XXV.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

De miseranda rerum facie questus, illius culpam in Archiepiscopum transfert; quod autem iubilæi Romani fructu mactatus fuerit, gaudium & gratum animum testatur.

QVanto studio atque contentione pro Repub. Ecclesiaque Dei semper pugnauerim, quamque fortiter ac constanter perniciosis atque peruersis hominum vel stultorum & improborum restiterim consiliis, Illustr. ac R. D. V. superiore interregno satis cognitum perspectumque esse arbitror. Quid vero inde malorum post regis a nobis discessum reportauerim, quantas iniurias, calumnias atque contumelias subierim, cum ex meis, tum ex aliorum literis atque sermonibus, fama denique ipsa, eam satis exploratam habere certo mihi persuadeo. Itaque cum intelligerem in tanta hominum inuidia atque maleuolentia, consilia mea parum fidei atque autoritatis habitura: a tam difficilibus & periculosis Reipub. negotiis in tanta præsertim animorum varietate ac dissensione, omnino mihi abstinendum esse hoc tempore existimaui, & abstinui. Vtinam vero deinceps idem salua Reipub. atque Ecclesiæ
D causa (quod vix optare, nedum sperare audeo) mihi liceret. Nam quid hisce *Warsouiensibus Comitiis* actum sit, quique eorum exitus fuerit, multorum literis atque nunciis, fama denique ipsa, antequam meæ istuc peruenirent, perlatum esse certo scio. Eo iam tandem deuentum esse videtur, quod euenturum aliquando Illustr. ac R. D. V. (si iterum rem ad interregnum redire non magno interuallo contingeret) diuinabat. Atque vtinam saltem id nulla Ordinis nostri culpa accidisset: potuissemus

semus enim vel sola innocentia consiliorumque nostrorum conscientia nos ipsos consolati; nunc ne id quidem nobis reliquum esse video. Agooscam etenim & fatear necesse est, erratum esse, atque grauiter erratum ab Ordinis nostri principe, dum omnibus fere aduersantibus ac repugnantibus, admodum paucis sibi assistentibus, Rex ab eo renunciatus est. Vnde vniuersus Equestris ordo grauiter exacerbatus & exulceratus fremit, alteroque Rege creato, ad arma conclamat, ac omni mala Ordini nostro acriter minatur. Ac nisi ipse Deus Opt. Max. nos respexerit, actum iam est de omni Ordinis nostri iure atque dignitate. Pro qua vel cum extremo vitæ discrimine omnia tentare & expedire decreui. Faxit modo Deus Opt. Max. vt idem collegis meis in mentem veniat, ac in iis, quæ Ecclesiæ ac Reipub. quam maxime salutaria fore videbuntur, nobis inter nos conueniat. Sanctiss. D. N. per literas ad R. D. *Vincentium Laurenm* Episcopum Montis regalis, S. suæ in Polonia nuncium, communiter missas, sanctissimum Iubilæi fructum, B mihi tanto interuallo absenti, non solum nullo meo merito, sed etiam me, quamuis cupidissimo, inscio tamen communicauit. Quod ego in maximi & amplissimi muneris loco a suo S. animo perquam gratissimo accipio, agnoscoque etiam R. D. Nuncio homini mihi amicissimo, & in his, quæ ad munus suum pertinent vigilantissimo cautissimoque, qui id sibi atque mihi impetrauit, hoc nomine me plurimum debere. Qua de re ad Sanct. suam literas quoque dedi, quas Illustr. ac R. D. V. in testificanda animi mei gratitudine, autoritate atque oratione subsequatur & adiuuet. Simulque petitionem illam meam, de qua binas eodem exemplo (quo de his perferendis certior essem) ad Illustr. ac R. D. V. dedi, apud suam Sanctitatem promoueat, vehementer etiam atque etiam oro. Ego vero vicissim in omnem referendæ sibi gratiæ occasionem me semper intentum, fore polliceor ac C recipio. Ac vt omnia Illustr. ac R. D. Vestræ ex animi sententia cedant, a Deo Optimo Maximo supplex precor, assidueque precabor. Dat.

Epistola XXVI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislaniensis.

Ex nimis festinata Regis denominatione quid turbarum & detrimenti, inprimis Ordini ecclesiastico, obnatum, suo autem interuentu sedatum fuerit, narrat; quod compositioni huic desit, vt preces suas apud Pontificem adiuuare velit, amice contendit.

IN quantum discrimen Respub. nostra proximis *Warsoniensibus Comitiis*, præpropera R. D. Archiepiscopi nostri, in renunciando Rege acceleratione, adducta fuerit, & a me statim Illustr. ac R. D. Vestræ subin. D dicatum fuit, & aliorum literis atque nunciis, fama denique ipsa ad eam satis abunde perlatum esse, non dubito. Eo profecto iam ventum erat, vt non externa solum *Germanica* & *Turcica*, sed etiam ac multo magis domestica, horreremus arma. In nostrum quidem Ordinem tantum exarserat multitudinis furor, vt iam passim bona Ecclesiastica hostilem in modum, compluribus ex nostris vix ipsis latitantibus, vastarentur. Quod dum ad me vndique perferretur, vita ipsa me hercule iam mihi incipiebat esse molesta. Itaque etsi iam antea a Reipub. negociis hoc tam infelici suo tempore propter insignem hominum malitiam atque improbitatem abstinere decreuissem; tantorum tamen malorum metu incredibili excitos, A continere me non potui, quin hoc tempore ad *Conuentum Andreiouiensem*, quo nil diuinius Reique publicæ nostræ salutarius excogitari potuit, & ipse venirem, & quam plurimis aliis, qui mihi recte de Repub. sentire videbantur, conueniendi autor essem. Quo cum incredibilis & nostris temporibus inusitata præstantissimorum Equitum de sua atque Reipub. salute atque libertate valde sollicitorum, & ad decertandum pro ea paratissimorum multitudo ex omnibus prouinciis conuolasset, tanta eorum fuit concordia, tantus ad tuendam salutem atque libertatem patriæ consensus, quantum post hominum memoriam in tanta multitudine tantis de rebus extitisse verisimile non est. Nam cum de eo, quod caput erat, primis statim suffragiis, ita inter se consensissent, vt ab vno dicta sententia, in eam omnes pedibus iuerint, nec quisquam repertus sit, qui vel vnico verbo repugnauerit, aliis plurimis & maximis de rebus B biduo vel ad summum triduo, inter eos conuenit. Caput autem illud erat, vt eo, qui a R. D. Archiepiscopo contra ius & libertatem communem omnibus, fere repugnatibus erat renunciatus, reiecto, *Serenissimæ Infantis Annæ, & Ill. Transyluaniæ Principis* renunciatio, ne ipsa quidem satis legitima, omnium consensu approbaretur, firmaque ac rata ab omnibus esse iuberetur. Cætera vero, quæ ad idem constantissime defendendum, ac ne quid alicunde Respub. detrimenti accipiat, prouidendum pertinent, prudentissime prouisa constitutaque sunt. Mihi certe, qui ibi solus ex Episcopis, cum cæteris tutum non esset, affui, præter omnem opinionem, ab omnibus maximus honos, Deo Opt. Max. innocentiam meam protegente, ac remunerante, habitus, plurimumque ponderis atque autoritatis in tuenda concordia, mitigandisque multitudinis furoribus, mea habuit oratio, adeo vt id, quod integris rebus ab vniuerso ordine nostro C perfici non potuerit, a me vno in tanta ordinis nostri flamma, haud ita difficile perfectum sit, vt tandem ad componendum de omnibus ordinis nostri iniuriis cum ordine Equestri, certum nec ita longum tempus publico omnium decreto constitueretur. Perfectum & illud est, vt direptiones & deprædationes bonorum Ecclesiasticorum publica autoritate coërcerentur. Quæ omnia a me non humanis studiis vel consiliis, sed singulari Dei Opt. Maximi benignitati attribuuntur. Quæ cum præsens in tanto hominum talium Conuentu palam nobis affulserit, in certam spem venimus, fore, vt etiam Respub. nostra ex ipso iam interitu, ac veluti naufragio emergat, ac sese colligat. Et certe ab eo, quod periculosissimum erat, malo, domestica scilicet dissensione atque discordia, tutior iam mihi deinceps futura videtur. Nam complures iam ex his, qui in Cæsaris partes secuti fuerunt, vltro resipuerunt, vt omnino sperandum sit, reliquos etiam, vbi co- D gnouerint ea, quæ hic acta sunt, idem facturos. Nunc etiam diuerti ad *R. D. Episcopum Cracouiensem*, qui iam publice declarauit, se de sententia sua decedere, & ad communem omnium consensum accedere. Idem etiam de R. D. Archiepiscopo, etsi is non ita pridem obstinatior mihi visus erat, mihi polliceor. Vnum illud pertimescendum esse videtur, ne S. Cæsarea Maiestas ex renunciatione sui, aliquid iuris sibi quæsitum esse, falso sibi persuadeat, idque vi & armis (quanquam Oratores sui, qui ad hunc Conuentum missi fuerant, quorum princeps *Rozembergius*, omnia nobis benigne pollicentur) persequi velit. Vnde quantum mali vniuersæ Christianitati immineat, Illustris R. D. V. ipsa

per se pro sua prudentia facile intelligit. Ad cuius animum mitigandum & ab eo avocandum nusquam nobis certius perfugium esse videtur, quam in Sanct. D. N. gra- A tia atque autoritate, ad quem publico totius Conuentus illius mandato ea de re perscripsi. Vt autem Illust. ac R. D. V. hasce meas publico nomine ad suam S. scriptas gratia & autoritate sua pro suo in Rempub. nostram singulati studio atque charitate apud suam S. adiuuet, vehementer ab ea etiam atque etiam peto & quæso. Coronando Regi 4. Martii dies constituta est. Illustr. D. V. quam diutissime &c. Bozennio.

EPISTOLA XXVII.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Obtrectatoribus suis valere iussis, vt Archiepiscopus, Pontificis autoritate, ad Synodum indicendam cogatur, sic exigentibus fatis, optat.

EX omnibus, quæ mihi adhuc in vita iucundissima contigerint, illud mihi pulcherrimum optatissimumque accidit, quod Dei Opt. Max. imprimis decreto, deinde etiam S. Sedis Apostolicæ autoritate Sereniss. Regis nostri imperium, cuius ego me auctorem, id autem est coronatorem, libenter agnosco & profiteor, tandem sit comprobatum. Non sum enim nescius, quam multi non solum hic, sed isthic etiam fuerint, qui consilium factumque hoc nostrum non minus salutare quam necessarium, ad conflandam mihi inuidiam, sinistre, ne dicam malitiose, sunt interpretati. Ac ne nunc quidem desunt, qui isthinc ad aduersæ factionis duces scribant, eorum opera causam Ecclesiæ ac religionis Catholicæ esse confirmatam. Quod quam verum sit, ego certe intelligere non possum, facerent certe consultius, si talia iactare, malumque vtcumque sepultum monete, ac in gratitudine sua studia laboresque aliorum C hebetare desistant. Satis etiam illud mihi ex eorum, qui isthinc superioribus temporibus veniebant, nunciis atque sermonibus perspectum est, quo ego iam pridem contra omnes, vel inuidorum vel maleuolorum sermones, ab Illustr. D. V. satis prudenter atque constanter esse defensam. Quod quam mihi gratum sit, & re & verbis nunquam testificari desinam. Non solum officio nostro, torque & tantis Ecclesiæ nostræ necessitatibus, sed etiam hominum profanorum vocibus flagitantibus, Regeque ipso pro suo in bonum Ecclesiæ studio, nos qui in proximis *Torunensibus Comitiis* perpauci affuimus, adhortante, impulimus R. D. Archiepiscopum sane tergiuersantem ad indicendam Synodum totius istius prouinciæ. Quæ quantopere iam olim fuerit necessaria, nemo non videt. Expectandum igitur est, vt hoc institutum primoquoque tempore persi- D ciendum Sanct. D. N. autoritate, siue per literas siue per nuncium Reuerendissimus Dominus Archiepiscopus incitetur. In quo Illustrissimam D. Vestram studium atque operam suam Ecclesiæ Dei vltro nauaturam esse mihi certissimum est. Quam Deus Optimus Maximus saluam atque incolumem, omnique felicitate florentem conseruet Dat. Wolborii.

EPISTOLA XXVIII.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Regem, in consilium antea adhibitis Senatoribus, Gedanenses contumaces profligasse, & euerso ab iis monasterio Oliuensi, vrbis obsidionem decreuisse perscribit.

PRiores meas vltimis diebus Ianuarii datas, quibus ad eas, quas tum ad I. D. V. acceperam, ad I. D. V. peruenisse persuasum habeo. Cum autem postea nihil tale haberem, quod illi a me scribi oportere existimarem, vsque adhuc in scribendo abstinui. Nunc vero ea, quæ hic recens acta sunt, Illustr. D. Vestræ scitu non indigna esse iudicaui. *Serenissimus Rex* noster, cum multum diuque in *Gedanensibus* ad officium reuocandis frustra laborasset, neque eos indulgentia sua plusquam paterna, plurimum de iure suo propter summum pacis studium remittendo, ad aliquas conditiones, quæ quidem sibi sine magna sua indignitate tolerabiles essent, perducere potuisset, inuitus B tamen ad serium belli consilium descendere necesse habuit. Itaque ad 23 Martii ea de causa *Primarios Senatores Wladislauiam*, vbi mea cathedra est, conuocauit, ex eorumque sententia bellum contra eos perduelles decreuit. Qui Conuentus etsi mihi propter facultates meas, superiorum temporum sumptibus valde attritas, non satis commodus videretur, occasionem tamen ad exercendam Regis pietatem atque religionem, quam tempus ipsum ad eam rem consecratum (quod etiam Rex ipse in eo loco potissimum deligendo spectasse videbatur) summam mihi dabat, cupidissime sum amplexus. Nec quicquam prætermisi ex iis, quæ ad id pertinere videbantur. Cuius curæ atque solicitudinis meæ maximum me hercule non ego solum, sed omnes etiam pii atque Catholici viri qui tum aderant, ceperunt fructum. Iucundissimum enim fuit videre, Regem minutissimas quasque Ecclesiæ Ceremonias, quibus tota illa septimana refertissima est, cum magna veneratione obeuntem, ac inter cætera illud multis etiam præ gaudio lacrymas excussit, cum ad imaginem Crucifixi venerandam primum Dominica Palmarum sub dio in tanta promiscua multitudinis frequentia, deindeetiam die Parasceues ingemiscentibus & frementibus Hæreticis, supplex genibus volueretur. Iucundissimum & illud mihi fuit, cum die Cœnæ Domini post meam de Sacerdotio & Sacrificio nouæ legis concionem, iterum ex manibus meis sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum religiosissime sumeret. Taceo cæteras tam diurnas quam nocturnas totius illius temporis ceremonias, ex quibus nihil omnino ab eo prætermissum est. Ecce autem vix aliquot postea intercesserunt dies, cum eius suæ pietatisque religionis præsens, insigne ac pene incredibile a Deo Opt. Max. reportauit præmium. Cum enim & Dei & ipsius hostes, incredibili fastu elati, furoreque incitati, magno tum peditum, tum equitum armatorum exercitu, nauibus etiam aliquot instructis, tormentisque bellicis oneratis: ad opprimendam nostrorum manum, quæ numerum mille & octingentorum peditum & equitum simul non excedebat, ad *Derschouiam* oppidum a *Gedano* quinque nostris miliaribus remotum, cum certissima spe triumphi, silentio noctis contendissent, etiam imbellium magna multitudine ex vrbe, vel ad spectaculum victoriæ, vel ad spem prædæ effusa, prima statim luce, non longe ab eo oppido, primo statim nostrorum impetu tormentis aliquot maioribus, nec quicquam per eos explosis, in fugam conuersi, partim a suis-

ſuiſmet equitibus protriti, partim a noſtris in lacus & piſcinas foſſaſque compulſi & obruti, partim in fuga ſpatio trium milliatium noſtrorum cæſi atque profligati ſunt, ita vt expeditionibus vix quiſquam, ex equitibus non multi effugerint. Numerus cæſorum a noſtris vſque adhuc certo iniri non potuit, lacus enim & piſcinæ cadaueribus refertiſſimæ etiam nunc expurgantur; ipſorum tamen hoſtium teſtimonio, conſtat octo millia ex eis deſiderari. Ex noſtris complures ictibus bombardarum ſunt ſaucii; non valde tamen multi per Dei gratiam deſiderantur. Has iſti miſeri & in Deum & in Regem perfidiæ ac rebellionis ſuæ dederunt pœnas, grauiores etiam procul dubio daturi, niſi reſipuerint, ſupplicesque primum a Deo, deinde etiam a Rege veniam petierint. Sed vereor ne tot & tantorum ſcelerum grauiores pœnas ſatis poſcentibus in perniciem & interitum ſuum obſtinati eſſe pergant. Nam præterea, quæ in vrbe etiam antea, & ſtatim in iſtius rebellionis principio in Sacerdotes & Virgines ſacras, in templa, resque ſacras atque monaſteria impie crudeliter ac nefarie perpetrarunt, ſuperioribus diebus Bacchanalibus monaſterium ampliſſimum & antiquiſſimum *Oliuenſe*, in quo tot fuerunt Principum Pomeraniæ ex ſanguine Regum Poloniæ monumenta, magna vi per aliquot dies impie ſeſe iurigantes ſolo æquarunt. Quod eorum facinus inſigni triumpho (in quo Monachi aliquot, qui occiſi non erant, ducti ſunt, veſtibusque ſacris non ipſi ſolum milites, ſed etiam beſtiæ ornatæ inceſſerunt) nobilitatum, cum barbaricam etiam impietatem ſuperet, metuo ne vltimum ab eis depoſcat ſupplicium. Rex ipſe iam eo contendit. Ad eum copiæ voluntariorum vndique confluunt, oppugnatio vrbis apparatur. Quæ quocunque modo in poteſtatem redacta fuerit, non dubito, me omne ius meum templaque profanata in ea vrbe recuperaturum. Quicquid autem deinceps factum fuerit, Illuſtr. ac R. D. Veſtram faciam certiorem. Dat.

Epistola XXIX.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Felicem Synodi exitum ſignificat, & Tridentini in ea recepti concilii nonnulla capita mutata confirmari petit.

SYnodus noſtra diuinitus, vt ego arbitror, inſpirata eum, quem tam diu deſiderauimus, habuit exitum. Omnia enim Sacroſancti Concilii Tridentini decreta, ſine vlla exceptione, ab ea ſunt recepta. Clerus tamen de certis ipſorum capitibus moderandis, non ſolum non repugnantibus, ſed etiam adiuuantibus nobis per nuncium *Sanct. D. N.* ſupplicatus eſt. Quoniam vero acta & decreta ipſius Synodi, non prius ab ea promulgari ſunt iuſſa, quam Sanct. D. N. autoritate fuerint confirmata, viſum eſt R. D. *Vincentio Laureo* Montis regalis Epiſcopo, Suæ S. Nuncio, qui vna cum Reuerendiſſ. Archiepiſcopo Synodo præfuit, egregiamque in ea operam nauauit, vt ego, cuius ſtudii atque operæ ſpectator ipſe fuit, totius Synodi nomine de eo S D. N. ſupplicarem. Itaque feci. Non dubito Suam S. quod maxime Prouinciæ huic expedire iudicauerit facturam, ad eamque rem Illuſtr. D. V. conſilio & patrocinio ſuo, nobis pro ſuo in nos ſtudio vltro affecturam. Exemplum decretorum Synodi Illuſtr. D. Veſtræ cum Illuſtr. *Cardinali Varmienſi* commune mitto. Quæ hic aguntur tum ex prioribus meis tum ex iis, qui iſthuc hoc tempore non infrequentes currunt, Illuſtriſſima D. V. cognoſcet. Nec fere quicquam tale, quod quidem adhuc ſciam poſt cladem Gedanenſium accidit. Illuſtriſſimam Dominationem Veſtram quam diutiſſime ac feliciſſime valere percupio. Dat. Petricouiæ.

Epistola XXX.

VINCENTIO LAVREO Montis regalis Epiſcopo, Nuncio Sedis Apoſtolicæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladiſlauienſis,

Recentiſſima Pontificis mandata qua fide exequatur, exponit.

LIteræ R. D. Veſtræ duplici nomine mihi fuerunt gratiſſimæ, tum quod alteras S. D. N. ſecum attulerunt, quibus mirum in modum ob tam ſingulare & mihi valde optatum illarum argumentum recreatus & exhilaratus ſum, tum quod me officii mei, quo mihi nil antiquius eſſe poteſt, admonuerunt. Quamobrem vtroque nomine R. D. Veſtræ magnas & ago & habeo gratias. Ad *Coadiutorem Epiſcopi Vilnenſis* recens deſignatum, cuius nomine me obligatum agnoſco, ſcripſi diligentiſſime, eumque vt expectationi de ſe concitatæ, fideique pro ſe datæ ſatisfacere contendat, vehementer hortatus ſum. Neque dubito eum officio ſuo nullo loco defuturum, virtutemque & induſtriam ſuam facile probaturum ac declaraturum. Ad meum autem ipſius munus quod attinet, equidem quantum vires meæ diuinitus ſuffultæ ferre poſſunt, id ago ſedulo, hoc præſertim tam turbulento & periculoſo tempore, ne quid prætermittam, quod vel ad Deum Opt. Max. propitium efficiendum, vel ad cultum diuinum propagandum, vel ad ruinas religionis ſarciendas pertineat. Vniuerſam prouinciam meam nunc luſtro & peragro, ea quæ propter aſſiduas Reipub. occupationes intermiſſa & deſiderata fuerant, compleo & compenſo. Ad *Conuentum Stetizenſem* quod non ierim, multis & grauibus, ac vt ego mihi perſuadeo iuſtiſſimis & ſalutaribus rationibus adductus feci. Quod me ſuo tempore R. D. V. facile probaturum confido. Reuerendiſſimam D. V. quam optime valere percupio. Datum.

Epistola XXXI.

VINCENTIO LAVREO Epiſcopo Montis regalis
STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladiſlauienſis.

A luſtratione Diœceſis ſuæ ſe rediiſſe, aliaque vi officii & mandati Pontificii peregiſſe ſcribit, & pro diplomate expiatorio ſcelerum, gratias agit.

TAndem vniuerſa Diœceſi mea vſque ad extremas *Baltici* maris oras peragrata & perluſtrata, *Wladiſlauiam*, non ſine magna Dei Opt. Max. benignitate, ſaluus & incolumis redii. Cuius peregrinationis meæ, tantum abeſt vt me pœniteat, vt maximum ac præſtantiſſimum muneris mei fructum, ex ea me conſecutum eſſe exiſtimem. Eos mihi ſucceſſus Deus Opt. Max. (cui immortales ſint gratiæ) laboribus & conatibus meis dedit, vt ea, quæ vel hominum incuria, vel temporum iniuria, adeo erant collapſa, vt de his reſtituendis deſperaretur, partim iam inſtaurata ſint, partim animum meum in ſpem optimam erexerint. Multa a me extirpata & diſſipata, multa plantata & irrigata,

non

non pauca ex sinistra in dextram inflexa ac erecta sunt. His igitur Deum Opt. Max. incrementum daturum, & spero & supplex opto. Hæc ego, quia curæ & cordi esse R. V. D. scio, eidem paucis significanda existimaui. Ne illud quidem prætereundum mihi visum est, me in ea peregrinatione mea visendi R. D. *Coadiutorem Varmiensem Elsbergam* vsque excurrisse, ab eoque redeundo R. D. *Culmensem* ex præscripto mandati Apostolici consecrasse. Sed de his & aliis omnibus eum ad *Warsouiensem Conuentum* venero, pluribus coram. Pro diplomate expiatorio scelerum mihi a R. D. V. benigne concesso, magnas eidem & ago & habeo gratias. Deus Opt. Max. Reuerendiss. D. V. saluam & incolumem quam diutissime conseruet. Dat.

Epistola XXXII.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Amice excitatus vt comitiis intersit, grauissimis caussis eo se probiberi contendit.

CUm ex ipsiusmet R. D. Vestræ, tum ex familiaris mei literis clarissime perspexi, id, quod iam antea multis ex rebus mihi fuit persuasissimum, quanto & quam constanti studio, gratia atque beneuolentia R. D. Vestra me complectatur, quamque egregie de mea tum erga se, tum in Ecclesiam Dei voluntate, constantia & animi promptitudine sentiat ac sibi firmissime persuadeat. Nam profecto nisi R. D. V. & in me animo esset amicissimo, & de me optime sentiret ac iudicaret, nequaquam tantis & tam grauibus de rebus tam apertissime & confidentissime mecum, cum coram non posset, per eum, cuius ego fidem atque virtutem omnibus in rebus perspectissimam habeo, communicasset. Quo mihi neque gratius neque optabilius quicquam accidere potuit. Maximasque illi ac immortales hoc nomine & ago & habeo gratias, ac quantum in me est quoad potero contendam, vt ne eam vnquam sui tam præclari in me animi atque iudicii pœniteat. Ac me hercule hoc tam dubio Reipub. nostræ tempore, nihil mihi fuit prius neque antiquius, quam vt isthuc primo quoque tempore accurrerem, ac quantum in me esset ingenii, consilii atque industriæ, summa fide, diligentia, atque dexteritate Ecclesiæ atque Reipub. pro meo summo in vtramque studio atque officio nauarem. Iamque ad eam rem omnia mihi erant constituta & præparata. Sed multæ sunt & grauissimæ caussæ, quæ me ab eo instituto reuocarunt, ac prohibuerunt, quas nunc recensere visum non est, vt inter cætera taceam valetudinem perquam debilem, & perpetuis curis, cogitationibus atque molestiis exhaustam & labefactatam, quæ neque temporis neque loci istius, ad omnes iniurias cœli expositi, in quo nunc consilium publicum haberi solet incommoda, sine extremo vitæ discrimine perferre potuisset. Quamobrem consultissimum mihi visum est, integras & animi & corporis vires melioribus, & ad iuuandam Ecclesiam Dei commodioribus temporibus reseruare. In quorum occasionem semper intentissimus ero. Ac cum primum ea affulserint, vitam etiam pro salute & incolumitate Ecclesiæ libentissime impendam. Interea vero, de assiduis ad Deum precibus & supplicationibus, tam publicis quam priuatis, quibus iram diuinam placare, cum vniuerso clero & subditis meis non cesso, neque remittam, donec respiciat nos & misereatur nostri. Sed hæc pluribus R. D. V. familiaris mandato meo exponet, consiliique atque iudicii mei eam certiorem faciet. Quam vehementer oro & quæso, ne quid aliter quam res est, accipiat & interpretetur. Reuerendissimam D. Vestram Deus Opt. Max. saluam, felicem atque incolumem conseruet. Dat.

Epistola XXXIII.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauensis.

Hortatu eius ad bene merendi de ecclesia studium, calcar sponte currenti additum esse adfirmat, sed munus Pontificis ex Iubilæo transmissum nondum accepisse se ægre fert.

MErito profecto in Illustriss. ac R. D. V. ingratus videri possem, si non iterum ac sæpius eidem ingentes & immortales agerem gratias pro tanta sua in me beneuolentia, gratia ac etiam beneficentia, quæ in dies magis ac magis sese effundere non cessat. Quod tum ex Archidiaconi mei sermonibus, tum ex binis R. D. Vestræ atque familiaris literis, prolixissime intellexi. Quibus neque gratius neque iucundius quicquam animo atque auribus meis accidere potuit. Ex quod illud consequi R. D. V. certo sibi velim persuadeat, vt ego quoque qui iam pridem ad meum erga R. D. V. studium atque obseruantiam nihil addi posse existimabam, magnam quotidie in animo meo accessionem fieri sentiam. Et quamuis meopte studio atque officio in omnem de religione Catholica & Sede Apostolica bene merendi occasionem, summo desiderio perpendam; verum tamen fatear necesse est, non mediocre ad eam rem calcar mihi accedere, cum tam prudentem, strenuum ac vigilantem ducem, inspectorem atque incitatorem præsentem habeam, quem & animo & consilio atque industria ad rem bene gerendam promptissimum paratissimumque videam. Quamobrem ipse quoque, quantum cura, studio, opera atque diligentia, per quamcunque occasionem consequi potero, non committam vt R. D. V. vel in Ecclesiam vel in se ipsam studium atque officium meum desideret vsquam. Faxit modo Deus Opt. Max. vt expectationi ac desiderio nostro, rerum euentus subseruiat. Ex his, quas modo a R. D. V. accepi, intellexi, præclarum ac Magnificum mihique longe exoptatissimum munus a S. D. N. per Illustr. ac R. D. V. mihi æque ac sibi impetratum, esse missum. Quod, nescio quo casu, ad me non peruenit. Non dubito tamen, quin apud R. D. V. integrum mihi maneat, eiusque copiam breui habiturum me certo confido ac percupio. Pro ea vero gratia, opera atque officio, quam tum in eo impetrando, tum in me ad amplissimum atque felicissimum fructum ex eo percipiendum informando R. D. V. mihi præstitit, quibus verbis agam gratias non hercle reperio, animo certe quantas maximas possum complector & habeo. Vtque Deus Opt. Max. ex infinitis gratiæ suæ thesauris, pietatem hanc R. D. V. compenset, eamque saluam, felicem atque incolumem quam diutissime conseruet supplex exopto. Dat.

Epistola

EPISTOLA XXXIV.

VINCENTIO LAVREO Montis regalis Episcopo, Sedis Apostolicæ ad Regem Poloniæ Nuncio,

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Institutum eius, quod minus secunda fortuna vsus in solitudinem secesserit, probat; sed quod Confœderationi, Cæsaris bono conflata, fauere videatur, incommodum aliquod ipsi auguratur.

NOn sine magna animi mei, vt leuissime dicam, molestia, ex familiari intellexi, quid R. D. V. folicitum habeat: valdeque illius & in cauendo prudentiam, & in perferendo animi fortitudinem atque constantiam laudo. Ad locum autem quod attinet, video eo ipsum, in quo nunc est, vt ad cætera non incommodum, ita ad euitandas istius pullulascentis mali causas esse incommodissimum. Id cur ita sentiam, si Epistolæ credere auderem, pluribus rationibus, quas tamen ipsam B R. D. V. facile intelligere non dubito, ostenderem. Itaque cum in eiusmodi malis nullum certius remedium esse possit, quam solitudo, *Monasterium Sulejoviense*, iam antea ab iis, qui eodem munere, quod ipsa nunc sustinet, functi sunt, probatum mihi valde placet. Mihi quidem nihil optabilius accidere posset, quam si illi hospitio meo *Volboriensi*, per hominum maleuolorum iniquissimas suspiciones (qui bus nunc plena sunt omnia) vti liceret. Sed quid & illi & mihi (quanquam ego ad stultorum sermones atque opiniones satis iam mihi occalluisse videor,) cauendum sit, facile pro sua prudentia Rever. D. Vestra intelligit. Quemcunque tamen locum elegerit, vt & opera & re atque facultatibus meis, pro arbitrio suo vtatur, mihique imperet, vehementer & peto & quæso. Inter cætera tot & tanta temporis istius mala, quæ animum meum C acerrime exagitant, nec conquiescere sinunt, non minimum illud est, quod *Confœderationem* istam pestiferam ab Ordine nostro in conditionibus *Cæsareæ Maiestati* propositis tacite approbari videam. Quod ego certe pro mea in Ecclesiam Dei studio atque officio nulla ratione tacere, nec possum nec debeo, locoque & tempore suo intercedam & me pro viribus opponam. R. quoque D. Vestra pro mea erga illam fide rogo prouideat, ne ea res sibi apud Sedem Apostolicam fraudi fiat. Datum.

EPISTOLA XXXV.

VINCENTIO LAVREO, Episcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis. D

Quemadmodum Archiepiscopi errores, Ecclesiæ plurimum nociui, corrigi possint & debeant, suppeditat.

QVæ hic a nobis geruntur, quæque ex *Transsyluania* de conditionibus regni acceptis ac iureiurando confirmatis, deque Regis ad fines regni ad 20. huius mensis diem aduentu affirmetur, aliorum literis atque nunciis ad Illustr. ac R. D. V. perferri minime dubito. Mihi profecto illa duo præcipue curæ sunt, seduloque a me prouidentur: Primum, vt ne quid religio, resque Ecclesiastica, in ea rerum perturbatione detrimenti accipiat; deinde vt ne quid prætermittatur, quod ad pacem atque concordiam inter ciues conciliandam pertineat. Ac profecto, vt vt se res habet, haud infeliA citer eiusmodi conatus a nobis cessisse videntur. Nam & ad rem Ecclesiasticam retinendam, vt in malis satis præclara a nobis iacta sunt fundamenta, & ad communem ciuium consensum non minima facta esse videtur accessio. Iamque fortasse inter omnes etiam conuenire potuisset, si R. D. Archiepiscopus aut consensisset, aut saltem quieuisset; Sed is, nescio quo consilio, indicendis nouis Conuentibus animos hominum suspensos tenere, & a communi consensu retrahere instituit. In quo ita pergit esse obstinatus, vt nullum tot petitionibus atque monitionibus tam publicis quam priuatis, in eo relinquat locum, vnde quantum non in se solum, sed in vniuersum Ordinem nostrum excitet odii atque inuidiæ flammam, R. D. Vestra ipsa per se facillime existimare potest, quæ iam iam (credat hic mihi R. D. Vestra velim) erupisset, nisi a me, non sine magna contentione, contineretur. Satis iam, satis profecto, antea Ordo noster suapte inuidia flagrabat, nunc iam merito nostro perparum abest (nisi etiamnum prouidemus) quin conflagret. Neque enim potest Primatis autoritas apud nos ruere, quin eadem mole vniuersum Ordinem nostrum in eandem ruinam secum trahat. Quod si nunc vniuersi concordes & consentientes non occurrimus ac prouidemus, actum est profecto in perpetuum de omni iure nostro. Quare R. D. Vestram maiorem in modum oro & obsecro: primum quidem, vt ipsa (quod facile spero) ad 8. Aprilis coronando Regi prorogatum, hic adesse non negligat; deinde vero vt Rev. D. Archiepiscopum ac Episcopos omnes, vt idem faciant, pro autoritate sua serio adhortetur: illic enim Ordini nostro aut resistendum, aut certe cadendum erit. Ego me hercule vnus tantam molem, etiamsi maxime velim, sustinere non potero. Nihil prætermittent Hæretici, quod ad infringendam & conuellendam Ordinis nostri autoritatem pertineat: frequentia & consensu nostro nunc quam maxime opus est. Hunc autem aut R. D. Vestra, aut certe nemo præstare potest. Ego, vbi quod io me est præstitero, conscientia consiliorum factorumque meorum, quantumcunque mala perferenda erunt, facile me consolabor. Illustr. ac R. D. Vestram saluam & incolumem quam diutissima viuere percupio. Cracouiæ.

EPISTOLA XXXVI.

VINCENTIO LAVREO, Episcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Metum suum de Catholicæ religionis discrimine nunc minui gaudet, cum Regem aduentantem tum aliis virtutibus, tum religione inprimis Romana clarere, acceperit ex literis.

QVod superioribus, ad quas nihil adhuc mihi responsum esse non possum non mirari, Illustr. ac R. D V. indicaueram, me hic nulla alia de re magis esse sollicitum, neque quicquam diligentius prouidere, quam ne qua fraua iuri Ordinique nostro, vel potius Ecclesiæ Dei, a perpetuis suis insidiatoribus fiat;

idem etiam nunc, argumento ex re capto, sibi significandum esse existimaui. Heri redditæ sunt mihi literæ a *Soliconio* meo, quem Regiæ Maiestati ad fines vsque *Podoliæ* obuiam miseram, eo potissimum oomine, vt ipse coram cognosceret ac perspiceret, ne quid in eo ipso religioni Catholicæ Romanæ subesset periculi: addidi etiam mandata de cauendo iuri Ordinique nostro. Misi & presbyteros, qoibus ad sacrificandum in itinere vteretur. Quid & quanta prædicatione his de rebus scripserit *Soliconius*, R. D. Vestra ex ipsis literis, quas R. D. Archiepiscopo mitto, abuode intelliget: Summa hæc est: Negat se virum solio regio digniorem Reiquepub. nostræ aptiorem, magisque idoneum vidisse, ac vix etiam optari potuisse; adeo prodentiam illius, animi magnitudinem, grauitatem & summam omnibus in rebus dexteritatem admiratur. Ad religionem vero quod attinet, & omnium eorum, qui illi adsunt, ex nostris Catholici testimonio religionis Catholicæ verum, siocerum cultorem esse, confirmat. Et statim vt presbyteros nactus est, se præsente cum sacrificio Missæ non sioe magna pietatis significatione interfuisse: Quin etiam eum de eo secum sermonem instituisset, respondisse: per Dei gratiam neminem adhuc in sua familia hæreticum ioventum esse: Cum etiam *Soliconius* iniecisset de confœderatione inter cæteros articulos ab eo confirmata, deque Ordinis Ecclesiastici contra eam (vt vulgo dicitur) protestatione, se id omne æqoissime laturum. De decimis etiam addidit, eas nimirum & diuino & humano iure Ordini oostro deberi. Plura etiam *Soliconius* & per eum, quem ad me remisit, de eo & se breui omnia coram promittit. Ipsa vero *Regia Maiestas* scripsit, se ita contendere, vt cum omnibus impedimentis ad feriam quintam, post Dominicam Palmarum *Cracouiam* perueniat. Quoniam vero Illustr. ac R. D. Vestra iam satis perspicit, si aduersa factio *Cæsareæ Maiestatis* etiam partes vrgeat, ipsamque *Cæsaream Maiestatem* ad persequendum suum institutum impellat, eo rem deductam iri, vt crudelissimo Marte de salute Reipub. atque Ecclesiæ decernendum sit: Vehementer etiam atque etiam oro, omni ratione, in eam curam & studium incumbat, vt R. D. Archiepiscopo persuadeat, quo in eo suo conuentu pacis & concordiæ autor & suasor esse velit, seque quam primum ad nos conferat. In eo enim solo secundum Deum in tantis malis spes omnis reliqua est: idem cæteris etiam, qui isthuc conuenient, R. D. Vestra quam diligentissime suadeat, valde ab ea peto & quæso: quin etiam ipsa ad nos approperet rogo. Reuerendissimam V. D. saluam atque incolumem quam primum videre percupio. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA XXXVII.

VINCENTIO LAVREO, Episcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Vt simultates, temporum vitio inter se contracta, tollantur hortatus, de Regis virtutibus, quarum ipse αὐτόπτης fuisset, plena fide testatur.

EX duabus Illustr. ac R. D. Vestræ Epistolis satis aperte (quod ingenii sui, animi atque candoris est) intellexi, ipsum nescio quid offensionis superioribus
A temporibus, quæ quidem per se ipsa varia ac turbulenta fuerunt, in me concepisse, idemque de meo in se aoimo suspicari. Et ad R. D. Vestram quod attinet, vehementer equidem doleo, ex ipsius erga me mihi satis perspecto amore atque beneuolentia, quam ego, vt debui plurimi semper feci, quicquam aliquaodo remissum fuisse, eamque amicitiæ nostræ iacturam maximam esse duco. In quo tamen illud me plurimum consolatur, quod ipsamet R. D. Vestra (quæ animi sui magnitudo, charitatisque Christianæ abundantia est) quicquid id fuit offensionis, quod animo suo me inscio conceperat, vltro iam deposuisse ac deleuisse videam: vnde ego mihi facile persuadeo, fore, vt quemadmodum ager cessatione fertilior, & arcus remissione contentior redditur, sic animum R. D. V. sublata ea quæ intercesserat offensione, deinceps erga me fore
B propensiorem, atque ita superioris temporis beneuolentiæ suæ vsuram qua carui, facile sarciri & compensari posse. Ad me autem quod attinet, nemo est profecto vsquam gentium, qui bona fide affirmare possit, vel minimam significationem offensionis cuiusquam aduersus R. D. Vestram in me datam esse; ac oe dari quidem potuit, cum offensionem nullam vnquam susceperim. Quicquid mihi id fuit, ex quo aliquid offensionis existere potuisset, id causæ atque temporis illius; non autem maleuolentiæ cuiusquam proprium esse iudicabam. Itaque facile patiebar R. D. Vestram in eo a me dissentire, de quo non solum inter fratres, sed etiam inter paruulos, atque liberos neutiquam conueniebat. Nec mirum aut nouum quicquam in eo accidit. Libertatem enim iudicaodi de rebus diuersitas
C studiorum semper consecuta est. De me certe illud sancte confirmare possum, nihil me aliud io his, quæ superioribus temporibus a me acta sunt, spectasse, quam quod in omnibus actionibus meis spectare & soleo & debeo: quo nimirum salua conscientia mea, cui repugnare nefas est, Ecclesiæ Dei Reique publicæ, atque patriæ meæ, quæ in extremum discrimen adducta fuit, quantum in me esset opitularer, eamque ab interitu certissimo vindicarem. Cum igitur inter nos offensionis nulla iusta subsit causa, reliquum est, vt sublatis omnibus suspicionibus, quæ a vera amicitia alienissimæ esse debent, R. D Vestra me pristina gratia atque beneuolentia sua prosequatur, de meque sibi persuadeat, me sui, vt antea semper fueram, esse, & deinceps fore studiosissimum atque obseruantissimum. De ipso autem Principe si R. D. Vestra me quærit; is certe,
D vt cæteris omnibus heroicis virtutibus insignis, ita religionis Catholicæ studiosissimus atque obseruantissimus est. Quod tanto confidentius testari atque prædicare possum, quod eum palam in consessu Senatorum (ex quibus nonnulli fuerunt hæretici, occasionemque ei rei præbuerant) disertissime ex Sacris literis Sanctorumque Patrum autoritate contra Arianos atque Lutheranos disputantem, eorumque calumnias refellentem cum summa animi lætitia audiuerim. Credat hoc mihi R. D V. velim, tot & tantas esse huius Principis virtutes, vt cui eum comparem, nedum ex iis, qui nunc sunt

sunt principibus, sed vix etiam ex superiorum memoria reperiam. Quod non solum R. D. V. sed vniuersum etiam Christianum nomen Deo Opt. Max. actionibus suis successum aspirante breui verissimum esse cogno- A scet. Rev. D. Vestram Deus Opt. Max. saluam atque incolumem diutissime conseruet. Datum Torunio 22. Octobt. 1576.

Epistola XXXVIII.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Rogat, vt persuadere velit Archiepiscopum, quo tandem consentiat in Synodum prouincialem maxime necessariam.

EX literis Roma allatis, & ex sermonibus certorum hominum cognoui, legationem R. D. Vestræ esse protogatam. Quod mihi sane opportune valdeque necessario istius prouinciæ tempore factum videtur. B Quamuis enim iam antea intelligebamus, quantopere Synodus istius prouinciæ esset necessaria, hoc ipsum tamen in proximis *Torunensibus* Comitiis plane perspeximus. Quod cum Sereniss. etiam Rex animaduerteret, pro suo in Ecclesiam Dei studio, eius primo quoque tempore indicendæ autor & suasor nobis ipse fuit. Itaque & statim per literas & postea per nuncios, ex quibus ego quoque vnus sui, persuasimus *R. D. Archiepiscopo* nonnihil cunctanti, vt ad eam cogendam animum adiiceret. In quo ne diutius moretur, autoritate R. D. Vestræ incitandus atque impellendus esse videtur: Qua in re R. D. Vestram officio suo non defuturam, quin potius ad rem tam præclaram atque necessariam ipsam præsto affuturam, ac quod ego sane velim, illi præfuturam certum habeo. Neque enim dubito, quin ea intelligat, quantopere id & ab officio nostro & C a vita atque moribus Ordinis nostri, & ab afflicto rei Ecclesiasticæ statu iam olim flagitetur. Misissem R. D. Vestræ præcipua illius capita, nisi ea a R. D. Archiepiscopo, cui a me tradita sunt, missa iam esse existimarem. Illustrissima ac R. D. Vestra bene ac feliciter valeat. *Wolborii.*

Epistola XXXIX.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Gedanenses vi expugnasse Oliuense monasterium, multaque proterue egisse scribit, petitque vt hæc ad Pontificem deferantur.

OFficii curæque humeris meis incumbentis sollicitu- D do facit, vt dolorem meum pene incredibilem, quem ex impietate nefarioque *Gedanensium* scelere, cum iam antea, tum hoc tempore præcipue capio, Illustr. ac R. D. Vestræ, cui eadem, quæ & mihi, summæ curæ esse scio, communicem. Hi enim cum paulo ante a S. Regia Maiestate, Principe pacis studiosissimo, inter cætera, quæ erant vix tolerabilia, summam Augustanæ Confessionis libertatem sibi concedi petiissent, neque illis satis aperte de eo responsum esset, etiam cætera, quæ iam pro summa Principis indulgentia conuenire cœperant, superbissime repudiauerunt, ac vix aliquot dierum spatio interiecto, quasi in vlciscendam religionem Catholicam, non contenti his, quæ iam statim in principio rebellionis, furore perciti, in Sacerdotes, Virginesque sacras, Templa Catholicorum, quæ etiamnum superfuerant, exercitu armato atque instructo ad *Monasterium Oliuense*, quod vno milliari Germanico ab vrbe distabat, contenderunt, Monachisque & famulis Abbatis aliquot, quos ibi inuenerant, interfectis, reliquis in vincula coniectis, Monasterio temploque amplissimo & in Polonia *Cisterciensis Ordinis* antiquissimo, exspoliato, rebusque omnibus sacris æque atque profanis direptis, ad extremum muris ipsis templi atque monasterii, admotis machinis bellicis, puluereque sulphureo subiecto, euerterunt, ac per triduum impie sese fatigantes, solo æquarunt. His perpetratis, quasi re præclare gesta, cum solenni triumpho ducentes aliquot Monachos manibus post terga reuinctis, non solum ipsi quantum illis suppetebat, vestibus sacris indui, sed etiam ad maiorem religionis rerumque sacratissimarum contumeliam atque ludibrium, bouem omni eo habitu, quo sacerdos ad sacratissimum Missæ sacrificium indui solet, vestitum ducentes in vrbem reuerterunt, summaque gratulatione ab his, qui in vrbe remanserunt, excepti sunt. Hæc talia sunt, quæ & impietatem & piorum dolorem omnem superant. Perscripta autem mihi sunt ab his, quos ibi habeo fidissimos, qui ea omnia eminus contemplati sunt. Peto autem, vt ea Illustr. ac R. D. V. S. D. N. perscribat: periculum enim est, ne sacrilegæ isti, qui se tantis sceleribus obstrinxerunt, præsidia a sui similibus contra S. Regiam Maiestatem, quæ amplius talia ferre nequaquam, vel potest, vel debet, quærendo, non solum vicinas, sed etiam remotiores Christiani nominis prouincias, perturbent. Itaque quoad fieri potest, tam peruersis eorum consiliis in tempore obuiam eundum est. Consilium de Synodo prouinciali primo quoque tempore indicenda non solum a R. D. V. sed etiam ab omnibus, qui Ecclesiæ Dei bene cupiunt, probari, & tamen frigere video, ac nisi R. D. Vestra in eam rem incubuerit, Reuerendissimumque Dn. Archiepiscopum autoritate sua impulerit, diu etiam desideratum iri facile perspicio. R. D. Vestram quam optime ac diutissime valere percupio. Dat.

Epistola XL.

MAXIMILIANO Romanorum & Hungariæ Regi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Quod Transyluaniæ Princeps contra pacta inuaserit ditiones Maximiliani, id & se & Regem suum multum dolere ostendit, seque, qui istius pacti ministram operam præstitisset, rei non sincere gestæ excusatum cupit.

DIci non potest, quantum dolorem acceperim, cum ad *Serenissimum Regem* meum perlatum esset, Illustr. *Principem Transyluaniæ*, omnium eorum, quæ cum *S. Cæsarea Maiestate V.* & Serenissimi Regis mei, & illius nomine egi, oblitum, in ditiones *Maiestatis Vestræ* cum exercitu irruptionem fecisse, vrbesque aliquot atque arces ad deditionem faciendas obsidione compulisse; cum quod ea res plurimum consilia *Maiestatis Vestræ* perturbatura esse, quæ ad hoc vnum conuersa erant, vt Remp. Christianam tot tempestatibus iactatam in aliquo pacis atque tranquillitatis portu

iam tandem collocarent, tum etiam quod vereor, na inde suspicio rei parum sincere gestæ, vel in Serenissimo Rege meo, vel in me ipso resideat: Et quod quidem *Seren. Regem* meum attinet, is non *S. Maiestati Vestræ*, A sed toto orbi terrarum testatum faciet, se pro sua ad stabiliendam Rempub. Christianam propensione, nihil æque magis concupiuisse, quam vt sublatis omnibus belli causis inter *S. Cæsaream Maiestatem Vestram* & *Principem Transyluaniæ*, nepotem suum pax æquis conditionibus constitueretur, quo coniunctis animis hosti nominis Christiani facilius resistere queat. Nulla enim re magis vires illius augeri cernebat, quam hac animorum disiunctione. Nihil itaque illi molestius, nihil acerbius accidere potuit, quam pacis fundamenta, quæ iacta fuerant, per Illustr. nepotem suum rursus labefactari, literasque statim ad illum dedit, quibus illum & fidei datæ commonefacit, & ab incepto reuocat, vt plane & studio & fide huic negocio *Serenuss. Rex* meus abunde satisfecisse videatur: sique in his fides extitisset, in quibus esse debebat, non prius ab incepto destitisset, donec B rem ad optatum finem deduxisset. Hunc animum *S. Regis* mei cum probe tenerem, nihil studii, nihil diligentiæ prætermisi, quo *S. Maiestas Vestra* ad eas conditiones descenderet, quæ vtriusque dignitati, & paci communi optime consulere videbantur. Qua in re tam facilem M. V. agnoui, vt nihil magis quam pacem cupere videretur. Cuius rei apud *S. Regem* meum optimum illi testimonium dedi: iamque me spes optima tenebat, nisi a *Serenuss. Rege* reuocatus fuissem, ad finem omnia deducturum, cum *Maiestas Vestra* illa iam concessisset, quæ prioribus temporibus vel maxime negotium facessebat. Plenusque hac spe ad *Serenuss. Regem* meum redii, certo id affirmans, reliqua paruo negotio confecta iri. Hic quæso *S. Cæsarea Maiestas* Vestra reuocare sibi in mentem negotii huius progressum digne- C tur; nihil profecto reperiet, quod vel minima suspicione fidem meam aspergere possit. Nihil meo marte, sed omnia secundum præscriptum Principis gessi, nec ex coniecturis, sed ea literis illius animum atque voluntatem eliciebam, ab iis ne latum quidem vnguem discedebam. Missum est mihi mandatum in forma plenissima, & postulata perscripta. Quo progressus essem, vbi constitissem, diligenter omnia perscribebam, nunquamque illi pacem suadere destiti. Hinc *S. Maiestas Vestra*, nisi fallor, abunde perspicere poterit, & *S. Regem* meum optimo animo, atque voluntate ad tractandum hoc pacis negotium descendisse, & me ea fide atque diligentia, quæ animum probum decet, egisse. Quod si quis adeo iniquus fuerit, qui me vel hoc nomine apud *Maiestatem Vestram* traducere voluerit, huic ego ita responD debo: Quæ in mano mea fuerunt, studium, laborem atque diligentiam ad tractandum hoc negotium abunde præstitisse; quæ in Principis essent potestate, præstare non potuisse. Si fides in Principe extitisset, esset profecto aliquid, in quo laboris atque studii laudem retulissem: is quoniam officio suo defuit, in me culpa refertur omnis. Vt iam non tam studio, labore ad tractandum illud negotium, quam diuinatore opus fuisset, qui mihi, an ea princeps esset obseruaturus, ante prædiceret. Longiori fortasse Epistola *S. Maiestatem Vestram* detinui, quam Principem magnis & arduis Reipub. Christianæ negotiis occupatum decuit; humanitatem tamen M. V. expertus me facile apud M. Vestram excusatum fore confido: dabit hoc dolori, quo conficior, quod mihi isthinc est nunciatum, me apud M. Vestram rei non sincere tractatæ suspicione laborare. Quod cum mihi per se satis graue sit, tum vero vel hoc nomine grauissimum, quod in publica totius Christianitatis causa, quod apud eum Principem, quem erga me clementissimum fuisse perspexi, fides mea periclitetur, quam cum omnibus in rebus semper, tum præcipue in publicis, sancte conseruare cupio. Finem scribendi faciam, dum hoc petiero primum, vt me non minori fide atque studio negotium hoc gessisse, deinde omnia ea contra voluntatem Serenissimi Regis mei, præterque scitum meum accidisse existimet. Datum.

EPISTOLA XLI.

SIGISMVNDO AVGVSTO

Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladislauiensis.

Deum esse placandum & a vitiis abstinendum, si Comitia ex voto finita velit, libere hortatur.

EAm ego semper naturæ bonitatem *Sacræ Maiestatis Vestræ* esse perspexi, vt honestis quorumcunque persuasionibus consiliisque non inuita locum dederit; vt non temere fecisse videar, si hac spe ductus, *Sacram Maiestatem Vestram* de nonnullis admoneam, hoc præsertim tempore, quo nobis ad suscipiendas grauissimas de Repub. deliberationes Comitia indixerit. Et mirum sane multis videtur, quid sit, quod cum crebro nobis ista Comitia, non sumptuum, non laborum, non denique vitæ vlla ratione habita, *Sacra Maiestas Vestra* indicat, non tamen is eorum est euentus, vt inde ad *Sacram Maiestatem Vestram Remquepub.* aliquid gloriæ C aut commodi perueniat. Iratum equidem ac infensum esse nobis Deum, facile hinc omnes agnoscimus, eamque rem nobis veluti obicem quendam ad res bene gerendas existere. Verum quæ huius offensionis causa sit, explicare videtur esse difficilius. Quidam enim terrarum Nuncios accusant, quidam in Senatores ipsos culpam reiiciunt, alii totius etiam populi corruptos mores criminantur: diuersi denique diuerse varieque sentiunt. Ego vero non tam populum, quam rectores populi, ac ipsos Principes (quorum culpa in pœnam subditorum redundare solet) incusandos existimo. Atque vt ingenue dicam, quod sentio, si S. *Maiestas Vestra* optat (quemadmodum optare illam non dubito) Comitiorum aliquem referre fructum, prius in animi sui penetralia descendat, conscientiamque suam diligenter examinet, habeatne quid eiusmodi, quo diui- D num nomen offendatur, & vtrum talem vitam ducat, qualis Regem Christianum, hoc est, Christum Dei deceat. Equidem non sine graui dolore fatendum atque commemorandum est, verum esse illud: Cum alia omnia Principum vitia, tum vel maxime opera carnis in oculos hominum incurrere. Omnes norunt. Quid iuuat plura scribere? Vitium impuritatis Deus omnipotens quantopere detestetur, exemplo Dauidis Regis satis docuit, cui, etiamsi agnoscenti culpam & deprecanti, adeo graues pœnas irrogauit, vt filium quoque proprium hostem infestissimum redderet. Ac ille quidem Rex Hebræus,

Hebræus, adulterio protinus homicidium adiecerat; Christianus autem Rex maius quoddam facinus, quod grauitate atrocitateque omnia peccata superat, moliri dicitur, nempe, vt in proximis Comitiis Ecclesiæ Catholicæ religionem mutet, eamque viam futuris nescio quibus nuptiis sternat. Qua ex re, quantum ipse dolorem capiam, nequeo dicere. Per viscera misericordiæ Dei, Rex Serenissime, te oro & obtestor, vt mutes vitam, si vis habere vitam, religionem Ecclesiæ Catholicæ violare caveas. Regem non Episcopum te esse memineris. Exemplo potius optimi patris, maiorumque tuorum piissimorum, religionem priscam & fidem Catholicam tam in Regoo quam in aoimo tuo, integram conseruare contendas. Hoc enim si Sacra Maiestas Vestra fecerit, non solum Comitia diuino fauore fructuosa reddiderit, sed nostrom quoque Ordinem Ecclesiasticum, & omnes simol orthodoxos viros subditos tuos recreauerit: imo pios omnes, omnium locorum ac temporum homines, & ipsos Dei angelos ingenti gaudio lætitiaque affecerit: me certe, hominem Maiestatis eiusdem semper studiosissimum, non mediocri solatio iucunditateque perfuderit, qui nunc dies ac noctes solicitus, tristissimo animi angore contabesco: id vnum in votis habens, vt me Deus omnipotens prius ex hac vita mortali eripiat, quam illum horrendum & luctuosum Reipoblicæ ioteritum aspiciam. Datuio.

EPISTOLA XLII.

HENRICO VALESIO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis: & ALBERTVS LASCIVS Palatinus Syradiensis.

Nunciant, quod in Regem Poloniæ electus sit, renouantque memoriam promissorum.

CVm post longas ac difficiles deliberationes hesterna tandem die per tribus, siue vt nostri vocant Palatinatus in suffragia de eligendo oouo Rege itum esset, difficile dictu, quam incredibilia erga *Serenissimam Cels. Vestram* plurimorum emicuerint studia. Ex tam enim frequentissimo Senatorum, ac numerosissimo Equitum conuentu, vix quarta pars remansit, quæ alio suam contulit voluntatem. Vode in spem haud dubiam venimus, ad summum infra triduum, quod sanaodis diuersæ sententiæ fratribus insumetur, *Sereniss. Cels. Vestram* omnium Ordioum consensu, io Regem nostrum, Deo optimo pulcherrimum hoc ac toto orbe terrarum celeberrimum negotium promouente, declaratum iri. Hæc nos Sereniss. Celsitudioi Vestræ significanda esse duximus, vt te ita ad gubernacula Regni præpares, quo conceptæ de te existimationi satisfacias. Scire enim debes, nos, atque adeo Nobilitatem omnem Polonam, sola nominis tui totum orbem terrarum pervagaote fama adductam, te sibi in Regem exoptare, vt pristioam illam bellicis artibus a maioribus suis quæsitam, & ad se transmissam gloriam retinere possint Habebis Regnum florentissimum: habebis fortissimorum Equitum exercitus oumerosissimos: qui te nacti Principem tum præclaris ac omnibus heroicis virtutibus ornatum, omnibus hostibus suis se formidabiles fore non dubitaot. Tametsi enim Regoum hoc nostrum & multos & potentes habet hostes: quoties tamen nobis Reges bellicosos habere, toties quoque ex his triumphare contingit; ita vt sub aduentum statim tuum, terrore apud hostes pleta fore omnia certo nobis persuadeamus. Cum igitur tanta ac talis sit nostrorum de Sereniss. Cels. Vestra expectatio: euraodum illi est, vt io eam cogitationem incumbat, quo vniuerso orbi testatum faciat, Polooos in eligeodo Rege virtutem tantum solam & oominis æternitatem spectasse. Ad eam rem illud inprimis pertinebit, vt se *Sereniss. Cels. Vestra* itineri præparet, quo venientibus ad se Oratoribus obuiam venire, ac si fieri possit, in finibus *Galliarum* se exhibere queat. In *Liuoniam* quoque *Sclopetarios Vascones*, iuxta Oratorum promissa, primo quoque tempore transmittat, vt *Lithuani* contra *Moschum*, eum quo induciæ infra duos menses exspirant, præsto adesse possint. Speramus autem, quod vel vtrumque vel alterum ex nobis ad *Sereniss. Cels. Vestram* cum hac ab omnibus bonis expectata legatione amandabunt. Quem nos laborem eum patriæ, cui optima quæque optamus, tum *Sereniss. Cels. Vestræ*, cuius virtutem ac nominis famam auidissime amplexi sumus, causa, libentissime suscipiemus. Tandem nos & studia nostra deditissima *Illustrissimæ Cels. Vestræ* commendamus. Quam diutissime saluam & florentem ad salutem nostræ, atque adeo totius Christianæ Reipublicæ conseruari cupimus. Datum.

EPISTOLA XLIII.

HENRICO VALESIO Electo Poloniæ Regi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Maxime è re regni esse, vt aduentum suum maturet, tum literis hisce tum per Kassobucium monet.

DIci non potest, quanta me lætitia affecerint literæ *S. R. Maiestatis Vestræ*, in quibus studii ac diligentiæ meæ in promouenda Electione sua, cum illustri gratitudinis significatione honorificam mentionem facere dignatur. Agoosco insitam & apud nos taotopere prædicatam Maiestatis Vestræ humanitatem; sed quemadmodum me *S. M. Vestra* causam solo patriæ amore ductum summa fide ac diligentia tutatum esse negare oon possum: ita mihi aliquid supra cæteros sumere oon audeo; eum diuinum potius illud quam humanum fuerit factum, quando *Maiestas Vestra* in tanta morum ac linguarum diuersitate, in tanta animorum de religione dissideotium varietate, admirabili quodam & omnibus seculis memorando consensu in Regeio nostrum est renunciata. Vnde in spem haud dubiam venimus, quod primis vltima respondebuot: & Deum Opt. Max. vti pulcherrimi istius ac toto orbe celeberrimi negotii aoctor extitit; ita etiam Maiestatis Vestræ coosilio in administrando Regoo moderatorem fore noo dubitamus. Vtinam tantummodo dies nobis aliquando illucescat ille, vt Maiestatem Vestram in Regnum suum aduentantem intueri, ac desiderium nostrum ingens iucundissimo & exoptatissimo eius aspectu satiare possimus. Quod vt primo quoque tempore fieri possit, Deum assiduis precibus rogamus. Sunt enim multa, quæ si Maiestas Vestra aduentum suum tardauerit, periculum Regoo huic creare

 posse

posse videntur. Tametsi autem, pro nostro in patriam amore, ac R. Maiestatem fide, non deerunt ad ea propulsanda omnium ordinum studia; tamen quam difficilis hæc res sit in absentia Maiestatis eius futura, ipsa iudicare potest. Vt autem meam constantissimam erga se voluntatem Maiestas Vestra cognoscat, mitto ad eam Generosum *Nicolaum Kossobuczam*, fratrem & consanguineum meum, vt illi omnia pericula, atque vicissim consilia nostra nomine nostro explicet: vt inde, quid sit in rem istius Regni, facilius statuere possit. Fuit is quidem mihi hoc tempore valde necessarius, quod eius opera in multis & arduis negotiis vtor: tamen quoniam ad explicanda ea & fides erga Maiestatem Vestram & rerum nostrarum experientia requirebatur, eum potissimum mittendum censui, qui & Maiestati Vestræ est deuotissimus, & rerum ac legum Polonicarum peritissimus. Quamobrem illam obnixe rogo, vt illi omnibus in rebus, quæcunque meo nomine aget, fidem adhibere dignetur. Communicaui etiam ea Illustrissimo *D. Guidoni à Lansfach* Christianissimi Regis ac Maiestatis Vestræ Oratori, viro eum in rebus gerendis exercitatissimo, tum in tractandis hisce Maiestatis Vestræ negotiis industrio ac fidelissimo. Non dubito autem, quin Maiestas Vestra ea omnia pro suo innato animi candore benigne sit acceptura. Quod reliquum est, me & obsequia mea addictissima S. R. Maiestati tuæ commendo. Dat.

EPISTOLA XLIV.

HENRICO VALESIO Electo Poloniæ Regi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

De aduentu regio & coronationis die sibi significato gaudet.

Accepimus literas Maiestatis Vestræ Regiæ optatissimas, ex quibus de aduentu Maiestatis Vestræ & de aliis rebus ad præsentem statum Reipub. pertinentibus intelleximus, vehementerque gauisi sumus, Regiam Maiestatem Vestram, iam tandem ad suum Regnum felicibus auspiciis iter ingressam. Ac de die aduentus sui nos certiores facere voluit, vt ne amplius dubitationi locus vllus relinqueretur. Equidem Deum Opt. Max quo possumus maximo animi ardore exoramus, vt Regiæ Maiestatis Vestræ iter fortunet, sospitemque hoic Regno ac incolumem reddat. Hoc enim Regiæ Maiestati Vestræ affirmare possumus, in maxima lætitia ad cumulandum gaudium conspectum Maiestatis Vestræ nobis deesse, quem semel nacti, quietem vel potius salutem Reipub. nostræ nacti ac consecuti videbimur. Multa enim sunt, quæ ipsius præsentiam requirunt. Cæterum non possumus non vehementer laudare factum Maiestatis Vestræ Regiæ, quod de die Coronationis aliisque rebus ad Senatum retulerit, (etsi enim ex ratione itineris Maiestatis Vestræ omnia metienda censebamus; tamen gratissimum nobis accidit cognoscere ex ipsa, quis sit ea de re Maiestatis Vestræ sensus, & quæ sit sententia, cui nos libenter assentimur:) tum etiam de vocandis Fœderatis & Feudatariis Principibus ad Coronationem, vt illi fœdera innouent; hi vero pro debito suo homagia Regno & Maiestati Vestræ præstent. Quamquam R. D. Archiepiscopo Gnesnensi tanquam Primati Regni, hoc ab omnibus Ordinibus iniunctum fuit; tameo vt etiam ab Regia Maiestate Vestra inuitentur & admoneantur, permagni interesse videtur. Quod superest, obsequia mea addictissima &c.

EPISTOLA XLV.

HENRICO Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Modum regni administrandi demonstraturus, tum Cromeri Poloniam mittit eamque studiose legendam commendat, tum quid de prouinciis Poloniæ, & inprimis de Prussia, nosse par sit, explicare satagit.

Etsi mihi dubium non est, quin Deus Opt. Max. quo autore gubernacula Regni huius adeptus es, eam gratiam tibi largiturus sit, vt recte regere & gubernare possis populum ab eo tuæ curæ commissum; tamen vt mea erga te fides & officium constet, & vt testatam faciam propensionem meam, nonnulla ad te de eo genere scribere cogitabam: & vt *Cromerus*, io iudicio grauissimo, hoc idem faceret, diligenter monui. Dum hoc ago, & profectionem meam ubi obuiam, mandato Senatus Regni, apparo: misit ad me *Cromerus*, pro eo ac me amat, Poloniam suam, vt eam reuiderem, & tibi nomine eius offerrem. Feci libenter, libros legi, ac iterum relegi. Dignum certe Rege munus. In his enim libris non solum formam Reip. Regni, & legum nostrarum accuratissime descripsit, omoemque modum eius administrandæ complexus est; verum etiam situs locorum, fluuiorum, portuum, arcium, ciuitatum ita ad viuum expressit, vt non scripsisse, sed oculis cuncta subiecisse videatur. Et leges tu quidem illos libros de Repub. cum ea diligentia, qua merito debes. Verum tamen in tanta varietate rerum, subinde animum tuum ad illam cogitationem vniuersæ reuocabis, quonam modo tot populos, spatia terrarum, lingua, legibus, moribus disiunctos, sine magna difficultate (neque enim difficultate carere potes) optime regere, & gubernare posis. In quo hæc tibi præscriptio seruanda est, vt in certa capita, veluti in classes, totam regendi, & administrandi Regni tui rationem conferas & reuoces. Vnum caput, quo iure vsa est Polonia tum, cum idololatræ principatum obtinebant. Nam eo tempore, absoluta potestate vnus gerebat omnia, exceptis duodecim Palatinis, qui deiecti sunt. Tempore vero Christianorum principum, hæc tibi distinctio obseruanda est. A *Miecislao* primo Christiano Principe, vsque ad *Casimirum* magnum, & *Ludouicum*, non optima fuit io Polonia conditio & libertas. Ad huc enim Equestris ordo premebatur seruitutis oneribus. A *Ludouico* usque ad tempora *Sigismundi* Regis optimus fuit status Reipub. nam omnia regebantur a Regibus ex sententia Senatus: libertatibus tam Ecclesiasticis quam Secularibus Respublica hæc claruit: leges optimas libertatis vindices habuit: iustitia & pace floruit. Alterum caput constitue tibi, de situ Prouinciarum Regni: in quo spectabis,

quo

quo tempore quæque a Regno auulsa, iterum ad corpus eius rediit. Hoc enim modo cognosces, alias armis quæsitas, alias ex pactis & fœderibus Regno adiunctas esse. *Lituania* a *Iagellone* Rege perpetuo A fœdere iuncta & incorporata; *Russia* armis *Casimiri* magni in prouinciam redacta, formam Reipub. nostræ induit. *Prussia*, quæ pene ab ipsis primordiis Regni armis Polonorum subacta, tandem a *Cruciferis* intercepta, postea, regnante *Cazimiro* III. in Regni corpus insita, vti & pleræque prouinciæ Regni, ex quibus hoc imperium tuum conflatum leges, coaluit. *Masouia* vero, *Samogitia*, *Kyouia*, *Volhinia*, *Circassum*, *Podlachia* atque *Liuonia*, quo tempore & quomodo ad vnitatem Regni accesseriot redierintque, ex diplomatibus, quæ in archiuo publico asseruantur, facile discere potes. Tertium caput habebis, Ciuitatum maiorum *Prussicarum*, quæ peculiari & præcipua quadam prærogatiua, quam aliæ ciuitates Polonicæ, gaudent. Huc referes Constitutiones a Regibus & Commissariis sancitas. Quartum de iure feudalium B Principum, vt sunt *Duces Pomerani*, *Dux Prussiæ*, *Marchiones Brandenburgenses*, *Domus Anspach*, *Dux Curlandiæ*, *Palatinus Valachiæ*. Vltimum caput pacta & fœdera cum externis continebit: scilicet, cum domo *Austriaca*, cum *Rege Hungariæ*, *Bohemiæ*, cum *Rege Daniæ*, *Sueciæ*, cum domo *Marchionum Brandenburgensium*. Ad eum locum referes hostes tuos, segetem laudum tuarum, *Moschum*, *Tartarum* & *Valachum*, qui fide leues, contra pacta & fœdera io dominia & ditiones tuas sæpe irrumpunt: In tanta varietate rerum, io eum locum, tanquam ad scopum, consilia regendi Regni referes. Hoc si facies, & vniuersum corpus Reipub. Regni vno intuitu contemplatus fueris: crede mihi, non dico difficulter, sed facillime, & cum quadam iucunditate aoimi, Regnum C hoc amplum, cum summa laude, & ad perpetuam nominis tui gloriam administrabis. Fusius ego hæc tradere volui, sed leges epistolæ transgredi nolo. Res tibi *Cromerus* subministrat: ego vsum ipsum ostendo. Sed quorsum spectat tam alte repetita regendæ Poloniæ ratio? eo nimirum, vt viso vniuerso corpore, membra singula facile cures. Membrum non vulgare Regni est *Prussia* prouincia, quæ nulli oec opportunitate portuum, nec splendore ac muoitione Ciuitatum, nec fertilitate soli cedit. Habet emporium nobilissimum *Gedanum*: habet munitissimas Ciuitates, & arces. Eius prouinciæ bene gerendæ & administrandæ io corpore hoc Regni, summa tibi ratio habenda est. Atque hoc magis, quo noonullis io rebus habere videtur suas leges & consuetudines: tales tamen, quæ perpe- D tuo nexu illud membrum huic corpori adiungant. Vna est & communis electio Regum, vna coronatio, vna confirmatio iurium, vna libertas, vnum consilium, idem conuentus, honorum & digoitatum par consortium, iudiciorum quidem & consuetudinum quorundam dispar ratio, vnum tamen corpus, vna Respub. vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus, vna gens, vnus populus, vno nomine omnes Poloni censemur. Omnes illæ terræ sunt de corpore Regni, intra fines Regni consistunt a primo parente Polonorum *Lecho*, & eius successoribus armis subactæ: ab originibus & veteribus indigenis, ad internecionem sublatis. Testantur hæc annales nostri: testantur monumenta literarum, & fundationes templorum, Ecclesiarum, oppidorum, arcium, constructiones monasteriorum. Fuit quidem tempus, quo *Cruciferi* a *Conrado Duce Masouiorum*, contra infideles euocati in viscera dominorum suorum arma conuerterant; sed a maioribus nostris bello tracti, regnante *Cazimiro* III. excusso iugo seruili, ad Reges Polonorum, vti veros dominos, redierunt. Hæc tu ex Priuilegio eorum latissime cognosces, quod hisce ioserui. Hæc de iure Regni breuiter scripta sufficiant. Nunc, quid tibi in ea prouincia regenda potissimum curandum sit, paucis animaduerte. In hac tua prouincia res maxime aguntur. Importatio & exportatio mercium, vectigalia, imperium maris. Ad omnem tamen occasionem rei bene gerendæ in omnes partes nulla opportunior Gedano Ciuitas est. In hac vt imperium tuum firmes, omni ratione curare debes (quod tamen sine præiudicio iurium fiat) ante omnia Regalia tua manu tene, omnem autoritatem tuam Regni in integrum restitue, omnes æquo iure gaudere iube. Dat.

EPISTOLA XLVI.

HENRICO VALESIO,
Poloniæ Regi,

STANISLAVS CARNCOVIVS,
Episcopus Vladislauiensis.

Nimiam honorum largitionem & profusionem, nullo habito delectu, inconsultis Senatoribus, dignis æque ac indignis hactenus præstitam, dissuadet.

Fvit hæc olim insignis Regum Poloniæ laus & præclara consuetudo, vt cum ab aliquo amplissimi Senatorii Ordinis viro in iis rebus, quæ vel ad publicam vtilitatem, vel ad dignitatem Regiæ Maiestatis pertinebant, monerentur, grato animo acciperent. Hoc idem ego, si bene humanitatem atque clementiam Maiestatis Vestræ noui, de ipsa firmiter mihi polliceor. Percrebrescit rumor, Sacram Maiestatem Vestram multis multa conferre, nullo habito delectu meritorum, indignosque præmia de Repub. bene meritis præcipere. In quo & nimiam liberalitatem, quam ipsi profusionem appellant, reprehenduot, & iudicium Maiestatis Vestræ in iudicium vocant. Quamobrem S. Maiestatem Vestram oratam velim, vt & in largiendo modum teneat, & existimationis habendam rationem sibi putet. Censerem, vt Sacra M. Vestra habeat aliquos Senatorii Ordinis viros, quorum consilio non solum in his, verum etiam in Repub. administranda vtatur, vt ne priuato magis arbitrio quam publico Senatus consilio, cuius magnam maiores nostri voluerunt esse autoritatem, Rempub. regere videatur. Sic profecto & amoris plurimum Sacra Maiestas Vestra apud subditos sibi conciliabit, & existimationi eiusdem optime consultum videbitur. Quod superest, Deum Max. oro, S. M. Vestram R. saluam & florentem diu nobis conseruet, omniaque ipsius consilia secundet. Dat.

HEN-

EPISTOLA XLVII.

HENRICO Galliarum & Poloniæ Regi
STANISLAVS CARNCOVIVS,
Episcopus Vladislauiensis.

De ipsius discessu è Polonia questus, quanto eius desideria omnes teneantur exponit, eumque vt rebus in Gallia compositis,in Poloniam redeat,obsecrat.

Diuturni silentii mei, quo hactenus vsus sum, causa fuit mœror summus, quem ex insperato discessu S. R. M. V. cepi. Atque haud scio, an quisquam mortalium sit hoc tempore me infelicior. Hic enim omnium ordinum homines S. R. Maiestatis Vestræ discessus rationem a me, nescio quo consensu opinionum, repetunt, & plerique culpam omnem eius rei in me conferunt. Sed in hoc maximo dolore, qui non procul abest a summi luctus acerbitate, id me consolatur, quod ea non ex animi maleuolentia proficisci videam, verum ex incredibili amore erga S. & Christianiss. Maiestatem Vestram. Dici enim non potest, quantum desiderium S. R. M. Vestra discedens in animis eorum reliquerit. In memoriam nunc reuocant omnia dicta factaque, tum singularem humanitatem & animi magnitudinem prædicant: responsa & alias præclaras ac heroicas virtutes tantum absentis S. R. M. Vestræ recordantur, quantum præsentis vix intellige-bant. Et licet mihi nunc linguæ centum ac sexcentæ, præterea rationes suppeterent, quibus hoc factum S. R. M. Vestræ probare conarer; maior tamen doloris vis est, quam vt ab eis exhauriant orationibus a nobis adductis excusari possit. Huc accedit metus impendentium malorum, qui animos hominum de interitu rerum sollicitos tenet. Quamobrem per viscera misericordiæ Dei supplex S. M. Vestram oro ac obtestor, ita se comparet, vt compositis rebus Galliæ ad nos Regnumque suum redeat, si nos, si Ecclesiam Dei, si Regnum hoc, quod est propugnaculum totius Christianitatis, saluum & integrum esse velit. Factum quidem hoc tale erit, vt laude ac gloria omnium gentium, memoria omnium seculorum dignissimum fore videatur. Omnia hic pacata S. R. M. Vestra inueniet: quanquam, vt in mari nauis constituta immobilis stare non potest; sic in Repub. Regni S. M. V. a nauclero ad tempus destituta, fieri non potest, quin aliqua parte commoueatur. Deum Optimum Maximum assiduis orationibus precor, vt Sacram & Christianiss. Maiestatem Vestram diutissime sanam, incolumem, florentem pacis & belli laudibus seruet. Datum.

EPISTOLA XLVIII.

HENRICO, Galliarum & Poloniæ Regi,
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Vt Regna Poloniæ, ex absentia ipsius pene aganizanti, succurrat, impensissime & solidissimis argumentis suadet, quin, nouam electionem modeste minatur, de velocissimo in Poloniam reditu Regem per Deum etiam obtestatur.

QVandoquidem ea est rerum nostrarum conditio, vt iam amplius nec mala ipsa, quæ ob absentiam Maiestatis Vestræ magis ac magis patimur, nec desideria quoque nostra, videndæ quamprimum in hoc Regno Maiestatis Vestræ, ferre posse videamur: tum autem, quando quidem omnibus iam propemodum tentatis rebus, nihil tamen hucusque consequi potuimus,
A quod ad lenienda quoquo modo, tum hæc,tum illa, pertinere posse videretur; faciam quod bono Senatori & fideli Maiestatis Vestræ subdito conuenire ad extremum existimo, vt post cætera omnia officia, quæ hactenus Sacræ Maiestati Vestræ in hoc Regno, omni meo studio, & omnibus viribus præstiti, & quod maxime potero, etiam deinceps præstabo, illam denique hoc tempore pro fideo Maiestati Vestræ & patriæ meæ debitam exsoluam, vt per hanc epistolam Maiestatem Vestram, de omni meo sensu iterum atque iterum faciam certiorem. Vt si nihil aliud, saltem extet hæc epistola testis fidei meæ erga Rempublicam & Sacram Maiestatem Vestram. Nihil hic querar, quod me tamen vehementer non excruciare non potest, ita rationes discessus a nobis Sacræ Maiestatis Vestræ fuisse ab initio institutas, vt cæteris M. Vestræ rebus, ac rationibus omnibus, simulque adeo rebus ac rationibus Reipublicæ huius, non ita quemadmodum oportuerat, consultum fuerit: Nihil querar. Quid enim queri iuuat, tot iam elapsis rerum aut gerendarum, aut certe corrigendarum opportunitatibus? Dicam potius, quod mihi hoc tempore dicendum, & quod a Sacra Maiestate Vestra, in ipsa intimi Regii animi sui penetralia, etiam recipiendum esse puto, eo rem adductam esse, vt Regni quidem huius conseruandi nulla via alia superesse, nulla, nulla vnquam alia ratio excogitari posse videatur, præter hanc vnam, quæ est in solo celeri Maiestatis Vestræ ad nos reditu constituta.
B
Itane ergo, inquiet Maiestas Vestra, effluxit, o Poloni, ex animis vestris mei memoria? Vsque adeone obliti estis aut amoris erga me, aut constantiæ ipsius vestræ? Nihil quæso eiusmodi Maiestas Vestra vereatur: nihil etiam eiusmodi in animum admittat suum. Nam & ipsa amatur procul dubio a bonis omnibus, & omne est omnium, qui nouam istam Regis (quod tamen vix enunciare audeo) electionem, non tanquam præsentissimum ipsum rerum omnium interitum refugiat ac reformidet. Quid igitur est? Nimirum Regnum in maximo periculo est: Non tam quidem adhuc ab hoste externo, quam quod multo præsentius malum est, ab intestinis ipsis dissensionibus atque dissidiis, quibus ita exagitantur, nunc cum maxime, vt omnia summa, media, infima, in extremum adducta discrimen videantur: Possessiones nostræ non legitimis disceptationibus, sed manu armata vindicantur: Vitam nostram, quam olim vel Regia sola autoritas inermis
C
D tuebatur, nunc ne armis quidem ipsa satis tegunt: De fama ac honore Ciuium, quod iudicium Regum tantummodo fuit adeo proprium, more popularis status Reipub. homines æquales nostri sibi sumunt: Religio, quod caput est, summi Dei, ruit alto a culmine, nullo vindice ac defensore. Quæ quidem cum ita se habeant, atque etiam hoc deterius, quod res ipsa nullis vnquam verbis satis possunt adæquari; idcirco fit, vt Regiam S. Maiestatis Vestræ præsentiam omnes desiderent: & cum S. Maiestati Vestræ integri propemodum anni spatium ad se reuertendi concesserint, satis se suo officio erga Maiestatem Vestram perfunctos arbitrantur

tur, interimque adeo videre quoque ipsi gestiunt, quan-
topere Maiestas Vestra eos ipsos, quantopere salutem
huius Regni, quantopere officium suum Regium, cuius
nobis obsidem dedit iusiurandum suum, chsrum ha- A
beat. Et certe, si quis modo ea secum reputet, quæ per
Regis absentiam Regnis ipsis, tum a factionibus do-
mesticis, tum ab hostium impressionibus posse vide-
rentur euenire, næ is hanc quoque absentiam iam diu-
turnam S. Mai. Vestræ, quod pace illius dictum volo,
nimiam fortassis esse iudicabit. Sed Deo Opt. Max. &
immortali immortalis sit gratis, quod tamen hucusque
Regnum hoc ac Respub. salua sit & incolumis. Nam
nos quidem qui in Repub. sumus, saluos esse & inco-
lumes vix possumus dicere, rebus nostris in eius-
modi discrimen adductis: multo autem minus polli-
ceri nobis possumus, Rempublicam quoque ipsam,
sicut hactenus singulari Dei beneficio stetit aliquo mo-
do post discessum Sereniss. Maiestatis Vestræ incolu-
mis; ita porro diuturniorem M. Vestræ absentiam,
nullum esse incommodum accepturam. Hoc enim si B
nos quidem persuadeamus nobis, inepti plane simus:
Sin Maiestas Vestra sibi persuadeat, tum profecto
Deum ipsum apertissime tentare videatur. Itaque eo,
vt dixi, res redacta est, vt aut redeundum sit primo
quoque tempore ad nos Seren. Maiestati Vestræ, aut
nobis ipsis, de vita, salute, fortunis nostris, coniu-
gumque ac liberorum, quibus vxor & liberi contige-
runt, aut quibus non contigerunt, de salute nostra
ipsorum Reipublicæque, qua vns omues omnium cha-
ritates est complexa, necessario sit dimicandum: non
sine nota quadam, quod omen procul abesse cupio,
ipsius Maiestatis Vestræ, totiusque Gallici & Valesii
nominis. Habet igitur Maiestas Vestra, in potestate
sua vitam, & mortem Reipub. nostræ: habet salutem
& interitum Regni huius: & quidem habet ita, vt ver-
tenda solummodo manu, sic vel sic vtrumuis præstare C
posse videatur. Si nos perdit Maiestas Vestra (quod
absit!) videat quæso quam excusationem apud præsens
seculum facto ipsi suo prætexat: quid vniuersæ poste-
ritati, de se narrandum relinquat. Vel si hæc forte
quempiam minus mouent, videat quæso, quid aut
conscientiæ ipse suæ quotidie respondeat, quam effu-
gere nemo vnquam potuit: aut vero quam tandem
rationem olim reddat, apud tribunal ipsum summi
Dei, cum Iudex ille iustus ac seuerus venerit, iudi-
candis viuis pariter sc mortuis. Sin nos Maiestas
Vestra, quod equidem malo ominsri, ita conseruat vt
accepit, id autem est, si ad oos redit, in hoc enim sunt
omnia; tum vero mihi, vt semel dicam, laudes
omnium ante se Regum laudatorum adæquasse, non-
nullorum etiam longe superasse videbitur. Hoc autem D
ast illud, quod Maiestas Vestra plane consequetur, quo
semper excellenti isto, & omnibus passim cognito ac
perspecto, ad omnem gloriam impetu suo, non ob-
scure visa est contendisse. Quamobrem oro S. Maie-
statem Vestram per hunc ipsum igniculum, ad omnia
præclara facinora Sacræ Maiestati Vestræ diuinitus
inditum, vel potius per Deum ipsum immortalem,
qui eiusmodi igoiculum, pectori S. Msiestatis Vestræ
insevit, per eum inquam Deum, qui Maiestatem Ve-
stram multis periculis erepram, in summis duobus
regalis dignitatis soliis, breuissimo tempore ita collo-
cauit, vt huius tamen Regni nostri curam, ante curam
reliquorum omnium Regnorum Maiestatis Vestræ
commendarit: supplex, ioquam, oro S. Maiestatem
Vestram, vt omni mora posthabita, equis quod dici-
tur & velis contendat, & quamprimum ad hoc
nostrum extinguendum iocendium accurrat. Quod
quidem incendium eiusmodi est, vt si quid Maiestas
Vestra cesset, nulla amplius ratione, ne per ipsam
quidem Maiestatem Vestrsm, etiamsi maxime cupiat,
restingui posse videatur. Equidem post mortem
Serenissimi sui fratris erat fortassis absenti Maiestati
Vestræ nonnihil metuendum, ne hæreditarium illud
Regnum Maiestatis Vestræ detrimenti aliquid acci-
peret: Itaque ad restinguendum tunc illud incen-
dium, quod sibi certum mente ac cogitatione sua
Maiestas Vestra adumbrarat, propere cucurrit, vbi
tamen adueniens, omnia per Dei gratiam, meliore
quam sperarat loco reperit: Nunc in hoc Regni
nostri, vel tui potius ô Rex, (tu enim illud & vltro
appetisti, & summa nostra voluntate in fidem tusm
collatum spoute recepisti;) In huius igitur Regni
non ficto, neque sdumbrato, sed & certissimo &
msnifestissimo & præsentissimo incendio, quidnam
sibi faciendum esse putet Msiestas Vestra dubitabit?
Ego vere illud Sacræ Maiestati Vestræ iam nune
audeo, omni ioterposita asseueratione confirmare:
Nisi Maiestas Vestra ad nos redit primo quoque
tempore, oos quidem aut animam sane ipsam,
quam iam agimus, exhalamus, aut si quid, alium
certe leuandorum morborum nostrorum medicum
inuiti cogimur aduocsre, quorum vtrumque Ma-
iestati Vestræ inuidiosum admodum, vtrumque
etiam perpetuis in vita sngoribus expiandum fue-
rit. Quid dico in vita? Illi etiam ipsi remorsus
conscientiæ, cuius est post hanc vitam, vita verissi-
ma facto hoc Maiestatis Vestræ mirifice exagita-
rent, ipsamque adeo Maiestatem Vestram nunquam
conquiescera sinerent. Nuoc iam quidem, nea tem-
poribus nostris remotiora inuestigem, *Moschus* ma
hercule ipse barbarica, quadam elatus insolentia,
discessum hunc Maiestatis Vestræ fugam audet
publice appellare: eamque adeo a Msiestate Vestra
susceptam esse dicit, metu scilicet, ac terrore poten-
tiæ suæ, cui scilicet Maiestas Vestra cum omnibus
Gallicis Polonicisque copiis parem esse posse non
existimauerit. Sunt etiam alii, qui ita dictitant, ex-
sangue illud corpus *Sigismundi Augusti* Regis
nostri, vel vmbram potius funeris illius Regii
(ignoscat mihi quæso Maiestas Vestra, si ad eam
perfero, quæ uspiam de ea solenter ceumferri) plus
omnino per illud prope integrum interregni bien-
nium momenti habuisse, ad nos omnibus impen-
dentibus periculis liberandos, hoc solo, quod no-
biscum iohumatum steterit; quam Maiestas Vestra
viua, vigensque ad nos eosdem, paucissimis istis
mensibus conseruandos valere videatur. Idque
propter discessum modo absentiamque suam. Da-
bitne igitur quæso Maiestas Vestra diutius hanc

Moscho hosti, hanc etiam facetis scilicet & vrbanis illis hominibus consolationem? aut vero huccine rantum dolorem nobis fidelibus subditis, ac clientibus suis, qui partes Maiestatis Vestræ semper etiam cum summo & vitæ & hunoris nostri periculo secuti sumus, & aliis propemodum omnibus Maiestas Vestra Serenissims vnquam infliget? hanccine Regibus Galliæ, maioribus ruis, qui sæpe extemis præsidiis fuerint, te subditis tuis opem negasse? eam inquam ootam Maiest. Vestra inuri patictur, vt sciens ac volens gloriam ipsam suam & maiorum in ignominiam commutasse, & quæ hactenus bono plane, non tam suo quam publico gerenda suscepit, ea vel casu, vel etiam, quod absit, arte quadam, regio soo genere prorsus indigna & suscepisse & gessisse videatur? Auferant hæc quæso, & in vltimas vsque terras deportent venti omnes, & ne vestigium quidem vspiam cogitationum eiusmodi relinquat vllum! Quin tu potius Serenissime Rex, si sedes, sta; si stas, ingredere; si ingrederis, curre & te nobis quamprimum in Polonia repræseota. Ostende rantummodo nobis faciem tuam, & omnia recreabuntur. Multis quidem, vt dixi, & magnis difficultatibus inuolutum est Regnum hoc per rempora; verum sicut omnibus propemodum his initium dedit discessus tuus: ita reditus tuus, quod quidem opto, maturus subito omnibus his finem adferet. Nihil enim est adhuc per Dei gratiam ita desperatum, quin vel sola Maiestatis Vestræ præsentia (si modo nobis contingar, vt eam cito videre hic possimus) sanari posse videatur. Deo igitur autore ita ingredere, & eodem bene fauente curre, vt te nobis in Polonia primo quoque tempore repræsentes. Quod si primus ille Maiestatis Vestræ ad nos aduentus erar, vt meminit procul dubio Maiestas Vestra, & optatissimus nobis, & illi ipsi gloriosissimus, quem aduentum postea discessus iste nobis luctuosus, ipsi etiam vt arbitramur Maiestati Vestræ suisque omnibus parum lætus fuit, consecutus erat: sane reditus hic eius, quem tantopere desideramus, & nobis longe optatior, & Maiestati ipsi Vestræ vniuersoque Gallico, atque adeo *Valesia nomini* in omoem æternitatem multo gloriosior. Quem cum infinitæ aliæ res magnifice nobis condient, tum ipsum sane temporis interuallum, quo conspectu M. Vestræ caruimus, reddet nobis vltra quam dici possit augustiorem & magnificentiorem. Dat.

Epistola XLIX.

HENRICO Galliarum & Poloniæ Regi Christianissimo

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladulauiensis.

Pergit instantissime precari, vt Rex quam maturrime in Poloniam redeat, & inter alia, Ecclesiæ periculum auertat.

QVale erga Maiestatem Vestram studium & obsequium nostrum in Electione Vestræ Maiestatis apparuerit, quæ etiam postea vestra in ipsam ex intimo corde profecta obseruantia in multis variisque indiciis duxerit: illud ex aliorum certis verisque sermonibus Maiestatem Vestram iotellexisse, hoc vero in ipsius M. Vestræ experientia edoctus, recenti memoria penitus

adhuc hærere, infixumque esse arbitramur; studiu
enim & admirabilem Vestræ Maiestatis nobis eti.
adhue incognitæ amcrem celeberrima nominis ipsi
A fams in nobis excitabat. At vero postquam Deo a
nuente Maiestatem Vestram ouantes excepimus, atq
cognouimus etiam singulares ac vere paternos Vest
Maiest. in uos omnes affectus: & ipsæ Regiæ virtu
antea quidem rumore ad nos perlatæ, iam vero iun
nobis ipsis plenius cognitæ peculiarem Vestræ Msie
obseruantiam in animis nostris perfacile conciliaba
Nunc igitur cum ista duo, quorum prius alterum, al
que altero nos M. Vestræ studiosissimos efficiebat, q
modo simul coniuncta, non eadem, imo longe ma
rem nostram obseruantiam, magis ac magis augere.
auctamque conseruarent: ita sane M. Vestra sibi de r
bis certo persuasum habere potest atque debet, quod
vnquam amantes & studiosi Mai. Vestræ fuimus, n
profecto eum nutu & regimine prouidentiæ diui
B M. Vestram nobis in Regem ac Dominum, & Patre
patriæ assumpsimus, eandem procul dubio erga M. V
stram flagranti incensam amore obseruantiam reti
mus, quæ merito Regi prudentissimo, quæ Domi
optimo, quæ denique dulcissimo Patri patriæ debet
Quapropter cum nos peculiariter iam pridem Ve
M. addictos esse sciremus, & penitius, quod nostrum
Repub. exigeret a nobis officium, despiceremus; o
tæ pretium nos facturos iudicaoimus; vt communic
simul consilio, mutuas ad M. Vestram mitteremus li
ras. Illud præcipue M. Vestræ significaotes, quod
turbulentissima in Regno Maiestatis Vestræ apud r
tempestate exorta ad sedaodas ventorum procell
& optatissimam tranquillitatem tandem aliquan
comparandam, esse maxime necessarium existima
mus. Grauius quidem & acerbius minusque tempe
C vum illud fortassis M. Vestræ prima fronte videbitu
sed cum in eo dignitas M. Vestræ ac inprimis religio
orthodoxæ integritas, Ecclesiæ sanctæ propagatio,
nique totius Reipub. salus, omniomque nostrum in
lumitas, versetur & posita sit; hoc nos ad maiorem
fidem & autoritatem conciliandam, paribus votis a
misque sinceris Vestræ Maiestati perscribimus, ne fo
ab aliis, qui tantum velint placentia loqui, contrari
aliquid, & immortali gloriæ M. Vestræ aduersum, c
summo rerum nostrarum discrimine, significetur.
que nos pro ea, quam Vestræ Maiest. debemus, fide
obseruantia certiorem ipsam reddimus, hunc esse n
rerum statum, & ita transuerse agi hominum studia,
nisi Sereniss. Mai. Vestra ad nos venire primo quoq
tempore, vel voluerit, vel potuerit, nec nos, nec qu
D quam alius, quantumuis Maiest. Vestræ studiosissimu
Seren. M. Vestræ dignitati consulere possit. Si præs
ipsa M. Vestra, aucta Regni Gallici dignitate ac opib
apud nos in tempore adfuerit, facile omnia compo
& compescet, Regnum in optimum statum breui te
poris interuallo redigere poterit. Non enim deeru
qui M. Vestræ fidem & operam suam tum fine p
baturi: His autem, si quorum consilia alio specta
animus concidet. Absente autem Maiestate Vestra
ex literis & ex nonciis ad se missis cognoscet & c
liget, quanta sit aduersorum ventorum vis, qui
vehementius incumbunt, quod gubernator ad nau
redi

raditurus non existimetur. Ideoque illia etiam ab iis, quibus nihil est gubernatoris dignitate antiquius, obsisti non potest. Quamobrem Maiestatem Vestram quanto possumus maximo studio oramus & obtesta- A mur, ne sibi & dignitati suæ deesse velit, oec tam per literas aut nuncios agendam, quam sibi ipsi tempori veniendum esse existimet. Alterum est, quod oequaquam a nobis coram Vestra Maiestate reticendum videtur, omnibus Ecclesiis, vniuersoque clero maximum impendere periculum a nouia iudiciis per omnes Palatinatus tantum consensu Secularium approbatis & institutis, contra quæ vt a M. Vestra oecessarium & salubre aliquod remedium obtinere possimus, vel hoc saltim, pro quo *R.D. Rozdrazeuius* nostro nomine M. Vestram rogabit, & nos cum clero vniuerso petimus & obsecramus, quod non prius io tutelam subsidiumque nostrum proferemua, antequam vigentissima (quam Deus auertat) ad id faciendum necessitate compellamur. De reliquo a Deo precamur, Maiestatis Vestræ rationes ita comparet, vt eam cito sanam & rebus B omnibus florentem, maxima oostra consolatione in Regno Poloniæ videre possimus. Datum.

EPISTOLA L.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ, Principi Transyluaniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladulauiensis.

Regnum ipsi decretum & oblatum deuote gratulatus, spem facit fore, vt suasu suo dissidentes animorum motus componantur.

IAm statim ab eo tempora, quo primum Maiestatem Vestram *Comitiis apud Varsoniam* habitis, Regem renunciatum esse accepi, (ipse enim ab eo conuentu pluribus & grauibus de causis absui,) immortales hoe nomine Deo Opt. Max. egi gratias, maximoque desiderio testificandi sui erga Eam studii atque voluntatis, C simulque gratulandi tanta dignitate flagrabam: Sed ab eo tamen non paucis, nec leuibus, iisque iustissimis de causis abstinere necesse habui. Attamen quod verbis non licuit, re ipsa S. M. Vestræ absenti & priuatim & publice satis abunde præstiti, nec qoicquam prætermisi, quod ad confirmandam, stabiliendam, omniumque conseusu amplificandam imperii sibi diuinitus delati autoritatem pertinere existimaui. Cuius rei cum in *Conuentu Andreiouiensi* firmamentum positum fore intelligerem, omni ratione contendi, ac, quantum in me fuit, sedulo & coram & per literas, tum singulis quibusque, tum prouinciis vniuersis, pro officio meo hortandis, rugandis, omnibusque rationibus incitandis, effeci, vt quam freqnentissimi ad decidendam de summa Reip. atque libertatis communis, quæ in D *Comitiis Varsouiensibus* temeritate quorundam excitata erat, cootrouersiam, eo conuenirent, & ad eam rem cæteris ipse, qui tertium io Senatu obtineo locum, pro mea in Remp. charitate, cum eos, qui me antecedunt, ab eorum tarditate atque cunctatione abducere noo potuissem, dux & autor fui: mature ad locum Conventus omnes antecessi, quo contra multorum opinionem atque expectationem, tanta multitudo, ex tam longinquis prouinciis lectissimorum Equitum, ad decertandum pro salute atque libertate patriæ paratissimorum, & omnibus rebus instructissimorum confluxit, quanta memoria nostra a nemioe ex nostris visa esse dicitur. Sed illud longe mirabilius est, quod in tanta multitudine, tanta fuit animorum consensio atque conspiratio, vt ne vnus quidem repertus sit, qui vel in primis suffragiis a cæteris dissentire vellet. Vt primum enim a me ea dicta est sententia, quæ M. Vestram Regem renunciatum, Serenissimæque Infantis connubio destinatum, laudaret, summoque studio approbaret; inuentus est nemo, qui eam non amplecteretur, in eamque pedibus non iret, &, quod maximum est, qui pro ea vitam & saguinem profundere paratus non esset. Est igitur, *Serenissime Rex*, primum quidem, quod nos ipsi, quorum salus atque libertas agitur, Deo Opt. Max. maximas atque immortales agamus gratias, qui in re tanta, & in tantum discrimen temeritate quorundam adducta, tam præsens tamque salutare nobis obtulerit remedinm. Certissimum enim & persuasissimum habemus fore, vt tam præclari, tamque celebris ac vna mente atque voce consentientis Coonentus istius fama, toti Reipublicæ nostræ concordiam, pacem atque tranquilliratem apud omnes, non ciues solum, sed etiam exteros pariat & afferat. Deinde vero est quoque, qood M. Vestra eidem præpotenti atque immortali Deo easdem nobiscum agat gratias, qui ad tanram Maiestatis Vestræ laudem, gloriam atque dignitatem, tot & talium hominum mentes atque voluntates præ cæteris tot & tam Illustribus, tamque potentibus M. Vestræ competitoribus, inspirauerit atque impulerit. Itaque velim M. Vestra sibi persuadeat, se non tam humanis studiis aut consiliis, quam singulari quadam diuina prouidentia Regem factam esse, quod M. Vestræ ex his, quæ hic acta sunt, coram digito me demonstraturum polliceor, quod illi, cum ob alias egregias ac illustres virtutes, tum propter singularem pietatem, religionisque Catholicæ studium atque integritatem, & in ea tuenda atque instauranda diligentia, quæ multorum sermonibus celebris est, diuinitus contigisse, apud me certissimum est. In quo eam tanto ardentiorem deinceps fore, quanto ampliore atque illustriore præmio, vel propter ante actam vitam se ornari, vel in futurum tempus ad id diuinitus excitari videat. Itaque ego statim ab initio tanto honore atque dignitate ad M. Vestram delata vehementer gauisus sum, & nunc eodem omnium consensu confirmata & approbata tanto magis gaudeo, illique vere & ex animo gratulor, ac vt his amplissimus & augustissimus honos illi æque ac nobis felix, prosper & faustus sit, votis in eam rem conceptis, & priuatim & publice, cum omnibus meis Deo Opt. Max. supplico: ac vt M. Vestram saluam atque incolumem, & omni felicitate florentem apud nos primo quoque tempore (id enim res nostræ maxime flagitant) sistat, maximis & assiduis precibus exopto. Quod reliquum est M. Vestræ fidem, officium, & ad omne genus obsequii maximam animi promptitudinem atque alacritatem defero, meque totum suæ gratiæ, quam diligentissime summa animi submissione commendo. Nolim autem M. Vestram illud quicquam mouear retardeturue, quod quidam ex collegis meis Episcopis ante renunciationem Maiestatis Vestræ aduersam factionem secuti fuerint, & in eo propo-

proposiiæ adhuc perstiterint. Hi enim & iam vltro resipiscunt, & ad eos ad communem omnium consensum, quem ipsi se expectare dicebant, pertrahendos, ipse hinc recta excurram, facileque, vt spero, quod volo, perfi- A ciam & obtinebo, ita vt eam totius Ordinis Ecclesiastici M. Vestræ studium, atque fidem certo polliceri non dubitem. De cæteris quoque nihil est, quod M. Vestram solicitam habeat. Omnia quæ ad pacificationem pertinere videbantur, a nobis omni ratione prouisa constitutaque sunt. Legati atque literæ ad summum Pontificem, Cæsarem, cæterosque Christianos Principes, & ad omnes Regni prouincias decretæ sunt, nullaque mora mittentur. Maiestati Vestræ iterum & sæpius ex animo celerem, felicem & faustum ad nos aduentum precor & exopto. Andreiouii penultima Januarii 1576.

EPISTOLA LI.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Spe regii aduentus delinitus, ea vt ne excidat, pro vniuersa Polonia exoptat.

NVdius quartus venit ad nos Orator Maiestatis Vestræ cum *Starechouio* & *Radeiouio* nostris. Quorum aduentus vti fuit omnibus expectatissimus, ita fuit mihi longe gratissimus atque iucundissimus. Ex eis enim id, quod auidissime cupiebam ac desiderabam, intellexi: primum quidem M. Vestram saluam atque incolumem esse, omniaque sibi ex animo succedere: deinde vero ea omnia, quæ illi a nobis per Legatos nostros erant proposita, ab ea perhumaniter atque benigne esse accepta, iureque iurando ac literis atque tabulis super ea re cum summa fide atque autoritate confectis, quæ nobis per eos redditæ sunt, sancita esse & confirmata. Neque vero verbis ac literis solum, sed etiam re ipsa fidem atque animum M. Vestræ erga me compro- C barunt, de celerique ad nos aduentu spem optimam nobis fecerunt. Quibus nunciis cum neque gratius neque iucundius quicquam hoc tempore mihi accidere potuerit, nulla mora M. Vestram de eisdem certiorem faciendam, lætitiamque & gratitudinem nostram illi significandam existimaui. Porro in quot & quantis difficultatibus atque periculis hoc tempore Respubl. nostra versetur, quantisque vrgeatur necessitatibus, M. Vestram ipsam per se pro sua prudentia, præsentique rerum nostrarum statu satis intelligere minime dubitamus. Nec illud quidem eam præterit, ad ea omnia vnicum idque certissimum remedium atque solatium in celeritate aduentus Maiestatis Vestræ esse positum. Quem quod non leuibus, vt nos quidem nobis persuademus, de causis retardari præter spem & opinionem nostram ne- D cesse fuerit, non mediocri me hercule, ex eo afficimur molestia atque desiderio, nos præsertim, qui ex remotioribus etiam Regni partibus ad diem Coronationi M. Vestræ constitutam huc conuenimus. Quamobrem M. Vestram maiorem in modum etiam atque etiam petimus & quæsumus, vt quam maxime potest, sine tamen vitæ salutisque suæ discrimine, ad nos contendat. Quod eam pro suo in nos Remquepub. nostram studio, singularique charitate facere, tantoque magis ac magis facturam esse confidimus. Nos vero præterea nequaquam otiosi M. Vestræ aduentum præstolabimur: sed communi consilio ea omnia agemus, prouidebimus, & quantum in nobis est efficiemus, quæ ad Reip. nostra imperiique M. Vestræ concordiam, pacem, tranquillitatem ac securitatem pertinere videbuntur. Maiestatem Vestram Deus Opt. Max. saluam atque incolumem & omni felicitate florentem primo quoque tempore in conspectu nostro sistat. Datum Cracouiæ 8. Februarii.

EPISTOLA LII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis,
nomine Conuentus Andreiouiensis.

Propter periculum ab Aula Cæsarea imminens, quam potest maxime, Regis aduentum vrget.

NVncium triste & periculosum, idque certissimum *Vienna* modo allatum est, a Cæsarea Maiestate articulos & conditiones, quæ sibi a suæ factionis hominibus in deferendo Regno per Legatos proponeba- B tur, reiectis tamen quibusdam, quæ sibi difficiliores videbantur, 23. huius mensis publice, quamuis aliqui e Legatis reclamarent, iureiurando esse confirmatos. Quid hoc tempore facto & consulto opus sit, & in quo rerum summa potissimum consistat, M. Vestra intelligit. Nos vero quemadmodum antea plurimum in celeritate aduentus M. Vestræ positum esse censuimus, ac per literas & per nuncios nostros a M. Vestra de accelerando itinere sedulo petiimus: ita ac multo maxime hoc tempore eandem oramus & obtestamur, vt relictis ac subsequi iussis omnibus impedimentis ipsa M. Vestra, quanta maxima celeritate potest ad nos accurrat & aduolet. Factura rem Reip. suæ, ac nostræ in omnes partes maxime salutarem ac necessariam. Deus Opt. Maximus iter Mai. Vestræ acceleret, eamque saluam & incolumem primo quoque tempore nobis sistat. Dat.

EPISTOLA LIII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Consultum esse iudicat, ad Archiepiscopum Oratorem mittere Rex vt ne grauetur.

HEri *Kozlouius* ad nos venit, literasque Maiestati Vestræ mihi reddidit. Ex quibus intellexi M. Vestram fines Regni, quod felix faustumque sit, iam attigisse. Vnde quanto gaudio atque lætitia affectus sim incredibile est. Tali enim tempore nostro, neque salutarius magisue necessarium quicquam, non solum mihi sed etiam omnibus iis, quibus Reip. salus ac tranquillitas curæ est, nunciari potuit. Itaque tam lætum nuncium nulla mora in omnes etiam remotissimas Regni partes, per meos tabellarios, ad recreandos & confirmandos hominum animos spargendum curaui, certo confirmans M. Vestram paucis diebus *Craconia* affuturam: Quod ita fore ex his, quas ad M. Vestram ante aliquot dies publice dedimus, certo mihi persuadeo, idque hoc ipse maxime necessarium esse iudico. Quod autem per Oratorem Maiest. Vestræ primo quoquo tempore faciendum esse censui, vt Maiestas Vestra aliquem ex Dominis *Herburtis* ad Reuerendiss. D. Archiepiscopum, & omnes eos, qui in *Conuentu Warsouiensi* hoc tempore affuturi sunt, mittat, idem vt fiat nunc etiam oro. Nam pro ea propinquitate atque

atque necessitudine, quæ Dominis *Herburtis* cum Reverendissimo D. Archiepiscopo intercedit, plurimum ponderis eam legationem habituram intelligo, ac vt tanto plus etiam habeat, adiungendum censeo Oratorem Maiestatis Vestræ. Deos Opt. Max. Maiestatem Vestram quam felicissimam & quam celerrime oobis sistat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LIV.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladislauiensis.

Vt inter legatos, quos ad conuentum Warsouiensem mittendos esse in prioribus suaserit, Palatinum Sendomiriensem esse curet, ad expediendum quidquid restet dissidii, consultissimum putat.

QVantum momenti in eo *Warsouiensi Conuentu* positum sit, vel ad sanandos hominum animos, vel ad occurrendum his, quæ etiam mihi imminere videntur, malis: ex his, quæ publico nomine *R. D. Erasmus Debnius*, Decanus Cracouiensis, Maiestati Vestræ referet, Maiestas Vestra facile, vt arbitror, conijciet. Itaque ad ea proximis superioribus, quas *Kozlouio* dedi de Legatis illuc mittendis ad Maiestatem Vestram perscripsi, non mihi solum sed aliis etiam, quorum ego iudicio multum tribuo, consultissimum fore visum est, si *Maiestas Vestra* effecerit, vt eius legationis Magnificus *D. Palatinus Sendomiriensis* princeps esse velit. Qui qualis vir & quam in omnibus his rebus, quæ vel ad conciliandos, vel ad persuadendos hominum animos pertineant, paratissimus & instructissimus sit, M. Vestræ oequaquam obscurum esse existimo. Ego certe dum ea diligentius cogito, facile adducor, vt confidam fore, vt aut hic sua gratia, coosilio, singularique erga salutem patriæ studio, atque ea, quam summam apud omnes habet, fide & autoritate id, quod cupimus & optamus, efficiat & obtineat, aut certe alius mortalium nemo. Illud autem potissimum contendendum est, ne Conuentus iste diutius trahatur, atque adeo vt *R. D. Archiepiscopus*, qui caput illius est, *Cracouiam* primo quoque tempore pertrahatur. Quod nos quoq; nostris, quos eo mittimus, præcipue iniunximus. Ad Maiestatem quoque Vestram quod attinet, non dubito, quin Ea pro sua prudentia, & rerum vsu præclare intelligat, quantum vel ad alliciendos, vel ad optimam spem erigendos hominum animos intersit, vt eam quam optimo & quam maximo animo esse omnes agnoscant. Et certe his, quæ sibi per eum, quem ad Eam nunc mittimus, referentur, intelliget, nihil esse quod eam perturbare debeat; quin potius vt in rebus tam affectis, non parum esse quod gaudeat. Hæc ego ad Maiestatem Vestram non eo scribo, quod quicquam de animi sui magnitudine addubitem, de quo nihil mediocre cogito, aut mihi polliceor; sed vt meo in ea re studio atque desiderio satisfaciam. Faxit Deus Opt. Max. vt Maiestatem Vestram quam primum quam felicissimam mihi conspicere liceat. Dat. Crac.

EPISTOLA LV.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis, & PETRVS ZBOROVIVS Palatinus Cracouiensis.

De aduentu minime tardando vlterius Regem exhortatur.

A DVm aduentum Maiestatis Vestræ perquam cupidissime expectamus, summoque illius desiderio flagramus, fama ad nos peruenit, non illa quidem autore satis certo, sed nec tamen valde obscuro, Maiestatem Vestram *Leopoli* diutius, quam rerum atque temporum nostrorum status postulet, incertum quo consilio, subsistere ac immorari in animum induxisse. Quod etsi neque ex his, quæ ad eum scripsimus, ac per certos nuncios nostros referri mandauimus, neque ex ipsiusmet literis, quas complures paruo interuallo accepimus, verisimile nobis videatur: quoniam tamen clarissime videmus, quantum vel boni in celeritate aduentus Maiestatis Vestræ ad hanc imperii sui sedem, vel incommodi atque periculi in tarditate positum sit; facere non potuimus, quin Eam hac de re literis meis commonefaceremus. Tantum enim abest, vt amplius etiam Maiestatis Vestræ aduentum retardandum esse cen-
B seamus, vt nihil Reipub. nostræ temporibus salutarius magisue necessarium optari potuisse videatur, quam si Eam iam antea in solio regio collocare potuissemus. Quod ipsam etiam M. Vestram per se (quæ sua prudentia est) satis intelligere minime dubitamus. Quare Maiestatem Vestram maiorem in modum rogamus & obsecramus, ne patiatur se vlla ratione adduci, quo minus ad nos iter suum, sine suo tamen suorumque incommodo, quam maxime potest, acceleret. Quod quantopere suis æque ac nostris rebus atque rationibus expediat, re ipsa Maiestas Vestra comperiet ac experietur. Ac ne illud quidem, quod ad rem eam pertinet, quam quod maxime M. Vestram latere volumus, addo iam eos qui huc ex remotioribus etiam Regni partibus conuenerunt tædere, vt nisi spe celerioris aduentus M. Vestræ retinerentur, iam pridem dilapsi fuissent. Quorum M.
C V. non postrema certe ipsorum merito habenda est ratio. Deus Opt. Max. Maiest. Vestram saluam & incolumem, & quam felicissimam quam primum ad nos perducat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LVI.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladislauiensis.

Ad regiam vrbis ingressum, temporis sanctissimi, quo Christi passi memoria recolatur, rationem habendam esse monet.

ETsi ex tam frequentibus ad Maiestatem Vestram literis atque nunciis nostris certissimum habeam, Eam iter suum Cracouiam studiose acceleraturam: tamen quoniam ex instituto Ecclesiæ Catholicæ eiusmodi
D instent tempora, quibus omnes pii abiecta omni rerum profanarum cura, religioni totos sese tradere, stupendaque Dei ac Domini nostri erga vniuersum genus humanum beneficia recolere solent, & debent; apprime necessarium mihi visum est, Maiestatem Vestram præmonere & orare, quo eam itineris rationem suscipiat, sicque ad nos contendat, vt si forte celerius non poterit, saltem feria quarta post Dominicam Palmarum vrbem ingrediatur. Nam reliquis tribus diebus ante Pascha quicquam profanum vel agere vel cogitare, nedum pompis ad ambitionem comparatis occupari, earumque strepitu piorum mentes sanctissimis cogitatio-

nibus cultuque diuino occupatos perturbare, religio est. Huc accedit (vt de me, qui sum Episcopus dicam) quod eum *R. D. Episcopi Cracouiensis*, qui valetudinarius est, rogatu ipsius vices, in his, quæ non nisi a Pontifice petractari exercerique possunt obeam, illis ipsis diebus plurimis & maximis atque sacratissimis functionibus atque ceremoniis, quæ nullo modo prætermitti possunt, nec quisquam alius hic reperitur qui eas perficiat, futurus sim occupatissimus: ita vt nulla ratione Maiestati Vestræ, quod & sua dignitas & meum officium postulat, voluntas vero atque studium desiderat, obviam prodire mihi licitum iri videam. Quin etiam vel ipsius Maiestatis Vestræ causa plurimum interest, vt in ipso sacratissimo tempore & ab itineris molestiis conquiescat, & mentem salutaribus, ac sacrosanctissimis diuinæ gratiæ atque beneficii plenissimis religionis Christianæ mysteriis reficiat, ac se talem, qualem omnes, qui sibi bene cupiunt, optant, aduersarii vero sui minime vellent, id autem est religionis Catholicæ studiosissimum declaret. Quæ omnia Maiestatem Vestram ipsam per se pro sua prudentia atque pietate cogitare ac providere, eorumque summam rationem habituram esse confidimus, ac vt habeat, etiam atque etiam peto & quæso. Deus Optimus Max. Maiestatem Vestram quam felicissimam quam celerrime ad nos perducat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LVII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis & Pomeraniæ.

Disserit de vnctionis Regum coronandorum dignitate, vi & efficacia, cui vt Rex se deuote paret & præmuniat, ex officio hortatur.

CVm de numero eorum Episcoporum sim, ad quos coronandi Reges ritus & ceremoniæ in hoc Regno pertinent, & iam ipsa dies instet, qua oleo sancto vngendus, ac diademate Regio coronandus sis, Serenissime Princeps, non alienum ab officio meo esse putaui, si te de nonnullis rebus, quæ tibi cognitu sunt necessariæ, ac quomodo affectum te esse oporteat, admonearn. Ac inde principium sermonis accipiam. Regna infidelium ac barbarorum a Christianis regnis superari Dei vera cognitione, legibus, institutis, libertate certum est. In illis enim inter Regem & populum medium nullum est, nec audet quisquam ipsius Regis libidini obstare. In Christianorum vero Regnis alia ratio & institutio est: Nam inter Christianos Reges & Christianum populum medius est Sacerdos. Is medium locum propterea obtinet, quia populum iam non Regis, sed Dei factum, Regiæ is fidei committit, & per manum tradit, quam eius fidem iurisiurandi obstringit religione, bene precatur seu benedicit illi, oleo eum vngit & consecrat. Cuius vnctione infunditur illi virtus & gratia Dei, gladium Regi ex altari sumptum dat, diadema capiti imponit. Atque is ipse Sacerdos, qui iureiurando fidem Regis obstringit, qui Regem vngit, qui consecrat, assidet Regi, in consilio adest arbiter, & moderator omnium eius actionum. Beatus Rex, beatum Regnum, quod habet a Deo Sacerdotem & Prophetam, qualis fuit Dauid, qui Nathanem, Ezechias, qui Isaiam, habuerunt: & ante hos Moises Aaronem, Iosue Eleasarum, arbitros & moderatores, magistros item doctores legis ac voluntatis diuinæ. His viis, hac rat ne Reges Christiani Regna & solia sua adeunt, vt cc A stet, Regna Christiana ab illo dari, qui est Rex Regu & dominus dominantium: qui cui vult, & in quem clinat corda populorum, huic Regnum confert, eu qoe Regem super populum suum constituit. Prim itaque Christianus Rex se in templo ad altare ante a I um, & qui eius vicario fungitur muoere Sacerdot sistat oportet, honoremque eum Sacerdoti habeat, qu iuniorem seniori, minorem maiori, inferiorem suo periori, filium patri habere par est. Ideo vero Prin pem metu & religione Dei præditum esse oportet, qu & eius in terris vicem obtinet, & vnctus oleo sacro, isque ceremoniis initiatus & consecratus Domino c sistit. Ne autem existimes inanem hanc esse & par efficacem in Coronando Rege consecrationis cerem niam: vetus est mos inungendorum Regum & P pheterum. Magna vis eius est. Mutat enim & in ali B virum conuertit vnctum. Legimus sacros Regum bros, in quorum primo de Saulo Rege vocto ita s ptum est: Post vnctionem mutatus est in alium vir De Aarone vero, quod vnctus oleo sacro principa inter populum obtinuit. Moises quoque impositi manus in caput Iosue illum veluti diuino spiritu a tum ad gubernacula populi incitauit. Legimus & lud Hieremiæ, & in eius a Diuo Hieronymo exp tam sententiam: Confluent ad bona Domini, fi frumento, vino & oleo. Quibus verbis fidei nc Sacramenta Corporis & Sanguinis Christi, & Ol sanctificationem denotantur ac designantur. nouum autem, nec inusitatum est, diuinitus Sp Sancto per ministerium Sacerdotis donari homi quos idoneos rebus maximis in Repub. gerendis & C pulis gubernandis Deus esse vult, sine cuius afflati hil maioris momenti alicuius fieri posse illo exer probari potest: Cum Moises tabernaculum ad ex plar a Deo propositum faciendum instituisset, ita l tus ad populum scribitur: Ecce (inquit ille) voca vobis filium Huri, & impleri eum spiritu Dei & entia in omni opere, quidquid fabrefieri potest, c ro, argento, ære, marmore, & gemmis, vt faciat cta, quæ præcepi. Si vilis opifex impleri Spiritu ad opus extruendum necesse habuit; multo magi populi eius. In *Gallia* durat vasculum, quod colu cum Oleo Sanctificato, ad coronandum *Clodoueum* gem tempore *Remigii* Sanctissimi Episcopi rostr tulit: nec in eo vnquam Oleum sanctificatum ad c nandos Reges deficit. Qua inunctione confertu D iam Regibus Francorum gratia sanandi morbi, a industria medicorum incurabilis, qui Scrophula pellatur. *Guilhelmus* etiam *Angliæ Rex*, qui ante rannus erat, vnctione Olei sacri factus est mitis sim Sanctissimus Princeps. *Noruegiam* quoque sib potuisse per centum annos a cædibus Regum tem re, antequam ii vnctione mystica consecrarentur, ea autem nemo ausus est, manus mittere io Chr Domini. Et *Dauid* vir & Propheta Dei cum teri fimbriam vestimenti *Saul* Regis, pusquam ad se fus est, non sine quadam reprehensione id a se fa profitetur, eo quod *Saul* esset Christus Domini, a

ſtem eius remerare neſas, & ſcelus eſſe putaret. In tanto cultu & veneratione, ob ſacram vnctionem apud eos habiti ſunt Reges. Habeut enim ii aſsiſtentem gratiam & Angelorum ſuperiorum maiorem cuſtodiam, quam A cæteri habere dicuntur. Sunt enim Duces populi, & vicem eius in terris gerunt. Hæc cum ita ſe habeant: moneo, hortor, & maiorem iu modum rogo, vt cum magna pietare & deuotione, houore & r:uerentia, ad hanc ſacram vnctionem accedas, ac te communione Corporis & Sanguinis Domini præmunias, quo non ſulum eam gratiam, qua ipſe ſanctificaberis, accipias; ſed etiam donum Spiritus Sancti, quo adiutus populos fidei ruæ commiſſos, rite, legitime, ac facile gubernare poſsis & valeas. Quod vt ribi Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt verus ſacerdos & rex a Deo patre conſtitutus, per miſericordiam ſuam concedat, vniuerſus populus, clerus, ac nos Epiſcopi, quorum oris & manuum officio, ac miniſterio viſibili ipſe licet iuuiſibilis, ſecreta te poteſtate benedicit & conſecrat, ſupplicibus precibus couendimus. *Cracouia.*

EPISTOLA LVIII.

STEPHANO Regi Polonia

STANISLAVS CARNCOVIVS

Epiſcopus Vladislauienſis.

Autor eſt vt conſilium ſuum veniendi Wladislauiam mutet, & tractatus cum Gedanenſibus exprobrat.

SI pietatis ergo *Wladislauiam*, vbi eſt Cathedra Epiſcopatus mei, ad feſta Paſchalia S. Maieſtas Veſtra veuire conſtituit; nihil eo conſilio ſalutarius & ſauctius. Eſt euim locus ſulitarius, ab omni ſtrepitu multitudinis vacuus; quaſi ad contemplatiouem ſactus videretur. Circum circa maximis uemoribus eſt cinctus. Qua enim parte *Ploſcum* arcem & ciuitarem Maieſtatis Veſtræ ſpectat, ſex milliaria ſyluarum & nemorum interiecta ſuut. Capitaueatum & oppidum *Kowale* trium, *Brzeſtenſem* vero duorum milliarium ſylua ab eo loco diſtiuguit. Exaduerſu hoſpitale quondam pauperum poſitum eſt. Ager ſterilis in vaſta ſolitudine, vude nec ipſi c ues victum habere poſſuut. Si igitur, iuquam, ea de cauſa veuire propoſuit, vt deuotioni ac pietati vacet (qua dempra nihil illi loco commoditatis reliquum eſt) laudo proboque conſilium M. Veſtræ, ac eorum, quorum ſuaſu id ipſum in animum induxit: & ego Sacram Maieſtatem Veſtram, vri Regem & Dominum meum, vnctum & Angelum Domini, obuiis vlnis accipiam. Videbit Sacra Maieſtas Veſtra ſacerdotes Domini, viros honeſtæ vitæ, pios & deuotos, die nocteque pro ſalute Maieſtatis Veſtræ & incolumitate Regni vota facientes. Sin propterea, vt in eo loco Conventum Senatorum agat, hoc præſertim tempore pœnitentiæ; nihil, vr ego quidem iudico, incouſulrius. D Nam non ſolum oueri fiet & ſibi & clero meo, omnemque eorum deuotionem conturbabit: verum etiam omnibus Senatoribus, qui eo conuenienr, incommodabit. In foro nec panes iuueniuntur, ſtabula pro equis nulla, oppidum pauca habet ædificia, villæ remotæ ab oppido diſtanr. Er quod mirum videtur, ad ripam *Viſtula* inter fluuios poſitum oppidum, nuſquam tamen maior penuria piſcium. Ego certe dum eo proficiſcor, vix quatuor, aur ad ſummum ſex hebdomadarum ſpacio iſthic manere poſſum, ob difficultatem & indigentiam rerum neceſſariarum. Hæc omnibus uota ſunt, & ipſa Maieſtas Veſtra ita eſſe in veritate comperiet. Sed de eo hacteuus. Neque in dubium voco conſtitutum M. Veſtræ. Illud cum Propheta dico: Omnia tua ſuut Domine; tuum eſt regnum & imperium. Tua, Domine, eſt terra, & vniuerſi qui habitant in ea. Faciat Maieſt. Veſtra, quod ei optimum videtur in oculis. Vrinam eo animo officia mea accipiat, quo a me proficiſcuntur. Illud vuum rogo, & pro miſeris hominibus ſubditis ſupplico, vt eorum paupertatis melior ratio habeatur, quam hactenus habita eſt. Prædia deprædara, hominibus vis illata, res abreptæ, ignoſcat mihi Maieſt. Veſtra, male hoc uomine apud ſuos ſubditos audit. Et vt cætera ſilentio prætereum, illud in ore eſt hominum, quod inter milites nulla ſit diſciplina, nullum rerum precium conſtitutum, in facultates hominum graſſentur; præterea in itinere, quod a comitatu Maieſt. Veſtræ premantur. Ita ſit, vr qui ex præſentia Maieſt. Veſtræ gaudere debeaut, per ſæpe rriſtari & gemere cogantur: & cuius ope B detendi debeant, illius conniuentia iniuria ſibi inferatur. Neque equidem miror, optimis couſiliis Maieſtaris Veſtræ euentus non reſpondere: lachrymæ pauperum & ſubditorum deſcendunt in maxillas eorum, ex maxillis aſceudunt in cœlum. Præterea illud auget dolorem meum, quod Maieſt. Veſtra in tractatibus cum *Gedanenſibus* videtur poſthabuiſſe cauſam Chriſti Domini. Declarat hoc tam larga permiſsiu Confeſsionis Auguſtanæ. Inſpiciat Maieſtas Veſtra Conſœderationem. Inueniet exempta eſſe templa iuris patronatus Maieſt Veſtræ Regiæ, quæ huic Conſœderationi minime ſubiacent & ſubiacere debent. Hic eſt ſcopus meus, hæc vocatio mea cultum & honorem diuinum in diœceſi mea promouere. Quod ſi hunc Maieſt. Veſtra permiſsione data in nihilum redigit, videat quæſo in quem tela coniiciat. Non mea hæc eſt hominis, ſed Dei iniuria. Nec C exiſtimet M. Veſtra tardiorem fore Dominum Deum in vindicanda læſa Maieſtate ſua: quam eſt M. Veſtra ſolicita in vlciſcenda rebellione Gedanenſium? Doloc meus & zelus erga Eccleſiam Dei hæc expreſsit. Inanes ſunt labores & ſumptus mei, ſi Maieſt. Veſtra gloriæ & cultus diuini paruam aut plane nullam rationem habeat in ciuitate Gedanenſi. Iactent alii merita ſua, & ego in inſirmitate mea gloriari poſſum. Sed gloriari nolo, mercedem pro laboribus meis æternam, non temporaneam expecto. Quod ſi fervens fuerit M. Veſtra in tuenda Catholica fide, nou ſolum ſacultates terrenas, ſed vitam etiam ipſam pro dignitate M. Veſtræ profundere ſum pararus: Sin eo fine fruſtratus fuero, omnis labor & ſumptus etiam minimus grauis mihi erit, & ipſa vita acerbior morte. Dat. *Wolborii* 1577.

EPISTOLA LIX.

CHRISTOPHORO BATORI Palatino Tranſylvania

STANISLAVS CARNCOVIVS

Epiſcopus Vladislauienſis.

Moram, in ſcribendi munere factam, excuſat, & fauori ipſius velificatus, plurimum ſe ei commendat.

IAm pridem & meopte erga illuſtriſsimam D. Veſtram ſtudio, & ipſius admouitu ſæpius etiam ad eam ſcribere cupiebam; ſed me Sacræ Regiæ Maieſtatis atque Reipub. negociorum atque occupatiouum vis

ac

ac magnitudo vsque adhuc retardauit. Quæ autem ea fuerint negotia, quæue occupationes meæ tantæ, quæ me tam diu desiderio meo in scribendu ad Illustr. D. V. satisfacere non permiserunt, hoc tempore, etsi ab eis nondum etiam plane vacuus sim, perscribere non gravarer: nisi isthuc proficisceretur *Magnificus Dominus Ciakius*, qui hic omnibus nobis ob egregias & excellentes animi ac corporis dotes fuit charissimus, ex quo Ill. D. V. de præclaris & salutaribus Serenissimi Regis nostri studiis, actionibus, atque conatibus, de totoque Reipub. nostræ statu, vberrime cognoscet. Itaque nihil hoc tempore aliud mihi ad scribendum reliquum est, quam vt meum erga Illustrisſimam D. Vestram studium, desiderium, atque obseruantiam testificer; quæ profecto tanta sunt, vt iis parem orationis facultatem in me non reperiam. Fit autem, vt ea in dies magis ac magis in animo meo excitentur atque augeantur, fama atque prædicatione (absit omnis assentationis suspicio) insignium atque illustrium virtutum atque laudum Illustrisſimæ D. Vestræ. Inprimis vero studii in retinendo atque restituendo verisſimo atque antiquisſimo Dei Opt. Max. cultu atque religione, ac, vt in summa dicam, omnium eorum quæ in Serenisſimo Rege nostro admiror atque exosculor, Illustrisſimam D. Vestram iure optimo cohæredem atque participem esse: certo apud me statuens, proximo secundum Regiam Maiestatem Illustr. D. Vestram complector studio, cuius ce ipsa testificandi atque declarandi vtinam aliquando se mihi offerat occasio! Quam auidisſime expectans, totum id, quod vtrique a me debetur Serenisſimo Regi Domino meo, summa fide ac diligentia, vt adhuc factum est, a me præstabitur. Quod Illustr. D. Vestræ, perinde ac si illi ipsi exhiberetur, gratisſimum esse ac deinceps fore, ex ipsiusmet literis, superiore tempore ad me datis plenisſime perspexi. Illustrisſimam D. Vestram Deus optimus Maximus quam diutisſime saluam, incolumem atque felicem conseruet. Dat. Torunio.

Epistola LX.

DVCIBVS POMERANIÆ STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladislauiensis.

Vt ab vrbibus Lemburg & Bytou id, quod sibi Episcopatus nomine debeant, propediem exsoluatur, autoritatem eorum implorat.

ET officio meo, quod in Repub. sustineo, & rogatu Legatorum Illustr. D. V. adductus, quantum in me erat, laboraui, vt ex, quæ nomine Illustr. D. Vest. a Sacra Regia Maiest. postulabantur, adiuuarem. Quæ quoniam eum, quem non magis Illust. D. Vestræ, quam ipsa Sacra Ragia Maiest. voa nobiscum optabat, exitum hoc tempore sortita non sunt, non alteri cuiquam rei quam temporum difficultati Illustr. D. Vestræ adscribant, nec tamen quicquam dubitent, non ita multo post Dei Opt. Max. benignitate affuturum tempus, quo Earum desiderio satisfiat. Quam ad rem & ad quoduis aliud genus officii ego Illustr. D. Vestris studium atque operam meam prolixisſime defero. Porro ab Illustr. D. V. illud vicisſim peto & postulo, quod cum summa æquitate atque iustitia coniunctum est, vt Præfectis ac Magistratibus suis, quos habent in vrbibus *Lemburg* & *Bytou*, mandent ac præcipiant, quo hi procurent & efficiant, vt ea, quæ mihi Episcopatus mei nomine iure antiquisſimo (de quo in literis Illustr. D. Vestrarum sup
eisdem vrbibus nominatim cautum est) ab his & earu
territoriis pro toto hoc decennii tempore, quo Episcop
A tum *Cuiauiensem* gero, debentur, ex more & consuet
dine antiqua persoluantur. Cuius rei causa mitto isthu
Generosum Dominum *Nicolaum Kossobucium Notar*
um terræ Plocensis, & Capitaneum meum *Sobcouiense*
quem & ipsum & totum hoc negotium, quod illi a n
commissum est, Illustrisſimis D. Vestris commend
petoque vt debitum hoe, quod tanto temporis spac
propter superiorum temporum difficultatem, a me e
pectatum, sine mora atque difficultate illi exsoluat
Quod cum Illustr. D. Vestræ pro officio & æquita
sua (vt ego mihi certo polliceor) mandato suo perfec
rint, me quoque haud dubie ad omne genus officii er
se tanto promptiorem atque alacriorem experient
Illustrisſimæ D. Vestræ bene ac feliciter valeant. Da

LXI.

DECRETVM SENATVS ET ORDINV
B *de coronando Serenisſimo Rege Stephano à Reuerend*
D. Episcopo Cuiauiensi: Et DECLARATIO PR
VILEGII *Reuerendisſ. D. Archiepiscopi*
Gnesnensis.

NOs Consiliarii Regni spirituales & seculares,
nuncii omnium Regni terrarum, ab Equastri C
dine ad Coronationis conuentum cum plena facult
missi, Vniuersis, quorum interest, significamus: Qu
cum *Cracouiam*, ad diem Coronationi in conuentu *A*
dreiouiensi constitutam, & semel atque iterum proro
tam conuenisſemus; communi omnium nostrum co
silio & consensu id egimus, & procurauimus, quo R
verendisſ. in Christo Patrem & Dominum Iacob
Vchanski Archiepiscopum Gnesnensem eo adduce
mus, vt pro officio suo, ex Priuilegio a *Cazimiro* Rege
C concesso ad perficiendam coronationem *Cracouiam* v
niret, solennique muneri suo satisfaceret. Et quam
iam antea ex conuentu Andreiouiensi de eo admoni
fuisset: tamen concordiæ & amoris fraterni desider
iterum etiam ex præsenti conuentu, cum & per Lega
nostros & per literas suas se breui affuturum promis
set, cum sua causa, tum etiam Serenisſ. Regis expecta
one, qui etiam tum in itinere erat, tempus Coronati
præscriptum prorogauimus. Posteaquam vero satis
eundem expectauisſemus, Regiaque Maiestas iam i
Cracouiam aduentaret, tertio etiam *Varsouiam* ad e
dem misimus, orantes & hortantes, ut ad nos quam p
mum acceleraret: simulque denunciantes, propter i
pendentia Reipub. pericula, nos ipsius aduentum di
us expectare non posse. Cum vero, & ex Legatis n
D stris, & ex ipsius literis, nobis satis iam constet, eu
contra quam promiserat, ad nos venire, munerique
satisfacere nolle, aut non posse: cumque satis perspic
mus, quot & quanta pericula, si diutius etiam coron
prorogaretur, Reipub. immineant; vna mente in eo
mnes consensimus, vt sine vlla procrastinatione *Sere*
Stephanus Rex electus vna cum *Serenisſima Anna Re*
na, ex præscripto literarum ad vniuersos Regni inco
iam antea transmisſarum, a Reuerendisſ. in Christo
tre & Domino *Stanislao Carncouio* Dei gratia Episc
Cuiauiensi, qui in maiore Polonia secundum Domin
Archiepiscopum proximum locum obtinet, cor onen
Ne vero quispiam reperiatur, qui verbis priuilegii R

Cazimiri inhærendo, quacunq; ratione hoc ipsum negotium atque actionem in dubium reuocare velit: Idcirco nos habito respectu legum & statutorum de coronatione factorum, diligenterq; considerátis ipsius Priuilegii verbis, animaduertentes quæ absurda inde sequerentur, si quis illud ita intelligendum esse existimauerit, vt ed solum Dominum Archiepiscopum omnem coronandi facultatem ite astrictá esse vellet, vt nullo casu alium quenquam id facere posse affirmaret: hoc ipsum Priuilegium autoritate constitutionis Conuentus præscotis ite interpretamur, declaramus, ac decerni mus, camque ipsius esse mentem omnino, iudicamus, "*quod scilicet Reuerendiss. Domino Archiepiscopo volente & valente, nemo alius prater eum Regem coronare aut debet aut potest.*" Quod si quis præter hanc interpretationem & declarationem nostrum illud Priuilegium aliter intelligere aut interpretari voluerit, præsentique constitutioni atque decreto nostro aduersari eusus fuerit: is pro hoste, & turbatore Reip. habeatur, iuxta constitutionem Conuentus Andreiouiensis. Datum Cracouiæ die 25. Aprilis, Anno Domini 1576.

EPISTOLA LXII.

IACOBO VCHANICIO Archiepiscopo Gnesnensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Inuitat eum, vt Louicium venire, & nihil nouatis rebus Senatui ibidem habendo, vt Primatus sui, præesse velit.

IVs & potestatem mortc Regis, conuocandi Senatum penes *Archiepiscopum Gnesnensem* esse, ab eo tempore, ex quo Regni initium cepit, cum vetustus tum mos longissimi temporis spacio receptus, tum antiquissima, & recentia decreta electionum aperte testantur, quæ disertis verbis nullius alterius arbitrio, præterquem Archiepiscopo Gnesnensi ordinem consilii, & progressum in electionibus tribuunt. Hinc est, quod semper soliti erant decedente Rege conuocare Senatum, & ex sententia Senatus locum & tempus eligendi Regis designere: ac vt de quid interea detrimenti Respub. caperet, prouidere. Datum hoc est excellentiæ dignitatis Primaticæ: tributus est hic honos spirituali atque adeo Ecclesiastico ordini, vt vnus in senatu esset, qui haberet potestatem cogendi Senatum ad inopinatos & inspectatos casus, si quando prompto & expedito consilio indigeret Respub. Hoc iure & potestate vsus est, vt alios mittam, *Zbigneus* Archiepiscopus Gnesnensis & Primas, qui statim post mortem *Ioannis Alberti*, qui *Torunii* defunctus est, *Louicium* ad se conuocauit Senatum. Hac eadem potestate P. V. R. recto iudicio, vt ego arbitror nos conuocauit, iamque adest Magnificus D. *Palatinus Siradiensis & Lanciciensis*, & alii sunt in itinere, quo magis miror P. V. R. nulle oac nostri & aliorum fratrum huc properantiom, nec boni publici ratione habita, se hinc ed serenissimam Infantem *Piasecium* pagum intempestiue nocte proripuisse: locumque & stationem suam, in qua eum Respub. collocauit, hoc tam difficillimo tempore deseruisse, orbamque Rempub. atque adeo nos sine capite reliquisse ad quod omnium Principum legationes, & Reipub. negotia referri, & vnda vigor in alia membra deriuari debet. Quæ mala & inconuenientia hic sequentur, nemo est qui non vidat. Quamobrem rogo P. V. Reuerendiss. vt ab ea profectione abstineat, & *Louicium* ad capiende consilia de Rep. accelerat. Nam quod P. V. Reuerendiss. Serenissimam Infantem *Knyssinum* deducere vult, expectet sua Seren. totius Senatus ea de re sententiam; præsertim cum non sit periculum in mora. Qua de re ad S. suam scripsi, ne quid inconsulto Senatu faciat. Louicio.

EPISTOLA LXIII.

IACOBO VCHANICIO Archiepiscopo Gnesnensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis, suo & aliorum Episcoporum Torunii in Comitiis congregatorum nomine.

Caussas ipsius de non cogenda Synodo Prouinciali refutat, eiusque conuocationem vrget.

CErtum iam ac persuasum nobis fuit, Reuerend. Paternit. Vestram prioribus literis nostris admonitam atque rogatam de indicenda Synodo prouinciali, quam iam pridem tot & tam graues causæ Ecclesiæ Dei, sacrorumq; Canonum instituta flagitant, seriam cogitationem suscepturam fuisse: verum ex ipsius literis intelleximus, aliter sibi de eo, quam nobis, videri. In eis Reuerend. Paternitas Vestra collegit causas, cur ab ea cessandum atque abstinendum sibi videatur. Quæ tamen cum a nobis satis diligenter essent perpensæ & examinatæ, tantum abest (quod cum bona gratia Reuerend. Paternitatis Vestræ dictum sit) vt nobis faciant, vt, si eliæ graui - res non essent, vel has ipsas ad indicendam Synodum satis iustas & magnas esse existimaremus. Nam quod tempus eb eo nunc alienum esse statuto quodam prouinciali affertur, facile perspicimus, statutum illud commoditatem spectasse non autem necessitati, cui omnes leges cedunt, terminum præfixisse. Quot autem & quantæ necessitates synodum hanc flagitent, si minus antea Reuerend. Paternitas Vestra intelligere potuit, in proximis comitiis si affuisset, intellexisset profecto. Animaduertisset enim, in quanto periculo atque discrimine res Ecclesiastica versetur, quibus consiliis atque machinationibus ab aduersariis oppetatur, quæ insidiæ ab eis Ordini nostro pareotur, deniq; quid omnes boni æque ec mali, amici atq; inimici, io nobis desiderent, quibusque præsidiis nobis sit opus. Ex quibus Reuerend. Paternitas Vestra ipsa per se facile iudicauisset, ad occurrendom tot & tantis, partim iam prementibus, partim imminentibus malis, in hoc communi omnium conuentu, io quo potissimum ad salutam Ecclesiæ diuinitus consilia suggeri & suppeditari solent, vnicum esse perfugium. Quod si id cauemus, ne decreta *Concilii Tridentini* exequi necesse hebeamus, id certe saluo officio atq; conscientia nostra facere non possumus. Si enim Ecclesiæ catholicæ membra sumus, aut si ii eius esse volumus, id quod ab ea sine de doctrina, siue de moribus recte & legitime constitutum est, sine periculo salutis æternæ vel recusare vel negligere neque possumus, neque debemus. Quod si quid ab ea tale constitutum decretumue est, quod prouinciæ huic non satis recte accommodari posse videatur, existimandum certe nobis est, eam non nouercam, sed matrem benignam atque indulgentem esse, facileque nostri habituram rationem, si modo quid id sit, quod nobis durum & huic prouinciæ non satis commodum esse videatur, illi demonstrauerimus, præsertim vero si id communi omnium consilio atque autoritate publica factum fuerit. Quin etiam de ao, quod potissimum nos vrgere videbatur, literæ a summo Pontifice per collegium Ecclesiæ *Cracouiensis* iam impetratæ sunt, quibus id certo modo remittitur & relaxatur, multitudinique ac tenuitati sacerdotiorum prouinciæ istius consulitur. Quo minus etiam de nobis, de cæteris, si quæ talia reperiuntur,

quæ nobis minus seruiant, dubitandum est. Itaque vel ad eam ipsam concilii Tridentini decretorum executionem ex ipsiusmet præscripto Synodum hanc iam olim indictam esse oportuit. Quamobrem iterum etiam a Reuerenda Paternitate Vestra petimus, eamq; fraterne pro officio nostro monemus & hortamur, vt ne diutius in indicenda ea Synodo cunctetur, sed primo quoquo tempore, quantum per leges & consuetudinem antiquam licet, eam, communicato cum cæteris Dominis Episcopis, qui hinc aberant, consilio, indicat: causam autem Synodi satis erit in genere complecti, nimirum ad correctionem & ad reformationem morum, & ad occurrendum prementibus & imminentibus Ecclesiæ malis, quod in Synodis Diœcesanis vberius explicari operæ precium erit. Neque vero R. Paternitatem Vestram vel ætas, vel valetudo sua ab eo absterrere debet. Ad rem enim tam præclaram, tam necessario Ecclesiæ Dei tempore certum habeat, diuinitus sibi vires suppeditatum iri. Plura iis de rebus ad R. Paternitatem Vestram essent scribenda; sed quoniã non omnia tuto neque commode literis committi possunt, impetra-
B vimus a Reuerendo *D. Ioanne Solicouio*, Wladislauiensi ac Lanciciensi Scholastico, vt ad R. Paternitatem Vestram excurrat, cum eaque de omnibus liberius atque copiosius nomine nostro agat, cui R. Paternitatem Vestram & aures benignas accommodaturam, & in omnibus fidem habituram minime dubitamus. R. Paternitatem Vestram bene ac feliciter valere optamus. Datum.

EPISTOLA LXIV.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis GEORGIO RADIVILO Coadiutori Episcopatus Vilnensis designato.

De dignitate eius a Pontifice confirmata gratulatus, suadet ut Romam proficiscatur ibique operam det rebus tanto muneri apprime conuenientibus & necessariis.

ET ipsiusmet Summi Pontificis & sui Nuncii literis certior factus sum, iam tandem R. D. V. quod tanto-
C pere desiderabam, & cuius causa non immerito aliquantum a nobis adhuc laboratum est, voti sui factam esse compotem. Vnde, quantum gaudii atq; lætitiæ ceperim, facile existimo R. D. Vestram, si meum erga se ac suam illustrem familiam studium atque animum (quod cupio & spero) satis cognitum & perspectum habet, per se ipsam intelligere. Ac primum quidem & ipsa vehementer gaudeo, & Ecclesiæ Dei ac ipsi R. D. V. plurimum ex animo gratulor, quod ea tam procelloso tempore, in ea ætate, quæ flos est totius vitæ, per singularem Dei Opt. Max. gratiam & benignitatem, non solum ex medio naufragio erepta, in nauiculamq; piscatorum principis reposita, verum etiam in eo præcipuo loco, in numero eorum, qui ad illius gubernaculum stant, collocata sit: deinde vero, quod no-
D stro de præstantibus tuis ac tuorum virtutibus præconio, speiq; & expectationi da præclaris vestris in Ecclesiam Christi studiis concitatæ a summo Pontifice tantum tributum est, ve R. D. V. ad tantum honorem, quod post Concilium Tridentinum, nescio, an nemini contigerit, legibus soluerit. Quod cum iam præclare & ex R. D. Vestræ, atque adeo nostri animi sententia euenerit, non dubito, quin potius rectissimam spem in animo concipio, fore, vt idem Daus Opt. Max. qui a prima statim ætate tam singulari sua gratia ac benignitate R. D. V. complexus est, illique piam mentem ad tam sanctissimum vitæ genus inspirauit, ac studio institutoque suo tam lætos euentus afflauit, diuini sui Spiritus donis in tanto munere suscepto indies magis ac magis conseruet ac illustret, ea & doctrina, & vitæ sanctitate iis, ad quos regend[...] s[...] stinata est, præire, lucemq; præferre possit. Ad studi[...]
A certe & voluntatem R. D. Vestræ ea in re quod attin[...] mihi iam pridem ex illius natura certissimum ac persi[...] sissimum est, eam nihil omnino prætermissuram, omn[...] studio adnixuram, quo se tantorum Dei donorum cap[...] cem, tantoq; honore dignissimam inhibeat, ac tum exp[...] ctationi de se concitatæ, tum nostris testificationibus [...] que promissis da se factis respondeat. Quare in ea col[...] canda operam ponere (etsi id muneris mihi incumbe[...] ex literis tam summi Pontificis, quam sui Nuncii, quar[...] exempla illi mitto, R. D. V. intelliget) superuacanaum [...] existimo. Illud solum R. D. Vestræ & consulo & va[...] suadeo, vt ea & ingenii excolendi rebusq; ad tantum m[...] nus necessariis instruendi, & religionis atque mor[...] vitæ generi quod instituit, congruentium gratia *Rom.* quæ præcipua earum omnium rerum magistra a[...] conferat. Neq; enim existimo R. D. Vestram ætatem h[...]
B florentissimam commodius & ad institutum suum commodatius vsquam alibi collocare posse. Quod ni[...] am sua sponte videre æstimarem, pluribus i[...] h[...] com[...] bare ac suadere non grauarer. Sed facile mihi persuad[...] eam hoc ipsum iam instituisse, breuiq; facturam. Q[...] Deus Optimus Maximus saluam & incolumem con[...] vet, & in omnibus fortunet. &c. Datum.

EPISTOLA LXV.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiens[...] GEORGIO RADIVILO Episcopatus Vilnensis Coadiu[...] Romam iter ingressuro, faustissima quæque precatur.

VIsenti mihi & perlustranti Prussiam, occurrit *Hannius* noster, cum quo multus mihi sermo fuit de D. V. Inter cætera vero ex eo, id quod iam antea ex [...] acceperam, intellexi, R. D. V. *Romam* iter apparare, [...] vique ingressuram esse, quod & ipse pro meo erga R.
C V. animo, ac eorum, quæ optima sibi fore arbitror, d[...] derio plurimum gaudeo, & suum ea in re consilium institutum vehementer laudo. Certo enim mihi per[...] deo, spemque non dubiam de excellenti R. D. V ani[...] & ingenio, aa in res magnas & se suoq; splendore dig[...] studio concipio, fore, vt ea ex eo loco, qui sanctitat[...] sapientiæ domicilium semper habitus est, maxima vi[...] tum omnium pietate, rerumque diuinarum atque hu[...] narum cognitiona aucta cumulataque ad nos redear[...] Reip. Ecclesiæque Dei opem, consilium, præsidium pro eo, in quo collocata est gradu, afferat, indeque sib[...] Illustri familiæ suæ nomen æternum ac immortale p[...] at. Quam ad rem pluribus eam hortarer, nisi & ipsa [...] pre studio & pluribus ac grauissimis causis vltro inc[...] persoasissimum haberem. Quare omissis adhortatio[...]
D bus, vt ego quidem mihi persuadeo, minime necessa[...] R. D. V. felix & faustum iter pracor, seduloq; a Deo C[...] Max. precabor, vt eam saluam & incolumem, omniq; [...] licitate florentem deducat, & reducat, ac in omnibus studia, consilia, & cogitationes dirigat, animique su[...] stituta secundet, prosperumque ac felicem successum aspiret ac largiatur. Bene valeat R. D. V. & me sui am[...] tissimum redamet. Elsberga.

EPISTOLA LXVI.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis. MARTINO CROMERO, Coadiutori & desig[...] Episcopo Varmiensi.

c

Commentarium interregni a se scriptum censuræ submittit, & prolixius persequitur factam Henrici Regis electionem.

COgitanti mihi & vetera memoria repetenti, ea omnibus beneficiis Regno a Deo Opt. datis & concessis, nullum nec ad gloriam illustrius, nec ad vtilitatem maius, nec ad perfectionem pulcherrimi operis magis absolutum, nobis & Regno huic contigisse videtur, quam quod eius gratia negocium electionis promouente, consensu omnium Sereniss. Principem *Henricum*, fratrem Christianissimi Regis Galliarum, *Andium Ducem*, in Regem nostrum elegerimus. Vere enim iudicando nemo mortalium facile credebat, vt tot nationes lingua, moribus, legibus, studiis, voluntatibus, religionibus, inter se dissidentes, in vnum, eumq; externum, terra mariq; disiunctissimum conuenirent. Ex tam enim Senatorum & equestris Ordinis conuentu frequentissimo, iam tum, cum in suffragia itum esset, vix quarta pars alio voluntates suas contulerat, ita vt nulli iam dubium foret, eum & non alium quenquam nobis regnaturum fuisse. In quo eligendo, quoniam cessarunt omnia impedimenta & difficultates, rediitq; in summa licentia charitas, prudentia, ordo, modus, obsequium: a Domino factum credimus, & est mirabile in oculis omnium. Quo magis tam inusitatam & inauditam clementiam silentio præterire nos minime oportet, quin imo omnes immensas Deo Opt. gratias agere decet, qui non solum nos, Regnumq; hoc ab interitu & opprobrio vindicauit, sed etiam salutem Reip. nostræ, libertatemque Regni, qua præ cæteris gentibus gloriamur, sartam, tectam repræsentauit. Vt igitur tale & tantum beneficium in animis & memoria hominum non solum vigeat, sed etiam ad posteros transmittatur, eisque exemplum ad imitandum prodatur, confeci Commentarium interregni, quem D. V. R. mitto, & ab ea (quæ primas, vt olim *Salustius* in Romana, ita illa in historia nostra, summa cum laude nominis per vniuersum orbem obtinet) maiorem in modum peto, vt eum colophonem historiæ addat. Et initia quidem, progressus, quid quoquo loco actum sit, ex eo ipso Commentario deprehendes: cæterum de ratione Consiliorum & progressu electionis nonnulla *R. P. V.* scribenda decreui.

Equidem in omni electione hæc tria a directoribus prouidenda esse existimo. Primum, vt ii qui eligunt, sine vllo metu eligendi potestate vtantur: Deinde vt recto iudicio, ordine debito & modo legitimo: Postremo, quod est omnium maximum, vt cum summo timore Domini ad electionem accedant. Ea omnia in electiona Regis nostri, summa fide, cura, & diligentia a Senatoribus promisa & facta esse reperies. Principio enim confinia Regni præsidiis firmanda; deinde pacem domesticam, constitutis iudiciis extraordinariis, astringendam decreuerunt; postremo, modum & rationem eligendi Regis tam popularem adinuenerunt, a qua nullus eques exclusus, nullus circumuentus esse videretur. Diem & locum Comitiorum, habito de more & lege inter se consilio edixerunt. Sed quia omnes vnum oppidum capere non poterat, de mandato Senatus per officiales Regni singulis Palatinatibus oppida & pagi adiacentes pro diuersoriis distributi sunt. Ad comunia vero consilia capienda designatus est ager prope Ciuitatem pace publica sacratus. Erat campus late patens, in quo extensum erat tentorium ingentis amplitudinis, circumquaq; ambiebant tentoria Palatinatuum, siue terrarum. Conuenit A frequentissimus Senatus, & numerosissimus equitum exercitus. Postquam igitur externorum Principum in maiori tentorio auditæ sunt legationes, & ab vniuersis conclamatum esset, vt declarante & proponente *Archiepiscopo Gnesnensi*, velut *Primate Regni*, ad eligendum Regem procederetur, factum est, vt decernente eo ex sententia Senatus, vnusquisque se ad tentorium terræ, siue Palatinatus sui, iuxta præscriptum, reciperit. Iuere quoque Episcopi & Senatores, ac quem quisque locum de more & consuetudine in terris & Palatinatibus viuente Rege habebat, eundem tum defuncto obtinebat. Hymno itaque ad inuocandam Spiritus S. gratiam in singulis Palatinatibus decantato, videret Paternitas V. R. mirifica hominum studia in *Henricum*, Regis Galliarum fratrem, propendentia, videret alios lachrymas fundere, & vota pro eo nuncupare, alios hastas liliis insignire: B audiret diuersis in locis voces postulantium eum resonare: alios ita in suffragia ruere, vt actum esse putarent de Republica, nisi is eligeretur. Tantus inerat animis ardor, cum incredibili cupiditate coniunctus, tanta vis amoris mentes hominum accenderat. Postquam igitur Senatores cum iis, qui erant ab equestri ordine ad audiendas legationes deputati, postulata & capita earundem retulerunt, equites suo quisque loco sententiam libere, nullo eos impediente aut sermonem interrumpente, a maximo usque ad minimum, cum causarum etiam explicatione, dixerunt, præeuntibus & informantibus Senatoribus, a quibus conciliabantur sententiæ, & ad minimum numerus candidatorum redigebatur. Tandem finitis sententiis, nomen candidati & nomina equitum, ac numerus suffragiorum in scripturam redigebatur, & C sigillis eorum, quo cum maiore fide Senatui exhiberetur, obsignabatur. Manebat tamen cuique potestas mutandi sententiam. Relatæ sunt deinde scripturæ, sigillis obsignatæ ad maius tentorium, in consessum Senatus: lecta & recitata sunt nomina Candidatorum, itemq; numerus & nomina suffragatorum vniuscuiusque. Si numerus suffragiorum spectetur, vicit *Henricus* omnes, & adeo quidem vicit, vt cæteri omnes pariter eum non adæquarent. Sed cum in electionibus liberis id maxime cauendum esse videatur, vt non ferrum, non aurum, non acclamatio, sed recta ratio, publica vtilitas, & persuasio locum habeat, res deducta est ad iudicium, & ad calculum examenque rectæ rationis. Ego autem id factum esse reor, ad amplificandam & eo magis illustrandam Regia electi laudem & gloriam, quo manifeste constaret, eum D non casu & fortuna, non vulgari aut iuuenili impetu, aut temeritate vel fauore, sed interposita autoritate & iudicio grauissimo, Regem esse creatum. Cum multum diuque deliberaret Senatus, quæ ratio esset ineundæ examinis, nulla melior visa ea, qua *Græci* & *Romani* olim, ac vt audio, nunc *Veneti* in deliberationibus grauissimis, tam actionum publicarum, quam causarum forensium vtuntur. Editi sunt Aduocati, singulis Candidatis Senatores (ex quorum numero ego quoque eram) qui eorum partes, seruato cuique suo honore, tutati sunt. Res acta est eisdem iudicibus, quibus & testibus. Non erat illud certamen adulatio-

nis, ſed veritatis: certabat ratio cum ratione, argumentum cum argumanto, cauſa cum cauſa. Expendebantur rationes hnoeſtatis, e ɔmmodorum, incommodorum & periculorum. Rigidum ſane & acre examen, ſed nnbia ac Reip. noſtræ neceſſarium, quo libertas, ſalus, & ſecuritas Reip. Regni fundabatur. Erant nonnulli Primores Regni, viri claritate familiarum præſtantes, & omni genere laudis conſpicui ad gubernacula Regni nominati, & multos habebant ſuæ cauſæ fautores. Quamvis autem ii virtuti ſuæ confiderent, ſed vt ne cenſurà de abſentibus haberetur, & quod imperaturus omnibus, non ſolum ea noſtris, ſed ex omnibus eligendus eſſe videretur, vltro & ſponte ſua ante inceptum examen ſuffragiorum prærogatiua ſeſe abdicarunt. Porro, poſt conflictum ratinnum & argumentorum, ex hia, qui *Henrico* ſuffragabantur, nemo: qui vero aliis Candidatis, plerique de ſententia ſua deceſſerunt, & ſuffragia ſua in electum tranſtulerunt. Qui autem ex his tenaciores ſui propoſiti erant, (vide ſingulare exemplum fraternæ charitatis) cum aſſurrexiſſet Senatus, precesque & autoritatem interpoſuiſſet; factum eſt, vt ii fraternæ charitati honorem haberent, & mutatis ſententiis ſuis *Gallorum* Regis fratri adſtipularentur. Sic illa die concordia, Regis noſtri virtute, noſtro conſilio quæſita eſt. Poſt talem conſenſum poſtulatum eſt ab Archiepiſcopo, vt electum de mora renunciaret Regem, ad quod is paratus erat. Sed quia ea die ſol vergebat ad occaſum, ne quid ea res mali ominis haberet, petentibus aliis, renunciatio in diem perendinum dilata eſt. Actum eſt id pridie Pentecoſtes. Interceſſerunt dies ſacri Pentecoſtes, quibus tuba Euangelii per vniuerſum mundum intonuit. Stuporis ſane & admirationis res plena eſt. Quis enim vnquam audiuit, vel legit prorogari, non ſolum in dies aliquot, ſed in horam conſenſum electionis, cum vnum punctum & momentum temporis magnam conuerſionem animorum afferre ſoleat? Sed voluit Deus Opt. Max. prædeſtinationis ſuæ immutabilem voluntatem hac conſtantia voluntatis noſtræ clareſcere. Die lunæ ſequenti, nihil de voluntate & ardore animi imminutum. Quamobrem nulla interpoſita mora, cum de aliis inter nos non conueniret, de *Henrico* in Regem renunciando nihil controverſiæ erat. Itaque R. D. Archiepiſcopus, & electo Regi, & Reipublicæ, totique Chriſtiano orbi fauſta præfatus, *Henricum Andium Ducem* ſolenni ritu *Regem* renunciauit. Quam renonciationem, quæ & qualea acclamationes, egregiæ voluntatis ſignificatrices ſubſecutæ ſint, res eſt ita nota, vt non indigeat longiori ſermone. Totus ille campus reſonabat gratiarum actionibus, clangore & ſonitu tubarum, omnes priuatim & publice, domi & foris vehementer lætati, fauſta & felicia Regi ſuo ex animo precabamur. Eadem die acciti ſunt *Gallici oratores*, ad tractandum de conditionibus oblatis, quæ licet luculentæ eſſe viderentur, non tamen tantæ, vt prius de iis verbum faceremus, quam in perſonam Regis conuentum fuiſſet. Ex quo apparet, noſtros in Rege eligendo non ſpectaſſe commoda, quæ offerebantur; ſed qualis Princeps futurus eſſet. Conuentum de conditionibus. Die demum quarto, de more & conſuetudine, *Marſchalci Regni* renunciatum in conſilio a Primate, de omnium ſententia Regem publicarunt, cum promulgatione edictorum, per vniuerſum Regnum.

Quantum iterum ea die lætati ſumus, quantas Deo Patri omnium miſericordiarum & publice, magnoque ad templum concorſu, & priuatim per omnes domos gratias egimus, omnes norunt, qui adfuerunt. Decebat nimirum, vt vltima primis reſponderent, vt hoc negocium deſineret in gratiarum actione, cum initium cepiſſet ab inuocatione Spiritus Sancti. Flere magis libet præ gaudio, quam dicere, cogitanti mihi de ardenti deuotione noſtrorum. Multi Senatorii & Equeſtris Ordinis Viri, antiquo more, Sacramento Corporis & ſanguinis Domini ſe procurarunt: multi condonatis offenſionibus & iniuriis ſuis Reip. in gratiam redierunt. Hic ego R. P. V. mirabilem & inuſitatam ac plane diuinam electionis huius rationem, quantum verbis conſequi potero, oſtendam. Si Deus ſpecie viſibili in terras delatus, ab hominibus digne excipiendus eſſet, rem neceſſariam omnes iudicarent, vt præpararentur animi hominum ad pietatem, reconciliarentur inter ſe diſſidentes, pax priuatim & publice coleretur, ſacerdos & omnis clerus celebraret, turba infantum ac multitudinis ieiuniis ſe affligeret, Duces populi & reliqui Sacramentis ſe procurarent, quo caſtis mentibus, veſtiti charitatis luce, iuſtitiæ margaritis ornati, nitidi honeſtate, Deum digne exciperent. Simili certe ratione & ſtudio ad electionem Regis a nobis proceſſum eſt, hac mira varietate virtutum repurgati, ad eligendum Regem acceſſimus, vaſa noſtra ſordibus vitiorum exhauſimus, offenſas mutuas & odia depoſuimus, ſacrificia contriti & humiliati cordis obtulimus. Non iudicauimus nos idoneos, vt ipſi ex nobis faceremus electionem, eoque cupiebamus aliquo ſigno doceri de voluntate Dei, qui ſumma hæc dirigit, qui nouit omnia vtiliter diſpenſare, a quo ſolo proficiſcitur omne donum optimum, & omne datum perfectum. Exaudiuit Dominus preces noſtras, & voluntatem ſuam nobis declarauit, primum excitando foris famam nominis electi noſtri, deinde amorem illius nobis inflammando. Vide miraculum. Qua hora de eligendo Rege cœptum eſt, eo ipſo temporis puncto & momento tot nationes lingua, moribus, & locis inter ſe diſiunctiſſimæ, in vnius perſonam voluntates ſuas contulerunt. Quid? poteratne diuinæ volontatis certius edi teſtimonium, quam quod vno & eodem tempore corda & voluntates hominum in vnum conuerteret? Non erat hæc res humani conſilii, ſed Dei opus: ad cuius nutum & mandatum repente ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cœlorum, profunda fluctuum, vaſta terrarum. Liceat ex his intueri diuinæ benignitatis erga nos clementiam. Dum mala maxime omnium poſt mortem Regis metuebamus, bella ab hoſtibus, ac motus domeſticos inter ciues. Corrupta enim morum & artis militaris diſciplina; contumacia & dedignatio parendi in eorum locum ſucceſſerat. Suſtulerant ergo tum animos hoſtes, nec iam nobiarum de ſua libertate, ſed de noſtra ſeruitute certabant. At nunc melius, quam ſperabamus, gratia Dei omnia eueniſſe videmus. Redit terror & metus hoſtibus: obedientia, obſequium noſtris. *Moſchus* ſe tenet, *Valachus* pacem petit, *Turca* nusquam alias legationem magis amicam cum delatione auxiliorum, quam nunc, miſit. Quid mirer magis? prudentiamne, fidem, curam, diligentiam Senatus, an vero obſequium & moderationem equeſtris ordinis? Statim enim audita morte Principis,

quasi

quasi conspiratione facta, connenribus actis in Palatinatibus quique suis, constitutis extraordinariis iodiciis, vt ne qua vis aut cædes fieret, pacem domesticam firmarunt, & finibus Regni milite stipendiario, qui arte militati & viribus pollerent, prospexerunt, quorum plerique amore patriæ voluotarie militarunt: alii vero, qui ingeoio & coosilio præstarent, ad Comitia Regni profecti sunt, quorum tanta reuerentia erga Senatum enitoit, vt in eligendo Rege nullum consilium separatim, nec per submissas aliquas personas agerent, sed communis consilia haberent. Adde, quod ad electionem procedere noluerint, nisi declarante id ex Seoatus sententia Archiepiscopo, tanquam Primate Regni, cui proprie competit, consilii ordinem & progressom electionis proponere. Constabat Marschalcis suum officiom. Nam præter ius rogandi sententias, mandante Senatu distribuebant hospitia, & pacis publicæ custodes erant. Quæ quidem ita sancte ab omnibus culta est, vt ante & post edictum de mandato Senatus promulgatum, nulla cædes, nullum iorgium commissum esse diceretur. Libet hic commemorare insigne factum duorum equitum, qoi antiquas inter se inimicitias gerebant, cum alter alterum in campo patenti conspexisset, paucis id animaduertentibus, strictis gladiis ad se concurrerunt. Et cum iam manus conserturi essent, substitit vterque, tali sermone ad se vsi: nisi me reuocasset temporis huius ratio, & amor pacis publicæ, ferrum inter me & te finem inimicitiarum hac hora fecisset. His dictis vterqoe nullo accepto vel inflicto vulnere recessit. Videt R. P. V. io ipso calore iracundiæ magnam moderationem animorum. Coostabat etiam in eo actu cuique sua libertas. Nam vnius cuiusque nomen & suffragiom in scripturam redigebatur, vt nec caodidatus fraodaretur suffragio, nec is qui suffragium ferebat inani libertatis nomine gauderet. Neque vero quisquam satis digne laudare potest, quod in territoriis, siue Palatinatibus iuncti fuerint Equestri ordini Senatores, quibus hæc prouincia iniuncta erat, vt in suo quisque territorio siue Palatinatu omnes rationes honestatis & commodorum ad informandos aliorum animos exponeret, sententiasque conciliaret. Viderat enim prudentissimus Senatus, nulla ratione facilius posse conciliari diuersitatem & contrarietatem sententiarum, quam prodentia & autoritate Senatorum, qoi melius cognitas habent rationes status Reipub. necessitatis, periculorum & commodorum, secutus autoritatem cuiusdam asserentis: in populari statu Rerumpubl. ita demum a vulgo rite mandari Magistratus & officia, cum iunioribus intersint seniores, quorum illi teguntur consilio. Ac mea quidem sententia hoc consilium Reipubl. nostræ salutem peperit. Cui autem verius competit directio siue moderatio omnium actionum tempore interregoi, quam Senatui? dico vnito. Necesse est enim ad hoc, vt sit ordinata multitudo, vnum aliquem eminere. Sed qois potius emineat, quam is, qui ætate, consilio, prudentia, loco & dignitate cæteros vincit? Natura hoc ita fert, & constitutio Reipubl. nostræ. Constat enim Rege, Senatu & equestri ordine. Et illa quidem officia sunt Senatorum, viueotibus Regibus, alia Equestris ordinis. Sane mortuo Rege, tribunalia & iudicia, quæ nomine Regis vigorem obtinent, cessant & silent, autoritas certe Senatoria, si vnquam, certe eo tempore difficili ac periculoso in repræsentanda salute, & in dandis sanis & salobribus consiliis elucescere, & pro ratione iurisiurandi præ cæteris eminere debet. Sane tam R. Primatis, quam Senatorum Regni tanta vigilantia emicuit, vt septimo post mortem Regis die, triginta plus mious Senatores Louicium veteri more conuenirent, ad consultandom de Republ. alii vltro, alii literis inuitati. Cernit R. P. V. corpus Reipub. nostræ capite quidem, hoc est, Rege carens, viuum tamen, non mortuum: videt, quomodo in salute Reipubl. tuenda omnia membra conuenirent, suum quodque negotium agit, non se io alterius officium ingerit. Miles a finibus hostem arcet, officiales, siue Magistratus Regni, mandante Senatu, officia obeuot, Senatus lancem, libram, & regulam agendorum tenet, Primas Regni omoibus actionibus e sententia Senatus moderatur & dirigit, reliqui parent. Ex quibus omnibus superius commemoratis manifestissime constat, quod nos eum Regem elegimus suo loco, suo tempore, ad normam & præscriptum omnium ordinum Regni, summo iudicio, non tumultuarie: elegimus sine vlla difficoltate, non inuiti, nec coacti, non pauci, sed vniuersi, non vnius status, sed omnium ordinum consensu, non necessitate, sed volontarie, sine fraude & dolo. Dolus enim & fraus cum timore Domini, fictio cum veritate & charitate, temeritas cum consilio, non commiscetur. Elegimus ex abundantia amoris, cum summa hilaritate, instinctu, vt credere par est, Spiritus Sancti. Fuerit sane quispiam detractor actionum Spiritus Sancti, & diuinæ voluntati non obtemperans, honoris Regii atque laudis nostræ inuidus, qui dicat rem fuisse instructam. Quamuis & recens memoria facti, & hæc ipsa ratio eligendi Regis apertam calumniam facile refutat; tamen augeamus suspicionem, vt diligens inquisitio adhibeatur, excutiamus recessus & latebras aoimorum. Quæram ex eo, a nostris, an ab extraneis res iostructa est, Si ab extraneis, quomodo verisimile est, quenquam tot nationes, spatio terrarum disiunctissimas, linguis & moribus inter se dissidentes, non solum obire, sed etiam ad voluntatem suam pertrahere potuisse: sin a nostris, absit, vt hoc de fratribus credamus. Nonnulli extranei homines, cursibus suis ac literis scriptis leuiusculos rumores & suspiciones inter nos sparserant. Deus bone, quam acriter inquisitum est in scripta, facta, & dicta hominum? Graue erat, acerbum, & oculis non ferendum spectaculum, cum in consessu & conspectu vniuersorum viri nobiles, & optime de Republ. meriti nullo teste, nullo argumento, nullo iudice, alieno loco & tempore, ex sola suspicione in crimen vocarentur. Nec tamen inquisitiones & vexationes huiusmodi, quas nostri R V G appellaot, fructu suo caruerunt. Nam cum non modo nullum crimen, sed nec suspicio quidem in aliquo ex his hæsisset, factum est, vt alius de alio bene sentiret & confideret. Ac mea quidem sententia, si quis diligentius rem inspexerit, reperiet, nihil plus momenti ad expe-

diandum hoc negotium attuliſſe, quam quod mitigatis affectibus, reſecatis ſuſpicionibus, vacui præiudicatis, ſine dolo & fraude, pure, cum timore Domini ad eum actum acceſſimus, ac veluti turbata aqua oculus A nihil videre, poſtquam lutum reſederit omnia penetrare poteſt: ita nos ſummotis ſuſpicionibus veritatem, tanquam lucem, aſpeximus. Hæc eſt vera & ſimplex rei geſtæ narratio, hæc conſiliorum ratio. Hic actus, mea quidem ſententia, æterna memoria digniaſimus eſt, quo nihil illuſtrius, nihil vtilius, nihil pulchrius & perfectius eſſe poteſt. Nihil in eo abſuit, quod adeſſe debuit, nihil adfuit, quod abeſſe debuit. Abſuit metus & quælibet via, abſuit confuſio, abſuit dolus & fraus: adfuit libertas ſuffragiorum, adfuit deliberatio & iudicium rectum, adfuit ardens ſtudium & ſumma concordia, adfuit pietas & deuotio. Magnum nos certe fructum cum incredibili gaudio in theatro totius orbis cepimus libertatis noſtræ: cum eum optimum ex optimis Chriſtiani orbis Principibus Regem & moderato- B rem Reipubl. noſtræ elegimus. Aliis populis Reges edit ſucceſſio, caſus, fortuna, ſors: nobis eum conſilium ſanum, iudicium rectum, libera voluntas, & chara vnitas, opus vere Spiritus Sancti, electam gemmam totius Chriſtiani orbis (pace aliorum dixerim) edidit. Non hic ſanguinis coniunctio, non vicinitas, non fœdera, non officiorum ratio valuit. Non quæſiuimus etiam Regem domi, & in gremio gentis nationisque noſtræ: hic nobis optimus & coniunctiſſimus, qui optimus & Reipubl. noſtræ præ cæteris vtiliſſimus eſſe videbatur. Quod *Henrico Andium Duci* merito contigit. Quis enim eo eſt ſplendore familiæ clarior, nobilitate virtutum præſtantior, vſu & experientia rerum exercitatior, qui maiora ætate ſua magnarum virtutum edidit ſpecimina. Regnum *Galliæ* vicaria poteſtate Chri- C ſtianiſſimi Regis Galliarum fratris, feliciſſima adminiſtrauit, rebelles fortiſſima pugnans vicit, pacem publicam conſtabiliuit, diſciplinam rei militaris reſtituit. In quo modeſtia, iuſtitia, pietas, & omnis chorus virtutum ſedem & domicilium fixiſſe perhibetur. Cumque habeamus hos ſponſores & fideiuſſores, atque adeo pignora, ſperamus, diuina freti benignitate, bene cœpta ad optatum exitum deductum, & omnia noſtra atque illius conſilia, actionesque cœlitos gubernatum iri. Nihil iam reſtare videtur, niſi vt Deus Opt. ſaluum & incolumem ad nos deducat. Ego certe pro aduentu illius, quemadmodum ipſe orare non deſiſto, ita clerus per Diœceſin meam, iuxta formulam a Paternitate V. R. conſcriptam, continue orat, & confido in Domino, D eum fore Ducem itineris, qui autor fuit honoris. Hæc prolixius quam inſtitueram Paternitate V. R. ſcripſi, & eidem ſortaſſe moleſtus fui: quod P. V. R. patriæ ac Reipublicæ cognouerim amantiſſimam, nota eidem omnia conſilia volui, vt a me haberet veritatem hiſtoriæ. Ego enim omnibus his interfui, & ſtatim poſt mortem Regis ad Reuer. D. Archiepiſcopum. Primatem Regni, tanquam ad moderatorem harum actionum accurri, eumque præſens conſilio & opera iuui. Maioremque in modum Reuerendiſſ. Paternitatem Veſtram rogo, vt in eo actu poſteris tranſmittendo elaborandum ſibi omnino putet. Quo nomine nos omnes, tota *Polonia*, & poſteritas Reuerendiſſ. Paternitati Veſtræ plurimum debere profitabimur. Datum Wladiſlauiæ, 21. Septembris 1573.

Epistola XLVII.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Epiſcopus Vladiſlauienſis

MARTINO CROMERO
Coadiutori & deſignato Epiſcopo Varmienſi.

Regi in Pruſſiam iter molienti vt ſuis conſiliis adſit, maxime e re fore autumat.

QVæ *Varſouiæ* agantur, quidque deinceps Sacra Regia Maieſtas agere conſtituerit, Reuerendiſſ. D. Veſtra ex his, quæ illi mitto, literarum exemplis facile intelliget. Mitto etiam illi exemplum literarum a Rege ad Ordines terrarum Pruſſiæ datarum, quibus illis ita poſtulantibus, præmittitur, vt ex autoritate Regiæ Maieſtatis conuentum etiamnum habeant *Mariaburgi*, ſub ipſum tempus aduentus ſui ad eandem vrbem. Quo me quoque ſuam Maieſtatem comitari fortaſſe neceſſe erit. Vt autem Reuerendiſſ. D. Veſtra ſuæ Maieſtati illic aduenanti occurrat, pro mea erga illam beneuolentia ſuadeo & hortor, atque ita facturam ſuopte ſtudio atque conſilio certum habeo. Itaque cætera ad congreſſum noſtrum reſeruo, hoc vero tempore, quod illi paulo confidentius per literas communicandum eſſe exiſtimem, illud eſt a conſiliis rebellionis iſtius *Gedanenſis*, ſuſpicatur Regia Maieſtas, & nobilitatem quidem illius regionis (quanquam ſe ſui eſſe cupidam ſatis ſtudioſe præ ſe ferat) omnino alienam eſſe, aut ſaltem id fieri ita executionis atque vnionis odio. Ita Reuerendiſſima D. Veſtra faciet rem, & Regiæ Maieſtati gratam, & ad pacificationis conſilia, vtilem & opportunam, quando ſibi cum his agendum ſit, ſuum ſenſum atque conſilium ſuæ Maieſtati perſcripſerit. Datum.

Epistola XLVIII.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Epiſcopus Vladiſlauienſis

MARTINO CROMERO
Coadiutori & deſignato Epiſcopo Varmienſi.

In comitiis, licet ſat turbulentis, Regis in Catholicam religionem ſtudium imprimis claruiſſe lætatur.

QVod tanto interuallo ad Reuerendiſſ. D. Veſtram ſcribo, non mirabitur credo, ſi cogitauerit, in quantis occupationibus, moleſtiis, atque difficultatibus me hic verſari adhuc fuerit neceſſe. Neque vero admodum habebam, quod ad eam ſcriberem.

Totum

Totum enim Comitiorum tempus variis ac inutilibus altercationibus consumptnm est, nec fere quicquam constitutum, quod sane non sine magno Regis ac optimi cuiusquam dolore accidit. Confirmationem Priuilegiorum Ecclesiæ *Varmiensis* omnium, quamuis amplissima verborum forma essent concepta, a sacra Regia Maiestate obtinui. Eius pietas, & singulare religionis studium, indies magis ac magis se ostendit, qua ego potissimum annixus, non sine magna plurimorum inuidia, metuque infringendæ executionis, *villas Montalium Gedanensium* recuperaui. Iuuabat tum audire præclaram illius & pietatis plenam, de donis Deo semel donatis, in alios vsus non conuertendis in decernendo, orationem. Admonitu meo cum cæteris Episcopis, mandata de templis iuris patronatus sui profanatis, in pristinum statum restituendis, adiecta non leui mulcta in eos, qui non statim parere voluerint, dari iussit. Et quod magis mirum est, quodque scribere suppudet, concilii Tridentini Decretorum multo obseruantior est, quam nos Episcopi. Neminem enim ad Ecclesias iuris patronatus sui præsentare vult, nisi qui Presbyter sit, aut saltem qui se intra annum præsbyterum fore obstringat. Itaque sedulo nobis precandus est Deus Opt. Max. vt hoc ipsius in religionem Catholicam studium magis ac magis augeat atque confirmet. R.D.V. quam optime ac felicissime valeat. Datum.

Epistola LXIX.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis
IOANNI HERBORTO de FVLSTIN
Castellano Sanocensi.

Obtrectatores maleferiatos detestatus, ad extinguendam inuidiam, curas & labores suos, in eligendo Rege bona fide exantlatos, recenset.

Mirari satis neqneo illorum hominum Ingenia, qui hoc potissimum In vita curandum sibi proponunt, vt optimorum virorum præclare factis derogent, studiaque eorum & industriam in Republ. sinistre interpretentur. Nihil enim tam egregium & laudabile fieri potest, quod non lingua ociosorum hominum, eut virtuti alienæ inuidentium contaminet, imo, quanto quid præclarius & gloriosius vnquam inuenitur, tanto magis inuidiæ fit obnoxium. Id profecto ego ipse, cum alias sæpissime, tum præcipue post obitum Sereniss. Regis *Sigismundi Augusti*, hoc turbulentissimo & periculosissimo tempore, quo maximos labores, grauissimasque curas Reipubl. causa pertuli, satis re ipsa experior. Qua in re licet animi mei sinceritas indigne aduersariorum proscindatur sermonibus, facile tamen me ipsum recte factorum conscientia, & clarissimorum virorum, quibus idem sæpissime vsu veniebat, recordatione consolor. Quoniam vero totius temporis huius res gestas memoria repetens, te inprimis reperio non modo Senatorem prudentissimum grauissimumque; verum etiam actionum & consiliorum meorum testem locupletissimum, operæ precium esse duxi, de hoc toto negocio, eiusque partibus ad te scribere, seriemque ac tractationem eius repetere, vt & ea, quæ habes cognita, recognoscas, & si quæ te fugiunt, quæ consiliorum meorum rationes attineant, ea planius e A meis scriptis quam ex aliorum sermone percipias. Spero autem tibi periculorum quoque illorum Reipub. laborumque nostrorum communium recordationem non iniucundam fore. Ac primum quidem in mentem mihi venit illius temporis, quo post mortem Sereniss. *Sigismundi Augusti* Regis fuimus vna, quin & diem ipsum memoria teneo: nam ad VIII. Idus Ianuarii *Varsouiam*, sequenti deinde die in Senatum conuenimus. Quo tempore anxios & sollicitos homines vidisti, ea de causa, quod nec eligendi noui Regis, nec belli & pacis, atque adeo totius Reipubl. administrandæ gubernandæque rationes tenerent: Superiorum temporum nullum exemplum, nec in recenti memoria hominum, nec in legibus scriptis, nec in annalibus veterum reperiri. Electio- B num quoque ratio, quæ sacris canonibus præscripta est, ad nostram hanc accommodari vix posse videbatur. Auxit difficultatem diffidentia, quam partim externi Oratores diurna mansione, & frequenti locorum mutatione, partim *Bistriciensia Comitia* dissoluta suscitauerant. Quo factum est, vt non solum nos occultæ simultates, verum etiam nobilitatis animos aduersus Senatum variæ suspiciones exagitarent. Hæc facies, hic habitus animorum, hic erat tum rerum status. Quo tempore te quoque valde conturbatum fuisse vidi. Dictæ sunt in Senatu sententiæ, dixi ego quoque meam. Nihil hic a me dictum velim arrogantius. Quis offusam caliginem ex oculis hominum dispulerit, & lucem rebus intulerit, laborantique Reipubl. consilio subuenerit, id ego aliorum iudicio relinquo. Illud vero dico, C quod etiam te meminisse puto, me talem sententiam per Dei gratiam dixisse, quam ordo equester summo cum assensu animique hilaritate amplexus est, & vniuersus Senatus iudicio grauissimo, paucis fere adiectis, comprobauit ac secutus est. Confestim, orta quasi noua luce, omnium voluntate & consensu electi sunt viri clarissimi, *Petrus de Sborow* Palatinus Sandamiriensis, *Ioannes de Tomice* Castellanus Gnesnensis, his quoque vtrunque nostrum adesse voluerunt. Conuenimus in locum habitationis defuncti Regis, vbi prandere solitus fuerat. Rogatu vestro sententiam a me semel dictam iterum repetii. Impetrauimus a te, vt singula describeres. Fecisti non inuitus. Totam illam rationem eligendi Regis ad quatuor capita prudenter & dilucide reduxisti. D Scriptum illud in Senatum attulimus, quod lectum & autoritate publica confirmatum est. Multorum animos verbis meis confirmatos fuisse vidisti, cum dicerem: Rempublicam suis viribus stare, non vita Regis, nec cadere morte eiusdem: viuere eam fide, consilio, & prudentia eorum, quibus se viuente Rege credidit: habere Senatum, qui libram tenet rerum agendarum, habere Principem Senatus, qui cæteris præit in ordine publici consilii & progressu electionis, Marschalcos, Thesaurarios, Cancellarios, Duces exercitus, Capitaneos, Magistratus, & cætera corporis Reipubl. membra esse in autoritate Senatus.

Itaque

Itaque summa eorum, quæ tum facienda censui, hæc erat: vt iudicia per Prouincias & territoria autoritate Reipubl. exerceantur, miles conscribatur, tradantur exercitus Imperatoribus, & si vis maior ingruerit, A omnes ad arma sint parati, præsidia in arcibus in confiniis collocentur, augeatur numerus militum *Ticocini*, ad custodiam gazæ Regiæ. Constituta pace domi & foris, locum commodum, & tempus idoneum Comitiis, ad eligendum Regem, Senatus ex lege designet. Potestas detur veniendi omnibus, ad quos ius eligendi spectat. Securitati viarum Capitanei, seu Vice Capitanei prospiciant. Qui ad electionem profecturi sunt, in itinere ab inferendis damnis per exequutores & iudices ad id eligendos, qui iustitiam sine strepitu iuris summarie administrent, coërceantur. Postquam ventum fuerit ad locum electioni destinatum, Marschalci populum per tribus, siue palatinatus distribuant, sicut *Samuel* quondam in *Masphat* fecerat, vt in Regum libris habetur: ciuitates & pagos Palatinatibus assignent. His sic B recte, quoad fieri potest, constitutis, ad electionem noui Regis procedatur. Cuius eligendi promptam & expeditam rationem esse, & principio in Comitiis Oratores externorum Principum audiantur; deinde, auditis legationibus, Primas Regni, cuius ore interregni tempore Respubl. loquitur, nomina Candidatorum edat seu proponat, rationes honestatis, commodorum & incommodorum, disertis verbis, cum summa fide, ita, vt ab omnibus intelligatur, exponat. Si conuenerimus in vnum (qood vtinam fiat) *Archiepiscopus Gnesnensis*, tanquam Primas, Regem ex consensu omnium renunciet, largam benedictionem, ex abundantia charismatum dignitatis sacerdotii & pastoralis officii, solenni more impertiat & precetor. Renunciatum Marschalci per edicta publica promulgent. Quod si diuersæ fuerint sententiæ, C dixi ex lege & consuetudine veteri, nulli alteri ius competere conciliandarum sententiarum, quam Archiepiscopo, tanquam Primati, tam diu, quoad omnes vel certa maxima pars conuenerint. Quod quamuis multis argumentis demonstrarem, ac *Illust. D. Andreas Comes Gorcanus*, Castellanus Miedzirzecensis, f roris tuæ meritus, idemque tertarum Maioris Poloniæ Nuncius, *Colensi* omnium Maiorum Polonorum voluntate atque consensu id ipsum comprobaret: (Qua is enim ea Resp. esset, in qua vnus aliquis cæteris omnibus non præiret?) Veruntamen cum viderem, multum in eo esse difficultatis, vt vnus ei rei satisfacere possit: facile assensus sum, vt, saluo iure Primatis, alii modi quærerentur D ad conciliandam sententiarum diuersitatem. Qua de re sententiam *Mag. D. Petri Sboronii*, Palatini Sandomiriensis probaui, qui censuit, vt præstantes aliquot viri, tam e Senatorio, quam Equestri ordine deligerentur, qoi Sacramento iniciurandi adstricti, capto consilio, vnum aut alterum, quem maxime Reipubl. vtilem fore arbitrarentur, annotarent, & collectis rationibus, pro eo, quem probarint, eas scripto comprehensas, Senatui Equestrique ordini legendas examinandasque proponerent. Assensus quoque sum *Hieronymo Ossolinio* Castellano Sandomiriensi, vt quandoquidem vnus locus omnes capere nequeat, post factam propositionem, auditasque externorum Principum legationes, Reuerendiss. Domini, Archiepiscopus, Episcopi, & Palatini, ad Palatinatus sui nobilitatem se conferrent, sententias ipsi dicerent, veritatem earum conciliarent, & numerum Candidatorum ad minimum redigerent, descriptumque ad Senatum referrent. Sortibus eam rem committere mihi visum non est, cum ob alias causas, tum vel maxime, quod insolens & temerarium esse videatur. Qua de re nonnullis exhibui scriptum inter opuscula D. Thomæ. De acclamationibus quæ mea fuerit sententia, tenes vt arbitror. Nam vsurpaui verba glossæ ex canonibus: Acclamationibus Christum Saluatorem nostrum esse damnatum atque crucifixum. Nec referre, ferrone an acclamationibus res agatur, nam vtrobique vis regnat, non recta ratio. Illudque sæpe inculcaui, vt in electione Regis non aurum, nec ferrum, nec sors, nec acclamatio, sed recta ratio, iudicium sanum, vtilitas publica regnet & dominetur. Confœderationem nouam quam sim detestatus, non est quod pluribus commemorem. Refutabam ego impium Psephysma, tum statutis & confœderationibus antiquis, & Catholicorum consensu diuerso, tum argumentis, quibus demonstrabam, euerti eam veterem disciplinam, religionemque Christianam, mutari Rempubl. anarchiamque induci. Controuersias statuum in aliud tempus reiiciendas suasi, ad arbitrium Regis, iuxta statutorum præscriptum, diiudicandas. Interea vero, vt moderatio aliqua fieret (saluo tamen iure omnium) tam diu duratura, quoad Rex nouus aligeretur. Exceptis articulis religionis, de quibus non vnius Regni iudicio, sed vniuersalis Ecclesiæ decretis stari oportere. De iurium correctione quid senserim, satis, opinor, in libello, qui a me de emandanda Republica editus & prelo subiectus est, exposui, quem etiam M. D. V. ipse dedi. In quo illud reprehensione quibusdam videtur dignum, quod tantopere ordinis nostri dignitatem & libertatem extulerim. Nouis iudiciis cur non præbuerim assensum, ea causa fuit, quod iis maiestatem & potestatem Regiam conuelli, Rempublicam mutari, sacrum ordinem euerti, dignitatem Senatus imminui viderem. Hæc est nuda, vera, & simplex, vt probe nosti, consiliorum meorum narratio, quorum mihi constant rationes, easque ab omnibus bonis & prudentibus viris probari compertum habeo. Taceo hic itinera mea ea eo tempore, quo Sereniss. Rex mortuus est, Reipubl. causa suscepta. Pridie eius diei, quo nuncius mortis ad R. D. Archiepiscopum peruenit, veni Louicium, ab eiusdam R. D. Archiepiscopi latere nusquam discessi. Post peractum enim Louicii Senatorum conuentum, Radeouiam primum, deinde vna cum illo in agrum Varsouiensem, postea Colum, tum in Cascensem pagum, deinde mandato Senatus Lomzam profectus sum. Quid plura? In perpetua custodia & vigilia Reipub. mansi, cum magno valetudinis & rerum mearum dispendio. Hæc ego verbosius ad te scripsi, quo cum mihi & in Italia communia studia, & in patria sæpius eadem de Repub. consilia fuerunt, vt cognita consiliorum meorum ratione, haberes quid

quid diceres, si quando in vituperatores meos incidisses. Sunt enim plerique, qui dum se vinci ab aliis studio, opera, diligentia, & officiis in Rempub. ægre patiuntur, recte facta bonorum in reprehensionem vocant. Interim te saluum ac A incolumem, rebusque omnibus florentem valere percupio. Datum.

Epistola LXX.

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis ad MASOVIOS.

Explicatis aliquot Polonarum muneribus, iuribus & libertate, concordiam, futuris Comitiis maxime necessariam, illis enixe commendat.

EX vniuersalibus quidem literis, quæ à Colensi Cascensique Conuentibus editæ sunt, abunde potestis intelligere, quid hic Conuentus, quem nunc agitis, quid Respub. quidue Domini Senatores ipsi a vobis fratribus suis postulent. Veruntamen cum ob negociorum quorundam Reipub. administrationem, in propinquo essem, Conuentumq; istic fieri cognouissem, pro meo in Rempub. studio facere non potui, quin aliquid literarum ad vos darem. Ea namque animi mei erga Rempub. promptitudo est, vt vbicunque de B bono Reipub. consultatur, ibi & ipse magnopere optarem interesse, afflictis illis opem pro viribus meis daturus. Id quoniam coram agere nunc mihi non vacat, saltim per literas vobiscum de rebus necessariis colloquendum putaui. Quæ autem scripturus sum, ea ex mea persona, vtpote ad fratres meos scribam, persuasum habens, vos hæc ipsa æquo animo a me tanquam a fratre accepturos, & in bonam partem interpretaturos esse omnia. Tam frequentes Conuentus, quos & D. Senatores & vos cogitis, certo sunt indicio, quantopere vtrique bono Reipub. cupiatis. Quod studium quamdiu in hominibus nostris inextinctum permanserit, interitus vllus Deo propicio metuendus non erit, ideo quod DD. Senatorum ductu & hortatu eam curam, cogentes Comitia, & de Reipub. bono consultantes, agitis, non possum non vehementer probare. Est equidem cur omnipotenti Deo agamus gratias, & nosmet consolemur ipsos, quod ex conuentu quoque illo Cascensi omnes Regni Sena- C tores cum concordia & animorum consensu discesserimus. Et profecto quicquid difficultatum aut perturbationum subortum nuper fuerat, id totum non ex malo animo aut negligentia nostra profectum est; sed inde potius, quod a nobis consilia neque simul capta neque vicissim communicata fuissent. Quod cum iam factum sit, magna de cætero spes est, omnes actiones per Dei clementiam finem habituras esse optimum. In ea vero mutua consiliorum ignorantia, quod pro veteri consuetudine, sententiis terrarum Poloniæ maioris accesseritis, id D. Polonis, maioribus & superioribus terris fuit estque gratissimum. Nam etsi Regionibus appellationibusue differimus, vnum tamen omnes sumus, bonaque spes est diuinitus, nunquam eo calamitatis & mali deuenturam esse nostram Rempub. vt inter eos schisma vel dissidium existat, cum sciamus nos omnes indissolubili vinculo esse coniunctos. Ne tamen eo perueniatur vnquam, D. Senatores pro of- ficio prudentiaque sua cauentes, ad retinendam vnitatem D (quam concordia, charitas, bonusque ordo comitatur) nihil esse tempore interregni magis necessarium existimant, quam vt vnus sit, qui primatum obtinens, omnium Reip. actionum moderator sit & rector, qualis autem ea Respub. esset, in qua aliquis primum non præiret cæteris, non autem plures? vbi enim duo sunt cum æquali potestate, ibi certum dissidium. Id ne vnquam accidat, prudentissime a maioribus nostris Regni Primatus institutus est; nempe, quod non plures, sed vnus sit, non solum actionum publicarum dux & autor, verum etiam sententiarum determinator ac definitor omnium. Is autem ideo sacerdotalis est ordinis, quod in sacerdotem Regni affectati suspicio cadere non potest. Huc accedit, quod in eo non tantum vnitas, sed etiam publica libertas sit posita. Nam quotiescunque Princeps iniquus iura & libertates, in quas iurauit, seruare noluerit, solus Regni Primas, qui a Regibus iusiurandum accipit, eisque Regiam coronam imponit, comitia potest indicere, populosque contra iniquum Principem, tanquam ad commune incendium extinguendum conuocare. Magna hæc est profecto libertas, quod contra Principem huiusmodi frenum, per quod in officio retinetur, habeamus. Præterea Rempub. hanc nostram sic a maioribus institutam accepimus, quod ea inter nos fratres insignia partita sit. Dominis enim Polonis minoribus, fratribus nostris datus est thesaurus, corona Regia, Magistratus quoque nunc ad illos importati sunt, eo ad coronandum Reges conuenimus, ibi Principes nostros sepelimus. Magnus hic illorum honor, magnum dignitatis decus. Nobis quoque maioribus Polonis id monumentum pulcherrimum, appello excellentiam dignitatis, relictum est, quod penes nos sit Primatus Regni. Non personæ Archiepiscopi, quatenus est Archiepiscopus, sed maioris Poloniæ terris attributus, vt nullus Princeps præter hanc prærogatiuam coronari queat. De qua quidem re testatum nobis reliquit in historia sua Dlugosius. Primati autem, quemadmodum viuo regnanteque Principe, tanta & autoritas, & Comitiorum indicendorum potestas competit: ita tempore quoq; interregni, ad omnia negocia dux & autor idem, non quisquam alius habendus est, non sine tamen Dominorum Senatorum voluntate atque consilio. Quam quidem prærogatiuam & libertatem publicam D. Senatores, fratresque nostri minores in conuentu Colensi tuentes, Primatem non quenquam alium quam Archiepiscopum Gnesnensem agnouerunt, illi ad omnia gerenda primas ac præcipuas tribuendo partes, quemadmodum id ex illorum scriptis cognosci potest. Proinde vos rogatos velim, vt cum illis, quemadmodum antea, ita nunc quoque consentiatis. Nisi enim vetus consuetudo integra conseruata fuerit, verendum est, ne vt in aliis publicis actionibus, ita in hac Electione plurimum confusionis exoriatur. Ab vno enim pendet vnitas, a pluribus disparitas. Quemadmodum & in exercitu, si Duces duo fuerint, per discordiam amittitur victoria. Hic Articulus ad præparationem Comitiorum eligendo Regi destinatorum, visus mihi est maxime necessarius. Et cum in eam, quæ breui futura est, conuocationem nuncios e medio vestri missuri eritis: id eis mandetis rogo, quo prærogatiuam tam libertatis publicæ, quam religionis Catholicæ, ac Ordinis Ecclesiastici, cuius amatores hactenus extitistis, tum etiam maioris Poloniæ, vt salua & integra permaneant, diligentissime seruent atque tueantur. Vtinam bene feliciterque valeatis. Datum.

Epistola LXXI.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis IOANNI CYRO ad S. Vincentium Wratislaniæ Abbati.

Monasterio Strzelnensi se Canones præscripsisse significat & ne huic rei aduersetur, quin commoda eius monasterii promoueat, sedulo monet.

CUm non ita pridem pro officio meo, ex præscripto Sacrorum Canonum, Conciliique Tridentini Decretorum, Diœcesim meam perlustrarem, ad Parochiam quoque Monasteriumque Strzelnense descendi, vbi ad ipsarum quidem sacrarum virginum, atque earum Præpositi vitam & mores, disciplinamque regularem quod attinet, nihil fere maiore aliqua reprehensione dignum inueni. Cæterum quod Monasterii illius securitatem, conniuente Præposito tum vel maxime vacante Monasterio, ordinemque electionis spectat, omnia penitus desideraui. Nam animaduerti, immo superioribus temporibus re ipsa expertus sum, Monasterium illud cupiditati hominum ambitionibusque, ac B omnibus generis iniuriis, vt sunt iniquissima tempora, esse maxime expositum. Itaque ad occurrendum & prospiciendum hisce malis in posterum, tum etiam ad ipsum Monasterium ad præscriptum Sacrosancti Concilii Tridentini confirmandum, conscripsi certos Canones, quos illi loco maxime necessarios iudicaui, partim ex Decretis Concilii Tridentini selectos, partim ex veteri consuetudine, sacrorumque Canonum instituto depromptos. Hos Præposito atque virginibus illis, non ea solum quæ mihi iure meo competit; sed etiam R. D. Nuncii Apostolici, mihi per ipsum in omnia Diœcesis meæ Monasteria in amplissima, vt dicitur, forma communicata autoritate obseruandos, proposui atque mandaui. Quibus vt satisfiat, omni mea cura, studio atque autoritate contendam. Quoniam vero superioribus temporibus expertus sum, R. D. V. ad vsurpandum ius suum eiusmodi studiis atque conatibus meis, qui ad tuendam integritatem istius Monasterii referebantur, C aduersari solitam esse; pro vtilitate eius Monasterii rogandam & monendam esse existimaui, vt deinceps in animum inducat suum, me nihil aliud quærere, quam Monasterii illius salutem, vtilitatem atque securitatem; ac vt pro officio pietateque sua, quam Ecclesiæ Dei locoque illi debet, salutares conatus meos non solum non impediat, sed etiam pro viribus adiuuet. Non possum sane sine magno dolore commemorare ea, quæ superioribus temporibus a R. D. V. in eo sunt facta, & tamen, ne quid tale deinceps fiat, commemorem necesse est. Ante aliquot annos mortuo Præposito Falisceuio viro integerrimo, cum ego Pecherscium & ætate & moribus illi parem suffectum esse cuperem, R. D. V. ambitione & gratia Siracouii, cui ego tum ob immaturam ætatem, tum ob Simoniæ labem, quæ palam erat deprehensa, aduersabar, victa, vt is Monasterio præficeretur perfecit. Quo non ita multo post mortuo, pecunia, quam ille in Simoniam expenderat, per eius cognatos a Monasterio cum D graui ipsius damno atque iactura per vim & iniuriam est extorta. Iam vero cum nuper iterum de legitime eligendo altero Præposito sollicitus essem, & aliquot probos & graues sacerdotes virginibus proposuissem, R. D. V. contra eos cuiusdam famosi hominis Gluchouii patrocinium suscepit, qui iam iam per vim Monasterium occupauisset, nisi a fratre meo, cui præsidium Monasterii dum Præpositus legitime eligeretur demandaueram, reiectus esset, qui nondum etiam, vt audio, quiescit. Taceo ea, quæ ego ad tuendum ius & libertatem istius Monasterii feci, ac etiam A nunc facio, cum interea R. D. V. quod cum bona illius gratia dictum velim, toto Abbatiæ suæ tempore, nihil omnino quod ad Conuentus istius vtilitatem pertineret, fecerit, ac ne semel quidem aliquando istud Monasterium inuiserit. Complures iam virgines cum desiderio professionis, cum non esset qui eam ab illis acciperet, mortuæ sunt. Nunc etiam cum aliquæ a me petiissent, vt vel eius rei causa eo venirem, D. V. R. ne id facerent obstitit ac prohibuit, non sine magna tum ipsarum virginum, tum etiam mea iniuria. Quamobrem R. D. V. monitam esse velim, vt a tam perniciosa contentione desistat, ne, dum ipsa nihil facit & mecum & de iurisdictione contendit, Monasterium cum omni iure & libertate sua in extremum discrimen adducat. Quod ego certe pro meo officio & in Ecclesiam DEI studio non patiar. Ac nisi petitionis huius monitionisque meæ rationem habere voluerit, ignoscet mihi si de eo ad S. D. N. retulero, opemque & præsidi-B um suæ sanctitatis atque cautionem iuri & libertati loci illius implorauero. Quod vti inuitus facere cogerer, sic confido de prudentia D. V. fore, vt id facere necesse non habeam, D. quoque V. R. non solum mecum non contendat, sed etiam ad vtilitatem illius Monasterii conspiret: quod si contendendum est, cura, studio, opera atque diligentia ad salutem atque incolumitatem conuentus illius, contendamus atque certemus, in quo sane æquo animo vel a R. D. V. vincar, vel eam vincam. Parcanii 18 Septembris 1577.

Epistola LXXII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

NICOLAVS KOSSOBVCIVS Secretarius Sacræ Regiæ Maiestatis.

C *De religionis Catholico-Romanæ conseruandæ, vindicandæ & restaurandæ ratione, nec non de modo conuertendi ad eam hæreticos commentatur.*

INter innumera Dei erga genus humanum beneficia nullum profecto maius, nullum excellentius cogitari potest religione ipsa, Præsul amplissime. Nam vt alia prætermittam, quæ ex hoc tam præclaro Dei munere in nos redundant, vtpote quod nos sola religio a cæteris animantibus secernat, quod diuersos populos diuersis legibus atque moribus vtentes in societate retineat; quid quæso pulchrius, quid optabilius homini circa hæc terrena obuersanti, corpusque interitui, animam vero damnationi æternæ obnoxiam habenti, quid inquam præstantius contingere potuit, quam dari sibi a Deo rationem? qua & terrena hæc despiciat, & corpus animamque suam ab interitu vindicet, vt supra hæc caduca atque mortalia sese eleuans, totum se animo in DE-D um transferat, illique semper adhæreat. Magnum hoc est profecto beneficium, & an maius esse possit, nescio. Per hoc enim corruptibilitas nostra (vt Apostolus ait) incorruptibilitatem, per hoc mortalitas immortalitatem consequitur, per hoc denique homo Deo, creatura creatori coniungitur. Quamobrem nemini mirum videri debet, si tam constanter per multos sententiæ suæ,

quam de religione semel imbiberint, adhærere videamus. Ingeneratum est enim vnicuique a natura perfectionis apprehendendæ desiderium. Quisquis aut se se ita comparauerit, vt perfectionem suam, atque illa, quæ omnia summa sunt, in religione versari existimet, mirum quam difficile se ab ea, quam semel optimam iudicauit, abduci patiatur. Non ille opes, non dignitates, non liberos, non vxorem, non denique vitam ipsam tanti habet, vt non prius hæc omnia sibi quam religionem eripi sustineat. Hæc itaque dum mecum cogito, mirari plerumque mihi subit, non admodum prudentem aliquorum persuasionem, qui dissensiones has religionis ferro tantum ac flamma cohiberi ac sisti posse existimant, cum citius humanam naturam dissoluere, quam ingenitum hunc religionis amorem ex animis hominum euellere possint. Propterea hæc est Præsul amplissime curandi ratio, omniumque medicorum iudicio iam pridem reprobata, qui externa, vel vt illi vocant, localia non adhibent remedia, nisi prius internorum habuerit rationem: Vbi hæret malum, ibi hæreat & remedium. Vbi morbi, ibi & curationis sit initium. Patere quæso Præsul amplissime, me hominem, etsi genere vitæ a vobis dissitum, religionis tamen constantia ordini vestro coniunctissimum, patere inquam, apud te hac de re libere loqui. Non vt doceam, cum ipse præceptis regendæ Ecclesiæ Dei vberrime abundes; sed vt quis sit aliorum in hac re sensus intelligas. Quicunque ordinem vestrum Pontifex amplissime intuetur, singulorumque prudentiam ac doctrinam considerat, non potest non fateri, nullum vnquam tempus in Polonia fuisse, quod haberet Episcopos vel doctiores, vel rerum gerendarum peritiores. At is rursum, si oculos ad has dissensiones religionisque confusionem conuerterit, nunquam ita deploratas atque perditas esse res Ecclesiæ, atque nunc sunt, fateatur necesse est. Quando enim vnquam in Repub. nostra tantis odiis inter se status certarunt? Quando alia fides præter Catholicam hoc est, Romanam, est prædicta? Quo tempore tot templa profanata? altaria euersa? sacerdotes Domini polluta? ministeria denique diuinitatis tremenda irrisa? Nihil me hercle horum in Polonia, maiorum nostrorum tempore est auditum, nihil vnquam eiusmodi admissum, in quo vel ordinis vestri dignitas, vel Ecclesiæ Dei autoritas periclitari videretur. Nunc primum hæc mala hoc nostro infelicissimo seculo, cum maximo nominis nostri dedecore, ac libertatis publicæ, conscientiarumque nostrarum periculo conspicimus. Quid vero est causæ obsecro, vt tot Episcopos tanta prudentia, tantaque grauitate habentes, iis malis nequaquam obuiam eamus? an vero nobis autoritas deest? minime, cum præcipua pars Reipub. sitis, proximumque post Principem locum in Senatu obtineatis. An vero studium vel voluntas? at ne id quidem, cum nihil vobis magis curæ, quam vt repurgatis hisce erroribus, Ecclesiam Dei pristino nitori restituere possitis. Hæ sunt cogitationes vestræ, hi conatus, hoc semper omnibus Comitiis a Principe expetiistis, vt iam tandem aliquando causam Dei eiusque Ecclesiæ agere inciperet. Nemo itaque vel negligentiam vestram accusare, vel studium desiderare potest. Sed cur tamen pulcherrimi conatus hi vestri in cassum abeunt? Cur omnia mouentes nihil promouetis: Tametsi non dubito, fore nonnullos, qui hæc non æquis auribus sint accepturi, dicam tamen quid sentio, & dicam cum Propheta sancto: Vanum est vobis ante lucem surgere. Ante lucem surgitis, quia sine Deo, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominem, in mundum venientem, surgitis. Quomodo itaque tenebras dispellere vultis, cum vobis lux illa, quæ in tenebris lu-
A cet, non luceat? vbi non est lux, tenebræ sint oportet. Quid est homo, nisi pars quædam mundi? quid autem mundus, nisi tenebræ? In tenebris itaque versamini, qui in humano tantum confiditis præsidio. Dei donum est fides, quid hic hominem inuocatis? An dubitatis, eum Ecclesiam suam tueri posse, sine auxilio potentum huius mundi, qui eam aliquot ex plebe abiectorum opera fundauerit? Gentes illas immanissimas, quæ Deum ignorarunt, sola pauperum prædicatione ad agnitionem veri Dei conuertit, & Christianos aberrantes, sed qui tamen lucem Euangelii degustarunt, nisi Regum vel Principum præsidio ad viam veritatis non reuocabit? Facessat procul hæc quæso ab animis hominum piorum cogitatio, vt eum humano auxilio egere existiment, qui in potenti sua dextera conclusa habeat omnia. Cogitate per Deum immortalem illa tempora, quando Arianicus furor totum turbabat orbem, quid tunc sanctissimi Pontifices illi egerint, humanumne inuocaue-
B runt auxilium? an vero diuino confidentes, suumque opus agentes, patienter omnia pertulerint? Legimus quidem pestem illam ita late sese diffudisse, vt & Regum & Imperatorum aulas occuparet, nullaque esset Christiani orbis pars, in qua peruersissimi illius dogmatis sectatores non regnarent, vt nulla prorsus vis eorum potentiæ resistere videretur, & tamen lues illa postea est compressa, vt nullum, vel certe exiguum illius extaret vestigium. Eritne autem aliquis tam insanus, qui humana opera, & non singulari Dei beneficio illud incendium, quo totus ardebat Oriens, extinctum fuisse fateatur? Legat quisquis vult illius temporis historiam, inueniet profecto miseram tum fuisse Catholicæ Ecclesiæ conditionem, fractasque plane illius vires. Quid enim per Deum immortalem erat, quod furor ille vesanus non violasset? Templa per vim occupabantur, Episcopi Catholici alii in exilium agebantur, alii
C in neruum abducebantur, nonnulli crudelissime necabantur. Et in quorum vitam sæuire non licebat, criminibus falsis onerabantur. Cerneres crudelissimos illos Arianicos non Pontifices, sed Carnifices, non secus ac immanissimas aliquas belluas in necem Sacerdotum Domini discurrere, &, vt se sanguine Catholico explerent, non templis, non aris parcere. Nulla tum fuerat humani auxilii spes, nullum in homine præsidium. Cum autem Ecclesia Catholica omni ope humana destituta fuisset, & iam iam interitura videretur, ecce diuinum affulsit auxilium, tempestateque sedata, pax atque tranquillitas optatissima illuxit, Arianis vel ad veritatem Catholicam redeuntibus, vel mutuo certamine concidentibus. Sed quid hac de re D. Hieronymus contra Luciferianos scribat, licet inserere: ingemuit totus orbis (inquit) & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula Apostolorum, vrgebant venti, fla-
D ctibus latera tundebantur, nihil iam supererat spei. Dominus excitatur, imperat tempestati, bestia moritur, tranquillitas rediit. Manifestius dicam: Omnes Episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, ad Ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum Ecclesia complexa est, tunc ad reditum Eusebii lugubres vestes Italia mutauit. Hæc vsque Hieronymus. Hac eadem ratione Nestoriani, hac Macedoniani sunt profligati, hac denique omnes Hæreses ex Ecclesia Dei perierunt. Vt plane pudere deberet eos insigniter, qui præsentium malorum finem ab humanis tantum ex-

pectatot manibus. Sed forsan existimabit aliquis, me Ecclesiæ consuetudinem, qua in Hæreticos animaduertere solet, damnare: absit hoc a me, vt de eius autoritate dubitem, quam Spiritu Sancto regi atque gubernari non dubito, in qua Christus se perpetuo mansurum pollicetur. Quam ob id D. Paulus columnam & firmamentum veritatis appellat. Quicquid illa probat, probo. Quicquid improbat, improbo. Neque id ago, vt vel Principum Catholicorum gladium hebetari vellem, vel neminem ad bonum cogi debere existimem. Cum & Principes non sine causa gladium portare sciam. Quem si hic vibrare non possent, ousquam poterunt, & voluntatem coactam processu temporis aliquando fieri liberam, pœnisque homines non tam ad bene faciendum cogi, quam a male faciendo prohiberi non ignorem. Non id inquam ago, vt fundamentum hoc omnium Rerumpub. disciplinam (quæ nulla esse poterit, si hominibus quiduis audere impune liceret) conuellam; sed quod Hæreses flamma tantum & ferro tollantur, & quod ad reformandam Ecclesiam Dei, pacemque ac vnitatem restituendam, nihil præter tam seueram & austeram animaduersionem requiratur, id vero est quod constanter nego, id quod reprehendo. Stat a me Anglia, quæ tot millibus Hæreticorum partim ferro, partim igni absumptis, nihilo meliorem religionis statum experitur. Stat & Gallia, quæ nisi mitius cum Hæreticis agere cœpisset, prius sui ipsius, quam Hæreseon exitum conspexisset. Maledictus, inquit Propheta, qui ponit brachium suum hominem. Quod si id in humanis verum esse comperimus, quid in diuinis? Ea enim, quæ Dei sunt, solis humanis præsidiis firmare velle, quid aliud est, quam diuinæ detrahere potestati atque potentiæ, quasi ille vel nesciat, vel non possit? Iamne vides Præsul amplissime, quod ad sedandas religionis dissensiones humano tantum eniti præsidio, est aere lucem, hoc est, sine Deo surgere. Et tamen volumus, vt DEVS operibus tenebrarum benedicat, vt ea prosperet, quæ maiestatem suam offendunt, potentiamque imminuunt. Agite quicquid vultis, contendite quantum potestis, vrgete libertates Ecclesiasticas, vrgete Priuilegia Regni; nihil tamen efficietis, frustra a vobis omnis consumetur labor. Quid ita? quia præposteram modi huius curationem aggredimini. In medulla hæret malum, & vos cortici inhæretis. Animi est iste morbus, non corporis. Sæuite quantum vultis in corpora, nisi animos curaueritis, vt in illis Lucifer ille verus oriatur, qui eos & in Deum & in proximum inflammet amore, nunquam dissensionum finem conspicietis, ante lucem siquidem surgitis. Sed si consilia vestra euentu suo non frustrari cupitis, quid idem Propheta dicat, attendite. Surgite postquam sederitis, cum locum quietis & pacis inueneritis, vt tuto & secure conquiescere possitis, id est, cum animos hominum studiis pietatis atque virtutis ita præparaueritis, vt doctrinam sanam recipere possint; tum demum consilia vestra explicate, tunc demum ad externa præsidia confugite, aliter nihil egeritis. In maleuolam siquidem animam non intrabit spiritus sapientiæ. Legatione pro Christo fungimini, ait Apostolus. Cuius itaque locum obtinetis, eius quoque facta imitemini oportet, si vultis pro veris ministris verbi DEI, & dispensatoribus mysteriorum eius, vt estis, haberi. Vobis dictum est: quemadmodum misit me Pater, ita & ego vos mitto. Iam vero quomodo Christus doctrinam Patris cœlestis propagarit, nostis. Non ille arma-

to stipatus exercitu, non auro, non gemmis splendens apparuit; sed pauper in pauperi tugurio natus totum
A terrarum orbem suæ subiecit potestati. Quæ vero fuerunt illius arma tam potentia, ensisne, an flamma? minime. Fatetur ille quidem se in id venisse, vt gladium mitteret & ignem in terram, sed cum illa spiritualiter sit prolata, nostras in necem aliorum manus armare non possunt. Nemini vim intulit, neminem coegit, vt sequeretur; sed quia potens erat in verbo, potens in opere, assiduusque in oratione, tanta fecit, quanta nemo vnquam Regum vel Imperatorum facere potuit. Hæc sunt fundamenta prima Ecclesiæ, Præsul amplissime, verbum Dei, opera bona, & orationes: his Christus eam fundauit, his eam quoque vos tueamini oportet. Vbi vbi hæc vigent, viget etiam fides, viget Ecclesia; vbi autem corruerint, ruunt quoque alto a culmine illa. Idque adeo verum est, vt si illa tempora, quibus Hæreses præsentes pullulare cœperunt, repetere voluerimus, inueniremus profecto, non prius easdem in Poloniam irrepsisse, donec ista tria intercciderint,
B Red ic quæso in memoriam, quales tum concionatores fuerint, nonne tam aniles fabulas magis, quã verbum Dei prædicarunt? Redue & mores tam Ecclesiæ præsidum, quam & reliquorum, inuenies profecto tum pudicitiam, castitatem, deuotionem, cæterasque virtutes a domo Dei exulasse, vix tenue quoddam & inane fidei nomen relictum fuisse. Inermem itaque Ecclesiam Dei Satanas reperiens, totis viribus incubuit, vt eam sede sua moueret, ac de eo dignitatis gradu, in quo eam Deus collocauit, deiiceret. Quod quamuis nunquam obtinebit, orauit enim Christus pro præside illius, vt nunquam fides sua deficeret, & portæ inferi ex promissione diuina aduersus eum non prævalebunt: in quanta tamen mala illam induxerit, sine maximo animi dolore commemorare non possumus. Quamobrem si vobis cordi est, Præsul amplissime, vt esse debet, speculatores enim vos Domious domui suæ de-
C dit: si vobis inquam cordi est, pacem illam atque tranquillitatem, quæ ante has Hæreses regnabat, Ecclesiæ Dei repræsentare, ad ea vos principia retrahatis oportet, a quibus recedendo in tot mala incidistis. Insurgunt Hæretici, crescunt odiis, cresunt potentia; Ecclesia vero DEI afflicta ingemiscit. Sed vnde quæso hæc mala? Iratus est Dominus, & exarsit furor illius contra nos. Dereliquimus enim vias Domini, & sequimur voluntates nostras. Eiecimus iustitiam, & operamur iniquitatem. Vt vere illud Prophetæ de nobis dici queat: non est veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra, maledictum; & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, sanguis sanguinem attigit. Propterea luget terra, & infirmatur omnis, qui habitat in ea, gloriaque nostra versa est in ignominiam. Cum itaque peccata nostra diuiserunt nos a Deo; proiicientes malum operemur bonum, & ad thronum misericordiæ confugiamus. Humiliati itaque sub potenti manu Dei,
D abiectisque omnibus terreois cogitationibus, totis viribus in id incumbite, vt quam plurimos operarios in vineam Domini mittatis, qui verbum Dei iuxta Catholicæ Ecclesiæ sensum, & sanctorum Patrum consensum prædicent, & populum de peccatis opportune vel importune arguentes ad pœnitentiam adhortentur, si forte misereatur nostri DEVS, & dispulsa errorum caligine, splendidissimum veritatis lumen nobis exhibeat. Et quoniam vos lucem mundi DEVS constituit, fata-

gite,

gite, vt ad instar candelæ accensæ mundo luceatis, vt sectatores bonorum operum effecti, & nos, qui e media plebe sumus, ad pietatem inuitate, & vestram vocationem certam facere possitis. Vt videntes homines opera vestra bona ac doctrinæ conscientiam, Deum esse in vobis pronunciare possint. Hoc est illud scutum fidei, quod nos D. Paulus contra tentationes Diaboli recipere iubet, in quo omnia nequissimi tela extinguuntur. Hoc Ecclesia Dei se tutata est semper. Hoc scuto, ceu gladio, omnes Hæreticos prostrauit ac profligauit. Hoc quoque vos in manum prius sumite, tum demum ad illud externum confugite. Hanc rationem restaurandæ Ecclesiæ Dei secuti sunt Patres in Tridentino Concilio diuinitus congregati. Nam ita Canones illos diuinos suos de mysteriis fidei nostræ ediderunt, vt non solum quæ ad fidem & cultum externum seu ceremonias pertinebant; sed etiam quæ ad correctionem morum spectant, abunde sint persecuti. Tuam quoque hic laudem silentio præterire non possum, Præsul amplissime. Qui ioltium Episcopatus toi, vti verum pastorem decuit, ab his ipsis rebus sis auspicatus, vt qui per Ecclesias prouinciæ tuæ optimis ac doctissimis viris constitutis, seminario quoque Wladislauiæ instituto ac ditato, ad corrigendos deprauatissimos cleri tui mores, animum intenderis, pulcherrimum ipsi ad omnem virtutem exemplum ex se præbens. Vt nunc primum te præsidente & deuotio in vrbem illam rediisse & pietas in ea domicilium collocasse videatur. Quamobrem licet præ cæteris Diœcesis tua Hæreticorum communi labe abundet, admiratione tamen pietatis ac virtutis, vigilantiæque tuæ ducti, non modo quietos ac modestos se erga te exhibent: sed etiam veri Episcopi nomen tibi tribuentes, ita obseruant, amant, atque colunt, vt nonnulli ex ipsis vltro tibi Ecclesias reddiderint. Hæc eadem tua pietas, in munereque suo explendo diligentia, admirandum te in Senatu reddidit. Tu enim cæteris Episcopis conniuentibus, & sua tantum curantibus (quid enim verum dicere prohibet?) tu inquam vnus extitisti, qui quid a te Pontificia dignitas, quid Senatoria autoritas exposceret, non ignorans, Principem in voluptates ruentem ac Reipob. gubernacula negligentem, grauissima, & Episcopo ac Senatore digna Oratione admonere, atque adeo durioribus verbis reprehendere non dubitasti. Quæ vitia in Repub. inuexerit, quam fœde ac turpiter Regiam dignitatem libidine contaminarit, quomodo senatoriam dignitatem atque autoritatem, rerum summa ad obscuros homines delata eneruauerit, atque eo ipso Regni suamque mobilitatem prodiderit, vt deoique ex Regio dominatu, cuius vis atque potestas legibus apud nos temperata existit, in Tyrannidem deflexerit, libere iuxta ac prudenter illi commemorando. Qua quidem re tantam tui apud omnes admirationem excitasti, vt etiam alterius partis homines, alias ordini vestro religionique infensi, te tanquam aliquod numen ad salutem huius regni datum venerentur. Inter quos Illustr. & Mag. Petrus a Sborow Sendomiriensis Palatinus, vir in ea familia natus, quæ ad tuendam libertatem Regni huius diuinitus data esse videtur, cuius opera Princeps olim noster in legatione ad Selimum Turcarum Imperatorem summa cum laude ac dignitate vsus est. Is, inquam, talis ac tantus vir animum istum tuum intrepidum, vocemque liberam, ita statim amplexus est, vt se tibi totom ab eo tempore addixerit, & hoc difficillimo Interregni nostri tempore consilia sua tecum, ad salutem huius Regni conseruandam coniunxerit. Mitto alios, nam singulos enumerare longum esset. Notom etiam omnibus bonis tibi studia sua deferentibus, quod vel in Colensi illo maioris Poloniæ conuentu celeberrimo, magna cum laude, ac nominis æternitate expertus es. Nam cum non ita pridem in Conuentu Radzieouiensi nebulo quidam, famoso edito libello nomen tuum proscindere, ac apud ordines Regni traducere conaretur, & nescio quorum in necem tuam conspiratorum inimicitias denunciaret, quantus, Dii boni, virorum proborum & de Repub. bene sentientium ad te Coluni proficiscentem concursus factus est, vitam suam & sanguinem pro tua salute, in qua Reipub. salutem versari intelligunt, exponere volentium? Qua propter cum Illust. & Magn. Andreas Comes a Gorca Castellanus Miedzirzecensis, vir & splendore familiæ vetustissimæ, & maiorum suorum propriaque virtute clarus, & Reipub. nomine tibi coniunctissimus; cum, inquam, apud amplissimum equitum ordinem nomine tuo de famoso illo libello conquereretur, ac quæ obiiciebantur, purgaret atque dilueret, ab omnibus statim conclamatum est, tuam virtutem, tuamque iotegritatem ita omnibus esse probatam, vt difficile sibi aliquid mali de ea persuadere patiantur. Nebulonem ac latronem eum esse, qui te optimum Senatorem manifestissimis calumniis etiam supposito libello, onerare ausus sit. Cum, si vir bonus esset, quod perniciosum Reip.b. sciret, palam ac publice indicaret. Hæc ego ideo commemoraui, vt vel tuo exemplo discant alii, quantom vobis in pietate vigilantiaque vestra præsidii ad conciliandos animos hominum, componendasque religionis dissensiones positum sit. Cum ea existat hominum natura, vt facilius se ab his duci patiantur, quorum vitam & mores cum doctrina conuenire videant. Vtinam vero & aliis eadem mens esset, vt Ecclesiæ Dei, cuius pane aluntur, diligentius inuigilarent, neque se tam profunde rebus terrenis immergerent. Non tam late profecto virus hoc serperet, neqoe tantum odium in viris secularibus contra ordinem vestrum cresceret. Leuante Moyse in Cœlum manus, vincebat Israel, dicit scriptura, dimittente autem, vincebat Amalech. Sic quoque cum olim Sacerdotes Domini leuarent in cælum manus, hoc est, ea, quæ Dei essent, cogitarent, florebat eorum dignitas, vigebat autoritas. At vbi aoimom a rebus cœlestibus ad rerum terrenarum cogitationem traduxerunt, spernitur autoritas, iacet abiecta dignitas. Religio autem eo nutu labefactata concidit. Quod si relictis istis rebus terrenis, quæ & itam diuinam prouocant, & vestram autoritatem labefactant, ea quæ secundum Deum sunt, amplexi fueritis: ac nos ita rexeritis, vt in mandatis diuinis ambulantes, opem illius in spiritu & veritate inuocemus, dubio procul Dominus & dignitatem vestram vobis reddet, & sedatis hisce procellis ac tempestatibus, pacem iucundissimam Ecclesiæ suæ restituet. Misericors enim est Dominus, non despiciet membra sua, si se vti capiti nostro conformauerimus. Conuertet se ad nos, si nos

quoque ad eum conuerterimus; sin autem, peccatis nostris fortasse ita exigentibus, Deus nos in ruinam dare constituit; vt vobis tamen erit pulcherrimum, ac ad omnem A memoriæ æternitatem accommodatissimum, stationem suam non deseruisse, munereque suo, vti decuit, perfunctos esse. Habes Præsul optime, quid a vobis omnes pii hoc tempore calamitoso expectent. Et profecto, nisi me amor sententiæ meæ fallit, aut hæc est vera certaque reformandæ Ecclesiæ ratio, aut præterea nulla. In hac sententia vt te magis confirmes, propone tibi ob oculos quæso gentem Hebræam, quæ typus Ecclesiæ nostræ fuit. Nunquam ea sese ex seruitute propriis viribus, nunquam humano auxilio in libertatem asseruit; sed tum demum Deus illi compedes laxauit, tum demum iter expediuit, dulcissimosque patriæ fines ac augustissima templi limina conspicienda præbuit, cum peccata sua agnouit, pro illisque pœnitentiam agens, omnem salutis suæ spem in illo collocauit. Quoniam vero ei genti omnia in figura contigerunt, dici non potest, quam vehementer animum res ab ea gestæ his B deploratissimis temporibus confirment atque corroborent. Cum præsentia mala, quæ conturbant Ecclesiam Dei, in ea gente præfigurata esse videantur. Quamobrem cum legerem Psalmum 68. quo Propheta inducit Hebræam gentem calamitates suas deplorantem, quando direptis Hierosolymis Babilonem in seruitutem abducta fuit; cum, inquam, eum Psalmum legerem, atque ea omnia Ecclesiæ nostræ accommodarem, mirari satis non potui, quam vere Propheta sanctus præsentem Ecclesiæ statum non adumbrauerit tantum, sed suis coloribus ad viuum, vt aiunt, expresserit. Multum itaque illo delectatus, eum explicaui, ea omnia, quæ Propheta sanctus sub persona gentis Hebrææ loquitur, ad Ecclesiam per Anagogen referens. Quod quam apte præstiterim, aliorum esto iudicium. Hanc explanationem tibi mitto, Præsul amplissime, tum vt meam animi gratitudinem pro tuis summis in me beneficiis de- C clararem, tum vt te ad hæc Comitia Regni, in quibus de eligendo futuro Rege, hoc est, de salute totius Reipub. atque adeo Ecclesiæ Christi agi debet, proficiscentem, aliquo munere pietate tua digno prosequerer. Quid autem & huic turbulentissimo tempori accommodatius, & tuis consiliis, quæ tu tranquillitate Ecclesiæ, Reipublicæque salute, dies noctesque animo versas, vtilius a me offerri potuit, quam illustre hoc Ecclesiæ Dei sub persona gentis Hebrææ in durissima Babyloniorum seruitute existentis exemplum. In quo tu ceu in speculo contemplari possis, nihil hic ab humano consilio, nihil ab humanis manibus esse expectandum: sed a Deo pax atque tranquillitas Ecclesiæ petenda, eo modo, quo ipse orari vult, hoc est, facta condigna de sceleribus pœnitentia. Quamobrem & de reformatione Ecclesiæ apud te tam prolixe disserui, quod tota illa disputatio, & ab hoc tempore non est aliena, & cum hoc Psalmo consentire D videtur, in quo Ecclesia Dei magnis calamitatibus pressa, non in humanas respicit manus, non sua explicat consilia; sed omnem salutis suæ spem in Deum reiicit, eiusque se tutelæ tradit atque committit. Peto autem Præsul amplissime, vt quicquid id est muneris, quod quidem exiguum esse scio, eo animo accipias, quo a me tibi offertur, hoc est, candido & sincero. Deus te florentem diu seruet atque incolumem, ad honorem Ecclesiæ suæ, & salutem Reipub. nostræ. Datum ex Zenibog, rure meo paterno, 1. Decembris Anno Domini 1572.

Epistola LXXIII.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis

GEORGIO CLEFELDO Elbingensi, Burgrabio Gedanensi.

Quod debeat abstinere ab arrogato iure Patronatus aliisque rebus Ecclesiæ, pluribus persequitur.

Perfertur ad me non dubiis autoribus, quod te in munus meum pastorale ingeras, ministros instituas ac destituas, Synodos, seu verius conuenticula cogas, ipse doceas & prædices, formam docendi non solum tuis ministris, verum etiam Sacerdotibus a me constitutis præscribas, leges figas & refigas, iuris denique seueritatem & minas adhibeas. Auget quoque dolorem illud, quod in ipso tuo discessu ad Regiam Maiestatem proficiscens, loco tui Proëpiscopum vxorem tuam, in ludibrium fortasse nostri & Ecclesiæ Dei, constitueris. Quanquam illa, vt audeo, in fide a te dissidet. Est enim sectæ Caluini, cum te omnes pro Lutherano habeant. Itane tuo isto Episcopatu abuteris? Liquet sane, quantum a veris falsa distent, & quam indigne tibi autoritatem hanc arroges. Quæro enim, a quo tibi tradita sit hæc potestas? a Regene? atque Rex eam potestatem, qua ipse caret, tradere non potuit. A Conciliisne? atqui Conciliorum autoritate prohibetur, ne in vna ciuitate duo sint Episcopi. Quod si ad ius *Culmense*, *Saxonicum*, & *Imperatorium* reuocas, inuenies illic, officia Burgimagistrorum & Episcoporum esse distincta. Agnosce igitur, quam hoc vnum & exitiale sit, quod nulla firma basi fundamentoque nitatur. Hactenus ego magna profecto modestia, mansuetudine, (vt ne dicam beneficentia) erga te sum vsus, vt te Dei Ecclesiæ lucrifacerem: sed contumaciam & supercilium tuum diutius ferre neque possum, neque debeo. Quamobrem te grauius iam ac seuerius admonendum esse duxi, ne in alienam messem falcem mittere, officiique tui fines transgredi pergas. Atque ne ignorantiam possis prætexere, licet tu omnem scientiam te deuorasse iactes, sententias quasdam e diuinis literis & sanctis Patribus depromptas tibi mitto. Ex quibus cognosces, non Burgimagistris, neque sutoribus aut sartoribus, neque fœminis, curam animarum, & ius ligandi atque soluendi, sed solis Sacerdotibus conuenire.

Deuteronomii 17. Si difficile & ambiguum iudicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas, videris verba variare, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem

Ad Sacerdotes, non ad Burgimagistros.

elegit

elegit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, & sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis A imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferet malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

Sacerdotis, non Burgimagistri.

De manu speculatoris, hoc est Episcopi, non Burgimagistri se Deus requisiturum sanguinem pereuntis dixit. Non ergo pertinet ad Burgimagistros animarum cura.

Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. *Ezechiel. 3. & 33.*

Interroga sacerdotes, non Burgimagistros. Nunc Burgimagistri volunt docere non solum sacerdotes, verum & Episcopos.

Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem. Quæ (*Aggei 2.*) verba Hieronymus explicans: Considera, inquit, sacerdotum esse officii, de lege interroganti respondere.

Apostolis, non Burgimagistris, data est potestas ligandi & soluendi conscientias.

Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. *Matth. 18.*

Sacerdotis, non Burgimagistri. Ex ore sacerdotis, non Burgimagistri.

Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent. Angelus enim Domini est exercituum. *Malachia 2.*

Nunc omnes non solum Burgimagistri, verum & opifices volunt esse Apostoli, Prophetæ, Doctores, quin & fœminæ.

Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consirmationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. *Ephes. 4.*

Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ, nunquid omnes Doctores? *1. Corinth. 13.*

Præpositis non Burgimagistris obedire iub et. Præpositi non Burgimagistri peruigilant quasi rationem pro animabus reddituri.

Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis. *Hebr. 13.*

Episcopos non Burgimagistros posuit regere Ecclesiam Dei.

Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. *Actor. 20.*

Pascite, qui in vobis est, gregem Dei. *1. Pet. 5.*

Presbyteris hoc dictum est, non Burgimagistris.

D. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, posteaquam Regno tanto Sacerdotium excellentius esse docuit, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest, ita de Sacerdotibus loquitur: Qui terram, inquit, incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est, vt ea, quæ in cœlis sunt, dispensent, iis datum est, vt potestatem
B habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueritis in terra, erunt & ligata in cœlo, & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cœlo. Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem, quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cœlos vsque peruadit. Vsque adeo, vt quæcunque inferne Sacerdotes consecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet.

Nunc Burgimagistri dicunt, se potestatem habere vinculi, quod non solum corpora, verum & animas contingit, ad se conscientiarum examen, ad se curam animarum spectare.

C De Iohanne Chrysostomo narrat Simeon Metaphrastes, qui vitam eius descripsit, quod cum Gaianas, vir præpotens, ab Imperatore petiuisset, suæ quoque partis hominibus, hoc est, Arianis, vnam e sacris domibus concedi, respondisse Chrysostomum, non licere Imperatori aliquid audere in rebus Ecclesiasticis, si velit esse pius. Nec obtinuit Gaianas, quamuis bellum esset minatus, quod etiam postea mouit, & est in eo trucidatus, Deo pœnam de impiis conatus illius sumente.

Nunc Burgimagistri sibi licere volunt, quod non licet Imperatori.

Gregorius Nazianzenus eos, qui cum potestate & imperio versabantur, alloquens: Accipi-
D te, inquit, liberam orationem. Christi lex sublicit vos meæ potestati, meoque tribunali. Gerimus enim principatum & nos. Addam & hoc, quod maiorem & perfectiorem principatum gerimus, nisi forte spiritus carni, cœlestia subesse terrestribus debent. Suscipe vocem liberam: Scio quod ouis es mei gregis. Hæc ille in oratione, quam habuit ad subditos timore perculsos, & Imperatorem irascentem.

Ouem sui gregis vocat Imperatorem.

Ioannes

Quod non licuit Oseæ, multo minus licet Gedanensi & Elbingensi Burgimagistro. Mane intra tuos terminos Burgimagister.

Ioannes Chrysostomus, explicans illum locum de Osia: Ingressus est, inquit, sancta sanctorum &c. Rex cum esset, sacerdotis Principatum vsurpat. Volo, inquit, adolere incensum, A quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alii sunt termini Regni, alii Sacerdotii: hoc Regnum illo maius est. Neque enim ex his, quæ videntur, hic declaratur Rex, neque e gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari Rex. Ille quidem ea, quæ sunt in terris, sortitus est administranda; cæterum Sacerdotii ius e supernis descendit. Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo. Regi ea, quæ hic sunt, commissa sunt, mihi cœlestia, mihi cum dico, Sacerdotem intelligo.

Nunc etiam cœlestia sibi Burgimagistri vsurpant.

Ac paucis interiectis: Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, Sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum B barbaris, mihi bellum est aduersus dæmones. Maior hic Principatus. Propterea Rex caput submittit manui Sacerdotis, & vbiq; in veteri scriptura Sacerdotes inungebant Reges. Verum Rex ille sua transiliens septa, modumque Regni transgressus, conatus est aliquid addere, atque ingressus est templum cum autoritate, incensum addere volens. Quid igitur Sacerdos? Non licet tibi Osia adolere incensum. Vide libertatem, vide mentem seruire nesciam, vide cœlos attingentem, vide libertatem incoercibilem, vide hominis corpus & Angeli mentem, vide humi ingredientem, & in cœlo versantem. Vidisti Regem, nec vidisti diadema. Ne mihi dixeris esse Regnum, vbi est legum transgressio. Non licet tibi Rex adolere incensum, non est fas venire in sancta sancto- C rum. Transcendis septa tua: quæris tibi non concessa, eoque quod accepisti perdes. Non licet tibi adolere incensum, sed Sacerdotibus istud datum est, non tuum hoc est, sed meum.

Quæris tibi non concessa Burgimagister, caue ne quæ accepisti, perdas.

Exclusit ille Pontifex Imperatorem & ab Ecclesiastico iudicio; nunc ingerunt se Burgimagistri.

Constantius, quo nihil fuit inconstantius, rebus Ecclesiasticis ingerere se cupiebat, ac liberius in sententiam suam pertrahere. Verum is, cum a quodam ab eo misso diligenter sollicitaretur: Non ita se habet, inquit, Ecclesiasticus Canon, nec vnquam accepimus talem a patribus traditionem, quam ipsi a beato & magno Apostolo Petro acceperunt. Quod si omnino Imperator curam suam pro Ecclesiastica pace interponere quærit: fiat Ecclesiastica Synodus D longe a Palatio, vbi nec Imperator præsto est, neque Comes se ingerit, neque iudex minatur, & vbi solus timor Dei ad omnia sufficit &c.

Osius vero Cordubensis Episcopus multo liberius etiam, datis ad Constantium literis: Desine quæso, inquit, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicii, serua te in illum diem purum, ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in eo genere præcipe; sed potius a nobis ea disce. Tibi Deus imperium commisit; nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ; ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptum est) quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo. De vtroque, præter alios qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, narrat hæc Athanasius ipse, scribens ad solitariam vitam agentes.

Nunc insulsi Burgimagistri dicunt Hosio Varmiensi, Stanislao Wladislauiensi: Ne te immisceat rebus Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius a nobis ea disce.

Et paucis interiectis, Athanasius ipse loquitur: Si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Quando a condito æuo auditum est, quando iudicium Ecclesia autoritatem suam ab Imperatore accepit, aut quando unquam hoc pro iudicio agnitum est? sed neque patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam spectaculum ab Ariana hæresi editur. Conuenerunt in vnum Hæretici & Imperator Constantius, &c.

Multo minus a Burgimagistro.

Si non Princeps, multo minus Burgimagister.

Nouũ quoddam spectaculum a Luther. hæresi.

Osium Cordubensem imitatus Ambrosius Mediolanensis, cum Imperatoris nomine mandaretur, vt traderet Basilicam Arianis, respondit: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegabatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondet Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes in ea, quæ diuina sunt, te Imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari; ad Imperatorem pertinere Palatia, ad Sacerdotem Ecclesias. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Rursus mandat: Debeo & ego vnam Basilicam habere. Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera enim est, quæ non Christo legitimo coniugio copulata est. Hæc *Ambrosius Ep. 33.*

Sicut nunc nihilo melioribus Lutheranis.

Mandat Imperator, non permittebat Ambrosius: Nunc vult Burgimag.

Si non habet in diuina ius Imperator, multo minus Burgimag.

Publicorum mœnium ius concessum est Burgimagistro, non Sacrorum.

Adultera est ecclesia Luterana, sicut fuit Ariana.

Alio loco dicit idem Ambrosius: Imperator bonus, intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. In oratione quam habuit in Auxentium.

Nunc etiam Burgimagister vult esse supra Ecclesiam.

Idem Ambrosius ad Valentinianum Imper. scribens: Dalmatius me Tribunus & Notarius, mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt & ipse Iudices eligerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerunt postulati, sed id addidit, quod in Consistorio esset futura certatio arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui respondeo, vt arbitror, competenter. Nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum

hoc

hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: in causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius Ordinis, eum iudicare debere, [A] qui nec munere impar sit, nec iure voluit dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt, hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam, si alias quoque argueretur Episcopus & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaeirer respondit clementiæ tuæ. Ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi forte vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia? cuius & fides confessionis constanria comprobata est, & sapienia melioratæ Reipub. profectibus prædicatur. Quando audisti elementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudieasse. Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt Sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donavit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum. Si docendus est Episcopus a Laico, quid se- [B] quatur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat a laico? At certe, si vel Scriprurarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam senectutis maturitate prouectior, & tum de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui, dicebat: non est meum iudicare inter Episcopos; Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. *Epistola 32.*

Etiam Imperatoria lege sancitum, vt in causa fidei, vel Ecclesiastici Ordinis, non iudicet, nisi qui sit eiusdem ordinis.

Hæc vere dici possunt de sanctæ memoriæ Sigismundo Rege. Nunc Burgimagistri volunt, vt Episcopus discat a laico, quam doctrinam populo tradere debeat.

Si de Imperatoribus, multo magis de Burgimagistris debent Episcopi iudicare, non de Episcopis Burgimagistri.

De Valentiniano hoc scribit idem Ambrosius, quod, cum eum erroris postea pœnituisset, tantam deuotionem erga Deum nostrum induerat, atque tanto in Ambrosium suum incubuerat affectu, vt quem antea persequebatur, [C] postea diligeret; quem ante vt aduersarium repellebat, postea vt parentem putaret. Hoc ipsum facturos Gedanenses & Elbingenses in Deo spes est, cum eos Deus de potestate tenebrarum eripuerit, & Euangelii sui lucem illustrauerit, cum ex Lutheranis facti fuerint Christiani.

Quod nunc dicit R. Maiestas, dicit Burgimagister Gedanensis & Elbingensis, ego debeo iudicare, cuius doctrinæ prædicatorem ad nos mittere debeat Episcopus.

Constantium Imperatorem etiam Hilarium sic legimus alloquutum: proclamo tibi, inquit, O Constanti, quod Neroni locutus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent. Contra Deum pugnas, sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odisti, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, sed diuinorum. Hæc tibi a me atque illis socia & communia sunt. Tu vero nunc propria tua acci- [D] pe. Christianum te mentiris, Christi novus hostis es. Antichristum præuenis, & arcanorum eius mysteria operaris, condis fidem, contra fidem viuens: Doctor prosanorum es indoctus: piorũ subrepis nomine, blandiens occidis, specie religionis impietatem peragis: Christi fidem, Christi mendax prædicator, extinguis.

Sicut Ariani, ita & Luterani Christianos se esse mentiuntur.

Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc a te Constanti requiro, in qua tandem fide credas? Ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demutationis tuæ tempora, quibus quisquam in vnum blasphemiæ baratrum descendens per gradus præcipites cucurrit. Namque post primam veræ fidei Synodum congregatam, rursum Antiochiæ Concilio fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicent, vt accidere solet, vt semper destruas, quod semper ædifices. Et in sequenti libro: Certe voces exclamantium a tua mansuetudine exaudiri decet. Catholicus sum, nolo esse Hæreticus. Christianus sum, non Arianus. Et melius est mihi in hoc seculo mori, quam alicuius potentia dominante castam veritatis virginem corrumpere.

Hoc nunc dici posset Confessionistis: In qua tandem fide creditis, cum toties fides Augustana sit mutata.

Christianus sum, non Luteranus.

Cum *Rarses* Valentis Imperatoris Præfectus hortaretur *Eulogium*, vt se eum Imperatore coniungeret in doctrina fidei: nunquid, ait, vna eum imperio etiam ille Pontificum est consecutus. *Teod. lib. 4. cap. 18.*

Nunquid insulsi Burgimagistri Pontificatum vna cum hoc munere suo consecuti sunt, dum volunt, vt Episcopus cum illis in doctrina fidei consentiat.

De *Anastasio* Imperatore narrat *Georgius Cedrenus*, quod Episcopum *Armantum* ad se vocatum hortatus est, vt ad suam factionem descisceret. Cui respondit Episcopus: Tu potius ad Orthodoxos transi. Ne, dum hominum imperitorum opiniones, Seueri, Eutychii & Dioscori amplecteris, æterno igni addicaris, simulque apprehendens Imperatoris chlamidem: Hæc ait, vestis nequaquam te post mortem sequetur, O Imperator, sed sola comitabitur te pietas, ac virtutum habitus.

Sicut nunc insulsi quidã hortatur Episcopum, vt relicta Christiana confessione sequatur Augustanam, hoc est, vt Christum neget, & Antichristum Luterum pro Deo colat.

Missam fac Ecclesiam, quam Christus redemit suo sanguine. Indoctus es, & ratiocinandi ignarus: neque vllum Ecclesiæ decretum perfecte intelligis, tantum imposturis & scurrilibus calumniis fatuos terres. Satis tibi sit dignitatis, quod Imperator es: Antistes Ecclesiæ vocari noli.

Missam facite Ecclesiam indocti & Burgimag.

Leo Isaurus Constantinopolitanus Imperator cum imaginibus bellum susceperat, & eas e templis eiecerat. Contra quem scribens *Ioannes Damascenus* his verbis vsus est: Cum iam inde ab initio plurimi Sacerdotes & Reges a Deo dati fuerint, qui & sapientia & pietate, nec dicendi magis facultate excellerent, cum præterea Synodi plurimæ fuerint sanctorum Patrum, qui diuinitus erant inspirati, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat. Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus Sanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Non patiemur, vt alias

Cum ex quo tempore Christi fidem recepit Gedanum & Elbinga, multi fuerint Burgimagistri, viri pietate præstantes, cur nemo tale quid facere aggressus est? Si non patiemur vt Imperator, multo minus & Burgimagistri.

Bbbbbb

Non patiemur, vt nunc alia religio foueatur, quam antea. Multo minus Consularibo. Multo minus Burgimagistrorum.

alias aliter sentire, temporumq; vicissitudine fidē variare liceat, quo sic ea his, qui sunt extra Ecclesiam, ridiculum & iocularе quiddam esse videatur. Non patiemur, vt ea Regis subiaceat decretis, qui conetur morē a Patribus traditū euertere. Non est enim piorum Regum, sanctiones Ecclesiasticas subuertere. Non Patrum hæc, sed latronum & prædonum sunt, quæ per vim extorquentur, non autem fiunt libera persuasione. Testis est eius rei Synodus, quæ fuit iterum Ephesi congregata: quæ nunc etiam Prædonica nomen obtinet, cum Regia manu fuerit extorta, quando B. Flauianus interfectus est. Ad Episcoporum Synodos hæc pertinent, non ad Reges. Quemadmodum dixit Dominus: vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Non Regibus ligandi & soluendi potestatem dedit Christus; sed Apostolis & eorum successoribus & pastoribus & Doctoribus. Hæc ille in primo libro. In eo vero, qui proxime sequitur: Non est Regum præscribere leges Ecclesiæ. Vide quid dicat diuinus Apostolus. Sed alios quidem dedit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Pastores & Doctores, ad ædificationem Ecclesiæ, non addidit Reges. Et iterum: Obedite Præpositis vestris & subiacete. Ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote Præpositorum Vestrorum, qui locuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem, imitemini fidem. Non sunt vobis locuti verbum Reges, verum Apostoli, Prophetæ, Pastores & Doctores. Cum Dauid præcepisset Deus, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu mihi domum ædificabis, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus, cui honorem, honorem, cui timorem, timorem, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal. Regum cura est, vt bene sit Reipub. Vt autem Ecclesiæ recte constitutæ sint, ad Pastores & Doctores pertinet. Eiusmodi alienæ functionis inuasio, prædonum est & latronum fratres. Saul discidit pallium Samuelis. Quid accidit ei postea? scidit Regnum ipsius Deus, & dedit illud Dauid Regi mansuetissimo. Eliam Iesabel persecuta est, & linxerunt sues atque canes sanguinem ipsius. Herodes sustulit Ioannem, & a vermibus erosus extinctus est. Et nuper B. Germanus non vita solum, verum & doctrina illustris, alapis cæsus & in exilium relegatus est, & alii multi Episcopi & Patres, quorum nomina nescimus. An hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus noster cum adiissent eum scribæ & Pharisæi, vt tentarent, quo possent eum irretire laqueo sermonis, quærebant ex eo: Num licet censum dare Cæsari? Respondit eis: Exhibete mihi numisma. Cum autem illi protulissent; Cuius, inquit,

Multo minus ad Burgimagistros. Ergo de conscientiis iudicare non pertinet ad Burgimagistros. Multo minus Burgimagistrorum.

Multo minus Burgimagist. Non Burgimagistri.

Imitemini fidem Præpositorum, non Burgimagistrorum. Multo minus Burgimagistri.

Discrimen inter Politicam & Ecclesiasticam potestatem. Prædonum est & latronum, non Burgimagistrorum alienæ functionis inuasio.

habet imaginem? illis respondentibus, Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; quæ autem Dei, Deo. Paremus tibi libenter, o Rex, A in his, quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia, qualia sunt vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quarum rerum penes te potestas est. In Ecclesiastico vero statu constituendo habemus Pastores, qui locuti sunt nobis verbum & ritus atque instituta ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos ab Orbe condito nobis præscriptos, quos posuerunt Patres nostri; sed retinemus traditiones quemadmodum accepimus. Nam si cœperimus ecclesiæ structuram vel in minimo demoliri, paulatim vniuersa moles corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio Regem, qui per tyrannidem sibi Sacerdotium vsurpat. Non Reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt Regum legibus gubernetur ecclesia, sed Patrum potius traditionibus, siue scriptæ sint, siue non scriptæ.

Pastores habemus & non Burgimagistros, qui constituant Ecclesiæ statum.

Ab orbe condito.

Luterus tectum demolitus est; Zuinglius parietes. Ecce nunc boni Tridentini exemplū istorum secuti fundamentum etiam ipsum euellunt.

B *Theodorus* atq; *Studita*, cum idem faceret successor huius Leonis & cognominis, qui & ipse quæ sunt Ecclesiastici muneris vsurpare sibi conabatur, sic eum allocutus apud *Theodoritum* legitur: Ne tentes nunc, o Imperator, Ecclesiasticum statum dissoluere. Ait enim Apostolus: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Pastores & Doctores, ad perfectionē sanctorum. Non dixit, Reges. Tibi quidem, o Imperator, ciuilis status & exercitus commissus est. Hæc igitur cura, Ecclesiam Pastoribus ac Doctoribus, vt ait Apostolus, derelinque. At si non vis hoc facere, si quis peruertendæ fidei nostræ causa de cœlo aliquid nobis nunciauerit, ipsum non audimus: tantum abest, vt te audituri simus. Hæc *Theodoretus* in vita *Niceta*.

Multo minus Burgimagistrorum.

Multo minus Burgimagistros.

Etiam Augustana confessio Episcoporū hanc C esse iurisdictionem ait: remittere peccata, item cognoscere doctrinam: & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere: & impios, quorum nota est impietas, excludere a communione Ecclesiæ, & commisceri prohibet potestatem Ecclesiasticam & ciuilem.

Quod isti tamen faciunt contra præscriptum suæ confessionis, deque doctrina sibi iudicium sumunt.

Erasmus in Epistola, quam scripsit contra Pseudoeuangelicos: Excussum est iugum humanarum constitutionum; sed vbi sunt qui submiserunt ceruicem suaui iugo Domini. Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imo parum humanis mutantur. Titulus modo mutatus est, vocantur enim verbum Dei. Cęterum, res adeo nihilo est mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exitium isti magnifice decantatæ libertati. Atq; adeo proceres quidam & antesignani istius factionis, cum D nondum ad Episcoporum dignitatē, opes & ditionem peruenerunt: tamen eiusmodi speciem de se præbent, vt ego me malim in Episcoporū, quam in istorum potestatem tradere, si detur optio; malimque potentissimi Cæsaris ferre iugum, quam quorundam Magistratuum Euangelicorum,

Descriptio magistratus Euangelici.

An tale quid etiam Gedani & Elbingæ, videre non licet.

gelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt ceruicem: magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, vt ne profanis quidem Magiſtratibus pareatur. Olim Chriſtiani ſub Ethnicis Principibus quiete viuebant, ſtudioſe cauentes, ne quam ſeditionis occaſionem darent, exhibentes honorem cui debebatur honor, vectigal cui vectigal, tributum cui tributum. Hortabantur Chriſto initiatos, vt idolatris etiam. Magiſtratibus obtemperarent, pro illorum incolumitata Deum quotidia orabant. At iſte populus tam Evangelicus, etiam Turcarum Principi deteſtabilis, quem ait ſeditioni natum. Quos ſubinde tumultus excitat, quoties & quam leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſolis quidem Eccleſiaſtis ſuis obtemperant: niſi dicant blanda auribus. Profligant etiam ſi liberius in vitam illorum inuehantur, aut opinione diſſentiant. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus: nunc iiſdem prorſus delirat, quod nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam vero libertatem Euangelicam, impune facere ſentireque, quod cuique libitum eſt.

Euangelicorum, hoc eſt Lutheranorum deſcriptio.

Recepit Philippus eius diſcipulus, autor Augustanæ Confeſſionis.

Hac nunc libertas expetitur.

Centuriatores in præfatione quintæ centuriæ, antequam lux verbi diuini illuceſceret in Germania, regnantibus tenebris Pontificiis & monaſticis, vnicus ille Romanus præſul poteſtatem ſibi ſumebat: leges etiam Politicas non modo reformandi, ſed etiam delendi, ſubſtitutis ſuis decretis & decretalibus, id quod ſuperis atque Inferis notum eſt. Quid vero nunc fit? Pro vno Pontifice, innumeri ex Politicis eminentia locorum atque munerum ſuffultis atque elatis exiliunt, qui vicem alternantes, nunc a forenſibus in Eccleſiaſticos tranſcendunt, & non contenti ſuis metis, religionum formulas, Eccleſiis, cum ſceptro gladiis, & fulmine Iouis exhibent. Colores vero varii allinuntur, quod Magiſtratuum ſit officium, cuſtodem vtriusque tabulæ agere, altercationibus modum ſtatuere, proſpicere publicæ paci, remouere ſeditioſa capita. Et quis poteſt eos fucos omnes commemorare, quibus conantur plurimorum oculos faſcinare, & faciunt quod libet. Et vna atque altera charta intellecta, Magiſtratus politici, qui Euangelio Chriſti nomen dederunt, plurimis in locis præſtigiatoribus & corruptelis locum dignitatemque præmia debent: quos etiam ideo eo magis complectantur, quod eos ſibi promtius ſeruire, conniuere & adolari cernunt. Confeſſoribus veritatis os obſtruunt, paucos excutiunt libros, ne typis excudantur vetant, adulteratoribus autem veritatis vox libera eſt. Prælaborant & omnes ſpiritus maligni eorumque organa, vt quam latiſſime diſpergantur peſtiferi illi libri inſeruiunt, Filii huius ſeculi audaciſſime formas religionum ex ſuo cerebro fundunt & formulas ſcribunt, quas miniſtri verbi Dei imperioſe obtrudunt. In eas enim anguſtias iam Eccleſia Dei, proh nefas, redigitur, dormitantibus Paſtoribus paſſim etiam prodentibus, & ſponte tradentibus ſuum miniſterium Politiais viris: vt non raro tumidi rabulæ quidam forenſes ſeſe non Intra ſepta ſua rerum mundanarum continentes: aliique res ad Paſtorum officia pertinentes, nefarie & impie ad ſe rapiant. Et plane, ſicut olim Pontificii proceres in Eccleſia ſcelerate Regna huius mundi inuaſerunt: ita nunc viciſſim Politici, illotis quaſi manibus in gubernationem illam ſpiritualem verorum miniſtrorum Dei, legitimeque ſuo officio ſungentium irrumpunt, ſeque vtroque gladio inſtar Anti-Chriſti accingunt, cum nec vnum quidem ſuum recte adminiſtrare norint. Hæc in præfatione quintæ centuriæ. In præfatione vero ſeptima: Inclinate parumper aures veſtras ad vocem Regis cœleſtis; quia miniſtros Dei ingenti faſtu arcetis ſæpe, ne vobis veritatem loquantur. In hanc regulam præſcribit & ſancit. Date Deo, quæ ſunt Dei, & Magiſtratui Politico (nam Cæſar hic in genere ita accipi debet) quæ ſunt Magiſtratus Politici. Verba illa, quod Inquit, ſunt quæ differentiam faciunt inter res, quæ conueniunt Deo ſoli, & quæ Magiſtratui Politico propria ſunt. Diſcernit ibi vnigenitus Dei filius religionem complectentem verbum Dei, & cultus mandatos, & deinde leges atque res Politicas. Diſtinguunt vocationes Eccleſiaſticam & Politicam. Inſuper prohibet, ne confundantur, & vt cuilibet ſuum, hoc eſt, quod ei proprie competit, relinquatur. In nouo quidem Teſtamento ſemper diſtincta fuerunt officia Magiſtratuum Politicorum, qui corpora & res externas atque mundanas gubernant, & Doctorum verbi Dei, quibus cura tradendi verbum Dei, & adminiſtrandi Sacramenti a Chriſto inſtituta eſt delegata. Et nihil habet perplexi iſta ſententia filii Dei. Reges gentium dominantur, vos autem non ſic. Proinde falcem in alienam meſſem mittunt, & alienam functionem temere inuadunt, ſanctumque ſanctorum intrant, quemadmodum Oſias. Qui cum ſint Politici Magiſtratus, aut ipſorum ſerui, tamen magno ſupercilio audent nouas religionum formas componere, easque Eccleſiæ miniſtris offerre, tali cum imperio: ni applaudant ſine contradictione ſe ſuo ſceptro ipſos expulſuros, aut punituros, id quod etiam factitatum abſque omni miſericordia.

Reiecto Papa vno multi Papæ nati. Politicos Pontifices ne Lutherani quidem ferunt, tantum abeſt, vt ferant Chriſtiani.

Etiam ipſi Lutherani ferre non poſſunt, & ferant Chriſtiani?

Gedanenſ. & Elbingenſ. Burgimagiſtri.

Intra ſepta ſua rerum mundanarum ſe Burgimagiſtri contineant, nec res ad Paſtorum officia pertinentes nefarie & impie ad ſe rapiant.

Diſcrimen vocationis Eccleſiaſticæ & Politicæ. Ne confundantur.

Falcem in alienam meſſem immittunt Gedanenſes & Elbingenſes Burgimagiſtri, Pœnam Oſiæ metuant.

Nouam religionis formam Eccleſiæ miniſtris offerunt.

Eiusdem generis querimonias legere licet apud Heſuſium quoque, qui fuit Magdeburgi Superintendens. Sed inde poſtea pulſus, vna cum aliis, niſi quod honoris gratia, tecto tamen ille carpento, noctu deportatus eſt, alii vero carbonario curru multis armatis circumſepti. Sic ſuos Papas Evangelicos tractant iſti Politici Pontifices. Nam idem & *Roſtochii*, & *Heidelbergæ*, & *Geneuæ*, & aliis multis in locis factum. Domeſtica ſilentio

præterire malimus. Sic iam excusso vnius Papæ iugo, multi Papæ nati sunt, non solum Euangelici, verum & Politici. Sic enim eos A vocant Centuriatores. At sicut olim fuerunt hæretici, qui dicerent: Quod non volumus sanctum est; sic nunc dicunt isti: Quod volumus, Dei verbum est & Euangelium Christi. Nec ad Christi regulam, sed ad suos affectus fidei doctrinam sibi tradi cupiunt. Volumus, aiunt, Augustanam, nolumus confessionem Christianam: Illa Dei verbum est; non hæc.

Et verum est, si uberius & Philippus se prius Deos esse probauerint.

Hæc sunt, quæ ad te scribenda putani. Deum precor, vt tibi det meliorem mentem. Datum Volborii.

EPISTOLA LXXIV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mutuam amicitiam firmaturus, literas ab eo missas se B *accepisse testatur.*

VEteres literas D. V. R. *Laureto* rediens accepi, quæ me mirifice oblectarunt. Nam in communi gaudio tum Regiæ virtutis, tum bene & feliciter actæ Synodi propriam D. V. R. operam gloriamque agnosco: ex qua ego sane vberem capio fructum veteris iudicii mei, quod de D. V. R. semper præclare senserim. Quamobrem præter veterem necessitudinem nostram nouo quodam, proprioque beneficio me modo ae illa affectum esse intelligo, nihilque non illi debere. De quo plura *Albertus Stancuius* amicus, & vetus familiaris meus, cui fidem habeat D. V. R. atque amet, ac bene valeat. Tuderto, 8. Septembr. 1577.

EPISTOLA LXXV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Refert, causa Regis ex literis Pontificis plurimum accessisse, nec dubitare se, quin diu desiderata Synodus prouincialis optatum exitum sit habitura. C

NOn ego quidem multas, plures tamen vnis, anno superiore ad Illustrissimam ac R. D. V. dedi, quas redditas non esse minime miror. Valde enim difficili atque infesto itinere illis penetrandum erat. Ac ne illud quidem mihi mirum videbatur, quod Ill. D. V. his, quas initio anni dederam, non respondisset. Nam & eas ipsas ad Ill. D. V. perlatas esse dubitabam, & in his, quæ mihi ab eo posterius redditæ fuerunt, non obscuras significationes dabat sui animi in nos, qui Serenissimi Regis partes secuti fuerimus. Nunc cum iam Deus Opt. Max. sententiam nostram decreto suo comprobauit; lætamur sane, eodem studia atque voluntates hominum esse conuersas. Sanctissimi certe D. N. literæ tam clementer tamque paterne ad Serenissimum Regem scriptæ, diuini istius decreti promulgationem in se continere nobis videntur, plurimumque D animi Serenissimo Regi ad defendendum res Ecclesiasticas addiderunt. Cuius adhortatione atque impulsu nos, qui *Torunensibus Comitiis* interfuimus aliquot Episcopi effecimus, vt tandem R. D. Archiepiscopus, quamuis cunctantes, ad cogendam multum diuque a nobis flagitatam vniuersæ illius prouinciæ Synodum adduceretur, quæ vt primu quoque tempore exitum suum sortiatur, S. D. N. auctoritas siue per nuncium apud ipsum interposita facile perficiet. At quam statim adhibendam Ill. D. V. sua sanctitate auctorem atque impulsorem fore certissimum habeo. Illustrissimam D. Vestram quam diutissime ac felicissime valere percupio. Datum.

EPISTOLA LXXVI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Exponit tum quod neminem pœniteat Regis nuper electi, tum quod huic Regi Gedanenses iam dederint pœnas contumacia sua, tum etiam quod legatus, vt dicitur, obedientia ablegetur.

QVod ipse mea sponte de Illust. D. Vestræ erga me animo atque iudicio mihi persuaseram, valdeque cupiebam, id ex certorum hominum literis atque sermonibus cognoui, de tantis nimirum nostris superiorum temporum gestis, deque Sereniss. Regis nostri renunciatione, de opinionum atque studiorum nostrorum hominum varietate, tum etiam quod meam & ipsius Principis nostri causam, existimationem atque dignitatem Illustr. D. Vestra autoritate sua comprobare, eamque apud S. D. N. contra omnes aduersariorum obtrectationes atque calumnias tueri ac defendere voluerit. Quo mihi neque gratius, neque iucundius quicquam accidere potuit. Vehementer enim gaudeo, vt pridem ita etiam nunc sapientissimo atque grauissimo Illustr. D. V. Iudicio, meum iudicium comprobari. Ac equidem ad ipsum Principem quod attinet, certissimum & exploratissimum mihi est, fore, & quemadmodum neque me, neque cæteros, qui suas partes secuti sunt sui, de ipso iudicii atque opinionis pœnitet; ita neque Illustriss. D. Vestram eius quod suscepit patrocinii atque defensionis pœniteat vnquam. Nam is & religionis Catholicæ studiosissimus atque obseruantissimus est: & tot ac tantis naturæ, ingenii, industriæ, studii atque exercitationis ornamentis, & ad maximas res præclare gerendas, adiumentis præditus atque instructus est, vt ex omnibus qui vnquam in Polonia regnarunt, haud sciam an aliquis par inueniatur neminem. Quod quidem non solum illius, sed etiam nostræ felicitatis est. Cuius rei vel hoc ipsum maximo iudicio esse potest, quod tam breui tempore tam diffidentes a se, non solum plurimorum & insignium hominum; sed etiam maximarum prouinciarum animos atque voluntates nulla vi adhibita, in sui amorem atque admirationem pertraxit. Soli *Gedanenses* tam superbi, tamque insolentes sunt, qui omni sua humanitate, qua ipsos modis omnibus ad officium reuocare conatus est, spreta & reiecta ira diuina, vt ego credo, religionis atque templorum violatorum vindictam ex eis deposcente, vires ipsius experiri decreuerunt. Iamque magnam partem experti sunt. Nam vnius diei, ac ne eius quidem integræ spacio, copiis atque munitionibus eorum, quas sibi ad quatuor milliaria ab orbe opposuerant, expugnatis, militibusque partim cæsis, partim fugatis, nihil ipsis præter mœnia reliquit. Quæ ne ipsa quidem tam diu defendere potuissent, nisi & illis tempus ad resipiscendum etiamnum dandum esse existimauisset, & Comitiorum necessitas huc eum retraxisset. Legatus, qui isthuc ad testificandum suum erga S. Sedem Apostolicam cultum atque obseruantiam proficiscatur, iam nunc ab eo designabitur. Cui ad transeundum per loca sibi infesta, fata credo, vt adhuc fecerunt, viam aperient. Interim Illustr. D. V. saluam & omni felicitate affluentem Deus Optimus Max. quam diutissime conseruet. Torunio.

EPISTOLARVM FINIS.

STANIS-

STANISLAI HOSII S. R. E. PRESB. CARDINALIS ET EPISCOPI VARMIENSIS VITÆ INTEGRITATE, ERVDITIONE AC ELOQVENTIÆ GLORIA CLARISSIMI.

ORATIONES IV.

E Bibliotheca Illustrissimi & Reuerendissimi Domini Archiepiscopi Gnesnensis STANISLAI CARNCOVII in lucem editæ.

ORATIO I.

Ad Franciscum Guicerdinum, vrbis Bononiensis Præfectum, pro Lazaro Bonamico, ad docendum Græcas literas, Patauio Bononiam accersendo.

CVm superioribus hisce diebus, Princeps Illustrissime, summo studio & contentinne actum a nobis esset & elaboratum, vt tuo diuino atque immortali beneficio, *Lazari* nobis præsentis potestas fieret, visum est nostrum aliquot, qui sumus viri illius studiosi, Patauium accedere, vt & ipsum præsentem intueri, & quid animi haberet, expiscari possemus. Nolo hoc loco commemorare, qualis ille nobis visus sit, quanta virtute, quanta eruditione præditus: quemadmodum non modo respooderit opinioni de se nostræ; verum etiam longe illam superarit. Hoc dicam, quod ad præsentem causam pertinet, quæsiuisse nos ex illo, num quid a tua clementia literarum accepisset? quid ea de re, qua de per literas cum eo actum esset, statutum cum animo suo & deliberatum haberet? Negauit ille quidquam se literarum accepisse: neque tamen obscura sibi esse dicebat erga se studia. Egit gratias, quod ad se, nec opinantem, santum honorem detulissemus: atque nos ita a se dimisit, vt animi quidem sui sententiam parum nobis explicatam traderet; de sua tamen erga nos voluntate prolixe polliceretur, vultusque sui benignitate & orationis suæ suauitate, in certam spem nos adduceret, fore, vt nostræ satisfieret voluntati, si, quam dignitas viri meretur, ratio illius habita esset. Atque nos quidem multo magis essemus admirati, si in tantis occupationibus, quibus impeditus eras, nostrum negotium agere in animum induxisses; quam quod in hunc vsque diem differendum id esse existimaris. Neque enim fugit nos, Te *Clementi VII.* Pontifici Maximo, quem honoris & sanctitatis caussa nomino, id esse, quod vel *Atlanti* cælum humeris sustinenti fuit *Hercules*, vel quod *Herculi* fuit *Theseus*: qui, si quando res incidunt graues & arduæ, te illis, quæ es in rebus agendis prudentia, non interesse solum, sed etiam præesse vult. cuius rei vel maximum documentum dedit, cum proximis hisce diebus in nobilissima *Florentinorum* ciuitate constituenda, tua sibi potissimum opera vtendum putauit, vt nihil nobis mirum videri debeat, si ea cogitatio, a nostri negotii cura, mentem tuam auocarit. Nec id quidem dubium est, petitionis nostræ recordationem altius pectori tuo infixam esse, quam vt vlla obliuione euelli possit. Sed quoniam vehementer metuimus, ne, si mora negotio interposita sit, præripiatur nobis is, cuius tanto studio compotes esse cupimus, atque ita omnis spes potiundi illius præcidatur: Faciendum nobis putauimus vt ad te iterum accederemus: pauci quidem numero, quo facilius & minore inuidia, atque sumulsu res transigi possit; sed summo omnium earum, etiam si quæ absunt, nationum consensu & voluntate: teque etiam atque etiam vehemenser peteremus, vt aliquam curæ & cogitationis tuæ partem, in hanc Rempublicam ornandam, in nostra studia adiuuanda, in suam laudem & gloriam augendam & amplificandam, derivare velis. Non est mihi in præsentia propositum, Clarissime Vrbis Præfecte, longa oratione amplitudinem tuam detinere, quæue ex *Lazari* aduentu secutura sint commoda, pluribus verbis recensere; quod id copiose & ornate superiori mense ab eo factum est, cuius ego nunc præsentiam requiro. Leuarer enim hoc grauissimo apud tuam Celsitudinem dicendi onere, cui me plane imparem esse sentio: eo tamen quæ ipse vidi, & quorum pars magna fui, non visum est silentio præterire. Cum venissent Patauium nostrum aliquot eorum qui essent nostratium studiorum studiosi, animos, vt quisque vel necessitudine nos aliqua attingebat, vel veteri familiaritate, vel linguæ commercio nobis coniunctus erat, diligenter pertentauimus. Multa apud eos de *Romuli Amasei* præceptoris, diuina quadam eloquentia, & incredibili suauitate; multa de vrbis huius celebritate, deque singulari ciuium humanitate; multa de tua, Princeps Clarissime, in literas literarumque studiosos omnes propensa voluntate prædicauimus: adeo, vt animi illorum incredibili visendæ vrbis huius studio incenderentur, in qua *Romulum* Romanæ principem eloquentiæ, publico stipendio, bonas literas profiteri; in qua tantam esse hominum ciuilitatem, tantam erga exteras gentes humanitatem, in qua cum, cum summo imperio & potestate versari accepissent, qui, quod cum maxima locis ciuilis prudentia non mediocrem Latinarum literarum peritiam coniunxisset, facere non posset, quin quos sua persequi vestigia videret, atque iisdem sibi rationibus ad dignitates & honores viam munire, eos inprimis charos haberet, atque magis ornandis & adiuuandis perpetua cura angeretor. Sed cum dicebant esse *Lazarum*, vt in solitudine cum eo vitam degere satius ducerent, quam cum alio quouis eius professionis homine in fortunatis insulis habitare; Nos vero obte-

stati sunt, per suum in nos, nostrum in se amorem & beneuolentiam, per mutuam nostram coniunctionem; vt eis in hac vrbe nobiscum commorandi potestatem faceremus, hoc est, vt toto pectore in eam rem incumberemus, vt huc *Lazarus* accersatur. Sunt autem Germani isthic (proximi enim, vt audiui, censebantur) centum & tres. Est Gallorum maxima frequentia. Vtriusque gentis bona pars, *Lazari* signa, quocunque se ille gentium contulerit, secutura est. Sunt & Poloni complures, qui nihil se libentius facturos dicebant omnes, quam vt *Romulum*, cum quo iam inde a multis annis constituta huic genti amicitia est, audirent; ita tamen, si *Lazaro* carendum non sit, omnes *Lazarum* secuturos fidem nobis suam adstrinxerunt. Habes, vir clarissime, quantum nobilissimorum iuuenum globum, *Lazarus*, si accersatur, huc adducturus sit. Contra, si (quod Deus omen obruat) repulsam passi fuerimus, sunt non pauci tanto *Lazari* amore inflammati, vt vitam sibi hanc vitalem esse non putent, si absque illo degenda sit. Futuri etiam essent plerique, qui vt *Lazari* ferre possent desiderium; pudor tamen illis faces admoturus esset, vt de hac vrbe deserenda consilium inire cogerentur. In tua potestate est, Princeps amplissime, vtrum Patauium vel, quod Patauio potius eueniat, vrbem hanc florentissimam a bona scholasticorum parte desertam esse velis. Sed non facies procul dubio, non facies; vt illi potius ciuitati prospectum cupias, quæ alieno paret imperio, quam cui tu tanta cum laude præes, vt te omnes perinde atque ea veterum annalium memoria quempiam, aut potius de cœlo lapsum diuinum hominem, summa cum admiratione intueantur. Non committes, vt cum prodesse tuis ciuibus malis quam præesse, tantam illorum laudem & gloriam, tantam etiam vtilitatem neglexisse videare. Vt maximæ sint ærarii angustiæ; amplissimi tamen sunt ciuium animi, qui nullius sibi vnquam pecuniæ rationem ducendam putarunt, dum patriæ suæ ornamento, dum publicæ studiosorum vtilitati consulerent. Difficillimis temporibus, cum bellorum incendiis æstuarent omnia, cum maxima huic vrbi calamitas importata esset, cum multo maiore rei nummariæ difficultate premerentur, inuenta tamen est ratio, per eos, qui ante te vrbi huic præfuerunt, qua doctissimis viris amplissima stipendia decernerentur, nedum tu tanta prudentia vir, tanta eruditione, tanto erga literas, & literarum studiosos studio, viam excogitare nequeas, qua admirabili doctrina viro, *Lazaro Bonamico*, singulari huic vrbi ornamento futuro, quale viri dignitas meretur, salarium constituatur. Habet hæc Respubl. principes in iure ciuili viros, habet rei medicæ peritissimos, habet Latinæ eloquentiæ deum quendam *Romulum*, qui si *Lazarum*, quem ipse, petitionis nostræ æquitate perspecta, vehementer expetit, vt sua proxime oratione declarauit; si *Lazarum*, thesaurum doctrinarum omnium, sibi habuerit, non solum esse, sed ne fuisse quidem, aut esse aliquando posse, Academiam vllam hac celebriorem, aut vrbem hac feliciorem, mortalium omnium iudicio comprobatum iri non dubitamus. Age itaque, heros nobilissime, tantæ omnium voluntati, tanto studio & contentioni, tanto vrbis ornamento & vtilitati ne desis. Et si tibi gloriosissimus, studiosorum vero cohorti gratissimus dies ille fuit, quo, multis frustra repugnantibus, virum Iuris ciuilis consultissimum, *Petrum Paulum Parrhisium*, publico stipendio, & eo quidem honorificentissimo, huc accersendum curasti: noli dubitare similem illi gloriæ laudem quam sæpissime quærere. Tuum est istud, Princeps doctissime, tuæ dignitatis, tuæ eruditionis, magis in dies atque magis de vere literatis & literis bene mereri. Doctrina ista tua singularis & egregia dicendi facultas, spem nobis dedit, fore nos nostri desiderii compotes; eadem, vt opem ferat, rogamus, obtestamur te & obsecramus, per omnia ea, quæ chara tibi sunt & iucunda (quandoquidem dignissimus vnus a nobis iudicatus es, ad quem tantam laudem & gloriam deferremus) ne nos indignos existimes, quorum precibus concedas. In tua nunc manu est, in perpetuum nos tibi obstringere: penes te, vt cæterarum rerum omnium, sic huius quoque negotii conficiendi summa potestas & facultas. Coniuncta sunt nobiscum summorum in hac Respubl. virorum studia, atque, vt alicuius etiam voluntas abhorreret, tamen, modo te velle significes, illico ad tuum se nutum conuertent omnes. Si iusta nos abs te petere intelligis: si lectissimos iuuenes, quorum vultus atque ora superiori mense conspexisti, dignos esse iudicas, qui quod optant, optatum ferant: si petitionem hanc nostram cum summo vrbis huius ornamento, nec mediocri vtilitate; si cum maxima tua laude & gloria coniunctam esse perspicis: petimus abs te, & in summi beneficii loco petimus, vt nostris apud te precibus loci esse aliquid patiare. Ita nos tibi ea re deuinctos reddes & obligatos, vt, si vitam etiam nostram & sanguinem, pro tua dignitate profunderemus, ne minimam tamen tuarum in nos meritorum partem assecuti videamur. Vbi suæ quemque patriæ Deus compotem fecerit, in *Hispaniis*, *Galliis*, *Germaniis*, in *Vngaria*, *Bohemia*, *Polonia Franciscum Guicerdinum* in ore semper habebimus: illustris *Guicerdinorum* familiæ nomen & laudes celebrabimus. Huic si quid in nobis literularum fuerit, huic fortunas omnes, huic denique nos ipsos acceptos referemus: & si cui Deus ex tanto Scholasticorum numero eam facultatem concesserit, id quod non tam sperandum plerisque est, quam optandum, nomen etiam tuum immortalitati curabimus consecrandum.

ORATIO II.

Ad Cardinalem Campegium, Legatum Apostolicum, Bononiæ habita, eiusdem argumenti cum superiore.

Totus iste, quem vides, nobilissimorum iuuenum coetus, sacratissimi Ordinis Princeps sacratissime, Christiani orbis cardo adamantine, totus, inquam, iste lectissimorum iuuenum coetus, quorum in præsentia vultus lætos atque alacres intueris; me tibi aduentum tuum prosperum & incolomem gratulari iussit. Ego vero, qui nec vsu quidquam, nec ingenio multum possum; & quem ad quiduis potius, quam ad dicendum aptum & idoneum natura finxisset: ne mihi tantum onus hoc transmitteretur, quod ferendo

illi

illi par non essem, vehementer contendebam. Sic enim mecum cogitabam, cum, qui dicendi partes apud te suscepisset, cum aliis oratoriis facultatibus; tum voce ac actione egregie instructum esse oportere: quod ea te doctrina A prædictum audiebam, ad eos honores ascendisse videbam, vt nihil ad te nisi perfectum ingenio, elaboratum industria adferri debere iudicarem. Me vero, vt cæteris, quæ ad hoc munus obeundum pertinerent; ita ea præcipue parte defici intelligebam, cui primas, secundas, tertias, princeps oratorum Demosthenes tribuisset, qui nihil prius aut antiquius habuisse dicitur, quam vt naturæ impedimenta, diligentia industriaque superaret. Sed quo magis repugnabam, hoc isti instabant ardentius: sanctissimum amicitiæ nomen opponebant, eamque læsam à me iri affirmabant, si studio illorum obsecutus non essem. Cedendum itaque eorum autoritati putaui, multoque duxi satius, si paruissem, imprudentiæ reprehensionem subire, quam, si tantæ omnium voluntati defuissem, beneuolentiam ab illis meam desiderari. Sed quibus ego verbis ingentem lætitiam, qua, ob te feliciter reducem, affecti sumus, satis explicare potero? Si medius fidius ea mihi, quæ cogitatione fingi potest, maxima, orationi adesset B vbertas & copia, tamen quantum animo gaudium conceperimus, quod te saluum & incolumem videre liceat, dicendo consequi vix possem. Neque enim adduci queo, vt credam, maiore quenquam studio desideratissimos parentes videre concupiuisse; quam quanto tua a nobis præsentia expetita est. Id adeo verissimum esse cognosces, vbi insolitæ huius & incredibilis lætitiæ nostræ caussas perspexeris, quæ quidem sunt plurimæ. Quis enim de illius in patriam reditu non gaudeat, cui, præter summum natalium splendorem, summa virtus & integritas, egregia omnis generis literarum peritia, eiusmodi ad honores & dignitates viam munierit; vt vnus dignissimus habitus sit, qui in dignationem amplissimorum virorum veniret, atque in Romanorum Sacerdotum numerum referretur, Cardinalitioque galero insignis fieret? tum de his rebus, quæ ad totius Christianæ Reipublicæ statum pertinent, a summis Pontificibus, ad summos Imperatores, & ad potentissimos quosque Reges Christia- C nos, iterum atque iterum legatus mitteretur; atque ita semper munere suo functus sit, vt maximam ex eo prudentiæ non laudem solum, sed etiam admirationem consecutus sit? Sunt hæc certe eiusmodi, vt tecta ipsa & parietes talis viri aduentu exhilarari posse videantur. Sed est alia quoque nobis causa peculiaris, quamobrem ob te feliciter reducem nimio elati gaudio omnibus lætitiis incedamus. Vides, Amplissime Princeps, hanc nobilissimorum iuuenum coronam, quæ nunc de tuo vultu pendet, tuum nutum obseruat, & quemadmodum ex conspectu isto tuo summam cupit voluptatem; ita, quam constans & diuturnum gaudium hoc suum esse velis, suspenso admodum & sollicito animo expectat. Omnes hi dulcem patriam, parentes desideratissimos, propinquos charissimos, fortunas denique suas fere omnes, quæque sibi iucundissima apud suos accidebant, solo literarum amore adducti reliquerunt: omnia abiicienda sibi hæc & con- D temnenda putarunt, præ vt ingenii cultum aliquem capere, & liberalibus artibus, ita vt liberaliter educatos decere par est, mentes expolire possent. Non opibus, non gratia, non fumosarum imaginum commendatione ad dignitates iter sibi patefaciendum; sed virtute, sed eruditione, sed prudentia & vsu rerum, eo contendendum, atque hisce rationibus honori suo velificandum esse dixeruot. Quarum rerum consequendarum cum summam sibi facultatem in altrice literarum Italia sumram persuasum habuissent, eam visere in animum induxerunt: atque ex nobilissimæ regioois ciuitatibus amplissimis, *Bononiam* potissimum delegerunt, ad quam tanquam ad mercaturam bonarum artium, sese conferrent. Neque vero loci nos huius pœnitet. Nam vt de vrbis ipsius amœnitate, ciuium singulari humanitate ac lepore, rerum omnium copia & abundantia nihil dicam: prouisum est amplissimi Senatus prudentia, vt nec ab eloquentiæ candidatis, nec a Iuris vtriusque studiosis, nec ab his qui Medicæ se facultati dediderunt, quidquam desiderari queat. Cui enim *Romuli Amasei* nomen inauditum est? qui Latine dicendi facultate eo processisse videtur, vt cum ab aureo Ciceronis seculo discesseris, neminem minus inquinate, neminem magis pure locutum existimes. Cui maxima pars nostrum, si quos vel scribendo vel dicendo Latine processus fecimus, maxima ex parte acceptum referimus. Is summa cum voluptate nostra & vtilitate, nec minori laude sua & gloria, Latinas literas publico stipendio profitetur: & laborum suorum fructum tulit non pœnitendum, cum ornatissimi Senatus, inprimis autem clarissimi viri & omni laude dignissimi, *Francisci Guicerdini*, vrbis huius Præfecti, beneficio singulari, præclara & fortunarum & honoris accessione, pro eo atque dignitas illius meretur, auctus est & honestatus. Non possum hoc loco, de optimi Principis huius eximiis virtutibus tacere: qui ita in hac vrbe cum summo imperio & potestate versatur, vt summis, mediis, infimis, omnibus ordinibus, omni hominum generi, sese probet maxime. Neque vero de priuatis illius virtutibus, mihi dicere propositum est, quas ille, specie dispares, prudentia coniunxit. Nam cum nihil sit magis disiunctum, quam seueritas a comitate: in summa tamen grauitate, mira quadam & incredibili suauitate temperatus est; de his tantum dicam, quæ ad nos propius pertinent. Est quidem vir ille ornatissimus, grauissimis Reipubl. occupationibus ita distentus, vt nulla fere ab illis ei detur vacatio: idem tamen adeo studia quoque nostra non negligit, vt non partem aliquam curarum deriuasse; sed omni cogitatione & toto, quod aiunt, pectore, in ea prouehenda, iuuanda & ornanda, incubuisse videatur. Neque vero vnum aut alterum doctrinarum genus respicit; cæterarum autem nulla cura tangitur: sed quemadmodum ipse in omni literarum genere ita versatus est, vt excellat: sic cum omnem doctrinam ingenuarum & humanarum artium vno quodam societatis vinculo contineri perspectum habeat & exploratum, omnibus omnium ex æquo studiis consultum esse cupit, præcipue vero cum egregiam Iuris ciuilis prudentiam, non mediocri Latine dicendi facultate condiuerit; ad hæc potissimum studiorum genera ornanda animum adiecit. Itaq; non contentus *Romuli* fortunas auxisse, cum eum scribarum principatu cohonestasset, ad Iuris ciuilis professores mentem cogitationemq; retulit. Et primum quidem *Ludouico Gozadino* stipendium auxit. At cui viro? ei, qui præter quam quod est nobilissimis ortus maioribus, & sua ipse virtute clarissimus, ita iuris excellit prudentia, vt nemo ei tradendi illud facultate comparandus videatur. Deinde vero virum doctissimum *Petrum Paulum Parrhisium*, cuius in explicando iure diligentiam admirantur omnes, *Patauio* huc acciuit: vt nihil sit quod Iuris studiosi desiderare possint. Ne intra

intra hos quidem fines, illius in ordinem hunc nostrum benignitas consistere cogitat: maius adhuc quiddam molitur: maius suæ erga nos beneuolentiæ documentum, nobis dare cupit: cupit, si per te liceat, patriam hanc A tuam ornatissimam, ornatiorem reddere: cupit Gymnasium hoc, toto orbe celeberrimum, doctissimis viris multo esse refertissimum: cupit egregiis suis factis extremam nunc manum imponere. Sed quid impedit, quo minus ordine tibi rem ita vt gesta est expliceem: vt nihil me a vero aberrasse intelligas, cum dicerem, suauissimorum parentum videndorum vix vllum maiore vnquam incensum fuisse desiderio, quam quanto tuum nos aduentum expectauimus. Etenim cuius causa patriam reliquimus, parentes deseruimus, propinquos neglex-imus, æqualium nostrorum consuetudine, amicissimorum colloquio & familiaritate, nobis ipsi interdiximus: eius per te nobis potestatem factam iri speramus. Obsecro autem tuam amplitudinem, vt me tibi rei seriem percensentem, ea qua cœpisti attentione audire digneris, neque enim longum faciam; quo ad eius fieri poterit, breuissime percurram omnia. Nunquam nos, Antistitum Princeps dignissime, vel loci huius, vel eorum, qui hic B bonas artes profitentur, pœnituit. Sed qui nobis aditum ad grauiora studia patefacerent, & fontes illorum atque origines commonstrarent, hi a nobis desiderati sunt. Quam vellem, copiose hoc loco dicere possem, vnde disciplinæ omnes manarint: quæ basis, quod fundamentum earum sit: nisi vererer, ne quemadmodum *Phormio* apud *Hannibalem* de re militari disserens, delirus illi senex visus est: sic ego, si longiorem de origine doctrinarum omnium apud te orationem instituerem, iure optimo, a mente desertus iudicare possem. Certe nisi ipse persuasum haberes, a *Græcis* omnem ingenuarum artium doctrinam profluxisse, nunquam eximia spe, summæ virtutis adolescentes filios tuos, *Alexandrum* & *Ioannem*, ei in disciplinam tradidisses; qui inter linguæ huius peritissimos, omnium consensu, principem locum obtinet: nisi cognitum tibi esset & exploratum; eos demum recte literis nauare operam, qui ex fontibus Philosophiam hauriunt, non qui riuulos consectantur: C Ius ciuile e media Philosophia sumtum: omnia denique grauiora studia, Philosophorum scriptis prædiscendis, permultum adiuuari: nunquam tanto studio eum quæsiuisses, qui, princeps ætatis nostræ Philosophorum, *Aristotelem* principem liberis tuis interpretaretur. Quamobrem, cum eas ipsas res animo nobiscum pertractatemus, permagnum ad Ius ciuile intelligendum *Græcas* literas adiumentum adferre: Philosophiam autem, vnde ius ipsum trahit originem, nisi e Græcia petatur, non esse maximi faciendam: omnem curam & cogitationem in eo consumpsimus, vt compotes alicuius fieri possemus, vnde hæc, ex quibus omnis *Latinorum* orta est eruditio, cognoscere liceret. Illico *Lazari* nobis *Bonamici* in mentem venit, in quo est ea *Latinæ* & *Græcæ* linguæ peritia: ea interiorum & reconditarum literarum cognitio, vt *Theodoris* illis, *Hermolais*, *Picis*, si non anteponendus, certe comparandus iure optimo videatur. Tum autem D adeo vir ille in legendo docendoque nullum laborem refugit, vt non minus in illum, quam in doctissimum *Originem*, *Adamantii* cognomen quadrare queat. De te quoque subiit animum nostrum recordatio, qui, quo es in dignoscendis doctorum virorum ingeniis iudicio præditus, in tam ampla fortuna tua nunquam commisisti-

rus eras, vt liberos tuos, quorum tibi semper fuit, ita vt esse debet, cura antiquissima, ei commendares, qui principatum inter doctos non teneret. Et tuum itaque & totius orbis de hoc viro iudicium secuti, pulcherrima quadam conspiratione facta, incredibili consensu omnium & summa voluntate, ad vrbis huius Præfectum, nunquam mihi sine honoris præfatione nominandum, accessimus: multis ab eo precibus contendimus, vt tanti viri præsentia, vrbem hanc ornatam, studia nostra adiuta, laudem suam & gloriam in extremos vsque orbis terrarum fines propagatam vellet. Simul atque audiuit postulata nostra, Princeps optimus, nos de tanto erga literas atque earum professores amore dilaudauit. Non inauditum sibi esse *Lazari* nomen dicebat: quod ab aliis quoque antea multum de insigni viri eruditione accepisset, daturum se operam recepit, vt, quam primum de voluntate illius certior factus esset, nostro satisfaceret desiderio. Petitus est deinde a nobis ordo amplissimus, qui & ipse prolixe nobis de sua voluntate promisit. Omnes huius vrbis Principes sollicitos habuimus: omnes suam nobis auctoritatem & gratiam ad hoc negotium conficiendum detulerunt. Virum etiam spectatissimum grauissimumque *Antonium Mariam* fratrem tuum, qui tum dictaturam gerebat; vt, quoniam ciuitatis nomen sua auctoritate sustineret, se ad caussam nostram adiungeret, & eam suffragio suo planè, quod aiunt, colophonio adiuuaret, deprecati sumus. Huic a clarissimo vrbis Præfecto datum est negotium, vt quid animi haberet *Lazarus*, an in pactionem aliquam descensurus esset, per literas expiscaretur. Continuo vir humanissimus, vt est in ordinem nostrum effusus suauissimé, nulla mora interposita, *Lazarum* per literas petiuit, vt suam sibi voluntatem patefaceret. Solicitatus is iam erat, & literis certarum nationum, & sermone nonnullorum, qui videndi illius causa Patauium profecti, ne tantæ studiosorum voluntati deesset, vehementer ab eo contenderunt. Respondit itaque quoniam ad nostrum hunc ordinem, amandum, ornandum, omnique ope iuuandum, omnes vitæ suæ rationes transmisisset, quiduis se potius facturum, quam vt tam amantium sui nobilissimorum iuuenum tam honesto desiderio non obtemperaret. Quare voluntatem suam minime abhorrere non obscure significauit: sed cum semel in fidem se tuam & clientelam contulerit, integrum sibi esse negabat, quidquam, nisi de tua sententia, statuere. Ad te retulit, in tuum aduentum reiecit omnia: quidquid tu decreuisses, id se cupide & libenter amplexurum promisit. O te felicem, qui eiusmodi virum in clientela tua habeas! Felices liberos tuos, quibus talis dicendi & faciendi magister contigit. Aiunt *Philippum Macedonum* Regem, cum *Alexandro* filio auctus esset, Diis gratias egisse, non tam quod natus sibi esset filius, quam quod in *Aristotelis* ætatem incidisset. Illius enim in educando cura & diligentia effectum iri sperabat, vt & se patre & tanto imperio dignus euaderet. Quanto id abs te dici posset rectius? nam quamuis eiusmodi fuerit *Aristoteles*, vt omnes in illum vires suas & facultates effudisse natura videretur: vsque eo, vt si quid illum fugerit, id sub intellectum hominis cadere non posse, a doctis atque intelligentibus memoriæ proditum sit: fuere tamen non omnino leues auctores, qui illum vita dicerent fuisse non inculpatissima: cum contra *Lazarus* hic *Bonamicus*, cuius fidei pignora tua commendasti, non eo tantum nomine censeatur, quod circulum doctrinarum

rum omnium absoluerit; sed morum etiam probitate & totius vitæ innocentia, permagnam sibi apud omnes admirabilitatem faciat; dum amplissimum omnium artium bene viuendi disciplinam, non vita minus quam literis persequitur. Ex quo factum est, vt omni laude cumulati iuuenes filii tui, longo vsu illius non solum æqualibus suis anteponi, sed cum maioribus natu comparari queant; tum singulari morum integritate ita excellant, vt in amoribus sint apud omnes, & tanquam de cœlo lapsi diuini homines, omnium in se ora atque oculos conuertant, summa ab omnibus admiratione afficiantur: vsque eo etiam, vt sapientissimi viri, progressum in illis ætatis non expectandum esse duxerint; sed eos annalibus legibus solutos, cupide & libenter in sacrorum Pontificum collegium cooptarint: cum virtutis illorum, quam ætatis cursum esse celeriorem cognouissent. Sed me tanti virâ admiratione longius à proposito digressum esse sentio: nunc ad institutum redeo. Posteaquam renuntiatum est nobis, in tuum aduentum extracta, ad tuam voluntatem relata esse omnia: vota pro salute tua frequentes nuncupauimus. Deum Opt. Max. dies noctesque comprecati sumus, vt tuum ad nos aduentum maturaret: nec quicquam nobis longius videbatur, quam dum te præsentem videremus. Eam enim spem de tua singulari humanitate & propensa erga literarum studiosos voluntate conceperamus, vt ne sponsione quidem & isto sacramento cum plerisque contendere dubitaremus, quin simul atque incolumis in hanc vrbem peruenisses, Lazari nos primo quoque tempore compotes facturus esses. Nam & velle te nihil dubitamus, & debere intelligebamus, & posse videbamus. Neque enim consentaneum esse videtur, vt cum sis tanta naturæ bonitate præditus, atque omnibus his artibus, quæ sunt libero homine dignæ, perpolitus, lectissimorum iuuenum preces aspernari, eorum studiis nolle prospicere, tantumque eis fructum inuidere videare. Quorum vt precibus non concederes (quæ tamen asperitas, in tam clementem & benignam naturam minime cadere potest) debes tamen hoc patriæ tuæ, vt eam tanti viri præsentia ornandam, tanto doctrinarum omnium thesauro locupletandam cures. Nolo hoc loco, quæ sunt ex illius aduentu commoda secutura, percensendo, orationem meam dilatare; quod hæc apud eum commemoranda putarem, qui *Lazarum* ignoraret: tibi vero cum sit notissimus, quid attinet ea, quæ tu iuxta nobiscum tenes, auribus tuis inculcare? Non te fugit procul dubio, quantum semper sectatorum numerum habuerit *Lazarus*: & hoc ad aures tuas peruenisse arbitror, illius causa nunc quoque *Patauii*, quam plurimos commorari, qui cum multo sint vrbis huius cupidiores, cum illo tamen in solitudine vitam degere malunt, quam sine illo in fortunatis insulis habitare. Non dicerem hoc, nisi cum superioribus mensibus Patauium excurrissem, à multis ipse dici audiuissem, qui me vltro etiam rogarunt, vt eis pro virili mea parte, hic agendi facultatem conficerem: id quod ita fieri posse affirmabant, si *Lazarus* huc accersitus esset. Longe enim se malle in hac hominum luce versari. Ex quorum aduentu quantum sit emolumenti ad hanc vrbem peruenturum, tu ipse pro tua prudentia diiudicare potes. Debes autem hoc patriæ tuæ; vt illius potissimum commodis consultum velis, præsertim, cum tanta sit eius rei conficiendæ penes te vnum potestas & facultas. De tuo nutu pendet *Lazarus*: velle te significa, *Bononiam* vt

veniat, dictum ac factum, confecta erunt omnia: & nos immortali tibi beneficio deuinxeris: & patriam tuam pro eo atque debes ornaris: & nominis tui æternitate pro-

A spexeris. Per fortunas, vir clarissime, per liberos tuos, & doctrina, & virtute præstantes, perque omnia ea, quæ chara tibi sunt & iucunda, oramus te & obtestamur, ne gaudium hoc nostrum, quo ob te reducem affecti sumus, repentina aliqua ægritudine contaminare, preces nostras aspernari, nobilissimam hanc iuuentutem contemnere, & pro nihilo ducere velis. Tu nobis tum, cum maxime laboraremus, perinde atque numen aliquot propitium & salutare, derepente affulsisti: in te nunc studia nostra inclinata recumbunt, in te & spes & ratio illorum omnis posita est & defixa. Fac nobis viri illius potestatem, sub quo dicendi stipendia facere, sub quo ingenuarum artium doctrina, mentes expolire, a quo etiam recte viuendi exemplum sumere possimus. Si nostris hoc precibus largiri non vis: largire patriæ tuæ, quam bona pars iuuentutis huius deserere cogitat, nisi *Lazari* compos fiat. Quæ mihi sic tecum agere, & quodam modo tacita loqui videtur. Es tu quidem ita, vt liberaliter educatum

B par est, omnibus liberalibus artibus instructissimus, tum fortunæ beneficio, quam tui mores tibi finxerunt, ad summos honores & dignitates euectus: sed si recta rem ratione reputare velis, omnia hæc, quibus magnus es & conspicuus, vel animi, vel corporis, vel fortunæ bona, mihi vni accepta ferre debes: meo mihi id iure vendicare possum. Nam nisi ego te primo in hanc lucem protulissem: nisi tanta cura & diligentia, paruulum educassem: nisi optimis quibusque præceptis & institutis te auxissem; nunquam ad istos honores ascendisses: nunquam tantam nominis claritatem consecutus esses. Neque vero existimare te velim, exprobrandi gratiâ hæc à me nunc dici: etenim iam olim paria mecum fecisse videris, atque adeo agros fertiles imitatus, plus etiam ad me attulisti, quam a me accepisti. Nam cum plurima tua in te beneficia constent, quanti me istud facere putas, quod, cum liberos susceperis, eos non minori cura instituendos atque eru-

C diendos curaris, quam vnicum filium potentissimus Macedonum Rex *Philippus*? Singulare hoc tuum agnosco beneficium. Neque enim satis mihi abs te factum putabas, si & maiores ipsi tuos (quorum semper fuit splendor maximus) clariores, & me nominis tui fulgore illustriorem redderes, nisi liberorum atque tuorum teneram ætatem, ita ab optimo artifice fingendam curasses; vt in verissimam spem adducar, fore vt ipsi quoque tua vestigia persecuti, non minus atque tu rebus meis lucis allaturi sint. Fateor itaque atque adeo profiteor & præ me fero, cum aliis nominibus, tum hoc præcipue debere me tibi plurimum. Sed ad cætera tua in me benefacta, accedet hic cumulus vel maximus: si quem ex doctissimi viri consuetudine liberi tui fructum percipiunt, cum ad reliquos ciues tuos, qui vel cognitionis vinculo tibi copulati sunt, vel alia quapiam te necessitudine attingunt; tum ad hos quoque literarum studiosissimos adolescentes, quos ego nunquam alienos à me iudica-

D ui, redundare patieris. Hi me patriæ suæ præpositam habuere: hi mea causa parentes desideratissimos posthabendos, dulces propinquos negligendos, amicissimorum consuetudinem omittendam sibi putauerunt, dum omnia illis vno literarum studio posteriora sunt, vt humanitati meæ minime constare videar, nisi eos

quoque ciuium meorum loco numeroque habeam, quorum ego celebritate non minus quam indigenarum frequentia gaudere soleo. Neque id eo tantum nomine, quod mei ex illis locupletiores reddantur & ditiores: sed etiam quod orbem terrarum nominis mei fama implere consueuerint. Ego mater studiorum appellor, ego in numismate meo docere me glorior, nec alio insigni magis delector. Iactent vrbes aliæ copias & diuitias suas: iactent ædes magnificas & sumptuosas: iactent militem ad arma paratum: res bello gestas prædicent; ego cum his quoque rebus ita affluam, vt non temere cuiquam amplissimarum vrbium concedam, non alio tamen nomine vel libentius glorior, vel frequentius, quam quod *Athenarum* in me laus & gloria transfusa esse videtur: quod ex vltimis terrarum finibus, non sordes & quisquilias hominum, non fecem ciuitatum, sed domi suæ nobilissimos quosque iuuenes ad me conuolare, in sinum se meum conferre video: neque vero idcirco vt sordidam mercaturam exerceant, vel quæstum sibi aliquem ex me comparent; sed vt effusa in meos liberaliter pecunia, ingenii cultum sibi mercentur, liberalibus disciplinis mentes expoliant, ad res graues administrandas aptos se reddant & idoneos, quo & sibi honori, & amicis vtilitati, & Reipub. emolumento esse possint, harum ego laudum gloria subnixa incedo, hisce de rebus magnifice me effero. Sed proh Deum atque hominum fidem, quam longe nunc absum ab ea, quæ fui antea? Olim ab hoc hominum genere frequentabar; nunc ab vno *Lazaro* multo maximam partem in ea ciuitate detineri audio, quæ nulla ex parte conferri mecum possit. Illuc *Galli*, illuc *Germani*, illuc *Poloni*, *Bohemi*, & cæteri confluunt quam plurimi: illuc hæ quoque reliquiæ migrare cogitant. Nunc ego tuum imploro auxilium: atque si parentem hoc facere æquum est tuam, ad tua supplex genua accido, ne hanc mihi laudem prærepta m, ne tantam impositam ignominiam, ne me ægram, ac prope desertam ab omnibus & derelictam esse velis. Per te precor immortales (aguntur enim ciuium meorum vectigalia: agitur honos meus & existimatio) si me non nouercam, sed germanam semper parentem expertus es: aliqua opera factum intelligis, vt is esses qui es: da mihi quæso hanc gratiam, vt celebrem me potius velis esse quam desertam. Multa in me ornamenta, multa beneficia contulisti: sed ea omnia aut *Lazari* accersendi potestate facta augeas, aut, si secus feceris, occasura esse iubeas. Hæc tibi patriam atque eandem parentem tuam, si vocem edere posset, dicturam puto, cui te petenti quidquam negare, parum pium videri queat. Sed finem iam dicendi faciam: neque enim longiorem causa orationem desiderat, quæ ipsa pro se satis loqui videtur. Hoc te iterum atque iterum hæc nobilissimorum iuuenum corona orat atque obsecrat, ne per te fieri velis, quo minus affectum hoc per clarissimum vrbis huius præsidem negotium, & vero, vt dicam pene confectum, perfici tandem aliquando ab eodem possit. Neque enim aliud is, quam aduentum tuum expectauit: nec aliud nunc, quam nutum & voluntatem tuam requirit. Quem si tu oratione tua cohortatus fueris, vt primo quoque tempore pulcherrimum facinus hoc ad exitum perducat: & cum, egregia animi inclinatione in causam nostram propendentem multo alacriorem reddideris, & nos tanto tibi beneficio obstrinxeris, vt si vitam etiam & sanguinem pro tua dignitate profuderimus, nec minimam tamen tuorum in nos
A meritorum partem assecuti videamur. Dixi.

ORATIO TERTIA.

Ad Sigismundum II. Regem Poloniæ, in reditu eius ab exercitu contra Valachos relicto, dicta in Ecclesia Cathedrali Cracouiensi.

SAluum te ad nos redire, *Sigismunde* Rex Augustissime, tanto lætamur impensius, quanto maiore studio DEUM semper sumus deprecati, vt re bene gesta, te reducem ad nos incolumem videre liceat. Omnes pro tuo isto felici reditu vota dedimus: quorum compotes facti incredibilem in modum gaudemus. Etenim ex tua, qui spes es altera Regni, serenissimique Parentis tui salute & felicitate, nostram quoque salutem & felicitatem pendere intelligimus: ita, vt hoc tibi possit esse persuasissimum; neminem esse in hac, qua circumfusus nunc es, sacerdotum corona, qui non maiore cura & diligentia
B pro vestrarum Maiestatum, quam pro sua ipsius incolumitate, prosperisque successibus Deo sit solitus supplicare. Agnoscimus Serenissimi Parentis tui singularem in nos beneficentiam, liberalitatem, clementiam, cui vitam a DEO quam longissimam concedi, tam ardenter cupimus, vt de nostræ etiam vitæ tempore ademtum aliquid singuli, atque ad illius annos additum velimus. Hunc enim totius ordinis nostri tutorem fidelissimum, hunc propugnatorem iurium nostrorum fortissimum, hunc patronum beneficentissimum, hunc non tam dominum quam parentem nostrum clementissimum experimur. De quo si quid factum DEUS aliquando voluerit, quod vtinam sero contingat: sed vt sint incertæ res mortalium, ita, vt ne quid vesper quidem serus vehat scire possimus: si quid ei humanitus acciderit (qui vtinam natus esset immortalis) ad quem nobis confugiendum? cuius fi-
C des imploranda? cuius erit præsidium inuocandum, nisi tuum, *Sigismunde* Rex Auguste. Non es procul dubio commissurus, quin, quod oris totiusque corporis figura & lineamentis refers, sis vita etiam & moribus expressurus. Neque facies, vt quorum propugnationem tanto studio Serenissimum Parentem tuum suscepisse vides, in eorum salutem & conseruationem non pari ipse cura studioque incumbas. Ac in magnam & nostræ felicitatis parte id ponimus, quod ad eam ætatem iam peruenisti, in qua vitam, facta, mores, Serenissimi Parentis tui contemplari cum iudicio possis. Quæ vt diligenter contempleris rogamus; atque ita contempleris, vt ad eandem formam, vitam tuam instituere in animum inducas. Qui volent, *Iulios* tibi, *Augustos*, *Traianos*, imitandos proponant; mihi domi habere illos videris omnes. Etenim in vno Serenissimo Parente tuo, *Iulii* clementiam, *Augusti* felicitatem, *Traiani* virtutem bonitatemque videre licet, neque fuit istorum vnus quisquam, tot & tam præclaris animi &
D corporis dotibus ornatus, quot in Sereniss. Parente tuo non sine stupore quodam & admiratione cernimus. Quare viuum hoc exemplar, vnde tu ipse progressus es, subinde intuere: in Sereniss. Parentem tuum, tanquam in speculum, inspice: atque inde tibi viuendi formulam sumito, cuius ego plurimis aliis virtutibus enumerando recensendis in præsentia supersedebo, ne sim longior. Neque enim dicam,

cam, qua prudentia, qua iustitia populos regat sibi subiectos, qua sit animi moderatione, qua clementia, qua bonitate, qua sit fortitudine in hostibus debellandis, non iis tantum qui videntur; verum etiam iis, qui quanto minus sub oculorum nostrorum aspectum cadunt, tanto cum eis bellum gerimus periculosius; cuius generis sunt ira, quæ furor breuis est; voluptas, qua nihil est virtuti magis inimicum; dolor, metus, cupiditas, quibus in fraudem sæpe homines impelluntur, franguntur que animi eorum & debilitantur, quo minus possint toto pectore, quod aiunt, in virtutem incumbere. Hæc sereniſſimus Parens tuus ita rationis imperio subiecit, vt ne inter priuatos quidem, nedum Reges & Principes, hoc tempore facile quenquam reperire liceat, qui omnes animi sui motos, perinde in sua habeat potestate. Ita, vt qualem esse volunt sapientem suum *Stoici*, in quo nullæ sint perturbationum procellæ & tempestates; sed summa animi tranquillitas, talem vnum propemodum hoc nostro seculo inuentum esse gloriari possimus: cuius in rebus, siue lætis, siue tristibus, eundem semper vultum videre liceat, cum mentis, a qua is fingitur, nulla fiat mutatio, nulla plane perturbatio. De iis sereniſſimi Parentis tui præclaris virtutibus, quibus cunctos ætatis nostræ huius reges & principes longo post se interuallo reliquit, non est mihi nunc propositum dicere, non quod eas tibi vel maxime imitandas non existimem; sed quod alio me vocat locus iste, in quo nunc consistimus: atque vt de pietate potius illius & religione verba faciam, hortatur, qua tanta est in sereniſſimo Parente tuo: vt ego non dubitem omnes reliquas virtutes illius, omnes res feliciter gestas, omnes victorias & triumphos, illi soli acceptos ferre. Nam neque hæc, quæ fortuita quidam appellant; neque illa, quæ vera sunt animi bona, consequi tam affluenter vnquam potuisset, nisi DEVM tanto cultu & veneratione, nisi ministros eius tanto studio & beneuolentia prosequeretur. Si enim, vt sapiens ille ait, nemo potest esse continens, nisi DEVS dederit, si omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum: frustra se quisquam non solum fortunæ; verum etiam animi bona adipisci posse speret, nisi a DEO petere ista didicerit: nisi ea, qua par est erga DEVM, pietate & religione fuerit. Hæc est vna virtus, qua qui caret, carebit omnibus, quam qui habebit omnes. Si Rex esse vis, si Rex, inquam, esse vis, non magis populorum & nationum, quod cumprimis magnum & amplum habetur; quam tui ipsius, quod multo est maius & amplius: si non populos tantum & nationes; verum etiam animi tui motus & affectiones rite regere vis & gubernare, pietatem imprimis amplectere, DEVM cole, DEO te subiice, is deinde facile tibi subiiciet, cum populos & nationes, tum animi tui motus & affectiones: ita, vt in potestate tua sis habiturus omnia, nihil repugnans & rebelle sensurus. Pietatis vero & religionis, ac erga DEVM venerationis exemplum, nihil est quod petas longius. Vides vt sereniſſimus Pater tuus, pura mente, puras ad DEVM assidue preces fundit: vides vt ornat, vt dotat ea loca, in quibus DEVS colitur: vides, vt sacerdotes, DEI ministros, obseruat, vt eorum iura, priuilegia, immunitates tuetur & propugnat. Hunc tibi, *Sigismunde* Rex, imitandum proponito: ad huius similitudinem & exemplum vitam tuam, mores atque actiones omnes dirigito. Hanc vero Ecclesiam, hanc sacerdotum coronam, A imprimis tibi tuendam & ornandam existimato. Hic enim maiorum tuorum cineres requiescunt, hic multorum reliquiæ sanctorum summa cum religione asseruantur, hic pro pro tua, proque sereniſſ. Parentum tuorum diuturna incolumitate felicitateque continuis DEVS precibus & sacrificiis exoratur.

ORATIO IV.

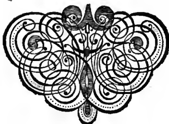
Ad PETRVM GAMRATVM, Episcopum Cracouiensem, in aduentu eius Cracouiam.

Dicta in templo Deiparæ Virginis Anno 1538. die 26. Octobris.

Aduenientem te ad vrbem atque Ecclesiam hanc, Præsul ampliſſime, ea qua par est veneratione excipimus: atque cum aduentum incolumem, tum locum hunc, quem DEI sereniſſimorumque Principum nostro- B rum beneficio ampliſſimum es consecutus, tibi plurimum gratulamur: Deumque vt fortunet precamur, quo spartam hanc, quam nactus es, ita ornes; vt te nobis pastore & dato & Episcopo, facilius eorum ferre possimus desiderium, qui, cum huic ipsi Ecclesiæ præessent, ita se gesserunt; vt nunquam ex animis nostris eorum discedere queat memoria. Non illorum dico priscorum, quorum vel auditam tantum habemus memoriam, vel solis literarum monumentis consignatam, sed duorum Ecclesiæ huius luminarium, quæ non ita pridem summo cum gemitu & plangore bonorum omnium extincta sunt; alterius cognominis tui *Petri Tomicii*, alterius omnibus amoris atque amicitiæ vinculis tibi coniunctiſſimi *Ioannis Choienski*, quos ipsi ad Ecclesiæ huius gubernacula sedentes vidimus: quos in optimam partem cognouimus: quorum præclaras dotes admirati sumus: quorum in tuendis atque conseruandis Ecclesiæ huius nostræ commodis, magnam & fidem & studium C & autoritatem perspeximus. Qui tam triste nobis desiderium sui reliquerunt, nulla vt id temporis longinquitas lenire potuerit, nisi tu potiſſimum successor datus esses, cui ad multa DEI munera, quibus illi affluenter ornati fuerunt, hoc accessit, quod vix quisquam fuit hominum memoria, qui tantum apud cunctos ordines gratia valeret, qui tanta sibi omnium summorum prædiorum ac infimorum studia, amores, beneuolentiam conciliasset. Te videmus magno quodam & excelso animo, omnem pecuniam tuam, ad beneficentiam libertatemque ita conferentem, vt eam contemnere prorsus & pro nihilo ducere videaris, præ vt amicos tibi parare queas, quos omni auro qui dixit pretiosiores, is nihil potuit ad veritatem dicere propensius, Te conciliandæ colligendæque gratiæ artificio esse instructiſſimum. Te minoribus hisce virtutibus, comi- D tate, affabilitate, beneficia in omnes voluntate liberalitate, splendore, munificentia, ita ornatum cernimus, vt anteponi tibi nemo, vix quisquam tecum queat his virtutibus comparari. Quibus tu tanta tibi eorum hominum studia adiunxisti, apud quos summa cum potestate versabare, tanto tui cunctos amore inflammasti, vt ad nutum se tuum cuncti conuerterint, neque in mentem tibi venerit optare quidquam, quod non incredibili concessu atque ardore tibi fuerit tributum. Itaque cum studio isto & obseruantia hominum erga te, tum ingenio,

ingenio, ſolertia, prudentiaque tua effectum eſt, vt maximæ maximis de rebus controuerſiæ ſublatæ, iræ, quæ videbantur implacabiles, ſedatæ, graues inimicitiæ non extinctæ modo ſunt te arbitro; ſed etiam ad amicitiam conſuetudinemque traductæ. Quæ tua felicitas vt propria tibi ſit & perpetua, atque vt in hac quoque diœceſi itidem, vt in illa, te ventos moderante, pacata ſint omnia & tranquilla, Deum ſuppliciter precamur, tantoque nos id facilius impetraturos confidimos, quod ad reliquam felicitatem tuam, hoc quoque acceſſit, vt tibi tanto gubernatori ii ſint remiges in hac vrbe dati, qui non ſolum quod excelſo plerique loco nati ſunt, quod præſtanti ingenio abundant, quod conſilio atque omni ingenuarum artiom doctrina perpoliti habentur; verum etiam quod te multum & ex animo ament, magno tibi adiumento eſſe poterunt ad motus iſtos impendentes tranquillandos, & ad conſeruandam Rempub. hanc noſtram Eccleſiaſticam recte atque ordine adminiſtrandam. Vides, qua nunc circumſuſus es ſacerdotum corona: omnes nos, primum ipſos ea, qua par eſt, animorum noſtrorum humilitate fidei tuæ poteſtatique ſubiicimus: deinde, ſi quidquam erit in quoquam noſtrum ingenii, ſi quis rerum vſus, ſi qua prudentia, omnibus his rebus, ſi quæ cuiquam ex hoc cœtu ineſſe videbuntur, perinde ac tuis vtare licebit. Quibus, quanquam ipſe tam abundas, quam qui maxime, vt non multum tibi aliena opera ſit neceſſaria, tamen ſi non erubuit Moyſes Iethro ſocero ſuo recta monenti auſcultare, homini neque doctrina neque prudentia inſigni: multo minus te facturum nobis perſuademus, vt ab iis aliquando conſilia poſcere erubeſcas, quorum bona pars aut in literis, aut in maximarum rerum vſu non minimam ætatis ſuæ partem conſumpſit. Non ignoras procul dubio, te ſpeculatorem eſſe a Deo conſtitutum: tibi per Prophetam dictum eſſe: Fili hominis, ſpeculatorem te dedi domui Iſrael, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, anounciaueris ei, neque locutus ei fueris, vt auertatur a A via ſua impia & viuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur; ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Terribilis eſt hæc Prophetæ vel Domini potius per Prophetam denunciatio. Neque vero fieri poteſt, vt quisque Epiſcopus, hoc eſt, ſpeculator, tam ſit cautus & diligens, vt omnia ipſe oculis ſuis circumſpicere queat, atque ob eam cauſam adiuncti illi ſunt Prælati & Canonici, quorum alii oculorum, alii aurium, manuum vice funguntor. Horum itaque decet te, tanquam membrorum tuorum curam gerere, neque aliter aliis, quam vt corporis tui partibus proſpectum velle. Quam in cognitionem ſi toto, vt aiunt, pectore incubueris: ſi omni ſtudio proſpexeris, ne quis ferus aper vineam tuam exterminet: ne quis inimicus homo in agro tuo zizauia ſpargat: ne quis circumiens tanquam leo rugiens, quæ- B rens quem deuoret, aliquem ex grege tuo rapiat: ſi nos, clerumque tuum vniuerſum, ſub vmbra alarum tuarum difficillimis hiſce temporibus ita protexeris, vt vel cognominem tuum *Petrum Tomicium*, vel amiciſſimum tibi fideliſſimumque *Ioannem Choienski*, ſummos illos viros, ſummaque autoritate præditos, extinctos nobis eſſe ſcires magis, quam ſentire queamus; & hic te Deus omni felicitatis genere cumulabit, vitamque concedet incolumem & diuturnam, & poſteaquam bonum certamen certaueris, curſum conſummaueris, fidem ſeruaueris, repoſita tibi erit corona iuſtitiæ: dicetque tibi Dominus in die illa iuſtus index: euge ſerue bone & fidelis: quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui, & ea dabit præmia, quæ præparauit diligentibus ſe, quæ nec oculus vidit, C nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Noſque dicemus cum ſcriptura: qui malidixerit tibi, ſit ille maledictus, qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

DIXI.

DESCRI-

DESCRIPTIO
VETERIS ET NOVÆ
POLONIÆ CVM DIVISIONE
EIVSDEM VETERI
ET NOVA.

ADIECTA EST VERA ET EXQVISITA
RVSSIÆ INFERIORIS DESCRIPTIO,
IVXTA REVISIONEM COMMISSARIORVM REGIORVM, ET LIVONIÆ IVXTA ODOPORICON EXERCITVS POLONICI REDEVNTIS EX MOSCHOVIA.

AVTOR AD LECTOREM.

Lechia quidnam sit modo, quæue potentia sceptri,
Lit. Liu. Rus. & Prus. littora quæue tenet:
Scribunt iam multi, quo mente reuoluere possis,
At modo quo cernas dat tibi SARNICIVS.

Prodiit prima vice CRACOVIÆ 1585.

SACRA ac SERENISSIMA REGIA M.
D. domine clementiſſime.

QVemadmodum a M. veſtra Regia delectus ac deſtinatus fui, vt ſitum inferioris Ruſſiæ eiusque campeſtria deſolata perluſtrarem & reuiderem, id ſedulo præſtiti & feci. De qua re complura cum Maieſtate veſtra & verbis & ſcriptis egi, monſtrauique omnia, quæ videbantur ad hoc propoſitum pertinere. Nunc vero vt magis promererer nouis obſequiis gratiam M. veſtræ Regiæ, curaui (ſumptibus non parcens) vt hæc in planiore forma luculentius artificioſiusque traderentur, adhibita arte Geographica, & præceptis quæ a literatis hac in parte obſeruari ſolent, vt etiam ab eruditis in aliis Regnis cum celebritate & laude maieſtatis veſtræ legi poſſint. Cumque ipſe occupatus eſſem aliis negotiis arduis, vſus ſum ea in re opera eruditi & de literis bene meriti viri generoſi domini *Stanislai Sarnicii,* amici mei non vulgaris, qui etiam notus eſt M. veſtræ. Nam cum aliquot vicibus, libris in lucem editis, nomen & victorias M. veſtræ vt par erat celebraſſet, M. veſtra Regia eum pro cliente ſuo accepit, eique ſe benigniſſimum fore patronum declarauit, promiſſa ei gratia Regia, vt ex diplomate ei tradito liquet. Hic ergo, luſtrationis meæ typo accepto, effecit, vt non modo Ruſſiæ, ſed etiam totius regni Maieſtatis veſtræ ſitus, hoc eſt Poloniæ, Lituaniæ, Pruſſiæ, Liuoniæ, & quæ paucis ante annis de Moſcho M. veſtra recuperauit, exacte deſcriberetur, vt vno quaſi intuitu veluti in tabella a legentibus cerni poſſit. Quam operam ſpero gratam futuram M. veſtræ, & Reipub. non iuutilem, præſertim cum a nemine hactenus iſtud argumentum hoc pacto tractatum ſit. Certe præcipuos olim Reges & Imperatores eiusmodi ſtudiis mirifice delectatos fuiſſe ac ſumptus ad ea promouenda liberaliſſime ſuppeditaſſe ex hiſtoriis conſtat. Cumque Regia M. tua, haud poſtremum inter laudatos Reges locum obtineat, non dubium eſt, eam quoque pro ſua ingenita clementia declaraturam, ſibi hunc honeſtum conatum non diſplicere, neque in liberalibus ſtudiis promouendis ſumptibus parcere.

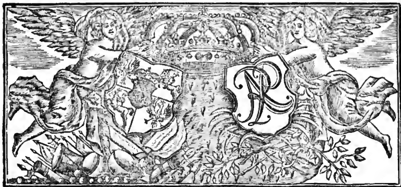
Datum Warſouia primo Kalendas Maij. 1585.

Sacræ Sereniſſimæ Regiæ M. veſtræ
Fidelis ſubditus
Ioannes Sienienius C. L.

PROOEMIVM ad LECTOREM.

SIcuti theologiæ fundamentum ſunt ſcripta Prophetica & Apoſtolica, medicinæ, *Galeni* philoſophia, ita ſenatoriæ facultatis ſubiectum vt vocant, circa quod verſatur, eſt hiſtoriæ cognitio, & Reipub. bene gerendæ ſcientia, quam complexus eſt *Plato* & *Ariſtoteles*. Fatentur autem viri togati ſe plurimum iuuari in gubernandis Rebuſpub. cognitione hiſtoriarum; militares etiam viri non diſſimulare, eiuſdem ſummam vim eſſe in caſtris totaqué militia. Denique vt præclare *Cicero* dicebat: *Ipſa eſt teſtis temporum, lux veritatis, magiſtra vitæ, vita memoriæ,* adderem ego, parens immortalitatis. Nam ipſa efficit vt morientibus nobis potior noſtri pars in terris ſuperuiuat, hoc eſt, fama bona, immortalitate tincta. Cum igitur vndique ſeſe vtilitates huius diuinæ exercitationis offerant, merito apud Reges & Principes in precio habetur. Iam ſi hiſtoria grata eſt cunctis, etiam ea, quæ ancillantur hiſturiæ, hoc eſt chorographia & chronologia merito gratæ eſſe debent. Et omnino ſicuti *Plato* neminem admittebat ad ſuam ſcholam, qui prius non eſſet verſatus in Geometria & Arithmetica: ita merito illotis manibus dicitur ad hiſtorias accedere, cui prius ſitus locorum, vbi illæ ſunt geſtæ, & ratio temporum, quando nimirum hæ acciderunt, non fuerint cognita. Ideo ſicuti commentariis *Cæſaris* deſcriptio Germaniæ & Galliarum eſt præfixa, ita ego deſcripturus res Sarmaticas, eiusdem Sarmatiæ typum præmitto, adiuncta ſupputatione temporum, vt ita lector locorum & temporum cognitione ſuffultus, ad cognoſcendam hanc hiſtoriam, rectius præparatus reddatur, inſtructiorque ad eam legendam accedat.

DE SI-

DE SITV ET AMBITV VETERIS SARMATIÆ, EIVSQVE DIVISIONE, IVXTA Veterum sententiam.

Diuidebant veteres potissimum regiones suas iuxta decursus fluminum, ad quorum ripas degere con- A fuessent; a quibus congregationes & societates hominum, tanquam prouincias quasdam, appellare, iam dudum consuetudo obtinuerat. Hinc pagorum cognominis origo deducitur. Nam pagus Græcis πηγη fons dicitur. Et qui ex vno fonte bibere & iumenta sua adaquare solebant, pagani cognominabantur, hoc est societates hominum iustæ magnitudinis, quæ ad flumen aliquod & valles cum seruis liberisque, pecoribus & adscripticiis adeoque tota suppellectili domestica inhabitatum consederant, & B non aliter ac corriuales necessitudine quadam deuincti felicia & aduersa perpeti paratissimi erant. Hinc *Cæsar* in commentariis vniuersam Heluetiam in quatuor pagos diuidit, cuius appellationis vsus etiamnum ab eis retinetur, aucto tamen numero pagorum. In duodecim enim pagos posterius seculum siue regiones, totam illam Rempub. diuidit. Communi igitur mori & consuetudini illius antiqui seculi innitendo, veteres quoque Sarmatæ & Sueui a fluminibus potioribus & littoribus maris, regionibus suis & prouinciis nomina C imponere solebant. Vnde *Ostrogotthorum*, *Tirangitarum*, *Tissigetarum*, & *Sueuorum* nomina prodierunt. Nam *Ostrogotthi* populi dicebantur, qui ad Istrum inhabitarunt. *Tirangitæ*, qui ad Tiram, *Tissigetæ* ad Tibiscum, *Sueui* ad Sueuum, & sic de cæteris, sicuti mox ex declaratione inferiori patebit. Noticia autem huius historiæ mirè poterit iuuare lecto- D rem, non modo ad intelligendam hanc quam tradimus modo historiam, sed etiam ad exponendos aliarum gentium rerum gestarum commentarios.

VANDALI dicebantur populi, qui habitabant ad flumen Vandalum seu Vistulam. De his dicit *Ptolomæus* quod maximam partem Sarmatiarum occuparint. Et *Procopius* similiter eos maxima spacia ad Istulam occupasse affirmat. Vnde & Venedicus sinus a *Ptolomæo* & aliis autoribus mare ad littus Prutenicum vocitatur, eo quod gentes eius linguæ illas regiones etiam tum incolebant. Hi vero populi ab aliis *Viuidæ*, ab aliis *Ven. di*, *Veneti* & *Heneti* nuncupantur, voce quidem nonnihil deflexa, sed reipsa, vt liquido monstrabimus, vna & eadem gens *Vandalica* designatur, modo lector iudicium suum paululum suspendat, vsque dum ad finem legendo decurrerit.

MARCOMANI. Etsi autem varie se torquent autores nomen *Marcomanorum* exponentes, tamen liquet hac voce populos illos intelligi qui ad flumen Morauam habitarunt, a quo etiam nomen sibi acquisiuisse, sonus ipse indicat. Huius gentis Rex *Marobudus* celebratur a scriptoribus. Floruit vero ille *Cæsaris Augusti* temporibus, æmulus *Harminii* Ducis, quorum vterque ab initio illorum bellorum pro strenuis defensoribus Germaniæ sese gerebant. Et certe, nisi fata obstitissent, terribiles formidabilesque potentiæ Romanorum fuissent.

SVEVI populi, qui ad Sueuum, quem hodie *Sprea* nominant, habitarunt. Flumen hoc oritur ex montibus Sudeti duobus milliaribus a Budissino vrbe *Venedorum* Germanicorum. Hi populi etsi Germanis adnumerantur, tamen cum Sarmatiæ populis ob quandam necessitudinem sese coniungebant & commilitabant *Sarmatis* in pugna Carnutana contra Romanorum Imperatorem *Antoninum Pium* in finibus Boemicis, quo *Marobudus* ille tempore *Augusti*, sedes suas ex Morauia transtulerat: attestante *Suetonio* in vita *Augusti*. Et eo tempore,

pore, eaque occasione linguæ nostræ vsum volunt plerique vsque ad Albis ripas translatum fuisse, de qua re vide plura in historia nostra.

GOTTHI vel *Guthones*, pagus & prouincia Sarmatica habitantium ad Gutalum flumen (sic enim id *Plinius* vocat.) Ideo *Guthones* & *Gotthi* a Gutalo vocantur. Nunc *Odra* dicitur. Extendebantur coloniæ eorum Codanum sinum versus ad occidentem & Septemtrionem vbi est Gedanum, quem inquam sinum etiam a *Gotthis* nominatum esse doctiores & eruditi viri tradunt: sicut ipsa vox indicat. Sed & *Bidgostiam* & *Gedanum* ipsum a Gotthis etymon suum trahere syllabarum ipsa compositio indicat. Nam *Bidgostia*, habitationem *Gotthorum* significat. Ad orientem vero progrediendo habitatio eorum extendebatur per montes Sarmaticos vsque ad orientales *Gotthos*, qui *Geta* etiam & *Ostrogotthi* dicebantur. De his tradit *Cornelius Tacitus* inquiens: *Trans Ligios Guthones regnant*. Parebant enim Sarmatis & tributum eis pendebant, vt aperte idem *Cornelius* tradit. De iis latius lib. 4. historiæ nostræ.

VARINI pagus & populi Sarmatiæ qui ad flumen Vartam citra & vltra Posnanjam habitabant. Quam autem nomen Varinorum cum nomine Varta sicut *Guthonum* cum Gutalo conforme sit, nemo non videt. Sic descriptio situs locorum vtriusque gentis cum descriptionibus veterum ne pilo disconuenit. Meminit Varinorum *Cornelius Tacitus* lib. de moribus Germaniæ: *Reudigni*, inquit, *Varini & Eudoses fluminibus aut syluis muniuntur.* Et Chronicon Germanorum: *Pomeraniam tenuere Rugii, Auiones & Varini*: sed Varinos expresse dicit *Cornelius* flumine muniri. Nam Varta flumen cum Prosna speciem insulæ efficit, sic Obra cum eadem Varta.

AVARINI populi ad Naruam fluuium quod Istulæ copulatur infra Varsauiam habitabant. Expositores *Cornelii* Varmiriam in Prussia a *Varinis* esse dictam existimant. Differunt ab iis *Auares* Vngarorum progenitores.

CISTOBOCI, *Cistobocas* aliquoties *Ptolomaus* meminit. Et *Cornelii Taciti* expositores ad Bogum flumen eos collocant, & ab eo denominatos esse scribunt. Nec remota est compositio a Bug *Cistoboci*: & Cisto significat mere vel sincere, Boci, id est, ipsissimi. Nec procul eos ab *Iglionibus* Vilnensibus habitasse tabulæ *Ptolomei* monstrant. *Plinius* autem agnoscit Sarmatas ad Bugi ripas habitasse. Qua de causa eosdem inter Sarmaticas prouincias seu pagos collocamus.

TIRANGITAE pagus vel prouincia Sarmatica. Nam *Ptolomaus* expresse *Tirangitas* Sarmatas vocat, qui ad Tiram seu Nestrum flumen habitabant. Quod autem a *tirare* id est trahere arcum voce Italica dictum esse putant quidam, non possum assentiri. Nam ab *Ouidio* flumen hoc Tiras vocatur, & seculo illo nondum latina lingua in Italicam degenerauerat.

TISSIGETAS *Ptolomeus* populos vocat, qui ad flumen hoc habitarunt, quem nostri hactenus *Tissam* similiter appellant. Euincitur
A igitur inde, nostram linguam in vsu fuisse in locis illo adhuc seculo. Neque enim nostrates eam appellationem a Græcis Latinisue hauserunt, sed Latini a nostris.

OSTROGOTTHI prouincia Sarmatica seu pagus habitantium ad *Istrum* & ostia eius, quem hactenus *Vistrum* Slaui vocant. Expresse autem *Ouidius* se exulasse dicit apud Sarmatas. Ergo *Thomos* vrbs nobilis exilio poetæ ad ripam Istri, Sarmatarum colonia fuit, vbi nunc *Kilia Achillis* nomen resonans. Et *Plinius* aperte Ostium Istri quod *Calostomum* vocant, Sarmatis tribuit. De hac re latius in historia nostra.

VISOGOTTOS quos *Ptolomæus Gythones* vocat, *Cornelius* etiam eosdem electrum quod *Glassum* vocant colligere ad Balticum mare tradit. Proinde commentator præcipuus *Cornelii Taciti* inquit: *Gothini Gottones partes*
B *sunt Gotthicæ gentis, qua late complent latus Balticum vtramque ripam Istulæ.* Et prorsus recte mihi videntur exponere & proprie *Visogothos*, id est Vistulæ *Gotthos*, sicuti *Ostrogotthos* Gotthos, qui ad Istrum habitarunt. Nam expositio illa *Vnest* & *Gotth* iam confutata locum non habet. Quanquam & *Vistulæ Gotthi* Septemtrionales quoque sunt & Septemtrionales vel *Vnestgotthi* possent dici.

TANAITAE qui ad Thanaim flumen Sarmatæ incolebant, sic vocabantur. Sicuti & *Remsarmata* a *Beroso* qui viciniores erant *Reno*, vide historiam Babylonicam.

CYMBRI celebratissimi & antiquissimi e-
C rant Sarmatæ, qui ad Cymerium Bosphorum, vbi nunc est *Capha Oczakouia*, inhabitarunt. Horum volunt esse posteritatem illos nostros *Cyrkasios*. *Homerus* de *Cymeriis* subinde meminit. Meminerunt tandem historici Cymbrorum qui ante Christi aduentum maxima bella in Italia excitarunt. Vnde nomen Cymbricæ Chersonesi: sed vtrum isti ab illis, an illi ab istis orti sunt, dubium hoc discutitur in hac historia.

PEVCINI veteres proprie vbi nunc est *Smolensko* sedes suas habuerunt. Nam *Ptolomæus* Borystenem ex Peucinis montibus deriuat. Borystenes autem oritur non procul à *Smolensko*, quam sententiam adiuuat & etymon vocis. Nam Πευκη pinum Græcis significat præpinguem resinam. Porro loca illa, vbi est *Smolensko* & *Polocko*, sunt admodum referta pinetis. Quin & *Pinsko* ad eandem viam
D denominationis *Peucinorum* deuenit. Quod autem insula illa quæ in ostiis Danubii, *Peucen* quoque dicta est, inde reor factum esse, quod incolas *Smolensko*, *Pinsko* & *Przypiecz* prono flumine Nepr credibile est, delatos fuisse vsque ad illa loca, ibique colonis deductis sedes suas fixisse. *Bernhardus Vapouius* existimat eam gentem quam hodie *Pieczyniegos* vocamus,

non

non remote ab illis locis, esse reliquias veterum *Peucinorum*. Alii eos qui vocantur *Pokucie* intelligunt; vtramque autem sententiam & situs loci vicinus, & vis cognominis comprobat. *Syrmius* Rex *Peucinorum* qui *Alexandri Magni* temporibus floruit, iis in locis, vbi nunc *Besarabia*, quos *Polountios* vocant, imperitabat. Nam quia Syrmium, vbi illud Concilium postea celebratum fuit, adiacet Danubio, itaque haud difficile ei fuit prono flumine prouincias illas, quæcunque spectant ad Danubium, & ostia eius imperio suo adiicere. Complura ea de re digna consideratione libro secundo attulimus.

BASTARNAE Sarmatica prouincia vel pagus in ea parte Poloniæ, vbi nunc sunt, qui vocantur *Podgorii*: sed porrigebantur secundum fines Daciæ. Ideo *Procopius* & alii veteres eos ponunt ad latus *Dacia* septemtrionale: *Dacia* autem proprie fuit vbi nunc est *Transyluania*. Cui rei & *Iouius* in sua historia astipulatur.

LIGII prouincia Sarmatica inter Viadrum & Boemicos montes quos Vandalicos *Dion* vocat. Ea nimirum *Syllesia* pars vbi est *Legnicium* oppidum. Ideo *Legnicii* etymon à denominatione *Ligiorum* scriptores Germanici deriuant.

QVADI. Positis terminis *Marcomanorum* ad flumen Morauam, & *Ligiis* populis infra montes Vandalicos seu Boemicos, vt modo dictum est, quicquid in medio est, *Quadis* est tribuendum, vbi est *Nissa* & Ducatus *Opoliensis*. Non assentior quibusdam expositoribus *Cornelii Taciti*, qui etiam locum, vbi est *Petricouia*, quo heroes Polonorum ad Comitia veteri instituto confluere solebant, in ipso vmbilico Poloniæ *Quadis* tribuunt. Ita enim *Marsignis*, *Gotthis*, *Ossis* & *Buriis*, qui *Cornelio* attestante terga *Marcomanorum* & *Quadorum* claudere debebant, nihil retro spacii relinqueretur. Affirmant autem *Quados* cum *Iulio Cæsare* aliquando conflixisse, quod forsan contigit tempore Heluetici belli, quibus sese certo fœdere copulauerant.

MARSIGNI populi Sarmatici sub montibus Sarmaticis.

SIDONII: Hos *Ptolemæus* ponit vbi est *Szidlouia* & *Szidlouiec*. Nec sono vocis admodum discrepat *Szidlouia* a *Sidoniis*. Isti cum *Desiderio* Rege Longobardorum in Italiam ingressi *Asidonem* vrbem, quæ postea *Cosse* dicta est, fundauerunt. Deleta hæc fuit successu temporis a *Carolo Magno* cum eam a Saracenis vindicaret, vt *Anius Viterbiensis* scriptor Italicus memoriæ prodidit, vbi expresse hoc *Polonis* tribuit in commentariis in *Berosum*.

OSSII populi Sarmatici quos *Cornelius Tacitus* penes *Gotthinos* ponit, propemodum ad flumen Olsam quod cum flumine Moraua miscetur. Nec remota est vox *Olsa* & *Ossa* litera *l* saltem in *s* mutata. Est & in finibus Prussiæ *Ossa* flumen: sed forsan posterioribus temporibus bellis detrusi erant ad istum angulum Prussiæ.

BVRII: penes *Ossios* prouincia Sarmatica.
A Descriptiones situs loci plane conueniunt cum *Varka* oppido & *Varsauia*. Et vox *Burii* & *Varka* non variant, nisi litera *b* in *v* vsitato more conuersa. *Ptolomæus* sane in suis tabulis eodem loco eos reponit. Et *Cornelii Taciti* præcipuus commentator hoc idem iis verbis innuit: *Burii*, inquit, *extremi sunt Syllesiorum, versus Istulam & porriguntur Toruniam*. Meminit etiam *Dion* historicus *Buriorum* in historia *Traiani*: contra quem vna cum *Dziurpaneo* Rege Dacorum arma sustulerant. Latius hæc in historia nostra reperies.

RVGII populi: hos inter Viadri & Vistulæ ostia *Ptolomæus* collocat, vbi est modo Pomerania. Ostensum est autem Gutalum seu Viadrum a *Guthonibus* seu *Gotthis* esse di-
B ctum, eo quod domini & possessores eius ripæ erant. Cum autem *Rugiani* inter vtramque gentem Sarmaticam in medio habitarint, crediderim eos ad supplementum eorum pertinere. Affirmant autem commentatores *Cornelii Taciti Rigenses* in Liuonia ad ostia *Rubonis* vel Dunæ a *Rugiis* originem suam ducere, esseque eorum colonias. *Odoacer* Princeps bellicosus, vastator Italiæ sub tempora Gotthorum ante mille annos dicitur prodiisse ex ea gente. Ideo *Dlugossus* historiographus Polonorum *Odoacrum* Polonum facit. Siquidem & nunc illæ regiones Pomeranicæ obnoxiæ sunt Polonis, antea vero prorsus ditionis Regum Poloniæ erant. Commemoratur tamen in historiis *Rugianos* vna cum *Gotthis* militasse, & *Gotthis* exce-
C dentibus ex Italia, etiam *Rugii* in eorum castris connumerantur. *Grammaticus* autem historicus eadem de causa, *Cassobios* etiam ante aduentum Christi eodem in loco, id est ad littus maris illius Baltici habitasse affirmat. Sunt autem *Cassubii* gens stirpis Polonicæ.

SCYRI etiam prouincia Sarmatica. Nomen credo hæsit in *Scyriciis*, qui sub montibus Carpati vltra Cracouiam habitant. *Plinius* lib. 4. cap. 13. *Scyrorum* meminit: *Quidam*, inquit, *hæc habitari ad Vistulam vsque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt*. *Scyros* vna cum *Gotthis*, etiam ex Italia emigrasse memoriæ proditum est.

HIRROS *Syradienses* crediderim esse.

CAVCHI iidem forsan quos *Cassubios* nostri vocant, aut *Cuiauienses*.

PACINACES ad Borysthenem statuunt. Au-
D tor supplementi *Carionis* cum *Bossinis* eosdem esse putat.

ERVLLI: isti quoque ad Istrum habitabant. Primi ii religionem Christianam publice amplexi sunt inter eas gentes, vt tradit historia Ecclesiastica. De horum leui armatura quædam *Iornandes* tradit de rebus Geticis. Hi *Corales* ab *Ouidio* forsan vocantur.

GEPIDES pagus Sarmaticus ex stirpe Gotthorum, qui habitarunt ad *Visclam* flumen &

cognominati sunt hoc nomine a tarditate ingenii & pigritia, vt *Procopius* tradit. Habitarunt olim ad Syrmum in Pannonia. Celebratur Rex Gepidarum *Ardarichus*, cuius opera *Athila* Rex Hunnorum, in multis præliis vsus est feliciter, sed postea reliquias exercitus *Athila* deleuit. Vbi *Scepusium* est, ibi sedes eorum statuunt. Sed quod *Gepidarum* nomen *Lituanis* quidam recentiorum tribuunt, non video quo pacto id cum sententia veterum quadret. De his latius in ipsa historia. Vbi etiam illa opinio discutitur, an Germani *Scepusienses* sint reliquiæ stirpis *Gepidarum*, & Germani, qui degunt in Transyluania, vtrum sint reliquiæ Gotthicæ stirpis, quemadmodũ vult autor supplementi *Carionis*.

BESSI: *Bessorum* pars hæsit, vbi sunt montes *Biesczady* a *Bessis* cognominati.

DVCLEOTAE adhuc oppidum est ad radices montium Sarmaticorum de nomine illorum *Ducla* dictum.

BICEN ipsissimi Sarmatæ erant ad Meothiden, sed colonias eorum transportatas esse metu bellorum in illud territorium vbi est *Biecz*. Et nomina *Bicen* & *Biecz* sunt sibi cognata.

IAZYGES: *Ptolomaeus* triplices gentes in Sarmatia ponit: maximas, minores & mediocres. Inter medias autem *Iazygas* recenset. Expresse autem Sarmatas vocat *Iazygas* illos, qui Euxinum versus porrigebantur. Nomen *Iazygum* significat iugum vel par boum, ab ἰὸς ζυγὸν, id est tantum par boum. Videmus enim hactenus, *Podlasios* vbi eorum præcipuæ sedes erant, tam facilem agriculturam habere, vt colonus vnico iugo boum contentus sit ad exercendum commode agellum suum. Fuerunt alii *Iazyges Metanastæ* dicti, eo quod vna cum familiis superatis montibus Carpaciis ad Tibiscum vbi nunc Vngaria est commigrarant, ibique sedes suas fixerant. Horum reliquias adhuc extare audio, & loquuntur corrupto sermone Slauonico seu Sarmatico. Et vocantur etiam ab accolis *Iazuinges*.

ASCAVLES hic alicubi vbi est *Sochaczouium*, *Louicium* ad flumen Bzura reponuntur. Dicuntur autem *Ascaulistæ* illi agrestes, qui tibias cum sacco inflare solent, Musicorum genus vile. Forsan quod locus ille multos tales alebat, quod etiamnũ non insolens est in illa prouincia. Et *Ptolomaeus* sæpe agnomina & prænomina loco propriorum nominum ponit, vt *Iazyges*, *Agatyrsi*, *Ichtiophagi* & *Anartophracti &c.*

ANARTOPHRACTI id est inopia panis laborantes. Nam α est priuatiua particula & ἄρτος panem denotat. Et verisimile est. Nam inhabitabant illud solum lapidosum arenosumque, quod est inter *Podlasios Iazygas* & Istulam. Admodum sterilis est illa prouincia.

LVTII reponuntur vbi oppidum non ignobile *Lutomirsko*. Et sonus vocis cognatus est cognomini oppidi.

BVRGIONES fere reponuntur vbi est *Lublinum*, ab iis *Burgundiones* ortos esse volunt, gentem bellicosam, qui copulati *Vandalis*, *Gallis*, superioribusque *Germanis* mouerunt bella atrocia.

ANTAE natione Slauones erant, sed cum Romanis contra suos sentiebant, ideo *Antæ*, id est contrarii vocabantur.

BORVSCI, qui & *Carbones*, primo Septemtrionem incoluerunt, vicini *Moschis*, tandem ad sinum Balticum progressi consederunt, vbi est ab eis dicta *Borussia*. Non desunt qui eos ex Asia huc commigrasse dicant. Notum est in historiis nomen *Prusia* Regis *Bythinæ*.

RVSSI & ROXOLANI vicini erant *Boruscis*.

HERMVNDVRI ad montes Boemicos ex quibus Albis oritur. Sed *Dubrauius* scriptor Boemorum lib. 1. conuincit errati *Cornelium Tacitum* ea in re.

SVDINI in Prussia reponuntur. Ferunt autem eam regionem opulentissimam fuisse, sed iam deletam propemodum ad internecionem a Cruciferis ordinis Theutonici, iamque maximas syluas enatas vbi olim degebant.

SCANDIA: De hac insula multa a multis inter veteres autores referuntur. Ideo malo de ea aliorum sententias referre, quam meum iudicium aliis obtrudere. *Iosephus Meletius* in Venetorum editione *Ptolomai*, in tabula nona Europæ. *Hæ*, inquit, *regiones*, *id est Prussia*, *Liuonia*, *Lithuania*, *&c. in tabula Sarmatia Europea ab antiquis* (id est Historicis & Geographis) *numerabantur* (nota). Et videtur hæc narratio firmo niti fundamento. Nam si in mari Sarmatico innatant & ab eo cinguntur, necessario & ipsæ ad Sarmatias pertinent. *Glareanus* vero in Geographicis: *Dothlandia insula*, *Scania insula*, *quam hodie Solandiam vocant*, at *Plinius*, inquit, *lib. 4. cap. 14. Scandinauiam vocasse videtur*, *aut saltem vicinam Daniam. Ait enim ab incolis nominari alterum mundum.* De *Dania* autem sic idem autor: *Daciam Transyluaniam vocant. Est autem longe alia ab ea*, *quam non recte hodie Daciam vocant cum sit Dania appellanda*, *vulgo Danmarckt ad Cymbricam Chersonesum. Meletius* vero: *Dania sic dicta a Dano Rege. Gotthlandia quasi bona terra*, *Scholandia*, *id est*, *amœna terra*, *Northuegia*, *id est Septemtrionalis terra*, *Findlandia*, *id est pulcherrima terra*, *Glorandia*, *id est virens terra*, *Islandia*, *id est glacialis terra*. Hæc habentur in charta Hydrographica. *Tule* Scandiæ insularum vltima, Septemtrionem eundo, a veteribus Poetis & scriptoribus vocatur. Et Polonico sermone *Tile* significat vltimũ vel extremum, quia vltima terrarum credebatur.

Romani sicuti de regionibus Orientis, ita de istis Septemtrionalibus insulis mirabiles fabulas sparserunt in vulgus. Inter quos *Cornelius Tacitus* ita propinquas dicit cœlo, vt ibi iam possint solis labores exaudiri & stridores rotarum eius. Formas Deorum istic videri, homines monstrosi aspectus & lapides gemmasque preciosas. Hoc vero eo consilio faciebant, vt inde gloriolam apud suum vulgus aucuparentur, se nimirum deuicta ac debellata Germania,

mania,

mania, adeptos tales terras, quæ iam veluti suburbium cæli viderentur, ob talia & tanta miracula.

DE LIMITIBVS VETERIS SARMATIÆ.

Addam hic descriptionem finium Sarmatiæ, iuxta seriem temporum, incipiens a temporibus Augusti Cæsaris.

Ob aduentum saluatoris.

10. FLorus lib. 4. cap. 12. scribit *Augustum* cum legatis Sarmatarum Getarumque pacem sanxisse, fœdusque percussisse iis conditionibus, ne ripam Danubii transcenderent. Ideo ad *Lucullum* literas scripsit, vt aduersus Sarmatas ripam tantum Istri tueretur, Huic sententiæ suffragatur *Ouidius*. Nam *Lucullum* laudans inquit: *Hoc duce ripa Istri tuta fuit.* Porro occidentalis limes fuit Albis flumen. Nam *Strabo* & *Suetonius* aperte dicunt, Romanos occupata Germania Albim noluisse transcendere. Imo Suenos, qui illa loca occuparant, Cæsares transtulerunt ex iis regionibus, ne præberent ansam belli cum Sarmatis.

Traiani & *Adriani* temporibus, pontis in Da-
110. nubio ad Nicopolim erectio, indicat Romanos Danubio imperium suum in Europa finire voluisse, sicuti Euphrate ab ortu & Nilo a meridie.

163. Bellum Sarmatarum *Aurelii Antonii* cum Sarmatis & Squadis ad fines Boemiæ, & stationes legionum Romanarum, autorum scriptis concelebratæ, indicant qui fuerint tunc fines eorum, pro quibus dimicatum est.

Dion Seueri temporibus historiam suam scri-
247. bens, dicit Albim flumen oriri ex montibus Vandalicis siue Boemicis, qui & Sudeti vocantur. *Vandalos* autem fuisse populos natione *Slauos*, viginti argumentis probatur a nobis lib. 4. Annalium.

Temporibus *Theodosii* cum lites non paruæ
383. motæ fuissent de finibus inter nostras gentes & Germaniæ Duces, exercitus Saxonici & Turyngici collocati erant inter Albim & Viadrum ad tuendos limites & arcendas gentes Sarmaticas.

810. *Caroli Magni* temporibus affirmante *Blondo, Crantzio, Bonfinio, Einhardo*, ad Albim flumen præsidia contra Sorabienses collocata fuere. Et hactenus *Sorabi* & *Vandali* incolunt illas regiones ad Albim, qui nostra lingua vtuntur.

1000. *Otthonis Tertii* temporibus *Boleslaus Chobri* Rex Poloniæ *Herculem* imitatus, pro gadibus iniecerat tres columnas ad confluentem Albis & Salæ. Adhæc institutio Marchionatus Saxoniæ indicat metas limitum istic tunc fuisse. Num Brandeburgensis postea prolatis in Septemtrionem Germaniæ finibus institutus fuit.

1103. *Henrici Tertii* temporibus inceptum fuit a *Crinouslo* Rege bellum ad fines Boemicos & finitum in campo Canino ad Wratislauiam. Cum Boemis enim Poloni tum limites habuerunt ab illa parte, non cum Imperio.

1300. Circa tempora *Henrici Septimi* diuulsæ Poloniæ vires ob dissidia Ducum *Boleslaidarum*, ansam præbuerunt vicinis Regibus & Principibus attrectandi fines eorum. Vnde consequutum est, vt vndique accisis finibus limites Poloniæ intra octo cruces hæserint, quas scriptores nostri ita consignant. Prima ad *Pakosc*, quæ

nos a Pomerania diuidit. 2. ad *Pys* a Prussia. 3. ad *Zebrow* a Lituania. 4. ad *Bodbaice* ab Orientali Russia. 5. ad *Chotim* a Valachia. 6. ad *Scepusium* a vicina ei Vngaria. 7. a *Sicow* a Syllesia. 8. a *Zbasiu* a Marchia. Hæ cruces a nobis in typo Sarmatiarum apertius rubro expressæ sunt.

Dissidium inter sequaces Ptolomæi & Cornelii.

Hæc ita iam admitti possent de vetustioribus limitibus, nisi dissidium illud *Ptolomæistarum* & *Cornelistarum* obstaret. Nam sequaces *Ptolomæi* adducunt autoritatem ex eo scriptore vbi dicit: Germaniam terminari ab ortu Istula tenus. Vnde *Glareanus*, non postremus Geographorum, deceptus, ante triginta annos scribens, Germaniam veterem hic statuit, ad eaque absurda deuenit, vt diceret; *Germania*, inquit, *non postrema pars sub victoriosissimo Principe* Sigismundo *Rege Poloniæ degit*, Poloniam ipsam intelligens. Hunc sequutus D. *Cromerus* adhuc clarius eadem absurda amplificat, affirmans hic, vbi est minor maiorque Polonia ante *Constantinum Magnum* Germanos habitasse, qui error a me lib. 3. est abunde confutatus.

Nam *Cornelius Tacitus* homo Italus, cui melius quam *Ptolomæo* Alexandrino res Sarmaticæ notæ erant, vicinior enim istis regionibus fuit: hic, inquam, author ex professo Germaniæ statum describens non ausus est dicere Germaniam a Sarmatia Istula diuidi, vt *Ptolomæus* dixit, sed inquit: *Germaniam diuidunt montes Sarmatici & mutuus metus.* Forsan enim tum ab vtraque gente ita infestis animis de limitibus decertabatur, vt neutra pars libera a metu & formidine semper hostem sibi collo imminere cum ferro & igne putaret. Et aperte addit, quod illo ipso tempore Sarmatæ tributum imponebant *Gotthinis* populis, quo eis liceret in regionibus Sarmaticis quæ ad Boemiam vergunt, vbi est Opaua, montes Tarnouienses, metalla fodicare & conficere. Vocanturque illa loca a Ptolomæo Sydirorichiæ.

Nec difficile obseruatu, vndenam *Ptolomæo* hic error obrepserit. Nam iuxta dictum: *Dato vno inconuenienti cætera inconuenientia sequuntur.* Quia in tabula descriptionis Germaniæ Istulam vsque ex montibus Boemicis deducit, ideo in limitibus faciendis errorem commisit. Et regiones quidem a Sarmatis possessas eis non adimit, sed profluenta Istulæ aliunde & aliorsum deriuans posteritati materiam erroris grauissimi reliquit. Non desunt enim ex nostris qui popolos nostros in suspicionem apud vicinas gentes adducant ac si has terras, non vt patriam tanquam legitimi possessores inhabitarent, sed quod aliunde venientes in alienas possessiones inuolarint. Cum pro fundamento Geographico inconuulsibili semper accipiendum sit illud a me toties repetitum pronunciatum: *Quicquid est inter duo maria Sarmatica Euxinum, inquam Balticumque mare & montes Sarmaticos, id Sarmatiæ nomine censeri debere.* Sic Sarmatia Asiatica cum Europea contigua & confinis semper fuit etiam *Glareano* attestante flumine Tanai tantum eos distinguente. Nota sunt etiam vetusta nomina vrbium in vicina Germania: *Lubecum, Rostokium, Starogardum, Zgorelecium* seu *Brandeburgum*, quæ prorsus sonum reddunt linguæ Polonicæ. Sic montium Sarmaticorum parte ab altera: *Kossice, Lyske, Sklane, Tarnaua, Tokai, Igniecz*, quæ in memoriam reuocant, qui olim possessores fuerint priscis temporibus illarum regionum. Sed de istis latius in ipso opere Annalium.

Ouidius Ponticum mare Sarmaticum vocat. Mare autem quod Daniam & Vismariam alluit, Sarmaticus Oceanus a Ptolomæo nominatur. Sarmatæ autem populi erant, quicunque lingua nostra vtuntur Slauonica, licet Veneti interdum eis adnumerantur.

INDEX TABVLÆ SARMATIARVM SIMVLQVE VRBIVM, MONTIVM, FLVVIORVM, SYLVARVM, SOLITVDINVM ET ALIORVM NOBILIVM LOCORVM, QVORVM SITVM ET DISTANTIAM, SVMPTO NVMERO LONGITVDINIS ET LATITVDINIS ET FILO A NVMERO AD NVMERVM INSTAR CRVCIS AD LATERA TABVLÆ DVCTO ET RITE APPLICATO, INTERSECTIO INDICABIT.

A

	Latitudo.		*Longitudo.*	
	gradus.	*minuta.*	*gradus.*	*minuta.*

lla fluu.	51.	1.	43.	4.
Angeburg	55.	5.	44.	1.
Allenburg	55.	5.	44.	4.
Allenstein	54.	11.	58.	8.

B

BALICE 50. 10. 41. 16.

Quarto lapide a Cracouia, seu vno milliari Polonico. Villa in qua superbo sumptu aula extructa e longinquo cernitur. Opus inter miracula reponendum. Estque locus natalis *Bonerorum* gentis spectatæ nobilitatis & optime meritæ de Repub Polonorum. Insigne gentis est liliorum flos vulgo *Hiberida* dictum. Sunt enim veluti dearmes (permitte me sic loqui) regno Galliarũ. Nunc est possessor pagi Magnificus D. *Nicolaus Firley* Castell. Bicensis, paternarum & maternarum virtutum ipsissima imago. B

Betigola	56.	10.	47.	6.
Bersari	56.	8.	44.	4.
Balde	55.		40.	4.
Butau	55.	2.	43.	3.
Brunsberg	55.	6.	43.	3.

Quæ & *Varmia* dicitor, sita est ad flu. *Passaria.*

Brodnica 54. 43.

hæc Germanice *Strasborg* dicitur.

Bidgostia 54. 2. 53. 10.

Ad confluentem fluminis *Brda* cum *Istula.* A Wladislauia sex milliaribus distat.

BRZEG 51. 12. 39. 10.

Vrbs ducalis & colonia Polonorum, sed & ii, qui nunc supersunt Principes, de stirpe *Prastonum* Polonicorum Regum descendere dicuntur.

Brda fluu.	54.	2.	41.	5.
Bresburg	54.	5.	41.	5.
A *Brandeburg*	55.	8.	53.	6.
Bolo fluu.	54.	2.	41.	
Bratim	54.	4.	43.	3.
Berezina	55.		51.	1.
Borissouo	56.		55.	

Ad flumen Borystenem oppidum est. Existimant autem quidam ab hoc oppido flumen atiam Borystenem nuncupati. Oppidum autem conditum fuit a *Borisso* quodam duce Russorum. Nec raro contingit flumina ab oppidorum nominibus dici; vt *Odra* fluu. ab oppidi denominatione dictum esse tradunt. Ad hoc oppidum vsque *Borissouo* Moschus fines suos extendi affirmat, contra Lituania *Olgerum* ducem fines magni ducatus protelasse vsque ad *Mozaisko* constanter asseuerat.

BZVRA flun. 53. 6. 42. 8.

Infra *Louicium*, vbi sunt nobiles Bisontum venationes, locus illa & sylua vocatur *Viskirki.*

Brzeziny 53. 42.

Oppidum amplissimum egregiis artificibus refertum. Et est domicilium spectatæ nobilitatis *Lassociorum.*

BVG fluu. 53. 6. 43. 8.

Commentatores *Cornelii Taciti* populos veteres *Cistobocas* ab hoc flumine *Bug* dictos esse tradunt, eo quod isthic sedes parrias habuisse feruntur. Et vox cognominis *Cistobocorum* non dissonat a denominatione *Bug.*

C *Brzescie* 53. 8. 47. 7.

Cioitas populosa ad confluentem *Bug* & *Muchauiec* in ipso triangulo, triquetram figuram efficiens.

BVCZAC

BVCZAC 49. 10. 48. 6.

Vetustæ & claræ gentis colonia *Buczaciorum*. In ditiooe horum ferunt inueniri A
veoas auri, quæ veluti ramenta scintillant in aqua riui ex rupe altius scaturientis. Hæc postea ab agrestibus exeipiebantur percolabanturque, ac ita massa conficiendo auro apta reddebatur; sed multa ignauia quadam negliguotur. Laudatur etiam ab equis generosis, quos magna vbertate greges nnmerosi quotaonis producunt ipsu, vnde in Prouerbium abiit: *equus Buczaciorum gregis*.

Bielsko	53.	6.	47.	8.
Barycz	52.	8.	39.	10.
Boleslawiecz	52.	2.	40.	12.
Bretnicza	52.	9.	40.	2.
Bochotnica	52.	9.	40.	12.

Domicilium claræ gentis *Samboreciorum*. B

Bochotnica 52. 9. 40. 12.

Est arx murata. Hæc potest vocari antiquitas. Nam muri eius vetustate conquassati ruinam minantur: propediem collapsura videtur.

Borowice	52.	6.	45.	11.
Bielany	52.	7.	44.	7.
Bodzecin	51.		44.	8.
Belzyce	51.	12.	46.	2.
Bychaua	51.	10.	48.	3.
Bobona	50.	6.	44.	1.
Biecz	50.	6.	44.	1.

Meminit *Ptolemeus* & alii vetustiores prouinciæ Sarmaticæ quæ dicebatur *Bicen*. Sita fuit ad Euxinum pootum: sed credibile est coloonias inde ad eum locum trans- C
latas fuisse. Hanc præterfluit flumeo dictum *Ropa*, ex cuius spuma sulfur conficitur.

Beskidim 49. 44.

Beskit vel *Bieschadi* ab incolis vocatur. Mons est nobilis vltra *Humienno* ex quo flumen *Tiras* oritur. Memineruntque veteres eo loci *Bessorum* populorum.

Braclaw 50. 10. 52. 8.

Arx in qua semper præsidium firmissimum expeditum asseruatur. Vocatur vrbs illa *Sancti Petri*, eo quod imagine diui *Petri* Apostoli pro insignibus vtitur.

Balaklei 50. 2. 52.

Arcis vestigia in loco percommodo. *Czapczaklei* vero est fluminis nomen. D

BOCHNA 50. 11. 43. 5.

Salisfodinæ præstantissimæ, quarum sal ideo sali Russico præfertur & marino, qood plus terrestreitatis in se habet, ac propterea magis solidum & magis salsum est. Multi aotem ex viris literatis & etiam illustribus admiratione ducti, demittebant se in illum abyssum salisfodinarum. Et reuera est res stuporis plena videre illas profunditates & veluti centrum terræ. Inuentom salem eo locorum, acceptum referunt *Kunegundæ* *Boleslai Pudici* Regis coniugi, fœminæ sanctæ, Anno salutis 1251. Et quia Vngara fuit, vulgo creditum est & passim iactatum, reginam illam sal illud minerale ex Vngaria in Poloniam transtulisse, secumque aduexisse.

BIALOGROD 48. 10. 52. 8.

Theodosia dicta veteribus. Hanc ad ostia Borysthenis *Iouius* ponit, sed erroneam eius opinionem D. *Cromerus* confutat. Præterit vero *Bialogrodum* via trita, & celebris, quæ ducit *Oczakouiam*. Hac Turcici & Scythici negociatores potissimum commeant, quos illi lingua sua *Carabanos* vocant. Quando igitur oostri aliqua mancipia intercipere conantur, vt ex eis discant, quidnam hostis machinetur modo, quidue in Turcia Scythiaue geratur, tunc ad eam vsque viam genus quoddam militum leuissimæ armaturæ velitationibus aptum, quos *Kozakios* vocant, progreditur, ac ita ex prætereuntibus rapiunt, quos possunt & ad præfectos suos citato & festinanti cursu reducunt, sæpius tameo retro ceruice inflexa prospectantes, ne quis eorum vestigia signet & vrgendo capiti eorum iouchat. Nam oon taro alea secus cadit, quam optassent & sæpe ex captiuante fit captiuus. Et interrogati, cur ita temere dubio Marti se exponant, responsare soleot: *Bene est si*, inquit, *nihil inde vtilitatis percepero, nisi quod iuuenilem ætatem meam eo pacto consolabor contentaueroque satis est, iuuat.* At contentatio illa qualis futura sit, si ioterim ad manus Scythicas deueneris, nemo est qui ignorat. Fuit quodam *Bialogrodum* emporium celebre & obuium oostris hominibus. Nam temporibus *Cazimiri* Cyprum vsque demeabant naues onerariæ tritico Podolico plena. Nunc taotum scandulæ prooo flumine ad barbaros demeare *Bialogrodum* solent, idque non sine graoi discrimine vitæ.

Balneum Vitoudi 50. 55. 6.

Nunc fons tantum amœnus vbi miles statiua habere & corpus reficere solet. Adest & Oratorium ibi gentile dirutum.

Pons Vitoudi 50. 55.

Noo procul a Balneo.

Brzostek	50.	6.	44.	4.
Brzozow	50.	3.	45.	2.
Belz	50.	3.	45.	2.

Præfectura Regia

Busko 50. 11. 57. 6.

Præfectura Regia

Bukacz	49.	7.	44.	2.
Bebek	40.	11.	47.	3.
Baden	45.	3.	44.	1.
Berstani	45.	3.	47.	8.
Bardenland	51.		43.	

Crux picta confinium significat, lapideam esse audio crucem & eminet ex aqua.

Brozylow 52. 54.
Ad Borystenem inter Corosczycow & Kiow. A

BAR 50. 50.
Arx munitissima ob memoriam *Parii* patriæ dulcis a Regina Poloniæ *Sforcia Bona*, in ipso aditu Scythiæ excitata. Semper ibi præsidium forte imponitur, & præfectus datur vir exploratæ virtutis. Nune præfecturam illam administrat summa cum laude *Nicolaus Bucacius*.

Basylea Russa 50. 40.
A *Basylio* Duce *Ostroueciorum* fundata. Floruit is nostra ætate. Fuitque filius illius *Constantini* bellatoris.

Bacota 50. 6. 50. 6.

BVH fluu. 50. 52.
Axiacum veteres dixere, quidam *Hyppanim* esse volunt, innixi, vt aiunt, *Herodoti* sententiæ, sed refragante *Ptolomeo* qui *Hyppanim* collocat cis Borystenem Tauricani & Meotiden versus. Oritur paulo supra *Miedzyboz* & paulo infra eodem dictum *Zbornamogila* Alluit *Chimielnik Vinnicam Braclaw* & postea incitatus cursu per campos *Vroczirka* decurrit: *Kuczman* pontem *Vitoudi*, tandem dilatatus per vastam camporum solitudinem ad Euxinum Pontum amplo gurgite deuoluitur. Et recte reprehenditur a Magnifico viro *Ioanne Sienienio* Castellano Leopoliensi error quorundam nostræ ætatis Chorographorum, qui *Bohum* hunc incidere in *Borystenem* finxerunt, cum quatuor milliaribus ab ostio *Borystenis* in *Limenium sinum Euxini* sese abscondat. Quod autem flumina illa *Bub* & *Bozek* veteres vocarunt, forsan quia pro diis amnes prisci homines coluerunt quum gentes essent. C

Bialacerkiew 51. 53.
Adiacet ad *Ros*, a *Kiouia* 15. milliaribus, vel paulo vlterius. Sæpe huc Scythæ visuntur, vt canes spectantes in culinam. Russica milliaria sunt longe maiora quam Polonica. Ideo non mirere si quantitas circino hic non respondet vbique.

Brod Bazarabski, vide *Ostrokol*.

Bozek fluu. 50. 6. 49. 6.
Inter confluentem *Buch* & *Bozek* veluti *Mesopotamia* sedet *Miedzyboz*, vt etymon ipsum vrbis indicat.

C

CRACOVIA 50. 10. 42. 9.
Olim *Carodunum* iuxta *Ptolomaeum* dicta. Regia est Poloniæ ad confluentem *Istula* & *Rudaua*. Et vere Regia. D
Nam siue loci species situm, siue hominum frequentiam diuersarum gentium, siue omnium rerum affluentiam, siue ædificiorum magnificentiam, tanta reperiuntur omnia, vt merito naturam totam vim suam in eum locum effudisse putes. Ibi est sedes Episcopalis, ibi Academia celeberrima, argentifodinæ, salisfodinæ, plumbaria, territoria fertilissima, arces in vicinia muratæ frequentes patent. Superius *Zatorium* lacubus, & copia piscium affluens, inferius *Nepolomicium* abundans pingui ferina; ex montibus etiam Sarmaticis, qui vrbi impendere videntur, varia genera auium afferunt aucupes. Demeationes quoque nauium mercenariarum sursum deorsumque cum sale, ære, plumbo, frumento, vino, cera, vsque ad mare visitatæ sunt Cracouiensibus. Adhærent etiam vrbi alia oppida: *Clepardia* a Septemtrione, *Cazimiria* ab Orientali plaga. Ac, vt breuius dicam, nullam iam vrbem pergendo Septemtrionem & Orientem Borealem reperies tam augustam, quæ eius splendori & magnificentiæ conferri queat. Huius figuram alii testudini musicali, alii aquilæ expansarum alarum, quod est insigne Regni, comparant, ad eum nempe modum, vt arx caput alitis referat, suburbia autem vtrinque adhærentia alias expansis & caudæ discuneatæ, conferantur.

CZARNCKOVV 53. 11. 39. 11.
Antiquissimum & spectabile domicilium & sedes quondam ducalis gentis *Czarnkouiorum*. Hi primi inter heroes Polonorum erant, qui Christo nomina sua dederunt. Cuius rei insigne vittam baptismalem hactenus gerunt. De qua re complura leguntur in historia nostra. Vide & infra titulo *Ostrorog*.

Camanum			55.	2.
Coszelin	36.	4.	55.	2.
Cinteri	53.	6.	43.	6.
Creuesb	55.	7.	41.	9.
Curischase	55.		45.	
Cornand	54.	5.	43.	

Locus nobilitatus pugna celebri quadam, in qua ita obstinate a Polonis pugnatum est contra Cruciferos, vt tessis ter spacium respirandi daretur, quod *frid* Germanice vocatur, & ter ad manus redirent, donec hostis armis oppressus victum se fateretur. Nostri bellum illud Coronouiense vocant. Vide D. *Cromerum* lib. 17.

Culsmer	54.	4.	42.	5.
Ciechanow	54.	2.	41.	5.
Cultri	54.	7.	49.	7.
Croue	55.	8.	50.	
Crosne	50.		44.	

CAMIENIEC 49. 6. 49. 4.
Arx munitissima Valachiam versus, quæ ob id, quod natura loci mirabiliter sit munita rupibus præaltis & flumine *Smetricz*, solius Dei manu ædificata esse ab incolis prædicatur. De hac tamen ita scriptum est:

Quamuis altis cincta est Camenecia muris,
Si tamen inspicias huic multa deesse videbis.

CZIZOVV 51. 1. 44. 10.
Arx murata, elegans spectatæ prosapiæ *Czizomorum*.

Chodecz	55.		40.	7.
Camienko	52.	4.	41.	2.

Camenie[c]

Cameniec
Alia ars murata firma & pulchra medio milliari a *Crosno*.

CZESTOCHOVIA 53. 8. 41. 8. A
Locus celebris frequenti hominum concurſu religionis ergo. Simile aliquid *Compoſtellæ* Italicæ.

Crasnik 51. 6. 45. 2.

Checiny 52. 9. 43. 6.
Præfectura nobilis & arx murata in arduo colle. Ibidem æris ſodinæ vetuſtate neglectæ, lapis tamen *Aeſurides* vel color conficitur.

Curow 55. 5. 45. 2.

Czeſſin 50. 7. 41. 6.

Cazibei 48. 55.
Ars vetuſtate deſtructa, ad littus *Ouidii* lacus. Eratque Polonorum emporium celebre, vbi ſal deponebatur marinum. Veteres meminère huius portus ad Euxinum. *Plinius* vocat *Cathizos* pomiliones. Vetuſtas enim credidit homunciones breui ſtatura eo B loci belligerare cum gruibus, eaque ſcriptis mandarunt.

Chelma 54. 8. 42. 8.
In Pruſſia eſt ciuitas, creditur eſſe omnium antiquiſſima. Vnde Ius Chelmenſe ſeu Culmenſe. Laudatur dimenſio vrbis illius quod plateas ſere ad perpendiculum gnomonis rectiſsimas habeat & turres ita concinne diſpoſitas, vt turris turri, porta portæ ſere diametraliter opponatur, vt e regione vir virum ex feneſtra vnius in feneſtra alterius proſpicere queat.

Caſſouia 49. 11. 46. 6.
Vrbs Vngariæ munitiſſima & paries fortiſſimus quo ſuſtinetur impetus & inundatio Turcorum. Sed apparet fuiſſe coloniam Slauorum. Quia ſita eſt inter montes qui ad C Sarmatiam pertinebant & Sarmatici vocantur. Denique & nomen *Caſſouia*, Slauonicæ linguæ olet ſonum.

CALISZ 52. 8. 41. 3.
Ptolomæus expreſſe meminit eodem in loco *Calis*. Eſt ergo hæc vrbs numeranda inter antiquiſſima municipia Sarmatarum. Nam *Ptolomeus* vixit fere centum annis ab aduentu Chriſti domini poſt tempora *Traiani* Imperatoris.

Comarno 49. 11. 46. 6.

Cozibele 49. 5. 47. 7.

Czeruone 40. 5. 46. 6.

Cleuan 51. 10. 48. 5.

Chmielnik 51. 2. 50. 6.
Propugnaculum contra Scythas *Bohum* verſus. Adminiſtrat nunc præfecturam illam ſumma cum laude *Iacobus Strus*, robore animi & corporis cunctis iamdudum conſpi- D cuus, patriſque & auorum memoria celebris.

Czartorysko 51. 9. 48. 5.
Ad oſtia *Styr* fluminis.

Czarnobilum 52. 53.
Significat nomen *czarno* & *bielo*, id eſt, album nigrum, albæ & nigræ Ruſſiæ confinium indicans. Sita eſt propemodum ad *Przypiecz Kiiouiam* verſus.

Craſylow 50. 50.
Ad fontem fluminis Horin.

Conſtantinow 50. 50.
Sunt ciuitates Ducis *Oſtroueccii* : *Conſtantinow*, *Baſylea*, *Kraſylow*, *Kuczmin* in finibus Volhiniæ, qua itur *Miedzibozum* verſus quaſi in tractu.

Czernyoſtrow 50. 50.

Cataracta 51. 55.
Quindecim milliaribus a *Caniow*, vide titulo *Probi* & *Boryſthenes*.

CAROWGAI 50. 49.
Eſt nobile nemus & puto illud eſſe quod *Ptolomaus* vocat *nemus Diana*. Non procul a *Sieniaua*, non remote hinc oritur flumen *Ikawa*.

Cerkiew 50. 46.
Milliaria ſeptem a *Leopoli*.

Comienczа fluu. 49. 56.
Flumen ex aduerſa ripa *Tebinia*, in *Tiram* illabitur.

Czernichow 49. 12. 48.
Non procul a *Tarnopole* ditionis Ducis Oſtrouienſis.

Czechowce 49. 12. 48. 12.
Non procul a fontibus fluminis *Zbrocz*. Fateor autem nonnihil anguſtiora hic ſpacia eſſe, quam vt illam amplitudinem camporum in latum capere queant.

COLOMIA 48. 2. 48. 1.
Colomiam dictam eſſe putant quaſi coloniam, quod credant olim Romanorum colonias eo deductas fuiſſe. De qua re conſule hiſtoriam noſtram libro 3. Niſi forte a *Colomano* Rege Halicienſium nuncupata ſit. Conficitur ibi ſal, cuius nidor ouorum odorem plus ſatis frixorum & aduſtorum ſuauiter redolet. Quod die Veneris ieiunantibus, diſputationis occaſionem de ciborum delectu præbere ſolet, dum veſperi ad lumen hilarius conuiuari ſolent.

Cudnikow 51. 4. 45. 12.

Crupa 51. 9. 50. 6.
Ibidem flumen *Crupa* ſynonimum illi, quod in Slauonia eſt, a quo *Lechus* in Poloniam veniſſe vna cum fratre *Czecho* dicitur. Et forſitan incolæ loci in Slauoniam penetrantes ex Ruſſia, patriæ dulcis memoria ducti, amni nomen in patria *Lechi* impoſuerunt.

Czerkaſy 51. 4. 54. 12.
Czirkaſy tradunt reliquias eſſe veterum *Cymbrorum*, quos *Homerus Cymerios* vocat. Nomen certe affine eſt. Religio apud eos magna ex parte *Machometana*. Mulieres ſere ac viri belli munia apud eos obeunt. Diſtat a *Kiouia* iuxta *Guagninum* 27. milliaribus, iuxta vero regios luſtratores 15. tantum.

Cudniow 51. 12. 53. 1.
Ad leuam eundo *Kiouia*: a Leopoli 17. milliaribus.

CHOR-

CHORCYCA 50. 54.
Inſula eſt in alueo *Boryſtenis*, clara *Viſniouecii* herois œconomia militari. Ibi enim ſedem & firmamentum ſui roboris ſtabiliuerat. A Sita eſt a *Kiouia* 44. milliaribus, paulo infra oſtia fluminis *Tiſmienca*.

Czerniechow 51. 55.
Flumen cis Boryſtenem *Diſna* è regione *Kiouia*, ad quod ſita eſt arx Moſchorum firmata præſidio: 30. milliaribus a *Kiouia* vt *Guagninus* refert, luſtratores 24. ponunt.

CHOTIM 49. 8. 49. 8.
Arx fortiſſima in ipſo aditu Valachiæ, æmula *Camenecii*, quæ eſt ditionis Polonorum. Ideo *Petrum* Valachiæ Palatinum ferunt ſolitum dictitaſſe: *Aut en Camoniec Chotimum noſtrum, aut Chotimum Cameneciam deglutiet.*

Czapczaklei 50. 2. 52.
Flumen eſt; notius habetur propter viua veſtigia munitiſſimæ arcis *Balaklei*, quæ ſi iuſto præſidio muniretur, firmiſſimum propu- B gnaculum ad impediendos Præcopienſium tranſitus per *Hyppanim* eſſet. Et præſertim ſi viciſſim ad flumen Ruſſaua in loco illo excitandæ arci peridoneo & a multis celebrato propugnaculum nouum inædificaretur. Hæ, inquam, duæ arces non plus quam 20. milliaribus a ſe diſtantes, alia ad *Tiram* ex oppoſito *Thebinia*, alia, oſtia verſus *Hyppanis*, ſi bene munirentur, totum tractum illum triangularem ab *Oczakouia*, tanquam duo paraſtatæ, id eſt columnæ ex æquo a ſe diſtantes, mitificæ tutum redderent, vt conſilium luſtratorum adſcriptum prudentiſſime ſuadet. De qua re vide titulo *Ruſſaua*, *Balakli* & *Grodzisko*. Diſtat *Czapczaklei* ab *Oczakouia* octo milliaribus, aut nouem vt luſtratores idem annotarunt.

Czarnylas 49. 12. 50. C
Alias ſylua *Pieczymegi* vocatur. Eſt etiam *Czarnylas* pagus *Kochanouii* Poetæ eximii in Sedomirienſi prouincia.

Chorhop 51. 3. 48. 5.
Ad fontem fluminis *Wſtecz* non procul à *Lucko*.

D

DABROVICA 51. 12. 45. 3.
Domicilium natale Illuſtrium & Magnificorum *Firlegiorum*, Baronum à *Dobrovica*. Ex ea gente complures Palatini, Præfecti copiarum, Campiductores, Caſtellani & prouinciarum dignitarii prodierunt, quorum ſama vbique etiamnum coruſcat. Armà gentis ſunt *Leopardus*. Animal hoc ferunt eſſe robuſtiſſimum, vincit hunc tamen viribus Leo, ſed rurſus ingenio à Leopardo D vincitur. Nam vt eum in diſcrimen adducat, ferunt cuniculum ſubterraneum parare ſolitum, quem quoniam in veſtibulo diductiorem latioremque, in exitu vero anguſtiorem præparare ſolet, ideo cum a Leone inuaditur ipſemet, vt qui minor, celeri curſu rapaces vngues Leonis elapſus euadit. Leo vero ira exagitatus cauernam latius oſtium habentem facile ingreditur, poſtea vero in exitu ſtrictiore, eluctando hæret & captiuus retinetur. Hanc ferunt eſſe naturam Leopardi. Hoc eodem ſtratagemate eius gentis homines, hoſtes patriæ debellare ſolebant, hoc eſt, viribus & ingenio. Nam fere omnes literati ſunt, ideo etiam literatis hominibus fauent & ſunt patroni Muſarum munificentiſſimi.

DZIALIN 53. 43.
Domicilium & colonia Magnificorum & ſpectatæ nobilitatis *Dzialinorum*, quorum aliquot mea ætate in ſenatu Regio cum laude tuebantur ſuum locum.

Druzeck 55. 7. 44. 8.
Drezen 53. 8. 46. 10.
Dubrauica 52. 6. 50. 6.
Diſſa 58. 7. 10.
Driſmet 56. 11. 51. 1.
Grodecius in ſua tabula, in *Diſna* & *Driſna* lapſus eſt & fluminis *Duna* ſitum ignorauit. Quare eo modo, vt hic vides, error hic eſt corrigendus.

Drauno 55. 1. 42. 1.
Lacus nobilis ad *Elbingam*.

Dubkacz 55. 5. 44.
Drauborg 54. 3. 39. 7.
Drzwiaca fluv. 54. 3. 42.
Dzialdow 54. 4. 43. 8.
Significat noſtra lingua *Dzialdow* diuiſorem. Nam Pruteni limitem hic eſſe volunt ſuum qui a Maſouiis eos ſeparet.

DABROWNO 54. 4. 43. 8.
Locus pernobilis pugna illa, quando Poloni de ſumma rerum duce *Maſconio Vimbramo*, cuius ſol inſigne fuit cum cruce ſignatus, Marte iudice ferro decernebant, ante annos 150. Et tum de Cruciferis octoginta millia profligata ſunt. Locus pugnæ ad eam vsque diem ab accolis monſtratur. Vocatur hæc ab aliis pugna bellum *Grinualdenſe*. Sed pagus iam ille vaſtatus iacet. In prælio hoc aderat Rex ipſe *Iagello Vladislaus*, aderat & *Vitoudus* frater Regis. Ex crucesigoatis occubuit ipſe Magiſter ordinis in conflictu cum toto ſuo robore militiæ & multis commendatoribus. Duces Germaniæ aliquot capti & ad Regem perducti culpam deprecantes veniam impetrarunt. Signa cohortum cruciferarum deſcripta habes ſigillatim apud *Dlugoſſum* hiſtoricum.

Dzwich 52. 12. 51. 6.
Dlugoſſouice 51. 1. 42. 2.
Dunaiec fluu. 55. 43.
Huoc amnem alii *Danaſtrum*, alii *Viſclam* vocant cum *Procopio*. Nam ex iis locis demanat, id eſt *Scepuſio*, vbi Gepidæ veteres, *Gothica* natio, ſedes ſuas habuere præcipuas, teſte eodem *Procopio*.

Ducla 50. 3. 43. 5.
Ptolomaus eo quoque loci ponit *Ducleotas* populos, voce neutiquam diſſona.

Debica

Dębica 50. 2. 44. 6.
Dinow 50. 5. 43. 2.
Dubiecko 50. 6. 43. 2.
Colonia vetustæ gentis spectatæ nobilitatis STADNICIORVM dominorum ab *Osmigrod*. Horum insigne est amnis *Stremaua*. Nam ad hoc flumen ab eorum protauo fusi fugatique erant hostes patriæ. Ideo recte a quodam erudito hæc victoria celebrata fuit hoc distich o:
Stremuus immanes princeps qui vicerat hostes,
Præsens ad flumen talia signa tulit.
Dębno 50. 43.
Magnificus *Franciscus Vesselinus* Camerarius Regius illa ditione potitur. Vir heroicis virtutibus conspicuus & omnibus bonis merito charus. Est aliud *Dębno* in prouincia Sedomiriensi *Sienienorum* colonia vetus. Est & tertium nouiter locatum oppidum à Magnifico Castellano Leopoliensi ad *Szidlow*.
DVBINKI 58. 4. 50. 5.
Domicilium natale Illustrium Ducum *Radiuiliorum*, quorum pater principem locum tenuit inter Senatores magni Ducatus Lituaniæ. Huius duo filii ambo Palatini. Nam & *Christoferus* Castellanus Trocensi successit nunc, audio, in locum patris, effectusque est Palatinus Vilnensis. Huius virtutis enituit ante biennium in expeditione *Plescouiana* contra Moschouiæ ducem: vir est acer in armis.
Dobronoda 50. 9. 40. 6.
Drohobicz 59. 8. 47. 8.
Dolina 49. 4. 47. 8.
Affine est vocabulum cognomini Podoliæ. Nam tractus hic ad illam vallem est situs a qua denominatur Podolia. Vites hic possent plantari & vinum proferrent quale *Cassouia* profert. Est enim cum illa ex æquo meridionalis.

Dabliacz	45.	7.	45.	2.
Dobrzin	51.	7.	45.	2.
Durisko	51.	7.	48.	
Drohobusz	51.	8.	36.	6.
Dunaiow	50.	4.	48.	3.
Dwieklicziewiecz	49.	10.	49.	10.
Daschow	49.	6.	34.	

Dromus Achillis 54.
Hic se heros clarissimus exercere solebat.
Dunaiow 49. 11. 47. 6.
Ad confluentem *Kropiecz* & fluminis *Lipal*.
Dzwan fluu. 49. 51.
In *Tiram* incidit. Est castellum desertum *Dzwan*, Ducis Ostrouiensis habitaculum.
Dubrouica 52. 51.
Supra confluentem *Slucza* & *Mochor* flumin um.
Dslna fluu. 50. 54.
Flumen cis Borysthenem è regione Chorcycæ insulæ.
Stanislai Sarnicii Descript. Polonia.

Dauidow 52. 50.
In ipso confluente fluminum *Przypiecz* & *Slucza* oppidum.
Dirna 51. 55.
Flumen e regione Kiouiæ, ad quod duæ arces Moschorum: *Czernieiow* & *Patiuol*, tantummodo 24. milliaribus à *Kiiow* distant.

E

ELBINGA 52. 4. 42. 5.
Vrbs nobilissima in Prussia, commendatur quod sit munita natura loci & altitudine murorum: sed magis a fide & obsequiis, voluntate denique propensa erga Reges Poloniæ, etiam in aduersis casibus. Ideo eis vt sigillum asseruent Reipub. Prutheniciæ concreditum est, a *Gedano* sex milliaribus in altera Istulæ aciali ripa.
ELCBERG 55. 10. 44. 10.
Sedes est Episcopalis cui nunc præest *Martinus Cromerus* scriptor historiæ Polonicæ, diligentia, eloquentia & elegantia latini sermonis, cuiuis nostræ ætatis scriptori comparandus & etiam multis præferendus Senatorque regni dignissimus.

F

FVLSTINVM 59. 45.
Cognomen est Germanicum. Multa autem nomina Germanica non solum vrbium, sed etiam præcipuorum nobilium in illa submontana regione reperiuntur. Cuius rei causam alio in loco explicauimus. Est autem *Fulstinum* domicilium natale antiquæ stirpis *Herbortorum*, ex quibus nostra ætate tres in Senatu regni residebant. Arma gentis sunt tres gladii pomo cuspidibus infixi.
Fridland 55. 5. 43.
Falkenburg 54. 7. 46.
Ex media Germania huc nomina translata veteribus abolitis.
Filek 48. 48.
Arx Turcicæ ditionis: eredo tantum sex aut nouem milliaribus a *Scepusio* finibus Polonicis distat. Tua res agitur, paries cum proximus ardet.

G

GEDANVM 55. 4. 41. 9.
Vrbs nominatissima & ornamentum non postremum regnorum Europæ ad ostia Istulæ, quæ triginta haustis fluminibus misscetur Baltico freto sua amplitudine speciem maris efficiens. Per hanc quicquid habet Polonia, Lituania, Masouia, tanquam in æsophagum, Gedanum intrat & in transmarinas regiones auehitur. Et rursus, quicquid affertur ex Germania, Anglia, Gallia, Hispania, Dania, Suecia, per vniuersam Sarmatiam digitis Gedanensium ciuium dispensatur. Laudatur in ea, quod bene munita sit, popu-

 losa,

loſa, diues, commemorantur horologia affabre facta: ſed me in eius admirationem magis rapit gubernatio eorum Reipub. qua prudentiſſimus Senatus tanquam habenis vniuerſam multitu- A
dinem regit & in officio retinet. Nec video vrbem in regionibus iſtis cuius gubernatio ſit ſimilior Venetorum Reipub. De nomine *Gedani* & eius etymo probatur doctioribus ſententia *Celtis*, quam hoc diſticho expreſſit:

Sed quondam Gedanum Gotthorum nomine dictum:
Hincque ſinus Codanus nomina clarus habet.

Golberga 55. 1. 38. 8.
Guthſtat 55. 3. 43. 6.
Germa
Grande Filz 45. 9. 43. 4.
Gwda fluuius 54. 39.
Grandcz 54. 6. 42. 4. B
Locus celebris ob quandam victoriam Polonorum. *Grudziac* a noſtris vocatur.

Goſten 54. 10. 42. 5.
Goniadz 54. 7. 46. 11.
Venationes iſtic Regum præſtantiſſimæ.

GOSTOMIA 52. 42.
Ampliſſima & viris fortibus referta domus & locuples. Refert autem non obſcure ſuo cognomine veterum Gotthorum appellationem & ſonum, qui nequaquam remote olim abhinc habitabant. Sed de origine Gotthorum accuratam inueſtigationem habes lib. 3. Annalium noſtrorum.

Grimki 54. 5. 46. 4.
Grodno 54. 6. 58. 9.
Grodzisko 54. 4. 40. 9.
Gebica 53. 7. 41. 9.
Gliuico 51. 4. 45. 8.
Grodek 50. 2. 46. 10. C
GORAI 51. 4. 45. 8.
Memorabilis facti *Demetrii de Goray* fit mentio in hiſtoria *Iagellonis*, a domino *Cromero* & aliis circa deſponſationem *Eduigis* Reginæ nuptæ *Iagelloni*.

Grabow 51. 5. 46. 10.
Gologuri 50. 2. 47. 4.
Oppidum inter montes, ſicut & ſinum nominis etymon indicat. Puto autem hos montes, qui a Leopoli Volhiniam vsque protenduntur, *Peucinos* vocari a *Ptolomaeo*.

Gliniani 50. 3. 47. 1.
Quinque milliaribus a *Leopoli*.

Gnieuum 54. 6. 42. 6.
Præfectura eſt *Cemorum*. Eſt autem *Cemorum* familia genere & rebus geſtis ad- D
modum clara & ſpectabilis. Mea ætate quatuor ex ea gente in ſenatu Regio Palatini erant: *Achacius* Palatinus Pomeraniæ, *Fabianus* alter Palatinus Margenburgenſis. Tertius N. Quartus N. Seniorem *Cemam* ita amauit *Albertus* Marchio Brandeburgenſis Dux Pruſſiæ, vt cum renunciaret profeſſioni Cruciſericæ, exueretque veſtem ritualem, qua ipſe Magiſter vtebatur, ipſi ſoli tanquam amico confœderato eam tradiderit, quam hactenus ſucceſſores mnimoſini loco aſſeruant.

Grodek aliud 49. 7. 48. 3.
Ad flumen *Hnieziola* & *Tiram* domicilium *Herbort de Dziedzilow* viri clariſſimi Succamerarii Kamenecenſis.

Grodek tertium 50. 49.
In ſummitate fluminis *Smetricz*, & vnum ex iſtis vocatur *Slony Grodek*.

GORKA 52. 6. 40. 6.
Illuſtrium Comitum a *Gorka* domicilium, quorum inſigne eſt nauis argonautica. Ex ea gente prodierunt complures Palatini, Campiductores, Epiſcopi, Caſtellani, Oratores ad exteras nationes. Viri toga pariter & armis illuſtres. Horum nomen in Germania & in aliis exteris nationibus ita clarum eſt, vt putes iſtic natos eſſe. Linea, vt vocant, iſtorum, quantum ego ſcire poſſum ex Senatoribus, hoc ordine poteſt recenſeri. *Lucas* primus *de Gorka* Palatinus Poſnanienſis 1340. *Lucas* ſecundus *de Gorka* Palatinus Poſnanienſis 1466. *Vriel* Epiſcopus Poſnanienſis & Cancellarius regni 1479. *Lucas de Gorka* & idem poſtea Epiſcopus Cuiauienſis, quem ego probe noueram. Nam fui tum alumnus & condiſcipulus nepotum huius, filiorum *Andreæ*. Vſique ſumus præceptore *Ioanne Coſmio* viro erudito, qui poſtea Theologus & a concionibus fuit apud *Sigismundum Auguſtum* Regem Poloniæ 1542. Tandem *Andreas de Gorka* Caſtellanus & Capitaneus Poſnanienſis generalis. Huius tres filii: *Lucas de Gorka* Palatinus Poſnanienſis. Frater denique eius *Andreas* Caſtellanus MiedIricenſis, qui nunc fatis conceſſit. Et *Stanislaus* Palatinus Poſnanienſis, vir abſq; omni exceptione, omnium ordinum omniumque ſtatuum iudicio incomparabilis, amator Reipub. ardentiſſimus & delicium Polonorum.

GNESNA 53. 7. 41. 5.
Prima & antiquiſſima ſedes & Regia Poloniæ, olim *Lemiſaletum* dicta, vt placet doctioribus. Meo æuo ad eos honores euectus fuit *Iacobus Vchanius*, cui ſucceſſit STANISLAVS CARNCOVIVS, Præſul diuini pariter & humani iuris peritiſſimus. Idem locus nobilitatus eſt ſepulchro diui *Alberti* & aduentu *Otthonis* tertii Imperatoris Romanorum. Et quod maximum eſt: eo loci primo honores Regii cum diademate delati ſunt *Boleslao Chobri* ſacratæ memoriæ Regi Poloniæ & coronatio iſtic prima conſummata fuit. Quapropter hoc nomine viciſſim honos ſummus habitus fuit eidem Imperatori.

Gluſſini-

Glussinnum 53. 42.

Tempore Regis *Locticonis* eo loci bellum acerrimum gestum fuit cum Cruciferis, ductaque fuit istic fossa septem milliarium, cuius adminiculo aliquot millia Polonorum strenue sese aduersus Cruciferos, *Iulii Cæsaris* aduersus *Pompeium* exemplo durante Pharsalico bello, defenderunt. Hoc ergo opus merito inter antiquitates referri potest.

H

HALICZ 49. 5. 47. 6.

Halicios Galatas alii esse volunt, ad quos beatus Apostolus scripsit; sed hoc non videtur verisimile: nisi forte pars illorum auulsa in iis locis hæserit. Sed videtur verisimilius Gallorum reliquias loco nomen dedisse. Neque enim procul ab illis oris *Scordisci* consederant, qui Gallica gens erant. *Balduinum* etiam Gallus ante ducentos annos Imperium orientale occupauerat. Et fieri potest vt aliqua portio exercitus illius ad eum locum, compendium calamitatum suarum quærendo confugerit. Sed *Haliciorum* nomen ante *Balduinum* inclaruerat, vt liquet ex serie historiæ Polonicæ. Reges *Haliciorum* coronati hoc ordine enumerantur: *Colomanus* nimirum, *Daniel*, deinde rursus *Romani* filius, qui ad Zaichostum male pugnauit. *Leo* tandem *tertius*, conditor vrbis Leopolitanæ. Ad augendam vero celebritatem loci *Ludouicus*, quem nostri *Loissum* vocant, Rex Poloniæ & Vngariæ, sedem Archiepiscopalem in eadem *Halicz* erexerat, quæ postea *Leopolim* prudentissimo consilio translata fuit. Prælia etiam complura ad *Halicium* gesta C locum celebriorem reddiderunt, maxime vero *Criuonstii* Regis victoriosissimi clades memorabilis, cuius postea ignominiam *Cazimirus secundus* victoria de Russis parta, aboleuit. Reperitur ibidem lapis Alabastrinus, pulcher admodum, ita vt nitore suo etiam Phrygium superare videatur. Auehitur inde in Germaniam & alias remotas regiones.

Heiligaw	57.	5.	45.	4.
Heiland	55.	5.	41.	
Heilspurg	55.	4.	43.	7.
Hamostein	59.	10.	40.	5.
Humienno	49.	8.	44.	11.
Hypponis fluu.	50.		52.	

Vide titulo *Boch.*

Hodorow 49. 44.

Lacus ibi laudatur.

Hniezola 49. 48.

Oritur ad *Bauorow* & ad *Cyrodek*, indicit in *Tiram*. *Trebowla* ad hoc flumen sita.

Holownia villa.

I

Igniecz	50.	5.	44.	5.
Iaslyska	49.	6.	45.	6.

Emporium vini Vngarici. Differuntque *Iaslyska* & *Iasle*.

Stanislai Sarnicii Descriptio Poloniæ.

Iur fluu.	34.		38.
Iagiel	49.	5.	44.
A IAZLOVIEC	49.		45.

Arx bene murata Valachiam versus inter flumina *Stirpa* & *Hniezola*. Et est domicilium natale antiquæ stirpis *Iazloneciorum*, quorum pater nostra ætate Palatinus Russiæ fuit, Oratoremque egit ad Imperatorem Turcorum cum magna laude sua & Reipub. Gentis suæ claritatem auxit *Iaslonecius* præfectus Sniatinensis profligato & capto Palatino Valachiæ. Acciderunt hæc anno salutis 1582.

Iarmolnice villa	50.	50.
Iskana fluu.	50.	48.

Vbi & *Dubno*.

Iskaua fluu. 50. 50.

Vbi *Sieniaua Sieniauiorum*.

B *Ingra* fluu. 54. 43.

In Mazouia.

K

KINSBERG 55. 9. 43.

Regium montem latine vocare solent. Est vrbs laudatissima vel tres simul, ita vt tripolis dici possit. Scribit autem *Plinius* lib. 4. cap. 1. & meminit insulæ *Balthiæ quam*, inquit, *Pytheas nominauit Basyliam*. Et *Basyliæ* nomen cum Regio monte quadrat. Tripolim autem ideo vocare placuit, quia ex tribus oppidis propriis, mœnibus & interlabentibus fluminibus distinctis constat & coaugmentatur, quibus arx impendet amplissima in editiore colle, domiciliũ haud dubie illustrium virorum indicans. Ibidem est maris portus minime ignobilis & Academia celebris, vbi quoq; ego tyrocinium studiorum meorum ieci, sumptus mihi & mensam in arce suppeditante illustrissimo duce Prussiæ *Alberto* Marchione seniore. Nunc prouinciæ illius & dux & tutor scriptus est a Regno Poloniæ *Georgius ab Anspach* soboles dignissima Regum Polonicorum. Quod factum esse reor cum ob alias causas, tum vt testatum facerent Poloni quanti faciant amicitiam Principum Germaniæ.

Kielmi	56.	8.	47.	7.
Kapurn	53.	10.	43.	8.
Kurischserunk	56.		44.	
Kaw	55.	5.	47.	10.
Klanstein	54.	11.	41.	10.
Kyssow	54.	11.	41.	10.

Lacus ibi commendatur.

D *Korsborg*	54.	11.	43.	2.
Kniszin	54.		47.	5.
Kolocz	53.	11.	40.	
Koscian	53.	2.	40.	2.
Krew	33.	11.	46.	11.
Koden	53.	7.	47.	8.
Klecko	53.	7.	50.	1.

Locus nobilis insigni victoria de Tartaris parta.

Kolmi	53.	6.	51.	8.
Kazimiria	52.	11.	45.	8.
Kurow	52.	2.	45.	5.

KVRNIK 53. 6. 40. 7.

Domicilium IllustrisComitis *a Gorka Stanislai* Palatini Posnaniensis. Arx est murata A ad elegantiam & ad sustinendum quemuis hostem, cui adhæret oppidum. Territorium illud omnibus præsidiis œconomicis refertum, horreis, granariis, piscinis, ferinariis, auiariis. Poteſtque de *Kurnicio* illud dici Tullianum: *Et dominus domum & domus dominum cohonestat.*

Kunezice 53. 45.

Locos natalis familiæ clarissimæ *Mniskonum*, qui patrom memoria ius ciuitatis in regno Poloniæ adepti sunt, sed ita feliciter, vt etiam omnibus patriciis adæquentur.

Krzeczow 53. 43.

Ad *Bochnam* milliari Italico. Præfecturam illam administrat Magnif. *Iacintus* B *Młodzieiowski*, Thesaurarius aulæ Regiæ, quem virtus, ingenium, fidesque erga Reges Poloniæ ad eos honores euexit & extulit, cunctis ei bonis fauentibus.

Kozle	52.	6.	46.	3.
Kozleglouy	51.	2.	40.	8.
Krzepice	31.	6.	41.	9.
Kromolow	51.	11.	41.	4.
Klobucko	51.	9.	41.	7.
Kurzelow	51.	10.	42.	8.
Krasnistaw	51.	8.	56.	6.

Vbi *Kazimirus* œeonomicissimus Rex piscinam Ingentem condidit, a qua nomen ciuitati inditum est.

KAmienium	51.	12.	47.	2.
Karmiow	51.	12.	40.	6.
Kozobaba	30.	4.	42.	4.
Kety	50.	8.	42.	7.

C

Patria professoris Academiæ Cracouiensis, qui ob vitæ frugalitatem, modestiam, eleemosynas, inter diuos est relatus sanctus *Canti* vulgo vocatur.

Keschmerk	48.	7.	42.	8.
Kiermesch	48.	7.	45.	4

Kropiwna fluu. 53. 51.

In hoc amne Moschi post cladem *Orszensem* demersi sunt.

Kopil, ciuitas in Ducatu Slucensi sedesque secundo genitorum.

Krzenieniec 50. 9. 54.

Arx murata quam *Ianusius* Episcopus Posnaniensis erexit firmissimo in loco.

Kuropatwniki 49. 12. 48. 12.

Kropiecz fluu. 49. 48.

Incidit in *Tiram* ad oppidum *Kropiecz*. D

Kuczmania fluu. 50. 5. 50. 6.

Vide dictionem *Szlak*. Incidit in *Axiacum* seu *Buch* inter *Vinnica & Braclaw* ripa ab altera, 50. milliaribus a *Leopoli* & aliquot.

Korson 51. 3. 53. 9.

Ciuitas nouiter locata a *Stephano primo*, Rege Poloniæ, cum munitione firma ad flumen *Ros* in ipso transitu Scytharum seu *Szlack Czarny*, vbi cernis literam *K*. Et pollicentur Regi præsides illius loci, quod non amplius Scythæ possunt transire impune per *Czarny szlak*. Fuisse etiam olim ibi arcem nobilē testantur ruinæ muri vetustate neglecti.

KRILOW 51. 10. 54. 11.

Arx murata in loco valde opportuno contra Scytharum irruptiones, optime munita ad morem Germanicarum vrbium. Huius hæres est Castellania Miedriricensis a *Tbeczin* domina, genetrix *Ostrorogorum*.

KIOVIA 51. 12. 54. 12.

Sedes antiqua Ducum Russiæ. Et quod olim Romani de septemtrionalibus & Indianis monstris & miraculis sparserunt, hoc Russi de prodigiis & heroibus suis, quos *Bobatiros*, id est, semideos vocant, aliis persuadere conantur. Contumulare autem istos solent in cauernis rupium, quas in immensum tanquam cuniculos subterraneos, vsque *Nouogrodiam* magnam fabulantur extendi. Illud tamen pro confesso est & instar miraculi habetur apud peregrinos, qui se eo conferunt, quod a monachis monstrantur istic corpora Principum incorrupta, quæ per longa spacia temporum, loci temperamentum quoddam absque vllo detrimento conseruat. Incolæ id ad religionem referunt & loci sanctitati acceptum tribuunt. In eadem vrbe Armeni sicuti *Leopoli* & *Camenecia* affatim habitant. Distat a *Vilna* nonaginta milliaribus, a *Leopoli* sex supra octoginta. De hac distychon adiiciam cuiusdam Poëtæ eruditi:

Nomen habet magnum speciosa Kiouia quondam,
Cuncta breui imposito, tu milite prospice forti.

Korosszczicow 52. 53.

Ad ostia fluu. *Fekerow*, vbi in Borysthenem incidit. Ad idem flumen est *Sytomirz* & *Cudniow*.

Konalia	51.	10.	42.	8.
Krasylow	50.	11.	49.	5.

Supra lacum pulcherrime bipartitum.

Kodoma fluu. 50. 6. 50. 6.

A *Kuczman* Scythiam versus decem milliaribus.

Kulikow	49.	6.	48.	12.
Kaniow	50.	8.	54.	10.

Munitio Kozakiis referta ad Borysthenem *Porohi* versus.

Kochanie 50. 9. 54. 11.

Est locus supra insulam dictam *Chorcyca* inter cataractas, seu *Porohi*, aliquot milliaribus, supra modum amœnus: in quo si aliqua manus militum disponeretur, commode posset semper impediri transitus Tartarorum, qui per vtrumque traiectum Borysthenis, *Kuczmanski* inquam & *Krzemienieczkie*, quoties non sentiunt esse in armis Nisouios Kozakos, libere traiicere solent & infestare nostras regiones. Distat hic locus a *Kiouia* 40. milliaribus. Hæc omnia ex sententia Magnificorum virorum adieci, qui lustrandis illis regionibus a R. M. delecti & de-

stinati

ſtinati erant. Narrant inſuper præter illas duas inſulas *Thomakowka* inquam, & *Chorcyca*, eſſe & alias complures deſertas in illo flumine, in quibus materies ampla & lignorum copia eſt, tam ad ædificandas arces, quam ad naues ſtruendas. Cui teſtimonio ſuffragatur etiam hiſtoria de Principibus Kiouienſibus, qui ante quadringentos annos magnos exercitus & ingentes claſſes ex iis locis ſecundo flumine vſque *Conſtantinopolim* & vlterius deducere ſolebant ad oppugnandum orientale imperium. Et cauendo ne hoc amplius fieret, exiſtimo Turcas Scythis eos portus repleuiſſe, quos etiam ideo ſuo patrocinio tuentur. Narrant præterea iidem D. luſtratores in ſuo itinerario ad fluu. *Ros* & *Tyſmienica*, & *Olſzanica*, & in aliis fluuiis eſſe ibidem loca confragoſa, &c. vbi arces poſſent excitari, nec haberet Turca anſam ita conquerendi, ſicuti prætendere ſolet: cum ad *Tiram* aliquid noſtri ædificare inſtituunt.

L

LVBLINVM 51. 10. 46. 10.

Vrbs ſpectabilis, partim ob loci opportunitatem, partim ob nundinarum celebritatem, quæ ter in anno ibi fieri ſolent & ſingulis vicibus ſpatio quatuor ſeptimanarum durant. Confluunt eo negociatores ex Turcia, Moſchouia, Germania, Armeni, Lithuani, Valachi. Eam celebritatem auxerunt iudicia tribunalicia, quæ iſtic quotannis exercerentur. Eſt autem horum iudiciorum in Polonia autoritas tanta, vt nec ad Regem, nec ad Comitia inde prouocare liceat. Diſtat *Lublinum Cracouia* 36. milliaribus, *a Sędomiria 14. Varſſauia 24. Vilna 70. a Kazimiria 7.* Qui poſt me eadem recudet, propius in tabula admouebit *Kazimiriam Lublino*.

Leopardia 52. 2. 46. 9.

Domicilium Mag. Domini *Nicolai Firleii* ad flumen *Veprum*, a *Lublino* tribus milliaribus. Commendatur a politia, artificibus inſignibus & ſchola. Eſt præterea locus ille refertus granariis, promptuariis, piſcibus, pomariis, hortis delicatis ita exornatus, vt non modo ad neceſſitatem, ſed etiam ad voluptatem comparatus eſſe videatur.

Lyſobyki	52.	6.	46.	5.
Lukow	52.	9.	43.	15.
Leczna	52.	2.	46.	9.
Luboml	52.	1.	47.	1.

Præfectura regni, cui præeſt vir ſpectatæ nobilitatis *D. Kranſinski*, Metator caſtrorum Regiorum.

Lancud	50.	8.	45.	4.
Lezaiske	50.	11.	45.	4.
Lelow	51.	7.	42.	4.
Luczko	51.	3.	48.	5.

Duas arces habet. Demeationes nauium e *Slucko* ad *Luczko* commodæ. Et eſt ſedes Epiſcopi Luceorienſis. Sita eſt ad confluentem fluminum *Styr* & *Wſlecz*. Præfecturam illam nunc adminiſtrat ſumma cum laude *Alexander Prunski*, Dapifer magni Ducatus Lithwaniæ, vir magni nominis, ex claro ſtemmate primariorum Ducum ſuam originem ducens.

LEOPOLIS 52. 10. 50. 8.

Vrbs Ruſſiæ primaria Metropolis, muris & vallis optime munita. Arces habet duas, quarum altera eminet in ipſa crepidine montis excelſi. Laudatur a politia, munitionum firmitate in locis opportunis & apparatu bellico. Eſt enim illa vrbs veluti propugnaculum, non modo Sarmatiæ ipſius, ſed aliarum etiam prouinciarum chriſtianitatis contra Turcorum, Scytharum & aliarum barbaricarum gentium inſultus & irruptiones. Eſt præterea nutrix variarum religionum. Sedem ibi habet Archiepiſcopus eccleſiæ Romanæ, ibidem antiſtes Armeniorum, qui inſtituta & ritus Antiochenæ eccleſiæ ſequitur. Ruſſorum etiam eccleſiæ complures, qui Conſtantinopolitanos ritus pro norma habent. Solis Euangelicis ab occulto ſidere infeſti ſunt. Præeſt nunc ſedi Archiepiſcopali *Stanislaus Sulicouius*, ſiue morum integritatem, ſiue ſolidam eruditionem ſpectes, vir omni laude ſuperior.

Lacuchow 51. 9. 40. 6.

Spectatæ nobilitatis domicilium *Orechouiorum* & locus natalis. Tres ſunt fratres viri ad res magnas nati, eorum frater vterinus eſt *Ioannes Sienienius* Leopolienſis Caſtellanus

Liponiec	50.	11.	42.	4.
Lipnica	50.	9.	45.	5.
Lesko	49.	9.	42.	11.
Leuocza	49.	4.	45.	5.
Luneburg	53.	5.	45.	5.
Labetauola	50.	5.	45.	5.
Lipſia Ruſſia	51.	5.	45.	5.

Patria authoris libri & ſolum hæreditarium. Series autem progenitorum eius ſic recenſetur. Eſt in Mazouia in prouincia Plocenſi colonia *Sarneciorum*, quibus commune eſt ſtemma nobiſcum, quod *Coruinus* vocatur, ad eam vſque diem. Hi ſunt gentiles noſtri. Nam propemodum iam centum anni ſunt, cum ex regione illa *Iacobus Sarnecius* aulicus Regius auus meus relictis penatibus in eas regiones delatus fuit. Fuit is tum Regi percharus, quod miniſterio eius vtebatur in legationibus ad Scytharum principem. Nam linguæ Scythicæ noticiam ſibi comparauerat. Et quia tunc bellum Bucouienſe contra Valachos parabatur, etiam ille alacriter caſtra Regis ſequebatur. Et cum ad *Zarnouecium*, ad flumen *Prutum*, præclare Regi operam ſuam probaſſet ſtrenueque ſe geſſiſſet, ferociam Valachorum, qui cum *Stephano* Palatino ripam inſederant,

 non

non ſine graui diſcrimine reprimens, Rex pro donariuo virtutis, pagum ei in Belzenſi Palatinatu *Slepcze* nuncupatum & Sculteriam *Krczonouienſem*, attribuit. Sed non diu ei conceſſum fuit præmio illo virtutis frui. Nam non ita multo poſt, ſiue vulneribus in bello Valachico debilitatus, ſiue peſtilenti aura, vt creditum eſt, afflatus, quæ bello illo durante inualuerat, fatis conceſsit, relictis in eadem poſſeſsione tribus filiis; *Andrea* nimirum, *Stanislao* & *Ioanne*, quos ex *Heduige Piatkouia* coniuge ſua nobili fœmina, ſuſceperat. Horum minimus natu Ioannes, quem iam moriturus baiulabat ſub axillis tenens, pater meus fuit; *Andreas* vero in finibus Podoliæ *Struſiis* commilitabat, vbi & filii eius duo ante viginti annos, in campis credo Tehinenſibus, pro patria fortiter dimicando aduerſa tela pectoribus exceperunt. Tertius vero in Moſchouia ad Neuel arcem, ſub ſignis *Ioannis Gorai*, viri fortis militando, vna cum *Molicio*, periit. Com igitur Rex accepiſſet auum meum vitam cum morte commutaſſe, *Ioanni Zamoſcio*, qui poſtea a ſupplicibus libellis, ſeu Referendarius fuit, tutelam pupillorum commiſit, quod munus ille tanto alacrius ſubiit, quo magis hominem dilexit, compluribusque in rebus, eius obſequiis familiarius vtebatur. Itaque vir eximius, & bona puerorum interuerſa a malignis tutoribus breui vindicauit, &, vbi ad ætatem iuſtam peruenere, vxores eis addixit. *Andreæ* cognatam ſuam *Tarimirtka*, *Ioanni* vero agnatam *Helizabetam Gorzkowska*, quæ mater mea fuit. Hæc feſtinanti ſtylo attingere volui, ne dum aliorum res ad poſteritatem tranſmitto, meis prorſus deeſſe videar.

Lipa fluu. 49. 12. 47. 12.
Ad *Gologury* oritur & *Dunaiow* præterlabitur, tandem ad *Tira* iungitur, e regione *Halicz*.

Lindaua fluu. 49. 12. 49. 12.
In *Tiram* illabitur infra *Camenec* octo milliaribus.

Lyſſoua fluu. 50. 6. 47. 12.
Ad *Bereſteczko* flumini *Stir* vnitur.

Litowiſz 51. 5. 47. 8.
Ad *Bug* flumen.

Ludinia fluu. 53. 44.

M

MIELEC 55. 2. 44. 6.
Vetuſtæ gentis *Gryphiorum* domicilium natale, ex quo prodierunt plurimi ſenatores huius regni, Palatini, Caſtellani, Campiductores, puto & Duces Pomeraniæ veteres. Horum inſigne eſt *Gryphius*, noſtri *Swoboda* more vſitato vocant, id eſt liberum liberalemque animum, eo quod multas poſſeſsiones, vt quidam non inepte exponunt, eccleſiaſtico ordini contulerit, vt donationes *Laxa* militis Hieroſolymitani teſtantur.

A *Miechow* 51. 3. 42. 8.
Situm huius oppidi ſimilimum eſſe ferunt Hieroſolymitano territorio. Et credibile eſt fundatorem oppidi *Gryphium Iaxam* quæſiuiſſe locum eius inſtituto aptum, qui ſimilitudine ſua memoriam referret pariter & loci celebris templi, & peregrinationis Hieroſolymitanæ, qua defunctus huic operi extremam manum imponere voluit. Nunc *Andreas Bathori*, nepos S. R. M. ibi rerum potitur, qui hoc anno in numerum ampliſſimi Senatus Cardinalium a Pontifice ſummo eſt adlectus. In hoc Illuſtriſsimo Principe aſpectus decorus, facies auguſta, mores amabiles pollicentur & fidem faciunt pro eo, nequaquam degeneraturum a patrui ſui moribus, Sereniſsimi, inquam, *Stephani* Regis Poloniæ.

B

Maruſſa 49. 10. 51.
Flumen Podoliæ. Et nota dialectum Cymbricæ linguæ vetuſtioris. Nam *Plinius* annotat Cymbros olim mare mortuum *Morimaruſſa* vocitaſſe.

Mſticzow 51. 5. 43. 12.
Natalis locus *Plazonum*. Gens hæc eſt nominatiſſima in Polonia. Suntque contribules & coarmes, vt vocant, *Teczinorum*.

Mrzyglod 51. 5. 43. 12.
Mſlaw 51. 9. 42. 3.
Malogoſc 51. 8. 43. 3.
C *Mons crucis* 51. 12. 44. 6.
Locus celebris ob peregrinationes, quæ voti cauſa ſuſcipiuntur religionis ergo. Cernitur templum illud & monaſterium fere decem milliaribus, vſque adeo mons in alta rupe eminet. Monſtratur ibi a monachis peregrinis peculiare atrium, quod vocant illi patria lingua *Rayski dwor*. Et ſi quis ex poſteritate *Debno*, qui illud monaſterium fundarunt, turriculam paulo altius monaſterio feneſtratam excitaret, in qua laterna vel lampas noctu iugiter arderet, certe loco illi maiorem admirationem & ſibi perenne nomẽ pararet. Cerneretur illud lumen o exiſtimo per quindecim & amplius milliaria, poſſetque cum Olympo monte Græciæ conferri.

D *Mac'ieiow* 52. 44.
Antiquæ & ſpectatæ nobilitatis domicilium *Mac'ieiouiorum*. Arma geotis ſunt Vitulus cornupeta. Deus huius gentis noſtro æuo floruit *Samuel Mac'ieiouius* Epiſcopus Cracouienſis & Cancellarius regni.

Morona fluo. 50. 9. 39. 6.
Ab eo flumine & regionem ipſam *Morauiam* ioquam, dictam eſſe putant. Patrium ſolum fuit *Marobudi* illius Principis clariſſimi: ſed & illo æuo *Morauia* non valde abſimili voce dicebatur *Marcomania*. Fuit autem *Marobudus* ex ſtirpe *Squadorum* oriundus qui Sarmatæ erant. De hoc complura libro tertio hiſtoriæ noſtræ leguntur.

Mogila

Mogila 50. 6. 45. 8.

Monaſterium inſigne vnico tantum milliari a *Cracomia*, *Vanda* Réginæ Poloniæ tumulo concelebratum. Aggeſtum illud cernitur e A longinquo a prætereuntibus. Præeſt nunc illi loco Epiſcopus Camenecenſis *Martinus Bialobrzeski* Theologiæ catholicæ peritiſſimus, & ad obeunda munia Reip. vir peridoneus.

Manaſterziska 49. 47.

Fortalicium ſeu munitio pulchra & poſſeſſio ampla. Fuit quondam patrimonium ſpectabile Magnificorum, qui dicebantur *Manaſtirſczi*, quorum poſteritas dicuntur eſſe *Iazlouecii*. Huius munitionis ſuperioribus temporibus tantum quædam ruinæ eminebant, quæ tamen antiquitas indicabat iſtic alicuius magnatis domicilium fuiſſe. At nunc *Ioannes Sienienius* Caſtellanus Leopolienſis hæres illius ditionis ſuo ſumptu impenſisque omnia, quæ erant collapſa, inſtaurauit: partim muris ab integro in locis opportu- B nis excitatis, partim materia quercus Iouis arbore munitiones firmando. Eaque omnia ad vtilitatem Reipub. & poſteritatis ſuæ peregit. Tempore enim incurſionum Tartaricarum commode tanquam ad aſylum quiuis indigus ope eo confugere poteſt.

Manaſterziska aliud 51. 6. 48. 6.

Ad *Styr* flumen *Tiram* verſus.

Maruſſa flumen *Marbaska* 49. 50.

Mochor fluu. 51. 51.

Ad *Polonne* in *Slucz* flumen incidit.

Morauica 51. 49.

Ad *Iskiew* fluu. Eſt & pagus ad *Cracomiam*.

Magila zborna 50. 4. 44. 8.

Vbi *Bozek* flumen oritur. Eſt promontorium nobile ad *Medzibofz*.

N

NIESVIES 53. 7. 50. 8.

Radziuilonum Illuſtrium domicilium C natale, de quibus vide infra: titulo *Olika*. Diſtat *Nieſwiezum* a *Klocko* duobus milliaribus, a *Kopil* quinque, quod eſt ſitum in *Slucenſi* ducatu. Collegium iſtic Ieſuitarum inſtituitur. Arx murata bene firma.

Nieswieta fluu. 56. 4. 56. 1.

NIEPR 56. 4. 56. 1.

Vel *Boryſtenes*, magnitudine, *Rheno* & *Danubio* confertur. Hic enim quondam naves magnas & claſſes etiam ingentes ſuſtinere potuit, vt teſtantur hiſtoriæ de Kiouienſibus Ducibus *Olba* & aliis qui magno apparatu *Conſtantinopolim* oppugnare ſolebant. Oritur paulo vltra *Smolensko* & capit in ſe flumina ampliſſima, *Bereziny*, *Tur*, *Przypiecz*, *Stir*, *Slucz* & alia innumerabilia, ab orientali vero parte infra *Kiouiam Diſna*, *Trubieſz*, *Vday*, *Zula*, *Oſſa*, *Pſial*, *Somow*, & *Horol*. Hi D eo ordine aggregati *Boryſteni*, in *Euxini* oſtia ita impetum faciunt, vt ſua dulcedine & ipſum mare inficiant, eiusque aquas dulces reddant teſte *Ouidio*. Vrbes ſua vnda ſitientes potat *Sklow*, *Mohilow*, *Kiow*, *Czyrcaſi*, *Kaniow*. Inſulas nobiliores circumfudit: *Chorcyca*, *Thomakowka* &c. Commemorantur duo eius nobiliores traiectus *Krzemienіecki*, inquam, & *Kuczmienski*, qua Scythæ illi *Batthones* & alii barbari tranſiuerunt & nunc tranſire ſolent. Sed *Niſouii Kozaki* (milites ſic vocantur) late littus illud complexi ſunt.

Narkie ad oſtia *Lipæ* ad *Tiram*.

Niemia fluu. 49. 51. 8.

Prope *Ruſſaua* ad *Tiram*.

Nigra ſylua 51. 52.

Vbi Scythæ latitare ſolent, inuaſuri in regiones noſtras.

Niemoiouice 55. 3. 48. 3.

Nogat fluu. 54. 9. 44. 8.

Vbi ſe *Iſtula* findit: & pars eius *Margemburgum* tendit, pars vero altera *Gedanum* defertur. Sed illa quæ *Margemburgum* tendit, *Nogat* proprie vocatur, ab amne quodam in cuius meatum detruſa *Iſtula* ſui propaginem eo cum *Nogato* tranſmittit.

Nica	54.	4.	40.	7.
Nakiel	54.		40.	
Naiburg	54.	7.	42.	
Noter fluu.	54.	7.	42.	7.
Nomogrod	55.	7.	45.	6.
Niemienczice	55.	11.	50.	5.
Narew flumen	57.	11.	44.	6.
Nouydwor	53.	12.	40.	10.
Namislow	52.	3.	40.	5.
Ner flumen	52.	1.	42.	8.
Nieſucboicza	52.	1.	48.	7.
Niſſa	51.	5.	39.	5.
Nida flumen	50.	2.	42.	12.
Nouytarg	50.	2.	42.	12.
Niemen flumen.				
Niepolomice	50.	10.	42.	9.

Vbi partem *Hercinia* ſylvæ veteres ſtatuebant. Nunc venationes iſtic Regum Poloniæ delectabiles.

NIESTR 49. 10. 45. 6.

Oritur ex montibus Sarmaticis, qui vocantur *Beskid*, & antequam amplo gurgite devoluitur in *Euxinum Pontum*, capit in ſe Podolica flumina nobiliora decem: *Lipa*, *Stripa*, *Sereth Podolicum*, *Zbrucz*, *Smotricz*, *Vſicza*, *Row*, *Ladaua*, *Dzwan*, *Ruſaua*. A meridionali vero parte, flumen *Halicenſe*, *Dolinenſe* & *Tarnauatkam*, Sed quod *Ouidius* tardum *Tyram* vocat, non poſſum demirari. Vel eum nunquam vidit, vel aliud certe *Tyram* vocat, quam nos hodie vocamus. Conſtat enim velocitate noſtrum *Neſtrum* multa flumina anteire. Niſi forte ex montibus decidens rapidior ſit, vbi vero *Euxini* vndis repercuſſus viſa maris amplitudine & collata ſua paruitate veluti rubore perculſus curſum ſuum inhibuerit. Nam credibilius eſt *Ouidium Tyram* vidiſſe ibi alicubi circa maritimos campos, quum ad lacum ſuum *Vidouo Ieſioro* proficiſci volebat.

OLIKA

O

OLIKA 55. 5. 48. 7.
Illuſtrium principum *Radiuilonum* & Comitum in *Szidlow* patria & locus natalis A a quo etiam Duces denominantur. Septem horum mea ætate ſimul in Senatu regni reſidebant. Tantam opinionem virtutis, prudentiæ & dexteritatis in rebus agendis Deus penes eam gentem reliquit. Eo anno quo hæc ſcripſimus, hoc eſt 1584. *Georgius Radiuilus* in oumerum ampliſſimi Senatus Cardinalium eſt adlectus & inauguratus ipſo Rege aſſiſtente & ceremonias quasdam, vt audio, circa inueſtituram, vt vocant, per ſe adiuuante. Primus hic eſt Cardinalatus in Litwania. Antea vero Epiſcopus tantum Vilnenſis & Liuoniæ adminiſtrator vocabatur idem *Georgius Radiuilus*.

Oliua 55. 48.
Monaſterium celebre ad *Gedanum*.

Orſenuald 54. 5. 39. 1.

Oſiek 54. 7. 42.
In Pomerania. Aliud eſt ad *Sędomiriam*. Tertium ad *Varſauiam Oſiecko*.

OSSA fluu. 54. 5. 42. 7.
Erant vero populi Sarmatici *Morauiam* verſus ad flumen quod dicitur *Olſa*. Et forſan ipſum ante vocabatur *Oſſa*, ſed ſucceſſu temporis *s* litera in *l* mutata *Olſa* vocari cœpit. A quo etiam *Olſtinek* oppidum eſt dictum. Nam *Cornelius Tacitus* dicit: *Oſſi, Burii* terga *Marcomanorum* claudunt. Forſan ergo pars aliqua gentis illius in Pruſſia hæſit ad fluu. *Oſſa*, vbi *Chobrius* Rex columnas iniecit. Vnde & pagus vicinus *Slupia*, id eſt columna dicitur ad *Rogozno*.

Olſtinek 54. 8. 45. 6.
Orſzlica fluu. 54. 4. 44. 2.
Orteſburg 54. 0. 44. 5.
Odzilsko 54. 11. 55. 7.
Orſſa 55. 5. 55. 7.
Arx, vbi ingenti clade octoginta millia Moſchorum a Polonis Lithwanisque fere deleta fuere, anno ſalutis 1508.

Olszno 55. 7. 38. 5.
Oborniki 53. 9. 40. 4.
Orcycel fluu. 54. 44.

OSTROG 51. 5. 50. 4.
Sedes & domicilium natale Ducum *Oſtroveciorum*. Et credibile eſt iſtic olim conſediſſe colonias *Oſtrogotthorum* gentis bellicoſæ, cum & ſcriptores vetuſtiſſimi *Alaunos*, hoc eſt *Volbinios*, *Gotthos* affirment fuiſſe. Et *Beſſaraborum* vadum, etiamnum vicinum iſtic traiectum per flumen *Slucz* vocatur. *Beſarabes* autem in veteribus ſedibus Gotthorum habitant inter *Tyram* & *Iſtrum* ſeu D *Danubium*. Denique nomen *Oſtrogotthorum* cum *Oſtrog* valdo eſt affine & homonymum. De *Conſtantino* Duce *Oſtrogeos* viro noſtræ ætatis in rebus bellicis nemini ſecundo ſæpe mentio in hac noſtra hiſtoria occurret. Fuit is pater *Conſtantini* huius *Baſilii*, affinis noſtri, qui ducta in vxorem filia Comitis *Ioannis à Tarnow* Polona, ſua amabili ſobole vtriusque herois, hoc eſt patris & ſoceri ita viuam memoriam expreſſit, vt, cum ambo fuerint præfecti ſummi copiarum & ambo iamdudum mortui ſint, tamen intuitu ſolo Illuſtrium iuuenum ita perculſi, eorum admooemur, vt non ante triginta annos ſed nudius tertius eos mortuos eſſe credamus. Sita eſt *Oſtrog* ad confluentem fluminum *Horiu* & *Vilgia*. Vrbes eorum ditionis ſunt: *Oſtrog* metropolis, *Oſtrokol*, *Baſilea*, *Kraſylow*, *Kuczmiu*, *Konſtantynow*, *Oſtrokol*, *Dubno*. In Polonia vero *Tarnow*, *Tarnopole*, *Czerniechow*, *Przeuorsko*. Cæterarum non bene recordor. Sed audiui quosdam eorum arces circiter quinquaginta numerare.

B *Orczik* fluu. 54. 3. 44. 6.
Olkuſium 51. 2. 42. 2.
Argentiſodinæ & plumbaria milliaribus quinque *Cracouia* diſtat.

Oſtrokol 51. 1. 50. 7.
Antiquis *Baſſarabei* vadum vocatum.

Oſtrow 51. 9. 46. 2.
Oleszmica 52. 6. 40. 2.
Obra fluu. 53. 12. 40. 2.
Opoczno 53. 5. 43. 4.
Okrzcia 52. 7. 47. 4.
Orchow 52. 7. 43. 51.
Opole 51. 8. 44. 4.
Oppidum ſpectatæ nobilitatis *Slupeciorum*.

Ogrodzieniec 51. 2. 42. 6.
Arx *Bonerorum* murata miræ elegantiæ.

Opatow 51. 8. 43. 7.
Oſiek 51. 4 44. 6.

C OSTROROG 53. 5. 50. 4.
Sedes & domicilium natale vetuſtæ gentis *Oſtrorogorum*, ex quibus multi inſignes Senatores, & etiam aliquando gubernatores totius regni extiterunt. Sed illud eſt peculiare, quod de illis & *Czarnkouiis*, *Sbaſiniis*, *Samotuliis* prædicatur, eos nimirum primos fuiſſe inter Polonos ex vicinioribus illi loco, vbi id accidit, qui Chriſtiani ſunt facti, ſeu nomina ſua Chriſto dederunt, lauacroque baptiſmi initiati eam gloriam obtinuerunt. Cuius rei ſignum ſpectabile hactenus pariter & nobilitatis ſuæ gerunt: vittam nempe baptismalem vno ſaltem nexu contortam, qualem ii, qui baptiſmo initiabantur, caput redimiti geſtare ſolebant. Habebant quidem antea illi aliud ducale ſignum auitum ad pompam & oſtentationem magis comparatum (quo vitio faſtus etiamnum noſtra ætas plurimum laborat) ſed abnegatio ſui & humilitas chriſtiana in eis effecit, vt hoc ſymbolum chriſtianæ manſuetudinis omnibus titulis & ſignis quantumuis ſpecioſis antepoſuerint.

OSOLIN 51. 5. 44. 5.
Arx murata, domicilium natale generoſæ & antiquæ ſtirpis optimeque meritæ de Repub.

Polona

Polona *Osoliuiorum*. Habent hi firmiter impressas notitias virtutum, quæ res facit, vt semper eodem modo agant & æquabilitatem retineant.

ODRY 50. 3. 45.

A

Ad hoc oppidum oritur flumen *Odra*, ideo & flumen ab eo denominatur. Fuit sedes olim *Gotthorum*. Ideo a *Plinio Guttallus* à *Gotthis* flumen illud appellatur. Iuxta vero *Strabonem* fines *Gotthorum* exporrigebantur vsque ad fines *Sueuorum* non longo admodum interuallo, quod etiam nomen fluminis *Suenus* indicat.

Orlow 53. 4. 41. 7.

Oppidum a *Lecicio* quatuor milliaribus. Produxit hæc domus viros cordatos, nec consilii inopes: iuxta dictum Philosophi: *Militem oportet esse instructum legibus & armis.*

Opatowiec 50. 12. 43. 7.

Opaua 50. 9. 40. 7.

B

A veteribus Sydiroychiæ eo locorum statuebantur, temporibus nimirum *Traiani*. Ideo *Cornelius Tacitus* dicit *Gotthinos* illo æuo pependisse tributum Sarmatis tanquam possessoribus illarum regionum legitimis, vt eis liceret metalla in illo territorio fodere & præparare. Expresse hæc habentur in libello de situ Germaniæ, paragrapho: *Prob pudor*.

Olesko 50. 9. 48. 12.

Sedes quondam ducalis fuit *Sienieniorum* donatiua, ad quam & *Zloczow* pertinebat, in monte editiori, ex quo flum. *Bug* & *Stir* oritur.

Oraua fluu. 48. 8. 42. 3.

Orzakow 49. 54.

C

Primarium oppidum Scytharum, sed nostrates *Iazloucii* & *Sieniauii* patriam suam illic fuisse asseuerant. Distatque ab ostiis fluminis *Bub* aliquot milliaribus.

Ostr fluu. 51. 54.

Ab oriente, id est, è regione *Kiow* in *Borysthenem* se infundens.

Ouidii lacus 54. 49.

Inter *Hypanim* & *Tyram*, sed vicinior ostiis *Tyra*. Cernitur ibi murus quidam plumbo compactus, qui in mare medio milliari porrigitur. Dicuntque *Vitoudum* eousque in mare equo descendisse, dominium sibi maris Sarmatici vendicans.

Orol flumen ad ostia *Borysthenis* a parte orientali a Taurica.

Olssenica flumen *Borysthenis* hic ab ea parte.

Obertim 49. 5. 48. 7.

D

Non remote a *Chotim* villa, victoria gloriosissima de Valachis parta concelebrata. Ibi concidit *Dauid Sienienius* pro patria pugnando, pater huius *Ioannis Sienienii* Castellani Leopoliensis.

P

PIESKOVA SKALA 51. 2. 42. 3.

Stanislai Sarnicii Descript. Poloniæ.

Domicilium natale perueetustæ gentis *Szafranciorum*, ex qua multi Senatores, Palatini, Episcopi, præfecti copiarum, velut ex equo Troiano prodierunt, vt est in prouerbio. (Nam equus quoque est insigne *Szafranciorum*.) Hic ergo equus edidit in lucem homines frugi & vtiles Reipub. quarum virtutum typum habes in hoc Palatino Sędomiriensi *Stanislao Szafrancio*, in quo peculiarius memoria Senatorum prioris ætatis videtur hæsisse, authoritatis, inquam, grauitatis cum pari animi probitate. Accessit corporis proceritas, facies decora, supercilium graue.

Prut flumen 55. 49.

A duce quodam eius nominis sic dictum. Hic amnis dislimitat Valachiam.

Poprut fluu. 49. 45.

Ad *Sadetiam* cum *Dunaiec* seu *Danastro* confluit.

Polaniec	51.	5.	44.	7.
Pokrziwnica	51.	5.	44.	8.
Paczanow	51.	5.	44.	7.
Piotrauin	51.	8.	44.	9.

Locus hic innotuit historia diui *Stanislai*. Monstratur ab accolis traiectum eius per Vistulam miraculosum. Monstratur quidem, sed tamen non cernitur, nisi ita credentibus.

Pczina 50. 9. 41. 9.

Quibusdam *Pczina* quasi latinum piscina sonat, quod ibi piscium & piscinarum supra quam credibile est, copia sit magna.

Preclaw, metropolis quondam Russiæ, & socia Kiouiæ.

Prochnica	50.		45.	
Przemisl	50.	6.	45.	
Perylicz	60.		45.	
Pomorzany	50.	3.	47.	11.

Domicilium spectabile Magnifici domini *Ioannis de Sienno* Castellani Leopoliensis. Arx est eximia ad splendorem & ad propulsandum hostem patriæ instructissima, murata & quidem ex integro magna cum arte, opera & sumptibus eiusdem M. domini a Sienno. Fuitque hæc quondam possessio gentis clarissimæ *Swinkouum*, ex qua stirpe floruit olim Archiepiscopus Gnesnensis. Prodierunt & alii successores viri spectabiles & celebres ex eadem familia.

Plauiecz	47.	7.	43.	4.
Polotk	57.	8.	52.	10.
Podhaice	49.	11.	48.	5.
Polonne	51.		53.	5.

In confluente fluminum *Slucz*.

PINCZOW 51. 5. 43. 7.

Domicilium clarissimæ gentis *Olesniciorum*, ex qua familia fuit *Zbigneus* Cardinalis ornamentum Poloniæ præclarissimum. Arx in monte altissimo ex lapide secto & magna ex parte polimito, arte exquisita fabrefacta, testatur istic virum magni nominis mansisse. Sunt ibi cellæ vinariæ eius proprietatis, vt

vina mediocria & etiam tenuissima, reddantur eximii saporis ad admirationem palati bibentium. Signum gentis est quod iam vsitato more vocatur: Virgo violata. Hoc idem est signum *Sieniemiorum*. Quia vnam gentem esse volunt. De quo plura vide in fine ex professo de insigni *Debno*.

Piamini 49. 53.
Locus iudicio senis *Bernhardi Premicii* peridoneus excitandæ arci cum propugnaculis contra Scytharum, immanissimæ gentis irruptiones, idque in ipso aditu regionum barbariearum.

Pokucie 50. 5. 55. 5.
Significat autem nostra lingua *pokucie* pœnitentiam, eo quod in reatu detentos ad eas regiones Romani in exilium mittebant, eos nimirum ciues, qui turbulentiores videbantur, aut de proditione suspecti. Et hoc vocabant relegationem, aut deportationem. Porro exilium grauior erat mulcta, id quod nostri *bannitionem* vocant.

B *Pieczymegi* sylua 49. 8. 53.
Hic sedes suas *Peucinos* veteres habuisse autor est *Bernhardus Vapouius*.

Porohi 49. 12. 34. 12.
Prog nostra lingua significat limen. Quia ibi sunt angustiæ *Borystenis* ob rupes, quibus coarctatur aqua profluentis & veluti per limen ex alto decidit cum magno fragore. Vltra hoc limen cum milites Kozaki euadunt, iam se securos putant a Scythis. Veteres talia loca *Katadupa* a sonitu, qui è longinquo exauditur, vocare solebant. Inueniuntur tales cataractæ & in his magnis fluminibus *Istula* ad *Gnew*, *Narew*, *Rheno* ad *Baden*. Forsan Deus veluti frænum eo modo inilcere eis voluit, vt eursum eorum retardaret, ne abuterentur sua potentia, supra modum arando terram.

C POSNANIA 53. 7. 40. 6.
Posna vrbs pulcherrima, riuis distincta ad voluptatem, veteribus *Stragona* dicta: sed nomen mutauit ab illo tempore quo Imperator *Ottho tertius* cum Rege Poloniæ *Chobri* notitiam iniit. Inde *Posnania* vocata. Aut verius, quod Poloni illo in loco primum notitiam christianæ religionis (quod *poznániem prawdy* vocant) consequuti sunt. Laudatur illa vrbs a politia, amœnitate loci & morum elegantia: sed verius laudari potest ab eo euentu, quod in illo territorio, vt iam dictum est, primum omnium ad cognitionem Christianæ religionis & abiectionem idololatricorum cultuum peruenere Posnanienses cum Rege & vicinioribus familiis, D *Czarnkouiis*, inquam, *Ostrorogis* & *Zbasiniis*, *Samotuliisque*, qui signa conuersionis suæ vittam baptismalem hactenus pro armis circumferunt.

Pakotc 52. 12. 44. 8.
Ibi cruce limes signatur.

Plocko 53. 9. 45. 8.
Quondam Ducum Mazouiæ sedes. Arx murata & ciuitas.

Przedborz 52. 1. 42. 8.

A *Piotrkow* 52. 8. 42. 7.
Vbi olim heroes Poloniæ causa comitiorum antiquo instituto conuentus agere solebant.

Plawiecz 54. 1. 42. 7.

Pabianice 52. 9. 49. 8.

Parcow 52. 4. 48. 6.

Przypiecz flu. 52. 4. 48. 6.
Peucinorum coloniæ.

Prossouice 51. 5. 45.
Solum fertile & supra modum pingue. Vnde iocus *Sigismundi primi* Regis Poloniæ desumptus. Cum enim *Ioannes à Lasko* Archiepiscopus Gnesnensis impensius coram eo gloriaretur, se in oppido suo *Lasko* non modo cathedralem vel collegiatam ecclesiam erexisse, sed etiam cæmiterium eius terra sacra Hierosolymis aduecta conseminasse. Ille subridendo inquit: *Quid terram sacram? Si fertiles illas arenas Masouiorum reddere voluisti, potius Prosouiensem terram tecum eo deportasses, agrosque illos conspersisses.* Tantum Rex solo Prosouiensi tribuebat.

Pascua Pomarzani 50. 48.
In summitate fluminis *Kropiecz* sita sunt.

Pascua Zloczouiensia 50. 6. 48. 4.
In summitate scaturiginis fluminis *Stripa*.

Pascua Oczakouiensia 49. 54.
Inter *Oczakouiam* & *Ouidii lacum*.

Pikow 51. 2. 51. 9.
Oppidum.

Ploskirow 50. 3. 49. 8.

Probito flu. 50. 8. 52. 8.
Ad *Hypanim*.

Pisczambot fluu. 50. 9. 53.
Incidit in *Hypanim*. Ibi etiam est pons *Vitowdi*.

Poromil 51. 6. 48.
Ad *Styr* flumen.

Podkamienie 49. 47. 4.

Poltow flumen sub *Gliniany*.

Q

Q*widzin* 54. 10. 42. 7.
Vide supra in descriptione veteris Poloniæ paragrapho *Quadi*.

R

RADLOW 53. 40.
Locus amœnus & refertus omni genere elegantiarum, ita vt *Luculli* hortum putes. Domicilium & Magnifici *Opalenii*, supremi Marsalci regni Poloniæ & capitanei generalis maioris Poloniæ.

Ragneta 53. 8. 43. 8.

Rein 53. 2. 43. 7.

Rogozno 54. 6. 42. 6.

Rozemberg 54. 8. 42. 11.

Rozan 54. 1. 41.

Rastemberg 54. 12. 44.

Raigrod

Rozanka 54. 4. 49. 7.

Radomia 54. 11. 49. 5.
Est & flumen ad *Gedanum*.
Resizad 55. 5. 54. 5.
Rzepin 55. 5. 58. 6.
Raciasz 53. 11. 43. 6.
Radzimin 53. 7. 44. 7.
Raua fluu. 53. 5. 43. 6.
Radoszyce 52. 1. 43. 6.
Raciborz 50. 11. 40. 12.
Ribnik 50. 10. 41. 4.
Regius mons, vide *Kinsberg*.
Rimanow 50. 2. 44. 7.
Rab flu. *Rapo* 59. 2. 44. 3.
Ropa fluu. 50. 43.
Ad *Biecz* flu.
Robatyn 49. 10. 47. 6.
Russana flou. 49. 52.
In *Tyram* labitur. Libenter hæc *Russica* & *Podolica* annotamus & curiose perquirimus, quia depopularinnes Tartarorum sæpe cogunt nos talia perscrutari, vbi sint, quid agant, quo tendant.
Row fluu. 50. 51.
Incidit in *Hypanim*. Et ad eius scaturiginem in summitate *Bar* arx munitissima.
Rustauica fluu. 51. 52.
In *Hypanim* incidit, vbi insignis vir *Stanislaus Strus* occubuit, pater istorum, fortiter dimicaodo cum Scythis.
Racow 51. 6. 43. 12.
Erat quondam syluestris solitudo, dumeta & latibula ferarum, quæ ab agnatis suis *Gnoienius* idem Mag. *Ioannes a Sienno* Castellanus Leopoliensis redemerat, & silvis extirpatis, molendinis institotis, agris excultis oppidum excitauit pulcherrimo nomine ei imposito Rakow, quod significat *Cancrum* ab insignibus vxoris suæ charissimæ. Ibidem oppidum ab insignibus suis locauit, vt sempiternum extaret memoriale felicis coniugii & amicitiæ inter *Sienienios* & *Gnoienios*. Ibidem & villas & piscinas complures & aulas amplas magno sumptu fabrcfecit. Et tertium oppidum *Stephanow* a nomine Serenissimi Regis Poloniæ patroni sui clementissimi appellatum locauit.

S

SEDOMIRIA 51. 1. 44. 10.
Sedes secundogenitnrum fuit, cum Reges hæreditabant, nascebantur non cligebantur. Est locus ille supra modum amœnus & delicatus. Vineæ istic coluntur. Pomaria vbique patent, ita vt putes vndique siluas circumstare. Tanta ibi est copia nobilissimarum frugum. Propterea *Cazimirus Magnus* & alii reges eo ad capiendam auram animi causa progrediebantur. Auxit loci beneficium ciuium ipsorum vrbanitas coniuncta cum aliis oblectamentis. Inuenias ibi præstantissimos Medicos, Musicos, potus varia genera & hilarem cletum, piscium, mellis, salmonum, ferinarum, frumenti & aliarum libentia.

Stanislai Sarnicii Descriptio Poloniæ.

rum (vt *Gellii* verbo vtar) copiam incredibilem. Administrat præfecturam illam summa cum laude vir Magnificus *Andreas Firleius* dominus a *Dabrouica*, Castellanus Lublinensis.
Sequa 54. 44.
Suenta fluu. 56. 45.
Saikiemi 56. 6. 47. 4.
Swinraua 56. 4. 50. 8.
Smolenskò 56. 11. 56. 4.
Selbgorg 55. 1. 45. 9.
Sud 55. 44.
Sud Samogita, id est, Septemtrionales *Samogitæ*. Insula est retrò *Regium montem*. Vel sunt *Sudinorum* veterum populorum reliquiæ, quatum *Ptolomæus* subinde meminit.
Szepenpil 55. 3. 43.
Soka 55. 3. 44. 5.
Salauni 55. 46. 6.
Idem forsan qood *Sawle* vocaot. Præfectura prædiues.
Seimi 55. 10. 47. 10.
SOMLO 48. 6. · 46. 6.
Arx est murata in Hungaria, a *Sambor* 38. milliaribus, a *Kolozuar* 11. Estque locus natalis *Batororum*. Gens hæc Illustris & vetustissima, ex qua anno salotis 1576. *Stephanus primus*, Princeps & Palatinus Transyluaniç, Rex Poloniæ & Mag. Dux Litwaniæ electus fuit. Hic aduentu suo turbatas res Sarmatiæ pacauit, mœroremque incredibilem Polnniæ ob extinctos modo auitos Reges lætitia sui aduentus exhilarauit. Chronologi annotant iam ante Cęsaris *Augusti* tempora *Batororum* stirpem in Pannonia floruisse. Ita enim *Strabo* inquit: *Pannoniorum gentes sunt: Breucii, Andixecii, Diascones, Pirosta, Mazai, Desiciata, quibus Bato imperabat.* Hæc si ita se habent, origine ergo hic Rex non tam Hungarus, quam nostras esset. Nam Hungari nondum peruenerant tum in Pannoniam. Pannones autem a nostris *Panis*, seu Polona nobilitate non ita multum diffident. Quin immo *Cechus* & *Lechus* ad nos venit cum suo comitatu & colonis ex Pannonia. Meminit etiam *Ionius Batororum* aliquoties, ex quibus Proreges Hungariç patrum nostrorum memoria designati sunt.
SLVCKO 53. 52.
Sedes Illustrissimorum Ducum *Slucensium*. Principes isti prodierunt ex eadem stirpe, ex qua Reges Poloniæ Hungariæ & Bnemiæ originem suam deriuant. Adepti sunt autem maiores horum Ducum virtute belli pacisque artibus prærogatiuas tales & tantas, vt tempore pacis primum locum in Senatu, tempore belli dextram manum tenere, tutelaremque salutis Regiæ curam habere promeruerint. Posteaque eorum stirpis series hoc ordine enumerari. *Olgerus* Mag. Dux Litwaniæ primam vxorem

xorem *Iuliam*, seu *Vlianam* duxit filiam *Ducis Vitepscienfis* Russam, religionis Græcæ, ex qua suscepit sex masculos, quorum natu maior fuit *Vladimirus* Dux Kiouiensis, frater germanus *Iagellonis*, sed alia matre natus. Ex quo *Vladimiro* prodiit *Alexander*, quem Russi *Olelko* vocant. Hic fundauit ciuitatem *Slucensem* triurbem ad flumen *Slucz* ante annos 150. Ex *Alexandro Simeon*, ex hoc rursus *Georgius*, qui duxit *Thecziniam* Comitem fœminam lectissimam, ex qua tres suscepit masculos, qui nunc versantur in luce hominum: *Georgium*, *Simeonem* & *Alexandrum* iuniorem, iuuenes heroicis virtutibus suffultos, de quibus vsurpari potest illud: *Spes altera Roma.* Ducatus hic *Slucensis* hactenus a Geographis & Chorographis suppressus est, quod ego committere nolui, cum sit magnitudine sua effatu dignus. Terminatur ab oriente *Borysthene*, a septemtrione flumine *Niemen*, a meridie *Pripecio*, ab occasu parte Magni ducatus *Lituania*. Vrbes eius sunt *Sluck* metropolis. *Kopil* secundogenitorum, a *Slucko* quinque milliaribus distans. *Turecz* 15. *Petricouice* 24. *Voikukala* 4. *Mobilow* 50. ab eadem *Slucko* distat. Alias breuitatis causa omitto.

SPITKOVICE 50. 10. 41. 5.

Arx murata. Et est locus nobilis cum aliis rebus, tum captiuitate Ducis *Henrici Barbati*, quem *Conradus* Mazouiorum Princeps ante ducentos annos in ea villa diuinæ rei vacantem ceperat & in Mazouiam asportauerat. Estque domicilium natale vetustæ gentis *Miskoniorum*, ex qua multi Senatores præstantissimi, Episcopi, Palatini, Castellani & etiam Campiductores prodierunt. Fulget nunc senectute viridi *Petrus Miscouius* Antistes Cracouiensis columen familiæ. Fuit ex eadem gente ante decennium *Stanislaus Miscouius de Mirow* Palatinus & Capitaneus Cracouiensis, Margenburgensisque, vir heroicus, mihi perfamiliaris. Dici non potest, quam egregiæ formæ & proceritatis, &, vt ex picturis liquet, *Standerbergo* ipsi simillimus. Merito ergo illud ei competit: *Gratior est pulchro veniens de corpore virtus.*

Soldim	54.	2.	38.	9.
Starigard	54.	10.	37.	13.
SLETINVM	34.	10.	37.	11.
Strzelco	54.	10.	37.	11.
Stepelborg	54.	1.	39.	5.
Sluchow	54.	5.	41.	3.
Sloniny	54.	5.	41.	3.
Sloniny	54.	2.	49.	7.
Sklow	54.	4.	55.	7.
Sulewice	53.	6.	3.	8.
Swiebodzyn	53.	5.	39.	4.

Sueuus flu. *Sprea* nunc dicitur in Marchia. Alii illud flumen ad *Budissinum* apud *Vindas* Saxonicos esse volunt, & rectius.

SBASZIN	52.		3.	
STENSZOW	53.	3.	39.	
Szamotuly	53.	8.	40.	2.
Squidzinia	55.	8.	30.	7.

Solum hæ duæ appellationes *Quidzin* & *Sqwidzinum* aliquid commune habent, cum cognomine *Quadorum*.

SIENNO 51. 44.

Habet hæc gens peculiare chronicon rerum a suis maioribus gestarum. Compluresque ex iis prodierunt dignissimi Senatores, Archiepiscopi vtriusque sedis, Gnesnensis inquam & Leopoliensis, Episcopi Cracouiensis cathedræ, Posnaniensis & Cuiauiensis, viri liberales & largitores in opera pietatis, vt testantur etiam nunc insignia illorum insculpta templis, collegiis, & domui Hierosolymitanæ. Quin & dignitas Cardinalatus eis nouus honos in Polonia attributus fuit, quod antea nemini contigerat. Erant item ex eis multi Palatini, Castellani, legati ad exteras nationes, ad Concilium Basiliense & ad Imperatorem Turcorum, viri consulares &, quando opus erat, milites strenui. Ideo nunquam a subselliis ordinis Senatorii discessere. Omnium horum nunc memoriam refert *Ioannes Sieniesius*, Castellanus Leopoliensis, Senator regni dignissimus & suæ familiæ hoc tempore *maior domo*, (permitte me sic loqui.) De cuius meritis erga Rempub. lege in fine epilogum huius libri.

Slupia 51. 7. 44. 7.

Domicilium *Slupeciorum* natale a *Sędomiria* milliari vno. Domus isthic est lignea admirandæ structuræ, quæ declarat etiam antiqui seculi homines nequaquam ingenio destitutos fuisse.

Slupca	53.	8.	41.	5.
Stobnica	53.	8.	40.	2.
Sobien	49.		45.	
Sniena	53.	4.	41.	7.
Srzoda	53.	4.	40.	8.

Est & aliud *Srzoda* vel *Sroska* in suburbio Posnaniensi vetustum a quo ius *Sredense*. Vide D. *Cromerum*.

Sobota 53. 11. 41. 6.

Sobotiorum expresse meminit *Ptolomaus* eodem fere loco. *Srzoda* ergo & *Sobota* antiquissima sunt oppida.

Socbaczow	53.	7.	43.	4.
Sremsko	53.	12.	43.	7.
Sbuczin	53.	12.	45.	7.
Sedeszow	53.	7.	48.	
Schoua	52.	12.	39.	4.
Strasborg	52.	8.	39.	4.

Germanice, *Brodnica* Polonice.

Strzeczo	52.	6.	40.	9.
Sicow	52.	7.	40.	8.
Siradia	52.	6.	40.	6.

Ibi facinorosi etiam ex nobilibus in turrim coniiciuntur.

Sulaiow

Suleiow 52. 1. 44. 11.
Skrzinno 52. 1. 44. 11.
Sądecz 50. 6. 43.
Munasterium istic virginum, nobilitatum reginarum Poloniæ viduarum cohabitatione. Huius conditionis & professionis fœminas *Assisterias* vocant Ecclesiastici.

SCZEKARKOW 50. 60.
Domicilium *Tarlonum*, qui iam diu ornamentu erant aulæ Regiæ. Cum *Thecinius* sunt coarmes & quondam etiam gentiles.

Solec 52. 1. 44. 6.
Stezica 52. 6. 44. 11.
Staniow 50. 7. 47. 11.
Sdumniki 51. 1. 42. 12.
Stama
Skarmirz 51. 3. 43. 5.
Slawkow 51. 3. 42. 3.
Szidlow 51. 6. 43. 11.
Colonia veterum *Sidoniorum*. Vide ab initio diuisionem veteris Poloniæ.
Strzelcze 51. 7. 40.
Skala 51. 1. 42. 6.
Skala locus inclaruit bello Mazoulorum Ducum.

Stir fluu. 51. 1. 42. 6.
Stirii populi vltra *Viennam* vna cum aliis Slauinis inde progressi esse creduntur. Creditum est antiquis flumen *Stir* a *Tyra* scaturiginem suam trahere; quod expresse pictum extat in tabula *Grodecii*. Sed errorem hunc detexerunt lustratores Regii. Deriuant enim *Stir* ex montibus ad *Olesko*, vnde & *Bug* & alia complura flumina. Quia tamen ab illa regione decurrit, qua *Tyra* prætermeat, recte *Stir*, id est a *Tyra* demanans, literas addita, nuncupatur. Ad hoc flumen sita sunt oppida: *Czartorisko, Manaster, Peremil, Beresteczko, Strzemil*.

Sytomirz 51. 11. 50. 9.
Skala alia 51. 3. 48. 7.
Ad *Zbrocz* flumen.
Sbarasz 50. 6. 48. 7.
Colonia ducum *Sbarasiorum*. Floret nunc ex ea gente Palatinus Trocensis.

Sienica 51. 9. 46. 9.
Vbi & pagus *Boncza*. Etenim pro signo militari hæc gens gerit monocerota, quod *Boncza* vocatur more patrio. Floruit ex ea gente nostro æuo *Nicolaus Sienicius* vir consularis & eloquens, deque Repub. Polona optime meritus, constantia admirabili. Commemorantur nunc frequenter eius consilia & orationes habitæ ad Regem & Senatum.
Szatanow fere in via qua itur *Kamenecia* ex *Tarnopole*. Septem milliaribus inter vtramque vrbem sita.
SIENIAVA 50. 12. 40. 9.
Clarissima colonia *Sieniauiorum* sedes suas hic habet. Cuius iuuentus veluti murus obiecta contra Tartarorum irruptiones per sese opponebat. Floruerunt nunc duo Palatini Russiæ ex ea gente, Pater & filius successiue.
Sczmielow 51. 5. 46. 2.
Sczebrzeszin 51. 9. 46. 9.
Iurisdictionis Regiæ fuit quondam, sed in donatiuum cessit *Demetrio de Goray*.
Stepan 50. 6. 50. 9.
Sokal 51. 3. 41. 8.
A quodam Duce *Sokal* fundata & denominata.
Strumien 50. 9. 41. 8.
Riuum significat, eo quod *Istula* paulo vltra hoc oppidum uriens mediocri alueo istac pererrat.

Sola fluu. 50. 8. 42. 9.
Skauina 50. 8. 42. 9.
Est & oppidum *Skauina* ibidem.
Skorstin 50. 2. 43. 3.
Sluzow 53. 42.
Smigrod 50. 5. 48. 8.
Stadniciorum clarissima colonia & locus natalis, vide *Srzeniaua*.
Sedziszow 50. 7. 44. 8.
Strzyzow 50. 7. 44. 8.
Sloczow 50. 4. 47. 8.
Amplissima hæreditas, ad *Olesko* quondam pertinebat.

Samaide 51. 12. 44. 4.
Scandia, descriptionem eius vide ab initio.
Sawran flu. 50. 4. 51. 12.
Swinigrod flu. 50. 4. 55. 6.
Sedes olim Ducum Russiæ.

Sniatyn 40. 49.
Vltima præfectura in ipso aditu Valachiæ.

Seret fluu. 40. 49.
Seret cinits 49. 50.
Seret flu. Aliud *Seret* Podolicum, ad quod est *Zalosce, Czerniechow* & *Hnieczsiola*. Flumini iungitur infra *Trebowla*.

Sarnie pole 50. 52.
Sunt campi: *Vloczysko* vocant.

SZLAK. Sunt Itinera vsitata Scytharum, quibus infestare solent terras Russiæ fertilissimas & etiam Podoliam. Et numerantur tres præcipui: vnus *Kuczmienski*, alter *Czarny szlak*, tertius *Valachicus*, quos non piget hic describere. Et certe si quid laude dignum præstitit Magnificus vir *Ioannes Sieniensius* in hac lustratione, istud sane quod hæc itinera accurrate descripsit & depinxit numero milliariorum adiecto, non modo vtile, sed etiam valde pium opus perfecit. Nam si imperator *Antoninus Pius* Pii nomen meruit, quod libellum confecit quendam, in quo vias descripsit, quæ ducunt *Roma* ad nationes barbaricas, vt captiui Romanorum illo æuo scirent & nossa

 possent

poſſent, qoa redeundum ſit in patriam, ſi
forte contingeret eis ex manibus hoſtium ſeſe
euoluere : certe non minus encomium me- A
ritus eſt noſter *Ioannes Sienienius*, quod hoſ-
ce *ſzlak* dicticūs in iis tabellis expreſſit. Au-
dimus enim de multis captiuis qui apud Scy-
thas aut Turcas detinebantur, quod cum
poſſent ſe interdum ex catenis ipſorum e-
voluere, tamen ob ſolam ignorantiam itine-
rum reditus in patriam, maluerunt durio-
rem morte ſeruitutem perferre, quam profu-
gientes ex ergaſtulis eorum in ſolitudinibus
oberrare, aut a feris deuorari. Porro ex iſtis
deſcriptionibus luſtratorum quilibet poteſt
ſibi notitiam cumparare illorum itinerum,
vt ſi forte dominu Deo permittente quidpiam
tale ei contingat, ſcire poſſit quu eſt egreſſus
loco, & quem portum tenere debeat, com-
pendium quærendo ſoorum malorum. B

Kucżmieńſki ſlák.

Primo *Leopoli* ad *Száráwka* oota ſunt itine-
ra. Ex *Száráwka* 20. milliaria ad vadum
fluminis *Kuczmien*, a quo etiam hic *ſzlak* de-
nominatur. A *Kuczmien* ad *Kodima* flu-
minis vadum 10. milliaria. A *Kodima* ad
Sawran 4. milliaria. A *Sawran* ad *Czape-
zaki* 10. milliaria. Inde vero *Oczakonium* 8.
ſunt Ruſſica multo maiora, quam Pulonica.
Inde vni gradui decem milliaria ſurſau re-
ſpondebunt. Polonica vero 15. Iſta via eſt
compendioſior umnium.

Czarnyſlák.

Leopoli Sokalum 12. milliaria, *Sokalo Lus-
kum* ad *Stir* 12. milliaria, *Lusko* ad flumeo
Horin 11. milliaria, ab *Horin* ad vadum *Slucz* C
per *Zaſlaw* & *Pelonne* 10. A *Polonne* 40. *Kio-
viam.* Eritque a ſiniſtra oppidum *Cud-
niow*, a *Kiow Kaniouum* 16. milliaria. A
Kaniow Czerkaſium 15. A *Czerkasy* ad *Po-
roby* 12. milliaria. A *Poroby Tomakowka*
11. Inde *Torbouiſtiam* 6. Hic iam Scythæ
nauigiis dilabi ſolent per ſinum *Boryſthenis*
vſque *Oczakouium* qoo lubet.

Szlak Walachicum.

Per *Buczac*, *Skala*, *Zynkow*, & ſummitates
flominum *Vſzyca*, *Dzwan*, *Ruſzaua*, inde
per Valachiam, aut per campeſtria littoris
Tyra : milliaria in tabula adſcribentur.

De cuſtode tranſitum ſeu ſlák.

Hiſce tranſitibus vnus ſpeculator vir nobilis D
expertæ virtutis præficitur, qui vocatur cu-
ſtos triom *ſzlák* ſeu viarum tritarum. Hic
per ſe & per humines induſtrios & vitæ ſuæ
minime prodigos vario ingenio nauiter mo-
tus & machinationes hoſtium inueſtigat, &
vbi reſciuerit de hoſte, præſidibus arcium &
duci belli campeſtris renunciat, qui dato ſi-
gno, recollectis copiis, confeſtim occurrit e-
osque adoritur. Atque ita Podolii noctes
ac dies bello continuo vitam totam tranſi-
guot. O viros omni genere præmiorum
dignos.

Sinavoda 49. 10. 54. 5.
Eſt reſtagnatio quædam maris ad oſtia *Boryſthenis*. Hae Scythæ nauigiis ſubuehere ſe ſulent & tandem in nigra ſylua latitare, donec omnes conueniant. Inde a nigra ſylva dicitur *Czarny ſzlak*. Mare illud eſt tranquillum & ab iniuriis procellarum tutum ita vt etiam in eo folia nimpheæ, ſicuti fit in aliis lacubus paruis, exereſcant & ſupernatent aquæ : Et differt *Sina voda* a mari mortuo, in quo ſal veluti glacies tenuis ſupra aquam innatat, & eſt admodum ſubtile. Hoc ſitum eſt ad *Prekop*, vbi illa foſſa a mari cernitur ad mare.

Sylua nigra 49. 12. 54. 1.
Stare Stolo 50. 12. 42.
Ad *Gologury*.

Stripa fluu. 50. 1. 48. 5.
Tyram verſus tendit non procul a *Podhaice*.

Sotbarab fluu. 52. 54.
Ad quod *Sytomyrz*, in *Boryſthenem* illabitur.

Smotricz flou. 50. 49.
Ad hoc eſt *Grodek*, *Kamenec* & arx deſerta *Smatricz*.

Szarawka 49. 8. 50. 8.
In ſummitate fluminis *Vſzica*. Domicilium fuit *Bernhardi Pretuic* bellatoris illius clariſſimi, qui filium reliquit dotibus animi eximiis ornatum.

Stolpien 50. 8. 47. 6.
Strzemyl 50. 8. 48. 6.
Laſczonum qui dicuntur *Strzemielecki*. Inclaruit iam diu rebus bellicis dominus loci illius *Stanislaus Laſc.*

Sczurouice 50. 47. 7.
Sluck fluu. 52. 50.
Oritur non procul a *Czarny oſtrow*, *Zborna Mogila* verſus.

Sula fluu. 49. 55.
E regione *Chorcyca* inſulæ, in quod columnas iniecisse dicitur Rex *Chobry*, non procul a cataractis, ſed *Zula* a *Cromero* vocatur.

Somar fluu. 49. 1. 54. 10.
Paulo inferius quam *Sula*. Vide infra in Topographia oſtiorum *Boryſthenis*.

T

TORVNIA 54. 1. 42. 8.
Vrbs celebris in ipſo aditu Pruſſiæ. Situs *Gedani* & *Elbinga Toruniaque* triquetram figuram efficit; ſed *Torunia* ſalubritate aëris & decore, primo intuitu duas illas ſuperare videtur. Vnde in prouerbium abiit apud Polonos maiores : *Rubes vt Torunia*. De eius origine vide hiſtoriam noſtram.

Tang fluu. 56. 9. 45. 6.
Tapia 55. 7. 44. 8.
Ticzinum 54. 1. 42. 8.
Tur fluu. 53. 8. 53. 3.
Flumen inſigniter piſcoſum.

Tuſtan 46. 49.
Oppidum in ipſo limite Poloniæ & Hungariæ.

gariæ. Propterea *Tuſtan* ſignificanter, id eſt, hic ſiſte gradum, appellatur. Exemplo noto a columnis & gadibus freti Herculei. Vnde ſymbolum affigitur: NON PLVS VLTRA. A

Tyſzowce 51. 1. 46. 10.

Tanew fluu. 51. 5. 43. 3.
Cum *Tanai* flumine nomen commune habet.

Twardoſzin 50. 1. 41. 12.

Tur 51. 42.
Stagnum nobile, vbi *Przypiecz* flumen ſcaturit, ad pagum HOLOWNO. Ibidem *Turia* fluu. vbi *Ratno*.

Tirmienica fluu. 48. 6. 52.
Ad *Torbouiſtiam* in *Boryſthenem* ſeſe infundens.

Torbouiſtia 48. 6. 52.
Significat noſtra lingua nundinationes, eo quod ibi negociatorum emporium nobile admodum fuit, dum ſtarent res Ruſſorum & Græcorum. Eſt & in Valachia aliud *Torbouiſtia*. B

Tarnauatka flu. 49. 52.

Tirmien flumen 48. 6. 52.
Aliud quam *Tirmienica*, nam hoc ad *Boryſthenem* ad *Torbouiſtiam*, illud ad *Axiacum* vel *Hypanim*.

TECZIN 50. 12. 42. 12.
Domicilium natale Illuſtrium Comitum à *Thetzin*. Produxit hæc domus viros exeelſo & regio animo præditos. Proinde hoc peculiare habet, quod à ducentis annis nunquam a ſubſelliis Senatoriis receſſit, ſed aut Palatinorum, aut Caſtellanorum munere fungitur. *Ludouici* Regis temporibus *Toperorum* trecenta vexilla in quadam bellica expeditione cenſa fuiſſe dicuntur. Signum generis eſt bipennis, quod veteri & recepta con- C ſuetudine STARZA ideo vocatur, quod antiquiſſimum ſit ſignum. Nam quidam eius originem ad tempora *Boleslai Kriuouſty* referunt, quidam ad *Mieciſlaum* vſque, qui primus Chriſto nomen dedit, quidam autem aborigenem ipſorum vnum ex duodecim illis Palatinis primis fuiſſe tradunt. Autores habeo.

Trebowla 49. 12. 48. 7.

Tehinia 49. 6. 51. 6.
Arx ad *Bialogrodum*, quam hoc anno *Kozaki Niſouii* acerrime oppugnarunt.

Tubarcza 48. 6. 52.

Troki 55. 7. 40.
Sed iſtic fuit Lithwaniæ Ducum, ante conditam *Vilnam*.

TARNOW 50. 6. 44. 11.
Domicilium natale Illuſtrium Comitum à D *Tarnow*. Multa autem memorabilia temporibus *Iagellonis* & *Vladislai tertii* geſſerunt ataui *Tarnouiorum*. At *Ioannes à Tarnow* noſtra memoria ſuæ famæ ſplendore prædeceſſorum ſuorum lucem ſuperaſſe videtur. Hunc hominem *Sigismundus* Rex tanti fecit, vt poſt illam memorabilem victoriam de Valacho partam ad *Obertinum*, binorum groſſorum in iugera contributionem publicam ei decreuerit, qui honos antea nemini, quod ſciam, habitus fuit. Antiquitate quidem totum genus humanum adæquatum ſibi eſt. Sed ſi tempus illud reſpicias, quando quis e tenebris emerſit heroicis factis, *Tarnouii Tecinii* hac in parte pares habentur. Attamen *Tecinii* hoc nomine aliquid ſibi deberi volunt, quod veluti aborigenes ex ſtirpe Polonorum prodierint, *Tarnouii* autem aliunde hue appulerint. Hanc differentiam quidam ſtatuunt. Non ignoro tamen *Staniſlaum Orichouium*, cui in hoc multa debentur, voluiſſe probatum facere, *Leliuam* ſignum *Tarnouiorum* hic quoque in Polonia & ex Polonis originem ſuam traxiſſe.

Tomakowka 49. 54.
Inſula eſt in *Boryſthene*, inter *Tesmien* flumen & *Feſſinum*, quod ex Nigra ſylua demanat, vbi *Niſouii Kozaki* tanquam in arce fortiſſima habitant confidenter. Etymon *Thomakowka à Thomos* videtur eſſe nacta. Nam *Thomitanis* forſan, vbi *Ouidius* exulabat, obnoxia fuit.

Throbies flu. ibidem è regione *Cerkaſy* eſt ſita.

Tblumacz 49. 49.

Tarnopole 50. 48.

Toboro flu. 52. 54.
Ad quod *Syromirz*, *Cudniow*.

Turobin 51. 5. 44. 6.

V

VILNA 55. 9. 49. 6.
Vrbs inſignis & ampla, Litwaniæ metropolis, a *Gedimino* duce fundata anno domini 1321. ad confluentem fluminum pulcherrimorum *Vigilia* & *Vilna*, muro vero cincta ab *Alexandro* Poloniæ Rege 1505. Hæc nobis & Vngaris Boemisque magnam ſeriem Regum edidit. Vbi nunc eſt *Vilna*, *Igliones* populi à *Ptolomæo* collocantur, qui ab *Ouidio Gelones picti* vocantur, eo quod variegata & polimita veſte libenter vtebatur ea gens, ſicuti nunc ſeptemtrionaliores populi Moſchi morem veterem retinent. Summæ nunc autoritatis eſt apud Vilnenſes *Euſtachius Volouicz*, non modo hoc nomine quod ſit eorum Caſtellanus & Cancellarius, ſed quod eum propter eximias virtutes & opinionem ſummæ prudentiæ inſtar patris patriæ amant & colunt. Non vidit ille Germaniam, nec vnquam aſpexit Italiam Galliamue, ſed tamen & Germani, & Itali, & qui modo veniunt in aulam Regiam, habent in eo quod mirentur & ſuſpiciant.

Euſtatius Volouicz Caſtellanus Vilnenſis.

Varmia 55. 5. 42. 11.
Vide *Bransberg*.

Venedie 55. 5. 42. 11.

Vilka 53. 6. 47. 6.

Valrcz 54. 5. 39. 10.

Vſcie 54. 40.

Viecborg 54. 2. 41. 3.

Vandeburg 54. 4. 46.

Vaſoſche

Vasoſcbe 54. 9. 46. 2.
Volkomiria 54. 2. 46. 11.
Baſiliski 54. 8. 39. 11.
Vilgia fluu. 51. 50.
Ad *Oſtrog* decurrit.
Vlanow 51. 8. 51. 8.

Scytharum municipium quod *Sieniauii* fundarunt ad obſequia ſua. Nam eis commilitant vbi datur ſignum.

VISTVLA flumen, quod & *Iſtula*, *Viſtillus*, *Vandalus* a veteribus vocatur. Flumen eſt valde amœnum & multos populos iam ad hos, iam ad illos veluti eleemoſynaria materfamilias conſulto diuertens ditat ſua opportunitate. Hæc mediam Sarmatiam peragrando lambit & oritur ex montibus Sarmaticis vltra oppidum *Skoczow* & *Bielsko* gradu 50, minuto tertio, 45. 9. & tandem ſeptemtrionem tendit, arcus figuram efficiens. Antequam autem mari mergitur, capit in ſe quinquaginta flumina iuſtæ magnitudinis, quorum bona pars eſt nauigabilis, ex quibus duo nobiliora infra *Varſzauiam* ſeſe ei aſſociant, B
Narua, inquam, & *Bug*. Et eum inſimul veluti peregrinatura ad ſinum maris Baltici iter arripiunt, rurſus aliquot ante *Gedanum* milliaribus, non ſecus ac ſi lis quædam inter ea coorta eſſet, inuicem a ſe dirimuntur. Nam vnum illorum *Elbingam*, veluti inuento proprio meatu, quod ante deſeruerat, aliud medium petit, *Viſtula* vero ipſa artificioſe deducta ſuo alueo, quem noſtri *Lenivvka* vocant *Gedanenſium* vrbis muros alluens, in mare ſeſe è conuerſo demiſſo murmure exonerat. Hinc fabula nata eſt de diſſidio trium Nympharum, quæ cum initio concorditer itineri ſeſe commiſiſſent, tandem ad *Gneuum* oppidum ira exitiali inter eas coorta (nam & *Gneuum* iram ſignificat patria lingua) amicitiam ſoluunt, & alienatæ a ſe diuerſum diuerſæ C
petunt.

VARSAVIA 53. 8. 44. 4.

Sedes olim & colonia Auarinorum populorum creditur fuiſſe, quod & loci vicinitas, & ſonus cognominis indicat. Pons per Iſtulæ vaſtitatem ab *Auguſto* Rege, ante decennium præadmirando genere ſtructuræ fabrefactus, vrbis admirationem auget. Conſilium & inſtitutum ædificandæ tantæ machinæ ex hoc epigrammate æri inciſo & frontiſpicio portæ affixo facile patet.

Inſcriptio pontis Warſauienſis.

NE PONTEM SVBLICIVM
SVPERBO SVMPTV ATQVE ARTE ADMIRABILI
A SIGISMVNDO AVGVSTO, REGE INCHOATVM
ET A SE POST EIUS MORTEM D
CONSIMILI OPERE PERFECTVM,
REPENS VICINA SVBVRBANORVM
MALE CAVTORVM TECTOR FLAMMA
NEC OPINATE MERE CORRIPERET
CORREPTVMQVE IN FAVILLAM REDIGERET:
ANNA IAGELLONIA POLONIÆ REGINA A
MAGNORUM REGUM CONIUNX, SOROR, FILIA,
HOC LATERITII PROPVGNACVLI SEPIMENTO TUTISS.
A FVNDAMENTIS EXCITATO
MVNIENDVM CVRAVIT.
A. CHRISTI DEI NOSTRI M D XXCII.

WRATISLAVIA 53. 5. 39. 6.

Vrbs præclara ſocia & ſoror *Cracouia* ob continuas negociationes, & quod colonia Polonorum fuit olim.

Vierut 52. 4. 40. 12.
Vielun 52. 2. 40.
Vnieiow 52. 12. 40. 8.
Viazd 52. 9. 44. 4.
Volborz 52. 8. 42. 8.
Varka 52. 9. 44. 4.

Vbi ſitum eſt oppidum *Varka*, *Ptolomeus Burios* populos ponit. Et certe vox etiam ipſa declarat *Burios* & *Varenſes*, *B* in *V* viſitato more verſo, non multum a ſe diſtare. *Varka* igitur inter antiquiſſima municipia Poloniæ collocanda, ſicuti & *Sroda* & *Sobota*.

Vrzędow 51. 5. 45. 5.
Visloka flumen 51. 1. 44. 2.
Vislok oppidum 50. 5. 44. 5.
Viar flumen 51. 4. 45. 7.
Cum *Vislok* confluit ad *Lancud*.
Visnia 50. 3. 64. 2.
Vbi comitia fiunt Ruſſicæ nobilitatis.
Vag flumen 49. 9. 42. 2.
Vldoue iezioro 51. 6. 50. 6.

Ruſſii *Ouidii lacum* hunc fuiſſe, dum exularet, aſſeuerant. Eſt quidem nominum non parua affinitas. At certum eſt *Ouidium* in vrbe *Thomitana* ad oſtia *Danubii* exulaſſe: niſi forte reditus annui iſtius lacus a Romanis in ſolatium exilii ei attributi erant. Nam ſal Scythicum ex aqua illius lacus conficitur. Vide lib. 3. Annalium noſtrorum.

Vilbora 51. 6. 50. 6.
Viſniouiec 51. 10. 46. 6.

In arduo monte. Et eſt colonia nataleque ſolum Ducum *Visnieueciorum*, quorum fama & decus bellicarum virtutum impleuit Europam, ita vt vbiuis etiam in Pagis agreſtes cantilenis eos celebrent. Locus ibi monſtratur pugnæ cum Tartaris & victoriæ Polonorum.

Vbrowsko 51. 9. 47. 5.

Reius in ſuo libello huius gentis ſtirpem à Ducibus priſcis Ruſſis deriuat. Quæ ſententia comprobari poteſt priuilegiis *Vrgonis* aborigenis Ipſorum qui fundauit *Wladicanum Chelmenſem* & pleraque alia.

Vinnica 51. 1. 51. 11.
Præfectura in aditu Scythiæ.

VISNIC 50. 43.

Floruit hæc domus ſupra modum, regnante

Sigismundo

Sigismundo primo sacratæ memoriæ Rege, postea mortuo *Ioanne Kmita* labascere cœpit; sed spes est iterum pristino nitori restituendam egregii & loco excelso nati iuuenis *I. N. Barzii* nepotis *Thecniniorum* ex sorore, qui nunc est dominus arcis illius.

VCHANIE 50. 46.

Domicilium spectatæ nobilitatis. Ex hac gente nostra ætas habuit duos Senatores præstantissimos: *Arnolphum Vchanium* Palatinum Mazouiæ, & *Iacobum Vchanium* Archiepiscopum Gnesnensem regnique primatem, virum expediti ingenii acerrimumque prærogatiuarum ecclesiasticarum defensorem.

Vysokie 51. 5. 44. 6.

Petri Cassouii (enis amœno ingenio præditi oppidum. Hic est nunc Iudex terræ Lublinensis.

X

X*iasz* 51. 5. 44. 4.

Kriuousstii Regis temporibus fuit istic Ducum sedes, quod & nomen oppidi *Xiasz* indicat. Nam lingua nostra patria *Xiasz* Ducem vocamus. Hic captiuum illum Ducem Halicienfem in Poloniam deportauerat. Vnde tragœdia magna secuta fuit bellorum.

Z

ZAMOSTIA 51. 6. 46. 7.

Domicilium vetustæ gentis *Szariorum*, qui nunc *Zamoscii* dicuntur. Arx fuit vetus in firmissimo loco, & refugium ab incursionibus Tartarorum, patris Castellani & auorum memoria. Nunc demum à fundamento muris eductis, propugnaculis institutis, oppidoque nouo adiecto non minus ad elegantiã, quam ad sustinendos quosvis hostes ab integro excitata, opera & sumptibus Illustris & Magnifici domini *Ioannis de Zamoscie*. De hac re luculentius restatur inscriptio tabulæ marmoris nigri, frontispicio ædificii ibidem affixa, quam ego describendam curaui:

IOANNES DE ZAMOSCIE REGNI POLONIÆ CANCELLARIVS EXERCITVVMQVE DVX SVPREMVS ET CRACOVIENSIS, MARIEMBVRGENSIS, BELZENSIS, CNISSINENSIS, MEDIRICENSIS, CRESOVIENSISQVE PRÆFECTVS, DVM BELLO SERENISSIMI STEPHANI REGIS CVM IOANNE MAGNO DVCE MOSCHORVM, PRO DEBITA IN PATRIAM PIETATE, NEC SVMPTIBVS, NEC LABORIBVS, NEC VITÆ PARCIT, INNATI QVOQVE ERGA PATRIOS LARES AMORIS, HOC MONVMENTVM EXCITARI CVRAVIT.

ZDROHOIOW 50. 6. 45.

Thoma de *Zdrohoiow* Capitanei Premisliensis maiorum domicilium natale, qui omnibus bellis *Stephani* Regis non modo interfuit, sed etiam magna ex parte præfuit, & Oratorem egit ad Christianissimum Regem Galliarum, & ad potentissimum Imperatorem Turcorum.

Zalesie	50.	4.	44.	4.
Zaslaw	51.	3.	49.	9.
Zukow	49.	2.	48.	1.
Zelechow	55.		45.	5.

Locus natalis spectatæ stirpis *Ciolkonum*.

Zarnow	51.	4.	42.	7.
Zinkow	50.		50.	

Arx in Podolia sed neglecta.

ZBOROW 51. 4. 44. 4.

Zborow arx murata elegans, estque domicilium natale Magnificorum dominorum de *Zborow*. Produxit hæc domus Senatores magni nominis nostra ætate. *Martinum Zborouium* Castellanum Cracouiensem animi & corporis celsitudine virum conspicuum. *Petrum Zborouium* filium eius Palatinum Cracouiensem & Capitaneum, *Ioannem Zborouium* Castellanum Gnesnensem, qui Præfectus summus copiarum fuit in pugna Dersauiensi, *Andream* Marsalcum curiæ. In summa quotquot noui & quotquot ex fororibus eorum prognati sunt, omnes ad magnas res gerendas nati esse videntur, si bellum moueretur & classicum caneretur contra Christiani nominis hostem.

Zolkiew 51. 5. 44. 6.

Locus natalis amplissimæ stirpis *Zolkieuiorum*, quorum virtus bellica enituit in bellis Prutenicis & antea Tartaricis, Moschouiticis. Horum nunc columen *Stanislaus Zolkieuius* Palatinus Belzensis eodem æuo fuit.

Zydaczow	43.		47.	
Zary	50.	10.	41.	7.
Zator	50.	10.	40.	5.
Zabno oppidũ	50.	12.	43.	10.
Zobad	49.	7.	44.	2.
Zula fluu.	50.	6.	50.	6.

Non *Sula* ad orientalem ripam *Borysthenis*, ad cuius ostia in confluentem Rex *Boleslaus Chobri* columnas ferreas pro gadibus finium Sarmaticorum post continuas victorias victor iniecit: ego quoque hic descriptionis huius finem facio.

SITVS ET AMBITVS LIVONIÆ PROVINCIARVMQVE AD FLVMEN DVNAM SITARVM, A TYRANNIDE ET METV TYRANNIDIS MOSCHI LIBERATARVM, STEPHANI REGIS POLONIÆ VIRTVTE, FELICITATE ET PERSEVERANTIA, EXERCITVSQVE EIVS.

Iuxta itinerarium exercitus Polonici redeuntis ex Moſchouia.

A

Latitudo. gradus minuta. Longitudo. gradus minuta.

A*Moza* flu. 59. 9. 54. 6.
A *Derpt* ex lacu *Virſz* oritur & A
deſertur ad Lacum *Peibus*, qui *Pleſcouiam* alluit.

Adſel 59. 6. 58. 12.
Altenturm 69. 8. 50. 6.
Adoba 60. 10. 52. 10.
Aſz 61. 4. 51. 6.
Ad flumen *Ambila*.

Ambot 61. 45. B
Portus *Findlandia*. Ibidem & *Ambosen*, ab eo loco non procul traiectum in *Sweciam* cuius maris eſt 81. milliarium diſtantia.

Aſcherat 57. 3. 49. 5.
Adensko lacus 62. 56.
Septemtrionalis admodum, vnde *Notbburg* vicina ei.

Arensborg 60. 43. C
In inſula *Oſilia*.

Aries 58. 11. 49. 2.

Agatyrſi. Hos populos, veteres prædiuites & beatos hoc potisſimum nomine cenſebant, quod ſolis inter mortales diuitiis vti absque inuidia & æmulatione aliorum datum ſit. Hos eo fere loco ſtatuebant vbi eſt *Kokienhaus* & oppidum *Tyrſen*, quod appellationem priſcam adhuc videtur retinere. Sed & *Kokienhaus* audio locupletem eſſe præfecturam.

Ambde 61. 51.
Obſeruabis quod Germani Lubecenſes occupata Liuonia, nomina locis indiderunt petita a regione vicina. Lubecenſibus notum eſt nomen *Ambde* non procul *Lubeca*.

B

B*Erholm* 61. 5. 51. 5.
Arx in *Haria*, quam Rex Suecorum intercepit, non procul à *Reuel*.

Bialy kamien 60. 8. 49. 10.
Germani *Vitenſtein* vocant.

Berle 58. 3. 49. 10.
Ad ſcaturiginem fluminis *Treidera*.

Berle 59. 6. 48. 10.
Ad *Sedwe* profluentem.

Berſon 57. 7. 49. 12.
Non procul à lacu *Ludan*.

Bawsko 56. 6. 47. 6.
In ſummitate flu. *Duldera*.

Blokaus 57. 12. 47. 5.
Blokaus propugnaculum ad *Rigam* nouiter excitatum, nam *Dinamont* ab altera eſt parte, remotius quam vt nauium curſum eiaculatione aſſequi posſit.

Berſari in *Curlandia*.

Curlan-

C

Vrlandia 56. 46.
Nobilissima prouincia & nostra ætate A magis dilatata finibus extentis & in formam prouinciæ a Regibus nostris redacta. Habet mare proprium, quod *Curlandicum* dicitur, habet & insulam, & portum, qui *Curisfaunk* vocatur. Præerat huic Ducatui *Augusti* Regis temporibus *Gottardus Kietbler*, cuius opera in bellis Liuonicis vtebatur. Commendatur a Polonis a felicitate & quod in ea expeditione erga eos officiosus fuit. Huius filius etiam captiuitatem pertulit dum *Pieczary* animosius cum nostris oppugnat & pro honore Regis strenue dimicat. Terminatur autem *Curlandia* a *meridie Samogitia*, a septemtrione mari Liuonico, sed si addas *Semigalliam*, quia vtrumque possidet, tum flumine *Duna* a *Bawsko* ad B *Memel* ducta linea.

Coralia 62. 51.
Prouincia quædam diues admodum. Et significat lingua Moschica regiam terram. Nam *Korol* illi regem vocant. Eam enim sibi Rex Sueciæ vendicat.

Cremon 59. 5. 48. 3.
Casterhelm 61. 46.
Ibi est traiectum in Sueciam ex *Finlandia*: cuius distantia est 81. milliarium.

D

Vna flumen 57. 55.
Nostri vocant *Dzwinam*, veteres *Rubonem* appellarunt. Præterlabitur *Vitepsko*, *Polocko*. Recentiores scribunt eum oriri ex C *Seueria* prouincia Moschorum, fere ex iisdem paludibus ex quibus assurgit *Borysthenes*, gradu 56, 57.

Duneburg 57. 4. 51. 11.
Ad *Dunam* flumen *Curlandiam* versus.
Dunamund 58. 48. 2.
Arx in ostiis fluminis *Duna* in ripa septemtrionali *Osiliam* versus, a *Riga* duobus milliaribus, propugnaculum fortissimum, cui præsidia Polonica imponuntur ob maiorem securitatem negociatorum & ipsius vrbis *Rigensis*, Lithwani *Diament* vocant.

Derbt 59. 7. 49. 10.
Torpatum latinè vocamus. Episcopatus fuit amplissimus. Memini & ipse in Concilio Tridentino postremo adfuisse Episcopum D Torpatensem. Capta hæc fuit vrbs a Moscho 1558. sed a nostris 1582. de manu hostium meliore successu vindicata, quam si illa vice, ante viginti annos, post expeditionem Posuolensem, a Cruciferis in manus nostrorum deuenisset. Nunc enim Imperium iure conqueri non potest, fines eorum esse attrectatos, cum ex faucibus ipsis hostium bolus hic ereptus sit.

Stanislai Sarnicii Descriptio Poloniæ.

Drissa, Druia, 57. 8. 52. 2.
Errauit toto cælo author tabulæ, in qua depicta est Polonia. Nam situs fluminis *Duna*, istarumque duarum munitionum pugnat cum vera supputatione milliarium & experientia ipsa. Quare error hic corrigendus est eo modo vt iam vides.

Duldera flu. 57. 47.
In meditullio ipsius *Curlandia*, supra quod *Mittow* vrbs primaria Ducis.

Durben 57. 45.
Doblin 57. 3. 46.
Dagedon 60. 7. 46.
Intra *Hasfaliam* insula socia *Osilia*.
Dan 60. 7. 46.
Inter *Osiliam* & *Liuoniam* parua insula.

E

Estlandia 59. 49.
Est prouincia in *Liuonia*, quæ inter sex alias numeratur. In hac *Torpatum* est situm.

F

Elin 60. 1. 48. 11.
Germanice per *W* scribitur *Welin*. Arx est in *Estlandia* bene munita, in qua *Wilelmus Furstembergius* a suis militibus Moscho fraude proditus fuit & in Moschouiam auectus. Vbi etiam in vinculis exspirauit.

Falkenhaus 59. 11. 56. 5.
Figfeur 60. 11. 49. 6.
Fenenburg 57. 6. 43. 6.
Fines *Samogitia*, vide *Samogitia*.
Fines *Curlandia*, vide *Curlandia*.
Fines *Liuonia Polonica* & *Suedorum* ditionis est fere parallelus sexagesimus, & occupant fere totum Venedicum sinum ab vtraque ripa.

G

Otlandia 60. 45.
Molotius Geographus Venetorum exponit esse dictam non a *Gotthis*, sed ex Germanico, quasi dicas optima terra.

Grobin 56. 9. 46.
Götlingen 57. 4. 45. 7.
Ditionis Curlandicæ sicuti & *Grobin*.
Geruelandia. Regia hæc mari adiacet, septem milliaribus in latum & longum.

H

Aspalia 61. 47. 7.
Sedes fuit Episcopi Hasfalensis. Inter hos motus *Magnus*, frater regis Daniæ eam sibi vsurpauerat titulo Episcopatus, sicuti & insulam *Osilia*. Sed qui insulis illis duabus dominatur, potest in arctum adducere omnes *Liuonia* portus. Ferunt autem *Danos* libenter insidiari talibus locis,

ex quibus propter angustos transitus nauigantibus nocere possint. Qua etiam ratione sibi plurimum placent, quod veluti ianitores portuum esse volunt. Feruot autem iam hoe anno illas duas insulas in potestatem oostrorum deuenisse.

Haria, prooincia vna ex sex dueatibus Liuoniæ. In ea sita est *Reuelia*, *Badis*, *Feguerg*.

Hocbrosen 59. 3. 49. 1.

Helmet 56. 6. 43. 4.

Herschbensort in *Finlandia* ex opposito arcis *Kolek*.

Hochland 61. 53.
Insula e regione *Narua* in Venedieo sinu.

Hassenpot 57. 45.
In *Curlandia*.

I

IVanow borod 61. 10. 53. 6.
Arx munitissima ex lapida secto excitata & a nomine ipsius ducis Moschorum ouncupata, æmula *Narua*. Est enim ei opposita, ne qualibet oceasione arrepta rebellara queat. Etenim est moris Monarchis, aliquas munitinnes talibus vrbibus ob eertos respectus adücere, nimirum vt ingredientes & egredientes vrbe sempet habeant, quod vereantur. Eodem eonstilio Moschus *Narua* potitus hanc arcem erexerat.

Iamna 61. 7. 54. 9.
Arx monitissima ad flumen *Plossa* aut *Iuga*, septemtrionalior inter omnes *Liuoniæ* arces. Distat ab *Iuanow borod* 12. milliaribus. Ab hae rursos *Polna* flumen 26. milliaribus extenditur, ad euius ripam arx *Oreßek* sita est, dislimitatque Sueciam a Moschouia. Nos hie ex altera pagina picturæ consignauimus.

Iuga flu. 61. 54.
A *Nouogrodia* tendit etiam *Naruam* versus & auget *Naruensium* diuitias.

Iurgenburg 58. 8. 48. 12.

K

KOkenhaus 57. 4. 49. 6.
Vide supra *Agatyrsi*.

Krissborg 57. 4. 50. 5.

Karkus 59. 9. 48. 3.

Kies 60. 48.
Arx, ad qoam memorabili clade profligati sunt Moschi, duce exercitus N. *Sapieia* Lithwano, non proeul a *Pernaua* io *Estlandia*. Alii *Kies* dieunt vocari *Wendin*. Huius *Sapia* frater Procancellarius est magni Ducatus. Vir supra ætatem, prudeotia & eloquentia admirandus.

Sapia dux belli.
Sapia procancellarius.

A *Koralia* vide *Coralia* per G.

Kolck arx 61. 8. 50. 9.

Kirchholm 57. 8. 48. 6.

Klein Rop 59. 8. 48. 3.

Keremp 59. 6. 50. 10.

Krasnygrodek 59. 7. 52. 11.

Kawelicht 59. 10. 49. 7.
Significat: eme candelam. Et renera candelis ibi opus est. Ibi enim dies iam hyeme noctescunt & noctes æstate diescunt, propter vieinitatem Arctici poli.

Konckul 59. 7. 49. 4.

Koporcia 61. 12. 55. 12.

L

B *LEuard* 57. 4. 48. 5.
Arx ad flumen *Dunam* octo milliaribos a *Riga*.

Laislandia 57. 47.
Liuonia veteris quinque erant præcipui Ducatus: *Estlandia*, *Curlandia* cum *Semigallia*, *Virlandia*, vbi est *Narua*, *Haria*, *Laislandia* vbi est *Riga*. Istæ nunc, finito bello, aono superiore, in tres Palatinatus veluti tetrarchias a Serenissimo rege Poloniæ Stephano primo deseriptæ & in ordinem redactæ sunt, legesque eis datæ, locus conuentuum designatus, vbi ius dieitur, deliberationes expediuntur, exemplo
C Prussiæ.

Loda vel *Lede* 61. 7. 48. 7.
Non proeul a flumine *Leal*. Pertinebat ad *Ansalensem* Episeopatum. Haoc *Gottardus Kethler* Dux Curlandiæ Suetensibus eripuerat, simulque aliquot grandia tormenta ademerat.

Luki veliki 58. 5. 56.
Anno 1581. summa eontentione & obstinata militum Polonorum pertinaeia expugnata. Magna ibi strages & sauguinis effusio facta fuit, quæ nulla ratione vitari potuir, satis sie irascentibus genti Moschorum, de qua te vide lib. 8. historiæ nostræ.

D *Louat* flu. 58. 56.
Præterlabitur *Luki* & miseetur laeui *Ilmen* ad *Nouogrodiam*.

Luden 57. 7. 50. 2.
A stagno *Luden* dictum.

Luden lacus 57. 56.

Lande 57. 3. 49. 8.

Lutzen 57. 8. 51. 12.
Vbi *Marcus Sobieski* Signifer aulæ regiæ, miles strenuus, cum ad dedirionem Moschos nomine Regis stando in equo sub mœ-

mœnibus inuitaret, globo veneanto petitus ita enorme vulnus retulit, vt malignum contraxerit Erysipelata, seu ignem sacrum.

Lancel 59. 4. 47. 11.
Lais 61. 51. 5.
Lode 61. 5. 48.
Liba 56. 45. 3.

Libonis Nauarchi *Pompei* aduentu clata. Ibidem flumen *Liba.*

M

MAriemburg 58. 10. 51. 11.
Molan 59. 3. 48. 11.
Marienhaus 58. 3. 51. 9.
Mytow 57. 1. 46. 11.

Ad flumen *Duldera* metropolis *Curlandia.*

N

NOuogrod 60. 6. 53. 6.

Naugardum Germanis dictum. De situ & eleuatione harum regionum male sentiunt Cosmographi tam *Veneti*, quam *Margemburgenses.* Nam eam longe septemtrionaliorem faciunt, quam distantia locorum & supputatio milliarium exposcit. Inde fit vt & parallelorum & meridionalium circulorum ambitum eis longe diuersum tribuant. Ego experientiam sequutus sum, pront nobis retulerunt milites, qui exantlatis laboribus militaribus in Moschouia regiones illas peragrarunt. Habui etiam præ oculis picturam & itinerarium supremi ducis copiarum Magnifici Domini *Ioannis de Zamoscia* quam mihi accomodauerat. Et puto me ad veritatem ipsam propius accessisse. Descriptiones *Nouogrodiæ* omitto, cum vbique apud autores occurrant. Alluit eam stagnum nobile *Ilmen*, quod excipit *Louatum* flumen. Sic & *Iuga* flumen.

Nitaw 58. 10. 48. 3.

Arx in *Laiflaudia.*

Narua 61. 11. 52. 10.

Arx & ciuitas nominatissima ad flumen *Naruam.* Et est emporium celeberrimum, quo *Plescouienses* & *Nouogrodienses* deuehunt mercenarias & ditant vrbem & ipsi ditantur. Eodem, ex toto Venedico sinu deuehuntur merces. Huius ex aduerso arx *Iuanow borod*, *Narua* autem per mediam interfluit. Est illa nauigatio commoda, tamen duobus milliaribus ab vrbe rupes quædam impeditam reddunt nauigationem. Respicit *Narua* fere aduerso *Findlandiæ* vrbem *Wibur.* Debuitque portus hic *Naruensis* confecto bello Moschouitico cedere in brabium Regi Poloniæ. Sed rex *Suecorum* nolens sibi deesse, anteuertit. Obiiciebant nostri, id commissum esse contra æquitatem & contra pacta conuenta, vrgebantque exemplum venatorum, apud quos flagitium est feram ab alio exagitatam & a canibus defatigatam intercipere. Sed *Suecus* quibusdam euasionibus transitiones illas eludebat. Contra quem rex modestissimus summo iure noluit vti. Dedit hoc affinitati, dedit tranquillitati Reipublicæ Christianæ. Res tamen ad Senatum relata in aliud tempus discutienda reiicitur.

Neuel arx 57. 53.
Newmul 50. 10. 48.
Naihaus 87. 48. 4.

Non remote a *Peczory.*

Neischlos 58. 8. 52. 8.
Nargen 61. 49.

Insula ad *Reuel*, quæ indicat suo nomine iter ad *Naruam.*

Nothburg 61. 56.

Valde septemtrionalis ad *Ladensko* lacum in *Curlandia.*

Nemelow 57. 46.
Neischlos 61. 5. 51. 11.

In ipsis angustiis lacus *Peibas*, ex quibus *Narua* flumen exoritur.

O

OSSILIA 57. 49.

Insula pulcherrima in mari *Liuonico.* Eam, cur cesignati *Daniæ* regi prodiderunt. Qui potiuntur hac insula, de dominio maris illius præsumunt & impedire nauigationes *Liuoniæ* possunt.

Oresko 63. 59.

Ad flumen *Pulno Koraliam* versus. Tentata hæc Suecorum armis statim post bellum finitum inter Moschum & Regem. Distat ab *Iamm*o 26. milliaribus. *Pulno* flumen dislimitat Sueciam & Moschouiam.

Olsen 59. 6. 50. 10.

Ad lacum qui manat *Peczury.*

Ostrow 59. 11. 52. 4.

Arx ad flumen *Velika*, vbi exercitus regius præludium felix & experimentum fecit virium suarum, antequam *Plescouiam* obsidione cingeret.

Opoczka 59. 1. 53. 5.
Operpal 60. 8. 50. 11.

P

Pleskouia 60. 8. 51. 8. A

Descriptiones Plescouia vbique apud autores occurrunt. Quomodo autem oppugnata a nostris & in angustum redacta lib. 8. historiæ nostræ reperies. Distat a Riga 60. milliaribus & totidem a Polocko, quod & circiter probare potes. A Torpato seu Derpt 2 t. à Narua 16.

Polock 57. 9. 51. 11.

Regia quondam principum Russiæ.

Polno flu. 63. 56.

Ad hoc Oreßek est situm.

Pskowka 60. 52.

Vrbem ipsam Pskow permeat. Castra regia ad eundem profluentem metata erant. B

Parnaua noua 60. 9. 48. 2.

Ad littus fluminis Vbra. Cis vero flumen Hasßaliam versus, Stara Parnaua cernitur.

Pemburg 57. 10. 57. 10.

Pebalgen 58. 1. 49. 10.

Peczury 60. 3. 51. 9.

Monasterium insigne.

Porchow 60. 5. 53. 11.

Pirkul 69. 5. 48. 9.

Peibus lacus 61. 52.

Ex quo Narua demanat statim post Pleskouiam. C

Proclud 61. 49.

In isthmo Finlandiæ e regione Reuel.

Pades 61. 8. 48. 11.

Pilten 57. 8. 45. 11.

Ad Winda fluminis ripam a Danis adhuc possidetur, sed liberatur.

Plen 55. 7. 46. 3.

Parnaua fluu. 60. 48.

R

Riga 57. 5. 47. 7.

Vrbs amplissima opulentissimaque, metropolis Liuoniæ. Huius altitudinem fere eandem cum Gedano Geographus Venetorum facit, quem errorem correxi & littus Liuonicum paulo altius assurgere feci. Constat enim vrbem Vilnensem cum Gedano eandem latitudinis rationem habere. At Vilna Rigam euntes via septemtrionali quadraginta milliaria emetiuntur, quæ duos gradus efficiunt & paulo plus. Itaque duobus gradibus Rigam cum suo littore assurgere feci. Hæc vrbs per hos motus bellicos, viginti & aliquot annos varios casus fortunæ experta est, & miris modis iam a Regibus insularibus, iam a Moschis petitus est, tandem liberata gratias agere debet Regi Poloniæ, quod eam respirare fecit & portum ei a Witepsko vsque per octoginta milliaria patefecit. Situs eius & restagnationes maris in maiore spacio, vt melius cerni queant, adiecimus. D

Reuel 61. 8. 49. 8.

Vrbs amplissima, post Rigam secundo loco habita: a Suecorum Rege præcepta. Sed Venedicus sinus (vt nomen ipsum indicat) non nisi Venedor, id est, Slauonicæ linguæ populos pro veris & legitimis habuit hæredibus.

Rum insula 61. 8. 49. 8.

Rodenpus 58. 3. 48. 8.

Rop 58. 11. 48. 10.

Rozemberg 59. 2. 48. 10.

Ringen 59. 7. 48. 4.

Romiten 57. 8. 50. 11.

Ad lacum Ludan.

Randen 59. 9. 49. 4.

Ad lacum Wirtßer.

Rexheim 61. 51.

Id est, domus regis, & Moschi vocant stagnum illud Coraliam, quod idem significat.

Rimach 64. 6. 58.

S

Semigallia 56. 6. 49. 6.

Regio quæ Lithwania a meridie, Curlandia vero a septemtrione contigua est, non procul a Vilna: sed duci Curlandiæ attributa est.

Samogitia 55. 45.

Terminatur ab ortu linea ducta a Kauno ad Bansko, ab occasu littore maris ad Memel & Libam, a meridie flumine Nemen, & tandem mare versus decurrit cum profluente Tang, a septemtrione Curlandia. Malui more Strabonis circumscribere fines harum regionum quam typum ipsum frequentibus lineis deformare.

Sauolocie 58. 8. 54. 12.

Munitio in firmissimo loco paludibus & lacubus vndique septa, sed a nostris (duce Magnifico Ioanne Zamoscio) Rodiorum militum artibus oppugnata & defatigata ægre salutem impetrauit.

Serben

Serben 58. 4. 49. 9.
Serborum nomen notum eſt, qui aut hic in vicinia ad Venedicum ſinum olim conſederant, aut cum Lubecenſibus illi *Venedi* & *Sorabi* tranſierant, qui in Saxonia hactenus habitant & nomen eorum in eo oppido hæſit. A

Sacel 57. 7. 49. 7.
Segenuult 57. 12. 48. 9.
Sucin 57. 12. 49. 5.
Sedue flu. 59. 48.
Sexuegen 58. 1. 50. 1.
Sangrac 59. 5. 49. 10.
Exiſtimo in fauorem *Gratiani* Pontificis oppido nomen impoſitum, qui aut fundauit aut auxit ordinem iſtum.

Siebieſz 55. 2. 53. 4.
Sales 59. 6. 47. 12.
Selgar 61. 4. 52. 12.
Inſula cum oppido in lacu *Peibas:* innatat veluti *Rodes*. Iam vides totam *Liuoniam* ſtagnis & fluminibus marisque portubus ita refertam eſſe, vt putes *Venetiam* riuis diſtinctam. B

S. Brigitta 61. 6. 50. 4.
Diuæ *Brigittæ* nomen celebre eſt.

Srunden 57. 1. 45.
Ad *Vinden*.

Sabel 57. 45.
Ad *Vinden*.

Senemborg 60. 46.
Ad *Oſſiliam* inſulam.

Sokol 57. 53.
Aliquot milliaribus à *Polocko* Duce belli *Meletio* expugnata. Ibi *Seremet* Moſchorum Dux nominatisſimus captus, plurimi bellatores eius cæſi & trucidati, roburque Magni Ducis concidit. Miſſi erant iſti ad ferenda ſubſidia *Polocenſibus*. C

T

T*Reiden* 58. 11. 48. 7.
Ciuitas ad flu. *Treidera*.

Tricaten 58. 11. 49. 10.

Treidera flu. 58. 49.

Tyrſen 58. 5. 50. 3.
Oppidum in quo veterum populorum *Agatyrſorum*, qui hic habitabant nomen hæſit, non remote à *Kokienhaus*.

Taurus 59. 10. 48. 10. D
Arx firma.

Tolzborg 61. 8. 51. 4.
In Cherſoneſo quodam Venedici ſinus vrbs inter *Reuel* & *Naruam*.

Tuccum 57. 5. 46. 11.
Toropec 58. 56.
Vbi Signifer regius *Marcus Sobieski* denſa nube ſagittarum petitus, aliquot in lumbis, plura ex penula pendentia tela ad exercitum reportauit. Situs arcis eſt vltra *Luki velki*.

V

V*Itepsko* 57. 4. 55. 1.
Si bene obſeruauit *D. Guagninus* diſtantiam eius ab *Orſſa*, nempe 18. milliarium, tunc appoſite ſic collocabitur. Eſt firmiſſimum municipium duas habens arces, nec ei par habetur in illa regione. Quondam Ducum Ruſſiæ fuit ſedes.

Vik 60. 46.
In inſula *Oſſilia* vrbs & territorium *Vikenlandia* dicebatur. Hæc vna cum *Haſpalia* Epiſcopi ditionis fuit.

Vendin 58. 11. 49. 2.
Noſtri *Kies* vocant.

Vauzel 59. 2. 48. 6.
Wolmirz 58. 12. 49. 11.
Walk 59. 6. 49. 3.

Velika flu. 59. 56.
Forſan ideo ſic vocata, quod ſit flumen magnum. Nam noſtra lingua *velika* ſignificat magnam. Aut quia non procul oritur a *Velki Luki*.

Voroniecz 58. 55.
Welin ſeu *Felin* 60. 49. 9.
Wirtſcher 60. 40.
Lacus nobilis paulo ſupra *Derbt* vicinum arci *Taurus*.

Wiskiel 60. 9. 49. 3.
Sita eſt inter duo flumina, *Amoza*, & *Embde*.

Vircenbeg 60. 10. 51. 5.
Weyſenſtein 60. 9. 49. 9.
Noſtri vocant *Bialy kamien*.

Veiſen 60. 3. 50. 9.
Wranga 61. 50.
Inſula è regione arcis *Kolek*.

Wibor 62. 50.
E regione *Koropeia*.

Velikie luki 58. 5. 55.
Vide *Luki*.

Vindow flu. 57. 45.
Vide dictionem *Vendin*.

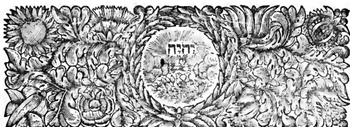
Venedicus ſinus 61.
Eſt mare mediterraneum inter *Liuoniam* & *Finlandiam*; ſed Geographorum pars magna errat, quod eum in ſeptemtrionem nimis oblique dirigunt, cum ſtatim ab *Haſpalia* inflexio eius ſit incipienda & iuxta parallelum ſexageſimum ſecundum orientem verſus debeat extendi. Quod niſi faciamus, milliarium veram diſtantiam amittemus & experientiæ repugnabimus. Ego itinerarium exercitus ſequutus ſum. Vocabatur

batur autem *Ptolomai* temporibus *finus Venedicus* totum mare *Prussiacum*. Totum autem mare inter *Prussiam*, *Liuoniam* & *Daniam*, *Oceanus Sarmaticus*, *à Ptolomao* vocatur, vt liquet ex tabula 4 Germaniæ. Nunc tantum *Venedici* maris in illo sinu paruo nomen hæsit. Probatur autem te- A stimonio linguæ totius Germaniæ *Venedos* vocari, non modo illos *Vinidas*, qui in Saxonia habitant, sed etiam illos qui in *Slauonia*, adeoque omnes, qui lingua *Slauonica* vtuntur. Quod si ita est, constat ergo totum illud *Venedicum* mare antiquitus possessum fuisse a *Venedis*, hoc est Russis qui à *Venedis* seu *Henetis* originem suam & appellationem deriuant. Et ideo Moschorum Ducem mortuum eo respectu bellum mouisse puto istis regionibus, quod plurimum mouebatur veterum Geographorum tam euidenti testimonio. Penes hunc *Venedicum* sinum *Finonicus* sinus maris proximè statuitur gradu fere 70. Ibi est crux collocata lapidea, vltra quam sub capitali pœna à rege Suecorum progredi peregrinantibus prohibitum est, nisi prius sumant facultatem ab ipso Rege. *Vide Olaum Gothum.*

Nos quoque hic ad istam crucem finem huic chorogaphiæ faciemus.

INDEX

INDEX
RERVM MEMORABILIVM
quæ hoc in Volumine continentur.

Numerus paginam, littera vero partem paginæ significat.

C

Chrza-

E

F

G.

Geor-

Holba

I

N

Oeconomia

P

S.

 triplex

Scuta-

Swren-

V.

W.

X.

Z.

Zandra-

F I N I S.

